Universidad de Deusto
Biblioteca

Ps. Quam dilecta tabernacula ...

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

dabantur, vnde dixit dominus. Exo. 25. Inde præci A stus ligaret, sic quòd amplius alium tẽtare non pos-
piã tibi, & loquar ad te de propiciatorio. Sequitur. set, ab ipso de tribus principalioribus vitiis, ad quæ
Et opera manuum nostrarũ dirige super nos: & opus ma- cætera reducuntur, rẽtari voluit: vt ipsum superan-
nuum nostrarum dirige. Quod bis reperitur, semel ꝓ do amplius neminem posset tentare. Isto enim mo-
constructione tabernaculi: & secundo pro sacrifi- do Christus apprehendit serpentem antiquum, qui *Apoc. 20*
ciis ibidem per manum Leuitarum offerẽdis. Sed est sathanas: & ligauit eũ, ne amplius seducat gen-
continuando primam expositionem, quam credo tes. Hanc autem tentationem Christi prænidens
Splendor Dei dicitur gratia. magis ad intellectum propheticum pertinere, est propheta Dauid fecit istum Psal. Cuius auctoritate
sciendũ, quòd splẽdor Dei est imago Dei, scilicet, confisus diabolus Christo tentare ausus est. Hu-
ipsa gratia nos illuminãs, & imaginem destructam ius Psal. scripturam diabolus allegans, dixit Chri-
reformans: quæ gratia sola actus nostros dirigit in sto, Scriptum est enim, quia angelis suis Deus man-
Deum. Hic est ille gratiæ splẽdor, qui tres reges di- dauit de te, &c. Agit ergo iste Psal. de victoria Chri-
Esa. 60. rexit ad Christum. Ambulabunt reges in splendo- sti habita in tentatione diaboli. Est ergo sensus ti-
re ortus tui, &c. Et de isto splendore gratiæ, quo a- tuli iste, *Laus Cantici ipsi Dauid.* i. iste Psalm. est laus
ctus nostri diriguntur in Deum, dicit, *Et sit splendor* B ipsi Dauid. i. ipsi Christo: quia continet laudes Chri-
domini Dei nostri super nos. q.d. Superius dixi, Respi- sti contra dæmones: quia ostendit diaboli tentatio-
ce in seruos tuos, & in opera tua dirige, &c. Sed nes victas à Christo, & à suis membris in auxilio
quomodo dirigentur in Deũ opera nostra? respon- Dei. Est etiam laus cantici: quia est laus cum gau-
det, quòd per splendorem gratiæ. Et hoc est, quod dio cordis. Intentionem mouet, vt nos exemplo
ait, *Et sit splendor domini Dei nostri super nos.* i. lumen Christi discamus diaboli tentationes vincere. Qui-
gratiæ suæ. Et per istum splendorem gratiæ, *opera* bus visis, Psal. iste ab aliquibus exponitur literali-
manuum tuarum dirige super nos. id est, per istũ splen- ter de populo Dei exeunte de Ægypto: vide Nic.
dorem dirige opera nostra ad te: qui splendor est de Ly. Sed quo ad sensum propheticum iste Psal.
super nos: quia excedit facultatem nostræ naturæ. diuiditur in partes tres. Quia in tentatione Christi,
Diriguntur autem per istũ splendorem opera no- & suorum tria esse ostendit. s. primò diuinam pro-
stra, quando opera nostra facimus non pro merce- tectionem: secundò dæmonum deiectionem: ibi,
Charitas omnia facit vnum. de terrenorum, sed æternorum. Sed quia nulla sunt *Cadent à latere*: tertiò victorum exaltationem, ibi:
opera bona, nisi procedant ex radice charitatis, & C *Quoniam in me sperauit.* Prima pars diuiditur in par-
quæ omnia facit vnum: ideo omnia opera bona, & tes tres: quia ponitur primò diuina tentati protec-
directa ex vna radice charitatis procedentia vnum tio: secundò protectionis gratiarum actio: ibi, *Di-*
opus esse notat. d. *Et opus manuum nostrarum dirige.* *cet domino*: tertiò protectionis expositio: ibi, *Quoniã*
Bona enim, quæ facimus, sunt Dei, & nostra, quia *ipse.* Quantum ad primum sciendum, quòd iste tex
procedunt à gratia, & à libero arbitrio: vt dicit Ma- tus de Christo exponitur, & de membris eius. Quã-
gist. lib. 2. dist. 25. tum ad Christum, sciendum, quòd in Christo erat
duplex natura, scilicet, diuinitatis, & humanitatis.
Inquantum Deus, dat omnia: inquantũ homo, re-
cipit omnia. Vnde Christi humanitas à verbo rece
pit scientiam, potentiam, &c. Et sic à verbo Chri-
sti humanitas adiuuabatur, & protegebatur: sic
quòd nulla tentatione eius anima cõcuti, vel super-
rari posset (vt dicit Gregor.) quandiu verbo vnita *Gregor. 3.*
erat. Quærit Magist. lib 3. dist. 13. an anima Christi *mor. c. 13.*
potuerit peccare. Et respondet quòd, ipsa manẽte D
vnita ad verbum, peccare nõ poterat, à verbo pro-
tecta. Vnde de Christo dicit nunc Psal. *Qui habitat*
in adiutorio altissimi, scilicet, qui totam cõfidentiam
habet in Deo. *In protectione Dei cœli commorabitur.*
Quæ. s. protectio erit ratione vnionis hypostaticæ.
Vnde ipse Christus patri dicit, In te, domine, spe- *Psal. 30.*
raui. sequitur, Esto mihi in Deum protectorem.
Qualiter autem Christus protegebatur à verbo, vel
protegebat verbum, vide versic. 43 8ª. Consimiliter
de hominibus intelligitur. *Qui habitat in adiutorio al-*
tissimi, &c. Quia qui toto corde in adiutorium Dei
sperat, ab ipso Deo protegitur, & defenditur. Si au- *Qui habitat in adiutorio*
tem vis scire, qui sunt illi, qui habitant in adiutorio E *altissimi*, hoc ostendit Bernar. istum versum pertra-
ctans, vbi ait, Quis sit diuini inhabitator adiutorij: *Dei, & quis non.*
per non inhabitãtes clarius elucebit. Tria quidem
sunt eorum genera, vnum non sperantium, aliud
desperantium, tertium frustra sperantium. Neque
enim habitat in adiutorio altissimi, qui non posuit
Deum adiutorem suum: sed sperauit in multitu-
dine diuitiarum suarum, Et, vt de secularibus ta-
ceamus, timeo ne sit in nobis, qui non *habitat in*
adiutorio altissimi: quod sine dolore nec loquimur,
nec videmus. Sunt enim aliqui, qui in sanctę conuer-
sationis principio satis solliciti, & timorati viden-

PSALM. XC.

1570 QVi habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli cõmorabitur.

Huius Psal. secundum magistrum in glo. titulus D
est, *Laus Cantici ipsi Dauid.* Ex hoc apparet auctor
Psal. Sed quæ sit materia Psal. ex titulo nõ apparet.
Sciendũ est ergo quòd Dei filius homo factus pro
nobis tentationibus diaboli se suppossuit, vt tenta-
torem superando nobis formam daret, & adiuto-
rium ad ipsum superãdum. Formam quidem: quia,
sicut prior tentatus humilitate diabolum superauit, ita nos humilitate ipsum vincere docuit. Quia
Christus in suis iniuriis & tentationibus humilita-
tem seruans, & testimoniis scripturarum tentatori
respondens, iniuriam tamen Dei æquanimiter suf-
ferre noluit. Quod maximè humilitatis fuit indi-
cium: quia, scilicet in omnibus sibi Deum propo-
nebat. Sic & nos si tentari Deum nobis proponamus, & ipsius honorem nostro præferamus, conti-
nuò superabimus ipsum diabolum, siue tentato-
rem. Adiutorium etiam dedit: quia tentatus à dia-
bolo ipsum superando eius potestatem contra nos
debilitauit. Nam vt ait Magist. lib. 2. di. 6. Diabolus
in tentatione ab hominibus semel victus victorem
nec alium hominem de eodem vitio amplius ten-
tare non potest. Cum ergo principalis dæmon, sci-
licet Lucifer, contra nos maioris esset potestatis,
maioris q; malitiæ: sicut & præ aliis dæmonibus ma
ioris est scientiæ; ideo vt ipsius potestatem Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, donec initium aliquod sanctæ conuersationis A sceptus est homo: quia in primo instãti illius vnionis anima Christi fuit perfectè beata. Quæ humanitatis susceptio sic facta est, non quòd natura diuina nostram susceperit personam: quia tũc pater, & spiritussanctus esset homo, cùm sint ipsa diuina natura. Non quòd persona diuina nostram susceperit personam: quia tunc in eodem suppositò essent duæ personæ. Non quòd natura diuina susceperit naturam humanam, quia tunc natura humana ad omnes personas diuinas æqualiter spectaret. Sed persona diuina assumpsit humanam naturam sine persona humana: quia anima, & corpus simul faciunt personam, quando per se adinuicem sunt vnita. Ista autẽ assumpsit verbum non adinuicem vnita: sed illa duo assumẽdo in se vniuit. Quæ omnia diffusè ostendit Magist. lib. 3. dist. 5. Ex prædictis sequitur aliqua. Primum quòd Christus vt homo, id est, ratione humanitatis non est persona, pater, quia persona hominis assumpta non fuit. Secundũ quòd Christus vt persona, est æternus, patet, quia persona Christi est verbum Dei æternum. Tertium quòd Christus vt persona, non est creatura: quia vt sic est Deus. Secundò principaliter fuit susceptor nostrę pęnalitatis. Nam vt ait Magist. li. 3. di. 15. Ipse Dei filius omnes infirmitates nostras, & defectũ assumpsit absque defectu ignorãtię. Et hoc primò, vt se verũ demõstraret hominẽ, vnde ait Magist. vbi supra, q̃ Dei filius naturam hominis susceperit passibilẽ, scilicet, animã passibilẽ, & corpus, vt enim vẽ rum corpus probaretur habere, susceperit defectus corporis, scilicet, famẽ, sitim, &c. Et vt verã animã probaretur habere, susceperit defectus animæ, scilicet, tristitiam, dolorem, timorẽ, & huiusmodi. Secundò vt suis pænalitatibus nos in aduersis fortificaret. Quia si pænalitates Christi ad memoriã reducantur nihil est tam durum, vel asperum, quòd non patienter toleretur. Parua enim sunt, quæ toleramus, si recordamur quid biberit ad patibulum ille Dei filius, qui nos inuitat ad cœlum. Ille enim pro nobis opprobria, irrisiones, contumelias, alãpas, sputa, flagella, spineam coronam, crucemq́ue sustinuit. Et nos miseri vno sermone fatigantur, & vno verbo deiicimur. Verba sunt Cassiod. in de cõflictu vitiorum. Tertiò vt se diabolo occultaret; Sicut enim de virgine desponsata nasci voluit, vt hoc sacramentum diabolo celaretur: sic & nostris subiici pœnalitatibus. Videbat enim diabolus in Christo aliqua, quæ erat diuinitatis, & non humanitatis opera, scilicet, angelos, & mũdi elementa sibi subiici: ex quibus suspicabatur ipsum esse Deum. Sed ne ex tali suspicione ipse dæmon ab instigatione suæ passionis desisteret, ostendebat sibi aliqua, quæ erant solum hominis, & non Dei: sicut ex itinere fatigari, famescere, & huiusmodi. Tertiò principaliter fuit susceptor nostræ mortis: quam quidem mortem voluntate non necessitate susceperit: vt ostendit Greg. dicens, quòd veniens, in carnem dominus, non ipsam mortem ex necessitate susceperit: quia nulla labe peccati pollutus reatus nostri conditione teneri non potuit. Et ideò mortem nostram, omni necessitate calcara, cũ voluit, sponte susceperit. Quibus omnibus consideratis bene Dei filio natura humana. *Dicet domino, susceptor meus es tu: & refugium meum.* Qualiter verbũ refugium Christi fuerit, vide versi. 439. *Deus meus.* Habuit enim Christus vt homo Deũ: sed nõ vt Deus, vide versi. 1525. *Sperabo in eum.* Qualiter spes fuerit in Christo, vide versic. 289. 298. Istum versum exponit

Pœnæ nostræ Christus suscepit.

Greg. 24. mor. 2.

Prot. Chris. Dei homo pem cęlo dit.

1571 Dicet domino, susceptor meus es tu, & refugium meũ, Deus meus sperabo in eum. D

Hîc ponitur protectionis gratiarũ actio. Quantò maius est beneficium, tantò maior debet esse gratiarum actio. Maximum autem beneficium à Deo datum Christo fuit homini assumptio humanitatis ad suppositum diuinum: sic quòd homo esset Deus. Et de isto beneficio Christi gratias agẽs Deo dicebat, *Tu autem susceptor meus es*, gloria mea, &c. Et hoc prævidens Psal. de Christo dicit. *Dicet domino, susceptor meus es tu.* Quia, scilicet, verbum assumpsit naturam humanã. Et Psal. 62. Adhæsit anima mea post te: me susceptit dextera tua. E Et q̃ humanitas nostra à verbo assumpta est, etiã totum genus humanum verbo gratias agens, *Dicet domino susceptor meus es tu.* Vbi notat, q̃ Dei filius factus est susceptor noster multipliciter, scilicet, quia factus est susceptor nostræ humanitatis in incarnatione. Susceptor nostræ pœnalitatis in peregrinatione. Susceptor nostrę mortis in passione. Primò fuit susceptor nostræ humanitatis in incarnatione: de qua Psal. 72. Tenuisti manum dexterã meam: & in voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. Et verò cum gloria à verbo su

Pſal 3.

Christus susceptor noster vario modo.

Incarnatio.

ponit Bernard. vt sit hominis gratias Deo agentis A tiam prouocarent. vt Ioan 8. Dæmonium habes. Hoc autẽ dicebant tentantes eum. Et istam tentationem Psalmista vocat verbum asperum, dicens, *Et à verbo aspero*, à quo Christus per patientiam fuit liberatus. Consimiliter & multos tentat diabolus per laqueos, & asperum verbum. Vbi notat gloss. quòd dæmones fidelibus laqueos parant: non in via Christo, sed circa viam: scilicet, ad dexteram prosperitatis malæ extollentis: vel ad sinistram aduersitatis parant laqueos. Si ergo vis securus ambulare, noli declinare in dexteram neque in sinistram: sed sit tibi via ille, qui pro te factus est via: vt ducat te ad se per se: & ita non timebis laqueos venantium. Sequitur, *Et à verbo aspero.* Multos enim per verbum asperum misit diabolus in laqueos: in B quos per verbum asperum aliqui cadũt. Puta quia multi nolunt esse Christiani propter insultantes Christiano nomini: & qui timent detractiones hominum à Deo vt cessent à via Dei. Insultatio itaq; & detractio infidelium verbum asperum dicitur. Et ab omnibus istis per suam gratiam suis exemplis nos liberat Christus. Istum autem versum sic exponit Bernar. dicens. *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium.* Ergo nẽ bestię sumus? Quid ergo superbis, ô homo? Vide quia bellia factus est, cui venandæ laquei præparãtur. Venatores dæmones sunt, qui cornu non sonant, ne audiantur: sed sagittãt in occultis immaculatum. Sicut est ante venatorem bestia: sic ad eorum comparationem sit quilibet astutissimus homo, præter eos, qui cum Apostolo non ignorant cogitationes eorum. Laqueus diaboli diuitiæ sunt huius seculi: sicut ait Apostolus. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Vos ergo, qui reliquistis omnia, & secuti estis nõ habentem, vbi caput suum reclinaret, filium hominis, confitemini domino toto corde, tota anima, & tota virtute, gratias eis agite dicentes, *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantiũ.* Et ne forte paruum beneficium hoc ęstimetur, audite quod sequitur, *Et à verbo aspero*, O homo, immò magis, ô bestia laqueũ non timebas? Time vel maleum *à verbo*, inquit *aspero*. Quod est verbũ hoc, D nisi illud insatiabilis gehennæ, affer, affer, percute, dilacera, cito interfice, velociter spolia detrahe? Quod est verbum asperum, nisi tollatur impius, ne videat gloriam Dei? Quomodo exultant venatores capta bestia: & clamãt, tolle tolle: infige in veru, infer prunis, & malè bullientibus impone lebetibus. Verbum asperum fuit, quo protulit domus exasperans, domus Iudæorum, Tolle tolle, crucifige eum. Quàm horribile verbum, quàm asperum, quàm crudele? Hoc verbũ asperum tu sustinuisti, domine: vt nos à verbo aspero liberares. Sit iã pietatis tuæ, vt non sustineamus nos, quod sustinere dignatus es pro nobis. Vos autem, fratres mei, vos pennati, ante quorum oculos frustrà iacitur rete, E nunquid nõ valde exhilarãtur corda vestra ad verbum hoc: & spirituali iocunditate replẽtur? Nunquid nõ pretiosiorem ducitis paupertatem vestrã thesauris seculi? Nunquid non ipsa est, quæ vos liberat à verbo aspero? Quomodo autẽ à vobis exiget Deus: quod pro ipsius amore relictum est? Agite ergo gratias, & exultate, dicẽtes, *Quoniam ipse liberauit me*, &c. Exultate, inquam, sed interim cum tremore. Quid enim nobis adhuc timendum est? Certè peccatum apostasiæ. Bene enim factum est, vt pennas acciperetis: sicut columbæ, vt volaretis ad quiescẽdum. Nam in terra non erit requies: sed

Suscepit iustos Deus.

Laqueos parat diabolus.

Deus meus quia possit dicere.

Verbum asperum.

1. Tim. 6.

Tentatio multiplex

Verbum asperum quod est.

1572 Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

Hîc ponitur modus protectionis, & adiutorij diuini: quo tentatos adiuuat, & protegit. Vbi notandum, quòd tentatio est multiplex. Est enim tentatio dæmonis, vel hominis, tentatio mundi, vel carnis, tentatio occulta, & tẽtatio publica. Et ab omnibus istis nos protegit Deus. Et secundũ ista, hæc pars habet quatuor partes: quia ostenditur primò quòd nos protegit à prima: secundò quòd à secunda: ibi, *Scapulis suis*: tertiò quòd à tertia: ibi, *Scuto.* quartò quòd à quarta: ibi, *A sagitta.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christus tentatus fuit à dæmone, tentatus fuit ab homine. Tentatus fuit à dæmone, Matth. 4. Et hanc tentationẽ ponit Psalmista dicẽs in persona Christi. *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantiũ*, glo. id est, à tentatione dęmonum. Dæmon enim Christum tentando, sibi laqueos parauit, dum ipsum per verba sacræ scripturæ capere credidit. vt cum dixit, Si filius Dei es, E mitte te deorsum: scriptũ est enim, angelis suis &c. Sed ab isto laqueo fuit liberatus, quia per sapientiam à Deo sibi datam, laqueum fregit, dicẽs, Scriptum est, Non tentabis &c. Et sic dæmon laqueo, quem parauerat Christo, scilicet, verbũ scriptum, ipse fuit captus. Psal. 9. In laqueo isto, quẽ absconderunt, comprehensus est pes eorum. Et notat hic glo. quòd in scriptura, venator, vix in bono inuenitur: sicut e contra, piscator, vix in malo. Secundò fuit Christus tentatus ab homine: vt putà, quando iniuriosa verba ei dicebant, vt ipsum ad impatien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

labor,& afflictio spiritus,&c.

1573 Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis.

Secunda tentatio, a qua nos liberat Deus, est mundi, vel carnis. Et quamuis Christus carnis tentationem passus non fuerit, mundi tamē sustinuit. vt puta, quando turba voluit eum facere Regem: Ioan. 6. non quòd anima Christi illa tentatione esset percussa, sed quia intulit mundus. Et sic ab hac vmbra Dei fuit liberatus: vmbra enim semper est obscura. Sic Christus homo sciens mysteriū humilitatis sibi traditum sub vmbra veritatis manens: non regnum mundi quæsiuit: sed in vmbra, & obscuro humilitatis permānsit. Scapulis enim Dei significatur eius fortitudo: sub cuius vmbra Christus humilitatem seruauit. Et sub pennis vel alis Dei, quæ sunt iustitia, & misericordia, sperauit: quoniam iustitia dictabat ipsum patris seruare præceptum: misericordia verò humilitatis nobis dare exemplum. Vnde & dicit Psal. 56. Sub vmbra alarū tuarū sperabo: donec trāseat à me iniquitas, id est, non quòd in Christo fuerit iniquitas, sed quòd virtute talis spes, ab ipso lōgè fuit omnis iniquitas. Vel de iusto quolibet homine potest intelligi: qui sub vmbra scapularum Christi ab omni tētatione protegitur. Scapulæ enim sunt partes posteriores hominis, scilicet, humerus, vel dorsum. De persona autem, quę nos præcedit, non faciem, sed solum dorsum videmus. Præcessit nos Christus in hoc mundo peregrinus. Quid ergo de Christo videmus nisi dorsum, id est, partem posteriorem: id est, illa, quæ post se nobis reliquit exempla virtutū? Vnde scapulas Christi vides, quando eius humilitatem consideras: quando eius charitatem: quando eius constantiam, patientiam, & firmitatem. Et de istis scapulis nobis obumbrat: quia suis exemplis, & virtutibus ab omni tentatione, si illa imitari, & contemplari volumus, liberamur. Ista etiam exempla sunt alæ Christi, quibus nos portat in altum: ne in terra per amorem terrenorum commoremur. Vnde de ipso dicitur Deuter. 32. Sicut aquila prouocans ad volandū pullos suos: & super eos volitans assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Sed sunt multi, qui sub istis scapulis Christi, & pennis protegi nolunt: de quibus dicit dominus Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Vel per alas, vel pēnas Christi intellige duo testamenta. vide suprà versi. 559. Vel alæ diuinę protectionis sunt misericordia, & charitas. vide suprà versicul. 593. Istum autem versum sic exponit Bernard. dicens, *Scapulis suis obumbrabit tibi*. Qui fidelis est in modico, iure constituitur supra multa. Sicut in accipiendis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. Itaque deuotè illi gratiarum actioni respondet spiritus, dicens. Non id solum, quod dictum est, faciet tibi: sed & *scapulis suis obumbrabit tibi*. Credo in his scapulis geminam promissionem domini intelligendam, vitæ, quæ nunc est, pariter, & futuræ. Si enim promitteret regnum, & viaticum in itinere deesset, omninò conquererentur homines. Propterea, qui post hoc seculum vitam promisit æternam, ipse dandum in hoc seculo centuplum prouidentissima pietate promisit. Sub his igitur scapulis quatuor nobis conferuntur beneficia. Sub his abscōdimur, sub his ab incursu milnorum, & accipitrum protegimur: quæ sunt aëreæ potestates: sub his obumbraculum salubre refrigerat nos: & repellit nimium solis feruorem: sub his quoque alimur, & fouemur. Necesse est enim abscondere interim si quid habemus boni: propter quod corporaliter in claustro, & in syluis absconditur: neque hoc infructuosè credo. Necessaria est enim hæc absconsio, non solū ante oculos aliorum, sed multò magis ante ipsum. Sic enim ait dominus. Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus &c. Hæc igitur Luc. 18. est absconsio, quam sub scapulis domini præstari diximus. Qualis forsitan fuit obumbratio illa quæ Mariæ est facta à Spiritu sancto ad celandum, scilicet tam incomprehensibile sacramētum. Sub ipsis scapulis protegimur. Sicut enim videns accipitrem veniētem, gallina mater expandit alas suas, vt pulli subeant, & habeant tutum refugium: sic nobis parata, & quodammodo aperto, seu dilatato sinu extensa est summa illa, & ineffabilis pietas Dei nostri. Iam verò sub ipsis quoque scapulis & vmbraculum salubre, & protectionem habemus. Sicut enim sol iste corporeus, licèt bonus sit, & valde necessarius: tamen & feruor eius, si temperatus nō fuerit, infirmo capiti, & splendor infirmis oculis nocet: nec est solis culpa, sed infirmitatis. Sic & sol iustitiæ, oportet à nobis etiam bonam gratiam temperari, ne forte elationis, aut indiscretionis vitium incurramus. Quippe licèt gratia non detur nobis ad facietatem: datur tamen ad sustentationem. Et si caret nobis dominus à feruore nimio: tamē fouet nos sicut mater calore spiritus. Et hoc est quartum, quod sub scapulis eius nobis præstatur. Sub his pennis securus sperabis: vt de perceptione præsentium munerum, sit firma expectatio futurorum.

Scapulæ Dei. Pennæ siue Dei misericordia.

Scapulæ significāt exempla Christi nobis relicta.

Scapulæ Christi sunt promissiones eius.

Scuto circundabit te veritas eius, 1574
non timebis à timore nocturno.

Hic agitur de tentatione occulta. Tentat enim diabolus occultè, quando sub specie boni ad peccatum intendit inducere: vt quando adulator sub specie virtutis ad elationē adulatū inducere satagit. Et isto modo tentatus fuit Christus nō solùm à diabolo, quando sibi dixit. Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim &c. Ibi enim secūdum gl. pinaculum templi erat cathedra doctorum, supra quam posuit eum diabolus, vt ipsum tentaret de vana gloria: quia in cathedra doctorum inani gloria deceperat multos. Et isto modo tētatio occulta vocatur timor nocturnus. Vnde secundum gloss. occulta tentatio per timorem nocturnum significatur: quia illa, quæ fiunt in nocte, non clare videntur. Consimiliter occultè fuit tētatus ab hominibus, quando, scilicet, adulantes ipsum laudabant: vt ipsum cadere facerent: vt puta quando dicebant. Magister, scimus quia verax es &c. Dic nobis quid tibi videtur, &c. Sed contra istam tentationem fuit circundatus scuto veritatis: quia veritatem respōdens, laqueos ipsorum euasit. Per scutum enim veritas fidei significatur. vide suprà versic. 53. Et attende secundum glos. quòd in isto Psal. Deus dicitur habere scapulas, alas, & scutum: cum nihil horum propriè sit in Deo: sicut Christus dicitur lapis, leo, agnus, vitulus, & huiusmodi: cum nihil horum sit. Si enim verè leo esset, lapis non esset, si leo esset, agnus non esset. Ideò ista in simul esse dicitur: vt nullum horum esse credatur. Istæ enim sunt similitudines, non proprietates. Est ergo sensus, *Non timebis à timore nocturno*, id est, à tentatione occulta: quia vt *scuto circūdabit te veritas eius*, id est, veritas Dei proteget te, quæ personas non accipit: nec miscet sperantes de seipsis, cum iis, qui sperant in Deo: sed discernit humilem à superbo: pœnitentem ab impœnitente: circunspectum ab ignorante. Istum autem versum exponit Bernardus sic dicēs, *Scuto circūdabit te veritas eius*. Hoc ideo necesse est: vt, quia circundamur vndique tentationibus, scuto circundet nos veritas eius: vt, quemadmodum vndique sunt bella, sint & vndique præsidia. Veritas enim circundat: quia verax est, qui promittit: & sic exhibet vt promittit. Non enim incongruè scutò comparatur gratia diuinæ protectionis: quia scutum in superiori parte latum, & amplum est, vt caput, humerósque custodiat. In inferiori verò parte strictus, vt oneret minus: maximè, quia graciliores sunt tibiæ: nec tam facile vulnerantur: sed nec adeò sic periculosum in illis partibus est vulnerari. Sic omninò militibus suis Christus ad inferiora tuenda, id est, carnem magnam (vt ita dixerim) strictitatem, atque penuriam rerum temporalium donat: nec vult earum multitudine eos prægranari: sed vt victum, & vestitum habentes, his contenti simus: in superioribus verò ampliorem latitudinem, & abundantiam gratiæ spiritualis. Sic enim habes: primùm quærite regnum Dei &c. Nam & hæc ipsa pater noster cœlestis donat nobis ob duplicē, scilicet causam: ne vel omnino crederemus infensum, si ista negaret: & sic desperaremus: vel illorum nimia sollicitudo spiritualis exercitij fieret detrimentum. Sine his enim neque viuere, neque Deo: seruire est. Cæterum quāto strictius, tanto melius. Et infra. Sunt autem quatuor tentationes, quibus vndique circundari scuto veritatis habemus: vt sit nobis à dextris, & à sinistris, ante, & retro. Et credo, quòd eo ordine, quo hic numerantur, contra eos qui conuertuntur, insurgūt: vt princeps omnium tentationum sit aduersitas. Per noctem enim aduersitatē sæpius designari reperies. Et scimus contra eos, qui cōuertuntur primum esse certamen de molestiis corporis consueuit. Caro enim adhuc indomita castigari, & in seruitutem redigi nequaquam æquanimiter tolerat: sed adhuc memor recens perditæ libertatis, acrius cōcupiscit aduersus spiritum: maximè quia in pœnis, in quib' sunt quotidie morientes, mmò & morte affecti tota die, quæ supra vires sunt, vltra naturam, & contra consuetudinē vestrā. Necessarium est ergo nobis planè inter initia cōuersationis scutum dominivt non timeamus à timore nocturno. Et bene dicitur, *à timore nocturno*, non à nocte: quia non ipsa afflictio tētatio est: sed timor afflictionis. Nocturnus planè, & tenebrosus timor: sed hūc facile radius veritatis exuperat. Ingerit enim oculis cordis nunc quidē peccata, quæ fecimus: nūc verò æterna supplicia quæ, timemus: nunc verò cælestia præmia, ad quæ tendimus: crebrò videlicet memorātes, quia non sunt cōdignæ passiones huius temporis ad futurā gloriā. &c. & quæ pro nobis pertulit Christus, vt crebrò considerātes, quāta sustinuit illa maiestas pro militibus suis, erubescamus non sustinere vel parua pro nobis. Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis nocturnus timor recedit.

Tentatio occulta.

Matth. 4.

Matt. 22.

Christus dicitur lapis, leo, agnus cum nihil sit horum.

Veritas nos circūdat.

Scutū dicitur gratia Dei.

Rom. 8.

1575 A sagitta volāte in die, à negocio perambulāte in tenebris, ab incursu,

A & dæmonio meridiano.

Hic agitur de tentatione aperta. Sicut enim per timorem nocturnum tentatio occulta designatur: ita per sagittam in die volātem, tentatio aperta: vt, cum quis non ignoranter, sed scienter tentatur ad malum: quod scit esse malum. Et sic quamuis ex parte tentatoris aliqua tentatio Christo esset occulta: vt quando tentator credebat suam intentionem latere Christum: tamen ex parte Christi omnis tentatio sibi facta erat in die: quia nihil ipsum latebat. Et est sensus, Sicut à tentatione nocturna, vel occulta te, Christe, vt scuto circūdedit veritas Dei: sic & à tentatione aperta, quæ per sagittā volantem in die clara significatur. Sagitta volans in die fuit: quando vt ipsum ad desperationem induceret, ipsi in cruce pendenti improperabant prętereuntes, & blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes. Vah, qui destruis templū Dei, &c. quando clamabāt, dicentes, Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere. Istæ sunt sagittę diurnę & apertæ: de quibus Psal. 56. Filij hominum dētes eorum arma, & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus. Et tamen ab istis sagittis fuit scuto veritatis protectus: quia in ipsis tentationibus positus, viam veritatis non deseruit. Prædicta autem duo tentationum genera, scilicet occulta, & manifesta, aliis verbis replicat, dicens. *A negocio perambulante in tenebris*: & hoc quò ad tentationem occultam. *Et à dæmonio meridiano*: & hoc quò ad tētationem apertam. Supple ab his liberaberis scuto diuinæ veritatis circundatus. Istum autem versum exponens Bernardus per sagittam volantem in die, intelligit tentationem vanæ gloriæ: per negocium in tenebris tentationem auaritiæ: sed per dæmonium meridianum, intelligit ignorantiam boni. Quantum ad primum ait, *à sagitta volante in die*: time sagittam leuiter volantem: quæ leuiter penetrat, sed non leuiter vulnus infligit. Nā sagitta hęc, vana gloria est. Qui feruentiores videntur, ipsi sibi caueant in hac parte adhuc solliciti non deserere scutum inexpugnabilis veritatis. Quid enim aliud tam contrarū vanitati sicut veritas. Nec sane huic opponenda sagittæ secreta illa: & quodam modo intima veritatis exiginus: seipsam nouerit anima: de se teneat veritatem. Difficile prorsus (ni fallor) homo verbis laudantium hominem in vita sua adduci poterit altum sapere, si se intus ad lucem veritatis sollicita consideratione discutiat. Quantum ad secundum subdit: negocium in tenebris planè est cupiditas, quæ est radix omnis iniquitatis: ambitio, subtile malum, secretum viris, pestis occulta, artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum erugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remedus morbos creans, generans ex medicina lāguorem. Contempsit iste (ait dæmon) vanam gloriam, quia vana est, fortasse aliquid solidius affectaret, fortè honores, fortè diuitias. Quid verò hunc vermem fouet aliud quàm mentis alienatio, & obliuio veritatis? aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem, & negocium arguit tenebrarū? Quantum ad tertium ait, Dæmonium meridianum aperta superbia: quia dæmon impingit perfectos, vt facile, qui currit incurrat. Hoc est dæmonium non tātum diurnum, sed etiam meridianum, &c. Ab his ergo omnibus, si scuto veritatis circundati fuerimus, protegimur.

Sagitta dicitur ēt tasto.

Mar. 17. Mar. 15.

Tob. 2.

Sagitta dicitur vana gloria.

Negotiū in tenebris est auaritia siue cupiditas.

Dæmoniū meridianum dicitur apertę superbia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1576 Cadêt à latere tuo mille,& decem millia à dextris tuis:ad te autem non appropinquabit.

Hic ponitur dæmonum deiectio. Et notantur hic tria:scilicet primò dæmonum deiectio:secundò Christi,& iustorum cõseruatio:ibi, *Non accedet*: tertiò dæmonum conculcatio: ibi, *Super aspidem*: Circa primum ostendit tria,Primò quòd dæmones à Christo superantur: secundò quòd dæmones per Christum puniuntur: ibi, *Veruntamen*:tertiò quòd homines per Christum exaltantur: ibi, *Quoniam tu es,domine*.Quantum ad primum sciendum,quòd in eo,quòd Christus tentatus à diabolo, ipsum superauit, dæmonum eneruauit potestatem:vt etiam à suis fidelibus victi succumbant.Quod notans Psalmista dicit, *Cadent à latere tuo mille*, &c.Vbi sciendum,quòd Christus duo latera dicitur habere:scilicet latus dextrum, ad quod collocabuntur in iudicio prædestinati:& sinistrum, ad quod ponentur præsciti, vt habetur Matth.25.Per latus ergo dextrum significantur prædestinati: & per sinistrum reprobati. Reprobati autem, quandoque sunt in statu gratiæ,sicut aliquando fuit Iudas. Et sic quandoque victoriam dæmonum habent. Prædestinati autem multo fortius, & pluries ipsos dæmones vincunt. Et hoc ostendens primò de præscitis, dicit Psalmista.*Cadent à latere tuo mille*.Per latus hic C intelligitur latus sinistrum, quod patet:quia ipsum distinguit à latere dextro:dicês postea. *Et decem millia à dextris tuis*. Et sic est sensus.*Cadent à latere tuo mille*,scilicet,dæmones,id est,ab ipsis etiam præscitis aliquando dæmones superabuntur. Et ponitur numerus ille determinatus pro numero indeterminato. Vnde mille,id est,multi: vel mille dæmones cadêt:mille,id est, generaliter:quoniã mille significat vniuersitatem:vt ait Greg.lib.9. mor.cap. 2. Quia etiam ipsi præsciti in omni genere tentationis quandoque dæmones vincunt. Sed nulli dubium, quòd multo plures dæmones vincunt ipsi prædestinati: Tum quia frequentius infestantur ab D ipsis.Illos enim magis tentant dæmones, quos vident meliores:vt dicit Greg.lib.4.moral.cap. 24. Et lib.24.cap.17.Tum etiam quia dæmones maximè homines tentant, quando morti appropinquant:vt dixit Greg.lib.32.mor.cap.22.Et certum est, quòd tunc prædest.nat. semper de ipsis habent victoriam:sed nunquam præsciti. Et sic multo plures vincunt prædestinati quàm præsciti. Et hoc notans Psalmista postquam dixit, quòd mille cadêt à latere,id est,præscitis:statim subdit, *Et decem millia à dextris tuis* Ponitur etiam hic numerus determinatus pro indeterminato. Vt sic sensus,Multo plures vincuntur à prædestinatis quam à præ- E scitis.Vel aliter exponit glos.Notans, quòd per latus Christi intelliguntur boni: qui cum Christo iudicabunt in iudicio. Assessores enim iudices de latere principis dicuntur vulgato sermone: sicut cardinales dicuntur de latere Papæ.Isti autem erũt omnes illi,qui reliquêtes omnia, secuti sunt Christum,quibus Christus promisit,dicês, Vos,qui reliquistis omnia, & secuti estis me,sedebitis super sedes duodecim,&c. Non est enim putãdum,quòd solũ duodecim apostolus hoc promiserit Christus. Alioquin vbi erit Paulus, qui plus omnibus laboraui? Duodecim ergo perfectio est tribunalis: in quibus sedebunt omnes illi, qui reliquerunt omnia:& secuti sunt Christũ, qui per latus designantur. Per dexteras autem intelligitur beatitudo æterna. Plures autem sunt beati, qui non reliquerũt omnia:vt Abraham,Dauid,&c. Vndè plures sunt, qui sperant beatitudinem, quàm qui sperant cum Christo se iudicaturos. Multi etiam sperãt, se cum Christo iudicaturos:qui ab illa spe cadent,quia nõ radicati per charitatem. Et multò plures sunt, qui sperãt se futuros beatos, qui tamen ab illa spe decident. Et hoc notans Psalmista, dicit, O Christe *cadet à latere tuo mille. Et decem millia*,&c.id est,pauciores sunt, qui præsumunt se tecum iudicaturos: & multò plures, qui præsumunt se à dextris tuis sessuros:qui tamen cadent à præsumptione sua. Et B quamuis illi sic cadent,talis tamen casus ad te non appropinquabit:ad te,id est, ad tua membra, scilicet prædestinatos:qui vnum sunt tecum:quia nullus illorum finaliter cadet.

Dextera significat gloriã æternam.

Latus Christi significat, signaliter probrosũ sed dextrum prædestinatos.

Greg.li.4. mor.c.24. & lib 4. cap.17.

Latus Christi significat illos, qui cũ illo iudicabunt

1577 Veruntamen oculis tuis considera bis, & retributionem peccatorum vi debis.

Hic ostendit quòd mali per Christum puniuntur. Vbi notandum,quòd Deus non tam cõsiderat quod fit: sed intentionem qua fit principalius attendit:vt ostendit Greg. 28.mor.cap.13.dicens, In euangelio veritas dicit, Lucerna corporis tui est oculus tuus: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiã corpus tuum tenebrosum erit. Quid enim per oculum exprimitur, nisi præuenies opus suum cordis intentio? quę priusquam in actione se exerceat:hoc iam quod appetit,contemplatur.Et quid appellatione corporis designatur, nisi vnaquæque actio:quæ intentionem suam quasi oculum intuentem sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus: quia per radicẽ bonæ intentionis merita illustrantur actionis.Et si oculus tuus simplex fuerit:totum corpus tuũ lucidum erit:quia, si rectè intendimus per simplicitatem cogitationis,bonum opus efficitur:etiam si minus bonum esse videtur.Et, si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit: quia cum peruersa intentione quid vel rectum agitur, & si splẽdere coram hominibus cernitur:tamen apud examẽ interni iudicis obscuratur.Ex quo apparet, quòd Deus nõ intẽdit quid quis agat,sed qua intentione illud agat.Ad propositum dæmon à Deo permissus,tentat bonos: quæ tentatio vtilis est bonis:quia per illam cum diabolo certant,& de illo triumphant: & propter victoriam coronam merentur.Quamuis autem sic tentando bonis proficiat: quia tamen mala intentione hoc facit,scilicet, vt eos ad casum peccati perducat:ideo sibi imputatur ad delictum: & per hoc amplius supplicium meretur. Et hoc est quod ait. *Verũtamen oculis tuis cõsiderabis*,scilicet,tu, Christe, illo lucido aspectu, quo iudicas hominum corda. Et sic videbis hoc dæmones mala intentione agere:ideo punies eos.Et hoc est, *Et retributionem peccatorum videbis*.Quia bonum,quod per nescientes agitur,non eis retribuetur:sed malum, quod intenderunt,quia non quod faciunt, sed quod intẽdunt cõsiderabis.Vel secundum Bernardum exponitur de beatis,qui oculis suis videbũt pœnas damnatorum: quòd ad minus ipsorum gaudium erit: quia lętabitur iustus,cùm viderit vindictam.

Intentionem attẽdit Deus, non opus. Gregor.

Intentio operis nomen impro prium.

Quoniam

1578 Quoniã tu es, domine, spes mea: altissimum posuisti refugiũ tuum.

Hic ostendit,quòd humiles,& boni per Christũ exaltantur. Hic enim loquitur ecclesia ipsi Christo,vt est ecclesiæ caput.Vbi sciendum,quòd Christus aliquibus est refugiũ altum: aliquibus bassum. Bassum est refugium illis, qui ad ipsum refugiunt solum pro temporalibus bonis habendis: vel molestiis temporalibus fugiendis. Sed altum est refugium bonis,& humilibus,qui solum propter ipsum ad ipsum confugiunt, & æternam pœnam effugiunt.Et tales sibi dicere possunt. *Altissimum posuisti refugium tuum*, scilicet teipsum altissimum mihi posuisti refugium: quia nihil aliud spero præter te: B nihil aliud fugio,quam separari à te: *quoniam tu es spes mea*. Vnde istam versum exponens Bernar.ait, *Quoniam tu es,Domine,spes mea*. Quicquid agẽdum, quicquid declinandũ, quicquid optandum, quicquid tolerãdum sit,*Tu es,Domine,spes mea*. Hæc vna mihi omnium promissionum causa:hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum: sustinere se iactet pondus diei, & æstus ieiunare bis in sabbatho se dicat,postremò non sicut cæteri hominum se esse glorietur, mihi autẽ adhærere Deo, bonum est,& ponere in Deo spem meam.Ponant alij spem suam in aliis:hic forte in scięntia literarũ, hic in astutia seculi, ille in dignitate, vel qualibet C alia vanitate confidat: propter te ego hæc omnia detrimentũ feci:omnia arbitror,vt stercora. *Quoniam tu es,Domine,spes mea*.Speret qui vult in incerto diuitiarum:ego autem nec ipsa quidẽ victui necessaria,nisi à te spero,nimirũ fidens in verbo tuo: *Matt. 6.* in quo abieci omnia.Quærite primum regnũ Dei: & hæc omnia adijcientur vobis. Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant aduersum me prœlia, si seuiat mundus, si fremat malignus: si ipsa caro aduersus spiritum concupiscat,in te sperabo.Hoc sapere ex fide necessarium est: & dicere, *Tu es, Domine, spes mea*.Nec aliud ex sententia quis dicere potest:nisi cui intus à Spiritusancto sic persuasum iactare cogitatum suũ in dño. Quis enim speravit in eo,& confusus est? De D quacũque,inquit,tribulatione clamauerint ad me, exaudiam eos.Ecce inmeritæ sunt tribulationes: sed secundum multitudinem earum cõsolationes lætificauerunt animam meam: dummodo non ad alia conuertaris: dummodo clames ad eum,dummodo in eum speres:nec humile aliquod,vel terrenum, sed altissimum ponas refugium tuum. Non enim accedet illuc tẽtator, non calumniator, non pessimus ille fratrum accusator attinget. Sæpe illuc fugamus,munitus est locus, nullus ibi timebitur hostis, vt magis illic manere liceat semper:sed non hujus temporis. Hoc enim, quod modo refugiũ est:post habitaculum erit,& habitaculũ sempiternum. Nempe ad omnem tentationẽ, ad omnẽ E tribulationem, ad omnem, cuiuscunque denique modi necessitatem aperta est nobis vrbs refugij: sinus montis expansus est:parata sunt foramina petræ:patẽt viscera misericordiæ Dei:Hoc refugium qui declinat,æternam pœnam nõ meretur effugere.Et nota quòd dixit,*spes mea*: plus est,quam si dixisset,sperabo in eum. Conuenientius quippe spes nostra dicitur, quod speramus:quàm in quo speramus.Sunt enim forte nonnulli, qui à domino obtinere corporalia, vel temporalia concupiscunt:sed perfecta charitas solum id, quod summum est, dicente cum propheta,Quid enim mihi est in cœlo: & à te quid volui super terram? &c.

Refugium est Christus, & quibus.

Spes nostra Christus.

Refugium nostrum Christus.

Psal.72.

1579 Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Hic ponitur Christi, & iustorum conseruatio. Nota quòd malum est duplex,scilicet,pœnę,& culpæ.Similiter & Christus accipitur dupliciter, scilicet,secundum caput,& secundum membra. Christo autem in se non accedet malum culpæ,nec pœnæ,quia in totum glorificatus est: membris autem eius accedet malum pœnæ,sed non culpæ.Diuiditur ergo in tres partes: quia ponitur primò huius conseruationis beneficium:secundò eius ministerium:ibi, *Quoniam angelis suis*:tertiò ministerij modum:ibi,*In manibus*.Quantum ergo ad primum notandum, quòd Psalmista in isto versu loquitur primò Christo,vt corpus est,dicens, *Non accedet ad te malum*.secundò loquitur sibi vt est caput,dicens, *Et flagellum,&c.*Quantum ergo ad membrum Christi, dicit,*Non accedet ad te malum*. Propriè enim loquẽdo mali nomine solum intelligitur malum, quod culpam includit. Nam (vt habetur 15.q.1.illa cauenda sunt.) mali nomine illa solum intelligũtur, quæ mentem crimine implicant.Vnde paupertas, ægritudo, mors, & ignobilitas propriè mala non dicuntur. Deus igitur suos electos sic custodit, vt saltem finaliter ipsos peccato implicari non permittat. Et hoc est, quod Psalmista corpori Christi, scilicet,omnibus prædestinatis ait,*Non accedet ad te malum*,scilicet,culpæ finaliter: licet multoties istis accedant flagella,& multæ aduersitates in præsentia:à quibus tamẽ omnibus finaliter liberãtur. Psal. 33. Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus his liberabit eos dominus. Consequenter loquens Christo capiti dicit. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Per tabernaculum enim intelligitur corpus Christi, in quo habitabat plenitudo diuinitatis corporaliter:vt ait Apost.Istud autem tabernaculum vsque ad mortem crucis fuit flagellatum,passum,corona spinea coronatũ,& mortuum: D sed per resurrectionem factum fuit impassibile, & immortale:quia Christus resurgẽs ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Et ideo nulla pœna amplius istud tabernaculum lædere potest.Et hoc est,quod hic dicit Christo Psal. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*,quòd autem tabernaculum dicatur corpus Christi, vide suprà vers.3.88.460.

Malum propriè sic dicitur peccatum.

Tabernaculum dicitur corpus Christi. Coloss.2.

Rom.6.

1580 Quoniam angelis suis mãdauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.

Hic ponitur custodiæ iustorum ministerium. Secundum enim Hieron. iste versus non intelligitur de Christo,quẽ custodire habeant angeli: quia angelos tanquam dominus ipse custodit. Sed intelligitur de quolibet sancto viro: qui angelorum ministerio custoditur,ne cadat in peccatum.Et sic diabolus falsè istum textum allegauit Christo:quia de filio Dei dictus non erat.Vnde ait Hieron.super Mat.in Psalm.90.legimus, *quoniam angelis suis*, &c.hoc non de Christo,sed de quolibet sancto viro propheta est.Malè ergo interpretatur diabolus scripturas. Nota ergo, quòd beati angeli ad custodiam

Hieron.

Matt. 4. Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stodiam animarum iustorum sunt deputati. Vnde Hieron. super illo verbo, Mat. 18. Angeli eorum semper vident faciē patris mei, qui in cælis est. ait, Magna dignitas animarum, vt vnaquæque ab ortu suo habeat angelum ad sui custodiam deputatum. Consimiliter quælibet habet vnum malum angelum deputatum sibi ad exercitium: vt eorum impugnationibus resistendo, animarum crescat meritum. Nota ergo, quòd angeli boni iustos custodiunt ne cadant tripliciter. Primò dæmones refrenando, ne noceant, vel tententquantum cupiunt. *Angeli animas custodiūt tripliciter.*

Tob. 12. Exemplum de angelo Tobię, qui dæmonium compescuit ab vxore Tobiæ. Vnde dixit Tobias patri de angelo Raphaele, Dæmoniū ab vxore mea cōpescuit. Quod quidem faciunt tētati angendo virtutem: & tentantis virtutem debilitando. Et ideo

Bernard. consulit Bernardus in sermone de angelis, dicens, Quotiens grauissima cernitur insurgere tentatio, vel vehemens tribulatio imminere, inuoca angelū custodem tuum, doctorem tuum, adiutorem tuum: non enim dormitat, neque dormit: etiam si quandoque ad tempus dissimulare videatur. Et ad istū

Apoc. 20 intellectum habetur Apoc. 12. quòd angelus ligauit serpentem antiquum, qui est diabolus: ne amplius seducat gentes. Secundò bonas inspirationes immittendo. Cuius figura habetur Actuum 12. de angelo Petri, qui Petrum dormientem, & catenis ligatum excitauit, dicens, Surge velociter.

Mat. 25. dist. 12. Quamuis enim secundum Magistrum. lib. 2. dist. 12. omnes boni angeli communiter nostrum bonū velint: communiterq; salutem omnium custodiāt: ille tamen angelus, qui alicui deputatus est ad custodiam, specialiter eum ad bonum excitat, & hortatur. Consimiliter & quamuis omnes mali angeli generaliter malum omnium hominum desiderēt: magis tamen quemlibet hominem ad malum magis incitat ille malus angelus: qui sibi est ad exercitium deputatus. Figura huius habetur in angelo Philippi, de quo Actuum 8. Angelus domini locutus est ad Philippum, dicens, Surge, & vade, &c. Tertiò ipsos à malis operibus retrahendo. Si enim in conspectu alicuius hominis quis caueret peccatum, verecundia ductus, quanto fortius in præsentia beati angeli ad custodiam cuilibet animæ deputati: qui semper, & vbique animæ, quam custodit, præsens est, peccare quilibet erubescere debet? *Bernard.* Et hoc notat Bernardus in sermone de quadragesima, dicēs, In quouis loco, in quouis angulo reuerētiā exhibe angelo tuo: nec audeas, illo præsente, facere, quod me vidēte nō auderes. Sic enim angelus Balaam ipsum à peccato præseruauit, scilicet eum retrahens, ne iret ad maledicendum populo Dei, vt disposuerat: quando dixit illi angelus.

Num. 22 Ego veni, vt aduersaret tibi: quia peruersa est via tua, mihique contraria. Istud ad intellectum custo-

Iudith 13 diæ angelorum illa sancta mulier Iudith in se ipsa experta fuerat. Vnde dicit, Custodiuit me angelus domini: & non permisit me ancillam suam iniquinari peccato. Quamuis autem angeli quantum ex se est, omnes animas à peccatis præseruent, & custodiant, maximè tamen electos custodiunt: quia magis eis obtemperant. Vnde nunc Psalmista cuilibet iusto dicit, *Quoniā angelis suis Deus mandauit de te*, &c. Quantum enim est ex parte sua, quemlibet sibi deputatum in omnibus suis viis & actionibus custodiunt.

1581 In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Hic ponitur modus huius custodiæ. Vbi nota, quòd iste versus de Christo exponitur. Sic quòd per pedes Christi, intelligē sanctos Apostolos, euāgelistas, & prædicatores, qui Christum, id est, eius fidem portauerunt per orbē. vide suprà versi. 445, & 768. Lapis autem significat legē antiquam, quæ in tabulis lapideis data fuit, quæ fuit lex timoris: quia cum terroribus data fuit, vt habetur Exo. 19. Offendere ergo pedes ad lapidem, est ipsos prædicatores offendere in legem timoris, in prædicando fidem timore. De Christo ergo dicit, quòd Angeli manibus portabunt te: quia manibus angelorum Christus subleuatus est in cœlum: nō quòd sine eis rueret, sed quia obsequebantur regi. Melior est em & nobilior qui portatur, quàm iumentum portans. Quid autem ex hoc factum est, quia portatus est in cœlum? Certè statim post Apostolos, & prædicatoribus missus Spiritum sanctum. Quo recepto, omnis timor ab eis fuit expulsus, qui ante timidi non audebant verbum Dei loqui. Sed cum magnā auctoritate, sine timore prædicabant lapidem, id est, legem antiquam impletā fuisse. Dicat ergo Christo. *In manibus portabunt te*, scilicet, angeli in cœlum: vt mittas tuis pedibus Spiritum sanctum. *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, id est, ne fortè Apostoli offendant timore, vel ad lapidem. i. prædicent legem in lapidibus datam esse seruandam. Vel secundum Bernardum iste versus intelligitur etiam de quolibet iusto, quem angeli sancti in manibus portant: quia non patientur eum tentari supra id, quod potest: sed *in manibus*, id est, in auxiliis suis tollent eum, vt pertranseat offendiculum, quàm facilè transit foueā, qui portatur manibus, quàm mundè lutum transit, qui manibus sustinetur, quàm facilè natat aquam, cuius alter sustinet mentum. Qui ergo angelorum portatur auxilio, ad lapidem non offendit. Sed quis est ille lapis? Ego istum lapidem intelligo Christum, qui est lapis offensionis, & petra scandali. In quem si quis offenderit, colliditur: super quem verò ceciderit, conteret eum. In hunc lapidem offendunt, qui contra Christum peccant.

Lapis est lex aut. qua.

Bernard.

1582 Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonē, & draconem.

Hic ponitur dæmonum conculcatio. Vbi notandum, quòd, sicut Christus diuersis nominibus nuncupatur, secundum diuersas virtutes, quas habet: Vnde vocatur leo propter fortitudinē: agnus propter mansuetudinem: lapis propter fundationis stabilitatem. Sic ècontra diabolus secundum diuersa eius vitia nomina habet diuersa. Vnde vt hic ait glo. hæc nomina hic posita diabolo conueniunt. Ipse enim est aspis, cùm occultè percutit. Ipse est basiliscus, cùm palā venenat. Basiliscus enim rex serpentum est, & nocet flatu. Leo est, dum persequitur violenter. Leo enim rex animalium viribus nocet. Draco est, cùm deuorat negligētes. Per ista ergo omnia nomina hic intelligitur diabolus. Super ergo diabolū istis nominibus significatum Christus ambulauit, & ipsum conculcauit, quando ipsum diabolum tentantem superauit: & potestatem suis fidelibus dedit ipsum conculcandi. Vel ipsum conculcauit: quando per suam passionem

Diabolus dicitur aspis, basiliscus, leo, & draco.

ipsum elecit à cordibus fidelium. Vel aliter secun-

Bernard. dum Bernardum istis nominibus intelliguntur diuersa genera vitiorum: quæ vir iustus auxilio Dei sultus, conculcat. Vnde ait super isto versu, *Super aspidem, & basiliscū ambulabu &c.* Quid inter ista faceret pes humanus? quid humanæ affectionis inter tam horribilia mōstra cōstaret? Ista enim sunt nequitiæ spirituales: quæ quidem ex diuersis officiis, vel potius maleficiis diuersa vocabula sortiuntur. Alius quidem aspis, alius basiliscus, alius leo, alius draco: quòd scilicet variè noceant. Alius morsu, alius visu, alius rugitu, vel ictu, alius flatu. Et consequenter declarat singula: primò de aspide, dicens,

Aspis significat obstinator. Aspis est obstinatio: quia aspis alterā aurem pressus quam potest terræ infigere solet: & alterā cauda obturare, ne audiat vocē &c. Quid ad hanc, scilicet aspidem incantationis vox: quid faciat sermo prædicantis? Nouerit tamē vir pertinax non se cælo, sed solo terræ infigere: ne sapientiā, quę de cælo est, non solum pudica, sed etiā pacifica, nō audiat: quam audiret, si cauda nō obturaret auditū. Cauda hęc finis est vitę, quē considerare recusat. Terra verò alteram claudit aurem terrenis intentus. De

Basiliscus significat inuidos. aspide vide supra versic. 871. Consequenter declarat quid sit basiliscus dicēs, Basiliscus (vt naturales dicūt) venenum gerit in oculo: pessimum animal, & præ omnibus execrabile. Nosse cupis oculum venenatum, oculum nequam, oculum fascinatum? inuidiam cogita. Quid enim est inuidere, nisi malum videre? Si non fuisset basiliscus, nunquam eius inuidia mors intrasset in orbem terrarum. Væ misero homini, qui inuidum nō præuidit. Superemus hunc inuidum, dum viuimus: si post mortem volumus ministrum tantæ nequitiæ non timere. Nemo alterius bonum inuido respiciat oculo. Neque hoc ipsum, quantū in se est, interficiat. Si enim qui odit hominem illum homicidam veritas testatur: quid & ille, qui bonum odit in homine: nunquid ille homicida poterit appellari? Consequenter de

Draco significat iracundos. dracone sequitur, dicēs, Immanis bestia est draco: flatu igneo, quicquid attigerit, necat: non solùm bestias terræ, sed etiam volucres cæli. Hic est iracundiæ spiritus. Quantos enim sublimis vitæ flatu huius draconis miserè satis adustos turpiter in os eius ingemiscimus cecidisse. Quā melius sibi irasci potuerant, ne peccarent. Nimirum affectio naturalis ira hominum est: sed abutentibus bono: non miseranda pernicies est. Occupanda est ira in quibus expedit: ne fortè ad illicita prorumpat. Nolite irasci eis, qui vobis transitoria auferunt, qui cōuitia inferunt, qui ingerūt forte supplicia: & propter hoc faciūt nihil. Irascimini iniquitati vestræ. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Hinc nimirum nō modo mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat: sed etiam ma-

Ira significat remotum patientiæ. gnanimitas, quam rugitus leonis non terreat. Consequenter de bonitate dicit, Aduersarius videtur tanquam leo rugiens qui circuit quærēs quem deuoret, sed gratias leoni de tribu Iuda: rugire potest ille: ferire non potest. Ad rugitum quidem leonis nulla bestia stare potest: & plerumque superat ferientem, qui non sustinet rugientem. Verè bestia, verè rationis expers, quæ solo timore cedit: qui victus ante conflictum, non telo, sed tuba prosternitur. Hæc est quidem tentatio, quæ corporalis necessitatis occasione animum turbat.

1583. Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Hic sequitur virorum exaltatio, quæ in tribus cōsistit. Quoniam iusti in suis certaminibus à Deo proteguntur: secundò à Deo associantur: tibi, *Clamabit*, tertiò à Deo coronantur: ibi, *Longitudine.* Quantum ad primum sciēdum, quòd ista sunt verba patris de Christo, dicentis. *Quoniam in me sperauit.* Licèt enim in Christo non fuerit propriè spes, quæ est certa expectatio futuræ beatitudinis: quia à primo instanti cōceptionis suæ verè fuit beatus: nondum tamen habebat corpus impassibile: sed

Spes quomodo fuit in Christo.

multis passionibus subditum: & secūdum hoc sperabat, quòd merito suæ passionis resurgeret cum corpore impassibili: per quam resurrectionem ab omnibus penitùs liberatus esset. Et hoc est, quod pater dicit, *Quoniam in me sperauit*: confidens certissimè immortalem se resurrecturum. *Et ego liberabo eum*, scilicet, à morte ipsum resuscitando. *Protegam eum*, scilicet, ne amplius pati possit, vel mori. *Quoniam cognouit nomen meum*, id est, rem, & virtutem, quæ per nomen Dei importatur. Nomen enim Dei est dominus: vide supra vers. 100. Dominus autem est nomē potestatis. Quid est ergo cognoscere nomen domini, nisi cognoscere Deum esse omnipotētem? Vel etiam potest iste versus legi de Christo: non secundum quòd est caput, sed secundū quòd est corpus, scilicet, de membris suis. Et eodē modo exponitur, scilicet, de finali resurrectione. Istum autē versum sic exponit Bernard. dicens. *Quoniam in me sperauit*, &c. Dulcissima libe-

Nomē dei quid est. ralitas est in se sperantibus non deesse *Quoniam*, *mini* coinquit, *in me sperauit: & ego liberabo eū. Protegā eum*, id est, conseruabo eum. Si tamen cognouerit nomen meum, id est, non sibi tribuat, quòd liberatus est: sed nomini meo det gloriā. *Protegam ergo eum, quoniam cognouit nomen meum.* Non nouit nomen eius, qui illud assumit in vanum: qui dicit ei, domine domine, & non facit quod dicit ipse. Nō nouit nomē eius, qui eum nec honorat, nec patrem, nec timet vt dominum. Nos autem, si nouimus nomen sanctum, quod inuocatum est super nos: desiderandum est, vt semper sanctificetur in nobis.

1584. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.

Hic ostendit, quòd iusti in tribulationibus à Deo associantur. Si enim iste textus de Christo capite intelligatur, certum est quòd multis clamauit ad patrē orādo. Et quòd omnis eius oratio fuit exaudita, non solum quo ad vtilitatem, vt orationes aliorum iustorum: sed etiā quo ad votum. vide supra versi. 190. & 292. & 365. & 406. & 505. 1105. Etiam qualiter Christus multotiens clamauit, & multipliciter, vide suprà versi. 399. Si autē de corpore Christi intelligatur, certum est, quòd omnis iustorum oratio à domino exauditur. Et si nō quo ad votum, saltem quo ad vtilitatem: quod est melius, quia multotiens exaudiri ad votum est causa perditionis, sicut patet de infirmo corporaliter: qui instāter postulat, quod medicus sibi mortifera nouit, de hoc vide supra versi. 74. & 294. & 516. Et

Oratio quæ meretur exaudiri. nota hic magnam Dei misericordiam: quia omnem deuotè clamantem exaudit. Quod hic notās

Bernar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clamor orationis meretur exaudiri.

Bernardus ait, *Clamauit ad me, & ego exaudiam eum.* Fructus notitiæ domini est clamor orationis. Porrò fructus clamoris est exauditio saluatoris. *Clamauit ad me* &c. Hoc plane est testamẽtum pacis, hoc pactum fœdus, hoc pactum misericordiæ, & miserationis. Non enim dixit exaudiam eum; quia dignus fuit, quia iustus fuit, & rectus, innocens manibus, & mundo corde: propterea liberabo eum. Si enim hæc, aut similia diceret: quis non diffideret? Quis gloriabitur se castum habere cor? Dulcis vox, quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis. *Clamauit*, inquit, *ad me, & exaudiam eum.* Meritò non exauditur, qui clamare dissimulat: aut omninò non postulans, aut tepidè postulans, & remissè. Siquidem in Dei auribus desiderium veniens clamor magnus est; remissa autem intentio vox submissa. Quid autem clamans postulat, nisi liberationem, consolationem, & glorificationem. *Exaudiam eum*, inquit. In quo, domine, vel in quibus? Sequitur. *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Possumus nobis hûc ternarium assignare. In vita enim præsenti in tribulationibus nobiscum est, cõsolatur nos. In morte eripiet nos, quando iam nihil quod animæ vel corpori faciat mundus habebit. In resurrectione glorificabit, quãdo surget in gloria quod in ignominia seminatur. Vnde verò scimus, quòd nobiscum sit in tribulatione? Ex eo quòd in ipsa tribulatione subsistimus. Quis enim sustinet sine ipso? Clamemus in cælum, vt exaudiamur. Et qui in cælis est, ipse nobis mittat auxilium de sancto, mittat interim auxilium de tribulatione, eripiat à tentatione, glorificet in resurrectione. Ex tua, Domine, promissione speramus hæc: inde audemus dicere, si corde rogamus pio, certè exaudire debes ex promisso.

A

Viuere mortis est mori.

qua hic viuimus, magis mors est: nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Quid enim agimus, ex quo primũ incipimus viuere, nisi morti appropinquare, & incipere mori? Ibi verè viuitur, vbi viuida vita est, & vitalis. Gratias Deo: vbi dies boni, ibi interminabilis longitudo dierum. Eorum verò dierum paucitas finietur breui, quorum sufficit cuique malitia sua. Et nota, quòd in hoc, quod dicit, *Longitudine dierum*: nõ vicissitudinem voluit commendare. Alioquin melior est dies vna in atriis super millia. Legimus sanctos viros etiam à diebus nostris plenos migrasse dierum: quod non aliud quam plenos intelligimus gratiarum. Nimirum vsque ad hanc plenitudinem vel de die in diem, de

Diutũ lõgitudo est gratiarũ plenitudo.

B

claritate in claritatẽ: non quidem à suo, sed à Domini spiritu transformamur. Si ergo dies gratia dicitur quomodo nõ magis verus dies, & plenus meridies dicatur glorię plenitudo? *Longitudine*, inquit, *lõgitudine dierum replebo eum.* Ac si dicat, Scio quid desideret, quid sitiat, quid sapiat ei. Non enim argentum, non aurum sapit, nõ voluptas, non curiositas, non dignitas secularis. Non ignorat, ad cuius imaginem conditus sit, cuius magnitudinis capax est, nec sustinet de modico crescere, vt de maximo minuatur. Itaque *longitudine dierum replebo eum.* Quẽ nisi lux vera reficere, nisi æterna replere non potest. Si quidem nec longiturnitas illa terminum, nec claritas illa occasum, nec satietas illa fastidiũ

Dies gratiæ dicitur.

C

habet. Erit enim securitas de æternitate, gloriatio de veritate, exultatio de societate. *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum.* Et tanquam quærens vnde illi dies in ciuitate: de qua legimus, quòd non lucebit ibi sol per diem: nox non erit in ea. subdit, *Ostendam illi salutare meum*: nisi quemadmodũ scriptum est, In illa lucerna eius sit agnus: *ostendam illi salutare meum*, Iam enim ibi non erudiar, in spenõ exercebor: sed in specie adimplebo. *Ostendam illi salutare meum*: vt in æternum vbi videat, in quem credidit, quem semper optauit.

Psal. 120. Apoc. 21.

PSAL. XCI.

D

BOnum est confiteri domino: & psallere nomini tuo, altissime. 1586

Titulus huius Psalmi est. Psalmus cantici in die sabbathi. Pro cuius expositione sciendum, quòd quamuis sabbathum multipliciter accipiatur: vt dictum fuit suprà versi. 334. tamen aliter hic distinguendum est, scilicet, quòd sabbathum secundum glo. hic accipitur tripliciter. Est enim triplex sabbathum, scilicet, sabbathum temporis, pectoris, & æternitatis. Sabbathum temporis est dies septimus septimanæ: quo post omnia sex dierum opera quieuisse dicitur: per hoc nos docens in præsenti vita, quæ velut sex diebus, id est, sex ætatibus deducitur, laborare, vt in futuro quiescamus. In cuius figuram sabbathum temporis in lege veteri dies quietis ab omni opere vacans colebatur. Et dicitur sabbathum à sabba, quod est septem secũdum Hebræos: quia sit septimus dies septimanæ. Vel secundum gẽtiles dicitur sabbathum à Saturno: quia Saturnus planeta dominatur in prima hora illius diei. Ponunt enim septem dies in septimana secundum numerum septem planetarum: sic quòd quælibet dies denominatur ab illo planeta, qui dominatur in prima hora illius diei.

Sabbathũ triplex.

E

Sunt

Longitudo dierũ dicitur gloria cæli.

Hic ponitur quòd iusti à Deo coronantur. Vbi notandum, quòd dierum longitudo significat gloriam æternam: in qua dies nocte non terminatur, sed sine fine perseuerat. Psal. 118. Ordinatione tua perseuerat dies. Vnde de quolibet beato dicitur: Longitudo dierum in dextera illius: & in sinistra diuitię, & gloria. Vbi dexteram accipit pro anima: sed sinistram pro corpore. Dicit ergo, *Longitudine dierum replebo eum*, id est, gloria æterna illum satiabo, sic quòd amplius nihil desiderare possit: quia ibi omne, quod desiderabitur, aderit: vnde beatorum capacitas repleta sicut vas repletum alia recipere non potest. Sed qualiter beati saturabuntur, & replebuntur, ostendit, dicens, quòd *ostendam illi, salutare meum*, scilicet, Christum qui salutare dicitur, id est, saluator. vide versi. 105. & 146. & 155. & 272. & 662. & 979. & 1043. In visione enim Christi nostra beatitudo perfecta consistit. Quoniam in ipso ratione diuinitatis beatificatur anima: & in

Prouer. 3.

Vita præsens mors dicitur.

visione humanitatis corpus. Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. vide suprà versic. 1390. & 1453. Illum autem versum sic exponit Bernardus, *Longitudine dierum replebo eum.* Cõgruus finis Psalmi: vbi psallenti finis promittitur tam beatus, & bonus finis, qui finem non habet. Et sanè, quoniam cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Amplectamur igitur sanctificationem: quoniam finis eius vita est sine fine. Hæc omnis vita

Sunt enim in die naturali viginti quatuor horę: & planetæ sunt septem, scilicet Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. In prima ergo hora sabbathi dominatur Saturnus, in secunda Iupiter, & sic per ordinem. Quibus septẽ planetis cõpletis, cõsequenter reincipiunt: sic quòd in octaua hora dominatur Saturnus. in nona Iupiter, &c. & in quinta decima Luna. Item reincipiendo, in sexta decima Saturnus, in septima decima Iupiter &c. etiam vigesima prima Luna. Iterum incipiẽdo in vigesima secunda Saturnus: in vigesima tertia Iupiter: in vigesima quarta Mars. Et sic cõsequenter in prima hora sequentis diei dominatus Sol, à quo dicitur dies dominicus. Et sic procedendo in prima hora alterius diei dominabitur Luna, à qua dicitur dies lunæ. Et sic de singulis continuè procedendo. Secundum dicitur sabbathum pectoris, vel mentis: quod nihil aliud est, quam tranquillitas, & quies bonæ conscientiæ ex spe beatitudinis futuræ: vt hic non turbetur aduersis seculi: sed laborem patienter toleret, vt mercenarius spe præmij infine diei percipiendi. Et istud sabbathũ con scientiæ, duo principalia requirit. Primum vt omnia tua bona Deo attribuas. Secundum vt omnia mala tua tibi. Tertium est sabbathum æternitatis, scilicet requies æternæ beatitudinis: pro qua habenda in præsenti vita cõtinuè laborare debemus, Deo seruiẽdo, Et de duobus vltimis sabbathis agit iste psalmus, scilicet de sabbatho conscientiæ, & æternitatis: ostendens quòd hic est habendum sabbathum conscientiæ, vt tandem post hanc vitam habeatur sabbathum gloriæ. Item notandum, vt dictum est superius, quòd psalmus, qui dicitur à psalterio, quod manu pulsatur: significat bonam operationem: canticum verò lætitiam mentis, & exultationem. Est ergo sensus tituli talis. Psalmus iste per quem notatur bona operatio est cantici. i. exultationis mentis, & hæc in die sabbathi, id est, ex consideratione æternæ beatitudinis. Et nihil aliud est dicere, nisi iste psalmus agit de bona operatione hic habenda cum exultatione mentis ex spe futuræ beatitudinis. De auctore verò istius psalm, dicunt Hebræi, quòd Moses ipsum fecit ad decantandum in die sabbathi: quæ erat celebris in memoriam beneficij creationis. Diuiditur autem psalmus iste in tres partes: quia primò ostendit, quomodo sabbathũ mentis à bonis agitur: secundò qualiter sabbathum mentis à malis perditur: ibi, *Cum exorti*. tertiò qualiter sabbathum æternitatis iustis traditur: ibi, *Et exaltabitur*. Quantum ad primum sciendum, quòd sabbathum mentis consistit in quinque: secundum quæ prima pars diuiditur. Consistit enim primò in diuinæ laudis exaltatione: secundò in sui, & suorum perfecta cognitione: ibi, *Ad annunciandum*: tertiò in præceptorum Dei obseruatione: ibi, *In decachordo*: quartò in gratiarum actione: ibi, *Quia delectasti*: quintò, in fideli Deo adhæsione: ibi, *Quam magnificata*. Quãtum ad primum sciendum, q̃ quamuis confessio sacramẽtalis sit bona, qua quis Deo, & vicario suo peccata sua cõfitetur: vt dicitur Psal. 31. Dixi cõfitebor domino, & tu remisisti, &c. tamen de ista hic non loquitur: sed de confessione laudis, qua Deus à creatura sua laudatur, colitur, & adoratur, de qua vide suprà versic. 81. & 91. 250. 1236. & 1868. Et de ista confessione laudis dicit, *Bonum est confiteri domino.* Et quia talis cõfessio nõ solum fit corde, sed etiam voce, sicut clerici alta voce cantando, & psallendo

A

Bonum multiplex

in choro Deum laudant: ideo additur, *Et psallere nomini tuo, altissime.* Et hic nota, quòd aliquid dicitur bonum multipliciter: secundum quod tripliciа sunt bona. vide suprà versiculo 1014.

B

Ad annunciandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. 1587.

Hic ponitur secundum, quod requiritur, scilicet, sui ipsius perfecta cognitio. Homo enim habet duo, scilicet, aduersa, & prospera: seipsum in vtroque statu debet cognoscere: & tempore prosperitatis annuntiare manè misericordiam Dei: & tempore aduersitatis annunciare debet per noctem veritatem Dei. Vbi sciendum, quòd in statu vtroq; nos insequitur diabolus, scilicet, in statu prosperitatis, vt cadere faciat per elationẽ: & in statu aduersitatis vt faciat cadere per impatientiam. Status autem prosperitatis per diem, vel mane, significatur: & aduersitatis per noctem. Vnde Greg. 2. moral. c. 9. dicit, Sacra scriptura sæpè diẽ pro prosperis, & noctem pro aduersis ponere consueuit. In die autem, & in nocte nos persequitur dæmõ: quia modo nos in prosperis, modo in aduersis nos ante Deum accusabiles contendit ostendere. In die accusat, cũ nos prosperis malè vti insinuat. In nocte accusat, cum in aduersis nos impatientiam habere demõstrat. Ad hoc autem summum remedium est, vt in statu prosperitatis totum, quicquid boni habes, & prosperitatis, cognoscas talia bona non esse tua, sed Dei: illa non habere à te, sed à Deo: illa non habere meritis tuis, sed solum per misericordiam Dei. Et hoc notans hic Psalmista dicit, *Ad annunciandum manè misericordiam tuam*, hoc est, debes esse paratus manè, id est, tempore prosperitatis *ad annunciandum misericordiam tuam*, id est, ad confitendum, & prædicandum, quod bonum, quod habes, est à misericordia Dei. In statu autem aduersitatis debes cognoscere mala tua: & quòd talia aduersa meruisti: & sic confiteri veritatem Dei, id est, iustitiam per noctem, scilicet, aduersitatis: vt hic ait glos. *Ad annunciandum manè, &c.* id est, quando bene est tibi, lauda misericordiam Dei. *Et veritatem tuam per noctem*, id est, quando malè est tibi, annuncia veritatem, id est, iustitiam Dei, non crudelitatem, quia ipse iustè flagellat. Et est sensus. In prosperis, quæ per manè intelliguntur: lauda diuinam misericordiam: in aduersis, quæ per noctem, lauda iustitiam. Et hoc est, quod in primo versiculo præmisit, dicẽs, *Bonum est confiteri*: vt scilicet mala nobis, sed bona Deo tribuamus. Cuius oppositum faciunt peruersi: qui bona sibi tribuunt, mala verò vel sathanæ quasi coẽgerit, vel fato stellarum, quod est accusare creatorem: vel apertè Deo attribuunt: quasi hoc ipse voluerit.

Nox aduersa, dies prospera significat.

Prospera sunt ex misericordia Dei: aduersa ex iustitia.

C

In decachordo psalterio cum cantico in cithara. 1588.

Hic ponitur tertium, scilicet, mãdatorum obseruatio. Vbi sciendum, quòd psalterium, quoddam est instrumentũ musicum decem chordas habens: quod manu pulsatur, quo Dauid cõmuniter laudes Deo resonabat, sicut modo cum organis in choro Dei laudes canimus. Et significat obseruationem decem mandatorum Dei. Nam in hoc quod decẽ chordas habet, significat decem præcepta. In eo verò quod manu pulsatur, significat quod illa ope-

D

Psalterium.

E

re

Universidad de Deusto
Biblioteca

re debent impleri: quia per manum opera significantur. Laudabatur etiam Deus voce, & aliis musicis instrumentis. Quæ omnia mysticè ostendebât qualiter Deus à nobis debet laudari: quia, scilicet, opere per obseruãtiam mãdatorum. Et ideo dicit, quòd debemus eum laudare in psalterio decachordo, & in cithara. Debemus etiã laudare voce: ideo ait, *Cum cantico.* Vel per canticum intelligit mentis exultationem: quia non solum laus diuina debet esse cum exultatione mentis: imo etiam omnia nostra bona opera hilaritatem debent habere. Et hoc est, quod hic ait glos. Deum laudare debemus in decachordo psalterio, id est, per obseruantiam decem præceptorum. *Cum cãtico*, id est, cum mentis hilaritate. Qui enim cum hilaritate bene agit, B cum cantico psallit: Quicquid enim cum hilaritate facis, bene facis. Qui autem cum tristitia bene facit, de eò fit, non ipse facit, & portat psalterium: sed non ipse cantat in eo. Per citharam autem mystice intelligitur carnis mortificatio, siue asperitas pœnitentiæ: vt patet suprà versi. 481. Et sic ille laudat Deum cum cantico in cithara: qui in carnis mortificatione exultat, & in actibus pœnitentiæ

1589 Quia delectasti me, Domine, in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.

Hic ponitur quartum, quod est gratiarũ actio. C Nos enim factura Dei sumus, quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Non solum autem nos sumus Dei factura, sed etiã omne bonum opus, quod est in nobis, ab illo factum est, sine quo factum est nihil. Vnde ad Ephes. 2. Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operib⁹ bonis. Quis enim cogitãs se facturam Dei, non Deo gratias agat. Et attende, quòd homo propriè dicitur factura Dei. *Factura Dei dicitur homo.* Sapientia enim artificis in factura sua lucet, & effectus factoris ostendit artem. Et per consequens ille effectus, qui magis sapientiam Dei ostendit in quo magis ars relucet artificis Dei: ille effectus præ aliis artificis factura vocatur. Cùm ergo inter omnes creaturas diuina sapientia magis reluceat in D homine, & homo magis ipsum Deum artificem repræsentet: sequitur quòd homo singulariter factura Dei dicitur. Quid est ergo delectari in factura Dei, nisi se cognoscere Dei facturã esse? Et in hoc delectatur Deum recognoscendo factorem suum: quia in homine sicut in pulchriori effectu Dei, magis relucet bonitas Dei: quæ consideratio delectationem ingerit menti. Sic enim videmus naturaliter, quòd quanto res corporalis pulchrior est oculis corporalibus præsentata, maiorem delectationẽ ingerit sensibus. Vnde, sicut naturaliter maior est delectatio videre vnã pulchram picturã quàm turpem: & vnum pulchrum equum, quàm turpem: & vnum pulchrum hominem quàm turpem: & E vnam pulchram mulierem: nec in huiusmodi visione delectari est peccatum: quia est naturale: nisi in huius considerationc corrumpatur. Sic & de visione intellectiua maximè iustus delectatur in factura Dei, quæ est homo: eo quòd inter cæteras creaturas corporales sit pulchrior: vt, scilicet, delectatio habita in consideratione facturæ non ibi terminetur: sed referatur ad Deum Psalm. 103. Ego verò delectabor in domino. Notandum tamen, quòd quamuis delectari in factura Dei ipsam videndo etiam corporaliter non sit peccatum: quia A tamen procuratione dæmonis visus talis facturæ, vt puta vel virorum, vel mulierum: multotiens inclinat mentem ad concupiscentiam: tutius est ab ipsarum aspectu oculos auertere. Cuius figura, & exemplum habetur de Dauid: qui videns Bersabe, 2. Reg. 11. Genes. 34. Dan. 13. statim cõcupiscentia fuit captus, &c. Sichem filius Hemor videns Dinam. Presbyteri senes videntes Susannam, &c. Sequitur, *Et in operibus manuum tuarum exultabo.* Opera manuũ Dei sunt, bona opera *Bona opera nostra Deus operatur.* nostra, quæ ipse facit in nobis, Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis, Domine. In quibus tunc quis exultat: quando illa non sibi, sed Deo attribuit. Vnde ait glo. *In operibus manuum tuarũ exultabo*, d est, in eo bono, quòd in me facis, tu enim fecisti, si bene ago. Vnde Apostolus ad Eph. 2. Ipsius enim factura sumus creati in bonis operibus. Nisi enim te formare: Deus ad bona opera: non noceres nisi peccatum. Dicat ergo. *Et in operibus manuũ tuarũ exultabo*, id est: si quid boni ago, de te exulto. Nota quòd delectari est quasi proprium hominis: cum nulla res sit, quæ tantum declaret conditionẽ hominis: sicut facit delectatio. Quia quilibet homo talis potest nominare, quale est illud, in quo delectatur. Sic enim virtuosus dicitur, qui delectatur in virtutibus, & operibus virtuosis. Sic iustus dicitur, qui in iustis: voluptuosus, qui in voluptatibus: & sic de singulis. Vnde secundum Philosophum 2. *Philosophus.* Ethi. Delectatio est morum regulatiua per modũ finis. Vnde qui delectatur in pecuniis, dat se operibus mercationum, quibus pecunia acquiritur. Qui delectatur in militia, dat se operibus strenuitatis. Et sic vnusquisque ordinat se secundum illud in quo ponit suam delectationem. Et ideo principale, quod in se debẽt notare homines, vel in illis, quos habẽt corrigere, est vtrum delectatio eorum sit ordinata vel non. Et si non sit ordinata, vt virga ducatur ad oppositum, quia per assuefactionem ad contrarium debet reduci ad oppositum, quousque consistat in eo: vt faciunt dirigentes ligna tortuosa, qui ipsa magis ad oppositum plicant.

Quàm magnificata sũt opera tua, 1590
D domine: nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Hic ponitur quintum, quod est Deo fidelis adhæsio. Opera Dei à nobis discuti ratione non possunt, vt puta quòd Petrum prædestinauit ab æterno, & Iudã reprobauit, quod Iacob elegit, & Esau odio habuit, antequàm nati essent, & aliquid boni, vel mali egissent, quòd aliqui malè viuũt, & tamen in mundo dominãtur, & florẽt, virtuosi autem suppeditãtur, & egẽt. Ab æterna enim omnia ista præuidit sine nostris meritis, vel demeritis. Et ideo ista Dei opera dicũtur magnificata, quia supra intelle- E ctũ nostrũ magnificata. Ista ergo non debemus discutere, sed Deo simpliciter adhærere, credentes q ipse omnia sanctè, & iustè disposuit. Vnde Greg. 25. *Opera Dei multa sic dicta sunt non quærenda.* moral. cap. 18. dicit, Nemo discutiat, cur stante Iudaico populo, dudum in infidelitate gentilitas iacuit, & cur ad fidem gentilitate surgente, Iudaicum populũ infidelitatis culpa prostrauit. Nemo discutiat, cur alius trahitur ex dono, alius verò repellitur ex iudicio. Si enim gentilitatem mirari assumptam, ipso cõcedente pacem, quis est, qui condemnet; Si Iudæam obstupescis perditam, ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contemplet

tur eam? Itaque consilium summæ, & occultæ vir- A dit. Considerato quippe humanæ carnis puluere, tutis, satisfactio sit apertæ rationis. Vnde in euangelio, cum de eius rei causa dominus loqueretur, *Matt. 11.* ait, Cõfiteor tibi, domine pater cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus: & reuelasti ea paruulis. Ita pater. Atque mox tanquam rationem quandam absconsionis, atque reuelationis adiungens, ait, Quia sic fuit placitum ante te. Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus: ne temerè discutere superna conetur. *Elegit Deus quos vult & reprobat quos vult.* silia de aliorum vocatione, aliorum verò repulsione præsumamus. Cum enim intulisset vtrumque, non mox rationem reddidit, sed hoc Deo placitũ dixit: hoc videlicet ostendens quòd insustum esse nõ potest, quod placuit iusto. Qualiter etiam opera Dei sunt supra nostrũ intellectum magnificata: vide suprà versi. 1182. Et hoc est quod dicitur Psal. 138. Confitebor tibi, quia mirabiliter magnificatus es: mirabilia opera tua. Merito ergo nũc dicat Psalmista: quàm magnificata sunt opera tua, domine, scilicet, plusquam valeamus intelligere. Sequitur. *Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.* Quid enim sunt Dei cogitationes, nisi eius æternalis rerum dispositio, prouidentia, & ordinatio? quæ dicuntur profundæ, quia occultæ: & in profundum radicatæ. Quanto enim arbor profundius radicatur, tanto stabilior persistit. Sic diuinæ cogitationes sunt nobis mortalibus occultæ: quia nescimus quid finaliter de nobis cogitet. Et iunt stabiliter C *Cogitatio Dei mutari non potest.* radicatæ: quia nullus illas permutare potest. Vnde Iob 23. Nemo potest auertere cogitationes eius. Quod exponens Greg. 16. mor. c. 18. ait, Sicut enim Deus natura est immutabilis: ita immutabilis est eius cogitatio. Cogitationẽ ergo eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudiciis potest: quia semel fixa iudicia Dei, mutari nequaquã *Psal 148.* possunt. Vnde scriptum est. Præceptum posuit, & non præteribit. *Nimis ergo profundæ factæ sunt cogitationes tuæ*: quia, scilicet, inuariabiles, & imperscrutabiles, vnde sequitur.

1591 Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.

Stultus insipiens. Stultus enim, & insipiens dicitur, qui operum D Dei rationem vult quærere: qui sapiẽtiam Dei suo intellectu vult comprehẽdere: quia ista sunt supra intellectum creatum, & inscrutabilia. Vnde Iob 5. dicitur, quòd Deus facit magna, & inscrutabilia. *Greg. lib. 8. mor. c. 6.* Quod exponens Greg. ait, Quis omnipotẽtis Dei mirabilia perscrutari sufficiat &c. vide suprà versi. 1182. Vnde & in eodẽ cap. ad propositum adiungit exemplum, dicens: Sed inter hæc sciendum est, quòd mirabilia Dei semper debent cõsiderari per studium: & nunquam per intellectum velle comprehẽdi. Sæpe namque humanus intellectus, dum quarundam rerum rationem quærẽs, non inuenit: in dubitationis se voraginem mergit. Vnde fit, vt E nonnulli homines mortuorum corpora in puluerem redacta considerent, dúmque rationis vim ex ratione comprehendere non possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperent. Mira igitur, quæ ex fide credenda sunt: perscrutanda per rationem non sunt, quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est vt ea, quæ per vsum nouit, nec tamẽ per rationem colligit, ad memoriam reducat: quatenus rei similis argumento fidem roboret; quam labefactari sua sagacitate deprehen-

Cum exorti fuerint peccatores si- 1592
cut fœnum, & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.

Hic ostendit, quòd mali non habent sabbathum mentis. Et duo facit: quia ostendit primò, quòd in præsenti non habent mentis requiẽ: secundò quòd nec in futuro: ibi, *Vt intereant.* Quantum ad primum sciendum, quòd Deus multotiens malos in hoc mundo exaltat prosperitatibus, & dignitatibus: & deprimit bonos aduersitatibus, & tamen aduersitas bonorum terminatur, sicut & malorum D prosperitas finem habet. Et rationem huius, vide suprà versiculo 329. Et hinc est, quòd status malorum, quia breuis est, & ad malum finem inducit, fœno comparatur, qui mane floret, & vespere arescit. Vnde dicitur, *Cum exorti fuerint peccatores, erũt sicut fœnum.* Et similiter cum *apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem*, supple erunt sicut fœnum. Vnde glo. *Cum exorti fuerint peccatores.* Hic asserit malos perituros: vt eorum pœna metu sit cæteris. Vnde ait, *Cum exorti fuerint peccatores.* i. postquam excreuerint in temporalibus: sicut fœnũ, scilicet, erunt: quia in hyeme huius seculi virẽt: sed in æstate futuri iudicij arescent. *Et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.* Apparẽt, qui in altum statum prosperitatis eleuantur: statim suple cadent, vt fœnum. Quare autem peccatoris status fœno vel herbæ comparetur, vide suprà versicu. 1556. Per hoc *Malorũ vita repletur doloribus.* enim vult Psalmista ostendere, quòd quanto peccator est in statu maioris prosperitatis: tanto est in maiori periculo casus: quod cõsiderans nunquam *Greg. lib. 15. mor. c. 11.* requiem mentis habet. Quod ostendit Grego. dicens, Malus prius dolorẽ habuit in ipsa suæ cõcupiscentiæ fatigatione: quomodo scilicet cõcupita raperet: quomodo alia blandimentis, alia terroribus auferret. Atque postquã acquisitis rebus peruenit ad desiderium, alius hũc dolor fatigat, vt sci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet cum sollicito timore custodiat, quod cum graui labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiantes metuit, atque se hoc perpeti quod ipse fecit aliis, pertimescit. Formidat potiorem alterum, ne hunc sustineat violentum, pauperem cum aspicit, suspicatur furem, ipsa quoque, quæ congesta sunt, curat magnopere ne ex naturæ propriæ defectu per negligentiam consumantur. In his itaque omnibus quia timor ipse pœna est, infœlix tanta patitur, quanta pati timet &c. Exemplum de Dionysio tyranno, qui semper vultu tristis erat. Vnde cum semel ab vno amico suo reprehensus, cur nō staret lætus, quia erat in alto statu, & omnia sibi prosperè succedebant, cui factis respondere volens, antequam verbis, ipsum inuitauit ad prandiū, & supra caput ipsius amici fecit suspendi gladium acutum cum tenui filo. Quod iste percipiens, nullo modo lætari poterat, nec comedere, sed tristi facie suspirabat ex timore gladij pendentis. Quem cum Dionysius increparet, cur non staret in tanto conuiuio iucundus. Respondit. Et quomodo possum lætari, cum videam me in continuo periculo mortis ex casu gladij, tenui filo suspensi? Cui Dionysius, Ego quomodo lætè possum viuere, qui omnium ciuium gladios in me conspicio promptos? Ex quibus apparet, quòd hic mali sabbathū mentis habere non possunt, quamuis prosperitatibus exorti super alios appareant. Et hoc est, quod hic ait, *Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint &c.* quod ideo dicit, quia talium vita non est nisi ad modicum apparens. Quid est vita nostra nisi vapor ad modicum apparens?

Exemplū. Dionysius tyrannus

Cicero 5. Tusc.

Iacob. 4.

1593 Vt intereant in seculum seculi: tu autem altissimus in æternū, Domine.

Hic consequenter ostendit malos in alia vita carere sabbatho mētis, q.d. Ad quid mali hic prosperitatibus exaltantur? Ad hoc scilicet, vt post intereant in seculum seculi, quia scilicet in alia vita semper puniri merentur: ideo hic habent præmium laborum suorum. Vnde hic ait glo. q.d. Modo hic peccatores florent, & prosperantur. *Tu autem, domine, altissimus es in æternum.* s. qui expectas desuper ex æternitate tua quando transeat tempus impiorum, & veniat tempus iustorum, quia æternus es, longanimiter mala toleras, & vides quid illis serues. Per seculum seculi notatur perpetuitas, vide suprà versi. 596. Vnde sicut electis aduersitas immissa, est signum prædestinationis ipsorum: sic prosperitas malorum hic est signum ipsorum reprobationis, & interitus, vide suprà versi. 329. & 578. Ad quid ergo hic exaltātur mali? Respondet, Ad hoc, vt intereant in seculum seculi. Similiter ad quid hic affliguntur iusti? Ad hoc, vt aduersis purgati beatificentur in seculum seculi. Sequitur, *Tu autem altissimus in æternum, domine*, qualiter autem Deus dicatur altissimus, vide versi. 1430.

1594 Quoniā ecce inimici tui, Dñe, quoniā ecce inimici tui peribūt: & dispergētur oēs, qui operātur iniquitatem.

Hoc idem hic aliis exprimit verbis. Inimicos enim Dei dicit, qui operantur iniquitatem: nō qui operati sunt: sed qui operātur, quia Paulus operatus fuit iniquitatem Christum persequēdo: tamen quia pœnituit, ex inimico factus fuit amicus. Sic enim loquebatur Psal. 7. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatē. Et attēde, quòd inimici Dei dicūtur, omnes qui bonis inimicantur. Et reperio multa inimicorum genera: quæ Deo inimicantur, & nobis: qui sunt Blandi adulatores, Falsi consideratores, Rabidi detractores, Malorum correctores. Primi inimici sunt adulatores: patet quia tales ideo adulantur, vt decipiant, & oculum tollant rationis. Eccl. 12. In labiis suis adulatur inimicus: & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. Vnde Seneca epistola 95. Non sumus contenti modica laudatione: nisi quis sapientissimos, & prudentissimos nos dicat: totum acceptamus tanquam nobis debitum: & tamen constat nobis quòd illi solent mentiri, qui nos laudant, & laudibus eorum credimus: & ideo non corrigimus nos, nec mutari volumus: quia nos esse optimos credimus. Et ideo sententia Platonis fuit, quòd homines ex inimicis magis proficiunt quam ex amicis: quia inimici eis errores improperant, & ex hoc corriguntur: amici verò errores occultant: ex quo sequitur quòd non corriguntur. Vnde Matt. 10. dicitur, Inimici hominis domestici eius. Et Esa. 3. Populeus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Isti sunt execrādi scilicet, considerando defectus nostros quibus consecij sumus: & tunc non decipiemur. Et hoc est, quod docet nos Seneca de Alexandro epistola iupradicta inducēs exemplum. Qui dum in obsidione cuiusdam ciuitatis circuiret muros, sagitta percussus cum vehementer doleret, ait, omnes me dicunt Iouis filiū: sed vulnus hoc me hominem esse clamat. Idem etiam & nos nostris faciamus adulatoribus. Vos dicitis me sapientem, vel prudentem esse: ego autem video, quòd multa inutilia concupisco & multa similia. De isto inimico potest exponi illud Eccl. 12. Nō credas inimico tuo in æternum. Secundi inimici sunt falsi consiliatores: qui nobis suggerunt aliud quàm expediat. Et isti sunt maximè periculosi in communitate. Quia sicut in nobis consultoribus consistit honor & vtilitas reipublicæ; sic in falsis oppositū. Dicit enim Tullius in li. de Sene. quòd cōsiliator in republica est sicut gubernator nauis: in qua alij de sentina aquam hauriunt, alij chordas trahunt, alij malum ascendunt. Iste verò tenens clauum, est sedens in puppi: & multo maiora facit quàm alij. Vnde & consilians est sicut dans formam, secūdum quā alij habēt operari. Et hic nota, quòd consiliās debet habere: primò in vita sanctitatē, secūdò in verbo veritatē: tertiò in zelo æquitatem: quartò in experimento sagacitatem. Et tales in republica Romana vocabantur senatores. Et se habent in cōmunitate sicut cor in corpore. Vnde & Romulus condita ciuitate, quam ex suo nomine Romam vocauit, centum ex senibus elegit: quorum cōsilio omnia ageret, quos senatores propter senectutem, & solicitudinem rei publicæ vocauit. Horum nomina liberis aureis scribebantur: propter quod ab omnibus patres conscripti vocabantur. Isti eligebantur postquam fuerant probati in diuersis statibus, & officiis. Istis tantus honor impendebatur: quòd nunquam duces ad bellum procedebant, nec aliquid solemne faciebant: nisi de ipsorum consilio. Sicut igitur isti consultores sunt ciuitati vtiles, & amici, quando sunt boni: ita sunt inimici, & pessimi, quando sunt periculosi, scilicet, quādo habent zelum pro commodo suo personali: & non pro republica, & bono communi, quando sunt cupidi, & acceptores munerum. Tunc enim rem publicam dissi

Seneca l. 8. c. 60.

Seneca.

Consiliatores sit sæpe sunt inimici.

Tullius.

Senatores

dissipant quam gubernare deberent. Et talibus potest dici illud Actuū 13. O plene omni dolo, & fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ: non desinis subuertere vias domini rectas. Talis inimicus fuit Aman, qui pietatem nobilissimi principis Assueri suis consiliis falsis ad crudelitatem induxit. Hester 7. Hostis noster pessimus, inimicus gentis nostræ Aman. Tertij inimici sunt detractores: qui tamen frequenter nocere cupientes proficiūt. Sic enim docet Boëtius lib. 3. de consolatione. Prouidentia diuina ex inde produxit sæpe insignè miraculum: vt mali malos bonos faciant. Isto modo inimicus dicitur diabolus: qui facta, & vitam iustorum lacerat. Horum infamatio timenda non est. Quia, sicut dicit Greg. super Ezechielem, Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est. Quia iam ostendimus iustitiæ aliquid nos habere: si illis, qui Deo non placent, incipimus displicere. Nō enim derogatio, sed commendatio lucis, si eam fugiunt vespertiliones. Sancti autem viri sunt lux per lucidam famam & vitam. Thessal. 5. Vos filij lucis estis, & filij Dei. Peccatores autem sicut vespertiliones amantes opera tenebrosa. Consimiliter non est derogatio vineæ, si odorem eius serpentes fugiunt: sed commēdatio. Boni autem viri sunt odor Christi per bonam conuersationem. 2. Corin. 2. Bonus odor Christi sumus: & in iis, qui salui fiunt, & in iis, qui pereunt: illis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Peccatores autem sunt sicut serpentes pleni veneno. Consimiliter tertio non est derogatio coloris, sed commendatio: si cæci de illo mentiantur, & iudicent falsum. Peccatores autem sunt cæci. Sopho. 1. Ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Et ideo iudicia temeraria sunt contemnenda. Vnde cum quidam iuuenis speciosus diceret Demostheni Philosopho, Si homines me odirent, me ipsum perimerem. Respondit Demosthenes. Et ego me perimerem: si me quemadmodum te amarent. Consimiliter non est diffamatio medici, sed commendatio: si phreneticus sibi maledicit. Si ergo mali bonis detrahūt, ipsorum detractio bonorum est commendatio. Quartò inimici sunt apparentes, sed realiter amici, qui, scilicet, de nostris nos excessibus arguunt, & corrigunt. Veritas enim errantibus est odiosa: quandiu in errore persistunt. Talis inimicus fuit Paulus contra Galatas, eis dicens, Inimicus factus sum vobis, verum dicens vobis. Et tales inimici non sunt odiendi, sed acceptandi ad amicitiam. Matth. 5. Diligite inimicos vestros. Ad propositum ergo non de isto quarto genere inimicorum: sed de tribus primis dicit textus noster. *Quoniam ecce inimici tui, domine: quoniam ecce inimici tui peribunt, &c.* Et duplicat nomen *inimici* ad maiorem ipsorum detestationem.

Detractores. Boetius.

Diffamari à malis, commēdatio est. Greg. sup. Ezech.

Inimici boni sunt correctores.

Gal. 4.

1595 Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia vberi.

Hæc est tertia pars, in qua ostendit qualiter sabbathum mentis iustis conceditur. Et diuiditur in partes quinque, secundum quòd quinque ostendit effectus ex passionibus iustorum in præsenti. Primus est Christi exaltatio. Secundus prauorum condemnatio: ibi, *Et despexit.* Tertius est iustorum coronatio: ibi, *Iustus vt palma.* Quartus est ecclesiæ consummatio: ibi, *Adhuc.* Quintus est iustitiæ diuinæ commendatio, &c. ibi, *Quoniam rectus.* Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis in scriptura cornu multa significet: vt dictum fuit versi. 1245. specialiter tamē hic significat Christum, vel Christi potestatem: quia ipso tanquam animal cornibus defenditur, nos protegimur ab inimicis spiritualibus. Vnde de Christo ad literam dicitur, Erexit nobis cornu salutis, &c. de hoc vide superius versicu. 714. Matth. vltimo. Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Præuidens ergo propheta qualiter Christi potestas erat exaltanda in ecclesia, vt reges, & imperatores sibi subiiceret mediantibus prædicationibus, & passionibus sanctorum martyrum: de Christo ait. *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Aliquando enim vnicornis significat superbiam: sicut in Psal. 21. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. Aliquando verò significat vnitatem potestatis sicut hic. Et est sensus, Potestas cornu Christi exaltabitur, quæ in Christo erit vnita: quia erit vnicornis, id est, vnus monarcha: cui totus orbis subiicietur. Et quamuis hoc iam sit adimpletum: quia Christi dominium per totum orbem fuit dilatatum: hoc tamen vberius apparebit in fine mundi: quando Christus spiritu oris sui interficiet Antichristum, qui se maiorem Deo prædicabit: vt dictum fuit versi. 1417. Et hoc est, quod tangit Psalmista in persona ecclesiæ, dicens, *Et senectus mea in misericordia vberi*: quia in fine mundi, interfecto Antichristo, solus Christus & in Iudæis, & in gētibus exaltabitur. Dicit ergo, *Et senectus mea*, id est, in nouissimo ecclesię vberius apparebit potestas Christi: quia sua misericordia agente, omnes Christo subiicientur. Et notat hic glos. quòd totum tempus vsque ad finem mundi, quo patitur ecclesia, dicitur iuuentus ipsius. Nouissima autem sunt senectus ipsius: quæ in lætitia erunt: quia vt dicitur Prouerb. vltimo, Ridebit in die nouissimo. Quamuis autem senectutis sint multæ malę conditiones: vt dictum fuit versi. 1562. hic tamen senectus accipitur in bono. Senectus enim aliquas habet bonas conditiones: per quas status nouissimus ecclesiæ potest designari. Nā vt habetur 2. Rhet. senes habent quatuor laudabiles conditiones. Primò concupiscentias habent remissas: secundò sunt miseratiui: tertiò dubia non pertinaciter asserunt: quartò nihil agunt valde. Primum patet: quia concupiscentiæ senum maximè circa actus venereos sunt multū temperatæ. Quoniam, corpore existente calefacto, fit intensio concupiscentiarum venerearum: ergo per locum ab oppositis corpore infrigidato, fit remissio ipsarum. Concupiscentia enim venereorum per appetitum in alia se extendit. Hoc autem est contra rationem frigiditatis, quod habet cōstringere. Et sic senes remisso calore naturali, propter frigiditatem constringuntur in seipsis: & sic in ipsis remittuntur concupiscentiæ. Secundò senes sunt miseratiui: non tamen ex eadem causa sunt senes miseratiui sicut iuuenes. Iuuenes enim miseratiui sunt propter amicitiam: senes autem propter imbecillitatem. Quilibet enim miseretur super amico: & super eo quod credit indignè pati. Iuuenes ergo: qa sunt amatores amicitiarum: & quia sua innocentia alios mensurant: ideo existimant omnes esse bonos: quare si patiantur, putant alios indignè pati, & sic faciliter miserentur. Senes autem nō sunt miseratiui, quia credant alios bonos, nec quia sint amatiui amicitiarum, sed quia quilibet cum est in imbecil

Cornu Christi potest.

Vnicornis.

Senes habent aliquas bonas conditiones. Aristoteles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imbecillitate,vel defectu,desiderat vt alij compatiantur ei, & misereantur,propter quod & ipse de facili ad miserandum aliis inclinatur.Tertiò senes nihil dubium pertinaciter affirmant.Nam vt d. citur 2. Rhet. quia senes vixerunt multis annis: & viderunt quòd sæpius fuerunt decepti:non audent aliquid pertinaciter affirmare: timentes ne res ita se habeat,& decipiantur. Et ideo ait ibi Philosophus:quòd senes omnia dubiè sentiunt: & semper apponunt in dictis suis quasi,vel fortè. Cum enim ab eis de aliquo negocio quæritur,dicũt vt sæpius, fortè sic est, vel fortè sic erit, vnde timentes decipi,non facilè sententiant. Quartò senes nihil agũt valde:sed in omnibus operibus suis videntur esse temperati. Nam sicut iuuenes, quia in eis abundant concupiscentiæ, & passiones,in omnibus te-
Senectus. nent extremum: & omnia agunt valde: sic senes quia habent concupiscentias,& passiones remissas vt plurimum,agunt omnia moderatè. Ad propositum ergo, vltimus ecclesiæ status senectus dicitur: maximè propter duas conditiones senectutis ex prædictis,scilicet,primam,& vltimam.

1596 Et despexit oculus meus inimicos meos:& ab insurgentibus in me malignantibus,audiet auris mea.

Hic ponitur malorum condemnatio. Vbi sciendum, quòd in senectute ecclesiæ sancti videbunt inimicos suos,scilicet, multos fuisse,qui se simulabant amicos: sicut sunt multi simulati,& hypocritæ. Videbũt inquam illos inferius positos,scilicet, ad sinistram, ipsis ad dexteram collocatis. Et hoc est quod dicit, *Et despexit oculus meus inimicos meos.* Nam specio,cis,quod est videre, vel considerare, componitur cum de, & fit despicio, cis, quod est deorsum videre, vel considerare. Et quia illa ponuntur deorsum, quæ sunt contempta:ideo despicio etiam quandoque stat pro contemnere. Alia autem litera habet, *Et respexit oculus meus,*&c. & eadem est sententia. Et hic accipitur præteritum pro futuro propter certitudinem prophetiæ.Et nõ D solum sic boni malos videbunt:sed etiam audient sententiam datam contra illos,vnde subdit, *Et insurgentibus in me malignantibus,audiet auris mea.* Hic subintelligitur,de,vt dicatur,*Et de insurgẽtibus* &c. in futuro *audiet auris mea.* Et quid audiet? scilicet
Matt.25 Malignus quis dicatur. Benignus quis dicatur. sententiam iudicis,dicentis, Ite maledicti in ignem æternum. Et nota,quòd peccatores pro tũc damnatos vocat malignos, malignus enim componitur ex malo, & igne:& dicitur dupliciter malignus quasi malè igniens, vel quasi malè ignitus. Primo modo diabolus dicitur malignus :quia malè ignit, & malè inflammat. Sicut econtra Christus dicitur benignus,quia bene ignit. Nam secundum naturales duplex est natura ignis:altera combustiua, & E cruciatiua:altera autem delectabilis, & illuminatiua. Diabolus autem vtitur igne,qui est edax, scilicet,igne cupiditatis, quo peccatores ignit,& inflammat. Christus autem vtitur igne charitatis ad illuminandum. Alio verò modo dicitur malignus quasi malè ignitus:& sic reprobi hic dicuntur maligni,quasi malo igne cupiditatis accensi. In senectute autem ecclesiæ erunt maligni: quia igne infernali igniti, & cruciati: quia non habitabunt apud Deum: sed apud diabolum. Psal. 5. Neque habitabit iuxta te malignus &c.

Iustus vt palma florebit: sicut cedrus libani multiplicabitur. 1579

Palmæ cõparatur iustus.

Hic ponitur iustorum coronatio: quia iustus hic palmæ comparatur,quæ est signum coronationis,& victoriæ. Et vide dissimilitudinem aliqualẽ: nam malos cõparat fœno,dicens,Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum.Iustos autem palmæ, dicens.*Iustus vt palma,&c.*Et verè meritò ipsa sancta mater ecclesia, & quilibet etiam iustus, palmæ comparatur:vt ostendit Greg.19.mor.c.24.d.Palma enim tardè proficit: sed diu in viriditate subsistit.Cum multis autem difficultatibus sancta Dei ecclesia ad fidei statum venit: & pro collectione
B plurimorum in eiusdem fidei gloria diutius stare concupiscit. Nec immeritò iustorum vita palmæ cõparatur:quia,scilicet, palma inferius tactu aspera est: & quasi aridis corticibus obuoluta:superius verò & visu, & fructibus pulchra. Inferius corticũ suorum inuolutionibus angustatur : sed superius amplitudine pulchræ viriditatis expanditur. Sic quippe est electorũ vita despecta in inferioribus: in superioribus pulchra. In imis istis quasi multis corticibus obuoluitur:dum innumeris tribulationibus angustatur:in summis verò illis quam pulchrè viriditatis foliis amplitudine retributionis dilatatur.Habet etiam aliud palma quo à cunctis arborum generibus differt. Omnis namque arbor *Arbor.*
C in suo robore iuxta terram vasta subsistit: sed crescendo superius angustatur. Et quanto paulisper sublimior:tanto in altum subtilior redditur.Palma verò minoris altitudinis, vel amplitudinis ab imis inchoat:& iuxta ramos,ac fructus ampliori robore exurgit. Et quæ tenui ab imis proficit, vastior ad summa succrescit. Quibus itaque alia arbusta,nisi terrenis mentibus inueniuntur similia esse: inferius vasta, superius angusta? Quia nimirum omnes seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt: in cœlestibus debiles. Nam pro temporali gloria vsque ad mortem desudare contendunt: sed pro spe perpetua nec parum quidem in labore subsistunt. Pro terrenis lucris,quaslibet iniurias tolerant: & pro cœlesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant. Terreno iudici toto etiam die assistere fortes sunt:in oratione verò corã Domino vel vnius horæ momẽto lassantur. Sæpe nuditatem,dejectionem, famem pro acquirendis diuitiis,& honoribus tolerant,& earum rerum abstinentia cruciantur:ad quas adipiscendas festinant. Superna laboriosè quærere tanto magis dissimulant: quanto magis ea tardius retribui putant. Hi itaque quasi altarum arborum more deorsum vasti,sursum angusti : quia fortes in inferioribus subsistunt:sed ad superiora deficiunt.At cõtra ex qualitate palmarum designatur proficiens vita iustorum: qui nequaquam sunt in terrenis studiis fortes, & in cœlestibus debiles:sed longius, atque distantius studiosos se Deo exhibent: quam seculo fuisse meminerunt,&c. Ex quibus patet apta comparatio iustorum ad palmam, cùm dicitur, *Iustus vt palma florebit.* Sequitur.*Sicut Cedrus Libani multiplicabitur.*Ecce alteri arbori iusti comparantur, scilicet, Cedro. Et hoc propter altitudinem vitæ, & virtutum multiplicitatem. Nam, vt ait gloss. Cedrus arbor immarcescibilis est,& altior cæteris arboribus:& præsertim in Libano,quę interpretatur candidatio. Ita & iustus est imputribilis stola immortalitatis candidus. Istis ergo arboribus iusti compa

comparantur : quia hæ arbores non arescunt in A
ætate,vt fœnum:cui impius comparatur:quia citò arescit. Sed locutus est in singulari, dicens, *Iustus*, & non iusti : vt ostẽdat,quòd accipit singulare pro plurali:ideo subdit pluraliter,dicens.

1598 Plantati in domo domini:in atriis domus Dei nostri florebunt.

Domus enim domini dicitur ecclesia. Domus
Ioan.2. mea domus orationis vocabitur, in qua hic iusti plãtantur per fidem,& vitę sanctitatem:sed postea florebunt in atriis domus Dei nostri.Atrium enim est initium mansionis:sed domus vocatur interior. Nota ergo,quòd hic bis ponit domum Dei.Primò B
dicit *plantati in domo Domini* : & sic accipit domum pro ecclesia militante.Secundò cum dicit, *In atriis domus Dei nostri florebunt* : & hic accipit domũ pro ecclesia triumphante:de qua Ioan.14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quia ergo atriũ est principium domus : & sic per atria domus gloriæ intellige resurrectionem : per quam totus homo intrabit in domum interiorem gloriæ : & sic hic
Matt 15. Atriũ gloria. plantantur : sed in resurrectione florebunt : quando, scilicet, dicetur eis. Venite benedicti patris mei, &c.De istis atriis dictum est Psalm.83. Quam dilecta tabernacula tua, domine virtutum:concupiscit, & defecit anima mea in atriis domini. In C
istis atriis gloriæ sunt multa. Primò ibi est æternitas sine fine.Psalm.84.Melior est dies vna in atriis tuis super milia.Secũdò ibi est obũbratio ab omni iniquitatis ardore.Exod.40. Circundabit atrium tentoriis:quia ibi sub tegmine, & vmbra alarum diuinarũ sancti proteguntur.Ezech.10 Nubes im-
Atriũ refulgentis. pleuit atrium interius. Tertiò ibi est clarus splendor gloriæ.Ezec.10.Atrium repletum est splendore gloriæ domini, &c. Istum autem versum expo-
Hugo de S. Victore. nens Hugo ipsum applicat ad domum sanctę conuersationis vel religionis, dicens, Domus Dei nostri, domus sanctæ cõuersationis,vel religionis est. Est autem atrium ante domum. Atrium ergo conuersionis est atrium renũciationis. Qui enim mundo renunciat:palmam victoriæ,qua mundum vincit,in atriis domus Dei nostri plantat. Plantatur ergo in domo conuersionis : floret per famam bonæ opinionis : & facit fructum bonæ operationis. Radicatur autem per fidem,crescit per spem,roboratur per charitatem. Mirum est tamen,quòd de iustis dicitur. *Plantati in domo Domini* , &c.Mirum, q
1599 plantatur in domo , & floret in atrio. Sed fortasse per fidem plantatur iustus intus:per exemplum boni operis flóret exterius:& sic per famã bonæ opinionis foras exit odor floris. Vel aliter , Plantatur in domo:floret in atrio:quia iusti plãtantur in præsenti ecclesia:& flore immarcescibili florebunt in æterna vita. Ibi etiam cum flore recipient fructũ, E
id est,cum mundicia carnis,& animæ futuræ retributionis recipient præmium.

Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi,& bene patientes erunt, vt annuncient.

Hic ponitur quartum,scilicet,ecclesię consummatio, & perfectio,quæ erit in fine. Per senectam enim ecclesiæ intelligitur finis ecclesiæ:vt dictum est versic.1595. Ibi ergo fideles multiplicabuntur: quia tunc numerus electorum erit completus:quia A
vterque populus tam Gentilis quàm Iudaicus verum Deum esse Christum cognoscent , & confitebuntur.Et hoc est quod ait, *Adhuc multiplicabuntur*, &c.q.d.quamuis ecclesia per numerum iustorũ sit multiplicata , amplius tamẽ multiplicabitur in senecta vberi:quia,scilicet, ille vltimus status ecclesiæ erit vberior : quia ecclesia magis incipit esse vberrima,cùm ad finem seculi fuerit perducta.Sed quomodo in fine ecclesia multiplicatur? quia,scilicet tunc per Antichristum multi iusti patientur martyrium : vt per suum sanguinem prædicent, & annuncient Christum. Et hoc est quod ait. *Et bene patientes erunt,vt annuncient* : quia patienter omnia sustinebunt,prædicando Christum.Ecce ergo sabbathum,quod iustis dabitur in fine, quia cum cruciatu corporis pacem mentis habebunt.Et si quæras,quid tunc iusti annunciabunt siue prædicabũt. Hoc,scilicet, quòd Deus est iustus puniẽdo malos, & bonos præmiando.Prædicabunt ergo hoc,quod sequitur.

1600 Quoniam rectus dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

Hic vltimo ponitur quintum , quod est iustitiæ commendatio. Prædicabunt enim, quòd Christus Dominus Deus noster est rectus , scilicet iustus: quia iustus omnium retributor bonorum, & malo-
C rum,& quòd non est iniquitas in eo, quia, scilicet, non decipit,quod enim promittit implet.Et nota, quòd Christus duas habet naturas,quia est Deus & homo.Et licèt vt homo possit dici rectus,iustus,sapiens, & huiusmodi,non tamen propriè loquendo vt Deus dicitur rectus,sed ipsa rectitudo:non dici-
Deus dicitur iustitia propriè quã iustus. tur iustus,sed iustitia : non dicitur sapiens , sed sapientia : quia propriè loquendo nomina concreta per se non sunt talia,sed participatione formę qua talia dicuntur, sicut album , non nisi ab albedine, quam participat:non à se, cùm album non sit albedo,sed ipsam participans. Sic cum filius essentialiter sit iustitia,rectitudo,sapientia,& huiusmodi,potius debet dici iustitia quam iustus, &c. Quod satis
D ostendit Grego.lib.18.mor.cap.32,dicens,Omnes quidem electi iusti sunt,sapientes sunt, sed participatione sapientiæ,non comparatione. Quid enim sunt homines Deo comparati? Lumen in sapiẽtia, & serui sapientiæ vocari solent.Sed illa lux illuminans,isti lumẽ illuminatum,sicut scriptum est,Erat *Ioan.1.* lux vera,quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.Istis autem tãtummodo dicitur,vos estis lux mundi. Ille est iustitia iustificãs: iusti autem sunt iustitia iustificata.De Deo quippe scriptum est,vt sit ipse iustus,& iustificans, isti verò dicunt vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.Aliter ergo venerandum est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum:aliter iustitia iustificans,aliter
E iustitia iustificata.Deus autem est sapiẽtia,& sapit, nec aliud habet esse,& aliud sapere.Serui autem sapientiæ esse quidem sapientes possunt,non tamen habẽt hoc esse,quod sapere.&c.Cum ergo de Christo dicitur. *Quoniam rectus est Dominus Deus noster, &c.* si vt homo,rectus quidem propriè dicitur,si autem vt Deus, rectus dicitur rectificans, iustus iustificans,&c.Istum autem versum aliter exponit Hu- *Hugo.*
go,dicens, *Quoniam rectus Dominus Deus noster.* Rectus Deus rectum fecit hominem similem sibi,&c. vide suprà versiculo 480.Et de rectitudine ibi multa nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSAL. XCII.

1601 DOminus regnauit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.

Iste Psal. talem habet titulum. *Laus cantici Dauid in die ante Sabbathum, quando fundata* (aliàs, *inhabitata*) *est terra.* Pro cuius intellectu est notandum quòd secundum Hebræos istum Psal. nõ fecit Dauid, sed Moyses. Ideo ly *Dauid*, quod ponitur in titulo, non stat pro ipso Dauid patre Salomonis, sed pro significato ipsius, scilicet, pro Christo, quia Dauid interpretatur manu fortis, & aspectu desiderabilis. Ipse autem Christus dicitur manu fortis: quia ei data est omnis potestas in cœlo, & in terra. *Mat. vlt.* Est etiam vultu desiderabilis: quia in ipsum desiderant angeli prospicere. Et de quo dicitur Agge. 2. Veniet desideratus cunctis, &c. Agit autem Psal. iste de regno Christi, quod est ecclesia, sub figura primæ mundi creationis. Vt enim habetur Gen. 1. sexta die, quæ immediatè præcedit sabbathum, factus est homo ad imaginem, & similitudinem Dei. Quo facto, requieuit Deus die sabbathi: cessando, scilicet, à nouis creaturis creandis secundum genus: quia secundum individua quotidie nouas creaturas producit, per hoc præsignans, quòd post bona opera sex dierum peruenietur ad sabbathum quietis æternæ, quod vesperum, id est, finem non habet. Et hinc est, quòd in die mortuorum, quod agitur post festum omnium sanctorum, ecclesia in vespera nõ facit officium pro mortuis: ad denotandum, quòd requies, quę ea die optatur eis, fine caret. Item notãdum, quòd quamuis ad litteram in sexta die ante sabbathum non fuerit terra fundata, sed in prima die, quia in principio fecit Deus cœlum, & terram: ideo tamen dicitur, quòd sexto die fundata est terra: quia factus est homo de terra. Et per hoc mysticè designatur, quòd in sexta ætate, quæ per sextum diem figuratur, venit Deus hominem de terra factum reformare. Tunc enim mysticè fundata fuit terra, id est, homo de terra factus, qui prius per peccatum fuerat deformatus: cũ homo per aduentum Christi in fide fuit immobilis factus. Est ergo sensus tituli talis. Hic Psalmus est *Laus cantici Dauid*, id est, iste Psalmus agit de laude diuina ipsius Christi, de eo, scilicet, quod fecit quãdo fundata est terra ante diem sabbathi, ideſt, de eo, quod fecit in sexta die: scilicet in sexta ætate seculi: quia scilicet venit Christus in carnem verum fundamentum, & in fide fundauit hominẽ. Et sic iste Psalmus agit de regno Christi, quod factum fuit, quando Christus incarnatus fundauit per fidem ecclesiam. Diuiditur autem iste Psalmus in tres partes: quia primò agit de regni Christi inchoatione, secundò de regni Christi impugnatione, ibi. *Eleuauerunt*, tertiò de regni Christi confirmatione, ibi. *Mirabilis*. Quantum ad primum sciẽdum, quòd licèt Christi regnũ per fidem incæperit in eius natiuitate: quia tũc etiam reges sibi fuerunt subiecti: vt patet de Magis, qui venerũt ipsum adorare, vt habetur Matth. 2. tamen istud satis mãsit absconditum vsq; ad eius resurrectionem, ascẽsionem, & Spiritussancti missionem. Et ideo regnum istud tunc dicitur inchoatum, quia tunc notoriè fuit diuulgatũ. Et secundum ista tria ista pars habet tres partes: quia ostendit regnum Christi ex tribus inchoatum: primò ratione suæ resurrectionis: secundò ratione Spiritussancti missionis, ibi, *Etenim*, tertiò ratione suæ ascensionis, ibi, *Parata sedes*. Primò ergo ostendit Christi regnum inchoatum ratione resurrectionis. Vbi notandum, quòd vestimentum Christi dicitur eius humanitas, qua diuinitas, & anima operiebantur, secundum dictũ *Philip. 2.* Apostoli, Semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo. Istud autem vestimentum ante resurrectionẽ videbatur infirmum, & debile: quia eius humanitas ligata, flagellata, crucifixa, & mortua fuerat deturpata: quia proprio sanguine cruentatum. Esa. 53. Vidimus eum non habentem speciem, neque decorem. Fuit dissolutũ: quia corpus ab anima separatum. Ioan. 19. Inclinato capite tradidit spiritum. Sed in resurrectione, vt se verum regem ostenderet, cõtra defectum infirmitatis accepit potestatis plenitudinem, vnde statim post resurrectionem dixit, Data est mihi omnis potestas. *Mat. vlt.* Contra deturpationem assumpsit decorem: quia pulcher, & gloriosus resurrexit. Contra passionem, & mortem surrexit immortalis. Quantum ad potestatem dicit, *Dominus regnauit*. Quantum ad dotes gloriosi corporis, ait, *decorem indutus est*. Quantum ad immortalitatem, ait, *indutus est dominus fortitudinem, &c.* Et nota, quòd propriè Christus super fideles regnare dicitur vt verus rex non vt tyrãnus: quia habet omnia, quæ ad verum pertinẽt regem, vt distinguatur à tyranno. vide sup. versic. 735. 767. Nota hic, quòd aliud est accingere, aliud præcingere, &c. glos.

Mortuorũ officia secundis vesperis caret.

Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. 1602

Hic ostendit regnum Christi inchoatum ratione missionis spiritussancti. Vbi aduertẽdum, quòd orbis dicitur à rota rotunda. Et sic dicitur orbis quælibet res rotunda, & figuræ sphæricæ. Et ideo quia mundus est rotundus, dicitur orbis. Certum est autem, quòd quælibet res sphærica, & rotunda multum habilis est ad motũ: & faciliter mouetur. Et ideo quia apostoli domini post acceptionẽ spiritussancti multum habiles fuerunt ad discurrendum per mundum, quia in paruo tempore totum mundum Christi fide repleuerunt. Psalm. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. ideo quilibet ipsorum orbis terrarum dicitur: quasi circulus terrarum propter velocitatem motus, & cursus ipsorum. Isti autem Apostoli etiam ante aduẽtum spiritussancti etiam mobiles valde erant, & parum in fide stabiles: vt patuit de Petro tempore passionis, & cęteris Apostolis, qui omnes, Christo relicto, fugerunt. Sed per aduentum Spiritussancti facti fuerunt in fide stabiles: vt nec verba principum timerent: nec verbera vt à fide caderent. vide supra vers. 1008. Et hoc prędidẽs Psalmista ait, *Etenim firmauit orbem terræ*. ſ. ipsos Apostolos: *qui non commouebitur*, scilicet, amplius à fide. Vel si per orbem terræ mundus intelligatur: tunc accipitur continens pro contento. Et est sensus, *Firmauit orbem terræ*, &c. id est, homines habitantes in orbẽ terræ ad prędicationem Apostolorum fecit in fide stabiles: vt patuit in martyribus, qui non blandis, non asperis à Christi fide euelli poterant. vnde glos. *Et enim firmauit orbem terræ*, id est, in toto orbe aliquos firmauit, qui nulla concussione commouebuntur à fide. Orbis ergo, qui non commouebitur, est

Orbis terræ sunt apostoli.

est cœtus credens in Christum: paratus non mollescere linguis laudantium, nec frangi linguis vituperantium. Vel per orbem terræ intellige ipsum Christũ, qui orbis dicitur ratione diuinitatis: qui ad instar orbis sui circuli caret principio, & fine ratione æternitatis: ratione verò corporis dicitur terra, quia de terra formatum. vide su. versi. 929. De quo orbe dicitur. 1. Reg. 2. Domini enim sunt cardines terræ: & posuit super eos orbem: quia Christum omni creaturæ præfecit. Psalmo 8. Istum orbem sic Deus firmauit, vt nullis aduersis commoueri posset. Videbatur enim Deus cõtra ipsum in passione commotus: ipse tamen incommotus permansit. Procuratione enim dæmonis videbatur Deus contra Christum commotus. Vnde dicebat *Iob 2.* ipsi dæmoni, Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustrà. Commouit ergo diabolus Deum aduersus filium, vt ipsum morti traderet, quando primos parentes tentando traxit ad culpam. Qui tamen Christus frustra dicitur afflictus, quia sine proprio peccato fuit passus. Quæ *Gregor. 3. mor. c. 11.* ostendens Greg. 3. moral. c. 11. dicit. Si Iob redemptoris nostri in passione positi speciem tenet: quomodo ad Sathan à Deo dicitur, Commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra? Mediator quippe Dei, & hominum Christus vt culpas hominum extergeret: venit nostræ mortalitatis flagella tolerare. Sed qui vnius cum patre, eiusdémque naturæ est: quomodo per Sathan commotum se aduersus eum pater asserit: cùm constet, quòd patris, filiique concordiam nulla, potestatis inæqualitas, nulla volũtatis interrumpat diuersitas? Sed tamen idem, qui patri æqualis est per diuinitatem: venit propter nos ad flagella per carnem. Quæ nimirum flagella nõ susciperet, nisi formam damnati hominis redimendi sumpsisset. Et nisi primus homo deliquisset, secundus ad passionis probra minimè venisset. Cùm ergo primus homo per Sathan commotus est: tunc est Deus in hominem secundum commotus. Sathan ergo ad huius afflictionem tũc dominum commouit, quãdo in paradiso primum hominem à iusticiæ culmine per inobedientiam D prostrauit. Nisi enim Adam primus per voluntarium vicium in mortem culpæ transisset: secundus sine vicio in mortem carnis voluntariam non veniret. Bene ergo et de redemptore nostro dicitur, Commouisti me aduersus eum, vt affligerem, &c. Ac si apertè dicatur. Dum iste non sua, sed illius causa moritur: tunc me in huius afflictionem com mouisti, cũ illum à me callida persuasione traxisti. De quo & bene additur, frustra. Frustra quipe afflictus est, qui & culpæ vltione pressus est, & culpæ contagione inquinatus non est. Frustrà passus est, qui in carne natus, & propria admissa non habuit: & tamẽ pœnam carnaliũ sine culpa suscepit. Hinc *Psal. 68.* est, quòd per Prophetam loquitur dicẽs, Quę non E rapui, tunc exoluebam. Adam quippe in paradiso conditus, diuinæ scientiæ similitudinem superbè rapere voluit: sed tamen pœnas huius superbiæ sine culpa mediator exoluit. Frustrà ergo & non frustrà afflictus est, qui & in se quidem admissa non habuit, sed cruore suo reatus nostri maculam tersit. Et quamuis pater pro nobis sic aduersus Christum fuerit commotus: ipse tamen Christus dextera diuinæ potestate munitus, in passione incom- *Psal. 15.* motus permansit: ipso dicente, A dextris est mihi Dominus, ne commouear. Et hoc notans de Christo nũc Psalmista dicit, *Etenim firmauit orbem terræ*, seilicet, Christum, *qui non commouebitur*.

Orbis terræ significat Christum.

Cõmotus fuit Deus cõtra Christum.

Cõmotus non fuit Christus in passione.

Parata sedes tua, Deus, extunc: à seculo tu es. 1603

Hic ostenditur Christi regnum paratum ratione suæ ascensionis. Vbi aduertendum, quòd sedes Dei dicitur anima iusti: quia ibi tanquam Dominus habitat in sede. Vnde ipse ait, Esaię 66. Cœlum mihi sedes est. Vnde Gregor. lib. 19. moral. cap. 21. Quid enim aliud cœlum, nisi sublimis debet intelligi vita sanctorum? Cui cælo dicitur, Attende, cælum, & loquar. Non enim incensibili sed rationali creaturæ loquebatur. De hoc cælo ait dominus. *Prou. 14.* Cælum mihi sedes est. De qua etiam sede aliàs scriptum est, Anima iusti sedes sapientiæ. Quia ergo sapientia est Deus: si sedes cælum est, & anima iusti sedes est sapientiæ: & cælum est vtique anima iusti. In ista autem hic habitat Christus per gratiam: sed in patria per gloriam. Et nulli dubium, quòd perfectius habitat Christus in patria, quàm hic in via. Cùm ergo ascensio Christi fuerit principium, quo animæ intrauerunt gloriam: quia tunc captiuos, quos resurgendo de inferno traxit, ad cæli gloriam secũ perduxit. Et hoc est, quod hic ait, *Parata sedes tua extunc*. i. parata, & perfecta fuit sedes regni tui, id est, anima iusti, *extunc*, scilicet, à tempore ascensionis, modo ly *extunc*, potest denotare tempus passionis: quia per passionem meruit omnium habere imperium: iuxta modum loquendi Apostoli ad Phil. 2. dicens, quòd factus est obediens vsque ad mortem, propter quod & Deus dedit illi nomẽ &c. vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Extũc ergo, scilicet, ab ipsa passione parata fuit Christi sedes, & in perpetuum. Ne tamen putes Christi regnum tunc solum in passione esse paratum addit, *A seculo tu es*. Quasi dicat, secundum humanitatem sedem mundi meruisti per passionem: sed secundum diuinitatem à seculo, id est, ab æterno tu es verus Deus, verus Dominus, & omnium imperator. Vel per sedem Christi intellige eius crucem, quæ in passione eius fuit parata, quando pellis Christi ibidem fuit affixa, & membris eius ornata, vt eius contemplatione vitaremus peccare. Vide exemplum de rege Cambise, qui pellem iudicis sedi affixit, &c. vide supra versi. 742.

Eleuauerũt flumina, Domine: eleuauerunt flumina vocem suam. 1604

Hæc est secunda pars, in qua agitur de regni Christi impugnatione. Vbi sciendũ, quòd regnum Christi postquam fuit inchoatum per eius resurrectionem, ascẽsionem, & Spiritussancti missionem: à multis multipliciter fuit impugnatum: qui ex toto volebant dissipare Christi nomen, & eius fidelium. Fuit autem dupliciter impugnatum, primò à Iudæis, & sacerdotum principibus, secundò à tyrannis, & Romanis Imperatoribus. ibi, *Eleuauerunt flumina fluctus*. Vbi primò notandum, quòd per flumina intelligitur decursus vitæ præsentis. Vt autem Greg. dicit, Quid enim nomine fluuij, nisi humani generis decursio designatur: qui velut à fontis sui origine nascendo surgit? sed quasi ad ima defluens moriendo pertranſit. Sic ergo per fluuium accipe malos, qui solum vita corporali non spirituali viuere quærunt. Ex quibus erant principes sacerdotum, qui primò contra Christi regnum leuauerunt vocem suam, eius resurrectionem, & ascensionem negare volentes: vnde loquẽtibus Apo *Act. 4.* stolis

Fluuius significat vitã præsentem. Gregor. 33. mor. c. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolis ad populum, superuenerunt sacerdotes, & Magistratus populi, dolentes, quòd docerent in Iesu resurrectionem ex mortuis: vnde vocantes Apostolos, denunciauerunt, ne omnino amplius loquerentur in nomine Iesu. Similiter dixerunt, præcipientes præcepimus vobis, ne doceretis in nomine Iesu: & ecce repletis Hierusalem doctrina vestra. Et cæsis eis, denunciauerunt eis, ne amplius loquerentur in nomine Iesu. Et hoc est, quod ait Psalmista, quod *flumina*, id est, sacerdotũ principes contra Christi regnum eleuauerũt vocem suam, scilicet, præcipiendo Apostolis, ne in nomine Iesu ausi essent prædicare. Sic & quando Stephanus eis Iesum prædicabat, ipsi exclamantes voce magna, impetum fecerunt vnanimiter in eum. *Actus.*

1605 **Eleuauerunt flumina fluctus suos, à vocibus aquarum multarum.**

Hîc ponitur impugnatio facta à tyrannis, & gentilibus. Fluctus enim fluuiorum differunt à voce, vel à sono aquarum: quia vox aquarum solùm terret: sed fluctus non solũ terret, sed etiam necat. Sic impugnatio Iudæorum fuit quasi vox fluuij: quia de facto paucos ex Apostolis occiderunt: sed vocibus præcipiendo ipsos terrere conabantur. Sed impugnatio paganorum fuit crudelior: quia gladiis vbique Christi fidem persequebantur, & trucidabant fideles. Et ideo impugnatio Iudæorum dicitur vox fluminis: sed impugnatio gentilium, & Romanorum dicitur fluctus. Vnde de gentilibus dicit, *Eleuauerũt flumina fluctus suos*. Sub istis enim fluctibus occubuit Petrus, & Paulus, Andreas, Thomas, & cæteri Apostoli. Ideo de tyrannis & Romanis principibus, qui gladiis Christi regnũ impugnabant, dicebat ecclesia Christi, Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt. Et Psalmo 87. Omnes fluctus tuos induxisti super me. Sed vnde habuerũt Romani principes, vt Christum persequerentur, nisi moti à vocibus aquarum multarum? quia ad voces apostolorum Petri, & Pauli prædicantium Christi fidem fuerunt commoti ad fidem Christi sequendum. Et hoc est quod ait, *A vocibus aquarum multarum*. Vel aliter iste versiculus, & præcedens in bonum possunt exponi. Vbi aduertendum, quòd textus lxx. interpretum existis duobus versiculis solum facit vnum, dicẽs, *Eleuauerunt flumina, Domine, voce suã à vocibus aquarum multarum*. Cætera autem, quæ ponuntur, non sunt in editione lxx. interpretum. Aliqui ergo hoc totum in bono exponẽtes, per flumina intelligunt Apostolos, qui ad modum fluuij repleti spiritus gratia ecclesiæ ciuitatem lætificauerunt. Psalmo 45. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ista flumina leuauerunt vocem suam, audacter prædicando, accepto Spiritusancto, qui prius clarè loqui non audebant, nonne clarè eleuauerunt vocem suam, quando principes sacerdotum præceperunt Apostolis, ne omnino loquerentur vel docerent in nomine Iesu. Quibus Petrus, & Ioannes dixerunt, Non possumus non loqui, quæ vidimus, & audiuimus: & obedire Deo magis oportet, quam hominibus. Eleuauerunt fluctus suos: quando, miraculis ostensis, corda gentilium conuertebant ad fidem: & vsque ad mortem defenderũt fidẽ, quam gratis ante persequebantur. Et propter hoc ipsi Apostoli erant honorati à multis populis, & exaltati. Et hoc est, quod subditur, *A vocibus aquarum multarum*. Vnde cum Paulus, & Barnabas prædicarent Lystris, turbæ leuauerunt vocem dicentes, Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos, *Fluctus significat persecutionem Gentilium.* *Psal. 41.*

1606 **Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.**

Hîc consequenter ponitur regni Christi confirmatio. Ex duobus autem confirmatum, & multiplicatum fuit regnum Christi, scilicet ex persecutionibus tyrannorum, & ex operationibus miraculorum. ibi, *Testimonia*. Quantum ad primum mirabilis fuit Christi regni & Christianorum multiplicatio, & confirmatio: quia quanto amplius Christi nomen persequebatur, & Christiani trucidabantur: tanto plus crescebant, & augebantur.

B Sic enim incepit augeri, & confirmari in capite Christo: quia plures ad fidem conuertit moriẽdo, quàm viuens: quia vt dicit Grego. 29. moral. ca. 7. Christus moriens fidem suam in gentibus dilatauit. Quæ dilatatio fidei non fieret nisi ipse prius vitam, quam nouimus, moriendo despiceret: & vitam, quam non nouimus, resurgendo monstraret. In morte quippe sua nostræ mẽtis oculos aperuit: & quæ esset vita, quæ sequeretur, ostendit. Vnde & hunc in euangelio tenens ordinem dicit: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Pauci enim ex plebe Israëlitica, ipso prædicante, credide
C runt, plurimi verò gentium populi viam vitæ, illo moriẽte, secuti sunt. Quod bene Sanson in semetipso figuraliter ostendit, qui paucos quippe, dum viueret interemit: destructo autem templo, hostes innumeros, cum moreretur, occidit. Quia nimirum dominus ab elatione superbiæ paucos cum viueret, plures verò cum templum sui corporis exolueret, extinxit: atque electos ex gentibus, quos viuendo sustinuit simul omnes moriendo prostrauit. Sic & sui Apostoli, & fideles in persecutionibus sunt multiplicati, & confirmati in fide. Et hoc est, quod ait nunc, *Mirabiles elationes maris*. Quid enim elationes mirabiles maris sunt, nisi contra fideles Christi mirabiles persecutiones malorum? Inter
D quas mirabilis Dominus apparuit: quia in illis persecutionibus mirabiliter persecutorum multitudinem conuertit ad fidem. Vnde istum textum ad propositum inducens Gregorius lib. 9. moral. ca. 5. super illo verbo Iob. 9. Graditur supra fluctus maris. dicit. Quid enim maris nomine, nisi in bonorum necem sæuiens huius mundi amaritudo significatur? &c. vide suprà versiculo 1509. Dicit ergo, *Mirabiles elationes maris*: id est, mirabiles fuerũt persecutiones malorum cõtra ecclesiam: scilicet dum fideles vbique persequebantur, & trucidabantur. Sed *mirabilis in altis Dominus*, scilicet, plus apparuit, qui, scilicet, fidem suam maximè in persecutionibus crescere fecit.

E 1607 **Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domũ tuã decet sanctitudo, domine, in longitudinem dierũ.**

Hîc ponitur secundum, quo regnum Christi confirmatum est: quod fuit miraculorũ operatio. Opera enim miraculosa per Apostolos per orbẽ facta, & alios successores ipsorum, fuerunt quasi quoddam certum testimonium, quo Christi fides fuit confirmata, & in cordibus gentilium dilatata. quia miracula facta confirmabant in cordibus audientium fidem, quam verbis prædicabant. Et hoc est, quod dicitur Mar. vlt. Illi autem profecti prædicauerunt, vbique domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Et ista miracula fuerunt testimonia Christi fidei credibilia nimis. Item ex alio: nam maius est testimonium datum operibus quàm verbis. Testimonia autẽ Christi non solùm verbis, vel miraculis data fuerunt: sed multo fortius factis. Quia fideles pro testimonio dando fidei Christi, vitam suam dabant in mortem, vnde & martyres testes dicuntur. Cogita quale testimonium fuit fidei, quam prædicabãt Petrus, & Paulus, martyrium, quod vna die susceperunt: quale testimonium Laurentij, & aliorum martyrum. Certe testimonia magis credibilia quàm verborum. Et quia testimonia fidei dabant martyres sanguine proprio: ideo dicit Psalmista, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Vnde cum Paulus ad Hebræos 11. narrasset multorum martyrum pœnas, & mortes diuersas concludit dicens. Et hi omnes testimonio fidei probati inuẽti sunt. Et nota, quòd hoc quod dicit, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*, quòd nimis quandoque notat superabundantiam: & tunc est vituperabile: vt, cum dicitur, nimis comedis, vel nimis peccasti. Sic enim Dauid ait quãdo reprehensus fuit de peccato, quod fecerat, Peccaui nimis in hoc facto. Quãdoque verò notat multum, vel perfectionem, vt cum dicitur, nimis honorati sunt amici tui, Deus, id est, multum vel perfectè. Sic & hic cum dicitur, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*, id est, multum, & perfectè credibilia sunt facta. Perfectè autem, & nimis credibilia facta sunt testimonia fidei: quia ipli apostoli habuerunt in se omnia, quæ aliquem faciunt esse credibilem secũdum philosophum 3. Rethor. vide supra ver. 252. Sequitur. *Domum tuam decet sanctitudo Domine, in lõ*, &c. Per hoc enim vult ostẽdere, quòd decens fuit ecclesiam Christi habere testimonia credibilia: quia indeces est, quòd in domo Domini, quę est ecclesia, aliquod nõ solũ falsum inuenia
F turr, sed etiam nec aliquod falsitatis suspicionem habẽs. Et ideo, vt omnis falsitatis suspicio tollatur de domo Domini, ipsam decet habere sanctitatẽ per quã testimonia eius credibilia reddãtur. Hoc etiam notandum, quòd de domo ecclesiæ Christi dicit, *Domum tuã decet sanctitudo*, &c. quia clericis, qui in domo ecclesiæ testimonia fidei reddere debent, non sufficit, quòd sint sancti, sicut & cæteros seculares esse decet: sed magis requiritur iuxta modum loquendi, quod sint sanctitudo. Sanctitudo enim plus importat quàm sanctitas: sicut albedo plusquam album: quia album est album ratione albedinis: non autem albedo est albedo propter album, sic & sanctitas est ratio, qua aliquis dicitur sanctus: & non ecõtrario. Clericos ergo, qui habitant in domo domini, decet sanctitudo: sed seculares decet sanctitas, quia clerici debent esse causa sanctitatis laicorum: & non econtrario, quòd laici sint causa sanctitatis clericorum.

Mar. vlt.

Testimonium operibus credibile est.

Nimis accipitur dupliciter.

1. Paral. 22.

Persecutionibus crescit ecclesia.

Sanctitudo competit clericis sanctitas laicis.

PSAL. XCIII.

1608 **Deus vltionum dominus: Deus vltionum liberè egit.**

Titulus huius psalmi est, *Psalmus Dauid quarta sabbathi*. Ad huius intellectum sciendum (vt communiter dicitur) quòd Dauid non fecit istum psalmum, sed Moyses, ad extirpãdum vnum errorem, qui suo tempore per mundum seminabatur, quo multi de populo Israël erant corrupti. Qui error erat, quòd Deus non regit ista inferiora: neque de illis curat, quia cùm Deus sit summæ sapientiæ, ac potestatis, & summè bonus, si ista gubernaret, in istis inferioribus nihil inordinatum fieret, sicut in cælestibus, quæ ipse gubernat, omnia seruant ordinatam sibi dispositionem, & ab illa non variantur: sicut patet de motu cœli, quod sẽper vniformiter mouetur: de motu solis, & Lunæ, stellarum, & huiusmodi. Ista autem inferiora multipliciter variantur, & in illis multa mala contingunt, vt homicidia, furta, sterilitas terræ, aëris infectio, pestilentia &c. Etiã ex alio fortificabatur error iste, quia videmus, quòd in istis inferioribus indistinctè bona, & mala dãtur bonis, & malis, & amplius bona malis, & mala bonis. Quod nõ cõtingeret, si Deus ista inferiora gubernaret: cùm ipse sit summa iusticia. Iste autẽ error fuit tẽpore Moysi: quod patet, quia iste error fuit tẽpore Iob. Vnde de Deo dicitur, Nubes latibulum eius: circa cardines cœli perãbulat, nec nostra considerat. Moyses autẽ, & Iob fuerũt eodẽ tẽpore. Quod patet: quia Baldath Suites, qui fuit ex quatuor amicis Iob contra eum disputãtibus: fuit ipse Baldath, qui fuit tempore Moysi. de quo habetur Nume. 22. Ex quibus sequitur, quòd error iste currebat tempore Moysi. Cum ergo error iste sit pessimus, quia ad ipsum sequitur, quòd homines non curent bene agere: sed quòd erunt ad vicia proni: & sequentur magis delectabilia quam iusta: magis sensum quam rationẽ: Ideo quia Moysi fuit singularis cura ad extirpandum dictum errorem, illũ Psal. fecit, in quo apertè ostendit Deum considerare ista inferiora: & malos punire, ac bonos remunerare. Vnde ait, *Deus vltionũ Dominus*, & infrà, *Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite*. nunquid, qui finxit oculũ, non cõsiderat? Ad propositum ergo iste Psalmus intitulatur. *Psalmus Dauid quarta sabbathi*. Quarto enim die sabbathi, id est, quarto die septimanæ, scilicet, die mercurij: vel quarto die ante sabbathũ, quod idem est: Deus fecit cæli luminaria, scilicet, solem, & lunam in potestatẽ diei: & stellas in potestatem noctis. Ad denotandum, quòd fideles debent esse inter alios certantes tanquam luminaria lucentes in mundo: ne scilicet isto errore capiantur: sed luminosè cognoscant per intellectum ipsum Deum per se omnia regere, & disponere: sicut & ipse omnia creauit, & fecit, vt ostẽsum fuit superius versic. 566. Et est ergo sensus tituli talis secundũ illos, qui dicunt hunc Psal. factum à Moyse. Psalmus Dauid, id est, Christi: quia ostendit Christum omnia regere quarta sabbathi, id est, nos inducens ad lumen intellectus: quo cognoscamus Deum omnia regere, quod lumen figuratur per quartam sabbathi: qua die luminaria in cælo facta fuerunt. Vel secundum alios Dauid fecit istum Psal. & hoc tenet glo. & tunc clarior est titulus. Intentionem mouet, vt, cognito Deo omnium gubernatore, patientiam habeamus in aduersis. Diuiditur autem Psalmus in partes tres, quia ostẽdit primò Deum malorum esse punitorem: secundò ipsum cunctorum esse cognitorem, ibi, *Intellige insipiens*. Tertiò ipsum esse bonorum præmiatorem. ibi, *Beatus homo*. Quantum ad primum ostendit Deum malorum punitorem: maximè cùm prauos Ægyptios Dei populum

Error q̃ Deus non regat ista inferiora.

Iob 22.

Moyses & Iob fuerunt in eodem tempore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pulũ perſequentes iuſtè, ac manifeſtè puniuit. Circa quod tria facit: quia primò Deum vltorem malorum prædicat: ſecundò Deum ad malos puniẽdũ inuocat. ibi, *Exaltare*. tertiò peccata Ægyptiorum punienda manifeſtat, ibi, *Populum tuum*. Quantum ergo ad primum, ſciendũ quòd homines aliorum iudices in iudicando non ſunt veri domini: tum quia altiorẽ dominum habent ſupra ſe, ſcilicet Deum: tum quia ex ſuo libero arbitrio alios nõ debent iudicare: ſed ſolum ſecũdum leges, & iura, 3.q.7. iudicet ille. 2.q.1. vnus, & capit. ſi peccauerit. Propter quod dicit Greg. 24. mor. ca. 29. quòd quilibet iudex in terris cogitare debet, quòd ſuperiorem iudicem habet in cœlis. Deus autem cum ſuperiorem iudicem, vel dominum non habeat, neque in terris neque in cælis: ſequitur, quòd ipſe ſolus verus eſt: & liberè poteſt iudicare: quem vult punire: & cui vult parcere poteſt. Et ideo vocatur Dominus punitionum: quia aliquem punire vel non punire, liberè ſubeſt iuſtæ ſuæ volũtati. Quod attendẽs Pſalmiſta ait, *Deus vltionum eſt Dominus*, id eſt, Deus eſt dominus vltionũ, vel punitionum: & liber dominus: quia non ſubditus alicui domino, vel legibus. vnde ſubdit, *Deus vltionem liberè egit*. Et ex hoc vult Pſalmiſta nos inducere ad patientiam habendam in aduerſis, quia ſi aliquis tibi iniuriatur: cogita Deum eſſe dominum vltionem & liberum iudicem. Noli tu de tua iniuria vindictam facere: quia officium eſt domini vltionum. Noli dicere, Deus non vindicat iniuriam meam: quia neſcis modum quomodo ipſe illam vindicãdam diſpoſuit. Quæ omnia notans Magiſter in gloſ. dicit. *Deus vltionũ dominus*. Quaſi dicat, Putabatur Deus nõ vindicare in malos: ſed verè vindicat. Ne ergo feſtines tu alium punire, ſi ipſe te læſit: ſicut & tu nolles puniri alio rogante, quem læſiſti. Noli ſubuertere pontem miſericordiæ, quem tranſiſti. Et, ſi ille peccat in te, ne pecces tu deterius, blaſphemãs Deum. Appende in ſtatera æquitatis illum furem, qui tua bona furatur, & te blaſphemum. Ille enim te dormire putat: tu verò Deum: ille ſomnũ captat hominis, vt aliquid furetur: & tu dicis, quia dormiat Deus, & hominem nõ videt, quia non punit. Nec optes vindictam, quæ ſi venerit, forſan te inueniet prius. Cogita Chriſtum iudicaturum: quia adhuc in carne loquens liberè egit, nulli pepercit, vitia hominum liberè correxit. Si ergo liberè egit tempore infirmitatis, vt quando in templo docuit tanquam poteſtatem habens, quia nec veritati eius, nec poteſtati poterat obuiari. Quid ergo in iudicio faciet, qui iudicandus nec pepercit in verbo? vtique iudicaturus non parcet in facto. Vnde ſcribitur Eccl. 28. Qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam.

Deus libere dominus & iudex eſt.

Vindicta Deo eſt reſeruanda.

1609 Exaltare, qui iudicas terram: redde retributionem ſuperbis.

Hic Deum ad malos puniendum, inuocat. Et primò Deum ad punitionem inuocat, ſecundò ad hoc rationem aſſignat. ibi, *Vſquequo*. Quantum ad primum quo ad litteram Deum inuocat ad punitionem Ægyptiorum, qui iniuſtè detinebant populum Dei, & dura ſeruitute opprimebant, dicens, *Exaltare, domine, qui iudicas terrã*. Quaſi dicat, Vſq; modo humilis apparuiſti Ægyptijs, permittendo populum tuum ab ipſis affligi, ſed nunc, ô Domine, *qui iudicas terram*, id eſt, qui terrenos habes punire, *Exaltare*, id eſt, oſtende potentiam tuam ipſos puniendo, *Redde retributionem ſuperbis*. Perſuperbos intelligit Ægyptios, qui Dei mandatis nolebant obedire, vt ad Dei mandatum populum Iſraël dimitterẽt, vt patet in Exodo à quinto cap. vſque ad tertiũ decimum, incluſiuè. Vnde & Pharao dixit. Quis eſt Deus, vt dimittã populum? Deũ neſcio: & Iſraël non dimittam. Exod. 5. Per iſta verba Pſaltes Chriſtum inuocabat ad reſurrectionẽ, quaſi Chriſto dicat. Et ſi inter Iudæos humilis apparuiſti, qui ibi te ceperunt, ligauerunt, flagellauerunt, & occiderunt: modo exaltare, qui iudicas terram, id eſt, tu Chriſte, cui omne iudicium datũ eſt à patre: exaltare reſurgendo, & aſcendendo. *Redde retributionem ſuperbis*: ſcilicet puniendo Iudæos contra te ſuperbos. Quod adimpletum fuit per Titum, & Veſpaſianum. Et nota, quòd redde re, multas habet ſignificationes. vide verſi. 67. 535. Hic autem accipitur reddere in malum pro malo pœnæ, quod fit virtute iuſticiæ. Hic nota, quòd inter omnia vicia ſuperbia magis puniri meretur: quia inter cætera peccata eſt maius malum, ſi conſideres, quòd malum ſuperbiæ eſt magis generoſum in naſcendo: magis animoſum in videndo: & magis cauteloſum in alliciẽdo. Primò ſuperbia eſt magis generoſum malum in naſcendo, patet: quia eſt malum ſpirituale, vnde inter angelicos ſpiritus fuit adinuentũ. Et ideo nobiliores, & altiores mentes magis infeſtat. Vnde Hieronymus in quadam epiſtola ait, Superbia natione cœleſtis, ſublimium appetit mentes: & quaſi ad propriũ rediens ortum, appetit omnium gloriam, & puritatem corrumpere, quæ de ſua puritate, & gloria corruit: vt quos repererit participes gloriæ, conſortes faciat ruinæ. Sic tamen fatua eſt, quòd ad domum neſcit redire. Vnde Hugo de ſuperbia dicit, quòd eſt valde immemor, qua via de cælo ceciderit: vnde illuc poſtea redire non potuit. Secundò ſuperbia eſt vicium magis animoſum in videndo: vnde hoc vitium non parcit perſonæ, non loco, non tempori: imò quantò ſtatus eſt ſuperior, ſiue ſublimior: tãtò ſuperbia eſt promptior, vt patet in præſidentibus, & omnibus aliis, in quibus vigere deberet maior deuotio, ibi ſe magis immiſcet ſuperbia, vt magis ſuperbiæ ſtudeant, & oſtentationi. Nõ enim parcit perſonæ: non pepercit Chriſto, quia Chriſtum ſpiritus ſuperbiæ tentauit: ſed non profecit. Angelum, & hominem inuaſit. Quia vt dicit Hiero. difficilius arrogantia caremus quàm auro, vel gemmis. Non parcit tempori: imò, quanto dies ſanctior, tantò magis infeſtat. Non parcit ſtatui: imò omnes generaliter inuadit; ſenes cum iunioribus, religioſos cum ſecularibus, diuites cum pauperibus, ſubditos cum ſuperioribus, & non eſt, qui ſe abſcõdat à calore eius. Ideo orat Pſaltes, dicens, Non veniat mihi pes ſuperbiæ: & manus peccatoris non moueat me. Pes ſuperbiæ eſt affectus, per quem homo recedit à Deo. Manus peccatoris eſt tentatio diaboli fortis, qua vt manu ad peccatum impellit. Tertiò eſt vicium cauteloſum in alliciendo. Facilè eſt enim deteſtari gulam, luxuriæ reſiſtere. Vnde ſicut ſagittarius ſi percutiat beſtiam in pede, nõ eſt ſecurus de ea, niſi ipſam percutiat in corde: ſic ſi diabolus percuſſerit hominem in pede per immoderatam affectionem, vel alibi: homo tamen facilè poteſt euadere. Sed ſi percuſſerit in corde per ſuperbiam: euadere nõ poteſt ſine difficultate, vnde 4. Reg. 9. Egreſſa eſt ſagitta per cor regis: ſtatimq; corruit. Et Hiere. 49. Arrogantia tua decepit te: & ſuperbia

Superbia eſt maius peccatũ cæteris.

Hugo de S. Victore.

Matt. 4.

Hieron.

ſuperbia cordis tui. Superbus enim Deo odibilis eſt, & habet ſibi Deum aduerſarium: quia vt dicitur Eccl. 10. Odibilis eſt Deo, & hominibus ſuperbia. Quibus conſideratis, quid mirum ſi præ cæteris peccatis puniri meretur? Propter quod ait Pſaltes, *Redde retributionem ſuperbis*.

1610 Vſquequo peccatores, Domine, vſquequo peccatores gloriabuntur?

Hic oſtendit rationem quare peccatores Ægyptios petit puniri. Et duas aſſignat rationes, prima, quia de peccatis gloriantur: ſecunda, quia de peccatis contra Deum eleuantur, ibi. *Effabuntur*. Primò quia de peccatis gloriantur, quærunt doctores, quod eſt maius peccatum: vel certum peccatum committere, vt puta adulterium: vel poſt commiſſum peccatum in recordatione ipſius gloriari, vel delectari. Et reſpõdent, quòd maius peccatum eſt ſecũdum. Quod probatur, quia cum tota ratio peccati ſtet in voluntate, vbi eſt æqualis mala volũtas, ibi eſt æquale peccatum. Modo ille, qui in recordatione peccati gloriatur, vel delectatur: hoc ipſo quòd gloriatur, non deteſtatur peccatum, ſed vult illud ſe commiſiſſe: & ſic tantam voluntatem habet circa illud, ſicut committẽdo habuit. Vltra hoc habet delectationem nouam vel gloriã, quam primò non habuit, ergo. Et vltra hoc committẽdo adulterium, habet obiectum extrinſecum, quod ipſum ad peccatum inclinat, habet etiã carnis ſtimulum. Sed in delectatione, vel gloria recordationis peccati nullum horum habet, niſi propriam maliciam. Quanto autem peccatum eſt ex maiori tentatione minus eſt: & quãto ex minori maior eſt, ergo. Grauitatem autem hanc peccati allegat Pſalmiſta ad ipſorũ punitionẽ dicens, *Vſquequo peccatores, Domine? vſquequo peccatores gloriabuntur*? Quaſi dicat, vſquequo permittes impunitum peccatum Ægyptiorum, qui gloriantur in peccato ſuo, ſcilicet, in hoc quòd populum tuum violenter tenent oppreſſum? Per iſta autem verba Pſalmiſta quærit tempus punitionis Iudæorum, qui gloriantur ſe Chriſtum occidiſſe. De quibus dicitur Prouerb. 2. Lætantur cùm malè fecerint: & gloriantur in rebus peſſimis. Et nota, quòd aliqui de peccato gloriãtur ante peccatum: ſicut ille dicit, Luc. 12. Anima mea, habes multa bona repoſita in annos plurimos: ſede, lætare, comede &c. Alij gloriantur in peccando. De quibus dicitur Pſal. 51. Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Alij gloriantur poſt peccatum, vt prædictum eſt. Lætantur cum malè fecerint &c. Quorum omnium iſtud vltimum eſt peius: quia minori motiuo committitur.

Peccatum magnũ eſt gloria vel delectatio habita de peccato præterito ſeu commiſſo.

Luce 12.

1611 Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur iniuſticiam.

Hîc allegat ſecundam rationem: quia ſcilicet illi de peccatis contra Deũ eleuantur, & ſuperbiũt. Videſ enim Pharao, quòd Dei populũ ſubiectum poſſidebat: ſe Deo reſiſtere gloriabatur, nec Dei mandatis volebat ſubiici. Vnde dixit Exod. 5. Quis eſt Dominus, vt audiam vos, & dimittam Iſraël? Deum neſcio, & Iſraël non dimittam. Et hoc eſt, quod ait Pſal. *Effabuntur, & loquentur iniquitatem*. Vbi aduerte, quòd for, aris, quod idẽ eſt, quòd loqui, componitur cum ex: & dicitur effor, effaris: quod eſt extra loqui. Quod dicitur ad differẽtiam illorum, qui tantum in corde ſuo loquũtur, & non extra, ſicut dicitur 1. Reg. 1. Porro Anna loquebatur tantum in corde ſuo. Ille ergo effatur, qui non ſolum in corde loquitur, ſed, quod habet in corde, extra loquitur verbis. Vnde, ſicut bonum loqui in corde eſt virtuoſum: ſed illud ad exemplum aliorum effari eſt magis virtuoſum, ſic & per oppoſitum de malo: magis vicioſum eſt malum effari, quo alij corrumpantur, quàm ſolum illud in corde loqui. 1. Corint. 15. Corrumpunt bonos mores eloquia praua. Volens ergo Pſalm. illorum peccata exaggerare, dicit, *Effabuntur, & loquentur iniquitate*: quia apertè Pharao contra Deum loquebatur: vt dictum eſt. Et qui ſunt, ibi, ſubdit, *Omnes qui operantur iniuſticiam*, ſcilicet, Ægyptij, qui iniuſtè opprimebant filios Iſraël. Et per iſta verba Pſal. notat omnes, qui prædicto errore corrupti, dicunt Deum de iſtis inferioribus non curare, nec illa regere. Tales enim effantur: quia, quod intus habẽt, extra fantur: dicentes contra Deum, Deus non curat iſta, vel non placent ei bona, quæ facimus: quia iuſtis mala eueniunt, ſed malis proſpera. Cur ergo non facerem quod libet? Ego malè agendo ſum felix, iuſtus bene agendo eſt miſer. Talia ergo effantur. Sed qui, ſubdit, *Omnes qui operantur iniuſticiam*. Per hoc etiam tangit Iudæos, qui cõtra Chriſtum expreſſe loquebantur operantes iniuſticiam, ſcilicet, cum ipſum iniuſtè traderent. De quibus dicitur Pſal. 72. Cogitauerũt & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt, poſuerunt in cœlum os ſuum. Omnes etiam, qui prædicto errore decepti dum in aduerſis murmurant: contra Deum effantur. Vnde Greg. 2. moral. c. 19. Stultè contra Deum loquitur, qui inter aduerſa poſitus, ſemetipſum iuſtificare conatur. Si enim ſe ſanctiorem aſſerere ſuperbè audeat: quid aliud quam iuſtitiam ferientis accuſat?

Effari eſt extrorſum loqui.

Loquitur contra Deũ, qui murmurat in aduerſis.

1612 Populum tuum, domine, humiliauerunt: & hæreditatem tuam vexauerunt.

Hic explicat Aegyptiorũ peccata: propter quæ punitionem ipſorum poſtulat. Et duo peccatorum genera maximè explicat, ſcilicet primò peccauerunt contra proximum: ſecundò peccauerũt contra Deum, ibi. *Et dixerunt*. Contra proximum autem peccauerũt dupliciter: ſcilicet per ſuperbiam proximos iniuſtè ſubiugando: & per crudelitatem eos paſſim trucidando. Quantum ad primum dicit, *Populum tuum, Domine, humiliauerũt*. Nam humiliare, quandoque idem eſt, quòd alium ſibi ſubiugare, & ad baſſum ſub ſe ponere, vide ſuprà verſi. 616. 896. 1233. Ipſi autem Aegyptij populum Domini humiliauerunt: quia ipſos oppreſſerunt operibus duris, luti, & lateris ad faciendum ciuitates Pharaonis, vt habetur Exod. 1. Intantum quòd vitam eorũ ad amaritudinem perducebant. Et quòd intelligat per populum Domini filios Iſraël, ſubdit, *Et hæreditatem tuam vexauerunt*, ſcilicet, ipſos filios Iſraël, qui ſoli hæreditas Dei dicebantur, vt oſtenſum fuit ſuperius verſic. 1356. Per hoc vult Pſal. allegare Deo ſuperbiam mundanorum, qui dicunt Deum non regere iſta inferiora: & ideo potentia opprimunt iuſtos, & humiliant, ſicut Nero humiliauit Apoſtolos Petrum, & Paulum, & oppreſſit. Decius Sixtum, & Laurentium. Maxentius

Humiliãtur boni à malis.

Cateri

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aduersa humiliat.

Caterinam. Vel possunt verba prædicta intelligi de humiliatione virtutis: eo quòd aduersa inflicta multoties etiam ad veram humilitatem deducunt hominem: & ipsum in humilitate conseruant. Et sic Ægyptij humiliauerunt Israëlitas: & tyranni humiliauerunt iustos, & martyres Christi. Ideo enim Deus permittit iustos ab iniquis hæc pati: vt seipsos cognoscentes ad virtutem proficiant humilitatis, vel habitam custodiant humilitatem. Sic enim datus est Paulo stimulus tẽtationis, vt virtutem seruaret humilitatis. Vnde ait Gregor. Cum enim virtutibus proficimus: si nulla nos pulsaret aduersitas; non alicuius fortitudinis esse crederemus. Sed, quia nobiscum superna dispensatione agitur, vt infirmitatis nostræ, quia proficiẽdo obliuiscimur, aduersis percussi recolamus. Sæpe enim anima alicuius boni sibi conscia, cum virtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam delectatione pascitur: & quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur. Sed, cùm aduersitatibus tangimur, qui nos alicuius esse momenti bona nostra pensando credidimus: iam pulsati aduersitatibus formidamus: tunc iniquos nos esse deprehẽdimus, qui sanctos nos paulò ante esse credebamus. Tabescit mens, stupescunt oculi: & omne, quod prius prosperũ arridebat, euanescit &c. Ad propositum ergo mali populum Domini humiliant: cum bonos aduersitatibus pulsando, ipsos in humilitate cõseruant. Bonos ergo à malis permittit Deus aduersis humiliari: vt per humilitatem à fulmine diuinæ sententiæ finaliter liberentur. Docet experientia, quòd natura fulguris est transire per medium corporis porosi, & non resistentis absque læsione: corpora verò resistentia in puluerem redigit. Sicut patet 3. Meteororum: secundum Albertum de ferro posito in vagina. Nam per fulgur ferrum comminuitur, vbi vagina manet illæsa. Cuius causa est resistẽtia ferri. Sic spiritualiter gladius diuinæ vltionis humiles, & obedientes Deo transit sine læsione: conterit autem, & comminuit resistẽtes superbos. Hac ergo ex causa permittit Deus, vt populus suus humilietur, scilicet, vt boni aduersis affligantur à malis. Vnde iusti dicunt, Humiliasti nos in loco afflictionis.

Gregor. 23. mor. c. 27.

Psal. 43.

1613 Viduam, & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.

Hic explicat peccatum crudelitatis ipsorum. Quantum ad literam præcepit rex Pharao obstetricibus, quòd quicquid masculini sexus ex Hebræis nasceretur, occiderent: sed fœminas reseruarent. Quod quia obstetrices timentes Deum non fecerunt: Pharao præcepit populo suo, vt quicquid ex Hebræis masculini sexus nasceretur, proiicerẽt in flumen. Nulli autem dubium esse debet, quòd tam patres quàm matres videntes tam crudelem sententiã in filios suos datam, postquam nati erãt, antequam filij necarentur, ipsi parentes dolore deficiebant. Et sic exmandato dato interficiebantur dolore etiã antequam nati necarentur. Et hoc est, quod dicit, *Viduam, & aduenam interfecerunt.* Ipsi enim Israëlitæ aduenę erant in Ægypto. Et sic per viduam intelligit matrem: sed per aduenã patrem. Moriebatur enim primò dolore pater pueri necãdi: & sic vxor vidua remanebat, consequenter moriebatur hæc vidua relicta: post quorũ mortes occidebatur pupillus, qui remanebat. Ex quibus sensus literalis clarus apparet. Per hoc enim vult Psal. exaggerare ipsorum peccatum: quia contra istos sæuiebant: scilicet contra viduam, & aduenam, & pupillum, quibus Deus magis præcipit misereri. Per hoc vult Psal. ostendere crudelitatẽ malorum contra bonos: qui viduam occidunt, dum animum Christi sponsam suis persecutionibus, suo sponso Christo priuant: & ad mortem spiritualem perducunt. Aduenæ sunt pauperes Christi, qui hic manentem ciuitatem non habent: sed futuram inquirunt. Quos interficiunt, dum eos blandis, vel asperis ad mundum per amorem terrenorum reducũt.

Et dixerunt, non videbit Dominus: nec intelliget Deus Iacob. 1614

Hic ostendit, quomodo directè peccauerũt contra Deum, scilicet, negantes scientiam Dei, quæ Deus est, scilicet quia negabant Deum cognoscere ista inferiora, qui error est causa omnis peccati. Qui enim corde crederet Deũ videre omnes nos, & nostra tam cogitationes quàm opera, & hoc actualiter cogitaret: quomodo auderet illa mala opera facere, vel corde cogitare: quæ cogitare vel facere in conspectu hominum etiam subditorum non auderet? verè nullo modo. Sed quamuis fide credamus Deum videre omnia: tamẽ quando peccamus hoc actualiter corde cogitare negligimus. Error autem iste ex hoc processit: quia hominibus accidit sicut pueris: qui quando clausos habent oculos, neminem videt: ipsi à nemine se videri putant. Sic & peccatores mente nõ videntes Deum, se putãt nõ videri à Deo. Vnde Greg. ait, Exterior nostra opera patent oculis hominum: longè verò incomparabiliter interiores, ac subtilissimę cogitationes nostræ patent oculis Dei. Omnia enim (sicut scriptũ est) nuda, & aperta sunt oculis eius. Et sæpe in exteriori opere ante oculos hominum inordinari metuimus: & in interiori cogitatione Dei respectum nõ metuimus: quoniam videntem non videmus. Multò enim magis intrinsecus Deo, quàm extrinsecus hominibus cõspicabiles sumus. Vnde sancti omnes foris, intúsque se conspiciunt: quia reprehensibiles se exterius, vel iniquos interius videri inuisibiliter timent. Hinc est, quòd animalia, quæ per prophetam videntur in circuitu, & intus plena oculis esse memorãtur. Quisquis enim exteriora sua bene disponit: sed interiora negligit, in circuitu oculos habet, sed intus oculos non habet. Sancti verò, quia exteriora sua circunspiciunt vt bona de se exempla fratribus præbeant, & interiora sua vigilãter attendũt: quia sese irreprehensibiles interni iudicis obtutibus parant, & in circuitu, & intus oculos habere perhibentur, magisque se quo Deo placeant sua interna conspiciunt, & componunt &c. Ex quibus patet, quòd cogitans se interius videri à Deo, non peccat. Et sic peccãtes credunt, vel non aduertunt se interius à Deo videri, nec exterius. Et hoc est, quod dicunt, *Non videbit Dominus*, scilicet, opera nostra exterius: *nec intelliget Deus Iacob*, scilicet, nostras cogitationes interius. Et iste error apud homines creuit: quia sciunt Deum esse iustum: & ideo quando peccata non punit: credunt Deum illa non videre. Et hoc est quod ait Greg. 25. mor. c. 2. Sæpe enim euenit, vt, dum peccatores superna clẽmentia expectat: in maiorem cordis cæcitatem prosiliant. Ecce dum violentis quisque dum quæ potest, rapit, dum inualidos opprimit, & dum diu omne, quod nequiter concupiscit, exercet: quia non subito percutitur, sed

Ezę 10.

Deus peccata omnia cognoscit.

Deus cognoscere peccata nõ creditur quãdo nõ punit.

sed eius in finem pœna differtur: nequissima eius actio à Deo videri non creditur, cum tamen scribatur, Oculi eius super vias hominum: & gressus eius considerat. Tunc enim nequaquam considerare credebatur: quando peccator omne malum, quod poterat, inultè perpetrabat. Æstimabatur Deus non videre: quia differebat punire. Iniquus igitur totiẽs in peccatis suis non videri à Deo credidit, quotiens inultè peccauit. Peccatores ergo Ægyptij nondum à Deo puniti, credebant à Deo non videri, dicentes, *Non videbit dominus*, &c.

1615 Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

Hic ostendit ipsum Deum omnium habere cognitionẽ. Et duo facit, primò excitat auditores, secundò propositũ probat per rationes: ibi, *Qui plantauit*. Quantum ad primum sciendum, quòd aliquorum adinuicem conuersatio est causa participationis morũ ad nuicem. Et facilius mali trahunt bonos secum conuersantes ad suos malos mores, quàm ipsi trahantur à bonis. Quod satis docet experientia Psal. 17. Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Societas malorũ bonos corrumpit, vt deducit Greg. 6. moral. c. 1. Quia igitur omnes filij Israël, quos Moyses eduxit de Ægypto, nati fuerant in Ægypto, & cum ipsis toto tempore ipsorum conuersati, ideo multi illorum erroribus Ægyptiorum erãt infecti. Vnde & propter hoc ad idololatriam erant proni, quod nõ fuit, antequam Ægyptum intrarẽt. Inter errores autem Ægyptiorũ vnus erat, quòd Deus non cognoscebat ista inferiora nec ipsa regebat, nec cõsiderabat, & sic impunè quilibet poterat idololatrare, & quæcunque alia mala facere. Hos ergo isto errore taliter infectos tanquam fatuos, & insipientes ad suum auditorium aduocat Psal. dicens, *Intelligite insipientes in populo*, &c. id est, intelligite rationes probãtes Deũ esse scire. Nota q; multiplici ratione insipiens quis dicitur in scriptura, scilicet, Ratione fatuitatis, & amentiæ. Ratione iniquitatis, & malitiæ. Ratione inhonestatis, & stultitiæ. Ratione vilitatis, & immunditiæ. Ratione incredulitatis, & perfidiæ. Primi sunt illi, qui ad modum amentiũ Deum negãt, vel quasi non esset Deus, de ipso non curant. De quibus dicitur, Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Secundi sunt ad modum furiosorum, qui sine remorsu conscientiæ perpetrant mala, vel gaudent in malis. De quibus dicitur, Insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam. Et tales, quia sunt sine virtute, dicuntur insipiẽtes. Nullus enim eorum, qui secundum virtutem viuunt stultus dicitur, vt dicit Philos. 4. Ethico. Tertij sunt ad modum stultorũ, qui vestibus vilibus, aut nudi inhonestè incedũt. Homo enim inhonestus habitu merito insipiens reputatur, sicut Dauid inhonesto gestu, & modo reputatus fuit insipiẽs, & repudiatus à rege Geth, & exercitu eius, licet ipse sagaciter hoc finxerit pro salute sua, quia, vt dicit Cato, Insipiẽs esto, dum tẽpus postulat, aut res, Stulticiam simulare loco, prudẽtia summa est. Tamẽ inhonesti reputantur insipientes & temporaliter, & spiritualiter. Vnde Eccles. 20. Melior est, qui celat insipientiam suam, quam qui abscondit sapientiam suam. Quarti insipientes sunt peccatores, sicut ex operibus iudicatur. In quorum persona dicitur, Deus, tu scis insipiẽtiam meam & delicta mea, &c. Et Psal. 37. Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Quinti sunt insipientes, scilicet, increduli, qui credentes se esse sapiẽtes, scilicet, in fide stulti facti sunt. De quibus dicitur Lucæ 6. quòd impleti sunt insipientia, & quærebant quid facerẽt de Iesu, &c. Et de talibus loquitur Apostolus dicens, Eramus & nos insipiẽtes, scilicet, in Iudaismo, quia ignorabant Iesum, qui est virtus & sapientia. Primo autem modò erant insipientes illi, quos excitat Psal. dicens, *Intelligite, insipientes*, &c.

Insipiens quis dicitur multipliciter.

Psal. 13.

Sap. 10.

Psal. 68.

Rom. 1.

Ad Tit. 3.

Qui plantauit aurẽ, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? 1616

Hic addu cit rationes ad propositum. Et probat primò, quòd Deus omnia perspiciat, secũdò quòd mala corrigat: ibi, *Qui corripit*, tertiò cõcludit quòd cogitationes nostras cognoscat: ibi, *Dominus scit*. Quantum ad primum volens ostendere, quòd Deus omnia videt, & omnia audit: arguit sic. Quicquid est perfectionis in hominibus, & creaturis inferioribus, totum prius, & eminentius exilsit in prima causa: sed perfectionis est in homine, quòd ista inferiora audiat, & quòd illa videat: ergo & Deus illa videt, & audit. Patet maior: quia quicquid habent ista inferiora, habent à prima causa. Quomodo autem prima causa alicui daret perfectionem, quam in se non haberet? quia nemo dare potest, quod non habet formaliter, vel virtualiter. Et hanc rationem ponit dicens, *Deus qui plantauit aurem*, id est, qui aures dedit homini vt audiret, ipse *non audiet*? q. d. incõueniens est ponere, quòd Deus virtutem audiendi communicauerit homini, & ipse audire non possit: quia tunc perfectior esset homo quàm Deus. Eodem modo arguit, de cognitione dicẽs, *Aut qui finxit oculum, non considerat*? q. d. Deus, qui oculum dedit homini ad cognoscendum alia, ipse nõ cognoscet? id est, impossibile est, quòd ipse non cognoscat. Et aduerte, quòd duplex est oculus, scilicet, exterior, quo videntur corporalia: & interior, quo videntur spiritualia, scilicet, intellectus. Et vtrunque oculum dedit Deus homini, vt cognosceret exterius, & intelligeret interius. Et nota quòd non dicit, *qui plantauit aurem non habet aures*: sed dixit, *non audiet*. Nec dixit, *qui finxit oculum*, non habebit oculum: sed dixit, *non considerat*. Quia virtutes istorum membrorum in se habet Deus: sed ista membra nõ habet: quia Deus spiritus est, non corpus. Ista autem membra sunt corporis. Quasi dicat secundum gloss. Deus, qui fecit tibi vnde audias, non habebit ipse vnde audiat? Qui fecit tibi vnde cognoscas: nónne habebit ipse vnde cognoscat? Certè imò habet, nulli enim tantum dedit Deus, quantum in se habet. Et aduerte, quòd quandoque scriptura dicit, Deum habere membra corporalia, vt aures, oculos, manus, & huiusmodi: non quia talia membra corporalia Deus habeat, sed virtutem illorum membrorum in se continet eminenter. Vnde Greg. ait, In Deo, qui corporis forma non circunscribitur, mẽbra corporis, id est, manus, oculi, vterus ita nominantur: vt ex membrorum vocabulis effectus eius potentiæ designetur. Oculos quippe habere dicitur, quia cuncta videt. Manus habere describitur, quia cuncta operatur, &c.

Oculus duplex.

Membra corporis Deus non habet.

Greg. 14. mor. c. 22.

Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam? 1617

Hic ostendit, quòd Deus mala corrigit. Vult enim eis Psal. probare, quòd Deus ipsorum pecca-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta puniet per experientiã habitam. Viderãt enim in exitu de Ægypto quomodo Deus gẽtiles, Ægyptios & peccatores rigidè punierat oẽs submergendo in mare. Cùm ergo nõ minus sit peccatum illorum qui sunt de populo Dei, quàm gentilium, imò maius, & committant maiorem ingratitudinem: consequens est, quòd, si illorum peccata sic puniuit, quòd & vestra puniet. Et hoc est quod ait, *Qui corripit gentes*, scilicet Ægyptios ipsos: sed ipsorum peccata submergendo, *non arguet*. q. d. imò etiã arguet vos. Vel aliter, Deus corrigit peccatores, multipliciter ipsos vocando ad pœnitentiã per prophetas, per Christũ, per Apostolos, & alios prædicatores, quod nõ faceret, nisi peccata sibi displicerent. Consequens est ergo, quòd, si corrigit gentes, vt emendentur, quòd non emendatos finaliter arguet in iudicio. Et istũ sensum clarius ponit alia litera, quę dicit, *Qui erudit gentes, non arguet?* Vbi gl. Ad erudiendas gentes misit Deus filium suum: & ante ipsum, & post ipsum misit seruos suos prophetas, & Apostolos, Nonne ergo arguet, id est, iustè iudicabit, quibus sermonẽ doctrinæ præmisit? Magister in scholis erudiẽs committit tibi, vt reddas. Vtique quando accipis à magistro, erudiris: committit tibi Magister, quòd præbet, nonne exiget vt reddas? Et cũ cœperis reddere, sine metu eris plagarum. Sic Deus exigit, quod seminauit. Qui enim modo accipimus: postea statuemur ante magistrũ, vt reddamus rationem de omnibus. Vnde Apostolus, Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit, &c. Et hanc similitudinem de Deo & nobis ponit Psal. dicens, quòd Deus est sicut magister, qui docet hominem scientiam. Per istã ergo ostendit Psal. quòd Deus arguet peccatores. Et nota, quòd Deus aliquos arguit tripliciter: quia quosdam arguit in æquitate, quosdam in ira, & quosdam in furore. Primò arguit aliquos in æquitate, scilicet quãdo electos suos vt pius pater hic arguit, & castigat vt emendet. De quo Esa. 11. Non secundum visionem oculorum arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes: & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram virga oris sui. Argues enim virga terram percutit Deus, quãdo leuiter suos aduersis tangendo ipsos ad pœnitentiã ducit. Vnde Brun. super illo verbo Exo. 7. Virga versa est in colubrum, dicit: Quid per virgã, nisi dulcis correctio domini designatur: dicente Psal. Virga tua, & baculus tuus ipsa mę consolata sunt. Sed hæc virga in draconem vertitur, quando leuiter correcti emendare se nolunt. Et tunc quilibet sic à Deo argutus dulciter se emendando eidem Deo dicere debet illud Iob 20. Doctrinã, quam me arguis, audiam: & spiritus intelligentiæ meæ respondebit tibi. Secundò aliquos arguit in ira: quos scilicet temporaliter punit, vel igne purgatorij, ne æternaliter damnet. Vnde dicitur. Noli negligere disciplinam domini: neque fatigeris, cũ ab eo argueris: quem enim diligit Deus, castigat. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Vbi gl. Per tribulationes enim erudimur à domino, ideo ne fatigeris, scilicet, deficiendo, dũ argueris ab eo, qui purgat peccata. Et meritò fatigari non debes, dum argueris ab eo: quia quem diligit dominus, castigat, id est, ipsum arguendo facit castum. Propter quod subdit, Flagellat autem Deus omnem filium, quem recipit, id est, quem recepturus est in hæreditatem æternam. Addit autem, omnem, quia etiam vnicum filium suum, qui fuit sine omni peccato, flagellauit. Si ergo non argueris à Deo, si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorũ. Vnicus enim Dei patris natus æqualis patri, & in forma Dei verbo, quo facta sunt omnia, non habebat quo flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est, vt sine flagello non esset. Deus ergo, qui flagellat vnicum filium suum sine peccato: relinquet sine flagello adoptiuum filium, qui est cum peccato? vnicus fuit sine peccato, non tamen sine flagello. Exemplum hoc nobis proposuit in passionibus suis. Non igitur turbari debemus, dum à Deo arguimur, dum grauia, & indigna patimur, si obliti non sumus, quæ pertulit iustus iustorum. Et attende hic iustitiã, & misericordiam Dei. Iustitiã in hoc quòd arguit, & flagellat, misericordiam autem in eo quòd recipit. Et attẽde quòd nõ ait, Omnis qui arguitur, vel flagellatur, filius est: sed omnis qui est filius, arguitur, & flagellatur. Et aliter nullus in filium recipitur nisi qui arguitur, & flagellatur, ipso dicente. Ego quos amo, arguo, & castigo. Tertiò Deus aliquos arguit in furore, scilicet obstinatos, quos in perpetuum damnat. Vnde in epistola Iudæ dicitur, Ecce veniet dominus facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorũ, quibus egerunt contra dominum. Vnde Bernard. super illo verbo Psal. 6. Domine, ne in furore tuo arguas me, dicit, Domine, ne in furore tuo arguas me: sicut fecisti angelum se exaltãtem in cœlo, neque in ira tua corripias me: sicut fecisti hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt altitudinem affectantes, ille potentiæ, iste scientiæ. Verum vtriusq; altitudo deiecta est: sed hominis mitius: quia angelus in furore fuit argutus: sed homo in ira. Nam angelus, dum arguitur in furore, damnatur. Homo autem iram sensit, sed non furorem. Vnde & filij eius non furoris, sed filij iræ nascuntur. Vis videre in furore argutum angelum? Vidi (inquit) Sathan tanquàm fulgur de cœlo cadentẽ: quasi impetu præcipitatum bibisse de furore Dei: quia ipsum arguendo non est recordatus misericordiæ suæ: qui tamẽ cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur. Væ ergo illis filiis Adam, qui nati iræ filij iram in furorem sibi vertunt. Et de ista argutione furoris dicitur, Ego extendam manum meam super Palestinos arguens in furore.

Corripit Deus malos.

Rom. 14.

Arguit Deus nos multipliciter.

Heb. 12.

Arguitur quasi in furore & aliquis in ira.

Luc. 10.

Ezech. 25

Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt. 1618

Hic ex prædictis concludit Deum scire secreta cordium, hoc enim est proprium Dei corda interius scrutari. Hoc enim ex prædictis sequitur: quia dictum est, quòd Deus habet arguere, & punire peccata, peccata principalius sunt in corde quàm in opere. Quomodo ergo iustè arguere posset peccata cordis, nisi corda videret? Et ideo sequitur, quòd dominus scit cogitationes hominum: quoniã vanæ sunt, Gen. 8. Sensus, & cogitatio hominis ad malum sunt proni. Si autem nouit vanas cogitationes: consequens est, quòd & nouit bonas: quia bonum plus in se habet de ratione entitatis, & cognoscibilitatis quàm vanum. Et nota quòd, quamuis omnia nuda sint, & aperta coram oculis Dei, (vt dicitur Heb. 4.) tamẽ in speciali multa dicitur scire, & cognoscere, scilicet, nostrã ambitionem, & superbiam: nostram fragilitatẽ, & miseriã: nostram asperitatem, & pœnitentiam: cordis iniquitatem, & maliciam: iustorum humilitatem, & innocentiam nostram in aduersitate patientiam. Primò cognoscit nostram ambitionem & superbiam, sed à longè. Psal. 138. Quoniam excelsus dominus, & humilia respicit: & alta à lõgè cognoscit: quia, scilicet, humilia respicit oculo misericordiæ. Si autem aliqui sint superbi non eum latent: sed à longè cognoscuntur ab eo: quia per gratiam non est cum illis. Non ergo hoc agit superbus vt minus perfectè ab eo cognoscatur: sed vt non sit cum illo à quo videtur. Et hoc est, alta à lõgè cognoscit. Secundò scit fragilitatem nostram. Et hoc ipsum inclinat ad nobis compatiendum. Psal. 102. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se: quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Cognouit enim Deus (vt ait glo. figmentum nostrum, id est, infirmitatem nostram. Nouit enim, quod fecit, quomodo dilapsum sit, quomodo reficiendum sit, quomodo adoptãdum sit, quomodo inhabitandum sit. Factura autem creatoris sumus: sed peccãdo repulsi ipsi nos finximus. Tertiò scit nostram in aduersis humilitatem, & pœnitentiam, quam nobis inspirat, vt à peccatis surgamus. Et hoc est quod ait Psal. 138. Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meã. Vbi glo. Cognoscit dominus sessionem nostram, & resurrectionem, quam ipse nobis donat. Sedent humiles in patientia: surgunt erecti in spem vitæ æternæ. Item sedẽt confitentes peccata sua: surgunt iustificati gratia eius. Dicã ergo Deo. Tu cognouisti sessionẽ meã, & resurrectionem meam: quia per tuam gratiam iustificatus surgo: & in spem vitæ æternæ erigor. Et hoc dicere Deo nihil aliud est, quam eius dona cognoscendo, ei gratias agere. Quartò cognoscit iniquitatem cordis, & malitiam: aliter enim illam iustè iudicare non posset. Psal. 43. Nonne Deus requiret istã? ipse enim nouit abscondita cordis. Vnde Hier. 17. Prauum est cor hominis, & inscrutabile: & quis cognoscet illud? ego dominus scrutans, &c. Quintò cognoscit iustorum puritatem: aliter enim iustè bona præmiare nõ posset. Ioan. 10. Ego cognosco oues meas, &c. Sextò cognoscit nostram in aduersitate patiẽtiam, vt, scilicet ipsam remunaret. Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum. Psal. 36. Nouit dominus viam immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit.

Scit Deus multa & cognoscit.

1619 Beatus homo, quem tu erudieris, domine: & de lege tua docueris eum.

Hic ostendit Deum bonorum præmiatorẽ. Et duo facit: quia primò ponit bonorum præmiationem: secundò malorum Iudæorum punitionem. ibi, *Quis consurget*. Quantum ad primum ostendit, quòd Deus suis electis tria facit. primò ipsos illuminat interius. secũdò ipsos humiliat exterius. ibi, Vt mitiges eum. tertiò ipsos fortificat solidius. ibi, *Quia non repellet*. Quantum ad primum sciendum, quòd sicut beatitudo patriæ principalius consistit in clara Dei visione: Hęc est vita æterna, vt cognoscant te. &c. Sic & beatitudo viæ est in ipsius cognitione per fidem, quæ fit per eruditionem legis diuinę. Ideo volens ostendere, quòd Deus suos beatificat in patria, ostendit, quòd primò hic ad sui cognitionem illuminat in via. Et hoc est quod ait, *Beatus homo, quẽ tu erudieris, domine*, &c. Quod ideo dicit, quia solus Deus mentem interius illuminando docere potest. Homo enim docendo aures pulsat corporis: solus Deus illuminat mentẽ, vt ostendat fructum. Et nota, quòd Deus non solum docet per creaturas, sed per scripturas. Vnde Psal. *Beatus homo, quem tu erudieris, domine, & de lege tua docueris eum.* Et nota, quòd Deus non solum docet per scripturas, sed per creaturas. Vnde Iob 35. Doce me, & ego tacebo. Et nota, quòd Deus docet nos per creaturas, quia per eas nos erudit. Vnde Iob 12. Interroga iumenta & docebunt te, & volucres cæli & indicabunt tibi. Et nota, quòd Deus docet nos per scripturas. Vnde Psal. 93. Beatus homo, quem tu erudieris, domine, & de lege tua docueris eum. Et nota, quòd Deus docet nos per creaturas, quia per eas nos erudit. Vnde Iob 12. Interroga iumenta & docebunt te, & volucres cæli & indicabunt tibi. Et nota, quòd Deus docet nos per scripturas. Vnde Psal. 93. Beatus homo, quem tu erudieris, domine, & de lege tua docueris eum.

Beatus homo, quẽ tu erudieris, domine, &c.

1620 Vt mitiges eum à diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea.

Hic ostendit, quòd Deus suos electos humiliat exterius. Vbi nota, quòd mitis idẽ est, quòd humilis, & patiens. vnde mitigo, gas, idem est quòd aliquem humilem, & mansuetum facere. Quemlibet ergo electum suum Deus ad hoc erudit, vt mitiget eum à diebus malis, id est, vt ipsum humilem, & mansuetum faciat in diebus vitæ præsentis, qui dicuntur mali, quia aduersitatibus pleni. Vbi aduerte, quòd, quamdiu boni in aduersitatibus mitigantur, peccatori foditur fouea. Dum enim hic boni præmuntur aduersitatibus, mali prosperitatibus florent. Et sicut aduersitas bonorum eis coronam gloriæ parat, sic prosperitas malorũ fodit foueam illis.

Prosperitas malorum fouea est illis.

Erudit nos Deus multipliciter.

2. Tim. 3.

Prou. 15.

Erudit nos Deus ad multa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis. Et ideo dum boni aduersis humiliantur, prosperitatibus fouea foditur malis: quia quotidie per prospera pergunt ad foueam mortis æternæ: vel continuè superbiendo sibi mortis æternæ foueam parant. Vnde hic ait glo. Ad hoc, domine, erudis, & doces tuos, vt à diebus malis, quibus, scilicet, florent mali, & boni laborant, mitiges eum, vt scilicet patienter ferat, quicquid cõtra ipsum agitur. Mitiges, domine, donec fodiatur fouea peccatori. Ipsa namque fœlicitas peccatorum siue malorum fouea est: quia, dum florẽt, eleuantur per superbiam: & sicut magis se in altum eleuant, sic magis cadũt ab alto. Vnde alibi dicitur. Deiecisti eos, dum alleuiarentur. Ideo enim malis parcit, vt fodiatur, fouea ipsis. Per aspera ergo boni mitigantur: sed per prospera fouea, scilicet, æternæ mortis malis paratur. Vel aliter, Vbi nota, quòd fossa parata peccatori dicuntur vulnera Christi, quibus Christi corpus fuit fossum. Foderunt manus meas, & pedes meos. Quæ fossæ peccatori parantur, quamdiu durat vita præsens: quia stat Christus fossis apertis ad peccatores recipiendum. Sed post hãc vitam non parantur istæ fossæ peccatori, sed claudũtur: quia amplius non recipiuntur ad pœnitentiam. Totum ergo tempus præsens dicitur, donec fodiatur peccatori fouea. Et sic est sensus, quòd Deus per flagella, & aduersitates erudit quemlibet electum. Ad quid? *vt mitiges eum à diebus malis*, id est, vt à diebus malis, quibus aduersitatibus repletur, mitis, & humilis efficiatur. Et, si quæras quandiu à diebus malis mitigabitur iustus: respondet solum, donec fodiatur peccatori fouea, id est, quandiu Christus in suis vulneribus paratus sit recipere peccatorem. Et sic hoc totum non est aliud dicere, nisi quod iusti mitigantur aduersitatibus, quandiu durat vita præsens.

Psal.72.

Fouea dicẽtur Christi plagæ. Psal.21.

1621 Quia non repellet Dominus plebem suam: & hæreditatem suam non derelinquet.

Aduersa iustos fortificant.

Hic ostendit, quòd Deus suos fortificat solidius. Aduersa enim iustis immissa ipsos fortius Deo cõiungit. Quanto autem quis magis vnitus est Deo, fortior est: & per consequens per aduersa iusti fortificantur. Vnde Gregor. super illo verbo Iob 33. Tabescit caro illius: & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur, ait, Quid autem hoc loco carnis nomine, nisi ipsa delectatio carnis accipitur? Vel quid per ossa, nisi virtutes animæ designantur? Tabescit ergo caro, vt ossa nudentur: quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur: ea, quæ dudum quasi sub carne latuerant, virtutum fortia patefiunt. Nemo, quippe, quantum profecerit, nisi inter aduersa cognoscit. Cum enim adsunt, prospera: cerni virium documẽta non possunt. Inde alias scriptum est, in die mandauit dominus misericordiam suam: & nocte canticum eius. Quia videlicet vnusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit: sed quantum perceperit in aduersitate perturbationis ostendit. Tabescat ergo caro, vt nudentur ossa. Feriamur paternis correctionibus, vt quantum proficimus agnoscamus. Flagellis enim domini pinguedo carnalis delectationis atteritur: sed virtutum nostrarum ossa patefiunt. Cæsis namq; Apostolis denunciatum est illis, ne vltrà loquerentur in nomine Iesu: sed magna exultatione gauisi sunt, quia digni positi sunt pro

Grego. 23. mor. c. 28.

A nomine eius contumeliam pati: suisq; aduersariis cum fiducia respondent, Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Ecce inter aduersa validius fidei robur emicuit. Ecce concisa est integritas carnium: sed patefacta sunt ossa virtutum, &c. Ex quibus sequitur, quòd aduersa non sunt signum reprobationis, sed electionis, & prædestinationis. Et hoc intendit hic Psalm. d. *Quia non repellet dominus plebem suam*. q.d. dictum est, quòd bonos erudit per flagella: sed nunquid flagellando ipsos aduersis repellit eos? respondet, quòd per flagella nõ repellet dominus plebem suam, & hæreditatẽ suam non derelinquet: imò, dum magis flagellat illos, magis associat. Cum ipso sum in tribulatione, &c.

Act. 5.

Psal. 90.

B Qualiter autem Deus aliquos repellit, & qualiter non: vide suprà versi. 705.718. Et quomodo Deus derelinquit non bonos sed malos, versi. 630.1149. Item quomodo fideles sunt hæreditas Dei, versic. 178.410.975.1366. Si autem quæratur quàm diu hoc durabit, scilicet, quòd Deus per aduersa custodiet suos electos, Respondet,

1622 Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium: & qui iuxta illã? omnes, qui recto sunt corde.

C Id est, tandiu hic boni aduersis ꝓmentur, quousque iustitia in iudicium conuertatur. Pro cuius intellectu sciendum, quòd iustitia in nobis significat habitum mentis, qui stat etiam sine aliquo actu exteriori sicut sapientia, sicut misericordia, & huiusmodi. Sed iudiciũ dicit actũ exercitũ ab ipsa iustitia, vel ab homine iusto: vnde quis dicitur iustus à iustitia, etiam cum dormit: sed iudiciũ dicitur, cum actu iudicat. Iustitia ergo conuertitur in iudicium, quando quis iustus intus habens iustitiã, actum iustitiæ exercet exterius, rectè iudicando. A simili ergo iustitia Dei conuertetur in iudicium, quando per suam sibi essentialem iustitiam iudicabit in vltimo iudicio bonos, & malos iustè. Et sic iudicium dicitur executio ipsius iustitiæ. Verum quia iudicium illud erit valde tremebundum: quia dies illa dies calamitatis, & miseriæ, Statim quærit Psal. dicens. *Et qui iuxta illam*, scilicet, iustitiam diuinam tunc stare poterunt sine terrore? Et statim sibiipsi respondet, dicẽs, *Omnes, qui recto sunt corde*. q.d. & si dies illa malis sit formidabilis, bonis autem, & rectis corde delectabilis erit. Vel aliter, Vbi sciendum, quòd quandoque iustitia accipitur pro hominibus iustis: sicut sapientia pro hominibus sapientibus. Et sic tunc iustitia conuertetur in iudicium, quando iusti cum Christo venient ad iudicandum. Et ad istum intellectum exponit istum passum Greg. dicens, Abstulisse à iustis oculos suos dominus fortasse creditur: quia iniustorum crudelitatibus hic sine vindicta lacerantur: sed famulos suos tunc magis respicit, cum iniustè eos nequitia persequentis affligit. Videns enim, quid hic humiliter tolerant: iam præuidet quem illic misericorditer recompenset. Non ergo aufert à iusto oculos suos. Ecce iste humiliter ingemiscit: ille superbit, & nequiter floret. Iste cor conuertit ad Deum: ille se de gloria iniquitatis extollit. Horum ergo quis à diuinis obtutibus longè est: an qui iniustitiam pertulit, an qui eam patientibus irrogauit? qui supernam gratiã inter mœroris tenebras tenuit: an qui inter exteriora gaudia lumen iustitiæ intus amisit?

Iustitia quomodo conuertatur in iudicium.

Greg. 26. mor. c. 25.

E Et

Et infrà, De iustis autem dicitur, Reges in solio collocat. Semetipsos enim iusti regẽdo ad tempus sunt fatigati: sed etiã in regno regenerationis internæ solio in perpetuum collocantur. Et eò illic accipiunt alios dignè iudicare, quo hic nesciunt nequiter sibimetipsis parcere. Hinc enim aliàs dicitur, Donec iustitia conuertatur in iudicium. Paulus de se, suisq; consortibus dicit, Vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Iustitia ergo in iudicium conuertitur: quia ij, qui nunc iustè, ac irreprehensibiliter viuunt, tunc iudicandi alios potestatem accipient, &c. Sed ne dubitetis, qui sint illi iusti, qui conuertentur in iudicium, statim Psal. de hoc proponit quæstionem, dicens, *Et qui iuxta illam*, scilicet, qui stabunt iuxta illam increatam sapientiã ad iudicandum? Et respondet, dicens, *Omnes, qui recto sunt corde*, scilicet, omnes, qui hoc volunt, quod Deus vult. Qui volũtatem suam tortuosam diuinæ voluntati subiiciunt, & ad regulam diuinæ voluntatis dirigunt. Recti sunt corde, vt puta volũtatem humanam vel naturalem, quæ fugit aduersa, quæ mortem abhorret, per voluntatem rationis Deo subiiciunt, exemplo Christi dicentis, Pater, trãseat à me calix iste. Hæc est voluntas naturalis, quã voluntas rationalis subiicit diuinæ voluntati, dicens, Non, sicut ego volo, sed sicut tu, vt ait glos.

2. Cor. 5.

A

B

1623 Quis consurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?

C Hic ostendit diuinam prouidentiam regere ista inferiora per punitionem Iudæorum. Vbi notandum, quòd, quamuis multoties populus Iudæorum in deserto contra Deum peccauerit, & à Deo multoties fuerit punitus: de duabus tamen solum punitionibus hic facit mentionem, scilicet, de punitione facta pro peccato adorationis vituli: & de punitione pro rebellione, qua populus voluit in Ægyptum reuerti. Primò ergo agit de prima: secũdò de secunda. ibi, *Nunquid adhæret*. Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia ponit primò punitionis mandatum. secundò punientis periculũ. ibi, *Nisi quia dominus*. tertiò Dei datum adiutorium. ibi, *Si dicebam*. quartò consolationis largum beneficiũ. ibi, *Secundum multitudinem*. Quantum ad primum sciendum, quòd, dum Moyses cum Deo staret in monte ad accipiendum legem, populus videns, ꝙ moram faceret Moyses ad redeundum, compulerunt Aaron, vt sibi faceret idolum, quod colerent: qui fecit vitulum aureum, quem populus adorauit, dicens, Isti sunt dij tui, Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Quo facto, Moyses præcepto domini descẽdit ad populum, vt punitionem faceret de peccato dictæ idololatriæ: vnde statim vt descẽdit, præcepit bonis, qui non idololatrauerant. Iungatur mihi, & ponat vnusquisque gladium suum super fæmur suum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum, scilicet, qui fuerit causa dictæ idolatriæ. Et occisi sunt illa die viginti tria milia. Hoc ergo præceptum diuinæ punitionis, quod Moyses fecit, dicens, Si quis est Dei, iungatur mihi, &c. hic aliis verbis Psal. ponit. dicens. *Quis consurget mihi aduersus malignantes*, id est, aduersus cõcitantes populum ad fabricandum idolum? Fuerunt enim ibi aliqui ad hoc inducentes populum: & isti fuerunt peiores, quos vocat malignãtes.

Idololatriæ Iudæorum punitio.

D

E

Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem? id est, aduersus illos, qui ab aliis inducti vitulũ adorauerunt. Vel ista possunt esse verba, qui à diabolo tentatus ipsum superauit: qui à Iudæis aduersis percussus seruauit patientiam. Et in istis imitatores, dicunt, *Quis consurget mihi aduersus malignantes?* id est, quis stabit mecum aduersus malignãtes dæmones eorum tentationes superãdo? *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* scilicet, aduersus Iudæos, mundi aduersa patienter tolerãdo. Vel possunt esse verba cuiuslibet iusti tẽtati à dæmonibus, & aduersitatibus pressi Dei inuocantis auxilium. d. *Quis consurget mihi*, id est pro me, *aduersus malignantes*, id est, dæmones tentantes. *Aut quis stabit mecum in acie patiens?* Quia ille vincit qui sustinet: perdit ille, qui ferit. Quis dico stabit, scilicet, patiẽter aduersus operantes iniquitatem? Quis? quasi dicat: nullus nisi dominus.

1624 Nisi quia dominus adiuuit me: paulo minus habitasset in inferno anima mea.

Hic ostenditur ipsius Moysi dictum peccatum punientis periculum. Populus enim Hebræorum multoties insurrexit contra Moysen, volens ipsum interficere, Vnde ipse ait, Adhuc paululum, & lapidabunt me. Similiter & contra Aaron. Vnde ipse Aaron timore mortis compulsus, fecit eis vitulum aureum. Cui autem dubium, quòd libentius occidissent Moysen, qui pro illo vitulo adorato viginti tria millia hominum vna die occidit: qui & post vitulum confregit, & redegit in puluerẽ: nisi ipsum Deus speciali adiutorio protexisset, ab illis fuisset occisus. Et hoc est quod ait, *Nisi quia dominus adiuuit me, &c. habitasset in inferno anima mea*. Hic infernus accipitur pro sepulchro, quia inferius foditur. Et est sensus, Nisi dominus sua gratia me iuuisset, fuissẽ ab illis mortuus, & in sepulchro positus. Vel si infernus accipitur, ppriè. s. pro loco inferiori, ad quem descendit anima Christi post mortem: tunc est sensus, Nisi dominus adiuuisset me, fuissẽ mortuus, & sic anima descendisset ad infernum, & ibidem habitasset. Quia ante Christum anima cuiuslibet quantuncumque iusti ad infernum post mortem descendebat, & ibidem habitabat quousque Christus ibi descendens illas extraxit. Vel possunt hæc esse verba Christi, cuius anima descendit post mortem ad infernum: sed ibi non habitauit, quia adiutorio domini statim ressuscitatus fuit. Et ideo adiutorium, qui surrexit, patri attribuens ait, *Nisi quia dominus adiuuit me, &c.* Sic enim alibi patri dicebat, Psal. 85. Eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Vel possũt esse verba cuiuslibet iusti, qui tentationibus dæmonũ, & aduersitatibus mũdi resistere nõ posset quin in peccatum caderet: nisi per diuinam gratiam adiuuaretur, vt ostendit Greg. Et hoc est, quod ait Apostolus: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tẽtatione prouentũ, vt possitis sustinere.

Exod. 17.

Infernus pro sepulchro.

Gregor. 3. mor. c. 2.

1. Cor. 10.

1625 Si dicebã, motus est pes meus: misericordia tua, dñe, adiuuabat me.

Hic ostendit Moyses à Deo sibi datum adiutorium. Vbi sciendũ, quòd facto vitulo, statim Deus præcepit Moysi, vt descenderet, reuelans ei peccatum idololatriæ populi, dicẽs sibi, Descende: peccauit

Universidad de Deusto
Biblioteca

cauit enim populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. Et ad præceptum domini Moyses statim incœpit descendere. Et, dum descenderet, cœpit cogitare, quòd populus ille duræ ceruicis erat: & quòd ante voluerat ipsum interficere, vnde incœpit timere, ne occideretur ab eis. Sed statim Deus adfuit ei, ne timeret: ei reuelans, quòd ipsum illæsum sua misericordia conseruaret. Et hoc est, quod hic dicit, *Si dicebam, motus est pes meus.* i. iam incœpi descendere ad populum duræ ceruicis, à quo timeo occidi, statim misericordia tua adiuuabat me: quia scilicet statim mihi promisisti tua misericordia me iuuare. Vel ista possunt esse verba Christi dicentis, *Si dicebam, motus est pes meus.* Vbi sciendum quòd pedes Christi dicuntur ipsi Apostoli, & prædicatores, qui ipsum Christum portant per mundum eius fidem prædicando, vide suprà versi. 768. 1072. Isti autem Christi pedes fuerunt mori, quando in Christi passione fidem perdiderũt. Petrus negauit, & omnes, ipso relicto, fugerunt, frangentes Christo fidem promissam. Sed pedes motos statim misericordiæ Dei adiuuit ipsos per pœnitẽtiam ad fidem reducendo. Et sic accipitur hic singulare pro plurali, id est, pes pro pedes. Vel possunt esse verba iusti tentationibus, vel aduersis pressi: qui cadere per consensum, vel impatientiam timet: sed ne cadat, à Dei adiuuatur misericordia, dum ipsum inuocat. Ne ergo pereas, inuoca Deum, dicens, Domine pereo: & statim manum misericordiæ porrigit: sicut dominus porrexit manum Petro dicens, Modicæ fidei, quare dubitasti? Quod ergo hic dicitur, *Motus est pes meus*, ibi dicitur, Domine, pereo. Quod hic dicitur, *Misericordia tua adiuuabat me*, ibi dicitur, Porrexit Iesus manum. Pericula autem dulciorem faciunt liberationem, vt ait glos.

Exod. 17.

Pedes Christi Apostoli, & prædicatores.

Adiuuat nos misericordia Dei.

Matt. 14.

1626 **Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo, cõsolationes tuæ lætificauerunt animam meam.**

Hic ponitur beneficium abundantis consolationis. Moyses enim multiplicem dolorem habuit. Et propter peccatum populi, quem vidit idololatrasse, vnde & tactus dolore, tabulas testamenti, quas Deus sibi dederat, proiecit ad terrã, & fregit: quo facto etiã doluit. Doluit etiã, quia vidit Deum commotum contra populum: vnde ei dominus dixit, Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. Et tamen contra omnes istos dolores consolationem diuinam recepit: quia post ipsius multas preces dominus populo peccatum idololatriæ dimisit: quia scilicet ij, qui remanserãt, pœnituerunt: & alias tabulas nouas Moysi dedit, & placatus populo fuit. Vnde bene dicere potest, *Secundum multitudinẽ dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerũt*, &c. quia scilicet omnẽ causam doloris extinxit. Vel possunt esse verba Christi, quia secundum dolores, quos in passione sustinuit, fuit multiplicatio gloriæ resurrectionis. Quia secundum quòd acerbius fuit passus præ cæteris, sic præ cæteris glorioſior resurrexit. Et si dicas, contrà: quia textus loquitur de doloribus cordis non carnis: quia dicit secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, non dicit in carne. Respondetur, quòd omnis dolor carnis principalius est animæ quàm carnis: quia (vt dicit Magister lib. 3. di. 15.) caro non dolet, sed anima per carnem. Vel possunt esse verba iusti hominis afflicti, & aduersitatibus pressi. Quia quanto maiora pro Christo sustinet, tanto ei præmia maiora debentur, imò etiã consolationes dolores excedunt: quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et hoc est quod dicit Apostolus. Sicut abũdant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Passiones dicit Christi, id est, quas patimur propter Christũ, vel ad similitudinẽ Christi. Et attende etiam, quòd consolatio data per Christum, excedit dolores habitos pro ipso, vt ostendit Grego. super illo verbo Iob 42. Addidit dominus omnia quæ fuerãt Iob, duplicia. Vbi istum textum inducit dicens, Cuncta, quæ amiserat Iob, duplicia recepit: quia per pietatem benigni iudicis tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus enim tentat probatio, quam remuneratio consolatur: vt ex remunerationis præmio leue fuisse omne, quod sustinuit, agnoscat: qui ex percussionis põdere se aliquid tolerasse iudicabat. Vnde afflictæ Iudææ dicitur, Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Aliquando verò meta afflictionis disponitur mensura consolationis. Vnde aliàs scriptum est. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animã meã.* In ea enim mensura cõsolatum se, in qua afflictus fuerat, iudicauit: qui lętificatum se secundum multitudinem dolorum clamat.

Cõsolatio datur quãdoque, secundũ mẽsuram doloris, quandoque vltra.

2. Cor. 1.

Grego. 35. mor. c. 8.

1627 **Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?**

Hic agitur de secunda notabili punitione Iudæorum: ex qua ostẽditur, quòd diuina prouidentia se extendit ad regimen, & curam actuum humanorum. Pro cuius euidentia sciendum, quòd ista punitio fuit pro rebellione populi: quando scilicet territi ad verba exploratorum dicebant, Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. Detraxeruntq; terræ, quàm inspexerant apud filios Israël, dicẽtes, Terra, quàm lustrauimus, deuorat habitatores suos: populus quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac, de genere gigantẽo: quibus comparati quasi locustæ videbamur. Ad hæc verba territus populus non sperans se terram promissionis posse obtinere: murmurauerunt contra Moysem, & voluerũt in Ægyptum reuerti, dicentes, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. Et propter istud peccatum data fuit notabilis sententia contra populum, scilicet, quòd nullus illorum, qui numerati fuerant in exitu de Ægypto, scilicet, à viginti annis, & suprà, numero 60050. intraret terram promissionis: sed omnes in deserto morerentur, præter Iosue, & Caleb, qui populum confortabant ad obtinendam terram promissionis. Vnde & illi exploratores, qui terruerunt populum, morte repentina mortui fuerunt. De ista ergo punitione hic agitur. Et circa istam punitionem quatuor facit: quia ponitur primò contra populum Dei indignatio. secundò populi cõtra Moysem persecutio. ibi, *Captabunt*. tertiò pro Moyse diuina protectio. ibi, *Et factus*. quartò populi punitio. ibi, *Et reddet*. Quantum ad primum (vt visum est) populus territus verbis exploratorum credidit, quòd præceptum Dei, quo iusserat ad terram

Num. 13.

Num. 14.

promissionis possidendam pergere, tantę esset difficultatis, quòd illud nõ posset implere: magis credentes exploratoribus suis quàm Deo: & in præcepto fingebãt (sed falsò) laborem. Et sic erant sedes iniquitatis: quia sicut anima iusti est sedes Dei: sic populus cõtradicẽs Deo est sedes iniquitatis: contra quos procedit indignatio Dei. Et hoc est, quod ait Deo. *Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis*, id est, nunquid tibi placent tibi contradicentes, qui sunt sedes iniquitatis? quasi dicat, nõ. quia non habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti antè oculos tuos. Sed si populus. Et quis est sedes iniquitatis. Respõdet, *Tu qui fingis laborẽ in præcepto.* vt dictũ est. Vel aliter. Vbi notandum, quòd multi videtes, q̃ Deus flagellat hic suos, & reprobos exaltat prosperitatibus: refutãt adhærere Deo, ne & ipsi flagellis corrigantur ab eo. Et isti sunt sedes iniquitatis, qui plus diligũt gloriã mũdi, quàm gloriã Dei: plus prospera carnis, quàm mentis. Videntes ergo quòd Deus præcipit hic affligi, lugere, continere, abstinere, quæ sunt laboriosa: ideo ne laborent, adhærere Deo nolunt. Vnde glos. *Nũquid adhæret tibi sedes iniquitatis?* id est, nullus iniquus sedet tecum: nullus adhæret tibi. Quæ est causa? *Quia tu fingis laborem in præcepto.* id est, das præcepta carni laboriosa. Nã præceptum eius continet. Beati, qui lugent, beati qui esuriũt, Beati qui persecutionẽ patiũtur.

Sedes iniquitatis sunt omnes iniqui

Labor in præcepto Dei fingitur.

1628 **Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabũt.**

Hic ponitur contra Moysen populi persecutio, cum populus tertius verbis nunciorum vellet in Ægyptum redire: Moyses, & Aaron proni corruerunt in terrã rogantes Deum, pro populo. At verò Iosue, & Caleb confortabant populum dicentes, Terrã, quàm vidimus, valde bona est: nolite rebelles esse contra dominum: recessit ab illis, scilicet Chananeis, omne præsidium, vnde possumus omnem illum populum sicut panẽ deuorare: & consimilia dicentes, confortantes populum, vt eos animarent ad terram promissionis obtinẽdam. Et tũc omnis multitudo voluit Moysem, & istos lapidare, scilicet, dicentes illos dignos morte: quia eduxerãt populum de Ægypto, promittentes terram quam obtinere non possent. Et hoc est, quod ait, *Captabunt*, id est, captauerunt in animam iusti, scilicet, Moysi principaliter, & consequenter aliorum, volẽtes eos occidere. *Et sanguinem innocentem condemnabunt*, id est, condemnauerunt, Et attende, quòd dicit, captabunt. Nam capto, captas, est frequentatiuum à capio, pis: quod idem est quod frequenter capere. Isti autem frequenter & sæpe voluerunt capere animam iusti, scilicet, Moysi: quia sæpius ipsum occidere voluerũt. Vel hoc intelligitur propheticè dictum de Christo: quia Iudæi sæpius animam Christi capere voluerunt, & ipsum occidere. Finaliter tamen sanguinem istius iusti condemnauerunt: vt puta quando Pilatus dixit eis postulantibus Christi mortem: Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Ipsi autem respõderunt dicentes, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vel potest intelligi de sanctis martyribus, quos Iudæi sæpè captauerunt, ipsorum iustum sanguinem condemnantes. De quibus ipsis dicit Christus. Ecce ego mitto ad vos prophetas, &c. & ex illis occidetis, & flagellabitis, &c. vt veniat super vos omnis sãguis iustus, qui effusus est, &c. Et hic nota, quòd condemnatio aliqua, vel alicuius dicitur iniusta triplici-

Num. 14.

Captare, id est, sæpe capere.

Matt. 23. Condemnatio tripliciter dicitur iniusta sententia.

A citer, quibus omnibus modis condemnatio Christi sanguinis, & suorum martyrum fuit iniusta. Primò condemnatio est iniusta ratione innocentiæ condemnati: sicut quando innocẽs, tanquam reus condemnatur. Sapien. 12. Ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnas. Isto modo Christi sanguinis condemnatio fuit iniusta: quia innocens, & absque peccato, quod clarè apparet omnium inimicorum eius testimonio. Testimonium enim illud maximè est credibile, quod pro aliquo datur ab inimico suo, vt ostendit Gregor. 5. moral. cap. 4. omnes autem inimici Christi testimonium dederunt ipsius condemnationis iniustæ. Audi Iudã de ipso dicentem, Peccaui tradens sanguinem iustũ. B Audi Pilatum qui eum condemnauit ad mortem dicẽtem, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Audi Centurionem, qui eum cõduxit ad crucem, dicentem. Verè hic homo iustus erat. Et tamẽ his non obstantibus, ad mortem fuit condemnatus. Mar. 14. Tunc summus pontifex ait, Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes cõdẽnauerunt eum reum esse mortis. Secundò condemnatio dicitur iniusta ratione ordinis iuris prætermissi: quia nullus condemnari debet nisi iuridicè reus fuerit comprobatus. Vnde dicitur Nume. 35. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Et isto modo Christi condemnatio iniusta fuit. Quamuis enim multi falsi testes contra ipsum deponerent, tamen (vt dicitur Marci 14.) conuenictia nõ erant testimonia eorum. Et tamen hoc non obstante ad mortem fuit condemnatus, sicut de seipso ipse prædixerat. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eũ morte. Tertiò cõdemnatio dicitur iniusta ratione liuoris, vel vindictæ: quando quis, scilicet, alterum condemnat nõ zelo iustitiæ sed liuore vindictæ. Sicut illi duo senes presbyteri volẽtes de Susanna vindicari, quia non consenserat eis, ipsam accusantes condemnauerunt ad mortem: vt habetur Dan. 13. Sic & Christi condemnatio fuit iniusta, quia ex inuida à scribis, & Pharisæis fuit cõdemnatus ad mortem: quia vt dicitur Mat. 27. Sciebat enim Pilatus, quòd per inuidiam tradidissent eum. Quę omnia de Christo præuidens Psal. dicit, *Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt.*

Christus iniustè fuit condẽnatus.

Mat. 27.

Luc. 23.

Mat. 20.

1629 **Et factus est mihi dominus in refugium: & Deus meus in adiutoriũ spei meæ.**

Hic ponitur diuina protectio, qua Moyses cum suis à dictis persecutoribus fuit liberatus. Vt enim habetur Nume. 14. cum omnis multitudo clamaret cõtra Moysem, & prædictos, scilicet, confortãtes populum, & vellent eos lapidare: apparuit gloria super tectum fœderis, videntibus cunctis filiis, Israël. Et sic populus non fuit ausus facere, quod disposuit: quia tectum fœderis, sub quo erat Moyses cum suis, à gloria domini fuit opertum nube densissima, & igne corruscante: sicut quãdo loquebatur cum Moyse in monte Sinai dans sibi legem. Et isto modo Moyses fuit protectus à Deo. Et hoc est quod hic ait Moyses, *Et factus est mihi dominus in refugium*, &c. Vel de Christo possunt legi: qui in persecutionibus Iudæorum positus, qui ipsum, id est, nomen eius, & fidem totaliter conabantur interficere, à Deo fuit per suã resurrectionem protectus

Refugiũ.

Moyses fuit dominus, quia liber.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sic Deus fuit refugium ei factus: & inde amplius in eius nomine, & fide fuit exaltatus. Vnde Christ' dixit, Esto mihi in Deum protectorẽ, & in domum refugij, vt saluũ me facias. Vel potest legi de viro iusto aduersitatibus presso: cui Deus sit refugium sibi dando patiẽtiam, ne deficiat, sibi pro certamine promittens coronam, vt non in mundo, sed solùm in Deo spem ponat. Ideo enim quis pungitur dolore, vt remedium quærat. Qualiter autem refugium nostrum sit Christus. vide vers. 438. 756. 655. Dicitur autem quòd Deus factus est refugium: nõ quòd ipse Deus aliquo modo sit factus, sicut dicimus, verbum caro factum est, non tamen sequitur. ergo verbum est factũ neque mutatum: sed solùm quòd factum est, vt aliquid vnitum sit verbo, quòd antè non erat vnitum. Sic Deus dicitur factus refugium, quia actione Dei factum est, vt Moyses visibiliter à Deo protegeretur, qui sic antè nõ protegebatur: & alicui esset refugiũ, cui antè non erat.

Psal. 30.

Factus dicitur Deus refugium, et quomodo.

1630 Et reddet illis iniquitatẽ ipsorum: & in malitia corũ disperdet eos: disperdet illos dominus Deus noster.

Hîc vltimò ponitur ipsorum Iudæorum punitio. Nam omnes illi exploratores, qui missi fuerant ad explorandam terram promissionis, qui reuersi falsè retulerunt populo, quòd terra illa erat sterilis, deuorabat habitatores suos: & quòd erat eis impossibile illam terram obtinere propter fortitudinem habitantium ibi. Et sic verbis falsis terruerunt populum, vt reuerti vellet in Ægyptum. Omnes inquam isti propter suam iniquitatem tũc à Deo in conspectu aliorũ fuerũt percussi, & mortui sunt repente. Et quantum ad istos dicit, *Et reddet*, id est, reddidit, *Illis iniquitatem ipsorum*: quia sicut iniquè, & falsè informauerunt populũ: ita morte condigna corã populo mortui sunt. Aliorũ vero punitio fuit, quod omnes, qui exierunt de Ægypto à viginti annis suprà, morerentur in deserto: sic quod nullus eorum intraret terrã promissionis, exceptis duobus ex illis exploratoribus. s. Iosue, & Caleb, qui veritatẽ referẽtes populo, ipsum conforta bant ad possidẽdam terrã promissionis. Vnde illis dixit dominus. Viuo ego, ait dominus, in solitudine hac iacebunt cadauera vestra, omnes, qui numerati estis à viginti annis: & suprà: & murmurastis cõtra me: non intrabitis terram, supra quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem in ea, præter Caleb, & Iosue, &c. Et sic omnes isti perdesertum fuerunt hinc inde dispersi, & mortui. Et quantũ ad hoc dicit, *Et in malitia eorum disperdet eos* &c. Disperdo, dis, componitur ex dis, & perdo. Et est disperdere. idem quòd diuersis modis perdere quia illi diuersis modis perditi, & mortui fuerunt per desertum. Vel potest intelligi de punitione Iudæorum propter persecutionem factam Christo. Quibus reddita fuit iniquitas illorum: quando per Romanos principes Titum, & Vespasianum fuerunt trucidati, captiuati, venundati, & per totum orbem vagabundi dispersi. Vel hoc potest intelligi de punitione tẽporali, qua dispergũtur per mũdum, & de æternali, qua damnantur in perpetuum. Punitio æterna notatur cũ dicitur, *Et reddet illis iniquitatem*, sed punitio temporalis, cum dicitur, *Et in malitia eorũ disperdet illos*. Et nota, quòd malitia merito disperditur homo, id est. diuersis modis perditur, quia in anima, & corpore: Nam ipsa malitia est

Num. 13.

Num. 14.

A rectæ rationis peruersiua, Humanæ conuersationis turbatiua, Proprij actoris punitiua. Primũ patet, quoniam malitia corrumpit æstimationem rectam de rebus eligendis: sicut dicit philosophus 7. Ethi. Et hinc est, quòd malitiosi quamuis sint in nonnullis prudentes, tamen sæpè decipiuntur: quia malitia ipsorum rationem corrumpit. Sap. 2. Excæcauit illos malitia eorum: Vnde Chrysosto. super Matthæum ostendit quomodo malitia Herodis ipsum fecit stultum, quando, scilicet, quærebat puerum ad perdendum eum: dicens sic, Aut enim Herodes scripturæ credidit, aut non. Si non credidit, vt quid interrogat scripturas, quas reputat vaniloquas? Si credidit, æstimans prophetiam

Chrysost.

B esse immobilem: quomodo ergo sperabat regem illum posse interficere: quem futurum esse dicebãt scripturæ? Nam, si prophetiæ credidit, clarum est ipsum ad impossibilia conari. Si non credidit, quare ergo dubitauit, vel timuit, vel puero insidiatus fuit? Et respondet Chrysosto. Anima sub malignitate capta stultior cunctis efficitur. Tale quippe est venenum malitiæ, vt à nullo plerumque impulsus præcipetur: & sæpè absque effectu operum ærumnosa, & impossibilia conatur efficere. Et nota, quòd malitia in vtroque sexu multum est periculosa, sed magis in fœmina. Vnde Eccl. 25. Breuis est omnis malitia super malitiam mulieris. Vnde ibidem malitiam mulieris compa-

Chrysost.

Mulierum malitia.

C rat sapiens tribus animalibus venenosis. Primò comparat eam colubro venenoso, dicens, Non est caput nequius super caput colubri: & non est ira super iram mulieris. Comparatur enim malitia mulieris colubro: primò quia coluber dicitur quasi colens vmbram: & mulier plus diligit tenebras quàm lucem. Secundò quia coluber totum venenum habet in capite: & mulier principaliter venenũ suum portat in capite: quod principalius ornat, vt oculos intuentium valeat immutare. Tertiò quia coluber totum venenum suum colligit inter fauces, vt per os illud effundat: ita mulier mala totam malitiã per fauces, & os effundit contendendo, & detrahendo. Quartò quia co-

Nota.

D luber sibilat, vt noceat. Sic & mala mulier cantando, & adulãdo mirabiliter fallit multos. Vnde Hugo de singularitate clericòrum, dicit, Venenosius super cuncta, quæ fallunt, est mulier: quia tolerabilius est audire basiliscum sibilantem, quàm mulierem cantantem. Secũdò comparat eam leoni, dicens. Non est ira super iram leonis: & nõ est ira super iram mulieris. Quòd ideo dicit, quia sicut leo iratus non potest placari: sic nec mulier. Item quia sicut ossa leonis adinuicem collisa generãt ignem: sic mulierum verba ignem incẽdunt luxuriæ. Item quia sicut leo cauda vestigia sua tegit: ita & mulier crimina sua excusationibus operit. Ideo dicitur Eccle. 42. In medio mulierũ noli commorari. De

Hugo.

E vestimẽtis enim procedit tinea: & muliere nequius nihil. Ad literam enim prima iniquitas viri à muliere processit. Tertiò cõparat eã draconi: primò quia draco incedit cristatus: & mulieres cristã gerunt in capite variis ornatæ monilibus. Secundò principaliter malitia est humanæ conuersationis turbatiua. Malitia enim nunquam cessat machinari malum sub specie sanctitatis, & iustitiæ. Vnde Hugo lib. 1. de anima, sibiipsi loquens dicit: Maligna cogitatio vsquequo illam tolero? Consentire enim apparebo, si illam non corripio: consentiens autem Deũ offendo. Corripiam ergo me, ne Deũ offen

Hugo.

offendam: sed pro Dei iniuria totum faciam: imò A me sibi restituam sicut proximũ. Si enim me corrigere, & castigare voluero, & hoc non est nocere: sed velle prodesse. Et nota, quòd malitia habet cur

Bernard.

rum suum, sicut docet Bernardus super Cantica, quatuor rotas habentem: quæ sunt, sæuitia, impatientia, audacia, & impudẽtia. Valde velox est currus iste ad effundendum sanguinem, quia nec innocentia, aut patientia retardatur: nec timore refrænatur, nec prudentia inhibetur. Trahitur à duobus pernicios equis, & ad omnem perniciem paratissimis, scilicet, à terrena potentia, & à seculi põpa. Porrò præsidentes his duobus equis duo auri-

B gæ sunt, scilicet, timor & liuor, timor pompam, liuor seculi potentiã auget. Eccl. 9. Corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua: & post hoc ad infernos descẽdunt. Tertiò principaliter malitia est in proprium auctorem reflexiua: quia venenum malitiæ est peius quàm venenum serpentis. Sic enim homini mortiferum est: cùm sit alterius vita: sicut sunt aliqua animalia, quę comedunt serpentes, & ranas. Sed venenum malitiæ primo nocet habenti: quia malitia ipsa maximam partem sui veneni bibit. Illud venenum ser-

Gregor.

pentes in alienam perniciem proferũt: hęc in suã. Vnde Grego. 12. mor. cap. 19. dicit, quod mẽs praua est in laboribus semper: quia aut molitur mala, quæ inferat, vel metuit ne sibi inferantur ab aliis. Et quicquid suo proximo cogitat: hoc contra se à

C proximis excogitari formidat. Ideo dicitur Hiere. 2. Arguet te malitia tua. Ideo' Hiere. 4. cõsuluitur, Laua à malitia cor tuum. Quibus cõsideratis: quid mirum, si de malitiosis Psal. dicit, quod *in malitia sua disperdet eos: disperdet illos dominus Deus noster.*

PSAL. XCIIII.

1631 VEnite exultemus domino, iubilemus Deo salutari nostro.

Hîc Psalmus habet istum titulum, *Laus cantici* D *ipsi Dauid*: Quamuis secundum Hebræos nullus præmittatur titulus. De materia psalmi dicunt Hebræi, quod istum psalmum fecit Moyses circa finem vitæ suæ: quando iam mortui erant in deserto omnes, qui exierant de Ægypto, à viginti annis & suprà, præter Iosue, & Caleb: vt habetur Nume. 14. Vnde in isto psalmo Moyses vult inducere filios illorum mortuorum, quibus promiserat dominus, quòd ingrederentur terram promissionis loco patrum suorum: vult inquam illos inducere ad Dei laudem, & obedientiam: ne ex rebellione contra Deum, Deus irascatur contra illos, & moriantur in deserto antequam intrent terram promissionis: sicut accidit patribus ipsorum. Et litera

E psalmi satis ad istud propositum videtur applicabilis. Sed Paulus Apostolus tractans magnam partem istius psalmi ad Hebræ. 3. & 4. dicit istum Psalmum fuisse factum à Dauid, dicens, Quoniam supererat quosdam introire in illam requiẽ: & ij, quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatẽ. Iterum terminat diem quẽdam hodie in Dauid, dicendo post tantum tempo ris: sicut supradictum est, hodie si vocem eius audieritis, &c. Dicit etiam ibi Apostolus, quòd iste psalmus non loquitur de ingressu terræ promissio-

nis, qui ante per multa tempora fuerat scilicet, tẽpore Iosue, sed de ingressu terræ viuentium nobis apertæ per Christũ tempore gratiæ: quia Christus per passionem, resurrectionem, & ascensionem ianuas nobis paradisi aperuit, remouẽdo obstacula: Et sic iste psalmus ad literam secundum Apostolũ agit de tempore gratiæ: quando per Christum paradisus reseratus fuit nobis. Propter quod omnes fideles inducit ad deuotè Deum laudandum: & ei gratias agendum. Et hoc intendit glos. dicens, Agitur in isto psalmo de tẽpore gratiæ: in quo per Christum intratur in requiem. Vnde tam in titulo quàm in psalmo monet Deum hilariter laudare, & deuotè. Laus enim deuotionem significat: cantus autem hilaritatem: vt cum lætitia laudemus. Est ergo sensus tituli talis, *Laus ista cantici*, id est, deuotionis & hilaritatis: sit *ipsi Dauid*, id est, ipsi Christo per Dauid figurato. In hoc ergo psalmo ad Christi laudes primo inuitantur Hebræi: quibus principaliter Christus fuit missus: & per consequẽs omnes alij fideles. Et iuxta hoc iste psal. diuiditur in partes quatuor: quia primò populus ad Christi laudẽ inducitur: secũdò ad hoc multiplex ratio adducitur: ibi, *Quoniam Deus*, tertiò principale propositum concluditur: ibi, *Hodie si vocem*. Circa primum duo facit: quia primò nos inducit ad Christum laudandum: secundò laudis indicat tempus debitum, ibi, *Præoccupemus*. Quantum ad primum sciendum, quòd quia Christus humiliter venit ad nos: & nos ne simus ingrati, ad ipsum tenemur accedere. Ipse enim Christus ad nos venit: primò ad infirmorum sanationem: sic enim dixit Mat. 8. Ego veniam & curabo eum: nõ solum in corpore, sed principalius in anima. Luc. 5. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Ad perditorum saluationẽ. Ioan. 10. Ego veni vt vitam habeant: & abundantius habeant. Matt. 18. Filius hominis venit saluare, quòd perierat, & dare, &c. Ad ignorantium illuminationem, Ioan 3. Ergo lux venit in mundum: sed dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Ergo & merito nos ad ipsum venire debemus. Primò vt infirmi ad medicũ pro susceptione sanitatis. Ad hoc enim inuitamur Osęæ 6. Venite, reuertamur ad dominum: quia ipse cępit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos. Vide contrarium modum curationis. Nam medici corporales vulnerant animam, vt sanent corpus. Christus autem vulnerat corpus, vt animam sanet: quia corpus atterit flagellis, & multis aduersis, vt animam per humilitatem à superbia sanet: vt ostẽdit Grego. lib. 6. moral. cap. 15. Vnde ad nos sic sanandos per humilitatem inuitat, dicens Psal. 33. Venite, filij, audite me: timorem domini docebo vos. Secundò vt perditi ad dominum, ipso nos vocante. Matt. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. & ego reficiã vos. Tertiò vt discipuli ad magistrũ, ad quod inuitamur, Esa. 2. Venite, ascendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias suas. Sic ad ipsum venit Nicodemus nocte: & dixit ei, magister, &c. Et quia per ista omnia ipse Christus laudatur: ideo ad ipsum sic laudẽdum nos inuitat Psalmista, dicens, *Venite exultemus domino*, venite inquam non passibus corporis, sed mentis, & affectibus cordis, ac imitatione virtutum. *Exultemus domino*. Exultatio enim est lætitia mentis exterioribus actibus ostẽsa. vide suprà vers. 92. & 480. & 531. Exultat in Deo, qui gaudet exẽplo Christi in aduersis. vers. 152. Exultat in domi-

Venit ad nos Christus multiplicater.

Venire debemus ad Christum multiplicater.

no,

Universidad de Deusto
Biblioteca

no,qui omnia sua bona recognoscit à Christo.Lucæ.1.Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. *Iubilemus Deo salutari nostro.* Quid autẽ sit iubilare Deo:dictum est vers.766.Salutare autem nostrum dicitur Christus. Lucæ.2. Quia viderunt oculi mei salutare tuum.Est ergo sensus istius versiculi secũdum glo.*Venite*,scilicet fide:*exultemus domino*,scilicet gaudium sit in mente, quod verbis extrà expri mi non possit. Et quòd domino Iesu Christo exultare,& iubilare debeamus, ex hoc apparet. Nam quærunt doctores: quis maiorem habuit causam lętitię de Christi aduentu,angeli,an homines.Respondetur, quòd homines:tum quia naturã humanam apprehendit,non angelicã.ad Hebrę.2.Nusquam angelos apprehẽdit:sed semen Abrahę.Etiã quia venit satisfacere pro peccato hominis, nó angeli:cuius peccatum irremediabile erat.Et tamen Angeli Christo exultauerũt in eius natiuitate.Lucæ 2.Facta est cum angelo multitudo militiæ cęlestis exercitus laudantium Deum, &c.Quanto ergo fortius hoc facere debet homo.Ad quod psalmista inuitans ait,*Venite exultemus domino*.Sed tamẽ peccatores obstinati,non Christo sed mundo exultãt: multiplex malũ venire cantantes.Vide supra vers. 1037.

Exultare Christo debemus.

1632 Prœoccupemus faciem eius in cõfessione:& in psalmis iubilemus ei.

Hic psalmista ostendit laudis diuinæ tempus debitum:quod,scilicet, est tempus vitæ præsentis. Quia qui hic confessione laudat Christum,in æternum laudabit:qui autem hinc decedit sine laudibus Christi:amplius inter laudatores eius non erit. Oportet ergo ad hoc præoccupare diem mortis: ne fortè præoccupemur ab eo.Nã secũdum grammaticos,præoccupare componitur ex occupo,occupas,& præ, quod est ante. Et ideo præoccupare idem est, quod prævenire:& ante occupare.Prœoc cupemus ergo faciem domini in confessione:ante quam præoccupemur à facie iræ, & furoris eius in die mortis: exemplo filiorum Israël, qui videntes quòd Holofernes venerat ad ipsos perdẽdum:præoccupauerunt vertices montium, per quos ascendere poterat ad eos.Sic & nos: quia videmus diabolum paratum nos subiugare,prœoccupemus faciem Christi in confessione. Quid est autẽ faciem domini prœoccupare in cõfessione,nisi ipsum laudare,nos accusare? Ad cuius euidentiam notãdum quòd duplex est ad propositum confessio,scilicet laudis, qua Deus laudatur, & criminis, quo quis seipsum accusando,proprium peccatũ confitetur. Et vtraque confessione oportet faciẽ domini prœuenire.Quid enim est facies domini, nisi Christus per quem dominus Deus cognoscitur? vide suprà vers.459.& 689.& 448.Vnde hic ait glo.*Præoccupemus faciem domini in confessione*: scilicet illum laudantes,& nos accusantes.Gemina enim confessio est,scilicet,laudis, & peccati.Confessio etiam peccati ad laudem pertinet ignoscentis. Vnde glos. prædicta principaliter hoc dicit de confessione peccatorum: cum dicit, *Præoccupemus faciem eius in confessione*,sed de confessione laudis:cum subdit, *Et in psalmis iubilemus ei.* Quantũ ergo ad confessionem peccatorum dicit, *Præoccupemus faciem eius in cõfessione*:quia confessio mortem prævenire debet: ne homo prœueniatur à morte.Si enim morbo corporali cognito, homo quàm citius potest augmentum eius præoccupare,conatur ne inualescat,quãto fortius de morbo spirituali homo facere debet: ne morte præoccupetur? Et hoc est, quod dicitur nobis Eccle.17.Sta cum viuis,& dantibus confessionem domino: non demoreris in errore impiorum.Ad hoc autem, quòd confessio criminis debeat præoccupare faciem iudicis:vt,scilicet,sit festina, multiplex ratio assignatur.Prima,quia tarda tio confessionis, habita opportunitate, peccatum aggrauat, quoniam diuturnitas peccati ipsum aggrauat:quia tanto sunt grauiora peccata: quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, vt habetur extrà de consuetudine.Cum tanto.Secunda, quia ex hoc anima fit debilior ad resistendum diabolo: & in alia peccata facilius labitur. Vnde Grego.ait,Omne peccatum,quod citius pœnitendo nõ tergitur,peccatum est,& causa peccati. Peccatum namq;,quod pœnitentia non deletur: ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde sit,vt non solum peccatum sit:sed etiam & causa peccati. Ex illo quippe vitio subsequens culpa oritur: ex quo cęcata mens ducitur:vt pœnis,& alio peccato ligetur.Tertia, quia hoc peccator se periculo damnationis exponit. Quoniam vt ait Greg.in ho. Et si Deus pœnitenti veniam spopondit: tibi tamen diẽ crastinum non promisit. Et ideo iuxta consilium beati Augvst. in libro de vtilitate agendę pœnitentię,dicit, Vis à dubio liberari,dum sanus es, pœnitentiam age,dico tibi, quòd si sic agis, securus es: quia pœnitentiam egisti, quo tempore peccare potuisti.Si autem vis agere pœnitentiam,quando amplius peccare non potes:peccata te dimiserunt,nõ tu illa.Et ideo nobis consulit sapiens. Cõfiteberis viuens viuens,& sanus confiteberis. Quia,scilicet, tunc magis viget discretio mentis.Et istis rationibus consideratis,ait Psalmista,*Præoccupemus faciem eius in confessione*. Sed ad horũ declarationẽ hic occurrit dubium, scilicet,vtrum habens conscientiã peccati mortalis:statim,habita opportunitate,cõfiteri teneatur.Ad hoc respondent aliqui doctores dicentes,quòd loquẽdo de cõfessione exteriori fiẽda sacerdoti in foro pœnitentię: quòd quis ad talem confessionem obligatur dupliciter. Primò ex institutione ecclesię:& nõ ex culpa propria,vt puta ille,qui non habet conscientiam peccati mortalis per totum annum. Talis enim tenetur ad confessionẽ semel in anno,solo præcepto ecclesię. Et talibus sufficit,vt tẽpore paschali se sacerdoti præsentent:& ei suam conscientiam aperiant.Secũdò quis tenetur ad cõfessionem non solum præcepto ecclesię, sed etiã ex culpa propria,vt puta ille,qui habet conscientiam peccati mortalis. Et de talibus est aliquorum opinio, quòd tales habita conscientia peccati mortalis, statim tenentur confiteri:sed confessionem sacerdoti tiẽdam licitè differre possunt vsque ad tempus paschę. Ratio ipsorum est, quia præceptũ ecclesię (extrà de pę.& re.omnis.) nõ plus eos obligat: quòd quidem est præceptum affirmatiuum, quòd in hoc differt à negatiuo:quia præceptum negatiuum obligat ad semper, & pro semper. Præceptum affirmatiuum obligat non pro semper: sed solum ad certum tẽpus:maximè si determinatum tempus in præcepto affirmatiuo sit determinatum. Istud autem præceptum de cõfessione facienda affirmatiuum:certum tempus continet,scilicet,tempus paschę:ergo solum illo tempore obligamur ad confessionem. Insuper dicunt tales, quòd certi sunt casus,in quibus quis habens conscientiam peccati mortalis:etiam ante illud tẽpus

Grego.15. mor. c.12.

Gregor.in homil.

Augvst.

Eccl.17.

Quæstio.

Confessio an debeat fieri statim habita opportunitate.

Confessio debet esse frequens multiplici ratione

pus confiteri tenetur.Primus ratione sacramẽti: vt cum quis vult celebrare,vel eucharistiam sumere. Secundus ratione periculi:vt cũ quis est infirmus, & in periculo mortis. Tertius ratione cõscientiæ: vt,si alicui dicet conscientia, quòd statim cõfiteri tenetur:aliter enim faceret contra cõscientiam: quod semper est peccatũ. Quartus est ratione dubij,scilicet,quãdo quis verisimiliter dubitat,quòd in pascha non habebit opportunitatem cõfitendi: vt exponens se longæuæ peregrinationi:vel habẽs conscientiam peccati, cuius absolutio spectet ad episcopum,cuius modo habet copiam:quam verisimiliter in tempore paschę non habebit.Quintus est ratione statuti obligantis:sicut religiosi ratione suarum cõstitutionum, ad quas obseruandas obligantur:omni septimana confiteri tenentur:& certis temporibus in anno cõmunicare. Sed ista opinio mihi vera non videtur. Quia credo,quòd quilibet statim, habita conscientia peccati mortalis, habita opportunitate cõfiteri tenetur.Et voco hic opportunitatem confessionis,quando habet sufficientem memoriam suorum peccatorum, diligẽti examinatione præmissa, quàm tenetur facere quàm citius potest: si habet copiã sacerdotis proprij,aliàs debiti:si habet tempus congruũ. Istis ergo conditionibus habitis, & consimilibus: dico quòd quilibet habens conscientiam peccati mortalis,statim confiteri tenetur. Ad hoc probandum sciendum,quòd confessio sacramentalis peccatorum,& si non sit de iure naturali:est tamen de iure diuino. Primò,quia in antiqua lege fuit prophetico spiritu prænũciata. Prouerb.28. Qui abscondit scelera sua,non dirigetur:qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea: misericordiam consequetur. Secundò, quia confessio à Christo fuit instituta. Quando enim Christus dedit Petro, eiúsque successoribus potestatem iudiciariam animas ligandi, & soluendi, Ioan.20.tunc confessionem instituit. Probo.Quia nullus rectè potest iudicare de iis,quę ignorat.Si ergo Apostoli habebant animas iudicio ligare,vel absoluere: oportebat ipsos scire status, & conditiones animarum: quæ sciri non possunt, nisi per cõfessionem propriã cuiuslibet: quia solus Deus inspicit hominũ corda. Christus ergo instituendo Apostolos animarũ iudices:ex cõsequenti instituit confessionẽ ipsis faciẽdam. Ex quo patet, quòd confessio est de iure diuino.Ad illa autẽ,quę sunt de iure diuino,quilibet obligatur,etiam ablq; aliquo statuto ecclesiæ. Sed ad ius diuinum obseruandum quilibet semper obligatur opportunitate habita:ergo.Præterea,habens conscientiã peccati mortalis, & differens cõfessionem,opportunitate habita:etiã posito,quòd habeat peccati displicentiam interiorem:quæro an talis est in statu gratiæ, aut non. Si dicas quòd sic, cùm omnis existens in statu gratiæ licitè communicari possit: ergo talis licitè sine cõfessione posset communicare,& missam celebrare, quod manifestè est falsum etiã per eos:quod patet ex casibus positis superius. Si autẽ dicas,quòd talis non sit in statu gratię:cum hoc nõ sit,nisi quia habita opportunitate differret confessionẽ,quam si non differret,esset in statu gratiæ:sequitur q; habita opportunitate,statim confiteri tenetur : sicut statim tenetur ad statũ peccati dimittendũ,& gratiæ procurandũ. Prætereà sciendũ, q; quilibet mortaliter peccãs offendit non solũ Deũ, sed etiã ecclesiam. Offendit enim Deũ,quia ei debitã obedientiã subtrahit,& honorẽ. Offendit etiã ecclesiam,quia seipsum,qui antè erat membrũ ecclesiæ,membrũ diaboli facit:ad Ephes.5. Christus dilexit ecclesiam : & nos membra sumus corporis eius. Vel si antè erat in peccato:seipsum,qui de iure debet esse membrũ ecclesię magis subiicit hosti ecclesiæ. Cum ergo quilibet offendens alium,& damnificãs, habita opportunitate teneatur statim sibi reconciliari, & satisfacere : vt docet Christus Matth. 5. dicens, Si offers munus tuum ad altare, relinque ibi &c. Sequitur, quòd peccator habita conscientia,peccati mortalis,statim tenetur recõciliari Deo,& ecclesiæ,& sibi de damno illato satis facere.Deo autem reconciliamur per contritionẽ. Psal. 50. Cor contritum,& humiliatum,Deus,non despicies.Ecclesię autem reconciliamur per exteriorẽ confessionem,per quam peccator se humiliter subiicit iudicio ministri ecclesiæ,declarans offensam sibi factam:& se paratũ offerens ad emendam,& satisfactionem debitã facere iudicio illius: igitur. Nec ratio opinionis oppositæ valet:quia illa decretalis, Omnis vtriusque:non dat licentiam differendi confessionem,nec fortè dare posset,sed prohibet prolixiorem negligentiam. Sicut consimiliter ecclesia sub certis pœnis prohibet, ne quis vltra annum remaneat in excommunicatione.Nõ tamen sequitur, quòd licitè vsque ad annum possit remanere in excommunicatione. Sic etiam in proposito. Et ideo sicut laborãs morbo contagioso,& mortali : statim,habita opportunitate, tenetur quærere remedium, & peritum medicum, & morbum occultum aperire medico:& iuxta consilium medici facere, aliter suipsius homicida reputaretur : Sic multo fortius in morbo spirituali hoc esse debet. Et ideo bene dicebat ille rex Ezechias. Viuens viuens ipse confitebitur tibi. Et dicit bis viuens,vt denotet vitam corporis, & vitam mentis,quæ in discretione consistit.Si igitur viuens viuens debet confiteri:qualiter licitè potest confessionem differre:cùm ignoret diem,& horam mortis corporis,& perditionis rationis, & discretionis mentis? Debet ergo confessio prævenire, & præoccupare faciem iudicis. Et hoc est quod hic ait Psalmista. *Præoccupemus faciem eius in confessione.*

Alia opinio.

Confessio de iure diuino est.

2.Paral.6

Esa.38.

1633 Quoniam Deus magnus dominus: & rex magnus super omnes deos.

Hic adducitur multiplex ratio,quare sic Christum debemus laudare. Et prima sumitur ratione suæ dignitatis. Secunda ratione suæ potestatis:ibi, *Quia in manu.* Tertia ratione suę bonitatis:ibi,*Quoniam ipsius.* Quarta ratione nostræ vtilitatis:ibi,*Venite adoremus.* Primò ergo est à nobis Christus laudandus ratione suæ dignitatis. Quod ostendens Psal.dicit, *Quoniam deus magnus dominus.* Quasi dicat Bene debemus Christum laudare, quoniã ipse est Deus:quia filius Dei æternus ratione suppositi, nó Deus participatione, sed per essentiam:quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est &c. Si igitur Christus ẽst verus Deus, sequitur quòd est magnæ dignitatis: scilicet, quòd sit magnus dominus, & rex super omnes alios reges, & dominos. Et hoc est quod subdit,*Et rex magnus super omnes deos*,id est, super omnes alios sanctos. Nã pphetæ,& alij sancti,dij participatione in scriptura vocãtur,Psal.81. Ego dixi dij estis:& filij excelsi omnes, vide versi. 774. & 809. & 1391. & 1411. Vnde de Christo dicitur Apocal. 19. quòd ipse est

Ioan.1.

rex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus proprie dicitur deus Christus & non homo.

rex regũ, & dominus dominantium. Nota ergo, q̃ A dicit, *Quoniam deus magnus dominus*, quod dicit ad differentiam temporalium dominorum, qui veri domini nõ sunt dicendi: propter tres conditiones e s deficientes. Primò quia non possunt tantũ reddere seruo suo, quantum seruus eis tribuit. Et per consequens magis indiget seruo, quàm seruus domino: & per consequens non habent veram rationem l bertatis: ergo nec dominij. Secundò, quia nullus dominus terrenus potest facere seruũ suum liberum: quia nec ipse liber est. Paret, quia ipse seruit malis affectionibus, & cupiditatibus: vt iræ,

Seneca. auarit æ, & huiusmodi. Vnde Seneca epistola 74. seruus es: ostende mihi quis non sit: alius libidini, alius auaritiæ, alius ambitioni, alius timori seruit, B imo vt ipse Seneca docet in prouerbiis suis: domini vt communiter magis timent quàm serui. Rex inq it est, qui multum timetur: magisque à regibus q uàm à seruientibus timetur: quia isti singulos, illi

Chrysost. vniuersos timent. Et ad hoc dicit Chrysostomus super Matth. Semper enim grand s potestas maioritimori subiecta est. Sicut enim rarum arborum in excelso positarum si leuis aura flauerit mouet: sic & sublimes homines etiam leuis nuncij fama conturbat. Humiles autem sicut in conualle existentes plerunque in tranquillitate consistũt. Tertiò, quia nõ possunt compellere homines ad liberè & bene seruiendum: quia nullus alteri bene seruit inuitus & coactus. Per oppositum verò Christus C deus est verus & naturalis dominus. Primò, quia seruis nullatenus indiget, nec per aliorũ seruitium aliquid sibi accrescit: imo potius seruis quos ille

Psal.15. continuè præseruat & custodit. Vnde sibi quilibet seruus dicit, Conserua me, domine. Sequitur, Bonorum meorum non indiges. Secundò, quia ipse sibi seruientes liberos facit imò reges. Ioan. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Apoc. 1. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Tertiò quia non solum homines, sed etiam omnis creatura seruit sibi velit, vel nolit in cœlo, in terra, & in inferno. Quia, si homo seruiat ei voluntariè, virtuose seruiet: expectans in præsenti diuinam misericordiam, & in futuro gloriam. Si autem nolit diuinis præceptis obedire voluntariè: seruiet diuinæ iustitiæ in inferno. Ideo dicitur Psal. 118. Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiũt

Exemplũ. tibi. Istud satis aduertebat Octauianus Augustus, sicut de eo dicitur in libro de duodecim Cæsaribus. Dicebat enim domini appellationẽ esse quasi opprobrium & maledictionem. Cum enim eo spectante ludos pronunciatum fuisset ipsum esse dominum & regem vniuersi: quod cum de eo dictum exultantes approbassent: statim manum vultui apponens adulationẽ compressi: & sequenti die eos grauissimè corripuit: & post hæc nunquàm voluit se dominum nuncupari. Ex quibus patet, quòd propriè solus Deus Christus dicitur & dominus. Et hoc est quod hic ait Psalmista: *Quoniam deus magnus*

Psal.82. *dominus.* Propter quod ei dicitur. Nomen tibi dominus: tu solus altissimus &c. vide versi. 1430.

1634 Quia in manu eius sunt omnes fines terræ: & altitudines montiũ ipsius sunt.

Hic ostenditur Christus laudandus ratione suæ potestatis. *Quia in manu eius*, id est, in potestate sunt omnes creaturę, quas liberè cõseruat, & ad nihilum redigere potest. Notandum, quòd aliqui textus illũ versum aliter inchoant, sic dicentes: *Quoniam non repellet dominus plebem suam: quia in manu eius sunt omnes fines terræ.* Tamen textus communis non habet illud, *Quoniam non repellet dominus plebem suam.* Si tamen ponatur, tũc aduertendum est, quòd per *Plebs dei sunt Iudæi.* plebem domini intelligit populum Iudaicum. Lucæ 1. Benedictus dominus Deus Israël: quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ. Hanc ergo plebem non repellit Deus: quia & si aliqui eorum à fide recesserunt, & per consequens à Christo sint repulsi, aliqui tamen inulti remanserunt. Nam de illa plebe fuerunt Apostoli, & multi alij iusti, fuit & Christus. Per fines terræ intelligit gentes, quæ *Gẽtes sunt fines terræ.* B per circuitum terræ Iudæorum habitabant vsq; ad fines terræ, quia terra Iudæorum erat in medio orbis sita, & gẽtes circunc rca terram per totum orbem habitabant. Dicit ergo, *quoniam non repellet dominus plebem suam*, quia scilicet partem Iudæorum tenebit in manu sua per fidem, ac etiam gentes reducet ad fidem, & sic in vna ecclesia cõungit Iudæos, & gentes. Vnde de gentibus dicit, *Quia in manu eius sunt omnes fines terræ*, id est, omnes gẽtes reducet ad fidem, id est, de omni genere gentium. Et sic Christus est lapis angularis, qui fecit vtraq; vnum. Et, si aliquis de hoc dubitaret, scilicet, quod non posset gentes ad fidem ducere, quia inter gentes erant magni & potẽtes domini, vt reges, imperatores, qui Christo contradicerẽt. Ad hoc respondet Psalmista, dicens, quòd etiam ipsos magnates, reges, & imperatores conuertet, & ipsos oculo suæ misericordiæ aspiciet. Et hoc est quod ait, *Et altitudines montium*, id est, altæ, & terrenæ potestates, quæ prius Christi fidei aduersabantur, *ipsius sunt*, quia scilicet illos faciet de numero suorũ fidelium. Qualiter autem Deus aliquos repellit, & qualiter nõ, vide versi. 705. & 718. Item nota quòd per manum Dei intelligitur eius potentia, vide versi. 125. Vel per manum Dei intelligitur Christus. ver. 197. Et ista manus habet quinq; digitos, vide ver. 1520.

1635 Quoniam ipsius est mare, & ipse D fecit illud: & siccam manus eius formauerunt.

Hic ostendit Christum laudandum ratione suæ bonitatis, qua mare fecit, & terram. A principio enim omnia erant mixta in simul terra, & aqua, sed Deus fecit mare, quando cõgregauit aquas ad vnũ locum, scilicet ad mare Oceanum, & tũc fecit etiã terram, quia terra in parte sui mansit discreta propter habitationem, & alimenta hominũ, & animalium. Vnde Gen. 1. dicitur, Dixit Deus, congregentur aquę, quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & apparcat arida. Vocauitque Deus aridam, terrã congregationẽsq; aquarum appellauit maria. Et hæc E omnia Christus fecit ratione suppositi. Per hoc vult ostendere Psal. Christi bonitatem, qui nos sic regit, vt nulla creatura hominem ad peccatum cogere possit. Vbi notandũ, quòd hic per mare intelligitur omnis tentatio, tam mũdi quàm carnis, vel diaboli, quæ mare dicitur, quia ad amaritudinem peccati nos conatur inducere. De hoc mari dicitur Iob 41. Feruescere facit quasi ollam profundũ maris, quod fit, quando grauis tentatio inflammat cor interius. Sed istud mare tentationis, vel aduer- *Tentationes moderat deus.* sitatis Deus sic arctat, vt non permittat nos tentari supra id, quod possumus, sed facit cum tẽtatione

prouen

prouentũ: vt etiam ex tentatione, id est, mens arida afferat fructum. Et hoc ponit gloss. diceus, *Quoniam ipsius est mare*, scilicet, mundus, vel diabolus: cuius fluctus, id est, tentationes, vel aduersitates termino arctat Deus, vt non permittat nos tentari supra id, quod possumus. Qui fluctus etiam prouentum, id est, vtilitatem nobis faciunt, Deo illud agente. Ipse ergo facit, quòd nec scandala tibi noceant: quæ moderatur. *Et ipse fecit illud.* Hoc addit, vt omnia subiecta esse eius potestati cognoscas.

Greg. li. 9. mor. c. 34. Vnde & Gregorius ait, Pius conditor noster cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna trãseat, & per astutiam fortium humana infirmitas

1. Cor. 10. excidat. Vnde bene per Paulũ dicitur. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id, B quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentũ, vt possitis sustinere. Nisi enim misericors Deus cum viribus tentamenta modificet, nullus profecto est, qui malignorum spirituum insidias nõ corruens portet. Quia, si mensuram tentationibus iudex non præbet, eo ipso protinus stantem deiicit, quo vltra vires onera imponit. Quia, vt ait idem

Greg. 18. mor. c. 16. Greg. nimirum iudicij occulti mensura est, & quãdo persecutionis procella profilit, & quando quiescat, ne aut non exagitata electos exerceat: aut nõ moderata in profundum mergat, &c. Sic ergo, quia huius maris tentationes, vel aduersitates Christus ad libitum temperat: ideo sub ipsius dicitur esse potestate. Quo notans Psal. dicit, *Quo-* C *niã ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccã manus eius formauerunt*, id est, aridam, & solidam terrã mentis humanæ, quæ diuinę gratię recipit imbrem, & fructificat: quam non limit fluctus tentationum operire. De periculis, quæ sunt in mari istius mundi, per tres fyrenas maris figurata, vide versi. 653.

1636 Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante dominum, qui fecit nos: quia ipse est Deus noster.

Hic ostendit Christum laudandum ratione nostrę vtilitatis, id est, ratione beneficiorum suorum, nobis collatorum, quæ in speciali sunt duo: primum, quia creauit nos ad imaginem suam: secundum, quia gubernat nos per misericordiam suam, secundum ponit ibi, *Et nos populus.* Quantũ ad primum sciendum, quòd quamuis omnia de nihilo creauit: tamen modo quodam singularissimo hominem inter cætera maioris dignitatis creauit: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 10. Manus tuę, domine, fecerunt me &c. dicens, Ac si humiliter dicat, Quia sub iusto examine dignum non est, tuę placationi, quod feci: pensa misericorditer ne pereat, quod tu fecisti. Quibus etiam verbis peruersum Manichęi dogma destruitur: qui duo esse principia mentiẽs, à Deo spiritum, à Sathana vero carnem esse conditam asserere conatur. Sanctus enim vir prophetici spiritus gratia plenus longè post ventura considerat: & errorum germina præuidẽs calcat, dicens, Manus tuæ, domine, fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Qui enim & plasmatũ se, & factũ totũ in circuitu à Deo asserit, tenebrarũ genti nec in spiritu suo aliquid, nec in carne dereliquit. Nam plasmatũ se propter internam imaginem retulit: factum verò totum in circuitu: in eo quòd ex carnis constat indumẽto, memorauit. Notandum verò est, quòd se plasmatum manibus asserit: misericordiæ iudicis dignitatem

Hominis dignitas patet ex modo creationis.

Greg. li. 9. mor. c. 35.

Hominis animũ & corpus fecit Deus.

A suæ conditionis opponit. Quamuis enim per cõæternum patris verbum cuncta creata sint: in ipsa tamẽ relatione creationis ostenditur, quantũ cunctis animalibus, quãtumque rebus vel cœlestibus, sed tamen insensibilibus, homo præferatur. Cuncta quippe dixit, & facta sunt. Cum verò facere hominem decreuit: hoc, quod reuerẽter pensandum est, præmisit dicẽs, Faciamus hominem ad imagi- *Gen. 1.* nem, & similitudinem nostram. Neque enim sicut de rebus cæteris de eo scriptum est: fiat, & factum est: neque vt aquæ, volatilia, sic terra hominẽ protulit: sed priusquam fieret, faciamus dicitur, vt videlicet quia rationalis creatura condebatur: quasi cum consilio facta videretur: quasi per studium de terra plasmatur, & inspiratione conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur: vt scilicet non per iussionis vocem: sed per dignitatem operationis existeret, qui ad cõditoris imaginem fiebat. Hanc dignitatem habens in qua à Deo est factus hic allegat Psalmista: vt ipsum dominũ laudemus, & adoremus, dicens, *Venite adoremus, & procidamus, & ploremus ante Deum.* Et rationem subdit, *Qui fecit nos.* Et vide debitum modum laudãdi: primò vt ipsum adoremus: secũdò vt ante ipsum procidamus: tertiò vt peccata nostra ploremus. Venite ergo pri- *Adorare debemus Christum.* mò adoremus dominũ Iesum Christum. Adorare enim aliquid, est illud præ omnibus aliis d ligere: in illo totam spem suam ponere: vt dictum est supra versi. 300. & 320. Primum ergo, quod requiritur ad laudem Christi, est ipsius super omnia dilectio: vt nullius alterius rei dilectio ei præponatur, secundum doctrinam Apostoli dicentis, Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius &c. Certus sum enim, quòd neque mors, id est, ti- *Rom. 8.* mor mortis, neque vita, id est, amor vitæ præsentis &c. neque aliqua creatura poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo. Sic ergo qui timore mortis, vel amore vitæ præsentis, vel alterius creaturę præcepta Christi contemnit, ipsum Christum non adorat: sed illud adorat, cuius dilectione Christũ contemnit. Quos reuocat Psalmista nunc, D dicens, *Venite adoremus dominum*, scilicet, corde ipsum præ omnibus diligendo. Ioan. 4. Veri ado- *Quæstio.* ratores adorant in spiritu, & veritate. Sed hic vnũ dubium cadit: si vera adoratio Dei stat in spiritu, & *Adoramus ad orientem & quare.* veritate: qui spiritus loco non circũscribitur: quare ergo adorando obseruamus locorum differentias: vt puta oramus versa facie ad orientem. Et sic *Ecclesię habet caput ad orientem & quare.* oratoria nostra, & ecclesias ordinamus, quòd caput ad partem orientis habent. Quomodo ergo in spiritu Deum adoramus: si loca adorando obser- E uamus? Ad hoc dico, quòd quamuis in spiritu, & veritate, & nõ localiter adorandus sit Deus: vt, scilicet, magis credatur placabilis in vno loco quàm in alio: veruntamẽ ipsa locorum differentia quandoque ad adorandum, & orandum, specialius nostram deuotionem incitat, & auget. Per accidens tamen dum, scilicet, per ipsa loca aliqua nobis diuinitatis mysteria præsentantur. Quis enim nostrum existens in loco, in quo Christus orando genu flexit, non deuotiùs Christum adoret orando? & sic de consimilibus. Nos ergo publicè Christum orando, versus partem orientalem oramus: quamuis ad omnem partem possimus orare. Quia illa pars orientalis nobis tria repræsentat: quibus consideratis, nostra augetur deuotio. Nobis enim repræsentat primum principium, à quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostra progreditur fœlicitas, Acerbum suppliciũ, quo nostra redimitur iniquitas, Vltimũ iudicium, quo nostra concipitur humilitas. Primum patet, quia ipsa pars orietalis est principium lucis solaris: qua omnia temporalia generantur, nutriuntur, & cõseruantur. Et sic nobis repræsentat ipsum Deũ: à quo nostra beatitudo procedit, & perpetuatur. Zach. 6. Oriens est nomen eius. In huius figuram Christus ad orientem cœlos ascendit. Psal. 67. Ascendit super cœlum cœli ad orietem. Vt ergo fœlicitatis desiderio magis accensi videndo præsentem orientalem, deuotiùs Deum adoremus, versis vultibus ad orientem adoramus. Secũdum patet, quia oriens repræsentat nobis Christi passionem. Christus enim in cruce positus faciem habebat ad occidentem, & dorsum ad orientem: quia scilicet pro nobis patiendo illos aspiciebat, qui per peccatum occiderant, & recesserãt à verò oriente. Si ergo Christum per faciem volumus aspicere pro nobis pendẽtem in cruce, dum ipsum colimus, oportet nos faciem nostram ad orientem vertere: vt sic non solum mẽte in faciem Christi adorando tendamus: sed etiam corpore dicentes illud Psal. 84. Respice in faciem Christi tui. Sic ergo dum ad orientem adoramus, faciem Christi pro nobis crucifixi aspicimus mente. Ezech. 8. Viri habentes faciem ad orientem adorabant ad ortum solis. Tertium patet. Legimus enim, quòd Christus in valle Iosaphat, quæ est iuxta montem Oliueti, quæ est iuxta Hierusalẽ à parte orientali, tenebit vltimum iudicium. Cuius iudicij consideratio nos à multis malis refrænat, & ad humilitatem inducit. Et ideo ad orientem adoramus, vt vltimum iudicium ante oculos nostræ mentis habeamus. Vnde de Christo in vltimo iudicio existente, dicitur, Stabunt pedes eius super montem Oliuarum, qui est contra Hierusalem ad orientem. Secundus actus laudis Christi est, vt procidamus ante ipsum. Vnde dicit, *Venite, adoremus, & procidamus.* Procido procidis, componitur ex pro, & cado, dis. Et est procidere idem, quod ante cadere. Et sic ille procidit ante alium, qui ante aliquem ex humilitate se totum prosternit ad terram. Sic enim de Magis legitur Matth. 2. Et procidẽtes adorauerũt eum. Et hoc est signum summæ humilitatis, & reuerentiæ erga Christum habendæ. Non enim coram aliquo homine debemus in signum reuerentiæ procidere, sed solùm coram Deo, vt ait Gregorius libro 21. mor. cap. 11. dicens, Cùm primus pastor ecclesiæ Petrus, adorante se Cornelio, suprà se sibi honorem videret oblatum, ad æqualitatem conditionis citius recurrit, dicens, Surge, & ego ipse homo sum. Quis enim nesciat, quòd conditori suo homo, & nõ homini debeat prosterni? Quia ergo humiliari sibi plusquam debuit hominem vidit, ne vltra humilitatis metas mens intumesceret, esse se hominem recognouit: quatenus illati sibi honoris elationem frangeret, cõsiderata æqualitate conditionis. Tertius actus laudis Christi est: vt de peccatis agamus pœnitentiam. Et hoc est, quod ait, *Venite, adoremus, procidamus, & ploremus ante Deum.* Non enim maior laus alicui potest exhiberi, quàm factis seipsum accusare, & ipsum laudare. Quod bene aduertens Magdalena pedes Christi lachrymis lauit. Ideo dicitur, Plorate in miseriis vestris.

Prosterni homini nullus debet: sed soli Deo procidere.

Act. 10.

Laudat Deũ qui pœnitet.

Luc. 7.

1637 Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius.

A Hic ostendit Christum laudandum ex beneficio gubernationis. Deus enim speciali modo gubernat homines vltra alia animalia, & cæteras creaturas. Quod notans Apostolus ait, Non est cura Deo de bobus, id est, talis, sicut de hominibus: quia homines gubernat specialius, vt puta, quia propter hominem legẽ dedit, præmia, & supplicia ordinauit æterna, & nõ propter alia animalia. Vnde de gubernatione quàm specialiter circa homines habet, dicitur, Vniuersorum finem ipse considerat, scilicet, bonorum, & malorum. Quod exponens Gregor. dicit, Vniuersorum nomine electos comprehendi voluit, & reprobos. Nam bona faciens Deus, mala verò non faciens, vniuersorum B curam habet. Nam ab iniquis facta ne inordinatè veniant, ipse disponendo considerat vniuersorum finem: & patienter tolerat omnia: atque intuetur electorum terminum, quòd ex malo mutentur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quod de malo opere dignè trahantur ad supplicium. Vidit finem persequentis Sauli: quo prostratus diceret, domine, quid me vis facere? Vidit finem quasi obsequentis discipuli: quo commisso scelere gutturlaqueo stringeret: seq; & peccantem puniret, & vlterius puniẽdo deperiret. Vidit Niniuitas delinquentes: sed considerauit finem delinquentium pœnitentiam correctorum. Vidit̃que Sodomam delinquentem: sed considerauit finem ardoris luxuriæ ignem gehennæ. Vidit gentilitatis finem: quòd possessa iniquitatum tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit Iudææ terminum: quòd ab ea luce fidei, quàm tenebat, obduratæ perfidiæ se tenebris cæcaret, &c. De quibus patet, quòd vigilantiori cura Deus homines gubernat cæteris creaturis. Et si obiiciatur illud Sap. 6. quòd æqualiter est ei cura de omnibus: licèt diuersis effectibus de omnibus curet. Sicut, si pater duos filios habens, vnum doctorem, alium militem: quos æqualiter affectu diligit: diuersis tamen affectibus illos gubernabit, scilicet, militi dans non libros, sed arma: doctori D autem libros dabit, non arma. Sic Deus omnes creaturas æqualiter gubernat, vnicuique prouidens secundum naturæ suæ statum. Et ideo cum hominis natura nobilior sit cæteris, diligentius gubernat homines. Hoc ergo beneficium hominem ad Christi laudem inducit. Quod hic commemorãs Psalmista dicit, *Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius:* quia, scilicet, nos singulariter pascit, & vt oues suas sua manu gubernat. Et aduerte, quòd idem intelligit hic per oues, & per populum. Vnde hic ait gloss. vide quàm eleganter ordo verborum mutatus est. Non dixit oues pascuæ, nec populus manus: quod magis videretur congruere: quia ad oues pascua magis pertinent. E Quod ideo fecit, vt ipsas intelligas oues, quæ sunt populus. Ista etiam litera specialiter referri potest ad populum Hebraicum, quẽ Deus gloriosè quadraginta annis pauit in deserto. Vel aliter potest intelligi, quòd nos sumus populus pascuæ Dei: non solum quia nos Deus gubernat, & pascit: sed etiam quia nos pascimus Deum bonis operibus nostris. Vnde, sicut mali malis operibus diaboli famem pascunt (vt dicit Grego.) sic & bonis operibus bonorum pascitur Deus. Vnde Gregor. libro 30. mor. ca. 34. dicit, Bonis operibus conuersorum quasi herbis virentibus Deus satiatur. Vnde voce sponsi

Hominum specialem curã Deus habet. 1. Cor. 9.

Iob 28.

Grego. lib. 18. mor. c. 17.

Finẽ omnia videt.

sponsi in Canticis dicitur, Vbi pascas, vbi cubes in A meridie: cùm ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum apud electorum suorum pectora refrigerium interuenit bonæ cogitationis, &c. Sumus ergo populus pascuæ Dei: quia ipse sua gratia nos reficit. Psal. 36. Spera in Deo: & fac bonitatem & pasceris in diuitiis eius. Sumus populus pascuæ eius: quia ipse pascitur bonis operibus nostris. Cãt. 6. Dilectus meus descendit vt pascatur in hortis. Quid autem propriè sit populus, dictum est. versic. 816. Per oues autem boni designantur. vide versic. 88. & 1334.

1638 Hodie, si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.

Hæc est tertia principalis pars: in qua concludit principale propositum: quod est (secundum q̃ deducit Apostol.) inducere omnes, & maximè populum Hebræorũ ad obediendum humiliter Christo: ne propter inobedientiam, & rebellionem impediatur ab ingressu terræ viuẽtium: sicut & patres eorum, qui de Ægypto educti fuerunt, propter eorum rebellionem in deserto Deo factam, fuerunt impediti ab ingressu terræ promissionis. Et circa hoc tria facit: quia primò admonitio præmittitur: secundò ad hoc exemplum adducitur: ibi, *Sicut in irritatione*: tertiò pœna illata exprimitur: ibi, *Quadraginta*. Quantum ad primum sciẽdum, quòd inter alias differentias legis nouæ, & antiquæ, hæc est vna: quia, scilicet, antiqua fuit data, non quidẽ per Deum in persona propria loquentem: sed per angelum Deum repræsentantem: vt expressè habetur Actuũ. 7. Noua data fuit à Deo in persona propria: quia à Christo, qui est verus Deus, vt habetur Matth. 5. Vbi Christus aperiens os suum docebat eos, &c. Ex quo sequitur, quòd sicut Christus est maioris excellentiæ quàm sit aliquis angelus: ad Hebræ. 1. sic & lex noua excellit antiquam. Et ideo lex noua cum maiori obedictia, cum maiori deuotiõne est obseruanda, quàm lex antiqua. Cuius oppositum faciens maiori pœna puniri meretur, quàm violator legis antiquæ. Item notandum, quòd lex D noua per diem designatur, & lex antiqua per noctem: quia, sicut dies in claritate noctem excedit: sic in lumine gratiæ lex noua antiquam. Et hoc est quod dicit Apostolus ad Rom. 13. Nox præcessit, scilicet, lex antiqua: dies autem appropinquauit, scilicet, lex noua. Et ideo per ly *hodie*, intelligitur lex noua, vel tẽpus gratiæ. Loquitur ergo tam cum Iudæis, quàm cum cæteris omnibus Psal. dicens. *Hodie*, scilicet, tempore gratiæ, *si vocem eius audieritis*. Et hic ponitur *si*, pro quia: scilicet, quia vocem eius Christi audietis: quia per se nũc loquitur, qui olim per seruum loquebatur: qui præcones ante se miserat: ipse venire dignatus est: ideo ad eius vocem ne sitis duri: sicut ad vocem serui duri fuerunt in E deserto patres vestri. Et hoc est quòd subditur. *Nolite obdurare corda vestra*, scilicet, legem euangelicã repellendo. Et notanter dicit, *Nolite obdurare*: ostẽdens quòd cordis obduratio vel obstinatio nõ est à Deo, sed à libero hominis arbitrio. Et si dicas, q̃ Deus dixit, Exod. 7. Ego indurabo cor Pharaonis: & sic obduratio cordis est à Deo. Respondet Magister lib. 1. dist. 41. quòd quamuis misericordiæ nullum sit meritum, ne gratia euacuetur, si non gratis data, obduratos, tamen aliquando inuenimus meritum, scilicet, mala voluntas, quæ obicem ponit.

Lex antiqua data fuit per angelum: sed noua per Deũ.

Lex antiqua dicitur nox: sed noua dies.

Misereatur itaque Deus secundũ gratiam, quæ gratis datur: indurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde, sicut reprobatio Dei est nolle misereri: sita obduratio Dei est non misereri. Non quòd à Deo irrogetur aliquid, quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur. Vnde vult dicere, quòd Deus indurat hominẽ solum: quia non miseretur.

Sicut in irritatione secundum diẽ tentationis in deserto: vbi tẽtauerunt me patres vestri: probauerũt, & viderunt opera mea. 1639

B Hic adducit exemplũ de illis, qui in deserto territi verbis exploratorum, fuerunt rebelles Deo: vt habetur Num. 14. vide versi. 1630. Hic enim culpa parentum in exemplum reperitur, vt pœna timeatur. Illi enim territi verbis exploratorum voluerũt reuerti in Ægyptum, citò obliti potentiæ diuinæ, quæ tam mirabiliter ipsos eduxerat de Ægypto. Hoc est enim Deum irritare, visa eius potentia de ipso diffidere. Et ista irritatio vocatur dies tẽtationis: quia sic Deum prouocando tentabant: habitis multis experientiis de ipsa Dei potentia, & misericordia circa seipsos. Et hoc est quod dicit, *Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt, & viderunt opera mea*: vt puta quòd mare ante ipsos fuit exiccatũ: quòd Pharao cum omnibus suis fuit submersus in mari: quòd ad orationẽ Moysi Amalech cum suo exercitu fuit superatus: & sic de multis aliis miraculosis Dei operibus, quæ viderãt, & probauerant. Quibus nõ obstantibus, adhuc de Deo diffidebãt. Istum versum recitat Apostolus ad Hebræ. 3. quem sic ibi glo. exponit, *Sicut in irritatione*, &c. id est, nolite obdurari sicut patres vestri obdurati sunt in die tẽtationis in deserto: vbi magis Dei indigebãt auxilio. q. d. ita & vos in deserto huius mũdi cauere debetis, ne tentetis deum: ne pereatis sicut illi perierunt in deserto, qui Deum tentauerunt. Recolamus, quòd ille populus tentauerit Deum, & acceperit disciplinam: & rectus sit in deserto tanquam ab optimo sessore frenis legum, & præceptorum: non desistente etiam emẽdationis virga: qua percussi sunt pro amaricatione. Historia enim satis nota est: de eo quòd miserunt explorantes videre terram. Et cum audirent ab eis ibi esse inexpugnabilis giganteæ staturæ viros, obliti virtutis Dei totiẽs probatæ, dixerunt, Redeamus in Ægyptum ad ollas carnium. Vnde iurauit dominus, quòd non intrarent terram promissionis: quæ esset eis requies laboris. Et sic omnes perierunt præter duos, scilicet, Caleb, & Iosue. Nolite ergo vos effici similes illis. Et nota, quòd aliqui Deum tentant multipliciter. Primò aliqui tentant Dei clementiam: qui. s. negligenter, & sine deuotione orant. Eccl. 18. Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse sicut homo, qui tentat Deum. Secundò aliqui tentant Dei patientiam: qui. s. de die in diem in peccatis perseuerant, & quandoque per totum tempus vitæ suæ. Contra quos dicitur, Tentauerunt, & exacerbauerũt Deum excelsum: & testimonia eius non custodierunt. Tertiò aliqui tentant Dei iustitiam: qui, scilicet, iniustè optant inferre vindictam. Luc. 9. Vis vt dicamus, vt descendat ignis de cœlo, & deuoret eos? Quartò aliqui tentant eius

Tentauit populus Deum in deserto.

Tentator Deus multipliciter.

Psal. 77.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiam:qui scilicet in periculis existentes,non plenè de ipso confidunt Iud. 8. Quid estis vos, qui tentatis dominum, & tempus vultis ponere misericordiæ eius? Et loquebatur cõtra sacerdotes:qui statuerant dare se in manibus Nabuchodonosor, nisi Deus infrà quinque dies eos liberaret. Quintò aliqui tentant Dei sapientiam: qui scilicet exponunt se ad docendum alios sine studio, & præmeditatione. Psal.77. Tentauerunt Deum in cordibus suis. Et sequitur, Et malè locuti sunt de Deo.

1640 Quadraginta annis offensus fui generationi illi: & dixi, semper hi errant corde.

Hic ponitur pœna illi populo illata propter suã obdurationẽ. Modica enim est via inter Ægyptũ, & terram promissionis: tamen Deus peccatis eorũ iratus per quadraginta annos circunduxit eos per desertum, retardans introitum terræ promissionis: quousque omnes, qui exierãt de Ægypto, à viginti annis, & suprà, qui viderũt mirabilia Dei, & incredduli permanserãt, morerentur in deserto: vt habetur Num. 14. Et hoc est, quod ait, *Quadraginta annis offensus fui generationi illi.* i. implacabiliter iratus fui contra eos, nõ permittens eos intrare terram promissionis. *Et dixi semper, hi errant corde.* q.d. ipsi errabant voluntariè. Vnde talis error peccatum eorum augebat, non minuebat. Sicut ignorantia voluntaria peccatum auget, non diminuit. Quia isti experti sunt Dei miranda opera, & ramẽ incredduli Deo manebant. Consimiliter ergo & nos, qui cõtinuè videmus Christi mirabilia, si rebelles existimus, ipse nobis erit offensus. Mystice autẽ secundum glhic per quadraginta annos designat omnia secula. Constat enim ex denario, qui est primus limes numerorum: & ideo plenitudinem significat. Et ex quaternario: qui ad quatuor tempora anni refertur. Et sic per quadraginta, omne tempus designatur. Vnde & dominus in huius numeri sacramento quadraginta diebus ieiunauit, quando tentatus est. Matth. 4. Et quadraginta diebus post resurrectionẽ cum discipulis suis fuit, antequàm in cœlũ ascenderet: per hæc significans se nobis semper adesse & consolatorem, & adiutorem in hoc peregrinationis, & tentationis tempore. Sicut & ipse ait, Ego autem vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Et nota, quòd singulariter iste numerus quadraginta, est numerus pœnitẽtiæ applicatus: sic enim isto numero ieiunauit Moyses. Exo. 24. Helias 3. Reg. 19. Et ipse Christus. Matth. 4. Et hoc ad denotandum quòd totum tempus vitæ præsentis pœnitentiæ debet deputari, & non lætitiæ temporali. Qui enim hic in isto numero vult lætari: ipso completo, tristabitur. Sicut patuit de Zoroaste: qui ante quadragesimum diem solus risisse legitur: qui postea dæmonibus fuit dedicatus, vide suprà versi. 841.

Quadraginta significat omne tẽpus.

Mat. vltimo. Quadraginta est numerus pœnitẽtiæ dedicatus.

1641 Et isti non cognouerunt vias meas: vt iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

Hic ponitur causa talis pœnæ, qua non intrauerunt in terram promissionis, & fuerunt prostrati in deserto. Cuius causa fuit, quia noluerunt præcepta Dei obseruare. Et hoc est, quod de ipsis dicit, *Et isti non cognouerunt vias*, id est, non approbauerunt legem meam, & præcepta mea, quæ dedi eis illa adimplendo. Sicut enim non cognoscere Deum, aliquãdo idem est quòd non approbare: sicut dicit fatuis virginibus, Amen dico vobis, nescio vos. Sic & nõ cognoscere hominis dicitur non approbare. Sicut de malis dicitur, Viam pacis nõ cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorũ. Et ideo illico sequitur pœna. vnde subdit, *Quibus*, scilicet, malis, iuraui in ira mea. Iratus dicitur Deus, quando malos vult punire. Et sic iurat in ira, quando stabiliter proponit peccatum punire. Vnde aliquãdo Deus iurat iratus: quãdoque iurat placatus. Iurauit enim placatus obedientiæ Abrahę, Gen. 22. Per memetipsum iuraui, dicit dominus: quia fecisti rem hanc: & non pepercisti vnigenito tuo propter me: benedicens benedicam tibi, &c. Iurauit iratus, quando iurauit punire Heli, cum omni domo sua: quia filios non correxerat 1. Reg. 4. Iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas eius victimis, & muneribus vsque in æternum. Eodem modo diffinitẽs hic punire rebelles iurauit in ira sua. Sed quid iurauit, subdit. *Si introibũt in requiem meam.* Hic enim accipitur, *si*, pro non. Et est sensus. Iuraui, quòd ipsi non intrabunt in requiem meam. Ad literam dicebat de terra promissionis, in quam intrantibus dedit requiem. Et quia illa requies, fuit figura quietis bonorum in patria: quia vt dicit Apostolus, Omnia in figura contingebant illis: ideo per hoc intendit Psalm. inducere omnes, & maximè populum Iudaicum ad obediendum Christo: ne Christo incredduli, & inobedientes excludantur ab ingressu terræ viuentium: vbi est requies sempiterna beatorũ. Notandum autem, quòd requies bona, quam debemus appetere, triplex est, scilicet, requies istorum, requies contemplatiuorum, & requies beatorum. Prima est contra laborem culpæ: secunda contra laborem vitæ actiuæ: tertia contra laborem omnis miseriæ. Prima est requies istorum. Mali enim in peccato positi nunquam requiem habent. Vnde superbus semper cum ambitione contẽdit, auarus cum diuitiis, & sic de singulis. Vnde Greg. Rarum valde est, vt, qui aurũ possidẽs, ad requiem tendant: cum per semetipsum veritas dicat, Difficile, qui pecuniam habent, intrabunt in regnũ cœlorum. Nam qui hic multiplicandis diuitiis inhiãt, quæ alterius vitæ gaudia sperant? quod tamen vt redemptor noster valde rarum, & ex solo diuino miraculo euenire posse mõstraret. Apud homines, inquit, hoc est impossibile: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Sed boni in conscientia requiẽ habent: qui seipsos sanctificant Deo. Exod. 16. Requies sabbathi sanctificatio est domino. Secũda requies est contemplatiuorum. Actiui enim sollicitudinibus mundi intenti requiem habere nõ possunt. Sed veri pauperes, qui cõtemplatiuam vitam eligunt, veram requiem cordis habent. Quoniam, vt ait Greg. Mira securitas cordis est aliena nõ quęrere: sed vniuscuiusque diei sufficientia contentũ manere. Ex qua etiam securitate perennis requies nascitur: quia à bona, & tranquilla cogitatione ad gaudia æterna transitur. Econtra reprobi & hic fatigantur in desideriis, & illic in tormentis: eisq; de labore cogitationis labor doloris nascitur: dum ab æstu auaritiæ trahuntur ad ignẽ gehennæ. Et quia cõtẽplatiuus quilibet in solo Deo requiescit: ideo dicit Psal. 4. In pace in idipsum dormiã, & requiescã. Tertia est requies beatorũ. Vera enim requies in præsenti haberi non potest: vbi continuè abundant

Requies bona multiplex est.

Gregor. 4. mor. 2. Luc. 18. Matt. 19.

Greg. lib. 15 mor. c. 12.

dant labores & miseriæ, sed solũ in patria: vbi omnia bonum est, sine aliqua miseria. Et de hac requie dicitur Iob 36. Requies mensæ tuæ erit plena pinguedine. Quod exponens Greg. dicit, Requies mẽ sæ est refectio satietatis internæ, quæ pinguedine plena dicitur: quia internæ voluptatis delectatione præparatur. Huius mensæ epulas esuriebat propheta cum dicebat, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Huius mensæ pocula sitiebat, dicens. Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum: quãdo veniam & apparebo ante faciẽ dei. Et de hac requie dicitur Esa. 32. Sedebit populus meus in requie opulenta. Et istam prohibet Deus malis: de quibus nunc ait, *Quibus iuraui in ira mea: si introibunt in requiem meam.*

Iob 36. Greg. lib. 26. mor. c. 32.

Psal. 16.

Psal. 41.

Esa 32.

PSALM. XCV.

1642 CAntate domino cãticũ nouum: cantate domino omnis terra.

Hic psalmus hunc habet titulum. Psalmus Dauid, quãdo domus ædificabatur post captiuitatem. Pro cuius euidentia notandum, quòd quando Iudæi per regem Babyloniæ fuerũt captiui: inter alia mala quę Babylonij fecerũt, ipsi templum per Salomonem factum funditus euerterunt: sed post captiuitatem tempore Zorobabel fuit reędificatum: vt patet 1. Esdræ 1. Et ideo dicunt aliqui, quòd Dauid hoc in spiritu prophetico præuidens fecit istũ psalmum ad laudandũ Deum, & gratias sibi agendum, quãdo templum reædificaretur. Sed istud nõ videtur verisimile, cuius ratio est: quia quando templum fuit reædificatum, gẽtes non fuerunt admissæ ad illam reædificationem: imo magis expulsæ: vt habetur 1. Esdræ 4. Ad ædificationẽ autem templi, de quo psal. agit, fuerunt gentes admissæ. Propter quod in isto psal. dicitur, Annunciate inter gẽtes gloriã eius: in omnibus populis mirabilia eius. Dicunt ergo doctores Hebræorum, vt Rabbi Sa. quòd iste psal. agit de tempore Messiæ, cuius tẽpore ædificabitur templum Deo mirabile. Ad cuius ædificationem gentes & alij orbis populi congregabuntur. Credebant enim Iudæi ipsum messiam temporaliter regnaturum, & templum materiale facturum. Sed in hoc errant. Quoniam sicut Christus regnum temporale non habuit: ipso dicente, Regnum meum nõ est de hoc mundo: sic nec templum materiale ædificãdum. Sed regnum spirituale habuit in suis fidelibus: & templum spirituale ædificauit, quando animas nostras fecit templum dei. Et ad istud spirituale templum fabricandum, non solum Iudæi, sed & gentes & populi fuerunt vocati. Ædificatur hoc templum per Christum, nõ ex lapidibus insensibilibus: sed ex lapidibus viuis, sicut ait Apostolus. Estis ciues sanctorum & domestici dei superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum: ipso summo angulari lapide, &c. Agit ergo iste psalmus de templo ecclesiæ per Christum ædificatę. Ex quibus apparet sensus tituli, qui est: Psalmus Dauid quando templum ædificabatur, id est, psal. iste est Dauid, id est, attribuitur ipsi Dauid, scilicet, Christo agens de hoc quod factum est: quando domus ædificabatur, scilicet domus domini spiritualis in toto orbe terrarum. Quibus visis, accedo ad psalmi diuisionẽ. Sicut enim ad ædificationem domus materialis duo genera hominum requiruntur, scilicet, magistri & præceptores, & subditi operatores: Cõsimiliter ad ædificationem templi spiritualis, magistri & præceptores sunt prælati, & prędicatores: sed operatores sunt alij fideles subditi. Et secundum hoc Psalmus habet duas partes: quia ad Christi laudem primò excitat prælatos & doctores: secũdò alios subditos fideles: ibi, Afferte domino pa. Prima pars diuiditur in duas: quia ipsos excitat primò ad Christi præconium: secundò ad debitum Christi obsequium: ibi, Confessio. Prima in duas: quia primò ipsos inducit ad actum præconij: secundò ad prædicationem euangelij: ibi, Annunciate inter gentes. Prima in duas: quia primò inducit ad Christi præconium: secundò ostendit præconij modũ: ibi, Cantate domino & benedicite. Quantum ad primum sciendum quòd dicit, Cantate domino canticum nouum. Cantare enim domino, nihil aliud est quàm Dei laudes, non solum corde, sed etiam voce cum lætitia resonare, vide de hoc suprà versi. 1145. & 1146. Sed quid cantare debemus adiungit, *Canticum nouum.* Est enim canticum vetus, & cãticum nouum. Canticum vetus est vetus testamentum: canticum nouum est nouum testamentum, vide suprà versi. 653. Dicit ergo, *cantate domino*, id est, Iesu Christo, canticum nouum, scilicet, canticũ euangelicum: quod non requirit pœnam & mortem peccatoris: sed vitam, id est, Christo domino attribuite canticum nouum: quod est gratię & misericordiæ, non canticum antiquum: quod erat rigoris & iustitię, vt puta, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Christi autem canticum misericordiæ erat. Vade & amplius noli peccare.

Ioan. 8.

1643 Cantate domino, & benedicite nomini eius: annunciate de die in diem salutare eius.

Hic ostẽdit cantãdi modũ. Cantant enim aliqui domino voce: sed corde diabolo. Sed illi domino verè cantãt, q corde, & ore, & opere Deũ benedicũt. i. oĩbus occasionẽ dãt benedicẽdi Deũ. Et aduerte q hic Psal. tribus vicibus dicit. Cantate dño: ostẽdẽs mysteriũ Trinitatis. Vt ly primum, cantate dño, referatur ad Deũ patrẽ, secundũ referatur ad filiũ, tertiũ ad spiritũ sanctũ. Vnde hic ait glos. Ter dicit cãtate dño, ad distinguẽdam personarũ Trinitatẽ: quia laus Christi honor est totius Trinitatis. Et sic principiũ istius versus refertur ad spiritum sanctũ: vt sit sensus, *Cantate domino*. i. spiritui sancto. *Et benedicite nomini eius.* Hic modo reuertitur ad laudẽ Christi. Nã nomẽ eius qđ debemus benedicere est Iesus: vt oẽs ipsum nostrũ saluatorẽ credamus. Et qa hoc maximè spectat ad prælatos vt populũ instruãt benedicere nomẽ Iesus: ideo consequẽter se ad prælatos vertit dicẽs, *Annunciate de die in diẽ salutare eius.* i. cõtinuè prędicate Iesum omniũ esse saluatorẽ. Sic ergo ad prelatos maximè spectat cãtare, & annũciare populo salutare Christi. Vnde nota q sancti prædicatores annũciãdo diuina mysteria, cauere dicũtur. In quorũ figuram angeli annunciantes futura, canere dicebantur. Apoc. 8. Et angeli qui habebant septem tubas, parauerunt se vt canerent. Vnde & quilibet sanctus prædicator, dicit cum Psalm. Et immisit in os meum canticum nouũ, carmen Deo nostro. Prædicatio enim euangelij canticũ nouũ dicitur: sicut antiquæ legis canticũ vetus. Quod ostendit ibi gl. dicens, Cantabãt enim homines veteris testamenti canticum vetus, scilicet, oculũ p oculo, dentẽ pro dẽte, animã pro

Trinitatis mysterium.

Prædicatores cantant cãticum nouum.

Psal. 39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

anima:& ad infernum omnes descendebant,clau- A
sa regni ianua:prohibebat Cherubim paradisi aditum:in cuius manu erat ignea rumphea. Sed prædicatores noui testamenti cantant cãticum nouum: quod nouus homo attulit Christus, per quem noua facta sunt omnia. Nouus ergo populus noua cantat de incarnatione,de resurrectione, de ascensione, de regni cœlestis apertione, & huiusmodi. Et hoc est quod prædicatoribus præcipitur. Can-
Psal. 97. tate domino canticũ nouum, quia mirabilia fecit. Sed heu:quia prædicatores satis possunt hodie cantare:tamen ad ipsorum cãticum pauci conuertun-
Mat:. 11. tur. Vnde conquerendo hodie ipsi mundanis hominibus dicunt. Cecinimus vobis,& non saltastis, id est,prouocauimus vos ad nostrum canticum, & B
non saltastis : lamentauimus,& nõ planxistis. Quia satis possunt cãtare de præmiis,& lamẽtari de suppliciis : ad eorum tamen canticum quasi nulli immutantur. Sed,vt mihi videtur,ipsimet prædicatores dant in hoc occasionem:maximè propter duo. Primò, quia suo cantu maiores peccatores palpãt, quos fortius terrere deberent. Secundò , quia & si
Greg.30. mor. c.7. verbis cantant , tamen operibus tacent. Et de istis duobus loquitur Greg.exemplo galli,dicens. Gallus nãque valentiores & profundiores cantus edere solet in profundioribus horis noctis : cùm verò
Prædicator fortius arguere debet maiores peccatores. tempus matutinum appropinquat, leuiores & minutiores omnino voces format. Sic & prædicatores cum iniquis adhuc mentibus prædicant:altis & C
magnis vocibus æterni iudicij terrores resonant: quia videlicet quasi in profundæ noctis tenebris clamant.Cum verò iam auditorum suorum cordibus veritatis lucem adesse cognouerit:clamoris sui magnitudinem in dulcedinem vertunt : & nõ tam illà quæ de pœnis sunt , quam illa quæ sunt blanda de præmiis proferunt. Qui etiam minutis tunc vocibus cantant : quia appropinquante mane subtilia quæque de mysteriis prædicant:vt sequaces sui eo minutiora quæque de cœlestibus audiã:quo luci veritatis magis appropinquãt. Et quos dormientes longus gallicantus excitauerat: vigilantes succi
Oseæ 2. fior delectet. Ex quibus patet,quòd prædicator sẽcũdum variationem temporis & auditorum varia- D
Prædicator prius debet facere quod prædicat. re debet cãticum prædicationis. Oseæ 2. Canet tibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascensionis suæ de Ægypto. Secũda causa est,quia prædicator quod ore cantat, operibus tacet. Cuius oppositum debet facere: vt exemplo galli ostendit Greg. 30.mor.c.7.dicens. Gallus cum se iam cantus edere parat:prius alas excutit:& semetipsum feriẽs vigilantiorem dedit. Sic & ipsi sancti prædicatores cum verba prædicationis monent:prius se in sanctis actionibus exercent:ne in semetipsis torpẽtes opere:alios excitẽt voce. Prius sua punire fletibus curant:& tunc quæ aliorum sunt punienda denunciant. Prius igitur alis insonant, quam cantũ emittant:quia antequam verba exhortationis proferãt: E
omne quod locuturi sunt,operibus clamant. Quia ergo prædicatores hodie oppositũ prædictorum faciunt:ideo cantando paucos conuertunt. Prædicando enim bona verbis,& operibus mala demonstrando:plus occasionem præstant auditoribus maledicendi Christi nomen , quam benedicendi. Et ipsos reprehendens Psalmista ait. *Cantate domino, & benedicite nomini eius.*

1644 Annũciate inter gẽtes gloriã eius: in omnibus populis mirabilia eius.

Hic inducuntur prælati ad prædicationẽ euangelij. Annunciare debent gentibus de Christo maximè tria,scilicet, gloriã suæ resurrectionis. secundò excellentiam suæ dominationis : ibi, Quoniam Deus magnus dominus. tertiò potentiam suæ operationis: ibi, Quoniam omnes dij gẽtium dæmonia. Vbi notandum, quòd quamuis principalius ad Iudæos venerit Christus, ipso dicente, Non sum mis- *Mat. 15.*
sus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël: tamen consequenter ad omnes mundi gentes saluandas *Gene. 49.*
venit. Vnde ipse dicebatur expectatio gentiũ. Ipse etiam dicebatur desideratus cunctis gentibus. Ag- *Aggæi 2.*
gæi 2. Veniet desideratus cũctis gentibus. Et hinc est quòd post eius ascẽsionem discipuli primò prædicauerunt Iudæis gloriam Christi resurrectionis. *Act.4.*
Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi. Sed per Iudæos expulsi, *Gentibus prædicatur fides.*
se ad gentes transtulerunt. Sic enim Paulus & Barnabas constanter Iudæis dixerunt : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam illud repulistis, & indignos vos iudicastis : ecce conuertimur ad gentes. Et hoc præuidens Psal. Apostolis & aliis prædicatoribus, dicit, *Annunciate*, scilicet, non solum Iudæis: sed etiam *Inter gentes gloriã eius*, scilicet, gloriam suæ resurrectionis. Et ne forte intelligatur gentes in particulari, sed vniuersaliter de omnibus gentibus, ideo subdit. *In omnibus populis mirabilia eius*, scilicet, annunciate vt alia Christi C
sacramẽta mirabilia: vt quomodo mirabili er conceptus,& natus: quomodo mirabilia in mundo est operatus, cæcos illuminãdo, surdis auditum, claudicantibus gressum, mutis loquelam, & mortuis dederit vitam. Quod & sic factum est. Quia vt habetur Mar.vlt. Illa autem profecti prædicauerunt *Marcꝛlt.*
vbique domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Et nota quòd multa mirabilia de Christo annunciare debemus, scilicet, eius incarnationẽ, natiuitatem, operationem, resurrectionem,& ascensionem. vide suprà. ver. 657.

Quoniam magnꝰ dominus, & laudabilis nimis : & terribilis est super omnes deos. 1645

Hic ostẽdit quòd debent annunciare excelsam dominationem. Christus enim magnus dominus dicitur: quia omnium dominorum dominus. Ipse est rex regum , & dominus dominantium. De hoc vide versi. 1633. & 957. & 1270. & 775. Et aduerte, quod Christi magnitudo maximè in iudicio apparebit. Ibi enim habebit,& ostendet tria contra tria parua, quæ in mundo ostẽdit. Primo enim in mundo apparuit seruus & infirmus : quia cum in forma Dei esset, &c. humiliauit semetipsum formam serui,&c. Phil. 2. Sed in iudicio apparebit magnus dominus : quia omnium ordinarius iudex. Et quan- *In iudicio magnus apparebit Christus multiplici ter.*
tum ad hoc dicit, *Quoniam magnus dominus*, scilicet, erit Christus : quia, scilicet, eius dominij magnitudo tunc omnibus apparebit: de quo dicitur 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat : quia bonis dabit vitam : sed malis mortem æternam. Dominus *1. Reg. 2.*
pauperem facit, & ditat : humiliat & subleuat. Et infra. Dominus iudicabit fines terræ. Secundò in mundo apparuit humilis & despectus. Vnde & Iudæi dicebant de ipso. Ecce vidimus eũ,& non erat *Esa. 53.*
ei aspectus,&c. Sed in iudicio apparebit nõ despectus, sed totus gloriosus. Et quantum ad hoc dicit, quòd erit & laudabilis nimis : quia ab omnibus eius

eius iustitia ratione laudabitur:quia & iusti laudabunt eius misericordiam,qua saluati erunt:& mali videbunt se iustè damnatos. Sed hic aduertẽdum,
Nimis significat multa. quum omnis virtus existat in medio : & omne nimium recedat à medio : quomodo ergo Christus dicetur laudabilis nimis : quia tunc non virtuosè laudabilis esset? Ad hoc dicendum:quòd secũdum grammaticos huiusmodi aduerbium nimis , quandoque denotat superabundantiã:& idem est, quòd plus iusto : sicut de duobus dæmoniacis dicitur Matth.8.quòd occurrerunt ei duo habentes dæmonia sæui nimis , id est, plus iusto. Aliquando verò
Psal.138. denotat perfectionem excedentẽ intellectum nostrum. Sic enim dicitur, Nimis honorati sunt amici tui, Deus,&c. Quia honor, quem Deus tribuit in B
Nimis laudabilis est Deus. patria suis amicis: nostrum intellectũ excedit , non quòd sit indebitus , & plus iusto. Sic etiam loquitur Apostolus, Propter nimiam charitatem, qua dilexit nos Deus,&c. Nõ quòd illa charitas Dei fuerit plus iusto , & vitiosa : sed quia nostrum intelle-
Ephes 2. ctum excedit. Vnde Gualfredus exponẽs dicta verba Apostoli, dicit. Nimia est ira Dei: nimia est & charitas Dei. Immensus siquidem est Deus:& non nisi immensum amat:sed nec nisi immensum iudicat. Veruntamen non ad ipsum : sed solum ad nos referenda est vtraque nimietas. Siquidem considetur nostra indignitas, nimiũ diligimur : si nostra infirmitas, nimis punimur. Quàm terribilis es, domine, qui sic iudicas: quàm amabilis , qui sic amas. C
Nostra itaque omnia tam sunt minima , vt eorum cõparatione omnis magnitudo Dei sit nimia , &c. Sic ergo dicitur Christus laudabilis nimis: quia super vires nostras dignus est omni laude. Et hoc est quod dicitur Eccl. 43. Magnificate eum quantum potestis: maior est enim omni laude. Sic enim dicitur. Psalm. 144. Magnus dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est, finis. Tertiò in mũdo fuit timidus : quia timorem humanum in se assumpsit voluntariè. Vnde Mat. 14. Cæpit Iesus pauere,& tædere. Sed in iudicio nullum timẽs, omnibus apparebit terribilis , ideo subditur. *Terribilis super omnes deos.* Deos hic appellat omnes mũdi potentes,& etiam ipsos dæmones , qui ab idololatris D
pro Deo coluntur : quia *omnes dij gentium dæmonia*: vt statim sequitur.

1646 Quoniam omnes dij gentium dæmonia:dominus autem cælos fecit.

Hic ostenditur, quòd debent annuntiare mirabilem Christi operationẽ. Hic enim Psalmista ponit differentiam inter Christũ verum Deum:& dæmonia vel idola gentium: quæ dij nuncupatiuè dicuntur. Quoniam cùm per verbum Dei æternum omnia sint facta, cælũ, terra, mare, &c. Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt, sequitur quòd cum Christus sit verbum, quòd omnia, quæ Deus non sunt, E
Christus vt verbum fecit omnia. per Christum sunt facta. Vnde ratione suppositi Christi verum est dicere. Iste puer fecit cælum: fecit stellas: fecit totum orbem, vt ait magister lib. 3. dist. 11. Ipse ergo Christus, qui ratione suppositi omnia, quæ sunt facta, fecit, dicitur non factus. Dæmones autem, vel idola gentium, qui dij dicuntur, simpliciter sunt. Omnes enim angelos à principio fecit, dicẽs, Fiat lux: & facta est lux. Sed ipsis à Deo luce factis , alij permanẽdo in luce sunt cõfirmati: alij superbiẽdo tenebrę, siue dæmones sunt effecti. Isti autem dæmones in idolis à gentibus colebantur: quæ idola operibus hominũ sunt facta: vt diffusè deducitur Sap. 13. Hanc ergo differentiam ponens Psalmista, ostendit quòd omnia idola gẽtium quæ dij appellantur, sunt facta. Sed Christus verus Deus omnia fecit : inter quæ omnia nominat cælũ tanquam omnibus aliis creaturis nobis maius apparens. Per cælos ergo superiorem cæleste regionem: vt cælum empyreum, in quo dæmones habitare non possunt, inde superbia proiecti. Vel per cælos accipit ipsos cæleste angelos , vel prædicatores & apostolos , qui virtute Christi protestatis imperant dæmonibus. q.d. Psal. Prædicate Christi pœnitentiam: quia ipse cælos fecit, quod dæmonia, & dij gentium facere non possunt: quia ipsi sunt à Christo facti. Volens ergo Psal. Christi prædicandam ostendere potentiam ait, *Dominus autẽ cælos fecit.* Per cælos hic accipe sanctos prædicatores : de quibus dicitur, Cæli enarrãt gloriam Dei, vide ver. *Psal.18.*
252. Isti autẽ cæli, scilicet, sancti apostoli, & prædicatores, potestatem habẽt suprà dæmones. Luc. 9. Dedit eis potestatem super omnia dæmonia. Quid ergo sequitur, nisi quòd cælorum potestas est maior quã dæmonum, & Christi potestas maior quàm cælorum: quia ipse cælos fecit.

Confessio,& pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione eius. 1647

Postquam Psalmista excitauit prælatos, & prædicatores ad Christi prædicandam laudem,& præconium. Hic excitat eos ad Christi debitum obsequium. Vbi aduertẽdum, quòd obsequium Christi in noua lege debitum, requirit in obsequente interiorem munditiam mentis, & exteriorem pulchritudinem corporis, vel apparentiæ exterioris. Munditiam enim interiorem notat hic, dicẽs, *Confessio*: quia per confessionem mundatur anima ab omni sorde. Psal. 31. Dixi confitebor,&c.& tu remisisti impietatem,&c. Vnde hic ait glos. Confitendo fit homo de fædo pulcher. Si ergo amas pulchritudinem: confitere, vt fis pulcher, id est, iustus. Mundi- *Sacramentũ Eucharistiæ conuenit pulchritudinem mentis & corporis.*
tiam verò exteriorem notat, dicens, *Et pulchritudo.* Christus enim in suo sacrificio immũditias etiam corporales expellit: qui in conspectu suo confessio nem,& pulchritudinem requirit. Quod ideo dicitur ad excludendum immunditias, quas gentiles in cultu idolorum faciebant sicut in sacris Priapi, vi ri,& mulieres incedebant nudi:& faciebãt aliquas vilitates, quas hodiè etiam meretrices facere erubescunt. Similiter & in cultu legis antiquæ multæ immunditiæ corporales includebantur: vt puta ibi iuxta altarè occidebantur animalia: quorũ sanguine altare aspergebãtur : & aliquando populus. Ibi etiam propter sanguinem occisorum animalium congregabatur magna muscarum multitudo : fætor erat,& multiplex immũditia. Christus in sacrificio nouæ legis non solum puritatẽ interioris cõscientiæ requirit : quæ per confessionẽ acquiritur: sed etiam exteriorem pulchritudinem. Vnde in sacrificio Christi nullus actus inhonestus exercetur: nulla turpitudo animalium ibi adducitur : nullus animalis sanguis ibi spargitur: sed ibi sub specieb⁹ panis,& vini eius corpus , & sanguis pulcherrimè, & mundissimè consecratur. Et hoc est obsequium dignè Christo debitum, ad altare ei ministrare cũ munditia mentis , quàm inducit debita confessio , & corporis , quàm continet debita corporis munditia,& pulchritudo. Et hoc est, quod ait, *Con-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

fessio, quo ad primum: & *Pulchritudo in conspectu eius*, quo ad secundum. Et quòd tantã pulchritudinem requirat hoc sacramentum, subdit dicẽs. *Sanctimonia, & magnificentia.* Sanctimonia, quod idẽ est quod sanctitas: quia in hostia consecrata Christus continent: qui est sanctus sanctorum, omnes alias sanctificans. Ibi est magnificẽtia: quia ibi est Christus verus Deus, quo nihil maius cogitari potest. Hoc idem replicat Psal. notanter, dicens, *Confessio, & magnificentia in conspectu eius*, &c. Quis dicatur pulcher, vide vers. 7. 39. Et aduerte, quòd meritò Christus in hoc nouæ legis sacramento dicitur magnificentia. Sicut enim magnificus dicitur magna faciẽs: sic & magnificentia magnorum factio. Si autem hoc sacramentũ cõsideres: videbis in ipso magna fieri, vt puta, q̃ ad verbũ sacerdotis panis fit corpus Christi, & vinum sanguis, quòd idem corpus Christi in diuersis locis continetur: quòd Christus totus in tota hostia existens ad diuisionem hostiæ non diuiditur: & similia. Istum versum exponens Hugo ait, *Cõfessio, & pulchritudo in cõspectu eius.* Cuius eius? Certè speciosi forma præ filiis hominum: ipsius, in quẽ desiderãt angeli prospicere. Audis cui places, ama vnde placeas: ama confessionem, ob quam amaris: ama confessionẽ, si affectas decorẽ. Cõfessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo: habes vtrũque. Confessionem inquit, & decorem induisti. Et confessio, & pulchritudo in conspectu eius. Reuera vbi cõfessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione purgantur: si bona sunt, cõfessione commẽdantur. Cum mala tua cõfiteris, sacrificium Deo spiritus contribulatus: cum dei beneficia confiteris, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum ornamentum animæ confessio: quæ & peccatorem purgat, & iustum redit puriorem. Absque confessione, iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tãquam qui non est, perit confessio. Confessio igitur est peccatoris vita, iusti gloria. Et si necessaria sit peccatori: tamen iustũ decet. Denique rectos decet laudatio. Sericum, & purpura, & cincturarum fucus decorẽ habent: sed non præbent. Quicquid tale applices corpori, exponit speciem suam, nõ deponit: secum demiq; tollit, cum tollitur. Ipse quippe decor, qui cum veste induitur, & cum veste deponitur: vestis quippe proculdubio est talis decor non vestiti. Ille igitur est verus, propriúsque cuiusq; rei decor, qui nulla interiacẽte materia, per se inest. O quàm decenti robore genas suffundit ingenitæ gẽma pudoris: nec inferioris insigne decoris disciplina præfertur! O quàm competentem reddit omnem corporis statum disciplina! Cernicẽ submittit, ponit supercilia, componit vultũ, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frænat, irã sedat, formam incessum.

Eucharistia dicitur magnificentia.

Hugo.

Confessio pulchritudinem habet & decorem.

Disciplinam totũ corpus ornat.

1648 Afferte domino patriæ gentiũ: afferte domino gloriã, & honorẽ: afferte domino gloriam nomini eius.

Hæc est secunda pars: in qua inuitat subditos ad Christi laudem. Et primò ipsos ad Christi præconium inducit: secundò ad rationem multiplicẽ adducit: ibi, *Commoueatur.* Prima in duas: quia primò Christi obsequium imponit: secundò obsequij modum exponit: ibi: *Tollite hostias.* Quantum ad primum sciendum, quòd Psalmista præuidit gẽtes Christi fidem recepturas ad prædicationem Apostolorum: Et tales ad honorem inuitat, dicens, *Afferte domino*, scilicet, Iesu Christo, *Patriæ gẽtium*, scilicet, ad fidem conuersarum. Sed quid domino debeãt offerre, subdit. *Afferte domino gloriũ, & honorẽ.* Vbi notandum, quòd secundum Philosophũ: differt honor à gloria sicut superi' ab inferiori, quòd omnis, qui alteri offert gloriam, ei etiam offert honorem, & non econtrario. Vnde dicit, quòd honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniũ virtutis eius etiam si fiat secretò, vel corã paucis. Sed gloria dicitur, quando talis reuerentia fit publicè, & coram multis. Ex hoc igitur vult ostẽdere Psalmista, quòd cõuersis ad fidem non sufficit honorare Christum in corde, & secretò, vel ipsum confiteri: sed etiam oportet ipsum in publico, & apertè cõfiteri. Vt puta, si quis ab infidelibus captus, & ad Christum negãdum inductus: si Christi fidem teneat corde, sed ne moriatur, ipsum neget ore: hoc non ei sufficit, sed peccaret mortaliter: vide suprà vers. 458. Vult ergo Psalmista, quòd non solum honorem Christo exhibeamus, sed etiam gloriam: vt ipsum publicè cõfiteamur. Vnde ad maiorẽ huius expressionem, exhibitionem gloriæ replicat, dicens. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Vel aliter. Afferre gloriã nomini alicuius, est ostendere, quòd significatum nominis de illo verificetur. Sicut si quis vocatur Ioãnes: glorificare illum de illo nomine, est ostendere quòd significatum huius nominis, quòd est gratia, realiter sit in illo. Sic dare gloriam nomini Christi quòd est Iesus, cuius significatum est saluator: est ostendere realiter ipsum esse saluatorem. Quòd ille solum facit, qui se operibus disponit vt saluetur per ipsum. Nã peccãs facto, negat ipsum esse saluatorem. Et sic non dat gloriã nomini eius. Vocare enim aliquẽ dominũ, & nõ facere, quæ dicit, est nomini ei' inferre opprobriũ, sicut dicebat Christus. Quid vocatis me, domine, domine: & non facitis, quæ dico? Vel aliter, ille offert gloriã nomini Christi: qui omnia, quæ facit, facit ad eius honorẽ: sic q̃ de suis bonis operibus non quærit gloriam propriam, sed Christi. vide suprà vers. 412. 502.

Philo. 1. Ethi.

Honor quid sit, et quid gloria.

Gloria dari nomini alicuius quid est.

Hostia dicitur Eucharistia.

Luc. 9.

Tollite hostias, & introite in atria eius: adorate dñm in atrio sancto eius. 1649

Hic ostendit quomodo gentes Christum debẽt honorare. Quia nõ solum verbis, sed rebus: & non solum exterioribus, sed seipsis: vt quilibet seipsum primò offerat Deo, & consequẽter sua. Nihil enim proficit Deo offerre sua temporalia bona, & non seipsum. Quia secundum Greg. lib. 19. moral. c. 12. Manens in peccato, & sua amãre Dei distribuens: sua quidẽ dat Deo, sed seipsum diabolo. Oportet ergo, quòd primò quis seipsum Deo offerat hostiã viuam, id est, non peccato mortuam: vt dicit Apostolus, Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuẽtem Deo placentem, &c. Quid autem sit seipsum offerre hostiã viuam, vide suprà vers. 411. Et de talibus hostiis hic loquitur Psal. gentibus conuersis, *Tollite hostias.* Quãdo autẽ quis primò se obtulerit Deo: tũc secura sua potest offerre. Vel per hostias intelligit sacramẽtũ eucharistiæ: in quo Christus honoratur, q̃n dignè celebratur, & sumitur. Nec mireris, si illud sacramẽtũ hostias dicit in plurali: quia quãuis sit vnũ sacramẽtũ, & nõ plura: tamẽ duabus distinctis cõsecrationib' cõsecratur: quarũ vna aliã nõ expectat. De isto ergo sacramẽto ait. *Tollite hostias.* i. recipite dignè istud sacramẽtũ. *Et introite in atria eius.* Quia mul

Gregor. Nota.

Rom. 12.

multotiens scriptura mentionem de atriis domini facit: ideo notãdum, quòd atrium in scriptura duo maximè significat, scilicet, ecclesiam militãtem, & ecclesiam triumphantem. Primò ergo atrium dicitur ecclesia militans. Atrium enim dicitur ampla domus & spaciosa. Et sic est ecclesia, quæ per totum orbem est diffusa. Et in isto atrio benedicendus est Deus. Psalmo 133. Ecce nunc Benedicite dominum omnes serui, &c. Et attẽde, quòd dicit, qui statis: quia solũ in atriis ecclesiæ Deum laudãt qui stant: non qui iacent. Stãt autem boni: sed mali iacent: vt ostendit Petrus Ra. super illo verbo, Matth. 8. Domine, puer meus iacet in domo, &c. dicens. Qui vocat dominum suũ, fatetur fideliter seruitutem. Quomodo hic, qui sic agnoscit dominum, puerum suum ausus est profiteri: quasi nesciens serui peculium ad dominum pertinere? Aut ignorat communia, qui tam profunda mysteria docet, dicens, Puer meus: sed meum dico, quia iacet. Si tuus esset, domine, nõ iaceret: sed staret. Ecce inquit benedicite dominũ omnes serui domini, qui statis in domo domini in atriis. Istud est atrium ecclesiæ, in quo peccata nostra debemus confiteri. Psal. 99. Introite portas eius in confessione: atria eius in hymnis: confitemini illi. In isto atrio verbum Dei debet prædicari. Hiere. 26. Sta in atrio domus domini: & loqueris ad eos omnes sermones meos, quos mandauero tibi. Secundum est atrium triumphantis ecclesiæ. Psalm. 83. Quàm dilecta tabernacula tua, domine: cõcupiscit, & deficit anima mea in atriis domini, vide ibi. In isto atrio gloriæ est æternitas sine fine Psal. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. 3. Reg. 7. Fecit Salomon atrium maius rotundũ. Figura enim sphærica principio caret, & fine. Ibi est obumbratio ab omni iniquitatis ardore, Exod. 40. Circundabis atrium tentoriis: quia ibi sub vmbra aliarum Dei sancti protegũtur. Vnde Ezech. 10. Nubes impleuit atrium interius. Ibi est clarus splendor gloriæ. Ezech. 10. Atrium repletum est splendore gloriæ domini. Ad propositũ de istis duobus atriis hic loquitur Psal. Primò de atrio ecclesiæ militãntis, dicens, *Tollite hostias & introite in atria eius*, id est, in ecclesia militãte: extrà quàm nullum verum sit sacrificium. Et ne mireris, si ecclesiam atria dicat in plurali, quia quãuis vna sit ecclesia catholica generalis: plures tamẽ particulares sunt ecclesiæ, vt ecclesia Constãtinopolitana, Rauennensis, &c. Et de atrio triumphantis ecclesiæ, subdit, *Adorate dominũ in atrio sancto eius* id est, adorate Christum, qui est in atrio gloriæ, ad dexteram patris collocatus.

Atriũ est ecclesia militans.

Atriũ est gloria aeterna.

1650 Commoueatur à facie eius vniuersa terra: dicite in gentibus, quia dominus regnauit.

Hìc adducit rationem, & motiuum præconij Christi. Et primò adducit rationem: secundò ostendit fidelium exultationem: ibi, *Lætentur cæli.* Laudem enim & præconium meruit Christus ratione suæ passionis, & resurrectionis: propter quæ gentes ad fidem sunt conuersæ. Et ideo primò ponit eius passionem, & resurrectionem: secundò mũdi conuersionem: ibi, *Etenim correxit.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christum esse verùm Deum ostendit omnis creatura in eius passione tam cælestis, quàm terrestris. Nam sol per totum orbem obscuratus est: Petræ scissæ sunt, terræ motus factus est. Quibus visis, magna multitudo conuersa est ad Christum. Et hoc est quod dicitur Luc. 23. quòd omnis turba, quæ simul aderat ad spectaculũ istud, videntes, quæ fiebant, percutientes pectora sua, reuertebantur. Et per consequens ex istis signis cognouerunt Christum verum Deum esse: & sic verum regem, & dominum. De istis autem signis in Christi morte factis Psalmista solùm ponit hic terræ motũ, dicens. *Cõmoueatur à facie eius vniuersa terra*, id est, tempore eius passionis cõmouebitur. Ex qua cõmotione fuit cognitus verus rex, ideo subditur, *dicite*, id est, dicent in nationibus: *quia dominus regnauit.* Vel per terram intellige gentes, quæ ad Christi fidem fuerunt cõmotæ omissa idololatria: quando audierunt Christum per mortem crucis in sua resurrectione accepisse regnum super omnem creaturam, sicut deducit Apostolus. Factus est obediens vsq; ad mortem: mortẽ autẽ crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, &c. vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c. Et ipse dixit resuscitatus, Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Et quantum ad istum intellectum Psal. loquitur Apostolis & aliis prædicatoribus, dicens, *Dicite in gentibus*, id est, prædicate inter gentes: *quia dominus regnauit* quia, scilicet, meritò suæ passionis in sua resurrectione regnum accepit. Vnde littera Augustini, & Cassiodori hic dicit: quia regnauit à ligno, scilicet, crucis. Et hoc est, quod in hymno cãtat ecclesia. Impleta sunt, quæ cõcinit Dauid fidelis carmine: dicendo nationibus, regnauit à ligno Deus. Dicat ergo Psalmus Apostolis, *dicite in gentibus, quia dominus regnauit.* Et quid ad hoc sequitur, scilicet, gentium conuersio, quia *commoueatur*, id est, ex hoc commouebitur *à facie eius vniuersa terra*, id est, gentes, quæ per vniuersam terram habitabunt. Et nota, quòd triplex est commotio, qua commota est terra, id est, gentes à facie Christi. Prima est commotio conuersionis peccatorum. Magna quippe est commotio, quando peccator per pœnitentiam cõmutatur: de idololatria ad fidem, de vitiis ad virtutem, & de filio perditionis, & diaboli fit filius saluationis, & Dei. Et isto modo commotæ sunt gẽtes ad prædicationem Apostolorum. Et de ista commotione dicitur Psalm. 28. Vox domini concutientis desertum: & commouebit dominus desertum Cades, vbi desertum vocat gẽtes: quæ sine Deo, sine lege, sine prophetis fuerũt. Et dicuntur desertum Cades. Cades enim ad literam est ille locus, vbi de petra per Moysen data est aqua populo. Et quod ad literam ibi factum fuit: hoc factum est spiritualiter in ecclesia: quando ad prædicationem apostolorum, dura gentilium corda sunt ad fidem conuersa: quæ aquas viuas gratiæ emanant. Gentiles ergo dominus commouet, vt agricola commouet sterilem terram vt fructificet: sic & corda gentilium sunt commota: vt fructum pœnitentiæ afferant: & aquam fidei, & salutaris sapientiæ effundant. Vnde Psal. 59. Commouisti terram, scilicet, ab idololatria: & conturbasti eam, scilicet per pœnitentiã. Secunda est commotio eruditionis subditorum. Nónne magna est commotio: quando quis de ignorantia mutatur ad sapientiam, de falsitate ad veritatẽ, de tenebris ad lucẽ? Christus autem ista commotione multos commouit docendo: ex quo laudandus erat, sed ingrati Iudæi ex hoc ipsum diffamare credentes, ipsum accusabant Pilato, dicentes. Commouit populum docens vniuersam Iudæam à Galilea vsque huc.

Cõmotio multiplex

Cades.

Luc. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc. Et sic ipsum diffamare volentes laudabát. Vn A de Beda ibidem dicit. His autem verbis, dicit, Cómouit populum docens, &c. non illum, sed seipsos accusans. Docuisse enim populum, & à pristini tẽporis ignorantia docendo commouisse: talique actu totam terram promissionis perlustrasse: non criminis, sed maximum est signum virtutis. Et per talem commotionem doctrinæ idololatriam amouit à populo. Esa 19. Commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius. Tertia est commotio admirationis de notorum. Sic enim deuoti videntes Christi mirabilia, quæ capere non sufficiunt, admiratione commouebuntur. Matt. 21. Cum intrasset Iesus Hierusalem cõmota est vniuersa ciuitas, &c. Vbi
Chrysost. Chrysostomus ait, Meritò autem omnes commouebantur ad introitum Christi: videntes rem tam mirabilem. Homo laudabatur quasi Deus: sed Deus laudabatur in homine. Puto autem, quòd nec ipsi, qui laudabant, sciebant, quòd laudabát: sed spiritus subitò ingressus in eos veritatis verba suadebat. Consimiliter ad spectaculum Pauli, vt dicitur Actuum 21. Commota est ciuitas tota, & facta est concursio populi. Prædictis ergo tribus modis cõmota est terra prædicãtibus Apostolis, quòd dominus Iesus Christus regnauit à ligno.

1651 Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur: iudicabit populos in æquitate.

Hic ostendit mundi correctionem. Antè enim aduentum Christi, & eius passionem, & resurrectionem totus orbis idololatria plenus erat: excepto populo Israël: qui tamen etiam multotiẽs idolatrabat. Sed postquam Christus resurrexit, & Apostoli veritatem fidei per totum orbem prædicauerunt: gentes, quæ habitabant in orbe, ab errore correctæ fuerunt. Et hoc præuidens Psalmista ait. *Etenim correxit orbem terræ*, scilicet, ab idololatria. Et ipsum corrigendo tanta firmitate fidẽ fundauit in eis, vt ab illa amplius euelli non possint, quod satis in martyribus fuit manifestũ: quia nec blandis, vel asperis, non verberibus, nec etiã ipsa D morte ab ipsa Christi fide poterãt separari. Et hoc
Iudicij differentia. est quod subdit, *Qui non commouebitur*, scilicet, à veritate fidei. *Iudicabit populos in æquitate.* Hoc potest intelligi de iudicio discretionis: quòd à tempore Christi incepit: quia per prædicationem Christi, & eius prædicatorum aliqui cõuersi sunt ad fidẽ: aliis in infidelitatem demissis iusto Dei iudicio, licèt nobis occulto. Deus enim ab æterno elegit, quos voluit: alios dimisit, quos non elegit. Omnes autem
Iudicare in æquitate. electos ab ipso per prædicationem fidei cõuertit: & sic ipsos ab aliis diuisit. Quid est ergo dicere, *iudicabit populos in æquitate*: nisi secundum æquitatẽ, & iustitiam æternam, per quam aliquos elegit, & aliquos non. Ipse secundum illam iustitiam illos iudicabit, id est, discernet, & diuidet ab inuicem bonos conuertendo, malis omissis. Vel etiam hoc potest intelligi de iudicio finali: in quo iustè vnicuique dabit secundum opera sua. Et hic nota æquiuocationem commotionis. Prius enim dixit, *Commouebitur à facie eius vniuersa terra*: nunc autem dicit, quòd *correxit orbem terræ, qui non commouebitur*. Sed prima est commotio de malo ad bonum; qua totam terram commouit, scilicet, ab idololatria ad fidem. Secunda est commotio de bono ad malum: quam in suis electis non permittit: vt commoueantur à fide ad idololátriam, de qua nunc dicit: quòd orbis terræ non commouebitur. Supra istam partem quę dicit. *Etenim correxit orbem* *Corrigens animam multis vtilis vt his carere debet.* *terræ*, &c. notandum, quòd correctio ad hoc, vt sit vtilis, & virtuosa, requirit maximè, quòd corrigens ab aliquibus vitiis sit immunis. Primò à cupiditate gloriæ, quia corrector vitiorum laudes populares quærere nõ debet. Vnde dicit Seneca epistola 52. *Seneca.* Quid turpius est philosophia, captante clamores? Nunquid æger laudat medicum secantem? Vult dicere, quòd, sicut æger, quãdo secatur, tũc non laudat medicum suum: sic ille, qui corripitur, tũc non laudat correctorem suum, & ideo hoc corrector quærere nõ debet. Vnde subdit notabile verbum,
B Quid lætaris, quòd ab hominibus his laudatus es? quos non potes ipse laudare? Non ergo ex correctione laudes quærat humanas, sed Dei gratiam & consequenter amicitiam correcti. Vnde Prouerb. 28. Qui corripit hominẽ, gratiam postèa inueniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit. Secundò à cõformitate malitiæ: ne scilicet, corripiens sit in eodem vitio, de quo corripit alium. Sicut enim dicit Isidorus in de summo *Isidorus.* bono: non debet vitia corrigere aliena, qui adhuc vitiorum contagiis seruit. Improbum est enim arguere in alio: quòd quis adhuc deprehendit in seipso. Et hoc est quòd dicitur Eccl. 11. Cum interrogaueris corripe iustè: quia prius seipsum discu-
C tiendo debet interrogare conscientiam suam: & cum se ab eodem vitio mundum inuenerit: tunc proximũ arguere, & corrigere debet. Tertiò à tempestate iracundiæ. Hoc enim vitium maximè in correctione est fugiendum. Vnde Augustinus su- *Augustin.* per epistolam ad Galatas dicit. Quicquid reo duxerit puniendum impetus iræ, non est charitatis. Corrigendum dilige: & dic quicquid volueris. Et *Greg. lib. 26. mor. c. 36.* Grego. dicit, Omnis, per quẽ necesse est aliena vitia corrigi, semetipsum prius solerter debet intueri: ne, dum aliorum culpas corrigendo vlciscitur, ipse vlciscendi furore superetur. Plerumque enim mentem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas vastat. Et, dum quasi sæuit zelo rectitudinis, rabiditas
D replet furoris: iustéque se facere existimat, quicquid ira nequiter dictat. Ad hoc autem Valerius *Differ vindictã, donec trãseat ira.* multa adducit exẽpla lib. 4. cap. 1. Et inter cætera ponit exẽplum de Archyta Tarẽtino, qui dum sub Pythagora magno labore, longóque tempore sõli *Exemplũ.* dum opus doctrinæ complexus fuisset: postquam in patriam suam fuisset reuersus, rura sua reuiscere cepit: & animaduertit negligentia sui villici corrupta, perditáq. Intuẽtíq; malè meritũ villicũ, inquit, Sumpsissem à te, inquit, supplicium, nisi tibi iratus essem. Maluit enim impunitum dimittere, quã propter iram grauius iusto punire. Aliud exemplum *Exemplũ.* ponit Platonis, qui, cùm versus delictum serui vehementius exarsisset, veritus ne ipse modum vih-
E dictæ respicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans, si iratus in correctione excessisset: vt parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur. Ex quibus omnibus patet, quòd débita correctio ab iracundia debet esse aliena. Propter quod dicitur Hier. 10. Corripe me, domine: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo: ne fortè ad nihilum redigas me. Et psal. 6. Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Quarto à præsumptione superbię. Sẽper enim corrigẽs cogitare debet, quòd in

August. Nota bene. in simili cadere potest. Vnde Augustinus 2. lib. de A sermone domini in monte, dicit. Cogitemus, cum aliquem nos necessitas corrigere cogit, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus: cogitemus nos homines esse, & hoc potuisse habere: aut est tale, quod habuimus iam, aut habemus. Et tunc tangat memoria, quid sit nostra miseria, nostra fragilitas, vt illam correctionem non odium, sed misericordia præcedat. Et hoc est, quod hortabatur A-
1. Thess. 5. postolus, dicẽs, Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Quintò ab adulationis malignitate: quia corrigens reum palpare non debet: sed ei vicium suum aperire. Quia tales adulatores magis vitia fouẽt, quàm corrigant. Vn-
B de Eccl. 19. Est correctio mendax in ira contumelioſi: & iudicium, quod non probatur esse bonum.
Nullus debet iudicare ante quã sciat veritatẽ. Sextò à cæcitate ignorantiæ. Quia prius quisq; veritatem cognoscere debet, quàm ad correctionem procedat: & non omni credere verbo. Primò præmittit cognitionem: & consequenter addit correctionem, dicens, Secundum scientiam vestram, &
Iob. 13. ego noui: audite ergo correctiones meas: & iudicium labiorum meorum attendite.

1652 Lætẽtur cœli, & exultet terra: commoueatur mare, & plenitudo eius, gaudebũt cãpi, & oĩa, quę in eis sunt. C

Hic ponitur fidelium exultatio. Omnis enim creatura tam cœlestis quàm terrestris exultationẽ de Christo recipit, tam sensibilis, quàm insensibilis. Et tria facit: quia primò ostendit exultationem
Exultabit omnis creatura ad præsentiã Christi. sensibilium, secũdò insensibilium: ibi, *Tunc exultabunt*, tertiò Dei iustum iudicium, ibi, *Iudicabit*. Quo ad primum sciendum, quòd creaturæ rationales sunt duæ, scilicet, angeli, & homines: & vtraque in aduentu Christi exultauerunt. Angeli enim lætati
Luce 2. sunt, vnde in Christi natiuitate cantauerunt canticum lætitię, dicentes, Gloria in altissimis Deo, &c. Et quantũ ad hoc ait, *Lætentur cœli*, id est, ciues cœlestes. Quãtum verò ad homines subdit, *Et exultet terra*, i. homines de terra creati. Vel terra, id est, D principes terræ. Quod fuit adimpletum, quãdo illi tres principes terræ, scilicet, tres reges Magi venerunt ab oriente adorare dominũ Iesum Christum:
Matth. 2. qui ipsum videntes gaudium magnum habuerunt: imò etiam videntes stellam, quæ ipsos perducebat ad Christum. Videntes stellam gauisi sunt gaudio magno valde. Et etiam gentes gauisæ sunt de eius
Act. 13. aduentu ad prædicationem Apostolorum. De quibus dicitur, Audientes gentes, gauisæ sunt: & glorificabant verbum Dei. Gentes autem per mare significantur: vt sæpius dictum est superius: quia peccatis inuolutæ erant amarè, vide suprà versic. 1509. 1524. De gentibus sub nomine maris dicit, E *Commoueatur mare, & plenitudo eius*, quod dicit ad significandum multitudinem gentium, quæ fidem Christi acceperunt. Et etiam plebes Iudæorũ sunt gauisæ, scilicet, vidẽtes mirabilia opera Christi: vt
Matt. 14. puta quando in campis desertis saturauit quinque milia hominum ex quinque panibus. Et hoc est q̃ ait, *Gaudebunt campi*. Locus enim ille, vbi miraculũ fecit, gaudebat: quia erat ibi herba multa: sicut dicimus, quod pratum ridet, quãdo floret. Erat enim fœnum multum in loco Quod significans Psal. dicit, *Gaudebunt campi*. Et nõ solùm campi illi gaudebant: sed multo fortius homines qui erãt in eis. Et de hoc subdit, quòd non solum campi gaudebunt ad præsentiam Christi: sed etiam omnia quæ in eis sunt. Quia (sicut dicitur Lucæ 13.) omnis populus gaudebat in omnibus, quæ gloriosè fiebant ab eo. Vel aliter. Ad literam exultauerunt cœli in Christi natiuitate, vnde & stellam nouam ex lætitia miserunt in mundum. *Exultauit terra*, id est, habitantes in ea. Exultauit mare, quando Christo reuerentiam exhibuit, vt se sub pedibus eius conculcabilem præberet. Exultauerunt campi, quando pastores, qui erant in campis super gregem suum vigilantes, Christum natum gaudentes adorauerunt. De quibus dicitur, quòd reuersi sunt laudantes, & *Luc. 2.* glorificantes Deum.

Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ à facie domini, quia venit, quoniam venit iudicare terram. 1653

Hic agit de exultatione insensibilium. Quamuis enim insensibilia propriè exultare non possint: tamen metaphoricè exultare dicuntur, quando hominibus causam præbent exultationis. Hoc autem tunc fuit impletum, quando in aduentu Christi in Hierusalem, scilicet, in die palmarũ turba populi cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via antè Christum ex lætitia clamantes, & dicentes.
Matt. 21. Osanna filio Dauid &c. Illa enim arborũ prostratio fiebat in signum reuerẽtiæ, & exultationis. Nec mireris, quia dicit, *Omnia ligna syluarum*, quia cõsuetudo est scripturæ accipere partem pro toto, & totũ pro parte. Et hoc *à facie domini*: quia antè Chri- *Arborum ramos quare Christo prosternebãt pueri.* sti faciem ramos arborum prosternebãt. Sed causam, quare ligna syluarum prosternebãt, subdit, dicens, *Quia venit*. Venit enim tũc Christus Hierusalem ad duo, scilicet, ad mortẽ crucis pro nobis tolerãdam, & ad sacerdotum, & Pharisæorum hypocrisin, & malitiã iudicandam. Venit ergo tunc primò Hierusalem ad mortem tolerãdam pro nobis. Propter quod spiritusancto inspirati, & moti pueri Hebræorum ligna syluarum ei prosternebant in via dicentes, Osanna filio Dauid. Et ille honor exhibitus Christo ab infantibus in ramis arborum, & clamoribus populorũ fuit maior, quã honor exhibitus ab angelis in natiuitate ecãtantibus, Gloria in excelsis Deo, &c. Vide suprà ver. 84. Quantũ ergo ad ſtã partẽ dicit. *Tũc exaltabunt omnia ligna syluarũ à facie domini: quia venit*. s. pro nobis pati. Secundò venit tunc ad reprehendendã hypocrisin, & malitiã sacerdotũ, scribarũ, & Pharisæorum. Nusquam enim legimus tam clarè, & diffusè Christum reprehendisse illos, sicut in illo aduentu fecit, sicut apparet Matth. 23. Quia tũc pluries & pluries ait illis, Væ vobis, scribæ, & Pharisæi, hypocritæ, q̃ claditis regnũ cœlorũ ante homines, &c. Væ vobis &c. qui circuitis mare, & aridã, &c. Vę vobis scribæ, & Pharisæi, qui similes estis sepulchris dealbatis, &c. Ex quibus omnibus expresè patet, q̃ tũc Christus ipsos malos iudicauit, & discreuit bones à malis. Et ideo pueri Hebræorum hoc spiritu sancto inspirati præuidentes, & ipsum verum iudicem futurum cognoscentes, ei honorem exhibentes, ligna syluarum prosternebãt in via. Et istam causam secundam allegat Psal. dicens, *Quoniam venit iudicare terram*, ideſt, terrenos sacerdotes, Pharisęos, & scribas, scilicet, iudicio discretionis: ostendens illos à bonis esse discretos, & separatos. Vel aliter, Ex hoc vult ostẽdere, quòd gentiles exultauerũt per Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ligna syluarū eāq; gentiles.

sti aduentum. Antequam enim Christus veniret, gentiles erant ligna syluarum, nullis vsibus seruiētia: sed post Christi aduentum fuerunt facta ligna domus ecclesiæ. O quàm magnum lignum fuit in ecclesia Dei Beatus Gregorius, Ambro. Augustinus & Hieron. qui exultauerunt ad fidem conuersi? *Quia dominus venit*, scilicet, ad eos per prędicationē Apostolorum. Et istum intellectum habet glo. dicens, *Exultabunt omnia ligna syluarum*. i. pagani, qui olim erant ligna syluarum: sed modo sunt ligna domus Dei abscissa in ædificium ecclesiæ. Exultabunt inquam à facie domini, quia venit primò in ecclesia in nubibus, id est, in Apostolis, & in aliis sanctis prædicatoribus, & impleuit totū orbem, vnde ipse ait, Amodo videbitis filium hominis veniētem in nubibus cœli. Cui aduentui qui credit, exultabit in vltimo aduentu, de quo subdit, *Quoniā venit iudicare terram*. i. venturus est postea iudicare terram, scilicet, viuos, & mortuos. Gentiles enim conuersi ad fidem exultant, quia Christus ad iudicium est venturus: quia tūc sperant beatitudinis duplicem habere stolam, vt ostendit Greg. dicens, Venturū iudicium etsi adhuc oculis non cernimus: iam tamen sperando præuidemus. Omnis autem qui bene viuere incipit, audiens, quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur, hilarescit. Sed quia quædam mala adhuc ex reliquo considerat: hoc ipsum iudicium, de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis, malisque permixtam cōspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe, & timore confundit. Nam, cùm audit, quæ sint regni gaudia, mox mentem lætitia subleuat. Et rursum cum respicit, quæ sint gehennæ tormenta, mox mentem formido perturbat. Sic ergo de gentilibus conuersis ait Psal. *Exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini: quia venit.*

Matt. 26. Iudicium vltimum iusti læti. timent expectant.

Greg. 31 mor. c. 18.

1654 Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

Hic ostendit iustum Christi vltimum iudicium. Istum versum exponunt aliqui de iudicio discretionis dicentes, quòd totum orbem, id est, omnis orbis homines iustè, & verè iudicabit: quia secundum quòd æterna sua iustitia ordinauit, bonos vocabit ad fidē, id est, electos: sed alios in sua infidelitate relinquet. Et in isto iudicio est æquitas: quia est secundum æternam Dei electionem, quæ iustitia est per effectum. Et est veritas, quia eius vocatio nullo modo deuiabit ab ipsius æterna electione. Quamuis ista iustitia, qua istum elegit ab æterno, & non illum, nobis sit incognita. Alij autem, & melius istum versum exponunt de finali iudicio: in quo secundum iustitiam vnicuique dabitur secundum quòd gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Et attende, quòd secūdum gl. per orbem terrarum hic intelligit omnes filios Adam, qui sunt dispersi per totum orbem terrarum. Adam namq; ex quatuor literis componitur, quibus orbis terrarum significatur, scilicet, A, quod apud Græcos dicitur alpha. D, quod dicitur delta. A, quod dicitur alpha. & M, quod dicitur my. Secundum Græcos autē alpha, dicunt Orientem. Delta, Occidentem, Aaron, Aquilonem. Mesembrion, Meridiem. Ita quòd nomen Adam quatuor literas continet, quibus incipiunt quatuor partes principales orbis. Cū igitur dicit, *Iudicabit orbem terræ in æquitate*, generaliter omnem hominem includit secundum Dei æquitatem iudicandum. Scriptura enim sæpè nobis mentionem facit extremi iudicij: vt hīc vitam nostram corrigamus. Quia Christus nobis modò mansuetus apparet, & placabilis: tunc placari non poterit. Et hoc est, quod ait Greg. Tunc iudex districtius exhibet: quod nunc mansuetus iubet. Sic namq; quotidie cōspicimus, quòd magistri pueros elementa literarum blandientes imponunt, sed hæc ab eis sæuientes exigunt: & quæ dant cū mansuetudine, cum verbere exquirunt. Blandè itaque nunc alliciunt eloquij diuini mandata: sed erunt aspera in exactione facienda. Mansueta est modo admonitio vocantis: sed tunc districta ventura est iustitia iudicis. Tunc enim *iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.*

Orbis terrarum significat ipsum Adam.

Christus modo mānsuetus: in iudicio erit seuerus.

Greg. 22. mor. c. 19.

PSAL. XCVI.

Dominus regnauit, exultet terra: 1655
lætentur insulæ multæ.

Hic Psal. talem habet titulum. *Psal. Dauid quando terra ei restituta est.* Titulus iste tangit historiam quæ habetur. 2. Regum 17. quòd Absaló filius Dauid inuasit regnum patris, & accepit dominium eius. Cuius timore Dauid cum suis fugit de Hierusalem. Veruntamen postea habito prælio inter partes, ipse Absalon fugiens sub quadam arbore suspensus per capillos remansit: quo mortuo, Dauid recuperauit regnum suum, & terram: & postea regnauit in pace, & tunc Dauid istum Psal. fecit. Et sic apparet titulus, Psal. *Dauid quando terra ei restituta est*, scilicet, quando regnum suum recuperauit. Veruntamen de ista historia non agit iste Psal. sed de significato historiæ. Vbi sciendum, quòd Dauid Christum significat. Hic inter filios cæteros habuit vnum filium, scilicet, Iudam, qui per Absalon figuratur. Nam Absalon dicitur pax patris, & Iudas pacis osculo tradidit Christum. Iste inuasit terram patris, scilicet, Christi. Nam terra Christi fuit eius caro, vide versi. 193. 396. Hanc terrā Iudas inuasit, quia proditoriè ipsum ad mortem perduxit: & terra, scilicet caro Christi ab ipso fuit ablata: quia caro ab anima fuit separata. Quo facto sicut Absalon suspensus interiit, sic & Iudas laqueo se suspendit. Quo mortuo, sicut terra sua restituta fuit ipsi Dauid: sic, & Iuda suspenso, Christus terram suam, scilicet, carnem resurgendo reassumpsit, & postea regnauit in pace, tanquam verus rex, & omnium iudex, & dominus. Et de hoc agit iste Psal. scilicet ostendens, quòd Christus resurrexit: & in carne reassumpta venturus est ad iudicandum omnes. Iste ergo Psalm. ad literam agit de Christo, non de ipso Dauid. Vnde & Apostolus ad Hebr. 1. inducit literam istius Psal. dictam de Christo dicens, Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit. Et adorent eum omnes angeli Dei. Quæ litera assumpta est de isto Psal. vbi dicitur, *Adorate eum omnes angeli eius.* Nec est multum curandum, si Psal. loquitur angelis in secunda persona dicens, Adorate eum, & Apostolis loquatur in tertia persona dicens, Et adorent: quia Apostoli, & euangelistæ allegantes scripturas veteris testamenti non semper allegabant ipsam de verbo ad verbum: sed sufficiebat eis quandoque capere sententiam: sicut etiam ipse Christus allegans, quod scriptum est Psalmo 40. Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem, non ipsam allegat de verbo ad verbum

Absalon significat Iudam.

Scriptura nō semper allegatur de verbo ad verbū.

Ioan. 13. verbum, sed sentētiam, dicens, Qui manducat panem meum, leuabit contra me calcaneum suum. Sic & in proposito literā istius Psal. dictā de Christo ostendit Apostolus dicens, Et cum iterum introducit, &c. Fuit enim Christus primò introductus in orbem terræ, scilicet, in primo aduentu, sed iterum introducetur in secundo aduentu, quando veniet iudicare viuos, & mortuos. Sic ergo iste Psal. agit de secundo aduentu Christi. Diuiditur ergo Psalmus iste in tres partes, quia ponitur primò Christi generale dominium: secundò Christi aduentus ad iudicium, ibi. *Nubes*, tertiò generalis exultatio fidelium, ibi. *Audiuit & lætata est.* Quantum ad primum notandum, quòd quamuis Christus ab instāti suæ incarnationis fuerit verus Deus, & dominus omnium: tamen vsque ad resurrectionem apparuit humilis, & infirmus, vt seruus, sed postquam resurrexit, apparuit mundo clarè eius dominium: quia tunc subiecit sibi per fidem rēges mundi, & imperatores. Et hoc est, quod resuscitatus ait, Data est mihi omnis potestas, &c. Et hoc est quod ait, *Dominus regnauit*. q. d. dominus Iesus Christus, qui prius infirmus mundo apparuit, qui spretus, & occisus fuit, resurgens regnauit, id est, rex omnium mundo innotuit. Hoc autem eius dominium mūdo manifestatum hominibus causam lætitię intulit: quia, fide mundo per Apostolos prædicata, homines, relictis idolis, verum Deum cognouerunt: & de potestate diaboli sunt liberati. Et hoc est, quod subdit, *Exultet terra*, id est, homines habitantes in terra: quia Christus per suam resurrectionem, & ascēsionem præbuit hominibus ingressum regni cœlestis. Et non solum exultet terra, id est, homines habitantes in terra firma: sed etiam lætentur insulæ multæ: quia etiā multæ insulæ Christi fidem receperunt: vt patet de insulis Cypri, Candiæ, Angliæ, &c. in quibus Christi fides viget, & exultant. Vel per insulas intelligit totius orbis ecclesias: quæ rectè insulis comparantur secundum gl. quia sicut insulæ sunt in medio maris, & fluctibus maris vndique agitantur: sic ecclesiæ sunt in medio tentationum, & circumactantur fluctibus tentationum. Et sicut insula circumstrepentibus fluctibus tunditur, sed non rumpitur: ita ecclesia per totum orbem dilatata, persecutiones infidelium patitur, sed nō vincitur: imo potius tanquàm insula frangit fluctus venientes.

Mat. vlt.

Ecclesia insulis cōparatur.

1656 Nubes, & caligo in circuitu eius: iustitia, & iudiciū correctio sedis eius.

Hic consequenter describitur aduentus Christi ad iudiciū. Et tria facit, quia primò ponūtur Christi iudicantis conditiones, secundò malorum condemnationes, ibi. *Ignis ante ipsum*, tertiò bonorum præmiationes, ibi. *Annunciauerūt*. Quantum ad primum sciendum, quòd à Christi sententia non poterit in iudicio appellari: tum quia Christus iudicē superiorem non habet: tum quia erit iusta, in nullo deuians à iustitia. Et ideo postquàm posuit generale dominium Christi dicens, *Dominus regnauit*, nunc consequenter ponit eius inobliquabilem iustitiam, dicens, *Nubes, &c. iustitia, & iudicium*, &c. Per quę vult inferre, quòd sententia illa erit irreuocabilis, à qua nullus appellare poterit. Et sic primò describit venientis iudicis modum: & consequenter iudicis iustum solium. Quantum ad modū veniendi dicit, *Nubes, & caligo in circuitu eius.* Vbi notandum, quòd eodem modo Christus descendet ad iudicium, quo in cœlum ascendit. Sic enim dixerunt angeli, Quemadmodum vidistis eum ascēdentem in cœlum, sic veniet. Christus autem ascēdens in cœlum, habuit nubes ad obsequium. Sic enim dicitur Act. 1. Videntibus illis, eleuatus est, & nubes suscepit eum. Sic & conformiter ad iudiciū veniens habebit nubes in obsequium. Quia nubes clarissimæ circundabunt eum ad modum cuiusdam throni, in quo iudex quasi sedere videbitur. Vnde ipse dicit, Videbitis filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & claritate. Quod præuidens Psal. ait. *Nubes, & caligo in circuitu eius.* Vel etiam aliter intelligi potest. Per nubes enim, quæ terram irrigant ad fructificandum, desīgnantur Apostoli, & sancti prædicatores, vt supra dictū est versi. 556. 1273. 926. 1084. 1086. Christus autē veniet ad iudicium circundatus Apostolis, & aliis suis sanctis. Vnde Zacha. 14. Veniet dominus Deus meus, & omnes sancti eius cum eo. Et sic erunt nubes in circuitu eius: quia sanctis circundatus descendet. Vel per nubem accipe Christi corpus glorificatum, in quo descendet, vt ab omnibus iudicandis videatur. Omnes istas tres expositiones notat Augustinus in epistola ad Elitum dicēs, Quod autem dicitur quòd dominus in nube veniet: intelligi potest, quòd veniet in ecclesia sua, vel in sanctis eius tanquàm in nube: siue quòd veniet in corpore suo, in quo sedet ad dexterā patris. Credendum enim est, quòd non solùm in eodem corpore, sed etiam in nube venturus est. Quoniam sic veniet, sicut abiit. Nubes autem suscepit eum ab oculis eorum. Et nota, quòd Christus sic in nube descendens iustis apparebit totus clarus, & luminosus: sed malis totus iratus, & caliginosus. Et ista duo notat Psal. dicens, *Nubes in circuitu eius*, scilicet quo ad bonos, *& caligo* quo ad malos. Sequitur, *Iustitia & iudicium correctio sedis eius.* Hic enim per sedem Christi accipit totum orbem cui Christus dominatur. Ex cœlo enim, & terra componitur sedes Christi. Iuxta illud Esa. 66. Cœlum mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorū. Istam sedem iustificabit in iustitia, & iudicio: vt iustitia referatur ad iustam iudicis volūtatem: & iudicium ad actum iudicandi. Tunc enim iustitia conuertetur in iudicium: vt dictum fuit versi. 1522. De sede Christi nota versi. 742. 1453. 1504.

Christus veniet in nubibus.

Christus veniet cū sanctis ad iudicium.

Act. 1.

Ignis ante ipsum præcedet: & in- 1657
flammabit in circuitu inimicos eius.

Hic ponitur malorū condemnatio. Circa quam tria notantur, primò malorum condemnatio, secundò malorum perturbatio, ibi. *Alluxerunt*, tertiò malorum cruciatio, ibi, *Montes.* Quantum ad primum sciendum, quòd in iudicio duplex ignis erit: quorum vnus præcedet iudicem: & alius sequetur. Primus erit ignis conflagrationis, quo scilicet totus mundus comburetur: & sic renouabitur sicut per ignem aurum, & argentum purificatur, & renouatur. Et iste ignis data sententia inflammabit in circuitu inimicos eius, id est, peccatores, qui ab illo igne inuoluentur, & ad ignem inferni sic inuoluti deducentur. Et de isto igne, vide diffusius versicul. 812. Secundus ignis, qui sequetur iudicem, erit ignis inferni, in quem mali mittentur, dicente Christo. Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c. De igne autem inferni qualiter malos cruciat, vide versiculo 1426.

Ignis duplex.

Matt. 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hugo. Istum autem versum exponit Hugo de igne diuini amoris magis mysticè, dicens, *Ignis ante ipsum*, &c. Cum per seipsum visere dignatur Deus animam quærentem se: hoc est signum aduentus eius, quòd, scilicet ignis, id est, ardens desiderium ante ipsum præcedit. Oportet namque, vt sancti desiderij ardor præueniat faciem eius ardere animam, ad quã est ipse venturus: qui omnem cõsumat rubiginem vitiorum, & sic præpararet locum domino. Et scit tunc anima, quàm iuxta est dominus, cùm senserit se illo igne succensam: & dixerit cum propheta, De
Thren.1. excelso misit ignẽ in ossibus meis, & erudiuit me.
Psal.58. Et illud, Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis. Tali animæ suspiranti frequenter, immò sine intermissione oranti, & affectanti semper desiderio cum interdum desideratus ille, qui sic quæritur, miseratus occurrit. Puto illi de propria experientia cõuenire, vt dicat cum
Thren.3. sancto Hiere. Bonus es, domine, sperantibus in te, animæ quærenti te. Vel aliter secundum eundem,
Ignis dicitur Deus. *Ignis ante ipsum præcedet* &c. Ignis, qui Deus est cõsumens quidem, sed non affligit: ardet suauiter: desolatur feliciter. Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic exercitat intima, vt in anima vicem exhibeat vnctionis. Ergo in virtute, quam imitaris, & in amore, quo inflammaris, dominum præsentem intellige. Nam dextera domini facit virtutem. Non autem fit hæc mutatio dexteræ excelsi: nisi in feruore spiritus, & in charitate non ficta:
Psal.38. ita vt dicat, qui huiusmodi est, Concaluit cor meũ intra me.

1658 ## Alluxerunt fulgura eius orbi terrę: vidit, & commota est terra.

Hic ponitur malorum perturbatio. Ad literam enim ante iudicium fient multæ impressiones in aëre, & multæ coruscationes terribiles: quibus homines territi turbabuntur, & maximè mali iudiciũ pertimentes. Et hoc præuidens Psal. dicit, *Alluxerunt fulgura eius orbi terræ.* Et loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinẽ prophetiæ. Sequitur, *Vidit, & commota est terra*, id est, homines habitantes in terra videbunt, & commouebuntur:
Fulgura significant miracula. quia scilicet timore turbabuntur. Vel per fulgura intellige miracula, quæ tunc faciet Antichristus. Quibus visis, terra, id est, terreni commouebuntur ad ipsum antichristum adorandum. Vel similiter accipi possunt miracula sanctorum apostolorum, & prædicatorum, quæ toti orbi alluxerunt: quibus mota est terra, id est, gentilitas ad Christi fidem recipiendam. Fulgur enim in scriptura significat mi-
Gregor. racula: vt ostendit Greg. 27. moral. c. 8. dicẽs, Quid enim per fulgura nisi miracula sentire debemus?
Psal 17. De quibus per psal. dicitur, Fulgura multiplicabis & cõturbabis eos. Quia visis miraculis gẽtes conuersæ de peccatis suis sunt turbatæ. Qualiter autem commouetur terra à facie Christi, vide versic. 1650. Ad istum intellectum fulgura pro miraculis sanctorum exponit Greg. 30. moral. cap. 3. dicens, Fulgura quippe ex nubibus exeunt: sic mira opera ex sanctis prædicatoribus ostenduntur, qui idcirco nubes vocari debent: quia & corruscant miraculis, & verbis pluunt. Et quia humana corda postquam per prædicationem mota non fuerint istis miraculorum fulgoribus turbantur: propheta attestante, qui ait, Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos. Ac si diceret, Cùm verba prædicationis tuæ non audiunt, per prædicantium mira-

A cula conturbantur. Vnde aliàs scriptum est, In lumine tuo iacula tua ibunt in splendore fulgoris armorum tuorum. Iacula domini in lumine iræ, est verba eius aperta veritate resonare. Sed quia sæpe homines verba vitæ vel intellecta despiciũt: adiunguntur etiam miracula. Vnde illic subditur, In splendore fulgoris armorum tuorum. Fulgor quippe armorum est claritas miraculorum. Armis namque nos tuemur: iaculis aduersa destruimus. Arma ergo cum iaculis sunt miracula cum prædicamentis. Sancti enim prædicatores verbis suis quasi quibusdam iaculis aduersarios feriunt. Armis verò, id est, miraculis seipsos tuẽtur: vt & quã-
B & quantum sint audiendi sonẽt per impetum iaculorum: tum sint reuerendi clarescãt per arma miraculorum. Vnde & alibi dicitur, *Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota est.* &c.

1659 ## Montes sicut cera fluxerunt à facie domini: à facie domini omnis terra.

Hic ponitur malorum cruciatio. Tempore enim iudicij erunt terræ motus magni per mundum: intantum vt etiam montes de suis altitudinibus cadant: sicut cera cadit à facie ignis. Quę omnia peccatoribus, quia iudicium timebunt, ad magnum tormentum vertentur. Sicut dicit Christus, Erunt *Matt.24.* pestilentiæ, fames, & terræmotus per loca. Et subdit, Hæc omnia initia sunt dolorum, scilicet malorum, & peccatorum. Vel per montes intellige su- *Mons significat peccatores* perbos, & altos peccatores: qui humiliabuntur in iudicio à facie furoris domini, sicut cera liquescit à facie ignis. Propriè enim per montes peccatores figurantur, si consideres montis cõditiones. Quoniam, vt docet experientia, mons inferius dilatatur: superius angustatur: exterius illustratur: interius obscuratur. Sic & conformiter peccatores. Primò sicut mons inferius dilatatur: sic & peccatores terrena diligentes, & solum in terrenis affectionem ponentes in istis inferioribus maximè dilatantur. Quoniam, vt docet experientia, quanto quis temporalibus intentus illis magis abun-
D dat: tanto circa illa suus magis dilatatur affectus. Vnde Ambrosius. O diues, nescis quàm pauper *Ambros.* sis: quàm inops tibi videaris, qui te diuitem dicis: quantò plus habueris, tantò amplius requiris: & quanto plus acquisieris, tanto plus affectu indiges. Inflammatur lucro auaritia: non restringi- *Auaritia habitu reuocrescit.* tur. Achab Rex in Israël erat: & pauper Naboth. Ille regni opibus affluebat: hic angusti soli possidebat cespitem. Nihil pauper de possessionibus diuitis concupiuit. Rex autem egere visus est: quia vineam habebat pauperculus vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur: vel qui contentus est suo: an qui concupiuit alienum? Alter scilicet pauper censu videtur: alter affectu. Affectus diues
E egere non nouit. Census abundans auari pectus explere nequit. Hæc ille. Quia igitur diues auarus inferius vt mons dilatatur, vmbram diuitiarum cernens: ideo decipitur: Cui dicitur Iudicum 9. Vmbram montium videns, scilicet, diuitiarum. & hoc errore deceperis. Secundò sicut mons versus sursum semper magis restringitur: sic & affectus peccatoris versus cælestia semper angustatur. cum simul deo & mammonæ seruire non possit. Vbi Hieronym. ait, Mammona sermone Sy- *Hieronym.* riaco diuitiæ nuncupantur. Audiat ergo hoc auarus, qui censetur vocabulo Christiano non posse

posse se simul diuitiis, Christoq; seruire. Si igitur talis sic est arctus, immo nullus in seruitio Dei: sequitur quòd ipse ad modum montis superius angustatur: & ideo mortem incurrit æternam. Exod. 19. Qui tetigerit montem talem, scilicet, per affectum, morte morietur. Tertium patet: quia, sicut mons exterius lucet: sic & peccatores frequenter exterius quo ad famam apud homines claret: quia etiam proximo pauper odiosus erit: amici verò di-
Prou.14. uitum multi. Vnde tales per adulationes aliorum videntur multum lucere. Vnde 1. Mac. 6. Resplenduerunt montes ab eis, scilicet, ab adulatoribus. Quartum patet, quia sicut mons interius lumine caret: quia non habet viam, per quam lumẽ ingre-
B di possit: & peccatores interius diuinæ gratiæ lu- *Isidorus.* mine carẽt. Quia (vt ait Isidorus in synonymis) diuitiæ nunquam sine peccato acquiruntur: ideo ait
Matt.19. Christus. Quàm difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Vnde tales figurantur per montes
2. Reg.1. Gelboë steriles: super quos nec ros descendit, nec pluuia. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia descẽdat super vos, &c. Isti ergo peccatores sunt illi mõ-
Mich.1. tes, qui in iudicio à facie domini fluent, & cadent. Conterentur montes subtus eum. De quibus nunc ait psalm. *Montes sicut cera fluxerunt à facie domini.* Et idem aliis verbis reperit, dicẽs. *A facie domini omnis terra*, scilicet, fluet. Vbi per terram peccatores intelligit. vide suprà versi. 809. 1026.

C 1660 ## Annũciauerũt cœli iustitiam eius: & viderunt omnes populi gloriã ei9.

Hic ostenditur bonorum præmiatio. Ostendit enim primò, quòd iusta est bonorum præmiatio. secundò quòd iusta est malorũ condemnatio. ibi, *Confundantur.* Et stat in hoc ratio: quia veritas fidei annunciata est sufficienter omnibus. Et ideo sicut qui fidem receperunt, iustè præmiantur: sic & nolentes credere, iustè punientur: nec poterunt excusari. Sed quòd veritas fidei sufficienter omnib9 sit publicata, ponit dicens, *Annunciauerunt cœli iustitiã*
Cœli sunt Apostoli & prædicatores. *eius.* Per cœlos intelligit Apostolos, & alios cœlestes prædicatores, de quibus dicitur, Cœli enarrant
D gloriam Dei, Sic quòd in omnem terram exiuit
Psal.18. sonus eorum. Vide hoc suprà versic. 252. Isti cœli annunciauerunt sufficienter iustitiam Dei. Diabolum superare volens, carnem nostram assumpsit: in qua pro nobis passus: tertia die resurrexit gloriosus. Et istos cœlos per totum orbem dilatauit: de quibus dicitur Iob 9. Qui extendit cœlos solus.
Gregor.9 mor.c.4. Quod ad propositum exponit Greg, dicens, Quid enim cœlorum nomine, nisi cœlestis prædicatorum vita significatur? Ipsi cœli, ipsi sol esse memorãtur. Cœli, scilicet, quia intercedendo protegunt: sol autem: quia prædicando verum lumen ostendunt. Extendit ergo cœlos Deus: quia cùm Iudæa ad irã persecutionis infremuit: apostolorum, & prædicatorum vitam dominus in cunctarum gentium co- E 76. In sculptilibus suis ad æmulationem eum prognitione dilatauit. Et dum illa per iudiciũ in mundum captiua dispergitur: isti vbique per gloriam, & honorem tendunt. Angusti quippe cœli fuerant, cùm vna plebs tot egregios prædicatores tenebat. Quis enim gentilium Petrum agnoscere t: si in solius Israëlitici populi prædicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Iudæi ad nostram notitiam persequẽdo transmisissent? Ecce qui iam flagris, & contumeliis ab Israëlitica plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur. Solus ergo dominus cœlos extẽdit, qui secreti mira dispen

A satione cõsilij prædicatores suos, vnde permisit in vna gente opprimi: fecit in mundi cardines inde dilatari. &c. Sic igitur isti cœli per totum orbẽ fuerunt dilatati, vt omnibus gentibus prædicaret gloriam Christi. Et hoc est, quod subditur, *Et viderunt omnes populi gloriam eius*: quia, scilicet, ipsi sufficienter omnibus nationibus prædicauerũt gloriã Christi. Quis ergo infidelis poterit excusari de infidelitate sua? Vel, *viderunt omnes populi gloriam eius*, id est, omnes populi, scilicet iusti, & fideles videbunt gloriam in iudicio: quia cum Christo erũt gloriosi. Propriè enim populus solum significat bonos. vide suprà, versi. 816.

Cõfundantur omnes, qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulachris suis.

Hìc ex prædictis ostendit iustam damnationem 1661
infidelium: quia cœli sufficienter omnibus annunciauerunt Christi iustitiam: sic quòd omnes potuerunt cognoscere Christum verum esse Deum. Merito ergo infideles confundi debent, qui sculptilia, vel simulachra adorant. Ipsa enim idola dicuntur sculptilia, quia ad imaginem alicuius rei fabricata. Et eodem modo dicuntur simulachra, quasi alicui rei similia fabricata. Et si dicas, nõne Christiani
C adorant talia sculptilia, & simulachra? nõne adorant simulachrum Christi, beatæ virginis, & aliorum sanctorum? Respondetur quòd non: quia non adorant tales imagines: sed intantum illas venerantur, inquantum per illas in memoriam reducuntur significatorum. Vnde cum quidam Chri- *Exemplũ.* stianus à pagano reprehẽderetur, quòd simulachrũ Christi adorabat. Respõdit, Non istum Christum: *Idola significant aliqua peccata.* sed Christum adoro per istum. Nota autem hic moraliter quòd simulachra, sculptilia, vel idola sunt multiplicia, quæ significant diuersa peccatorũ genera: vel quòd idola diuersas conditiones habent, quibus diuersa significant peccata. Primò enim simulachra sunt falsæ simulationis & apparẽtiæ. Exterius enim habent effigiem hominis viuentis: sed carẽt corde, & partibus interioribus spiritualibus. Tales sunt simulatores, & hypocritæ: qui exterius adornantur vita gratiæ: sed interius sunt mortui per peccatum. Isti quandoque lapsos sine compassione iudicant, & damnant, vt ipsi ab aliis oditores criminum, & boni iudicentur. De quibus ait Hie- *Hiero.* rony. in quadam epistola, Intus leo: foris agnus, monstrum est velut quædam bestia composita quę chimæra vocatur. Et quia tales frequenter in gradibus ecclesiasticis reperiuntur: ideo de talibus cõ queritur dominus. Posuerunt idolum in domo, in *Hier.32.* qua inuocatum est nomen meum, & polluerunt eam. Ideo de clericis verificatur hodie illud Psal. uocauerunt. Secundò simulachrum vel idolũ materiam habet pretiosam: vt puta sunt aurea, & argentea, lapidibus pretiosis ornata. Et sic significat auaros deditos terrenis. Argentum suum & aurum *Osee 8.* dederunt, & fecerunt sibi idolum vt intereant. Istud est idolum mammonæ, quod auari adorant. Vnde auaritia idolorum seruitus dicitur. ad Eph. 5. vbi ait gloss. Deus auari est nummus: & illum vt Deum adorat & colit. Diligit enim pecuniam plusquàm se: sicut deberet diligere Deum. Quod patet, quia animam suam exponit pro acquirenda

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecunia. Vnde Eccl. 10. Nihil iniquius quàm amare pecuniam, hic enim animam suam venalem habet, hic etiã de pecunia quotidie meditatur. Gen. 42. Contemplati sunt pecuniam in ore. A pecunia sua nunquàm sponte separatur. Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Pecuniæ suæ obedientiam seruat. Eccl. 10. Pecuniæ obédiũt omnia. Et in fine, decepti ad inferna descendunt. Amos 2. Deceperunt eos idola sua, post quæ abierũt. Vnde tales aduertere nolunt quod scribitur Psal. 113. Simulachra gentium argentum, & aurum: os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt &c. Erubescãt ergo, & confundantur, qui adorant lapides: quia nec se, nec alios iuuare possunt.

1662 **Adorate eum omnes angeli eius: audiuit, & lætata est Sion.**

Hic ponitur generalis fidelium exultatio. Et primò ponitur generaliter bonorum gaudium. Secũdò ex hoc infert quoddam corollarium, ibi. *Qui diligitis.* Quantum ad primum nota, quòd tria maximè inducunt subditos, vt lætentur de suo domino, scilicet domini nobilitas, domini æquitas, & domini potestas. Et ideo Psal. ista tria assignat in rege nostro Christo: quæ omnibus sunt causa exultationis. Primò ponit eius nobilitatem, secundò eius iustitiam, & equitatem, ibi. *Et exultauerunt*, tertiò eius excelsam potestatem, ibi. *Quoniam tu dominus.* Quantum ad primum sciendum, quòd ante Christi incarnationem nobilior creatura erat angelica natura: quia inter omnes creaturas rationalis est nobilior irrationali. Rationalis autem creatura erat duplex, scilicet angelica, & humana. Angelica autẽ nobilior erat humana, in cuius signum angeli ab hominibus permittebant se adorari. Sed post Christi aduentum hoc non permiserũt, scientes naturam humanam in Christo super omnẽ naturam angelicam fore exaltatam. Et hinc est, quòd modo angeli hominem Christum adorant. Hanc ergo Christi nobilitatẽ præuidens Psal. super omnes angelos: & per cõsequens super omnem creaturam celsiorem angelis, dicit. *Et adorate eum omnes angeli eius.* i. adorabunt eum omnes angeli. Ad cuius intellectum, vltra illa, quæ dicta sunt de adoratione, versi. 320. est sciendum, quòd triplex est adoratio. Quædã latriæ: & hæc est cultus soli Deo debitus. Quædam est duliæ: & hæc est cultus etiam creaturæ debitus: vtputà honor, qui sit superioribus, & virtuosis. Isto enim modo homines superiores, & maximè virtuosi ab inferioribus adorantur. Vnde & Isaac benedicens filio suo Iacob ait, Adorent te tribus. Esto dominus fratrum tuorum, &c. Quædam verò est adoratio media inter latriam, & duliam: quia inferior latria, & superior dulia: quæ dicitur hyperdulia. Et ista adoratione, quæ est media inter latriã, & duliam, adoranda est Christi humanitas: quæ dicitur hyperdulia. Dulia enim idem est quod seruitus: & componitur cum hyper, quod est supra: inde hyperdulia, scilicet, seruitus, vel reuerentia supra seruitutem puræ creaturæ debitam. Vnde quòd non eadẽ adoratione sit adoranda humanitas Christi cum diuinitate, notat gl. super illo verbo, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, dicens: Videndum est, quid nos iubeat adorare cũ dicit, Adorate scabellum pedum eius. Terram scabellum pedum alibi dicit scriptura dicẽs: Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Ergo nos terram iubet adorare, quia est scabellum pedum eius. Sed alibi dicit scriptura, Dominum tuum adorabis, & illi soli seruies. Sed sciendum est, quòd in Christo terra est, id est, caro, quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est: & de carne virginis Mariæ carnem accepit. Hæc à verbo Dei assumpta sine impietate adoratur à nobis. Quia nemo carnem eius spiritualiter mãducat, nisi eam prius adoret. Non illa dico adoratione, quæ latria est, quæ soli creatori debetur: sed illa, quæ dulia dignior est. Dulia enim adoratio ast, quæ etiam creaturæ exhibetur: quæ duas habet species: vnam quæ indifferenter hominibus: alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur. De qua dicit, Adorate scabellum pedum eius, id est, corpus Christi quod est scabellũ diuinitatis. Per pedes enim indefessa stabilitas diuinitatis accipitur. Sed qui hoc scabellum adorat, non terram intuetur: sed illũ potius, cuius est scabellum, propter quem adorat. Vnde subdit. Quoniam sanctum est. In cuius honore scabellum adorat: quasi non propter se, sed propter ipsum, cuius est scabellum, adorat. Ideo dixit: quoniam sanctum est: & non quoniam sanctum est: vt discernas corpus à diuinitate: etsi in vtroq; sit vna persona. * Et hanc etiã sententiam ponit Magist. lib. 3. dist. 9. in principio. Et ibidem consequenter recitat aliorum opiniones, scilicet, quòd humanitas cum diuinitatẽ vna adoratione sit adoranda: non tamen propter se, sed propter illũ, cui vnita est. Vndè ait, Aliis placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandã: non propter se, sed propter illum cuius scabellũ est, cui est vnita. Nec ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illud est adoranda. Nec qui hoc facit, idololatriæ reus iudicari potest. Sed ista concordari possunt: quia licet adoratio latriæ, & hyperduliæ vna adoratio sit, in substantia: tamen diuersos habent respectus, quibus speciem suo modo diuersificare videntur: quia, scilicet, illa adoratione Deus adoratur propter se: & sic dicitur latria. Sed humanitas Christi adoratur nõ propter se, sed propter Deum, cui vnitur hypostaticè: & sic variat speciem, & dicitur hyperdulia. Sicut vna dilectione substantialiter diligitur finis, & ea, quæ sunt ad finem: sed, quia finis propter se, illa verò propter aliud, ideò differre videntur. Dicit igitur Psalm. de Christo homine. *Adorate eum omnes angeli eius.* Ex prædictis ergo patet, quantæ sit nobilitatis rex noster Christus, quòd non solum homines, sed etiam angeli ipsum adorare iubentur. Et hoc causam lætitiæ ingerit fidelibus eius. Quoniam vt dicitur Eccles. 10. Beata terra, cuius rex nobilis est. Et hoc est quod subdit. *Audiuit, & lætata est Sion.* Sion enim specula interpretatur: & significat ecclesiam, quæ Deum per hdẽ speculatur. Vnde hic glo. *Audiuit Sion*, id est, ecclesia. Quid audiuit? quòd regis sui iustitiam cœli annunciauerunt: quòd viderunt omnes populi gloriam eius: quòd confundentur adoratores idolorũ: quòd angeli Christum adorant. Et inde lætata est.

1663 **Et exultauerũt filiæ Iudæ propter iudicia tua, domine.**

Hic adducit secundam causam lætitiæ, quæ est ex iudiciis iustis sui regis. Cum enim res publica per iustitiam principis gubernetur, & conseruetur (vt deducit Philosophus 5. Ethic.) consequens est, quod

Reuerẽda est Christi humanitas: & qualiter.

Triplex est adoratio.

Gen. 27.

Psal. 98.

Esa. 66.

Matt. 4.

Et istam opin. vide tur ibi ap probare Magister bene insse tus in si- ne dicens per verba Dam. & Aug. ibi adducta. Vnde Aug. cõtra Arrianũ. Perfectã humanitatẽ in Chri sto ideo a- dorat: quia à diuinita te susce pta, & di uinitatiui ta est, vt nec alius, & alium, sed vnum, eundemq; Deum, & hominẽ fi lium Dei esse confi- teor. vnde ait. Si ho- minem à Deo sepa rauerit, ille- ũiquam credo, nec seruio: in- telligo cul tu latriæ. Si quis e- nim pur- purã, vel diadema sacens in- uenit non conabitur adorare. Cui verò rex ea im- dutus fue- rit: pericu lũ mortis incurrit, si eã cum re ge quis cõ temp'erit adorare. Ita Chri sto huma- nitatẽ non solam sed vnitã di- uinitati: si quis con- temp'erit adorare, æternali- ter morie- tur.

Iudicia Dei multa.

Aristot.

quod subditi diligentes rempublicam, lætantur de principis iustitia. Quæ autem sit iustitia Christi. Certè bonis dat præmia: malis autem reddit supplicia. Nam boni finaliter lætantur non solum de præmiatione bonorum, inter quos erunt: verumetiam de punitione malorum, vt patet suprà versi. 130. 131. 404. 522. 858. 937. Et ideo propter istas duas partes iustitiæ vocat in plurali iudicia, dicẽs, *Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua, domine.* Quæ enim sunt filiæ Iudę nisi animæ Christum verum Deum, & hominem confitentes? Nam Iudas cõfessio interpretatur. Vel aliter. Iudicia appellat discretionis. Nem Gentiles videntes iudicia Dei, quibus sunt discreti ab idololatris, recipiẽdo fidẽ, & videntes Dei magnalia, quibus Iudæi sunt excæcati, exultant de sua vocatione, quæ dicitur iudiciũ discretionis. Sic enim & Apostoli, & qui erant filij Iudæorum, audientes quòd gentes receperũt verbum Dei, lętabantur, & magnificabant Deum: vnde Act. 13. dicitur. Audientes autem gentes repletæ sunt gaudio, & magnificabant verbum Dei.

1664 **Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.**

Hic ponitur tertia ratio, quæ est regis potentia. Tanta est enim Christi regis potentia, quòd omnẽ creaturam aliam puram excedit. Excedit enim potentiam omnium hominum, & omniũ dæmonum, atque omnium angelorum. Quantũ ad potentiam hominum, ait, *Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram*, id est, super omnes homines, qui habitant in terra, vel super omnes homines qui de terra sunt creati. Vel hic vult ostendere Christum habere plenam potestatem iudicãdi malos, & bonos: vt per terram intelligat peccatores. Et quantũ ad hoc dicit, *Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram.* Sed per deos intelligat homines iustos, de quibus Psal. 81. Ego dixi, dij estis, &c. Et quantũ ad hoc dicit, *Nimis exaltatus es super omnes deos.* Vel per hoc quod dicit, *Nimis exaltatus es super omnes deos*, vult ostẽdere Christi potestatem generaliter excedere potestatem omnium hominum, dæmonum, & beatorum angelorum: qui omnes (diuersimodè tamen) dij dicuntur, vt fuit dictum versi. 1411. Quòd autem boni angeli dij dicantur, patet: quia Iacob dicit se deum vidisse facie ad faciem: qui solùm angelum Dei vidit. Lex antiqua dicitur per Deũ data Moysi, quæ tamen solum per manus angelorum fuit data. vt patet ver. 1638. Si ergo Christus exaltatus est super omnem terram, & super omnes deos, sequitur, quòd eius potestas excedit omnem potestatem cœli, mundi & inferni. Et hoc est, quod ipse ait, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Quomodo autẽ Christus dicatur multipliciter altissimus. vide versic. 1430. Quomodo propriè dicatur dominus. vide versic. 1633. Quomodo nimis de deo possit dici. vide versi. 1607. 1645. Et attẽde quòd de Christo ait, *Nimis exaltatus es super omnes deos*: quia meritum exaltationis est humilitas. Lucæ 18. Omnis, qui se humiliat, exaltabitur. Et meritum depressionis est superbia, ibidẽ. Omnis, qui se exaltat, humiliabitur. Et ideo quia præmium proportionari debet merito, sic quanto maior est alicuius superbia: maiorem depressionẽ meretur. Sic quanto alicuius est maior humilitas: tanto magis exaltari meretur: vt deducit Gregor. super illo verbo

Potestas Christi o mnẽ alia superat.

Exaltatus est chri stus super omnes ra tione hu militatis.

Superbia cadere fa cit ad ima

Greg 32. mor. c. 8.

Iob. 40. Simul & facies eorum demerge in foueã. dicẽs, Iusto namque iudicio superborũ facies dñs in foueam mergit: quia intẽtionem cordis eorum sese vltra hominem erigẽtem inferius deiicit. Ima enim respicit, cuius facies foueam attẽdit. Et bene de superbis dicitur, quòd eorũ facies in superbiam demerguntur: quia ima petũt, dum superbiẽdo alta sectantur. Et quò magis extollendo se erigunt: eò magis ruendo inferius tendunt. Terrenam quippe gloriam quærunt: & infima sunt, quæ prospiciunt dum superbiendo alta sequũtur. Vnde miro, ac diuerso modo res agitur, vt humiles cœlum petant, dũ se infra deiiciunt: & superbi infima petãt, dum superbiẽdo super cęteros quasi in altioribus extolluntur. Isti se dum despiciunt, cœlestibus immerguntur: illi, dum se erigunt, à superioribus diuiduntur: atque (vt ita dixerim) illi se eleuãtes deprimũt, isti se deprimẽtes eleuãt. Vnde bene de superbiẽtibus per Psalmistam dicitur. Humilians autem pec *Psal. 146* catores vsque ad terrã: quia ea, quæ infrà sunt ambientes: dum ea extolliendo se erigũt, amisso cœlo, quid aliud quam terrã petunt? Quibus hoc ipsum iam nimis cecidisse, est relictis superioribus, ima quęsisse. Rectè ergo facies in foueam demergi perhibentur: quia sequentes infima ad inferni barathrum tendunt. Miro enim iudicio agitur, vt quos hic voluntaria auersio excæcat: illic ab intuitu veri luminis digna supplicij fouea abscondat. Ex quibus apparet, quòd sicut secundum mensuram superbiæ est mensura depressionis: sic consequenter secundum mensuram humilitatis est mensura exaltationis. Cùm igitur Christus in passione se humiliauerit vltra omnẽ creaturam: quid mirum si exaltatus fuit super omnem creaturam? & istam rationem formaliter facit Apostolus ad Phil. 2. dicens, Humiliauit semetipsum, &c. sequitur, propter q9 & Deus exaltauit illum: & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, &c. Et hoc hic notãs Psal. ait, *Nimis*, id est, perfectissimè, *Exaltatus es super omnes deos.* De exaltatione Christi per suam passionem. vide ver. 290.

1665 **Qui diligitis dominum, odite malum: custodit dominus animas sanctorum suorum: de manu peccatoris liberabit eos.**

Hic Psalmista ex prædictis concludit quoddam corollarium. Dictum est enim q9 rex noster Christus est summæ iustitiæ & æquitatis: est & summæ potestatis. Ex quibus sequitur, quòd omnes iustè iudicabit secundum opera: quia iustus, & nullum formidabit: quia præ omnibus potens. Ergo eius iudicium peccatores debent formidare, & iusti lętanter expectare. Ex quibus omnes hortatur Psalmista ad fugiendum peccatum: & ad bonum imitandum. Et hoc Psalmista hic nos hortatur ad tria. primò vt peccatum fugiamus: secundò vt bonum faciamus. ibi, *Lux orta*: tertiò vt in domino confidamus. ibi, *Lætamini.* Quantum ad primum sciẽdum, quòd malũ est duplex, scilicet, culpæ, & pœnæ: sed malum culpæ propriè dicitur malum: quia nullam rationem boni continet. malum autem pœnæ non simpliciter dicitur malum: quia aliquam rationem boni cõtinet: vt puta quia satisfacit pro culpa: purgat mentẽ, reordinat rem depranatam, quam peccatum deordinauerat. Sic igitur propriè solũ peccatum dicitur malum. 15. q. 1. cauenda sunt. vide su-

Malum duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prā versicu.1570. Et de isto malo culpæ ait, *Qui diligitis dominum odite malum*, scilicet, culpæ. Et si dicas, qualis exhortatio est ista: cū contradictionem includat oppositum, scilicet, quòd quis diligat dominum, & non odiat malum? Respondeo dilectio rei est duplex, scilicet, dilectio, qua res diligitur propter se, quæ dicitur fruitio: & dilectio, qua res diligitur propter aliud, quæ dicitur vsus: sicut diligo vinum, nō propter vinū: sed propter me. Dilectio prima Dei cū peccato stare nō potest: de qua procedit argumētū. Sed secūda dilectio Dei sine peccato esse nō potest: qa vtitur Deo: & sic aliqd aliud diligit plusquā deū. Et de ista loquitur Psal. Multi enim desiderant habere gloriā, qui tamē in peccato existunt. Et talibus ait Psal. *Qui diligitis dominū*, scilicet, finaliter habere vobis placatū: odite malū, scilicet, culpæ. Vel si loquatur iustis, q diligūt Deū propter se, & odiūt malū, tunc est sensus. Qui diligitis dominū odite malū, scilicet, perseuerāter. Et ne aliquis se excuset quòd peccatū odire nō potest, quia superatur tētationib⁹ diuersis. Ad hoc respōdet Psal. dicēs, *Custodit dominus animas sanctorū suorū*, scilicet, ne incurrāt tētationē, quā non possint superare, si velint, quia vt dicitur 1. Corin. 10. Fidelis Deus, qui nō patietur vos tētari suprà id, quod potestis: sed faciet cū tentatione prouentū, vt possitis sustinere. Et sic eas custodit, ne per peccatū cadāt in manibus diaboli, nisi liberē velint. Et hoc est quod subditur, *De manu peccatoris*, id est, diaboli, liberauit eos. Et verè Deus custodit animas sanctorum suorum. Vbi nota, quòd præcipuè sex hominum genera custodit Deus sua gratia: Quoniam Deus custodit humiliter se deprimentes. Custodit stabiliter propter se patiētes. Custodit cordialiter se diligentes. Custodit spiritualiter se deprecantes. Custodit fideliter sibi adhærentes. Custodit feliciter ipsum contemplantes. Primum patet: quoniam sicut de puero paruulo dicit gētiorē habemus custodiam: sic & deus de paruulis per humilitatem. Psal. 114. Custodiēs paruulos dominus, humiliatus sum & liberauit me, vbi glo. Custodiens paruulos dominus, id est, humiles, quoniam grandes quærit hęredes: sed Christus paruulos, vnde suos multis doloribus humiliat: qui dolor non est pœnalis, sed salutaris: quem medicus fecādo facit, vnde sequitur, Humiliatus sum: quia flagellat Deus omnē filium, quem recipit. Et liberauit me, quasi dicat, experto crede. Vnde & Greg. super illo verbo Iob 7. Quid faciam tibi, ô custos hominū? dicit, Humilitas nostræ destitutionis ostenditur, cum Deus hominum custos vocatur. Quia si eius nos custod a minimè protegit, ante occulti hostis insidias nostræ solicitudinis oculus dormit: Psal. attestante, qui ait, Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. Per nos namque occidimus: sed nostris resurgere viribus non valemus. Culpa nos voluntatis propriæ strauit: sed pœna culpæ deterius quotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem surgere conatibus nitimur: sed meritorum pondere grauamur. Vnde in figuram quòd dominus humiles custodit dixit ad Iacob, Ego ero custos tuus, quòcunque perrexeris &c. Per Iacob namq; quilibet humilis significatur: quia Iacob, teste scriptura, fuit vir simplex, & humilis erat. De aliis autem membris custodiæ Dei aliàs dicam.

Dilectio dicitur duplex scilicet fruitio & vsus.

Custodit spiritualiter sex genera hominum.

Humilitas deus custodit.

Gregor. 8. mor. c. 21

Psal. 126.

Gen. 28.

Gen. 15.

1666 Lux orta est iusto: & rectis corde lætitia.

Hic hortatur fideles ad bonum faciendum. Vbi sciendum, quòd Christus propriè dicitur lux: de quo Ioā. 1. Erat lux vera, &c. quia habet lucis proprietates, vt dictum fuit versi. 706. Qui idcirco ortus est in mūdum, vt suo exemplo nos ad virtutes, dimissis vitiis, induceret exēplis. Nam vt ait Greg. 1. dialogorum, Redemptor noster per mortale corpus omne, quod gessit, hoc totum in exemplum actionis præbuit, quatenus miro modo eius sequētes vestigia, inoffenso pede præsentis operis vitæ vim carpamus. Et Gregor. 21. mor. cap. 6. dicit, Ad hoc namque dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret: exempla prębēdo accenderet: moriendo redimeret: resurgendo repararet. Natus est ergo Christus, vt nos ad bonū agendum suo exemplo induceret. Et hoc est, quod ad memoriam nos inducens Psalm. ait. *Lux orta est iusto*, id est, lux verbum Dei orta est per carnis susceptionem, Iusto, id est, pro homine suis exemplis faciendo iusto. Cuius lucis ortus te ad bonum faciendum inducit. Vnde de ista luce, quæ sol etiam dicitur, scribitur Psalm. 103. Ortus est sol, scilicet, Christus, & in cubilibus suis collocabuntur, scilicet, recludentur dæmones: & sic exibit homo ad opus, &c. Sed ad quem finem vult te facere bonū: non propter se, sed propter te: vt, scilicet, cum fuerimus eius exemplis effecti iusti, ipse nobis sit lætitia. Et aduerte, quòd nec mundus, nec diabolus veram lætitiā nobis dare possunt: sed magis virtutem frangentes, inducunt tristitiam mentis. Quid enim docet mundus, nisi vanitates, & voluptates sequi, per quæ tristitia inducitur sempiterna? Narrat Magister in historiis, quòd Cyrus rex Persarū non valens bellis subiugare sibi gētem Lydorū strenuam in armis, & bellicosam, finxit cum eis amicitiam: & vt eos redigeret in vecordiam sub specie amicitiæ, tradidit eis solennitates, & ludos, vt ludis, & voluptatibus vacarent. Quibus vacantes, virtutem, & artem bellandi perdiderunt, & per lætitias temporales illos superauit, quos armis superare non poterat. Ita facit mundus, & diabolus: multas procurant nobis tēporales lætitias, vt nos peccatis subijciant. Et istam lætitiam quærere est apertum stultitiæ signum. Propter quod de ista lætitia mundi dicitur, Cōr stultorum, vbi est lætitia. Non talis est lętitia Christi. Quia illis, quos suis exemplis liberat, confert lætitiam sempiternam. Esa. 35. Redempti à domino venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna: super caput eorum gaudium, & lætitiā obtinebunt: & effugiet dolor, & gemitus.

Gregor.

Ecclē. 7.

1667 Lætamini, iusti, in dño: & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

Hic consequenter hortatur, vt in Christo confidamus, omnem nostram solicitudinem proiicientes in eū: quoniā ipsi cura est de nobis. Quia enim in mundo solum pressura est, & labor: ideo non in mundo, sed in Christo lętari debemus: in quo veræ pax mentis habetur. Ioan. 16. In mūdo pressuram habebitis: in me autem pacem. Et hoc est, quod ait, *Lætamini in domino*. omnis enim nostra lætitia in Christo esse debet. vide vers. 155. 479. Et quid sit in domino lætari subdit, *Et confitemini memoriæ sanctificationis eius*, id est, laudate eū, qui memor fuit sanctificare vos. Quia nisi vos sanctificaret, non gauderetis in illo. Et sic intelligitur de cōfessione laudis. Potest etiam intelligi de confessione peccati, quæ hominem sanctificat: quæ principaliter fit Chri

Confessio requirit cōtritionē.

Christo: quia sacerdoti gerenti Christi vices in terris: quæ contritionem præteritorum peccatorū requirit. Iusticia em̄ Dei exigit, vt per quę quis peccat: per hæc & satisfactio fiat, modo, scilicet, cōtrario. Verbi gratia, vt furatur aliena, satisfaciat etiam, propria dando: sic & naturaliter qui deficit nimis comedendo, per abstinentiam reducitur ad debitum statum. Sic & iustitia diuina requirit, vt, qui peccando malam delectationem habuit, & vanam, ad debitum statum reducatur per lachrymas, & confessionem. Propter quod dicit Psal. Et confitebor domino secundum iusticiam eius. Et vt sic quilibet domino confiteri volens cum amaritudine sua peccata recogitet, dicet illud Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animę meę. Vnde Gregor. super illo verbo Iob. 10. Dimittam aduersum me eloquium meum, dicit, Quasi pro se loquitur, qui prava, quæ gessit, defendere excusationibus conatur: sed aduersum se eloquium suum dimittit, qui confitendo se accusat de eo, quod errauit. Sæpe verò & cum delinquimus, ea quoque, quæ agimus, diiudicamus: & accusat mens ipsa, quod perpetrat: sed hoc ex desiderio minimè deserit, & erubescit cōfiteri quod fecit. Cum verò toto iam iudicio carnis delectationem premit: audaci voce in accusationis suæ confessionem se erigit. Vnde rectè nunc dicitur, Dimittam aduersum me eloquium meum. Quia foris mens relaxare verba detestationis culpæ inhiat: quæ apud semetipsam priùs infirma verecundata retinebat. Sed sunt nonnulli, qui apertis vocibus culpas confitentur: sed tamen in confessione gemere nesciunt, & lugenda gaudentes dicunt. Vnde ad hoc subiungitur. Loquar in amaritudine animæ meæ. Qui culpas suas detestās loquitur: restat necesse est vt in amaritudine animæ has loquatur, vt hæc ipsa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis iudicium accusat. Hæc Greg. Et causa quare confessio ad hoc vt animam sanctificet debet esse cū amaritudine contritionis est, Nam (vt dicunt naturales) omnia dulcia sunt oppilatiua: & amara sunt purgatiua. Vnde aloës, quę est species amarissima, mirabiliter purgat interius hominem. Sic & spiritualiter dulcia, & delectabilia secundum carnem oppilāt animam interius, & claudunt, ne inde purgari valeat. Sed amaritudo contritionis inde cōfessione habita, ipsam sanctificat, & mundat. In cuius figuram dicitur de Iudæis, quòd baptizabantur in Iordane. Et consequenter additur, confitentes peccata sua. Vbi sciendum, quòd Iordanis qui interpretatur fluuius iudicantis, significat fluuium, siue abundantiam lachrymarum, quam primò confitens debet habere. Et in isto lachrymarum flumine seipsum iudicando debet lauare, & baptizare: sicut faciebāt Psal. 6. dicēs. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis, &c. Et tunc postquam in tali flumine fuerit baptizatus per contritionem: ad confessionem securè accedere potest. Qui enim non dolet se peccasse, eo ipso peccat: quia Deum nō diligit, si Dei offensa sibi nō displicet. Hoc est cōtra multos, qui peccata cōfitentes non dolent, sed gloriantur se aliqua mala perpetrasse. Quod maximè accidit libidinosis: qui lætantur, cùm malè fecerint, &c. Vera autem confessio exigit contritionem de commissis cum proposito amplius non peccandi. Propter quod dicitur Prouer. 28: Qui abscondit peccata sua, non dirigetur: qui autē confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sic ergo vera confessio animam sanctificans, non lætitiam carnis, vel mūdi, sed lætitiam in Deo, quam caulat abundantia lachrymarum, requirit. Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et hoc est, quod nos hortatur nunc Psal. dicens, Lætamini in domino: & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

Psal. 7.

Gregor. 9. mor. c. 33

Matt. 3.

Matth. 5.

PSAL. XCVII.

1668 CAntate Domino canticū nouū: quia mirabilia fecit.

Iste psalm. hunc habet titulum. *Psalm. ipsi Dauid.* Expositio patet ex supradictis frequenter. De materia verò Psal. sciendum, quòd duo maximè sunt, quæ hominem præseruant à voluntate peccādi, & ad bonum ipsum inducunt, scilicet, amor gloriæ, & timor pœnæ. Nam timor pœnæ retrahit à malo: sed amor gloriæ inducit ad bonum. Ista autē duo causantur in nobis ex consideratione duplicis aduentus Christi. Quia aduentus in mundum, qui fuit ex maxima Dei dilectione ad nos (dicēte Christo. Sic deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret) nos inducit ad amorem Dei: & per consequens ad amorem gloriæ: dicente Christo, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Aduentus autem ad iudicium nobis timorem inducit, per quem declinamus à peccatis. Per timorem domini declinat omnis homo à malo. Et ideo Psalm. in hoc Psal. volens nos allicere ad Dei amorem pariter, & timorem, in isto Psal. agit de duplici Christi aduentu prædicto, scilicet, in mundum, & ad iudicium. Et secundum hoc Psal. iste duas partes habet, quia primò agit de aduentu in mundum, secundò de aduentu ad iudicium. ibi, *Iubilate*. Circa primum duo facit, quia primò ostendit Christi incarnationem. secundò incarnationis per totum mundum publicationem. ibi, *Viderunt*. Circa primum ostendit quatuor incarnationis Christi conditiones, scilicet, primo quòd fuit magnæ nouitatis. secundò quòd fuit magnæ vtilitatis. ibi, *Saluabit*. Tertiò quòd fuit manifestæ claritatis. ibi, *Notum*. Quartò quòd fuit plenæ fidelitatis. ibi, *Recordatus*. Quantum ad primum, primò pro beneficio incarnationis præmittit debitam gratiarum actionem, dicens, *Cantate domino canticum nouum*. Quantò enim gratia facta est maior: tantò gratiarum actio amplior esse debet. In rebus autem per tempus ortis illa fuit summa gratia, qua homo in vnitatem verbi diuini fuit assumptus, vt ait magister li. 3. dist. 12. Quid enim amplius potuit nobis Deus facere quàm hominem facere Deum? Pro tanta ergo gratia & vos gratias agite. Et hoc est, quod ait, *Cantate domino canticum nouum*, id est, gratias agite domino Iesu Christo. Istam partem expone vt superius, versicu. 1642. Nulli enim dubium, quòd incarnatio Christi plus nobis contulit, quàm angelis beatis. Et tamen angeli beati in Christi natiuitate grutias agentes cantauerunt canticum nouum, dicentes, Gloria in altissimis Deo, &c. Quanto fortius ergo homines gratias agendo canticum nouum Domino Iesu Christo debent cantare? Consequenter subdit causam huius de-

Amor gloriæ, & timor pœnæ à peccatis præseruāt.

Ioan. 3.

Eccl. 1.

Quatuor nouitates in Christi incarnatione.

Luc. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantationis, dicens: *Quia mirabilia fecit.* Hæc est incarnationis nouitas. Nónne mirabile fuit, quòd Deus fieret homo, & homo deus: quòd immortalis mortalis fieret, & æternus temporalis? quòd virgo cõciperet, & salua virginitate: pareret? quòd puer in corpore matris verus, & perfectus vir existeret? Et multa similia, quæ toti mundo admiranda sunt, & stupenda. Istam nouitatem incarnationis admirabatur Hieremias, dicẽs, Nouum faciet dominus super terram: mulier circũdabit virũ, &c. De hoc vide suprà ver. 657. Nónne magnũ mirabile, quòd in Christi incarnatione cæci illuminarentur, & excæcarẽtur illuminati, vt puta quòd gentes Christũ cognoscerent, & Iudæi ignorarent? Quod admirãs Grego. ait. Dei filius per infirmitatẽ carnis nostris obtutibus apparens: dum alios reprobat, alios vocat, mira iudicia exhibuit, quæ à nobis & cogitari possent, & cõprehendi nõ possent. Ait namque. In iudicium in hunc mũdum veni, vt, qui non vident, videãt: & qui vident, cæci fiant. Et rursum. Confiteor tibi, domine pater cæli, & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus: & reuelasti ea paruulis. In quibus nimirum mirandis iudiciis Iudæa repellitur, & gẽtilitas aggregatur. Quod videlicet factum mirari possumus, sed perscrutari nõ valemus. Bene ergo dicit, *Cantate domino canticum nouum.* glos. id est, O vos, qui noui estis in Christo, veteres in Adam, cantate domino & vita, & lingua canticum nouum, scilicet, de incarnatione domini, & hominis redemptione. Quod dicitur canticum nouum, quia nihil tale mundus ante audiuit. Et quia mirabilia fecit. Mirabilia enim fecit in cõspectu nostro: sed in conspectu eius nihil est mirabile. Eccl. 39. Nihil mirabile in conspectu eius. Et notandum vlterius, quòd aliquid dicitur mirabile propter multa, scilicet, ratione potestatis, veritatis, sanctitatis, paupertatis, cõfusionis, & formositatis. ratione quorũ omnium Christus admirabilis apparuit in sua incarnatione. De tribus primis dictũ fuit superius versic. 82. De quartò hic prosequitur. Dico ergo, quòd aliquis redditur mirabilis ratione paupertatis voluntariæ. Quid enim in præsenti vita mirabilius cogitari potest, quam præsentẽ mundum spernere: carnis delicias horrere: diuitias propter Deum cõtemnere? Vnde meritò talẽ mirabilem esse scriptura prædicat, dicens, Beatus vir, qui post aurum non abiit: nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Verè enim admirabilem reddit hominem talis paupertas voluntaria: testẽ Bernardo in expositione dictorum verborum, dicẽte, Quid enim mirabilius voluntaria paupertate esse potest, quàm amore paupertatis inter epulas esuri re: inter vestes multas algere: paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat ipse noster appetitus? An nõ merito omnibus admirabilis erit, qui sic legitimè certauerit: promittentem mundum abijciens, irridens inimicum tentãtem: & quod glorioſius & admirabilius est de seipso sic triumphans, & in seipso crucifigens prurientẽ concupiscentiam? Vnde de tali paupertate dicitur, Vas admirabile opus excelsi. Opus namque excelsi dicitur ipsa paupertas voluntaria: quia ipsam primò Christus attulit mundo. Vnde de ipso ait Apostolus, Scitis enim gratiã domini nostri Iesu Christi: quoniam propter nos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia nos diuites faceret. In hoc ergo Christus in mundum veniens mirabilia fecit, & mundo admirabilis fuit: quia pauper factus exterius, scilicet, in corpore, interius tamen diues remãsit vt Deus. Vnde glo. exponens dicta verba Apostoli dicit, Admirabilis Christus redditur: quia paupertatem assumpsit, & diuitias nõ amisit: intus diues, foris pauper: Deus in diuitijs, homo comparens in paupertate. Et hoc vt in spiritualibus nos diuites faceret. Per illius enim paupertatẽ abiicimus pannos mortalitatis, & induimur stola immortalitatis omnes ergo diuites facti sunt pauperes Christum imitantes. Nemo ergo se cõtemnat pauper in cella, diues in conscientia: securior dormit in terra, quàm diues in purpura. Non ergo erubescas cum tua mendici tate ad illum accedere, quem in teipso figuras. Considerantes ergo Christum pauperem natum, dicamus illud Psal. 117. A domino factum est istud, scilicet, quòd quis paupertatem eligat: & est mirabile in oculis nostris.

Mirabile quis dicitur propter multa.

Paupertas voluntaria facit hominem admirabilem.

Saluauit sibi dextera eius: & brachium sanctum eius. 1669

Hic ostendit incarnationis vtilitatem: quia per ipsam saluamur. Vbi aduertendum, quòd per dexteram Dei, & brachiũ eius in scriptura ipse Christus intelligitur. Per dexteram enim Christus intelligitur: quia alteri dexteram offerre signum est pacis. Sic & Deus nos sibi reconcilians dexterã suam, id est, Christum nobis obtulit. De hoc vide versi. 713. Consimiliter autem & Christus dicitur brachium: quia in ipso consistit omnis fortitudo diuinitatis, vide suprà ver. 713. 1367. De Christo ergo sub nomine dexteræ, & brachij dicitur: quòd dextera eius, & brachium sanctum eius, scilicet, Christus, saluauit sibi. Sed quid saluauerit sibi non dicit. Subaudi ergo saluauit sibi orbẽ terræ. Et nota, quòd dicit, quòd Christus saluauit sibi, & ad differentiam illorum, qui sanantur corpore non mente: saluantur sibi ipsis, non Deo. Quæ notãs glo. ait, *Saluauit sibi*, non dicit quid: sed intelligimus orbẽ terrę: quod fuit magnũ mirabile. Maius enim **mirabile est**, quòd totũ orbem erexit à morte æterna, quàm quòd corpore mortuos suscitauit. Saluauit, dico sibi, scilicet, Deo. Hoc enim, sibi, ideo addit: quia multi saluantur corporaliter, sed sibi ipsis non ei: quia accepta sanitate corporali, lasciui viuunt: qui ægroti casti erant, sanati adulteri fiunt. Et qui, dum egrotarent, neminem lædebant: recepti viribus, opprimunt innocentes. Isti ergo sanati sunt, sed non ei: Christus autem electos saluauit sibi. Et nota, quòd Christus Dei dextera, & brachiũ nos sibi saluauit multipliciter. Primò nos saluauit per suam incarnationem. Esaiæ 45. Rorate cæli de super: & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem. Et Esaiæ 25. Ecce Deus noster, quem expectabamus, ipse veniet, & saluabit nos. Vnde dixit angelus ad Ioseph. Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Secundò nos saluauit per suam natiuitatem. Tũc enim verificatum fuit illud Esaię 12. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Et notanter dicit, haurietis: quia in eius natiuitate mell: flui facti sunt cæli: vt cantat ecclesia. Tunc enim saluatus fuit mundus à flebili tate tristiciæ, sicut dixit angelus pastoribus, Annuncio vobis gaudium magnum: quia natus est vobis saluator mundi. Tertiò per suam passionem: quia tunc nos à dæmonibus liberauit, precium

Saluãtur aliqui sibi, & saluantur aliqui Deo.

Saluauit nos Christus multipliciter.

cium nostræ captiuitatis exoluendo. Matth. 18. Filius hominis venit saluare, quod perierat: & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quare tò per inferni spoliationem. Tunc redemptor reuersus est ad spolia castrorum: & facta est salus mea in Israël, vt dicitur. 1. Mac. 4. Et verificatum fuit illud Esaiæ 49. Captiuitas à forti tollitur: & quod ablatum fuit, saluabitur. Quintò per suam resurrectionem. Act. 5. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno: hunc principem, & saluatorem exaltauit, &c. Sextò per suam ascẽsionem. Tunc enim impletum fuit quod dictum erat Esaiæ 40. Dicite filię Sion: ecce rex tuus venit: & merces eius coram eo. Merces eius erãt animæ sanctæ, quas adducebat secum ad patriam: quas eripuit de manu diaboli. Dan. 12. In tẽpore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro vitæ.

Notũ fecit dominus salutare suũ: in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. 1670

Hic ostendit tertiò, quòd Christi aduentus fuit magnæ claritatis: quia statim natus manifestatus fuit & Iudæis, & gentibus: etiã si non statim omnibus. Vbi sciendum, quòd Christus habet diuersa nomina secundum diuersas virtutes & proprietates, quas habet: vt puta, quandoque dicitur agnus propter mansuetudinem, quandoque leo propter fortitudinem: quandoque dextera propter pacificationem: quandoque brachium propter operationem: quandoque salutare propter saluationem: quandoque iustitia propter iustificationem. Et talia nomina ei competunt summè: vnde proprius dicitur iustitia quàm iustus: sapientia quàm sapiẽs &c. vt dictum est versi. 1600. Sic ergo idem hic significat dextera, brachiũ, salutare, & iustitia: quia his omnibus Christus intelligitur. De Christo ergo statim incarnato dicit, *Notũ fecit dominus salutare suum.* quia statim natus aliquibus Iudęis fuit manifestatus, & notificatus, scilicet, pastoribus: quanſto, scilicet, angelus dixit pastoribus, Annuncio vobis gaudium magnum: quia natus est vobis saluator mũdi, qui est Christus dominus in ciuitate, &c. Et tunc verificatum fuit illud Psal. Notus in Iudęa Deus. Statim etiam fuit notificatus gentibus, scilicet, per stellam tribus regibus Magis orientalibus. vt habetur Matth. 2. De pastoribus Iudæis, quibus primò fuit notificatus, dicit, *Notum fecit dominus salutare suum.* De gentibus verò Magis subdit, *In cõspectu gentium reuelauit iustitiam suam*, scilicet, Christum, qui est iustitia Dei. Et aduerte, quia non dicit, in conspectu omnium gentium: quia non statim omnibus fuit notificatus. Et nota quibus primò notificatus fuit Christus: non quidem doctis, & sapiẽtibus, sed idiotis, & simplicibus pastoribus: non iustis, & fidelibus, sed gentilibus, & peccatoribus. Horum causam ostẽdit Aug. in ser. de Epiphania, dicens, Isti Magi, quibus notificatus est Christus, quid fuerunt, nisi primiciæ gentium. Pastores Israëlitæ: sed Magi gentiles. Isti erãt propè, illi longè. Vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Et subdit ad propositum. Manifestatus est ergo Iesus primò nec doctis, nec iustis. Ratio Prævalet namque imperitia in rusticitate pastorum: & impietas in sacrilegiis Magorum. vtrosque ille lapis angularis attribuit sibi: quia est, qui venit stulta eligere, vt confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores: vt nullus doctus superbiret: & nullus peccator desperaret. Sed attẽde & modum notificationis: quia pastoribus angeli: Magis verò stella Christum notificat. Quare ergo *notum fecit dominus salutare suum*, scilicet, pastoribus per angelum, sed Magis per stellam? Ad hoc respondet Gregor. in homilia dicens. Rationabiliter namque Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal, id est, angelus prædicare debuit. Gẽtiles, quia ratione vti nesciebant, ad cognoscendum dominum non per voces, sed per signa perducũtur: quia & illis prophetia tanquam fidelibus: & istis tanquam infidelibus signa data sunt. Eisdem autẽ gentibus Christum, cum perfectæ esset ætatis, apostoli prædicant: eúmque paruulum nec per humani corporis officium loquentem stella gentibus notificat, quia nimirum rationis ordo poscebat, vt loquentem iam dominum loquentes nobis prædicatores, & necdum loquentem elementa muta prędicarent.

Christus natus fuit in Iudea & Gentibus fuit notificatus.

Luc. 2. Psal. 75.

Gregor.

August.

Quare Christus primo fuit notificatus Iudeis & peccatoribus.

Recordatus est misericordiæ suę, & veritatis suæ domui Israël. 1671

Hic ostendit quartò, quòd iste Christi aduentus fuit magnæ fidelitatis, quia quod Deus promiserat Abrahæ, & semini eius, scilicet, quòd in ipso benedicerentur omnes gentes terræ: per istũ aduentum adimpleuit. Et hoc est, quod dicebat virgo Maria, Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros, &c. vnde idem tunc dixit Maria, quod nunc dicit Psal. Suscepit, inquam, Israël puerum suum. Puer enim dicebatur Iesus à puritate, sic enim vocatus fuit in circuncisione. Lucæ 2. Et postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, &c. Sic & in præsentatione. Luc. 2. Cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum cõsuetudinem legis pro eo, &c. Sic & in conuersatione. Lucæ 2. Puer autem Iesus crescebat, & cõfortabatur, &c. Sic & in disputatione. Lucæ 2. Remansit puer Iesus in Hierusalem, & nõ cognouerunt parentes eius, &c. Est ergo sensus, Suscepit Israël puerum suum, id est, verbum Dei suscepit hominem Christum, id est, Christi humanitatem, Israel, id est, ex Israel, quia ex semine Abrahæ. Et hoc recordatus misericordiæ suæ, id est, promissionis factæ misericorditer, & mirabiliter adimpletæ, quia quòd verbum hominem susciperet, quòd perditum hominem redimeret, non fuit meritum nostrum, sed solùm diuinę misericordiæ donũ. Videbatur enim Deus oblitus promissionis suæ, differendo incarnationem. Propter quod dicit Psal. 76. Nũquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Et ideo in ista incarnatione ait Psalm. *& recordatus est misericordiæ suæ*, quia scilicet filium incarnandum patribus misericorditer promisit. *Et veritatis suæ*, quia, scilicet, quod promittit, fideliter obseruat, quia eius veritas nec decipi nec decipere potest. Et hoc *domui Israël*, scilicet, quam misericordiã, & veritatem promisit domui Israel, scilicet, quòd de illo populo hominem susciperet. Vel aliter per domum Israël non intelligit illum carnalem populum Dei Iacob, qui & Israël est dictus natum: sed fidelem domum omnium fidelium Christianorum. Nam Israël interpretatur, Videns Deum. Illi ergo solum domus Israël dici possunt, qui Deum per fidem contemplantur. Hanc

Luc. 1.

Christus dicitur puer.

ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo misericordiam, & veritatem incarnationis dedit soli domui Israël: quia solum fideles Christiani effectum eius, id est, salutem per ipsam cõsequuntur. Qualiter autem recordatio, vel obliuio cadat in Deo, vide suprà versi. 349. 1324.

1672 **Viderunt omnes fines terrę saluta re Dei nostri.**

Hîc consequenter ponit prædictæ incarnationis Christi per totum orbem publicationẽ. Quòd factum fuit post eius ascensionem, & spiritussancti missionem: quãdo, scilicet, Apostoli postquã ipsam publicauerunt per Iudæam, à finibus Iudæorum expulsi per totum orbem se diuiserunt: & Christi fidem per totum orbem prædicauerunt: eis dicente Christo, Ite in mundum vniuersum, & prædicate euãgelium omni creaturæ, &c. Et hoc est, quod nunc dicitur: *Viderunt omnes fines terræ salutare, &c.* Quia in omnem terram exiit sonus eorum, &c. Et attende, quòd illud, quod Psal. dicit, *omnes fines terræ*, saluator dicit, omni creaturæ. Vnde per omnem creaturam, & per omnes fines terræ idem intelligitur, scilicet, omnis homo, scilicet, omne genus hominum. Vnde Hiero. super Lucam dicit, Omnis creaturæ nomine significatur homo. Omnis enim creaturæ aliquid habet homo, habet enim commune esse cum lapidibus: viuere cum arboribus: sentire cum animalibus: intelligere cum angelis. Omni ergo creaturæ prædicatur euangelium, cum soli homini prædicatur. Quia videlicet ille docetur, propter quem in terra cuncta creata sunt: & à quo omnia per quandam similitudinem aliena sunt. Potest etiam omnis creaturæ nomine omnis natiõ designari. Antè enim apostolis dictũ fuerat, In viam gentium ne abieritis. Nunc autem dicitur, Prædicate omni creaturæ, vt scilicet, prius à Iudæa apostolorum repulsa prædicatio tunc nobis adiutorium fieret, cum hanc Iudæa ad dãnationis suæ testimoniũ superbè repulisset. Eodem modo dicendum, quòd omnes fines terræ viderunt salutare Dei, id est, quæ habitant in terra vsque ad fines terræ omnia viderunt Christum. vt ly, *omnes*, id est, de omni genere hominum. Et nota quòd non loquitur de visione corporali, cum extra Iudæam pauci vel nulli viderint Christũ: sed de visione intellectuali, qua homo intelligit, quæ audit: etsi illa vera esse non credat. Sic enim dicitur 1. Cor. 10. Qui stat, videat, id est, cognoscat, vel aduertat ne cadat. Sic enim dicitur Lucæ 3. Videbit omnis caro salutare Dei. vide suprà versi. 254. Et notá mirabile quòd Iudæi, inter quos, & ex quibus natus est Christus, qui eum semper habebant præsentẽ: per intellectum videre noluerunt. Sed pagani, à quib⁹ erat remotus, ipsum crediderũt, & receperũt. Quę huius fuit causa? Ad quod sciendum dicit Albertus in de sensu, & sensato lib. 1. quòd multi sunt, qui rem de propè videre non possunt: sed melius vident à remotis, vt patet de cõfectis senio, & exiccatis vigiliis, & studio. Cuius ratio est secundum ipsum, debilitas spiritus visibilis: Quando enim visibile est iuxta oculos: tunc ad directum oculi non dirigũtur specie visibili, nisi ad paucas partes eius. Sed quędam partes visibiles sunt supra indirectum oculi, quædam subtus, quędã verò à latere. Quando verò visibile elõgatur: tunc omnes partes eius magis sunt ex directo oculi. Et quia spiritus visibilis debilis est: ideo solũ videt, quod est ex directo ipsius oculi. Sic ad propositum potentia visibilis intellectiua Iudæorum inuidia contra Christum intantum debilitata erat, quòd non poterant eum sustinere videre, vnde & dicebant, Grauis nobis est ad videndum. Sed gentiles, qui à remotis erant: cũ receperunt lumen prædicationis, melius ipsum Christum cognouerunt: quia omnes partes Christi ipsorum oculis directè representabantur: nõ solum humanitas, sed etiam diuinitas, & sic cognouerunt eius potentiam & bonitatem. Vnde quilibet illorum qui fidem receperant, dicere poterat illud Psal. 15. Prouidebam dominum in conspectu meo semper, &c. De Iudęis autem dicitur Psal. 85. Non proposuerunt Deum in conspectu suo.

Mar. vlt.

Psal. 18.

Homo dicitur omnis creatura, & omnes fines terræ. Hieron.

Matt 10.

Videt christum gentilis melius quam Iudæi.

Videt aliqui à remotis melius quàm de prope.

B 1673 **Iubilate Deo omnis terra: cãtate, & exultate, & psallite.**

Hęc est secunda pars, vbi agit de secundo aduentu, scilicet, ad iudicium, vt timorem inducat. Vbi primò sciendũ, quòd duplex est iudicium, scilicet, discretionis, & discussionis. Iudicium discretionis quo, scilicet, separantur boni à malis: incepit tempore Christi, & prędicationis apostolorum: Ante enim soli Iudęi vocabantur ad fidem: post verò & gentiles. Nam inter gentiles ab æterno præuidit aliquos esse saluandos. Et istos Christus per se, & suos apostolos venit iudicare, id est, vocare, & à malis ipsos secernere. vt dictum fuit versi. 1651. Et hoc gentibus fuit ratio magnę exultationis. Iudicium C autem discussionis erit in fine. Et secundum hoc ista pars habet duas partes, quia primò nos inducit ad gratiarum actionem pro iudicio discretionis. secundò pro iudicio discussionis. ibi, *Iudicabit*. Ad gratiarum actionem vt debito modo fiat quatuor requiruntur: secundum quòd prima pars habet quatuor partes: Primò requirit mentis exaltationem, in principio: Secũdò carnis subiugationem, ibi, *Psallite domino*: Tertiò mentis in Deum directionem. ibi. *Iubilate in conspe*: Quartò mandatorum obseruationem. ibi, *Flumina*. Quantum ad primum sciendum quòd gratiarum actio tanto maior debet esse, quanto gratia facta est maior. Sed quis cogitare sufficiat quãta sit gratia vocatis gen- D tilibus facta, qui de cultura dęmonum ad cultum Dei sunt vocati: de tenebris ad lucem: de perfidia ad fidẽ: de filiis perditionis filij regni sunt effecti, Quibus dicit Petrus, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui aliquando non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam cõsecuti, &c. Et ideo tantò amplius ad gratiarum actionem tenentur, Gratiarum actio si fiat verbis, vel actibus exterioribus sine complacentia voluntatis, nec à Deo, nec ab hominibus acceptatur: qui solum acceptat seruitia cum hilaritate exhibita: quia non censum, sed votum attendit. 2. Corin. 9. Hilarem enim da- E torem diligit Deus. Vbi glo. Illum, qui ex bona voluntate dat, vel gratias agit, diligit Deus, id est, approbat, & remunerat: nõ tristem, & murmurãtem. Qui dat, vt careat tędio interpellantis, non vt refi- *Eleemosyna cum hilaritate debet fieri.* ciat viscera indigentis: rem, & meritũ perdit. Quic quid ergo boni facis, cum hilaritate fac: & tunc bene facis, si autem cum tristicia facis, fit de te: nõ tu facis. Ad propositũ ergo vt nos de tanta gratia nobis facta debitè gratias agamus: hilaritatem nos Psal. docet habere, dicẽs, *Iubilate Deo omnis terra: cãtate, exultate, & psallite*, scilicet, ipsi Deo. Hęc enim omnia exposita sunt superius. Quid enim sit iubilare,

Gratiarũ actio debet fieri cum lætitia cordis.

lare, vide versi. 766. 1146. Quid sit cantare Deo: A debemus. Omnia enim in figura contingebant illis. Aliter nos peccaremus, qui cum talibus instrumentis laudes Dei non resonamus.

vide versi. 389. 482. 1145. 1146. Quid sit exultare, vide versiculo 92. 155. 480. 531. 1631. Quid sit psallere: vide versi. 389. 708. 771. 772.

1674 **Psallite domino in cithara, in cithara, & voce psalmi: in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.**

Hic ostendit, quòd debita gratiarum actio debet habere carnis maceratione. Si enim caro non maceretur, & per pœnitẽtiam domata spiritui subijciatur: insurgit contra spiritum, & illum sibi subijcit. spiritus autem subiectus carni nec Deum debitè laudare potest, nec ei subiici. Ideo ad carnis macerationem nos inducens, dicit, *Psallite domino in cithara*. Per citharam enim intelligitur asperitas pœnitentiæ. vide suprà versi. 481. Ideo, psallere domino in cithara nihil aliud est, quàm per afflictionem carnis laudare, sic quòd caro spiritui subiiciatur. Vel laudare Deum pro Christi incarnatione, vel ipsum laudare de passione, quam portauit in cruce. Nam tam ipsa Christi humanitas, quã crux dominica per citharam significantur. versi. 481. Et hic replicat in cithara: vt non solum intelligas te laudaturum Deum per afflictionem tuæ carnis: sed etiam pro Christi incarnatione, & passione crucis. Sequitur, *In voce psalmi*. Psalmus enim quãdoque stat pro bona operatione: quandoque verò stat communiter pro Dei laude. Et sic stat hic, vt sit sensus, Non solum gratias agite corde, & opere: sed etiã voce. Sequitur. *In tubis ductilibus & voce tubæ corneæ*. Vbi nota, quòd talib⁹ instrumẽtis vtebãtur Iudæi in laudibus diuinis. Habebant enim duplex genus tubarum, scilicet, habebant tubas ductiles: vt puta de argento, vel ære, quæ fiebant cum percussionibus malleorum: & sic protendebantur, propterea ductiles dicebantur. Et per hoc significabatur, quòd percussi malleo aduersitatis, per patientiam producuntur, & proficiunt, & Deum laudant. Habebãt tubas corneas, quibus significatur, quòd laudans Deum, vel prædicans magnalia Dei ad modum cornu debet excedere carnem, id est, D omnia carnalia desideria superare. Et hocsatis clarè deducit glossa hic, dicẽs, Morem Iudæorum hic tangit, qui habebant duo genera tubarum, (sicut legitur in li. Num. 10.) Alias quæ argento, vel ære ductili producebantur. Alias corneas. Per ductiles tubas significãtur illi, qui tribulati sub malleo vniuersæ terræ, id est, sub diabolo proficiunt, & sonãt laudes Dei. Tribulatio ergo tunsio est: profectus productio est. Talis tuba fuit Iob, qui repente percussus tantis damnis, & orbitate filiorum tunsione illa tantæ tribulationis quasi tuba ductili sonuit, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit &c. Ecce quàm suauem sonum de- E dit illa tuba. Cornu verò carnem excedit: & sic firmum est, & capax vocis. Is est ille, qui affectus carnis superat, & libidines: qui non sapit terram, sed quæ sursum sunt. Qui in carne ambulat, & non secundum carnem militat: si cornu carni hæret, & eam superat. Et est sensus, Cantate *in tubis ductilibus*, vt, scilicet, prædicatores ductilibus, id est, productis, & proficientibus sub malleo diaboli. Et cantate *in voce tubæ corneæ*, id est, vt ita aliis sonent prædicatores, vt in seipsis vicia carnis castigent. Istis enim instrumentis vtebantur Iudæi literaliter, ad significãdum nobis qualiter Deum laudare

Duo tubæ vsitata genera apud Iudæos.

Tuba ductilis significat fieri laudem Dei in aduersis. Iob 1.

1. Cor. 10

1675 **Iubilate in conspectu regis domini: moueatur mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.**

Hic ostendit, quòd gratiarum actio debet habere mentis in Deum directionem: quia omnia nostra bona in Deum debent dirigi vt in finem principaliter intentum. Vnde nihil aliud est in cõspectu domini iubilare, nisi ad ipsum principaliter intentionẽ nostræ cogitationis, locutionis, vel operationis dirigere: & non ad mundum, non ad lucrum, non ad hypocrisim. Quamuis enim peccatores ante conspectum Dei sint per cognitionem: quia omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, nõ tamen per approbationem. De iustis enim dicit Helias, Viuit dominus, in cuius cõspectu sto. De malis verò dicitur. Non veniet in conspectu eius omnis hypocrita. Vnde hoc tractans Greg. ait, Cũ Paulus Apostolus dicat, Si nosmetipsos diiudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Et tunc dominus saluator inuenitur, quo nunc pro timore domini peccata nostra à nobismetipsis in cõspectu ipsius redarguuntur &c. vide suprà versi. 686. Et ibi etiã multa nota de efficacia cõspectus domini. Sequitur, *Moueatur mare, & plenitudo eius*. Quanto enim quis deuotius seruit Deo, tãto amplius persequitur eũ mundus, & diabolus. Quia vt ait Greg. illos magis diabolus tentat, quos sibi magis contrarios videt, quia illos, quos iure quieto possidet, tentare non curat. Tentando ergo bonos fluctus aduersitatum cõtra ipsos inducit, & excitat. Et hoc intelligẽs Psalmista ait, *Iubilate in conspectu regis domini*, scilicet, Christi, Et quid sequitur ad hoc? q⁹ mouebitur contra vos mare mundi, & plenitudo eius, scilicet, aduersitatum. Prædicit enim hoc Psalmista, nõ orat, siue nõ optat. Apostolis enim prædicantibus, contra eos motum est mare huius seculi: & creuerunt fluctus persecutionum. Quod autem per mare, & plenitudinem eius intelligat mundum cum suis persecutionibus, exponit, dicens, *Orbis terrarum, & qui habitant in eo*. Quasi dicat. Per mare intelligo orbem terrarum: per plenitudinem eius intelligo omnes, qui habitant in eo fluctu persecutionum. Quod enim mare significat mundi aduersa, vide versi. 335. Significat etiam infideles, qui contra bonos insurrexerunt. versi. 756. 1225.

Gregor. 4. mor. c. 22.

1676 **Flumina plaudent manu, simul mõtes exultabunt à conspectu domini: quoniam venit iudicare terram.**

Hic ponit quartum, quod requiritur, scilicet, præceptorum obseruantia. Vbi aduertẽdum, quod per flumina significantur illi, qui abundant aquis gratiæ, sicut dicebat saluator. Qui credit in me (si- *Ioan. 7.* cut dicit scriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc autem dicebant de spiritu sancto &c. Significantur etiam illi, qui abundant aqua sapientiæ salutaris sacrarum scripturarum, vt deducit Greg. 18. mor. c. 23. dicens, Quid namque per *Flumina* flumen nisi antiquorum patrum dicta designantur *significant apostolos.* &c. vide sup. versi. 758. Cum ergo Apostoli post receptionem spiritussancti præ aliis repleti fuerint gratiarum aquis, & sacrarum scripturarum, merito nomine fluuiorum ipsi Apostoli intelliguntur: qui

prius

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius parui in gratia, parui in scientia, subito prædictis aquis repleri fecerit, vt patet in actibus Apostolorum: maximè in principio. Vnde de quolibet illorum figuraliter dicitur Hester. 10. Fons parvus creuit in fluuium magnum: & in aquas plurimas redundauit. Per manus autem, quibus operamur: significantur opera, quibus præcepta adimplentur diuina: dicente Psalmista. Anima mea in manibus meis: & legem tuam non sum oblitus. Quid ergo? *flumina plaudent manu simul*, nisi dum mare, & plenitudo eius commouebitur contra fideles, ipsos persequendo: tunc sancti Apostoli operibus bonis exultabũt? Et hoc est, *flumina*, id est, Apostoli, *plaudent simul manu*, id est, exultabunt operibus bonis. Sic enim dicitur Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati, vnde hic ait glo. *Flumina plaudent simul manibus*, id est, sancto pleni spiritu Dei gaudebunt simul bonis operibus. Hoc etiam sonat hoc verbum *plaudet*. Quoniam secundum grãmaticos plaudo, is, id est, manu simul repercutere ex lætitia, claudere, iungere, & manibus, sonum facere. Sequitur, *Montes exultabunt à conspectu domini*. Quid enim hic nomine montium intelligitur, nisi ipsi iusti à Deo electi, & à malorũ consortio segregati: vt dictum est superius, versi. 1659. Tales montes fuerunt omnes Apostoli per iudiciũ discretionis ex Iudæis à Deo electi: ac etiã omnes alij iusti ex gentibus ad fidem Christi vocati, qui meritò gaudent, dum vident Christum per suum iudiciũ eos à malis discernere. Et hoc est, quod dicit. *Exultabunt montes à conspectu domini*. Et rationẽ subdit, *Quoniam venit iudicare terram*, id est, illos, qui prius erãt terra, & peccatores, venit iudicare, ideſt, ad suã gratiã vocare, & eos à malis segregare. Ista sunt mirabilia iudicia Dei: quòd de vna ciuitate aliquos ab æterno elegerit, & alios reprobauerit, imò de vna domo, imò de duobus fratribus simul conceptis, & natis: vt de Iacob, & Esau. De quibus ait Apostolus, quòd, cum nondum nati essent, aut aliquid boni, vel mali egissent, scriptum est, Iacob dilexi, & Esau odio habui, &c. Quæ verba exponẽs Aug. ad Sixtum ait, Iacob antequam natus fuisset, quid boni egerat? Quid ergo Deus diligebat in eo, nisi gratuitum misericordiæ suæ donũ? Et in Esau quid oderat, antequam natus fuisset, nisi originale peccatum? Nam nec in illo diligeret iustitiã, quam nullam ille fecerat: neque odisset in isto naturam, quam bonam condiderat. Sed quoniã rem stupendam de nondum natis, nec aliquid boni, vel mali agentibus proposuerat: quòd vnum Deus dilexerit, alterũ oderit, quomodo hoc rectum fuerit, cum nihil egissent, Ideo Apostolus sibi ipsi consequenter obiicit exprimẽs, vnde moueri posset auditor, & ait, Quid ergo dicemus? Nũquid dicemus, quòd iniquitas sit apud Deum? id est, dicetur forte quòd Deus ex hoc sit iniquus? Iniquus enim videtur, vt sine vllis bonorum, vel malorum meritis vnum diligat, & alterum oderit. Qua in re si futura bona huius, & mala illius, quæ vtique Deus præsciebat, attenderet: nõ diceret nõ ex operibus, sed diceret ex operibus. Quia ergo sine meritis alterũ elegit, & alterum reprobauit, vnde fortè dicis, quid iniquius? Absit. Non enim iniquus est, quia vnum dilexit, & alterum odit: quia hunc, scilicet, Iacob per misericordiã elegit: illum autem, scilicet, Esau per iustitiam reprobauit: in quorũ neutro est iniquus. Nemo ergo dicat Deum: quia futura opera præuidebat, alterum elegisse, & alterum reprobasse. Sed potius ne quisquam de suorũ operum meritis audeat gloriari: ad Dei gratiam commẽdandam gratis vnum elegit, & iustè alterũ reprobauit. Ex quibus apparet, quàm sint miranda iudicia Dei. Meritò ergo illi, quos sic iudicat Deus, à malis segregãdo, causam habent exultationis, & actionis gratiarum. De quibus nunc ait Psalmista. *Exultabunt mõtes à conspectu domini: quoniam venit iudicare terram.*

Psal. 118.

Iudicia Dei prædestinationis & reprobationis mira. Rom. 9.

Augustin.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia: & populos in æquitate. 1677

Hic consequenter agit de iudicio discussionis, scilicet, de vltimo, in quo omnes iudicabũtur boni, & mali secundum ipsorum merita, vel demerita. Vnde secundum glo. hic per orbem terrarum malos, & terrenos intelligit: qui secundũ iustitiam iudicabuntur: non secundum misericordiam, scilicet, totaliter liberantem: quia ipsi non meruerunt misericordiam. Et namque, qui non fecerit misericordiam, fiet iudicium sine misericordia. Et attende, q̃ opera debitè non potest facere, qui non incipit à seipso: vt scilicet, primò sibi ipsi misereatur, & animæ suæ. Quomodo enim est credibile, q̃ quis misereatur secundum inclinationem gratiæ alteri, qui non miseretur sibi ipsi: cùm gratia plus inclinet ad dilectionẽ animæ proprię, quàm corporis proximi? quia vt dicitur Eccl. 14. Qui sibi nequam, cui vnquã bonus erit? Propter quod dicitur Eccl. 30. Miserere animæ tuæ, placens Deo. Ex quibus sequitur, quòd nullus in peccato manẽs debitè alicui misericordiam fecit: scilicet tempore, quo mãsit in peccato. Tales ergo iudicabuntur in iustitia. De iustis autem subdit, *Et populos in æquitate*. Per populos enim boni intelliguntur: quia solũ boni faciunt populum, vt dictum fuit versic. 816. Isti iudicabuntur in æquitate: quia capient æqua præmia meritis. Nota tamen, quòd Christus iudicando tam bonos quàm malos obseruabit simul misericordiã, & iustitiam. nam iustitiam faciet, malis dando pœnã pro culpis: & misericordiam, quia minus punientur, quàm meruerint puniri. Similiter & iustis faciet iustitiam, pro meritis dando præmia: & misericordiam, quia præmia excedent merita. In punitione malorum principalius relucet iustitia: & in præmiatione bonorum misericordia. Iste versiculus est vnius sententiæ cum versi. 1654. Ideo vide ibi, imò etiam Psalmus 95. & iste quasi sunt vnius sententiæ.

Misereri alteri volens prius sibi debet misereri.

PSAL. XCVIII.

Dominus regnauit, iraſcãtur populi: qui ſedes ſuper cherubin, moueatur terra. 1678

Hic Psalmus talem habet titulum. *Psalmus Dauid*. Titulus patet ex sæpè dictis. Huius enim Psalm. Dauid fuit auctor. Sed de materia Psalmi sciendũ, quòd secundum opinionẽ aliquorũ Hebræorum, vt puta Rabbi Sa. Dauid fecit istum Psalmum de rege Messia, & de regno eius, id est, Christi in lege promissi. Qui Messias vt venerit, debellabit Og, & Magog: & multos alios infideles populos: secundũ quòd videtur velle Daniel propheta. Quibus gentibus infidelibus debellatis, monarchia mundi pacifice obtinebit à Iudæis. Et de isto regno, ac rege hic agit Psal. Sed hoc in parte est verũ, & in parte falsum

falsum. Quod enim Christus in suo aduentu litteraliter sit debellaturus Og & Magog: & regnum mundi subiecturus Iudæis: patet falsum, quia iam venit Christus, nec bella commisit, quibus gentes debellaret: & omnia regna mundi subiugaret, imò dixit Pilato, Regnum meum non est de hoc mundo. Og enim & Magog, de quibus loquitur Daniel secundum Augustin. 20. de ciui. Dei, non sunt populi determinati: sed sunt generaliter persecutores ecclesiæ, ad hoc à diabolo specialiter inducti, & inducendi: maximè in fine mundi: quos in fine destruet Christus, occidẽdo spiritu oris sui ipsum Antichristum. Et certum est, quòd tunc erit finis mundi. Et sic non fiet nouum regnum subdendum Iudæis. Quantum ergo ad hoc falsa est ipsorum opinio. Sed quantum ad hoc quod dicit, quòd iste Psal. loquitur de rege Messia, & de eius regno, verum dicit, quod quidem regnum non est temporale sed spirituale: quo in animabus sanctis regnat, iuxta dictum angeli, Et regnabit in domo Iacob in æternum, id est, in animabus sanctis quæ supplantant mundum, carnem, & Diabolum. Vbi sciendum q̃ hic secũdum literam agit de regno Dauid: per hoc intelligens regnũ Christi. Prophetæ enim sub quibusdam figuris rerum prædixerunt futura de Christo, sicut Esaias eius ortum sub figura prædixit, dicẽs, Egredietur virga de radice Iesse &c. Sic & nũc Psal. sub velamento regni sui temporalis hic agit de spirituali regno Christi. Et ideo quia vmbra præteriit, & veritas venit: abiectis figuris, veritatẽ sequi debemus. Intentionem mouet, vt Christum verum Deum adoremus, & vt verum regẽ honoremus. Diuiditur ergo Psalmus iste in partes duas: quia sub typo regis temporalis primò inducit gẽtes ad Christum honorandum: secundò ad hoc adducit exempla sanctorum patrum, ibi, *Moyses*. Prima in duas: quia primò ostendit Christũ venerandum vt regem, secundò adorandum vt Deum, ibi. *Exaltate*. Prima diuiditur in partes quatuor, secundũ q̃ quatuor ostendit in rege nostro esse, propter quæ honorandus est. In ipso namq; ostenditur primò potestatis fortitudo: secundò dignitatis altitudo, ibi. *Dominus in Sion*, tertiò sanctitatis pulchritudo, ibi. *Confiteantur*, quartò æquitatis rectitudo, ibi. *Tu parasti*. Quantum ad primum primò ostendit Dauid ex seipso potentiam regni Christi, dicens. *Dominus regnauit*. Quod enim quis facit per alium, per seipsum facere dicitur. Deus autẽ Dauid elegit in regem: & ipsum super populum suum regnare fecit. Nam vt habetur. 2. Regũ. 7. Hæc dicit Dominus exercituum, Ego te tuli de pascuis sequentem greges, vt esses dux super populum meũ Israël. Et per consequens in ipso Dauid Deus regnare dicitur. Et sic est sensus. *Dominus regnauit*, id est, Dominus regnare me fecit. Statim autem vt Dauid habuit regnum totius Israël. Philisthæi, & aliæ gentes quæ in circuitu terræ promissionis habitabant, fuerunt cõturbati: timentes quòd, si Dauid prosperaretur in regno, cum esset vir fortis, & bellicosus, quod ipsos impugnaret. Vnde statim irati contra Dauid congregati in vnum exercitum venerunt contra Dauid vt ipsum interficerent. Et hoc est quod dicitur. 2. Reg. 5. Audierũt Philisthæi, quòd vnxissent Dauid regem super Israël: & ascẽderunt vniuersi, vt quærerent Dauid. Dauid autem fortificatus à Deo, illos omnes deuicit. Et hoc est, quod subditur, *Dominus regnauit, iraſcantur populi*, id est, ex hoc irati sunt populi. *Qui ſedes ſuper cherubin.*

Ioan. 18.

Luc. 1.

Esa. 11.

A Deus autem dicebatur sedere super cherubin: quia arca testamenti, in qua Deus colebatur, duobus cherubin sustentabatur, vt patet Exo. 25. *Moueatur terra*. Hoc est, quod dictũ est, *iraſcantur populi*: quia per terram intelligit populos habitantes in terra: qui commoti, & irati fuerunt, audientes Dauid regem esse factum. Est ergo sensus, quòd Dauid cõfidens in Deo non timet commotionem hostium. Vnde Deo loquitur, dicẽs. *Qui sedes super cherubin*, quasi dicat, In te, domine, confido, qui sedes super cherubin. Ecce irati sunt populi: commota est terra, scilicet, contra me. Et causam subdit, quia dominus regnauit. i. me regnare fecit. Per hoc enim vult intelligere, quòd contra regnũ Christi gentes B iratæ cõuenerunt contra ipsum Christũ. Regnauit autẽ Christus, id est, regnum eius innotuit mundo post eius resurrectionem, & ascensionem: quia & si prius humilis apparuit: postea regnauit gloriosus. Gentiles autem, & Iudæi audientes prædicari eius resurrectionem, irati sunt, & contra fideles conuenerunt. Et hoc significans Dauid dicit, *Dominus regnauit*, id est, Christus: & si prius humilis, & infirmus apparuit, dominus ergo regnauit. id est, post eius resurrectionẽ, & ascensionem rex esse mundo innotuit. Ex hoc *iraſcãtur populi*. id est, irati sunt Iudæi: qui populus precisè dicebatur *Moueatur terra*, id est, commoti sunt gentiles, per terrã significati: quia idola terrã colebãt. Et si quæras, cui loquitur C Psal. certè loquitur Deo. Vnde dicit, *Qui ſedes ſuper cherubin*, quia ad literam super angelicas potestates Deus sedet, id est, quiescit, quasi dicat, Loquor tibi Deo, qui sedes super cherubin. Qualiter autẽ Deus sedet super cherubin, vide versic. 1372. Vel aliter. *Qui sedes super cherubin*, id est, qui habitas in animabus habentibus charitatẽ, Vnde ait gl. *Qui sedes super cherubin*, id est, qui quiescis, & regnas in eo, qui habet charitatem. Cherubin enim plenitudo scientiæ interpretatur: quæ plenitudo est charitas: contra quam nihil possunt irati. Quid enim terra potest cõtra cœlum? Alia litera habet. *Qui sedes super cherubin*, & idem est sensus. Notandum autẽ, quòd cherubin est vnus ordo angelicus: cuius est officiũ D homines de veritate, & mysteriis fidei informare. Cherubin enim secũdum Greg. in homilia, plenitudo scientię dicitur. Et illa fumina angelorũ agmina idcirco cherubin sunt vocata: quia tantò perfectiore scientia sunt plena, quantò claritatẽ vicinius contemplantur: vt secundũ creaturę modũ eo plenius omnia sciant, quo vicinius visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Officiũ igitur huius ordinis est promouere homines ad cognitionẽ Dei. Istud angelicũ officiũ patuit in angelo Gabriele, q̃ missus ad Mariã virginẽ de incarnatione verbi informauit eã profundè: quando dixit Maria ad Angelũ, Quomodo fiet istud? Respondit, Spiritussanctus superueniet in te, &c. Informauit Ioseph de Mariæ virginitate. Angelus domini in E somnis apparuit Ioseph dicens, Noli timere accipere Mariã coniugem tuã: quod enim in ea natum est, de spiritusancto est. Informauit pastores de Christi natiuitate. Ecce angel⁹ fecit iuxta illos dicens, Annuncio vobis gaudiũ, &c. Informauit mulieres de Christi resurrectione, Matth. vlt. Respõdens angelus dixit Nolite timere, surrexit sicut dixit. Quorum omnium expressa figura fuit in illo angelo: quem vidit Ioannes, qui habebat librum apertum in manu, vbi dicitur, Vidi angelum fortem descendentem de cœlo: amictũ nube: & iris in

Cherubin quod habet officiũ.

Sedet dominus super Cherubin.

Luc. 1.

Matth. 1.

Luc. 2.

Apoc. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

capite eius:facies eius sicut sol:& pedes eius vt columna ignis: & habebat in manu sua libellū apertū,&c. Quid enim in libello aperto,nisi manifesta doctrina designatur. Et vide quàm apertè ille cherubin mysteria Christi docuit Ioannem. Vide vbi aperta incarnationis mysteria: quia vidi angelum descendentem de cœlo. Vide ibi mysteriū natiuitatis:quia amictū nube. Vide ibi mysteriū incarnationis:quia iris in capite eius. Vide ibi mysteriū resurrectionis eius: qa facies eius sicut sol. Vide ibi mysterium Christi iudiciarię potestatis:quia pedes eius vt columna ignis. Vide ibi mysterium Christi fidei veritatis:quia habebat in manu sua libellum apertū. Et ideo cuilibet nostrum,vt plenè dedictis
Apoc.10. Christi mysteriis informetur,dicitur,Vade & accipe librū de manu angeli &c. Ad istū ordinē angelicum cherubin assumuntur theologi doctores:qui diuina cognoscētes mysteria, Deū sedulò cōtemplantur. Vnde Greg.in hom.de angelis dicit,Sunt qui supernæ cōtemplationis facibus accensi in solo cōditoris desiderio anhelant:terrena abiiciunt: cuncta tēporalia mente transcēdunt. Et isti merito
Matth. 18. cherubin dicuntur, de quibus dicitur. Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cœlis est. Sed heu,quia multi hodie istum angelicum ordinem cherubin odio habere vidētur: qui intellectum suum nō ad diuina cognoscenda eleuantes: sed solum sunt ad terrena sapientes. Contra quos dicitur Eccl.5.Ne dicas coram angelo: nō est prouidentia:ne fortè iratus dominus contra sermones tuos: dissipet cuncta opera manuum tuarum &c. Sic dicitur dominus sedere super cherubin: non solum quia in illo ordine angelico habitat: sed etiam quia in quolibet deuoto theologo residet per cognitionem. 1. Paral. 13. Reduxit Dauid arcam domini Dei sedentis super cherubin.

1679 Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Hic ostendit consequenter, quòd Christus est honorandus:quia in ipso est dignitatis altitudo,dicens,*Dominus in Sion magnus,* hoc est : ille Deus verus,qui colitur in Sion,id est,in mōte Sion, in quo erat templum, & locus adorationis: ille inquam dominus est magnus, & excelsus super omnes populos,id est, eius potestas se extendit super omnes populos:ergo meritò honorandus. Et per hoc vult Psal.ostēdere Christi dignitatem. Vbi nota,q̄ per Sió, quod interpretatur specula:ipsa ecclesia intelligitur,quæ in præsenti per fidē Deum speculatur, vide ver.101.& 1128. Quis aut Deus colitur in Sió, id est,in ecclesia, nisi Christus? Cum ergo dicit,q̄ dominus,qui colitur in Sion,intelligit quòd Christus,qui colitur in ecclesia, ipse est magnus dominus,& excelsus &c. Et per hoc confirmare videtur fideles: quia dictū est statim suprà, quòd ex hoc q̄ dominus. i. Christus regnauit,irati sunt populi, & persecuti sunt christicolas:ideo nunc ait christicolis ne timeant:quia dominus Christus est magnus, & excelsus &c. q. d. Non poterunt populi te persequi, nisi quantum ipse permittet: quia ipse magnus dominus,& excelsus super oēs populos. Non permittet suos persequi, nisi ad ipsorum profectū.
Excelsus dicitur Christus multipliciter. Qualiter Christus sit magnus dominus, vide versi. 957.& 775.& 1270.& 1633.& 1645. Et nota quòd Christus dicitur dominus excelsus super omnes populos multipliciter:scilicet ratione suæ bonitatis, & misericordiæ. Psal. 137. Quoniam excelsus dominus & humilia respicit:& alta à longè cognoscit. Ratione suæ veritatis,& sapiētię,Iob 21. Nunquid docebit quispiam domini scientiam, qui excelsos iudicat? Ratione suæ potestatis,& essentiæ. Esa. 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum &c. Ratione suæ felicitatis, atque gloriæ:quam scilicet plenè considerare non valemus. Esa. 38. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.

Confiteantur nomini tuo magno, 1680
quoniam terribile, & sanctum est:& honor regis iudicium diligit.

Hic ostendit,quòd in Christo est sanctitatis pulchritudo. Vbi nota,quòd nomē Dei maximè erat dominus:vt patet suprà versic.100. Nomen autem domini debet esse malis terribile: & bonis sanctū & placabile. Ideo inducens nos Psalmista ad malum fugiendum: & quòd nomen domini est terribile, Psal. 75. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Solus enim Deus verè terrorem incutere potest. Ideo dicitur Iob 25. Apud eum potestas & terror est. Vbi Greg.lib.17.mor.c.6.dicit,Ac si apertè dicat,Solus Deus corda mortalium veraciter terret: quia ex ea diuinitatis suæ potentia veraciter possidet.Humana enim potentia quem terrorem incutere potest:quę iure eiusdem potentiæ quando careat nescit? Deut.10. Deus magnus potēs,& terribilis,qui personam non accipit. Volens etiā Psalmista nos ad bonum agendum inducere:ait, quòd nomen Dei est sanctum.1.Reg.2. Non est sanctus, vt est dominus.Quia ille solus sanctus est alios sanctificans.Leuit.20. Ego sanctus sum,qui sanctifico vos. Et ista duo simul comprehenduntur. Exod.15. Quis similis tui magnus in sanctitate terribilis,&c. Et per hoc vult Psalm. ostendere Christi sanctitatem erga bonos, quibus in iudicio totus sanctus apparebit & dulcis:& Christi potestatem erga malos,quibus totus turbidus videbitur & iratus. Et hoc est,quod ait,*Confiteantur nomini tuo magno.* scilicet confessione laudis,nomini inquam magno. Paruum enim videbatur Christi nomen quando populi irascebantur , & ipsum persequebantur. Nunc autem magnū nomen est:quia in omni terra dilatatum.Et merito debetis confiteri: quia ipsum est terribile potentia,qua malos punit:est sanctum bonitate,qua parcit contritis.Et merito terribilis est malis,& sanctus bonis: quia honor regis iudicium diligit.Iudicium autem est actus iustitiæ, quæ vnicuique reddit secundū opera sua.Et quòd nomen Christi verè dicitur sanctū,quia ipse Christus omnibus modis sanctitatis dicitur sanctus. vide supra versi.1459.

Tu parasti dilectiones:iudicium,& 1681
iustitiam in Iacob tu fecisti.

Hic ostendit,quòd Christus est æquitatis rectitudo. Deus nō solum in se dicitur iustus, sed etiam in nobis:quia præcepta sufficientia dedit, quæ ad iustitiam plenè seruandam nos inducunt. Vbi notandum quòd in antiqua lege erant tria prȩceptorum genera,quæ ad bonum faciēdum nos inducebant:scilicet præcepta moralia : vt sunt præcepta decalogi , quæ perfectè dirigunt mores humanos in vltimū finē:vt puta dominū Deū tuū adorabis, & illi soli seruies:non sumes nomen Dei in vanū, &c.Et ista præcepta propriè vocanturdirectiones: quia
Præceptorum sunt tria genera,scilicet moralia, iudicialia & cerimonialia.

quia de directo nos dirigunt in vltimum finem. Matth.19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Per istorum enim obseruationem gressus hominis dirigetur, scilicet ad Deū:& viam eius volet. Psal. 36.Alia erant præcepta iudicialia,quibus præcipiebatur,vt omnibus facerent iudiciū,malos puniendo pœna talionis : vt manum pro manu,oculū pro oculo,dentem pro dente,vitā pro vita. Et ista præcepta vocabantur iudicia,per illa enim populus iudicabatur. Neem.9. Dedisti eis iudicia recta.Alia erā: præcepta cęremonialia:vt quòd ignis in altari semper arderet : quòd omni die fieret sacrificium, & huiusmodi,quę omnia figura erant Christi,& sacramentorum eius,quibus à peccatis mundamur, & efficimur iusti. Vnde vocantur iustificationes. Psal.118.Legem pone mihi,domine,viam iustificationum tuarum,&c. Et quia ista præcepta cæremonialia erant quædam figuræ nos inducentes ad vera sacramenta nouæ legis: ideo iustitia præparatiua dicebatur. Psal.84. Iustitia ante eum ambulabit : & ponet in via gressus suos. Et omnia ista tria præceptorum genera dedit Deus ipsi populo Iacob,id est,ex Iacob genito. Præcepta ergo moralia vocat directiones, dicens, *Tu parasti directiones.* Præcepta iudicialia vocat iudiciū , dicens.*Iudiciū,* Præcepta cæremonialia vocat iustitiam,dicens,*Et iustitiam.* Ista omnia in Iacob tu fecisti.Sed omnia hæc Christus perfectius dedit , & fecit in populo suo.Nam præcepta moralia perfecit in populo suo per additionem consiliorum. Præcepta iudicialia
Matth.5. perfecit per remissionem iniuriarum. Vade,& amplius noli peccare. Præcepta cæremonialia perfecit per institutionem sacramentorum, & præcipuè
Ioan.8. *Mat.26.* sacramēti Eucharistię. Bene ergo dicere possumus Christo,*Tu parasti directiones:iudicium & iustitiam.*

1682 Exaltate Dominū Deum nostrū: & adorate scabellū pedū eius: quoniam sanctum est.

Hic ostendit Christum adorandum vt Deum. Vbi notandum, quòd in Christo fuit duplex natura:scilicet diuinitatis.& humanitatis. Ratione diuinitatis exaltandus est indubiè vt Deus , & adorandus. Et quantum ad hoc de Christo vt Deus est,dicit, *Exaltate dominum Deum nostrum,* scilicet Iesum Christum. Quid est autem exaltare Christum , nisi
Colimus illud quod plus diligimus. ipsum adorare adoratione latriæ. Quia illud homo præ cæteris rebus in corde suo exaltat , quod plus diligit. Illud autem,quod quis plus diligit, adorat. Sicut gulosi , quia præ cæteris rebus diligunt ventrem:ideo ventrem pro Deo adorare dicuntur:ad Phil.3.Quorum Deus venter est. Vnde ibidem ait gl.Gulolorum Deus venter est : quia,quicquid faciunt,pro Deo faciunt:quasi ipsum ventrem colēntes.Hoc enim ab homine colitur : quod præ cæteris diligit.Et ideo quia Deus omnibus rebus maior est,& melior : plus omnibus rebus colendus est, vt colatur. Illi autem Deum suum faciunt ventrem: quia ita laborāt pro edendis,quasi sit salus in esca: Qualiter autem Deum exaltare possumus , cùm sit immensus.vide suprà vers. 421.Quantū verò ad humanitatem Christi à nobis adorandam, subdit , *Et adorate scabellum pedum eius* , &c. Scabellum nāque
Scabellū Christi multiplex Pedum Dei vel verbi dicitur humanitas Christi.Et de hoc dictum est vers.1662.Et nota,q̄ Christi humanitas dicitur scabellum verbi. Nam secundum Grammaticos scabellum dicitur à scamnellum,n, mutata in b.Et dicitur scabellū,li,quod paruulis lectulis apponitur,scamnum autem quod altioribus, super quæ pedes ponuntur,quæq; pedibus subduntur.Et secundum hoc accipitur scabellum pro omni re subiecta voluntati alterius, quæ voluntas per pedes intelligitur. Cū ergo humanitas Christi præ omni altera creatura ipsi diuinitati obediēs fuerit, & subiecta, merito eius scabellum nominatur. Est autem notandū, quòd sicut variè aliqua Deo subijciuntur:sic & variè scabellum Dei dicuntur. Quoniam scabellum Dei dicitur primò tota mundi inferioris machina:quia Dei voluntate regitur. Esa. 66.Cœlum mihi sedes est,&terra scabellum pedū meorum. Secundò scabellū eius dicitur sancta mater ecclesia:quia eius volūtati subditur:quàm obliuisci dicitur:quoniā ipsam aduersitatibus exponit. Thren.2. Non est recordatus scabelli pedum eius. Tertio angelica natura:quia eius volūtati semper conformatur.2.Para.9.Fecit Salomon solio eburneum,& scabellum aureum.Solium namque eburneum est natura humana in Christo propter cādorem puritatis:sed scabellū aureum est angelica natura propter virtutē consummatę charitatis. Quartò scabellum eius dicitur prauorum iniquitas:quia eius potestati subiiciūtur,licèt inuitè. Psal.109.Ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorum. Quintò scabellum eius est ipsa Christi humanitas : quia totaliter Deo conformis plenè ei subditur:vt hic,
Adorate scabellum pedum eius:quoniam sanctum est.

Moyses,& Aaron in sacerdotibus 1683
eius:& Samuël inter eos, qui inuocāt nomen eius.

Hic consequenter ad propositū adducit exempla sanctorum patrum. Et ponitur primò antiquorum patrum Christi adoratio:secundò orationis adorantium à Christo exauditio.ibi, *Inuocabant:* tertiò exauditionis demōstratur ratio:ibi, *Custodiebāt.* quartò præuaricationis patrū ponitur punitio:ibi, *Domine Deus* , quintò adorationis Christi ponitur conclusio:ibi,*Exaltate.* Quantum ad primū sciendum,quòd exempla ad imitandū data:quanto personæ nobiliori data:tanto amplius ad imitationem alios inducunt. Inter omnes autem personas magnæ auctoritatis, quæ ante Dauid fuerūt:isti tres.s. Moyses,Aaron, & Samuēl fuerunt principaliores. Nam Moyses fuit legislator: Aaron summus sacerdos : Samuēl autem magnus rector,& propheta in populo domini. Et tamen isti adorauerūt Christū: non præsentem eis,sed futurum.Nam vt ait Magister lib.3.dist.25.fine fide Christi nunquam quis potuit saluari : nec ante incarnationem , neque post. Sicut enim nos fidem Christi habemus quòd ipse
Fides christi fuit semper ab initio necessaria. iam venit:ita & illi credebant ipsum esse futurum. Vnde Aug.epist.93.ait, Ista fides sana est,qua credimus nullum hominem siue maioris, siue minoris ætatis,liberari à contagione mortis,& obligatione peccati , quod prima natiuitate contraxit , nisi per vnum mediatorem Dei, & hominum Christum Iesum:cuius hominis,eiusdemq; Dei saluberrima fide etiā illi iusti salui facti sunt : qui, priusquā veniret in carnē,crediderūt in carnē venturū. Eadē ēm fides est & nostra,& illorum, &c. Si ergo credebāt Christū venturū,& in eius fide se saluandos,sequitur quòd ipsum verum Deum credebant esse venturum.Et nota,quòd per istos tres,quos hic nominat,vult intelligere generaliter omnes fideles tam

Universidad de Deusto
Biblioteca

laicos quàm clericos. Quoniam per Moysen, & Aaron, qui erat de tribu Leui, & sacerdotes, intellige clericos: sed per Samuelem, qui non erat de tribu Leui: ad quam spectabant officia templi: sed erat de tribu Ephraim, accipe laicos. Ista ergo duo genera ponit ad ostendendum, quòd nullus vnquà potest, nec poterit absq; Christi fide saluari. Et hoc innuit hic glo. dicens, Moyses legislator, & Aaron summus sacerdos fuerunt in sacerdotibus eius, id est, Christi. Nota q̃ Moyses sacerdos dicitur: quia si nõ hostias, vota tamẽ populi obtulit Deo: & pro populo supplicauit. Samuel autem nõ numeratur inter sacerdotes: quia fuit de Ephraim: de qua tribu non fuit sacerdos secundũ legem: sed solùm de tribu Leui. Et ideo solum inter inuocantes ponitur. Itẽ nota, quòd inter clericos duo sunt gradus, scilicet, doctorum, & prælatorum. Doctores significãtur per Moysen, qui fuit legislator, & maximus prophetarum. Nam de ipso dicitur Deut. vlt. Non surrexit vltra propheta in Israël sicut Moyses. Sed statim hic dubium occurrit. Ecce Moyses fuit maximus doctor, & propheta: Aaron autem fuit summus prælatus, & pontifex: quare ergo præmittit Moysen ipsi Aaron summo sacerdoti? Et hoc est quærere, vter horum sit magis honorandus doctor, vel prælatus. Præterea, Aaron antiquior erat tẽpore ipso Moyse. Nam vt habetur Exo. 7. Erat autem Moyses quando introiuit ad Pharaonem, octoginta annorum, Aaron autem octoginta trium. Cum igitur antiquitas sit venerãda, sequitur, quòd Aarõ præmitti debuit Moysi. Cuius tamen oppositũ hic facit: etiã per totã scripturam: vbi ambo nominãtur simul Moyses præmittitur. Respõdeo, quòd sicut scientia est maioris dignitatis, quàm prælatio: quia scientia regitur prælatio: & non econuerso. Sic & doctor maioris est dignitatis quàm prælatus, & amplius honorandus. Et hoc est, quod de sapiẽtia dicitur, Præposui illam regnis, & sedibus &c. Præfertur etiam tempori: in cuius argumentum Moyses minor præfertur ipsi Aaron antiquiori: ratione scientiæ, siue prophetiæ maioris. Si autem hodie communis vsus habet oppositum: hoc facit virtus diuitiarum. Sed nũquid Moyses inter omnes prophetas veteris testamẽti fuit excellentior propheta, siue doctor? Nũquid maior ipso Dauid? Et videtur, quòd sic per illud, quod dictum est Deut. vlti. Nõ surrexit vltra in Israël propheta sicut Moyses. Ad oppositũ est magister in procemio huius libri, dicẽs, quòd Dauid fuit eximius prophetarũ. Vnde & quando propheta absolutè dicitur, intelligitur, de Dauid: sicut Paulus per Apostolum. Respõdeo, quòd vnus propheta maior alio potest dici tripliciter. Primò modo ratione clarioris notitiæ. Et sic quia alij prophetæ nouerũt, quæ dicebãt per somnia, aliqui per figuras: aliqui per apertam visionẽ, & clarã reuelationem: illi dicũtur maiores, quibus clariori modò reuelata sunt prophetica mysteria. Isto modò Moyses fuit summus: quia loquebatur dominus facie ad faciem cum Moyse: sicut loqui solet homo cum amico suo, vnde ait dominus, Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei: vel per somniũ loquar ad eum, at non talis Moyses: ore enim ad os loquor ei: palã, & non per ænigmata, & figuras Deum videt &c. Sic & isto modo loquebatur Deus per seipsum immediatè ipsi Dauid. Psal. 84. Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Et sic etiam Dauid fuit summus prophetarum. Sicque ergo vterque istorum summus dicitur prophetarum negatiuè, id est, quo nullus maior: non autem affirmatiuè, id est, maior cæteris: quia isti æquales fuerunt. Secundo modò dicitur quis summus propheta ratione maioris extensionis, scilicet, quia plura mysteria prophetizauit. Et sic Dauid dicitur maior Moyse: quia multo plura Christi mysteria prædixit. Tertio modo quis dicitur summus prophetarum ratione maioris cõfirmationis suæ prophetiæ. Et sic quia Moyses plura miracula coram populo fecit quam Dauid: ideo suam prophetiam coram populo magis confirmabat, & faciebat credibilem.

Doctor honore prælatum præcedere debet.

Sap. 7.

Dauid qualiter fuit maximus propheta: & qualiter Moyses.

Num. 12.

1684 Inuocabant dominũ, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos.

Hic ponitur antiquorum patrum orationis à Christo exauditio, quia ipsi inuocabãt, id est, intus in corde vocabant Christum ipsum orando, & ipse exaudiebat eos: quia orationes omnes exaudiũtur: & si non semper ad votũ: semper tamẽ ad fructum. vide ver. 74. & 291. & 294. & 514. & 516. Sed quomodo antiquos patres exaudiebat Christ', qui nõdum erat. Dicitur, quòd antiqui patres præsciebãt verbum incarnandum: & q̃ idem esset Deus, & homo: & istum inuocabant. Et iste tunc eos exaudiebat: quia ratione suppositi Christus semper fuit: quamuis non ratione humanitatis assumptæ. Multotiens enim reperimus Moysen, & Aaron à Deo esse exauditos: vt in plagis Pharaonis: in diuisione maris: in superatione Abimelech: qui, orante Moyse, superabatur à filiis Israel. Exod. 17. *Et in columna nubis loquebatur ad eos.* Realiter enim Deus in nube Moysi loquebatur: vt puta quando ei legem dedit: statim nubes operuit montem, Exod. 19: Et in multis aliis scripturæ locis. Sed per hoc vult ostendere quòd prophetæ ea, quæ prædicebant, erant figuris, & ænigmatibus velata: & non sine velamento pronunciata. Et hoc est, quod hic ait gloss. *In columna nubis loquebatur ad eos*, id est, per figuras in nube obscura. Sed illa dicta obscura quendam manifestum significabant, scilicet Christum. Ad eos ergo tunc loquebatur in nube, qui iam nobis loquitur in scabello, id est, in carne assumpta apertè. Et nota, q̃ nõ ait in nuhe, sed *in columna nubũ*. Columna enim fortitudo est, & decor domus. In hac ergo spiritus sanctus loquebatur eis: qui annunciabat ecclesiã, vel carnem Christi. Sed tunc qui in nube loquebatur: modo per filium apertè loquitur nobis. Magis autem mysticè notãdum, quòd columna per quam nobis loquitur Deus, est ipse Christus: qui propriè columna dicitur. Nam secundum Grammaticos columna dicitur à culmine, eo quòd culmen domus sustineat. Quis igitur aptius Christo columna dici potest: qui totum sustinet orbem? Ista autem columna aliter iustos sustinet, & aliter peccatores: aliter iustis loquitur, aliter peccatoribus. Vnde de Christo sub nomine columnæ dicitur, quòd dominus præcedebat eos per diem in columna nubis: & per noctem in columna ignis. Quod ad propositum exponens Stephanus dicit, Columna dicitur Christus: quia rectus, & firmus omnia fulciens. Hæc autem columna homines in die præcedit in columna nubis: quia Christus nulla luce claret illis: qui se in die putãt esse: scilicet præsumptuosis, & superbis. Sed in columna ignis præcedit in nocte: quia illis, qui se infirmos esse reputãt, & peccatores illos

In nube qualiter Deus sanctus loquebatur.

Exod. 13.

Columna nubis & ignis dicitur Christus.

illos gratia sui amoris inflãmat pariter, & illustrat. Item etiam per colũnam nubis, & ignis duo Christi significãtur aduẽtus: quia in primo fuit columna nubis, scilicet blandus, & humilis: in secundo autem erit colũna ignis, scilicet asper, & terribilis. Vel aliter nox peccator est: iustus autẽ dies. Columna ergo nubis in die: & ignis in nocte: quia dominus iustos obumbrat, & illuminat peccatores. Hæc ille. Gregor. autem prædicta verba exponens, dicit in homilia, Dominus autem præcedebat eos per diem in colũna nubis, &c. In igne terror est: in nube autem leue visionis blandimentũ. Dies vita iusti: nox verò vita peccatoris. Vnde illud Apostoli. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. In die ergo per nubẽ colũna mõstrata est: & in nocte per ignem: quia omnipotẽs Deus & blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis. hos ad iudicium veniens per lenitatis mansuetudinẽ mulcet: illos autẽ per iustitiæ districtionem terret. Vel aliter: colũna nubis in eremo præibat populum in die: & in spiẽdore ignis nõ in die, sed in nocte irradiabat: quia Christus conuersationis suæ exemplo ducatũ sequẽtibus præstãs, de iusticia sua confidentibus nulla luce claret: peccatorum verò tenebras agnoscẽtibus, ignẽ sui amoris insulsit. Et Magister in gl. Psal. 77. illã columnã nubis, & ignis exponit de Christo, dicens. Illa colũna indicabat Christum futurũ. Sicut enim illa colũna nubis erat in vmbraculũ contra æstũ solis: sic & Christus per suã incarnationẽ nobis refrigeriũ præstat contra æstũ vitiorũ. In nocte verò erit colũna ignis: quia toto tẽpore vitæ præsentis obscurè: in claritate sui luminis quam per illuminationẽ ignis. i. spiritus sancti Christianos custodit. Et ideo quia Deus pater habitat in Christo tanquam in suo throno: ipse de Christo sub nomine columnę nubis, dicit, Ego in altissimis habito: & thronus meus in colũna nubis. Et Nec. 9. dicitur Christo, In columna nubis ductor eorũ fuisti, domine: & in columna ignis per noctem, vt appareret eis via, per quam ingrederentur.

Ephes. 5.

Eccle. 24.

1685 Custodiebant testimonia eius, & præceptum, quod dedit illis.

Hic ponitur ratio exauditionis orationis ipsorũ, quasi dicat. Dixi, quia Christus exaudiebat eos. Et huius ratio est, quia ipsi vt verè obedientes, *custodiebant testimonia eius*, &c. Et nota, quòd aliud sunt testimonia Dei: & aliud præcepta. Nam testimoniũ dicitur pactũ factũ per aliqua signa testificantia significatum. Sicut quãdo Laban, & Iacob fecerunt pactum adinuicem, de pace habenda inter se, & successores suos: fecerunt aceruum lapidũ in testimonium pacti præfati. Præcepta verò dicũtur absolutè: sicut præcepta per Moysen data. Habebat ergo Deus pactũ cum patribus antiquis: habebat & præcepta. Præcepta primò dederat eis per Moysen: consequenter autem pactũ fecit cum eis: vt, si ipsi custodirent præcepta sua, daret eis bona temporalia tẽporibus suis: & multiplicaret eos, ac ab hostibus defensaret: vt patet Leui. 26. *Custodiebant* ergo *testimonia eius*, scilicet, pacta, quæ cũ Deo fecerant: & præceptum eius, scilicet, legis præcepta obseruabant. Et ponitur præceptum hic in singulari pro plurali. Vel secundum Nicolaum: testimonia hic dicũtur præcepta iudicialia, & cæremonialia: sed præcepta simpliciter dicuntur præcepta moralia. Per hoc enim vult ostendere, quòd obseruatio mandatorũ Dei facit exaudiri orationes iusto-

Testimonia quid sunt, & quid præcepta Gen. 31.

rum. Qualiter autem debemus præcepta Dei custodire, & qualiter obligamur, vide versicu. 1339. Qui enim præcepta Dei non custodit: orando non meretur exaudiri. Vnde Gregor. lib. 16. moral. cap. 10. ait: Rogant quippe Deũ: sed exaudiri minimè merentur, qui iubentis domini præcepta contemnũt. Vnde scriptum est, Qui declinat aurẽ suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Prou. 28.

Orationẽ exaudiri facit præceptorum obseruatio.

Dñe Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propicius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuẽtiones eorũ. 1686

Hic ponitur præuaricationis patrum punitio. Deus enim misericors, & iustus, & semper misericordiam seruat cum iustitia, & iustitiã cum misericordia. Tamẽ apertius tũc dicitur misericors, quãdo beneficia confert, orationes exaudit, & nos custodit à malis. Tũc apertius dicitur iustus quando peccata punit. Antiqui autẽ patres si iusti erant, tamen quia homines aliquãdo peccabãt. Et sic Deus illis dicebatur misericors, præmiãdo eorũ merita, & iustus, puniendo eorum peccata. Quantum ergo ad primũ dicit, *Domine Deus, tu exaudiebas eos, & propicius fuisti eis*, quia ex benignitate suę misericordię exaudiebat iustas petitiones eorum. Et propicius erat eis, ipsis peccata remittendo. Propicius enim non dicitur Deus, nisi quãdo peccatis dat veniam. vt hic ait gl. Et non sic erat eis propicius per misericordiam, sed etiã per iustitiã peccata cõmissa puniẽdo. Et hoc est quod dicit. *Et vlciscés in omnes adinuentiones*, siue affectiones *eorum*. Deus enim tanquam pius pater, & iustus, quos diligit, corrigit, & castigat, vt puta: peccauit Moyses, quando, murmurante populo pro aquæ penuria, ad præceptũ Dei, dubitauit aquã de petra educere posse: similiter dubitauit & Aaron. Ista peccata Deus vlciscebatur: quia in pœnam huius peccati, ambo. s. Moyses, & Aaron mortui sunt in deserto, & non introierunt terram promissionis, Vnde statim post illud infidelitatis, vel incredulitatis peccatum, (vt scribitur Num. 20.) dixit dominus ad Moysen & Aarõ: quia nõ credidistis mihi, vt sanctificaretis me corã filiis Israël, nõ introducetis populos hos in terrã, quam dabo eis, &c. Punire autem statim peccata est magnũ Dei beneficiũ. Nã vt dicitur 2. Macha. 6. Et enim multo tempore nõ sinere peccatoribus ex sententia agere: sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium, &c. Vel secundum gl. prædicti patres propter peccata sua in hoc puniebantur: quia Deus permittebat eos ab inimicis infestari, quod sine pœna non erat eorũ, quæ tamẽ pœna ad eorum vtilitatẽ erat. Vnde ait, *Et vlciscens in omnes adinuentiones eorum*. ecce & si tanti erãt isti, aliquid tamen habebant peccati', & sic Deus erat *Vlciscens in omnes adinuentiones eorum*: pro quibus pœna erat eis pati eos, cũ quibus erant. Quotidie enim patiebantur populos contradicentes, & iniquè vmẽtes, inter quos viuere cogebantur, pro quorum peccatis quasi pro suis, per charitatẽ dolebant. Et attende, quòd pœna à Deo illis pro peccato incredulitatis illata, scilicet quòd non intrarent terram promissionis, fuit figura pœnæ malorum. Vnde hic ait Aug. Non enim sicut putatur à plerisq; fuit Moysi pœna tantum non intrare in terram promissionis, in quam etiam multæ miseriæ intrauerunt, sed fuit etiam figura huius rei, scilicet quòd qui sub lege

Punitio peccati magnũ est beneficium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

essent,quia & per eum,scilicet,per Moysen lex data est: & qui sub gratia esse nollent, non intrarent in requiem eternam. Quid autem sint adinuentiones hominum: & quid adinuentiones Dei, vide versi.1269.& 1401.

1687. Exaltate dominũ Deum nostrum: & adorate in mõte sancto eius: quoniam sanctus dominus Deus noster.

Hic ponitur conclusio adorationis Christi ex prædictis. Ex quibus sequitur,quòd ipsum exaltare debemus,& adorare. Iste versus exponitur vt versi. 1682. vsque ad illum locum,In monte sancto eius. Per montem enim sanctum literaliter intelligitur B mons Sion: quia ibi iam erat locus diuini cultus institutus. Ibi enim erat templũ,& arca testamẽti. Sed per istum montem sanctum literalem, alium montem vult intelligere, scilicet, corpus Christi. Vnde hic idẽ est mons sanctus, quod superius scabellum pedum eius. Et sic est sensus, *Adorate eum in monte sancto eius*,id est, adorate eum in corpore assumpto, vel humanitate. Qualiter autem sit adorandus in humanitate assumpta, vide suprà versic. 1662. Vnde per istum montem sanctum intelligit gl.Christi humanitem,dicens. *Adorate in monte sancto eius*,id est,in corpore. Hic est lapis paruus: qui sicut ait Dan. excisus de monte sine manibus:creuit in montem magnum:& implenit totam faciem C terræ,præcisus,id est, natus de monte,id est,de Iudæorum gente,quæ vnum Deum colebat, & inde monti comparatur, præcisus inquam sine manibus,id est,sine opere hominum:quia de virgine sine virili semine conceptus est. Quod enim Christus mons dicatur, vide versi.336.

PSAL. XCIX.

1688. IVbilate Deo omnis terra: seruite domino in lætitia.

Titulus huius psalmi est. *Psalmus in confessione*. Ex D isto titulo apparet materia psalmi:sed non auctor. Materia enim psalmi est,quòd ille psalmus fuit factus ad inducendum homines vt cõfiterentur domino. Tamẽ notandum,quòd maximè in scriptura triplex reperitur cõfessio,scilicet,reorũ damnatiua,gratiarum reddditiua, & peccatorum purgatiua, vide versic. 81. Quia autem Deus non quærit mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat:ideo hic Psal. nõ agit de confessione,qua rei damnantur:sed de alia duplici cõfessione,scilicet, gratiarum reddditiua, & pœnitentiali peccatorum purgatiua. Docet enim hic Psalmista,& Deũ laudando ei gratias agere, & nos accusando peccata nostra plangere. Primum docet,ne in bonis superbiamus. Secũdum docet, ne in malis desperemus. Est ergo sensus tituli talis. *Psalmus in confessione*, id est,iste Psal. agit de duplici cõfessione,scilicet,laudis,& criminis. Intẽtio Psalmistæ est perfectos inducere ad Dei laudem:& peccatores ad criminis confessionem. Et secundum hoc Psalm. iste habet duas partes:quia primò agit de cõfessione laudis, quæ est gratiarum actio: secundò de confessione criminis,quæ est suiipsius accusatio:ibi. *Introite portas eius*. Prima pars diuiditur in partes tres:quia ad confessionem laudis primò inducit omnes generaliter: secundò inducit Hebræos specialiter:ibi, *Introite in conspectu eius*:tertiò inducit ministros ecclesiæ singulariter:ibi, *Populus eius*. Quantum ad primum omnibus loquens generaliter ait, *Iubilate Deo omnis terra*, id est, omnes habitantes in terra. Quid autem sit iubilare, vide suprà versi.766. Sed quia perfecta laus Dei, vel exultatio de Deo nõ solum stat in corde, vel in voce:sed multo fortius in bona operatione: Ideo subdit, *Seruite domino in lætitia*.i.secundum glos. Iubilate, Deoq; gratias agite: non coactè, & necessitate, sed charitate: qua liberati estis per Christum. Et ideo seruite in lætitia nõ murmurantes,vt Iudæi in deserto murmurauerũt. Hæc seruitus non est amaritudinis, nec indignationis:sed fœlicitatis,& libertatis: quia seruire Deo, regnare est. Gratum est enim redemptis seruos esse Dei. Seruum ergo te faciat charitas: quia liberum te fecit veritas. Vnde in Euangelio, Si mâ feritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem,& veritas liberabit vos. Hic nota, quòd seruitus est triplex, scilicet,seruitus infectionis vitiosæ, quæ culpæ copulatur. Seruitus conditionis tædiosæ,quæ pœnæ subiugatur. Seruitus perfectionis virtuosæ, quæ vitæ regulatur. Primò est seruitus culpæ:qua quis,scilicet,vitiis,& diabolo seruit:de qua anima de corpore conqueritur, & econuerso, dicens, Seruire me fecisti in peccatis tuis: præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Diabolus enim alliciens hominem per vitia, promittit ei libertatem: sed ad miserabilẽ ipsum inducit seruitutem: quia, vt ait Saluator, Omnis, qui facit peccatum,seruus est peccati. Quod exponens Augustinus super Ioan.ait,O miserabilis seruitus peccati. Seruus enim hominis al quando sui domini duris fatigatus imperiis, fugiendo requiescit. Seruus autem peccati quò à peccato fugiat, non inuenit: quia peccatum secum trahit, quocunque fugerit. Peccatum enim intus est: voluptas transit:peccatum non transit:periit, quod delecta:remanfit,quod pungat,&c. Et Hieronymus, Qui facit peccatum, seruus est peccati. quinimo tot dæmoniorum seruus est, quot vitiorum. Et vide differentiam seruitutis bonorum, & malorum. Nam,vt ait Augustinus, Bonus homo etiam si seruit, liber est: malus autem, etiam si regnet, seruus est,nec vnius hominis,sed quod grauius est,tot dæmoniorum, quot vitiorum. Et hoc satis patere potest. Nam denominatio fieri debet à parte potiori. Cum ergo potior pars hominis sit anima, & minor corpus,sequitur, quòd boni, qui sunt liberi secundum animum, etiam si corpore seruiant, liberi sunt simpliciter:mali autem & si corpore regnent: tamen anima sunt serui:simpliciter serui dicuntur. Vnde Rom.7.dicitur, Carne seruio legi peccati: spiritu autem legi Dei. Secundò est seruitus conditionis tædiosæ: qua,scilicet, quis alterius hominis E corpore seruus est:sicut filij Israël in Ægypto serui fuerunt. Exo.13. In manu forti eduxisti nos de domo seruitutis. Hæc seruitus est patienter toleranda: quia prouenit ex peccatis, scilicet, quòd vnus homo alteri sit seruus. Vnde Augustinus 19.de ciuita.dicit,Seruitutis nomen culpa meruit:non natura. Et ideo consuluit Apostolus Petrus, dicens, Serui subditi estote in omni timore dominis. Tertiò est seruitus perfectionis virtuosæ:qua quis Deo seruit,vel homini ob amorẽ Dei: cuius ille homo vices gerit in terris:de quibus nobis Psal.consuluit, dicens,seruite domino in timore &c. Et Iosue 24.

Seruitus multiplex

Ioan.8.

Seruitus peccati.

Esa.43.

Ioan.8.

Aug.4. de ciuit. Dei.

Seruitus corporalis

Seruitus gratiæ.

Psal.2.

Timete

Timete dominum:& seruite ei corde perfecto. Et A aduerte quod ista seruitus multas conditiones debet habere. Quoniam debet esse cum castitate carnis,& munditia. Cum honestate moris, & decẽtia. Cum parcitate victus, & abstinentia. Cum humilitate mentis,& reuerentia. Cum hilaritate cordis, & lætitia. Primum patet:quoniam mundus dominus mundum seruum cupit habere. Luc.1. Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Secundum patet:quia dominus in seruo non solùm requirit criminis munditiam, sed etiam decentiam morum: vt talis seruiens per compositos mores appareat homo, & non bestia: & sic sit similis Christo formam serui accipiens in
Phil.p.2. similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Tertium patet:nam seruus nimis repletus, ad seruiendum redditur inhabilis. Et ideo serui Dei vt sint habiliores per parcitatem sua corpora premunt. Vnde 1.Corinth.9. Castigo corpus. meũ,& in seruitutem redigo.q.d.quia castigo corpus meum per abstinentiam: ideo ipsum in seruitutem Dei redigo per veram obedientiã. Quartum patet:seruus enim nomen est humilitatis: vt dicit glo.ad Rom.1. Et ideo ne quis nomen serui falsè vsurpando occupet:humilitatem seruare debet in
Phil.2. opere:exẽplo Christi, qui semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Vt sic quilibet seruus Dei
Psal.115. humiliter dicat Deo. Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Quintum patet:quoniam sicut Deus hilarem diligit datorem.2.Corin.9.qui,scilicet,hilariter sua pro Deo donat:sic multò fortius illũ, qui
Psal.108 hilariter suo se mãcipat seruitio. Ideo dicitur, Seruus autẽ tuus lętabitur. Ideo veri serui Dei semper debent esse læti: & laudibus Dei occupati Esa.65. Serui mei laudabunt cũ exultatione. Et Gen.47. Respiciat nos dominus noster: & nos læti seruiemus regi. Et hoc est quod nũc nobis imperat Psalmista,dicens, Seruite domino in lætitia. Talis,autem Dei seruitus multum est affectanda: quia liberat à vitiis, & lætificat in præmiis. Probatur, qa qui debitè seruit Deo:nõ seruit diabolo: qui autẽ non seruit diabolo, liber est ab omni vitio: ergo. Maior patet, Matth.6. Nemo potest duobus dominis seruire.gl.scilicet, contrariis, sicut sunt Deus, ac diabolus. Et minor patet, Ioan.8. Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati gl.quinimò tot dæmoniorum,quot vitiorum. Quia igitur contradictionem implicat, quòd quis simul Deo seruiat, & diabolo: sequitur quòd Dei seruitus liberat ab omni vitio. Vnde in figuram huius dicitur.1.Reg. 7. Præparate corda vestra,& seruite illi soli,& liberabit vos de manu Philistim. Philistiim namque interpretatur ruina duplex:& significat vitia, quę dupliciter faciunt peccatorem ruere,scilicet,à gratia, & gloria. Sic igitur Dei seruitus liberat à vitiis:
Aug.19. de ciuit. Dei. quod atteſtatur Augustinus, dicens. Vt seruiatur Deo vtile est omnibus hominib':quia seruiẽs Deo animus rectè imperat corpori. Ipsa namque ratio
Matt.4. domino Deo subdita,rectè imperat libidini,cæterisq; vitiis,&c. Et ideo,si vis dominari vitiis, dominum Deum tuũ adorabis,& illi soli seruies. Quod imperãs Psalmista ait, *Seruite domino in lætitia*. Hic pone originale.1085. Iubilate,&c.

1689. Introite in conspectu eius in exultatione.

Hic singulariter inducit Hebræorum populum ad Deum laudandum,& gratiarum actionẽ,& primò eos inducit ad gratiarum actionem:secũdò ad hoc assignat rationem,ibi, *Scitote*. Quantũ ad sensum literalem sciendum, quòd sic erat templũ ordinatum:quòd antè templum erat atrium sacerdotum:in quo erat altare holocaustorum: in quo secularibus nõ licebat passim intrare. Sed antè istud atrium erat atrium laicorum:à quo per portas certas,& fenestras laici offerentes hostias suas poterãt videre sacrificiorum suorum consummationem, stando in portis,vel fenestris illis. Quod tamẽ gentilibus non permittebatur tam propè accedere,vt videre possent sacrificiorũ oblationẽ,& consummationem. Sic ergo hic loquitur Psal.populo Hebræorum:vt, quando offerebãt sacrificia:venirẽt B ad portas atrij sacerdotum,vnde conspectum sacrificiorum suorum videre possent:& exultãtes Deũ laudarẽt. Et hoc est,quod ait, *Introite,scilicet, vsque ad portas atrij sacerdotum*:& sic sitis in cõspectu eius, scilicet,sacrificij vel hostiæ vestræ:quia quando vidébant hostias,quas obtulerãt offerri Deo:exultabant. Per hoc Psalmista vult intelligere, quòd qui vult laudare dignè Deũ,ad conspectũ suæ cõscientiæ prius debet accedere:& ibi seipsum discutere. *Conscientia cõspectus domini.* Conscientia enim conspectus dicitur. Conspectus enim:idẽ est,quod simul aspectus. Et ideo quia qui libet seipsum in sua conscientia aspicere potest,& ibi suas virtutes,suáq; vitia simul cernere:ideo cõscientia conspectus dicitur. Et ideo quia cõscientiã nostram solus Deus agnoscere potest, & non aliquis homo:ipsa conspectus eius appellatur. De isto *Psalm 5.* cõspectu cõscientiæ Psal. Deo loquitur dicẽs, Dirige in cõspectu tuo viã meã. Vbi gl. Dirige viã meã qua,scilicet,iustus ad tem cõspectu tuo, id est,in cõscientia: vbi nullus hominũ videt:sed tu solus. Vnde homini laudãti,vel vituperanti non est credendũ, quia non videt in conscientia: in qua ratio laudis consistit, vel vituperij. Et nota quòd iste conspectus cõscientiæ debet semper deum meditari more *Psal. 15.* Psalmistæ,qui dicebat, Prouidebã dominũ in conspectu meo semper:quoniã à dextris est, mihi, ne commouear. Vbi glo.q.d. prouidebã dominum in cõspectu meo semper,id est,in cõscientia mea:qa in iis,qui trãseunt,nõ abstuli oculũ meritis meæ ab eo,qui semper est,prouidẽs quomodo in eum post ista tẽporalia trãsacta recurrerem. Et atrẽde quòd ait,prouidebã dominũ in conspectu meo semper. Hic trahe exẽplũ,quo peccata vitẽtur. Qui em dominum semper acie mẽtis.i.in cõscientia intuetur. nõ peccatis inquinãtur. Ideo dñm attẽdo, quoniã à dextris est mihi,ne cõmouear.i.fauet mihi, vt in eo stabilis permaneã. Et ideo nihil sinistri prœualet mihi. Iste cõspectus cõscientiæ virtutibus semper debet abũdare. Exo.23. Nõ apparebis in cõspectu meo vacuus.s.bonis operibus secundũ gl.scilicet, vt per omne tempus vitæ præsentis nos esse peregrinos agnoscẽtes, nõ hic, sed in futuro requiẽ inquiramus sedulò curãtes,ne virtutib' vacui in cõspectu domini appareamus. Ille em in cõspectu cõscientiæ Deo vacuus non apparet:qui Dei mandata custodit. Vnde Eccl.25. Non apparebis in conspectu meo vacuus,hæc enim omnia propter mandatum dei fiũt. Iste cõspectus cõscientię peccata propria cogitando debet dolere. Psal.37. Non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum. Et infrà, Quoniã ego in flagella paratus sum:& dolor meus in conspectu meo semper. Iste enim secũdũ glos. pœnitendo inde dolet,quia deliquit:impius se defendit: iustus autem irascitur contra seipsum. Ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

istō conſpectu contritionis conſcientiæ, ſequitur A cōſpectus confeſſionis: quo, ſcilicet, in conſpectu ſacerdotis conſpectum ſuæ cōſcientiæ aperit. Pſal. 18. Erunt vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in cōſpectu tuo ſemper. Et ſi dicas: quomodo de conſpectu conſcientiæ de peccato dolentis poteſt intelligi iſte textus, cum dicatur, *Introite in conſpectu eius in exultatione*, & conſpectus conſcientiæ cōſiderans peccata ſemper dolet? Reſpondeo, quòd dolor peccatorum in conſcientia eſt ipſi animæ magnæ conſolationis, & lætitiæ: imò quantò maior eſt in conſcientia dolor peccatorum, tantò amplior eſt conſolatio pœnitentium, iuxta illud Pſal. 93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ læ- B tificauerunt animam meam.

1690 Scitote quoniā dominus ipſe eſt Deus: ipſe fecit nos, & non ipſi nos.

Hic aſſignat rationem laudis diuinæ. Quoniam inter omnia peccata, peccatum maximum dicitur ingratitudo. Si ergo ingrati domino Deo nolumus eſſe, oportet ſibi beneficia ab eo recepta recōpenſare. Ipſe enim dedit nobis eſſe naturæ, eſſe gratiæ, & conſeruat. Sed quid domino pro his omnibus retribuere poſſumus? ſed de noſtro nihil: quia omnia eius ſunt. Saltē ergo voluntate recognoſce beneficia & ipſum laudā, ipſū adora. Et iſtā rationē aſſignat Pſal, dicēs, *Scitote, quoniam dominus ipſe eſt Deus, &c.* C Et aduerte, quòd hic loquitur de Chriſto domino: nos inducens ad ipſum exaltandū, & adorādū. Vnde hic ait gl. Quis neſciat, quia dominus ſit Deus? Sed loquitur hic contra Iudæos de Chriſto crucifixo. q.d. Non vileſcat vobis, quem crucifixiſtis, & flagellaſtis: quia ipſe eſt dominus noſter: ipſe Deus noſter. Et hoc eſt quod dicebat Pſal. 94. Venite adoremus, & procidamus ante dominum: quia ipſe eſt dominus Deus noſter. Qualiter autem Chriſtus propriè dicatur dominus Deus noſter, vide verſic. 1635. Quod autem ſit dominus Ieſus Chriſtus dominus Deus noſter, probat: quia *ipſe fecit nos: & non ipſi nos.* Vbi notandū, quòd homo habet duplex eſſe, ſcilicet, naturale, & morale. Eſſe naturale conſtat ex anima, & corpore. Eſſe autē morale ex gratia, & bonis moribus. Quantum ad eſſe naturale Deus partem principalē hominis fecit ſe ſolo, ſcilicet, animam: quæ per creationē de nihilo producitur: ad quam nulla virtus creata, & finita pertingere poteſt: cū diſtantia infinita ſit inter aliquid, & nihil. Et ideo dicit Philoſophus 16. de animalbus: quòd intellectus humanus datur de foris. Corpus autem hominis Deus facit: quia omnia per ipſum facta ſunt. Sed non ſe ſolo, ſed mediantibus cauſis ſecundis: quia ad generationem hominis non ſolum concurrit virtus Dei infinita, ſed etiam finita virtus, & creata: quia vt dicitur. 1. de Anim. ſol, & homo generat hominem. De iſta autem factione hominis quod ad eſſe naturale vide ſuprà verſi. 1633. Homo verò quantum ad eſſe morale cōſtat ex gratia, & bonis moribus: quia ſicut ille ſolum veraciter dicitur homo, qui vtitur debitè ratione, per quam diſtinguitur à brutis animalibus, de hoc vide verſi. 558, & 589. Et quantum ad hoc eſſe hominis: ipſe Deus fecit nos: quia omnis gratia, virtus, omne bonum morale ab ipſo principaliter habemus. Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectū deſurſū eſt, &c. Et de iſto eſſe hominis morali principaliter hic textus intelligitur. Vnde hic ait gloſ.

Homo habet duplex eſſe, ſcilicet naturale & morale.

Ariſt. Homo factus eſt a Deo quo ad eſſe naturæ & gratiæ.

Ipſe fecit nos: & non ipſi nos, id eſt, eſſe noſtrū bonū ex ipſo eſt: nō ex nobis. Ex ipſo eſt, vnde coronamur: ex nobis eſt, vnde damnamur. Hoc ergo ait de operibus gratiæ. Omnis autē iſta factio hominis, competit domino Ieſu Chriſto: quia ipſe eſt verbū Dei ratione ſuppoſiti. Et per verbum Dei omnia facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. Sed fortè dicitur. Poteſt ne licitè Chriſtus dici dominus? quia ſi ſic, cum eius actio noſtra ſit inſtructio: chriſtiani potuerunt licitè vocari domini: & vnus dominari alteri. Sed hoc non videtur licitum, ſcilicet, quòd vnus Chriſtianus alteri dominetur: nec vn⁹ homo alteri. Quod probatur multipliciter. Primò, quia natura omnes homines ſunt æquales: ergo contra naturā eſt, quòd vnus dominetur, & alter ſubiiciatur. Secundò quia vſurpans ſibi poteſtatem nō ſibi à Deo traditā, peccat. Deus autem homine creato, quāuis ei dederit dominiū ſuprà piſces maris, & beſtias terræ: non tamē ſuprà homines. Vnde Gen. 1. dixit Deus primis parentibus. Subiicite terrā, & dominamini piſcibus maris, & volucribus cœli: & vniuerſis animātibus, quæ mouentur in terra. Ecce determinat, quibus volebat hominē dominari. Tertiò quia mulier dominari non debet ſuprà virum: ergo nec vir ſuprà mulierē. Antecedēs patet Gen. 3. Dixit deus mulieri, ſub viri poteſtate eris: & ipſe dominabitur tui. Et patet cōſequētia: quia æqualis cōditionis debet eſſe mulier viro. In cuius ſignum mulier creata eſt de latere viri: nō de capite, ne viro dominetur: non de pedibus, ne viro ſubiecta videatur: ſed de latere, vt æqualis conditionis cum viro eſſe demonſtretur: vt ait Magiſter lib. 2, diſt. 19. Tum etiam, quia ſi dicatur, quòd peccatū fuit cauſa ſubiectionis, plus peccauit vir quàm mulier. Ad oppoſitum præcipit ſcriptura 1. Pet. 2. dicēs: Serui ſubditi eſtote dominis veſtris, non tātum bonis, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis, &c. Reſpōdeo, ponendo tres propoſitiones: Prima, quòd dominatio, & prælatio eſt in cœlo inter bonos angelos: patet, quia ibi ſunt ordines diſtincti: inter quos eſt vnus ordo qui dicitur, dominationes. Secunda: quòd dominatio, & prælatio eſt in mundo inter homines, probatur Luc. 22. Reges gentium dominantur eorū, &c. etiam quia in mundo ſunt fatui, & ſapiētes: ſapientes autem fatuis dominantur. Intellectu autem vigentes ſecūdum morales Phil. aliorum ſunt domini & rectores. Vnde Proner. 17. Seruus ſapiens dominabitur filio ſtulto. Tertia, quòd in inferno eſt dominatio, & prælatio inter dæmones: patet, quia vnus alteri ibidem principatur. Lucæ 11. In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit, &c. Nec contrariatur, quòd ſcribitur Iob 10. quòd in inferno nullus eſt ordo: quia intelligitur non de ſuppliciis, quæ ibi ſunt ordinatiſſima, ſed de mētibus damnatorum: quæ præ acerbitate tormentorum nullo reguntur ordine: vt dicit Greg. lib. 9. moraliū. c. 47. Iſtæ propoſitiones ſunt de mente Grego. dicentis, Ex rebus inſenſibilibus diſcimus, quid de ſenſibilibus atque intelligibilibus ſentiamus. Terra namque aëre fœcundatur: aër autem ex cœli qualitate diſponitur: ſic iumentis homines, hominibus angeli, archangeli verò angelis præſunt. Nam quòd iumentis homines præſunt: & vſu cernimus, & Pſalmiſtæ verbis docemur, qui ait. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c. quod verò angeli hominibus præſint, per prophetam teſtatur Dominus, dicens, Princeps regni Perſarum reſtitit mihi, quòd verò angeli à ſuperiorum angelorum poteſtatibus diſpo

Ioan. 1.

Quæſtio. Dominari an poſſit licitè vnus alteri.

Pſalm. 8.

Dan. 10.

Prælatio & dominium inter homines ex vitio proceſſit.

diſponātur, oſtendit Zacharias, qui ait, Ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur in occurſum eius: & dixit ad eum, curre, & loquere ad puerum iſtum, &c. Si enim in ipſis officis ſanctorum ſpiritum nequaquam poteſtates ſummæ minora diſponerent, nullo modo hoc, quod homini diceret angelus, ab alio angelo cognouiſſet, quòd igitur cunctorum cōditor omnia per ſemetipſum tenet: & tamen ad diſtinguendum pulchrè vniuerſitatis ordinem, alia aliis diſpenſantibus regit: non immeritò reges angelorum ſpiritus accipimus &c. Sed pro ſolutione argumentorum, ad oppoſitum notandum, quòd prælatio, & dominium inter homines acceſſit, non natura, ſed ex vitio. Quod oſtē- *Greg. 21. mor. c. 11.* dens Greg. ait. Omnes homines natura genuit B æquales: ſed acceſſit diſpenſatio ordinis, vt quibuſdam prælati videamur. Si igitur hoc à mente deprimimus, quod temporaliter acceſſit: inuenimus citius, quòd naturaliter vnum ſumus. Plerum que enim animo ſe accepta poteſtas obiicit: eúmque tumidis cogitationibus allidit. Manu ergo humiliſſimæ conſiderationis deprimendus eſt tumor elationis. Si enim apud ſemetipſam mens deſcēdit de vertice culminis, citius planitiem inuenit naturalis æqualitatis. Nam, vt præfati ſumus, omnes homines natura æquales genuit: ſed variante meritorum ordine, alios diſpenſatio occulta poſtponit. Ipſa autem diuerſitas, quæ acceſſit ex vitio, rectè eſt diuinis iudiciis ordinata: vt, quia omnis homo C iter vitæ non rectè graditur, alter ab altero regatur. Ex hoc patet, quid dicendū ad argumēta, quæ procedunt de natura integra, non de corrupta.

1691 Populus eius, & oues paſcuæ eius, introite portas eius in confeſsione: atria eius in hymnis: confitemini illi.

Hic ad laudem Chriſti ſingulariter inducuntur miniſtri eccleſiæ: qui ſingulari modo dicti ſunt populus Dei, & oues paſcuæ. Dicebantur enim populus Dei, quia ſingulariter ad eius miniſterū electi. Dicebantur oues paſcuæ: quia iſti paſcebantur, & D viuebant de oblationibus, & decimis, quę Deo oſferebātur. Vel hoc etiam poteſt intelligi vniuerſaliter de omnibus hominibus: quia Deus ſingulari cura regit, & gubernat homines, vide verſ. 1638. Sequitur, *Introite portas eius in confeſsione.* Hęc eſt ſecūda pars principalis, in qua ſecundū gl. agit de confeſſione criminis. q.d. monui intrare in conſpectu eius, nec dubites ſi peccator es, quia miſericordia dei eſt. Ergo introite confidenter, non foris ſtetis, vbi ſunt hoſtes. Dicit ergo, Intrate portas eius in confeſſione. Et aduerte, quòd per portas intelligit confeſſionem: quia ſicut in porta eſt initium domus, ſic confeſſio eſt principium ſalutis. Et iſta cō- *Confeſſio eſt principium ſalutis.* feſſio criminis eriā continet confeſſionem laudis: E quia & noſtra accuſatio ad laudem pertinet ignoſcentis. Et ideo poſt confeſſionem ſtatim adiungit & laudem, dicens, *Atria eius in hymnis: cōfitemini illi.* Et ad iſtum intellectum hunc paſſum ſic exponit gloſ. dicens, *Introite portas eius in confeſsione.* In portis initiū eſt, & confeſſio peccatorū: de qua hic agitur eſt, à qua incipimus ad miſericordiam intrare. Et ſic eſt ſenſus, Intrate portas eius, ſcilicet, miſeri cordiæ, in confeſſione, id eſt, à confeſſione incipite ad miſericordiam dei intrare: non à vobis facti: laudate eum, à quo facti eſtis, vos accuſando: quia & veſtra accuſatio ad laudem ſpectat ignoſcentis.

A Et cum intraueritis in atria eius, id eſt, in amplitudine cæleſtis beatitudinis: gratiæ plenitudine percepta, cōfitemini illi in hymnis, id eſt, in laudibus. quaſi di. Cum intratis, vos per confeſſionem accuſate: cum autē intraueritis, ipſum laudate. Sed quia *Confeſſio debet fieri de peccatis propriis, non de alienis.* hic agitur de confeſſione criminis: notandū quòd confeſſio fieri debet de propriis peccatis, non de alienis: quia ſeipſum accuſare debet, & non alium. Sicut & vulneratus curari deſiderans ſua vulnera oſtendit medico: & non aliena. Sic enim Pſalmiſta *Pſal. 31.* confiteri docet, dicens, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino. Vbi docet confitētem ſe accuſare non excuſare, dicēs, Cōfitebor aduerſum me, docet aliena peccata tacere, & ſolum propria confiteri, dicens, Iuſtitiam meam, ſcilicet, non alienam. Contra hoc multi facientes in confeſſione ſeipſos excuſando, peccata profitētur aliena: & tales venia non ſunt digni. Sic fecit Adā, qui de peccato ſuo requiſitus à domino: ſeipſum excuſans peccatum vxoris protulit, dicens, Mulier quā dediſti mihi ſociam: dedit mihi & comedi. Similiter & mulier peccatum dæmonis confeſſa fuit, dicens, Serpens decepit me, & comedi. Non ſic, fecit Magiſter pincernarum Pharaonis, qui peccatū ſuū *Gen. 3.* confeſſus eſt: & non alienum, dicens, Cōfiteor pec- *Gene. 40.* catum meum. Et in figura huius dicitur Ioſue 7. Dixit Ioſue ad Acham: qui fuerat furatus pallium coccineum, ducentos ſiclos argenti, & virgam aureā, Fili, da gloriā Deo, & confitere, & indica mihi quid feceris. Ad cuius euidētiam ſciendū, quòd Achā, qui interpretatur peruertens, ſignificat peccatorem, qui peccando peruertit ordinem diuinæ iuſtitiæ, dum peccando ſeipſum Deo præponit, & dilectionē creaturæ dilectioni creatoris. Vnde de peccatoribus ſub nomine peruerſorū dicitur, Ge- *Deut. 32.* neratio praua, & peruerſa eſt, & infideles filij. Hic igitur talis peccator furatur pallium coccineum, &c. Color enim coccineus, qui eſt color rubeus, ſignificat charitatem: vt ait gl. Exod. 25. Quæ ſilicet charitas ad modum pallij omnia turpia, & peccata operit. Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit charitas. Argentum autem, quod eſt album, & ſonorum, ſignificat eloquentiam honeſtam, & diuinorum: iuxta illud Pſal. 11. Eloquia domini argentum igne examinatum, &c. Virga autem aurea ſignificat pietatis opera: quibus quis ſubuenit indigentibus: vt expreſſè figuratur in virga Aſſueri, quam extendebat in ſignum clementiæ. Heſter 4. Hæc autem tria ſic ſe habent: quòd charitas ſtat in mente: eloquiū in ore: ſed pietas in opere. Acham ergo, id eſt, peccator furatur pallium coccineum: dum peccat corde. Furatur argentum, dum peccat ore. Furatur virgam aureā, dū peccat opere. Cuilibet ergo tali loquitur Ioſue, qui ſaluator interpretatur, id eſt, Ieſu Chriſtus, dicens, Fili, da gloriam Deo, & confitere. Et modum confeſſionis ſubdit, dicens, Et indica mihi, quid feceris. q.d. indica peccata, quæ feciſti: & non aliena. Sed dices, Nunquid *Quæſtio. Nota quo modo aliquis poteſt confiteri peccatum alterius in confeſſione.* aliquando licet aliena peccata in cōfeſſione dicere? Dico quòd ſic: nō ad ſui excuſationem, ſed magis ad accuſationē, & ſui peccati declarationem. Aliquāndo enim tale eſt peccatum, quòd declarari nō poteſt, niſi narrato peccato alterius. Verbi gratia: quis cognouit matrem, ipſa volente: talis eā nō poteſt declarare peccatum ſuum, niſi dicat & peccatum matris. Qui autē aliena peccata vult exprimere ad ſui excuſationem: talis ſuū peccatū in Deū videtur impingere: quod omnino iniuſtū eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Quod expressè ostendit gl super illud Psal.31. A Dixi, confitebor aduersum me,&c.dicens, Multi enim confitentur iniquitatem suam: sed aduersus Deum,&c. vide suprà vers.471. Dicant ergo illi potius:domine miserere mei:sana animam, quia peccaui tibi. Ita clamat æger ad medicum:dicēs. Cum libero arbitrio me creauit Deus. Ideoq;,si peccaui per meipsum peccaui,non fatum,non fortuna,nō diabolus me peccare coëgit:sed ego volūtariè persuadenti cōsensi. Et sic proprium peccatum confiteatur:nō excusęt. Vnde præcipitur Num.5. Vir, siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis,quę solent accidere hominibus,&c. confitebuntur peccatum suum, scilicet,non alienum.

1692 Laudate nomen eius, quoniã suauis est Dominus:in æternum misericordia eius:& vsque in generationc, & generationem veritas eius.

Hic hortatur ad dictam confessionem criminis faciendam:ostēdens quòd omnibus liberè parcit. Et hoc est, quod dicit: *Laudate nomen eius.* Laudat peccator nomen domini, quando seipsum confitendo accusat:quia,vt dictum est, confessio criminis est ad laudem Dei misericorditer indulgentis. Non enim est Deus ita peccatori iratus, quin per confessionē statim dulcescat. Vnde subditur. *Quoniã suauis est dominus:* vt statim misereatur. Vnde *in æternum misericordia eius*, quia hic à culpa liberat:& in futuro coronat. Et quia fideliter omnibus adimplet promissa,ideo subditur, *Et vsque in generationc, & generationē veritas eius.* Generatio enim est duplex.scilicet, in præsenti,quæ parit mortales:& altera cælestis,quæ parit æternos. Et in vtraque est veritas eius complens promissa. Sed hic est vnum dubium. Cum quis volens alicuius nomen honorare,& laudabile, ac famosum reddere,ipsum conatur multis imponere: sic enim pater filio imponit nomen sui patris,& huiusmodi. Cum ergo tota scriptura nos prouocet ad laudē, & honorem nominis Iesu Christi: vt hic, *Laudate nomen eius.* Quare ergo nomen Iesu Christi in baptismo aliquibus D ibi, *Perambulabam*, Tertiò qualiter iustè quo ad subditum sibi populum:ibi, *Non proponebam.* Prima in duas:quia primò ostendit deuotionis materiam:secundò deuotionis formam,quę,scilicet,est discretio operationis:ibi. *Psallam.* Insimul tractabo literam cum sensu prophetico. Quantum ergo ad sensum literæ ostendit deuotionis suæ materiam erga Deum,dicens, *Misericordiam,& iudicium*,&c. Materia enim nostræ deuotionis est: vt recognoscamus Deum misericordem,& iustum,misericordem, bona conferendo:iustum,mala puniēdo. Dicat ergo *misericordiam,& iudicium*,&c.quasi dicat, *Cantabo tibi*, id est, laudibus extollam misericordiam tuam, & iudicium tuum. Misericordiam, quia me gratiosè à multis liberasti periculis: & gratiosè ad regnū promouisti:& in illo me confirmasti. Iudiciom,qui Saulem,& domum eius propter ipsorum demerita abiecisti. Et per ista verba vult Dauid ostendere, quòd omne nostrum bonum, & prosperitas est ex Dei misericordia:omne autem malū pœnę,vel aduersitatis est ex Dei iustitia: quia mala nobis immittit iustè propter peccata:bona nobis misericorditer tribuit præter merita nostra, vide suprà vers. 1587. Per ista enim verba statēs terret per iustitiā, ne cadant:iacentes verò per misericordiam hortatur vt surgant. Vnde hic dicit gl. Nemo de Dei misericordia

Titulus huius Psalmi est, *Psalmus ipsi Dauid.* Ex titulo apparet auctor Psalmi, scilicet, Dauid: sed non apparet materia. Quantum ergo ad materiam Psal. sciendum, quòd secundū literam Dauid quādo post multas persecutiones vidit se à Deo liberatum,& ad regnum assumptum,atque stabilitum: vt dicitur 2.Reg 5. Cognouit ergo Dauid, quòd Deus cōfirmasset eum regē super Israël: tunc Dauid firmiter in corde suo deliberauit vti benè potestate regia. Et quia duæ sunt præcipue virtutes regiæ,scilicet,misericordia,& iustitia: vt dicit Isidor. 9. Etym. Ideo firmiter proposuit istas duas habere virtutes:vt,scilicet bonis esset pius,& misericors:malis autem iustus. Et de istis promissionem B fecit Deo ista se obseruaturum. Et tunc promittendo:fecit hunc Psal. dicens. *Misericordiā,& iudicium cantabo tibi,domine.* Deo enim modulantius cātamus operibus bonis quàm vocibus. Per ista autē voluit Dauid duplicem Christi aduentum demonstrare futurum, scilicet, aduentum in carnem,qui fuit misericordiæ:& aduentum ad iudiciū, qui erit iustitiæ. Primus inducit nos ad spem venię, vt lapsi surgant à culpa. Secundus nos ducit ad timorē diuinæ iustitiæ,ne cadant in gratiā stantes. Ista enim duo sunt causa profectionis omnis boni: & vitationis omnis mali. Et hoc est,quod hic ait glo. Hic Psalmus est centesimus,& ideo sicut cētesimus est perfectus numerus:sic iste Psalmus continet, & docet normam perfectæ sanctitatis. Hic enim docemur bonum appetere per misericordiam:mala fugere per iustitiam:in quibus consistit perfecta conuersatio vitæ. Et quia omne bonum nostrum procedit à Christo: ideo iste Psalmus,qui perfectū docet esse hominē,Christo attribuitur. Est ergo sensus tituli talis. *Psalmus ipsi Dauid*, id est,iste Psalmus attribuitur ipsi Christo: vt hoc totum, quod hic docemur virtutibus Christi applicetur. Sic ergo agit Psalm. iste de misericordia, & de iudicio Dei: sub misericordia, & iudicio ipsius Dauid. Quantum ad literam iste Psalmus habet tres partes:quia primò ostenditur qualiter Dauid deuotè se habuit circa Deū:secundò qualiter mundè erga seipsum:

Isidorus.

Iesus Christus nomen quare nulli imponitur.

Mariæ nomē ab aliquibus fuit detur patum.

Num.11.

Mat.20.

Misericordia & iudicium à peccatis nos præseruant.

PSAL. C.

1693 Misericordiam, & iudicium cãtabo tibi, domine.

sericordia præsumat impunitatem:quia est ei iudicium: & nemo mutatus in melius iudiciū timeat, quia præcedit misericordia. Hæc enim semper simul in eo sunt. Deus enim nec in bonitate misericordiæ perdit iudicij seueritatem:nec in iudicādo cum seueritate amittit misericordiæ bonitatē. Sed & per tempora hæc duo distinguuntur secundum effectus. Misericordia enim nunc omnibus offertur,& multipliciter exhibetur: iudicium autem in futuro. Hic enim est tempus misericordiæ: cum Dei patientia peccantes ad pœnitentiam adducit: & bonis,& malis temporalia bona præstat. In futuro autem tempus iudicij:cùm vnicuique secundum merita reddet. Hæc duo mutua societate sibi iunguntur. In his duobus breuiter includit omnia opera Dei. Tamen nota quòd ista duo,scilicet,misericordia Dei,& iudicium à nobis secundum statu diuersitatem diuersimodè consideranda sunt, quia existentes in gratia iustitiam considerare debent: & non misericordiam qua faciliter parcit. Existentes verò in peccato considerare debent: non iustitiam, ne desperent: sed misericordiam, qua redeuntes liberaliter recipit. Et hoc est,quod *Greg.33. mor.c.15.* dicit Gregor. Pius quippe ac iustus est conditor noster &c. vide vers.i. 369.

1694 Psallam,& intelligam in via immaculata:quando venies ad me.

Hic ostendit suæ deuotionis formam. Vbi notādum quòd quamuis dona gratuita Dei,etiam malis denturinter quæ est donum prophetiæ: quia mali etiam aliquando prophetizant:sicut fetit Caiphas prænuncians vtilitatem mortis Christi,dicens. *Ioan.11.* Expedit,vt vnus homo moriatur pro populo &c. Tamen in hoc est differētia inter bonos & malos spiritum prophetiæ habentes: quia boni intelligunt, quod prædicunt:mali autem non intelligunt,quod prophetizant,sicut Caiphas nō intellexit,quæ spiritus sanctus per eum loquebatur:sed boni intelligunt intellectum spiritus in iis,quæ proferunt. Et hoc est, quod hic ait Psal. *Psallam.i.* cum hilaritate benè operabor. Et sic existens in via immaculata, scilicet,viuēs sine peccato intelligam, quando ve D nies,ad me, scilicet per spiritum propheticum mihi reuelando secreta tua. Et notandum quòd prophetæ quamuis sint boni,& in statu gratiæ:non tamē semper adest eis spiritus propheticus:sed quādoque ab eis recedit: quandoq; ad eos venit:sicut ostēdit Greg. super Ezechielem hom.1. de Nathā propheta,dicens,Nathan etenim prophetam sanctum virum fuisse quis nesciat: qui Dauid regem, & de culpa apertè reprehendit:& quę ei pro culpa eadem essent ventura,nunciauit. Quem tamē dum idem Dauid, quia templum Deo vellet cōstruere, *1.Par.7.* requisisset,illico respōdit, Omne,quod est in corde tuo,vade & fac:quia dominus tecū est. De quo E illic statim subditur, Factum est autem in nocte illa:& ecce sermo domini ad Nathan,dicens, Vade, & loquere ad seruum meum Dauid. Hæc dicit dominus Deus, Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum:sed,cum completi fuerint dies tui,& dormieris cum patribus tuis:suscitabo semen tuū post te, quod egredietur de vtero tuo: & firmabo regnum eius:ipse ædificabit mihi domū. Ecce Nathan propheta,qui prius dixerat regi,vade, & fac: ipse postmodum per prophetiæ spiritum hoc fieri non posse denuncians filium regis hoc facturum prædixit. Quia quod de suo spiritu dixerat,falsum

Prophetia nō semper adest spiritus prophetiæ.

Greg. super Ezechiel.

A fuisse deprehendit per spiritum prophetiæ, qui ad eum venit &c. Ex quibus patet,quòd quando Nathā primò dixit regi: omne,quod est in corde tuo, vade,& fac &c.quòd tunc spiritum prophetiæ non habebat:qui sequēti nocte venit. Et hoc est,quod hic Dauid ait:dum ero in via immaculata,id est,in statu gratiæ,intelligam,quādo venies ad me, scilicet,per spiritum propheticum. Vel hoc potest intelligi de aductu Christi in carnem, vel ad iudiciū. In carnem enim venit sine peccato:vixit sine peccato: transiuit ex vita ista sine peccato. Et hoc est quod ait, *Psallam*: & sic intelligam quando venies ad me,scilicet, carnem assumendo immaculatam. Vel per viam immaculatam,qua venit ad nos, in- B telligitur virgo Maria. Si autem de aduentu ad iudicium intelligitur:sciendum,quòd tunc sancti videbunt Christi diuinitatem, per quam omnia cognoscent in verbo:non autem mali. Et sic est sensus, *Psallam*,id est,cum hilaritate bona operabor:& sic existens in via immaculata, quando venies ad me iudicandum intelligam, id est, omnia intelligam:quia videbo verbum in quo omnia relucent. Quid enim est quod non intelligit qui videntem omnia videt? quasi nihil,vt ait Greg.lib.2.mor.c.3. Hic appone origi.1086.& applica.

Aductus Christi duplex, scilicet in carne & ad iudicium.

Perambulabam in innocentia cor- 1695
dis mei in medio domus meæ.

Hic ostendit Psal. qualiter mundè se habuit ad seipsum. Cùm enim vita regis sit quoddam speculum,& quædam regula subditorum, quæ imitanda proponitur: si vita regis fuerit munda,faciliter ad munditiam trahit subditos: similiter si maculata, faciliter eius exemplo maculantur & subditi. Et hinc est,quòd reges,& prælati peccantes, non solùm pro peccatis suis merentur puniri,sed etiā pro peccatis subditorum, quæ illis imputantur. Vnde dicitur.11.q.3.præcipuè. Vnde vt ait beatus Greg. *Gregor.* Scire etenim prælati debent, quòd,si peruersa vnquam perpetrant,tot mortibus sunt digni,quot ad subditos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est, vt tantò cautius se à culpa custodiant, quantò per prauа,quæ faciunt, non soli moriūtur. Et ideo Dauid videns se regem,& aliorum dominū, studuit mundam vitā ducere. Et hoc est,quod ait, *Perambulabam in innocentia cordu mei*,id est, in puritate conscientiæ meæ: *In medio domus meæ*,scilicet, cordis.q.d. multo plus innocentiam extra seruaui. Quia magni homines principes, & reges magis sunt solliciti seruare honestatem inter extraneos, quàm inter domesticos:& plus sollicitantur de exteriori honestate quàm de interiori. Sed fortè di- *Quæstio. Innocētia multiplex* ces, Quomodo Dauid se dicit perambulasse in innocentia:cum tamen scienter, & ex malitia multa enormia peccata commiserit,vt dictum fuit vers. E 54. Innocentia autem omne peccatum excludit. Quod patet. Innocens componitur ex in,quod est nō:& noceo,es. Omne autem peccatum nocet. Et sic nullus peccator innocens dici potest. Dicendū, quòd duplex est innocentia,scilicet,quædam concreata:vt est innocētia angelorum beatorum,quæ nunquam peccatū admittit. Et sic Adam antè peccatum fuit innocens. Alia est innocētia recuperata,scilicet quādo peccator à peccato purgatur per sacramentum baptismi & pœnitentiæ. Primam in- *Innocens* nocentiam nunquam habuit Dauid, sed secūdam: *propriè solus Christus dicitur.* quia per pœnitentiam absolutus fuit à peccato, vt Psal.50. Et quòd generaliter loquēdo de prima in-

nocentia

Universidad de Deusto
Biblioteca

nocentia, vel ſecunda, nullus plenè innocens dici poteſt præter Chriſtum. Quoniam, vt dictum eſt, innocens idem eſt, quòd non nocens. Et in hoc differt Chriſtus ab aliis ſanctis: quia alij faciendo mirabilia ſua, vel orationes ſuas, aliquibus nocebant. Chriſtus nulli vnquam nocuit: ſed omnibus profuit, Act. 4. Qui tranſiuit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo: quoniam Deus erat cum illo. Alij autem ſancti à Chriſto, etiã multotiens alios offendebant, ſaltem corporaliter in ſuis portentis, & mirabilibus: vt patet de Moyſe. Ad cuius orationem aperta eſt terra, & deglutiuit
4. Reg. 1. Dathan, & Abiron. Num. 16. De Helia, ad cuius preces ignis deſcendit de cœlo: & cõſumpſit duos quinquagenarios cum centum viris. De Heliſæo
B ad cuius preces egreſſi ſunt duo vrſi de ſaltu, & lacerauerunt quadragiata, & duos pueros, qui inſultabant ei. De Petro, ad cuius verbum Ananias, &
4. Reg 2. Act. 5. Saphira expirauerunt ad pedes eius. Chriſtus omnibus benefaciẽdo, nunquã alicui nocuit: quinimò quãdo virtutem ſuæ punitiuæ iuſtitiæ ad terrorem peccatorum volebat oſtendere: hanc exercebat non in hominibus, ſed in beſtiis, vel arboribus, vt patet quando ad Chriſti imperium grex porcorum
Chryſoſt. præceps ruit in mare. Matth. 8. Et arbor ficus continuò arefacta fuit. Matth. 21. Vnde Chryſoſtomus ſuper Matthæum, Chriſtus maledixit ſicui: & arefacta eſt continuò. Quod fecit, vt diſcipuli ſcirent ipſum malos poſſe punire. Quia enim vbique ſua
C beneficia tribuebat: nullumque puniebat: oportebat etiam eum ſuæ punitiuę poteſtatis demonſtrationem præbere: vt diſcerent, quòd poterat etiam Iudæos perſequẽtes ſiccare, noluit autem hoc demonſtrare in hominibus: vnde in planta ſuæ poteſtatis punitiuæ præbuit ſignum &c.

1696 Non proponebam antè oculos meos rem iniuſtam: facientes præuaricationes odiui.

Hic oſtendit Dauid conſequenter ſuam iuſtitiã erga populum. Et quia in populo aliqui ſunt mali, & aliqui boni: ideo primò oſtẽdit quomodo ſe habuit erga malos: fecũdò quomodo erga bonos: ibi, *Oculi mei.* Prima pars diuiditur in quatuor partes: ſecundum quòd quatuor peccatorum genera ſpecialiter nominat, quæ perſequebatur, & odiebat: quia primò legis præuaricatores odiebat: ſecundò inuidos maligantes reprobabat: ibi, *Non adhæſit*, tertiò proximorũ detractores puniebat: ibi, *Detrahentẽ*, quarto ſuperbos, & auaros fugiebat: ibi, *Superbo oculo.* Quantum ad primum ſciendum quòd
Prævaricatio quid eſt. ſecundum grammaticos præuarico, cas, componitur ex præ, & varico, cas, varicare autem idem eſt quòd claudicare, vel carne madere: quod ſic dicitur à quadã vena intrinſeca, quæ ſi lædatur, ſtatim reddit hominem curuum, & claudicantem. Et ſic præuarico, cas, idem eſt quod præ aliis varicare & claudicare. Et quia maxima claudicatio eſt, quę ſit mente circa legẽ Dei, ideo varicatio accipitur pro tranſgreſſione legis, & præceptorum. Et ſic præuaricare eſt præ aliis legem Dei tranſgredi: & præuaricator dicitur talis tranſgreſſor: & præuaricatio talis tranſgreſſio. Quid eſt ergo facere præuaricationes, nili facere oppoſita legis per quæ lex tranſgreditur? Et ſic qui furatur, qui idololatrat, qui aliquo peccato tranſgreditur legem, ille facit præuaricationẽ, talis autem rem facit iniuſtam. Et tales

Pſalmiſta odio habebat: de quibus nũc ait, *Nõ proponebam ante oculos*, ſcilicet, mentis: quia nõ diligebam rem iniuſtam, ſcilicet, illa peccata, per quę lex tranſgreditur: imò *facientes præuaricationes odiui*. id eſt, legis præuaricatores. Et iſtud odium eſt perfectũ, & laudabile, vide de odio multiplici verſi. 303. Et aduerte, quòd dicit, *Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam.* In oculo enim corporali ſignum datur amoris: quia ſi aliquam rem frequenter oculus videre cupit: ſignũ eſt quòd illam diligit. Vnde *Ariſtotel.* dicit Philoſophus de regimine principum ad Alexandrum, Si videris hominem frequentantem in te viſum, & ſuſpirãtem: hic te diligit. Sic & eodem modo, qui delectabiliter, & frequenter aliquid po-
B nit antè oculos mentis: ſignum eſt, quòd illam rem diligit. Et per oppoſitum, illud, quod antè oculos mentis non vis ponere, illud odio habes. Et ideo Pſalmiſta ait, *Non proponebam antè oculos meos rem iniuſtam &c.* Et ideo oculi tam mentis quàm corporis cautè ſunt cuſtodiendi, vide verſi. 1261.

Oculus ſignum dat amoris.

Non adhæſit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non cognoſcebam. 1697

Hic inuidos, & malignantes reprobat. Vbi nota quòd malignus idẽ eſt, quòd malo igne ignitus, vide ſuprà verſi. 566. Quis autẽ peior ignis inuidia: quæ ex bonis alterius propriam ſubſtantiam com-
C burit? Qui autẽ tales malignos approbat vel diligit: cor tortum habet, & prauum: quia ad vitia inclinatũ. Et tale cor Pſalmiſta à ſe excludit, dicens, *Non adhæſit mihi cor prauum.* Cor autẽ qualiter multipliciter dicatur prauum, vide verſi. 1288. qui autẽ cor prauum non habet: malos nõ approbat. Et hoc eſt, quod ſubdit. *Declinantem à me malignum non cognoſcebam.* Declinat quis ab alio, quando ipſum, & eius exẽpla non imitatur: quando ipſum odit: quãdo per inuidiam ei æmulatur. Et hoc eſt quod ait, *Declinantem à me malignum*, ſcilicet non me imitãtem, ſed magis per inuidiam odientem: *hunc non cognoſcebam.* i. non approbabam. Cognoſcere enim
D aliquãdo ſtat pro approbare: ſicut nõ cognoſcere p reprobare, vel nõ approbare. Sic enim dicebat Chriſtus fatuis virginibus, Amẽ dico vobis: neſcio *Matt. 25.* vos. i. non approbo, ſed magis reprobo. Notãdum, quòd ne cor noſtrum ſit prauum illud Deo debemus offerre liberaliter, integraliter, & perpetualiter, vide ver. 1208. Vel cor prauum dicitur cor in- *Cor prauũ dicitur cor obſtinatũ.*
duratum, & obſtinatum in malis. Et tale debet virtute pietatis emolliri. Nã vt dicit magiſter de proprietatibus. Cor eſt quædam ſubſtantia carnea dura. Sic myſticè cor durum dicitur, quod caret mollitie pietatis: de quo dicitur Iob 41. Cor eius indurabitur quaſi lapis. Vnde Bernard. lib. de conſideratio- *Bernard.*
ne ad Eugenium, dicit, Quæris quid eſt cor prauũ,
E & cor durum? Solum enim cor durum & prauum eſt: quod ſemetipſum nõ ſentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Quid eſt ergo cor du- *Numquid ſit cor amarum.*
rum? ipſum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate emollitur, nec mouetur precibus: minis nõ cedit, flagellis induratur: ingratũ eſt ad beneficia: ad cõſilia infidũ, ad iudicia ſæuum, inuerecundũ ad turpia: impauidum ad pericula: inhumanum ad humana: ſecum ad diuina: præteritorum obliuiſcens: præſentiũ negligens, futura nõ prævidens. Ipſum eſt cor durum & prauum: cui præteritorum præter ſolas iniurias nihil omnino nõ ſenti, præ

Inuidia eſt peior ignis.

tit, præſentia non attendit: futurorũ nulla niſi forte ad vlciſcendum proſpectio, ſiue præparatio eſt. Et vt in breui cũcta horribilis mali mala complectar, ipſum cor durum eſt, quod nec Deum timet, nec hominem veretur &c. Tale fuit cor Pharaonis: de quo Exo. 7. Induratum eſt cor Pharaonis: &
Cor Deus indurat & quomodo Exo. 7. nõ audiuit eos, ſicut præceperat dominus. Sed mirabile eſt, quòd iſtam prauitatem, vel duriciẽ cordis facere Deus in nobis dicitur. Vnde dominus dixit Moyſi, Ego indurabo cor eius &c. Sed hoc ſic intelligi debet: non quòd prauitatem, & duriciem cordis vitioſam Deus faciat: ſed quia facit ſigna, & mirabilia, quibus viſis, cor emolliri deberet: ſed ex illis ſua malitia deterior efficitur. Vnde Origenes exponens dicta verba: ego indurabo cor
B vide ſuprà ver. 629. Et quid ſit detractio: & vtrum eius, dicit, Aſſiduè Deus dicit: indurabo cor eius: & multiplicabo ſigna tanquam neceſſaria fuerit induratio cordis Pharaonis, vt ſigna multiplicarentur. Vtitur ergo Deus bene cordibus malis ad id, quod vult oſtendere bonis, vel quod facturus eſt bonis. Et quãuis cuiuſque cordis in malitia qualitas, id eſt, quale cor habeat ad malũ ſuo fiat cordis vitio ex arbitrio voluntatis: ea tamẽ qualitate mala vt huc, vel illuc moueatur, cùm huc, ſiue illuc malis moueatur cauſis: ſic quibus animus propellitur, quæ vt exiſtant, vel nõ: nõ eſt in hominis ditione: ſed venit ex occulta Dei prouidẽtia iuſtè, & ſapiẽter omnia, quæ creauit, diſponentis, & adminiſtrantis. Vt ergo tale cor prauũ, ac durum habeat:
C quod patiẽtia Dei non mouetur ad pietatem: vitij propriè fuit. quòd vero ea facta ſunt, quib' cor ſuo vitio tam malignũ reſiſteret iuſſionibus Dei. (hoc eſt enim, quod dicitur, induratũ: quia nõ flexibiliter conſentiebat, ſed inflexibiliter Deo reſiſtebat) diuinæ diſpoſitionis fuit: quia tali cordi euidenter iuxta pœna parabatur: qua timentes Deũ corrigerẽtur, ꝓpoſito eis lucro. Verbi gratia, Propter hoc quòd homicidium committitur, alter auarus, alter pecuniæ contemptor mouetur: ille ad facinus, ſcilicet perpetrandũ: ille ad cauendum: lucri tamen propoſitio in eorũ poteſtate non fuit. Ita cauſę veniunt malis: quæ non ſunt in eorũ poteſtate: ſed hæ
de illis faciunt, qualeſ inuenerunt iam factos pro-
D priis vitiis ex propria voluntate. Poteſt etiã ſic accipi: indurabo cor eius, id eſt, quam durũ ſit cor eius, demõſtrabo. Et ideo quia prauitas, & duricies cordis non à Deo, ſed à propria malitia procedit: pœnam meretur æternã. Eccl. 3. Cor durũ malè habebit in nouiſſimo. Iſtud autẽ cor durũ pietate diuina debet emolliri: quod multotiẽs mollificatur per
Iob 23. aduerſa, teſte Iob de ſeipſo dicente, Deus molliuit cor meũ. Et ſtatim modũ ſubdit, dicẽs, Et omnipotẽs cõturbauit me. Quod enim cor tã durũ, quod
Greg. lib. 16. mor c. 10. timore aduerſitatis æternæ non emolliatur? Vnde Greg. exponens prædicta verba dicit, Diuino munere cor durum molliri dicitur: quia ſuperni iudicij timore penetratur. Molle enim eſt, quod pene-
E trari poteſt: durum autem, quod penetrari nõ poteſt. Quoniã per Salomonẽ dicitur, Beatus homo,
Pro. 28 qui ſemper pauidus eſt: qui verò mentis eſt duræ, corruet in malum. Virtutem ergo ſuę fortitudinis, non ſibi, ſed auctori attribuit, qui ait, Deus molliuit cor meum: & omnipotens conturbauit me. Nõ autẽ ſecura, ſed conturbata ſunt corda bonorum: quia, dum futuri examinis põdus cõſiderant, quietem hic habere nõ appetunt: ſecuritatẽ ſuã diſtrictionis intimæ conſideratione perturbant. De iſto ergo corde prauo, & duro, dicitur Hier. 17. Prauũ

Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar. 1698

Hic ponitur tertium peccatum, ſcilicet, detra- *Detractio multiplex.*
ctionis: quod Dauid odiebat. Ad huius peccati notitiam habendam ſciendum, quòd detractio eſt triplex in ſcriptura, ſcilicet detractio ſanctitatis, qua à corde ſtultorum culpa trahitur. Prou. 21. Cogitat iuſtus de domo impij, vt detrahat à malo. Detractio æquitatis: qua pœnis vita malorum traditur. Eſa. 14. Verũtamen ad inferos detracta eſt ſuperbia tua. Detractio prauitatis: qua verbis iuſtorum fama lædit. Ia. 4. Nolite detrahere alterutrũ &c.
Detractio figuratur per coruum. antiqui morales iſtud vitium per coruum figurabant: & mirabilem imaginem ei faciebant. Primũ ideo, quia cõditiones corui videtur habere. Nam, vt docet experiẽtia, coruus eſt auis iniquitatis furtis aſſueta. Loquacitatis linguis variata. Doloſitatis vulpi ſociata. Malignitatis bonis inimica. Impietatis pullis indurata. Damnabilitatis diis dedicata. Quæ omnia vitiũ detractionis continet. Ima- *Detractionis imago.*
ginem autem detractionis taliter figurabant. Erat enim imago hominis exiſtẽtis in equo pallido: qui in manu flagellum geſtabat: in quo quinq; verſus ſcripti erant. Primus, famam furor, qua melius manet in homine nihil. Secundus erat, variis armatus gladiis mores omnes lacero linguis. Tertius erat, dolo dolens ſemper volo: cunctos decipere volo. Quartus erat, lædere volens alios, me zelo perimo meo. Quintus erat, me verbis perimẽs primo, cor-
de nulli parco ſecundo. Quę breuiter deduco. Pri- *Detractor rapax coruo ſimilatur.*
mò coruus eſt auis furtis aſſueta. Vnde 12. de proprietatibus rerum dicitur, quòd coruus eſt auis doloſa, res furtiuè ſubtrahens, & ſubtractas abſcondens. Sic & detractor furatur aliorum famã. Multi enim videntes, quòd propriis meritis laudes nõ poſſunt
D acquirere: conantur alios per detractionem diffamare: vt ſaltem reſpectu illorũ quos ſe peiores eſſe alios faciunt credere, ipſi boni reputentur. De quibus ait Hiero. in epiſtola. Vilium hominum detractorum, & ſuam laudem quærentium eſt, alios facere viles: vt in comparatione aliorũ laudari poſſint: & quo ſuo merito placere non poſſunt, placere volũt comparatione aliorum alias peiorum. Et hinc eſt, ꝙ detrahere eſt famã alterius furãdo rapere. Ex hoc apparet huius peccati grauitas: quia quã to res ablata eſt preciſior: tanto illius furtum grauius eſt peccatum. Quæ autem res in hac vita glorioſior, alias preciоſior, quàm fama poteſt haberi? Certè nulla, teſte ſapiẽte Pro. 22. Melius eſt nomẽ bonũ, quàm diuitiæ multæ. In cuius ſignũ antiqui
E cætera omnia ſpernebant: imò etiã mori nõ dubitabant: vt ſibi nominis famã acquirerent. Sic agebant Romani: quia vt dicit Aug. 5. de ciui. Dei. Ipſi pro fama acquirẽda ſuũ viuere ordinabãt: pro hac mori nõ timebãt: aurum, diuitias, luxuriam, cæterãſque mundi cupiditates premebãt. Sic & in ſcriptura ſacra fecit Eleazar ille: de quo 1. Machab. 6. vt acquireret ſibi nomẽ, ſe dedit periculo mortis. Quod tanti ſapientes non feciſſent, niſi boni nominis fama glorioſiſſima res eſſet. Et ideo quia melior eſt fama omni alia temporali ſubſtantia:

Universidad de Deusto
Biblioteca

grauissimum vitium est detractio, quæ hanc furatur. Vnde.6.q.1.deteriores, dicitur. Deteriores sũt detractores: qui nostram vitam, famamq; detrahendo corrumpunt: quàm qui substantias aliorum prædamque diripiunt. Et ideo subditur, Quia illi ea, quæ extra nos sunt, licèt nostra sint, auferũt: detractores verò nosipsos diripiunt. Et ideo quia detractor sicut coruus furatur: dicitur Iob 19. Venerunt latrones, fecerunt sibi viam per me: & cum recessissem ab eis, detrahebãt mihi. Secũdò coruus est auis loquacitatis &c. quoniam vt dicitur lib.21. de proprie.re. Coruus est auis clamosa, diuersas formãs voces. Sola enim inter aues sexaginta quatuor mutationes vocis habet. Sic & detractor est linguis variatus: quia in nullo statu quis quantũcunq; sanctus potest esse: quin detractor inueniat modum ad sibi detrahendum. Quod declarãs Ber. in sermone dicit, Si pauper es, detractor statim te vilem, & abiectum prædicat. Si diues, ambitiosum, auarum, & cupidum. Si affabilis, dissolutum. Si prædicator, vel doctor, humani honoris, & fauoris quæsitorem. Si tacens, inutilem. Si ieiunans, hypocritam. Si comedens, voracem. Et tales detractores in Pharisæis figurantur, de quibus dicit Christus Matth.11. Venit Ioannes non manducãs, neq; bibens, & dicunt, dæmoniũ habet. Venit filius hominis manducans, & bibens: & dicunt, ecce orator, potator vini, & peccatorũ amicus. Et ideo detractores omni genere linguarum parati ad detrahendum, figurantur per serpentem illum, qui ceraſtes dicitur, qui secundum Magistrũ de proprie. li.18. nocere volens homini: per omnes vias, & semitas ei ponit insidias: vt suo veneno ipsum interimat. Sic verè facit detractor: quia ad omnem statum, ad quem vt bene facias, te vertas: semper nouo loquẽdi genere tibi parat insidias. Vnde de talibus dicitur Deut.32. Dentes bestiarũ immittam in eis cum furore trahentium, id est, detrahentium super terram, atq; serpentium. Vnde Psal.108. Os peccatoris super me apertum est. Sequitur. Pro eo vt me diligerẽt, detrahebant mihi: ego autem orabam. Tertiò coruus est dolositatis &c. Vnde habet quasi quandam dolositatem, & cõnaturalem amicitiã cũ vulpe. Vnde ait Magister vbi suprà: quòd coruus est amicus vulpis: vnde pugnat cum aliis bestiis pro vulpe. Sic & detractor quãdam naturalem amicitiã habet cũlpæ: quia sicut inter omnes bestias vulpis est dolosa, & cautelis plena: sic & detractor semper dolos cogitãdo seu meditando cogitat qualiter detrahendo alterius famam lædere possit. Quia vt melius eis credatur, antequam detractionem proferãt: multa signa simulata falsa & dolosa præmittũt. De quibus ait Bern. super Cant. ser.24. Detractores quodam simulato verecundiæ fuco cõceptam maliciam quam retinere non possunt, obumbrare conãtur. Videas à detractore alta præmitti suspiria: atque cum quadam grauitate & tarditate: vultu mœsto, dimissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem: & quidem tãto persuasibiliorem, quanto creditur ab iis, qui audiunt, corde inuito, & magis condolenti is affectu quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit detractor, vehemẽter: pro eo, quia diligo eũ, & nunquam potui de hac re corrigere eum: aliàs quidẽ mihi bene compertum erat de eo istud: sed per me nunquam innotuisset. Et quoniã per alium res patefacta est: veritatẽ negare non possum, reuerà ita est. Ex quibus patet, q̃ detractores ad modum vulpis cauteA losi sunt, fictis palliationib' suas detractiones operiunt, vt non cognoscantur. Vnde compassionem prætendẽtes, durissimè mordent. Vnde Eccl.10. Si mordeat serpens in silentio: nihil minus eo habet, qui occultè detrahit proximo suo. Quartò coruus est auis malignitatis. Nullũ enim bonũ scit facere, sed malũ. Bonis enim animalibus, & vtilibus multum cõtrariatur. Vnde dicit Magister vbi suprà, q̃ coruus pugnat cum asino, & boue: & volat super ipsos: & nocet eis, pungendo eos cũ rostro: & eorũ oculos pungit. Sic & detractor bonis semper contrariatur. Quod patet: quia detractio procedit ex inuidia: vt oltẽdit Ricardus in 5.de Trin. Et Greg. 6.mor.c.33. Inuidia autem semper nocet, & contrariatur bonis & melioribus: igitur & detractio, B imò quod plus est, sibiipsi maximè contrariatur, & nocet: quia omnia merita & spiritualia bona annihilat. Propter quod dicitur.de consec.dist.5.nihil. Nihil prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona facere, nisi mẽs ab iniquitate: & lingua à detractionibus cõerceatur. Vnde detractoribus dicitur Psal.108. Induantur, qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur sicut diploide cõfusione sua. Quintò coruus est auis impietatis &c. Quia secundum Magistrum vbi suprà: ratæ credulitatis est erga pullos suos, quòd nunquã eis cibũ ministrat, quousq; eos pennas nigras, & sibi illos videat similes. Sic & detractor est magnę crudelitatis: quia nõ solùm cibũ sociis, & bonis personis non ministrat: sed etiã eorũ viuas comedit carnes. Vnde nõ minus peccatũ est aliis detrahere, quàm propriis manibus alienum spargere sanguinem: vt dicitur.11. q.3. Imò quilibet detractor homicida censetur. 11.q.1. in summ. de pœn.di.1.homicidiorum. Propter quæ consulit sapiẽs, Prou.4.dicens, Labia detrahentia sint procul à te. Sextò coruus est auis damnabilitatis &c. Vnde dicit Magister vbi suprà, quòd coruus apud gentiles fuit Apollini cõsecratus. Sic & detractor diis gentium, scilicet dæmonibus est dedicatus: quia omnes detractores vicarij sunt diaboli: & ideo tãquam eius vicarij, & successores eius hæredes erunt, scilicet pœnæ infernalis. D Ideo dicitur.2.q.7. accusatio, quòd omnis detractor flammis exuretur, nec mirũ: quoniam summa iniquitas est alteri detrahere.6.q.1.in summa. Propter quod dicitur. 1.Petri 3. In eo quòd detrahunt de vobis, cõfundantur, qui calumniant vestrã bonam conuersationem in Christo. Si ergo tantum peccatũ est detractio: qd mirũ, si detractores, à bonis persequi debẽt? Propter quod dicit Psalmista. *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.*

Magister de proprietatibus rerum.

Superbo oculo, & insatiabili cordi, cum hoc non edebam. 1699

Hic Dauid detestatur superbos, & auaros. Si eñ ista accipiantur literaliter: superbos, & auaros Da- E uid fugiebat. Vnde hic ait gl. *superbo oculo*, id est, cũ tumido corde: *& insatiabili corde*, id est, cum auaro: cuius cor satiari non potest. *Cum hoc*, scilicet, vtroque *non edebam*: quia Dauid ad literã cõsortia taliũ vitabat, & fugiebat. Vitiũ ergo superbiæ per oculos manifestat, dicẽs, *Superbo oculo*: ex eo quia vitiũ superbiæ per oculos exterius manifestatur: vt ostẽdit Greg.lib.16.mor.c.11. super illo verbo Iob 22. Qui inclinauerit oculos suos, ipse, saluabitur. Hoc autem rectè dicitur: quia quantum per membrorum ministerium deprehendi potest: prima superbiæ ostensio esse in oculis solet. Hinc etenim scriptum

Superbia per oculos primò ostenditur.

Psal.17. Iob 41. Pron.30 scriptum est, Et oculos superborum humiliabis. Hinc de ipso superborũ capite dicitur, Omne sublime videt oculus eius. Hinc de illa generatione, quæ ei per infidelitatem adhæsit: scriptum est, Generatio cuius excelsi sunt oculi: & palpebræ eius in alta subuectę. Oculos ergo inclinare, est nullum respiciẽdo despicere: sed se minorẽ atq; imparem cunctis quos aspicit, æstimare. Hoc idem sentẽtialiter dicit lib.34.mor.c.16. Vitiũ verò auaritiæ per cor insatiabile ponit, dicens, Et insatiabili corde: quia cor auari nunquam satiatur: vt ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 20. Non est satiatus venter eius. Venter quippe iniqui auaritia eius est: quia in ipso colligitur, quicquid iniquo desiderio peruerso glutitur. Liquet verò: quia auaritia desideratis B rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna quæ cõsumat acceperit, excrescit: & vnde videtur ad momẽtum flamma comprimi: inde paulò pòst cernitur dilatari. Cum talibus ergo Dauid non edebat: quia literaliter ipsorum cõsortia fugiebat. Potest etiã hoc spiritualiter accipi. Nam comedere, est cibũ sibi incorporare. Ille ergo nõ comedit cum superbis, & auaris, qui ipsorum cibos sibi nõ incorporat, vel ponit in mente, vt puta cibus superbi est præsumptio, & vanitas, cibus auari est pecuniæ cupiditas. Ille ergo nõ comedit cum superbo, vel auaro, qui in suo corde nõ ponit vanitatem præsumptionis, nec ambitionem cupiditatis: quamuis cum illis temporaliter comedat, & conuersetur. Et istum intellectum hic ponit gl. dicens, Potius hoc quod addit: *superbo oculo, & insatiabili corde cum hoc non edebam*: spiritualiter accipiendũ est. Nam & Iesus cum superbis conuiuatus est: vt cum Pharisæo: quãdo venit ad eum Maria peccatrix. Nos quoque abstinemus à conuiuio fratrum notabilium, vt corrigantur. Facimus hoc plerunque propter medicinam: sed cum extraneis multis edimus: vt cum paganis, & cum aliis impiis, & superbis. Quid est ergo quod Psal. ait. *Cum superbo oculo, & insatiabili corde nõ edebam*? Habet epulas suas cor superbũ, & insatiabile, vnde pascitur: sed non reficitur. Epulæ enim superbi cordis vanitas: epulæ insatiabilis auaritię pecunia. Hoc ergo cibo D superbiæ, & cupiditatis iustus non pascitur: sed cibo humilitatis, & misericordiæ. Hoc est ergo, cum istis non edebam, id est, nõ pascebar, non delectabar, epulis superbiæ & auaritiæ. Istum textum exponit Ber. contra illos, qui festa Christi celebrant cum pomposo ornatu vestium, & apparatu ciborum, dicens, Videas homines seculares in aduentu Christi tanta sollicitudine vestium gloriam parare, & ciborum delitias, sed ait Christus: superbo oculo &c. Ac si dicat, Quid tanta ambitione vestes paras in natali meo? Has detestor ego: superbiam non amplector. Quid tanta sollicitudine ciborum copias reponis in tẽpus illud? Damno ego carnis delitias: non accepto, planè insatiabilis es E corde tanta parans, & ex tam lõgo tempore. Nam & corpori vtiq; & pauciora sufficerẽt, & quæ possent opportunius inueniri. Istum etiam textũ aliter exponit Gualfredus, dicẽs, *Superbo oculo, & insatiabili corde, &c.* Ipsi enim sunt esuriẽtes, & ebrij, quibus non est dominicam cænam mãducare. Insatiabili corde est illud desiderãs, vnde nequeat satiari. Quid illud? concupiscentia carnis, & oculorũ ambitio seculi, vniuersa deniq; vanitas, curiositas, & voluptas. Non enim satiabitur oculus visu, nec, auris auditu. Sed & qui diligit pecuniam, non im-

Auaritia insatiabilis est.

Greg.15. mor.c.10.

Cordo insatiabili quid est.

plebitur ea: nec voluptuosus illecebra: nec ambitiosus honoribus. Superbo oculo est aliud magnũ de se sentiens, & dicens: quia diues sum, & nullius egeo. contraria equidem vitia. Sed inter hæc iter medium virtus tenet. Ipsa est de qua ait dominus, *Matt.5.* Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniã ipsi saturabuntur. His cõuescitur dominus, & cum eis cænat, qui aperiunt ei. Nam illorum nauseam, vel innaturalem famẽ, ideoq; inexplebilẽ detestatur.

Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum: ambulãs in via immaculata, hic mihi ministrabit. 1700

Hic ostendit qualiter se habeat erga bonos. Et primò hoc facit: secundò iterat suam cum malis displicentiam: ibi, *Non habitabit*. Sicut enim cõuersatio bonorum faciliter malos ad bonum attrahit: sic & malorum conuersatio ad malum. Ex conuictu enim insimul similes mores formantur. Ideo sicut qui conuersatur cum sancto, sanctificatur: sic qui cõuersatur cum peruersis, peruertitur. Et ideo malorum conuersatio est summè fugiẽda, & maximè clericis: vt cum prauis non cohabitẽt: sed cum bonis, & fidelibus, & hoc exemplo Dauid dicentis, *Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum*. Vocantur autem fideles terræ iusti, adhuc corpore habitantes in terra. *Ambulans in via immaculata, hic, &c.* Hoc dicit quo ad subditos, & seruitores: quia non sufficit consocios habere fideles: nisi etiam & ministri boni habeantur. Et nota, quòd illi ambulãt in via immaculata, qui spiritum sequuntur, non carnem. de quibus ait Apostolus, Spiritu ambulate: & desideria carnis non perficietis. Vbi nota, quòd aliqui viuendo spiritum sequuntur: quia secundum eius inspirationem se regunt. Et isti dicuntur ambulare. Alij verò non spiritum, sed carnẽ sequuntur: & isti *spiritum*, non ambulare dicuntur: sed magis trotare. Quod ostendit Guillielmus de Calce exponẽs dicta verba Apostoli, dicentis, Spiritu ambulate, &c. dicẽs, Nostis, fratres, quòd non omnibus equis ambulare competit: sed solum domitis, & eruditis: & quos ad hoc flexit sollicitudo magistri. Spiritualem huius vitæ ambulationem solum capiunt homines spirituales spiritualibus exercitiis disciplinati, ab impetu mundi alienati. Qui enim ambulant equi pedes decentius mouent: compositis quodammodo passibus edocti. Solent autem equi, quos trotare dicimus, eundo sese distinguere: quamuis etiam multo durius portare sessores. Ambulantes autem equi quadam pedum cõnexione mouentur: & incedentes pulchrius: vt si diligenter attendas posteriorem pedem anteriorem supertransire, quodam videbis libertatis incessu: ita vt velocius ambulẽt amplius excedentes. Non longè alio modo distingui possunt ambulantes secundũ spiritum: & vt ita dicam secundum carnem trotantes. Carnales enim distinguũtur incẽdẽtes, quos superbia distinguit à Deo: inuidia à proximo: ira à seipsis. sic ita ergo à seipsis disiuncti à seinuicem, & à Deo: nec Deum, nec hominem sessorem recipiunt. Seipsos portare dicendi sunt: quos spiritus carnis, quocunque impellit, vt etiam compellat. Qui verò spiritu ambulant, coniunctis passibus ambulant: in connexione virtutum, Deo per humilitatẽ, per charitatẽ proximo: sibi per munditiam vitæ curriculum persoluentes: per humilitatem sub Deo ambulant: per charitatem coambulant proximis: per puritatem per-

Societas & conuersatio bonorum vtilis est, & malorum damnosa.

Ambulare secundũ spiritum, vel secundum carnem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ambulant in innocẽtia cordis sui. In his etiam pedes posteriores transeunt: quia carnis affectus, & opera spiritualibus desideriis, & studiis superant, & excedunt. Deniq; sic omnes, quos Deo placuisse legimus, receperunt duplicia pro omnibus peccatis suis, scilicet, per pœnitentiæ modum ambulantes: addiderunt etiam laborem ad meritorum prœmia. Placet certè plurimum Deo ambulatio pœnitentis. Quippe non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat. Placent illi, qui relinquunt latam viam spaciosam, quæ ducit ad mortem: & per pœnitentiæ, ac continentiæ semitas difficiles Deum quærunt: & propter verba labiorum eius custodiunt vias duras &c. Sic enim se ambulasse prædixit Psalmista, dicens, *Perambulabam in innocẽtia cordis mei, in medio domus meæ.* Sic & mundè ambulantes vult habere ministros, dicens, *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit.*

1701 Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

Hic reuertitur ad ostẽdendum qualiter se habebat erga malos: quia scilicet primò malos nõ recipiebat: secundò quia obstinatos occidebat: ibi, *In matutino.* Quantum ad primum dicit, *Non habitabit* &c. ad literam hoc dicit: ne videatur approbare, quos habet familiares, si mali sunt, dicẽs, *Non habitabit in medio domus mea.* i. inter ministros meos, *qui facit superbiam*, id est, qui facit opera ex superbia: vt puta alios despiciendo vel suppeditando. *Qui loquitur iniqua*: aliis detrahendo: *non direxit in cõspectu oculorum meorum*, scilicet cor suum non habuit rectum in conspectu meo: quia scilicet tales ad literam secum Dauid non retinebat. Dirigere enim componitur ex di, & rego, gis, & est dirigere idem quòd in rectum regere. Illi ergo dirigunt se in cõspectu Dei: qui omnia opera sua rectè ad Deum regunt. Quod non facit superbus: quia se contra Deum erigit: non auarus, qui ad terrena curuatur &c. Istum versum exponẽs Adam de perseuerantia: ipsum applicat ad virginem Mariam: ostendẽs quæ ad ipsum pertineant, & quæ non: dicens, *Non habitabit in medio domus*, &c. Verba hæc sunt mediatoris nostri: cuius domus est ecclesia. Huius autẽ domus medium est, aut mediatoris mater mediatrix Maria, aut veritas anguli nescia, aut virtus mediæ charitatis. Non igitur ad mediatricem pertinet, non in veritate ambulat, non in charitate manet qui facit superbiam, quę bonis inimicam communibus, & priuatæ gloriæ cupidam sanctorum communio non admittit. Cum ergo rex virtutum iure mediatoris nomẽ obtineat: ipsaq; regina virtutum Maria se exhibeat mediatricem hominum, merito iudex ecclesiasticus virtutibus dare operã debet: & propter moderãtiam discretionis satagere, ne quid nimis faciat, vel loquatur. Non enim frustra in medio duorũ animalium cognitor verbi incarnati infantia: aut in medio templi se suscipiẽdam exhibuit misericordia: aut in medio latronum probatur redemptoris nostri patientia: aut in medio discipulorum innotescit resurgentis gloria. Vide mediatorem medium sibi locum fere in omnibus eligere: medium nostrum consistere, quotiens duo, vel tres in nomine eius fuerimus congregati. De medio quod Christus elegit, vide vers. 759. & 782.

Maria dicitur medium domus.

Medium in omnibus tenuit Christus.

1702 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: vt disperderem de ciuitate domini omnes operãtes iniquitatem.

Hic ostendit quomodo se habebat ad obstinatos, & incorrigibiles: quia scilicet tales occidi faciebat. Vbi notandũ, quòd iudex tẽporalis certis peccatis cõmissis, illos peccatores habet punire habita opportunitate iuridicè celeriter, ne impedimẽtum superueniat. In casu autẽ in quo timetur ciuitatis seditio, punitionem differre potest. Sic & Dauid aliquãdo statim, habito reo, ipsum occidebat: qđ patet de Rechab, & Banaa, qui occiderant Miphiboseth filiũ Ionathæ, credẽtes per hoc placere ipsi Dauid: quos statim vt eos habuit, interfici fecit: vt patet. 2. Reg. 4. Aliquando tamẽ timẽs seditionem, punitionẽ distulit: sicut patuit de Ioab, qui proditoriè interfecit Abner: quẽ tamen Dauid nõ statim occidit, sed ipsum occidendũ filio suo Salomoni imposuit, vt patet 3. Reg. 2. Cuius ratio fuit, quia Dauid nũquam tantũ fuit firmatus in regno: nec tantũ habuit amorẽ populi propter scelus cõmissum in Vria, & Bersabe, sicut firmatus fuit Salomon. Quia igitur ipse Ioab maximus princeps erat in regno, & à populo dilectus, ideo Dauid distulit ipsum punire, timens seditionem ciuitatis. Notans ergo Dauid, quòd sollicitè iustitiam erga malos seruabat: & statim quando commodè poterant, dicit, *In matutino*, id est, celeriter sine expectatione: *interficiebam omnes peccatores terræ*, scilicet, qui morte erant digni. Et quare hoc? vt. scilicet, alij securè manere possent, & Deo seruire: amotis hominibus criminosis. Et hoc est quod subdit, *Vt disperderem de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem.* Per hoc autem vult ostendere quòd in die iudicij omnes peccatores morte occidẽtur æterna. Iudicij enim tempus vocatur matutinũ: quia ibi omnia erũt nuda & aperta, quæ in nocte præsentis vitæ manẽt occulta. Et istũ sensum habet hic gl. dicens. *In matutino.* i. cũ dies iudicij aduenerit: & erũt omnia manifesta, quę sunt modo occulta: *interficiebã omnes peccatores terræ.* i. mittentur mali in ignem æternum, qui modò mali tolerantur à patiẽtia Dei, vt corrigãtur. quod si non fecerint tempore misericordiæ, quod modo est, pòst interficiẽtur. Et hoc est, quod ait, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* i. in iudicio malos mittam in ignẽ æternũ. Quare? subdit, *Vt disperderem de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem*, id est, de societate ecclesiæ. Modo enim in ecclesia mixti sunt boni cum malis: sed tẽpore iudicij separabũtur: quia tũc separabũt angeli malos de medio iustorũ: & mittẽt eos in caminũ ignis, &c. Mat. 25.

Iustitia cõtra malos exiõ dicitur fieri. Occidere malos.

In iudicio omnes peccatores cõdemnantur.

PSALM. CI.

1703 Domine, exaudi orationẽ meam: & clamor meus ad te veniat.

Titulus huius psalmi est, *Oratio pauperis, dum anxiãretur in conspectu domini effudit precem suam* (aliàs) *Oratio pauperis cùm anxiatus fuerit, & coram domino effuderit precem suam.* Ex isto titulo non apparet quis hunc Psalm. fecerit: neque per aliquem doctorem, nisi per August. qui ponit generaliter quòd Dauid omnes Psalm. fecerit. Cuius oppositum dicit Hieronymus

ronymus, & alij doctores multi tam Hebræorum, quàm Latinorũ. Vnde iste Psal. computatur inter ignotos, scilicet, quo ad auctorem. Quantum verò ad materiã Psal. diuersæ sunt opiniones. Nam quidam dicũt, quòd iste Psal. est oratio quædam facta ab illis amicis Dauid: qui remanserunt in Hierusalem, quando ipse fugit à facie Absalonis filij sui. Nam de mandato Dauid ibi remanserunt Sadoch sacerdos, & Abiathar, & alij sacerdotes: quos Dauid remisit in Hierusalẽ cũ arca domini, similiter & Chusi consiliarius, & amicus Dauid, & decem concubinæ Dauid: quæ remanserant ad custodiam palacij, vt habetur 2. Reg. 15. Isti ergo propter fugã Dauid erant in magna anxietate: & deuotè orabãt Deũ pro reuersione ipsius Dauid in pace, vnde ꝓ oratione sua istũ Psalmũ dicebãt. Sed hoc stare nõ potest: quia in isto Psalmo fit mentio de ædificatione Sion. Certũ est autẽ, quòd in reditu Dauid nihil ibi fuit reædificatum: quia illo paruo tẽpore, quo Absalon regnauit in Hierusalem, nihil legitur destruxisse in monte Sion. Propter quod est aliorũ opinio, quòd iste Psalmus fuit oratio deuota populi Israël in captiuitate Babylonica deducti. Tunc enim multi illorũ deuoti assiduè Deum deprecabantur pro liberatione dictę captiuitatis, & reædificatione ciuitatis Hierusalẽ, & tẽpli, quod destruxerat rex Babylonis, vt habetur 4. Reg. vlt. Et ad hoc litera Psalmi posset satis applicari. Sed omnes tales opiniones destruit Apostolus Paulus: ostendens ad Hebr. 1. quòd iste Psalmus ad literã loquitur de Christo. Vbi ad probandũ æqualitatẽ Christi ad patrẽ in potentia, & duratione: adducit illud, quod in isto Psalmo habetur: dicens, *Et tu, domine, in initio terram fundasti*, &c. *Et anni tui non deficient*, &c. Ibi enim ostendit illa verba de Christo ad literam dicta. Sic ergo dicendum, quòd iste Psalmus est quædam oratio Christi pauperis, qui, scilicet, cum diues esset secundum diuinitatem, pro nobis pauper factus est secundum humanitatem: vt sua paupertate nos diuites faceret: vt ait Apostolus 2. Cor. 8. Est ergo hic Psalmus oratio Christi pauperis. Tamen notandum, quòd Christus hic loquitur quãdoque secundum quòd est caput fidelium: quandoque secundum corpus: vnde in persona membrorum, in quibus sunt pœnitentes, quos, in se transfigurat: loquẽs dicit, *Cinerem tanquam panem manducabam.* Non enim in ea egestate erat Christus: vt de sua persona hoc dicere posset: sed in membris loquitur. Christus ergo pauper: vt ait gl. hic orat in persona pœnitẽtis à peccatis liberari, & in pristinũ statũ reponi postulantis. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste est oratio pauperis. i. Christi, qui est pauper in se, & in mẽbris, in quorũ persona loquitur: oratio, inquã, Deo habita, dum anxiaretur in miseriis, inter quas deiectus est secundũ peccatũ primi hominis, quasvt euaderet, in conspectu domini effudit precem suã, per quã solum poterat liberari. Hic ergo loquitur Christus quandoque vt caput, quandoq; vt corpus. Intentionẽ mouet omnes, suã aduertere miseriã & Dei misericordiã postulare. Et secundum hoc Psalmus iste diuiditur in duas partes, quia primò ponitur afflicti populi deprecatio, secundò ipsius per Christũ liberatio: ibi, *Tu autẽ.* Prima in duas: qa primò ponitur deprecatio, secũdò huius deprecationis allegatur ratio: ibi, *Quia defecerũt.* Et quamuis in tribus primis versiculis fit repetitio eiusdẽ sententiæ: tamen sic distingui possunt: quia in primo ponit suam orationem.

Vel secundum antiquos vide Psal. literaliter intelligitur de peregrinatione Antiochi regis, & sic subdẽ de nota.

Oratio aliter à deo auditur, aliter auditur.

Omnis oratio Christi semper fuit audita ꝗuãto ad patrẽ: sed nõ semper exaudita.

Tribulatio duplex.

Psal. 17.

1704 Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

Hic ostẽdit suã tribulationẽ. Sciebat enim Christus Deũ ab ipso non auersurũ faciẽ, sed hic loquitur in persona fuorũ, dicẽs, *Non auertas faciem tuam à me.* i. à meis: despiciẽdo orationẽ ipsorum. Loquitur enim hic de Deo ad modũ hominis, qui quãdo petitionem alicuius nõ vult exaudire, ab ipso auertit faciem. quando autem ipsum vult exaudire, ei aurem inclinat. q. d. auerte faciem tuam à peccatis meis, non à me. *In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.* Notandum, quòd tribulatio est duplex, scilicet, quædam ab extrinseco, & quædam ab intrinseco. Tribulatio ab intrinseco est, quæ procedit à carne nostra: quæ nos multipliciter tribulando tentat. de qua 1. Corin. 7. Tribulationem carnis sustinebit, & cùm sic tribulamur, ad Deum per orationem clamare debemus: exemplo Psalmistæ dicentis, In tribulatione mea ad dominum clamaui, &c. Hæc enim dicitur ꝓpriè nostra tribulatio, quo ad principiũ actiuũ: quia à carne nostra ꝓcedit: & quo ad principiũ passiuũ, quia mentẽ impugnat. In ista ergo tribulatione maximè orandus est Deus: quia hoc genꝰ dæmoniorũ nõ eiicitur nisi in

Mat. 17

Universidad de Deusto
Biblioteca

oratione,& ieiunio. Narrat Valer.lib.1.quòd cum Egles Samius athleta esset mutus,& sibi præmium victoriæ,quam adeptus fuerat,videret accipi:indignatione tam grauis accensus fuit, quòd vocalis euasit, id est, cæpit,loqui, qui prius mutus fuerat. *Exemplū.*

Orandum est quādo quis tētatur carne.

Sic moraliter multi sunt fortes athletæ, qui multa fortia virtutum opera faciunt : qui multos hostes vitiorum superant,ita vt sint digni præmio sempiterno : qui tamen quandoque tentantur, & tribulantur à carne:vt patet de Paulo. Quādo ergo per tales tribulationes vident se præmio,quo prius digni erant,priuari : tunc ad orationem oportet habere recursum,vt,si prius muti erant, ab oratione vocales fieri debēt orando, vt auxilium eis diuinū conferatur. Psal.90. Clamauit ad me,& ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione &c. Alia est tribulatio ab extrinseco.s. quæ fit per mūdi calamitates, & aduersa, de qua Iudit 8. Omnes,qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles. Et in ista etiā est clamandum ad Deū. *2.Cor.12.*

Magister de proprietatibus.

Dicit magister de proprietatib. rer.quòd coturnix mare transiēs,cum fuerit fatigata, vnam alam erigit ad modum veli : & alteram alam ad corpus applicat:& sic super aquas maris quiescens,flante vēto,ad littus peruenit. Sic & nos moraliter hoc mare magnum,& spaciosum transituri,quādo per aduersa patimur,& tribulamur, incipimus in itinere fatigari.2.Cor.1. Supra modum fatigati sumus. Licet autē vnam alam dum hic sumus, oporteat applicare corpori,vt scilicet prouideamus, quæ corpori sunt necessaria:alteram tamē semper ad Deū erectam per orationē debemus habere, & ipsa vti tanquam velo : vt,flante vento spiritusſancti, perueniamus ad portum salutis æternæ, quia dicitur Psal.45. Deus noster,refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus. Qualiter auertit à nobis faciem,vide versi.842. Quid sit auris Dei,ver.1838.

1705 In quacunque die inuocauero te: velociter exaudi me.

Hic petit exauditionis acceleratiōē. Hoc idem aliis verbis petebat, Psal.69.dicens,Deus,in adiutorium meū intende:domine,ad adiuuandum me festina. Sic & nūc ait, *Velociter exaudi me.* Notandū tamen,quòd in aliquibus velocitas est reprehensibilis, & in aliquibus laudabilis. Quia est quædam velocitas mala:& quædam bona. Velocitas autem mala est triplex. Prima consistit in corde, & hæc turbationis,& iracundiæ. Cùm enim ira sit accensio sanguinis circa cor : res autem accensa velocis sit motus : sicut ignis velocioris est motus cæteris elementis,hinc est, quòd ipsa iracundia quandam velocitatem in se continet detestandam,vnde iracundus nihil deliberat. Et hæc est causa, quare iuuenes velocius irascuntur quàm senes,quia, scilicet,in eis magis viget calor naturalis. Et sic eorum sanguis facilius accēditur. Et de ista velocitate iræ dicitur,Eccl.7. Ne sis velox ad irascendū:ira enim in sinu stulti requiescit. Senes autem tardius irascuntur : qui ipsorum sanguis tardius inflammatur. Iacob 1. Sit autē tardus ad iram. Secundò consistit in ore. Et hæc est velocitas locutionis,siue loquelæ. Cùm enim, quæ ex ore exeunt de corde procedant naturaliter vt in pluribus :quanto magis cor appropinquat ori, tanto velocius loquela procedit ad extra. Et hinc est, quòd cæteris paribus parui staturæ velocius loquuntur quam grandes: quia cùm minor distantia in ipsis sit inter cor,& linguam:in ipsis motus cordis citius peruenit ad linguam. Et sic minus maturè videntur verba proferre. Et de ista velocitate dicitur Prou.29. Vidisti hominem velocem ad loquendum : stultitia magis speranda est,quam illius correctio. Tertia velocitas stat in opere. Communiter enim velociores sunt mali ad malum exequendum, quam boni ad bonum. Cuius ratio est, quia ad bonum peragendum,scilicet,bene:oportet multas circunstantias considerare : & illas omnes obseruare. Ad malum autem solum defectus vnius circunstantiæ debitæ sufficit. Sicut facilius sagittantem videmus à signo deficere, quàm directē attingere signum: quia pluribus modis deficere potest, scilicet, si sagitta perueniat suprà signum,si infrà, si à lateribus, & huiusmodi. Ad attingendum ad signum oportet omnia prædicta cauere. Et ideo velocius & citius quis malum agit quàm bonum. Vnde de malis dicitur Psalm.13. Veloces pedes eorum ad effunden dum sanguinem. Et Prouerb.6. Sex sunt, quæ odit dominus: pedes veloces ad currendum in malum, &c. Alia autem est velocitas bona. Et hæc multiplex. Prima est velocitas increpationis:vt mali corrigātur. Sicut enim medicus infirmo velociter adhibet remedium, ne morbus deterius crescat : sic multo fortius prælatus malis subditorum velociter obuiare debet:ne inualescāt. Et hoc est, quod prælatis & superioribus sub angelorum nomine dicitur Esa.18. Ite, angeli veloces, ad gentem conuulsam,& dilaceratam. Sic & sermo Dei dicitur velociter currere:quia velociter peccātes corrigit. Psa. 147. Velociter currit sermo eius. Secunda est velocitas auditionis : vt nescientes informentur. Iac.1. Sit omnis homo velox ad audiendum. Tertia est obeditionis, vt præcepta obseruētur. Sic enim omnes boni studeāt velociter adimplere diuina præcepta. Eccle.32. In omnibus operibus tuis esto velox : & omnis infirmitas non occurret tibi. Quarta est velocitas orationis: vt Dei adiutorium impetretur. Quia enim hostes spirituales vndique nobis & velociter occurrunt:oportet vt velociter diuinum quæramus auxilium:quia si tardaret, succumberemus. Et hoc est quòd Psal.velociter adiuuari postulat. Psal.69. Deus in adiutorium meum intēde:domine ad adiuuandū me festina.sic & Psal.142. Velociter exaudi me:quoniam defecit spiritus meus. Consimiliter & nunc velocem adiutorem postulat dicens, *In quacunque die inuocauero te:velociter exaudi me.* Notandum tamen, quòd orationes etiam iustorum multotiens differt dominus exaudire : saltē quo ad votum propter ipsorum vtilitatē. vide vers. 56.291.514.516.650.1495.

Velocitas duplex bona et prima.

Velocitas mala multiplex.

Velocitas iræ.

Velocitas locutionis.

No.de parvu.

Velocitas operum.

1706 Quia defecerunt sicut fumus dies mei:& ossa mea sicut cremium aruerunt.

Hic ponitur huius deprecationis ratio. Huius enim deprecationis motiuum, & ratio fuit crudelis persecutio Antiochi tribulantis populum, quæ cōsistebat in duobus, scilicet,in factis, & in verbis iniuriosis, propter quæ compellebantur Dei inuocare adiutorium. Vnde primò ponit primum.secundò secundum : ibi, *Tota die.* Quantum ad primum notandum,quòd hic adducit Psal. multa mala, quæ populus in illa persecutione fuit passus: quorum primum fuit populi crudelis trucidatio secundum corporis fame arefactio : ibi, *Percussus sum.*

sum. Tertium vigoris personalis attenuatio:ibi, *A voce gemitus,* quartum fuit per deserta populi dispersio : ibi, *Similis factus,* quintum fuit laudis diuinæ cōculcatio:ibi.*Vigilaui.* Quantum ad primum sciendum quò ad literam:quòd intentio Antiochi regis erat, ex toto abducere Iudæos à cultu veri Dei ad cultū idolorum suorum,vt apparet in pluribus locis primo & secundo Mac.& maximè 2. Mac.cap.6.& 7. Vnde & aliqui consentientes trā sibant ad ritum gentilium:nolentes autem cōsentire,trucidabantur:vt patet ibidē. Et sic deficiebat populus dupliciter à lege Dei, quia aliqui peruertebantur,& aliqui occidebantur. Et hoc ponens Psal.in persona illius populi dicit, *Quia defecerūt sicut fumus dies mei.*i.dies mei appropinquant defectui, vt omnino deficiat Dei cultus, nisi tu adiuues nos,quia multi ex nobis trucidātur,& multi timentes ad ritum gentilium transferuntur. Et si hic accipiuntur dies nō pro tempore,sed pro cultu diuino,qui omnib' aliis sectis clarior erat, sicut dies superat noctē. Sequitur, *Et ossa mea sicut cremiū aruerunt.* Vbi aduerte,quòd secundum grāmaticos cremium dicitur à cremo,cremas. Et dicitur cremiū frixoriū in patella:& maximè illud,quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinē liquefactam dicitur cremium. Dicit ergo Psal.quòd in illa persecutione ossa mea sicut cremium aruerunt. Quia ad literam aliquos fortes,& constantes in lege diuina, nolent regi obedire,ne legem Dei trāsgrederentur,rex Antiochus in patellis cremari, & frixari faciebat. Sic enim legitur 2.Mac.7.q̄ septem fratres vna cum matre compellebātur flagris, & verberibus carnes porcinas contra legem manducare. Quorum primus dixit regi,Quid quæris? parati sumus magis mori, quàm patrias leges dimittere. Iratus rex iussit sartagines eneas succendi. Quibus statim succensis, iussit eum,qui prior fuerat locutus,amputata lingua,&cutē capitis abstracta, & summitatibus manuum, & pedum præcisis,ipsum torreri in sartagine:in qua diu cruciatus,& crematus expirauit. Et hæc ad literam præuidens Psal.ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerūt,* q̄ pinguedine, & carnibus in sartagine consumptis, ossa remanserunt arida. Per hoc autem vult Psal. designare casum humani generis per elationē primi parentis consecutum. Vbi notandum, quòd in sacra scriptura per diem prosperitas intelligitur:& aduersitas per noctem,vide vers.2.690.692.1481. 1587. Per fumum verò denotatur superbia,quia, sicut fumus ascendit semper,& ascendendo deficit: sic & superbia, vide versi.1049. Humanum igitur genus ante primi parentis peccatum erat in die: quia multis prosperitatibus circundatus : quia habitabat in paradiso voluptatis:vbi nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat,&c.vide vers.799. Sed ista dies prosperitatis defecit ꝓpter fumum superbiæ primi parentis. Et hoc est,quod Christus allegat patri in personam sui corporis dicens, *Velociter exaudi me.* Ratio, *Quia defecerūt sicut fumus dies mei.* quia propter fumū superbię Adę defecit dies prosperitatis. Vnde ex tali defectione aruit virtus hominis:non solum quò ad corpus, sed etiam quò ad animæ vires:quia propter peccatū primi hominis etiam sol,& luna,& omnia sidera obscurata sunt: vt dicit Magist.lib.4.di.48.quia à suo lumine defecerunt:quia minus lucent quàm ante,quāto magis & vires animæ,quæ per ossa significantur. Et hoc notās ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.* Gl.

Cremium quid dicatur.

Dies.

Fumus.

4 Senten.

id est,animæ virtus,& fortitudo cōtracta est. Quod ideo dicit,vt miseria nostra pium iudicem moueat ad compassionem. Quod enim ossa virtutes significent,vide ver.55.468.519.532.867. Ipsa enim aduersitas, quàm incurrimus vires nostras arescere fecit, Prouerb.17. Spiritus tristis exiccat ossa.

Percussus sum vt fœnū,& aruit cor meum : quia oblitus sum comedere panem meum. 1707

Hic ponit secundum malum, scilicet, corporis propter famem arefactio. Vbi sciendum, quòd duci,& prælato licet quandoq; fugere:quando, scilicet,videt quòd presentia mortē incurrit,cū dispendio salutis subditorum,tunc fugere licet, considerato,quòd sua absentia proficit pro tunc subditis, & præsentia noceret, vt habetur 7.q.1.per multa exempla. Iudas ergo Mac.in illa persecutione fugit ad tempus cum multis:vt tempore opportuno Iudæit auxilium posset afferre. Vnde dicitur,ꝙ Iudas Maccabæus secessit in desertum locū:ibique inter feras in montibus vitam agebat,& fœm cibo vescentes demorabātur, ne participes essent coinquinationis. Et sic eorum corpora fame arescebāt, & desiccabantur : sicut fœnum prati nimio calore solis arescit. Quod præuidens Psal.in persona illorū dicit, *Percussus sum vt fœnum,* scilicet,sicut fœnū percutitur à sole, ita & ego in montibus, vbi sine habitaculis erant. *Et aruit cor meum.* Hic accipitur cor nō prout est vis animæ:sed prout est quoddam membrum corporeū. Totum enim corpus arescebat præ æstu solis,ac etiam præ fame:quia non panem,sed fœnum comedebant. Et hoc est,quod ait, *Quia oblitus sum comedere panem meū,* id est, in vsum duxi non comedere panem. Per hoc autē vult ostēdere Psalm.quòd miseria humani generis ex peccato primi parentis venit. Nam creatus fuit homo immortalis:qui,si mandatum Dei seruasset, etiam secundum corpus nunquam aruisset,sed commisso primo peccato statim immortalitate perdita, mortalis est effectus : corpora autem per mortem arescunt. Hanc ergo nostram miseriam allegans Christus patri ait, *Percussus sum vt fœnū,* id est,ex peccato hoc patior : quia factus sum vt fœnum : quod scilicet citò arescit ad æstū solis. Vnde dicitur Esa. 45. Omnis caro fœnum. *Et aruit cor meū,* scilicet,sterilitate peccati. Totum corpus hominis per mortem arescit. Et sic accipitur cor pro toto corpore. Et vnde hæc pœna processit,subdit dicēs, *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Quid enim propriè nomine panis nisi verbū Dei intelligitur? Ioā.6. Ego sum panis vitus,&c.& Matt.4. Nō in solo pane viuit homo, &c. Quæst ergo causa, quare homo ad mortis miseriam venit? Respondet dicens, *Quia oblitus sum comedere panem meum,* id est, oblitus sum obseruare verbum Dei, id est, præceptum à Deo mihi datum. Vnde glo. *Quia oblitus sum comedere panem meum,* id est, verbum Dei custodire,quia præceptum, quod dedit Deus primo homini, dimisit: & bibit venenum serpentis consentiendo eius indiguæ persuasioni.

2.Mac.5.

A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meę. 1708

Hic ponitur tertium malū,scilicet, vigoris personalis attenuatio:ibi, *A voce gemitus,* quartum fuit per desertum populi dispersio : ibi, *Similis factus,* quintum fuit laudis diuinæ cōculcatio:ibi.*Vigilaui.* Quantum ad primum sciendum quò ad literam:quòd intentio Antiochi regis erat, ex toto abducere Iudæos à cultu veri Dei ad cultū idolorum suorum,vt apparet in pluribus locis primo & secundo Mac.& maximè 2. Mac.cap.6.& 7. Vnde & aliqui consentientes trā sibant ad ritum gentilium:nolentes autem cōsentire,trucidabantur:vt patet ibidē. Et sic deficiebat populus dupliciter à lege Dei, quia aliqui peruertebantur,& aliqui occidebantur. Et hoc ponens Psal.in persona illius populi dicit, *Quia defecerūt sicut fumus dies mei.*i.dies mei appropinquant defectui, vt omnino deficiat Dei cultus, nisi tu adiuues nos,quia multi ex nobis trucidātur,& multi timentes ad ritum gentilium transferuntur. Et si hic accipiuntur dies nō pro tempore,sed pro cultu diuino,qui omnib' aliis sectis clarior erat, sicut dies superat noctē. Sequitur, *Et ossa mea sicut cremiū aruerunt.* Vbi aduerte,quòd secundum grāmaticos cremium dicitur à cremo,cremas. Et dicitur cremiū frixoriū in patella:& maximè illud,quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinē liquefactam dicitur cremium. Dicit ergo Psal.quòd in illa persecutione ossa mea sicut cremium aruerunt. Quia ad literam aliquos fortes,& constantes in lege diuina, nolent regi obedire,ne legem Dei trāsgrederentur,rex Antiochus in patellis cremari, & frixari faciebat. Sic enim legitur 2.Mac.7.q̄ septem fratres vna cum matre compellebātur flagris, & verberibus carnes porcinas contra legem manducare. Quorum primus dixit regi,Quid quæris? parati sumus magis mori, quàm patrias leges dimittere. Iratus rex iussit sartagines eneas succendi. Quibus statim succensis, iussit eum,qui prior fuerat locutus,amputata lingua,&cutē capitis abstracta, & summitatibus manuum, & pedum præcisis,ipsum torreri in sartagine:in qua diu cruciatus,& crematus expirauit. Et hæc ad literam præuidens Psal.ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerūt,* q̄ pinguedine, & carnibus in sartagine consumptis, ossa remanserunt arida. Per hoc autem vult Psal. designare casum humani generis per elationē primi parentis consecutum. Vbi notandum, quòd in sacra scriptura per diem prosperitas intelligitur:& aduersitas per noctem,vide vers.2.690.692.1481. 1587. Per fumum verò denotatur superbia,quia, sicut fumus ascendit semper,& ascendendo deficit: sic & superbia, vide versi.1049. Humanum igitur genus ante primi parentis peccatum erat in die: quia multis prosperitatibus circundatus : quia habitabat in paradiso voluptatis:vbi nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat,&c.vide vers.799. Sed ista dies prosperitatis defecit ꝓpter fumum superbiæ primi parentis. Et hoc est,quod Christus allegat patri in personam sui corporis dicens, *Velociter exaudi me.* Ratio, *Quia defecerūt sicut fumus dies mei.* quia propter fumū superbię Adę defecit dies prosperitatis. Vnde ex tali defectione aruit virtus hominis:non solum quò ad corpus, sed etiam quò ad animæ vires:quia propter peccatū primi hominis etiam sol,& luna,& omnia sidera obscurata sunt: vt dicit Magist.lib.4.di.48.quia à suo lumine defecerunt:quia minus lucent quàm ante,quāto magis & vires animæ,quæ per ossa significantur. Et hoc notās ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.* Gl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonalis attenuatio. Corpus autem attenuatum nimia macie attenuatur: & vigore corporali sicut & debita refectione fortificatur & robur. Tempore autem prædictæ persecutionis Iudæi fugientes in montibus, & cum bestiis comedentes fœnum (vt dictum est) multa fame attenuati, viribus etiá corporalibus deficiebant. Vnde intantum erant attenuati, & macri effecti, quòd consumpta omni pinguedine, cutis ossibus adhærebat. Etiam ex alio: quia tribulatio intẽsa multum exiccat corpus. Isti autem maximam tribulationem patiebãtur: maximè quia videbant legem Dei violari, sanctum templum contaminari, & Iudæos passim interfici: ideo vitam suam in dolore, & gemitibus perducebant. Quod præuidens Psal. ait, *A voce gemitus mei,* B id est, propter tribulationem, & gemitum meũ, *adhæsit os meum carni meæ.* Hic enim secundum Hier. caro accipitur pro cute: quia omni carne consumpta, ossa cuti adhærebant. Per hoc vult Psalm. ostendere, quòd propter peccatum primi parẽtis spiritus, vel ratio, quæ prius sensualitati præerat, ei subiicitur. Vnde nota, quòd per ossa, quæ robur, & firmitatem habent, significatur spiritus siue ratio: sed per carnem ipsa sensualitas denotatur, iuxta modum saluatoris dicentis, Spiritus quidẽ promptus est: caro autem infirma. Ante enim peccatum caro adhærebat ossibus: quia sensualitas spiritui subdebatur: sed post peccatum econtrario ossa adhærent carni: quia ratio multoties se subiicit sen- C sualitati. Et hoc est, quod nunc in persona generis humani dicit, *Adhæsit os meum carni meæ.* nõ autem dicit: Adhæsit caro mea ossibus meis. Consimilis textus habetur Iob 19. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum. Quia hic caro pro pelle, siue pro cute accipitur. Et ideo iste textus potest exponi sicut illum textum Iob exponit Grego. 14. mor. c. 23. dicens, Pelli meæ consumptis carnibus adhęsit os meũ. In osse formido: in carnibus verò infirmitas designatur. Quia igitur Christus & ecclesia vna persona est: quid per os nisi ipse dominus designatur, quid per carnem nisi discipuli, qui passionis eius tempore infirma sapuerant: per pellẽ verò, quæ exterior manet carne in corpore, q.d, D nisi illæ sanctæ mulieres designantur: quæ ad præparanda subsidia corporis exterioribus domino ministeriis seruiebant? Nam, cum eius discipuli quamuis necdũ firmè veritatis fidem domino prædicarent: ossi suo inhærebant carnes. Et cum sanctę mulieres ea, quæ necessaria erant exteriora prę pararent, quasi pelles exterius manebãt in corpore. Sed cum ad crucis horam ventum est: eius discipulos grauis ex persecutione Iudæorum timor inuasit, fugerunt singuli, mulieres adhæserunt. Quasi ergo cõsumpta carne os domini pelli suę adhęsit: quia fortitudo eius passionis tempore fugientibus discipulis iuxta se mulieres inuenit. Stetit equidẽ aliquandiu Petrus, sed tamẽ post territus negauit. E Stetit & Ioannes cum ipso: cui & crucis tempore dictum est, Ecce mater tua, sed perseuerare minimè potuit: quia de eo quoque scriptum est, quòd adolescens quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum. At ille relicta sindone, nudus profugit ab eis. Quia etsi post vt verba sui redemptoris audiuit, ad horam crucis re diit: prius tamen territus fugit. Mulieres autẽ non solum non timuerunt, neque fugisse, sed etiam vsque ad horam sepulchri stetisse memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ cõsumptis carnibus adhæsit os meũ, hoc est, Hi, qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerant, passionis meæ tempore consumpti sunt. Et eas, quas ad exteriora ministeria posui, in passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inueni. Consimiliter & iste textus intelligi potest.

Hieron.

Mat. 26.

Ioan. 19.

Mar. 14.

Gregor. Os dicitur Christus, carnes Apostoli, pellis, vel cutis mulieres.

Job 19

Similis factus sum pellicano solitu 1709
dinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.

Hic ponit quartum malum, quod fuit dispersio populi per deserta. Nam vt dictum est: & habetur 2. Mac. 3. Iudas Macchabæus cũ multis fugerunt à facie tantæ persecutionis, & latitabant in solitudine in montibus cum bestiis. Et in persona horum loquitur Psal. dicens, *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicanus enim est auis solitaria habitãs in solitudine. Isti ergo sic latitantes in solitudine nõ erant ausi apparere de die, ne caperẽtur. De nocte tamen, & occultè Iudas Maccabæus cum suis introibant per castella: confortantes Iudæos alios, vt legem domini tenerent constanter, vt habetur 2. Mac. 8. vbi dicitur, Iudas verò Maccabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & conuocantes cognatos, & amicos, & eos, qui permanserant in Iudaismo assumentes adducebãt ad se, &c. Et quantum ad hoc dicit de illis Psal. *Factus sum sicut nycticorax in domicilio.* Nycticorax est auis, quę solum de nocte apparet: in die autem latitat inter rimas parietum. Peristas aues vult Psal. ostẽdere, quale factum est genus humanũ propter peccatum. Homo habitabat in paradiso cum ãngelis: propter peccatum inde expulsus ad mundi solitudinem venit. Ante peccatũ ambulabat in die gratiæ: sed post ambulabat in nocte culpę. Quę notans Christus in persona suorum ait, *Similis factus sum pellicano solitudinis,* quo ad primum. *Factus sum sicut nicticorax,* &c. quo ad secundum. Vel ista verba Christus dicit de seipso: qui propter nostrum peccatum factus est vt pellicanus, & vt nycticorax. Vbi sciendum, quòd (vt ait magister de proprietatibus rerum, & hic recitatur in glo.) pellicanus naturaliter odit serpentes. Serpens autem per arborem ascendens pullos suos interficit. Quod dum pellicanus percipit: per triduum pullos suos luget: deinde se in pectore proprio vulnerat, & aspersione sui sãguinis filios suos mortuos viuificat. Vel secũdum quòd hic ait glo. pellicanus dicitur (etsi non certũ sit) filios suos rostro occidere, & triduo lugere, & tunc rostro sanguinẽ suũ super eos spargere: vnde illi reuiuiscunt. Sic & conformiter Christi filios, id est, homines ab ipso creatos serpens veneno sugẽtẽ tationis occidit: quibus cõpatiens Christus sanguinem proprium super mortuos filios spargẽs in cruce, ipsos viuificauit. Vel etiã Christus ipse filios occidit, & viuificat: quia peccatores occidit, ab eo cp sunt, commutãs: & sanguine suo, id est, fide sanguinis sui viuificat illos. Sic enim Christus occidit Saulum persecutorem, & ipsum suo sanguine viuificauit. Iuxta illud Deut. 32. Ego occidã, & ego viuere faciam, &c. Et. 1. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat. *Factus sum sicut nycticorax in domicilio.* Nycticorax enim secundũ magistrum est auis, quę de nocte volans cibos sibi quærit: & quærendo clamat: cuius cibus volucribus cæli est odiosus. Sic & spiritualiter Christus de nocte volans cibos sibi quę- rit. Quid enim per nocte obscurã nisi peccatores

Alueidus. Pellicano & nycticoraci similatur pœnitens.

Pellicanus compatitur humanæ

Pellicanus similis Christo

Nycticorax Christus

designantur qui lumine gratiæ carent. Per hos volat Christus, qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Matt. 9. In istis cibum sibi quærit, dum sibi per gratiam incorporans ipsos sibi vnit. Et hoc facit clamore suo, scilicet. prædicationis clamore, qui clamor odiosus est volucribus cæli, scilicet, dæmonibus: qui volucres cæli dicuntur. Luc. 8. Volucres cæli comederunt illud. Istum autem versum exponit Alueidus de pœnitentibus dicẽs, *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicanus pallidi coloris esse fertur: qui pullos mox vt exclusserit, rostro occidit: rursumque cum gemitu mirabili, & sanguinis sui effusione resuscitat. Felix anima, quæ mutuans alas columbæ ad solitudinem secura volauit, in qua mortificãs membra sua, quæ B sunt super terrã, opera sua priora quasi pullos suos interficit, deinde in nouam vitam dolore, ad sudore quasi sanguinis effusione, gemitibúsque inenarrabilibus, ac salutari cõpunctione viuificat. Deinde cibos sibi cælestes in domicilio mutuans scripturarum nicticorax efficitur: spiritualiter in nocte æquè vt in die: in aduersis, scilicet, & prosperis volans, & exultans: & de virtute in virtutem proficiens, donec quidam passer effectus, & à tenebris huius infelicitatis in illam inaccessibilem lucem euigilans transeat in locum tabernaculi admirabilis vsq; ad domum Dei in voce exultationis, & cõfessionis. Vel istis tribus auibus, scilicet, pellicano, nycticoraci, & passeri comparantur tria genera pœ C nitentium. Quòd sic hic glo. deducit. Diuersa pœnitentium genera notat per has aues. Pellicano enim aui maciei nimiæ, & solitariæ comparantur Eremitæ. Nycticoraci verò similis est ille, qui à publico remotus: dum alij in nocte huius seculi dormiunt, vigilat, & sibi mentis escas petit, qui si non inter homines: extra tamen in alto est: dicens, eis, qui dormiunt, Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Passer est ille, qui fugax ad alta virtutum fugit vbi tutus est à laqueis. Qui solitarius vel vnicus dicitur propter charitatem, quæ ex multis facit vnum, &c.

Pœnitentes assimilantur pellicano, nycticoraci & passeri.

1710 Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Hic ponit quintum malum, quod fuit diuinæ laudis cõculcatio. Quia enim in illa persecutione Iudæi publicè vniri stare non poterant, sed dispersi erant: ideo laudibus diuinis secundum legis præceptum non poterant intendere. Et hoc insinuans Psal. in persona illius populi dicit, *Vigilaui,* scilicet, mente: sed nõ potui voce publica Dei laudes exol- uere. *Quia factus sũ sicut passer solitarius in tecto.* Passer solitarius in campis cãt, sed in tecto filer. Per hoc autẽ vult ostendere, quòd quamuis Christus ad modum pellicani sanguine suo filios mortuos ipse moriens viuificauerit: tamen à morte resurgẽs cælos gloriosus ascendit. Vnde hoc exponens hic E glo. ait, Christus vigilans factus est passer solitarius in tecto. Quia Christus, qui in passione dormierat, vigilauit in resurrectione: & volando in cælum factus est sicut passer solitarius in tecto, id est, in cælo, vbi interpellat pro nobis. De hoc vide versicu. 1433. Vel aliter, quia pœnitentia de peccatoribus iustos efficit: ideo postquã ostendit statum pœnitẽtiæ dicens, Similis factus sum pellicano, &c. nunc ostendit statum iustitiæ acquisitum per pœnitentiã dicẽs, *Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Passer enim significat iustos, vide ver. 1433.

Passer solitarius.

Vel in istis duobus ver. ponuntur tria genera auiũ, & tria loca, quibus diuersi status prædicatorum intelligũtur. Quod sic deducit Magister in glo. Tres aues, & tria loca hic distinguuntur. Aues pellicanus, nicticorax, & passer. Loca, solitudo, parietina, & tectum. Et dicitur pellicanus in solitudine: nycticorax in parietinis: passer in tecto. Pellicanus auis, est, quæ in solitudine habitat. Nicticorax est auis vigil, & teter coruus noctis, habitat in parietinis, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, vbi habitat nycticorax auis, quæ nocte amat. Passer autem tecta amat. Vnus autẽ homo, vel plures possunt habere personæ trium auiũ. Tria verò loca: tria genera hominũ. Est enim solitudo, vbi B Christiani non sunt, neque fuerunt. Parietinę vbi fuerunt, sed corruerũt, Testa verò, vbi fuerũt, nec dum ceciderunt, manentes in domo. Verus ergo prædicator si venit inter eos, vbi Christiani non sunt, similis est pellicano solitudinis. Si autem venit ad eos, qui Christiani fuerunt, sed tamen ceciderunt, est sicut nycticorax in domicilio, vel in parietinis: quia nec tenebras eorum deserit, sed vult eos lucrari. Si autẽ venit ad eos, qui crediderunt, nec ceciderũt manẽtes in domo ecclesiæ, sed tepi dè agẽtes: est sicut passer in tecto: & clamat eis, qui sub tecto. i. sub carne torpẽt cùm ipse sit suprà carnem. Vnde dominus in euangelio, Quod in aure auditis, prędicate super tecta. Et alibi. Qui in tecto C est, non descendat.

Pellicanus, nycticorax & passer significant prædicatores.

Prædicatorũ tria genera.

Mat. 10.

Mat. 24.

Tota die exprobrabãt mihi inimici mei: & qui laudabãt me, aduersum me iurabant. 1711

Hic ponitur secundum genus persecutionis, scilicet, factę verbis iniuriosis & contumeliosis. Et primò ponuntur illata opprobria, secundò pœna populi ex hoc habita, ibi. *Quia cinerem.* Quantum ad primum ait, *Tota die,* &c. Exprobrabat enim Antiochus cum suis populo Iudęorum: vt puta dicẽs, Vbi est modò Deus vester, quem colitis? surgat, & liberet vos de manibus meis. q.d. Non est verus Deus: quia vos defendere non potest: & vos fatui estis, talem Deum adorare: non aduertentes, quòd Deus non se habebat in populo Iudęorum sicut in aliis nationib⁹: quia istos, vt pater temporaliter flagellabat, vt corrigeret: sed alios impunitos permittebat, ipsos suppliciis reseruans ęternis. Et hoc est, quod Iudęi dicebant. 2. Mac. 6. Non enim sicut in aliis nationibus dominus patienter expectat, vt eas, cum iudicij dies aduenerit, in plenitũdine peccatorum puniat, ita & in nobis statuit, vt peccatis nostris deuolutis, ita demum in nos vindicet: propter quod quidem nunquam misericordiã suam à nob⁹is remouet. Corripiens verò in aduersis populum suum non derelinquit. Et aduerte, quòd talis exprobratio propter iniuriã Deo illatam plus cruciabat bonos fideles, quàm proprij corporis tormenta: quia iniuriam Dei propriam reputabãt. Et hoc est, quod dicit, *Tota die exprobrabant mihi,* &c. Quid autem sit exprobrare propriè. vide ver. 1549 Et modum exprobrationis subiungit dicẽs, *Et qui laudabãt me, aduersum me iurabant.* Est enim quædã laudatio ironicè dicta: vt cùm fatuo ironicè dicitur, Tu es sapiens præ cęteris, vel turpi dicitur, Tu es pulchrior cęteris. Isto modo hostes Iudęorum laudabant eos ironicè, quòd realiter erat eos vituperare, vt dicendo, Vos estis sapientiores cęteris, qui

Punire peccatum signũ ęt amoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui Deum inuisibilem adoratis, quē nulla alia na- A tio colit. Modo apparet sapientia vestra: & similia. Et sic laudando iurabant aduersus eos: quia scilicet per Deos suos iurabant Iudæorum nationem, & Dei cultum ex toto annulare, vt patet 2. Mac. 5. Per hoc vult Psal. ostendere Iudæorum malitiam, contra Christum: qui Christo exprobrabant, vt Matt. 11. Hic est vorax, & potator vini, & publicanorum amicus, Ioan. 8. Dæmonium habes, & consimilia. Quæ præuidens Psal. in persona Christi loquitur dicēs, *Tota die exprobrabāt mihi inimici mei.* Quare? Quia peccatores Diaboli membra cōuerto, & ipsos membra mea facio. Ex hoc exprobrant mihi dicentes, Magister vester manducat cum publicanis, & peccatoribus, vt ait glo. Et sic laudabāt B Christum verbis adulatoriis: facto autem contra ipsum iurabant, id est, in mortē eius conspirabant: vt quando miserunt discipulos suos cum Herodia
Matt. 22. nis dicētes, Scimus, quia verax es, &c. Est em̄ mos adulatorum vt primò laudent, quem vituperare, &
Adulatio gradum habet. perdere volunt. Vnde magnum peccatum est adulari peccatori: quia tunc in peccato nutritur, vide versic. 114. Maius peccatum est adulari iusto: quia quātum est ex parte adulantis, ipsum cadere facit: Maximum peccatū erat adulari Christo: quia per hoc nō creditur Deus, dum æstimatur nescire mentem adulatoris.

1712 ## Quia cinerem tanquā panē manducabam: & poculū meum cum fletu miscebam.

Hic ponitur pœna ex dicta improbratione Iudæis consecuta. Et hic triplex pœna nominatur. Prima ex parte victus, qui erat cinis. Secunda ex parte casus, qui erat grauis, ibi, *A facie.* Tertia ex parte finis, qui videbatur breuis, ibi, *Dies mei.* Quantum ad primum sciendum, quòd, vt dictum est in illa persecutione Iudas, & alij multi fugerūt ad montes, conuersantes cum bestiis: & quandoq; latēter descendebant in castra, vt habetur 2. Mac. 8. Et sic quādoque aliquantulum de farina vt poterant asportabant ex qua faciebant panes subcine- D ricios, qui cum cineribus sunt inuoluti: & sic ex penuria cinerem cum pane manducabant. Similiter recordantes, quomodo sancta erant cōculcata ipsorum peccatis exigentibus, & genus Iudæorum exterminatum, continuas lachrymas emittebant: & sic, dum potarent, lachrymæ in ipsorum potum stillabant. Et sic cinerem tanquam panem manducabant, & potum cum fletu miscebant. Per hoc autem vult Psal. ostendere, quare Iudæi iurauerūt, vel conspirauerunt Contra Christum. Vnde, si quæras à Christo, Quare Iudæi, qui te laudabant, aduersum te iurabant, siue conspirabant, Respondet Christus. Causa est, quia cinerem tanquam panem manducabam, &c. Vbi notandum, quòd per cineres intelliguntur pœnitentes siue ipsa pœnitentia. E Quod pulchrè patet, si consideres, quòd cinis præcipuè valet ad tria, scilicet, ad lauanda sordida: ad conseruandum ignem: & ad obscura facienda lucida. Sic & conformiter pœnitentia. Primò ergo pœnitentia ad modum cineris lauat sordida. Ex cinere enim fit lixiuium, quod sordida purgat. Sic & pœnitentia sordīdam in peccatis purgat animam. Propter quod dicitur, Pœnitentiam ago in cinere
Iob 42. & cilicio. In huius figuram dicitur Hebre. 9. Sanguis taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat emundationem carnis. Vbi sciendum quòd vt (habetur Num. 19.) præcepit dominus vt vacca ætatis integræ, & sine macula extra castra duceretur: & ibi combusta, ex cineribus eius fieret lixiuium, quo immundi homines aspersi mundabantur. Quid autem figurabatur, nisi Christus, qui est vacca, siue vitulus sine macula ratione suæ immolationis: ætatis integræ, quia triginta trium annorū: & sine macula, quia peccatum nō fecit. Qui extra castra ductus, id est, extra ciuitatem Hierusalē ductus, & in cruce positus, igne charitatis fuit consumptus. Ex cuius cineribus, id est, passionibus nobis sit pœnitentiæ lixiuium omnis immunditiæ purgatiuum: vt sententialiter ponit ibi glo. ad Hebre. 9. Isto ergo cinere aspergimur, & mundamur, cùm passionem eius immitantes, & nos pœnitentiam agimus. Et ad istum cinerem pœnitentiæ inducimur Hiere. 6. Filia populi mei accingere cilicio, & aspergere cinere, luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Secundò cinis valet ad operiē dum ignem: ne, scilicet, appareat. Quid autem per ignem omnia consumentem, nisi peccatum intelligitur. Ignis in domo impij. Sed hunc ignem peccati operit pœnitentia, ne à Deo videatur ad punendum, propter quod dicitur. Saccum cōsui super cutem meam: & operui cinere carnem meam. *Mich. 6* *Iob 16.* Quod de virtute pœnitentiæ exponens Grego. ait, *Greg. 13 mor. c. 19.* Quid in sacco, & cinere nisi pœnitētia: quid in cute, & carne nisi peccatū carnis debet intelligi? Cū C ergo quidam post lapsum carnis ad pœnitentiam redeunt: quasi saccus super cutem consuitur, & cinere caro operitur: quia culpa per pœnitentiā tegitur, ne in districti iudicis examine ad vltionem videatur. Et ideo nobis consulitur Hiere. 25. Clamate, & aspergite vos cinere. Tertiò cinis valet ad faciendum obscura lucida, Nam quid lucidius vitro? Quod tamen fit ex cinere. Sic & consimiliter pœnitētia, quæ clarificat animas: quia omnem obscuritatem peccati tollit. Psal. 147. Nebulam sicut cinerem spargit. Vbi glo. ad propositum ait, Dum nos ad pœnitentiam vocat Deus, nebulam sicut cinerem spargit. Cinis enim ad humilitatem, & pœnitentiam pertinet: quia cinis, & ciliciū sunt arma pœnitentium. Nebula verò caliginem peccati, & ignorantiam notat. Et, dum vocatur quis ad intelligendum Deum, & dicitur ille capere veritatem: incipit velle capere veritatem, & non sufficit, sed patitur caliginem: adhuc est illi nebula, vt sciat se nescire, & non posse capere, quā oportet eum scire. Sed si non potest penetrare veritatis arcanum, pœniteat eum peccatorum suorum, quibus in hāc difficultatem videndi venit. Et ita erit ei salubris nebula quàm spargit Deus vt cinerem, id est, tollit per humilitatem pœnitentiæ quæ significatur per cinerem. Nebulam ergo, id est, peccati caliginem Deus sicut cinerem spargit, id est, tollit per humilitatis pœnitentiam. Hæc glo. Et quia talis cinis pœnitentię de cælo nobis inspiratur, dicitur Deut. 28. De cælo descendet super te cinis donec cōteraris, *Gaudium spirituale dolore mi sectur.* scilicet, de peccatis. Ad propositū ergo dicit Christus, quòd aduersus eum iurabant, causa, quia cinerem, id est, pœnitētes manducabam, id est, mihi incorporabam peccatores vocando ad pœnitēt.ā. Vnde hic glo. *Aduersum me iurabant*, id est, conspirabant. *Quia cinerem tanquam panem manducabā*, id est, quia pœnitētes, qui per cinerem, & fletum significantur in membris meis habere volui. Istū autem versum aliter exponit Balduinus dicens, *Quia cinerem* *Balduin.*

vem tanquam panem, &c. Ac si diceret, Memoriam A infirmitatis, & conditionis meæ, qua memini me cinerem, & puluerem, panis mihi est, refectio mea est roborans, & confortans me: & poculum spiritualis lætitiæ, quod me lætificat, non sine amaritudine est, quia gaudium doloris temperamētum. Si autem esset virtus sine infirmitate: esset gaudiū sine mœrore. Nunc autem & infirmitas proficit ad virtutem. Et hoc est, *cinerem tanquam panem māducabam.* Et virtus humiliatur per infirmitatem. Et hoc est, *poculum meum cum fletu miscebam.*

1713 ## A facie iræ indignationis tuæ: quia eleuans allisisti me.

Hic ponitur grauitas pœnæ ex parte casus. B Quantò enim quis magis cadit ab alto, tantò casus est grauior. Nulla autem generatio tantum à Deo fuerat exaltata, vt natio Iudæorum: vt patet, si consideres, quantum fuit exaltata tempore Dauid, qui omnes circunstantes populos, & regna sibi subiecit. Quantum tempore Salomonis, cuius vultū omnis terra videre desiderabat. De quo 3. Reg. 10. Magnificatus est Rex Salomon super omnes reges terræ. Quantum tempore Hester. Quantum tempore Iudith: quæ sola mulier totum exercitum Holofernis deuicit. Et sic discurrendo per scripturam nullum regnum magnificatum tantum fuit gloria, virtute, & mirabilibus, sicut regnum, & C genus Iudæorum. Modò autem tempore Antiochi non erat natio in orbe tantum vilipensa, tantum abiecta, & subiugata, tórque miseriis aggrauata, vt natio Iudæorum. Sic enim ad literam de gente Iu-
2. Mac. 1. dæorum tempore Antiochi dicitur, Secundū gloriam eius multiplicata est ignominia eius, & sublimitas eius conuersa est in luctum, vnde rectè videbatur Deus contra Iudæos indignatus. Et hoc prævidens Psal. dicit. *A facie iræ indignationis tuæ*, scilicet, proiectus sum in tantum opprobrium propter iram indignationis tuæ, qua mihi indignaris propter peccata. *Quia eleuans allisisti me*, id est, quanto amplius me eleuasti, nationem, scilicet, Iudæorum exaltando, tanto amplius modò depressisti istam, ipsam in opprobrium, & conculcationem gen- D
Homo miserior est cæteris creaturis. tibus subiiciendo. Per hoc vult Psal. ostēdere, quòd quanto homo nobiliori modo, & altiori cæteris creaturis inferioribus fuit creatus à Deo, tāto amplius peccando cæteris creaturis fuit depressus, & allisus, patet, si consideres hominis miseriam. Vnde secundum glo. Hæc sunt verba generis humani Deo dicentis, Eleuans me, scilicet in honorem faciendo me ad imaginem tuam, ex quo omnia animalia superamus: & tantò grauius propter peccatum allisisti me. Nullum enim animal habet tantam pœnam miseriæ præsentis, & gehennæ futuræ nisi homo. Quod enim pecus plangit de peccato? quòd animal? Certè nullum nisi homo. Quæ E auis timet gehennam ignis æterni? Certè nulla, nisi homo, Quia sicut nulla est eis participatio vitæ beatæ: ita nulli sunt stimuli miseriarum. Nec mirum: quia cum augentur dona, rationes etiam crescunt dōnorum: & ampliori ingratitudini maior pœna debetur.

1714 ## Dies mei sicut vmbra declinauerunt: & ego sicut fœnum arui.

Hic ponitur tertia pœna ex parte finis, quæ videbatur breuis. Promiserat enim Deus Dauid stabilire regnū eius, & Salomon's. Vt patet 2 Reg. 7. vbi Deus per Nathan dixit ipsi Dauid, Suscitabo A semen tuum post te, qꝙ egredietur de vtero tuo, & stabiliam regnum eius vsque in sempiternum, &c. Modò autem tempore Antiochi ex toto defecisse videbatur. Et hoc est quòd Psal. in persona illius populi tempore illius persecutionis deplorat dicens, *Dies mei sicut vmbra declinauerunt*, quæ, scilicet, in se nullam habent stabilitatem. Et rationem subdit, dicens. *Et ego*, id est, quia ego sicut fœnum arui, id est, sicut viriditas fœni ab ardore solis deficit, & arescit, sic & ego ab æstu persecutionis, quia tunc Iudæi passim interficiebantur. Vnde dicitur, 2. Mac. 5. quòd in triduo octoginta milia Iudæorū interfecti sunt: quadraginta milia vincti: nō minus B autem venundati. Per hoc autem vult Psal. demōstrare, quòd viuere hominis, quod ante peccatum fixum, & stabile erat: post peccatū breuiter ad modum vmbræ solis transit. Quia sicut sol nunquam cessat à cursu suo: sic & vmbra causata à sole nunquam fixum statum habet, sed semper fluit. Et fœnum ardore solis arescit: sic & homo vitæ cursu. Et hoc est qꝙ dicitur Iob 14. Homo natus de muliere *Homo vt* breui viuens tempore, &c. Quasi flos egreditur, & *flos egre-* fugit velut vmbra. Vbi Greg. 11. mor. c. 27. ait. Ho- *ditur: & fugit ve-* mo enim more floris procedit ex occulto, & subi- *lut vmbra.* to apparet in publico: qui statim ex publico per mortem trahitur ad occultum. Carnis nos viriditas oblēdit: sed ariditas pueris ab aspectibus hominum retrahit. Quasi flos apparuimus, qui non C eramus: quasi flos arescimus, qui temporaliter apparemus. Et quia per momē: a homo quotidie cōpellitur ad mortem: rectè adiungitur, Et fugit velut vmbra. Sed, cùm sol cursum suum indefinenter peragat: nunquámq; in stabilitate figat: Cur cursus vitæ hominis vmbræ potius quàm soli comparetur: nisi quia, amisso amore conditoris, calorē cordis perdidit, & in solo iniquitatis suæ frigore remansit? Qui igitur in amorem Dei calorem cordis non habet, nec tamen vitam, quàm diligit tenet, velut vmbra fugit. Et hoc est, quòd de humano genere post peccatum Psal. ait, *Dies mei sicut vmbra declinauerunt*, quia quotidie tendimus ad mortem. *Et ego sicut fœnum arui.* I. tempore mortis. Quòd autem vmbra sit vita præsens vide versi. 567.

Tu autē, domine, in æternum permanes: & memoriale tuum in generatione, & generationem. 1715

Hic ponitur dictæ persecutionis per Christum liberatio, quàm prædicit Psal. fieri per aduentum Christi. Et diuiditur in partes tres: quia primò ponitur ecclesiæ promotio per aduentum Christi, secundò ecclesiæ futura tribulatio per aduentū Antichristi, ibi, *Respondit ei*, tertiò præsentis vitæ cessatio in fine mundi, ibi, *Inimitio.* Prima in duas, quia primò ponitur ecclesiæ promotio, secundò ex hoc concluditur gratiarum actio, ibi, *Scribantur.* Prima in duas: quia primò ponitur ecclesię promotio immediatè facta per Christum, secundò facta per cætum Apostolicum, ibi, *Quoniam placuerunt.* Circa primum duo facit: quia ponitur primò Christi æternitas ratione paternæ generationis, secundò Christi pietas ratione maternæ incarnationis: ibi, *Tu exurgens.* Quantum ad primum sciendum, quòd Christi duplex est natura, scilicet, diuina ratione personæ, & humana ratione assumptæ naturæ. Ratione autē naturę diuinæ Christus semper fuit, est, & erit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus est ecternus ratione propria.

& erit,quia persona Christi est verbum Dei, & sapientia Dei. Sicut est impossibile Deum esse, vel aliquando fuisse sine sapientia:sic & sine verbo.Et hãc æternitatem Christi ratione suppositi notans Psal.Christo dicit,*Tu autem, Domine,in æternum permanes.* Prævidens enim Psal. q aliqui futuri erant hæretici, qui dicerent Christũ Dei filiũ nihil fuisse, antequam cõciperetur ex Maria virgine:sicut fuerunt Ebionitæ hæretici. Istum errorem extirpare volens ait Christo, *Tu autem, Domine, in æternum permanes.* Et istam æternitatem Christi ratione suppositi bene nouerant Iudæi,quando Christo dicebant, Nos audiuimus ex lege,quia Christus manet in æternum. Sed cõtra istam æternitatem personæ Christi admirantur simplices dicẽtes,Omne,quòd nascitur ex aliquo, est posterius illo, ex quo nascitur.Quis enim intellectus potest capere,quòd pater aliquis generans filium aliquẽ,non sit antè filium,& filius post patrem? Quòd autem est post aliquid, non est æternum: quia in æternitate nihil prius, aut posterius. Et hanc obiectionem mouet Aug.in de verbis domini,dicens, Dicunt hæretici. Si natus est patri filius:erat pater, antequam filius ei nasceretur,hoc autem respuit fides.Ergo dicũt, rationem redde quomodo filius nasci potuit patri, vt coæternus esset ei,à quo natus est, vel coæuus. Post patrem enim nascitur vtique filius: quòd verum de filio,qui nascitur patri morituro succẽsurus. Accipe ergo rationem. Nemo dubitat quòd splendor ex igne generatur.Ponamus ergo ignem patrem splendoris, da mihi ignem sine splendore: & dabo tibi patrem domini sine filio.Similiter ponamus arborem natam suprà aquam: nónne cum imagine sua nascitur? Si enim semper esset,vel fuisset arbor super aquam, semper eius imago de ipsa nata fuisset in aqua. Ad hoc autem clarius intelligendum, scilicet,coæternitatem patris, & filij:est notandum,quòd principium aliquod productiuũ alicuius præcedat duratione aliquod productum ab eo, solum tribus rationibus accidere potest: Primò quia producens à principio sui esse nõ habet potentiam productiuam in seipso perfectam: sicut homo à principio sui non habet perfectam potentiam generandi:& ideo eius filius necessariò durationè est posterior ipso. Secundò hoc contingit propter modum producendi: quia quando aliquid producitur per motum,qui motus est in tempore,oportet,quod productũ sit posterius duratione ipso producente:quia productum primò habet esse in primo instãti,in quo terminatur ille motus: prout patet in generatione formæ, vel compositi. Tertiò hoc accidit, quando aliquid producitur liberè, & non de necessitate naturæ: quia tale producens potest expectare,quantum vult ad producendum suum effectum,sicut creaturæ à Deo cuius potentia est perfectissima, & sine transmutatione, & motu:tamen non sunt ei coæternæ, & si ab æterno potuerit producere creaturas: noluit tamen illas producere ab æterno. Modò adpositum, nullus istorum modorum potest poni vt verbum Dei sit posterius ipso patre producente. Non primum,quia in diuinis nulla potest esse potentia productiua imperfecta: quia in Deo nihil imperfectum cadere potest. Nec secundum,quia verbum in diuinis non procedit per mutationem & motum,quia vt dicitur Iaco.1.Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Nec tertium,quia verbum in diuinis procedit de necessitate naturæ: quia Deus necessariò seipsum intelligit.Etsic relinquitur necessariò,quòd verbũ in diuinis est patri cœternus: quòd verbum est suppositum Christi. Et ratione suppositi Christo nunc dicit Psal.*Tu autem, Domine,in æternũ,&c.* Sed iterum contra hoc arguunt hæretici,vt dicit magister lib.1.di.9.dicens, Omne,quod est natum, habet principium,sed verbum in diuinis est natum: ergo habet principium. Tũcsic,omne,quod habet principiũ, incipit esse: verbũ habet principiũ,&c. Tũc sic,omne,quod incepit esse,est temporale, & nõ æternũ.Ad istud argumentũ respondetur,quòd duplex est principiũ, scilicet,origenis, à quo producitur aliquid: & principium temporis, in quo aliquid producitur. Tunc ad argumentum,omne, quod est natum, habet principium: verum est de principio originis, sed nõ de principio temporis. Nam,vt dictum est: si ignis fuisset æternus calor, vel splendor eius fuisset æternus. Et tũc calor eius habuisset principium originis,sed non durationis, siue temporis. Vnde ad prædictum argumentum sic respondet Ambros. vt dicit magister vbi suprà. Dic mihi,hæretice,Fuitne quandoque omnipotẽs Deus,qui pater nõ erat,& Deus erat? Nam,si pater esse cœpit, Deus primò erat,& postea pater factus est.Quomodo ergo immutabilis est Deus.Si enim antea Deus,postea pater fuit: vtique generationis accessione mutatus est. Sed auertat Deus hanc amentiam.Ex prædictis ergo omnibus patet,quòd Christus ratione suppositi manet in æternum, dicente Psal. *Tu autem, Domine, in æternum permanes.* Et quamuis sit æternus:**memoriam tamen** temporalium habet,vnde subditur. *Memoriale tuum in generatione,& generationem,*id est, **memoria**, qua nosti memor es:est **in generationem** præsentem, & generationem futuram,quia promissionem habemus vitæ,quæ nunc est,& futuræ,vt ait glo.

Augusti.

Tu exurgens misereberis Sion:quia tẽpus miserẽdi eius,quia venit tẽpus. 1716

Hic ponitur Christi pietas ratione suæ incarnationis.Loquitur enim sacra scriptura de Deo more hominum,quos dormire dicimus, qñ oppressis nõ succurrũt:sed tunc surgere, quãdo præstant auxilium, Sic & similitudinariè dicimus Deum iacere, vel dormire,quãdo suos aduersitatib' exponit, sed surgere, quãdo ab aduersis ipsos liberat. Quia ergo Christus per suã incarnationẽ succurrit humano generi:ideo pillã d ctus est surgere. Et hoc est,quod ait Psal. *Tu*,scilicet,Christe,*exurgens*, per assumptionem carnis, *misereberis Sion.* Ad hoc autẽ intelligendum: nota,quòd Christus antę incarnationem nõ stabat,sed iacebat,vel dormiebat similitudinariè,quoniã aliquibus erat sedens,aliquibus verò iacẽs.Sedẽs quidẽ erat angelis,sed huminib' iacẽs. Quòd sic deduco:quoniã ista tã pars superior,quã inferior videtur:sedẽtis aũt pars superior corporis videtur,sed pars interior occultatur,iacẽtis verò vtraq; pars occultatur:qa non videtur nisi obscurè,& cõfusè.In Deo autẽ est cõsiderare partẽ superiorẽ,& inferiorẽ:& vtrãq; manifestat.Psal. 138.Si ascẽdero in cœlũ:tu illic es:si descendero in infernũ,ades.Et Iob 11.Excelsior est cœlo,& profundior inferno.Est enim excelsior cœlo,quãtũ ad partẽ superiorẽ diuinitatis: sed ,pfundior inferno p humanitatẽ assumptã, alioquin nõ diceret Psal. Eruisti animã meã ex inferno inferiori.Angeli aũt ante incarnationẽ hãc partẽ superiorẽ,scilicet,diuinitatem

Exurrexit Christus per incarnationem. surgere Christi est incarnari.

uinitatem clare videbant:sed partem inferiorẽ humanitatis non videbant. Vnde Bernard. in ser. de Epiph.loquẽs angelis beatis, dicit, Habetis sublimitatẽ eius:sed humanitatem eius antea non vidistis.Sic igitur fuit Deus apud angelos quasi sedens. Psalm.79. Qui sedes super cherubin, &c.Sed hominibus iacebat: quia pars superior, scilicet, diuinitas eos latebat. Exod. 33. Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet quia Deus habitat lucem inaccessibilem, &c. Pars etiam inferior, scilicet, humanitatis latebat homines: quia nondum apparuerat Christi humanitas, nec benignitas, nec humilitas. Vnde Bernard. Priusquam appareret humilitas, latebat benignitas, ideo quo ad homines erat quasi iacẽs: quia omnino latebat:nisi quia de ipso aliquid ænigmaticè per fidem de ipso credebãt, iacebat quidem in cubiculo,id est,in sinu Dei patris,vbi ęternaliter requieuit. Ideo ad ipsum excitãdum vt per incarnationẽ exurgat super ipsum clamabat Psal. dicens.Exurge,domine, adiuua nos: & libera nos propter nomen tuũ.Et alibi.Exurge quare obdormis,domine:exurge & ne repellas in finẽ. Et dicit bis exurge:Primum propter homines, quibus erat iacẽs.Secundũ propter angelos,quibus erat sedẽs. Sed nónne videtur magna præsumptio, vt homo putredo,& filius hominis vermis, audeat clamare, & inquietare regẽ cęlestem dormiẽtem.1.Reg.26. Quis es,tu,qui clamas,& inquietas regem? Sed adhuc maior videtur præsumptio, quòd sibi modum voluit imponere exurgendi,dicens, Exurge,domine,in præcepto,quod mandasti. Præceptum,quod ipse mandauit,est præceptũ mansuetudinis,& humilitatis,dicens, Discite à me,quia mitis sum. Sed adhuc maior præsumptio videtur ex causa, quare ipsum excitat:quia non ad vtilitatẽ regis exurgentis:sed necessitas hominis iacentis excitauit, excitauit enim eum,vt se liberaret,& ab hostibus protegeret:cũ tamen præsciret hoc fieri nõ posse sine magno regis periculo,vnde clamat alibi,Apprehẽde arma,& scutum,& surge in adiutoriũ mihi. Ad quẽ tamen misericorditer Christus respondet, dicens,Propter miseriã inopum,& gemitum pauperum:nunc exurgam,dicit Dominus.Hęc ergo omnia prævidens Psal. quomodo Christus exurgens per incarnationẽ secũ misericordiã afferret, dicit, *Tu exurgẽs misereberis Sion*,id est,populi colẽtis Deũ in mõte Sion. Magna enim miseria est implere iustum desideriũ alicuius. Omnes autẽ sancti patres cũ magno desiderio affectabant Christũ incarnatum videre.Luc.10. Multi reges, & prophetæ voluerunt videre,quæ vos videtis,&c.Inter quos fuit ille sanctus Simeon,qui respõsum acceperat à spiritusancto,nõ visurũ se mortem,nisi videret Christum.Hoc autẽ fuit adimpletum, quando Christus fuit in tẽplo præsentatus, quod erat in mõte Sion: qñ ibi prædicauit,& miracula multa fecit, quando in mõte Siõ cum discipulis cœnauit, & sacramẽtũ eucharistiæ instituit:quando ibidẽ spiritũ sanctum apostolis misit. Et sic per Christum fuit adimpleta prophetia Zachariæ dicentis,Exulta satis filia Siõ: iubila filia Hierusalẽ:ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator,& ipse pauper. Et per hoc quòd dicitur pauper,manifeste patet,quòd cõsolatio danda per Christum non intelligebatur quo ad bona temporalia,quæ sunt minima:sed quo ad spiritualia, quæ sunt maxima. Et prævidens Psal. tẽpus Christi incarnationis, quod præfixũ fuit æternaliter à patre, subdit, *Quia tempus miserẽdi eius:quia venit tẽpus.* De quo tempore dicitur ad Gal.4.At vbi venit plenitudo tẽporis,&c.Et aduerte: quòd cũ dicit, misereberis Sion, per Sion, quod Specula interpretatur non solum intelligit Iudæos, quorum misertus est, ex eis sumendo Apostolos, & alios discipulos multos:sed etiam intelligit omnes fideles per fidẽ Deũ contemplantes,vide ver.101.269.1336.1351.

1.Tim.6

Psal. 43.

Iob 25.

Mat.11.

Psal.34.

Psal.11.

Luc.2.

sicsid est, specula.

Quoniam placuerũt seruis tuis lapides eius:& terræ eius miserebũtur. 1717

Hic ponitur promotio ecclesiæ facta per Christum,mediantibus Apostolis: qui primò prædicauerunt Iudæis,& inde expulsi gentibus,vt habetur Act.13.Vbi notandũ,quòd hic non loquitur de lapidibus mortuis:sed de viuis, quibus ecclesia construitur.Vnde Greg.8.mor.c.36.ait. Lapidum nomine in scriptura sacra homines designantur,sicut sanctæ ecclesiæ per Esaiã dicitur. Ponam iaspidem pro pugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos.Qui per eosdẽ lapides quid dixisset, aperuit, cùm subiunxit, Vniuersos filios tuos electos à domino.Sicut & admonẽte Petro dicitur, Et vos tãquam lapides viui superædificamini domos spirituales. Et de istis lapidibus viuis dicit, *Quoniã placuerunt seruis tuis lapides eius*,scilicet,seruis tuis apostolis placuerũt lapides eius,scilicet, fideles de Iudæis ad prædicationẽ apostolorũ conuersi,vt patet Act.2.& multis aliis locis. Ipsi enim de Iudæis cõuersi fuerũt primi lapides viui in spirituali ędificatione ecclesiæ positi.Et de istis lapidibus conuersis dicitur Zachar.9.vbi postquam dixit.Exulta,filia Siõ,&c.quia ecce rex tuus venit tibi,&c.subdit, Et saluabit eos dominus Deus eorum in die illa: quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. Et serui Dei,scilicet,apostoli primò in Iudæa prædicando miserti sunt Iudæorũ,ipsis prædicãdo, ipsorum infirmitates sanando: & ipsos ad cultũ veri Dei & fidẽ Iesu Christi adducẽdo.Et hoc est,quòd subditur,*Et terræ eius miserebuntur.* Vel aliter. Vbi aduerte,quòd plapides solidos,& fortes intelligũtur sancti prophetæ, qui mysteria ecclesiæ prędixerunt,& Christi incarnationẽ.Et sic fundamentũ ecclesiæ,& principium fuerunt,ad Eph. 2. Superædificati super fundamẽtum apostolorum,& prophetarum.Serui autẽ dicuntur apostoli: quia idem quòd missi, sed terra ipsius montis Sion dicuntur alij Iudęi,& populares:Sic est ergo sensus. *Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius*,id est,apostolis placuerunt prophetæ,quia eorum dicta de Christo,& ecclesia receperunt, & crediderũt omnia in Christum esse cõpleta.Et hac fidelitate habita ex dictis prophetarum terræ Iudæorum, id est, populo Iudæorum sunt misserti, eos per prædicationẽ,ad fidem adducendo, vnde subdit, *Et terræ eius miserebuntur.* Et hunc intellectum habet glo. dicens hic, *Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius*,id est, apostolis tuis placuerunt lapides Sion, id est, prophetæ firmi,& stabiles.Sunt enim in Sion lapides: sunt & non lapides, scilicet,puluis,& terra. Lapides sunt prophetæ.Ibi enim præmissa est prædicatio,vnde sumptum est euãgelicum officium. Ergo serui,id est, apostoli agnoscunt in lapidibus,id est, in prophetis eloquia Dei. Et de terra formãt imaginem Dei, id est, ecclesiam dum terreni mundantur, quorum miserentur. Sicut ergo de puluere terræ psalmatus est homo: sic de puluere ruentium parietinarum Dei imago formatur.

Gregorius Lapides dicuntur boni conuersi.

1.Pet.2.

Lapides dicuntur prophetæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inde est quòd,misso spiritu sancto, multi crediderunt eorum, qui Christum crucifixerunt. De illo enim puluere siue terra multa vtilia credentiũ venerunt precium rerum suarum ad pedes apostolorum ponentium,&c.

1718 Et timebunt gentes nomen tuum, domine, & omnes reges terræ gloriã tuam.

Hîc ponitur gentium cõuersio. Ad prædicationem enim apostolorum,& ad miracula eorũ gẽtes audientes timuerunt Deũ, & cõuersę sunt ad fidẽ. *Actuum 10.* Sic enim de Cornelio gẽtili ait Petrus. Omnis,qui timet Deũ, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Et non solum gentes vulgares receperũt timorem Dei,& fidem:sed etiã magni principes,& reges, vt patet de rege Frãciæ cõuerso per beatum Dionysium:de rege Angliæ:de imperatore Romanorum per beatũ Siluestrũ:& sic de multis aliis. Si autem nõ omnes reges adhuc cõuersi sunt:omnes tamen in fine timebunt gloriã Christi timore filiali, aut seruili,vt dæmones, qui credũt, & contremiscunt. *Timore facere bonũ qualiter est meritorium.* Nota quòd timoris multæ sunt species. Est enim timor mundanus, seruilis, initialis, & filialis.vide ver.261. Timore mũdano siue seruili omittere malũ,vel bonũ facere,nõ est meritoriũ:vide ver.242. Timore autẽ initiali si plus mouet timor quã amor iustitiæ,peccatũ est:si autẽ econtrario, meritorium est.Si autẽ moueat equaliter,tũc est peccatũ: quia tunc Deus nõ plus amatur quã idẽ amet seipsum. Item nota, quòd timor, & amor causa sunt cõuersionis.ver.455. Itẽ nota, quòd timor Dei vtilis est omnibus peccatoribus pœnitentibus, proficientibus,& perfectis. Primò ergo timor Dei valet peccatoribus ad tria, scilicet , ad præterita peccata odiendũ:ad præsentia peccata repellendum: ad futura peccata declinãdũ. Primò timor Dei valet ad peccata præterita odiendũ. Sic latro deprehensus, solo timore pœnę dolet de furto cõmisso. Exẽplũ in Adam,qui post peccatũ dixit ad dominũ. Vocẽ tuam audiui in paradiso:& timui, eo quòd nudus essem,& abscõdi me. Vnde Cassiodor' super Psal. 2.dicit,quòd sicut nimia securitas culpas admittit: sic timor delicta semper excludit. Et hoc est, quod dicitur Prou.8. Timor domini odit malã arrogantiã,& superbiã Secũdò valet ad peccata præsentia repellẽdũ:sicut mulier timore mariti expellit præsentẽ adulterũ. Figura huius in obstetricibus Ægypti.Exo.1.Timuerunt obstetrices Deum,& non fecerunt iuxta præceptũ regis. Vnde Hugo.li.3.de anima dicit.Si amor Dei te tenere nõ potest: saltẽ te teneat iudicij timor,metus gehennæ, meditatio mortis,dolores inferni, ignis vrens, vermis corrodẽs,sulphur fætẽs,flamma tartarea, &c. Et hoc est quod dicitur Eccl. 1. Timor domini expellit peccatũ. Nã qui sine timore est:iustificari non poterit. Tertiò valet ad futura peccata cauẽda:sicut carnis timore domini clamantis declinat à prohibito. Figura habetur de Aegyptiis Exo.9. quòd qui timuerunt verbũ domini propter grandinẽ futuram: fugere fecerunt seruos suos & iumẽta in domo, &c. Vnde isto timore declinauit Pharao à peccato qđ facere disponebat,scilicet,Hebrços retinere. Ideo dicitur Prou.15. Per timorẽ domini declinat omnis homo à malo. Sed notandum, quòd iste timor seruilis,quo Deus timetur ratione pœnæ:licet peccatoribus sit vtilis (vt dictũ est) non tamẽ est perfectus, quia isto timore plus tĩmetur pœna quàm Deus ametur. Vnde Greg.dicit, Qui humani generis conditorẽ adhuc seruiliter timet : proculdubio ipsum amat. Nam tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cùm eũ propter amoris fiduciã seruiliter non timemus:cùm nos ad bona opera affectus non metus dirigit:cũ malum nostræ menti iam nõ placet,etiã si licet. Nã qui à peruersitatis opere ex timore restringitur,peruersa libenter ageret, si liceret. Nequaquã ergo veraciter rectus est, qui adhuc à prauitatis desiderio liber non est: quia vera obsequia Deo non reddimus si ex timore mãdatis illius & non potius ex amore seruimus.

Greg. 34. moral.

Quia ædificauit dominus Sion:& 1719
videbitur in gloria sua.

Hîc ponitur ecclesiæ ædificatio. Vbi notãdum, quòd per S.ó significatur ecclesia. Est autẽ duplex ecclesia,scilicet,militans in præsenti: & triũphans in futuro. Significat enim Sion quãdoq; ecclesiam militantẽ,vide ver. 1336.1351. Significat etiam ecclesiã triumphantẽ ver.101. De ecclesia ergo militante dicit,quòd *ædificauit dominus Sion*,scilicet,ecclesiam militantẽ,in qua Deus per fidẽ speculatur, quã Christus ædificauit per seipsum , & per prædicationẽ apostolorũ. Incepit enim ecclesia in mõte Sion per oblationẽ Christi in tẽplo:per eius miracula,& prædicationẽ,& spiritussancti in eadẽ. Sion missionẽ. Et hoc est,quod dicit, *Quia ædificauit dominus Sion*. Et in eodem loco , *videbitur in gloria sua*, quia ibi à suis discipulis visus est resuscitatus , & gloriosus. Vel hoc quod dicit: *Et videbitur in gloria sua*.refertur ad ecclesiã triumphãtẽ, vbi beati clarè gloriã Dei vidẽt. Et hoc videtur sentire gl. Aug. dicẽs. *Quia ædificauit dominus Sion*,id est ecclesiã. Et tãdem ædificata ecclesia in ipsa Deus videbitur in gloria sua,qui modò nõ videtur apertè,quãdiu hic ecclesia ædificatur. Tunc enim videbitur Christus gloriosus,qui prius visus est infirmus, & despectus. Tunc enim videbitur Christus gloriosius : quia ipsius diuinitas nõ quidẽ à malis, quia mali Deũ etiã sibi præsentẽ videre nõ possunt, vide ver. 1672. *Et videbitur in gloria sua.* Nota q̃ triplici visione gloria Christi videtur,scilicet,primò visione corporali,& sensitiua:& sic viderũt ipsum apostoli incarnatum & gloriosum resuscitatum.1.Ioã.1. Quod vidimus, & audiuimus , & manus nostræ cõtrectauerunt de verbo vitæ,&c. Et Ioã.1. Vidimus gloriã eius, &c. Sic enim ipsum vidit Simeõ.Luc.2. Viderũt oculi mei salutare tuũ.&c.Secundò visione spirituali, & intellectiua. Et sic ipsum modo vident fideles ænigmaticè per fidẽ.1.Cor.in.13. videmus per speculũ in ænigmate.&c. Tertiò visione æternali,& fruitiua.Mat.5.Beati mũdo corde:quoniã ipsi Deũ videbunt. Istarũ autẽ visionum modo solũ secũda nobis viatoribus congruit. Et ista visione in Christo multa gloriosa videre debemus. Quæ omnia figuraliter nobis demõstrantur Apocal.10.vbi dicitur. Vidi angelum fortem stantem , descendentem de cœlo:amictum nube:iris in capite eius : facies eius sicut sol : pedes eius tanquam columna ignis : & posuit pedem dextrum super mare : sinistrum autem super terram. In qua figura apparet , quòd si volumus videre gloriam Christi in patria : hic primò in ipso per fidem multa videre debemus,scilicet, diuinitatis maiestatem. ibi, vidi angelũ fortẽ. &c.Humanitatis veritatẽ.ibi,descendẽtem de cælo. Benignitatis pietatem. ibi , iris in capite eius.

Sion significat ecclesiam.

Videre multa debemus de Christo & credere de Christo.

Subti

Subtilitatis claritatẽ.ibi,facies eius sicut sol. Stabilitatis firmitatem.ibi,pedes eius, &c. Auctoritatis potestatem.ibi,& posuit pedẽ , &c. Primum patet cùm dicitur. Vidi angelum fortem stantẽ. Per hoc enim diuinitas verbi intelligitur:quia secundũ Magistrum li.1.dist.8.solus Deus stabilis est, & immutabilis:sic quod omnia creata mutabilia sunt,& variabilia. Vnde Iac.1.Apud quem non est transmutatio,nec vicissitudinis obumbratio. Notans ergo Christi diuinitatem dicit. Vidi angelum fortẽ stantem. Qui rectè vocatur angelus:quia ipse Christus propriè angelicum habuit officium. Angelus enim idem est,quòd nuncius,vel legatus,&c.

1720 Respexit in orationem humilium: & non spreuit preces eorum.

Incarnationẽ Christi sancti patres sũ. mẽ desiderabant.

Hîc ponitur orationum per Christum exaudi- tio. Ad quid enim tendebant sanctorum patrũ orationes,nisi ad postulandum Christi incarnationem cuius desiderio summè æstuabant? vt ostẽdit Greg. li.13.mor.c.21.super illo verbo Iob.17. Vbi est nũc præstolatio mea?dicẽs,Quæ esse potuit præstolatio iustorum:nisi iustus iustificans Deus:qui ad preces humani generis spõte descẽderet:& captiuos mortuos iustitiæ suæ virtute liberaret? Huius enim præsentiam patres minimè cessabant intenta cogitatione præstolari:quam quandoq; vẽ uram esse nouerant,sed venire citius quærebant. Vnde non ait: Vbi est præstolatio mea:sed ait: Vbi est nunc præstolatio mea , vt ostendat quia , quem quandoque venturum nouerat,ipsum venire citius quærebat. Quid enim aliud orabat Simeon ille senex, nisi vt redemptor cito veniret,dicens. Quãdo veniet:putas videbo ? &c. In istorum ergo orationem Christus respexit,quando ipsos exaudiuit,carnem assumendo. Et hoc est quod ait. *Respexit in orationem humilium*.scilicet,ipsos exaudiẽdo. *Et non spreuit preces eorum*. Hoc est enim Dei respicere, quòd nõ spernere. Quid enim est respicere Dei in orationẽ,nisi ipsam exaudire,homini misereri. vide versic.444. 541.590.360.363.493.873.1385. Itẽ respicere Dei est incarnatio Christi. vide versic.152.158. Sic ergo respexit in orationem humilium quando ipsos exaudiendo carnem assumpsit.

Respicere Dei.

1721 Scribantur hęc in generatione altera : & populus, qui creabitur, laudabit Dominum.

Hîc ponitur ex prædictis gratiarum actio. Et diuiditur in partes duas : quia primò beneficiorum Christi percipitur memoria.secundò incarnationis Christi exprimitur clemẽtia.ibi, *Quoniã prospexit*. Quantum ad primum sciendum, quòd ad hoc ordinata fuit scriptura,vt rerum stabilis esset memoria:quia illa,quæ verbis proferuntur,in memoria non diutius manent:quæ autem scribuntur,diutius sicut & scriptura longius verbo manent in memoria. Et hinc est,quòd illa , quæ Deus stabiliter perduratura ordinauit,ille scribere dicitur,non autem illa,quę mutabiliter disposuit,vt ostẽdit Greg. super illud Iob 13. Scribis cõtra me amaritudines. dicens,Quia omne,quod loquimur , transit : quod verò scribimus,manet. Deus nõ loqui,sed scribere cõtra nos amaritudines dicitur,cùm diu super nos flagella perdurant:Semel quippè peccanti homini dictũ est, Terra es,& in terrã ibis. Et sæpe apparentes angeli hominibus præcepta dederũt. Moyses legislator per discretionem peccata coercuit: Ipse vnigenitus summi patris ad nos redimẽdos venit, moriendo morte absorbuit,vitã perpetuam denũtiauit nobis,quã ostendit in se. Sed tamen illa, quæ in parad.so data est de morte carnis nostræ sententia,ab ipso initio generis humani vsq; ad finem sęculi nõ mutatur. Quis est enim homo, qui viuit , & non videbit mortem ? Et ideo amaritudines cõtra nos scribere dicitur:quia illa sẽtẽtia immutabilis durat. Cõsimiliter ergo prędicationẽ euãgelij, quæ vsq; ad finẽ mundi est duratura,scribi voluit Deus, & non solũ verbis prædicari: vt eius memoria vsq; ad mundi finẽ firmius perduraret. Et hoc est, quod ait, *Scribantur hæc in generatione altera*,quasi dicat,secundũ glo.per Christum esse reparationẽ:per Adã esse destructionem. Hæc,scilicet,scribantur, vt firmiter habeantur in generatione altera, scilicet, in omni generatione vsq; ad finem sæculi futura. Vel per alterã generationem intelligit non carnalẽ generationẽ,sed spiritualẽ qua quis per aquam,& spiritum regeneratur in Christo:quia tali generationi scriptura euangelij proficit nõ carnali. Sed quia talis generatio altera,scilicet,spiritualis nõ erat in antiquo testamento , sed solũ per Christi prædicationem fuit institutа:ideo Psal.ista præuidens non ait,populus qui creatus est laudabit dominum:sed *populus qui creabitur laudabit dominum*: quia tempore Psal. nondum ista spiritualis erat generatio: quæ cõdita per scripturã euangelicã gratias agens laudat Dominũ Iesum Christum. Nota ergo,quòd populus nouus , scilicet,per Christum nouiter generatus multipliciter ipsum dominũ Iesum Christũ laudare tenetur.vide versi.1281. Itẽ,nota, quòd à duplici generatione, scilicet, viatorũ,& beatorũ in quibus perfecta Dei laus cõsistit : de qua Psal.8. Ex ore infantiũ,& lactentium perfecisti laudẽ. Generatio enim viatorũ per infantes : sed beatorum per lactentes designãtur. Designatur autem status viatorũ per infantes : quia tempus infantiæ solùm continet septem annos. Numerus autem septenarius ad totum tempus præsentis vitæ refertur, (vt ostendit Greg.)quia septẽ diebus deducitur,vnde 1.Petr.2.Quasi modo geniti infantes , &c. Et ideo de viatoribus , qui semper in vita præsenti pœnis multis,& miseriis percutiuntur, sub nomine infantium dicitur. Tũde latera eius,dum infans est. Per lactentes verò designatur status beatorum, & fruẽtium Deo. Non enim omnis,qui lac gustat, dicitur lactẽs:sed solùm ille, qui de vberibus ipsum immediatè sugit. Sic in proposito. Nam viri contemplatiui præsenti vita lac cælestis dulcedinis gustãt,sed tamen lactentes non sunt:sed cùm existentes in patria quandò nudam Dei faciem videbunt, & ex ea immediatè ineffabilem suauitatem haurient,quasi ore nudis vberibus applicato. Dicit enim Auicen. quòd lac melius est, quod ex vberibus sugendo bibitur. Sic & illa dulcedo patriæ omnem aliam superat. De qua Psalm.30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ,Domine : quam modò abscondisti timentibus te : sed reuelaturus eam in futuro. Et ideo nobis consulitur , vt hoc lac sugere desideremus in patria 1.Petr.2. Lac concupiscite sine dolo : vt in eo crescatis in salutem.

Scriptura manet,sed locutio trãsiit.

Greg.11. mor.c.24.

Genes.3.

Psal. 8.

Ecclę.30. Lactãtes dicuntur beati.

Auicen. 2.cano.

Quia prospexit de excelso sancto 1722
suo , dñs de cœlo in terram aspexit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic incarnationis Christi exprimitur clemẽtia. Et primò ponitur Christi incarnationis pietas. secundò eiusdem incarnationis vtilitas: ibi, *Vt audiret*. Quantum ad primum sciendum, quòd Dei aspicere significat Christi incarnationem. vide vers. 152.158. Dicit ergo, quia prospexit, &c. Superius enim dixit, quòd ædificauit Dominus Sion. Dixit insuper: Scribantur hæc in generatione altera. Sed quid sit scribendum, & qualiter ædificauit ecclesiã hic ostendit dicens, scilicet, *Scribantur hæc. Quia Dominus prospexit*, id est, misertus est nobis. Et hoc *de excelso sancto suo*: vt, scilicet, inde ad humiles veniret, & per istum respectum ædificauit Sion. Loquitur enim de iis, quæ erant futura per modum præteriti propter prophetiæ certitudinem. Et istum respectũ Dei, scilicet, Christi incarnationis sub alijs verbis aperit dicens, *Dominus de cælo in terram aspexit*. Quòd autẽ respicere Dei super nos significet Christi incarnationem, sic deducitur. Respicere enim est actus visionis. Licet autem de visu fuerit diuersitas opinionum, scilicet, vtrum fiat extra mittendo, vel intus accipiendo, tantùm veritas est secundum philosophum, quòd sit intus suscipiendo, eo, quòd similitudo rei visæ in oculo recipitur: & visus à re visibili mutatur, & non econuerso. Sic fuit in incarnatione Christi. Nam Dei oculus dicitur Dei filius: sicut & cætera, quæ ad cognitionem pertinent, vt dicitur Dei sapientia, Dei notitia, &c. Iob 29. Oculus fui cæco. Iste igitur oculus à nobis motus est, id est, compassione nostræ miseriæ affectus. Ex qua motione sequebatur ipsius incarnatio. Rex Israël mutauit habitum suum. Fuit autem hæc mutatio nostræ similitudinis in se susceptio. Phil. 2. In similitudinem hominũ factus, & habitu inuentus, vt homo. Hoc igitur fuit eius respicere, nõ aliquid à se extra emittere: qa Deus est vt erat, sed intra se recipere, quia nostram naturam assumpsit, quam prius non habebat. Sic enim respexit humilitatem ancillæ suæ, quia de ipsius substantia in se nostram naturã assumpsit. Vel aliter. *Dominus de cælo in terram aspexit*, vt per cœlum intelligamus gloriosam virginem: de qua carnem assumẽs in terram, id est, in peccatores aspexit sua misericordia. Quòd autẽ virgo Maria propriè cœlum dicatur: apparet, si consideres cœli cõditiones ei propriè conuenire. Nam cælum in suo motu habet viuacitatem: in suo situ subtilitatem: in suo effectu luminositatem: in suo motu regularitatem: in suo esse stabilitatem: in suo aspectu speciositatem. Primò cœlum habet in suo motu viuacitatẽ: quoniam cœlorum influentia omnibus inferioribus vita præstatur: ac etiam illa omnia quibus vita nostra nutritur, & conseruatur, cœlorum generantur virtute. Si enim cœlum pluuiã non tribueret terræ: omnia terræ virentia ariditate deficerent. Ideo dicitur Deut. 28. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiam tempore suo. Et quãtum ad hoc cœlum significat virtutem charitatis, quæ est spiritualis vita animæ nostræ: à qua omnia opera viua, & meritoria procedunt: sine qua opera omnia mortua esse censentur, vt ostendit Magister lib. 2. dist. 25. & lib 3. dist. 22. Propter quod dicebat Apostolus. Si tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatẽ autem non habeam, nihil mihi prodest. Sed istã cœli virtutẽ quis plenius habuit gloriosa virgine? Certè nullus, quia secundum Hier. cæteris gratia per partes præstatur: Mariæ autẽ se tota gratiæ plenitudo infundit, dicente ei angelo. Aue gratia plena. Et propter hãc virtutẽ charitatis ipsi⁹, Petrus Blesen ipsam cõparat cælo, &c.

Respicere Dei dicitur incarnatio Christi.

3. Reg. 22.

Luc. 1.

Cœlum significat gloriosam virginem Mariam.

1. Cor. 13.

1723

Vt audiret gemitus compeditorum, & solueret filios interemptorũ.

Hic ponitur incarnationis vtilitas. Et aduerte quod hic non accipitur incarnatio præcisè: sed cũ ea etiã, quæ Christus gessit incarnatus: vt fuit Christi prædicatio, passio, & huiusmodi. Istorum autem triplex ponitur hic vtilitas. Et secundum hoc hæc pars diuiditur in tres: quia ponitur primò sacramentorum virtus, & efficacia. secundò prædicatorum vigor, & constantia. ibi, *Vt annuncient*. tertiò fidei vnitas & concordia. ibi. *In conueniendo*. Quantum ad primũ sciendũ, quòd sacramẽta nouę legis habuerunt efficaciã, & virtutẽ ab ipso Christo, qua peccata remittuntur: & gratia gratũ faciens infunditur, vt puta baptismus lauat omnẽ maculã, & gratiam infundit, etiã à malo ministro datus. Sic etiam sacramẽtum pœnitẽtiæ quantumcunque malus sit minister, & sic de aliis. Quia eorum virtus non solũ est ratione operis operãtis, id est, deuotionis ministri, sed etiam ratione operis operati. Quod nõ sic erat de sacramentis antiquæ legis, quæ etsi aliqua peccata dimittebant, vt puta circuncisio remittebat peccatum originale, non tamẽ de se cõferebat gratiã. Et hoc est quod ait Psal. q̃ ideo Christũ ꝓspexit de excelso sancto suo: & ideo Dominus de cœlo in terram aspexit: ad hoc vt audiret, gemitus compeditorum. s. vt per virtutem pœnitentiæ, quæ per gemitum significatur, audiret pœnitentes: & ipsos à peccatis absolueret. Vocãtur enim peccatores compediti: quia vinculis peccatorũ suorũ ligantur ipsorũ pedes. i. affectiones, ne ad bonum valeant procedere. Vnde Prou. 5. Funibus peccatorũ suorum quisque constringitur. Sed Christi incarnatio, & passio talem virtutem dedit sacramento pœnitentiæ: quòd ab istis cõpedib. soluit peccatores. Psal. 145. Dominus soluit compeditos. Hos etiam peccatores, & malos alio nomine vocat filios interemptorũ. Nã interimo, interimis: idem est quod occidere, vnde & interẽptus dicitur mors vel mortuus. Et sic interẽpti idẽ quod mortui. Filij ergo interemptorũ dicũtur filij primorũ parẽtum, qui per peccatũ fuerũt interẽpti, ac totũ humanum genus peccato suo interemerunt. Est ergo sensus, ꝙ ideo incarnatus est Christus, & passus, vt daret virtutem sacramẽtis, quibus mediãtibus audiret. i. exaudiret gemitus compeditorum. s. peccatorum pœnitentium, & sic per sacramenta solueret. s. à peccatis filios interemptorum. i. peccatores filios primorum parentum. Quæ omnia sacramenta habent efficaciam à Christi passione, vt dicit Magist. lib. 2. dist. 18. & lib. 4. dist. 2. Tamen notandum, quòd duplex est gemitus cõpeditorũ, sicut duplex est genus lachrymarũ. s. lachrymæ eductæ pro temporalibus, & istæ sunt parui valoris, & lachrymę eductæ pro spiritualibus. i. ex cõsideratione diuinæ offensæ, amissionis gloriæ, &c. & istæ sunt fæcũdiores. Dicit Philosophus quòd aqua pluuialis magis conuenit plantis, quã aqua fontis, & nihil vniformiter bene crescit, nisi aqua pluuiali imbuatur. Sic & spiritualiter, aqua fontis, quæ est de terra, significat lachrymas, & gemitus, quæ ex amissione terrenorũ prorumpũt, & istæ lachrymæ nõ valẽt ad fœcunditatẽ meritorum. Aqua vero pluuialis, quæ de sursum descẽdit, significat lachrymas spirituales, & deuotionis ex amissione diuinæ gratiæ, & cõmissione offensæ diuinæ

Sacramenta nouæ legis habuerunt efficaciam à Christi passione.

Lachrymarũ duplex genus.

Arist. 9. de anim.

uinæ. Et istis anima nostra plenè fæcũdatur gratia. & à culpa lauatur: & ad fructum meritorũ summè disponitur. Et istũ gemitũ exaudit dominus Psal. 11. Propter miseria inopum, & gemitum pauperum nũc exurgam, dicit dominus. Vel hoc accipitur de bonis compedibus gratiæ. vide glos.

1724

Vt annuncient in Sion nomẽ domini: & laudem eius in Hierusalem.

Hic ponitur secũda vtilitas, scilicet, prædicatorum vigor, & constãtia. Ante enim missionem spiritus sancti, apostoli, & alij prędicatores timidi erãt ad annunciandum nomẽ domini Iesu Christi: sed per spiritum sanctum taliter cõfirmati fuerunt, vt non timerent minas, nõ verbera, sed neque ipsam mortẽ: vt manifestè in Petro patuit, qui territus voce vnius mulierculę nõ fuit ausus annũciare nomẽ Christi. Sed post missionem spiritus sancti, audacter cum magna constantia contra præcepta principum ipsum prædicabat, dicens: Obedire magis oportet Deo quã hominibus, vt deducit Greg. Scimus quòd Petrus, &c. vide versic. 1141. Et hoc est, quod prædicens Psal. ait, quòd ad hoc venit Christus: vt per spiritum sanctum fortificaret suos prædicatores. *Vt annuncient in Sion*, id est, in ecclesia *nomen domini, & laudem eius in Hierusalem.* Per Sion enim significatur ecclesia. vide. ver. 1719. Hierusalem verò, quę interpretatur visio pacis, significat ecclesiam triumphantem: vbi sancti videntes Deum pacificè quietantur. In Sion ergo annuncia tur nomen domini: quia in ecclesia militante fides nominis Iesu Christi prędicatur: sed in Hierusalẽ annunciatur laus eius: quia beati continuè laudant Deum Esa. 52. Laudabunt, quia oculo ad oculum videbũt, scilicet, ipsum Deum. Et nota quòd in ecclesia multa sunt annũcianda. Primò quę fide sunt tenẽda, scilicet, mysteria Christi, vt est incarnatio, natiuitas, &c. vide vers. 657. Item debemus annunciare, quæ mente sunt docẽda, scilicet, laudes Dei. vide versi. 1370. Itẽ debemus annunciare, quæ corde sunt purganda, scilicet, peccata proximorum, vt corrigantur, & nostra vt confiteamur. Quãtum ad primum sciendum quòd ad quemlibet prælatum maximè spectat annunciare subditis ipsorum peccata: vt de ipsis agant pœnitẽtiam. Aliter anima illius animabus illorũ esset similis, scilicet, quia vter que peribit. Vnde cuilibet prælato, vel prędicatori dicitur, Si dicente me ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei: neque locutus fueris vt auertatur impius à via sua mala, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: animam autẽ eius de manu tua requiram. Si autẽ, annunciante te impio: & ille non fuerit cõuersus: ipse quidem in iniquitate sua morietur: tu autẽ unimam tuam liberasti. Quæ quidem annunciatio qualiter fieri debeat, ostendit Greg. 25. moral.

Actu. 5. Greg. lib. 17. mor. c. 15.

Sion significat ecclesiam, Hierusalẽ significat gloriã cælestem.

Annũcia re debemus peccata proximorum & nostra.

Ezech. 3.

Greg. lib. 26. moral. cap. 5.

1725

In conueniendo populos in vnũ: & reges vt seruiant domino.

Hic ostẽditur tertia vtilitas: quæ est fideliũ vnitas, & concordia. Ad hoc enim venit Dei filius: vt suos prædestinatos per diuersas mũdi partes extra Iudæam dispersos in vnitatẽ fidei cõgregaret. Vbi notãdũ, quòd quamuis ante Christi incarnationẽ soli Iudæi essẽt de ouibus Dei: quia illi soli colebãt verum Deum: & per cõsequẽs soli saluabantur: tamen in aliis nationibus Deus multos elegerat prædestinando, qui post mortem suã ad ouile fidei ducti fuerunt: & in vna fide vniti, & quotidie regenerantur in Christo, & ad vnitatẽ fidei accedũt. Et hoc est qđ Christus dicit, Ioã. 10. Alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili: & illas oportet me addu cere, & vocẽ meã audient: & fiet vnũ ouile, & vnus pastor. Quod exponẽs Aug. de verbis domini: ait, Loquebatur enim primò de ouibus generis carnis Israël: sed erant alij inter gentes de genere fidei ip sius extra Israël. Erãt enim adhuc multi in gẽtibus prędestinati: nõdũ ad ouile fidei congregati. Illi er go nõ erãt de hoc ouili: quia nõ erãt de genere car nis Israël: sed erunt de hoc ouili: quia post passionẽ Christi ad fidem congregabũtur per prædicationẽ apostolorũ. Et omnia ista præuidens Psal. ait, quòd ideo Christus est incarnatus, & passus, vt reducat prędestinatos populos in vnũ, & principes mundi, & reges vt seruiãt domino seruitute, scilicet, cultu latriæ. Et hoc est quod ait, *In conueniendo populos in vnum: & reges vt seruiãt domino.* Istius enim cõgregationis in vnũ diuersorũ populorũ causa fuit Christi mors, & passio: euangelista de Caypha dicente, Expedit vt moriatur vnus homo pro populo, & nõ tota gẽs pereat, hoc autẽ à semetipso non dixit, sed cũ esset põtifex anni illius prophetauit: quia Iesus moriturus erat pro gẽte, scilicet, Iudæorum: & non tãtũ pro gẽte, sed vt filios Dei, qui erãt dispersi, cõgregaret in vnũ. Sic ergo Christus morte sua fideles suos cõgregauit in vnũ. Ex quo apparent mira iudicia Dei cõtra astutias hominum. Ad hoc enim solũ Iudæi Christi mortem tractauerunt: vt eius fidem delerent, & eius fideles fugãdo dispergerẽt, & ecce inde fides plus est dilatata: & diuersæ nationes in vnã fidẽ vnitæ. Quod admirandum ostendit Gre. Certè cùm ad nostri redẽptoris miracula credẽtium turba affluueret: cùm sacerdotes populi inuidiæ facibus accẽsi mũdũ post eũ ire clamarẽt dicẽtes, Videtis, quia nihil proficimus: ecce mũdus totus post eũ abiit, vt ab illo vim tantæ occursionis abscinderent: finire ei⁹ potẽtiã morte conati sunt: dicẽtes, Expedit vt vn⁹ homo moriat, ne tota gẽs pereat. Sed redemptoris mors ad vnitatẽ, & cõiũctionẽ ecclesiæ valuit, nõ ad separationẽ. Persecutores ergo peregerunt hoc quod pernitiosè moliti sunt. Intulerunt mortẽ, vt ab eo abscinderent fidelium deuotionẽ: sed inde fides creuit, vnde hãc extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se existimant hanc persequendo extinguere: hanc compulsi sunt nesciendo dilatare. Multo plures enim Christus moriendo sibi vniuit per fidem, quàm fecerat viuẽs: vt deducit Greg. 29. moral. c. 10. Mortuus ergo est Christus in conueniendo, id est, in congregando populos in vnum. Notandum quòd triplici medio fideles in vnum conueniunt, & copulantur Christo suo capiti: vt ostendit Ricar. super illud Psalmi 72. Mihi autem adhærere Deo, bonũ est, dicens, Tria sunt vincula, quibus constringimur Christo: sicut sunt tria, quibus res corporales ligantur adinuicem, & vniuntur. primò accipite funes, secundò clauos ligneos, vel ferreos, tertiò gluten: primum adstringit & vnit fortiter, & durè: secundum fortius & durius: tertium verò fortiter & securè, &c. De ista autem vnitate fideliũ dicitur, Multitudinis autem credentium erat cor vnum, &c.

Mors Christi causa fuit vnitatis ecclesiæ & fidelium.

Ioan. 11.

Greg. li. 6. mor. c. 12.

Ioan. 11.

Act. 4.

Vnimur Christo triplicitèr & copulamur.

1726

Benedic ei in via virtutis suæ, pau citatem dierũ meorum nuncia mihi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hîc ponitur ecclesiæ tempore Antichristi tribulatio. Et primò ponitur illius tribulationis breuitas. Secundò postulatur in tribulatione patientiæ stabilitas: ibi, *Ne reuoces.* Quantum ad primum sciendum quòd tribulatio tempore antichristi qua impugnabitur ecclesia, erit fortis, & asperrima, sed
Matt. 24. breuis, & modicum duratura: secundũ quòd Christus ostendit, dicens. Erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet. Et nisi abreuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur. Et hanc tribulationẽ hic ponit psal. dicens, *Respondit ei*, &c. Vbi notandum, quòd (vt ait Greg.) vocat nos dominus quando collatis nobis suis donis, quasi voce ad nos missa ad se trahit. Nos autẽ re-
Greg. 14. spondere Deo, est condigna opera suis donis facere: vel eius exẽpla imitari. Hoc etiam idem Greg. ostendit: dicens, Respondere quippe cuilibet dicimur: cùm factis illius digna opera recõpensamus.
Respondere Deo quid est. Gregor. 9. mor. c. 32. Deo ergo respondere est donis eius præcedẽtibus nostra obsequia reddere. Rectum itaque Deus hominem condidit, eúmque ad peruersa defluentem cum longanimitate tolerauit: quotidie culpas aspicit, & tamen viuendi spacia nõ citius abscidit: pro nobis mortem patienter sustinuit, &c. Quibus omnibus beneficiis homo respõdere debet digna recompensans obsequia. Ille ergo beneficio suę passionis respondet, qui propter Christum persecutus, persecutionem pro Christo tolerat patienter:
Iob. 6. quia ipse passus est pro nobis: vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: vt dicitur 1. Petr. 2. Vnde cuilibet propter Christum patienti dicitur, Respondeabsque cõtentione. i. patienter sustine. Ad propositum ergo ecclesia tempore antichristi mirabiliter afflicta respondebit Christo: quia sicut Christus pro nobis patienter est passus: sic tunc & ecclesia persecutionem portabit patienter per virtutem patiẽtiæ à Christo ostensæ. Et hoc est quod de ecclesia dicit, Respondit ei, scilicet, ecclesia Christo in via virtutis suæ scilicet in via patiẽtiæ. Et loquitur de futuro per modum præteriti dicẽs, Respõdit, id est, respõdebit propter prophetiæ certitudinẽ. Verum & quia fragilitas humana multa est: forte si illa persecutio magno duraret tempore, multi frangerentur, & non patienter tolerarent: vt ex verbis Christi suprascriptis colligi-
Matt. 24. tur. Et ideo ecclesia vt patiẽter toleret breuitatem illius tribulationis, sibi reuelari postulat: dicens, *Paucitatem dierum meorum*: quibus, scilicet, durabit illa tribulatio, *nuncia mihi*. Quantum autem dura-
Antichristus regnabit tribus annis cum dimidio. bit illa persecutio Antichristi ostenditur Dan. 12. vbi dicitur quòd durabit per tempus & tempora & dimidium temporis, scilicet, tribus annis cum dimidio: in quibus regnabit antichristus. Nam per tempus intelligitur vnus annus: per tempora duo anni: & per dimidium tẽporis medius annus. Tantum enim regnabit Antichristus, quãtum prædicauit Christus, vnde Apocal. 13. Datum est ei os loquẽs magna, & blasphemias, & data est ei potestas facere menses quadraginta duos, id est, tres annos cum dimidio. Vnde & Danie. 12. Porro docti intelligent à tempore quo posita fuerit abominatio, dies mille ducenti nonaginta, qui, scilicet, faciunt tres annos cũ dimidio. Et sequitur in Daniel. Beatus, qui expectat, & peruenerit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque. Quod ideo dicit, quia quadraginta quinque dies erunt post mortem Antichristi, antequam mundus finiatur: vt in illis hominibus mali ad pœnitentiam redire possint. Hinc ergo breuitatẽ regni Antichristi reuelari ecclesia sibi postulat, dicens, *Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.*

Ne reuoces me in dimidio dierũ meorum, in generatione, & generationem anni tui. 1727

Hîc postulatur in illa tribulatione patientiæ stabilitas. Vbi notandũ, quòd in persecutione Antichristi, quanto plus durabit, tanto crudelior erit. Tum quia plures ei adhærebunt. Tum quia semper nouos cruciatus adinueniet. Quanto autem persecutio est crudelior, tãto magis est periculum, ne patientis perdatur patientia. Dictum est autem, quòd Antichristi psecutio durabit per tres annos cum dimidio. Et sic in illo dimidio anno vltimo indigebunt iusti maiori constantia: quia acriora erunt tormenta. Et ideo ecclesia, specialiter in illo dimidio tẽporis, scilicet, in dimidio vltimo anno orat, vt à Deo specialius conseruetur, dicens, *Ne reuoces me in dimidio dierum meorũ*, scilicet in dimidio vltimo anno: quo persecutione Antichristi ampli' debeo premi. Non enim est intelligendum, quòd Deus aliquem reuocet à statu gratiæ ad statũ pec-
Reuocat deus à bono quidẽ gratiã nõ apponit. cat': cùm ipse velit omnes homines saluos fieri: sed quia homo sibiipsi dimittus stare nõ potest, quin cadat, ideo tunc reuocare à statu gratiæ dicitur, quia ab homine suum subtrahit adiutorium. Sicut Deus dicitur indurare cor obstinati peccatoris: non quòd ipse obstinationem immittat, quæ peccatum est: sed quia ipsi non confert gratiæ adiutorium: vt dictum est supra versi. 1697. Sic & reuocare dicitur à virtute patientiæ, quando constantia non apponit patienti. Dicendo ergo, ne reuoces me in dimidio dierum meorum: idẽ est, quòd dicere, in illo vltimo dimidio anno conserua me: vt stabilis permaneam in fide. Et quòd hoc Deus possit facere subdit, *In generatione, & generationem anni*, id est, anni tui sunt æterni: ergo tu æternus: ergo tu omnia potes. Vel aliter, vbi scien-
D dum quòd aliter diuiduntur dies bonorum: & aliter dies malorũ, diuiditur enim dies malorũ quando non continuè perseuerãt in malo, sed ad pœnitentiam conuertuntur: sed tunc non diuiduntur quando continuè in malo perseuerãt. Vnde Greg. *Gregor. mor. c. 28.* Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Dies quippe dimidiare est tempus vitæ malæ in voluptatibus ductum ad pœnitentiæ lamenta dirigere: atque hoc ad bonum vsum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant: quia peruersam mentem nunquam immutant. Ad propositum ergo ecclesia Dei gentibus conuersa
Diuisiõ dierum quid sit. est in dimidio dierũ, quia dies suos dimidiat, dum de statu culpæ venit ad statum gratiæ: in quo con-
E firmari à Deo postulat, dicens, *Ne reuoces in dimidio dierum meorum, in generatione, & generationẽ anni tui.* Et nota, quòd annus Dei dicitur gloria æterna. qui annus dicitur in generatione, & generationẽ: quia non solũ paratus est primæ generationi, quæ fuit ab Adam vsque ad Noe, sed etiam secũdæ, quę fuit à Noe vsque ad Abraham: & sic de aliis succedentibus generationibus: eo quòd in omni genera
Annus dicitur gloria æterna. tione fuerunt semper aliqui ad gloriam æternam prædestinati. Gloria enim æterna per annum figuratur septimum, qui erat annus pacis, & quietis, de quo dicitur Leuit. 25. Sed annis putabis vineã tuã: septimus verò annus requietionis erit, quia sex annis Deo seruire debemus, faciendo opera meritoria. Per sex annos considera totum tẽpus vitæ præsentis: quod per sex ætates ducitur: sed septimus annus est quieti: quia in septima ætate, quæ erit post resurrectionem, iusti in gloria quietabuntur.

A cæli sunt præcipuè: ideo ipsos cœlos hic cessare dicit, vt nomine ipsorum intelligãtur cætera. Et hoc est, qd ait de cælis. *Ipsi peribũt, tu autẽ permanes.* Sed
Cælum & terra quo modo periburt. quomodo in fine peribit cælum, & terra, & totus mundus? Certè saluator ait Lucæ 21. Cælũ, & terra transibunt. Apostolus ait. Præterit enim figura
1. Cor. 7. Mundus qualiter innouabitur. huius mundi &c. Ad hoc respondet Greg. lib. 17. mor. cap. 5. super illo verbo Iob 25. Auferẽtur omnia, dicens, Sed quęri potest, cùm per Salomonem dicatur, Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat: cur beatus Iob omnia asseruit auferri? Quod tamẽ facile discutimus, si terra, & cælum vel qualiter transeat, vel qualiter maneat, distinguamus. Vtraque enim hæc per eã,
B quam nunc imaginem habent, transeunt: sed per essentiam suam subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur. Præterit enim figura huius mũdi Hinc per semetipsam veritas dicit, Cælum, & terra trã-
1. Cor. 7. Matt. 24. Apoc. 21. sibunt: verba autem mea non &c. Hinc per Ioannem angelica voce dicitur, Erit cælum nouum, &
Gen. 1. Deus est æternus. terra noua. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouabũt. Cælũ igitur, & terra trãsit, & erit: quia & ab ea, quàm nunc habet specie, per ignẽ tergitur: & tamen in sua semper natura seruatur. Tamen per Psal. dicitur, Mutabis ea, & muta-
Psal. 101. buntur. Quam quidem vltimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nunciant: quibus nostris vsibus indesinenter alterant. Nam sicut terra à sua specie hyemali ariditate deficit: vernali humore viridescit: sic cælũ quotidie caligine noctis obducit, & diurna claritate renouatur. Hinc ergo fidelis quisque colligat & interire hũc, & tamen per renouationem reficiꝰ quæ cõstat nũc assiduè velut ex defectu reparari. Ad quorum clariorem intelligentiam sciẽdum, quòd ista inferiora sic innouabuntur, quod ignis, qui præcedet faciem Christi ad iudicium descendẽtis: totũ mundum comburet, & ascendet tantum quantum ascenderunt aquæ diluuij in altum: & hoc ad purificandum terram, & aërem ab immunditiis factis in ipsis: & maximè à fumo sacrificiorũ idolis immolatorum, siue oblatorum: post quẽ remanebit terra purificata: similiter aër splendidissimus. Sphæra
D vero ignis sic innouabitur: quòd ignis suas qualitates sic diuidet: quod vnã superiùs mittet per effectum, & aliam inferius. Ignis enim est calidus, & lucidus, totam luciditatem suam mittet superius versus cælum: & totam caliditatem suam versus infernum. Cœli autem sic peribũt, scilicet, à motu quem nunc habent. Motus enim cæli cõtinuus est propter generationem, & corruptionem. Sed, quia post iudicium nõ erit amplius opus generationis, vel corruptionis: ideo cæli amplius non mouebũtur: sed solidè stabunt: sic quòd sol, & luna, & cæteræ stellæ stabunt in eo situ, in quo creata fuerunt:
Elementa quomodo innouabũtur. vt dicit Magister li. 4. dist. 48. Quantum autem ad elementa clarius loquendo: notãt doctores, quòd omnia elementa secundum substantiam remanebunt: sed quãtum ad qualitates innouabuntur. Et notant, quòd tria sunt genera qualitatem in elementis. Quædam, secundum quas ordinantur in mundo quo ad situm: vt grauitas, & lenitas: & illæ remanebunt: quia remanebit in mũdo ordo, & situs. Aliæ sunt qualitates elementorum: secundum quas est receptio influẽtiæ luminis sine omni corruptione: vt perspicuitas, & transparẽtia: & illæ similiter remanebunt: sicut influẽtia luminis. Quædam autem sunt, secundum quas ordinantur ad

Initio tu, domine, terrã fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: 1728

Hîc describitur vitæ mortalis cessatio: quæ erit in generali resurrectione omnium. Duratio enim vitæ presentis ordinatur ad completionem numeri electorum: qui numerus cùm erit cõpletus, statim cessabit vita mortalis: cessabit & motus cæli, qui est causa generationis, & corruptionis rerum ad obsequium vitæ mortalis. Et circa hoc quatuor facit: quia ponitur primò orbis productio: secundò mundi cessatio: ibi, *Ipsi peribunt*, tertiò Dei immutatio: ibi, *Et sicut opertorium*, quartò beatorum quietatio: ibi, *Filij seruorum tuorum*. Quantum ergo
Gen. 1. Deus est æternus. ad primum ponens mundi creationẽ ait, *Initio tu, domine, terram fundasti.* Initium enim idẽ est, quòd principiũ. Et idẽ est *in initio tu, domine, terram fundasti* &c. sicut in principio creauit Deum cælum, & terram. Per hoc enim vult ostẽdere Dei æternitatem: quia, si Deus cælum, & terram creauit in principio, scilicet tẽporis: ergo ipse fuit ante principium temporis. Sed ante tempus non fuit, nisi
C æternitas: ergo Deus est æternus. Et hoc est, quod ait glo. *in initio tu, domine, terrã fundasti*. q.d. Tu, domine, æternitate tua fundasti, & creasti omnia. Præcedis autẽ omnia, quæ creasti: ergo tu existis ante omnes creaturas: & per consequens tu es æternus. Et de terra dicit: *tu fundasti*: quia illud dicitur fundamentum, quod est infimum in ædificio. Cùm autem totus orbis sit sphæricus, & terra sit in medio, sequitur quòd terra totius orbis est fundamẽtum. Et fundamentum terræ est ipsius centrum, ad quod omnia grauia tanquam ad bassiorem orbis situm naturaliter tendunt. Consequẽter ponit partem orbis superiorem: quæ est supremum cælum, dicens, *Et opera manuum tuarum sunt cæli*. Di-
D cendo enim cælos in plurali, supremum cęlum includit. Et aduerte, quòd per manum operamur: & quia omnia Deus per suũ verbum est operatus: ideo hic per Dei manum intelligit Dei verbũ. De quo Ioan. 1. Omnia p ipsum facta sunt. Vnde hic ait glo. Opera manuum tuarum sunt cæli. Alibi enim dicitur, verbo domini cæli firmati sunt. Sed quod Deus verbo suo facit: hoc & manu sua facit, id est, virtute, non enim distinctus est corporeis lineamentis, verbum autem domini manus eius est. Et attende, quòd ista Dei manus, qua cælũ, & omnia creata produxit, scilicet, Dei filius, habet quinque digitos, vide versi. 1520.

Ipsi peribũt, tu autẽ permanes: & omnes sicut vestimentũ veterascent. 1729

Hîc ponitur mundi cessatio: quia in fine peribunt, & cessabunt omnia, quę naturaliter ordinata sunt ad generationem, vel corruptionem rerum. Completo enim numero electorum, amplius non erit generatio hominum. Et per consequens cùm omnia sint facta propter hominem: cessabunt omnia, quæ ad generationem, vel corruptionẽ rerum faciunt. Et quia inter omnia creata, quæ maximè faciũt ad generationem, & corruptionem rerum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

agendum,& patiendum,& per consequens ad generationem,& corruptionem : & secũdum has nõ remanebunt.Sed inter istas quædã sunt actiuæ, vt frigiditas,& caliditas:quædam passiuæ,vt humiditas,& siccitas.Et illæ,quæ sunt actiuæ, & illæ, quæ excitant,& faciunt transmutationem:illæ tollẽtur ab elementis:& cadẽt in regionem damnatorum: *Basilius.* sicut vult Basilius super illud Psal.Vox domini intercidentis flammã ignis.Dicit enim, quòd calor cedet in partem damnatorũ:sicut lux in regionem saluatorum, similiter & in aqua frigiditas ad affligendum.Siccum verò,& humidum non tollentur: sed remanebunt.Ad propositũ ergo apparet,quomodo innouabitur mundus:& quomodo cæli peribunt,scilicet,quantum ad motum peribunt:non *Glossa,Iusti peribũt quo ad corpus : sed mutabuntur in melius.* quãtum ad esse substantiale.Vel mysticè secũdum glo. Cæli sunt iusti, qui sunt opera manuum Dei: qui secundũ vestimentũ, quod,scilicet,est corpus, peribunt : quia statutum est omnibus hominibus semel mori:sed mutabuntur in melius:*Tu autẽ permanes*, scilicet, omnino immutabilis. Vnde sicut æternitatẽ ostẽdit,creãdo omnia, cũ dixit:tu autẽ, domine,in initio terrã fundasti &c.sic nũc ostẽdit manẽdo post mutata.Sequitur, *Et omnes sicut vestimentum veterascent.*Et hoc secundũ glo.de angelis non potest intelligi : sed de cælis,vt dictum est:vel de sanctis,qui veterascent secundum vestimẽtum, id est,secundũ corpus , quod more vestimenti,seu vestis consumitur. Vel de toto mũdo intelligitur, quòd omnia,quæ in mũdo sunt, veterascent,scilicet à statu , quẽ nunc habent,deficiẽt, vt dictũ est.

1730 Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur : tu autem idem ipse es:& anni tui non deficient.

Hîc ostenditur mundi immutatio. Loquitur enim Psal.de cælis,& aliis elemẽtis per quandã similitudinem:vt,sicut,adueniente æstate , mutatur vestis hyemalis,quę amplius nõ est necessaria,manet tamen hominis substantia , sic finaliter in fine mundi corpora cælestia,& elementaria mutabuntur à statu,in quo sunt:quia non erunt amplius necessaria ad generationem , completo electorũ numero.*Tu autem idẽ ipse es*,scilicet,omnino immutabilis & inuariabilis. Istos versus allegat Apostolus ad literam de Christo dictos ad Hebræ.1.dicẽs, *Et tu in principio domine terrã fundasti , & opera manuum tuarũ sunt cæli:ipsi peribunt,tu autẽ permanebis:& omnes vt vestimentum veterascẽt,& velut amictũ mutabis eos & mutabuntur:tu autem idem ipse es:& anni tui nõ deficiẽt.*Quæ omnia de Christo ad literã dicta ostẽdit ibidem glo.dicens, Psalmista de filio ad filium ait,*Tu domine*,scilicet,fili Dei,*in principio terrã fundasti*:quasi dicat,tu,creator, ante creata existis sine vllo initio.*Et opera manuũ tuarũ sunt cæli.* Quod ita dicit:quasi in eis specialiter sit operatus.Manus autem eius est virtus iussionis,id est,potentia voluntatis : quæ vt voluit facta sunt omnia. *Ipsi peribunt* &c.scilicet,ab eo,quod sunt.Nouissimi enim cæli, qui per diluuium perierunt:sicut aqua totam istam capacitatem,vbi aues volitant , occupauit:sic vtique cęli peribunt,scilicet, ꝓpinqui terris,vbi aues habitant:de quibus non est dubium , quin diluuio perierint:& igne perituri sint.De superioribꝰ ergo cælis,vtrum igne perituri sint,dubium est, & inter doctores, an erit incendium mundi non incendẽs sanctos Dei. Quod enim fuit caminus regis tribus pueris : hoc erit ardẽs mundus iustis in trinitate signatis. *Tu autem permanebis*,hoc dicit:qa sicut æternus esse ostenditur:quia est ante omnia : sic etiam ostendatur,quia permanet idẽ post omnia mutata. *Et omnes sicut vestimẽtũ veterascẽt.*Veterascere autẽ dicitur illud,quod more vestis paulatim consumitur:sicut caro humana, quæ tamẽ in melius mutabit:sic cęli melioręformã recipient.*Et velut amictũ mutabis eos,& mutabũtur.* Per hoc eñ significat mutationem cæli.Vnde Ioan.in Apoc.21.ait. Vidi cę lũ nouũ,& terrã nouã. Et rectè cælos amictui , vel vestimẽto cõparauit:qa cingũt. Tã facile eñ mutat Deus cælos:sicut amictus extẽditur,& plicatur. Post mutationem autem permanebunt cęli.Vnde subdit,*Et mutabũtur*,id est,mutati sic permanebũt. Quia facta Dei iã sub ęternitate stabũt,nec ad corruptionẽ reuertentur.*Tu autẽ idem ipse es* &c.Et est sensus,Tu nõ mutaris,nec deficis.Quod ad filium dictũ est.Ac per hoc ipse dicere potest. Ego Deus & non mutor.*Et anni tui non deficiẽt*,id est æternitas tua.Hæc omnia glo. Per hoc autem vult dare differentiã inter æternitatem , & annos vitæ præsentis : quia illa omnino inuariabilis totum simul habens. Isti autem semper variantur:quia non simul totum habent:sed successiuè partem post partem. Ad cuius euidentiam sciendum,quòd in scriptura est annus multiplex. Et de vltimo anno , scilicet, gloriæ,dictum est versicu.1727.

Filij seruorũ tuorum habitabunt: & semen eorum in sæculũ dirigetur. 1731

Hîc vltimò ostẽditur beatorum quietatio. Vbi notãdum, quòd nomine seruorum Dei omnes iusti intelliguntur:vt patriarchæ,prophetæ,apostoli, cæteriq́ue sancti doctores : qui Christo per fidem multos filios genuerunt.Vnde glo.*Filij seruorũ tuorum habitabũt*,id est,prophetarum , & Apostolorũ, nedum ipsi:sed etiã filij eorum per imitationẽ,scilicet , ita dicit hic filios habitare : vt filij Israël intrauere ĩ terrã promissionis,nõ patres eorũ.Quod significat nouos homines intrare in veram requiẽ, nõ veteres. Intrauerũt tamẽ de illis patribus duo, scilicet,Caleb, & Iosue:quia etiam in verã requiẽ intrant vnus,& vnitas , id est, Christus significatus per Iosue:& ecclesia per Caleb cum omni nouita te filiorũ. Cùm ergo dixit filios habitatores : & historiæ alludit,& mysterium notauit.Dicat ergo.*Filij sanctorum seruorum tuorum habitabunt*,scilicet,in annis tuis, id est,in ęternitate tua.Filij inquam.s.prophetarũ, & apostolorum,quos genuerunt per verbum prædicationis,& euangelij , iuxta modũ loquẽdi Apostoli dicẽtis.1.Cor. 4. In Christo Iesu per euangeliũ ego vos genui. Et isti sunt veri fideles,& Christiani.Sequitur.*Et semẽ eorum in sæculũ dirigetur*:semẽ idem est,quòd filij.Quod ideo dicit,quia fideles,& veri Christiani ęternaliter in patria dirigentur:quia semper actu, & cõtinuè directè ferẽtur in Deũ.Vel aliter:p filios seruorũ intelligit opera bona illorũ,qui debitè seruiũt Deo:quia virtute istorum operũ,quæ à nobis generãtur, & producũtur, vt filij intramus requiẽ æternam.Et est sensus,Filij tui habitabunt,id est, serui tui per opera sua bona habitabũt in gloria.Et hoc notãs gl.dicit, Filij sũt opera bona,sine quibus gloriã nemo intrat.*Filij ergo seruorum tuorum habitabunt* , id est , serui tui per opera bona sua habitabunt , quasi per filios. Noli ergo esse sterilis,si vis habitare Præmitte fœtꝰ operũ,quos sequaris,qui te reducãt ad terrã viuẽtium.

In

In cuius figurã Ioseph filius Iacob antecessit pa- *Gen.45* trem in Ægyptũ.Et ait patri suo , & fratribus suis, Ego præueni parare vobis escas. Ita ergo præcedãt filij tui,id est,opera tua parare tibi escas refectionis æternæ.Quales eñ filios ꝓmiseris:tales sequeris.Hæc gl.Aduertãt ergo illi,qui viuẽtes opera mala præmittunt:vel aliena detinent:sed bona opera sequi volũt:dum illa, quæ ipsi restituere noluerunt,hæredibus suis restituẽda relinquunt,plus de illis quàm de seipsis cõfidentes.Si enim præmiseris opera bona:semẽ tuum in sęculum dirigetur, id est , opera tua æternaliter te in Deum dirigent. Quod ideo dicit, quia nihil tortum ibidem potest intrare.Si autẽ præmiseris malos filios,id est opera *Quæstio.* mala,cùm illis in æternum cruciaberis. Quid autẽ *Ioan. 15.* propriè sit dirigere,vide versic.1047.Sed hic fortè dices,Cùm sancti viri liberi sint,& non serui, cùm Christus omnibus suis dicat , Iam non dicam vos seruos sed amicos:quare ergo hic serui appellãtur: *Seruitus duplex.* cùm dicitur,*Filij seruorum tuorum*,id est,sanctorum prophetarum, & apostolorum? Ad hoc respondet gl. ad Rom. 1. dicens quòd duo sunt genera seruitutis.Est enim seruitus timoris,& pœnæ seruilis:& est seruitus amoris , & filiationis , ac humilitatis: qua instar filij,qui seruit , nõ vult offendere patrẽ. Si ergo sanctos dictos seruos secundum humilitatis,& amoris seruitutem putemus,non errabimus. Non enim per hoc læditur veritas libertatis : quia omni libertate maior est seruitus Christi:cui serui re regnare est. Vnde autẽ originẽ traxit vocabu- *Filij dicũtur opera nostra.* lum serui,vide vers.1130.Notandum autem,quòd non incongruè(vt dictum est) per filios intelligũ- *Gre. li. 4. mo.ca.10.* tur opera nostra.Quod ostendit Greg.dicens, Nõ incongruè filiorum nomine opera designantur:sicut de muliere Paulus dicit:quòd salua erit per filiorum generationem.Neq; enim mulier,quæ cõtinentiæ studens nequaquã filios generat:propter hoc salua nõ erit.Sed per generationem filiorum saluari dicitur, quia per effectum bonorum operũ perpetuæ saluti sociatur. Nobiles ergo filij sunt opera recta:ignobiles verò peruersa opera &c.

PSAL. CII.

1732 BEnedic, anima mea domino : & omnia, quę intra me sunt,nomini sancto eius.

Huius psalmi titulus est.*Psalmus ipsi Dauid.* Hic psalmus historialis non est:sed totus doctrinalis.In ipso Dauid excitat seipsum ad laudandum Deum: vt suo exemplo ad hoc alios inducat.Et vt hoc efficacius faciat:hic ostendit rationes,quare à nobis benedicendus est Deus.Sensus autem tituli appareret ex superius multotiẽs dictis.Iste ergo psalmus, quia in ipso Dauid ad laudẽ Dei excitat omnes: diuiditur in tres partes. Quia ad laudẽ Dei Dauid primò excitat naturã humanã : secũdò excitat naturam angelicã:ibi,*Dominus in cælo*, tertiò generaliter excitat omnem creaturã : ibi, *Benedic domino anima.* Circa primam partem vt omnes homines ad Dei laudem excitet , tria facit : quia primò recolit beneficia sibi à Deo data personaliter:secũdo beneficia populo Israël data specialiter:ibi,*Faciens misericordiam*, tertiò beneficia omnibus iustis data generaliter:ibi,*Misericordia autem domini.* Prima in duas,quia primò seipsum excitat ad Dei laudem:secundò ad hoc multiplicem assignat rationem:ibi,*Qui propiciatur.* Quantum ergo ad primũ ait,*Benedic anima mea,domino* , Pro cuius euidentia est notandum,est quòd benedicere quandoq; cõpositũ est ex bene,& dico,dicis : & sic benedicere *Benedicere est duplex.* idem est,quod de aliquo bonum dicere,vel aliquẽ laudare. Et hoc contingit dupliciter : quandoque voce,& sic benedicere est idem quod alium voce, vel verbis laudare. Quandoque verò hoc contingit,non voce,sed aliquo signo exteriori,vel opere. Et sic obediẽdo Deo,& præceptis eius,ipsum benedicimus:sicut in isto psalmo dicitur.Benedicite domino,omnes ministri eius:qui facitis voluntatẽ eius. Sic etiam omnes creaturæ ratione etiã carẽtes Deum benedicũt:dum eius voluntati obtemperant : & seruãt ordinem naturalem eis inditum. Sic etenim dicitur Dan. 3.Benedicite,montes , & colles domino &c.Quandoq; verò benedicere cõponitur ex bene,siue bono:& do das. Et sic benedicere idẽ est quod bonũ dare,siue boni datio. Et *Hebr.7.* isto modo spectat ad maiores. Et sic nos Deũ benedicere non possumus:quia nullum bonum ei dare possumus : sed ipse nobis benedicit. Et de ista benedictione loquitur Apostolus.Sine vlla cõtradictione,quod minus est à maiore benedicẽt. Ad propositum ergo psal.hic seipsum,& suo exemplo alios ad benedicendum Deo excitat primo modo benedictionis.Et sic est sensus,*Benedic , anima mea domino*,id est,lauda dominum , qui dicit:sacrificiũ laudis honorificabit me. Et in hoc tangit benedictionem,quæ fit voce,siue verbis.Sed benedictionem quæ fit corde,vel operibus bonis tangit,cùm subdit,*Et omnia,quæ intra me sunt, nomini sancto eius*, scilicet,benedicant,quasi dicat secundũ gl.Lauda Deum voce,si est homo , qui audiat , sed si non est homo,qui audiat:lauda,& clama sine voce , qa est Deus,qui audit.Et hoc declarans,subdit. *Et omnia quæ intra me sunt* &c.Id est,omnis cogitatio,omnes vires,nulla discrepet,quin benedicat,nomini sancto eius.Sicut enim nunquã desinis beneficia Dei recipere, sic nunquã desinere debes Deum laudare.Vnde in prima parte versus,dicit,*Benedic,anima mea,domino*:excitat omnes vires exteriores animæ: vt est visus,auditus,loquela &c.Sed per secundam partem,dicit,*Et omnia,quæ intra me sunt* &c.excitat *Benedicere deo debent omnia exteriora & interiora.* omnes vires interiores animæ:vt sunt intellectus, voluntas,& memoria &c. quia omnia ista tam interiora quàm exteriora diuinis laudibus debẽt occupari seruando rectum ordinem in actibus suis propter quem Deus illa creauit. Hic ergo nota, quòd multipliciter debemus Deum benedicere, vide versicul.502.

Benedic,anima mea,domino:& noli obliuisci omnes retributiones eiꝰ. 1733

Hic explicat aliis verbis hoc idem , quod prius dixerat:addens modum,quo Deo debemus benedicere,dicẽs,*Et noli obliuisci omnes retributiones eius.* Sicut enim summum ingratitudinis genus est acceptorum beneficiorum obliuio:vt dictum est superius versi.1291.Si vis ergo debitè benedicere,& laudare dominũ:noli obliuisci omnes retributiones eius.Quomodo autem hoc sit faciendũ,ostendit hic gl. dicens , *Noli obliuisci omnes retributiones eius*:vt,scilicet,non sit ante oculos mẽtis tuæ delectatio peccati:sed peccati dãnatio,& quasi remissio Dei,Cogita omnia mala tua:qa quot sunt mala tua:tot sunt bonæ Dei retributiones.Nõ ergo poterunt ante oculos tuos esse omnes retributiones *Peccatorum consideratio ad Deum benedicendum nos inducit.*

Dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei: nisi ante oculos tuos fuerint omnia peccata tua. Et notat gl. quòd non a:t omnes tributiones: sed *omnes retributiones*. Aliud em debebatur nobis: & aliud redditum est, quod non debebatur. Homo tribuit mala pro bonis: & Deus ei retribuit bona pro malis: pro quibus bonis tribuit homo mala. Ecce bonũ est: quia homo est, & quia viuit, & quia ad imaginem Dei factus est. Pro quibus cùm debuisset reddere Deo similitudinem, reddit dissimilitudinem. Et pro his malis reddit Deus bona, inspirando pœnitentiam, & præstando veniam. Ideo alibi dicit, Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Tribuit mihi cùm me fecit: retribuit eũ me recreauit, & iustificauit. Istę ergo sũt retributiones Dei. Item cogita, non solùm, quæ tibi bona retribuit: sed à quantis malis te præseruauit. Quæ considerare ostendit Gregorius, dicens, Consideremus igitur: quia aut tales sumus &c. vide versi. 1562. Item nota, quòd retributionis multę sunt species. vers. 67. & 535. Sed hic forte dicet aliquis, Cùm tã sedulè inducimur, vt in omnibus operibus nostris benedicamus domino: quare ergo nõ in omni missa, quę inter omnia est sacrificiũ, & excellentior Dei laus: nõ semper dicimus, Benedicamus domino: sed aliquando, Ite missa est: aliquando Requiescant in pace: aliquando Benedicamus domino? Respondeo, quòd sicut missæ celebrãtur pro tribus generibus personarũ: sic & tribus modis terminantur. Aliquę enim missæ celebrãtur ad honorem sanctorum in cœlo existentium. Et tunc in fine missæ dicitur, Ite missa est, quasi dicatur per sonis ibi existentibus, Ite ad bene agẽdum: vt mereamini ire in cælum: sicut fecerunt sancti, quorũ missam celebrauimus. Et quia possent forte respõdere, hoc libẽter faceremus, si haberemus auxiliũ Dei. Ideo eis respondẽs sacerdos, vel diaconus dicit, Missa est, scilicet hostia in cęlis ad interpellandum pro vobis. Aliquando verò missę celebrantur ad deuotionem viuorum: vt sunt missæ peculiares. Et istæ finiuntur per benedicamus domino, quasi dicat, In nostris tribulationibus, & pœnis, benedicamus domino: sicut fecit Iob, dicens, Sit nomen domini benedictum. Aliquando missæ celebrãtur pro defunctis. Et tunc finiuntur per requiescãt in pace, quasi dicat, Pœnæ exiltentium in purgatorio sunt ita graues, quòd cum lachrymis debemus orare, vt ab eis absoluantur.

Psal. 115.

Gre. li. 23. mo. ca. 14.

Quæstio.

Missa quãdoque finitur per ite missa est: quandoque per benedicamus, quãdoque per requiescant.

Iob. 1.

1734 **Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.**

Hîc Dauid vt ad laudẽ Dei magis excitetur, recolit beneficia à Deo sibi collata. Et sunt tria. Primum est peccatorum absolutio. Secundum est à morte præseruatio. ibi, *Qui redimit*. Tertiũ est orationis exauditio: ibi, *Qui replet*. Quantum ad primum sciendum, quòd tãtum est beneficium alicui collatum: quantum est bonum, quod per illud cõsequitur: vel malũ, quod per illud declinatur. Nullum autem maius malum potest esse quàm peccatum, & iniquitas: immò propriè solum hoc dicitur malum. Quoniam vt dicit Can. Mali nomine illa solum intelliguntur, quæ mentem crimine implicant. Vnde paupertas corporis, egritudo, mors, vel ignobilitas mala non dicuntur: sed solum peccata dicuntur mala. 15. quæst. 1. illa cauenda sunt. Cùm ergo Dauid multis peccatis fuerit implicatus, &

Beneficium attẽditur sed bonũ datũ vel malum ablatum.

A enormibus, vt patet versic. 54. quę tamẽ sibi à Deo omnia gratioſè dimissa fuerũt, vt patet 2. Reg. 11. Ideo hoc ꝓ magno beneficio sibi collato ad memoriam reducit animæ suæ, dicens, *Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis*. Quid autẽ propriè sit propiciari, vide ver. 355. Et multipliciter nobis Deus propiciatur ver. 1012. Notandum autẽ quòd quãuis omnis infirmitas ex peccato processerit: quia si non fuisset peccatum, nulla pœna fuisset: tamẽ etiã infirmitas carnis quãdoq; causa est peccati. Vnde etiam & caro integra ante peccatum fuit quædam circunstantia minuens peccatum hominis: vt non tantum peccaret, sicut angelus fecit, qui erat sine carne, vt ostendit Grego. dicẽs, Duas ad se intelB gẽdum creaturas fecerat Deus: angelicã, scilicet, & humanã. Ambas verò superbia perculit, & à statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed vna tegmẽ carnis habuit: alia verò nihil infirmum de carne gestauit. Angelus namq; solummodo spiritus est: homo verò spiritus, & caro. Misertus ergo creator vt redimeret, illã ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse. Et eo altius debuit apostatam angelum repellere: quo cum à persistendi fortitudine corruit: nihil infirmum in carne gestauit. Vnde rectè cùm Psalmista misertum redemptorem hominibus diceret: ipsam quoq; causam misericordiæ expressit. dicens, Misertus est dominus timentibus se: quoC niam ipse cognouit figmẽtum nostrum: memoratus est, quia caro sunt. Ac si diceret, Quo eorum infirma vidit: eo culpam districtè punire noluit &c. Ex quo apparet, quòd etiã caro ad peccandũ inclinat. Et ideo Deus remittẽdo peccata, & post remissionem peccatorũ carnis infirmitates sanat: & hoc per gratiam mitigando carnis desideria: quãdoq; prosperis: quandoq; aduersis, ne mentem superent. Et hoc notans hic glo. dicit, *Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis*: remittendo eas. Qui etiã post remissionem iniquitatum sanat omnes infirmitates tuas: quia corpus infirmũ est: & ex languore corporis multa suggerũtur animæ: carnalia desideria titillãt: & qui busdam capitur anima: vt carD nis fragilitas pauperẽ inclinat ad furtum: cholericum ad iram: sanguineum ad libidinem, quæ omnia ex infirmitate carnis procedunt. Sed nõ est timendum: quia Deus per gratiam sanat omnes infirmitates tuas, scilicet, ne animæ possint dominari: nunc fouendo blandis: nunc secando asperis. Omnipotẽti enim medico nullus languor insanabilis occurrit. Maxime autem istas infirmitates sanabit in fine: quando corruptibile hoc induet incorruptionem. Nota, quòd duplex est infirmitas, scilicet corporis, & animæ, versicu. 55. Infirmitas omnis ex peccato processit, versi. 611.

Caro est causa peccati & peccatum minuit.

Gre. li. 4. mor. ca. 8.

1735 **Qui redimit de interitu vitam tuã: qui coronat te in misericordia, & miserationibus.**

Hîc ostendit secundum beneficium, quod fuit à morte præseruatio. Vbi nota, quòd interitus dicitur mors: ab interimo, mis, vide supra ver. 529. Dauid autem pluries fuit in periculo mortis. Tũ quia vir bellicosus fuit, & ex consequenti multotiens vulneratus. Tum quia Saul fecit custodire domũ Dauid de nocte, vt mane interficeret: sed Michol vxor eius ipsum emisit per fenestram: vt habetur 1. Regum 19. Tũ quia Saul dum Dauit psalleret ante eum,

Dauid multotiẽs fuit in periculo mortis.

eum, nisus est cõfigere lancea Dauid in parietem: A nat, & regit. Ratione honoris nõ licet: quia est præsumptuosum. Ratione laboris licet, & est meritorium. Vnde glo. 1. Tim. 3. sic ait, Si quis episcopatũ desiderat &c. id est, qui desiderat operari, & prodesse multis: nõ superbè dominari: vt scilicet desideret opus non dignitatem, laborem non delitias, nõ crescere fastigio, sed humilitate decrescere: vt fiat seruus, & minister hominum propter Christum, vt etiam intermissa Rachele decora facie, sed nõ relicta, cum Iacob intret ad Liam oculis lippam: & de monte cum Moyse descẽdat ad cãpos, de ocio cõtemplationis ad laborem actionis. Nõ sic enim quisq; debet esse ociosus, vt in eodem ocio vtilitatem non cogitet proximi: nec sic actuosus: vt contemplationem non requirat Dei. In ocio nõ iners vacatio delectare debet: sed inquisitio, vel inuẽtio veritatis: vt in ea quisq; proficiat: & quod inuenerit, alteri non inuideat. In actione verò nõ amandus est honor siue potentia: quia in hac vita omnia *Eccles. 1.* sunt vana sub sole: sed opus ipsum, quod per eũdẽ honorem, vel potentiam fit: vt sic rectè, & vtiliter fiat, vt valeat ad salutem subditorũ. Ideo rectè ait apostolus. Si quis episcopatum desiderat, &c. Exponere voluit, quid sit episcopatus: quia nomen est operis, nõ honoris. Græcum enim vocabulum est, atq; inde ductũ: quòd ille, qui præficitur, illis, quibus præficitur superintẽdit, curam eorum, scilicet, gerens. Scopos quidem intẽtionem notat. Episcopus ergo Latinè superintendens dicitur: vt intelligat se non esse episcopũ, qui pręesse desiderat, non prodesse &c. Ad propositum ergo Dauid desidera. bat regnum Israël, nõ vt prøesset principaliter: sed vt prodesset. Et in hoc eius desiderium à Deo fuit impletum. Quoniam vt dicitur Psal. 77. Deus elegit Dauid seruum suũ pascere Iacob seruũ suum, & Israël hæreditatem suam. Et sequitur, Et pauit, eos in innocentia cordis sui &c. non dicit: & subiecit eos. Et quia in dignitate regia solum desiderabat prodesse, nõ præesse: ideo Deus impleuit desiderium suum. Quoniam vt habetur Prouerb. 10. Desiderium suum dabitur iustis. Secundò Dauid desiderauit Dei visionem, dicẽs, Psal. 41. Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sed hoc desiderium ipsius fuit impletum etiã in vita præsenti: quia super omnes propheras hic clarius Christi mysteria fuit contẽplatus, vt patet versi. 1683. Vnde & de seipso dicit. Psal. 126. Beatus vir, qui impleuit desideriũ suum &c. Hoc ergo beneficiũ recolẽs, vt magis seipsum ad Dei laudem excitet, dicit, *Qui replet in bonis desiderium tuum*. Verum licet hoc sanctorũ desiderũ, scilicet, videndi Deum hic in vita ex parte possit impleri, non tamen ex toto. Ideo si quæras, quando hoc desiderium ex toto erit impletum: vt anima totaliter sit saciata. Respõdet, ꝙ hoc erit quando renouabitur vt aquila iuuentus tua. q. secundum glo. Desiderium hoc in præsenti totaliter non E impletur: sed quando erit ad instar aquilæ renouata iuuentus tua, scilicet, ad immortalitatem. Similitudo enim data est (quia dicit vt aquilæ) quanta dari potest de re mortali ad immortalem. Dicitur aquila dum senio grauatur, rostri immodicè crescentis vnco nõ posse aperire os, & cibum capere: & inde languescit, sed quodam instinctu naturæ collidit rostrum ad petram: & excutit rostri onus quo cibus impediebatur: & redit ad cibum: & ei omnia reparantur, vt robore iuuenis fiat. Sic & quod nos impedit comedere panem nostrum, petra

Aquila quãdo renouatur Glossa Augustini.

2. Tim. 4. Coronas Deus iustos coronat merito tuũ.

1736 **Qui replet in bonis desiderium tuum: renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.**

Hîc ponitur tertium beneficium, scilicet orationis exauditio. Vbi nota, quòd Dauid maximè in præsenti vita duo desiderauit, scilicet regimen populi Dei, & Dei visionem. Primò enim desiderauit habere coronam regni. Vnde 2. reg. 3. dixit Abner ad Dauid. Surgam vt congregem ad te dominium meum omnẽ Israël, vt imperes omnibus, sicut deE siderat anima tua. Et hoc eius desiderium impleuit Deus, qui ipsum assumpsit ad regnum, vt patet. 2. Regum 5. Sed forte dices. Nunquid istud desiderium est iustum? Et videtur quòd non: quia omne dominium, & prælatio ex vitio processit, vt patet ver. 1690. Item quia appetere dominationẽ est desiderium ambitionis. Ad oppositum videtur Apostolus dicere. Si quis episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Respondeo, quòd in dominio vel prælatione duo continentur, scilicet, honor, & labor. Honor mẽtem extollit: labor subditos guber-

Quæstio. Dominari vel episcopari qualiter desiderari licet & qualiter non 2. Tim. 3.

D colit te: quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra aufert,& excutit vetuſtatem, id eſt, Chriſtus vt A in eo renouamur, quibus vetuſtas peccati claudit os oblitis manducare panem noſtrum. Vel per renouationem aquilæ intellige renouationem veteris hominis per ſtatum pœnitentiæ ad gratię nouitatem. Dicit enim Magiſter de proprietatibus rerum lib.12. quòd aquilæ natura eſt,quòd, cùm ſenuerit:in alis habet grauedinẽ, in oculis caliginẽ, in roſtro nimiam ſentit duriciem,tunc fontẽ aquæ ſcaturientis petit: & altiſſimè per directum aëris ſurſum volat:& ex motu,& ex aëris calefactione,& ſolis appropinquatione ſe calefactam ſentiens,ſubito in fontem deſcẽdit. In quo mutatis plumis & oculorum caligine aſcendit recens de fonte. Sic & conformiter pœnitens:dum ſe grauari ſentit in B plumis, vt ad alta contemplanda euolare minimè poſſit peccatorum pondere preſſus, & oculorum mentis caliginem pati: incipit cæleſtia quantum poteſt conſiderare: & per aliqualem affectionem ad Deum appropinquare. Et tunc calefactus proprio motu,ſcilicet,timore,ac etiam appropinquatione ad ſolem,ſcilicet,etiam amore iuſtitiæ: tunc de peccatis dolendo ſe immergit in aquam frigidam,ſcilicet,lachrymarum, & ſic renouatur, & ad priſtinum ſtatum reducitur. De hoc vide in litera aquila,parte ſexta.

Aquila ſignificat pœnitẽtes.

1737 ## Faciẽs miſericordias dominus, & iudiciũ omnibus iniuriã patiẽtibus.

Hic inducit beneficia data ſpecialiter populo Iſraëli:vt non ſolùm ſeipſum,ſed etiam totum populum Iſraël excitet ad Dei laudẽ. Et diuiditur in duas partes:quia primò ponitur beneficiorum collatio:ſecũdò ad hoc multiplex adducitur ratio:ibi, *Quomodo miſeretur.* Prima pars diuiditur in quatuor partes,ſecundum quòd quatuor narrat beneficia eis à Deo collata.Primũ, quia eos à iugo ſeruitutis liberauit. Secundò, quia eos per legem dataam informauit: ibi, *Notas fecit.* Tertiò, quia eos peccãtes patiẽter expectauit:ibi, *Miſerator.* Quartò,quia iram ſuam erga eos temperauit ibi, *Non in perpetuum iraſcetur.*Quantum ad primum notat be- D neficium liberationis de Ægypto,dicẽs,quòd ipſe dominus eſt faciens miſericordias,ſcilicet, omnibus iniuriam patiẽtibus.Filij enim Iſraël in Aegypto multas iniurias patiebantur, vt patet Exod. 1. Quia Aegyptij affligebãt iniuſtè filios Iſraël in operibus luti,& laterum:& ad amaritudinem deducebant vitam illorum. Inſuper & crudele præceptum contra filios Iſraël,ne multiplicarentur,fecit Pharao:vt ſcilicet omnes mares filiorum Iſraël, ſtatim cùm nati eſſent,interficerentur. Iſtas iniurias cernens dominus, miſericorditer illos de tanta ſeruitute liberauit: & eos per manum Moyſi eduxit de Aegypto.Et hoc eſt, quod ait,quod dominus eſt faciens miſericordias omnibus iniuriã patientibus, E id eſt omnibus filiis Iſraël, dictas iniurias in Aegypto patientibus eos liberando. *Et iudicium*,hoc refertur ad ipſos Aegyptios, qui iniuriam inferebãt: quibus iudiciũ fecit,ipſos mirabiliter diuerſis plagis puniendo: & ſimiliter Pharaonem cum toto exercitu ſuo in mare ſubmergẽdo, vt patet Exod. 14.Eſt ergo ſenſus verſiculi, quòd dominus eſt *faciens miſericordias omnibus iniuriam patientibus*: & eſt faciens iudicium omnibus,ſcilicet facientibus iniuriam. Iudicium enim ſignificat actum ipſius habitualis iuſtitiæ quo puniuntur mali: vt dictum

Iudicium.

fuit verſic.1622.Per hęc enim verba vult oſtendere Pſalmiſta,quòd Deus à nobis ſemper eſt laudãdus:quia eſt faciens miſericordiam,& iudiciũ, ſed miſericordiam bonis:iudicium autẽ malis. Et nota hic,quòd Deus miſeretur maximè tribus generibusperſonarum,ſcilicet primò aliis miſericordiã facientibus.Matth.5.Beati miſericordes, &c. Sed ſciendum,quòd vera miſericordia in duobus conſiſtit,ſcilicet,in dimittere, & dare, & vnũ ſine alio imperfectum eſt:vt oſtendit Greg.22.moral.c.12. dicẽs. Scriptum eſt,Dimittite,& dimittemini:da- *Lucæ 6.* te,& dabitur vobis. Dare namque noſtrum ad res pertinet, quas habemus exterius:dimittere autem ad relaxandum dolorem, quẽ ex aliena culpa cõ- B traximus interius. Sed ſciendum eſt, quòd qui dimittit,& non dat,etſi non plenè operatus eſt: meliorem tamẽ partem miſericordiæ tenuit. Qui autem dat, & minimè dimittit:omnino miſericordiã nullam facit:quia ab omnipotenti Deo munus ex manu nõ accipitur,quod corde obligato in malicia profertur.Mũdari quippe debet animus priuſquàm eleemoſynam tribuat:quia omne quod datur Deo,ex dantis mente penſatur. Cuncta namq; maliciæ macula ab interiori noſtro homine tergẽda eſt:quia irã iudicis placare neſcit oblatio, quæ C non placet ex immũdicia offerentis.Vnde ſcriptũ eſt,Reſpexit Deus ad Abel,& ad munera eius: ad Cain autem,& ad munera eius non reſpexit.Neq; etenim ſacrum eloquium dicit, Reſpexit ad munera Abel:ac deinde ſubiũxit ad Abel:ſed reſpexit ad Abel primò:ac deinde ſubiunxit, & ad munera eius.Et rurſum dicit:quia nõ reſpexit dominus ad Cain,ac deinde ſubdit,nec ad munera eius. Et dãtis quippe corde id, quod datur,accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus:ſed ex Abel munera obla ta placent. Prius namq; ad eum legitur dominus reſpexiſſe qui dabat &c.Vnde qui dat &nõ dimittit:res tẽporales dat Deo, ſed ſeipſum diabolo, vide ver.484.Ideo ſcribitur Eccl.30. Miſerere animæ tuæ placẽs Deo,vt ſcilicet tibi primò miſerearis,deinde proximo. Secũdò Deus miſeretur à malo recedentibus, ſcilicet per cõtritionem peccati: quia benignus eſt,& multæ miſericordiæ &c. Tertiò miſeretur iniuriam patientibus,vt hic.Sed nota quòd patiens quandoque dicitur à paſſione. Et ſic etiam dæmones, & mali homines inuiti puniũdicitur à patientia: & ſic patiens diuinam miſericordiam meretur.

Iohel 2.

1738 ## Notas fecit vias ſuas Moyſi: filiis Iſraël voluntates ſuas.

Hic notat ſecundum beneficium, ſcilicet datæ legis.Præcepta enim in lege à Deo data,erant viæ domini:quia,ſcilicet per illa patet ſeu paratur nobis via veniendi ad Deum Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dando enim legem nota fecit præcepta: notas etiam fecit voluntates ſuas filiis Iſraël. Sed illa Moyſi immediatè per ſeipſum, vel miniſterio angelico manifeſtauit: ſed populo Iſraël mediãte ipſo Moyſe. Sed dubitabit aliquis quomodo Deus notas fecit voluntates ſuas filiis Iſraël: cùm Dei voluntas ſit nobis incognita: maximè in iis, quæ tangunt homines. Certum eſt enim,quòd Deus certos vult ſaluare,& certos dãnare:quia vult prædeſtinatos ſaluare, & damnare præſcitos:

præſcitos:& voluntariè,quos voluit prædeſtinauit. A Sed quis hominum nouit in vita præſenti, an Dei voluntas ſit ipſum eſſe prædeſtinatum,an nõ?Certè nullus. Ideo dicitur Eccl. 9. Nemo ſcit,vtrũ amore vel odio dignus ſit. Præterea cùm voluntas Dei ſit idem quod Deus: & ideo ſicut eſt ſolum vnus Deus, ſic ſolum erit vna voluntas Dei. Quomodo ergo plures Dei aſſerit eſſe voluntates, dicens, *Notas fecit filijs Iſrael voluntates ſuas.* Notandum ergo,quòd voluntas Dei cùm ſit vna, & ſimpliciſſima,vt dictum eſt verſic.1516.tamen voluntatem Dei impropriè ſcriptura multipliciter accipere conſueuit, ſcilicet quandoque pro præcepto: quandoque pro conſilio: quandoque pro prohibitione:quæ tamen in ſe non ſunt Dei voluntas: ſed B ſunt aliqua ſigna exteriora diuinę voluntatis.Sicut dicimus punitionem eſſe ſignum iræ diuinæ: cùm tamen punitio qua punit peccatores, non ſit ira Dei: quia ira in Deo non cadit. Sic dicimus illas eſſe voluntates Dei,quia ſigna voluntatis. Et quãtum ad iſta talia ſigna voluntatis diuinæ: quæ impropriè dicuntur voluntas Dei:certum eſt quòd illas voluntates nobis fecit notas, vt puta voluntatẽ præcepti per affirmatiua præcepta:& voluntatem prohibitionis per præcepta negatiua:voluntatem conſiliationis per cõſilia quæ dedit hominibus. Et de iſtis loquitur,dicẽs, *Notas fecit filius Iſrael voluntates ſuas.* Notandum etiam quòd accipiendo vo- C luntatem Dei pro ſignis voluntatis eius: voluntas Dei nõ ſemper impletur:quia nec omnes eius præcepta affirmatiua vel negatiua ſeruãt.Vnde & ipſe volumtate ſigni multa præcipit, quæ non vult adimpleri volũtate beneplaciti:quia illa ſemper adimpletur,de qua dicitur Pſal.134. Omnia,quęcunque voluit,fecit dominus in cœlo,& in terra.

Voluntas Dei quomodo vna & quomodo multiplex.

Voluntas Dei quomodo eſt: hominibus non.

1739 ## Miſerator,& miſericors dominus, longanimis,& multum miſericors.

Hic ponit tertium beneficium, ſcilicet,patientiæ Dei in expectatione peccatorum. In hoc enim quòd Deus peccatorem non ſtatim punit æternaliter,cùm peccat: ſed ipſum patienter expectat ad D pœnitentiam, vt conuertatur:apparet magna Dei miſericordia. Quam notans Apoſtolus ait, An diuitias bonitatis illius,patiẽtię,& benignitatis contemnis? Ignoras,quòd patientia Dei ad pœnitentiã te adducit? Tu autem ſecundum duritiam tuam,& cor impœnitens:theſaurizas tibi iram,&c. De iſta autem miſericordia Dei,qua peccatores patienter expectat,vide verſi.75.& 484.& 1265. Hanc ergo notans dicit, *Miſerator,& miſericors dominus &c.* Vbi gl.Miſerator actu: ſed miſericors natura. Miſericordiã neceſſariò ſequitur patientia.Vnde ſubdit, *Longanimis*: quia peccatores ſuſtinet. & multũ miſericors,quia nõ ſolum expectat:ſed etiam dat bo- E na & multis modis vocat. Vocat enim Deus peccatores beneficiis creaturæ: vocat impartiẽdo tẽpus viuendi:vocat per lectorem: vocat per tractatorem:vocat per intimam cogitationẽ: vocat per flagellum correctionis: vocat per miſericordiam cõſolationis. Qualiter autem Deus ſit miſericors, vel miſericordia cadat in Deo.vide verſi.55.Miſericordia Dei in quibus cõſiſtit.vide verſi.592. Miſericordia Dei quomodo differt à miſeratione ver. 654. Miſericordia Dei eſt multiplex verſic.833.& 834. Illud autem beneficium miſericordiæ & expectationis multipliciter Iudæorum populo Deus

Rom.2

Vocat Deus peccatores multipliciter.

conceſſit:quia multotiens in deſerto ipſum ad iracundiam cõcitauerunt. Vnde de illo populo dixit dominus Moſi.Nume.14.Et,iam tentauerunt me per decem vices? Tamẽ (vt dicitur Pſal.1 5.)vidit cùm tribularentur, & audiuit orationem eorum: *Miſericordia dei eſt in omni loco.* & dedit eos in miſericordias,&c. Et nota quòd talis ac tanta eſt Dei miſericordia, quòd in omni loco,& ad omnes ſe extẽdit,& reperitur vbique. Nã, ſi ſurſum ad cœlum reſpicias, ipſam in cœlo reperies: quia ibi beatos vltra condignum præmians. Pſalm.35.Domine, in cœlo miſericordia tua. Si in mundo, ibi eſt peccatores patienter expectãs. Eſa. 30. Expectat dñs,vt miſereatur veſtri. Si in purgatorio:ibi eſt per ſanctos angelos ibidem confortãs animas.Eccleſ.51.Liberaſti me à preſſura flammę, quæ circundedit me ſecundum multitudinem miſericordię nominis tui. Si in inferno:ibi eſt damnatos mitius puniendo quàm meruerunt. Vnde Pſal. 76.Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus,aut conebit in ira ſua miſericordias ſuas? &c.

Non in perpetuum iraſcetur, neque in æternum comminabitur. 1740

Hic oſtendit quartum beneficium:quia,ſcilicet iram ſuam circa illos temperauit. Temperatur autem ira alicuius dupliciter,ſcilicet,ipſam terminãdo,& ipſam mitigando. Sic & Deus circa illum populum iram ſuam terminauit:& ſecundò illã mitigauit:ibi, *Non ſecundum.* Quantũ ad primũ ſciendũ, quòd electis ſuis Deus dicitur iratus, quando eos hic punit ne ipſe puniat æternaliter, Sicut pater ira *Ira Dei proficit homini.* tus videtur filius qñ ipſos corrigẽdo verberat, quæ tamen correctio non ex ira, ſed magno ex amore procedit.Apoc.3. Ego quos amo,corripio & caſtigo.Quod oſtendit Greg.dicens,Omnipotẽs Deus *Greg. 20. mor.c 22. Eſa.54.* eos, quos in æternum diligit:aliquando ad tempus relinquit. Vnde ſcriptum eſt, Ad punctum in modico derelinquite,& in miſerationibus magnis cõgregabo te. In momento indignationis meæ abſcondi faciem meã paululũm à te,& in miſericordia ſempiterna miſeratus ſum tui. Et hoc eſt quod *Pſal.118.* Pſalmiſta deprecatur.d. Non me derelinquas vſquequaque. Derelinquit igitur ſeſe poſſe ad modicum vtiliter nouerat,qui ne vſquequaque derelinqueretur petebat. Sanctos ſuos dominus veniẽdo adiuuat:derelinquendo probat:donis firmat:tribulationibus tẽtat. Iuſtam quippe animam gratia re- *Boni per malos purgantur.* nocat,tẽtatio interrogat.Et omnipotens Deus electorum ſuos aduerſarios quãdoque permittit tenporaliter exerciere: vt per illorum ſæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe dominus bonis malos aduerſos eſſe permitteret, niſi etiam quantum prodeſſent,videret.Nam,dum iniuſti ſęuiunt,iuſti purgantur.Et vtilitati innocẽtium proficit vita prauorum,dum hanc puniendo humiliat: & humiliando ſemper ad melius format, &c. vide ibi. Vnde ſequitur eodem cap. Quia igitur mala prauorum: dum bonos cruciant, purgant:vtilitati iuſtorum militat etiam poteſtas prauorum.Sed talis ira Dei erga electos non ſemper durat:ſed temporaliter tranſit & terminatur. Propter quod dicitur,In me tranſierunt iræ tuæ.Quod autem tranſit, *Pſal. 87.* non in perpetuum durat.vide verſic.1497. Et hoc notans Pſalmiſta dicit, quod non in perpetuum iraſcetur.ſ.electis ſuis. Qualiter autem ira cadat in Deo.vide verſic.55.684.1360. Item nota quòd ira Dei diuerſos habet effectus.vide verſic.1563.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1741 Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis: neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis.

Hic ponit iræ circa illos mitigationem. Et primò ponit ipſius mitigationem: ſecundò mitigationis modum: ibi, *Quoniam ſecundum altitudinem.* Quantum ad primum ſciendum, quòd in hoc mitigatur ira Dei erga peccatores: quia etiam eos puniendo punit citra condignum: ſicut ſemper præmiando vltra condignum præmiat. Vnde quilibet peccator percuſſus à Deo, rectè dicere debet illud Iob 33. Deliqui: & vt erã dignus non recepi. Quod exponẽs Greg. ait, Vnuſquiſq; enim in flagello poſitus, minus adhuc peccata ſua conſiderat, ſi vel tãto, vel amplius ſe percuſſum quàm merebatur, æſtimat. Iſte autem quanto maiora extra conſiderat: tanto ſe minus percuſſum quàm merebatur agnoſcit: quia in illorum iuſtitia conſpicit quàm grauis culpa fuerit: quòd errauit. Et idcirco illud quòd patitur diſtrictum eſſe non ſentit: quia diſtrictè nouit penſare quod fecit. Valde autẽ facile eſt: vt peccatorem quiſque ſe eſſe confiteatur cùm nihil pro peccato ſuo patitur. Sed cùm de peccato flagello interueniente corripimur, murmuramus. Pœna ergo nos interrogat, ſi veraciter cognoſcimus culpam. Et ibidem Greg. dicit, Si ſollicita cõſideratione penſamus quantum quotidie contra auctorem noſtrum delinquimus, agnoſcimus. Si autem culpas perpendimus: profectò æquanimiter flagella toleramus. Dolor quippe flagelli temperatur, cùm culpa cognoſcitur. Quia & tanto quiſq; patientius ferramentum medici tolerat, quãto putridũ cõſpicit eſſe, quod ſecat. Cùm ergo quiſque, quæ fecit, bene cõſiderat: profectò intelligit, quòd cuncta, quæ patitur minora ſint, quàm meruerat. Hoc ergo bene conſiderans Pſalmiſta dicit, *Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis*, &c. Ad hoc autem intelligendum quærunt aliqui, vtrum Deus peccatum per iuſtitiam punire poſſet ſine miſericordia, vt ſi puniret peccatum, vel peccatorem, quantum puniri meretur de condigno. Et videtur, quòd ſic: quia hoc præcipit fieri: ergo & hoc ipſe facere poteſt. Patet antecedens. Apoc. 18. Quantũ glorificauit ſe, & in deliciis fuit: tantum date ei tormẽtum, & luctum. Et Deut. 26. Secundum menſuram delicti, erit & plagarum modus. Item quia non poteſt punire ſine iuſtitia: cùm ſit ſummè iuſtus. Ad oppoſitum, quia Deo proprium eſt miſereri & parcere. Et quia in opere Dei concurrit miſericordia & iuſtitia. Pſal. 34. Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Reſpõdeo quòd Deus nõ poteſt punire peccatorem, quantum peccator puniri meretur: quinimo ſi puniret eum, quantũ meruit puniri, ſequeretur, quòd nullus peccator pœnam aliquã haberet. probatur, quòd omnis peccator ingratus eſt Deo. Omnis autem ingratus meretur de cõdigno priuari omni beneficio accepto ab illo cui eſt ingratus. Cùm ergo peccator à Deo acceperit beneficium eſſentiæ, meretur priuari eſſentia: ergo & annihilari. Si autẽ peccator eſſet annihilatus, nullam pœnam haberet: quia quod nihil eſt, nullã pœnam pati poteſt. Ad rationes autem in oppoſitum dicitur, quòd in illis auctoritatibus ly quãtum, denotat æqualitatem proportionis pœnæ ad peccatum: non æqualitatem quantitatis. Et quòd iuſtitia Dei intrinſecè includit miſericordiam.

Punit Deus peccata citrà condignũ.

Greg. 24. mo. ca. 12.

Greg. 10. moral. c. 8.

Peccator ab puniri poſſit ad condignũ.

1742 Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra: corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe.

Hic declarat modum mitigationis iræ diuinæ. Ira autem Dei erga nos mitigatur, & quo ad pœnã: quia minus punit quàm peccator puniri meretur, vt dictum eſt & quo ad culpam: quia culpam mortalem, quæ de ſe nõ meretur veniam, vnde & mortalis vocatur, ſua gratia remittit. Et ſecundum iſta duo iſta pars habet duas partes. Qua primò agit de mitigatione iræ Dei, quo ad pœnã: ſecundò de ipſa quo ad culpam: ibi, *Quantum diſtat ortus.* Pro cuidentia iſtorum duorum notandum quòd multo maior eſt diſtantia ab oriente vſque ad occidens, quàm ſit à terra vſq; ad cœlum. cõſideremus ergo ſphæram cœli in quo ſol eſt poſitus: qui facit orietem & occaſum. Diſtantia in ipſo orietis ad occaſum eſt directè ſecũdum diametrum circuli ipſius. Vnde ſi circulus illius cœli continet ſexaginta miliaria: diameter eius cõtinet tertiam partem, ſcilicet, viginti. Linea autem ducta à cẽtro circuli vſque ad circunferentiam continet ſolum ſexiã partem circunferentiæ circuli, ſcilicet decem. Et ſic diſtantia orientis ab occidente in circulo eſt maior quàm diſtantia cœli à terra: etiam vſque ad cẽtrum terræ. Cùm ergo culpa ſit maius malũ quàm pœna, immo ipſa pœna propriè malũ non dicitur: ideo per diſtãtiam cœli à terra intelligit ipſam remiſſionem vel mitigationem pœnæ: ſed per maiorem diſtantiam, ſcilicet, orientis ab occidente, intelligit remiſſionem culpæ. Quantum ergo ad mitigationẽ iræ eius, quo ad pœnam dicit, *Quoniã ſecundum multitudinem cœli, à terra corroborauit*, &c. quaſi dicat, quia quãtitas pœnæ debitæ intelligitur ſecundum altitudinẽ cœli à terra: iſtã altitudinem mitigat corroborando miſericordiã ſuam ſuper timentes ſe: quia quãta eſt illa altitudo pœnæ debitã: tãta fuit eius miſericordia illã dimittẽdo. Quod facit virtute veræ pœnitẽtiæ, quę æternã pœnã peccato debitam remittit. Et adducit iſtam comparationẽ diſtantiæ cœli à terra: quia quãuis terra multum diſtet à cœlo: tamẽ hinc cœli influentia nullis vſib. eſſet apta. Sic & homo peccator ſi puniretur vt meruit: nullis vſibus eſſet aptus. Vnde hic ait gl. Attende aptã cõparationẽ. Cœlũ enim vndiq; terrã circuit. Inde lux ad terrã, inde aër, inde ſpiritus, inde pluuia, inde fructus: hinc cœlo defecit terra. Sic mitigatio debitæ pœnæ ſuper timentes eũ. Et nota hic, cp mitigationẽ pœnę notat per altitudinẽ cœli à terra: quia multiplex eſt altitudo qua pœna debita remittitur, ſcilicet altitudo humilitatis, paupertatis, aſperitatis, contemplationis, charitatis, & obedientię. Vide in litera, altitudo: parte prima. Iſta eſt ergo altitudo diuinæ miſericordiæ, qua ſe timẽtibus pœnam dimittit. de qua Pſal. 112. Dominus Deus noſter in altis habitat: & humilia reſpicit.

Diſtãtia cœli à terra ſignificat pœnæ debitam.

Diſtantia ortus ab occidente ſignificat culpam.

Quantũ diſtat ortus ab occidente: ita lõge fecit à nobis iniquitates noſtras.

Hic oſtendit mitigationem iræ Dei, quo ad culpam. Sicut enim vt dictum eſt, maior eſt diſtantia ortus ab occidente, ſic maior eſt Dei miſericordia qui peccatis noſtris iratus etiam per pœnitentiã ipſa peccata dimittit. Et nota, quòd hic per ortum intelligit diuinam gratiam: per occidens autem peccata: quia Deus per ſuam gratiam quæ eſt cum oriens, occidit noſtra peccata. Vnde hic ait gl. occidunt

Quòd peccata dimittat Deus per gratiã.

cidũt peccata, dum gratia oritur. Peccata tãquam in occaſu ſunt: quia cadere faciunt: gratia verò in ortu eſt, qua liberaris. Auerte ergo ab occaſu peccatorum, & attende ad ortum gratiæ: & ita ſurgit. Fecit ergo à nobis longè iniquitates noſtras, quantum diſtat ortus ab occidente: quando fecit vt illa occidant & gratia oriatur, quod gratis fecit: non meritis noſtris. Et nota, quòd ſecũdum diſtãtiam, ſicut peccatum nos diſtare facit à Deo: ſic Dei miſericordia nos Deo appropinquare facit, tollẽs peccatum, quod eſt cauſa illius diſtantiæ. Diſtãtia autẽ peccati à Deo, nos in multis facit errare. Quos errores Deus tollit, dum à nobis peccatum diſtare facit, ſcilicet, ipſum remittendo. Diſtãtia autẽ qua à Deo elongamur per peccatum: circa vitam beatam nos in multis facit errare. ſ. ſecundum quòd in rebus corporalibus diſtantia corporalis errare facit. Primò diſtantia facit errare circa rei quantitatem: quãto enim res viſa magis diſtat, apparet minor, quàm ſit ſecundum rei veritatem. Patet in ſole, qui quia multum diſtat à nobis, videtur minor terra: cùm tamen ſit inter omnia luminaria maius: & quælibet ſtella ſit maior tota terra. Item diſtantia facit errare circa qualitatẽ. Patet, quia propter diſtantiam res alba apparet oculis nigra, vt patet in turribus viſis à remotis, & montibus & in velis nauium. Item facit errare in figuris: vt patet de re quadra viſa à remotis, quæ apparet rotunda. Turris enim quadra à remotis rotũda videtur. Sic igitur quia peccatum à cœleſti patria nos diſtare nimis facit: quia longè à peccatoribus, ſalus: idcirco circa illam modis prędictis nos facit errare. Primò circa quantitatem eius. Credunt enim peccatores maiorem eſſe gloriam mundi quàm regni cœleſtis: ideo iſtam præferunt illi. Errant quia illa incomparabiliter maior eſt, Baruch 3. O Iſraël quàm magna eſt domus Dei: & ingens locus poſſeſſionis eius, &c. Itẽ errant circa eius qualitatem: quia cùm ibi recepti ſint homicidæ, vt Dauid: peccatrices, vt Magdalena: fures, vt latro crucifixus, non æſtimãt illam eſſe ſecuram, neque mũdam: ſed ſpeluncam latronum, & proſtibulum mulierum. Et ideo intrare non curant. Sed multum errãt: quia vt ſcribitur Apoc. 21. Nihil inquinatũ intrabit in illam: immo canes, & venefici foras eiicientur. Item errant circa figuram: quia credunt illam eſſe rotundam: cum tamẽ ſit quadra. Res enim rotũda faciliter eſt mutabilis: quadra autem difficilius: quia credũt illam non eſſe perpetuam: cùm tamẽ ſit ſtabilis & æterna: quia quadra. Apoc. 21. Ciuitas in quadro poſita eſt. Sed remota culpa, quę eſt cauſa iſtius diſtantiæ: remouẽtur prædicti errores. Sed culpam iſtam remouet Deus tantum ipſam à nobis diſtare faciens, quãtum ipſa nos diſtare faciebat à Deo. Et hoc eſt quod ait, *Quantum diſtat ortus ab*, &c.

Diſtãtia facit errare circa rẽ viſam in tribus.

Peccatum facit errare circa gloriã & ternam in tribus.

Diſtãtia cœli à terra ſignificat pœnæ debitam.

Diſtantia ortus ab occidente ſignificat culpam.

1744 Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dñs timentibus ſe: qm ipſe cognouit figmẽtũ noſtrum.

Hic conſequenter ponitur prædictæ miſerationis diuinæ ratio. Quæ ſumitur ex tribus, ſcilicet, primò ratione diuinæ bonitatis: ſecundò ratione humanę fragilitatis: ibi, *Recordatus eſt*: tertiò ratione noſtræ mortalitatis: ibi, *Quoniam ſpiritus.* Quantum ad primum ſciendum, quòd naturaliter maior eſt amor parentum ad filios, quàm filiorum ad parentes. Quod probat Philoſophus 8. Ethic. maxi-

Pater magis amat filiũ quã econtrario.

A mẽ triplici via, & ratione. Prima ratio ſumitur ex diuturnitate temporis. Nam quanto amor plus durat, vehementior efficitur. Amor autem parentum ad filios plus durat, quàm filiorũ ad parentes. Nam ſtatim vt filij naſcuntur, parentes diligunt eos: immo ſtatim vt ſunt concepti, antequam naſcantur. Non autẽ ſic fil j diligunt parentes citò: quia non ſtatim nati ſunt tãtæ cognitionis vt poſſint diſcernere quid ſit diligendum: etiam quia ſtatim nati neſciunt diſcernere parentes ab aliis: ideo nõ ſtatim per amorẽ afficiuntur ad illos: ſed per proceſſum temporis: quando parentes ab aliis incipiunt diſcernere: tũc ipſos diligere incipiũt. Diuturnior ergo eſt amor parentum ad filios, quàm ecõtrario. B & per conſequens intenſior. Secũda ratio ſumitur ex parte certitudinis: quia magis certi ſunt parentes de prole ſua, quàm proles de parentibus. Fil j enim non poſſunt eſſe certi qui ſint parentes eorũ, niſi ex auditu, & per quædam ſigna amoris ſatis extrinſeco: quæ multotiens tanta, vel maiora oſtẽdit aliquis non filiis ſuis. Parentes autem ſtatim habẽt cognitionem de ipſa prole: & certificare poſſunt de prole ſua. Et ex hac ratione deducit Philoſophus, quòd mater plus amat filiũ quàm pater: quia certior eſt de filio quòd ſit ſuus, quã ſit pater. Tertia ratio ſumitur ex parte vnionis parentum ad filios: quia filij ſunt propinqui parentibus magis C quàm parentes filiis. Cùm autem amor quandam vnionem importet: ideò filij tanquam magis vniti parẽtibus magis ab eis diligũtur quàm è cõtrario. Imaginatur enim Philoſophus, quòd filij ſunt quaſi quædam pars parentum: quia filius eſt quædam portio à parentibus deciſa. Pars autẽ magis vnitur toti, quàm totum parti. Quia totum comprehendit partem: pars autem totum cõprehendere non poteſt: quia in toto aſſignatur aliquid quod multum diſtat à parte: ſed nihil eſt in parte quod non ſit in ratione totius. Quare ſi pars moueretur ad amorẽ totius, non ſic feructer diligeret ipſum: quia videret in ipſo toto aliqua, quæ multũ diſtarent ab ea. Sed quia filius eſt quædam pars parentum, nihil eſt in filio, quod non ſit propinquum parentibus, & D quod ſecundum aliquem modum nõ pertineat ad illos. Et ideò parentes plus amant filios dictis rationibus quàm econtrario. Et hinc eſt, quòd filius nũquam tantum poteſt offendere patrem: quin libenter ipſum recipiat ad ſuam miſericordiã, ſi velit reuerti: non autem econtrario. Quod ſatis appa- *Luc. 15.*
ruit in filio prodigo, quem pater reuertẽtẽ miſericordia motus gratioſè ſuſcepit. Nec mirũ, quia naturaliter ſemper in patris pectore manet: qui pro filio intercedit affectus. Iſtam ergo rationẽ allegat Pſalmiſta. Non mirum, ſi Deus miſertus fuit populo ſuo: quia ſi pater carnis naturaliter miſeretur filio ab ipſo carnaliter genito: quanto amplius pater Deus ſuorum filiorũ? Et hoc eſt quod ait. *Quomodo miſeretur pater filiorũ: miſertus eſt dominus timẽtibus ſe.* E Et aliam rationem huius miſerationis aſſignat. d. *Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum.* Figmẽtum hic accipitur pro fomite peccati, qui eſt in anima: quo homo ad malũ inclinatur, ſecundum quod dicũt Hebręi. Propter quod hominis peccatũ eſt magis miſeratione dignũ. De quo fomite dicit Gen. 8. Senſus, & cũcta cogitatio hominis prona ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua. Sic etiam gl. hic accipit figmentum pro infirmitate mentis. i. pro fomite, dicens, *Ipſe cognouit figmentum noſtrum.* i. infirmitatem noſtram. Nouit enim, quod fecit, quomodo

Figmentũ dicitur fomes peccati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilapsum sit: quomodo reficiendum sit: quomodo adoptandum sit: quomodo dirigendum sit. Factura enim creatoris repulsa ipsi nos finximus.

1745 Recordatus est, quoniam pulvis sumus, homo sicut fœnum, dies eius tanquam flos agri sic efflorebit.

Hic assignat rationem nostræ fragilitatis quo ad carnem siue corpus. Homo enim ex terra creatus est quo ad corpus. Gen. 1. Fecit Deus hominem de limo terræ. Terra autem est corpus graue: & sic ipsum corpus animæ cõiunctum semper aggrauat animam, & ad peccatum inducit: & ex consequẽti peccatũ hominis redditur magis misericordia dignum. Angelus autem quia non est pulvis, neque carnem gestat, peccando grauius cecidit: & peccatum suum non fuit venia dignum. Et hanc rationẽ assignat Greg. ad probandum, quòd homo debuit redimi, & non angelus: quia homo carnem gestabat: sed non angelus, dicens. Duas ad se cognoscẽdũ creaturas dominus cõdidit &c. vide vers. 1734. Et hoc est quod dicitur Sap. 9. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam &c. Vnde & hanc nostram fragilitatem ratione corporis, aliis verbis innuit, dicẽs. *Homo sicut fœnum*, id est, sicut herba, quæ statim arescit. *Dies eius tanquam flos agri, &c.* De hoc vide ver. 1556. Vnde ex istis verbis, quàm sit fragilis vita nostra, demonstratur, dum dicitur, *Homo sicut fœnum, dies eius tãquam flos agri, &c.* Sic enim illũ textum ad hoc propositum inducit Greg. 7. mora. cap. 20. dicens, Sæpe enim dum præsentis vitæ breuitas quasi diu perseueratura diligitur: ab æterna spe animus frangitur, & delectatus præsentibus desperationis suæ caligine reuerberatur. Cumque longum putat, quod ad viuẽdum sibi spacium restat, repente vitam deserẽs, æterna inuenit quæ vitare iam nequeat. Hinc est, quod per quendam sapientem dicitur. Væ iis, qui perdiderunt sustinentiam. Sustinentiam enim perdunt, qui, dum diu se visibilibus immorari æstimant, spem inuisibilium derelinquunt. Cumque mens in præsentibus figitur, vita terminatur: & repẽte ad supplicia improuisa perueniunt, qui decepti suis præsumptionibus aut nunquam se contingere, aut tardè crediderũt. 2. Thess. 5. Hinc enim scriptum est, Dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Qui enim ad rapiendam animam minimè propinquans conspicitur: furi in nocte comparatur. Tantò igitur debet quasi venies semper metui: quanto à nobis non valet venturus præscisci. Vnde & sancti viri, qui breuitatem vitę indesinenter aspiciunt: quasi quotidiè morientes viuunt. Et tanto se solidius manſuris præparant; quanto nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hic quippe Psal. veloci cursu fugere vitam præsentem ait. Homo sicut fœnum: dies eius tanquam flos agri &c. Sed tamẽ aduertendum, quomodo homo fœnum dicatur. Nam vt ait Grego. Scriptura sacra hominẽ tribus modis appellat, scilicet, aliquando per naturam, aliquando per culpam, aliquãdo per infirmitatem. Homo quippe per naturã in scriptura dicitur: sicut scriptum est, Faciamus hominẽ ad imaginem, & similitudinem nostrã. Homo per culpam, sicut scriptum est. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini. Ac si aperiè dicat, Sicut delinquẽtes obibitis. Vnde & Paulus ait. Cùm sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundũ hominem ambulatis? Ac si dicat, Qui discordes mentes ducitis: nonne adhuc ex reprehẽsibili humanitate peccatis? Homo per infirmitatem accipitur: sicut scriptũ est: Maledictus, qui spem suã ponit in homine. Ac si apertè dicat, in infirmitate. Et quocunque modo accipiatur homo, apparet qꝺ est sicut fœnum: quia ecce per mortem à flore vitæ decidens arescit.

Redimi debuit homo & nõ angelus.

Breuitas vitæ debet cõsiderari. Eccl. 2.

Grego. li. 4 moral. c. 17.

Homo tribus modis dicitur. Gen. 1. Psal. 81. 1. Cor. 3.

1746 Quoniam spiritus pertransibit in illo, & nõ subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

Hic ponit tertiam rationẽ, quæ sumitur ex parte mortalitatis. Vbi notandum, qꝺ spiritus quandoque accipitur pro superbia. Vnde Grego. exponens illud Iob 6. Sagittæ domini in me, quarũ indignatio ebibit spiritum meum: ait. Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittæ autem domini spiritum hominis ebibũt: cùm superna animaduersionis sententiæ afflictam mentem ab elatione compescunt. Sagittæ domini spiritum hominis ebibunt: quando intentum exterioribus introrsus trahunt. Vnde & Psalmista dicit, Renuit consolari anima mea: memor fui Dei: & defecit spiritus meus, scilicet superbia. Et, si sic hic spiritus accipiatur, ostendit causam nostræ mortalitatis: quia superbia hominis, qua Deo inobediens fuit, causa fuit nostrę mortalitatis. Rom. 5. per vnum hominem peccatum intrauit in mundum: & per peccatum mors. Et tunc est sensus. Quare homo moritur, & non subsistit? Respondet, *Quoniam spiritus*, scilicet, superbię *pertransibit in illo*: accipit enim futurum pro præterito. Et ideo nõ subsistet, scilicet, in esse hominis: quia mortuus homo nõ est homo. Quandoque verò accipitur spiritus pro effectu spirituali. Vnde Gregor. 11. moral. cap. 3. ait, Pro effectu spirituali spiritus accipitur: sicut scriptum est. Qui facit angelos suos spiritus. Angeli namque, id est, nuncij in sacro eloquio prædicatores vocãtur: sicut scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam: & legem requirunt de ore eius. Angelus enim domini exercituum est. Omnipotens ergo Deus angelos suos spiritus facit: quia prædicatores suos spirituales efficit. Et, si sic accipiatur hic spiritus: eodem modo vult ostendere causam mortalitatis. Homo enim à Deo sine aliqua culpæ macula fuit creatus: & statim per gratiam & virtutes spiritus. i. spiritualis effectus. Sed quia istũ spiritum spiritualis vitæ peccando perdidit: ideò mortalis effectus non subsistit: quia statim perdita vita gratiæ, est mortalis effectus. Quandoque verò spiritus accipitur pro anima rationali: quę est forma substantialis hominis. Vnde Gregor. ait. Ponitur namque spiritus pro anima, sicut de capite nostro scriptum est, Et inclinato capite, tradidit spiritum. Si enim aliud spiritum quàm animam euangelista diceret, exeunte eius spiritu, anima remãsisset. Et si sic hic accipiatur spiritus, Psalmista ostendit ipsam mortalitatem hominis, & non causam. d. *Quoniam spiritus pertransibit in illo*. i. quia anima non semper manet in corpore: sed quandoque separatur p̃ mortẽ, ideò homo non subsistit. s. in esse hominis. Vnde & Philos. 1. de anima in fine ait, qꝺ, egrediẽte anima, homo expirat. i. desinit esse homo & corpus marcescit. Et hoc est, qꝺ subditur, *Et non cognoscet amplius locũ suum*. Quis enim est locus spiritus, siue animæ, nisi ipsum corpus, in quo naturaliter manere desiderat? Sed anima separata istũ locum amplius non cognoscit.

Spiritus dicitur superbia. Iob. 6. Psal. 76. Spiritus dicitur prophetia. Psal. 103. Spiritus dicitur anima. Greg. 11. moral.

Philosophus.

Animæ separatæ nõ cognoscũt quæ hic fiunt.

cognoscit, id est, amplius ad ipsum corpus non reuertitur in vita præsenti. Et hoc de lege communi. Vel per locum animæ accipe vitã præsentẽ, à qua anima violenter recedit. Et tunc est sensus, qꝺ anima separata à corpore, nõ cognoscet amplius locũ suum: quia sicut existentes in præsenti vita nõ cognoscunt, quæ fiũt in receptaculis defunctorũ: sic nec animæ exeũtes à corpore cognoscunt illa, quæ fiunt in locis viuentium: vt dicit Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda. Quod intelligẽdum est de lege communi: quia aliquando accidit oppositum ex speciali reuelatione diuina. Sciẽdũ etiã, qꝺ beati vidẽt in verbo illa, quæ faciũt ad augmentũ beatitudinis ipsorũ. Et sic vidẽt pœnas dãnatorũ, & illa, quę hic fiunt ad ipsorum honorem. Item notandũ, qꝺ litera Hierony. aliter dicit: quæ sic stat. *Et non cognoscet eum amplius locus eius.* Et tunc sensus est clarior. s. quòd illi, qui sunt in vita præsenti, nõ cognoscunt statum, in quo sit spiritus separatus. Sed hic dubium insurgit. Quia dictũ est, quòd *spiritus pertransibit in illo, & non subsistet*, id est, quòd anima transeunte, homo non subsistat amplius in esse hominis. Nunquid Christus separata anima subsistebat verus homo? Ad hoc fuit opinio Magist. lib. 3. dist. 2. quòd Christus in triduo erat verus homo: & tamẽ verè mortuus erat: quia alia ratione Christus erat homo, quàm cæteri hominũ: quia alij nõ sunt homines: quia anima corpus informat. Deus verò erat homo: quia verbũ assumpsit corpus, & animã humanã in vnitate personæ: quamuis autẽ anima separata fuerit à corpore, & econtrariò, tamẽ nec corpus nec anima separata fuit à diuinitate: quia quod semel assumpsit, nunquam dimisit. Sed communis schola hic non tenet Magist. vide de hoc multa ibi, scilicet, lib. 3. dist. 22.

Christus an fuerit homo in triduo mortis.

1747 Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum: super timentes eum.

Hic cõsequẽter accipitur ratio laudãdi Deũ ex beneficiis cõmuniter à Deo collatis omnibus iustis. Vbi ostẽdit, qꝺ duo maximè habẽt iusti, quibus Deo beneficia merẽtur habere. Primum est timor Dei, quo declinant peccata. Secũdũ est amor Dei, quo adimplẽtur præceptа: ibi. *Et iustitia*. Duę enim sunt partes iustitię. s. declinare à malo, & facere bonum. Primam inducit timor domini. s. filialis: quo offensa patris displicet: etiam si nulla sequeretur pœna. Vnde Prou. 15. Per timorem domini declinat omnis homo à malo. Istum versum bene cordi suo impresserat virgo Maria: quæ beneficiũ tãtum, vt Magister Dei esset effecta, ex timore domini cõfitebatur se habuisse in suo cãtico. d. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quæ verba exponens Græcus ait. q. d. virgo Maria. Ex misericordia Dei, quam habet à generatione in generationem, ego cõcipio. At ipse corpori animato coniungitur, nostram tractans salutem solius intuitu pietatis. Misereatur autẽ Deus non quibuscunque: sed iis, quos timor eius compescuit in qualibet natione, propter quod subditur: timentibus eum, quasi. s. pœnitentia ducti ad fidem cõuertũtur. Nam, qui obstinati sunt incredulitatis vitio, clauserũt sibi ianuam pietatis. Per hoc quod dicit, à generatione in generationẽ, idem est, quod hic dicitur. *Ab æterno vsque in æternum*. i. à principio mũdi sine fine à parte post. i. à præsenti seculo vsque in futurum: misereatur dñs timentibus se. Quia dictũ est sup. ver. 1718. quomodò timor valet ad fugiẽda peccata: nunc cõsequenter ostẽdo quomodo valet ad acquirendã gratiã & Dei misericordiã. Vbi nota, quòd maximè pœnitentibus valet ad triа. s. ad iustificationẽ, in contritione. Ad sanctificationẽ, in cõfessione. Ad obediẽtiam in satisfactione. Primò valet ad iustificationẽ in cõtritione: sicut humiliatio iniuriantis valet ad reconciliationem iniuriati. Huius figura habetur in duobus latronibus cruciti xis cum dño. Luc. 23. Neque tu times Deũ, qui in eadem damnatione es, &c. Vnde & suprà: quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est dominus timẽtibus se. Vnde Hiero. super Mat. ait. Timor dñi corrigit. s. iustificando. Timor hominum differt actionem: sed malam volũtatem non mutat: immò audaciores reddit ad crimẽ, quos à crimine quandoque suspẽdit. Et ideo sine Dei timore iustitiam nullus acquirit. Eccl. 1. Qui sine timore est, iustificari non poterit. Secũdum patet: quia sicut ancilla timore dominæ domum ab immũditiis purgat: sic & Dei timor per confessionem domum conscientiæ purgat. Ideo Psalmista vt timore domini conscientiam melius à peccatis purgare posset, orabat Psal. 118. d. Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui. Ideo ait Cassiodor. sup. Psal. Noueris te. s. tuam conscientiam discutiendo: vt Deum timens, noueris Deum, vt anima tua ipsum diligat: quia lex Dei à timore incipit, & ad charitatem terminatur. Initium namque sapientiæ est timor domini: & plenitudo legis est dilectio: quem admodũ enim ex notitia tui venit in te timor Dei: sic ex notitia Dei in te venit amor. Et hoc est, quod dicitur Eccl. 2. Qui timent Deum, præparabũt corda sua: in cõspectu illius sanctificabũt animas suas. Tertiũ patet, quoniã sicut seruus timore principis implet sibi præceptа: sic & timens Deũ obediendo satisfacit de peccatis commissis. Cuius figura habetur de Iacob, qui timẽs fratrẽ suũ Esau, studebat ei per obedientiam satisfacere. vt habetur Gen. 32. d. Erue me, domine, de manu fratris mei: quia valde eum timeo. Sequitur (& ait) placabo ipsum muneribus. Et huius ratio est: quia timor Dei cor pœnitẽtis emollit, vt Deo satisfaciat: vt ostẽdit Greg. d. Diuino munere cor iusti emolliri debet: quia superni iudicij timore penetratur. Molle enim dicitur, quod penetrari potest: durum autem quod penetrari nõ potest. Illo autem timore penetrata, nõ secura, sed perturbata sunt corda bonorum: quia dum futuri examinis pondus cõsiderant, hic habere quietẽ non appetũt. Qui tamẽ inter ipsa timoris supplicia sæpe animum reuocant ad dona. Et dum se magis debitores considerant: timentes Deo satisfacere curant. Et hoc est, quod dicitur Eccles. 2. Qui timent Deum, custodiunt mãdata illius, & patientiam habebũt. Et Psal. 111. Beatus vir qui timet dñm, in mandatis eius volet nimis. Cũ igitur iustificatio, mentis purgatio, & mandatorũ obseruatio, quæ per timorẽ habẽtur: sint effectus diuinæ misericordiæ: sequitur formaliter, qꝺ misericordia Dei ab æterno vsque in æternum super timentes eum.

Timor dñi breuiter ad multa.

Timor Dñi misericordiam acquirit & gratiã. Luc. 1.

Greg. 16. mor. c. 20.

Et iustitia illius in filios filiorũ: iis, 1748 qui seruant testamentum eius.

Hic ostendit secundam partem iustitiæ, quã facit amor, quæ est mãdatorum Dei obseruatio. Vbi nota, quòd cùm iustitia sit virtus, qua cuicunque redditur, quod sibi debetur: ideo iustitia appella-

Iustitia dicitur præmium æternum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur quãdo Deo reddimus debitum: quando & proximo damus eleemosynam: sicut dicitur Psal. 111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius &c. Sic & conformiter præmium æternum dicitur iustitia: quia debetur iustis. Deus enim debitor noster est, non ex condigno, scilicet, aliquid cui prius dederimus, quòd ipse nobis reddere teneatur: sed ex promisso: quia promisit iustis præmiũ æternum. Et ideo gloria æterna vocatur iustitia: quia ex promisso debita iustis. Vnde & gloriam æternam sibi ex promisso debitam apostolus vocat coronam iustitiæ. 2. Tim. 4. dicẽs, Bonum certamen certaui &c. Ideo reposita est mihi corona iustitiæ &c. De ista ergo iustitia, quæ est merces æterna, dicit, *Et iustitia illius*, id est, merces æterna est, *In filios filiorum ij, qui seruant testamentum eius*, quasi dicat, illis, qui seruãt testamentum Dei, scilicet, eius præcepta debita est iustitia Dei, id est gloria æterna. Vnde hic ait glos. Ecce iustitiã Dei dicit retributionẽ mercedis æternæ, quę debetur filiis filiorum &c. Sed hîc dubium mouet glo. Cùm multi iusti non habeant filios, & per consequens nec filios filiorum: quomodo dicit quòd *iustitia* Dei *in filios*, &c? Et respondet, dicens, quòd filij iustorum sunt opera eorum: sed filij filiorũ dicuntur merces operis. Et est sensus prædictorum versiculorum. *Misericordia autem domini*, &c. *Et iustitia illius*, &c. id est, per misericordiã, & iustitiam Dei dabitur timẽtibus eũ æterna merces pro bonis operibꝰ. Et ne omnes hoc habere præsumãt: ideò subditur, quibus dabitur, dicẽs. *Iis qui seruant testamentum eius.* Quod autem filij nostri dicantur opera nostra, vide ver. 1731. Item nota, quòd testamentũ Dei dicitur scriptura sacra. vt patet ver. 1503. & 1527. Et sic illi seruant Dei testamentũ, qui præcepta in scriptura sacra posita custodiũt. Sed forte dices, Cùm scriptura sacra duo testamenta contineat, scilicet, vetus, & nouum: & ad obseruationẽ amborũ teneamur, saltem antiqui testamenti quo ad præcepta moralia, cur dixit in singulari, *ijs, qui seruant testamentum eius*: & non potius in plurali, *ijs, qui seruant testamenta eius*? Ad hoc respondetur: quia illa duo testamenta vnum faciũt: eo quòd nouum testamentum in veteri continetur figuraliter: vt dictum fuit ver. 949. Vel aliter: per testamentũ Dei intelligitur passio Christi, vt patet suprà ver. 354. & 358. Illi ergo obseruant testamentum Christi, qui passionem eius imitantur, crucifigẽtes carnem suam cum vitiis, & concupiscentiis.

Deus debitor est ex promisso.

1749 Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

Iste versus est quasi expositio præcedẽtis: ostendẽs, quòd per testamẽtum Dei intelligit præcepta Dei. Per hoc ostendẽs, quòd præcepta Dei semper debent esse in memoria nostra: non sólùm vt memoriter pronuncientur: sed magis vt per memoriã fœcundam agant, quod dicerũt: quia, scilicet, *ad faciendum ea*. Nota autem quòd Dei memoriam, & mandatorum suorum duo maximè nobis inducũt, scilicet, multiplex similitudo nobis proposita, & multa eius beneficia nobis exhibita. vide ver. 1324 Vnde quantum sit nobis habẽda Dei memoria, & mandatorũ ipsius: ostendit Gualfredus exponẽs illud Ecclesia. vlti. Memento creatoris tui, dicens, Dum adhuc videre creatorem tibi nõ licet: saltem memoriam eius amplectere: si præsentiã eius concupiscis habere. Memẽto creatoris tui: nihil vtili⁹. Ea nempe memoria tollit extollentiã, & sub Deo humiliat. Tollit diffidentiam, & aduersus inimicũ erigit, & confortat. Memento creatoris tui. Parum est hoc. Ego amplius aliquid addo. Memẽto redẽptoris tui. Nihil enim creari profuit, nisi redimi profuisset. Salomon enim suæ generationis hominibus quod erat notum pro tempore loquebatur: nobis autem clamat Apost. Empti enim estis pretio magno, &c. Non mediocriter periculosa est beneficij huius oblivio. Odibilis foret omnibus hominibus, si quis hominum homini inuenireturingratus, per cuius operam videretur auditũ recepisse, vel visum, &c. Et hic nota, cp multorum memoriam debemus habere: si debitè viuere volumus. Primò dierum sanctorum ad festiua dũ. Exod. 20. Memento vt diem sabbathi sanctifices. Secundò susceptorum beneficiorum ad gratias agendum. 1. Mach. 4. Mementote quomodo salui facti sunt patres vestri. Et Eccl. vlt. Memẽto creatoris tui. Tertiò status mortuorum ad non peccãdum. Eccl. 28. Memento nouissimorum, & desine in æternum non peccabis. Quartò peccatorum commissorum ad pœnitendum. Apoc. 2. Memor esto, vnde excideris: & age pœnitentiam. Quintò diuinorum iudiciorum ad nos humiliandum. Eccl. 7. Memẽto iræ: quoniam non tardabit. Sextò diuinorum mandatorum ad ipsa faciẽdum, quia misericordia Dei ab æterno vsque in æternum super timẽtes eum. & iustitia eius in filios filiorum, &c. *Et memores sunt mandatorum ipsius, &c.*

F. hîc dicũtur opera filij filiorũ sunt merces operibus debita.

Dominus in cœlo parauit sedem 1750
suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Hic cõsequẽter Dauid inducit ad laudẽ Dei naturam angelicã. Et duo facit: quia primò ponit eis, scilicet, angelis à Deo collatum beneficium: secũdò concludit in eis diuinæ laudis debitum ibi, *benedicite domino*. Quantum ad primum sciendum: quòd quamuis Deus quia immẽsus, sit vbique per suam essentiam, potentiam, & præsentiam: quia aliter cõtineretur loco, & finitus esset: quod contradictionem importaret: tamen per quandam specialem influentiã plus dicitur in vna parte mundi esse quàm in alia: secundum quòd maiores effectus in vna parte efficit, vel ostendit, quàm in alia. Sic & anima humana licet sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte corporis, quia tamen magis se manifestat in capite, in quo omnes sensus ostendit: quod nõ facit in aliqua alia parte corporis: ideo principaliorem sedem dicitur habere in capite: vt deducit Magist. lib. 1. distin. 37. Sic & Deus, quia in cœlo maiores effectus ostendit quàm in terra, & nobiliores: ideo ibi dicitur habitare principalius, vt dictum est superius vers. 136. Et non solùm hoc intelligẽdum est de cœlo materiali, sed multo fortius de cœlo spirituali, quod cœlum spirituale sunt sancti angeli: in quo cœlo se eis clarè, & manifestè ostẽdit. Et hoc tantum beneficium beatis angelis collatum, eos obligat ad Deũ semper benedicendum, & laudandũ. Et hoc beneficiũ angelis præstitum Psalmista hic exprimit, dicens. *Dominus in cælo parauit sedem suam*, id est, in sanctis angelis specialiter sedet, & habitat per sui clarã manifestationẽ. Nec incongruè angeli beati cœli dicũtur: quia, sicut cœli solidi sunt, & stabiles: sic & sancti angeli solidi

Angeli beati dicũtur cœli.

solidi & stabiles permanserunt in amore conditoris, quem acceperant in munere, quando aliis cadentibus, ipsi Deo per amorem adhæserunt. Et de istis cælis, scilicet, beatis angelis, dicitur Iob 37. Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt. Quod de beatis angelis exponit Greg. dicẽs. Per cælos ij, qui in cælestibus sunt, conditi angelici spiritus designantur. Vnde & in oratione dominica voce veritatis dicere instruimur. Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra, vt nimirũ sicut voluntas Dei à superiore creatura agitur: ita in omnibus etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus bene dicitur, quòd solidissimi quasi ære fusi sunt. Natura namque æris est rubigine difficile cõsumi. Et virtute angelicæ, quæ in diuino amore fixæ perstiterũt, lapsis superbientibus angelis, hoc in munere diuinæ retributionis acceperunt, vt in contemplatione conditoris sine fœlicitatis fine permanerent, & in hoc quòd sunt conditæ æterna stabilitate subsistunt. Quod bene apud Mosen ipsa de mundi origine historiæ verba testãtur: cùm & prius cælum factum dicitur: & hoc idem postmodum firmamentum vocatur: quia videlicet & natura angelica prius subtilis est in superioribus condita: & post ne vnquam posset cadere, mirabilius cõfirmata, &c. In isto ergo cælo parauit Deus sedem suam: quia in ipsis sanctis habitat, quibus se clarè, & beatificè manifestat. Et de isto cælo angelicæ naturæ dicitur. Psal. 10. Dominus in templo sancto suo: scilicet, in Christo per plenitudinẽ diuinitatis. *Dominus in cælo sedes eius*, scilicet, in angelis per ostẽtionem suæ maiestatis. Cùm ergo beneficium collatũ inducat recta ratione ad gratias agendum benefactori: quid mirum, si sancti angeli tãtum beneficium receperunt à Deo: si ipsi Deum laudare tenẽtur? Et hoc est, quod ait, *Dominus in cælo parauit sedem suã*. Ne autẽ aliquis per hoc credat, quòd etiam per visionem beatificam Deus non regnet in sanctis suis hominibus: ideo ad hoc remouẽdũ subdit, *Et regnũ eius omnibus dominabitur*. Quid enim nomine omnium intelligitur, nisi homo, qui solus cum omnibus creaturis participat? Quod ostendit Christus Mar. vlti. dicens, Prædicate euãgelium omni creaturæ, id est, homini, qui dicitur omnis creatura.

Greg. 27. mor. c. 25.

1. Cor. 6.

Mat. 6.

1751 Benedicite domino, omnes angeli eius: potẽtes virtute, facientes verbũ illius: ad audiẽdã vocem sermonum eius.

Hîc ex præmisso beneficio beatis angelis à Deo concesso, cõcludit Psalmista angelis sanctis esse debitũ Deo benedicere. Et primò ad hoc excitat omnes angelos generaliter: secundò ordinẽ virtutum specialiter: ibi. *Benedicite domino omnes virtutes eius.* Quantum ergo ad primum sciẽdum, quòd potestas beatorum angelorum excedit mirabiliter potestatem hominum, & omnium corporalium creaturarũ. Vnde multotiens in scriptura leguntur mirabilia opera per angelos facta: quæ nulla alia creatura posset facere. Vt de angelo, qui de Iudæa portauit Abacuc virtute capilli sui in Babylonẽ subitò: cũ tamẽ inter Iudæam & Babylonem multa esset distantia. Et subitò restituit Abacuc in locũ suum dictum. Sicut etiam patet de angelo domini, qui de exercitu Sennacherib regis Assyriorũ occidit vna nocte centum octoginta quinque milia virorũ, vt habetur. 4. Reg. 19. Sicut patet de angelo, qui præcedebat populum in deserto in die per columnam nubis: & in nocte per colũnam ignis. Exo. 12. Quæ enim virtus corporalis vel naturalis hæc posset facere, Certè nulla. Quinimo quod mirabilius est, ista potestas etiã remansit in angelis damnatis, qui mirabilia virtute sua naturali possunt facere, nisi deus ipsorũ ligaret potestatẽ. Apparuit in angelo, qui tentauit Christum: qui Christum de deserto post primam tẽtationem subitò adsportauit in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum tẽpli, & de templo statim, & subitò adsportauit in mõtẽ excelsũ valde. Quis enim homo virtute sua hoc facere posset? Certè nullus. Vnde etiam de malo angelo, dicitur Iob 41. Nõ est potestas super terram quæ cõparetur ei, scilicet, malo angelo. Quod exponens Greg. ait. Potestas diaboli super terram cunctis eminentior perhibetur: quia etsi actionis suæ merito infra homines cecidit, omne tamen genus humanum naturæ angelicæ cõditionem transcendit, quamuis enim internæ fœlicitatis beatitudinem perdiderit: naturę tamẽ suæ magnitudinem nõ amisit: cuius adhuc viribus humana omnia superat: licet sanctis hominibus meritorum suorum deiectione subiaceat. Vnde & ei sidẽ sancti contra hunc decertantibus eo retributionis suę meritum crescit: quo ille ab eis vincitur: qui per naturę potentiam, quasi iure se hominibus superesse gloriatur. Si igitur adhuc tanta potestas in malis remansit angelis: quid credendum est de bonis, in quibus per gratiam natura est fortissima? Et ideo hic Psalmista, omnes bonos angelos potentes virtute appellat, dicens, *Benedicite domino, omnes Angeli eius potẽtes virtute.* Et attẽde, quòd hoc nõ dicit Psalmista angelis beatis imperando, nec eos ad hoc excitando, sed magis congratulando. Subdit, *Facientes verbum eius*: Quod dicit: quia sancti angeli obediẽtes sunt diuinę voluntati: & officia eis commissa diligenter exercent. Quę tamen per eos agenda sunt: habent per reuelationes, quæ primò & immediatè à Deo fiunt angelis superioris hierarchię: & isti reuelãt angelis mediæ hierarchię: & isti medij reuelant angelis inferioris hierarchię: & isti reuelant facienda hominibus. Et ideo stant intẽti ad percipiẽdas supernas reuelationes. Et hoc est, quod ait. *Ad audiendum vocem sermonum eius.* Vox enim sermonũ Dei ipsis angelis nõ est nisi reuelatio diuinę voluntatis. Sed hic occurrit quæstio non omittenda. Quia hic dicitur, quòd beati angeli faciunt verbũ Dei: quomodo hoc est possibile, quia nos in sacra scriptura inuenimus in officiis suis sibi à Deo commissis ipsos adinuicem præliari: & vnum alteri contradicere. Ex quo sequitur, quòd in sibi commissis contradicunt: quod alter illorum Dei verbũ non facit, sed sibi cõtradicit. Habemus enim Dan. 10. quòd angelus custos regni Persarum restitit angelo custodi regni Iudęorum. Vnde ibidem angelus regni Iudęorũ dixit Danieli. Ego veni propter sermones tuos: princeps autem regni Persarũ, scilicet, angelus ad custodiam regni Persarum deputatus: restitit mihi viginti, & vno diebus, & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi. Et paulò post, Nunc reuertar, vt præliet aduersus principẽ Persarum, &c. Hanc materiam pulchrè & apertè tractat Greg. super illo verbo Iob 25. Qui facit concordiã in sublimibus suis. dicẽs, Hîc licet inquirere, si pax in sublimibus angelis summa retinetur: quid est quod per angelum Danieli dicitur. Ego veni propter sermones tuos:

Mat. 4.

Angeli superiores illuminant inferiores.

Quæstio: Angeli beati quo modo adinuicẽ prælientur.

Greg. 34. mor. c. 13.

Angelorũ etiã malorum magna est potestas.

Dan. 14.

Greg. 17. mor. c. 7.

Dan. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed princeps Persarum restitit mihi: & ecce Mi- A
chael vnus de principibus, &c. Quos itaque alios
principes gentium appellat, nisi sanctos angelos,
qui sibi exeunti restiterunt? Quomodo ergo in
sublimibus angelis pax esse potest: si inter ipsos
angelicos spiritus præliandi certamen aggredi-
tur: qui semper conspectui veritatis assistunt. Sed
quia certa angelorum ministeria dispensandi sin-
gulis quibusque gentibus sunt prælata, cùm sub-
iectorum mores aduersum se vicissim præpositio-
rum suorum spirituum opem merentur: ipsi qui
præsunt spiritus contra se venire referuntur. Ille
namque angelus, qui Danieli loquebatur, captiuis
Israelitici populi in Perside constitutis prælatus
agnoscitur. Michael autem eorum qui ex ea- B
dem plebe in Iudæa terra remanserant præpositus
est inuentus. Vnde adhuc ab eodem angelo post
Danieli dicitur. Nemo est adiutor meus in om-
nibus istis, nisi Michael princeps noster. De quo &
hoc quod premisimus dicit, Ecce Michael vnus de
principibus primis venit in adiutorium mihi. Qui
dum nequaquam simul esse, sed venire in adiuto-
rium dicitur, apertè eidem populo prælatus agno-
scitur; qui captiuus in alia parte tenebatur. Quid
est ergo angelo dicere, Ego veni propter sermo-
Dan 10 nes tuos: princeps autè regni Persarũ restitit mihi,
nisi sua subditis opera nũciare? Ac si apertè dicat:
Precũ quidè tuarũ merita exigunt, vt Israeliticus
populus à iugo suæ captiuitatis exuatur: sed est ad- C
huc quod in eodè populo Persarũ dominio purga-
ri debet. Vnde ereptionem illius Persarũ princeps
mihi iure contradicat: quãuis preces tuę, illorũque
lachrymæ, qui in Iudæa relicti sunt, adiuuẽt. Vnde
hoc quoque, quod prædiximus, adiungit, Michael
princeps vester venit in adiutoriũ mihi. Cumq; vt
aduersus principem Persarũ prælietur, egreditur:
Græcorum princeps aduenies apparet. Quia ex re
innuitur, quòd aduersum quoq; Græcos aliquid Iu
dęa cõmiserat: quorũ perfectio causa ereptioni il-
lius resistebat. Prophetæ igitur preces angelus e-
xaudiuit: sed Persarum princeps restitit. Quia etsi
iam iusta vita deprecãtis ereptionem illius populi
exigit: eiusdem tamẽ populi adhuc vita cõtradicit. D
Vnde quia necdũ plenè ij, qui in captiuitatem fue
rant ducti, purgati sunt: iure eis adhuc Persæ domi
nantur. Michael adiuuat: sed Græcorum princeps
ad prælium venit. Quia mereri quidẽ veniam tam
longa oppressorum captiuitas poterat: sed ereptio
nis eorum beneficio: hoc quoq; quod in Græcis de
liquerũt, obuiabat. Rectè ergo dicitur, quòd con-
tra se angeli veniũt: quia subiectarũ sibi gentiũ vi-
cissim merita contradicũt. Nam sublimes spiritus
eisdẽ gẽtibus principantes nequaquam pro iniqua
agẽtib⁹ decertãt: sed eorũ facta iustè iudicãtes exa
minant: Cũque vniuscuiusque gentis vel culpa, vel
iustitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, eius-
dem gẽtis angelus præpositus vel obtinuisse in cer E
tamine, vel succubuisse perhibetur. Quorũ tamen
omniũ vna victoria est sui super se opificis volun-
tas summa. quam dum semper aspiciũt, quod obti-
nere non valent, nũquã volunt. Hæc omnia Greg.
Ex quibus patet, quod arma, quibus ad se inuicem
angeli beati præliantur: sunt merita, vel demerita
subditorum eis populorum. Ipsi tamẽ angeli sem-
per concorditer præcepta conditoris adimplent.
Et ad istum intellectum dicitur. 1. Regum. 14. Ap-
plicate vniuersos angelos populi, & scitote per quẽ
acciderit hoc peccatum hodie.

Benedicite domino, omnes virtutes eius: ministri eius, qui facitis voluntatem eius. 1752

Angelus dicitur virtus eius.

Hic specialiter ad laudem Dei excitat ordinem virtutum. Vbi notandum est, quòd secundũ doctores triplex est hierarchia angelorũ. s. superior, media, & inferior. Et quælibet istarũ cõtinet tres ordines angelorũ. Superior hierarchia tres ordines cõtinet, scilicet, Seraphin, Cherubin, & thronos. Media cõtinet tres ordines, scilicet, principatus, potestates, & dominationes. Inferior cõtinet tres, scilicet, virtutes, angelos, & archãgelos. Ex quibus om- *Ordines Angelorum.*
nibus insurgunt nouem angelorũ ordines. Et quia
in isto loco diffusius tractatur materia angelorum,
quàm in aliqua alia parte Psalterij, ideo quia mate-
ria est lata, & alta, aliquid de istis ordinibus dicã, sci
licet, qualiter distinguuntur, & quæ sint propria cu
iuslibet ordinis officia. Primus ergo ordo angeli- *Seraphin.*
cus dicitur, Seraphin. Secundum enim Greg. in ho
mi. de angelis, Seraphin dicitur multitudo cęlestiũ
spirituũ: qui ardentes, vel incẽdẽtes interpretatur:
eo quòd angelorũ istius ordinis proprium est præ
aliis in dei amore ardere: & años ad incendium di
uinæ dilectionis promouere. Istud officium ange-
licum figuratũ fuit in illo angelo qui Gedeoni ap
paruit, de quo habetur Iudi. 6. Angelus domini di-
xit Gedeoni, tolle carnes, & panes azymos: & po- C
ne supra petram: & ius desuper funde. Quod cùm
feciſſet, extendit angelus domini summitatem vir
gæ quã tenebat in manu, & tetigit carnes & azy-
mos panes: & ascẽdit ignis de petra: & carnes, azy-
mosque panes cõsumpsit. Gedeon quippe, qui cir-
cuiens in vtero interpretatur, verum pœnitentem
significat: qui circuit in vtero mentis suæ omnia
sua cogitando peccata. Panis autem, quo vita su- *Petra.*
stentatur, significat animam: sed carnes significant
corpus nostrũ quod est caro. Petra autẽ est Chri-
stus. 1. Cor. 10. Gedeõ ergo ad præceptũ angeli po-
nit carnes, & panes supra petram: quando vir pœ-
nitens se totum, scilicet, animam & corpus offert D
Christo in pœnitentiæ sacrificium: quia sacrificiũ *Psalm.*
Deo spiritus contribulatus. Et tunc angelus domi
ni virga, quam tenet in manu, scilicet, amore domi
ni tangit sacrificium, scilicet, feruorem inspirando
diuini amoris. Quo facto ignis charitatis pœniten-
tem totaliter accendit, & inflãmat. Et attẽde, quòd
secundum Greg. in prædicta homil. distinctæ con-
uersationes hominum singulis angelorum ordini-
bus applicantur: sic quòd quilibet homo iustus in
aliquo ordine angelico reponitur. Et sic secũdum
ipsum illi homines, qui Dei, & proximi dilectione
feruent, & ardent, in primo ordine angelorum, sci
licet, Seraphin collocantur, figurati in angelo qui
apparuit Mannæ. Iudi. 13. de quo ibi dicitur, quòd
cõm ascendisset flamma altaris in cœlum, angelus
in flamma pariter ascẽdit. Et sic de aliis ordinibus
procede. Sed de ordine virtutũ: (de quo loquitur *Virtutes ordo angelorum.*
præsens textus, dicens, *Benedicite domino, omnes virtu-*
tes eius.) sciendũ quòd, vt ait Gregorius vbi suprà,
ad ordinem virtutum spectat miranda exercere
opera. Vnde illi angelici spiritus virtutes vocan-
tur: per quos signa, & mirabilia frequentius fiunt.
Et sic istius ordinis officium est virtus faciendi
miracula: & illam virtutem hominibus perfe-
ctis concedere, vt reducti ad primum statum, in
quo Deus fecit hominem ad imaginem, & similitu-
dinem

dinem suam, demonstrentur. Istius ordinis fuerunt A
illi angeli, de quibus dicitur. Vidi signum in cœlo
Apoc. 15. magnum, & mirabile: angelos septem habentes
plagas septem, &c. Consimiliter istius ordinis fuit
ille angelus, qui miraculosè populum domini li-
berauit: qui occidit de castris Sennacherib vna no
cte centum octoginta quinque milia, vt habetur
4. Reg. 19. Ad istum ordinem secundum Grego. re
ducuntur illi homines, qui miracula in vita sua fa-
ciunt, & mirabilia signa demonstrant: sicut fuit Pe
trus, suscitando mortuos: Laurentius cæcos illu-
minando: & huiusmodi. Et istum ordinem fugiunt
homines pigri, & otiosi qui carnis pacem quæren-
tes grãdia operari recusant non aduertentes, quod
scribitur Esa. 33. Angeli pacis amarè flebunt, Et, si- B
quæras, quare hic Psalmista specialiter nominat
istum ordinem virtutum, alios ordines prætermit-
tendo, ad id dicitur, quòd huius ratio est: quia
iste ordo plus nobis innotescit, dum mira opera-
tur contra insolitum cursum naturæ: & plus nos
in admirationem ducit cęteris ordinibus. Ideo ip-
sius hic singularem mentionem fecit Psalmista.
Angelus vnus in diuersis ordinibus reponitur. Item notandum, quòd idem spiritus angelicus in
diuersis ordinibus potest poni: secundum diuersa
officia sibi cõmissa. Eidem enim spiritui angelico
potest cõmitti, vt faciat miracula: & vt reuelet etiã
aliqua temporalia: vt puta Michael, quem non du-
bitamus, sicut dignitate cæteros angelos præcellit,
sic etiam & cæteris in Dei amore feruentius ardet. C
Et sic ratione feruentis amoris erit in ordine Sera
phin: ratione miraculorũ erit in ordine virtutum:
ratione reuelationis summorum erit in ordine ar-
changelorum: & ratione reuelationis tẽporalium
erit in ordine angelorum. Et consimiliter dico de
hominibus, quòd vnus & idem homo ad diuersos
ordines angelorum potest assumi. Ista videtur in-
Gregor. in homil. de Angelis. tentio Greg. in homil. de angelis, sic dicentis. Sciẽ
dum quod plerumquẽ ipsi beatorum spirituum or
dines vicinorum sibi spirituum vocabula sortiun-
tur. Thronos enim, id est, sedes Dei specialẽ spiri-
tuum beatorum ordinem diximus. Et tamen per
Psalmistã dicitur. Qui sedes super Cherubin, appa
re, &c. Quia videlicet in ipsis distinctionibus ag- D
minũ dum Cherubin thronis iungitur: sedere etiã
super Cherubin dominus ex vicini agminis æqua-
litatè perhibetur. Sic quippè in illa summa ciuita-
te specialia quædam singulorum sunt: vt tamẽ sunt
communia omnium. Et quod in se quisque habet
ex parte, hoc in alio ordine totum possidet. Sed id-
circo vno eodemq; vocabulo cõmuniẽr non cen
sentur: vt ille ordo vocari vniuscuiusq; debet no-
mine, qui hanc plenius accepit in munere. Sera-
phin enim incendium dicimus: & tamen in amore
cõditoris omnes simul ardẽt. Sic cherubin in ple-
nitudinem scientiæ: & tamen quis ibi aliquid ne-
sciat vbi ipsum omnes simul fontem scientiæ do-
mini vident. Throni illa quoque agmina, quibus E
conditor præsidet, vocantur. Sed beatus quis esse
potest: nisi creator eius mẽ: i præsideat? Quod ergo
ex parte ab omnibus habetur: eis in priuato nomi-
ne data sũt, qui hoc in munere plenius acceperũt.
Ad propositum ergo ad istum ordinẽ virtutes ap-
pellat Psalmista congratulando: causa prædicta
Psalmista specialiter loquitur, dicens, *Benedicite do-*
mino, omnes virtutes eius. Et qua per mirãda opera,
vel miracula quæ ad istum ordinem spectat facere
(vt est dictum) quæ excedunt virtutem naturæ: no
bis apertè monstratur, quòd Deus non agit ex ne-
cessitate naturæ: sed sua, & mera libera voluntate.
Ideo subditur. *Ministri eius, qui facitis voluntatẽ eius:* *Hebr. 1. Angeri omnes dicũtur ministri Dei.*
quia omnes sunt administratorij spiritus: vt ait A-
postol⁹. Vnde per hoc, quod subditur. *Ministri eius,*
&c. notat omnes alios angelorum ordines. Vnde
ait glos. Per hoc ait, *Benedicite domino omnes virtutes*
eius, notatur ille singularis ordo angelorũ qui vir-
tutes dicitur. Deinde generaliter omnibus angelis
loquitur, dicẽs, *Benedicite domino ministri eius, qui fa-*
citis voluntatem eius.

Benedicite Domino, omnia opera eius in omni loco dominationis eius: benedic, anima mea, domino. 1753

Hic vltimò ad Dei laudem inducit generaliter
omnem creaturam. Vbi notandum, quòd propriè *Benedicite Deo omnis creatura.*
solum creatura rationalis Deũ benedicere potest:
quia ista sola capax est illius per amorem & cogni
tionem: Sed aliæ creaturæ ratione carentes: Deo
benedicunt metaphoricè, inquantum in eis relu-
cet diuina bonitas & in ipsarum proprietatibus &
operationibus: vel inquantum ordinem naturæ à
Deo sibi datum conseruant: quia sic videntur
Deo obedire, & ipsum suum dominum confiteri:
quòd est sic Deum laudare. Sicut enim suo modo
omnis creatura etiam inuisibilis Deo benedicit: vt
puta cœlum ordinatè motum suam continuando:
sol, & luna mundum illuminando: stellæ noctem,
& tempora distinguendo: ignis calefaciendo, aër
respirando: aqua humectando: terra fructus pro-
ducendo. Propter quod dicitur Dan. 3. Benedicite,
omnia opera domini, domino, &c. Similiter modo
ait. *Benedicite domino, omnia opera eius.* Et aduerte *Benedicendus est Deus vbique.*
quòd sicut nullum opus excipitur à benedicendo
domino: sic & nullus locus. Vnde subdit, *In omni lo-*
co dominationis eius, id est, in omni loco benedicite quę.
domino. Vnde glo. *In omni loco dominationis eius.* Ac
si dicat, Sic vbi Deus non dominatur: ibi nõ bene-
dicatur, Sed quia vbique est, & vbique dominatur:
ideo vbique benedicatur, nullus excusetur. Sicut
nulla creatura excipitur à laude diuina: sic & nul-
lus locus: consimiliter & nullum tempus. Psalm. 33.
Benedicam dominum in omni tempore: semper
laus eius in ore meo. Sed quia nulla virtus quan-
tumcũque bene inchoata, nisi perseueret, est Deo
accepta: ideo vnde iste Psalmus incœpit, ibi termi
natur. *Benedic, anima mea, domino.* Vnde hic ait glo.
Vnde cepit Psalmista: ibi finit. Benedictio à capite,
benedictio à fine. A benedictione profecti su-
mus: ad benedictionem redeamus: & in ea re-
gnemus. Et secundum Cassiodorum per hoc no-
tat eos, qui bonis principiis bonum finem adiun-
gunt. Et nota, quòd propriè benedicere Deo est
bene viuere. vide ver. 378. Itẽ nota, quod Deũ be-
nedicimus multipliciter. vers. 502.

PSALM. CIII.

BEnedic, anima mea, domino: do- 1754
mine Deus meus, magnificatus es
vehementer.

Iste psalmus secundum Hieronymum nullum
habet titulum: nec etiam in Hebræo titulus appo-
nitur. Propter quod assquorum fuit opinio, quòd
iste Psalmus non est Psalmus distinctus à præce-
dente. Sed ista opinio expressè conuincitur falsa:
quia secundum Hierony. & secundum omnes He-
bræos

Universidad de Deusto
Biblioteca

bræos psalterium continet centum quinquaginta psalmos. Sit autem iste psalmus non distinguendus à præcedenti: non esset talis psalmorum numerus. Magister autem in gloss. & alij doctores communiter talem titulum huic Psalmo præmittunt. *Psalmus Dauid*: qui titulus ex multotiens supra dictis patet. Notandum autem, quòd intentio Dauid in isto psalmo est eadem quæ fuit in præcedenti, scilicet, mouere nos ad Dei laudem. Sed aliter hic nos ad hoc inducit, quàm in præcedenti psalmo fecerit. Ibi enim omnes induxit ad Dei laudem ex beneficijs diei nobis collatis. Hic autem materiam laudis assumit ab omni creatura à Deo producta: vt puta à cœlo, & à terra, & ab ornatu eorum, ab angelis, & hominibus, & ipsorũ operibus. De quibus omnibus agit iste psalmus. Et notat Glo. quòd totus iste psalmus figuris rerum, mysteriisque est cõtextus. Quæ omnia in isto psalmo posita quãuis ad literam accipi possint: omnia tamen plena sunt mysterijs: vt, scilicet, ex visibilibus operibus Dei, quæ realiter iuxta literam hic ponuntur, inuisibilia Dei intelligantur: vt, scilicet, ex creaturis productis earum creator cognoscatur: & ex ipsarum magnitudine, & pulchritudine, Dei magnitudo, & pulchritudo intelligatur iuxta modum loquendi Apostoli, dicentis: Inuisibilia Dei à creatura mundi: per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas: ita vt inexcusabilis sit omnis homo. Et Sapien. 13. ait sapiens. A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Nec mirum, quoniam, sicut sapientia artificis in artificiato suo reluceat: sic Dei potentia, pulchritudo, & sapientia in suis creaturis relucet. Quibus visis, ad diuisionem Psalmi accedo. Diuiditur autem psalmus iste in partes tres: quia primò laudẽ Dei proponit, secundò ad hoc rationes adducit: ibi, *Confessionem*. tertio laudem Dei concludit: ibi, *Cantabo domino*. Quantum ad primum laudem Dei proponit, dicẽs, *Benedic anima mea domino*. Dupliciter em̃ Deus benedicitur, scilicet, corde, & ore. Sed benedictio oris sine benedictione cordis non proficit: sicut est benedictio hypocritarum: de quibus dicitur Psal. 77. Et dilexerũt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Et Esa. 29. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum lõgè est à me. Laus autem cordis sine laude oris proficere potest. Et ideo Psalmista principalius ad laudem interiorẽ cordis consurgit, dicẽs, *Benedic, anima mea Domino*. de hoc vide verſic. 1732. & 1733. Sequitur. *Domine Deus meus magnificatus es vehementer*. Hoc ideo dicit: vt ad ipsius laudem anima magis sollicitetur, quasi dicat, Tu Deus, tantum magnificatus es, quòd ad te laudandum non sufficit anima mea. Et propter hoc dicitur Eccl. 43. Glorificate dominum, quantumcumque poteritis: superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum exaltate eum, quantum potestis: maior est enim omni laude. Qualiter autem Deus sit immensus, & immutabilis, à nobis potest magnificari. vide versi. 272. & 503. 551. & 1160.

Deũ cognoscitur per creaturas.

Laudari non potest deus: quãtũ dignus est laude.

1755 Confessionem, & decorẽ induisti: amictus lumine sicut vestimento.

Hic adducit motiua laudis diuinæ, quæ sunt creaturæ ab ipso productæ. Ostendit ergo Deũ ex duobus laudandum. Primò ex partium mundi debita productione. Secundo ex rerum viuẽtium debita prouisione: ibi. *Qui emittis*. Quãtũ ad primum sciendum, quòd mundi, vel vniuersi partes principales sunt duæ. Prima cælum, quod est supra elementa: quod tenet à cœlo supremo, scilicet, empyreo vsque ad supremum elementum ignis exclusiuè. Secunda pars sunt elementa, quæ incipiunt à sphæra ignis inclusiuè vsque ad ipsam terram inclusiuè. Et sic prima pars habet partes duas: quia primò agit de parte cœlesti: secundò de parte elementari: ibi, Qui ponis nubem ascensum tuum. Prima pars habet partes duas: quia primò agit de cœlo empyreo: secundò agit de cœlo sidereo: ibi. *Extendens cælum*. Quantum ad primam partem sciendum quòd in cœlo empyreo habitãt angeli sancti, & animæ beatæ: quæ non cessant continuè Deum benedicẽdo laudare. Et illud cœlum vocatur empyreum ab igne: pyr enim idem est quòd ignis. Illud autem cœlum cõcordat cũ igne: nõ quidem in ardore sed in charitate, & splẽdore. Vnde illud cœlum per lumen figuratur. Laus verò continua angelorum per cõfessionem demonstratur. De istis ergo duobus, scilicet, de cœlo empyreo, & de confessione angelorum dicit, *Confessionẽ, & decorem induisti*: quia ibi angeli mundi, & decori semper Deum laudando cõtinentur. *Amictus lumine sicut vestimento*: hic per lumen intelligit cœlum empyreum, quod est splendidum, & luminosum. Istis enim duobus dicitur indutus: scilicet, claritate cœli, empyrei: & confessione, & decore laudis angelorum. Quia sicut vestimentum facit ad ornamentum corporis induti: sic illa duo faciunt ad ornamentum Dei: quia in illis maximè diuina maiestas & gloria in illis principalius laudatur. Ad istum intellectum istum versum inducit Gregor. super illo verbo Iob. 40. Circũda tibi decorem: & speciosis induere vestibus, &c. dicens, Deus enim sibi decorem circundat: quia de ipso scriptum est, Dominus regnauit, decorem indutus est. Ipse speciosis induitur vestibus: quia sanctorum angelorum choros quos condidit in vsum sui decoris assumpsit: & vestitur quandam vestem gloriosam sibi ecclesiam exhibet non habentem maculam aut rugam. Vnde ei per prophetam: alias Psalmistam dicitur, Confessionem, & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Hic quippe confessionem induit: illic decorem, quia quos hic per pœnitentiam confitentes fecerit: illic fulgẽtes per decorem iustitiæ ostendet. Lumine ergo sicut vestimento induitur Deus: quia sanctis omnibus, quibus dictum est: vos estis lux mundi, id est, illa ætherna gloria vestientur. Vnde per euangelium dicitur, quòd transfiguratus in monte domino, vestimenta eius facta sunt candida sicut nix. In qua transfiguratione quid aliud, quàm resurrectionis vltimæ gloria nunciatur? In monte enim vestimenta eius facta sicut nix, quia in superne charitatis culmine sancti omnes ei luce iustitiæ fulgentes adhærebunt. Misticè autem per hoc vult intelligere, quòd confessione sacramentali Deus induitur decore, luminoso: quia confessio suos facit decoros, & luminosos. Quod ostẽdit Iustus super illud Psal. 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, &c. vide versi. 1647. Vel hic per vestimentum intelligit Christi incarnationẽ: quia carnem verbum assumpsit, qua vt vestimento operiretur. Vnde hic ait Glos. Incarnationem Christi significat cum ait, *Induisti confessionem & decorem*, id est, carnem assumpsisti: per quam confessio laudis & decus

Mistice.

Psalm. 92.

Greg. lib. 32. moral.

Psal. 92.

Cœlos: id est, apostolos extendit Deus sicut pellẽ.

Greg. 9. moral. c. 4.

& decus supernæ maiestatis innotuit. Et per hoc A es amictus lumine sicut vestimẽto: quia per eandẽ incarnationem homines eum sunt confessi: quia lumẽ cognitio est. Vel per hoc vult ostẽdere, quòd ad hoc, quòd cõfessio decoret animam: debet esse luminosa angelis, & excusationibus carens: & vt omnes circunstantias peccati producat ad lucem.

1756. Extendens cœlum sicut pellem: qui tegis aquis superiora eius.

Hic agit de cœlo Sydereo, quòd continet sphæram stellarum fixarum, & orbem septem planetarum. De quo cœlo ad literam dicit, *Extendẽs cœlum sicut pellem*. Ad literã enim cœlum stellatum videtur extendi super Hemisphærium nostrum ad modum cuiusdam tentorij. Suprà autem cœlum sydereum est cœlum crystallinum, quod dicitur aqueũ: quia conuenit cum aqua in diaphanitate, & transparentia. Et istę sunt illæ aquæ, quæ sunt super cœlum sydereum, scilicet, cœlum aqueum in modum crystalli. De quo cœlo aquæ dicitur Gen. 1. Et diuisit aquas, quæ erant sub firmamento ab iis, quæ erant supra firmamentũ. Vnde quòd istum cœlum aqueum operiat cœlum stellatum, subdit. *Qui tegis aquis superiora eius*. Hoc enim ad magnam Dei laudẽ pertinet, quod aquas, quæ sunt naturaliter graues, super cœlos leues collocauit: quòd nulla virtus creata facere posset. Vnde literaliter hunc passum exponit glo. dicens, Ad literam enim cœlum quasi tentoriũ extendit Deus. Facit enim amplum firmamẽtum, vt tegat orbem terrarum. Et hoc facit sicut pellem, id est: non labore aliquo: vt tu homo tuũ extendis tectum. Sed tam facilè facit Deus: vt pellem quis extendit: Deus verò facilè illud extendit sicut pellem. Mysticè autem, quia dictum est in præcedenti versiculo, quòd Deus induit sanctos, & ecclesiam, hic ostẽdit modum, quo sibi per fidem vniuit ecclesiam, dicens, *Quia extendit cœlum sicut pellem*. Vbi notandum, quòd cœli nomine ipsi sancti prędicatores & apostoli intelliguntur. vt patet ver. 253. & 815. 1502. 1660. Istos ergo cœlos dominus extendit: quando prædicatores suos apostolos à Iudæis expulsos per totum orbem dilatauit. Qui Christi fidem gentibus prædicantes, Christo congregauerunt ecclesiam: cuius confessione, & decore luminoso induitur. Istam extẽsionem cœlorum ostendit Greg. super illo verbo Iob 9. Qui extendit cœlos solus, dicens, Quid namque cœlorum nomine, &c. vide versi. 1660. Sed nota quomodo illos extendit: quia sicut pellem, Pellis enim animalium extẽditur post mortem ipsorum, vt ad vsum nostrum sit apta: sic & Deus pellem suorum apostolorum per ipsorum mortem extendit: quia omnes martyrio coronati, Christi ecclesiam fabricauerunt. Sed quia hodie prędicatores nõ circumerunt mundum prædicando infidelibus, timentes ne pelles suæ per martyria extendantur: ideo conqueritur dominus de ipsis Hiere. 10. dicẽs, Non est qui extendat tentorium meum, & pelles meas. Sed Apostoli vt Christi fidem dilatarẽt, morti se libenter tradebant: quia gratia spiritussancti protecti mortẽ non formidabãt. Et hoc est, quod subditur. *Qui tegis aquis superiora eius*. Per aquas enim accipe spiritus sancti gratiam. Ioan. 7. Qui crediderit in me, &c. Sed per superiora apostolorum intellige eorum animas, quas corporibus præponebant.

Cœli sidereũ dicitur tentorium. Glossa.

1757. Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas vẽtorum.

Hic consequenter agit de creatis, quæ continẽtur infra sphæram lunæ, quę sunt quatuor elementa. Et diuiditur in quatuor partes. quia primò agit de elemento aëris, secundò ignis. ibi, *Qui facis*. tertiò terræ: ibi, *Qui fundasti*. quartò aquæ: ibi. *Abyssus sicut*. Quantum ad primum sciendum, quòd hic vult ostẽdere Psalmista Dei potestatem supra elementum aëris: quia ipse potestate sua ad libitum agitat aërem: & per vẽtum nubes ducit per aërem secundum beneplacitum voluntatis suæ. Per hoc volens inferre, quòd tales impressiones, quæ fiunt in aëre, & consimiles fiunt ex diuina dispositione.

B Vnde ait. *Qui ponis nubes ascensum tuum*. In Hebræo habetur, curram suum: quia nubes videntur discurrere per aërem ad modũ curruum: quod fit Dei virtute. Et quia nubes per aërem velociter agitantur, & discurrũt à ventis impulsæ: ideo ait. *Qui ambulas super pennas ventorum*. Dicuntur enim vẽti habere pennas metaphoricè propter velocitatẽ cursus. Et per hoc voluit ostendere Psalmista Christi ascensionem in nubibus. Nam vt habetur Act. 1. Videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Et non solùm ipse Christus vt caput ascendit in nubibus, sed etiam membra eius ascendent in nubibus: dicẽte Apostolo. 1. Thes. 4. Nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, &c. Quòd ideo dicit, quia tempore iudicij nubes susciepient fideles, qui tunc erunt: & angelorum ministerio ducentur in nubibus obuiam Christo: vt ibidem ait Glo. Tam ergo de Christo capite quàm de membris eius dicit, *Qui ponis nubem ascẽsum tuũ*. Et quia Christus ascẽsus fuit in ictu oculi: & sic etiã erit ascensus sanctorum: ideo ait, *Qui ambulas super pennas ventorum*. Vel mysticè aliter. Vbi nota, quòd per nubes sancti Apostoli, & prædicatores significantur: vt ostẽdit Greg. Vide versiculo 926. & 556. Cœlum autem, ad quod iusti ascendere cupiũt, est sacra scriptura, cœlum dicta à cœlo as: quia in ipsa mysteria diuina celantur. Ponit ergo Deus nubes

D ascensum suum: quia per prædicatores hominum corda ad intellectum sacræ scripturę fecit ascẽdere. Qui ascensus fuit super pennas ventorum: quia Apostoli fidem Christi prædicantes: ipsa sacra scriptura in paruo tempore totum mundum repleuerunt. Et istum intellectum ponit hic Glo. dicens. Spiritualiter cœlũ scripturæ per prædicatores ascenditur, quando per eos non intelligentibus exponitur, extensa est scriptura, nec nubes desunt, quę in eam ducunt. Sequitur: *Qui ambulas super pennas ventorum*. Per hoc enim mysticè vult ostendere Psalmista, quòd Christus virtutes omniũ aliarum animarum excedit. Mysticè enim animæ sunt vẽti: quia ipsarum virtute corpora agitantur. vnde &

E anima hominis ventus, siue spiratio dicitur Gen. 1. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Pennæ autem vẽtorum, id est, animarum sunt virtutes duę, scilicet, duo charitatis præcepta. Ambulat ergo Christus super pennas ventorum: quia charitatem omnium animarum superat charitas Christi, & excedit. Ad istum sensum istum versum exponit Greg. exponens illud Iob 28. Qui fecit ventis põdus dicens, Velocitate enim ac subtilitate ventorum in sacra scriptura solet animæ designari: sicut per Psalmistam de Christo dicitur, Qui ambulat super pennas ventorum, id est, qui transgreditur virtutes

Ascensio Christi.

Nubes ascensio Christi.

Ascendẽt sancti in nube.

Ventus dicitur anima.

Pœne tẽtorij præceptacharitatis.

Charitas Christi omnẽ animam superat.

Greg. 19. mor. c. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtutes omnium animarum. Fecit ergo Deus vē- A tis pondus: quia dum ſuperna ſapientia implet animas, eas maturitate ſolida graues reddit: non illa

Pſalm. 4. Vtquid diligitis vanitatem & quæritis mendacium.

grauitate, qua dicitur, Filij hominū, vſquequo graui corde. Aliud namque eſt grauem eſſe per conſilium, aliud per peccatum: aliud eſt grauem eſſe per conſtantiam, aliud per culpam. Iſta enim grauitas pondus habet oneris: illa virtutis. Pondus ergo recipiunt animæ: vt ab intentione Dei non tam leui motu deſiliant: ſed in ea fixæ conſtantiæ grauitate cōſiſtāt, &c. Hoc etiā ſentētialiter ponit hic Gloſ.

Gloſſa Aſcensus Chriſtus multa.

Et quia hic agitur de Chriſti aſcenſione, cùm ei dicitur. *Qui ponis nubē aſcenſum tuum*, potes notare quòd Chriſtus propter multa aſcendit, ſcilicet, mētem, nauem, crucem, nubem, ſiue cœlum.

1758 Qui facis ægelos tuos ſpiritus: & miniſtros tuos ignem vrentem. B

Hic agit de elemento ignis, quod Deus ad libitum aſſumit ad ſuum famulatum. Vbi notandum eſt, quòd angelus eſt nomen officij, non naturæ: & ſpiritus eſt nomen naturæ, & non officij. Vnde angelus idem eſt, quòd nuncius: vnde ſubſtantiæ ſeparatæ intellectuales ſemper ſunt ſpiritus: ſed non ſemper angeli: vt Michael ſemper eſt ſpiritus: ſed non eſt angelus, niſi quando à Deo ad aliquod myſterium mittitur. Vnde eo quòd eſt, ſpiritus eſt: ex eo autem quòd agit, angelus eſt. Illos igitur beatos ſpiritus ad libitum Deus facit angelos: cùm ipſos C ad aliqua officia mittit. Hoc apertè ponit Gregorius in homilia de angelis, dicens, Angelorum vocabulum nomen eſt officij nō naturæ. Nam ſancti illi cœleſtis patriæ ſpiritus, ſemper quidem ſpiritus ſunt: ſed ſemper angeli vocari nequaquā poſſunt. Tunc enim ſolum ſunt angeli: cùm per eos aliqua nunciantur. Græca enim lingua angeli nuncij dicuntur: archāgeli verò ſummi nuncij. Eſt ergo ſenſus. *Qui facis ſpiritus beatos angelos tuos*, ſcilicet, ad libitum tuum. Nō quòd faciat angelos eſſe ſpiritus, ſed facit quòd ſpiritus efficiuntur angeli, id eſt, nūcij, quia eos ad libitum mittit. *Et miniſtros tuos ignem vrentem.* Ex hoc vult oſtendere, quòd Deus in poteſtate ſua nō ſolùm habet ſpiritus minores, & inferiorem ordinem: ſed etiam ſuperiores: & ipſos ſuperiores quando vult angelos ſeruos, id eſt, nuncios facit. Nam primus, & ſupremus ordo ſpirituū beatorum eſt Seraphin. vt dictum eſt ver. 1752. Ille autem ordo per ignem vrentem ſignificatur: quia Seraphin interpretatur incendium. Et tamen ſpiritus illius ordinis facit quandoque angelos. Vnde Eſa. 6. dicitur, Volauit ad me vnus de Seraphim:

Spiritus ſub nomine eſſentiæ ſunt angeli, id eſt, nuncij.

Angelus in ſpecie ignis multoties apparuerunt.

qui ſunt ſuperior ordo. Et hoc eſt, cp hic ait, *Et miniſtros tuos ignem vrentem*, id eſt, ipſos Seraphin, qui dicuntur ignis vrens ad libitū tuum facis miniſtros tuos, & nuncios. Vel ideo hoc dicit, *Et miniſtros tuos ignem vrentem*: ad oſtendendū, quòd Deus elemento ignis vtitur ad votum: quia ſpiritus beatos, & nuncios ſuos aliquādo mittit in forma ignis, quia frequenter legitur angelos in elemēto ignis apparuiſſe: vt Moyſi in rubo ardenti. Exo. 3. Qui angelus tamen ibi vocatur Deus: quia Dei perſonam repreſentabat. Item 4. Regum 2. in tranſlatione Heliæ, quę facta eſt miniſterio angelico, apparuit currus igneus, & equi ignei: qui nihil aliud erant quàm beati angeli. Item 4 Reg. 6. Apparuit mons plenus equorum, & curuum igneorum in circuitu Heliſæi: quia vt ait Hieronymus, tunc ad defenſionem Heliſæi deſcēderunt ſancti angeli. Per hoc autem vult Pſalmiſta intelligere, quòd Deus prędicatores ſuos, qui angeli in ſcriptura dicūtur, facit ſpiritus, id eſt ſpirituales: quos igne charitatis inflammat. Vnde iſtum textum ad iſtum propoſitum exponit Greg. lib. 11. morum ca. 3. dicens, Scriptum eſt, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Angeli quippè, id eſt, nunc ij in ſacro eloquio nonnunquam prædicatores vocantur: ſicut per prophetam dicitur, Labia ſacerdotis cuſtodiūt ſcientiam: & legem requirunt de ore eius, quia angelus dei eſt. Omnipotens ergo Deus angelos ſuos ſpiritus facit: quia prædicatores ſuos ſpirituales efficit, & ardentes ſpiritu: qui alios igne charitatis incendunt & conſumunt ſcoriam vitiorum.

Prædicatores ſunt ſpirituales & ſancti.

Malach. 2.

1759 Qui fundaſti terrā ſuper ſtabilitatē ſuā: nō inclinabit in ſeculū ſeculi.

Hic conſequenter agit de elemento terræ. Vbi notandum, quòd fundamentum rei fundatæ dicitur pars eius inferior. Pars autē infer or rei eſt illa, ad quam naturaliter grauitas rei deſcendit. Et per conſequens cùm omnia grauia, & omnes partes terræ naturaliter deſcēdunt ad centrum terræ: & de facto deſcenderent, niſi obſtaculum alterius rei impediret: ſequitur quòd fundamentum terræ eſt ipſum centrum terræ. Vnde ſicut in vno circulo omnes lineę protractè à circunferentia ad centrū: experimentaliter quantò amplius appropinquant ad centrum circuli, & minus diſtant à centro: tāto plus à ſe inuicem elongantur. Sic conformiter eſt de omnibus grauibus: quia omnia grauia directè centrum terræ appetunt naturaliter: & ſi ibi pertingere poſſent, in eo naturaliter quieſcerēt. Quia ergo ſupra centrum terræ fundata eſt terra: quod centrum de ſe naturaliter eſt immobile: quia in eo eſt ratio omnis grauitatis: & à quacunque parte moueretur, aſcenderet: quod eſt contra naturam grauitatis: ſequitur, quòd ipſa terra ſit ſtabilis, & moueri nō poſſit, ſcilicet, ſecundum ſe totam extra ſphęram ſuam: licet bene moueatur ſecundum partes naturaliter: & hoc tamen infra ſphęrā ſuam. Et hoc eſt quod ait, *Qui fundaſti terrā ſuper ſtabilitatem ſuam*, id eſt, ſupra centrum eius quod eſt immobile. Et ideo nō inclinabitur, id eſt, nō exibit ſphęram ſuam in ſeculum ſeculi. Et ſi dicas, quòd ſcribitur Luc. 21. Cœlū, & terra tranſibunt, dico, quòd non quo ad ſubſtantiam: ſed ſolùm quo ad formā: vt dictū eſt ſuperi⁹ ver. 1729. Myſticè autē per hoc Pſalmiſta vult oſtendere eccleſiæ ſtabilitatem: quę licet varijs perſecutionum impulſibus turbetur: inconcuſſa tamen & ſtabilis ſemper durabit. De qua dicit, *Qui fundaſti terram*, &c. Terrę nāque nomine ipſa eccleſia intelligitur: vt dictū eſt ver. 334. Fundamentum autem eccleſiæ eſt Chriſtus. De quo dicit: Qui fundaſti terram ſuperſtabilitatem ſuam, id eſt, Chriſtum qui ſic ſtabilis eſt, quòd nunquam peccare potuit, vel errare: vt oſtendit Magiſter lib. 3. diſt. 12. Dicat ergo de eccleſia, *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, &c. Quia eccleſia ſuper Chriſtū fundata per martyres fuit roborata: & per ſanctos doctores illuminata: vt ſic fulta à veritate inclinari non poſſit. Quod pulchrè deducit Greg. ſuper illo verbo Iob 9. Qui fecit Arcturum, & Orionem, & hyadas, &c. dicens, Quid namque Arcturi nomine qui in cœli axe conſtitutus ſeptem ſtellarum radiis fulget: niſi eccleſia vniuerſa is exprimitur: quæ in Ioannis Apocalypſi per ſeptem eccleſias, ſeptémque candelabra figuratur? Quæ

Terra ſtabilis & immobilis.

Eccleſia fundata ſuper petram.

Greg. Arcturus eccleſia. Apoc.

Quæ dū dona in ſe ſeptiformis gratiæ ſpiritus con- A tinet: claritate ſummæ virtutis irradians: quaſi ab axe veritatis lucet. Pēſandum quoque eſt, quòd Arcturus ſemper verſatur, & nunquam mergitur: quia ſancta eccleſia perſecutiones iniquorum ſine ceſſatione tolerat: ſed tamen vſque ad mundi terminum ſine defectu perdurat. Sæpe namque reprobi eam vſque ad internetionē perſecuti ſunt: quaſi hanc ſe funditus extinxiſſe crediderint. Sed eo multiplicius ad ſtatum ſuæ rectitudinis rediit: quo inter manus perſecutorum moriendo laborauit. Arcturus ergo, dum verſatur, erigitur: quia tunc eccleſia valentius in veritate reficitur: cùm ardentius pro veritate fatigatur. Et ſtatim ſubdit quomodo per martyres roboratur, dicens. Vnde aptè quoque B poſt Arcturum Oriones ſubdit. Oriones quippe in ipſo pondere temporis hyemalis oriuntur: ſuo quoque ortu tempeſtates excitant: maria terrāſque perturbant. Quid ergo per Oriones, niſi martyres de-

Orationes ſignificāt martyres.

ſignantur? Qui dum ſancta eccleſia ad ſtatum prædicationis erigitur: pondus perſequentium, moleſtiāſque paſſurit: ad cœli faciem quaſi in hyeme venerunt. His etenim natis mare, terrāque turbata eſt: quia dum gentilitas mores ſuos deſtrui apparente illorum fortitudine doluit: in eorum nece non ſolum iracundos ac turbidos, ſed etiam placidos erexit. Oriones ergo cœlum edidit: cùm ſancta eccleſia martyres miſit: qui dum loqui recta rudibus auſi ſunt: omne pondus ex frigoris aduerſitate pertulerunt. Et ſtatim ſubdit quomodo per doctores illuminatur, dicens, Bene autem poſt Oriones hyadas ſubdit: quæ iuueneſcente verno vel vere, ad cœli faciem prodeunt: & cùm ſol iam caloris ſui vires exerit oſtenduntur. Illius quippè ſigni initiis inhærent, quod ſapientes ſeculi taurum vocant, ex quo augeri ſol incipit: atque ad extendenda diei ſpacia feruentior exurgit. Quid itaque poſt Oriones hya-

Hyadæ ſignificant doctores.

dum nomine, niſi doctores ſanctæ eccleſiæ deſignantur? qui ſubductis martyribus: eo iam tempore ad mundi notitiam venerant: quo fides clarius elucet: & repreſſa infidelitatis hyeme, altius per corda fidelium ſol veritatis calet: qui remota tempeſtate perſecutionis, expletis noctibus longis infidelitatis, tunc ſanctæ eccleſiæ exorti ſunt: cùm ei iam poſt vernum credulitatis lucidior annus aperitur. Et infra prædicta recolligendo ait, Vir igitur ſanctus redemptionis noſtræ ordinem contemplatus admirans exclamet, dicens, Qui extendit cœlos ſolus, & facit Arcturum, Oriones & Hyadas. Extenſis enim cœlis, dominus formauit Arcturum: quia in honorem deductis apoſtolis in cœleſti conuerſatione formauit eccleſiam. Formatóque Arcturo fecit Oriones: quia roborata fide vniuerſalis eccleſiæ: contra procellas mundi edidit martyres. Editíſque Orionibus protulit hyadas: quia conualeſcentibus contra aduerſa martyribus ad infundendam E ariditatem humanorum cordium doctrinam contulit magiſtrorum, &c. Ex quibus omnibus pater, qualiter eccleſia ſtabiliter eſt fundata, quod aliis hic verbis notans Pſal. dicit, Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, &c.

Eccleſia qualiter fundata fuit.

1760 Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius: ſuper montes ſtabunt aquæ.

Hic incipit agere de elemento aquæ. Circa quod quatuor agit: quia oſtendit primò aquarum quantitatem, ſecundò earum qualitatem: ibi. *Ab increpatione*: tertiò earum æqualitatem: ibi. *Aſ-*

Aqua terra circumdat.

Quantum ad primum ſciendum, quòd elementum aquæ quàm ſit grande maximè apparet in mari Oceano, quod abyſſus dicitur propter ipſius nimiam profunditatem. Hoc autem mare circundat terram ab omni latere, excepta vna parte: quæ diſcooperta ſeruatur à Deo propter habitationem hominum, & aliorum animalium, quæ in aqua viuere non poſſunt. Exiſtimandum enim eſt de mundo ad modum vnius oui: quod in medio habet vitellum rubeum: & iſtud vndique circundatur albugine: albugo autem pellicula: ſed pellicula cortice, ſic eſt de mundo. Elementum enim terræ conſiſtit: cuius centrum quaſi æqualiter diſtat ab omni parte ſuperficiei terræ. Quòd dico quaſi: quia ſuperficies terræ non eſt ex toto plana: quia habet montes, & valles. Sed talis inæqualitas modicum quid eſt reſpectu tanti corporis, vt eſt elementum terræ. Aqua autem imaginetur albugo oui quā vndique circundat vitellum rubeum: quia elementum aquę ſiue ipſum mare Oceanum vndiq; terram circundat: & naturaliter tantum eſſet ſuper vnam partem terræ ſicut ſupra aliam: quia cùm ſit corpus graue, naturaliter appetit centrum: & cùm ſit corpus fluxibile, partes ſuperiores aquæ circun-

Altitudo vt attendatur penes inſtans ſibi à centro.

circa æqualiter diſtarent à centro terræ. Sed Deus ſua poteſtate ligat iſtas aquas maris, ne totam terram cooperiant (vt dictum eſt) propter habitationem hominum. De iſto ergo mari Oceano ſub nomine abyſſus dicit, quòd abyſſus eſt amictus eius, ſcilicet, terræ: & hoc ſicut veſtimentum: quia ex omni parte operit terram, vt dictum eſt. Corpus enim aquæ eſt totum ſphęricum circa centrū terræ, vt dictum eſt, & ſic eſt veſtimentum terræ, quia ipſam vndique operit. Et vide aliud mirabile, quod Deus facit circa iſtud elementum, quia ſuper montes ſtabunt aquę. Quod ſic intelligit Rabbi Salomo. cp aquę maris Oceani ſunt altiores omnibus mōtibus terræ. Quod vtique verum eſt, quo ad ſupremā ipſarum partem: quia vbi terram circundant, non impeditæ à ſua fluxibilitate naturali, terram cooperirent: & earū ſuperior ſuperficies magis diſtat à centro terræ, quam aliqua pars terræ. Poteſt etiā & aliter intelligi de aquis, quæ per calorem ſolis eleuantur ſurſum, & in nubibus ligantur: vt inde fluentes terram irrigent, quæ aquæ in nubibus ligatæ ſine dubio altiores ſunt, & magis diſtantes à centro terræ quàm montium ſummitates. Et ſic intelligit hic Pſalmiſta, dicens, *Super montes ſtabunt aquæ*, ſcilicet, in nubibus ligatæ, quia Iob 26. Qui ligat aquas in nubibus, &c. Per hoc autem vult oſtendere Pſalmiſta myſticè, quòd abyſſus, ſcilicet, diuinorum iudiciorum nobis occultorum, terram eccleſiæ circundat. Quæ diuina iudicia ſunt vt abyſſus tantæ profunditatis, quod illa non ſolum ſuper alios, ſed etiam ſupra ſeipſum nullus mortalium cognoſcere poteſt: quòd notabat Pſalmiſta Pſalm. 35. dicens. Iudicia tua abyſſus multa. Quæ domini iudicia terram eccleſiæ circundantia, ſub nomine abyſſus nobis incerta oſtendit Grego. lib. 26. moralium cap. 9. dicens, Quis hominum iudicia diuina diſcutere poteſt? Multos enim videmus quotidie, qui iuſtitiæ luce reſplendent, & tamen ad finem ſuum nequitiæ obſcuritate tenebrantur. Et multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, & inde iuxta vitæ ſuæ terminum repente reddi luci iuſtitiæ liberos. Multos etiam nouimus ſemel inuentam viam iuſtitiæ il-

Abyſſus dicuntur iudicia Dei.

Qui bene vixerunt male moritur & econtrario.

Universidad de Deusto
Biblioteca

libatè vsque ad obitum tenuisse. Et plerosque conspeximus vsque ad exitum cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse. Quis verò inter ista iudiciorum nubila mentis suæ radium mittat, vt aliqua consideratione discernat: vel quis perduret in malo: vel quis aliquo perseueret in bono: vel quis ab infimis conuertatur ad summum: vel quis à summis reuertatur ad infima? Latent hæc sensus hominum: nec quicquam de cuiuslibet fine cognoscitur: quia diuinorum iudiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque, quòd illa Deo aduersa gentilitas iustitiæ luce perfusa est: & videmus dudum dilecta Iudæa, quòd perfidiæ nocte est cæcata. Scimus etiam, quòd latro de patibulo transiuit ad regnum: Iudas autem de apostolatus gloria est lapsus in tartarum. Rursumque quia aliquando sortes, quæ cœperint, non mutantur: & latronem alium nouimus peruenisse ad supplicium, & apostolos percepisse propositum, quod desiderauerunt regnum. Video Apostolum de illa persecutionis sæuitia ad gratiam apostolatus vocatum: & certè iam de illo dominica voce dictum: Vas electionis est mihi iste. Et tamen adhuc inter iudicia Dei occulta formidat reprobari, dicés, Castigo corpus meum: & in seruitutem redigo: ne forte cùm aliis prædicauero, ipse reprobus efficiar. Væ ergo miseris nobis: qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognouimus: & iam in ocio quasi de securitate torpemus. Debet profectò non solum in spe esse securitas: sed etiam terror in conuersatione: vt & illa certantes foueat: & ista torpentes pungat. Et hæc omnia notãs Psalmista, dicit quòd abyssus: scilicet, diuinorum iudiciorum, terram ecclesiæ vndequaque vt vestimẽtum operit, dicens, *Abyssus sicut vestimentum amictus eius. Super montes stabunt aquæ.* Per montes intellige beatos angelos: vt patet vers. 1166. & 1552. Et isti non circundantur abysso tali: quia operti sunt sapientia Dei, quæ per aquam significatur: vt patet versiculo 212. & 216. & 257. Et sic clarè circa se diuina iudicia cognoscunt. Vel iste versus potest intelligi de abysso persecutionum, qua circundata fuit ecclesia.

Actuũ.6.

1.Cor.9.

1761 Ab increpatione tua fugient à voce tonitrui tui formidabunt.

Hîc ostendit aquarum qualitatem: quæ, scilicet multotiens hominibus timorem immittunt: quia pericula aquarum multum terrent homines. Et hoc maximè patuit in diluuio: cuius inundatione totum genus humanum, octo personis exceptis fugit, id est, de terra periit, vt patet Gene. 7. Patet etiam quotidie: quia virtute aquarum congregatarum in nubibus generantur fulgura, sonitus, & tonitrua terribilia, quæ terrent homines: & quasi naturaliter se quasi abscondendo fugiunt: vt experientia docet, quæ omnia Dei potestate causãtur. Et hoc est quod ait, *Ab increpatione tua fugient*, quia scilicet, homines taliter his impressionibus territi, fugiunt de campis ad loca magis secura, vt habetur de grandine, quam Deus misit in Ægyptum. Exod. 9. Dedit dominus tonitrua, & grandinem ac discurrentia fulgura super terram, &c. Istæ autem tales impressiones non fuissent in nubibus, si homo non peccasset, & ideo sunt quasi quædam Dei increpationes propter peccata. Dicat ergo, *Ab increpatione tua fugient*, &c. Per hoc autem mystice Psalmista vult ostendere, quòd constanti prædicatione apostolorum, & miraculorum operatione Christus fugauit ecclesiæ suæ persecutores: ipsos, scilicet conuertendo ad fidem. Et hoc satis deducit Greg. 29. moral. cap. 16. super illo verbo Iob 38. Quis dedit vehemẽtissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui, dicens, Quid enim per tonitruum, nisi prædicatio superni terroris accipitur? Cuius terrorem dum humana corda percipiunt, quatiuntur. Dominus ergo se viam sonantis tonitrui dare asserit: qui & verba prædicationis tribuit: & per terrorem corda compungit, &c.

Tonitrua dicitur prædicatio.

1762 Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis.

Hîc ostendit aquarum æqualitatem: ponendo differentiam inter terram, & aquas. Quoniam terra est corpus solidum: idcirco vna pars super aliam posita in loco superiori manet: si fundamentum habet solidum. Et similiter valles inferius remanẽt bassæ: quia latera habent solida. Sed non sic de aqua: quia cùm sit corpus fluxibile, ex ea montem facere non potes: quia statim pars superior fluet inferius. Similiter nec in aqua vallem bassam poteris facere: quia aqua non facit ripas solidas: quia statim fluunt, sicut patet per exemplum: si foueam facit in terra, remanet concauitas propter latera terræ solida, si foueam facis in aqua: non remanet concauitas: quia latera fluida ipsam statim replent. Huius autem differentiæ inter terram, & aquã Psalmista solum ponit vnam partem, scilicet, quæ est ex parte terræ: vt aliam partem, quæ est ex parte aquæ ex prima concipiamus. Et hoc est, quod de terra dicit, *Ascendũt montes, & descendunt campi.* quod totum est potestate diuina. Vnde subdit, *In locum, quem fundasti eis.* Per hoc vult Psalmista ostendere, quòd quando Deus permisit, superbi persecutores ecclesiæ qui per montes figurantur, (vt dictum est vers. 203. & 1659.) ascenderunt supra ecclesiam, ipsam persequendo: sed quando Deo placuit, ipsos humiliauit, & ecclesiæ suæ subiecit. Nõne ad modum montis ascendit contra ecclesiam superbia Pauli: qui Christum in suis membris persequebatur? Nõne statim, quando voluit, ipsum descendere ad planiciem humilitatis fecit? Quando, scilicet, circumfulsit eum lux de cœlo: & cadens in terram, &c. Sic de Imperatoribus Romanis: qui ad modum montium se contra ecclesiam eleuabant: quos tamen ad campum humilitatis descendere fecit: ipsos ecclesiæ subiiciendo, quod totum potestate diuina factũ est. Et hoc est, quod dicit, *Ascendant montes*, scilicet, superbi tyranni contra ecclesiam: sed ad libitum descendunt campi, id est, efficiuntur plani ad modum camporum, & humiles. *In locum, quem fundasti eis*, id est, secundum gradum humilitatis, quem eis disposuisti. Vel per campos intellige statum pœnitentiæ: ad quem multotiens superbos elatos Deus sua inspiratione descendere facit: dum eis sua peccata proponit. De quo campo dicitur Ezech. 37. Duxit me in medio campi, qui erat plenus ossibus, erat autem multa valde super faciem campi. Et sequitur, quomodo flante spiritu ossa illa ad vitam sunt reducta. Sic conformiter & in pœnitentiæ campo anima, quę est ad modum ossis arida, & dura, flante spiritu sancto, ad gratiam vitę reducitur, &c.

Superbi Deo humiliati, & ascendentes dicũtur descendere facti.

Actuũ.9.

1763 Terminum posuisti, quẽ non trãsgredientur:

gredientur: neque conuertentur operire terram.

Hic notat aquarum stabilitatem. Quamuis enim aqua de sua natura nullam habeat stabilitatem, sed semper fluat ad bassum: Deus tamen ad libitum ei ponit terminum, ne fluat: sicut fecit in transitu maris filiorum Israël, vt habetur Exod. 14. Erat enim aqua quasi murus à dextris eorum, & sinistris. Et sicut fecit in transitu Iordanis tempore Iosue: vbi aquæ, quæ desuper erant, in vna mole steterunt. Et sic etiam facit hodie aquis maris Oceani: quæ multo altiores sunt quam sit terra: quia magis à centro terræ distant, quàm aliqua pars terræ: vt dictum est vers. 1760. Et tamen dominus posuit eis terminum, ne cooperiant terram: vt homines & animalia viuere possint. Per hoc vult Psalmista ostendere, quòd abyssis siue aquis persecutionum ecclesiæ Deus ad libitum imponit terminum & mensuram: vt, scilicet, non tantum excrescant, vt ipsam terram ecclesiæ operiant ex toto, vel submergant: quinimo ipsas terminat vt suas voluntas dictat. Et hoc est quod ait Glo. *Terminum posuisti eis*, scilicet, finem posuisti persecutionibus ecclesiæ: ipsos persecutores, scilicet, reges, principes, & imperatores ipsi ecclesiæ subiiciendo per fidem. *Neque conuertentur operire terrã*, scilicet, ecclesiæ. Quia etsi leues fructus insurgunt: terram tamen ecclesiæ diluuio non operiunt: vt iam liceat ecclesiæ liberè prædicare. Et si ei perstrepunt adhuc, & murmurant pagani: sonitus littorum audio: diluuiũ non perhorresco. Conformiter loquitur Gregor. lib. 28. moral. cap. 16. exponens illud Iob. 38. Huc vsque venies, & non procedes amplius, dicens, Quia nimirum iudicij occulti mensura est: & quãdo persecutionis procella prosiliat: & quando conquiescat: ne aut non exagitata electos non exerceat: aut non moderata in profundum mergat. Cùm verò notitia fidei vsque ad persequentes extenditur: turbati maris tumor sedatur. Ibique fluctus suos mare, frangit: quia ad cognitionem veritati veniens, omne, quod nequiter egit, erubescit. Fracta quippe vnda in se colliditur: quia cognita nequitia per cognitionem sui cordis accusatur: & quasi ipsam vim, quam intulerat, recipit: quia de prauitate quam gesserat, reatus sui stimulos sentit. Vnde per Paulum quibusdam dicitur. Quem fructum habuistis, in quibus nunc erubescitis? Ac si diceret, Quid se in altum fluctus vestræ prauitatis extulerunt: qui nunc in semetipsis fracti: vnde peruersos vos inflammauerunt, conuersos nunc confundunt? Conformiter omnibus tentationibus & aduersitatibus terminum, & mensuram Deus ponit: ne supra vires nostras ascendant, & mentem submergant: vt ostendit Grego. lib. 9. mor. cap. 34. dicens, Pius conditor noster cum viribus nostris flagella moderatur: ne per virtutem pœna transeat: & per æstuans dæmonum humanam infirmitatem excedat. Vnde & bene per Paulum dicitur, Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Nisi enim omnipotens Deus cum viribus tentamenta modificet: nullus profecto est, qui malignorum insidias non corruens portaret: quia, si mensuram tentationibus iudex non præbet: eo ipso protinus stantem deiicit, quo vltra vires onera imponit. Et hoc est quod hic ait Psalmista. *Terminum posuisti, quem non transgredientur*, &c.

Aduersa terminat Deus.

Rom. 6.

2. Cor. 10.

1764 Qui emittis fontes in cõuallibus: inter mediũ montiũ pertrãsibũt aquæ.

Hîc adducitur ratio laudis diuinæ ex debita prouisione viuentium. Et diuiditur in tres partes: quia primo ostenditur debita prouisio vitæ eorum, qui habitant in terra: secundo eorum, qui habitant in aquis: ibi, *Hoc mare*: tertiò quo ad prouisionem vtriusque naturæ: ibi, *Omnia à te expectant.* Quantum ad primum, quòd ad vitam corporalem eorum, quæ habitant in terra, duo præcipuè requiruntur, scilicet, sufficientia ciborum, & alternatio temporum, quæ duo hic ostendit. Secundum ibi, *Fecit lunam.* Ad productionem autem ciborum requiritur, quòd terra aquis irrigetur. Et ideo primò ostendit prouidentiam Dei circa irrigationem terræ: secundo ex hoc ostendit fructum orientem ex terra: ibi, *Producens fœnum.* Circa primum sciendum, quòd duplices sunt aquæ, scilicet, inferiores, quæ de terra oriuntur, & superiores, quæ de nubibus stillantur. Vnde primò agit de primis: secundò de secundis: ibi, *Rigans montes.* Circa primum duo facit: quia primò ostendit aquarum ex terra productionem: secundò ponit ipsarum ad vitam ampliationem: ibi: *Potabunt omnes.* Quantum ergo ad primum sciendum, quòd communiter in pedibus montium quidam fontes oriuntur: ex quibus magna flumina crescũt. Flumina autem valles faciunt, & per valles transeunt. Et hoc est, quod ait, *Qui emittis fontes in conuallibus*, &c. Ad intelligendum autem, quomodo ex terra fontes oriantur aquarum, cùm terra sit infra elementum aquæ: & aqua naturaliter sit supra terram, sciendum, quòd ariditas terræ est causa dissolutionis terræ: quæ terra ex ariditate in puluerem conuertitur. Et hinc est, quòd in æstate multiplicantur pulueres: quia terra tunc aridior est quàm in hyeme. Ne ergo terra ex toto propter ariditatem dissolueretur: miscuit Deus aliquas partes aquæ cum elemento terræ: quæ magis in visceribus terræ occultantur: quia calor solis arefaciens terram, non sic penetrat interiora terræ sicut tãgit superficiẽ. Et hinc est, quòd quãto amplius & profundius cauatur: plus de aqua reperitur. Et hoc est, quod dicitur Psal. 135. Qui firmauit terram super aquas. Aqua ergo infra terram violenter inclusa: quærit sibi venas terræ, & meatus, vnde possit exire, & tales aquarum meatus, fontes vocantur. Per hoc enim vult ostendere Psalmista, quòd gratia spiritussancti ex prædicatione Apostolorum processit ad irriganda humilium corda. Vbi nota, quòd per fontem aquæ intelligitur gratia spiritussancti: teste Christo Ioan. 4. dicente, Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Per valles autem humiles designantur, & pœnitentes. Psalm. 83. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. Per montes autem significantur Apostoli, & sancti prædicatores, vide versiculo 1016. & 1179. Sic ergo Deus emittit fontes in conuallibus, quia superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Iaco. 4. Sed inter medium montium pertransibunt aquæ: quia ex doctrina Apostolorum, & aliorum prædicatorum aquæ gratiarum ad humiles peruenerunt. Vel idem sunt conualles, & montes: quia omnis humilis altus est conuersatione mentis, qua habitat in cœlis. Et istam sententiam ponit Glos. hic dicens, *Qui emittis fontes in conuallibus*, id est, fontes aquę viuæ salientis in vi-

Aquæ duplices.

Fontes quomodo ex terra possunt oriri.

Aquæ intra terrã inducuntur.

Valles significant humiles.

Gratia humilibus datur.

Glossa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam æternam,id est,gratiarum spiritussancti,in conuallibus,id est,in humilibus:qui etiam montes propter spiritualē altitudinem dicuntur,conualles autē propter spiritus sui humilitatē. Et est sensus. De humilibus subditis gratiæ, etsi sint montes spirituali altitudine:fluūt fontes spiritussancti, qui super humilem,& quietum quiescūt. Dicit Magister de proprie,rerū in cap. de fonte, quòd in Ægypto est quidam fons:in quo faces accēsæ extinguuntur, & accenduntur extinctæ. Talis fons est gratia spiritussancti:quia qui est accensus, scilicet, qui se reputat luminosum, & igne charitatis accensum, per superbiam statim extinguitur: quia in eo omnis gratia spiritussancti amittitur:sed ille qui se reputat extinctum, scilicet, humilis,accenditur,& inflammatur. Vel per istos fontes intellige Apostolos?quos Deus misit ad conualles,id est, ad gentes quæ erant valles per vitæ fœditatem: per terrenam cupiditatē:& per cultus vanitatem. Nec immerito Apostoli fontes dicūtur: quoniam secundum Isidorum 13.etym. Fons est caput aquæ nascentis: dictus fons quasi aquas fundens. Et ideo per fontes intelliguntur Apostoli: qui erant caput aquæ gratiæ natcentis in mundo. De quibus dicitur Exod. 15. quòd in Helim erant duodecim fontes aquarum, id est,Christo adhærentium. Nam Helim interpretatur fortis eorum: & significat Christum: qui dicit Ioan.15. Sine me nihil potestis facere. Et aquæ illorum fontium habent triplicem prærogatiuam. Primò in copiositate:quia in omnem terrā exiuit sonus eorum. Psal.18. Dicit Vitruuius lib.7.de architectura:quòd aquæ fluentes de saxo rubeo sunt copiosæ,& bonæ, Tales istæ fuerunt. Nam saxū est Christus 1.Cor.10. Petra autem,&c. Et Deut.23.vt sugeret mel de petra,oleumq; de saxo durissimo. Erat autem hoc saxum rubeum: quia proprio sanguine rubricatum. secundum illud apostoli. Ego autē non ab homine illud accepi,scilicet, euangelium:sed per reuelationem Iesu Christi. Et ideo istæ sunt aquæ bonæ & copiosæ. Num. 20. Egressæ sunt de petra aquæ largissimæ:ita vt omnis populus biberet,&c. Et Psalm. 77. Eduxit aquam de petra: & eduxit tanquam flumina aquas. Secundò ex sui puritate:erant enim isti fontes purissimi. Dicit Auicen. 1. can. quòd aquę fontium sunt cęteris aquis meliores, fontium inquam terrę: quę est ab omni extranea dispositione aliena,id est,ab omni infectione, & putrefactione. Sic erāt isti fontes Apostolorum liberi ab omni infectione extranea peccati mortalis. Ezech.32. Purissimas reddam aquas eorum:immò & vt puriores essent aquę fluentes ab ipsis, omnes sordes rerum temporalium abiecerunt. Vnde & Petrus ait. Argentum, & aurū non est mihi. Hęc enim temporalia istam aquam viciant. Quia sicut dicit Auicen.1. can. Aquę vbi miscetur subtantia metallina,omnes malę sunt. Et sicut dicit Vitruuius vbi sup. Vbi aurum,argentū, & metalla fodiuntur: sicut in mineriis istorū fontes inueniuntur copiosi, sed maximè vitiosi, sic & doctrina, quę de corde procedit circa istas diuitias occupato: licet quandoq; possit esse copiosa,tamen semper est viciosa. Num.2. Hi sunt fontes aquę contradictionis: quia tales quod verbis prędicant: moribus impugnant. Tertiò ex sui vtilitate. Dicit enim Vitruuius vbi suprà: quòd aquę, quę sub radicibus montium oriuntur: sunt vberiores,frigidiores & salubriores. Sic in proposito. Nam mons est ecclesia:secūdum illud Psal.67. Mōs,in quo beneplacitum est Deo, habitare in eo.

Fons in Aegypto faces extinguens, gratiam Spiritus sancti significat.

Fontes dicuntur apostoli.

Aqua significat doctrinā Apostolorum.

Vitruuius

Galat. 1.

Aliis.5.

A Huius montis radix, & origo dicitur esse charitas. Eph.3. In charitate radicati, & fundati. Hęc autem Apostolorum doctrina ex magna charitate processit. Phil.1. Testis est mihi Deus, quomodo cupiam vos esse in visceribus charitatis. Et ideo illę quę sunt frigidissimę ad extinguendum feruorem inordinatę concupiscentię: saluberrimę ad curandas omnes infirmitates tā corporis quàm animę. Ezech. 47. Erant pisces multi, postquam venerunt illuc aquæ istę,& viuent. *Ephes.5.*

Potabunt omnes bestiæ agri:expectabunt onagri in siti sua. 1765

Hic applicat istas aquas ad vsus viuentium. Et B primò ad vsum bestiarum: secundò ad vsum volatilium: ibi, Super ea volucres. Quātum ad primum sciendum, quòd inter animantia, quæ habitant in terra, bestię sunt maioris potus: quia magis abundant in calore naturali: quo humidum intrinsecum consumitur. Et inter alias bestias onagri sunt amplioris caloris. Et ideo volens Psalmista ostendere, quòd Deus sufficienter parat potum omnibus animalibus habitantibus in terra: exemplificat de bestiis: inter quas specialiter ponuntur onagri, dicens, quòd Deus sic abundè omnibus potum ministrat: quòd potabunt omnes bestiæ agri: & expectabunt onagri in siti sua. Expectabunt sufficienter saturare sitim suam. Vel extinguent sitim suam. Per hoc C vult ostendere Psalmista, quòd ex doctrina prædicationis Apostolorum, scilicet,sanctorum euangeliorum omnes tam gentiles quàm Iudæi bibere debent,id est,ad doctrinam euangelicam conuerti, & ipsam cordialiter desiderare, sed differenter, quia ad Christi fidem gentes prius conuertentur: Iudei autem expectabunt conuerti vsque in finem seculi. Ad cuius intellectum sciendum, quòd per bestias intelligit gentilem populum, qui colendo idola,& Deum non cognoscendo viuebant bestialiter. Psalmo 48. Homo non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, &c. Sed per onagrum populus Iudaicus intelligitur. Quoniam vt dicit Magister de proprie.re. Onagri nascentibus maribus inuident: & ne generare possint, dentibus testiculos eis abscindunt. Quòd naturaliter cognoscentes mares nati, à patribus recedunt: & ad alia loca procedunt. Sic & conformiter Iudei videntes Apostolos ex eis natos esse mares, & virtuosos, & viriles ad alios per prædicationem Christi generandos in fide, ipsis inuiderunt: & virtutem generandi alios fideles, scilicet,loquelam, quam multipliciter eis auferre conati sunt. Vnde Actuum 4. vocantes Apostolos, eis præceperunt ne omnino loquerentur: nec docerent in nomine Iesu. Quod videntes Apostoli, dimissis patribus,ad gentes processerunt. Et per consequens ipsos Iudęos hodie venatur diabolus:qui dicitur leo quęrens,quem deuoret. Vnde populo Iudaico sub nomine onagri dicitur, Venatio leonum onager in eremo. De Gentibus ergo ad prędicationem Apostolorum conuertendis, dicit, *Potabunt omnes bestiæ agri*, id est, ex omni generatione Gentilium fidem Christi desiderabunt, & recipient. Hoc fuit figuratum Petro in lintheo de cœlo ter submisso quatuor initiis: in quo erant omnia animalia. De quibus dictum est Petro, Macta, & manduca. Petrus enim primus Apostolorum significat omnes Apostolos, & prædicatores. Vas submissum plenum animalibus est cœtus populi gentilium bestialiter viuentium. Et dictum

Onagri.

Bestiæ significant gentiles.

Onager significat Iudæum.

Eccle.11.

Act. 10.

dictum est Petro de illis. Macta,& manduca,quia A omnes illos mactat Petrus in eo quòd mali sunt, & manducat, in corpus ecclesiæ trahiciendo. Et vide modum,quo ipsos conuertendo manducat. Nam illud vas quatuor initiis submissum est: ad figurandum quatuor partes orbis: quibus prædicandum erat euangelium,& homines baptizandi. Ter submissum est: vt in nomine trinitatis baptismus fieret. Et vide per quos,scilicet,per apostolos: quoniā ex ternario,&quaternario numerus duodenus consurgit: qui est numerus prædicatorum: duodecim enim Apostoli electi sunt à domino,quorum prædicatione totus orbis cuius quatuor sunt partes, quæ in nomine trinitatis vocantur vt inde ecclesia congregetur. Sed de Iudæis solum in fine mundi con- B uertendis dicitur, *Expectabant onagri in siti sua.* Vbi glos.id est Iudæi. Quia has aquas scripturarum & fidei differunt bibere vsque in vltimum tempus. Et sic sitim patientur vsque ad illud tempus.

Cur vas quatuor initiis submissum, dicitur ter.

Nota.

Super ea volucres cœli habitabūt: de medio petrarum dabunt voces. 1766

Hic agit de vsu aquarum quo ad volatilia. Duplex est enim genus auium: quia quædā sunt aquaticæ, quæ in agris vel fluminibus habitant, sicut cygnus:& quædam sunt nemorosæ, quæ in arboribus,vel in petris nidificant. De primis ait. *Super ea volucres cœli habitabunt.* De aliis verò auibus,quæ,scilicet veniunt ad aquas ad bibendum: & postea re- C cedunt cantando,dicit, *De medio petrarum dabunt voces.* Inter enim cæteras aues nidificantes in petris: aquila dicitur principalior. De qua dicitur Iob.39. In petris moratur,& in cæsis rupibus. Et ideo cùm ipsa aquila sit regina auium quæ morantur in terra: per ipsam cæteræ aues intelliguntur:quæ postquam potauerit:ad nidum suum in petris factum rediens, volitat clamando. Et hoc est,quod ait. *De medio petrarum dabunt vocem suam.* Littera autem Hebraica habet. De medio ramorum. Et tunc per illas intelligit aues in arboribus nidificantes. Per hoc vult Psalmista ostendere, quòd super ea, quæ dicta sunt, scilicet, super aquas scripturæ, & dicta Apostolorum, habitant non omnes, sed solùm spirituales: D qui significantur per volucres cœli. Volucres enim quandoque significant superbos, præsumptuose in altum volare cupientes, & alios suppeditare. De quibus vide suprà versiculo.89. Aliquando verò significant homines spirituales mente conuersantes in cœlis: more Apostoli dicentis, Nostra conuersatio in cœlis est. Vel per volucres cœli intellige pœnitentes. Nam volucris idem est, quod auis. Auis autem dicitur ab a, quod est sine, & vis, quasi sine violentia. Et sic significat statum pœnitentiæ: quæ non violenta debet esse,sed volūtaria. Et tales aues, vel volucres de medio petrarum dant voces, quia non sua proferunt, sed solum illa, quæ petræ Apostoli, & prophetę prædixerunt. Et hoc est, quod ait E glossa, *Super ea volucres cœli habitabunt*, id est, super montes, Prophetas, & Apostolos, volucres cœli,id est,spiritualia corda. Ideo enim addidit *cœli*, vt notet sanctos: habitabunt, quia ibi petras inuenient, id est, fundamentum præceptorum. Sicut enim illa vna petra verbum Dei Christus est: sic multa verba Dei, multæ petræ sunt. Et istæ petrę sunt in montibus. Sed ne putes has volucres suam sequi voluntatem: ideo addit dicens, quia dabunt voces de medio petrarum,id est, non de suo:sed de

Nota.

Volucres dicuntur homines spirituales.

Auis est statum pœnitentiæ.

Predicatione Apostolorum terra est saturata.

Rigare corda.

Greg. lib. 6. mor. c. 7.

auctoritate verborum Dei, in quibus sonat petra Christus: à quo etiam sui dicuntur petræ.

Rigans mōtes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra. 1767

Hic agit de aquis superioribus, quæ de nubibus descēdunt. Calore enim solis vapores aquei sursum eleuantur,& condensantur in nubibus: vt opportuno tempore compluant terram. Et quia aqua pluualis fœcundior est quàm sit aqua fluminis, vel fontis: vt dictum est versiculo 690. hinc est, quòd plura gignit ad nutrimentum animalium, quàm aqua inferior. Et hoc,quod ait, *Rigans montes de superioribus suis*, id est, de aquis, quæ sunt in nubibus superioribus:quæ aquæ mirabiliter terram fœcundant: ideo: *de fructu operum tuorum*, id est, de effectu pluuiæ, quæ est opus tuum, *satiabitur*, id est, fœcundabitur. Per hoc vult ostendere Psalmista quòd Deus repleuit terram ecclesiæ fidelibus: quia primò corda Apostolorum, qui montes dicuntur, spiritu sancto desuper missio, rigauit: per quorum postea prædicationem terra per totum mundum dilatata fœcundata fuit. Rigare enim dicitur Deus corda nostra, quando gratiam suam desuper immittit: vel prædicationem fidei spargit per orbem. Sic enim rigati fuerunt montes prophetarum primò, & Apostolorum: & per ipsos alij: vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob.5. Vniuersa Deus aquis irrigat, dicens. Possint vniuersorum nomine ipsæ morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur: alius pondere timoris inclinatur &c. Vel ipsos irrigauit, quando per spiritum sanctum docuit omnem veritatem. Vnde Gregorius in homil.de Pentecoste, ait. Libet,fratres charissimi, oculos fidei in virtutem spiritussancti attollere,&c. Sic enim irrigata terra fructu satiatur:quia paulatim de virtute proficit in virtutem. Quarum virtutum fructificationem paulatim de gradu ad gradum procedere ostendit Christus,dicens, Terra vltro fructificat:primò herbam: deinde spicam: deinde plenum frumentum. Quod exponit Gregorius ad propositum, lib.22.cap.20.dicens, Ecce veritatis voce,&c. vide versic.122.

Producens fœnum iumentis:& herbam seruituti hominum. 1768

Hic ostendit fructum diuina prouidentia ex terra productum: & ex arboribus, quæ de terra nascuntur. Et primò agit quomodo illi fructus deseruiunt vitæ hominum. Secundò quomodo vitæ auium, & animalium:ibi, *Saturabuntur*. Ad victum autem hominum tria requiruntur, scilicet, cibus, potus: & condimentum. Et sic primò agit de cibo: secundò de potu: ibi, *Vt educas*: Tertiò de condimento: ibi, *Vt exhilaret*. Quantum ad primum sciendum, quòd hic fœnum, & herba pro eodem accipiuntur, & similiter iumentum, & homo: quia homo per peccatum versus est in iumentum. Psalmus 48. Homo,cùm in honore esset &c. Dicit ergo, quòd Deus est producens de terra fœnum iumentis, id est, hominibus peccatoribus: quia herbæ nascentes ex terra sunt ad vsum, & seruitium hominum. Et hoc aliis verbis repetit, dicens, *Et herbam seruituti hominum.* Per hoc vult ostēdere Psalmista,quòd prædicatoribus euangelij liberè est subiec-

Prædicatoribus dā sunt necessaria, etiā ab peccatoribus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niendum,& hoc ante quàm petant. Vnde differentia est inter pauperes mẽdicantes, & doctores euãgelizantes. Quia primis est dãdum,quando petunt: quia te quærere debent,non tu illos. Secundis autem dandum est, antequã petant:quia tu illos quærere debes. Hoc enim est quasi debitum: illud autem magis quasi gratiosum. Prædicatores enim per iumenta significantur: quia sunt iuuamenta infirmorum. Ideo si te iuuant, & tibi seruiunt: ex debito mercedem, quò viuere possint, obligaris eis dare: etiam illis non petentibus. Et hoc sentit hic glo. dicens, *Produceus fœnum iumentis*, id est, prædicatoribus seruis hominum pro Christo: vt de Euangelio viuant, qui Euangelium annunciant. Vnde consequẽter exponit, quod dixerat, *Et herbam seruituti hominum*, id est, temporalia bona seruituti prædicatorum: qui sunt serui hominum pro Christo. Hæc sunt iumenta, quibus merces debetur: quia seruiũt. De quibus dicitur, Non alligabis os boui trituranti. Et dignus est operarius mercede sua. Debentur enim prędicatoribus temporalia: qui largiuntur spiritualia. Vnde Apostolus ait, Si seminamus vobis spiritualia, magnum est, si vestra carnalia metamus? De istis enim dicitur, Beatus, qui præoccupat vocem petentis, id est, qui intelligit super egenum, & pauperem. Et sequitur ad propositum. Non enim ita debes agere boui trituràti: vt mẽdico transeunti, illi enim, id est, mendico das: quia scriptum est. Omni petenti te, tribue. Huic etiã non petenti dare debes. Vide ergo, ne sic egeat miles Christi, vt petat: te iudicet, id est, damnabilem ostendat, antequam petat. Sicut enim dicitur de illo, qui quærit: da omni petenti, sic de illo, quem tu quærere debes, dicitur, Desudet eleemosyna in manu tua: donec inuenias iustum, cui des. Omni petenti ergo, quicunque sit, da: agnoscens in eo, cui des. Sed multo magis da seruo Dei, militi Christi etiam non petenti. Hæc glos. Ex quibus apparet, quòd prædicatoribus, & militibus Christi non licet mendicare: sed auditores sponte non petenti necessaria debent tribuere. Quid ergo dicemus de mendicantibus religiosis prædicatoribus? Respondeo, quòd si præueniantur in necessariis, mendicare non debent: si autem non præueniantur, tanto amplius merentur: quia & stipendium lucrantur prædicando: & consequenter laborant mendicando. Notet tamen quilibet prædicator, quòd (vt dicit Grego.) prædicator non debet prædicare vt alatur: sed alit vt prædicet.

Glossa. August. *Deut. 25.* *Luc. 10.* *1. Cor. 9.* *Luc. 6.* *Eccl. 29.* *Prædicatori an liceat mendicare.* *Quæstio. Resp.*

1769 ## Vt educas panẽ de terra, & vinum lætificet cor hominis.

Hic agit consequenter de potu necessario vitæ animalium. Tamen notandum, quòd ista pars prima istius versi. videtur esse finis præcedentis versic. quasi dicat, Ideo enim producit fœnum, & herbam de terra: vt inde educat panem ad vitam hominum necessarium. Sicut enim per pecuniam intelligitur omne medium transmutationis in emptionibus, & venditionibus: sic per panem intelligitur omnis cibus ad vitam necessarius. De potu autem sequitur, *Et vinum lætificet cor hominis.* Vinum enim naturaliter est lætificatiuum: quia sanguinẽ generat. Complexio autem sanguinea lætitiam parit. Per hoc autem vult Psalmista ostendere, quòd ad vitam spiritualem hominum nutriendam Deus de terra, id est, de beata virgine Maria, quæ terra dicitur, Esa. 45. Aperiatur terra, & germinet saluatorem. vide versi. 1446. & 1455. Deus nobis eduxit panẽ spiritualem & vinum. Panis est ipse Christus, qui de seipso ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi, &c. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Per hoc vult dare differentiam inter manna datum patribus, & corpus Christi, quia illud manna solum erat panis figuratiuus corporis Christi: corpus autem Christi est panis vitæ figuratus. Sed circa hoc Augustꝰ. super Ioan. mouet dubium. Sed nunquid nos morimur, qui manducamus panem descendentem de cœlo? Sic etenim patres, qui manducauerunt manna, mortui sunt: sicut & nos sumus morituri, quantum attinet ad mortem huius corporis visibilem, atque carnalem: quantum autem attinet ad mortem spiritualem, qua patres istorum mortui sunt: Manducauit manna Moyses, & multi, qui domino placuerunt, & mortui non sunt: quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, & spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarentur. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, & aliud virtus sacramenti, quod multi de altari accipiunt: & accipiendo moriuntur. Vnde Apostolus. Iudicium sibi manducat, & bibit qui indignè accipit. Panem ergo cœlestem spiritualiter manducare est, innnocẽtiam ad altare portare: peccata etsi sint quotidiana, non sint mortifera, &c. Hic est ergo panis quem Deus eduxit de terra, id est, Christi corpus: quod ex virgine Maria formauit. Et ad hoc manifestandum ipse Christus se nobis manducandum sub specie panis in sacramento reliquit. Vel per terram significantur prædicatores ratione stabilitatis, & constantiæ: & ratione fertilitatis, qua fructum spiritualem animarum producunt. Psal. 84. Dominus dabit benignitatem: & terra nostra, scilicet, stabiles prædicatores dabit fructũ suum. De hac ergo terra dominus panem educit, scilicet, verbum Dei, quod panis dicitur: quia Apostoli, & alij prædicatores panem verbi Dei per totum orbem prædicauerunt. Et istum intellectum notat glo. dicens, *Vt educas panem de terra*, id est, verbum Dei de prædicatoribus. *Et vinum lætificet cor hominis.* vbi loquitur de sacramento altaris sub specie vini tradito: qui est calix domini inebrians, scilicet, dignè sumentem gratiis & virtutibus conformiter ad panem acceptum pro corpore Christi. Vel per vinum accipe dilectionem Dei: qua Deus suos inebriat delectabiliter. vbi notandum, quòd aliter lætificat cor hominis vinum diuini amoris: & aliter vinum amoris mundi, quia vinũ mundanæ dilectionis in principio dulce videtur: sed in fine amarum inuenitur. è contrario autem vinum amoris Dei. Quod ostẽdens Hugo super illo verbo Ioan. 2. Omnis homo primo bonum vinum ponit. dicit, Inter amorem Dei, & huius mundi, hæc est differentia: quia amor mundi in principio dulcis esse videtur: sed finem habet amarum, sed amor Dei ab amaritudine incipit: sed vltima eius plena sunt dulcedine. Vnde & dicitur, Omnis homo primò bonum vinum ponit, &c. omnis namque homo carnalis ponit bonum vinum primò: quia in sua dilectione primò quandam falsam dulcedinem sentit: sed postquam deterius est propinat: quia spina conscientiæ superueniens mentem, quam prius falso delectabat, grauiter cruciat. Sed sponsus noster Christus postremò bonum vinum porrigit: dum mentem, quam sui amoris dulcedine replere disponit, quadã prius tribulationum compunctione amaricari sinit: vt post gustum amaritudinis auidius bibat suauissimum

Panis viuus est ipse Christus. *Ioan. 6.* *Quæstio.* *Resp.* *Vinum amoris vel figuratiue. Vinum dilectionis. Vinum amoris diuini. Vinum amoris mundi.*

mum poculum charitatis. Et hoc est vinum, quod verè lætificat. Et de hoc dicitur Iudi. 9. Vinum lætificat Deum, & homines.

1770 ## Vt exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

Hic agit de cõdimẽto ciborum, scilicet, de oleo. Per oleum enim, quod est principale ciborũ cõdimẽtum, intelligũtur omnia condimenta. Hic oportet subintelligi, quod dictum est superius, scilicet, vt educas panem de terra: educas etiã vinum: educas etiã oleũ. Et ad quid? scilicet, vt in oleo exhilaret faciẽ, & ipsam iucũdam ostendat. Vbi sciẽdum, quòd vt ait Hie. super Mat. Erat cõsuetudo prouinciæ Palestinæ, qꝫ in diebus festiuis oleo aliqualiter homines, & maximè mulieres vngebãt caput, & faciẽ: ad hoc, scilicet, vt magis capilli resplẽderent: ac etiã facies iucundior videretur. Et sic oleum faciem exhilarabat. Sed posito quòd hoc sit verũ, nõ tamen facit ad propositum: quia talẽ hilaritatẽ faciei, non facit oleũ tãquã ciborũ cõdimentũ. Aliter ergo est dicendũ. Nã oleũ cũ sit quædã pinguedo condiẽdo cibos, illos facit pingues. cibi autem pingues magis comedentẽ impinguant. facies autẽ pinguis hilarior est, seu videtur: sicut & macilenta tristis. & sic quia oleũ impinguat faciẽ, ipsam hilarẽ facit. Per ista autẽ omnia nos ad Dei laudẽ cõsurgere debemus. Verũ quia tria principalia ad vitam hominis de terra ducta. s. panem, vinũ, & oleum, & dixit effectũ vini, quia lætificat: & olei, quia exhilarat: & nõ dixit effectũ panis: ideo hic effectũ panis ostẽdit, dicẽs, quòd fortificat. *Et panis cor hominis confirmet.* Vbi per cor intelligit vitã, quæ principiũ habet à corde. quæ pane confirmatur: quia panis est hominis principale nutrimẽtũ. Per hoc autẽ Psalmista vult ostẽdere, quòd caput ecclesiæ Christus omni gratia spiritussancti repletus fuit. Quid enim per faciem nisi Christus intelligitur? vide versi. 150. Quid autẽ per oleũ, nisi gratia spiritussancti? Vnde Gre. ait: Potest nomine olei ipsa spiritussancti vnctio designari. De qua per prophetã dicitur. Cõputrescit iugũ à facie olei. Iugũ quippe à facie olei cõputrescit: quia dum spiritussancti gratia vngimur: à captiuitatis nostræ seruitute liberamur. dumq; maligni spiritus superba dominatio repellitur: iugũ conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc quippe oleo rursum scriptum est. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Filij quippe olei, fidelis populus dicitur: qui ad fidẽ Dei interna spiritussancti vnctione generatur. Quid est ergo vt exhilaret faciem in oleo: nisi donis spiritussancti Christũ replere: à quo tanquã à fonte gratiarum riuuli nobis conferuntur: quia de plenitudine eius omnes accepimus gratiã. Ioã. 1. Propter quod dicitur Iob. 26. Petra fundebat mihi riuos olei. Petra, id est, Christus. 1. Cor. 10. Petra autẽ erat Christus. Vel per faciẽ accipe mentem nostram: vt suprà versi. 168. quæ donis spiritussancti iucundatur. Et tunc est sensus secundum glo. *Vt exhilaret faciem in oleo*, id est, lætificet mentem nostram gratia spiritussancti, qua, scilicet, gratiosus quis efficitur apud alios. Vnicuiq; enim vt ait, Apostolus: datur spiritus ad manifestationẽ &c. Hic autem notare possumus, quòd in scriptura mysticè oleum est multiplex, scilicet, Oleum adulationis criminalis. Oleum sapientiæ diuinalis. Oleum prosperitatis temporalis. Oleum misericordiæ salutaris. Primò est oleum adulationis: de quo dicitur Psalmo 140. Corripiet me iustus: & increpabit me, oleũ autem peccatoris non impinguet caput meum. Vbi glos. Oleum peccatoris est falsa laus adulatoris: & simulata dilectio, quæ mentes à rigore veritatis emollit ad noxia. Inde est, quòd homines cùm falsa laude aliquem irriserint: de illo dicunt. vnxit caput illius. Secundum patet: quoniam sacra scriptura ad instar olei vngit mentes. quas docet. quæ sicut vnctio docet de omnibus. Vnde de sacra scriptura sub olei nomine dicitur Iob. 29. Petra fundebat mihi riuos olei. Quod ad propositum exponens Gre. ait. Quia Petræ nominæ Christus accipitur: prædicator egregius, fatetur, dicens, Petra autẽ erat Christus. Quæ videlicet Petra nunc ad vsum sanctæ ecclesiæ olei riuos fundit: quia in ea loquens dominus prædicamẽta vnctionis intimè emanat. De hac Petra riuus exiit, liber Matthæi: liber Marci: liber Lucæ: liber Ioannis. In diuersis mundi partibus, quot prædicamenta edidit: tot petra hæc per Apostolorum ora omnium riuos olei fudit. Totiens adhuc de petra hac riuus olei funditur: quotiens sancto spiritu vngendis mentibus auditorum ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt, explanantur &c. Vnde Deut. 32. vt sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Tertium patet: quoniam sicut oleum extinguit calcem viuam, quam aqua accendit: sic & aduersitas ad Dei amorem mentem accẽdit, quã prosperitas extinguit temporalis. De hoc vide ver. 1159. vnde ipsum oleum inter tẽporalia bona specialiter nuncupatur. Psal. 4. A fructu frumenti, vini, & olei sui &c. Quartũ patet, quia sicut oleum valet ad sanãda vulnera: sic & misericordia ad mẽtes peccato laceratas sanãdas. In cuius figurã dicitur Luc. 10. quod ille Samaritanus illius sauciati vulnera curauit infundens vinum, & oleum. Quod exponens Gre. In vino morsum distinctionis exhibet: in oleo mollitiem pietatis. per vinum purgantur putrida: per oleum sanãda fouentur. Miscẽda est ergo lenitas cum seueritate: ac faciendum est quoddam ex vtroq; temperamẽtum: vt nec multa asperitate exasperentur subditi: neque benignitate nimia soluãtur. Et quia isto oleo misericordiæ Christus caput ecclesiæ fuit impinguatus: ideo de illo dicit ecclesia. Psal. 22. Impinguasti in oleo caput meũ. Vnde misericordia est illud oleum exultationis quo Christus fuit vnctus. Psal. 44. Vnxit te Deus. Deus tuus oleo lætitiæ &c. De quo nunc consimiliter ait Psal. *Vt exhilaret faciem in oleo.*

Hierony. *Glossa.* *Oleum significat gratiã spiritussancti.* *Gre. lib. 29. mor. ca. 13.* *Esa. 10.* *Esa. 5.* *1. Cor. 10.* *Oleum est multiplex.* *Gre. 16. mo. ca. 12.* *1. Cor. 10.*

1771 ## Saturabuntur ligna campi, & cedri libani, quas plantauit: illic passeres nidificabunt.

Hic ostendit quomodo prædicti fructus ex terra producti deseruiunt vitæ auium, & animalium: scilicet, quo ad victum, & quo ad habitationem. Quo ad victum ait, *Saturabuntur ligna campi*, id est, ligni campi. Pro lignis campi intelligit omne lignum, quod nascitur in terra: omnis autem herba, & omnis arbor nomine ligni vocatur. Certum est autem quòd his vescuntur aues: & animalia, & saturantur. Ista ligna campi sunt ad escam non solum hominum, sed etiam omnium auium, & animalium: & non solum ad escam, sed etiam quo ad aues & animalia ad habitationem. Quæ omnia ligna campi figurantur in arbore, Danielis 4. quæ erat arbor in medio terræ: & altitudo eius nimia esca vniuersorum in ea: subtus eam habitabant animalia, & bestiæ: & in ramis eius conuersabantur volu-

Lignum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cres cœli. Vbi tanguntur duo, scilicet, animalium & auium esca, & habitatio. Inter omnia autem ligna notabilia camporum: cedri, quæ nascuntur in libano, sunt notabiliores: quia cæteris altiores. Ideo nomine illorum cætera ligna comprehendit. Vnde dicit, *Et cedri libani, quas plantauit*, scilicet, ipse Deus, supple sunt ad escam auium, & animalium. Et non solum ad escam, sed etiam ad habitationem. Vnde subdit, *Illic passeres nidificabunt*. Nomine enim passerum intelligit omnes aues. Vnde textus Hiero. habet: illic aues nidificabunt. Et sic accipit cedros pro omni arbore: quia cæteris altiores, & passeres pro omnibus auibus: quia cæteris communiores. Per hoc autem vult Psalmista ostẽdere, quòd ex fructibus terræ, scilicet, ex fructibus prædicatorum: qui
Verbo dei saturãtur omnes. fructus sunt verbi Dei omnes homines saturantur tam magni quàm parui, tam nobiles quàm plebei: vt dictum est, versi. 1767. Vnde per ligna campi intelligit pauperes subditos, & humiles: sed per cedros libani, altos, potẽtes, & principes. Quibus omnibus per apostolos, & prædicatores ad saturitatem datus est panis diuini verbi. Et istum sensum accipit glo. dicẽs, *Saturabuntur ligna campi*, id est, plebes humiles prius. *Et cedri libani*, id est, potentes in seculo posterius: quia prius electi sunt contẽptibiles & ignobiles, quàm sapientes & nobiles. Vel in cedris passeres nidificabunt. Quia pauperes, qui per passeres quæ sunt minuta animalia intelliguntur, nidificant in cedris: quia pauperes qui sua relinquunt vt nudi sequantur Iesum, vt Apostoli, qui non solum dimiserunt, quicquid habebant: sed etiam quicquid habere, & cupere poterãt. *In cedris nidificãt*, scilicet,
Pauperes de bonis diuitum viuunt. ex bonis magnatum, & principum viuunt. Vt puta pauperes clerici nidificãt in bonis Constantini imperatoris, quæ dimisit ecclesiæ, Philippi imperatoris tempore Syxti, Caroli magni &c. Vel per cedros intellige prælatos: in quibus passeres, id est, subditi nidificare debent: ab ipsis exempla accipiendo virtutum. Vel per cedrum intellige gloriosam virginem Mariam &c.

1772 ## Herodij domus dux est eorum: montes excelsi ceruis: petra refugium herinaciis.

Hic ostendit, quòd ligna, & terra, & alia creata nõ solum à Deo sunt facta pro habitatione auium: sed etiam aliorum animaliũ. Et primò quo ad aues dicit, *Herodij domus dux est eorum*. Vbi notandũ, quòd Herodius est nomen cuiusdam auis prædalis: quæ in celeritate volatus cæteras aues transcẽdit: quia modicum habet de carnalibus, quæ grauãt: & multum de plumis, quæ leuãt. Vnde propter volatus sui celeritatem, etiam aquilam impetit. Hæc auis alio nomine dicitur falco: vt dicit Magister de proprie. lib.
Herodius dicitur falco. 9. Hæc auis nidificat in cedris: ita quòd cedri sunt domus eius. Et propter celeritatem volatus, regina aliarum auium dicitur, & ductrix: eo modo, quo leo propter fortitudinem dicitur rex, & dux animalium. De ista ergo aue dicitur: *Herodij domus*. Hæc enim pars spectat ad præcedẽtem. Dictum est enim, quòd passeres nidificant in cedris: sequitur quòd similiter & Herodij. Vnde de cedris dicitur, quòd sunt Herodij domus. Sed quod sequitur: *Dux est eorum*. refertur ad passeres, scilicet, ad alias aues: quarum Herodius dux est siue rex. Consequenter agit de habitatione animalium, dicens. *Mõtes excelsi ceruis*, scilicet, præstant habitationẽ: quia cerui libentius latibula sua in montibus parant. Et sequitur, *Petra refugium herinaciis*. Herinaceus enim idem est, quod hericius animal totum spinosum. Et hoc animal libentius habitat in petris & in locis duris: quia quando est in locis mollibus, eius spinæ infiguntur terræ: & sic minus liberè potest moueri. Sed secundum quòd hic ait glossa, per hæc quæ sunt satis grossa, & naturalia: innuit alia spiritualia esse quærenda. Nam, vt dictum est in præcedenti versi. per cedrum intelligitur altitudo prælatorum: in quibus passeres nidificant. Cùm ergo prælatorum summus sit Christus: ipse propriè cedrus potest dici. De quo dicitur Esa. 2. Exaltabitur super omnes cedros sublimes, & erectas. Ista ergo cedrus non solum domus est, & refugium passerum, scilicet, paruorum, & humilium hominum, quos ad suam gratiam liberè recipit: sed etiam est domus Herodij, id est, magnorum, & superborum peccatorum: quia etiam tales Christus à sua misericordia non repellit. Et hoc ponit glossa. dicens, Herodius rapacissima auis est omnium volatilium maior: qui & aquilam vincit: per quem intelliguntur rapaces, superbi, & magni peccatores: nec etiam tales deserit Christus. Vnde non solum passeres nidificant in cedris, id est, in Christo qui omnes cedros in se continet, id est, omnium prælatorum virtutes: sed etiam ibi nidificat Herodius: quia Christus etiam est domus rapacissimorum, quia nec tales deserit. Vel per Herodium auem rapacissimam intellige tribum Beniamin: de qua fuit Paulus apostolus. De quo dicitur Genese. 49. Beniamin lupus rapax, manè comede prædam: vesperè diuidet spolia. quia Paulus in adolescentia rapacissimus fuit, & persecutor Christianorum: sed vespere suæ ætatis conuersus ad dominum: spolia à diabolo rapuit prædicando. Et est sensus. In cedris non solùm humiles nidificãt: sed etiam Herodius auis rapacissima, scilicet, Paulus. Vnde & ipse factus est dux eorum: quia sua prædicatione alios plures raptores post se traxit ad fidem. Sequitur, *Montes excelsi ceruis*. Vbi nota, quòd fidelium sunt duo genera: quidam enim in statu perfectionis sunt, quærentes nõ solum Dei sequi præcepta: sed etiam supererogando obseruare consilia. Et isti per ceruos, qui alta petunt, figurantur: vt pauperes voluntarij. Dicit enim Magister de proprie. re. quòd ceruus tantæ est agilitatis, quòd currendo, vel saltando quasi terram non tangit: & inter spinas saltando, eas non sentit: & virgularum summitatibus pascitur. Sic & quilibet perfectus pauper voluntarius tantæ agilitatis est, quia totus mente cælestis, quòd quandiu hic habitat, quasi terram, id est, terrenam mente non tangit. dicens cum Apostolo. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Vnde inter spinas diuitiarum saltans, eas non sentit: quia in eis cor non apponit. Et de tamen libus dicitur: *Montes excelsi ceruis*, quia tales solùm montes, & præcepta quærunt excelsa, dicentes illud psalmi 17. Perfecit pedes meos tanquam ceruorum super excelsa statuens me. Alij autem sunt parua animalia non magnæ vel altæ perfectionis, ducentes vitam communem: sicut viuentes in coniugio, mercatores, & alij: quorum vita sine multis saltem venialibus transigi non potest. Et isti per hericium spinis vndique plenum significant: quæ peccata venialia per spinas hericij

significant: quæ licet in seipsis pungant, eius tamen carnem non lacerant. Et istis refugium est petra Christus: quia tales Christo per fidem adhærent. Et istos notat dicens. *Petra refugium, &c.*

1773 ## Fecit lunã in tempora: sol cognouit occasum suum.

Hic agit consequenter de alternatione temporum: quæ requiritur ad conseruationem hominum, & animalium. Et primò alternationem temporum ostendit in generali: secundò in speciali: ibi, *Posuisti*. Quantum ad primum notandum, quòd non solum terrestria Deus fecit propter conseruandam vitam hominum, & animalium: sed etiam ipsa cælestia: sicut est sol, luna, & stellæ. Sed quia inter omnia cælestia ista duo, scilicet, sol, & luna nobis magis apparent: ideo ista duo in singulari notauit, dicens, *Fecit lunam in tempora* &c. Secundum enim lunam, quæ est mater humiditatis, maximè alternantur tempora secundum qualitates, quæ ad humiditatem spectant: vt de pluuia in serenitatem: & è cõtrario, de tempore ventoso ad tranquillum: & huiusmodi: quia secundum varium motum lunæ nobis sensibiliter apparet maior mutatio aëris. Sol autem variat tempora secundum alias qualitates: scilicet de calore ad frigus: de luminositate ad claritatem: & huiusmodi. Et sine istis alternationibus temporum, non staret vita hominis, & animalium: quia si non esset pluuia, terra nõ germinaret: si non esset tẽpus clarũ, & siccũ, fructus nõ matureſcerẽt: si nõ esset frigidũ, fructus nõ radicarentur in terra: si non esset calidũ, non aperiretur terra: & huiusmodi. Sed per ista duo alia voluit Psalmista ostendere.
Luna significat ecclesiam. Vbi primò quo ad lunam notandum, quòd per lunam, quæ illuminatur à sole, significatur ecclesia: quę à vero sole Christo, gratia, & veritate perlustratur. Et sicut luna crescit, & decrescit: sic & ecclesia crescit, & decrescit in omni gradu suo: quo ad doctores, prædicatores, subditos, & alios fideles. Vnde Greg. ait. Quid enim per lunam, nisi cuncta simul ecclesia designatur? Quid per stellas nisi singulorum bene viuentium animæ designãtur? Qui inter prauorum hominum conuersationes: dum magnis virtutibus eminent: quasi in tenebris noctis lucent. Quibus per Paulum dicitur. Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Quia enim appellatione lunæ sancta ecclesia exprimitur, prophetatur dicens, Eleuatus est sol: & luna stetit in ordine suo. Eleuato enim sole, in ordine suo luna statuitur: quia ascendente ad cœlos domino, sancta protinus ecclesia in prædicationis auctoritate roboratur: quia etiam nec sancta ecclesia virtute propria miraculis emicat: nisi hanc præuenientis gratiæ dona perfundant, &c. De hac igitur luna ecclesiæ, dicit, *Fecit lunam in tempora*: quia ecclesia militans cum tempore incepit: & cum tempore terminabitur. Incepit enim in primo homine: & in vltimo iusto finietur: vt ait Greg. in homil. vide versic. 85. & 1169. Vel per lunam intellige gloriosam virginem Mariam: & hoc multiplici ratione. Primò ratione suæ potestatis. Habet enim luna potestatem supra mare, & super omnia quæ viuunt in mari. Vnde in plenilunio meliora reperiuntur. De quo dicit Isidorus 12. Etym. cap. 6. Omnium enim animalium maris, atq; concharũ incremento lunæ membra turgescunt, defectu euacuantur. Lygna enim cùm in augmento fuerit, humorem auget.

A Sic & Maria quæ stella maris dicitur: supra mare, id est, amaritudinẽ vitæ præsentis dominatur: iuxta illud Psal. 88. Tu dominaris potestati maris. Et eius virtute mouetur hoc mare ad littus: quod est ipsam amaritudinem in quietem conuerti. Nam per littus vbi est terminus maris: quies & lætitia designatur. Vnde & Christus post resurrectionem in littore stetit, qui ante passionẽ dormiebat in mari. Dicit Albumazar, quòd quandiu luna est in ascẽdendo versus medium cœli: mouet mare ad littus: & postmodum motu opposito. Sic autem lunam moueri, est ipsam nobis appropinquare. Sic autem & Maria quibus appropinquat: laboris amaritudinẽ in gaudium, & quietem perducit. Psal. 65. Conuertit mare in aridam. Insuper & eorum, qui in amaritudine viuunt, conditionem meliorat, humorem gratiæ augmentando. Præcipuè verò eorum, quæ incluſa sunt: per quæ intelliguntur illi, qui forti se patientia muniunt intrinsecus in aduersis. Vel qui intra secretum cõscientiæ Deũ habentes ab huius mundi temporalibus se abscondunt. Ideo postulauit Iosue, Luna contra vallem Haylon ne mouearis. Cõtra vallem Haylon ipsam moueri est ab afflictis, & oppressis se elongare, quod auertat. Vnde Bernardus super missus ait. Ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captiuorum, liberatio damnatorum, salus denique vniuersorum filiorum Adã. Secundò ratione suæ humilitatis. Luna enim infima omnium planetarum, quamuis lumine post solem omnes excellat: insuper & quanto magis fuerit illuminata superius, tanto minus lumen suum terræ ostendit. Sic & beata virgo Maria post Christum gratia singulari resplenduit, & humilior fuit: & minus apparere hominibus curauit: satis iudicans si Deo & supernis spiritibus lumen suum appareret: iuxta illud Lucæ 1. Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, &c. Et angelo ait, Ecce ancilla domini Ezech. 32. Luna non dabit splendorẽ suum, id est, gratiam sibi datam per humilitatem abscondet. Vnde Bernardus super missus est. Quæ est tam sublimis humilis, quæ cedere nouit honoribus? Insolescere gloria nescit: mater Dei eligitur: sed humilitatem non obliuiscitur. Tertiò ratione suæ benignitatis. Luna enim hoc habet singulare, quòd apparet tam die quàm de nocte. Vnde secundum Isidor. 8 etym. Luna dicitur Diana, quasi duana: eo quòd die ac nocte appareat. Sic beata virgo tã iustis quàm peccatoribus præsto est: vt de ipsa dicatur illud Act. 19. Magna Diana Ephesiorum. Et illud, Quis est hominum, qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iouisq; prolis? Ciuitas Ephesiorum est ecclesia Christianorum. Nam Ephesus interpretatur voluntas mea in ea. Et de ecclesia dicitur Esa. 62. Vocaberis volũtas mea in ea. Iltam ergo colit ecclesia, & meritò præ cæteris: quia (1. Cor. 15.) alia est claritas lunæ, & alia stellarum. Quartò ratione singularis dignitatis. Habet enim luna hanc dignitatem: vt festum resurrectionis secundum suum cursum tardius, aut citius celebretur. Vnde Ambrosius in hexamerõ ait, Luna decimaquarta significat diem salutis. Sic & resurrectio spiritualis, scilicet à morte culpę ad vitam consequitur motum voluntatis virginis gloriosæ. Quamuis enim resurrectio dominica celebretur: & nostra resurrectio spiritualis sit principaliter ex diuina gratia: tamen presupponit lunam decimamquartam plenam, id est, Mariam tam lumine gratię quàm verbo Dei repletam: vt merito si resurrectionem

Littore quies designatur. Iob 21.
Isidorus.
Act. 19.
Ephesus.
Ambros.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem spiritualé celebrare volumus: ad ipsius gratiæ plenitudinem recurramus. Eccl. 43. A luna signum diei festi. Quintò ratione suę mediationis. Nam secundum Hippocratem luna est coniungens cælestia cum terrestribus. Sic & virgo Maria fuit medium coniunctionis naturæ diuinæ cum humana: quoniam in eius vtero facta est illa coniunctio secundum illud Esa. 7. Ecce virgo cõcipiet, & pariet, &c. Emanuel interpretatur nobiscum Deus, id est, in nostra natura. Vnde & merito ipsa dicitur mediatrix. Insuper in ipsa fuit cõiuncta virginitas, quæ est portio angelica cum fœcunditate carnali: quæ est conditio terrestris. Est aliud mediũ coniungens cælestia cum terrestribus. Ex quibus merito ipsa per lunam figuratur: quam Deus nobis hîc temporaliter viuentibus dedit protectricem: quia fecit lunam in tempore. Sequitur, *Sol cognouit occasum suum*, id est, sol determinatè vadit ad occasum, ac si haberet intellectum: quia talis motus est ab intelligentia mouente. Sic enim dicimus, quòd opus naturæ est opus intelligentiæ. Per hoc enim vult Psalmista ostendere Christi passionem & resurrectionẽ. Quid enim nomine solis, nisi Christus intelligitur? Mal. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. vide ver. 77. Sol enim est rex stellarum, ac lumen earum. Propter eum enim cõplentur res terræ ex plantis, & fructibus: & per eum crescit, & augetur substantia eorum. Sic enim est de Christo: quoniam ipse est rex stellarum, scilicet angelorum: & ab ipso illuminantur: & per ipsum etiam complentur res terræ: quia omnis perfectio nostra ab ipso est, & omne crementum spirituale. Vnde Apoca. 1. Vidi similem filio hominis, &c. & facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Quid autem per occasum, nisi mors intelligitur? vide versi. 1051. Quid est ergo dictu: *sol cognouit occasum suum*: nisi Christus præuidit, & cognouit passionem suam & mortem? quæ bene occasui solis comparatur. Sol enim sic occidit vt oriatur: ita & Christus ita occidit vt resurgeret. Occidit, quia voluit: surrexit, quia voluit, & quando voluit: quia nemo tollit animam eius.

Hippo.

Sol significat Christum.

Apoc. 1.

Occasus solis significat Christi mortẽ.

1774 **Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibũt omnes bestię syluæ.**

Hic agit de alternatione, & varietate temporum magis in speciali. Et primò ponit modum varietatis: secundò eius effectum: ibi, *Catuli*. Quantum ad primum sciendum, quòd maxima temporis variatio est: qua mutuatur de die in noctem: & è contrario, quod facit præsentia solis super Hemisphæriũ nostrum, & eius absentia. Quando enim sol est super Hemisphærium nostrum: causat diem: quando autẽ circumẽundo recedit ab Hemisphærio nostro, & circundat terram circundatam aquis: ibi diẽ non causat, neq; noctem: sed hic tunc causat noctem. Et hoc est, quod ait, *Posuisti tenebras*, scilicet, in Hemisphærio nostro per occasum solis. Tenebrę enim nihil sunt, nisi absentia lucis: sicut nec silentiũ aliquid est, nisi carentia locutionis. Ideo subdit, *Et facta est nox*. Quia sicut dies est latio solis super terram: ita eius occasus causat noctem. *In ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ*: quia animalia syluestria de die stant in latibulis suis, ne ab aliquo videantur: de nocte autem perambulant quærentes sibi cibum magis quàm de die. Per hoc enim vult ostendere, & prædicere Psalmista, quomodo ad occasum veris solis tenebræ factæ sunt super vniuersam terrã. Per noctem ergo intellige absentiã veri solis, id est, Christi: qui à vita præsenti per mortem abscessit: & tunc tenebræ factæ fuerunt. Et hoc maximè in Iudæis, qui in Christi morte perdentes lumen sacræ scripturæ tenebrosi & obstinati sunt effecti. Vnde Iudæa sic effecta tenebrosa omnium immundorum spirituum habitatio facta fuit. Vnde de ipsa subditur, *In ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ*. Quid enim per bestias syluæ, nisi dæmones hîc accipimus? Nõ enim immerito bestia dicitur diabolus. Bestia enim quasi vastia à vastando dicitur: & diabolus omnia vastare nititur bona, & corrumpere. Vnde de ipso dicitur Daniel. 7. Bestia erat quasi leæna, & habebat alas aquilæ. Sicut enim leo rex est animalium, sic & diabolus omnium superborum. Iob. 41. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Vnde & diabolum ratione superbiæ bestiam appellat scriptura: dicens cuilibet humili, Bestiam terræ non formidabis. Quod exponit Greg. dicens, Callidus quippe aduersarius bestia terræ dicitur: quia ad capiendas mortis tempore animas superbia crudelitatis effrenatur. Quos enim viuentes blandiens decipit: hos morientes sæuiens rapit. Quocirca de electorum ecclesia per prophetam dominus pollicetur, dicens, Mala bestia non transibit per eam. Illi ergo bestiam terræ timent: qui viuentes sui conditoris potentiam non timent, &c. Istæ ergo bestiæ terræ per Iudæam transeunt: quia ipsorum obstinata possident corda. Et sic de illis verificatum est illud Sap. 16. Superuenit illis sæua bestiarum ira. Et nota etiã ad literam, quòd istæ bestiæ dæmonum plus ambulant de nocte quàm die: & fortius homines tentant. Cùm enim Christus dicat, omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur eius opera: consequens est, quòd dæmones malè agentes, lucem fugiunt: & diligunt tenebras noctis: & adueniente luce diei, non tantum nobis possunt nocere. Vnde & in hymno dicitur hoc, scilicet, solis ortu omnis errorum chorus viam nocẽdi deserit. Vnde & de dæmonibus dicitur: ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabunt. Hoc etiam generaliter potest intelligi de omni peccatore peccatorum tenebris obscurato, quòd omnes bestiæ agri in ipso pertransibunt: quia super ipsum potestatem habent & dominium.

Tenebræ factæ sunt in Christi morte.

Bestia dicitur diabolus.

Iob 5.

Greg. 6. moral. c. 21.

1775 **Catuli leonum rugientes, vt rapiãt, & quærant à Deo escam sibi.**

Hic ostendit varium effectum varietatis temporum. Et primò ostendit quòd noctis obscuritas est timorosa. Secũdò, quòd lucis claritas est assecuratiua: ibi, *Ortus est sol*. Tertiò quòd diei claritas est operosa: ibi, *Exibit*. Quartò ex hoc concludit, quòd Dei potestas est gloriosa: ibi, *Quam magnificata*. Primò ergo noctis obscuritas est timorosa: sicut enim lux naturaliter assecurat hominem & confortat, sic & obscuritas timorem inducit, & vires dissoluit, scilicet hominibus: è cõtrà autem feris animalibus. Plus enim habet timere quis in nocte quàm in die. Vnde plura mala de nocte quàm de die perpetrantur, maximè ab animalibus brutis, quæ tunc maximè perambulant: vt dictum est: quia in ipsa scilicet obscuritate pertransibunt omnes bestiæ syluæ. Vnde & nunc addit, quòd in ipsa obscuritate, *Catuli leonum sunt rugientes vt rapiant, &c.* quia tunc magis ad prædam sunt audi. Per hoc enim vult Psalmista ostendere ferocitatem dæmonum erga peccatores. Vbi notandum, quòd sicut inter angelos bonos est ordo prælationis, & subiectionis: sicut etiam inter homines: sic & inter dæmones aliqui principantur, vt lucifer: & alij subiiciuntur. Principantes per leones figurantur: sed subditi per catulos leonum. De istis ergo catulis dicit, *Catuli leonum, &c.* quasi dicat. Non solum principales & maiores dæmones infesti sunt hominibus, vt ipsos rapiant in escam sibi: quia peccatis nostris pascuntur: sed etiam hoc faciunt catuli leonum, id est, alij dæmones minores & subditi. Et aduerte quòd ait, *Vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi*: quia neminem tentare possunt, nisi quantum Deus eis permittit, vt patuit de dæmone tẽtante Iob. Sed quærunt aliqui. Et si leo diabolus nullum tentare potest, nisi quantum Deus sibi permittit: quare ergo suos electos Deus à diabolo sinit tentari? Ad hoc respondet Gregorius dicens, Bona nostra antiquus hostis malitiosè attrectare appetit: sed hæc tentare Deus, non nisi benignè permittit: vt dum mens tentatione pulsante, in bonis de quibus gaudebat concutitur: imbecillitatis suæ debilitate cognita, in spe diuini amoris robustius solidetur. Fitque mira dispensatione pietatis: vt vnde malignus hostis cor tentat vt interimat: inde misericors conditor hoc erudit vt viuat, &c. Sed fortè dices. Hæc responsio est de illis, qui tẽtationes vincunt. Sed de illis, qui superantur: quæro cur Deus permittit tentare hominem, quem nouit esse casurum? Et ista dubitatio assimilatur illi, qua quæritur: cur creauit Deus homines, quos malos præsciuit. Ad quæ respondet Magister lib. 2. dist. 23. dicens, Quæri solet, cur Deus hominem tentari permiserit, quem casurum esse præsciebat. Respondet. Sed non esset laudabile homini: si ideo bene viueret, quia nemo malè viuere persuaderet: cùm in natura posse, & in potestate haberet velle non consentire suadenti, Deo iuuante. Et est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse. Mouent etiam quidam dicentes. Cur creauit Deus, quos malos futuros præsciebat? Respondeo, quia præuidit, quid de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit vt relinqueret eis, vnde aliquid facerent. Et si culpabiliter aliquid facerent: illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam: & ab illo naturam bonam, & iustum pœnam.

Maiores diaboli leones, minores catuli dicuntur.

Quæstio. Tentari suos permittit Deus? & quare. Gr. 2. moral. c. 32.

Tentari quare permittit Deus quos casuros præscit.

Respon.

Quare creauit Deus quos futuros malos præscibat.

1776 **Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur.**

Hîc ostenditur, quomodo lucis claritas est assecuratiua: quia scilicet ad ortum lucis solaris fere in cubilibus suis congregantur, quæ de nocte vagando quærunt prędã: ideo securius est hominẽ de die ambulare, quàm de nocte. Per hoc enim vult Psalmista ostendere, quòd sic moriente Christo: leo cũ suis catulis circuiẽs multos rapuit: quia etiam ipsos Apostolos à Christo fugauit: Apostolorum principem ad negandum ter Christum induxit. Et per cõsequens fortius alios strauit. Sic & Christo resurgente, illi ad fidem surrexerunt: & dęmones territi fugati fuerunt. Et hoc est, quod ait, *Ortus est sol*. scilicet, Christus, qui per mortem occiderat prius. *Et congregati sunt*, dæmones scilicet, qui prius tentando erant dispersi. *Et in cubilibus suis collocabuntur*. Quid enim sunt cubilia dæmonum, nisi corda peccatorũ in quibus habitant per peccata diuersa? vide versi. 555. Et attende, quòd Christus sol maximè dicitur: quia ad modum lucis solaris omnia aduersa & dolores mitigat. Docet enim experiẽtia, quòd, luce solis adueniente, alleuiantur infirmi. Lux incarceratis præstita eorum pœnam mitigat. Lux cæcis redita, eis ingerit consolationem: in tantum quòd sine luce nullus potest esse iucundus. Propter quod dicitur Tobiæ 5. Quale gaudium potest esse mihi: qui in tenebris sedeo: & lumen cœli nõ video? Vnde dicit Damas. quòd lux solaris tenebras expellit: mœrores dissoluit, ægritudines alleuat, & omnem speciem lætam, iucũdamque facit: omnibúsque rebus formam tribuit, & decorem. Sic & Christus ad modum veri solis, & lucis omnes aduersitates infirmitatésque alleuat. Et hoc suo ortu, & resurrectione spem victoriæ ex aduersitatibus tribuit: & post aduersitates gloriosus resurgens, nomen, quod est super omne nomen accepit. Vnde resurrectio Christi per solis ortum denotatur Marci vlt. cùm dicitur, quòd mulieres venerunt ad monumentum, orto iam sole.

Christus dicitur lux.

1777 **Exibit homo ad opus suum: & ad operationem suam vsque ad vesperã.**

Hîc ostenditur quomodo lucis claritas est operosa. Sicut enim animalia fera in die stant in latibulis, ne capiantur: de nocte autem perambulant, prædam sibi quærendo: sic homo, qui est animal rationale, per oppositum de nocte quiescit, & in die exit ad opus. Per hoc vult ostendere Psalmista, quòd Apostoli, & alij prædicatores fidei, qui ante Christi resurrectionem opus prædicationis eis à Christo impositum, timore concussi non audebant exercere, post Christi resurrectionem, & spiritussancti missionem fortes effecti, per totum mundum opus eis commissum viriliter adimpleuerunt. Vnde ipsos apostolos sic roboratos sub nomine hominis ponit dicens, *Exibit homo ad opus suum*. Nec immeritò quia propriè solum ille dicitur homo, qui viuit secundum rationem. Qui autem sensualiter viuit, non homo, sed bestia debet censeri: vide versi. 558. 589. Et aduerte, quòd Apostolos non dicit homines in plurali: sed singulariter homo, & propter vnitatem summam, quam adinuicem habuerunt post Christi resurrectionem: vt de ipsis dicatur, Act. 4. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. De istis ergo omnibus in singulari numero dicit, *Exibit homo ad opus suum*, vt puta Petrus Romam, Andreas Achaiam, Matthæus Æthiopiam, Bartholomæus Indiam, opus Euangelistæ faciendo perambulauerunt. De quo opere ait Apostolus 2. Tim. 4. Opus fac Euangelistæ: **ministeciũm** tuum imple. Et quia istud opus deuotè fecerunt: **vsque** ad finem vitę ipsorum, ideo subditur. *Et ad operationem suam vsque ad vesperam*. Per vesperam enim quæ est finis diei, intelligitur mors: quæ est finis vitæ hominis. Sic enim vesperam pro morte accepit propheta dicẽs, De mane vsque ad vesperam finies me.

Homo dicuntur apostoli.

Vesperã significatur mors.

Esa. 38.

1778 **Quàm magnificata sunt opera tua, domine, omnia in sapiẽtia fecisti: impleta est terra possessione tua.**

Hîc concluditur ex prædictis, quòd Dei potẽtia, & operatio est gloriosa. Quis enim posset excogitare magnificentiã operum Dei prædictorum etiam quo ad literam, quomodo mundum, vt dictum est, disposuit: quomodo elementa adinuicem composuit: qualiter cœlos disposuit, &c. Quò verò ad intelligentiam spiritualem: qualiter homines creauit, qualiter aliquos ab æterno prædestinauit: & aliquos reprobauit, &c. vide versicul. 1590. Quæ tamen omnia in sapientia fecit: quia per verbum suũ: quia omnia

Nostra obscuritas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Not. totū vsque ad finem. Sapientia dicitur filius Dei.

omnia per ipsum facta sunt, quod verbum est sapientia patris. Pro cuius intelligentia notandum, quòd sapientia patris dicitur verbum patris, vel filius Dei. Vbi nota, quòd verbum in nobis dicitur propriè, non vox prolata exterius: sed notitia mentis interior. In nobis autem est duplex interior notitia: scilicet informis & perfecta, quia nostra cognitio procedit de imperfecto ad perfectum, primo Et hic. Et ideo de re primò habemus notitiam imperfectam & vniuersalē: & talis non dicitur verbū, sed cogitatio. Ab illa autem notitia confusa & imperfecta procedimus ad notitiam rei discretam & perfectam: quæ à Philosophis dicitur diffinitio: à sanctis autem dicitur mentis verbum. Et ista notitia perfecta quæ est in mente: dicitur verbum vel sapientia nostra. Vox autem exterior propriè non est verbum nec sapiētia: sed solum manifestatio interioris verbi & sapientiæ, vt dicit Aristotel. primo Perihermenias, quòd voces sunt eorum, quæ sunt in anima, passionum notæ. Ex hoc autem deuenire possumus in cognitionem sapientiæ siue verbi diuini. Vt enim ab omnibus conceditur philosophis: Deus est naturæ intellectualis. Et ideo in ipso ponitur verbum, quod est perfecta notitia, & sapientia omnium: quo vnico verbo immenso vel vnica immensa sapiētia. Deus perfectissimè seipsum cognoscit, & omnia alia: quæ sapientia per omnia sibi est æqualis: aliter seipsum perfectissimè non cognosceret. Istud autem Dei verbum, vel sapientia dicitur filius Dei. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd de ratione filiationis naturalis, & propriè dictæ, sunt tria. Primum, quòd ibi sit origo vnius ab altero, sic quòd sicut nullus potest esse homo, nisi sit animal: sic nullus naturaliter potest esse filius alterius, nisi sit ab illo originatus. Secundum quod requiritur, est, quòd ibi sit originatio viuentis à viuente. Non enim sufficit originatio. Nam frumentum originatur à terra, non tamen propriè dicitur filius terræ: sed oportet quòd vtrunq; , scilicet originans, & originatum habeat vitam. Sed nec hoc etiam sufficit, vt puta vermis viuus originatur ab homine viuo: non tamen propriè eius filius dicitur. Sed requiritur tertium scilicet, quòd originans, & originatum sint similes in natura specifica. Sic enim animal viuum originatum ab animali viuo eiusdem speciei: dicitur eius filius. Et ista tria complent rationem filiationis naturalis: scilicet originatio viuentis à viuente infra eandem speciem. Ex prædictis duo apparent. Primum quare sapientia nostra, vel verbum non dicitur filius noster: quia non procedit viuum à viuente neq; sunt eiusdem speciei: cum vnum sit accidens, & aliud substantia. Secundū quod sapientia Dei vel verbum propriè dicitur filius Dei naturalis. Quia ibi sunt omnia tria prædicta, scilicet originatio: quia verbum quodlibet originatur à mente: cuius est verbum vel sapientia. Secundum, quia ibi est processus viuentis à viuēte, quia sapientia Dei est vita: Deus est vita: quia essentia diuina essentialiter est vita. Tertium, quia ibi est similitudo imo identitas specifica: quia omne, quod est in deo realiter est Deus, vt dicit Magister lib. 1. distinct. 8. Ex quibus omnibus sequitur quòd Dei sapientia realiter est filius Dei naturalis. Et de filio sub nomine sapientiæ hic ait Psal. *Omnia in sapientia fecisti*: quia Deus omnia fecit in filio, vel per filium Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Sed quomodo omnia Deus fecit in sapientia: notandum est, quòd omnia creata producuntur à Deo: sicut artificiata ab artifice: cùm ipse Deus sit agens nō necessitate naturæ: sed per intellectum & voluntatem. Vnde de ipso dicitur. Sap. 7. quòd omnium est artifex. Quod autem producitur per intellectum, & artem: producitur per exemplum artificiati quod est in intellectu artificis, sicut dicit Philosoph. 7. metaphysic. quòd domus, quæ est extra, producitur à domo, quæ est intra in anima. Et sic per sapientiam artificis, quæ est in eius mente, producuntur omnia artificiata. Cùm autem verbum diuinum, siue filius Dei sit sapientia Dei, vt dictum est, sequitur, quòd per ipsam sapientiam Deus omnia producit. Et ideo dicitur de ista sapientia, quę verbū Dei est. Omnia per ipsum facta sunt. Quod & nunc ostendit Psalm. dicens, *Omnia in sapientia fecisti*. Et per hoc vult ostendere Psal. quod Deus per filium suum, qui sapiētia patris dicitur: sicut omnia creauit, ita illa sapientia omnia redemit, & recreauit. Ad quod sequitur, quòd impleta est terra possessione tua. Per terram enim ecclesia designatur, vt dictum est. Possessio autem Dei dicūtur fideles. vide supra. Quid est ergo. *Impleta est terra possessione tua*: nisi quia omnia quæ in sapientia fecisti: in sapientia redemisti? ideo ecclesia tua impleta est fidelibus.

Arist. de interpret. cap. 1.

Tria complent productionē & rationem filiationis naturalis.

à Filio Dei qui est sapientia omnia facta.

Ioan. 1.

Hoc mare magnum, & spacioſum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus. 1779

Hic consequēter agit Psal. de prouisione illorū, quæ habitant in aquis. Et diuiditur in partes duas, quia primò describitur maris ampla capacitas, secundò magna vtilitas: ibi, *Animalia pusilla*. Quantum ad primum sciendum, quòd hic loquitur de mari Oceano, quod totam terram circūdat: ad quod omnes aquæ confluunt, quod est magnū, & latum: quia realiter totam sphęram elementi aquę continet. Et sic est mare spacioſum. *Manibus*. Dicit Nicolaus de Lyra: quòd hic ly *manibus*, est dictio Hebraica significās duo: scilicet manus, & loca. Et, si, significat manus, est sensus, quòd illud mare est spacioſum ad operandum manibus, id est, ad remigandū, quod fit manibus. Si autē ly manus, significet loca: tunc est sensus, quòd in illo mari sunt multa, & diuersa lodum Grammaticos, Manes, maniū, manibus, accusatiuo manes, dicuntur dij infernales, qui in illo mari frequenter apparent. Propter quod subditur, *Illic reptilia, quorum non est numerus*, scilicet vel pisces diuersi generis: qui à nobis numerari non possunt. Vel secundum gl. *Illic reptilia quorum non est numerus*, id est, mali spiritus, quorum insidiæ serpūt: quorum insidiæ sunt innumerabiles, & incautos occupant. Per hoc vult ostendere Psal. quòd mare huius seculi periculis est plenum, & dæmonum insidiis, quod cautelosè est transeundum: vt ad portum peruenia-
E mus salutis. Et ad stellā maris eleuādi sunt oculi: ne in ipso pereamus: scilicet ad gloriosam virginē Mariam. De quo mari ait Bernardus in sermon. Maria merito nuncupatur stella maris: quia exemplo virtutum præradiat vniuersis. In hoc etenim mundo quasi in mari magno, & spacioso sumus. Illic reptilia, quorum non est numerus: maligni scilicet spiritus, piratæ crudeles. Quod si ventum tētationis immittant: si fluctus iræ, superbiæ, vel alterius vicij in nos iactent: si scopulis aduersitatum nos illidant: ad hanc stellam erigatur deuotè oculus cordis: & eius beneficio tempestas in auram gratiæ reducetur.

Quanta

Quanta autem huius maris mundi sint pericula, figuraliter ostenditur per illas tres syrenes, quæ in mari habitant. vide versū. 653.

Animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt. 1780

Hic ponitur maris vtilitas. Aduertendum tamē, q̄ prima pars versus, scilicet, *An malia pusilla cum magnis*: spectat ad versum præcedētem. Quia dictū est, quòd in mari sunt reptilia, quorum non est numerus. subdit, quia ibi sunt animalia parua cū magnis. In mari enim sunt multi pisces valde parui: & aliqui valde magni. Per hoc enim vult ostendere Psal. quòd in prętenti mundo sunt multi infideles: aliqui magni, scilicet, & potētes: aliqui autē parui, & pusilli: quos infideles per animalia significat, qui fideles persequuntur. Vnde gl. ait, *Animalia pusilla cum magnis*: id est infideles pusilli, & magni, qui nondum crediderunt: qui oderunt ecclesiam: sed Christi nomine premuntur, ne sæuiant vt volunt. Vel per animalia pusilla intelliguntur in mundo humiles: & per magna superbi: quę animalia pusilla dicuntur volucres. Vnde de arbore Daniel, qua significatur ecclesia: dicitur Dan. 4. quòd subtus arborem habitabant animalia, & bestiæ: & in ramis eius volucres cœli conuersabantur. Per arborem enim illam vniuersalē ecclesiam accipe: quæ etiā mare propter multas pressuras, quas patitur, dicitur: *Hoc mare magnum, &c.* In ramis eius cōuersantur volucres, scilicet animalia pusilla per humilitatē cælestia contēplantes: & vt prælati aliis superintendentes: sed subtus eam animalia magna, & bestiæ manent: quia terreni, & superbi peccatores per humiles & spirituales debent regi, & nō regere. Sed vt notant doctores: hodie videbis mirabile: quia rectus ordo peruersus videtur. Sic quòd animalia, & bestiæ habitent in ramis arboris ecclesię: sed volucres conuersentur in terra, quia animales, & bestiales ad prælationes altas eriguntur: sed spirituales, boni, & humiles sub arbore in terra, & in abysso relinquuntur. Quod admiras Ricardus exponens prædicta verba Daniel, dicit, Rectè in ramis arboris magnę ecclesiæ quasi in sublimioribus conuersantur volucres cœli: quòd spirituales viri, & humiles cælestibus succensi desideriis, merito debent in auctoritate erigi: & honore digno super alios sublimari. Sed subtus eam habitabāt animalia magna, & bestiæ. Ergo in imis animalia, & bestias coērcebat: pusillos, & spirituales subleuabat in alta. Discāt ergo prælati nostri: discant hic quid facere debeant: discant inquam indisciplinatos, & animales premere mores: honorare, & attollere bonos. Quid quæso hoc generis monstrum: quod nostri temporis arbores vrsos portat in ramis, ac leones: Volucres verò cœli & quælibet pennata animalia, contra naturæ iura premunt in imis. Quid quæso est, quod facitis: qui bruta, & bestialia corda in sublime attollitis: & velut ad aëra suspenditis? Si verè eos diligitis: cur eis non parcitis? Nam, dū eos ad alta suspenditis, eis vtiq; ruinas præparatis. Cōuersentur volucres cœli in ramis, locumq; teneant in summis, quos pēna subleuat sanctitatis. Animalia verò & bestiæ in imis resideant. Et qui pronos vultus habent ad terram per appetitum carnis: districtionem sentiant præ seueritatis, & iustæ humiliationis. Est enim contra rationem: quòd rationale ab irrationali tegatur. Quoniam, vt ait Apostolus 1. Cor. 2. spiritus Dei: spiritualis autē iudicat omnia. Vnde Greg. dicit, Nequaquā nosmetipsos intuemur, vt sciamus aliud in nobis esse rationale, quod regit: & aliud animam quæ regitur, nisi ad secretum mentis redeuntes, ab omni exteriori occupatione separemur. Et tūc in semetipso vel quæ præesse debeant, viriliter, vel qnę subesse possint, infirma distinguit: vt aliud sit quòd in illo regere debeat tāquam vir, & rationale: & aliud tanquam animale, & fœmina, quod regatur. Ex quibus patet, quòd non solum in ecclesia, sed etiā in quolibet homine sunt animalia pusilla cum magnis, bestiæ, & volatilia, superbi, & humiles motus. Ex malo ergo istorum regimine, scilicet quòd animalia regāt, & volucres regātur: quòd animalia stent in ramis ecclesiæ, & volucres in terra: hodie destructum est vtrunq;, scilicet, animalia, & volucres, & spirituale, & temporale: vt Hieremias prophetauit, dicens, Propter malitiam habitantium in ea, scilicet in ecclesia consumptū est animal, & volucre. Tamen, his non obstātibus, Deus fideles gubernat, & regit. Vnde sequitur. *Illic naues pertransibunt*. Secundum literam hic notatur vtilitas, quia ad hoc naues pertranseūt mare: vt bona in vna terra abundantia per nauigiū deportentur ad aliam terram: vbi deficiunt: & ecōtrario. Quātum verò ad intellectum prophetæ prædictū: per nauem significatur ecclesia fidelium: quā inter huius mūdi procellas, inter animalia pusilla, & magna Deus gubernat & regit. Vnde ecclesia dicitur nauis Simonis Petri, quam Christus ascēdit, Lucæ 5. Hæc est nauis, sine qua in mari huius mūdi nemo saluari potest: figurata per nauim, vel arcā Noë: in qua omnes existentes ab aquis diluuij sunt saluati, cæteris submersis. Gen. 7. De qua naui ecclesiæ dici potest illud Act. 27. Nisi in naui manseritis: salui fieri nō poteritis, quia extra catholicam ecclesiam nō est salus: nec aliquis potest saluari, vt ait Greg. lib. 14. moral. cap. 2. lib. 23. c. 4. lib. 35. c. 5. & 6. Et 1. q. 1. teneamus 24. q. 1. quia ex sola. Et vide quàm propriè ecclesia dicitur nauis. Quoniā sicut multa ligna copulantur ad faciēdum nauim, sic in ecclesia fidelium multitudo per fidē vnitur. Huius nauis gubernator est Christus: arbor est sanctissima crux: velum charitas: ventus impellens spiritus sanctus: anchora spes: sentina, peccatorum frequēs meditatio. Et de hac naui dicitur Marc 8. quòd Iesus ascendit nauem cum discipulis suis. Hæc ergo nauis pertransit mare huius mundi, quia nauicula Petri impelli fluctibus potest, & agitari: sed Christo iam regente, submergi non potest. 24. q. 1. à recta ergo, & multis cap. sequentibus. Et non mireris, si in plurali dicit naues: quia quamuis sit vna vniuersalis ecclesia: sit vna fides, & vnū baptisma: plures tamen sunt particulares ecclesiæ, de quibus nunc ait. *Illic naues pertransibunt*.

Animalia pusilla & magna: sunt humiles & superbi in ecclesia.

Humiles & boni debent regere: sed superbi regi & subiici.

Nauis significat ecclesiam.

Luc. 5.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei: omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore. 1781

Hic Psal. declarat prouisionē diuinā generaliter circa omnia. Notādū tamē, q̄ ista prima pars versus spectat ad versum præcedentem, quia dictum est, quòd in mari istius mundi sunt animalia pusilla cum magnis, sequitur quòd ibi etiā est draco, quē formasti ad illudēdū ei. Vbi notandū, q̄ literaliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Draco dicitur cetus.

iſte draco exiſtēs in mari, dicitur quidā piſcis magnæ quātitatis qui alio nomine dicitur cetus. Geneſ.1. Creauit Deus cete grādia. In Iob autem vocatur Leuiathan. Vnde cū dicitur Gen.1. Creauit Deus cete grādia, in Hebræo dicitur, Creauit De' dracones magnos. Iſte draco, vel cetus creatus eſt ad illudendum ei: vel ſecundum aliam literam ad ludendum in eo. Vnde ly, ad, non tenet cauſatiuè, vt ſcilicet ad hoc ille draco ſit creatus, vt ſibi illudatur ab aliis piſcibus: ſed magis tenet conſecutiuè, quia ad eius formationem conſecuta eſt eius illuſio. Quæ illuſio talis eſt. Nam piſcis ille, ſiue draco cùm ſit magnus corpore, multo cibo indiget: propter quod alios piſces multum inſequitur, vt eos deuoret. Propter quod alij piſces videntes cetū naturali inſtinctu fugiunt ab eo: & vadunt verſus littus maris: vbi cetus magnus corpore vorare ipſos non poteſt propter paruitatem aquæ. Vnde & cetus eos inſequēs impingit ad terram, & ſic nō valēs ibi natare, à piſcatoribus occiditur. Et ſic ab aliis piſcibus ei illuditur. Per hoc vult Pſal. oſtēdere diaboli poteſtatem in hoc mundo à Chriſto ſuperatam, & ſibi fuiſſe à Chriſto illuſum: vnde & captiuatus fuit. Vbi notandum, quod per iſtū draconem corpore magnū diabolus intelligitur: qui in forma ſerpentis tentauit primos parentes. Qui ideo magnus dicitur, quia non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. Sed dum per mare huius mundi alios piſces, id eſt, fideles deuorare vellet: peruenit ad Chriſtū, à quo per eſcam ſuę carnis illuſus fuit, & captus. Vnde iſtam materiam ad literā tractans Greg. lib. 33. mor. c. 12. ſuper illo verbo Iob 40. An extrahere poteris Leuiathā hamo? ſic dicit. Leuiathan quippe additamentum eorum dicitur. Quorum videlicet, niſi hominum: quibus ſemel culpam præuaricationis intulit: & hanc vſq; ad mortem quotidie peſſimis ſuggeſtionibus extēdit? Quibus dum peccatū multiplicat: pœnas proculdubio ſine ceſſatione coaceruat. Poteſt etiā per irriſionem vocari Leuiathan. Primò quippe homini perſuaſione callida diuinitatē ſe additurū promiſit: ſed immortalitatem tulit. Additamētum ergo hominum per irriſionem dicitur: dū hoc, quod non erant, ſe addere promiſit: etiā hoc, quod erat, fallēdo ſubtraxit. Sed Leuiathā iſte illuſus à Chriſto hamo captus eſt: quia dum in redemptore noſtro per ſatellites ſuos eſcam corporis momordit: diuinitatis illum aculeus perforauit. Quaſi hamus quippe fauces glutientes tenuit: dum in illo & eſca carnis patuit, quam deuorator appeteret: & diuinitas paſſionis tempore latuit, quæ ipſum necaret, in hoc ergo mari, vel aquarum abyſſo, id eſt, in hac numeroſitate generis humani ad omniū mortem inhiabat, vitam penè omnium vorans: huc illucq; aperto ore cetus ferebatur. Sed ad mortē ceti iſtius in hac aquarū caliginoſa profunditate mira diſpoſitione hamus eſt ſuſpēſus. Huius hami linea eſt illa per euāgelium antiquorum patrū propago memorata. Nam cùm dicitur Abraham genuit Iſaac: Iſaac genuit Iacob, cumq; cęteri ſucceſſores interpoſito Ioſeph nomine vſq; ad Mariam virginem deſcribuntur deſponſatam: quaſi quædā linea torquetur: in cuius extremo incarnatus dominus, id eſt, hamus iſte ligaretur: quē in his aquis humani generis dependētem aperto ore iſte cetus appeteret: ſed eo per ſatellitū ſuorum ſęuitiā morſu mordendi vires vlterius non haberet. Ne ergo iſte cetus humanis morſibus inſidiās, quos vellet, vltra deuoraret: hamus hic fauces raptoris tenuit: & ſeſe mordentem momordit. Sequitur, *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore.* Hic in Hebręo incipit verſus: & in tranſlatione Hieronymi, vbi *Hieronym.* Pſal. declarat prouiſionem diuinā generaliter ad omnia animantia tam in aquis commorantibus quàm in terra. Et circa hoc duo facit, quia primò oſtendit erga creaturas diuinam bonitatem. Secūdò diuinam poteſtatem, ibi, *Qui reſpicit terram.* Prima in duas: quia primò deſcribitur diuina bonitas, ſecundò ex hoc Deo agit gratias: ibi, *Sit gloria.* Circa primum primò oſtenditur creaturarum neceſſitas: ſecundò diuinæ bonitatis largitas, ibi, *Dāte te.* Quantum ergo ad primum dicit, *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tēpore.* Expectare enim *Expectare.* idē eſt, quòd deſiderare, vel extra petere. Cū enim humor radicalis vitam cuiuſlibet animalis conſeruet (qui per calorem naturalem conſumitur) ideo exteriori cibo omnia animalia indigent ad humorem radicalem fouendum. Et ſic omnia naturali inſtinctu deſiderāt à Deo ab extra ſibi dari cibum. Et hoc eſt, quod aliis verbis dicitur, Pſal. 144. Oculi hominum in te ſperant, domine: & tu das illis eſcam in tempore opportuno.

Cetus quo modo illuditur & capitur.

Draco diabolum ſignat qui à Chriſto illuſus.

Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia replebuntur bonitate. 1782

Hic oſtenditur diuinæ bonitatis largitas. Et oſtenditur primò quantæ ſit liberalitatis, ſecundò quantæ ſit neceſſitatis, ibi, *Auertente*, tertiò quantæ ſit poteſtatis, ibi, *Emitte ſpiritum.* Quantū ad primū ſciendū, quòd aliqua ſunt animalia, quæ de victualibus prouiſionem ſibi faciūt: vt ſunt homines, qui tēpore meſſis frumenta colligunt pro tēpore hyemali. Sic & formicæ faciūt. Alia autē ſunt, quæ non colligunt, ſed de die in diē eſcā ſibi querūt: vt ſunt aues, & animalia fera maximè. De primis dicit, *Dāte te illis colligēt.* Vnde de formica dicitur Prouerb. 6. Vade ad formicā ô piger, & cōſidera vias eius: & diſce ſapientiam: quæ parat in æſtate cibum ſibi: & congregat in meſſe, quod comedat. De aliis verò ſubditur. *Aperiente autem te manum tuā, omnia replebūtur bonitate.* Quia etiā talia animalia Deus paſcit: de die in diem ſibi parat eſcas. Et hoc eſt, quod ait Chriſtus Matth. 6. Reſpicite volatilia cœli: quoniā nō ſerunt, neq; metunt, neq; cōgregant in horrea: & pater veſter cęleſtis paſcit illa. Per hoc vult oſtēdere Pſal. quòd omnes tam boni, quàm mali eſcas ſuas habent à Deo. Vbi notādum, quòd in mundo ſunt duo capita, quæ faciunt duo corpora myſtica: ad quæ omnes homines reducuntur. Primū caput eſt Chriſtus, qui eſt caput omniū fideliū: & ſic omnes fideles ſunt corpus Chriſti myſticū. Secūdum caput eſt diabolus, qui eſt caput omnium iniquorum, cuius corpus faciūt omnes mali. Et tamē omnibus iſtis dat Deus eſcam ſuam. Sed attēde, quòd alia eſt eſca corporis Chriſti: & alia eſca diaboli. Vnde hic ait gl. Habet iuſtus cibum ſuū: habet & draco. Cibus draconis terra eſt: cui dictū eſt, Terram, comedes omnibus diebus vitæ tuæ, quia peccatores, qui terrena amant, cibus diaboli ſunt. Cibus autem iuſti eſt verbum Dei. Matthęi 4. Nō in ſolo pane viuit homo, &c. Si ergo bene vixeris, cibum Chriſti habebis. Si verò à Chriſto receſſeris, cibus draconis eris. Et tamen nullus iſtorum cibum ſuum poteſt habere niſi tu, Deus, dederis: quia

Draco diabolus à Chriſto qualiter fuit captus.

Duo capita duorum myſticorum corporum.

Cibus diaboli. Cibus Chriſti & bonorū.

quia, *dāte te illis, colligent.* Ante enim quàm dederis illis, ſcilicet dæmonibus: ipſi nō poſſunt colligere, nec tentare. Et hoc eſt, *dante te illis, colligent.* id eſt, dante te illis licentiā tentandi, illi tētare poſſunt: & non aliter. Per tentationes autem multos in cibum ſibi colligūt. Deinde de cibo bonorum dicitur, *Aperiente te manum tuam: omnia replebūtur bonita te.* Manus enim Dei Chriſtus eſt, quæ aperitur cùm reuelatur. Quaſi dicat, à ſe non habent iuſti intelligentiam verbi diuini, nec ad bonum: ſed à Chriſto aperiente manum ſuam, id eſt, reuelante ſeipſum. Hic cadit dubium vtrum iuſtis liceat temporalia congregare. Conſimiliter dicitur Pſal. 144. Aperis tu manū tuā, & imples omne animal benedictione.

Manus Dei.

Quæſtio.

1783 Auertente autem te faciem, turbabūtur: auferes ſpiritū eorū, & deficiēt, & in pulueręſuum reuertētur.

Hic oſtendit quantæ neceſſitatis nobis ſit diuina bonitas. Quia ſi deſinat ſua bonitate præſtare nobis ſua beneficia, ſtatim omnia animātia morerentur: quia diu ſine cibo manere non poſſunt. Facies namq; Dei dicitur eius dilectio. vide verſ. 29. Ex dilectione autē Dei nobis conceditur vt terra, aēr, & aqua fructus ſuos producant: ex quibus vita animaliū conſeruatur in eſſe. Eſt ergo ſenſus, *Auertente autem te faciem tuam*, ſcilicet, tuam bonitatē, à nobis fructus neceſſarij non producuntur: Et ſic omnia animalia fame turbarētur, & morte deficerent. Vnde ſubditur, *Auferes ſpiritum eorum*, id eſt, vitam ipſorum: *& in pulurem reuertentur*, ſcilicet in terrā, quæ puluis eſt, de qua ſunt creata animalia irrationabilia, & homo quo ad corpus. Per hoc autē vult oſtendere Pſalm. quòd nulla virtus in homine remanere poteſt, niſi Deo efficiēte: quia ſtatim vt auertit Deus faciem ſuæ gratiæ à nobis, cadimus & nulla virtus in nobis vireſcere poteſt. Quid enim proficiet prædicator auditoribus, ſi ab eis auertatur gratia Dei? Certē nihil. Et hoc eſt, quod dicitur Iob 12. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur. Quod exponens Greg. ait. Aquarū nomine ſpiritus ſancti gratia accipitur, Chriſto dicēte, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuę: hoc autē dicebat de ſpiritu ſancto. Ait ergo de his aquis. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur. Quia ſi Spiritus ſancti gratia ab audiētis mēte ſubtrahitur, areſcit, protinus intellectus, qui iam per ſpem virideſcere in audiēte videbatur: &c. Vel aliter vt ſonet in bonum: vt per faciem intelligantur proſpera: ſicut per dorſum aduerſa. Et ſic auertit Deus faciē ab aliquo, & dorſum vertit ad illū: quādo aufert ab ipſo proſpera, & immittit aduerſa, vt ſpiritus ſuperbiæ deficiat in ipſo: & ſpiritus humilitatis formetur. Et ad iſtum intellectum hunc paſſum exponit Gregor. ſuper illo verbo Iob 34. Deficiet omnis caro ſimul: & homo in cinerē reuertetur, dicens, Simul omnis caro deficit, quādo iam nullis ſuis motibus ſeruit: quia præſidens ſpiritus cuncta eius fluxa reſtringit: & quodam diſcretionis ſuæ gladio, omne, quod in illa malè viuebat, interficit. Et infra; Nam quanto quiſquis incipit ſuperius viuere: tanto & inchoat inferius interire. Iuxta effectū namque carnalis operationis omnis caro Paulo ſimul defecerat, cùm dicebat, Viuo ego, iam nō ego: viuit verò in me Chriſtus. Vnde & rectè ſubditur, Et homo in cinerem reuertetur. In peccato enim quiſq; poſitus mortalitatis ſuæ obliuiſcitur. & terram ſe eſſe non meminit: dum adhuc per ſuperbiam inflatur. Poſt conuerſionis verò ſuę gratiam cùm humilitatis ſpiritu tangitur: quid ſe eſſe aliud quàm cinerem recordatur? Sic enim Abrahā in puluerem reuerſus fuerat dicens, Loquar ad dominum meum; cùm ſim puluis, & cinis. Et ſi viuentem carnem necdum in terra mors ſoluerat: hoc tamen apud ſe erat: quod ſe futurum abſque dubitatione præuidebat. Pīne aliàs dicitur. *Auferes ſpiritum eorum & deficient: & in pulurem ſuum reuertentur.* Quis autem eorum ſpiritus, niſi ſpiritus ſuperbiæ nominatur? Tollatur ergo ſpiritus eorum, & deficient: id eſt, ſubducto ſuperbiæ ſpiritu, nihil de ſe eſſe cognoſcent, *& reuertentur in puluerem*, id eſt, humilientur ex infirma conditione propter hunc puluerem: ad cuius memoriam qui ſeipſos conſiderant, reuocantur. Ad iſtum etiam intellectum hunc verſum exponit gloſ. hic, dicens, Multi repleti bonitate Dei ſibi tribuūt, quod habent: & facti ſunt ſibi placentes. Voleas autem eos probare Deus, quòd à ſe hoc non habēt, ſed à Deo: vt ea bonitate habeāt humilitatē, aliquādo ipſos perturbat: auertit ab eis faciem, & cadunt in tentationem. Et ita oſtendit illis, quia quòd iuſti erāt & rectè viuebant: eo regente fiebat. Sed quare metuebas? Ecce per hoc. *Auferes ſpiritum eorum*, id eſt, ſuperbiā, & *deficient* omnino, vt conuertantur, & clament, *Defecit ſpiritus meus*: de peccatis pœnitentes: *& reuertentur in puluerem*, id eſt, ſe eſſe puluerē cognoſcent.

Gen. 18.

Aduerſa humiliāt.

Emitte ſpiritum tuum, & creabū- 1784 tur: & renouabis faciem terræ.

Hic oſtēdit diuinæ bonitatis poteſtatem. Quia ſicut Deo auertēte ſuā bonitatē, omnia deficiunt: ſic illā emittente omnia, quæ defecerant, renouantur. Patet in naturalibus: quia plantæ, arbores, & herbæ, quæ in hyeme defeciſſe videtur: Deo in vere emittente ſpiritum ſuum, id eſt, effectum ſuę voluntatis, vel bonitatis iterum creari videntur, & reuiuiſcere. Et per hoc terra renouari videtur, quia de nouo ornatur floribus, foliis, herbis, & fructibus. Per hoc autem vult oſtendere pſal. quòd ſicut Deo aduertēte à nobis faciem bonitatis, omnis in nobis deficit virtus: ſic & ſe ad nos conuertente per gratiā, omnis virtus perdita recuperatur: quia non minoris poteſtatis eſt ſua gratia quę per ſpiritum ſignificatur ad viuificādum, quàm fuerat peccatum noſtrum ad mortificādum. Et hoc eſt, quod ait, *Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur*, ſcilicet homines noui efficientur in virtutibus. Homo enim dū de ſtatu culpæ venit ad ſtatum gratiæ, creari dicitur, & nouus homo effici, quia de non homine totali, fit homo rationalis: & de non grato fit gratus. Vel dicitur. *Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur*, ſcilicet virtutes, quæ prius erant perditæ, creabuntur: quia non illę materialiter redeūt, ſed aliæ illarū loco Deus creat de nouo: ſicut & gratiam confert de nouo creatā. Et tūc facies terræ renouatur: ſcilicet eſſe hominis, qui eſt de terra. vide verſ. 1736. Notā dū, q̄ per ſpiritū ſanctū merito in virtutibus creari dicimur, & renouari. Cōſideremus igitur quos eſſectus Spiritus ſanctus in anima facit ad quam deſcēdit: qui ſunt multi. Primò Spiritus ſanctus eſt purgatiuus culpæ inficientis: gratia enim cū contraria ſit peccato, inſimul cum peccato ſtare non poteſt. ideo adueniente ſpiritus ſancti gratia, ſtatim omnis expellitur culpa Eſaiæ 4. Si lauerit dominus

Gratia remota prædicatio non proficit.

Greg. 11. mor. c. 6.

Aqua eſt gratia Spiritus ſancti.

Greg. 24. mor. c. 26.

Galat 3. Humiliat conſidera tio propriæ fragilitatis.

Spiritus ſanctus in anima multa bona facit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sordes filiarum Sion:& sanguinem lauerit de- A
dio eius in spiritu iudicij,& in spiritu ardoris. Sion
enim significat animas,quę Deum per fidē debent
cōtēplari. Vnde & Sion specula interpretatur. Per
sordes verò intellige peccata spiritualia. Prouerb.
30. Generatio,quæ sibi munda videtur, nō est lota
à sordibus suis. Per sanguinē verò peccata carna-
lia intelliguntur. Esa.1. Manus vestræ sanguine ple-
næ sunt. Ista autē lauātur,& purgantur per spiritum
sanctū: qui dicitur spiritus iudicij, quia bonos di-
scernit à malis. Dicitur spirit' ardoris, quia animā
ad Dei amorē accēdit, ad desiderium æternorum.
Psal.50. Hāc purgationē postulabat Dauid,dicēs. Amplius
laua me ab iniquitate mea,&c. Et infrà. Cor mun-
dum crea in me, Deus:& spiritū rectum innoua in B
visceribus meis,&c. Secūdò spiritus sanctus est in-
fusiuus gratiæ viuificantis. Anima enim sine gratia
Ioan.6. spiritus sancti mortua est. Ioan.6. Caro nō prodest
quicquam: spiritus autem est,qui viuificat. Figura
Quid ossa arida. Ezech.37 Ezech.37.de cāpo pleno ossibus, quæ spiritum nō
habebant: quæ per spiritū flantē à quatuor ventis
viuificata fuerūt. Quid enim per ossa arida nō ha-
bentia vitam,nisi animę carentes vita gratiæ desi-
gnantur? Sed per spiritum sanctū à quatuor ventis
Vēti quatuor quid significēt. flantem viuificantur. Per quatuor ventos intellige
quatuor conditiones, quas spiritus sanctus immit-
tit, quibus anima vitam gratiæ sumit. Primus est
ventus Aquilonaris: cuius principalis qualitas est
siccitas: per quam defectus mūdanorum intelligi-
tur: vt arida ab homine nihil reputētur. Per ventū C
occidētalem, cuius principalis qualitas est frigidi-
tas,intellige carnis mortificationem,per quam ar-
dor carnalis concupiscentiæ refrigeratur. Per ven
tum meridionalem: cuius principalis qualitas est
humiditas: intellige misericordiam, & cōpassionē:
quæ cor durum humectat. Per ventum verò orien-
talem: cuius principalis qualitas est caliditas: intel
lige amorem & charitatem. Ab istis ergo quatuor
ventis spiritus sanctus emittitur: quia dictas condi-
tiones per dictos ventos significatas largitur: per
quas anima prius mortua,resuscitatur per gratiam.
Rom.8. Et hoc est quod dicitur Rom.8. Viuificauit morta-
lia corpora nostra per spiritum sanctum habitantē
in nobis. Vel per istos quatuor ventos intellige D
quatuor considerationes: quas spiritus immittit, ex
quibus anima creatur ad vitam. Primus ventus sci
licet orientalis est, consideratio nostræ natiuitatis,
scilicet quàm de vili materia ortus est, & iste vēntus
immittit humilitatē. Secundus ventus scilicet oc-
cidentalis est, consideratio mortis,& iste immittit
timorem. Tertius est Australis: qui est cōsideratio
mundanæ prosperitatis: quàm scilicet sit brevis, &
incerta. Quartus est Aquilonaris: qui est considera-
tio mundanæ aduersitatis, vt patiēter toleretur, &
iste immittit fortitudinē. Tertiò principaliter spi-
rius sanctus est collatiuus gloriæ quietantis. Psalm.
142. Spiritus tuus bonus,deducet me in terram re-
ctam. Rom.8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei E
sunt: si filij,& hæredes,&c.

1785 Sit gloria domini in seculum: lætabitur dominus in operibus suis.

Hic ex præmissis Psal. Deo gratias agit. Vbi no-
ta, quòd per seculum hic non intelligitur aliquod
tempus determinatum: sed æuum, quod sine caret.
quasi dicat. Gloria Deo detur sine fine propter be
Lætatur Deus qualiter. neficia tot, & tanta nobis impensa. Lætabitur do-
minus in omnibus operibus suis: non quòd Deus
ab operibus gloriam recipiat, qui in seipso glorio-
sus est: sed dum creaturas propter se ipsum opera-
tus est: gloriari in operibus, est in seipso gloriari.
vnde Prouerb.16. dicitur. Vniuersa propter semet
ipsum operatus est dominus. Loquitur enim more
hominum, qui effectus suos diligunt: & per conse-
quens in eis lętantur, quia dilectio sine lętitia esse
non potest. Vel sic loquitur propter vnitatem cor
poris cū capite. Sicut enim mali lætantur, cùm ma *Pr. n.2.*
lè fecerint: sic & iusti delectantur in operibus bo-
nis: & per consequens lætantur in omnibus ope-
ribus Dei: cùm omnia sint bona. Lætitia autem iu-
storum, Dei dicitur esse.

1786 Qui respicit terrā, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigat.

Post commēdationem diuinæ bonitatis sequi-
tur commendatio eius potestatis. Ad literam enim
terram tremere facit Deus, quando virtute ventō-
rum infra terrā inclusorum facit terræmotus. *Tan-*
git montes & fumigant. quando ictu fulguris, quod
frequenter cadit in montibus, incendit syluas: &
tunc fumigant: non solum quia naturaliter ex igne
fumus procedit: sed etiam quia ignis fulguris ma-
gis fumigat, quàm inflammat, vt experientia docet.
Per hoc enim vult ostēdere Psal. quòd tanta est di-
uina potestas, quòd peccatores quādo vult per cō-
tritionem conuertit. Et hoc est terram tremere fa
cere. Peccator namq; terra dicitur, &c. vide versi. C
959. Respicit ergo terrā, & facit eā tremere: quā-
do oculo suę misericordię peccatorum respicit &
ad cōtritionē inducit, sicut de Petro legitur Matt.
26. Respexit dominus Petrū: & recordatus est Pe
trus.&c.& egressus foras, fleuit amarè. *Sed tangit*
montes, & fumigant. Quid enim mōtes, nisi huius le
culi potentes accipimus: qui pro terrena substan-
tia in altum tument? Hos montes tangit dominus,
quando aduersa eis immittit: vt seipsos cognoscāt.
Magnus mons superbiæ erat Paulus, quādo spirās
minarum, & cædis in discipulos domini: accessit
ad principes sacerdotum,&c. Hunc montem tetigit Deus quando circunfulsit eum lux de cœlo: &
cadens in terram audiuit vocem sibi dicētē, Saule,
&c. Hic mons statim fumum emisit. Quid enim fu- *Fumus significat contritionem vel orationem.*
mus lachrymarum eductiuus significat, nisi contri-
tionem vel orationem quibus Deus placatur? Sic
enim dicitur Apoc.8. Ascendit fumus incensorum *Apoc.8.*
de orationibus sanctorum de manu angeli coram
Deo. Sic ergo iste mōs superbiæ tactº à Deo statim
fumigauit per contritionē: fumū orationis ad Deū
emisit, dicēs, Domine, quid me vis facere? Istū in-
tellectū ponit gl. hic dicens, *Qui respicit terram & fa-*
cit eam tremere, quia peccatores respiciēs dominus,
ad tremorē cōtritionis inducit: quia melior est tre-
mor humilitatis, quàm superbia vitæ. *Ipse tāgit mon*
tes & fumigant, tangit montes superbos per cōpun
ctionē, vel amissionē rerum: & tacti fumigant: quia
preces cōtriti Deo offerūt. Iste autē fumus lachry-
marum, quia fumus lachrymas educit, est purgati-
uus: quia ex eo quòd lachrymas educit exterius,
desiccat interius, propter quod dicit Aug. quòd omnes *Aug. ad.*
fumi sunt desiccatiui. Vnde fumus cōtritionis edu
cēs lachrymas per oculos: interius exsiccat inquie-
tatis torrentes: vt ipsis desiccatis valeat anima me-
lius inflammari amore diuino.

Cātabo domino in vita mea: psal- 1787
lam Deo meo, quam diu sum.

Hæc

Hæc est tertia pars principalis: in qua ex omni- A
bus præmissis concludit Dei laudem. Et diuiditur
in partes tres: quia primò gratias agēs Deum vene-
ratur. Secundò peccata sua accusat, & confitetur:
Iucundum sit ei. tertiò pro peccatoribus orat, vt con
uertātur. ibi, *Deficiant.* Quantum ad primum scien-
dum, quòd, vt dictum fuit versi. 389. cantare domi-
no, est in Deo corde & voce lætari: psallere verò
est manibus & operibus Dei obseruare præcepta.
Dicit ergo Psal. *Cātabo Deo in vita mea.* quia in vita
præsenti totam nostram lætitiā in Deum ferre de-
bemus. Sed quia præcepta ad plenū hic seruari nō
possunt propter carnem repugnātem, vt dicit Ma-
gist. li.3. dist.37. de præcepto dilectionis Dei vt in
ipsum feramur omnibus viribus nostris: sed solum B
in patria perfectè adimplębitur. Ideo psallere se
dicit, non in vita præsenti sed in futura. Post hanc
enim vitam homo est, quia principalior eius pars
existit, scilicet, anima. Et hoc est, quod ait, *Psallam*
Deo meo, quandiu sum. Vel, si volumus bene Deū lau
dare in præsenti vita, ei per actum pœnitentiæ de-
bemus canere, propter quod dicit, *Cantabo Deo in*
vita mea. Lachrymæ enim, & gemitus pœnitētium
dulcissimum cantum in auribus Dei faciūt. Et hic
est cantus quem Deo pro gratiarum actione debe
mus reddere: qui omnibus peccatoribus suadetur.
Esa.23. Esa.23. vbi cuilibet dicitur. Sume citharam: circue
ciuitatem, meretrix, obliuioni tradita bene cane:
Cātus pœnitentiæ qualis debet esse. frequenta canticum, vt memoria tui sit. Meretrix C
dicitur quęlibet peccatrix anima, quę, relicto vero
sponso Christo, peccando, adulteratur cum diabo-
Ezec. 16. lo. Cui dicitur, Facta es quasi meretrix fastidiosa.
Hæc ciuitatem, scilicet, conscientię suæ debet cir-
cuire, cōsiderando peccata sua: & tunc bene cane-
re, scilicet, cantu cōtritionis, & pœnitentię, & hoc
Psal. 91. in cithara, quæ manu pulsatur: quia operibus bo-
nis canticum suæ pœnitentiæ debet ostendere. Et
de isto cantu pœnitentiali dicitur. Bonum est cōfi-
teri domino. Et sequitur, In psalterio decachor-
do cum cātico in cithara. Vbi nota, quòd cātus pœ
nitentiæ has conditiones debet habere. Primò, vt
sit in voce per confessionem, ideo præmisit, Bonū
est confiteri domino. Secundò debet esse in opere D
per satisfactionem, propter quod subiungit, In de-
cachordo psalterio. Psalterium enim vt ibidem di
cit glo. à superiori parte reddit sonum. Et ideo per
ipsam viuificatio spiritus ex pœnitētia intelligitur.
Psalterio dico decachordo, id est, decē præceptō-
rum: per quorum obseruantiam spiritus in pœni-
tētia viuificatur. Tertiò debet esse in moribus per
concordantiam: vt scilicet, cum moribus lingua
Cithara. Cānticum. cōcordet. Et ideo subditur, Cùm cantico in citha-
ra, cum cātico, id est, verbo: cum cithara, id est, ope
re. Si enim tantum bene loqueris: tunc canticum
habes sine cithara, si autem bene operaris, & non
bene loqueris: citharam habes sine cātico. & ideo
in pœnitētia bene loquere & bene fac: vt sit citha- E
Iobel. 2. Ricard. ra cum cantico in carnis mortificatione. De isto
cantu pœnitētiæ dicitur, Canite tuba, sanctificate
ieiunium,&c. Et attēde quòd (vt dicit Ricardus su
Cātus triplex. per illud Psal.97. Cantate domino, quia mirabilia
fecit.) tribus modis omnis cantus distinguitur: quia
aut est grauis, acutus, aut superacutus. Sic in pœni-
tentia debet esse cantus grauis per contritionem.
cuius figura habetur.2. Paralipom.35. vbi dicitur,
quòd omnes cantores, & cantatrices super Iosiam
lamentantes repleuit, scilicet, omnes pœnitentes
vtriusque sexus per contritionem lamentantes Io

A siam mortuum, id est, Christum per peccatum ab
eis perditum. Itē debet esse cantus acutus: hic est,
qui clarius sonat: & significat cōfessionem. Psalm.
105. Cantate ei: psallite ei: narrate omnia, scilicet,
vestra peccata. Item ibi debet esse cantus supera-
cutus: qui significat carnis mortificationem, in
qua caro repugnans sensualiter semper clamat &
stridet. Et sic dicere poterit illud Abac.3. Super ex
celsa mea deducet me victor in psalmis canētem.
Iste est ergo pœnitentiæ cantus, qui cuilibet suade
tur. Ezech.32. Filii hominum, cane carmē lugubre
super multitudinem Ægypti, id est, peccatorum.
Ægyptum enim interpretatur tenebræ, quæ pec-
catum significant.

Iucundum sit ei eloquium meum: 1788
ego verò delectabor in domino.

Hic Psal. se accusat,& confitetur. Vbi notādum *Eloquiū dicitur cō fessio.*
quòd in scriptura nomine eloquij confessio de-
signatur peccatorum. Sic enim de confessione di-
citur Iob.10. Dimittam aduersum me eloquium
meum. Quod ad propositum exponens Grego. di- *Gregor.9. mor. c.33.*
cit, Cùm præsens vita vilescere, cū cōditoris amor
dulcescere cœperit: seipsum contra se animus ac-
cendit: vt accusare se de culpis debeat: in quibus
se ante supernorum nescius defendebat, vnde ait,
Dimittam aduersum me eloquium meum. Quasi C
pro se eloquio suo vtitur qui praua quæ gessit de-
fendere excusationibus conatur. Sed aduersum se
eloquium dimittit: qui accusat in se, quod erranit.
Sæpè verò cùm delinquimus, ea quoque, quæ agi-
mus dijudicamus, accusat mens ipsa, quod perpe-
trat. Sed quia hoc ex desiderio minimè deserit, eru
bescit confiteri quod fecit: cùm verò toto iam iu-
dicio carnis delectationem premit: audaci voce
in accusationis suæ confessionem se erigit. Vnde
bene ait, Dimittam aduersum me eloquiū meum:
quia fortiter mens relaxare contra se verba dete-
stationis inchoat: quę apud semetipsam prius infir
mè verecundata retinebat. Et de isto eloquio con
fessionis nunc ait Psalmista. *Iucundū sit ei eloquium* D *Quæstio. Confessio debet esse amara.*
meum. Sed forte dices, Cùm eloquium confessio-
nis debeat esse amarum: quia cùm cōteratur quo-
modo iste ait, *Iucundum sit ei eloquium meum?* Quod
enim debeat esse amarum: audi Iob dicentem, Di-
mittam aduersum me eloquium meum: loquar in
amaritudine animę meæ. Quod exponens Grego-
rius ait, Sunt nonnulli, qui apertis vocibus culpas
fatentur: sed tamē in confessione gemere nesciūt:
& lugenda gaudentes dicunt, contra quos dici-
tur, Loquar in amaritudine animæ meæ. Qui
enim culpas suas rectè detestans loquitur, neces-
se est, vt has in amaritudine animæ loquatur, vt
hæc ipsa amaritudo puniat, quicquid lingua per
iudicium mentis accusat: Si ergo amarum debet E
esse confessionis eloquium: quomodo Psalmista *Resp.*
ait. *Iucundum sit eloquium meum?* Respondeo, quòd
amarum debet esse ex parte confitentis: sed iu-
cundum ex parte Dei acceptantis, vnde nihil aliud
est, *Iucundum sit ei eloquium meum*: nisi Deo sit ac-
ceptum. Et hoc notat glossa, dicens, *Iucundum sit ei*
eloquium meum, id est, eloquium meum, quo me in-
dico me scienti: vt se mihi indicet nescienti: sit ei
iucundū: Et re vera sic est: quia suauis est Deo con- *Confessio dicitur di spensatio.*
fessio tua. Quod autem hic ad literam loquatur de
eloquio confessionis: patet, quia vbi nos habemus

Universidad de Deusto
Biblioteca

iucundum sit ei eloquium meum: alia littera habet, A *suauis sit ei disputatio mea*. vbi glossa hic, Disputatio enim hominis ad Deum est confessio peccatorum: quæ suauis est Deo. Cõitere ergo Deo, quod es: fac bona opera, & disputa. Vnde Iob 13. dicitur. Cum Deo disputare cupio. Et verè cõfessio disputatio quædam dicitur: quia in ipsa magnũ certamen homo sustinet. Nam verecũdia arguit quòd non debeat confiteri, quod secretum est. quòd nullus fama suã negligere debet: quòd soli Deo, qui solus peccata dimittere potest, sit confitendum. Ex alia verò parte arguit ratio, vulnus medico occultari non debet: & huiusmodi. Intantum inualescit in mente peccatoris ista disputatio: quod maioris certaminis est peccata commissa confiteri, quàm B nõ commissa vitare. Quod apertè ostendit Gre. super illo verbo Iob. 31. Si abscõdi peccatum meum quasi homo, dicens, Mirentur, qui volunt in Iob castitatis continentiam: mirentur integritatem iustitiæ: mirentur viscera pietatis: mirentur patientiæ vigorem. Ego verò in eo non minus admiror confessionem humilem peccatorum: quàm tot sublimia virtutum. Scio enim quia per infirmitatis verecundiam plerunque grauioris est certaminis commissa peccata prodere, quàm non commissa vitare. Et vnum quodque malum quamuis robustius videtur: tamen humilius producitur. Beatus ergo Iob, qui tot magnis operibus fultus confiteri culpam non erubuit: ostendit in virtutibus quàm humilis fuit. Sequitur, *Ego vero delectabor in domino*. C quasi dicat Psal. Circa confessionem peccatorum in me est disputatio partium contrariarum: quia vna pars arguit, quòd non: alia, quòd sic. Sed ego delectabor in illa parte: quæ arguit confitendum esse domino, & illam eligo. Et hoc est quod ait, *Ego vero delectabor in domino*, id est, in parte, quæ arguit pro eo.

Confessio est magni certaminis. Greg. 22. mor. cap. 14.

1789 Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita vt non sint: benedic, anima mea domino.

Deficit quisque dupliciter.

Hic pro peccatoribus orat, vt conuertãtur. Vbi notandum, quòd res duobus modis dicitur deficere, scilicet, quo ad esse: & quo ad modum essendi. D Quo ad esse, sicut homo deficit, quando moritur. sic enim dicitur Iud. 4. Defecit, & mortu' est. Quò verò ad modum essendi, sicut quando quis calidus efficitur frigidus, albus niger, lætus tristis. Threno. 5. Defecit gaudiũ cordis nostri. Et isto modo quando quis de bono efficitur malus, deficit à bonitate: & quando de malo efficitur bonus, deficit à malicia. Sic enim per pœnitẽtiam peccator deficit ab esse peccatoris: & amplius peccator dici non debet. 26. q. 2. apud omnipotentem. Istò ergo modo hic Psal. accipit deficere peccatorum: vt, scilicet, conuertantur vt amplius peccatores non sint: dicens, *Deficiant peccatores à terra*, glossa. *Deficiant*, sci- E licet, à peccatis ne iam sint, quod prius erant, scilicet ipsorum auferantur peccata, & mala voluntas. Et iniqui, scilicet, qui peccant, in proximos deficiant, scilicet, ita vt non sint iniqui. Et quia ad laudem Dei est quãdo sic peccator deficit: vt sic Deo subiiciatur voluntariè: qui Deo ante contrarius erat. Et per consequens, qui suis orationibus, vel doctrina peccatorum conuertit, hic Deum laudat, ideo Psal. pro peccatoribus orãs se Deum laudare fatetur, dicens, *Benedic, anima mea, domino*.

Peccator per pœnitẽtiã deficit: quia amplius nõ est peccator.

PSALM. CIIII.

1790 COnfitemini domino, & inuocate nomen eius: annunciate inter gentes opera eius.

Iste Psalmus talem habet titulum, *Alleluia*. Vbi sciendum, quòd secundũ glossam, hic est primus locus, in quo in sciptura inuenitur alleluia. Est enim nomen Hebraicum, quod nullus doctor Hebræus, Græcus, vel Latinus propter sui dignitatem vnquam mutare fuit ausus. Sicut amẽ primo in euangelio à Christo dictum reperitur. Sciendum ergo B quòd alleluia non est solum vna dictio, vt aliqui putant: sed sunt duæ dictiones simul compositæ, scilicet, allelu, & ia. Nam allelu, idem est quòd laudate, & est verbum imperatiui modi. ia verò est nomen domini, & est hic ia accusatiui casus, vndè alleluia idẽ est quod laudate Deum, ia enim significat Deum, vt est inuisibilis. Et sic alleluia idẽ est quòd laudare Deum inuisibilem. Quod autem ab aliquibus dicitur quòd alleluia quatuor habet syllabas, per quas quatuor intelliguntur, scilicet, al, id est, altissimus. le, id est, leuatus in cruce. lu, id est, lugebant apostoli. ia, id est, iam surrexit. etymologia est nominis, non significatio. Istius ergo Psalmi titulus est *alleluia*, quia totus iste Psal. nos mouet ad laudem Dei ex suis operibus, & beneficiis C quæ contulit Deus spirituali semini Abrahæ, id est, imitatoribus eius: quæ etiam & quotidie spiritualiter intellecta exhibet. De dignitate autem & excellentia istius nominis alleluia: sic dicit Ioannes Cassianus. Alleluia tantum habet honorem, vt in Hebraica lingua sit traditum, nulloq; alio sermone trãslatum. Hoc Græcus, hoc Latinus, hoc Chaldeus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cũcta terrarum natio. Et quicquid est debitũ diuinitati, dignitate huius nominis pia deuotione veneratur. Hoc nomen nulli absonum: nulli absurdum: quia omnes celebrant gaudia sua cum huius nominis suauitate prolata. Est ergo sensus tituli, *alleluia*, id est laudare Deum, vnde & à laude Dei hic incipit psalm. Per titulum ergo quamuis appareat materia psalmi, non tamen apparet quis fuerit auctor: vnde & secundum Hieronimum auctor istius Psalmi quis fuerit ignoratur: & sic iste psalmus quo ad auctorem inter psalmos ignotos computatur. Quibus visis, venio ad psalmi diuisionem. Diuiditur ergo in partes duas. quia Psalmist. primò omnes ad Dei laudem excitat. secũdò ad hoc multiplicem rationem assignat: ibi, *Memetote*. Prima in duas: quia primò omnes ad Dei laudem inducit. secundò modum laudandi Deum ostendit: ibi, *Cantate ei*. Quantum ergo ad primum omnes excitans ad Dei laudẽ dicit, *Confitemini domino*, scilicet, confessione laudis. Multiplex est enim confessio, scilicet, quædam reorum damnatiua, quædam peccatorũ purgatiua: & quędam Dei laudatiua. vide ver. 81. Hic autẽ loquitur de confessione laudatiua. De hac cõfessione vide ver. 250. 1468. Vnde ad veram confessionem laudis requiritur dilectio Dei, propter quod hic ait glos. *Confitemini domino*, id est laudate Deum. quod recte solum fit ab amãte Deum. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris. An autem existẽs in peccato possit confiteri domino, vel ipsum laudare, quin nouiter pecce, vide vers. 825. Sequitur, *Et inuocate nomen eius*. Inuocare enim Deum

Alleluia quid sit.

Confessio multiplex.

Inuocare deũ quid est.

Deum est actus ad quem duo requiruntur, scilicet, A mentis puritas: & fidei credulitas. Requirit enim primò puritatem cõscientiæ. Nam cùm scribatur Iohe. 2. Quicunq; inuocauerit nomen domini saluus erit. & tamen peccatores Deus nõ exaudit, sequitur, quòd peccatores Deum nõ inuocãt. Inuocare enim componitur ex in, & voco, vocas, & sic inuocare idẽ est quòd intus vocare. Inuocas ergo Deum quãdo intus vocas eum, scilicet, quando in domum cordis inuitas eum. Ad faciendũ primum oportet mundari ab omnibus immũdiciis. In turpi enim hospitio tãrum dominũ inuocare non debes. Mũdas autem cõscientiæ hospitiũ, quãdo Deũ vocas, nõ pro tẽporalibus, sed solum pro spiritualibus bonis. Si enim vocas Deũ, vt det tibi lucrũ, B lucrũ inuocas, nõ Deũ. Si inuocas eũ, vt prosperes in furto, furtũ inuocas nõ Deũ. Gratis ergo, id est, sine causa auare inuocas Deũ, vt te ipse Deus impleat. Nunquid sine auro, & argento non vis illum ad te venire? Quid ergo de iis, quę facit tibi Deus? Quomodo illa sufficiẽt tibi: cui Deus non sufficit? Secũdò inuocare requirit fidei credulitatem, vide ver. 104. Istis ergo modis inuocãdus est Deus; scilicet, cum puritate & fide, vnde nũc ait Psal. *Et inuocate nomẽ eius*. Sequitur, *Annũciate inter gentes opera eius*, id est, cognoscere facite in populis. Quæ autem sunt opera Dei, quæ annunciare, & prædicare debemus aliis, vide versi. 657. 1370.

1791 Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius.

C

Hic ostẽdit modum laudis diuinę, ostẽdit enim, quòd tripliciter debemus laudare Deũ. Primò vniuersaliter. Secundò delectabiliter: ibi. *Laudamini*. Tertiò perseuerãter: ibi, *Quærite dominũ*. Primò debemus Deũ laudare vniuersaliter, scilicet, & quo ad nos & quo ad omnia eius opera. Quo ad nos primò: quia & intrinsecè, & extrinsecè. i. corde, & ore. Et quo ad hoc dicit, *Cãtate ei, & psallite ei*. Cãtate qa cãtatur corde, ore, & voce. Psallite, verò, quo ad opera. Psallere eñ est opere laudare: quia manibus psallit. Quid autẽ sit cãtare Deo, vide ver. 482. D 1145. 1643. Vel hoc intelligit de cãtu charitatis in consonantia morũ. Et de cãtu charitatis dicitur ad Eph. 5. Impleamini spiritu sancto loquẽtes vobismetipsis in psalmis, & hymnis: & cãticis spiritualibus cãtãtes, & psallẽtes domino in cordib. vestris. Et vide quòd iste cãtus charitatis, quo Deo canere debemus, directè opponitur cantui prauitatis & diaboli, vt ostẽdit Hugo in de. 12. abusionibus seculi, abusione 11. dicens, differt musica Christi à musica diaboli. Illa enim cãticũ suũ incipit à voce sublimiori: hæc autem ab humiliori: dicens, Di- E scite à me quia mitis sum. In musica siquidẽ Christi sex sunt vocis consonæ inter se, & concordes. Prima vox concordiæ est humilitas cordis: secunda mortificatio carnis: tertia compassio: quarta consolatio: quinta oratio: sexta deuotio. In istis ergo sex vocibus cantatur domino cantus charitatis. In his auditur iubilus vnitatis, consonum melos deuotionis, & dulcedo contemplationis. Et ad istum cantum charitatis, & concordiæ nos inducit Psal. dicens, *Cantate ei*. Et Hugo vbi suprà cõsimiliter ad hoc nos inducens ait, Sunt tres species sonorum, quæ fiunt, pulsu, flatu, & cantu. Ad citharam pertinet pulsus: ad organum flatus, cantus ad vocem. Ais. guatur hæc cõsonantia sonorum: con-

Cantus significat charitatẽ & cõcordiam.

Mat. 11.

cordiæ morum: si referatur ad pulsum citharæ manuum operatio: ad flatum organi mentis deuotio: ad cantus vocis sermonis operatio. Percute ergo chordas citharæ manu bonæ operationis: vt concordes proximo per exemplum mortificatæ carnis. Imple organum cordis flatu, id est, spiritu sanctæ inspirationis: vt reddas Deo sonum præ deuotionis. Hæc ille. Et hoc est, quòd de isto cantu quo *Coloss. 3.* Deo canere debemus: nobis dicit Apostolus. Sitis in gratia canentes in cordibus vestris domino. Ad quem nos conformiter nunc hortatur Psal. dicẽs, *Cantate ei, & psallite ei*. Quid enim sit psallere: vide versi. 708. 771. 772. Sequitur, *Narrate omnia mirabilia eius*, id est, loquimini de vniuersis mirabilibus B eius. Hoc est quasi declaratiuum illius, quod dixerat superius. Annunciate inter gentes opera eius, nisi quòd hic additur *omnia*, & hoc ad determinãdum quòd laus Dei debet esse vniuersalis: non solum quo ad nos, vt dictũ est: sed etiam quo ad opera eius: vnde ait, *Narrate omnia mirabilia eius*. Sed *Quæstio.* quomodo omnia mirabilia Dei possunt à nobis narrari, cùm sint sine numero? vide versi. 61. Et aduerte, quòd non dicit monstrate, vel ostẽdite omnia mirabilia eius: sed narrate: quia mirabilia Dei credi debent, quæ inuestigari non possunt à nobis, vide ver. 1182. 1466. Et quæ mirabilia narrare debemus, vide versi. 1268. 657. 1370.

Laudamini in nomine sancto eius: 1792 lætetur cor quærentium dominum.

Hic ostendit, quòd Deũ laudare debemus hilariter. Omnia enim opera cum lætitia cordis debẽt fieri: quia omnia ex voluntate, & libertate arbitrij *Lætitia debet esse in omnib. operibus bonis.* procedunt. Omnia autem, quæ ex voluntate procedunt, quandam secum delectationem gerunt. Omnis autem delectatio lætitiam causat. Et hoc est, quod dicitur 2. Cor. 9. Hilarem enim datorem diligit Deus. Vbi ex bona electione, quod lætãter faciendum est, cõformiter inducit glossa, de omni alio bono opere: dicens, Hilarem enim datorẽ diligit Deus. id est, qui ex voluntate bona dat, talem diligit Deus, & remunerat non tristem murmurãtem. Qui enim dat, vt careat tædio interpellantis, D non vt reficiat viscera indigentis: & rem, & meritum perdit. Et subdit ad propositum. Quicquid ergo boni facis, cum hilaritate fac: & tunc bene facis, si autem cũ tristitia facis, illud fit de te: tu non facis. Similiter & cùm bonum abstinentiæ agimus: illud lætanter debemus facere, propter quod Christus ait, Cùm ieiunatis nolite fieri tristes &c. *Mat. 6.* vbi ait Hieronimus. Hic præcipit, vt cùm ieiunamus: nos lætos, & festiuos esse mõstremus. Similiter ergo Deum laudando: læto animo hoc facere debemus, & hoc est, qd hic ait Psal. *Laudamini* &c. *Lætetur cor* &c. Vbi notãdum, quòd quatuor sunt, *Laus honor gloria & fama differunt.* quæ quasi idem videntur: sed tamen differunt ab E inuicẽ, scilicet laus, honor, gloria, & fama. Primò enim differunt: laus, & honor à fama, & gloria, tãquam causa ab effectu. Ex hoc enim, quòd aliquis laudatur, & honoratur, apud alios habet famam, & gloriam. Honor etiam differt à laude tãquam genus à specie: quoniam laus propriè stat in verbis, quibus aliquis honoratur, & commendatur, sed honor non solum est in verbis: sed etiam in aliis signis exterioribꝰ, vt dicitur primo Rhetoricę, fama *Arist.* autem differt à gloria: quia ex honore fama procedit. Ex hoc enim quod quis honoratur, consequẽter laudatur: & ex laude sequitur gloria: ex gloria

Universidad de Deusto
Biblioteca

Laudē filij boni mereantur.

autē sequitur fama. Ex quibus apparet, quòd laus est honor verbis alicui exhibitus. Cùm igitur honor nulli debeatur nisi virtuoso, (vt habetur. 3. Ethicorum. quia est exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis) sequitur quòd consimiliter solus virtuosus, & bene operās laudem meretur. Vnde sicut honorem vicioso exhibere, & falsum dare testimonium, sic & laudare non virtuosum. Ad

Glossa.

propositū ergo ait Psal. *Laudamini in nomine sancto eius.* Non est aliud quàm dicere, nisi sic virtuose operamini sub nomine sancto eius: vt laude digni sitis. Et hoc est quod hic ait glo. *Laudamini in nomi-*

Laudē bonorū operū Deo nō nobis dare debemus.

ne sancto eius, ideſt operamini sic, vt laudemini. quod bene operantes solum merito possunt. Sed ne ex bonis operibus tibi ascribas laudem, sed soli Deo à quo bonum habes quo laudaris, ideo dicit, *Laudamini*, nō in vobis: *Sed in nomine sancto eius.* Vt qui gloriatur, nō in seipso, sed in domino glorietur. Quod dicit contra hypocritas qui de bonis operibus laudem sibi quærunt, non Deo, & sic faciēdo, furtum committunt. De quibus ait Gregorius. Hypocritarum vita ad bona opera peragēda infusionem quidem superni muneris percipit: sed in cunctis, quæ agit exteriores laudes appetens, à fructu perceptæ infusionis inanescit. Sæpe namque mira signorum opera faciunt: ab obsessis corporibus spiritus expellunt: prophetiæ dono ventura quæque sciendo præueniunt. Sed tamen à largitore tot munerum cogitationis intentione diuisi sunt, quia per eius dona, nō eius gloriā, sed proprias laudes quærunt. Cumque per accepta bona sese in laude sua eleuant ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt: vnde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo eos postmodum districtior sententia percutit: quo nunc superna bonitas & ingratos largius infundit. Fitque eis amplitudo muneris incremētum damnationis, quia irrigati fructum non ferunt &c. Contra istos ergo ait Psal. *Laudamini in nomine sancto eius*, id est, omnem vestram laudem nomine eius attribuite. Si autem quæras: quod est nomen sanctum domini in quo laudari debemus. Respondet glossa, quòd est nomen Christi: quo Christianus diceris in quo laudaris: quando Christum imitaris operibus. Sed quia omnia ista, non ex timore, sed magis amore iustitiæ lætanter sunt facienda, ideo subdit. *Lætetur cor quærentium dominum.* Nō quidem lætetur in seipso: sed in domino. Sic enim dicitur Psalmo 149. Lætetur Israël in eo, qui fecit eum: & filiæ Sion &c.

Hypocrita cum Deū pugnant.

Greg. 8. moral. ca. 25.

1793 Quærite dominum, & confirmamini: quærite faciem eius semper.

Hîc ostendit, quòd Deū laudare debemus perseueranter. Nullum enim opus sine perseuerantia laudem meretur, nec præmium: vt ostēdit Bernardus super illo verbo Christi, Qui autē perseuerauerit vsq; in finem &c. dicens, Perseuerantia sola meretur viris gloriam: coronam virtutibus, &c. vide versi. 844. Et hanc nobis præcipit nunc Psalm. dicens. *Quærite dominū, & confirmamini.* glossa, id est, quærite dominum vobis in præmium: vnde hic versus est quasi confirmatio præcedenti s: vbi dictum est, quòd in omnibus nostris operibus non laudem nostram, sed domini quærere debemus. Quod nunc confirmans ait, *Quærite dominū, &* non laudē vestrā &c. Vbi nota quod hic quæritur dominus per fidem: sed in futuro per clarā visionem. In futuro autem fides non erit, sed cessabit, aduenientе specie. Confirmatur autē fides in præsenti: quando durat vsque ad vltimum articulum vitæ. Sed visio in futuro nullo termino finitur. Et ideo de vita præsenti dicit, *Quærite dominum & cōfirmamini*, scilicet, per fidē. De futura verò vita subdit: dicens, *Quærite faciem eius semper.* Vel ly *semper*, potest referri ad præsentem vitam, & futuram. vt sit sensus, *Quærite semper*, id est, in præsenti, & in futuro, tunc enim sine fine quæritur: quia qui amatur, semper desideratur, & semper quæritur, ne sit absens: sed semper præsens. Malus autem potest timere præsentiam, quam bonus amat. Quomodo autem Deus quærendus sit, vide versi. 1125. Per faciem autem Dei Christus intelligitur: in quo totaliter beatificamur: & quo ad animā & quo ad corpus. vide ver. 150. 1374. Vel per faciem Dei intellige verbum, Dei, versiculo 459.

Abrahā deus fecit mirabilia

1794 Mementote mirabiliū eius, quæ fecit: prodigia, & iudicia oris eius.

Hîc consequēter Psalm. recitat Dei beneficia: quæ homines ad laudem Dei excitāt. Et diuiditur ista pars in partes quinque secundū quinque tempora quæ narrat: in quibus Deus beneficia sua cōtulit populo suo. Prima pars continet tempus ab Abraham vsque ad Iacob: in principio. Secunda tempus à tempore Iacob vsque ad Ioseph, ibi, *Et statuit illud in Iacob.* Tertia à Iacob vsq; ad Moysē. ibi. *Et vocauit famem super.* Quarta à tēpore Moysi vsque ad Iosue, ibi, *Misit Moysen.* Quinta à tempore Iosue vsque ad ingressum terræ promissionis, ibi, *Et eduxit populum suum.* Prima autē pars diuiditur in partes quatuor: quia primò implicitè Dei mirabilia notantur, secundò auditores vt attendāt excitātur, ibi, *Semen Abraham*, tertiò Dei mirabilia ad omnes gentes perducuntur, ibi, *Memor fuit.* Quantum ad primum sciēdum, quòd tempore Abraham Deus multa mirabilia pro suis operatus est. Vt puta quando Abraham cum vxore sua ingressus est Ægyptum, Pharao rex Ægypti tulit Sara, vxorem Abrahā, vt habetur Gen. 12. quia erat pulchra nimis. Deus autem miraculosè flagellauit regem Ægypti: sic quòd illam cognoscere non potuit: sed intactam restituit viro suo, ipsumq; in multis ditauit: vt ibidem habetur. Similiter miraculosè eius tempore subuertit Pētapolim: igne cum sulphure emisso de cælo, & de medio ipsorū saluauit Loth: nepotem Abrahæ per manum angelorū. Gen. 19. Similiter cùm venisset Abraham in Gerare: Abimelech rex terræ tulit Saram vxorem Abrahæ: Deus autem miraculosè ipsam custodiuit ne polluereturab eo. Nam vt habetur Genes. 20. Deus statim in nocte apparuit ipsi regi Abimelech, dicens, En morieris propter mulierem, quam tulisti: redde eam viro suo, Restituit eam, & munera multa dedit ipsi Abrahæ. Et multa alia fecit tempore Abrahæ, vt patet ex decursu libri Geneseos ab 11. capitulo vsq; ad capitulum 25. Et nota quòd ista Dei mirabilia vocantur prodigia. Prodigium enim dicitur, quasi procul à digito, id est, ab ostensione: quia talium causa à nobis ostendi nō potest. vtputa quòd super Pentapolim plueret ignis, & sulphur: nullus naturalium causam posset assignare: nec

Patriarchæ dicuntur prodigia.

nec Dei voluntatem nobis occultam. Quòd vxor Loth illo tempore verteretur in statuam salis: causam nullus reddere posset. Propter quod prodigia vocantur. Et hoc est quod ait, *Mementote mirabiliū eius quæ fecit*, quæ, scilicet, sunt prodigia eius: sunt & iudicia oris eius. Quod ideo dicit: quia flagellatio dictorum regum fuit quidā effectus diuinæ iustitiæ: effectus autem iustitiæ siue actus iudicium vocatur. Nota ergo quòd Dei memoriam & operum eius habere debemus. vide ver. 715. 1230.

1795 Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius.

Hîc auditores excitantur. Cùm enim semen in seipso gerat similitudinem eius, à quo deciditur: vnde & postea per illud aliud simile in specie generatur, & filius sit semen patris, patet quòd filius patrem imitatur, & hinc est, quòd omnes alterius imitatores, semen illius dicuntur. Sic enim illis lubricis iudicibus quia imitabantur Chananeos in suis immundiciis: ait, Semē Chanaan. & nō Iuda. Sic & imitatores Iacob ipsius semen dicitur. Psal. 21. Qui timetis Deum, laudate eum vniuersum semen Iacob glorificate eum. Merito ergo sequitur, quòd semen Abrahā debet recordari de mirabilibus factis in ipso Abraham vel tēpore suo sicut & ille recordabatur. Dicat ergo, *Mementote mirabiliū eius*, &c. Sed qui sunt illi qui debent recordari? Isti sunt successores Abrahæ: quia semen Abrahā serui eius. Sic & consequēter filij Iacob electi eius. Vocat enim Abrahā seruum propter actum maximū obedientiæ, quam ostendit obediens Deo in immolatione sui vnigeniti. Sed Iacob vocat electum, quia in ventre matris fuit à Deo electus: & Esau reprobatus. Per hos ergo filios Abraham, & Iacob vult intelligere omnes fideles istorum imitatores in fide: qui Dei mirabilia meditari debent. Notādum ergo, vt imitari possimus Abrahā, quòd ipse multarum virtutum nobis ponitur in exemplum, scilicet, fidelitatis: quia fuit citus credendorū amplexator. In ipso enim primum signum fidei reperimus: scilicet, circūcisionem: sicut in nouo testamento baptismus fideles distinguit ab infidelibus. Propter quod de ipso dicitur, Credidit Abraham Deo & reputatū est ei ad iustitiā. Hoc ideo ad testimonium eius credulitatis adducit Apostolus ad Ro. 4. & ad Gal. 3. Vbi notādū est, quòd Abraham, quamdiu fuit in domo patris, signum fidei non accepit, scilicet, circuncisionem: sed postquā ad præceptum Dei egressus est de domo sua, & patris sui. vt habetur Gen. 15. Et infra. Et hoc ad denotandum: quòd qui fidem vult suscipere ad naturalia instrumenta non debet intēdere vel rationes: sed egredi de domo sua: id est intellectū suum captiuare in obsequiū fidei. Vnde Origen. super Gen. ait, Abrahā cùm adhuc carnalis natiuitatis vocabulum ferret: non poterat suscipere testamentum Dei, fidei signum, circuncisionem. Et ideo exiuit de terra sua, & de cognatione sua: & ad ea secretiora deferuntur. vnde primo dicitur ei. Nō vocaberis Abraham: sed Abrahā erit nomē tuum. Tūc & testamentum Dei signaculum fidei accepit circuncisionem: quam non potuit recipere: cùm esset in domo patris sui, & in consanguinitate carnali, vt ostendat volētem credere extra se & suos oportere exire, vt non sensibus suis, nec scientiis mundanis innitatur: sed ab omnibus his exutus: soli Deo intellectum suum subiiciat. Sicut & Abrahā, de quo scriptum est, Credidit Abrahā Deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Et hinc est, quòd in generatione Christi in quo nostra fides consistit, Abrahā primus pater ponitur: vt fidei typum gerēs. Vbi notandum, quòd ad veram fidem tria requiruntur, scilicet, fidei deuotio: operum fidei executio: & aduersitatum pro fide toleratio. Quæ tria in Christi generatione denotantur, vt, scilicet, in Abrahā fides, in Dauid operatio: in trāsmigratione Babylonis toleratio. vt ostēdit Gualfre. super illo verbo Matt. 1. Ab Abraham vsq; ad Dauid generationes sunt quatuor decim, dices, In genealogia saluatoris triplex est distinctio, scilicet, ab Abrahā vsque ad Dauid, à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, & exinde vsq; ad Christum. Tria enim nobis necessaria sunt ad salutem: vt quisque in seipso per fidem veram pariat saluatorem, scilicet, deuotio fidei, fortitudo operis, & tolerantia tribulationis. Abraham autem prima fidelitatis, & credendi via est dictus pater multarum gentium, quia fides parens est omnium virtutum. Dauid autem manu fortis: formam exprimit sanctæ actionis. Trāsmigratio autem in Babylonem: est subire confusionem: sustinere tribulationem. Quæ quāuis pluribus propter peccata sua acciderit: indignatur tamen Deus iis, qui recalcitrant: & suscipere disciplinam recusant. Post igitur illam triplicem patrum seriem per fidē in nobis vere nascitur Christus: quia electus quisque per hæc tria in fide saluatur. In singulis autem distinctionibus generationes quatuordecim numerantur: quia necesse est, vt in omnibus decalogo legis quatuor euangelistæ fideliter societur. Docemur enim in lege quid credendum per Abraham, quid agendum per Dauid, quid sustinendum per Babylonis trāsmigrationem, Sed in his omnibus sine euangeliorum fide lex neminem duxit ad perfectum. Vnde quia fides in Abraham significatur: ideo ipse multarum gentium, id est, omnium fidelium pater interpretatur, propter quod de ipso dicitur Eccl. 44. Abraham magnus pater gentium nō est inuentus similis illi in gloria, qui conseruaret legem excelsi: & fuit in testamento cum illo. In carne eius stare facit testamentum: & in tentatione inuentus est fidelis. Ex quibus omnibus patet, quod loquendo Psal. semine Abrahæ: loquitur omnibus fidelibus, quorum omnium ipse pater fuit, dicens, *Semen Abraham*, &c.

Semen dicitur imitatores.

Dan. 13.

Psal. 21.

Gen. 22. Rom. 9.

Abrahā fuit exēplū fidei.

Gene. 15.

Fides non innititur naturalibus rationibus.

Origenes.

Gene. 17.

Gen. 15.

Nota.

Gualfredus.

Fides tria requirit.

1796 Ipse Dominus Deus noster: in vniuersa terra iudicia eius.

Hîc ostēdit, quòd Dei mirabilia ad omnes mūdi partes dilatantur. Quia enim fideles, qui semen Abraham dicūtur, per vniuersam terram seminati sunt, & generati per Apostolos: sequitur, quòd si De⁹ mirabilia sua facit ipsi Abrahę, & semini eius, ostēdit sua iudicia: quòd hoc faciat in omni terra, vbi fideles habitāt. Vel per vniuersam terram intellige omnes tam bonos quàm malos: quia omnes de terra habēt corpus creatum. Et in istis omnibus iudicia sua ostendit mirabilia: vtputa quòd vnum eligat & alium reprobet, quòd gentes cęcas illuminauit; & Iudæos videntes excęcauerit. Ista sunt Dei iudicia quæ in omni terra operatur, quæ iudicia abyssus multa nullus mortalium discutere potest. De quibus iud. ciis dictum est ver. 557. 754.

1797 Memor fuit in seculum testamēti sui:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sui: verbi, quod mandauit in mille generationes.

Testamẽtum dicitur scriptura sacra.

Hic ostendit, quòd Dei mirabilia se extendunt ad omnes generationes præteritas, præsentes, & futuras. Vbi notandum, quòd sacra scriptura nõ immerito testamentum dicitur. vide vers. 1503. 1527. Hoc autem testamentum primò fuit lex vetus: quę quia neminẽ ad perfectum poterat adducere: ideo huius testamenti memor, illud perfecit addẽs nouum testamentum sacræ scripturæ: quam mãdauit obseruari vsque in finem. quia nouum testamentum amplius non mutabitur per aliud: sicut mutatum fuit antiquum per nouum. Et hoc est, quod ait, quòd, scilicet, testamentum mandauit in mille generationes. Ibi enim accipitur numerus determinatus pro indeterminato. Quod ostẽdẽs Greg. super illo verbo Iob 9. Nõ poterat respondere ei vnum pro mille. ait, In sacra scriptura millenarius numerus pro vniuersitate solet intelligi. Hinc etenim Psal. ait, *Verbi, quod mandauit in mille generationes*, cùm profecto constet, quòd ab ipso mundi exordio vsque ad redemptoris aduentum per euangelistam non amplius quàm septuaginta & septem propagines numeretur. Quid ergo in millenario numero: nisi ad proferendã nouam sobolẽ: perfecta vniuersitas præscitæ generationis accipitur? Hinc & per Ioannẽ dicitur. Et regnabit cum eo mille annis. Quia videlicet regnum sanctæ ecclesiæ vniuersitatis perfectione solidatur. Est ergo sensus, quòd mandauit testamẽtum suum, scilicet, seruari in mille generationes, id est, sine fine. Et sic loquitur de testamento nouo nõ de antiquo, quod finem habuit. Vel etiã si loquatur de antiquo: loquitur de ipso, vt nouum includit: quia nouum testamentum vetus includit: vt supra dictum est ver. 949. Vnde sententia versus est hæc. *Memor fuit*, scilicet, promissionis factæ ad Abrahã, scilicet, quòd Christus ex eo nasceretur. Gen. 12. Dixit dominus ad Abraham. In te benedicẽtur omnes cognationes terræ, scilicet, in Christo, qui erit ex te oriundus. Et sic memor fuit verbi, scilicet, implẽdo promissum ipsi Abrahæ. Quæ quidẽ promissionis impletio in Christo fuit formatio noui testamenti: quòd mandauit in mille generationes. Ita quod ly verbi, refertur ad memor fuit. Et hãc expositionẽ hic insinuat Glo. Vel aliter per mille generationes intelligũtur solũ boni, & fideles: quibus Deus mandat testamentum suum, id est, hæreditatem in testamẽto suo promissam donat. Numerus autem millenarius perfectionẽ significat vt ostẽdit Greg. 35. moral. cap. 19. dicens, Breuiter dicere possumus quòd apud secularem scientiam millenarius numerus idcirco perfectus habetur: quia denarij numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta fiunt cẽtum: quæ iam figura quadrata est: sed plena non est. Vt autem ad altitudinem surgat, & solida fiat: rursus centum decies multiplicantur, & mille sunt. Sic ergo testamentum est verbum fidei: verbum euangelij quod extenditur in omnes generationes: pro quo seruato datur præmium æternum: sed solum illis, qui sunt de mille generationibus, id est, de numero perfectorum. Quamuis enim euangelium mandetur omnibus: quia tamen nõ obseruatur ab omnibus: ideo promissa hæreditas per euãgeliũ non omnibus datur.

Mille significat perfectionem. Greg. 35. moral. ca. 19

Greg. li. 6. moral. cap. 1.

Mille significat vniuersitatem.

Apoc. 20.

Hic ostendit, quibus primo promissum est nouum testamentum, scilicet, ipse Christus, qui nouũ testamentum condidit. Promissus enim fuit Christus principaliter ipsi Abrahæ, & ipsi Isaac. Abrahę namque vt habetur Gen. 22. quãdo ad præceptum domini voluit immolare filium suum Isaac: sibi ait dominus. Per memetipsum iuraui, dicit dominus: quia non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicẽs benedicam tibi: & benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terræ. Et Luc. 1. Iusiurãdum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Consequenter autem & hoc disposuit & iurauit ad Isaac, qui erat filius eius per quem Christus erat descensurus. Vnde dixit dominus ipsi Abrahæ Genes. 21. In Isaac vocabitur tibi semen. Si ergo iurauit dominus Abrahæ quòd ex semine suo nasceretur Christus: & determinauit quòd in Isaac vocaretur sibi semen: consequens est quòd iurauit quod ex Isaac Christus nasceretur. Et hoc est, quod ait, quòd scilicet, *testamentum disposuit ad Abrahã: & iuramenti sui*, scilicet, intentio erat ad Isaac. Vbi nota quòd quamuis diuersi sancti patres diuersis polleant virtutibus: sic quòd in vna virtute vnus superat alium: sed in alia superatur ab illo, tamen inter omnes sanctos patres Abrahã in humilitatis obedientia maior præ-
C dicatur. Et quia hæc virtus præcipua fuit in Christo: per quam totum mysterium redemptionis humanæ compleuit, qua factus est obediens patri vsque ad mortem, ideo in signum huius conformitatis in humilitatis virtute: Deus maximè legitur disposuisse Christum ex semine Abrahæ incarnari. Quod ostendit Greg. 27. moral. dicens. Ad medium sanctorum patrum exempla ducamus. Ecce cùm præceptis cęlestibus subiici per obedientiam cupimus: consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius? qui ad vnam vocem dominicam cognatos, & patriam deseruit: & pro adipiscenda æterna hæreditate ipsum ferire non trepidauit, quem senex iam,
D & penè moriturus acceperat hæredẽ, &c. vide residuum vers. 1249. Quia igitur virtus humilitatis maxima fuit in Christo: cuius exemplum præcipuum præcessit in Abrahã: ideo inter omnes, quibus promissus est Christus, principalius notatur Abraham. Similiter quia exemplum patientię maximum fuit in Isaac, qui iam grandis effectus se à patre ligari permisit: & aræ superponi, vt occideretur à patre. Christo autem nihil patientius: ideo eadem ratione ex ipso Isaac Christum procedere fuit promissum. Quòd notans Gregorius, ait, Cùm patientiæ apprehendere virtutem conamur: præcedẽtium patrum exempla inspicimus. Quid enim Isaac patientius qui ligna portat, & de holocausto
E interrogat: atque posit paululum ab Abraham ligatur & non loquitur: aræ superponitur & non reluctatur? Quid isto viro patientius dici potest: qui quasi ad solatium ducitur & requiritur ad feriendum: ligatur & conticescit: & oblatus in holocaustum tacet.

Abrahã exemplũ humilitatis & obedientię.

Greg. lib. 27. moral cap. 7.

Isaac exemplum fuit patientię.

Greg. vbi sup.

1798 Quod disposuit ad Abraham: & 1799 Et statuit illud Iacob in præceptũ, & Israël in testamẽtum æternũ.

Hic consequenter describuntur facta à tẽpore Iacob vsque ad Ioseph. Mirabilia autem quæ notantur facta ipsi Iacob sunt plura: secundum quæ ista

ista pars diuiditur. Primum est diuini cultus impe-
A ratio, secundum est suis terræ promissionis distributio: ibi, *Dicens tibi*, tertium est suis generis multiplicatio: ibi, *Cum essent in numero*, quartum est per mundum peregrinatio: ibi, *Et pertransierunt*, quintũ est ipsius ab hostibus protectio: ibi, *Non reliquit*, sextum est Christianorum commendatio: ibi, *Nolite tangere*. Quãtum ad primum notandum, quòd præceptum diuini cultus singularissimè datum à Deo fuit ipsi Iacob: quòd tamen ante datum fuerat Abrahæ & Isaac minus lucidè. Quod quidem fecit Deus, quando Deus apparuit ipsi Iacob dicẽs, Ego sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. Terram, in qua dormis, dabo tibi, & semini
B tuo. Et illa erat terra promissionis, in qua nasciturus erat Christus & moriturus: & nostræ redẽptionis impleturus mysterium. In qua terra cultus diuinus erat ampliãdus: sacerdotes, & ministri ad illum cultum deputandi: templum per Salomonem construendum, quem cultum maximè ampliauit Dauid, & Salomon. Quando ergo Deus dixit ipsi Iacob, quòd ei daret terram illam, & semini eius per hoc ei præcepit diuinum cultum, quod in illa ampliandum obseruaret. Ideo sibi ait. Ego sum Deus Abraham: imponens ei cultum vnius Dei. Et ideo statim Iacob euigilans intelligens præceptum de diuino cultu sibi per illa verba datum, sta
C tim promisit se colere Deũ. Vnde dicitur ibi, quòd surgens Iacob accepit lapidem, quem suppossugerat capiti suo: & illum in altare consecrauit fundens oleum desuper, dicens, Erit mihi dominus in Deũ, & lapis iste quem erexit in titulum: & cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. Vnde de præcepto diuini cultus ait, *Et statuit illud in Iacob præceptum*. Et quia Iacob binominis fuit: vocatus est enim Iacob, id est, supplantator: quia nascẽs tenebat plantam fratris. Gen. 25. Sed postea quãdo luctauit cum angelo, & Deũ clarè vidit Israël, id est, videns Deum ab angelo vocatus fuit. Ideo primum dictum de Iacob sub alio nomine replicat: dicens. Et illud idem statuit Israël in testamentum æternum, id est, in descendẽtibus ab illo Israël siue Ia-
D cob, non quidem secũdum generationem carnalem, sed secundum generationem spiritualem, quę fit per imitationem cultus, & bonorum operum. Isto enim modo gentiles conuersi dicuntur filij Abraham, Isaac, & Iacob. Ideo autẽ præceptum diuinum cultus posuit in Iacob ad denotandũ, quòd fides sine operibus mortua est. Inter omnes enim sanctos patres, Iacob fuit laboribus plurimis magis deditus. Vnde de ipso ait Greg. Quid enim Iacob laboriosius, qui apud Laban tam longo tempore propinquus iure cognationis opera exercuit seruitutis; & vice obsecutus est famuli vt perfrueretur præmiis hæredis.

Iacob habuit præceptũ cultus diuini Gen. 28.

Gentiles quomodo dicantur filij Iacob

Greg. lib. 27. moral. cap. 7.

1800 Dicẽs, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.

Hic ponitur secundum, scilicet, terræ promissionis suis distributio. Ipsi enim Iacob promisit Deus dare terram promissionis in hereditatem: nõ quidem dare personæ eius, sed successoribus eius descendentibus ex eo, quando, scilicet, ipsi eunti
E Mesopotamiam apparuit ei dominus dicens, Terram, in qua dormis dabo tibi, & semini tuo. Quod postea fuit impletum tempore Iosue, quando omnes duodecim tribus de Iacob descendẽtes intrauerunt terram promissionis, quam omnibus eis diuisit Iosue per sortes: vt habetur Iosue 18. Quamlibet autem contingentem singulas tribus vocat *funiculum hæreditatu*. Funiculus enim dicitur quædam mensura. Et secundum certam mensuram, & certos terminos Iosue cuilibet tribui assignauit dictam terram promissionis. De hoc vide vers. 1337. Quia autem multi mirantur, quòd sacra scriptura totiens facit mentionem de ista terra promissionis data populo Israël: ideo notandum, quòd hoc non facit scriptura propter ipsam terram promissionis in se: sed magis ad imprimẽdum mentibus fideliũ significatum illius terræ: & qui sunt qui modo eiciuntur, & quibus distribuitur. Notans ergo, quòd illa terra promissionis significat cœlestẽ patriam, quam Deus suis fidelibus promisit, ad quam non omnes pertinent, sed solum prædestinati, quibus datur in funiculo distributionis: quia secundum proportionem meritorum erit & proportio præmiorum, dicente Christo. In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Hæc autem cœlestis patria dicta est terra Chanaan: qui interpretatur humilis: quia sine humilitatis virtute nullus intrat in eam. Datur autẽ duodecim filiis Iacob: per quos duodecim virtutes significantur: quibus hæc terra meretur à nobis. Isti filij Iacob fuerunt, Ruben, Symeon, Leui, Iudas, &c. Quid autem isti significent: vide vers. 1372.

Funiculus

Nota.

Terra promissionis.

Ioan. 14.

Cùm essent in numero breui, pau- 1801
cissimi, & incolæ eius.

Hic ostẽditur tertium, scilicet, eius generis multiplicatio mirabilis. Nam quando Iacob ingressus est Ægyptum cum omnibus ab ipso descendentibus: omnes insimul erant septuaginta. Et tamen sic in paruo tempore multiplicati sunt, quòd non numeratis illis de tribu Leui, ex aliis vndecim tribubus Moyses solum viros bellatores numerando à viginti annis, & supra omissis mulieribus, & paruulis, sexcenta tria milia quingenti quinquaginta. Hoc ergo admiratione dignum ostẽdit Psal. dicẽs, *Cũ essent in numero breui*, quia solum septuaginta. *Et paucissimi incolæ eius*. scilicet Iacob supple mirabiliter multiplicati sunt. Per hoc autem quòd dicit: *Incolæ eius*: notant grammatici, quòd ista differunt, scilicet, inquilinus, incola, aduena, & peregrinus. Nam inquilinus dicitur à colo colis, scilicet, qui aliena colit, vel habitat. Sic tamen differũt inquilinus, incola, aduena, & peregrinus. Nam inquilini sunt, qui emigrãt, & non perpetuo permanent: sed aduenæ, vel incolæ sunt aduẽticij, sed permanentes: idem & accolæ. Peregrini verò propriè dicuntur, quorum parentes ignorantur. sunt enim de longinqua regione. Indigenæ verò sunt inde geniti, inde nati, scilicet, in eodem loco vbi habitant. Sic ergo Iacob cum suis descẽdentibus fuit incola in terra Ægypti: quia aliunde ibidem venit permansurus. Per hoc enim vult ostendere Psal. multiplicationem fideliũ, qui eadem via multiplicati sunt: sicut & successores. Nam illi sunt multiplicati mediantibus aduersitatibus, & persecutionibus. Nam vt scribitur Exod. primo. Oderãt Ægyptij filios Israël: & affligebant illudentes eis: atque ad amaritudinem perducebant vitam illorũ operibus duris, &c. Sed quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant.

Accola, incola, inquilinus, aduena, indigena, peregrinus.

Eccl. ſia aduersitatibus creuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant. Consimiliter fideles à principio erãt pauciſſimi, vt puta duodecim Apoſtoli, homines rudes, & idiotæ: expulſi de Iudæa per orbem fidem prædicauerunt, perſecuti ſunt, flagellati, occiſi, crucifixi, decollati. Sed quanto magis perſequebantur, & martyrizabantur: tanto amplius numerus creuit fidelium. Quot fideles credis fecerit vna mors Petri ratione ſuæ conſtantiæ oſtenſæ? quot mors Pauli. Occidebatur vnus: & conuertebãtur multa millia. Modo autem ceſſante perſecutione fidelium, decreſcit fidelium numerus, & deuotio. Et per iſta quæ patent ad ſenſum: denotatur quòd aduerſitatibus virtutes multiplicantur in nobis, quæ in proſperitate decreſcunt. Vnde Greg. li. 12. moral. c. 2. ait, Cùm enim morte paſſionis iuſtus pro veritate afficitur, in æternæ vitæ hæreditate recuperatur. Et qui hic virebat per fidẽ: ille vireſcit per ſpem: & rami eius pullulant, quia plerumque ex paſſione iuſti fideles quique ad amorẽ cœleſtis patriæ multiplicantur: & viriditatem vitæ ſpiritualis accipiũt: dum pro Deo ſe fortiter agere vident.

Aduerſitatibus creſcunt virtutes.

Greg.

1802 Et pertranſierũt de gente in gentem, & de regno ad populũ alterum.

Hic ponitur quartum, ſcilicet, ipſius per mũdũ peregrinatio. Prædixerat enim Deus Abrahæ: qualiter deſcendentes ab eo debebant peregrinari in Ægyptum, & ibi ſeruituti ſubiici: & poſt quadringentos annos inde educi magnificè. Vnde dixit Deus ad Abraham Gen. 15. Scito prænoſcẽs quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua: & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis: veruntamen cui ſeruituti ſunt, ego vindicabo. Et poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Hoc autem temporaliter adimpletum fuit, quando Iacob cum omnibus ſuis deſcendentibus tempore famis intrauit Ægyptum: vbi filius ſuus Ioſeph dominabatur. Et hoc eſt, quod commemorans Pſal. d. *Et pertranſierunt de gente in gentẽ.* quia, ſcilicet, à gente Chananæorum receſſerũt, & tranſierunt ad gentem Ægyptiorum. Et hoc aliis verbis explicat, dicẽs, *Et de regno ad populum alterũ.* Sed hic occurrunt duo dubia. Primum quomodo vocat terram Chananæorum regnum: quia quãdo Iacob inde receſſit, regnum non erat. Secundum quomodo vocat gentem Ægyptiorum populum, qui erant idololatræ. Et dictum eſt ver. 816. quòd ſolùm iuſti & ſubditi Dei faciũt populum. Ad primum dicitur, quòd ſi terra illa nõdum erat regnũ: tamen futurum erat regnum: ſicut tẽporibus Saulis, Dauid, &c. Et hoc eſt quòd ait Glo. hic. Terram promiſſionis vocat regnum: non quia tunc eſſet regnum: ſed quia futurum erat, ibi regnum Iſraël. Ad ſecundum dicitur: quòd quanuis propriè accipiendo populum, ſolùm ex iuſtis conſtituatur: tamen aliquando populus accipitur magis largè. Et ſic eum diffinit Aug. 19. de ciuita. Dei cap. 24. dicens. Populus eſt cœtus multitudinis rationalis rerum quas diligit concordi communione ſociatus. Sic ergo hic accipit populum largo modo loquendi: vt mali etiam faciant populum iuxta modum Chriſti de malis hypocritis: dicens, Mat. 15. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me. Notandum tamen, quia ſacra ſcriptura in diuerſis locis pro eodem videtur accipere populum, plebem, vulgum, & tribum, quamuis iſta propriè accepta multum differant ſecundum Iſido. 9. Etymo. Nam populus eſt collectio tam nobilium quàm ignobilium eiuſdem ciuitatis. Plebs autem eſt collectio ſolum ignobilium. Et dicitur plebs à pluralitate: quia plures ſunt ignobiles quam nobiles. Vulgus eſt multitudo paſſim inhabitans. Et dicitur vulgus à volendo, quia quilibet facit quòd vult. Tribus dicuntur congregationes diſtinctæ populorum, ſic dictæ: quia in principio Romani fuerunt à Romulo diſtincti tripliciter, ſcilicet in ſenatores, milites, & plebeios. Et ideo populus vt diſtinguitur contra vulgum, plebem, & tribum: ſtat pro collectione tam nobilium quàm ignobilium, ſequitur quòd continet omnes tam bonos quàm malos, nobiles, & ignobiles.

Quæſtio.

Reſp. 1.

Reſp. 2.

Populus largè ſic ex malis.

Populus plebs, vulgus, tribus.

Non reliquit hominẽ nocere eis: 1803
& corripuit pro eis reges.

Hic ponitur quintum, ſcilicet, ab hoſtibus protectio. Hoc enim refertur ad tempus: quo filij Iacob tranſierunt per deſertum ad capiendã terram ipſis promiſſam: non autem ad tempus, quo ſteterunt in Ægypto, quia certum eſt, quòd tunc Ægyptij multum Iſraëlitis erãt infeſti: & eis multa nocumenta inferebãt, vt patet Exod. 1. Sed per tempus, quo per deſertum proceſſerunt, nullus ei nocere potuit: quamuis multi, & magni hoc attentaſſent. Statim enim tranſacto mari rubro, Amalech venit ad pugnandum contra Iſraël, qui tamen ſuperatus fuit à Ioſue, mediante oratione Moyſi: vt patet Exod. 17. Similiter inſurrexit contra eos Seõ rex Amorrheorũ manu armata, & eis nocere non potuit: ſed ſuperatus fuit ab eis, & mortuus: vt habetur Numer. 21. Similiter & Balaam regem Madianitarum cum populo ſuo interfecerunt gladio cum multis aliis regibus: vt habetur Numer. 31. Et de multis aliis populis, & regibus, qui volebant nocere filiis Iſraël. nõ permiſit illis Deus: ſed illos occidẽdos tradidit in manu Iſraël. Et hoc recolẽs Pſal. ait, *Non reliquit hominẽ nocere eis: & corripuit*, id eſt, interfecit pro eis reges terræ. Per hoc enim vult Pſalm. oſtendere quòd bonis nocere non poſſunt mali, imo quanto plus mali contra bonos ſæuiunt, ipſi ſibiipſis nocent: ſed bonis proficiunt. Quanto bonorum creſcunt certamina: tãto & eorum præmia creſcunt. Quid nocuit Nero Apoſtolis Petro & Paulo quos laureatos trãſmiſit ad cœlum? Quid Laurentio Decius: vide verſi. 997. Quid noceret tibi in effectu auferens denarium, ex cuius actu lucrareris regnum? Nocent ergo mali bonis quo ad affectum: ſed quo ad effectum proficiũt eis. Quod ſatis notatur Pſal. 9. Dum ſuperbit impius, incenditur pauper. Bene ergo de bonis dicitur, *Non reliquit hominem nocere eis.* Sed eis nocere volentes ſibi ipſis nocuerũt. Vnde ſequitur. *Et corripuit pro eis reges terræ.* Notãdum autem quòd correctio tam diuina quàm humana à pietate incipit, ſed obſtinatis in ſeueritatem vertitur. Quòd ſatis fuit figuratum in virga Moyſi. Moyſes enim corrigere volẽs Pharaonem, primò virgã gracilem portauit in manu, quæ tandem ipſi Pharaoni incorrigibili in colubrum eſt verſa. Exo. 4. Quam figuram ad propoſitum applicans Bruno dicit, Moyſi dixit Dominus. Quid eſt, quod tenes in manu tua? Reſpõdit, virga. Dixitque dominus, proiice illam in terram, & proiecit: quæ verſa eſt in colubrũ. Interrogatur Moyſes non propter aliud: ſed vt reſponſionis ſuæ vinculo teneatur. Ipſe enim cõfeſſus eſt, ſe tenere virgam, quam mox in ſerpentem verſam fugiens expauit. Credat huic ſigno, qui nõ vult credere verbis.

Nemo mali ipſis, ſibi bonis.

Corripit & incipit à pietate, ſed obſtinatos in ſeueritatem terminat.

Pſal. 22. bis. Sed quid per virgam: niſi correctio Dei deſignatur? Vnde ait Pſalm. Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Hæc autem virga illis vertitur in draconem, qui miſericorditer, & leuiter correcti emendare ſe nolunt, quia qui incorrigibiles exiſtunt: tandem diuinæ vltionis vim, & indignationem ſuper ſe ſæuientem ſentiunt. Vnde Pſal. Reges eos in virga, &c. vide verſi. 1562.

1804 Nolite tangere Chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

Chriſti dicebantur patres antiqui.

Hic ponitur ſextum, ſcilicet, Chriſtianorũ commendatio. Quantum enim ad literam ſpectat hic Pſalmus oſtendit, quòd illos antiquos patres, ſcilicet, Abraham, Iſaac, & Iacob Deus ab inimicis, & potentibus defendebat: dicens regibus, & principibus mundi, verbis, ſignis, vel factis. *Nolite tangere Chriſtos meos, & prophetas meos.* Sic enim dixit Pharaoni regi Ægypti, quẽ flagellauit propter vxorẽ, ipſius Abrahæ. Geneſ. 12. Sic & regem Gerare flagellauit: quia tulerat vxorem Abrahæ, Gen. 20. Et ſic factis dicebat illis ne nocerẽt ſeruis ſuis: dicẽs, *Nolite tangere Chriſtos meos*, &c. Et aduerte quomodo Abrahã, Iſaac, & Iacob vocat Chriſtos, & prophetas. Vbi notandum, quòd Chriſtus idem eſt quòd vnctus, vngebantur autem exteriori vnctione ſacerdotes, & reges, ideo quilibet illorũ Chriſtus dicebatur, id eſt, vnctus. Sed cùm talis vnctio incœperit de præcepto domini tempore Moyſi: vt apparet in Exodo: & iſti, ſcilicet, Abraham, Iſaac, & Iacob, fuerunt per magnum tempus ante Moyſen: & ſic vncti non fuerunt. Quomodo ergo vocat eos Chriſtos: cum Chriſtus ſit idem quòd vnctus? Reſpondeo, quòd vnctio eſt duplex, ſcilicet, exterior & interior, corporalis, & ſpiritualis. Spiritualis eſt, qua ſpiritus ſanctus ſua gratia inungit mentes fidelium. Sic enim omnibus fidelibus dicitur 1. Ioan. 2. Vos vnctionem habetis à ſpiritu ſancto. Sic enim omnes baptizati Chriſti ſiue Chriſtiani dicuntur, quia gratia ſpiritus ſancti interius ſunt vncti. Sic ergo ad propoſitum ipſi patres dicebantur Chriſti, non ab vnctione exteriori, ſed ab interiori. Dicuntur etiam prophetæ: quia quilibet eorum ſpiritu ſancto tactus multa prophetauit: vt in pluribus locis in lib. Geneſ. patet. De Abraham patet, quòd prophetauit dicens ſeruo ſuo, Dominus mittet angelum ſuum coram te: & accipies inde vxorem filio meo, &c. De Iſaac patet: qui benedicens filio ſuo Iacob multa futura ei prædixit ipſi Iacob, & ſemini eius, Gen. 27. Conſimiliter patet de Iacob, qui benedicens filios ſuos omnibus eis futura prædixit. Geneſe 49. Bene ergo iſtos patres antiquos vocant Chriſtos, & prophetas dicẽs regibus, & aliis. *Nolite tangere Chriſtos meos*, &c. Et hoc eſt quod ſentit hic Glo. dicens, Quod autem dixit illos Chriſtos, nullum mouet: quia iam tunc chriſtiani erant: & ſi latenter. Vnde Abraham exultauit, vt videret diem Chriſti: vidit, & gauiſus eſt. Nullus enim præter hanc fidem Chriſti vel ante incarnationem, vel poſt Deo reconciliatus eſt, vnde enim mediator eſt Dei, & hominum Chriſtus Ieſus. *Et in prophetis meis nolite malignari.* Pro huius euidentia ſciendũ, q. prophetia à Deo multis modis reuelatur, vide in proœmio. Et ſic multipliciter quis propheta conſtituitur. Notandum, quòd propheta triplex reperitur, ſcilicet, Propheta falſidicus, & decipiens. Propheta veridicus, & non intelligens. Propheta catholicus, & intelligens.

Vnctio duplex: interior ſcilicet, et exterior.

Prophetia multipliciter reuelatur.

Propheta multiplex.

Et vocauit famem ſuper terram: 1805
& omne firmamentum panis contriuit.

Hic deſcribuntur mirabilia quæ acciderunt à tempore Ioſeph vſque ad Moſen. Tota enim iſtius partis intentio eſt oſtendere quomodo Deus mirabili modo exaltauit Ioſeph, propter cuius exaltationem Iacob cum omnibus ſuis intrauit Ægyptum. Et diuiditur in nouem partes: quia ponitur primò exaltationis Ioſeph occaſio. Secundò ipſius Ioſeph venditio: ibi, *Miſit ante eos.* Tertiò ipſius Ioſeph incarceratio: ibi, *Humiliauerunt.* Quartò ipſius Ioſeph liberatio: ibi, *Eloquium domini.* Quintò ipſius Ioſeph exaltatio: ibi, *Cõſtituit eum.* Sextò ipſius Ioſeph illuſtratio: ibi, *Vt erudiret.* Septimò populi Dei in Ægyptum deſcẽſio: ibi, *Et intrauit Iſrael.* Octauò ipſius populi multiplicatio: ibi, *Et auxit.* Nonò ipſius populi ab Ægyptiis afflictio: ibi, *Conuertit cor eorum.* Quantum ad primum ponitur occaſio omnium prædictorũ, quæ fuit fames generalis per orbem ſeptem annorũ. De qua habetur Gen. 41. Vbi dicitur, quòd tranſactis ſeptem annis vbertatis, cœperũt venire ſeptem anni inopiæ, & in vniuerſo mũdo præualuit. Et hoc eſt quod ait, *Et vocauit*, ſcilicet, Deus ſua ordinatione, *famem ſuper terram*, ſcilicet, ſeptẽ annorum, in quibus ſeptem annis omne frumentum (alias, firmamentum) panis contriuit: quod non intelligitur de frumento per annos præcedentes cõgregato: quia ipſius magna copia erat in Ægypto: ſed de frumento in illis ſeptem annis famis naſcituro: quia terra illis ſeptem annis nihil fructificabat: quia ſementem vix colligere poterant, hiſtoria eſt clara Geneſe 41. Nota quòd in ſcriptura triplex fames reperitur, ſcilicet, Fames cibi corporalis. Fames verbi diuinalis. Fames pœnæ infernalis. Primò eſt fames cibi corporalis: quæ nihil aliud eſt niſi naturale deſiderium cibi pro conſeruatione humidi radicalis, quod cõſumit calor naturalis. De qua Luc. 15. Facta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cœpit egere. Et quandoque Deus immittit, vt ex indigentia homines reducantur ad Deum. Sic enim ille prodigus filius fame preſſus reuerſus eſt ad patrem: qui abundãs receſſerat à patre. Vnde in ſe reuerſus, dixit, Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo: ſurgam ergo, &c. Quod exponẽs Petrus Rab. ait, In ſeipſo reuerſus eſt, quia à ſeipſo receſſerat: dum receſſit à patre trãſit, & totus ab homine migrat in beſtiam: paternæ pietatis immemor gratiæ genitoris oblitus. Sed hunc fames ad patrem reuocat: quem ſaturitas expulerat à patre, &c. Sic ergo Deus multis famem, & alias aduerſitates immittit: vt homines ad ſeipſum reducat. Sic ergo nunc dicit Pſal. *Vocauit famem ſuper terram*, quæ fuit occaſio, vt fratres Ioſeph cognoſcerent, quod in venditione eius cõmiſerant. Secundò eſt fames verbi Dei. i. deſiderium audiendi verbum Dei, vel carentia prædicationis verbi Dei. Vnde Amos 8. Immittam famem in terra: non famem panis, ſed audiendi verbi Dei. Vnde Gregor. ait, Omnis homo quia ex anima, & carne conſiſtit: quaſi ex robore, & infirmitate compoſitus eſt. Ex ea enim parte, qua ſpiritus rationalis eſt conditus, non incongrue dicitur ro-

Fames multiplex.

Luc. 15.

Greg. lib. 14. mor. c. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bustus: ex eâ verò qua carnalis: infirmus est. Robur ergo spiritus est anima rationalis, quæ impugnantibus vitiis resistere per rationem valet. Ex rationali quippè anima habet homo, vt in perpetuũ viuat. Peccatoris ergo robur fame attenuatur, quando eius anima nulla interni cibi refectione pascitur. Hinc ergo famem quandoque Deus immittit propter rebellionem audientium, sicut à Iudæis transtulit prædicatores Apostolos propter ipsorum obstinationem. Vel tunc istam famem immittit, quando cordibus nostris desiderium audiendi verbum Dei inspirat. Sicut de gentibus conuersis dicitur, Conuertentur ad vesperam: & famem patiẽtur vt canes: vide vers. 944. Tertiò est fames pœnæ infernalis, vnde de quolibet damnato dicitur, Plagæ eius, ignis, luctus, & fames. Ignis quia damnati reali igne, qui non extinguitur, cruciabuntur. Luctus propter acerbitatem doloris. Matthæi 13. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Sed fames quia ibi naturale desiderium frustrabitur: quia desiderabunt mortem, & mors fugiet ab eis.

Psal. 58.

Apoc 18.

1806 Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph.

Hic ponitur secundum, scilicet, ipsius Ioseph venditio. Vt enim habetur Gen. 37. videntes fratres Ioseph, quòd ipse à patre cunctis plus amaretur: & quòd propter somniũ, quod fecerat, scilicet, quòd manipuli fratrũ adorabant manipulum suũ. Item quia vidit solem, & lunam, & stellas vndecim ipsum adorare. Quæ somnia pater eius Iacob interpretatus est, quòd ipse à patre, & matre ac vndecim suis fratribus adoraretur. Et hoc fratres sui sustẽrre non poterant. Et ideo ne hoc eueniret, ipsum semel à patre ad eos missum, vendiderunt mercatoribus Ismaëlitis euntibus in Ægyptum cogitantes, & cogitatione dicentes, Vendidimus eum seruum: amplius non dubitamus, quòd nobis non dominetur. Et vide mirabile iudicium Dei. Ista venditio directè fuit via, vt dominaretur ipsis.

Greg. lib. 6. mor. 11. Cõsilia nostra cõtra ordinat. Dei nõ possunt.

Vnde hoc ostendit Grego. super illo verbo, Iob 5. Qui apprehendit sapientes in astutia sua, dicens, Sæpè enim nonnulli humana sapientia inflati dum desideriis suis diuina iudicia contrairè conspiciũt: astutis ei reluctari machinationibus conantur. Et quòd ad votum suum vim supernæ dispensationis intorqueant: callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirunt. Sed inde voluntatẽ Dei peragunt: vnde hanc immutare cõtendunt. Atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequuntur. Et subdit infra ad propositũ de venditione Ioseph: dicens, Ioseph somnium videtat: quòd suo manipulo fratrum manipuli se prosternebant. Somnium viderat quòd sol: & luna cum reliquis stellis se adorabant. Quæ quia purè fratribus retulit: eorũ corda protinus futuræ damnationis inuidia, pauorq; percussit. Cumque hunc ad se venire conspicerent, malitia sæuiente, dixerunt, Ecce somniator ille venit: venite occidamus eum: & videamus quid illi proderunt somnia sua. Cumque eius dominio se subiici metuunt: somniatorem in puteo deponunt: eumque Ismaëlitis transeuntibus vẽdunt. Qui in Ægypto ductus seruituti subditus, luxuriæ accusatione damnatus: castitatis merito adiutus, prophetiæ iudicio ereptus est: omni Ægypto prælatus est, per supernam verò sapientiam prouidus frumenta congessit: & futuro periculo famis obuiauit. Cumque in orbem fames irruit, de alimentorum præparatione sollicitus Iacob filios in Ægyptum misit. Qui frumentorum dispensationi præpositum Ioseph nescientes inueniunt: atque vt mererentur alimenta percipere, eorum dispẽsatorem compulsi sunt protinus pronis in terra ceruicibus adorare. Pensemus ergo rei gestæ ordinem: pensemus quomodo sapientes in ipsa sua astutia vis diuina comprehẽdit. Ideo enim ab eis Ioseph venditus fuerat, ne adoraretur. Sed ideo est adoratus, quia venditus, &c. Ex quibus patet: quòd quamuis Dei bona dispensatione Ioseph sit venditus, missus fuit in Ægyptum vt parentibus, & fratribus aliis prouideret tempore famis, mala tamen voluntate fratres sui ipsum vendiderunt. Vnde eis dixit Ioseph, postquam ipsum cognouerunt: non vestro consilio sed Dei huc missus sum volũtate, vt reseruemini super terram & escas ad viuendum habere possitis. Gen. 45. Est verisimili sensus iste, *Misit ante eos virum*, scilicet, Deus misit ante patrẽ suum, & fratres: virum, scilicet, Ioseph qui rectè vir, id est, virtuosus erat: & hoc ad prouidendum. Sed per quem modum missit: adiungit dicens, *In seruum venundatus est Ioseph*, &c. Respectu ergo eiusdem missionis ponitur bona voluntas Dei in prima parte versus: sed mala voluntas fratrum eius in parte secunda.

Ioseph vẽditus fuit ex dominus Ægypti.

1807 Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiit animam eius: donec veniret verbum eius.

Hic ponitur tertium, scilicet, ipsius Ioseph incarceratio: quæ habetur Gen. 39. Nã cùm Ioseph ab Ismaëlitis ductus esset in Ægyptum, ipsum in seruũ sibi emit Phutiphar princeps exercitus Pharaonis: qui inuenit gratiam coram domino suo: vt liberè de ipso confidens administrationem totius domus suæ in manu ipsius Ioseph poneret. Dominus autem Deus benedixit illi domui propter Ioseph, & multiplicauit omnia bona eius. Erat autem Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. Domina autem ipsius Phutipharis semel iniecit oculos in Ioseph, & ait illi, Dormi mecũ. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, respondit, Ecce, dñs meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quicquam est, quod nõ tradiderit in mea potestate præter te, quæ vxor eius es. Quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in dominum meum? Illa autem continuò molesta erat illi. Accidit autem quadam die, vt illa apprehenso vestimẽto Ioseph, diceret: dormi mecum. Ille autem, relicto in manu eius pallio, fugit foras: Cumq; illa videret se contemptam, marito suo ait, Ingressus est ad me seruus Hebræus, vt illuderet mihi. Cumq; ego clamassem, ipse timens reliquit pallium, quod tenebat in manu, & fugit foras: & in argumentũ fidei retentum pallium ostendit. Quibus auditis, dominus nimis credulus verbis coniugis, fecit Ioseph in carcerem poni, & compedibus ferreis alligari. Et sic mãsit vltra duos annos. Hoc ergo exprimens Psalm. dicit, *Humiliauerunt in compedibus pedes eius*, scilicet, ministri Phutipharis ad præceptum Domini sui ipsum incarcerarum pedes eius compedibus ferreis ligauerunt: *ferrum pertransiit animam eius*: quia ex illis compedibus non solum affligebatur in corpore, sed etiã in mente. Quamuis enim patientiam seruaret: tamen affligebatur mente: maximè considerans infa

Ioseph fit in carcere tus incarceratus.

infamiam sibi illatam, & malitiam mulieris. Et sic remansit, *donec veniret verbum eius*, id est, donec veniret tempus in quo verbis suis ostenderet sapientiam suam. Quod tempus fuit, quãdo ipso existenti in compedibus, duo ministri regis, qui erãt cum ipso in carcere, scilicet, pincerna, & princeps pistorum, viderunt somnia: quæ ille prudenter, & veraciter exposuit. Quæ expositio fuit causa liberationis eius: vt dicetur. Istud autẽ verbum: *ferrum pertransiit animam eius*, exponit Ber. de Christo dicens. Foderunt Iudæi manus Christi, & pedes, & latus lancea forauerunt: vt eius anima sciat compati infirmitatibus meis. Patet arcanum cordis. Per foramina corporis patet magnum pietatis illud sacramentum: patent viscera misericordię Dei nostri: in quib⁹ visitauit nos oriẽs ex alto: cp viscera per vulnera pateãt: in quo enim clarius quam in vulneribus illuxisset. Quoniam tu, domine, suauis, & mitis, & multæ miser. cordiæ? Maiorem enim misera-tionem nemo habet: vt animam suam ponat quis pro amicis suis, & damnatis. Meum proinde meritum miseratio domini, &c. Per hæc omnia vult ostendere Psal. quòd aduersa præsentis vitæ patiẽter sufferre debemus: ignorãtes diuinæ dispositionis consilium. Quod quandoque ideo hominem humiliat: vt ipsum exaltet gloriosius: hominem in carcerem ponit: vt inde ipsum gloriosius ducat ad regnum, sicut in Ioseph hic ostendit exemplum, vt Act. 4. Nescit quis prævidere: quòd de carcere, catenisque introducatur quis ad regnum: & alius natus in regno inopia consumatur.

Aduersitas in via est ad fœlicitatem.

1808 Eloquium domini inflammauit eũ: misit Rex, & soluit eum: principes populorum, & dimisit eum.

Hic ostenditur quartum, scilicet, ipsius Ioseph liberatio. Aduertendum tamẽ, quòd in translatione Hiero. habetur, *Eloquium domini probauit eum*. s. habere spiritum, & sapientiam Dei, & idem est, quia ex hoc, cp eloquiũ domini inflammauit eum, probatum fuit ipsum habere sapientiam Dei. Huius historia habetur Genes. 40. Cum enim Ioseph compedibus ferreis in carcere esset detẽtus: accidit, vt duo ministri regis Ægypti peccarent domino suo regi, quos in carcere, vbi erat Ioseph, iussit mitti, quos semel cum Ioseph tristiores solito vidisset, dixit eis, Cur tristior solito est hodie facies vestra? Qui dixerunt. Vidimus somnium, & nõ est, qui interpretetur nobis. Dixitque Ioseph, Referte mihi, quod vidistis. Narrauit præpositus pincernarum somnium suum, dicens, Videbam coram me vitem, in qua erãt tres propagines, crescere paulatim in gemmas: & post flores vuas matuescere, calicemq; Pharaonis in manu mea. Tuli ergo vuas, & expressi in calicem, quẽ tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. Respondit Ioseph. Hæc est interpretatio. Tres ppagines: tres adhuc dies sunt: post quos recordabitur Pharao ministerij tui: & restituet te in gradum pristinum: dabisq; ei potũ, sicut facere consueueras. Rogo te, niemeto mei, cũ bene tibi fuerit: vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere: quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum: & hic innocens in lacum missus sum. Tunc alius pistorum magister, videns quòd prudenter somniũ exposuisset: ait, Et ego vidi somniũ, quòd haberẽ tria canistra farinæ super caput meũ, & in vno canistro, quod erãt superius: portare om-

Somnia Pharaonis, & officialium eius.

nes cibos, qui fiũt arte pistoria: auesq; cœli cõmedere ex eo. Respõdit Ioseph. Hęc est interpretatio. Tria canistra, tres adhuc sunt dies, post quos Pharao auferet caput tuum: & suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas. Et sicut Ioseph exposuit, sic & rei exitus fuit: qa post tres dies pincerna fuit restitutus in officium suum: & pistor fuit suspensus. Ista autem interpretatio fuit eloquium: quia reuelatum fuit ei à domino verbũ, quod hic protulit. Et hoc est, quod ait, *Eloquiũ domini inflammauit eum*. Istis ista gestis: ille pincerna liberatus, oblitus est interpretis sui Ioseph: nec aliquã mentionem de ipso fecit Pharaoni. Sed duobus annis postea elapsis, Pharao vidit somniũ: cp septem boues crassæ pascebãtur: post quos veniebant alię septem macilentæ nimis. Rursumq; dormiens vidit aliud somnium: quòd septem spicæ pullulabant in culmo vno plenæ, atq; formosæ, post quas videbat alias septem tenues vredine cõsumptas. Quę somnia dum sapientibus Ægypti narrasset: nullus sciebat illa exponere. Tunc pincerna reminiscens Ioseph interpretis sui: ait Pharaoni, Cõfiteor peccatum meũ. Dum essem in carcere: vidi somniũ ego, & pistorum magister, cũ narrauissemus vni incarcerato Hebrẽo, scilicet, Ioseph: exposuit nobis verè sicut rei euentus probauit. Et tunc ad regis imperiũ subito de carcere eductus fuit Ioseph. Causa ergo quare eductus fuit de carcere, fuit eloquium domini: qui inflammauit eum. i. informauit in solutione somniorũ pincernæ, & magistri pistorum. Et hoc est quod ait, *Eloquiũ domini inflammauit eum, misit rex, & soluit eum*. Et non misit minores ad liberandum eum: sed misit *principes populorum: & dimisit eũ*: scilicet, à carcere. Non est credendũ, quòd scriptura sacra tanta de isto recitet propter eius corporalem liberationẽ: sed magis propter significatum: quia per hoc significatur, quòd vinculis peccatorum ligati: gratia spiritus sancti soluuntur. Quid enim est eloquium domini: nisi spiritus sanctus: dicente Christo suis Apostolis, Non enim vos estis, qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Cum autem istud eloquium inflammat: statim ipsum liberatum à vinculis emittit.

Eloquium domini est spiritus sanctus.

1809 Constituit eum dominum domus suæ: & principem omnis possessionis suæ.

Hic ponitur quintum, scilicet, ipsius Ioseph exaltatio. Causa enim huius exaltationis habetur Gen. 41. Nam, cùm Ioseph eductus esset de carcere ad suggestionẽ magistri pincernarũ, vt solueret somnia Pharaonis de septẽ vaccis pinguibus præcedentibus, & septem macris sequentibus: similiter & de septem spicis pinguibus præcedentibus, & septem vaccis subsequentibus, & illa prudenter soluisset, dicẽs: quòd primę vaccę septem pingues, & septem spicæ priores plenæ: significabãt septem annos proximè futuros maximæ abundantiæ, & fertilitatis: sequentes autem septem vaccæ macilentes, & septem spicæ vacuę significabant septem alios annos sequentes maximæ sterilitatis, in quibus consumptura est fames omnem terram, subdit dicens regi. Prouideat ergo Rex virum sapientem, & industrium, & præficiat eum terræ Ægypti, qui constituat præpositos per singulas regiones Ægypti, qui tempore septem annorum fertilitatis

Ioseph in regnum exaltatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

congregent frumenta in horrea regis: vt habeatur A tempore sterilitatis. Placuit consilium Pharaoni, & cunctis principibus eius. Et tunc dixit ad Ioseph, Quia Deus ostendit tibi omnia, quæ locutus es, non eris super domum meam: & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum solio te precedam. Ecce constitui te super vniuersam terrã Ægypti. Et tulit annulum de manu sua: & dedit in manu eius: & ascendere fecit eum super currum suum secundum: clamante præcone, vt omnes coram eo genua flecterent: & præposuit eum scirent vniuersæ terræ Ægypti. Et hoc cõmemorans Psal. dicit, *Constituit eum dominum domus suæ: & principem omnis possessionis suæ.* Per ista enim Psal. vult ostendere: quòd in domo regis, quæ est ecclesia: dominus, & princeps, siue prælatus ille solum debet cõstitui: qui exemplo ipsius Ioseph castitatem seruet integraliter: qui aduersa portet patienter: qui scripturam exponat sapienter: quæ habuit Ioseph, vt patet ex dictis.

Prælati conditiones.

1810 Vt erudiret principes eius, sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.

Hic ponitur sextum, scilicet, ipsius Ioseph illustratio. Quia sicut ipse à Deo illustratus fuerat sapientia: ita ad hoc fuit exaltatus vt alios erudiret: ne lucerna domini tecta lateret sub modio. Vbi C aduerte, quòd scientia est duplex: vna, scilicet, per exercitium, & studiũ acquisita: alia autem diuinitus infusa. Prima non concernit, nisi solum necessaria, quæ aliter se habere non possunt: vt est naturalis philosophia. Et ista non se extendit ad actus humanos, qui sunt variabilis: neq; ad certam futurorum cognitionem, quæ pater posuit in sua potestate. Sed scientia diuinitus infusa: omnia concernit præsentia, præterita, & futura, malitias hominum & euentus temporum: vt dicitur Sap. 8. Primam scientiam acquisitam per studium habebant Ægyptij. Quoniam in Ægypto primò viguit studium sapientiæ, vt dicitur 1. Metaph. sed secunda sciẽtia carebant, quæ necessaria erat ad prouidendum cõtra sterilitatem futuram. Et ista docuit Ioseph principes Ægypti: quia statim circuit omnes regiones Ægypti docens principes prouinciarum: quem ordinem [illegible] deberent in cõgregatione frumẽtorum p[illegible]m annos fertilitatis. Et hoc est, quod ait, *[illegible] principes eius sicut semetipsũ.* Et quia talis doctrina maximè erat circa actus humanos, & circa practica magis quàm circa speculatiua: ideo dicitur prudẽtia. Et hoc est, quòd subdit, *Et senes eius prudentiam doceret*: qua scirent frumenta congregare. Notandum autem, quòd prudentia est multiplex, scilicet, temporalis, moralis, & spiritualis. Primò est prudentia temporalis, quã, scilicet, habẽt homines mundi in acquisitione rerum temporalium: sicut mercatores astuti ad lucrandum, dicũtur prudentes: aduocati, & iudices, qui temporalia per fas, & nefas congregare sciunt. De qua prudentia dicitur Luc. 16. Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Et Baruch 3. Filij Agar exquisierunt prudentiam, quę de terra est. Sed forte dices, Nũquid ergo peccatores, & mali possunt habere virtutem prudentiæ? quia hoc videtur contra Philosophum, dicentem, Impossibile est, prudentẽ esse non entem bonum. Respondeo, quòd duplex inuenitur prudentia tẽporalis, scilicet, vera, & falsa. Falsa est illa quæ intendit in nõ bonũ finẽ: & tamen moderat cautè illa, quæ sunt ad finem illum. Et istã habentes, vulgariter dicuntur prudentes: licet nõ sint verè prudentes, sicut dicitur prudens latro: prudens adulter: & huiusmodi. Et ista virtus 6. Ethicor. dicitur Gnosis, id est, naturalis industria: quæ se habet indifferenter ad bonum, & ad malũ: siue dicitur quędam astutia, sed non est propriè prudẽtia, cùm virtutes denominentur secundum dictamẽ rectæ rationis ad finem debitum. Isto modo prudentiæ vir dues, sapiens sibi videtur, vt dicitur Prouer. 28. Et quia ista prudentia est imperfecta: quia potest esse in bonis, & in malis: secundum quòd aliquos actus B prudẽtiæ potest habere, vt bene cõsiliari, bene eligere in aliquibus. Et dicitur largè eubula. 6. Ethic. Et sic dicitur quis prudens mercator, vel prudens agricola. Secunda prudentia est moralis: quæ est vera virtus, quam Tullius 2. rhetoricæ sic describit dicẽs, Prudentia est bonorum, malorumq; sciẽtia: scilicet, ad fugienda mala, & inquirenda bona. Et quasi eandem diffinitionẽ dat Philosoph. 6. Ethic. dicens, quòd prudentia est habitus verus cum ratione actiuus circa hominis bona, aut mala. Et primò Rhetoricæ dicit, quòd prudentia est virtus intellectualis: secundum quam homines possunt bene cõsiliari de iis, quæ dicũtur optima, vel bona ad felicitatẽ. Vnde inter omnes virtutes morales, vel intellectuales prudentia cõtinet has prærogatiuas quia. s. in virtutibus moralibus habet mediũ inuenire. Principalis actus eius est præcipere. Ad regimen multitudinis habet se extẽdere. Alias virtutes sub se aliquo modo habet includere. Primũ habetur ex hoc, qp ponitur in diffinitione virtutis moralis 2. Ethic. vbi dicitur, qp virtus moralis est habitus electiuus immediatè existens, determinatus ratione, quo ad nos prout sapiẽs determinabit. i. prudẽs. Sicut fuit Hirã. de quo 2. Paral. 2. dicitur, quòd ipse prudẽter sciebat inuenire omne, quod in opere erat necessariũ. Secundum patet 6. Ethi. vbi dicitur, quòd prudentia est præceptum. Cuius ratio est: quia actus proprius rationis practicæ est applicare consiliata, & iudicata ad operandum. Et quia D iste actus est propinquior fini practicæ: ideo bene dicitur principalis actus. Exemplum de Dauid: qui ad omnia prudenter se agebat: & ideo posuit eum Saul super exercitum, scilicet, ad præcipiendum, vt habetur. 1. Re. 18. Tertiũ patet ex tertio politicæ, vbi dicitur, quòd prudẽtia est propria virtus principis. Et enim certũ est quòd ista virtus est maximè necessaria principibus: & in illis, qui alios habent gubernare. Vnde in Policraton lib. 4. dicitur, quòd nunquam meminit auctor libri istos, per quos res publica viguit, illiteratos fuisse. Et Vegetius de re militari, dicit, quòd nullus est quem oporteat vel plura, vel meliora scire: quàm principẽ, cuius doE ctrina omnibus subditis prodesse debet. Talis fuit Salomon: cui Deus dedit multam prudentiam. Quartum patet, quoniam vt dicitur 6. Ethic. Prudentia existenti vna, omnes erunt virtutes. Causa est, quia habet ordinare circa materiã omniũ virtutum moralium: cũ sit ratio recta, & perfecta agibilium: non respecta vnius virtutis tantum: sed respectu omniũ, qa pro obiecto sibi adæquato habet totum bonũ agibile humanũ. Vnde Pro. 17. Gemma gratissima expectatio præstolãtis, quocunq; se vertat, prudenter intelligit. i. quantum ad omnes alias virtutes: prudẽs se rectè diriger, & ordinabit, prout

Studium scientia in Ægypto incepit.

Prudẽtia multiplex

Phil. 6. Ethi.

3. Reg. 3.

prout fuerit rationis. Ista autem prudentia facit in A homine ista bona: quia Rationem dirigit ad rectè cõsiliandum. Voluntatem ad rectè eligendum. Intellectum ad rectè iudicandum. Affectum ad bene operandum. De primo dicitur, 6. Ethic. quòd prudentis est bene consiliari posse circa ipsum, id est, circa bona humana, & conferentia: nõ secundum partem: sed ad totum bene viuere. Et ista vocabitur eubulia. 6. Ethi. Et ideo dicitur Prou. 2. Consilium custodiet te: & prudentia seruabit te. De secundo dicitur. 6. Ethi. quoniam non erit electio recta sine prudentia. Et ad hoc dicitur homo prudens: vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: sicut Salomon elegit prudentiam. De tertio dicitur 6. Ethic. quòd syneſis est virtus: qua quis bene B iudicat, quę sunt eligenda aut fugienda. Synesis autem est quædam species prudentiæ, aut pars. Et sic prudens est bene iudicans circa agibilia. Vnde Prouerb. 14. dicitur. In corde prudentis requiescit sapientia. De quarto dicitur 2. Eth. quòd virtus est, quę habentem perficit: & eius opus bonum reddit. Modo prudentia est directiua ad opus bonum. Ideo dicitur Prouerb. 16. Vir prudens dirigit gressus suos. Et Prouerb. 3. Beatus vir, qui affluit prudentia. Tertia est prudentia spiritualis: quam quilibet possidens, gratiam habet. Et quia gratia charitatis est eadem: ideo posuerunt aliqui, quòd est dare prudentiam spiritualem correspondentem C charitati: sicut est dare prudentiam correspondentem omnibus virtutibus moralibus, theologicè loquendo. Vnde ista prudentia, habet Honestatis conuersationem. Sanctitatis meditationem. Bonitatis operationem. Felicitatis contemplationem. Veritatis affirmationem. De primo. Estote prudentes sicut serpentes: & simplices sicut columbę, simplicitas autem attenditur in motu, & gestu. Super quo dicit August. Simplicitatem columbinam habete: ne cuiquam malum machinaueritis: & prudentiam serpentinam, ne vnquam fallaris cuiusquam insidiis: quia non multum distat in vitio decipere, vel decipi. De secundo. Qui sapiens est corde: appellabitur prudẽs. De tertio. Estote prudentes, scilicet, operatione: & vigilate in orationibus. De quarto Prouerb. 9. dicitur, quòd sapientia sanctorum est prudentia. Sapientia autem sanctorum est in contemplatione veræ fœlicitatis. De quinto. Os prudentis quæritur in ecclesia. Prudentia autem est circa futura, vt habetur. 6. Ethic. Ad propositum ergo electus fuit Ioseph, vt senes Aegypti doceret prudentiam non primam, quia non est perfecta: non tertiam, quia erant infideles, & sine gratia, sed secundam, quę est moralis, vt scilicet, prudenter scirent fami futuræ prouidere.

Mat. 10.

Prou. 6. 1. Pet. 4.

Eccle 9.

Aristo.

1811 Et intrauit Israël in Ægyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham.

Hic ponitur septimum, scilicet, populi Dei in Aegyptũ descensio. Vbi notandũ, quòd Iacob fuit binominis. Prius enim dictus fuit Iacob: sed postquam luctauit cum angelo, & Deum vidit facie ad faciem (vt habetur Gene. 32.) ab angelo fuit vocatus Israël. Hic autẽ cum omni sua familia tempore famis prædictæ intrauit in Aegyptum: vt à filio suo Ioseph ibi cum omnibus suis aleretur: vt habetur Gen. 45. Cùm enim fratres Ioseph filij Iacob descendissent in Aegyptum vt emerent frumenta: & finaliter Ioseph se manifestasset eis, dicens, Ego sum frater vester Ioseph, quem vendidistis in Ægyptum, nolite timere: pro salute enim vestra me præmisit dominus in Ægyptum, Biennium est enim, quòd fames cœpit: & adhuc quinque anni restant, quibus arari non poterit, nec meti. Festinate ergo, ascendite ad patrem meum, & dicetis ei, Hæc mandat filius tuus Ioseph. Deus fecit me dominum vniuersæ terræ Aegypti: descende ad me cum omnibus quæ possides: erisq; iuxta me tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum, &c. Et dedit eis plaustra ad portandum patrem, & omnia supellectilia eius. Isti ergo venientes ad patrem, nunciauerunt ei dicentes. Ioseph filius tuus viuit: & ipse dominatur in totam terram Aegypti. Quo audito Iacob, & visis plaustris, & vniuersis, quæ miserat Ioseph, reuixit spiritus eius, & ait, Sufficit mihi, si adhuc viuit filius meus Ioseph. vadam, & videbo ipsum, antequam moriar. Sicq; profectus est Iacob in Aegyptum cum omnibus filiis suis, & familia: & cum omnibus, quæ habebat in terra Chanaã. Erãt autem omnes tam Iacob cum filiis, & filiorum filiis, numero septuaginta. Et hoc est, quod commemorans Psalmista ait. Et *intrauit Israel in Aegyptum*, scilicet; cum omnibus suis: *Et Iacob*, qui idem quòd Israël, *Accola fuit in terra Cham.* Accolla enim idem est quòd aduena, non indigena. Terra enim Cham dicitur Aegyptus: cuius gens à Cham filio Noë descendit. Cham enim filius Noë fuit pater Chanaã: de quo Aegyptij traxerunt originem.

Accola an dicitur

1812 Et auxit populum suum vehementer: & firmauit eum super inimicos eius.

Hic ostendit octauum, scilicet, ipsius populi, scilicet, Iacob filiorum multiplicationem. Nam, vt habetur Exod. 1. Filij Israël creuerunt, & quasi germinantes multiplicati ac roborati sunt nimis, & impleuerunt terram. Vbi notandum, quòd filij Israël, quandiu vixit Ioseph, qui dominabatur in Aegypto: propter ipsius Ioseph potestatem fratres eius ab omnibus aliis Aegyptiis timebantur, & honorabantur. Et quia tamen Aegyptij hoc faciebant, nõ amore, sed timore: ideo corde eis maledicebãt, quibus ore benedicebam. Propter quod & si apparenter amici erant: tamẽ realiter erant inimici. Et hoc est, quod ait, *Et confirmauit eum super inimicos eius*, scilicet, quãdiu vixit Ioseph. Propter quod statim mortuo Ioseph, Aegyptij apertè ostenderũt se inimicos eorum: vt habetur Exod. 1. Vel hoc quòd Deus confirmauit populum suum super inimicos eorum, scilicet, Aegyptios, refertur ad tẽpus Moysi. Mortuo enim Ioseph, filij Israël fuerunt multum afflicti ab Aegyptiis, in tantum quòd regis præcepto omnis masculus, qui ex filiis Israël nascebatur, necabatur. Sed post quando Deus per manum Moysi fecit illa mirabilia signa in Aegypto: & eam suis plagis percussit, tunc filij Israël fortificati, & confirmati fuerunt super Aegyptios. Et hoc ponit Gloss. dicens, *Et firmauit eum super inimicos eius.* Hoc non ante Moysen factum fuit: sed per signa Moysi. Ante enim masculi filiorum Israël necabantur: & ipsi in faciendis lateribus conterebantur. Sed post in manu potenti per signa, & portenta domini, metuendi, & honorandi facti sunt: donec duri regis contentio vinceretur: ipsumque

Israel in Aegypto quomodo fuit fortificatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum exercitu suo mare rubrum obruerat. Ex hoc A quòd mortuo Ioseph filij Israël multiplicati sunt, quia *auxit populum suum vehementer, & firmauit eum*, &c. vult spiritualiter Psalm. ostendere, quòd per Christi mortem multiplicati sunt fideles. Vnde Greg. super Exod. ait. Sic postquam verus Ioseph, id est, Christus pro omnibus mortem suscepit, & destruxit eum, qui habebat mortis imperium: multiplicatus, & auctus est populus fidelium. Nisi enim granum frumenti cadens in terra mortuum fuisset, solum mansisset, Vel aliter secundum Origenem, Si moritur in te Ioseph, id est, si mortificatio-nem Christi in te susceperis, & mortifices membra tua peccato: multiplicantur in te filij Israël, sensus, scilicet, boni, & spirituales. Si enim sensus carnis B mortificantur: sensus animæ crescunt: & morientibus in te vitiis, virtutes augentur: & terra te multiplicat in operibus bonis: quæ per officium corporis ministrantur. Paulum multiplicauerat terra, qui dicebat, Permanere in carne magis necessarium est propter vos. Dum enim manet in terra, id est, in carne sua: multiplicatur credendo, acquirendo populum Deo, &c.

Christus mors multiplicauit fideles & virtutes.

Phil. 1.

1813 Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius: & dolum facerent seruos eius.

Hic ponitur nonum, scilicet, ipsius populi ab C Ægyptiis afflictio. Quod fuit, quando rex Ægypti alios Ægyptios induxit apertè ad persequendum filios Israël, dicens eis. Ecce populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est. Venite sapienter opprimamus eum: ne fortè multiplicentur, &c. Et tunc afflixerunt eos apertè operibus duris luti & lateris. Et quantù ad hoc dicit, *Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius*. Etiam occultè nocebatur eis. Vt puta, quia rex Ægypti præcepit obstetricibus, vt in partu Hebræarum masculos interficerent: simulando quòd abortiuum fecissent, vt habetur Exo. 1. Sed dices: Quis conuertit cor eorum ad tantum malum peragendum: vt odirent populum eius, & dolum facerẽt &c. Dicunt aliqui quòd D hoc refertur ad regem Aegypti: qui dixit populo suo, Populus filiorum Israël fortior est nobis. Veniteꝰ sapiẽter opprimamus eum &c. Non enim ausi sunt dicere, quòd hoc fecerit Deus: timentes ex hoc dicere, quòd Deus est causa peccati. Sed hoc non stat in veritate: quia ad literam Psal. loquitur de Deo, scilicet, quòd Deus conuertit cor eorũ, vt odirent filios Israël. Non est maius periculum cõfiteri: quòd Deus conuertit cor eorum ad odium: quàm dicere quòd Deus indurauit cor Pharaonis.

Exod. 1.

Exod. 7. Et tamẽ deus dicit apertè. Ego indurabo cor Pharaonis. Qualiter autem hoc Deus facere possit: nõ tamẽ sit causa peccati, vide ver. 1697. Cõsimiliter dicitur hic de Deo: cp conuertit cor eorum, vt odi-E

Cor ad malum quomodo conuertit Deus.

rent populum eius &c. Quomodo autem hoc sit possibile Deo: hic declarat glos. non quòd Deus illorum corda ad malum induxerit: sed ipsi propter bona Dei opera ad malum sunt moti, verbi gratia, Deus benefaciebat populo Israël: ipsos multiplicando, & fortificando. Aegyptij ergo hoc videntes: ad inuidiam sunt excitati, scilicet, quòd accolæ, & peregrini in ipsorum patria tantũ prosperarentur. Et ex hoc bono opere Dei, se ad illorum odium conuerterunt. Vnde hoc ponens glos. hic dicit, *Conuertit cor eorum vt odirẽt populum eius*. Non ideo dicit, *Conuertit cor eorum*: quòd Deus sit auctor mali. Non intelligendum est vel credendũ, quòd Deus cor hominis ad facienda peccata conuertat: vel quòd paruum peccatum sit odisse populũ Dei. Istorum ergo grauium peccatorum auctor non est Deus: quia nullius etiam leuissimi peccati, auctor credendus est. Sed mirabilis Dei bonitas etiã malis bene vtitur. Cũ enim ipsi vitio suo mali essent: ille de malo illorum bene fecit. Non enim antequam odissent populum eius, boni erant: sed mali gni, & impij: tales erant, qui facile incolis suis fœli cibus inuiderẽt. Dum ergo auxit Deus fœlicitatẽ populi sui: hoc Dei beneficio illi ad inuidendum sunt conuersi: quia iam mali erant. Non itaque cor B illorum malum faciendo: sed populo suo benefaciendo, cor eorum sponte malum conuertit: dum suos multiplicauit: vt odirent per inuidiam populum eius. Inuidia enim est odium alienæ fœlicitatis, quo illorum odio ad exercitationẽ populi sui: & ad gloriam nominis sui vsus est: sicut sequentia docent, &c. vnde Exod. 1. dicitur. Oderant filios Israël Ægyptij, & affligebant illudentes eis.

1814 Misit Moysen seruum suum: Aaron, quem elegit ipsum.

Hic describuntur mirabilia facta tẽpore Moysi: tam in terra Aegypti quàm in deserto. Et primò describuntur prima. secundò secũda. ibi. *Petierunt, & venit conturnix*. Circa primum duo facit: quia primo ostenditur, quorum ministerio illa mirabilia sunt facta. secũdò quomodo: ibi. *Posuit in eis*. tertiò quæ mirabilia fuerunt illa. ibi, *Misit tenebras*. Quantum ergo ad primum primo notat ministros mirabiliꝰ factorum in Aegypto: qui fuerunt Moyses, & Aaron. In illis enim mirabilibus Moyses erat principalis minister, sed quia non erat multum eloquens: Deus ei associauit fratrem suum Aaron: qui loquelæ magnam habebat facundiam. Vnde Exod. 4. Postquam dixisset dominus Moysi, Veni mittam te ad Pharaonem: vt educas filios Israël de Aegypto. Ait Moyses ad dominum. Obsecro domine, non sum ego eloquens: sed impeditioris, & tardioris linguæ sum. Tunc sibi respõdit dominus, Aaron frater tuus scio, quòd eloquens est. tu pones verba mea in ore eius, ipse loquetur pro te ad populum: & erit os tuum. Sic ergo istos duos ministros elegit Deus, vt loquerẽtur Pharaoni: & ipsorum ministerio mirabilia in Aegypto faceret coram Pharaone. Moyses erat immediatus Dei minister: sed Aaron quasi minister Moysi. Et aduerte, quòd vt ait glos. Exod. 4. Moyses ideo dicebatur non eloquens: quia secundũ Hebræos Moyses gracilem, & tenuem habuit vocem: & in illis mirabilibus fiendis coram Pharaone, necesse erat vti voce clamosa, quia regio fastu prope Pharaonem accedere non permittebatur. Erat autem tunc Moyses octuaginta annorũ: Aaron autem octuaginta triũ. Hos ergo duos. s. Moysen, & Aaaron insimul misit dominus, vt liberarent populum suum de seruitute Aegypti: ad denotandum, quòd prælatus volens subditos de seruitute peccati liberare, in se debet simul habere Moysen, & Aaron. Per Moysen, qui fuit legislator, scientia intelligitur: sed per Aaron charitas: quia nec scientia sine charitate: sed nec charitas sine scientia subditis proficit, immo magis potest subditis proficere scientia prælati quàm bona

Moyses quomodo inloquutus fuit.

Moyses significat scientiam. Aaron significat charitatẽ.

Oddo. bona ipsius vita: vt dicit Oddo. super illo verbo A Exo. 28. Applica ad te Aaron fratrem tuum, dicẽs,

Prælatus debet habere scientiam, & charitatẽ.

Prælatus si ignorat legem Dei, quomodo suum sequetur officium: qui nec de vulnere scit iudicare: quomodo ipsum curare poterit? Cum ergo reprobandus sit prælatus ex mala vita: multo fortius ex ignorantia. Peccare enim potest prælatus occultè vt noceat sibi soli. Si verò cęcus fuerit: non se solũ sed totum gregem in foueam trahit. Sic ergo quia ratione subditorum plus in prælato necessaria est sciẽtia, vel cognitio diuinæ legis figurata per Moysen: quam charitatis, vel bona vita figurata per Aaron. Hinc est, quòd Moyses præmittitur ipsi Aarõ, cum dicitur, *Misit Moysen seruum suum: Aaron*, &c. Et quòd per Aaron charitas, vel sanctitas vitę denotetur: quòd videtur magis obscurũ: hoc patet. Quoniam magnam charitatem expressit Aaron, quãdo se totum in adiutorium Moysi orantis dedicauit: immo in subsidium totius populi: pro quo Moyses orabat. Exo. 17. Vbi dicitur, quòd dũ Moyses oraret: Aaron, & Hur sustentabant manus eius. Quæ verba ad propositum exponit Gualfre. dicens, In

Aaron significat charitatẽ & dilectionem Dei.

Aarõ, & Hur amorẽ Dei, & proximi accipite: quia in his duobus mandatis vniuersa lex pẽdet, & prophetæ. Nihil est quod timeas, si tales auxiliatores, & consiliatores habeas tecum. Per Aaron enim amor Dei designatur: quia Aaron mõs fortitudinis interpretatur. Et quid est mons fortitudinis: nisi amor omnipotentis? Vis scire quantum mons iste C sit fortis. Charitas (vt ait Apostolus) nunquam ex-

1. Cor. 13. cidit: & charitas omnia suffert. Hunc montem diabolus non facilè aggreditur: sciens quod scriptum est, quòd qui tetigerit montem, lapidabitur. Hur autem, qui lumen, siue ignem significat: amorem proximi nobis euidenter insinuat. Quod enim amor proximi lumen sit: Ioannes ostendit dicens, Qui diligit fratrem suum, in lumine manet. Sit ergo nobiscum Aaron, vt ardeat in nobis ignis diuini amoris: & sic in us ferueat, vt etiam foris exeat per exhibitionẽ fraternæ dilectionis. Hoc namque mandatum habemus à Deo: vt qui diligit Deũ, dili-

Exod 19. Hur significat charitatem & dilectionẽ proximi.

1. Ioan. 3. gat & fratrẽ suum. O quàm frigidus est, in quo non ardet iste ignis. Parũ dixi: mortuus est: iuxta illud, D Qui nõ diligit, manet in morte. Et ideo quia nullꝰ amor in infimis dulcior est amore fraterno, ideo ad ostendendũ, quòd Aarõ significat charitatis amicitiam: ipse in scriptura sæpius fraterno nomine designatur. vt Exod. 7. Dixit ad Moysen: Aaron frater tuus, ipse erit propheta tuus. Ex quibus patet, quòd in prælato simul Moyses, & Aaron debent coniungi, scilicet, scientia, & amor, vt subditos de potestate diaboli possit liberare. Sic enim Deꝰ misit Moysen seruum suum: Aaron, quẽ elegit ipsum.

Aaron minister Moysi. August.

Hic incipit narrare mirabilia, quæ in terra Chã facta fuerunt. Et diuiditur in partes decem secundum quòd fuerant mirabilia secũdum decem plagas, quibus percussit Aegyptum, quæ tamen plagæ hic non ponuntur illo ordine, quo immissę fuerũt. nec etiã hic omnes plagæ numerantur siue ponuntur: quia solũ ex decem hic octo numerantur. Et secundum istas octo plagas: hæc pars habet octo partes, quæ patebunt successiuè. Prima plaga, quæ hic ponitur, in ordine fuit nona, scilicet, plaga tenebrarum. De qua dicitur Exo. 10. Dixit dominus ad Moysen. Extende manum tuam in cœlũ, & sint tenebræ super terram Aegypti tam densę, vt palpari possint. Extendit Moyses manum, & factæ sunt tenebræ horribiles in tota terra Aegypti: tribus diebus nemo vidit fratrem suum: nec mouit se de loco in quo erat. Vbicũque autẽ habitabãt filij Israël: lux erat. Et hoc recolẽs Psal. ait, *Misit tenebras, & obscurauit: & nõ exacerbauit sermones suos*, scilicet, E ipse Deus: quia, scilicet, ipsos compleuit. Res enim quæ remanet acerba, non peruenit ad finem intentum naturæ. Illi ergo dicuntur exacerbare sermones suos, qui promittunt, & promissa non implent. Sed quia Deus plagas, quas immittere promisit, ad effectum produxit: id eo di citur: quòd non exacerbauit sermones suos. Et quamuis ista plaga tenebrarum secundum rei veritatem nõ fuerit prima: hic tamẽ ideo ponitur primo loco, quia per ipsam significatur mentis cæcitas, quæ est omnis mali initium, quia secundum Aristo. 3. ethic. omnis malitia præsupponit mentis obscuritatem, ideo dicit:

Siguinul tiplex.

Tenebrarũ plaga.

Exacerbãtur sermones qui nõ implẽtur.

1815 Posuit in eis verba signorũ suorũ & prodigiorum in terra Cham.

Hic ostendit modum, quo prædicti Moyses, & Aarõ fecerũt mirabilia in terra Aegypti. Vbi notandũ, quòd illa signa fuerunt facta virtute diuina, non virtute Moysi, vel Aaron, sed facta fuerunt ad verba eorum, quia Deus, vt ostenderet potẽtiã in seruis suis: posuit verba in ore ipsorum: quibus signa mirabilia imperarent fieri, tamẽ ipse Deus miracula illa faciebat. Sicut sacerdotis ore verba cõ-

Moyses in mirabili- bus faciendis duerat pri cipatus: sed

secrationis eucharistię proferũtur: tamẽ Deus est, qui sua virtute panem conuertit in Christi corpus, & vinum in sanguinem, vt dicitur de conse. distin. 2. quia corpus. Et aduerte, quòd aliter posuit ver-

1816 Misit tenebras, & obscurauit: & nõ exacerbauit sermones suos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ibi, ꝙ omnis malus est ignorans. Cum enim obiectum voluntatis sit bonum: nũquam aliquid vult, nisi aut quod est verè bonũ, aut quod apparet bonum, & nõ est: & tũc decipitur, & ignoratur intellectus. Et hoc intelligit hic glo. dicẽs, Per tenebras intelligimus corda eorum obscura, qui præcepta Dei spernebãt. Et est competẽs initium plagarum cæcitas, sine qua non incurrisset cætera. Et attẽdẽ quòd ista plaga, quæ realiter fuit nona: directè cõpetit trãsgressori noni præcepti. Præceptum enim nonum est. Non concupisces vxorem proximi tui. Nona plaga densæ tenebræ. Est enim quædam tenebra Mœchia etiam in appetẽdo vxorem alienã: quando cuiuis non sufficit sua, etiam alienam tentare: verè densæ tenebræ sunt. Nihil enim tam dolet patiẽs, nihil tam nolit pati faciẽs: qui ergo hoc facit: verè cæcatur furore horribili.

Vxorem alienã cõcupiscere: cæcitas est horribilis.

1817 **Conuertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.**

Hæc enim fuit prima plaga, qua Deus percussit Ægyptum, quia omnes aquas Aegypti conuertit in sanguinem: & sic occidit omnes pisces eorum, nec aliquis ex aquis poterat bibere. Hæc tamen plaga non tetigit terram Aegypti, quam incolebãt filij Israël. Istam plagam expositam vide vers. 1326. *Et occidit pisces eorum.* Per hoc enim, ꝙ aquas conuertit in sanguinem: præsignabat eis Deus, quòd aqua maris rubei verteretur eis in mortem. *Et occidit pisces eorum*: præsignans eorum finalem desperationẽ. Vnde glossa. Et occidit pisces eorum: ne sit in aquis spes vitæ illis hominibus, cum in aqua moritur, quod ibi naturaliter nutritur. Aqua enim significat gratiam spiritus sancti. Pisces ergo naturaliter viuentes in aqua significant eos, qui spe gratiæ viuunt: qui occiduntur apud Aegyptios: quia spe gratiæ priuantur. Vel per pisces, qui viuunt in aquis: accipe pœnitentes, qui in aquis lachrymarum vitam suam ducunt. Et isti apud Aegyptios occidũtur, quia nullus eorum ab obstinatione sua ad statum pœnitentiæ erat reuersurus: sed omnes obstinati in mari erant submergendi.

Pisces significant sanctos & pœnitentes.

1818 **Et dedit terra eorum ranas: in pœnetralibus regum ipsorum.**

Hic ponitur alia plaga, quæ fuit secunda, vt habetur Exod. 8. Vbi dixit dominus ad Moysen. Dic ad Aaron. Extende manum tuam super riuos, fluuios, & paludes: & educ ranas super terram Ægypti. Et extendit Aaron manũ super aquas Aegypti: & ascenderunt ranæ: & operuerunt terram Aegypti. Quę ranę fuerunt in tãta multitudine, quòd intrabant omnia loca Ægypti quantumcunque secreta, cameras, mẽsas, lectos, &c. Et hoc est, quòd ait, *Dedit terra eorum ranas in penetralibus regũ ipsorum.* Et dicit regum in plurali, quamuis vnus solus esset rex Ægypti: quia reges intelligit omnes principes regum, populúmque regentes. Quid autem istæ Ranę mysticè significent vide versicul. 1327. Et vide, quòd ista secunda plaga secũdo præcepto correspondet. Quod deducit Richardus, dicens, Secundum præceptum est. Non accipies nomen Dei tui in vanum. Nomẽ domini veritas est. Ipse enim ait. Ego sum veritas. Qui loquitur veritatem, de Deo loquitur: qui autem loquitur mendacium, de suo loquitur. Veritatem loqui, est rationabiliter loqui: vanitatem autem loqui, est strepere. Secũdum ergo præceptum est dilectio veritatis cui contrariatur dilectio vanitatis. Loquitur veritas: Perstrepit vanitas. Huic contraria est secunda plaga ranarum abundantia: quarum loquacitas vanitatem significat. Amatores veritatis non accipiunt nomen Dei in vanũ: quia à veritate in vanitatem non recedunt, qui autem veritati contradicunt: & vanitati decepti decipiunt: ranę sunt tędium inferentes auribus, non verbum mentibus. Audi homines rationabiliter loquentes, non sunt loquelę, neque sermones: quorum non audiantur voces eorum: sed voces nõ inanes: quia in omnem terram exiuit sonus eorum, &c. Audi & Ranas: vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.

Ranarum plaga.

Dixit, & venit cynomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum. 1819

Hic ponitur alia plaga, quę fuit quarta, vt habetur Exo. 8. vbi dicitur, Dixit dominus ad Moysen. Loquere ad Aaron. Extende virgam tuam, & percute puluerem terrę, & sint cinifes in tota terra Ægypti: fecerúntque ita: & extendit manum suã Aaron virgam tenens: percussitque puluerem terrę: & facti sunt cinifes in hominibus, & in iumentis: omnis puluis terrę versus in cinifes per totam terram Ægypti. Et statim post sequitur de plaga cynomyiarum, siue muscarum. Et venit musca grauissima in domo Pharaonis, & seruorum eius in omnem terram Aegypti. Corrupta est autem terra ab huiusmodi muscis. Ista duo insimul commemorans Psalmista ait, *Dixit, & venit cynomyia*, id est, musca canina. Et cum hoc venerunt aliæ muscę graues diuersi generis. Et hęc fuit plaga quarta. De alia autem plaga, quę fuit tertia: sequitur, *Et cinifes in omnibus finibus eius.* Quid autem sit cynomyia, vide versiculo 1327. Et nota, quòd dicitur, *Et venit cynomyia*: in Exodo dicitur: Et venit musca, vbi accipitur singulare pro plurali, quia ibi fuit tanta muscarum multitudo, quòd totam terram Aegypti impleuerunt. Vnde Augustinus in glos. Exo. Et venit musca, &c. Musca pro multitudine muscarum posita est. Nescio enim quomodo per loquendi consuetudinem imbutis sensibus hominum plus videtur, quod singulariter, quam quod pluraliter dicitur, verbi gratia, Est illic miles: plus significat, quam sunt illic milites. Est illic pisces: plus significat, quam sunt illic pisces. *Et cinifes in omnibus finibus eius.* Cinifes enim secundum catholicon est genus paruarum muscarum: quod vulgo dicitur zinzala. Et secundum Papiam cinifes est genus culicum aculeis permolestum, quę sunt ita paruę, quòd vix oculis hominum videntur. Et attẽde, quòd in ista tertia plaga cinifum, magi Pharaonis defecerũt. Nam in prima plaga magi Pharaonis etiam aquã verterunt in sanguinem, vt fecerat Moyses. Similiter & in secunda plaga Ranarum, ipsi suis incantationibus ranas produxerunt. Sed in ista tertia plaga defecerunt: non valentes suis incantationibus producere cinifes. Vnde dixerunt, Digitus Dei est hic. Quod pertractãs Augustinus super Exo. dicit, Quod dixerunt magi ad Pharaonem, Digitus Dei est hic: quia non potuerunt educere cinifes. Senserunt profectò (cum atrium suarum nefariarũ scirent potẽtiã non talibus artibus, velut portẽtior in eis esset Moyses) se fuisse fruſtratos, sed digito Dei qui operabatur per Moysẽ, qui est spiritus sanctus.

Plaga quarta eorum. *Cynomyia est musca canina.* *Augustin.* *Magi Pharaonis defecerũt in tertia plaga.* *Augustin.*

Quod

Digitus Dei est spiritus sanctus.

Quod enim alius euangelista ait, In digito Dei eiicio dęmonia: id exposuit dicẽs, in spiritu Dei. Cum verò magi, in quorum potentia Pharao cõfidebat, confiterentur digitũ Dei esse in Moyse: in quo superabantur eorum beneficia. Induratum tamẽ est cor Pharaonis. Cur autem in tertia plaga magi defecerunt: sentire, & explicare difficile est. Poterant enim in primo signo deficere, verbi gratia. Vbi virga versa est in serpentẽ: & in prima plaga vbi aqua versa est in sanguinem: & in secũda de ranis, si hoc voluisset digitus Dei, id est spiritus Dei. Quis enim dixerit digito Dei magos in hoc signo posse impediri: & non in superioribus? Certa est ergo causa: quare hucvsq; facere permissi sunt. Commẽdatur enim fortasse trinitas: & quasi verum est. Summi philosophi gentium quantum in eorum literis indagatur: sine spiritu sancto philosophati sunt: quãtis de patre, & filio non tacuerint. Ista tertia plaga cinifum directè correspõdet tertio mandato. Vnde Rabanus ait, Tertium præceptum est, Memento vt diem sabbathi sanctifices, quo insinuatur vacatio, & tranquillitas mentis, quã bona conscientia facit. Ibi sanctificatio: quia ibi spiritus Dei. Vnde super quem requieuerit spiritus meus, nisi super humilem, quietum, &c. Inquieti ergo à spiritu sancto resiliunt, prouocatores rixarum, amatores calumniarum: nec admittent quietem spiritualis sabbathi. Esto ergo mãsuetus: nõ sit tumultus in corde tuo, volitantibus per corruptionem phantasmatibus, & te pungentibus. Aud. Deum dicentem. Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus. Tu per inquietudinem vacare non vis, & cæcatus exigis videre, quod nõ potes. Attende enim contrariã plagam. Cinifes natæ sunt in terra Ægypti de limo muscæ: scilicet minutissimæ, inquietissimæ, inordinatè volantes, in oculos ruẽtes, & negãtes hominibus requiem: dum abiguntur, redeunt: sic phantasmata inquietorum. Præceptum tene: plagam caue. Similiter & quarta plaga quarto præcepto respondet, vnde idem ait, Quartum præceptum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto cõtraria est quarta plaga scilicet cynomyia, id est, musca canina. Canum enim est, parentes non agnoscere. Vnde & catuli canum cæci nascuntur. De ista quarta plaga vide versi. 1327.

Rabanus. *Psal. 45.*

1820 **Posuit pluuias eorum grandinem: ignẽ comburentẽ in terra ipsorum.**

Hic ponitur alia plaga, quæ in ordine fuit septima, vt habetur Exod. 9. Dixit dominus ad Moysen, Extende manũ tuã in cœlum, vt fiat grando in omni terra Aegypti super homines, & super iumẽta, & super omnem herbam agri in terra Aegypti. Extẽdit Moyses virgam in cœlum: & dominus dedit tonitrua, & grandinem, & discurrentia fulgura super terram, pluitq; dominus grandinẽ super terram Aegypti: & grando igni mixta pariter ferebatur, tantæque fuit magnitudinis, quanta nunquam antè apparuit in vniuersa terra Aegypti, &c. Et hoc commemorans Psal. ait. *Posuit pluuias eorum grandinem*, &c. De ista plaga vide versic. 1329. Ista plaga, quæ in ordine fuit septima, septimo præcepto respondet, vt deducit Rab. dicẽs, Septimum præceptum est: Non furaberis, septima plaga grando in fructibus. Nemo enim habet iniustum lucrum sine iusto damno. Dum furaris, acquiris vestem: perdis fidem: lucrum visibile, damnum inuisibile, lucrum de tua cæcitate: damnum de domini nube. Qui enim malo desiderio forinsecus furantur: Dei iudicio intrinsecus grandinantur: & ager cordis eorum deuastatur.

Plaga septima grandinis.

Et percussit vineas eorum: & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum. 1821

Hic non ponitur plaga distincta: sed effectus plagæ grandinis. Nam grando igni immixta descendens consumpsit omne, quod in campis, vel in locis discoopertis reperit. Quoniã vt dicitur Exod. 9. Percussit grando in omni terra Aegypti cuncta, quę fuerunt in agris ab homine vsque ad iumentũ: cunctam herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis cõfregit: tantum in terra Gessen, vbi erant filij Israël, grando non cecidit. Mystícè autem per vineam, & ficulneam destructam: intelige hypocritarũ opera à Deo esse reprobata. Vnde Greg. ait. O miseri hypocritæ, qui affectantes laudes hominum in semetipsis dissipant fructus laborum. Cumq; se ostendere alienis oculis appetunt: damnãt, quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus cum ad iactantiam prouocãt: eorum opera captiuantes denudant. Vnde sub cuiusdam gentis specie antiquorum hostium malitiam signans, per prophetam veritas dicit, Posuit vineam meam in deserto: decorticauit ficum meam: nudans spoliauit eã: albi facti sunt rami eius. Insidiantibus quippe spiritibus, vinea Dei in deserto ponitur cũ plena fructibus anima humanæ laudis cupiditate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat, quia seductam mentem in fauoris appetitum rapiens: quo hãc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit: eamque nudans spoliat, quia quousque in bonis suis absconditur, quasi proprij tegminis cortice vestitur. Cum verò mens hoc, quod egerit, videri ab aliis appetit: quasi spoliata ficus eum, qua se texerat, corticem amisit. Vnde apertè subditur. Albi facti sunt rami eius, quia ostensa humanis oculis eius opera candescunt. De sanctitate nomen sumitur, cùm recta actio diuulgatur: sed quoniam subducto cortice, rami huius fici arefiũt: solerter intuendum est, quia facta arrogantium humanis oculis ostensa: vnde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaque quæ per iactantiam proditur, decorticata rectè ficus vocatur. Vnde ait Psal. de appetitu laudis humanæ. *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, &c.* Vide de hoc effectu istius plagæ versic. 1330.

Vineæ dissipatæ & ficus exspoliatæ hypocritæ significatur. Greg. 1. 8. mor. c. 38.

Dixit, & venit locusta, & brucus: cuius non erat numerus. 1822

Hic ponitur alia plaga, quæ in ordine fuit octaua immediatè sequens plagam septimam. Vbi notãdum quòd (vt habetur Exod. 9.) post plagam septimã grandinis remanserunt aliqua terrę nascentia, quæ adhuc sub terra latebant: necdũ supra terrã erant nata, vnde grãdine (vt ibi dicitur) linum, & hordeum læsum est: eo quòd hordeum esset virẽs, & linum iam folliculos germinaret. Triticum autem, & far non sunt læsa: quia serotina erant. Ista ergo octaua plaga superueniens, scilicet locustarũ, & brucorum: totum, quicquid remanserat à plaga grandinis, consumpsit. Vnde vt habetur Exod. 10. Dixit Moyses ad Pharaonem, Hæc dicit dominus, Dimitte populum meum. Et, si non vis dimittere: ecce ego inducam cras locustam in fines tuos, quæ operiat

Plaga octaua locusta, & brucus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

operiat superficiem terræ:nec quicquã eius appareat,sed comedatur,quod reſiduum fuerit grandini:& corrodẽt omnia ligna,quę germinãt in agris. Cum ergo Pharao nollet etiã adhuc dimittere populum:dixit dominus ad Moyſen. Extẽde manum tuam ſuper terram Ægypti ad locuſtam, vt aſcendat ſuper eam,& deuoret omnem herbam,quę reſidua fuerit grandini. Extendit Moyſes virgam ſuper terram Ægypti: & dominus induxit ventum vrentẽ tota die & nocte:& mane facto,ventus vrẽs leuauit locuſtas quæ aſcenderunt ſuper vniuerſam terrã Ægypti: & ſederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerunt. Deuorata ſunt ergo omnia quę grando dimiſerat. Iſtam ergo plagam memorans Pſal. ait. *Dixit,& venit locuſta,&c.* Vnde locuſta,& bru-

Bruetus. cus fuerũt inſimul vna plaga. Brucus enim eſt quidam paruus vermis à locuſta generatus,qui dicitur brucus à brachys,quod eſt breue, eo quòd breuis ſit. Et vide quòd iſta octaua plaga correſpondet

Rabanus. octauo præcepto. Quod deducit Rab.dicẽs,Octauum præceptum eſt. Falſum teſtimonium non dices. Octaua plaga locuſta animal, ſcilicet, dente noxium. Falſus enim teſtis mordendo nocet,& cõſumit mentiendo. Vnde ſi mordetis, & conſumitis,videte ne adinuicem conſumamini.

1823 Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum.

Hic non ponitur noua plaga, ſed effectus plagæ octauæ,ſcilicet locuſtarum,& brucorum,quę conſumpſerunt omnia terræ naſcentia, quæ remanſerant à plaga grandinis:vt dictũ eſt. Litera clara eſt. Sed moraliter quid per locuſtas, quæ omne bonũ conſumpſerunt, quas ventus vrens adduxit,intelligitur:niſi adulatio quæ omnia bona deuorat ho-

Gregor. minis? Vnde Greg.ſuper Exod.ait, Exhibitæ cælitus Ægypti plagæ: exigentibus meritis corporaliter illatę ſunt. Sed quę mala quotidie prauas mentes feriant,ſpiritualiter ſignauerunt. Quibus exte-

Locuſta ſignificat adulatores. riori percuſſione cõmota humana mens, dolẽſq; perpendet, quæ vaſtationis damna interius negligens toleret. Per locuſtas enim,quę plus quàm cætera minuta animantia fructibus nocent, linguæ adulatorum figurantur, quæ terrenorum mentes aliqua bona proferentes immoderatius laudando corrumpũt. Fructus enim Ægyptiorum opera cenodoxorum, quæ locuſtæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes trãſitorias cor operantis inclinant. Herbam locuſtæ comedunt: quando adulatores verba loquentium fauoribus extollunt. Poma verò bonorum deuorãt,dum vanis laudibus quorundam tanquam fortium opera enarrant. Vel per locuſtam ſignificatur inanis gloria: per brucum autem vitium gulæ figuratur, vt oſtendit Greg.83.mor.c.39.exponẽs illud Iohel.1. dicẽs, Reſiduum erucæ comedit locuſta:reliduum locuſtæ comedit brucus: reſiduum bruci comedit rubigo,dicẽs, Quid enim per erucam,quæ toto in terram corpore repit,niſi luxuria deſignatur: quæ cor,quod tenet,ita polluit,vt in ſuperioris mundiciæ ſurgere amorem nõ poſſit? Quid per locuſtam quæ ſaltibus euolat, niſi inanis gloria exprimitur, quæ ſe variis modis præſumptionis exaltat? Quid enim per brucum,cuius penè totum corpus in ventre colligitur:niſi edẽdi ingluuies figuratur? Quid

Erucæ figuſficat luxuriam. *Locuſta ſignificat inanẽ gloriam.* *Brucus ſignificat gulam.* *Rubigo ſignificat impatientiam.*

per rubiginem,quæ dum tangit,incẽdit,niſi ira inuitur? Reſiduũ ergo erucæ locuſta comedit:quia ſepè,dum luxurię vicium à mente receſſerit,inanis gloria ſuccedit. Nam quia iam quaſi per amorem Dei caro ſternitur:mens quaſi ſe ſanctam ex caſtitate gloriatur. Et reſiduum locuſtæ comedit brucus:quia ſæpè cum inani gloriæ, quæ quaſi ex ſanctitate veniebat,reſiſtitur:vel veneri,vel quibuſlibet ambitionis deſideriis immoderatius indulgetur. Mens enim Dei neſcia tãto atrocius ad quemlibet ambitum ducitur: quanto nullo vel humano laudis amore refrenatur. Reſiduũ verò bruci conſumit rubigo:quia ſæpe,dum ventris ingluuies per abſtinẽtiam reſtringitur:impatientia acrius domi-

Peccatum ſuccedens conſumit quod præcedens reliquit. natur. Et more rubiginis quaſi exurendo meſſem comedit:quia virtutum fructus impatientiæ flamma tabefacit. Dum ergo intus vitia ſuccedunt: agrum mentis alia peſtis deuorat, quod alia relinquit. Sic etenim,quod plaga grandinis dimiſit,locuſta,& brucus conſumpſit.

1824 Et percuſsit omne primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

Hic ponitur alia plaga:quæ fuit decima, & vltima,ſcilicet, omnium primogenitorum Ægyptiorum interfectio. Aduertẽdum autem,quòd hic nõ facit mẽtionem de duabus plagis,ſcilicet,de quinta,& ſexta. Quinta enim fuit omnium animalium *Rabanus.* Aegyptiorum peſtilentia, & mors,quæ ſecundum Rabanum correſpondet 5.præcepto. Quinto enim præceptum eſt: Non mœchaberis. Quinta plaga *Plaga quinta fuit peſtis animalium.* mors in pecoribus, & animalibus: Comparemus hæc. Da hominem mœchari volẽtem coniugio nõ contentum, appetitũ carnis domare non vult:nobis,pecoribusq; communẽ. Coire enim, & generare etiam pecudum eſt: ratiocinari,& intelligere *Luxuria facta homini pecus.* hominum. Ratio ergo,quę præſidet,motus inferiores tanquã regina frenare debet,non immoderatè laxare. Ideoque pecoribus natura datũ eſt:vt certis tantum temporibus ad coitum moueantur. In-

D terim namque motus ipſe torpeſcit: homo autem ſemper moueri poteſt: quia refrenare motũ ſemper poteſt. Tibi determinationẽ rationis creator dedit: tibi præcepta continentiæ tanquam in beſtias inferiores lora cõceſſit. Tenes,quod pecus nõ poteſt: & ſperas,quod nõ poteſt,laboras in continendo,non pecus,ſi opus fatigat:merces conſolatur. Debes interiorem motum frenare:non tanquã pecus in omnia laxare. Quod ſi contempſeris, & imaginem Dei,quę in te eſt,ſeruare neglexeris:vi-

Pſal.31. ctus cupiditate, tanquam dimiſſo homine, pecus quibus nõ eſt intellectus. Sed fortè eligis libera libidine vagari:nulla lege refrenari. Attẽde plagã:ſi

E pecus ęs ſaltem mori time. Sexta verò plaga fuit: *Sexta plaga fuit vlcera & veſtes pus generantes. Rabanus.* quòd in hominibus, & in iumentis facta ſunt vulnera, & veſicæ turgẽtes:nec poterãt maleſici Pharaonis propter vulnera, quæ in eis erant,ſtare coram Moyſe. Et hęc plaga ſexto præcepto correſpondet ſecundũ Raba.quod ſic deduxit. Sextum præceptum eſt: non occides. Sexta plaga puſtulæ in corpore, veſicæ bullientes, & ſcatentes incendia vulnerum fœtidæ fornacis. Ardent enim homicidæ ira,inſania. Si poſſes videre animas homicidarum: plus plangeres quàm putrentia corpora vlceratorum. Iſtas duas plagas interpoſui,quia iſtas omittit hic

Plaga decimæ primogenitorum interfectio. hic Pſal:& neſcio quare. Reuertor ergo ad decimã A plagam,quæ fuit primogenitorũ interfectio, Nam vt habetur Exod. 12. Celebrato Paſcha à populo Dei quando comederunt per familias ſuas agnum paſchalem: factũ eſt,in noctis medio percuſſit dominus omne primogenitũ in terra Aegypti à primogenito Pharaonis,qui ſedebat in ſolio eius,vſq; ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorũ. Sutrexitq; Pharao nocte, & omnes ſerui eius,cunctáq; Aegyptus: & ortus eſt clamor magnus in Aegypto:neq; enim erat domus, in qua non iaceret mortuus,&c. De iſta plaga vide verſic.1333. Hæc decima plaga correſpondet decimo præcepto,vide verſic.1333.

1825 Et eduxit eos cum argento,& auro: & nõ erat in tribubus eorũ infirmus.

Narratis plagis,quibus Deus Aegyptios percuſſit: & conſequenter narratur exitus populi Dei de Aegypto. Et primo narratur exitus ipſorũ. Secundo ipſorum progreſſus:ibi, *Expandit.* Quantum ad primum: primò oſtendit ipſorum exitum quo ad filios Iſraël. Secundò quo ad Aegyptios:ibi, *Lætata eſt.* Quãtum ad primum circa populum Iſraël duo tangit,ſcilicet,ipſorũ proſperitatem temporalem: ibi, *Et eduxit eos cũ argento & auro.* Secundò proſperitatẽ perſonalem: *quia non erat in tribubus eorũ infirmus.* Quantum ad primum ſciendum,quòd Pharao cum omnibus ſuis ſubditis viſis plagis Dei:maximè vltima, quæ fuit mors omnium primogenitorum: omnes mori timuerunt,vnde amplius non fuit auſus retinere populum Dei: ſed etiam ipſum exire cum omnibus ſuis coëgit,In illo autem exitu (vt habetur.Exod.12.) dominus dedit gratiam populo Iſraël coram Aegyptiis, quia quicquid ab eis poſtulauerũt mutuo,conceſſerunt eis. Poſtulauerũt ergo ab illis mutuo ex præcepto domini vaſa aurea,& argentea, & veſtes:quæ omnia eis conceſſerunt,& ſic cum omnibus illis receſſerunt, & expo-

Exod.11. liauerũt Aegyptios. Vnde dixit dominus ad Moyſen,dices omni plebi:vt poſtulet vir ab amico ſuo: & mulier à vicina ſua vaſa aurea,& argentea:dabit autem dominus gratiam populo coram Aegyptiis. D Et hoc eſt, quod ait Pſal. quòd *eduxit eos dominus,* ſcilicet,de Aegypto *cum argento,& auro.* Sed nun-

An factũ fecerũ ſibi Iſrael expoliãtes Aegyptos quid furtum fecerũt: quia ſic doloſè petentes mutuo expoliauerunt Aegyptios? Reſpondetur,quòd non:quia hoc fecerunt ex præcepto domini, cuius ſunt omnia: & poteſt illa dare, quibus vult: & auferre,à quibus vult. Vel etiam aliter,nam ipſi Aegyptij expoliauerunt Hebræos: quia mercedem ipſorum retinebant, quem eis pro laboribus ſuis dare tenebantur. Hæc ergo expoliatio Aegyptiorũ ab Hebræis facta fuit magis bonorum ſibi debitorum acceptio quàm alienorum. Sed hic Auguſtinus mouet dubium. Hebræi habitabant in Aegy- E pto ſeorſum ab Aegyptiis:ſcilicet in terra Geſſen, vbi nec plagæ fiebant: quomodo ergo potuit quis petere à vicino ſuo, vel vicina vaſa aurea, & argẽtea,vel veſtes? Reſpõdet. Intelligẽdum eſt ergo in terra Geſſen nõ ſolum Hebręos habitaſſe:ſed etiã aliquos Aegyptios cohabitaſſe:ad quos potuerunt merito Hebręorum illa diuina beneficia pertenire,vt eos etiam diligerent,& quod petebant facilè commodarunt. Nec tamen Deus iudicauit ita eos alienos fuiſſe ab iniuriis, & contritionibus, quas populus Dei pertulit: vt nec iſto damno ferirentur, qui plagis aliis perçuſſi non fuerant. Sed nun-

Glo. Auguſt.

Veſtes populi in deſerto non fuerunt actiuæ.

1826 Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Hic oſtendit exitus illorum cõditionem quo ad Aegyptios. Videntes enim Aegyptij plagam vltimam interfectionis primogenitorum:timentes ne ſi filij Iſraël violenter tenerentur, reliquis ita acciderent:eos emiſerunt:imo eos exire Aegyptum cõgerunt. Vnde cum tãta feſtinantia exierunt Aegyptum, quòd nõ potuerunt ſibi de victualibus pro-

Aegyptij lætati ſuerũt in profectione filiorum Iſrael & qualiter.

uidere:

Universidad de Deusto
Biblioteca

uidere: vnde nec panem fermentatum potuerunt A coquere: sed fecerũ panes subcinericios azymos: vt dicitur. Exod. 12. Neq; enim poterant fermẽtari cogentibus exire Ægyptiis: & nullâ facere sinentibus moram. Et ideo in memoriale huius liberationis Deus præcepit eis: vt omni anno Hebræi pascha facerent, in quo non comederent panem fermentatum, sed solum azymum: in memoriam, q̃ compulsi exire Ægyptum azymos panes sibi præparauerunt. Et quia illud pascha, siue transitus erat figura transitus Christi ex hoc mundo ad patrem: in quo transitu sacramẽtum eucharistiæ instituit: ideo sacramẽtum eucharistię adhuc ecclesia celebrat in pane azymo. *Lætata est ergo Aegyptus in profectione eorũ.* Non quidem propriè lætata: quia non B libenter caruit seruitute Hebræorum, sed ideo lętata: q̃a libẽtius elegit eorũ seruitute carere, quàm mori. Sicut homo timens mori, lætatur, si liberatus à morte, mittatur in exilium: quod tamen exilium de se sibi non placet. Vel aliter secundum aliquos, *Lætata est Aegyptus in profectione eorum.* Hoc quidem nõ refertur ad exitũ de Ægypto. Sed quãdo audita tanta strage mortuorum in mari rubro: quãdo, scilicet, Pharao persequens Hebræos, cum toto suo exercitu in mari rubro fuit submersus, timebant Ægyptij, ne populus Israël reuerteretur ad Ægyptũ reliquias Ægyptiorum cõsumere. Et sic lætati sunt quando scierunt, q̃ Israëlitę illis mortuis proficiscebantur versus terram promissionis: & nõ re- C uertebantur in Ægyptũ: quia mortuis in mari exercitibus, si fuissent reuersi, faciliter totã Ægyptum obtinuissent. Et hoc est, quod subditur. *Quia incubuit timor eorum super eos.* Ex prædictis possumus no-

Plagæ deẽt Ægyptiorum quibus Deus vocat peccatores.

tare modum diuinæ bonitatis: quo peccatores ad pœnitentiam vocat per aduersitates: quia incipit à leuioribus ad grauiora procedens, si non conuertantur ex primis, si autẽ obstinati finaliter manent: ipsos in mare inferni submergit. Quod deducit ex

Origenes.

prædictis plagis Orige. super Exod. dicens, Considera erga peccatores Dei bonitatem, siue pietatẽ, & sapiẽtiam. Primo enim non flectitur Pharao, cũ vertitur aqua in sanguinẽ. In secũdo parum molliri videtur, scilicet, in plaga ranarũ. Vocauit enim D Moysen, & Aaron dicens, Orate pro me ad dominum. In tertio autem signo, scilicet, cimifum, magi cedunt: dicentes, Digitus Dei est hic. In quarto per cynomiã verberatus: dixit, Euntes immolate domino Deo vestro, &c. In quinto verò signo necis pecudum, & animaliũ nõ cedit: sed amplius indurarur. In sexto similiter super plagam vlcerum. In septimo verò cum grandine deuastatur, & ignibus: vocauit Moysen, & Aaron, dicens, Peccaui etiam nunc: dominus enim iustus: ego autem, & populus meus impij sumus. In octauo verò cum locustis vrgetur: festinanter vocat Moysen, & Aaron, dicens, Peccaui ante dominum Deum vestrum, & in vos: suscipite peccatum meum etiam nunc, & orate ad dominum Deum vestrum. In nono cum tenebris offunditur, vocat Moysen, & Aaron: dicẽs, Ite seruite domino Deo vestro, &c. In decimo verò cum primogenita extinguuntur, vocat eos nocte: & dicit, Surgite, & exite de populo meo vos, & filij vestri &c. Et subdit: Benedicite autem me. Sic & mysticè Deus diuersis aduersis vocat peccatores. Sed nota, quia dicit, quòd *lætata est Aegyptus*, &c. *quia incubuit timor eorum super eos.* Quod conuersio peccatoris vel pœnitentia facta timore pœnę non valet, vide versi. 242. 1315. 1718.

1827 Expandit nubem in protectionem eorum: & ignem vt luceret eis per noctem.

Hic incipit narrare ipsorum progressum: & eis beneficia collata in ipsorum progressu describere. Et tria facit: quia primò narrat beneficia eis exhibita quo ad tempus. Secundò quo ad corpus: ibi, *Petierunt.* Tertiò ex his concludit, quòd in promissis est verus: ibi, *Quoniam memor.* Quantum ad primum sciendum (vt habetur, Exod. 14.) quòd statim vt populus Israël exiuit de Ægypto, dominus ducatum præstabat eis per viam, quam eos tenere vo-

Columna nubis & ignis præcedebat filios Israël.

lebat. Per diem namque præcedebat eos in columna nubis, quæ eos protegebat ab æstu solis: sed per noctem in columna ignis: vt obscuritatem noctis perlustraret. Hoc declaratũ fuit versi. 1294. Et sic nubes in die erat ad protectionem eorum, prout tego, gis, stat pro operire, & sic protegere pro valde operire: quia nubes interposita inter sõlem, & eos operiebat eos contra solis ardorem. De protectione vide versic. 438.

1828 Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos.

Hic describit beneficia eis collata quo ad vitam corporis necessariam. Et primo quò ad cibum. Se- C cundo quo ad potum: ibi, *Dirupit petram.* Quantum ad primum, sciendum quòd, cum esset populus Israël in deserto, vulgus promiscuum, quod afcẽderat de filiis Israël de Ægypto, nõ cõtentus manna, flagrabat desiderio carnũ, flens & ait, Quis dabit nobis carnes ad vescẽdum? Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto. Audiuit autem Moyses murmur populi: & ait ad dominum. Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? flent enim coram me dicentes, Da nobis carnes, vt comedamus. Dixitq; dominus ad Moysen, Dices populo. Sanctificamini, cras comedetis carnes: dabo enim

Carnes dedit Deus populo.

vobis carnes nõ vno die, vel duobus, aut quinque, D aut decem, nec viginti quidẽ: sed vsq; ad mensem dierum, donec exeant per nares vestras, & vertãtur vobis in nauseam, &c. Tunc ergo ventus egrediẽs à domino: arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra: itinere quantum vno die confici potest ex omni parte castrorum per circuitum, volabãtq; in aëre duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus collegit coturnices &c. Et hoc est, quod dicitur Psal. 77. Trãstulit austrũ de cœlo, & pluit super eos sicut puluerem carnes, &c. vide ibi versi. 1307. & infrà. Et hoc hic recolẽs Psal. dicit, *Petierunt, & venit coturnix.* Sed qui petierunt? Populus? non quidem: quia ille non postulauit, sed murmurauit, sed hoc postulauit à Deo E Moyses cũ aliquibus aliis bonis, vt murmurationem populi sedarẽt. Et hoc est, quod ait gl. Petierunt itaq; nõ coturnicem, sed carnes: & venit coturnix: non quælibet caro, sed coturnix, quæ habet nobilissimas carnes. Et quia hic nõ de amaricatione iniquorum, in quibus nõ est beneplacitũ Deo: sed de fide electorum, qui sunt verũ semẽ Abrahæ, loquitur. Ideo ipsi intelligendi sunt postulasse carnes: vnde amaricantium murmura præmerentur. Et non solum prouidit eis de carnibus: sed etiã de pane, vnde subditur, *Et pane cœli saturauit eos.* Hic panis de cœlo fuit manna: quod eis pluit de cœlo,

de quo dictum est Psal. 77. Et pluit illis manna ad A manducandum: panem cœli dedit eis, vide versic. 1305. 1306.

1829 Dirupit petram, & fluxerũt aquæ: abierunt in sicco flumina.

Aquã dedit Deus populo in deserto.

Hîc osteadit beneficium eis collatum quo ad potum. Istud autem beneficium aquæ eis miraculosè traditæ, bis eis dominus contulit, scilicet, primò ante dationem legis: vt habetur Exod. 17. Vnde de hoc dicitur Psal. 77. Interrupit petrã in eremo, &c. vide 1295. Secundò post dationem legis: vt habetur Nume. 20. Et de ista secunda vice dicitur ibidem. Et eduxit aquam de petra. vide versicul. 1296. B

1830 Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abrahã puerum suum.

Hîc ex dictis concludit, quòd Deus in promissis

Gen. 15.

est fidelis. Promiserat enim Deus Abrahæ, quòd semen suum peregrinum esset futurum in terra aliena: & subiicerentur seruituti, & affligerentur quadringentis annis: post quos educeret eos inde cum magna substãtia: & eos introduceret in terrã promissionis. Vt ergo seruaret promissa, prouidit eis C in deserto in omnibus necessariis. Et hoc est, quod dicitur, Quare dicta beneficia cõtulit eis? Respondet: quoniã memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham. Vel aliter: vt per hoc ostendat, quòd illa beneficia non dedit illi populo propter ipsorum merita, cùm essent rebelles, & murmuratores: sed propter merita Abrahę quibus merebatur, vt promissio sibi facta perficeretur. Et nota, quòd

Abrahã fuit tãtæ pietatis erga pauperes.

præmia correspõdent meritis. Inter omnes autem sanctos patres Abraham maximè de pietate erga indigentes, & peregrinos commendatur: propter quod conueniens erat, quòd propter illũ Deus semini peregrè per desertum cõstituto etiam de necessariis prouideret. Abraham enim omnibus in D exemplum pietatis erga indigentes, & peregrinos

Gen. 18.

ponitur. Hic enim pauperum pater, & hospitalitatis fuit: propter quod angelos meruit recipere. Vn

Eleemosynæ omnibus est danda.

de de ipso dicitur dist. 42. Quiescamus. Quiescamus ab hac absurda curiositate, & infra, Abraham circa omnes hospitalẽ se ostendebat. Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam angelos hospitio recepisset. Fortassis enim nõ putasset eos angelos: sed cum reliquis repelleret. Sed, quoniam Abrahã omnes suscipiebat, suscepit angelos hospitio. Non enim ex vita eorum, quos accipis, mercedem tibi tributurus est dominus: sed ex voluntate, & ex honorificentia multa, & misericordia, & bonitate tua. Et sunt verba Chryso. super epistolam E ad Hebræ. Et vide mirabilem ipsius Abrahæ erga pauperes pietatẽ: quia non fuit contentus Abrahã in præsenti vita pauperes fouere, & hospitio recipere: quinimo etiam post mortem in alia vita pauperum fuit receptor, vnde illum mẽdicum, & pauperem Lazarũ post hãc vitã gestabat in sinu. Vnde Luc. 16. dicitur, Factum est autẽ, vt moreretur mẽdicus & portaretur ab angelis in sinu Abrahæ, &c. Quod exponens Pe. Ra. dicit. Vides, quàm rerum lamentanda permutatio, pauperem portant angeli in sinu Abrahæ: diuitem autem deglutit infernus. Quare ergo sic exequiarum pompa mentitur? In obsequium diuitis migrat tota ciuitas cùm funus effertur. Pauper vadit solus: pauperem portat duorum miseratio baiulorum: nec quatuor vt mortuo: sed duobus vno vectè: quasi proiicien- *Nota tutum de diuitibus & pauperib. quantum distant ad inuicẽ in morte.*

Exequiarum pompa mentitur.

do eum portatores adducũtur inuiti. Merito mox ei officia deputantur angelica: cui tam crudeliter negata sunt ipsa humanitatis. Funus diuitis antece- dit lugubris turba suorum, feretrum pauperis antecedit angelorum psallentium multitudo. Vnde & de mendico paupere dicitur, Factum est autem, vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinu Abrahæ. Sed cur Abraham sic ambit pauperem: diuitem autem sic refugit & refutat? Nõne & ipse dives fuit. Re vera dives fuit: sed pauperum pater: & opes non habere: sed prærogare gestiuit magisque in sinu pauperis quàm in horreis recondere suas studuit facultates: sicut in toto vitæ eius exordio perdocetur. Extorris patria, domus nescius, ipse & domus omnium fuit, & patria: sciens se non incubatorem, sed dispensatorem diuinæ positum largitatis. Et de eius hospitalitate quid dicam? cùm & ipsum Deum Abrahæ humanitas inuitauit, & compulit hospitari? Vnde & nũc parum se beatum credidit: si etiam ipsa superna gloria ab hospitalitatis cessaret officio, & solis donis fruerertur diuinis: qui hic crudelem se credidit, si humana bona cuique negaret. Hæc ille. Et quia pietas, & misericordia erga pauperes etiam temporalia multiplicat bona: ita & Abrahã diuitiæ quãto plura erogabat: tanto amplius multiplicabantur. Propter quod de ipso dicitur, Erat autem Abraham senex, multorũmque dierum: & dominus in cunctis benedixerat ei. Ex quibus patet, quòd Abraham propter sua pietatis opera erga peregrinos apud Deũ meruit, vt semini suo peregrè proficiscenti etiam dominus in cunctis necessariis prouideret, quia si Deus iniquitates patrum visitat in filios: quanto amplius propter bona opera patrum cum filiis bene agit? Et ideo, si quæras: quare ista populo Deus fic prouidebat in deserto, respondetur: quòd propter merita Abrahæ. Et hoc est, quod ait Psal. *Quoniam memor fuit verbi sancti sui: quod habuit ad Abraham, &c.* Vel hoc solum refertur ad illud, quod dictum est superius: Et eduxit eos cum argento, & *Gen. 15.* auro: ratio quia memor fuit verbi sui, quod habuit ad Abraham, quando, scilicet, dixit ad Abraham quòd semen suum educeret de seruitute cum magna substantia. Qualiter autem memoria cadat in deo, scilicet, quomodo memorari dicatur, vide ver. 270. 1234. 1324. 1363.

Extorris.

Quæstio.

1831 Et eduxit populum suum in exultatione: electos suos in lætitia.

Hîc describuntur beneficia facta populo Israëli tempore ducatus Iosue. Et diuiditur in tres partes: secundum quòd tria hic narrantur beneficia. Primum fuit viæ ipsorum præparatio: Secundum terræ promissionis destributio: ibi, *Et dedit illis.* Tertium fuit ipsorum paternalis eruditio: ibi, *Vt custodiant.* Quantum ad primum sciendum, quòd tem- *Iordanis desiccatio*

pore ducatus Iosue, Dominus siccauit Iordanis fluuium, eis viam præparans: vt enim habetur Iosue 3. peruenerunt filij Israël ad Iordanis fluuium in tẽpore messis: qui aquis impleuerat ripas suas. Iosue præcepit, quòd sacerdotes acciperent

Universidad de Deusto
Biblioteca

arcam domini, & intrarent aquas Iordanis. Et A cùm posuissent pedes in aquis fluminis sacerdotes domini, statim aquæ superiores steterunt in vno loco ad instar mõtis intumescentes:quæ erant inferiores,descenderũt in mare:& sic desiccatus fuit fluuius, & totus populus lætus transiuit. Quibus omnibus transactis, sacerdotes vltimi transierunt cum arca fœderis:& statim aquæ superiores fluxerunt per ripas Iordanis:vt prius facere cõsueuerãt. Vnde lætitiam, quam habuit populus ex ista præparatione viæ,hic notat Psal. dicés, *Et eduxit populum suũ in exultatione.* Nota,quòd lętitia est duplex, *Lætitia duplex.* scilicet,iustorum,& peccatorum.Lætitia iustorum est vera,& grãdis: sed lætitia peccatorum falsa est, & breuis. Prima est lætitia iustorum, qui lætantur B in solo Deo.Psal.31. Lætamini in domino, & exultate iusti, Et ista est vera,& grandis lætitia. Vbi notandum,quòd secundum naturales cor nostrum,in quo stat lætitia,vel tristitia sic est dispositum,quòd superius est latum,& strictum inferius. Cùm ergo lætitia de Deo, & bonis spiritualibus sit superior: lætitia autem de tẽporalibus, & carnalibus sit inferior,consequens est,quòd lætitia iustorum stat in parte superiori cordis:& peccatorum in parte inferiori. Cùm ergo cor in parte inferiori sit strictũ: ibi de lætitia temporalium modicum potest contineri:quia parua lętitia ibi repletur,sed in superiore parte cùm sit latum:ibi capax est magnæ lætitię. Est enim de lætitia bonorum,& malorum:sicut de C auro vero, & falso. Nã secũdum naturales aurum verum habet cor confortare, & dilatare:& per cõsequens lætificare.& propter hoc in medicinis ponitur. Sed aurum falsum:quamuis exterius habeat apparentiam auri,nõ tamen cor confortat:sed magis grauat, si sumatur. Sic & in proposito: mali quamuis lætitiam simulent exterius ex temporalibus bonis, quæ assumunt contra tristitiam, tamen quia illa non sunt vera bona:realiter magis grauãt *Seneca.* cor quàm lætificent. Vnde Sene.epistola 96. Ista, quæ hic petis tanquam veram datura lætitiam, ac voluptatem, causæ sunt dolorum, & infra. Quid igitur stulti ac mali,inquit,non gaudent sed magis grauantur? Sed boni,cùm Deus sit obiectum lætitiæ ipsorum verum gaudium possidẽt. Psal.63. Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo. Vis videre,si mundanorum lætitia cor non lætificat, sed dissoluit? Narrat Magister in historiis,quòd Cyrus rex Persarum gẽtem Lydorum bellicosam, quam armis superare nõ poterat,astutè redegit in vecordiam. Tradidit enim eis solennitates,& ludos:quibus vacarent, ludis, comessationibus, & amplexibus essent intenti, quasi beneuolentiam eis ostendens. Et cùm talibus lætitiis eos eneruauit: & sibi plenè subiugauit, quos bello subiugare non poterat.Sic & diabolus, mundus,& caro multis procurant occasionem mundialis lætitiæ:suadẽtes vt talibus occupentur, certi quòd per hoc posterius de E ipsis triumphabunt, virtute mentis totaliter ablata. *Eccle.7.* Ideo de ista peccatorũ lætitia dicitur, Cor stultorum,vbi est lætitia,scilicet mundialis.Nam lætitia spiritualis non est stultorum,sed iustorum.Psal. 31. Lætamini in domino,& exultate iusti. Ad propositum ergo tali lætitia habita de diuinis beneficiis prẽstitis filiis Israël: *Eduxit dominus populum cum exultatione:& electos cum lætitia.*

1832 Et dedit illis regiones gentium:& labores populorum possederunt.

Hic ponitur terræ promissionis distributio. Nã sub ducatu Iosue introduxit filios Israël in terrã: quam electis gẽtilibus populis, qui in ipsa habitabãt,ipsis illam sorte distribuit. Et hoc est,quod ait. *Et dedit illis regiones gentium,* scilicet,Amorrhæorũ, Chananæorum, Iebusæorum, Pherezæorũ, Euæorum, &c. vt diffuse patet in libro Iosue. *Et labores populorũ possederunt,* scilicet ciuitates terræ promissionis,quas illi suis laboribus ædificauerãt. Et hoc est qd dicitur Psal.77. Et eiecit à facie eorũ gẽtes, & diuisit eis terram,&c. Et habitare facit in tabernaculis eorum tribus Israël.vide ibi.Notandũ autem,quòd sæpius scriptura mẽtionem facit de terra promissionis data filiis Israël quasi in præmiam cultus diuini: quo ipsum soli verum Deum colebant.Sed quia secundum Apostolum omnia in figura contingebant illis: ideo non est credendum, quòd Deus bonis terrenis suos fideles velit præmiare:quia cùm Deus semper præmiet vltra cõdignum semper melius est præmium quàm sit meritum nostrum. Ideo, cùm nullum bonum creatum sit melius virtute,& actu meritorio: sequitur quòd nullum bonum creatum potest esse sufficiens præmium virtutis. Et nullum bonum creatũ recta ratione eligibilius est virtute.Per illam ergo terram promissionis eis datam quasi stipendiũ diuini cultus:intelligitur nõ ipsa terra:sed significatũ ipsius: quod est terra viuẽtium:vbi Deus seipsum suis ve- C ris cultoribus dat in præmium. Vnde hic ait glos. *Dedit eis regiones,&c.* Hoc dicit:non vt propter ista terrena Deum colant:sed vt ista ad sua significata, scilicet, ad bonum æternum referãt:quod quidem suis cultoribus dare semper est paratus. Sicut enim Deus superbos angelos de cœlo eiecit: & ibi eorũ loco homines iustos collocauit:sic eiectis superbis idololatris de terra promissionis, ipsam in possessionem populo Israël tradidit. Nota ergo quanta negligentia est nostra: qui Deum dare nobis ęterna præmia semper paratum cernimus: & nos illa petere,aut nobis oblata negligimus accipere. Vn- *Deus nobis semper paratus.* de Pe.Ra.super illo verbo. Quis vestrum habebit amicum,& ibit ad illum media,&c. dicit, O quàm D dare vult Deus:q se inquietari taliter vult & suscitari! O quàm pulsanti gestit occurrere, qui, sic secreti sui cubilis ipsũ collocauit ad ianuã! O quàm denegare noluit, qui sibi etiam deneganti qualiter extorqueretur,ostẽdit! O quàm dare desiderat:qui dormientibus seruis, pulsantis necessitatem solus, & primus audit! O quàm m.sericors: quia quod mãdatis dicit,probat,& informat exemplis! Cùm facis eleemosynam : noli tuba canere ante te. Quod ibis ad illum media nocte : parum est. Quod facientis misericordiam nox velabat : quòd largitatem dantis, & petentis obtegebat improbitas nisi ad cumulum pietatis velandam ascriberetur etiam somniis. Vnde necnon potuit impetrare E quòd voluit, &c. Si ergo sic se offert Deus nobis dare regiones gentium,scilicet,supernas sedes angelorum,quid torpemus petere:quinimo quid accipere tardamus? Narrat Vale. lib.1.de Dionysio *Valerius.* Siculo quòd cùm pertransiuit per Siciliam, vi- *Cicero. Tusc. quæst. lib.5.* dit simulachra deorum habentia manus extensas, & in manibus coronas aureas. Quæ omnia ab eis recepit. Et cùm argueretur, quòd Deos expoliabat. Respondit, quòd cùm à diis bona precamur : absurdum sit oblata nobis ab eis nolle recipere. Et constat, quòd verum dixisset:si ea,quæ, recipiebat, sibi à diis oblata fuissent.

Vnde

Vnde Psal.83. Gratiam & gloriam dabit dominus. A Domine Deus virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

1833 Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius requirant.

Hic ponitur Dei paternalis eruditio populi sui. Deus enim ad modum patris eos erudiendo incitabat ad virtutes: quãdoque donis & promissionibus,quãdoq; verò flagellis,& verberibus. Hic autẽ notat primam partem: quia scilicet, vt custodiant mandata eius: ideo illos donis alliciendo dedit eis regiones gentium, &c. Hic enim iustificationes & *Iustificationes dei quid sint.* legem intelligit mãdata decalogi data in lege quæ B spiritualiter obseruata,obseruantẽ iustificãt. Nulli enim dubium, quòd spes æterni præmij ad obseruationẽ diuinæ legis inducit. Propter quod Psalm. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem, scilicet æternã,quæ Deus est. Si enim propter retributionẽ tãtũ temporalẽ quis obseruaret præcepta diuina:iam peccaret: quia tẽporalem mercedem fi- *Aduersitas requirit patientiã,prosperitas humilitatẽ.* nẽ sibi cõstitueret.Vel per iustificationes Dei duo intellige,quibus iustificantur electi,scilicet,aduersitatem temporalem, & prosperitatem:vt,scilicet, in aduersis patientia, in prosperis seruetur humilitas.Istis enim duabus probãtur electi,& iustificantur. Vnde hic ait August. Vos ergo verum semen Abrahæ qualiter vti debeatis temporali aduersitate,ac prosperitate hic intelligite. Si aduersitates seculi vobis durę videtur:Ioseph in carcere,& Christum in cruce cogitate:& Ioseph per carcerem ad dominum Ægypti peruenisse:& Christũ per crucẽ super omnia exaltatum fuisse.Si prospera vobis arrident:nõ propter ipsa Deo,sed ipsis propter Deum vtamini.Nec illa putetis præmium iustis debitum: quæ dat malis,& blasphematoribus suis. Sed primum quærite regnum Dei:& hęc omnia adiicientur vobis. Quantum autem ad custodiam diuinorum præceptorum tenemur: vide versi.1339.

PSALM. CV.

1834 COnfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Iste psalmus hunc habet titulum. *Alleluia alleluia.* Quid autem sit dictio alleluia: dictum est in titulo psal.præcedentis. Sed hic notandum, quòd apud magnos doctores de titulo istius Psal. in quo *Duplex alleluia.* bis ponitur alleluia, varia est opinio: dicentibus quibusdam,quòd primum alleluia spectat ad præcedentem psalmum:& est finis eius. Secundũ verò alleluia est titulus istius psalmi. Vnde dicit generaliter:quòd quandocunque in titulo alicuius psal E mi ponitur duplex alleluia, quòd primũ spectat ad psalmum præcedentem. Et ista videtur fuisse opi- *Cassiodo.* nio Hieronym.& Cassiodori.Sed quam plures alij dicunt: quòd vbicũq; in titulis psalmorum duplicatur alleluia vel triplicatur:totum spectat ad psalmum sequentem. Sicut quando Christus volens affirmare, quæ dicturus erat: quandoque ponebat *Mat. 14.* vnum solũ Amen:sicut quando dixit Petro, Amen dico tibi:tu in hac nocte ter me negabis. Quando- *Ioan.3.* que vero duplicabat:& hoc ad maiorem certitudinem, sicut quando dixit Nicodemo. Amen amen dico tibi: nisi qui renatus fuerit denuò,&c. Et tamen certum est:quòd vtrumq; Amẽ ad futurã propositionẽ spectabat.Et istius opinionis videtur esse August.Et hanc tenet gl.præsertim quia nulli codices Grẽcorum habent in fine alicuius psalmi alleluia. Ponitur ergo hic duplex alleluia in titulo. Primum pro laude Dei: qua in præsenti laudatur à iustis. Secundum pro laude quæ est in futuro: qua laudatur à beatis secundum modum qui habetur Apoc.19.vbi dicitur. Audiui voces in cœlo angelorum multorum dicentium alleluia,&c.Et sequitur, Et iterum dixerunt alleluia.De materia vero psalmi notãdum:quòd, sicut ecclesia Dei nunc insimul cõtinet bonos, & malos:sic & synagoga populi Israël,in qua aliqui erant boni,& Deo deuoti: aliqui verò mali,& obstinati.Et secundum hoc iste psalmus differt à præcedente: quia præcedens agit de populo Israël secundum partem bonorum: nihil agens de malis:sed ostendens Dei beneficia eis collata.hic autem psalmus agit de eodem populo: sed secundum partem malorum,agens de ipsorum peccatis:quibus sæpius Deum ad iracundiam prouocauerunt, ostendens tamen quòd Deus illis sua beneficia conferebat.Et sic iste psalmus mouet ad confessionem peccatorum : ac etiã laudis diuinæ. Agit enim de peccatis malorum:vt ipsos ad cõfessionem peccatorum inducat. Agit etiam de beneficiis diuinis:vt eos ad confessionem laudis diuinæ C attrahat.Quibus visis, venio ad psalmi diuisionem. Diuiditur ergo psalmus iste in duas partes: quia primò excitat peccatores ad confessionem peccatorum.secundò ad cõfessionem laudis diuinorum: ibi,*Memẽtote nostri,domine.* Prima pars subdiuiditur in tres partes:secũdum quòd ex tribus nos ad confessionem peccatorum induxit,scilicet, primò ratione diuinæ bonitatis: quæ veniam vult dare. secundò ratione diuinæ potestatis:quæ culpam potest delere.ibi, *Quis loquetur.* tertiò ratione diuinæ æquitatis:quæ culpam habet punire:ibi, *Beati, qui custodiunt.* Primò ergo induxit ad confessionẽ peccatorum ratione diuinæ bonitatis: quæ tanta est, quòd pœnitentibus semper veniam prestat.Et hoc D proponit:dicens,*Confitemini domino, quoniam bonus.* *Bonitas Dei ad cõfessionẽ inducit.* Bonitas enim iudicis: qua cunctis suum defectum cognoscẽtibus dispositus est veniam dare: reos ad sui reatus confessionem inducere debet. Propter quod ad Rom.2. dicit Apostolus. An diuitias bonitatis illius contemnis?an ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit? Vbi ait gl. Copiosa est bonitas Dei, quæ multa peccantibus bona ministrat:blandiens vt ad pœnitentiam adducat.Copiosa est patientia Dei:quæ tot & tãtos peccantes sustinet: & non cito eos punit, sed per multa tempora peccatores expectat ad pœnitentiam. Hanc ergo bonitatem Dei nobis,vt confiteamur, propo nit nunc Psalm.dicens, *Confitemini domino.* Et ideo E subdit:*quoniam bonus,*&c.Notandum tamen, quòd vt cõfessio peccati veniam mereatur: multas conditiones debet habere,scilicet,debet esse iusta,propria,plorans scelera.vide ver.1667. Secũdò debet esse propria:aliorum tacẽs crimina. vide ver.1691. Tertiò debet esse vera:vt falsa omittantur omnia. *Confessio debet nuĺa falsa dicere.* Quod hic ostendo. Nulla enim causa licet in cõfessione mentiri: vel scienter falsum dicere.Cõfessio enim inducta est: vt animam à peccatis viuificet, quod mendaciũ facere non potest:quin imo ipsius animæ vitam occidit.Sapien.1.Os, quod mẽtitur, occidit animam. Et ideo præcipitur 2.Paralip.20.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vox consona.

Voce consona confitemini domino. Vox enim cõ A sona dicitur, quæ conscientiæ concordat, & mẽti, &c. Ad cõfessionem ergo ex Dei bonitate, & misericordia Psalm. cunctos peccatores prouocans: ait. *Cõfitemini domino, quoniam bonus, &c.* Vbi gl. Hoc dicit: ne pro culpa commissa quis terreatur, & ne desperet: sed misericordiã Dei poscat. *Quoniam in seculum misericordia eius*, id est, vsque in finẽ seculi est misericordia eius: quæ miseris exhibetur: veniam dando peccatorum: quæ solùm in præsenti seculo præstatur.

1835 ## Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Potestas dei diminuendi peccata est infinita.

Hîc peccatores inducit ad cõfessionem ratio- B ne diuinæ potestatis: quia solus ipse potest peccatis veram dare veniam. Cùm enim (vt ait August. super Ioan.) maius sit totum peccatorem iustificare, quàm totum mundum creare, & nulla creatura possit totum mundum creare: cõsequens est ergo, quòd nulla creatura potest peccatorem iustificare: quia ad peccatum tollẽdum requiritur potestas infinita: cũ ratione obiecti infiniti prę offensi peccatum sit malitiæ infinitæ. Hanc ergo summam Dei potestatem admirans hic Psalm. dixit. *Quis loquetur potentias domini?* quasi dicat, nullus hominũ ad hoc sufficit. Et dicit in plurali potentias: quamuis vna sola potentia sit in Deo: sicut vna essentia propter plures effectus illius potentiæ: sicut cùm vna sola C sit in Deo voluntas: in plurali tamen quãdoque dicitur Psalm. 110. Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Verùm quia multotiens re-

De hac quæst. in qua decidenda author errauit, vide censuram in principio primi sententiarum.

peritur, quòd Christus tollit peccata mundi: etiam quòd sacerdotes possunt à peccatis ligatos soluere, quomodo ergo solus Deus habet potestatẽ dimittendi peccata? Notandũ ergo, quòd peccatum multis modis tollitur, scilicet, impetratiuè: & sic quiliber homo iustus potest: dispositiuè: & sic peccator seipsum potest soluere: satisfactiue: & sic solus Christus, iustificatiuè: & sic solus Deus. De hoc vide versic. 1445. Ad intelligendum autem clarius

Ligatur peccator vnluplici-ter.

quomodo sola Dei potẽtia à vinculo peccati pec- D catorem soluere potest: est notandum, quòd peccator triplici vinculo tenetur ligatus, scilicet, Primo vinculo culpæ. Ipsa enim peccata sunt quædã vincula quibus ligatur anima: & in diaboli potestate ligata tenetur. Prouerb. 5. Iniquitates suę capiunt impium: & funibus peccatorum suorum constringitur. Et Sapien. 17. dicitur, quòd iniqui vinculis tenebrarum compediti sunt. Secundo ligatur vinculo pœnæ æternalis, ad quã ratione peccati obligatur: quia eo ipso quòd quis mortaliter peccat: iudicio Dei iusto æternæ pœnæ obligatus manet. Vnde in epistola Iudæ dicitur: quòd iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine reseruauit. Tertiò ligatur vinculo pœnæ temporalis: quia ani- E ma existens in peccato: eo ipso punitur temporaliter: dum per remorsum conscientiæ semper stimulatur: & tunc bono gratiæ priuatur. Vnde pec-

Ezech. 3. Peccatores qualiter Deus soluere possit: & qualiter faciendo.

catori dicitur, Fili hominis, data sunt super te vincula, & ligabunt te. Secundum ergo ista ad declarandum præsentem difficultatem dico aliqua. Primò, quòd sola diuina potestas animam à vinculo culpæ potest soluere. Probatur, quia ille solus potest vinculum culpę soluere qui animę gratiam infundere potest: quia culpa non tollitur sine gratia: sed hoc potest solus Deus: Nam solus Deus gratiã potest infundere: vt dicit Magister lib. 3. distin. 27. Et lib. 4. dist. 18. dicit: quòd solus Deus animam à morte culpæ resuscitat: ac pullis interioribus tenebris, & maculis: animam illuminat, & mundat, qui solus animæ faciem lauat. Et secundum hoc dico, quòd sacerdotes non possunt soluere vinculũ culpæ, quod probo: quia nõ possunt soluere animam contritam: quia iam soluta est: nec non contritam: quia contradictionem implicat. Secundum quòd solus Deus, & homo potest soluere à vinculo pœnę æternę, patet, quia debitum æternæ pœnę est inseparabile à culpa mortali: quia omnis existens in mortali culpa, est debitor æternæ pœnę: & è cõtrario. Vnde eò ipso quòd vinculum culpæ soluitur: soluitur etiam vinculum æternæ pœnę: & ecõtrario, & ideo sicut solus Deus potest primum: sic solus Deus potest & secundum. Statim enim soluta culpa: pœna æterna in temporalẽ mutatur. Tertiũ dico, quòd non solum Deus potest soluere à vinculo temporalis pœnæ: sed etiam sacerdotes, quibus hoc ipse concessit. Vbi sciendum, quòd postquam anima per ipsum Deum soluta est à culpa: & debitum pœnæ æternæ in temporale pœnam commutatum: tunc si peccatoris contritio fuerit tanta, vt æquipolleat pœnæ temporali debitæ pro culpa soluta: virtute contritionis anima soluitur à toto debito illius pœnæ: vt ostendit Magister lib. 4. distin. 20. Si autem contritio non fuerit tanta quòd sit æquiualens toti illi pœnæ temporali debitæ: tunc illius pœnę parti, in qua illa pœna excedebat contritionem, anima remanet obligata ad ipsam tolerandam hic, vel in purgatorio. Et à tali vinculo pœnæ possunt sacerdotes soluere virtute clauium. Sic ergo sacerdotes soluunt, dum totam illam pœnam aut partẽ dimittunt. Ex quibus patere potest: quanta sit potestas domini remittentis culpam, de qua nunc dicit. *Quis loquetur potentias domini.* Sequitur. *Auditas faciet omnes laudes eius.* Hoc duobus modis exponitur. Primo modo: vt sit sensus, quòd sicut nullus sufficit loqui, & declarare potestatem Dei: *Ecclus. 43.* sic nec ipsum tantum laudare, quantum dignus est laudare: quia maior est omni laude. Secũdo modo exponitur: vt sit sensus. Quis omnes laudes eius auditas faciet? Et tunc per laudẽ eius intellige præcepta eius: quæ quis faciendo, laudat Deum. Et tũc est sensus: quòd ille solus poterit loqui potentias domini, id est dignè laudare Deũ, qui facit omnia eius præcepta, scilicet, data à Deo, & à populo audita.

1836 ## Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Peccata impunita esse non possunt.

Hic inducit ad cõfessionẽ ratione diuinæ iustitiæ. Vbi nota, quòd tãta, ac talis est diuina iustitia, quòd peccatum commissum nũquam impunitum dimittit: vnde oportet, quòd peccator vel seipsum puniat in præsenti per pœnitentiam: aut Deus illũ E puniet in futuro: vt habetur de pœn. dist. 1. si peccatum, sic igitur ad diuinam iustitiã spectat peccatũ punire. Sed ille qui peccatũ suũ punit in præsenti, ex toto à peccato liberatur: & post hanc vitam beatificatur. Ille autẽ qui in præsenti per pœnitẽciam nõ vult seipsum pro peccato punire: in futura vita Deus ipsum æternaliter puniet. Et hoc est quod hic ait psal. *Beati, qui custodiunt iudicium*, s. seipsos hic puniendo. Sed quia nõ sufficit cõmissa punire peccata: nisi in posterum homo à peccatis caueat, diuina adimplẽdo præcepta, ideo subditur, *et faciunt iustitiã*. Nã facere iustitiã est facere opera iusta. Ite qa non

non sufficit semel pœnitere, nisi contritio de pec- A catorum obseruatio, deuotorum habitatio, illorum deprecatio. Sed ista omnia nobis attulit Christus per suam incarnationẽ. Primo fidem docẽs se vẽrum Deum, & hominem: dicẽs. In Deũ creditis: & in me credite. Secundo humilitate: quia humiliauit *Philip. 2.* semetipsum &c, propter quòd dicit. Discite à me, &c. Tertiò benignitatem. Mat. 5. Beati misericor- *Mat. 5.* des. & Luc. 6. Estote misericordes: sicut pater vester, &c. Quarto obedientiam. Ioan. 4. Meus cibus est: vt faciam voluntatem, &c. Quintò deuotorum *Luc. 22.* &c. dicens. Ego in medio vestrum &c. Sextò orationem, dicens. Orare pro persequentibus &c. Ad *Mat. 5.* propositum ergo sciens, quòd omnium istarum virtutum Christus exemplum nobis erat daturus: vt in ipsis ecclesia sit in Dei beneplacito: ipsum Chri- B stum incarnari postulat dicens. *Visita nos domine, in salutari tuo*, id est, in Christo, qui salutare Dei dicitur Luc. 1. Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Et ad quid? vt populus tuus dictis virtutibus sit in beneplacito tuo. Vnde hic ait Glossa, *Memẽto nostri in beneplacito populi tui*, id est, vt simus de numero illorum, in quibus beneplacitum est tibi. Et per quem modum precor memento nostri, subdit, *Visita nos in salutari tuo*, id est, in Iesu, quem sequentes erigimus beneplacentes tibi.

1838 Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hereditate tua.

Hic consequenter postulat, vt per Christi incarnationẽ peccatores iustificentur, id est, à peccatis purgentur per gratiam: vt Christum videre mereantur. Nullus enim nisi iustificatus Christum videre potest saltem meritorie. Mat. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Aduertẽdum ergo, quòd hic tria nomina ponit: cum quibus omnes ante Deum esse cupit: & tria verba illis adiungit. Primum nomen est, *Electorum*: Secundum. *Gentis tuæ.* Tertium, *Hæreditate tua*: quæ tria idẽ significãt. sed diuersis respectibus, scilicet, beatos Deum facialiter contemplantes. Qui dicuntur electi, ra- *Electio domini est causa meritorum.* tione æternæ prædestinationis. Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius. Et iste actus electionis est solum ex parte Dei: nullum bonum, vel meritum præsens, vel futurum supponens in electo. Vnde ibidem ait Glos. Ne quis ergo putet animas cum Deo fuisse æternas: & tunc aliquid meruisse iuxta errorem illorum: qui ante hæc visibilia dicunt fuisse animas sanctas: & ideo tũc fuisse à Deo electas. Sed aperte ostendit hoc falsum esse dicẽs, Elegit nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret illos, qui nondum erant: nisi præ- E destinando? Elegit ergo prædestinans nos: Et sicut non elegit nos tũc eo, quòd sancti essemus: ita nec ideo quia sancti futuri eramus. Sed potius elegit nos ad hoc vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius, scilicet, in tempore gratiæ. Non ergo quia futuri eramus sancti: sed vt essemus sancti. Ideo quippe tales futuri eramus: quia ad hoc ipse nos elegis prædestinans vt tales per gratiam eius *Pelag. hæresis.* essemus. Sed Pelagianus veritati resultans ait, Prescibat Deus, qui futuri erant sancti, & immaculati per liberum voluntatis arbitrium. Et ideo in sua præscientia quales futuros esse præscinit: elegit, in-

Quæstio.

Nunquid omni tempore quis habens conscientiam peccati mortalis tenetur confiteri, scilicet habita opportunitate? Re- C spondeo quòd sic. vers. 1632.

1837 ## Memento nostri, domine, in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo.

Visitatio dicitur Christi in carnatio.

Hîc consequenter nos inducit ad confessionem laudis. Vbi aduerte, quòd omnis, qui postulat Dei gratiam: eo ipso laudat Deum, & ipsi confessionẽ laudis offert: quia hoc ipso confitetur ipsum esse gratiarum Dominũ. Ideo ista tria facit: quia Deũ laudando, primò Dei precatur gratiam. Secundò suam confitetur malitiam: ibi, *Peccauimus.* Tertiò se totum ad diuinam confert misericordiam: ibi. D *Saluos nos fac.* Quantum ad primum sciẽdum, quòd gratia peccatoribus facta est per Christum, & ideo vt humanum genus gratiam consequatur: iste petit Christi incarnationem ad duo. Primò vt ipsa visitemur. Secundò vt ipsa peccatores iustificentur: ibi, *Ad videndum.* Quantum ergo ad primũ nota quòd Christi incarnatio dicitur humani generis visitatio. Lu. 1. Per viscera misericordiæ Dei nostri: in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quæ visitatio fuit eius incarnatio. Vnde Chry. super Luc. ait. *Chrysost.* Zacharias, dum Deum benediceret, visitationem dicit esse factam ab ipso Deo erga populum suum: siue materiales Israelitas quis velit accipere. Venit enim ad oues, quæ perierant domus Israël: siue E spirituales, id est fideles, qui digni fuerunt hac visitatione, efficaciter erga se diuinam prouisionẽ facientes. Hanc ergo visitationem pro adipiscenda gratia diuina sancti patres postulabant: dicentes, *Memẽto nostri, domine &c.* Notandum ergo, quòd ideo Christi incarnationem petit: vt eius populus

Beneplacitũ Dei est in multis virtutibus.

sit in Dei beneplacito. Pro quo sciẽdum: quòd beneplacitum Dei est in multis virtutibus: quæ per Christi incarnationem nobis fuerunt exhibitæ. Nam beneplacita sunt Deo, scilicet, stabilis credulitas, humilis synceritas, gracilis benignitas, præce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit,antequam essent:prædestinãs filios suos,quos A futuros sanctos præsciuit esse, non fecit,nec se facturum,sed ipse futuros esse præuidit. Quem confutat Apostol.dicens. Vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius, id est,vt eum conspiciamus.Ex quibus apparet,quòd sancti dicuntur electi ratione æternæ prædestinationis:ad hoc vt sint sancti, & immaculati:in qua sanctitate Deũ faciaciliter videre possint. Et ideo huic nomini electorũ addidit Psal.hoc verbum videre dicens, *Ad videndum in bonitate electorum tuorum.* Gl.id est,ad videndum te in bonitate, quam præstas electis tuis per gratiam tuam.Et hoc potest intelligi de visione fidei,& de visione Dei faciali.Per hoc ergo nihil petit Psal.in persona aliorum à Deo:nisi vt sit de nu- B mero electorũ. Sed, quia diuinitas sine gaudio, & lætitia videri nõ potest:vt ait.Magist.lib.4.dist.vlt. Cùm enim obiectum voluntatis sit bonum:& ibidem intellectus conspiciat rationem omnis bonitatis:ideo impossibile est voluntatem clare Deum videre:& non delectari in obiecto suo ipsum totaliter satiantem. Ideo subdit Psal.secundum nomẽ cum verbo delectationis dicẽs, *Ad lætandum in lætitia gentis tuæ.* Vbi aduertendum,quòd electio præcedit meritum electi: vt dictum est:imo est causa omnis operationis meritorię. Vnde ipsa electio ęterna facit postea electos in vita ista bene operari *Gens Dei dicuntur electi.* per gratiam. Et ratione istius operationis diuinæ dicuntur gens Dei:nam gens dicitur à generando. C Illi ergo dicuntur gens Dei:qui generant,& faciũt opera Dei. Et quia opera Dei semper fieri debent cum lętitia:ideo ait *ad lætandum in lætitia gentis tuæ.* Quia meritorię nullus bene potest operari: nisi complacenter operetur. vide versicu.1792. Et sic psal.dicẽs: *Ad lætandũ in lætitia gentis tuæ*,nihil aliud petit: nisi post electionem diuinam sit generans opera Dei, scilicet, meritoria hilariter. Sed quia quilibet generans opera meritoria cõplacet eis,& condelectatur:aliter virtuosè non ageret:quod totum ad laudem Dei procedit, quia sicut per omne malum opus Deus inhonoratur, quantum est ex parte peccantis: sic per omne opus bonum Deus honoratur,& laudatur.Ideo subdit tertium nomẽ D cum verbo laudationis dicẽs, *Vt lauderis in hæreditate tua*,Hęreditas Dei vocãtur sancti in patria qui *Hæreditas Dei, scilicet, ię per laudes Deũ.* Deum habent,& Deum possidẽt: sicut filius hęres patris dicitur,bona paterna possidens.Psal.46.Elegit nos, id est, nobis hæreditatem suam. Sunt ergo sancti hęreditas Dei:vt veri filij in patria.Sancti autem hæredes Dei in patria semper Deũ laudant:semper gratias agunt.Psal.83.Beati,qui habitant in domo tua, domine:in secula seculorum laudabunt te.Et sic Psal.dicens:*Vt lauderis cũ hæreditate tua*:nihil aliud petit:nisi vt post generationẽ bonorum operum perueniat ad diuinam hæreditatẽ, scilicet,ad possessionem æternæ gloriæ:vbi sine fine gratias agendo diuinis laudibus insistat. Psalm. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

1839 Peccauimus cum patribus nostris: iniustè egimus,iniquitatem fecimus.

Hîc psalm. vt dignius possit Deo cõfiteri cõfessione laudis: sciens quòd non est speciosa laus in *Eccl.15.* ore peccatoris: sua,& patrum peccata confitetur: vt illorum acquirat veniam. Et quia ingratitudo beneficiorum receptorum,est circunstantia omne peccatum aggrauans:ideo ad ostendendum peccatorum suorum, & patrum grauitatem confitendo peccata patrum: narrat cum hoc beneficia eis à Deo collata,quibus fuerũt ingrati. Et diuiditur in tres partes.Quia primo confitetur peccata,quæ fecerunt in Ægypto. Secundo, quæ fecerunt in deserto ibi,*Cito fecerunt*. Tertiò quę fecerunt in terra promissionis:ibi,*Et distinxit in labijs*.Prima in duas: quia primò confitetur ipsorum infidelitatem. Secundò circunstantiam beneficiorum aggrauãtem: ibi. *Et saluauit eos*. Prima pars diuiditur in partes tres: secundum quòd tria peccata narrat.Primum fuit infidelitatis. Secũdum fuit ingratitudinis.ibi, B *Patres nostri*.Tertium fuit contradictionis,ibi, *Et irritauerunt*. Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis filij Israël primò credidissent Moysi dicẽti eis,quòd Deus ipsos volebat liberare de Pha- *Infideles fuerũt patres & filij Iudæorum Deo & Moysi.* raonis seruitute:vnde dicitur Exod.4 Credidit populus. audierunt, quòd dominus visitasset filios Israël, & respexisset afflictionem eorum: & proni adorauerunt, tamen satis cito post increduli sunt effecti. Quia cùm Moyses dixisset Pharaoni ex parte Dei:vt dimitteret populum eius: propter quod indignatus Pharao pręcepit vt filij Israël magis grauarentur in operibus suis: statim infideles effecti,murmurauerunt contra Moysen, & Aaron *Exod.5.* dicentes eis. Videat dominus,& iudicet:quoniam C fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone, & seruis eius: & præbuistis gladium ei, vt occideret nos.Istud ergo peccatum infidelitatis,quia oppressi nouiter,amplius crediderunt, quòd Moyses eos decepisset,& infideles Deo per cõsequens fuerunt:commemorans Psal.ait,*Peccauimus cum patribus nostris*. Increduli enim tunc fuerunt,non solùm patres antiqui, sed etiam filij eorum. Vnde hic in persona filiorum loquitur psal.dicens, *Peccauimus*, &c. Et attende, quòd tunc peccauerunt contra Deum,& contra proximum:quia non crediderunt verbis Dei dictis per Moysen:& per cõsequens reputauerunt Moysen deceptorem. Vnde hic ait gl. *Iniustè egimus*: quantum ad Deum: *iniquitatem fe- Quæstio. cimus*, quantum ad proximum. Sed statim oritur dubium,Isti confitentur peccatum parentum, dicentes, *Peccauimus cum patribus nostris*, id est, sicut patres nostri.Sed nunquid licitũ est aliena peccata *Psal. 18.* confiteri?cùm tamen dicatur.Dixi,confitebor aduersum me iniustitiam meã domino,&c. Respon- *Resp.* deo:quòd quamuis aliena peccata quis nõ debeat confiteri in excusationem sui criminis: quãdoque *Peccatum alterius ratione declarationis cõfiteri licet.* tamen licet ratione declarationis peccati proprij. vt dictũ fuit ver.1691.Et sic est in proposito. Non enim est verisimile, quòd omnes de populo Israël illa verba infidelitatis dixissent Moysi, qui erant fere sexcenta milia: sed principalis pars eorum. E Erat ergo manifestũ peccatũ infidelitatis patrum: sed pecatum filiorum, qui erant imitatores in hoc patrum ipsorũ,occultũ manebat.Declarãtes ergo occultum peccatum ipsorum: inducunt peccatum publicum patrum: declarantes se eodẽ modo peccasse.Et hoc licet.Dicunt ergo.*Peccauimus cum patribus nostris*, id est, secundum glo.peccauimus sicut patres nostri.

1840 Patres nostri in Ægypto nõ intellexerũt mirabilia tua, nõ fuerũt memores multitudinis misericordię tuę

Peccatum ingratitudinis. Hîc ponit secundum ipsorum peccatum: quod A fuit ingratitudinis. Quamuis enim peccatum ingratitudinis inter alia sit maximum: tamen habet certas partes,inter quas obliuisci de receptis beneficiis est grauius,vt dictũ fuit ver.1291.Istio peccato peccauerũt patres antiqui:quia non fuerũt memores multitudinis misericordiæ Dei. Vbi notandũ,quòd in Aegypto Deus multa mirabilia ostendit populo suo:quia in decẽ plagis, quibus totam terrã Aegypti percussit: nulla illarum tetigit filios Israël:nec terrã Gessen,in qua illi habitabãt:quòd in manu potẽti eos de seruitute liberauit. Quamuis enim illa mirabilia oculata experientia vidissent,illa tamen non intellexerũt,scilicet,quid per *Præmia æterna per tẽporalia bona significantur.* illa Deꝰ vellet significare. Verbi grãtia,Prima plaga fuit, conuersio aquæ in sanguinem, per quam vult significare,quòd per ea,quę peccat quis,& punitur.Et ideo, quia Pharao occidens pueros Iudæorum,ipsorum sanguinem sparserat:ideo in pęnam ipsorum,potum sanguinis dedit eis. Et sic de aliis. Omnia enim solũ literaliter accipiẽtes, sensum spiritualem, quem in eis operabatur spiritus sanctus, non intelligebãt. Et sic quãtum ad intellectum defecerunt,non intelligẽtes per illa mirabilia significata.Etiã quo ad mirabilia eis promissa,per quæ æterna præmia significabantur:quæ tamen omnia solum temporalia intelligebãt. Vnde glo.*Non intellexerũt mirabilia tua*,id est,quid per illa eis dare velles,scilicet, non temporale:sed ęternũ C bonum,quod per patientiam expectatur. Et ideo ipsi peccatores murmurauerũt:temporalibus bonis fallacibus,& fugacib' beari volentes.*Et nõ fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ*,id est mul torum mirabiliũ, aliàs miraculorũ, quæ pro ipsorum liberatione in Aegypto fecisti:vt saltẽ illa tẽporaliter recolentes:potestate,quã experti fuerãt, se ab inimicis liberandos sperarent.Talia eñ hic debent memorari: quia ipsorum memorari post mortem non proficit.versi.58. Hic autem beneficiorum Dei memorari nobis magnam cõfidentiã parit.versi.695.715.1230.1268. Sed attende, quòd memoriam beneficiorũ Dei multa impediũt.1316. D

1841 Et irritauerunt ascendẽtes in mare,mare rubrum.

Hic ponit peccatũ eorum cõtradictionis: quo, scilicet,Deum ad iracundiam prouocauerunt, dicens,*Et irritauerunt*. Nam irrito,as, quãdoq; idem *Irritare.* est,quòd prouocare,quandoque vero idem, quòd rem promissam non obseruare,vide ver.1533. Hic autem accipitur pro prouocare:quia suis cõtradictionibus Deum ad iracundiam prouocauerunt, quando mare intrare debebant.Nam, vt habetur Exod.14.Cùm eduxisset Moyses populum de Aegypto,castra posuerunt supra mare:Pharao autem E dolens,quòd illos emiserat,dixit Aegyptiis. Quid facere voluimus,vt dimitteremꝰ Israël,ne seruiret nobis? Tulitque omnes currus ad prælium aptos, & omnes duces exercitus, & per consequens totum exercitum suum,& persecuti sunt filios Israël existentes supra mare.Cùm appropinquasset Pharao,leuantes filij Israël oculos,viderunt Ægyptios in graui multitudine contra se venientes:& timuerunt valde, & clamauerunt contra dominum: & contra Moysen dicentes, Forsitan non erant sepulchra in Ægypto:ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine? Quid hoc facere voluisti, vt educeres nos de Aegypto?Nõne melius erat nobis ser- uire Aegyptiis quam mori in solitudine? Ecce ergo quomodo obliti sunt mirabilium,quę dominus fecit in Aegypto:& contradicendo verbis Moysi, Deum ad iracundiam prouocauerunt,sed Moyses suis orationibus Deũ placauit.Hanc ergo contradictionẽ notans Psal.dicit, *Et irritauerunt ascẽdẽtes in mare*,quia, scilicet, erant supra mare castrametati.Vnde glossa ait.Hæc est irritatio facta,cùm egredientes de Aegypto, peruenerunt ad mare rubrum:vbi erant concluſi,quia ex vno latere mons nimis arduus, & nemini ad transeundum peruius, ex alio latere erat mare rubrũ:& à dorso erant insequentes Aegyptij,vnde cœperunt grauiter murmurare obliti potentiæ Dei. Sed tunc mare ante B eos diuisum est in duodecim diuisiones, sicut erãt duodecim tribus. Et adhuc tantum formidantes, & increduli Deo, nullus ausus erat intrare mare. Sed Aminadab princeps in tribu Iuda, fuit primꝰ, qui cum quadrigis suis: & tribu sua intrauit mare per vnam diuisionem:post quẽ aliæ tribus sequentes eum,intrauerunt mare, quælibet per viam suã. Et propter istam probitatem, tribus Iudæ, quæ *Iudæ tribus quasi primæ reguum.* prior mare intrauit, meruit dignitatem regiam, & principatum super omnes alias. Quod aliæ tribus postea videtes,turbatæ sunt:quasi dicat. Quare ego non primo intraui mare,sicut fecit Aminadab princeps tribu Iudæ: & sic obtinuissem principatum?Et hoc est,quod dicitur Cantic.6. anima *Rubrum mare dicitur propter ripã rubram.* mea turbauit me propter quadrigas Aminadab,scilicet,primò mare transeuntes.Et nota, quòd illud mare,quod transierunt filij Israël,dicitur mare rubrum: non quia aqua eius sit rubra: sed quia terram rubram habet in littore. Per hoc enim mysticè denotantur aliqui, qui videntes se per se qui ab Aegyptiis, id est, dæmonibus:timent intrare mare pœnitentiæ &c.

Et saluauit eos propter nomen 1842 suum: vt notam faceret potentiam suam.

Nunc describit circunstantiam beneficiorum aggrauantem. Duo autem beneficia tunc eis collata describit. Primum fuit populi Israël saluatio. Secundum fuit persecutorum submersio,ibi, *Operuit aqua*.Circa primum,scilicet, circa ipsorum liberationem tria facit, quia primò ponit saluationis motiuum, secundò saluationis modum,ibi, *Et increpuit*,tertio saluationis effectũ,ibi, *Et saluauit eos*.Quantum ad primum ostendit, quòd causa quare Deus ipsos liberauit: non fuit ipsorum meritum: imo merebantur oppositum: quia visis tot mirabilibus, adhuc non sperantes ipsum irritauerunt. Sed tota causa fuit diuina bonitas: quæ non obstante tanta ipsorum ingratitudine, propter seipsum illos saluauit. Propter quod dicit, *Et saluauit eos propter nomen suum*,scilicet,inter gentes magnificandum. Nõne etiam vsque hodie magnificatur nomen domini, dum audimus, quòd gentem tam incrudelem,& obstinatam Deus sola sua pietate saluauit,ipsorum meritis contradicentibus? Ex hoc enim apparet bonitas Dei:quia cõtradicentibus meritis saluat. Apparet etiam potentia Dei: quia tam miraculosè contra omnem modum naturalem saluat, quos vult. Vnde subditur:*Vt notam faceret potentiam suam*, quæ scilicet, maximè parcẽdo peccatis manifestatur: quia maius est impium iustificare, quàm totum mundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Saluat Deus tripliciter.

creare. Nota autē, quòd Deus saluat aliquos tripliciter. Primò quosdam propter ipsorū merita: quia, scilicet, fides ipsorum saluationem meretur. Sic fides, & pœnitentia Magdalenæ, ei meruit saluationem. Luc. 7. Fides tua te saluā fecit: vade in pace. Fides enim cum lachrymis saluationem meretur. *Ambros.* Vnde Ambr. super Luc. Ingressus domū Pharisæi, discubuit. Et ecce mulier, quę erat in ciuitate peccatrix, &c. Sic & tu si vis à Christo saluari, deste, & post peccati pœnitētiam, vbicūque audieris Christi nomē, accurre. In cuiuscunque interiorem domum Iesum intrasse cognoueris in penetrabilibus recumbentem, accurre ad pedes, hoc est: vel extremam partem quære sapientiæ, lachrymis confitere delicta. Et fortasse ideo non lauit pedes suos Christus: vt eos nos lachrymis lauem⁹. Bonę lachrymæ, quæ non solum nostrum possunt lauare delictum: sed etiam verbi cœlestis rigare vestigium: vt gressus eius in nobis exuberent. Bonæ lachrymæ, quæ non solum merentur saluationem peccatorum: sed etiam iustorum refectionē. Sic enim ait Christus mulieri hæmorrhoissæ. Fides tua te saluā fecit, &c. Secundo saluat aliquos meritis aliorum: vt in fide parentum saluantur paruuli baptizati. Vnde *Mar. 2.* de paralytico, quem portantes non habentes modum, quo ipsum possent inferre: ipsum submiserūt per tegulas ante Iesum, dicitur, Cùm vidisset autem Iesus fidem illorum: ait paralytico. Fili, dimittuntur tibi peccata tua, &c. Vbi ait Beda, Intuendum sanè quanti propria cuiusque fides apud Deum valeat: vbi tantum valuit aliena, vt totus homo repente interius, exteriusq; iam saluatus exurgeret: aliorumq; merito illi relaxarentur errata. Et ad istum sensum loquitur Apost. 1. ad Cor. 7. dicens, Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelē. Tertio saluat aliquos absque omnibus cuiuscunque meritis, solum propter gloriam nominis sui. Sic enim dixit de cæco nato, & de Lazaro. Hæc infirmitas non est ad mortem: sed pro gloria filij Dei. Ex talib⁹ enim liberationibus inopinatis, nomē Dei magis honoratur: & eius potestas magis cognoscitur. Vnde Greg. ait, Alia est percussio, qua peccator percutitur, vt sine retractatione puniatur: alia qua peccator percutitur, vt corrigatur: alia, qua quis percutitur non vt præterita corrigat: sed ne ventura committat: alia per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur: sed dum inopinatā salus percussionem sequitur: saluantis virtus cognita, ardētius amatur. Et sic fuit in proposito: quoniā dum filij Israēl inter mare, & hostes essent concluſi, desperantes euadere, dum fuerunt per Deum liberati: gratias nomini domini magis egerunt, dicentes. Cantemus domino, &c. Et hoc hic notans psal. ait, *Et saluauit eos propter nomen suum*, &c. Sic & nos petamus, dicentes, Adiuua nos, Deus saluaris noster, &c.

Aduersa diuersis causis prouenient. *Ioan. 9.* *Ioan. 11.* *Gregor. 1. mor. c. 6. In præfatione.* *Exod. 15.* *Psal. 78.*

1843 Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

Hic ostēdit modum, quo tunc eos saluauit, scilicet, mare exsiccādo. Modus enim, quo mare meabile fecit eis, habetur Exodi 14. Dum essent filij Israēl concluſi inter mare ab vna parte, & hostes ab alia, & montes ab alia: sic quòd eis non patebat modus euasionis: dixit dominus ad Moysen, Eleua virgam tuam supra mare: & diuide illud vt gradiantur filij Israēl in medio maris per siccum. Quod cùm fecisset Moyses abstulit dominus mare, flante vēto vrēti tota nocte: & vertit in siccum. Diuisaque est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium maris sicci. Erat enim aqua quasi murus à dextris eorum, & sinistris. Et sit mare transierunt. Vt etiam ait glo. 135. Sicut duodecim erant tribus, *Glossa.* ita duodecim diuisiones fecit in mari, vt quælibet tribus suam viam haberet: vt vna trib. aliam non impediret. & sic citius trāsierunt. Et istum modum recolens Psal. ait, *Increpauit mare*, &c. *Et deduxit eos in abyssis sicut in deserto. In abyssis*, non quòd ipsi irent per aquas: sed inter aquas, quæ erant altissimæ ab omni latere ipsorum. Iste modus liberationis mysticè figuram gerit baptismi, quo liberamur ab Ægypriis persecutoribus. vt deducit Origenes super Exodū dicēs. Iubetur Moyses virga percutere mare, vt ingrediente populo Dei, cedat: & aquæ, quæ timebantur, dextera, læuaque murus effectæ, quæ non solum perniciem nesciāt: sed etiam munimen exhibeant: soliditatem recipit liquor, & solum maris aresecit in pulverem. Bonitatem creatoris intellige, si voluntati eius obtemperes: si legem eius sequaris, elementa tibi contra naturam compellet seruire. Audiui à maioribus traditum, quòd singulis tribub. singulæ aquarū diuisiones factæ sunt, & propria vnicuique via. Quòd ostenditur, eo quòd dicitur: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones. Apostolus autem baptismum in Moyse constitutum *Psal. 135.* dicit in nube, & in mari: vt & tu, qui in Christo baptizaris in aqua, & spiritu, scias te insectari Aegyptios: & ad seruitium eorum reuocare rectores. scilicet, mundi, & spirituales nequitias, quibus ante seruisti. Sed cùm descendis in aquam, euadis incolumis: & nouus ascendis: peccatorum sordibus ablutis: paratus ad cantandum nouum canticum. Aegyptij insequentes submerguntur in abyssum, quia peccata omnia in aqua necantur. Et ad eundem sensum huius maris transitum inducit *Ibidem.* Isidorus dicens. Mare rubrum baptismum Christi sanguine consecratum significat. Hostes à tergo sequentes cum rege suo moriuntur: quia peccata præterita in baptismo delentur, & diabolus suffocatur. Premunt Aegyptij vsque ad mare, & peccata vsque ad baptismum. Post transitū maris cantat populus submersis hostibus, & fideles de lauacro ascendentes, extinctis peccatis, hymnum de- *Exod. 15.* cantant, dicentes, Cātemus domino glorioſe. Vel per istud mare intellige sacramentum pœnitētiæ, vt dictum est. ver. 1015.

Baptismus per mare significatur. *Origenis.*

1844 Et saluauit eos de manu odientiū, & redemit eos de manu inimici.

Hic cōcluditur saluationis effectus. Vbi primò videndum, quid per odientes filios Israēl, & quid per inimicum significetur. Vt enim habetur Exod. 1. Surrexit rex nouus in terra Aegypti: qui videns quòd populus Israēl multum creuerat, timens eos, induxit cæteros Aegyptios ad odium eius. Propter quod ibidem dicitur, quod oderant filios Israēl Aegyptij, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem inducebant vitā illorum. Et sic Pharao erat inimicus eorum. Sed alij Aegyptij erāt odientes eos inducti à Pharaone. Sed istud odium adhuc magis creuit, quando propter filios Israēl

Aegy

Ægyptij à Deo decem prædictis plagis flagellati fuerunt: & ab omnibus istis illos saluauit Deus. Quod commemorās Psal. ait, *Et saluauit eos de manu odientium*, scilicet, Aegyptiorum. *Et redemit eos de manu inimici*, scilicet, Pharaonis. Hæc autem saluatio fuit per trāsitum maris. Per quod manifestè figurabatur saluatio fidelium facta per transitum aquæ baptismalis. Vnde hic ait Glossa, Hoc in figura baptismi dictū est: in quo redimimur de manu diaboli sanguine Christi. Vnde mare rubrum dixit: quo colore sanguis Christi figurabatur: Notādum, quòd Christus nos redemit de manu inimici tripliciter, scilicet, sapienter: & hoc contra dæmonis astutiam: quia Christus muscipulam prudenter parauit diabolo: quando diuinitatis occultæ suæ carni esca operuit. Vñ Psal. 30. Redemisti me domine Deus veritatis. Secundò nos redemit iuste: quia iustum preciū pro nobis exoluit. Psal. 110. Redemptionem misit dominus populo suo, scilicet filium suū. Tertiò nos redemit clemēter: quia sola charitate, ad Titum 2. Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Quæ notans Apostolus de Christo dicit, quòd factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Quæ verba exponens Ber. ostendit quomodo & qui huius redemptionis participes esse possunt: dicens, Christus factus est nobis sapientia: vt expectata futuræ gloriæ præmia, per ipsius gratiam prælibemus. Iustitia, quia ipse est, qui operatur in nobis & velle, & operari, & perficere pro bona voluntate. Sanctificatio: vt peccata, quæ odimus, eius ope, & opere declinemus. Redemptio: vt per ipsum ab æternis, quę meruimus peccādo suppliciis eruamur. Et hæc quatuor vnusquisque nostrum in se debet habere. Sanctificationem, in cōtritione cordis. Sapiētiam, in confessione oris. Iustitiam, in satisfactione operis. Redemptionem, in consummatione virtutis. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc quatuor in se habuit latro: qui in cruce Christum confessus est. Habuit sapientiam: quia perfectè illuminatus Christum Deum esse cognouit: quando omnes discipuli eum reliquerunt. Habuit iustitiam: quia alium latronem blasphemātem per charitatē corripuit: & seipsum per iustitiam accusauit: & Christi innocentiam fideliter prædicauit. Hanc enim triplicem perfectionem iustitiæ sonant verba latronis. Ait enim ad alterum. Nec tu times Deum: qui in eadem damnatione es? Ecce correctio per charitatem erga proximum. Et nos quidem iustè, inquit, nam digna factis recipimus: ecce cognitio culpæ per pœnitentiam. Hic verò nihil mali gessit: ecce prædicatio innocentiæ Christi. Habuit sanctificationem: quia per fidem & dilectionē Christum orauit, dicens, Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. Habuit participium redemptionis: sicut ei dominus ait, Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Et de omnib. consimilibus dicitur, *Et de manu inimici redemit eos*, quia vt dicitur Matth. 18. Filius hominis venit saluare, quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis.

Baptismus per mare figuratur. *Redemit nos Christus multipliciter.* *1. Cor. 1. Christus est sapientia: iustitia, sanctificatio & redemptio.* *Mat. 10.* *Latro bonus vtrumque habuit.* *Luc. 23.*

1845 Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.

Hic ponitur persecutorum submersio. Et primò ponit ipsorum submersionem, secundo cōsequentem vtilitatem, ibi, *Et crediderunt*. Quātum ad primum modus ponitur Exo. 14. Nā cū filij Israēl ingressi essent per siccum maris, Pharao cū exercitu suo & curribus peruenit ad mare. Et videtes filios Israēl fugiētes per siccū maris, ingressi sunt post eos ipsos persequens: omnis exercitus Pharaonis, curruſque eius, & equites per medium maris. Iamque aduenerat vigilia matutina: subuertit dominus rotas curruum Pharaonis, & ferebantur in profundum. Cumq; vellēt reuerti, Moyses præcepto domini extendit manum suam supra mare: & aquæ, quæ erant quasi pro muro consolidatæ à dextris, & à sinistris, reuersæ sunt ad pristinam naturam fluxibilem. Et sic Pharao cum toto suo exercitu inuolutus in mediis fluctibus, aquis operti omnes submersi fuerunt: nec vnus quidem superfuit ex toto exercitu Pharaonis, quin submergeretur in mari. Et verisimile est: quòd erant in grandi multitudine, quando persequebantur filios Israēl: vt eos captiuos reducerent ad Ægyptum. Qui tamen filij Israēl erant sexcenta milia hominum armatorum. Vnus enim persecutus (vt cōmuniter) valet duos persequentes. Sic ergo de illis persecutoribus Ægyptiis nullus penitus remansit. Illi autem, qui remanserant in ciuitatibus Ægypti non persequentes remanserunt superstites. Mysticè autem per hoc denotatur: quomodo aqua baptismi omnia peccata, quibus impugnamur, occidit. Vnde ait Glo. super Exod. Spiritus sancti gratia aquas baptismatis fidelibus meabiles facit: vt de spiritali Ægypto, scilicet, peccatorum: in terram promissionis transeant, hostium verò suffocat exercitum.

Submersio Aegyptiorum. *Filij Israēl quando egressi sūt de Aegypto erant. 6000. armatorum hominum.* *Baptismus omnia peccata occidit.* *Exod. 14.*

1846 Et crediderunt verbis eius: & laudauerunt laudem eius.

Hic ponitur effectus dictæ punitionis quo ad filios Israēl: quia, scilicet, videntes Ægyptios submersos, considerantes potentiam Dei, crediderūt verbis, quæ dixerat Moyses eis ex parte Dei. Nam vt habetur Exod. 14. Antequam filij Israēl intrarēt mare videntes Ægyptios contra se venientes in manu forti, timuerunt valdè: & insurrexerunt verbis cōtra Moysen, quia eos eduxerat de Ægypto. Et ait eis Moyses. Nolite timere. State, & videte magnalia Dei: quæ facturus est hodie. Ægyptios enim, quos nunc videtis, nunquam vltra videbitis vsque in sempiternum. Ista ergo sunt verba, quib. crediderunt: quando Aegyptios omnes viderunt mortuos. Vnde in fine eiusdem cap. dicitur. Liberauit dominus in die illa Israēl de manu Aegyptiorum: & viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, & magnam manum, quam exercuerat Dominus cōtra eos: & crediderunt domino, & Moysi seruo eius, scilicet, verba, quę dixerat Moyses vera fuisset. Et notat hic Glo. duritiā Iudæorū, qui ante miracula visa credere noluerūt. Et ideo eorū credulitas meritoria nō fuit, quia fides nō habet meritum: cui humana ratio præbet experimētum. Sequitur. *Et laudauerunt laudem eius*, quia, vt habetur Exo. 15. statim visis Aegyptiis mortuis, laudantes dominum, cantauerunt, Cantemus domino, glorioſe, &c. Quod autē isti crediderunt verbis Moysi propter impletionē visam, & nō crediderūt impletionē futurā propter verba: nō habuerunt verū credere, quod est meritorū. probo. Vbi notādum, quòd quatuor modis contingit aliqua credere, scilicet, ratione naturali, audiri, miraculis, & fide.

Credere ālicui multip icitere.

1847 Citò fecerunt, obliti sunt operum eius:

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius: & non sustinuerunt consilium eius.

Hîc consequenter ostendit eorum peccata quę fecerunt in deserto, postquam mare transierũt. Et inter alia numerat septem peccata, quæ commiserunt in deserto, secundum quæ hæc pars diuiditur. Primum fuit peccatũ gulositatis, & gastrimargiæ. secundum rebellionis, & superbiæ: ibi, *Et irritauerunt Moysen*, tertiũ fuit infidelitatis & idololatriæ: ibi, *Et fecerunt vitulum*, quartũ fuit ingratitudinis, & nequitiæ: ibi, *Obliti sunt Deum*, quintum fuit incredulitatis, & perfidiæ, ibi. *Non crediderunt*, sextum fuit voluptatis, & luxuriæ: ibi. *Et inuitati sunt*, septimum fuit prouocationis ad malum, & discordiæ: ibi. *Et irritauerunt eum*. Quantum ad primũ tria facit, quia primo ponit ipsorum instabilitatẽ, secundò ipsorum gulositatem: ibi. *Et cõcupierunt*, tertiò, ipsorũ saturitatem: ibi. *Et dedit eis*. Notat ergo primò eorum instabilitatem. V bi sciendum, quòd diuinum consiliũ, & prouidentia erat prouidere populo suo: quem tam mirabiliter eduxerat de Ægypto, scilicet, de omnibus necessariis sibi. Promiserat enim eos educere de Ægypto, & inducere in terrã, pmissionis, vt patet Exo. 3. quòd requirebat necessaria vitæ. Sed ipsi citò satis transacto mari, non expectauerunt, quòd Deus daret eis: sed murmurando quæsierunt victualia. Et sic patet eorum instabilitas: quia visis Ægyptiis mortuis, crediderunt verbis domini, statim post incrudeli nõ expectauerunt, quòd Deus prouideret eis. Et hoc est, quod hic dicitur, *Citò fecerunt*. Qui fecerunt? hoc quod subditur. Quod obliti sunt operũ eius, quasi summa celeritate mutati à credulitate in incredulitatem: à laude in murmurationem. *Et non sustinuerunt consilium eius*, id est, non patienter expectauerunt prouidentiam Dei: quæ daret eis victualia: quod Deus facere aliquantulum differebat alto consilio: vt, scilicet, eos probaret, scilicet & mundo ostẽderet ipsorum instabilitatem, & malitiam. Si enim Deus eis prouideret in maioribus sine ipsorum requisitione, multo fortius sperare debuerant, quòd eis in victualibus prouideret. Et vide quàm cæca istorum fatuitas, qui sperabant suis murmurationibus diuinum mutare consiliũ: quod est immutabile, dicente, Psal. Consilium autem domini in æternum manet.

Instabilitas Iudæorum.

Consilium Dei immutabile.

Psal. 32.

1848 Et concupierunt cõcupiscentiam in deserto: & tentauerunt Deum in inaquoso.

Hic ponitur eorum gulositas. Vbi notandum, quòd vt habetur Exo. 16. quintodecimo die mensis secundi egressionis filiorum Israël de Ægypto: ipsi peruenerunt in desertum Sin: & statim ibi murmurauit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen, & Aaron, dicẽtes, Vtinã mortui essemus in Ægypto, quando sedebamus super ollas carniũ, & comedebamus panes in saturitate. Cur induxisti nos in desertum istud, vt occideres omnẽ hanc multitudinem? Tũc locutus est dominus ad Moysen dicens, Loquere. Audiui murmurationes filiorũ Israël. Loquere ad eos. V espere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus. Quod & sic factum est: quoniam vespere venerunt ad castra eorum tot coturnices, quòd operuerunt castra: & quilibet capere poterat ad libitũ. Mane verò quãdo surrexerũt, apparuit manna panis de cœlo datus per circuitum castrorum. Et iste cibus omni die pluebat de cœlo: excepto die sabbathi. Et sic durauit per quadraginta annos, quousq; cœperũt comedere de fructibus terræ promissionis. Hanc ergo eorum gulositatem notans Psal. ait, *Et concupierunt concupiscentiam*, id est, concupierunt carnes in deserto. Et dicit, concupierunt concupiscentiã: quasi geminando eorum desiderium: vt desiderij nimietatem ostendat. Statim autem inde moti venerunt in Raphidin, vbi erat terra inaquosa: vbi surrexerunt filij Israël contra Moysen, dicentes, Da nobis aquam, vt bibamus. Cur fecisti nos exire de Ægypto, vt occideres nos, & filios nostros? Et hoc notãt Psal. dicit, *Et tentauerunt Deũ in inaquoso*, id est, in loco, qui erat inaquosus, id est, sine aqua, vel in solitudine. Et dicit tentauerunt, quia nõ solum quæsierunt aquam ad sitim refocillãdam: sed etiam ad experiendam potentiam Dei, cuius exẽpla tamen antea multa experti fuerant. Quid autem sit tentare Deum: & quòd multipliciter tẽtatur, vide vers. 1298.

Exod. 17.

Tentare Deũ quid sit.

1849 Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorũ.

Hic ponitur ipsorum saturitas, quòd ipsorum desiderium adimpleuit dominus: quia & carnes abundãter eis ministrauit, & panem de cœlo, vt statim dictum fuit, & similiter aquam abundanter eis de petra fluxit. De administratione panis de cœlo dictum est vers. 1304. 1305. 1306. De datione carnium dictum est vers. 1307. 1308. 1309. De datione aquæ de petra: dictũ est ver. 1295. 1296. Et attẽde, quòd Deus exaudiunt eos in malum ipsorum: quia habita saturitate ira Dei ascẽdit super eos: & magnã partẽ illorũ occidit, vt dictũ est ver. 1311. 1312. Et sic nota, quòd nõ omnis, qui exauditur à Deo, exauditur ad eius vtilitatem: imò quandoque ad damnum temporale, & æternum, vide vers. 1310. Quæ omnia considerãs Psal. dicit, *Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatẽ in animas eorũ*. Hic nota, quòd multiplex est saturitas, scilicet, Saturitas criminalis, & vitiosa. Saturitas spiritualis, & virtuosa. Saturitas æternalis, & gloriosa. Primò est saturitas criminalis. Et ista magis consistit in desiderio quàm in esse reali. Vt puta auarus quærit saturari diuitiis, & illæ sitim augent, vide vers. 509. 568. 582. Luxuriosi quærunt satiari libidine, quæ satiari non potest, sed fatigat. Hypocrita quærit saturari laude. Et quanto amplius laudatur: amplior sitis laudis excrescit in eo. Gulosus cibis non satiatur, quia non satietatem, sed nauseam magis inducũt. Et de ista saturitate dicitur, Mãducauerunt, & saturati sunt, &c. Sequitur, Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, &c. Secũda est saturitas spiritualis. Et hanc facit iustitia. Matth. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Quod ideo dicitur: quia desiderium iustitiæ omni virtute animã replet. Vnde prædicta verba exponẽs Isaï. ait. Beati, qui esuriũt, & sitiũt iustitiã, &c. Liber sapientię scriptus est intus, & foris. Qui peruersos corrigit, foris loquitur, & quasi intus qui peruersos dirigit. Iustitia est virtus, quæ omnia æquat, reddes cuique quod suum est. Hanc lex naturæ continet: scriptura præcipit: euangelium conplet. Hac itaque dirigẽdus est, qui veram saturitatem quærit: qui beatitudinẽ contendit habere, ne cum naturali lege maneat, vt philophus: vel iustitiam

Saturitas multiplex.

Commendatio iustitiæ.

stitiam instituat, vt Iudæus. Hinc præsumptor, hinc simulator, sed iustitiæ fidei se subiiciat vt Christianus & humilis accusator sui. Vis saturari virtute? Vide ne vnquã aufugiat iustitia à manu, ab ore, à corde. Nam qui continens est iustitiæ, apprehendet illam: non vacuam sed plenam: sed perfectam, & quietam. Ideo beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Iustitia viaticum est in itinere: iuxta quod ex parte est. Ipsa cœna in patria: iuxta quod perfecta est: nunc ad medicinã: tunc ad delectationem. Cuius inchoatio obtinet, nemini iniuriam facere: profectus, illatam patienter ferre: perfectio, omnibus benefacere, si potest: sin minus, velle. Hãc q habuerit, satiatus erit. Hęc enim est illa virtus: de qua dicitur, Quæ satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. Tertia est saturitas æternalis: quæ stat in visione nuda, & fruitione diuinitatis, de qua Psal. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Vide ibi.

Psal. 106.

1850 Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum domini.

Hic ponitur secundum peccatum ipsorũ, quod, scilicet, fuit rebellionis, & superbiæ. Et primò ponitur ipsorum rebellio, secundò rebellionis punitio, ibi, *Aperta est terra*. Pro euidẽtia istius rebellionis sciẽdum, quòd, cùm Moyses, & Aaron cum cæteris filiis Israël in deserto esset in castris: & Aaron iam præcepto domini in summum sacerdotẽ esset consecratus: aliqui ei inuidentes, ambiebant, & ipsi summum habere sacerdotium. Quorum tres inter alios erãt principales, scilicet, Chore, Dathã, & Abiron. Qui rebellantes Moysi, dixerunt, Sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, quasi dicant, Debet vobis sufficere quòd vos scilicet, Moyses, & Aaron sitis in eodem gradu cũ aliis de tribu Leui: quia omnis multitudo est sanctorũ, id est, ita spectant ad Deum, sicut & vos. Cur ergo eleuamini super populũ? Quod cũ audisset Moyses: cecidit pronus in terram: & dixit ad omnem multitudinem. Mane notum faciet dominus, qui ad se pertineant: & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt sibi. Tollat vnusquisque vestrum thuribulum suum: & hausto igne, ponat desuper thymiama coram domino. Et quem elegerit dominus, ille sanctus erit, id est, summus sacerdos. Quid enim fecit Aaron, vt murmuraretis contra eum? Misit ergo Moyses, & vocauit Dathã, & Abiron. Qui respõderunt, Non veniemus. Nũquid parum tibi est, quòd nos eduxisti de Aegypto, quæ fluebat lacte, & melle, nisi nostri dominatus fueris? An oculos nostros vis eruere? Et tunc iratus est Moyses valde, &c. Istam ergo rebellionem notans Psalm. ait, *Et irritauerunt Moysen in castris*, &c. id est, ad iracundiam prouocauerunt. Quid autem propriè sit irritare, vide ver. 1533. In hoc enim denotatur aliquorum præsumptio subditorum: qui suis prælatis rebellare contendunt: ipsorum audiẽtes honorem. Nam ipse Aaron summus sacerdos cæteros ecclesiæ prælatos significat. Et hoc ratione sui nominis, sui ponderis, sui pectoris, &c.

Num. 16.

Aarõ Sacerdotes significat.

1851 Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abiron.

Hic ponitur dictæ rebellionis punitio. Huius punitionis historia habetur Num. 16. Facta hac rebellione, dixit dominus ad Moysen. Præcipe vniuerso populo, vt separentur à tabernaculis Chore Dathã, & Abirõ. Cumq; recessissent à tabernaculis eorũ per circuitũ: Dathan, & Abirõ stabãt in ingressu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omniúmque frequentia. Et ait Moyses ad populum, In hoc scietis, quia dominus misit me, si isti consueta hominum morte interierint, nõ misit me dominus. Si autẽ rem nouam fecerit dominus: vt aperiẽs terra os suum deglutiat eos, & omnia, quæ ad illos pertinent, descẽderintque viuentes in infernum: scietis quia blasphemauerunt dominum. Igitur vt Moyses cessauit loqui, confestim dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suũ deuorauit eos cũ tabernaculis eorum vniuersa substantia eorum. Descenderuntque viui in infernum operti humo, &c. Et istam pœnam commemorans Psal. ait, *Aperta est terra, & deglutiuit Dathã*, &c. Hic notat Glo. quòd pœna, culpæ respõdet. Nã isti, qui terrenã ambiebant: à terra sunt absorpti, secundũ quod dicitur Sapiẽ. 11. per quæ peccauerit homo, per hæc & torquetur. Attende quòd aperire in scriptura, quandoq; punitionem malorum significat, qua diuina iustitia aperit pharetram suam vt malos percutiat, quia sicut reprobi aperiunt cogitationes suas, & opera ad mala peragenda: sic & dignum est, vt Deus iustitiam suam aperiat ad illos puniendos. Sicut enim sagittarius aperit pharetrã suam, vt hostem feriat, sic & Deus suam iustitiam vt malos puniat, Propter quod de Deo dicitur Iob 30. Pharetram suam aperuit, & afflixit me. Sic & in proposito: Deus aperuit terram: vt peccatores puniret, quia aperta est terra.

Dathan & Abiron absorpti.

Aperire significat punitionem.

1852 Et exarsit ignis in synagoga eorũ: flamma combussit peccatores.

Hic ponitur alterius partis punitio. Apertio enim terræ puniuit Dathan, & Abiron: vt dictum est, sed Chore cum suis, igne fuit punitus. Nam volens Moyses ostendere, quòd Aaron à Deo in summũ sacerdotẽ fuerat electus, dixit ad ipsum Chore, qui erat de tribu Leui, & ambiebat sacerdotium summum. Dixit ad Chore. Tu, & omnis cõgregatio tua, state seorsum coram domino: & Aaron ex alia parte: & tollite singuli thuribula vestra offerentes incensum coram domino, scilicet, ducenta quinquaginta thuribula, Aaron quoque teneat thuribulum suum. Quod cùm fecissent, tum dixit dominus ad Moysen. Separamini de medio cõgregationis huius: vt eos repente disperdam. Cumque Chore cum suis ducentis quinquaginta thuribulis vellent incẽsum offerre domino: ignis egressus est à domino: & interfecit illos ducẽtos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Quo facto, murmurauit vniuersa multitudo contra Moysen, & Aaron, dicentes, interfecistis populum domini. Qui timentes fugerunt ad tabernaculum fœderis. Et dixit dominus ad Moysen, & Aaron. Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos: & egressus est à domino ignis deuorans multitudinem. Dixitque tunc Moyses ad Aaron. Tolle thuribulum, & perge cito ad multitudinẽ: vt ores pro eis. Quod cùm fecisset Aarõ: venit ad mediã multitudinem, quam iam vastabat incẽdium, & obtulit thymiama: & stans inter viuos, & mortuos orauit pro populo: & cessauit plaga. Fuerunt autem, qui igne perierũt, quatuordecim milia septingenti

Num. 16.

Chore cũ suis combusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti absque illis, qui perierunt in seditione Chore. Huius ergo incędij, quo puniti fuerunt rebelles, & superbi, commemorans Psalmista ait, *Et exarsit ignis in synagoga ipsorum, &c.* Quid autē dicatur synagoga: & quomodo differat ab ecclesia, vide versicul. 1406. Et vide pœnam correspondere peccato. Illi enim acceptis thuribulis igne imposito, superbè Deo sacrificare voluerunt: vnde & igne perierunt, quoniam exarsit ignis in synagoga eorum: id est, valde arsit. Notādum ergo, quòd ardor ignis ardori ignis correspondet, scilicet, ignis pœnę, igni culpæ. Est enim duplex ardor, scilicet, criminalis immunditiæ: & hic est multiplex: & est ardor pœnæ peccato correspondens: scilicet, ardor ignis infernalis, quia qui hic ardet igne viciorum, ibi ardebit igne tormentorum.

Ardor multiplex

1853 **Et fecerunt vitulum in Horeb: & adorauerunt sculptile.**

Hîc ponitur tertium ipsorum peccatum: quod fuit infidelitatis, & idololatriæ. Et primò ponitur ipsorum idololatratio: secundò ex hoc ipsorum vituperatio. ibi, *Et mutauerunt gloriam.* Quātū ad primum historia habetur Exo. 32. Nā, cū Moyses esset in monte Sinai: in quo fuit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunans: vt legem de manu domini mereretur accipere, videns populus, quòd Moyses moram faceret in monte: congregatus est aduersus Aaron: dicens, Fac nobis deos, qui præcedāt nos. Moysi enim ignoramus quid acciderit, Aaron autem volens eos ab ista stultitia auertere: cogitauit petere ab eis rem tam difficilem pro factura idoli: quòd ipsi non acquiescerent. Dixit ergo Aarō ad eos. Tollite inaures aureas de auribus vxorum, filiorum, & filiarum vestrarum: & ferte ad me. Illi autem nullam difficultatē in hoc faciētes: fecerunt, sicut dixit. Quas cùm Aaron accepisset: fecit ex eis vitulum conflatilem opere fusorio, quē populus adorauit, & hostias obtulit illi. Et hoc est, quod ait. *Et fecerunt vitulū in Oreb & adorauerūt sculptile.* Et aduerte, quòd vitulus ille conflatilis fuit, scilicet, opere fusorio factus, & non sculptus. Sed hic accipitur vnum pro alio. Sed nunquid Aaron causa fuit prædictę idololatriæ, qui aurum petiit, & formauit idolum? Aliqui excusant eum de primo, scilicet, quòd aurum eorum petiit, vt eos difficultate postulationis reuocaret. Et hæc est intentio Rabani super Exod. dicens, quòd iubet Aaron aurum dari ab auribus vxorum, filiorum, & filiarum suarum, vnde illis faceret Deos: nō absurde intelligitur difficilia voluisse præcipere: vt difficultate præcepti eos ab intentione idololatriæ facilius reuocaret. Et, si dicas, postquam isto modo reuocare non potuit, quia libenter ei dederunt, quod petierat: quare tamen ipse summus sacerdos ex illo auro idolum fabricauit, seu fecit eis? Ad hoc respondent aliqui, quòd non fuit intentionis eius idolum facere: nec ista intētione aurum acceptum proiecit in ignem: sed potius ipsorum postulatione turbatus vt inaures ipsorum destrueret. Et hoc videtur sentire Magister in historiis scholasticis super Exod. dicens, Tradūt quidam Aaron inaures ipsorum in ignem proiecisse: sed dæmonis opera conflatum fuisse caput vitulinum, quod tamen quandoque vitulus: quandoque caput vituli vocatur. Vnde in excusationem sui quando Moyses arguit eum, ipse ait, Dederunt mihi aurum, proieci illud in ignem: & egressus est vitulus iste. Sed posito quòd in prædictis possit excusari: non video tamen de iis, quæ consequēter fecit: qualiter excusari possit: vt nō dicatur causam dedisse illi idolatriæ. Nā postquam vitulus ille factus est, arte cuiuscunq; factus fuerit, Aaron ædificauit altare corā eo: & præconis voce magna fecit clamari, dicens. Cras solennitas domini est. Vnde surgentes manè obtulerunt holocausta, & hostias, &c. imò ipse Aaron populo dixit. Isti sunt dij tui, qui eduxerunt te de Ægypto. Et nota, quòd per istum actum, quem Aaron fecit, notant doctores auaritiā à clericis ortum habere: vt dictū est superius ver. 818. De pœna autem, qua hoc peccatum idololatriæ fuit punitum, nihil hic dicitur: sed illam vide Exo. 32.

Aaron an fuerit causa idololatriæ.

Rabanus.

Exod. 32.

Auaritia processit à clero.

1854 **Et mutauerūt gloriam suam in similitudinē vituli comedentis fœnū.**

Hîc ponitur dictæ idololatriæ vituperatio. Nōne magna cōfusio est homini idololatræ: & maximè Iudæo, qui maiestatem inuisibilis Dei: quā nō solum ex creaturis agnouit: sed per legem, per tot mirabilia illis ostēsa, & tam multiplicia beneficia, in similitudinem vituli commutare: & imaginem vituli pro Deo colere: dicant, quod est excellentiōris perfectionis, vel res viua, & sensibilis, vel res insensibilis, & sine vita. Quis Philosophus etiam merè naturalis nō diceret, quòd res viua? Et tamē ipsi non adorassent vitulum viuum. Et ad tantam dementiam deuenerunt, quòd similitudinem vituli vita carentem coluerunt. O quāta mentis hæbetudo: quantaq; stultitia eorum, apud quos plus potest imago quàm veritas: insensibilitas quā vita! Isti ergo recedentes à Deo viuo, & vero: vt experti fuerunt, ad similitudinem vituli se contulerunt: similes gentilibus de quibus dicit Apostolus Rom. 1. quòd cōmutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, quadrupedum, & serpentum.

Idololatria est detestanda.

1855 **Obliti sunt Deū, qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.**

Hîc ponitur quartum ipsorum peccatum: quod fuit ingratitudinis. Et primò ponit ipsorum ingratitudinem. Secundò Dei indignationem: ibi, *Et dixit.* Tertiò Dei placationem: ibi, *Vt auerteret iram.* Quantum ad primum notat beneficia eis collata pro ipsorū liberatione, vt ex hoc exigeret eorum ingratitudinem: dicens, quòd Deus saluauit eos, scilicet, de tanta miseria: qua subiugati erant in Ægypto: sicut dictū est supra. Et saluauit eos propter nomen suum, vt notam faceret potentiā suā: vide ver. 1842. Sed modū, quo saluauit eos, subdit: dicēs, *Qui fecit magnalia in Aegypto.* Et hoc dicit: quo ad decem plagas, quibus flagellauit Ægyptum, de quibus plagis dictum est supra: *Qui fecit mirabilia in terra Cham*, scilicet, in Aegypto, qui dictus est Chā. Quia Mesraim à quo denominata est Aegyptus, fuit filius Cham vt habetur Gene. 10. Vbi vbicūq; in veteri testamento habetur Aegyptus in Latino, in Hebræo habetur Mesraim. Mirabilia ergo fecit in Aegypto, siue in terra Chā, qa cùm cæca Aegyptus decē plagis percuteretur, mirabile erat, quod terra Gessen, in qua habitabant filij Israēl, illis plagis nullo modo fuit percussa. *Terribilia in mari rubro:* quando. s. filij Israēl sicco pede mare transierunt, in quo totus exercitus Aegyptij submersus fuit:

Ingratitudo vnde sit detestanda.

fuit: vt vnus quidem non superesset, quæ omnia fecit ad seruandum populum Israēl. Et tamen isti ita ingrati fuerunt, quòd obliti sunt Deum: qui, scilicet, modis præd. ēis saluauit eos. Quæ tamen omnia propter facientis virtutem, & talium operum inconsuetudinem non solum videntes, sed etiam audientes merito ducuntur in stuporem: & per consequens memoriæ hominum magis imprimuntur. Quæ tamen isti ingrati obliti sunt, quod est summum genus ingratitudinis: vt dictum est vers. 1291. Ex omnibus ergo prædictis vult Psalm. concludere: quòd ex operibus illis Deus admirabilis apud filios Israēl esse debuerat: & per cōsequēs non tradendus obliuioni. Si enim admirantur homines opera mirabilia, quæ vident incōsueta: quomodo non admirari debent potentiam facientis? Sic enim ex operibus mirabilibus Dei ipse Deus vbique admirabilis prædicatur. Psalm. 8. Domine, Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, &c.

Admirabilis Deus dicitur vbique.

1856 **Et dixit, vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in cōfractione in conspectu eius.**

Hîc ponitur Dei contra illos indignatio. Hoc enim fuit, quando fecerunt sibi vitulum conflatilem, atque adorauerunt. Tunc enim (vt habetur Exod. 32.) dixit Dominus ad Moysen. Descende, peccauit populus tuus: fecerunt sibi vitulum, & adorauerunt. Cerno enim, quòd populus iste duræ ceruicis sit, dimitte vt irascatur furor meus contra eos: & deleam eos, faciamq; te in gentē magnam. Sed Moyses indignationi diuinæ orationibus se opposuit dicens. Quiescat, domine, ira tua: & esto placabilis super malitiam populi tui. Et infra. Aut dimitte eis noxam hanc: aut dele me de libro tuo, quem scripsisti. Hanc ergo indignationem domini, & per Moysen factā placationē recolit Psal. dicēs, *Et dixit vt disperderet eos: si nō Moyses*, &c. Ex quibus verbis ostendit Augustin. quantum apud Deū pro peccatoribus valeat iustorum oratio: quia Deus dixit Moysi. Dimitte me, &c. Et tamen ipse Moyses tanti peccati indignationem diuinam sua oratione placauit. Vnde sic ait Augustin. Volebat Moyses, vt filij Israēl in dominos spem ponerēt: & in eius misericordia se ab illa seruitute liberatos crederent. Cuius tamen tantum erat meritum: vt ei diceret dominus. Dimitte me: vt irascar contra eos. Quod si sit iubentis cùm ait: sine me: aut quasi petentis, vtrumque videtur absurdum. Nam si Deus iubebat: famulus obedienter non parebat. Et Deum hoc à seruo pro beneficio petere nō decebat: qui poterat eos, etiam ipso nolente, cōterere. Significat ergo his verbis Deus plurimum prodesse apud se illi populo, sic ab illo diligi: quem Deus sic diligebat: vt eo modo admoneremur: cū merita nostra grauant, ne diligamur à Deo, releuari nos apud Deum illorum meritis posse, quos diligit. Nam, cùm à Deo homini dicitur: sine me, & conteram eos: hoc est, cōteram eos, nisi diligerentur à te, quasi, noli eos diligere: & conteram eos, quia ne illud faciam: dilectio tua intercedit. Obtemperandum esset Deo dicenti: noli eos diligere: si hoc iubendo dixisset: & non potius admonēdo: exprimendo quid illum ab eorum supplicio reuocaret. Nec tamen illo intercedente sine flagello disciplinæ populum dereliquit. Nescio enim quomodo, vt sic eos diligeret ipse Moyses, Deus occultus illos diligebat, qui manifesta voce terrebat. Et hic in isto versu Glos. dicit. Hic monstratur quantū valet intercessio sanctorum. Securus enim Moyses de iustitia Dei, qua eum delere nō posset: impetrauit misericordiam Dei iis, qui iuste perirent. Et attende quod Deus orationibus iustorum placatus sic peccatoribus vno modo parcit, vt eos etiam alio modo percutiat. Nam Moyses, qui suis orationibus tanti sceleris à Deo veniam impetrauit populo: ipsemet postea puniuit populum: vt ibidem habetur Exod. 32. Vnde istum versum pertractans Gregor. ait. Intueri libet Moysi pectore misericordiam cum seueritate sociatam. Videmus enim piè amantem, & districtè sæuientem. Certe cum Israēliticus populus ante Dei oculos penè inueniabilem contraxisset offensam: ita vt eius rector audiret: descende, peccauit populus tuus. Ac si ei diuina vox diceret. Populus, qui in tali peccato lapsus est, iam meus non est: ac subiungeret. Dimitte me: vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos: faciamq; te ingērem magnam. Ille semel, & iterum pro populo, cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens ait. Aut dimitte eis hanc noxam: aut, si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Pensemus ergo, quibus viscēribus eundem populum amauit: pro cuius vita deleri se de libro vitæ petiuit. Sed tamen iste, qui tanto eius populi amore constringitur contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim vt petitione prima culpæ veniam ne deleretur obtinuit: ad eundem populum veniens ait. Ponat vir gladium super fœmur suum: ite & redite de porta vsque ad portā per medium castrorum: & occidat vnusquisque frarrem, & amicum, & proximum suum. Ceciderunt q̄ue in die illa quasi viginti tria milia hominum. Ecce, qui vitam omnium etiam cum sua morte petiuit: paucorum vitam gladio extinxit. Et intus arsit ignibus amoris, & foris accensus est zelo seueritatis. Tanta fuit pietas: vt se pro illis coram domino offerte nō dubitaret: tanta seueritas, vt eos, quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudicij gladio feriret. Sic amauit eos, quibus præfuit, vt pro eis nec sibi parceret. Et tamen delinquētes sic persecutus est, quos amauit, vt, eos etiam Domino parcente, prosterneret, &c. Et hoc notans Psal. ait. *Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses*, &c.

Oratio iustorum pro peccatoribus multum præsidet apud dominum.

Prælatus misericordiā iustitia debet habere.

Greg. lib. 20. mor. cap. 6.

1857 **Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos: & pro nihilo habuerūt terram desiderabilem.**

Hîc ostenditur diuina placatio. Et est quasi declaratio intentionis Moysi orantis pro populo, quasi dicat, Ad quid fuit Moyses pro populo *in confractione in conspectu* Domini? Respondet. *Vt auerteret iram eius*, scilicet, à populo. Oratio enim iusti hominis tantæ est efficaciæ quòd Deum erga peccatorem placat, & iram Dei auertit à peccatore. In cuius figuram dicitur Num. 25. quòd statim atque Phinees luxuriantes percussit, scilicet, Iudæum, & Madianitidem: Deus iram suam auertit à populo, vnde ibidem ait Deus, Phinees auertit iram meā à filiis Israel. Similiter & quandocūque nos contriti peccata nostra punimus, Deus iram

Oratio iusti magni est potens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suâ à peccatis nostris auertit. Ergo & nos sibi verè contriti dicamus. Auerte faciē tuā à peccatis meis, &c. Si enim nos aspicimus peccata nostra illa puniēdo: Deus ab ipsis auertit iram suam, ne illa puniat: si autem nos ab ipsis faciem nostram auertimus, tūc Deus illa respiciēdo punit. Vnde super pallegato verbo. Auerte faciē tuā à peccatis meis, ait Glo. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Non dicit à me: sed à peccatis meis, quia, scilicet, ego illa habeo ante faciem meā. Sic enim homo auertit, & illa bene respicit: Deus faciem suam auertit ab illis ne ipsa puniat. Auerte ergo peccatum tuum, vt auertat ab illo iram suam Deus: ne tu auertendo, ipse animaduertat. Et non solum actus pœnitentis à suis pecatis iram Dei auertit: sed etiā actus orationis iusti pro alio orantis, vt in præcedenti versiculo patuit. Et ad hunc finem Moyses orauit pro populo, & veniam obtinuit. Sed hic est dubium: quomodo quis pœnitentia, vel orationibus iram Dei potest auertere: cùm scriptum sit Iob 23. Et nemo auertere potest cogitationes eius. Hoc declarans Greg. ait. Sicut enim Deus natura est immutabilis: ita immutabilis est cogitatione. Cogitationem quippe eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudiciis prævalet. Nam etsi fuerunt quidam, qui orationibus suis eius cogitationem auertisse viderentur: ita fuit interna eius cogitatio: vt sententiam illius auertere potuissent: & ab ipso acciperent, quod agerent apud ipsum. Dicat ergo. Nemo auertere potest cogitationem eius: quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt, vnde scriptum est. Præceptum posuit, & non præteribit. Et rursum. Cœlum, & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. Cùm ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur: quia de vnaquaque re immutabiliter intus constituitur, quicquid foris mutabiliter operatur. Est ergo intentio Grego. quòd sententia (quia stat in signis exterioribus) mutari potest: sicut & signa exteriora mutabilia sunt, sed Dei consilium, & cogitatio interius nullatenus orationibus potest averti. Sequitur. *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Hic incipit versus sequens in Hebræo: & in translatione Hierony. Et sic hic incipit quintum peccatum: quod, scilicet fuit incredulitatis, & perfidiæ. Quod fuit, scilicet, quando populus territus verbis exploratorum (vt habetur Nume. 14. voluit reuerti in Ægyptum. Et hoc est quod dicitur. *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*, id est, terram promissam Abrahæ, & semini eius. Vnde ipsam despicientes quasi sterilem: in Aegyptum voluerunt reuerti. Pro cuius intellectu sciendum, quòd Moyses de deserto misit de qualibet tribu vnum principem ad explorandum terram promissionis: vt populo referrent cōditiones eius: ad hoc vt populus audita eius bonitate, & pulchritudine patriæ, ad ipsam magis animaretur acquirendam. Inter istos duodecim exploratores fuit Caleb de tribu Iuda. Qui reuersi detraxerunt terræ, dicentes. Nequaquam ad istam terram valemus ascendere: quia ibi est populus fortior nobis. Terra, quā vidimus, deuorat habitatores suos, scilicet, sterilitate. Populus, quem vidimus, proceræ staturæ est: ibi vidimus gigantes, &c. Caleb. vero e contrario compescens murmur populi: quod oriebatur contra Moysen, dicebat. Ascendamus securè ad possidendam terram nobis promissam, quoniam optima est; & poterimus obtinere illam. Populus autem credidit maiori parti: & despexit terram promissionis: & dicebat alter ad alterum. Constituamus nobis ducem: & reuertamur in Aegyptum. Et sic illam terram promissam spreuerunt. Et hoc est, quod ait, *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*

Auertere Dei iram quomodo quis possit.

Quæstio.

Greg. li. 16. mor. c. 18.

Psal. 148.

Luc 21.

1858 Non crediderunt verbo eius: & murmurauerūt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.

Hîc exequitur peccatū incredulitatis illorum. Et primò ponitur ipsorum incredulitatis malignatio. Secundò ex hoc diuinæ iræ prouocatio: ibi. *Et eleuauit manum.* Quantum ad primum sciēdum. quòd ista litera duobus modis exponitur. Primo modo: vt pro ly *verbo eius* intelligatur verbum Caleb, quoniam vt statim dictum est omnes exploratores reuersi terruerunt populum non credentes illam terram posse obtinere: solo Caleb. dicente, quòd facile erat eis ipsam capere, & eos confortabat, vt ad ipsam ascenderent. Ipsi ergo crediderunt aliis detrahentibus: vt redirent in Aegyptum: & noluerunt credere verbo ipsius Caleb. Et hoc est quod ait. *Non crediderunt verbo eius.* Vel secundo potest intelligi de verbo Dei, qui multotiens per Moysen promiserat eis introducere illos in terram illam: ipsi autem audientes exploratores dicentes quòd ibi erat populus fortissimus, & homines quasi gigātes: quòd ibi erant ciuitates fortissimę vsque ad cœlum muratę: statim diffiderunt illam terram posse obtinere: & quòd Deus non daret eam illis. Et hoc est, quod ait, *Non crediderunt verbo eius*, id est, ipsius Dei. Vnde sequitur. *Murmurauerunt in tabernaculis suis*, quia vt habetur Nume. 14. Filij Israël audientes verba exploratorum, fleuerunt tota nocte illa: & murmurabant contra Moysen, & Aaron cuncti filij Israël: dicentes, Vtinam mortui essemus in Aegypto: & non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus: & non inducat nos dominus in terram istam: ne cadamus gladio: & vxores nostræ, & filij ducantur captiui. Nónne melius est reuerti in Aegyptum? Et dicebant ad alterutrum. Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Et de isto murmure hic ait Psalmista. *Et murmurauerunt in tabernaculis suis: & non exaudierunt vocem Domini.* Per hoc autem spiritus sanctus intendit reprehendere eos, qui pro nihilo reputant terram viuentium: per istam terram promissionis figuratam: qui de diuino adiutorio diffidentes: timent superari à mundo, à carne, vel à diabolo. Et sic non credunt verbis domini dicentis. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus, &c. Et istum sensum hic ponit Glos. dicens. *Et pro nihilo habuerunt desiderabilem.* id est, contempserūt: quod per illam significabatur bonum, scilicet, æternum: quod est verè desiderabile. Nec crediderunt verbo eius per parua ad magna vocantis. Pro certo nisi aliquod magnū terra illa significaret ad quod inuitaremur: nullo modo culparentur, qui pro nihilo habuerunt eam: cuius temporale regnum etiam sancti pro nihilo ducunt: vt Hierusalem, quæ est in cœlo, verè desiderabilis, ament. Sed infidelitas merito arguitur: quia in eo quod pro nihilo habuerunt eam: non crediderunt verbum Dei per parua ad magna ducentis. Notādū, quod dixit, *Et murmurauerūt in tabernaculis suis*, quia

Terra promissionis figurat cœlestem beatitudinem.

Murmur quia fit de parua ad magna.

Quod

Quod murmuratio est querela cum impatiētia in iis, quæ homo deberet sustinere patienter, &c.

1859 Et eleuauit manū suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.

Hic ponitur ex prædicta incredulitate cōtra ipsos Dei indignatio. Et primò contra patres. Secundò contra natos: ibi. *Et vt deijceret.* Quātū ad primum sciendum: quòd vt habetur Num. 14. ex peccato prædictæ incredulitatis, & murmurationis, contra eos data fuit diuina sentētia: vt omnes maiores natu prosternerentur in deserto: sic quòd nullus eorum terram promissionis intraret. Et voco maiores natu, omnes illos qui in exitu Israel de Aegypto numerati sunt à viginti annis, & suprà: omnes illi mortui sunt in deserto: duob' exceptis scilicet, Iosue & Caleb. Vnde dicitur Num. 14. q dominus ex peccato prædicto prouocatus ait, Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Querelas filiorū Israël audiui. Dic ergo eis. Viuo ego ait Dñs: sicut locuti estis, audiente me: sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra, omnes, qui numerati estis à viginti annis, & suprà, & murmuraltis contra me: non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam: vt habitare vos facerem: præter Caleb, & Iosue. Illam ergo sententiam contra ipsos datam ostendens Psal. ait. *Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto*: quia, scilicet sententiam dedit, quòd omnes illi in deserto morerētur. Et hæc fuit causa, quare per quadraginta annos vagi per desertū ambulauerūt, antequam peruenirent ad terram promissionis: cùm tamen non multum distet Ægyptus à terra promissionis: vt scilicet omnes illi, qui à viginti annis & suprà ex Ægypto exierūt, primò in deserto morerentur, quàm terram promissionis attingerent: ex quo concluditur, quòd ex illis, qui intrauerunt terram promissionis: nullus erat ætatis vltra sexaginta annorum. Mysticè autem per manum domini intellige Dei potētiam: vt patet vers. 125. quam in iudicio super malos eleuabit: vt eos in deserto infernalis miseriæ prosternat. Item nota, quòd manus domini multa facit ver. 127. Vel manus Dei dicitur Christus ver. 197. qui in iudicio supra malos eleuabitur.

Mortui sunt in deserto omnes qui exierunt Aegyptū à viginti annis & supra.

Manus Dei.

1860 Et vt deijceret semē eorum in nationibus, vt dispergeret eos in regionibus.

Hic ostenditur diuina indignatio contra filios eorum. Per semen tamen ipsorum intelliguntur filij qui ex ipsorū semine sunt nati. Vbi nota, quòd ista pœna erga filios eorum à Deo fuit commināta: sed pro tunc precibus Moysi fuit impedita: sed fuit impleta tēpore captiuitatis Babylonicæ: quia tunc descendentes ex illis in nationibus extraneis captiui ducti fuerunt: & in alienis regionibus, scilicet, in Babylonia, & dispersi per regnum illud. Et si dicas: illi, qui dispersi fuerunt per orbem tempore Nabuchodonosor, quid culpabiles fuerunt incredulitatis patrum suorum: vt pro peccato patrū deberent puniri? Dico, quòd de pœna temporali multotiens filius portat pœnam patris: sed non de pœna spirituali. Vel etiam, quia isti fuerunt non solum semen patrum nati ab ipsis: sed etiā peccatorum patrū imitatores. Ideo nō solū propter peccata patrū, imò propter sua dispersi, & captiuati fuerunt. Et hoc notat, cùm vocat eos semen eorū: dicens. *Et vt deijceret semen eorum*, &c. Nam propriè semē alicuius dicūtur illi, qui sunt eius imitatores: vide ver. 1795. Vel ista pœna in filiis Israël directè fuit impleta, quando per Titū, & Vespasianū fuerunt trucidati, & venundati: & à propria patria expulsi, & per orbem dispersi: & sic vsque hodie manēt. Et vide quòd istius dispersionis duo notat. Primò extremum, à quo fuerunt expulsi, dicens, *Et vt deijceret.* Et exteras nationes, ad quas fuerūt dispersi, dicens, *Et dispergeret eos.*

Filius pro peccato patrū punitur.

1861 Et initiati sunt Beelphegor: & comederunt sacrificia mortuorum.

Hic ponitur sextum peccatum: quod fuit voluptatis, & luxuriæ. Vbi sciendum quòd quamuis textus iste principalius videatur agere de peccato idololatriæ: tamen ad illud peccatum deuenerunt propter peccatū luxuriæ. Et sic tractando ipsorum idolatriam: principalis intendit manifestare luxuriam ipsorum. Hic aliqua sunt prænotanda. Primò quid est initiare. Vbi sciendum, quòd secundum Grāmaticos initio, initiaris, dicitur ab initiū. Et est initiare idē quòd inchoare, introducere, vel sacrificare. Vnde initiare, vel initiari est quasi encœnia facere, id est, noua festa colere: vel aliquid de nouo sacrificare. Hic autē cum dicitur: *initiati sunt*, stat pro sacrificare. Item notandū quòd Beelphegor erat idolum Moabitarum: pro cuius euidētia sciendum, quòd vt ait Beda: Ninus rex Assiriorum: qui condidit Niniuem, patre suo mortuo: qui Beel vocabatur: fecit imaginē ad eius memoriam fieri: quam vocauit Beel, iuxta nomen patris. Et vt ad maiorem patris memoriam illa imago ab hominibus in maiori reuerentia haberetur: ordinauit quòd quilibet reus ad dictam imaginem confugiens, saluus esset: vnde & illa imago cœpit multum ab hominibus venerari: in tantum etiā quòd diuinos honores cœperunt homines illi exhibere, ab illa gratias postulare: & illā vt Deum colere. Et inde incœpit idololatria: & ad alias gentes est deriuata: ita quòd nomen istius idoli Beel ad alia idola deriuatum fuit secundū diuersitatē linguarum. Et maximè istud nomen Beel, ad omnia idola applicabatur, quia lingua punica Beel idem est quòd Deus. Vnde sicut Assyrij vocabant idolū suum Beel, vel Belumita & Babylonij suum idolū vocabant Beel: alij Baal: alij Beol secundum varietatem linguarum. Moabitæ autem idolū suum vocabāt Beelphegor: quod est nomen cōpositum ex duobus integris, scilicet, ex Beel, & Phegor: quod est nomē cuiusdā mōtis, in quo colebatur idolum Moabitarū. Istud ergo idolū, scilicet, Beelphegor Iudæi propter derisionem gentiū vocabāt Beelzebub: asserentes in isto idolo principem dæmoniorum habitare. Erat ergo Beelphegor idolū Moabitarum quòd filij Israël in deserto coluerunt, & ei sacrificauerunt. Et hoc est quod ait. *Et initiati sunt Beelphegor.* Huius autem idololatriæ causa fuit ipsorum luxuria. Nam vt dicunt doctores, & habetur Numer. 22. Balach rex Moabitarum videns, quòd populus Israël erat iuxta terram suam, timens ne ipsum, & regnum eius caperent: misit pro Balaam, qui erat magnus diuinator, & propheta: vt sibi contra filios Israël consilium daret: ipse autem finaliter tale consilium ei dedit. Non poteris istos superare, quamdiu seruient Deo suo: sed si ipsum offendant, leuiter superabūtur. Mitte

Initiari quid est.

Beelphegor.

Idolatria quomodo incœpit.

Nota mirum consilium Balaā prophetæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo puellas pulchras,& nobiles prope castra ipso
Luxuria causat idolatriã. tum: vt per eas inducantur ad idololatriam: & sic
Deus ipsorum irascetur contra eos. Quod & factũ
est. Videtes ergo filij Israël illas puellas moti ad lu
xuriam,ibant ad illas. Illæ autem vt eductæ erant:
nullo modo permittebant se ab illis cognosci,nisi
illi cum ipsis prius adorarẽt Beelphegor Deum il-
larum.Illi autem impetu brutali deuicti,vt eis cõ-
sentirent, idololatrabant.Et patet quòd principa
lis causa istius idololatriæ fuit peccatum luxuriæ.
Sic etiam fuit de Salomone: qui per mulieres in
fatuatus, templa idolis ædificauit: vt habetur
3.Reg. 11.Ponit ergo primo istorum idololatriam.
Secundo Dei displicentiã:ibi, *Et irritauerũt.* Quan
tum ergo ad primũ dicit, *Et imitati sunt Beelphegor*, B
id est,coniuncti sunt, vel sacrificauerunt illi idolo
Moabitarum, *Et comederunt sacrificia mortuorum*, id
est, de carnibus animalium mortuorum illi idolo
sacrificatorum.Iste versus habetur Numer.25. vbi
dicitur, Fornicatus est populus cũ filiabus Moab,
quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua: at illi come-
derunt,& adorauerunt deos earum. Quomodo au
tem Balaam docuit Balach, vt per mulieres indu-
Apoc.2. ceret filios Israël ad idololatriam, habes in Apoc.
Ad gula sequitur luxuria. vbi dicitur, Balaam docebat mittere scandalũ co-
ram filiis Israël,edere,& fornicari, &c.vide in po-
stil.Et vide duo vitia coniuncta,scilicet, edere, &
fornicari:quia vnũ sequitur ad aliud.vnde Hiero-
ny.ait, Vêter mero æstuãs,cito in libidinẽ spumat:
vicina enim sunt venter,& genitalia.Ista autẽ duo
vitia diabolus omnibus communicat. Vbi nota
Peccata nouem generũt diabolus ex cõcupiscẽtia. quòd Glos.super illud Tob.6.dæmon occidit se-
ptẽ viros Sarræ.dicit,Diabol' de cõcupiscẽtia vxo
re sua nouem filias habuit, quarum septem diuer-
sis generibus hominum maritauit,scilicet,primam
simoniam prælatis, & clericis.Secundam, scilicet,
Peccata diuersa diuersis applicantur. hypocrisim monachis luxuriosis, & falsis fratribus
religiosis. Rapinam, militibus, & aliis nobilibus.
Vsuram,burgẽsibus.Dolum,mercatoribus. Sacri-
legium,agricolis,qui decimas Deo sacratas aufe-
runt.Fictum seruitium,operariis conducticiis.Lu-
xuriam autem,& gulam nulli maritari voluit: sed
omnibus generaliter illam exposuit. Ex quibus pa D
tet quàm pauci sunt hodie sine vxore:sed paucio-
res sine concubina.

1862 Et irritauerũt eũ in adinuẽtionib⁹ suis: & multiplicata est ĩ eis ruina.

Hîc ponitur erga eos Dei displicentia.secundo
ponitur placatio diuina: ibi.*Et stetit.* Quantum ad
primum notandum quid sit adinuentio. Quamuis
enim adinuẽtio vno modo idẽ sit quod ꝑceptũ,
vt dictum est ver.1401.quãdoque tamen aliter ac-
cipitur. Nam venio,venis.componitur cũ in:& fit
inuenio,nis.quod est in id quod cupimus,vel quæ-
rimus venire.vnde inuenimus quæsita: reperimus
vltro occurrentia. Inuenio autem cõponitur cum E
ad,& fit ad inuenio,id est, valde iuxta nostrum vo-
tũ inuenire quæsita & desiderata, vnde adinuẽtio,
id est, valde exquisita inuẽtio, vt quando quis pro-
Adinuentiones suæ peccata exquisita pro voluto consequendo. pter id,quod cõcupiscit, diuersas vias ad illud cõ-
sequendum inuenit.Sicut in proposito,ibi pro cõ-
cupiscentia illarum puellarum, etiam ad idolola-
triam se inclinauerunt:& sic adinuentiones fuerũt
peccata:quæ studiosè, vt quod quærebant,habere
possent,commiserunt. Dicit ergo, *Et irritauerunt
Deũ in adinuentionibus suis*,id est,in idololatriis suis,
& comessationibus sacrificiorum idolis oblatorum.

A Qualiter autem fuit irritatus dominus ex istis ad-
inuentionibus,habetur Num.25.vbi dicitur, quòd
cùm initiatus Israël Beelphegor, iratus dominus
dixit ad Moysen. Tolle cunctos principes populi:
& suspende eos contra solem in patibulis:vt auer-
tatur furor meus ab Israël. Quod ideo præcepit:
Prælatis imputantur peccata subditorum. quia peccata subditorum principibus, & prælatis
imputantur:maximè,quando peruenit ad eorum
notitiam publicam, & illa nõ corrigunt. Et vocat
principes primos tribuum. Quælibet enim tribus
vnum principaliorẽ habebat:qui in illa tribu prin
cipabatur. Istis ergo principibus, qui suas tribus
habebant corrigere, & non corrigebant:subdito-
rum imputantur peccata.Nam vt dicit Leo episc.
B & habetur dist.86.inferiorum. Inferiorum ordinũ
culpæ,ad nullos magis referẽdæ sunt, quàm ad de
fides,negligentesque rectores:qui multam sæpè in
currunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulãt
adhibere medicinã.Et ideo dominus peccata po-
puli imputans principibus, iussit, vt omnes prin-
cipes suspẽderẽtur.vnde sequitur. *Et multiplicata
est in eis ruina*,quia scilicet, ex isto peccato multi
corruerũt.vt enim habetur Nu.25. Moyses ad præ
ceptum domini dicit: suspende principes populi,
&c.præcepit principibus vt emendarent negligen
tiam suam,& corrigerent malos:vnde dixit ad iu-
dices Israël. Occidat vnusquisque proximos suos,
qui initiati sunt Beelphegor.Et occisa sunt 22.mi-
C lia hominum. Etpropter istam stragẽ dicit. *Et mul-
tiplicata est in eis ruina.* Ruina enim dicitur à ruo, *Ruina quid.*
is.quod est cadere.Et sic ruina est casus. Multipli-
cata fuit ergo in eis ruina:qa 23.milia occiderunt.

Et stetit Phinees,& placauit: & cessauit quassatio. 1863

Hîc ponitur diuina placatio. & ponitur per quẽ
facta fuit placatio.secundo placantis commenda-
tio: ibi. *Et reputatum.* Quantum ad primum quo-
modo facta fuit in hoc facto placatio Dei: notan-
dum,quod (vt scribitur Num.25.)dum tanta com
motio in populo Dei esset, vt principes tribuum
occiderẽt, quos reperiebant initiasse Beelphegor:
accidit vt princeps tribus Simeonis, cui nomen
Zambri luxuria ductus, publicè coram omnibus
videns puellam pulchrã nomine Corbi filiam Sur
nobilis principis Madianitarum,introiuit ad eam. *Peccata multitudinis ꝑ pauca punitur.*
Quod vidẽs Phinees filius Eleazari sacerdotes fi-
lij Aaron,zelo Dei accẽsus, surrexit de medio mul
titudinis & arrepto pugione, ingressus est post istũ
principem Zambri in lupanere:& inuenit eos pa-
riter commiscentes:& perfodit ambos simul:virũ,
scilicet, & mulierem in locis genitalibus. Quo fa-
cto statim cessauit quassatio: quia ex zelo istius,
& morte illius principis Deus placatus: dixit ad
Moysen.Phinees auertit iram meam à filiis Israël:
quia zelo meo commotus est contra eos. Et hoc
est,quod recolens Psal.ait, *Et stetit Phinees*, &c. Ex
hoc apparet,quòd multitudine peccante:non om
nium,sed aliquorum cæde Deus placatur.

Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione, & generationem vsque in sempiternum. 1864

Hîc ponitur placantis,scilicet,Phinees commẽ
datio.Deus enim non tantum factũ quã intentio-
nẽ aspicit facientis tam in bono quàm in malo. Et
ideo intentionem Phinees respiciens Deus: quia
hoc

hoc fecit zelo Dei motus, ipsius opus ad meritum
A ad aquas contradictionis. *Et vexatus est Moyses pro-
per eos*,id est,turbatus mente,in tantum quòd du-
bitauit aliqualiter de bonitate Dei:ne,scilicet, ex-
audiret eum,dando eis aquã.Vnde non plenè cre-
didit verbis domini,dicentis sibi,& Aaron.Loqui-
mini ad petram corã eis, & illa dabit aquas: vnde
& percutiendo petram, locutus est dubitatiuè, di-
cens. Num de petra hac vobis aquam poterimus
eijcere? vnde quòd Moyses, & Aaron Deo in hoc
plenè crediderint, apparet, quia propter illorum
incredulitatem puniendam fuerunt priuati ambo
ingressu terræ promissionis, & in deserto sunt
mortui. Vnde dicitur Nume. 20.quòd postquam
Deus de petra aquam dederat in abundantia,dixit
dominus ad Moysen,& Aaron.Quia nõ credidistis
mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, non
introducetis hos populos in terram, quam dabo
eis. Vexatus ergo fuit Moyses tunc propter verba
ipsorum, id est, turbatus, *quia exacerbauerunt spiri-
tum eius*, id est asperum, & acerbum fecerunt, ne
domino crederet. Et ad hoc facit quod subditur,
Et distinxit in labys suis, id est, distinctè, & aperte
ostendit in verbis suis quòd non credebat: quan-
do,scilicet,dubie pronunciauit coram populo, di-
cẽs, Num de petra hac poterimus eijcere aquam?
Et nota, quòd istud peccatum contradictionis
præcessit peccatum luxuriæ, & initiationis Beel-
phegor,quamuis illud hic præponatur. Sicut mul-
toties faciunt etiam Euangelistæ, qui posterius
Mat.27. acta prius narrant. Sicut Matthæus 27. narrat de-
sperationem,& suspensionem Iudæ: antequã nar-
ret examinationem Christi factam per Pilatũ:cum
tamen post Christi condemnationem Iudas se su-
spenderit.

Et distinxit in labiis suis, & non disperdiderunt gentes,quas dixit dominus illis. 1866

Hîc narratis peccatis, quæ fecerunt in deserto
narrat peccata,quæ fecerũt in terra promissionis.
Et diuiditur in duas partes: quia primò ipsorum
describitur culpa:secũdo pœna,ibi,*Et tratus.* Quã-
tum ad primum aliqua ipsorum notat peccata.
primò peccatum inobedientiæ. secũdo peccatum *Moyses non credidit Deo.*
idololatriæ, ibi, *Et commixti.* tertiò peccatum ho-
micidij,ibi.*Et immolauerunt.* Quantum ad primum
sciendum, quòd prima pars istius versus, scilicet,
*Et distinxit in labijs suis.*refertur ad versum precedẽ-
tem, cuius est finis, qui intelligitur de Moyse, qui
non distinctè, sed dubitatiuè locutus est, quando
præcepto domini de petra aquam eduxit: vt di-
ctum est. Vnde hic ait glossa, & est Cassiani. *Et di-
stinxit in labijs suis*, scilicet,hoc miraculum Moyses
à priori constantia,quam habuit in aliis miraculis.
Hoc enim ambiguè dixit: qui omnia alia certa fi-
de promiserat, Perturbatus nãq; murmure populi
infidelis, non tenuit fiduciam,quam debuit: quasi
non posset, vel nollet Deus facere, qui tanta iam
fecerat.Dubitans namque petram percussit,qui in
aliis miraculis non dubitauerat.De hoc autem hac *Hæc est glos. Aug.*
sola pœna correptus est,vel punitus:quòd non in-
trauit terram illam.Non alienatus est à regno gra-
tiæ, sicut illi, de quorum iniquitatibus loquitur
iste Psalmista.Hæc glossa. Ex quibus patet, quòd
ista,in qua incipit agere de peccatis cõmissis intra
terram promissionis: incipit in sequẽti parte istius
versus,ibi,scilicet,*Et non disperdiderunt gentes, quas*

Iustitia duplex scilicet legalis & æqualis.

B dominus ad Moysen,& Aaron.Quia nõ credidistis
mihi, vt sanctificaretis me coram filiis Israël, non
introducetis hos populos in terram, quam dabo
eis. Vexatus ergo fuit Moyses tunc propter verba
ipsorum, id est, turbatus, *quia exacerbauerunt spiri-
tum eius*, id est asperum, & acerbum fecerunt, ne
domino crederet. Et ad hoc facit quod subditur,
Et distinxit in labys suis, id est, distinctè, & aperte
ostendit in verbis suis quòd non credebat: quan-
do,scilicet,dubie pronunciauit coram populo, di-
cẽs, Num de petra hac poterimus eijcere aquam?
Et nota, quòd istud peccatum contradictionis
præcessit peccatum luxuriæ, & initiationis Beel-
phegor,quamuis illud hic præponatur. Sicut mul-
toties faciunt etiam Euangelistæ, qui posterius
Mat.27. acta prius narrant. Sicut Matthæus 27. narrat de-
sperationem,& suspensionem Iudæ: antequã nar-
ret examinationem Christi factam per Pilatũ:cum
tamen post Christi condemnationem Iudas se su-
spenderit.

Et distinxit in labiis suis, & non disperdiderunt gentes,quas dixit dominus illis. 1866

Hîc narratis peccatis, quæ fecerunt in deserto
narrat peccata,quæ fecerũt in terra promissionis.
Et diuiditur in duas partes: quia primò ipsorum
describitur culpa:secũdo pœna,ibi,*Et tratus.* Quã-
tum ad primum aliqua ipsorum notat peccata.
primò peccatum inobedientiæ. secũdo peccatum *Moyses non credidit Deo.*
idololatriæ, ibi, *Et commixti.* tertiò peccatum ho-
micidij,ibi.*Et immolauerunt.* Quantum ad primum
sciendum, quòd prima pars istius versus, scilicet,
*Et distinxit in labijs suis.*refertur ad versum precedẽ-
tem, cuius est finis, qui intelligitur de Moyse, qui
non distinctè, sed dubitatiuè locutus est, quando
præcepto domini de petra aquam eduxit: vt di-
ctum est. Vnde hic ait glossa, & est Cassiani. *Et di-
stinxit in labijs suis*, scilicet,hoc miraculum Moyses
à priori constantia,quam habuit in aliis miraculis.
Hoc enim ambiguè dixit: qui omnia alia certa fi-
de promiserat, Perturbatus nãq; murmure populi
infidelis, non tenuit fiduciam,quam debuit: quasi
non posset, vel nollet Deus facere, qui tanta iam
fecerat.Dubitans namque petram percussit,qui in
aliis miraculis non dubitauerat.De hoc autem hac *Hæc est glos. Aug.*
sola pœna correptus est,vel punitus:quòd non in-
trauit terram illam.Non alienatus est à regno gra-
tiæ, sicut illi, de quorum iniquitatibus loquitur
iste Psalmista.Hæc glossa. Ex quibus patet, quòd
ista,in qua incipit agere de peccatis cõmissis intra
terram promissionis: incipit in sequẽti parte istius
versus,ibi,scilicet,*Et non disperdiderunt gentes, quas*

Philos.

1865 Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus est Moyses propter eos,quia exacerbauerunt spiritum eius.

Hîc ponitur septimum peccatum, quòd fuit
prouocationis ad malum,& discordiæ: quod fuit
propter defectum aquæ. De quo habetur Nume.
20.De qua cõtradictione, & aquæ datione dictum
est superius versicu.1295.1296.1829. Et vocatur
Aqua cõtradictionis quare dicitur. aqua illa data, aqua contradictionis: quia impa-
E tienter,& contentiosè locuti sunt contra Moysen:
& per consequens contra Deum, non expectantes
patienter eius beneplacitum. Vnde vt habetur
Numero 20. Cumq; indigeret aqua populus,con-
uenerunt aduersum Moysen, & Aaron: & versi in
seditionem dixerunt, Vtinam periissemus inter
fratres nostros coram domino. Cur eduxistis ec-
clesiam domini in solitudinem: vt nos,& iumen-
ta nostra moriamur? Quare nos fecistis ascendere
de Ægypto: & adduxistis in locum hunc pessi-
mum? &c. Et hoc est,quod ait Psalmista. *Et irritaue
runt eum*,scilicet,Deum, & etiam ipsum Moysen,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contraria eorum ad inuicē & patiuntur.

dixit dominus illis. Vbi sciendum quod contraria A iuxta se posita, semper in inuicem agūt, & patiuntur, & quodlibet eorum alterum conatur similare sibi, vt patet de calido, & frigido: de sicco, & humido: sic & de bono & malo. Et hinc est, quòd si boni sint mixti cum malis: sicut boni conātur malos ad suam similitudinem ducere, sic & mali bonos: & ratione fragilitatis humanæ, quæ prona est ad malum: vt in pluribus: mali ad se magis trahunt bonos, quàm trahantur ab eis. Et ideo sciens Deus pronitatem populi sui Israel ad malū: ine ma-

Num. 33. lorum, & idololatrarum societate ad idololatriam traherentur: præcepit eis, dicens, Cùm intraueritis terram Chanaam, dispergite, id est, interficite cunctos habitatores eius: ne, scilicet, eorum societas vobis sit in ruinam. Ipsi autem in hoc domino inobedientes fuerunt: quia cupiditate ducti, vt ab eis haberent tributum, sub se illos permiserunt viuere. Et hoc peccatum hic notans Psal. ait, *Et non disperdiderūt gentes, quas dixit dominus illis.* Vnde & post experti fuerunt, quàm malū est Deo nō obedire. Quod patere potest: cōsiderato quantū bonum

Obedientia quātū bonū sit. sit obedientiæ virtus. De qua ait Grego. libro 35. moral. ca. 12. dicens. Obedientia est virtus quæ cęteras virtutes mēti inserit, insertasq; custodit. Vnde primus homo præceptum, quod seruaret accepit: cui si vellet subesse ad æternam beatitudinem

1. Reg. 15. sine labore puenire. Hinc Samuel ait. Melior est obedientia quā victima: & auscultare magis quàm C offerre adipem arietum, quoniam peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere. Obedientia quippe victimis rectè præponitur: quia per victimā aliena caro: per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto ergo quisque citius Deum placat, quāto ante oculos eius reprehensa arbitrij superbia, gladio præcipientis se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur: vt quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostēditur quid de eius laude sentitur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere: obedientia sola est, quæ meritum fidei possidet, sine qua quisque infi- D delis conuincitur, etiā si fidelis esse videatur. Hinc

Prou. 21. per Salomonem in ostensionem obedientiæ dicitur. Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur: dum alienæ voci humiliter nos subd.mus, nosmetipsos in corde superamus, &c.

1867 Et commixti sunt inter gentes & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Hic ponitur secundum peccatum eorum, quod E fuit idololatria. Quoniā, vt statim est dictum: mali bonos ad suam similitudinem trahunt. Ideo filij Israēl habita terra promissionis, illos idololatras reseruauerunt: vnde habitātes cum eis, ad illorum idololatriam deuenerunt. Propter quod multotiēs à Deo derelicti, grauia passi fuerunt: vt patet per totum librum Iudic. & Reg. Et hoc est, quod ait,

Seruitus mala peccati. *Et commixti sunt inter gentes*, &c. Quia hic ait, quòd *Seruierunt sculptilibus suis: & factū est illis in scādalū.* Quod seruire peccatis, est seruire dęmonibus: quia qui facit peccatum, seruus est peccati, Ioan. 8. Vbi Hieronym. Imo tot dæmoniorum, quot vitiorum. Quantum autem detestabilis sit talis seruitus, & damnosa, appareat si consideres, quòd illa seruitus inducit Mentis fœditatem, Culpæ pronitatem. Mentis cæcitatem, Pœnæ calamitatem. Primum patet, quoniam sicut seruiens immunditiis carnalibus, & si maculat corpus: multo fortius mentem: quia mores mali plus fœditatis offerunt quam seruitia corporalia etiam corporaliter minus munda. vt sunt multa artificia, quibus corpus maculatur. de quibus loquitur Philosoph. 1. Politic. Propterea Seneca epist. 47. dicit, Erras, si æstimas me quosdam quasi sordidioris operis reiecturum: vt puta bubulcum. Non enim ministeriis eos, æstimabo fœdos: sed moribus. Et sequitur. In illis ex sordida conuersatione seruile est: honestiorum conuictus excutiet. Ideo ad Rom. 6. dicitur. Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibere seruite iustitiæ &c. Secundum patet, quia sicut dicitur ad Titum. 1. Coinquinatis, & infidelibus nihil est mundum, inquinatæ sunt eorum mens, & cōscientia. Isti non seruiunt Deo, sed Dagō, sicut illi, de quibus dicitur. 1. Reg. 5. Dagum enim interpretatur piscis iniquus, aut piscis mœroris: quia illi, qui seruiunt vitiis, semper iniquitate grauantur, & miseria. Et tales figurantur per Amon regem Iuda. de quo dicitur. 4. Reg. 21. quòd seruiuit immunditiis, quibus seruierat pater suus: parer enim malorum est dæmon. Tertium patet, nam vt dicitur. 7. Ethico. Venus furatur intellectum ipsius sapientis, & sic seruitus Veneris excæcat intellectum. Nam vt dicit Sen. multis seruit qui corpori seruit: qui pro illo nimium timet, qui ad omnia illud refert, quòd est honestum, illi vile est, cui corpus suum nimis carum est. Ex quo sequitur, quòd qui seruit corpori: caret iudicio rationis. De quibus dicitur Rom. 16. quòd non seruiunt Christo: sed ventri suo. Quartum patet, quia qui seruiunt diabolo: pro præmio seruitij sui habent pœnam æternam. De hoc Bernar. in vno sermone fingit q̄ esset vnus homo in medio, caro, mundus, & diabolus essent in circuitu eius. Et quilibet eorum clamat quòd ille homo sibi seruiat ostendendo præmium seruitij, quod sibi dabit: sic quòd caro clamat: serui mihi, & ego te inficiam. mundus clamat: serui mihi, & ego tibi deficiam. diabolus clamat: serui mihi, & ego te decipiam. Christus clamat: serui mihi: & ego te reficiam. ad cuius seruitium potius declinare debes: & tamen excæcatus homo ad seruitium creaturarum declinat: relicto seruitio creatoris, quod ei in scandalum vertitur. De tālib⁹ dicitur ad Rom. 1. quòd seruierūt potius creaturæ quàm creatori, propter quod tradidit illos in reprobum sensum. Conformiter nunc de filiis Israel dicitur, quòd *seruierunt sculptilibus eorum*, id est, idolis sculptis: *& factum est illis in scandalum.*

Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmoniis. 1868

Hic ostenditur tertium ipsorum peccatum: quod *Immolare* fuit homicidij filiorum suorum. Vbi ostēditur, quòd *filios suos dæmoniis Iudæorum.* illa homicidia erant magnæ peruersitatis. secundo erant magnæ crudelitatis: ibi, *Et effuderunt.* tertio quòd erant prauæ volūtatis: ibi, *Et infecta est.* Quātum ad primum sciendum, quòd, vt ait Hieron. su- *Hieronym.* per Matth.) idolum quoddam nomine Baal, fuit iuxta Hierusalem ad radicem montis Mora: vbi erat vallis aquosa: nemorosa, & deliciis plena, vbi ante

antè per gentiles colebatur idolum Baal: quod ibi A erat in loco quodā obscuro. In tantam autem dementiam deuenerant filij Israēl: quòd ritu gentilium idololatrando hostias, & sacrificia immolabant illi idolo. Et quandoque non solum immolabant illi bruta animalia vt Deo: sed ad maiorem deuotionem ad idolum ostendendum immolabāt etiam quandoque filios suos, & filias, quod maximæ peruersitatis opus erat. Et hoc recolens Psal. dicit: *Et immolauerunt filios suos &c. dæmoniis*, id est,

Immolare quid est. idolo, in quo dæmones habitabant. Vbi aduertendum secundum Grammaticos, quòd immolo, as, componitur ab, in, & mola, vel mola: qui est lapis grādis. Et est immolare quasi in molam altaris victimā ponere, vnde & immolatio dicta est ab an- B tiquis, eo quòd in mola altaris posita victima occideretur, vnde & mactatio post immolationē erat. Et attēde, quòd immolo scribitur per duo. m. quia n. mutatur in, m. cùm ante. m. n. stare non possit. Immolabāt ergo primò filios, & filias, id est, super altare offerebant viuos: & postea mactabant.

1869 Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorū, & filiarum suarum: quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam.

Crudelitas maxima filios occidere. Hic ostenditur ipsorum crudelitas. Si enim magnæ crudelitatis est scienter spargere sanguinem C innoxium quantuncunque alienum: multo maioris est crudelitatis innocentem sanguinem suorum filiorum spargere: cùm nō sit aliquod animal tam ferum, vel crudele, quod nō conseruet, quantum potest, vitam filiorum. Quam crudelitatē auget motiuum pessimum: quia illos sacrificarunt idolis: quia illos sacrificauerunt sculptilibus Chanaam, id est, idolis Chananæorum, inter quos habitabant. Et nota, quòd per istius sanguinis innocētis filiorum suorum effusionē: iam præsignabāt, infœlices Iudæi, se crudeliter sanguinē Christi innocentis, & eius sanctorum effusuros: quoniam Christus, & apostoli fil j Iudæorum dicuntur: quia ex eis nati. De quibus dicitur psal. 78. Effuderunt D sanguinem sanctorū velut aqua in circuitu Hierusalē, non considerantes quod scriptum est Gen. 9. Quicūque effuderit sanguinem humanum, effundetur sanguis eius. Sanguis enim humanus dicitur sanguis innocentis: quia cū quis perdit innocentiā peccando: iam limites exit hominis, & mutatur in

Sanguis significat peccatum. bestiam. Nos ergo non sanguinem innocentē sed sanguinem noxium, scilicet, peccatū effundamus. Sic enim præceptum est in lege. Effundēt filij Aaron sanguinem per circuitum altaris. Quod exponens Radulph. ait, Filij Aaron nonnūquā rectores ecclesiæ, nōnunquā vero quilibet fideles accipiūtur. Per sanguinē verò in quo vita carnis consistit, prauam intelligimus voluntatem. Fūde sanguinē, E & caro morietur, tolle malam volūtatem: nec erit, qui mala operetur. Fundunt ergo fil j Aaron sanguinē: quia doloris sancti assiduitate sua de discipulorum cordibus expellunt malitiam. Et quoniā Dei timore hoc agitur, hæc ipsa effusio Dei oblatio appellatur. Effundēt, in quit per altaris circuitum. Altare Christus est: quia oblationes nostras ei

Altare dicitur Christus. imponimus: & per ipsum illas acceptas patrē fore posse speramus. Per huius circuitū altaris sanguinem fundimus: dum Christi virtutes mente reuoluentes, vitiosos affectus à nobis eiicimus: verbi

Sanguinem peccati qualiter effundere debemus.

gratia, dum mansuetudinem illius recolimus: nostram iracundiam abdicamus, & sic de singulis est agēdum. Si verò nomine altaris sancta ecclesia designatur: per eius circuitum sanguinem fundimus, dum sanctorum, qui in ea aut sunt, aut fuerūt sanctitatē considerantes, in singulis oculo tendimus, correctionis nostræ exempla videmus, &c.

Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorū: & fornicati sunt in adinuentionibus suis. 1870

Hic ostenditur eorum praua voluntas: qua, scilicet, ad tantum scelus à nullo coacti, sed sola libidine malę voluntatis deuenerūt. Quod notat cùm dicit: quòd fornicati sunt in adinuentionibus suis, scilicet, studiosē, & cum magna diligentia in malis ab ipsis adinuentis. Dicit ergo: *Et infecta est terra in sanguinibus.* vbi per terram significat ipsos habitā- *Terra quo modo infecta est.* tes in illa terra promissionis. qui infecti sunt: dum quidam corporaliter, scilicet, filij & filiæ, qui immolabantur idolis, quidam spiritualiter, scilicet, ipsi immolātes: qui tam enormi scelere interficiebant animas suas. Et etiam quia propter talia peccata multoties Deus tradidit eos in manibus inimicorum, à quibus trucidabantur, vt patet in libr. Iudicum & Regū. Sic enim dicitur Psal. 77. Et tradidit pulchritudinem eorum in manus inimici. Et cōclusit in gladio populum suum: & hæreditatem suam sprevit. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, &c. vide hist. 1. Reg. 22. Dicat ergo. *Et infecta est terra in sanguinibus*, id est, in peccatis eorū. Quāuis enim secundum Grammaticos sanguis in plurali non dicatur: tamen illo licentia spiritus sancti scriptura sacra vtitur in plurali, p sanguines significās peccata, vide ver. 847. *Et cōtaminata est in operibus eorum.* Vbi aduerte, quòd cōtamino, as, com- *Contaminare.* ponitur ex con, & tamino, as, quod est aduersari, corrumpere, polluere. Et inde cōtamino, as, idem est quòd simul polluere, detur pare, vel corrūpere. Contaminata est ergo terra in operibus eorum, id est, polluta, & deturpata, vel dehonestata: sicut ciuitas p maleficia deturpatur. *Et fornicati sunt in adinuentionibus suis*, fornicari eā est idololatrare: quia fornicatio dicitur ipsa idololatria, vide versic. 157. 1209. Et tamen (quod ipsorum grauat peccatum) de illis eos Deus præmunierat dicēs, Caue, ne imiteris gentes: postquam fuerint, te introeunte terrā promissionis, subuersæ: & requiras cærimonias eo- *Deut. 12.* rum dicens, Sicut coluerunt gentes istæ deos suos: ita & ego colam. Offerebant enim filios suos, & filias comburentes igni. Et tamen hoc non obstante, ita sicut gentes fecerunt. Quia fornicati in adinuētionibus suis. Vbi glo. id est, polluti sunt adulterinis pollutionibus suis: quas dicit adinuentiones ipsorum: non quia primi inuenerint: sed quia alios imitati sunt. Nota, quod fornicatio in scriptura est triplex. Prima stat in carnis delectatione. *Fornicatio triplex.* Nu. 25. Fornicatus est populus cū filiabus Moab. Secunda stat in dæmonis veneratione. Iudic. 8. Fornicati sunt cū Baalim. Tertia stat in cuiusque criminis commissione. Psal. 72. Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Et iratus est furore dominus in po- 1871 pulum suum: & abominatus est hęreditatem suam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hîc ponitur pœna pro illis peccatis eis hic à Deo inflicta. Et diuiditur in partes duas: quia primò ponitur eorum punitio. Secundò diuina miseratio, ibi, *Et vidit cùm tribularentur.* Prima pars diuiditur in partes duas: quia primò ponitur ipsorum punitio. Secundò punitionis ostenditur iusta ratio. ibi, *Ipsi autem.* Prima autem diuiditur in tres partes: secundum quòd tres ipsorum pœnas assignat. Prima fuit diuini auxilij subtractio. Secunda inimicis suis subiugatio, ibi, *Et credidit eos.* Tertia fuit ipsorum ab inimicis afflictio, ibi. *Et tribulauerunt eos.* Prima ergo pœna fuit, quia à Deo, qui solebat eos protegere, fuerũt derelicti. Deus enim derelictus à nobis per peccata nostra, nos derelinquit. Vnde ait, *Et iratus furore dominus*, &c. Non q propriè ira, vel furor cadat in Deo: sed quia iuxta nostrum modum intelligẽdi vocatur iratus: quando ad modum irati se habet. Puniens peccata, & furibundus dicitur, quando peccata subito & acriter punit: quæ tamen omnia cum trãquillitate facit & mansuetudine: sicut dicitur Sap. 12. Tu autẽ, domine, cum trãquillitate iudicas. Quomodo autem furor, vel ira cadat in Deo, vide ver. 12. 54. 55. 684. Vnde hic ait glo. Ira nõ est in Deo: sed per simile hoc dicitur: quasi potentia vindicãdi excitatus est, vt puta, quãdo reliquit eos viribus propriis ipsos non defendendo. *Et abominatus est hereditatẽ suã.* De hæreditate Dei: vide ver. 178. 410. 975. 556.

Abominatur deus peccatores ad vtilitatem eorum.

Et nota, quòd ista abominatio fuit Dei erga eos ad vtilitatẽ eorum. Qui enim flagellat aduersitatibus, videtur illũ repellere, & abominari: sed tamen hoc multoties facit ad eius vtilitatem tẽporalem, vel spiritualẽ. Sic enim Deus abominatus est populum peccãtem: non vt eum perderet, sed vt eũ corrigeret, & castigaret. Sic & nunc dicitur, quòd abominatus est hæreditatem suam. Ex hoc enim quòd ipsum populum abominatum nominat hæreditatẽ suam datur intelligi quòd ista abominatio erat ad reducendum eos: vt hæredes essent domini. Vnde hic ait glo. *Abominatus est hereditatẽ suã*, id est, aduersus est ab eis: non ad perditionem, sed ad disciplinam, quod innuit nominans hereditatẽ. Abominatus est ergo eos: quia ad tempus auersus est ab eis, tradens eos in manus gentiũ, quod auerti ab eis: est extremum omnium malorũ & pœnarum. Sic enim eos abominari ad correctionẽ ipsorum eis prædixerat Deus, dicens. Si ambulaueritis contra me, & ego incedam contra vos: & corripiã vos: & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinẽ. Ex hoc datur nobis exemplum, vt peccatores ratione vitiorum suorum abominemur. Proue. 29. Abominantur iusti virum impium: & abominantur impij eos, qui in via recta sunt. Et nota quòd quãuis viri iusti generaliter abominẽtur omnia vicia, de aliquibus tamen in scriptura fit specialis mentio.

Leui 26.

Abominatur iusti peccatores & peccatum.

1872 **Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum, qui oderunt eos.**

Filij Israël subditi factũ gentilibus multoties.

Hic ponitur secunda pœna: quæ fuit subiicere ipsos inimicis suis. Propter enim ipsorum peccata multoties ipsos permisit Deus ab inimici subiici: vt quia derelinquẽtes Deum, idola colebãt: merito idololatris subiicerẽtur. Nam, vt habetur Iudicum 2. Fecerũt filij Israël malum in conspectu domini: & reliquerunt Deum patrum suorũ: & secuti A sunt deos alienos. Iratúsque est dominum contra Israël: & tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos & vendiderunt hostibus, nec poterant resistere aduersariis: sed quocunque pergere voluissent, manus domini erat super illos. Vnde cap. 3. nominantur aliqui in quorum manus traditi fuerunt, vbi dicitur. Iratus dominus contra filios Israël: tradidit eos in manus Chusanresataim regis Mesopotamiæ: & seruierunt illi octo annis. Sed postea misertus dominus liberauit eos per manus Othoniel. Et quieuit terra sub Othoniel quadraginta annis. Quo mortuo, fecerunt filij Israël malum coram domino: & tradidit eos in manus Eglon regis Moab: & seruierunt ei decem, & octo B annis. Et misertus dominus liberauit eos per manus Ahot. Et quieuit terra octuaginta annis sub ipso Ahot. Quo mortuo, addiderunt facere malum in conspectu domini: & tradidit eos in manus Iabim regis Chanaam per quadraginta annos. Quibus regebatur populus Israël per vnam mulierẽ, scilicet, Delboram prophetissam. Et misertus dominus liberauit eos per manum Barach: sub quo quieuit terra per quadraginta annos. Quo mortuo, fecerunt filij Israël malum in cõspectu domini: qui tradidit eos in manus Madian septem annis: & oppressi sunt ab eis valdè. Et misertus dominus liberauit eos per manus Gedeon, & quieuit terra sub eo 40. annis. Quo mortuo, filij Israël fecerunt malũ coram domino: & adorauerunt Baalim, & Astaroth deos Philistinorũ: & tradidit eos Deus in manus Philistim & filiorum Amon. Et afflicti sunt ab eis vehemẽter annis decẽ, & octo. Et misertus dominus liberauit eos per manus Iepte, & postea cœperunt inter seipsos dimicare. Multis etiam aliis vicibus tradidit eos Deus in manus gẽtium. Et quando pleno corde reuertebãtur ad dominum: liberabat eos, vt patet per totum librum Iudicum, & Regum. Hoc ergo recolens Psalmista eis propter peccata sua factum dicit. *Et tradidit eos in manus gentium* &c. Omnia autem ista quamuis litteraliter sint dicta, ad misticum tamen intellectum reducuntur: vt per illos, in quorum manus sunt traditi, diuersa denotentur vicia, in quibus Deum derelinquentes cadunt: & per illos à quibus liberantur, denotentur virtutes, quibus ab illis liberantur vitiis.

C

D

1873 **Et tribulauerũt eos inimici eorũ, & humiliati sunt sub manibus eorũ? sæpe liberauit eos.**

Hic ponitur tertia pœna, scilicet, qualiter ab inimicis afflicti, & tribulati fuerunt. Iste versus ex statim dictis patet quomodo sæpe ab inimicis vexati, & tribulati fuerunt: & quomodo ipsi tribulati clamauerunt ad dominum: & ipse sæpe liberauit eos. Sed hic est notãdum, quòd Deus eos tribulari ab inimicis permittebat, nõ solum vt de suis peccatis puniretur: sed etiam vt tribulatio aurem cordis ipsorũ aperiret: & sua peccata facilius cognoscerent: & per consequens ad Deum redirẽt. Pœna enim oculos mentis aperit: quos culpa claudit: vt ait Greg. Ideo dicitur psal. 82. imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum domine. Et Psal. 77. Cùm occideret eos, quærebant eũ: & diluculo veniebãt ad eum: Vnde Gregorius 6. moralium. Plerumque culpas imminentes nõ solum minimè vitamus: verum etiam nec commissas

E

Tribulatio & pœna coercet valle aperit oculos mentis. Greg. 31. mor. c. 8. Gregor. 6. mor. cap. 17.

agnosci

agnoscimus. Et peccatoris mens tãto altius tenebrescit: quanto nunc damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde sit plerũq; diuini muneris largitate, vt culpã pœna subsequatur: & flagella oculos delinquentis aperiant: quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit: afflictus consideret quo iacet. Hinc itaq; ipsa asperitas correctionis origo fit luminis, vnde per Paulum dicitur, Omne, quod arguitur, in lumine manifestatur. Argumentum vero salutis est vis doloris. Hinc est quòd Salomon ait: curatio cessare facit peccata maxima. Hinc iterũ dicit, Quem enim diligit dominus, flagellat: castigat autem omnem filium, quẽ recipit. Hinc voce angelica ad Ioãnem dominus loquitur. Ego quos amo, corrigo, & castigo, &c. Sic ergo promisit eos dominus tribulari: vt per afflictionem seipsos cognoscerent & humiliarentur. Et hoc est, quod ait, *Et tribulauerunt eos inimici eorũ: & humiliati sunt sub manibus eorum.* Et hoc duobus modis intelligi potest. Nam humiliatio quandoq; significat pœnam, & non virtutem. Et sic humiliari est ab alto statu in bassum deponi. Quandoq; vero significat virtutem: vide versi. 616. Potest ergo intelligi, *humiliati sunt*, id est, afflicti & ad bassum deducti. Vel *humiliati*, id est virtuosè se cognoscentes, Deo se humiliauerunt petentes veniã. Et iste sensus magis prædictis conformari videtur: ac etiam ei, quod sequitur. *Sæpe liberauit*, quia scilicet quandocũq; humiliati reuerebantur ad Deum deuotè: ipse liberabat eos: vt patet in versi. præcedente. Nota quod liberatio est multiplex. versi. 1110.

Ephes. 5.

Eccle. 10. Hebr. 12.

Apoc. 3.

A

B

C

1874 **Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.**

Hic ponitur ratio punitionis ipsorum: quia scilicet, ipsi peccatis suis quotidie ad iracũdiam Deũ prouocabant. Et hoc est, quod dicit: *Ipsi autem exacerbauerunt eum in consiliis suis.* Quid autem sit exacerbare: vide ver. 1322. 1816. Per hoc autem, quod dicit. *In consilio suo*: notat quòd peccabant non ex infirmitate, vel ignorantia: sed potius ex deliberatione, & certa malitia. Et hæc est ratio punitionis ipsorum. Et ideo subditur. *Et humiliati sunt in iniquitatibus suis*, id est, propter iniquitates suas afflicti, depressi, & subiugati: vt hic humiliatio stet p pœna. Et nota, quòd quamuis consilium debeat esse de iis, quæ sunt ad finem: isti tamen consilium suũ solum dirigebant contra finem, scilicet ad irritandum Deum: per quod homo elongatur à fine humano: sibi scilicet, & aliis malè consulendo: nõ aduertentes, quòd prauum consilium primo præcipitat illum, à quo datur, quàm illum cui datur. Propter quod dicitur Iob 18. Præcipitabit eum cõsilium suum. Quod exponens Gregor. dicit. Habet nunc consilium suum omnis iniquus, scilicet, præsentia appetere, æterna desperare, iniusta agere, iusta deridere. Sed cùm iudex iustorum iniustorumque venerit: suo vnusquisq; impius consilio præcipitabitur: quia per hoc quòd hic appetere prauis cogitationibus elegit, in æterni supplicij tenebras ingreditur. Quem enim hic gloria temporalis extollit: illic sine termino pœna premit. Quia hic in voluptate lętatus est: illic perpetua vltione cruciatur. Et sit plerunq;, vt hæc ipsa mundi prosperitas:

Consilium peccatorũ.

Greg. 34. moral. c. 4.

D

E

quæ ab aliis inhianter appetitur: eorum gressus ita obliquat, vt etiam cùm ad bona opera voluerint redire, vix possint, quia recte agere nõ valent: cùm mundi huius amatoribus displicere timent, vnde agitur vt per gloriam quã impius ex peccato consequitur: adhuc eius peccatum amplius multiplicatur, &c. Et hoc maxime fiet, quãdo dominus veniet, & illuminabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, vt dicitur 1. Cor. 4. Et notandum, quòd consilium peccatorum vel criminalis prauitatis in scriptura multiplex reperitur, &c.

1. Cor. 4. Consilium peccatorũ multiplex.

1875 **Et vidit cùm tribularentur: & audiuit orationem eorum.**

Hîc consequenter ponitur circa eos diuina miseratio. Et diuiditur in partes tres, quia ponitur primò Dei pietas, ipsos exaudiendo, secũdò Dei fidelitas promissa adimplẽdo: ibi. *Et memor*, tertiò Dei largitas ipsos liberando: ibi. *Et dedit eos.* Quantum ad primum notãdum, quòd aliter videt Deus peccatores in præsenti: & aliter in futuro. Nam videre Deum peccatorẽ in præsenti: est cor eius emollire: vt seipsum cognoscat, & se corrigat, in futuro autem videt, vt puniat. Vnde Greg. super illo verbo Iob 7. Nec aspiciet me visus hominis, ait, Visus hominis est misericordia nostri redemptoris: qui insensibilitatis nostræ duritiã cùm respicit, emollit. Vnde teste quoq; euangelio dicitur, Respexit dominus Petrũ: & recordat' est Petrus verbi Iesu, quod dixerat. Et egressus foras, fleuit amarè. Exutã vero carne animam nequaquam iam visus hominis aspicit: quia post mortem non liberat quẽ ante mortem gratia ad veniã nõ reformat. Hinc enim Paulus dicit. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Hinc Psal. ait. Quoniam in seculum misericordia eius, quia nimirum quẽ nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens seculum iustitia addicit. Hic Salomon ait, quia lignum in quocunq; loco ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonem, ibi erit, quia cùm humani casus tẽpore siue sanctus siue malignus spiritus egredietem animam claustra carnis acceperit: in æternum secũ sine vlla permutatione retinebit, vt nec exaltata ad supplicia proruat: nec mersa æternis suppliciis vltra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna cõsiderans, quòd à præsenti seculo sine redemptoris cognitione subtrahitur: atq; æternis ignibus irreparabiliter sepelitur: & eius vocem in se suscipiẽs dicat, Nec aspiciet me visus hominis. Quia nimirũ redẽptoris gratia, quem nunc nõ intuetur, vt corrigat: tunc non respicit, vt ab interitu absc̃dat. In iudicium quippe dominus veniẽs, peccatorem videt, vt feriat: sed non videt, vt ad largiẽdam salutis gratiam recognoscat: culpas examinat, & vitã pereũtium ignorat. Ex quibus patet, quòd illos, quos scriptura dicit Deum videre in præsenti: ostẽdit illos ad bonum emollire, & cõuertere. Ad propositum ergo vidit Deus filios Israël cum tribularentur: quia ipsos ad pœnitẽtiam prouocabat, scilicet, vt seipsos cognoscerẽt: & ad Dei gratiam postulãdam redirent. Vnde in lib. Iudicum, quando filij Israël traditi erant in manus gentiũ, & tribulabãtur, semp dicitur, Et clamauerũt filij Israël ad dominum: & liberauit eos. Et quare & vnde clamabant ad dominum: nisi quia Deus prius eos oculo misericordiæ videdo, ipsorum corda emolliebat

Videt Deus peccatorẽ in præsenti vt parcat: in futuro, vt puniat. Grego. 8. moral. c. 13. Luc. 22. 2. Cor. 6. Psal. 135. Eccle. 11. Iob 7. Exaudit deus orationẽ antequam fiat.

Et sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ſi cum clamarent, ipſos exaudiebat, imo quod A plus eſt: antequam clamarẽt exauditi. Et ideo quia eos iam exaudierat: ipſos ad clamorem orationis excitabat. Ideo dicitur Pſal. 16. Ego clamaui: quoniam exaudiſti me. Et hoc eſt, quod hic dicitur, *Et vidit cum tribularentur: & audiuit orationem eorum.*

1876 Et memor fuit teſtamenti ſui: & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Hic oſtenditur Dei fidelitas in promiſſis, quia teſtamentum, quòd promiſit Abrahæ, ſcilicet promiſſio, quàm ei fecit, quòd ſemen eius multiplicaretur: & quòd in ipſo omnes gentes benedicerentur, adimpleuit. Et ideo filios Iſraël quáuis malos B non deſerebat finaliter in manus inimicorum: ſed ipſos ad tempus in manibus inimicorum propter ipſorũ peccata tradebat: ſed poſtea pœnitẽs ipſos liberabat. Et hoc eſt qđ ait. *Et memor fuit*, &c. Vel *memor fuit teſtamenti ſui*, id eſt, promiſſionis ſuæ, quã per Moyſen fecerat, dicẽs, Si ad cardines cœ- *Deuter. 30.* li fueris diſſipatus ſcilicet, propter peccata tua: retrahet te dominus Deus tuus ſcilicet, ſi verè pœnitueris: & aſſumet, atq; introducet in terram quam poſſederunt patres tui. *Et pœnituit eum ſecũdũ multitudinem miſericordiæ ſuæ*, id eſt, ad modũ pœnitentis ſe habuit: quando quos propter peccata ſua captiuauerat, de captiuitate reduxit. Qualiter autem memoria cadat in Deo, vel obliuio: vide ver. 1514. C 1363. 349. Quomodo autẽ Deus poſſit pœnitere, vide verſi. 55. Hic gl. duo notat. Primò quòd cauſa quare Iſraël pro debito peccati non perit, fuit teſtamentum, quòd diſpoſuit ad Abraham, ſcilicet, *Pœnitet Deus & qualiter.* teſtamentum nouum: vbi eſt aduentus domini: qui eſt Abrahæ promiſſus. Et hoc notat, dicens, *Et memor fuit teſtamenti ſui.* Secundũ quod notat eſt, quia quòd dicitur: *Et pœnituit eum*, &c. Ideo enim dicit, *Et pœnituit*: nõ quia pœnitẽtia in Deum cadat: ſed quia mutauit, quod facturus videbatur. Tũc enim pœnitet Deũ: quãdo nos pœnitere videt. Talis eſt nobis, quales nos illi. Nihil autẽ repẽte facit Deus: ſed quod ab æterno præſciuit. Sed mutari dicitur: qui curſum cauſarum ſequi non videtur, aliis cauſis occultis interueniẽtibus. Sed & cauſas, & quid D fieret, præuidit immutabiliter.

1877 Et dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium, qui ceperãt eos.

Hic ponitur larga Dei bonitas ipſos mirabiliter liberãdo. Tali enim modo, & mirabili Deus liberabat eos: vt inimici eorum manifeſtè viderẽt miſericordias domini ipſos liberare, & nõ virtus humana. Si conſideres quàm mirabiliter Gedeon liberauit populum de manibus Madianitarum: quia contra infinitam multitudinem venerunt trecenti viri, pro armis portãtes lampades in lagenis, & tubas. Quam mirabiliter liberauit populum de manu Holofernis per manum vnius mulieris ſcilicet, *Iudicum 7.* Iudith. Qualiter liberauit Iſraël de manu Philiſtinorum, omnes Philiſtinorum prouincias peſte natium percutiendo: propter quod & compulſi, arcã *1. Reg. 5. Miſericordia Dei erga Iudæos. 2. Par. 33.* domini, quam ceperant, honorificè remiſerunt. Et ſic de multis aliis. Vel aliter. *Dedit eos in miſericordias in conſpectu omnũ, qui ceperant eos*, Qui a illimet inimici, qui eos capiebãt, illos captiuos miſericorditer exaltabãt, vt patet de Manaſſe rege Iuda: quẽ de captiuitate in regnũ ſuũ reſtituit. De Ioachim rege Iuda: quem rex Babylonis de carcere eduxit: *4. Reg. vlt. Daniel. 2.* & ipſum inter maiores ſui regni conſtituit. De Daniele in captiuitate poſito, quẽ rex Babylonis ſuper totum regnũ exaltauit. De Thobia cui in ca- *Tobia. 1.* ptiuitate poſito dedit Deus gratiam in conſpectu Salmanaſar regis Aſſyriorũ. Et ſic de Mardocheo: de Heſter regina, & de multis aliis: quos mirabiliter in conſpectu illorum, qui eos ceperãt, faciebat gratioſos. Verùm quamuis de multis hoc legatur, quia tamen hoc nõ fuit vniuerſaliter de omnibus, vt patet de rege Babylonis, qui captum Sedechiã regem Iuda cum filiis ſuis tenens, omnes filios Sedechiæ occidit coram illo: & oculos Sedechiæ regis eruit: & vinctum catenis duxit in Babylonem. Et ideo ly *omnium*, cùm dicitur, *in conſpectu omnium, qui ceperant eos*, accipitur vt nullus fuerit, qui non inuenerit gratiam apud eos captiuantes, niſi hoc Deo faciente. Vel hoc miſtice exponit gl. de prædeſtinatis de illo populo: quia quicquid boni habent, eſt miſerẽtis Dei. Prophetę enim, Apoſtoli, martyres, & confeſſores de Iudæis fuerunt: quos dedit in miſericordias in cõſpectu omnium, qui ceperant eos, ſcilicet, gentium: vt gentes miretur, quæ prius eos deſpexerãt. Vel *dedit eos in miſericordias in conſpectu omnium*, &c. id eſt, diaboli, & angelorum eius: qui eos prius captiuos tenebant. Nam coram dæmonibus liberi facti ſunt: ſub quibus ſancti fuerant captiui.

Saluos nos fac, domine Deus noſter: & congrega nos de nationibus. 1878

Hic Pſal. ſe totum ad diuinam miſericordiam confert. Et tria facit: quia primò gratiam Dei poſtulat. ſecũdò Deo ſe humiliat, ibi, *Et confiteamur.* tertiò Deum glorificat, ibi, *Benedictus.* Quãtum ad primum ſciendum, quòd populus Iſraël à tempore Iudicum frequenter fuit captiuatus, & ad diuerſas nationes ductus propter ipſorum peccata. Et ideo contra hoc Dei miſericordiã poſtulat: vt Dei populus de nationibus educatur: & ad locum diuini cultus introducatur. Et hoc eſt quod ait. *Saluos fac* *Congregant Chriſtus electos de gentibus.* *nos domine Deus noſter: & congrega nos de nationib.* ſciD licet ad locum tui cultus. Per hoc autem orat Pſal. vt deus ſuos electus in nationibus gentium contẽtos ad ouile reducat eccleſiæ, dicens, *Congrega nos* *Ioan. 10.* *de nationibus* id eſt, de gẽtibus, vnde hic ait glo. Dominus ait: Alias oues habeo, &c. id eſt, filios Dei, qui diſperſi erant in gentibus, vnde Ioannes euangeliſta ait de Caypha, q prophetauit. Expediuit vt vnus moriatur, ꝓ populo: ne tota gẽs pereat. Hoc *Ioan. 11.* autem non dixit à ſemetipſo, ſed, cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit, quòd vnus erat moritus pro gente: & non tantum pro gẽte, ſcilicet, Iudæorum, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi cõgregaret in vnum, id eſt, filios Dei diſperſos de gentiE bus congregaret cum Iudæis, vt fieret vnum ouile, & vnus paſtor. Et hoc eſt, quod hic orat Pſal. dicẽs, *Congrega nos de nationibus.* Hoc autem falſo Iudæi putant impleri per antichriſtum. Ad videndum autem qualiter electos ſuos congregat Chriſtus ad diuerſa, eſt notandũ, quòd congregatio in ſcriptura multiplex reperitur, ſcilicet, cõgregatio fidelitatis eccleſiæ, cõgregatio charitatis, atq; gratiæ, &c.

1879 Et confiteamur nomini ſancto tuo: & gloriemur in laude tua.

Hic Deo ſe humiliat, non quærens in perſona omnium electorũ gloriari, vel lætari in alia, quàm in con-

Meritorũ nunc eſt tempus, ſed in futuro præmiorum.

feſſione Dei, & laude. Vbi attende, quòd ſi- A cut ſunt diſtincta merita, & præmia: ſic diſtinguũtur & tempora meritorum, & præmiorum. Nam in præſenti eſt tempus meriti: ſed in futuro præmij. De tempore ergo meriti dicit, *Et cõfiteamur nomini tuo*, ſcilicet, confeſſione laudis ipſum exaltãdo. Et in hoc ſtat meritum noſtrum: quia per omne bonum, quod agimus, cõfitemur domino, id eſt, laus datur domino. De qua cõfeſſione laudis vide verſi. 250. Conſequenter verò agit de tẽpore præmiorum quod erit in futuro, dicens, *Et gloriemur in laude tua.* Quia in gloria ſancti ſemper Deum laudabunt. vide verſi. 1721. Si autem hoc referre volumus ad gloriam iuſtorum, quam habent in præſenti: tunc dicendum quòd iuſti gloriantur in multis, B verſi. 479. 860. Dicat ergo. *Gloriemur in laude tua:* quia gloriam omnium bonorum noſtrorum, non nobis ſed ſoli Deo dare debemus.

1880 Benedictus dominus Deus Iſraël à ſeculo, & vſque in ſeculum: & dicet omnis populus, fiat, fiat.

Hic concludendo ex omnibus prædictis, Deum *Benedicimus multis modis.* benedicit, & glorificat dicens. *Benedictus dominus Deus.* Vbi nota, quòd, benedicimus Deum multipliciter, ver. 502. Item benedicere Deum eſt bene viuere. verſi. 378. Itẽ quòd omnia noſtra tam interiora quàm exteriora Deum benedicere debent. C verſi. 1732. Itẽ quòd vbiq; benedicendus eſt Deus. verſi. 1753. Item quòd ſemper, in præſenti ſcilicet, & in futuro. Et hoc eſt quod hic ait. *Benedictus dominus Deus Iſrael à ſeculo*, ſcilicet præſenti: *& vſque in ſeculum*, futurum. Vbi notãdum, quòd ſecũdum *Seculum quid dicitur.* grammaticos ſeculum dicitur à ſequor, eris. Et eſt ſeculum hoc quandoque ſpatiũ cetum annorum: quandoq; ponitur pro tota vita vnius, quandoque pro quolibet longo ſpatio temporis: quandoq; vero pro toto tempore vitæ præſentis. Et dicitur ſeculum, quia partes temporis ſucceſſiuè ſe habent, quòd vna ſequitur ad aliam. Quandoq; & ſeculum dicitur vita futura, eo quòd ſequatur iſtam. Et ſic hic ſeculum pro loco poſitum ſtat pro tota vita D præſenti: ſed ſecũdo loco poſitum ſtat pro vita futura. Et eſt ſenſus, *A ſeculo vſque in ſeculum*, id eſt à præſenti vita vſq; in futurã inclusiuè ſemper Deus ſit benedictus. *Et dicet omnis populus, fiat, fiat.* Hic ac- *Populi ſunt præ-dicti iſtam Bam.* cipit populum pro omnibus bonis tam in præſenti quàm in futuro: qui merito nomine populi deſignantur: quia populum non mali propriè: ſed ſolũ boni facere poſſunt: vt dictũ fuit verſi. 816. Vnde illum textum ſic exponit gl. *Benedictus dominus Deus Iſrael:* & hoc *à ſeculo vſque in ſeculũ*: quia ab æterno in æternũ: quia ſine fine laudabitur ab eis, de quiPſal. 83. bus dicitur, Beati, qui habitant in domo tua, domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te. *Et dicet omnis populus, fiat, fiat.* Iſte eſt populus prædeſtinatus tã de E Iudæis quam de gentibus, *Fiat fiat*, id eſt, iſti laudi cõſentient omnes prędeſtinati. Idem enim eſt fiat, fiat, quod Amen, amen. Et ſecũdum opinionẽ illorum, qui dicunt, quòd pſalterium continet quinq; libros: quia vbicũq; in fine pſalmi ponitur fiat, ibi eſt finis vnius libri. Et ſic primus liber finiretur in *Pſalterium fuit ſolũ vnum li-brum & nũ plures.* Pſal. 40. ſecundus in 71. tertius in 88. quartus hic, ſcilicet, 105. quintus in 150. Hic finiretur ergo quartus liber pſalmorum. Sed Magiſter illam opinionem improbat, dicens, quòd eſt ſolum vnus liber pſalmorum: licet plures habeat diſtinctiones: tamen vnum ſolum librum faciunt. Vnde Dauid vnum ſolum librum ponit, dicens. In capite libri *Pſal. 39. Act. 1.* ſcriptum eſt de me, non ait librorum. Et conſimiliter in actibus apoſtolorum dicitur, ſicut ſcriptum eſt in libro pſalmorum.

PSALM. CVI. 1881

Quinta pars pſalterij.

COnfitemini domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.

Hic eſt Pſalmus 106. qui talem titulum habet, *Alleluia alleluia.* Vbi notandum, quòd quamuis iſte Pſal. habeat eundem titulum cum præcedenti: tamẽ alia de cauſa hic ponitur duplex alleluia quam ibi. Nam, vt ibidem dictũ fuit, ibi ponitur duplex alleluia pro duplici laude Dei, ſcilicet, quam ei exhibemus in præſenti: & exhibetur à beatis in futuro. Sed in titulo iſtius pſalmi ponitur duplex al- *Duo Eccleſiæ patres gen tes & Iudæi.* leluia: ſolũ pro laude, quã Deo exhibemus in præſenti: ſed à duplici parte eccleſiæ, quos Chriſtus lapis angularis coniunxit in vnum, ſcilicet populũ Gentilem, & Iudaicum vt primum alleluia reſpõdeat populo Gentili conuerſo: quoniam iſte pſalmus agit de duobus dictis populis in Chriſto per fidem coniunctis: Eſt ergo tituli ſenſus, *alleluia alleluia*, id eſt, alleluia decantant Iudæi credentes in Chriſtum, ipſum laudantes: & alleluia decantant conuerſi ad Chriſtum Gentiles. Quid autẽ ſit propriè dictũ alleluia, vide verſi. 1790. Quantum vero ad materiam pſalmi diuerſæ ſunt opiniones. Nam opimo videtur eſſe Auguſtini, quòd iſte pſalmus eſt quędam gratiarum actio facta à redemptis omnibus generaliter per Chriſtum. Quoniam pſalm. iſte præuidit Chriſtum humanum genus redemptum: ideo in perſona redemptorum generaliter pro gratiarum actione fecit hũc pſalmum. Ad hoc videtur facere, quod ſtatim ſubditur, Dicãt nunc, qui redempti ſunt à domino, &c. Et quia iſta redẽptio quo ad ſufficientiam fuit generalis omnium: quo vero ad efficaciam fuit generalis quo ad genera ſingulorum: quia ex omni parte aliquos elegit: ideo ſubditur, *A ſolis ortu, & occaſu, ab aquilone, & mari.* Sed ſaluo ſemper meliori iudicio, talis expoſitio eſt magis myſtica quàm literalis: vnde in multis locis litera huius pſalmi illi expoſitioni non conuenit. Eſt ergo aliorum opinio: quòd iſte pſalmus eſt quædam inuitatio ad gratiarum actionem quorumcunque à Deo redemptorum, vel liberatorum à preſſuris & periculis vndequaq;, & maximè ipſorum Iudæorum. Certum eſt enim, quòd filij Iſraël, vt habetur in libro Iudicum: & in 4. Reg. diuerſis vicibus, & in diuerſis partibus fuit captiuatus, & oppreſſus. Etſi non vniuerſaliter totus, populus Iſraël: tamẽ particulariter fuit captiuatus ad omnem plagam circunſtantem terram promiſſionis: quandoq; verſus orientem, quãdoq; ad occidentem, &c. Et hoc eſt, quod dicit. *Cõfitemini domino, &c.* Dicãt nũc, qui redempti ſunt: à ſolis ortu, & occaſu, ab aquilone, & mari. Et iſta opinio eſt magis literalis. Opinio autem Auguſtini pulchra eſt: ſed magis moralis, & myſtica quàm literalis. Quis autẽ fecerit ipſum pſal. neſcitur & inter ipſos ignotos cõputatur. His viſis, accedo ad pſal. diuiſionem. Diuiditur ergo pſalmus iſte in duas partes;

quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia Psal. inducit ad gratiarum actionẽ, primo liberatos à periculis, secundò liberatos particulariter,ibi, *Errauerunt*. Quantum ad primum duo facit:quia primo ponit gratiarum actionis modum, *Duplex confessio.* secundo ponit debitũ,ibi, *Dicant nunc*. Quãtum ad primum sciendum quòd gratias agimus Deo per confessionem criminis & per cõfessionem laudis. Nã quãdo cõfitemur crimina : iã Dei prædicamus omnipotẽtiã:quia ex ipso speramus per ipsum veniã cõsequi,& iustificari:quod est summæ potestatis:vt dictũ est versi.1158. Similiter quando confitemur Deo confessione laudis:tũc ab ipso recognoscimus bona quæ habemus. Sic ergo intelligitur iste versus de vtraq; confessione.s.laudis,& criminis. De cõfessione laudis,vide versi.1790. De cõfessione criminis,vide versi.1838. Sed quo ad confessionem criminis hic addo,quod ibi dictum non fuit: quòd cõfessio criminis inter alias conditiones,quas requirit,est, quòd debet esse cum spe veniæ. Si quis enim doleret de peccatis suis omnibus,& omnia confiteretur,nõ tamen à Deo sperãs veniam:nihil in tali confessione proficeret. Iudas enim tradito Christo,doluit de peccato, quod fecerat:& pœnitentia ductus, cõfessus est peccatum *Matt. 27.* suum, dicens, Peccaui tradens sanguinem iustum: *Confessio debet habere spem veniæ.* quia tamen de venia desperauit : nihil profuit ei. Vnde spem veniæ in cõfessione necessariã habere docet Psal.dicens, Spera in Deo,quoniã adhuc *Psal. 42.* confitebor illi. Loquitur enim animæ suæ.

1882 Dicant,qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus congregauit eos.

Hîc ponitur gratiarum actionis debitum, scilicet,datum beneficium,& primo in se : secundo in circunstantiis,ibi,*A solu ortu*. Quãtum ad primum sciendum, quòd Deus multoties redemit filios Israël de manu inimicorum eos opprimentium. Redemit eñ eos de manu Egyptiorũ,vt patet Exod. 14. Et similiter postquam fuerunt in terra promissionis,multoties fuerũt traditi propter peccata sua in manu gentium, miraculosè fuerunt à domino liberati,vt patet versic.1872. Istud igitur beneficiũ recolens Psal.ait. *Dicant nunc,qui redempti sunt a domino,&c.* Sed quid dicant,scilicet, primum versum præmissum dicant. *Confitemini domino, quoniam bonus*,&c. Ex quo apparet, quòd in isto versiculo incipit constructio totius primæ partis istius psalmi : sic quòd iste versus secundus in constructione præcedit primum. Per hoc autẽ vult inducere populum Christianum ad gratiarũ actiones Christo domino : qui gentiles per mundum dispersos non solum corpore sed magis mente per diuersum cultum Idolorũ suo sanguine redemit de manu inimici diaboli,sub cuius potestate pressi tenebantur:& congregauit in vnam catholicam fidem : non quidem omnes simul sed paulatim. Quod & quotidie facit per sacramentum baptismi nos ad vnitatem ecclesiæ ducens. Et non solum ab vna plaga mundi, sed de diuersis mũdi regionibus:imo & de omni regione aliquos congregauit in fidem ecclesiæ. *Redempti sumus per Christum* De istis ergo sic redemptis & cõgregatis dicit. *Dicant nunc qui redempti sunt à domino Iesu Christo,quos redemit de manu inimici*, diaboli, *& de regionibus diuersis cõgregauit eos*,scilicet,in vnam fidem & cultũ veri Dei. Redẽpti enim sumus per Christum. ver. 267.327. 431.533.521.662.794. 803. Notandum etiam, quòd Christus nos de multis redemit, scilicet, de praua peccatorum inquinatione. De vana mundanorum conuersatione. De dura dæmoniorum subiugatione. Item notandũ, quòd multiplex *Cõgregatio multiplex.* est cõgregatio tam bona quàm mala : & quòd bona congregatione nos Christus misericorditer cõgregauit. Et prima est congregatio fidelitatis ecclesiæ:qua, scilicet, Christus diuersitatem gentium in vnam fidem congregauit,& ecclesiam. Et istam congregationem per suos apostolos,& prædicatores fieri præcepit:eis præcipiens. Ite ad exitus via- *Matt.22.* rum:& quoscũque inueneritis, vocate ad nuptias. Egressi autem congregauerunt omnes, quotquot inuenerunt. De congregatione autem diuersa, vide versicul.1878.

1883 A solis ortu,& occasu, ab aquilone,& mari.

Hîc ostendit circunstãtiam, qua,scilicet, augetur beneficium redemptionis. Quia nõ solum redemit,&cõgregauit ab vna parte,sed ab omnibus. Vnde hîc nominat quatuor partes mundi principales,scilicet, per mare intelligens partem australem. Sciendum enim,quòd filij Israël in terra promissionis odiosi erant omnibus circunstantibus: ideo diuersitatem cultus, & ab omni parte inimicos habebantiã quibus quãdoq; subiugati fuerant: tamẽ ab omnibus liberati. Per hoc enim vult Psal. ostendere, quòd ex omni statu mũdi quosdã Christus redemit:& in vnitatem congregauit ecclesiæ: quia aliquos ab oriente,aliquos ab occidente,&c. Quia aliquos vocat in iuuentute, aliquos in senectute, aliquos in aduersitate, & aliquos in prosperitate. Vbi notandum, quòd per oriens, in quo lux *Occidens mors.* solis primò aspicitur, significatur vitæ humanæ *Oriens vita.* principium. Illos ergo vocat ab oriente, quos in principio conuertit ad fidem : sicut pueros statim *Quilo adolescentes.* ortos per sacramentum baptismi. Per occidẽs autem in quo lux solaris occidit nobis, intelligitur *Auster prosperitas.* finis humanæ vitæ,scilicet, mors. Illos ergo vocat ab occidente,quos solum in fine vitæ cõuertit. Sic enim vocauit latronem cum ipso à dextris crucifixum : qui in hora mortis cõuersus fuit ad Deum. Per aquilonem autẽ status significatur aduersitatis:quoniam ventus aquilonis est frigidus, & tem- *Luc.23. Eccle.43.* pestuosus. Sic & status aduersitatis est frigidus, quia caret amore siue igne charitatis : eo quòd in aduersitate positus nullum habet amicũ. Et est tẽpestuosus:quia talis multiplicationẽ pœnarũ sustinet,quia vna pœna inuitat aliã. Illos ergo ab aquilone redimit,quos in miseria,& paupertate positos vocat:sicut vocauit hominem illũ,qui viginti octo *Ioan.5.* annis iuxta piscinã in Hierusalẽ iacuit infirmus:sic *Ioan.9.* & vocauit cæcũ à natiuitate. Per austrum vero ipsa prosperitas intelligitur:quia pars australis est calida:& in illa parte sol est altior, & magis resplẽdes: sic & homo positus in prosperitate altè situatur,ac lucidus, & famosus prædicatur. Sic enim vocauit ab austro prosperitatis Cõstantinũ Imperatorem, Karolum magnũ,ac Romanos principes. Hæc ergo denotans Psal.de Christo dicit, *Quos redemit de manu inimici*:aliquos ab ortu solis, aliquos ab occasu, aliquos ab aquilone : & aliquos à mari, siue ab *Mare significat superbiã.* austro. Per mare enim bene intelligitur pars australis in qua sol est altior: quia per mare significantur superbi se in altũ eleuãtes seculares:quos tamẽ ad fidẽ reduxit dominus. Quod ostẽdit Gregor. super *Greg.17. mor.c.13.* illo verbo Iob 26. capit. In fortitudine illius maria aggrega

Mare, id est, mundum congregatis Christus. aggregata sunt, dicens. Quid autem maris nomine A niſi præsens seculum designatur: in quo corda hominum terrena quærentium diuersis cogitationum fluctibus intumescunt ? Qui elatione superbiæ incitati:dum alterna intentione se impetũt:quasi aduersitatis se vndæ collidunt. Sed iam in fortitudine illius maria congregata sunt:quia incarnato domino, discordantia secularium corda cõcorditer credunt. Iam Petrus iam in mare ambulat, quia nimirum Christi prædicatoribus illa quondam tumida corda humili auditu subtracta sunt. Vnde rectè & in euangelio huius mundi mansuetudinem figurauit : quòd procellosa maris aqua domini pedibus presso tumore calcata est.

1884 Errauerũt in solitudine, in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.

Hîc ostenditur, quòd eos liberauit à periculis particularibus multis, quæ communiter hominibus accidere solent:per quæ pericula multa tentationũ genera intelligit. Et diuiditur in sex partes:secundũ quòd sex pericula exprimit, à quibus liberati fuerunt. Et ponuntur sex pericula, secundum quæ ista pars habet sex partes. Primum fuit erroris in itinere. Secundũ captiuitatis ab hoste.ibi,*Sedentes*. Tertium fuit infirmitatis in corpore. ibi, *Suscepit eos*. Quartum fuit tempestatis in mare. ibi, *Qui descendunt*. Quintum sterilitatis patriæ. ibi, *Posuit flumina*. Sextũ fuit dissensionis interioris, & discordiæ. ibi, *Errauerunt filij Israel.40 omnis in deserto.* *Et pauci facti sunt*. Quantum ad primum sciendum quòd in primo periculo quatuor ponit,scilicet,primò ponitur periculi expositio : secũdò contra periculum apponitur oratio.ibi, *Et clamauerunt*. tertiò ponitur orationis exauditio.ibi, *Et eduxit eos*, quartò gratiarum actio. ibi, *Confiteantur*. In prima autẽ parte primo exponitur error itineris, secundo consequentia famis.ibi, *Esurientes*. Quantum ad primũ sciendum, quòd filij Israel vagi quasi viam nescientes,steterunt in deserto quadraginta annis: cùm tamen non multa esset via ab Ægypto vsque ad terrã D promissionis:quod accidit eis propter peccata eius, nec in toto illo tempore habuerunt aliquam ciuitatem in qua pacifice habitare possent. Nam vt habetur Nume.13.exploratores missi à Moyse ad con- *Num. 13.* siderandam terram promissionis quadraginta diebus illam circundederunt, & considerauerunt : qui postea reuertentes ipsam populo diffamauerunt, propter quod populus in Ægyptum voluit reuerti. Et in pœnam huius peccati Deus decreuit iuxta numerum quadraginta dierum vt quadraginta annis vagabundi per desertum incederent. Vnde illis ait dominus. Omnes,qui numerati estis à viginti annis & supra, scilicet in exitu de Ægypto, & murmuraſtis contra me, non intrabitis terram,pro qua iu- E raui patribus vestris, filij autem vestri vagi erunt in deserto annis quadraginta,donec consumantur cadauera patrum in deserto:iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram : annus pro die computabitur: & quadraginta annis feretis vltionem meam. Istam ergo per desertum vagationem notans psal. dicit, *Errauerunt in solitudine,in inaquoso*:quia in solitudine illa aquarum penuria erat, *Num.20.* vt habetur Nume.20. *Et viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.* quia in toto tempore quadraginta annorum nullam ciuitatem habuerunt. Per hoc autẽ vult ostendere Psal.quòd gentilis populus vsque ad Christi aduentum errauit in solitudine huius mundi, non inueniens viam, per quam accedere posset ad ciuitatem supernam. Et hanc expositionem notat gl. hic dicens, *Errauerunt*,scilicet,gentiles existẽtes in solitudine:quia soli erant sine Deo. Existebãt & in inaquoso. Per aquam enim vera doctrina intelligitur. Eccles.19. Aqua sapientiæ salutaris pota- *Eccl.19.* uit illum. Ille ergo existit in inaquoso, id est, in loco sine aqua qui vera doctrina fidei caret. Et ideo quia erat sine vera doctrina, non inuenerunt viam ciuitatis habitaculi. Quid est enim hæc via, nisi *Ioan. 14. Christus ductur via nostra humanitas.* Christus,qui de se dicit. Ego sum via, veritas, &c. quæ via ducit ad cœlestem ciuitatem Hierusalem in qua habitandum est. Quamdiu ergo gentiles er- B rauerunt viam,quæ ducit ad ciuitatẽ, scilicet, Christum non inuenerunt. Qui quãtum ad diuinitatem immobilis,sed quo ad humanitatem mobilis, & via ducens existit : vt ostendit Gregor. super illo verbo *Greg.19. mor.c.3.* Iob 28. Deus intelligit viam eius:dicens, Sapientia Dei æterna,aliter habet locum,aliter viam. Viã habet per humanitatis transitum : locum vero per statum diuinitatis. Inde enim non transit vt coæterna est:sed inde transit,vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in euangelio scriptum est quia egrediens à Hiericho transibat:duo autem cæci sedentes iuxta viam,clamabant dicẽtes,Domine,mi- *Matt.20.* serere nostri fili Dauid. Ad quorum vocem, sicut illic scriptum est,stetit Iesus,& lumẽ reddidit. Quid C est autem transeundo audire, stando autem lumen restituere : nisi quòd per humanitatem suam nobis misertus est,qui per diuinitatis suæ potentiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit ? Quod enim propter nos natus, & passus est,quòd resurrexit, ascendit in cœlum, quasi transit Iesus, quia nimirum hæc actio est temporalis. Sed stans nos tetigit, & illuminauit:quia non sicut illa dispensatio verbi temporalis, ita verbi æternitas transit:quæ in se manens innouat omnia. Stare enim est incommutabili cogitatione mutabilia cũcta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audiuit, stans lumen reddidit,quia etsi propter nos temporalia pertulit : inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit, &c. Ex quibus apparet, D quòd Christus via dicitur ratione humanitatis assumptæ, quam gentiles errantes non inuenerunt. Notandum etiam, quòd homines errare contin- *Erratum ex tribus.* git ex tribus. Primò ex iustitiæ diuinæ permissione: & tunc talis error non solum peccatum est : sed & pœna peccati,vnde Psal.106.Errare fecit eos in inuio, & non in via. Secundo ex negligentia sacræ lectionis : & similiter est peccatum & pœna peccati. Sic errabant Iudæi nolentes scripturas ad verum sensum intelligere. Matth.22. Erratis,nescientes scripturas. Tertiò ex fuga humanæ increpationis:quia quãdo homo non vult corrigi : faciliter cadit in errorem. Prouerb.10. Qui increpationes relinquit, errat, & Sapien. 17. Indisciplinatæ animæ errauerunt.

1885 Esurientes & sitientes,anima eorum in ipsis defecit.

Hîc ostenditur defectus proueniens ex prædicto defectu siue errore. Errantes enim per solitudinis inuias vbi nõ reperiuntur necessaria vitæ humanæ: vt cõmuniter defectum famis patiuntur & sitis. Sic *Gen.21.* enim legimus de Agar ancilla Abrahæ quãdo emissa fuit de domo Abrahæ cum filio suo Hismael:ipsa errabat per solitudinem Bersabee : & consumpta

Universidad de Deusto
Biblioteca

aqua quam portauerat in vtre puer fuit in periculo mortis: nisi Deus aliter prouidisset. Sic & filij Israel vagantes per desertum, quandoque esuriebant, & sitiebant. Quamuis enim manna haberent ad sufficientiam: tamen illo cibo non contenti alios cibos, & potum desiderabant. Sic enim ex desiderio cibi locutus est populus contra dominum, & Moysen, *Num.21.* dicens, Cur eduxisti nos de Aegypto: vt moreremur in solitudine? Deest panis: non est aqua: anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Et hoc notans psalm. ait. *Esurientes, & sitientes, &c.* Per hoc enim *Esuriebãt & sitiebant gentiles verbum Dei.* Psal. vult ostẽdere, quòd inter gentiles multi erant: qui diuersis studiis inquirebant veritatem doctrinæ cum magno desiderio: & tamen ambulando per multos circuitus errorum ipsam non inueniebant: & verum doctrinæ cibum, & potum desiderantes, nec inuenientes, esurientes, & sitientes deficiebant. *Philosophus.* Sicut Aristoteles cum magno studio indagauit inuenire veram vitam moralem, per quam homo esset verè virtuosus: nec inuenit: quia sine fide nulla vera virtus habetur. Similiter de beato Augustino *Augustin.* legitur, quòd post multos circuitus errorum quærebat verum animæ virum, cuius amplexibus semper inhæreret: nec inueniebat. Isti ergo erant esurientes, & sitientes. Esuries enim, & sitis nihil aliud est quàm naturale desiderium cibi, & potus. Et sic esurire, & sitire est desiderare. Et ad istum intellectum exponit glo. dicens, *Esurientes, & sitientes*, scilicet, *August. Glossa.* ipsi gentiles, qui erant sine cibo vero Dei, & potu gratiæ. Per hoc autem quod dicit. *Esurientes & sitientes*, curiosos seculi significat: qui veritatem diuersis opinionibus exquirebant: nec inueniebant: ideo anima eorum in ipsis defecit, scilicet à bono interiori. Et hoc ideo, quia anima eorum mansit in ipsis: quia nõ se excessit: sed se sibi ipsi sufficere putauit. Et aduerte, quòd cum dicitur, *Anima eorum in ipsis defecit*: non ostenditur Dei crudelitas: sed monstratur quomodo Deus commendabilem se nobis ostendat: permittens hominem deficere: quod nobis expedit. Deficimus enim vt rogemus: & vt subuenientem amemus. Nota, quòd esuries, vel fames *Nota fames duplex.* est duplex, scilicet, mentis & corporis. versic. 944. Item quòd est multiplex. 1805.

1885 Et clamauerũt ad dominum, cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum eripuit eos.

Hic contra dictum periculum apponitur oratio. Tanta est enim Dei pietas, vt subueniat omnibus deuotè ad ipsum recurrentibus. Psal. 90. Clamauit *Clamare ad dominum vtilitas exauditur.* ad me: & ego exaudiam eum. Sic & quandocũq; filij Israel clamauerunt ad dominum: exauditi fuerunt, vnde literaliter clamauerunt ad dominum desiderãtes cibos: & statim eis per Moysen fuit respõsum. Dabit Dominus vobis vespere carnes: & mane saturabimini panibus. Sic etiam clamauerunt *Exod. 19.* desiderantes aquam ad potandum: & statim dominus exaudiuit eos, vnde aqua abundantissimè eis *Num.20.* de petra fluxit. Verumtamen quia clamor in talibus filiorum Israel erat magis quoddam murmur: & sic magis clamor est contra dominum quàm ad dominum: ideo melius intelligendum hoc puto de clamore Moysi. & Aaron: quo orabant Deum vt in prædictis necessariis populo suo prouideret. Sic enim orando clamabant ad dominum: quoniam *Exod.14.* ipso Moyse orante, ei ait dominus. Quid clamas ad me? Clamauerũt ergo filij Israel ad dominum in prædicto necessitatis articulo: quia Moyses, & Aarõ pro ipsis orabant vt Deus eorum saturaret desiderium. Et per hoc vult Psalm. ostendere quòd gentilibus esurientibus & sitientibus saturari verbo (quando non ad vanitatem mũdi studebant: sed solum ad intelligendam veritatem) dominus inspirabat gratiam, qua ipsum intelligerẽt: sicut fecit Dionysio philosopho, sicut fecit beato Augustino, si- *Act. 10.* cut fecit Cornelio. Sic enim dicitur Psal. 21. Ad te clamauerunt patres nostri: clamauerunt, & salui facti sunt. Nota ergo, quòd oratio deuota quamuis principalius stet in mente quàm in voce: tamen dicitur esse quidam clamor spiritualis ad Deum. Sic *Clamor orationis.* enim orans Propheta ad Deum, ait, Dominе, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *Psal.101.* Et quòd tali clamore pro multis clamare debemus ad dominum, vide versi. 893.

1887 Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

Hic ponitur exauditio quo ad principale periculum, scilicet, erroris viæ. Secundum enim literam consumptis in deserto murmuratoribus contra Deum: filios eorum, qui pro peccato parẽtum vagi per desertum fuerant annis quadraginta: dominus per manum Iosue per viam rectam deduxit ad terram promissionis, quam obtinuerunt: & ipsorum ciuitates habitauerunt, vt habetur in lib. Iosue per capita multa. Quod hic commemorans Psal. ait, *Et deduxit eos in viam rectam, &c.* Per hoc autẽ vult Psal. ostendere quòd gentiles, qui prius errabant in diuersis erroribus, diuersa adorantes idola: dominus Iesus Christus incarnatus ad viam veritatis reduxit: quia ipsos à cultura idolorum ad cultum veri Dei deduxit per se, & per apostolos suos, & alios prædicatores, vt per Petrum, in viam rectã fidei deduxit Italiam: per Ioannem, Asiam: per Andreã, Achaiã: per Bartholomæum, Indiam: per Mattheũ, Aethiopiam: & sic de aliis. Et prædicatione apostolorum deduxit eos in viam rectam, scilicet, in Christum: vt per illam viam ambulantes irent in ciuitatem habitationis, scilicet, Hierusalem cælestem quã prius *D* nesciebant inuenire. Sic enim istum versum exponit gl. dicens, *Et deduxit eos in viam rectam*: illos, scilicet, gentiles qui prius errabant, deduxit in viam rectam, quæ Christus est, qui dicit: Ego sum via, veritas, &c. quia scilicet, Christus eripuit eos de ignorantia ostendens eis seipsum viam vt per hanc viã irent bene operando, & eius exẽpla imitãdo, in ciuitatem habitationis, quã prius inuenire nesciebant. De isto *Sap.10. Deduxit illum via iustorum, & ostendit illi regnũ Dei.* ductore Christo dicitur, Iustũ deduxit dãs per vias rectas & ostendit illi regnũ Dei, quia illũ, quẽ iustificat: per vias rectas deducit ad gloriã. O quàm ergo miseri, qui iustũ ducem dimittentes, ad duces se cõuertunt erroris: quia ducũtur illecebrosa sensualitate, alij perniciosa familiaritate, alij presumptuosa temeritate, alij malicioſa cæcitate. Nõ sic ductor *E* Christus, qui suos recta via ad patriam ducit, ideo hũc ductorẽ sequi debemus more formicæ excæcatæ. De qua dicit Albertus 8. de animalibus, &c. vide ver. 1567. quia Christus se sequẽtes ducit ad fontẽ vitæ beatæ, Apoc. 7. Agnus qui in medio throni est, reget eos: & deducet eos ad fontem aquarum. *Deducit nos Christus ad ciuitatem gloriæ. Apoc.7.*

1888 Confiteãtur domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filius hominũ.

Hic ponitur ꝑ prædictis gratiarũ actio, & cõsequẽter ponitur beneficij recordatio: ibi, *Quia satiauit.*

Indu

Inducens ergo filios Israẽl quibus præfatum beneficium contulit ad gratiarum actiones, dicit. *Confiteantur domino misericordiæ eius*, id est, misericordiæ quas vobis fecit, debent vos inducere ad confitendum domino confessione laudis. Ac etiam mirabilia eius facta filiis hominum: ipsos ad confitendum domino inducere debent. Et sic ex duobus inducit eos ad gratiarum actionem. primo quia misericorditer eos deducit. secũdo quia mirabiliter. Per hoc conformiter vult psal. ostendere fideles quos de regionibus ad vnitatem congregauit ecclesiæ ad gratiarum actionem, dicẽs, *Confiteantur domino*. Et quid debent confiteri? hoc, scilicet quòd eos liberauit ab errore: hoc attribuant misericordiæ eius: quia mi- *B* sericordiæ eius nos liberauerunt: non merita nostra, non virtutes, non sapientia: sed misericordiæ. Etiam mirabilia eius sint filiis hominum materiã laudandi Deum. Non enim misericorditer solum gentes vocauit ad fidem: sed cum mirabilibus suis, id est, miraculis ostensis. Potest & iste textus intelligi de confessione peccatorum. Si enim Deus sua mera misericordia nos vocauit ad fidem, nullis nostris meritis præcedentibus: quanto magis misericorditer iã vocatis veniam dabit? vt sit sensus: Misericordiæ domini nobis factæ, & mirabilia nobis ostensa sunt causa sufficiens filiis hominum: vt con- *C* *Confessio debet esse verecunda.* fiteantur domino, scilicet, peccata sua: ab ipso sperantes veniam. Nota tamen quòd talis confessio et si voluntaria debeat esse: cum hoc tamen debet esse verecunda. Ideo enim ordinauit Deus, vt homo homini confiteretur: & secreta suæ conscientiæ reuelaret, vt inde verecundaretur: & sic per verecundiam pœniteret: aliàs puniretur. Quæ verecundia est magna pars satisfactionis.

1889 Quia satiauit animam inanem: & animam esurientem satiauit bonis.

Hic recolit beneficium, pro quo illos ad gratiarum actionem inducit. Quoniam vt dictum est, desiderium ipsorum compleuit ipsis dãdo panes de cœ- *D* lo, & carnes in abundantia, & aquam de petra. Propter quod dicitur Psal. 77. Manducauerunt. & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis dominus: & non sunt fraudati à desiderio suo. Et hoc notans Psalm. dicit. *Quia satiauit animam inanem, &c.* Inanis enim idem est quod quasi annihilatus, depressus, diminutus, vel vacuus. Et attende, quòd hic accipitur anima pro toto homine. Et sic anima vel homo dicitur inanis, scilicet, fameſcens præ fame quasi annihilatus, consumptus vel vacuus. Illis ergo datis abundanter victualibus in eremo, & quibusdam cibis adiungit dicens. *Quia animam esurientem satiauit bonis*, scilicet, cibis: quia pane cœlesti omne delectamentum in se habenti & omnis saporis suauitatem, vt scribitur Sapien. 16. Per hoc vult psal. ostendere: quòd Deus illos, quos ad fidem misericorditer elegit, spiritualibus hic repler per spem: *E* Psal. 16. sed in futuro realiter. iuxta quod dicitur. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Vbi notandum, quod multiplex est bonum, scilicet temporale, morale, & æternale. Et illud vltimum in patria nos satiat, quod quamuis solum sit vnicum: tamen propter multiplicem eius effectum, multiplex vocatur, vt puta quia satiantur omnes partes animæ. vide ver. 1014. vnde Psalm. 64. dicit. Replebimur in bonis domus tuæ. Item nota, quòd triplex est satietas, scilicet, criminalis, temporalis, & æternalis. vide versic. 1849. De satietate autem æternali, qua esurientes, & sitientes satiat dominus: dicitur Matth. 5. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Quod ad propositum exponens Bernardus, ait. Qui esurit, esuriat amplius: & qui desiderat, *Satietas beatorum.* abundantius desideret adhuc. Quoniam quandocunq; desiderare poterit: tãtum est accepturus: imo vero non secundum imperfectionem moderni desiderij: quoniam donec perfectè habeat, perfectè desiderare non poterit: sed nec perfectè habere, donec perfectè desideret. Inferiori palato cordis & animæ languenti adhuc dura, & insipida res videtur esse iustitia: qua tamen anima satiatur in patria. Sed qui gustauerunt: ipsi sciunt: quoniam beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. O verè fœlix, & gloriosa satietas! ô sanctum conuiuium! ô desiderabiles epulæ! vbi anxietas nulla, nullum poterit esse fastidium. Iam vero hoc verbum aduersus Adam procedere credo: qui portionem videtur tenuisse iustitiæ: in eo quòd mulieri compassus est. Sed si verè esuriisset iustitiam: curasset reddere quod debebat: nõ modo vxori, sed multo magis creatori. Debebat enim vxori cõpassionẽ, & disciplinam tanquam inferiori. Deo autem obedientiam, & subiectionem. Sed quàm multi vsque hodie factum illud grauiter diiudicant: & tamen insipienter illud imitantur. Indignantur aduersus Adam, quòd obedierit voci vxoris suæ plusquam Dei: & ipsi Euam, id est, carnem suam audiunt plusquam Deum. Si modo præsentem videremus Adam in hoc articulo positum: coarctari inter præceptum vxoris, & præceptum creatoris: nõne clamaremus aduersus eum dicentes: Caue tibi, miser, seducta est mulier: ne acquiescas ei. Vt quid ergo quotiens apprehendit nos tentatio similis, non persuademus similiter nobisipsis: vt vere sitientes iustitiam, vero fructu iustitiæ saturemur? Scriptum est enim. *Quia satiauit animam inanem: & animam esurientem satiauit bonis*, scilicet, æternis.

1890 Sedentes in tenebris, & vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro.

Hic ponitur secundum periculum, in quo fuerunt filij Israel. Istud enim refertur ad tempus quo in Ægypto miserabili seruitute pressi fuerunt à qua per dominum miraculosè liberati fuerunt. Et diuiditur in quatuor partes: quia ponitur periculi expositio. secundò contra periculum deprecatio: ibi, *Et clamauerunt*. tertio à periculo liberatio: ibi, *Et eduxit*. quartò gratiarum actio: ibi, *Confiteantur*. Circa primum tria ostenduntur. primò ipsorum dura subiugatio. secundo subiugationis occasio: ibi, *Quia exacerbauerunt*. tertiò ipsorum à Deo derelictio: ibi, *Humiliatum*. Quantum ad primum sciendum, quòd per tenebras, vel vmbram mortis in scriptura Ægyptus intelligitur, quoniam Ægyptus tenebræ, & angustia, siue tribulatio interpretatur. Dum autem in Ægypto sederunt filij Israel: vincti fuerunt mendicitate, & ferro. mendicitate: quia duris laboribus luti, & lateris victum suum mendicare cogebantur: ferro id est, morte crudeli: quia statim nati præcepto Pharaonis necabantur, vt habetur Exod. 1. Est ergo sensus versiculi: quòd quando *Exod.1.* erant sedentes in tenebris, & vmbra mortis, scilicet, quãdo erant habitantes in Ægypto: Pharao tenebat eos vinctos mendicitate, & ferro: vt expositum est. Per hoc vult ostendere Psal. ꝙ quandiu habitamus in vita præsenti, lege peccati, vel carnis vincimur, ne malũ, quod odimus, plenè fugiamus: nec bonum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod volumus, perfecte compleamus. Vbi primo A notandum, quòd per tenebras vita præsens designatur: quia in ipsa sedentes vndique tenebris circundamur: quia finem nostrum & operum nostrorum ignoramus, vt deducit Gregor. super illo verbo Iob 3. Viro, cuius abscondita est via: & circundedit eum Deus tenebris, dicens. In præsenti enim vita via sua viro abscondita est: quia etsi iam in qua sit vitæ qualitate considerat: adhuc tamen ad quem finem tendit, ignorat. Et si iam superna appetit & plenis desideriis quærit: adhuc si in eisdem desideriis permanebit, nescit. Peccata quippe deserentes ad iustitiam tendimus: & vnde venimus nouimus: sed quo perueniamus, ignoramus, &c. Sequitur infra. Bene autem subditur, Et circundedit eum Deus tenebris. B Tenebris namque homo circúdatur: quia quamuis cœlesti desiderio ferueat, quid de semetipso disposítum sit, intrinsecus ignorat: & valde metuit ne quid in iudicio sibi obuiet, quod se de se nunc, & in desiderio boni fructus latet. Tenebris homo circundatur: quia ignorantię suæ caligine premitur. An tenebris circundatus non est qui plerunque præteritorū non meminit: futura non inuenit: præsentia vix cognoscit? Tenebris se circundatum quidam sapiens viderat, cū dicebat: Quæ in prospectu nostro sunt: inuenimus cum labore, & quæ in cœlis sunt: quis inuestigabit? His tenebris propheta se circundatum vidit: cùm dispositionis intimæ penetrare interna non potuit, dicens, Posuit tenebras latibulū suum. Auctor enim noster, qui à nobis in hoc exilio deiectis lucem suæ visionis abstulit: sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit, &c. Ex quibus apparet, quòd per tenebras intelligitur status obscurus vitæ præsentis: vt nostrum quilibet in vita præsenti positus merito dicat, Tenebrę circundãt me. Consimiliter per vmbram mortis intellige vitam præsentem: quæ nihil aliud est quam prolixitas mortis: vnde in hac vita existentes illuminari quærebat Zacharias, dicens. Illuminare iis, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedẽt. Similiter & Dei electos in hac vita positos: sedere in tenebris, & vmbra mortis dicit Psalm. *Sedentes in tenebris, & vmbra mortis.* Quandiu ergo sumus in præsenti vita astringimur mendicitate, & ferro, id est, difficultate ad D bonum agendum, & ad malum fugiendum: vnde & Apostolus Paulus se sic victum sentiebat, cùm dicebat. Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Non enim, quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, hoc facio. Quod ideo quilibet etiam electus dicere potest: quia concupiscentia carnis ligatur. vnde ibidem ait glos. Atten de quòd ait: Velle adiacet mihi: perficere autẽ bonum non inuenio. Non dicit facere: sed perficere, quia etsi aliquid boni facit, non tamen perficit: rebellat enim concupiscentia, & non consentit, vt puta, delectat vxor aliena, & non amat, mentem euertit: in secretarium mentis intrat. videt foris strepentem concupiscentiam. agit ergo bonum, quia con- E cupiscentię non consentit: sed non perficit bonum, vt, scilicet, non concupiscat. Sic & hostis eius, scilicet, concupiscentia agit malum, quia mouet malum desiderium: sed non perficit malum, quia non parturit malum, repugnante voluntate. Et in isto bello est tota vita sanctorum. Sic & Petrus erat vinctus catenis duabus ferreis, quarum prima est difficultas perficiendi bonum. Secunda verò est difficultas fugiendi malum. Sic ergo omnes electos ponit Psalm, hic sedentes in tenebris, & vmbra mortis, vinctos esse mendicitate & ferro.

Tenebræ dicuntur vita præsens. Gregor. 15. mor. c. 3.

Ignorantia finis nostrum.

Psal. 17.

Eccl. 25.

Vmbra mortis dicitur vita præsens. Luc. 1.

Concupiscentia rebellat volantati. Rom. 7.

Quia exacerbauerunt eloquia Dei: & consilium altissimi irritauerunt. 1891

Hic ponitur tantæ subiugationis, & captiuationis occasio. Quantum ad literam Deus permisit filios Israël in Ægypto taliter opprimi: quia ibidem primo exacerbauerunt eloquia. Nam vt dictum est versic. 1816. exacerbare eloquia Dei est præcepta eius non obseruare. Præceptum autem principale Dei erat non colere Deum alienum: quod etsi nondum lex erat data per Moysen: erat tamen hoc præceptum patribus eorum à Deo: & ipsi pro se suisque successoribus obseruare promiserunt, propter quod & Deus vocabat se Deum Abrahã, Isaac, & Iacob. Ipsi autem in Ægypto existentes, hoc præceptum non seruarunt: sed adorauerunt idola Ægyptiorum. Vnde super illo verbo Exod. 32. fecit eis vitulum conflatilem: ait glos. Ideo fecit eis vitulum, quia bouem adorauerunt in Ægypto: forsitan enim aliud idolum non susceperant: Hoc ergo ipsorum peccatum innuens Psal. ait. *Quia exacerbauerunt, &c.* Quasi si quæratur quare permisit Deus filios Israel tanta seruitute opprimi in Ægypto? Respõdet: quòd ideo hoc permisit, quia exacerbauerunt eloquia Dei, &c. Per hoc autem vult ostendere Psalm. causam quare electi Dei concupiscentia repugnante sic in præsenti vita ligantur, dicens quòd causa est: quia exacerbauerunt eloquia Dei. Non loquitur de ipsis nũc electis: sed de primis parentibus qui transgressi fuerunt primum præceptum eis à Deo datum, contingendo prohibitum eius lignum. Hoc enim primum peccatum fuit causa totius carnalis concupiscentiæ & carnalis rebellionis. Dignum namq; fuit vt anima quæ Deo per obedientiam subiici noluit: ipsa quoque suum inferiorem, scilicet, carnem sibi repugnantem haberet, vnde & in carnali conceptione propter primorum parentum peccatum carnalis oritur peccati fomes, & concupiscentia mali. Quod ostendens Greg. super illo verbo Iob. 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? ait. Is, qui per se solus est mundus, mundare valet immunda. Homo enim in corruptibili carne viuens habet tentationum immundicias impressas in semetipso, quia nimirum eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis eius conceptio immunda est. Hinc est ergo, quòd electus quis tentatur etiam nolens. Hinc est, quòd immunda quædam in mente patitur: quamuis ex iudicio reluctetur: quia exceptus de immundicia dum ad mundiciam tendit: hoc conatur vincere, quod est. Quisquis autem occultæ tentationis motus aut immundiciam cogitationis euicerit: nequaquam sibi suam mundiciam tribuat: quia de immundo conceptum semine nullus facere potest mundum: nisi is, qui mundus per semetipsum solus est. Qui ergo iam ad locum mundicię mente peruenit: conceptionis suæ viam respiciat, per quam venit, atque inde colligat: quia ex sua virtute non habet mundiciam viuendi: cui de immunda conceptione factum est initium subsistendi. Hanc ergo causam Psalm. exprimens ait. *Quia exacerbauerunt eloquia domini*, scilicet, primi parentes. *Et consilium altissimi irritauerunt.* quo scilicet, consulit eis, ne de ligno scientiæ boni, & mali comederent: quia vt dicitur Psalm. 77. Non custodierunt testamentum Dei: & in lege eius noluerunt ambulare.

Exod. 32.

Greg. 15. mor. c. 28. Nullus homo potest facere.

Concupiscentia rebellans voluntati.

Act. 12.

Et

1892 Et humiliatum est in laboribus cor eorum, & infirmati sunt: nec fuit, qui adiuuaret.

Hic ostenditur ipsorum à Deo ad tempus derelictio. Peccatis eorum exigentibus Deus permisit eos ad tempus in Ægypto sic affligi ipsos non adiuuando, vt ex afflictione cognoscerent seipsos: & redirent ad Deum. Et hoc notat Psal. dicens, *Et humiliatum est in laboribus cor eorum.* humiliati, scilicet, humilitate afflictionis, & pœnæ, quia vt dicitur Exo. 1. Oderant filios Israël Ægyptij: & affligebant illudentes eis: & ad amaritudinem ducebant vitam illorum operibus duris: omnique famulatu in terra premebantur, & sic humiliati sunt, id est, bassi, & subiecti effecti. Et vnde hoc? *quia non fuit, qui adiuuaret*, scilicet, Deus non iuuabat eos, ab illis afflictionibus eos liberando, & sic infirmati sunt, id est, debilitati resistere non valẽtes. Et ex hoc vult Psal. ostendere, quòd in præsenti vita quandoque Deus derelinquit sanctos suos affligi à diuersis personis, & occidi corporaliter, vt inde magis coronentur. Et quamuis dicatur, quòd Dominus nõ derelinquit sanctos suos, hoc intelligitur de prædestinatis, quos finaliter non deserit. Et nota, quòd ad adiutorium B diuinum multi multimode se habent, quoniam aliqui illud spernunt, aliqui illud colunt, aliqui illud impugnant &c. vide versi. 1131. Istud autem adiutorium impugnauerunt filij Israël in Ægypto: quando Deum deserentes, idola coluerunt. Ideo non meruerunt adiuuari à Deo. propter quod dicitur: *Et non fuit, qui adiuuaret*, quousque redirent ad Deum.

Adiutorio Dei aliqui ad tempus priuantur.

1893 Et clamauerũt ad dominum, cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.

Hic ponitur contra defectum deprecatio. Quantum enim ad literam: postquam filij Israël in Ægypto sic afflicti fuerunt, & humiliati: reuersi sunt ad Deum, vt eos liberaret: & ad dominum clamauerunt. Sic enim ad Ieram scribitur Exod. 3. Ingemiscentes filij Israël propter opera, vociferati sunt: ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus, audiuitque gemitum eorum: & recordatus est fœderis, quod pepigerat cum Abrahã, Isaac, & Iacob. Et infra ait ad Moysen. Vidi afflictionẽ populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui: descendi vt liberem eum de manibus Ægyptiorum &c. Et hoc est, quod hic Psalm. ponit, dicens, *Et clamauerunt ad dominum, cum tribularentur: & de manibus eorum liberauit eos.* Per hoc autem vult ostendere, quòd licet electos suos Deus ad tempus aduersitatibus affligi permittat, vt seipsos cognoscant: ipsos tamen finaliter liberat. Expone vt suprà vers. 1886. Nota ergo quòd clamor oppressorum ab aliis iniustè exauditur à domino.

Exod. 3.

Clamauerunt filij Israël ad dominum in Ægypto.

Clamor oppressorum auditur à domino.

1894 Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis: & vincula eorum dirupit.

Hic ponitur à prædicta seruitute liberatio. Vt enim dictum est versi. 1890. per tenebras, & vmbrã mortis significatur Ægyptus. Tunc ergo quando filij Israël reuersi fuerunt ad dominum afflicti, & clamauerunt: ipse mirabiliter liberauit eos: & eduxit eos per manum Moysi, & Aaron de Ægypto. vt habetur Exod. 14. Per hoc vult ostendere Psalm. quòd Deus electos, si in præsenti vita, quæ dicitur tenebræ, & vmbra mortis ipsos affligi permittit, de tali tamen afflictione ipse ipsos gloriose educit ad gloriam: & vincula ipsorum disrumpit: quando ipsos de præsenti vita educit ad gloriam Nam vt dictum est versicu. 1890. per tenebras, & vmbram mortis intelligitur vita præsens. Quamuis enim concupiscentia carnis, & difficultate ad bonum agendum, & ad malum fugiendum in præsenti vita ligentur electi: tamen omnia ista vincula disrumpuntur, cùm de hac vita electi deducuntur ad gloriam. Et hoc est quod ait. *Et eduxit eos de tenebris &c.* Sic enim educi de vinculis præsentis vitæ orabat psal. 141. Educ de custodia animam meam: vt confiteantur nomini tuo. Ad ipsum enim deuote recurrendum est: quia ipse est, qui educit vinctos in fortitudine. Et nota, quòd tria sunt mystica vincula, scilicet, vinculum culpæ, & inquinationis: pœnæ, & afflictionis: gratiæ, & charitatis. Prima tria vincula in suis electis disrumpit dominus: vt eos ad charitatis perfectæ vincula perducat.

Psal. 67. Vincula multiplicia.

Confiteãtur domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum. 1895

Hic ponitur gratiarum actio primò, & consequenter ponitur beneficij recordatio: ibi, *Quia contriuit.* Quantum ad primum certum est, quòd iuxta literam Deus misericorditer liberauit filios Israël de Ægypto: faciens pro eis multa mirabilia. vide psal. 77. 104. 105. Quæ omnia mouere debuerant filios Israël ad confitendum Deo. Sic enim ait dominus Exod. 3. Percutiam Ægyptum in mirabilibus meis. Per hoc vult. Psal. inducere Dei electos de vinculis huius mundi absolutos, & mirabiliter ad gratiarum actiones, multoties enim mira ostendit: & magna miracula in morte sanctorum ostendit. ex quibus sancti liberati: tenentur gratias Deo reddere. Et hoc est, quod dicit. *Cõfiteãtur domino misericordiæ &c.* expone vt verb. 1886. Potest etiã hoc intelligi de cõfessione criminis: vt misericordia nostris patribus exhibita, & mirabilia pro ipsorum liberatione ostensa, nos ad confessionem criminis induceret. Et quantum ad hoc præter alias de confessione dicta criminis: hic notandum, quòd confessio criminis inter cætera debet esse volita, & liberè facta &c.

Confessio debet esse voluntaria.

Quia contriuit portas æreas: & vectes ferreos confregit. 1896

Hic recolitur datum liberationis beneficium. Vbi nota, quòd captiuitas populi Israel in Aegypto propter magnam oppressionem duram, vocabatur carcer ferreus. Sic enim ad literam dixit Moyses populo. Nos autem tulit dominus, & eduxit de fornace ferrea Aegypti. Et per consequens quando eos liberauit de captiuitate illa: vecte ferreo, & portas æreas dicitur confregisse. Quamuis dicant aliqui, quòd ciuitas Gessen, vbi habitabant filij Israel in Aegypto, claudebatur portis æreis, & vectes ferreos habebat. Quæ omnia in nocte, qua primogenita Aegyptiorum per manum domini fuerunt occisa, angelico ministerio confracta fuerunt. quod beneficium rememorans Psalmista ait, *Quia contriuit portas æreas.* Per hoc autem vult Psalmista ostendere, quod Deus in electis suis, quando ipsos eduxit de præsenti vita, quæ est vmbra mortis, & tenebræ: omne obstaculum soluit carnalis concupiscentiæ. Vel per portas

Deut. 4.

Exod. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Porta ærea sint cupiditates malæ. Vectes ferrei sũt demones.

æreas intellige secundum glos. carnalem cupiditatem. & per vectes ferreos, diabolicas suggelliones. Portæ enim æreę sunt hominum cupiditates vitioſę: quæ clauſos non ſinunt exire: vectes autem ſunt ſpiritus immundi, qui portas obſeruant. Æreas autem portas, & vectes ferreos pro fortitudine ponit. Quæ omnia diſcumpuntur: cùm anima cuiuſlibet electi à corpore migrat. *Ricardus.* Ricardus autem iſtum verſum aliter exponit, dicens, *Quia contriuit portas æreas*, &c. Portis procedentium tranſitum obſtruimus: vectibus autem ipſam clauſuram munimus, atque obſirmamus. Quid itaque per portam accipimus, niſi contradictionem? quid per vectes, niſi rebellionem? Per ferrum enim, quod omnia metalla domat: audacia, quæ neminem formidat, accipitur. Per æs vero, quod eſt cæteris durabilius: pertinacia deſignatur. Porta enim ærea, contradictio pertinax: vectis ferreus eſt rebellio audax. Portas itaque æreas, & vectes ferreos dominus confregit: quando pertinacem contradictionem, & audacem rebellionem interna aſpiratione, & cordis cõpunctione conterit, & diſſoluit. Hic poteſt notari, quòd in ſcriptura eſt multiplex vectis. Primo eſt vectis ſapientiæ: quo portatur vinum conſolationis ſpiritualis. Numer. 13. Abſciderunt palmitem cum vua ſua: quem portauerunt in vecte duo viri. Secundo vectis pudicitiæ ad portandum arcam ſanctitatis. Exod. 25. Facies vectem de lignis ſethim: quæ ſunt ligna imputribilia, quia ſacerdotes, & clerici, qui arcam legis prædicando circumferre debent: debẽt eſſe per caſtitatem incorruptibiles. Tertio publicæ iuſtitiæ ad dandum vrbi debili fortitudinem firmitatis. Prou. 18. Iudicia, quaſi vectes vrbium. Quarto eſt vectis diuinæ potentiæ ad præſtandum relabili quietudinem ſtabilitatis. Iob. 38. Poſui vectem, & oſtia, & dixi, hucuſque venies, & non procedes amplius: hoc dicitur mari labili. Quinto eſt vectis diabolicæ maliciæ ad obdurandum cor peccatoris quem Deus ſua gratia frangit. de quo hic. *Et vectes ferreos confregit.*

Porta ærea cõtradictio per tinax.

Vectis ferreus audax rebellio.

Vectis multiplex

Num. 13.

Exod. 25.

Prou. 18.

Iob. 38.

1897 Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.

Hic ponitur tertium periculum: quod eſt infirmitatis corporalis. Et diuiditur vt prius in quatuor partes. quia primo periculum exponitur, ſecundo remedium à Deo quæritur: ibi, *Et clamauerunt*. tertio à Deo remedium conceditur: ibi, *Miſit verbum*. quarto gratiarum actio exoluitur: ibi, *Confiteantur*. Quantum ad primum ſciendum, quòd dum filij Iſraël vagarentur per deſertum, cœpit eos tædere laboris, & itineris: & locuti ſunt contra dominum, & Moyſen, dicentes, Cur eduxiſti nos de Ægypto, vt moreremur in ſolitudine? deeſt panis: non eſt aqua, anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Propter quam murmurationem dominus ſerpentes ignitos miſit in populum: qui mordebant populum, & plures ad ipſorum plagas moriebantur. Quod ideo fecit dominus: vt per iſtam mirabilem punitionem eis præmiſſam ipſi recognoſcerent poten tiam Dei, & per infirmitatem corporis, ipſi à tali murmuratione ceſſarent. Multoties enim Deus percutiens corpora, ſanat animas. Et hoc eſt, quod recolens Pſal. ait, *Suſcepit eos de via iniquitatis eorum*, ſcilicet, qua contra dominum murmurabant: per illam, ſcilicet, plagam, quam immiſit: quia per illam ſeipſos recognouerunt, & reuerſi ſunt ad dominum. Et hoc eſt, quod ſubditur. *Propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt*, id eſt, propter iniuſtitias ſuas remouendas, humiliati ſunt, id eſt, afflicti, & puniti per plagas ſerpentum. Sic enim multoties Deus percutit corpora: vt ſanet animas. exemplum de Ezechia rege Iuda. Sic igitur ſuſcepit eos de via iniquitatis eorum, ſcilicet, ſuſcepit eos ad puniendum infirmitate corporali: ſicut pater accipit filium ad caſtigandum. Per hoc vult Pſalm. oſtendere, quòd Deus ſuis electis multoties aduerſitates temporales immittit: vt ipſis peccata commiſſa purgentur. vide ver. 1842. Nam pœna corporalis oculos aperit mentis. 1873. Et nota, quòd Chriſtus diuerſos ſuſcipit ad diuerſa. Primo ſuſcipit innocentes per gratiam conſeruantem. Pſalm. 40. Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti, & confirmaſti, &c. Secundò, ſuſcipit pœnitẽtes per gratiam reparantem. Ierem. 3. Reuertere ad me: & ego ſuſcipiam te. Tertio, ſuſcipit patientes per gloriam præmiantem. Act. 7. Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum. Quarto, ſuſcipit delinquentes per diſciplinam corrigentem. ſicut hic. *Suſcepit eos de via, &c.*

Infirmitas corporis multoties ſanat animam.

Suſcepit nos Chriſtus multipliciter.

Hiere. 3.

Act. 7.

Omnem eſcam abominata eſt ani 1898
ma eorum, & appropinquauerunt vſque ad portas mortis.

Hic exaggerat & peccatum eorum, & pœnam. Peccatum: quia *omnem eſcam abominata eſt anima eorum*: quia, ſcilicet, manna, quæ dicebatur omnis eſca: quia in ſe omnem ſaporem habebat, & ſuauitatem omnium eſcarum: ipſi abominati ſunt. vnde & dixerunt de manna. Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo: quod fuit magnæ ingratitudinis. Conſequenter exaggerat pœnam, dicens, *Et appropinquauerunt vſque ad portas mortis*, id eſt, tãta ſunt pœna eis per illos ſerpentes immiſſa, quòd quaſi omnes mortui ſunt. Vel aliter, inualeſcente infirmitate, omnem eſcam abominata eſt anima eorũ: ſicut infirmus omnem cibum abominatur. Et ſic *appropinquauerunt vſque ad portas mortis*, ſcilicet, ex deſperatione recuperandæ ſanitatis, ſicut legitur de Ezechiæ: qui auditis verbis Eſaiæ prophetæ, ſibi dicentis ex parte domini, Diſpone domui tuæ &c. *Eſa. 38.* ait. Ego dixi in dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi. Sed prior expoſitio magis litteræ conformatur. Per hoc vult Pſalm. oſtendere, quòd defectus verbi Dei, mortem inducit animæ. Nam verbum Dei eſca, & cibus eſt animæ. Matth. 4. Non in ſolo pane viuit homo: ſed, &c. Quandocunque ergo anima iſtam eſcam abominatur, & ipſam non percipit, moritur ſpiritualiter. Vnde gloſ. *Omnem eſcam abominata*, &c. id eſt, verbum Dei, quo anima viuit. De hoc vide verſic. 1805. Illi ergo iſtam eſcam abominantur: qui verbum Dei reſiciunt, nec reuerenter ipſum audire ſatagũt. Sic enim Iudæi iſtã eſcam abominabantur: quando Chriſtum prædicantẽ contẽpſerunt. De quo Chriſtus conqueritur, dicens, Abominati ſunt me quondam conſiliarij mei: & quem maxime diligebam, aduerſatus eſt mihi. Conſiliarij enim Dei dicti ſunt prophetæ, & maiores Iudæorum: quia conſilia eſti non Deo in ſe: tamen ipſi in membris ſuis miniſtrabant. Vnde prædicta verba ad propoſitum exponens Gregorius, ait. Cunctis liquet, quia dominus conſiliaris non indiget &c.

Verbi dei cõtẽta occidit animam ſine mora oſtia mors.

Abominati ſunt Iudæi chriſtum. Iob. 19.

Greg. 15. mor. 23.

Et

1899 Et clamauerunt ad dominum, cùm tribularentur: & de neceſsitatibus eorum liberauit eos.

Hic contra dictum periculum oponitur humilis oratio. Sic enim ad literam habetur Nu. 21. quòd filij Iſrael percuſſi ab illis ſerpentibus: orauerunt pro ſua liberatione. vnde ibi dicitur, quòd videtes ſerpentum plagas, morteſque plurimorum: venerunt ad Moyſen dicentes, Peccauimus: quia locuti ſumus contra Deum, & cõtra te. Ora vt Deus tollat à nobis ſerpentes: quæ quidem ipſorum oratio clamor quidam fuit in auribus Dei. Per hoc vult Pſal. oſtendere quòd aduerſitas corporalis, ad orationem conſurgere facit. vide verſic. 1783. Et nota quòd orantes dicuntur clamare. Cuius cauſam oſtendit Grego. dicens, Vera quippe oratio, vel poſtulatio non eſt in oris vocibus, ſed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud ſe creticſſimas aures Dei non faciunt verba noſtra, ſed deſideria. Æternam quippe vitam ſi ore petimus, non tamen corde deſideramus, clamando tacemus. Si vero deſideramus ex corde: & tamen ore conticeſcimus: tacentes clamamus. Hinc eſt, quòd in eremo populus vocibus perſtrepit: & Moyſes à ſtrepitu verborum tacet: & tamen ſilens, aure diuinæ pietatis auditur: cui dicitur, Quid clamas ad me? Intus ergo in deſiderio eſt clamor ſecretus, qui ad humanas aures non peruenit: & tamen auditum conditoris replet &c. Ex quo apparet, quòd omnis deuota oratio apud Deum clamat: etiamſi vox corporis ſileat. vide de clamore orationis ver. 24. 412. 898. 1886. 1893.

Num. 21.

Serpens æneus ſanauit à morte.

Matt. 7.

Gre. 22. mor. ca 58.

Clamat oratio cordis ad Deum.

1900 Miſit verbũ ſuum, & ſanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.

Hic contra dictam tribulationem apponitur à Deo remedium. Vbi notandum, quòd (vt habetur Nu. 21.) cùm populus Iſrael pœnitens propter plagam ſerpentum de murmuratione quam fecerant cõtra Deum & Moyſen, dixiſſet Moyſi: peccauimus: quoniã locuti ſumus contra Deum, & cõtra te: ora pro nobis ad dominum, vt tollat à nobis ſerpentes. orauit Moyſes pro populo: & dominus locutus eſt verbum Moyſi, per quod ſanati fuerunt, & ceſſauit plaga. Et quod fuit verbũ qđ miſit dominus Moyſi, id eſt, dixit Moyſi: hoc ſcilicet, fac ſerpentem æneũ: & pone eũ pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit ſerpẽtẽ, viuet. Fecit ergo Moyſes ſerpentem æneũ, & poſuit eũ pro ſigno: quẽ percuſſi aſpicientes ſanabantur. Et hoc eſt ad literam, verbũ, quod miſit dominus ad ſanandũ eos, quãdo, ſcilicet, dixit Moyſi, fac ſerpentem æneũ. Accipitur enim multoties verbũ pro ſignificato verbi, nõ pro ipſo verbo, ſicut cũ dicit Chriſtus. Qui audit verba mea hæc, & facit ea &c. ſcilicet, illa quæ per verba ſignificãtur. Sic enim facimus verbũ Chriſti, quãdo ſignificata per verbũ eius obſeruamus. Verbũ ergo quod Deus miſit, fuit ſerpẽs æneus, quẽ fieri præcepit. Et hoc notãs Pſal. ait. *Miſit verbũ ſuum & ſanauit eos*, id eſt, effectũ verbi. *Et ſanauit eos de interitionibus eorũ*. Interitus enim idem eſt, quòd mors. Interitiones ergo idem ſunt quòd mortes. Saluauit ergo eos de interitionibus eorum, id eſt, à mortibus: quia abſtulit ſerpentes, quibus illi percuſſi moriebantur: ac etiam percuſſos ad mortem intuitu ſerpentis ſanauit. Quid autem ex hoc Pſal. velit innuere Chriſtus ſatis expreſ-

Serpens æneus ſignificat. Chriſtum crucifixũ.

ſit Ioã. 3. cùm Nicodemo dixit. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis, qui credit in eũ &c. Vnde verba prædicta exponens Aug. ait. Serpentũ enim morſibus multi in deſerto moriebantur: ſic Moyſes ex præcepto domini ſerpentem æneũ exaltauit: quem videntes ſanabantur continuo. Quid eſt autẽ exaltatus ſerpens: niſi mors Chriſti eo modo ſignificandi, quo per efficientẽ effectus deſignatur? A ſerpente quippe mors venit, qui peccatum quo mori mereretur, homini perſuaſit. Dominus autẽ in carnem ſuam, non peccatũ tranſtulit tanquã venenum ſerpẽtis, ſed mortẽ: vt eſſet in ſimilitudine carnis peccati pœna ſine culpa: vt in carne peccati pœna ſolueretur & culpa. Sicut ergo tunc qui conſpiciebant exaltatum ſerpentem, à veneno ſanabantur, & liberabantur à morte: ſic nunc qui conformatur ſimilitudini mortis Chriſti per fidem baptizatus: & à peccato per iuſtificationem: & à morte per reſurrectionem liberatur. Sic ergo per ſerpẽtem qui fuit cauſa mortis: intellige mortem. Chriſtus ergo ſerpens dicitur: quia verbum caro factũ, in cruce pro nobis mortem ſuſcepit. Et hoc notans Pſal. dicit, *Miſit verbum ſuum in carne*, vt in ipſa mortem ſuſciperet. *Et ſic ſanauit eos à peccatis: & eripuit eos de interitionibus eorum*. Vnde prædictam ſerpentis figurã ad Chriſti mortem applicans Theo. ait. Videas igitur figuram veritate impletã. Ibi enim ſerpentis ſimilitudo, ſpeciem quidem beſtiæ habet: ſed venenum nõ habet. Sic & hic, Chriſtus à peccato liber: in ſimilitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem ſerpentẽ audiens, ſuſpenſionem intellige in altum: vt ſanctificaret aërem, qui ſanctificauerat terrã, ambulando in ea. iſtam miſſionem verbi pro ſanatione à morſibus ſerpentum factam, expreſſẽ prænouit ſapiens de prædicta ſerpentum plaga dicens, Etenim cùm ſuperueniret illis ſæua beſtiarum ira: morſibus peruerſorum colubrorum exterminabantur: ſed non in perpetuum permãſit ira tua: ſed ad correptionem in breui turbati ſunt: ſignum habentes ſalutis, ſcilicet, ſerpentem exaltatum. Qui enim nõ per hoc, quòd videbant, ſanabantur: quia, ſcilicet, ſerpẽs ille ſolum erat figura Chriſti paſſionis. Ideo dicit: non enim per hoc, quod videbant, ſanabãtur: ſed per te omnium ſaluatorem, ſcilicet, in illo ſerpente figuratum. Neque enim herba, nec malagma ſanauit eos, ſed tuus, domine, ſermo, qui ſanauit omnia. Malagma, atis. enim eſt quoddam medicamentum ex herbis confectum. Ex quibus verbis appareret, quòd per illum ſerpentem exaltatum in deſerto non ſanabantur aſpicientes in eum: ſed per ſignificatum eius, quod erat Dei verbum. De quo nunc ait, *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos &c.*

Aug. in lib. de baptiſmo par uulorum.

Theophyl.

Sap. 16.

Malagma.

Cõfiteantur domino miſericordiæ 1901
eius: & mirabilia eius filiis hominum.

Hic conſequẽter ponitur ex dicto beneficio gratiarum actio. Et exponitur vt ſuprà ver. 1888. 1895. Si autẽ intelligatur, quòd per hoc nos inducat ad confeſsionẽ criminis, circa confeſsionẽ criminis vitra cõditiones eius alias dictas, nota quòd confeſsio debet eſſe lucida, nulla omiſſa circunſtantia. Non enim ſufficit peccatum ſimpliciter confiteri: niſi circunſtantiæ omnes, quæ peccatum mortaliter aggrauant, confiteantur, &c.

Confeſsio exprimere debet circunſtantias.

Et ſacrificẽt ſacrificiũ laudis: & an- 1902
nuncient opera eius in exultatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hîc oſtendit qualiter Deo gratias debemus red-
dere,& cõfiteri. Nam, vt ſæpius dictum eſt, duplex
maximè eſt confeſſio,ſcilicet,laudis,& criminis, &
vtraque dicitur ſacrificium laudis, Nã laudare Deũ,
dicitur ſacrificiũ,pſal.49. Immola Deo ſacrificium
laudis. Confeſſio etiam, quæ cõtritionem includit,
dicitur ſacrificium, pſal. 50. Sacrificiũ Deo ſpiritus
contribulatus. Et eſt ſacrificiũ laudis: quia confitens
peccata ſua laudat Deum, dum ſe ei humiliat cum
ſpe veniæ, credens ipſum peccatis veniã poſſe dare.
*Sacrifi-
cium ſolũ
ex corde
deus acce-
pat.*
Nota tamẽ generaliter, quòd nullũ ſacrificiũ Deus
acceptat, quod ei corde bono nõ ſacrificatur. Vn-
de Gre. in ſuo paſtorali. li. 34. ait. Hoc ſolũ Deus ſa-
crificium accipit, quod ante eius oculos in altari
cordis boni operis charitatis flamma incendit. De
*Sacrifi-
ciũ mul-
tiplex.*
diuerſis ſacrificiis antiquæ legis, & qualiter ſpiritua-
liter illa ſacrificia ſacrificare debem⁹, vide ver. 817.
Poſſumus etiam notare, quòd multa ſunt ſacrificia,
quæ Deo ſacrificare debemus, ſcilicet, ſacrificium
corporalis macerationis, & pœnitentiæ. Sacrificium
temporalis diſtributionis, & eleemoſynæ. Sacrificiũ
ſacramentalis conſecrationis, & euchariſtiæ. Primũ
eſt ſacrificium pœnitentię. pſal. 50. Sacrificium Deo
ſpiritus contribulatus &c. De hoc vide ver. 849. 34.
Secundum eſt ſacrificium eleemoſynæ. Nam elee-
moſyna, quæ ex corde datur, ſacrificium dicitur.
quod probatur: Sacrificium ſummè Deo acceptum
eſt obſeruatio diuinorum mandatorum vnde Eccl.
Eſa. 58.
35. Sacrificium ſalutare eſt attendere mandatis do-
mini. Cũ ergo eleemoſyna cadat ſub præcepto. Eſa.
58. Frange eſurienti panẽ tuum: egenoſque, &c. ſe-
quitur, quòd eleemoſyna ſit ſacrificium. Sed nota,
quòd iſtud ſacrificiũ non acceptat Deus niſi à iuſto.
vide ver. 484. 592. Tertium eſt ſacrificium euchari
ſtiæ. de quo pſal. 4. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ
&c. Et pſal. 249. Sacrificium laudis honorificabit
me. Reſpice de iſto ſacrificio vbi de euchariſtia.

1903 Qui deſcẽdũt mare in nauibus: fa-
cientes operationem in aquis multis.

Hîc ponitur quartum periculum à quo Deus li-
berat ſuos. Et diuiditur in quatuor partes: & primò
periculum exponitur. ſecundo ſuffragium poſtula-
tur: ibi, *Et clamauerunt*. tertiò adiutorium impetra-
tur: ibi, *Et ſtatuit*. quartò ex hoc Deus laudatur: ibi,
Confiteatur. Quantum ad primum oſtendit peri-
cula maris ex multis. primò ex parte nauis. ſecun-
do ex parte maris: ibi, *Ipſi viderunt*. tertiò ex parte
venti: ibi, *Dixit & ſtetit*. quartò ex parte fluctus: ibi,
Aſcendunt. quintò ex parte effectus: ibi, *Turbati ſunt*.
Quantum ad iſtud periculum maris, Pſal. vertit ad
Ion. 1.
hiſtoriam Ionæ prophetæ: qui in mari, ſæuiente
*Nauis exi
guo ligno
credũt ho
mines ani
mas ſuas.*
tempeſtate, fuit proiectus, & à ceto deuoratus: &
tamen à Deo finaliter liberatus. Et primò oſtendit
maris periculum ex parte nauis. Quantum enim
ſit periculum modico ligno nauis credere vitam
*Ionas in
mare fuit
proiectus.*
ſuam in mare, apparet cogitanti pelagus & ligni
fragilitatem. Vnde Galfre. ſuper illo verbo Prou.
30. Quatuor ſunt mihi difficilia &c. via nauis in
medio mari. ait, Nihil enim in rebus humanis ter-
ribilius, nihil periculoſius, quàm inter flatus aëris,
& fluctus maris, inter auras mutabiles, & vndas
mobiles ligno fragili credere vitam ſuam: & vix
duobus digitis à morte diſtare. vnde Sap. 14. dici-
tur. Alius nauigare cogitans, & per feros fluctus
incipiens iter facere, exiguo ligno credit animam
ſuam. Hoc periculum expertus fuit Ionas: de quo

habetur Ionæ 1. Nam cùm præcepiſſet dominus *Ion. 1.*
Ionæ vt iret in Niniuen ciuitatem magnam ad
prædicandum: quod ipſe timore motus facere re-
cuſauit. Ionas cogitauit fugere in Tharſis: & de-
ſcẽdit in Ioppen: & inuenit nauem, quæ ibat Thar-
ſis: & intrauit in illam vt fugeret præceptum do-
mini. Dominus autem immiſit ventum magnum
in mare: & facta eſt tempeſtas magna in mari: &
nauis periclitabatur conteri: & timuerunt nautæ:
& clamauerunt vnuſquiſque ad Deum ſuum. Et
Ionas deſcenderat in profundum nauis, & dormie-
bat. Et acceſſit ad eum gubernator dicens. Quid
tu ſopore deprimeris? Surge inuoca Deum tuum:
ſi forte cogitet de nobis, & non pereamus. Et dixe-
runt adinuicem Mittamus ſortem: & ſciamus qua-
re hoc malum ſit nobis. Et miſerunt ſortem; & ce-
cidit ſors ſuper Ionam. Et dixerũt ei. Indica no-
bis, quare hoc malum ſit nobis? Quod eſt opus
tuum? quæ terra tua? quo vadis? vel ex quo popu-
es tu? Et reſpondit eis Ionas. Hebræus ego ſum: &
dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare, &
aridam. Et indicauit eis, quod à facie domini fuge-
ret. Et dixerũt ei. Quid faciemus tibi, vt ceſſet
mare à nobis? Et tunc Ionas recognoſcens peccatum
ſuum, dixit eis, Tollite me, & proiicite in mare:
Scio enim, quòd propter me venit hæc tempeſtas.
Tunc nautæ ſolliciti euadere periculum: omnia va-
ſa, quæ erant in naui proiecerunt in mare: & ſimili-
ter proiecerunt ipſum Ionam. Sic ergo omnes iſtas
operationes, quas iſti fecerunt in aquis maris poſi-
ti vt euadere poſſent, quia quilibet clamauit ad
Deum ſuum, ſortes miſerunt, omnia vaſa proiece-
runt: & ſimiliter ipſum Ionam proiecerunt in mare.
Notans Pſal. ex periculo nauis ait. *Qui deſcendunt
mare in nauibus*, ſupple ipſi ſunt facientes operatio-
nem in aquis multis. Per hoc vult Pſalm. oſtendere,
quam periculoſum ſit in mari huius mundi mente
conuerſari: quia tales operationes multas oportet
facere in aquis multis, ſcilicet, aduerſitatum: quia
implicati mundo, ſemper ſolicitantur inter aduer-
ſa mundi, & operantur. Per mare enim mundus ſi-
gnificatur. Et de periculis vide ver. 653.

Ipſi viderunt opera domini: & mi- 1904
rabilia eius in profundo.

Hîc ponitur periculum ex parte maris. Vbi ad-
uertendum, quòd realiter in maris profundo mi-
rabilia videntur, quando nautæ quandoque cau-
tè ſiue ſtudioſè deſcendunt ſub nauí, vel ad aptan-
dum vel ad colligendum anchoras. Ibi enim ſunt
mirabiles ſpecies animalium. Propter quod di-
ctum eſt Pſalmo 103. Hoc mare magnum, & ſpacio-
ſum: illic reptilia, quorum non eſt numerus. Dicunt
ergo aliqui quod proiecto Iona in mare, ſtatim fa-
cta fuit maris tranquillitas: quod nautæ videntes
admirati, aliquos miſerunt in mare vt viderẽt, quid
de ipſo Iona factum eſſet. Et tunc viderũt mirabi-
lia opera domini in profundo maris: quia, ſcilicet,
viderunt cetum grãdem: qui Ionam ſine aliqua læ-
ſione deglutiuit. Et hoc notans Pſalmiſta, ait: *Ipſi*, *Mirabi-
lia indi-
uini Dei.*
ſcilicet, deſcendentes, *viderunt opera domini &c.*
Per hoc enim vult pſal. oſtendere quomodo in
profundo maris huius ſeculi Deus mirabilia opera-
tur. Nonne mirabile eſt, quòd vnus homo bene vi-
uat, & malè moriatur? Nõne mirabilius, quòd vnus
ſit in profundum maris huius merſus per vitia & ta-
men quòd bene moriatur? Quę tamẽ ſæpe videmus

Greg. lib. 29. mor. c. 9.
contingere. vt notat Greg. lib. 29. moral. cap. 9. vi-
de verſ. 1760. Nonne mirabilia in huius profundo
maris operatur Deus? vt duo ex eiſdem parentibus
in eadem conſtellatione, eodẽq; tempore cõcepti,
& nati: & tamen vnus eorum inclinatur ad virtu-
Genes. 25.
tes: alius ad vitia? vt exemplum patet de Iacob &
Eſau. Et de iſtis & conſimilibus mirabilibus ait
Pſal. quòd ipſi, ſcilicet, qui deſcendunt per humili-
tatem conſiderando iudicia Dei, viderunt opera
*Mirabile
quid dici-
tur multi-
pliciter.*
domini & mirabilia eius in profundo. Iob 5. Qui
facit mirabilia abſque numero. Et quotidie multa
mirabilia Deus operatur. Vbi nota, quòd mirabile
aliquid dicitur propter multa, quandoque propter
nouitatem, vt in naturalibus inſolita operatio, vt
Eccl. 36.
quòd de petra arida educatur aqua abundantiſſi-
me: ſicut Moyſes fecit. Et de hoc Eccle. 36. Innoua
ſigna, & immuta mirabilia. Quandoque propter
raritatem: vt quòd homo magnæ poteſtatis ſit hu-
milis, quòd diues homo ſit bonæ conuerſationis.
Propter quod dicitur Eccl. 31. Beatus diues qui in-
uentus eſt ſine macula: & qui poſt aurum non abiit.
Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mira-
bilia in vita ſua. Quandoque propter naturalẽ con-
trarietatem: vt quia naturale eſt, quòd ignis ardeat
appoſito combuſtibili. Quod tamen non fecit in
Sap. 16.
fornace tribus pueris. quod ignis ardeat in aqua:
quod tamen fecit Deus. Vnde Sap. 16. quod enim
miribile erat in aqua, quæ omnia extinguit, plus
valebat ignis. Quæ tamen mirabilia in huius pro-
fundo ſeculi Deus operatur ſpiritualiter in nobis:
quoniam mirabiliter aquam educit de petra: quan-
do cor peccatoris lapideum conuertit ad lachry-
mas per pœnitentiam. Diuites facit humiles: quia
tyrannos, & principes mundi conuertit ad fidem.
Naturalem vſum immutat quando ſancti propter
fidem ſeipſos ad ſupplicia tradunt. Et iſta mirabi-
lia videmus Deum facere ſæpe.

1905 Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ: &
exaltati ſunt fluctus eius.

Hîc ponitur periculum ex parte venti, qui faci-
liter agitatur in mari. Hoc namque periculum rea-
liter fuit in nauí Ionæ. Nam vt dictum eſt ver. 1903.
Iona 1.
dum Ionas intraſſet nauem: dominus immiſit ven-
tum magnum in mare: & facta eſt tempeſtas ma-
gna in mari. Quod notans Pſal. ait. *Dixit*, ſcilicet,
Deus, cuius dicere eſt facere. quia dixit, & facta
ſunt. Dixit ergo, ad cuius præceptum ſtetit ſpiritus
Pſal. 32. Ioan. 3.
procellæ. Spiritus namque idem eſt, quòd ventus.
Ioan. 3. Spiritus vbi vult, ſpirat, &c. *Stetit* ergo *ſpi-
ritus procellæ*, id eſt, ſurrexit ventus procelloſus.
Vbi nota quòd cello, is. idem eſt quòd percutere. &
componitur cum pro. & fit procello. vnde hæc pro-
*Procella
quid.*
cella, æ, id eſt, ſubita vis ventorum cum pluuia: quia
procellat, id eſt, percutit. Quandoque dicitur pro-
cella eleuatio fluctuum maris ex vi ventorum. Eſt
ergo ſenſus. *Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ*, id eſt, ad
præceptum domini ſurrexit ventus vehemens pro-
cellæ, id eſt, tanquam procella percutiens aquas
maris: propter quam procellam conturbatum eſt
mare: & per conſequens exaltati ſunt fluctus eius.
*Aduerſa
& perſecu-
la contra
ſuos excci
tat Deus
ad multa.*
Per hoc autem vult Pſal. oſtendere, quòd dominus
quandoque mare huius mundi contra ſuos agitat
aduerſitatibus: vt & ſua virtus aduerſa placando,
amplius cognoſcatur. Sic enim fecit cæcum naſci à
natiuitate, vt opera ſua manifeſtaret in illo. Sic
enim (vt habetur Marc. 4.) cùm eſſet in nauí cũ diſ-
cipulis ſuis, facta eſt procella magna. venti fluctus

mittebant in nauí vt impleretur nauis. Et ſimile ha-
betur Matth. 8. Et ecce motus magnus factus eſt in *Matt. 8.*
mari: ita vt nauicula operiretur fluctibus. Vbi ait
Orige. Hæc tempeſtas non ex ſe orta eſt, ſed pote- *Orige.*
ſtati paruit imperantis: quæ educit ventos de the-
ſauris ſuis. Facta eſt autem tempeſtas magna, vt
magnum opus oſtenderetur: quia quanto amplius
fluctus nauiculæ irruebant, tanto magis diſcipulos
timor conturbabat, vt plus deſiderarent ſe liberari
per miracula ſaluatoris. Et ideo ſecũdum Chryſoſt. *Chryſ. in
opere im-
perf.*
poſtquam multa & magna operatus fuerat in ter-
ra, tranſiuit ad mare vt ibi excellentiora opera de-
monſtraret: quatenus terræ mariſque dominum ſe
omnibus demonſtraret. Hoc autem etiam ipſe per-
mittit, vt patientes deuotius ad orationem conſur-
gant, quia aduerſitatibus preſſi: deuotius ad oran-
dum conſurguut. Quæ omnia in nauí Ionæ appa-
ruerunt. Ibi enim cognita fuit Dei potentia: quia
proiecto Iona in mare: ſtatim facta fuit tranquilli-
tas magna. Propter quod (vt dicitur Ionæ 1.) ſtetit
mare à feruore ſuo: & timuerunt virtimore ma-
gno dominum: & immolauerunt hoſtias domino,
&c. Ibi etiam ad orationem ſurrexerunt: vnde, vt
dictum eſt, quilibet inuocabant Deum ſuum. Non
ergo credas, quòd ſuos Deus aduerſis agitari per-
mittit, niſi quia illis ipſos ad deuotionem excitat, *Fluctus
multa ſi-
gnificat.*
& fidem. Et nota quòd in hoc quòd ait. *Et exalta-
ti ſunt fluctus eius*, quòd fluctus habent tres condi-
tiones, quibus tria ſignificant. Primò ſunt inſta-
biles: quia à ventis agitantur faciliter, & ſic ſigni-
ficant mobilitatem conſciẽtiæ peccatoris quæ nul-
la ſtabilitate fulcitur. Iaco. 1. Qui enim hæſitat: ſi- *Iacob. 1.*
milis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, &c.
Secundò ſunt eleuabiles: quia in altum eleuantur
ac deprimuntur. Pſal. 92. Eleuauerunt flumina flu-
ctus ſuos. Tertiò ſunt formidabiles. vnde etiam &
apoſtoli dum cum Chriſto eſſent in nauí: videntes
fluctus maris, timuerunt valde. Et ſic ſignificant di-
uinam iuſtitiam: quæ cuilibet redditur formidabi-
lis. Iob 31. Quaſi tumentes ſuper me fluctus: ſic ti- *Iob. 31.*
mui dominum. Primi fluctus quietantur per animi
conſtantiam. Eccl. 25. in fluctibus maris ambulaui.
Secundi diſſipantur per Dei potentiam. Iob 38. Ibi *Matt. 6.*
confringes tumentes fluctus ſuos. Tertij mittigan-
gantur per ſatisfactionem & pœnitentiam. Pſal. 88.
Motum autem fluctuum eius tu mitigas.

Aſcendunt vſque ad cœlos, & de- 1906
ſcendunt vſque ad abyſſos: anima eo-
rum in malis tabeſcebat.

Hîc ponitur periculum ex parte fluctus maris,
qui, ſcilicet, quando mare turbatur, de profundo
maris in altum aëris ſpacium aſcendunt: & ſtatim
de alto deſcendunt in abyſſum. Quod fuit in nauí
Ionæ. Nam vt dicitur Ionæ 1. Mare orta tempeſta-
re ibat, & intumeſcebat ſuper eos. Quod notans
Pſal. de illis fluctibus: ait. *Aſcendũt vſque ad cœlos*, &c.
Per cœlum enim intelligitur altum aëris ſpacium,
ad quod aues aſcendunt volando: propter quod
& dicuntur aues cœli. Per abyſſum vero intelligit *Luc. 8.*
maris profunditatem inuiſibilem nobis. Vnde ex
tali aſcenſu fluctuum & deſcenſu illi, qui in nauí *Aſcendũt
ſuperbi
ad cœlos:*
erant, timebant mori. Nam vt habetur Ionæ 1. re-
migabant viri vt reuerterentur ad aridam, & non *ſed deſcẽ-
dunt ad
inferum.*
valebant: quia mare intumeſcebat ſuper eos: & cla-
mauerunt ad Deum, & dixerunt, quæſumus domi-
ne, ne pereamus, &c. Et hoc notãs Pſal. ait. *Anima eo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum in ipsis tabescebat. Per hoc vult ostendere Psalm. quòd superbi, qui in mari huius mundi ascendunt vsque ad cœlos per superbiam: trahuntur consequenter vsque ad abyssos, id est, vsque ad infernum per diuinam iustitiam. Sic fuit & de lucifero qui dixit. In cœlum ascendam, &c. sequitur. Veruntamen ad infernum detracta est superbia tua. Et non immerito per abyssum significatur infernus: quia sicut abyssus, quos capit, retinet: sic & infernus quos semel cepit, amplius non relaxat. Istum versum exponit Gregor. de viris comtemplatiuis: qui contemplatione vsque ad cœlestia eleuantur: & inde tentati statim ad turpia cogitanda descendũt. Vnde exponens illud verbum, Iob 9. Cùm inuocantem me exaudierit: non credo quòd exaudierit me, dicit, Plerunque enim mens desiderio diuini amoris accenditur: atque ad intuenda cœlestia subleuatur: ad summa iam rapitur, & perfecto desiderio compuncta ab infimis eleuatur: sed repentina tentatione percussa quæ intentione forti erecta in Deum fuerat abortis cogitationibus transfixa curuatur: ita vt seipsam discernere nesciat, atque inter vitia, virtutesque deprehensa: ex qua parte sit valentior, non agnoscat. Nam sæpe ad hoc vsque perducitur, vt murentur quomodo tam summa comprehendit, quàm cogitatio illicita polluit. Et rursum quomodo illicitam cogitationem recipit: quam supra se valde fortior spiritus rapit. Quos alternantes cogitationum motus in animo bene per Psal. intuẽs ait. *Ascendunt vsque ad cœlos: & descẽdunt vsque ad abyssos.* Vsque ad cœlos quippe ascendimus: cùm summa penetramus, sed vsque ad abyssos descendimus: cùm repente à contemplationis culmine per turpia tentamenta deijcimur, &c.

Esa. 14. Abyssus significat infernum.

Contemplatiui ascendunt vsque ad cœlos & descendũt ad abyssos.

1907 Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius & omnis sapientia eorum deuorata est.

Hic ostendit periculum consequens talem maris perturbationem exteriorem in tali commotione habitũ. Nam, vt docet experientia ex maris cõmotione cerebrum agitatur, stomachus perturbatur, & omnes vires sensitiuæ debilitantur. Vnde quædam vertigo in capite generatur: sicut ebriis accidere solet: propter quæ impeditur intellectus ab actu suæ virtutis intellectiuæ. Quamuis in ebrio maneat habitus artis vt puta habitus scribendi, tamen, quandiu durat talis commotio cerebri, atque vertigo, actum scribendi elicere non potest. Sic & de virtutibus moralibus, & intellectualibus: quia quamuis maneant & sic commoto: illarum tamen virtutum actus habere non potest. Sic enim accidit illis, qui erant in naui cum Iona. Vnde & amisso actu sapientiæ: conabantur contra fluctus nauigare: cùm magis fluctus sequi debuissent. Et hoc est quod notans Psal. ait. *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: omnis sapientia eorum deuorata est*, id est, omnis actus sapientiæ non habitus in eis perditus fuit. Aliqui autem textus habent: *omnis substantia eorum deuorata est.* Et tunc hoc intelligitur, quia omnem substantiam, id est, omnes merces, omnia vasa quæ habebant in naui proiecerunt in mare: & sic à mari omnia consumpta fuerunt. Communius autem habetur. *Omnis sapientia eorum deuorata est*: quia, scilicet, ipsi ab actu sapientiæ alienati fuerunt. Nec mirum: quoniam vt hic ait Glo. tempore prosperitatis aliqui sapientes apparent, quando loquuntur, & quando legunt: sed adueniente tempestate, omnia consilia humana deficiunt: & quid agendum sit, non vident. Propter quod dicitur: *Omnis sapientia eorum deuorata est.* Vnde Apostolus ait. Supra modum grauati fumus: ita vt tæderet nos viuere, & ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus: vt non simus fidentes in nobis. Orta enim maris tempestate quantumcunque se vertant: fluctus fremit, tempestas sæuit, brachia deficiunt, quo prora impingatur: quo nauis impulsa dimittatur: à quibus saxis, ne pereat, refrenetur: omnino à rectoribus non videtur. Nihil ergo restat nisi clamare ad Deum vt dirigantur. Et nota quòd hic Psal. turbatum, & commotum comparat ebrio: quia omnia mala, quæ facit ebrietas, facit & commotio iræ. Ebrietas autem multa mala facit: propter quod maximè in prælatis, & principibus est vitanda.

Maris periculum. 2. Cor. 1.

Ebrietas multa mala facit.

Et clamauerunt ad dominum, cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos. 1908

Hæc est secunda pars istius periculi, in qua suffragium postulatur à Deo. Realiter enim illi, qui erant in naui cum Iona videntes se in periculo mortis: pro subsidio clamauerunt ad dominũ. vnde Ionæ 1. dicitur. quòd orta tempestate timuerunt valde, & clamauerunt ad dominum suum: & infra, clamauerunt ad dominum, atque dixerunt, Quæsumus, domine, ne pereamus. Quod notans Psalm. dicit: *Et clamauerunt ad Dominum*, &c. Exponitur vt sup. vers. 893. 1899. Per hoc vult notare Psal. quòd quandoque Deus immittit aduersa: vt ad ipsum per deorum orationem clamare cogamur. Ista enim ratione (vt habetur Matt. 8.) dum esset in nauicula cum discipulis suis: commoto mari, ipse Iesus dormiebat, vt discipuli cogerentur ipsum excitare. Vnde Chrysostomus ibi assignat duas rationes: quare mare tunc commouit: & dormiebat: dicens, Quia enim viderant apostoli alios Christi beneficia recepisse: non autem similiter quis æstimat, quæ in alienis corporibus fiunt, & quæ in ipso: ideo oportuit per familiarem sensum eos potiri beneficiis Christi: & ideo voluit hanc fieri tempestatem: vt per liberationem manifestiorem accipiant beneficij sensum: sed vt daret tempus formidini, ipse dormiebat. Si enim eo vigilante, facta esset tempestas: vel non timuissent, vel non rogassent. Et quia ideo dormiebat: accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum, dicentes, Domine, salua nos perimus. Et sic aduersa ad Deum per orationẽ nos redire cogunt. Psal. 77. Cùm occideret eos: quærebant eum, &c. & Psal. 82. Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum, domine.

Chrysost. in opere imperfecto. Beneficia in propria persona plus mouent, quã in alienis.

Aduersa ad orationẽ reducunt.

Et statuit procellam eius in auram: & siluerunt fluctus eius. 1909

Hic ponitur adiutorij impetratio: & consequenter ex impetrato adiutorio exultatio: ibi. *Et lætati.* Quantũ ad primum: vt habetur Ionæ 1. facto clamore ad Deum: & proiecto Iona in mare, statim tempestas maris cessauit: vnde dicitur ibidem. Clamauerunt ad dominum, tulerunt Ionam, & proiecerunt in mare: & stetit mare à feruore suo. Quod nunc ostendit Psal. dicens. *Et statuit procellam eius in auram.* Aura enim dicitur leuis motus aëris quo aër non tempestuos è, sed dulciter mouetur, & leniter. Et sic procella, ac tempestuosi fluctus maris in auram

ram sunt conuersi. Consimile dicitur Matt. 8. Quia cùm discipuli essent cum Christo in naui, & tempestas magna esset: Christus à discipulis inuitatus surgens imperauit ventis, & mari: & facta est tranquillitas magna. Per hoc vult Psal. ostendere, quòd Christus est æqualis patri ratione suppositi: quia quod hic dicitur de patre, quòd statuit procellam eius in auram, Christus adimpleuit, quando imperans mari, & ventis tranquillitas magna facta est in mari. Vnde Chrysosto. super Matth. hoc inducens ait. In hoc enim quòd Christi imperio omnis subito soluta est tẽpestas, sic quòd neq; semita quidẽ turbationis aquarum remansit: quod quidem extraneũ erat. Cum enim naturaliter maris fluctuatio terminatur: vsque ad multum tempus aquæ concutiuntur: sed hic simul omnia soluebantur. Vnde quod de patre prædixit Psalm. dixit, & stetit spiritus procellæ: & statuit procellam eius in auram: hoc Christus opere adimpleuit: solo enim verbo mare sedauit, & refrenauit. In hoc etiã prouidebat Psalm. ad tempestuosas procellas, & fluctus persecutionum, quas mare huius mundi in primitiua ecclesia contra Christum, & eius ecclesiã per tyrannos, & principes excitauit. Hæc omnia Christus verbo suæ prædicationis per Apostolos suos placauit. Quod notans Greg. super illo verbo Iob 9. Qui graditur super fluctus maris, ait. Quid enim maris nomine nisi in bonos sæuiens mundi huius amaritudo signatur? De quo per Psal. dicitur. Congregans quasi in vtre aquas maris. Aquas enim maris quasi in vtre congregat: cùm miro moderamine cuncta disponens in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Super fluctus ergo maris dominus graditur: quia cùm se procellæ persecutionis erigunt: miraculorum eius obstupefactione franguntur. Qui enim tumores humanæ vesaniæ mitigat: quasi erectas in cumulo vndas calcat. Nam cùm morem suũ gentilitas destrui nouæ conuersationis prædicatione conspiceret: cùm mundi huius diuites elationi suæ contraire viderent facta pauperum: cùm sapientes seculi aduersari sibi imperitorum verba pensarent: in persecutionis protinus tempestate intumuerunt. Sed qui verborum aduersitate commoti ad persecutionis procellas insiliunt: signorum vt diximus admiratione temperantur. Tot ergo in istis fluctibus Dominus gressus posuit: quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Vnde bene rursum per Psal. dicitur, Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus. Quia contra electorum vitam ad persecutionis vndas mundus se mirabiliter extulit, sed has supernorum conditor sublevata virtute prædicantium; mirabilius strauit. Ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, quàm potestates terrenæ tumuerant per iram. Et hoc est, quod nunc Psal. prænidens ait. *Et statuit procellam eius in auram: & siluerunt fluctus eius*, scilicet, mundi maris.

Mare trãquillat. à Christo miraculose.

Greg. li. 9. mo. ca. 5.

Psal. 32.

Persecutiones ecclesiæ per tẽpestatẽ maris significatæ. Dominus placauit. Psal. 92.

1910 Et lætati sunt, quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Hic ponitur consequenter exultatio impetrati adiutorij. Naturaliter enim quantum malum turbat tantum lætificat ablatio, vel terminatio mali. Et sic quàm turbati, & commoti fuerunt existentes in naui, cum Iona exorta tempestate, tantum lætati fuerunt in eius sedatione. Vnde vt habetur Ionæ 1. Ex lætitia immolauerunt hostias domino, & voluerunt vota: & sic peruenerunt tranquillè ad portum voluntatis eorum. Per hoc vult Psal. ostendere, quòd per aduersa præsentis vitæ, Dominus electos suos deducit ad portum salutis æternæ. Similiter & Ionam deduxit ad portum suæ voluntatis: quia quando Ionas fuit proiectus in mare (vt habetur Ion. 2.) Dominus parauit piscem grandem, qui deglutiuit Ionam. Et erat Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, & euomuit Ionam in aridam. Et sic iuit ad locum, quẽ præceperat illi Deus, scilicet, in Niniuem ad prædicandum pœnitentiam. Nota quòd in beneficiis & donis Dei spiritualibus lætari debemus: & non in rebus temporalibus. Et quæ sit lætitia mundi, & quę iustorum, vide ver. 155. Item nota quòd iusti lætantur in multis, ver. 479. Item quòd lætitia mundi ducit ad interitum & mortem: sed lætitia in Christo ad vitam æternam. ver. 1666.

Per aduersa huius vitæ deus nos electos ducit ad portum salutis.

Confiteãtur domino misericordię eius: & mirabilia eius filij hominum. 1911

Hic ex prædictis Deus laudatur: & consequenter modus laudis ostenditur: ibi, *Et exaltent.* Quantum ad primum expone vt supra ver. 1888. 1895. Si autem hoc intelligatur de confessione criminis: tunc circa illam vltra cõditiones alibi positas, nota quòd confessio debet esse debita, scilicet, debito facta confessori, quia non omnis habet potestatem absoluendi sacerdos: quamuis quilibet habeat ecclesiæ claues ordinis, non iurisdictionis. Solus enim summus pontifex habet claues iurisdictionis plenariæ super omnes, & in omnibus casibus. Alij autem sacerdotes hoc habent ex commissione super illos, quos papa in hoc illis subditos fecit: & solum in illis casibus, quos tales illis voluit subiici. Et hinc est, quòd vnus curatus habet claues ligandi: non quidem super omnes homines ciuitatis: quia papa non subiecit omnes ei, sed solum illos de cura sua. Nec etiam in illis habet potestatem in omnibus casibus: sed solum in certis: quia aliquos retinet sibi papa: aliquos episcopus, &c. Est ergo confessio debita, quando peccatum confitetur illi, qui potestatem habet iurisdictionis supra confitentem, & supra casum, de quo confitetur.

Confessio debitum ẽst fieri debet habere.

Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum. 1912

Hic ostendit modum, quo Deus est laudandus, vt scilicet, laudetur vniuersaliter ab omnibus tam subditis quàm prælatis, & rectoribus. Vnde per ecclesiam plebis intelligit subditorum congregationem: quoniam ecclesia est communis locus, in quo plebs conuenit ad orandum. Psalm. 67. In ecclesiis benedicite Deo domino de fontibus Israel. Qualiter autẽ ecclesia differt à synagoga, vide ver. 1406. Sed per cathedram seniorum intelligit præsidentes, & prælatos, qui alios habent regere. Vnde hic ait Glo. *Laudent eum in ecclesia plebis*, id est, laudent eum populi minores, qui reguntur. *Et in cathedra seniorum laudent eum*, id est, laudent eum seniores, & prælati, qui alios regunt, & docent. Qualiter autem Deus exaltetur à nobis vide ver. 69. Nota quòd multiplex est cathedra, in qua Deus debet laudari: & vna, quæ est malignã, quæ debet exterminari.

Cathedra multiplex

Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim. 1913

Hic ponitur quintum periculum, quod fuit sterilitatis patriæ, ex carentia pluuiæ. Et primò ponitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur terræ siccitas, secundò terræ sterilitas: ibi, *Terrã fructiferã*, tertiò terræ reddita fertilitas: ibi, *Posuit desertum*. Quantum ad hoc sciendum, quòd Psal. istam terræ fertilitatem applicat ad sterilitatem quæ fuit in regno Israel tempore Heliæ prophetæ ex nimia siccitate terræ sub rege Achab: de qua habetur 3. Reg. 17. quando, scilicet, propter peccatum Achab regis Israel ad orationem Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, quibus non pluit super terram, scilicet, illius regni, vnde propter siccitatem terra facta est sterilis. Et hoc est, quod commemorans Psalm. dicit. *Posuit flumina in desertum*, scilicet, illa desiccãdo ab aquis, fecit deserta. Sicut enim ex pluuiis augentur torrentes, & flumina: sic ex defectu pluuiarum minorantur: & aliquando desiccantur totaliter, similiter & fontes, ex quibus oriuntur flumina. Et hoc est, quod ait, *Posuit flumina in desertum*, scilicet, illa exiccando. *Et exitus aquarum*, id est, fontes vnde scaturiunt aquæ in sitim, id est, in siccitatem: sicut dicimus quòd terra sitit quando est sicca. Per hoc vult Psal. ostendere, quòd synagoga Iudæorum, quæ gratiis abundare solebat, in aduentu Christi priuaretur: & à gratia Dei maneret aliena, vnde ait, *Posuit flumina in desertum*, id est, Iudæos, qui ad modum fluminum gratiis abundare solebant: vbi erant doctrinæ: vbi currebant prophetæ, posuit in desertum: quia ibi iam non est propheta: non fides Christi: non sacerdos: non sacrificium, nec templum, vt ait Glo. Et hoc idem aliis verbis exprimit, dicens, Posuit exitus aquarum in sitim, id est, Iudæos, vnde alij manabant aquæ doctrinæ, posuit in sitim, id est, sine aqua doctrinæ atque gratiæ. Nota, quòd non immerito per aquam intelligit diuinam gratiam, qua Iudei sunt expoliati propter suam incredulitatem: quoniam ipsa gratia ad modum aquæ purificat maculam deformantem: refrigerat fomitem ardescentem: viuificat animam morientem, &c.

Pluuia tempore Heliæ cessauit tribus annis, & sex mensibus.

Iudei gratia Dei sunt priuati.

Aqua significat gratiam.

Aqua accedit quãdoque vsque ad ea los, vsque ad genua, vsque ad renes.

1914 **Terram fructiferam in salsuginem: à malitia inhabitantium in ea.**

Sterilitas terræ tẽpore Heliæ.

Hic consequenter ponitur terræ sterilitas propter penuriam aquæ. Quoniam terra Israel, quæ lacte, & melle manare consueuerat, ad tantam sterilitatem peruenit tempore ipsius Achab, deficiente pluuia, quòd nec modicam herbam pro equis, & iumentis saluandis reperire poterant. Vnde vt habetur 3. Reg. 18. Achab præ penuria herbarum dixit ad Abdiam dispensatorem domus suæ. Vade ad vniuersos fontes aquarum: & ad vniuersas valles: si forte inuenire possimus herbã, & saluare equos, & mulos nostros. Et ista tanta sterilitas terræ fuit propter cessationem pluuiæ: quam impetrauit Helias propter peccata ipsius Achab regis, & Iezabel reginæ. Et hoc est, quod notans Psal. ait. *Quia Deus posuit terram fructiferã in salsuginem*, id est, posuit terram illam, quæ prius faciebat fructus vberes, in sterilitatem. Sal enim in terra positum facit terram sterilem: quia desiccat, & consumit humorem terræ, Et causam subdit, dicens, *A malitia habitantium in ea*, id est, propter malitiam, & peccata Achab regis, & Iezabel reginæ. Per hoc vult Psal. ostendere: quòd terra, id est, natio Iudæorum quæ prius electa fructus meritorum solebat producere, & bonorũ operum, propter ipsorum malitiam sterilis est effecta à bonis operibus. Vnde Glo. *Posuit terram fructiferam in salsuginem*, id est, Iudæam, quæ prius bona opera faciebat: posuit sterilem à bonis operibus: quia sine fide impossibile est placere Deo. Salsus enim humor vbi dominatur: tollit fœcunditatem. Et hoc secundum malitiam habitantium in ea, scilicet, sacerdotum, scribarum, & pharisæorum, qui in ea dolosis mentibus dominabãtur. Ex quo habes, quòd propter peccata principis multotiens punitur populus. Sic enim propter Dauid numerantis populum puniti fuerunt subditi, vnde vt habetur 2. Reg. 24. infra tres dies mortui sunt peste angelico ministerio septuaginta milia virorum. Et hic nota: quòd sicut sal facit sterilitatem terræ: sic malitia sterilitatem mentis inducit, quoniam ipsa malitia in homine malitioso est rectæ rationis peruersiua: humanæ conuersationis turbatiua: & in proprium auctorem reflexiua.

Punitur populus pro peccatis dominat.

Malitia multa mala facit.

1915 **Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.**

Hic ponitur terræ reddita fertilitas. Sicut enim Helias sua oratione clausit cœlum, & non pluit tribus annis, & sex mensibus: sic & consequenter sua oratione aperuit cœlum, & cœlum dedit pluuiam suam: & sic terra, quæ facta fuerat ex siccitate sterilis, adueniente pluuia, fructificauit, vt dicitur Iac. 1. Et circa hoc multa ostenduntur: primò sequitur terræ irrigatio, secundò terræ desertæ inhabitatio: ibi, *Et collocauit*, tertiò terræ fructificatio: ibi, *Et seminauerunt*, quartò bonorum multiplicatio: ibi, *Et benedixit eis*. Quantum ad primum ad orationem Heliæ apertum fuit cœlum, & terra dedit pluuiam. Nam vt habetur 3. Reg. 18. Postquam cœlum clausum fuerat tribus annis, & sex mensibus: Helias qui tempore illo fugerat à facie Achab, ex præcepto domini seipsum Achab præsentauit: & dixit ipsi Achab. Ascende, quia sonus pluuiæ est. Helias autẽ ascendit in verticem mõtis Carmeli: & dixit ad puerũ suũ: Respice contra mare. Qui respiciens dixit. Non est quicquã. Et rursum ait illi. Respice septẽ vicibus. In septima autẽ vice vidit nebulã parũlam quasi vestigium hominis ascendentem de mari. Et tunc dixit ad Achab. Iunge currum tuum, & descende: ne occupet te pluuia. Et ecce cœli cõtenebrati sunt, & nubes & ventus: & facta est pluuia grandis: ita quòd terra, quæ prius erat sicca, aquis sufficienter complura fuit. Et hoc in breuibus recitans Psal. ait. *Posuit desertum in stagna aquarũ*, id est, terram prius desertam aquis, & desiccatam, posuit in stagna aquarum, scilicet, dando pluuias, in tanta abundantia, vt in statum pristinum reducerentur fontes, & flumina. Et hoc idem aliis verbis exprimit dicens, *Et terram sine aqua*, id est, quæ prius erat sine aqua: posuit in exitus aquarum: sic scilicet, quòd aqua exibat de fontibus & replebat flumina vt prius. Per hoc enim vult Psal. ostendere quòd per aduentum Christi gentilitas, quæ erat deserta, & sine aquis gratiæ, vel diuinæ sapientiæ exiccata: aquis gratiarum, & scientiæ Dei fuit irrigata, & fertilis effecta. Et istum intellectum ponit hic Glo. dicens, Posuit desertum in stagna aquarũ, id est, gentes desertas aquis gratiæ irrigauit: vt velut in stagno in eis manerent aquæ gratiarum. Et repetit idem dicẽs. *Et terram*, scilicet, quæ prius erat sine aqua in exitus aquarum, vt, scilicet, ab ipsis aliis emanent aquæ viuæ gratiarum. Per aquã ergo intellige gratiam vt ver. 1913. Vel per aquam intellige sapientiam fidei salutarem, quæ data est gentibus

Iudæi steriles sunt effecti.

Gloss.

Gentes desertæ quam gratia & scientia Dei perierunt.

Aqua significat sapientiã Dei.

cibus per Christi aduentum. Nec mirum, quòd per aquam significatur fidei sapientia salutaris: si consideres, quòd aqua habet superficialem continuationem, summam humectationem, & figuralem reputationem, &c.

1916 **Et collocauit illic esurientes: & constituerunt ciuitatem habitationis.**

Hic consequenter ponitur terræ prius derelictæ inhabitatio. Verisimile est enim, quòd propter prædictam siccitatem & sterilitatem terræ regni Israël, multi inde ad alias partes recesserint fertiles, vt viuere possent. Sicut etiam Israël quãdoque cum omnibus suis intrauit in Aegyptum ad habitandum propter sterilitatem terræ Chanaan, vt habetur Genes. 46. Et per consequens multa loca deserta remanserunt inhabitata. Sed consequẽter adueniente pluuia, & terræ fœcunditate, ad proprias mansiones inhabitandas reuersi fuerunt. Et hoc notans Psal. dicit, *Et collocauit illic esurientes*, scilicet Deus, restituendo pluuiam illuc induxit vagos esurientes: & ciuitates prius desertas inhabitauerunt, *Et constituerunt ciuitatem habitationis*. Per hoc enim vult Psal. ostendere, quòd Christus incarnatus, gentes, quæ prius esuriebant: quia cibo verbi Dei carebant: ad fidem vocauit: ex quibus ciuitas ecclesiæ est constituta. Vnde Glo. *Et collocauit illic*, scilicet, in gratia fidei, *esurientes*, id est, gentiles, qui auidè verbum Dei reciperent: *Et constituerunt ciuitatem habitationis*, scilicet, ecclesiam diuinis obediendo præceptis. Potest etiam hoc & melius intelligi de Apostolis: quos primò in fide Christus collocauit: vt ciuitatem ecclesiæ suis prædicationibus ex vtroque populo fabricarent. Ipsa namque ecclesia dicitur ciuitas, versic. 461. 758. 775. Et hæc fundata fuit per Apostolos, versic. 1474. 1475.

Ecclesia dicitur ciuitas.

1917 **Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas: & fecerunt fructum natiuitatis.**

Hic ponitur terræ fructificatio: quia, scilicet, isti reuersi post datam pluuiam terram suam, quæ prius inculta fuerat, incœperunt colere, & vineas plantare. Et tandem terra sic culta, & plantatę vineæ fecerũt fructum natiuitatis, id est naturalem, & bonum. Quando enim terra diu quieuerit à cultura, si postea cultiuetur, meliores & vberiores fructus producit. Per hoc vult Psal. ostendere quòd gentiles, qui prius absque rore gratiæ erant aridi: postquam compluti fuerunt aqua salutaris sapientiæ, ipsi verbum Dei per agrum mundi prædicãdo seminauerunt: & fructum multum attulerunt, alios ad fidem conuertendo: sicut fecerunt Dionysius, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, & Gregorius, de gentilibus ad fidem cõuersi. Ecclesia enim quandoque in scriptura dicitur ager. Matth. 13. Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, &c. quandoque dicitur vinea. Matth. 20. Simile est regnum cœlorum homini, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Vel hoc intellige de Apostolis, qui verbum Dei per totum orbem etiam vsque ad mortem certantes fideliter seminauerunt: de quibus Psal. 125. Euntes ibant, & flebant mittẽtes semina sua. Ipsum enim

Semẽ verbi Dei per gentiles & Apostolos fuit seminatum.

agrum totius mundi per duodecim partes diuisum semine verbi Dei impleuerunt, vt puta Petrus seminauit in agro Iraliæ, Ioannes Græciæ. Matthæus Aethiopiæ, Bartholomæus Indiæ: & sic de singulis: & fructum plurimum domino fidelium attulerunt, eis dicente Christo. Ite prædicate euangelĩ omni creaturæ, &c. Vel secundum Glo. seminant agros, & plantant vineas, qui corpora sua cœlesti institutione purificant: vt fructus bonorum operum ferant. Vnde hic nota, quòd ager mysticus in scriptura est multiplex, scilicet, ager vniuersalis ecclesiæ meritorum productiuus, &c.

Mat. vlt. Glossa.

Ager multiplex. Ager diuersa ecclesia.

1918 **Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.**

Hic ponitur bonorum per benedictionem Dei multiplicatio. Quia scilicet, in regno Israël reddita fertilitate terræ per Dei gratiam, & benedictionem, multum fuerunt multiplicati & in hominibus, & in iumentis. Et per hoc vult ostendere Psal. quomodo ecclesia per verbũ prædicationis Apostolorum, qui agrum mundi fidem seminauerunt: mirabiliter & subito augmentata fuit & merito, ac numero. Quod totum fuit non principalius virtute Apostolorum: sed virtute benedictionis diuinæ. Sicut etiam in carnali generatione virtute verbi Dei, quo primis parentibus benedictum, dixit: Crescite, & multiplicamini, & replete terram: homines mirabiliter cito fuerunt multiplicati: mediante tamen humano opere. Sic & in generatione spirituali, mediãte Apostolorum prædicatione: principaliter tamen virtute benedictionis diuinæ multiplicati sunt. Et hoc est quod ait: *Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis*, id est, multum, sicut alibi dicitur: Nimis honorati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est, &c. Vide de nimis quomodo, dupliciter accipitur versic. 1607. 1645. *Et iumenta eorum non minorauit*. Et nota, quòd iumentum quandoque significat prædicatores, & præsatos iuuant, & aliorum onera sustinent, & sic coadiutores Dei dicuntur. Psal. 72. Vt iumentum factus sum apud te: & ego semper tecum. Et hoc est magnę dignitatis onera Christi portare: imo potius ipsum Christum per patientiam. Vnde de illo iumẽto dicit Bernard. super illo verbo Psal. 48. Homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis, &c. Quid tantopere propheta plangit in homine similitudine iumentorum: præsertim qui alio loco de se loqui videtur, & dicere. Vt iumentum factus sum apud te, &c. Scio aliquam similitudinem iumentorum, & hominum commendari, scilicet patientię, & mãsuetudinis. Neq; enim plangẽtis vox videretur si diceret, homo, cum sub Dei honore esset, nõ recalcitraut: vt iumentum factus est apud eum. Quis non illi iumento plurimũ inuideret: in cuius humili tergo saluator sedere dignatus est? si eum illius tam precioli oneris intelligentia quoque tam singularis honoris habuisset. Vt iumentum ergo esto: nõ tam iumentum quidem patienter sustinens onus: sed etiam honorem intelligens sapiẽter, & delectabiliter cogitans tam ipsius oneris dignitatẽ quam propriam vtilitatem. Nempe gestare eum, cui seruire regnare est, non oneris est: sed honoris, &c. Et de istis iumentis dicitur, Interroga iumẽta, & docebunt te. Quandoque verò iumentum significat simplices, & inferiores, qui

Iumenta eorum non minorauit.

Iumentum dicitur prædicator & quilibet proximus in virtute patientiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iumenta dicuntur: quia superiores in temporalibus iuuant, sicut à superiorib. iuuantur in spiritualibus. Et in ipsorum comparatione prælati, & prædicatores dicuntur homines. Psal. 35. Homines, & iumenta saluabis. Quandoque iumentum significat peccatores, qui vt iumentum in stercoribus iacent peccatorum. Iohel. 1. Computruerunt iumenta in stercore suo. Hic ergo cum dicitur, quod Deus iumenta eorum nõ minorauit: de duobus primis generibus iumentorum intelligitur. Item nota, quòd benedictio Dei valet ad multa, versi. 1444.

1919 Et pauci facti sunt: & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore.

Hic ponitur sextum periculum: quod fuit interioris diuisionis, & discordiæ. Hic enim loquitur de dissensione, & discordia orta in populo Dei, quãdo Moyses misit duodecim principes, scilicet, de qualibet tribu vnum principem ad explorandum terram promissionis: qui cum reuersi fuissent, dixerunt populo, quòd impossibile foret populo illam terram acquirere, propter quod populus in seditionem versus fuit contra Moysen, vt habetur Num. 14. Circa istud seditionis periculum, primò ponitur eius narratio: secundò ex omnibus prædictis gratiarum actio, ibi, *Videbunt*, tertiò ad considerandum prædicta omnium excitatur intentio, ibi, *Quis sapiens*. Circa primum tria facit, quia ponitur primò populi turbatio: secundò principum punitio: ibi, *Effusa est*, tertiò humilium directio: ibi, *Et adiuuit pauperem*. Quantum ad primum sciendũ, quòd istæ primæ tres partes satis patere possunt ex dictis versi. 1884. & infra: quia ibi istud periculum tractatum est. Melius ergo exponitur de discordia in populo orta cõtra Moysen per Dathan, Chore, & Abiron, de qua habitũ est supra ver. 1850. Sciendum est ergo, quòd cum Chore, Dathan, & Abiron cum ducentis quinquaginta aliis viris de maioribus insurrexissent contra Moysen, nolentes, quòd ipse populum regeret: diuino iudicio primò omnes, qui erant cum Chore, igne diuino interfecti fuerunt: & consequenter Dathan, & Abiron cum omni sua familia à terra fuerunt absorpti, vnde in summa ceciderũt de illis quatuordecim milia 950. hominum, vt habetur Num. 16. & 17. Et sic de complicibus ipsorum puniti remanserunt. Ex quo omnis multitudo turbata fuit, vnde vt dicitur, Num. 17. Murmurauit omnis multitudo contra Moysen dicẽs, Vos interfecistis populum domini. Et hoc est, q̃ notans Psal. ait. *Et pauci facti sunt*. s. illi qui erant ex parte Chore, Dathan, & Abirõ, qui a, scilicet tot milia mortui sunt. Ex quo alij hoc videntes vexati sunt à tribulatione, & dolore, scilicet malorũ, quæ videbant, scilicet tantum de populo interfici. Per hoc vult Psal. ostendere, quòd insurgentes contra ecclesiam hæretici, & schismatici à veris catholicis superati ad paucum numerum ducerẽtur, respectu catholicorum, vnde Glo. *Et pauci facti sunt*, quia omnes diuisi ab vnitate fidei. s. hæretici, qui cum catholicis cõmunia habent sacramẽta & speciem pietatis: pauci sunt, non tam meritis quàm numero. Vel per oppositũ potest intelligi, q̃ quia in ecclesia sunt boni mixti cũ malis, & mali multiplicãtur: & semper bonos persequuntur: ideo ipsi boni pauci facti sunt, & vexati à tribulatione & dolore malorum. s. per malos illata. Sic enim per multos mali intelliguntur, sed boni per paucos: Matth. 20. Multi sunt vocati: pauci verò electi, vide vers. 895.

Num. 16. Contentio Dathan & Abiron, & Chore contrà Moysen.

Pauci ista boni & mali multitudo & cõtraria.

Glossa.

Effusa est contentio super principes 1920
eorum: & errare fecit eos in inuio, & non in via.

Hic ostenditur principum contentio, quia, vt dictum est, principes populi, scilicet, Chore, Dathan, & Abiron contra Moysen, & Aaron: quia à Deo instituti erant principes populi contendere cœperunt, volentes dominari ipsi in populo. Vnde cum Moyses vocasset eos, ipsi contentiosè responderunt: dicentes, Non veniemus. Nunquid parum tibi est, q̃ nos eduxisti de terra Ægypti, quæ lacte, & melle manabat: an etiam oculos nostros vis eruere? Non veniemus. Et hoc est, quòd ait. *Effusa est contentio super principes illorum*. s. eorum aduersus Moysen, & Aaron. Et propter tales contentiones, & consimiles Deus fecit eos errare in inuio. i. in deserto, quòd erat inuium, & non in via: quia non potuit in viam rectam eos propter ipsorum peccata: sed errare fecit eos per desertum circumeundo per annos quadraginta, donec omnes morerentur, qui exierant de Ægypto ab annis viginti, & supra, vt habetur Num. 14. Et sic dum essent in inuio & non in via, scilicet in deserto: errare fecit eos, vide versi. 1884. Per hoc vult Psal. ostendere, quòd Deus iusto iudicio errare à via veritatis fecit hæreticos: quia contentiosè contra ecclesiam se erexerunt, in ecclesia quærentes habere primatum. Sed ex hoc ipsi magis contempti fuerunt. Vnde hic ait Glo. *Effusa est contentio super principes eorum*, scilicet, hæreticorum, id est, superhæresiarchas, & magistros hæresum: vnde reprobati sunt ab ecclesia: & magis contempti sunt: quia principes esse voluerunt. De quibus dominus per prophetam ait, Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui, vnde *errare fecit eos* ipsos, scilicet, sibi relinquendo, sicut dicitur Rom. 1. Tradidit eos Deus in reprobum sensum, &c. Boni enim positi sunt in via rectã, vt vadant in ciuitatem cœlestem: superbi verò à Deo relicti, in inuio extra viam sunt positi. Et nota, q̃ licet sit multiplex contentio in scriptura, quædam virtuosa, & quædam vitiosa: hic solum agitur de contentione vitiosa, quæ est contentio iniquitatis, & malitiæ, atque discordiæ.

Contentio explorat. Num. 14.

Inuia dicitur desertum ista sine via.

Hæreticorum contentio superbia.

Glossa.

Ecclesia semper crescit.

Et audiuit pauperem de inopia: & 1921
posuit sicut oues familias.

Hic ponitur humilium directio. In illa enim plaga, quando percussi fuerunt Chore, Dathan, & Abiron: solum superbi, & præsumptores ceciderunt, humiles verò non contradicentes directi fuerunt, & terram promissionis intrauerunt. Et hoc est quòd ait Psal. *Et audiuit pauperem de inopia*: quia, scilicet, illos humiles, qui intrauerunt terram promissionis, ditauit bonis gentium, qui terram promissionis habitabant: quas ingressi exterminauerunt, & ipsorum bona possederunt, quos non solum multiplicauit diuitiis temporalibus, sed filiis ipsos mirabiliter multiplicando. Et hoc est, quòd ait, *Et posuit sicut oues familias*. Ouis enim est animal, quod multum fœcunditate multiplicatur. Per hoc vult Psal. ostendere, quod dissipatis hæreticis, Deus suos fideles adiuuat, & multiplicat. Et quanto fideles plus impugnantur: tanto amplius crescunt. Et sic dum contra fideles crescit contentio impugnantium:

Num. 16.

dilatatur ecclesia, vide vers. 221. 448. Ponit autem Deus sicut oues familias, quilibet enim electus est de familia Dei. Istos autem per distinctos gradus collocat in patria: quia diuersæ, & multæ mansiones sunt in domo patris mei. Sed quia nullum ad suam familiam admittit, nisi sit innocens: ideo dicitur, quòd ponit sicut oues familias. Et nota quòd Deus maximè pauperes adiuuat: quia isti à mundo præmuntur. Si enim homo iustus dici non potest, si pauperes iniustè oppressos non adiuuat, quos adiuuare potest: quomodo Deus iustus diceretur, si pauperes oppressos non adiuuaret? Propter quod de ipso dicitur. Factus est dominus refugium pauperi adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Ioan. 14

Adiuuat Deus pauperes ex patientes.

Psal. 9.

1922 Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppillabit os suum.

Hic ex prædictis concludit lætitiam iustorum, & gratiarum actionem. Iusti enim gaudent de omni opere Dei tam iustitiæ, quàm misericordiæ, vnde etiam beati videntes supplicia damnatorum quæ sunt opus diuinæ iustitiæ, lætantur. Psal. 57. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. Lætantur de præmiatione bonorum: quod est opus misericordiæ. Psal. 5. Lætentur omnes qui sperant in te: quoniam tu benedices iusto. Et de istis duobus dicitur simul. Psal. 66. Lætentur & exultent gentes: quoniam iudicas populos in æquitate. Et hoc quo ad opera iustitiæ. Et gẽtes in terra dirigis: quo ad opera misericordiæ. Cum ista duo genera operum Dei sint tractata superius, scilicet, quòd malos per iustitiam punit, ibi: effusa est contentio super principes, &c. & quòd bonos adiuuat per misericordiã, ibi: & audiuit pauperem de inopia, sequitur quòd iusti ista videntes opera, lætantur in patria. Quod notans Psal. ait. *Videbunt, & lætabuntur*. Sed ecõtra mali, & peccatores de omni opere Dei dolebunt, & tristabuntur: quia dolebunt de suppliciis, quæ per iustitiam patiuntur; dolebunt de præmiis iustorum, quæ se perdidisse vident. Et hinc est, quòd ad augendam lętitiam iustorum: beati semper supplicia damnatorum videbũt, ad mitigandam verò pœnam damnatorum, non semper damnati videbunt beatos: quia non post iudicium, vt ostendit magister lib. 4. dist. 50. vnde de malis subditur, *Omnis iniquitas oppilabit os suum*. Iniqui enim æterno supplicio pressi videndo iustorum præmia, loqui non possunt qui hic positi iustos ore aperto lacerabant, Et hoc est quod dicitur Iob 5. Erit egeno spes: iniquitas autem contrahet os suum. Quod exponens Greg. ait, Sic enim Deus mentes humilium in se solidat, vt eas ad perpetrandam nequitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppliciorũ sternant: Spes quippe in æternitate animum dirigit: & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. Ad cuius spei fructum cum pauper peruenit: omnis elatus obmutescit. Propter quod subditur, *Iniquitas autem contrahet os suũ*. Nunc enim malus bonis derogat: & recta, quę agere negligit hæc in aliis obtrectando lacerare non cessat. Sed tunc iniquitas os suum contrahit: cum iustis quanta suppetat gloria retributionis: agnoscit. Tunc enim ei loqui contra bonos non vacat: quia malorum suorũ digna retributione linguam tormenta ligant. Vnde benè Anna prophetante, dicitur. Pedes sanctorum suorum seruabit: & impij in tenebris conticescent. Quod similiter nunc ait Psal. dicens, *Et omnis iniquitas oppilabit os suum*,

Lætantur iusti in omnibus operibus Dei, mali tristãtur.

Greg. 6. mor. c. 16.

Os malorũ ne loquatur, claudit iniquitas.

1. Reg. 2.

quia nihil, quod tantam audaciam præstet loquendi, sicut innocentia, & nihil quod tantum intumescere faciat, sicut culpa perpetrata.

Quis sapiens, & custodiet hæc, & 1923
intelliget misericordias domini?

Hic ad opera misericordiæ Dei, quibus ab omnibus periculis oppressos liberat, mente considerandis omnes excitantur. Vbi aduertendum, q̃ hæc ly, *quis*, nõ stat interrogatiuè, sed magis indicatiuè. Et est sensus. Ille qui est sapiens custodiet hæc, scilicet, prędicta opera misericordię Dei conseruabit in corde suo illa sępè meditando. Sicut de gloriosa virgine dicitur, Maria autem conseruabat omnia verba hæc cõferẽs in corde suo. Et quis est fructus illius custodiæ, subdit: quia ille, qui ista custodiet, intelliget misericordias domini. i. non attribuet sibi aliquod bonum, quo habeat: non quòd de errore sit ductus ad viam veritati: nõ quòd pericula euaserit, sed omnia hæc cognoscet misericordias domini in illo stetisse, & omni in ipso sperãti, fideliter subuenire. Quilibet etiã iustus opera Dei mẽte, considerando intelliget misericordias Dei multas esse in ipso. Quod notãs Bernar. super illo verbo: Misericordias domini in æternũ cãtabo, dicit. Septem in me misericordias Dei intelligo. Prima est conseruatio gratiæ, quæ à multis peccatis, &c. vide vers. 1500. Ergo intelligite hæc, qui obliuiscitur Deum, ne quando rapiat, & non sit, qui eripiat.

Luc. 2.

Misericordia Dei multiplicata in nobis. Psal. 88.

PSAL. CVII.

PAratum cor meum, Deus, paratũ 1924
cor meum: cantabo, & psallam in gloria mea.

Hic Psalmus hũc habet titulum. *Canticum Psal ipsi Dauid*. Vbi notandum, quòd iste Psal. est cõpositus ex duobus Psal. præcedentibus. s. ex Psal. 56. & 59. Nam prima pars istius Psalm. vsque ad illũ locum. *Et super omnem terram gloria tua*, habetur formaliter in vltima parte Psal. 56. Totum verò quòd in isto Psalm. sequitur, habetur in Psalm. 59. s. *vt liberentur dilecti tui*, & infra. Ita q̃ ex duabus partib. illorum Psalm. Dauid illas partes recapitulando, istum Psal. composuit: volens ostendere, quòd illi duo Psal. ad vnum concurrant intellectum: nõ quidẽ secundũ superficiẽ historiæ, in qua fundantur, sed secundum sensum propheticum. Verba ergo de duobus prædictis Psal. hic in vnum Psal. conjuncta, ducuntur ad alium intellectum in hoc Psal. quam ibi cõtineant secundum superficiẽ historiæ. In illis enim duob. primis Psal. agitur de primo de fuga Dauid à facie Saulis. In secũdo autem agitur de fortitudine & victoria Dauid. Conformiter ad illa duo hic agitur de Christo secundũ duas Christi naturas: quia hic agitur de Christi humilitate secũdum hominem: quæ significatur per fugã Dauid. agitur secundò de Christi altitudine secundũ diuinitatem: quæ per fortitudinem, & victoriã Dauid significatur. Quod declarat huius Psal. titul', dicẽs, Canticum Psal. ipsi Dauid. Et est sensus tituli. Ille Psal. dicitur canticum: quia agit de mentis iocunditate. Dicitur etiam Psal. quia mouet ad bonã operationem. Canticum enim ad diuinas res pertinet. Psal. verò ad actuales operationes. Attribuitur ipsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dauid, id est, Christo: in cuius persona Dauid hic loquitur. Intentionem mouent vt Christum verum Deū credamus & hominē, & litera pate: ex dictis duobus præteritis Psal. ex quib. huius Psal. litera accipitur. Ideo hic solum sensum tractabo propheticum. Iste ergo Psalm. diuiditur in partes duas: quia primò Christ' gratias agit patri suo: quia à mortuis resurrexit gloriosè. secundo ostendit fructum, qui secutus est ex sua resurrectione: ibi, *vt liberentur dilecti tui.* Quantum ad gratiarum actionem Christus tria ostendit. primò gratiarum actionis modum. secundò gratiarum actionis effectum: ibi, *Exurge.* tertiò ostendit causam: ibi, *Quia magna.* Quantum ad primum gratias agit Christus patri: quia in passione sibi dedit perfectam patientiam, vt esset pleno corde paratus pro nobis mortem subire. Et hoc est quod ait, *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Quod bis dicit: quia gratiarū actio fit duobus modis, &c. vide vers. 923. Quæ duo aliis verbis distinguit, dicēs, *Cantabo & Psalmum dicam, &c.* vt ibi. Vbi notandum, q̄ ex istis verbis nos docet Christus cor nostrum in omnibus Deo subiugare in aduersis, & prosperis, vt in aduersis sit paratum per patiētiam: in prosperis autē per humilitatē. Ad iactātiā enim elationē venit cor nostrū ex fomite primi peccati, q̄ plus appetit apparere quàm realiter existere, plus falsam apparentiā, quàm verā existentiā, plus vana quàm solida. Propter quod dicitur, Non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est, &c.

Gratiarū actio fit dupliciter.

Cor nostrum vanum debet Deo humiliari.

1925 Exurge, psalteriū, & cithara: exurgam diluculo.

Hic ponit Christus effectū gratiarum actionis. Et ponit duplicem effectum, scilicet, suæ gloriosæ resurrectionis, & gentium ad fidem conuersionis: ibi. *Confitebor.* Quantum ad primum nota quòd ista verba prima possunt esse patris ad filium, vel ipsius Christi ad corpus proprium, prout sint verba patris ad filium, dicentis. *Exurge, psalterium & cithara.* Vbi notandum quòd Christus per Psalterium & citharam intelligitur. dicitur enim psalterium, vt hic ait gl. propter morum probitatem. Psalterium decem chordas cōtinens manu pulsatur, & significat consummationem legis, quæ in decem præceptis cōsistit, quàm Christus perfectè adimpleuit, & perfecit. Mat. 5. Non veni legem soluere, sed adimplere. Dicitur autem cithara. vide varietatē, quia sub istis ergo duobus omnib. pater loquitur filio, dicens. *Exurge psalterium*, &c. Ex quo apparet effectus gratiarum actionis, qui fuit Christi resurrectio. Possunt etiam esse verba Christi ad corpus suum diuinitati vnitum: quod eis rationibus psalterium, & cithara dicitur. Et sic est sensus, *Exurge.* i. exurges. Ad quæ verba Christus respondet, dicens, *Exurgam diluculo.* Quod ideo dicit: quia Christi resurrectio primo diluculo fuit facta. Diluculū enim dicitur prima pars diei, & vltima noctis, scilicet, quando iam lux aliqualiter incipit apparere. vide vers. 943. Et illa hora Christus resurrexit. In Psal. autem 56. præmittitur ante: Exurge gloria mea, quòd hic non præmittitur, sed non variat sensum: quia Christi caro, gloria Christi dicitur. vide vers. 924.

Christus dicitur psalterium & cithara.

1926 Confitebor tibi in populis, domine, & psallam tibi in nationibus.

Hic ponitur secūdus effectus, scilicet, ex Christi resurrectione gētium ad fidem conuersio. Expone sicut vers. 925. Et nota, Christus patri confitetur, & per ipsum, dum patri gratias agit, & per alios qui per ipsum in Deum credunt. De prima cōfessione, quæ est filialis sapientiæ, dixit Christus. Confiteor tibi domine, pater cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapiētibus, & prudētibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater: quoniā sic placitum est ante te. Ista enim cōfessio Christi ad patrē quid aliud est quàm nostra erudicio? ne, scilicet, iudiciorum occultorū Dei aliam quæramus causam, nisi ipsam Dei voluntatem. Quod ostēdens Greg. 25. mor. cap. 18. exponens illud Iob 34. Ipso cōcedente pacem: quis est qui condemnet? &c. Nemo discutiat, cur stante populo Iudaico in fide: dudum in infidelitate gentilitas iacuit. Et cur ad fidē gentilitate surgēte, Iudai cum populum infidelitatis culpa prostrauit. Nemo discutiat cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito. Si enim miraris gentilitatem assumptam ipso concedente pacem: quis est qui cōdemnet? Si Iudæam obstupefecis perdicā, ex quo abscondit voltum suum: quis est, qui cōtemplet eum? Itaque consilium summæ & occultæ virtutis satisfactio sit apertæ rationis. Vnde in Euangelio cum dominus de huius rei causa loqueretur, ait. Confitebor tibi, domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc, &c. Atque mox tanquam ratione quandā absconsionis, ac reuelationis adiungēs ait, quia sic placitum fuit ante te. Quibus nimirum verbis exēpla humilitatis accipimus: ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorumq; repulsione præsumamus. In cunctis ergo, qui exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ iudicium voluntatis. Et ideo quia Christus in tali confessione nostram reprimit superbiā, & paternæ voluntatis prædicat potentiam, ipsius confessionem mente considerare debemus, vt dicit Apostolus ad Hebr. 3. dicens, Considerate Apostolum, & Pontificem cōfessionis nostrę Iesum qui fidelis est ei qui fecit illum.

Confessio Christi ad patrem est nostra eruditio.

Iudicia Dei alibi non quærenda sunt nisi diuinam voluntatem.

Quia magna est super cœlos misericordia tua: & vsque ad nubes veritas tua. 1927

Hic ponitur causa tātæ actionis gratiarum. Vbi sciendum, quòd merito passionis Christi ipse fuit exaltatus super omnem creaturam angelicam, vel humanam, cœlestem, vel terrestrem, vt ostendit Apostolus ad Philip. 2. Propter quod Deus dedit illi nomen, quod est super omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c. Quod hic notans Christus ait patri, *Quia magna est super cœlos misericordia tua*, &c. Vbi nota quòd nomine misericordiæ Dei ipse Christus homo intelligitur, vel ipsa Christi humanitas à verbo assumpta. De qua dicitur Psal. 47. Suscepimus, Deus, misericordiā tuam in medio templi tui, &c. Expone vt vers. 926. Solū autē in hoc distat ista litera ab illa: quia ibi dicitur, Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua. Hic autem dicitur, quia magna super cœlos misericordia tua. Eadem enim est sentētia: quia magnificatus idem est quòd magnus factus. Et sic magnus in creatura idē est, quod factus magnus: quia nulla creatura est magna nisi ab alia facta, & magnificata. Itē ibi dicitur vsque ad cœlos, hic autem dicitur super cœlos. Illud enim nō obuiat isti: sed istud magis est illius declaratiuū. Sequitur, *Et vsque ad nubes veritas tua.* Exponitur vt ibi.

Christus dicitur misericordia Dei.

Magnus idem est in creatura quod magnificatus.

Notandum

Notandum autem quòd cum de humanitate Christi dicitur, *Quia magna est super cœlos misericordia tua*: hic potest accipi cœlum materialiter: Christus autem super omnes cœlos ascendit corporaliter. ad Eph. 4. Vel possunt accipi cœli magis mysticè. Vbi notandum quòd cœlum in scriptura sacra stat pro cognitione diuina, & hoc ratione suæ luminositatis. Et secundum quòd est triplex visio vel cognitio Dei, sic dicitur esse triplex cœlum. Et hoc est quòd Paulus fuit raptus vsque ad tertium cœlum, in illo triduo, quando. s. circumfulsit eum lux de cœlo: & fuit tribus diebus cæcus corpore, non manducans neque bibens, vt habetur Act. 9. De quo tertio cœlo ipse ait. Scio hominem in Christo raptum vsque ad tertium cælum, &c. Ad propositum verò ex hoc quòd Christus dicit humanitatem suam magnam super cœlos, vult ostendere quòd humanitas sua ōmnia illa genera transcendit, clarius videns diuinitatem & perfectius aliqua alia creatura. Sed nunquid sic super omnes cœlos isto modo fuit exaltata humanitas Christi per meritum suæ passionis. Respondeo, quòd anima Christi à principio suæ creationis habuit omne meritum & præmium infei: quod postea habuit. Vnde nunquam profecit in meritis: non in gratia: non in scientia: non in præmio. Vnde omnia quę meruit in passione: iam illa omnia meruit: in primo instanti: suæ conceptionis: sed idem pluribus actibus meruit. Hæc satis deducit Magist. lib. 3. dist. 18.

Cœlum triplex dicitur triplex cognitio.

2. Cor. 12.

Christus non profecit in meritis.

1928 Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, vt liberēntur dilecti tui.

Hic ponitur fructus qui ex resurrectione secutus est. Quamuis propriè versus hic non incipiat: sed in Hebræo incipit ibi, vt liberentur dilecti tui, vsque enim ad illud locum excluſiuè totum sumptum est de psal. 56. sed ab illo loco, vt liberentur, & infra sumptum est 59. Sed quia secundum psalterium nostrum totum in vno versiculo cōtinetur, ideo totum insimul legam: hic incipiēs secundum partem istius psal. Sic ergo ista sequens pars diuiditur in tres: quia ponitur primò electorum consolatio. secundò diuinæ virtutis recognitio: ibi, *Quia deducet.* tertiò reproborum finalis damnatio: ibi. *In Deo.* Prima pars diuiditur in partes quinque: quia ponitur primò ecclesiæ generalis deprecatio. secūdò gentium ad fidem cōuersio: ibi. *Deus locutus est.* tertiò gentiū conuersarum applicatio: ibi, *Meus est.* quartò tribulationum cōsolatio: ibi. *Iuda rex meus.* quintò euāgelij Christi per orbem prædicatio: ibi, *In Idumæam.* Quantum ergo ad primum sciendum quòd ista verba possunt esse verba psal. ad Christū: vel verba Christi ad patrem. Si autem sint verba psal. tunc psal. visis iniuriis Christo in passionē illatis: visa Christi triumphali resurrectione: desiderans quòd Christus super omnem creaturam cognoscatur gloriosus, & verus Deus: optat prædicerī do & prædicit optando, quòd nomen diuinitatis sibi dabitur vt super omnem creaturā verus Deus nuncupetur. Quamuis enim in sua cōceptione vere esset Deus: tamē quia mortalis & passibilis, non apparebat hominibus & dæmonibus clarè ipsum esse deum: vt postea apparuit per resurrectionē & ascensionem. Dicitur ergo per resurrectionē & ascensionē: exaltatus super omnē terrā & creaturā: vt Deus fieret, quod tamen erat ante, sed dicitur Deus factus per resurrectionem & ascensionē, eo loquendi modo quo res dicitur fieri quando innotescit. Illud ergo quod ante resurrectionē erat: nō tamen euidens erat, post resurrectionē fuit in euidenti positum, vt euidenter scirent homines & dæmones ipsum esse verum Deum, quod eis ante ne uidens erat. Hæc omnia habentur à magistro lib. 3. dist. 18. Quæ omnia prœuidēs psal. ait Christo, *Exaltare super cœlos Deus.* i. super angelos vt Deus cognoscaris. Nomine enim cœlorū ipsi beati angeli intelliguntur, vnde in oratione dominica cœlum angelicam naturā dicimus cum oramus: fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Quod exponēs Greg. dicit. Per cœlos enim ij qui in cœlestibus sunt cōditi angelici spiritus designantur, vnde & orando voce dominica instruimur: Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, vt nimirū voluntas Dei sicut à superiori. i. ab angelica natura agitur, ita etiam in omnibus ab humana infirmitate teneatur. Cum ergo Psalm. Christo dicit: *Exaltare super cœlos Deus*: hoc prædicit, quòd Christus per resurrectionem & ascēsionem cognoscatur verus Deus, & per consequēs super omnes angelos, exaltatur enim Deus, non in se, sed in nobis, quādo ipsum exaltatum cognoscimus, quod prius nesciebamus. Et illū sensum aperiens consequenter ait, *Et super omnem terram gloria tua.* i. sic exaltare vt gloria tua in qua ver' Deus es, in omni terra cognoscatur & dilatetur. Quod sic factum fuit quando Apostoli post eius resurrectionem & ascensionem Christum esse verum Deum per omnem terram prædicauerunt, & euidentibus miraculis ostenderunt, quoniā vt habetur Psal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. Si autē ista sint verba Christi ad patrem: tunc est sensus vt Christus patri dicat. O tu Deus pater *exaltare super cœlos.* i. fac in me per quod cognoscaris super omnes cœlos. i. angelos exaltatus: fac me resurgere & ascendere ad dexteram tuam. Et tunc apparebit hominibus quod gloria tua excedit gloriā angelorū: quia. s. tunc Apostoli mei per omnem terram gloriam tuam prædicabunt. Et hoc est quod subdit: *Et super omnem terram gloria tua.* s. per Apostolos erit manifestata. Sequitur, *Vt liberentur dilecti tui.* Et hic est principium versus sequentis in Hebræo: & etiā apud nos in psal. 50. vnde totum quod in isto psal. sequitur, fuit sumptum. ita quòd ista pars continuatur cum sequenti ver. Sciendum ergo quod Christi passio in se fuit sufficiens pretium pro redemptione omnium: imo infinitorum mundorum si essent: tamen quo ad efficaciam solum dilectis applicatur & prædestinatis à Deo, qui fidem formatam cum operib. habēt. maior autem pars electorum erat in gentilibus, ex quibus ecclesia Christi fabricanda erat, oportebat gentiles vt per Christi passionem liberarētur, & ipsos in Christū credere. Sed quomodo crederent nisi audirent? Quomodo autē audirēt sine prædicante? Quomodo autē prædicabunt, nisi mittantur? vt deducit Apost. Rom. 10. Sed quis habebat eos mittere per orbem, nisi Christus post suā resurrectionē, ascensionē, & spiritussancti missionem? Et ideo vt spiritussanctus per Christū mittatur, orat Psal. vt Christ' resurgat, & in cœlū ascēdat: quia nisi ascenderet, spiritussanctus non mitterētur, ipso dicente. Nisi ego vadam, paracletus nō veniet ad vos. Orat ergo Psalm. vt Christus ascendat, dicens. *Exaltare super cœlos Deus*, ad hoc, scilicet vt spiritussanctus mittatur, quo Apostoli edocti

Christus qualiter vere resurrectione dicatur exaltatus.

Christo in resurrectione datum est vt sit Deus & qualiter.

Vt prædestinati salui fiant oportuit Christum ascendere, & spiritū sanctum mittere.

Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad prædicandum per omnem terram mittantur:ad hoc vt fide Christi per orbem prædicata prædestinati Christi fidem accipiant. Quod totum hoc ad hoc tendit, vt, scilicet, per passionem tuam liberentur dilecti tui. Quod declarat versus sequēs cuius hoc quod dictum est, est principium.

1929 Saluum fac dextera tua, & exaudi me: Deus locutus est in sancto suo.

Sic ergo continuatur iste versus: vt, scilicet, liberētur dilecti tui: saluum fac dextera tua, &c. Vbi notādum quòd in scriptura per dexteram Dei aliquando significatur Dei gratia bonorum præmiatiua: sicut per sinistrā diuina iustitia malorum punitiua. Et hoc significatur ex hoc quòd in iudicio statuet beatos à dextris, scilicet, ad partem misericordiæ per ipsum præmiandos: malos autem à sinistris, scilicet, ad partem iustitiæ per ipsum puniendos. Vnde Christus pro suis fidelibus orans ad patrem ait, *Saluum fac*, scilicet, populum mihi creditū. Non quidē peto vt saluetur meritis suis: sed dextera tua, id est, misericordia & gratia tua. Et *exaudi me*, scilicet, pro eis orātem. Orabat enim Christus pro suis tempore suæ passionis, dicens patri. Non pro mundo rogo, sed pro eius quos tradidisti mihi. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Et non pro eis rogo tantum, sed pro eis, & qui per verbum eorum crediturі sunt in me. Et ista oratione se postulat exaudiri. Sed fortè dices. Quomodo ista sunt possibilia quæ postulat Christus, vt non tollantur de mundo, & tamen seruentur à malo: cum in mundo nullus sine multis pœnis & miseriis viuere possit? Respondeo quòd duplex est malum, scilicet, culpæ & pœnæ. 15.q.1. Illa cauenda sunt. Orat ergo Christus vt sui seruentur à malo, nō quidem pœnæ, sed culpæ: vt, scilicet, mala pœnæ quæ patientur illos corrigant, nō per impatientiam ad peccatum inducant. Quomodo autem omnis oratio Christi fuit exaudita, vide versi. 190. 292. 405. 1105. 1703. Et quòd Christus se exaudiēdum à Deo reputet, certum ostendit, cum subdit. *Deus loquutus est in sancto suo.* Vbi nota quòd per ly, *sanctum*, quando ponitur absolutè Christus intelligitur, qui per excellentiam dicitur sanctus cæteros sanctificans. Vnde ipsum sanctum absolutè vocauit Angelus Mariæ, dicens. Quod enim ex te nascetur, sanctum &c. Vnde & Leui. 60. ait. Ego sanctus sum qui sanctifico vos. Sed quid locutus est Deus pater in isto sancto, nisi quòd per ipsum redimeret genus humanum? Sic enim per angelum dixit Mariæ. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum, &c. Vnde hic ait glos. *Deus locutus est in sancto suo*, id est, in me Christo. Non ait Deus locutus est per sanctum suum: sed *in sancto suo*, ne per eum putaretur loqui sicut per prophetas & apostolos: quia Deus est in Christo per gratiam vnionis: in aliis autem per gratiam adoptionis. *Locutus est* ergo, *in sancto suo*, quòd per ipsum dilecti liberarentur. Cum ergo diuina promissio irrita esse non possit: certificatus erat Christus de salute dilectorum, & quòd prædestinati ad fidem vocarentur. Et hoc est quod subditur.

Mat. 25.

Orauit Christus pro suis vt seruarētur à malo.

Ioan. 17.

Sanctus absolutè dicitur Christus.

Luc. 1.

Luc. 1.

1930 Exultabo, & diuidam Sichimam: & conuallem tabernaculorum dimetiar.

Hic ponitur ex Christi oratione gentium electarum ad Christi fidem conuersio. Iste versus plenè expositus est versicu. 963. Dic vt ibi. Ista enim sunt verba Christi: qui exultat in conuersione peccatorum.

1931 Meus est Galaad & meus est Manasses: & Ephraim susceptio capitis mei.

Hic ponitur gentium conuersarum applicatio. Vbi, aduer endum quòd Deus fideles suos conuersos ad fidem ad diuersa applicat officia, &c. Dic vt versi. 964. quia ille est in omnibus idem cum isto: nisi quòd ibi dicitur Ephraim fortitudo capitis mei. Et hic dicitur, *Ephraim susceptio capitis mei.* Prima littera ibi exposita est, sed ista hic debet exponi. Nam per Ephraim quod interpretatur crescēs, siue augmentum, significantur prædicatores: per quos fideles multiplicantur, & crescunt, vt ibi dictum fuit. Hic autem vult aliam assignare causam multiplicationis fidelium: quæ fuit susceptio capitis Christi, scilicet, quando caput Christi suscepit spineam coronam. Illa enim susceptio coronæ præfigurabat gentibus Christum per passionem gloria & honore coronandum, vt etiam regnaret in gentibus. Et sic illa corona non solum figura fuit augmentationis fidelium, quæ per Ephraim significatur, sed etiam causa fuit. Et hoc est quod ait, *Susceptio capitis mei*, scilicet, corona est Ephraim, id est, augmentatio fidelium. Et istum sensum hic ponit glos. dicens. *Ephraim*, id est, augmentum vel fructificatio: *est susceptio capitis mei*: quia dum spinea coronam caput meum susscepit, vltra omnes fructificauit. Totum enim mūdum hæc susceptio lucrata est: quia, scilicet, me totius orbis regem fecit, id est, me regnum mundi esse manifestauit.

1932 Iuda rex meus: Moab lebes spei meæ.

Hic ponitur consolatio tribulationum. Vbi notandum quòd iusti ad Deum conuersi, plus consolantur aduersis quàm prosperis, & plus prospera timent quam aduersa, &c. expone vt supra ver. 964. quia in nullo hic & ibi variatur litera: nisi quia ibi dicitur, Moab olla spei meæ: hic autem, *lebes spei meæ.* Sed non est diuersitas, quia pro eodem accipitur lebes & olla.

1933 In Idumæam extendam calceamentū meum: mihi alienigenę amici facti sunt.

Hic ponitur Euangelij per orbem prædicatio. Hic versus est idem cum vet. 966. Ideo expone sicut ibi. Solū in hoc differunt, quia ibi dicitur, Mihi alienigenæ subditi sunt, hic autem dicitur, *Mihi alienigenæ amici facti sunt.* Tamen idem vtrobique designatur: quia omnis volūtariè subditus Christo per fidem formatam amicus est Christi. Quibus Christus loquitur dicens, Vos amici mei estis, si feceritis. quæ ego præcipio vobis. Et hic notandū, quòd ad hoc quòd quis sit verus Christi amicus, ac etiam cuiuslibet alterius multas conditiones debet habere. s. Intentionis puritatem, dilectionis æqualitatē, volitionis cōformitatem, patientiæ stabilitatē, conuersationis iucunditatem, & castigationis synceritatem.

Ioan. 14.

Amici veri multa debent habere.

Quis

1934 Quis deducet me in ciuitatē munitam? quis deducet me vsque in Idumęam?

Hic ponitur diuinæ virtutis recognitio. Iste versus in nullo discrepat à versi. 967. Ideo per omnia exponatur vt ibi. Vel secundum glos. hic per ciuitatem munitam, id est, benè clausam, & firmam, in fernus intelligitur: quam nullus poterat penetrare, nec aperire. Christus ergo de hoc interrogat vt respondendo ostendat, quòd ad infernum aperiēdum post mortem: & Idumæam, id est, ad gentes conuertendum, nullus eum deducere potest: nisi solus Deus: & non alius purus homo. Vnde ad hoc respondet, dicens, statim. *Nonne tu Deus.* Sic ergo iste versus de duplici ciuitate intelligitur, scilicet, de cœlesti, & infernali.

Ciuitas gloriæ, ciuitas infirni.

1935 Nonne tu, Deus, qui repulisti nos: & nō exibis, Deus, in virtutib. nostris?

Hic respondetur prædictæ interrogationi. Ista responsio potest esse Christi loquentis in persona suorū membrorum, quæ à Deo repulsa videtur cū pœnis & aduersitatibus exponatur in vita præsenti. Istū versum expone, vt versi. 968. quia idē sunt.

1936 Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

Exponitur vt versi. 969. quia idem sunt penitus: In tribulationibus enim, & aduersitatibus anima intus fortificatur. Et sic per tribulationes Deus suis electis auxiliū præstat: vt deducit Greg. 23. lib. mora. cap. 24. Notandū ergo, quòd diuinū auxiliū maximè datur agonizantibus tribulatis, & laborātibus, quia est confortatiuum militantium.

Auxilium Dei datur tribulatis & pugnantibus.

1937 In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilū deducet inimicos nostros.

Hic ponitur reproborum finalis damnatio. Iste ver. est idem cum vers. 970. ideo exponitur vt ibi. In hoc enim solum est differentia istius literę. & illius: quia ibi dicitur, Tribulantes nos. hic dicitur *inimicos nostros* quę pro eodem accipiuntur, scilicet pro malis, & reprobis, qui electos Dei persequuntur.

PSALM. CVIII.

1938 DEus, laudem meam ne tacueris quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Psalmus iste talem habet titulum. *In finem Psal. Dauid.* Qui titulus patet ex multoties superius dictis. Quantum ad materiam notandum, quòd iste Psal. est quintus inter illos qui latius de Christi passione loquūtur. Quorum primus est psal. 21. Deus, Deus meus. secūdus est psal. 34. Iudica, domine, nocentes me. tertius est Psal. Exaudi, Deus, orationē. quartus est psal. 68. Saluum me fac, quintus est iste, *Deus laudem meam.* Hic ergo Psalm. agit specialiter qualiter Christus à Iuda fuit traditus, qualiter ipse Iudas de Apostolatus gradu fuit depositus: & Matthias in locum eius substitutus. vnde, literam istius Psalm. de Iuda ad literam allegat Petrus apostolus Actu. 1. dicens, Viri fratres, oportet impleri scriptura, quam prædixit spiritussanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui cōprehendērūt Iesum. Et subdit, Scriptū est enim in libro psal. Fiat habitatio eorum deserta: & non sit, qui inhabitet in ea, & episcopatū eius accipiat alter. Prima pars istorum verborum habetur in Psal. 68 sed secunda scilicet, & episcopatum eius accipiat alter: habetur in isto Psal. In eo ergo quod agit de proditione & ingratitudine Iudę: consequēter agit de omnibus inimicis Christi, ingratisque Iudęis: quorum personas exprimit Iudas: quibus etiam competunt illa quę hic de Iuda sunt expressa. Intētionē monet iste psal. Iudę malitiam declinare: & humilitatem Christi passionis: & patiētiam imitari. In isto ergo Psal. Christus loquitur ad patrem orando. vnde est quędam Christi oratio declarans suam innocentiam: & Iudę, ac Iudęorum malit. á. Diuiditur ergo psalm. iste in partes quinq;: quia in ista Christi oratione primò prænotatur Christi innocentia. secundò Iudęorum demōstratur malitia: ibi. *Locuti sunt.* Tertiò Iudęorum prędicitur miseria: ibi, *Constitue.* Quarto resurrectionis Christi postulatur gloria: ibi, *Et tu domine.* Quintò obstinatorum prędicātur futura supplicia. ibi, *Induantur.* Quantum ad primū notandum, quòd illa sola est vera laus, quę sit ab illo qui nec decipi, nec decipere potest. Cum igitur Deus sit huiusmodi: sequitur, quòd ille quem laudat verè laudabilis existit. Et ideo à Deo, cui omnia sunt nota: laudes, non ab hominibus sunt quērēdę. Sed fortè dices. Nūquid licet homini quātūcunque iusto laudari velle: vel seipsum laudare? Et videtur quòd non: dicente Christo Mat. 9. Nesciat sinistra tua, quid facit dextera tua. Quoniā & Luc. 18. abiectus est Pharisęus ille, qui seipsum laudabat. Ad oppositum Paulus Apostolus laudans seipsum dicit, Bonum certamen certaui: fidem seruaui, &c. Ad hoc respondet glo. super verbo Christi, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. dicēs, prohibet Deus opera nostra bona facere coram hominibus ad hunc finem, vt videamur ab eis, & laudemur. Præcepit autē vt videant opera nostra bona proximi, vt Deus glorificetur. Ad quod magis declarandum, sciendū, quòd Deus, qui omniū corda scrutatur, nō verba nostra attendit principaliter. sed magis nostræ mentis intentionem. Nam eisdē verbis à duobus intentione diuersa dictis, ab vno Deus placatur, ab alio verò irritatur. Quod ostēdit Gre. dicens, Sicut enim gratuis culpa est hominem sibi arrogare, quod non est, sic plerumque nulla culpa est, si humiliter bonum dicit, quod est. Vnde sępè contingit, quòd iusti, & iniusti habent verba similia: sed tamen semper cor longè dissimile. Et ex quibus dictis dominus ab iusto offenditur: in eisdem quoque à iustis placatur. Nam Pharisęus ingressus in templum dicebat, ieiuno bis in sabbatho; decimas do omnium, quę possideo. Sed iustificatus magis publicanus quam ille exiit. Ezechias quoque rex, cum molestia corporis afflictus ad extremitatem vitæ peruenisset, in oratione compunctus dixit, Obsecro domine: memēto quæso quomodo ambulauerim corā te in veritate, & in corde perfecto. Nec tamē dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit, aut renuit: quem mox in suis precibus exaudiuit. Ecce Pharisæ⁹ se iustificat in opere. Ezechias se iustum asseruit etiā in cogitatione: atque vnde ille offendit: inde iste dominū placauit. Cur itaque hoc, nisi quia omnipotens Deus singulorū

Quæstio Laudare seipsum, an sit licitum.

Luc. 18.

2. Thi. 4.

Gregor. lib. 12. mor. c. 16.

4. reg. 20. Esa. 38.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verba atque cogitationes pensati: & in eius auribus superba non sunt, quæ humili corde proferuntur &c. Ex quibus verbis clarè patet, quod licitè potest quis in casu velle laudari, sed hoc non pro se, sed pro proximorum vtilitate. Nã certũ est: quòd quandoque qui bonus est intus, exterius diffamatur, & malus creditur. Et econtra qui malus est intrinsecus: exterius commendatur, & bonus creditur. Si ergo quis doctor, vel prælatus alios habens docere vel regere: quamuis intus sit bonus: si exterius diffamatus videt auditores suos doctrinã eius despicere: subditos eius præcepta cõtemnere: nõne talis pro vtilitate subditorum, appetere licnè potest suam bonitatẽ esse subditis manifestam, & suam bonam famam apud suos rutilare? Certũ est quòd sic: imo in tali casu crudelitatis argueretur si circa bonam suam famam procurandam negligens foret. Vnde Gre. dicit, Sicut viri de sua bona opinione nonnunquam gaudent: sed cum hãc pro ficere audientibus pensant: nec iam de opinione sua: sed de proximorum gaudent vtilitate: quia aliud est fauores quærere, aliud de proiectibus fauorũ exultare. Sicut infirmus libenter medicinam amaram recipit ratione consequendæ sanitatis: sic & iustus laudes suas quærit ratione consequendæ vtilitatis subditorum. Et huiusmodi exemplum nobis Christus dedit, qui laudes suas à Deo publicari quæsiuit, dicẽs. *Deus, laudem meam ne tacueris* Si. n. Christi infamia iniustè sibi illata, vt puta quòd esset seductor, & dæmoniacus: apud mentes hominum remãsisset, quis ad eius fidem fuisset cõuersus? Certũ, est, quòd nullus. Dicat ergo Christus patri, *Deus laudem meam ne tacueris*, sed ipsa mundo manifesta. *Quia os peccatoris super me apertũ est*, id est, populi Iudæi. Ex quibus apparet, quod in casu peccatum esset, suas virtutes, & laudes tacere, sed pone. Duo sunt quorum vnus se laudat vltra condignum, alius seipsum vituperat vltra condignum. Certum est, quòd vterque peccat. Sed quis istorum magis peccat? vide ad Titum. 6.

Famã sui nullus negligere debet.

Greg. 22. mor. c. 9.

Laudãs se vltra cõdignum vel vituperãs quemlibet peccat.

1939 **Locuti sunt aduersum me lingua dolosa: & sermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis.**

Hic ponitur Iudæorum erga Christum malitia quia Christo summè fuerunt ingrati. Et diuiditur in tres partes, secundum quòd tuam malitiã & ingratitudinem contra Christum habuerunt in tribus. Primò in falsa oblocutione. Secũdò in praua emulatione, ibi. *Pro eo.* Tertiò in iniqua operatione ibi, *Et posuerunt.* Quantum ad primum notandum quòd Iudæi contra Christum quandoque loquebantur dolosè: quandoque iniquè. Loquebantur dolosè, quando fictè eum commendabãt: vt ipsum deciperent & caperent in sermone: sicut quando dolosè sibi dicebant. Magister scimus, quia verax es: & viam dei in veritate doces, &c. quãdo adduxerunt ei mulierem in adulterio deprehensam, dicentes, Magister hæc mulier modo deprehẽsa est in adulterio, &c. Locuti sunt dolosè, quãdo consilium fecerunt: quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent. Loquebantur dolosè, quando ipsis congregatis vt dolosè Iesum tenerent: ad ipsos Iudas accessit, dicens, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Loquebantur dolosè, quando vt ipsum traderet, ei pecuniam dare promiserunt.

Mat. 22.

Ioan. 8.

Mat. 26.

Quæ omnia prævidens Psal. in persona Christi dicit, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa.* Et ab illa lingua dolosa per suam resurrectionẽ se liberari postulabat Christus, dicens patri, Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Aliquando verò non dolosè, id est, absolutè, sed iniquè, & apertè contra Christum loquebantur, vt puta quando apertis vocibus dicebant. Nonne bene dicimus nos: quia Samaritanus es tu: & dæmonium habes? Quando Pilato dicebant. Ioan. 19. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Quando clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Quæ omnia verba ex fomite odij procedebant. Quæ notans hic Christus ait. *Sermonibus odij circumdederunt me: & expugnauerunt me gratis*, id est, sine iusta causa. Sicut enim piis placet per se æquitas: sic & impijs iniquitas. Nota, quòd aliquis contra alium potest loqui multipliciter. Primo iusta iustè, vt puta quando aliquis peccatum quod alius fecit loquitur iusta intentione, vt, scilicet, ille corrigatur. Secundò iniusta iustè, vt cum quis aliũ falsè diffamat: & iniqua intentione: tunc loquitur iniusta, quia falsa: & iniustè, quia intentione sinistra. Tertiò iniusta iustè, vt cum quis credens verum dicere, alteri crimen obiicit falsum, tamẽ bona intentione. Quartò iusta iniustè, vt cum quis loquitur veras: sed malo animo & intentione non corrigẽdi sed vituperandi. Vnde Gregorius dicit, Omne, quod dicitur: quadrifaria potest quælibet distingui. Quia autem mala malè: aut bona benè: aut mala benè: aut bona malè dicuntur. Malum enim malè dictum cum res peruersa suadetur sicut scriptum est. Benedic deo: & morere. Benè bonum dicitur, cum rectè recta prædicantur. Sicut Ioannes ait. Agite pœnitentiam: appropinquabit enim regnum cœlorum. Malum benè dicitur, quando per os dicentis id circo vitium exprimitur, vt reprobetur, sicut Paulus ait. Fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum, qui est contra naturam, quo loco execranda quoque virorum facinora subdidit. Sed honestè inhonesta narrauit: vt multos ad honestatis formam ab inhonestis reuocaret: Malè autem bonum dicitur, cum rectum aliquid non recto studio profertur: sicut illuminato cæco Pharisæi dixisse perhibentur. Tu scis discipulus eius, quod maledictionis vtique dixerunt studio, non orationis voto. Et sicut Caiphas ait, Oportet vnum hominem mori pro populo: vt nõ tota gens pereat. Bonũ quippe, sed non benè locutus est: quia dum crudelitatem vobis appetiit, redemptoris gratiam prophetauit. In proposito ergo isti contra Christum locuti sunt mala malè quia, scilicet, falsa & intentione corrupta. Quod explicans Christus ait, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, &c.*

Loquimur quatuor, scilicet, bene bona, bene mala, male bona, male mala.

Greg. 25. mor. c. 3.

Mat. 3. Ioan. 1.

Rom. 1.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

1940 **Pro eo vt me diligerẽt, detrahebãt mihi: ego autem orabam.**

Hic ostendit, quòd contra Christum ostenderunt suam ingratitudinem in praua æmulatione: quia. s. pro dilectione ipsi rependebant odia, & pro oratione detractiones: Et hoc est quod ait Christus, *Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi*, id est, pro eo quod debebant diligere, detrahebãt mihi, scilicet, negãdo me esse filiũ dei, vt puta detrahebant Christo quando dicebãt, In Belzeebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Ioan. 9.

detractio quam grue sit peccatum.

Luc. 11.

Nos

Nos scimus: quia hic homo peccator est. Matt. 11. Hic homo est vorator, & potator vini, & publicanorum amicus. Nota quòd aliqui textus aliter habent, scilicet, *pro eo vt me diligerent, interficiebant me: & detrahebant mihi.* q. d. secundum glos. ideo interfecerunt: quia detraxerunt. Plus enim nocent membris Christi detrahentes Christo, qui animas crediturorum interficiunt, quàm qui eius carnem mox resurrecturam peremerunt. Et sic est sensus. Pro bono mala reddebant: quia illi detrahebant: ego autem orabam: non solum pro discipulis, sed etiam pro illis. vt puta quando existẽs in cruce ait ad patrem. Pater, dimitte illis, &c. Sed dices. Nunquid Christi oratio fuit exaudita à patre: cum illi Iudæi obstinati permanentes vsq; hodie non sint conuersi ad Christum? Dicitur quòd omnis Christi oratio fuit exaudita: vnde & omnes illi conuersi sunt, pro quibus orauit. Nam vt dicit Hiero. supra per Matthæum in prolatione huius orationis vltra quinq; millia conuersi sunt. Orabat ergo pro illis, quos videbat electos: & illi conuersi fuerunt. Nos autem quia discernere non valemus inter electos, & præscitos: generaliter oramus pro omnibus, & de primis exaudimur, non pro secũdis. Nota quòd detractio est multiplex, quædam bona: quædã mala. Vide. versi. 619. item nota, quid propriè est detractio mala, & quàm multiplex sit versi. 818. Item nota quòd detractio per eorum figuratur, & quot mala facit. Vide supra. versic. 1698.

Quæritur. Luc 23.

Grauit Christus pro electis non pro præscitis.

Detractio multa mala facit.

1941 **Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odiũ pro dilectione mea**

Hic ostenditur, quòd suam ingratitudinem Christo ostenderunt per iniquam operationẽ, quia: scilicet, non solum verbis, sed operibus mala pro bonis acceptis reddebãt. Christus enim multa bona fecerat eis prædicando, infirmos eorum sanando, mortuos suscitando: & pro ipsis orando. Pro quibus omnibus ipsi ipsum persequebantur ad mortem. Et hoc est, quod Iudæis Christus dicebat. Multa bona opera ostẽdi vobis ex patre meo: propter quod eorũ opus vultis me lapidare? Quę omnia prenuidẽs Psalmista in persona Christi dicit de Iudæis. *Et posuerunt aduersum me mala pro bonis.* Sed quæ fuit causa omnium illorum malorum? Certè sola illorum mala intẽtio & odium: propter quod subdit, *Et odiũ pro dilectione mea.* Nã occidere Christum, non fuit malum nisi inquantum ex odio, & mala voluntate ipsorum processit. Nam pater tradidit pro nobis Christum in mortem: sed quia nõ odio, sed charitate ideo commẽdatur. Sic & Christus tradidit seipsum: vnde eius charitas vbiq; cõmendatur. Sed quia Iudas, & Iudæi ipsum tradiderunt odio: ideo reprobantur: vt deducit magister. lib. 3. dist. 20. Vnde ait hic gl. *Et odium pro dilectione mea.* Hic est omnis, & magnus reatus eorum. Non enim nocere Christo potuerunt persequẽtes, non necessitate sed voluntate morientẽ, sed totum crimen persequentium fuit odium. Hic notat Augu. super istũ locum: quòd retributionis sex sunt differentiæ. Et similiter ponitur. 23. quæst. 3. sex sunt. Vnde ait. Notandum, quòd in redendis bonis vel malis pro bonis vel malis: sex sunt differentiæ, quæ cõmemoratę animaduerti facile possunt, scilicet, reddere bona pro malis: non reddere mala pro malis. Hęc duo bonorum sunt: & primum quidẽ melius est. Itẽ non reddere bona pro bonis & reddere mala pro bonis. Et hęc duo malorũ sunt: sed posterius peius est. Item reddere bona pro bonis: & mala pro malis. Et hęc duo sunt mediorum, scilicet, illorum, qui sunt vel mediocriter mali: & primum propinquius est bonis. Quod Christus non arguit in euangelio: sed plus oportere dicit: quia ethnici hoc faciunt, diligunt enim diligentes se. Postremum verò, scilicet, reddere mala pro malis propinquum est malis: conuenit tamen bonis. Vnde & lex modum vltionis statuit: oculum pro oculo, & dentem pro dente, & huiusmodi: quę (si dici potest) iniustorũ iustitia est: non tamen ideo, quia iniqua sit vltio, quam, lex statuit: sed quia vitiosa est libido id expetẽtis desiderio vlciscẽdi. Hoc autem non ad hominem: sed magis ac iudicem pertinet. Cum enim homo hoc agit: reddit malum pro malo. Iudex verò nõ: sed delectatione iustitię iustũ reddit pro iniusto: quod est reddere bonũ pro malo, quod etiam Deus iudex facit. Tribus ergo modis omne peccatum cõtrahitur in huiusmodi reddentibus. Primus gradus est non reddere bona pro bonis. Secundus reddere mala pro malis. Vltimus est reddere mala pro bonis, & hoc est dererius. Et hoc Iudei elegerũt, scilicet, vt Christo detraherent: & odium pro dilectione redderẽt. Contra hæc sunt alia tria, quæ spectant ad bonos. Primum est dare bona pro bonis. Secundum nõ reddere mala pro malis. Tertium verò quod est perfectum: est reddere bona pro malis. Et hoc Christus orans pro Iudæis fecit. Et hoc est quod contra Iudæos ait. *Posuerunt aduersum me mala pro bonis, &c.*

Odiũ & mala voluntas omnium peccatorum est causa.

Occidisse Christum ex charitate non fuisset peccatum.

Reddere sex sunt differentiæ.

Mat. 5. Exod. 21.

1942 **Cõstitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris eius.**

Hic consequenter ex præmissis peccatis Iudæ, & Iudæorum prædicitur miseria. Et diuiditur in partes duas. Quia primò ponitur pœna Iudæ in speciali. Secundò pœna Iudæorum in generali. Secunda pars ibi, *Nutantes.* Prima pars diuiditur in quatuor partes secundum quòd quatuor pœnas de ipso prædixit: quia ex illo peccato primo Iudas diabolo fuit deputatus, Secundò ad pœnam æternam fuit condemnatus, ibi, *Cum iudicator.* Tertiò de Apostolatu fuit cancellatus: ibi, *Fiant dies.* Quartò vita cito fuit priuatus: ibi, *Fiant filij eius.* Quantũ ad primum sciendum, quod in scriptura nomine peccatoris simpliciter positi significatur diabolus: tum quia primo ipse peccauit: tũ quia primos parentes ad peccandum induxit: tum quia omnium peccatorum est caput. vnde hic ait gl. *Constitue super eum peccatorem*, id est, super Iudam diabolũ: vt qui noluit esse Christo subdito, diabolo subiiciatur. Vnde & si quęras quem peccatorem cõstituet super eum? Respondet diabolum. Vnde subditur, *Diabolus stet à dextris eius.* Vnde notat glos. q̃ hoc cuilibet dextrum vocatur: quod cæteris aliis præponitur & tanquã melis elucet, quia dextera pars fortior est, nobilior & ad operandum promptior. vt qui præponit castitatem libidini: castitas est illi dextrum, qui verò libidinem: libido est ei dextrũ. Similiter qui præponit diuitias, scientię: diuitię sunt ei dextrum: & econuerso. Indę ergo quod erat dextrum, scilicet, opera diaboli, quę præposuit operibus Christi, auaritia, quam præposuit tuę saluti, Stetit ergo diabolus à dextris ei⁹: quia diabolum præposuit Christo: dum præposuit auaritiam sapientię: pecuniam suę saluti: vt eum pecunia traderet, à quo debuit possideri, nec à diabolo possideretur. Hęc ergo præuidẽs Psal. ait. *Constitue super eum*

Peccator absolute dicitur diabolus.

Dextrum dicitur ei libere quod sibi præponitur.

Diabolus super iudã stetit cõsiliatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum peccatorem, &c. prædicit, non optat. Hoc autem maximè implerum fuit in Iuda, quãdo Christus eum intrinxisset buccellã panis, tradidit Iudæ: & post buccellã introiuit in eũ Sathanas: quia tũc, scilicet, plenius possidere. Neq; enim non in illo ante erat, quãdo de pretio tradendi dominum ad Iudæos pactus est: cum Lucas dicat, Intrauit autẽ Sathanas in Iudã, & abiit: & loquens cum principibus sacerdotũ: vt proderet eũ illis. Talis iã venerat ad comedendũ: sed post panem introiuit in eum diabolus: nõ vt adhuc alicuũ tentaret: sed vt proprium possideret. Tũc enim verificatũ est, quod per Psal. prædictũ fuerat. *Constitue super eum peccatorem*, &c. Quod Deus dicitur facere: quia iusto iudicio illud permittit. Illum autem verbum aliter exponit Nicolaus: & iudicio meo magis extraneo modo dicẽs, Hoc intelligendũ nõ solum de Iuda, sed etiã de populo illo Iudaico, vt sit sensus, *Cõstitue*, d est, cõstitues super eum, scilicet, populum Iudaicũ peccatorem, id est, Caiphã, qui erat pontifex anni illius: qui ideo hic dicitur peccator absolute: quia dedit vltimum consiliũ de morte Christi: vt habetur Ioan. 11. *Et diabolus stet à dextris eius*, id est, stabit: quia ad hoc à diabolo paratus est, quasi paratus incitabatur: quia cum esset põtifex anni illius, & per consequens magnæ auctoritatis, poterat alios ad suam sentẽtiam facilius inclinare. Et tunc diabolus stetit à dextris eius: quia voluntatẽ diaboli, s. de morte Christi sentẽtiãdo prælegit.

Ioan. 13. Aug. Caiphas peccator dicitur.

1943 Cum iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Hic ostendit quomodo inde ad æternam pœnã fuit condemnatus. Vbi notãdum q̃ cum Christus in cœna suis dixisset discipulis, vnus vestrũ me traditurus est, adiunxit dicẽs, Filius quidẽ hominis vadit, sicut scriptũ est de illo: statim tamen etiã cõtra proditorem Iudam protulit dicẽs, Vę autẽ homini illi, per quẽ tradetur. Per væ enim significatur dãnatio æterna: vt apparet Matth. 23. vbi Christus hypocritas ostendit damnãdos æternaliter dicens, Væ vobis, scribæ & pharisæi hypocritæ, qui claditis regnũ cœlorum ante homines, nec vos intratis, &c. Dicẽs ergo Christus de Iuda proditore, vę autem homini illi, per quẽ tradetur: ipsum ex peccato suo, quod præsciebat, cõdemnauit ad æternam pœnã. Quãdo autẽ Christus illã sentẽtiam protulit adhuc erat in cœna cũ illo: vt habetur Matth. 26. post autẽ prædictã sententiam cõtra Iudam datam discipuli volentes scire cõtra quẽ data esset sentẽtia aspiciebãt se mutuo hæsitantes, de quo diceret. Cũ ergo Ioannes reclineret in sinu Iesu ad natum Petri dixit ad Iesum. Domine, quis est qui tradet te? Cui dixit Iesus. Ille est, cui intinctum panẽ ego porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ. Cũ ergo accepisset ille buccellam, exiuit cõtinuo: vt habetur Ioan. 13. Ex quibus patet, quod Iudas antequam de societate Christi in nocte cenæ exiret iam contra eum data erat sententia damnationis æternæ per Christum. Et hoc est, quod prædicens Psal. in persona Christi dicit. *Cũ iudicatur*, scilicet in cœna à Christo, *exeat condemnatus*, id est, exibit iam condemnatus: quia post prolatam sententiam à Christo Iudas exiuit à consortio Christi: &

Mat. 16. Væ significat damnationem æternam. Iudas exiit ut cœna condemnaretur.

A Apostolorum ad perficiẽdum proditionem suam: q̃ã ante facere principibus sacerdotum promisserat, scilicet, vt de facto traderet Christum in manibus eorum, vt habetur Ioan. 13. Sequitur quod est mirabile. *Et oratio eius fiat in peccatum.* Vbi notãdũ q̃ oratio secundum grammaticos dicitur quasi oris ratio. Et sic omnis ad alterum prolocutio: oratio potest nuncupari. Vnde & legali, ad loquẽdum alicui missi oratores dicuntur. Et secundum istum intellectũ: oratio Iudæ fuit, quãdo exiuit de cœna à consortio Christi, q̃ directa via iuit ad principes sacerdotum ad orãdũ, id est, ad loquẽdũ cum eis q̃ modo erat hora capiẽdi Christũ: & ad petendũ ab eis cohortem, & ministros, vt caperẽt Iesum. Et sic nulli dubiũ, quòd talis Iudæ oratio illi fuit in peccatũ, scilicet tractatio q̃ Christus caperetur: quod & de facto fecit. Et hoc est, quod præuidens Psalm. ait. *Et oratio eius fiat in peccatum*, scilicet, ipsi Iudæ, & aliis, qui ad orationem eius deberunt ei cohortem, & ministros. Magis autem hic mysticè notat glo. quòd illa oratio orantis fit in peccatum quia quis nõ vult sequi Christum, sed persequi magis. Non enim est iusta oratio: nisi illa, quæ fit per Christum. Illa autem, quæ non fit per Christum: non solum non deler peccatum: sed etiam ipsa fit peccatũ. Illa autem oratio non fit per Christum quæ nec affectu bono fit, nec bonum petit. Sicut ecõtrario illa oratio fit per Christum: qua petitur, quod petendum est, & eo modo, quo petendũ est. Alioquin aut sic orator vt in parte fit oratio per Christum: & in parte non: quando, scilicet, bonum non benè, vel benè non bonum petatur. Iudas autem nec bonum, nec bene petit. Quando autem Iudas sic orare potuit, vt oratio eius fieret in peccatum, certè iam non poterat orare per Christum cum iam cogitaret de illo tradendo. Ex quo habes, quòd omnis orans peccat orando: qui orando aut petit, quod non decet, aut per t affectione, & modo: quo non petere decet. Quid ergo dicemus de petentibus in oratione temporalia non æternam salutem corporis: non animæ & huiusmodi? De rabbus enim dicitur: Cum multiplicaueritis orationes vestras, nõ exaudiam vos: manus enim vestræ plenæ sunt sanguine.

Oratio idẽ est quod actus potentiæ loquentis.

Oratio quomodo fit in peccatum.

Oratio humana quæ super Christum.

Iudas mortuus dicitur ipse in apostolatu.

B

C

D

Esa. 1.

1944 Fiant dies eius pauci: & episcopatum eius accipiat alter.

Hic ponitur tertia pœna Iudæ. s. q̃ in Apostolatu modicum stetit, & de collegio Apostolorũ fuit cancellatus. Et hæc vtẽti ratione maxima pœna esse videtur. Nã sicut honor in præsenti vita videtur bonũ supremũ: sic priuatio honoris qua q̃s ab honore alto ad cõfusionẽ cadit: pœnarũ temporalium maxima esse videtur. Cõsidera ergo quã altus honor, & gradus erat Christi apostolatus, ad quẽ gratuitè à Christo Iudas fuerat electus: quia de toto orbe ad tã altã dignitatẽ duodecim elegit, vt esset totius orbis lumẽ: seculi totius iudices: vt cœlum verbo claderent: seras q̃ eius soluerent: animas hominũ ligare, & soluere possẽt. Et ideo quãto gradus apostolatus honore erat altior, tãto ab ipso depositus maior fuit pœna. In isto autẽ gradu apostolatus Iudas paucis stetit diebus: quia apostoli à Christo fuerũt electi postquã Christus incepit prædicare, cuius prædicatio duravit per tres annos. Petrus autem Apostolatum tenuit post mortẽ Christi per multos annos, sic & Andreas, Matthæus, &c. Et hoc præuidens Psal. ait. *Fiant*, id est erunt dies

Phil. 4. Ephes.

eius

eius pauci, scilicet, in apostolatu. *Et episcopatum eius accipiat*, id est, accipiet alter: quia scilicet, dignitatem apostolatus loco eius accepit Matthias: vt habetur Act. 1. vbi hunc textum pro electione Matthiæ facienda allegat Apostolus Petrus, ad literam dictum esse de Iuda, dicẽs, viri fratres, oportet impleri scripturam, quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt dominũ Iesum: qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius, &c. Scriptum est enim in lib. Psal. *Fiat commoratio eorũ deserta, &c. Et episcopatum eius accipiat alter.* Nota ergo q̃ episcopatus in ecclesia alti est honoris, sed magni laboris, quod ex suo patet nomine. Nam scopin quod est intendere, vel speculari componitur cum epi, quod est supra: & inde dicitur episcopus, quasi speculator, & superintendens, curã subditorum gerens. Vel dicitur ab epi & copos, quod est labor: quasi superlaborans supra gregem sibi commissum. Et quia talis labor, & speculatio est labor bonus & meritorius: ideo de episcopatu ait Apostolus. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Sed vt ait catholicon: hodie magis videtur esse nomen honoris quàm oneris: magis domini quàm ministratoris. De tanto ergo officio depositus fuit Iudas, quia oportet esse episcopum sine crimine. Ipse autem radicem omnium criminum in se continebat, scilicet, auaritiam: quia inebriatus Christum vendidit suum dominum, & magistrum. Vnde istius iustam depositionem propter cupiditatem auaritiæ notans Ioannes Chrysostomus in sermone de proditione Iudæ, sic ait, Ait Iudas principibus sacerdotum, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam. Dic, Iuda omniũ sceleratissime, hoc te magister docuit? hoc tibi tantus doctor ostendit? Ideo enim diuitias debere te contemnere prædicabat: ideo admonebat. Nolite possidere aurum, nec argentum in zonis vestris, vbique auidam cupiditatem pecuniarum excludens. Nam & hoc tibi persuadebat dicens. Si quis te percusserit in vna maxilla: præbe ei alterã. Quid vultis mihi dare, &c. Die mihi quæ causa proditionis est. Tradis magistrum: nunquid laceratus ab eo audiam læsionem tuam. Forsitan quòd tibi dæmonum tradidit potestatem, quòd fecit te languentibus subuenire, quòd mortuos suscitare didicisti: has beneficiorum vices exsoluis, dicens, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? O demẽtia, imo cupiditas proditoris: Cuncta enim mala cupiditas procurauit. Hac affectus Iudas magistrum tradidit. Nam cupiditas huiusmodi sortita est naturam: captas animas retinet: & omnibus modis alligatas cõstringit, beneficiorum omnium obliuiorum imponit: & alienationẽ mentis ostendit, & animæ. Iudas captus cupiditatis insania: quanta beneficia conuersationis mensæ apostolatus admonitionis, suasionis oblitus est: cupiditati intentus? Vnde & Apostolus omnium malorum radicem cupiditatem dicit esse. Hæc Iudam a Christi mensa expulit: de libro vitæ cancellauit: ac de episcopatu sui apostolatus excluſit, vt alter sui loco poneretur, dicente Psal. *Fiant dies eius pauci & episcopatum eius accipiat alter.*

Episcopatus est nomẽ honoris & laboris.

1. Tim. 3.

1. Tim. 3.

Iudas auaritia, tradidit Christum.

Mat. 26.

Mat. 20.

Matth. 5.

Mat. 26.

Matth. 6.

A

B

C

D

E

1945 Fiant filij eius orphani: & vxor eius vidua.

Hic ponitur quarta pœna Iudæ: quia scilicet, citò post proditionem suam fuit vita priuatus: quia, scilicet, eodem die quo Christus fuit passus. Nam vt habetur Matth. 27. videns Iudas, quòd damnatus esset, scilicet, Christus ad mortem: pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, dicens, Peccaui, tradens sanguinem iustum: & abiens laqueo se suspendit: & diffusa sunt omnia viscera eius, vt habetur Act. 1. Hoc ergo notans Psal. dicit. *Fiant filij eius orphani.* Filij enim alicuius sunt orphani ex morte patris: quia, scilicet, eodem die passionis se suspendit. Quod aliis verbis repetit: dicens, *Et vxor eius vidua*: quia vxor alicuius non fit vidua nisi per mortem illius, cuius est vxor. Habebat enim Iudas vxorem, & filios, vt hic ait gl. Ex hoc enim vult notare Psal. quòd etiã filij & vxor Iudæ propter ipsius peccatũ sunt passi: quia scilicet, filij effecti sunt orphani, & vxor vidua. Sed gl. mouet quæstionem: quare hic nominat filios Iudæ, & vxorem? vult ne fortè ex hoc innuere quod ad pœnæ Iudæ spectet, quòd sui cari hic relicti passi sunt: an etiam nullus dolor tangat mortuos de iis, quæ in suis caris post mortem contingunt: vel quomodo ea, quæ circa nos aguntur: nouerunt spiritus mortuorum. Ad istud respondet gl. dicens, Breuiter dici potest, quòd mortuis est cura de suis caris: vt de diuite legitur: qui dum tormenta apud inferos pateretur: leuauit oculos ad Abraham: & inter alia dixit, Habeo enim quinque fratres: ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis, quos sciũt viuere: quia nec in locis pœnarũ vident eos, vbi dies sine fratribus erat: nec in requie beatorum vbi Abraham, & Lazarum agnoscebat. Damnati enim videbunt beatos vsq; ad diẽ iudicij: non tamen ideo consequens est eos scire, quæ circa easdem illorum agantur hic, vel læta, vel tristia. Vult dicere, quod mortui sciunt suos viuere: ex hoc quia non vident eos ibi esse, nec cum beatis neque cum malis: non tamen eos hic vident: vnde nesciunt quid circa eos, scilicet, viuos agatur.

Mortui an cognoscant quæ hic aguntur.

Gloss.

Gloss.

Luc. 16.

Damnati videbunt beatos vsq; ad diẽ iudicij.

1946 Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: & eiicientur de habitationibus suis.

Hic ponitur Iudæorum pœna in generali. Et diuiditur in duas partes: quia primò ipsorum multiplex pœna ponitur: secundò dictæ pœnæ causa ostenditur: ibi, *Fiant contra dominum semper.* Quantum ad primum, pœna multiplex Iudæorum prædicatur, quam propter Christi mortem erant passuri: quia primò à suis habitationibus fuerunt expulsi, secundò suis bonis omnibus fuerunt expoliati: ibi, *Scrutetur*, tertiò omni adiutorio fuerunt destituti: ibi, *Non sit illi adiutor*, quartò de mũdo citò fuerunt eradicati: ibi, *Fiant nati eius*, quintò pro patribus filij fuerunt trucidati: ibi, *In memoriam.* Prima pœna, quam ponit Iudæorum pro peccato mortis Christi, est: quia de suis habitationibus fuerunt expulsi. Quod fuit quando Titus, & Vespasianus Romani principes obsederũt ciuitatẽ Hierusalẽ in die festo: & ipsa capta omnes trucidauerũt, vendiderunt, vel sic captiuarunt, quòd in toto regno Iudææ nullus ipsorum remanere potuit. Et hoc præuidẽs Psal. dicit, *Nutantes transferantur filij eius*, id est, populi Iudæorum, id est, cadentes, vel ruentes. Nam nuto, as, idem est quod cadere, vel ruere: quia ipsi ruentes in captione ciuitatis, multi ipsorum venundati ad alias regiones translati fuerunt.

Iudæorum captiuitas per Romanos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt. Et notandum, quòd non dicit de Iudæis, qui Christum persecuti sunt: sed de filiis: quia cū quadraginta duo anni transierunt inter Christi passionem, & captionem ciuitatis per Titum, & Vespasianum: verisimile est quòd persecutores Christi iam erant mortui: vel saltem maior pars ipsorum: pro quorum peccato filij puniti fuerunt, & expulsi. Et ideo sicut vagabundi omnibus suis priuati exierunt coacti mendicare. Et hoc est quod subdit, *Et mendicent, & ejcientur de habitationibus suis.* Hoc autem intelligit glo. dictum de filiis & vxore Iudæ, qui post mortem Iudæ expulsi fuerunt, & expoliati etiam ab ipsis Iudæis in detestationem proditionis commissæ. Licet enim quandoque malæ placeant proditiones, quibus suos inimicos euertant nunquam tamen proditores: maximè cum secundum aliquos vxor Iudæ cum filiis fuerint consentientes proditioni Christi: quam Iudas eis reuelauit propter lucrum inde recipiendum.

1497 **Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius: & diripiant alieni labores eius.**

Hic ostenditur, quòd Iudæi omnibus bonis temporalibus fuerunt expoliati. Vbi primò aduertendum, quòd nomine fœneratoris intelligitur princeps Romanus Titus. Cuius ratio est. Nam vt dictum fuit, versic. 1177. vsura, siue fœnus est triplex, scilicet, culpæ, gratiæ, & pœnæ. Et dicuntur fœnus pœnæ, quando plus exigitur in pœnis quàm commissum fuerit in culpis: quod multipliciter accidit: vt patet ibidem, quod & fecit Titus: quia à Iudæis vnus solus iniustè fuit mortuus: & ipse tot millia Iudæorum trucidauit pro vindicta illius. Vnde & alia litera habet *exactor*: vbi hic habetur *fœnerator*. Secundò notandum quòd nomine substantiæ tria intelliguntur: quoniam substantia est triplex, scilicet, interior, & sic anima nostra dicitur substantia, quia est corporis humani forma substantialis: vt deducit Philosophus 3. de anima. Et de hac substantia dicit Psal. Deo. Et substantia mea apud te est. Secundò est substantia superior, scilicet, fides: quia dicitur fundamentum primum omnibus virtutibus substans. Et de hac ad Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperandarum: &c. Tertiò est substantia exterior, scilicet, omnia bona temporalia, quæ dicuntur substantia: quia subesse debent homini, & non dominari. Sic enim de bonis temporalibus dicitur Genes. 13. de Abraham & Loth quòd erat substantia eorum multa, & nequibant simul habitare. Et in ista temporali & exteriori substantia tria debent attendi. Primum ne indebitè acquiratur. Eccl. 13. Bona est substantia, cui non inest peccatum in conscientia. Secundum ne iniustè dissipetur: sicut fecit ille adolescens, qui accepta portione substantiæ, quæ ipsum contingebat: à patre recessit: & dissipauit substantiam suam cum meretricibus: & postea cœpit egere: vt habetur Lucæ 15. Tertium, ne nimis cupidè retineatur, Eccl. 14. Viro cupido, & tenaci sine ratione est substantia, Ad propositum hic accipitur substantia pro diuitiis, & temporalibus bonis: quibus omnibus per Titum, & eius exercitum Iudæi expoliati fuerunt: quando ab eo ciuitas Hierusalem capta fuit in vindictam mortis Christi. Et hoc est, quod præuidens Psal. de populo Iudæorum ait. *Scrutetur*, id est, scrutabitur fœnerator, id est, Titus cum suo exercitu, *omnem substantiam eius. Et diripiant alieni labores eius*, id est, Romani, qui alieni erant à Iudæis, & natione, & cultu. Vbi per labores intelligit diuitias ipsorum laboribus acquisitas. Vel aliter istum textum intelligit glos. dictum de vxore Iudæ relicta, & filiis eius: de quibus etiam intelligitur versus præcedens, Sed tunc facit dubitationem, vnde Iudæ vxor & filij habebant substantiam rerum temporalium quam Iudas pater eorum nō habuit: qui cum aliis Apostolis sequebatur dominum, & omnia reliquerat. Ad hoc respondetur, quòd quamuis Iudas à principio quando secutus est Christum omnia reliquerit: tamē postea à Christo factus societatis procurator, habebat loculos: & ea, quæ Christo dabantur, ipse portabat. Et sic vsu pecuniarum mutato, animo factus est fur. Sit de illis, quæ dabantur Christo, & Apostolis, ipse partem furabatur: (vt habetur Ioan. 12.) & illam dabat vxori, ac filiis, & ex hoc habetur verisimiliter, quòd illos triginta argenteos, quos recepit pro Christi proditione, retulit vxori, ac filiis, & sic vnde illos habuerat intimauit illis. Ex quo satis apparet, quòd illi etiam consentientes fuerunt in Christi traditione. Vnde hic ait glo. Omnia, quæ Iudas habuit, vxori, & filiis dimisit, scilicet, quæ de loculis Christi furabatur. Et de istis substantiis, quas Iudas dimisit vxori, & filiis hic dicitur: *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius &c.* quia istis ipsi postea expoliati fuerunt. Sed dicet quis, Cum dominus cognosceret Iudam ad furtum dispositum: quomodo ei commisit loculos dans ei occasionem furandi? Ad hoc respondet Chrysost. super Ioan. dicens. Ideo enim Iudæ furi existenti loculos commisit dominus: vt omnem ab eo furandi abscindat occasionem. Non enim habebat dicere, quoniam propter pecuniarum desiderium hoc fecit. Et enim sufficiebat habere ex loculo concupiscentiæ mitigationem.

Gloss.

Iudas habuit diuitias quæ furatus.

Gloss.

Iudam quare dominus Christus fur fuit procuratorem cum sciret eum furem.

Substantia accipitur triplici-ter.

Hebr. 11.

1948 **Non sit illi adiutor: nec sit, qui misereatur pupillis eius.**

Hic ponitur tertia pœna, scilicet, quòd in illa captiuitate omni fuerunt adiutorio destituti, quia propter timorem potestatis Romanorum nullus alius populus ausus fuit illi præbere auxilium contra Romanos, & etiam quia aliæ nationes circumstantes erant gentiles: & propter cultus disparitatem ipsos habebant odio. Quinimo Agrippa Rex, qui erat Iudæus: populo Iudæorū relicto: confœderauit se, & iunxit cū Romanis: vt dicit Iosephus in lib. de bello Iudaico. Istum autem textum intelligit glo. de Iuda, dicēs sic. *Non sit illi adiutor.* De Iuda hoc ideo dicit, quia & boni quandoq; tentantur, sed dominum habent adiutorem. De Iuda autem dicitur: *non sit illi adiutor*, scilicet, ad tuendum eius posteritatem: propter quod subditur, *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Pupilli enim dicuntur quasi pusilli. Vnde & pupillus dicitur quasi parius. Hoc dicit, quia filij Iudę non habuerunt protectorem, qui eos à morte tueretur: vt statim dicetur in sequenti versiculo. Et nota, quòd diuinum adiutorium multiplici ratione à multis subtrahitur: quibus omnibus merito à Iuda & sua posteritate fuit subtractum. Subtrahitur enim primò ratione prævaricationis & inobedientiæ. Qui enim Deo inobediens est: qualiter eius auxilio fulciri meretur? Sic enim de populo Iudæorum, qui Deo fuit rebellis

Iosephus. Glossa.

Auxilium diuinum quo priuatur propter inobedientiam.

rebellis dicitur Psal. 83. Auertisti adiutorium gladij eius: & non es auxiliatus ei in bello. Iudas autem Christo inobediens fuit: quia ei cum aliis præceperat Christus. Nolite possidere aurum, nec argentum, &c. Secundò ratione præsumptionis, & superbiæ. Sic enim superbus & facinorosus Nicanor deposita veste gloriæ fugiens solus: omni auxilio destitutus venit Antiochiam, vt habetur 2. Machab. 8. Tertiò ratione humanę confidentiæ. Quādò enim quis in auxilio mundi sperat, & non Dei: merito diuino priuatur adiutorio. Sic enim accidit Iudæis, quando in mundo sperabant. Esa. 30. Væ filij desertores sperantes in auxilio, & fortitudine Pharaonis: & habentes fiduciam in vmbra Ægypti. Talis erat Iudas: & ideo furabatur: spem in temporalibus ponens: vt ab illis adiuuaretur. Quartò ratione sustentationis malitiæ: quando, scilicet, quis malis auxilium præstat & ipsos fouet. Vnde 2. Paral. 19. Impio præbes auxilium: & iis qui oderunt dominum, amicitia iungeris, idcirco iram domini mereberis. Talis fuit Iudas, qui auxilium præstitit principibus sacerdotum ad Christum capiendum. Quintò pusillanimitatis, & vecordiæ. Qui enim indigenti timet præstare auxilium: quomodo ipse à Deo auxiliari meretur? Sic enim accidit Assyriis, de quibus 2. Reg. 10. Si præualuerunt aduersum me Syri: eris mihi in adiutorium: si autem filij Ammon præualuerint aduersum te, auxiliabor tibi. Sic fuit Iudas; qui Christo auxilium debuit præstare: per oppositum fecit. Sextò ratione obstinationis voluntariæ. Vnde de obstinato Antichristo dicitur. Veniet vsque ad summitatem eius: & nemo auxiliabitur ei. Talis fuit Iudas, qui obstinatus periit. Septimò ratione damnationis, & perpetuæ miseriæ. Damnatis enim non præstabitur auxilium Dei, vnde Esa. 10. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis: ad cuius confugietis auxilium? Quasi dicat Nullus auxiliabitur vobis. Talis fuit Iudas: de quo Deus ait. Væ autem homini illi, &c. Et hæc omnia etiam populo Iudæorum possunt applicari iuxta primam expositionem.

Matt. 10.

1949 **Fiant nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius.**

Hic ponitur quarta pœna, scilicet, quòd de mūdo cito essent eradicati. Hic de populo Iudæorum intelligitur. Vbi notandum, quòd non omnes Iudæi tractauerunt mortem Christi: quinimo aliquibus displicebat, quod contra Christum agebatur. Quoniam vt dicitur Luc. 23. dum Christus duceretur ad crucem, sequebatur eum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant, & lamētabantur eum. De illis ergo Iudæis, qui principales fuerunt contra Christum, intelligitur hic textus. Tales enim iam verisimiliter erant mortui tempore captionis ciuitatis. Sed ne aliqua posteritas talium remaneret, omnes nati illorum in illo excidio ciuitatis interierunt. Quod præuidens Psal. de illis principalioribus dicit, *Fiant nati eius in interitum*, scilicet, eius gentis, quæ principaliter Christi mortem tractauit, vt scilicet, memoria eorum ex toto eradicetur de terra. Et hoc, quod subditur, *In generatione vna deleatur nomen eius*, id est, in generatione prima. Nam prima generatio patris est filius, secūda filius filij, tertia filius filij filij, & sic vlterius. Tales ergo non habuerunt secundam generationem: quia omnes ipsorum nati mortui sunt in illo excidio absque filiis. Quod quidem satis est verisimile. Si enim in vindictam mortis Christi, Romani tantam stragem Iudæorum fecerunt: credendum est, quòd omni diligentia adhibita ipsi principalius quærebant illos occidere, qui fuerūt causa mortis Christi, & natos eorum. Aliter istum textum Nicolaus de omnibus Iudæis intelligit generaliter, quia anno quadragesimo secundo post passionem domini: Romani ceperunt ciuitatem: & natos multorum, qui fuerant eo tempore, occiderunt. Et taliter illos, qui de Iudæis remanserunt, dispersерunt hincinde per mundum aliis nationibus subiectos, quòd hodie per se non faciunt populum habitantem aliquam terram, vel habentem aliquod dominium. Et sic in prima ipsorum generatione deletum est nomen eorum: quod erat populus Dei, vel populus Israēl, quo amodò nomine carent. Et hoc præuidens Psal. ait, *In generatione vna deleatur nomen eius.* Aliter istum versum de Iuda proditore, & eius filiis exponit glo. dicens, quia supra de Iuda, & filiis eius ait Psal. Non sit illi adiutor: nec sit, qui misereatur pupillis eius. Et possent sine adiutore filij Iudæ (licet in erumnis) crescere, & genus suum propagationem seruare: ideo de ipsis subdit, *Et in generatione vna*, scilicet, prima, deleatur nomen eius, id est, quod de Iuda generatum est, cito per interitum transeat, & deficiat. Ricardus autem de sancto Victore, istum textum magis mysticè exponit de tentatione: quæ ne robur acquirat, in prima generatione debet occidi, vnde dicit sic, *Fiant nati eius in interitum &c.* de prima suggestione, cui in ipso exordio non resistitur, prava desideria tanquam filij vel filiæ oriuntur, tōtra quam sobolem increpationis iaculum, propheta valida manu deuotionis intorsit, cum dixit. *Fiant nati eius in interitum.* Filiæ ergo sunt species, quæ mentem alliciunt: nati verò, cum per consuetudinē robur acquiritur. In fœminis enim forma quæritur: in viris autem virtus præfertur. Quoniam ergo quasdam prius assuetas, quasdam quamuis minus assuetas, tamen multum illecebrosas cogitationes toleramus: nunc contra filios, nunc contra filias pugnamus. *Fiant* inquit *nati eius in interitum, &c.* Noluit eos viuere cum dicit: *In generatione vna deleatur nomen eius.* Prima proles est in cogitatione: secunda in delectatione, tertia in consensu, & quarta in effectu. Vigilanter tamen attendendum est quòd non dixit, sine generatione deleatur nomen eius: sed ait. *In generatione vna deleatur nomen.* Si enim non tentemur, non coronabimur: quia si non pugnemus, non superabimus. Sed quia internæ pacis gaudia, quæ exuperant omnem sensum, non contemplamur: quandiu tentationis perturbationum molestiis fatigamur, non ipsum tantum: sed nomen eius etiam deleri desideramus: vt vel nulla memoria conscientiam remordeat.

Iudæi nomen suum per hæreditarium quod erat populus.

De Iuda proditore nullus superest.

Iudæi tra ditantes Christi mortē omnes fuit exclusi cū suis.

1950 **In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.**

Hic ponitur quinta pœna: quia pro peccato patrū filij puniti fuerunt, quod generaliter de Iudæis

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligitur. Nam, vt dicit Nicolaus: ista dissipatio Iudæorum fuit facta per Romanos per quadraginta duos annos post mortem Christi. Et verisimile est, quòd illi, qui tractauerunt mortem Christi: iam erant mortui: vel saltè pro maiori parte. Sed ipsorum iniquitas ad memoriam fuit reducta domini: quando in vindictam Christi mortis nati eorum captiuati, & interfecti fuerũt. Sed fortè dices, Quæ iustitia est Dei, vt filium nõ peccantem puniat pro peccato patris? cum tamen dominus dicat, Omnes animæ meæ sunt: ita anima patris, ita anima filij. Anima, quę peccauerit, ipsa morietur, filius nõ portabit iniquitatem patris, &c. Istam materiã tractat Greg. lib. 15. mor. cap. 22. super illo verbo Iob 21. Deus seruabit filiis eorum dolorem patris, dicens sic. Scriptum nouimus, qui reddis peccata patrum in filiis, ac nepotibus vsq; in tertiam, & quartã generationem. Et rursus scriptũ est. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, &c. In vtraq; igitur hac sententia dum dissimilis sensus inuenitur: sed auditoris animus vt discretionis viã subtiliter requirat, instruitur. Peccatum quippe originale à parentibus trahimus: & nisi per gratiã baptismatis soluamur: etiam parentum peccata portamus: quia vnũ adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata patrũ in filiis dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum nõ reddit parẽtum peccata in filiis: quia cum ab originali culpa per baptismum mundamur, nõ iam parentum culpas, sed quas nosipsi cõmittimus, habemus. Quod tamen aliter intelligi potest, quia quisquis parentum iniquitatem imitatur: etiã ex eius delicto constringitur, quisquis etiam parentum iniquitatem non imitatur: nequaquam delicto illius grauatur. Vnde fit vt iniquus filius iniqui patris imitator, non solum quæ addidit, sed etiã peccata patris persoluat: cum viis patris, quibus iratum dominum nõ ignorat: etiam suam adhuc malitiã adiungere non formidat. Et iustum est, vt qui sub districto iudice vias parẽtis iniqui nõ timet imitari: cogatur in vita præsenti etiam culpas parẽtis iniqui persoluere. Vnde & illic dictum est: anima patris mea est: anima filij mea est: anima quæ peccauerit ipsa morietur: quia in carne nonnunquã filij etiam ex patris peccato puniuntur. Deleto autem originali peccato: ex parentum nequitia in anima nõ tenetur. Quid enim est q̃ paruuli nõnunquam à dæmonibus arripiuntur, nisi q̃ caro filij ex patris pœna vulneratur. In semetipso enim percutitur pater iniquus, & percussionis vim sentire cõtemnit. Plerũq; percutitur in filiis vt acrius vratur, vnde dolor patris carni filiorũ redditur: quatenus per filiorum pœnas mens patris iniqua puniatur. Cum verò nõ iam paruuli, sed prouectiores filij ex parentum culpa feriuntur, quid aliud apertè datur intelligi, nisi quòd illorum etiã pœnas luuat: quorum facta secuti sunt? Vnde rectè dicitur vsque ad tertiam, & quartam progeniem. Quia enim vsq; ad tertiam, vel quartã progeniem eam quam imitantur filij parentum vitam possunt videre: vsque ad eos vitio extenditur qui viderũt q̃ malè sequerentur, &c. Istum autem textum applicat gl. non ad Iudæos generaliter, sed ad Iudã, & eius filios: quia Iudas fuit imitatus peccatum patrum, qui iustos, & prophetas persequebantur: & similiter filij ipsius Iudæ peccata patris sui. ideo pro ipsis puniti fuerunt, vnde ait, Peccata enim patrũ eis redduntur: qui à malis eorum non recedunt, sed nõ eis qui mutati sunt in Christo, qui iam nõ sunt filij iniquorum: quia tam non imitantur mores eorum. Si ergo Iudas teneret adoptionẽ quam ceperat: non pertinerẽt ad eũ vel sua præterita, vel parentũ iniquitas: sed quia rediit ad malã vetusti generis: redit iniquitas patrum in conspectu domini: vt in eo puniretur. Vel breuiter ad difficultatẽ potest dici, quod pro peccato alterius nõ punitur quis spiritualiter: sed solũ tẽporaliter, vel corporaliter: sicut pro peccato patris adulterantis, filius ex adulterio natus punitur temporaliter: quia hæreditate priuatur, vel corporaliter: quia ex seruo natus in seruitutem redigitur.

Quæstio.

Ezech. 18.

Quomodo pro peccato patris filius punitur.

Exod. 34.

Ezech. 18.

1951 Fiant contra dominum semper, & B dispereat de terra memoria eorum, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam.

Hic ostenditur dictarũ pœnarum causa. Et assignatur multiplex causa, prima ipsorũ peruersitatis obstinatio: secunda crudelitatis persecutio, ibi, *Et persecutus est*, tertia peruersitatis electio, ibi, *Et dilexit*, quarta diuinæ æquitatis retributio, ibi, *Hoc opus eorum*. Quantum ad primum notandum, quòd quilibet obstinatus est contra dominum: quia negat bonitatẽ domini, quod maximè intelligitur de finaliter in malo obstinatis, illi enim propriè dicuntur semper contra dominũ. Cuius ratio est, quoniã in eodem statu in quo anima separatur à corpore quo ad bonitatẽ & malitiam: semper sine fine perdurabit. Et ideo quia mali morientes obstinati semper erunt obstinati: & omnis obstinatus opponitur domino: ideo de talibus dicitur, quod semper erũt contra dominum. Hoc ergo intelligitur de Iudæis generaliter: quia Iudæi, qui remanserunt post captionem ciuitatis, & trucidationẽ multorum: vt in pluribus cõtra Christum manent obstinati, & infideles: & sic permanebunt vsq; ad finem seculi. Sed quia malorũ nomen, & fama cito transit (vt ostendit Greg.) hinc est, quòd fama Iudæorum, quæ per totum orbẽ diuulgabatur: ad nihilum est redacta.

Obstinatus per cõtra dominũ.

Greg. lib. 14. mor. cap. 7.

D Quod considerans Psal. ait, *Et dispereat de terra memoria eorum*, scilicet, quãtum ad virtutes, & bonam famam, licet eorum memoria duret in malũ ipsorum, & infamiã. Sic enim dicitur Prouerb. 10. Memoria iusti cum laudibus: & nomen impiorum putrescet. Quæ autem sit causa ipsorum talis infamiæ per orbẽ subdit de illo populo; *Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam*. Minus ponit, & plus significat. Per hoc enim intelligit q̃ populus Iudaicus crudelitatẽ maximã fecit Christum persequendo. Ex quo patet, quòd per illam propositionem negatiuam, scilicet, *non est recordatus facere misericordiam*, vult inferre istam affirmatiuam: fecit magnam crudelitatem. Sed illa propositione

Negatio infert affirmatiuam.

E negatiua vsus est: vt ostendat populum Iudæorum iustè derelictũ à Deo: sine misericordia finali puniendum: iuxta illud quod dicitur Iacob. 2. Iudicium sine misericordia fiet illi, qui nõ fecerit misericordiam. Aliter istum versum exponit glos. de Iuda, & parentibus eius. Pro quo notandum, quòd hæc dictio *contra*, quandoque significat contrarietatem, quãdoq; præsentialitatẽ. Notat enim contrarietatẽ: sicut vnũ contrariorũ alteri cõtrariatus: vt calidum frigido, albũ nigro, sic mali contra bonos cõtinuè bellãt, sic & Iudæi cõtra Christum. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Quandoq; verò notat

Contra accipitur duplicit.

Cautio. 1.

notat præsentialitatẽ relante conspectũ positæ. A
Matt. 21. Sic enim dixit Christus Apostolis. Ite in castellum, quod cõtra vos est, quæ, scilicet, ciuitas Hierusalẽ directè erat ante oculos ipsorum. Et isto modo dicebat. Psal. 50. Peccatum meum cõtra me est semper, id est, ante oculos meos. Dauid enim peccatũ suum post tergum habuit, & non contra se, id est, ante: cum sententiam contra diuitem qui rapuerat ouẽ pauperis dedit: oblitus quòd ille erat qui Bersabe rapuerat. Sed tunc illud cõtra se habuit: cum per Natham reprehensus peccatũ suum recognoscens fleuit, dicens, Peccatum meum cõtra me est semper, id est, ante me, in conspectu meo. Isto etiã modo accipitur cõtra pro ante Psal. 49. vbi Deus ait peccatori. Arguam te, & statuam cõtra faciem B tuã. Vnde ibidẽ ait gl. Argũã te. &c. id est arguendo ostendam te tibi ipsi, & displicebis tibi, quod & modo faceres, si te videres mihi non placens quasi dicat, Statuam contra faciẽ tuam: quia peccatum tuum quod post tergum posuisti: ante faciẽ tuam ego ponam, vt scias quòd malè egisti, & fœditatem tuam erubescas. Ad propositum ergo hic accipitur ly *contra* secundo modo, scilicet, vt notat præsentialitatẽ De Iuda ergo & parẽtibus eius ait Psalm. *Fiant contra dominum semper*. ibi glossa, id est, pater, & mater Iudæ fiant contra dominũ: nõ quidem vt aduersentur domino: sed vt Deus mala ipsorũ aspiciens, nõ obliuiscatur in isto. Et est sensus. *Fiant contra dominum*, id est, in conspectu domini. *Et memoria eorum* id est, parentum eius *dispereat de terra*, quia memoria parentum in successoribus dicitur continuari, sed successores Iudæ in prima generatione fuerunt deleti, vt dictum est versic. 1949. Et causam assignat. *Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam* cum effectu, scilicet, cum Christo, sed ipsum prodidit in mortem.

1952 Et persecutus est hominem inopem, & mendicum: & compunctum corde mortificare.

Hic ostendit secundam causam tanti exterminij Iudæorum: quę fuit ipsorũ persecutionis crudelitas. Vbi aduerte, quòd in Christo erat duplex natura. s. diuina, & humana, diuinã Iudæi persequi nõ poterant: sed humanam persequebantur, quæ adhuc mortalis erat, & infirmitatibus subiecta. Et in illa natura Christus erat inops, & mendicus: inops, id est, sine ope: quia nihil habuit sibi propriũ ipso dicente, Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos: filius autẽ hominis non habet, vbi reclinet caput suũ. Et quia nihil habuit quando mendicando vixit: vt dicit Bernard. in illo triduo quando remãsit in Hierusalem recedentibus parẽtibus eius, cũ esset annorum duodecim. Nec derogat dignitati Christi mendicasse: cui nõ derogat, imò ei gloriam infert, q̃ cum in forma Dei esset, tãtum se pro nobis humiliauit, vt eius humanitas non solũ in manibus diaboli, sed quod amplius est in manibus membrorum eius traderetur. Assumpsit enim oẽs defectus nostros non culpabiles, excepta ignorantia: vt ostẽdit magister lib. 3. dist. 15. Cum ergo mẽdicitas in nobis sit defectus non culpabilis distinctus ab ignorantia: sequitur quòd hunc sumpsit. Quod autẽ non sit defectus culpabilis, patet intuẽti quid sit mendicitas, vel mendicare. Nam secundum grammaticos, manus cõponitur cũ dico, dicis: & fit mendicus. a. um. id est, ex toto pauper: quasi manu dicens, vel manu ducens: eo q̃ mos erat antiquus egenũ os claudere, & manũ extendere: quasi manu dicere, vel manũ ducere. Nihil autem aliud includit, quod sit culpabile. Dicit ergo de populo Iudæorum q̃ ideo tantam cladem fuit passus: quia persecutus est hominem inopem & mendicum. s. Christum gratis & iniustè, quod fuit maximæ crudelitatis. Vnde hic ait glo. Pauperes enim persequi sola sæuitia est. Alij autem vt diuites persequuntur, quandoque vel pro diuitiis ipsorum habendis, vel ipsorum dignitatibus. Vel secundum glo. hoc totũ intelligitur de Iuda, qui specialiter persequutus est Christum: ipsum in manus hostium tradendo. Propter quod tantam pœnam ipse meruit cum omnibus suis natis. De Christi mendicitate & inopia, in qua eum sequi debemus. vide versic. 67. Et de isto eodem inope & mendico, s. Christo, sequitur. *Et cõpunctum corde mortificare*, Christus enim cõpunctus, id est, totus simul punctus, & vulneratus fuit carne, & in corde carne per flagella, mẽte per peccata Iudæorum, quibus videbat alias electum populũ Iudæorum morte sua perire. Vnde dolore tactus cordis, pro populo Iudæorũ dixit patri in cruce. Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quod secũdũ Theo. sic intelligitur. hoc pro Iudæis dixit: quasi & ipse secundum carnem Iudæus existens, quasi patri diceret. Vt quid dereliquisti populum Hebraicum in tãtum cædere flagitium, vt tuum crucifigeret filium? Plus enim me affligunt ipsorum peccata, quã vulnera mea. Et istum Christum sic corde compunctum, ipse populus Iudaicus quæsiuit mortificare. i. mortuum facere. Nam iudicante Pilato illum dimittendum, acquiescere noluerunt, sed clamantes dicebant. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Similiter & Iudas hunc mortificare quæsiuit, dum ipsum ad mortem tradidit. De populo ergo Iudeorum, & de ipso Iuda dicitur, quòd quęsiuit compũctum corde mortificare. Per hoc enim vult ostendere, quomodo vterque illorum persecutus est hominem inopem & mendicum.

Christus fuit inops & mẽdicus.

Christus cõpunctus fuit carne & corde.

Matt. 27.

Ioan 19.

Et dilexit maledictionẽ, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. 1953

Hic ostendit tertiã causam, quę fuit ipsorum voluntatis, vel electionis peruersio. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur ipsorum electionis peruersitas. Secundò ipsorum punitionis grauitas, ibi, *Et induit*. tertiò ipsorum captiuationis qualitas, ibi, *Fiat ei sicut*. Quãtũ ad primũ sciẽdũ, q̃ Deus ad malũ neq; bonũ nullũ cogit: qa quod coactè fit & non liberè, neq; peccatũ est, nec meritũ, nec laudabile, nec vituperabile. Sed homini dedit rationem, qua posset cognoscere, & deliberare, quid agẽdũ, quid fugiẽdũ: & volũtatẽ qua posset eligere liberè partẽ quam vellet. Et si eligeret bonũ, ordinauit tali debitũ præmiũ, si autẽ ex peruersitate voluntatis eligeret malũ: tali ordinauit pœnã, & supplicium. Et hoc est quod dicitur Eccl. 15. Deus ab initio creauit hominẽ: & reliquit eum in manu cõsilij sui. adiecit mãdata, & præcepta: appositi tibi aquã & ignẽ: ad quodcũq; volueris, porrige manũ tuã. ante hominẽ vita, & mors: bonũ, & malũ quod placuerit ei, dabitur illi. Etiã sciẽdũ, q̃ omnia præcepta legis ad dilectionẽ proximi terminabantur, vt deduxit Apostolus ad Rom. 13. dicens, Qui proximũ diligit, legem impleuit. Nam non adulterabis: non occides: non

Deus nõ cogit ad peccatũ, neque ad meritũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

non furtum facies, & si quod aliud est mandatum, A in hoc eorum instauratur: diliges proximum tuum sicut teipsum.plenitudo ergo legis est dilectio. Et ideo vt dilectionē proximi nullus violaret: certas maledictiones & pœnas statuit contra persequentes proximum, vt patet Deut.27.& certas benedictiones obseruantibus legem,& dilectionem proximi. Qui ergo studiosè & gratis eligit proximum persequi,& iniustè:talis consequenter eligit mala, quæ persecutoribus proximorum sunt ordinata.vt puta eligit inquinari peccato,à Deo derelinqui,æternis pœnis deputari. Non quòd ista per se cadāt sub electione, quia nullus potest velle malum per se sub ratione mali,sed per accidens:quia eligit illud agere, ad quod ista mala sequuntur,sicut eligēs B fornicari, per accidens eligit pœnam fornicantibus debitam. Ad propositum ergo Iudæorum populus habebat legem de dilectione proximi,habebat insuper maledictiones, & pœnas debitas iniustè persequentibus proximum. Sed his non obstantibus,peruersum habentes iudiciū elegerunt Christum innocentem persequi,& ideo ex consequenti maledictiones, & pœnas talibus debitas elegerunt. Et hoc est, quod de illo populo ait,*Et dilexit maledictionem*: quia dilexit persequi proximum, ad quod sequitur debita maledictio:*& venet ei*. Et similiter noluit benedictionem: sicut enim maledictionem nullus per se potest eligere, sic nec benedictionem per se nullus potest nolle, sed per accidens vt dictū est,holēdo aliquid, ad quod sequitur benedictionis priuatio. Et isto modo nolentes dilectionem proximi, benedictionem debitam diligentibus proximū noluerunt. Isti ergo populo merito venit maledictio: quia à Romanis grauiter,& merito afflicti fuerūt,& venūdati,& sic ab istis elōgata fuit benedictio:quia Romani illius populi nulla tenus miserti fuerunt. Vnde istum passum tam de populo Iudeorum quàm de ipso Iuda exponit glo. dicens, *Dilexit maledictionem*,scilicet,ipse Iudas furando de loculis,& magistrum suum vendēdo.Vel etiam populus Iudæorum dilexit maledictionem, dicens, Sanguis eius super nos, & super filios nostros.*Et veniet ei*, quia adhuc vsq; hodie maledictio pro illa Christi persecutione durat in eis.*Noluit benedictionem*,quia Christum regem negauerunt, dicentes. Non habemus regē,&c. Vnde & cæco nato dixerunt. Tu discipulus eius sis:nos autem non. *Et elongabitur ab eo*:quia benedictio in lege ꝓmissa ipsi Abrahæ, cui dictum est. In semine tuo benedicentur omnes gētes,ab ipsis Iudæis elongata trāsiuit ad gentes. Et verè merito populus Iudæorū benedictione Dei est priuatus, quoniam Dei benedictio sex virtutibus haberi meretur, quibus omnib⁹ in Christi persecutione priuati fuerunt Iudæi.

Maledictionē volue ūr Iudæi & nō benedictionem.

Malū per se nullus eligere potest.

1954 Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.

Hic ostenditur ipsorum maledictionis, siue punitionis grauitas. Vbi notandū, ꝙ Iudæi triplicem maledictionē passi fuerunt in persecutione Romanorum, & ipsorū excidio. Primò bonis exterioribus.s.temporalibus fuerunt priuati. Vnde de ipsis hic prædicitur.*Maudicent,& ejciantur de habitationibus suis*.Secūdò corporaliter populares fuerunt interfecti,venundati,& captiuati.Sic enim dictū est, *Fiant nati eius in interitum,&c.* Tertiò ipsorum multi in tanta persecutione defiderati fuerūt: & sic in anima perpetuò mortui. Vnde de eis prædictū est: *Fiant contra dominum semper*. Volens ergo Psal.ostēdere acerbitatem maledictionis,quæ super Iudæos venit, ista tria hic insinuat comprehendit.Et primò tangit bonorum temporalium expoliationem, dicens, *Fiat ei sicut vestimentum,quo operitur*. Vestimētū enim est inter exteriora bona. Et sicut maledictio fuit eis sicut vestimentū : quando loco bonorum exteriorum maledictionem induerunt.Secundò tangit corporum trucidationem vel captiuationem, dicens, *Et intrauit sicut aqua in interiora eius*. Aqua enim significat mortem corporis : quia sicut aqua corpus semper fluit ad mortē.2.Reg.14. Omnes morimur,& sicut aquę dilabimur super terram quæ non reuertuntur.Inter bona autem intrinseca & non extrinseca computātur corpora nostra,quæ sunt intrinsecę partes hominis.Maledictio ergo sicut aqua intrauit in interiora eius: quando mors corporalis in dicta strage ad Iudęorū corpora peruenit. Tertiò tāgit mortem animę ipsorum dicēs, *Et sicut oleum in ossibus eius*.Quid enim per ossa quibus totum corpus fortificatur,& totus homo sustētatur intelligitur:nisi anima,qua corpus viuit, & sustinetur? Quid autem per oleum, quod est summē penetratiuum,nisi peccatum figuratur? Maledictio ergo sicut oleum intrauit in ossibus eius.s.Iudæ: C quando abiens laqueo se suspendit, & sic irrecuperabiliter eius anima peccato mortua fuit. Vel populi Iudæorum, quando in illa strage multi desperati obierunt. Aliter autem istum versum exponit glos.dicens.*Induit maledictionem*, scilicet, peccata, quę modo delectant,sed dicuntur maledictio,quia tormenta parant.*Sicut vestimentum*,quòd quia corporis est, per ipsum deprauatum corpus significatur. Et eadem maledictio intrauit, *sicut aqua in interiora eius*, per quod intelligitur deprauata anima, Foris enim in corpore, & intus in anima maledictionem habuit,incidens in eis iudicium, qui corpus & animam perdit in gehennam. Et eadem maledictio fuit in ossib⁹ eius, per quod notatur deprauata ratio.Addit autem,*sicut oleum*, per quod ostenditur,quia delectat eos modo malè agere. Et nota ꝙ maledictio est multiplex.s.opprobrij:vnde maledicta erat sterilis in lege. Deut.7. Et istam maledictionem hodie sustinēt Iudæi:quia in opprobriū sunt toti mundo.Secunda est maledictio culpæ. vn de maledictus dicitur, qui in homine confidit plus quàm in Deo.Hier.17.Maledictus homo qui confidit in homine. Istam maledictionem sustinēt Iudęi,quia infideles effecti.Tertia temporalis pœnę. Esa.24.Dabo eos in maledictionem & vexationē. Istam sustinent Iudæi, quia per orbem vagabundi. Quarta pœnæ æternæ.Mat.25.Discedite à me maledicti in ignem, &c. Et istam sustinebunt æternaliter,nisi conuertantur ad Christum.

Fiant ei sicut vestimentū quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur.

Hic ostenditur captiuationis qualitas,siue modus.Hic enim vult Psal.ostēdere,quòd maledictio Iudæ, & Iudæorum confusio ex Christi morte erit publica toti mūdo.& perpetua.Erit publica:& quā tū ad hoc dicit, *Fiat ei sicut vestimentū, quo operitur*.

Vestimentum significat bona temporalia.

Aqua significat mortem.

Ossa significant mentem.

Oleum significat peccatum.

Maledictio multiplex.

Quamuis

Quamuis enim sit differentia inter vestimentū, & A operimentum : quia vestimentū non totū hominē operit,imo aliquam partem liberā dimittit, vt caput & manus,operimentū autē vt palliū totū operit & nihil inopertū dimittit,vt notatur versi.tri89. Tamē Psal. hic accipit vestimentū largo modo vt etiā se extendat ad operimentū.Propter quod statim exponit seipsum dicēs,*Fiat ei sicut vestimentum*. Vnde quod vestimentū accipiat pro operimento: statim subdit *quo operitur*.Vnde gl.hic ait,Supra dixit. *Et induit maledictionē sicut vestimentū*, accipiens vestimentū pro tunica, hic verò dicit vestimētum quo operitur vt pallio. Quod ideo dicit:quia sicut homo opertus pallio,hominis perdit apparentiam quia si vna statua lignea sit operta pallio & vnus B homo sit opertus pallio:nō plus intuēti apparebit, seu in cōspectu hominū homo,quā statua. Sic & Iudæi in cōspectu totius orbis:sic indumēto vel pallio maledictionis operiuntur,vt ab omnib. nō homines esse videātur,id est,secundū rationē viuētes: ideo quia vt dicitur Psal. 72. Quia tenuit eos superbia,operti sunt iniquitate & impietate sua,quæ scilicet faciūt hominē desinere esse à vero esse hominis.Vel ideo Iudæi dicūtur maledictione operti : quia Christi persecutionē falsis coloribus operiebant vt puta dicētes eum legis trāsgressionem, Deum blasphemantē &c.Tamen istud operimentorum falsorum colorum hodie toti mundo denudatū est, vt non zelo iustitiæ:sed liuore,& odio ipsū C Christū fuerint persecuti credatur,vt prędixit prophęta.Esa.22. Reuelabitur operimentū Iudæ,scilicet populi Iudæorū:vel etiam ipsius Iudæ,qui reuelabit operimentū suæ malitiæ : quādo pœnitens dixit,Peccaui tradens sanguinem iustū. Quantum verò ad secūdum.s. quòd ista maledictio sit eis durabilis declarat dicens.*Et sicut zona qua semper præcingitur*. Præcinctus enim siue ab hoste zona ligatus:non potest se ad libitum liberare. Sic & Iudæi maledictione, vt zona semper præcincti dicuntur: quia ab ista maledictione nullatenus liberari possunt, quia ligatas habent manus,& pedes,scilicet, affectiones, & opera ad bonum.vel ideo hoc dicit: quia in illa clade à Romanis captiuati ligati fuerūt D vt captiui, & tracti extra patriā suam. Nota quod in scriptura multiplex zona reperitur:scilicet,mala,& bona.Primo est zona mala,scilicet prauæ cōsuetudinis:qua homo in peccato ligatus tenetur,& ducitur ad perpetuam miseriam & ista zona ligati sunt Iudæi, vt hic dicitur. Secundò est zona bona. Et hæc est quadruplex,qua multipliciter accingi debemus.Prima zona est puritatis,& mundicię.Et hæc est zona poderis,quæ, scilicet est quædā vestis sacerdotalis linea:qua sacerdotes induebātur,quæ descendebat vsque ad pedes sed circa pectus erat stricta, & hac significatur mūditia castitatis.Et ista circa pectus accingi debemus exemplo Christi:de quo Apoc.1. Vide similem filio hominis vestitum podere præcinctum ad mamillas zona aurea. Secunda zona est funea,& significat virtutē asperitatis & pœnitentiæ,& ista debet poni ad renes cōtra impetus libidinis,& luxuriæ.Iob 12. Baltheum regum dissoluit & præcingit funę renes ipsorū. Tertia est zona pellicea:significans memoriam nostræ mortalitatis: & hæc debet poni ad lumbos,vbi est virtus generatiua:vt geniti nos semper cognoscamus morituros. Ista zona pellicea accinctus erat Helias. Et de Ioanne Baptista : quòd habebat zonam pelliceam circa lumbos suos.

Operti ficmus Iudæi maledictione.

Zona multiplex qua multipliciter debemus accingi.

4. Reg.1. Matth.3.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominū, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. 1956

Hic ostenditur diuinæ æquitatis retributio. Vbi notandum quod Christus ex duabus naturis constitebat:diuina,scilicet,& humana:& vtrique naturæ Iudæi Christo detraxerunt, scilicet,primo diuinæ,quando,scilicet,negabant eum filium Dei esse. vnde ex hoc allegauerunt Pilato ipsum digniū morte,quia filium Dei se dixerat Christus,dicētes,Nos legē habemus,& secundū legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Et quantum ad hoc dicit, *Hoc opus eorum qui detrahūt mihi apud dominum*. Nam secundum glos.apud dominū Christo detrahunt, dicentes,ipsum nō esse filiū Dei:nō esse illum, quem lex,& prophetæ Deum venturū pronunciauerunt, qui dicunt eum nō esse ex patre, vel minorē patre. Secundò Christo detraxerunt quantum ad humanitatem,vt puta,qui dicebant ipsum peccatorē, & hominem maleficum,sicut quando dixerunt. Nos scimus quia hic homo peccator est.& Matt.11.Hic homo vorator,& potator vini, & publicanorū amicus,&c.Et quantum ad hoc dicit, *Et qui loquuntur mala aduersus animam meam*. Per animam enim accipitur totus homo quandoque, sicut aliquādo per carnem totus homo intelligitur. vt, Verbum caro factum est.Item nota, quod hic,*opus eorum*, accipitur non pro ipsorum malis operibus,sed pro pœna illis operib.malis debita,vt sit sensus,*Hoc opus eorū*, id est,hæc est retributio operis eorum, *qui detrahūt mihi, &c.*scilicet, pœnæ supradictæ sunt retributio operis Iudæorum contra Christum.

Detrahebāt Iudæi Christo duplicter.

Ioan.19.

Et tu, domine, domine,fac mecum propter nomen tuum:quia suauis est misericordia tua. 1957

Hic expositis malis & calamitatibus Iudæ, & Iudæorum,qui Christum perduxerunt ad mortem: cōsequenter ponitur à Christo resurrectionis eius postulatio. Orat enim Christus vt per resurrectionem de manibus Iudæorum eripiatur. Et primò quod debeat in hoc exaudiri multiplicem adducit rationem.Secundò expresse suam postulat orationem:ibi. *Adiuua me*.Quantum ad primum Christus adducit tres rationes, propter quas à patre debet exaudiri. Prima sumitur ex parte diuinæ clementiæ,secunda ex parte Christi miseriæ:ibi,*Libera me*, tertia ex parte Iudæorum malitiæ : ibi,*Et ego factus sum opprobrium illis*. Quantum ad primum sciendū, ꝙ nō nostris meritis Deus nostras preces exaudit, sed sua sola misericordia,quoniam(vt ait Magist.) meritis nostris,inquantum huiusmodi, nō debetur gratia,sed pœna.lib.2.dist.26. Et hoc ostēdēs Christus solam Dei misericordiam pro exauditione sua inuocat,dicēs, *Et tu,domine,domine. fac mecū propter nomen tuum, quia suauis est misericordia tua*, quasi dicat. *Et tu domine, domine, fac mecum*,scilicet,misericordiam tuam me resuscitando, *propter nomen tuum*, scilicet, per mundum prædicandum, & dilatandum. *Quia suauis est misericordia tua*, id est, assueta preces istas exaudire.Nam secundum Gram maticos suauis dicitur à sueo, sues : quæ assueta sunt, suauia solent esse. Sic ergo misericordia

Suaue dicitur quasi assueta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei dicitur suauis: quia sueta exaudire. Et nota q̃ cùm Christus dicit patri, *fac mecum*: ly *mecum*, tenetur merè passiuè: vt sit sensus, *fac mecum*, id est, fac mihi: Vel potest teneri actiuè: vt sit sensus, *fac mecum*, id est, id quod ego facio, tu mecum facis. Et hunc sensum magis approbat glossa. Et ideo præmittit coniunctionem, dicens, *Et tu domine*, Christus enim inquantum verbum omnia opera ad extra faciebat, vt patet Ioã.6. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Inquantum enim verbum resuscitauit se mortuũ vnà cum patre: inquãtũ verò homo, resuscitatus fuit à patre & à verbo. Vnde hic ait glos. Nota, q̃ ait, *Et tu domine, domine, fac mecum*: quia non sine causa præposita est coniunctio, ac si diceret, *Et tu domine, fac*: quia ego facio. vnde sequitur, *Fac mecum*, id est, operare, vt ego in vasa misericordiæ: vel, *Fac mecum*, id est, adiuua me secundum hominem. Et sic gl. notat vtrumque sensum. Et sic vides, quòd idem homo Christus rogat patrem: qui omnia agit vna cum patre. Rogat vt homo: ideo patrem dominum vocat, dicens, *Et tu, domine*. Agit cum patre, in quantum verbum, & ideo dicit, *Fac mecum*, id est, tu & ego insimul faciamus. Sed quòd ad tantam dignitatem peruenerit Christus, vt assumptus à verbo patri dicere possit: *Fac mecum*, hoc non habuit Christus homo aliquibus suis præcedentibus meritis, sed sola gratia Dei sibi collatum fuit tantum beneficium. Et hoc notans dicit, *propter nomen tuum*. q.d. quòd ego Christus homo tibi patri dicere possim, *Fac mecum*, hoc est, quia in vnitate personæ assumptus sum, sed talis assumptio non est propter merita mea præcedentia: sed solũ propter nomen tuum. Et sic in hoc gratiã Dei commendat. Nullis enim operum Christi meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subuecta est humana natura: vt totum simul verbũ, & caro, hoc est Deus, & homo vnigenitus filius diceretur. Vnde hoc totum misericordiæ Dei attribuit, dicẽs, *Quia suauis est misericordia tua*. Sicut eñ nullis præcedentibus meritis ab æterno Deus elegit & prædestinauit quos voluit, sed sola gratia eligentis: sic nullis præcedentibus meritis humanitas Christi assumpta est à verbo, sed sola inæstimabilis gratia creatoris. Quod notãs Christus ait, *Quia suauis est misericordia tua*. Verè suauis nobis est misericordia qua Deus humanã naturã assumpsit: quia in hoc eius misericordia nobis subuenit in multis. s. primò contra incommodũ nostræ infirmitatis per suam omnipotentiã: quia natura humana in Christo omnipotentiæ Dei fuit copulata, ipso dicente, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et de hac misericordia Dei dicitur Sap. 11. Miserere omnium, quia omnia potes. Secũdò contra incommodum ignorantiæ, quia natura humana in Christo facta est omnia sciens: quia omnia nouit, quæ Deus. Et sic nostra per illum illustratur ignorantia. Eccl. 36. Miserere nostri Deus, & respice in nos: & ostẽde nobis lucem miserationum tuarum. Tertiò contra incommodum peccati, vel malitiæ: quia natura humana in Christo innocens fuit absque omni macula. 1. Petr. 2. Non fecit peccatum, &c. Imo accepit potestatem purgandi peccata, dicens, Ecce agnus Dei: ecce, qui tollit peccata mũdi. Vnde Ionæ. 4. Scio, quia tu, domine, clemẽs, & misericors es, & patiẽs, & multæ miserationis, ignoscens super malicia.

Misericordia Dei in Christo nobis valet ad multa.

Mat. vlt.

Rom. 8

1958 Libera me: quia egenus, & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

Hic Christus assumit rationes, quòd debeat à patre exaudiri, ex parte pœnæ suæ, & miseriæ. Quanto enim quis in maiori miseria est: tanto amplius alium inclinat ad misericordiam sibi exhibẽdam. Christus autẽ vt homo hic suas miserias exprimit: quæ maximæ sunt tres. Primò miseria paupertatis, & inopiæ, secundò miseria persecutionis variæ: ibi, *Sicut vmbra*, tertiò miseria infirmitatis, & pœnæ: ibi, *Genua mea*. Quantum ad primũ experientia docet, quòd alterius paupertas, & miseria hominem inclinat ad misericordiam. Quid enim aliud est misericordia: nisi miserum cor ex alterius miseria? Christus autẽ propter nos homo factus (vt aliàs dictum est) defectum nostrum non culpabilem assumpsit præter ignorãtiam, siue ignorantia excepta. Et sic quo ad corpus assumpsit paupertatẽ: quo ad mentẽ tristitiã. Et ista hic allegat patri: vt ipsum iuxta nostrum modum loquendi ad misericordiam flectat, & facilius exaudiatur, dicens, *Libera me*. s. de manibus Iudeorum, & de morte, & hoc per resurrectionem. *Quia egenus, & pauper sum ego*, quia cum esset dives, pro nobis egenus factus est: vt sua paupertate nos faceret diuites. Vel egestas, & paupertas Christi est assumptæ carnis infirmitas ex qua crucifixus est, & *cor meum conturbatum est intra me*. Quod fuit, quando in passione sua ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Cor enim Christi vel anima sic potuit conturbari, sicut & caro crucifigi. Et hoc in vtroque ostenditur vera humanitas. Consimilem orationis fecit Christus supra psalm. 39. dicens: Ego autem mendicus sum, & pauper, dominus sollicitus est mei. Et psal. 69. Ego verò egenus & pauper sum: Deus, adiuua me. vide ver. 672. 1136.

Miseria inclinat ad misericordiam.

Mat. 26. & Mar. 14.

1959 Sicut vmbra, cũ declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locusta.

Hic consequenter Christus allegat suam persecutionem variè. Vbi notandum, quòd Christus à principio suę natiuitatis persecutus fuit, & de terra sua excussus: vt quãdo à facie Herodis fugit in Ægyptum: similiter grãdis effectus à Iudæis, & principibus sacerdotũ, & sic finaliter ductus ad mortẽ. Vbi notandum, quòd per vmbram mutabilitas vitæ præsentis designatur. Vnde de homine, qui in continua mutatione persistit, dicitur Iob 14. quòd fugit velut vmbra: & nũquam in eodem statu permanet. Sic & Christus se vmbræ comparat: quia diuersas persecutiones passus diuersimodè agitabatur vita eius, & tandem eleuata super ipsum persecutione finita, & ablata fuit eius vita. Quod notans dicit. *Sicut vmbra cum declinat ablatus sum*. Pro cuius euidentia sciendum, quòd vmbra causatur à sole interposito corpore opaco, sic quòd quãto sol est bassior, maiorem & altiorem vmbrã causat: quanto autem est altior, tanto paulatim minuitur vmbra. Et sic tantum eleuaretur, quòd directè esset supra corpus opacum: nullam vmbram causaret. Vnde dicitur, quòd in mõte Sion est vna columna, quæ dicitur esse in medio mundi, & cum in solstitio æstiuali in meridie sol respicit illam columnam, q̃ nullam vmbram causat, sed ex omni parte illuminatur à sole. Cuius ratio est, quia cum corpus solare multo maius sit illa columna: ad omnem partem eius expandit radios suos: & per consequens totam illius vmbram euacuat. Ista similitudine

Vmbra significat tam præsentem.

Sol significat persecutionis aduersitatem. Greg. lib. 34. mor. c. 6.

tudine vtitur hic Christus. Vbi notandum, quòd A per solem ratione sui ardoris significatur quãdoque in scriptura persecutionis ardor, & crudelitas: quod ostendit Grego. dicens, Per solem in scriptura persecutio designatur: sicut dominus in euangelio dicit: quòd orta sine radicib' semina, orto sole aruerunt: quia videlicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia superueniente persecutionis ardore siccantur. Sol ergo persecutionis quanto magis erigitur, tanto vmbra vitæ præsentis minoratur: & quãdo est in summo, ipsa vmbra vitæ præsentis aufertur. Sic ergo quando persecutio Iudæorum contra vitam Christi fuit in summo: quia ipsorum contra Christum malicia erat confirmata: & potestas eis à Deo permissa: statim ad nihilum deduxit vitam Christi per mortem. Et hoc est, quod de se Christus ait. *Sicut vmbra cum declinat ablatus sum*, scilicet, à persecutione erecta. Sequitur. *Et excussus sum sicut locusta*. Quod ideo dicit: quia fugiẽdo persecutores, multotiens trãsiuit de loco ad locum quousque venit tempus eius passionis à Deo præfinitum, vt puta fugiendo persecutionem Herodis fugi in Ægyptum. Iam grãdis effectus fugiendo persecutionẽ Iudæorum, fugit trãs Iordanũ. Vnde cum Christus prædicaret, quærebant Iudæi apprehendere eum: & ipse exiuit de manibus eorum, & abiit trans Iordanem. Item cum dixisset Iesus Iudæis. Amen C dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum: tulerunt lapides vt iacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Item cum deliberato consilio ad verbum Caiphæ dicentis: expedit vt vnus homo moriatur pro populo, &c. deliberassent Iudæi interficere Christum: Iesus iam non in palam ambulabat apud Iudæos: sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem: & ibi morabatur cum discipulis suis: & sic multis aliis vicibus contigit. Et propter istas fugas frequentes, & mutationem locorum comparat se Christus locustis, quæ in eodem loco non perdurant: sed saltant hinc inde, dicens, *Et excussus sum sicut locusta*. Illũ autem textum: *Excussus sum sicut locusta*, exponit Greg. de Christi resurrectione: ostendens quòd locusta in scriptura multa significat, dicens, Locustarum nomine aliquãdo Iudæorũ populus: aliquando conuersa gẽtilitas: aliquando adulantium lingua: aliquando verò resurrectio dominica: vel prædicatorum vita significatur: & procedit de singulis: vide ibi, & subdit ad propositum. Locustæ nomine per comparationem redemptoris nostri resurrectio designatur: vnde & voce eius per prophetam dicitur, *Excussus sum sicut locusta*. Teneri enim se Christus vsque ad mortẽ à persecutoribus pertulit: sed sicut locusta excussus est: quia ab eorum manibus salutẽ subitę resurrectionis euolauit, &c.

Christi vita sicut vmbra fuit ablata.

Fugit Christus multoties à facie persecutorũ.

Matt. 1. Ioan. 10.

Ioan. 8. Ioan. 11.

Locustis comparatur Christus. Locusta multa significat. Greg. lib. 34. mor. c. 11. & 20.

Locusta significat Christi resurrectionem.

1960 Genua mea infirmata sunt à ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.

Hic Christus allegat miseriam suæ infirmitatis & pœnæ. Vbi sciendum, quòd in genibus maximè debilitas apparet corporis: in quibus totum corpus vertitur. Hinc est quòd homo fessus statim sedere quærit: quod maximè facit propter genua, quę laborem corporis portant & pondus. Christus autẽ in vita præsenti multos labores sustinuit: vt puta itinerãdo, ieiunãdo: vnde & eius genua infirmata sedere quærebat quandoq; Ioan. 4. Iesus autẽ fatigatus sedebat sic super fonte. Cũ ergo Iesus statim post baptismũ ieiunauerit quadraginta diebus, & quadraginta noctib. nihil penitus gustando, & postea esurierit: cõsequens est, q̃ ex defectu cibi eius genua debilitata, & infirmata fuerint nõ modicũ. Et hoc est quod ait, *Genua mea infirmata sunt à ieiunio*, Sequitur. *Et caro mea immutata est*. i. intrinsecus mutata & debilitata: sequitur causa, *propter oleum*. Quod exponit Nicolaus, dicens *propter oleum*, id est, propter defectum olei, quia Christus sine cõdimento olei, & multotiens fortius alterius pinguedinis sua cibaria comedebat. Et tũc in hoc notatur tenuitas cibi eius. Et probat, q̃ sic debet exponi *propter oleum*, id est, propter defectum olei: primò per textum Hieron. qui sic dicit, *Et caro mea lenta est absque oleo*. Et in Hebræo habetur. *Et caro mea macilenta à pinguedine*. Corpus enim Christi optimè complectio natũ erat: quia virtute spiritus sancti formatum, qui errare nõ poterat, & ideo in iuuentute habuit conuenientẽ carnositatem: quæ tamen mutata fuit in maciem ex ieiuniis, vigiliis, itinerationibus, & aliis laboribus. Et hinc est, quòd in apparentia videbatur amplioris temporis quã de facto esset. Vnde & Iudæi dixerunt ei quinquaginta annos nondũ habes. Sic enim locuti fuerũt: quia licet solum tũc haberet triginta duos annos cum dimidio: vel secundũ alios triginta tres: videbatur tamen multo plures habere propter mutationem faciei, & corporis ex cautis prædictis. Vel aliter: Christus hic assumit personam discipulorũ suorum, quos vocat genua sua: quia in genibus stat virtus ambulationis. Et ipsi Christũ per totum orbem portauerunt: ambulantes prædicãdo. Isti autem Christo capto, & ab eis subtracto, sic infirmati fuerunt: vt Petrus ipsũ negaret: Ioannes nudus fugeret: & cæteri omnes relicto eo fugerũt, & sic tũc ieiunabat: quia verus panis, scilicet, Christus ab eis erat subtractus. Et hoc est quod ait, Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Vbi gl. Hoc apertè de Christi membris intelligitur. Et est sensus. *Genua mea infirmata sunt à ieiunio*, id est, fortes mei, apostoli mei. D pane, id est, Christo subtracto defecerũt: vt patuit in Petro, & aliis. De quibus etiã subdit, *Et caro mea immutata est propter oleum*. Per oleum enim vnctio spiritus sancti designatur: quia, quos tangit, vngit spiritualibus donis. De quo dicitur. 1. Ioã. 2. vnctionem habetis à spiritu sancto: qui sicut vnctio vos docet. Caro igitur Christi, id est, apostoli eius qui prius etãt debiles, & infirmi: immutata est propter oleum, id est, per spiritũ sanctũ fortificata: quia accepto spiritu sancto, si fores sunt effecti in Christo: vt nõ verba timerẽt, nõ minas, nõ verbera, sed nec mortẽ. Et hoc est quod ait glo. *Et caro mea immutata est propter oleum*, id est, apostoli confirmati E sunt per spiritum sanctum.

Oleum dicitur Spiritus sanctus.

1961 Et ego factus sum opprobriũ illis, viderunt me, & mouerunt capita sua.

Hic assignat tertiam rationem suæ exauditionis, quæ sumitur ex crudelitate Iudæorum perse quentium. Aperta enim iniuria alicui crudeliter illata mouet ad compassionem. Quæ autem maior poterat esse Iudęorum crudelitas, quàm postquam ipsum ceperunt, ligauerunt, flagellauerunt, & posuerunt in cruce: adhuc non contẽti, dum in cruce pẽderet, ipsum opprobriis lacerabãt, & blasphe

Genua primo sentiunt debilitatẽ corporis.

Iudæorum crudelitas cõtra Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mabãt mouentes capita sua dicentes. Si Christus rex Israël est:desc̃dat nũc de cruce:& credim⁹ ei. Alij insultabãt,dicentes. Alios saluos fecit, seipsũ nõ potest saluũ facere,& similia. Quæ omnia prænuidens Psal.in persona Christi dicit. *Et ego factus sũ opprobrũ illis.* Cõsimiliter dicit Psal.21. Ego sũ vermis,& nõ homo:opprobrium hominũ, & abiectio plebis:omnes videntes me,deriserũt me,locuti sũt labiis,& mouerũt caput. Et hoc idẽ nũc præuidẽs Psalm.ait. *Viderunt me, & mouerunt capita sua.* vide versi.296.297.Dicat ergo. *Viderũt me,& mouerũt capita sua,* q.d.viderũt me pendentẽ in cruce:sed non resurgẽtem. *Viderunt me*:quãdo genua mea infirmata sunr:sed non quando caro mea immutata est.Et ideo mouerunt capita sua tanquam furiosi: commotione capitis adhuc minantur.

Mat. 27.

Caput mouere & mutare.

1962 **Adiuua me domine, deus meus:salũ me fac secundũ misericordiã tuã.**

Hic Christus expresse à patre suam postulat resurrectionẽ.Et diuiditur in partes tres: quia Christus primò postulat resurrectionẽ,secundo ex hoc manifestat Dei potestatẽ:ibi, *Et sciãt.*tertiò ex hoc ostendit Apostolorum cõfirmationẽ:ibi, *Maledicẽt.* Quantũ ad primum sciendum, quod Christus qui erat verus Deus,& homo:vt homo orat:sed vt Deꝰ exaudit orationem.Dicit ergo. *Adiuua me domine Deus meus,*scilicet,me Iudæorũ manibus liberãdo: quod fit per resurrectionẽ:quando corpus mortale immortale fuit effectũ: & sic in ipsum amplius Iudæi potestatem nõ habuerũt.vnde subdit, *Saluũ me fac.*Anima enim Christi ante resurrectionẽ erat verè beata:& deo fruebatur:sed corpus nõdũ à miseriis mũdi erat eruptum:sed in resurrectione beatitudinis dotes assumpsit. Et ideo quantũ ad hoc ait.*Saluum me fac,*scilicet,corpus resuscitando. Et quia resurrectio Christi fuit opus non solum iustitiæ,sed etiam misericordiæ,vide versi.69.918.& in ipsa maximè Dei misericordia relucet:ideo ipsam Christus petit magis ex misericordia quã ex iustitia,dicens,*Secundum misericordiã tuã.* vnde secundũ glo.nõ petit adiuuari ex debito operum:sed à misericordia. Qualiter autẽ adiuuat Deus inuocantes eum:vide supra in multis locis: vbi de adiutorio Dei tractatur.

A

B

C

D

1963 **Et sciãt,quia manus tua hęc:tu,domine,feciſti eam.**

Hic ostendit Christus ex sua resurrectione , q manifestabatur mundo eius potestas, quia cum resurrectio erit mũdo publicata,cũ solus Deus mortuos sua potestate suscitare possit:ex consequenti eius potestas publicabatur. Vel aliter:ex hoc vult ostẽdere,quod per resurrectionẽ Christus cognoscetur verus Dei filius. Vbi aduertendum quòd manus Dei dicitur eius potẽtia : quia per,manum operamur.Cũ ergo Deus omnia operet p verbũ: ideo ipsum verbũ rectè manꝰ Dei dicitur:q manũ petebat Psal.in mũdũ emitti,dicẽs, Emitte manũ tuã de alto,eripe me,&c.vide.versi.197.469.1215. 1520.De ista ergo manu,quæ est Christus, ait , *Et sciãt quia manus tua hæc.*i.cũ resuscitatus fuero, electi qui sũt inter peruersos,cõuertẽtur,& sciẽt;quia hæc est manus tua , scilicet,cognoscẽt, q Christus est manus tua.i.verus filius tuꝰ.Et nota, q ista manus Dei,quæ est Christus, duas partes habet.s.duas naturas,diuinitatis,& humanitatis:secundũ primã nõ est facta : quia filius à solo patre est:nõ creatus, nõ factus , sed genitus:quia factũ à faciẽte essentia inter differt:nõ autẽ Dei filius à patre,sed secundũ humanitatẽ est factus,quãdo,s.verbum caro factũ est Gal.4.Misit Deus filium suũ factũ ex muliere &c.Secundum humanitatẽ ergo dixit, *Et sciãt quia tu fecisti eam.*Sic ergo quantum ad diuinitatẽ dicit. *Et sciãt,quia manus tua hæc,*sed quantum ad humanitatem,sciant,quia tu fecisti eam.Et nota q Christus dicitur factus multipliciter.vide versi.1551.

Adiuua me sicut Ysaias.

Manus Dei dicitur Christus.

Psal.143.

Sciãt quia manus tua hęc.

1964 **Maledicẽt illi,& tu benedices qui insurgũt in me, confundantur:seruus autem tuus lætabitur.**

Hic ex resurrectione ostẽditur apostolorũ confirmatio.vt.n.habetur in pluribus locis in actibus apostolorũ : dũ apostoli prædicarẽt Iudæis Christi resurrectionẽ:Iudæi ipsos persequebãtur,& maledicebant:etiã verberib.flagellabãt:præcipiẽtes eis ne in nomine Iesu amplius prædicarent. Vnde dicitur Act.4.& 5.Quia prædicantib.apostolis ad populum,superuenerunt sacerdotes,&magistratus tẽpli dolentes,q docerẽt populum, & annunciarent Iesum resurrexisse à mortuis:&iniecerũt in eos manus:& posuerũt eos in carcere. Et in crastinum cõgregato cõcilio, vocauerũt apostolos, præcipiẽtes eis:ne amplius docerẽt in nomine Iesu. Sic ergo etiã Christo iã resuscitato maledicebãt : dũ ipsum dicebãt malum : prohibẽtes ne eius nomen diuulgaretur.Sicut ergo de bonis electis qui inter malos erãt,statim ostendit,q per resurrectionẽ erant credituri dicens, *Et sciant,quia manus tua hæc.* Ita nunc de reprobis dicit.q per resurrectionem magis obstinabuntur,& Christo maledicent:eius nomen tanquã malum prohibebãt annunciari populo. Et hoc est quod ait . *Maledicent illi.*s.Christo resuscitato. Vel maledicens illi.i.membris eius electos,& prædicatores persequẽdo. Et sequitur. *Et tu benedices,*quia quãto amplius impugnabãt nomen Christi,tanto plures conuertebantur ad fidẽ Christi:& sic nomẽ Christi benedicebãt,id est , bonum esse dicebant:& ipsum adorabant:imo quod plus est vide q propter maledictionẽ à reprobis factã nominis Christi,nomen Christi per totum orbem fuit diuulgatum,& honoratum, quia propter illorum maledictionem Apostoli de Iudæa expulsi,totum mundũ fide Christi repleuerunt, quod totum fuit diuina virtute factum. Quæ omnia præuidens Psal.dicit.*Maledicẽt illi tu benedices.*s.nomini christi,vel ipsis Apostolis,ipsos in fide cõfirmãdo. Vnde propter magnã apostolorum in Christi fide constantiã ipsi sacerdotes,& Magistratus in seipsis confundebantur,nec sciebant apostolorum verbis respondere.Sic enim habetur Act.4.q cũ præcepissent apostolis ne amplius prædicarẽt Christi resurrectionẽ,Petrus eis respondit.Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire,quã Deum , vos ipsi iudicate. Et tunc cõfusi sunt,nesciẽtes quid respõderent,nõ inueniẽtes quomodo punirẽt eos.Et sic illi torquebãtur inuidia,& apostoli ibãt gaudentes à conspectu cõcilij.Et hoc notans Psal.in persona Christi ait.*Qui insurgunt in me confundantur.*i.cõfundentur.*Seruus autẽ tuus lætabitur*:loquitur enim in persona apostolorum,vnde Act.3.dicitur, q , cum Petrus sanasset Æneam ad portã speciosam tẽpli sedentẽ mẽdicãdo,adduxerũt apostolos in cõciliũ suum,& illum hominẽ sanatum. Audientes autem Petrum prædicantẽ,& videntes Petri cõstantiã & Ioãnis,comperto,q essent homines idiotæ,& sine

Maledicũt Christo resuscitato.

Benedicẽ tes apostolum ipsos cõfir mando.

literis cõfundebãtur:scientes eas fuisse cum Iesu: A videntéque hominem , qui curatus fuerat stãtem cum eis,nihil contradicere poterãt.Nec mirandũ si Apostoli à Deo benedicti tantam habebant in side constantiam,quoniam benedictio Dei valet ad multa.vide literam,benedictio,parte secunda.

1965 **Induantur, qui detrahunt mihi pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.**

Hic obstinatorum prædicuntur futura supplicia.Et tria facit:quia primò ponit ipsorum dãnationem.Secundò gratiarum actionem:ibi.*Confitebor Domino.* Tertiò Christi exaltationem:ibi , *Qui astitit.*Quantum ad primum notandum, quòd cõfusio spectat ad mentem : cum sit quædam verecũdia mentis:& compũctio de malis commissis. Sed pudor secundum grammaticos est verecũdia corporis,id est,per aliquod signum extrinsecum apparens in corpore ex aliquo malo commisso.Volens ergo ostendere Psal. quòd damnati patientur verecundiam,& confusionem intus,& extra in corpore, & in mente:in seipsis , & in conspectu aliorum:dicit,*Qui detrahunt mihi,*scilicet,infideles, qui dicunt Christum non esse verum Deum : tales inquam *induantur pudore,*id est , circundabuntur verecundia exterius in corpore coram aliis:sicut homo circundatur vestimento.*Et operiantur sicut diploide confusione sua,*id est , intus in mente totaliter erunt confusi , & sic confundentur intus,& extra. Diplois enim est duplex vestimentũ. Vnde ad hũc sensum istum versum exponit Greg.dicens, Duobus autem modis in hac vita hominem iudicat Deus:quia aut per mala præsentia irrogata iã tormenta sequentia , flagellis præsentibus extinguit. Nisi enim delictis exigentibus iustus iudex & nũc & postmodum quosdam percuteret Iudas Apostolus minimè dixisset:secundum eos, qui non crediderunt,perdidit. Et de iniquis Psal.nõ diceret, *Induantur qui detrahunt mihi pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.* Diploidem duplex vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt:qui iuxta reatus sui meritum & temporali, & æterna animaduersione feriuntur. Solos enim illos pœna præsens ab æterno supplicio liberat:quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigũt: ad supplicia æterna perducunt. Vel,*Operiantur confusione sicut diploide* : quia dupliciter confundentur scilicet,coram Deo,& coram hominib. Et hoc est quod dicitur Hier.17. Duplici contritione cõtere eos domine Deus noster. Et notanter dicit, *Operiãtur*:quia nihil eis à pœna manebit liberum. Quanta autem erit damnatorum confusio. vide ver.455. 550.55. Vel posset exponi iste ver-in bono:vt, scilicet , oret Christus pro electis , qui adhuc sunt de numero malorum:vt de peccatis suis verecundentur,& confundantur , & sic per pœnitentiã veniãt ad statum gratiæ. Sed ista expositio licet pulchra, tamen non est literalis:sed magis mystica.

B

C

D

E

Damnatorũ cõfusio duplex.

Greg.lib 9.mor.c. 33.

Diploidis significat damnatorum duplicẽ pœnã.

1966 **Confitebor domino nimis in ore meo:&ĩ medio multorũ laudabo eũ.**

Hic consequenter Christus ex omnibus prædictis consurgit ad gratiarum actionem. Confessio est multiplex,scilicet laudis,& criminis:vt multotiens superius dictũ est.! Hic autem accipitur pro confessione laudis:quia qui laudat Deum in beneficijs suis,de illis ei gratias agit. Dicit ergo,*Confitebor domino,*id est,laudem dicã domino.&in meipso & in membris meis:& non solum corde,sed etiam ore.vnde subdit,*Nimis in ore meo.* Et attende,q hic *ly nimis* non accipitur,prout sonat vltra debitum, sed accipitur pro valde.sicut dicitur Psal.95. Nimis exaltatus es super omnes deos.vide ver.1607. 1645.De confessione laudis vide verſic.81.91.250. 806.1044.1236.1468.Sed quia non sufficit confiteri corde:nisi etiam & homo confiteatur Dei laudesore:vbi adsit facultas:vt ostẽsum fuit ver.1926. ideo ait. *Confitebor domino nimis in ore meo* : quia corde creditur ad iustitiam : ore autem cõfessio fit ad salutẽ,Sequitur.*In medio multorum laudabo eum.* Quod realiter verificatum fuit in Christo:quando post resurrectionem suã discipulis apparuit,& stetit in medio eorum : ostendens se à Deo resuscitatum ad Dei laudem:dicẽs: Videte manus meas , & pedes meos,&c. Hoc etiam quotidie Christus in membris suis facit.

Ioan.20.

1967 **Qui astitit à dextris pauperis,vt saluam faceret à persequentibus animã meam.**

Hic finaliter concludit Christi exaltationem. Vbi notandum , quòd nomine pauperis,Christus intelligitur. Sic enim se pauper vocabat superius dicens , *Libera me : quia egenus , & pauper ego sum.* De hoc vide ver.315.574.1408.1958. Item sciendum , quòd per dexteram significatur illud, quod quis sibi prælegit.& per sinistram id,quod minus: vt dictum est ver.1942.Et quia Christus elegit sibi Deum:Ideo Deus dicebatur dextera Christi,sicut , quia Iudas elegerat sibi congregare diuitias: ideo diuitiæ erãt dextera eius. Est ergo sensus. *Qui*, scilicet,*Deus astitit à dextris pauperis*,id est,ipse Deꝰ fuit dextera Christi pauperis,sicut & Diabolus stetit à dextris Iudę:qui,scilicet,fuit dextra eius. Vel aliter Dominus habet dexteram, & sinistram.dextera sunt electi:vnde & ponet eos à dextris in iudicio,sinistra autem sunt reprobi:vnde ipsos ponet à sinistris.Mat.25.Assistit ergo Deus à dextris : quia suos electos adiuuat,& saluat.Non autem assistit à sinistris : quia reprobos sibi ipsis dimittit, & dãnat, Assistit ergo à dextris pauperis, scilicet , vt saluam faciat animã meam:quia,scilicet,protegit pauperem,id est,humiles , ne paupertate,vel infirmitate deficiant : quia ipsi humiles sunt dextera Christi. vel aliter:vbi sciendum, quòd per sacramenta ecclesiæ , quæ virtutem habent ex Christi passione: saluantur animæ nostræ. Quæ quidem sacramenta fluxerunt de lateræ Christi dextro dormientis in cruce :vt ait magister li.2.distin.18. Volens ergo Deus saluare animas nostras:*astitit à dextris pauperis*:quia,scilicet,virtutem sacramentorum, quibus saluamur,posuit in latere dextro pauperis Christi. Et hoc est,quod per dexteram Christi orabat propheta Psal.59.dicens.Saluum me fac dextera tua: & exaudi me.A latere enim dextro Christi in cruce pendentis salus nostra processit,quando vnus militum lancea latus eius perforauit : & continuò exiuit sanguis, & aqua. Ioan.19. Per sanguinem enim , & aquam intellige tria sacramenta.,in quibus salus nostra constitit principaliter. Nam aqua significat sacramentum baptismi : sine quo nullus

Dextera sunt electi.

A dextera Christi processit salus nostra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullus poteſt ſaluari. Ioan.3. Significat & ſacramentum pœnitẽtiæ: quo quis aquis lachrymarum à peccatis purgatur. Sanguis autem ſignificat ſacramentum euchariſtiæ, in quo realiter Chriſti ſanguis continetur, & corpus. Et iſta ſacramenta ſalutis cauſa proceſſerunt à dextera Chriſti. Pro quorum euidentia dicit Iſidorus.17.etimol.de ſucco balſami, quòd arbore balſami percuſſa vngulis ferreis in cortice: per illa foramina exit gutta balſami eximij odoris: quæ eſt inter omnes guttas maioris ſalutis. Nam hæc gutta fœtum mortuũ expellit de ventre matris, cicatrices curat, & corpora à putrefactione præſeruat. Sic & in propoſito Chriſtus quaſi arbor balſami, & lignum vitæ vngulis ferreis percuſſis in cortice, id eſt, in carne, guttam ſuauiſſimam diſtillauit ex foraminibus vulnerum, ſcilicet, perforatus clauis, & lancea. Quæ quidem gutta, vel vnda ſanguinis, & aquæ fœtum mortuum expellit, id eſt, peccata, & opera mortua: cicatrices, id eſt, inordinatas affectiones ſanat: & tam corpus, & animã ſaluando ſeruat à putrefactione. vnde Ambroſius ſuper Pſal. beati immaculati, dicit Chriſtus in ligno compunctus eſt lancea: & exiuit ex eo ſanguis, & aqua omni ſuauior vnguẽto. Et quaſi balſamum ex arbore: ſic virtus de Chriſti corpore exibat. Compuncta ergo dextera Chriſti: odorem remiſſionis peccatorũ, & redemptionis effudit. Hæc Ambroſius. Vnde Pſal.19. in potentatib⁹ ſalus dexterę eius. Et Ezech.47. Aquę redundabant à latere dextro: & erunt piſces multi ſatis, poſtquam illuc peruenerint aquæ iſtæ: & ſanabũtur, & viuent. Exiuit etiam ſanguis à dextera. Sanguis enim præcipuè audaciam confert, & vires. vnde dicitur in libro de naturis rerum: quod aues prædales de ſanguine auium venatarum magnam ſumunt audaciam, & venandi conatum. Sic regenerati in aqua baptiſmi cũ ſint quaſi aues prædales: vt puta quarum præda Chriſtus eſt, qui eſt quaſi auis. Eſa.46. vocans ab oriente auem: & de terra longinqua virum voluntatis meę. Auis iſta re vera in ſacramento euchariſtiæ ſumitur. Et ideo ſanguis eius magnam audaciam, & potentiam venandi, id eſt, ſtreuè prædam ſuam capiendi confert. Quæ omnia facit virtus Dei, quam collocauit in dextera Chriſti, vt meritò de ipſa dicamus illud Pſal.117. Dextera domini facit virtutem: dextera Domini exaltauit me. Et hoc ideo, quod *Dominus aſſitit à dextris pauperis : vt ſaluum fecerit à perſequentibus animam meam.*

Balſami gutta vtilis eſt ad membra.

Sanguis Chriſti audaciam & fortitudinẽ confert.

PSAL. CIX.

1968 DIxit dominus domino meo, ſede à dextris meis.

Iſte Pſalmus hunc habet titulum, *Pſalmus Dauid*, Patet titulus ex ſuprapoſitis titulis multotiens. De materia verò literali iſtius pſalmi diuerſorum eſt multiplex opinio. Quidam dicunt, quod eſt quædam gratiarum actio pro victoria diuinitus cõceſſa ipſi Abrahæ de quatuor regibus: de quibus habetur Gen.14. quòd rex Sannaar, & rex Ponti, & rex Elamitarum, & rex gentium ſimul congregati: venerunt contra regem Sodomorum, & contra regem Gomorrhæ, & contra regem Adamæ, & contra regem Seboim, & contra regem Balæ, ſiue Segor, & percuſſerunt omnem regionem Amalechitarum, & Amorrhæorum. Et facto bello rex Sodomæ, & Gomorrhæorum terga verterunt, & illi tulerunt omnem ſubſtantiam Sodomorum, & Gomorrhæ: & inter cætera cœperunt Loth, qui habitabat in Sodomis filium fratris Abrahã: & omnem ſubſtantiam eius abſtulerunt. Quod cum audiſſet Abraham, qui tunc habitabat in conualle Mãbre, ſcilicet, iuxta regiones illas numerauit de ſua familia vernaculos trecentos decem & octo: & perſecutus eſt eos vſque Dan, & irruit ſuper eos nocte, & percuſſit eos redemitque omnem prædam, quam illi abſtulerant: & Loth nepotem ſuum cum omni ſubſtantia illius: mulieres ſque & omnem populum. Et tunc Melchiſedech rex Saulem: qui erat Sacerdos Dei altiſſimi: venit obuiam ipſi Abrahæ reuertenti cum victoria: & obtulit ipſi Abrahæ panem & vinum, &c. De hac ergo victoria per ipſum Abraham habita, dicunt iſtum pſalmum factum pro gratiarum actione ab ipſo Dauid. Et tunc ſic exponũt Pſal. *Dixit dominus domino meo*, id eſt, dixit Deus ipſi Abrahæ quem Dauid dominum ſuũ vocat: quia deſcendit ex eo. *Sede à dextris meis*, id eſt, ſis ſecurus de protectione mea contra iſtos reges: ad quos debellandos procedis: quia, ſcilicet, ponã eos ſub ſcabello pedum tuorũ: quia, ſcilicet, dabo tibi victoriã cõtra illos. Et quia Melchiſedech obtulit ei panẽ, & vinum, & decimas: ideo hic vocatur Abraham ſacerdos ſecundũ ordinẽ Melchiſedech id eſt, Melchiſedech ex illo actu oſtẽdit ipſum eſſe ſacerdotem. Et ſic conſequenter applicãt literam ad illam hiſtoriam. Aliorũ verò opinio eſt, quòd iſte Pſal. eſt gratiarum actio iſtius Dauid: pro hoc q̃ Deus ipſum aſſecuranit in perſecutione Saulis: quòd non traderetur in manibus eius. Et tunc ſic exponitur, *Dixit dominus domino meo* : vt ſint verba Dauid dicẽtis, Dominus dixit mihi, domino meo, id eſt, pro domino meo Saule me perſequẽte: *ſede à dextris meis*, id eſt, ſis ſecur⁹ de protectione mea, quòd non traderis in manus eius. *Donec ponam inimicos tuos*, id eſt, omnes illos, qui te cum Saule nituntur impedire à regni executione. *Scabellum pedũ tuorum*, id eſt, tibi faciam illos ſubditos, quod fuit adimpletum poſt mortẽ Saulis, vt patet 2.Reg. per multa capitula. Et ſic cõſequẽter applicat Pſal. ad ipſum Dauid. Sed iſtæ expoſitiones ſtare non poſſunt ſecundum intentionem literę, patet: quia litera Pſalmi eſt de illo, qui eſt ſacerdos in æternum: ipſe autem Abraham nõ fuit ſacerdos, nec ipſe Dauid. Et dato q̃ fuiſſent ſacerdotes, nõ tamẽ habuerunt ſacerdotium æternũ. Vnde ad literã iſte Pſal. intelligitur de Chriſto: qui ſolus habet ſacerdotium æternũ: vt diffuſè tractat Apoſtolus ad Hebr. 7. Item hoc patet ex verbis Chriſti, qui iſtũ Pſalm. de ſe dicit ſcriptum. Nã congregatis Phariſęis, interrogauit eos Ieſus dicẽs. Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei. Dauid. Ait Ieſus. Quomodo ergo Dauid vocat eum dominum, dicens: *Dixit dominus domino meo, ſede, &c.* Si ergo Dauid vocat eum dominum: quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat reſpõdere illi verbum. Quod ideo erat: quia Phariſæi ignorabãt diuinitatẽ Chriſti, per quã erat dominus omnium: & per cõſequẽs ipſius Dauid, quamuis eius filius, eſſet ſecundum carnem. Item quòd hic pſal. ad literam ſit de Chriſto, patet per Apoſtolum, qui ex litera iſtius Pſalm. Probat Chriſtum maiorẽ eſſe angelis, dicens, Cui enim angelorum dixit aliquando Deus, ſede à dextris meis, quouſque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ? Vnde de angelis ſubdit. Nõne omnes

Dauid ſe dez ãdere tra Deũ & quaſi-ter.

omnes ſunt adminiſtratorij, ſpiritus in miniſterium miſſi? Probatio autem per ſcripturã ſacrã non fit niſi ex ſenſu literali: vt dicit Auguſt. contra Vicentium Donatiſtã. Item patet ex alio, quoniã quidam doctor Hebræus, ſcilicet, Rabbi. Ionathas filius Oziel: qui tantæ fuit auctoritatis apud Hebræos: quòd nullus fuit auſus contradicere ei in tranſlatione ſua Chaldaica, vbi nos habemus, *Dixit dominus domino meo*, &c. tranſtulit ſic. *Dixit dominus verbo ſuo, ſede*, &c. Certum eſt autem quòd nec Abraham poteſt dici verbum Dei: nec aliquis alius, niſi dominus Ieſus Chriſtus. His ergo præmiſſis: accedo ad Pſalmi diuiſionem. Vbi ſciendum, quòd intentio Pſal. eſt hic oſtendere tria de Chriſto, ſcilicet, eius humanitatem, qua eſt minor patre, ſecundò eius diuinitatem, qua eſt æqualis cum patre, ibi. *Tecum principium*, tertiò eius ſacerdotalem dignitatem, qua pro nobis intercedit ad patrem, ibi. *Iurauit dominus*. Circa verò Chriſti humanitatem tria oſtẽdit. Primò eius dignitatẽ qua à patre fuit exaltatus. Secũdò eius poteſtatem: qua omnia ſibi fuerunt ſubiugata ibi. *Donec ponam*. Tertiò eius fidei veritatẽ: quæ per orbem fuit prædicata, ibi. *Virgam virtutis*. Quantum ad primũ ſciendum, q̃ humanitas Chriſti, ſecundum quam eſt minor patre, in hoc fuit oſtenſa inter cætera, quòd à patre Chriſtus in ſua aſcenſione eleuatus eſt in cœlum: & ad dexteram ipſius patris collocatus, ſicut dicitur Mar. vlt. Et dominus quidem Ieſus poſtquã locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlũ, & ſedet à dextris Dei. Nullus enim ab aliquo poteſt ſic exaltari: niſi ab habẽte poteſtatem, & auctoritatem ſuper eum: & per conſequens à maiore ſuo. In hoc ergo quòd Chriſtus ſic à patre ſuo fuit exaltatus: oſtenditur ejus humanitas, qua minor eſt patre. Eſt ergo ſenſus iſte, *Dixit dominus domino meo*, id eſt, dominus, ſcilicet, Deus pater, dixit domino meo. i. Ieſu Chriſto, quem Dauid ſecundum diuinitatẽ æqualem patri, & omnium cognoſcebat, dominũ, quem præuidebat incarnandum & etiam ſecundum humanitatẽ ſuper omnia exaltandum: & ſic omnium dominũ in humanitate futurum. Vnde Hieronymus ſuper Matth. Dominus Dauid, erat Chriſtus iuxta illud quòd natus eſt de patre: ſecundum quòd fuit ſuper præueniens ipſum ſuæ carnis patrem. Sed quomodo hoc *dixit, dominus domino*, id eſt, pater filio? Non enim hoc dixit vocali ſono vocis: ſed potius re, ipſum verbum æternaliter generando. Vbi nota, quòd dicere Dei multipliciter accipitur, vide vers. 14. Quomodo autem dicere Dei ad intra ſit idem quòd filium generare, eſt ſciendum, quòd in nobis eſt duplex dicere, ſcilicet, ad intra, & ad extra. Dicere enim ad extra, præceditur à dicere ad intra: quia antequam verbum extrinſecum, & vocale dicatur: prius dicitur verbum intrinſecum ſine voce, à quo procedit extrinſecum verbum. Vnde verbum extrinſecum non poteſt dici ſine intrinſeco: ſed ſine e contrario, quia noſtrum intelligere poteſt eſſe ſine extrinſeca loquela. Dicimus enim verbum intrinſecum, quando intelligimus: ſed verbum extrinſecum per vocem exterius proferimus. Propter quod ait Philoſophus, quòd voces ſunt earum, quæ ſunt in anima paſſionum notæ. Conſimiliter etiam Deus dicit intrinſecè: dum verbum intrinſecum ſuum produxit intelligendo: quod verbum dicitur filius Dei. Et quia Deus æternaliter intelligit, & perfectiſſimè ſeipſum: ideo æternaliter dicendo produxit ſibi verbum æquale per omnia. Et iſto modo dicitur Pſal.2. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, &c. id eſt, dominus pater generando dominum verbum ſiue filium: produxit ipſum ſibi æqualem per omnia quę æqualitas per hoc notatur, quòd dicitur, *ſede à dextris meis*. Hoc enim nomen *dominus*, competit tam patri quàm filio, ver.28. Si autem ly, *dominus* ſecundò loco poſitus, ſtet pro Chriſto ſecundũ humanitatẽ: tunc eſt ſenſus. *Dixit dominus*, &c. id eſt, Deus pater diſpoſuit æternaliter quòd Chriſtus homo exaltaretur ad dexteram ſuam. Vnde hic ait Gl. *Sede à dextris meis*, hoc humanitatis iudicium eſt: quòd dicit pater filio: *ſede*, id eſt, poſt laborẽ quieſce, & regna ſecundum quòd homo, ſede nõ ſolum in alto vt excellens domineris, ſed etiam in occulto, vt latens, & occultus credaris: quia non eſt merces fidei, niſi lateat quòd credimus. Dum ergo dicit pater Chriſto: *ſede*: duo notat, ſcilicet, eum poſt laborẽ paſſionis quieſcere, & conregnare: & in occulto eſſe. *Sede* dico *à dextris meis*, ideſt, in potioribus bonis meis conregna, vt æqualis mihi. Per dexteras enim accipitur æqualitas. Hic notandum, q̃ Chriſtum reperio dupliciter ſedentem, ſcilicet primò in throno crucis ſedet ignominioſè: ſecundò in throno patris ſedet gloriosè. Primò ſedet in throno crucis ignominioſè. Quid enim per Chriſti thronũ: niſi Chriſti crux deſignatur? Vnde Balduinus de laude crucis ait. Quem inquit, decet magis Chriſti thronum dicere: quàm Chriſti crucem tormẽtis paratam? In iſto throno ſed ſſe dicitur Chriſtus: quamuis ibi affixus fuerit extenſus, quia ſedẽs habet partem ſui corporis erectam, ſcilicet, ſuperioré, inferiorem verò curuatam. Sic & in Chriſto quamuis ſenſualitas & inferior pars rationis pœna curuabatur: quia humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem crucis: ſuperior tamen pars rationis continuè in Deum erecta ferebatur. In hoc ergo throno ſedet Chriſtus: vt iuſtitiam faceret de hoſtibus, qui iniuſtè captiuos tenebãt homines: quamuis iſti iuſtè tenerentur. Et ideo dicitur. Parauit in iudicio thronum ſuum, &c. & ſedes ſuper terram, qui iudicas iuſtitiam. Secundò ſedet in throno patris gloriosè, vide verſic.341.

Quæſtio.

Dicere Dei quid ſit.

Dicere noſtrum duplex.

Philoſophus 1. Perher-menias.

Chriſtus ſedet in cruce & in gloria.

Philip. 2.

Pſal. 9.

Donec ponam inimicos tuos ſca- 1969
bellum pedum tuorum.

Hic oſtendit quomodo omnia Chriſto homini fuerunt ſubiugata. Hoc autem ſic probatur: quia omnes homines aut ſunt de numero prædeſtinatorum, aut reproborum. Sed tam iſti quàm illi ſunt ſub pedibus Chriſti: quia boni per humilitatem, & deuotionem: mali autem per iudiciariam poteſtatem. Et hoc eſt, quòd dicit Chriſtus. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Per cœlũ intellige bonos: ſed malos per terrã. Et hoc alibi præuidens Pſal. de Chriſto, dicit, Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c. vide ibi ver. 88. Iſta poteſtas Chriſti, qua ſibi omnia, ſcilicet, & boni, & mali ſubiugantur: figuraliter ponitur Apoc. 10. vbi ait, Vidi Angelum deſcendentem de cœlo, &c. & infra. Et poſuit pedẽ dextrũ ſuper mare: ſiniſtrum autẽ ſuper terrã, &c. Per terram intellige malos: per mare autem bonos in ſacramento pœnitentiæ, exiſtẽtes vide in prædictis. Vel per inimicos Chriſti intellige ipſos Iudæos de facto poſitos ſub ſcabello pedum Chriſti: quia de facto Iudæi, qui per fidem Chriſto crediderunt: ei per fidem ſunt ſubiecti: & deuotionem. Qui autem obſtinati credere nolunt

Chriſto omnia ſubijciuntur.

Mat. vlt.

Pſal. 8.

Iudei vẽs Chriſto ſubijciuntur.

Hebr. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lunt, etiam sunt Christo subiecti: quia membris A eius, quia in terris Christianorum habitātes, Christianis sunt subiecti, aliæ autem nationes ipsos non permittunt in terris suis habitare. Dicat ergo pater Christo. *Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Vnde hic ait Glo. ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, id est, ponam illos tibi plenè subiectos: aut ex voluntate vt conuersos, aut ex necessitate, vt malos. Et si dicatur, quando omnes inimici Christi, Christo erūt plenè subiecti: nunquid postea Christus sedebit ad dexteram patris? Quia dicit: *sede*, &c. *donec*, &c. Respondeo: quòd ly *donec*, hic non accipitur pro aliquo determinato tempore: sed pro æterno. Vnde *donec*, id est, æternaliter, sicut accipitur Matth. 1. quòd Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit filium suum, vide vers. 915. Vnde istum textum exponit Greg. & ait, per Psal. dicitur, *Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam*, &c. non quòd à dextris domini nequaquam dominus sedeat postquam inimicos illius feriens eius potestati substernit: sed quòd in æterna cunctis beatitudine præsidet: & priusquam rebellium suorum corda conculcet: quia nimirum constat quòd subiectis hostibus suis, sine fine etiam posterius regnat. Sic enim per euangelium de Mariæ sponso dicitur, Ioseph non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum. Non quòd hanc post nativitatem domini cognouerit: sed quòd nūquam C illam contigit: etiam cum conditoris sui matrem esse nesciuit: etiam quia eam nequaquam contingere valuit: post quam redemptionis nostræ ex eius vtero celebrari mysterium agnouit. De illo profectò tempore necesse erat, vt Euangelista testimonium ferret: de quo propter Ioseph ignorantiam dubitari potuisset.

Gregor. 8. mor. c. 41.

Mat. 1.

1970 Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

Hic ostenditur fidei veritas, quæ per totum orbem fuit prædicata: quę de Sion monte fuit emissa per orbem. Vbi sciendum, quòd postquā Christus assumptus fuit in cœlum secundum humanitatem à dextris collocatus: Spiritussanctus Apostolis fuit missus: qui omnia mysteria fidei eos docuit: & omnia linguarum genera: qui eos ad prædicandum fidem, fortes fecit, & constantes, qui eis datus fuit in monte Sion, in loco vbi Christus cum eis cænauerat. Quo Spiritusancto accepto ibidē: statim inde exierunt ad fidem Christi prædicandum. Sic enim in assumptione sua eis prædixerat Christus. Accipietis virtutem Spiritussancti in vos: & eritis testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria: & vsque ad vltimum terræ. Per hanc autem fidei prædicationem Christus per fidem incepit regnare in cordibus fidelium, & per consequens prædicatio euangelij de mente Sion fuit emissa: & ibi regnum Christi incepit. Sic enim prædictum fuerat Esa. 2. De Sion exhibit lex: & verbum domini de Hierusalem. Et hoc est, quod prędictēs Psal. Christo prædicit. *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion*, id est, potestatem cum scientia docendi omnium linguarum Deus emittet ex Sion: quia ibi Spiritussanctus fuit datus, qui Apostolos docuit, & fortificauit. Vel per virgam intelige ipsam potentiam Christi regtam, quæ de Sió exiuit: quia inde missi sunt discipuli Christum verum regem mundo prædicare. Vnde hic ait Glossa. Laudem subiectionis inimicorū propheta Christo canit ad ipsum in sua persona loquens, & ordinem incipiendi regni Christi ostendēs quòd à Iudæis incepit, & transiuit ad gētes. Prophera ergo loquens in sua persona ait, *Virgam virtutis tuæ*, &c. quasi dicat, Dominus ponet inimicos tuos, scabellum pedum tuorum, quod ita fiet, quòd, scilicet, incipiet à Iudæis. Et hoc est, *Dominus emittet virgam virtutis tuæ*, id est, regię potentiæ tuæ ex Sion, scilicet, inde exhibit fidei, & regiæ tuæ dignitatis prædicatio. Et quia prædicata fide Christi per totum orbem Christus fideles, & sibi subiectos habuit: & ideo sequitur, *Dominare in medio inimicorum tuorum*, quasi dicat. Hæc erit vtilitas talis emissionis: quia, scilicet, tu, Christe, *Dominare*, id est, dominaberis *in medio inimicorum tuorum*: quia inimici tui, scilicet, infideles recepta fide, tibi subijcientur. Hic potest notari, quòd multiplex est virga, vide ver. 1214. Item ꝙ beata Maria dicitur virga, ver. 1531. Vel aliter diuidendo, nota quòd multiplex est Christi virga. s. virga crucis Christi, & pœnalitatis: virga iustitiæ Christi, & æquitatis, virga pietatis Christi, & humanitatis. Primò est virga, scilicet, crux dominica. Crux enim dominica fuit Christo lancea, & armatura, qua hostes nostros superauit 2. Reg. 23. Præuaricatores, & spinæ euellentur: si quis tangere voluerit, armabitur ferro: & ligno lanceato. Ista virga crucis dominicæ dæmones superati fuerunt: & Christo subiugati. Et benè dicitur virga ferrea: quia ferramentis vndique plena, quia in ipsa multis clauis ferreis corpus Domini cōfixum fuit. Vnde crux Christo fuit quasi sceptrum sui regni. Vnde Bernard. ait. Improperabāt insani Christo dicentes. Si rex Israël est, descendat de cruce, &c. imo totum oppositum oportebat dicere, si rex Israël est: titulum regni nō deserat, virgam imperij, scilicet, crucem non dimittat: cuius imperium nimirū super humerum eius. Per istam virgam mali corriguntur: quia per eius mediationem reducuntur ad pœnitentiam. Prouerb. 23. Tu percutis eum virga: & animam eius liberasti. Istam D virgam ex Sió emisit dominus: quia ad literam, palacium regium, in quo Christus per Pilatū ad crucem fuit iudicatus, erat in monte Sion iuxta templū: & inde exiuit Iesus cōdemnatus, baiulans sibi crucem. Secūdò est virga iustitiæ, & æquitatis. Per virgam enim intelligitur rectitudo iustitiæ. Vnde & regibus Sceptrum datur: vt ostendatur eos habere potestatem iustè rectéque iudicandi. Sed fortè dices. Regibus virga datur aurea, quam Christus non habuit. Respondeo quòd auream virgam noluit habere: quia apud ipsum aurū nō erat preciosum. Sap. 7. Omne aurum in comparatione eius, arena est exigua: sed magis virgā ferreā per quam inflexibilis à iustitia regeret mundum, quia vt habetur Dan. 2. Ferrum omnia domat. Et sic magis E ferrum iustitiæ congruit quàm aurū: quinimo aurum repugnat magis, & est venenum iustitiæ: quia qui diligit aurū nō iustificabitur. Et ideo de Christo dicitur: quòd recturus est gētes in virga ferrea. Istam virgam iustitiæ ex Sion emisit dominus: quia in templo quod erat in monte Sion, cœpit primò Iesus actum iustitiæ in malos exercere: quando emētes, & vendentes eiecit de templo, vt habetur Ioan. 2. Tertiò est virga Christi humanitatis. Humanitas enim Christi virga dicitur, quasi vi regēs: quia potestate diuina omnia gubernat, & regit.

Virga dicitur Christus.

Virga dicitur fides prædicatio.

Virgarum & tipica.

Virga dicitur crux.

Ioan. 19. Virga dicitur iustitia.

Esai. 11.

Mat. 21.

Ecclc. 47. Apoc. 12.

Virga dicitur humanitas Christi.

Virga

Virga autem dicitur secundum Cassiodorum, eo A quinis principium ad intra non de aliquo principio: sic solum competit patri, qui à nullo procedit: & à quo procedit filius per generationem: & spiritussanctus per spirationem. Ex prædictis apparent tria. Primum quòd spiritussanctus ad intra nullo modo dicitur principium; sed solum ad extra respectu creaturarum. Secundum, quòd filius ad intra dicitur principiū, sed de principio: quia de patre. Tertium, ꝙ pater dicitur propriè principiū, quia principiū non de principio: & quia est principium respectu omnium, quorum filius, & spiritussanctus est principium ad intus, vel ad extra: & non econtrario, nam spiritussanctus solum est principium respectu creaturarum: sic & omnium pater, & filius, & filius est principium respectu spiritussancti, & respectu creaturarum: sic & pater. Sed pater est principium respectu filij: quod non competit filio, nec spiritui sancto. Omnia ista satis habentur lib. 1. senten. dist. 29. Ex quibus omnibus concluditur, quòd nomen principij proprius competit patri, quàm alicui creaturæ, vel alteri personæ diuinæ. Vnde de patre sub nomine principij dicitur. *Ioan. 1.* In principio erat verbum, &c. Vnde Orige. prædictum verbum exponens ait, Quia principium filij pater est: & principium spiritussanctus, ac etiam omnium entium, ideo per illud in principio erat verbum per verbum filium intellige: per principium patrem, tanquam si foret dictum, in patre erat filius. Et conformiter huc nomine principij patrem intellige, cum filio dicitur, *Tecum principium*, &c. Et attende, quòd non ait, tu es cum principio: sed *tecum principium*: ne filius minor patre iudicetur. Vnde ista possunt esse verba Dei patris dicētis filio, Quasi dicat pater, Ego dominus emittam virgam virtutis tuæ: quia tecum est mihi principium, quia quod ego facio, tu facis: quia tu es filius meus per naturam, vnde ego, & tu vnum principium sumus omnium. Sed hoc hic plenè videri non potest: sed videbitur in patria, vbi clarè diuina essentia conspicietur cum omnibus personis & proprietatibus earum. Et hoc est, quòd subdit. *In die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum*, id est, hoc vidi- D debitur clarè in æternitate, vbi virtus diuina conspicitur à sanctis, qui fulgent: vt sol in regno patris eorum: quoniam in resurrectione omnes sancti erunt splendidi vt angeli. Sic ergo est sensus, hoc quòd filius sit æqualis patri, & vnum principium cum patre: hic non videtur clarè: sed videbitur, quando erimus in splendoribus sanctorum, id est, inter sanctos splendentes, quibus clarè diuina virtus manifestatur, Sequitur, *Ex vtero ante luciferum genui te.* Vbi primò notandum, quòd per vterum Dei, significatur essentia diuina: in qua velut in vtero ab æterno omnia, quæ extempore erāt fienda, concipiebantur: & in qua ab æterno electi prædestinabantur. Vterus enim in nobis significat mentem nostram: teste Grego. dicente. Sciendum E verò, est, quòd in sacro eloquio vteri nomine mēs solum intelligitur. Hinc enim per Salomonem dicitur, Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Lux enim gratię, quæ de super venit, spiraculum præstat homini ad vitam, quæ videlicet, lux omnia secreta ventris inuestigare dicitur: quia occulta mentis penetrat, vt ea, quæ de seipsa latebant animam, ante eius flenda oculos reducant. Hinc Hieremias ait. Venterem meum doleo. Qui vt ventrem suum quid dixisset ostenderet: adiunxit. Sensus cordis mei turbati *Hier. 12.*

Adamas significat duritiem.

Leuit. 16.

Psal. 62.

Psal. 44.

Principiū propriè dicitur Deus pater.

Grego 12. mor. c. 28. Vterum dicitur mens.

Prou. 20.

1971 Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

Hic exprimitur Christi diuinitas: qua patri est æqualis. Vbi primò sciendum, quòd nomine principij propriè Deus pater intelligitur, Cuius ratio est, quoniam principium dicitur illud, ex quo aliud procedit. Sic parentes dicuntur principium filiorum: quia ab ipsis procedunt: sicut ignis dicitur principium caloris, sol splendoris, & huiusmodi. Cum ergo à Deo procedant omnia visibilia, & inuisibilia: ipse Deus dicitur principium omnium. Apoc. 3. Est principium creaturæ Dei. Deus autem dicitur principium quandoque ad extra, quandoque ad intra. Si dicatur principium ad extra, sic nomen principij conuenit toti trinitati: sic quòd omnes tres personæ diuinæ insimul sunt vnum so- E lum principium omnium creaturarum: quia opera trinitatis ad extra sunt indiuisa, vt habetur lib. 3. di. 5. Si autem in diuinis accipiatur principium ad intra, sic distinguitur, quia aut est principium non de principio aliquo egrediens, aut est principium de aliquo principio. Si secundo modo, sic principium est filius, qui producit spiritumsanctum: quia ab ipso filio simul cum patre procedit spiritussanctus & sic pater, & filius dicuntur vnum principium spiritussancti, vt habetur extra de summa trin. & fide catho. lib 6. Si autem accipiatur in di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vterus Dei est essentia Dei.

sunt. Vteri itaque nomine recte mens accipitur: quia sicut proles in vtero concipitur: sic cogitatio in mente generatur. Et sicut in ventre cibi ita cõtinentur in mente cogitationes. Si ergo in nobis per vterum signatur mens nostra: sic & in Deo vterus Dei est mens Dei, id est divina essentia. Dicit ergo filio pater. *Ex vtero genui te*, id est secundum Glo. ex occulta, & secreta substantia mea genui te ineffabiliter. Et hoc *ante luciferum*, id est, ante omnia tempora. Lucifer enim, quæ est emicans stella, quæ diem nũciat seculo: hic accipitur pro omnib. stellis, & syderibus: per quæ sydera, omnia tempora intelliguntur: quia in signis, & in temporib. posita sunt. Et est secundum Glo. *Ante luciferum genui te*, id est ante omnem creaturam: & ante omnia tempora: & per consequens ab æterno, cum ante omnem creaturam nihil fuerit: nisi æternum. Vel possunt omnia verba istius versus esse ipsius Psalmistæ loquentis ad filium. Quasi dicat, Bene dixi quòd dominus emittet virgam virtutis tuæ: quia ipse est principium tecum, id est, in principio tecum, & coæternus tibi: non tamen secundum quòd homo, sed in die virtutis tuæ, id est, in claritate diuinitatis tuæ, quæ est tua: quia tu consubstantialis es patri. Etiam est pater tecum principium. Et hoc in splendoribus sanctorum, id est in spiritu sancto: quia est splendor sanctorum, & sanctos splendificat. Sed quantum ad humanitatem ego ex vtero genui te. Quasi dicat Dauid. Cum Maria sit de me: ex vtero virginis eius genui te. Et hoc ante luciferum, id est, in nocte ante diem corporaliter natus est Christus. Hic notandum magis moraliter, quòd principium reperitur multiplex, scilicet, principium efficiens, deficiens, insiciens, reficiens, & perficiens, vide super Ioan. 6.

1972 **Iurauit dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum: secundum ordinem Melchisedech.**

Hæc est tertia principalis pars: in qua agit de Christi sacerdotali dignitate, & regali. Et primò agit de sacerdotali, secũdò de regali ibi, *Iudicabit*. Prima pars in duas, quia primò agit de ipsius sacerdotali dignitate, secũdò de ipsius potestate: ibi. *Dominus à dextris tuis*. Quantum ad primum sciendum quòd iurare Dei nihil aliud est, quàm aliquid stabiliter ordinare. Stabiliter autem Deus ordinauit Christum regere futurum, quod fecit: quando dixit Abrahæ. Per memetipsum iurauit dixit dominus, sequitur: in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, id est, de semine tuo nascetur ille, qui omnes gentes habet benedicere. Benedicere autem aliis, est officium sacerdotis. Et sic iurauit dominus ipsi Abrahæ, quòd de semine suo nasceretur sacerdos: qui omnes gentes beneficeret. Et sic est sensus secundum Glo. vt Psal. loquatur filio, dicens. *Dominus iurauit tibi*, id est, firmiter promisit tibi, scilicet, secũdum q̃ tu es homo. Iuratio enim Dei firmamentum est promissionis. *Et non pœnitebit eum*, id est, nõ mutabit sacerdotium tuum: sicut contigit de sacerdotio Aaron, quod mutauit in sacerdotium nouæ legis: quia illud erat figura, sed hoc est figuratum. Ideo significans ęternitatem sacerdotij Christi, ait. *Iurauit dominus, & non pœnitebit eum*. Loquitur enim de Deo more hominum: in quẽ tamen nulla cadit pœnitentia. Scit enim quid agat: nec mutat consilium, sed verbo pœnitentiæ

Iurare Dei.

Genes. 22.

Dominus quomodo pœnitet.

A Dei mutatio non voluntatis Dei, sed rerum ab extra intelligitur, quando, scilicet res aliter mutantur, quàm sperabatur euenturum. Quomodo enim tu cum aliquid pœnitet te feciſſe, doles factũ quod feciſti, sic quando aliquid Deus, præter quàm homines sperant, mutat in aliud, pœnitere se dicit, vsque adeò vt de pœna nostra pœniteat eum si nos de vita nostra mala pœnituerit. Ergo *non pœnitebit eum*, quia sacerdotium non mutabit. Vnde quid dominus iuraverat, de quo non pœnitebit eum, subdit quòd hoc iurauit: *Tu es sacerdos in æternum*, id est, sacerdos æternus. Istum textum adducit Apostolus ad Heb. 7. ponens ipsum Melchisedech figuram fuisse Christi sacerdotis, dicẽs, Con-
B testatur enim, scilicet, Dauid dicens, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Vbi notandum, quòd secundum Gloss. quæ habetur ad Heb. 7. tradunt Hebræi istum Melchisedech fuisse Sem filium Noë. Et quando Abraham natus est, ipsum trecentos & nonaginta annos habuisse, hic Abrahæ nepoti suo obuiauit, quando reuertebatur de cæde quatuor regum, de quibus dictum est in principio istius Psal. & panem & vinum Abrahæ obtulit in refectione eius, & suorum. Salem verò dicunt fuisse Hierusalem: non quòd Hierusalem tunc esset: sed ibi erat quoddam oppidum: vbi post Hierusalem fuit ædificata. Ex quibus, & multis
C aliis deducit Apostolus: quòd Melchisedech erat Christi figura. Primò ex nomine: quia vocatur Melchisedech rex Salem, primò quia Melchisedech interpretatur rex iustitiæ, & hic est Christus, qui suos iustos facit, & regit. Deinde dicitur rex Salem, id est, rex pacis: quod verè Christo competit: qui pacificauit, quæ in cœlo, & quæ in terra sunt. Quis ergo hominum propriè dicitur rex iustitiæ, & rex pacis: nisi solus Christus? Certè nullus. Etiam dicit Apostolus ipsum Melchisedech fuisse sine patre, *Hebr. 7.*
& sine matre. Non quidem est intelligendũ, quòd ille non habuerit patrem, & matrem: sicut ideo sine illis dicitur fuisse: quia scriptura de patre, vel matre eius nullam facit mentionem. Sic & Christus fuit sine patre quo ad humanitatẽ: & sine ma-
D tre quo ad diuinitatem: quia in cœlis natus sine matre: & in terris sine patre. Ille etiam non animalia bruta in sacrificium obtulit: sed panem, & vinum, quæ figurabant sacrificium Christi: quod sub speciebus panis, & vini consecratur. Quibus omnibus consideratis, concludit Apostolus: Christum verè sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech, secundum quòd Psal. dicit, *Tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech*. Vnde & Apostolus ibidem probat Christum esse sacerdotem in æternum: dicens quòd secundum legem plures facti sunt sacerdotes: idcirco q̃ morte prohibentur permanere. Iesus autem eo quòd
E maneat in æternum: sempiternum habet sacerdotium, &c. Et aduerte, quòd non solum Iesus est sacerdos æternus in se: sed etiam in suis sacerdotibus: quoniam character sacerdotalis est indelebilis: & idcirco in resurrectione omnes, qui modo sunt sacerdotes, sic & tunc erunt sacerdotes: quod non erat in sacerdotio legis antiquæ. Non autem omnes, qui modo sunt religiosi, tunc erunt: & secundum Theologos, neque episcopi: quia episcopatus non est ordo, sed dignitas. Notandum, quòd sacerdotes sacerdotium Christi volentes imitari, multas conditiones debent habere: & in multis beatis assimilari angelis.

Mel. sedech figura fuit Christi multipliciter.

Gen. 14.

Sacerdos angelis debet esse similis.

Domi

1973 **Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges.**

Hic ostendit Christi potestatem regalem. Et primò ostendit Christi potestat s officium: secundò eius potestatis causam & meritum: ibi. *De torrente*, potestas autem Christi maximè ad duo se extẽdit, scilicet, ad malos puniendum, secundò ad bonos præmiandum: ibi, *Iudicabit*. Quantum ad primum sciendum quòd per reges, in quibus totum regnũ consistit, intelliguntur omnes etiam subditi. *Dominus ergo confregit reges*: quia tam superiores quã inferiores Iudæorum sibi resistentium redegit ad nihilum. Quod maximè patuit de Herode, de Pilato, de principibus sacerdotum: qui principaliter insurrexerunt contra Christum. De quibus dicitur Psal. 2. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Istos confregit dominus in die iræ suæ, scilicet, quando vindictam de ipsorum peccatis voluit facere per manus Romanorũ. Nam Herodes, & Pilatus fuerũt in exilium relegati per imperatorẽ Romanum. Pilatus occidit seipsum: Herodes verò postea cum esset in gloria sua, statim ab angelo percussus, & vermibus plenus expirauit. Principes verò sacerdotum cum reliquo populo consequenter per Romanos principes Titum & Vespatianum fuerunt trucidati, partim venundati: & de propria terra expulsi: per mundum vsque hodie peregrè constituti. Dicat ergo Psalm. Christo, *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges*. Quomodo autẽ fra cadat in Deo: multoties dictũ est superius. Sed notandũ est, quomodo dominus, scilicet, Deus pater dicitur esse à dextris Christi: cũ magis videatur esse à sinistris. Dictum est enim suprà, quòd Christus est à dextris patris quia dixit dominus domino meo, id est, pater filio, sede à dextris meis. Quicunque autem sedet ad dexteram alicuius: oportet quod ille ad cuius dexterã sedet, sit ad sinistram illius, qui ad eius sedet dexteram. Respondeo quòd argumentũ procedit de dextera corporali: hic autem non accipitur dextera corporalis cum talis non cadat in Deo, qui corporalia membra non habet, sed accipitur dextera spiritualis, scilicet pro potestate, gloria, & honore: quia vna essentia diuina, vna potestas, vnus honor, & gloria est patris, & filij per naturam, quæ Christo homini per gratiam sunt communicata. Et sic filius est ad dexteram patris, quia eiusdem potentiæ & essentiæ est cum patre: & pater ad dexteram filij eadem ratione. Tamen proprius filius dicitur ad dexteram patris, quam pater ad dexterã filij: quia filius habet esse à patre per potẽtiam, & virtutem: quia nascẽdo accepit æternaliter à patre quicquid habet. Hic est notandum quod peccator aliquãdo cõfringitur à Deo, aliquando comminuitur. Confringitur enim aduersitatibus huius vitæ: sed comminuitur suppliciis æternæ pœnæ. Quod notans saluator ait, Qui ceciderit super lapidẽ istum, confringetur: super quẽ verò ceciderit, conteret eum. Quod exponens Aug. in de quæstionibus euangeliorum, exponit confractionem ad pœnã vitę præsentis, sed comminutionem ad pœnam vitæ futuræ, dicens. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, de his loquitur Christus, qui modo cadunt super eum, qui scilicet, peccando illum modo contemnunt, vel afficiunt iniuriis, qui non penitus intereunt, sed tamen confringuntur, vt non

Reges terræ resistunt Christum ipsum persequentes.

Confringitur peccator & comminuitur. Mat. 21.

A recti ambulent super quos tamen cadet, dum venient in iudicio desuper cum pœna perditionis. Ideo dixit, Conteret eos, vt sint ipsi tanquam puluis ante faciem venti. De quibus dicitur in Psal. Reges eos in virga ferrea: & tanquam vas figuli confringes eos. Aliter tamen exponit Chrysost. *Psalm 2.*

1974 **Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, concussabit capita in terra multorum.**

Hic ostendit Christi potestatem in bonorũ saluatione. Vbi notãdum, quòd inter cæteras causas, quare Deus hominem creauit: hæc fuit vna, vt, scilicet, ex hominibus restauraretur angelorum ruina. Statim enim creatis angelis, lucifer cũ aliis multis superbiens, Deo voluit æquari, Michael autem cum cæteris voluntati illorum resistens, Deo adhęsit humiliter. Et hoc fuit prælium inter angelos primitus factum, vnde & tunc Michael cũ suis
B Deo adhærentibus fuit confirmatus in gratia: diabolus verò cum suis ruit ad infernum. Et sic quo ad numerum tanta ruina mansit in angelis beatis: quot numero fuerunt angeli, qui ceciderunt. Volens ergo Deus istã ruinam implere, & beatorum angelorum numerum reintegrare hominem condidit, vt ex hominibus dicta ruina implerentur, non quod restauratio dictæ ruinæ fuerit totalis causa creationis hominis: sed inter cętera fuit vna. Et hoc notans magister lib. 2. dist. 9. dicit. Notandum est quod decimus ordo angelorum legitur de hominibus restaurandus. Sed cum non sint nisi nouẽ ordines angelorũ nec plures fuissent, etiam si illi qui ceciderunt, perstitissent, mouentur lectores, quomodo scriptura dicat decimum ordinem angelorum compleri ex hominibus. Gregorius namque dicit homines assumendos in ordines angelorum quorum alij sumuntur in ordine superiorum, qui, scilicet, magis ardent charitate. Alij in ordine inferiorũ, qui, scilicet, minus perfecti sunt. Ex quo apparet, non esse de hominibus formandum decimum ordinem angelorum, tanquam nouem sint ordines angelorũ, & decimus hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos *Ephes. 1.*
in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur, quod decimus ordo de hominibus est compiendus: ex tali sensu dictum accipi potest, quia de hominibus restaurabitur ruina angelorum de quibus tot ruerũt, vt posset fieri decimus ordo. Propter quod dicit apostolus restaurari omnia in Christo, quæ in cœlis & quæ in terris sunt, quia per Christum redemptum est humanum genus: de quo fit reparatio angelicę ruinę, &c. Istam ergo angelorum ruinam ex hominibus implendam per Christum prœuidens Psal. ait. *Iudicabit in nationibus*, id est, discernet *Ephes. 1.*
in nationibus tot homines, bonos & electos, quia
E de qualibet natione aliquos elegit, quod de ipsis electis implebit ruinas angelorum. Vnde Apostolus ait quòd instaurauit omnia per Christum quę in cœlo, & quæ in terra sunt. Vbi ad propositum ait gl. instaurauit, id est, ad primum statum reduxit omnia per peccatum destructa: & quæ in cœlis. i. angelos: & quę in terris sunt. i. homines. Nõ quidẽ, quòd p̃ angelis reparãdis mortuus sit Christus: sed quia ex ipsa redemptione hominũ ruinę angelicæ damnum reparatur. Et vtique nouerũt angeli docti à Deo quanti numeri supplemento de genere humano, integritas illius ciuitatis sit restauranda,

Ruina angelorũ ex hominibus implebitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Instaurantur ergo quæ in cœlis sunt, cũ illud, quod indè cecidit in angelis, redditur ex hominibus: ex quibus angelorum ruina impletur. Sed qualiter de nationibus iudicabit, ideſt, diſcernet electos ad implendum ruinam angelorum, ſubdit. *Conquaſſabit capita in terra multorum*, per multos enim intellige malos, quorum capita conquaſſauit Chriſtus: quando de peccatoribus fecit iuſtos. Vbi aduertẽdum, quòd caput omnium eſt ſuperbia, quæ ideo malorum dicitur caput: quia ipſa eſt radix omnis peccati & origo. Iſtud autem caput ſuperbiæ: in plurali dicitur capita, quia plura aliorum vitiorum in ſe capita portat. Vnde ſuperbia figuratur per illam beſtiam: de qua habetur. Apo. 13. Vidi beſtiam aſcendẽtem de mari habẽtem capita ſeptem. Hęc beſtia eſt ſuperbia quæ homines extra cognitionem propriam trahẽs, in beſtias vertit. Quę aſcendit de mari: ſcilicet, huius mũdi: quia ex rebus mũdanis, ſcilicet, ex diuitiis, potentiis, honoribus, & huiuſmodi oritur. Habet capita ſeptem, quia ex ea ſeptem principalia vitia oriuntur vt oſtendit. Gre. *Cõquaſſabit ergo Chriſtus in terra*, ſcilicet, gentes capita malorum: quia cõquaſſando, & diſſipãdo multorũ vitia, ipſos iuſtificabit & ex ipſis ruinas angelorũ impleuit. Vnde hic ait Glo. *Cõquaſſabit capita in terra multorũ*: quia vt impleret ruinas angelicas: hic in vita iſta de multis ſuperbis humiles fecit.

Caput omnium malorum ſuperbia.

Gre. 32. mor. c. 31.

1975 De torrente in via bibit propterea exaltauit caput.

Torrens ſignificat aduerſitates meritę.

Hic oſtenditur Chriſti poteſtatis meritum ſcilicet, quid fuit in Chriſto, vt tantã dignitatem mereretur, & poteſtatem, & oſtendit quòd hoc meritũ fuit humilitas eius paſſionis, vbi notandum, quòd per torrẽtem ſignificatur aduerſitas & miſeria, vel mortalitas vitæ præſentis. Nam ſecundum Grammaticos torreo, res, torrui, idem eſt quod vrere, aſſare, ſiccare, cremare. Et à torreo dicitur hic torrens, ris, id eſt, fluuius, vel aqua veniens cum impetu ex imbribus repentinis, & magnum habens incrementum, ſed aduenientę ætate, calore ſolis, torrefcit & exſiccatur. Et eſt ſic dictus, quia pluuia creſcit: ſed in ætate torreſcit, & ſiccatur. Quid autem per aquas niſi mundi aduerſitates deſignantur. Pſal. 68. Saluum me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ, &c. Vel ipſa mors. 2. Reg. 14. Omnes morimur, & quaſi aqua. &c. Et ſic torrens aquarum ducens impetum ſignificat aduerſitatis impetum ducens ad mortem. Quæ aduerſitates non diu durant: ſed cito torrentur: quia ſaltem terminantur in morte. De, iſto ergo torrẽte Chriſtus bibit, dum hic eſſet in via quando calicẽ amarum ſuæ paſſionis potauit. Quæ potatio vel mortis tolleratio fuit meritum eius exaltationis vt oſtendit Apoſtolus ad Phil. 2. vnde Gloſſa hic ait. *De torrente in via bibit*: quia Chriſtus de fluxu mortalitatis noſtræ, & de tranſitoria & turbulenta paſſione bibit naſcendo & moriẽdo. Et hoc in via, id eſt, in præſenti vita qua itur ad patriam. Et propterea quia ſic bibit humiliatus, & factus obediens patri vſque ad mortem: Deus pater propter hoc exaltauit caput eius, ſcilicet dando illi nomẽ, quod eſt ſuper omne nomen vt in nomine Ieſu, &. Conſimiliter hunc verſum de Chriſto exponit Gre. dicens, quid per torrentem niſi mortalitas huius vitæ exprimitur: de quo per Prophetam dicitur. *De torrente in via bibit: propterea exaltauit caput*, quia videlicet redemptor noſter mortalis vitę pœnam in quodam terræ ſitu attigit. Et idcirco eidem morti cui ſponte ſuccubuit nõ adhæſit. Vnde die tertia hoc quod moriendo poſuerat, reſurgendo caput eleuauit: quia ſcilicet pater ipſum Chriſtum caput omnium exaltauit. Et aduerte quòd rectè Chriſtus per caput deſignatur, quia ipſe omnium fidelium caput exiſtit. Col. 1. ipſe eſt caput corporis eccleſiæ: qui eſt principium primogenitus ex mortuis, vt ſit ipſe in omnibus primatum tenens. &c.

Gre. 33. mor. c. 6.

Caput diuersimode dicitur Chriſtus.

PSALM. CX.

1976 Confitebor tibi, domine, in toto corde meo: in conſilio iuſtorum, & congregatione.

Hic Pſal. talem titulum habet *Alleluia*. Expoſitus eſt in principio Pſal. 104. vide ibi. Et quamuis hic titulus omnibus Pſal. congruat, ibi tamen præcipuè ponitur vbi de magna exaltatione agitur, ſicut ait Gl. in hoc Pſal. populus. n. Dei ab omni malo liberatus laudat Deum: & ad eius laudẽ conſideratis operibus Dei alios inuitat quæ laus vitæ præſentis figuram gerit laudis, quę erit in patria. Diuiditur autem iſte Pſal. in duas partes, quia pſal. primò laudem Dei proponit, ſecundò rationes diuinæ laudis oſtendit, ibi, *Magna opera domini*. Quantum ad primum ſciendum, quòd duplex eſt confeſſio, ſcilicet laudis, & criminis. Iſta gaudet: illa luget. Illa medico vulnus oſtendit, iſta medico de ſanitate gratias agit. Et hæc toto corde eſt faciẽda non labiis ſolum, ne ſcimus de illorum numero de quibus dicitur. Populus hic labiis me honorat cor autem eorum longè eſt à me, vide ver. 91. Sed quia non eſt ſpecioſa ſalus in ore peccatoris: ideo vt Deo dignè confiteri valeamus, ipſum laudãdo, primo cor noſtrũ debet emundari. Docet autẽ ſcriptura, quòd cor noſtrum multipliciter emundatur ſcilicet, per adheſionem credendorum, per contritionem peccatorũ, &c. Sed quia laus diuina quanto eſt communior, & in ſimul à pluribus facta, gloriſior eſt. Propter quod & clerici ad Deum laudãdum inſimul cõueniunt in eccleſiã. Ideo ſubdit. *In conſilio iuſtorum & congregatione.* Vel per cõcilium iuſtorum intellige cauſam laudis Dei, quam iuſti aſſumunt: non quidem pro terrenis, ſed pro ſpiritualibus gratias agentes. Vel per cõcilium & congregationem iuſtorum accipe angelorum beatorum multitudinem: in quorum concilio, & ordinib. homines poſiti & aſſumpti in patria, Deum cum illis laudabunt, ſicut Pſal. 137. dicitur. Confitebor tibi domine, in toto corde meo, ſequitur in cõſpectu angelorum pſallam tibi, &c. vel per conſilium iuſtorum accipe exempla ſanctorum quibus inſtruimur ad Dei laudem. Non enim quis alteri cõſulit verbis: ſed multo fortius factis, & exemplis: quia ſicut efficacius qui docetur exemplis quàm verbis: ſic etiam efficacius eſt conſilium factis datum, & exemplis quàm verbis nudis.

Cor mundum diuinæ laudi ſufficiens.

Confitemur imperatum dicuntur exempla ſanctorum.

Magna opera domini: exquiſita 1977 in omnes voluntates eius.

Hic adducit rationes laudis diuinæ. Et primò adducit rationes generales. Secũdò rationes ſpeciales ibi, *Confeſſio*. Quantum ad primum rationes generales adducit duas. Prima ſumitur ex parte potentiæ. Secunda ex parte iuſtitiæ, ibi, *Confeſſio*.

Quantum

Voluntas Dei eſt cauſa omnium.

Quãtum ad primum dicit Deum laudabilẽ ex parte ſuæ potentiæ: quæ talis eſt, quòd potentia ſua eſt voluntas ſua: & voluntas eſt potẽtia. Et ideo ſicut leue eſt Deo, magna opera facere velle: ſic & illa facere. Et hoc eſt quod ait, *Magna opera domini*: quæ tamẽ à voluntate eius procedũt. Vnde ſubdit. *Exquiſita in omnes voluntates eius.* Quaſi dicat. Ideo magna opera facit dominus, quia illa vult facere, quaſi dicat, Non eſt alia cauſa magnorum operum Dei, niſi voluntas eius: & alia cauſa non eſt inquirenda. Si ergo conſideras operum Dei magnitudinem: quòd totum mũdum ex nihilo creauit, quod cœlos incorruptibiles fecit, & in ſuo motu infatigabiles, q̃ in homine naturã ſpiritualem & corporalem ſic coniunxit, vt nullatenus ab inuicẽ ſeparari velit, & huiuſmodi, ſi velis quærere quare deus ſic fecit iſta opera magnalia: certè nulla alia cadit reſponſio, niſi quia ſic voluit, quia *magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius.* Si autem viterius queras, quare ſic voluit, fatuè queris, quia queris diuinæ voluntatis cauſam: quæ tamen nõ habet cauſam, ſed aliorum omnium cauſa exiſtit. Et hoc eſt quod ait magiſter lib. 1. diſt. 45. voluntatis Dei cauſa quærenda nõ eſt: quia cauſam nõ habet, cum ipſa omniũ cauſa exiſtat. Vnde Aug. 83. q. ar. 28. ait. Qui quærit quare voluit Deus mundũ facere, cauſam quærit voluntatis Dei. Omnis autẽ cauſa efficiens: maior eſt eo quod efficitur. Nihil autẽ maius eſt voluntate Dei. Non ergo eius cauſa quærenda eſt. Tantũ piè quærentib. ſatisfaciẽdo, poſſumus dicere, q̃ Deus ideo mundũ voluit facere: vt bonitatem ſuã omnibus creaturis cõmunicaret generaliter: in ſpeciali autẽ creaturæ rationali, ita quòd nõ propter ſuum bonũ, ſed propter noſtrũ fecit nos & mundũ. Vnde Magiſter lib. 2. diſt. 1. Credimus ergo omniũ creaturarũ viſibilium & inuiſibilium cauſam non eſſe, niſi bonitatẽ ac voluntatẽ creatoris, cuius tãta eſt bonitas, vt beatitudinis ſuę, quæ æternaliter eſt beat⁹, alios velit eſſe participes. Et quia nõ valet eius beatitudinis aliquis particeps exiſtere, niſi per intelligentiã, ideo fecit rationalẽ creaturã, quæ ipſum intelligeret, & intelligẽdo amaret: amando poſſideret, & poſſidendo frueretur eo. Si autẽ quæras, quare ita voluit, fatuè quæris, quia *magna opera domini, exquiſita*, &c. Vel aliter, *Magna opera domini, exquiſita*, &c. quia dum voluntati eius reſiſtere quis conatur, inde eius voluntatem cogitur proficere, vt deducit Greg. dicens. Sæpè. n. nõ nulli hominum ſapientia inflati, dum deſideriis ſuis diuina iudicia cõtrariè conſpiciunt &c. vide verſic. 440. Et concludit fine cap. 13. dicẽs. Iuſtus namq; & miſericors Deus facta mortalium diſponẽs, alia concedit propicius, alia permittit iratus, ſicq; illa, quæ permittit, ſic tolerat, vt etiã hæc in ſuę voluntatis vſum conuertat. Vnde miro modo fit, vt, quod ſine volũtate Dei fit ei cõtrarium nõ ſit, quia dum in bonum vſum malè facta vertũtur, eius voluntati militant, etiã quæ eius voluntati repugnant. Hinc enim per Pſal. dicitur. *Magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius.* Sic quippe eius opera magna ſunt, vt per omne, quod ab hominibus agitur: eius voluntas exquiratur. Nam ſæpè inde voluntas Dei perficitur: vnde repelli videbatur, &c.

Voluntati Dei nullus reſiſtere poteſt. Greg. li 6. mor c 51.

Voluntas Dei ſemper adimpletur.

1978 Confeſsio, & magnificentia opus eius: & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Voluntatem Dei cauſam quærere ſtultum eſt.

Philoſ. 5. ethicor.

Confeſſio & magnificentia dicuntur opera Dei.

Hic oſtendit Pſal. Deum eſſe laudãdum generaliter ratione iuſtitiæ. Vbi notãdũ, quòd iuſtitia legalis eſt omnis virtus (vt ait Philoſoph.) eo q̃ ſine iuſtitia nullum opus moraliter poteſt eſſe bonum. Hinc eſt, q̃ habẽs iuſtitiã legalẽ, omnes habet virtutes, quia talis ſeruat omnẽ legẽ. Vnde & ipſa legalis iuſtitia, nõ ſolũ laudanda & magnifica virtus eſt: ſed ipſa in abſtracto dicitur laudatio & magnificentia. Quod notãs Pſal. dicit, quòd opus Dei eſt cõfeſſio, & magnificẽtia, ſicut de vno, qui excellẽter ſit ſapiens, dicimus, quòd ipſe eſt ipſa ſapiẽtia, & de vno excellẽter bono, quòd ipſe eſt ipſa bonitas. Sic & opera Dei, quę in iuſtitia legali fundãtur: oſtẽdit quod Deus nõ ſolũ eſt laudãdus, ſed etiam ipſe eſt ipſa laus, & quod nõ ſolum eſt magnificus, ſed quòd eſt ipſa magnificentia. Ratio, quia omnia in iuſtitia ſunt fundata. Et hoc eſt, q̃ ſubditur. *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi*, id eſt, incõmutabilis durat in æternum. Pſalm. 118. Iuſtitia tua iuſtitia in æternũ. Ex hoc maximè verificabitur de iuſtitia vltimæ ſentẽtiæ per ipſum dãdæ q̃ bonis dicẽs. Venite benedicti &c. & cõtra malos, dicẽs, Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternum &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternũ: iuſti autẽ &c. Opera ergo Dei dicũtur confeſſio, quia omnia Deũ confitentur: vt puta naturalia obſeruando naturam eis à Deo inditam, Cœlum Deum confitetur, dum regulariter motum ſuum ſeruat. Ignis dum lucet, & calefacit. Aër dum ſpiratur, & ſpirat. Aqua dũ irrigat, & terram fœcũdat. Terra dum germinat, & fructus producit: Homo bonus, dũ Dei præcepta ſeruat. Malus, dum per Deum punitus, ipſum iudicem iuſtum oſtẽdit. Et breuiter omnia ſuperiora, & inferiora, cœleſtia, & terreſtria Deum confitentur. Pſal. 148. Confeſſio eius ſuper cœlum, & terram. De hoc vide verſ. 250. Ad videndum autem qualiter Dei iuſtitia eſt virtus perpetua manens in ſeculum ſeculi eſt notandum, quòd cum omnis virtus conſiſtat in medio: vt dicitur 2. & 3. ethicorum & iuſtitia ſit omnis virtus vt dicitur 4. ethicorũ: ſequitur, quòd pręomnibus aliis virtutibus iuſtitia cõſiſtat in medio. Mediũ autem eſt cõſecratiuum rei. Et hoc eſt, quod ipſa iuſtitia de ſe profitetur, Prouer. 8. dicẽs. In viis iuſtitiæ ambulabo in medio ſemitarum iudicij. Ad quod magis intelligendum, notandum: quòd ſecundum Aulum Gellium, lib. noctium atticarũ ca. 4. Antiqui imaginem iuſtitiæ ſic deſcripſerũt ſcilicet, in ſpecie virginis incorruptæ: clarũ habens lumen oculorum: quæ non humilis, nec atrocis aſpectus: ſed cuiuſdam reuerendæ dignitatis videbatur, capite coronata: in cathedra ſedens: ſceptrum tenens in manu. Ex qua figura clarè patere poteſt iuſtitiæ perpetuitas: quæ nunquam violari poteſt, Vbi notandum, quòd in ſcriptura multiplex medium reperitur, in quo conſiſtit iuſtitia &c. Et ideo de iuſtitia dicitur Sapientiæ 1. Iuſtitia enim perpetua eſt, & immortalis. Si igitur iuſtitia de ratione ſui eſt perpetua: quanto magis in Deo? Propter quod nunc ait Pſalmiſta, *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.*

Confitemur ea magna deum eſſe.

Iuſtitia quomodo conſiſtit in medio.

Recta imaginem iuſtitiæ.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator dominus eſcam dedit timentibus ſe. 1979

Hic ponitur ratio laudis diuinę ex ſacramẽto euchariſtiæ. Circa q̃ duo ponũtur, primò eius oſtẽditur cõditio, ſecũdò eius inſtitutio: ibi. *Redẽptionem*,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima in duas, quia primò ostenditur eucharistiæ conditio respectu vitæ præsentis, secùdò respectu vitæ futuræ ibi. *Memor erit.* Quantum ad primum sciendum, quòd inter cætera mirabilia, quæ Deus fecit filiis Israël in deserto, fuit quòd quadraginta annis ipsos pane cælesti pauit. Vnde in signũ admirationis manna dicitur, id est, quid est hoc, quia quando Iudæi primo illud manna viderunt: admirantes adinuicẽ dixerunt, Man, id est, quid est hoc. *Exod. 16. Eucharistia per manna significatur.* Quod quidẽ mãna expressa figura fuit sacramenti eucharistiæ: vt dictum est vers. 1305. 1306. Cum ergo figura, & figuratum sint relativa: & vnum relativorum ducat in cognitionem: & memoriã alterius: sicut videndo imaginem Petri: duceris in memoriam Petri, & econtrario: videndo Petrum: B duceris in memoriam figuræ eius. Sic & in proposito, sancti patres videndo manna: per illud recordabantur sacramenti eucharistiæ futuri. Et nos videndo sacramentum eucharistiæ, recordamur figuræ eius, scilicet, mãne: in quo multa mirabilia Dei virtus operabatur. Inter autẽ alia mirabilia ipsius manna duo erant notabilia. Primum quòd ille cibus bonis erat sapidus, & miræ delectationis, ac boni nutrimenti: propter quod dicitur Sapien. 16. Panẽ de cælo præstitisti eis sine labore, omne delectamentum in se habẽtem, Secũdum verò mirabile erat: quòd malis videbatur cibus insipidus & C abominabilis. Vnde & mali dicebant, Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Sic & conformiter sacramentum eucharistiæ bonis quidem est vtilis, & summę delectationis, quia nutrit nos: nõ quidem vita temporali: sed spirituali, & eterna. *Num. 21. Eucharistia bonis est ad salutem, malis ad iudicium.* Propter quod Christus dicit, Ioan. 6. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, scilicet, dignè: viuet in æternũ. Malis autem, & peccatoribus insipidus est, & damnosus: quia ipso damnantur æternaliter. Vnde ait apostolus. 1. Corin. 11. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè: iudicium sibi manducat, & bibit &c. Nec mireris: si sacramẽtum D istud malis sit ad damnationem, quoniã sicut mala possunt proficere bonis, vt aduersa patienter tolerata, (sic enim Decius malus multũ profecit Laurentio patienti) sic & econtrario bona malis possunt nocere. Vnde glos. super illo verbo. Quicunque manducauerit, vel biberit calicem domini indignè: reus erit &c. dicit, Ecce ex his habet: quòd sancta obsunt malis: bonis autem sunt ad salutem: sed malis iudicium. Vtique sanctum est, quod accipimus: nec ideo reus est, qui malè accipit: quia malum est, quod accipit: sed quia ille malus malè accipit, quod bonum est. Cauendum est ergo malè accipere bonum: quia bonum malè acceptum obest malis, sicut econtrario mala patienter portata *Glos. sup. Cor. 11.* 2. *Cor. 11.* E prosunt bonis, vt Paulo angelus sathanæ. Propter ergo istas similitudines, quas eucharistia habet cũ manna ponitur ipsum mãna summa figura eucharistiæ fuisse. Cum igitur figuratum visum ducat ad memoriã figuram ipsius præteritam, sequitur quòd eucharistia ad memoriam nobis inducit mirabilia Dei ostẽsa in manna. Et hoc est, quod ait Psal. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator dominus*, id est mirabilium ostensorum in mãna. Et in quo fecit istã memoriã? Certè in hoc, quòd *escam dedit timentibus se*, scilicet escam, & cibum corporis & sanguinis sui. Vnde hic ait glossa, *Memoriam fecit mirabilium suorum*, &c. Quasi dicat: Ideo confiteri debemus domino, & ipsum laudare: quia ipse dominus misericors natura: & miserator exhibitione: fecit memoriam suorum mirabilium: quia nobis dedit, quod in veteri lege erat significatum, quia scilicet, *escam dedit timentibus se*, escã quidem non corporalem, quam etiam malis dat. Escam enim dicit Christum in sacramento eucharistiæ contentum. Ad intelligendum autem qualiter in esca ista Christus continetur, est notandum: quòd *Eucharistia in se tria continet.* vt ait glo. 1. Corin. 11. in isto sacramento sunt tria cõmendanda. Vnum, quod est tantum sacramentum. Alterum quod est sacramentum, & res. Tertium, quod est res, & non sacramentum. Sacramentum, & nõ res, est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, est mystica caro Christi. Porro species illa visibilis sacramentum est duplicis rei, scilicet, contentæ, significatæ. Sacramentum enim est sacræ rei signũ, & species illa vtramque rem signat, & vtriusque gerit similitudinem. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit, & sustentat, & vinum hominẽ lætificat, & inebriat, sic caro Christi interiorem hominem magis cæteris gratiis spiritualiter reficit, & saginat, quem & *Psalm.* sanguis Christi spiritualiter lætificat, & inebriat, vt sobrium reddat. Vnde Psal. Calix tuus inebrians quam præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re significata tantum: quæ est vnitas fidelium quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis, vinum in vnum confluit, sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiæ constat. Cuius etiam sacramentum est corpus Christi proprium, quòd de virgine sumpsit. Quia sicut corpus Christi ex multis membris puris, & ab omni macula peccati immunibus constat: Ita & vnitas ecclesiastica ex multis personis mundis, & immaculatis consistit &c. Et per prædicta patere potest, quare sub specibus panis, & vini, Christus hoc sacramentum instituit. Hic acinus. ni. est botrus, scilicet, granellum, quod est in vua, ponitur quandoque pro vua, quandoque pro racemo, sicut & botrus.

Memor erit in seculum testamenti sui, Virtutem operum suorum annunciabit populo suo. 198

Hic ostendit conditionem huius sacramẽti respectu vitæ futuræ. Hoc enim sacramentum dignè sumentibus confert æternam gloriam. Vnde est quasi quædam via, per quam iusti ad gloriam perguntur: & propter hoc viaticum dicitur. Et circa hoc Psal. ostendit, in quibus hoc sacramentum excedit alia. Et primò ratione existentiæ, secundò ratione efficaciæ: ibi, *Vt det illis*, tertiò ratione permanentiæ: ibi, *Fidelia*. Quantũ ad primũ sciendum, quòd in isto sacramento ratione corporis, & sanguinis Christi in ipso realiter existentium: plura miranda opera Dei continentur quam in aliquo alio, & per consequens diuinam virtutem, quæ miranda operatur, nobis efficacius ostẽdit. Et hoc est, quod hic Psal. de hoc sacramento dicit, *Memor erit in seculum testamenti sui*, id est, istius sacramenti, quod testa- *Mat. 26.* mentũ Dei vocatur. Vnde istud sacramentũ Christus dando discipulis suis in cœna, ait, Hic est sanguis meus noui testamẽti &c. id est, in isto sacramẽto inchoatur nouum testamentum: quia sicut antiquum cõsecratũ fuit sanguine hircorum, & agnorum

rum, sic nouum testamẽtum Christi corpore, & san A guine. Memor ergo fuit Christus istius testamẽti in sæculum, id est, in vita præsenti, quia in ipso nobis annunciat virtutem operum, id est, virtutem qua mirabilia opera Deus operatur. Vide ergo in isto sacramento tibi annunciatam virtutẽ operũ Dei in multis, & multorum ratione. Primò ratione consecrationis. Nonne magna virtus operum Dei hic ostẽditur, quòd in altari ponitur verus panis corporalis, & vinum: & tamẽ virtute diuina ad verbũ sacerdotis panis fit verum corpus Christi, & vinum verus Christi sanguis? Quid enim vanius verbo: quod statim prolatum delinit esse? Quid solidi' corpore Christi, quod diuinitati, personaliter manet vnitũ? Et tamẽ ad verbum sacerdotis hic fit ex B *Ambr. in lib. de sacram.* pane, Christi corpus. Vnde Ambro. In altari ante verba sacramẽtalia est verus panis, vbi verò accesserint verba cõsecrationis, ex pane fit Christi caro &c. Sic etiã determinat ecclesia extra de sum. trini. *Extra de sum. trini. & firmiter.* dicens. Corpus, & sanguis Christi in sacramento altaris sub speciebus panis, & vini veraciter cõtineri: transubstantiato pane in corpus Christi, & vino in sanguinem virtute diuina. Hic ergo annunciatur virtus operũ Dei, quia sicut Deus solo verbo mundum produxit ex nihilo, quia dixit & facta sunt, sic solo verbo sacerdotis virtute diuina ex pane fit Christi corpus, & ex vino Christi sanguis. Vnde *Chrysost. in serm. de passione.* Chryso. ait. Attẽde in sacramẽto eucharistiæ virtutem operum Dei. Nõ enim homo est, qui proposita, scilicet, panẽ, & vinũ Christi corpus facit, & sanguinem, sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus, sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute cõsecrãtur. Nec hoc tibi videatur impossibile. Si enim tãta virtus est in sermone Dei: vt ipso inciperent, quæ non erãt: quãto magis operatoris est, vt ipso illa, quæ erant, in aliud conuertantur? Vide exempla scripturæ. Quamuis enim naturæ virtute homo generari non possit nisi cõmixtione viri, & mulieris, tamen quia Deus voluit, verbo angeli solum Maria consentiens Christum concepit. Aliud exemplũ ponit Chryso. in sermone de passione, dicens. Sicut illa vox Dei, quæ dixit primis parẽtib', Crescite, & multiplicamini, semel quidẽ dicta est, D sed omni tempore sentit effectum ad generationẽ operantte natura. Ita vox Christi cõsecrationis huius sacramenti, semel quidẽ dicta est, sed in omnes mensas ecclesiæ præstat sacrificio firmitatem. Ex quibus patet, quòd in isto sacramẽto, siue testamẽto virtus operũ Dei nobis annunciatur, qui sicut solo verbo totum mundum produxit, sic solo verbo ex pane, & vino istud conficit sacramentum. Propter quod dicitur Hebræo. 1. Portãs omnia verbo virtutis suæ, &c. Secundò ratione, mensurationis. Nõne magna Dei virtus nobis annunciatur in isto sacramento, dum consideras, quòd tam grãde corpus Christi, sub tam parua mensura hostiæ totum realiter continetur. Docet enim experientia sensus nostros, quòd aliorum corpora naturaliter tantum E locum occupant, quãtum illa sunt magna, hic autẽ non sic. Ad declarandũ possibilitatem istius, sciendum primo, quòd in omni re naturali quantitas, & substantia differũt, quia manente eadem rei substãtia, quantitas augeri potest, & minui. Substãtia autem de se locum non occupat, nisi ratione quantitatis, cum de se substantia non habeat partem extra partem, sed solum ratione quãtitatis, quæ partẽ habet extra partem. Videmus tamen quòd substãtiã quãdo est alicubi, mediante quãtitate, quòd tũc

Eucharistia continet virtutem operũ Dei in multis.

Eucharistia, multa mirabilia continet.

subſtantia induit modum quãtitatis, ſicut patet de anima, quæ tantum locũ occupat: quantum eſt corpus hominis ſiue quantitas eius: quia eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis. Cõſidera ergo quòd ſi quantitas, quæ eſt accidens, quandoque trahant ſubſtantiã ad naturã eius, vt accipiat locũ, quid miraris, ſi quandoque ſubſtantia trahat quantitatem ad naturam eius: vt ſit alicubi, & locum nõ occupet? Et ideo cum iſto ſacramento ſit virtute conſecrationis principaliter ſubſtantia: ex conſequenti autẽ quantitas, quantitas induit naturam ſubſtantiæ, & ſic magnum corpus in parua hoſtia poterit cõtineri. Et ideo, qa ſubſtãtia de ſe non habet partẽ extra partem quãuis totum corpus Chriſti ſit in hoſtia, nõ tamẽ aſſignãdus eſt locꝰ capitis: & locus pedũ: qua in omni particula eſt totũ Chriſti corpus. Si ergo admiraris virtutem operũ Dei, vt puta quia clauſo virginis vtero exiuit, quia clauſo ſepulchro reſurgens exiuit, quia ad diſcipulos ianuis clauſis intrauit, cõſidera, iſtud ſacramentũ & hic tibi annũciatur virtus operũ Dei, quia hic corpus Chriſti nõ occupat locum. Tertiò ratione fractionis. Hoſtia enim cõſecrata in qua Chriſtus realiter cõtinetur, frãgitur, & in multas diuiditur partes, corpus tamẽ Chriſti nõ frãgitur, ſed integrum ſub qualibet diuiſionis particula perſeuerat. Vnde *4. ſen. di. 12.* ait Magiſter. 4. ſententiarũ, quòd corpus Chriſti in corruptibile eſt, ideo ſanè dici poteſt, quòd fractio C illa hoſtiæ, & partitio nõ eſt in ſubſtantia corporis Chriſti, ſed in ipſa accidentali forma panis: vt vera ſit fractio, & partitio nõ ſubſtantiæ, ſed ſacramẽti. Sed quomodo hoc eſt poſſibile? Sciẽdum, quòd ſicut anima noſtra eſt tota in toto corpore, & in qualibet parte corporis, ſic & Chriſti corpus in hoſtia. Et ideo ſicut diuiſo corpore non diuiditur anima, ſic diuiſo ſacramento, nõ diuiditur Chriſti corpus. Sicut datur exemplũ de ſpeculo, ad cuius diuiſionẽ nõ diuiditur imago, ſed multiplicat. Et in hoc nobis annũciatur virtus operũ Dei, Si enim miraris quomodo vnica & ſimplex Dei volũtas in ſe immutabilis, & indiuiſibilis manẽs diuerſos habet effectus, conſidera quod in iſto ſacramento virtute D diuina factis accidẽtibus ſacramẽti non frangitur corpus Chriſti. Quartò ratione motionis. Nã cum idẽ Chriſti corpus ſit realiter in omni hoſtia conſecrata, ſequitur quòd ſimul diuerſis mouetur motibus, ſcilicet, ſurſum & deorſum, & quòd hic mouetur, & ibi nõ mouetur. Nec hoc eſt impoſſibile diuinę virtuti. Nã ſi de facto poneret Deus vnũ corpus in pluribus locis ſimul, ſicut dicitur de beato Ambroſio, quòd, cũ celebraret in Mediolano, fuit *Exemplũ de B. Ambroſio.* raptus Turonis ad exequias beati Martini: tũc nõ eſſet impoſſibile, quòd in vno loco cantaret, & alibi dormiret. in vno loco aſcẽderet, & in alio deſcẽderet: in vno loco quieſceret: & in alio moueret: Sed corpus Chriſti inſimul eſt in pluribus locis, quia in pluribus hoſtiis. Quomodo autẽ eſt poſſibile Chriſti corpus ſimul in pluribus locis exiſtere. Accipe experientiã. Nõne vna vox ſimul exiſtit ſin pluribus aurib' localiter? Præterea, ſicut plura corpora inſimul poſſunt eſſe, vt patuit in Chriſti reſurrectione, & natiuitate, ſic cõformiter vnum corp' ſimul in pluribus poteſt eſſe locis. Et iam Paulus in *2. Cor. 12.* paradiſum fuit raptus, & tamẽ eius corpus remãſit in terra. Et in hoc nobis virtus diuinorũ operũ annũciatur. Si enim miraris, cũ Deus ſit vnicus, & ſimplex affectione, & voluntate, quomodo vni irafcitur, & alteri placatur: vnũ diligit, & alterũ odit. Vi

Universidad de Deusto
Biblioteca

de exemplum in isto sacramẽto,quia idem Christi corpus diuersis modis insimul mouetur, & quiescit.Quintò ratione visionis,quia vidẽdo cõsecrata hostia,video corpus Christi, cuius tamen nullã video partẽ:quia nõ caput,non pedes, nõ manus, & huius modi.Pro cuius euidentia sciendũ, quòd aliquid dicitur multipliciter videri. Primo modo vt visionis per se obiectum,&isto modo solũ color videtur.Secũdò vt per se obiecti visionis subiectũ: & sic viso colore,dicitur videri corpus, quod est illius coloris subiectũ. Tertio modo vt suppositum subiecti talis obiecti:& sic Iudæi videndo corpus Christi,videbant verbũ. Quarto modo tanquam subiecto visionis obiecti coniunctum, vt videndo aliquẽ indutũ:dico me illum videre,cũ nõ videam ipsum nec aliquid eius,sed solum pãnos,quibus induitur.Et isto modo videndo sacramẽtũ,videmus corpus Christi, quia.s.videmus accidentia, quibus Christus corpus sacramẽtaliter est indutum, Et in hoc virtus operum Dei annunciatur nobis,qui patribus in assumpta specie apparere poterat, quẽta men in seipso videre non poterãt.Si ergo in isto sacramento tã multipliciter virtus operum Dei nobis ostenditur,quid miraris,si de ipso dicat Psalm. quod Christus *memor erit in seculum testamenti sui*, s.huius sacramenti,in quo virtutem operum suorũ annũciabit populo suo:quia hic dat tibi multa exẽpla virtutis operũ suorũ. Vel in isto sacramẽto nobis annũciatur virtus operũ Dei:quia nobis annũciatur Christus,qui est virtus Dei, per quã facta sunt omnia.Sic enim ipsum Dei esse virtutẽ dicebat apostolus.2.Per.1.dicens,Notã vobis facimus domini nostri Iesu Christi virtutem.

Vid.in multiplici ter.

1981 ## Vt det illis hæreditatem gentium: opera manuũ eius veritas, & iudiciũ.

Hic ostẽdit huius sacramẽti præ aliis efficaciã. Vbi aduertẽdũ,q̃ ad hoc directè, & principaliter est ordinatũ à Christo hoc sacramẽtũ,vt virtutẽ illius cœlestem cõsequamur hæreditatẽ:dicẽte Christo, Qui mãducat carnẽ meã:& bibit meũ sanguinẽ:habet vitã æternã.Si ergo quæras,quæ est huius sacramẽti virtus,&ad quid institutum est,respõdet Psal.dicẽs.*Vt, scilicet,det illis hæreditatem gẽtiũ*.s.dignè sumentib.Et attẽde,q̃ gloriam cœlestẽ vocat hæreditatẽ gẽtiũ,quia gẽtib:Abrahẽ fuit promissa, sibi dicẽte domino, In semine tuo benedicentur oẽs gẽtes.Quãuis eũ gẽtes essẽt idololatræ,tamen ad prædicationẽ Christi, & apostolorũ in magna parte ad fidẽ cõuersæ sunt,vnde& multo plures de gentib.saluãtur,quã de Iudeis.Et ideo salus ẽterna hereditas gẽtiũ nũcupatur.Sic ergo causa finalis institutionis huius sacramẽti est,*vt det illis hæreditatẽ gẽtiũ*.Ad quod intelligẽdum,est notãdũ,q̃ istud sacramentũ dignè sumẽtib.magnã præbet efficaciã. quoniã ideo institutũ est,vt à maculis peccatorum mundaremur,vt à pœnis infernalib.saluaremur,vt Dei gratia informaremur, vt passionis Christi recordaremur, vt ad Dei amorẽ accẽderemur,& vt ad cœlestẽ hæreditatẽ p ipsũ assumeremur.vide de istis in Psal.68.Sequitur,*Opera manuũ eius veritas,& iudiciũ*.Per manũ enim signatur virtus,qua operamur.Dicitur ergo hoc sacramentum opus manus Christi,quia virtute Christi primo fuit institutũ,& ab ipso apostolis collata potestas ipsum cõficiẽdi. De isto ergo sacramẽto,quod est opus manus Christi,ait,*Opera manuũ eius veritas*,quia hic non est corpus Christi solũ in signo,vt quidã dicunt hæretici, sed etiam in veritate, quia illudmet corpus, quod pro nobis sumpsit de virgine, hic realiter cõtinet. Vnde Ambr.& habetur de consecr.di.2.dicit,Omnia quęcunque voluit,fecit dominus in cœlo,& in terra,& quia sic voluit,sic factum est.Ita licet figura panis,& vini videatur:nihil tamen aliud quam caro Christi,& sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos inquit, Hæc est caro mea pro mundi vita. Et, vt mirabilius loquar,non alia planè caro,quam quæ nata est de Maria:quæ passa fuit in cruce, & resurrexit de sepulchro:hæc inquam ipsa est,&c. Et hãc veram Christi carnem:hic contineri notans Psal.hic ait, quòd *opera manuum eius veritas*.Sequitur. *Et iudicium* Quod ideo dicit: quia istud sacramentum est ad iudiciũ vitæ bonis, & ad iudicium mortis æternæ malis,vt deducit Apostolus.1.Cor.11.

Eucharistia virtus Christi.

1982 ## Fidelia omnia mandata eius confirmata in ſęculum ſæculi:facta in veritate,& æquitate.

Hic ostẽdit hoc sacramẽtũ alia excedere sacramẽta,& hoc ratione permanẽtię:quia durabit vsq; ad consummationem seculi,dicente Christo. Ego autem vobiscum sum omnib.dieb.vsq; ad cõsummationẽ secvli.Et de hoc dicit. *Fidelia omnia mãdata eius,cõfirmata,&c.* Ipse enim præceptũ dedit de consecratione huius sacramenti,dicens, Matt.26. Hoc facite in meam commemorationem. Et de eius receptione,dicit,Accipite, & manducate:hoc est corpus meum,&c. In hoc ergo ista mandata Christi.s.de consecratione , & communicatione dicuntur fidelia, quia sicut promisit vobiscum se manere vsque ad cõsummationem seculi:sic fideliter obseruat.Et aduerte,quòd ista mandata de sacramento eucharistiæ dicuntur confirmata in ſęculum ſęculi.Res enim fidei confirmantur miraculis,sicut dicitur Mar.vlti.quòd apostoli fidem prædicauerunt vbique,domino cooperante,& sermonem confirmante sequentibus signis. Nullum autem aliud sacramentum tot in se mirabilia continet,& miracula,sicut illud. Excellit etiam alia sacramenta ratione potestatis cõsecrantis. Nam potestas cõsecrandi fundatur in charactere sacerdotali,qui est indelebilis.Et sic etiam in patria remanebit character ille consecrandi corpus Christi:licet ibi non remaneat vsus cõsecrationis:quia viatico non indigemus, nisi dum sumus in via. Non autem sic est de omnibus aliis sacramẽtis:quia nõ omnia in agente requirunt characterem.Sequitur *Facta in veritate, & æquitate*: Dicuntur enim ista mandata facta in veritate:quia realiter veritatem cõtinent,quã significãt.Non autẽ sic de aliis sacramentis, vt patet de baptismo, qui significat ablutionẽ animæ per gratiam,quod realiter quãdoque nõ cõtinet,vt puta in fictè accedente.Hoc autem sacramentum rite à sacerdote celebratum bono, vel malo,alteri datũ bono , vel peccatori semper in se realiter continet,quod figurat,scilicet, verũ Christi corpus,& sanguinem. Et hic potest notare, quòd in isto sacramento aliqua continẽtur virtute verborum,aliqua verò ratione naturalis conmixtionis.Et sic dicuntur facta in veritate , quia ibi realiter Christus continetur , qui est veritas. Ioannis 14. Dicuntur etiam facta in æquitate: quia istud sacramentum æquat se , & conformat recipienti , ac etiam consecranti quo ad effectum,quia bonis bonum est:&malis malum,bonis proficit ad vitam:malis est ad iudicium. Vel aliter secundum gl.Huius sacramenti mandata dicuntur fidelia:quia seruant seruantes se:non sunt mendacia. Sunt confirmata in ſæculum ſæculi:quia nõ in cassum missa sunt,vt verba humana. Sunt facta in veritate,& æquitate,id est,data à Christo veritate, qui non mentitur,& qui æquitas est:quia nihil nisi æquum mandat.

Eucharistia virtus Christi.

Eucharistia diuersimode consecrata.

Eucharistia per consecrationem quod figurat.

1983 ## Redẽptionem misit dominus populo suo:mandauit in æternum testamentum suum.

Hic ostenditur huius sacramenti institutio. Et diuiditur in partes tres,quia ponitur primò consecrantis dignitas.Secundò communicantis puritas: ibi,*Sanctum,& terribile*.Tertiò dignè sumentis vtilitas:ibi,*Intellectus bonus*. Quantum ad primum sciẽdum,quòd non solum Christus fuit huius sacramenti institutor:sed etiam ipse est principalis consecrator:quia licet sacerdotis ore verba proferantur:Christus tamen est ille sacerdos inuisibilis, qui proposita,scilicet,panem , & vinum in suum corpus conuertit:,& sanguinem:vt dicit textus de cõsecra.dist.2.Sed istud sacramentum Christus instituit tẽpore suæ passionis:quia in cœna vltima , ipsa autem Christi passio humani generis fuit redemptio.Et sic tempore nostræ redemptionis Christus hoc sacramentum instituit.Si ergo quæras, quando Christus hoc sacramentum instituit. Respondet Psal.quãdo redemptionem misit populo suo. Populum suum vocat populum Iudeorum:qui singulari cultu Dei populus erat:Ad quem specialiter Christus fuit missus , ipso dicẽte, Non sum missus nisi ad oues,quæ perierunt domus Israël.Sed quia hoc aduentu istius redemptionis Iudæi se fecerunt indignos:ideo hæc redemptio ad gentium populũ est trãslata, vt nõ solum ad vnam gentem Christi redemptio spectet:sed ad omnes indifferẽter,sicut dicitur Psal 129.Quia apud dominum est misericordia:& copiosa apud eum redemptio.Sequitur, *Mandauit in æternum testamẽtum suum*. Hoc dicit ad differentiam sacramentorum legis antiquæ : quæ non erant semper duratura : sed quia solum erant figura,adueniente figurato,debebant cessare.Hic enim per testamentum intellige eucharistiæ sacramentum : quod instituendo Christus vocauit testamentum:dicens. Hic est sanguis meus noui testamenti.Quod meritò dicitur testamentum:quia per istud sacramentum nobis Christus hæreditatẽ legauit ẽternam.Mandauit ergo in æternum testamentum suũ:quia huic sacramento aliud non succedit:sed vsq; ad finem ſęculi durabit : sed ei succedet clara visio Christi : cuius diuinitate beatificamur interius,& humanitate exterius. Vel per testamentum intelligere potes nouum testamentum,scilicet,legem euangelicam:quæ terminauit legẽ antiquã,siue vetus testamentũ. Mãdauit ergo Christus in æternum testamentum suum nouum, scilicet,duraturũ:quia nulla alia lex huic succedet.

Eucharistia in institutio.

De consecr.dist.2 quia corpus,& sanguis omnipaulis.

Eucharistia maior datio.

Mat.15.

Eucharistia dicitur testamentum.

Mat.26.

1984 ## Sanctum, & terribile nomẽ eius: initium sapientiæ timor domini.

Hic ostenditur,quanta in recipiente debet esse puritas.Vbi aduertendum,quòd istud sacramentũ sicut dignè sumentibus vitam præstat æternam:sic & indignis ad iudicium æternũ prouenit. Propter primum dicit Christus.Ego sum panis viuus , qui de cœlo descendi:si quis manducauerit ex hoc pane:viuet in ęternum.Et sic dignè sumentibus ampliorem gratiam cõfert. Vnde & per excellẽtiam eucharistia dicitur (vt ait Magister,) bona gratia: quia hic non solum augmentum gratiæ recipitur: sed hic sumitur ille,qui est fons,&origo omnis gratiæ. Tales ergo sanctificat,]& sic bonis,est sanctum nomen eius.Leuit.20.Ego dominus , qui sanctifico vos.Malis autem est terribilis : quibus ad iudicium cedit:,quia,qui manducat, & bibit indignè: iudicium sibi manducat,& bibit vide versic.1970 Et hoc est quod ait. *Et terribile nomen eius*, scilicet, malis est timẽdus.Sed dices,Quod est istud nomẽ, quod sic bonis est sanctum,& terribile malis?Hoc est nomen iudicis:quia Christus , qui in hoc sacramento continetur realiter : iudex est omnium viuorum,& mortuorum,id est,omnium bonorũ , & malorum.Sed bonis erit sanctus sententiam dans pro ipsis:malis erit terribilis sententiam dans contra illos. Quid ergo agendum est hoc sacramẽtum sumere volenti ? Certè hoc quòd omnia peccata deponat,& mũdiciam seruet.Et hoc est, quod subditur. *Initium sapientiæ timor domini*:quia per timorẽ domini declinat omnis homo à malo. Hoc est ergo principiũ sapientiæ, quod debet habere communicans , scilicet, timere Deum:per quã timorẽ iustus efficietur,& mundus. Sed nota:quòd dicit timor domini:quia alius est timor Dei:alius timor mũdi.vide versi.17. Timor Dei multa bona facit, versicul.359.358.897.1782.Item nota, quòd solus Deus terribilis est,versi.1680.

1. Sentenſ. dist.8.

1. Cor.11.

Prou.1.

1985 ## Intellectus bonus omnibus facientibus eum:laudatio eius manet in seculum seculi.

Scientia auget peccatum & meritum.

Hic ostenditur istud sacramentum dignè sumentibus quantæ sit vtilitatis. Vbi aduertendum, quòd scientia cæteris paribus aggrauat peccatum: sicut & ignorantia inuoluntaria minuit. Propter quod dicitur. Seruus, qui scit voluntatem domini sui,& nõ facit:vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit voluntatem domini sui,& nõ facit, vapulabit plagis paucis. Et hoc est,quod hic ait. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*,id est,intelligere,quæ de isto sacramento sunt dicta:illud intelligere est bonum,vtile:sed quibus?*Omnibus facientibus eum*:quia intelligere bonum,& nõ facere,peccatum est illi. Vel intellectꝰ diuini timoris,de quo statim dictum est:Initium sapiẽtię timor domini. hoc,scilicet,intelligere.& operibus adimplere, scilicet,vt sic timeatur dominus,vt per timorem eius ab omni declinetur peccato:talis intellectꝰ est bonus:sicut intelligere:& non facere,damnosum est, & peccatum. Sed quæ vtilitas est intelligentibus quid sit faciendum,& facientibus?subditur, *Laudatio eius manet in seculum seculi*,scilicet,quia talis habebit præmium æternaliter:dignum laude:quia si virtus est laudabilis , multo amplius virtutis præmium,quod est ipse Deus. Præmium ergo æternũ, quod intelligenti,& facięti dabitur in futuro:ostẽdet æternaliter illum fore laude dignum , & honore,sicut supplicium damnatis datum , ostẽdet illos omnes vituperio dignos.De quolibet ergo bonũ intelligẽte,& faciẽte dicitur:*Laudatio eius manet in tota, sed seculũ seculi*:quia illius laus erit perpetua, quod dicit ad differentiam laudis vitæ præsentis.Quamuis enim

Luc.12.

Ioan.8.

Laus præsentis vitæ non est futura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim quis hic virtuosus iustè laudari possit: nō tamen tutè, quia finis eius est incertus. Et ideo dicitur Eccl.11. Ante mortē ne laudes hominū quemquam. Vnde Ambro.in sermone, Lauda naufragtis felicitatem: sed cum peruenerit ad portum. Lauda ducis exercitus virtutem: sed cū peruenerit ad triūphum. Quis autem viuens possit tutè, ac sine trepidatione laudari: qui & de præterito meminit se habere, quod doleat: & de futuro videlicet sibi timinere, quod timeat? Sed in futuro laudatio bonorū erit in seculum seculi, id est, sine fine, quia in gloria & gratia confirmati amplius à virtute deficere nō poterunt: & per cōsequens nec à cōdignitate laudis cadere. Vnde nota, quòd laudatio in vita præsenti laudato multipliciter nocet. Primo quia eius virtutem debilitat. Quoniam vt ait Grego. per Salomonem dicitur. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. Laus quippe suas iustos cruciat: iniquos exhilarat. Sed iustos dū cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Illi enim sua laude pascūtur: quia auctoris sui laudem non requirunt. Illi autem, qui auctoris sui gloriam querunt, sua laude cruciātur: ne non sit intus, quod foris dicitur: ne si est etiam, quod dicitur: ante oculos Dei ipsis fluoribus euacuetur. Et sequitur ad propositum. Ne humana laus robur mentis emolliat: eamq; in sua delectatione prosternat. & quæ adiumentum deberet esse augendi operis, iam retributio fiat laboris. Dicit Philosophus: quòd cū ventus fuerit meridionalis: illud, quod nascitur de ouibus, erit fœmina. Vētus meridionalis placidus est: quia temperatus, & significat linguā blandā, quæ suo flatu, id est, loquela, fœtus, qui futurus erat masculus, id est, opus, quod quis eligeret fortiter, & virtuosè, efficitur fœmineum, id est, debile vel simpliciter nullius virtutis: quia propositū boni operis, quod inchoatur, existeret in bono fine, nisi ipsum lingua adulatoris peremisset: quæ partum efficit inutilem, & mōstruosum. Vnde dicit Philosophus, quòd quandoq; generatur vitulus habēs, caput hominis: quod quandoq; accidit ex parētibus occasionatis in corpore. i. patientib' defectum naturalem. Sic & opus extrinsecè bonum quandoque rationabiliter inchoatur: quia bona intentione: sed post modū irrationabiliter consūmatur propter defectum in parentibus, scilicet: in intellectu, & voluntate: in quibus est defectus notabilis, quādo prava intentione corrumpitur opus: quod deberet ordinari ad laudem diuinam, ordinatur ab ipsis ad ostentationem vanam: & mutant gloriam suam, quæ scilicet, deberent in domino gloriari: in similitudinem vituli comedentis fœnum. Ideo dicitur, Ne laudes hominem in specie sua. Secundò ipsum excæcat. Vnde Augustī. Blāditor omnis virtutis inimicus, ei cum quo sermonē conferit, quasi clauum in oculo figit. Nulla enim videtur maior cæcitas, quàm vt seipsum homo qualis sit, & opera propria non cognoscat. Sed hoc facit suauitas laudis humanæ. Vnde, videtur esse de sermone adulatorio: sicut de melle venena: vnde quo dicit Auicē. quòd est quod dā mel naturaliter venenatū: quod si homo comedat, aufert rationem subito, & affert sudorem frigidum: & odor eius facit sitire. Sic & blāda locutio adulantis, aufert vsum rationis, qua deberet homo seipsum cognoscere, & causat sudorem frigidum: quia quæ prius latebāt in corde frigescente: extra prodeūt per iactantiam sermonis.

Laus nocet laudato multipliciter.

Prou. 27.

Adulatio multis nocet.

Nota bene vsque ad finem.

Philo. 18 de anim.

Ibidem.

Auic. 2 Can.

Odor etiam eius sitim causat: quia qui flatum habent pestiferum, sibi intrinsecus attrahunt inæstimabilem sitim inanis gloriæ. Vnde Seneca in Prouerb. dicit. Habet suum venenum blanda oratio. Et Ouidius. Impia sub dulci melle venena latent: Tertiò finaliter necat: vnde super Psal. 9. a t Hier. Ab adulatoribus, non à iustis laudatur peccator. Et quando peccator peccatorem laudat, alius aliū occidit, & necat. Et propter hoc consulitur. Eccl. 11. Ante mortem ne laudes hominē. Ex quibus omnibus patet, quàm periculosa sit laus vitæ præsentis, & caduca: sed vitæ futuræ erit gloriosa, de qua nunc ait, *Laudatio eius manet in seculum seculi.*

Ouid. in Epist.

PSAL. CXI.

BEatus, vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis. 1986

Huius Psalmi titulus est iste. *Alleluia reuersionis Aggæi, & Zachariæ.* Ad cuius intelligentiam sciendum, quòd hic ponuntur isti duo prophetæ, scilicet, Aggæus, & Zacharias, qui fuerunt completa captiuitate Babyloniæ: quæ 70. annis duravit: & tunc prophetauerunt. Ponuntur ergo in titulo illo: non quòd ipsi hunc Psal. fecerint: sed quia inter alios prophetas prophetauerunt reædificādum templum Hierusalē, quod per Babylonios destructum fuerat: imo etiam ipsi ad ipsum reædificandū personaliter laborauerūt. Iste autem Psalmus agit de ædificatione templi: non quidem materialis, sed spiritualis significati per illud templum materiale, de quo templo spirituali ait Apostolus. 1. Cor. 3. Templum sanctum Dei, quod estis vos: vnde quia reædificatio illius templi materialis, quam illi prophetæ prædixerunt: & quam propriis etiam manibus fecerunt: significat spiritualis templi ædificationē. De quo templo spirituali hic Psal. agit. Ideo ipsi specialiter in hoc ponūtur titulo. Istud autem templum spirituale hic per peccatum destruitur: sed cōpletis septuaginta captiuitatis annis, reædificabitur immortale. Quid enim per septuaginta annos: nisi totum tempus præsentis vitæ intelligitur: quod septenario dierū numero voluitur? quo tempore hic captiuamur à peccatis, & diabolo: sed illo completo, reædificabitur de fidelibus templū spirituale, & incorruptibile, scilicet, beata immortalitate æternaliter permansurum. Quid autem sit alleluia: vide in titulo Psal. 104. Est ergo tituli sensus iste, Alleluia, id est, laus Dei. Sed ex quo sit ista laus, subditur, *reuersionis Aggæi & Zachariæ*, quia, scilicet, illi reuertentes de captiuitate laudauerūt Deum pro reædificatione templi materialis: quo significatur templum spirituale in patria ex fidelibus reædificandum immortale, de quo agit iste psalmus: ostēdens post liberationem peccatorum, quanta sint bona fidelium: & quæ sit retributio reprobatorum. Quibus visis, accedo ad psal. diuisionē. Ad cuius euidētiam sciendū, quòd quamuis æterna beatitudo reddatur pro omni opere meritorio, tamen per quandam appropriationē, & excellētiam pro operibus misericordiæ dari videtur. Sic & quamuis pro omni mortali peccato detur æternum supplicium: tamen maximè pro operibus impietatis, & immisericordiæ dari videtur. Sic enim Christus in iudicio pro præmio dando bonis, solū allegabit opera misericordiæ: & pro supplicio malorum, solum opera immisericordiæ, vt habetur

Templum duplicatur materiale & spirituale.

Mat. 25.

Matth. 25. Et secundū hoc Psalmus iste habet duas partes, quia primò agit de misericordibus, & eorū præmio, secundò de immisericordibus, & eorum supplicio: ibi, *Peccator videbit.* Prima in duas: quia primò agit de beatitudine misericordiū in via, secundò de ipsorum beatitudine in patria: ibi, *In memoria.* Prima diuiditur in duas partes: quia primò ponit beatitudinis misericordium præmium: secūdò ponit meritum: ibi. *Iucundus homo, qui miseretur.* Ad euidētiam primæ partis est sciendū, quòd beatitudo vitæ: licet principaliter consistat in bonis interioribus animæ: tamen etiam accidentaliter consistit in bonis exterioribus: prout sunt ipsis virtuosis quædam adiuuamenta virtutis: & maximè misericordibus, qui tenent vitam actiuam, vnde sicut diuitiæ impedimenta sunt reprobis: ita bonis proficiunt ac executionem actus exterioris misericordiæ. Et secundum hoc duo facit: quia primò agit de bonis interioribus in quibus beatitudo vitæ cōsistit, secundò de bonis exterioribus, ibi, *Potēs in terra erit.* Quantum ergo ad primum sciendum, quòd beatitudo vitæ præsentis interior, in duobus præcipuè cōsistit, scilicet, in declinatione à peccato: & in operatione boni, iuxta illud Psal. 23. Quis est homo, qui vult vitam & diligit dies videre bonos? Sequitur, diuerte à malo, & fac bonū. Timor autē domini facit declinare à malo. Per timorem domini declinat omnis homo à malo: sed per amorem Dei bonum operamur: dicente Christo, Si quis diligit me: sermonem meum seruabit. Sic igitur timor Dei, & amor: hominē in vita præsenti beatum faciunt. Et hoc declarans hic Psalmus dicit, *Beatus vir qui timet dominum:* quantum ad primum: timore, scilicet, filiali, *in mādatis eius volet nimis:* quo ad secundum, nam amor in voluntate cōsistit. Quanto enim quis alium plus diligit: tanto amplius eius mandata satagit custodire. Et aduertē, quòd non ait mandata eius faciet: sed *in mandatis eius volet nimis*, quoniam apud Deum voluntas pro facto reputatur tam in bonis quàm in malis. Et sic in malis voluntas punitur nō opus: vt notatur dist. 50. Sic & apud Deum in bonis: non opus, sed voluntas præmiatur. Non enim opus extrinsecum demeritorium est, vel demeritorium, sed ratione voluntatis interioris, quoniam peccatum est in voluntate, nō in censu: sic & meritum, vt ostendit Greg. 10. lib. moral. Sunt nonnulli, quos census per tumorē non alleuat: sed interior volūtas exaltat. Et sunt nonnulli, qui, dum se opibus exterioribus abundare conspiciunt, veras diuitias nō requirunt: atque æternam patriam non amant, quia hoc sibi sufficere, quòd rebus temporalibus abundant, putant. Nō est ergo census in crimine, sed effectus, cuncta enim, quæ Deus cōdidit, bona sunt: sed qui bonis malè vtitur, profecto agit, vt quasi per edacitatis ingluiē, eo, de quo pane viuere debuit, moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat: superbum verò diuitem tormenta cruciabant, sed tamē dives Abraham fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat. Qui tamen auctori suo colloquens: dicit, Loquar ad dominum meum, cum sim pulvis, & cinis. Quid itaque iste æstimare diuitias nouerat: qui semetipsum puluerē, cineremq; pensabat. Aut quomodo hunc res possessæ extollerent, qui de se quoque earum possessore tam abiecta sentiret? Atque iterum sunt nonnulli, quibus res terrenæ non suppetunt: & tamen apud se per fastum tumoris eriguntur, hos & census ad ostēsionem potentiæ mi-

Proverb. 15.

Ioan. 29.

Voluntas sine opere meretur & peccat.

Dist. 50. capitoura dubium, & ca. 9. Imperator tapis quādam dixit. Greg. lib. 10. mor. c. 28.

Genes. 18.

nimè subuehit: & tamen morum proteruia inter reprobos adiicit. Quoscunq; ergo sequentis vitæ amor non humiliat: sacer sermo hic diuites appellat: quia apud Deum nihil differepat, vtrum rebus aut solum moribus intumescāt, &c. Ex quibus apparet, q̄ peccatum non stat in censu, sed in voluntate, sic & cōformiter non stat in opere exteriori, sed solum in voluntate, à qua illud opus procedit. Sic & conformiter de merito est dicendum quia Deus prius voluntatem aspexit, non extrinsecum opus. Et ideo hoc notans Psal. hic non ait, *Beatus vir* qui mandata Dei facit, *sed qui in mādatis eius volet nimis*, id est, multū, & efficaciter, vnde hic ait gl. Et nota, quòd non ait faciet: sed *volet nimis*, id est, multū, quia sufficit velle, si perficiendi desit facultas: quia pax est hominibus bonæ voluntatis, & si non adeo proficiat homo in eis implendis: quia tētatio est vita ista hominis super terram. Sed tamen hic restat dubium vtrum tantum mereatur quis sola bona voluntate sine operibus: cæteris paribus, sicut cum opere: & similiter de peccare.

Quæstio.

Potens in terra erit semen eius: generatio rectorum benedicetur. 1987

Hic consequenter ponit illa, in quibus beatitudo vitæ presentis consistit extrinseca. Quod intelligendum est, de beatitudine non contemplatiuorum, sed actiuorum, qui circa opera misericordiæ magis insistunt. Et diuiditur in tres partes secundum quòd tria ad illam requiruntur. Primū est potestas iuris præsidentis, secundum est facultas census abundantis, ibi, *Gloria*: tertium est honestas famæ rutilantis, ibi. *Exortum*. Quantum ad primum sciendū, quòd vir misericors volens subuenire miseris, indiget etiā temporali potestate: vt oppressores innocentium deprimere possit. Et hinc est, quòd lex volens inter improbos tutam esse innocentiam: principi concedit gladium: sine quo improbos reprimere non posset, quo si vtatur vt debet, non modicum hic beatus existit. Quid enim valeret princeps sine potestate? quem effectū misericordiæ erga oppressos ostendere posset? Sed homo misericors quanto potentior est, tāto opera misericordiæ abundantius præbet, Propter quod de Deo dicitur. Omnium misereris, domine: quia omnia potes, vnde & cuilibet misericordi dicitur. Noli fieri iudex: nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Et hāc conditionem beatitudini actiuorum annexam ponit Psal. de misericordibus dicēs. *Potens in terra erit semen eius*, quia misericordia patrū meretur filiis potestatem. Sic. n. Dauid suis misericordiis meruit Salomoni filio suo potestatē super alios altam. Et hoc si sint imitatores misericordiarum patrum propter quod subditur. *Generatio rectorum benedicetur*, quia tales, meritis patrū exaltātur à populo. Vel aliter magis mysticè. Per semē misericordium: intellige opera misericordiæ, quæ proceduut, & generantur ab eis. Tale semen, siue opera misericordiæ erit potens: quia in operibus suis stabiles erunt, vt nec morte, nec vita, nec præsentibus, nec futuris separari possint à charitate Dei. Vel potens erit in terra semen eorum, id est, opera misericordiæ ipsorum: potēs inquam erit ad merendum æternam mercedem: quæ meretur hic in terra vitæ præsentis, quia sicut semen paruum multum fructum affert iactatum in terra: sic opere etiam paruo misericordiæ potēter magna merces acquiritur: quia ipso regnum emitur cœlorum, vt puta

Potestate iudicandi boni actiui.

Eccle. 7.

Semen dicitur opera nostra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

puta calice aquæ frigidæ: duobus minutis viduæ: A ita meruit istis regnum cœlorum: sicut Zachæus dans dimidium bonorum suorum. Et hoc aliis verbis aperit dicens, *Generatio rectorum benedicetur.* Per generationem rectorum: intellige idem quod per semen eorum, scilicet, opera misericordiæ. Et sic est sensus: *generatio rectorum*, id est, opera rectorum benedicentur æterna retributione. Et ne intelligas quòd cuiuscunque opus misericordiæ benedictionem cœlestem acquirat, determinat quorum generatio benedicentur dicens: generatio rectorum, non curuorum. Qui autem recti dicantur, & qui curui: vide vers. 4. 30. Aliter tamẽ gl. hic distinguit inter rectos & curuos dicens, Recti sunt, qui non resistunt patri emendãti: qui credũt Deo promittenti: qui non credunt permisse opera sua cum eis temporaliter non tribuitur. Sũt verò curui qui de bonis quæ agunt, hic à Deo sperant mercedem: vel qui hominibus placere volunt. Quod non faciunt recti: qui nec gloriam hominum: nec terrenas concupiscunt diuitias. Generatio ergo rectorum benedicetur: quia solum operibus iustorum merces redditur æterna.

Qui dicãtur recti, & qui curui.

1983 **Gloria, & diuitiæ in domo eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.**

Misericors & miserator differunt.

Hic ponitur secundum requisitum ad opera misericordiæ: quod est facultas sensus abundantis. Quamuis enim pauper possit esse misericors: non tamẽ potest esse miserator: quia misericors dicitur ab habitu: sed miserator ab actu. Potest autẽ pauper habitum misericordiæ habere intrinsecus: sed actum miserendi sine diuitiis habere non potest. Et hinc est, q̃ viris misericordibus vt actum miserendi possint habere, multas Deus tribuit diuitias: sicut Abrahæ, cuius tota intentio actib. misericordiæ dedita erat, cui tamen Deus cõtulit diuitiarum copiam. Si enim, vt ait Saluator Matt. 5. Beati misericordes: quoniã ipsi misericordiam consequentur: cõsequens est, q̃ misericordibus, qui sua libenter impendunt indigentibus, Deus illorum etiam temporalia multiplicat bona. Et hoc est, quod ait psal. *Gloria, & diuitiæ in domo eius*, scilicet, in familia misericordis. Sed ne credas, quòd in istis tẽporalib. solum sit misericordib. retributio ideo addit. *Iustitia eius manet in seculum seculi.* Nomine enim iustitiæ ipsa eleemosyna intelligitur: qua iustè subuenitur egeno. Iustitia ergo misericordis manet in seculum seculi: quia scilicet, eius misericordiæ correspondet etiam æternum præmium. Per iltaenim vult psal. ostendere, quia Deus non dãnat diuitias: sed diuitum cupiditatem, vt dictum est vers. 1986. Veruntamen notandum, quòd diuites sunt duplices: quia aliqui possidẽt diuitias: & aliqui possidentur, scilicet à diuitiis. Primi Deo sunt accepti: sed secundi reprobati: vnde Greg. 15. moral. c. 21. ait super illo verbo: Iob 21. Non sunt in manu eorum bona. Bona in manu sua habet: qui despiciendo temporalia, illa sub dominio mentis premit. Nam quisquis ea nimiè diligit: se magis illis quàm sibi ipsa supponit. Multi enim iustorum in hoc mundo diuites fuerũt, rebus, & honorib. fulti: habere multa videbantur, quorum mentem, quia eorum, quæ aderant, delectatio nimia non possidebat, bona illorum in ipsorum manu erant, quia potestate animi subiecta, tenebantur. At cõtra iniqui ita se totis desideriis in exteriorum rerum appetitionib. fundunt, vt non magis ipsi habita teneant, sed ab iis, quæ habent, captiua mente teneantur, &c. Vel aliter, vt hic psal. loquatur de diuitiis, non quidem exterioribus, sed interioribus: quæ violenter amitti non possunt, vt sunt virtutes. Vnde narrat Valerius lib. 7. c. 2. quòd quidam Philosophus nomine Bias, cùm patriam eius inuasissent hostes: & capta ciuitate permisissent omnes incolumes cum illis diuitiis, quas asportare poterant, fugere, aliis ergo pretiosarum rerum onustis pondere fugientibus: & ipse Bias de suis diuitiis nihil asportaret: super hoc interrogatus ipse Bias respondit. Ego omnes diuitias meas porto mecũ. Pectore illas enim gestabat non humeris: nec oculis visenda, sed æstimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec deorum manib. labefieri queunt: & vt manentibus præsto sunt, ita fugientes nõ deferunt. De istis ergo diuitiis, id est, virtutibus: de misericordib. ait psal. *Gloria, & diuitiæ in domo eius*, id est, virtutes tales in domo conscientiæ habent. pro quibus eis gloria debetur æterna. Et de istis diuitiis ait Apostolus. Mihi autem minimo datum est euangelizare in gentibus inæstimabiles diuitias gratiæ Christi. Et quia istæ diuitiæ sunt immortales, & perpetuę: ideo subdit, *Iustitia eius manet in seculum seculi.* Nomine enim iustitiæ, omnis virtus significatur: quia iustitia legalis, dicitur omnis virtus: vt ait Philosophus 5. Ethic.

Valerius.

Bias diuitias gestabat in pectore.

Ephesi.

1989 **Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & iustus.**

Hic ponitur tertium requisitum ad opera misericordiæ, quod est honestas famę rutilãtis. Vbi notandum, quòd mundus iste tenebris peccatorũ involutus, tenebrarum nomine significatur: vnde de Christo vero lumine in isto mundo sanctitate vitæ & exemplis rutilãte dicitur, Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderũt. Et luminis nomine intelliguntur iusti, qui alios tenebrosos illuminare dicuntur. Quibus dicebat Apostolus, *Philip. 2.* Estis in medio nationis prauæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Lucent ergo in mundo misericordes, quia nulla virtus magis hominem firmat, quàm pietas, & misericordia. Nec mirum, quia Deus, qui est verũ lumen in mentib. illorum oritur. Et hoc est, quòd ait, *Recto*, id est, misericordib. exortum est lumen, scilicet, Christus, in mentibus ipsorum rutilans. Et hoc *in tenebris*, id est in hac vita tenebrosa. Et quod sit illud lumen ortum, declarat, cum subdit, quòd est misericors, & miserator dominus, scilicet, Christus, qui dicitur misericors habitu, sed miserator, actu. Vel aliter. Hic agit Psal. de operibus misericordiæ spiritualibus, inter quę præcipuũ est, docere ignorantes. Circa quod notandum, quòd misericordiæ opera sunt duplicia, scilicet, corporalia, & spiritualia. Corporalia isto versu continentur, vilito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, cõdo. Sed spiritualia sunt ista, docere ignorãtem, consulere dubitãti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offendẽti, supportare onerosos, & graues, & orare pro omnibus. Quæ omnia isto versu continẽtur. Doce, consule, caltiga, solare, remitte, fer, ora. Ad opera autẽ misericordiæ corporalis requiruntur duo in duobus præmissis versiculis posita, scilicet potestas, & facultas. Ad opera autem misericordiæ spiritualis specialiter requiritur scientiæ lumẽ, quo alios obscuros possit illuminare. Et hoc maximè spectat ad prælatos, & doctores, quos Deus illuminat, vt & ipsi alios illuminare possint. De quibus nunc dicitur, quòd *rectis exortum est lumen*, scilicet, gratiæ, & doctrinæ, & hoc *in tenebris*, id est, ad illuminandum tenebrosos, & ignorantes. Si autem quæras à quo tale lumẽ oritur in cordibus doctorum, & prælatorum, respondet, quòd illud lumen eis dat Christus, qui est miserator, & misericors dominus. Vel aliter. Iste versus de natiuitate Christi exponitur, quæ causa, & exordium est omnis nostrę beatitudinis. Vnde hic ait gl. Hoc de aduentu domini ait: per quem homines ex peccatoribus iustificati, in æternũ beatificantur. Quasi dicat, Hæc omnia inde sunt: quia *exortum est lumen in tenebris*, id est, Christus sol iustitiæ exortus est, vt pellat tenebras, & rectos faciat. Et quod est illud, lumen ortum? Certè est *dominus misericors, & miserator*, scilicet, misericors natura, dum expectat: miserator exhibitione, dum iustificat: & iustus remunerando, dum beatificat.

Christi natiuitas.

1990 **Iocundus homo, qui miseretur, & commodat: disponit sermones suos in iudicio: quia in æternum nõ commouebitur.**

Hic consequenter ponit beatitudinis meritum, quod meritum potest consistere in actibus misericordiæ liberaliter exhibitis. Vbi notandũ, quòd cũ omnia nostra bona opera debeãt fieri cũ lætitia, vt dictum est ver. 1922. maximè hoc conuenit in operibus misericordiæ: vt misericors subueniat indigentibus liberaliter, & læto animo, non proteruis verbis, vel superbè, vt ostendit Greg. 21. mor. c. 13. dicẽs, Nam sunt nõnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, pòst dona largituri, in eos prius contumelioſa verba iaculantur. Quare etsi rebus ministerium pietatis perficiunt: verbis tamẽ gratiã humilitatis perdunt. Ita vt plerunq; videãtur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionẽ soluunt: cũ post cõtumelias dona largiãtur. Nec magni est operis, quòd postulata tribuũt, quia ipso dationis suæ munere vix eundẽ excessum sermonẽ tegũt. Quibus bene per ecclesiasticũ librũ dicitur. Omni dato non des tristitiã verbi mali, & rursum. Ecce verbũ super datũ bonum, & vtraq; cũ homine iustificato: videlicet vt datũ exhiberi debeat pietatẽ, & bonum verbũ tribui per humilitatẽ. At contrà alij egenos fratres nõ studeant rebus fulcire, cùm possint: sed blandis tantũ sermonibus fouere, quos vehementer Iacobus reprehendit, dicens, Si frater, aut soror nudi sint, & indigent victu quotidiano: dicat aũt vnus ex vobis, Ite in pace, & calefacimini: non dederitis autẽ illis, quæ sunt necessaria corpori, quid vobis pderit? Quos Ioãnes quoque Apostolus admonet dicens, Filioli mei, nõ diligam' verbo, nec lingua: sed opere, & veritate. Dilectio namque nostra semper exhibenda est, & veneratione sermonis, & ministerio largitatis. Multũ verò ad edomandã dantis superbiã valet, si, cũ terrena tribuit, verba solicitè cœlestis magistri pẽset, q̃ ait, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cũ defeceritis, recipiãt vos in ęterna tabernacula: Si eñ eorũ amicitiis æterna tabernacula acquirimus: dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulũ dicitur. Vestra abundãtia illorũ inopiã suppleat: vt & illorũ abundãtia vestræ inopiæ sit supplemẽtũ, vt videlicet solicitè perpẽdamus, quia eos, quos nũc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus. Et qui abundantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoq; inopes erimus. Qui itaq; nũc temporale subsidiũ pauperi tribuit: ab eo postmodũ perpetua recepturus (vt ita dicã) quasi frugẽ rerrã excolit, quæ quod acceperit, vberius reddit. Restat ergo, vt nũquam elatio surgat ex munere: quando scilicet, diues ex eo quod pauperi tribuit, id agit, vt in perpetuum pauper non sit. Hæc omnia Greg. Ex quibus verbis duo apparẽt. Primùm, quòd opera misericordiæ debent fieri humiliter, & iocundè. Secundũ quòd dare pauperibus est quoddã mutuare p maiori lucro recipiẽdo. Et hæc duo hic notat Psal. dicens, *Iocundus homo, qui miseretur*, quo ad primum: & *commodat*, quo ad secundũ, iocundus inquã homo, qui miseretur, quia non cum verbis iniuriosis, sed hilariter, & humiliter alteri misericordiã facere debes. Aliter enim miseratio non procedit à te ex habitu misericordię, quoniam omnis actus procedẽs ex habitu fit delectabiliter, vt dicitur 2. Eth. Et ideo sequitur, *Disponit sermones suos in iudicio*: quia secundum iudicium rectæ rationis verba, quę pauperi loquitur, disponere debet: vt non superbè respondeat, sed affabiliter, & promptè. Quod si sic faciat, scilicet, quòd disponat sermones suos in iudicio, scilicet, rectæ rationis: talis non commouebitur in æternum, scilicet, per superbiam, vel iram contra pauperes iniuriosa verba proferendo. Vel hoc exponitur de operibus misericordiæ spiritualis, vnde hic ait gl. *Iocundus homo*, id est, ille homo est suauis Deo, gratusque: *qui miseretur*. s. animo aliis iniurias condonando, quo sibi meretur veniã. *Et commodat*, scilicet, aliis dãdo sub spe futurę mercedis, qui dat vel sumptum pecunię, vel laboris industriam. Hæc sunt duo officia misericordiæ spiritualis. s. ignoscere: & seipsum ad aliorum seruitium commodare, vt docendo, consulendo, corrigẽdo, &c. Et de tali sequitur, *Disponit sermones suos in iudicio*: quia scilicet, hęc opera eius sunt sermones, quibus in iudicio vltimo defendetur: quia scilicet, tũc ei fiet misericordia: quia ipse aliis misericordiã fecit. Et dicitur hoc à simili alicuius præmeditantis causam suam, vt eam firmis allegationibus in iudicio muniat. Sic iste opera sua disponit: sic & ordinat, vt ipsis causa sua in iudicio defendatur. Iste autem, qui sic disponit opera sua, vt in iudicio ipsis defendatur: erit cum bonis ad dexterã: & assumetur ad gloriam æternaliter duraturam. Et ideo de tali subditur, *quòd in æternum non commouebitur*, id est, à gloria domini nunquam separabitur.

Philos.

Sermones quãdoque dicuntur opera.

1991 **In memoria æterna erit iustus: ab auditione mala non timebit.**

Hic cõsequenter agitur de beatitudine patriæ, quę respõdet operibus misericordiæ. Et de ista gloria danda misericordibus tria ostẽdit. Primò quòd ibi erit vera securitas, secũdò æterna stabilitas, ibi. *Paratum*, tertiò alta sublimitas, ibi, *Dispersit dedit*. Quantum ad primum, sciendum quòd in iudicio à Christo iudice dabitur duplex sententia, scilicet, vna pro bonis: alia contra malos. Primam audire bonis erit delectabile, quando eis dicet, Venite benedicti, &c. alia malis erit immensæ tristitiæ: qua illis dicet, Ite maledicti, &c. Et ista vocatur auditio mala: quia maledictione plena. Ne ergo iusti illam audiendo, aliqualiter terreãtur, dabitur primò sententia pro iustis, qua in requie ponentur

Fleomosyna debet fieri humiliter & iocũdè.

Ecclesi. 18.

Iacob. 2.

1. Ioan. 3.

Misericordia duo opera corporalia & spiritualia.

Versus.

Lucæ 16.

2. Cor. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æterna:& consequenter cõtra malos:qua æternaliter cruciabũtur. Et hoc est,quod hic ait Psal.dicẽs, *In memoria æterna erit iustus*. s. in gloria collocatus: antequam sententia detur contra damnatos. Et ideo iam securus ab auditione mala non timebit. Et aduerte, quòd quamuis Deus æqualiter videat bonos, & malos:tamẽ boni in memoria Dei æterna esse dicuntur,& non mali. Cuius rationem assignat Greg.17.lib.mor.c.1.dicens,In memoria,vel recordatione conditoris non reducitur quisquis vsque ad finem vitæ vitiis subiugatur. Sciendum enim est,quòd recordari, vel memorari nequaquã propriè Deus dicitur. Qui enim obliuiſci non potest,quo pacto recordari potest? Sed quia eos,quorum recordamur,amplectimur: ab iis autem quorum obliuiſcimur, elongamur:humano vsu recordari Deus dicitur, cum bona tribuit: & obliuiſci, cum in culpa derelinquit. Sed quia cuncta pensat, & sine intermissionis alteratione considerat:& recordatur bonorũ, quorum tamen nunquam obliuiſcitur:& nullatenus recordatur malorum: quos tamen per iudicium semper inuetur. Quasi enim redit ad beatorum memoriam,quam tamen nunquam deseruit: & quasi nequaquã malos respicit, quorũ tamen facta considerat. Sed super hoc damnationis iudiciũ in vltimis seruat. Hinc enim scriptum est. Oculi domini contemplantur bonos, & malos. Hinc per Psal. dicitur. Oculi domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Considerat ergo, quos puniat: sed eosdem ipsos antè non vidit,quos nescit. Nam quibusdam in fine dicturus est. Nescio vos vnde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Miro igitur modo & prauorum vitam intuetur,& obliuiſcitur, quia quos per districtionẽ sententiæ iudicat,quantum est ad memoriam misericordiæ ignorat. Et sic per cõsequens iustorum memoratur,quos in æternum beatificat. Ecce ergo quanta differentia bonorum, & malorum, quia mali sui memoriam solùm in præsenti vita fabricare contendunt,& non in æterna:boni autem econtrario. Quod ostendẽs Greg. introducens præsentem textum lib.11.mor. cap. 17. sic ait super illo verbo Iob 13. Memoria vestra comparabitur cineri. Omnes, qui cogitatione terrena huic seculo conformantur, per omne, quod agunt, huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alij bellorum titulis: alij altis ædificiorum mœnibus: alij diſertis doctrinarũ secularium libris instanter elaborant: sibimet memoriam, vel nomen memoriæ ædificant. Sed,cum ipsa ad finem celerius vita percurrat,quid in ea fixum stabit,quando & ipsa celeriter mobilis transit: Aura enim cinerem rapit, sicut scriptum est Psal.1.Non sic impij,non sic:sed tanquam puluis, quem proiicit vẽtus à facie terræ. Rectè ergo stultorum memoria cineri comparatur:quia illic ponitur, vbi ab aura rapiatur. Quantumlibet enim quisque pro perficienda gloria sui nominis elaboret: memoriam suam quasi cinerem posuit, quia hanc citius ventus mortalitatis rapit. Quod cõtra de iusto scriptũ est. *In memoria æterna erit iustus*, &c. Eo enim quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitatem figit.

Memoria bonorum Deus habet, non malorum.

Prou 15. Psal.33.

Matt.25.

Memoria bonorum durat,non malorum.

Hic ostenditur,quòd in gloria erit æterna stabilitas. Quanto enim res de se mobilis rei stabiliori adhæret,& vniturtãto illa stabilius permanet. Cũ ergo solùm Deus sit ipsa stabilitas,& fortitudo per essentiam:omnis autem creatura mutabilis:vt deducit Magister li.1. di.8. Et inter omnes creaturas homo sit magis mutabilis,qui nunquam in eodem statu permanet: sequitur, quòd de se nulla stabilitate fulcitur,nisi inquantũ ipsi Deo firmiter adhæret. Quod hic fit per spem: sed in futuro per consummatam charitatem. Et hoc notat Psal.dicẽs de iusto.quòd *paratũ est cor eius sperare in domino*, scilicet,quandiu est hic in via, quia spes non manet in patria,sicut nec fides. Sed in patria cõfirmatum est cor eius,scilicet,per charitatem consummatã:quæ insolubiliter Deo cõiungit cor beatorum vt confirmatum est,vt cadere non possit. Quandiu enim est in vita præsenti:mutabile est cor hominis: donec despiciat inimicos suos. In patria enim iustus stabilis effectus,despiciet tentationes dæmonum, persecutiones malorum hominum, quia in nullo amplius ipsum lædere possunt. Et aduerte, quòd hic ly *donec*, non stat pro certo tempore:sed pro æterno,vt dictum est vers.1969. Tũc ergo beati despicient inimicos suos, quod ideo erit, quia beati in patria videbunt dæmones, & damnatos deorsum positos. Nam spicio,cis, quod est videre, vel considerare, componitur cũ de:& fit despicio,cis, quod est deorsum videre, vel contemnere. Vnde quilibet sanctorum tunc dicet illud Psal.53. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus. Nota tamen quòd multiplex est commotio, & bona, & mala. Aliqua beati commouentur:& aliqua non.

Dispersit,dedit pauperibus,iustitia eius manet in sæculum sæculi: cornu eius exaltabitur in gloria. 1993

Hic consequenter ostendit, quòd in gloria erit alta sublimitas. Secundum enim proportionẽ meritorũ datur altitudo præmiorum. Cum ergo operæ misericordiæ tam corporalis quàm spiritualis sint alti meriti debitè exhibita: sequitur quòd pro ipsis altum datur præmium. Hic ergo primo ponit altitudinem operum misericordiæ dicẽs, *Dispersit, dedit pauperibus*. Si enim in pauperibus Christus recipitur:ipso dicente Matth.25. Quod vni ex his mi nimis fecistis,& mihi fecistis, quam altum est meritũ vni pauperi opera misericordiæ Dei tribuere? sed multo altius multis pauperib' subuenire. Ideo notãs operum misericordiæ meritum ait, *Dispersit, dedit pauperibus*. Frumentũ enim insimul in horreũ congregatum non multiplicaretur: sed dispersum in terra,& seminatum. Sic & diuitiæ custoditæ perduntur:sed pauperibus dispersæ multiplicantur, vt ostendit Greg. Et nota,quòd dispergere est multiplex. Quoddam discordiæ, vt, cum quis vnitos in charitate dispergit per discordiam, sicut mali domini,& prælati vt fortius dominari possint, in subditis generant lites,& discordias:vt ipsorum fortitudinem diminuant, scientes quòd omnis virtus vnita,fortior est seipsa dispersa. Et de talibus superioribus loquitur dominus Hiere. 23. Væ pastoribus,qui dispergunt,& lacerant gregem meũ. Istius generis fuerũt sacerdotum principes: qui vt Christi gregem dispergerent, ipsorũ caput percusserũt. Zach. dicente, Percutiam pastorẽ, & dispergentur oues gregis. Secundò est quoddam dispergere pœnæ. Sicut bonus pastor,& prælatus malos ad malũ congregatos, puniẽdo dispergit:vt in malo minus possint: sic enim Deus per mundum dispersit Iudæos:ipsos puniẽdo,sicut Psal.prædixerat Psal.58. Disperge illos in virtute tua:& depone eos,protector meus. Et Hier.9. Dispergam eos in gentibus, quas non nouerunt. Tertiò est quoddam dispergere gratiæ,& meritorum: sicut boni diuites congregatas diuitias dispergunt inter pauperes, vt fecit Laurentius. Et de isto dispergere hic de homine misericorde dicitur, *Dispersit,dedit pauperibus*. Et quia istud dispergere vitam meretur æternã: quoniã vt dicitur Tob. 4. Si multum tibi fuerit,abundanter tribue,siue disperge: si exignum, etiam libenter illud partiri stude:quoniam eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat, & infrà cap. 12. Eleemosyna vitam æternam facit inuenire. Ideo subditur. *Iustitia eius manet in seculum seculi*,id est,in æternũ manet præmium,quod diuina iustitia operibus misericordiæ reddit. Et ad istud propositum istum textum inducit Apostolus 2. Cor. 9. dicens, Hilarem enim datorem diligit Deus. Potẽs est autem Deus omnem gratiam abũdare facere in nobis,&c. sicut scriptum est, *Dispersit,dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi*. Vbi gl. conditiones,quas eleemosynas faciens debet habere,notat dicẽs, *Dispersit*, quia non vni tantùm conferens,sed pluribus diuidens,dedit,scilicet,gratis:non vendidit:nõ ex prius accepto seruitio cõtulit,*pauperibus*, non diuitibus,qui sibi reddere possent. Et ideo, *Iustitia eius*,id est,merces iustitiæ eius:*manet in seculum seculi*, id est, in æternum sine fine. Iustus est enim, qui bona mundi,sine æterni præmij communia reputat. Et subdit glo. dicens. Et nota,quòd Apostolus hoc exemplo ad largiendum sanctis,omnes inuitat. Si enim illius, qui pauperibus largitur,merces magna est:quãto magis eius, qui mimstrat sanctis? Pauperes enim possunt dici,qui etiã sunt mali. Consequenter ergo post altitudinem meriti misericordiæ ponit altitudinem præmij dicens,*Cornu eius exaltabitur in gloria*. Vbi aduerte,q̃ per cornu virtutes significantur:quia velut cornua defendũt animalia:sic & virtutes iustos defendunt homines. Et nota,quòd maximè triplex virtus per cornu significatur, scilicet, humilitatis,castitatis,& pietatis. Exaltatur ergo cornu iusti in gloria: quando ratione virtutis hic habitæ, ei in supremo regno æterna confertur gloria. Sicut & cornua superbiæ peccatorum confringuntur in pœna æterna. Psal. 74. Omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti.

Eleemosyna mercedem æternam.

Nota cõditiones, quas quis debet habere in faciendo eleemosynam.

Greg. 18. mor. c.9. Dispersa multiplicat.

1994 Peccator videbit,& irascetur:dentibus suis fremet,& tabescet: desiderium peccatorum peribit.

Hic consequenter agit de immisericordibus,& ipsorum supplicio. Et nota,quòd sicut in præsenti psal.actum est de beatitudine misericordiũ in præsenti, & in futuro: sic & iste versus potest intelligi de pœna,& supplicio immisericordium in præsenti,& in futuro. Si de ipsa pœna in præsenti intelligitur, tunc notandum,quòd, vt dictum est, Deus in præsenti misericordibus (vt opera misericordiæ adimplere possint) concedit quandoque potentiam, diuitias,& honores. Quæ videns homo crudelis,& immisericors stimulo accensus inuidiæ, infra se ipsum turbatur,& tabescit:nõ solùm in corde, sed in verbis exterioribus, & actibus. Sic enim multi videntes magnos episcopos,& prælatos misericordes ex officio (quia pauperum patres) habere altã potentiam, diuitiarum abundantiam,honorẽ magnum,& gloriam:inuidię facibus accensi,irascuntur interius: ipsis detrahũt exterius: ipsis dentibus minantur:qui si possent, ad nihilum redigerent illos. Quid enim excitauit sacerdotũ principes contra Christum:nisi inuidia ex Christi clara potestate, & gloria? & similiter contra eius apostolos. Et de quolibet tali dicitur. *Peccator videbit, & irascetur*,&c.scilicet,hic in præsenti. Potest etiã intelligi de futuro:quia damnati, scilicet inuidia agitati:nõ solùm dolebũt de suis supplicis: sed etiam cruciabuntur de beatorum gloria:sicut & pœna damnatorum à beatis visa auget, & declarat ipsorum gloriam. Sed qualiter damnati videbunt beatos: saltem post diem iudicij? Dicitur, quòd quãuis damnati intuitiuè non videant sanctos, sicut sancti vident damnatos: tamen ipsos vident abstractiuè, quia in iudicio simul boni,& mali erunt ante iudicem: & se mutuò videbunt. Et primo quia sancti assumpti erunt ad gloriam ante sententiam damnatorum:videbunt tunc,scilicet,in iudicio. Et huius visionis memoria perpetuò remanebit in eis. Propter quorum memoriam ipsi cruciabuntur, & blasphemabunt Deum cum cæteris beatis: vt habetur Apoc.16, desiderantes Deum cum omnibus sanctis secum damnatos esse:sed desiderium peccatorum peribit. Vel aliter damnati tunc videntes beatorum gloriam, & cruciatus propriosirascentur contra seipsos:& displicebit eis se peccasse:sed eorum pœnitentia tunc erit infructuosa:quia erũt extra statum vitæ. Et istam intentionem hic ponit glos. dicens, *Peccator videbit, & irascetur* contra seipsum: quoniam vt habetur Sapie. 5. Videntes, turbabuntur timore horribili, gemẽtes præ angustia spiritus, dicentes intra se, pœnitentiam agentes:Hi sunt,quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati æstimabamus vitam illorum insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. &c. Quid ergo nobis profuit superbia? quid diuitiarum iactantia? *Dentibus suis fremet, & tabescet*:quia malum inuidiæ, quod apud se retinet,nulli tamen nociturus. *Et sic tabescet*, quia non poterit reuiuiscere per pœnitentiam. Et sic desiderium peccatorum peribit,quia ipsorum pœnitentia non erit eis vtilis, vel fructuosa, sed maioris anxietatis causatiua.

Damnati pœnitent, sed inutiliter.

PSALM. CXII.

1995 LAudate, pueri, dominum:laudate nomen domini.

Iste Psalmus habet hunc titulum, *Alleluia*. Quid sit Alleluia vide in titulo Psal.104. quia idem est, quod Laudate dominũ. Vnde istũ titulum exponit iste psalmus in principio dicens, *Laudate,pueri, dominũ*. Tota enim Psalmistæ intẽtio in hoc psalmo est,inducere nos ad laudandũ Deum, ex cõsideratione eius profundissimæ prouidẽtię,quæ aliquando & in præsenti vita oppressos, & abiectos iniustè, ineffabili modo suæ prouidentiæ exaltat. Sic enim exaltauit Moysen fugitiuũ: vt ipsum faceret ducem totius populi Israël. Sic exaltauit Ioseph

Exod 4.

Gene 41.

Universidad de Deusto
Biblioteca

venditum & incarceratum, vt ipsum faceret post A
2. Reg. 2. Pharaonē Ægypti dominum. Sic exaltauit Dauid profugū vt ipsum totius populi sui faceret regem. Et sic de multis aliis. Quibus consideratis ad laudē Dei prouocari debemus. Quibus visis venio ad divisionem Psalm. qui diuiditur in partes duas: quia
Laudat Deum in fans & puer. Psal. docet laudare Deum, secūdo ipse facit, quod docet: ibi. *Excelsus*. Circa primum tria ostēdit circa laudem Dei: quia primo ostēdit à quibus Deus debet laudari, secundo quando debet laudari, quia semper: ibi. *Sit nomen*. tertio vbi debet laudari, quia vbique: ibi, *A solu ortu*. Quātum ad primū sciendū, quòd propriè peccator Deum laudare non potest: qui moribus, & vita sibi cōtradicit, sed solū iustus Deum debitē laudat, vide ver. 480. Quod satis hic B
Psal. innuit dicens, *Laudate pueri dominum*. Et in figurā huius, dicitur Apoc. 14. quia sancti cantabant canticū nouum ante sedem Dei: & nemo poterat dicere canticum, nisi illi: qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines, &c. Cui cōcordās Psal. pueros ad Dei laudem inuitat dicēs, *Laudate pueri*,
Puer accipitur multiplicitē. *dominum*. Ad cuius euidētiam sciendum, quòd puer quandoq; dicitur ab ætate, quādoq; ab iniquitate, quandoque ab humilitate, quādoque à sanctitate. Primo puer dicitur ab ætate, & sic puericia dicitur
Luc 2. à septimo anno vsq; ad decimum quartum. Et isto modo de Christo dicitur: quòd cum esset Iesus annorum duodecim, remāsit puer Iesus in Hierusalem: & non cognouerunt parentes eius. &c. Et talis ætas multas habet conditiones laudabiles: & alias non laudabiles. Secundo dicitur puer ab iniquitate: & sic quilibet peccator puer dicitur. Esa. 65. Puer centum annorum morietur: & peccator centum annorum maledicetur. Quod exponens Greg. 17. mor. ca. 3. ait, Esaias ait: puer centum annorum morietur, &c. Ac si apertè nos deterreat dicens, Vita quidem pueri in longum trahitur: vt à factis puerilibus corrigatur. Sed si à peccati perpetratione nec temporis longinquitate compescitur: hæc ipsa longinquitas vitæ, quam per misericordiam accipit: et ad cumulū maledictionis crescit, D
&c. Isto modo puerum accipiebat Apostolus, primæ Cor. 14. dicēs, Nolite pueri effici sensibus: sed malitia pueri estote. Puer enim dicitur peccator: & maximè prælatus, vel prædicator: quia puer loquitur, quę nō intelligit, & malus prælatus, vel prædicator loquitur, quæ non facit. Tertio dicitur puer
1. Reg. 21. ab humilitate, & subiectione. Isto modo Achimelech dixit ipsi Dauid, quando panes ab ipso postulabat: de seruis suis, & subditis, Si mūdi sunt pueri, & maximè à mulieribus, māducent. Sic & cum in-
Mat. 19. ter apostolos esset quæstio: quis eorum esset maior, accepit Iesus puerum: & statuit eum in medio eorū: & dixit eis, Qui nō humiliauerit se sicut paruulus iste: non intrabit in regnum cœlorum. Sic & E
Ioan. 21. Christus apostolos suos humiles, & sibi subditos, Pueri dicitur sanctos et boni. post resurrectionem vocaba pueros dicēs, Pueri, nunquid pulmētum habetis? Quarto dicitur puer à puritate, & sanctitate. Isto modo dicitur Daniel. 1. q. rex Nabuchodonosor præcepit vt introducerent pueros de filiis Israēl, & de semine regio: in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos in omni sapientia. Nec mirū si, sancti & puri dicantur pueri: cum ipsi in multis conditionibus assimilētur pueris. Ad propositum ergo cum Psal.
Laudare nomen domini quid est. ait, *Laudate pueri dominum*: accipit pueros tertio, & quarto modo. Laudamus autem dominum dupliciter, scilicet, ore ipsi confitendo, & opere: quādo ex operibus nostris ad Dei laudē alios inducimus. Vnde gl. *Laudate pueri dominum*, id est, ita operamini, vt alij videntes opera vestra bona, glorificēt patrem vestrū qui in cœlis est. Sequitur, *Laudate nomen domini*. Vbi ait glos. Nomē domini laudat: qui virtutes eius prædicat. Et hoc solum faciunt pueri, id est, humiles, & pueri, qui intrant per angustam portam. Et ideo nemo nisi puer intrat in regnum cœlorum. Tales dignè laudant, quibus non obuiat superbia, quia ex ore infantium, & lactētium Dei perficitur laus. Indigne autem cantant ista, qui se magnos putant: qui cognoscentes Deum nō sicut Deum glorificant, aut gratias agunt. Et quia solum dignè laudant, qui pueri sunt: quasi puri: ideo in
B horis in fine à pueris cantatur Benedicamus domino. De laude puerorum, vide vers. 84.

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc, & vsque in seculum. 1996.

Laudari Deus semper debemus.

Hic consequenter ostendit, quādo Deus sit laudandus: quia semper. Quamdiu enim quis ab alio beneficium recipit: ipse tamdiu ad gratiarū actionem obligatur. Cum igitur Dei beneficia in nobis sint non solum quotidiana, sed etiam cōtinua: nos
C semper ad ipsius laudem obligamur. Propter quod dicitur, Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Quomodo autē Deus à nobis semper sit laudandus, & benedicendus: vide vers. 502. Hic autem per hoc quod ait. *Sit nomen domini benedictum, ex hoc nūc, & vsque in seculum*: intelligit extēsionem omnis durationis. Aduerte autem, quòd dicitur ex hoc nūc. Nūc enim idem est quòd instans temporis. De tempore autem nō habemus, nisi nunc: quia præteritum tempus transiuit & non est: futurum autem nondū adest. 4. Physicorum. Deliberatio autem, vel consilium non est de præteritis: sed solum est prēsens de futuris. Ideo per hoc vult Psal. intelligere, quòd quamuis Deus fuerit benedicendus, & laudandus: tamen quia de D
præterito non possumus deliberare: ideo in præsenti semper nunc debemus ipsum laudare, & deliberare nunc: hoc in futurum nos semper esse facturos. Vel per nunc intelligit totum tempus vitæ prēsentis: quia sicut instās nihil est respectu totius temporis: sic & totum præsens tempus nihil est respectu æternitatis. Vnde totum tempus prēsens, nunc esse dicebat Apostolus 2. Cor. 6. dicens, Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis, &c. Est ergo sensus. *Ex hoc nunc, & vsque in seculum*, id est, ex tempore præsenti vsque in æternum.

A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen domini: 1997.

E

Hic ostendit, vbi Deus sit laudandus: quia vbique: quia secundum omnem extensionem distantię localis. Per hoc iam intelligebat Psal. quòd nomen Christi per totum orbem prędicaretur per apostolos: quia alibi de ipsis prædixerat. In omnē terram exiuit sonus eorum, &c. Vel per hoc vult ostendere Psal. quòd in omni statu, & in omni ætate Christum laudare debemus, scilicet, in principio vitæ nostræ: quod per oriens significatur: in fine, & in morte: quod per occidens, &c. Vide vers. 1883. Vel per hoc vult ostēdere, quòd Christus in omnibus, quæ hic fecit, est laudādus à nobis: Nam Christus

Psal. 18.

Sol dicitur Christus quia habuit ortū & occasum.

solis nomine dēsignatur: quia est lux vera, quæ il- A
luminat omnem hominem venientē in hūc mundum. Vnde de ipso dicitur Apoca. primo, quòd facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Per solis ergo ortum intellige Christi nativitatem. Malach. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Per occasum verò istius solis intellige Christi mortem, & passionem: quam ipse per suam resurrectionem superauit, Psal. 67. Qui ascendit super occasum: dominus nomen illi. Est ergo laudabile nomē domini: id est, Iesu Christi, & hoc: *A solis ortu vsque ad occasum*, id est, in omnibus operibus suis, quæ operatus est à nativitate sua vsq; ad mortem. Vel per occasum significantur tria, scilicet, mors, peccatum, & cœlum. Ex quibus omnibus Christi B
nomen est laudabile. vide vers. 1051. Vel per orīēs significantur boni, quos Deus glorificat: per occidens verò mali, quos Christus iustè damnat. Et in omnibus istis laudabile est nomen domini, quia ab oriente laudatur eius misericordia: sed ab occidente eius iusticia, vide vers. 1241. Vel oriens significat gratiam: & occidens culpam. vers. 1743.

Excelsus super omnes gentes dominus: & super cœlos gloria eius. 1998.

Laus diuina.

Excelsus vide quod altus & cœlestis.

Hic Psal. facit, quod facere docuit, scilicet, laudat Deum. Laudat autem Deum multiplici ratione, scilicet, primò ratione suæ excellentiæ, secūdò C
ratione suæ prouidentię, ibi, *Quis sicut*, tertiò ratione suę misericordię, ibi, *Suscitās*. Primò ergo ipsum laudat ratione suę excellentiæ, dicens: quòd excelsus est super omnes gentes dominus. Quantum ad primum, sciendum, quòd excelsus dicitur idem quod altus. Nam dicitur celsus à cœlo: cœlum autem altum est, & eleuatum. Et ideo celsus à cœlo dictus: idem est quòd altus. Et componitur celsus cum ex, & dicitur excelsus. a. um. idem quòd valde altus, & cœlestis. Volens ergo ostendere Psalm. Deum esse laudandum ratione suæ excellētiæ di-

Excelsus est Deus super omnem creaturam.

cit, *Excelsus super omnes gentes dominus*. Quasi dicat, Quanto quis est altior, vel dignior: tanto amplius D
honorandus & laudandus. Sed Deus excellit omnem creaturā cœlestem, & terrestrem: igitur Minorem probat: primo quòd excellat omnem creaturam terrestrem dicens *Excelsus super omnes gentes dominus*. Vbi notandum, quòd gens dicitur à generatione, & propriè hominum. Et sic per gentes intelliguntur homines omnes, qui generāt, & generantur. Psalm. 9. Sciant gentes quoniam homines sunt. Homo autem excellit omnem creaturā terrestrem: quia omnis creatura terrestris sub homi-

Gen 2.

nis imperio fuit à Deo ordinata, Psal. 8. Omnia sub iecisti sub pedibus eius &c. Deus autem excellior est homine: quia *excelsus super omnes gentes dominus*. Et sic arguat. Quicquid in dignitate, & potestate E
excellit hominē: excellit omnem creaturā terrestrem, patet: quia homo est excelsior omni creatura terrestri, sed Deus excelsior est homine: quia *excelsus super omnes gentes dominus*. Cōsequenter probat, quòd sit excelsior omni creatura spirituali, &

Cœli dicūtur angeli.

cœlesti, dicēs, *Et super cœlos gloria eius*. Vbi sciendū, quòd cœlorum nomine in scriptura intelliguntur ipsi angelici spiritus cœlestes, teste Christo dicente, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra, vt deducit Greg. lib. 27. mor. ca. 25. Certum est autem, quòd angeli celsiores sunt omni natura spirituali, sed Deus excelsior est omnibus angelis, Quod hic ponit dicens. *Et super cœlos gloria eius*, id est, super omnes angelos. Vnde ad Hebr. 1. dicitur de Christo, quòd tanto melior angelis effectus, quanto differētius prę illis nomē hæreditauit, &c. Et istum intellectum hic ponit Gloss. dicens, *Excelsus super omnes gētes Dominus*. Quasi dicat, Ideo laudate, quia dominus excelsus est, &c. Per gentes enim, omnia terrena: per cœlos verò omnia cœlestia notat, vt per hæc duo omnes creaturas indicet Deo subiectas. Vel aliter: vt per gentes intelligantur gētiles, & idololatræ, qui per mundum erant dispersi: per cœlos verò intellige apostolos, & alios sanctos prędicatores. Mediāte autem prędicatione apostolorum, gentes ad Christi fidem sunt conuersæ: & in
B ipsis regnat Christus. Et ex hoc ad Dei laudem nos inuitat Psal. dicens. *Excelsus super omnes gentes dominus*. Quasi dicat, Ideo omnes ad Dei laudem inuito: quia Christus super omnes gētes est regnaturus, & excelsus. Ratio, quia super cœlos, id est, super apostolos gloria eius. Super apostolos enim fuit gloria Dei: quando ipsorum prædicatione, & miraculis per totum mundum fuit ostensa.

Cœli dicūtur Apostoli.

Quis sicut dominus Deus noster: qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra? 1999

Hic ostendit Deū laudandum ratione suæ prouidentiæ: quia, scilicet, quamuis sit excelsus super omnem creaturam, & habitet in altis per suæ gloriæ refulgentiam: omnia tamen gubernat in cœlo, & in terra, per suam prouidentiam: quia, scilicet, in cœlo, & in terra humilia respicit, & approbat: & superba deponit, & dānat. Quamuis enim Deus sit ratione suæ immensitatis vbique, non tamen vbique habitat: sed solum in sanctis, in quibus est per gratiā: qui alti à terra, & à terrenis desideriis sunt eleuati. vide ver. 11. 101. 136. 293. Et quamuis solùm in sanctis habitet, tamen hic inferius, ac etiam in cœlestibus sua prouidentia gubernat, & disponit. vt puta, humilia respicit in cœlo, quia bonos angelos humiliter sibi subiectos respexit, in gratia, & gloria ipsos confirmando: superbos verò angelos, & apostatas deiecit. Consimiliter humilia respicit in terra: quia humilibus hominibus dat gratiam: sed superbis resistit. Sic enim respexit humilē matrem suam, ipsa dicente, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ &c. Respicere enim Dei creaturam suam, est sibi misericorditer dare gratiam, & illam gratam habere, vide vers. 150. 360. 363. 493. 873. 1385. 1439. Dicat ergo Psal. *Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat*. Et verè in altis habitat Deus: cuius altitudo nostram mentem tantum excedit, vt ad ipsam comprehendendā nullo modo sufficiat fragilitas nostra. Vnde hanc Dei altitudinem admirans Apostolus exclamat, Rom. 11. dicens, O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius &c. Et attende, quòd Deus multipliciter dicitur altus, scilicet, cognitione, prælatione, miseratione, operatione, expectatione, & habitatione.

Luc. 1.

Altus multipliciter dicitur Deus.

Suscitans à terra inopem: & de stercore erigens pauperem. 2000.

Hic ostēdit Deū laudandum ratione suæ misericordię. Eius enim misericordia maximè in tribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparet in nobis: secundum quæ præsens pars diuiditur. Primò homines resuscitat à vitiis: secundò humiles honorificat in solitis: ibi, *Vt collocet eum*, tertiò steriles multiplicat in gratiis: ibi, *Qui habitare*. Quantum ad primum, notãdum quòd per terram significatur peccata terrena: vt sunt auaritia, gula, & similia: in quibus peccatores mortui iacent, vide ver. 208. 931. 1026. 1056. Sed per stercus, peccatum luxuriæ. Propter quod dicitur Iohel. 1. Cõputruerunt iumẽta in stercore suo. Quod exponẽs Greg. 24. mor. ait, Qui carnali affectu succumbunt, iam nõ homines, sed iumenta nominãtur: sicut de quibusdam in peccato suo morientibus per prophetã dicitur, Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quippe in stercore suo computrescere, est carnales homines in peccato luxuriæ vitam finire, &c. Ista enim duo peccata sunt, quæ cum superbia magis homines alliciendo inficiunt. A quibus tamen Deus multoties hominem resuscitando reuocat. Sic enim Matthæum sedentem in theloneo suscitauit à terra: quando ipsum vocando ad apostolatum, omnia pro Christo contempsit. Et aduerte quòd terræ, id est, auaritiæ deditum inopem vocat: quia talis voluntas nunquam satiatur. Et de talibus ait Psal. *Suscitãs à terra inopem*. Quandoque verò de peccato luxuriæ suscitat hominem, & erigit ad continentiam: sicut in Magdalena patuit, & in muliere in adulterio deprehensa: cui imposuit Dominus, Neque ego te cõdemnabo: vade in pace, & amplius noli peccare. Et de talibus dicit, Deus sua misericordia est de stercore erigẽs pauperem. Et nota, quòd deditum luxuriæ non inopem, sed pauperem vocat: quoniam inops dicitur, qui nihil habet: pauper autem, qui parum habet. Auarus ergo dicitur inops: quia quanto plura habet, plura sibi deficere existimat. Sed luxuriosus dicitur habere parum, quia semper peccatum illud est cum pœnitudine: quæ pœnitudo dicitur esse parum: quia videlicet ad peccati detestationem, sed non sufficit de se ad veniam.

Greg. 24. mor. c. 8.

Iohel. 1.

Matth. 9

Ioan. 8.

2001 **Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.**

Humiles Deus exaltat.

Hic secundò ostenditur, quòd Deus sua misericordia humiles exaltat, & subleuat. Vbi nota, quòd tam in præsenti vita quàm in futura Deus exaltat humiles. In præsenti enim vita secundum gradum humilitatis datur gradus exaltationis spiritualis, vt puta, quia Christus præ omnibus fuit humilior, supra omnes fuit exaltatus: vt ostendit Apostolus ad Philip. 2. Sic & post Christum virgo Maria, quia fuit maioris humilitatis, supra cæteros exaltatur, Lucæ primo, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ &c. Sic & Ioannes Baptista consequenter. Et hoc est, quod ait, quòd suscitat de puluere egenũ, &c. id est, humilẽ exaltat: ad hoc *vt collocet eum cum principibus*, &c. Vel magis sequendo literam præcedentem: Deus peccatores, quos quãdoque de peccatis suscitat, eos consequenter aliorum principes fecit, vt puta suscitauit Petrũ, qui negauerat Christum: Paulum, qui persecutus eum fuerat. Nónne istos principes Christianorum collocauit? De quibus Psal. 44. Cõstitues eos principes super omnem terram. Suscitauit de puluere auaritiæ Matthæum: nónne constituit eum principem, quem fecit euãgelistam, & Apostolum? Quos de peccatis suscitat facit principes. Vel aliter, vt intelligatur de exaltatione gloriæ. Vbi sciendum, quòd angeli beati dicuntur principes, quia ipsorum ministerio Deus mundum gubernat, & regit: & etiam quia inter se principatum habẽt: sic quòd vnus alteri principatur. Vnde & Michaël angelorum princeps dicitur, Dan. 11. Consurget Michaël princeps magnus &c. Angeli enim diuiduntur per tres hierarchias, scilicet, superiorem, mediam, & inferiorẽ. Hierarchia autem idem est, quod sacer principatus. Cum istis ergo principibus, scilicet, beatis angelis, Deus collocat in gloria, quos suscitat de puluere, vel de stercore erigit: quia beati assumuntur ad ordines angelorum, secundum qualitatem suorum meritorum: vt patet vers. 1752. Suscitat ergo Deus peccatores, vt collocet eos cum principibus, id est, in ordinibus sanctorum angelorum ipsos reponat, & collocet: & sic cum ipsis angelis beatis solium gloriæ teneant. Solium enim meritò dicitur collocatio gloriæ, siue in gloria: quia solium dicitur quasi sedes solida. Iste textus prophetizatus primò fuit ab illa muliere Anna, matre Samuelis dicentis, Dominus suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat, & nota, quòd angeli beati meritò dicuntur principes: quia bonis principis conditiones habent.

Angelis cum ordinibus collocantur homines.

1. Reg. 2.

2002 **Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.**

Multæ sterilis multiplicabuntur fœcunditate fœtus.

Hic ostẽdit, quòd Deus sua misericordia steriles multiplicat in gratiis. Ex his autem sensibus apparet, quòd Psal. nos ad spiritualia ducere conatur. Docet enim experiẽtia, & sacra scriptura testatur, quòd mulier naturaliter sterilis, virtute Dei cõcipit, & parit: & tales partus sunt mirabiliores, & causa maioris lætitiæ: sicut patuit de Sara, vxore Abrahæ sterili: quę dum nonagenaria esset, angelo nunciante, concepit filium, & genuit Isaac, ex quo totus populus Israël successit. Gen. 17. Sic & gratia diuina vxor Manuæ sterilis, angelo nunciante, virtutem concipiendi accepit, & genuit Sansonem, virum fortissimũ. Iudic. 13. Sic & Anna vxor Helchanæ sterilis, gratia Dei concepit, & peperit Samuelem virum sanctissimum. 1. Reg. 2. Et breuiter sic Anna vxor Ioachim sterilis, virtute diuina, angelo nunciante, concepit, & peperit Mariam, sanctarum sanctissimam. Sic & Elisabeth vxor Zachariæ, sterilis, virtute diuina cõcepit, & peperit Ioannem Baptistam: quo inter natos mulierum nemo surrexit maior. Ex quibus apparet, quòd conceptu sterilium nati virtute diuina cæteris fuerunt mirabiliores, & causa intentioris lætitiæ. Hoc ergo exemplũ nobis proponit Psal. dicens. *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem*. Per hoc autẽ Psal. vult ostendere, quòd Deus sua misericordia gentilem populum olim sterilem, & idolatram, ex quo nullus electus generabatur, Deus fœcũdaret per aduentum Christi: vt ex eo filij nascerẽtur fideles: & nõ solùm filij carnaliter geniti, sed spirituales: quia opera meritoria faceret Deo accepta. Nam opera nostra dicuntur filij nostri, vt patet vers. 1748. vt puta, considera Dionysium, aliquando sterilem, & gentilem, gratia Dei fœcũdatum, quot filios in ecclesia Deo generauit. Sic August. sic Ambr. sic Greg. sic Hiero. Sic ergo ecclesiam gentilium olim sterilem Deus fœcũdauit, generatione filiorum fidelium, & bonorum operum, ac meritorũ: & ad magnam Dei laudẽ cedit. Propter quod Psal. ait, Laudate pueri, dominũ. Ratio: quia

Luc. 1.

Gẽtes steriles fecundæ fuerunt.

quia ipse est, *qui habitare facit sterilẽ in domo, &c.* Et hoc est quod de ecclesia gentium præuidẽs Esaias, cap. 54. sibi dicebat, Lætare, sterilis, quę non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filij desertę magis quàm eius, quæ habet virum. Virum enim habebat synagoga Iudæorum, scilicet, legẽ, cui copulata per obseruãtiã poterat & filios Deo generare, & opera facere meritoria. Sed ecclesia gentium sterilis erat sine viro, id est, sine lege, ipsa erudiente. Et tamen per aduentum Christi factum est, vt illa, quæ prius erat sterilis, & sine viro, Christo sponso sociata multo plures Deo pariat filios numero, & merito, quàm Iudæorum synagoga fecerit. Et hæc in domo ecclesiæ habitat, synagoga expulsa & per mũdum effecta vagabunda. Et hoc est, quod intelligit Psal. dicens: quòd Christus *habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem*.

Exit de Aegypto per exitum per pœnitẽtiã.

PSAL. CXIII.

2003 IN exitu Israël de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro.

Iste Psal. titulũ habet vt præcedens, scilicet, *Alleluia*. Quia iste Psal. nos ad laudem Dei inuitat, vt præcedẽs: sed ex aliis causis, scilicet, ex quibusdam beneficiis populo Israël in exitu de Ægypto collatis, & ostẽsis miraculis. Vbi aduertendum, quòd illa beneficia illi populo collata, & ostensa, miracula erant quædã, figuræ prædicentes aduentũ Christi, & beneficia, quæ suæ contulit ecclesię catholicæ: vt in expositione Psal. patebit. Vnde Psal. hic nõ narrat omnia beneficia illi populo collata, sed solũ illa, quę Christi mysteria figurabãt. Narrat ergo Psal. solùm præterita, vt ex præteritis prædicat futura, per quæ ad laudem nos inducat. Quo viso, venio ad diuisionem Psal. diuiditur ergo Psal. iste in partes duas: quia primò Dei beneficia illis data narrãtur, secundò ex illis laus à nobis Deo debita cõcluditur: ibi, *Non nobis, domine*. Prima in duas: quia primò Dei beneficia narrantur: secundò, quare fuerint facta interrogat, ibi, *Quid est tibi, mare*. Quãtũ ad primum, sciendum, quòd beneficia hic narrata nõ ponuntur eodem ordine, quo fuerunt exhibita: quia aliqua facta prius ponuntur, hic posterius: & ecõtrario, sicut fit etiã in ordine Psalmorũ. Prima pars diuiditur in duas: quia ponitur primò tempus, in quo dicta beneficia facta narrantur: secundò ipsa beneficia explicãtur: ibi, *Facta est Iudæa*. Quantum ad primum, sciẽdum, quòd per domum Iacob, & per Israël idem significatur, scilicet, populus Israël. Nã Iacob fuit binominis. Primò em vocatus est Iacob. Gen. 25. postea ab angelo cum quo luctauit, vocat' fuit Israël, vt patet Gen. 32. Ab isto enim descẽderunt duodecim patriarchę: ex quibus duodecim tribus populi Dei iunt generatæ. Isti ergo propter patrem binomiũ aliquando in scriptura dicuntur domus Israël: aliquãdo domus Iacob. Ex quo apparet, quòd plus in se habet domus Iacob, vel populus Israël quàm populus Iudęorum: quia populus Israël comprehendit totum populũ duodecim tribuum: populus verò Iudęorum propriè solùm vnam tribum comprehẽdit, scilicet, natos ex Iuda. Quandoq; tamen licèt impropriè, accipitur populus Iudæorum pro toto populo duodecim tribuum. Item notandum, quòd omnis lingua, tribus exceptis, scilicet, Hebraica, Græca, & Latina, dicitur lingua barbara. Et sic omnis natio, excepta Latina, Græca, & Hæbraica, barbara vocatur. Cum ergo lingua Aegyptiaca alia esset ab illis tribus, ille Aegyptiorũ populus dicitur populus barbarus. Secundum enim grammaticos à barba dicitur barbarus, ra, rũ, quod est idem, quòd crudelis, incultus, austerus, squallidus. Vnde olim omnes gentes dictæ sunt barbarę, exceptis Gręcis Hebraicis, & Latinis. Volẽs ergo Psal. ostendere, quãdo ista miracula, de quibus vult loqui, fuerũt acta: dixit. *In exitu Israel de Aegypto*, quod aliis verbis replicat dicẽs, *In exitu domus domus Iacob de populo barbaro*. Et sic hic ly *Israël & domus Iacob*, sunt casus genitiui. Sed per ista quæ in tali exitu facta literaliter narrat, alia spiritualia vult intelligere. Ideo cõsimiliter per exitum Israël de Aegypto alium spiritualẽ exitum intelligit. Primò ergo per Aegyptũ intelligit mundum. Aegyptus nãque tenebra interpretatur. Sic & mundus totus est tenebrosus, diuersis peccatis inuolutus. Ad quem illuminandum Christus venit: ipso dicente, Ego lux veni in mundũ, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, &c. In ista ergo Aegypto quandoq; populus Israel habitabat: quia multoties prędestinati diuersis peccatis in mundo mẽte sunt inuoluti. In Aegypto habitabat Matthæus: quando lucris mundi intentus sedebat in theloneo. Magdalena, quando voluptati carnis erat subdita. Samaritana, quando cũ Samaritanis erat posita. Sed quando Christus sua gratia, tales de statu culpę vocat ad gratiam: tũc facit eos Israël. i. videre Deum per fidem: & Iacob, qui supplantator interpretatur: quia facit eos supplantare mundum, & cũcta calcare vitia. Exit ergo anima de Aegypto, quãdo, deposito amore mũdi, conuertitur ad Deũ. Exit de populo barbaro, scilicet, crudeli, & austero: quãdo viciis depositis, de potestate liberatur dęmonum. Et nota hic quòd triplex est exitus electorum. Primus est orientium ad laborem: quando, scilicet, exeunt de corpore matris in hãc vallem miserię. Eccles. 40. Occupatio magna creata est hominibus à die exitus de vẽtre matris eorũ, vsque in diem sepulturæ. Secundus est exitus pœnitentium: quo, scilicet, ad purgandum peccata, lachrymarum deducunt abundãtiam. Psal. 118. Exitus aquarum deduxerũt oculi mei, &c. Tertius est exitus morientiũ: quãdo, scilicet, de mundo exeuntes ad patriam pergunt, Psal. 145 Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Hic agitur de secũdo exitu cũ dicit: *In exitu Israel de Aegypto*, &c.

Barbarus dicitur omnis non Latinus, Græcus, vel Hebraicus.

Exitus multiplex.

2004 **Facta est Iudæa sanctificatio eius: Israël potestas eius.**

Populus Israel & Iudæi quomodo differunt.

Hinc incipit narrare mirabilia, & beneficia facta. Et inter cætera tria narrat magnalia facta beneficia. Primũ fuit sanctificationis: secũdũ fuit deductionis: ibi, *Mare vidit*. Tertiũ fuit exultationis: ibi, *Montes*. Quantum ad primũ, sciendum primò, quòd hic accipitur exitus de Aegypto pro toto tempore sequente, vsquequo populus Israël intrauit terrã promissionis: quod patet, quia hic ponitur miraculum factum in Iordane: quod fuit, quando filij Israel intrauerunt terram promissionis. Postquam ergo exiuit populus de Aegypto: tunc facta est Iudęa sanctificatio eius. Quod dupliciter exponitur, primò vt accipiatur Iudęa nõ solùm pro tribu Iuda, sed pro toto populo Israel, quia quandiu fuit populus Israel in Aegypto, non poterat inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ægyptios colere publicè Deũ: quia Aegyptij idolo A
latræ erant. Et quia, conuersari cũ malis, magna est
occasio ad malum, Psal. 17. Cũ sancto sanctus eris:
& cum peruerso peruerteris. Ideo multoties popu
lus Israël cum illis idololatrauit, in cuius signũ ta
tim etiã post trãsitum maris ad idololatriã reuersi,
Sanctifi- adorauerũt vitulum conflatilem, vt habetur Exo.
cati fue- 32. Sed posteà per Moysen ipsorum peccatũ fuit
runt occi- punitũ: & reliquus populus sanctificatus est in oc-
sores idolatrarũ. cisione idololatrarũ. Vnde illis dixit Moyses, post
quam occiderãt in vna die quasi viginti tria milia,
Consecrastis hodie manus vestras domino: vnus-
quisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis be-
nedictio. Sic ergo facta est Iudæa sanctificatio ei⁹:
quia isti occidẽdo idololatras, Deo fuerũt cõsecra B
Tribus Iu- ti, zelantes cultum veri Dei. Vel aliter exponitur:
dæ primo vt Iudæa accipiatur propriè pro tribu Iuda. Nã vt
mare in- dictum est, versi. 1841. postquam peruenisset Moy-
trauit, & sic sanctifi- ses cũ populo ad mare rubrũ, & virtute diuina ma
cata fuit. re fuisset diuisum, nullus eorũ ad præceptũ domini
audebat intrare mare: & quodammodo Deo vide-
bantur repugnare, & de diuina potestate diffidere.
Sed tribus Iuda præ aliis de Deo cõfidẽs, audacter
mare intrauit, scilicet, Aminadab, qui erat prin-
ceps in tribu Iuda cũ suis. Et sic Iudæa i. tribus Iu
da, facta est sanctificatio domini: quia primi fuerũt
in hoc Deo obedientes, & aliorũ rebellionẽ sedã
faciẽtes. Et ista videtur proprior expositio. In cu
ius probationẽ in Hebræo nõ dicitur, *Facta est Iu-*
dæa sanctificatio eius: sed dicitur, *factus est Iuda*: qa in
illo facto tribus Iuda, ex obedientia fuit Deo ma
gis accepta: etiã quia in isto facto declarauit Dei
sanctitatẽ: cuius custodia tribus Iuda audacter ma
re intrauit. Sequit, *Israel potestas eius*. i. tũc in illo trã
situ potestas Dei apparuit in Israël, id est, in toto
populo: quia tũc Deus pugnauit cum eis, submer-
gẽdo omnes persecutores eius, vt habetur Exo. 14.
Vnde tũc Ægyptij videntes potestatem domini ad
defensionem populi Israel cõtra ipsos Aegyptios:
dixerũt. Fugiamus Israelẽ: dominus enim pugnat
pro eis contra nos. Per hoc autem vult ostendere
Psal. beneficiũ quod suis præstat, qui de Aegypto
peccati exeunt: quia, scilicet, illos sanctificat, & for
tificat. Sanctificat: quia *facta est Iudæa sanctificatio*
eius. Fortificat: quia factus est *Israel potestas eius*.
Primò ergo sanctificat: quia *facta est Iudæa sancti-*
Confessio ficatio eius. Quid enim Iudæa sanctificat, nisi sacra
sanctificat mentũ pœnitentiæ, & confessionis, Nam Iuda cõ-
fessio interpretatur. Iudæa ergo exeuntes de Aegy
pto sanctificat: quia criminis debita cõfessio, & cul
pam delet. & infundit gratiam. Psal. 95. Cõfessio, &
pulchritudo in conspectu eius, sanctitas, & magni-
ficentia in sanctificatione eius. Vbi ait Glos. Con-
fitendo, fit homo de fœdo pulcher. Si igitur amas
pulchritudinem, confitere, vt sit pulcher, id est, iu-
Christi stus. Ideo dixit, cõfessio prius: & post subiunxit, &
considera. pulchritudo, &c. Secundò illos fortificat, propter
tio fortifi- *cat.* quod subdit. *Israël potestas eius*. Quid enim tãtum E
fortificat pœnitentem contra vitia, quantum con-
siderare Christum iudicem iustum: à quo nihil ce-
Hebr. 4. lari potest, qui omnia nuda, & aperta sunt oculis
eius? Et ista speculatio Christi per Israël significa
tur. Nã Israël interpretatur videns Deũ. Israël ergo
potestas eius, quia Christũ mente videre, fortificat
pœnitentẽ. Psal. 17. Diligam te, domine, fortitudo
mea: dominus firmamentum meum.

2004 Mare vidit, & fugit: Iordanis con-

uersus est retrorsum.

Hic ponitur beneficiũ deductionis, quando sci *Exod. 14. Iosue 3.*
licet, Deus parãs viam populo suo mare diuisit: &
quãdo Iosue Iordanem in siccũ redegit. Primũ po
nit dicẽs, *Mare vidit, & fugit*. Loquitur enim modo
humano: cũ tamẽ mare nec oculos habeat, quibus
videre possit: nec aures, quib⁹ audire: nec pedes, q̃-
bus fugere possit. Sed est quædã locutio metapho-
rica: sicut cũ dicimus, pratũ ridet: & tẽpus est pul-
chrũ: nõ quia tẽpus, sed quia aër est pulcher. *Vidit*
ergo mare, & fugit: ac si haberet intellectum, Deo
obediens: se in duodecim partes diuisit: secũdum
q̃ erant duodecim tribus: vt quælibet tribus viam
suã per quã transiret, haberet. Fugit ergo mare: qa
partes eius à loco, vbi erãt, recesserunt: vt siccã viã *Iordanis*
præstarent Israël, vt dictũ est ver. 1843. *Iordanis con-* *qualiter*
uersus est retrorsum, hoc fuit tẽpore Iosue, vide ver. *conuersus*
1831. Sed quomodo dicitur, quòd Iordanis cõuer- *fuit retro-*
sus fuit retrorsum: cum ibi, scilicet, Iosue. 3. solùm *rsum.*
dicatur, q̃ aquę inferiores decurrerũt ad mare: quę
verò superiores erant, steterunt: & ad instar mõtis
crescebant in altũ? Respondeo, quòd quãdo aquę
descendentes vsq; ad locũ trãsitus populi: in tantũ
inalzatæ fuerũt, quòd altiores erant origine flumi
nis: tũc retrocedebãt versus Iordanis exordiũ. Per
hoc autẽ vult Psal. ostendere q̃ Deus prædicationi
C bus, & miraculis crudelitatẽ mundi cõtra ecclesiã *Mare mũ*
suam sæuientem pacificauit, & gentes cõuertit ad *di. q. d. ti-*
Deum. Quod notãs dicit, *Mare vidit, & fugit*. Quid *mor. pœ-*
enim per mare nisi mundi crudelitas, & tyrannor ũ *nitentiæ*
rabies contra sanctos significatur? Et tamen istud *Christi*
mare videns Christi, & Apostolorum miracula fu *sum fidei.*
git: qa à sua persecutione cessauit, vt deducit Gre-
gor. 9. moral. dicens, Quid enim maris nomine, nisi
in bonos sæuiens mundi huius amaritudo signifi
catur. &c, vide ver. 1909. Et hoc est, quòd de mari
huius mundi priùs crudeli, sed pòst quietato dici-
tur, *Stetit spiritus procella, & exaltati sunt fluctus eius.* *Psal. 106*
Ascendũt vsque ad cœlos, &c. Et sequitur *Et statuit pro-*
cellã eius in aurã: & siluerunt fluctus eius. Et hoc est,
quod dicitur Matt. 8 quòd cum tempestas magna
esset in mari, Iesus imperauit ventis, & mari, & fa-
cta est tranquillitas magna. Sed qualiter hoc factũ *Baptis-*
fit subdit, *Iordanis conuersus est retrorsum*. Iordanis *mus Iordanis*
eũ nomine, baptismus intelligitur: qa in ipso Ior- *conuersus*
dane baptismus à Christo fuit institutus. Et sic per *est retror-*
Iordanem quilibet baptizatus intelligitur. Gentes *sum.*
autem ante baptismum decurrebant ad mundum.
sicut aquas Iordanis ad mare: sed baptizatæ cõuer
tuntur retrorsum: quia primò à Deo recedebãt p
peccata: & sic dorsum Deo vertebant: sed faciẽ ad
mare mundi. Sed baptizatæ conuersæ sunt retror-
sum: quia redeũt ad Deũ, à quo habuerũt originẽ,
vnde nũc dorsum vertũt ad mare, faciem autẽ ad
Deum, vide vers. 669. Sic eñ de Magdalena dici- *Isam. 30.*
tur, quòd ipsa conuersa retrorsum, vidit Iesum.

Montes exultauerunt vt arietes: & 2005
colles sicut agni ouium.

Hic agitur de beneficio exultationis. Vbi *Montes*
sciendum, quòd dum Dei populus per desertum *inclinauerunt*
pergeret, & peruenisset ad torrentem Arnon: *se ad iter po-*
qui torrens est terminus Moabitarum, diui- *puli. Dei.*
dens Moabitas, & montes: & cùm populus Is-
raël ilum torrentem vellet transire, montes, qui

erant ab alia ripa torrentis, se miraculosè inclina A
uerunt vsq; ad aliã partem torrentis, in qua erat
populus: vt hoc vt liberum transitum præberent fi-
lius Israël. Quod vidẽs populus Israël, inde magnã
lætitiam & exultationẽ assumpsit. Et hoc est quod
dicitur Nume. 21. Si quidem Arnon terminus est
Moabitarum, diuidẽs Moabitas, & montes. Vnde
dicitur in lib. bellorum domini. Sicut fecit in mari
rubro: sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli tor
rentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnõ:
& recumberent in finibus Moabitarum: quia, scili
cet, illi montes se inclinauerunt ex transuerso tor
rentis: & erãt ita alti, quòd summitas montiũ trã-
sibat torrentes, & requiescebat suprà ripam, quæ
erat ex parte Moabitarum. Et sic ad modũ cuius- B
dam montis stabant ex aduerso torrentis, præben-
tes iter populo. Et hoc est, quod notãs hic Psal. ait,
Montes exultauerunt vt arietes. Non quod illi mõtes
propriè exultarent: sed quia causa exultationis fue
runt populo, sicut exultant arietes, & agni quando
Mõtes di- lata pascua reperiunt. Per hoc vult Psal. ostendere
cuntur præ- lætitiã in ecclesia causatam ex prædicatione fidei
dicatores. Christi. Vbi sciendum, quòd per montes significã-
tur prædicatores Apostoli, teste Grego. super illo
verbo Iob. 9. Qui trãstulit montes: dicente. In scri
ptura sacra, sæpè montium nomine prædicantium
altitudo significatur. De quibus per Psalm. dicitur:
Psal. 71. Suscipiant montes pacem populo. Electi quippe
prædicatores æternæ patriæ non immerito mon- C
tes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima
terrarum deserunt, & cœlo propinqui sunt. Sed
montes istos veritas transtulit, cùm prædicatores
Psal. 45. sanctos à Iudææ obduratione subtraxit, vnde rectè
per Psal. dicitur, Trasferentur montes in cor ma-
ris. In corde eum maris montes translati sunt, quã-
do ad gentes venerunt. Isti enim primitiui prædi-
catores, id est, Apostoli non solùm montes sunt dic-
ti, sed etiam arietes: quia ductores dominici gre-
gis fuerũt, vide ver. 411. Per colles verò minus mõ
tibus altos, intellige alios minores doctores, vel
prædicatores: in quibus doctrina descẽdit à mõti-
bus. i. à superioribus prædicatoribus. Hiere. 50. A
monte in colle tranſierunt. Per agnos autem D
ouium intellige fideles reliquos ab illis in fide ge-
Ioan 21. nitos, de quibus dominus dixit Petro, Pasce agnos
meos. Ex omnibus ergo præmissis vult Psal. osten-
dere, quòd omnis gradus ecclesiæ, scilicet, Apostо
li, qui sunt mõtes per sanctitatem, arietes, quia du
ctores gregis, & colles, scilicet, cæteri minores do
ctores: & agni ouium, id est, reliqui fideles simpli
ces: omnes exultauerũt ex prædicatione verbi Dei,
Christi fide susceptа. De ipsis ẽnim Apostolis, &
Act. 13. prædicatoribus dicitur, Disseminabũt autẽ verbũ
Dei per vniuersam regionem: discipuli quoque re
plebantur gaudio, & spiritu sancto, De reliquis au-
tem dicitur ibi, Audiẽtes autem gẽtes gaudẽ sunt: E
& glorificabant verbum domini. Ista ergo præui-
dens Psal. dicit. *Montes exultauerunt*, &c.

2006 Quid est tibi, mare, quod fugisti: 2007
& tu Iordanis, quia conuersus es re-
trorsum?

Hic de prædictis causam interrogat: vt cognita
virtute nos magis ad Dei laudem inducat. Et pri-
mò de hoc ponit quæstionem: secundò sub infert
responsionem: ibi, *A facie domini*. Et primò interro

gat de fuga maris & conuersione Iordanis: secũdò
de exultatione montium, & omnium fidelium: ibi,
Montes exultastis. Quantum ad primum, sciendum *Potestas*
quòd in magnam mẽtis admirationem inducitur: *mundi se*
considerare volẽs qualiter mare mundi, quod erat *subdidit*
tantæ potestatis, tantæque contra ecclesiam, & no *Christo.*
men Christi crudelitatis, ad prædicationem Apo-
stolorum, qui erant pauperes, & despecti, nulla fulti
potestate terrena, tam cito à sua rabie fugit: & se
ad fidem conuertit. Hoc ergo mirantur multi, di-
centes. *Quid est tibi, mare, quòd fugisti?* Quasi dicat, O
principes mundi, quis à vestra rabie, & persecutio
ne vos impediuit: vt à persecutione Apostolorum,
& ecclesiæ desisteritis? immò quod plus est, quia tu
Iordanis conuersus es retrorsum: quia non solum
cessistis persecutionis: sed humiliter baptizati con
uersi estis ad fidem, & mundo renunciastis, fidei iu
go colla vestra submittentes.

Montes exultastis sicut arietes: & 207
colles sicut agni ouium.

Hic interrogat de secundo. Videntes enim mul
ti Apostolos verbis laceratos, verberibus flagella-
tos, incarceratos, ac etiã martyrizatos propter prę *Exulta-*
dicationem nominis Christi: quæ omnia naturali- *bant fide-*
ter inducunt tristitiam, & ipsos in omnibus exul- *les in pœ-*
tare mirabãtur, similiter & de aliis prædicatoribus, *nis.*
& fidelibus, qui ardenti desiderio pro Christi fide
mortem amplexabantur. Vnde de Apostolis dici- C *Act. 5.*
tur, quòd ibant gaudentes à cõspectu cõcilij, quo-
niam digni habiti sunt pro nomine Iesu contume
liam pati. In hoc admirantes, quærunt ab eis cau-
sam tantæ lætitiæ, dicentis, *Mõtes, s. quare exultastis*,
&c. Quasi dicat, quod scribitur Exa. 29. Quãdo ad-
dunt mites in domino lætitiam, & pauperes homi
nes in sancto Israël exultabunt.

A facie domini mota est terra à fa 2008
cie Dei Iacob.

Hic respondet prædictis quæstionibus. Et dua-
bus prædictis quæstionibus vna datur responsio,
scilicet, quòd illa non fuerunt facta virtute huma
na, vel naturali: sed virtute diuina, & supernatura-
li: quæ ad libitum mouit terrã, & petras, inde aquas
educens. Et primò hoc probat exemplo commo-
tionis: secundò exemplo aquę de petra eductę: ibi, *Christus*
Qui conuertit petram. Quantum ad primam quæstio- *mundi cõ-*
nem, qua quæsiuit *quid est tibi mare, quòd fugisti?* Ip- *uertit.*
semet sibi respondet: dicens, quòd hoc nõ fuit vir
tute naturali, sed diuina: quia ille fecit mare fuge-
re, mundum à sua crudelitate cessare: & sic de aliis
quæstis, qui terram mouit in deserto. Quod fuit,
quandò aperta fuit terra, & deglutiuit Chore, Da-
than, & Abiron, cum omnibus suis: vt dictum est
superius, ver. 1851. quod singulare Dei miraculum
fuit. Iste est ille, qui etiam commouit terrã à per-
secutione fidelium: quia, scilicet, *A facie domini mo*
ta est terra. Vbi notãdũ, quòd per faciem Dei Chri
stus intelligitur: quia per ipsum sicut per faciem,
ipsum Deum cognoscimus, vide versi. 15. 374. 689
844. Per terram verò significantur homines terre
ni, & peccatores, ver. 208. 809. 1029. 1056. Quid est
ergo, *à facie domini mota est terra*: nisi à præsentia
Christi vel prædicationis fidei eius: terra, id est, pec
catores & idololatræ ecclesiæ persecutores moti
sunt, scilicet, à statu crudelitatis cessauerunt: &
moti sunt à cultura idolorum ad Christi fidem:

Terra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terra enim vt bene sit fructifera, sæpe mouetur A aratro, ligonibus, & huiusmodi. Sic & Christus sua virtute illos mouit, conuertendos eos ad fidem. Et similiter dum quęrebatur, *quare montes exultastis sicut arietes*, &c. Hoc etiam modo respondet: quod homo in persecutionibus exultet, & flagellis, & martyrio, hoc non fuit virtute naturali ipsorũ Apostolorum, doctorum, & martyrum: sed hoc in eis fuit à facie domini, scilicet, ab ipso Christo: qui terram illorum, id est, sensualitatem commouit: vt ex toto non affectionem naturalem sequeretur, sed rationalem: vt mundi gaudia spernerẽt, & gloriã, & tristitiam, pœnã, & mortem lætanter acceptarẽt pro Christo: verè hæc fuit magna commotio terræ, id est, affectionis terrenę, atque mirabilis, quam B fecit facies domini. Ne autẽ dubites de qua facie domini loquatur, declarauit seipsum: dicẽs, *A facie Dei Iacob*, scilicet, Christi: qui vocatur Deus Iacob: quia & illũ Iacob credidit esse venturũ: ac ipsum de se nasciturum esse prædixit. Gen. 49. Non auferetur sceptrũ de Iuda, &c. Vel ex alio Christus dicitur Deus Iacob, quoniam Iacob interpretat supplãtator: & Christus est ille, qui docet suos supplãtare mũdũ cũ suis prosperitatibus, carnẽ cũ suis delectationibus, dæmonem cum suis tentationibus, quia docet nos nõ in requie hic stare: sed sẽper cõtra mundum pugnare cõtra carnem, & diabolum.

Christus dicitur Deus Iacob.

2009 Qui cõuertit petrã in stagna aqua C rum, & rupem in fontes aquarum.

Petram Christus conuertit in aquam dupliciter

Hic adducit aliud exemplum, scilicet, de mollificatione petræ, quam cõuertit in stagna aquarum. Vbi notã, quòd bis Deus eduxit populo suo in deserto aquam de petra, scilicet, Exo. 17. & Num. 20. De prima eductione, vide vers. 1295. De secũda verò 1296. Ipsemet ergo Deus, qui conuertit petram in stagna aquarum, &c. est ille, qui fecit mare mũdi fugere, & retrorsum insideles conuerti: & suos in aduersitatibus facit exultare. Quod dupliciter exponitur. Primò quòd Deus petram conuertit in stagna aquarum, primò quando cor peccatoris lapideum conuertit ad statũ, pœnitentię, vt per con- D tritionem veram aquam lachrymarum abundãter emittat, vide ver. 1296. Vel aliter Christus conuertit petram in stagna aquarum, quãdo de seipso seu petra aquã gratiarũ nobis abundãter eduxit. De hoc vide vers. 1295. Si ergo quæras, quare mare fugit, & Iordanis eũ cõuersus: respõdetur, quòd hoc fecit Christ⁹, qui cõuertit petrã in stagna aquarum, &c.

2010 Non nobis, domine, nõ nobis: sed nomini tuo da gloriam.

Hic est præmissis Christi beneficiis laus diuina coneluditur. Et diuiditur in tres partes: quia primò laus Deo debita cõcludit̃, secundò idololatria E excluditur: ibi, *Simulacra*. Tertiò à quibus Deus sit laudandus ostenditur: ibi, *Non mortui*. Quãtum ad primum, concluditur hic laus diuina ex tribus, *Agere naturaliter requirit dispositionem patiẽtis, nõ sp. naturaliter.* scilicet, primò ratione suæ mirabilis operationis: secundò ratione suæ multæ miserationis, ibi, *Super misericordia*. Tertiò ratione suæ omnipotentis voluntionis: ibi, *Deus autem noster*. Quantum ad primũ, sciẽdum, quòd differentia multa est inter illa, quæ producuntur naturaliter, & illa, quæ supernaturaliter, vel miraculosè, quoniam in iis, quæ naturaliter producuntur, non solum concurrit potentia principij actiui, sed etiam dispositio principij materialis. Sonus enim nunquam lapidem immutaret: quia licèt sonus de se sit aptus ad immutãdum aliam: lapis tamen ad hoc non habet de se dispositionem. Similiter quòd sol de ligno produceret aurum, sicut facit de terra, esset impossibile: nõ propter impotentiam solis: sed propter indispositionem materiæ. Sed in iis, quæ fiunt supernaturaliter, & miraculosè, nulla dispositio requiritur in materia: sed tota ratio est potẽtia facientis: vt quòd mare diuidatur, quòd aqua fluuialis retrocedat: de se ad hoc nullam habent dispositionem: sed si hoc fiat, totum erit ratione potẽtiæ agentis. Similiter in rebus spiritualibus, quòd infideles contra Christum furibundi sint conuersi ad Christum: quòd appetant aduersa portare propter Christũ, & prospera fugiant de se: ad hoc nullam dispositionem habebant: sed magis ad oppositum, quòd ergo talia in ipsis sint facta, totum agens principali, scilicet, ipsi Deo est attribuẽdum, & nullatenus nobis: quia hoc non fuit propter merita nostra, sed sola gratia Dei. Ergo tota gloria talium Deo debetur, & nullatenus nobis. Et hoc est quod cõsiderãs hic Psal. ait, *Non nobis, domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriã*. Bis ait, *nõ nobis*, vt nullum excludat, Iudæũ vel gentilem, vt sit sensus, *Non nobis*: scilicet, Iudęis: *non nobis*, scilicet, gentilibus: id est, non meritis nostris, sed solùm nomini tuo da gloriam, scilicet, illa faciendo. Quod ideo dicit, quia pro bonis nobis gratis & sine meritis nostris à Deo datis Deus gloriosus apparet: quia idem est Deum gratis bona nobis dare, & se gloriosum ostendere. Curiatius ergo à Deo bona petimus, dicendo, *Non nobis domine*, &c. & quasi dicendo, da nobis bona. Sed fortè dices, Ex hoc sequitur: quòd actus nostri meritorij nullo modo sint à nobis, sed solùm a Deo operãte, cum tamẽ Magister dicat lib. 2. di. 25. quod omnia merita sunt à Dei gratia, & à libero arbitrio nostro. Respõdeo, quòd omnem dispositionem, quam habet voluntas ad merendum, non habet à se, sed ab agente: non tamen sequitur, ꝙ voluntas ad actum meritorium non concurrat: sed solũ sequitur hoc, quòd ille actus sit meritorius, nõ habet à voluntate, sed à Deo, scilicet, à Dei gratia producente, & acceptante: sicut instrumentum concurrit effectiuè cum pictore ad pingendum: nunquid ergo aliquo modo attribues picturam instrumento?

Merita nostra attribuuntur non nobis sed Deo

a fonte

2011 Super misericordia tua, & veritate tua: ne quando dicant gentes, vbi est Deus eorum?

Hic ostendit consequenter, quòd laus tota debetur Deo ratione suæ miserationis per exẽplum: quia sicut illa beneficia prædicta, quæ Deus fecit populo suo, quod aperuit ei mare, quòd Iordanis cõuersus est retrorsum, quòd mõtes & colles exultauerunt: non fuerunt eis collata ratione bonitatis ipsorum, sed propter gloriam Dei. Sic & beneficia spiritualia significata per illa nobis gentibus collata, non sunt propter nostram bonitatem, sed solum propter gloriam nominis Dei. Quod patet ex hoc. Nam Deus promiserat multoties ipsis sanctis patribus Abrahæ, Isaac, & Iacob: quòd semini eorum daret terram promissionis in hæreditatem. Ista per Deum implenda non meruerunt Iudæi, quinimò oppositum, quia multoties in deserto Deum ad iracundiã concitauerũt idololatrando,

Deus ex sua misericordia, & non nobis tribuitur meritis nostris.

do, murmurando, Deo detrahendo. Vnde nõ propter eorum merita, sed solùm propter gloriam nominis sui, Deus eis promissa adimpleuit: quia si non adimpleret promissa, gentes nõ respicientes ad eorum peccata, sed solùm ad Dei factã promissionem, nomini Dei detraherent: dicentes, *Vbi est Deus Iudæorum*, id est, vbi est virtus eius? quia aut nõ potest facere, quæ promisit, & sic est impotens: aut potest, & non vult: & sic est mutabilis, & nõ verax in promissis. Consimili ratione alibi petebant filij Israël à Deo adiuuari, dicentes, Adiuua nos, Deus salutaris noster: & propter gloriã nominis tui, &c. ne fortè dicãt in gentibus, vbi est Deus eorũ? Consimiliter & nũc in spiritualibus beneficiis ecclesia recognoscit se à Deo illa habere propter gloriam B nominis ipsius Dei: nõ propter merita propria, dicens, *Super misericordia tua, & veritate tua*. i. secundũ Glo. de misericordia tua est, quia vocas impios, & peccatoribus parcis: & de veritate tua est, qua nõ venientes iudicas: & bonis præmia promissa restituis. Hoc ideo in misericordia sua Deus vocat impios, & peccatorib. parcit in veritate sua, id est, iustitia sua, Deus impios, & non venientes iudicat, & punit: & iustis promissa præmia cõcedit. Omnia ergo ista dant gloriam nomini tuo: non nobis sunt ascribẽda: quia, si secus fieret, fortè dicerent in gẽtibus, id est, aliqui gentiles, *vbi est Deus eorum?* Hoc enim infidelẽs, & mali Christiani insultare solent iustis: quando vident eos aduersitatibus expositos: C dicẽtes, Modò apparet, quid prodest tibi benefacere: qualem curam Deus habet de bonis. Ad quid ergo volo ieiuniis vacare, carnem meam affligere, & similia? Vbi est ergo Deus vester, pro quo facitis talia? Sic enim insultabant mali ipsi Iob afflicto: sic & Tobiæ excæcato, vnde Tob. 2. Cum semel Tobias fatigatus à sepultura interfectorum iactasset se iuxta parietem, & obdormisset: & ex nido hirũdinum stercora calida super eius oculos cecidissent: ex quibus cæcus factus fuisset, multi insultabant ei. Vnde ibi dicitur, Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita istum parentes, & cognati eius irridebant: dicentes, Manifestè vana facta est spes tua: & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Quasi D dicat, Vbi modò est Deus tuus? Certè talia nõ dicit, nisi qui est idololatra, & visibilem Deum sibi facit. Sed noster Deus modò per fidem videtur: videbitur autem per omnes in iudicio, quãdo congregabunt ante eum omnes gentes, &c.

Psal. 78.

2012 Deus autem noster in cœlo, omnia, quæcunque voluit, fecit.

Hic ostendit laudem Deo debitam ratione suæ omnipotentis voluntatis. Et primò soluit propositam quæstionem qua insultantes dixerunt, *Vbi est Deus eorum*, dicens, *Deus autem noster in cœlo*. Quãuis enim sit vbique per essentiam, potentiam, & præ- E sentiam: tamẽ specialiter in cœlo dicitur esse, quia res ibi esse dicitur, vbi videtur. Deus autem solùm à sanctis videtur in cœlo per gloriam. Quasi dicat, Aliæ nationes habent deos suos prope se, scilicet, idola sua, quæ sibi fabricant: & illos deos in cista sua claudunt, quando volunt, & educunt: noster autem Deus manibus non tractatur, sed mente, manens in cœlo. Sed hic ostenditur dubium: quia cùm cœlum multum distet à nobis: si Deus noster habitat in cœlo, sequitur quòd plus distet à nobis quàm dij gentium familiares, quos apud se retinẽt. Cuius oppositum dicitur Deut. 4. vbi dicitur, Non

Deus quomodo dicatur esse in cœlo cum sit vbique.

Quæstio.

est aliqua natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster cunctis obsecrationibus nostris, facilè soluitur. Primò quia Deꝰ noster, licèt solùm videatur in cœlo empyreo à beatis per lumen gloriæ: tamen essentialiter est intimior cuilibet rei, quàm res ipsa sibi. Secundò proximior est nobis Deus noster per auxiliũ, quia adiuuat suos. Alij autem dij nec seipsos, nec suos possunt adiuuare. Quomodo autem Deus noster dicatur esse in cœlo, vide versic. 11. 293. 101. 517. 1183. Item qualiter dicatur Deus noster, vide vers. 755. Consequenter autem propositum, scilicet, diuinæ voluntatis omnipotentiam: quia omnia, quęcũque voluit, fecit. Cùm enim volũtas Dei sit idẽ, quod potentia Dei: sequitur, quòd omnia, quęcũq; vult, facere potest. Et hoc est, quod Deo dicitur Sapien. 12. Tu autem es dominator virtutis: subest enim tibi, cùm volueris, posse. Sed hic insurgit dubium: quia multa legimus Deum voluisse, quæ impleta non sunt. Nam voluit saluare Iudæos: sed ipsi resistentes saluati non sunt, quibus ait Christus, Hierusalem, Hierusalem, quoties volui cõgregare filios tuos sub alis, & noluisti, &c. Item ait Apostolus, Vult omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem sui nominis peruenire quod indubiè non impletur. Præterea autem voluntas Dei vult mala culpæ fieri: aut non, si sic: non esset iustus, si non: cum mala culpæ fiant, sequitur quòd eius voluntas non semper impletur, & per consequens, quòd non omnia, quæ voluit, fecit. Ad oppositum autem dicit, *Omnia quæcunque voluit, fecit*. Respondeo, primò sciendum, quòd voluntas Dei multipliciter recipitur, scilicet, propriè, & impropriè. Vnde Magister li. 1. dist. 45. Sciẽdum est, quòd scriptura de voluntate Dei multipliciter loquitur: & tamen non est voluntas Dei diuersa: quamuis locutio sit diuersa. Voluntas enim Dei verè, & propriè dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est. Et hæc est vna, nec multiplicitatẽ capit, nec mutabilitatem: quæ inexpleta esse non potest, de qua propheta ait, *Omnia quæcunque voluit, fecit*. Aliquãdo tamen secundũ quandam dicendi figuram, voluntas Dei appellatur, quæ secundum propriẽtatem non est verè voluntas eius: vt præceptum, prohibitio, consilium, permissio, & operatio. Et ideo quandoque scriptura pluraliter voluntates Dei pronũciat. Vnde Propheta, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius: cũ tamen non sit nisi vna Dei voluntas. Pluraliter tamen dicitur voluntates, quia pluribꝰ, ac variis modis accipitur. Præceptũ enim, prohibitio, atque consilium, dicuntur ideo voluntates Dei, quia sunt signa diuinę voluntatis, quemadmodum signa iræ, quæ foris ostenduntur: quibus iratus dicitur Deus, ira Dei dicũtur. Et est quędam figura loquendi, secundum quam non est falsum, quod dicitur: sed verum sub nubilo obumbrãs. Hæc ergo tria, præceptum, prohibitio, & consilium dicuntur signa diuinæ voluntatis: non tamen intelligẽdum est Deũ velle fieri omne, quod præcipit: vel non fieri omne, quod prohibet. Præcepit enim Abrahæ immolare filium: non tamen voluit: sed vt Abrahæ fides ostenderetur. Præcepit in euangelio sanato, ne cui diceret, ille autem prædicauit vbique: intelligens Deum non prohibuisse, quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini humanam laudem declinãdi. Ista ergo signa diuinæ voluntatis, quæ Dei voluntates dicuntur: non semper implentur: sed voluntas Dei

Psal. 110.

Gen. 22.

Matth. 8.

Resp. Voluntas Dei accipitur multipliciter.

propriè

Universidad de Deusto
Biblioteca

propriè, quę est efficax & beneplacitum Dei, inexpleta esse non potest. Et secundum istum sensum seu istam voluntatem, dicit Psal. *Omnia, quæcunque voluit, fecit.* Ad argumenta ergo. Ad primũ de Christo dicit, Hierusalem quoties volui, &c. Ad hoc respondens Aug. in Enchiridion dicit, Non enim est intelligendum, q̃ dominus voluerit cõgregare filios Hierusalẽ, & non sit factũ, quia ipsa noluerit, sed potius illa quidem filios suos ab illo colligi noluit: qua tamẽ nolente, filios eius collegit ipse omnes, quos voluit: quia in cœlo, & in terra nõ quæcũ voluit, & fecit: & quædam voluit, & non fecit: sed omnia, quæcunque voluit, fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti, id est, quotquot congregaui voluntate mea efficaci, te, nolente, feci. Ad secundum, scilicet, dictũ Apostoli, vult omnes homines saluos fieri: eodem modo respondendum est. Non enim intelligendum est, quòd sit aliquis homo, quem Deus non velit saluũ fieri, sed quòd nullus fiat saluus, nisi quem velit saluari. Ideo rogandus est, vt velit: quia necesse est fieri, si velit. Vel aliter, scilicet, quòd hic ly omne, accipitur pro generibus singulorũ, non pro singulis generum. Vel aliter ad duo prædicta: quòd intelliguntur dictæ auctoritates de voluntate signi, non beneplaciti. Ad tertium dicẽdum, quòd Deus voluntate signi vult mala nõ fieri: voluntate verò efficaci, nec vult mala fieri, nec vult: sed non vult.

2013 ## Simulacra gentium, argentum, & aurum: opera manuum hominum.

Idolorum vanitas.

Hic idololatria excluditur. Et duo facit, quia primò excludit idololatriam: secundò latriæ ollẽdit efficaciam: ibi, *Domus Israël.* Ostendens autem vanitatem idololatrię, ostendit vanitatẽ idolorum ex quatuor. primò ratione causæ materialis: secundò ratione causæ effic entis: ibi, *Opera manuum hominum*: tertiò ratione causæ formalis: ibi, *Os habent*: quartò ratione causæ finalis: ibi, *Similes illu.* Quantum ergo ad primum, ostendit idola esse vana, ratione causæ materialis: quia facta sunt ex argento, & auro, lapide, vel ligno. Sed omnia ista sunt vana,

Phil. 1. Physic.

& corruptibilia: quia omnis res includens intrinsecè materiã, est corruptibilis. Et vide quòd quamuis idola fiant quandoq; ex viliori materia: vt puta ex lapidibus, vel lignis: tamen Psal. posuit nobiliorem materiam, scilicet, argentum, & aurum, vt qui in istis erubescit, facilius erubescat in cæteris. Quaaliter autem simulacra inceperint, vel idololatria, vide versic. 1861. Et aduerte, quòd istam duplicem materiam idolorum, scilicet, argentum, & aurum, specialiter voluit ponere: quia per ista maximè idololatria signatur. Certum est enim primò, quòd

Argentũ competit idolis.

Aurũ & argentum significãt auaritiam & idololatriam.

argentum significat cupiditatis auaritiam. Vnde auaritia in scriptura sæpius per aurum, & argẽtum significatur. Vnde Baruch. 3. dicitur de auaris, q̃ aurum, & argẽtum thesaurizant: in quo confidunt homines, & non est finis possessionis eorum. Et quia auaritia est idolorum seruitus: secũdum Apostolum ad Col. 3. hinc est, quòd aurum, & argẽtum maximè idolis dedicantur, propter quod nũc Psal. ait, *Simulacra gentium, argentum, & aurum.* Est & alia ratio de auro: quoniam aurum propriè significat auaritiam: quia sicut inter omnia metalla aurum sua grauitate inclinatur ad terram: sic & auaritia solũm petit terrena. Vnde de cupidis auaris dicitur Iob 3. quòd possident aurum, & replent domos suas argento. Et verè aurum auaritiã significat: vt deducit Petrus Rauen. super illo verbo Matth. 9. Vidit hominem sedentem in, &c. dicens, Vidit Iesus Matthæum sedentem: quia ille stare non poterat cupiditatis pondere pressus. Aurum enim natura graue est: sed grauior auaritia nimis. Hinc est, quòd aurum plus habentem deprimit quàm ferentem: & vehementius aggrauat corda quàm corpora. Nascitur enim aurum in terra profunda: scrutatur ipsa montium fundamenta, & certis venarum discurrit anfractibus, ideo semper suã repetit naturam. Vnde & cœlestes animos ad inferna deponit. Auri fulgor ardentius humano feruet in pectore, quàm caminus toris igneſcat incẽdiis. Et citius aurum homines dissoluit in terra, quàm à calore flammarum ipsum soluatur. Et ideo dicitur Eccl. 31. Qui diligit aurum, non iustificabitur. Ecce ergo quòd aurum significat auaritiam, sed (vt dictum est) auaritia est idolorum seruitus: ergo & ipsum aurum significat idololatriam. Sequitur, *Opera manuum hominum.* Vbi ostenditur idolorum vanitas ratione causæ efficientis. Nullum enim operatum est nobilius, vel perfectius in natura, quàm sit operans illud, vel causans: non quidem in causis vniuocis, quia illæ sunt eiusdem rationis cum operato: vt homo producẽs hominem, & canis canem. Nec in causis æquiuocis, quæ non sunt eiusdem rationis cum causato: quia illæ semper sunt maioris perfectionis causato: vt habetur

Col. 3. Homo perfectior est idolo & potest adiuuare eũ: & non econtra.

2. Phys. Homo autẽ facit idolum vel simulacrum. Cùm ergo non sint eiusdem rationis, homo, & simulacrum: sequitur quòd homo in perfectione simulacrum excedit. Cum ergo homo quilibet de se sit quædam vanitas. Psalm. 38. Vniuersa vanitas omnis homo viuens: multo fortius sequitur, quòd ipsa idola vana sunt. Et istam rationem facit Psal. dicẽs, quòd idola, vel simulacra sunt *opera manuum hominum.* Vnde ratione causæ efficientis, simulacrorum vanitatem ostendit Sapiens dicens, Inter infelices, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum, aurum, & argentum, artis inuẽtionem similitudinem animalium, facit illi habitationem in pariete ponens idolum, & confirmans ferro, ne forte cadat: sciens quoniam non potest se adiuuare: imago enim est, & opus est illi adiutorium. Non erubescit homo loqui cum illo, qui sine anima est: & pro sanitate infirmum deprecatur: & pro vita mortuum rogat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest, &c. Et propter hoc dicitur Mich. 5. Non adorabis vltra opera manuum tuarum.

Sap. 13.

2014 ## Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Hic ostendit idolorum vanitatem ratione causæ formalis. Vbi sciendum, quòd causa formalis rei dicitur illa, qua res est talis substantialiter: vel quæ intrinsecè dat esse rei: sicut anima rationalis dicitur causa formalis hominis: quia est quædam forma substantialis: quæ, quamdiu est in homine, homo habet esse hominis, ipsa autem separata, homo definit esse homo. Omnis autem causa formalis substantialis, est perfectior omni causa formali accidentali: quo ad esse naturæ. Et inter formales causas substantiales, omnis causa formalis viua est perfectior non viua: sicut est perfectior forma hominis, qua est homo, quàm forma lapidis, qua est lapis. Et per consequens omne formatum forma substantiali animata, perfectius est quàm formatum

Causa formalis malo modo dicitur.

Omne animatum perfectius est non viuo.

tum forma inanimata. Vnde canis in essentia naturali, perfectior est omni lapide. Inter formas verò substantiales viuas, est triplex differentia: secundum quòd est triplex vita: scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, & vltima continet duas primas: & non econuerso, &c. Volens ergo probare idolorum vanitatem, ostendit quòd ipsa carẽt forma substantiali viua, quia non habent vitam: quia sunt aurum, & argentum, quæ sunt insensibilia. Et hoc ostendit per carẽtiam sensuum corporalium. Et primò hoc ostendit de loquela, & visu: dicens, *Os habent, & non loquentur*, os, id est, similitudinem oris. Et quòd inter omnes actus sensibiles, solum loquela competit homini: alij autem actus, vt videre, audire, odorare, ambulare, & huiusmodi, etiã brutis animalibus competunt. Volens ergo probare, quòd homo melior, & perfectior est illis, arguit per loquelam, quæ propriè competit homini: dicens de illis, *Os habent, & non loquentur.* Quasi dicat, secundum Glo. Homo illis melior est, qui loquitur, hoc enim proprium est homini loqui: cætera verò, quæ sequuntur, communia sunt homini cum bestiis. Et tamen de aliis prosequitur, vt scias non solùm hominem simulacris præponendum: sed etiam cæteras bestias, quæ vident, audiunt, &c. simulacris esse perfectiores. Sequitur, *Oculos habẽt, & non videbunt.* Homo enim solùm oculos habet duplices, quibus videt, scilicet interiores mentis, & exteriores corporis. Simulacrum autem quando habet figuram hominis, habet quidem speciem oculorum corporalium: sed non sunt oculi. Similiter inquantum habet effigiem hominis, videtur habere oculos corporales: quos tamen non habet. Et nota, quòd inter omnes sensus corporales, visus est maioris perfectionis: quia plures nobis differentias rerum ostendit, 2. de anima. Et quando est oculus bene dispositus, verius, & certius iudicat de obiecto suo, quam aliquis aliorum sensuum. Cuius ratio est, quia oculi per solam lineam rectam mouentur à visibili: alij autem sensus per lineam indirectam: vt patet de odoratu, auditu, &c. Et ideo per indispositionem eorum, sunt principium malè iudicandi. Vnde dicit Phil. in lib. de problematibus, quòd inebriatis omnia videntur moueri in circuitu à fortitudine vini. Differt autem nihil ad faciendum apparentiam prædictam, quòd visus moueatur, vel quòd res visa. Sic spiritualiter ij, qui inebriati sunt vino amoris, vel odij, respectu alicuius, non rectè de illo possunt iudicare: sed semper in circuitu cogitant ad defendendum per fas, vel nefas, quem diligunt: consimiliter ad nocendum ei, quem odiunt: ad modum ebriorum habentes iudicium oculorum interiorum in continuo circuitu. Et sic de nullo habent certum iudicium. De quibus dicitur Psal. 13. Nõ est timor Dei ante oculos eorum. Et Psal. 16. Statuerunt oculos declinare in terram. Alia autem causa redditur, quare malè iudicant: quæ est ex parte medij. Nam quando medium est diuersum, & primum rarius, & secundum densius, non videt rectè sibi obiecta. Sicut patet de baculo recto, qui in aqua videtur fractus, vel curuus. Et hoc ideo, quia oculus videt primò mediante aëre: pòst mediante aqua, quæ est densior. Causa autem assignatur à prospectiuis: quia radij visuales refranguntur ad medium densius. Sic est de eo, qui à passionibus carnis vincitur. Nam secundum Phil. 7. Ethi. Incontinentes syllogizando de agibilibus, vtuntur duabus propositionibus: quarum vna, scilicet prima pertinet ad rationem: puta quòd nihil nociuum est gustãdum, secunda verò pertinet ad concupiscentiam: vt puta, omne dulce est gustandum. Et omissa prima, sub ista secunda accipiunt minorem: puta quòd hoc est dulce. Et sic concludunt: ergo hoc dulce est gustandum. Prima ergo vniuersalis est medium subtilius: secunda verò medium grossius. Et ideo non rectè vident, nec iudicant. Ad propositum apparet, quòd habens oculos debitè dispositos cum requisitis circunstantiis, rectè videt, & iudicat: & sic rectè potest adiuuare alium. Habens autem malè dispositos, potest (quamuis indebitè) iuuare alium: nullo autem modo videns, nullo modo potest iuuare alium. Quæ ergo fatuitas, inuocare simulacrum, quod non videt pro subsidio? quia nec directè, nec indirectè inuocantem inuocare potest. Et hoc notans Psal. dicit, *Oculos habent, & non videbunt.*

Homo perfectior est idolo.

Oculus bene dispositus verius iudicat quam alij sensus.

Oculus qualiter decipitur in videndo.

Iudicium qualiter decipitur in iudicando.

2015 ## Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.

Hic agit de sensu auditus, & odoratus. Vbi sciẽdum, quòd ista, quæ hic notat Psal. omnibus sunt manifesta, scilicet quòd simulacra argentea, aurea, lignea, vel alterius materiæ non habent sensus aliquos, quia sunt res inanimatæ. Et tamen spiritus sanctus in multis scripturæ locis ista multoties replicat. Et ideo multi admirãtur cur facta tam manifesta toties per spiritum sanctum replicata nobis reducuntur ad memoriã. Ad hoc respõdet Glo. dicens, Manifestissima sunt hæc. Quis enim etiam puer interrogatus non hoc certum responderet, quòd simulacra os habent, sed non loquũtur: oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt, &c. quæ diuinus sermo contexit? Ad quid ergo spiritus sanctus ista inculcat in multis scripturæ locis, quæ sunt omnibus nota? Et respondet, quia effigies viuenti similis homines stultos induxit, vt putent in simulacro esse occultum numẽ: & nõ esse sine viuo habitatore. Vnde & dæmonia ad possidenda simulacra inuitant: quorum præsidentium varia fallacia mortiferi seminantur, & multiplicantur errores. Hoc autem alibi damnat Propheta: dicens, Omnes dij gentium, dæmonia. Prudentiores verò dicunt se nec idola, nec in eis dæmonia colere: sed quæ per idola significantur, vt per hoc aërem, per illud terram, & cætera huiusmodi. Hos & alij transeunt, dicentes, se non colere ipsa corpora, sed quæ illis regendis præsident numina: vt Iouem, Mercurium, & huiusmodi. Quæ omnia damnat Apostolus: dicens quòd commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & seruierũt creaturæ potius quàm creatori. Vel magis mysticè per ipsa simulacra intelligæ idololatras simulacrorum cultores. De quibus dici potest, *Aures habent & non audient.* Tales enim habent aures obstinatas, quibus mandata Dei nolunt audire: de quibus Psal. 57. dicitur, Furor illis secũdum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, &c. Similiter tales nares habent, & nõ odorabunt. Nam omnis virtus magnum de se odorem reddit animæ purgatæ, & iustæ: similiter omne vitium magnum fœtorem. Sed mali istum odorem virtutum non recipiunt: sed magis æstimant esse fœtorem, & fœtorem vitiorum æstimant esse odorem. Et hoc est, quod dicebat Apostolus, 2. Cor. 2. Christi bonus odor sumus iis, qui salui fiunt, & iis,

Idola respectu diuersorum diuersa.

Aurũ obstinationis malorum.

Odorẽ virtutum & fœtorẽ vitiorũ mali non percipiunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui pereunt: & aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Quod ibidem Glo. exponens, ait, Miro modo fit vt bono odore boni viuant: & mali moriantur. Verbi gratia, Apostolus bene agens, & bene viuens iustitiam Dei prædicabat, & opere demonstrabat: ac bonam famam vbique disseminabat: imitans doctorem veritatis Christum. Sed hoc quidam diligebant, quidam verò inuidebant. Illi, qui inuidebant famæ Pauli, vel Christi: bono odore peribant, qui verò eam diligebant, viuebant. Mali ergo nares habẽt, sed non odorant: qui odorem non recipiunt ad vitam, sed ad mortem. Similiter fœtorem vitiorum infectiuum non respuunt vt viuant, sed ad mortem ipsum recipiunt.

2016 Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.

Hic consequenter agit de tactu, & gressu. Ista enim tam manifesta Psal. tam prolixè dicit, & distinctè, vt per omnes sensus vitæ inferat, omne genus bestiarum maioris esse perfectionis, quàm sit aliquod simulacrum. Nam simia manus habet, & palpat: sed simulacra habent quidem effigiem manuum, sed nequaquam palpare possunt. Formica pedes habet, & ambulat, sed simulacra effigiem quidem pedum habent, sed nequaquam ambulare possunt. Canes, leones, & cæteræ feræ, etsi loqui non possunt, clamare tamen, & mugire possunt: simulacra autẽ in gutture suo clamare non possunt. Ex quibus sequitur, quòd nõ solùm homo, sed etiã omnis anis, & omnis bestia perfectior est simulacro. Quod ideo inducit, vt, si pudet te adorare formicas, vel pulices: multo fortius confundaris adorare simulacra, quæ sunt imperfectiora. Vel ista de peccatoribus intelligi possunt: quoniam peccatores habẽt manus, & nõ palpãt, quia quãdoq; habẽt bona opera de genere: sed illis non palpãt. Palpare enim est actus vitalis. Et mali per opera bona de genere, quę agunt, nullũ actũ vitę cõsequuntur. Pedes habent, sed non ambulant: quia multoties affectiones bonas habent, quæ per pedes significantur: sed illis non proficiunt, quia non perseuerant. Guttur habent, sed clamare non possunt: quia voces, quæ in gutture formantur, quandoque habẽt, dum aliquando orant Deum: sed ipsorum oratione ad Deum non clamant. In auribus enim Dei quandoque tacens clamat: & quandoque clamans tacet. Et ista dilatare ad libitum potes.

Animal quod libet perfectius est simulacro.

Peccator nũ palpat, nõ ambulat, non clamat.

2017 Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

Hic ostendit idolorum vanitatem ex parte causę finalis: quia scilicet eorum finis, est vanus, & sine vtilitate: quia scilicet ipsorum factores, & cultores faciunt esse sine vita spirituali: sicut illa sunt etiam sine vita naturali. Et nota, quòd de simulacris vel idolis septem dixit, in quæ deficiunt, scilicet, quia non loquuntur, non vident, non audiunt, nõ odorant, non palpant, non ambulant, & non clamant. In quibus omnibus prædicit, vel optat factores, & cultores similes illis fieri. Et sic duobus modis potest legi, scilicet prędictiuè, & optatiuè. Primo modo prædictiuè, quòd omnia prædicta malis eueniẽt in iudicio. Primò, *Os habent, & non loquentur*: quia hic ora habent aperta ad iniurias, ad detractiones & mendacia: sed in iudicio manifestante veritate, tacebunt, & non poterunt loqui: quia in iudicio (vt habetur 1. Reg. 2.) dominus pedes sanctorum suorum seruabit: sed impij in tenebris conticescẽt. Vnde cuilibet damnato tũc dicetur illud Esa. 47. Denuda turpitudinem tuam, reuelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum. Vltionem capiam, & nõ resistet mihi homo: tace, & intra tenebras. Secundò, *oculos habent, & non videbunt*. Hic enim habent oculos apertos ad temporalia & malicias: quia prudentes sunt, vt faciant malum: bene autem facere nesciũt. Sed in iudicio oculi eorum excæcabuntur, ne videant diuinitatem, quam omnes videre desiderant: dicente Propheta, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Tertiò, *aures habẽt, & non audiunt*: quia aures habebunt ad audiendam vocem maledictionis: sed non audient vocem benedictionis sibi dicentem, Venite benedicti patris mei, &c. vnde de damnatis dicitur, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè oculis suis videat, & auribus audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Quartò, *nares habent, & nõ odorabunt*. Per odorare autem discretio intelligitur: quia ibi à tormẽtis pressi in ipsis cessabit discretio. Vnde Eccl. 30. Quid proderit libatio idoli? nec enim manducabit, nec odorabit: sic qui effugatur à domino, & portans mercedem iniquitatis. Quintò, *manus habent, sed non palpabunt*, quia corpus Christi non amplexabuntur, nec eius erũt participes. Iob 12. Palpabunt quasi in tenebris, sed non in luce. Sextò, *pedes habent, & non ambulabunt*, scilicet post Christũ ad gloriam, sed vt dicitur Iob 6. Ambulabunt in vacuum, & peribunt. Septimò, *non clamabũt in gutture suo*: quia eorum vota non intrabunt in aures domini vt audiantur: quia vt habetur Iob 36. Simulatores, & callidi prouocant iram Dei, nec clamabunt cum vincti fuerint. Ex quibus omnibus apparet, quòd omnes peccatores in iudicio similes erunt simulacris, quæ coluerunt. Quod prædicens Psal. ait, *Similes illis fiant, qui faciunt ea*, &c. Et quia idola vana sunt, vt probatum est suprà, ideo de colentibus, & facientibus ea dicitur, Homo vanitati similis factus est. Et nota, quòd non solum similes illis fient, qui cõfidunt in eis, sed etiam, qui faciunt ea: quia non licet illa facere, quibus vti non licet. Et per consequens non licet facere taxillos, non scribere sortilegia, non facere inter aliquos pacta vsurarum, neque scribere cartas falsas in fraudem vsurarum, & consimilia. Secundò potest legi iste versus optatiuè. Et tunc est sensus, *Similes illis fiant*, id est, similes illis se esse intelligant: ad hoc scilicet, vt fiant dissimiles.

Peccatores ex dinumeratis similes erunt idolis & simulacris.

Hier. 4.

Matt. 15. Esa. 6.

Psal. 143.

2018 Domus Israël sperauit in domino: adiutor eorum, & protector eorum est.

Hic ostenditur latriæ efficacia. Et hoc in duobus, scilicet, primò in euasione mali: secundò in adeptione boni: ibi, *Dominus memor fuit nostri*. Quãtum ad primum, ostendit, q̃ colentes verè Deum, ab ipso proteguntur. Et primò hoc ostendit de Iudæis: secundò de gentibus conuersis: ibi, *Qui timet dominum*. Prima pars diuiditur in duas: quia primò hoc ostendit de Iudæis omnibus generaliter: secũdò de Leuitis specialiter: ibi, *Domus Aaron*. Quantũ ad primum, sciendum, q̃ domus Israël, vel domus Iacob, dicuntur omnes, qui descenderunt de ipso Iacob scilicet, omnes duodecim tribus. Et sic domus Iacob non solùm comprehendit Iudæos, sed etiam omnes duodecim tribus: de quibus ait, *Domus Israël sperauit*. &c. Pro cuius euidentia sciẽdũ, quòd spes est virtus theologica, quam sic describit Magister, dicens, quòd spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus. Sine meritis enim aliquid sperare, non est spes, sed præsumptio. Vnde sicut fides est de iis quæ non videntur: sic & spes est de iis, quæ non videntur, nec habentur. Nullus enim credit quod videt: nec sperat quod habet. Et ideo ponimus, quod in beatis non remanet fides, nec spes. Non fides, quia vident clarè ipsum Deum, qui est obiectum fidei: non spes, quia æternam beatitudinem de facto possident. Similiter ponimus, quòd nec in Christo fuit fides, neq; spes. Quid est ergo sperare in domino? Confidentiam habere in Deo cum operibus bonis: vnde ait Psal. Spera in domino, & fac bonitatem. Quandiu autẽ domus Israël sperauit in domino, adiutor, & protector eorũ fuit: vt patuit, quando pro eis pugnauit cõtra Pharaonem, & exercitum eius: cõtra Amalech, & exercitum eius, &c. Nota ergo quòd nullus in seipso sperare debet, sed solùm in domino: si solidè persistere cupit in aduersis mũdi huius. Spes enim est nostra anchora, dũ sumus in huius mari mundi, vnde Chrysosto. in de reparatione lapsi ait, Spes est anchora nostræ salutis, & vitæ nostrę firmamentum. Accedamus ergo ad tenendam propositam spem: quam sicut anchoram habemus. Ad anchoram autem spectat stabilire, & firmare nauem, ne à fluctibus rapiatur. Quod similiter facit spes, ne à tentationibus, & aduersitatibus mundi quis superetur. Dicit Ambr. Homi. 5. in hexameron: quòd echinus animal marinum exiguum, & vile, cum procellam tempestuosam præsenserit: calculum validum arripit, eumq; tanquam anchoram tenet, ne excutiatur fluctibus. Itaque non suis stabilitur viribus, in seipso sperãs, sed alieno pondere falcitur. Sic & nos imminente tempestate tentationis vel alterius aduersitatis, accipiamus calculum illum, de quo Apoca. 2. Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomẽ meum scriptum. Et huic calculo adhæreamus fortiter, in ipso sperantes, & nõ in viribus nostris: ne inundatione fluctuum superemur. Psal. 124. Qui confidit in domino, sicut mõs Sion, non commouebitur in æternum. Et quantum ad hoc nota quòd spes multa bona facit. vide ver. 133. 443. 559. 694. Item nota quòd sperare in domino quis dicitur dupliciter versic. 458. Item nota quòd Deus nos adiuuat multipliciter, ver. 673. 957. 1137. Item nota, quòd aliud est adiuuare, & aliud protegere. ver. 407. Item quomodo Deus nos protegit, versic. 438. 1140. 1570.

Spes quid est.

3. Senten. dist. 26.

Psal. 36. Exod. 14.

Exod. 17. Spes dicitur anchora.

Spes multa bona facit.

2019 Domus Aaron sperauit in Dño, adiutor eorũ, & protector eorum est.

Hic consequenter ostẽdit hoc idem de Leuitis, qui per Aaron significantur, qui erat summus sacerdos, & de tribu Leui. Sed fortè dices, Cum domus Aaron cõtineretur in domo Israël, sicut pars in toto: quia erat vna trib' de duodecim, quę omnes simul dicuntur domus Israël, & per cõsequens cum dixit, quòd domus Israël sperauit in domino, &c. etiam per hoc inclusit domũ Aaron: quare ergo hoc idem replicat? dicens, *Domus Aaron*. &c. Ad hoc respondetur, Psalm. enim hic specialiter vult ostendere vtilitatem cultus latriæ, qui maximè sacerdotibus pertinet: vt ipsum suis exemplis, & verbis seculares doceãt. Idcirco de ordine sacerdotali hic facit mẽtionem specialem. Etiam quia Deus singulari modo fuit adiutor, & protector ipsius Aaron in ipso sperãtis: vt patuit in seditione Chore, Dathan, & Abiron: qui contra sacerdotium ipsius Aaron insurrexerant: vt patet Num. 16. vide versicul. 1852. Vel per hoc vult ostendere qualiter Deus singulariter adiuuat Christi corpus mysticum, & ab omni spirituali protegit periculo. Et hoc significat per domum Aaron, qui significat Christi figuram, vide vers. 1277.

Quæstio.

2020. Qui timent dominum, sperauerunt in domino: adiutor eorum, & protector eorum est.

Hic ostẽdit illud idẽ de gentibus ad fidem conuersis. Nam secũdùm rei veritatem etiam antiquo tempore multi de gentilitate conuertebantur ad Iudaismum: quos Deus patiter adiuuabat vt filios Israël. Vnde dixit Rab. Sal. q̃ ad literã Psal. hunc versum ponit propter eos, q̃ de gentilitate conuertebantur ad Iudaismum: qui à Deo protegebantur vt filij Israël. Multi enim ex talibus conuersi cum filiis Israël exierunt de Ægypto: qui æqualiter cum filiis Israel à Deo adiuti, & protecti fuerũt in mari rubro, & in deserto mãna cibati. Quos tãgit, dicẽs, *Qui timent dominum*. &c. Tales enim Deũ verè timere dicuntur, qui relinquentes idolorum cultum, ad fidem Dei veri se conuertunt, & iustificãtur, quoniam, vt dicitur Eccl. 1. Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hoc manifestè patuit in Achior, qui cum esset gentilis, conuersus ad Iudaismum, ipsi Holoferni prædicauit virtutem Dei cœli: dicens, Nũc, domine, vide, & perquirere si aliqua iniquitas est in Iudæis in conspectu Dei ipsorum: & tũc ascende ad illos, quia tradet eos Deus in manibus tuis. Si verò non est offensio populi huius corã Deo suo, non poteris resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & eris in opprobrium vniuersæ terrę. Ad cuius verba iratus Holofernes, ait, Quis est iste, qui dicit filios Israel posse resistere Nabuchodonozor regi? Vt ergo sciat, Achior, quoniam fallit nos, cũ capti per nos fuerint Iudæi: tunc cum eis gladio nostro transuerberabitur. Et tunc captum Achior misit ad partẽ Iudæorum: vt, cùm capti fuissent Iudæi, ipse cum illis interficeretur. Et quia sperauit in domino, adiuuit illum dominus: quoniam ipse Holofernes manu fœminæ fuit interfectus, & exercitus eius fugatus, & dispersus: ipse autem Achior à Deo liberatus, & protectus. Sic & in nouo testamento, ipse Cornelius centurio, qui erat timens Deum, vt habetur Act. 10. Sed nota, quòd timoris multæ sunt species. versi. 261. 999. Et quòd timor multa bona facit, 356. 358. 1747. Item quòd timere mundum non debet sperans in Deo. versi. 904.

Timentes Deũ adiuuantur & protegũtur a Deo.

Iudit 5.

2021. Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis.

Hic consequenter ponitur vtilitas latriæ in boni assecutione. Et primò hoc ostẽdit de bonis temporalibus: secundò de bonis spiritualibus: ibi, *Adijciat dominus*. Et in prima parte primò vtilitatẽ d ctã

Universidad de Deusto
Biblioteca

proponit:secundò ipsam exponit:ibi, *Benedixit domui Israel.* Quantum ad primum, notandum, quòd sicut obliuio in Deo cadere non potest, ita propriè nec recordatio. Sed loquitur scriptura more humano: quo dicimus illi, qui quandoque bona faciebat, & modò non facit: Tu oblitus es mei, & quando bona tribuit, dicimus, Nunc tu recordaris mei. Sic Deum dicimus nostri recordari, quando bona nobis concedit: vel concessa multiplicat. Et hoc est, quod ait, *Dominus memor fuit nostri.* Qualiter autem memoria, vel recordatio cadat in Deo, vide vers. 270. 1234. 1324. 1363. Vnde quòd memorari Deum de nobis, sit idem quod nobis benefacere, ostendit subdens, *Et benedixit nobis*, scilicet, temporalia largiendo & multiplicando. Benedictio enim Dei valet ad multa, vide vers. 1964.

Memoratur nostri Deus quã do bona tribuit nobis.

2022 **Benedixit domui Israël: benedixit domui Aaron.**

Hic suum declarat propositum. Et primò in populo Iudæorum: secundò in populo gentilium: ibi, *Benedixit omnibus.* Quantum ad primũ, ait, *Benedixit domui Israel.* Quod maximè fuit tempore Iosue: quando dedit eis possessionem terræ promissionis, tunc enim habuerũt plenum dominium, & rerum temporalium copiam. Et illam benedictionẽ habuerunt, quandiu domino seruierunt: sed quando Dei cultum deseruerunt, benedictionem mutauerunt in maledictionem: sicut eis prædixerat Moyses Deut. 28. dicens, Si audieris vocem domini Dei tui, vt facias mandata eius: venient super te benedictiones istę, Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & terræ tuæ: fructusque iumentorum tuorum. Benedicta horrea tua: & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris tu ingrediens, & egrediens: abundare te faciet dominus omnibus bonis, benedicetq; te operibus manuum tuarum. Si autem nõ custodieris mandata domini Dei tui, venient super te omnes maledictiones istæ. Maledictus eris in ciuitate: maledictus in agro, &c. Quæ omnia hodie realiter in populo Israël adimpleta videmus. Sed fortè dices, quòd hodie totum oppositum videmus: (vt multoties dictum est superius,) quoniam iusti egent, mali abundant: iusti premuntur aduersis, mali prosperitatibus florent, &c. Dicendum, quòd omnia promissa, & acta in antiquo testamento erant quędam figuræ illorum, quę in nouo testamento erant promittenda, & agenda. Nam ibi promittebantur terrena, quibus cœlestia figurabantur: ibi agebantur sacrificia animaliũ, quibus verum sacrificium eucharistiæ figurabatur. Et ideo sicut terminata est lex antiqua, & noua regnat: debitum est, vt figuris cessantibus, figurata prædicarentur. Vt ergo Deus sua benedictione cœlestia plenius, ac dignius conferat: hic suis vt communiter non temporalia, non prospera, sed spiritualia bona, & pro ipsorum custodia aduersitates concedit, & sic benedictionem temporalem in cœlestem mutauit. Illi autẽ populo Israëlitico aduerso, benedictionẽ temporalium in maledictionem mutauit æternam. Quod bene prænouerat Iacob pater ipsorum: cùm dixit, non pro se, sed pro suis malis successoribus: Timeo ne inducat super me maledictionem pro benedictione. Benedixit autem temporaliter domui Aaron: quando sacerdotium ei confirmauit, & impugnatores partim igne consumpsit: reliquos absorbuit terra, vt habetur Nume. 16. Nobis autem sacerdotium illud Aaron in sacerdotium æternum Christi commutauit: vt dictum fuit Psal. 109.

Benedictio tẽporalis datur bonis.

Maledictio tẽporalis datur malis.

Benedictio in maledictionẽ est Iudæis conuersa. Gen. 27.

Benedixit omnibus, qui timent 2023
dominum, pusillis cum maioribus.

Hic agit de benedictione gentiũ conuersarum: quæ multo amplior est quàm benedictio in antiqua lege populo Israel data. Hęc enim benedictio fuit verbi incarnatio, per quam omnibus volentibus benedicitur indifferenter, cuiuscunq; status, sexus, vel conditionis existant. Vnde ad Ephes. 1. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi: qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali in cœlestibus. Quid autem sit ista benedictio ostendit Magister ibidem Glo. dicẽs. Hic ponit Apostolus benedictiones siue beneficia, quæ toti humano generi per Christum sunt facta. Distinguit autem duas benedictiones, siue prædestinationes, & earũ effectus: quarum vna est de præsenti ad iusticiam: alia de futuro ad coronam. Nec dicuntur duæ prædestinationes in se, cùm vna sit Dei prædestinatio, quæ est essentia sua: sed quia de duobus est ipsa Dei prędestinatio, scilicet, de iustitia in præsenti, & de gloria in futuro. Deus enim ante mundi cõstitutionem, cùm nullus quicquam meteretur, præordinauit, quòd in tempore gratiæ aliquos à perditis separaret, & iustos, & immaculatos faceret. Præordinauit etiam, quòd illos iustificatos ad æternam beatitudinem perduceret. Harũ benedictionum alteram hic implet, quæ iustos facit: alteram in futuro implebit, quæ erit omnium perfectio. Et hoc est quod ait, quòd benedixit nobis in omni spirituali benedictione in cœlestibus. Quod bene præuiderat Psal. dicẽs, *Benedixit omnibus qui timent dominum*, scilicet, timore filiali: *pusillis cum maioribus.* Et ista benedictio refertur ad primam prædestinationem, quæ suos hic iustificat. Per pusillos intelligе humiles: per magnos autem, non quidem mole corporis, vel potestate terrena altos, sed virtutibus claros:

Benedictio duplex est: duplex prædestinatio.

Adiiciat dominus super vos, super 2024
vos, & super filios vestros.

Hic ostendit vtilitatem latriæ in bonis spiritualibus, & æternis. Et tria facit: quia primò ostendit æternorum bonorum retributionem: secundò retributionis datorem: ibi, *Benedicti vos*: tertiò ex hoc differẽtiam inter antiquam & nouam legem assignat: ibi, *Cœlum cœli.* Quantum ad primum sciendũ quòd antiqua lex promittebat pro munere illi populo carnali bona carnalia, & temporalia: sub quibus tamen figurabãtur bona spiritualia & æterna. Sic enim promissum est illi populo Israël, Ego dabo vobis omnia bona terræ, vt comedatis medullam terræ. Quid autem est bonum vltra omnia bona mundi: nisi bonum æternum, quod est supra omnia bona terrena? Et ideo hoc bonũ, quòd excedit omnia bona, prædicit Psalm. fidelibus dandum dicens, *Adiiciat dominus super vos*, &c. scilicet, adiiciat aliud bonum, quod est alterius generis. Sed quibus istud bonum æternum sit adiiciendum adiungit dicens, *Super vos, & super filios vestros.* Vbi sciẽdũ, quòd in ecclesia sunt duo genera fidelium, scilicet, patrũ & filiorum. Patres sunt doctores, & magistri, qui alios in fide Christo generant doctrina, & exemplo: sed filij vocãtur per illos in fide generati. Et vtrisque debetur hoc præmium: sed tamẽ principalius patribus: sicut maioris est meriti erudire

Gen. 15.

Patres sunt doctores: filij sunt discipuli.

erudire quã erudiri, docere quã doceri. Et patres A
præmittit filiis, dicens ipsis patribus, *Super vos.* Et
consequenter, *Et super filios vestros*, scilicet adiiciat
bona &c. Vnde hic ait Glos. Hic distinguit inter
patres & filios, scilicet inter magistros, & discipulos. Vel aliter exponitur, vt ista adiectio sit numeralis & personalis: vt sit sensus, O vos patres, ô magistri, adiiciat dominus super vos, id est: numero vestro. Et sic factũ est, quia numerus magistrorum multiplicatus est. Adiiciet etiã super filios vestros: quod ita factum est, quia creuit numerus sequentium. Accessit enim fides gentiũ, & creuit numerus, non solùm sapientium antistitum, sed etiam obedientium subditorum. Et nota, quòd ad hoc vt
Filius patri obedire debet. quis in ecclesia verus dicatur filius, maximè tria B
debet habere. Primò obedientiæ promptitudinem, vt mandata patris perficiat. Vnde ad Ephe. 6. Filij, obedite parentibus vestris in domino. Hoc enim iustũ est: honora patrẽ tuũ, & matrem tuam, quod est primum mandatum in promissione: vt bene sit tibi, Non enim debet filius præcepta discutere patris, sed semper credere, quòd pater filio solùm salutaria mandat. Vnde, si filius patris mãdata discutiat, videtur, an ille sit pater discutere. Vnde Pe. Ra. super illo verbo Luc. 11. Quis ex vobis patrem petit panẽ, ait, Charitas dolum nescit. Si pater est, non potest non amare: si amat, nõ nisi quod bonũ est dare vel præcipere restat. Negat patrẽ, qui de patris suspectus est largitate. Patris præcepta discutere non licet: patris monita retractare non cõuenit. Et si paterni mandati species tristior videatur, tres tamẽ ipsa salutifera, & vtilis est. Sic & Abrahã vbi patrem Deum credidit, mandatorum formas non attendit asperas, & acerbas, circumcisionem recipit: & quæ pater cœlestis iubet, non discutit: sed circumcisionem verecundã iudicat gloriosam. Filicidium considerat perscelestum: sed quia Deus imperat, totum pietati committit. Hinc Isaac patris gladium cùm videret, vnde dolere poterat, est gauisus. Hinc Iephthe filia patris vota sua morte tota gratulatione persoluit. Panis autem, quem pater Christus Iudæis dedit, versus est in lapidem: nõ dãtis vicio, sed infidelitate, capiẽtis. Secũdò, debet
Filium Dei facit fides. habere fidei rectitudinem, vt credẽda non discutiat, sed illis adhæreat fideliter. Ioã. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt &c. Vbi Augustl. Credentes filij Dei fiunt, & fratres Christi nascuntur. Nam si non nascuntur fratres Christi, quomodo filij Dei esse possunt? Tertiò debet ha-
Filium Dei facit pax mentis. bere affectionis tranquillitatẽ, vt paci, & vnitati sit intentus. Matt. 5. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Vbi Aug. Pacifici dicũtur, qui omnes animi sui motus componentes, & subiicientes rationi, carnalésque cõcupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei. In quo ordinata ita sunt omnia, vt illud, quod est in homine præcipuum, & E
excellens, hoc imperet cæteris non reluctantibus, quæ sunt bestiis, nobisque communia. Atq; ipsum, quod excellit in homine, id est, mẽs, & ratio, subiiciatur potiori, quod est ipsa veritas vnigeniti Dei filius. Neque enim imperare inferioribus potest quis, nisi se superiori subiiciat. Et hæc est pax, quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis: quæ ipsos filios Dei facit. Quia igitur per tria prædicta quis efficitur filius Dei, ideo consequens est vt per illa hæres sit Dei. Rom. 8. Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei: cohæredes autem Christi. Hæreditas autem Dei excellit omnia temporalia bona. Et ideo istam hęreditatem talis filij dandam præuidit Psalm. doctoribus ecclesiæ: dicens, *Adiecit dominus super vos, & super filios vestros.*

Benedicti vos à domino, qui fecit 2025
cœlum, & terram.

Consequenter hic ostẽdit huius additionis, vel hæreditatis datorẽ. Quasi dicat, Ille qui dedit terrena in antiqua lege, Deus fuit qui illa dare potuit: quia dominus omniũ terrenorum, quia fecit terram. Consimiliter dare potest cœlestia, quia dominus cœlestium, quia fecit cœlum. Sic ergo vos benedicti estis à domino in terrenis, & in cœlestibus: quia ipse fecit cœlum, & terrã. Vel per ista verba vult ostendere, quòd Deus potest beatificare, & corpus, & animam: corpus in præsenti per bona temporalia, eo modo quo hæc beatitudo in temporalibus potest consistere: & animam, in futuro, veram conferendo gloriam. Quod probat, quia Deus fecit cœlum, & terram, id est, animã, & corpus: ergo vtrunq; quietare potest. Quid enim per terram nisi corpus de terra creatum intelligitur? vide vers. 1444. 1552. Per ipsum verò cœlum animas de cœlo à Deo creatas, id est, cœlestes: quia cœlestia capere possunt, in quibus Deus vt in sede habitat. Psalm. 10. Dominus in templo sancto eius: dominus in cœlo sedes eius. Nec immeritò anima maximè iusta cœlum dicitur: vt ostendit Bern. su- C
per illud Psalm. Psallite Deo, qui ascendit super *Psal. 67.*
cœlum cœli ad orientem: dicens, Est enim cœlum quælibet sancta anima: nec immeritò sibi cœli nomen vsurpat, vnde originem ducit. Si enim propter corpus, quod est de terra homo terra dicitur: cur non propter animam, quæ de cœlo est, cœlum esse glorietur: præsertim cùm testetur cœlesti vita naturæ dignitatem, & patriæ? Vnum Deum adorat, & colit, quomodo angeli: Christum super omnia amat, quomodo angeli: casta est, quomodo angeli, idque in carne fragili, quòd non angeli, sapit quæ in cœlis sunt, nõ quæ super terram. Quid euidentius cœlestis originis intignè quàm hominem in regione dissimilitudinis, similitudinem retinere vitæ cœlestis, & in terra atque corpore pene bestiali, cœlestem ducere vitam? Cœlestis sunt ista potentiæ, non terrenæ. Et quòd verè cœlum, ac de cœlo sit anima, quæ hæc potest cognoscere. Est itaque cœlum anima sancta, habens solem intellectum, lunam fidem, stellas virtutes. Stellas ideo virtutes dixerim, quia quomodo stellæ in nocte lucent, sed latent in die: sic vera virtus, quæ in prosperis non apparet, micat in aduersis. Illud sanè cautelæ est, hoc necessitatis. Ideo fidus virtus est, & homo virtutum est cœlum vita, & opinione conspicuum, fide purum, spe firmum, latum charitate, speciosum contemplatione, pluens verbi diuini pluuiam salutarem, tonans increpationibus, coruscans miraculis. Ad maiorem autem huius cœli euidentiam, sciendum, quòd animæ sanctæ vel ipsi sancti multipliciter cœlis assimilantur: quoniam sicut cœli cæteris corporibus sunt altiores, puriores, clariores, & aptiores: sic & animæ sanctę, vide deductionem vers. 815.

Cœlum cœli domino, terram au- 2026.
tem dedit filiis hominum.

Hic ex prædictis ponit differentiam inter antiquam legem, & nouam. Vbi notandum, quòd do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fili dei Christus dominus.

minus noster Iesus Christus primitus cœlũ suis fidelibus in lege noua promisit:dicẽs Matth.3. Pœnitentiam agite:appropinquabit enim regnũ cœlorum. Et tales in lege noua per Christum genti non sunt filij hominum,sed ex Deo nati: non ex sanguinibus,neque ex voluntate carnis &c. sed ex Deo nati sunt. Filiis autem hominũ, id est,sub antiqua lege seruientibus,terra promittebatur::idest, temporalia bona , quibus bona promittebãtur. Quantum ergo distat cœlum à terra , tantum lex noua ab antiqua. Et hoc insinuans ait , *Cœlum cœli domino*,id est,promittere cœlum cœli,id est , bona cœlestia dare:domino fuit reseruatum. Terrã autem dare,fuit concessum filiis hominum : vt puta, ipsi Moysi,& Iosue,qui diuisit eis terram in funiculo distributionis. Dicitur enim cœlum cœli summum cœlorum,scilicet,cœlum empyreum in quo animæ beatificantur. Vel aliter : per cœlum intelligе gloriam cœlestem:per terram verò,ipsum infernum qui in medio terræ situatur. vide versicu. 103. Vnde infernus terra dicitur. Iob.10. Terra tenebrosa,& operta mortis caligine: vbi nullus ordo &c. Item nota , quòd inter homines aliqui dicuntur domini,& non serui:& aliqui serui,& non domini. Nam seruus dicitur omnis peccator. Ioan. 8. Omnis , qui facit peccatum , seruus est peccati. Domini autem dicuntur,qui soli Deo se subiiciũt: cui seruire , regnare est. Tales enim sunt domini suorum actuum:quibus dicitur Gen. 4. Subtus te erit appetitus tuus , & tu dominaberis illius. Peccatores autem,& serui dicuntur filij hominũ, quia imitantur homines non domini. Nam hominis nomine culpa intelligitur: vt ostẽdit Greg li. 4. mor. c.17. Quid est ergo, *Cœlum cœli domino* : nisi gloria æterna iusto datur:terra autem filiis hominum , id est,infernus peccatoribus deputatur?

Terrã promissionis dedit Iosue.

Psal 77.

Terra dicitur infernus : cœli gloria æterna.

Dominus dicitur quilibet rustus : filius hominũ, quilibet peccator.

2027 Nõ mortui laudabunt te,domine, neque omnes,qui descẽdũt in infernum.

Hic ostendit,à quibus dignè Deus laudatur. Et primò negatiuè,secundò affirmatiuè: ibi, *Sed nos.* Quantũ ad primum,sciẽdum,quòd mors est multiplex:scilicet,bona,& mala,& indifferẽs. Mors indifferẽs est mors naturalis,quę dicitur indifferẽs ad bonũ,& ad malũ:quia de se nec est meritoria, nec demeritoria:de qua Psal.88. Quis est homo,qui viuit,& non videbit mortẽ? Secundò est mors bona: qua scilicet quis moritur mundo, & vitiis : de qua Rom.6. Qui mortuus est,iustificatus est à peccato. Sed hic nota , quòd aliquis mortuus est mundo, & sibi mortuus est mundus : sicut renuncians mundo iustus , quem aduersitas mũdi persequitur. Aliquis est mortuus mundo,sed sibi viuit mundus:sicut iustus renunciãs mundo : cui tamen prospera mundi succedunt : sicut fuit Abraham,& magni reges , & principes iusti. Aliquis nec est mortuus mundo, nec sibi moritur mundus : sicut sunt peccatores mundum amantes , quibus prospera mundi succedunt. Aliquis non est mortuus mundo : cui tamen mor tur mundus : sicut miser,& pauper,qui mente diligit mundum & ea,quæ sunt in mundo : cui tamen non arridենt prospera mundi,sed ipsum persequuntur aduersa. Tertiò est mors mala. Et hæc est triplex:scilicet,naturæ,culpæ,& gehennæ, vide versic. 520. Ad propositum ergo , hic loquitur de morte culpæ , & gehennæ. Mortem culpæ tangit:

Mortium triplex.

Mortui dicuntur quilibet mundo , sed nõ ecõtrario.

Moritur quis mundo , & ecõtrario.

Viuit quis mũdo, & econtrario.

Viuit quis mundo , & non econtrario.

dicẽs,*Nõ mortui laudabunt te domine*:scilicet dignè: quia nõ est speciosa laus in ore peccatoris. De talibus enim,qui in peccato laudant Deum conqueritur Christus, dicens , Hic populus labiis me honorat : cor autem eorum longè est à me. Consequenter subinfert mortẽ gehennæ:dicens : *Neque omnes,qui descendunt in infernum.* Existentes enim in inferno,Deum non laudãt , sed præ doloribus linguas suas mordentes ipsum blasphemant. De quibus dicitur Apocal. 16. quòd manducauerunt linguas suas præ dolore : & blasphemauerunt Deum cœli,nec egerunt pœnitentiã. Tales ergo mortui, & in infernum descendentes , non laudant dominum. Et aduerte,quòd non dicit generaliter,quòd nullus descendens in infernum laudet Deum : sed particulariter dicit , *neque omnes* , quod æquipollet huic,quidam non. Quod ideo dicit, quia tempore suo ante Christi passionem, omnes quantumcunq; iusti morientes ad infernum descendebant : & tamen certum est , quòd illi Deum laudabant : quia erant in statu gratiæ expectantes apertionem cœlestis ianuæ per Christi passionem fiendam. Ideo non de omnibus descendentibus in infernum ait, sed de quibusdam dicens,*neque omnes* &c. Et istum intellectum hic ponit gl. quare hoc non dixit vniuersaliter, sed solùm particulariter.

Ecclo. 15.

Matt. 15.

Blasphemant de malo Deũ.

Sed nos,qui viuimus,benedicimus 2028.
domino,ex hoc nunc,& vsque in sæculum.

Hic ostendit affirmatiuè , à quibus benedicitur Deus,scilicet,à viuentibus. Et potes de vita distinguere,sicut statim distinctum est de morte:scilicet, quòd est quædam vita bona , quędam mala , quædam indifferens. Vita indifferẽs est vita naturalis: de qua Gen.1. Inspirauit in faciẽ eius,spiraculum vitæ : & factus est homo in animam viuentem. Secundò est vita mala:scilicet, criminalis, & viciosa. De qua cuilibet peccatori dicitur , Nomen habes quòd viuas , & mortuus es. Alia est vita bona. Et hæc est duplex:scilicet,gratiæ,& gloriæ. De quibus omnibus vide diffusè in postillis super Ioan.ca.9. Ad propositum autem hic loquitur de illis, qui viuunt vita gratiæ , ac vita gloriæ:quia à talibus dignè laudatur Deus:vide vers.1995.480.502.1636. 1721.1838. Et nota , quòd idem est laudare Deum, quod benedicere Deum. Benedicere autem Deum est bene viuere. vide vers. 378. Item nota , quòd Deum benedicimus multipliciter. vers. 502.

Vita multiplex bona & mala. Vita indifferens.

PSALM. CXIIII.

Dilexi, quoniam exaudiet domi- 2029.
nus vocem orationis meæ.

Psalmus iste talem habet titulum, *Alleluia*. Idem est quod laudate Deum,vide in titulo Psalm. 104. Istum autem Psalmum fecit Dauid ad laudandum Deum, qui ipsum liberauerat à persecutione Saulis:maximè quando(vt habetur 1. Reg. 23.) Dauid fugiens à facie Saulis se cum suis absconderat in deserto Maon. Ziphæi autem,qui iuxta illud desertum habitabant , qui erant de genere Dauid, prodiderunt eum Sauli , promittentes ipsum Dauid tradere in manus Saulis, si illuc ascenderet. Venit ergo Saul cum exercitu magno: & circundedit locum

cum,in quo erat Dauid,in modum coronæ,vt nullo modo euadere posset. Et tunc Dauid desperauit posse euadere manus Saulis. Et statim venit nũcius ad Saulẽ,dicens,Festina,& veni:quoniã insuderunt se Philistæi super terram. Tunc Saul coactus , inde recessit , & dimisit Dauid persequi. Et tunc Dauid inde recessit , & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Ad propositum ergo:videns se tunc Dauid liberatum de manibus Saulis , à quibus desperabat posse euadere:pro gratiarum actione ipsi Deo, & pro laude Dei fecit istum Psalmũ, etiam alios ad laudem Dei inuitant. Et hoc sonat Psal.titulus,qui est, alleluia,id est,laudate Deum. Quantum ergo ad sensum literalem, dic vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticũ, sciendum,quòd omnes nascimur filij iræ:& post natiuitatem multoties peccãtes,per deserta huius mundi errando vagamur:sed pietate Christi, mediantibus suis sacramentis,reducimur ad ipsum tanquã ad pastorem proprium & ad eius ouile, Quod alibi prædicẽs Psal.ait Christo,Psal.118. Erraui sicut ouis,quæ periit:quęre seruum tuum , domine. Quod & Christus fecit sua præsentia,suis monitis, & exemplis per se,& per prædicatores suos. Quod considerans Psal.in hoc Psal.de hoc gratias deo agit. Et tota intentio Psal.est, ex hoc nos ad Dei laudẽ inducere. Quibus visis,ad diuisionẽ Psal.accedo. Diuiditur ergo Psal.iste in partes tres : quia primò Psal.in persona peccatoris conuersi ponit suam liberationẽ:secũdò petit suam beatificationẽ:ibi,*O domine*. Tertio cõsurgit ad gratiarũ actionem:ibi,*Conuertere*. Prima pars diuiditur in partes quatuor : quia Psal.primò ponit suam orationem: secundò Dei miserationem:ibi, *Quia inclinauit*:tertiò status in quo priùs erat declarationem:ibi, *Circundederunt*:quartò suam præteritã tribulationem: ibi,*Tribulationem*. Quantum ad primum,sciẽdum, quòd differentia est inter bonos , & malos:in hoc quòd mali plus diligũt temporalia quàm spiritualia : & ideo plus accenduntur ad dilectionem benefactoris temporalis quàm spiritualis , boni autem econtrario. Vnde iste iam conuersus ad Deũ in personã iustorũ clamat , dicens, *Dilexi*, scilicet, Deum. Et causam subdit, *Quoniam exaudiuit vocem orationis meæ*. Vera enim oratio non petit temporalia principaliter,sed solùm spiritualia,dicẽte Christo,Quærite primùm regnum Dei,&c. Et ideo in hoc quod dicit orationem suam exauditam:ostendit se Deum diligere propter spiritualia bona,non propter temporalia. Et hoc hic notãs Glo.dicit, Non parum differt dilectio istius à dilectione infidelium. Diligitur enim Deus etiam ab infidelibus vel peccatoribus:quia bona tẽporalia eis tribuit. Vnde alibi scriptum est,Cõfitebitur tibi,cùm benefeceris ei. Diligitur autẽ perfectè ,cum animus aduersis nõ mouetur:sed spe futurorum bonorum magis in caritate accenditur:quemadmodum iste de se exponit:dicens,*Dilexi*,scilicet Deum : nõ quia me regem,vel diuitem fecit,vel quia prospera dedit:sed quia vocem orationis meę exaudiet,id est, exauduiit:spiritualia,scilicet,conferendo:quæ statim exponit inferius. Sed hic cadit dubium, scilicet , an propter beneficiũ temporale siue spirituale quis plus Deum teneatur diligere quàm sine beneficio. Et videtur quòd non : quia nullus tenetur plus Deum diligere quàm possit : quia nullus ad impossibile potest obligari. Sed quilibet etiã sine beneficio tenetur Deum diligere quãtum potest:

Mat.6

Quæstio. Deum an sit diligendus plus propter beneficium.

Diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, &c.

quia ex toto corde,ex totaanima , & ex omnibus viribus:vt habetur Matth.22.& Mar.12. Quod exponẽs Augustinus primo de doctrina Christiana, ait,Deum ex toto corde diligere præciperis,vt omnes cogitationes tuas, ex tota anima tua,vt omnẽ vitam tuam ,& ex tota mente tua,vt omnem intellectum tuum in illum cõferas,à quo habes ea,quę confers. Nullam ergo vitę nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat,& quasi locum dare,vt alia re velit frui: sed quicquid ad diligendum venerit in animam , illuc rapiatur quò totus dilectionis impetus currit. Tunc est enim optimus homo,cùm tota vita eius pergit in incõmutabile bonum. Ex quibus apparet quòd quilibet Deum tenetur diligere quantum potest. Præterea,bonitas diuina est ratio immensa , mouens nos ad dilectionem Dei: ergo non plus mouere debemus ad Dei dilectionem ratione beneficiorum,quæ ratio est finita:sicut & beneficia collata sunt bonitatis finitæ. Aliter enim fiuitum additum finito faceret ipsum minus:quod est contra Philosophum 3. Physicorum. Ad oppositum,videtur hic Psal.qui dicit Deum se diligere propter beneficium exauditionis.dicens, *Dilexi,quoniam exaudiuit dominus*,&c. Respõdeo,q̃ ista quæstio est similis illi,qua quæritur,vtrũ Christus nostrã salutem magis meruerit per actum suæ passionis,quàm per actum suæ incarnationis fecerat. Et respõdent doctores,quod Christus per plura merita , vel actus meritorios nostrã salutem potuit mereri : sed non per maius meritum quàm fecerit in principio per actũ suæ incarnationis:quia quilibet actus suus erat infiniti meriti. Sic in proposito,dico , quod tenemur ad dilectionẽ Dei toto corde,tota anima,&c.& hoc ratione eius infinitæ bonitatis:nec ad hoc magis obligari possumus, sed bene pluribus rationibus : non tamen magis. Ratione ergo beneficij à Deo recepti teneris Deũ diligere.i.noua ratione obligaris ad dilectionem Dei quàm ante,sed nõ magis : quia ante etiã infinitè obligabaris. Et hęc est intentio Gregor.in homil.dicens,Cùm enim augentur dona,rationes crescunt: donorum. Et magis ex donis obligatis:& sic hoc extenditur.s.pluribus rationibus.

Respõ.

Quia inclinauit aurem suã mihi: 2030
& in diebus meis inuocabo.

Hic consequenter ostendit Dei miserationem. Vbi notandum,quòd cùm Deus non sit corpus, & per consequens nec membra corporalia habeat: ideo oportet hic per aurẽ Dei aliud inteligere quã sit auris instrumentum corporale auditus. Notandum ergo , quòd auris in nobis dicitur instrumentum corporis , quo aliorum percipimus voces. Sic spiritualiter auris Dei dicitur illud per quod nostra percipit vota,& orationes exaudit. Orationes autem nostræ exaudiuntur per Dei filium. Et hinc est,quòd ecclesia suas orationes per Dei filium terminat:dicens,Per dominum nostrum Iesum Christũ. vide ver.1439. Et ideo ipse Dei filij auris Dei dicitur. Sola enim Dei sapiẽtia , cordis nostri vota intelligere & audire potest:quia solus Deus corda scrutatur. Cùm ergo filius Dei sit sapientia Dei,& sapientia Dei sit auris Dei:consequens est vt filiùs Dei sit auris Dei. Et istam aurem sibi per incarnationem inclinari postulabat Psalm.dicẽs, Inclina aurem tuam mihi,& exaudi verba mea,id est,incli na , & mitte filium tuum ad susceptionem nostræ humanitatis. Et istam aurem nobis iam inclinatã

Auris dei est filius Dei.

Psal. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nunc ostendit Psal.dicēs, *Quia inclinauit aurē suam mihi.* Quasi dicat. Ideo Deum dilexi:ideo me Deus exaudiuit,quia filium suum inclinauit in terris. Et hæc est intentio Glossæ:dicentis hic, Inclinauit aurem suam mihi, dum humano generi filium suum dedit:inclinauit Deus aurem suā in incarnatione filij,& in passione. Et quia beneficiū gratis datum, animat recipientem ad alia postulanda:ideo Psal. cōsiderato tanto beneficio gratis nobis dato, ad alia postulanda confidens assurgit, dicens, *Et in diebus meis inuocabo.* Et nota quòd dicit, *In diebus meis*, quia dies nostri sunt dies,quos fecimus nobis, scilicet,dies pœnæ,tribulationis,& miseriæ:in quib⁹ maximè compellimur ad inuocandum dominum. Vnde Glossa, *In diebus meis*,i.meæ miserię: quos mihi feci peccando,qui sunt pleni laboris,& doloris. Et nota,quòd inclinatio in scriptura multa significat:quia est inclinatio humiliationis, qui eñ se inclinat, ex magno paruus efficitur. Isto modo inclinauit se Bersabe,se humiliando regi Dauid.3. Reg.1.Inclinauit se Bersabe,& adorauit regē. Isto modo inclinauit se Christus, quādo exinaniuit semetipsum,formam serui accipiēs, &c.Psal.17.Inclinauit cœlos,& descēdit. Secundò est inclinatio eruditionis:sicut Magister docere volens discipulum se inclinat ad illū. Et isto modo videns Iesus Pharisæos,& Scribas ad peccata aliorum sine misericordia puniēda paratos:vt eos doceret misericor diter alios iudicare,se inclinauit.Ioan.8.Iesus autem inclinans se, scribebat in terra. Scribebat eñ quasdam figuras, in quibus illorum quilibet peccata sua legebat. Tertiò est inclinatio exauditionis:sicut alium exaudire volēs,se ad supplicātē inclinat. Et isto modo se Christus inclinauit,quādo preces cæcorum exaudiuit. Et istam inclinationē postulabat Daniel,dicens, Deus meus,inclina aurem tuā, & audi:aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram.Quartò est inclinatio satisfactionis:sicut diues non obligatus se inclinat ad satisfaciendū pro alio obligato.Et sic se inclinauit Iesus pro nobis in morte satisfaciendo.Ioan.19. Inclinato capite, tradidit spiritum. Quas omnes Christi inclinationes notans Psal.sub nomine auris quæ Dei filium significat, ait, *Et inclinauit aurē suam mihi.*

Inclinatio multiplex.

Inclinauit se Christus pro nobis multipliciter.

Phil.2.

Luc.23.

Dan 9.

2031 Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

Hic vt maiorem Dei ostēdat gratiam, declarat statum,in quo prius erat. Vbi nota, quòd dolores mortis dicuntur illi, ex quibus mors sequitur, & causatur: sic & dolores mortis spiritualis sunt illi, ex quibus mors spiritualis inducitur. Mors autem spiritualis est duplex, scilicet,culpæ, & gehennę. Ezech.18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Inducūt etiam mortem pœnæ ęternæ. Sic eñ de illo peccatore epulone dicitur, Mortuus est diues: & sepultus est in inferno. Quid sunt ergo dolores mortis,nisi peccata,quib⁹ mors spiritualis animæ, & infernalis pœnæ causatur? Et sic dicere, *Circundederunt me dolores mortis*,nihil aliud est,nisi circundederunt me peccata. Et quia quilibet continuè in præsenti vita stat in periculo mortis, quia mors vbique,&semper expectat:ideo omnis,qui est peccato circundatus,semper manet in periculo pœnę infernalis.Et hoc notans, ait,*Et pericula inferni inuenerunt me.* Et aduerte, quòd licet malum culpę quandoque inueniat hominem: vt puta cum quis peccat,& non à proposito:quandoque verò inueniatur ab homine: vt puta cum quis ex deliberatione,& à propolito peccata committit:sic consimiliter quandoque homo tenet peccatum, quandoque tenetur à peccato:vide versicul.1189. Tamen pœnam infernalem nunquam aliquis inuenit:quia illam nullus appetit, nec appetere potest: quia affectio commodi inseparabilis est à voluntate,sed inuenitur ab ea. Et ideo non ait Psalm.Pericula inferni ego inueni:sed ait, *Pericula inferni inuenerunt me.*

Dolores mortis sunt peccata.

Luc.16.

Pœnæ non inueniunt sed inueniunt nos.

2032 Tribulationem, & dolorē inueni: & nomen domini inuocaui.

Hic exponit suam tribulationem. Sed fortè dices, Videtur quòd iste textus contrarietur præcedenti,quo dicitur,*Pericula inferni inuenerunt me*,mo dò autem dicitur,quòd ipse illa inuenit.Ideo notā dum quòd inuenire quādoque est terminus inquisitionis : vt quando quis aliquid inquirendo illud inuenit.Et sic dicebat saluator, Quærite, & inuenietis.Quandoque verò est terminus cognitionis: vt quando ad cognitionē alicuius quod ante ignorabat, deuenit.Et sic dicitur Sapien.9.Difficile æstimamus quæ in terra sunt : & quæ in prospectu sunt,inueniemus cum labore,&c.Modò ad propositum : si inuenire sit terminus inquisitionis, tunc pericula inferni nos inueniunt, & non ecōtrario. Si autem sit terminus cognitionis:nos illa inuenimus, & non econtrario. Primo modo loquebatur in præcedenti versiculo : secundo modo loquitur in isto. Vnde hic Glossa.*Tribulationem,& dolorem inueni*:hæc sunt mala,quæ prius dixerat,pericula inferni : quæ prius ipsum inuenerant : sed postmodum ipse illa inuenit:id est,cognouit. Et ideo ne in illis incideret,nomen domini inuocauit.Vel aliter:quando quis considerat statum peccati in quo iacuit Dei offensam & pœnam futuram:multoties dolet & turbatur de tali statu, & ad statum pœnitentiæ se præparat:& Deum vt sibi parcat,inuocat cōrde.Et sic iste ait,cognoscēdo periculum inferni in quo eram,peccata me circundāria : verti me ad statum pœnitentiæ : per tribulationem habendo contritionem, per dolorem meipsum puniendo.Et sic tribulationem & dolorem inueni, quia studiosè illa quęsiui,per quæ nomen domini inuocaui:& hoc postulando veniam. Et attende quòd talis ex commissis offensis pœnitere volens, duplicem tribulationem & dolorem inuenire debet. Primò quòd non fecit bonum quod debuit. Secundò quia fecit malum quod non debuit. Quod notas Gregor.ait, Omnis peccator in pœnitentia duplicem gemitum habere debet. Quia nimirum & bonum quod oportuit non fecit : & malum quod non oportuit fecit.Hinc est enim,quòd per Moysen de eo,qui iuramentum protulit vt vel malè quid,vel bene faceret,atque ipsum obliuione transcendit : dicitur, Offerat agnam de gregibus suis, siue capram : orabítque pro eo sacerdos pro peccato eius. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarū,vnū pro peccato,& alterū in holocaustum.Iuramentū nāque proferre est,voce nos diuinæ seruitutis obligare.Et cum bona opera facere promitti

Inuenit quādoque quia dolorē, quando quę inuenit tur à dolore.

Luc.11.

Dolor in pœnitentia duplex debet esse.

Leuit.5.

promittimus, bene nos facere spondemus:cùm verò abstinentiam, cruciatumq; carnis nostræ vouemus, malè ad præsens nos nobis facere iuramus: sed quia nullus in hac vita ita perfectus est,vt quātumlibet Deo deuotus sit,inter ipsa quantumcunque pia vota non peccet : pro peccato agnus offerri de gregibus siue capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi actiuæ vitæ innocentia? Quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque pendēs rupibus pascitur,nisi contemplatiua vita significatur? Qui ergo conspicit se promissa atq; proposita non implesse, ad sacrificiū Dei sese studiosius debet,vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis attingere. Et bene agna de gregibus : capra verò de gregibus offerri non iubetur. quia actiua vita multorum est : contemplatiua verò paucorum. Et cū hæc agimus, quæ multos agere & egisse conspicimus:quasi agnam de gregibus damus. Sed cùm offerentis virtus ad agnam, caprāque non sufficit,in remedio pœnitentis adiungitur,vt duo columbarū pulli vel turtures, quæ pro cantu gemitum habent,offerantur. Quid ergo per duos columbarum pullos vel turtures, nisi duplex pœnitentiæ nostræ gemitus vel dolor designatur? vt cùm ad offerenda bona opera nō consurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus : quia & recta nō fecimus,& praua operati sumus. Vnde & vnus turtur pro peccato, & alter in holocaustum offerri iubetur. Holocaustum nāque totum incensum dicitur. Vnum ergo turturem pro peccato offerimus,cùm pro culpa gemitum damus:de altero verò holocaustum proferimus,cū pro culpa eo quòd bona negleximus, nosmetipsos fundimus succēdētes igne doloris ardemus. Hæc Greg. Ista ergo duo notans Psal.ait in persona pœnitentis. *Tribulationē & dolorem inueni*, vt tribulatio referatur ad malum commissum:& dolor ad bonum omissum.

2033. O domine,libera animam meam, misericors domin⁹,& iustus:& Deus noster miseretur.

Hic consequenter Psal.petit beatificari à Deo. Et primò petit prærnium:secūdò allegat meritum ibi.*Custodiens*. Quantum ad primum:sciendū,quòd præsens vita tota miseriis est plena:ita vt ipsa prosperitas mundi multis aduersitatibus sit respersa: ipsa lætitia multis tribulationibus, ipsa corporis sanitas multis laboribus indigeat. Vnde præsens vita tota est molestiis plena. Quod ostēdens Gualfred.super illo verbo Eccl.40. Graue iugū super filios Adam,&c.dicit, Quem non humiliet cōceptus impurus,&c. Ex quibus sequitur, quòd nullus beatificari potest,nisi primò ab ista vita liberetur. Et hoc est quod postulabat Apostolus, dicens, Infelix homo:quis me liberabit de corpore mortis huius? Conformiter & nunc Psal.à præsenti miseria liberari à Deo postulat:dicens, *O domine,libera animam meam*,scilicet, vt ad tuam gloriam possim peruenire. Sic liberari Iob à Deo postulabat: dicēs.Libera me,domine,& pone me iuxta te.Sed quis potest istā liberationē facere, nisi Deus? ideo subdit,*Misericors dominus,& iustus*. Sic & Apostolus cùm dixisset,Quis me liberabit de corpore mortis huius? statim subiunxit, Gratia Dei per Christum. Sic & Psalm.dicit, *Misericors dominus*. Quasi dicat, Liberari nullus dubitet : quia misericors est dominus & iustus : misericors, quia primò per gratiam

Vita præsens miseriis est plena.

Rom.7.

Iob 10.

Misericors est Deus multiplicitèr.

2034 Custodiēs paruulos dominus, humiliatus sum, & liberauit me.

Hic allegat meritum, quo Deus liberat animā & beatificat: Vbi sciendum,quod inter omnes virtutes humilitas maximè exaltat hominem in gloria:sicut ecōtrario superbia maximè ad inferna deponit.Lucæ 18. Omnis qui se exaltat humiliabitur,& qui se humiliat exaltabitur. Ista virtute virgo Maria meruit exaltari.Lucę 1.Quia respexit humilitatem ancillæ suæ,&c. Ista virtute Christus super omnem creaturā fuit exaltatus.Philipp.2. Humiliauit semetipsum,&c.propter quod Deus exaltauit eum,& dedit illi nomen,&c,vide versic.227. 479.1762.Propter quod dicitur Iob.22. Qui humiliatus fuerit,erit in gloria. Vnde humilitatē nostræ liberationis à peccati miseria & glorificationis ostēdit Psal.dicens,*Humiliatus sum, & liberauit me*.Sed ne credas tantam virtutem à te habere,sed Dei donum esse:ideo præmittit,*Custodiens paruulos dominus*.Quasi dicat,Dominus est ille qui paruulos facit,id est,humiles,& ipsos custodit.Vel aliter, vt hic humiliari non accipiatur pro virtute, sed pro pœna:vt dictum est versic.616. Et tunc est sensus, *Dominus custodit paruulos*,id est,humiles.Et per quē modum custodit? certè per aduersitates & pœnas. Et hoc est quòd subdit, *Humiliatus sum,& liberauit me*.Et istum sensum hic ponit glossa,dicens,*Custodiens paruulos dominus*,id est, dominus vt pastor custodit humiles,quos grandes quęrit in gloria. Et experto credite,quia ego humiliatus sum, & ipse liberauit me. Quasi dicat, Dolor ille quo hic me custodit,non est mortalis, sed salutaris:quem secādo medicus fecit.Et hic nota, quòd dominus custodit multa personatum genera:vt dictū est 1665. Ibi dictum est de primo membro, hic prosequere.

Pœnæ & aduersa nos ad gloriā trahūt.

Greg 26. mor.c.18.

Hebr. 12.

Humilitas gloriā meretur.

Custodit dominus multa personarum genera.

2035 Conuertere,anima mea,in requiē tuam,quia dominus benefecit tibi.

Hic consurgit ad gratiarum actionē. Hic enim Psal.loquitur animæ suę.vt hic ly *anima* sit casus vocatiui, & non accusatiui.Et primò gratias agit: secundò beneficia recolit:tibi, *Quia eripuit*, tertiò de requie patriam ęternam sperando quęrit:tibi.*Placebo*.Quātum ad primum, sciendum,quòd in vita præsenti requies

Aduersa hic patimur, sed in requie patriæ sperāmus & cōsolamur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

requies esse non potest, quia multis laboribus plena: vt dictum est versic. 2033. Et quanto quis plus in mundo conuersatur, tanto pluribus subiicitur laboribus. Quanto autem quis plus mente mundū deserit, tanto amplius quiescit interius. Et hoc est, quod dicebat saluator, In me pacem habebitis: in mundo autem, pressuram. Quia quamuis mundus pressuris premitur exterius, anima tamen per cōtemplationē à mūdo separata, quiescit interius. Quod bene considerans scriptura dicit, quòd Deus dedit carmina in nocte, id est, requiem in pressura, & tribulatione. Vnde Gre. præd ćta verba exponēs, ait, Carmē in nocte est lætitia in tribulatione: quia etsi pressuris temporalibus affligimur: sæpè iam tamen de æternitate erigimur vel gaudemus. Carmina in nocte Paulus prædicabat, dicēs, Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Carmen in nocte Dauid assumpserat, qui dicebat. Tu es mihi refugiū à pressura, quæ circundedit me: exultatio mea, erue me à circundantibus me. Ecce de nocte pressuram nominat: & tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem mox erat in circundatione pressuræ: sed intus carmina resonabāt de consolatione lætitię. Quia enim ad æterna gaudia redire non possumus nisi per temporalia derrimenta, tota scripturæ sacræ intentio est, vt spe manentis lætitiæ nos inter hæc aduersa trāsitoria corroborer. Vnde Ezechiel propheta librum se accepisse testatur, in quo scriptæ erant lamentationes, carmē, & væ. Quid enim libro hoc, nisi diuina eloquia figurantur? Quę quia nobis lachrymas luctúsque præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Carmen quoq; & væ continent, quia sic de spe gaudium prædicant, vt in præsenti tamē pressuras, atq; angustias indicent. Carmen, & væ continēt, quia si illuc dulcia appetimus, primùm necesse est vt hic amara toleremus. Carmen & væ dominus discipulis prędicabat, dicēs. Hęc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis: in mundo autem pressuram habebitis. Ac si apertè diceret, Sit vobis de me interius, quod cōsolādo reficit: quia erit de mundo exterius, quòd sæuiendo grauiter premat. Ex quibus apparet, quòd à laboribus mundi requiescere non valemus, nisi nos ad requiescēdum in Christo, per cōtemplationem vertamus. Et hoc est quod Psal. suę animę consulit: dicens, *O anima mea cōuertere in requiem tuam*, quę requies Christus est: ipso dicēte, Venite ad me omnes qui laboratis, &c. sequitur, & inuenietis requiem animabus vestris. Et quomodo in hanc requiem debeat cōueniri, nisi per gratiarum actionem, cogitando, & confitēdo gratias à Deo receptas? Et hoc est, quod subdit. *Quia dominus benefecit tibi*. Q. asi dicat. Hoc cōfitere corde & ore. scilicet, quòd dominus benefecit tibi, vocando te à vitiis iustificando per gratiā, & eleuando per spem.

Gregor. 26. mor. cap. 1.

Rom. 12.

Psal. 31.

Ezech. 2.

Ioan. 16.

Matt. 11.

2036 Quia eripuit animā de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Hic beneficia recepta recolit. Vbi nota, quòd potissima sunt tria Dei beneficia: quorum vnum cōfert in præsenti: & duo in futuro. Primum, quod confert in præsenti, est quando nos iustificat, & de peccato ducit ad gratiam. Et istud notans Psal. dicit, *Quia eripuit animam meam de morte*, scilicet peccati. Et quamuis omne peccatum mortale morti inferat animæ, hoc tamen maximè facit peccatū infidelitatis. Eripit ergo Deus animam de morte, quando infideles vocat ad fidem. Et hoc est, quod hic gl. Augustī. dicit Mors est infidelitas. Vnde dominus in euangelio dicit. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, Et alibi. Nō mortui laudabūt te, domine. Iam ergo iste ab infidelitate habet animā ereptā à morte, eo ipso quòd ex infideli factus est fidelis. Quia sicut dominus ait, Qui credit in me, trāsit de morte ad vitam. Potest etiam intelligi de erepto à quocunq; peccato mortali, & ad vitā gratiæ reducto: vt talis dicat agēdo gratias Deo, *Quia eripuit animam meam de morte*. Quod ideo dicit, quia solus Deus animam iustificare potest ad vitā gratiæ. Alia autem duo beneficia nō sunt in vita præsenti, sed in vita futura. Quorum primum est omnis miseriæ cessatio. Quālis enim in præsenti semper sit miseria & tribulatio, in beatitudine tamē erit sine omni miseria consolatio. Quod notatur Apoc. 7. vbi de sanctis dicitur, Non esurient, neque sitient amplius. Et hoc quo ad miserias naturales: cuiusmodi sunt fames, & sitis. Neq; cadet super illos sol, neq; æstus. Et hoc quo ad miserias accidentales: cuiusmodi sunt ardores febrium, & æstus cōcupiscentiarum. Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum. Et hoc quo ad miserias spirituales: sicut est plangere peccata præterita, timere futura: quia quamuis in patria beati recordentur de malis & peccatis suis, tamen ex hoc ibi non recipient dolorem, quia solùm in eis considerabunt Dei misericordiam, quæ eos de tātis malis liberauit. Sicut qui cùm fuit in periculo mortis, & se liberatū considerans: nō dolet, sed gaudet de sanitate recepta. Sic sancti considerabunt tā intensè misericordiā Dei in ipsorū iustificatione, quòd non ad lacrymas ex ipsorum peccatis inducentur: sed ad gaudium, & gratiarum actionē. Et istud beneficium notās Psal. ait. *Eripuit oculos meos à lachrymis*. Et hic accipitur præteritū pro futuro propter certitudinem prophetiæ, Vnde de beatis dicit, Auferet Deus omnē lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra. Secundum beneficium de futuro est in bono confirmatio: quia beati ita in bono erunt confirmati, vt amplius per aliquod peccatū non possint cadere: quia si cadere possent, semper de casu suo haberēt timere, & dubitare: quæ sine pœna in eis esse non possent, quæ fœlicitati patriæ repugnāt. Et hoc notans Psal. hic ait, *Eripuit*, id est, eripiet pedes meos à lapsu, per pedes intelligens intellectū & volūtatē, quibus totus homo interior circumfertur & agitatur. Vnde in persona cuiuslibet beati, Psal. loquitur dicens, Reddā laudationes tibi: quoniā eripuisti animā meam de morte, pedes meos de lapsu: vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

Ioan. 16.

Mors est infidelitas.

Luc. 9.

Psal 113.

Ioan. 5.

Esa. 25.

Psalm. 55

E

2037 Placebo domino in regione viuorum.

Hic vltimò spe beatū se futurum prædicit. Vbi notādum, quòd multiplex est regio, scilicet, duplex in ista vita, & duplex in alia. In ista vita est regio peccatorum, & regio deuotorū. In alia vita est regio damnatorum, & regio beatorum. Primò hic est regio peccatorum. Mundus enim iste quædā regio lata, & spaciosa: quam mente inhabitantes, dissimiles & longinqui fiunt à patre cœlesti. In cuius figura dicitur de filio prodigo, quòd filius prodigus congregatis omnibus, abiit in regionē longinquam:

Regio quę dupl. ex.

Luc. 15.

ginquā: ibiq́ue dissipauit omnia sua, &c. Quæ enim A Psalmo præponitur, quem fecit Dauid liberatus à
est regio longinqua, nisi mundus iste cum suis cōcupiscētiis, & voluptatibus? quæ regio in ipsa mēte manentes elongat à Deo: non quidem loco, sed similitudine. Vnde verba prædicta exponēs Gualfred. ait, Prodigus filius abiit in regionem longinquam: non est localis istius regionis elongatio, siquidem cū non sit locus, vbi non sit Deus: sed per noxiam dissimilitudinem in longinquam deuenimus regionem. Cùm enim nullus sit vnquam, vel tenuissimus motus à ratione quantulumcunq; extraneus, qui diuinam possit attingere mentē: quanto magis & grauiora peccata elongant regionem nostram à Deo, &c. Vnde iste mūdus est regio deserti, à qua ventus vehemens irruit, & domum cōscientiæ funditus destruit, de qua dicitur Iob 1. Ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt. Regio deserti est mundus iste, qui cùm à Deo deseritur, à nullo inhabitatore colitur. Domus est conscięt̄ia nostra, quæ in quatuor angulis, id est in quatuor virtutibus sustentatur, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia. Sed ventus à mundo irruens, scilicet tentationis, validè concutit quatuor angulos domus: dum amore mundi iustitia deseritur, & conuertitur in fraudem: prudentia deseritur, & cōuertitur in astutiā, vel malitiam: fortitudo deseritur, & cōuertitur in molliciem carnis, & voluptatem: temperantia deseritur, & conuertitur in ventris ingluiem. Quibus angulis sic concussis, liberi moriuntur: quia omnia bona meritoria mortificantur. Secunda est regio deuotorum, scilicet Deo seruientium. De qua dicitur Iohel 1. quòd flamma succēdit omnia ligna regionis. Ligna istius regionis sunt sancti, de quibus dicitur Psal. 1. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est, &c. quæ ligna succenduntur à flamma diuini amoris. Tertia regio est damnatorum, de qua Hierem. 31. Circuibit vniuersam regionē mortis. Dicitur enim infernus regio mortis, quia ibi mors perpetuò regnat. Quarta est regio beatorum, in qua omnes beati gaudēt & regnant cum Christo: ad quā ascendit Christus, vt regnum ad dexteram patris sibi reciperet. De quo dicitur, Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum. Et ista dicitur regio viuētium, quia ibi est perpetua vita. Et de ista nūc ait Psal. *Placebo domino in regione viuorū*. Quod ideo dicit, quia in præsenti vita nullus Deo plenè placere potest, quia nec sine peccato permanere: sed ibi omni peccato extincto, perficietur charitas, quæ nos Deo placere facit. Hic enim multa Deo placent: vt dictum est versic. 1124. sed non plenè: sed in patria summè quilibet Deo placebit. Sapient. 4. Deo placens dilectus factus est.

B

C

D

Luc. 19.

PSAL. CXV.

2038 CRedidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.

Hic Psal. 115. secundum multos doctores, nullum habet titulum, nec in Hebræo nec in Latino, sed secundum magistrum in gl. habet titulum, qui talis est, *Alleluia*. Qui titulus multoties superius expositus est: & maximè in titulo Psal. 104. Idem enim est quod Laudate Deum. Qui meritò huic

E

Psalmo præponitur, quem fecit Dauid liberatus à persecutione Absalonis filij sui, confitens peccata sua, & Deo gratias agendo de sua liberatione. Et ideo, quantum ad sensum historialem, est sciendū, quòd in illa persecutione tria maximè leguntur de Dauid, scilicet primò quia peccauit decipiendo, scilicet ipsum Miphiboseth: quem iniustè hæreditate sua priuauit: secundò humilis fuit patienter tolerando: tertiò deuotus fuit gratias agendo. Et secundū ista Psalmus iste diuiditur in tres partes, quia primò ponitur primum: secundò secundum: ibi, *Quid retribuam*? tertiò tertium: ibi, *Vota mea, &c.* dic vt Nicolaus. Quātum verò ad sensum propheticum, notādum quòd iste Psal. est vox sanctorum martyrum pro Christo, & eius fide passorum. Ipsum enim martyrium aliqua præcedūt per modum dispositionis, aliqua concomitantur per modum expositionis, & aliqua consequuntur per modum vtilitatis & præmiationis. Et secundū hoc Psalmus iste diuiditur in tres partes: quia primò ponitur martyrum dispositio; secundò martyrum expositio: ibi, *Quid retribuam*? tertiò martyrij vtilitas & perfectio: ibi, *Dirupisti*: Quātum ad primum, sciendum est quòd tres virtutes maximè ad martyrium pro Christo disponunt hominem: sine quibus quis passus, etiam martyr, non diceretur. Et secundum hoc prima pars diuiditur in tres: primū est fidelis credulitas: secundum est virtutis humilitas: ibi, *Ego autem*, tertium est, confessionis syncerita: ibi, *Ego dixi*. Quantum ad primum, sciendum, quòd sine fide: & credulitate, quantumcunq; quis ab infidelibus patiatur, martyr non est censendus. Vnde etiamsi quis extra ecclesiam existens pro Christi nomine patiatur, vt puta hæreticus, martyr non censetur, vt habet textus, dist. 90. neque. Et hoc est quod ait Greg. super illo verbo Iob 28. Est locus auro, in quo conflatur. Nam sæpè pro Iesu domini, ac redemptoris nostri nomine multa patiuntur hæretici, seseque eisdem passionibus eius fieri martyres sperāt. Quibus nunc voce sancti viri dicitur, Auro locus est, in quo conflatur. Nam quicunque extra vnitatem ecclesiæ patitur, pœnam quippe pati potest, sed martyr fieri nō potest: quia locus est auro, in quo conflatur. Quid itaq; ad hoc hæretici dicitis? cōflari per afflictionem carnis, vel etiam per martyrium vultis: sed locum in quo cōflari debeatis nescitis. Audite, quod sancti prædicatoris voce dicitur, Est auro locus, in quo conflatur. Hunc ergo cōflationis locū quærite: hanc fornacē qua aurum aptè purgari valeat inuenite. Vna est ecclesia, in qua quisq; conflari voluerit, ab omni poterit peccatorum sorde purgari. Siquid pro Deo amaritudinis, siquid tribulationis extra hanc positi sustinetis, incendi poteritis: non tamen purgari. Dicat Hieremias, dicat quōmodo conflationis vestrę ignis omni virtute sit vacuus. Frustra cōflauit conflator: malitię enim eorum non sunt cōsumptæ. Ecce ignis exterius conflans, & duræ passionis admouet pœnam, & tamen erroris non excoquit culpam. Tormēta crudelium dat pœnarū: & bonorum non facit incremēta meritorum. Huius etiam conflationis ignis, qui extra catholicam toleratur ecclesiam, quàm nullius omnino virtutis sit, Paulus insinuat Apostolus dicens, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil mihi prodest. Alij quidem praua de Deo sentiūt, alij recta de auctore retinent: sed vnitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti

Martyr sine fide nullus potest esse.

Martyr extra eccl̄siā nullus potest esse.

Greg. 18. mor. c. 14.

Ierem 6.

1. Cor. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

isti verò schismatis perpetratione diuisi sunt, &c. Ex quibus apparet, quòd ad verum martyriũ primò fidei rectitudo, vt recta de deo cũ ecclesia credat: & cum hoc requiritur etiam vnitas cum proximo, vt recta quæ credit proximum doceat. Et ista duo notat Psal. in persona martyrum, dicens, *Credidi*, propter primũ: *propter quod locutus sum*, quo ad secundum. Et hæc est intentio Gl. hic dicentis, *Credidi*, scilicet verè, & perfectè, quod credit ecclesia. *Propter quod locutus sum*, quia credenti necesse est loqui. Non enim perfectè credit qui quod credit non loquitur. Piger est ille seruus, & inuidus: sed fidelis seruus, quod accipit, impendit, & lucratur alios. Hic verus & congruus ordo: prius credere, & postea loqui: ne nondum credens audeat loqui, sed fidem sequatur confessio. Et notandum, quòd non ait, Credidi, & locutus sum: sed *Credidi, propter quod locutus sum*, qui non tantùm credidit cætera, quæ fides exigit, sed simul cum illis credidit quòd præmium loquendo sperare, & quòd pœnam tacendo timere deberet. Vnde loquendo quidam amor ex præmio innuitur: & necessitas ex pœna inducitur, propter quod ait, *Credidi, propter quod locutus sum*. Sed attende, quòd multi credunt, & tamen tacent ex diuersis causis, quandoque timore temporalium rerum, ne illas perdant. Et talis est similis seruo qui abscondit pecuniam domini sui, quandoque timore voluptatis carnalis, ne illa priuetur. Et est similis seruo, qui reposuit pecuniã domini sui in sudario: quandoque timore infamiæ & enormitatis: quia scilicet scit se indignum, vnde Psal. 49. Peccatori autem dixit Deus, Quare enarras, &c. quandoque timore ignorantiæ: quia nõ intelligit quæ credit, vnde Esa. Principes vestri omnes cæci sunt: canes muti, non valentes latrare, quandoque ratione humilitatis & simplicitatis bonæ, vt Hiere. 1. Et dixi, a, a, a, domine Deus, ecce nescio loqui, &c. quandoque ratione indispositionis auditoris in capacitate, vnde dominus Ioã. 16. Adhuc habeo multa vobis loqui: sed non potestis portare modò. Item notandum, quòd illa, quæ sunt fidei, diuersimodè credi possunt, vide versic. 776. Sequitur secundum requisitum ad martyrium, scilicet virtus humilitatis. Vnde sequitur, *Ego autem humiliatus sum nimis*, quia nisi quis paruulus sit per humilitatem, animam non potest dare pro Christo. Vel aliter: vt hic humilitas stet pro pœna: sicut Psal. 43. dixit, Humiliasti nos in loco afflictionis. Et sic est sensus: vt verus martyr dicat, *Ego autem humiliatus sum nimis*, id est passus sum multas tribulationes propter verbum Dei quod fideliter impendebam.

Credens loqui debet quæ credit.

Matt. 25.

Esa. 36.

Humiliari idem est quod pati.

2039 Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax.

Hic ponitur tertium requisitum, quod est confessionis synceritas. Vbi notandum, quòd mendacium non solum stat in verbis: quando quis scilicet vnum dicit, & aliud habet in corde: sed etiam in factis, imò quanto facta sunt maiora quàm verba, sic & mendacia rerum sunt maiora quàm verborum. Realiter enim omnis res dicitur mendax quæ vnum prætendit exterius, & aliud existit interius. Sic aurum sophisticum, est aurum mendax. Sic hypocrita quilibet est mendax: sic quilibet peccator dicitur mendax, quia imaginem Dei prætendit, & quia peccator imago dæmonis existit. Cùm ergo omnis homo, ratione saltem corporis, tendat ad ima, & terrena, & exteriori figura prætendat se tendere ad superiora: quia inter cætera animalia corpus erectum habet, quo prætendit solùm diuina se quærere, hinc est, quòd omnis homo dicitur mendax. Et hanc veritatis confessionem ostendit Psal. dicens, *Ego dixi in excessu meo, &c.* Vbi notandum, quòd excessus mentis idem dicitur, quòd extasis, quando quis scilicet ponitur extra statum suæ mentis. Quod duobus contingit modis, aut scilicet cùm mens ingenti pauore mortis, vel alicuius grauis periculi concutitur: & concussa, quasi extra seipsam ponitur. Et sic dicitur Psal. 30. Ego dixi in excessu mentis meæ, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Fit secundò ex contemplatione supernorum: quando scilicet mens rapitur ad superna contemplanda: vel ex aliqua inspiratione sibi superna reuelante. Sic in excessu mentis fuit Paulus, quando vsque ad tertium cœlum fuit raptus: vt nescìret, an anima sua vnita esset corpori, vel extra corpus. Hic ergo accipitur excessus, non pro pauore, quo mens alienatur: sed pro mente rapta, quando scilicet aliqua inspiratione reuelationis sursum assumitur: vt cum homo sic seipsum cognoscit, vt sciat nihil boni proprium habere à seipso. Et sic confitetur Psal. in excessu, quòd omnis homo mendax: quia scilicet aliquid esse seipsum ostendit, cum tamen à se ipso sit nihil. Et hoc est quod ait Apostolus ad Galat. 6. Qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit: & per cõsequens mendax est. Sed ex isto textu Gregor. facit vnum sophisma contra Psalmistam lib. 22. mor. dicens, Psal. ait, *Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax*. Cui respondeti potest, id est contra quem sic argui potest, S. omnis homo mendax, ergo & tu, falsa ergo erit sententia, quam ipse mendax protulit: dicens, *Omnis homo mendax*. Si verò ipse sit non mendax: vera iam sententia nõ erit: quia dum tu verax es, non omnis homo cognoscitur mendax. Et respondet: Sed notandum, quòd præmittitur, *Ego dixi in excessu mentis meæ*. Per excessum ergo mentis, etiam seipsum transiit, cum de hominis qualitate diffiniuit. Ac si apertè dicat, De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli: vnde ego ipse super hominem fui. Intantum ergo & ipse mendax, inquãtum homo: intantum autem omninò non mendax, inquantum per excessum mentis super hominem, &c. Et nota, quòd aliud est mentiri, aliud falsum dicere: versic. 44.

Excessus quid sit. Quis duplex.

2040 Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi.

Hæc est secunda pars, in qua ponitur martyrum expositio, scilicet quando mente se disponunt ad martyrium pro Christo. Vult ergo hic Psal. ostendere quòd multipliciter quilibet se martyrio exponere debet pro Christo. Et primò ratione: secundò affectione: ibi, *Calicem salutaris*: tertiò operatione: ibi, *Vota mea*: quartò obligatione: ibi, *O domine*. Quãtum ergo ad primum, vult Psal. per rationem ostendere nos promptos debere esse ad patiẽdum pro Christo: quia aliter peccatum ingratitudinis non possumus euadere. Recompensatio enim beneficij recepti debet esse iuxta proportionem beneficij & beneficiati. Nos autem propter peccata nostra eramus subditi diaboli, æternæ pœne deputati, & infectione culpæ maculati: sed Christus hoc totum quod perierat redemit, & bonum pro malo nobis retribuit. Quæ ergo recompensatio potest

Greg. 22. mor. vt Sophista quidã non homo sic mendax.

potest esse sufficiẽs, nisi vt nos totos sibi debitores cognoscamus? Quicquid enim minus teipso dares, non debitè recompensares. Et hoc est, quod ait, *Quid retribuã domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* quasi dicat, nisi meipsum. Et aduerte quòd non ait. Quid retribuam domino pro omnibus quæ tribuit mihi: nec, Quid retribuam pro omnibus, quæ tribuit, sed ait, *Quid retribuã pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Vbi nota, quòd differentia est inter retribuere, & tribuere. Nã tributio est vbi ex parte recipiẽtis nullum præcessit meritum, ad hoc nec demeritũ. Et sic Deus tribuit nobis esse per creationem: electionem per æternã prædestinationẽ. Sed retributio præsupponit aliquid in recipiente bonum, vel malum, pro quo aliquid reddatur, vt puta præmiũ vel pœna. Dicens ergo, *Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* solũ notat, quę dominus bona pro operibus nostris nobis reddit. Considera quid in nobis præcesserit: certè nõ nisi pecca ta, & mala, quibus homines mala reddũt: quinimo sæpe mala pro bonis. Deus autem non sic, sed pro malis bona nobis retribuit: quia pro nobis factus homo humiliatus vsque ad mortẽ crucis, mortuus. Si ergo bona pro malis tibi retribuit, quanto amplius tu ei bona pro bonis retribuere debes, vt te pro ipso exponas martyrio: sicut ipse pro te se exposuit? quinimo sibi teipsum retribuens, non tuum sed suum ei reddis: non ei proficis, sed tibi. Et nota quòd multæ sunt species retributionis, siue redditionis, vide versic. 67. 535. Istum versiculum pertractans Bern. non tamen seruans distinctionem prædictam inter retribuere, & tribuere, dicit, *Quid retribuã domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* quòd me fecit de nihilo: quòd gratis, quod me in tanta dignitate condidit: quòd debitum magnum dilectionis ostendit. Cæterum quantum putamus adiectum beneficij, & cùm homines, & iumenta saluauit? Nos dico, qui peccãdo comparati iumentis insipiẽtibus, mutauimus gloriam nostram in similitudinem vituli comedentis fœnum, quòd si totum me debeo pro me facto, quid addam pro me refecto, & sic refecto? Nec enim tã facilè refectus quàm factus. Dixit enim, & facta sunt omnia. At verò, qui me semel dicendo fecit, in reficiendo profectò, & fecit multa, & gessit mira, & pertulit dura: nec tãtùm dura, sed etiam indigna. In primo opere me mihi dedit, in secundo, se. Et vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo, & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid ergo Deo retribuam pro se? Nam etsi me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum? *Quid ergo retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?*

Tribuere & retribuere quo modo differunt.

Retribuere Deo pro beneficiis suis nõ sufficimus.

2041 Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Hìc se Deo exhibet per affectionem, & volũtatem. Cùm enim quæreret superius, dicẽs, *Quid retribuam domino*, &c. non inuenit quòd aliquid retribuere possit ex iis, quæ gratis recepit à domino. Et nota, quòd calix est triplex, quem Deo debemus reddere: scilicet calix consecrationis Christi sanguinis: calix passionis Christi hominis: calix pœnitentiæ contriti hominis. Primum calicem accipimus, cùm dignè Christi corpus, & sanguinem sumimus, & Christo per fidem copulamur. Secundum calicem accipimus quando mortem, quam pro nobis Christus tulit, pro gloria nominis eius patiendo, ei reddimus. Sed tertiũ calicem accipimus, quando nosmetipsos pro eius nomine affligimus. Sed quantum ad literam spectat, maximè de calice passionis Christi intelligitur: vt eius passionem, & mortẽ in corde semper accipiamus: & pro ipso mori, si articulus requirat parati voto simus. Et attẽde, quòd ait, *Calicem salutaris*, salutare enim dicitur Christus, Lucæ 2. quia viderunt oculi mei salutare tuũ. Et sic calix salutaris est calix Christi. Vnde Augustꝰ. istum locum exponens ait, Quærit iste, quid retribuat domino: & non inuenit nisi ex iis, quæ dominus retribuit sibi. Vnde ait. *Calicem salutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo*. O homo, peccato tuo mendax, sed dono Dei verax, & ideo iam non homo: quis dedit tibi calicem salutaris, quem accipiens, & inuocans nomen domini, retribues ei pro omnibus, quæ retribuit tibi? Quis nisi ille, qui ait, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Quis dedit tibi imitari passiones eius, nisi qui pro te passus est prior? &c. Iste calix est via sine qua nemo venit ad patriam: vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 24. Oculi eius in viis eius: dicens, Vias gloriæ sequentium oculis monstrabat veritas: dicens, Si quis mihi ministrat, me sequatur. Ad has vias tumentia discipulorum corda reuocabat, cùm locum iam gloriæ quærerent, sed eiusdem gloriæ iter ignorarent: dicens. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Cõfessionis quippe illius celsitudinem à dextris, sinistrisque quęsierant: sed quanta ad hanc itineris esset angustia, nõ videbant. Vnde & eorum oculis imitandus calix passionis mox obiicitur: vt videlicet si ad sublimitatis gaudia intenderent, priùs vias humilitatis & passionis Christi inuenirent. Et sic voto dicerent, *Calicem salutaris accipiam*, &c. Et attende, quòd sine isto calice martyrij, & imitationis Christi, nullus potest saluari: non quidem intelligẽdum sine martyrio morte corporis consummato, sed voto, si expediens fuerit. Verus enim martyr dicitur, qui voluntate paratus est pati pro Christo, etiam si passio non sequatur in opere, quoniam aliud est, martyrium deesse voluntati, & aliud, voluntatem deesse martyrio: vt ostẽditur de pœ. dist. 1. nunquid Cain. In isto ergo versiculo agitur de voluntate martyrij, & in sequenti agitur de opere martyrij consummati.

Calix mul tiplex.

Calix passionis Christi.

Martyr quis dicit & voto, & facto.

Vota mea domino reddam coram omni populo eius, preciosa in cõspectu domini mors sanctorum eius. 2042

Hìc consequẽter agitur de martyrio operis, recepto pro confessione nominis Christi. Vbi notãdum, quòd confessio nominis Christi non sufficit in corde, vbi persecutionis articulus instat, nisi etiam sit publica, & in voce. Et hoc notans hic Psal. ait, *Vota mea reddam domino coram omni populo* eius: non solùm in corde. Vel votũ, quod habebat quis martyrij in corde: quando articulus exigit, publicè moriens tolerando debet implere. Vnde hic ait Glossa, *Vota mea domino reddam*, id est, calicẽ quem priùs habebam in desiderio reddam ipso actu: & hoc publicè coram omni populo eius, vt exemplum capiant vniuersi. Et cur hoc ita faciat, subdit causam, *Quia preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius*. Et verè preciosa, quia emit eam sanguine suo, quem primò fudit pro salute seruorum: ne pro domini nomine serui suum fundere

Confessio nominis Christi debet esse publica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguinem dubitarent, quod tamen ad eorum vtilitatem, nō domini, proficeret. Et verè preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius, quia ipsi de morte transeūt ad vitā, de labore ad requiem, de mœrore ad lætitiam, de spe ad rei possessionē, de fide ad claram Dei visionem. Et hinc est quòd martyres plus honorantur post mortem quàm ante. Vnde Gualfred. super Apoc. ait. Felix martyrū victoria: per quā mors corporis vincitur: nec modo vt nō sit noxia, sed magis *sit preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius*, quia sicut dum viuunt, qui rectè sapiunt, ad diem noctis semper oculos cordis intendunt: sic memoria sanctorum in die mortis eorum celebrior festiuatur. Celebratur eorum memoria, cùm præsentia tollitur: nec modò B ipsos quos mortis causa, non pœna martyres fecit, illustrat: sed & omnes qui perseuerant vsque in finem operū Dei, custodia victorioſa coronat. Beati siquidem mortui, qui nō solùm pro domino, sed etiam, qui in domino moriuntur.

2043 O domine, quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Hic ostendit se debitorem Christo, vt seipsum pro ipso morti exponat. Si enim seruus ab aliquo emptus pro domino suo se exponere debet, quāto magis nos pro Christo debemus exponere, qui nos emit sanguine proprio, non auro vel argento? Et hanc rationem facit Apostolus, dicens, Non estis C vestri, id est, veſtrę potestatis, sed Dei qui vos redemit à diabolo. Empti enim estis pretio magno, id est sanguine Christi. Portate ergo Deum in corpore vestro, id est omnem pœnam, & molestiam corporis etiam vsque ad mortē pro ipso sustinere debetis. Et hanc eandem rationem facit Psal. dicēs, 1. Cor. 6. Non mirum, si reddā vota mea domino corā omni populo, ratio: quia, domine, *ego sum seruus tuus*, &c. id est à te tuo sanguine emptus. Vnde August. Confiteatur ergo conditionem suam mancipium tāto precio comparatum: & dicat, *O domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Verissimo autē domino verissimum famulatū debemus: vt ei nō necessitate, sed voluntate seruiamus. Et bis D dicit, *ega seruus tuus*: quia duplici ratione serui sumus Christi: & quia ab eo creati, & quia ab eo redempti. Sed quia nullus animam suam potest dare pro Christo, vt sit verus Christi martyr: nisi in vnitate manēat ecclesiæ: vt dictū est versū. 2038. ideo subdit, *Et filius ancillæ tuæ*, id est, ecclesiæ: quæ ancilla dicitur, dū seruit: sed sponsa, dum iungitur sponso. Aliter enim non esset martyr, nisi filius esset ancillæ. Qui enim sunt extra ecclesiam, etsi se dicunt seruos Christi & martyres, vt hæretici: non tamen verè sunt serui, neq; martyres. Dicat, ergo Deo seruus iste, Multi se martyres dicunt: multi seruos tuos, quia nomen tuum habent in variis erroribus exiſtentes: sed quia præter ecclesiam tuā sunt, non E sunt filij ancillæ tuæ: *ego autem seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Et nota, quòd ecclesia meritò dicitur *Ancilla dicitur ecclesia.* ancilla Dei. Nam vera ancilla dicit nomen personæ seruientis: quoniam ancilla dicitur ab an, quod est circū, & cillo cillas, quod est mouere, inde ancilla: quia circumquaq; seruiendo mouetur ad nutum dominantis. Et quantum ad hoc, notandum *Ancilla sæculi tres ordines debet habere.* quòd ancilla in suo seruitio sex conditiones debet habere, quas habet ecclesia Deo seruiēdo: propter quas ancilla domini dicitur. Debet enim ancilla esse in conuersando humilis, in operādo agilis, in patiendo stabilis, in seruiendo agilis, in suscipiendo fertilis, in seruando habilis. Ista omnia ad ecclesiam facil. ter applicari possunt: propter quę ancilla domini dic. tur 1. Macch. 2. Quæ erat libera, facta est ancilla, quod exponitur de gentilitate, quæ primò erat libera: scilicet peccatis, nullo legis iugo subdita: quę modò facta est ancilla, id est ecclesia Deo obediens, & subiecta.

2044 Dirupisti domine vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis: & nomen domini inuocabo.

Hic ostēditur martyrij vtilitas, & perfectio. Et duo facit: quia primo ostēditur martyrij vtilitas, & perfectio: secundò ex hoc redditur gratiarum actio ibi, *Vota mea*. Quātum ad primum, sciendum, quòd martyrium tantam habet efficaciam, quòd omnia peccatorū vincula disrumpat, sicut & baptismus. vnde & vicem baptismi gerit: quia martyr in sanguine suo baptizatur, De cōsecr. dist. 4. vicem baptismi. & cap. catechumenum. Et hoc est, quod dicit martyr quilibet Deo, *Dirupisti vincula mea*, scilicet virtute martyrij vincula peccatorum, quinimo etiam martyriū omnia vincula disrumpit. Vbi notandum quòd multa sunt vinculorum genera, scilicet vincula culpæ, pœnæ, & gratiæ, de quibus vide versic. 1894. duo prima vincula soluit martyrium, sed tertiū confirmat. Vnde hic notabile verbū dicit Magister in gl. quòd iste versus tantæ virtutis creditur, vt peccata homini dimittantur, si in fine vitæ trina confessione dicatur. Nec mirū si de tanta efficacia Deo quilibet gratus exiſtat. Ideòq; subdit, *Tibi sacrificabo hostiā laudis.* Quid est hostia laudis, nisi seipsum recognoscēdo, beneficiū Deo immolare? Idē enim est hostia laudis, quod sacrificiū laudis. Et ideo sicut sacrificiū erat multiplex in antiqua lege, sic & in noua multiplex est hostia, vide versū. 817. Et maximè hostia laudis est hostia viua, qua quis seipsum viuum Deo immolat, vide versic. 411. Istum versiculum aliter deducit Greg. ostendens quòd tunc Deus vincula nostra disrumpit, quando nos ad patiētiam induxit, peccata nostra nobis faciendo cognita. Vnde sic ait, Sæpe nā- *Peccatum cognitum vincula disrumpit.* quę peccator iniquitatis suæ vinculis ita constringitur, vt pondus quidem peccatorum toleret: sed tamen quia toleret, ignoret. Sæpe etiam si cogitet quanto reatu premitur, erumpere conatur: & hinc in se mente libera, conuersione integra persequatur, & non potest. Flere ergo dolorem suum non valet, qui & iniquitatis suæ dolorem cōsiderat: & tamen præ terrenæ occupationis pondere, hanc ei gemere nequaquam vacat. Flere dolorem suū non valet, qui prauæ quidem consuetudini contrarię nititur, sed tamen adhuc succrescentibus deliderijs carnis grauatur. Huius doloris præsentia prophetæ mentem cruciauerat, cùm dicebat, Dolor meus contra me est semper: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio, & cogitabo pro peccato meo. Sed solutis iniquitatis vinculis, dimissum se nouerat, qui exultabat, dicēs, *Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis*, tūc ergo ad plangendū dolorē dominus nos admittit, cùm & mala quę secimus nobis demonstrat: atq; ad hæc eadem flēda quæ cognoscimus adiuuat. Culpas oculis obiicit, & pia manu gratiæ vincula nostri cordis distūpit, vt ad vacationē pœnitētiæ mens nostra se erigat: & car-

& carnis cura soluta, cum pedibus in auctorē suum A libera gressum amoris tendat, &c.

2045 Vota mea domino reddā in conspectu omnis populi eius: in atrijs domus dñi, in medio tui, Hierusalem.

Hic ponitur gratiarum actio, quæ plena erit in patria. Quæ enim sunt vota, quæ promisimus domino in baptismo? Certè diligere Deū, & mandata eius custodire: renunciare mundo, & pompis eius: diabolum fugere cum vitiis eius. Ista autem vota licet ex parte hic Deo soluātur, non tamen perfectè: quia mēs nostra pōdere carnis fatigata in Dei amorem tendere perfectè nō valet, vt ostēdit Ma- B gister lib. 3. dist. 37. sed in vita beata animā à pondere carnis libera, tota ac totaliter in Dei amorē rapietur. Et hoc est quod ait, *Vota mea*, scilicet quæ in baptismo Deo vouī: *Domino reddā*, scilicet in patria. Quod notat per hoc quod subditur, *In conspectu omnis populi eius.* Populꝰ enim Dei hic dispersus manet, & mixtus cū malis: sic vt nullus quantumcūq; iustus coram omni populo Dei Deo vota sua reddere possit: quia nec in omni loco vbi est populus Dei aliquis potest esse. Sed in patria quilibet beatus erit in conspectu omnis populi Dei: quia omnes beati tam angeli quàm homines se admiscem apertè videbunt & nudē: sic quòd iustitia cuiuslibet cæteris omnib. erit manifesta. Vnde non C hic, sed in patria in conspectu omnis populi Dei, Deo reddemus vota nostra. Et ad hoc magis declarādum, subdit, *In atrijs domus domini.* In sacra enim scriptura ipsa gloria æterna, atriū dicitur, quoniam atriū idem est quòd ampla domus, & spaciosa. Et quæ domꝰ potest esse spaciosior ipsa gloria, de qua dicitur, O Israël, quàm magna est domus Dei, ingens locus possessionis eius, & nō habet finem excelsus & immensus? Vnde ista atria gloriæ desiderabat Psal. dicens, Quàm dilecta tabernacula tua, domine: concupiscit, & deficit anima mea in atria domini. Vnde gl. cōcupiscit, & defecit anima mea à se vel à statu suo tendēs in atria domini æterna. Defecit anima mea in atriis tendēs, quasi sicut vita D pressa deficit in vinum: sic iste in requiē cœlestem tendere appetēs, desiderio languet, & amore: quia nondum habet atria, quæ desiderat. In istis atriis gloriæ est æternitas sine fine. Psalm. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Vbi gl. Immutabilis dies in atriis domini sine ortu, sine occasu: cui nō cedit hesternus, quē nō vrget crastinus. Hęc æternitas fuit figurata in atrio Salomonis: de quo 3. Reg. 7. dicitur, quòd fecit Salomon atrium maius rotundum. Figura enim sphærica principio caret, & fine. Ibi est obumbratio ab omni iniquitatis ardore. Exod. 40. Circundabis atriū tentoriis: quia ibi sub vmbra alarum Dei sancti protegūtur, propter quod dicitur, Nubes impleuit atriū interius. E Ibi est clarus splendor gloriæ. Ezech. 10. Atrium repletum est splendore gloriæ domini. Vel vis ex tribus prædictis dicere, quòd in atrio gloriæ sunt tria, in quib. plenè beatitudo perfecta cōsistit: scilicet firma tentio, ratione æternitatis: grata vnio, ratione charitatis, quæ per nubem designatur, & clara visio, ratione splēdoris. Ad propositum: cum dicit, quòd *vota sua reddet in atrijs domus domini*, per hoc significat, quòd in cœlesti gloria vota nostra perfectè soluentur. Ad quod magis cōfirmandum, subdit, *In medio tui, Hierusalem*: quid enim per Hierusalem intelligit, nisi cœlestē patriam, in qua clarè Christus videtur, qui est pax nostra? nam Hierusalē visio pacis interpretatur. Vnde hic ait gl. *In medio tui, Hierusalē*: vbi scilicet pax est, & sancti Dei visione lætantur. Et ad hanc perueniunt filij ancillæ, scilicet ecclesię catholicæ. Qui autē filij huius ancillæ nō sunt, bellum potius quàm pacem amauerunt, & ideo ad visionem pacis peruenire non possunt.

Vota nostra plenè reddentur Deo in patria.

3. Sentēt.

In conspectu omnis populi erit mens in patria.

Atrium significat æternam gloriam.

Baruch 3.

Psal. 83.

In atrio gloriæ sunt tria.

PSALM. CXVI.

2046 LAudate dominum, omnes gentes: laudate eum omnes populi.

Iste Psalmus hunc habet titulum. *Alleluia, quod* idem est quòd Laudare Deum: vt patet in principio Psal. 104. Qui titulus meritò huic Psal. competit: quia iste Psal. omnes ad laudē Dei inuitat, tam Iudæos quàm gentiles, quia enim in fine præcedētis Psalmi dixerat Psalmista, *Vota mea domino reddā in cōspectu omnis populi eius*, &c. *in medio tui, Hierusalē.* Et ideo nequis æstimaret atria domus domini, & omnem populum eius solum Iudæos significare: quem Psalmum ita clausit, vt diceret *in medio tui, Hierusalem*, cuius nomine carnales Israëlitę gloriātur. Ideo vt ostendat, quòd superna Hierusalē non solum Iudæos, sed etiam gentiles continet ciues: ideo statim post illum Psalmum præsens adiungitur: in quo omnes indifferenter, id est, vniuersalem ecclesiam ad Dei laudem inducit: quæ quidē consistit ex Iudæis, & gentibus. Vnde tota huius Psal. intentio est ad Dei laudem, & honorem ex Christi incarnatione inducere. Diuiditur autē Psal. iste in duas partes: quia primò omnes ad laudem Dei inducit: secundò rationem laudis adducit, ibi. *Quoniam confirmata.* Quantum ad primum, sciendum, quòd per populum in antiqua lege propriè solum Israëlitæ intelligebantur: quoniam illi soli verum Deum colebant. Sine cultu autē Dei vera iustitia haberi non potest: quia omnis non colens Deum, est idololatra & sceleratus. Iustitia autē cum scelerato homine consortium habere non potest: vt dicitur extra, de verborum significatione, cap. forus. Nulla autem cōgregatio sine iustitia populum potest facere, cū populus sit cœtus multitudinis, iuris consensione, & communionis vtilitate sociatus: vt declaratum fuit versi. 816. Cæteræ autem nationes ab Israëlitis gentes appellabantur. Sic ergo in isto versiculo omnes ad laudem Dei prouocat. Et primò gentiles, quia vbi maior est morbus, citius est succurrendū. Vnde ait, *Laudate dominum, omnes gentes*. i. omnes idololatræ & gentiles. Cōsequenter prouocat Israëlitas, dicens, *Laudate eum omnes populi.* Et nota, quòd mali laudant dominū in prosperitate, sed non in aduersis. versi. 250. Item quòd laudare dominum est laudare opera Dei, non nostra. versi. 250. Item quod solum iusti Deum dignè laudant, & non peccatores. versic. 880. Et quòd Deus laudatur multipliciter. versi. 1127. 1152. Dicat ergo primò, *Laudate dominū, omnes gētes.* Vbi nota, quòd istum textum adducit Apost. Rom. 15. ostēdere volens quando gentes per Christum ad fidem vocatę Deum laudare tenentur, dicens, Gentes autem super misericordia laudate Deum: sicut scriptum est. Propterea confitebor tibi in gentibus, domine, & nomini tuo Psalmū dicam. Et iterū dicit, Lætamini, gentes, cum plebe eius, & iterum, *Laudate, omnes gentes dominum*: & *magnificate eum omnes populi.*

Extra de verbor. signif. cap. forus.

Laudare Deū debēt gētes.

Psal. 17.

Esa. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex quibus vult Apostolus ostendere, quòd gentiles teneantur laudare Deũ ex hoc, quia primò erãt alieni à cognitione & cultu veri Dei, sed per Christum vocati sunt, & ex Gentibus & Iudæis facta est vna ecclesia, cognoscens, & colens verum Deum. Nam vt ibidem ait gl. ex Christi incarnatione Iudæis facta est veritas, sed gentib. misericordia. Iudæis namque facta est veritas, quia completa promissa patrib. Iudæorum. Promisit enim Abrahæ, dicẽs, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et ipsi Dauid, De fructu tuo ponam super sedem tuam. Ex quibus patet, quòd non repulit Deus Iudæos: quibus propriè veritas facta est. Gentibus verò misericordia est præstita: quibus nulla promissio erat. Impleta est ergo veritas in Israëlitis, qui crediderunt. Venit vnus paries ex circuncisione applicãs se ad lapidẽ angularẽ: sed ille lapis angulum non faceret, nisi in se alium parietem susciperet. Ille enim primus paries propriè pertinet ad veritatem: secundus verò, scilicet ex gentibus, ad misericordiam: de quo subdit Apostolus, Gentes autem super misericordia honorare Deũ, quasi dicat, Non modò assumpsit Christus Iudæos propter veritatem: sed etiam gẽtes assumpsit propter misericordiam: ideo dico gẽtes honorare debere Deum, de misericordia: qu a gentes suscepit eis non promisit, nec ad eas missus est. Vereq; ergo laudare debent dominum Iudæi, quia eis veritatem exhibuit: gentes, quia eas misericorditer suscepit. Et hoc cõfirmat auctoritate huius Psalmi. Vnde subdit Apostolus, sicut scriptum est, *Laudate omnes gentes dominum*, id est, omnes gentiles, *& magnificate eum omnes populi*, id est, omnes duodecim trib. Israël. Sed nota, quòd in scriptura multiplex reperitur populus: qui etsi nõ omnis laudat Deum, in quolibet tamen Deus laudatur. Est enim populus deuotorum viatorũ, populus defunctorum purgãdorũ, & populus beatorũ comprehẽsorũ. Et iste triplex populus Deũ propriè laudat, & in ipso laudatur Deus: qa Dei misericordia. Est etiã populus peccatorũ viatorũ, populus hominũ dãnatorũ, populus dęmonũ superborũ. Et iste triplex popul⁹ nõ laudat Deum, sed magis blasphemat: tamẽ in ipso laudatur Deus, quia Dei iustitia in ipsis relucet.

Veritas per Christum exhibita est Iudæis, misericordia gentibus. *Gen. 22. Psal. 131.* *Rom. 15.* *Populus multiplex qui laudat Deũ.* *Populus multiplex ꝑ quo laudatur Deus.*

2047 Quoniã confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum.

Hîc redditur ratio prædictæ laudis, & primò laudis gentium, cũ dicit, *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius.* secundò Iudæorũ, cùm dicit, *Et veritas domini manet in æternũ.* Primò ergo in persona gentium loquitur, dicẽs, ideo nos gentiles conuersi Deum laudemus ratio, quia confirmata est super nos misericordia eius: quia, vt dictum est, gentib. nulla facta fuit promissio de Christo. Et ideo quòd per Christum fuerint vocatæ, ex mera misericordia fuit. Quo autem ad Iudæos, subdit, *Et veritas domini manet in æternum*: quia scilicet, Iudæis facta fuit promissio: & in eo ꝙ fuit completa. apparuit in eis veritas Dei. Confirmata est ergo misericordia super gentes: & veritas supra Israëlitas. Et hic nota, quòd Dei misericordia super nos multipliciter dicitur confirmata. Est enim confirmatio quædam pastoralis eminentiæ, quædam salutaris pœnitentiæ, & quædam spiritualis sanctimonię: quibus omnibus nos confirmat Deus &c.

Confirmatio multiplex.

A Sed est quædam confirmatio diuinalis iracundiæ, quæ confirmatur super damnatos.

PSALM. CXVII.

2048 Confitemini domino, quoniam bonus: quoniam in ſęculũ misericordia eius.

Psalmus iste habet titulum istum, *Alleluia.* Cuius expositio patet in titulo Psal. 104. Qui titulus meritò isti Psal. competit, quia hic Psal. omnes ad Dei laudẽ inuitat. De materia verò Psalmi notandum, quòd Dauid fecit istum Psalmum, & secundum quod aliqui dicunt, propter duo voluit hic B excitare alios ad Deum laudandum ex duobus. Primò pro beneficio suæ liberationis: qua fuit liberatus à persecutione Saulis, & à perturbatione gentium, quæ circa regnum Israël erant, quas Dauid tempore suo subiugauit, & tributarias fecit: vt patet 2. Reg. Et hoc facit à principio huius Psalmi vsque ad illum locum. *Aperite mihi portas.* Secundò vult omnes inducere ad laudem Dei pro ædificatione templi: quod præuidit Dauid ædificandum tempore Salomonis filij sui. Cuius etiam impensas ipse Dauid præparauit. Et hoc facit ab illo loco. *Aperite mihi portas*, vsque ad finem Psalmi. Et ꝙ ibi agat de ædificatione templi, probatur per illud quod ibi dicitur, *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Quod exponit C Magist. in histor. iis scholasticis super tertium librũ Regum, dicens, quòd cùm tẽplum ædificabatur, ibi fuit quidam lapis notabilis, qui sæpius oblatus fuit magistris ædificantibus templum à latomis: & tamen semper reprobatus est ab eis, quia semper videbatur modò nimis longus, vel nimis breuis: sed finaliter in consummatione muri, in coniunctione duorum parietum aptissimus fuit inuentus: quod pro magno mirabili fuit reputatum. Et hoc in spiritu præuidens Dauid, de illo lapide dicit, *Lapidem, quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*, &c. Sed hoc stare non potest, quamuis enim fuerit possibile, vel fortè verum, quod de illo lapide dicitur, tamen Psalmista in hoc Psal. ad litteram non agit de ædificatione illius templi, sed de ędificatione ecclesiæ factę per Christum, ostendẽs quòd in Christo angulari lapide duo parietes sunt coniuncti ad ædificationem ecclesiæ, scilicet, populus Iudaicus, & gẽtilis. Et hinc est, quòd literam illam allegat Christus de se dictam, dicens, Nunquã legistis in scripturis, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?* à domino factũ est istud, &c. Quod idẽ habetur Lucæ 20. Similiter & hoc de Christo dictum adducit Petrus Apostolus, dicens, Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in aliquo alio salus. Ex quibus patet, E quòd psal. iste ad literam de Christo loquitur. Item * Ra. Sal. magnus doctor Hebræus super illo verbo Mich. 5. Et tu, Bethleẽ terra Ephrata, &c. dicit. Ex te enim exibit dux, &c. exponit, id est, Messias: sicut ipse Dauid dicit Psal. 117. *Lapidem, quem reprobauerũt ædificãtes, hic factus est in caput anguli.* Ex cu-

Lapis reprobatus fuit in caput anguli. *Matt. 21.* *Act. 4.* * Hunc Rabbi Salom. verba sua. Et ita Rabbini Ephrata quæ erat Bethleem. Propter quod dicit, Et tu Bethleem Ephrata. Psal. 117. Factum est istud.

tui Isai Bethlemitis, & Bethleẽ vocatur Ephrata: sicut dicitur Gen. 48. Ephrata ipsa est Bethleẽ, parvus ad essendi in milibus: Iuda propter multitudinem. & trimen Tachia Ruth Moabitidis, quæ fuit in te: Ex te mihi egredietur Messias, filius Dauid, pro quo dixit Psalmista. Psal. 117. (Lapidẽ, quem reprobauerunt ædificãtes, fuit in caput anguli.) Et egressus eius ante dies sæculi fuit, dicitur Psal. 71. Ante solem Hymnizat est, filiatus nomen eius. Et sic vsque ad Ionathan. Huc vsque sunt verba Rabbi Salomonis, nec plus, nec minus.

ius verbis tria apparẽt: primum quòd Dauid fecit istum Psalmum: secundum, quòd iste Psal. de Christo loquitur ad literam: tertium, quòd Christus primò erat reprobandus, sed postmodum glorificandus. Istis ergo præmissis accedo ad Psalmi diuisionem. Qui diuiditur in partes duas: quia primò Dauid generaliter omnes inducit ad Dei laudem: secundò ad hoc multiplicem inducit rationem. ibi, *De tribulatione.* Prima pars diuiditur in duas: quia ad Dei laudẽ primò omnes inducit generaliter: secũdo gradatim, & specialiter ibi, *Dicat nunc Israel.* Quantum ad primum, inducens omnes generaliter, ait, *Confitemini domino, quoniam bonus*, &c. Consimilis versus habetur in principio Psal. 105. & 106. vide ibi, scilicet, versic. 1834. & 1881. Tamen hîc B notat Augustꝰ. quòd iste Psalm. agit de confessione laudis, non de confessione criminis, dicens, Confessio autẽ duplex est, vel laudis Dei, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio qua peccata Deo confitentur, omnibus quidem nota est. ita vt hanc solam dici confessionem in scripturis sanctis minus erudita æstimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit, cõtinuò strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed aduertãt, quod scriptum est, Benedicite domino super omnia opera eius: date nomini eius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius, & sic dicite in cõfessione, quoniam omnia opera domini bona nimis. Hic certè nullus vel tardissimus am C bigit, cõfessionem in Dei laudibus poni: nisi fortè tanta esset alicuius mentis peruersitas, vt dicere audeat ipsum dominum Iesum peccata sua patri fuisse cõfessum: dicens, Cõfiteor tibi, domine cœli, & terræ: sed faciliter conuincitur: quia ait, Confiteor tibi, domine, &c. quia abscondisti hæc à sapientibus, &c. Quis non intelligat in laudem patris dicere hoc? Quis non intelligat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere: cùm etiam euãgelista præmiserit, dicẽs, In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit. Confiteor tibi, pater? &c. Ex quibus patet non tantum in peccatis, sed etiã in Dei laudibus confessionem nominari. Quod in hoc Psa. claré cognoscim⁹, cui D præmittitur alleluia: quod est, Laudate Deũ: sic incipitur, *Cõfitemini domino, quoniam bonus*, &c. Vbi nota, ꝙ solus Deus dicitur bonus, & quomodo, vide versũ. 351. Quomodo autem misericordia cadat in Deo, vide vers. 55. & 484. Et quãta sit misericordia Dei erga nos, ver. 782. 833. 838. 1363. 1500. 1739.

Confessio duplex: scilicet laudis & criminis. *Eccl 39.* *Luc. 10.* *Matt. 11.*

2049 Dicat nunc Israël, quoniã bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Hîc ad laudem Dei inuitat in speciali. Et primò inuitat beatos comprehensores: secũdò homines viatores, ibi, *Dicat nunc domus Aaron.* per Israël nãque, quod interpretatur videns Deum, omnes beati facie tenus Deum videntes intelliguntur, quos E ad laudem Dei inuitat, non ex necessitate, sed ex quadam lætitia, & mutua charitate. Sic enim Psal. 102. & ipsos beatos angelos ad Dei laudem conuocabat, dicens, Benedicite dominum, omnes angeli eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Et quid in laudem Dei debeamus proferre, ostendit dicẽs, *Dicat, quoniam bonus: quoniam in sæculũ misericordia eius.* Nihil enim maius in Dei laudẽ dici potest. Breue verbum est, sed perfectum. Vnde hic A ait Augustꝰ. Non potuit laus Dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus est.* Quid sit grãdius ista breuitate non dico, cùm hoc sit proprium Dei, quòd bonus est. Vnde à quodam compellabatur ipse filius Dei, cùm audiret, Magister bone: ab eo scilicet, qui carnem eius intuens, & diuinitatis plenitudinem non intelligens: solum hominem arbitrabatur, respõderit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Quid est aliud dicere, quàm si me bonum vis appellare, intelligere & Deum? Deus enim solus multipliciter dicitur bonus: vide versũ. 351. *Quoniam in sæculum misericordia eius*: quia in æternũ misericordiæ dona concedit, scilicet præmians vltra condignum bonos, & B malos puniens citra condignum.

Matt. 19.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus, quoniam in sæculũ misericordia eius.

2050 Hîc consequẽter inuitat viatores. Et primò clericos, & sacerdotes: secũdò laicos, & seculares, ibi, *Dicant nunc qui timent.* Quantũ ad primum, sciendum, quòd per Aaron intelliguntur sacerdotes, & clerici: eo quòd ipse Aaron nõ solùm de tribu Lewi fuit, sed etiã pontifex, ac etiam summus sacerdos, & omnium sacerdotum figura: vt dictum fuit versũ. 1850. Et ideo non immerito per domum Aaron intellige omnium sacerdotũ, & clericorum ordinem, qui maximè Deum laudare tenentur: quia sicut cæteros dignitate præcedunt, ita & sanctitate præcedere debent. Ad clericos enim maximè spectat misericordiam Dei prædicando cõmendare, & misericorditer suos tractare subditos: quia scilicet ipsos debẽt misericorditer informare, ipsis misericorditer indulgere, ipsos misericorditer corrigere.

Domus Aaron. *Misericordia maximè spectat ad clericos.*

Dicant nunc, qui timent dominum, quoniam in sæculum misericordia eius.

2051 Hîc cõsequẽter inuitat sæculares, & laicos. Vbi notandum quòd timor magis spectat ad debiles & infirmos, quàm ad fortes. Et ideo cùm sæculares sint in fide clericis debiliores, ipsi per timẽtes dominum significãtur. Vel aliter: Vbi plus est de præsumptione, & superbia, ibi minus est de timore domini: & vbi minus de superbia, ibi plus de timore. Cùm igitur superbia magis in clerico dominetur: vt dictum fuit versicu. 1188. sequitur quòd minus habẽt de timore diuino, quàm sęculares. Et ideo per timentes Deum, hic status laicorum intelligitur. Vel per timẽtes dominum intellige omnes humiles. Et nota quòd tanto amplius Deus est timendus à nobis, quanto clarius, ipse nos & omnia nostra videt: nos autem ipsum non valemus videre: vt ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 23. Ipse verò scit viam: dicens, Ac si apertè dicat, Videre non valeo videntem me, & eum qui me subtiliter intuetur, intueri non possunt: vt videlicet ostẽdat quòd tanto cautius formidandus est, quanto conspicabilis non est. Qui enim nos aspicit vt à nobis aspici nequeat, eo magis timendus est, quo cuncta videns minimè videtur. Cùm enim contra nos late re quempiam insidiis credimus, eo illum amplius meruimus, quo minime videmus: cumq; eius insidias nequaquam deprehendimus vbi sunt, & ibi

Timentes dominũ dicuntur seculares. *Timore dominus Deum, quia nos videt: & non videmus eum. Greg. lib. 16. mor. c. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

eas metuimus etiam vbi non sunt. Creator autem noster, qui vbique totus & concernens cuncta, tanto magis metuendus est, quàto inuisibilis permanens de nostris actibus quando & quid decernat ignoratur.

2052 **De tribulatione inuocaui dominum: & exaudiuit me in latitudine dominus.**

Hic assignat rationes laudis diuinæ. Et diuiditur in partes duas, quia ad hoc adducit primò rationes proprias & speciales: secundò communes & generales, ibi, *Aperite mihi portas*. Quantum ad primum, sciẽdum quòd ad laudem Dei rationes speciales assignat Dauid: ostendens liberationem suã de manu Saulis persequentis eum: ex quo vult innuere, quòd modo simili omnes, qui Deum deuoto corde in aduersitatibus inuocant, ab ipso Deo adiuuantur. Et circa hoc duo facit: quia primò ostendit suam liberationem: secundò surgit ad gratiarum actionem, ibi, *Vox letitiæ*. Narrando autem suam liberationẽ, tria facit: quia primò ostendit se à Deo liberatum: secundò hominem, dæmonẽ, vel mundum non timendum, ibi, *Dominus mihi adiutor*. tertiò in solo Deo esse considendum, ibi, *Bonum est confidere*. Quantũ ergo ad primum, sciendum quòd Dauid in magna persecutione Saulis existẽs, multoties pro sua liberatione inuocauit dominum: similiter & in persecutione Absalõ filij sui. Et quanuis Deus non statim exaudiat iustos orãtes ad votum, finaliter tamen eos exaudit ad ipsorum vtilitatem: vt dictum est supra, ver. 514. 516. Tamen finaliter dilatat petitionem, quia plus concedit, & melius quàm petatur. Et hoc est, quod dicitur psal. 4. Cum inuocare exaudisti me Deus iustitiæ meæ &c. Consimiliter & nũc ait, *De tribulatione inuocaui dominũ: & exaudiuit me in latitudine dominus*: quia sicut licet Dauid semel petebat ab iniusta persecutione liberari. Deus autem dilatauit petitionem suam, quia non solũ ipsum liberauit à persecutione, sed ipsum etiam regem constituit, & conseruauit. Et hoc est, qđ ait, *Et exaudiuit me in latitudine dominus*. Per hoc enim vult Psalmista ostendere quòd etiã dũ persecutiones, & aduersa patimur, ad Dei laudem consurgere debemus: quia etsi pro illa homo exterius angustatur, interius tamẽ dilatatur. Quod ostendens Greg. super illo verbo Iob 38. Nunquid cõsideraſti latitudinem terræ? sic ait, Latitudo nãque bonorum interior est: quæ nequaquã apprehenditur, nisi caute consideretur. Nãque plerũque quos exterius inopia humiliat, vel pœnæ cruciatus angustat: interior fortitudo vsque ad sperãda cœlestia dilatat. Angustati namque exterius fuerant Apostoli, qui flagella sustinebãt, sed in magna stabant interius fortitudine libert: quia apud se hæc eadem flagella in gaudiũ vertebant. Scripũ namque est, Ibant Apostoli gaudentes à cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hanc latitudinem inter angustias Paul' inuenerat, qui dicebat, Scire autẽ volo, vos fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerũt euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinẽ Dauid inter angustias obtinebat, dicens, In tribulatione dilatasti me. Tunc iustorum conscientia dilatatur, cum mundi huius aduersitatibus premitur exterius. Nam cũ à præsentis vitæ securitate repellitur, intus ad se impingitur, vt ad sperandæ supernæ tendatur. Dumque euagari exterius nõ permittitur, quasi in sinum suum reuocata dilatatur. Nos autem, quæ boni viri aduersa tolerant, cernimus, sed intus quantum gaudent, non videmus: mentis eorum latitudinem modò in verbis, modò in operibus considerando cognoscimus: sed tamẽ quanta in eis amplitudo sit eiusdem latitudinis ignoramus, vt meritò ipsorũ quil. bet dicat, *De tribulatione inuocaui dominũ: & exaudiuit me in latitudine dominus*, Vel aliter, De tribulatione in latitudinẽ dominus nos exaudit: quia parua & angusta sunt illa aduersa quæ hic toleramus: quæ tamen in latitudinem terminantur, quia per illa meremur præmia cœlestia, quæ non terminantur. Et hanc expositionem ponit Aug. dicẽs, *De tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus*: quia angustia nostra, & tribulatio finitur: latitudò autem quò transimus, non habet terminum.

2053 **Dominus mihi adiutor: non timebo: quid faciet mihi homo.**

Hic conseq uenter deducit, præter Deum nihil timendũ. Et primò ostendit, quòd timere non debemus homines: secundò quòd nec dæmones, ibi, *Dominus mihi adiutor*. Quantum ad primum, ostendit, quòd ille, qui adiuuatur à Deo, nullum hominem debet timere: quia homines non habent potestatem auferendi à nobis, nisi illa, quæ etiam sine persecutoribus nos oportet relinquere. Et hoc est consilium Christi, dicentis, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. Quæ verba ad propositum pertractãs Ioannes Chrysost. super Matthæum, ait, Nolite timere eos, qui occidunt corpus: quoniam etsi corpus ab impijs occisum non fuerit propter Deum, à seipso post modicum morietur propter naturam. Ergo occisi secundum corpus ab impijs, nihil perditis, nisi mortis dilationem: vt corpus, quod post modicum fuerat moriturum, antè moriatur: magis autem nec ipsam mortis dilationem. Si enim verum est quòd nec folium quidem cadet de arbore sine præcepto patris, quia numerati dies ad vitam nobis sunt dati: credere debemus, quòd nec morietur ante diem, nec transire possumus diem. Nunc ponamus, quòd ante diẽ moriamur propter Deũ. Si ergo & necessitate post modicum morituri sumus, nulla Dei causa proposita: quare non ante modicum in causa Dei cũ gloria morimur, vt fiat volũtarium quod est necessarium, vt offeramus pro munere quod reddetur à te pro debito. Ideo ait Christ', Nolite timere eos, qui occidunt corpus: substantia enim hominis non est corpus, sed anima. Hãc enim solum Deus ad imaginem suam fecit, & hanc diligit: propter hanc fecit & mundũ, & hanc zelat, & persequitur inimicus, & propter hanc ipse filius Dei venit in mundum: corpus autem vestimentum est animæ. Sicut ergo vestimentum super homines positum si quis furibundus scindat, dolorem quidem iniuriæ sentit homo: damnum autem non patitur in natura, sic corpus super animam positum si occidatur ab impijs, anima quidem occisionis illius sentit dolorem: damnum autem suæ naturæ non patitur. Aut (quod sentio verius) non solum ad vestimentum animæ caro creata est: sed magis ad tentationem eius: quasi domestica & naturalis inimica copulata: vt dum expugnatur à carne, nec vincitur, coronetur à Deo. Si ergo caro inimica animæ tentatio est:

est: quis sapiens non intelligit, quia occisio corporis optanda est magis quã timẽda? Ideo enim tibi corporalis natura creata est corruptibilis: ideo deponendi corpus tempus est numeratum: vt, dũ homo moritur, corpori illi non parcas: sed commercio perituro compares tibi vitam mansurã. Ecce si mutuo aliud acceperis, vt puta equũ, aut bouẽ: nonne assidue opus tuum operaris in eum? Dicis eñ apud te, Hodie vel cras tollendus est à me, qa nõ est meus. Et in corpore corruptibili natus: qua re ad vtilitatem animæ tuæ nõ vteris tẽporali corpore tuo: sciens, quòd post modicũ tollẽdum est à te, quia nõ est tuũ? Quæ est ista insipientia nostra, odire quod nostrum est, & amare quod nostrũ non est: studere qđ saluare non possumus, & negligere, quod æternũ habebimus? Hæc Chrysostomus. Si ergo vltimum qđ homines malum nobis facere possunt, est mors corporis, & in hoc timendi nõ sunt: sequitur quòd in domino sperantes nullũ hominẽ timere debemus. Et hoc est, quod ait Psalmista, *Dominus mihi adiutor &c.* Et nota q Deus multarum personarum est adiutor: quoniam adiuuat contritos pœnitentes, vide ver. 957. Adiuuat iniustè patientes, vide ver. 1021. Adiuuat cũ hoste præliantes, vide ver. 983. Adiuuat egenos mendicãtes. vide ver. 96. Adiuuat in domino cõfidentes. Adiuuat deotè exorantes, vide ver. 672.

Deus multis modis iuuat.

2054 **Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos.**

Hic ostẽdit, quòd in domino sperãtes nõ debemus timere dæmones, ibi aduertẽdũ, quòd nomine inimici diabolus intelligitur, quia semper insidiatur nobis, & pugnat cõtra nos. 1. Petr. 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiẽs circuit, quærens quem deuoret, vide ver. 234. Et ideo inimicus noster meritò dicitur, vide ver. 389. Et de isto inimico, & omnibus angelis eius hic loquitur Psalmista, dicẽs, *Dominus mihi adiutor &c.* quasi dicat, Quid dæmones timebo, domino me protegente? Non enim plus tentare possunt, quàm sibi permiserit Deus. Quis enim tantorũ insidias euadere posset, nisi illum Deus adiuuaret? Cernẽ nullus, sed Deus nõ deserit quos misericorditer creauit: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 10. Et consilium impiorũ adiunes, dicens, Quos namque inimicos vel impios hoc loco vocat, nisi malignos spiritus: qui cùm redire ad vitam ipsi nequeãt crudeliter socios ad mortẽ quærunt? Hoc indesinẽter consilium contra bonos maligni spiritus ineũt, vt ij, quos seruire Deo innocue in tranquillitate cõspiciunt, vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed eorum consilij acumen destruitur, quia prius conditor cum virib. flagella moderatur, ne virtutẽ pœna trãseat, & per altitũ fortiũ humana infirmitas cadat. Vnde & bene per Paulũ dicitur, Fidelis autẽ Deus, qui non patietur vos tẽtari supra id, quod potestis: sed faciet cum tẽtatione prouentum, vt possitis sustinere. Nisi enim misericors Deus cũ virib. tentamẽta modificet, nullus profectò est, qui malignorum spirituũ insidias non corruens, portet: quia si mensurã tentationib. iudex non præbet, eo ipso protinus stantẽ deiicit, quo vltra vires onera imponit. Sic igitur nos adiuuat Deus: quia tentationibus inimicos in mensurã imponit: vt nullus nisi volens superetur. Vnde meritò clamat Psalmista, dicẽs, *Dominus mihi adiutor & ego despiciam inimicos meos*. Vel aliter, hoc potest

Inimicus noster diabolus.

Greg. 9. mor. cap. 34.

Diabolus vincere non potest nisi volentem.

Tentatio diaboli nõ superat vires nostras.

2 Cor. 10.

Homines & dæmones dicit hic inimicos nostri.

Eph. 6.

Eph. 5.

Eph. 2.

Psal. 26.

intelligi non solum de dæmonibus, sed etiã de hominibus, quos inimicos toleramus. Vnde hunc locum exponens Aug. ait, Sed nunquid solos homines inimicos habet ecclesia? Quid est homo carni, & sanguini deditus nisi caro, & sanguis? Sed Apostolus ait, Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ, & sanguinẽ, sed aduersus principes, & rectores mundi tenebrarũ harum, id est, rectores iniquorũ mundum istũ diligẽtium, & propterea tenebrarũ: quia & nos aliquãdo tenebræ fuimus, nunc autem lux in domino: aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. id est, diabolũ & angelos eius. Audi ergo qđ sequitur, *Dominus mihi adiutor &c.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorũ hominum, siue ex numero malorũ angelorum, in Dei adiutorio despicientur, quia si cõsistat aduersum me castra, nõ timebit cor meũ: si exurgat aduersum me prælium, in hoc sperabo. Vel adhuc generalius hoc potest intelligi de omni genere inimicorũ, scilicet, mundi, carnis, & diaboli: cõtra quos Deus nos adiuuat, ne inimici vincamur. vide ver. 983.

2055 **Bonum est confidere in domino, quàm confidere in homine.**

Hic ostendit solũ in Deo spem esse ponẽdam, non in hominibus, non in dæmonibus. Et primò ostendit primum: secũdò secundum, ibi, *Bonum est sperare*. Quantum ad primũ, confidentiam in Deo ostẽdit esse ponendã, nõ in hominibus. Et hic nota q multa sunt, in quibus confidunt homines, & decepti reperiuntur, si non principalius cõfidunt in domino. Nã aliqui confidunt in terrenorũ abũdantia: aliqui in personali sanctimonia: aliqui in temporali vana gloria: aliqui in mũdiali eminentia: aliqui in seculari sapientia: aliqui verò in diuina misericordia. Et solum vltimi bene & tutè cõfidunt. Quibus omnibus consideratis, ait Psal. *Bonum est cõfidere in domino* &c. Et est sensus, Bonũ est cõfidere in domino, cùm fuerimus ab inimicis prædictis persecuti: qui solus adiuuare potest *quàm cõfidere in homine*, quia illud est bonum, sed illud malum, quia, vt dicitur, Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.

Confidunt homines in multis.

Confidere in domino est in solo Deo.

2056 **Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus.**

Hic ostẽdit, quòd nõ est ponẽda spes in angelis, vel dæmonibus. Nõ quidẽ in angelis bonis, quia illi etsi adiuuãt nos, hoc tamẽ nõ faciũt à se: sed solũ vt ministri Dei, ergo in Deo sperãdũ est, nõ illis. Nõ etiã in dæmonibus: quia quicquid agũt, ad hoc intẽdunt vt nos decipiãt. Vbi notãdũ, q principes in scriptura dicũtur angeli tã boni quã mali: quoniã inter angelos tã bonos, quã malos est platio: sic q superiores aliorũ principes dicũtur. Vel etiã qa principãtur hominibus, scilicet, bonis boni angeli, & malis mali. Quòd enim boni angeli dicantur principes, ostẽditur Dan. 10. Vbi angelus domini Danieli de angelo beato custode regni Persarum, ait, Princeps regni Persarũ restitit mihi viginti, & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meũ. de hoc vide vers. 1751. Mali etiam angeli dicuntur principes. Vnde de diabolo ait Christus: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras &c. Io istis ergo principibus, scilicet, angelis bonis, vel malis, non est sperandum: quia creaturæ sunt. Secũdum autem, quòd ait Gre. spem in creatura ponere,

Principes dicuntur angeli tã boni quã mali.

Iosue. 12.

Sperandum non est in angelis etiam bonis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg. 22. moral. 2. nere,& est de Deo desperare.Et ideo ait nũc Psal. *Bonũ est sperare in domino* &c. Vnde istũ passum exponens Aug.ait, Nullus enim rectè dicere potest, Angelus bonus sic à me cogitetur,vt in eo spẽ ponere debeam:nemo enim bonus, nisi solus Deus. Mar. 10. Et cùm videtur adiuuare homo,vel angelus, cùm hoc vera dilectione faciũt:ille per eos facit, q eos pro modo eorum bonos fecit. *Bonum est* ergo *sperare in domino, quàm sperare in principibus.* Nam & angeli dicti sunt principes: sicut in Daniele legimus,Michael princeps noster.

2057 Omnes gentes circuierũt me:& in nomine domini, quia vltus sũ in eos.

Hic ostendit Dauid in persona iustorum se grauiter fuisse persecutum, ostendit autem grauitatẽ persecutionis, vt ex hoc ostendat ampliorem gratiam liberationis. Vbi notandum,quòd à malis, & persecutionibus Deus suos liberat dupliciter:primò præseruãdo ne cadant: secũdò lapsos adiuuãdo, vt surgant. Sic & in grauibus persecutionibus Dauid dupliciter se dicit à Deo liberatũ.Et primo modo primò:secũdo modo secundò,ibi, *Impulsus.* Circa primam partẽ tria ostendit:primò persecu- *A gentibus in principio ecclesia passa fuit.* tionis iustorum grauitatẽ: secundò persecutionis Christi crudelitatẽ,ibi, *Circundãtes:*tertiò persecutionis nostræ vtilitatẽ,ibi, *Circundederunt me sicut,* Quantum ad primum,sciẽdum, quòd hic Psal.loquitur in persona ecclesiæ, quæ à principio grauibus persecutionibus à gẽtibus fuit circũdata. Cõtra enim ecclesiam statim insurrexerũt principes mundi, ipsam exterminare volentes:sed dominus *Gregor. lib.6. mo. ca.5.* ipsam adiuuans de persecutorib. fecit vltionem, vnde Greg.super illo verbo Iob.6, Graditur supra *Psal.32.* fluctus maris, ait, Quid enim maris nomine, nisi in bonos sæuiẽs mundi huius amaritudo signatur? De quo per Psal,dicitur, Congregans sicut in vtre aquas maris. Aquas enim maris dominus quasi in vtre cõgregat,cùm miro moderamine cuncta disponens, in suis clausas cordibus carnalium minas frænat. Super fluctus ergo maris domin⁹ graditur, quia,cùm se procellæ persecutionis erigunt,miraculorũ eius obstupefactione frangũtur. Qui enim D tumores humanæ insaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo vndas calcat. Et sequitur ad propositum. Nam cùm morem suũ gentilitas destrui nouæ cõuersationis prædicatione cõspiceret:cũ mũdi huius diuites elationi suæ cõtraire viderẽt facta pauperum: cũ sapiẽtes sæculi aduersari sibi imperitorũ verba pensarẽt:in persecutionis protinus tempestate tumuerunt. Sed qui verborum aduersitate cõmoti ad persecutionis procellas insiliunt:signorum(vt diximus)admiratione tẽperantur. Tot ergo in huius maris fluctibus dominus gressus posuit, quod superbis persecutorib. miracula ostendit. *Psal.92.* Vnde bene rursum per Psal.dicitur. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus, quia E contra electorũ vitã ad persecutionis vndas mundus se mirabiliter extulit:sed hac supernorum cõditor subleuata virtute prædicantium mirabilius straurit.Ministros etenim suos plus ostendit posse p miracula,quã potestates terrenas timere per vim. Ex quibus verbis duo patẽt. Primũ quomodo ecclesia à principio gentiũ persecutionibus vndique fuit circundata.Et quantum ad hoc,ecclesia dicit, *Omnes gentes circuierunt me.* Secũdũ quomodo gẽtilitas visis miraculis, & auditis prædicationibus ad Christi fidem fuit conuersa. Et quantũ ad hoc

A dicit, *Et in nomine domini: quia vltus sum in eos.* Quæ eñ maior vltio de persecutore potest fieri, quàm ipsum facere defensorem,de inimico amicum, de infideli fidelem? Vnde hic ait glo. *In nomine domini vltus sum in eos:*quia persecutores modò pro nomine domini ad fidem conuersi pœnitendo pœnas tolerant, quas aliis inferebant, & August. hic ait, Quod ait,*Omnes gentes circuierunt me* &c.significat ecclesiæ labores,atq; victoriam.Et nota hic,quòd vltio domini est multiplex: secũdum quòd diuersimodè vlciscitur de peccatoribus. Vlciscitur eñ primò,peccatum commissum puniendo æternaliter. Hiere. 51. Nolite tacere super iniquitatẽ eius: B quoniam tempus vltionis est domino. Secundò, peccatum continuatum puniendo æternaliter. Exod. 32. Ego autem in die vltionis visitabo peccatum eorum. Tertiò, peccatum committendum impediendo paternaliter. 2. Macha. 6. Etenim nõ sinere multo tempore peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere,magni beneficij est indicium. Quartò, inimicum ad suum amorem conuertendo. Et hoc est summum genus vltionis,& nobilissimum,sicut hic, *Et in nomine domini: quia vltus sum in eos.*

2058 Circundantes circundederũt me: & in nomine domini,quia vltus sum in eos.

C Hic ostẽdit persecutionis Christi crudelitatem. Vnde notãdum, quòd hic Psalmista mutat personam:quia in præcedẽti versu loquebatur in persona corporis Christi,scilicet ecclesiæ:hic autem loquitur in persona capitis,scilicet, Christi. Hic eñ adducit Christi passionẽ & persecutionem Christi:vt ostendat,quòd ecclesia exemplo Christi passionis fortificata fuit in suis passionibus,vt eas ferret patiẽter. Ipse enim multoties à Iudæis fuit circundatus,qui sibi insidiabãtur. Vnde dicitur Ioã. 10.Circundederunt ergo eum Iudæi: & dixerunt, si tu es Christus, dic nobis palã. Vnde de ipsis cõD queritur Christus Psal.21.dicens, Circundederunt me vituli multi:tauri pingues &c. Et infra, Circũdederunt me canes multi &c. Et vide quòd hic nõ ponit gentes:sicut statim fecit in persecutione ecclesiæ,dicẽs,*Omnes gentes circundederũt me* &c.quia non gentes, sed Iudæi causa principaliter Christi passionis fuerũt. Et aduerte,quòd de ipsis Christus fuit vltus:aliquos ad fidem cõuertendo:alios temporaliter per Titum,& Vespasianũ puniendo:aliquos obstinatos æternaliter damnãdo. Et ideo sequitur,Christo dicente,*Et in nomine domini: quia vltus sum in eos.* Vnde istum sensum hic habet Augu. dicens, Si quæratur,vnde tanta mala superare potuit ecclesia,certè exẽplo passionis Christi, cuius E exemplum hic ponit, dicens primò quid fuerit passa: quia *omnes gentes* &c. & nunc sequitur, quid in suo capite Christo fuerit passa, vnde sequitur, *Circundantes circundederunt me.* Et bene hic non est repetitum *omnes gentes:* quia à Iudæis solum factum est. Hæc est ergo circundatio pœnalitatis & miseriæ. Vnde notandum, quòd multiplici miseria in hac vita circundamur & pœna: vt ab hac circundatione nullus hominum gradus, nulla ætas,nullus sexus excipiatur. Deus enim peccata impunita dimittere nescit. Et ideo in pson omniũ clamat scriptura,dicẽs,Circũdederũt me mala

Vita est ecclesia de gentibus illas circundendo.

Circundatus fuit Christus à Iudæis.

Vltus fuit Christus de Iudæis diuersimodè.

Circundatur quilibet homo in hac vita, multiplicia.

Psal. 30

quo

quorum non est numerus. Et rationem subdit, dicens,Comprehenderunt me iniquitates meæ,&c.

2059 Circundederunt me sicut apes:& exarserunt me sicut ignis in spinis:& in nomine domini, quia vltus sum in eos.

Vtilitas passionis Christi. Hic ponitur persecutionis vtilitas. Vbi notandum, quòd circundatio passionis quam Iudæi fecerunt Christo,directè fuit sicut apes,& sicut ignis in spinis. Apes enim producunt mel in fauis, sed aliis,non sibi. Sic Iudæi: Christum occidentes,mel nobis protulerunt, non sibi: quia Christum nobis gentibus fecerunt dulcissimum, & misericordem,non autem sibi:quinimo ipsum fecerunt sibi vltorem,medi:antibus Tito,& Vespasiano. Et hoc est quod ait Christus, *Circũdederũt me sicut apes,*vbi Augustinus ait, Nam ipsum dominũ Iesum Christum caput ecclesiæ rectè accipimus circundatum à persecutoribus: sicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritussanct⁹ loquitur. Mel quippe apes operantur in fauis. Nesc.entes autẽ persecutores domini, fecerunt eum nobis ipsa passione dulciorem,vt gustemus, & videamus quàm suauis & dulcis est dominus, qui mortuus est propter delicta nostra:& resurrexit propter iustificationẽ nostram. Et quantum ad hoc dicit, Circundederunt me sicut apes. Item ex alio vtilitas huius ostenditur, quia per charitatem Christi passionis peccata nostra sunt nobis dimissa:quæ charitas per ignem denotatur,Christo dicẽte, Ignem veni mittere in terram:& quid volo nisi vt ardeat? Hic enim ignis charitatis Christi, spinas peccatorum comburit. Quid enim spinę pungentes,nisi peccata suis aculeis conscientiam pungẽtia designant? Prouer. 15. Iter impiorum quasi sepes spinarum. Ignis ergo ardens spinas, est charitas passionis Christi, vitia nostra consumens. Et quantum ad hoc ait, *Et exarserunt me sicut ignis in spinis*, id est, sicut ignis spinas consumit. Et hoc est quod ait Glo. *Et exarserunt me sicut ignis in spinis*: quia ea peccata, quæ in fideli populo erant, igne persecutionis cremauerunt: cui volentes officere,profuerũt. Et vide aliam vtilitatem:quia etiam passio Christi multos persecutorum suis fidelibus sociauit: faciens eos de infidelibus fideles, & de inimicis amicos: obstinatos autem æternaliter puniẽs. Et hoc notans dicit, *Et in nomine domini*, &c. Quod exponitur vt in vers. 2057. Vnde hic ait August. *Et in nomine domini*,&c. siue quia malicia quæ in persecutorib. erat extincta, Christiano populo sunt sociati: siue quia cæteri eorum, qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem iudicantis in fine E sensuri sunt.

2060 Impulsus euersus sum, vt caderẽ, & dominus suscepit me.

Hic ostendit se iam lapsum à Deo liberatũ Dominus enim non solùm iuuat hominem in tentatione ne cadat,sed & post casum ipsum suscipit,& facit surgere. Impulsus fuit Petrus ab ancilla,vt caderet, scilicet vt confiteretur se Christi discipulum,& periret cum Christo. Ipse autem forti⁹ cecidit,quia ne corpus caderet, in animã prælegit cadere,Christum negando. Similiter & omnes discipuli timore mortis corporum impulsi,in animam

A ceciderũt. Sed nũquid lapsos Deus deserit? Certè non: imò suscepit eos ad gratiam resuscitando & eos fecit fortiores quã essent ante casum. Quod ostendit Gregor.dicens, Scimus enim Apostolorũ *Greg. 17 mo. ca.16.* primum, scilicet Petrũ, ante acceptã spiritussancti gratiam quoties dum mori timuit,vitam negauit, &c. ver. 1008. Et istum intellectum habuit supra, Psal.36.dicens de quolibet Dei electo. Cũ ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam, vide ver. 590. Et hic potes notare, quòd quamuis intentio dæmonis impellentis homines ad casum,sit vt à casu non resurgant:tamen magna est differẽtia inter electos,& reprobos, qa electi etsi quandoq; cadunt,finaliter tamen à Deo B suscepti resurgũt. Sic enim irreparabiliter cecidit Lucifer, Lucæ 10. Videbam Sathan quasi fulgur de cœlo cadentem. Et de omnibus reprobis dicitur Psal.35. Ibi ceciderunt,qui operantur iniquitatem: expulsi sunt nec potuerunt stare. Quod ideo dicit, quia etsi in reprobis quandoque bona vita præcesserit, finaliter tamen stare non possunt: sed impulsi æternaliter cadunt. Quod notans sapiens, *Eccle. 11.* ostẽdit,& dicit, Si ceciderit lignum ad austrũ, vel ad aquilonem, in quocunque loco ciderit, ibi erit. Per austrum enim intelligit statum gratiæ & *Austri & Aquilonis nomine quid significetur.* fœlicitatis:sed per aquilonem,statum culpæ & dãC nationis æternæ. Vnde dicta verba exponens Bernard.ad propositum dicit, Austri calor,& claritas in scriptura sacra bonã solet habere significatio- *Eccles. 11.* nem. Ab aquilone verò pãdetur omne malũ. Porro hominem vidit aliquis. Cadit arbor in morte, & quocũque ciderit,ibi erit,quia in statu,in quo te Deus inuenerit,in eo te iudicabit. Videat ergo quò casura sit arbor antequã cadat: quia postquã ciderit,iam nõ adiiciat vltra vt resurgat,sed nec vt seipsum per pœnitentiam vertat. Qua parte autem casura sit arbor, si scire volueris, ramos eius attende. Inde enim vnde maior est copia & põderosior,inde casurum non dubites. Rami nostri desideria nostra sunt,quibus ad austrum vertimur, si spiritualia fuerint:si verò carnalia, ad aquilonem, D &c. Vnde de cadentibus ad aquilonem in morte, *Casus præsentia eterna* dicitur Hiere.8. Qui cadit,nõ resurget, & qui auer- *In multa mala conuenit.* sus est,non reuertetur. Et attende quòd in isto casu sunt multa mala. Primò ibi est pœna ignis cõ- *Psal.139.* busti ua. Psal. 139. Cadent super eos carbones: in ignem deijcies eos, in miseriis non subsistent. Ibi est pœna obstinationis irretiua. Psal. 140. Cadent in retiaculo eius peccatores. Ibi est pœna omnis bonæ operationis exclusiua. Iob 31. Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meũ cum ossibus suis cõteratur. Per brachium enim, & humerum virtus operandi designatur,quæ in isto ca- *Brachium & humerus quid denotet. Iob.31.* su cessat omnino. Ibi est pœna timoris, & status E mẽtis percussiua. Psal.54. Formido mortis cecidit super me:timor, & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ. Et ideo de quolibet ibi cadẽte:dicitur Esa.22.Frangetur,cadet,& peribit, scilicet, æternaliter. Econtra autem de quolibet electo dicitur Prouerb.24. Septies in die cadet iustus,& resurget. Hoc ideo, quia dominus suscipit eum. Hoc ergo notans Psalmista in personam cuiuslibet iusti, ait, *Impulsus, euersus sum vt caderem*, id est impulsus, scilicet à dæmone & tentatione: ad hoc vt caderem,& euersus sum:quia scilicet cecidi à statu gratiæ, *sed dominus suscepit me.*

Fortitudo mea,& laus mea domi- 2061
nus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus:& factus est mihi in salutem.

Hic ostendit se à Deo fortificatum. Nam, vt dictum est statim, multoties peccator post casum susceptus à Deo fortior resurgit quàm esset ante casum vt exemplo militis ostendit Gregori. dicens, Greg. 18. mor. c. 15. Pensandum est, quòd Deus omnipotens occulto consilio quosdam ab ipsis exordiis suis innocentes custodiens, vsque ad virtutum summa prouehit: vt simul in eis proficiat, & annorum numerositas & celsitudo meritorũ. Alios verò exordiis suis deserens, scaturientibus vitiis ire per abrupta permittit. Plerumque tamen etiam eos cõspicit, & ad sequendum se sancti amoris igne succendit: atque inolitas in eorum cordibus plurigines vitiorum vertit in feruorem virtutũ: & eo magis igneſcunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. Sicut sæpe contingit, vt in pugnę certamine miles ante ducis sui oculos constitutus, hostili virtuti turpiter cedat, & eneruiter præbens terga, feriatur: qui tamẽ hoc ipsum, q̃ turpiter cessit erubescẽs, ante ducis sui oculos ma ores ex ipsa verecundia vires sumit, tantoq̃; post fortiora exerceat, quanto & præsentẽ gloriam virtutis peragat, & præteritã ignominiam debilitatis tegat. Sic ergo nonnunquam quædam in Dei seruitio ex anteacta debilitate, acrius in Dei seruitio roborantur: eóque ad custodienda mandata & futurorum tribuit desiderium, & impellit memoria præteritorum: vt hinc ad vẽtura amor prouocet, illic de præteritis verecũdia instiget &c. Tales enim ex anteactis culpis infirmitatem suam cognoscunt: & si quid possunt boni, totam suam fortitudinem Deo attribuunt: dicẽtes Deo illud Psal. 30. Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me &c. Sic & nũc in persona iustorũ, qui per pœnitentiam à peccatis surrexerũt, à Deo suscepti, ait, *Fortitudo mea, & laus mea dominus: & factus est mihi in salutẽ.* Nec mirũ. Illi enim soli in certamine cadũt, quorum fortitudo cadit, quorum laus deficit. Qui ergo Deum ponit fortitudinem suam, D & laudem, sicut Deus deficere non potest: sic nec ipsi cadere. Vnde hic ait August. Qui ergo cadunt, cùm impelluntur? Certè nulli, nisi illi qui sua sibi fortitudo, & sibi sua laus volunt esse. Nullus quippe in certamine cadit, nisi cuius fortitudo, & laus cadit, qua propter cuius fortitudo, & laus est dominus, tam non cadit, quàm non cadit dominus. Et nota, quòd fortitudo nostra dicitur Deus. ver. 439. *Et factus est mihi in salutẽ.* Non tamen ex hoc habetur, quòd Deus aliquo modo sit factus, sicut cùm dicimus, Verbum caro factum est, non sequitur ex hoc, quòd verbũ aliquo modo sit factum, vel mutatum: sed solum quòd actione Dei factum est, vt aliquid sit vnitum verbo, quod antè non erat vnitum. Sicut homo, qui est tibi à dextris, potest tibi fieri à sinistris, sine sui mutatione: sic & dominus suis sit in salutem sine sui mutatione: de hoc vide versic. 438. 755. 655. Vnde hic Augustinus ait, Factus ideo nobis dicitur dominus in salutem, non quia ipse aliquid factus est, quod antè nõ erat: sed quia ipsi eum in eum crederent, quod non erant, facti sunt. Etiam ipse nõ sibi, sed illis, quod aduersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis.

Factus quomodo dicitur Deus salus. Ioan. 1.

2062 Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum.

Hic Psalmista pro se, cæteris̃que iustis cõsurgit ad gratiarum actionem ex prædictis. Circa autem gratiarum actionem Dauid multa ostendit: quia ostenditur primò modò, secundò laus, ibi, *Dextera domini*: tertiò tẽpus, ibi. *Non moriar*: quartò fructus ibi, *Castigans*. Quantum ad primum, sciẽdum quod in scriptura tabernaculũ quandoque sumitur pro conscientia, quandoque ipsum corpus nostrum, quandoque verò ipsa iustorum congregatio, siue ecclesia. Primo namque tabernaculũ dicitur mẽs nostra, siue conscientia: quia in ipsa sancti viri, vt in tabernaculo absconduntur, & habitant: ibi pax eorum, & requies: foris autẽ nisi bella. Iob 5. Scies, quòd pacem habebit tabernaculum tuum: ibi habitat tecum dominus. Iob. 29. Erat secretò Deus in tabernaculo meo. Quod exponens Greg. dicit, Quid hoc loco tabernaculum: nisi habitationem mentis accipimus? quia per omne, quod cogitando agimus, in consilio cordis nostri habitamus. Quisquis autem mandata Dei tacitus cògitat, secretò Deus illi in tabernaculo est. Habitationem enim cordis sui ante oculos Dei viderat, qui dicebat, Et meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper, &c. Ad propositum ergo: sancti etsi exterius patiuntur in corpore, interius tamen exultant in mente: imò quanto exterius corpus persecutionibus, & aduersis atteritur, tanto amplius in mẽte gaudent. & Deo gratias agunt. Quid cogitas quòd Laurentium tam lætanter tormẽta perferre fecerat, nisi lętitia interior cordis? In isto ergo tabernaculo conscientiæ sancti viri Deo gratias agunt, lętantur, & gaudent, dum corpus atteritur exterius. Et hoc est, quòd dicit Apostolus, Gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi: nam virtus in infirmitate perficitur. Et hoc est, quod nũc de iustis aduersitatibus pressis, ait Psalmista, *Vox exultationis, & salutis in tabernaculis*, id est, in conscientiis *iustorum*. Oppositum autẽ accidit peccatoribus: quia exterius gloriantur: & exultant, sed verme conscientiæ corroduntur interius. Et hanc expositionem ponit August. hic dicens. Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Vbi vocem mœroris putabant esse qui in eorum corpora sæuiebant: non enim sentiebãt interiora gaudia sanctorum de spe futuræ gloriæ. Vnde Apostolus dicit, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Et iterum, Non solum autem, sed etiã gloriamur in tribulatione. Secundò per tabernaculum intelligitur ecclesia militans, vide ver. 691. 758. In isto ergo tabernaculo iusti exultãt, & Deo gratias agũt: quia insimul charitate cõgregati, sua opera, & orationes Deo reddunt. di. Psal. 110. Cõfitebor tibi, Domine in toto corde meo, in cõcilio iustorum, & congregatione. Quanto enim orationes, & opera bona à pluribus bonis simul congregatis sunt facta, tanto sunt amplius Deo accepta. Sic em̃ dicitur Psal. 67. In ecclesiis benedicite deo mino. Et hoc modò notans Psalmista dicit, quòd *vox lætitiæ, & exultationis in tabernaculis iustorum*, id est, in congregatione iustorum.

Taberna culi multa in scriptura significat.

Greg. 19. mo. c. 9.

Psal. 18.

2. Cor. 6.

2. Exultatio iustorum in tribulationibus exterius.

2063 Dextera domini fecit virtutem: dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Hic ponitur ipsa laus siue gratiarum actio. Vbi notandum, quòd per dexterã Dei in scripturis intelligitur ipse Christus, qui sedet à dextris Dei, vide

Mat. vlt.

de ver. 23. 235. 713. 1967. Hæc autem dextera primò facit virtutẽ, dum peccata dimittit: quod virtutem infinitam exigit, vt dictum est ver. 1835. Dimissis autẽ peccatis, nos exaltat: quia per gratiam nos filios Dei, & hæredes efficit. Et consequenter facit virtutem, dum nos fortificat in aduersis. Vel hæc dextera facit virtutem, nos iustificando, exaltat nos glorificando, facit virtutem, in gloria confirmando. Vnde hunc passum exponens Aug. dicit, *Dextera domini fecit virtutem*, quam virtutem inquit? *Dextera domini exaltauit me.* Magna virtus, exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriã, de passione, victoriã, dare auxilium de tribulatione, vt afflictis vera Dei salus patesceret: affligentibus autẽ vana salus hominis remaneret: magna hæc. Sed quid miraris? si aliquid reptat, non homo vicit: nõ homo sibi salus fuit, sed Deus homini: quia dextera domini fecit virtutem. Vel aliter: vbi notandum, quòd exempla virtutum ab aliis nobis data, nos ad virtutes inducũt: sicut Abraham exẽplo suo quo Deo obediuit volẽs immolare filium, nos ad obedientiam Dei trahit: Isaac ad patientiã: Iacob ad tolerantiam: Ioseph ad castitatem, &c. vt deducit Gregor. Et infra, vide ver. 1394. Christus autem virtutes omnes in cæteris sanctis dispersas, in seipso omnes solus simul habuit & perfectius: quia si præcepto Dei Abraham voluit immolare filium, & Christus obediens patri, immolauit seipsum. Si Isaac seruauit patientiam, quid patiẽtius Christo? qui sicut ouis ad occisionem ductus est: & non aperuit os suum, &c. Quibus consideratis, de Christo sub nomine dexteræ Dei dicit Psalmista. *Dextera domini fecit virtutem*: quia scilicet actũ omnis virtutis in seipso habuit, quod de nullo alio dici potest: vt ostendit Gregorius, dicens, Nullus hominum virtutes, & operationes spiritussancti omnes simul habuit, nisi mediator Dei, & hominũ: cuius est idem spiritus, qui de patre ante sæcula procedit. Alius namque sanctorum prophetiam, alius virtutes, alius scientiam habuit: alius genera linguarum, alius interpretationem sermonum iuxta distributionem spiritussancti accepit. Ad habẽda vero cũcta eiusdem spiritussancti munera aliorum nullus pertingit. At verò conditor noster infirma nostra susciens, per diuinitatis suæ potentiam simul se habere omnes spiritussancti virtutes edocuit. Quia ergo hæc dextera domini, scilicet, Christus, omnes virtutes spiritussancti, quas alij diuisim habuerunt, ipse insimul quasi vnitas habuit: ideo de ipso non in plurali, sed in singulari dicitur, *Dextera domini fecit virtutem.* Et quia per exempla suarum virtutum nos fecit virtuosos, ideo subditur, *Dextera domini exaltauit me.* Quæ enim maior potest esse hominis exaltatio, quã ipsum de vitioso facere virtuosum: de filio diaboli filiũ Dei, & huiusmodi? Et ideo quòd ista exaltatio hominis fuerit per virtutem nobis datam per ipsum, subditur. *Dextera domini fecit virtutem*, id est, hominem fecit virtuosum. Ita quòd hoc quòd primò dicitur, *Dextera domini fecit virtutem*, ad Christi virtutes referatur. Quod autem dicitur secundò, *Dextera domini fecit virtutem*, ad nostras virtutes, per ipsum in nobis genitas, deputetur. Et nota, quòd ecclesia iustorum à Christo exaltatur multipliciter, vide ver. 249. & 389.

Christus virtutes operatur.

Christus omnes virtutes habuit, & exẽplum nobis dedit. Greg. 26. moral. cap. 24.

2064 Non moriar, sed viuam, & narrabo opera domini.

Hic ponitur tempus gratiarum actionis: quia scilicet, semper. Vbi notandum, quòd hoc & de morte corporis, ac de morte animæ accipi potest. Si dẽ morte corporis: sciendum quòd iusti nõ quærunt laudare Deum: vt temporaliter viuãt: sed magis econtrario quærunt viuere, vt benefaciendo, Deũ laudare possint. Et hoc est, quod ait hic, *Non moriar, sed viuam*, id est, placet mihi hic temporaliter viuere, vt merẽdo, & præcepta Dei adimplendo, possim narrare aliis opera domini: quia quamdiu viuam, benedicam dominum: semper laus eius in ore meo. Sed quæ sunt illa opera domini quæ narrare debemus ostendit Psal. 77. dicens. Narrates laudes Dei, & virtutes eius, & mirabilia, quę fecit, in quo ostenditur tria opera Christi maxime aliis narranda, vt conuertantur ad Christum, vide ver. 1231. Vel de morte corporali ecclesia ista verba dicit, *Non moriar*, &c. Persecutores enim ecclesiæ primitiuæ, crediderunt suis persecutoribus ecclesiam penitus annullare, martyres persequendo, & trucidãdo: sed quanto plures occidebantur, ecclesia merito, & numero magis multiplicabatur, vt patet versi. 335. 220. 221. Sed persecutores strages funerum vbique facientes, ecclesiam Christi mori arbitrabantur: & ecce nunc viuit, & crescit, & narrat opera domini. Vbiq; Christus gloria beatorum martyrum est: vicit vapulando feroces, patiendo furentes, diligendo lædentes. Vel hoc potest intelligi de morte animæ, quæ fit per peccatum: quia peccato morruus, domini opera digne narrare non potest: quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris. Vnde Psal. 49. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, &c. vide ver. 825. Et hoc est, quod dicitur Psal. 113. Non mortui laudabunt te, domine, &c. vide ver. 2027. Consimiliter & ille nunc ait, *Non moriar, sed viuam*, quasi dicat. Ego narrabo opera Dei: quòd vt digne facere valeam, mortem peccati cauebo: quia non moriar, sed viuam.

Psal. 33.

Ecclesia persecutionibus non mortua, sed crescit.

Ecclesi. 15.

Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me.

Hic ostẽdit fructum aduersitatis. Aduersa enim permittit Deus suis euenire electis: nõ vt eos perdat, sed vt corrigãtur: non vt moriantur, sed vt spiritualiter viuant. Et hoc est, quod ait Apostolus ad Hebr. 12. Quem diligit dominus, castigat, id est, castum facit corrigendo. Vnde Apoc. 3. Ego quos amo, hos corrigo, & castigo. Et ideo vt eius castigatione non grauemur, sed ipsam patienter pro nostra emẽdatione toleremus: etiam proprium filium filium sine peccato flagellis subiecit. Si ergo exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorum: quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit. Vnicus enim filius de patris substantia natus, æqualis patri, in forma Dei: verbum, quo facta sunt omnia, nõ habebat, vbi flagellaretur. Ad hoc autem carne indutus est, vt sine flagello non esset. Qui ergo flagellat vnicum sine peccato, relinquet adoptatum, qui est cum peccato? Vnicus sine peccato, non tamẽ sine flagello, exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo turbari debemus, cùm aliquis nostrum grauia, & indigna patitur: si obliti non sumus, quæ pertulit iustus iustorum, sanctus sanctorum. Et attende in hoc iustitiam, & misericordiã Dei. Iustitia est in hoc

2065

Castigat nos Deus per aduersa & corrigit.

Castigat Deus omne iustum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc,quòd flagellat:misericordia in eo quòd flagellis recipit,& corrigit. Et attẽde,quòd nõ ait,Omnis,qui flagellatur, est filius Dei: sed omnis filius flagellatur. Non ergo intendit dominus flagellis suos occidere,sed seruare:non repellere, sed recipere:non corrumpere, sed castigare, & corrigere. Quod bene hic nouerat Psalmista dicens, *Castigãs castigauit me dominus:& morti nõ*,&c. Vnde hic Augustin. dicit, *Castigans castigauit*, &c. Cur tanta indigna pertulit corpus Christi,scilicet,ecclesia: Psalmista in persona populi in adoptionem filiorum recepti indicat,dicens,*Castigans castigauit me dominus*, &c. Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impiorum: non haberet istam potestatem,nisi sibi data desuper esset. Sæpe enim filios patersamilias per nequissimos seruos emendat,&c. Per hoc ergo vult nobis Psalmista ostendere, quòd Deus per aduersa nos castigat & corrigit, vide versicul. 19.236.329.73.85.113.448.578. Quibus consideratis, dicat Psalmista, *Castigans castigauit me dominus: & morti non tradidit me.* Morti enim non traditur,cuius vita purgatur. Hãc castigationem bene Tobias nouerat,dicens, Benedicite te, Deus Israël, quia tu castigasti me, & saluasti me. Castigatum enim se dicit in eo quòd cæcitatẽ incurrit,& ibidem Tobias dicit, Confitemini domino,filij Israël:ipse castigauit nos propter iniquitates nostras: & ipse saluauit nos propter misericordiam suam. Nulli enim dubium,quòd talis castigatio facta per aduersa, oculos mentis aperit, quos clauserat culpa. Cognitio autem proprij defectus, est magnum principium salutis peccatoris. Et ideo de castigatione per flagella, & aduersitatis facta, dicitur Hier. 31. Castigasti me, & eruditus sum.

Nocere nõ possunt mali homin, nisi quantum Deus permittit.

Tobiæ 11.

Tobiæ 13.

2066 **Aperite mihi portas iustitiæ:& ingressus in eas,cõfitebor domino.hæc porta domini, iusti intrabũt in eam.**

Hic Psalmista pro laude Dei adducit rationes generales. Hic enim prædicit redemptionẽ generis humani factam per Christũ,quæ in multis consistit. Et primò prædicit beneficia redemptionis: secundò exoluit debitum gratiarum actionis, ibi, *Constituite diem.* Quantum ad primum, multa beneficia nostræ redemptionis enumerat per Christũ incarnatum nobis collata:quorum primũ est nouæ legis institutio:secundum,ecclesię ex gentib.& Iudæis constructio,ibi,*Lapidem quem.*tertiũ est,Christi passi resurrectio,ibi,*Hæc dies.*quartum est totius hominis beatificatio,ibi,*O domine.* Quantũ ad primum ergo primò ponitur Christi aduentus & incarnatio.Secundò ex hoc cõcluditur desiderij sanctorum patrum adimpletio:ibi,*Confitebor.* Quantũ ad primum,sciendum, quòd ante Christi incarnationem paradisi nullus patebat ingressus,quia quicunque quantumcunque iusti ad inferos descendebant: sed Christus per suam incarnationem factus est porta cœli insimul & via:per quam iusti in cœlum ambulant. Et hoc est, quod ipse ait, Ioan. 10. Ego sum ostium:per me si quis introierit,saluabitur. Ista autem porta fuit quasi occulta, quousq; ipse sacramenta ecclesiæ incepit instituere: quæ ab ipso Christo etiam portæ cœlestes dicuntur, quia iustificant hominem:quod non faciebant sacramẽta legis veteris. Propter quod dicitur Rom. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro: iustitia autem Dei est per fidem Iesu Christi. Et hinc est,quòd ipse Christus,qui est ostiũ vitæ, dum sacramenta nouæ legis instituit,quæ hominem iustificant: portas iustitiæ aperuit. Hoc prædicens Psalmista per modum cuiusdam postulationis, ait sanctis angelis,*Aperite mihi portas iustitiæ*,id est, aperietis:& hoc annunciando Christi incarnationem: qui incarnatus portas iustitiæ aperiet dum sacramenta nouæ legis instituet. Et sequitur,*Ingressus in eas, confitebor domino*: quia recipientes nouæ legis sacramenta, primò confitentur ipsum Deum per seipsos, si sunt adulti, vel per alios, vt paruuli. Et quia solum per Christum talia sacramẽta sunt instituta,vt baptismus,pœnitẽtia,& huiusmodi. Ideo subdit, *Hæc porta domini*,id est, per dominum instituta, *iusti intrabunt in eam.* Quod ideo dicit, quia omnes, qui recipiunt deuotè nouæ legis sacramenta, iustificantur. Et aduerte, quòd ista sacramenta per Christum instituta, primò vocat portas in plurali,quia plura sunt sacramẽta: secundò ipsa vocat portam in singulari: ratione institutentis Christi, qui ex duabus naturis in vna persona consistit. Vel quia aliquando ipsa sacramenta instituta dicuntur portæ:quia per illa intramus ad vitam:& sic dicuntur in plurali portæ:quandoque verò ipse Christus instituens, porta dicitur: & sic in singulari: Portæ ergo cœlestes, id est,sacramenta nouæ legis, per Christum portam nobis omnibus sunt apertæ: quibus quilibet ad vitam æternam potest intrare, si iustitiam velit imitari, aliter sibi portas clausas inueniet. Vnde bene dicit, *Hæc porta domini,iusti intrabunt in eam*, quoniã vt dicitur Apoc. 21. Non intrabit in illam aliquid coinquinatum faciens abominationem, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ,& agni. Hic autem nota quòd scriptura duplices portas nominat: scilicet, portas mortis, quæ sunt vitia: & portas vitæ, quæ sunt virtutes. Psal. 9. Qui exaltas me de portis mortis: vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. De istis portis, & illarum viis, vide versi. 104. Vel per portas iustitiæ, quibus intramus ad vitam, intellige duodecim virtutes: quas nobis per exempla vitæ aperuit Christus, de quibus dicitur Apoc. 21.quod ciuitas cœlestis Hierusalem habebat portas duodecim: tres ab oriente, tres ab occidente, tres ab austro, & tres ab aquilone,&c.

Portæ cœli dicitur Christus.

Portæ cœli sunt sacramenta.

Galat. 2.

Portæ duplices mortis & vitæ.

Portæ cœlestes sunt virtutes.

Portæ mortis sunt vitia.

2067 **Confitebor tibi, quoniã exaudisti me,& factus es mihi in salutem.**

Hic ex incarnatione Christi concluditur desiderij sanctorum patrum exauditio. Quanto enim desiderio sancti patres scientes verbum incarnãdũ,ipsum expectabant:ostendit ipse Simeon: qui, Christo recepto,statim pacem mentis habuit, quã ante habere non poterat.Ideo dixit Lucæ 2.*Nunc dimittis,domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace:*quia viderũt oculi mei salutare tuũ. Vnde & Christus suis dicebat Apostolis, Beati oculi, qui vident,quæ vos videtis,&c. Multi enim reges, & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis,&c. Vnde de sanctorum patrum Christi aduentum desiderantium expectatione, ait Gregor. super illo verbo Iob 18. Vbi est ergo nũc prælatio mea? Quia electi ante aduentum domini, & in labore vitæ præsentis se esse cernebant:& tamẽ post præsentẽ vitã necdũ cœlestia bona percipere multis cogitationib.verebantur.Expectabãt enim gratiã redemptoris sui: nec tamen ad eã poterant in

Christi adventũ sancti patres desiderabant.

Lucæ 10

Greg. lib. 13. moral. c. 25.

in carne viuẽdo pervenire.Vnde & quilibet ipsorum dicebat, Vbi est nunc præstolatio mea? Quæ enim potuit esse præstolatio iustorum, nisi iustus, & iustificans Deus: qui ad pœnas humani generis sponte descenderet, & captiuos mortis iustitiæ suæ virtute liberaret?Huius enim præsentiam minimè cessabant intenta cogitatione præstolari,quam quandoque esse venturam nouerant: sed venire citius quærebãt. Vnde non simpliciter ait,Vbi est præstolatio mea?sed,Vbi est nunc præstolatio mea?Dum enim addit nunc,ostendit quia quod quandoque venturum erat, venire citius desiderabat. Ex quibus apparet,quòd quando Christus venit in carnem, desiderium sanctorũ impleuit,ipsos exaudiendo. Et hoc est, quod in persona illorum omnium Psalmista Deum laudans dicit, *Confitebor tibi,quoniã exaudisti me*, scilicet cõfessione laudis: quando exaudisti me. Si autem quæras, quare exaudire orationem iustorum quandoque tantum differt Deus: de hoc vide ver.56.516.650. 1495.Sequitur,*Et factus est mihi in salutem.* Et hoc quia Christus incarnatus, saluator noster est factus. Vis autem videre,quomodo non meritis nostris,sed sola Christi gratia saluati sumus: quia ipse sua gratia nobis factus est in salutem:audi Gregor. dicentem super illo verbo Iob 28. Nescit homo precium eius. Quid autem nos dedimus vt hanc sapientiam,quę Christus est,accipere mereremur? Gratia namque redempti sumus:ipsa namque sola opera malè viuendo dedimus:quibus si iusta retributio seruaretur,non Christus,sed supplicia reddentur.Sed aliud homo per iustitiam meruit, aliud per gratiam accepit.Testatur Paulus dicens,Cum (inquit) adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis impijs mortuus est. Vnde quisquis à brutis animalibus rationis intellectu discretus est:quoniã quod non suis meritis sit saluatus, intelligit, nihil se dedisse boni operis, vt ad fidẽ veniret,agnoscit. Hinc scriptumest,Gratia salui facti estis per fidem Christi,sed non ex nobis. Dei enim donum est:nõ ex operibus,vt ne quis glorietur.Sed sunt nonnulli, qui saluos se suis viribus exultant: suisque præcedentibus meritis se redemptos esse gloriantur. Quorum profectò assertio inuenitur sibiipsis contraria: quia & dum se innocentes asserunt, & redemptos:hoc in se iusti nomen, per nomẽ redemptionis euacuãt. Omnis namque,qui redimitur,ex aliqua proculdubio captiuitate liberatur. Vnde ergo quilibet iste redemptus est, si prius non fuit subculpa captiuus ? Liquet itaque quia multum desipit,quisquis hoc sapit.Hominis quippe meritum, superna gratia vt veniat,non inuenit: sed postquã venerit,facit:atque ad indignam mentem veniens Deus,dignam sibi exhibet veniendo, & facit in ea meritum,quod remuneret,qui hoc solùm inuenerat,quod puniret. Libet inter hæc mentis oculum ad illum latronem reducere, qui de fauce leonis ascendit crucem, de cruce paradisum. Intuemur qualis & ad patibulum venerit, & à patibulo qualis abscesserit.Venit enim fraterno sanguine cruẽtus:sed superna gratia est in cruce mutatus,&c.vsque ibi. Sed ii, qui saluari hominem propriis viribus astruunt, eandem confessionem hominis ab ipsius virtute hominis esse suspicantur. Quod si ita esset,in Dei laudem, Psalmista non diceret,*Confessio,& magnificentia opus eius.*Nec quod alibi ait,*Confitebor tibi, quoniam exaudisti me : & factus es mihi in salutem.*

Salus nostra Christus est.

Greg. 18. mor. 24.

Ephes. 2.

Rom. 5.

Rom. 11

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. 2068

Hic ponitur secũdum:scilicet,ex Iudæis, & gẽtilibus ecclesiæ constructio. Et primò ponitur ecclesiæ constructio: secũdò constructionis admiratio,ibi,*A domino.* Quantum ad primum, sciendum quòd ad literã istum passum dixit Dauid de Christo,qui est verus lapis angularis. Vnde istum versum de se dictum Christus allegat,dicens, Nunquã legistis in scripturis, *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli : à domino factum est istud,& est mirabile in oculis nostris* ? Vocatur enim Christus ideo lapis angularis, quia lapis angularis duos parietes in vnum coniungit. Sic & Christus duos distinctos populos, scilicet Iudaicum,& gẽtilem in vnam fidem, & ecclesiam coniunxit. Qui populi ante Christum in cultu multum erant diuisi: quia vnus colebat Deum, alius diabolum:vnus fidelis,alius idololatra:vnus prope Deum,scilicet per fidem,alius lõgè à Deo, per infidelitatem. Vnde Apostolus sic istum textum ad istud propositum adducit ad Ephe. 2. dicẽs, Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum: qui veniens euangelizauit pacem, & vobis, qui lõgè fuistis, & pacem iis, qui erant prope: quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem.Ergo iam non estis hospites,& aduenę,sed estis ciues sanctorum superædificati super fundamentum Apostolorum, & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Et hæc omnia prænidens Psalmista de Christo, ait, *Lapidem quem reprobauerũt ædificantes*,&c. Et loquitur de futuro per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ.Hic enim secundum Origenem lapidẽ Christum vocat : ædificatores autem,doctores Iudæorum, qui Christum lapidem reprobauerũt, dicentes, Non est hic à Deo:sed illis nolentibus,lapis iste caput anguli firmauit:quia de vtroque populo, quotquot voluit,in vna fide firmauit. Et sic factus est caput anguli, quia ipse est inter legem & gentes, lateris vtriusque coniunctio. Et ad istum intellectum beatus Gregor.inducit istum textum, & exponit,dicens super illo verbo Iob 38.Quis dimisit lapidem angularem? dicens,Iam diuina gratia omnibus liquet, quem scriptura sacra angularem lapidem vocat : illum profectò qui dum in se hinc Iudaicum, illinc gentilem populum suscepit in vna ecclesiæ fabrica quasi duos parietes iungit: illum, de quo scriptum est, Fecit vtraque vnum: quia angularem lapidem non solùm in inferioribus, sed in supernis seipsum exhibuit : quia etiam in terra plebi Israëliticæ nationes gẽtium,& vtraque simul angelis spiritibus sociauit in cœlo. Eo quippe nato,clamauerunt angeli, In terra pax hominibus bonæ voluntatis. In ortu namque regis nequaquam pro magno offerrent hominibus gaudia pacis,si antè discordiam non haberẽt. De hoc lapide per Prophetam dicitur,*Lapidem quem reprobauerũt ædificãtes,hic factus est in caput anguli.* Huius lapidis typum Iechonias tenuit : quem Matthæus, dũ quaterdenas generationes describeret, secũdò numerauit.Quę enim in fine secũdę,ipsum rursum in principio terræ generationis inseruit. Ipse nãque in Babyloniam cũ Israëlitica plebe migratus

Lapis angularis dicitur Christus

Ecclesia constat ex Iudæis & gentilibus

Ephes. 2.

Greg. 18. mor. c. 1. 9.

Luc. 2.

Mat. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est:qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro vtriusque parietis latere non immeritò secũdus numeratur. Cuius numerationis flexu, angularem lapidem signat. Vbi enim ordo à rectitudine flectitur, vt eat in diuersum, tanquam angulum facit. Rectè ergo numerari bis potuit, quia per vtrumque parietem quasi duo latera in se ostendit. Vnde & eius bene imaginem tenuit, qui in Iudæa ortus, gentilitatem colligẽs, quasi à Hierosolymis Babyloniam venit: atque hanc in semetipso fidei fabricam priùs discordiæ studio scissam, arte charitatis intexuit. Et in sentẽtia eandem expositionem ponit Augustinus, Chrysostomus, & cæteri doctores. Et sic nota, quòd Christus directè dicitur *factus in caput anguli*, quia ipse est caput totius ecclesiæ: quæ ex duobus populis consistit, de quo ait Apostolus. Ipse
Coloss 1. est caput corporis ecclesiæ, qui est primogenitus ex mortuis: vt sit ipse in omnibus primatum tenens, &c.

2069 ## A domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris.

Hìc ponitur constructionis ecclesiæ admiratio. Hoc exponitur dupliciter, scilicet de Christi incarnatione, & de ecclesiæ ædificatione. Quantum ad primum, sciendum quòd fundamentum constructionis ecclesiæ fuit Christi incarnatio: quando scilicet verbum caro factum est. Non quidẽ quòd filius Dei sit factus homo operatione humana: quia non ex virili semine, sed mystico spiramine: quia solùm Dei operatione. Hoc ergo quòd iste lapis angularis sit Deus & homo, non ab homine, sed à deo factum est. *Et est mirabile in oculis nostris.* Quis enim non miretur Deum factum hominem, æternum temporalem, immortalem mortalem, inuisibilem visibilem, dominum angelorum hominum seruum, & similia? Etiam matrẽ virginem matrẽ: fœminam parere suum creatorem? Hoc est ergo factum mirabile: de quo dicitur, quòd pastores
Luce 2. loquebãtur adinuicem, Trãseamus vsque Bethleheni: & videamus hoc verbum, quod factum est, quod dominus fecit, & ostendit nobis, & venerunt festinanter: & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantẽ positum in præsepio. Sequitur, Et omnes,
Mirabilia in gẽtibus conuersit. qui audierunt, mirati sunt, Secũdò potest exponi de fabrica ecclesiæ, quam dominus fecit. Nonne mirabile fuit, gentiles cultus Dei cõtemptores ad fidem ducere: disparis cultus Iudæos, & gẽtiles in Dei cultum vnire: lapidem reprobatum caput anguli facere? Et hoc est quod ait, *A domino factum est istud*, scilicet quòd iste lapis reprobatus, caput esset anguli: in vna fide Iudæos, & gentiles copulans: quod tamen Deus fecit virtute Christi passionis. Et tamen istorũ coniunctio licet sit facta virtute Christi passionis, non tamen hoc factum est ab illis, à quibus passus est: sed à domino, qui per Christi passionem hoc faciebat, vt gratiam suam ita gẽtibus vt Iudæis daret. Hoc est, quod mirabantur Iudæi videntes gratiam Dei gentibus datam: quoniam, vt habetur Actuũ 10. Fideles qui ex Iudæis in Christum crediderant, admirati sunt, quãdo viderunt spiritum sanctum in signo visibili Cornelio, & aliis gentilibus dari. Vnde Actuum 10. dicitur, Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quòd & in nationes spiritus sancti gratia diffusa est. Et hoc est, quod præuidens Psalmista ait, *A domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris.* Vnde meritò dominus dicit, Ioã. 7. Vnũ opus feci, & omnes miramini. Et nota, quòd ista ecclesiæ constructio facta per Christum, multiplici ratione redditur mirabilis. Si enim effectus insolitus inducit admirationem, quanto magis ecclesiæ ædificatio erit admirabilis: in qua existentes de terra creati, nihil terrenum amant, sed animas habent in cœlestibus? &c.

Hæc est dies, quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea. 2070

Hìc ponitur tertium: scilicet Christi passi resurrectio. Quamuis enim Christi natiuitas, conuersatio, & prædicatio ad nostram salutem facerent, tamẽ salus nostra in morte, & in resurrectione eius est consummata. Quid enim nasci nobis profuit nisi redimi profuisset? Et ideo sicut summum beneficium summam exultationem inducere debet: sic & nobis dies Christi resurrectionis inducit. Hãc ergo diem præuidens Psal. ait, *Hæc est dies, quã fecit dominus: exultemus*, &c. ideo hãc diẽ resurrectionis Christi dominus fecisse singulariter dicitur: quia etsi omnes dies fecerit, hanc tamẽ singulariter fecit: non quia istam diem plus aliis fecerit, sed quia in ista die plus quàm in aliis nobis fecit: in qua dominus mortuus resurrexit, & diabolus de mundo fuit eiectus: & homo spiritualiter reuixit. Hæc est dies in qua dominus salutem nobis dedit: de qua Apostolus dicit. Ecce nũc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Hæc dies est annus iubilæus sub lege figuraliter obseruatus: in quo serui manumittebantur, debita laxabãtur, possessiones dominis restituebantur. Et nos hac die à seruitute peccati redempti sumus, & nobis restituta est hæreditas æterna. Et ideo exultemus, & lætemur in ea. Et hinc est quod in festo resurrectionis domini, sancta mater ecclesia multoties cantat, & repetit, dicens, *Hæc dies*, &c. Vel aliter: Psalmista hic per diẽ intelligit totum tempus noui testamenti: scilicet ab incarnatione Christi vsque ad finẽ, qui meritò dies dicitur, ratione veritatis reuelatæ, quę in veteri testamẽto latebat sub figurarũ obscuritate. Sic eẽ Paulus tempus legis noctem appellat: & tempus gratiæ diem, dicens Rom. 13. Nox præcessit: dies autem appropinquauit. Hæc ergo est dies quam fecit dominus: qui licet omnia tempora generaliter fecerit, dicitur tamen facere aliquod tempus specialiter, propter aliquod bonum quod in illo tempore contingit, secundum vsitatum modum loquendi: vt dicimus dari nobis aliquod bonum in aliqua die, Tu dedisti mihi bonã diem. In tempore autem gratiæ Deus multa bona nobis fecit: quia filium dedit mundo, legem euangelicam publicauit, miracula multa ostẽdit, nos redemit & iustificauit. Quæ omnia sunt causa lætitiæ. Et ideo subditur, *Exultemus, & lætemur in ea.* Lætemur intus mente, sed opere foris. Qualiter autem exultatio & lætitia differant, vide versic. 92. Item nota quòd omnis creatura exultauit ad præsentiam Christi. ver. 1652. Item quomodo & nos exultare debemus in Christo. ver. 1631.

Dies resurrectionis est magna lætitia & exultatio.

O domine, saluum me fac, ô domine bene prosperare: benedictus, qui venit in nomine domini. 2071

Hìc ponitur quartũ, qđ habemus ex Christi incarnatione: qđ est toti' hominis beatificatio. Ante enim Christi resurrectionem, sancti patres quantumcunque iusti detinebantur in limbo: sed Christo resurgente, illo secum ex limbo eduxit, & in ascensione secum ad cœlos attraxit: & tunc multos cũ eo resuscitatos, in corpore, & anima beatificauit: reliquos autem post iudicium resuscitatos, secum in gloria collocabit. Quæ omnia præuidens Psalmista ait Christo, *O domine, saluum me fac*, & loquitur in persona omnium electorum. Et hoc non solùm dicit optatiuè: sed à spiritu sancto illuminatus, dicit hoc prædictiuè, *O domine, saluum me fac*, id est saluum me facies, educẽdo de limbo ad gloriã. Psal. 27. Saluum fac populum tuum, domine, &c.
Saluat nos Christus. *ô domine, bene prosperare*, vbi insinuat duplicem prosperitatem, scilicet bonam, & malã, spiritualium, & terrenorum. Ille ergo bene prosperatur, qui in spiritualibus crescit: ille malè (saltẽ vt in pluribus) qui in temporalibus. Iste ergo dicit, *ô domine, bene prosperare*, id est, in spiritualibus gratijs fac me crescere, sciebat enim, quòd præmia æterna proportionaliter dantur secundum proportionem meritorum. Et ideo postquam salutem postulauerat, dicens, *ô domine, saluum me fac*: vt potioribus fruatur præmiis, prosperitatẽ petit meritorũ, dicẽs, *ô domine, bene prosperare*. Vel per hoc petit vt ecclesia vniuersaliter crescat merito, & numero fidelium. Hãc prosperitatẽ per verbum incarnatum in ecclesia faciendam prædixerat Deus pater Esa. 55. dicens, Verbum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in iis, ad quæ misit illud: quia in lætitia egrediemini, & i pace deducemini. Et Psal.
Prosperitas multiplex. 1. Omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Nota ergo, quòd prosperitas est triplex, scilicet, malorum, Prouerb. 1. Prosperitas stultorũ, perdet illos. Et Hier. 12. Quare via impiorum prosperatur, &c. Et Psal. 36. Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, & in homine faciente iniustitias. Secundò est prosperitas bonorum. Psal. 1. Omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Tertiò est prosperitas beatorum: Psal. 44. Intende prosperè, procede, & regna. Hier. 46. Prosperabitur, & non erit, qui exterreat. Sequitur. *Benedictus, qui venit in nomine domini.* Et nota hic, qđ loquitur de duplici aduẽtu Christi, scilicet, in mundum, & ad iudicium. De aduentu in mundum hoc dicit ad differentiam Antichristi. Ille enim venit in nomine domini qui domini gloriam quærit: ille autẽ venit in suo nomine proprio, qui gloriam quærit propriam. Antichristus enim in suo aduentu gloriam propriam quæret, quia extolletur supra omne, quod colitur, aut dicitur Deus. Ideo non erit benedictus, sed maledictus, Christus non propriam sed patris quærebat gloriam: ideo benedictus. Vnde hic ait Augustinus. *Benedictus, qui venit in nomine domini*: maledictus ergo ille, qui venit in nomine suo, sicut dominus in
Ioan. 15. euãgelio ait, Ego veni in nomine patris mei, & nõ recepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis. Si autem intelligatur de aduentu ad iudicium, tunc Christus erit benedictus, ab illis siquidem, qui viui reperientur in fine: quia omnes conuertentur ad Christum. Et hoc notabat Christus, Iudæis dicens, Non me videbitis à modò, do-
Matt. 23. nec dicatis, Benedictus qui venit in nomine domini. Quasi dicat, secundum Hieronymum, Nisi pœnitentiam egeritis, & cõfessi fueritis meipsum esse filium, scilicet omnipotẽtis patris, de quo prophetæ cecinerunt: meam faciem non videbitis.

Christus venit in nomine domini.

A Habent ergo Iudæi datum sibi tempus pœnitẽtiæ vsque ad aduentum Christi ad iudicium, &c.

Benediximus vobis de domo domini: Deus dominus, & illuxit nobis. 2072

Hìc ostenditur ad quid nobis profuerit aduentus Christi, quia scilicet nos Deo gratificauit: & nos de credendis illuminauit. Quãtum ad primũ, ait, *Benediximus vobis de domo domini.* Vbi aduertendũ, q̃ prælati in ecclesia locum Dei tenent: & sic subditos ex parte Dei benedicunt, id est, ministerialiter absoluunt à peccatis, & gratiam impetrãt. Sic enim (vt habetur 3. Regum 8.) Salomon cõsecrato templo, benedixit omni ecclesiæ: quia Rex vices Dei gerebat. Sed quia nullus ab ecclesia præcisus vices Dei gerit, nec aliis benedicere potest: ideo hic dicitur, *Benediximus vobis: & hoc de domo domini*, id est de ecclesia, quæ domus Dei dicitur. Ioã. 2. Domus mea domus orationis vocabitur. Et ad
Ioan. 2. quid proficiat ista benedictio, quę fit de domo domini: vide vers. 2964. Sequitur quo ad secundum, *Deus dominus, & illuxit nobis.* i. Christus, qui est Deus, & est dominus noster: qui nos redemit, illuminauit nos: iuxta illud Luc. 1. Visitauit nos oriẽs ex alto, illuminare eos, qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. Propter quod de Christo dicitur Ioan. 1. quòd erat lux vera, quæ illuminat omnem hominẽ venientem, &c. Et vide quam propriè Christus dicitur lux, quæ illuxit nobis: quoniam omnes lucis habet proprietates.

Constituite diem solennẽ in condensis, vsque ad cornu altaris. 2073

Hìc concluditur ex prædictis gratiarum actio. Et diuiditur in partes tres: quia ostendit primò, quòd gratiarum actio Deo debet fieri generaliter ab omnibus. Secundò quòd debet fieri specialiter cum laudibus, ibi, *Deus meus es tu.* Tertiò quòd debet fieri pro adimpletis orationibus: ibi, *Confitebor tibi.* Quartò concludit principium Psalmi ex prædictis omnibus: ibi, *Confitemini.* Quantum ad primum, notandum quòd Psalmista præuidit festiuitates solennes agendas in ecclesia de ipso Christo: vt diem natiuitatis, passionis, resurrectionis, & ascensionis eius in cœlum. In quibus diebus fideles copiosè congregantur in ecclesia ad Deo gratias agendũ. Et hoc est, quod Psalmista, præuidẽs quod futurum erat, ait, *Constituite*, id est, cõstituetis diem solennem, id est dies solẽnes: vt puta Diem natiuitatis, resurrectionis, &c. *Et hoc in condensis.* Vbi nota quòd cõdensa res vocatur, vbi est multum de substantia. Et sic cõdensum distinguitur cõtra rarum. Vocatur enim arbor condensa, quæ abundat in ramis. Isto enim modo dicitur. 2. Regum 18. quòd cum Absalon fugeret in prælio sedens in mulo, ingressus mulus subter condensam quercum: quæ scilicet multos ramos habebat: & adhæsit caput eius quercui, & illo suspenso inter cœlũ, & terram, mulus, in quo sedebat, transiuit. Cõsimiliter festum condensum dicitur, quando ibi multa pressura cõcurrit hominum. Vult ergo Psal. dicere, *Constituite diem solennem in condensis*, id est, ad gratias agendum Deo pro beneficiis in isto Psal. expressis: ecclesia ordinabit dies solẽnes in cõdensis, id est, in quib. cõdẽsus, & multus populus cõfluet ad ecclesiam. Et hoc vsq; ad cornu altaris. Quasi dicat, Erit

Cõdensum dicitur dies, vbi multitudo populi cõcurrit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

populus ita condensus, quòd ecclesia implebitur vsque ad altare. Et sic de facto est constitutum: vt patet in festiuitatib. Christi. Vel per cornu altaris accipe ipsum sacramentum eucharistiæ. Christus enim verè dicitur cornu altaris, vide vers.1093. Et tũc est sensus, quòd in illis diebus solẽnibus Christi fideles ibunt in condensis, id est, in multitudine copiosa vsque ad cornu altaris, id est, vsque ad sacramentum corporis Christi recipiendum: quia in illis festiuitatibus maximè fideles communicant. Istum autẽ versum magis mysticè exponit Greg. dicens, Deo quasi quoddam gaudium ex pœnitentia nostra facimus: cùm per sancta desideria pro eius nos amore castigamus. Hic Psalm. ait, *Constituite diem solennem in condensis*, &c. Solennem namque diem domino in condensis cõstituit quisquis assiduè in eius desiderio se affligit. Qui nimirum dies solẽnitatis vsque ad cornu altaris prętẽdi præcipitur: quia tam diu necesse est vt quisquam se afficiat, quousque ad superni sacrificij altitudinem, id est, ad gaudia æterna pertingat. Sic ergo agere domino *diem festum in condensis vsque ad cornu altaris*, nihil aliud est, quàm quòd homo, quam diu est in præsenti vita, pro amore cœlestis patriæ cõtinuè se affligere debet: quousque perueniat ad altare cœlestis patriæ. Ipsa enim gloria cœlestis altare dicitur.

Christus cornu altaris dicitur.

Greg. li. 9. mor. c. 21.

Gloria cœlesti alta re vocatur.

2074 Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Hic ostendit, quòd gratiarum actio debet fieri specialiter cum laudibus. Cõfiteri enim domino, nihil aliud est, quàm Deũ laudare. vide ver.2048. Similiter exaltare Deũ, nihil aliud est, quàm ipsum laudando altum, & summum esse bonum ostendere. Qualiter autem Deus exaltatur à nobis, vide ver.69.421. Vel exaltare Christum est passionem eius, propter quam fuit exaltatus, memoriter retinendo, de ipsa sibi gratias agere. vide vers.1664. Et nota, quòd quãuis Deus sit omnium Deus, & dominus, tamẽ illorum singulariter dicitur Deus, qui ipsum colunt, qui per votum ipsum sibi Deũ elegerunt.

Philip. 2.

2075 Confitebor tibi, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

Hic ostendit, quòd gratiarum actio debet fieri pro exauditis orationibus. Iste versiculus in forma est vers.2067. Et ideo in nullo mutatur sententia. Ideo expone vt ibi.

2076 Cõfitemini domino, quoniam bonus. quoniam in sæculum misericordia eius.

Hic ex prædictis omnibus concluditur gratiarum actio: sic quòd finis Psal. cõcordat principio, & quia nõ variat sententia istius versiculi à primo, ideo ibi vide, scilicet ver.2048. Iste versiculus etiã in forma est principij Psal.105.106. Ideo vide ibi.

PSALM. CXVIII.

2077 BEati immaculati in via: qui ambulant in lege domini.

Titulus istius Psalm. est, *Alleluia*. Expositus fuit superius in titulo Psal.104. Circa istum Psalmum primò quantum ad causam efficientem, sciẽdum, quòd non reperitur in singulari quis hunc fecerit Psalmum. Sed nulli dubium esse debet, quòd aliquis sanctus Propheta hunc fecerit: maximè considerata istius Psalmi excellentia: quæ cæteros Psalmos excellit non solùm in longitudine, sed multo fortius in sententię profunditate. Vnde de isto Psal. ait Augu. in hoc loco, Postquam cæteros Psalmos exposueram, istum Psalmum nõ tam propter eius notissimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam, quanto enim in sententia videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet: ita vt quàm sit profundus, demõstrare non possim. Aliorum quippe Psalmorum obscuritas, etsi in profunditate sensus latet: ipsa tamen apparet obscuritas. Huius autem obscuritas non apparet, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem, atque auditorem non credatur expositorem necessarium habere. Et Magister in Glo. ordinaria hic dicit, Psal. iste institutor est fidelium, paradisus omnium pomorum, apotheca spiritussancti: qui quanto in superficie verborum videtur apertior, tanto mysteriorum altitudine est profundior. Hic Psal. totus est morali doctrina insignis. Omnis autem doctrina moralis, suauis est: in qua hic Psal. eminet cæteris. Alij enim Psalmi tanquam minores stellæ aliquatenus lucent: iste verò Psa. quasi sol pleni luminis meridiano calore feruens, totus morali dulcedine splendet. Ad intelligentiam ergo istius Psalmi tam profundam sciẽdum, quòd tota intentio psalmistæ est nos ad vltimum finem creaturæ rationalis dirigere: qui vltimus finis est beatitudo: ad quam peruenire possumus per virtutes, & nõ aliter. Sic quòd ille qui est virtuosus, vocatur beatus in spe, quia per virtutes peruenit ad verã rei beatitudinem. Consimiliter enim loquitur Phil. 1. c. hi corum, de beatitudine politica, quæ consistit in vsu virtutũ, dicens, quòd pueros beatificamus in spe: non quia adhuc operentur virtuosè, sed quia videntur bonæ indolis ad habendum virtutes politicas, tempore procedente. Sic & fideles homines hic virtuosos dicunt in spe beatos, nõ quia de facto sint beati, sed quia p virtutes, quas habẽt, ad habẽdum realem beatitudinem sunt apti, & disposiți. Item notãdum est, quòd iste psal. mirabiliter præ omnibus aliis est alphabeticus: quia secundum literas alphabeti Hebræorum procedit: incipiẽdo à prima litera alphabeti, & ordinatè secundum alias literas procedendo. Et ideo secundum quòd sunt literæ alphabeti Iudæorũ viginti, & duæ: sic iste Psal. habet viginti, & duas partes. Sic quòd prima pars incipit à prima litera Hebræorum, quæ est aleph: secunda à secunda, quæ est beth: tertia à tertia, quæ est gimel: & sic de aliis. Sic tamen quod quælibet pars continet octo versus per eandem literam incipientes: quia primus versus incipit. Et primus octonarius in Hebræo incipit per aleph: & habet octo versus per eandem literam incipiẽtes, scilicet, *Beati immaculati*, vsque ad secundum octonarium, ibi, *In quo corrigit*. Secundus octonarius, scilicet, *In quo corrigit*, incipit per secundam literam, quæ est beth, & sic omnes versus illius octonarij, & sic de singulis. Et ideo istum Psalmum diuidam secundum literas alphabeti Hebræorum. Et sic habet viginti duas partes: quarum quælibet octo versus continet. secũda pars est ibi, *In quo corrigit*: tertia ibi, *Retribue*: quarta ibi, *Adhæsit*: quinta, ibi, *Legẽ*: & sic de singulis

Quæstio. singulis octonariis. Et si dicas, Quomodo dicis quòd omnes versus primi octonarij incipiunt à prima litera, cũ nullus incipiat ab a: sed à diuersis

Resp. aliis literis incipiant? Dico quòd in Hebræo, sic omnes versus primi octonarij incipiunt per aleph. Sed qui transtulit psalterium de Hebraico in Græcum, & de Græco in Latinũ, easdem literas in capite versuum seruare non potuit. Sicut verbi gratia, Christus in cruce Hebraicè loquens, dixit, Heli heli lama sabachthani. Trãslator autẽ reducẽs in

Matt. 15. Latinũ, dixit, Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti? Certum est enim, quòd eadem est sententia: sed eædem non sunt principiantes literæ. Sic est in proposito. Sic ergo diuiditur iste Psal. secũdum numerum literarum alphabeti. Et hoc est, quod hic ait Glossa. Quot enim sunt literæ, tot in isto Psal. sunt partitiones: vt in singulis octonariis sint partitionum distinctiones. Octonarius verò ipse in singulis distinctionibus innuit, quòd vnaquæque pars perfecta est. Et sufficit, vt si quis eam seruet in vita septẽ dierum, vt perueniat ad octauam resurrectionis. Consimilis modus alphabeticus habetur in illo hymno natiuitatis domini, A solis ortus cardine: in quo versus incipiũt secundũ literas alphabeti: vsque ad g. vt patet intuenti. Quibus visis, accedo ad primum octonarium. Primus enim iste octonarius est quasi quidam prologus totius Psal. Ideo isti octonario præmittitur pri-

Aleph. quid. ma litera Hebręorũ, scilicet aleph. Quæ litera interpretatur doctrina: quia iste primus octonarius est quasi doctrina & prologus totius Psalm. vt dictum est. Agit autem iste primus octonarius de vita actiua, & cõtẽplatiua: quæ sunt via ad veram beatitudinem obtinendam. Diuiditur autem in partes duas: quia primò ostendit beatitudinis meritum: secundò ostendit eius desiderium: ibi, *Vtinam dirigantur*. Prima in duas: quia primò ostendit beatitudinis meritum: secundò eius meriti impedimentũ: ibi, *Non enim qui operantur*. Quãtum ad primã partem, primò agit de vita actiua: secũdò de vita contemplatiua: ibi, *Beati qui scrutantur*. Circa primam partem, sciendum, quòd vita actiua stat in exercitio virtutum moralium: vita autem cõtemplatiua, magis in studio, vel doctrina. Certũ est autẽ, quòd vita bona præcedere debet studium, & doctrinam. Sic enim de Christo scribitur Act. 1. quòd cœpit Iesus facere, & docere. Nõ enim potest mẽs eleuari liberè ad cõtemplationis studium, nisi priùs passiones appetitus sensitiui per exercitium moraliũ virtutum fuerint moderatæ: secundũ quòd docet

Greg. lib. 6. mor. c. 26. Greg. dicens, Priùs ergo mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscẽtię delectatione tergẽda est: & tunc ad aciem cõtemplationis est erigenda. Vnde & cùm lex accipitur,

Exod. 18. populus à mõte prohibetur: vt videlicet, qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia nõ præsumant. Vbi & rectè dicitur,

Num. 5. Si bestia tetigerit mõtem, lapidabitur. Bestia enim montem tangit, cùm mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit, Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui ergo cõtẽplationis arcem tenere desiderant, priùs se in campo operis per exercitiũ probent: vt sollicitè sciant, si nulla iam mala proximis irrogant, si irrogata à proximis æquanimiter portant, si obiectis bonis temporalibus, nequaquam mens lætitia soluitur, si subtractis etiam nimio mœrore saucia-

A tur. Ac deinde perpendant, cùm ad seipsos introrsus redeunt in eo quòd spiritualia rimantur: nequaquam secum rerum temporalium vmbras trahant, aut fortasse tractas, manu discretionis abigant, vt incircunscriptum lumen videre cupientes, cunctas circunscriptionis suæ imagines deprimant: vt in eo quod super se est contingere appetunt, vincant quod sunt. Et ideo Psal. primò præmittit vitam actiuam: dicẽs, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini*. Et vide quòd iste Psal. incipit à beatitudine: non quòd ad beatitudinem nos velit exhortari: quia non est opus, cùm omnes hanc naturaliter desiderent, & nullus possit eam nolle: sed vt viam doceat ipsam adipiscẽdi. Vnde

B ait Augustinus. Ab exordio suo Psal. iste magnus exhortatur nos ad beatitudinem, quam nemo est, qui non expetat. Quis enim vnquam potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui nolit esse beatus? Quid igitur exhortatione opus est ad eam rem, quam suus sponte animus appetit humanus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad id, propter quod exhortationis adhibetur colloquium. Vt quid igitur nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus? Et respondet, Nisi quia omnes quidẽ beatitudinem cõcupiscunt: sed quando ad id perueniatur, plurimi nescient. Ideóque hoc docet iste qui

C dicit, *Beati immaculati, qui ambulant*, &c. Tãquam si diceret. Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud quidem omnes, hoc pauci volunt: sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Et vide quòd vitam immaculatam præponit studio legis: dicẽs, *Beati immaculati in via*, & cõsequẽter, *Qui ambulant in lege domini*. Vnde Ambr. hæc litera primò dicit. Non enim prius dixit, qui scrutantur testimonia eius: sed prius, *Beati immaculati in via*. Ante enim vita quàm doctrina quærenda est. Vita enim bona & sine doctrina gratiam habet. Doctrina verò sine vita, integritatem non habet: quia in prauitate cæcatur oculus mẽtis. Hunc etiam ordinem & in primo Psalm. tenuit: vt in via ambulandum esse doceret prius, & tunc in lege meditandum. Sed & hic

D ait, *Beati immaculati*. Et si quæras, qui sunt illi, qui sunt immaculati: respondet, *Qui ambulant in via*, scilicet, in lege domini, id est, qui faciunt quæ præcepta sunt in lege domini, & cauent, quæ ibi sunt prohibita. Sed mirandum est de multis, qui volunt ad beatitudinem peruenire, & nolunt ire per viam beatitudinis: sed magis per oppositam. Vnde hoc hîc admiratur Augustin. dicens. Beatum quippe esse tam magnum bonum est, vt hoc velint boni, velint & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus de-

E ditus luxuria, stuprisque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit: & se miserum putat cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiamque non peruenit: beatum verò non dubitat iactare, dum ad illa mala peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Inimicorum sanguinem fundere quicunque desiderat: dominationem quisquis affectat: crudelitatem suam quisquis alienis cladibus pascitur in omnibus scelericus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsa beatitudine requirentes, reuo

Beati volunt esse etiã mali.

Beatitudinẽ quærũt mali ꝑ peccatu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat ad viam,si audiatur vox ista diuina. *Beati immaculati in via,qui ambulant in lege domini.* Quasi dicat, Quò itis? Peritis,& nescitis. Via,qua pergitis,non ducit ad illa,quò peruenire desideratis. Nã vtique beati esse cupitis:sed misera sunt, & ad maiorẽ miseriã ducũt itinera ista,quibus curritis. Tam magnum bonum quærere,per tam mala nolite. Si ad illud peruenire vultis,huc venite:hac ite via. Peruersam relinquite malignitatem: quia nõ potestis relinquere beatitudinis voluntatem, frustra tendendo fatigamini:quò peruenieñdo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate sæculi: sed *beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.* Hæc Augustinus.

2078 **Beati, qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.**

Hic consequenter agit de vita contemplatiua. Vbi notandum,quòd testimonia Dei dicũtur eloquia sacræ scripturæ per prophetas nobis tradita, & miraculis tanquam diuinis confirmata testimoniis. Et vide quàm ordinatè posit vitam immaculatam indueit sacræ scripturæ studium: sciens quòd in maleuolam animã non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde hic ait Glossa, Nota q; prius dixit, *Beati immaculati in via:* post, *Beati, qui scrutantur testimonia eius:* quã pulcher ordo plenus doctrina,& gratia. Ante enim est vita quàm doctrina. Ideoq; de Christo dicitur, Cœpit facere Iesus,& docere. Et apostolus describẽs pontificem eligendum, prius dicit de vita, Oportet episcopum irreprehensibilem esse,sobrium,pudicum: quæ pertinẽt ad bonam vitam. Deinde adiungit de doctrina, scilicet doctorem, vt scilicet, prius consuescat bona agere,quæ præsumat docere. Item etiam legalis sacerdos prius induebat superhumerale,& deinde rationale. Bona enim vita etiam sola, gratiam habet: doctrina autẽ sine vita non est integra. Et sumuntur hæc verba à beato Ambrosio super illum Psalmum,litera prima. Præmissa ergo vita immaculata, sequitur Psal. de doctrina, dicẽs, *Beati qui scrutantur testimonia eius.* Sacræ eñ scripturæ testimonia Christi vocãtur: quia dẽ ipso testimonium perhibent, de quibus dixit Christus huic verbo cõcordans, Ioan.5. Scrutamini scripturas, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Quod verbum exponeñs Alcuinus, ait, Omnis scriptura testimoniũ perhibet de Christo: siue per figuras, siue per prophetas, siue per angelorum mysteria. Et attẽde,quòd notanter dicit, *Beati, qui scrutantur.* Scrutari enim secundũ Grammaticos est diligẽter inuestigare, scripturam subtiliter inspicere, & non solùm superficialiter. Per hoc ergo q; Psal. ait, *Beati, qui scrutantur testimonia eius,* nos mittit non ad lectionẽ simplicem scripturarum & superficialem: sed ad scrutationem exquisitam, quia ea, quæ de Christo dicebantur in scripturis, desuper obumbrabantur: nec in superficie aperiebantur, & hinc est, quòd Iudæi Christum non receperunt, quia scripturas non scrutabantur: sed solũ superficialiter illas legebant. Sequitur, *In toto corde exquirunt eum.* Hic ostendit quo fine scripturæ, vel testimonia Dei debent scrutari: scilicet, ad hoc solum vt in illis Deus toto corde exquiratur, id est, plenè & deuotè quæratur. Quod ideo dicit, quia multi exquirunt scripturas, vt in illis Deũ intelligant: sed non in toto corde, qui scilicet cor habent in illis diuisum: quia volunt esse docti, non iusti: volunt dicere, sed nõ facere. Quia igitur scriptura docet facere,& dicere, intelligere,& operari: illi in toto corde Deum in scripturis exquirunt, qui ipsum bene faciendo,& bene docendo Deum quærunt: illi autẽ solùm in parte cordis, qui doctrinã quærũt, nõ vitam: hominibus apparere, nõ realiter existere. Notandum ergo, quòd in toto corde in scripturis debemus exquirere Deum: vt scilicet nihil aliud quæramus propter se, nisi Deum, & reliqua propter Deum. Ille enim non in toto corde exquirit Deum, qui aliquid aliud diligit cum Deo, & nõ propter Deum. De hoc vide vers. 1208. Possumus etiam hic notare, q; qui toto corde Deum exquirit, meritò dicitur beatus. Nã beatus secundum Isid. & Remig. dicitur quasi bene auctus. Qui enim est beatus, peruenit ad suum debitum augmentum, &c. Vide in abstractionibus, cap. 9.

2079 **Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.**

Postquam ostendit Psal. beatitudinis meritum, quod in duobus consistit, scilicet, in vita actiua, in primo versu: & in vita contemplatiua, in secundo: hic consequenter ostendit beatitudinis impedimentum: quod similiter in duobus consistit, scilicet, primò in mali operatione: secundò in cordis diuisione: ibi, *Tu mandasti.* Quantum ad primum sciendum, quòd principalis pars beatitudinis est fruitio, qua Deus per se, & propter se diligitur super omnia. Omnis autem, qui peccat, aliquid aliud plus diligit quàm Deum: ergo beatus esse non potest, quia nec etiam talis à Deo diligitur. Propter quod dicitur Psalm. 5. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Et attende quòd ait, *Non enim qui operantur iniquitatem, &c.* Viæ namque domini sunt sacræ scripturæ per prophetas, vel ab ipso domino nobis descriptę, quæ omnem iniquitatem, & malitiam detestantur. Et ideo qui operantur iniquitatem, & malitiã diligit, non in eis ambulat, sed magis contra illas incedit. Vt verbi gratia: Scriptura docet te non esse superbum, dicens. Superbiam in tuo sensu, vel animo nunquã dominari permittas: sed magis te docet sequi humilitatem. Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum. Ideo qui operantur iniquitatem superbiæ, in viis eius non ambulauerunt. Similiter docet declinare auaritiam: dicente Christo, Cauete ab omni auaritia. Docet seruare castitatem, dicens, Sint lumbi vestri præcincti, &c. & sic de aliis peccatis. Qui autem committit, quæ illa fugere docet, non ambulat in viis domini: sed magis cõtra illas, Bene ergo dicit, *Non enim, qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.* Sed hic Aug. magnam facit difficultatem: quia cùm omnis homo peccatum habeat, sequeretur, quòd nullus in viis domini ambularet, quod tamẽ non est concedendum. Vnde hic ait Augustinus. *Non enim, qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.* Elaborãdum est, opitulãte Deo (in cuius manus sunt & nos, & sermones nostri) ne rectè dictum non rectè intellectum, lectorẽ, auditorẽm ve perturbet. Cauendum est enim, ne omnes sancti, quorũ illa vox est, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosipsos seducimus: & veritas in nobis nõ est. Aut non putentur ambulare in viis domini, quoniam peccatum iniquitas est: & qui operatur peccatum, iniquitatem operatur: & *qui operantur iniquitatem, in vijs eius non ambulauerunt.* Aut quia dubium

bium non est eos ambulare in viis domini, credatur eos non habere peccatum: quod proculdubio falsum est. Et finaliter soluens quæstionem, ostendit, quòd sancti non sunt sine peccato: & tamẽ in viis domini ambulant, & tamen verum hic dicit Psal. quia etsi sancti sint in peccato, non tamen illud operantur. Vnde sic infra per magnũ processum respondet Augustinus dicens, Exurge in adiutorium meum, domine Iesu: & per Apostolum tuum in hac quæstione mihi opitulare. Ipsum ergo Apostolũ de ista quæstione audiamus. Dic ergo nobis, Paule beatissime, an ambulaueris in viis domini cũ adhuc in carne viueres. Et respõdet, Quamdiu eñ sumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem enim ambulamus, nõ per speciem. Quæ autẽ certior via domini, quàm sit fides, ex qua iustus viuit? In alia etiam via domini tendebã ad supernã quando dicebam, quæ retro sunt oblitus, in ea, quæ ante sunt, extẽtus: secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Postremò in qua alia via cucurrerã, quando dicebam, Bonũ certamen certauit: cursum cõsummaui? Satis sunt ista responsa quibus Apostolũ Paulã in viis domini ambulasse didicimus. Sed ab illo etiam aliud inquiramus. Dic obsecro Apostole, quando in carne viuẽs in viis domini ambulabas: habebas peccatum, an sine peccato eras? Et ipse respondet, Nónne legitis vbi cõfiteor, dicẽs, Nõ enim quod volo facio bonum: sed quod nolo malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaque illud interrogemus. Quomodo in viis domini ambulabas, si malum, quod nolebas, hoc agebas: cùm Psal. sanctus intonet, dicens, *Non enim, qui operatur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.* Audi ipsum cõtinuò respondentem per sententiam sequentẽ. Si quod nolo, inquit, hoc facio, iam non ego operor illud: sed quod inhabitat in me peccatũ. Ecce ergo quomodo qui ambulant in viis domini, non operantur peccatum, tamen non sunt sine peccato: quia iam non ipsi operantur illud, sed quod inhabitat in eis peccatum. Hæc Augustinus. In sententia vult dicere, quòd illi peccatum operantur, qui à proposito & ex certa malicia peccãt, & quòd hoc tale est mortale, & qui sic peccant, non ambulant in viis Domini. Illi autẽ, qui peccant ex carnis fragilitate, vel ex fomite concupiscentiæ, non à proposito in voluntate, non operantur talia peccata: sed ex fomite procedũt: & talia sunt venialia, quæ non tollũt charitatem. Et talia peccata sancti habentes, etiã in viis domini ambulant.

2080 **Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis.**

Hic ostendit secundum impedimentum beatitudinis, quod est cordis diuisio. Vbi notãdũ, quòd hoc, quod dicitur *nimis,* secundum glossam quãdoque accipitur pro plus quàm oportet. Et sic dicitur 1. Reg. 25. Cor Nabal erat iucũdum: erat enim ebrius nimis: quia scilicet potauerat plusquam oportebat. Quandoque verò accipitur Nimis pro valde, sic enim de Dauid dicitur, quòd celebre factum est nomen eius nimis, id est, valde. Hic autẽ accipitur pro valde. Et est sensus, *Tu mandasti mandatæ tua custodiri nimis,* id est, valde: vt scilicet, toto corde custodiantur. Qui enim diuidit cor suum in custodiendo præcepta domini, non est aptus ad beatitudinem: quia illa nõ seruat nimis: id est, toto corde. Ille custodit nimis mãdata Dei, qui in illis habet totam diligentiam & solicitudinem, qua carent negligentes, vel rebus transitoris intenti. Vnde hoc verbum exponẽs Ambrosius, super, Beati &c. litera prima, ait, *Tu mãdasti, mãdata tua* &c. Nõ solum (inquit) mandasti custodire mãdata tua: sed etiam custodire nimis. Quando hoc mandauit? In paradiso quippe mandauit Adæ, vt custodiret mãdata sua: sed fortè non mandauerat nimis custodire, & ideo lapsus est Adã, & flexus in voce mulieris suæ, ideo deceptus est à serpente: putans quòd si in parte aliqua recederet à mandato, nõ penitus erraret. Sed quia semel à semita mandatorũ recessit, totam deseruit viam. Inuenit eum serpẽs extra viam: & exspolians omnibus, ipsum nudum reliquit. Et ideo Dominus, quia lapsus fuerat qui in paradiso positus fuerat, postea te per legẽ, per prophetas, per euangelium, per Apostolos monuit vt nimiũ custodias mandata Domini Dei tui. Omne (inquit) verbũ ociosum, quod locutus fueris, reddes pro eo rationẽ. Noli ergo dissimulare ab aliquo mandato, nam iota vnum aut apex non præteribit. Noli recedere de via: si in via ambulãs vix tutus es à latrone, quid ergo facies si te extra viam vagantem inuenerit? Sic ergo mandauit mandata sua nimis custodiri, quia vult illa ex omni parte, & omni diligentia obseruari. Et eandem sententiam sub aliis tamen verbis hic ponit Augustinus dicens, Nimis quippe dicitur quicquid plus fuerit, quàm oportet. Nam parum & nimium duo sunt inter se cõtraria, quoniam parũ est, quod minus est quàm oportet: nimium autem, quòd plus est quam oportet. Horum in medio modus est, quòd dicitur satis est. Cum itaque vtile sit in vita, & moribus, vt amplius quàm oportet, nihil omnino faciamus, quomodo dicit Psal. *Tu mandasti* &c. Sed aliquãdo Latina lingua hoc verbo sic abutitur, vt nimis pro eo quod est valde & positum inueniamus in literis sacris, & ponamus in sermonibus nostris. Nam & hic dicitur, *Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis:* non nisi valde intelligimus, si rectè intelligamus. Et, Nimis te diligo, alicui clarissimo dicimus: non vtique plusquam oportet: sed valde nos diligere intelligi volumus. Vnde & nonnulli codices non habent, *Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis:* sed *valde.* Valde itaq; hoc præcepit Deus: & valde oportet custodire Dei mãdata. Itẽ aduerte, quòd hic glossa differentiã facit inter testimonia, & mãdata. Quia superius posuit testimonia, dicẽs, Beati, qui scrutantur testimonia eius: hic autem ponit mandata, dicẽs, *Tu mandasti mandata tua* &c. Et differentia est hæc, quia testimonia accipit in prohibendo: mandata verò in iubendo. Et sic testimonia erunt præcepta negatiua: sed mandata, affirmatiua.

2081 **Vtinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas iustificationes tuas.**

Hæc est secunda pars principalis primi octonarij, in qua ostẽdit beatitudinis desiderium. Et quatuor facit, vt ad finem beatitudinis peruenire valeat. Primò diuinum postulat adiutorium: secundò Deo suum disponit ingenium: ibi, *Tunc nõ confundar:* tertiò recognoscit acceptum beneficium: ibi, *Confitebor tibi:* quartò Deo firmum promittit obsequium: ibi, *Iustificationes.* Quantũ ad primum, sciendum, quòd liberum arbitrium sine adiutorio diuinæ gratiæ, non sufficit ad merẽdum æternum præmium, vt ostendit Magist. lib. 2. dist. 25. quia aliter

Vita præcedere debet doctrinam.

Act. 1.

1. Tim. 1.

Scripturæ sunt testimonia Christi.

Perscrutari quid est.

Tota cor de quærẽdus est Deus.

Nimis ru fiodire de bemus mandata Dei.

Matt. 12. Iacob. 5.

Peccantes in vijs do mini non ambulãt.

Tob. 4.

Luc. 12.

Quæstio.

1. Ioann. 1.

1. Ioann. 3.

Liberum arbitrium nõ est sufficiens ad merendum æternum præmium sine gratia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis sine gratia Deo esset gratus. Si ergo non suf- A
ficit per se ad merendũ,ergo nec ad mandata Dei
adimplenda:quia omnis,qui mandata Dei seruat,
vitam meretur æternam:dicẽte Christo, Matt.19.
Si vis ad vitam ingredi,serua mandata. Videns er-
go propheta,quòd Dei mãdata sine Dei adiutorio
implere non potest, quæ tamen Deus mandauit
custodiri nimis, se ad Deũ erigit: vt ab ipso adiu-
uetur, & dirigit:dicens, *Vtinam dirigantur viæ meæ.*
&c. Vbi aduerte, quòd viæ nostræ dicuntur actio-
nes præsentis vitæ,quibus ad terminum tendimus.
Per has vias tendũt boni ad vitã:sed mali ad mor-
Greg. 15. tẽ. Vnde Gregor.dicit, Viator quippe dicitur, qui
mor.c.17. præsentem vitam,viam sibi esse, & non patriã at-
tendit:qui in dilectione prætereuntis sęculi cor fi- B
gere despicit:qui non remanere in transeuntibus,
sed ad æterna peruenire cõcupiscit &c. Istas ergo
vias,id est actiones vitæ præsentis Psal.à Deo diri-
gi petit.Dirigere enim est in directũ regere. Et sic
Deus vias nostras dirigit, quando opera nostra sic
regit,vt in directum tendant:scilicet,ad ipsum vl-
timum finem terminentur, & diuino placeãt con
spectui. Sic alibi Psal.orabat,dicens,Psal.5.Dirige
in conspectu tuo viam meam:quæ via tunc dirigi-
tur,quando Dei mandata custodiuntur.Et hoc est
ergo,qd ait, *Vtinam dirigantur viæ meæ* &c. vbi Au-
gust.Quasi orãdo Psal.dicat, Tu quidem præcepi-
sti mandata tua custodiri nimis: sed vtinam quod
præcepisti fiat mihi. Vbi audis *Vtinam*, vocem o- C
ptantis agnosce:& aguita voce optantis, depone
superbiam præsumentis.Quis enim se dicat optа-
re,quod sic habet in arbitrij potestate,vt nullo in-
digẽs adiutorio illud possit efficere? Ergo si optat
homo,quod præcipit Deus, vt det ipse, qd præci-
pit,rogandus est Deus. A quo enim hoc optãdum
est, nisi ab illo patre luminũ, à quo omne donum
optimum, & omne datum perfectum (sacra scri-
ptura teste)descendit?Et Ambr.hic ait, Dirigãtur
gressus tui : & ne infirmus sis ad ipsos dirigen-
dum,precare vt dominus dirigat vias tuas: quia si
rogaueris, obtinebis. Sic enim optat iste, dicens,
Vtinã dirigãtur viæ meæ,& sic obtinuit. Vnde & ali-
Psal. 39. bi dicit, Expectans expectaui dominum : & exau- D
diuit me,& statuit supra petrã pedes meos:& dire-
xit gressus meos. Roga ergo & tu, vt dominus di-
rigat vestigia mentis tuæ,quò possis domini custo-
dire iustificationes. Vel per iustificationes Dei in-
tellige illa,per quæ homo iustificatur apud Deum:
scilicet aduersitas,& prosperitas. Iustificat aduer-
sitas per patientiam tolerata:iustificat prosperitas
humiliter in Deum relata. Vnde August.super illo
verbo Psal. 104. vt iustificationes eius exquirant:
dicit, Audite, serui Dei. Si tẽtationes sunt duræ in
isto sæculo: Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogi
tate. Ioseph humiliatus, & exaltatus est: Iesus hu-
miliatus, & exaltatus in cruce : propter quod re-
gnat in cœlis. Si autem temporalium rerum pro- E
speritas adiacet,non propter ipsam Deo, sed ipsa
vtimini propter Deum. Quæcunque enim bona
dat,Deus,referẽda sunt ad gratuitum cultum eius:
ipse autem cultus eius non est referendus ad alia
bona, quia scilicet nõ debemus colere Deum pro
pter illa:sed istis vti propter Dei cultum.

2082 Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.

Hic postquam sibi iam disposuit voluntatem ad
obseruationem mandatorum Dei:hic consequen-
ter suum dispon[illegible] ingenium, vt scilicet perspi-
ciat, & intelligat omnia Dei mandata. Vbi nota, *Mãdata Dei sine gratia perficere non valemus.*
quòd ex hoc loco Pelagius occasionem sumpsit
erroris: dicens, quòd ad complenda mandata
Dei indigemus diuino adiutorio : ad hoc scilicet,
vt nobis per Dei adiutorium cognita fiant: illis
autem cognitis, per solam voluntatem nostram
sine alio adiutorio gratiæ possumus illa adimple-
re. Quod probauit per hoc,quod hic Psalmista di-
cit, quia prospiciens in omnibus mandatis Dei
non confunditur : quia scilicet postea in pote-
state sua est illa adimplere. Quapropter hic vide-
tur à Deo solùm petere gratiam, vt illa cognoscat.
Et vbi est, quod statim superius postulauit, di-
cens Deo, *Vtinam dirigantur viæ meæ*? Ad quid? Certè
non solum ad cognoscendum, sed multo for-
tius ad perficiendum. Vnde hoc hic notans Au-
gust. dicit, propter eos autem, qui ponunt, hoc
solo nos ad faciendum iustitiam diuinitus adiuua-
ri, quòd Dei præcepta nobis in noticiam profe-
rũtur,vt ea cognita, iam sine vlla Dei gratia solius
voluntatis nostræ viribus impleantur. Hic non
optauit dirigi vias suas ad custodiendas iustifica-
tiones Dei, nisi iam ipso præcipiente acceptis
mandatis eius. Ad hoc enim pertinet, quod præ-
misit, *Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis*: tan-
quam diceret, Iam legem acceptam noui : tu
enim præcepisti mandata tua custodiri nimis, &
mandata tua iusta,& sancta,& bona sunt: sed pec- Rom.7.
catum meum per bonum mihi operatur mortem,
nisi adiuuetur gratia. Vult ergo dicere, quòd lex
data, qua cognoscimus Dei mandata, bona qui-
dem est: sed per istud bonum legis quo peccata
cognoscimus, si illa non facimus, peccatum ge-
neratur in nobis. Indigemus ergo adiutorio gra-
tiæ, ne per legem peccatum dominetur in nobis,
lex ergo non iuuat, sed gratia. Lex autem occa-
sio est peccati, ipsam sic obseruantibus : quia vt
dicitur Rom. 4. Vbi non est lex, ibi non est præ-
uaricatio. Non ergo indigemus gratiæ adiutorio
solùm ad cognoscendum mandata, sed etiam ad
perficiendum. Et hoc notans dicit, *Tunc nõ confun-
dar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.* Notan-
dum est ergo, quòd secundum grammaticos spe-
cio, cis, idem est quod videre vel considerare : &
componitur cum per, & fit perspicio, cis, quod
est perfectè considerare. Ille mandata Dei imper-
fectè considerat, qui illa cognoscere vult, sed
non facere: ille autem perfectè illa considerat,qui
ideo illa vult cognoscere,vt perficiat. Vnde hanc
differentiam inter considerare mandata Dei, & Iacob. 1.
perspicere,notans Apostolus,dicit,Si quis auditor
est verbi, & non factor:hic cõparabitur viro cõsi-
deranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Cõside-
rauit enim se, & abiit : & statim oblitus est qualis
fuerit. Qui aũt perspexerit in lege perfectæ liberta
tis,nõ auditor obliuiosus factus, sed factor operis:
hic beatus in facto suo erit. Vides ergo quod hic
Iacobus per ly Perspicere,intelligit consideratio-
nem legis cum operatione. Et sic ad istum intelle-
ctum hic Psalmista accipit ly perspicere : di-
cens, *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus
mandatis tuis.* Et aduerte quòd dixit *in omnibus mã-
datis* : Quid enim proficit ad vitam, omnia man-
data perspicere, si vnum transgrediaris ? Certè
nihil

nihil. Vnde hic ait Ambros. Ait Psal. *Tunc non con-* A
fundar, cùm perspexero in omnib. mãdatis tuis. Ergo ne
confundamur, custodiamus mãdata Dei:& custo-
diamus omnia. Nam,si quis vnum mandatum cu-
stodiat,& aliud præuaricetur,nil ei prodest. Custo-
diuit se quis à sanguine,non custodiuit se ab adul-
terio : vtiq; in vno cũictus punitur etiam legibus
secularibus:nec prodest ei alterius criminis absti-
nẽtia,si in altero fuerit deprehẽsus. Et Gl.hic ait,
Addit autem *in omnibus mandatis*,hoc ideo dicit,vt
Iacob. 2. peccãdo circa vnum,sit omnium reus, vnius nam-
que mandati reus,punitur æternaliter,vnde Iaco-
bus ait,Si quis autem totam legem seruauerit, of-
fendat autem in vno,factus est omniũ reus. Quod
euitat, qui perspicit in mandatis : qui autem in eis B
Quæst. non perspicit,in quo erret nescit. Et si dicas, Nun-
quid aliquid proficit seruare multa mandata, etiã
si trãsgrediatur vnum ? Iudicabuntúrne pariter il-
le,qui omnia mandata transgressus est, & ille, qui
omnia seruauit præter vnum? Respõdeo,quòd ni-
Resp. hil proficit omnia seruare,si vnum transgrediatur,
quo ad meritum vitæ æternæ, vel quo ad vitatio-
nem æternę damnationis,sed bene proficit quoad
minus iudicium tolerandum. Et sic quo ad priua-
tionem regni, & intentionem dãnationis,iudica-
buntur æqualiter: sed non quo ad gradum pœnæ.
Vt ergo non confundamur damnatione æterna,
oportet seruare omnia præcepta. Quod deducit
Gregor. 19.mor. cap. 16. Gregor.super illo verbo Iob,Iustitia vestiui me si- C
Iob 29. cut vestimento:dicens, Vestimẽto namq; cùm ve-
stimur,ex omni parte circundamur. Ille ergo iusti-
tia sicut vestimento vestitur, qui se vndique bono
opere protegit:& nullam partem actionis suæ nu-
dam peccato relinquit. Nã qui in aliis actionibus
iustus est, in aliis iniustus : quasi hoc latus coope-
Eccl. 9. Iacob.2. ruit, & illud nudauit:nec iã bona sunt opera, quæ
subortis aliis prauis operibus inquinantur. Hinc
enim per Salomonem dicitur, Qui in vno offende
rit,multa bona perdit. Hic Iacobus dicit, Qui to-
tam legem seruauerit,offenderit autem in vno,fa-
ctus est omnium reus. Quam videlicet sententiam
ipse diligẽter explicat,cum subdit. Qui enim dixit
Non mœchaberis:dixit, non occides,quòd si non
mœchatus fuerit, occidat autem : factus est trans-
gressor legis. Cordis ergo oculis circũquaque por-
rectis,vndiq; nobis adhibenda est custodia. Vnde
Prou.4. quoq; rectè per Salomonem dicitur. Omni custo-
dia serua cor tuum:quia ex ipso vita procedit. Di-
cturus enim Custodia, præmisit Omni : vt videli-
cet vnusquisque hincinde diligenter inspiciat : &
quandiu in hac vita est, cõtra spirituales inimicos
in acie se positum sciat:ne mercedes,quas per has
actiones colligit, per alias amittat: ne hinc hosti
fores obstruat, & aliunde aditum pandat. Si qua
enim ciuitas contra insidiantes inimicos magno
valletur aggere,fortib.cingatur muris, omni mu-
niatur custodia:dum verò in ea foramen tantum-
modo immunitum per negligentiam relinquatur:
inde proculdubio hostis ingreditur, qui vndique
exclusus videbatur. Phariszus namque ille, qui in
templo oraturus ascenderat, ciuitatẽ mentis quã-
ta munitione vallauerit, audiam. Ieiuno (inquit)
Luce 18. bis in sabbatho:decimas do omniũ,quæ possideo.
Qui præmisit,Gratias tibi ago:magna certè muni-
mina adhibuit. Sed videamus,vbi immunitum fo-
ramen hosti reliquit, quia non sum (inquit) quasi
publicanus iste. Ecce,ciuitatem cordis sui insidiã-
tibus hostibus per elationem aperuit,quam frustra
per ieiuniũ,& eleemosynas claudit. Incassum mu- A
nita sunt cætera, cùm locus vnus de quo hosti pa-
teret aditus munitus nõ est. Gratias rectè agit:sed
peruersè super publicanũ se extulit. Ciuitatẽ cor-
dis sui extollendo se prodidit, quã abstinendo, &
largiendo seruauit. Victa est per abstipentiam gu-
la,destructa ventris ingluuies:superata est largita-
te tenacia,repulsa auaritia. Quibus hoc laboribus
actũ credimus? Sed ô quod labores vno vitio ce-
ciderunt?quãta bona vnius culpæ gladio sunt per-
empta? Vnde & magnopere oportet & bona sem-
per agere, & ab ipsis nos semper bonis operibus
cautè in cogitatione custodire,ne,si mentem ele-
uent,bona non sint:quæ non auctori militant,sed
elationi. De qua re nõ inordinatè agimus : si de li- B
bris Machabæorum ad ædificationẽ ecclesiæ edi- *Machab.*
tis,proferamus. Eleazar namq; in prælio elephan- 9.
tem feriens strauit:sed sub ipso,quem extinxit,oc-
cubuit. Quos ergo iste significat, quem sua victo-
ria oppressit, nisi eos,qui vitia superãt, sed in ipsis
quæ subigunt, superbiendo succumbunt? Quasi
enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de
culpa,quam superat,eleuatur. Pensandum namq;
magnopere est, quia bona prodesse nequeunt, si
mala,quæ subrepũt,nõ cauẽtur. Perit omne, quòd
agitur,si non solicitè in humilitate custodiatur. Ex
quibus omnibus clarè deducitur, quòd simul om-
nia mandata debent custodiri, ne confundamur
quia vnius solius transgressio confusionem parit C
damnationis æternæ. Quod bene notans hic Psal.
ait. *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mã-
datis tuis.*

Confitebor tibi in directione cor- 2083
dis,in eo quòd didici iudicia iustitię
tuæ.

Hic recognoscit acceptum beneficium:scilicet
quia habet intellectus illuminationem ad manda-
ta percipienda,& gratiæ adiutorium ad ipsa custo-
dienda. Et hoc est, *Confitebor tibi in directione cordis.*
Hic enim loquitur de confessione laudis, non de
cõfessione criminis. Vnde hic ait August. Non est D
confessio criminis ista, sed laudis,sicut etiã ait il-
le in quo peccatum nullum erat,Cõfiteor tibi,pa- *Matt.11*
ter & domine, pater cœli, & terræ. Et attende q̃
de duobus supradictis hic gratias agit. Primò quia
per gratiam habuit cor directum ad Deum, & ad-
iutum ad custodiam mandatorum, quod superius
optabat,dicẽs, *Vtinam dirigãtur viæ meæ ad custodiẽ-
das iustificationes tuas.* Et hoc hic notans ait, *Cõfite-
bor tibi in directione cordis*,id est in hoc q̃ cor meum
direxisti. Secũdò gratias agit, quia illuminatus fuit
intellectus ad cognitionem mandatorum, qđ sta-
tim præmiserat,dicens, *Tunc non confundar, cùm per-
spexero in omnibus mandatis tuis.* Perspicere eñ prin
cipaliter ad intellectum pertinet. Et hoc hic notat E
dicens, *Confitebor tibi in eo quòd didici iudicia iustitiæ* *Boni cognitio nõ proficit sine operatione.*
tuæ. Et attende: q̃ vnum istorum sine alio perfectũ
esse non potest: quia nõ potest cor habere directũ
ad custodiam mãdatorum Dei, nisi illa cognoscas.
Cognitio autem illorum sine obseruantia nõ pro-
ficit:sed magis auget peccatum. Vnde hic ait Au-
gust. *Confitebor tibi in directione cordis.* Quasi dicat,
Vtiq; si dirigatur cor meum, confitebor tibi : quia
tu fecisti, & tua laus est ista, non mea. Tunc enim
cõfitebor tibi,quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ:
si videlicet cor directum habebo : scilicet directis

viis

Universidad de Deusto
Biblioteca

viis meis ad custodiẽdas iustificationes tuas. Nam quid mihi proderit, quòd ea didicerim, si corde peruerso vias hominum adibo prauas? Non enim lætabor in eis, sed accusabor ab eis. Et attende, q̃ iudicia iustitiæ appellat diuina mandata: quæ dicuntur iudicia, quia per illa iudicantur transgressores. Dicuntur etiam iustitiæ, quia per illa iustificantur obseruatores. Et nota, quòd hic rectè Psal. Deo gratias agit in directione cordis: quia cor nostrum de se multis culpis inclinatur, siue incuruatur, & maculatur, vt patet versic. 1288. Et solùm per ipsum Deum dirigitur, & mundatur, vt patet suprà, versic. 1976.

Iudicia iustitiæ sunt mandata Dei.

2084 **Iustificationes tuas custodiam: nõ me derelinquas vsquequaque.**

Hic Psal. ex prædictis obligatus, Deo firmũ promittit obsequiũ. Qui à Deo illuminatus cognoscit mandata Dei, & per gratiam à Deo est adiutus ad faciendum bona, quæ cognoscit: meritò omni excusatione postposita, se totum Deo offerre debet: dicẽs, *Iustificationes tuas custodiã.* Vel aliter: nõ cõtentus Psalm. de iustificationibus veteris legis, de quibus omnia prædicta proposuit: dicens, *Vtinam dirigãtur viæ meæ ad custodiẽdum* &c. Nunc ad iustificationes nouæ legis accedit: illas cupiens intelligere, & obseruare. Vnde ista est intentio Ambros. hic litera prima: dicẽs, *Iustificationes tuas custodiam.* Hoc loco mystica se plenius cognoscere velle testatur: vt ingrediatur penetralia mysteriorum cœlestium: & aperiantur sibi thesauri sapiẽtiæ, & sciẽtiæ in Christo abscõditi: scilicet passionis tempus, lateris compunctio declaratur, sanguinis effusio, sepulturæ vnguentũ, resurrectionis mysteriũ. Hæ sunt iustificationes, quas ecclesia Christi sponsa se custodire promittit. Quæ etiã iustificationes sunt sacramenta nouæ legis: vt sacramentum baptismi in quo omnis iustitia impletur. Vnde veniẽti Christo ad baptismum, cùm Ioannes prohiberet eum: dicẽs, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Christus respondit, Sine modò: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Sed, quia quanto quis perfectior est, tãto maiora patitur tẽtamẽta: vnde nullus potest esse perfectus, neq; tutus sine diuino fauore: ideo quilibet ad summa prouectus, rogare debet, ne ipsum penitus Deus derelinquat. Vnde subdit, *Non me derelinquas vsquequaq;*, id est nimis, vel valde. Vbi notãdũ, quòd Deus quãdoq; derelinquit sanctos suos: & hoc ad tempus, vel vt ipsi per seipsos stare nõ posse cognoscentes, humiliẽtur: vel vt ipsi in certamine dignius coronẽtur. Primo modo dereliquit Dauid. Vnde hic ait Augustin. *Non me derelinquas vsquequaque*, potest hoc intelligi, vt eius ista sit vox: qui cum dixit, In abũdantia mea nõ mouebor in æternũ: velut sua virtute cõfidens, vt ostenderet ei Deus, quòd nõ merito eius, sed in volũtate sua præstiterat decori eius virtutem: auertit ab eo faciem suã, & factus est cõturbatus. Inueniens ergo se, nec iam præsumẽs de se, clamat, *Non me derelinquas vsquequaque.* Si enim me dereliquisti, vt sine adiutorio tuo infirmus apparerem, noli me derelinquere vsq; valde, ne peream. Alios autem derelinquit vt probati coronẽtur: alios autem vt reprobati damnẽtur. Vnde hic ait Ambros. *Nõ me derelinquas vsquequaque*, hoc est multum. Supra fortè quasi adhuc imperfectus & in magnis perturbationibus positus, ne derelinqueretur timebat: hic autem iam fortior nõ timet derelinqui vt tentetur: sed rogat ne penitus derelinquatur. Plerunque enim derelinquit Deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deserit. Dereliquit penitus Iudam: nõ dereliquit autem sanctum Iob: in cuius patrimoniũ, in cuiusq; corpus potestatem diabolo dedit. Nam si dedisset in animam, penitus dereliquisset eum. Nũquid nõ ideo derelictus est Iob, vt relictus probaretur: probatus coronaretur? Dereliquit igitur Iudam: cui ait, Quod facis, fac citius, dereliquit enim eum penitus, quem sceleris sui permisit effectui. Alios autẽ apostolos cùm vidisset esse turbatos, quia dixerat, Quò ego vado vos nõ potestis venire: addidit, Non turbetur cor vestrum: quia iterum venio, & accipiam vos ad meipsum: vt vbi ego sum, & vos sitis &c. Et subdit, Nemo autẽ debet inflari, quòd nunquam derelinquatur: neq; dolere quia aliquãdo derelinquatur. Siquidem ipse Dei filius dicit se derelictum: sicut habes, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Et ille quidem nũquam derelictus est à patre, cũ quo pater semper est, sed secundum corpus quo traditus fuit passioni, vox illa derelictionis processit, quoniã derelinqui nobis videmur, quando sumus in periculo constituti &c. Sic ergo derelinquit Deus quandoque sanctos suos: sed ad modicum, non vsquequaq;. Vnde Vlricus exponẽs ista verba, ait, *Nõ me derelinquas* &c. Acsi diceret, Scio quòd derelinquere soleas vtiliter sanctos tuos, vt eos probes, aliter enim ab aduersario tẽtari non possunt, nisi à te paulisper fuerint derelicti. Et ideo non rogo vt nunquam me derelinquas: quia hõ expedit mihi, vt non vel meã infirmitatem sentiẽs, dicã, Bonum mihi quòd humiliasti me: vel exercitium non habeam præliandi. Sed magis peto ne me vsquequaque deseras: id est ne deseras vsque ad nimietatem. Nulla enim virtus humana, si diutius in tentatione tuo deseratur auxilio, sua poterit constãtia perdurare. Vnde oportet vt tu qui humanorum virtutum es conscius, sis etiam luctaminum moderator.

Matth. 3.

Dereliquid Deo aliquos multipliciter.

Psal. 29.

2085 **IN quo corrigit adolescẽtior viam suã? in custodiendo sermones tuos.** *Beth.*

Hic incipit secunda litera, siue secundus octonarius: cui præmittitur secunda litera alphabeti Hebraici, scilicet Beth. Vbi notãdum, quòd secũdum Ambros. in isto Psalmo, litera secunda Beth: quæ interpretatur confusio, declaratur. Dignè ergo huic octonario præponitur, in quo de correctione peccatorum agitur. Cõfusio autem duplex est, scilicet damnationis & contritionis. Qui enim iam seipsum corrigit, nõ confundetur damnatione: sed qui conteritur & seipsum corrigit, in seipso confunditur de diuina offensione. Præmittitur ergo huic octonario secunda litera Beth, quæ interpretatur confusio: ad denotandum quòd per correctionem peccati æterna confusio vitatur, & interius mens erubescens de Dei offensa dolens cõfunditur. Vnde Ambros. Sed qui viam suam corrigit, non confundetur: verùm quia is qui corrigit, ante in errore fuit: quomodo enim corrigitur, nisi quod antè defluxit à vero? Vtiq; in lapsum situs, & adolescentiæ luxu ac lasciuiæ ætatis captus illecebris: vbi ad iuuentutis prouectus commissa sobria mente respuit, tanquam confusus animo, quomodo erubescenda deponat, & plena probitatis assumat, diu secum voluit: & diuersis fluctuans cogitationibus liberat quemadmodum viam suã corrigat:

Beth. quid.

Confusio duplex.

rigat: offensionẽmq; adolescẽtioris ætatis, seria iuuẽtutis fronte prætexat. Ille ergo octonarius qui intitulatur à Beth, quod est cõfusio, docet æternã confusionem vitare. Ad quod octo requiruntur, secundum quæ Psalmus diuiditur. Qui enim æternã cõfusionem vult vitare, ista octo per ordinem debet facere. Primò, errata mala debet corrigere: in principio: secundò in solo Deo spem debet ponere: ibi, *In toto corde*: tertiò gloriam extrà non debet quærere: ibi, *In corde meo*: quartò agẽda quæ nescit debet discere: ibi, *Benedictus*: quintò bona cognita aliis debet pãdere: ibi, *In labiis*: sextò delectabiliter bona debet facere: ibi, *In via*: septimò otiũ debet fugere: ibi, *In mãdatis*: octauò monita memoriæ debet tradere: ibi, *In iustificationibus.* Primũ ergo, qđ requiritur ad euadendum confusionem æternam, est, errata mala corrigere. Et circa istam correctionem in isto primo versiculo Psal. primò proponit quæstionem: dicẽs, *In quo corrigit adolescentior viam suam?* Et cõsequenter respondet: dicẽs, *In custodiẽdo sermones tuos.* Sermones eñ principaliter docẽt emendare peccata. Vnde Ezechiæ 18. Cõuertimini, & agite pœnitentiam ab omnib. iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Qui ergo sermones Dei seruat, errata corrigit, & emendat. Et aduerte, quòd hic loquitur de custodia sermonum Dei, qua custodiuntur monumenta Dei, qua custodiuntur, non memoria solùm, sed operibus bonis. Vnde hic Augustin. Hoc loco custodia sermonum Dei, intelligẽda est operatio præceptorum. Frustra enim custodiuntur memoria, si nõ custodiantur & vita. Nam quidã verba Dei tenẽdo agunt, ne obliuiscantur, nec agunt viuendo, vt corrigantur. Vnde non ait iste. In quo exercet iunior memoriam suam? sed *In quo corrigit viam suam?* Atq; ad hoc respõdet, *In custodiendo sermones tuos.* Neq; eñ vllo modo dicẽda est via correcta, quandiu est vita peruersa. Sed fortè dices. Quare ad corrigẽda errata hic solùm ætatem adolescentiæ notat? Nunquid non fructuosè senes se corrigere possunt? Respõdeo, quòd quamuis vsq; ad vltimum articulum vitæ quisquis fructuosè se corrigere possit, illã tamen ætatem specialiter hic ponere voluit: in qua correctio vtilioris est fructus, actúsque facilioris, firmioríque status. Quod enim quis à iuuentute capit, istud pòst difficulter mutat. cum scriptum sit, Quod noua testa capit, inueterata sapit. Et hanc rationẽ adducit Ambros. dicẽs, Quia Iudæi iugũ domini in iuuentute suscipere recusarant, ideo captiui ducti sunt. Flẽs ergo mortem perpetuam Iudæorum Hierem. dicit. Bonum est viro, cùm portauerit iugum ab adolescẽtia sua. Non enim solum tollere iugum verbi diuini, sed etiã in adolescẽtia debemus tollere. Si enim serò tollamus, incipimus sapientiam superiorum magis habere, quàm tenere gratiã. Præueniamus ergo iuuentutis annos correctione cõgrua, vt magis dicamus singuli, Deus, q̃ pascis me à iuuentute mea: quam recordationem habentes, lapsum defleamus, dicentes, Delicta iuuẽtutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Hoc debilitatis est remedium: illud, robur salutis. Medicina vulneri quæritur gratia sanitatis. Ideoq; ait, Bonum est viro, cũ portauerit iugum ab adolescẽtia sua. Ei autem, qui pòst decursæ iuuentutis annos iugum tulerit, non est statim perfectum bonum, stimulant enim eum peccata sua, exagitat conscientiam cõsuetudo peccandi. & vsus erroris instabilem facit. Luctandum est diu huiusmodi viro, vt abolere faciat inueterata ta, atque diuturna &c. Ad hoc ergo denotandum, quòd tempus magis aptum correctioni est tempus iuuentutis: ideo hoc principalius expressit: dicens, *In quo corrigit adolescentior viã suam?* Et propter hoc dicitur, Eccl. 6. Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsq; ad canos inuenies sapiẽtiam. Vel per adolescentiorem filium intelligit gentilem populum, qui viam suam per aduẽtum Christi correxit. Qui ideo dicitur adolescẽtior, quia priùs fuit cultus Dei quàm idolorum. Vult ergo per ista verba, *In quo corrigit adolescẽtior viam suam?* &c. prædicare correctionem, & cõuersionem gentilis populi, & damnationem antiquioris: scilicet Iudæorum. Et hoc idem figuratiuè etiam dixit Christus Lucæ 15. in parabola filij prodigi. Et hoc ponit hic Augustin. dicens, Est & alius hic intellectus: vt ille hic agnoscatur filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit substantiam, viuens cum meretricibus prodigè. Et postquã porcos pauit, famem, egestatémque perpessus, reuersus est ad semetipsum: & dixit, Surgam, & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam suam? in custodiendo verba Dei: quæ tanquam panem paternum esuriens cõcupiuit. Neque enim corrigeret viam suã frater ille senior, qui patri suo dixit, Ecce, tot annis seruio tibi: & nunquam mandatum tuum præteriui. Iunior ergo ille correxit viã suam, quia ita se deprauasse, peruersámque habuisse confessus est, vt patri diceret, Iam nõ sum dignus vocari filius tuus. Vel aliter, ideo dixit. *In quo corrigit adolescentior viam suam?* &c. vt per hoc differentiã daret inter hominem nouum & veterem: quia nouus corrigit, non vetus. Et istum hic præponderat Aug. aliis duobus supradictis: dicens, Tertius quoque mihi intellectus occurrit, quem superioribus anteponor: vt senior agnoscatur vetus homo: & nouus, iunior. Senior, qui portat imaginem terreni hominis: iunior, qui cœlestis. Quia non primum quod spirituale est, sed quod animale: postea quod spirituale. Sic ergo, licet quilibet, quantum ad ætatẽ pertinet corporis, annosa vetustate decrepitus, iunior erit ad Deum percepta gratiæ nouitate cõuersus. Et in hoc corrigit viam suam, in custodiendo sermones eius. Hoc est verbum Dei, quod prædicamus: & ipsa est fides, quæ per dilectionem operatur. Sed iste iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cantator cantici noui, hæres testamenti noui, iste iunior est nõ Cain, sed Abel: non Hismael, sed Isaac: non Esau, sed Israël: non Manasses, sed Ephraim: non Heli, sed Samuel: non Saul, sed Dauid: quia scilicet isti iuniores à Deo electi mandata Dei custodierunt, aliis reprobatis.

Custodia sermonum Dei, est operatio mandatorum.

Tunior filius est populus gentilium.

Iunior filius dicitur homo nouus.

1. Cor. 15.

Galat. 5.

2085 **In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis.**

Hic ponitur secũdũ: scilicet, quòd in solo Deo homo spem debet ponere. Vbi notandum, quòd quæro, ris, componitur cum ex, & fit exquiro, ris. quod est diligenter aliquid quærere, & inuestigare. Ille ergo Bonum in toto corde suo exquirit, qui cor suum alteri rei nõ inclinat: sed ad ipsum Deũ diligenter quærendum eleuat. Sed quia hoc nullus per se facere potest, nisi adiutus gratia Dei: ideo illius adiutorium inuocat Psalmista, dicẽs, *Ne repellas me à mandatis tuis.* Retinet apud se illum Deus, cui adiutricem gratiam confert: illum autem repellit

Exquirere.

Repellit Deus quos non iuuat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pellit, cui ipsius peccatis exigentibus gratiam non A inspirat. Vnde hic ait gl. A mãdatis Dei repellitur qui à Deo non adiuuatur. Mandatis quippe eius rectis, ac arduis humana non comparatur infirmitas: nisi ipsam præueniens Dei adiuuet charitas. Sed dicet. Nũquid crudelitatis est, aliquem à se repellere, ne mãdata sancta, & iusta perficere possit? *Repellere malospe-ratus est, non crude litatis, Mat. 25.* Istam materiam hic diffusè tractat Ambrosius: ostendens, quòd negligentes mandatorum Dei operatores à se Deum repellere, non crudelitatis, sed summæ est pietatis: dicens, Bonus Deus non repellit sequentem se, nisi ipse mereatur repelli. Sicut ipse dominus ait, Omni habenti dabitur: non habenti autem etiam quod videtur habere, auferetur ab eo. Cui addit, nisi illi qui ex toto cor- B de exquirit eum: vt quod deest naturæ humanæ, id Dei operatione acquiratur & gratia. Qui autẽ non habet in corde suo vt exquirat Deum, & facit quidem opus Dei, sed negligenter facit: meritò repellitur, quia polluit magis & impedit opus, quod negligenter putauerit exequendum. Consideremus igitur vtrum bonitas sit repellere ab opere negligentem, an verò retinere. Et huius rei veritatem ex aliis sumamus artibus. Curat medicus ęgrotum, & nullum leuamen sentit ex medicina illius æger. Igitur melius est remoueri huiusmodi medicũ qui tempus perdit, cùm profectũ nullum sentiat vulneratus, vt curãdi officium ad eum medicũ transferatur, qui maturius possit ægroto sua diligentia C subuenire. Nonne clementior est qui repellit minus proficientem, quàm qui retinet ad discrimen ægroti? Constitue aliquem prępositum ædificantibus, vel etiam texentibus, qui debeat summã operis explicare: vtrum is tibi probabilior videtur, si in id diligẽter insistat, ac si quem fortè incuriosum aduerterit, de iis, qui operantur in domo aliqua construenda, repellat eũ: melius credens non ædificare, quàm hiantibus ruinis, ædificata dissoluitatque aliquem in eius substituat locum, qui cum diligentia ædificet? Similiter etiam textrini prepositum repulsorem negligentiũ, vt substituat, ne lõga textrinum corrumpat incuria: nõ magis probabis quàm illum, qui desidem in sua negligentia patia- D tur perseuerare? Cõsequenter ista applicat ad propositum: & maximè ad prælatos, dicens, Videamus tandem, si non pertineant hæc ad eos, qui mandata ædificant, & legem intexunt: & animam vniuscuiusque receperunt sanandam. Nonne si quis eorum ædificet domum Dei cum iustitia, texat indumentum cum diligentia, sanet animam cum gratia bonũ opus facit? Si verò incuriosus, ac remissus aliquis, fabri, textoris, medici spiritualis locum occupet: vt sacerdos summus, vt presbyter, vt minister altaris sacri: nonne commodius est non subire vnumquemq; id muneris, quod implere non queat, quàm subeuntem neq; ipsum strenuè susceptũ fungi munere: & eripere locũ alteri, qui pos- E sit eũ tuen? Sic enim remissior fepcilitur, ne plus offensionis cõtrahat. Hæc ille. Ad propositum ergo Psalmista, ne tanquam minus idoneus repellatur à Deo, primò toto corde Deum exquirit: nihil aliud præter Deum quærens. Vnde ait, *Ne repellas me a mandatis tuis.* Ratio: *qui in toto corde meo exquisiui te*: & sic nullam partem cordis mei alteri rei applicaui. Sed fortè dices: Quis est amplius repellendus, vel Iudæus non exquirens toto corde suo Deum, vel gentilis? Ad istam quæstionem hic respondet Ambrosius: inducens illud Apocalyp. 3.

Negligẽtia. Nota.

Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Hic apertè negligentiam grauiori damnat iudicio, quàm imprudentiam. Frigidus est enim, qui fidem nescit: calidus, qui spiritu sancti feruore succensus est: tepidus, qui negligens est. Qui ergo calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat, fidem non accepisse, quàm neglexisse. Est enim tepidus peior frigido: vt Iudæus qui sibi videtur fidẽ habere quàm non habet. Quanto tolerabiliorem causam gentilis habet, qui vt pote dicere potest, Non cognoui legem, non audiui prophetas: ideo non credidi: quàm ille, qui legem, & omnia ex quibus vĕtrum Iesum credere habuit, & non credidit? Neuter quidẽ excusatur: nec ille, qui legit, nec ille, qui legere noluit: sed plus deliquit qui negauit quę legerat, quàm qui opera non fecit quæ facienda non cognouit &c. Ex quibus etiam sequitur, quòd Christianus negligẽs peior est infideli. Nota etiam quòd multipliciter nos Deus repellit. versic. 705. & 718.

In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. 2086

Hic ponit tertium: scilicet, quòd gloriam extrà non debet quærere: sed solum in conscientia, dicente Apostolo, Gloria nostra hæc est, testimoniũ *2. Cor. 1.* conscientiæ nostræ. Quid enim est, in corde eloquia Dei abscondere, nisi eloquia Dei nõ ad ostentationem exteriorẽ facere: sed solũm per illa intus Deo velle placere? Qui enim de bonis, quæ facit exterius gloriam quærit. Deo peccat, & mercede priuatur æterna, vt in fatuis virginibus patet. *Matt. 25.* Semen enim nisi priùs absconsum fuerit in terra, fructum non producit. Sic & eloquia Dei, nisi intus abscõsa fuerint in corde, fructificare non possunt. Per hoc enim vult ostendere, quòd eloquia Dei indignis non sunt manifestanda. Et hoc est quod Christus dicebat Matthæi 7. Nolite sanctum *Matt. 7.* dare canibus, nec margaritas spargere ante porcos: quia scilicet mysteria fidei, sacramentorum & aliorum secretorum indignis non sunt aperienda: quia illa magis venerãtur occultata, quàm eis publicata. Si enim secretum tuum tibi absconditum cõseruare debes, quanto magis diuina secreta? ne scilicet prodantur, maximè nocere cupientibus. Vnde istum versum hic exponens Ambrosius ait, Peccat Deo, qui cõmissa sibi secreta mysteria putauerit indignis esse vulganda. Periculum itaque est, nõ solùm falsa dicere, sed etiam vera, siquis ea insinuet quibus non oportet. Quod quidem vi- *Loquẽdo peccat* tium quadripartitum est: vel adulationis, vel auaritiæ, vel iactantiæ, vel loquacitatis incautæ: quia *quo quadruplex.* dum adulari vult aliquis ei, cui loquitur, ostendit mysterium, vt placeat ei, cui vulgat. Nonnulli etiã studio lucri mercedem proditionis sequuntur: vt tegenda silentio vendant loquendo. Alij vt plura nosse videantur, & scientiam suam iactitent, aperiunt quod celare deberent. Pleriq; autem dũ sine præiudicio loquuntur, verbum emittunt, quod reuocare non possunt. Ideo Salomon ait, Tempus *Eccl. 3.* loquendi, & tempus tacẽdi. Et ideo bene facit, qui abscondit, verba Dei in corde suo. Sic abscõdebat Psalmista: dicẽs, *In corde meo abscõdi eloquia tua.* Sic & Maria, quæ conseruabat omnia verba Domini Iesu in corde suo. Etenim, si bonum est viro, sermones

Predicator tacere debet quãdo nõ proficit auditoribus. Greg. 22. mor. c. 16.

mones suos abscondere, quanto magis sermones A Dei nostri cordis gremio debemus operire? Conformiter etiam & sancti prædicatores quando suis prædicationibus vident auditores non proficere & vilipendi verbum Dei in corde suo abscondunt verbum siue eloquia Dei tacẽtes: vt ostendit Gregorius dicens, Sancti etenim viri, cùm auditoribus prodesse nequeunt, despici tacentes volunt: ne de sapientiæ suæ ostentatione glorientur. Cumque quid prudenter dicunt, nõ quærunt suam gloriam, sed auditorum vtilitatem. Cùm verò conspiciunt quòd aud torũ vtilitatem prædicando lucrari non possunt tacendo abscondunt in corde suo eloquia Dei. Ad imitandum quippe vitam domini, quasi ad propositum quoddam nobis signum &c. Ipse B enim, quia vidit Herodem non profectum quærere, sed signa, vel scientiam velle mirari: requisitus ab eo tacuit. Et quia cõstanter tacuit ab eo irrisus *Luca 23.* exiit. Scriptum namque est, Herodes autem, viso Iesu, gauisus est: erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quòd audierat multa de illo: & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Vnde & subditur, interrogabat autẽ eum multis sermonibus: & ipse nihil respondebat. Tacens verò dominus quàm sit despectus ostenditur, cum illic protinus subinfertur, Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit. Quod videlicet factum oportet nos audientes dicere, vt quoties auditores nostri volunt quasi illudendo cognoscere, C non autem sua peruersa mutare omnino tacendo abscondamus eloquium domini: ne si ostentationis studio verbum Dei loquamur, & illorum culpa, quę erat, esse non desinat, & nostra quę non erat fiat. Vnde & Psalmista ait, *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.*

2087 Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas.

Hic ponitur quartum: quia scilicet agendo quæ nescit, debet discere, & à se ctibus velle doceri. Et *Quæst.* si dicas, Quomodo ille petit hoc doceri iustificationes Dei, cum iam supra ad plenũ in his se ostẽderit doctum? dicens: Confitebor tibi in directione cordis in eo quòd didici iudicia iustitiæ tuæ. *Resp.* Respondet, quòd est duplex addiscere. vnum quo prius ignorata cognoscuntur per intellectum: & hoc est addiscere speculatiuum. Aliud quo cognita priùs exercentur per effectum. Multi enim bona cognoscunt, quæ negligunt operari. Et istud secũdum dicitur scire practicum, vel addiscere. Superius igitur locutus est primo modo didicisse: nunc autem secundo modo postulat edoceri. Sic ergo ille iustificationem Dei postulat, quæ per gratiam datur vt priùs cognita opere perficere possit, di- *Scire duplex speculatiuũ & practicum.* cens. *Benedictus es domine*: scilicet in tuis quos per gratiam tuam benedicis. *Doce me* &c. Sic enim istũ E locum exponit hic Augustinus, dicens, *Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas.* Doce dixit: eo modo quo eas discunt qui faciunt nõ quomodo ij qui vt habeant quod loquantur, tantummodò meminerunt. Iam enim vtique dixerat, In corde meo abscondi eloquia tua vt nõ peccem tibi. Quid ergo adhuc quærit discere, quæ abscõdita iam custodit in corde? quod vtique non fecisset nisi ea d di- *Psal. 83.* cisset. Ad quid ergo addit & dicit, *Doce me iustificationes tuas?* nisi quod ea vult faciendo discere, non loquendo vel memoria retinendo. Quoniam ergo

Predicator tacere debet quãdo nõ proficit auditoribus. Greg. 22. mor. c. 16.

in alio Psal. legitur, Benedictionem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domine: doce me (inquit) iustificationes tuas. Quia enim in corde meo abscondi eloquia tua ne peccem tibi, legem dedisti: da tuam benedictionem gratiæ, vt faciendo discam, quod intimando iussisti. Et nota quòd prędicta duplici scientia solus Deus hominem docere potest: quia & ipse solus animam potest illuminare, quò ad scientiam speculatiuam, vide versic. 1155. & ipse solus ad operandũ cognita gratiam potest inspirare, quo ad scientiam practicam: vt dicit Magister lib. 4. distinct. 20.

In labiis meis pronunciaui omnia 2088 iudicia oris tui.

Hic ponitur quintum: scilicet quòd bona cognita aliis debet pandere. Hæc enim est lex prædi- *Prædicator debet, sed primò facere. Mat. vlt. Greg. 19. mor. c. 16.* catoribus data, vt bona quæ nouerunt priùs agant: & quod agunt, alios doceant. Sic enim suis prædicatoribus Christus præcepit, Ite, docete omnes gentes &c. Vnde Gregorius, dicit, Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, vt viuendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adiuuatur. Ille ergo qui omnia Dei mandata seruabat, meritò officium prędicationis assumpsit. Ille enim ait, *In mandatis tuis exercebor.* Nunc autem ait, *In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* Et *Prædicator verba formare potest, sed non sitis docere. Greg. 29. mor. c. 16.* vide quàm benè in persona prædicatoris loquitur ordinatè. Non enim dicit, *Labijs meis* docui, sed *pronunciaui*: quia prædicator verba exterius pronuntiare, sed audientis mentem docere non potest: vt docet Gregorius, dicens, Quilibet prędicator verba auribus dare potest: corda verò aperire nõ potest. Et nisi per internam gratiam, solus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audiẽtium auditum præstet, incassum prædicatio aure audientis percipitur: quia prævenire ad intima furdo corde prohibetur &c. Hoc ergo hic notans *Quæstio.* Psalmista, non ait, Docui, sed *pronunciaui*. Sed hic D non parua insurgit difficultas: quia cum tot & talia sint iudicia Dei quòd humana mente perscrutari non possint. Propter quod & Apostolus Paulus clamare cogitur dicens, O altitudo diuitiarum *Rom. 11.* sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius &c. Et Psalmista dicat, Iudicia Dei abyssus multa. Quomodo ergo iste dicit se pronunciasse omnia iudicia Dei, cum nullus pos- *Psal. 35.* sit illa perscrutari: Enuntiauit ergo quæ non intelligebat: aut si omnia iudicia Dei intelligebat, quomodo illa dicẽtur incomprehensibilia, quæ ab intellectu humano intelligi possunt? Hanc quæstionẽ hic faciunt Augustin. & Ambrosius. Vnde hanc sic proponit Augustin. dicens, Quid est hoc charissimi: *Omnia aut dicta oris Dei quomodo quis possit pronunciare.* quid est hoc? Quis omnia iudicia Dei enunciare E possit, cum inueſtigare non possit? An verò cum Apostolo exclamare dubitamus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quàm inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius: Quomodo ergo iste dicit, *& in labijs meis pronũciaui omnia iudicia oris tui.* quomodo ergo se dixerit omnia iudicia oris Dei labiis suis pronũtiasse cùm dicta sint inscrutabilia: & de quorũ profunditate alibi scriptũ est, Iudicia tua abyssus multa; quantum Deꝰ donat tractare suscipimꝰ. Quid ergo hic intel- *Psal 35.* ligamꝰ attẽdite. Nũquid iudicia Dei nescit ecclesia. *Resp. aug.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scit planè. Nã scit qualiter dicturus sit iudex omnium: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Et qualiter dicturus sit, Ite maledicti, in ignem æternum. Scit inquam, nec fornicatores, nec idolis seruientes, nec alios, quos Apostolus connumerat, regnum Dei possessuros. Hæc autem & huiusmodi iudicia Dei euidenter expressa nouit ecclesia. Sed ista non sunt omnia, cùm sint quædã inscrutabilia: & sicut abyssus profunda, & occulta: sed inscrutabilia fortasse dicta sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscrutari. Sed cur non possit dono spiritussancti, cuicunq; hoc dominus conferre dignatur? Sic enim & illud dictum est, Deus habitat lucem inaccessibilem. Et tamen audimus, Accedite ad eum, & illuminamini. Quę vtique ita soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus nostris: accedatur autem ad eum muneribus suis. Quamquam etsi nemini omnino sanctorũ, quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, omnia iudicia Dei scire conceditur: re enim vera multum est ab homine sciri iudicia Dei: vt exempli gratia, scire quare quis tardius est in animo, vel claudus in corpore: habet tamen vnde dicat Psalmista, & ecclesia, *In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* id est, nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innotescere voluisti: sed omnia prorsus in labiis meis enuntiaui. Hoc enim mihi videtur significare voluisse, quòd non ait, Omnia iudicia tua, sed *omnia iudicia oris tui*, id est, quæ mihi dixisti, vt per os eius eloquium eius intelligamus, quod fecit ad nos in reuelationibus sanctorum pluribus, & testamentis duobus: quæ omnia iudicia vsquequaque in labiis suis pronunciare non cessat ecclesia. Hęc Augustinus. Ambrosius autem in ista vltima responsione Augustini concordat, dicens, Consideremus quia non dixit Psalmista, Iudicia oris eius, abyssus multa: sed dixit, iudicia tua abyssus multa. Nec Apostolus dixit, Inscrutabilia iudicia oris eius: sed inscrutabilia iudicia eius. Possumus enim iudicia Dei inscrutabilia æstimare, quæ occulta nobis non patefecit. Iudicia autem oris eius illa, quæ nobis annunciauit, & per os prophetarum locutus est. Os enim domini propheta intelligitur.

Rom.15. *Galat.5.* *1. Tim.6.* *Psal.33.* *Deus habitat lucem inaccessibilem per naturam, non per gratiam.*

2089 ## In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.

Hic ponit sextum: quia scilicet bona delectabiliter debet facere. Cum enim nec Deo, nec hominibus inuita placeant seruitia, sequitur quòd qui mandata Dei cupit adimplere, vt Deo placeat, illa liberè, & volũtariè perficere debet. Sed omne voluntarium est delectabile: sicut per oppositum omne inuoluntarium est tristabile: vt dicit Philosophus 3. Ethicorum. Et ideo Psalmista ad demõstrandum quòd voluntariè in præceptis Dei delectabatur, ait, *In via testimoniorum tuorum delectatus sum.* Sed quid est delectari in via testimoniorum Dei, nisi delectari in Christo: qui est vera via, in qua sunt vera signa & testimonia Dei, ostendentia ipsius ad nos dilectionem? Delectabatur ergo in via testimoniorum Dei, quia cum ingenti amore expectabat Christi incarnationem: quam fideliter assuturam esse credebat. Et ad istum intellectum hunc passum hic exponit Augustinus. dicens, Viam testimoniorum Dei, nihil citius, nihil certius, nihil breuius, nihilque grandius intelligimus esse quàm Christum: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Inde iste ait se iocundatum in hac via, quasi in omnibus diuitiis. Testimonia quippe Dei sunt, quibus quantum nos diligit, probare nobis dignatur. Commendat autem Deus charitatem suam in nobis: quia cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cùm ergo ipse dicat, Ego sum via: & humilitas eius carnalis nativitatis atque passionis euidentia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis: procul dubio via testimoniorum Dei Christus est. per hæc quippe testimonia quę in illo videmus impleta, etiam futura erga nos quæ sempiterna promissa sunt, expectamus & speramus implenda. Qui enim filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo & non cum illo omnia nobis donabit? Ambrosius autem accipit viam testimoniorum pro intelligentia sacræ scripturæ & perfectione mandatorum: in quibus delectari debemus, sicut in omnibus diuitiis, quia Dei sapientiam debemus præponere omnibus regnis, & sedibus, & diuitias ducere, nihil esse in comparatione illius. vt dicitur Sapient. 7. Vnde in isto passu sic ait Ambrosius, *In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitys.* Alij in auro, alij in argẽto, alij in vestibus: alij in possessionibus, vinetis, oliuetis, segetibus: alij in operibus picturæ, vel sculpturæ marmorum: in diuersis denique singuli suas delectationes habent: sed spiritualis homo in via testimoniorum cœlestium delectatur, tanquam omne possidens patrimonium, in omnibus dives: sicut Apostolus dicit, Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei nostri, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia. Delectabatur ergo Psalmista in diuitiis cognitionis sapientiæ, & scientiæ, in omni actu bonorum operum. Vel aliter, vt via testimoniorum Dei sit quælibet actio Christi, qua nobis viuendi dedit exemplum: quæ Christi exempla vocantur viæ testimoniorum Dei; quia nobis Christi vitæ sanctitatem testantur. In istis viis delectantur qui illas intelligere, & intellectas imitari conãtur: illas autem spernunt, qui illas nec intelligere nec imitari cupiunt. De quibus dicit Gregorius, super illo verbo Iob 34. Et omnes vias eius intelligere noluerunt: sic, Non enim ait, infirmitate nõ intelligunt: sed intelligere noluerunt: quia sæpè, quæ facere despiciunt, scire contemnunt. Quia scriptum est, Seruus nesciens voluntatem domini, & non faciens digna, plagis vapulabit paucis: & seruus sciens voluntatem domini sui, & nõ faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis. Impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi, qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescunt. Atque ideo non discernunt, quia aliud est nescíuisse, aliud scire noluisse. Nescire enim ignorantia est: scire autem noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciunt, quanto magis eis etiam nolentibus oppositum quòd cognoscant. Et infra ad propositũ. Viæ quippe incarnatæ sapientię est omnis actio, quam temporaliter gessit. Viæ eius sunt viuẽdi ordines, quos ad se venientibus reliquit. Tot itaque ad se venientibus nobis vias præbuit, quod benè viuendi exempla monstrauit. Humilitatis eius vias propheta aspexerat, cùm dicebat, In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Hinc rursum de vno quoq; iusto dicitur, q̃ currit vt per dominicę humilitatis

Rom 5. *Ioan.14.* *Rom.8.* *Via testimoniorũ Dei est cognitio scripturæ sacræ.* *Luc.12.* *Scientia quomodo aggrauat peccatum & quomodo non.* *Ignorantia affectiua ingrauat peccatum.* *Via testimoniorũ Dei sunt exempla viuendi quæ nobis Christus dedit.* *Greg. 25. moral. 12.*

litatis exempla gradiatur. A domino gressus hominis dirigẽtur, & viam eius volet. Quia ergo superbi humilitatis dominicæ exempla contemnunt, rectè dicitur, Vias eius intelligere noluerũt. Iusti autem illas delectabiliter imitãtur: in quorum persona ait Psalm. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus diuitijs.*

2090 ## In mãdatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.

Scientia ordinatur ad opus. Hic ponitur septimum: quia, scilicet ocium debet fugere, & in bonis operibus exercitari. Scientia enim & cognitio boni ordinatur ad opus. Quid enim prodest bonum cognoscere, & non operari, malum cognoscere, & ipsum nõ fugere: Sic & nũc Psal. considerare vias domini dicit se velle adhũc finem, vt mandata Dei operetur. Et hoc est quod ait, *In mandatis tuis exercebor*: quod, scilicet, vt meli⁹ facere possim, *considerabo*, id est, ad considerandum intellectum, applicabo *vias tuas*: scilicet præcepta tua, per quæ vt per vias ad te possim peruenire. Ad quod clarius intelligendũ, est sciendum q̃ mandata Dei sunt multiplicia, & inter se differentia: vt ostendit Bernard. super illo verbo Luc. 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite, Serui inutiles sumus. Sunt mandata quędam, quę constat non posse fieri sine gloria: posse tamen non fieri sine culpa. Ideóque digna esse præmijs si fiant: nec tamen supplicijs digna, si non fiant. Nam non tangere mulierem, meriti est nõ mediocris: & nullius tamen delicti propriam amplexari coniugem. Et istiusmodi sunt quęcunque in illo capitulo euãgelico cõgruere possunt: qui potest capere capiat. Et rursum quædam sunt per contrarium, quæ quidem neglecta culpam contrahunt: impleta verò, gloriam non merentur: damnant contemptorem, & actorem non glorificant. Talia enim sunt quæcunque naturali lege & publica imponũtur hominibus: sine quibus nec saluari queunt. Hinc est illud apud gentiles, Non facies furtum, non pasces in cruce coruos. Et in euãgelio, Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne ethnici hoc faciunt? Et vniuersaliter, Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, &c. Ac si dicat, Si solis contenti præceptis, & traditionibus impositæ legis, & non sponte etiam vos perfectionis cõsiliis & suasionibus mãcipatis: liberi quidem estis à debito, sed nõ pro merito glorioſi: euasistis pœnam, sed non acquisistis coronam. Ea propter in talibus hęc regula generalis teneatur: vt in difficilibus quidem agendis, obeditio gratior quàm grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minus q̃ onerosis contemptus pernicioſior quàm actus glorioſior iudicetur. Istas ergo differentias mandatorũ dicit Psalmista se velle considerare. s. vt coronam mereatur in primis exerceri, & vt pœnam euadat occupari in secundis. Vnde dicit, *In mandatis tuis*: tam primis quàm secundis exercebor. *Et considerabo vias tuas*: quia, scilicet, per exercitationem in primis gloriã donas, & à pœna liberas per exercitationem in secundis. Vel aliter secundum August. Vbi sciendũ quod alius textus secundum August. habet sic. *In mãdatis tuis garriam: & considerabo vias tuas.* vbi, Garrire accipitur pro Disputare. Et tunc sic exponit August. In Græco habetur ἀδολεσχήσω: quod Latini quidam interpretantur Garriam, & quidam, Exercebor interpretati sunt. Quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrumque coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliud temperatur vt sit aliena ab huiusmodi exercitatione garrulitat's, solent enim garruli vocari loquaces. Si autem se in mandatis Dei exercet ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atq; catholicæ, copiosis doctorum disputationibus est garrula: quæ tunc fructuosè sunt disputantibus, si non ibi considerentur, nisi viæ domini. Vniuersæ autem viæ domini sunt (sicut scriptum est) misericordia & veritas: quorum duorum plenitudo inuenitur in Christo. Et sic vult Augustinus, quòd ista talis exercitatio, vel garrulitas, sit copiosa doctorũ disputatio quam in intellectu suo primò differentes, consequenter scriptis tradiderunt contra infideles, solicitè considerantes vias domini, id est, mi sericordiam & veritatem Christi declarantes.

Matt.5. *Luc.17.* *Obseruatio mãdatorum cõfert gloriã omissio verò dat pœnã, & ex eõ contrario de aliquibus.* *Exercitatio est circa ea tantũmodo circa quæ est disputatio.* *Garrulitas bona est disputatio intellectus.*

2091 ## In iustificationibus tuis meditabor, non obliuiscar sermones tuos.

Hic ponitur octauum: quia, scilicet monita memoriæ debet tradere. Vnde in toto isto versiculo nihil aliud intendit, nisi vt sermones Dei meditando ipsos memoriæ commendemus, & operando perficiamus. Nam meditatio spectat ad operationem, sed non obliuisci ad memoriæ commendationẽ: vnde hic ait Ambrosius admonet hic locus memores: scripturarum nos esse debere: & iustitias eius non solum sermone, sed operis imitatione meditari. Non enim qui disputant de lege, & non faciunt, quæ legis sunt: sed factores legis iustificantur. Et quòd contra obliuionem ponit meditationem, quoniam vt ait gl. oblitioni, quæ ex infirmitate originalis peccati euenit opposita est meditatio. Nouerat ergo iste vitium humanitatis: & contra illud auxilium reperit meditationis. Sed notandum quod quanquam suprà sit dictum, quod iustificationes Dei sunt eius mandata quibus iustificamur, tamen hic ex modo loquendi Psalmista differentiam videtur ponere inter iustificationes, & mandata, sicut aliud est exerceri, & aliud meditari. Exercitium enim spectat ad operationem, sed meditatio ad cogitationem. Mandatis autem tribuit exercitium: vnde statim suprà dixit, In mandatis tuis exercebor. Iustificationibus autẽ attribuit meditationem, hic dicens, *In iustificationibus tuis meditabor.* Quæ ergo differentia est inter mandata, & iustificationes? Respõdeo quod licet omne mãdatum Dei generaliter possit dici iustificatio, quia obseruantem iustificat: & iustificatio talis sit mandatum, quia nos obligat: tamen propriè loquendo, differunt abinuicem. Vbi notandum quòd mandatorum quædam sunt moralia, & apertè tradita vt puta, Non occides, non mœchaberis: honora patrem tuum & matrem. Et talia non requirunt meditationem, quia de se sunt clara, sed requirũt operis exercitationem. Quædã verò sunt mandata magis figuratiua: vt puta, mandauit Deus, quòd Aaron & filij eius deberent habere fœminalia: quãdo introibant in tabernaculũ ad ministrandum ante altare, hoc enim erat mysticũ: quia per hoc præcipiebatur quòd quãdo debebãt in templo ministrare, quod ipsi etiam ab vxoribus debebant abstinere, & seruare castitatẽ. Cõsimiliter mãdatur Deut. 15.

Memoria sacra in scriptura tradere de homine. *Iustificationes & mandata, quomodo differunt.* *Nota.* *Exod.28.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exercitium dicitur mandatis ſua meditatio iuſtificationib.

Si vẽditus fuerit tibi frater tuus Hebræus aut Hebræa, ſex annis ſeruiet tibi: & in ſeptimo dimittes eum liberum. Per hoc enim figurabatur, quòd fideles in mundo iſto qui per ſex ætates diſtinguitur, ſeruire oportet neceſſitatibus carnis: ſed in ſeptimo anno, ſcilicet in ſeptima ætate, quæ erit reſurrectionis, à tali ſeruitute plenè liberi erunt. Et talia mandata ænigmatica propriè dicuntur iuſtificationes: & in iſtis requiritur meditatio. Et iſtam ſententiam hic apertè ponit gl. dicens, Iuſtificationes ſunt, ſicut quòd Hebræus venditus in lege, nõ pluſquã ſex annis ſeruit: & in ſeptimo liber emittitur: quia fidelis in mũdo qui ſex ætatibus diſtinguitur, tãtum ſeruit: ſed in reſurrectione liber erit. Et his & huiuſmodi quæ in ænigmate dicta ſunt, B conuenit meditatio: mandatis verò moralibus cõuenit operatio. Congruè ergo diſtinxit verba: dicẽs, *In mandatis tuis exercebor: & in iuſtificationib. tuis meditabor.* Et nota quia dicit, *Non obliuiſcar ſermones tuos*, quòd multiplex eſt obliuio tam bona quàm mala. Prima eſt obliuio quã facit charitas, ſcilicet fraternæ iniuriæ. Sicut enim beneficia nunquam debemus obliuiſci, ſic nec iniurias recordari. Si enim volumus Deũ obliuiſci iniuriarũ quas peccando ei intulimus, ei dicentes illud Pſalmiſtæ. 78. Ne memineris iniquitatũ noſtrarum antiquarum &c. & nos iniuriarum nobis illatarum obliuiſci debemus: aliter enim quomodo dicere poſſemus Deo; Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus &c. Quoniam & fratres Ioſeph ipſi ſupplicabãt. Gen. 50. dicentes, Obſecro vt obliuiſcaris ſceleris fratrum tuorum. Propter quod prædicitur Eccl. 10. Omnis iniuriæ proximi ne memineris. Secunda eſt obliuio quam facit voluntaria paupertas: ſcilicet terrenę opulẽtię. Pſal. 44. Obliniſcere populum tuum, & domũ patris tui: & concupiſcet rex decorem tuum. Tertia eſt obliuio quam facit prauitas: ſcilicet exercendæ iuſtitiæ: vt faciunt ebrij Prouerb. 31. Noli dare regibus vinũ, ne forte bibant, & obliuiſcãtur iudiciorum iuſtorum. Quarta eſt obliuio quam facit iniquitas: ſcilicet diuinæ legis obſeruantiæ. ſic enim de Hieruſalem dicitur Oſeæ 4. Oblita es legis Dei tui. Et D contra iſtam nunc ait Pſalm. *Non obliuiſcar &c.*

Obliuio multiplex.

2092 **Retribue ſeruo tuo, viuifica me: & cuſtodiam ſermones tuos.**

Gimel. Hic incipit tertius octonarius: in quo præmittitur tertia Hebræorum litera, ſcilicet Gimel: quæ interpretatur retributio. Hic enim Pſalmiſta conſiderat humanam multiplicem ind gẽtiam: vt eſt, infirmitas carnis, ignorantia mentis, pronitas ad malum, exilium à patria, hoſtium multiplicitas. Et propter iſta hic Pſalmiſta gratiam Dei quærit, ſine qua anima non viuit: vt per gratiam viuificata, cuſtodire poſſit omnia mandata. Gratiam ergo viui- E ficantẽ poſtulat, dicens, *Retribue* (ſcilicet gratiam) *ſeruo tuo: viuifica me*, &c. Et ideo in iſto octonario cõtra diuerſos defectus humanę naturę, ſibi à Deo diuerſa auxilia retribui petit: ſecundum quæ iſte octonarius diuiditur in octo partes. Quia primò contra culpam, fidei petit gratiam: ſecundò cõtra ignorãtiam, arcanorum petit notitiam, ibi, *Reuela*: tertiò contra exilium, ſupernam petit patriam, ibi, *Incola*: quartò contra vanitates mentis, petit iuſtitiam, ibi, *Cõcupiuit*: quintò cõtra infirmitatem carnis, ſpiritus petit conſtantiam, ibi, *Increpaſti*: ſextò, poſtea contra opprobria, diuinam petit clementiam, ibi, *Aufer à me*: ſeptimò cõtra hoſtes, in bono petit perſeuerantiam, ibi, *Erenim ſederunt*: octauò contra labores, habere petit patientiam, ibi, *Nam & teſtimonia*. Quantum ergo ad primum ſciendum quòd ſicut corporaliter mortuus opera corporalia operari non poteſt: ſic nec ſpiritualiter mortuus opera ſpiritualia (vt puta Dei mandata) cuſtodire nõ poteſt ſaltem quo ad intẽtionem legiſlatoris. Et ideo vt illa poſſit obſeruare, primò poſtulat à Deo viuificari: quæ ſpiritualis vita datur per gratiam fidei: quia, vt dicitur ad Hebræ. 10. Iuſtus ex fide viuit. Hanc gratiam fidei poſtulans, dicit, *Retribue ſeruo tuo, viuifica me*, &c. Vnde hic ait Augu. *Retribue*, &c. Quid eſt aliud quam dicere, Scio mortuos manda ta tua cuſtodire non poſſe: mortuos, ſcilicet, infideles: de quibus dicitur, Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quapropter, ſi mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles: quoniam iuſtus ex fide viuit, nec poſſunt cuſtodiri mandata Dei niſi fide, quæ per dilectionem operatur. Hanc ſibi poſtulat, qui dicit, *Retribue ſeruo tuo: & cuſtodiã*, &c. Sed fortè dices: Si iſte qui petit ſeruus Dei eſt: ergo fidelis eſt: ſi fidelis, ergo gratiam fidei habet, quòd ſi illam habet, ad quid ſibi illam dari poſtulat? Reſpõdeo quòd hic Pſalmiſta loquitur in perſona eccleſię, quæ pro infidelibus orat, vt conuertantur ad fidem. Vel aliter ſecundum Auguſtinum iſte qui C iam orat, & dicit, *Retribue*, &c. ſi penitus eſſet mortuus non oraret, ſed ab illo accepit initium bonæ concupiſcentiæ à quo vitam poſtulat obedientiæ. Habebant enim aliquam fidem illi qui dicebant, Domine auge nobis fidem. Ille verò & incredulitatem ſuam confitebatur, nec fidem diffidebatur, qui cùm eſſent interrogatus, vtrũ crederet, ait, Credo domine: adiuua incredulitatẽ meam. Iam itaque viuere incipiens, poſtulat vitam, qui credens, poſtulat obedientiam, non pro ea ſeruata præmiũ, ſed vt ſeruetur, auxilium poſtulat. Vita quippe credẽtis viueſcit per omnem diem, qui renouatur de die in diem. Vult dicere quòd fides (ſicut & cæteræ virtutes) habet gradus diſtinctos, quibus incipit, creſcit, roboratur, & perficitur. Iſte ergo ſic orans erat incipiens in fide, & proficere deſiderabat. Sed fortè dices: Cum ante fidem nobis nõ debeantur, niſi mala pro malis noſtris, propter quod & ſuperius orauerat Pſalmiſta, Non ſecũdum peccata noſtra reddas nobis: neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis: quomodo ergo hic orat dicens, *Retribue*, &c. Ad hoc hic reſpondet Auguſt. dicens, retribuit Deus per indebitam gratiam bona pro malis. Et hanc retributionem rogat, qui dicit, *Retribue*, &c. Quatuor enim ſunt retributionis differentiæ, aut enim mala pro malis retribuitur: ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impiis. Aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis. Aut bona pro malis: ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium. Aut mala pro bonis, ſicut Iudæus per malitiam perſecutus eſt Chriſtum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iuſtitiam, vt retribuantur mala pro malis, & bona pro bonis, tertia pertinet ad miſericordiam, vt retribuantur bona pro malis, quartam Deus neſcit nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem, quam tertio loco poſui primitus neceſſaria eſt. Niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent qui retribuerent bona pro bonis. Audi illum Saulum, poſtea

Fides eſt vita anima.

Quæſtio.

Reſp. Auguſt.

Retributionum quatuor differentia.

Ad Tit. 3. poſtea Paulum. Non ex operibus (inquit) iuſtitiæ A per legem velo ignorantiæ tegitur, ſed Deus velamen tollit: vt videas, & conſideres mirabilia vmbraticè propoſita. Et hoc multis exemplis ait hic Ambroſius, dicens, Habes quomodo auferas velamen, quod manet ſuper oculos cordis tui. Conuertere ad dominum Ieſum Chriſtum, & velamen cadet. Et primò ponit exemplum de Paulo, dicens, Conuerſus Paulus ad benedictionem Ananiæ, ve- Act. 9. lut ſquammæ ceciderunt ab oculis eius, & vidit, quia per triduum antè non viderat: ſimul oculis corporis, animæque ſanatus: quia medicamentum ei medicus demonſtrauerat ille de cœlo: de quo ſcriptum eſt, miſit etiam verbum ſuum, & ſanauit eos: & ex omnibus infirmitatibus eorum liberauit Pſal. 106. eos. Mitte ergo, pater, medicum iſtum, veniat verbum tuum, & reuelet oculos meos. Aliud exemplum ponit de Apoſtolis, dicens, Et Apoſtolorum oculi clauſi erãt, niſi Ieſus aperuiſſet eos. Denique Luc. 24. duobus ex illis euntibus in caſtellum, cui nomen erat Emaus, cum interpretaretur eis ſcripturas, & benediceret eos, aperti ſunt oculi eorum: & cognouerunt eum. Ergo niſi Ieſus aperuiſſet nobis oculos, ipſum nemo cognouiſſet. Niſi ab oculis noſtris velamen tuliſſet, nulli gratia Euangelij refulſiſſet. Aliud exemplum de Apoſtolis ponit, dicens, Et Petrus quidem, Iacobus, & Ioannes, clauſos habebãt oculos. Denique in monte grauati erant ſomno, ſed excitati fulgore maieſtatis diuinæ, oculos ſuos Matt. 26. aperuerunt. Et ſubdit, Quis igitur tantus vt aperiat oculos, & legis videat ſacramẽta, niſi Chriſtus ei demonſtraret? Non Moſes tantus. Denique, iubente domino, Moſes proiecit virgam in tẽrram, & facta eſt ſerpens: & fugit ab eo. Apprehendit caudam ſerpentis: & facta eſt virga. Et adhuc non Exod. 3. cognoſcebat myſterium, quod declarabat, deſcendere in terram dominum Ieſum. Qui cùm ſe exinaniſſet, & in cruce poni, & proiici pateretur in tumulum: in gloriam Dei, diuinæque ſedis regale conſortium, de ſerpente remearet. Apprehendamus ergo & nos cauda illius ſerpentis crucifixi, vt poteſtatẽ eius regiam poſſimus agnoſcere. Sic igitur Pſalmiſta vt ab oculis ſuis velamen tolleretur, D conuerſus ad dominum precabatur, dicens, *Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* Quis enim de terrenis ad cœleſtia, de vmbra ad claritatem humano gradu ſine diuino ductu poſſit aſcendere? Certè nullus. Et conſequenter multa alia adducit exempla. Sic ergo Pſal. dicens, *Reuela oculos meos*, &c. rogat vt in figuris antiquæ legis mirabilia nouæ legis figurata cognoſcat per Chriſtũ: de quo ait Symeon, Lucæ 2. Viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum: lumen ad reuelationem gentium, &c. Nemo Mat. 11. enim ſecreta, & occulta ſcripturarum ſcire poteſt, niſi Chriſtus reuelet oculos ſuos: ipſo dicente, Nemo nouit filium niſi pater: nec patrem quis nouit, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ad ipſum accedamus ſupplices, dicentes, *Reuela oculos meos*, &c.

2 Cor. 3.

Reuelare. Quid eſt.

Reuelat oculos noſtros Chriſtus ad intelligendas ſcripturas.

2093 **Reuela oculos meos: & conſiderabo mirabilia de lege tua.**

Hic poſtulat ſecundum, ſcilicet, contra ignorantiam diuinæ legis notitiam: hoc ideo, quia Dei mandata non poſſunt cuſtodiri, niſi per intelligentiam videantur. Vbi aduertendum, quòd velo, velas, idem eſt quod tegere, cooperire, obumbrare. Vnde illa quæ figuratiuè dicuntur & non aperiè, dicũtur velata, id eſt, obumbrata & obſcurè dicta. Sic enim legimus Luc. 9. quòd Chriſtus dixit diſcipulis ſuis, Futurum eſt vt filius hominis tradatur in manus peccatorum. Et ſequitur, At illi ignorabãt verbum iſtud: erat enim velatum ante illos. Sic ergo velatum dicitur illud quod obſcurè, ænigmaticè, vel figuratiuè eſt dictum. Cùm tota ſeries antiqui teſtamẽti ſit figurativa, ideo dicitur velata: Illa autem velamina per Chriſtum ſunt remota: quoniam per ipſum veritas eſt manifeſtata, Velare autem componitur cum re, & ſit reuelo, as idẽ quòd velũ remouere, obſcura declarare. Et ſic per Chriſtum velum antiquæ legis eſt remotum. Vnde ait Apoſtolus, Vſque enim in hodiernum diem ipſum velamẽ in lectione veteris teſtamẽti manet: quod in Chriſto euacuatur. Nam vſque in hodiernum diem cum legitur Moſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum: cum autem conuerſus fuerit ad dominum, auferetur velamen. Iſtud ergo velamen legis antiquæ remoueri ab eo poſtulat Pſalm. dicẽs, *Reuela oculos meos.* Oculi enim dicũtur velati, quando propoſita vident obſcurè: ſed reuelantur, quando obſcura declarantur. Homo ergo in figuratis

2094 **Incola ego ſum in terra: non abſcondas à me mandata tua.**

Hic petit tertium, ſcilicet, contra exilium patriam. Iſte textus variatur, quia aliqui codices habent. *Inquilinus ego ſum in terra.* Aliqui habent, *Incola ego ſum in terra.* Aliqui habent, *Aduena ego ſum in terra.*

Incola. Accola. Aduena. Inquilinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in terra. Quæ quamuis aliqualiter differant, tamen ad propositũ eandem sententiam significãt. Nam secundum Augustinum hic, Inquilini dicuntur nõ habentes propriam domum: sed habitãtes in aliena: incolæ autem, vel aduenæ dicuntur, non ciues, sed aduentitij. Vocantur itaq; incolæ in terra, siue inquilini, vel aduenæ, qui in terra domum non habent, nec ciues sunt terræ, sed magis cœlestes. Et si quæras: quomodo aliquis hominum incola in terra possit dici, cum de terra corpus originem ducat. Sed hic propriè incola, vel inquilinus dicitur in terra, qui mente hîc non possidet terrena: etsi corpore habitat in terris, spiritu tamen habitat in cœlis. Quod hic declarans Ambr. dicit, *Incola ego sum in terra*. Non cuiuscunque vox ista est, sed eius qui terrenis renunciat voluptatibus, & omni se mundanæ cupiditatis exuerit affectu. Ille est in hac terra aduena, qui potest dicere, nostra conuersatio in cœlis est: qui suam in domino habet portionem: qui potest dolere quod diutius viuat in terris: qui vitæ huius longitudine lassatur. Cui prolixitas habitationis huius fastidio est: qui dissolui non timet: & si dissoluatur, præsumat se cum Christo futurum. Hic verè peregrinus in terra est, qui sanctorum est ciuis & domesticus Dei: & thesaurum sibi condit in cœlum. Non vtiq; is exiens de Ægypto, in hanc intelligibilem Ægyptum remeasse deliderat: nec depositæ senectutis & mortis pauescit cõsinia: nec horrea struit messibus recondendis, iam alienis victuris ærtatibus: sed sola diues virtutum fœcunditate ea congregat, quæ sibi mors non possit auferre. Et eandem sententiam hic ponit Augustin. dicens, Ideo nos incolas, vel inquilinos in terra esse dicamus, quia supernam patriam, vnde pignus accepimus, & quò pertendentes, nunquam inde migremus, inuenimus. Nam & ille qui in alio Psalm. dicit, Aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei: non ait, sicut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres mei, iustos procul dubio vult intelligi: qui eum tempore præcesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio ad supernam patriam suspirarunt: de quibus scriptum est, ad Hebræos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, cùm nõ accepissent promissiones: sed longè eas videntes & salutantes, & confitentes: quia hospites & peregrini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, ostendunt, quia patriam quærunt. Et siquidem eius memores essent, à qua discesserant, habuissent tempus reuertẽdi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo de his Deus non confunditur vocari Deus eorum. Præparauit enim eis ciuitatẽ. Et illud quod legimus, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino: potest intelligi hoc non esse omnium. sed fidelium: non enim omnium est fides. Et videamus quid his verbis Apostolus iungat. Cùm enim dixisset, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino, ait, Per fidem enim ambulamus, nõ per speciem: vt intelligeremus eorum esse istam peregrinationem, qui ambulant per fidem. Infideles autem, quos Deus non præscit, nec prædestinauit fieri conformes imaginis filij sui, non possunt veraciter se dicere in terra peregrinos, quando ibi sunt, vbi secundum carnem nati sunt. Nõ enim habent alibi ciuitatẽ. Ac per hoc non sunt in terra alienigenæ, sed terrigenæ: sunt tamẽ & hic accolę & peregrini, sed non huic terræ: sed populo Dei, à quo sunt alienigenæ. Vnde ca dentibus, & sanctam ciuitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipientibus, Apostolus dicit, Iam non estis hospites, & aduenę, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei. Ipsi ergo sunt ciues terreni, qui sunt in Dei populo peregrini: qui verò ciues sunt in Dei populo, ipsi sunt in terra peregrini. Dicat itaque quilibet fidelis, siue cœlestis, & spiritualis homo, *Incola ego sum in terra*. Sed hic aliud restat dubium: quomodo talis peregrinus in terra Deo dicat, *Non abscondas à me mandata tua*, cùm Dei mandata etiam infidelibus sint publicata: quæ vbique Deus voluit prædicari. Et vtinam quàm multis sint clara, sic & chara sint. Nam quid est mundo clarius quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & proximum tuum sicut teipsum? In quibus mandatis tota lex pendet, & propheræ. Et quis est, quem lateant ista mandata? Nempe omnibus fidelibus, & plurimis infidelibus sunt nota. Cur ergo iste fidelis postulat, dicens, *Non abscondas à me mandata tua*? Ad hoc respondet hic Augustinus, quia quamuis omnes sciant hoc mandatum, Diliges dominum Deum tuum, tamẽ quia difficile est Deum nosse: consequens est vtique, vt diligas dominum Deum tuum: difficile intelligatur, interrogatur, ne aliud pro alio diligatur. Sic quia difficile est, vt homo cognoscat seipsum: quapropter vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus. Et vt sciat homo diligere proximum sicut seipsum, prius debet diligendo Deum, diligere seipsum: quod facere non poterit, si nescit Deum, & si nescit seipsum. Rectè itaque dicitur Deo, *Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua*. Hęc namque meritò illis absconduntur, qui non sunt incolæ in terra: quia illi etsi hæc mandata audiunt, non sapiunt, quia terrena sapiunt. Petunt ergo isti ne abscondantur à eis mandata Dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur diligendo Deum, cum quo in æternum erunt: & diligendo proximum, vt ibi sit, vbi ipsi erunt. Vult ergo dicere Augustinus, quod dicendo, *Non abscondas à me mandata tua*, petit vt Deus manifestet sibi seipsum, vt cognoscat ipsum Deum, seipsum, & proximum.

Ephes. 2.

Diligere Deum nõ potest, qui Deum nõ cognouit, nec præsentit.

Quæstio.

Sancti in cœlo sunt in terris.

Phil. 3.

Psal. 38.

Heb. 11.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. 2095

Hic petit quartũ, scilicet, contra vanitates mentis iustitiam: quia concupiscentiam habet iustificationum Dei. Vbi notandum, quòd duplex est concupiscentia, scilicet, bona & mala: mala, vt cum dicitur, caro concupiscit aduersus spiritum: bona, vt cum dicitur, spiritus cõcupiscit aduersus carnem. Quandocunque autem ponitur concupiscentia in scriptura, non dicendo quid concupiscatur: tunc mala notatur concupiscentia. Si autem declaretur quid concupiscatur, tunc si illud est malum, concupiscentia est mala: si bonum, bona. Vnde hic ait Augustinus. Hoc sanè interest inter bonam concupiscentiam & malam, quia non tacetur quod concupiscitur, quando bona commemoratur concupiscentia. Cum autem non additur quid concupiscitur, sed sola ponitur: non nisi mala intelligitur, sicut cum dicitur, Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum. Si non adderetur sapientiæ, nullo modo diceret, cõcupiscentia deducit ad regnum, &c. Sed dices: quid est dicere, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes*, cum idem sit concupiscere & desiderare? Ad hoc respondet Ambr. hic dicens, Non

Concupiscentia dupliex, bona & mala.

Sap. 6.

Quæstio.

Concupiscentia & desiderium quomodo differunt.

Non dixit, *concupiui* iudicia: sed *concupiui desiderare*. Sicut enim vita viuere, plus est quàm viuere (viuere namque commune est etiam huius vitæ: vita autem viuere beatorum est) sic cõcupiscere vt desideremus iudicia Dei, plus est quàm desiderare iudicia, Concupiscimus enim desiderare, quasi non sit in potestate nostra desiderium, sed gratiæ Dei. Cùm enim dominus oblectari nos viderit cupidine iudiciorum suorum, sobrium auget affectum: cùm autem peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia Dei. Neque enim ægrotus vri desiderat, vel incidi, vt recipere possit sanitatem. Refugit qui grauius ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne ligetur, ne abstineat à cibo: qui autem salutarem habet valetudinem, medico securius occurrit. Vnde & dominus non ociosè ait, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum: non solùm desiderans, sed etiam geminato desiderio concupiscens remissionem tribuere peccatorum. Concupiscamus ergo & nos desiderare iudicia Dei. Bona conscientia, cum examinatur, probatur: & concupiscamus desiderare in omni tempore, vt nullum momentum prætereat vacuum bonæ cupiditatis. Augustinus autem hic aliter respondet, quòd aliud est cõcupiscere desiderare, & aliud desiderare. Vnde ait, Nam & ægrotus, qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiscit vtique desiderare cibum, hoc est, carere fastidio. Et infrà dat aliud exemplum: dicens, Diligenda est dilectio, qua diligitur, quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio, qua diligitur, quod diligi non oportet. Odio quippe habemus concupiscẽtiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. Et quid est ista concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram, qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona dilectio? Cùm autem dicitur diligenda est, quid dicitur, quam concupiscentia est? Quocirca, quoniam rectè concupiscuntur iustificationes Dei, rectè concupiscitur concupiscentia iustificationum Dei. Hoc enim & alio modo dici potest. Nam, si rectè diliguntur iustificationes Dei, rectè diligitur dilectio iustificationũ Dei. Aliud est cõcupiscere, aliud desiderare? Non quòd non sit concupiscentiæ desiderium, quia non omnis concupiscentia desiderium est. Concupiscuntur enim, & quæ habentur, & quę non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus, quas habet: desiderando autem absentia concupiscit. Desiderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscentia? Sed Dei iustificationes quomodo absentes esse possunt, nisi quando nesciuntur? An & quando sciuntur, & non fiunt, absentes habendæ sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, & non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desiderari, & per rationem mentis vti. Videtur quippe quàm sint vtiles, atque salubres: & ideo potest earum desiderium cõcupisci. Sæpe enim quid agendum sit, videmus, nec agimus: quia non delectat, vt agamus, & cupimus, vt delectet. Præualet intellectus, & tardè sequitur infirmus animus humanus. Ideo ergo desiderare cõcupiscebat, quia bona esse cernebat: cupiens eorũ habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ad hoc potest dari familiare exemplum. Nam quis peccato aliquo implicatus, voluntariè concupiscit, vt Deus det sibi desiderium, vt illud peccatum relinquat.

Dilectio diligitur & oditur.

Galat. 5.

Increpasti superbos: maledicti, qui declinant à mandatis tuis. 2096

Hic petit quintum: scilicet mentis cõstantiam: sciens quòd nemo mittens manum suam ad aratrũ & respiciens retrò, aptus est regno Dei: & quòd omnes, qui à mandatis Dei declinant, sunt maledicti. Vbi notandum, quòd superbos primos, scilicet, parentes, qui in scientia Deo æquari voluerunt, duplicitèr Deo increpauit: scilicet verbis, & flagellis. Verbis, cùm ipsi Adæ post peccatum dixit, Adam, vbi es? flagellis autem, cùm sententiam mortis cõtra ipsum, & posteritatem suam protulit, & ipsum multiplici miseriæ & laboribus subiugauit. Quem enim dominus ad salutem vult reducere exterius, increpat pœnis, & aduersitatibus, vt ipsius mẽtem sanet interius, vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 5. Increpationem domini ne reprobes: dicẽs, Deus enim increpando superbos, aliquando carnem percutit exterius, & mentis duritiam suo pauore tabefacit. Vnde vulnerando ad salutem reuocat, cum electos affligit exterius, vt interius viuant. Vnde benè per Mosem loquitur: dicens, Ego occidã, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. Occidit enim vt viuificet: percutit vt sanet, quia idcirco foris verbera admouet, vt interius vulnera delictorum curet, &c. Istо ergo modo increpauit superbos primos parentes, dum propter transgressionem diuinorum mandatorum, ipsos, & ex ipsis descendentes multis subiecit miseriis: vt mẽs, quæ superbiendo seipsam non cognoscebat, duris miseriis sauciata, seipsam cognoscat. Et attẽde quòd dicit, *qui declinant à mandatis tuis*: quia aliud est mãdata Dei per infirmitatem vel ignorantiam non implere: aliud per superbiam voluntariè ab illis declinare: quia primi aliqualem excusationẽ habent, vt non tam grauiter offendant: sed nullã secundi. Et in isto secundo modo primi parẽtes transgressi sunt diuina mandata. Quod Psalm. notans dicit, *qui declinant*. Vnde hic Augustinus ait, Declinauerunt enim primi parentes à mandatis Dei: quia delectati sunt eos, quòd audierunt prom ssum, Eritis sicut dij. Ac sic eos à mandato Dei, quod sibi mandasse eum sciebant, & quod facillimè nulla infirmitate reuocante, vel impedi ente implere poterant: per hanc ergo superbiam declinauerũt. Et ecce quàm dura increpatio: quia tota ista dura, & infelix ęrumna mortalium, quodammodo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit Deus, Adam, vbi es: non vbi esset, ignorabat, sed superbũ increpabat. Et vbi tunc esset, & ad quam miseriam peruenisset, non scire cupiebat: sed interrogando increpans admonebat. Ex hoc enim appareret, quantũ malum sit superbiæ crimen, quod omnia bona dissipat: omnium existit causa malorum. Vnde hic Ambros. ait, *Increpasti superbos*, &c. Cùm dominus Iesus per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiam reformauerit: serpens autem per inobedientiam peccatum introduxerit: quid vitij habeat superbia hinc æstimare possumus, cuius auctor diabolus est. Itaque volens Christus à tanto crimine vindicare genus humanum, introduxit Pharisæum, & publicanum orantes in templo: & docuit etiamsi bona cætera habeat quòd magis superbus offendat quàm humilis, qui nulla dote virtutum subnixus est. Studet enim supplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laborauit Pharisæus ille, ne raperet aliena, ne iniu

Increpatio duplex scilicet, verbis & pœnis.

Greg. lib. 6 mor. ca. 17.

Deut. 32.

Declinare à mandatis quid est.

Superbia quàm magnum sit.

Pharisæus superbus multa per dicta bona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stus esset,ne adulteraret? Quantū laborauit,ne pec A caret: sicut peccauit publicanus? Quantum laborauit,vt bis in sabbatho ieiunaret? Quantum laborauit, vt decimas daret omnium, quæ acquireret? Quis nostrum hæc facit? Quanti habent possessiones,& soli incumbunt fructibus, & soli sibi messes recōdunt? Aduertit hoc diabolus, & perfodit eum vlcere graui: vt nō teneret caput mente carnis inflatus,& in eo in quo laudabilis fore crederetur,ibi reprehensibilior iudicaretur. Agebat enim gratias Deo,quòd nō esset raptor,adulter,iniustus. Quàm noxiè ei luctatus est serpens,& grauibus eum spirisligauit. Superiorem fecit vt de altiori gradu deiiceret eum: inferiorem se præbuit, vt superiorem casu grauiore prosterneret. Mala ruina est arrogantiæ: superiores obrunt, mala hæc lucta serpentis,quæ in plurimos torquet anfractus. Instare volebat & Paulum. Quem Paulum, illum vtique Apostolum, non ab hominibus neque per hominem,sed per Iesum Christum. Et penè deceperat: ita vt stimulum carnis suæ,qui se humiliabat rogaret auferr. Sed bonus dominus,qui Paulum in infirmitatibus vellet facere fortiorem,adhibuit ei & angelum sathanæ,vt suis diabolus artibus vinceretur. Non mentiebatur Pharisæus: imò etiam vera dicebat. Sed omnis, qui se exaltat, etiamsi vera dicat, offendit. Denique Pharisæus probabilior ingressus est in templum quàm publicanus: & condemnatus exiuit. O quantum crimen est superbiæ: B vt ei etiam adulteria præferantur! Denique Dominus qui aliis donat, superbis resistit, & tanquam congreditur iis,qui se exaltant, sibique hoc certamen vendicat. Et qui aliis compatitur, arrogantes increpat: quia nihil grauius, quàm vt fratres nostros pauperes superbo oculo despiciamus: conformes nobis intollerabili repellamus fastidio: nostra indigños gratia iudicantes, quia sunt inopes, cum paupertas proximior sit Deo, quàm thesaurus acceptior. Sequitur, *Maledicti, qui declinãt à mandatis tuis.* Non dicit, qui declinauerunt: sed *qui declinãt*: vt locum reseruet veniæ. Quoniã à mandatis Dei declinauit Petrus: sed quia pœnituit, nō inter maledictos, sed inter benedictos locatur. Sic & Paulus, & cæteri Apostoli, Sic & alibi dicit Christus, Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et non dixit, qui operati estis iniquitatem.

Paulus tentabat vt stimulum carnis auferretur ab eo inductus a diabolo.

Pſal.6.

2097 Aufer à me opprobrium, & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.

Hîc petit sextum: scilicet, contra opprobria diuinam clementiam. Ista litera dupliciter exponitur. Vbi sciendum, quòd opprobrium est duplex: similiter & contemptus. Vnus apud mundum: alius apud Deum. Et illud quod est opprobrium apud mundum, est gloriosum apud Deum, & econtrario: vt puta diuitem esse, potestatem multam habere, & huiusmodi: gloriosum est mundo, sed apud Deum opprobrium. Et econtra: mendicare, aduersa pati pro fide, opprobrium est mundo, sed apud Deum, gloriosum. Hic ergo loquitur de opprobrio & contemptu, qui est apud Deum, non de illo, qui est apud mundum. Non enim timet iustus à mundo despici, sed à Deo. Vnde de Apostoli dicitur, Act. 5. quòd ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et istam expositionem hic ponit Ambr. dicēs, *Auſer à me opprobrium*, &c. Si contemptus loco opprobrij ducitur: quomodo scriptum est, Contēptibilia mundi elegit Deus? Sed considera, quia mundi contemptibilia dixit, non Dei. quod enim in hoc mundo est contemptibile, hoc pretiosum est apud Deum. Denique humilitas n hoc mundo contemnitur, sed Dei iudicio approbatur. Audi quem opprobrio, & pro nihilo habeat Deus. Quicunque sanctus est, qui sine macula vixit, veritatem custodit, non offendit proximum, ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Omnia, quæ maliciæ sunt, apud Deum pro nihilo æstimantur, & contemnuntur. Caue ergo Christo opprobrio fis, non contemptus à Christo. Maledicat homo mihi, opprobria inferat, contemnat me, ist's coronam mihi fabricat. Sed quàm graue est, si Christus dignum opprobrio, dignum contemptu ducat. Opprobrio sunt Christo, & ab ipso cōtēmnuntur, qui peccatorum suorum pœnitentiam nō egerunt. Nos ergo agamus pœnitentiam, ne simus opprobrium Christo. Et hoc orat Psal. dicens. *Auſer à me opprobrium, & contemptum*, id est, ne sim tibi opprobrio: da mihi veram pœnitentiam peccatorum. Aliter exponitur: Vbi sciendum, quòd martyr idem est, quod testis. Nam martyr Græcè, Latinè dicitur testis: quia martyres testes sunt fidei. Et sic testimonia Dei idem sunt quòd martyria. Persecutores autem fidei, opprobrio habent martyres & ipsos contemnunt. Rogat ergo ecclesia, vt illud opprobrium auferatur, vt scilicet, qui opprobrio habent martyria conuertantur ad fidem, & ipsa martyria venerentur. Et hanc expositionem hic ponit Augustinus dicens, Testimonia Græcè martyria nuncupantur. Quo verbo iam vtimur pro Latino: Vnde illos, qui pro testimonio Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & vsque ad mortem pro veritate cōcertant: non testes (quod vtique Latinè possemos) sed Græcè martyres appellamus. Sic ergo accipiamus hæc verba, *Auſer à me opprobrium, &c. contemptum*, *quoniam martyria tua exquiſiui*, Christi enim corpus cùm ista dicit, nunquid ab impiis, & superbis aufert opprobrium & contemptum? nullam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam. Cur ergo quasi graue aliquid, & intolerabile à se postulat auferri, nisi quia orat pro inimicis suis: quibus esse perspixit noxiũ, obiicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis: & eius à Iudæis irrisam crucem, totàmque humilitatis Christianæ medicinam (qua sola tumor ille sanatur, quo inflati cecidimus, & ia cētes amplius intumuimus, eadē superbia manente, & crescēte) cōtēnere? D cat itaque corpus Christi, quod iã nouit diligere inimicos suos, dicat Deo suo, *Auſer à me opprobrium & contēptū, quia martyria tua exquiſiui*, id est, opprobrium, quod ideò audio, quia martyria tua exquisiui, auterà me: inimici enim mei, quos à me præcipis diligi, qui magis magisque moriuntur, & pereunt, cũ martyria tua contemnunt, & criminātur in me: profectò reuiuiscēt & inuenientur, si martyria tua venerentur in me. Et ita factum esse hoc videmus. Ecce martyrium Christi & apud homines in hoc mundo non solùm non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce nō solùm in conspectu domini, verũ etiam in cōspectu hominum, pretiosa mors sanctorũ eius. Ecce nō solùm non contēnuntur, verũetiam magis honoribus præferũtur martyres eius.

Opprobrium duplex, scilicet, apud mundum, & apud Deum. Contemptus duplex.

Martyr idem est quod testis.

Pſal.115.

Opprobrium & contemptus ablatum ab ecclesia.

Sed

Sed quãdo ecclesia hoc precabatur, martyria Chri A sti opprobrium erant illis, à quibus persequebatur.

2098 Etenim ſederunt principes, & aduerſum me loquebantur: ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

Hic postulat septimũ: scilicet cõtra hostes in bono perseuerantiã. Quis enim posset in persecutionibus firmus existere, nisi à Deo esset fortificatus? Vnde vehementiam persecutionis, & stabilitatem perseuerãtiæ insimul cõplectitur: dicēs, *Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebãtur*: vbi notat persecutionis grauitatẽ. *Seruus autẽ tuus exercebatur in iustificationibus tuis*: vbi notat perseuerãtiæ stabilitatẽ. Hic autem versus multipliciter exponitur à sanctis. Et primò de Christo capite: vt sint verba Christi, dicentis, *Etenim sederunt principes*, &c. Et ad istũ sensum istũ versum exponit Ambr. dicens, Est vox ista domini nostri Iesu Christi. Cũ enim cõueniisset presbyteriũ plebis, & principes sacerdotũ & scribę: & ad cõciliũ Iudæorũ ductus esset Iesus dicētiũ, Quid adhuc desideramus testes? audiuimus enim de ore ipsius. Et cùm staret ante præsidem, & duceretur ad crucẽ: quid pulchrius diceret, quàm *Sederũt principes, & aduersum me loquebãtur*? Hoc est, me stante, sederũt principes. Et quia tribunaliũ sedibus sublimes erant, dominum non videbant, sedebant ergo elati fastigio principatus, nec principem principũ cogitabant. Et ideò imitatores mei, discipuli mei, nolite inuerecundam erubescere, si steteritis ante principes pro nomine meo: cùm ego steterim pro vestra salute. Secundò hic versus exponitur de Christi corpore, vt ista sit vox martyrum, dicēs, *Etenim sederunt principes*, &c. Et hoc hic deducit Augustinus dicens, Refer hoc ad corpus Christi, id est, ecclesiam: & inuenies reges terræ excogitasse, atq; inuenisse quomodo Christianos quærũt. Consimiliter & Ambros. ad istum sensum hic exponit: dicens, Vox ista martyris est, qui perductus ad iudicium persecutorum, cùm cogeretur idolis immolare, & constanter resisteret, iudices autem sedentes in tribunalibus stipati officiis: indignantes, quòd suis nõ obsecundaretur imperiis: conferentes, quo dignum supplicio censerent, stabat intrepidus: dicens, *Etenim sederunt principes*, & aduersum me desertabant. Sed quid tunc martyr agebat? Audi quod sequitur, *Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis*. Hic adducuntur arma iusti, quibus omnes aduersorum impetus repellantur. Alibi autem ait, Circunuenerunt me, & expugnauerunt me grãtis: pro eo, Vt me diligerẽt, detrahebant mihi: ego autem orabam. Hic autem ait, quòd studium ei erat, non exercendi ad bellum artes iuuentutis: non decipiendi aduersantes: astutia nulla cordis, vt illum vinceret, quem videbat: sed aduersus eos præliabatur, quos non videbat: maiorq; in eo pietas quàm virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur iustificationibus, vt contrario ictu diabolũ vulneraret. Ille enim ab intentione iustitiæ, studio deuotionis occupationibus bellicis conabatur abducere: hic magis se diuini operis, & cultus meditationibus occupabat. Tertiò exponitur de pugna spirituali, qua diabolus sanctos impugnat. Vnde & hic Ambros. ait Sunt & alij principes, qui aduersus nos decertant:

Christus ante principes fuit ductus.

Mar. 14.

Martyres ante principes ducti fuerunt.

Diabolus iustos impugnat.

Pſal.118.

B de quibus dicitur, Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates mundi huius, rectores tenebrarum harum: aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Isti sedent, & explorant, qui iustus sit in hoc sęculo, qui Christianus intẽte à Deo seruiat, studiosus boni operis & facti: decertant de eo, dicētes, Insidiemur illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere, quæ desiderat: conteramus eius mentem: frangamus eius animum aduersitatibus frequentibus, & repentinis. Et si Deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius, &c. Sed contra hos remedium est exerceri in iustificationibus Dei, vt statim est dictum.

Ephes. 6.

2099 Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilium meum iuſtificationes tuæ.

Hîc petit octauum: scilicet contra labores patientiam. Dum enim persecutores sæuiebant in martyres, & isti patienter tolerantes orabant pro ipsis, sequentes consilium Christi dicentis, Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Isti enim meditabantur testimonia Christi: id est martyria ipsi illata, & Christi consilium: quo iustificari possent, scilicet orando pro inimicis conseruabant. Et hoc est quod ait, *Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt*. Vnde Augustinus hunc locum exponẽs ait, Recole testimonia esse martyria. In iustificationibus autem domini recole nullam esse difficiliorem, & mirabiliorem, quàm vt suos quisque diligat inimicos. Sic ergo exercebatur corpus Christi. s. ecclesia, vt martyria eius meditaretur, & diligeret eos, à quibus persequebatur: & propter ipsa martyria patiebãtur persecutiones. Non enim pro se, sed potius pro persecutoribus orabat: dicēs, Auser à me opprobriũ, & cõtẽptũ, propter quod & dicit, *Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meũ iuſtificationes tuæ*. Vide cõsiliũ contra consiliũ. Nam consilium sedentium principium, fuit inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum, fuit inimicos perditos inuenire. Reddebãt illi mala pro bonis: isti, bona pro malis. Quid ergo mirum, si illi occidendo defecerunt, & isti morien do vicerunt? Quid (inquam) mirum, si martyres, sęuientibus gentibus, temporalem mortem patientissimè perculerunt, & gentes, martyribus orantibus, ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Christi sic exercetur, vt & martyria meditetur, & malis martyrum persecutionibus bona precetur? Aliter autem istum textum deducit Ambros. vt scilicet per hoc ostendatur, quòd cõsilium iusti, est præcepta Dei meditari, & operibus Deum ostendere iustum. Vnde hic dicit Ambrosius, *Etenim teſtimonia tua*. Aduerte quid doceat: quòd hæc debeant esse consilia iusti, vt meditetur mandata Dei, & exerceatur in Dei laudibus, & oraculis, vt iustificet Deum semper. Qui facit, quæ Deus mandat, qui Deo credit placere, iustificat Deum. Quod ex euangelio possumus colligere, quia Pharisæi spreuerunt consiliũ Dei: non baptizati baptismo Ioannis. In alio verò loco habes, Non iustificauerunt Deum qui baptizari noluerunt. Ideo dominus ad Ioannem dicẽtem, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit. Sine modò: sic decet nos implere omnem iustitiam. Qui ergo facit mandata Dei, iustificat Deum, quia facit eius iustitiam.

Teſtimonia Christi sunt martyria.

Matt. 5.

Matt. 3.

Deum iustificatur à nobis, dũ facimus quæ ipse mandat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam. Et bonum est, vt consilium Dei sequantur hominum consilia, quia Dei consilium est certum semper, nostra autem, plerumque incerta consilia quod rerũ probat euẽtus: Et ideo scribitur Psal. 32. Dominus dissipat consilia gentium: consilium autem domini in æternum manet.

Consilium Dei certũ manet, non ipsum autem incertum.

2100

ADhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

Daleth

Hic incipit quartus octonarius, cui præmittitur pro titulo quarta litera alphabeti Hæbraici: scilicet Daleth. Vbi aduertendum, quòd quamuis quis in hac vita disponatur ad Deum, vt Dei mandata custodiat, & ab omni offensa Dei caueat: tamẽ, quamdiu est in præsenti vita, semper manet in dubio, quia anima coniuncta cum carne, semper impugnatur à carne. Et nisi gratia Dei adiuuetur, meritò casum à gratia debet timere. Et de isto timore hic agit Psalmista in isto octonario: petẽs, vt per Dei gratiam sic roboretur, vt pondus carnis portet sine culpa. Istud autem carnis pondus dupliciter auferri potest: scilicet per separationem animæ à corpore: & hoc hic nõ postulat, alio modo, per augmentationem virtutis: sicut, si quis magnum pondus ferret, sub quo sic premeretur quòd meritò de casu dubitaret, pondus enim sibi potest dupliciter mitigari: scilicet vel ipsum pondus se diminuendo, vel virtutem portantis augendo. Sic enim potest augeri virtus portantis, quòd leuiter illud onus in se non diminutum portaret. Et sic de pondere carnis ipsi animæ, quoniam, vt dicitur Sapiẽ. 9. Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Quę ponderis grauitas alleuiatur, fortificando ipsam animam: licet pondus in se non diminuatur. Et hoc fit per augmẽtum gratiæ, qua ipsa anima fortificatur. Et hoc est quod dicebat Apostolus ad Rom. 7. Infelix ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? id est, à grauitate ponderis eius. Et respõdet, Gratia Dei per Iesum Christum. Sic ergo in toto illo octonario quarto timens huius oneris grauitatem ne succumbat, petit gratiam Dei ipsum fortificantem. Et ideo huic octonario præmittitur quarta litera: scilicet daleth, quæ timor interpretatur. Vel secũdum alios interpretatur natiuitas, quod et â timori cõpetit. Natiuitas hic intelligitur non spiritualis: sed tẽporalis, quę scilicet est eorũ, quæ in hoc seculo grauãtur, quę sunt corporalia, & caduca: ex qua natiuitate timor generatur. Et hoc hic Psal. deplorat. In isto ergo octonario cõtra periculũ, & timorẽ cadẽdi ex onere carnis diuinæ gratię auxilium petit. Et dicitur iste octonarius in octo partes, secundum quòd circa istam materiam Psal. octo facit: quoniam ab ipso primo periculum, quare timet, explicatur, in principio: secundò peccatum, ne impugnet confitetur: ibi, *Vias meas*: tertiò agẽdorũ cognitio postulatur: ibi, *Viam iustificationum*: quartò ne cadat confirmatio impiorum: ibi, *Dormitauit*: quinto gratia qua confirmetur peroptatur ibi, *Viam iniquitatis*: sextò Christus, vt omnis bonæ fundamẽtum situatur: ibi, *Viam veritatis*: septimò omnia vana mũdi abnegantur: ibi, *Adhæsit*: octauò omne bonum Christi gratiæ imputatur: ibi, *Viam mandatorum*. Primò ergo Psal. periculũ quare timet explicat: dicens, *Adhæsit pauimẽto anima mea*. Vbi nota, quòd periculum quo iustus in vita ista timet cadere, est maximè carnis vel mũdi impugnatio: quia concupiscẽtia carnis contra spiritum nos impingit ad lapsum, & similiter amor rerum temporalium. Vnde secundum ista iste versus exponitur, dupliciter: secundum quòd per pauimentũ duo intelligũtur: scilicet corpus nostrum & ipse mundus. Primò ergo per pauimentum corpus nostrum, quia pauimentum domus dicitur terra. Cùm ergo corpus nostrum sit de terra, rectè pauimentum dicitur: cui adhæret anima, quãdiu manet in hac mortali vita, & inde cõtrahit periculum casus. Vnde istum passum exponens hic Augustꝰ dicit, Corpus ipsum, quia de terra est, non absurdè pauimentum intelligitur: quod ad hoc, quia corruptibile est, aggrauat animam. Vnde rectè in illo ingemiscitur, & dicitur Deo, *Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuũ*. Neque enim semper cum corporibus nostris, sed cum domino erimus. Sed tunc, quia non erunt corruptibilia corpora, non aggrauabunt animas. Et, si diligenter consideramus, tunc non corporibus nos, sed potius ipsa nobis adhærebunt: nos autem Deo. Vnde adhæsio ista, de qua dictum est, *Adhæsit pauimento anima mea*, nõ est cõiunctionis carnis, & animæ: licet carnalem magis animæ affectum quo carnẽ cõcupiscit aduersus spiritum sanctificare videtur. Et ideo qui dicit, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me*, &c. non illud orat, vt de corpore mortis huius, corporis morte interueniẽte, soluatur: quod dies vltimus huius vitæ facturus est: sed orat, vt cõcupiscentia carnis, qua concupiscit aduersus spiritũ magis magisq; minuatur: & cõcupiscẽtia spiritus qua concupiscit aduersus carnem, magis ac magis augeatur, donec ista consummatur in nobis, & illa consummetur per spiritũ, qui datus est nobis. Vnde & benè ait, *Viuifica me secundum verbum tuum*: & non dixit, secundum meritũ tuum. Quid enim est aliud dicere, viuifica me secũdum verbum, nisi secundum promissum, id est, viuifica me per Christum promissum, qui esset verbum tuum: secũdum illud, quod habetur ad Hebr. 1. quia est portãs omnia verbo virtutis suæ purgationem peccatorũ faciens. Vel aliter: vt per pauimentum, quod est terra, ipse mũdus intelligatur, vel omnia temporalia. Et tunc adhæret pauimento anima, quando per amorem in istis rebus temporalibus delectatur. Et tunc vocatur mortua, quia vt hic dicit Augustꝰ adhærere terrenis, mors animæ est. Contra quod malum orat: dicens, *Viuifica me*. Et hanc expositionem ponit Ambrosꝰ dicens, per pauimentum intelligimus terram: per terrã, materialia. Peccatori enim dictum est, Terra es, & in terram ibis: eo quòd diuinis mandatis inhærendum non putauerit, sed in rebus materialibus temporalibus deflexerit: cui impressa fuit vitæ huius secularis delectatio. Deniq; eiectus à paradiso, homo est exilio subiectus. Ex illo ergo eminenti loco deiectus in terram deplorat Adã: dicẽs, *Adhæsit pauimento anima mea*. Sicut & alibi ait, Humiliata est in puluere anima mea: & adhæsit in terra vẽter meus: Hæc ergo vox est agentis pœnitentiam: qui meminit se adhærentem Deo, nec potuisse discernere. Quod non sentiebat & Paulus, vtrum in corpore, vel extra corpus esset. Itaque infirmitatem pigritiam q; corporis minimè sentiebat, cui domini adhærebant præsentia. Loquatur ergo Adam: dicens, *Adhæsit pauimento anima mea*: quia antè beatissimus auram carpebat æthereã: nunc curas vitæ huius, luxuriæ studio pecuniæ cupiditate curuatus, vt vulpium foueis

Corpus aggrauat animam.

Pauimentum dicitur corpus nostrum.

Sap. 9. 2. Cor. 15.

Viuificatur secundum verbum Dei non per naturam carnem.

Pauimentum dicitur terra.

Adhæret mũdo primo.

Galat. 5.

Psal. 43.

Mundum & carnem nos deijcit vt me recipiat.

ueis se inferat, latibulisq; terrestribus. Meritò adhærebat puluerí qui se leuare nõ poterat: nisi eum supra crucem suam leuasset Christus. Meritò adhærebat pauimento, qui se absondebat à Christo. Non adhæret pauimento, cui dixit Iesus, Sequere me. Non adhæret pauimento, qui audit, & sequitur legem dicẽtem, Qui adhæret meretrici, vnum corpus est cum ea: & qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Terra ista, quam gerimus, meretriciis quibusdam illecebris nos capit, & quasi vultus quosdam voluptatũ, corporaliumq; delectationũ fucis illinit: vt lateat in his veritas, & forensi quadam specie decipiat appropinquantes. Sed cùm interiorem oculum mentis ad tempus abduxerint, postea tamen depulso velut quodam puluere voluptatum huiusmodi de corpore, quàm sit inanis gloria sæculi huius, aut corporis, facilè deprehenditur. Bonum est igitur adhærere Deo, nec inflexam ceruicem habere ad iugum mundi: dicente scriptura, Mihi autem adhærere Deo, bonum est, & ponere in Deo spem meam.

1. Cor. 6.

Psal. 72.

2101

Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Hic facit secundum: scilicet peccatum suum confitetur, ne impugnetur ab ipso. Vbi sciendum, quòd adhærenti pauimento suæ carnis, vel mundi, si ab hoc pauimẽto se vult excludere, & Deo adhærere, duo habet facere: primum commissa peccata per confessionem delere: secundum, omissa bona per exercitationem bonorum operum perficere. Quæ duo hic ponit Psalm. primũ dicens, *Vias meas enunciaui*: secundum, dicens, *Doce me iustificationes tuas*. Primò ergo cõfessionẽ peccatorum cõmissorũ præmittit: dicẽs, *Vias meas enunciaui*. Quid enim sunt viæ hominum, nisi propriam voluntatem facere, secundum carnem viuere, voluptatibus mũdi inhærere? Has ergo vias confitetur, dicens, *Vias meas enunciaui*. Vnde hoc exponens hic Augustꝰ dicit, Nam multi codices habent, *Vias tuas enunciaui*: sed plures, & maximè Græci habent, *Vias meas enũciaui*: hoc ergo videtur mihi dicere: *Vias meas*, scilicet malas, *enunciaui*. Hoc est, peccata mea confessus sum. *Et exaudisti me*: hoc est dimisisti ea. Primò ergo peccata cõfitetur: secundò iustificationes Dei facere optat. Vnde hic Ambrosꝰ ait, *Vias meas enunciaui*. &c. Pulchro ordine ad iustificationes Dei Psal. perueniendum esse putat: vt primùm sua peccata fateatur. Sic etenim alibi docemur, Dic tu ini quitates tuas, vt iustificeris: Itaque scire debemus quid sit, vias ambulare hominum, & quid, vias Dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit secundũ concupiscentiam huius mundi, vias suas ambulat, quibus delectatur & gaudet: qui autem venit voluntatem facere patris sui, qui in cœlis est, cuius cibus est vt mandata Dei compleat, qui nõ quærit quod sibi voluptatis sit, sed quod placeat Deo: ille vias domini pergit, illam viam quæ ait, Ego sum via, veritas, & vita. Vides ergo quòd ille viuit secũdum verbum Dei, qui viam ambulat Christi. Ipse etiam dominus in Deuteronomio docet quomodo ambules vias eius, dicens, Et nunc Israël, quid dominus Deus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, & seruias ei ex toto corde tuo, & custodias mandata & iustitias eius? Liquet ergo alias vias esse carnis, & alias Dei. Et si quis cupit ambulare vias Dei: ei prius vias carnis, & corporis, & sæcularis sapientiæ esse deserẽdas. Et has relinquens Psal. pronunciat & apud dominum non tacet: confitetur errores, non negat lapsus. Cuius simile alibi dicitur, Annunciabo aduersum me iniquitatem meam domino. Si enim accusauerit se iustus, vocem parati accusatoris exaudit: qui solet coaceruare peccata, & vniuscuiusque exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius ipse qui de se fuerit ante confessus, & præstitit veniam confitentis verecundia: excusat reum pudor suus, accusat auctorem. Qui enim delicta sua non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit: in diabolo prodidisse quod suasit. ideo ait scriptura, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator sit, iustus esse incipit, quia nec sibi parcit: & Dei iustitias cõfitetur, quem putat nihil latere posse. Vtinam Adam se prius accusare quàm celare voluisset. Sed non satis est, vt cõfiteamur errare, verumetiam si corrigi volumus à domino, postulemus, vt doceat nos iustificationes suas, ne postea errare possimus. Vnde sequitur, *Doce me iustificationes tuas*. Et hoc est secundum: quia post peccatoris confessionem bona opera debet facere. vnde dicit Deo, *Doce me iustificationes tuas*. Quasi dicat, Confessus sum vias meas: delesti eas: doce me tuas. sic doce vt agam, non tantummodo vt sciam quid agere debeam. Vt enim dictum fuit ver. 2097. scire est duplex, scilicet, speculatiuum, & practicum. Hic ergo petit doceri practicè, non tantùm speculatiuè. Vnde hic Augu. *Doce me*, vt agam, non solùm vt sciam, quid agere debeam. Sic enim dictum est de domino, quòd peccatum non nouit, id est, non fecit: & iustitiam ille verè dicendus est nosse, qui facit.

Confessio vitiatio. Psal. 31.

Prou. 18.

Scire quãdoque idẽ est quod facere, & nescire idẽ quod non facere.

Viæ hominum sunt peccata.

Ioan. 14.

Deut. 10.

2102

Viam iustificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Hic postulat tertium, scilicet cognitionem mãdatorum. Et attende, quòd differt hoc, quod hic dicit, *Viam iustificationum tuarum instrue me*, ab eo quod statim dixerat, *Doce me iustificationes tuas*. Nã aliud est scire quod quis debet agere: & aliud est scire ordinẽ, quo illud agere debet. Ordo enim in qualibet re necessari' est: & bona agere præposterè vitiosum est. vt posito quòd noueris, quòd oportet de peccatis conteri, & confiteri, & satisfacere: sic quòd cõtritio præcedere debet, vt sequatur cõfessio: & post cõfessionem satisfactio. Si autem velis agere præposterè: vt primò confiteri, & postea pœnitere: iam bonum fecisti, sed nõ benè. Sic & in proposito: aliud est scire iustificationes Dei, quas agere debes, & aliud scire ordinẽ, quo illas debes facere. In præcedenti ergo versiculo quæsiuit primũ: dicens, *Doce me iustificationes tuas*. Hic verò petit secundum: dicens, *Viam iustificationum tuarũ instrue me*. Et ad istum intellectum hic loquitur Ambrosꝰ dicens, *Viam iustificationum tuarum instrue me*, &c. vide ordinẽ. Prius enim est, vt discamus domini iustificationes, deinde, vt gradus quosdam iustificationum, & ordinem nouerimus: scilicet quid priùs, quid sequẽs esse debeat. Nam scire, quid facias, & ordinem nescire faciendi, non est perfectæ cognitionis: offendunt plerumque præpostera. Vt denique iustus est, qui se in exordio sermonis accusat: iniustus autem quod prius negauerat, postea confitetur. Ille verecundiæ inuenit gratiam: hic notam incurrit impudentiæ. Ita ordinis ignorantia

Aliud est scire bona quæ debes facere: aliud scire ordinem quo facere debemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantia conturbat negociationem, formamque meritorum. Ille autem, qui didicerat primò mysteria Dei, deinde ordinè mysteriorum: exercetur in mirabilibus Dei. Aliter autè istum versum cum præcedente distinguit Augustinus. hic: dicens, Suprà dixit Psal. *Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.* nõ ergo illas, in quibus exercebatur à domino discere cupit, sed ab illis ad alias proficiẽdo: velut crescendo desiderat peruenire: cum dixit, *Doce me iustificationes tuas.* Nunc quoque adiungit dicens, *Viam iustificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis*: ipsas iustificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia Dei vocat. Sunt enim quædam iustificationes Dei ita mirabiles, vt humana infirmitas ab eis, qui experti non sunt, nõ ad eas posse peruenire credant. Iste autẽ, vt ad eas peruenire possit, in eis exerceri cupit, vt per exercitium ad illas paulatim assuescat. Sicut iustificatio Dei est, mundũ totaliter deserere, carnem totaliter spiritui subdere, inimicos plenè diligere. Ad istas enim mirabiles iustificationes homo non subitò, sed paulatim se in illis exercendo assuescit, & proficit. Sicut ille, qui cum aliquo luctari debet, primò exercet membra sua diutius, vt assuescat, & roboretur. Vel per mirabilia Dei intellige secreta mysteria, quæ latent in figuris sanctarum scripturarum: quæ quasi tot sacramenta continent, quot verba.

2103 **Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.**

Hic quærit quartum: scilicet, in bono cõfirmationem. Vbi notandum, quòd homo componitur ex duabus substantiis contrariis: scilicet corpore, & anima: quæ sibi inuicem repugnant, dum spiritus concupiscit aduersus carnem: & econtrario. Et sic in dormitione, & vigilia sibi opponuntur, quia quando anima vigilat ad Deum, tunc dormit mũdo: & econtrario. Tunc autem anima vigilat Deo, quando verè est memor Dei, & mandatorum eius. Tunc autem dormit Deo, quãdo obliuiscitur eius. Similiter anima tunc dormit mundo, quãdo obliuiscitur mundi: tunc autem vigilat mundo, quando mundum diligit, & ea, quę sunt mundi. Ad propositum ergo: ille, qui vult discere iustificationes Dei, & cognoscere cœlestia, intendere debet, ne ipsius anima in mũdo delectata vigilet mundo: sed magis vt in Deo delectata vigilet ad Deum. Multoties autem quis contemplatione diuinorum, vel exercitio fatigatus, atq; fastidio, dormitat ipsis diuinis. Et hoc in seipso Psal. sentiens, dicit, *Dormitauit anima mea præ tædio.* Et attende, quòd non dicit dormiuit: quia dormiens anima Deo, totaliter vigilat mundo: sed dicit, *dormitauit.* Dormitare enim est quidam leuis sopor somnum præcedens. Tunc ergo anima dicitur dormitare, quãdo fatigatione, vel tædio inducitur ad mundum diligendum: sed tunc dormit, quando diligit. Vnde hic ait Ambros. Perfectus non dormitat, cuius animus diuinis intendit mysteriis. Denique alibi Psalm. dicit, Si dedero somnũ oculis meis, & palpebris meis dormitationem, sed vigilat semper: &, si caro dormit, cor vigilat. Non ergo dormiebat, qui templum condere cogitabat, ex ædificatione verborum cœlestiũ, non lapidum. Verbum enim Dei repulsiuũ est tædiorum: quo somnus animæ sopor mentis expellitur. Ex tristitia enim, & solicitudine secularium somnus irrepit. Qui autem adhæret Deo, curarum fugiens voluptatem, voluptatem capit cognitionis æternæ, nullam sibi mutationem rerum sicut sæcularium pertimescens. Qui facilioribus igitur laborum vtuntur compendiis dormitari dicuntur: qui autẽ grauioribus, dormire. Et ideo Psal. ne de dormitatione ad dormitionem descendat, in bono confirmari à Deo postulat: dicens, *Confirma me in verbis tuis.* Vbi Augustinus. sic dicit, *Confirma me in verbis tuis*, ne ab eis quoque ad quæ iam me peruenisse sentio, decidam dormitando. Cõfirma itaq; me in eis verbis tuis, quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex illis ad alia possim proficiendo protendere. Et nota, quòd confirmat Deus iustos multipliciter. vide ver. 1078.

Dormire corpus, anima vigilare: & econtrario.

Confirmat Deus iustos multipliciter.

2104 **Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei.**

Hic postulat quintum: scilicet gratiam, qua in bono confirmetur. Vbi nota, quòd duplex est lex: scilicet, lex factorum: vt lex vetus, quæ præcipiebat fienda. & cauenda: sed illa non iustificabat. Et est lex fidei, quę iustificat credentes. Et ista est lex euãgelica, quæ misericordiam reo præbet: dicens, Vade, & amplius noli peccare. Hanc ergo gratiam fidei, quæ commissa delet peccata, & adiuuat vt futura vitentur: hic Psal. inuocat: dicens, *Viam iniquitatis amoue à me*: quo ad primum: & quo ad secundum, *in lege tua miserere mei.* Dicit ergo primò, *Viã iniquitatis amoue à me*, id est, peccata amoue à me. Quid enim impedit ambulare in via iudiciorum Dei, nisi peccata? Nõ enim simul potest quis viã iniquitatis ambulare, & veritatis. Ideo vt in via ambulet veritatis, viam abnegat iniquitatis: dicens, *Viam iniquitatis amoue à me.* Et aduerte, quòd non dixit, Amoue me à via iniquitatis: sed *viã iniquitatis amoue à me*: quasi via iniquitatis in nobis sit, & non inesse videatur. Quamdiu enim exercemus aliquid improbum, via iniquitatis interius manet, & non recedit à nobis: vt hic ait Ambros. Ideo studiosè agamus, vt eam à nobis separemus. Sed quia hæreditarium iniquitatis glutinum mentibus inhæsit humanis, opus est liberantis auxilio. Præcare ergo tu, & dicito. Infœlix homo: quis amouebit à me viam iniquitatis? Gratia Dei per Christum dominum nostrum. Et pulchrè dixit, *viam iniquitatis*, non iniquitatem: eo quòd non quasi naturalis sit iniquitas in nobis, sed quia malorum post peccata currentium sit attrita vestigiis. Sequitur. *Et de lege tua miserere mei.* Sed de qua lege misericordiã sibi postulat? Certè non de lege factorum, quæ subintrauit, vt abundaret delictum: sed de lege fidei. In lege enim factorum est Dei iubentis iustitia: in lege autem fidei est Dei subuenientis misericordia. Et notat hic Ambros. quòd sola illa vocatur misericordia, quę de lege procedit, vt puta, quando misereatur: cui miserendum est: & non miseretur cui non est miserendum. Quando dimittitur quod dimittendum est: & quod dimittendum non est, non dimittitur. Vnde hic ait Ambros. Lege miseretur, qui cum iustitia, sapientiaque miseretur: vt scilicet dimittat, quę scit iure posse dimitti: ne cum alterius miseretur, seipsum faciat legis obnoxium. Agag postquam miserationi donatus est, fecit peccare Saul. Peccauit enim in ipsa misericordia: & non peccauit post misericordiam. Consideremus etiam, ne & ipsum deteriorem faciamus, cui miseremur iniustè. Plerumque enim non coërcere delinquentes, maioris auctoritatis est, quàm si vlciscaris.

Lex duplex.

Iniquitatis quid sit.

Misereri legis quid sit.

caris. Traduntur enim in passiones ignominiæ, cũ qui aliquid inhonestum cõmiserint, nullum culpæ pretium ferunt. Denique eos qui cognitorem Deum suorum scelerum non putabant, & quasi sine lege & sine iudice viuebant: tradidit eos Deus in reprobum sensum: quia elegerunt viam iniquitatis. Ex quibus vult habere Ambros. quòd non omnibus est misereudum, sed de lege, id est, secundum dictamen legis. & rectæ rationis.

Rom. 1.

105 **Viam veritatis elegi: & iudicia tua non sum oblitus.**

Hic ponitur sextum, quia Christus vt omnium bonorum fundamentum situatur. Christus enim spiritualis hominis est fundamentum, præter quod aliud nemo ponere potest: dicẽte Apostolo 1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est Christus Iesus. Ipse autem Christus via veritatis dicitur: quinimo via & veritas. Quid est ergo viam veritatis eligere, nisi fundamentum omnium suarum cogitationum, voluntatum & operum Christum sibi statuere? In hac via veritatis sine offendiculo currere potes: nõ autem in via mundi quæ laqueis est plena. Et sic dicere, *Viam veritatis elegi*: nil aliud est dicere, quàm elegi mihi Christum, qui est via, veritas & vita. O quàm pauci hoc possunt dicere: quia plures viam vanitatis, viam voluptatis vel superbiæ sibi eligunt, quàm viam veritatis. Vnde hic Ambro. ait, *Viam veritatis elegi*: hoc auarus dicere non potest, qui secularia & materialia concupiscit. Non potest hoc dicere qui negociatur. Non est enim via veritatis, habendi studium, cupiditas possidendi. Quomodo est via veritatis, cum ille diues in sæculo nequeat secum suas transferre diuitias: & incipiat mẽdico illo Lazaro egentior esse post mortem? Non est via veritatis, honor sæculi, solicitudo mundi. Denique qui viam veritatis elegit, paulo pòst dicit. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vanitas temporalium est veritas æternorum. Si volumus ergo ambulare viam veritatis, peregrinemur sæculo magis quàm Deo: & ambulemus per fidem. Qui enim per fidem ambulat, Deo præsens est: qui ambulat per speciem, adest sæculo, & peregrinatur à domino: sed hic citò confunditur. Quid autem sic per viam veritatis ambulare nos faciat, maximè est memoria iudiciorũ Dei: quę semper in Dei timore faciũt hominem esse, siue prospera ipsum sequantur, vel aduersa: quia quãdoque occulto iudicio prospera hic dantur bonis, quãdoque malis: similiter & aduersa quãdoque malis, quandoq; bonis. Et aduersa quandoque feriunt bonos, & prospera eleuant malos. Econtra autem quandoq; prospera bonos sequuntur, & aduersa feriũt malos; Quis enim ista cogitãdo, à timore Dei recedat, siue in prosperitate sit, siue aduersis feriatur? Qui autem timori diuino subditur, viam ambulat veritatis. Et hoc notãs Psal. dicit, *Viam veritatis elegi.* Et motiuum adiungit: dicens, *Et* (pro quia) *iudicia tua nõ sum oblitus.* Et aduerte mirabilia iudiciorũ Dei, quæ per viam veritatis nos ambulare faciunt. Nam, vt dicit Greg. 5. lib. mor. c. 1. Cum valdè occulta sint diuina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis malè sit, & malis benè: tunc tamen occultiora sunt, cum hic bonis benè est, & malis malè. Nam cũ bonis malè est, & malis benè, hoc fortassè facilè deprehenditur: quia & boni si qua deliquerunt, hic recipiunt mala, vt ab æterna dãnatione plegius liberentur: & mali bona, quæ pro hac vita faciunt, inueniunt, vt ad sola in posterum tormẽta perrahantur. Vnde & cadenti in inferno diuiti dicitur, Memẽto fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc verò hic consolatur, tu verò cruciaris. At cum bonis benè est, & malis malè, incertum valdè sit vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto, latentique iudicio hic suorum operum remunerationem percipiant, vt à præmiis vitę sequentis inanescãt. Et vtrum malos idcirco aduersa feriant, vt ab æternis suppliciis corrigentia defendant, an hic eorum pœna incipiat, vt quandoque complendâ eos ad vltima gehennæ tormenta perducat.

Iudiciorũ Dei cõsideratio nos dirigit ad Deum.

Luc. 16.

2106 **Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere.**

Hic ponitur septimum, vbi omnia vana abnegantur. Quid enim est adhærere testimoniis Dei, nisi fideliter Deo credere: & credẽdo mãdata Dei custodire, & omnibus spretis temporalibus etiam corpus suũ pro Deo morti tradere? Nam (vt dictũ est suprà ver. 2097.) testimonia Dei sunt martyria. Adhæret ergo testimoniis Dei, qui martyrium acceptat pro Christi nomine. Et talis nõ cõfunditur finaliter, sed exaltatur ad regnũ. Vnde notandum, quòd sicut arbor adhærens terræ à qua trahit humorem, viuit, roboratur, & crescit: si autem adhærere terræ desinat, & separetur à terra, statim vigor eius deficit, & moritur: sic spiritualiter est de nobis: quoniam quilibet homo Deo per fidem adhærere debet, ipsi credere, ipsi obedire, & hæc adhærentia vitam spiritualem tribuit: à qua si quis recedat statim mortificatur, & confunditur. Et hoc est quod Deut. 4. dicitur, Vos q adhęretis domino Deo nostro, viuitis vniuersi. Et aduerte mirabile, quòd in hac adhæsione fortiores sunt viris mulieres, & peritis simpliciores, quod maximè tempore Christi passionis patuit. Quod pulchrè deducit Grego. exponens illud Iob 19. Pelli meæ consumptis carnibus, adhæsit os meum, dicens, In osse fortitudo in carnib. verò infirmitas corporis designatur. Quia igitur Christus, & ecclesia vna persona est, quid per os, nisi ipse dominus designatur? Quid per carnẽ, nisi discipuli, qui passionis tempore infirma sapuerũt? Per pellem verò, quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illę sanctæ fœminę designantur, quæ ad præparãda subsidia corporis, exterioribus, domino ministeriis seruiebãt? Nam cùm eius discipuli, quamuis necdum firmæ veritatis fidẽ populis prædicarẽt, ossi suo adhærebant carnes. Et cũ sanctæ mulieres ea, quę necessaria erãt exteriora præpararẽt, quasi pelles extrinsecus manebant in corpore. Sed, cum ad crucis horam ventũ est, eius discipulos grauis ex persecutione Iudęorũ timor inuasit: fugerunt singuli, mulieres adhæserunt. Quasi ergo cõsumpta carne, os domini pelli adhæsit: quia fortitudo eius passionis tẽpore fugientib. discipulis iuxta se mulieres inuenit. Stetit equidẽ aliquandiu Petrus: sed tamẽ post territus negauit. Stetit etiam & Ioannes cũ ipso: cui crucis tẽpore dictũ est, Ecce mater tua: sed perseuerare minimè potuit, quia de ipso scriptum est, q̃ adolescens quidã sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum: at ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis. Quia etsi post, vt verba sui redemptoris audiret, ad horũ crucis rediit, prius tamẽ territus fugit. Mulieres autẽ non solũ non timuisse nec fugisse, sed etiã

Adhærere Deo per fidem.

Adhæsio viri fortioris mulieres Christo quã eius discipuli.

Greg. 14. cap. 13.

Ioan. 22.

Marc. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsq; ad sepulcrum stetisse memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum. Hoc est, illi, qui meę fortitudini propinqui, adhęrere debuerunt, passionis meæ tempore consimpti sunt. Et eas quas ad exteriora ministeria posui, in passione mea sine formidine adhærere mihi fideliter inuenj. Psalmista ergo in persona fidelis ecclesiæ fideliter adhærentis Deo, dixit, *Adhæsi testimonijs tuis domine noli me confundere.* Quasi dicat, Cæteris omnibus spretis, tibi fideliter credidi; & p amorem tibi fideliter adhæsi. Vnde Ambr. ista verba pertractans, dicit, *Adhæsit testimonijs tuis domine.* &c. Adhæret testimonijs domini, qui eius mandata non respuit, iudicia nō obliuiscitur, nec suis indulget voluptatibus. Qui adhęret domini testimonijs, renunciat mundo, posteriora obliuiscitur, ad priora contendit, vt perueniat ad brauium, quod est in signe victoriæ. Non ergo confunditur, quem mūdi huius illecebrosa non ceperint. Non cōfunditur: etiamsi erubescenda commiserit, qui veniam delictorum poscit à Christo. Ideóque respōdetur ei, Dimissa sunt tibi peccata tua: vade in pace. Sed ita nō cōfunditur, si fuerit in eo, operata peccatorum remissio: vt non solum peccata, sed etiā affectum peccandi auferat, iustitia remittat iniquitates, fortitudo timores, temperantia impuritates: vt non solum temporalis, sed etiam perpetua fiat peccatorum remissio. Intret ergo in animam tuam Christus habitet in tuis lectis mentibus vt in tabernaculo virtutis peccato locus esse nō possit. Istū etiam passum ad idem Gio. exponit: dicens, *Adhæsit testimonijs*, &c. Adhęret testimonijs Dei, qui mūdo renūciat, qui curam huius vitæ & tędia spernit, qui luxuriæ studio, ac pecuniæ cupiditate non curatur. Et talis Deo libere dicit, *Noli me confundere.* Quasi dicat, Sed fac, vt, quò curro, pertendam: quò tēdo, perueniam. Et assecuratus dicit, Non cōfundar domine, quoniam inuocauite.

Adhærēti Deo nō cōfunditur.

2107 Viam mādatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

Hic ponitur octauum: quæ, scilicet, omne bonū à Christi gratia recognoscit: sciēs quod per se viā diuinorum mandatorum currere non potest, nisi gratia Dei cor suum dilatasset. Vbi sciēdum, quòd cor nostrum dilatatur per lætitiam, & aperitur: etiā per tristitiam, secundum naturales, constringitur. Cor enim secundum Auicen. . . . non, nutritur, cū suis virtutibus naturalibus ex iua dilatatione: quia quando dilatatur, attrahit ad se sanguinem: & quādo constringitur, ipsum expellit. Sanguis autem est cordis nutrimentum. Et ideo ex dilatatione nutritur, & viuit, sed ex constrictione deficit. Illa igitur, quæ inducunt in nobis cordis lętitiam, ipsum cor habent dilatare. Sed quæ maior lætitia potest esse iustis, quàm videre seipsos, sic gratia Dei roborates, vt pro Christo sint parati omnia mundi delectabilia spernere & mundi aspera etiam, & mortem ardenter appetere, patienterque sustinere. Et ideo aduersis cor dilatatur interius, quia exterius vagari non permittitur; sed per prospera exterius, fusus constringitur interius. Quod ostendens Gregor. ait, Latitudo namque bonorum interiorum nequaquam comprehenditur, nisi cautè considerentur. Nam quos exterius inopia humiliat, pœnæ cruciat, angustiat intus: interior fortitudo vsque ad sperandæ cœlestia dilatat. Angustiati fuerunt Apostoli exterius, qui flagella sustinebāt, sed in magna

A fiabant intus latitudine liberi: quia apud se hæc eadem flagella in gaudium vertebāt. Scriptū nāque est, Ibāt Apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt, pro domine Iesu contumeliam pati. Hanc latitudinem inter angustias Paulus inuenerat, qui dicebat, Scire autē volo vos fratres, quia, quæ circa me sunt, magis ad perfectū venerunt euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinē Dauid inter angustias obtinebat: dicens, In tribulatione dilatasti mi. Tunc itaque conscientia sanctorū dilatatur, cum mundi huius aduersitatibus exteriꝰ premuntur. Nam cum a præsentis vitæ securitate repelluntur: intus ad id impingitur, vt ad sperāda supplicia tendatur. Cumq; euagari exterius non permittitur, quasi in sinum suum reuocata dilatatur, &c. Hanc ergo dilatationē facit Dei gratia, vt nec la aduersa timeamus. Dei seruemus mādata. Et hoc est, quod ait psalm. *Cum dilatasti cor meum, tunc ego cucurri viam mandatorum tuorum.* Augusti. conformiter, hic istum psalmum exponens dicit, Cordis dilatatio, iustitiæ est delectatio. Hoc munus est Dei: vt in præceptis eius non timore pœnæ angustemur, sed dilectione, & delectatione dilatemur. Hāc latitudinem nobis Deus promittit. d. Habitabo in eis, & deambulabo. O quam latum est, vbi deambulat Deus. In hac latitudine diffunditur charitas in cordib' nostris per spiritū sanctū, qui datus est nobis. Ex isto ergo versu Psal. dicens, *Viam mandatorum*, &c. vult totum bonum, quod habet gratiæ diuinæ attribuere. Quod declarans hic Ambr. dicit, *Viam mandatorum*, &c. Neque enim poterat viā currere, si cor eius coarctaretur angustijs. Denique currentibus viā domini, ait Apostolus, Dilatamini & vos, & nolite iugum ducere cum infidelibus. Et de seipso ait, Os nr̄m patet ad vos, ô Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Et vide distantiā, vt via mandatorum sit angustior, & cor latius, vt patris, & filij, & spiritus sancti sustineat mansionem: ne veniat verbum Dei, & pulset: & videns cordis eius angustias, dedignetur habitare. In hoc ergo campo interioris hominis, non in angustijs mentis nobis currendum est vt comprehendamus. Scriptum enim est, Sic currite vt comprehendatis. Quid est ergo viam mandatorum Dei currere, nisi mandata Dei lætanter & velociter sine tarditate cōplere? Quod facit charitas, cùm per ipsam cor nostrū dilatatur.

Psalm. 4.

2. Cor. 6.

L Egem pone mihi domine, viam iustificationum tuarū: & exquiram eam semper.

Hic incipit quintus octonarius: cui pro titulo præmittitur quinta litera alphaberi Hæbraici, quę est hæ. Hęc enim litera huic octonario cōgruē præmittitur: quia duas habet interpretationes, quibus materia huius octonarij declaratur. Hæc enim litera interpretatur esse: interpretatur & viuo. In isto autem octonario tractatur de lege noua data per Christum, quę nobis dat verum esse, & veram gratiæ viam. Cum enim sqlus Deus sit esse per essentiam (vt habetur hib. 1. sententiarum di. 8.) cætera non habent esse, nisi inquantum, participant esse diuinum: Vnde quanto quis elongatur à Deo per peccati dissimilitudinē, tanto minus esse Dei participat, & habet minus de vero esse, imo tēdit ad nihil, vt ostēdit Aug. super illo verbo Ioā. 1. Sine ipso factum

He

factum est nihil. Sic & per oppositum quanto quis A magis accedit ad Deum per assimilationē & conformitatem, quam in nobis Dei gratia facit: tanto amplius diuinum participat esse, & verius existit. Et consimiliter cum Deus solus sit vita per essentiam, nihil propriè viuit nisi participatione diuinæ vitæ. Sic quòd quanto quis magis Deo appropinquat modo prędicto, verius viuit. Cum igitur lex euangelica nos maximè cōformes Deo faciat per gratiā: hinc est quòd per ipsum participamus vetum esse & verum viuere. Et ideo quia iste octonarius agit de lege euangelica quæ nobis dat verum esse & verū viuere: sibi meritò præmittitur quinta litera, quę est he: quę esse interpretatur, & viuo. Sic igitur in isto octonario Psal. petit legem euan- B gelicam per Christū mundo dari: vt per ipsam verum esse acquiramus & verū viuere. Et circa hoc octo facit: secundum quæ iste octonarius habet octo partes. Psal. ergo primo agit de legis euāgelicæ institutione, in principio, secūdo de eius obseruatione ibi, *Da mihi*: tertiò de ipsius volitione: ibi, *Deduc me*: quartò de ipsius perfectione: ibi, *Inclina*: quintò de ipsius directione: ibi, *Auerte oculos*: sextò de ipsius veneratione: ibi, *Statue*: septimò de ipsius delectatione, vel iocūdatione: ibi, *Amputa*: octauò de ipsius iustificatione: ibi, *Ecce, cōcupiui*. Primò ergo agit de legis euāgelicę institutione petēs exemplo illam dari & institui: dicens, *Legē pone mihi domine*. Sed quærit Augusti. Apostolus dicit, 1. Tim. 1. C Iusto lex non est posita: iniustis autem & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis, & contami natis, &c. Nūquid ergo talis erat iste, qui hic dicit, *Legem pone mihi domine*, qualibus beatus Paulus dicit positam esse legem? Respondet, Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset, *Viam mandatorum tuorum cucurri*, &c. Quid est ergo quòd orat, vt sibi lex à domino ponatur, si lex non ponitur iusto? An non eo modo ponitur iusto, quo modo posita est populo contumaci in tabulis lapideis: nō in tabu- *Exod. 31.* lis cordis, sicut vetus testamentū? Lex autem noui testamenti in tabulis cordis nostri per spiritū sanctam scribitur: sicut per Hieremiam Prophetā dictum est, Ecce, dies veniunt, dicit dominus: & con- D *Hiere. 31.* summabo domui Iuda, & domui Israēl testamentum nouum: non secundum testamentū quod disposui patrib. eorum, cum educerent eos de terra *1. Tim. 1.* Ægypti: sed dabo leges meas in mentib. eorū & in cordib. eorū scribā eas. Ecce ergo quomodo vult iste legem sibi poni à Deo: non sicut iniustis ad vetus testamentum pertinentibus, sed sicut sanctis & fidelibus: quibus lex spiritu sancto tanquā digito Dei in mente datur, & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant & vita negligāt, sed quam sciant intelligendo, & faciant diligendo in latitudine amoris, non in angustijs timoris. Nam qui timore pœnæ, non amore iustitię opus legis facit, E profectò inuitus facit. Qui autem inuitus facit si posset fieri, mallet vtique non iuberi. Ac per hoc legis quam vellet non esse non est amicus, sed potius inimicus: nec mūdatur opere, qui immundus est voluntate. Ad maiorem autē huius legis quam Psal. sibi ponit postulat notitiā, est sciendum quòd Psal. sōes legem testamenti veteris esse timoris, in cuius signum in eius datione (vt habetur Exod. 19.) cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, clāgere quę clangor buccinæ. Vnde & populus perterritus dixit Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis dominus, ne forte mu-

Lex quomodo ponitur peccatoribus & quomodo iustis.

Facientes bonum timore pœnæ nō amore iustitiæ peccat.

riamur, Erat itaque lex timoris, quia timore pœnarum seruabatur communiter, non amore iustitiæ. Et ideo obseruatores non iustificabat. Vnde & Psal. prędixit legis nouæ latorem, qui legem daret euangelicam, quæ amoris esset & non timoris: & sic obseruātes iustificare posset. Et hunc legislatorem incarnādum, vt nouā legem condat amoris, quam suis ponat fidelibus, humiliter postulat vt veniat, & legem nouam instituat: dicens, *Legem pone mihi domine, viam iustificationum tuarū*: quæ scilicet, est lex iustificationis siue iustificans, quia per gratiā iustificat. Vnde magister dans differentiam inter legem antiquā & euāgelicam: dicit lib. 3 dist. 40. Litera occidens dicitur lex antiqua: non quia mala sit lex, sed quia prohibens peccata, auget cōcupiscentiā, & addit præuaricationem, nisi liberet gratia: quæ gratia nō fit abūdat in lege vt in euangelio. Lex ergo bona est, & tamē occidit sine gratia. Distat autem lex antiqua à lege euāgelica, quia diuersa sunt promissa. Ibi enim terrena, hic cœlestia. Diuersa etiā sacramenta: quia illa figurabant, hæc autē conferunt gratiam. Et ideo illa occidens dicitur, hęc autem iustificans. Illa enim etsi gratiam quandoq; conferebat, hoc erat non ratione operis operati, sed solum ratione operis operātis. Hęc autem vtroque modo iustificat: & ideo lex iustificationū Dei nūcupatur. Sequitur, *Et exquiram eam semper*. Vbi aduerte quòd per ly, semper intelligitur totū tempus vitę præsentis, non futuræ. Hic enim exquiritur lex Dei, vt in ea proficiatur: ibi autē erit perfecta, Exquirere enim est aliquid toto corde inuestigare & quærere. Quis autem inuestigat quod habet? quis quęrit quod possidet? Lex autem diuina hic exquiritur: ibi autem perfectè possidetur. Nunc ergo quæritur lex vt teneatur: tunc autem tenetur vt non amittatur.

Lex euangelica dicitur iustificans.

Lex antiqua dicitur litera occidens.

Exquiritur lex in præsenti sed tenetur in futuro.

2109 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

Hic agit de secūdo, scilicet de legis obseruatione. Orat enim hic Psal. sciens quod litera occidit, spiritus autem viuificat, vt per spiritum sanctum illud facit quod per literam faciendum sciebat: ne per scientiam mandati non obseruati, etiam præuaricationis crimē accedat. Et aduerte quòd prius postulat intellectum sibi dari, vt legem Dei possit custodire: quia qui cunq; perfectè legem intelligit, ipsam perfectè custodit. Voluntas enim non potest ferri, nisi incognitum & per intellectū sibi ostensum. Et quandocunq; voluntas vult vel facit quod non debet velle vel facere: vel non facit quod facere debet, oportet quòd per intellectum decipiatur, vel quod ipse intellectus sit deceptus. Propter quod dicit Phil. 3. ethic. quod omnis malus est ignorans. Et hoc hic videtur Augusti. innuere: dicens, *Da mihi intellectum*, &c, Cùm enim legem quisque scrutatus fuerit, & ad eius alta peruenerit, in quibus tota lex pendet & prophetæ: debet Deū diligere ex toto corde, & proximū sicut seipsum. In his enim duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Et hoc iste se facturum promittit habito intellectu: cū dicit, *Scrutabor legem tuam & custodiā illam in toto corde meo.* Et hoc idem Ambros. hic notat: dicens, Si intellexeris legē, seruabis eam in toto corde tuo. Quis autem potest custodire legem domini, nisi intellectum acceperit. Qui au-

Omnis malus est ignorans. Error intellectus facit malitiam voluntatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lex est via iustitiæ & via mandatorum.

tem intelligit & scrutatur, scrutando in semitam mandatorũ deducitur. Et notat hic Ambros. quomodo lex est via iustitiarum: vt in præcedenti habetur versiculo & est via mandatorum, vt habetur in isto versiculo, Et istas vias oportet scrutari, si ad Christum cupimus peruenire. Vnde sic dicit, Hic quoque aduertendum est, quod lex est iustitia mandatum, & iudicium. Est enim lex via iustitiarũ sicut dictum est, *Legem pone mihi domine, viam iustificationum tuarum.* Est etiam & via mandatorum: vnde scriptũ est, Viã mãdatorum tuorum cucurri. Interrogemus ergo has vias, & ambulemus in eis: quia cum ambulauerimus vias istas, veniemus in omnium finem viarum, scilicet, Christum, qui ait.

Ioan. 14. Ambulare qualiter debemus vt perueniamus ad Christum.

Ego sum via, &c. Christus ergo est finis viarum. Ipse est enim finis legis ad iustitiã omni credenti. Hinc audeo dicere, quia finis iustitiarũ Christus, qui est iustitia finis testimoniorũ Christus. De quo scriptum est, estote mihi testes, & ego testis, dixit dominus, & puer meus quem elegi. Aduertamus ergo quãtum ambulandum nobis sit, vt veniamus ad Christum. Ambulandum in lege, quia finis legis Christus est, Sine lege ergo non peruenitur ad Christum. Oportet igitur vt ambulemus secundũ legẽ spiritualem, vt veniamus ad legis finem dominum Iesum. Oportet vt sequamur testimonia, vt perueniamus ad magnum legis testimoniũ, dominum Iesum. Oportet vt in præceptis domini ambulemus, vt perueniamus ad magnũ legis præceptum: de quo legitur, Dictum est antiquis, Non occides, ego autem dico vobis hoc est super omne præceptum dico Itaq; non vsurpatorie dixerim sed verè: quia sicut sunt sancta sanctorum, sic est præceptum præceptorum. Sed vt ista seruare possimus intellectum petamus à domino. Intelligamus quæ sit circuncisio. Circuncidit Iesus petrinis gladiis: & absolvit opprobrium Ægypti à filiis Israël. Petra Christus est. Circuncidatte verbũ Dei & gladius oris eius: & sic Ægypti carebis opprobrio. Nõ ergo corporis sed cordis intelligenda est

Circuncisio spiritualis.

Matt. 15.

circuncisio. Si intellexeris legem, seruabis eam in corde tuo. Iudæus in corde legem non seruat, sed in labiis legem recitat, & legem ignorat: Denique populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quomodo potest legem tenere, qui longè est à legis auctore? Sed quia hæc facere nullus valet viribus propriis, nisi adiuuetur ab eo qui iubet vt faciamus quod iubet, ideo ab ipso adiuuari petit Psalmista in sequẽti versiculo: dicens.

cxix.

Deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsum volui.

Hic agit de tertio: scilicet de legis volitione. Cũ enim nihil sit meritorum, nisi sit voluntarium directè vel interpretatiuè, sic nihil est demeritorum nisi voluntarium, quia sicut sola voluntate peccatur sic sine voluntate nullus meretur, vt habetur à Magistro, li. 2. dist. 25. Ideo ad hoc quod mandatorum obseruatio ac nouæ legis custodia sit meritoria, requiritur necessario quod sit voluntaria. Et hoc notãs hic Psal. dicit, *quia ipsum volui.* Sed quærendum est quia legem euangelicam, quam prius in primo versiculo dixit esse viam iustificationum Dei, quomodo hic illam dicit esse semitam cum semita multũ distet à via, quia via dicitur iter latum, sed semita est iter strictum & arctum? Ad hoc dicendum, quod lex diuina potest considerari vel

Matt 7.

ratione obseruationis: & sic dicitur semita, quia arcta est via quæ ducit ad vitam: vel ratione præmiationis: & sic dicitur via lata, quia ad magna præmia perducit. Superius ergo quando ipsam dicit viam Psal. oculum mentis habuit ad præmium. Nunc autem dicens illam semitam, mentem dirigit ad obseruationis meritum. Et satis habetur ex dictis Greg. Et dicentis, Arcta quippe est via quæ ducit ad vitam os ergo lex astringit, quia per múdi lata desideria euagãdo non incedunt. Arcta enim bene viuendi censura est: non ampla via, sed semita, in qua quisque astringitur: quia sub præceptorum custodia solicitè coangustatur. Annon quasi quædam angustia est itineris in hoc quidem mundo viuere, sed de huius mundi concupiscentia nihil habere, aliena non appetere, propria non tenere laudes mundi despicere, & pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, despectum sequi, adulantes despicere, despicientes honorare, mala nocẽtium ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere. Quæ videlicet omnia semitæ sunt, sed etiam viæ magnę quia quanto in præsenti vita pro ipsa viuendi custodia angustiæ sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatãtur, &c. Quis per tales secretas semitas legis incedere posset, nisi deductorem haberet qui præcedentium viam sibi dilataret? Et ideo Christum deductorem petit Psal. dicens, *Deduc me in semitam, &c.* Quasi dicat secundum August. Parum est mihi voluntas nisi in eo quod volui, tu ipse me deducas. Vnde ad istum intellectum hũc versum etiam hic exponit Ambros. dicens, *Deduc me in semitam. &c.* Quis hoc dixit, nisi qui sequitur Christum? Non potest, hoc dicere alius, nisi qui exequitur illud, quod scriptum est, Post dominum tuum ambulabis, & ipsi adhærebis, quia ipse te deducet. Quomodo autem deducat te Christus, audi Nisi quis tulerit crucem suam, & post me secutus fuerit: non est me dignus. Præcedit ergo Christus vt nos sequamur, præcedit verbum principiũ Christus est. Ideo Sapientia. dicit Dominus creauit me principium viarum suarum. Aduertimus quod & principiũ Christus est, & finis viarũ suarum. Non vereor ne quis dicat Creatum ergo Christũ asseris? Respõdebo, Ita creatũ Christum dico, quemadmodum ipsum factũ lego. Hoc est factum de muliere, factũ sub lege, hoc est secundũ susceptionẽ carnis creatũ, secũdũ quod natus est de virgine, creatus est vt redimeret creaturas. Homo factus est vt homines à morte perpetua liberaret. Creatus est, vt vias mihi demonstraret æternas, quibus homo ad Dei regnum possit redire. Ergo quia Christus principiũ est viarum Dei, hoc principium sequamur. Prius ipse viam ingressus est noui testamẽti vt viam nobis deuotionis ostenderet, & ostendendo nos deduceret. Quoniam si nos ieiunamus ante nos ille ieiunauit, Si pro nomine Dei sustinemus iniurias, prius ille sustinuit pro nostra redemptione. Ceruices suas posuit in flagella, maxillas in palmas. Ascendit crucem vt doceret mortem non esse timendam. Denique quasi præcedens ait Petro, Tu me sequere, & ideo Petrus cursum consummauit, quia secutus est Christum. Et aduerte, quòd Christus directè deducit nos, & est ductor noster, ideo ipsum indefessè sequi debemus, exemplo formicę certantis, vide supra, versicul. 1467.

Greg. 17. mor. c. 24.

Prouer. 8.

Ioan. 21.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. cxiii

Hic

Hic consequenter agit de quarto: scilicet de legis perfectione. Tanta est enim perfectio nouę legis, quòd omnem amorem pecuniarum excludit, & omnem auaritiam. Et hoc est quod dixit Christus Lucæ 14. Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Vnde & in lege noua præcipit Christus dicens, Cauete ab omni auaritia. Iste ergo meritò legẽ euangelicam custodire volens, auaritiam detestatur: dicens, *Inclina cor meum* &c. Et vide quàm subtiliter omnia bona attribuit gratiæ Dei: vt etiam nec bonum possit velle, nisi Dei gratia ipsum faciat velle, vnde vt velit rogat Deũ, vt ipsũ faciat velle, Quod hic deducit Augu. dicens, Denique & quia ipsum velle Deus operatur in nobis (præparatur enim voluntas à Domino) ideo orat Psal. dicens, *Inclina cor meum in testimonia tua* &c. Quid enim est inclinatũ cor ad aliquid habere, nisi hoc velle, Et voluit ergo, & orat vt velit. Voluit cũ dicit, *Deduc me in semitam mãdatorũ* &c. Orat autem vt velit, dicens, *Inclina cor meum in testimonia tua.* Hoc itaque orat, vt ipsa voluntate proficiat. Orat ergo vt vtiliter testimonia Dei velit. Sed quid hic sunt Dei testimonia, nisi Christi exempla, quibus nobis attestatur & suadet vt legem euangelicam obseruemus? Vnde hic ait Augu. Quid autem sunt testimonia Dei, nisi quibus ipse Christus sibi attestatur? Testimoniis enim Dei aliquid probatur: ac per hoc iustificationes Dei & mandata, testimoniis Dei (id est, exemplis Christi) probantur. Et quicquid vult nobis Christus persuadere, suis testimoniis, id est exemplis persuadet: quia quidquid faciẽdum docuit ipse primò exemplis suis nobis ostendit. Quid est ergo Christo orando dicere, *Inclina cor meum in testimonia tua*: nisi fac me velle vtiliter sequi exempla tua. Et quia auaritia testimoniis Christi repugnat & contradicit: ideo sequitur, *Et non in auaritiam.* Et meritò hoc dicit. Quis enim potest colere Deum? & sequi auaritiam? Certè nullus: cum auaritia sit idolorum seruitus. Vnde hic ait August. Omnis autem à nobis circunciditur auaritia, vt gratis colatur Deus, Ad quod sanctum Iob in agone positum tentationis, ipsum prouocat inimicus; cum de illo Deo dicit, Nunquid Iob gratis colit Deum; Putabat enim diabolus quod vir iustus in colendo Deum? cor inclinatum haberet in auaritiam: & causa emolumenti vel vtilitatis rerum temporalium quibus eum ditauerat Deus, velut mercenarius ei pro tali mercede deseruiret. Sed quàm gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si ergo cor non habemus inclinatum in auaritiam, Deum non colimus, nisi propter Deum: si autem in auaritiam, Deum colimus propter lucrum. Et nota quòd inter omnia alia vitia, auaritia impedit obseruationem legis euangelicæ, & cultum diuinum. Et ideo euangelicam legem volens obserua re, à corde suo auaritiam expellere debet. Si enim (vt ait saluator noster) nemo potest duobus dominis scilicet contrariis, seruire: & auaricia facit hominem diaboli seruum, qui contrarius est. Deo: consequens est quòd auarus Deo seruire non potest, immò magis diabolum, vel idola colit. Vnde ait Apostolus, quod auaritia est idolorum seruitus. Quod verbum exponens Glossa ait, Id est, tam fugiẽda est auaritia, sicut idololatria. Cui simile est, & par vitiũ, quia rebus pro Deo seruit. Vnde Apostolus sub vno verbo duo pessima & impiissima vitia prohibe: auaritiã scilicet, & idolatriam: quæ

Lucæ 12.

Testimonia Dei sunt exempla Christi.

Auarus Deum nõ colit.

Matth. 6.

Colos. 3.

A auaritia non est dispar malicia, quia radix est omnium malorum. Et penè vnò expletur opere: quia sicut idololatria Deo nititur auferre gloriã, ne solus nomen habeat diuinitatis: ita auaritia in Dei rebus se extẽdit, vt sola vsurpet res quas Deus pro omnibus fecit. Vtraq; ergo Deo est inimica, quia negant Deo quæ Dei sunt. Propter quod dicit Apostolus, quòd auaritia est idolorum seruitus. Et nota quòd istud auaritiæ vitium in omnibus generaliter impedit obseruantiam euangelicæ legis, & cultum diuinum: quasi in omnibus regnans & imperans gradibus hominum. Hæc enim hodie regnat & dominatur in clericis, & laicis in prælatis & subditis, in regibus & popularibus. Vnde Hierem. 6. dicitur, A maiore vsque ad minorem omnes auaritiæ student: à propheta vsque ad sacerdotem, cuncti faciunt dolum. Vnde Gualfred. declarans qualiter auaritia est idolorum seruitus, & diuinum impedit cultum: exponens prædicta verba Apostoli, dicens, Auaritia est idolorum seruitus: sic ait, Verè quidem auarus idololatra est, & auaritia est idololatria: omnium quidem malorum finis & causa &c.

Auerte oculos meos, ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. cxiv

Hic agit de quinto: scilicet de legis euangelicæ directione. Lex enim euangelica omnes actus nostros dirigit, ne vanis intenti Deum offendamus. Dirigit enim pedes, ne affectiones animæ ad vanitatẽ dilabantur, dicens, Matt. 18. Si pes tuus scandalizat te &c. Dirigit manus, vt in nostris operibus vanam gloriam non quæramus: dicens, Matt. 6. Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua &c. Dirigit linguam, ne in vanum nomen Dei assumamus: dicens Matt. 5. Sit sermo vester est, est, non, non. Dirigit oculos ne vanitates inquiramus: dicens Matth. 18. Si oculus tuus scandalizat te &c. Et sic de omnibus aliis membris vel sensibus nostris. Et quia inter omnes sensus, visus est nobilior: 1. de anima, quia plures rerum differentias nobis ostendit; ideo sub illo sensu omnes alios Psal. à Deo petit dirigẽdos: dicẽs, *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Sed hic quærit August. quid orat iste: dicẽs, *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem,* Nunquid quandiu sumus in hoc mundo, possumus non videre vanitatem? Omnia enim quę in isto mundo sunt vanitati sunt subdita. Omnis enim creatura (ait Apostolus) vanitati subiecta est. Et omnia quę sunt sub sole vana sunt. Et specialius de homine dicitur, Vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Fortasse ergo quęrit iste vt vita eius non sit sub sole; sub quo omnia sunt vana, Et respondet August. q̃ per ista verba. *Auerte oculos meos* &c. Psalm. orat vt intentio interior sic in omnibus operibus dirigatur ad dominum, vt omnia opera faciat propter dominum: & in nullo quærat aliquam vanam gloriam sibi. Vnde sic ait Augu. Sic ergo intelligendũ est quod dicitur, *Auerte oculos meos,* &c. Magni enim interest, cum aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione illud faciamus. Officium quippe nostrum, non officio sed fide pensandum est: vt, scilicet non tantum, si bonum est quod faciamus: sed præcipuè si bonum est, propter quod illud faciamus cogitemus. Hos oculos quibus contemplamur quare faciamus quod facimus, auerti postulat ne videãt vanitatem, id est, ne hanc attendat propter quam faciat, cum bonum aliquod facit. In

Dirigit nos lex euangelica.

August. Quæstio.

Rom. 8.

Psalm. 38.

Vanitas in omni opere est fugienda.

Auaritia per peccatum est eis idolatria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ: propter quam multa magna fecerũt, qui magni in hoc sæculo nominati fuerunt: quærẽtes nõ apud Deum, sed apud homines gloriam. Et propter hanc velut prudenter, fortiter, temperanter iustéque viuentes: ad quam peruenientes, receperunt mercedem suam: vani vanam. Ab hac vanitate volens dominus auertere oculos suorum, dixit, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus: vt videamini ab eis. Alioquin non habebitis mercedem apud patrem vestrum qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iustitię quasque partes exqueretur, præcipiens de eleemosyna, de oratione, de ieiunio, vbique illud admonet, ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat. Non quia ipsa laus humana culpanda sit, sed propter ipsam laudem benè operari: hoc est vanitatẽ in suis operibus intueri. Quando quidem & ipsa laus hominis iusto quantacunq; præuenerit: non ibi eiusdem est finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem Dei: propter quam bona faciunt verè boni: quoniam non à seipsis, sed ab illo iũt boni. Porro si bonum non est propter laudes hominum bona facere, quanto magis propter augendam: pecuniã vel retinendam? Et si quid huiusmodi est commoditẽporalis quod nobis accedit extrinsecus, quia omnia vanitas: propter ipsam deniq; temporalem salutem nõ debemus facere bona: sed potius propter illam quam speramus æternã. Iste etiam versus de oculis corporalibus intelligi potest: quia per vanam oculorum visionem concupiscẽtia intrat mentem. Et sic oculi sunt quasi quædam fenestrę per quas intrat mors ad animam. Et istũ sensum hic tangit Ambros. dicens, Qui in via est Dei, vanitatem non aspicit: via perfecta Christus est, Qui ergo in Christo est, quomodo potest vanitatem aspicere, cum Christus in carne sua omnes mũdi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos nostros à vanitatibus: ne quòd oculus viderit anima concupiscat. Luctatores aspicis: vanitas est, quia cernis eos de vilibus frondibus luctantes habere coronam: Equos currentes aspicis: vanitas est, quia vanè currunt: quia ascendentem saluare non possunt. Ante nos est Christus: ante nos brauium est, ad quod peruenit qui non in incertum cucurrerit. Ad hunc dirige oculos tuos: auerte à spectaculis, auerte à seculari põpa. Sicubi seculares agnoueris plausus, auerte ab his oculos tuos, deprime, & serua eos vt erigas melioribus, erige oculos ad cœlũ, vel nocte stellarũ monilia, orbem lunæ decorũ: vel die solem aspice. Specta mare, terram circunspice, vt opere facta diuino omnis creatura te pascat. Quæ formarum gratia in ipsis bestiis: quantus decor in hominibus, quãta in auibus pulchritudo. Hæc intuere: & non videbis iniquitatem, nec contradictionem in ciuitate. Hæc vide: & non introibit mors per fenestras oculorum tuorum. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intrauit mors per fenestras: intrat mors si loquaris. Si videris possessionem minoris vel viduæ, & cõcupieris dirimere eam: intrat mors per fenestras. Si videris alienã monilia, argentum & aurum, & concupieris vt extorqueas: intrauit mors per fenestras. Claude ergo has fenestras, quibus vides alienæ mulieris pulchritudinẽ, ne mors possit intrare. Oculi tui ne videãt aliena, nec lingua peruersa loquatur &c. hæc moralia sunt. Et subdit, Est etiam & vanitas sensuum, quam oculi animæ tuæ videre non debeant: quia illi ea vident quæ Christus damnat &c. Et quia non sufficit abstinere à malo, nisi etiam quis faciat bonum: ideo subdit Psal. *In via tua viuifica me.* Quid est via viuificans, nisi Christus, qui ait, Ego sum via, veritas, & vita? Qui enim oculos suæ mentis à vanitate auerterit: conuerterit autem in viam Christum, viuificatur. Et hoc est quod petit Psal. dicens, *In via tua,* (quæ scilicet est Christus) *viuifica me.* Ipse est enim qui dicit, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.

Ioan.5. Matth.6. Nota. Oculi auertendi sunt à vanis. Oculorum habenda est custodia. Matt.5. Ioan.8.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. 2112

Hic agit de sexto: scilicet, de legis euangelicę veneratione. In magna etenim reuerẽtia verba legis euangelicæ debent haberi à fidelibus, & venerari, vt ostendit Augu. & habetur 1.q. 1. interroga &c. Istam autem reuerentiam causat timor: non quidem seruilis, quo pœna timetur, & sic generat despectũ, & odium illius, quod timetur: sed timor filialis, quo timetur offensa: & iste generat deuotionẽ, & amorem illius, qui timetur. Optans igitur talem reuerentiam habere legi diuinę in persona omnium fidelium ait, *Statue seruo tuo eloquiũ tuum in timore tuo.* Vbi Augu. hic ait, Quid est hoc aliud, quàm dicere, Da mihi, vt faciam, quod eloqueris? Neque enim statutum est eloquium Dei illis, qui illud in se mouent contra faciẽdo. Illis autem statutum est, in quibus immobile est. Statuit itaque Deus eloquium suum in timore suo, eis quibus dat spiritum timoris sui, Timoris inquam, nõ illius, de quo dicit Apostolus, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Hũc enim cõsummata caritas foras eiicit timorẽ: sed illius timoris quem dicit propheta spiritum timoris Dei, timoris itaq; casti permanentis in sæculum sæculi: timoris quo timetur offendi, qui amatur. Aliter enim timet adultera virũ suum: & aliter casta. Adultera, ne veniat: casta, ne discedat. Aduerte autem quod etiam timor filialis, quo timetur offensa, nisi sapientia, & discretione condiatur, vertit in malũ. Vt puta quis timore tactus cupiens seruire Deo, affligit carnem suam vltra debitum, nõ parcens naturæ. Iste timor non est cum discretione & scientia: & ideo peccatum inducit. Timor autem Dei, qui est cũ scientia, & discretione, semper vertit ad bonũ. Vnde hic ait Ambros. *Statue seruo tuo* &c. Initium sapiẽtiæ timorem domini dicit propheta. Quid est autem initium sapientiæ nisi sæculo renuntiare? quia sapere secularia, stultitia est. Denique sapientiam huius mundi stultitiam apud Deum Apostolus dicit, sed & ipse timor domini nisi secũdum scię iam sit, nihil prodest: immò obest plurimum. Siquidẽ Iudæi habent zelum Dei. Sed quia non habent secũdum scientiam, in ipso zelo, & timore maiorem cõtrahunt diuinitatis offensam: quòd circuncidũt infantulos suos, quòd sabbatha custodiũt timorem Dei habent: sed quia nesciunt legem spiritualẽ esse, circuncidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbatho adolere formidant, cũm lex sanctificationis diebidinum ignem prohibeat accẽdi. Et quid de Iudæis dicam? Sũt etiam in nobis, qui habent timorem Dei, sed non secundũ scientiam: statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videtur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere. Sed insciti a in eo

Timor duplex. Effabell. Timor sanctus debita discretione requirit & sciat. Psal.110. 1.Cor.1. Rom.10; Matth.7.

in eo est, quia non compatiuntur naturę, non æstimãt posse illitatem. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit. Nec est sapientia spiritualis sine timore Dei: ita timor sine sapientia esse nõ debet. Basis enim quædam verbi Dei est timor sanctus. Verbũ enim Dei in timore sancto melius statuitur, fortius radicatur: hoc est in pectore timentis Deum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniãt volucres, & auferant illud de incuriosi & dissimulantis affectu. Et ideo tanquam super basim bonam timoris, verbũ Dei fundari postulat: dicẽs, *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Plena disciplinæ oratio: per quã docemur quemadmodum debeamus orare. Vel per ista verba Psal. petit spiritu sancto firmari: quò immobiliter in timore Dei perseueret. Nam eloquium Dei dicitur spiritus sanctus. vide suprà, vers. 1803. Item nota quòd eloqaia Dei multipliciter sunt vtilia, ver. 147.

Amputa opprobrium meũ quod suspicatus sum: quia iudicia tua iocunda. 2113

Hic agit de septimo: scilicet, de diuinæ legis iucunditate. Vbi sciendum quòd inter alias differẽtias nouæ legis & antiquæ, hæc est vna: quia in lege antiqua obseruantibus eam conferebat Deus temporalia bona, & promittebat: vt patet Deuter. 28. Si audieris vocem domini tui vt facias mandata eius: venient super te omnes benedictiones istę. Benedictus eris tu in ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui & iumẽtorum tuorum, benedicta horrea tua &c. In lege autem euãgelica ecõtra, suis obseruatoribus in præsenti promittit & confert aduersa: vt puta flagella, persecutiones & crucem. Matth. 16. Qui vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me &c. Et ista sunt mirabilia nouæ legis iudicia. Quæ & sancti si quo ad sensualitatem perhorrescãt, secundum tamen interiorem hominem iocundantur in eis, vnde Actuum 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati. Et hoc est quod de talibus nũc ait Psalm. *Iudicia tua iocunda.* Verum quia talia pati iocundè in sapientibus mundi imputatur ad opprobrium sanctis, orat Psal. quòd tale opprobrium auferatur ab eo: vt illi scilicet, qui ista ad opprobrium imputant, conuertantur: & pati pro Christo reputent gloriosum: dicens, *Auser à me opprobrium* &c. id est, tolle opprobrium, quòd alij de me reputãt, de cordibus eorum. Vel aliter, homo enim multorties aliqua habet peccata, de quibus conscientiam in particulari non habet: sed quia scit se fragilem esse, in vniuersali suspicatur se peccatorem esse. Et de talibus sibi peccatis occultis, Deo autem manifestis, quæ sunt opprobria, Petit à Deo liberari: dicens, *Auser à me opprobrium* &c. Et ad istum sensum hunc locum exponit Ambros. dicens, *Amputa opprobrium meũ quod suspicatus sum.* Hoc obscurè dictum videtur: sed hoc explanauit Apostolus, quod obscurè dictum videtur: vbi ait, Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus nõ sum. Sciebat enim se hominem esse: & se cauebat vt poterat, ne post suscepta baptismi sacramenta peccaret: ideo delicti sibi conscius non erat. Sed quia homo erat, peccatorem se fatebatur: sciens vnum esse Iesum lumen suum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: ipsum solum iustificari, qui alienus est à lapsu. Similiter ergo & propheta, etsi peccatum declinare cupiebat: tamen quasi Deum repulsorem peccati cupiebat esse sui, volebat auferri opprobrium, quod suspicatus est. Et ideo deprecabatur Deũ, vt illud auferret, qui solus nouerat, quod nesciebat etiam ipse qui fecit. Denique alibi ipse dicit propheta, Deus tu scis opprobrium meum. Quanquam & aliud opprobrium Christi sit, quod non est verum opprobrium, sed gloria Dei. Et istud à se amputari nõ quærit. Crux enim Christi Iudæis scandalum, Græcis stultitia. Illis ergo opprobrium, mihi virtus est: per quam aduersarium repello, sæculũ vinco. Mihi sapientia, per quam intipientiæ laqueos euado. Hoc opprobrium thesauris Ægypti Moyses prætulit: maius æstimans Ægypti thesauris opprobriũ Christi. Si opprobrium tuum gloria est ô domine Iesu, quanta erit gloria tua? Tuæ igitur gloriæ participationis quid erimus, cuius tumus opprobrio glorioso? Dorsum meum posui in flagella, maxillas verò meas in palmas: os meum non auerti à confusione sputorum. Ecce opprobrium tuum domine, in quo est salus vniuersorum, in quo mundi redemptio: per quod opprobrium cepimus non erubescere, qui erubescebamus, non confundi, qui confundebamur. Denique scriptum est, Accedite ad Deum, & illuminamini: & facies vestræ nõ confundentur. Hoc opprobrium auferri à nobis nolumus, opprobrium crucis domini Iesu, quo nostra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictus factus est, vt nostra maledicta deleret: homo factus est, vt leuaret hominis infirmitates: sita opprobriũ factus est, vt leuaret opprobria. Hęc Ambrosius. Vel aliter. Vbi sciendum, quòd quasi naturaliter quilibet secũdum seipsum iudicat proximum suum: vt bonus omnes suspicatur bonos, castus omnes castos, proditor omnes proditores: & huiusmodi. Vnde Eccl. 31. dicitur, Intellige rem proximi tui ex teipso. Et sic qui colit Deũ pro aliquo temporali, nescit opprobrium suum: & sic suspicatur alios facere. Si enim & videt alios bona operari, suspicatur tamen non bona intentione: & hoc ex seipso. Et hoc est opprobrium suum, quod de aliis suspicatur: quod Psalm. amputari ab ipso orat: ne scilicet alios temerè iudicare de occultis præsumat. Et hunc sensum hic innuit Augustinus dicẽs, Quid est quòd ait, *Amputa opprobriũ meum, quod suspicatus sum*: cum propria facta quis sciat, sed suspicetur aliena? Et respondet, Quãdiu enim homo nõ auertit oculos suos, ne videãt vanitatem: quod in seipso agitur, hoc de aliis suspicatur, vt propter quod ipse colit Deũ, vel propter quod bona opera facit: propter hoc credat & alterũ facere. Possunt enim homines videre quod agimus: cuius autem rei contemplatione agimus, occultum est. Et ideo datur suspicionibus locus: vt audeat homo iudicare de occultis hominum, & falsa plerumque. Et si vera tamẽ ei incognita temerè suspicari. Propterea dominus cũ de ipso fine loqueretur, propter quẽ bona facere deberemus, vt oculos nostros à contemplatione vanitatis auerteremus: monuit ne propter laudes hominum bona faceremus: dicens. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Monuit ne propter pecuniam: dicẽs, Nolite vobis thesaurizare in terra. Monuit ne propter ipsum necessarium victum atque vestitum: dicens, Ne solliciti sitis animę vestrę, quid

Lex antiqua promittens prospera: sed nouæ, aduersa. Peccata occulta sunt in nobis, quæ tamen suspicamur. 1.Ioan.4. Psal.68. Opprobriũ dominicæ legis: per carnis & pro Christo. Opprobriũ Christi verè est, & gloriosum. Psal.33. Iudicat, & suspicatur quemlibet alios sicut ipse se. Suspicari vel iudicare de occultis alterum non debemus. Matth.7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid mãducetis:nec corpori vestro quid induami- A
ni. Et cùm hæc omnia monuisset, quia possumus
suspicari eos quos iustè viuere videmus, & quo fi-
Matth.7. ne faciat non videmus:propter aliquid huiusmodi
benefacere,cõtinuò subiunxit, Nolite iudicare, &
non iudicabimini. Vnde & hic Psalm. cũ dixisset,
Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: addi-
dit, *quia iudicia tua iocunda*, id est, vera, hominũ au-
tem iudicia de occultis aliorum non iocũda: quia
temeraria. Et ideo suum dixit opprobrium, quia
de aliis suspicatus est. Hoc itaq; opprobrium am-
putari petebat, quod in se senserat, & in aliis fue-
rat suspicatus. Hæc omnia Augustꝰ.

2114 **Ecce, concupiui mandata tua: in æ-quitate tua viuifica me.**

Hic agit de octauo: scilicet de ipsius legis iusti-
ficatione. Ipsa enim lex euangelica, quia iustificat
obseruantes, quia gratam cõfert: ideo spiritualem
tribuit vitam. Et hoc est, quod petit Psal. dicens, *In*
æquitate tua (scilicet, in lege tua, quæ est æquitas)
viuifica me. Vel per æquitatem, & iustitiã Christum
intellige: in quo credentes viuificantur spirituali-
ter, & obseruatores mandatorum eius. Vbi aduer-
tendum, quòd duo sunt præcipuè diuina manda-
ta: in quibus tota lex pendet, & prophetæ: scili-
cet dilectio Dei, & proximi. Et qui ista toto corde
obseruat, in iustitia viuit, id est, in Christo viuifica-
tur. Et hoc notans hic Psal. ait. *Ecce, concupiui man-*
data &c. Vnde istum passum exponens Augustꝰ. hic
ait, Duo sunt mandata dilectionis Dei, & proximi:
Viuificemur in Christo, mortificemur in nobis. in quibus tota lex pendet, & prophetæ. Vnde iste
contra suæ suspicionis opprobrium, quod deside-
rat amputari: dicit: *Ecce, concupiui mandata tua: in æ-*
quitate tua viuifica me. Ecce (inquit) concupiui ex
toto corde, ex tota anima, & ex tota mẽte diligere
te, & proximũ sicut me. Non in mea, sed in tua iu-
stitia viuifica me, hoc est, istam, quam concupiui
charitatẽ, imple in me. Adiuua vt faciã, quod præ-
cipis: dona ipse, quod mandas. In tua iustitia viui-
fica me, quia in me, vnde morerer habui: vnde au- D
1.Cor.1. tẽ viuã non inuenio, nisi in te: iustitia tua Christus
est: qui factus est nobis iustitia à Deo, sanctificatio,
1.Co.10. & redẽptio. vt (quemadmodum scriptum est,) Qui
gloriatur, in domino glorietur. In illo inuenio duo
Viuens mundo, moritur Deo: & econtrario. mãdata quæ concupiui: vt *in tua iustitia* (id est in
Christo) *viuifices me*. Vel aliter: vbi sciendum, quòd
aliqui viuendo sunt mortui, & aliqui viuunt mo-
riendo, qui enim viuunt mundo, Deo sunt mortui:
qui autem mundo moriuntur, Deo viuunt. Mori-
tur autem mundo, & Deo viuit, qui Dei mandata
custodit, qui Deum diligit, & proximum. Et istam
vitam ex obseruatione mandatorum Dei hic po-
stulat Psal. dicens, *Ecce, concupiui mandata* &c. Et ad
istum intellectum hunc versum hic exponit Am- E
brosꝰ. dicens, *Ecce, concupiui mandata tua* &c. Diligi
se gaudet Iesus, qui ideo venit in hunc mundum,
quia Iesus mundum dilexit. Amari exigit, qui om-
nes amat, quia charitas est. Cõcupiuit mãdata Dei,
vt bonus seruus, vt cultor sedulus. Concupiuit, nõ
Exo.20. Mors duplex: scilicet, corporis, & animæ. vt amator copulam meretricis, non vt auarus pe-
cuniam, non vt luxuriosus lasciuiam: De illis enim
lex dicit, Non concupisces. Dominũ autem Deum
præcipit diligendum, & tenaci quodam atq; in-
terno amandum cupiditatis affectu. Et quia ami-
cus est, qui diligit, seruus, qui timet: quasi amicus,
qui omnia fecerit, quæ præcipit ei dominus, secu-
rè postulat: dicẽs, *In æquitate tua viuifica me*. Auda-
cter hoc dicit, eo quòd illa vera sit via, quia viuit se
cundũ Dei iustitiam, qua viuebant Apostoli: immò
qua viuunt. Sunt enim qui viuentes mortui sunt,
& qui mortui, viuunt. Denique alij descenderunt
in infernum viuentes, alij autẽ sunt corpore mor-
tui, sed meritis suis viuunt &c.

2115 **Et veniat super me misericordia tua, domine, & salutare tuum, se-cundum eloquium tuum.**

Hic incipit sextus octonarius. Cui præmittitur Vau.
sexta litera Hebræorum: scilicet Vau. Quæ litera
meritò huic octonario præmittitur. Interpretatur
B enim ipse, vel ille: & Christum significat, qui sin-
gulariter demonstratur ipse, vel ille. Christũ enim
Ioannes Baptista demonstrauit hoc pronomine
Ioan.1. & 3. ipse: dicens, Ipse est, qui post me venturus est: qui
ante me factus est &c. Ipse est, qui baptizat in spi-
ritu sancto. Iste autem octonarius de Christi agit
aduentu: & ipsum postulat hic Psalm. in carne vẽ-
turum: vt filium Dei, quem in maiestate sua videre
non poterat, videat incarnatum. Hunc ergo postu-
lat: dicens, *Et veniat super me misericordia tua, domine*. Incarnatio autem Christi plurima bona nobis
contulit: propter quæ auidè Psalm. ipsam postulat.
C Bona autem ex Christi incarnatione nobis collata
maximè sunt octo: quæ hic ostendit Psalm. secun-
dum quæ iste octonarius octo partes continet. O-
stendit namque hic Psal. primò quòd per Christũ
perditus mundus reparatur, in principio: secundò
quòd impugnans hostis superatur: ibi, *Et respõdebo*:
tertiò quòd verba factis cõformantur: ibi, *Et neau-*
feras: quartò quòd in bono voluntas radicatur: ibi,
Et custodiã: quintò quòd in nobis Dei charitas dila
tatur: ibi, *Et ambulabã*: sextò quòd illata opprobria
non timentur: ibi, *Et loquebar*: septimò quòd medi-
tatio cordis perlustratur: ibi, *Et meditabar*: octauò
quòd nostra operatio in Deum eleuatur: ibi, *Et le-*
uaui. Quãtum ergo ad primum: primò petit Chri-
D sti incarnationem, quia per ipsam perditus mun-
dus reparatur: dicens, *Et veniat super me misericor-*
dia tua domine. Quid enim nomine misericordia, *Christus dicitur misericordia Dei & salus.*
nisi Christus, per quẽ misericordia facta est mũdo,
intelligitur? Quid nomine Salutaris, nisi saluator
intelligitur Christus? Et ideo Psal. dicens, *Et veniat*
super me misericordia tua &c. nõ nisi Christi petit ad-
uentum, quem alibi expressius postulabat: dicens,
Deus, tu conuersus viuificabis nos: ostende nobis
Psal.84. domine misericordiam tuam, & salutare tuum da
nobis. Vnde istum passum sic exponit hic Ambr.
dicens, Nam. cũ propheta postulet, *Et veniat super*
me misericordia tua domine: veniat salutare tuũ: nõ est
dubium quòd eum videre deposcat, vt veniat in
E quo est fructus misericordiæ, & salutis. Quod su-
perius Psal. 84. euidentius popposcit: dicens, Bene-
dixisti domine, terram tuam &c. id est, benedic. In
quo euidentius domini Iesu prophetauit aduentũ.
Nam terram, quam benedici postulat, satis est no-
tum, illam videlicet esse terram, quæ peccatũ con-
Gen.1. Terra significat peccatum. traxit in Adã: cui dicitur, Terra es, & in terrã ibis.
Maledixerat autem Deus, nõ elemẽto naturæ car-
nis, sed carnẽ prævaricatiõ. Benedicitur ergo caro
Psal.84. in Christo, vt à maledicto priore soluatur. Benedi-
citur caro, quã benedict⁹ filius Dei assũpta homi-
nis cõditione suscepit. Et ideo subdit, Ostẽde no-
bis, dñe, misericordiã tuã: & salutare tuũ da nobis.
Hic autẽ ait, *Et veniat super me misericordia tua* &c.

Totus

Totus enim iste locus dominum Iesum sonat: qui A
Ioan.1. viuificat mortuos, Lazarum ante passionem, sed
plurimos tempore passionis propriè. Ipse enim est
misericordia: vtpote remissio peccatorum. Ideo
dicit, ostende, quem videre possit in corpore. Nã
dominum in maiestate sua videre nõ poterat, quia
Deum nemo vidit vnquam. Auidius propheta de-
siderat videre, quem sperat tenere: quẽ, si viderit,
Salutare Dei Christus est. desiderat propriis manibus comprehẽdere. Ideõ-
que ait, Et salutare tuum da nobis. Hic autem, *Ve-*
niat salutare tuũ secundum eloquium tuum. Salutare
Dei virtus est: salutare Dei Christus est. Et ideo
prope timẽtes hoc salutare. Lõgè ante Christus e-
rat à nobis, lõgè à nationibus: descẽdit ad terrã: fa-
ctus est propè: cœpimus non timere. Nã qui Chri- B
stum timet, non timori est subditus, sed deuotioni
pictatis. Hic timor virtutis, non infirmitatis est.
Quomodo autem factus sit propè, audi, vt inhabi-
tat gloria in terra nostra. Venit enim de cœlo in
virginem, de vtero virginis in præsepe, de Iordane
in crucem, de cruce in tumulum, de tumulo in se-
pulcrum, de sepulcro in cœlum. Vnde benè exau-
ditus est propheta, qui orans dixit, *Et veniat super*
me misericordia tua, domine &c. Et aduerte quòd i-
ste octonarius incipit per dictionem copulatiuam,
dicẽs, *Et veniat* &c. quia notat quòd illam miseri-
cordiam & illud salutare cupiuit euenire: quod su- C
prà, æquitatem, siue iustitiã dixerat, dicẽs, *In æquita-*
te tua viuifica me. Per ista ergo verba, *Et veniat super*
me misericordia tua domine &c. nihil aliud Psal. pe-
tit, nisi vt filius Dei in carnẽ veniat: per cuius gra-
tiam adiuti, Dei mandata seruare possimus. Vnde
hunc passum hic exponens Augustꝰ. dicit, *Et veniat*
super me misericordia tua &c. quid hic postulat Psal-
mista, nisi vt mãdata quæ concupiuit, per eius mi-
sericordiã faciet qui mandat? Exponit enim quo-
dammodo quid dixerit, *In æquitate tua viuifica*: cum
subiungit, *Et veniat super me misericordia tua domine,*
& salutare tuum &c. hoc est secundum promissionẽ
Rom.9. tuã, Vnde vult nos filios promissionis intelligi: ne
arbitremur nostrum esse, quod sumus, sed totum D
gratiæ Dei attribuamus. Quod ergo ait, *In æquitate*
tua viuifica me, in Christo vtiq; viuificari cupit. Et
ipsa est misericordia, quã super se postulat venire:
ipse Christus est, & salutare Dei. Quo verbo expo-
suit quam misericordiam diceret: vbi ait, *Et veniat*
super me misericordia tua domine. Si ergo quærimus,
quæ sit ista misericordia: audiamus quod sequitur,
Salutare tuum secundum eloquium tuum. Ab eo quip
pe hoc promissum est, qui vocat ea quæ non sunt,
tanquam sint. Nondum enim erant, quibus pro-
mitteretur, ne quisquam de suis meritis glorietur:
& quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt:
1.Cor.15. vt totum corpus Christi dicat, Gratia Dei sum id,
quod sum. Ex quibus omnibus patet, quòd in isto E
primo versiculo Psalmista postulat Christi incar-
nationem: vt per ipsum perditus mũdus reparetur:
quia saluatus fuit mundus per misericordiam & sa-
lutare, quod Christus est.

2116. **Et respondebo exprobrãtibus mi-hi verbum: quia speraui in sermoni-bus tuis.**

Respõdere diabolo tentanti nos dominũ Christum. Hic ostendit secundum: scilicet quòd per Chri-
sti incarnationem impugnans hostis superatur.
Christus enim incarnatus, à diabolo, qui tentatus,
nos docuit, quibus respõsis hostem diabolum im-
pugnantem cæteraq; eius membra respondendo
superare possimus: quia tẽtatus de gula, hosti ver-
bum respondit, dicens, Non in solo pane viuit ho-
mo, sed in omni verbo &c. Tentatus de superbia, *Matth.4.*
respondit sibi verbum, Non tẽtabis dominũ Deũ
tuum. Tentatus de auaritia, respõdit sibi verbum,
Dominum Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies.
Istis Christi respõsionibus electa ecclesia confi-
denter exprobrantibus, vel tentantibus malignis
spiritibus siue hæreticis, & malis hominibus con-
fidentiam assumpsit respondendi, dicens, Et (scili-
cet quãdo) misericordia, & salutare tuum venerit,
ego per ipsum edocta, *respondebo exprobrantibus mi-*
hi verbum. Et rationem assignat, dicens, *Quia spe-*
raui in sermonibus tuis, id est, respõsionibus tuis. Et
nota quòd ista litera duobus modis potest legi.
primo modo vt sit sensus, *Exprobrantibus mihi res-*
pondebo verbum, vt puta martyribus exprobratur,
quia nudi, quia flagellati, quia crucifixi. Talibus
autẽ exprobrãtibus ipsi respõdent verbũ, id est re-
spondent per Christum: quasi dicat, Verbum caro *Ioan.1.*
factum est, id est, Christus nudus fuit, irrisus fuit,
crucifixus fuit: propter quod & Deus exaltauit illum &c. Quid ergo exprobrabor, qui magistri se-
quor vestigia, doctoris disciplinam? Alius sensus *Exprobrãt mihi verbum hæretici mysteria incarnati. fidelis.*
potest esse, *Exprobrantibus mihi verbũ*, eo respõde-
bo: vt sit sensus, Exprobrãt mihi hæretici mysteria C
verbi incarnati, dicentes, Dicis verbũ incarnatũ.
crucifixum, & passum: nunquid ergo & Deus est
incarnatus, crucifixus, passus, & mortuus? Talibus
ergo sic exprobrãtibus mihi verbum, ergo respõ-
debo. Et quid respondebo? Quoniam propter no-
stram salutem descẽdit de cœlis, & incarnatus est,
& homo factus, passus, crucifixus & mortuus, in-
quantum homo, non vt Deus. Et sic respondebo, *Lucæ vlt.*
quia speraui in sermonibus tuis: quibus scilicet sic me *Matth.*
docuisti respondere, dicens, Filius hominis venit *18.*
saluare quod perierat, & dare animam suam in
redemptionem pro multis. Vnde istum duplicem
intellectum hic notat Augustꝰ. dicens, *Et respondebo*
exprobrantibus mihi verbum. Vtrum, verbum expro-
brantibus: an, verbũ respondebo exprobrantibus:
ambiguum est: sed quodlibet eorum Christum so-
nat. Ipsum enim verbũ nobis exprobrant illi qui- *1.Cor.1.*
bus Christus crucifixus scãdalum est, vel stultitia:
ignorantes quòd verbum caro factum est, & habi- *Ioan.1.*
tauit in nobis. Sed & si ipsum verbum exprobrẽt,
quod eos latet, quia diuinitas ab eis non cogno-
scitur, à quibus eius infirmitas in cruce contem-
nitur: nos tamẽ verbum respõdeamus, nec expro-
brationẽ terreamur, vel cõfundamur. Verbũ enim *1.Cor.2.*
si cognoscerent, nunquam dominum gloriæ cru-
cifixissent. Ille autem respondet verbũ exprobrã-
tibus, super quem venit misericordia Dei: hoc est
ipsum salutare eius. Nos ergo opprobria eorũ ne *Confiteri debemus Christum publicè, quem credimus corde.*
timeamus, sed respondeamus eis verbum: hoc est
verbũ Dei, quod prædicamus: vt quod corde cre-
dimus, verbo prædicemus. Parum est ergo in cor-
de habere Christum, & ore nolle confiteri, dum *Matth.*
timemus opprobrium: sed exprobrantibus respõ- *10.*
dendum est verbum. Vt autem martyres hoc pos-
sent, promissum est eis, & dictum, Non enim vos
estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui lo-
quitur in vobis. Et ideo iste cum dixisset, *Et respõ-*
debo exprobrantibus mihi verbum, continuò sequi-
tur, *Quia speraui in sermonibus tuis*.

Et ne auferas de ore meo verbum 2117.
veritatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

veritatis vsquequaque: quia in iudiciis tuis superspe-
rauí.

Veritas oris quid est.

Hic ostendit tertium: scilicet, quòd per Christi incarnationem verba factis conformantur. Veritas enim est adæquatio ad intellectum. Intellectus autem per verba exprimitur: tunc ergo est veritas in ore, quãdo bonum, quod intellectus dictat, lingua loquitur: & quod lingua loquitur, exterius operibus adimpletur. Quando autem quis verum loquitur, sed quod loquitur non operatur: tũc verbum veritatis de ore suo cadit. Et tales lex euangelica reprehendit Matth. 23. Dicunt enim & nõ faciunt, &c. quia & ipse legislator Christus, primò facere cœpit, & postea docere. Et istud est verbum veritatis quod de ore suo Psalmista orat nõ auferri: sed magis per Christum cõfirmari, dicens, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis*, &c. Hoc autem ideo orat Psalmista, quia præuidebat multos in lege noua põdere passionis vel timore pressos, Christũ, cuius fidẽ corde credebant, verbis negaturos: sed postea spiritusancto resumpto Christũ publicè confessuros: sicut fecit Petrus, & quam plures alij. Ideo hoc prędicẽs Psalmista in persona taliũ orat, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque*: id est, valdè quasi dicat, Et si ad horã permittis verbum veritatis de ore meo cadere, oro vt ad verã fidei cõfessionẽ me reducas. Et hoc est quod hic ait Augustin. Quoniã plurimi põdere graui persecutionis surgẽte, non valuerunt sustinere exprobrationem, & Christum deficiendo negauerunt: ideo iste in eorum persona orat dicens, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque*. Multi enim defecerunt ad horã negãdo, sed pœnitendo postea reuixerunt: vel etiam martyrij quam perdiderãt palmã, reparata cõfessione sumpserunt. Nõ ergo *vsquequaq*; hoc est, non omni modo verbum cecidit veritatis. Ex ore enim Petri verbũ veritatis ablatum est: qui etsi ad horam negauit, timore turbatus, tamen flendo est reparatus: & cõfitendo est postea coronatus. Vel ergo loquitur in persona illorum qui negantibus plurimis remanserunt fortes: qui viq; ad mortem pro veritate certauerunt. Vel in persona eorum qui ad tempus negauerunt: sed postea confitendo sunt reparati: ex quorũ ore verbum veritatis est ablatum: sed nõ *vsquequaq*;. Quod autem dicit, *Ne auferas*, intelligẽdum est, ne auferri sinas. Sequitur, *Quia in iudicijs tuis superspe-
rauí*. Quid sibi vult, *in verbis tuis superspe-
rauí*: vel *in iudicijs tuis superspe-
rauí*? *Respondebo* (inquit) *exprobrantibus mihi verbum, quia sperasti in sermonibus tuis*, id est, quoniam mihi hoc ipse promisisti. *Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis, quia in iudicijs tuis superspe-
rauí*, id est, quoniam iudicia tua quibus me corripis, & flagellas, nõ solũ nõ auferũt spẽ, verumetiã augẽt: quoniã quẽ Deus diligit, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Vel aliter (iuxta primum sensum) hic orat Psalmista vt in doctore verbis opera cõcordent: ne verũ sermonem opera mala confundant. Et ad hũc sensum exponit hunc versum hic Ambrosius, dicens, *Et ne auferas de ore*, &c. Non auferatur ex ore tuo verbũ, ne fortè verbis facta nõ cõgruãt: & deformẽt iniquitatis opera magisteriũ disciplinæ. Tollitur ex ore verbũ, cùm dicitur peccatori, Quare tu enarras iustitias meas? Et ipsa obmutescit facũdia, si ægra sit conscientia. Orat ergo Psalmista ne auferatur ex ore suo verbum: & si auferatur, non

Negãtium Christũ aliqui fuerãt reparati.

Hebr. 12.

Verbum operibus concordare debet in doctore.

Prædicator loquendi audaciã perdit, qui non facit, quod dicit.

A vsquequaq; id est non penitus auferatur. Quis tãtus est, qui in potestate sua gratiam disputationis esse cõmemoret: præsertim si vita redarguat quod docere præsumat, & iudicio Dei damnanda committat? Is enim qui in iudiciis Dei sperat, fortasse potest verbum veritatis: quia dum veretur pœnã, custodit gratiam. Et ad hũc sensum loquitur Gregor. istum versum inducẽdo super illo verbo Iob 12. Commutat labium veracium: dicens, Cum sacerdos nõ agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat, quod non operatur. sicut per prophetam dicitur, Peccatori autẽ dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas: & assumis testamentum per os tuũ? Vnde & precatur, dicens,

Greg. 31. moral. c. 9.

Psal. 49.

B *Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis vsquequaque.* Perpendit namque, quòd omnipotens Deus veritatis verbũ facientibus tribuit: & non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri petit, quid aliud quàm gratiam bonę operationis quæsiuit? Acsi apertè diceret, A bono opere errare me non sinas: me dum amitto ordinem benè viuendi, rectitudinẽ perdam loquẽdi. Et plerunq; doctor qui docere audet, quod negligit agere, cum desierit bona loqui, quæ operari contempsit, docere incipit subditos prava, quæ agit: vt iusto omnipotẽtis Dei iudicio in bono nec iam linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat: quatenus cum mens eius terrenarum rerum amori intendit, de æternis rebus non semper loquatur &c.

Et custodiam legem tuam semper, 2118. in sęculum, & in sæculum sæculi.

Hic ostendit quartum: scilicet quòd voluntas nostra per Christi incarnationem in bono radicatur. Vbi notandum, quòd plenitudo legis est ipsa charitas, & dilectio: vt dicit Apostolus: Et ideo nomine legis intelligitur mandatum charitatis: quo scilicet Deus diligitur, & proximus. Quia igitur cæteris virtutibus theologicis desinentibus in patria, sola virtus charitatis manebit in beatis: imo ipsa tunc in beatis erit perfecta: quia sine impedimẽto corporis corruptibilis, toto corde, tota mẽte ferẽtur in Deum: & vt in seipsos in proximũ. Ideo de ista lege charitatis, hic dicit Psalmista, *Et custodiam legem tuam semper in sæculum* (id est, in præsenti vita) *& in sæculum sæculi*, id est, in æternum in vita futura. Sic enim istum versum hic exponit Augustin. dicẽs, *Et custodiam legem tuã* &c. id est, si non abstuleris ex ore meo verbũ veritatis: custodiã legẽ tuã semper, & in sæculum sæculi. Ex hoc enim ostendit, quid dixerit *semper*: Sẽper enim aliquando intelligitur quandiu hic viuitur: sed hoc nõ est in sæculum, & in sæculum sæculi. Melius itaq; interpretatum est, quàm vt quidam codices habent, *in æternum, & in sæculum sæculi*: quia non potuit dicere in æternum æterni. Lex itaq; ista intelligenda est, de qua dicit Apostolus, Plenitudo legis, charitas. Hæc enim à sanctis, quorum ex ore non auferetur verbũ veritatis: hoc est ab ipsa Christi ecclesia, custodietur non solum in hoc sæculo, id est donec finiatur hoc sęculum: sed etiam in alterum, quod appellatur sæculũ sæculi. Nec enim præceptа legis sicut hic, ibi etiam accepturi sumus vt custodiamus: sed ipsam (vt dixi) legis plenitudinẽ sine vllo peccãdi timore seruabimus: quia & Deum plenius, cũ ipsum viderimus, amabimus, quia Deus erit omnia in omnibus. Nec falsæ cuiquã de proximo suspicionis erit locus, vbi nullus nulli erit occul-

Lex Dei est charitas.

Rom. 13.

Sæculum sæculi significat æternitatem.

occultus. Istum intellectum etiam hic confirmat Ambrosius, dicens, *Et custodiam legem tuam semper in sæculum, & in sæculi sæculi*. Duo dixit, cũ vnũ tatis esse posset: si vnũ significare voluisset: sed quia non solũ in præsenti vitæ huius tempore, sed etiã in futuro post huius vitæ curriculum custodienda lex promittitur: ideo arbitror, quia & secundũ eos qui exemplari, & vmbræ deseruiunt cœlestium: & secundum eos qui in cœlestibus siti, secundum veram legem cultus Deo ferunt: pollicetur sibi esse viuendum, vt & hic, & ibi legem custodiãt. Hic, in exemplari, in speculo, in ęnigmate: ibi, in ipsa facie veritatis. Vel aliter: quoniã hoc, quod hic dicitur, *semper & in sæculum sæculi*: in Græco, vnde trãslatũ est: non solum significat semper, sed etiam est idẽ quod per omnia, vt sit sensus, *Custodiam legem tuam semper*, &c. id est, per omnia, id est, per omnem ętatem tam corporis quàm animæ. Et istũ intellectũ hic ponit Ambros. dicens, Possumus etiam & illud intelligere: quia illud quod hic dicitur, in Græco non solùm significat hoc, quod dicitur *Semper*: sed etiã hoc, quod est, Per omnia. Quia per omnia legem custodit, qui, cùm sit eruditus in lege, sub lege natus, & supra legem gradum suæ deuotionis promouens, liberatur à lege Christus enim nos redemit à maledicto legis: non sine lege Dei, sed in lege factus est Christi. Aut certè sic per omnia legem custodiemus, si per legitimã pueritiæ, atq; adolescentiæ disciplinam, iuuẽtutis conuersationẽ, senectutisque maturitatem, singulis præscripsũ ætatibus nequaquam vitę nostræ vsus excedat. similiter etiã & animæ nostræ quædã videntur esse ętates, per quas percurrit, & transit: vt possit dicere, Cursum consummaui. Deniq; animæ nostræ ætas est illa, de qua dicitur, Et ętas senectutis vita immaculata. Per omnia ergo legem custodit, qui in illis corporis ætatibus, & in illis animæ nostræ processibus, non declinat à lege.

Semper in Græco significat per omnia.

Ætates habet non solum corpus, sed etiã anima

Sap. 4

2119 Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui.

Hic ostendit quintum: scilicet, quòd per Christũ Dei charitas in nobis dilatatur. Christus enim per suam incarnationem, maximam nobis charitatem ostendit, vt se pro nobis tradere veller. Cuius exemplo in nobis excitatur charitas, ac dilatatur. Vnde de dilectione, quasi de singulari mãdato ait, Hoc est præceptum meum. Sancta igitur mater ecclesia seruans charitatis præcepta, in quibus tota lex pendet, & prophetæ, dicit, *Et ambulabam in latitudine*, &c. Et vide quòd hic Psalmista mutat modũ loquẽdi. Nã in toto isto octonario vsque ad istũ locum locutus est optatiuè per modum orantis, dicens. *Et veniat super me misericordia tua*, &c. Nunc autem incipit loqui narratiuè: quasi ostendens in omnibus prædictis se à Deo fore exauditum. Et ideo hic narrat prędictæ exauditionis effectũ. Quia si dicat, Postquam fui à Deo exaudirus, quia venit super me misericordia sua, & salutare suum: tunc ego eius amore inflammatus, *ambulabam in latitudine*, id est, in charitate, per quam cor dilatatur: sicut per iram, & inuidiam, charitati oppositа, constringitur. Sic enim istum passum exponit August. dicens, Petebat homo Dei superius adiutoriũ gratiæ, cũ dicebat, *Et veniat super me misericordia tua, domine*: & alia similia. Nũc autẽ dicit, *Et ambulabam in latitudine*. vbi narratis verba sunt, nõ petẽtis: velut impetratis, quæ petierat, confitetur in Dei laudibus qualem illum fecerat misericordia domini, quam supra se venire poposcerat. Quid est igitur, *Et ambulabam in latitudine*, nisi ambulabam in charitate? quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. In hac latitudine ambulabat Paulus, qui dicebat, Os nostrum patet ad vos ô Corinthij: cor nostrum dilatatũ est. Vel aliter hoc deducitur. Vbi norandum, quòd, quamvis Deus sit spiritus simplicissimus, omni corporali carens dimensione, tamen figuratiuè in scriptura dicitur habere corporũ dimensiones: vt latitudinem, longitudinem, sublimitatem, & profunditatem: dicente Apostolo Paulo. Vt possitis comprehẽdere cum omnibus sanctis, quæ sit Dei latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Quod declarans Greg. dicit. Habet quippe Deus latitudinem, quia dilectionem suam vsque ad collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem, qui a ad vitæ patriam nos longanimiter tolerãdo perducit. Habet sublimitatem, quia ipsorũ quoque intelligẽtiam, qui recepti in superna fuerint cognitione trãscendit. Habet profunditatem, quia damnatis inferius districtionis suæ iudicium incomprehensibiliter exerit. Quę, scilicet, quatuor nobis in hac vita positis singulis exercet: quia & latitudinem amando, longitudinem tolerando, sublimitatẽ, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superãdo: & profunditatem suam exhibet, occultos, & illicitos cogitationum motus districtè iudicando. Sed eius excellitudo, & profunditas quàm sit inuestigabilis, nullus agnoscit: nisi qui vel contemplatione ad summa prouehi, vel occultis motibus tentationum resistens cœperit importunitate turbari. Ad propositum ergo: quid est dicere, *Et ambulabã in latitudine*: nisi Cõtinuè cogitabam dilectionem Dei, qua nos, scilicet, sic dilexit, vt filium suum vnigenitum daret? Qui enim in hac latitudine ambulat, Deum offendere non potest. Vel aliter: vt latitudo spiritualis sit altitudo corporalis: sic, scilicet, quòd qui ambulat per viam innocentiæ, quæ est arcta, ambulat spiritualiter per viã latã: quia quod est strictum corpori, latum est menti. Et sic per oppositum, quod amplum, & latum est corpori, strictum est menti. Vt patet de auaro, qui quanto amplius diuitiis dilatatur exterius, tanto amplius cor eius interius coangustatur. Quid est ergo ambulare in latitudine, nisi innocenter viuere? Et istũ intellectum hic Ambrosius sentire videtur, dicens, *Et ambulabam in latitudine*, &c. Qui secũdum mandata angustiam, & arctã graditur viã, ambulat in latitudine. Vnde legimus, In tribulatione dilatasti mihi. Et alibi, In tribulatione inuocaui dominũ: & exaudiuit me in latitudine domini. Sapiẽs enim in cordis sui ambulat innocentia: qui mẽtem suam non intra corporalia, & terrena concludit, sed diriget ad cœlestia: vt conuersatio eius sit in cœlis. Audi multas angustias patientem Paulum. Pressuram (inquit) patimur, sed nõ angustamur. Et quomodo angustari potcrat, cuius os semper patebat, ne credentes coarctarentur? Ipse exponit, quid sit ambulare in latitudine. Dicit enim, Etsi corpus angustatum est, cor meum dilatatum est. Sed qui improbus in seipso coarctatur, malitiæ suæ laqueis stranguIatur. Constitue mihi auarum, villarum quotidie terminos proferentem, & excludentem vicinos: vtrum is tibi dilatari, an coangustari videtur, quem terra ipsa non capit? Quantacunque spacia domus suæ porrexerit, clauditur angustis opinionis

Latitudo dicit verba tua

Ioan. 15.

Latitudo dicitur vita sancta & innocens.

Psal. 104

Psal. 117.

2. Cor. 4.

Arcta via est vita peccatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis suæ finibus,cui,quod habet,non satis est. Non est talis,qui dicere possit, *Et ambulabam in latitudine*.Sequitur, *Quia mandata tua exquisiui*. Hic huius ambulationis causam reddit: qui enim debitè exquirit diuina mandata, profectò habet quod cupit. Vnde hic Augustl. dicit, Si scire volueris quomodo hæc mandata quærēda sint,illud audi, quod dicit magister bonus, Petite,& accipietis:quærite, & inuenietis:pulsate, & aperietur vobis. Et paulo pòst inquit,Si ergo vos,cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris : quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? Vbi euidenter ostendit,quod dixerat, Quærite,petite, & pulsate:non niti ad postulandi, hoc est ad orādi instantiam pertinere. Hic est ille spiritus, per quē diffunditur charitas in cordibus nostris : vt Deum, proximúmque diligendo, Dei mandata faciamus. Hic est ille spiritus,qui nos facit petere, quē desideramus accipere. Ipse nos facit querere, quē cupimus inuenire.Ipse nos facit pulsare,ad quem nitimur peruenire.

Qui petit accipit, qui quærit,inuenit. *Matt.7. Luce 11.* *Rom.8.*

2120 Et loquebar de testimoniis tuis in cōspectu regum,& non cōfundebar.

Hic ostēdit sextum: scilicet quòd per Christum incarnatū illata opprobria non timentur. Si enim omnis Christi actio,nostra est informatio: & ipse ante reges,& præsides opprobriosè ductus, increpatus steterit : sequitur quòd ipsum boni sequentes, opprobria, & irrisiones,nec etiam verbera timēt. vt ipsorū quilibet dicat, *Et loquebar &c.* Iste textus dupliciter exponitur : scilicet de malis regibus, & tyrannis, ante quorum cōspectum ducti martyres, vt Christum negantes sacrificarent idolis: in quorum tamen præsentia sancti martyres constanter Christi fidem loquebāntur,& sine timore. Sic enim exponit istum locū Augustl.dicens, *Et loquebar &c.* tanquam ille,qui petierat,& acceperat,vt responderet exprobrantibus sibi verbum:& non auferretur de ore eius verbum veritatis. Itaque pro illa vsque ad mortem certans,nec in conspectu regum confundebatur eam loqui. Testimonia quippe, de quibus dicit,quòd loquebatur,Græcè martyria dicuntur : quo verbo iam scriptura vtitur pro Latino. Vnde dictum est,scilicet vocabulū martyrum, quibus antè prædixerat Christus, quòd ante reges, & præsides ipsum facerant confessuri. Vel hæc verba specialiter possint esse cuiuslibet martyris, qui cōtiterer Christi fidem ante reges, & præsides ductus confitebatur. Cuius exemplum habemus in Petro: qui licet ante spiritussancti missionē timēs, Christum negauerit:pòst tamen omni pulso timore,Christum confitebatur.vt deducit Gregor.vide suprà vers.1008. Secundò exponitur iste versus de bonis regibus, scilicet de prælatis ecclesiæ,& pastoribus:ante quorum conspectum loquuntur sine confusione de testimoniis Dei, qui rectam fidem sapiunt, & confitentur, & quod verbis prædicant, operibus implent. Et ad istum intellectum hunc passum hic exponit Ambrosius, dicens, Possumus hic & illos reges intelligere, quibus dicitur à Petro, Vos estis genus electum,regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Sunt enim reges, qui offerunt in Hierusalem sapientiæ suę munera:quibus data est gratia verbum loqui, & quadam potestate regali flectere populos, & animas mulcere sanctorum: non erubescentes in eo, quia nihil alienum ab honestate loquerentur: quos nemo redarguet,& repellet,quasi nō sint digni. Quos idoneos ministros Christus fecit noui testamenti: etiam in nullo erubescentes:eo quòd non meruerent ne confunderentur, disceptantium certa assertione superati. Rexigitur est, qui non erubescat ne reprehendatur in actu, redarguatur in sermonibus, eo quòd vita debeat esse fundatus, & verbo.Itaque quamuis perfectus esset propheta vt non erubesceret in conspectu regum, tamen meditabatur in præceptis Dei: omni vitæ suæ tempore:& opera sua eleuans,nihil agens, quod terrenis cupiditatibus adhæreret.

Martyrii cōfitentes. *Matth. 10 Gregor. 17.mor. c.16.* *Regis pec cata diuinitus.* *1. Petr.2.*

2121 Et meditabar in mādatis tuis,quæ dilexi.

Hic ostendit septimum:scilicet,quòd per Christū meditatio cordis perlustratur.Cum enim Christus sit lux vera, quæ illuminat omnem hominem, quia nullus sine ipso illuminatur interius :hinc est, quòd ipse est,qui intellectum nostrum illustrando, eleuat ad meditationem mandatorum Dei, atque dilectionem. Et vide rectum ordinem verborum. Nam cognitio rei eius dilectionē præcedit,saltem ordine naturæ. Nihil enim potest voluntas diligere,nisi prius illud per intellectum fuerit cognitum. Potest autem cognoscere aliquid, & ipsum nō diligere. Ideo hunc ordinem seruat hic Psal.meditationem præponens dilectioni. Meditatio enim ad intellectū pertinet. Et sicut finis meditationis est illius rei memoria:sic & finis dilectionis est operatio.Et hoc hic notās Ambros.dicit, Pulcherrimus ordo iste : vt primò meditemur, & eorum præceptorum,quæ diligimus,sit in nobis assueta meditatio.Meditatio enim mandatorum cœlestium operis boni vsus inolescit.Nam,sicut meditationi verborum finis memoria est,vt,quæ meditamur, verba teneamus: sic meditationis præceptorū cœlestium intentio,vel finis,operatio est, actūsq; directus ad implenda præcepta diuina : quæ nisi quis diligat,implere non potest.Et nota,quòd isto versiculo,& sequenti Psal.ostendit,quibus modis circa diuina mādata nos habere debemus, & ipsa diligere.Quod pertractans Bernar.dicit, Tribus modis ostendit Psal. mandata Dei à nobis esse diligēda:scilicet,meditatione,manuū eleuatione(id est, operatione)necnō exercitatione. In meditatione enim dulcescunt mandata Dei, considerantibus quàm salubria sunt,quàm honesta:sed aliis dulcia sunt, & suauia in meditatione: sed in operatione grauia videntur, & amara, quia ipsi pigri sunt ad operandum.Quā pigritiam à se remouet Psal. dū dicit, *Et leuaui manus meas &c.* Sunt item nonnulli qui meditatione, & actione videntur amare Dei mādata,& in his delectari:sed in exercitatione pusillanimes inueniūtur,minúsque constātes. Quod à se remouet Psalmista, dum dicit, *Et exercebor in iustificationibus tuis.* Amor itaque mandatorum Dei cōsummatur. Alioquin ingratus repurabitur, cum discussio venerit & actionis, & exercitationis. Et ideo actioni,& exercitationi meditationis præponit amorē, dicēs, *Et meditabar in mandatis tuis,quæ dilexi.* Et attēde quòd signum, quo quis Dei mandata diligat,duplex maximè reperitur. Primum signum est doloris magnitudo ex illorū omissione: secundum est,voluntatis promptitudo in ipsorum obseruatione. Primum igitur declarat quantitatem

Mandatorum Dei dilectio consistit in tribus. *Dilectionis præcedentis Dei duplex est signum.*

tem amoris, quanto enim aliquid intentius diligitur,tanto enim abstinentia molestius portatur.Dicit enim Isidorus 12.etym.quòd aliqui sunt equi, qui sic dominos suos cognoscunt,& diligūt, quòd alios dominos portare recusant. Imò, si alius eos velit ascendere,statim obliti omnis māsuetudinis, ipsos non solum non sustinent,sed ipsos ad terram proiicere conantur totis viribus. Tales equos habuerunt aliqui magni imperatores : vt Alexander magnus & Caius Cæsar:vt dicit Solinus. Sic & conformiter, sancti & electi homines, qui sunt quasi equi Christi, quos ipse Christus in nundinis huius mundi sanguine proprio emit, vt ipsum in suo corde portarēr.1.Cor.6.Empti enim estis precio magno,glorificate & portate Deum in corde vestro. Isti dominum suum Iesum Christum non solum verbo recognoscunt,sed etiam opere eius adimplentes mandata.Et si contingat eos mutare dominum suum,sicut accidit per peccatum, statim obliti omnis mansuetudinis,continuò ipsum alienum dominum nituntur excutere. Multi autem aliam dominum dorso suo non recipiunt, nolentes portare diabolum:quia ad se emptos recognoscunt, vt Christum portent dominum suum. Et in hoc ostendunt se Christi mādata diligere.Ioan. 14.Si diligitis me,mādata mea seruate. Secūdū signum est voluntaria præceptorum dilectio. Dicit enim Ambros.super istum Psalm. ille verò diligit, qui sine tristitia,sine timore, sed potius volūtario studio quam coactè obseruat præcepta. Dicitur enim in libro De vita philosophorum, quòd Aristotel.interrogatus, quid sibi ex philosophia acquisiuisset:Respondit, Ex philosophia didici non coactè facere,quod aliqui faciunt propter legis timorem.Aristippus etiā philosophus interrogatus, quid Philosophus plus quàm cæteri homines haberet:Respondit,Si leges perditę essent,omnes similiter viueremus,vt viuimus, legib.manentibus. Hoc enim facere philosophia docet.Et eodē modo est de veris philosophis, scilicet, de veris Christianis amatoribus veræ sapiētiæ, quę Christus est. Hoc enim habēt ex vera philosophia,quòd omnia quæ lex diuina præcipit,non timore pœnæ vel coacti,sed amore voluntatis perficiunt. Et si nulla lex esset etiam scripta,hoc idē facerent.Propter quod dicit Apostolus, quòd iustis non est lex imposita. Et ideo voluntariè illam implere arguit philosophiam,scilicet,verum Christi amorem.Ioan.14.Si quis diligit me,sermonem meum seruabit. Et hoc est, quod Psalmista in persona cuiuslibet iusti dicit,*Et meditabor in mandatis tuis quæ dilexi.*

Isidorus equorū amor apud dominos suos. *1.Cor.2*

2121 Et leuaui manus meas ad mādata tua quæ dilexi:& exercebor in iustificationibus tuis.

Hic ostendit octauum:scilicet, quòd per Christum nostra operatio in Deum eleuatur. Docuit Christus nos non propter temporalia bona opera facere,sed cōtemplatione cœlestium,dicens Mat. 5.Attendite ne faciatis iustitiam vestram corā hominibus,&c.Cum aliquid propter terrena operamur,manus deponimus ad terram:cum solum propter Deū,tunc manus leuamus ad cœlum.Hac ergo lege doctus Psalmista dicit,*Et leuaui manus*,&c. Leuat ergo manus suas ad mandata Dei, qui illa custodit operibus:non propter aliquod temporale prēmium,vel vanam laudem:sed solum propter ipsum Deum,& amorem cœlestium.Sicut ēcontra ille deponit manus ad mādata Dei, qui illa propter aliquod terrenū obseruat præmiū. Vnde hic ait Augustl.dilexit iste mandata Dei & cogitādo,& operando.Nam quòd ad cogitationē pertinet,ait, Et meditabar in mandatis tuis,quòd autē ad operationē. *Et leuaui manus meas ad mādata tua.* Vtriq; autē sententiæ addidit,*quæ dilexi*.Finis enim præcepti charitas est de corde puro.Quando isto fine, id est,huius rei cōtemplatione fit mandatum Dei, tunc fit verè opus bonum : & tunc leuātur manus quia supernum est,quo leuātur.Propterea de ipsa charitate loquēs Apostolus,ait,Supereminentem viam vobis demonstro.Nam, si de opere mādatorū Dei merces terrenæ fœlicitatis experitur:depo nuntur manus potius quàm leuātur, quia terrena emolumēta,quę nō sursum,sed deorsum sunt, illo opere requiruntur. Ad vtrūq; autē pertinet quod sequitur,*Et exercebor in iustificationibus tuis.* Exercetur quippe in iustificationib. Dei lætus:qui mandata eius,quæ diligit,& cogitandi,& operandi delectatione custodit.Vel aliter:Ad mādata Dei manus leuare,est Deum orando, manus ad Deum in modum crucis explicare corde. Vnde gl.super illud Psal.62.Si benedicam te in vita mea:& sic nomine tuo leuabo manus meas,dicit sic, Leuabo manus meas ad opera bona. vt Christus suas manꝰ leuauit in cruce pro nobis:vt manus nostrę tā corporis quàm bonæ actionis extendantur ad Deum. In nomine domini nempe manus suas leuat, qui bonis operib.insistendo, tensis manib.in modum crucis Deum orat.Vnde Apostolus ait, Leuantes maus puras in oratione sine ira, & disceptatione. In huius rei figura præcessit,quod Moyses in Exodo legitur fecisse.Qui, dum in oratione manus ad Deū leuabat, populus Dei vincebat Amalech:dū verò manus deponebat,superabatur Israēl. Quia dum aliquis bona operatur pro cœlestibus, vincit Amalech:id est,domum,turbam,sanguinem perditionis nostræ lingentem:dum autem deponit manus,id est,pro terrenis operatur,vincitur ab Amalech.Et nota quòd multa ad Deum leuare debemus.Vide versic.993.

1.Cor.13 *1.Tim.2.* *Exod. 17.* *Leuare manus est pro cœlestib. operari, non pro terrenis.* *Leuare multa debemus ad Deum.*

2122 Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.

Hic incipit septimus octonarius : cui præmittitur septima litera alphabeti Hæbraici : quæ est Zain. Zain. Quæ litera meritò huic octonario præmittitur : quę dupliciter interpretatur, primò Zain.i. duc te.secundo interpretatur,huc.Et sic hæc litera Zain tantum valet, sicut duc te huc. In isto autem octonario vult cuilibet nostrū ostendere Psalmista, quibus virtutibus seipsum possit ducere huc,scilicet,de præsentibus ad futura, de temporalibus ad æterna:de terrenis ad cœlestia : de labore ad requiem. Quoniam in hoc octonario septimo agit de spe promissionum,quæ facit omnia pacificè tollerari:per quam mens bona eleuatur de temporalibus, & visibilibus ad cælestia & inuisibilia: in quibus est vera mentis requies, & tranquilitas. Et ideo meritò iste octonarius septimo loco ponitur quia per septimum numerum requies denotatur. Septimo enim die requieuit Deus ab operibus suis. Præmittitur igitur litera Zain : id est, duc te huc, à labore ad requiem. Quod fit per spem in verbo diuino habitam:de qua hic agit octonarius:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod patet si consideres, quòd spes in verbo Dei habita octo facit in nobis, secundū quæ iste octonarius octo habet partes. Nam spes primò de temporalibus ad æterna ducit animā, in principio: secundò humilitate reprimit superbiam, ibi, *Hæc me*: tertiò legis plenam induxit obseruantiam, ibi, *Superbi*: quartò iudiciorum Dei acuit memoriam, ibi: *Memor fui*: quintò compassionem efficit, & clementiam, ibi: *Defectio*: sextò consolationem spiritus efficit & lætitiam, ibi: *Cantabiles*: septimò mādatorum Dei firmat custodiā: ibi: *Memor*: octauò solicitudinē præstat & diligentiam, ibi: *Hæc facta est mihi*. Quantum ergo ad primum, notandum quod nullus insimul spē in Deo habere potest & in creatura, & qui in creatura sperat, desperat de Deo: sicut nemo duobus dominis seruire potest. Et hoc est, quod dicit Grego. quod in creatura sperare, est desperare de Deo. Ex quo consequenter sequitur quòd spes in Christum (qui Deus est) ponere est mentē à temporalibus ad æterna subleuare. Quod considerans Psal. solum in verbo Dei spē posuit, dicens, *Memor esto verbi tui seruo tuo, &c.* Sed hic primo dubitatur quomodo Psalm. dicit Deo, *Memor esto*, &c. cum in Deo nulla cadat, nec cadere possit obliuio, nec mutabilis dici possit. Qui tamen in scriptura quandoque oratur, vt memoretur, vt Memēto domine Dauid, &c. & hic quādoq; verò rogatur vt non memoretur, sicut ibi, Ne memineris iniquitatum nostrarum: Psal. 78. Ad hoc hic respondet August. dicens, Non vt hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in Deo. Nā, sicut Deo pœnitere dicimus, quando præter hominum spem res mutat, consilio nō murato, quia consilium domini manet in æternum, ita dicitur obliuisci, quando tardare videtur adiutorium vel promissum, vel non re tribuere digna peccantibus: tanquam eius memoriæ sit elapsum quod speratur siue timetur, & non sit. Sic ergo Psalm. quia sibi videbatur domini adiutorium tardare quod ardenter sperabat, Deum exorās ait, *Memor esto verbi tui, &c.* Deus enim per antiquos prophetas promiserat verbū suum ad nos per carnis susceptionē mittere. Ideo vt hoc cito fiat orabat Psalm. dicens, *Memor esto verbi tui seruo tuo, &c.* Vbi Aug. ost. Cum enim dicitur, *Memor esto*, orantis desiderium quo promissum postulat, ostenditur, non Deus admonetur, quasi de eius mente exciderit. Quasi dicat Deo, Imple promissum seruo tuo, *in quo mihi spem dedisti*, hoc est, in quo verbo: quoniam promisisti, me sperare fecisti. Vel aliter: vt per verbum non intelligatur Dei filius, sed verba sacræ scripturæ: quæ verba Dei dicuntur, quia à Deo reuelata. Et omnia vnum verbum dicuntur, quia ab vno Deo, & ad vnū finē intendunt, vt scilicet malum fugiendo, bona faciamus. Et ad istum sensum exponit hic Ambros. istum versum, dicens, *Memor esto verbi tui, &c.* Verbum Dei dejectos nos atque depressos ad cœlestem patriam prouocauit: vt desideremus æternitatē, despiciamus præsentia temporalium: futura, & inuisibilia requiramus. Vocat nos ad se Dei verbum: sicut habes scriptum, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Ideoq; sequamur vocantem dominum Iesum, vt à secularibus ad perpetua trāseamus: nosq; ipsos regere nouerimus. Et infrà. Ex istis enim attractus Psal. sperare non desinit & ꝓphetiæ fidei auctoritate conuenit dominum, vt meminerit promissorum suorum, quorum immemor esse non soleat. Sanctis enim quæcunque sponderit, implere consueuit: nostrarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsionum. Ideoq; admonet Psal. dicēs, Vt meminerit dominus verbi sui: quo ad sperandum nos prouocat, vt terrenis renunciemus, & inhæreamus cœlestibus. Dicit ergo, *Memor esto*, &c. q.d. Certaui: brauium peto verbi tui, quod promisisti mihi: memor esto spōsionum tuarum, quas promisisti seruo tuo, Non vsurpatorē sperau, quia tu ipse me sperare fecisti. Seruus sum, expecto alimentum à domino: miles sum, exigo ab Imperatore stipendiū: vocatus sum, postulo ab inuitante promissum, &c. Et nota, quòd hic Psalm. confidenter petit æternam retributionem propter tria, quæ in isto versiculo continētur. Primò propter promissionem: quod notatur, cum dicitur, *Memor esto verbi tui*. Secundò propter obedientiam, & humilitatem: quod notatur cùm dicitur, *Seruo tuo*. Tertiò propter firmitatem quod notatur, dum dicit, *In quo spem mihi dedisti*.

Spes in Deo eleuat animā à temporalibus. *Greg. 22. mor. c. 2.* *Quæstio.* *Resp. Augu.* *Memoratur Deus & obliuiscitur, secundum quid.* *Verbi diuini mysteriū.* *Mat. 11.*

Hæc me cōsolata est in humilitate mea: qa eloquiū tuū viuificauit me. 2123

Hic ostendit secūdum. s. quòd spes in Christum dat humilitatem, & reprimit superbiā. Vera enim spes non stat cum superbia, cum qua nullū stat verum meritum. Ipsa autem spes non est sine merito vero, quoniam sperare sine meritis, nō est spes, sed præsumptio: vt ait Magist. lib. 3. Et sic consequens est, quòd spes humilitatem exigit, & reprimit superbiam. Ideo dicitur, Spera in Deo. Et cōsequenter addit quomodo sperandum sit, dicens, Et fac bonitatem. Et hoc notans hic Psalm. ait, *Hæc* (scilicet spes) *consolata est me in humilitate mea*. Notandum tamen quòd multiplex est humilitas: scilicet virtutis, & pœnalitatis exterioris, & pœnalitatis interioris. Et de omni ista humilitate potest ille versus intelligi. Primò ergo est humilitas virtutis, qua quis recognoscēs seipsum & defectus suos, se sponte Deo subiicit, & humiliat: & peccata sua confitetur contritus. Et in ista humilitate spes habita in Christum, scilicet spes veniæ, sic humilem consolatur: sine qua peccata remitti nō possunt. Et de ista vera humilitate virtutis, hic ait Augustinus. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, hæc (scilicet spes) quæ data est verè humilibus: dicēte scriptura Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Vnde ore proprio etiam ipse dominus ait, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Secundò est humilitas pœnalitatis exterioris: vt puta quando quis persequitur, flagellatur & affligitur: de qua Psalm. 43. Humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos vmbra mortis. Et sic humiles spes in Christum cōsolatur: dum patientes sperant talem humilitatem eis ad præmium æternum proficere: dicentes cum Paulo, Non sum condignæ passiones huius temporis ad futurē gloriam, &c. Et de ista humilitate hunc passum exponit hic Ambros. dicens, *Hæc me consolata est*, &c. id est, hęc spes quæ verbo tuo obuenit mihi, consolatam est me vt tollerarem acerba præsentium, dum facit vt sim fidelis futurus. Quomodo consolatur, accipe. Quis nos (inquit Apostolus) separabit à charitate Christi, tribulatio, an anguistia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius, sicut scriptum est, Quoniam propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Et

Spes sanat humiliat. sine cam. *Psalm. 5.* *Humilitas multiplex.* *Rom. 8.* *Psal. 43.*

Et qua ratione illa patienter tolerari possint addidit, Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Ergo, si quis vult aduersa superare, si est perfectus, si est periculū, si mors, si ægritudo grauis. si incursus latronū, si facultatū proscriptio, si quicquid eorum, quæ putātur aduersa in isto sæculo facilè superantur, si sit spes, quæ consoletur. Nam & si illa acciderint: tam grauia esse non possunt dicēti. Existimo enim, quòd nō cōdignæ sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Quisquis enim meliora sperat nunquam leuioribus frangitur. In tempore igitur humilitatis nostrę spes & cōsolatoria, quæ non confundit. Consimiliter de hac humilitate aduersitatis hunc locū hic exponit August. dicens, Bene etiam hoc intelligi potest de humilitate, qua quis humiliatur aliqua tribulatione, vel dejectione, quā meruit eius superbia: de qua dicit Sapiēs, In dolore sustine, & in infirmitate patiētiā habe: quoniam in igne probatur aurum, & argentū: homines verò acceptabiles in camino humilitatis. Quòd ait, Acceptabiles, ibi spem dedit, quæ cōsolaretur in humilitate. Et dominus hāc humilitatem cum discipulis prædicauit esse venturam à persecutoribus: non eos sine spe reliquit, sed hāc qua consolarentur dedit: dicēs. In patiētia vestra possidebitis animas vestras. De ipso quoq; corpore, quod ab inimicis posset occidi, & quasi penitus interire, Capillus (inquit) capitis vestri non peribit. Et hæc spes data est corporis Christi, quod est ecclesia: qua cōsolaretur in humilitate sua. Propter quā spem dicit Apostolus, Si autem, quod non videmus, speramus per patiētiam expectamus. Sed ęternorum est ista spes præmiorum, hæc August. Tertiò est humilitas tētationis interioris: qua scilicet cōtinuè impugnamur à mūdo, à carne, & à diabolo. Et in ista nos consolatur spes diuini adiutorij: de qua humilitate hic ait Ambros. Tempus autem tentationis, tempus humilitatis animæ nostrę arbitror esse. Humiliatur enim anima nostra, dū traditur tentatori, duris examinari laboribus, vt luctetur, & certet: congressum contrariæ experiens potestatis. Sed in hac humilitate tentationis nos consolatur spes verbi diuini. Quod hic ostendit August. dicens, Est & alia spes, quæ in humilitate tentationis plurimum nos consolatur: quæ sanctis data est in verbo Dei, scilicet adiutorium gratiæ pollicētis, ne quis deficiat de qua re ait Apostolus, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam proventum, vt possitis sustinere. Hāc etiam spem dedit saluator ore suo: quando ait, Hac nocte postulauit Sathanas vexare vos, sicut triticū. Et ego rogaui pro te, Petre, vt nō deficiat fides tua. Hāc etiam spem dedit orātibus: quando docuit, vt dicamus, Et ne nos inducas in tentationem. Quodammodo enim promisit se daturū suis periclitantibus, quod dici voluit ab orantibus. Et nimirum de hac spe, quę est auxiliū gratiæ, magis iste versus est intelligendus dicere, *Hæc me cōsolata est in humilitate mea*. hæc Aug. Sequitur, *Quia eloquium tuum viuificabit me*. Eloquium enim Dei nos viuificat, quia verbū Dei vita est interioris hominis: dicente Christo, Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Quod hic exponens Ambros. ait. Viuificatur anima eloquio Dei: hoc est enim animæ nostrę vitalis substantia, qua alitur, pascitur, & gubernatur. Nec quicquam est aliud, quod viuere faciat rationalem animam, quam eloquium Dei. Sicut enim augetur eloquium Dei in anima nostra, dum suscipitur, dum intelligitur, dum comprehenditur: ita etiam & vita eius augetur. Et quemadmodū econtrario eloquium Dei deficit in anima nostra: ita & incurrit eius vitæ defectus. Itaq; vt connexio ista animæ, & corporis nostri, spirituali vita animatur, atque alitur, & tenetur: ita verbo Dei & speciali gratia anima nostra viuificatur. Vnde omni genere studere debemus vt reliqua omnia post habētes congregemus nobis eloquia Dei: & congeramus in principale nostrum, in sensus, in sollicitudines, considerationes, actūsque nostros: vt eloquiis scripturarum facta nostra conueniant: nec à serie præceptorum diuinorum actus nostri discordare videatur: quò possimus & nos dicere, *Quia eloquium tuum viuificabit me*, hæc Ambros. Et hoc est, quod dicit saluator, Qui verbum meum audit & credit, habet vitam æternam.

Rom. 8. *Eccli. 2.* *Luc. 21.* *Spes consolatur in tentationibus.* *2. Cor. 10.* *Luce 22.* *Matt. 5.* *Eloquium Dei, & verbū est animæ vita.* *Matt. 4.* *Nota bene.* *Ioan. 6.*

Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. 2124.

Hic ostendit tertium: scilicet quòd spes plenam inducit legis obseruātiam. Quoniam, vt statim dicam est, quisquis meliora sperat, nunquam leuioribus fatigatur. Cùm igitur multo maiora spes nobis conferat præmia, quàm sint labores quibus lex adimpletur, sequitur propositum: illi autē quibus spes deficit, laborem præceptorū recusant. Et hoc est quod hic ait Psal. *Superbi iniquè agebant vsquequaque*: superbi, id est spem non habentes &c. ista litera duobus modis exponitur. Primò de superbis persecutoribus ecclesiæ, qui in martyres sæuiebāt. Qui quātò plus iniquè agebāt, tantò fortius martires spe retributionis ęternę consolati, ad obseruationem diuinę legis animabātur: Vnde ad istum sensum hunc passum exponit August. dicens hic, Superbos intelligi voluit persecutores humilium: hoc est ipsos persecutores piorū. Et ideo subiecit, *A lege autē tua non declinaui*. Illos iniquè dicit egisse, quia non solum impij erant: verūetiam pios impios esse cogitabant. In hac humilitate, & tribulatione spes consolata est martyres, quæ data est in verbo. Det ergo verbū pollicentis adiutorium, ne deficiat martyrum fides: & præsentia spiritus sui, vires impatientis laborātibus: vt euadētes de muscipula venātū dicerent, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos deglutissent nos. Vel aliter exponitur de quibuscūq; superbis. Et primò ostendit quàm graue sit peccatū superbiæ: & cōsequenter spei vtilitatem, quę legē Dei conseruat. Quantum ad primum, dicit, *Superbi iniquè agebant vsquequaque*. Quod declarās hic Ambros. dicit. Maximū peccatū in homine superbia est: quoniam quidem inde manauit nostri origo delicti. Hoc telo nos primùm diabolus vulnerauit, & perculit. Nā nisi homo serpentis suasione deceptus, sicut Deus esse voluisset, & verum, falsumq; cognoscere, quod penitus discernere humana fragilitas non poterat: ideoq;, quod sequeretur, acceperat, ne temeraria vsurpatione de illa paradisi fœlicitate decideret. Nisi, inquam, homo suis non contentus finibus interdicta temerasset, nunquam feralis culpę ad nos transisset hæreditas. Et quid de homine dicā? Ipse diabolus per superbiā, naturæ suę amisit gratiam. Denique cùm dixit, Ponam thronum meum supe altitudinem nubium, & ero similis altissimo: cum consortiis cecidit angelorū. Cuius criminis digna

Superbi superbis cutores martyrū. *Psal. 123.* *Superbia quam grae sit peccatum.* *Esa. 14.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercede damnatus, hominē sibi participē requisiuit: in quem consortium suæ trāsfunderet offensæ. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod à Dei incepit iniuria? Ideoq; & scriptura dicit, Superbis Deus resistit: tanquam suę cōtumeliæ propulsator: veluti quoddam suscepit aduersus superbiam speciale certamen, tanquam dicat, Meus iste aduersarius est qui me lacessit: mihi debetur ista congressio. Vnde Psalmista cōmendare volēs humilitatem suam nulla superborū iniquitate attentatus, ait, *Superbi iniquè agebāt nimis.* Vnde non solum iniquitatē superborum, sed etiam nimiam iniquitatem pariter declarauit, quæ euenit superbis quorum ne aliquo tentaretur contagio: alibi dicit, Superbo oculo, & insatiabili corde: cum hoc non edebam. Quid autē remedij cōtra superbiam spes conferat: adiungit dicens, *A lege autem tua non declinaui.* Vbi Ambro: sequitur dices, Itaq; quoniā quanta vis mali esset in superbia, expresserat, ideo quemadmodum vinceretur, docere nobis debuit. Meritoq; Psaltes, quasi bonus doctor ostendit remediū, quo exaggeratur venenū, Audi ergo quomodo virus excludas superbiæ, *A lege autē* (inquit) *tua nō declinaui.* Sola igitur lex Dei potest hebetare superbiæ virus: quæ informauit virū deuotioni deditum, quali se regere debeat cautione. Multi enim nō solū alieni à fide, sed etiam qui videntur non mediocria scripturarū præcepta gustasse: tentari solent prosperis superborum processibus. Videntes eos, qui præuaricantur legē impietatis arbitros, arrogantes, contemptores fidelium: extollentes se aduersus eos, qui humiliantur & cœlestia meditantur præcepta: in hoc sæculo abundare diuitiis, pręconio, honoribus, potestatibus: eisq; quò grauiora commiserint, eò affluentiores successus commodorum secularium secundare. Ecōtra autem iustos viros plerunque laborare inopia, amissione filiorum, sterilitatibus coniugum: quibus visis exagitati, atq; turbati, sensum mentis inclinant: vt putent Deū in hoc errare iudiciū: non tenentes caput veritatis. Quo euidentissimè comprehenditur, non in hoc sęculo, sed in futuro repositam nostrorum remunerationem esse meritorū. Sed paucorum est istud aduertere, hęc Ambros. Hoc ergo admonere nos suo exēplo docet Psalmista, dicens, *A lege autem tua non declinaui.* Quasi dicat, Etsi superbi prosperos hic habeāt successus, iusti autem, & humiles aduersos: tamen quia spe doctus quòd non hic dantur malorum supplicia, præmiaq; bonorum: sed in futuro danda reseruantur. Ideo à lege Dei non declinaui: in futuro præmiari cupiens, non in præsenti. Et hoc est quod subdit.

Iacob. 4.

Psal. 100 Lex Dei deponit superbiam.

2125 **Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo domine: & consolatus sum.**

Iudicia Dei iustos consolantur: peccatores autē terrent.

Hic ostendit quartum: scilicet, quòd spes iudiciorum Dei tenouat memoriam. Spe enim speramus, non in præsenti, sed in futuro veram, & finalem esse omnium retributionē. Quod dum intētè cogitamus, recordamur iudiciorū Dei mirabilium: quia scilicet hic boni premuntur aduersitatibus, & mali prosperitatibus exaltantur, quod ideo faciunt Dei iudicia, vt mali, si quid boni fecerūt, hic præmium accipiant, sed in futuro suppliciū. Et boni, si quid hic puniēdum commiserint, hic puniantur, vt in futuro plenius præmientur. Et hæc iudiciorum recordatio magnam consolationem iustis ministrat. Et hoc est, quod ait Psalmista dicens,

A *Memor fui iudiciorū tuorum à sæculo, domine: & consolatus sum.* Quis enim iustorū non consoletur hæc iudicia cernens? Quod hic declarans Ambros. ait, Nisi enim vnusquisq; legis instructus & informatus exemplis credat semper vera Dei esse iudicia: citò declinat à lege. Qui autem præterita reperit, ex semetipso colligit seriem veritatis: cognoscit q̄ peccator nequaquam suæ impietatis euadat: neq; iustus æquitatis suæ præmiis defraudetur. Retexit enim animo, quòd ab initio Adā propter mandati cœlestis præuaricationē de paradisi electus est incolatu. Et Cain parricidalis sceleris precium, diuina sententiæ auctoritate dānatus exoluerit. Quòd Enoch propter deuotionem raptus ad cœlum ter B renæ malitiæ virus euaserit. Quòd Noe propter iustitiam diluuij victor, generis factus superstes humani sit. Quòd Abraham propter fidem, seminarium posteritatis suæ toto orbe diffuderit.. Quòd Israël propter laborum tolerantiam populū credentium proprij nominis signaculo cōsecrauerit. Quod Dauid propter mansuetudinē regali honore donat⁹, seniorib⁹ fratribus antelatus sit. Quòd Helias propter zelum Dei curru eleuatus in aērē cœlest⁹ sedis hospitium noui generis acquisierit incolatū. Hæc qui nouit retexere, habet vnde gratiam suæ consolationis acquirat. Et aduertit quòd iudicia Dei vera, iustificata in semetipsa desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum multum, C & dulciora super mel, & fauū. Etenim seruus tuus custodit ea. Custodienti igitur dulcia sunt diuina iudicia: negligenti autē illa, esse amara dubiū non est: quia non aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum, propositum sibi diuinę euentū esse sententiæ. Qui autē sibi bene conscius est, non turbatur vtiq; dicens, Hæredes sumus Dei: coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt glorificemur. Sed quis nostrum huiusmodi, vt mandatorū diuinorum serie consoletur? Et addit probans hęc per exemplū dicens, Terribilia etiam sunt peccatoribus humana iudicia: quanto magis diuina formidinis sunt? Deniq; vt ex istis illa, quæ diuina, & terrena sunt, colligamus exemplo: videmus in hoc D sæculo innocētes lætos ad iudiciū festinare, odisse moras, celeriter affectare iudicium: reos autem refugere, & pauere, differre, vitare, mœstificari. Denique cùm diuini iudicij audierint cōstitutū, trepidant, rabescunt, labefactantur. Beatus itaq; ille, qui illud cœleste iudiciū lætus expectat. Scit enim sibi regnum cœlorum, angelorum cōsortium, coronam quoq; bonorum repositā esse meritorum. Ex quibus omnibus patet, quòd memoria iudiciorum Dei iustos consolatur. Vnde & Gregor. dicit quòd iusti diem iudicij lætāter expectāt: vide ibi. Quod nunc exprimens Psalmista dicit, *Memor fui iudiciorū tuorum à sæculo, domine: & consolatus sum.*

Iudicia Dei iusta.

Rom. 8.

Greg. 31. moral. cap. 18.

E **Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.** 2126.

Hic ostēdit quintū: scilicet quòd spes in verbo habita in nobis causat, respectu proximorū, compassionē, & clemētiā. Cuius ratio est, quia spes vera includit amorē illius, in quo speratur. Amor autē assimilat amātē amato. Ex quo sequitur q̄ sperans in Dei verbo similis illi existit. Sed Dei verbū fuit summę cōpassionis erga nos peccatores, & clemētię, intantū quòd plus doluit nostra peccata quàm suas pœnas: quia pro nostris peccatis delendis in corpore suo pœnas, ac etiā mortē recepit. Et hoc est

Peccata proximorum plus dolere debemus quàm pœnas proprias.

est, quòd hic Psal. in persona martyrū, ac aliorum iustorum, qui persequebantur à malis, plus dolens pro ipsorū peccatis quàm pro propriis pœnis ait, *Defectio tenuit me propter peccatoribus*, &c. defectio, id est, tædiū, vel dolor. Isto modo hic exponit hunc versum Amb. dicēs, *Defectio tenuit me pro peccatoribus*, &c. Nō est hoc cōmune cum multis: nam plurimorum est contristari, si quam ab aliquo patiantur iniuriam, si læsi, si decolorati sunt. Nostra enim causa est, nos infirmiores, fraudi nobis aliquos dolemus fuisse. At verò qui fortior est, non propriam cōtumeliam dolet, sed aliena peccata: & in sua iniuria lapsum alterius ingemiscit, & causam se fuisse deplorat lædendi erroris. Exēplum accipe apostolicū. Paulus enim peccata flebat aliena, sicut ipse B 2. Cor. 2. ait, Nam ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas. Et cū ipse contristaretur, eos ipsos, quos arguebat contristari nolebat, Deniq; addidit, Vt non cōtristemini: sed vt sciatis, quā charitatem habeo in vobis abundā ius. Contristari enim volebat vsq; ad pœnitentiā lapsos: non vsque ad mœstitiā profundiorē: tātum vt eorū qui arguebā ur mœstitia, gaudium fieret arguenti. Vnde ait, Si enim ego cōtristor vos, & quis est, qui me lætificet, nisi qui cōtristatur ex me? Arguit itaq;, vt alleuiet diuturnitatē mœstitiæ, quo præsentia fieret in salutē. Damnat vt absoluat: excludit vt recipiat: nō ignoscit, vt liberet. Ideo talis C Paulus, quia bene peritus in lege, cognouerat præceptum dicentis, *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Dolebat Psal. nō quia contēnebatur, non quia appetebatur ipse: sed quia lex Dei derelinquebatur. Et eorū qui hoc faciebāt damnum dolebat, quòd perirent Deo. Sicut enim bonus pater filij in phreneſi constituti, cùm ab eo maledicitur, verberatur, afficitur iniuriis: nō suam, sed ægroti deflet ærūnā, & contumeliā dolet: non q̄ sibi sic irrogata, sed quia per furorem, quid faciet ęger, ignorat. Ita vir bonus, cùm videt peccatorem non reuereri, nō honorare etiam canos senioris, quo præsente, aliud faciat indignū, non agnoscere quadam peccati insania, quàm indecora, & inho D nesta cōmittat: quasi morituri dolet, quasi desperātā à medicis ingemiscit. Et, vt bonus medicus primò monet, deinde etiāsi grauia patiatur, tamē tanquā ille ęgrū, & si cædatur, sustinet, & si maledicatur, non derelinquit: & quicquid potest medicinæ adhibere, nō denegat, nec tanquā cōtumacem deserit: sed tā quā bene de se meritū omni studio sanare cōtendit, exercens nō solum artis peritiā, sed etiam mentis benignitatē. Ita ergo & iustus, cùm contēnitur à peccatoribus, nō auertitur: & cùm lęditur, furoris illud putat esse, nō improbitatis: magisq; vulneri eius medicinam afferre desiderat: & cōpatitur, & dolet, non propter se, sed propter illū, qui desperato laborat incōmodo: & dicit, Hūc E vnū ex fratribus sic laborare, sic affici video, vt faciat mihi iniuriā. Qui si cognosceret, me honoraret vtique: non læderet. Ergo si iustus sum afficior propter dilectionē, propter charitatē, propter ecclesiæ dānum, propter corporis Christi detrimentum. Hoc est ergo, quod dolet Psal. Et ideo dolet, quia, cùm vnum mēbrum patitur, cætera membra compatiuntur. Et hoc est quod ait, *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.*

Dolere debem⁹ plus peccata aliena quā pœnas nostras.

2127 **Cātabiles mihi erāt iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.**

A Hic ostendit sextum: scilicet quòd spes consolationem spiritus efficit, & lætitiam. Si enim spes lucri temporalis lætificat tēporales homines, multo fortius spes spiritualis (quæ est certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia prouenientis, & meritis) spirituales homines lætificat. Et ideò gratias læti agunt Deo, qui ipsos iustificauit, & in spe constituit. Et hoc est, quòd hic ait Psal. *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*, &c. Vbi notandū est quòd Dei iustificationes in hoc loco peregrinationis sedulè Deo cantare debemus propter multa. Primò propter gratiarum actionem. Ideo enim cantus fuit inuētus: primò vt voce sonora alicuius laus exprimeretur. Sic & ecclesia cantando Deum laudat. Laudare autem Deum est ei gratias de acceptis reddere beneficiis. Et ideo ne Deo simus ingrati, hic cōmunē iustificationes eius, quibus nos iustificat, & beneficia cantando corde resonare debemus. Et ad istum intellectum hunc passum exponit Bernardus dicens, *Cantabiles mihi erant iustificationes*, &c. Quoties tentatio superatur, aut vitium subiugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut vitiosa, aut inueterata quæcūque animę passio semel, perfectēque sanatur, aut multum cupita, & pertica virtus tandem aliquando Dei munere obtinetur, toties iuxta Psalmistam personet gratiarum actio, & vox laudis, & ad singula quæq; beneficia benedicatur Deus in donis suis. Alioquin ingratus reputabitur cum discussio aduenerit: qui non poterit Deo dicere, *Cantabiles mihi erāt iustificationes tuæ*, &c. Secūdò propter memoriæ commendationem. Quod enim alta voce cātatur, magis memoriæ cōmendatur. Et ad istum sensum hunc versum hic exponit Amb. dicens, Quæ enim bene memoriæ tenemus, cantare consueuimus: & quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus. Dicit ergo, *Cantabiles mihi erant*, &c. Quia non perfunctoriè transire debemus, quando legimus, vt tunc tantùm, cùm legerimus, in memoriā eorum redire videamur: sed etiā cùm abest codex manibus, non tanquam animalia quæ prohibētur immūda in lege: sed tanquam animalia munda, quæ etiam canēdo pascuntur, quæ ruminare consueuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recōdita proferētes. Ita & nos de nostræ memoriæ thesauro, de interioribus nostris ruminandum nobis pabulum spirituale promamus: hymni nobis, cantica nobis, psalmi nobis, iustificationes domini sint: psallamus spiritu, psallamus & mente. Ne, si obliti fuerimus in tempore 1. Cor. 14. necessitatis, dicatur vnicuiq;, Abiecisti sermones meos retrorsum. Et ideo vt expelleret, & eliminaret obliuia à domo sancta sua, cantores sibi fecit verus Salomō: qui toto spiritu cōquirendæ cognitioni diuinitatis intenderent. Ex quibus apparet, q̄ hoc quod dicitur, *Cantabiles mihi erant*, &c. idem est, quòd Memoriter retinebā iustificationes tuas. Tertiò propter spiritus sancti inuocationem. Prophetæ enim, quando spiritum propheticū in seipsis exercitare volebāt; psallēdi peritum iubebāt psallere, quò suaui inuitata dulcedine, spiritualis infunderetur gratia. Sic enim de Heliseo dicitur 4. Reg 3. quod cùm in seipso spiritū propheticum excitare vellet, ait, Adducite mihi psaltem. Cúmque caneret psaltes, facta est super eum manus domini, & prophetauit. O quàm ergo dulcis cantilena, quæ non corpus effœminat, sed mentem animúmque confirmat. Sic ergo isto modo quid est

Cantare Deo est ei gratias agere.

Cantare excitat spiritum prophēticum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicere. *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*: nisi Iustificationes corde cãtando quærebam? Quarto propter spiritus mali expulsionem. Spiritus enim maligni melodiã cãtus maximè spiritualis odiunt, propter concordiam vocũ, & ipsa audita fugiunt. Sic enim habemus 1. Reg. 16. quandocunque spiritus malus arripiebat Saul, tollebat Dauid citharã & percutiebat manu sua: & Saul leuius habebat, & recedebat ab eo spiritu malus. Si igitur spiritus malus per cantum fugatur, quanto magis absens impeditur ne accedat? Dicat ergo Psalm. *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*: scilicet, ad prohibendum spiritum malignum, qui mihi insidiari conatur, quandiu sum in præsenti vita. Quod notat dicens, *In loco peregrinationis meæ*. Et notanter dicit *in loco peregrinationis meæ*, ad denotãdum, quòd, qui vult cantum suum prædictas habere virtutes, mundum istum pro peregrinatione habere debet, non pro patria ciuitate: quia scilicet mẽte in cœlis debet conuersari, non in mundo. Vnde istum passum sic Ambros. hic exponit: dicens, Sed, quia non satis est, vt quis cantabiles habeat iustificationes Dei, nisi terrenarũ exuatur seruitio solicitudinum, ideo subdit dicens, *In loco peregrinationis meæ*. Vnde & Apostolus non vult nos in domo Dei fidei vocatione aduenas esse, atque peregrinos, sed ciues sanctorum, & domesticos Dei. Qui enim domesticus Dei est, exul est in mundo. Qui conuersatur in cœlestibus, peregrinus est in terris. Qui ergo cantat iustificationes Dei, hic in loco peregrinationis debet esse. Qui enim cãtat, vacuus est: & diuersarũ cogitationum curas abiicit: sequestrat auaritiam: nõ solum corporis voce, sed etiam mentis viuaciter se mulcet. Non enim tãquam mœstus inopiæ solicitudine, sed tanquam liber ab omnibus affectibus corporalium passionum esse debet. Sic enim & alibi cantabat Psalm. dicens, Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Cantus de mente sua sit.

Sancti peregrini sint in mundo, & ciues cæli.

2. Petr. 2.

Psal. 70.

2128 Memor fui nocte nominis tui domine: & custodiui legem tuam.

Hic ostendit: septimum: scilicet, quòd spes mandatorum Dei firmat custodiam. Cùm enim spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis, quæ haberi non potest sine finali perseuerãtia in diuinis mandatis: consequens est, quòd spes illam perseuerantiam finalem concernit: vt habens veram spem, quandiu est in nocte præsentis exilij, diuina mandata meditetur, & seruet. Et hoc est quod hic ait Psal. *Memor fui nocte nominis tui domine*, &c. Dicitur ergo nos præsens vita, vel presentis vitæ miseria. Dicit ergo, *Memor fui nocte nominis tui*: quia in miseria, & aduersitate positi, nomẽ domini magis inuocare coguntur, quàm prosperitate florentes. Et ideo ait, *Memor fui nocte nominis tui*. Vnde hic ait Ambros. Non est magnum, si tunc nominis Dei sis memor, & domino gratias agas, quando in prosperis, & secundis es: sed si tunc adhæres Christo, quãdo persecutor te exagitat, quando aliqua procella perturbat, Amisisti filiũ in illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memẽto domini Dei tui: ne quasi non exauditus, ingratus sis, & in tua præuaricaris ærumna. Pulsus es in exilium: memento domini Dei tui: ne patriæ interdictę tibi charitatẽ Deo præferas. Alicuius diuitis oppressus es potentia: amisisti proprias facultates: indiges sumptu: memento domini Dei tui: ne nox te egestatis ab-

Spes.

Auersitas dominum inuocare facit.

Nõ auersitatem significat.

ducat à deuotionis affectu. Hoc est enim mandatũ legis, vt in nocte magis quæras, quãdo magis exaudiaris à domino: & possis dicere, In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Sic ergo in nocte memor est nominis Dei, qui in aduersitate Deo gratias agit, Deũ laudat. Et qui in hac mortalitate positus, totam virtutem & gratiam suam Deo, non sibi attribuit. Et ad hunc intellectum hunc locum exponit Augustin. dicens, *Memor fui nocte nominis tui, domine.* Nox est præsens vita, vbi est mortalitatis ærumna: nox est in superbis iniquè agentibus: nox est in tædio à peccatoribus relinquẽtibus legem: nox est in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus, & illuminet absconditas tenebrarũ, & manifestet cogitationes cordis. In hac ergo nocte memor debet esse homo nominis Dei: vt, qui gloriatur, in domino glorietur. Sic enim quisque non in sua, sed in Dei iustitia à Deo sibi donata, custodit legem Dei. Sicut iste ait, *Memor fui nocte nominis tui, domine, & custodiui legem tuam.* Quam non custodisset, si in sua virtute cõfidẽs, nominis Dei memor non fuisset. Adiutorium enim nostrum in nomine domini. Vel aliter: vt nox accipiatur magis ad literam, scilicet pro tempore noctis, vt distinguitur contra diem: quia, sicut illo potissimum tempore vigent tentationes carnis, & dæmonis: sic & deuotionis feruor maior insurgat. Et ad hunc intellectum hic exponit Ambros. hunc versum, dicens, *Memor fui nocte nominis tui.* Hoc nomen inuocetur noctibus, & diebus: vt nullum tempus precãdi vacuum sinat sancta deuotio præterire. Studẽtes igitur doctrinis secularibus perparum somno indulgent: quanto magis, qui Deum cupiunt cognoscere, non debent somno corporis impediri, nisi quantum naturæ opus est? Dauid per singulas noctes lectum suum lachrymis lauabat: surgebat etiã noctis medio, vt domino confiteretur. Et tu totam noctem soporis exitiosam deputãda? Tunc magis tibi orandus est dominus: & tunc præsidia postulanda: tunc culpa cauenda, quando videtur habere secretum: quando maximè in circuitu meo, & parietes me operiunt. Considerandũ quia Deus omnia intuetur absconditа. Ne dixeris ergo, Circumfusus sum tenebris, quis me videt: & quem vereor septus parietibus, & inclusus? Quia vultus domini super facientes mala. Deinde si arbitrũ non vides: temetipsum non vides? conscientię tuæ testimonium non vereris? Nescis illam caliginem noctis non opertorium sed incentiuum esse peccati? Cùm somno, & cibo feruent corpora, tunc etiam mentis vigor sopore laxatur, & somno resoluitur. Tunc irrepit impuri libido concubitus: tunc perturbatur cor, squalorem immunditiæ non veretur: castitatis puritas non consideratur: pudicitię gloria nõ recensetur, quia nox erat, quando Iudas dominum prodidit: quando Petrus negauit. Illo igitur potissimum tempore iustificationes Dei animo recondendæ sunt: relegenda mãdata hortatoria: illa castitatis præcepta non absint: vt illis occupata mẽs, flagrantiam libidinis, carnis restinguat ardorem, &c. Ex quibus patet, quòd ille legem Dei custodit, qui sic est nocte memor nominis domini: cuius voluntas est in lege domini, & in lege eius meditatur die ac nocte. Et hoc est quod nunc ait Psal. *Memor fui nocte nominis tui*, &c.

Aduersa proficiunt patientibus.

Nocte orandum.

Psal. 103 Luc. 22.

Psal. 118.

Eccl. 23.

Psalm 35.

Hæc facta est mihi, quia iustificationes 2129

tiones tuas exquisiui.

Hic ostendit octauum: scilicet, quòd spes solicitudinem præstat, & diligentiam. Illam rem solicitè quærimus quam inuenire speramus. Circa autem illius inquisitionem non occupamur multum, quã reperire dubitamus: sed circa illam nihil, de qua desperamus. Quia ergo sperabat notitiã legis habere: ideo circa illam exquirẽdo solicitus erat: dicens, *Hæc facta est mihi* &c. Iste versus multipliciter exponitur, secundũ quòd hoc pronomen *Hæc* diuersa supradicta potest referre vel demonstrare. Primò ergo ly *Hæc* potest demonstrare aduersitatem iustorum, & persecutionẽ: de qua dictum est suprà, Hæc me consolata est in humilitate mea. Et iterum, Memor fui nocte &c. Certũ est enim quòd ideo martyres persequebantur, quia legem Dei & iustificationes exquirebãt. Et tunc est vox cuiuslibet martyris dicẽtis, *Hæc* (scilicet persecutio, & aduersitas) *facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui*, scilicet te verum Deum confitẽdo, & idolorum culturam abnegãdo. Vel potest ly *Hæc* referre aduersitatem & miseriam vitæ præsentis, in quã cecidimus propter primorum parentum superbiam. Quæ quidem miseria sicut malis, & impatientibus est occasio peccati: sic bonis, & Deum colentibus proficit ad salutem: quia est materia merendi. Et tũc est sensus, *Hæc* (scilicet miseria præsentis vitæ) *facta est mihi*: id est, ad vtilitatem mihi venit, quia &c. Et istũ intellectũ hic ponit August. dicens *Hæc facta est mihi*. Tota namque sententia superior sic se habet, *Memor fui nocte nominis tui, domine: & custodiui legem tuã*. Et sequitur, *Hæc facta est mihi* &c. Hæc scilicet nox, facta est mihi. Ac si diceret. Hæc nox pro me facta est: scilicet, vt prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurdè intelligitur nox: vbi inuicem latent corda mortalium, & talibus tenebris innumerabiles, & graues tentationes oriantur: rita vt in eadem nocte pertranseant etiam bestiæ syluæ: vt etiam de illo leone rugiẽte, & quærẽte quem deuoret: dominus ait. Hac nocte Sathanas postulauit vt cribraret vos sicut triticũ: profectò hæc ipsa humilitas in loco peregrinationis huius, quæ nox rectè intelligitur, prodest eis, qui salubriter exercentur in ea, vt discant non superbire propter quod malum (id est illã noctem) pulsus est homo: sed gratis iustificatus. Atque vt in ista humilitate proficiat, variis tẽtationibus huius noctis oppositus, iam intelligens dicat, Bonũ mihi, quòd humiliasti me, vt discãiustificationes tuas. Nam quid aliud est, Bonum mihi quòd humiliasti me: nisi, hæc humilitas, quæ nox vocatur, facta est mihi: id est, factum est, vt prodesset mihi? Sed quare hoc? scilicet *quia iustificationes tuas*, non meas, *exquisiui*. Vel aliter ly *Hac* potest referri ad illud quod suprà dictum est, *Memor fui nocte nominis tui*, vt demonstret memoriam nominis Dei. Et tũc est sensus *Hæc* (scilicet memoria nominis tui) *facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui*, id est, quia sæpius meditatus sum iustificationes tuas, ideo memoriam habeo nominis tui. Frequens enim meditatio rei ipsam in nostra memoria firmat. Et istum sensũ hic ponit Amb. dicens, *Hæc facta est mihi* &c. id est, hæc memoria facta est mihi: vt scilicet essem in nocte memor nominis tui: ne ebrietate sopitus, ne epulis resolutus in somnũ, ne curis secularibus occupatus, obliuio mihi tuæ venerationis irreperet. Sed quotidiana meditatione memoria castigãs,

A & intentionem mentis exercẽs, assiduitate fiat nobis cursus iste solennis: vt dominum Iesum etiam in noctibus toto veneremur affectu. Vel aliter: vt per ly *Hæc* demõstretur gloria Dei æterna: de qua dicitur, Vnã petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem &c. Et tunc est sensus, *Hæc*, scilicet gloria æterna *facta est mihi*: id est, hanc merui: *quia iustificationes tuas exquisiui*. Et istum intellectum hic ponit Aug. dicens, Possumus autem & aliter hoc intelligere, *Hæc facta est mihi*, vt hoc pronomẽ *Hæc* nõ aliter accipiatur quàm se habet in alio loco vbi legitur, Vnam petij à domino, hanc requiram.

Psal. 26.

B Portio mea domine, dixi custodire legem tuam. 2130

Hic incipit octauus octonarius: cui pro titulo Heth. præmittitur octaua litera alphabeti Hebraici, quæ est Heth, quę congruè huic octonario præmittitur quia interpretatur pauor. In isto enim octonario Psal. optat videre faciem domini, cuius mãdata est obsecutus: ideo pro labore expetit mercedẽ: pro merito præmiũ quærit, scilicet beatitudinẽ æternam. Ad illam maximè inducit timor domini, non quidem seruilis, vel mundanus, sed filialis, & castus, quo non pœna, sed offensa timetur. Vnde Amb. hic ait, Litera octaua est heth, quod interpretatione Latina dicitur pauor. Sanctorũ pauor esse consueuit. Denique pauor cecidit super Abrahã, dum sacrificationem offerret plenã mysteriis spiritualibus. Ipse quoq; Dauid ait, Ego dixi in pauore meo, Omnis homo mendax. Pauor etiam reuerentiam religionis significat magis quàm infirmitatẽ timoris. Licet etiã ipse timor secundũ Deum sanctus sit. Initium enim sapientiæ, timor domini. Ergo, qui timent Deum, sapientes sunt: qui autem sapientes sunt, beati sunt. Beatus enim quem tu erudieris, domine, & de lege tua docueris eum. Hi quoque qui timent Deum beati sunt: sicut exẽpli extat autoritas, quia beati omnes, qui timent dominum. Ex quibus colligitur, quòd timẽtes Deum sapientes sunt, & beati sunt. Sanctus igitur timor domini, quia verè sanctorum est pauor: Sic igitur C hic de pauore sanctorũ, qui nos facit beatos: quia nos facit sollicitos ad inquirendum illud bonum, quod speramus, quod quia in octaua resurrectionis præstabitur, ideo octauus iste octonarius ponitur. Sic igitur in octonario agitur de timore domini, quo mediante, beatificamur. Et ideo secundum diuersos timoris effectus ipse Psal. diuiditur. Hic enim ostenditur, quòd timor domini sanctus primò legẽ Dei facit obseruare: in principio. Secundò misericordiam Dei facit implorare: ibi, *De peccatus sum*. Tertiò de peccatis facit pœnitere: ibi, *Cogitaui*. Quartò mortem pro Christo facit nõ timere: ibi, *Paratus sum*. Quintò spiritui carnẽ facit subiugare: ibi, *Funes*. Sextò pro beneficiis Deũ facit laudare: ibi, *Media nocte*. Septimò singulorũ merita facit cõmunicare: ibi, *Particeps*. Octauò intellectum ad Deum videndũ facit eleuare: ibi, *Misericordia tua*. Quantũ ergo ad primum, timor domini legem obseruare facit. Cum enim timor domini differat in hoc à timore seruili: quia timor seruilis non timet offensam illius, quem timet, sed solùm pœnam, quam transgressio infert: timor autem filialis non principaliter timet pœnã, sed ne illum, quem timet, offendat. Hinc est, quòd, cùm omnis transgressor diuinæ legis Deum offendat: quòd timor domini facit legẽ domini plenè obseruare, &

Psal. 118.

Gen. 25.

Psal. 115.

Eccl. 1.

Timor domini beatificat.

Psal. 127.

Timor filialis quomodo differt à seruili.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa bona facere, quæ Deus mandat. Vnde Eccl. 15. Qui timet Deū, faciet bona. Et isto timore tactus Psal. ait, *Portio mea domine, dixi, custodire legem tuā.* Primò eligit sibi dominum: cōsequenter delectat electi domini implere mandatū. Quantū ergo ad primū, dicit, *Portio mea domine.* Et secundū aliā literā, dicitur *portio mea Deus*, quod nō est intelligendū quòd Deus sit pars alicuius integrās aliquod totū, quia tunc esset aliquid maius Deo: cùm omne totū sit maius sua parte. Sed ideo Deus pars vel portio sanctorum dicitur, quia sancti Deum pro fine sibi eligunt. Vbi aduertendū, quòd quamuis naturaliter omnes homines velint esse beati, & beatitudinem quærant: tamen in rebus diuersis diuersi beatitudinem esse æstimant: Et sic diuersi diuersas res pro beatitudine, & parte sua quærunt, vt puta superbi, honores: auari, diuitias: voluptuosi, delicias, & huiusmodi. Et sic diuiditur mundus, vt vnus pro sua beatitudine accipiat vnā partē, & alius aliā, vt dicat superbus, Portio mea sunt honores & potētiæ. Auarus autē, Portio mea sunt diuitiæ: & sic de aliis. Sed timētes Deum, & iusti non aliquod temporale, vel trāsitorium pro beatitudine sibi eligūt, sed solum ipsum dominum: sibi dicētes, *Portio mea domine, vel pars mea domine.* Vnde hic ait Aug. *Portio mea, domine*, vel *pars mea domine.* Hoc vtrū Deo dicatur, quia particeps Dei sit, quisquis ei adhæret: sicut scriptum est, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Non enim existendo sunt homines partes Dei: sed fiunt participando filius vnius qui est verus Deus. An quia partes sibi eligunt homines in hoc mundo, siue sortiūtur: alius hoc, alius aliud, vnde quisque viuat: quodāmodo portio istorū Deus est, vnde semper viuā? Vnde quod sequitur audiamus. *Dixi custodire legē tuā.* Quid est. *Portio mea domine, dixi custodire legē tuā*: nisi quia ita erit portio cuiusq; dominus cùm legē ipsius custodierit? Sed quomodo custodiet, nisi ad hoc adiuuet spiritus viuificās ne litera occidat? O quàm altū verbū est istud, *Portio mea domine*: & maximè pertinens ad clericos! Nā clerus idē est quòd sors: quia illi mundum relinquentes portionē suā Deum elegerunt. O quam pauci realiter hoc verbū possunt dicere, *Portio mea domine.* Audi hic Amb. dicētē. *Portio mea dominus.* O quàm rarus in terris qui dicere possit, *Portio mea dominus!* Quā alienus à vitiis, quam segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum sæculo, nihil mundi: huius sibi vēdicet: nō sit corporalium possessor cupiditatū. Quē non inflāmet libido, non stimulet auaritia, non lasciuia effœminet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, nō maceret inuidia, nō aliqua negociorū sēcularium cura sollicitet: verus minister altaris Dei, Deo, nō sibi natus. Leui enim (vt habet interpretatio) significat Ipse mihi assumptus, & ipse meus. Idē ergo Leui, & mihi & Deo est. Quomodo mihi idē sacerdos, & Deo? Est mihi aduocatus, & Deo deprecator: pro me offerēs sacrificiū & idem offerens Deo. Deniq; cū Moysi dictum est, vt populo Israēl per singulas tribus diuideret terrā, & tribueret singulis tribubus portionem: tribū Leuiticam excepit Deus: dicens, Filiis Leui non erit sors, nec portio in medio fratrū suorum: quia dominus Deus pars eorū est. Et alibi, Ego dominus portio eorū. Negatur his terrena diuisio: vt ipsi sibi, dū nō vendicant secularem portionē, siāt cœlestis possessio. vel hoc solum nouerint possidere: hoc est fidei & deuotionis obsequium: multo ditiores quàm qui possessionū suarum spacia ampla diffundūt. Quātumlibet enim suos fines extendant, & terra deficit & mare, includit insanas cupiditates: & impendunt tributa maiora quàm fructus sint. At verò iste nihil sibi possidēs nulli nisi Deo militat: supra terrā eius est portio: non cum terra deficit, non mari clauditur. Cui portio Deus est, possessor est totius naturæ. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habēs bonum fructum qui nunquam possit perire. Pro domibus satis est sibi, vt sit habitatio domini, & Dei templum: quo nihil potest esse preciosius. Quid enim preciosius Deo? Aut quid deest ei viro, qui potest dicere, Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Tibi ergo Christus portio, tibi Christus possessio est: illius nomen tibi munificum: illius nomē est fructuosum. Portio tua nō ariditate siccatur: non imbre diluitur: non frigore vritur: non tempestate cassatur. Serua ergo possessionem quam elegisti. Et infrà, Habes ergo, ô homo, multa tibi proposita, vt eligas tibi portionem. Proposuit tibi dominus in portione possessiones, aurum, argentum, honores, nobilitatem. Proposuit etiam portionem seipsum. Habes ergo plurimas portiones: elige quam putas meliorem. Nō te numerus perturbet, sed excitet gratia: non te labor auertat, sed fructus inuitet &c. Sed proh, dolendum quòd multi tantum excæcati portionem suam nō ipsum Deum sed libidinem ponunt. De quibus dicitur Psal. 49. Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Nos autem non sic, sed orando dicamus illud Psal. 141. Clamaui ad te, domine: dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Beatitudinē diuersis in diuersis rebus quærunt. Deus est portio, & pars iustorum.

Psal. 72.

Clerici quales esse debent.

Deprecatus sum faciē tuam in toto corde meo: miserere mei secundū eloquium tuum. 2131

Hic ostendit secundum: scilicet quòd timor domini misericordiam eius facit postulare. Cū enim offēsam Dei, & peccata per se nullus sine gratia, & misericordia ei⁹ vitare possit: & timor domini singulariter fugat Dei offēsam, sequitur quòd hominem misericordiā De, & gratiā facit postulare. Et hoc est, quod ait Psal. *Deprecatus sum &c. miserere mei.* Et aduerte quod ait, *Deprecatus sum facie tuā in toto corde meo*: supple videre faciē tuā. Et sic declarat quā portionē sibi elegit, scilicet, faciē Dei videre. Quid enim per faciē Dei, nisi Christus intelligitur, vt suprà versic. 150. 1374-459. Et per consequens istis verbis precabatur Christū in carnem mitti, vt à nobis videri posset. Vnde glossa, *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo*: id est, videre Christum, quē desiderabat aspicere. Vel per faciē Dei intellige apertam Dei notitiam, qua à beatis videtur facie ad faciem: sicut dicitur Matthæi 18. quòd angeli semper vidēt faciem patris. Sed, cùm ista Dei facies in præsenti vita mortali videri non possit: dicente domino, Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet: quomodo ergo Psalmista ipsum videre postulat: dicēs, *Deprecatus sum faciē tuā in toto corde meo*, scilicet videre? Sic etenim Moyses hāc cupiens videre, Deo dicit, Si inueni gratiam in cōspectu tuo, ostende mihi faciem tuam. Istam materiam tractat hic Ambrosius dicens, Moyses rogauit dominum vt se ei demonstraret dominus, & vt facie ad faciem ipsum videret. Nouerāt vtique sanctus vates domini, quòd inuisibilem Dei faciem ad faciem videre non posset: sed mensurā supergreditur sancta deuotione. Et putauit Deo hoc esse possibile, vt corporis oculis faceret id, quod est incorporeum comprehendi. Non est reprehensibilis hic error, sed etiam grata cupiditas. Vel etiam, quia nouerat in ipso homine aliam post mortem futuram gloriam, & claritatē. Sicut enim stella in claritate est: ita & resurrectio mortuorū, & quod seminatur in corruptione, surget in incorruptionem: & quod seminatur corporale, surget spirituale. Qui igitur scire poterat hoc, meritò præsumebat, vt vultū Dei videre cuperet: quem esset, obita corporis morte, visurus. Talem certè se iam formare cœperat: talē iam dominus probabat, vt non distaret ab angelis cœlestis minister, & executor oraculi. Et ideo cùm sciret, quòd angeli pusillorū semper vident faciem patris, qui in cœlis est: putauit, quòd eum iam videre deberet, tanquam oblitus corporis, & depositā carne. Sicut ille, qui adhuc in corpore positus, raptus in paradiso: vtrū in corpore, vel extra corpus raptus esset ad tertiū cœlum, nescire se dixit. Sancti enim etiā, cùm gerunt corpus, non sunt tamē in carne, sed in spiritu, quoniam, qui conuersantur in carne, Deo placere non possunt. Sanctorum enim conuersatio non in carne est, sed in cœlo, sicut Paulus ostēdit. Et quid dicam⁹ de probabili desiderio vultus domini? Homines sunt. Et, siquem nobilem, siquem fortem, siquem sapientem esse audiunt: tanquā supra hominem arbitrantes cupiūt videre. Procedit imperator, cuius regiæ potestati commissa est pars orbis terrarum: concurrunt omnes: & in tanta multitudine illum solum aspicere gestiunt: & de fulgore purpuræ plus esse in vultu imperatoris æstimant. Miraris ergo, si Dei vult⁹ desiderabilis est: cùm hominem sui conformem humanus eius animus miretur aspectū: vt meritò Psal. dicat, *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo.* Sed, quia homo ex suis naturalibus ad istam faciem Dei vidēdam consurgere non potest sine auxilio Dei spiritualis: ideo ad postulandum pro hoc Dei gratiam se Psal. conuertit Deo dicens, *Miserere mei secundum eloquiū tuum.* Vbi notandum est, quòd nullus peccato pollutus Deum videre potest, quē solum corde mundi cōspicere possunt: Christo dicēte, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Cùm igitur non meritis nostris, sed sola Dei misericordia à peccatis mūdemur, consequens est, vt omnis, qui Deum habet videre, prius misericordiam Dei poscat, qua oculus mentis purificetur. Et ideo Dei misericordiam petit: dicens, *Miserere mei secundum eloquium tuum.* Quasi dicat, Vt faciem tuā, quam videre deprecor, cernere possim: secundum misericordiam tuam dele iniquitatē meam. Sed aduerte, quòd duplex est misericordia: scilicet quædā iusta, & quedā iniusta. Misericordia autē Dei, qua per lignū crucis nostra delet peccata, iusta est, & istam petit. Et hoc deducit hic Amb. dicens, Donare peccata & misericordia est, & iustitia est. Denique iustitiæ ascribit diuina scriptura veniam peccatorum, secundū illud, Benedictum lignum, quod fit per iustitiā: maledictum autem lignū, quod fit per manus hominum. Primum ad crucē domini retulit: secundum verò ad errorem gentilium, qui ligna venerantur. Iustitia autem, quæ est crucis? nisi quòd ascendens illud patibulū dominus noster Iesus Christus peccatorum nostrorum chirographum crucifixit ibi: & suo cruore totius orbis terrarū peccata deleuit. In quo ergo iustus est Deus, nisi in eo quod sciuit, quòd de limo terræ hominem figurauit? (quę terra vtique corruptelæ obnoxia est à vicio lubricæ passionis) propterea ergo dominus, qui secūdum animam te ad imaginē, & similitudinem suam fecit, hoc est rationabilem, iustum, pudicum. In eo enim ad imaginem Dei es, si sis iustus, si sis castus: vt immaculata in te figura perfulgeat. Sciens ergo Deus corporis fragilitatē, corruptelæ patere hominem, quasi iustus, fragili naturæ delicta concessit. Et sic fuit ista misericordia iusta. Et subdit Ambr. de misericordia iniusta, dicens, Est etiam iniusta misericordia. Deniq; in libris Regum dicitur, quia Saul postea contraxit offensam: quia miseratus est Agag hostium regem: quem prohibebat sententia diuina seruari, vt, si quis latronem, filiis deprecantibus motus, & lacrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet: cui adhuc latrocinandi aspiret affectus. Nonne innocentem tradet exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem? Certè, si gladium reprimit, vincula dissoluuntur, laxat exilio. Cur latrocinandi qua potest clementiore via non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Non potest ergo hæc dici iusta misericordia in ipsa ecclesia: vbi maximè misereri decet, & tueri quam maximè debet forma iustitiæ, ne qs à consortio criminis abstentus, breui lacrymula, atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionem, quam plurimis debet postulare tēporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nonne, cùm vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsus contagiū prouocari? Facilitas huius veniæ incentiuum tribuit delinquendi. Consequenter adducit exēplum: qui misericordia motus tribuit infirmo nociua, quæ petit, vel qui non secat membrum secandum, motus prece infirmantis: quoniam talis misericordia crudelitas est. Ad propositum ergo Psal. petēs à Deo, *Miserere mei secundum eloquium tuum.* Misericordiā, quam petit, discernit ab iniusta misericordia, dicēs *secundum verbum tuum.* Verbum enim Dei iustitia est. Petit ergo misericordiam iustā secundū verbū Dei, quia verbi Dei sententia est, vt cōuersis venia donetur, si legitimè est facta conuersio. Vnde sequitur.

Videri quomodo possit Deus.

1. Cor. 15.

1. Cor 12.

Videre Deū desiderare debemus.

Matth. 5.

Misericordia quedā iusta quedam iniusta.

Sap. 14.

Faciem Dei videre.

Cogitaui vias meas: & conuerti pedes meos in testimonia tua. 2132

Hic ostendit tertium: scilicet, quòd timor Dei de peccatis facit pœnitere. Si enim timor domini expellit peccatum, & sine pœnitentia peccatum saltem ab adulto non expellitur: consequens est, vt Dei timor hominem ad pœnitentiā ducat, vt conuertatur ad dominū. Et hoc est, quod Psal. timore tactus diuino ait, *Cogitaui vias meas, & conuerti*, &c. Et aduerte, quòd iste textus in pluribus codicibus diuersificatur. Nam secundum August. & Ambros. sic ponitur, *Cogitaui vias meas, & cōuerti pedes meos.* Et alij habēt, *Et auertisti pedes meos.* Si dicat, *Et conuerti pedes meos*, tūc est sensus, Cogitaui vias meas, & cōuerti pedes meos: scilicet à viis meis, quę displicēt mihi, vt scilicet irēt in testimonia tua, & ibi viā haberent. Si autē dicatur, *Et auertisti pedes meos.* Quod sic dicit secundū August. vt hoc potius Dei gratiæ tribuatur, secundum illud, quod Apostolus ait, Deus est, qui operatur in nobis. Cui etiam dicitur, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Si oculos, ne videant vanitatem: cur & non pedes,

Ecel. 1.

Philip. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non sectentur errorē? Sed siue dicat, *& conuerti pedes meos*: siue, *& conuertisti pedes*: siue, *& auertisti pedes meos*: ab illo totū fit, vt sciamus cuius faciem precatus est in corde suo. Dicat ergo, *Cogitaui vias meas*, &c. Iste versus duplici ter exponitur: primò scilicet, vt loquatur de viis suis præteritis: secundò vt loquatur de viis suis futuris. Primò exponitur de viis præteritis: vt sit sensus, *Cogitaui vias meas præteritas*, id est, actiones meas, & affectiones, & inueni illas plenas peccatis. Ideo pœnitendo de illis, *conuerti pedes meos*, id est, affectiones, in testimonia tua, id est, in vias mandatorum tuorum. Et istum sensum hic ponit Ambros. dicens, Diuisus est sensus: aut quia dicit, *vias meas*, scilicet superiores cogitaui plenas peccatis, & ideo vt remissionem peccatorum possem promereri morū conuersione, studióque virtutum: auerti, vel conuerti pedes meos in testimonia tua: vt non iam meis gressibus, quibus antè sum lapsus, sed testimoniorū tuorū itineribus ambularē, quæ tuorum semitæ mandatorum me errare non sinerent, nec vestigium in tortuosa & deuia deflecterem. Frequenter ignorā es iter, si strata viarum sequantur, perueniunt quò desiderant, & carent erroris cōfractu. Si autem vsurpent scire, quæ nesciunt, & putent aliqua sequenda cōpendia: à publici tractus itinere recedentes, erroris labyrinthos incurrunt: vt eos de itinere deflexisse pœniteat. Et ideo post multa laborum dispendia, ad iter, quod reliquerint, redire contendunt. Sic & peccator cogitans vias suas præteritas, in quibus Deum offendit: ad iter rectum reuertēs dicit, *Cogitaui meas meas, & cōuerti pedes meos in testimonia tua.* Secūdò hic versus exponitur de viis, & actionibus de futuro. Quia homo antè quàm faciat aliquid, debet cogitando deliberare, an hoc sit faciēdum, & quo ordine. Et habita sana deliberatione, ad illā partem prosequendam se debet conuertere, quam secundum mandata Dei viderit faciendā. Et istum sensum hic ponit Ambros. dicēs, *Cogitaui vias meas*, &c. scilicet sucuras, vt actus meos cogitationibus ante præuenirem: ne inconsulta operatione progressus aliquid in ipsis cogitationibus offensionis inciderem. Vt, si aliquid agere vellem, antè cogitē, vtrum agendum sit illud, quod desidero, aut quo agendum sit modo. Similiter si alloquendum est, vtrum loqui debeā: deinde vtrum publicè, vel secretè. Omnia igitur cum cogitatione facito: vt nō te pœniteat operis tui. At verò si viam ingressus, cùm venis ad compitum aliquod (ita enim appellatur plurimarū congressus viarum) si nescis, quod iter ingredi debeas: stas & cogitas ipse tecū, vtrum primam viam, vel secundam, vel tertiam viam eligas, quā sequaris: nec putas prius arripiendū iter, quàm animo diffinieris. Quanto igitur magis animo debes, ac mente cōsistere, qui ad regnum cœleste conscendis iter, & cogitare tecum, quia non omnis via illò ducit: non omnis via illò dirigit, ad Hierusalem illam, quæ in cœlo est. Sunt enim viæ, quæ malos exitus habent. Est autem angustior via illa, quæ ducit ad regnum. Volens igitur illam ingredi viā, quæ ad Deum ducit, non circunspicies, non ipse tecum tractabis, non considerabis, ne de facili capiaris affectu, siue latitudine prouocatus ingrediaris iter, quod te ad inferna deducat, vt puta: Hic cogitauit, vt videret mulierē, vt videret ad concupiscendum: sed mala hæc cogitatio. Relinquat vias suas. Alius quidem non cogitauit: sed subitò aspexit, & captus est: vidit & concupiuit: & ideo lapsus est. Quòd si fragilem suum considerasset aspectum, & eum tenuisset, ne, cùm videret mulierem, mente caperetur: vtiq; non prospexisset ad mulierem, ne cōcupiscere eam. Vidēs, ergo mulierem, non direxit pedem suum in testimonia domini: qui, si ante lapsum suū cogitasset, forsitan dixisset, *Cogitaui vias meas, & cōuerti pedes meos in testimonia tua.* Cogitet ergo primum quemadmodum videat, quemadmodum loquatur. Bene sic cogitauit, qui dicebat, Pone, domine, custodiam orimeo, ne fortè, dum mens inflāmatur ardore, lingua sermone labatur: aut multiloquio incauto etiā quod mens non cogitauit, incurrat loquēdi facilitatem. Cogitet quemadmodum pedem suum dirigat, ma nū afferat, ne impetu indignationis impulsus cùm repellere debeat iniuriam, ipse alteri iactum cædis illidat. Cogitandum est igitur, quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio: maturitas operationis adhibetur. Et hoc est, quod ait Psalmista, *Cogitaui vias meas*, scilicet omnia, quæ agere debeo: *& conuerti pedes meos in testimonia tua.*

Cogitare præteritas mala debemus, & pœnitere.

Agenda præcogitare debemus.

Cogitanda sunt agēda antè quā fiant.

Matth. 7

Paratus sum, & non sum turbatus vt custodiam mandata tua. 2133

Hic ostendit quartum: scilicet quòd timor domini facit mortē pro Christo non timere. Si enim timor domini fugit offensam Dei, sequitur quòd paratum facit hominem ad omnia, quæ Deus mādat. Mandat autem mortem corporis pro saluāda vita animæ, non timere. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. Et hoc est, quòd Psal. timore domini fretus, pro mandatis Dei adimplēdis, etiam mortem non timet, dicens, *Paratus sum, & non sum turbatus*, &c. Ex hoc enim perpendere poteris, quantum valeat solita præmeditatio futurorum. Si quis enim mente cogitare velit, ad quem finem ducat via lata mundi, quia ad æternum supplicium: ad quem finem ducat arcta via mandatorum Dei, quia ad regnū cœleste: nunquam ingrederetur viam latā, sed arctā intraret. Et ideo postquam Psal. præcogitauit vias suas, statim viam, quę ad vitam ducit, elegit, dicēs, *Paratus sum, & non sum turbatus*, &c. quasi dicat, Et si in via mandatorum tuorum aduersa premant, maledicta obiiciantur, mors immineat: tamen omnia ista cōtemno, quia transitoria sunt: & ad viam mandatorum paratum me offero, quia illa breuis est, & ad vitā ducit æternam. Ad istum intellectum Ambros. hunc versum exponit hic dicens, Vbi cogitatione quis præuenit, quod actuosus est, semper paratus ad agendum est, semper fixus, & validus: vt non queat subita aliqua accidētium offensione turbari. Nulla eū ambitiosa extollunt: nulla eum tempestas iniustæ inuasionis exagitat: non petulantis oculus meretricis illaqueat. Si persecutio, vel mors ingruit, inuenit iam se paratū, vt ibi possit esse perturbatio salutis incertæ: vbi sperata sacri corona certaminis prouida futura meditatione prouidit. Si à maledicis obstrectatoribus frequenter obroditur: cogitet quia non est discipulus super magistrum, neque seruus supra dominum. Si supra filium Dei opprobria exprobrantium nefanda ceciderūt: quemadmodum seruus exortem eorum sperare se poterit? ideóq; mentem suam præparare debet, vt, cùm ista acciderint, turbare se nequeat. Præparet animum, & meditatione componat, vt possit dicere, Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames? &c. Quare autem non separetur, adiecit Apostolus: Sed in omnibus his (inquit) superamus propter eū, qui dilexit nos. Inter omnia autem aduersa tentamenta, ad quæ sufferenda paratos, & nō turbatos præcogitare oportet: nos reddere duo maximè sanctus Salomon oratione propria declarauit, quæ rogat, vt possit excludere dicens: Diuitias, & paupertates ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria, &c. Potes ergo & tu ista tentamenta contemnere, quæ formidauit Salomon: qui sapientiam postulauit, & meruit. Dives erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate, abstinentiæ gratiam non teneret. Quam multi qui videbātur sancti esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui. Quā multi aliqua necessitate delecti non potuerūt cōtenti esse iniuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati. Rursus sob inuenitur in terris, qui & diuitias amisit, & filios, & vulneribus corporis exaratur cum vermes toto corpore fluerent, à Christi charitate nō potuit separari. Paremus igitur affectum nostrum, ne imparatum vis repentina perturbet. Veniens igitur in certamē aliquod magnū & graue dic prius: *paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiā mādata tua.* Esto paratus nō solū aduersus ea, quæ vides, sed etiam aduersus ea, quæ non-dum vides. Foris pugnæ, intus timores, in ipso tibi bellum est. Bonum est, vt in tranquillitate sit animus tuus, & in quadam serenitate. Sed gubernator ille melior est, qui in tempestate nauem gubernat. Rege ergo teipsum quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudamus virtutem gubernatoris, qui nullas procellas senserit, & cursum direxit nulla tempestate iactatus. Sed & illū laudamus, qui aduersus ventos renititur, insurgit aduersus fluctus: non timet cum eleuatur vndis nauigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudādus est gubernator sui, qui ea, quæ aduersa sunt, vincit patientia, virtute superat: secundis non extollitur, aduersis non frangitur. Aduersis igitur cū quantis est tibi prælium. Et ideo meditare: statue animo, vt procedens ad prælia dicas, *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Sic & supra dixit Psal. 107. Paratum cor meum Deus: paratum cor meum, &c.

Agenda præcogitanda non sunt.

1. Cor. 7.

Greg. 33. mor. c. 1. Funes scripturæ significant multa.

Funes peccatorum circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus. 2134

Hic ostendit quintum: scilicet, quòd timor Dei carnem spiritui facit subiugare. Sicut enim timor domini animā subiicit Deo, quia hoc ratio dictat: sic & consequenter carnem subiicit spiritui: quia implicat animam subiici Deo per veram humilitatem: & carnem sibi non subiicere, quia in quo caro non subiicitur spiritui, in illo est peccatum. In peccato autem existens, à Dei subiectione est alienus, quia diabolo subiectus. Et hoc notās Psal. dicit, *Funes peccatorum circumplexi sunt me*, &c. Vbi notandū, quòd secundū Gregor. funes in scriptura mysticè multa significant. Vnde ait sic, Scriptura enim funē aliquādo dimēsionum sortes, aliquādo fidem, aliquando peccatum consueuit designare. Nam propter hæreditarias dimēsionum sortes dicitur Psal. 15. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes quippe in præclaris cadunt: dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ meliores excipiunt. Rursum fune fines exprimitur. Salomone attestāte, qui ait, Funiculus triplex difficilè rumpitur, quia, scilicet, fides, quæ de cognitione trinitatis est, ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens: in solo reproborum corde dissipatur. Rursum quia fune peccata significātur, per Prophetam dicitur, *Esa. 5.* Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur. Vnde per Psal. dicitur, *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Quia enim funis torquetur, vt crescat, non immeritò peccata in fune significantur, quia peccatum, quòd sæpe peruersa ore dū defenditur, multiplicatur. Sic ergo hic Psal. funes accipit, nō priè pro ipsis peccatis, sed pro occasionibus & tentationibus peccatorum, dicēs, *Funes peccatorū*, &c. Vt puta, quando caro, mūdus, vel diabolus suis minis, vel terroribus, suis concupiscentiis, vel delectationibus illa queare cupiunt iustos, vt discedāt à lege diuina. Sed iustus, illis pulsantibus, in lege Dei cor suum confirmat. Ideo subdit, *Et legem tuā non sum oblitus.* Isto modo istum versum hic exponit Augustin. dicens, *Funes peccatorum circūplexi sunt me*, &c. Funes peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spiritualium, sicut diaboli, & Angelorum eius: siue carnalium, in quibus diabolus operatur. Non enim hoc nomen, quod dictum est peccatorum ab eo, quòd sunt peccata, declinatum est: sed ab eo, quòd sunt peccatores. Cū itaq; peccatores minantur mala, quibus terreant iustos, ne pro lege Dei patiantur: quodammodo funes implicant, veluci validas; & robustas restes suas. Sed & si iustorum implicant corpus, animam nō implicant. Propter quod Psal. ait, *Et legem tuam non sum oblitus.* Ambrosius autem hoc exponit de vinculis peccatorum, quibus per diabolum implicamur: sed per Christum liberamur: dicens, Isti sunt funes delictorum nostrorum quibus inuoluimur, & alligamur. Et ideo saluator qui habet potestatē peccata dimittere, dicit illis, qui sunt in vinculis iltis, Exite. Vtinam & mihi dicat, Exi de vinculis peccatorum tuorum: solue funes erroris tui, quibus circūdatus & alligatus es. Etenim si nequissimus sum omnium, & detestabilis, vsu peccatorū: illo tamen iubente, liber ero, qui sub vno momento latronē damnatū reum supplicio eripuit, & constituit in regno suo. Sunt ergo peccata vincula, quibus constringimur, etiamsi videamur liberi. Vinculis enim peccatorum suorum vnusquisque cōstingitur. Ligat nos vinculis, carnis illecebra: vinculum nostrum auaricia est: vinculum nostrū ebrietas est: vinculum nostrum concupiscentia est: vinculum nostrum superbia est. Sunt & diaboli vincula. Denique scriptum est, Hanc autē filiā Abrahę, quam alligauit Sathanas decem & octo annis. Ligat etiā diabolus nos criminum nexu, vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Christus negatur: vinculo inuidiæ, qua frequenter frater appetitur: vinculo crudelitatis, qua socius & frater occiditur. Hæc sunt vincula quibus ligatus vnusquisque inclinatur, vt animam suā leuare non possit: nec ad cœlum obtutus mentis erigere: nisi dicat ei dominus, Dimissa es ab infirmitate tua, & munere eam suæ benedictionis erexerit. Hæc sunt sceleratoria vincula, quæ dirum peccatorem ligāt: hoc est diabolus, & ministri eius, vel certè Nēroth, hoc est amaritudo: vel Esau, hoc est terrenus vel callidus. Isti enim venatore erāt, qui feras laqueis

Aduersa præcogitando itinere non debemus.

Prou. 30.

Psal. 140.

Funes peccatorū sūt i ductiua ad peccatum.

Vincula sunt peccata.

Luce 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

queis capiare consueuerant, & muta animantia vinculis alligare: inutiles venatores, qui capiunt bestias quæ pompâ spectaculo populari præbeant ministerium crudelitati. Denique nullum inuenimus in serie diuinæ scripturæ de venatoribus iustum, &c. Est ergo secundum Ambros. sententia, vt ista sint verba illius qui multis vinculis peccatorũ ligatur: tamen recordatus legis diuinæ, qua, scilicet dicitur, Quacũque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatũ eius non recordabor: confisus de pietate domini, ad Deum recurrit, vt ipsum à funibus peccatorum absoluat. Et ideò primò se peccatorem confitetur dicens, *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Et consequenter spem absolutionis allegat, dicẽs, *Et legem tuam non sum oblitus*: qua, scilicet contritos absoluis.

Venator nullus iustus inuenitur in scriptura.

Ezech. 18.

2135 Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ.

Hic ostendit sextum: scilicet quod timor domini pro acceptis beneficiis Deum facit laudare. Timor domini iustitiam timentibus Deum præstat: sic quòd qui sine timore est iustificari non poterit: vt dicitur Ecclesiast. 1. Iustitia autem requirit vt vnicuique tribuatur quod suũ est. Cũ ergo omnia bona nostra sint Dei, & nos Christi, quos fecit & refecit: consequens est, quòd timor domini nos doceat, nos & omnia nostra à Deo recognoscere, & ipsum laudare. Quod suo exemplo Psal. nos facere docet: dicens, *Media nocte surgebam.* Vbi notandum quòd nos dupliciter accipitur, vt superius dictum est, versi. 2128. scilicet & pro tempore nocturno (vt nox distinguitur contra diem) & pro statu aduersitatis & tribulationis. Et de vtraque nocte intelligitur iste versus. ad quem possunt deduci omnia superius dicta in illo versiculo, Memor fui nocte nominis tui domine. quamuis hic plura addantur: primo ergo intelligitur de hora noctis secundũ literam. Tunc enim quia maiora vigent dæmonis tentamenta, carnis feruor & sollicitudo, maximè surgendum est ad orãdum, ad gratias agendum, & ad confitendum domino. Et ad istum intellectum hunc versum hic exponit Ambr. dicens, *Media nocte surgebam, &c.* Non satis est dies ad precandum, surgendum est etiam nocte, & media nocte. Ipse dominus pernoctauit in oratione, vt te nocte proprio ad orandum prouocaret exemplo. Et vtique peccatis tuis ille indulgentiam postulabat à patre, operabatur propria potestate. Non tibi dicit Propheta, vt tantummodo surgas, sed vt & nocte surgas & maximè nocte media. Nocte enim surgendũ ante præmisit, dicens, Memor fui nocte nominis tui domine. Potest vnusquisque memor esse, & potest quisque surgere: & cum surrexit, ea, quæ proprio arbitrio sederint postulare. Addidit ergo hic Psal. dicens, *Media nocte surgebam*: docens surgendũ esse media nocte ad orandum. Hoc est, vt illo maximè tẽpore deprecari dominũ, & propria deplorare peccata deflere, nec solum præteritis venian postulare, sed etiam præsentia declinare peccata, & cauere futura. Multa enim illo tempore tẽtamẽta proserpũt. Tũc feruet carnalis illecebra: tunc tentator illudit: coquitur cibus: potusq; digeritur. Stomachus æger, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque quiescenti aut calor soporis augetur: aut vigilanti nondũ plenior refusus vigor est, qui errorũ cauere possit incursus. Tunc igitur tentator assistit: tũc retia iacit, quibus turbare mẽtem possit improuidã: tũc spirituales nequitiæ tenebras ostendunt: tũc omne nefas suadere contendunt: quando nullus culpæ arbiter, nullus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris. Inserit cordi vanas disceptationes, vt dicat sibi, Quis me videt? Et tenebræ & parietes circũdant me. Quem vereor? Surge igitur ad precãdũ media nocte. Hæc hora est qua tentator & nocere cõsueuit, & irruere. Hæc hora est, qua solet aduersus tẽrationes graues cœleste venire remedium. Surgẽdum ergo est tibi, ne qua fraude vincaris. Prouidendum est tibi, eo tempore, quo potes vincere: nequaquã tempus vincendi amittas. Surge ergo ad confitendum domino, vt gratias agas. Confitere domino etiã æterna iudicia eius: vt quicquid boni accidat: eius iustitiæ deputemus: quia iustus est, vt opus suum tueatur, & conseruet. Si aduersa premunt, vtique iustitiæ suæ ascribamus, quia illa, & ampliora meruimus. Hæc Ambrosius. Sic enim cõfiteri iudicia iustitiæ domini, docet scriptura: vt nostrum quilibet dicat illud Iob. 23. Verè peccaui, & vt dignus etiã non recepi. Secũdò iste textus exponitur de nocte aduersitatis, & tribulationis: quæ quanto grauior est, eo ipso nobis surgẽdum amplius ad Deum deprecandum. Grauitas enim aduersitatis per mediã noctem figuratur. Et sic exponit August. istũ passum dicens, *Media nocte surgebam*, &c. Quia & hoc ipsum quòd funes peccatorum circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ Dei. Hoc enim ait de persecutionibus, quas patiebatur ecclesia, cum funes peccatorũ circũplecterẽtur eam. Proinde medium nocte grauiora tribulationis intelligenda æstimo: in qua dixit, *surgebam*: quia non sic eum affligebat, vt deiiceret: sed & surgebat, vt in ipsa tribulatione ad fortius confitendum proficeret, & orandum. Vel per mediam noctẽ iudiciũ vltimum intellige. Quod ideo media nox dicitur, quia illius horã ignoramus. Surgit ergo media nocte, qui extremũ iudicium meditatur. Confitetur Deum super iudicia iustitiæ, qui credit tũc iuste damnatos puniri æternaliter, & electos æternaliter præmiari. Sic enim Tobias confitebatur domino iudicia iustitiæ suæ dicens, Iustus es, domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuę misericordia & veritas, & iudicium. 2136

Nocte est orandum.

Eccles. 23.

Nocte est aduersitas & oratio.

Tob. 3.

Particeps ego sum omniũ timentium te, & custodiẽtium mãdata tua.

Hic ponit septimum, scilicet, quòd timor domini singulorũ merita cõmunicat. Timor enim domini cũ iustificet timẽtẽ, nõ est sine gratia, & charitate. Gratia autẽ, & charitas nõ quærit, quæ sua sunt, sed propria cõmunia facit. Quod maximè verum est de meritis, & spiritualibus bonis. Et hoc ostendit Psal. dicens, *Particeps ego sum.* &c. Notandũ ergo, quòd iste versus dupliciter exponitur. Primò vt sint verba cuiuslibet iusti in statu gratiæ existentis: qui participat omnia spiritualia bona aliorũ iustorũ secũdũ gradũ suę iustitiæ, & charitatis: quia in maiori gratia existens, magis aliorũ merita participat. Vnde talis quilibet dicere Deo potest, *Particeps ego sum omnium timentiũ te*, &c. Qualiter autẽ merita, & bona iustorũ ab omnibus iustis participãtur, vide suprà, versi. 400. Aliter exponitur vt sint verba Christi, qui per carnis assumptionẽ, omniũ iustorũ particeps est effectus: vel nos cũ ipso

Partich. meritorum per gratiam.

Particeps est Christus omnium iustorum.

ipso quasi in omnibus participamus mysteriis. Primũ sensum hic ponit Aug. dicens, Ad ipsum enim caput nostrũ, scilicet Christũ, propriè arbitror pertinere quod dicitur, *Particeps ego sum omniũ*, &c. Sicut enim in epist. ad Hebr. legitur, qui enim sanctificat & qui sanctificatur, ex vno omnes: propter quam causam nõ confunditur eos fratres vocare. Et paulò post, spiritu ergo (inquit) pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse propemodum eorũ participauit. Quod quid est aliud quàm Eorum particeps factus est. Neq; enim efficeremur participes diuinitatis eius, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret. Nam in euangelio, quòd nos diuinitatis eius participes facti sumus, ita dicitur, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius: qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, &c. sed ex Deo nati sunt. Vt autẽ hoc fieret, quia & ipse particeps factus est mortalitatis nostræ: ita ibi sequitur, Et verbũ caro factum est: & habitauit in nobis. Per hãc enim eius participationem, nobis gratia subministratur: vt castè timeamus Deum, & custodiamus mandata eius. Secundum autem sensum: scilicet quòd nos cum Christo & ipse nobiscum in omnibus mysterijs participat, hic ponit Ambros. dicens, *Particeps ego sum omnium.* &c. Habet & Christus participes atq; cõformes sui. Quod ostendit Psal. dicens, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitię præ consortibus tuis. Habet participes carnis, quia carnẽ suscepit. Habet participes prophetiæ, quia & ipse prophetam (inquit Moyses) suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: & omnis qui non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Ideòque populus Iudæorum, quia non audiuit hunc prophetam exterminatus est, vt populus Dei esse desineret, qui antè populus Dei dicebatur. Habet Christus & participes veritatis, quia & ipse veritas est, & nos veritatem tenere voluit. Habet & participes iustitiæ, quia ipse iustitia est: & nobis de suo dedit sui habere consortium. Habet consortes resurrectionis, quia & ipse resurrectio est. Habet cõsortes immaculatę virę, quia ipse immaculatus est. Et quicunq; in nouitate vitæ ambulauerit: qui cunq; tramitem iustitiæ tenuerit, particeps Christi est. Habet & tribulationis suæ participes. Ideoque Apostolus particeps tribulationis esse cupiebat, qui dicit, Nunc gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore eius: quod est ecclesia. Ideo Apostolus ostendens quam gratiam dederit nobis Iesus ait, Participes enim Christi facti sumus. Sed ille particeps Christi est, qui lugẽtẽ mœsto consolatur affectu: qui in carcere constitutum, proprio non defraudat officio: qui ad lectũ ęgrotantis assidet, non vt capiendæ hæreditatis tendat aucupium, sed vt morbi vim sollicito ministerio mitiget. Beatus ergo qui hoc dicere potest, *Particeps ego sum omnium timentium*: vt scilicet alteri non dicat, Non es de corpore meo: hoc est, non dicat pauperi diues, nõ ignobili nobilis, non ęgro sanus, non debili fortis, non imperito sapiens dicat, non es mihi necessarius, sed magis compatiatur infirmis: vt sciat quod vnum corpus sumus omnis: & membris membra connexa, vt alterum sine altero esse non possit: & cum alterum dolet, compatiatur alterum. Iste est qui rectè dicere potest, *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Hæc ille.

Hebr. 2.

Ioan. 1.

Psal. 44.

Deut. 18.

Coloss. 1.

Hebr. 3.

A Misericordia tua, domine, plena est terra: iustificationes tuas doce me. 2137

Hic ostendit octauum: scilicet, quod timor domini ad Deum vidẽdum eleuat. Cùm enim timor domini humilitati socletur, & omnis qui se humiliauerit, exaltabitur: consequens est vt intellectus timẽtis Deum per misericordiã eleuetur ad Deum cognoscẽdum, & ipsius iustificationes. Et hoc est, quod petit Psal. dicẽs, *Misericordia tua, domine, plena est terra*, &c. Ille versus primò exponitur vt quasi sit declaratiuus vtilitatis, quã homines sunt consecuti ex hoc q; Christus particeps nostri factus est. Sic enim ipsum hic exponit August. dicens, Et propter hoc quòd Christus particeps factus est fratrum suorum, Deus hominum, immortalis mortalium: ideo grauũ cecidit in terram, vt mortificatũ multum faceret fructum. Vnde de ipso fructu adiunxit Psal. dicẽs, *Misericordia domini plena est terra.* Et vnde hoc, nisi cum iustificatur impius? In cuius gratiæ sciẽtia vt proficiatur, adiungit, *Iustificationes tuas doce me.* Aliter hũc versiculũ exponit Ambros. ostendẽs quòd misericordia Dei quandoque plena dicitur terra, & nõ cœlum. Vnde hic dicit, *Misericordia domini plena est terra.* Quomodo plena est terra misericordia domini, nisi per passionẽ domini nostri Iesu Christi? quam futurũ prævidẽs quasi promissam Propheta cõcelebrat? Prophetis enim ea, quæ futura sunt, præuidẽtibus moris est, vt iam quasi decursa memorẽtur, quæ posterioris ætatis sunt. Plena est ergo terra misericordia domini, quia omnibus data est remissio peccatorũ. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol super omnes quotidie ortur. Misticus autem sol ille iustitiæ omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit. Ideo autem passus est, vt tolleret peccatum mundi. Si quis autem nõ credit in Christũ generali benedict one ipse se fraudat: vt si quis clausis fenestris, radios solis excludat, nõ ideo sol non est ortus omnibus, quia calore eius ipse se fraudat, sed quod solis est, præroga tiuam suam seruat: quod impedientis est, communis à se gratia lucis excludit. Et hoc diuinæ misericordiæ deputatur, quia pluit super iustos, & iniustos. Aut certè sic interpretãdũ est, quòd misericordia domini plena sit terra. Quia domini est terra, & plenitudo eius, ipse super maria fundauit eã, & super flumina præparauit illã. Etenim per Ecclesiã in omnes gẽtes diffusa est domini misericordia, atq; fides. Sed fortasse dicet aliquis. Quare nõ dictũ est, Misericordia domini plenũ est cœlũ: quia sunt etiã spirituales nequitię in cœlestibꝰ? Sed nõ ille ad cõmune ius indulgẽtiæ Dei remissionemq; pertinẽt peccatorum, quib. ignis seruatur ęternus. Illa autem cœlestiũ spirituum agmina sic auxilio. domini fulciũtur, vt non tanta eius indigeant misericordia, quanta quæ sunt inferiora, atq; terrena. Non enim illa carnis inuolucro vestiuntur, in qua frequens est illecebra. Sequitur, *Iustificationes tuas doce me.* Ideo enim iustificationes Dei ab ipso domino petit doceri, quia difficile est in terra huiusmodi magistrũ reperire, qui ea doceat, quę ipse nõ videt. Ad illũ ergo doctorem intimo propheta conscendit affectu, qui solus magister est verus. Docet ergo Deus, & mẽtes illuminat singulorum, & claritatẽ cognitionis infandit: si tu aperias ostia cordis tui, & cœlestis gratię recipias claritatem: quando dubitas, diligenter inquiras. Qui enim quærit, *Matth. 7.*

Misericordia est fructus nostræ natiuitatis.

Matth. 5.

Psal. 23.

Quæstio.

Futura per modũ præteriti dicuntur. Prophetæ.

Misericordia domini plena est terra.

Christus solus est verus inuestigator, & doctor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuenit:& ei apperitur qui pulsat. Multa enim obscuritas est in scripturis propheticis. Sed si manu quadã mẽtis tuæ scripturarũ ianuam pulses, & ea quæ sunt occulta diligẽter examines: paulatim incipis ratione colligere dictorũ: & aperietur tibi nõ ab alio, sed à Dei verbo, de quo in Apo. scribitur, quòd agnus librum signatũ aperuerit: quem nullus antè poterat aperire: quia solus dominus Iesus in Euangelio suorũ prophetarum ænigmata & legis mysteria reuelauit: solus scientiæ clauem detulit & dedit aperire nobis. Et ideo ad ipsum cõuersus dicit Psal. *Tu me (inquit) doce iustificationes tuas:* quia tu es vera iusticia. Tu doce me quæ sapienter dicta sunt: quia tu ipse es vera sapiẽtia. Tu aperi cor meum, qui aperuisti librum. Tu aperi illud ostium, quod in cœlo est: quia tu ipse es ianua. Per te si quis intrauerit, regnum illud possidebit æternũ. Per te si quis intrauerit: nõ decipietur: quia falli non potest, quicunq; veritatis domicilium fuerit ingressus, Aliter autem ostendit Ricardus de sancto Victore: quomodo misericordia domini plena est terra, atq; cœlum, dicens, *Misericordia domini implet cœlum & terram*, &c. vide vers. 484.

Potest dici.

Apoc. 5. Gratiæ in vocatio prædicatoris.

2138. BOnitatem fecisti cum seruo tuo domine secundum verbũ tuum.

Teth. Hic incipit octonarius nonus: cui pro titulo præmittitur nona literera alphabeti Hebraici, quę est teth: quæ huic octonario meritò præmittitur, siue præponitur, nam teth interpretatur exclusio. Hic autem agitur de patiẽtia sanctorũ, quę pœnarum excludit tristitiam, & facit bonum, & iocundum, martyres pati pro Christo. Martyres amore sui regis omnia aspera per virtutẽ patientiæ dulcia reputabant: omnia crudelia: iocundè perferebãt, foras seruilẽ mittẽtes timorem. Vt miles, qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta nõ metuit, Vt seruus amans dominum, quãuis per deuia & prærupta mittatur: tamẽ omnia pericula amore domini contemnit: at si quis dominum petat, seipsum offerre nõ trepidat. Vt quis trans mare positos filios videre desiderat, nõ metuit naufragia liberorum amore. Ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigiis, & metum discriminis filiorũ desideria leuãt. Quàm pulchrè hoc de martyribus dicitur, qui verè militãt Christo: qui persecutiones, vngulas gladios, incẽdia non timentes, infestis regibus vltrò se obtulerũt? Timorẽ etenim quem poterãt habere pœnarũ, excluserunt amore martyrij. Hæc ergo est sanctorum patientia, quæ omnem seruilem excludit timorẽ, de qua iste octonarius agit. Et ideo pro titulo ly præmittitur teth: id est, exclusio. Agitur ergo in isto octonario de martyrum patientia: & secundũ varios effectus patientiæ, quos fecit in martyribus, iste octonarius diuiditur. Virtus enim patiẽtiæ in martyribus hæc faciebat. In pœnis primò animã lætificat: in principio. Secundò dubia clarificat: ibi *Bonitatẽ & disciplinã*, Tertio crimina exterminat: ibi, *Priusquã humiliarer*. Quartò aspera dulcificat: ibi, *Bonus es tu*. Quintò præcordia fortificat: ibi, *Multiplicata*. Sextò, malitiã nõ approbat: ibi, *Coagulatũ*. Septimò merita multiplicat: ibi, *Bonũ quod mihi humiliasti me*. Octauò præmia magnificat: ibi, *Bonum mihi lex oris tui*. Quantum ergo ad primum: virtus patientiæ in aduersis excludit tristitiam, & lætificat animã patientis. Secũdum enim Philosophum, omne inuoluntarium est triste: & quãto magis inuolũtarium, tanto amplius triste est. Et per consequẽs ex opposito omne volũtarium, delectabile, & quanto amplius voluntarium, tanto magis iocundum. Cum ergo martyres virtute patientiæ ardenti desiderio martyrium sitirẽt pro Christo: sequitur, quòd pœna in illis non tristitiam, sed iocũditatem inducebat. Propter quod de Apostolis dicitur, quòd ibãt Apostoli gaudentes à conspectu cõcilij: quoniam digni habiti sunt, &c. Et hoc notans Psal. hic dicit, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*. Vnde bonitatem hic accipit pro mentis lætitia & iocunditate. Vnde & alius textus Ambr. habet, *Iocunditatẽ fecisti cum seruo tuo domine*. Quasi dicat martyr virtute roboratus patientiæ: Alia temporalia bona videntur, & iocunda secularibus hominibus: mihi autem iocunda sunt, aduersa pro fide Christi sustinere. Et ad hunc sensum hic passum istum exponit Ambro. dicens. *Bonitatem* (id est, iocunditatẽ) *fecisti cum seruo tuo domine*. Multa in hoc sæculo vidẽtur esse iocũda, vel bona, ac suauia. Luxuries videtur esse iocunda: sed exhausto, sit amara, patrimonio. Dulcis libido, cùm feruet: sed eadẽ horrida, & fœtida, cũ producitur. Suaues epulæ: sed fœtidæ, cũ digerũtur. Bona in hoc sæculo multa vidẽtur, dum viuimus, quia vsui nobis sunt: vt pecunia, honor, aurũ, argentum, possessiones: eadem nihil possunt prodesse defunctis hic omnia relinquuntur. Quinetiã maiori cum dolore quis moritur, cũ se his fraudari copiis ingemiscit. Nõ est ergo iocũditas, vel bonitas vera, nisi illa, quæ secũdum verbum Dei est: vt bonorum meritorum, atq; virtutum subsidiis, homo gaudeat se esse munitum. D cat ergo Psal. *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine secũdũ verbum tuum*. Hoc est, etsi mihi ad tẽpus amara visa est castigatio secundum carnem, secundum mœstitiam corporis: tamen secundum verbum tuum castigatio illa fructus attulit bonitatis. Illam mihi castigationem intelligo profuisse: illa castigatione me à vitiis esse reuocatũ: illa nõ diu aliquid in me licuisse flagitiis: per illam castigationẽ domini nihil in me licuisse aduersario, nihil morti. Quoniã castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Castigatur enim, qui recipitur: qui enim non recipiuntur, non flagellantur. In labore enim hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Sic ergo dicat martyr: dicat quilibet iustus aduersa patiens, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*. Vel aliter exponitur, vt tunc Deum nobiscum bonitatem dicamus facere, quando sic nobiscum agit, vt bonum nobis placeat, displiceat malum: vt bonum agamus amore, non timore. Et istum intellectũ hic ponit Augustꝰ. dicens. Propter hoc dictũ arbitror, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*, nisi hoc fecisset, vt me delectaret bonum. Quãdo enim placet, & delectat bonum: magnum Dei donũ est, quando autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non delectatione iustitiæ: cũ Deus timetur, non amatur, seruiliter fit, non liberaliter. *Bonitatem* itaque *fecisti cum seruo tuo*, faciendo filium, qui seruus fuit. Et hoc *secũdum verbum tuum*, hoc est, secundum promissum tuum, vt secundum fidem firma sit omni semini.

Tristitia dulcia sibi peccato, sed sunt amara.

Castigatio per vitia est mala.

Psal. 117.

Psal. 72.

Bonum facere est seruorum sed filiorum amare.

Inuoluntarium triste, & voluntarium iucundum.

2139. Bonitatẽ, & disciplinã, & sciẽtiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

Hic ostendit secundum, quòd patientia dubia clarificat. Hoc enim impatiens auscultare nõ potest,

ter exponitur iste versus, vt per ipsum ostẽdat Psal. qualiter in disciplina, & compassione est procedendum. Vnde Bernard. dicit, *Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce me:* Compassionis affectus multis quidẽ prodest quia animus liberalis quem pro se viderit anxium, erubescit. Sed nonnulli dura cernice, & attrita sunt fonte adeo, vt quãto magis eis prælatus compatitur, tãto magis eius compassione, & patientia abutuntur. Igitur si compatimur fratri, ita ipsi iustitiæ cõpatiendum est, quam videmus ita impudenter abiici. Et hoc est zelus iustitiæ, quo aduersus delinquentes accendimur. Sed, cum vtrunque affuerit, scilicet compassionis affectus, & zelus iustitiæ, necesse est vt adsit spiritus discretionis: ne fortè, cum oportuerit hunc exhiberi, ille præcedat, & indiscretio ipsa confundat vniuersa. Hoc mihi videtur postulasse propheta cùm dicit, *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me.* Sed vnde hoc nobis? Neque enim talia profert virtutum gemina terra cordis nostri, sed magis spinas, & tribulos germinant nobis. Bonitas ergo respicit compassionem, disciplina zelum iustitiæ: sed scientia discretionis virtutem.

Correctio debet habere compassionẽ, zelum & discretionem.

Virtutes crescunt in nobis.

Luc. 17.

Non quilibet bonum optat discipulum.

Scientia sequi debet charitatem.

Quæstio.

2140. Priusquã humiliarer ego deliqui: propterea eloquiũ tuum custodiui.

Hic ostendit tertium: scilicet, quòd vera patientia crimina exterminat: patiẽtia autem veram humilitatem includit: vera autem humilitas peccata sua recognoscẽdo confitetur: cõfessio autem peccata exterminat: & per consequens, ipsa patientia peccata delet. Sic & in proposito Psal. vera fretus patientia se peccasse cõfitetur, dicẽs, *Priusquam humiliarer ego deliqui.* Pro huius versus declaratione notãdum quòd, vt dictum est vers. 2123. duplex est humilitas: scilicet quædam virtus, & quædam pœna. Hic autem versus intelligitur de humilitate miseriæ, & afflictionis: qua humanũ genus in Adã fuit humiliatum in pœnam peccati primorum parentum: Cum enim omnis pœna, si iusta est, sit pœna peccati: sequitur quòd peccatum pœnam præcessit, & pœna fuit subsecuta. Vnde in persona generis humani se prius peccasse Psal. confitetur: & consequẽter humiliatum fuisse: dicens, *Priusquam humiliarer:* (id est, punirer, *ego deliqui.* Vnde ad istũ intellectum hunc passum exponit Augustꝰ. dicens, *Priusquam humiliarer ego deliqui.* Hoc ad illam melius refertur humiliationẽ, quę facta est in Adam: in quo omnis creatura tanquam in radice vitiata, quoniã veritati subiecta esse noluit, subiecta facta est vanitati. Quod tamẽ vasis misericordię profuit experiri, vt delecta superbia, diligatur obediẽtia, & pereat nõ radicata misericordia. Et ideo expertus miseriam, vt illã euadat, dicit, *Propterea eloquiũ tuum custodiui.* Quia, si Adam custodisset, nõ fuisset humiliatus. Potest etiã hoc intelligi non solum de humiliatione totius humani generis facta in Adã: sed etiã de miseria cuiuslibet particularis: vt sunt tentationes & pœnæ, quas sustinemus, vt dictum fuit vers. 2123. quæ processerunt ex culpa, & sunt etiã occasio virtutis: vt clarius hic deducit. Amb. dicẽs, *Priusquam humiliarer*, &c. Ita accipiamus humiliari dictum, eo quòd per peccatũ videatur humiliatus. Propter peccatum enim tẽtationes sæpè nascuntur. Denique Adam & Eua post peccatum delecti sunt. Ergo humiliationis nostra causa peccatũ est. Potest enim de aduersis plerũq; inteiligi

Humilitas duplex.

Peccatum præcedit pœnam.

Pœna inducit ad dilectionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

humilitas: vt est illud, Bonū mihi quòd humiliasti me: vt discā iustificationes tuas. Et illud. Nisi quòd lex tua meditatio mea est, fortè periissent in humilitate mea. Hic ergo ostendit humilitatē ortā esse de culpa. Et quia culpa præcessit, ideo se humiliatū ostendit: hoc est attritū tentationibus & aduersis, & traditum anxietatibus. Sed quamuis humilitas ista sit quædam deiectio perturbationis, non virtutis generat tamen sæpe virtutē, & fit non pœna, sed remediū delinquentis. Nam si peccatis tuis tribuas quod humiliatus es, quicquid acciderit in te retorques: ex reo incipis esse iustus qui te ipsum condemnas: iustus enim accusator est sui in exordio sermonis. Nec potes indignū te iudicare humilitate, qui ꝓpria errata cognoscis: in quib. erubescendo non vtiq; extolleris, sed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti, & nō seruasti eloquia domini. Vnde serua diligentius, ne pecces, ne iterū quia deiectus es, etiā absorbearis: & fiat tibi deiectio tua incrementum iniquitatis, quæ debet esse ereptionis occasio. Etenim tentationibus homo sicut aurū in cōflatorio ꝓbatur. Vides ergo prophera quid dicat, *Priusquā humiliarer ego deliqui.* Iure ergo tentationibus traditus est, quoniā deliquerat. Delinquebat autem, quia Dei eloquium non tenebat. Verùm inde ordinē emendationis inuenit vnde culpa processerat. Cepit esse subditus eloquio diuino, & culpa desinit.

Aduersa quādoque sunt causa virtutis.

Prou. 18.

2141

Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

Hic ostendit quartum: scilicet quòd vera patiētia aspera & dura reddit dulcissima. Ad hoc enim Christus passus est vt nobis exemplum patientiæ daret in passionibus: vt ipsa patiētia passionis asperas res gratas redderet. Nihil enim tā durū quod si passio domini ad memoriā reducitur, non æquo animo toleretur. Prouidens ergo Psal. quod exemplo suæ patiētiæ nostras passiones mitigauit: dicit Deo, *Bonus es tu* (qui scilicet pro me voluisti pati) *& in bonitate tua doce me iustificationes tuas.* Dicat ergo Deo, *Bonus es tu.* Via enim naturali multoties effectus cognoscitur per causam, vt dicitur 1. Physic. Sic & diuina scientia causa multoties per effectū cognoscitur: Christo dicente. Arbor bona fructus bonos facit, &c. Sequitur. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Vis ergo cognoscere bonitatē Dei, quia per causam cognosci nō potest, quia causam nō habet, oportet quòd cognoscatur per fructus suos & effectus, quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciūtur. Considera ergo quàm boni sunt fructus Dei, & intelliges quàm bonus sit Deus. Sic enim bonitatē Dei cognoscendam hic ostendit Ambros. dicens, Laudantur plerunque homines in quibus frequenter aliena laudātur: vt scilicet esse boni admoneātur, qui forsitan non sunt: & bonitatis prædicatione miteſcant & vt errorem suum immitis deponat affectus, quanto magis laus suā Deo deferenda est? qui nisi bonus esset, ītare supra terram quis posset? Proprium est autem Dei, vt bonus sit. Denique in euangelio habet. Arbor bona fructus bonos facit. Qui autē sunt fructus Dei? Certè fructus Dei angeli sunt. Fructus eius homines sunt: hoc est rationabiles sancti, si domini præcepta custodierint, fructus eius sunt hi qui nascuntur in terris: fructus eius sunt virtutes hominum. Meritò ergo arbor bona dicitur, quia fructus bonos facit. Prius igitur radix laudetur, vt fructus eius possit probari. Sed & alibi ait dominus Iesus. Et pater velter, qui bonus est, dabit bona petentibus se: Sed quamuis bonus Deus sit, cuius etiam amara plus prosunt: & nō ab hoc inferuntur, vt noceāt, sed vt corrigant. Rogatur à Psal. vt in bonitate sua doceat nos iustificationes suas. Cōsidera medicum vtilia apponentē medicamenta vulneribus: ea tamē, quæ mordeant vlceris virus, aut certè ferro putrefacta resecantem. Cū in eo ipso sit bonus medicus, quia vtiliter operatur ægroto: & faciat quod ꝓdesse nouerit: tamē quia æger aut nō vult, aut non potest dolorem sustinere, propter infirmitatem affectus sui rogat, vt medicus quadam bonitate & suauitate non asperitatem adhibeat medicamentorum: nō ferro incidat vulnerum fibras, aut si aliter nō potest, vt cum moderatione faciat: vt mitiget vim doloris. Et ideo in euangelij bonitate melius docētur iustificationes Dei, quàm in legis, seueritate. Opus autē iustitiæ iustificatio est. In eo enim iustificationes Dei facimus, quia agimus pœnitētiā peccatorum. Quapropter Propheta in bonitate vult doceri: vt ei fiat peccatorū remissio sine atrocitate dānationis, cū remissionis gratia. Quid igitur est dicere *In bonitate tua doce me iustificationes tuas:* nisi doce me sic facere pœnitētiā, vel in aduersis habere patiētiā, vt illa tibi sint accepta, vt. s. non mecum agas rigore iustitiæ, sed in bonitate misericordiæ tuæ.

Nota bene.

Matth. 4.

Rom. 2.

Bonus probatur Deus per effectus suos.

Matth. 7.

2142

Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde scrutabor mandata tua.

Hic ostēdit quintum: scilicet quòd vera patientia præcordia fortificat. Quārto enim crudelitas tyrannorū amplius seuiebat in martyres, tāto Christi virtute patiētię fortiores efficiebātur. Vnde & Daciano dixit beatus Vincētius. Videbis me Dei virtute plus posse, dum torqueor, quàm tu ipse qui torques. Cuius ratio est, quia cū acriora pro Christo paterētur, ipsi magis mereantur. In maiori autem merito charitas magis dilatatur. Charitas autē dilatata fortificat patiētes. Et hoc notans hic Psal. dicit, *Multiplicata est super me iniquitas superborum.* Et quanto amplius multiplicatur, amplius fortificatur. Vnde subdit, *Ego autem in toto corde scrutabor mandata tua.* Vbi notādum, quòd vitia semper virtutibus sunt opposita: & per consequēs vitiosi homines virtuosos oduint: persequūtur, & lacerant, etsi aliquid aduersitatis iustis accidat, vitiosi hoc eorū vitiis ascribere conātur, & eis detrahunt, vt eos, à virtutibus secū ad vitia trahāt. Sic enim fecerūt tres amici Iob, qui malum, quod ei acciderat in diuinis mandatis effectus dicit. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum, Sic & S. Tobię, vt eum à bono proposito reuocarēt. Quoniam, vt scribitur Tobię 2. Nā sicut beato Iob insultabant reges: ita Tobię parētes, & cognati irridebant, vitam eius, dicētes, Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas? Sed in istis Tobias magis fortificabatur. Vnde & respondit, Nolite ita loqui: quoniam filij sanctorum sumus, & expectamus beatam vitam, &c. Sic & tunc Psal. loquēs in persona cuiuslibet iusti, sic derisi, sic persecuti à multis dicit. *Multiplicata est super me iniquitas superborum* &c. Et ad istum intellectum hūc versum. hic exponit Ambr. dicēs, *Multiplicata est* &c. Quanto magis quis Deo seruire desiderat, tāto magis in se excitat aduersarios: & tanquā athleta fortis coronā iustitiæ reportare desirerās, irritat in se plurimos, & lacessit, qui inuidēt nostro ꝓfectui. Quod etiam in posterioribus euidenter ostēdit Psal. dicens, Cum iis qui oderunt pacem, eram pacificus: nihil tamē trā quillitas eius proficiebat, eos, vt qui pacem oderant, sua trāquillitate cōponeret. Cum loquebar illis (inquit) impugnabāt me gratis: hoc est, cum causam impugnandi non haberēt, tamen impugnandi studium non deponebant. Ista ergo multiplicantur sua: nequitię spirituales, siue hominis, & multiplicatur eorum iniquitas super iustum. Verbi gratia. Si filium iustas amittat, quòd sæculi vsu sæpè contingit, si amittat patrimonium vel diuersis afficiatur incommodis rerum, vel corporis infirmitatibus: tūc dicunt superbi, Vbi est iustitia eius? vbi misericordia? Ecce quia humiliatus est: ecce quia innocētia ei nihil prodest, à virtute ipsū trahere cupientes. Sic enim illius sanct. Iob amici quidē specie, obtectatione autē iniqui, probitatis atq; iustitiæ eius inuidi: exprobrantes grauia opprobria ingerebāt: & qui venerāt ad cōsolandum insultare cœperunt. Sed iustus his non mouetur, Ideoque nec Iob frangebatur. Deniq; in amissionibus filiorum, vel patrimonij dicebat, Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomē domini benedictū. Ergo & nos in aduersis positi dicamus, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo.* Numquid Deo est difficile meliora donare? Potest etiā si nihil donet, hoc tamen ipso iusto esse profectum. Sed fortè futuri improbi rapti sunt, ne immutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quasi nō videamus plurimos propter opes patrimonij in periculū salutis esse deductos: plurimis ex diuitiarum abundantia causam ortam esse peccandi. Qui enim non habet quod donet, ascribi et culpa non potest quia non donauerit. Qui autē habet, quod donet, & nō dat: obnoxius incipit esse peccato. Istis ergo meditationibus & si superbi super nos multiplicētur, & percurrant aduersa: consolemur patiētia, pro istis meliora sperātes, vel pro meliori factum sic esse credentes. Et Deo dicamus, *Multiplicata est super me* &c. Et nota secundum quod dicit hic Aug. quòd hic Psalm. vocat superbos quibus humiliatio pœnalitatis non proficit vt humilientur.

Boni magis tentatur & patitur aduersa.

Psal. 119.

Iob. 1.

Iob. 2.

Iob. 1.

Tutus infestatur à malis.

2143

Coagulatū est sicut lac cor eorum, ego verò legem tuā meditatus sum.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd vera patientia malitiam aliorum nō approbat. Cum enim peccātū principalius sit in actu interioris volūtatis quā in exteriori cōsequens est, vt qui alterius malitiam approbat, eadē & ipse reprobus efficiatur. Et hinc est, quòd sancti martyres ne malitiam tyrānorum approbarent, patienter omnia tormēta tolerabāt. Nam quanto plus persecutores in malo indurabātur, tāto plus martyres legem Dei meditabātur. Et hoc est, quod ait Psal. *Coagulatū est sicut lac* &c. Et nota quòd coagulatio lactis, idē est, quod constrictio vel lactis cōsolidatio: quæ quandoq; sonat in bonum quā doq; in malo. In bono, sicut dicitur Psal. 67. Mōs coagulatus &c. Ibi enim significat scripturam planam & leuem datam simplicibus, vide ibi, ver. 1063. Quā doq; verò coagulatio in malo accipitur, vt hic significat enim mētis obstinationem. Lac enim in sua natura purum est, dulce & tractabile: sed per coagulum acescit & induratur. Sic est de corde superborū. Vnde hic ait Ambros. Subtile corsanctorum est, sed coagulatum cor superborū. Vt enim in lac natura sui purū, speciosum ac syncerū est: sed corruptione coacescit: sic mentis & cordis humani natura pura, syncera & perspicua est priusquā vitiorū admixtione coacescat. Coagulato enim lacte fit quędā concretio, nec suauitatē habēs eādē, nec gratiā: Sic & homines qui antè suauitate gratię & suauitate verborū lactis, specie prę ferebāt nulla inuidia corruptā hi si cæperint inuidere coagulatur in viciū cor eorū: & fit de suauitate amicitię amaritudo maleuolētię, & insuauis qui dā horror inuidię. Ergo coagulatū est cor per superbiā per inuidiā quę lenitatē naturæ fluēte beneuolētia malitię cōcretione viciāt. Iniquorū ergo cor coagulatur, Iust? autē humiliatur, legis præcepta meditādo qui habet humilitatis magisteriū. Sic ergo per cor coagulatū sicut lac, intellige cor à teneritudine humilitatis ad duriciā obstinationis mutatū, cui opponi debet meditatio legis diuinę: vt hic ait Aug. *Coagulatū est sicut lac cor eorū.* Quorū eorū, nisi superborū? Obduratū autē per hoc cor eorum vult intelligi. Sed vide qualiter se opponat duricię cordis eorū. *Ego verò* (inquit) *legem tuā meditatus sum.* Superbis enim Deus resistit vt obdurētur: humilib. autē dat gratiam, vt diligāt obedientiam, & recipiāt excellētiam. Meditationem quippe legis huius volūtaria scrutatur humilitas: vt pœnalis humilitas euadatur. Et nota quòd lac in scriptura multa significat. Primò gratię nouitatē. Iob 10. Nōne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Quod exponēs Gre. dicit, Mēs etenim nostra cū per S. Spiritū gratiā ab vsu vetustæ cōuersationis abstrahitur, sicut lac mulgetur: quia in quę dā coagulationis noua teneritudine: & subtilitate formatur: sicut caseus coagulatur: quia in cōstipatione pinguescētis cogitationis astringitur, vt nequaquā iā per desideria diffluat: sed in vno amore se colligens ad solidam reformationem surgat. Secundo significat mentis castitatem. Thren. 4. 4. Nazaræi eius nitidiores lacte, candidiores niue. Tertio significat doctrinæ facilitatem. Corin. 3. Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Et 1. Petr. 2. Sicut modò geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite

Lac coagulatū significat obstinationem superborum.

Iob 41.

Lac multa significat.

Greg. 9. mor.

Coagulatio.

2144

Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd vera patientia merita multiplicat. Status enim meritorius & gratiæ facit animas nostras à diabolos liberas. Sed quid hoc facit, nisi vera patientia quę possessionem animarum de manu diaboli eripiēs nobis ipsis ipsam concedit: Christo dicente, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et ideo consequens est, quod patientia merita auget. Et hoc est quod dicit Christus. Beati qui persecutionem patiūtur propter iustitiā &c. Et hoc est quod Psal. considerans ex humilitate pœnarum & miseriarū virtute patiētię se in meritis profecisse, Deo dicit, *Bonū mihi quia humiliasti me.* Aduersitas enim & humiliatio multū proficit, si per patiētiā tolerētur. Sic & prospera frequentius nocēt. Quoniam per humiliationem aduersitatum & miseriarum

Humilitas & aduersitas probficunt.

Luc. 21.

Matth. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccata vitantur, aperiuntur oculi mentis & inseruntur virtutes, vt mecitò sic humiliatur clamet, dicens, *Bonum mihi quia humiliasti me.* Quod ostendens Gregor. ait, Electus quisq; vt æterna supplicia euadat, & vt ad perenè gloriam pauper ascendat, debet assiduis flagellis hic humiliari: quatenus in iudicio valeat purgatus inueniri. Ipso namque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur, nisi mira manu artificis per subuenientia flagella releuemur, Vnde benè dicitur, Beatus vir, qui corrigitur à Domino. Plerunq; enim culpas non solum imminentes minimè vitamus: verumetiá nec cõmissas agnoscimus. Et peccatoris mẽs tantum altius tenebrescit, quantum nec damnum suæ cæcitatis intelligit, Vnde fit plerunque diuini numeris largitate, vt culpam pœna sequatur: & flagella oculos delinquentis aperiant, quos interuicia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit afflictus consideret, quo iacet. Hic namque ipsa asperitas humiliationis origo fit luminis. Vnde per Paulũ dicitur, Omne quod arguitur, à lumine manifestatur: argumentum ergo salutis est vis doloris.. Hinc est quod Salomon ait, Curatio cessare facit peccata maxima. Hinc Paulus ait, Omnis autem disciplina in præsenti quidem nõ videtur esse gaudij, sed mœroris postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddit iusticiæ. Et subdit Greg. Quamuis ergo conuenire simul nequeant dolor & beatitudo, rectè tamen nunc dicitur, Beatus homo, qui corrigitur à domino: quia per hoc quod peccator dolore humiliationis premitur, quandoque ad beatitudinem, quæ sine interuentu est doloris: eruditur. Quid ergo si tãta humilitate humiliationis considerata Deo dicat Psal. *Bonum mihi quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas?* Quasi dicat, Humiliatio pœnarum mihi prouenit ad vtilitatem: quia per illam addisco iustitiam tuam & seruo. Vnde Ambros. hic istum exponẽs versum dicit, Bonum mihi quòd humiliasti me. Hoc aperiens Apostolus dicit, Placeo mihi in infirmitatibus meis, in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. Cùm enim complacet in infirmitatibus, & non frangitur animo, nec cedit iniuriæ: dicere iustificationes Dei & meruit & impleuit. Dicit ergo hic *humiliasti me*: hoc est diuersis tentationibus & incommodis exercuisti. Quasi dicat, Profui mihi quòd afflictus sum vt discerem iusticias tuas. Ergo qui humiliatur, non deficiat animum, nec frangat: sed magis humiliando proficiat, vt superbum humilitate sua mitiget: insolentes morum securitate confundat: contumeliosos patientia sua frangat: auaros nonnunquam æquanimitate (dispendij) à iurgij intentione deducat. Sic enim dicitur, Iustificata est sapiẽtia à filiis hominum: dum scilicet Christus se offert supplicio, dat iniuriis, non subducit opprobriis, nec à confusione sputorum auertit faciem suam. Et ideo omnes patientiæ sua instruxit, & liuore sanauit. Quid est igitur, *Bonum mihi quia humiliasti me*: nisi vtile est mihi quòd pœnam mihi illatam mihi vertisti in eruditionem? Sic enim dicitur Threnorum tertio, Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.

Greg. 6. mor. c. 8. & 16.

Ephes. 5.

Eccle. 10.

Hebr. 12.

Greg. 6. mor. 17.

Iustificationes Dei dicte quid sit.

2. Cor. 12.

2145 Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

A Hic ostendit octauum: scilicet quòd vera patientia præmia communicat: dicente Christo. Lucæ 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras: quia non coronatur nisi qui legitimè certauerit. Sed nullus in bello spirituali sine patientia legitimè certat. Si ergo certãdo coronamur, & solùm patientia certamus: consequens est vt per patientiam perueniamus ad palmam. Propter quod dicit Apostolus, Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen &c. Hæc autem corona omnia temporalia bona superat. Et hoc considerans Psalm. dicit, *Bonum mihi lex oris tui super milia.* &c. Per legem enim oris Dei patientiam intellige: quia hoc docuit habere: dicens, In patientia

B vestra &c. Hanc nobis exhibet continuè: ad Rom. 2. Patiẽtia Dei ad pœnitentiam te expectat: & hãc opere & exemplo in sua passione ostendit: qui cũ malè tractaretur, non aperuit os suum. De hac ergo lege patiẽtiæ ait, *Bonum mihi lex oris tui* &c. Vel per legem oris Dei accipe legem euãgelicam: quia illam Christus verus Deus non per ora aliorum, vt legem antiquã: sed ore suo proprio docuit & prædicauit: vt dicitur Matthæi 5. quia cum Christus sedisset in mõte, accesserũt ad eum discipuli eius, & aperiẽs os suum docebat eos dicens &c. Ista autem lex tota est humiliationis in præsenti, quæ in patientia fundatur. Hæc enim docet fugere diuitias, & sequi paupertatem: dicens, Beati pauperes

C &c. Hæc docet receptis iniuriis, malum nõ reddere, sed ferre patiẽter: dicens, Beati mites. Hęc docet peccata plangere, & delectationes declinare vitæ præsentis: dicẽs, Beati qui lugent: Hæc docet persecutiones patienter portare: dicens, Beati qui persecutionẽ patiuntur &c. Ex quibus patet quod tota lex oris Dei est humiliari & in humilitate habere patientiam. Quis ergo potest dicere, *Bonum mihi lex oris tui?* &c. Certè non nisi ille qui plus hic amat humiliari & corrigi, quam temporalibus ditari diuitiis & attoli prosperitatibus mundi: qui magis sibi vtilem legem Christi cognoscit, quam diuitias mundi. Et certè tales sunt pauci: quinimmo pro paruo lucro tẽporalis lex Christi abnegatur. Vnde Ambrosius istum passum exponens ait, *Bonum mihi lex oris tui* &c. Non quicunque hoc dicere potest: imò ratus hoc dicit. Id est qui legem

D Dei auro & argento præferat. Qui potest propter legẽ Dei omnia relinquere. Sed nec Christus hunc reperit, nisi de his quos ipse docere dignatus est. Petrus hoc dicit, & probauit affectu, quia pluris legem oris Dei quam aurum habuit. Ideo ait, Aurum & argẽtum non est mihi. Non auarus hoc dicit, qui defosso auro incumbit. Non pecuniosus qui quotidiana emolumenta solicito rimatur affectu: qui opus quotidie aggregat: qui hæreditatis tendit aucupia: qui circa ægrotantis lectulum indefessas exercet excubias. Sed hoc proprium erat

E Apostolorum, qui Christo dicebant, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Hanc legem omnibus diuitiis meliorem Sapiens nouit, de ipsa (Sapient. 7.) dicens præposui illam regnis & sedibus: & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius: nec comparaui illi lapidem preciosum. Quoniam omne aurum in comparatione illius, arena exigua est: & tanquam lutum æstimabitur argentum in cõspectu illius. Quid est ergo dicere Deo, *Bonum mihi lex oris tui*, nisi amplius in me charitas legem Dei diligit quàm diligat cupiditas milia auri, & argenti.

Lex oris Dei est lex Euangelica.

Tota lex Dei est humiliari & patientiam habere in humilitate.

Act. 5.

Matt. 19.

Manus

2146 MAnus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum vt discam mandata tua.

Iod. Hic incipit decimus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decima litera alphabeti Hebræorum: quæ est Iod. Quæ litera meritò huic octonario præmittitur. Nam Iod interpretatur Cõfessio, vel Desolatio: quæ inuicem pulchrè conueniũt: quia desolatio confessionem inducit. Vt enim hic dicit Amb. & experientia docet, desolati citius confitẽtur. Magis enim secundis rebus animus extolli solet: cùm autem vrgetur aduersis, tunc diuinum implorat auxilium. Nam & in is, quæ humana sunt,

B hanc vsum esse cognoscimus, vt, cui succedũt prospera, animus elatior sit: cui autem mũdi huius infesta sunt, & potentia alicuius aduersa: tunc confugit, tunc opem quærit: vt vel rogando superioris mitiget potestatem: vel se viribus armet adiunctis: ne quasi inferior potentioris viribus superetur. Ad propositum ergo: ille prophetа in spiritu videns desolationem futuram populi Israël per captiuitatem regis Babylonię: in persona dicti populi domino confitetur, vt ab ipso imploret auxilium in isto octonario. Qui in octo partes diuiditur, secundum quòd in persona populi octo Deo confitetur. Primò confitetur Dei bonitatem in hominis creatione: in principio: secundò Dei dignitatem per ho-

C minis venerationẽ: ibi, *Qui timent*: tertiò Dei æquitatem in delictorum correctione: ibi, *Cognoui domine*: quartò Dei charitatem in bonorum cõsolatione, ibi, *Fiat misericordia*: quintò Dei pietatẽ in peccatorum remissione: ibi, *Veniat*: sextò Dei veritatẽ in obstinatorum damnatione: ibi, *Confundantur*: septimò Dei largitatem in gentium cõuersione: ibi, *Conuertantur*: octauò Dei bonitatẽ in iustorum cõseruatione: ibi, *Fiat cor*. Confitendo enim Deo cõfessione laudis: id est, gratias agendo, omnia prędicta à Deo postulat. Quãtum ergo ad primum, con-

Prospera superbiam inducunt aduersa humiliatem.

fitetur Dei bonitatẽ ex hominis creatione, dicens, *Manus tuæ fecerũt me*. Sed occurrit dubium: cũ prima creatio hominis non dicatur, quòd Deus hominem manibus fecerit: cur eius creationem Psal. commemorans, manus Dei apponit, dicens, *Manus tuæ fecerunt me*: &c. Hãc quæstionẽ hic mouet Aug. & soluit, dicens, Quando Deus hominem fecit ex puluere, & animauit flatu: non ibi commemoratũ est, quòd manibus fecerit. Cur ergo quibusdã visum est, verbo Deum fecisse cætera: hominem verò, velut aliquod præcipuum, fecisse manibus suis? Respõdet, Manus Dei sunt potestas Dei. Si autem pluralis numerus mouet, quia non est dictum Manus tua, sed Manus tuæ: accipiant manus Dei virtutem, & sapientiam Dei, quod vtrumque vnus dictus est Christus. Aut accipiant manus Dei filium, & spiritum sanctum: quia & spiritus sanctus cooperator est, patris, & filij. Sed quare dixit, *Fecerunt, & plasmauerunt*. Ad hoc dixerũt aliqui, quòd ista duo verba, scilicet, *fecerunt, & plasmauerunt*, sic sunt distinguenda: vt animam Deum fecisse, sed corpus plasmasse dicerẽt. Sed ad hoc dicit Aug. quòd Deus corpus fecit, & plasmauit: similiter & spiritum. Sed nota, quòd quãdo vtrumque hoc verbum de homine in vno loco ponitur: tunc non incongruè distribuunt singulis singula: vt anima facta, corpus autem plasmatũ intelligatur. Sed oppositio modo distribuit illa verba Greg. ponẽs animã plasmatã,

Quæstio. Manus domini quomodo fecerunt hominem.

Manus Dei sunt potestas, & sapientia.

Greg. 9. mor. c. 35.

A sed corpus factum: licet vtrumque de vtroque dici possit. Vnde exponens verba Iob 10. dicẽs, Manus tuæ plasmauerunt me, & fecerũt me totum in circuitu: sic dicit, Qui enim plasmatum se, & factum totum in circuitu à Deo asserit, tenebrarum genti, nec in spiritu suo, nec in carne aliquid dereliquit. Nam plasmatum se propter internam imaginem retulit: factum verò totum in circuitu, in eo quòd ex carnis constat indumento memorauit. Ex istis autem verbis magna hominis demonstratur dignitas. Vnde ibidẽ subdit Greg. dicens, Notandũ autem est hoc, quòd se plasmatum manibus asserit: quia misericordiæ iudicis dignitatẽ suæ conditionis opponit. Quamuis enim per coæternum patri verbum cuncta creata sint: in ipsa tamen creationis relatione ostenditur quantũ cunctis animantibus, quantum rebus vel cœlestibus, sed tamen insensibilibus, homo præferatur. Cũcta quippe dixit, & facta sunt. Cum verò facere hominem decreuit: hoc quod reuerentur pensandum est: præmisit dicens, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est, Fiat, & factum est: neque vt aquæ volatilia, sic terra hominem protulit: sed priusquã fieret, faciamus dicitur: vt videlicet, quia rationalis creatio cõdebatur, quasi cũ consilio facta videretur: quasi per studiũ de terra plasmatur, & inspiratione conditoris in virtute spiritus vitalis

C erigitur: vt scilicet non per iussionis vocẽ, sed per dignitatẽ operationis existeret, quæ ad conditoris imaginẽ per manus conditoris fiebat: Hãc autem hominis dignitatem ex sua creatione clarius hic exponẽs Ambr. dicit, *Manus tuæ fecerunt me* &c. Magnæ cõmendationis vsus exordio est: vt opus Dei se esse diceret, quo facilius circa operis sui gratiã fauor inclinaretur autoris. Grandis etiã prærogatiua est in rebus humanis: vt aliquis operibus, & beneficiis faueat suis, ne meritũ spectet alienũ: sed in suæ gratiæ munus intendat: ne videatur abrogare, quod ipse donauit. Itaq; etsi de luto nostri corporis substãtia est, carnem induamur, corpus ossibus intexatur, & neruis: tamen quòd sumus, preciosissimum opus Dei nemo dubitauerit. Nã etsi fabricã

D ipsam humani corporis quis considerare voluerit: nil poterit in terra preciosius iudicare. Est enim homo statu celsus, vultu decorus, cęsarie gratus, nõ cæterorum more curuatus animantiũ: sed ipso naturæ iure sublimis, qui cœlum libero spectet obtutu: nulla captiuę seruitute ceruicis depressus in terram: sed tanquã propriæ consicius libertatis, & locuples sui testis auctoris. Verũtamen in cæteris animantibus membrorũ forma laudatur: in quibus præter gratiã corporis nihil est aliud quod requiratur. Homo in eo est pulchrior, quod nõ videtur: nõ in corpore, quod videtur: in se habens æternitatis gratiã, & præsentiũ venustatẽ. Quæ enim vi-

E dentur, temporalia sunt: quæ nõ videntur, æterna. In hoc terrestri hospitio indutus habitatione cœlesti: cui simul cõpetit & in terris videri, & Deo iũgi. Magnũ sanè munus, si seipsũ cognoscat, & quadam forma iustitiæ mundo magis quam sibi nasci. Vnde Salomõ ait, Grandis homo, & preciosus vir misericors. Virum autẽ fidelem opus est inuenire. Et verè magnus est, qui diuini operis est interpres, imitator Dei. Homo enim est, qui potuit dicere, Imitatores mei estote: sicut & ego Christi. Terram excolit, mari tanquã possessione vtitur, cœli ornamenta gratus miratur. Assertor euanuerat rerum

Hominis dignitas ex modo creationis apparet.

Prou. 20.

1. Cor. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natura:nisi qui ea vteretur,diuina prouidẽtia esset adiectus. Deniq; post quã fecit Deus cœlũ,&terrã, maria:postquã omnia reptilia,volatilia, animãtia, postea hominẽ fecit,quem animantibus viuẽtibus anteferret. De quo non immeritò cœlestis sentẽtia resultauit. Faciamus hominem ad imaginẽ,& similitudinem nostram. Cætera dixit,& facta sunt: mãdauit,& creata sunt. Vt homo fiat,specialis quidã Dei accedit ornatus:& tanquam laborãtis Dei in huius munere creaturæ significatur operatio. Deus quidem expers laboris est:sed tamẽ scripturæ verba,qui d aliud nisi studiosam Dei operationem ostendunt? Ergo,si Deus maiore quodãte studio creauit:cur ipse tui studiũ derelinquis? Si Deus in te laborauit,qui laborare non nouit:cur ipse fugitans sis laboris? *Manus tuæ* (inquit) *fecerunt me & plasmauerunt me.* Clamat ad dominum propheta: *Opera manuum tuarũ ne despicias.* Te autorem cõeuniotte teneo conditorẽ:præsidia aliena non quæro in adiuuamentum. Accingere,qui accinctus es,vt creares. Dic ipse Psalmista quid senseris:cur dixeris: *Manus tuo fecerũt me.* Et inferius dixisti, *Opera manũ tuarũ ne despicias.* Hoc est dicere, Bestias non fecerũt manus tuæ:sed dixisti, Producãt aquæ reptilia animarũ viuentiũ. Et produxit terra,te iubẽte secũdum genus quadrupedia,& reptilia, & bestias terræ. Me autẽ fecisti:me tuis manib' figurasti,hoc est:non figurasti bestias manibus tuis, nõ reptilia, nõ volatilia:me autẽ fecerunt manus tuæ, & plasmauerũt me. Nosce ergo teipsum homo, cognosce te,anima:quia nõ de luto,non de terra es: quia sufflauit in te Deus,& fecit animã viuentẽ. Opus es magnificũ Dei generatione inspiratũ. Secularia te,& mundana non teneãt. Ad illũ tota intentione festina ex cuius inspiratione cõsistis &c. Postquam ergo Psalmista confessus est Dei bonitatẽ in hominis creatione:consequenter petit interioris hominis illuminationẽ,dicens, *Da mihi intellectum,vt discã mandata tua.* Sed fortè dices: Psalmista iã cõfessus fuerat se manibus Dei factum hominẽ: cæteras creaturas non rationales per imaginem Dei excellentẽ,quæ sine intellectu non exiliũt:& sic factus fuerat habens intellectũ,quomodo ergo nũc petit sibi dari,quod iam acceperat? Ad hoc respõdeo,quòd aliud est intellectus hominis essentialis ipsi homini,scilicet potentia intellectiua: & aliud actus eius,qui est intelligere:qui etiã actus intellectus vocatur:sicut & actus voluntatis dicitur voluntas. Et iste actus augetur,secundũ quòd intellectus ad intelligendũ à Deo magis eleuatur. Et istũ intellectũ sibi dari petit:vt scilicet actus intelligendi in ipso sit magis eleuatus. Vnde Ambros hic ait, *Da mihi intellectũ*,ait Psalm. Intellectũ petit, vt ipse seipsum noscerit,& naturæ suę possit scire rationẽ. At illi,qui de rerũ natura disputant, cœli scrutantur plagas:si seipsos scire non possunt,putant vim intellectiuã sine Dei dono posse cõcedi. Nos autẽ humiliter debemus assumere,ne extollamur:si fortè vnã aliquam de scripturis parabolã cogitauerimus:aut quia interdũ secundum literã, planè legimus:si fortè secundũ literã aliquid intellexerimus: doctrinæ nobis assumamus scientiã. Vnde & propheta hic Psal. qui iã acceperat spiritum sanctum: scies quia nisi à Deo acceperit gratiã,intelligere se eius mandata non posse:ideo vt ipsa intelligat humiliter postulat,dicẽs, *Da mihi intellectum vt discam mãdata tua.* Et aduerte quòd perfectè intelligere mandata Dei,nõ est cuiuscunq; sed solũ sapientis:

Gen.1.

Iob 10.

Quæstio. intellectus datus homini cognoscat seipsum.

Facere de se non hoc quæ in eo gigimus.

A sapiens autem solum ille est,qui bonum,quod intelligit,facit. Vnde hic ait Amb. Ait in euangelio dominus,Omnis, qui audierit verba mea hæc, & fecerit ea, assimilabitur viro sapiẽti. Nõ ergo, qui audit tantũmodo similis erit sapienti:sed qui facit quæ audit. Ergo nec factũ sine auditu, nec auditio sine facto potest esse sapiẽtis:sed qui audit & facit. Audiamus igitur vt intelligamus: intelligamus vt faciamus:vt intellexisse nos,quod audiumus, cõprobemus. Aug. autẽ hunc locũ sic exponit, dicẽs, *Da mihi intellectũ vt discã* &c. Etsi hominibus intellectus est per naturã,quo discernitur homo à pecore:tamẽ peccando deformatus est,& quotidie renouatur,propter quod Apostolus ait, Renouamini B spiritu mẽti vestræ. Dari ergo intellectũ sibi petit, vt magis seruẽtur oculi mẽtis:quod fit per fidẽ,qua corda mũdantur,quia licet nemo possit credere in Deũ,nisi aliquid intelligat:cũ fides sit ex auditu:tamẽ fides sanatur vt ampliora intelligat. Alia enim sunt,quæ nisi intelligamus,nõ credimus: alia quæ nisi credimus,nõ intelligimus. Ideo subdit Psalmista,*Vt discã*: Quasi dicat,Ad hoc da mihi intellectũ, vt discã mandata tua. Si nõ possum diuitatẽ videre,saltẽ mandata discã. Vide quàm altè intelligẽda sint mãdata:ad quæ petit iste intellectũ, dicens, *Vt discam mandata tua*: qui iam custodiuit ea: cuius nõ omnimodo iste expers est:dũ à Deo petit. Ipse enim solus dat intellectum:& si aliquando ministrat C angelus,vt Danieli angelus,qui dixit. Veni intellectum tibi dare. Deus tamẽ per seipsum qui lux est, illuminat pias mẽtes: etsi quãdo vtitur angeli ministerio. Ita enim dicitur angelus intellectum dare hominibus:vt quidam dicitur dare lumen domui, cum fenestram facit:cum tamen domum sua luce non penetret,& illustret:sed solus Deus,qui est lux vera,quæ illuminat omnem hominem.

Matt.7.

Intellectũ & ingressionem dat solus Deus qui solum docet.

Ioan.1.

Qui timent te,videbunt me & lætabũtur, quia in verbo tuo superspe- 2147
raui.

Hic confirmatur secundum:scilicet Dei dignitatem per hominis venerationem. Qui enim veneratur iustũ,Deum veneratur:cuius imago est iustus, sicut qui iustum spernit,Deum spernit. In hoc ergo quòd timentes Deum iustum venerantur, Dei demonstratur dignitas,quę veneratur in iustis. Et hoc norans Psalmista ait, *Qui timent te,videbunt me, & lætabuntur* &c. Magna virtus est in visu etiã corporali:quanto magis in oculis spiritualibus, quibus iustus videtur à iustis. Vnde hic ait Ambrosius, *Qui timet te,videbunt* &c. Fortasse aliquibus videtur el- *Luc.8.*
se contrarium,quod iustus dicit, *Qui timent te* &c. Multis enim iustus grauis est,cùm videtur. Deniq; in euangelio pleriq; dominum videre nõ poterãt: sicut Gerasæni rogabant eum,vt abiret de regio- E nibus eorũ. Alij ei transitum denegabant, quando volebat transire per eos. Vnde puto, quòd sicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur : ita hic ecclesiæ gratia reuelatur,prophetauit enim Psalmista totũ orbẽ implẽdum esse timore diuino. Et ideo quasi timẽtes Deum,sanctorũ dicit cõgregatione lætari. Qui enim videt iustum,& gaudet,etiã ipse vult esse iustus: Pulchrũ est enim, quod in aliis delectatur,quodvult ipse in se seruare si posset. Est enim insitũ bonis,vt castum pudicus,prudentẽ sapiens,affectu pio diligat,misericors liberalem: & virtutes suas in aliis amet. Plerisque enim iusti aspe-

Videt se beatur iustus iustũ humanus ingressus.

aspectus admonitio,correctionis est: perfectioribus verò lætitia est. Quàm pulchrum igitur, si videris & prosis. Nam sicut est tanta vis in naturalibus,vt animal visum prosit ictericis-Ipsi enim oculorum radij virtutem quandam videntur infundere his qui fideliter iustum videre desiderant. Sed quemadmodum iustus lætificat cor innocentum, cum videtur:ita improbi iustorum cognitione torquentur: quia vel tacitis iustorũ moribus arguuntur. Torquet castitas incontinentem,auaritiam liberalitas,impietatem fides. De hoc quoq; parile in animãtibus sumamus exemplum. Nam sicut prodesse dicitur mutum animal cum videtur:ita obesse percipimus lupum,si aliquem vidẽdum præuenerit. Vocem enim feruntur amittere, quos prius B sit,vt moriatur iuuenis,vel senex. Si quis intendat lupus viderit. Basiliscus quoq; si quod cunq; viderit prior animal,fertur occidere. Ipse quoq; serpẽs mori dicitur,si viderit hominis præuentus aspectu. Ergo si tanta virtus est in oculis serpentis vel hominis,vt si alter alterum prior videri, possit occidere:nũ erit virtus in oculis iusti, qui repletus est virtutis gratia? cum præsertim totum operetur fides:vt & illa,quæ fimbriam domini tetigit sanaretur,& ille,cui intẽdit dominus Iesus,statim ex eius oculis gratiam sanitatis hauriret. Sed qui videt iustum,debet scire,quid videat. Non illum videlicet in corpore,non in vestimento,non in patrimonio, non in vultu:sed intus videt. Non(inquam)illum vider,nisi eius viderit virtutem, nisi eius sermonẽ C intenderit,nisi sensus eius potuerit comprehendere,sapientiam de tactu eius assumere. Tunc igitur lætabitur,cum ista prospexerit,cum ista cognouerit. Et subdit Ambros. Ita & nos sicubi iustum audimus,festinemus videre:sicut illa mulier, quæ cũ audiuit discumbere in domo Pharisæi dominũ Iesum,statim ingressa est, & pedes eius perfudit vnguento. Sic & nos,vbi iustus sederit,sicubi accumbat,festinemus videre eum:precio sum est videre virum iustũ. Dicat ergo Christus, dicat vir iustus, *Qui timent te,videbunt me,& lætabuntur.* Et aduerte, quòd de præsenti dicit, *Qui timẽt te*: de futuro autẽ dicit, *Videbunt me:& lætabũtur.* Quod ideo sic dixit secũdum Augustinum,quia in præsenti timor est: *Luc.7.* quandiu tẽtatio est vita hominis super terram. Iocunditas autem quam voluit hic intelligi,tũc erit, quando fulgebunt iusti in regno patris eorum sicut sol. Hinc etenim in alio Psalm. dicitur, Quàm *Matt.13 Psal 30.* magna multitudo dulcedinis tuę,quam abscondisti timentibus te. Nunc ergo quandiu timent, nõdum vident:sed videbunt,& lætabuntur. Vnde & ibi subiungitur, Perfecisti autem sperãtibus in te. Sequitur, *Quia in verbo tuo supersperaui.* Hoc est dicere,secundũ Ambros. Intus me viderũt, intus me tetigerunt,intus me aspexerunt:vbi spem assumpsi de verbis tuis, vbi verba tua percepi. Et dicit, *Supersperaui.* Quia enim potẽs est Deus facere supra quam intelligimus,& petimus: parum videtur ea tantùm sperare,quæ intelligimus, & petimus: sed etiam supra,id est,ampliora sperare debemus.

Fiunt virtus est magna.

Matt.5.

2148 Cognoui, domine, quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me.

Hic confirmatur tertium: scilicet Dei æquitatem in delictorum correctione. Deus enim, cũ sit summa iustitia,peccata impunita dimittere nõ potest. Cum ergo aliquis electorũ deficit, hic ipsum corrigendo,& castigando punit. Quod notans Psalm. A *Omnia iudicia Dei sunt iusta: omnis pœna à Deo est iusta.*
in persona omnium electorum dicit, *Cognoui domine,quia æquitas* &c. Quomodo enim iniusta possunt esse diuina iudicia quorum omnium causa est diuina voluntas:quæ nec fallere,nec falli potest? Si quando ergo aduersis humiliamur, & percutimur, etsi causam ignoremus:tamen cognoscamus,quia iudicia Dei super nos sunt iusta. Et tunc humiliamur in veritate:quia virtutem tenebimus humilitatis. Vnde hic Ambros. dicit, *Cognoui, domine, quia æquitas iudicia tua.* Qui potest intelligere quomodo omnia iudicia Dei fiant,dicat cum Psalm. *Cognoui, domine* &c. quia omnia iudicio Dei sunt: vt egrum corpus quis habeat,vt salubre,vt diues, vt pauper sit,vt moriatur iuuenis,vel senex. Si quis intendat diuinis scripturis,hæc omnia intelligit Dei iudicio fieri:nihil enim præter Dei scientiam fit. Exemplũ quærimus:non est absconditum. Siquidem Iob nũquam amisisset proprias facultates,nisi à Deo fuisset traditus aduersarię potestati. Dedit enim dominus potestatem diabolo in facultates eius: vt tẽtaret qualem,amisso patrimonio, haberet affectum. Dedit in filios, dedit in corpus eius, vt ostenderet si dolore defunctorum filiorum,aut cruciatu corporis à constantia mentis anima deficeret. Dominus quidem nouerat fortem:sed in illo docere nos voluit,vt eius imitatores esse possemus. Deniq; & *Gene.22.* Abraham sic tentauit,quando filium senis sibi petiit immolari. Sciebat vtiq; Deus mẽtem Abrahæ, *Ioan.6.* sed sciens tentat dominus. Vnde in euangelio dicitur,Hoc autẽ dicebat,tẽtans eum:ipse enim sciebat,quid esset facturus. Quod ergo iustus est, quòd iusta sint Dei iudicia credit. Iusta enim iudicia Dei sunt:quia per labores, & tribulationes ad cœleste præmiũ perueniatur. Sicut enim certantibus athletis corona hominũ iudicio iusto:ita legitimè certãtibus Christianis,diuino iudicio decernitur palma. Vita ergo nostra examinatur igne,sicut splendor argenti : vt virtus certaminibus approbetur. Trãsiuimus(inquit)per ignẽ,& aquam: & eduxisti *Psal.65.* nos in refrigerium. Si autem intellectu deficiẽtes, intelligere non possumus iudiciorum Dei æquitatem:saltem in illis humiliari debemus:vt illa sem- D per esse iusta credamus. Exempla in multis ponit Gregor. ostendens iudicia Dei nobis occulta: sed *Greg.29. moral.c.* tamen fide iusta esse credenda. Vnde ait, Quis di- *9.* uina discernat iudicia? Multos enim videmus quotidie,quia iustitia respiẽdent: & tamen ante finem suum nequitiæ obscuritate tenebrãtur. Et multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos: & inde iuxta vitæ suæ terminum repentè reddi luci iustitiæ. Multos nouimus, semel inuentam viam iustitiæ illibatè vsq; ad obitum tenuisse: & plerosque cõspeximus vsq; ad exitum,cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse &c. vide ibi. Ista ergo de- *Iudicia Dei omnia sunt laudãda.*
bemus credere iusta,vt per credulitatẽ fidei per- E ueniamus ad cognitionem veritatis. In omnibus ergo tam secundis quàm aduersis confitere, lauda, & crede iusta esse diuina iudicia. Vnde hic ait Ambros. Hic Psalmista dicens, *Cognoui,domine,quia æquitas iudicia tua*: laudãdus est,quia cũ ista cognosceret,humiliabatur:vt humilitate sua vel prosperorum excluderet tentamenta,vel aduersorum subiret constantiam æquanimitate tolerantiæ. Non *In aduersis maximè iudicia Dei Laudare debemus.*
ergo magnopere laudabilis esset propheta, si laudaret iudicia Dei vsus affluentia secũdorum. Quid enim magnum facimus,si quando in secundis sumus,Deum laudamus? si quando nullis vexamur iniuriis?

Universidad de Deusto
Biblioteca

iniuriis:illud est magnificum, si subiectus iniuriis, A & contumeliis, iudiciū Dei laudas: si vexatus ægritudine, iudicia Dei prædices: si te inopia nō reuocet, quo minus laudes iudicia Dei. Ergo semper laudanda sunt iudicia Dei: sicut scriptum est, Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua, domine, *Psal.96.* Quæ sunt filiæ Iudæ: nisi animæ religiosæ, & deotæ, quæ Iesum Christum dominum confitentur?

2149 Fiat misericordia tua, vt cōsoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

Hic cōfitetur quartum: scilicet Dei charitatem in bonorum consolatione. Cum enim affligimur, B cum premimur aduersis: tunc amplius misericordia Dei nos consolatur spe præmiorum. Vnde 2. Cor. 1. Benedictus Deus pater totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Et vide perfectionem Psalmistæ in ista postulatione. Nam ipse in laboribus & aduersis positus & humiliatus, nō quærit vt illa tollātur: sicut fecit Apostolus humiliatus stimulo carnis, quem tribus vicibus amoueri rogauit. Iste autem non quærit vt ab aduersis liberetur: sed solum quærit Dei misericordiam: quæ in illis sic cōsoletur, vt in certamine possit constanter perseuerare, sciens quòd cumaugentur certamina, etiam ampliorcorona debetur. Vnde istum textum hic Ambros. exponit, dicens, *Misericordia Dei magna.* Magna est misericordia Dei, quę non solum remissionem tribuit peccatorum: sed etiam certantibus adhibet cōsolationem: ne suscepti certaminis passiones in belli certamine derelinquant. Non ergo Psal. hic misericordiam quærit, quasi is, qui victus cedit, aut vt veniæ peccatorum misericordiam implorat: sed misericordiā petit, vt Dei miseratione succinctus, maiora viribus tāto munere fultus expediat, egregiam, & singularem expectat virtutē. Alius enim humiliatus ærumnis poscereț, vt circa eum tentamenta desinerent: & sedare aduersa dominus dignaretur: ne tribulationum in eum pro- D *Patientia in aduersis debet postulari.* cella fæuiret. Iste autem Psalmista tanquam athleta fortis, qui exerceri, & vrgeri animā suam tribulationibus nosçit, non tristitia demouere, non impugnantia declinare desiderat, nō illud omne desinere, quod impugnātiam laboris, & fatigationis afferret, expoſcit: sed magis tēpore laboris sui aduersus tentationum procellas dari sibi verbū cōsolationis expoſcit: vt possit forti mente, quæ ingruunt tolerare: ne aliqua mœstitiæ perturbatione lassetur. Quid autem est ista cōsolatio, quæ pugnantibus datur, nisi quia tunc fide peccata purgantur, spe præmia præstolantur, charitate animus fortificatur: Sed tamen nota, quòd nō omnis passio diuinam consolationem meretur; sed quæ pro E Christo est passio, hæc Christi consolationem meretur. Pulchrè autem, secundum Ambrosium, addidit, *Secūdum eloquium tuum seruo tuo*, id est, secundum promissionem tuam. Ipse enim pro nomine *Matt 10.* suo præliantibus auxilium pollicetur, dicens, Cùm ergo tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Ergo ne impares simus certamini, diuinū semper oremus auxilium, vt nobis tribuat consolationem. Si enim habemus, qui nos exhortetur, non facilè cedimus,

Veniant mihi miserationes tuæ, & 2150 viuā: quia lex tua meditatio mea est.

Hic confitetur quintum: scilicet Dei pietatem in peccatorum remissione. Solū enim diuinis miserationibus nostra peccata delentur. Quod attēdens Psalmista, dicit Deo, Psal. 50. Secundū multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Miseratio enim differt à misericordia: quia misericordia dicit habitum interiorem animi misereātis: sed miseratio dicit actum exteriorem à misericordia elicitum. Et sic multoties homo habet misericordiā sine miseratione. Sed miseratio propriè, quia procedit ab habitu, non est sine misericordia. Petit ergo Psalmista miserationes: scilicet vt per actū misericordiæ sibi peccata remittantur, quò spirituali vita possit viuere. Qui enim est in peccato, mortuus est, Ezechiel 18. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Potest autem hoc dupliciter intelligi. Primò de peccatis præexistentibus, vt remittantur: quibus remissis, spiritualiter viuat. Vel de peccatis possibilibus, & futuris, quæ Psalmista timebat, ne Deum offendēs moreretur. Et tūc petit miserationes Dei, quibus à peccatis præseruetur, vt in vita gratiæ perseueret. Et tunc est sensus, *Veniant mihi miserationes tuæ*: me scilicet à peccatis C præseruantes: & tunc viuam, scilicet perseuerāter. Et quare hoc quærit, subdit, *Quia lex tua meditatio mea est*: quasi dicat, Volūtas mea est legem tuā obseruare: quod non possum sine miserationibus tuis, me à peccatis præseruantibus. Meditatio enim legis est custodire mandata. Vel aliter: vt hic per ly *viuere* absolutè positum intelligatur solū vita gloriæ: quæ non meritis nostris, sed sola gratia acquiritur, vt sit sensus: *Tunc viuam*, scilicet vera vita gloriæ, si veniant mihi miserationes tuæ, quibus illa acquiritur: & non meritis nostris. Vnde quando *Vita ab-* in scriptura ponitur vita absolutè, significatur vita *solutè po-* æterna propriè, quę sola vera dicitur vita: vt hic o- *sita significat vitā* stendit Augustin. dicēs, *Veniant mihi miserationes tuæ,* *beatam.* *& viuam.* Tunc enim verè viuam, quando nihil potero timere, ne moriar. Ipsa enim & sine vllo additamento dicitur vita: nec intelligitur nisi æterna, & beata: tanquā sola dicēda sit vita. In cuius comparatione ista, quam ducimus, mors sit potius appellanda quàm vita: quale illud est in euangelio, Si *Matt.19.* vis ad vitam ingredi, serua mandata. Nūquid æternam addidit, vel beatam? Itē de resurrectione carnis cū loqueretur, Qui bona fecerūt (inquit) ibunt *Ioan.5.* in resurrectionē vitæ: neq; hic ait, æternæ, siue beatæ. Sic & hic, *Veniāt* (inquit) *mihi miserationes tuæ, & viuam*: neq; hic ait, In æternum viuam: quasi illud non sit viuere: quàm sine vllo fine, sine vlla miseria viuere. Et ad istum etiam intellectum hic ait Ambros. Quod autem Psal. hic poscit, vt viuat, frequētes ostendimus huius corporis vitā veræ vitæ gratiam nō habere: sed illam vitam veram fore: cuius bona vnusquisq; sanctorum credit se videre in terra viuentium. Quod credimus nos visuros, nō præsens vtiq; sed futurum est. Sed vnde habeat Psalm. *Legis me-* spem huius vitæ beatæ, subdit, *Quia lex tua medita-* *ditatio* *tio mea est*. Vbi ostendit, quòd frequens studium le- *vitā mi-* gis diuinæ deuotè habitum, vitam beatā facit ha- *serorum dat* bere. Vnde hic ait Ambros. *Veniant mihi miserationes* &c. Cui lex Dei meditatio est, huic præstò sunt misericordiæ domini, vt viuat in æternū. Quomodo enim quis beatus potest esse sine miseratione diuina? Beat⁹ autē, qui in lege domini die, ac nocte *Psal.1.* medita-

meditatur. Sed qui meditatur in lege, eruditur in A lege: & quem lex erudierit, dominus erudit, qui locutus est legem. Ideo scriptū est, Beatus homo quē tu erudieris, domine, & de lege tua docueris eum. *Psal.93.* Discamus ergo & nos in lege meditari. Non auocemur secularibus illecebris, non occupemur impedimentis: sed semper ad legem Dei meditandā simus intenti. Scriptum est enim, Os iusti meditabitur sapiētiam: & lingua eius loquetur iudicium. *Psal 36.* Lex Dei est in corde ipsius &c. Sed aduerte, quòd non sufficit meditari, nisi adsit & secundum legē viuere, & operari. Quod hic aperiēs August. dicit, *Meditatio legis requirit viuere secundum legem.* Ait Psalmista, *Quia lex tua meditatio mea est*. Hæc enim meditatio, nisi esset in fide, quæ per dilectionē operatur, nunquā propter eam posset quis ad illam B vitam beatam peruenire. Hoc ideo dicendum putaui, ne quisquam, cū totam legē memoriæ mandauerit, eamq; creberrima recordatione cantauerit: non tacens, quod præcipit, nec tamē viuens vt præcepit, arbitretur se fecisse, quod legit, *Quia lex tua meditatio mea est*. Et hinc se adepturum existimet quod verbis superioribus propter hoc meritū postulauit, dicens, *Veniant mihi miserationes tuæ*, & *Matt.24.* *viuā* &c. Hæc enim meditatio amantis est cogitatio: & tantum amantis, vt charitas nō frigescat huius meditationis suæ, quantalibet abundantia cōstipetur iniquitatis alienæ. Sic enim meditationem *Matt.24* pro cōiuncta operatione accipiebat suprà Psalm. dicens, Et meditabar in mādatis tuis, quę dilexi: & C leuaui manus meas &c.

2151 Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatē fecerūt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Hic cōfitetur sextum: scilicet Dei veritatem in *Confessio damnatorum.* obstinatorum damnatione. Ista litera duobus modis legitur: scilicet prædictiuè, & optatiuè. Si prædictiuè, tunc prædicit æternam confusionem obstinatis futurā: vt sit sensus, *Confundantur*, id est, cōfundentur. Sic enim de dānandis Psalm. 6. dicitur, Erubescant, & conturbentur in sæculū sæculi: cōfundantur, & pereant, Et Iob 8. Qui oderūt te, in- D duentur confusione. Quod exponēs Gregor. dicit, *Gregor. 8. moral. cap 41.* Malos in extremo iudicio cōfusio induit, quia cùm transacta mala redundare sibi ante oculos conspexerint: suus vndiq; eos reatus deprimens vertit. Ad pœnam tūc quippe factorum suorum memoriam tolerant: qui nunc quasi à sensu rationis extranei gaudentes peccant, ibi vident quantum debebant fugere, quod amauerunt. Ibi conspiciunt quàm lugubre fuerit, quod nunc in culpa gratulantur. Tūc animum reatus obnubilat: & recordationis sue iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igiturdignè pensет, quanta tunc erit iniquorum confusio: quando & foris æternus iudex cernitur, & intus E ante oculos culpa versatur? Qui ad hoc iccirco perueniunt, quia solum hæc transitoria dilexerūt. Vnde Psal. 108. Operiantur sicut diploide confu- *Confusio conuersionis ad bonum.* sione sua. Alio modo exponitur optatiuè, & tunc orat vt mali confundantur & erubescāt de peccatis suis: & sic conuertantur. Et istum intellectū hic ponit Ambros. dicens, *Confundantur superbi* &c. Superius ait Psalmista, Si reddidi retribuētibus mihi *Psal.7.* mala. Nūquid ergo hic maledicit illis, qui in se iniquitatem gesserunt? Non vtiq;. Videbāt enim charitatem etiam inimicis deferendā, cū venisset euāgelij prędicator. Vnde arbitror, quia quasi medicus velit ipsos sanare, vt iniquitatis suæ contēplatione cōfecti, de propriis flagitiis erubescāt. In quo non solùm propheticam incipiunt probare patiētiam, verumetiam emendare insolētiam suam. Pudor enim plerunq; correctio vera est. Et, dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat: deserere, quæ erubescēda sunt, admonemur. Non ergo maledicit propheta, sed quasi bonus medicus vult illos cognoscere, quid fecerint: vt cùm in suā conscientiam recipiunt quanta suorum sit colluuies delictorum, incipiant erubescere: erubescētes autem possint prioribus renuntiare peccatis. Considera nunc aliquos fornicantes, viduis, ac pupillis aliena rapientes & in his non solùm nō erubescere, sed etiam gloriari solere: tāquam vel pulchritudinis vel potentiæ suæ titulos deferētes (de quibus benè dicit Apostolus, quòd eorum gloria in confusione erit ipsorum) eo detestabiliores ipsis crimi nibus suis: quòd cum tanta committant, non confundātur. Verumetiam si quis veniat postea in ecclesia, credat in dominum Iesum, audiat euāgeliū, compungatur corde: tunc demum incipiet quàm atrocia, & grauia deliquerit, agnoscere: & quæ agnouerit erubescere. Sed quid sit hoc quod ait, *Iniustè iniquitatem fecerunt in me*: cùm omnis, qui facit iniquitatem, iniustè faciat: sufficiebat dicere, *iniquitatem fecerunt*, absque eo quod adderet *iniustè*. Respondeo, quòd iniquitas accipitur quandoque *Iniquitas duplex: scilicet culpæ, & pœnæ.* pro culpa: Psal. 50. Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam, quādoque pro pœna: sic de Christo dicitur, Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Hic autē accipitur iniquitas pro pœna. Et loquitur Psalm. *Esa.53.* de persequentibus iniustè sanctos, & iustos: qui scilicet iniustè pœnas illis inferebant. Facit iniquitatem iustè, qui iustè aliquem punit. Facit iniquitatē iniustè, qui iniustè alium punit. *Ego autem exercebor in mandatis tuis*: id est, operabor secundum mādata tua: quia iusti iniustè ab aliis læsi, non reddunt malum pro malo, sed bonum pro malo: secundum Christi præceptum, dicentis, Orate pro persequē- *Matt.5.* tibus, & calumniantibus vos.

2152 Cōuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua.

Hic confitetur septimum: scilicet Dei benignitatē in conuersione gentium. Ista litera dupliciter legitur. Secundum enim Ambrosium, ista sunt verba Psalmistæ, *Conuertantur mihi* &c. Et est sensus, de commissis erubescant: vel certè luant supplicia delictorum, & conuertantur ad Dei seruulū, propheticamque doctrinam: vt dedisçant pudenda committere: & tanti eruditione doctoris exuant mores suos: delictorumq; labe detersa, virtutū induant disciplinam. Aliter legitur secūdum Augustinum: vt Psalmista hic mutet modum loquendi, E Hactenus enim locutus est in persona corporis Christi, quod est ecclesia, vel omnes iusti: nunc autem loquitur in persona capitis, id est, ipsius Christi: vt ipse Christus de gentibus dicat, *Conuertantur mihi* &c. id est, conuertentur, & cognoscēt testimonia tua. Deus, & timebunt te. Vnde sic ait August. *Conuertātur mihi* &c. Sed quis est iste, qui hoc dicit? Nō enim quisquā hominū hoc dicere audebit: aut si dicat, audiendus non est. Nimirum ille est, qui etiam superius interposuit proprietatē vocis suæ dicens, Particeps ego sum omnium timentium te: quia factus est particeps mortalitatis nostræ, vt & nos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos participes diuinitatis illius fierem'. Nos vnius participes ad viram: ad mortẽ verò particeps ille multorum. Ipse est enim, ad quem conuertuntur timentes Deum, & qui nouerunt Dei testimonia.

Conuersio peccatorũ multiplex

Notandum autem, quòd conuersio peccatorũ ad Deum secundum varietatem peccatorum à quibus conuertuntur, in scriptura sacra multis rebus & conuersionibus figuratur. Conuertuntur enim aliqui, de gulositate ad sobrietatis abstinẽtiam: de cupiditate ad liberalitatis abundãtiã: de detractione ad suæ mentis conscientiam: de iniquitate ad charitatis amicitiã: de voluptate ad asperitatis pœnitentiam: de vanitate ad humilitatis innocẽtiam. Primò conuertũtur aliqui de gulositate ad sobrietatis abstinẽtiam. Et hæc conuersio figuratur per conuersionem maris in aridæ siccitatem. Psal. 65. Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertrãsibunt pede &c. Quid per mare aquã habens amaram, nisi vitium gulæ denotatur: per quod multiplex amaritudo, & quasi omnis infirmitas consurgit corporalis: Vnde de vitio gulæ, quod nũquam satietur sub nomine maris dicitur, Omnia flumina intrant in mare: & mare non redundat. Per aridã verò, quæ sitit, & desiderat aquam: ipsam virtutem abstinentiæ, & sobrietatis accipe, quæ corpus aridum, & famelicum, & sitibundum tenet. Sic enim filij Israël famescẽtes dicebant, Anima nostra arida est. Sic ergo mare conuertitur in aridam, cum quis vitio gulæ deditus ad abstinentiam conuertitur & sobrietatem &c. De talibus ergo vitiosis, à Deo tamen electis, prædictiuè dicit Christus, *Conuertantur mihi* &c. deest conuertentur.

Exclef 1.

Num. 11.

2153 Fiat cor meũ immaculatũ in iustificationibus tuis, vt non confundar.

Oratio Christi pro ecclesia.

Hic constituitur octauũ: scilicet Dei bonitatem in iustorum conseruatione: quos nisi domini conseruaret gratia, statim caderet à iustitia. Vnde Christus hic orat pro corpore suo, quod est ecclesia, vt cor ecclesiæ immaculatum cõseruetur à Deo. Vnde hic ait Augustinus, *Fiat cor meum* &c. Hic redit Christus ad vocem corporis sui sancti, scilicet populi sui: & immaculatum fieri cor suum precatur, id est cor membrorum suorum in iustificationibus Dei, non in viribus eorum. Fit ergo cor immaculatũ membrorum & corporis Christi, Gratia Dei per ipsum corporis caput: hoc est per ipsum sesum Christum dominum nostrum, per regenerationis lauacrum: vbi abolita sunt omnia præterita peccata per spiritus adiutorium: per quod concupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in pugna nostra: per dominicæ orationis effectum. Vnde hic Psalmista præuidit orationem Christi, quam facturus erat Christus pro suis membris: vt à patre conseruarentur: quam scilicet fecit in nocte suæ passionis, quando orans ad patrem dixit, Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Et infrà, Non pro eis rogo tãtum, sed & pro eis, qui creditur sunt per verbum eorũ in me. Virtute enim huius orationis Christi vsq; in finem sancti immaculati seruantur à Deo. Istam ergo orationẽ præuidens Psalmista in persona Christi pro suis orans, dicit, *Fiat cor meum immaculatum* &c. Vel secundũ Ambrosium, hic loquitur vir iustus pœnitens, per pœnitentiam cor suum mũdum seruari. Vnde hic ait Ambr. *Fiat cor meum immaculatum* &c. Hic propheta humilitatem sequitur, & docet quid nos debeamus imitari: eo quòd propheta tãtus immaculatum cor sibi fieri deposcit. Grande enim est cor à domino creatum, quod recipiat verbum de cœlestibus virtutib', ac potestatibus. Grãde cor quod recipiat ipsum dominum dicentem, Inhabitabo in illis, & deãbulabo in ipsis. Vt igitur recipiat creatorem sui cordis, cor mũdum sibi fieri, nõ per angelum, sed per ipsum dominũ deprecatur: qui cœlum creauit, & terram, dicens, Cor mundum crea in me, Deus. Hic autem dicit, *Fiat cor meum immaculatum*. Et bene *immaculatũ*: quia cor hominis veluti indecentium cogitationum colluuione maculatur. Si cogitatio ipsa cor polluit, quantum etiam facta ipsa contaminant? Noli cor tuum extraordinariis cogitationibus contaminare: ne illud inquinamento graui polluas, quod putas habere te mũdum. Manus lauas, quasi possis crimina euellere: cum mentem tuã vel nudis cogitationibus inquinatam lauare non possis. Et Pilatus manus suas lauit, sed cor suum lauare non potuit. Mansit scelere pollutus, quamuis manus suas aquæ infusione lauisset. Si ergo intus coinquinaris, munda prius, quod intus est. Si quod intus est mũdaueris, & exteriora mũdastis: vt, si aqua turbida influat, frustrà lotum putas esse mũdandum: si fons profluat cœnolentus, receptacula tersisse nihil proderit, cùm in fonte sit vitium. Ipse tibi antè purgandus est, vt fluat omne quod purum est. Cor tuum cogitationum tuarum est scaturigo. De illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel syncera pietatis vnda prorumpit. Didicisti cor esse mundandum: disce quemadmodum mundes. Mundat hũc fontem iustificatio legitima: hoc est, confessio peccatorum. Denique publicanus ille, qui peccata propria confitebatur: iustificatus magis de templo quàm Pharisæus exiuit: quia ieiunia sua, & munera Pharisæus, atque innocentiã præferebat. Sed quis gloriabitur se mũdum cor habere? Sed qui gloriatur, in domino glorietur: qui sanctus suis cor mundum creare dignatus est: & cõseruare immaculatum in iustificationibus suis. Quæ autem sunt iustificationes, quibus cor immaculatum seruatur? Audi dicẽtem, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Ergo qui iniquitates dicit, iustificatur. Qui autem iustificatur, non confunditur: quia pudorem peccatorum matura confessione præuenit. Et nota, quòd cor mundatur multipliciter. vide versic. 1976.

Cor mundum dandũ ijs.

Cor contritum efficere iustificatur.

2. Cor. 10.

Esa. 43.

2154 DEfecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum supersperaui.

Capha.

Hic incipit vndecimus octonarius. Cui pro titulo præmittitur vndecima littera Hebraici alphabeti: quæ est caph. Quæ littera huic octonario meritò præmittitur. Interpretatur enim Curuati sunt. Incuruatur autem qui humiliatur. Qui enim inclinator in terram, curuari videtur. Curuatur autem qui agit pœnitẽtiam: eo quòd cerui cem suam curuet, dum humiliatur ad dominum: & interiorẽ magis cerui cem, scilicet cerui cem mentis, & cordis curuandam intellige. Qui enim cor suum non flectit, frustrà cerui cem corporis curuat. Docet enim Hieremias sub hac litera cordis humilitatem figuari, dicens, Omnis populus eius gemens, & quærens panem: vide, domine, & considera, quoniam facta sum vilis. Hæc ergo litera caph, quæ humilitatem significat, meritò huic octonario præmittitur: quia in isto octonario agit Psalmista de humilitatis

Thren. 1.

litatis virtute, qua Dei misericordia promeretur: vt qui Dei misericordiam quærit', humilitate curretur, qua peruenire possit ad Deum. Iste octonarius in octo partes diuiditur: quia ad humilitatem nos inducit per octo effectus humilitatis, quos hic ostẽdit, ostẽdit, enim suo exẽplo, quòd humilitas primò per charitatẽ mẽtem in Deum eleuat: in principio: secũdò per puritatem mentem à mundo segregat, ibi, *Defecerunt oculi*: tertiò per calitatẽ motus carnis regulat, ibi, *Quia factus*: quintò per sanctitatem mortem carnis postulat, ibi, *Quod sunt*: quartò per veritatem vana & falsa fugitat, ibi, *Narrauerunt*: sextò per bonitatem gratiam Dei impetrat, ibi, *Omnia mandata*: septimò per firmitatẽ aduersa dura tolerat, ibi, *Paulo minus*. Octauò per operositatem agit quod Deus imperat, ibi, *Secundum misericordiam tuam*, Quantũ ad primum, ostendit primò quòd virtus humilitatis mentem in Deum eleuat: Christo dicẽte, Omnis qui se humiliat, exaltabitur: scilicet in Deum. Hoc ostendens suo exemplo Psalmist. dicit Deo, *Defecit in salutare tuum anima mea*: quia quanto anima per humilitatem plus eleuatur in Deum: tanto amplius in virtute propria deficiens, in virtute Dei crescit.

Luc. 18.

Deficere bonum & malum.

Vbi notandum est. quod hoc verbum, Deficere, quamuis absolutè sumptum communiter sonet in malum: tantum sumptum cum articulo, quandoq; sonat in bonum, quandoque in malum: secundum conditionem articuli sibi appositi. Quod hic ostẽdit Augu. dicens, Non omnis defectus, vel culpæ putandus est esse vel pœnæ. Est etiã defectus laudabilis. Nam cum sint inter se duo ista contraria: scilicet proficere & deficere: vi tatus profectus in bono accipitur: & defectus in malo: quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum verò additur, potest & malum esse proficere, bonũmque deficere. Aperte namque ait Apostolus, Profanas verborũ nouitates deuita: multum enim proficiunt ad impietatem. Ita & defectus à bono in malum, malus est: & à malo in bonum, bonus est. Bonum quippe defectum dictum est, Desiderat & deficit anima mea in atria domini. Sic & hic non ait, Defecit à salutari tuo: sed *Defecit in salutare tuũ anima mea*. Bonũ est ergo iste defectus. Indicat enim desiderium boni: nondum quidem adepti, sed auidissimè cõcupiti. Qualiter ergo anima cupiẽs habere Deum, quẽ nondum habet, in Deũ deficiat, ostendit hic Ambros. dicẽs, *Defecit in salutare tuum* &c. Non vi tatus sermo nos capiat: vt tanquam corporeæ fatigatione defectionis huiusmodi iudicemus. Neque enim hoc solũ dixit, *Defecit anima mea*: sed, *Defecit in salutare tuum anima mea*. Itaq; vt de vsu capiamus exemplum: si verbi gratia dicimus, Defecit ille in illam: ostenditur hoc verbo quòd totum muliebris desiderium cupiditate transierit. Et quicquid est quod vehementer expectemus, vt eius maturiorem habeamus effectum: id nos videtur lõga quadam intẽtione lassare. Amor, impatiens die noctuque meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur: ipsa deficit expectatio dum sperat. In quo vtique non finis amoris est, sed incrementum. Et quicquid est desiderabile, si non cõlongat desiderãti, deficit in illud: & quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Si tamẽ spes prosen i sit dilect', eo ipso quòd absentẽ desiderat, quem concupiuit, animę suę patitur defectionem.

Anima quãdo deficit in Deum.

Amor deficere facit antequam deficiat.

Itaque quanto longius est illud, quod desideratur, tanto magis deficit, qui desiderat. Illud cogitat, illi adhæret, illud personare possit ad Deum. Iste ergo octonarius in octo partes diuiditur: quia ad humilitatem nos inducit per octo effectus humilitatis, quos hic ostẽdit, ostẽdit, enim suo exẽplo, quòd humilitas primò per charitatẽ mẽtem in Deum eleuat: in principio: secũdò per puritatem mentem à mundo segregat, ibi, *Defecerunt oculi*: tertiò per calitatẽ motus carnis regulat, ibi, *Quia factus*: quintò per sanctitatem mortem carnis postulat, ibi, *Quod sunt*: quartò per veritatem vana & falsa fugitat, ibi, *Narrauerunt*: sextò per bonitatem gratiam Dei impetrat, ibi, *Omnia mandata*: septimò per firmitatẽ aduersa dura tolerat, ibi, *Paulo minus*. Octauò per operositatem agit quod Deus imperat, ibi, *Secundum misericordiam tuam*, Quantũ ad primum, ostendit primò quòd virtus humilitatis mentem in Deum eleuat: Christo dicẽte, Omnis qui se humiliat, exaltabitur: scilicet in Deum. Hoc ostendens suo exemplo Psalmist. dicit Deo, *Defecit in salutare tuum anima mea*: quia quanto anima per humilitatem plus eleuatur in Deum: tanto amplius in virtute propria deficiens, in virtute Dei crescit. Vbi notandum est. quod hoc verbum, Deficere, quamuis absolutè sumptum communiter sonet in malum: tantum sumptum cum articulo, quandoq; sonat in bonum, quandoque in malum: secundum conditionem articuli sibi appositi. Quod hic ostẽdit Augu. dicens, Non omnis defectus, vel culpæ putandus est esse vel pœnæ. Est etiã defectus laudabilis. Nam cum sint inter se duo ista contraria: scilicet proficere & deficere: vi tatus profectus in bono accipitur: & defectus in malo: quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum verò additur, potest & malum esse proficere, bonũmque deficere. Aperte namque ait Apostolus, Profanas verborũ nouitates deuita: multum enim proficiunt ad impietatem. Ita & defectus à bono in malum, malus est: & à malo in bonum, bonus est. Bonum quippe defectum dictum est, Desiderat & deficit anima mea in atria domini. Sic & hic non ait, Defecit à salutari tuo: sed *Defecit in salutare tuũ anima mea*. Bonũ est ergo iste defectus. Indicat enim desiderium boni: nondum quidem adepti, sed auidissimè cõcupiti. Qualiter ergo anima cupiẽs habere Deum, quẽ nondum habet, in Deũ deficiat, ostendit hic Ambros. dicẽs, *Defecit in salutare tuum* &c. Non vi tatus sermo nos capiat: vt tanquam corporeæ fatigatione defectionis huiusmodi iudicemus. Neque enim hoc solũ dixit, *Defecit anima mea*: sed, *Defecit in salutare tuum anima mea*. Itaq; vt de vsu capiamus exemplum: si verbi gratia dicimus, Defecit ille in illam: ostenditur hoc verbo quòd totum muliebris desiderium cupiditate transierit. Et quicquid est quod vehementer expectemus, vt eius maturiorem habeamus effectum: id nos videtur lõga quadam intẽtione lassare. Amor, impatiens die noctuque meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur: ipsa deficit expectatio dum sperat. In quo vtique non finis amoris est, sed incrementum. Et quicquid est desiderabile, si non cõlongat desiderãti, deficit in illud: & quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Si tamẽ spes prosen i sit dilect', eo ipso quòd absentẽ desiderat, quem concupiuit, animę suę patitur defectionem.

2155 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando consolaberis me?

Oculi quo modo deficiũt.

Hic ostendit secundum: scilicet quòd humilitas mentem à mundo segregat. Cũ humilitas nos Dei saluos faciat, & nemo Deo seruire possit & mundo: sequitur, quod ipsa nostram mentem à mundo separat, & solum Dei expectat cõsolationẽ. Quod hic ostendit Psalmista dicens, *Defecerunt oculi mei* &c, (scilicet à mũdo se semel dirigẽ. ex) *in eloquium tuum*. Hic versus primò exponitur de oculis exterioribus: ex eo quòd dicit in plurali *oculi*. Oculus autem interior vnicus est. Certum est enim quòd quando homo vere humiliatur, tunc oculos à vanitatibus reuocat: & ipsos ad terrã gerit inclinatos, sicut Psal. superius se optabat facere, dicens, Auerte oculos meos, ne videãt vanitatẽ: quia per oculos mors ad animam intrat, vide supra versic. 2112. vbi de ista materia satis. Aliter autem exponitur de oculis interioribus: qui eodem modo deficiũt cõsiderantes diuina promissa, sicut & anima in Dei salutare. Vnde Augu. hic ait. *Defecerũt oculi mei* &c. Ecce rursus in oculis, sed vtiq; interioribus laudabilis defectio: laudabilis est fœlix ille defectus, nõ veniens ex infirmitate animi: sed ex for-

Universidad de Deusto
Biblioteca

titudine desiderij impromissis Dei. Hoc enim ait, *In eloquium tuum.* Quomodo autem tales oculi dicunt. *Quando consolaberis me*, nisi cum tali intentione & expectatione oratur & gemitur? Lingua enim loqui nō oculi solent: sed oculorum quodammodo vox est desiderium orationis. Quod ergo ait. *Quando consolaberis me?* Iste enim modus loquendi est desiderantium: cum in spatio temporis etiam quod subuenienti breue est, longum est amanti. Nouit autem dominus quid quando faciat, qui in mensura, numero & pondere cuncta disponit. Sed propriè quid est oculos mentis deficere? hoc declarat hic Ambros. exemplo oculorum corporalium, dicens, Sed quid est oculos deficere? De corporalibus oculis dicamus, vt intelligamus de spiritualibus. Nonne quando aliquem desideramus & speramus affore, & dirigemus oculos vnde speramus eum venturum? Itaq; intenti diu quotidiana expectatione deficimus. Sic Anna circumspiciens vias, sollicitis aduentum filij expectabat excubiis. Sic Dauid Propheta, currente de prælio positis in turre exploratoribus interrogabat de salute filij. Sic teneræ vxor ętatis de specula litorali indefessa expectatione mariti præstolatur aduentum: vt quamcunque nauem viderit, illic putet coniugem nauigare: metuaq; ne videndi gratia dilecti alius ante veniat: ne ipla possit prima dicere, Video te marite. Sic Anna dicebat ad filiū, Video te fili: amodò libēter moriar. mortis videlicet dolorem exoptari aspectus suauitate nō sentiens. Ergo vt illa quæ aduenientē viro se optat offerre, alligatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedum vestigia legit. Sic propheta curis exutus secularibus, interiorum oculorum in verbum Dei peruigil custos vsque ad defectionem sui intendebat obtutus, corpus suum redigens seruituti: & animam suam ad humilitatis patientiam, araneę modo tabescentis eruditens. Desiderabat enim sicut cervus fontes aquarum, & sitiebat in dominum fuem: cupiens eius videre præsentiam, & apparere ante faciem Dei: nimio desiderio & vehemēti cupiditate deficiens. Aliter exponitur, vt hic loquatur de oculis tam mentis quàm corporis: cui consensu vnus oculus fiunt, quando caro subdita spiritui, idem desiderat, idem quærit, & in idem tendit. Sunt ergo plures realiter, sed vnū consensu. Ideo pluraliter dicit, *Defecerunt oculi mei* &c. Postea in singulari subdit, dicēs, *Quando consolaberis me?* Et hoc vult hic Ambrosius, dicens. Si oculi illi significari sunt quibus cernimus & videmus dicere debuerunt, Quando consolaberis nos: hoc est non singulariter, sed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus sunt, & tunc homo consolatione fulcitur, cùm caro & mens diuersa non cupiunt, sed vnum desiderant, vnum requirunt. Ideo tendunt ad eum, qui ait, Ego & pater vnum sumus. Isti quoque oculi vnum esse se confitentur, quia vno eodemq; desiderio officioque funguntur. Et aduerte quod in hoc quod Psalmista dicit, *Defecerūt oculi mei*, &c. ostendit Psalmista, quam altum negotium sit studium sacræ scripturæ cæteris præferendum, quod hic deducit Ambrosius, dicens, Deficiebant ergo oculi prophetæ in verbum Dei. Nos autem otiosos nos putamus, si verbum tantummodo studere videamur. Et pluris æstimamus eos qui operantur, quàm eos qui studium cognoscendæ veritatis exercent. Dicunt enim plerique, Ecce homo & opera eius: quasi qui verbo studeat, non operetur: cùm maius opus sit istud, quàm cætera sint. Si enim opus iustitia est, si opus temperantia, si opus fortitudo vtique & opus est sapientia. Istæ enim quatuor principales virtutes habentur. Nam si operatur Christus secundum quòd iustitia est: vtique operatur secundum quòd verbum est. Denique omnia per ipsum facta sunt: vt scias operatorem omnium esse, & opus nostrum esse Christum Iesum. Etenim secundum quòd verbum est, verbum inquirentibus gratia Dei opus est. Vnde cum Martha ministraret circa ministerium, Maria autem verbum domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ ministrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ, Domine, non est tibi curæ, quòd soror mea relinquit me solam ministrare? dic ergo illi vt me adiuuet. Respondens dixit dominus, Martha, Martha sollicita es: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Itaque verbum cognoscere maius opus est quàm ministrare, quod diuinæ autoritate sententiæ diffinitur.

Oculi quomodo loquuntur.

Sapien. 11.

Ioan. 5.

Luc. 10.

Studium scripturæ cæteris actis opera.

2256 Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

Hic ostendit tertium: scilicet quod humilitas, per castitatem motus carnis regulat. Cum enim vera humilitas in obedientia virtuosa fundetur, rebellionem inferioris ad suum superius excludit. Et per consequens sic carnem subiicit menti, vt motus suos contra mentem nō erigat: sed calore voluptatis perdito, sub spiritu frigida quiescat. Et hoc est quod ait Psalm. *Quia factus sum sicut vter in pruina* &c. Ardētibus enim spiritualibus desideriis, carnalia desideria sine dubio frigescūt. Caro enim & spiritus contrariātur: sic quòd dum spiritus fortificatur, caro efficitur infirmior: & carnis fortitudo mortificat spiritū. Dum ergo spiritus in verbū Dei deficit desiderio (qui defectus est incrementū spiritualis amoris) caro frigescit & cōgelatur: quia eius desideria mortificātur. Et ad hūc intellectum hunc passum exponit Augu. per vtrum intelligens carnem, sic dicēs, *Quia factus sum sicut vter* &c. Nimirum enim per vtrem carnem mortis huius: per pruinā verò cœleste beneficiū vult intelligi. Quo carnis cōcupiscentiæ: velut frigore cohibēte, torpescūt. Et sic hinc vt iustificationes Dei de memoria nō labantur, dum non cogitatur aliunde. Quoniam tunc fit quod ait Apostolus, Curam carnis ne feceritis in concupiscentiis. Ideo cum dixisset, *Factus sum sicut vter in pruina*: subiecit, *Iustificationes tuas non sum oblitus.* Hoc est ideo non sum oblitus, quia talis factus sum. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferueret memoria charitatis. Vel per vtrum intelligitur iustus carne mortificatus: quoniam vter expellibus animalium mortuorum existit. Per pruinā verò frigidam intellige carnis castitatem, qua omnis libido carnalis frigescit. Et quia sicut inter omnia vitia libido contrariatur intellectui: sic per oppositum castitas intellectum illuminat. & notitiam diuinorum confert. Propter quòd dicit Psal. *Factus sum sicut vter in pruina*, scilicet per carnis castitatem: & ideo *iustificationes tuas non sum oblitus.* Vnde istum versum exponens Ambrol. dicit, *Factus sum sicut vter* &c. Rectè enim vter dicitur iustus, vter namque de exuuiis sit mortui animalis. Igitur & nos si peccato moriamur, vt vinamus Deo, repleti spiritus iocūditate: erimus exuuiæ spirituales carentes infirmitate corporea: & integro mentis sinu infusam nobis diuinorum mysteriorum gratiam reseruantes. Non effluat igitur vter tuus, vt rimosus sit: non terreno inuetereſcat situ, ne vinum nouum veteres vtres rumpat, scindantur vtres, fundatur gratia. Non iterum sole iniquitatis, & nimia vi caloris arefcat: sed feruentium viscerum cupiditates diuersæ niuali quodam frigore temperentur, frigescat æstus libidinis: & quodam continentię gelu, ieiuniorúmque restrictus, matutina oratione perfletur, quando sicut ros, ita super terram nostram Dei verba descendunt, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Et subdit Ambros. Nec absurdè intelligendum est, quòd ita se dicat Psalm. factum sicut vtrem in pruina vel in gelido: eo quòd in asperitate positus glaciali, mortificauerit corpus suum: ne sentiret hyemis illius asperitatem, quam saluator dicit grauem esse futuram fugientibus. Sicut enim glaciem non sentit vter, quia pellis est mortui animalis: ita mortuus peccato, prophera frigus peccati sentire non poterat: vel certè quòd non frangatur necessitatibus, nec resistat caro mēti: sed molliori ductu animæ se inflectat imperiis: & in hoc mundi gelicidio non arescat: vel quia corpus afflictionis sumus, mortem domini nostri Iesu Christi semper in nostro corpore circumferre debemus. Hic est vter, qui castigat corpus suum. Hic est vter, qui inebriatur, non vino, sed spiritu. In hoc ergo gloriatur Psal. quia factus est sicut vter in pruina, operationem peccati non sentiens.

Vter dicitur quasi vtens.

Vter spiritum ceruus.

Spiritus carnis desideria.

Rom. 13.

Vter dicitur quasi vtens.

Iustificationes Dei.

2175 Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

Hic ostendit quartum, scilicet, quòd humilitas sanctitate mortem carnis postulat. Humilitas enim spiritum temper ad Deum ascendere desiderio facit: vt ipsum habeat, ipsū possideat, ipso fruatur. Sed, quia ipsum non potest iustus quis habere, nisi primò corpus mortale deponatur per mortē: ideo ipsa humilitas iustum mortem corporis facit optare: more Apostoli dicentis, Cupio dissolui, & esse cum Christo. Tunc enim cessabit à iustis omnis infestatio: tunc iudicium fiet vnicuique secūdū opera sua. Et hoc est, quod hic desiderat Psal, Deo dicens, *Quot sunt dies serui tui*, &c. Quasi dicat, Quādo finietur isti dies vitæ prętsentis: quibus finitis facies de persequētibus me iudiciū? Hic versus multipliciter exponitur. Primò vt ista sint verba martyrum, qui vindictam sui sanguinis postulant: quæ maximè erit in fine mundi. Interim autem ecclesia manet sub pressuris. Vnde hunc versum hic exponit August. dicens, *Quod sunt dies*, &c. In Apocalypsi est ista vox martyrum: & eis imperatur patiētia: donec numerus fratrum suorū impleatur. De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc sæculo. Et ne quisquā putaret antè hic ecclesiam non futuram, quàm finis sæculi venerit: & aliquid temporis futurum in hoc sæculo, quo ecclesia iam non sit in terris: propterea cum quæsiisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio: perfecto demonstrans vsque ad iudicium, in quo de persecutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoque in terris futuram. Vel per ista verba vult Psal. ostendere breuitatem vitæ prætsentis: ne eius amore detenti, vitiis implicemur. Vnde viam præsentem dies vocat, non annos. Vnde hic ait Ambrosius. *Quot sunt dies*, &c. Hoc sic accipi potest, quasi dicat, Quanti sunt dies humani, quantum tempus, quantum spatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo cursu huius sæculi perfruamur? Cur in tam breui spacio vitę tam multi persequentium nobis laquei tenduntur? Adsit iam iudicium, in quo pœna persidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suę precia redduntur. Vel sic. Quousque insultare poterūt, qui nos diuersis modis quę runt affligere? Non seruus erit terminus. Etenim quasi propheta celeritatem transcurrendę istius vitæ, non annorum, sed dierum ęstimatione subiecit: dicens, *Quod sunt dies serui tui?* Alia etiam causa vitam prætsentem, quo ad iustos, diem vocat: vt non solùm vitæ breuitatem, sed etiam splendidum vitæ huius curriculum sub virtutum lumine declararet. Vel aliter: vt per hoc etiā intelligatur, quòd in huius vitæ spacio breui, etiam dominus de persequentibus nos iudicium facit: dum potestatem nobis tribuit, qua persecutores nostros superare valemus. Et hunc intellectum ponit Ambrosius: dicens, Non absurdum est etiam illud intelligere, vt quia breues dies, & pauci sunt istius vitæ: nō diutius gratiam suam dominus circa prophetam suū differat, sed ipse de persequentibus facit iudiciū. Nam hic quoque iudicium est de persecutoribus. Siquidem qui non credit in Christum, iam iudicatus est. Iudicium autem quod dedit dominus seruulis suis, hoc est, Habebitis potestatem calcandi supra serpentes, & super omnem virtutem inimici. Et verum est iudicium, quo torquetur inimicus: sicut ipse confessus est, dicens, Quid venisti ante tempus torquere nos? Hoc ergo deposcit virtutū stabilitate fundatus propheta: vt subiiciatur sibi, non homo, sed ille, qui sibi locum in homine vendicauit. Vnde & Apostolus ipsum magis in hominis peccato optauit esse damnatū: de quo ait, Conterat Deus Sathan sub pedibus vestris, opto. Ex hoc ergo persecutore iudicium sibi fieri gestit, vt fidei prophetice vestigiis aduersarius conteratur: & comminuat eum sub pedibus suis propheta, sicut puluerem in hac militia sui corporis constitutus, quamuis breues dies vitæ sunt triūphum, tamen de aduersario adipiscatur. Subiectus est igitur aduersarius secundum domini sententiam. Etenim dominus Iesus veniens in hunc mundum per virginis partum, subiecit animæ nostræ omnes cōtrarias potestates: vt fide tua, verbo tuo, cogitatione tua, conuersatione tua, & operibus tuis conteratur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est: qui data non vteris potestate. In nobis est ergo, vt aut subiiciatur aduersarius, aut resultet. Si enim actus noster Deo displiceat, incipit aduersari' superbire: si autem bonis inhęreamus operibus: vt exerceamus studia castitatis, iustitiæ, continentiæ: calcamus serpentem. Calcamus enim illum pedibus castitatis, ne possit exurgere: calcam' vestigiis continentiæ, verecūdiæ, iustitiæque gressibus. Vt sic meritò iusto homini dicatur illud Psalmi. 90. Super aspidem, & basilicum ambulabis, & conculcabis, &c. Sed fortè dices: Quomodo Psalmista fuit ausus à Deo quęrere, quot essent dies sui cū de simili interrogatione Apostoli à Christo fuerint reprehensi? ad hoc hic respondet Aug. dicens,

Dies significat virtutem.

Ecclesia durabit vsque ad finem sæculorum.

Vitæ huius breuitas.

Luc. 10.

Matth. 8. Diabolum vincere possumus Rom. 16.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si autem aliquem moueat, cur hoc quærat, quòd cùm discipuli quærerent, Magister respondit, Nó est vestrum, scire tempora, vel momẽta, quę pater *Act.1.* posuit in sua potestate. Cur non credamus isto loco esse propheratum, hoc ipsum illos fuisse quęsitu ros: & ecclesiæ vocem, quæ hic tãto tempore antè prędicta est illorum interrogatione completam?

2156 Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.

Hic ostẽdit quintum, scilicet, quod vera humili tas veritatem sequẽs, vana fugit, & declinat. Si eñ humilitas gratia fulcitur, quia Deus superbis resi- B stit, humilibus autem dat gratiam: gratia autẽ cum veritate coiungitur, Ioann. 1. Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est: consequens est, vt humilitas fabulas fugiens, veritati iũgatur. Ille ergo, in quo est humilitas, veritatem diligit, quam Dei lex continet, & fabulas fugit, quæ veritate carent. Et ideo talium narratores Psal. detestamur: dicẽs, *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes*, &c. Et nota, quòd secundum grammaticus, fabula dicitur à for, faris. Et est fabula narratio, quæ nec vera est, nec verisimilis, Et est distinctio, quia aliqua fabula dicitur fabula vera, & aliqua, fabula falsa. Fabula vera dicit illa quę nihil in se habet veritatis. Sicut dicimus, q̃ modus amoris est in amãdo non habere modũ. Fabula autem falsa dicitur quæ aliquid veritatis in se habet & aliquid falsitatis admixtũ. Per fabulationes ergo intelligit falsa hæreticorũ dogmata, quæ legi Dei contradicunt: & fidẽ per illa dissipare cõnãtur. Vnde Ambr. hic dicit. Hęretici enim nõ solũ opera, verum etiam fidem superflua narratione impedire conati sunt, fabulas eñ dicit, superfluas loquacitates. Superflua enim loquitur hæreticus, q̃ non loquitus veritatem, non loquitur secundũ legem. Augustinus autem has fabulationes non solum dicit hæreticorum esse dogmata, sed etiam seculares scientias, quæ consistunt insuauitate locutionis exterioris veritate carentes. Vnde sic dicit, Fabulationes non immeritò accipiuntur esse exercitationes: sed in sermone cũ quadã delectatione. D Has autem habent in diuersis sectis professores, & literæ seculares: habet etiã has fabulationes, hæreticorũ vana, atque execranda loquacitas. Hos omnes iniquos voluit intelligi, à quibus has fabulationes sibi dicit narratas. Sed non sunt (inquit) sicut lex tua, quia me in ea veritas, non verba delectãt. Tales autem fabulationes summè sacræ scripturæ doctores, & fidei prędicatores fugere debẽt, ne fabulas poëtarũ, vel hæreticorũ dogmata proponãt: sed omnia verba sua in lege diuina fundare debẽt: vt ostendit Greg. dicens, Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est vt causarũ origines à sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentũ reuocet, atque E in eo ædificium suæ locutionis firmet. Sæpè eñ hæretici, dum sua student peruersa astruere, ea profecto in sacrorum librorum paginis non tenentur. Vnde & discipulũ prædicator egregius admonet, dicens, O Timothee, depositum cu stodi: deuita profanas nouitates, quia dum laudari, hæretici tanquam de excellenti ingenio cupiunt, quasi noua quædam proferunt, quæ in antiquorũ patrum libris veteribus non tenẽtur. Sicque fit, vt, dum videri sapienter desiderãt, miseris suis audito

Fabula dicuntur nec vera nec verisimilis.

Fabulationes dicuntur scientiæ seculares.

Prædicator fabulas non debet dicere.

Greg. 18 mor. c. 14

1. Tim. 6.

A ribus stultitiæ semina aspergant. Sed hodie contrarium multi faciunt, quia auditores in fabulati onibus delectari concupiscunt. Quod prævidit Apostolus, dicens, Erit enim tempus cum sanã doctri- *2. Tim. 4.* nam non sufferent, &c. A veritate quidem audi tum auertent: ad fabulas autem conuertentur.

Omnia mãdata tua veritas: iniqui 2159 persecuti sunt me: adiuua me.

Hic ostendit sextum, scilicet, quòd humilitas gratiam Dei impetrat. vt enim dicitur Iacob. 4. Superbis Deus resistit humilibus autem dat gratiam. Inter omnes autem gratiam nobis cõcessas à Deo *Humilitas datur à Deo.* est fides, ad quam à Deo sumus electi de gentibus mundi. Nullus enim habet gratiam fidei, nisi præordinati æternaliter à Deo. Propter quod dicitur Act. 13. Et crediderũt quotquot præordinati erant. Sed quibus dat istam gratiam nisi humilibus, quibus fidei secreta reuelat? Mat. 11. Abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus: & reuelasti ea paruulis. Et per hanc gratiam quilibet fidelis relinquẽs mũ di fabulationes, & diuersas sectas errorum, conse tur, & credit legis veritatem. Propter quod multi C vsque ad mortẽ persecuti fuerũt. Et hoc est, quod dicit Psal. hic, *Omnia mãdata tua veritas*, Quasi dicat secundum Aug. Iniqui narrauerunt mihi fabulationes: ego autem proposui eis legem tuam, quæ plus me delectat: quia omnia mandata tua veritas, nõ sicut in illorum sermonibus abũdat vanitas. Ac p hoc iniustè persecuti sunt me. Et quia nõ in me psequũtur nisi veritatẽ: ergo tu adiuua me, vt certem pro veritate vsque ad mortem. Et nota quod ait, *Omnia mandata tua veritas*: quia tota lex Dei, & fides in veritate continetur: quod de nulla alia, secta vel lege dici potest. Hic enim est veritas omnis scilicet, loquelæ, doctrinæ, ac vitæ. Veritas loquele: quia spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei *2. Petr. 1.* homines, qui nec falli, nec fallere potest. Psal. 118. Principũ verborũ tuorũ veritas. Hic est veritas doctrinæ: quia lex Dei nullum falsum nec fictum admittit: vt facũt fabulæ poëtarũ. Hic est veritas vi- D tę: quia nihil vanum, vel inhonestũ, nihil bonis moribus dissonum lex diuina continet: sed in ipsa omnia iusta, sancta, & honesta. Propter quod Christus *Matth. 7.* ait, Qui audit verba hęc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, &c. Et tamen quia iniqui vana diligũt & lubricũ, ideo istam legem odiũt, & fideles persequuntur: quod ad ipsorum peccatum faciunt, & *Persecutio & aduersitas sanctorum.* ad vtilitatem fidelium. Vnde Ambr. hic ait, *Omnia mandata tua*, &c. Hic Psal. quasi bonus bellator bel la domini non refugit, nec conflictus: sed fideliss, & prouidus aspirare sibi diuinitus orat auxilia: & pię deuotionis fidelia sibi adiumenta deposcit. Ideoq; non petis vt persecutiones quiescant: sed in persecutionibus postulat se iuuare, Sciebat enim, quòd omnes, qui piè in Christo volunt viuere, persecutionem patiuntur. Maluit ergo persecutiones pati, E vt piè in Christo viuere posset. Nec expressit voca *2. Tim.* bula persequentium: quia multi persecutores non solum quos videmus, sed etiam quos non videmus. Persequuntur nequitiæ spirituales: persequitur hæreticus, Iudæus, gentilis. Omnes ergo sunt sub persecutoribus, qui piè in Christo viuere volũt. Et fortassè cum persecutiones non patimur, tãquam condemnati habemur, quasi nequaquam piè viuere velimus in Christo. Nam vtique cũ sit dissimilis senten

sententia, quòd omnes qui piè viuere volunt in A cutorũ: qui paulo minus cõsummati dicũtur, quia Christo, persecutionem patiuntur: is, qui persecutionem non patitur, abdicatur, quòd non sit piæ intentionis in Christo. Deuotione enim fidei prælia persequũtur. Si desint certamina, vereor ne deesse videatur, qui certare desideret. *Omnia* (inquit) *mandata tua veritas.* Quæ mandata, nisi illa: *Pax & otia sunt periculosa. Ioan 15.* si me persecuti sunt, & vos persequentur. Hæc mandata, Psal. licet anterior incarnationis sacramento, iam tamen audiebat in spiritu: & quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed se certaminibus offerebat. Sciebat hoc sibi ad gloriam fructuosum: hoc ad custodiam salutis tutum, vt frequentibus exercitiis iusti pietatis confirmaretur. Citò enim fides inexercitata lãguescit: B & crebris ociosa tentatur incommodis. Remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assuetum autem bello virum externa fraus instruit, & glorio- *Persecutio vtilis est.* sæ prouchit palma victoriæ. Pax ergo fideli, corruptelæ materia est. Quoniam autem amisimus exercitium, tentant otia, quos bella non frangunt. Periculosa sunt igitur pacis ocia. In pace prælij persecutiones esse cœperũt. Nullus erat tempore persecutionis adulator, qui callida mẽrem adulatione tẽtaret. Non vacabat animo corporis delectatione dissolui: & huiusmodi quæ secundis rebus exercitati solẽt, admittere passiones. Ideo Apostoli, cum cæderentur, includerentur, exultabant, quòd illis iniuriis meritum æternę glorię lucrabantur: quòd digni fuerũt pro Christi nomine iniurias sustinere. Non illis erat curare de patrimonio studium de potestatibus & honoribus: non de prælatione, quæ etiam iustos agitare consuevit: sed ille se præferri putabat, qui esset pluribus verberibus flagellatus. Meritò ergo Psalm. occasiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuo- *Persecutio iusta non meretur sed iniusta.* tionis eruditione non metuit, qui nouerit persecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Attende tamen, quòd non de omni persecutione prędicta intelligi debent: sed de persecutione, quam quis propter Christum sustinet. Quod notans Ambrosius, ait, Non dixit Psalmista, Quia persecutiones patior, adiuua me: sed *iniustè* (inquit) *persecuti sunt me adiuua me.* Potest enim quis & persecutiones pati, sed non iniustè: quia persecutio est iusta, si oderimus obscœnos, si infesti fuerimus iniustis, si iniquos velimus opprimere, ne pluribus nocentibus auarum fraudis suæ compendiis exuamus: si execremur insolentiam superborum. Qui autem pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patiatur, bene is dicit, *Iniustè persecuti sunt me, adiuua me.*

2160 Paulo minus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd humilitas aduersa patienter facit tolerare. Humilitas enim recalcitrare nescit, irasci non nouit: omnia suffert. Et quãto magis præmitur, tanto plus diuinis mandatis inhæret. Vnde & Psalm. persecutus vsque ad *Martyrũ persecutio.* mortem, Dei mandata fortius obseruabat. Et hoc est quod hic dicit, *Paulo minus cõsummauerunt me in terra* &c. Ille versus dupliciter exponitur. Primò vt ista sit vox martyrũ pro Christo in terra perse- *Bellũ grauat me paulatim.* cutorũ: qui paulo minus cõsummati dicũtur, quia vsque ad mortem persecuti, sicut desinerẽt homines esse per mortem: non tamen ex toto consumpti, quia anima ipsorum integra virtutibus mãsit. Ideo ait *Paulo minus*: quia nõ in totum, sed in parte consumpti sunt. Et sic videtur Augustinus intelligere dicens, *Paulo minus consummauerunt me in terra* &c. Hoc dicit ecclesia, multa strage martyrum facta, dum confitentur & prędicant veritatem. Non tamen ex toto defecit, quia anima integra mansit. Ideo subditur, *Ego autem non dereliqui mandata tua.* Aliter exponitur de illis qui piè in Christo viuere volunt: qui tot tentamina in terra sui corporis sustinent, vt difficulter resistere possint: tamen adiuti à Deo perseuerant, & vincunt. Et hæc est intentio Ambrosij hic dicentis, *Paulo minus consummauerunt me* &c. Non frustra diuinum quæsiuit auxilium, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamen plurimque sibi prælia præparata dimicaturo: nunc aduersus nequitias spirituales quæ sunt in cœlestibus: nunc aduersus calorem sanguinis, & innumeras corporis huius illecebras: quorũ nexu vario & diuturna colluctatione lassatus pudendo corruisset certamine, nisi fidei se radice tenuisset. *Bellũ carnis corporis defectus.* Discamus cauere quem gerimus. Hic nobis hostis domesticus: hic inimicus grauis nostri ipsius corporis inflamatur libidine, ardet decore mulieris occursantis, accenditur specie aliena, desperatione frangitur, illecebris exuritur, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, solicitudine fatigatur, passione cõteritur. Miraris si inter tot aduersarias passionum vices, se etiam iustus tenere vix possit: cum in pares sumus etiam singularium certamini passionum. Quem enim sola libido non iudicet? quem non subiuget auaritia? quem formido non quatiat? quem luxuria non eneruet? quem lasciuia non emoliat? quem non supplãret ebrietas? Quasi conscius ergo carnalis infirmitatis & explorator persecutionis hostilis dicit, *Paulo minus consummauerũt me in terra.* In hac terra in qua Adã prius corruit, & pudenda prolapsione dejectus ingressum D futuræ posteritatis inflexit. In hac terra in qua *Terra terroris noctis plena est.* Cain munera fraterna dolẽs suis esse prælata, ruistri pericula est stratus iniudiæ. Denique vox fraterni sanguinis clamauit de terra. In hac terra Noe sanctus, quem totius orbis diluuia in tãtis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen otioso curas laxauit corpore, somnũ ebrietatis offendit, contumeliã paternæ pudicitiæ incurrit, docens periculosa ocia esse secura virtuti. In hac terra Loth reuerendi parentis imitator, quem non luxuriæ decoloravit impuritas: veniabilis quidem ignorantiæ, pudendæ tamen commixtionis non euasit incestum. In hac terra Dauid consummatum propemodum esse se dixit: siquidem penè motos pedes suos & gressus suos paulo minus E sensit effusos: quia diuitias seculares & successus corporalium prosperorum loco beatitudinis æstimauit peccatoribus abundare. Propter quod & flagellatus est: sed flagella iusta remedia salutis sunt. Magna igitur virtus, quæ sub tantis persecutionibus constituta & penè oppressa, tamen suum non est oblita præsidium, nec mandata Dei dereliquit. Ideóque ait, *Paulo minus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2161 Secundum misericordiam tuam A viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

Hic ostendit octauum: scilicet quod humilitas implere facit, quod Deus imperat, & custodire facit Dei præcepta. Cum enim omnis præceptorum Dei violatio procedat ex superbia: cõsequens est, vt humilitas omnem excludat superbiam: nullus diuini mãdati violationem admittat. Vnde humilis per misericordiam Dei iustificatus, se omnia præcepta custoditurum promittit: dicens, *Secundum misericordiam tuam viuifica me* &c. Nec mirandum est, si Psalm. hoc verbo *viuifica me* in hoc B Psalm. multoties sit vsus: loquitur enim de vita gratiæ qua tamen hæc orans non carebat: sed eiusdem vitæ spiritualis, qua viuebat, orat augmentum, & perseuerantiam: vt in custodia præceptorum Dei possit perseuerare finaliter. Vbi notandum, quod omnia creata ex se nullam stabilitatem habent: nisi inquantum seruantur in esse à Deo, vnde continua indigent conseruatione, vt in esse perdurent, si ad momentum desineret conseruatio Dei, & ipsa in nihil verterentur. Ex quo patet, quod sicut vitam continuè in nobis conseruat: sic & continuè nobis vitam tribuit: & per consequẽs, continuè nos viuificat. Dicit ergo, *Secundum misericordiam tuam viuifica me*: id est, in me conserua, C & auge gratiæ vitam. Iste autem textus exponitur dupliciter. Primò de martyribus: qui vt tormenta patienter possint tolerare, augmentum gratiæ petunt. Vnde & dicit, *Et custodiam testimonia* &c. Testimonia enim idem sunt, quòd martyria: vt patet versic. 2099. Et istam expositionem hic ponit Augustin. dicens, *Secundum misericordiã tuam viuifica me* &c. Testimonia Græce sunt martyria. Quod tacendum non fuit propter dulcissimũ martyrum nomẽ: qui proculdubio quando tanta persequentium crudelitas fiebat: vt ecclesia Dei paulo minus consumaretur in terra, nullo modo Dei martyria custodirent, nisi fieret eis quod hic oratum est, *Secundum misericordiam tuam viuifica me*. Viuifica- D ti sunt enim, ne amando vitam, negarent vitam: & ne, negando vitam, amitterent vitam. Ac sic qui in vita veritatem deserere voluerunt, moriendo pro veritate vixerunt. Vel aliter: vt hic Psalm. non postulet vitam gratiæ, qua viuebat: sed vitam gloriæ, quam non habebat, in qua sola Dei præcepta custodiuntur perfectissimè, quæ in hac mortali vita, propter pondus carnis ad perfectum custodiri non possunt. Et hunc intellectum hic ponit Ambrosius, dicẽs, *Secundũ misericordiã tuam viuifica me*: Non illud præcatus est Psalm. quod habebat: scilicet vt viueret in hac vita: sed vt viueret in æternum: intelligens vitę beatitudinẽ in hoc fluctuanti, & infido corpore nos habere non posse: cuius imbecillitas propositum animæ derelinquit. Opus est ergo Dei misericordia, vt cõtinua, & perpetua fit in hoc corpore viuificatio: vt continuè iustus Deo viuat, peccatoq; moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo viuens, & in custodia præceptorum cœlestium perseuerans: quæ vtique ille custodit, qui viuificatur à Deo. Denique viuificari se ante postulat à domino: & post custodiam testimoniorum cœlestium pollicetur. Non enim communis hæc vita custodit cœleste mandatum, sed illa, quæ viuere fulcitur æterno, per operationem gratiæ spiritualis. Vel aliter. Vera enim custodia mandatorum Dei non solum stat in opere exteriori, sed principalius in opere interiori voluntatis. Vnde vera castitas nõ stat in nõ adulterari, sed etiã requirit non cõcupiscere. Istam autem perfectam obseruationem mandatorũ docuit Christus, qui nos in lege noua docuit non solùm opere non esse mœchandum, sed neq; concupiscendum. Hinc ergo Psal. postulat misericordiã diuinæ incarnationis: qua perfectè doceatur mãdata Dei seruare. Et istum intellectum hic ponit Ambros. dicens, *Secundum misericordiam tuam* &c. Possumus etiam hoc sic intelligere. Quia iam Propheta quæ legis erant nouerat: optat autem hic aduẽtus Dei misericordiam, vt accipiat præcepta quibus lex adimpleatur: vt nõ solùm adulterium sciret esse vitandum, sed etiam cõcupiscentiam esse vitandã. Hoc autem nos docuit os patris Iesus, dicens in Euangelio, Eum qui viderit mulierem ad cõcupiscendum, in corde suo adulteriũ perpetrasse. Quãtum ergo in euangelio profecerãt studia castitatis, quæ non solùm turpioris facti, sed etiam studij degeneris allegatur opprobrium? Hoc ergo notans Psal. dicit, *Secundum misericordiam tuam*, &c.

Vita cõtinuè indiget conseruatione Dei.

Martyrii cõstantia.

Præcepta Dei hic custodiri non possunt.

Matth. 5.

2162 In æternum, domine, verbũ tuum permanet in cœlo.

Hic incipit duodecimus octonarius: cui pro titulo præmittitur duodecima litera alphabeti Hebræorũ: quę est lamed. Quę interpretatur cor seruitutis. Cor enim nostrũ, cor seruitutis debet esse, vt toraliter seruire sit promptum, non secularibus, & temporalibus rebus implicari: qui vana sunt, & vanum faciunt diligentem. Ab omnibus igitur temporalibus circuncidamus cor nostrũ, vt Dei mandata plenè possit custodire. Nil vile queramus: vile autem est omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil seculare, nil corporeũ, nil leue atq; mutabile in nostro corde ponamus: sed Dei verbũ in nostro corde seruemus. Ait enim Christus. Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur: sed thesaurizate vobis in cœlo. Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Thesaurus tuus sit fides pietas, misericordia: thesaurus tuus sit Christus: thesaurus noster preciosus intellectus est. Si terrenus intellectus fuerit, si fragilis, hæretica ipsum tinea, & impietatis ærugo cõsumit. Leuemus ergo, & erigam? cor nostrũ: nec impossibile iudicemus, vt hic humana corporis infirmitas ad cognitionẽ cœlestium mysteriorũ prouehatur: cùm iã ad nos dominus Iesus, in quo absconditi erant scientiæ, sapientięq; thesauri, diuina miseratione descẽderit, vt clausa reseraret, aperiret latẽtia, reuelaret occulta, Ad propositũ ergo, meritò huic octonario præmittitur litera lamed, quæ interpretatur cor seruitutis: quia in isto octonario docemur quomodo cor nostrũ disponatur, vt debitè seruiat Deo. Ad hoc enim vt quis debitè corde Deo seruiat octo debet facere: secũdũ quæ iste octonarius diuiditur. Primò cor in cœlũ debet tẽdere: in principio: secũdò ecclesiã à Christo fundatã debet credere: ibi, *In generatione*: tertio seruitio Dei se totũ debet subiicere: ibi, *Ordinatione tua*: quartò legẽ Dei studẽdo ſrpè debet legere: ibi, *Nisi quod lex tua*: quintò memorię quę studet debet tradere: ibi, *In æternũ*: sextò corde misericordiã Dei debet petere: ibi, *Tuus sum ego*: septimò vt fortis aduersisnõ debet cedere: ibi, *Me expectauerũt*: octauò Christum finem omnium A debet credere: ibi: *Omnis consummationis*. Ostendit ergo primò, quòd quilibet nostrũ Deo volens corde seruire, non debet cor suum in istis temporalibus ponere, sed solùm in cœlestibus. Cum enim verbum Dei sit thesaurus iustorum, & verbũ Dei permaneat semper apud patrẽ in cœlis: ibi in cœlis corde debemus ascendere, Christo dicẽte, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cortuum. Istius ergo rationis ponit minorẽ: dicens, *In æternum, domine, verbum tuum permanet in cœlo*. Iste versus exponitur de cœlo materiali, & de cœlo spirituali. Primò exponitur de cœlo materiali: scilicet de cœlo, in quo posita sunt luminaria magna, sol, luna, cæteraq; sidera. Vbi sciẽdum, quòd ibi dicitur verbum alicuius esse, vbi verbum obseruatur, vbi obedictia verbo exhibetur: sicut & ille verbũ alicuius repellere dicitur, qui illi obedire contradicit. In cœlo ergo materiali semper verbũ Dei permanet: quia ibi plena obedientia ei exhibetur, plena seruitus, quia corpora cœlestia plenè verbum Dei obseruant: quia ordinem à verbo Dei datum obseruãt integraliter. Et per istius cœli exemplum Psal. nos inducere vult ad verbi diuini seruitutẽ, & obedientiam. Istam expositionem planè ponit Ambro. hic dicẽs, *In æternum domine, verbum tuum permanet* &c. Vides in te debere manere, quod in cœlo permanet, ac perseuerat? Serua ergo verbũ Dei in corde C tuo. Si verbũ Dei in cœlo permanet, imitemur cœlum, vbi permanet verbum Dei: vbi permanet ordo solennis cœlestium statutorum, & beneficiorũ domini. Crebrę vices solennibus muneribus perseuerant. Supernis nempe vel pluuiis, vel calore, vel fotu aëris huius infunditur terris, atque alitur larga fœcunditas è cœlo. Annus labitur per dies, ac menses: & tempora autumni, atque hyemis, veris quoque, & æstatis: de cœlo vitæ tuæ imaginẽ cerne, vt imitatores simus etiam ipsius cœlestis elementi. Non semper cœlum sole feruet ardẽti, frequenter nubibus regitur, pluuiis vehementibus inhorrescit, iactis niuibus tegit terram. Non ergo sit in te diuturna lasciuia, succedant mœsta, vtilior sępè tristitia est, quæ comitem solet habere grauitatem. Nunquid vlla in ipso est sole præuaricatio? Nõne quotidianos cursus suos seruat? Nunquid continuos nouit luna defectus, & commissi muneris deserit mysterium? Iisdem nempe vicibus annus reddit, eodem statu reparantur tempora, iisdẽ obsequiis reformantur. Sol diem illuminat, tẽporum statuta custodiens: fulget splendoribus luna nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus. Lex vna diuersis constitutorum semel vices cursuum custodire, nec fines transire præscriptos. Manet ipsa immutabilis mutatio, quæ vertere ordinem suum nescit. Vna omnium obedientia, discretis muneribus indiscretã prædictæ constitutionis tenere concordiã. In cœlo ergo Dei permanet verbum: quia secundum verbi dispositionem regitur, & gubernatur. Ex hoc ergo vult Psalm. cõcludere, quòd si in cœlo, quod est inanimatum, sic permanet Dei verbum, vt obedientiam plenam cœlum exhibeat verbo: quanto magis in nobis debet permanere, vt ei obediamus per omnia? Secundò exponitur de cœlo spirituali, quod est angelica, & nostra humana: scilicet sanctorum angelorum, & hominum, in quibus verbum Dei semper permanet: quia eius verbo semper obediunt. Vnde de beatis angelis dicitur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo (id est, in sanctis angelis) & in terra (id est, in hominibus.) Vnde & hic ait August. *In æternum, domine, verbum tuum permanet in cœlo*, id est, in sanctis angelis custodientibus sine desertione æternã militiam. Intelligitur etiam nõ solùm de angelis, sed etiã de hominibus cœlestibus, qui verbum Dei custodiunt, & obseruant. Vnde hic ait Ambros. *In æternum, domine* &c. Sunt cœli & in terris, qui enarrãt gloriã Dei. Qui sunt isti cœli, audi dicẽtem Apostolum, Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem huius cœlestis. Isti igitur cœli sunt, in quibus fides, grauitas, cõtinentia, doctrina, vita cœlestis est. Nã, quemadmodum terra dictus est primus homo, qui lapsus ex illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hac vita terrena deiectus &c. Ita econtrario cœlũ dicitur, qui vitam angelorum custodia integritatis exercitat: corpus suum continenti sobrietate moderatur: mentẽ quoque suam miti trãquillitate cõponit: pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispensat. Est ergo & in terris cœlum, in quo esse possint virtutes cœlestes: in quo Dei verbum permanet semper. Exemplo ergo iustorum in quibus verbũ Dei permanet semper, vult Psal. omnes ad idem, vt Dei verbum in se retinẽtes, illud semper obseruent, illi obedientes.

Matth. 6.

Cœlum obedit Deo.

Cœlũ ordinem sibi datum seruat.

Cœlũ sunt angeli beati.

2163 In generatione, & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.

Hic ostendit secundum: scilicet quòd debemus credere ecclesiam à Christo fuisse fundatam: qui scilicet plures generationes (scilicet Iudęos, & gentiles) in vnam ecclesiam cõgregauit. Propter quod & lapis angularis est dictus: quia ecclesia stabiliter fundata permanet in æternum. Et hoc est, quod ait Psal. *In generatione, & generationem veritas tua* &c. Nomine enim terræ, quę stabilitatem habet & generat fructus, quid intelligitur, nisi ecclesia semper duraturam: in qua fructus meritorum operatur? Vnde Gregor. super illo verbo Iob. 26. Appendit terram super nihilum: ait, Quid enim terræ nomine nisi sancta ecclesia designatur: quæ, dũ verba prædicationis suscipit, fructum boni operis reddit. De qua terra per Moysen dicitur, Audiat terra verba ex ore meo. Fundauit ergo Christus terrã, & permanet: quia ecclesiã formauit semper duraturam, Et hoc notans Psal. dicit, *In generatione, & generationem veritas tua* &c. Quod exponens August. ait, *In generatione & generationem* &c. Omnes generationes ista repetitione significat, à quibus nunquã defuit veritas Dei in sanctis eius: ex quibus constat ecclesia, modò pluribus, modò paucioribus: vt se temporum varietas habuit, vel habebit. Vel ista replicatione duas generationes intellexit: vnã scilicet, ad legem, & prophetas, alteram verò ad euãgelium pertinentem. Cur autem ab istis generationibus nunquã veritas defit, causam ostendit: dicens, *Fundasti terram, & permanet*: eos scilicet, qui in ecclesia hic in terra sunt, terram nuncupans: quorum fundamentum est Christus. Neque enim primæ generationis ad legem pertinentis fundamentum non erat Christus, testimonium habens à lege & prophetis. In duobus ergo populis: scilicet legis, & euangelij permanet veritas tua: id est, Christus. Priùs enim Christus fuit in fidelibus veteris testamenti: postea in fidelibus noui. Et hoc ideo, quia

Terra significat ecclesiam.

Greg. 17. mor. c. 11.

Deut. 32.

Generatio duplex: scilicet legis & euangelij.

1. Cor. 3.

Rom. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fundasti terram:id est, ecclesiã: scilicet sanctos in fide:quæ permanet in æternum. Vel per terrã accipe cuiuslibet iusti animam, quam Deus virtutibus fundat. Non enim hic accipit terram materialem, sed spiritualem. Vnde dicit hic Amb. Non est curæ sanctis, axem cœli, & elementorũ spacia physophico more, numerosq; describere. Quid em hoc prodest saluti? Quia sancti spiritualibus semper intẽdunt & vitæ æternæ profutura vel cognoscere gestiunt, vel docere. Denique hunc locũ pulchrè nobis aperuit Ecclesiastes, spiritualem hanc terram esse, non materialem: dicẽs, Generatio vadit, & generatio venit: terra autẽ stat in æternum. Hoc est, quæ abundantia homini in omni labore suo, quo laborat sub sole? Et dicit, Generatio vadit, & generatio venit. Vadit generatio, Quia diuites eguerunt, & esurierunt. Qui enim antè abundabant gratia: scilicet Iudæi, propter infidelitatem suam egere cœperunt. Generatio venit, quia qui antè pauperes erant populi: scilicet nationũ, iam per fidem Christi satiantur, & abundant: sicut scriptum est, Edent pauperes, & saturabuntur. Audierunt enim Apostolum dicentem, Abũdetis in omni bono. Non in pecuniis, vtique, non in auro, & argento: sed in omni verbo, & cogitatione, hæ diuitiæ sunt salubres. Nã diuitiæ seculares, saluté afferre non possunt. Qui autem habuerit abundantiam spiritualem, huius terra stat in sæculũ sæculi benè fundata radice virtutũ. Talis inquã terra scilicet anima, bonos generat fructus. De hac ergo terra, scilicet de anima iusti dicat, *Fundasti terram, & permanet*. Qualiter autẽ ista terra, scilicet anima spiritualis fundetur vt stabilis possit permanere, ostendit Greg. super illo verbo Iob 38. Vbi eras, quãdo ponebã fundamenta terræ dices, Hic enim nomine terræ, anima iusti significatur, de qua scriptum est, Terra enim super se sæpè bibens imbrẽ, & generans optimam herbam: illis, à quibus colitur, accipit benedictionem. Sed huius terræ fundamentum fides est: huius terræ fundamentũ iacitur quando in occultis cordis prima soliditatis causa, diuinus timor inspiratur. Iste nondum credit æterna, quæ audit. Huic cum fides datur ad ædificium subsequentis operis, iam credit: nec tamẽ metuit, diuini iudicij timorem despicit: peccatis se carnis, & spiritus audaciter inserit. Huic cũ repentè timor futurorum infunditur, vt bonæ vitæ surgat ædificium: iam fundamenta construuntur. Posito itaq; prosperè formidinis fundamento, cùm virtutũ fabrica in altum demonstratur: necesse est, vt vnusquisque proficiens vires suas cautè metiatur: vt, cũ diuina constructione magnus esse iã cœperit, seipsum respiciat sine cessatione quod fuit, quatenus attendens humiliter quòd per meritũ inuẽtus est; nequaquam sibi arroget, quòd per gratiam factus est. Vt meritò de tali anima per Deum sic stabiliter fundata à Deo, dicamus, Tu autem, domine, in principio terram fundasti.

Terra dicitur anima spiritualis Eccl. 1.

Psal. 21.

2. Cor. 9.

Psal. 33.

Anima qualiter in bono fundatur. Gre. 28. cap. 9. & 10. Iob 6.

Psal. 101.

2164 **Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.**

Hic ponit tertium: scilicet, quòd homo Dei seruitio se totum debet mancipare. Si enim creaturæ irrationales diuino seruitio se totaliter subiiciunt, Deo plenè obedientes, quid facere debet homo ratione vtẽs? Et hanc rationẽ hic inducit Psal. dicens, *Ordinatione tua perseuerat* &c. Iste versus multipliciter exponitur: secundũ quòd dies in scriptura diuersa significat. Primò ergo dies in scriptura significat Christum incarnatum. Et hoc propter scientiæ claritatem, cui omnia nuda sunt, & aperta. Vnde fidelib⁹, qui sunt filij Christi per adoptionem, dicit Apostolus 1. Thessal. 5. Vos filij lucis estis, & filij Dei: nõ sumus filij noctis. Qui in hoc die ambulat: scilicet exempla eius imitando, non peccat. Ioan. 11. Qui ambulat in die, non offendit. Iste est dies, qui duodecim habet horas: quia duodecim Christus habuit Apostolos. Ioan. 11. Nónne duodecim horæ sunt dies? De isto ergo die, ait Psal. *Ordinatione tua perseuerat dies.* Hic enim dies ex duabus naturis cõsistit: humana scilicet & diuina: quia verbum assumpsit veram animam & verum corpus humanum. Perseuerat igitur iste dies: quia quod verbum semel admisit, nũquam dimisit: sed nec dimittit, sed illa vnio durabit in æternũ. Et hoc est, quod dicitur Heb. 13. Christus heri, & hodie: Christus & in sæcula. Quod idem aliis verbis dicit Psal. *Ordinatione tua perseuerat dies.* Secũdo dies significat quẽlibet iustum, & virtuosum, qui virtutum lumine splendet, & cõtinuè crescit: donec ad perfectum perueniat. Vnde de iustis dicitur, Iustorum semita quasi lux splendens, procedit, & crescit vsque ad perfectum diem. Iste autem dies perseuerare non potest ex se: sed solo adiutorio Dei. Ideo de ipso dicitur, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Tertiò dies significat ecclesiã: quia lumine veritatis, & fidei splẽdet. Vnde Apostolus vidẽs synagogã terminatam, & ecclesiam inchoatam per Christũ dicit, Nox præcessit, dies autẽ appropinquauit &c. Quomodo autem hæc dies ecclesiæ perseueraret tot persecutionibus pressa, nisi omnipotẽti sua ordinatione, ipse perseuerantiã tribuisset? Vnde de ipsa dicit, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Quartò dies significat ẽternã gloriã, in qua vt in die omnia erunt vero sole perlustrata. Vnde de ipsa dicitur, Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Vnde hic ait Glossa, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Dies singulariter ille vnus, & æternus dies intelligitur, qui nocte nõ habet. Ille verus dies est, cuius verus sol Christus nunquã occidit. Noster enim dies nocte claditur. Vnde quòd de die gloriæ iste locus debeat intelligi subditur, *Quoniam omnia seruiũt tibi*: quod solùm ibi verificatur. Vnde Ambros. hic ait, Videtur enim significare diẽ illũ gloriæ: quando nox non erit amplius, non indigebit lucernæ, vel solis lumine, quoniam dominus illuminabit eos. Vnde subdit, *Quoniam omnia seruiunt tibi*: hoc est, Dei faciunt voluntatem. Nũc enim non omnes seruiũt. Cùm autẽ tradiderit regnum Deo, & patri, tunc erunt subiecta omnia ei, qui sibi vniuersa subiecit, acquirens omnium fidẽ per vnigeniti passionem. Subiectio ergo mentium facit sedulã seruitutem. Ergo cùm omnes crediderint in dominũ Iesum, tũc vniuersa Deo seruiẽt: vt sit Deus omnia in omnibus. Nunc autẽ non omnes sunt serui Dei, quia plerique serui sunt peccati. Qui enim peccatum facit, seruus est peccati. Dominus autem non vult cum aliis consortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit dicere *permanebit*: sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse videbantur in spiritu.

Dies dicitur quilibet iustus. Prou. 4.

Dies dicitur ecclesia. Rom. 13.

Dies dicitur gloria. Psal. 83.

Sicut in dominio Deus noster habetur.

2165 **Nisi q; lex tua meditatio mea est, tũc forte periissẽ in humilitate mea.**

Dicit de dicitur Christus.

Hic ostẽdit quartum: scilicet quòd legẽ Dei studẽdo sæpè debet legere. Scripturę em̃ sacrę studiũ inter

Scripturæ vilia.

inter omnia aduersa, dum sanctorum patrum certamina, & eorum victorias narrat, mentem nostram ad patientiam prouocat. Vnde Gregor. ait, Scriptura sacra mentis nostræ oculis quasi quoddam speculum opponitur, vt interna facies nostra in ipsa videatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus, quantum proficimus: ibi à profectu quantum longè distamus. Narrat fortia gesta virorum; & ad imitationem corda prouocat infirmorum. Dúmque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia, debilia corda nostra confirmat, Fitque verbis illis, vt eo minus mens inter certamina trepidat, quo antè se positos tot virorum triumphos videt. Nonnunquam verò non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit: vt & in victoria fortiũ quid imitando arripere: & rursum videmus in lapsibus quid debeamus timere. &c. Ex quibus patet, quòd studium scripturæ inter aduersa mentem nostram roborat, ne deficiat. Et hoc expert⁹ hic Psal. dicit, *Nisi quòd lex tua meditatio mea est*, &c. Per humilitatẽ enim hic accipit afflictionẽ, & aduersitatem. Et ad istum intellectum hũc versum hic exponit Ambros. dicens, Humilitas non semper virtutis est, sed etiam est afflictionis. Et hęc est non semper voluntaria, sed etiam necessitate susc ipitur, quando afflictione aliqua tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis seruare consueuit. Ergo quãdo in afflictionis tempore sumus, & quatimur aduersis: meditatio nobis in lege sit, ne imparatos procella tentationis affligat. Athleta nisi officio palęstræ priùs fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Vngamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos: sit nobis tota die, & nocte exercitij vsus in quadam cœlestium scripturarum palæstra: artusq; animorum nostrorum salubris spiritualium ferculorum esca confirmet: vt, cum aduersarius assistere cœperit, & puluere nos suæ tẽtationis asperserit, stemus intrepidi. Melius percutimus verberati, si percutienti maxillam, alteram prębeamus: si vindictam nõ requiramus, sed ei, qui dixit, Mihi vindictam, & ego retribuam, causam vindictæ reseruemus. Cædimus acrias potestates, si nosipsos calligare nouerimus. Exerceamus certamẽ, vt simus certamini semper parati. Et, cum frequẽtior aduersarij ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ęgritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum: dicat vnusquisque nostrum, qui potuerint sustinere, *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tũc forte perijssem in humilitate mea.* Et consequenter ponit exẽpla scripturæ: quibus lectis fortificamur. Et primo de beato Iob, dicens, Quanta simul coaceruata sunt, vt in illa afflictione Iob sanctus periret. Sed quia patriarcharum moribus informatus, oraculorumq; cœlestiũ, & naturalis legis erat institutione formatus: ideo tentationibas mentis perire non potuit. Denique cùm admisisset tã amplas subitò facultates, charissimos filios, quasi is, cui meditatio quotidiana esset in lege diuina, ait, Nudus egressus sum de vtero matris meæ, &c. Sit nomen domini benedictum. Perfusus etiam totius corporis vlceribus, cùm tentaretur vxoris alloquiis, qui cum meminisset Adam sic esse deiectũ, dum proprię credidit vxori: respondit, Sicut vna ex insipiẽtibus mulieribus locuta es. Tentatus etiam diuersis amicorum alloquiis, cum fide stabilis, immobilisq; patientia, præmia meruisset à domino, nónne

Gregor. 2. mor. c. 11.

Humilitas duplex.

Scriptura in aduersis roborat.

Deut. 32.

Rom. 12.

Iob patiens fuit.

Iob 1.

Iob 2.

Seruitus mitigatur aquitate domini.

Iob patien tia.

2116 **In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me.**

Hic ostẽdit quintum, scilicet, quòd, quę studet, memorię debet tradere. Sicut enim cibus in stomacho receptus, & statim reiectus, nihil homini proficit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficit,sed magis lædit stomachum:sic & lex Dei audita,vel lecta,si memoriæ tradita nō fuerit. Quod considerans hic dicit psal. *In æternum non obliuiscar*, &c. Istum versum inducit Augustinus quasi per recognitionem beneficij habiti ex meditatione legis. Quasi dicat, Quia per meditationem legis non perij in humilitate mea, sed magis fui iustificatus: ideo huius nunquam obliuiscar. Vnde sic ait Aug. *In æternum non obliuiscar, &c.* Ecce vnde factum est vt non periret in humilitate sua. Nam Deo non vi- *Lex vetus quomodo iustificat.*
uificante, quid est homo, qui se occidere potuit, viuificare non potest. Notandum est ergo, quòd lex antiqua tota figura erat nouæ legis. Et quicquid virtutis habebat, hoc totum erat ratione legis euāgelicæ, quam figurabat. Vnde lex antiqua dicebatur iustificare, & viuificare obseruantes: non quidē veritate, sed figuratione. Vnde sancti patres cognoscentes nouā legē in antiqua figurari: antiquā operibus obseruabant, sed illa opera semper mente ad legem nouam referebant: cuius virtute iustificabantur veritate, sed ab antiqua lege, specie, vel figuratione. Sic igitur Psal. mādata legis hic vocat iustificationes: in quibus se viuificatum dicit: & hoc ratione legis Euangelicæ in ipsa contentæ. Et ne tanti beneficij sit ingratus, illa firmiter suæ impressit memoriæ: dicens. In æternum non obliuiscar, &c. Et ad istum intellectum hunc passum exponit hic Ambros. dicens, Mandata legis iustificationes dicuntur: sed quia in lege nemo iustificatur. intellige quia iustificatio legis species est, & imago, non veritas, Secūdū veritatē ergo, & perfectionem nemo iustificatur in lege: secundum autē speciem, iustificatur. Sanctus ergo iste prophęta Psal. qui adhuc in legis iustificatione viuebat: videbat autem fulgorem Euāgelij, quasi memor veteris di- *Memoria honorū est habenda.*
sciplinæ legi, tanquam pædagogo vtili, gratiam reseruabat. Considera aliquem excellentem in diuitiis, & honoribus constitutum, pædagogo suo honorificentiam reseruantem: cuius officiis informatum se esse cognosceret, vt maturiorē regere posset ætatem. Monet etiam ipsa lex vt iis, quæ nobis aliquando profuerint, nequaquā debeamus esse ingrati. Nam, sicut habemus in veteri testamento, pascha celebratum est in Aegypto, cum adhuc Pa- D
tres sub Pharaonis essent seruitute: & postea rursum in terra promissionis fuit celebratum. Primū ad commonitionem, posterius autem ad recordationem. Si quis enim interroget Hebræum, quare pascha in Aegypto celebratum est: respondet, quia adhuc sub seruitute Pharaonis tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit: ille agnus vocauit ad libertatem: ille agnus maris profundum solidauit, vt Ægyptum transire possemus. Quoties ergo pascha celebramus, meminisse debemus pristinæ seruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid acceperimus. Non enim plenè quis intelligere potest quod accepit, nisi meminerit, quid antè fuerit. Non ergo obliuiscamur, quia dominus le- E
sus agnus Dei, mūda hostia, soluit nos grauibus nexibus delictorum, quibus Pharao ille teterrimus non vnius Aegypti, sed sæculi huius princeps, vinculo seruitij grauis nos tenebat astrictos. Non obliuiscamur in æternum: vt, cum venerimus in illam veræ terram repromissionis, vbi est regio viuorū: & meminerimus quanta nobis hic Pharao dirus intulerit, quæ perpessi in hoc fumus sæculo: à quibus tandem ereptis malis: agamus gratias eripienti nos domino Iesu, qui perturbatorē omnium fe-

cit esse captiuū. Est ergo sensus versiculi iste, *In æternum non obliuiscar*, &c. id est, per totā vitam, vel *in æternum*: id est, si in æternū viuerē: vel *in æternū*, id est, in gloria æterna. Quia etiam beati recordantur de malis, quæ hic sunt perpessi, & quomodo per gratiam Christi liberati fuerūt: quod ad ipsorum maiorem gloriam cedit.

Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. 2167

Hic ostendit sextum: scilicet, quòd Dei misericordiam corde, vt præcepta implere possit, debet postulare: sine qua nec Dei iustificationes intelligere valemus, nec commendare memorię. Et, quia
B orationem facit exaudiri humilitas: ideo primò se totaliter Deo subiciens: dicit, *Tuus sum ego*. Quamuis potestatiuè omnia sint Dei: tamen imitatiuè nō omnia eius sunt. Superbus nō Dei, sed suus vult esse: ideo pdit, quod est, sed humilis Dei vult esse, & ideo conseruatur in esse. Vnde Aug. hic ait, Non leuiter transeundum est, quod ait, *Tuus sum ego*. Quid enim non est Dei? An fortè, quia in cœlis dicitur esse Deus, ideo putandum aliquid in terra nō esse eius? cum alibi Psal. dicat, Domini est terra, & plenitudo eius, &c. Quid est ergo quòd iste ita quodammodo familiari se Deo commendandum putauit: vt diceret, *Tuus sum ego, saluum me fac*: nisi intelligi volens quòd malo suo suus esse voluerit: *Tuus sum ego. quòd dicere pertest.* *Psal. 23.* *Superbia maximū malum.*
C quod est inobedientiæ primum & maximum malum. Et tanquam dicens, Meus esse volui: & perditū me feci? *Tuus sum* (inquit) *saluum me fac: quia iustificationes tuas exquisiui*: non voluntates meas, quibus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem iam tuus. O quàm pauci verè Deo possunt dicere, *Tuus sum ego*: Quod hic ostendit Ambros. dicens, Facilis vox, & cōmunis hæc videtur, *tuus sum ego*: sed paucorū est. Satis rarus est, qui Deo dicere possit, *tuus sum ego*. Ille, enim hoc dicit, qui adhæret Deo totis *Ioan. 14.*
sensibus: qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui potest dicere, Domine, ostēde nobis patrem, & sufficit nobis. Nunquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, honoris, potestatis? Multis non est satis Deum scire. Et quid pluribus, tāti populi, tan
D tæ nationes, tanti diuites paupertatem putant domino seruire: & quis supra omnes est illis exiguus, & angustus est. Illis non est satis Dei filius, in quo *Mat. 19.*
sunt omnia. Ille denique dives in euāgelio, cui dictum est, Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia &c. Deum sibi sufficere non iudicauit. Denique & contristatus est: quasi plus, esset quod relinquere iuberetur, & quod minus esset, eligere. Ille ergo solum dicere potest, *Tuus sum ego*, qui dicere potest, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Apostolorum itaque vox ista est: non tamē omnium Apostolorum. Nam & Iudas Apostolus fuit: & in conuiuio inter Apostolos Christi recumbebat. Dicebat & ipse, *Tuus sum*: sed voce, nō corde. Venit,
E & intrauit in eum Sathanas: & cœpit dicere, Non est tuus, Iesu, sed est meus. Denique ea, quæ mea sunt cogitat: quæ mea sunt, in pectore suo voluit. Tecū epulatur: mecū pascitur. A te panē accipit: à me pecuniam. Tecum bibit: & mihi tuum sanguinem vendit. Tuus est Apostolus: & meus est mercenarius. Nō potest dicere secularis, *Tuus sum*. Plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit meus es: quia ea, quæ sunt corporis, concupiscis. In illius adolescētulæ amore te mihi vendidisti: In illius concubitu meretricis, precium pro te enumerauit.

Venit

Venit auaritia, & dicit, Argentum, & aurum, quod A habes seruitutis tuæ precium est: possessio, quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est. Venit gula, & dicit, Meus es. Vnius diei cōuiuium preciū vitæ tuæ est, Ille sumptus epularum: tui est summa cōtractus. Et quod peius est, caro, emptus es, vilior cibo es tuo, precioſior est vnius diei mēsa tua: quàm totius temporis vita: inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi, Planè meus es. Nescis quòd imperare te aliis feci, vt mihi ipse seruires? Nescis quòd potestatem ideo tibi cōtuli, vt te meæ subiicerem potestati? An ignoras domino nostro dictū esse, Hæc *Mat. 4.*
omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Antè ergo subiicitur, quis alios vult habere subiectos. Ve- B
niunt omnia vicia, & singula ei dicunt, Meus es. Quē tanti repetunt, vile mancipium est. Quomodo ergo tu, qui huiusmodi es, Potes Christo dicere *Tuus sum*? Respōdet tibi ille, Nolo habere seruum pluribus dominis seruientē. Nam quomodo Meus es, si verbis mihi dicas, *Tuus sum*, & operibus neges? Non est meus, quem libido succēdit, quia mea castitas est. Non est meus, quem cura spoliandi minores exagitat: quia mea est largitio. Nō est meus, quem aura mobilis inquietat, quia mea est tranquillitas. Non est meus vini crapula temulentus gloriæ secularis ebrius. Pax sum ego: litigare non nouit. Nō est Christi, nisi qui alienus est à crimine. Qui enim plures dominos habet, non potest Christo dicere, *Tuus sum ego*. Et ideo Psal. vt demōstraret, qua ratione quis dicere potest Christo, *tuus sum ego*: adiūxit, *Iustificationes tuas exquisiui*. Quasi dicat, Ille verè tuus est, qui nihil aliud extra te quærit solum quęrit iustificationibus tuas: id est mādatatua perficere.

Me expectauerunt peccatores vt perderēt me: testimonia tua intellexi. 2168

Hic ostendit septimum: scilicet, quòd vt fortis athleta aduersis non debet cedere. Ars hominis probatur ex eius operatione: fortitudo in pugna, D
seruitus in obedientia. Arbor, quæ omni vēto cedit, ostendit se non benè radicatam: homo, qui omni aduersitate flectitur: in Dei seruitio nō est benè fundatus. Et ideo nunc ait Psal. *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*: tamē firmus in Dei seruitio permāsi. Vnde subdit, *Testimonia tua intellexi*. Ita vox quāuis cōuenire possit omnibus iustis diuersis temporibus oppressis, qui testimonijs Dei inhærentes, aduersitatibus, & tentationibus nō cedunt: tamē propriè conuenit martyribus, quod propriè ostēdit, quod hic dicitur, *Testimonia tua intellexi*. Testimonia enim idem sunt quòd martyria: vt dictū est ver. 2099. Vnde hic ait Ambros. *Me expectauerunt peccatores*, &c. Vox ista martyribus cōuenit: vt E
quilibet in martyrio positus sanctus, iā de iudicio persecutoris egressus dicat, *Me expectauerunt peccatores*, &c. Hoc est, persecutores peccatores adhibuerūt omnia genera pœnarum, omnes artes persuasionū: sed me de proposito fidei abducere non potuerunt. Vicit fides huius vitæ illecebrā, corporisq; cruciatum. Expectauerunt peccatores, vt de me triumphum referrent: sed gratias Christo, qui mihi dedit de peccatoribus triumphare. Redite victi, qui sperabatis vos esse victores: redite deiecti, qui veneratis superbi. Dicat & martyr, *Me expectauerunt peccatores, vt perderent me*: sed me expectauit Christus, vt me coronaret. Potest etiam iste

Martyrū cōstantia

versus intelligi de quolibet iusto, quacūque tentatione peccati pulsato: qui tentationibus resistit, Dei mandata intelligit: non nudo conspectu, sed operibus impleto. Vnde Ambr. *Me expectauerunt*, &c. quasi dicat, Multi peccatores peccata persuadere & expectore meo fidem extorquere conati sunt. Alius adulterij, alius hominis necē, alius oppressionem viduæ, vel pupilli, alius aliud: & putabant me suis retibus capiendum. Expectauerunt me, vt perderēt cōtagione peccati: sed ego nō illecebris peccatorum mentem à studio diuinæ cognitionis auerti: nec intentionem meam à mādatorum tuorum serie declinaui: sed intellexi testimonia tua. Si enim non intellexissem, peccatores illi vtique me perdidissent. Quæ intellexi vtique sensu, & operibus secutus sum. Neque enim nudus intellectus est, sed quem etiam facta testantur. De- *Psal. 40.*
nique beatus, qui intelligit super egenum & pauperem: ille vtiq; intelligit super pauperem, qui largitur pauperi. Nam quid prodest misereri inopis: nisi admoniam eidem largiaris? Intellectus enim bonorum sine operatione, non ad meritū, sed imputatur ad culpam.

Intelligere significat etiam operationem.

Omnis cōsummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. 2169

Hic ostendit octauum: scilicet, quòd Christum *Consummatio mali ipse ex.*
C omnium iustorū finem esse debet credere. Vbi notandum est, quòd consummatio quandoque accipitur pro pœna vel martyrio, quo quis per mortem terminatur & finitur. Sic enim de Christo dicit Apostolus, Hebr. 2. Decebat eum, per quem omnia quibus multos filios adduxerat in gloriam, per passionē consummari. Sic & Christus in cruce dixit, Cō- *Ioan. 19.*
summatū est: & inclinato capite, tradidit spiritum. Et directè passio martyris dicitur cōsummatio, quæ finem habet. Finis autem huius cōsummationis dicitur illud, propter quod ista consummatio toleratur. Et quia sancti martyria pro Christo tolerabant: ideo Christus huius consummationis dicitur finis. Psalm. ergo spiritu prophetico eleuatus vidit sanctos martyres pro nomine Christi cōsummandos: & Christū eorū finem, & præmiū. Quod exprimens dicit, *Omnis consummationis*, &c. Vnde hic ait Augustinus Intrauerat Psal. in sanctuarium Dei, & viderat nouissima. Vnde ait, *Omnis consummationis vidi finem*. Consummatio mihi videtur hoc loco intelligēda, vsque ad mortem pro veritate certare, & pro vero ac summo bono omnia mala tolerare. Cuius cōsummationis finis est excellere in regno Christi, quod non habet finem, & habere ibi sine morte, sine dolore & cum magno honore vitā. Vel aliter: *Omnis consummationis vidi finem*: id est, omnis passio vitæ præsentis citò terminatur, & trāsit. Vel aliter: vbi sciendum, quòd cōsummatio dicitur perfectio rei: quando scilicet res peruenit ad cōplementum, siue in bono, siue in malo. Dicitur enim consummatio in bono, sicut cū dicitur liber est cōsummatus: id est, perfectus: & ille habet cōsummatā castitatē: id est, perfectā. Et sic dicitur etiā consummatio in malo: vt cōsummata malicia dicitur: id est perfecta: cui nihil desit ad studium, & artem nocēdi. Et vtriusque cōsummationis tam in bono quàm in malo finis est Christus. Consummationis bonæ finis est Christus, quia eius præmiator: consummationis malæ finis est Christus, quia eius deletor & terminator. Et ifiū sensum ponit hic Ambros. dicens, Consummauerat maliciā suam mundus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dus:dicente Ioanne, Totus mundus in maligno positus est. Est ergo consummatio maliciæ, est cõsummatio peccatorum. Sed consummationis finis fuit Christus, quia venit agnus Dei qui tollit peccata mũdi, qui est Christus Iesus, finis, & remissio peccatorum. Hũc sinẽ consummationis propheta vidit in spiritu, qui consummatũ sæculi aboleret errorem. Vidit sanguine eius diuersa omnium peccata mũdari. Bene ergo dixit, *Omnis consummationis vidi finem.* Hoc est, Vidi consummati adulterij remissionẽ: vidi consummatæ luxuriæ, atq; lasciuiæ: consummatæ crudelitatis, atq; sæuitiæ: omnis postremò flagitij, per crucẽ suam delicta donantem. Est etiã & consummatio virtutis. Est enim cõsummata sapientia, cõsummata iustitia, sed habet sinẽ. Finis enim omnium virtutum est Christus: qui finis est legis ad iustitiam omni credenti. Videsquia Christus finis est fidei. Benè ergo dicit, *Omnis cõsummationis vidi finem.* Vel aliter, secundũ Glossam: *omnis consummationu vidi finem*, id est, intellexi in quo debeat consistere finis omnis bonæ actionis: vt nemo in se, sed in domino glorietur. Sequitur, *Latum mandatũ tuum nimis.* Vbi notandũ, quòd mãdatum Dei dicitur charitas, ad quam omnia mandata terminantur. Et hoc mandatum wa est, qua pergimus ad vitam. Matth. 19. Si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Cùm igitur, teste Christo, via vitæ sit arcta, & non lata: & mandatum Dei sit via vitæ: ergo arctum est mandatum Dei, & non latum. Quomodo igitur dicit Psal. *Latum mandatum tuũ nimis?* Respondeo, quòd mandatum aliquod potest dici latũ comprehẽsione, vel executione. Similiter & arctũ comprehensione, vel executione. Charitatis autẽ mandatum est latum comprehensione: quia omnia alia mandata comprehẽdit, quia in his duobus mãdatis tota lex pendet. Sed est arctum executione: quia scilicet arcta comprehẽdit: vt puta diligere inimicos, persecutoribus benefacere, Immò generaliter quanto aliquod mandatum est magis latum comprehensione, tanto est magis arctũ executione. Et quamuis illa, quæ mãdat charitas, de se sint arcta, & difficilia: tamen, quia amanti nihil est difficile, ipsa charitas diligenti ardua leuia facit, & lata. Vnde hic ait Ambros. *Latum mandatum tuum nimis*: id est, valdè. Legimus, quòd arcta sit via per quã ingrediantur, qui vitã æternã adipiscũtur. Rara enim virtus, difficilis passio est tolerãtibus: plures sunt, qui sæculi huius spaciosa sectantur. Quomodo ergo dicit Psal. *Latum mandatum Dei?* Hic idem propheta alibi dicit, In tribulatione dilatasti mihi. Hæc latitudo præceptorũ cœlestiũ cor prophetæ dilatabat. O homo quàm latus es, si ad plenitudinẽ præceptorũ cœlestium sinũ tuæ mentis expandas: quàm latũ mandatum est charitas. Diligite (inquit) inimicos vestros. Omnes itaq; affectu charitatis includit, qui non excludit inimicos. Vnde & Apostolus ait. Si fieri potest, pacem cum omnibus habentes. Non potest hoc Iudæis dici, vt cum omnibus hominibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt. Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cùm dico, perfectũ intelligo. In Christo enim plenitudo diuinitatis est: cui' nomen usurpas, qui vocabulũ geris, interpretationẽ vocabuli, perfectionẽ inque cur refugis: Audi latũ mandatum: Benedicite eos, qui persequũtur vos: & nolite maledicere. Iste, qui latum salutis dicit esse mandatum, probauit cum aliàs dicit, Ille detrahebant: ego autem orabam.

Finis' omnis cõsummationis Christus.

Latum mandatũ Dei quo modo dicitur.

Charitas lata dicitur & arcta.

Matth. 7.

Psal. 4.

Matth. 5.

Rom 12.

Christianum quis dicatur.

Rom. 12.

Psal. 108.

2170 QVomodo dilexi legem tuam, domine: tota die meditatio mea est.

Hic incipit decimustertius octonarius: cui pro titulo præponitur, siue præmittitur decimatertia litera alphabeti Hebraici: scilicet mem. Quæ congruè huic octonario præmittitur. Nam interpretatur dupliciter: interpretatur scilicet viscera. Quod autẽ per viscera significatur in scriptura, nisi charitas, quæ in visceribus præcordiorum habitat: iuxta modũ loquendi Apostoli, dicentis, Testis mihi est Deus, quomodo vos cupiã in visceribus charitatis. Et Lucæ 1. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriẽs ex alto. Vnde & Hieron. sub ista litera, ignẽ charitatis de cœlo sibi missum ostẽdit: dicẽs, Ex alto suo misit igẽ in ossibus meis. Quis autem sit ignis iste, nisi charitas, & dilectio: de quo Christus ait Lucæ 12. Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? Rectè ergo ista litera, quæ significat ignẽ charitatis, huic octonario præmittitur: quia in toto isto octonario Psal. igne charitatis accensus, ardenter tẽdit in Deum. Vnde de virtute charitatis hic octo ostendit: secundum quæ iste octonarius diuiditur. Ostẽdit enim, quòd charitas primò in Deum corde semper facit tẽdere: in principio: secundò, quòd inimicos mente facit stringere: ibi, *Super inimicos*: tertiò quòd incarnatum verbum facit credere: ibi, *Super omnes*: quartò legem nouam in antiqua esse facit noscere: ibi, *Super senes*: quintò quòd culpam omnem facit fugere: ibi, *Ab omni*: sextò quòd Dei vota ostendit facere: ibi, *A iudiciis*: septimò quòd in dulcorẽ ardua facit verterere: ibi, *Quam dulcia*: octauò quòd iniquitatem omnẽ odiosam habet facere: ibi, *A mãdatis*. Primò ergo ostendit quòd charitas in Deũ semper nos facit tendere. Cùm charitas sit amor Dei, & amor semper tendat in amatum: consequens est, quòd charitas mentem rursum ad Deũ eleuat. Et hoc notãs Psa. hic dicit, *Quomodo dilexi legem tuam*, &c. Nouit Psalm. primum legis esse mandatum, vt Deum toto corde & tota anima diligamus. Nos quoque quos erudire studet, vult esse perfectos. *Quomodo dilexi legem tuã, domine!* Per hoc ẽm Psal. excusum ostendit timorem. Vnde hic ait Ambr. Qui diligit, ex voluntate facit, quæ tibi sunt imperata: qui autem timet, ex necessitate. Itaq; dominus operationes seruulorum suorum spontaneas probat potius, quàm coactas: ideo ex seruis liberos facit, vt magis volũtatum nostrarum munera quã necessitatem obsequij proferamus. Nõ potest hoc dicere Marcionita, *Quomodo dilexi legem tuam*: qui legem non suscipit. Non potest dicere Iudæus: qui legem spiritualem ignorat, & literam legis nudã, non sensum legis, intellectumque meditatur. Solus ergo hoc dicat Christianus, qui multũ iam legis cognitione profecerit. Qui non pœnam legis prouido corde formidet: sed diuina mysteria impigro miretur affectu. Verè ergo diligit, qui sine tristitia, sine timore: voluntario potius studio quàm coacto seruat præcepta. Et aduerte quòd hic accipit legẽ Dei pro lege æterna: quæ est idẽ, quod ipse Deus. Et hic dicere, *Quomodo dilexi legem tuam, domine!* idem est, quòd, Quomodo dilexi te domine! Quãuis enim modus diligendi Deũ sit ipsum diligere sine modo, quia tãtum debes, quantum potes: tamen forma dilectionis Dei nobis ab ipso traditur: cum

Mem.

Psal. 118.

Thren. 1.

Charitas semina Deum non accepram, sed liberat.

Meditandus est continuum nobis.

Tribuendum est Deum multa exigere

cum dicitur Deut. 6. Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis. Quod ad propositum exponẽs Bald. ait, Diligendus est Deus in beneficiis suis toto corde: in promissis, tota anima: in iudiciis suis ex omnibus viribus: in præceptis suis ex omni mente. Sunt autem beneficia Dei, alia conditionis, alia reparationis, alia quotidianæ consolationis. Ecce quomodo significauit Deus facere nobiscum. Multitudine beneficiorum nos obruit, & amorem molitur beneficiis extorquere. Pro his autem beneficiis tantis, & tam magnis, toto corde diligendus est Deus. Et meritò dandum est ei, si quid ipse postulare dignetur. Sed dignatur cum ad hominem dicit, Da mihi cor tuum. Et corde vult amari, qui cor sibi dari petit. Anima tota diligendus est Deus in promissis suis, qui magna nobis dedit, & maiora promittit. Promittit enim nobis à labore requiem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, & in resurrectione plenum gaudium, & indeficiens. Pro his meritò debet amari à nobis sine modo amoris. Nam promissiones Dei omne desiderium superant. Cùm ergò in cæteris rebus impatiẽtia soleat inculpari, in expectatione tantæ promissionis vehemens impatientia laudabilis est dilectionis. Cùm enim qui plus amat, & plus desiderat, illum dilationis præmia plus cruciant: hæc autem affectio significatur nomine animæ: cum dicitur, Diliges ex tota anima tua. Nec immeritò: anima enim spiritus est, & spiritusancto afflata semper desiderat, & suspirat, donec in illo respiret, ad quẽ aspirat. Ex omnibus viribus in suis iudiciis est diligendus Deus. Boni enim cùm à Deo flagellantur, in flagellis Deum amant, in flagellis Deum glorificant, in tribulationibus gaudentes, Dei flagella pro magnis acceptant beneficiis. De quibus dicitur, Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua, domine. Tota mente diligendus est in præceptis suis. Mens enim est quæ in homine principatur, summum & principium locum tenens. Sed sicut omnibus quę sub ea sunt, se nosci esse prælatã, ita meminisse se debet necessitate obediendi Deo fore astrictam. Obedientiam sanè quam ab inferiori exigit, suo superiori æquissimo iure impendit. Væ autem homini qui Deo non obedierit. Pæna enim inobedientiæ erit illi pœnalens ipsa mors. Mors autem sicut terribilis est, ita & odibilis: per inobedientiam enim mors in hunc mundum intrauit. Cur ergo obedientia præceptorum non est diligenda: à qua vita nostro procedit? Sic autem Psal. se dilexisse testatur dicens, *Quomodo dilexi legem tuam domine*: quomodo, id est, toto corde: tota anima, &c. Vnde sequitur, *Tota die meditatio mea est.* Tota enim die in lege domini est meditandum: nõ perfunctoriè ipsam discurrere. Quod hic ostendit Ambros. dicens, Si agrum emere velis, si mercari domum prudentiores adhibes, & quid iuris sit diligenter consideras, & ne in aliquo fortè fallaris ipse tibi non credis. At nunc tu ipse emendus es tibi, si de tuo precio tractatur. Considera quid sis, quod nomen habes, quid acquiras tibi: non agrum, non pecuniam, non gemmarum monialia, sed Christum Iesum: cui nulla possant precia, nulla ornamenta conferri. Adhibe ergo tibi consiliarios, Moysen, Esaiam, Hieremiam, Petrum, Paulum, Ioannem: ipsum magnum consiliarium Iesum Dei filium. Cum istis tractandum, cum istis tota die conferendum est tibi, tota die meditandum, sicut meditabatur Psalmista, & hæc erat illi sola meditatio: non secularibus animus traducebatur illecebris, non pecuniaria coaceruãdi patrimonij cupiditate flagrabat, non proferendi limitis, extendendi funiculi anxio curarum æstu, studio meditationis intentum reflectebat affectum. Quicquid poterat temporis dies habere, hoc totum sola sibi meditatio in lege domini vendicabat. Et si dicas, Quare Psalmista dicit, *tota die*, cum in principio Psalmorum dicatur, *Beatus vir, & in lege eius meditabitur die ac nocte?* Ad hoc respõdet ipse Ambrosius dicens. Per diem hoc hic significare videtur quod ei qui in legẽ meditatur domini, semper dies est, & lumen: sine defectu, quod nullæ tenebræ noctis interpellent. Alioquin in processu negligentiorem operis seipsum declararet, qui diligentior in ipsius operis principio extiterat. In die ergo meditatur legis & euangelij ipse dictator. Et fortasse illi qui nouum testimonium non receipiunt, in nocte legerunt: & ideo nescierunt, neq; intellexerunt. Vnde & saluator, ne nos etiam legeremus in tenebris admonet: dicens, Ambulandum in die, quia non offendit qui in die ambulat: qui autem ambulat in tenebris, scrupulum offensionis incurrit.

Prou. 23.

B

Obedientia debetur superiori, qui eam ab inferioris exigit.

Psal. 29.

D

2171 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.

Hic ponit secundum: quod est inimicorum dilectio, quã facit charitas, quę omnes astringit generaliter. Iste versus duplicem habet sensum. Primus est vt propheta mãdato Dei edoctus & prudẽs effectus, amorem suũ etiam ad inimicos protelauerit. Hæc enim dictio *super*, quandoque significat inclinationem animi ad rem supra quam est. Sicut dicitur Psalmo 40. Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem. Quandoque verò significat ascensum & excessum rei supra quam est: sicut Psalmo 53. Super inimicos meos despexit oculus meus. Quantum ergo ad primum intellectũ, *Super inimicos* &c. id est, mãdato tuo sic me fecisti prudẽtem: quod super inimicos meos animus meus inclinatur ad ipsos diligẽdos. Præuidebat enim Psalmista mandatum Christi præcipiẽtis Matt. 5. Diligite inimicos vestros, &c. Sed tunc dices Psalmista qui erat in tanto statu perfectionis, quos inimicos habeat, qui cum omnib. pacificus erat? Statim respõdetur, q̃ aliud est inimicos habere, & aliud inimicum alterius esse. Christus nullius erat inimicus quàm plures tamen inimicos habebat. Iste ergo inimicos suos dicit, nõ dicit se alterius inimicum. Inimicos autem suos dicit inimicos Christi, cuius membrum ipse erat. Vnde hic ait Ambros. Sed quos inimicos habebat propheta, qui aut sui populi viros legitima debet charitate cõplecti aut alienigenas euangelica prædicatione inuitare ad Dei gratiam ferè naturæ suæ conformem diligunt quomodo dilectionem cõformis sui propheta respuerat? Esse ergo iustam causam aliquam oportet, qua hi quos significat, iure videantur inimici. Et quę sit possimus inuestigare si meminerimus, quod alibi Psalm. dixit. Et super inimicos tuos tabescebam: iusto odio oderam illos. Istos ergo euangelica auctoritate suos dicit inimicos qui inimici

C

Inimici Dei sunt inimici no

sti.

E

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt Dei. Nam, si is qui non reliquerit parentes propter nomen Dei, non est Deo dignus: quanto magis qui diligit Dei inimicos, Deo acceptus esse non poterit? Secundus sensus potest esse: vt scilicet super inimicos suos mandato factus fuerit prudens: id est, melius & prudentius mandatum Dei intellexerit & legem, quàm fecerint inimici eius. Et tunc inimicos dicit Iudæos qui mandata legis intelligebant carnaliter, temporaliter præmium expectantes in illis. Psal. autem prudentius Dei mandata intellexit, vt in ipsis præmium expectaret æternum, quod in æternum sibi proficiet. Et hoc est quod ait. *Quia in æternũ mihi est.* Et ad istum intellectum exponit Augu. hunc locum: dicens, Iudæi quidem zelum habent Dei, sed nõ secũdum scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam & suam quærentes statuere: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Ille verò qui super inimicos suos sapit in mãdato Dei, inueniri vult cum Apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est: sed iustitiam per fidem Christi, quæ ex Deo est. Iudæi quippe huius inimici in omni Dei mandato temporalia præmia quæsierunt. Et ideo in illis nõ fuerunt, in æternum sicut huic: quia erit præmium custodiendi mandati huius: scilicet legis spiritualiter intellectæ ipse mandator, & præmium dilectionis ipse dilectus: quando erit Deus omnia in omnibus. Quid est ergo *super inimicos*, &c. nisi prudentius & melius intellexi mandatum tuum quo præcipis te diligi ac proximum quam, fecerit inimicus meus: scilicet Iudæus, qui Christo & eius euangelio inimicatur.

Phil 3.

2172 **Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.**

Hic ostendit tertium: scilicet quòd charitas incarnatum verbũ facit credere. Quis enim hominum talia charitatis signa potuisset ostendere, vt Christus ostendit? Quis tanta in paruitia cognoscere, vt ipse cognouit, qui puer inter doctores sedebat, audiens illos & interrogans? Vnde & Psal. hoc prænidens, ait, *Super omnes docentes me intellexi*, &c. Iste versus dupliciter exponitur: scilicet vt sint verba capitis Christi: & etiam vt sint verba Psalmistæ vel membrorum corporis: scilicet ecclesiæ. Primò in persona capitis Christi intelligitur, vt ipse Christus vel propheta in persona Christi dicat, *Super omnes docentes*, &c. id est super omnes homines qui me vel corpus meũ (quod est ecclesia) docere putabant intellexi: id est clariorem omnũ habui scientiam. Et illum intellectum hic habet Augu. dicens, Quis est iste qui super omnes se docentes intellexit? Quis est (inquam) qui super omnes prophetas, qui non solum loquendo eos qui secum vixerunt, verumetiam scribendo, posteros tam excellenti auctoritate docuerunt, audet se extollendo præponere? Salomoni quippe tanta donata est sapientia, vt etiam omnibus qui fuerunt ante illum videatur esse prælatus. Sed non est credendum de ipso hoc dictum fuisse, maximè quia dici nõ potest ex persona Salomonis, quod hic dicitur, *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Porro si quod est acceptabilius, Christum pronuncians iste propheta, nũc à capite, quod est ipse saluator: nũc ab eius corpore, quod est ecclesia: verba prophetica dirigens, & tanquam vnum loquentem faciens

3 Reg 3. Christus super omnes duc. nes se intellexit & quomodo.

A propter magnum illud sacramentum: vbi dictum est, Erunt duo in carne vna. Agnosco planè eum qui super omnes docẽtes se intellexit: quãdo cùm esset duodecim annorum remansit puer Iesus in Hierusalem: & quærentibus suis post triduum inuentus est in templo sedens inter doctores, audiẽs illos & interrogans: vbi stupebant omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius: Nec immeritò: qui per istam prophetiam tãto antè dixerat, *Super omnes docentes me intellexi*: Omnes homines vult intelligi, non Deum patrem de quo dicit ipse filius. Sicut docuit me pater, hæc loquor. Quod difficillimè ex persona verbi intelligitur: nisi quis capere valeat idem esse filio à patre doctum B esse, quod est à patre genitũ esse. Cui non est aliud esse, aliud doctum esse profectò à quo est illi esse, ab eo est illi doctũ esse. Ex persona verò hominis vbi formã serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse quę dixit. In qua forma constituto maximè puerum potuerunt homines maioris ætatis docendũ putare. Sed ille quẽ pater docuit, super omnes intellexit. Sequitur. *Quia testimonia tua meditatio mea est.* Vbi sequitur August. Ideo Christus super omnes se docentes intellexit, quia testimonia Dei meditabatur. Quę melius quam illa de se ipso nouerat qui dicebat, Vos misisti Ioannem, & testimonium perhibuit veritati? Ego autẽ nõ ab homine testimonium accipio, quia habeo testimo- C nium maius Ioanne. Secundò iste versus intelligitur de corpore Christi: vt sit sensus, quod fidelis Christianus super omnes se docentes intelligit: id est supra Scribas & Pharisæos, (qui aliorum doctores dicebãtur) melius legem intelligit: quia illi literam accipiunt, iste literam spiritualiter intelligit. Vnde hic docentes appellat Scribas & Pharisæos, & generaliter omnes qui quod non intelligunt, alios arbitrantur docere. Et sic hunc locum exponit Ambros. dicens, *Super omnes docentes*, &c. Doctrinam profitentur Scribæ Iudæorum, quia ipsi legem & prophetas priùs habuerunt: sed illi profitentur docere, sed non docent. Ei autem po- *Matt. 23.* pulo qui ex gentibus credidit, competit dicere D *super omnes docentes me intellexi*: scilicet quod illi non intellexerunt. Intellexi à Christo, quod illi *Matt. 5.* non intellexerũt in lege. Qui vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Intellexi, Diligite inimicos vestros, &c.

Luc. 2. *Ioan. 18.* *Phil. 2.* *Ioan 5.*

2173 **Super senes intellexi, quia mandata tua exquisiui.**

Hic ostẽdit quartum: scilicet quod charitas facit cognoscere legem nouam in antiqua figurari. Charitas enim obseruationem mãdatorum induci- cit: Christo dicente Ioan. 14. Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit. Obseruatio autẽ mandatorũ tribuit intellectũ: scilicet quomodo lex noua in veteri tãquam figura continetur in figura. Et hoc est quod ait Psal. *Super senes intellexi*, &c. Hic versus duobus modis exponitur: vt primus modus sit sensus prædictus, vbi senes accipit legẽ antiquam: quam scilicet senes & antiqui patres habuerunt. Et sic *super senes intellexi*: scilicet super antiquã legẽ cognoui fundari mãdata tua (scilicet legis nouæ) quæ exquisiui. Vel aliter: vbi sciendũ quod hic non accipitur senectus ætate, sed magis fatuitate &

& intellectus debilitate. Et sic per senes intellige populum Iudæorum de quibus in persona gentilium conuersorum, qui vt iuuenes pòst legem receperunt, loquitur Psal. dicens, *Super senes intellexi*: quia gentes conuersæ melius legem intelligunt quàm antiquus populus Iudæorum. Et istum intellectum ostendit Ambros. hic dicens, Mihi non videtur seipsum propheta laudare, & se senioribus præferre, cum nouerit scriptum, Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus. Nam & alibi ait sapiens, Vbi sunt senes, non multum loquaris. Sed nouit quibus se præferat senioribus: scilicet inueteratis in peccato & veterano impietatis atque senio perfidiæ delirantibus. Isti sunt seniores plebis (vt dictum est) qui dominũ B Iesum Pilato præsidi tradiderunt. Conuenerunt enim sacerdotes & seniores & scribæ aduersus Iesum. Ergo senili derogauit ætati: sed voce populi minoris indocilem Dei cultum illum populum Iudæorum prophetauit. Qui quod in iuuentute sua non acquisiuit, in senectute inuenire non potuit. Namque à principio frequentibus dominum exasperauit offensis. Cuius igitur gratiam cùm esset iuuenis nõ potuerat emereri, huius aduentum senex non meruit nosc ere: quia Dei mandata non exquisiuit in iuuentute: intellectus enim maturitate, non vitæ longæuitate profertur. Exquiramus ergo & nos mandata Dei, vt super senes intelligamus. Fugiamus viam lubricã peccatorum, vt possi- C mus præcepta cœlestia custodire. Super seniorem Esau intellexit Iacob iunior frater. Quia cũ senior Esau sibi benedictionis priuilegium prærogatiua ætatis exposcit, reliquit epulas mitiores dum quærit agrestes. Profectò illo in venationem directo, iunior frater vestimenta eius accepit, & tradidit, populo nationum materno vsus consilio. Illam igitur sapientiæ stolam quam antè habuerat populus Iudæorum, induit me Rebecca. Stola eius bona, lex & prophetæ. Hæc stola ille populus antiquior est nudatus, & nos induti sumus. Induit nos mater illa Hierusalẽ quæ in cœlo est. Accedamus ergo ad patrem: offeramus illi epulas mitiores patientiæ cibos, misericordiæ lenitatem, suauitatem D intellectus. Accipio benedictionem: præripio fratris senioris gratiam spiritualem. Vel aliter: vt iste versus competat capiti scilicet Christo, sicut præcedens, vt dictũ fuit. Et tunc est repetitio eiusdem sententiæ cum versiculo precedente. Et istam intellectum hic ponit Augu. dicens. *Super senes intellexi*, &c. Illi qui antè dicti sunt docẽtes, non absurdè intelligũtur etiam ipsi esse seniores. Quod ideo mihi eodem modo repetitũ videtur, vt nobis hęc *Luc. 2.* legentibus, illa ætas eius quæ nobis innotuit ex euangelio, qua ætate puerili inter ætates maiores, hoc est iunior inter seniores sedebat, & super omnes docentes se intelligebat. Solẽt enim iunior & senior ad se inuicẽ dici: minor & maior: & si neu- E ter eorum senili appropinquauit ætati: quinquam & si expressum nomen seniorum in euangelio velimus inquirere, supra quos intellexit, inuenimus *Matt. 15.* quando ei dixerunt Scribæ & Pharisæi. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus cùm panem manducãt. Et ecce obiecta est ei trãgressio traditionis seniorũ, Sed qui supra senes intellexit, quid es respondérit audiamus. Quare & vos transgredimini mã- *Matt. 15.* datum Dei propter traditionẽ vestram? Et paulò pòst, Nõ quod intrat in os coinquinat hominem:

Senes dicuntur peccatores. *Eccles. 8.* *Eccles. 32.* *Mar. 14.*

A sed quod procedit ex corde, hoc coinquinat hominem. Hoc seniores illi non intelligebant, qui de lauandis manibus sua velut magna mãdata tradiderant. Audito ergo tali magistro, capite nostro potest vnusquisque nostrum dicere, *Super senes intellexi, quia mandata tua exquisiui*: scilicet non hominum.

2174 **Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.**

Hic ponit quintum: scilicet quòd charitas ociũ culpam facit fugere. Cùm enim cõtraria simul in B eodem esse non possint, vnum aliud expellit. Et ideo quia charitas culpæ opponitur, ipsa culpã fugat & docet fugere: propter quod Psal. instimmatus ait, *Ab omni via mala prohibui pedes*, &c. Intãtum enim per peccatum natura nostra corrupta fuit, *Prona est natura ad malum.* vt ad malum pronior est, quàm ad bonũ. Vnde & cũcta cogitatio hominis ad malum prona est omni tempore. Nisi ergo hæc pronitas prohibeatur, nisi refrænetur, semper tendit ad lapsum. Et hoc notans Psal. dicit, *Ab omni via mala prohibui pedes meos*, *Gen. 8.* Prohibere enim aliquid est ipsum ab eo quod intendit abducere vel retinere: vt puta, prohibetur quis à cupiditate ad quam inclinatur per frænum liberalitatis à voluptate quã affectat per frænum *Christus non prohibet pedes sunt à mala.* castitatis: & sic de aliis. Ex quo sequitur, quòd ista C verba Christo capiti conuenire non possunt: quia pedes suæ mentis nunquam inclinati fuerunt ad malum. Et ideo illos non prohibuit. Et hoc huc notans Augu. ait, *Ab omni via mala*, &c. Hoc non capiti videtur conuenire: sed corpori. Neq; enim caput nostrum ipse saluator corporis in aliquam malignam viam carnali cupiditate ferebatur: vt ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc eũtes motibus suis: quod nos facimus quando ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneãt desideria nostra praua cohibemus. Sic enim ver- *Eccl. 18.* ba, Dei possumus custodire, si post malas concupiscentias nõ eamus, vt ad mala cõcupita perueniãt: *Galat. 3.* D sed eas potius aduersus carnem spiritu concupiscente frænemus: ne nos raptos atque subuersos, per malignas vias pertrahant. Et hoc est quod dicitur Psal. 33. Prohibe linguam tuam à malo: quia nisi prohibeatur, faciliter labitur. Sic ergo illis verbis Psal. nos hortatur desideria mala reprimere, ne nos ducant ad peccatum. Vnde hic ait Ambros. *Dubium omne est maligno.* Itaque cùm fragilitas humana pronis affectibus feratur ad vitia, docet quemadmodum viæ istius lubricum viatorem implicare non possit: sapientia dicente, Prohibe pedem tuum à semitis eius: *Prouer. 1.* hoc est, ab istius sæculi vanitate: quia sæculum in maligno positum est. Quicquid enim dubium est, quicquid ancipitis effectus, malignum est: quic- E quid admiscetur malitiæ, quicquid veritati cõtrariatur. Prohibe ergo ab istius mundi, lubricos pe- *Pedes dũplices.* des animi tui & mentis incessum. Prohibe, inquam: resiste cupiditatibus: obsiste motibus qui videntur irruere sicut bestiæ atque iumenta, vt teneros fructus & noua virgulta depascant. *Prohibui* (inquit) *pedes meos*: non vtique pedes corporis prohibuit, qui mentis suæ plerumque obsequuntur arbitrio. Nec enim prohibẽdi sunt cũ perducunt ad Dei tẽplum viduę opem ferre festinant. Alius igitur est pes, qui iure prohibetur. Quis ille sit, pro- *Psal. 35.* pheta nos docet: dicens, Non mihi veniat pes

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuperbię. Eſt etiã pes iniquitatis qui citò labitur, A ſtare non poteſt: ſicut perhidorum eſt, de quibus ſcriptum eſt, Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Prohibẽ ergo pedes tuos ne cadas. Sũt enim nõ ſolùm criminum, ſed etiam infirmitatis pedes. Et vidẽdum
1. Cor. 10. ne cadas, qui viderit tibi forſitam bene ſtare. Sed tibi dicit Paulus, Et tu qui ſtas, videas ne cadas. Eruet dominus pedes tuos ab omni lapſu, ſi cognouerit quòd tu prohibeas pedes tuos à lapſu. Ideo hoc meruit propheta, vt Deus pedes eius ab omni lapſu erueret: quoniam pedes ſuos ipſe prohibebat, ne præcipiti aut incauto peccatorum laberentur veſtigio. Vnde & potuit verba cuſtodire diuina, quæ cuſtodire non poterit qui nõ poterit prius B
Eccleſ. 2. ſtare. Prohibitos pedes ſuos à via mala benè dixit, qui Chriſtum nouit eſſe viam, & imitatur. Hoc Salomõ dicere non poterat, qui fecerat contrarium. Vnde dicit, Non prohibui cor meum quin frueretur omni voluptate ſua, & oblectaret ſe in his quæ præparaueram.

2175 ## A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi.

Nota differentiam inter legẽ antiquam & legẽ nouam. Matt. 5.

Hic oſtendit ſextum: ſcilicet quòd charitas Dei vota oſtẽdit facere. Vbi notandum quòd lex euangelica in multis diſtat ab antiqua. Primò quia illa timoris, iſta amoris. Illa temporalia promittebat: C iſta ęterna promittit. Illa per angelos fuit ipſi Moyſi data: iſta per ipſum verbum Dei incarnatum immediatè prædicata: quãdo ſcilicet aperiens os ſuũ, docebat eos. De iſta ergo lege charitatis dicit Pſal. Chriſto, præuidẽs futura, *Tu legem poſuiſti*. Quaſi dicat, Tu legem nouam, non per angelos, non per prophetas nobis dediſti: ſed tu perſonaliter legem poſuiſti mihi. Quæ quidem lex quia eſt amoris, ideo cauet ne offendatur lator legis. Et ideo per hãc legem impoſitam mihi, non declinaui à iudiciis tuis, id eſt à mandatis tuis: quæ iudicia dicuntur, quia iudicat quid faciendum & quid vitãdum. Vel aliter. Iudicia enim Dei vocantur eius diſpoſitiones, quibus mundum regit, quibus in præſenti D
Iudicia Dei dicũtur quid eſt. vita vnum proſperis attollit, alterum deprimit aduerſis: vnum iuſtificat, alium obſtinatum condemnat: & ſimilia. Ille autem ab iſtis iudiciis declinat, qui ipſa non approbat iuſta: ille verò declinat, qui in ipſo eſſe credit iniuſta: vt ille qui ſe dicit iniuſtè à Deo flagellari, pauperiate premi. Et generaliter omnis percuſſus vel in aduerſis murmurans, quia omnis talis Deum dicit iniuſtũ, & Deum accuſat. vt dicit Greg. Eſt ergo ſenſus Pſalmiſtæ, Quia tu
Greg. 23. mor. c. 6. Matt. 11. legem poſuiſti mihi: ſcilicet humilitatis, dicẽs, Diſce à me, quia mitis ſum, &c. ideo iudicia tua nõ reprobaui: ſed flagellatus dixi, Cognoui domine quia æquitas iudicia tua: in veritate, &c. Vel aliter: E vt iſte verſus ſit quaſi replicatio precedentis ſub aliis verbis, vt idem ſit dicere, Ab omni via mala prohibui pedes meos. &c. & quod hic dicitur, *A iudiciis tuis non declinaui*. Quia qui à iudiciis Dei nõ declinat, ab omnia via mala pedes ſuos prohibet. Vnde hic ait Aug. Quid enim eſt aliud, *A iudiciis tuis nõ declinaui*, niſi quod alio loco dicit, à iudiciis tuis timui: perſeueranter eis credidi? Et ſtatim ſubdit cauſam: dicẽs, *Quia tu legẽ poſuiſti mihi*. Quaſi dicat, ſecundum Aug. Tu interior intimis meis: tu intus in corde legem poſuiſti mihi ſpiritu tuo tanquam digito tuo: vt eam non tanquam ſeruus

ſine amore metuerem: ſed caſto timore diligerem, & dilectione caſta timerem. Sic cauſa quare non declinauit à iudiciis domini fuit, quia legem in corde ſuo dedit Chriſtus. Vnde hic ait Ambroſ. Meritò ergo dicit, *A iudiciis tuis non declinaui*, qui dici poteſt, *Tu legem poſuiſti mihi*. Nõ per Moyſen, non per Ioſue, non per Prophetas: ſed tu ipſe per te Ieſu legem poſuiſti mihi: hoc eſt euangelium. Ideo non declinaui à via, quia te aſpexi, & cognoui itinera tua, & te ſum ſecutus, & cognoſco viam tuam. Sic ergo hoc ſolum poteſt dicere, *A iudiciis tuis non declinaui*, qui itinera ſequitur Chriſti. Non poteſt hoc dicere ſuperbus, qui viam humilitatis Chriſti non imitatur, non auarus, qui viam Chriſti B paupertatis abhorret, non guloſus, qui viam abſtinentiæ Chriſti non amat, &c.

Chriſtus per ſeipſũ legem dat.

2176. ## Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: ſuper mel ori meo.

Hic oſtẽdit ſeptimum: ſcilicet quòd charitas ardua facit leuia & dulcia. Amanti enim omnia grauia leuia videntur: & dulcia eſſe quæ ſunt amara. Amor omnia dul cia & ſua facit. Vnde Greg. dicit, Cùm menti noſtræ amor Dei immittitur, omne pondus præſentis vitæ leuigatur. Et ideo amãti dulcia ſunt eloquia Dei: quam- Greg. 30. moral. c. 13. uis in ſe ipſis aſpera ſint & grauia. Nonne graue eſt illud eloquium Chriſti, Diligite inimicos veſtros? &c. Nonne graue eſt audire, Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus? Nonne graue eſt illud Chriſti eloquũ, Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum & Matth. 5. tollat crucem ſuam, & ſequatur me? Tamẽ amanti omnia iſta ſuauia ſunt atque dulcia: quia amor difficultatẽ neſcit. Et hoc eſt quod ait Pſal. *Quam dulcia faucibus meis, &c. ori*, ſcilicet cordis, non carnis. Vnde hic ait Augu. *Quam dulcia*. &c. quaſi dicat, Legem tu poſuiſti mihi, vt te caſto timore diligere. Et ideo dulcia ſunt faucibus meis eloquia tua. Hæc eſt illa amoris ſuauitas, quã dominus dat, vt terra noſtra daret fructum ſuum, vt bonũ verè benè: id eſt non mali carnalis formidine, ſed boni ſpiritualis delectatione faciamus. Eſt autem ſimi- Scripturæ ſunt velut lis aperta ſapientiæ doctrina fauo, ſiue melli, quæ de alioribus ſacramentis, tanquam de cellulis cereis ore diſſerentis velut mãdentis exprimitur: verum ori cordis non carnis, eſt dulcis. Vel aliter: Dulcia dicuntur eloquia Dei, quia dulces fructus nobis proferunt, & ſpiritualia bona miniſtrant. Vnde hic Ambroſius ait, *Quam dulcia*, &c. Et benè dulcia ſunt eloquia Dei, quibus prædicatur remiſſio peccatorum, vitę perẽnitas, reſurrectio etiam defunctorum: quę perpetuę mortis & acerbę tẽperant amaritudinem. Per hæc cæpimus mortem non timere, qui cępimus dicere, Vbi eſt mors victoria tua? Et benè faucibus dulcia, eo quòd intimis viſceribus diffuſa ſit gratia ſpiritualis. Et ideo, quia dulcia verba tua nobis eſſe cœperunt, ad eccleſiam dicis, Fauum diſtillant labia tua ſpõſa. Fauus melli ſermones boni. Et verè fauus bonus, Cant. 4. quem mãducat eccleſia, multorum prophetarum velut apum ſpirituali vbertate congeſta mella redolente. Myſticus enim ſermo cœleſtium ſcripturarum ſicut panis eſt: qui confirmat cor hominis, velut fortior cibus verbi. Suaſorius autem ethicus ſermo dulcis & mollior: eo quòd ethica prædicatione mentis interna mulcẽtur. Amara namque pœnitentia peccatorum, corda mitti

ſermone dulceſcunt. Stillant mel labia prædicãtis, quãdo colliſa duris caſibus vel ruinis lapſæ animę membra renouẽtur. Os iuſti diſtillat ſapiẽtiam, de ore iuſti ſuauitatis & miſericordię mella procedũt. In ore iuſti nullus dolus, nulla fallacia, nulla amaritudo peccati. Audit eccleſia verba iuſti: audit plebs Dei præcepta ſapiẽtis: delectatur eloquij ſui uitate moralis: diſputatione iocũditatis mulcetur.
Moraliter ſcripta me dicitur. Et aduerte quòd nõ dicit, Quàm dulcia ſicut mel: ſed *ſuper mel*: quia dulcedo eloquiorum Dei, excedit dulcedinẽ mellis. Vnde hic Ambr. dicit. Super mel dicit, quia mel apũ ad horã delectat, ſed citò ſapor eius euaneſcit, & plerunque viſcera vitioſa lædunter verborum autem moraliũ etſi pungunt mella, nõ lædũt. Cognoſce tamen cui illa crẽdũn- B
Prou. 23. tur. Scriptum eſt enim, In aurem inſipientis nihil dicas, ne quãdo derideat prodẽtes ſermones tuos. Euomet enim & reiiciet ſermones tuos ſtultus, qui eorũ non poteſt ſuauitatem ſentire. Et nota quòd cõgruè cibo corporali mellis, ſpiritualem ſcripturæ cibum Pſal. comparat dicẽs, *Quam dulcia faucibus meis* &c. Quod ſuper iſto verſic. deducit. Hugo
Cibus corporalis terra habet. de ſancto Victore, dicens, Cibus corporis in ſe tria habet: ſcilicet ſaporẽ, nutrimẽtum, & maſſam: ſapor delectat, nutrimentũ ſuſtẽtat, maſſa onerat. Gula percipit ſaporem, ſtomachus nutrimẽtum, & maſſam: alterũ ad nutritionẽ, vt id ad corpus traiiciat: alterum ad grauamen, vt illud eiiciat. Sapor quodammodo ſpiritualis eſt: & ideo ſolummodo C delectat non grauat. Inde eſt quod fames in fauci- ſ. omnem iniquitatẽ bus nunquam ſatiari poteſt, quia ibi nec appetitus maſſam habet, nec delectatio finẽ. Noli ergo cum manducas fauces interrogare ſi ſatis eſt: quia ſi iudicium illarũ ſequeris, priuſquam eas delectatione repleas, ſtomachum tuũ onere ſuffocabis. Ventrem potius de menſura edẽdi conſulæ: poſtquam illum docere incipias, fauces ab auiditate compeſce. Hoc tamẽ de cibo corporali dictum intellige.
Cibus ſpiritualis ſcripturæ. Nã de refectione ſpiritualis cibi, fauces priuſquã venter ſunt cõſulendæ. Fauces dico ſpirituales, & ventrem ſpiritualem. Fauces ſpirituales dicuntur palatum cordis. Sapor verbi Dei eſt guſtus internę D dulcedinis, Anima autẽ ipſa eſt ſubſtantia ſpiritualis. Nutrimentum verbi Dei eſt exercitium veritatis: maſſa verò pondus laboris. Quia ergo ſapor ille internę dulcedinis ſine faſtidio ſumitur, fauces cordis delectationẽ percipiũt, ſed ſatiari non poſſunt. Quia ergo exercitium virtutis quo anima paſcitur, non ſumitur ſine pondere laboris quo caro grauatur: quaſi quidam ſenſualitatis noſtræ ſtomachus dum cibum boni operis exercendo percipit, ne virtutẽ qua reficitur vltra modũ appetat, labor
Scriptura ſacra cibus eſt & potus. quo premitur caſtigat. Ait ergo, *Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo*: nõ ſtomacho. Et attẽde quàm rectè ſacra ſcriptura vel Dei verbum cibo corporali cõparatur, cum dicitur, *Quã dulcia* Greg. 6. moral. c. 2. &c. Nam eloquia Dei verè ſunt noſter cibus ſpiri- E tualis & potus: vt deducit Greg. dicẽs. Stulti populi Iudæorũ meſſis fuerat ſeges ſacri eloquij. Quædam namq; grana ſpicarũ ſunt verba prophetarũ quæ Iudæus habuit, ſed non comedit: quia Iudaicus populus legem quidem verbotenus tenuit, ſed per faſtidium ab eius intellectu ieiunauit. Huius verò ſtulti populi meſſem famelicus comedit, quia
Matth. 5. nimirum gẽtilis populus verba legis intelligendo edit, ad quę plebs Iudaica ſine intellectu laborauit. Hos famelicos fidei dominus pręuidit cũ dixit, Beati qui eſuriũt & ſitiunt iuſtitiã, quoniã ipſi ſatu

A rabũtur. Huius etiam ſtulti populi diuitias ſitiẽtes bibũt, quia fluentis ſacri eloquij, quæ Iudaicus populus in ſuperbiæ oſtentatione poſſedit, conuerſæ gentilium mentes irrigantur. Vnde eis per prophetam dicitur, Omnes ſitiẽtes venite ad aquas: & qui nõ habetis argẽtum, properate. Quia ęnim argẽ- Iſa. 55. ti vocabulo eloquia diuina ſignificãtur. Pſalmiſta teſtatur qui ait, Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum. Qui ergo argentũ non habent, ad aquas vocantur: quia nihilrum gentilitas, quæ ſcripturæ ſacræ præcepta non receperat, ſacri eloquij inundatione ſatiatur, quam tãto nũc auidius potat, quanto hanc diutius ſicca ſitiebat. Eadẽ ergo diuina eloquia & meſſis & diuitiæ vocantur: Meſſis, quia ieiunam mẽtẽ reficiũt: diuitię, quia magna nos morum maturitate componunt. Eadem etiam comedi dicuntur, & bibi, quia nimirum dum quædam in eis obſcura ſunt, quę non niſi interpretata intelligimus, hæc quaſi vel mãdendo glutimus: dum quædam verò ad intelligẽdum facilia ita ſumimus vt inuenimus, ea quaſi non manſa bibimus, quia non infracta ſorbemus.

2177. ## A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Hic oſtendit octauum: ſcilicet, quòd charitas omnem iniquitatẽ nobis facit odioſam. Cũ enim charitas ſit ipſa dilectio, qua nos diligimus Deum: & qui diligit Deum, à Deo diligitur: cõſequẽs eſt, quod ipſa charitas omnem iniquitatẽ nobis facit odioſam, quia nullus iniquitatem diligẽs diligitur à Deo, ſed oditur Pſal. 5. Odiſti omnes qui operantur iniquitatẽ. Et hoc notans Pſal. dicit, *A mandatis tuis intellexi* &c. Vbi aduerte, quòd eſt quoddam Intelligere duplex practicum & ſpeculatiuum. intelligere merè ſpeculatiuũ, quod opus nõ includit: & iſtud intelligere, peccatũ inducit. Iacob. 4. Scienti bonũ facere, & nõ facienti, peccatum eſt illi. Aliud eſt intelligere practicũ quod opus includit: & iſtud meritũ habet. Pſal. 40. Beatus qui intelligit ſuper egenũ, & pauperem. Et iſtud intelligere practicum mãdatorum Dei omnem iniquitatem exeludit. Et de iſto intelligere practico nunc dicit Pſal. *A mandatis tuis* &c. Vnde hic Ambr. ait, Huic verſiculo concordat, quod alibi dicitur, Concupiſcens ſapientiã, ſerua mandata. Sed nemo poteſt ſeruare, niſi qui intelligit. Deniq; quotidie reddun- Cuſtodia mãdatorũ qualis eſſe debeat. tur omnia verba legis à quibuſdam ſenioribus Iudæorum, & nemo eorum poteſt cuſtodire. Neq; enim arborem dixerim cuſtodire fœcunditatẽ naturæ, quæ luxuriat in foliis, & euaneſcit in fructu. Neq; terrã illã dixerim cuſtodire fructus ſuos, quę filicẽ inuiſam paſcit, quæ agricolis edere frumenta non ſolet. Nec paſtor cuſtodire videtur pecus, qui legere pabula ꝓfutura nõ nouerit, lupos cauere canibus vallare ouilia ſua: neſciat potũ cũ opus ſit miniſtrare. Nam producere tantũmodo ſine vlla cura mutum pecus, tantundẽ eſt, quantum ſcripturas legere populum Iudæorũ, vbi ſunt ſpiritualis pabuli ſacramẽta, vbi litera occidit, vbi intelli- Prædicator facere debet quod dicit. gibiles incurrãt lupi, vbi ſit requies refectionis, vbi reſurrectionis ſpes. Qui ſunt canes, qui ꝓ gregis poſſunt latrare cuſtodia: populus & ipſum gregem magis mutus ignorat. Itaq; ſi dicat, Seruo mãdata Reſpõdetur ei, Tu verò oditi diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum: ſi videbas furem Pſal. 46. &c. Nõ eſt hoc cuſtodire mãdata, ſed prævaricari,

Universidad de Deusto
Biblioteca

statuis facere contraria: nõ est intelligere, sed ignorare, Quomodo possunt esse verba Dei dulcia in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac sub lingua tua, cũ dolũ lingua tua cõcipiat vt aliud pectore cõcipias, & aliud foris si sermone prætẽdas, vt decipias incautum? Cum tibi Petrus Apostolus dicat vt deponas omnem malitiam, & facum simulationis abiicias, dicens, Sicut modò geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite. Ostendẽs nobis quid sit lac & mel habere sub lingua, vt nõ maledicere maledicẽtibus, sed benedictionem referre nouerimus. Nesciamus odisse nisi viam iniquitatis, vt facere quod execramur reluctanti caueamus affectu. Est ergo in nobis vt aliquid benè oderimus, & benè aliquid diligamus. Sicut enim benè amare possumus seruos Dei, & bene diligere possumus inimicos nostros secũdum verbũ dominis: ita bene odisse possumus inimicos Dei, odisse iniquitatem odisse perfidiam, odisse mundi istius vanitates. Odio igitur debent esse quæ sæculi sunt, ne securis affectibus nos voluptatis capiat illecebra. Facilè capit oculos petulãtis forma meretricis, nisi eos premãt odia iusta, & impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat plerumq; homines nobilitatis iactantia & rerum affluentia secularium, nisi pudeat in te aliena magis quàm propria laudari. Christus cum dives esset pauper factus est in paupere non in diuite te redemit &c. Vel aliter: vbi notãdum, quòd non ait, Mandata tua intellexi: sed *Mandatis tuis intellexi*: ostendere volens quòd mandatorum Dei obseruatio, via est ad sapientiam. Et sic istum passum exponit Augustinus dicẽs, *A mandatis tuis intellexi* &c. Sed quid est quod ait, *A mandatis tuis intellexi*? Aliud est *mandata tua intellexi*: & aliud *A mandatis*. Hoc est enim quod vult significare: scilicet quòd faciendo mandata Dei, peruenit ad earum rerum intelligentiam quę concupierat scire: propter quod scriptum est, Concupiscens sapientiam, serua mandata: & dominus præbebit tibi illam. Ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ peruenire: quam capere non potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo, altiora te ne quæsieris, sed quę præcepit tibi dominus, illa cogita semper. Sic homo ad occultorũ sapiẽtiã peruenit per obedientiam mandatorũ. Cum autẽ dixisset, quæ tibi præcepit Deus illa cogita: ideo addidit, semper quia & custodienda est obedientia vt præcipiatur sapiẽtia: & percepta sapientia, nõ est deserẽda obedientia. Spiritualium itaq; membrorum Christi vox hæc est, *A mãdatis tuis intellexi*. Hoc enim rectè dicit Christi corpus in eis, quibus mandata seruantibus, propter ipsam custodiam mandatorũ præbetur vberior doctrina sapientiæ. Proterea (inquit) omnem viam iniquitatis odio habui. Necesse est enim vt oderit omnẽ iniquitatẽ amor iustitiæ: qui tanto maior est, quanto eum magis inflammat dulcedo sapientiæ, quæ præbetur ei qui obtemperat Deo, & à mandatis eius intelligit.

1.Pet. 1.

Odio mala debemus habere.

Eccles. 1. Scientia acquiritur per humilitatem & obedientiã præceptorum.

2178. LVcerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

Nun. Hic incipit decimusquartus, octonarius. Cui pro titulo prẽmittitur decimaquarta litera alphabeti Hebræorum, quæ est Nun: quæ directè huic octonario præmittitur meritò, Quoniam hæc litera interpretatur Vnicus vel Pascua eorũ: quæ directè competunt isti Christo qui est patris vnicus, quem Deus pater æternaliter genuit: qui demum incarnatus, factus est non solum pastor bonus, animam pro ouibus suis ponens: sed etiam factus est pascua eorum: scilicet fidelium suorum, quibus seipsum dat in cibum, & sanguinem suum in potum per sacramentum altaris. Præmittitur ergo hæc litera Nun huic octonario, quia hic agitur de ipso Christo vnico patris, qui & pastor noster est, atque pascua animarum. Vnde iste octonarius diuiditur secundum illa quę hic de isto vnico patris agit. Psal. De isto ego patris vnico ostendit nobis octo, quę in nobis efficit, ostendit enim primò quòd gressus mẽtis sua a claritate dirigit: in principio: secundò quòd mores nostros sua firmitate erigit ibi, *Iurauit*: tertiò quòd mentes nostras sua mititate subiicit: ibi, *Humiliatus*: quartò quòd votis nostr s sua pietate annuit, ibi, *Voluntaria*: quintò quod vitam nostrã in laboribus cõstitit: ibi, *Anima mea*: sextò quòd fideles suos in omni aduersitate protegit: ibi, *Eo fuerunt*: septimò quòd electos probatos sibi cohęredes efficit: ibi, *Hæreditate*: octauò quòd probatos æternis bonis reficit: ibi, *Inclinaui*. Quãtum ergo ad primum, ostendit quòd patris vnicus gressus mentis sua claritate dirigit, dicẽs, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Vbi notãdum quod Dei verbum capitur dupliciter: scilicet pro ipso verbo Dei filio à patre genito æternaliter, quod erat in principio apud Deum. Et pro verbo sacrę scripturæ à prophetis & prædicatoribus prolato. Et istud quandoq; ponitur pluraliter: vt cum dicitur, Cœlum & terra transibunt: verba autẽ mea non transibunt. Quandoq; in singulari: vt Actuum, 6. Dixerunt Apostoli, Non est æquum nos relinquere verbum Dei (scilicet verbum prædicationis) & ministrare mensis. Primò autem modo sumptum verbum pluraliter nunquam dicitur, quia vnicum solum est verbum. Et secundum istas duas verbi acceptiones, iste versus dupliciter exponitur: scilicet primò de verbo Dei, quod est Dei filius, quod quidem verbum dicitur lucerna & lumẽ, sed diuersimodè. quoniã aliquibus dicitur lucerna, aliquibus lumen. Lucerna enim & lumen differunt, quia lucerna dicitur minus lumen: scilicet lumẽ inclusum in testa: vnde lucerna quasi lumen arcens. Lumen magis absolutum & nõ arctatum dicitur. Est ergo verbum Dei lumen quibus magis & clarius lucet: illis verò lucerna quibus minus lucet. Et ad istum sensum hunc locum exponit hic Ambros. dicens, *Lucerna pedibus meis* &c. Verè pascitur oculos noster interior lucernę spiritualis lumine, quæ nobis in hoc mũdo prælucet, ne sicut in tenebris ambulantes, incertis turbemur vestigiis, & viam verã inuenire nequeamus. Intelligibilis igitur pedum gressus, intelligibilis & lucerna: quia verbum Dei lucerna est. Nõne hoc erat in principio apud Deum? Quomodo ego verbum æternum lucerna est? Nõnne hoc est verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Quomodo igitur dicitur lucerna? Sed videam⁹ ne fortè idem verbũ Dei aliis magna sit lux, aliis autem lucerna. Mihi lucerna est: angelis autem lex est. Petro lux erat, quando astitit ei angelus in carcere, & lumẽ circunfulcit eũ. Paulo lux erat: quando eundem ad persequendum populum Christianum euntem circunfulcit eum lux de cœlo: & audiuit vocem de cœlo dicentem sibi, Saule, Saule quid

Verbum Dei duplex.

Verbum Dei dicitur lucerna. Ioan. 1.

Act. 12. Act. 9.

quid me persequeris? Vera lucerna nobis est Christus quando in isto ore corporis nostri cenetur: & lucet in limo, fulget in vase fictili. Thesaurus ille, quem habemus in vasis fictilibus, lumen lucernæ est. Mitte oleum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum non oliuæ terrestris, sed illud oleum cœlestis misericordiæ & gratiæ, quo vngebantur prophetæ. Oleum tuum humilitas est, quo ceruicis nostræ dura mollescunt. Oleum tuũ, misericordia est, quo collisa scopulis peccatorum corpora fouentur. Hoc oleum curat ægrotos. Misericordia enim à peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus &c. Et aduerte quòd licet verbum Dei propriè lumen & lucerna dicatur, tamen etiam sancti participatione eius & lucerna dicuntur & lumen. Vnde idẽ Ambr. ait, Lucernæ ergo & nos sumus toto operti corpore vix aliquid exiguum habentes, vnde lucere possimus. Sed istis lucernis dedit vt essent & lux: ad Apostolos dicens, Vos estis lux mundi. Ergo, si gloria sanctorum nunc sicut lucernæ, nunc sicut lux mundi fulgebat in hoc sæculo, quid dicimus de verbo Dei, quod lucerna est pedibus meis, & lumẽ semitis meis? Vel aliter: vt verbum Dei dicatur lucerna in lege, sed lumen in euãgelio. Vnde Amb. Et fortasse secundum legem lucerna est verbum Dei: secundum autem euangelium, lux magna est. Iudæis lucerna est, & lucerna sub modio: populò autem nationum lux est. Denique populo qui sedebat in regione vmbrę mortis, lux orta est. Et nota q̃ Christus dicitur lucerna pedibus nostris, dum nos illuminat ad impletionem præceptorum: sed lumen est quando nos illuminat ad obseruandum semitas consiliorum, quia enim semita strictior est via, maiori lumine indiget ad ambulandum quàm via: & ideo ait Psal. de via præceptorum, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, De semita autem mandatorum sequitur. *Et lumen semitis meis*. Aliter exponitur textus iste non de verbo Dei æterno & vnico patris: sed verbo Dei: id est, de scriptura sacra, quæ in omnibus agendis vel fugiendis nos illuminat. Et sic istum passum exponit hic Aug. dicens, *Lucerna pedibus* &c. Quod est lucerna, hoc est repetitum lumen: & quod *pedibus meis*, hoc idem quod semitis meis. Quid est ergo verbum tuum? Nunquid hoc est illud verbum quod erat in principio apud Deũ, per quod facta sunt omnia? Respõdet, Non est ita. Nam illud verbum lumen est, lucerna non est. Lucerna quippe creatura, est non creator quæ participatione incommutabilis lucis accenditur. Hoc erat Ioannes, de quo Christus ait, Ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumen est & lucerna. Et tamen in comparatione verbi de quo dictum est, Deus erat verbum: nõ erat ille lumẽ, sed missum est, vt testimonium perhiberet de lumine. Erat enim verbum lumẽ verum: nõ quod illuminatur, vt homo, sed quod illuminat omnẽ hominẽ. Nisi autem & homo lucerna esset & lumen, nõ diceret Apostolis, Vos estis lux mundi. Nulla quippe creatura quãuis intellectualis & rationalis, à seipsa illuminatur, sed participatione sempiternę veritatis accẽditur: propter quã participationem inquãtũ homo est ipse mediator, ipse illuminatur: & lucerna in Apocalypsi nũcupatur. Cum ergo verbũ æquale gignenti, lumẽ dicatur, & homo ab illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna: sicut Ioãnes, sicut Apostoli: nec vllus eorũ hoc sit verbũ, & illud verbũ à quo illuminati sunt, lucerna nõ sit: quid est ergo hoc verbũ q̃ dicitur & lucerna? Ait enim, *Lucerna pedibus meis* &c. nisi verbũ intelligamus quod factũ est ad prophetas, quod prædicatũ est per Apostolos non verbum Christũ, sed verbũ Christi, de quo scriptũ est, Fides ex auditu, auditus autem per verbũ Dei. Nam verbũ propheticũ lucernę comparans Apostolus Petrus, Habemus (inquit) certiorem propheticum sermonem cui benè facitis, intendentes velut lucernæ lucẽti in obscuro loco. Quod ergo hic ait, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*: verbum est quod in scripturis sanctis omnibus continetur.

2.Cor 4. Oleum multiplex spirituale. Matth 5. Lucerna & lumen sanctis dicitur. Matt. 5. Esa. 9. Ioan. 1. Ioan. 5. Matt. 5. Ioan. 1. 1.Tim. 2. Rom. 10. 2.Pet. 1.

2179 Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Hic ostendit secũdum: scilicet quòd mores nostros sua firmitate erigit. Vbi sciendum quòd sicut volũtas per votum stabilitur, & magis firmatur ad illud, quod vouet implendum, quod ante votũ implere non obligabatur sic & per iuramentum. Vnde istud hic iurare Psal. non est nisi mente firmare se ad custodiendum diuina præcepta. Et sic voluntas per verbum firmatur in bono proposito, iuramento mediante. Vnde hic ait Aug. *Iurauí & statui* &c. Hoc enim appellatur iuramentũ, quod statuit per sacramentum: quia ita debet esse mẽs fixa in custodiendis iudiciis iustitiæ Dei, vt sit omnino pro iuratione, q̃ statuit. Fide autẽ custodiuntur iudicia iustitiæ Dei, cum sub Deo recto iudice, nec rectè factum, infructuosum, nec peccatũ creditur impunitum. Quid est ergo iurare, & statuere custodire &c. hoc scilicet, firmo proposito, & firma fide credere, quòd nullũ bonũ irremuneratũ à Deo manet, nec aliquod peccatum impunitum. Vel aliter. Iudicia iustitiæ Dei sunt flagella quæ immittit filiis ad correctionem & altiorem coronam perciendam. Et sic iurare, & statuere illa custodire, est firmo, & stabili proposito se disponere ad patiẽter tolerandam, ac libenter omnem aduersitatẽ: sicut si ad hoc votũ fecisset vel iuramentum, quia Deus aduersa suis ad ipsorum vtilitatem immittit. Et ad istum intellectum hunc locũ exponit Amb. dicens, *Iurauí & statui* &c. Qui statuit, nõ mouetur: nõ timet vt cadat, quia amplius est statuere quã stare. Stabat igitur Psal. mẽtis statione fundatus: nec timet ne in his mundi huius tenebris possit errare, si eũ metueret, non iuraret. Nemo enim benè iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur iudicium scientiæ, testimoniũ conscientiæ est: Sed qui firmus est, non mouetur aduersis. Et his magis intelligit Dei iustitiam esse prædicandã, quia corripit dominus quem diligit. Nũquid nõ frequẽtius corripitur filius quã seruus? Iniusta ergo est pietas patris, magis quàm domini seueritas. Asperitate exercet pater filium, magis quã dominus seruũ. Sed dura patris non æstimantur imperia, quia vult meliorẽ esse filium quàm seruum: eruditio plena iustitiæ est. Orbatus est sanctus Iob liberis suis: in quos dominus potestatem diabolo dedit. Nunquid iniquus Deus? Absit: immò iustus, quia probat iustũ suum per huiusmodi exercitia: quibus eius ,pbata est patientia, magis dignum, qui probaretur, efficit. Quo enim clarius meritum coronati, hoc vberior iustitia coronãtis. Nudatus est facultatibus: cum dies esset, & hæc, Deo permittente, subiit dispendia. Non erant pecuniæ iam damna, sed vitæ: cũ deesset alimonia omnib⁹ depręda tis. Quis accuset iustitiam domini? Quòd si non omnem, Iob amisis-

Iudicia iustitiæ Dei sunt, quia omne bonum præmiat, peccatum punit.

Iudicia iustitiæ Dei sunt aduersa à Deo immissa vel permissa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

set pecuniam,non tãtam inuenisset gratiã: Athletam suum nudum vngere voluit Deus oleo pœnitentiæ:vt in certando faceret fortiorem, & præmio digniorẽ &c. Nemo ergo putet dura esse quæ iusta sunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere, Nudus natus sum,nudus exibo:dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictum,Benedicit dominum iustus,cũ laborat: peccator,cum luxuriatur. Non ergo ex infirmitate nostra vis est æstimanda iustitiæ:quia durum putamus esse quicquid per imbecillitatem animi ferre non possumus. Tolle persecutiones, & martyres desunt. Sed quis hodie neget beatiores esse illos, qui passi sunt,quàm illos,quos nulla vexarunt supplicia persecutorum? Iustus ergo optat probari, tentari non timet. Qui enim statuit custodire iudicia domini,non timet tentationes,Sed vbi statuit, nisi in corde? illic enim radicati, & fundati esse debemus,non fluctuantes omni vento doctrinæ.

Iob. 1.

Matt. 11.

A euãgelio dixit, Discite à mẽ quia mitis sum &c. Discamus ergo ab eo, quia docere nos voluit quod proficeret ad salutem. Et nobis dicit,Discite à me. Non est mediocre cp dicit Discite: & addit, à me discite. Nõ facilè potest quisquã humilitatem docere inflatus,quamuis sit humana præditus sapientia:mens tamen inflatur,quam superbia carnis extollet. Et qui paupertate cõtentus est,non est contentus iniuria: & qui potest ferre verberũ pœnas, exagitatur verborum cõtumelijs:& qui potest administrationem contemnere,dolet sibi aliquẽ honorificentia esse prælatum. Grãde est in omnibus humilitatis tenere mensuram. Superbia primũ hominem deiecit,dum plus volumus:& quod minus

B est,solemus amittere. Bona humilitas,quę nihil appetendo,totum quod contemnit,adipiscitur. Ipse dominus Iesus se humiliauit,vt nos leuaret, & se humiliauit vsque ad crucem:propter quod exaltauit (inquit) illum Deus, vt in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit dominus audeo dicere:& non flexi ei genu,sed flexi postquam se humiliauit. Sic enim,hoc est per humilitatem, per crucẽ sibi ecclesiam congregauit. Et consequenter ostẽdit quantum humilitas & status subiectionis prælatione prælationi,dicens, Quid fuisset Ioseph,ũ humilis non fuisset? Sciuit sibi obfuisse quòd prælatus erat fratribus, etiam pius amor miseriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres:humi-

C litas conciliauit extraneos. Prælatio concitauit germanos:humilitas regem subditum fecit, vt verè quasi ex persona Ioseph dictum putemus quod supra Psalm. dixit, *Humiliatus sum & saluũ me fecit.* Dauid,Golia superato,occurrerũt iuuenculę psallentes,Saul in mlibus, Dauid in decem milibus. Commotum est fel regis, & quærebat eum occidere. Et humiliauit se Dauid ante Ionathan filium regis,& conuertit eius affectum:vt quem successorem patri regni potuerat habere suspectum, eundem aduersus studia paterna seruaret: dicés patri, Quid peccas in sanguinem innocentis? & vocẽ extorquet inuito, quòd non meretur occidi Dauid. Rectè ergo ait, *Humiliatus sum, & saluum me fecit.*

Prælationis præmium humilitas.

1. Reg. 18.

1. Reg. 19.

D Bona igitur humilitas,quę regẽ Dauid,populumq; seruauit. Bona humilitas:præsertim si adiũgatur ei deuotio voluntaria. Ideóq; viuificari se secundum verbum domini petit,vt secundũ verbũ viuat, & omnia cum ratione faciat:non secundũ carnis voluntatem. Et tu ergo, si vitam secundũ verbũ Dei cupis habere,imitator esto Dei: quomodo imitator? Nunquid cœlum potes facere,vt verbum, aut terram aut mare? Nõ vtique,sed vt omnia per verbum facias nihil facias sine verbo. Omnia cũ ratione,nihil sine ratione: quia non es irrationalis,ô homo sed rationalis.

Aduersis iusti magis humiliantur.

Humiliatus sũ vsquequaque. Quanto enim quis plus Deo se humiliat,eius obseruãdo præcepta,tãto plures persecutiones patitur,tãto pluribus tribulationibus pressus humiliatur. Et ideo postquam iste seipsum ad Dei seruitiũ totaliter dedit amplius tribulationibus fuit humiliatus. Vnde statim postquã dixit, *Iurauí & statui custodire* &c. statim adiunxit, *Humiliatus sum vsquequaque domine.* Vnde hic ait Aug. Quia pro fide Christi multa mala & grauissima pertulit corpus Christi:ideo inquit, *Humiliatus sum vsquequaque domine.* Non enim ait,Humiliaui me:vt humilitatẽ quæ est in præceptis intelligi sit necesse:sed ait, *Humiliatus sũ vsquequaque:* maximã scilicet passus persecutionem,pro eo quod iurauit, & statuit custodire iudicia iustitiæ Dei. Et ne in tãta humilitate fides ipsa deficeret: addidit, *Viuifica me secundum verbum tuum:* id est,secũdũ promissum tuũ. Sic & superius vt ipsum Deus viuificaret orauit in tribulatione persecutionis: vbi ait, Paulo minus cõsummauerũt me in terra:ego autẽ non dereliqui mãdata tua,secundũ misericordiã tuã viuifica me & custodiã testimonia tua:id est, martyria tua: vbi inrelligitur cp si ipse nõ viuificet donando

Humilitas est virtus maxima.

patientiã cp testimonia (id est martyria) custodiri nõ possant. Vel aliter: vt de humilitate virtutis accipiatur qua caput nostrũ summè fuit humiliatũ,& nos ad humilitatẽ direxit. Et sic istũ passum exponit Amb. dicẽs, *Humiliat' sum vsquequaq;* (ait Psal.) Nõ solũ humiliatũ,sed nimis humiliatum Psal. se gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quã potestate. Potestas decipit,humilitas nõ defraudat: bona humilitas,quæ etiã in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quam creationem:quia creati ad laborem sumus,sed redempti ad quietem. Potest & hoc ex sua persona pe ros Psalm. Christus dixisse, *Humiliatus sum nimis:* qui in

2180 Humiliatus sum vsquequaq; domine:viuifica me secundum verbũ tuũ.

Hic ostendit tertium:scilicet quòd exẽplo suæ humiliatis nos humiliat. Duplex est humilitas:scilicet virtutis,qua quis seipsum Deo subiicit:& humilitas pœnalitatis, qua quis ab alio affligitur, & humiliatur. Et vtramque humilitatem suo exemplo nos docuit Christus. Primam Matthæi 11. Discite à me &c. secundum quando (ad Phil. 2.) humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortẽ crucis. Et de ista humilitate pœnalitatis hic loquitur Psal. in persona corporis Christi, dicens,

Phil. 2.

Prælationis præmium humilitas.

Volũtaria oris mei beneplacita fac 2181 E domine:& iudicia tua doce me.

Hic ostendit quartum:scilicet quòd verbũ suã pietate votis nostris annuit, dum vota nostra sibi facit beneplacita. Quod ostendit Psal. hoc à Deo petens,dicẽs, *Voluntaria oris mei* &c. Vbi notãdum quòd sacrificium laudis Deo dupliciter offertur: scilicet in tempore tribulationis & miseriæ: & in tempore prosperitatis & abundantiæ. Illud autem magis voluntarium videtur quod tempore tribulationis offertur: quia tunc naturæ fragilitas magis ex aduersis ad tribulationem incitatur quàm ad laudem. Et per consequens quando in aduer-

Laus in aduersitate magis dicitur voluntaria.

aduersitate Deus laudatur,hoc magis à voluntate A videtur procedere: & sic magis videtur voluntariũ esse sacrificium. Sed quia aduersitas quandoq; turbat rationem,saltem in parte sensitiua:non ita discernere potest homo quæ facit, sicut in quiete, ideo rogat Psal. vt Deus laudem quam sibi offert humiliatus,ipsam sibi beneplacitam,dignetur habere. Vnde hic ait Augustinus, *Voluntaria oris mei,* &c. Hoc est,placeãt tibi: nõli reprobare,sed approba. Benè autem intelliguntur oris volũtaria sacrificia laudis,confessione charitatis,non timore necessitatis oblata. Vnde dictum est, Volũtariè sacrificabo tibi. Vel aliter:per ista verba vult ostẽdere Psal. quòd Deus nullum opus acceptat meritũ nisi

Psal. 53. Voluntaria seruitia Deo placent.

B sit voluntariè factum,non necessitate naturæ. Nõ enim coãcta seruitia Deo placent. Vnde hoc inducens Ambro. hic ait, *Voluntaria oris mei* &c. Qui viuificatur spiritu Dei,volũtarius est Dei minister. Plurimum enim refert vtrum ex volũtate quid facias,an ex necessitate,quod placeat Deo. Denique voluntarius minister habet præmium: coactus, dispensat obsequium. Rectè ergo ait Psalm. *Voluntaria oris mei* &c. oris sui offerens Deo voluntariũ sacrificiũ: eo quòd vt apes illa prophetica bonos flores colligere ore consueuerit, fauos ore fingere, mella ore cõponere, & ex herbis suauibus ore flores legere: quæ cum sit robore infirma, sapientiæ prædicatione subitantiæ suæ producit æternum.

C Quid sit istud voluntarium oris sacrificium recognosce. Immola Deo sacrificium laudis. Expectat dominus voluntarios ministros. Denique in libro Esaiæ dicit dominus, Quem mittã? Vtique seruulo suo poterat imperare,quem dignum, vt mitteret, nouerat: sed maluit illum spontaneæ obligationis nõ fraudare mercede,qui vt ipse se offerret postulatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamẽ vocem vt gratiam cumularet. Vnde se offerens Esaias,ait, Ecce ego: mitte me. Et sic postea est missus ad populũ. Ideo de eo dictum est, Quia Esaias audit,& dicit. Et enim quasi volũtarium organũ vberiore spiritus sui gratia Christus implevit. Nec ociosè hoc puto positum: quia voluntaria oris sui cupit placere Deo. Multi prophetæ,sed nõ

Psal. 49.

Esai. 6.

D in omnibus oris voluntaria placent. Excusabat se Hieremias,dicẽs, Ecce nescio loqui,quia puer ego sum. Et dixit ei dominus, Noli dicere, Quia puer ego sum: quia ad omnes ad quos misero te,ibis: & secundũ omnia quæ mandauero tibi loqueris. Verendi propheta ætatem corporis prætendebat, ne in exequendis cœlestibus impar esse adolescentia deprehẽderetur. Sed Deus, qui morũ magis quàm annorum considerandam iudicaret ætatem, & iuuenili corpore maturitatem robustæ patientiæ in suo seruulo pręuideret: ait, Noli dicere, Quia puer ego sum. Hoc est, Prohibet cũ iuuenilis ætatis contemplatione vires suas perpendere, cui fides caniciem sapientiæ ministraret. Et iterum in posterio-

Hierem. 1.

Hierem. 20.

E ribus cũ dixisset idem propheta, Seduxisti me, domine,& seductus sum: & dixi, Non nominabo nomen eius,& nõ loquar in nomine eius vltrà: addidit, Et factus est in corde meo vt ignis ardens flãmas in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & ferre nõ possum. Aduertamus igitur, quòd iis etiã, qui excusandum aut officiũ suum certa causa aliqua denegandum putauerint: dominus autem noster aut rationem persuadeat,aut cupiditatẽ prophetícæ reuelationis inspiret: vt ad subeũdum officium voluntate concurrente, nõ necessitate cõ-

tendãt,quò merces ad eos integræ deuotionis possit plenior peruenire. Prophetauit etiam Caiphas, quia expedit vnũ hominem mori pro populo. Sed voluntarium oris ministerium non erat, quia loquebatur inuitus. Deniq; quod diceret nesciebat. Et infrà ait Ambro. Quę ergo sunt voluntaria oris sui quæ Psal. Deo placere cupiebat? Certè ista: Elegi abiectus esse in domo Dei mei &c. Audiã quid loquatur in me dominus Deus. Aperiã in parabolis os meũ: loquar propositiones ab initio. Et paratũ lucernã Christo meo. Sequitur, *Et iudicia tua doce me.* Sed quid est cp iam superius iudicia Dei dicerat? Vnde & dicebat, *Iudicia tua non sum oblitus.* Et iterũ, *à iudicijs enim tuis timui.* Cur igitur toties verba inculcat: iterũ dicens, *Et iudicia tua doce me?* Ad hoc dicitur, quòd differentia hæc est inter bonos,& malos: quia malus semper attẽdit ad bonũ, quod habet,& non ad illud, cp sibi deficit: bonus autem nõ ad illud in quo profecit,sed ad illud quod sibi deficit: quia semper vult vlterius proficere. Sic & in proposito Psal. sciens,quòd dum hic viuificamur,semper in cognitione diuinorum iudiciorum amplius possumus proficere: similiter & in operatione,respiciẽs ad illud, quod sibi deficit: in illo à Deo doceri postulat, dicens, *Et iudicia tua doce me.* Vnde hic ait Augustinus. Nonne ipse in versibus superioribus dixerat, *A iudicijs tuis non declinaui?* Quomodo istud dicebat si nõ nouerat? Porro si nouerat, quomodo hic dicit, *Et iudicia tua doce me.* An sicut illud est, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo:* & postea dicit, *Bonitatẽ doce me?* Quod ita exposuimus vt intelligamus verba ꝓficientis,& amplius quàm acceperat postulãtis. Si autem quæras, quæ sunt iudicia Dei, quæ ille postulabat à Deo docerí: respõdet hic Ambr. dicens, Quia iudicia Dei sunt abyssus multa, & inscrutabilia: vt dicit Apostolus. Ideo non poterat illa, nisi Christo docente, cognoscere: quia vnus Magister omniũ est Christus. Hæc autẽ Christi iudicia sunt, vt iis, qui insidiati nobis fuerint, nouerimus non vicem iniuriæ repẽdendã, sed pro iniuria magis referendam gratiam. Denique Christus maledicentibus non maledixit: percutiẽtes non repercussit: sed magis pro persequentibus se piæ intercessionis apud patrem auxilium deferebat, dicens, Pater dimitte illis: non enim sciũt quid faciunt. Hæc igitur quisquis fecerit legis iudicia, remuneratio donatur à Christo.

Iudicia Dei quæ sunt.

Rom. 11.

1. Petr. 2.

Luc. 23.

Anima mea in manibus meis sem- 2182 per:& legem tuam non sum oblitus.

Hic ostendit quintum: scilicet quòd vita nostra in laboribus,& operibus est constituta, quia scilicet anima nostra (id est vita) efficitur bona, vel mala secundum diuersitatẽ operũ, quæ procedunt ab illa. Vnde dicit, *Anima mea in manibus* &c. Vel animã suã in manibus suis habẽt iusti, quia bonita-

Anima in manibus constituit.

E tẽ cõscientiæ, quã interius habẽt, pro vtilitate proximorũ operibus exterioribus ostendunt. Sic enim dicitur Iob 13. Animam meam porto in manibus meis. Quod exponens Gregor. ait, Animam portare in manibus est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent namque iusti hoc propriũ, vt omne, quod dicũt, atque omne, quod agunt, nõ solum profectum suum, sed etiam ædificationem proximorum quærant. Et aliquando in semetipsis aliqua diiudicant, vt pigros auditores ad considerandos semetipsos reuocent. Aliquãdo bona opera ostendunt, vt spectatores eorum erubescant non imitari

Anima nostra in manibus nostrũ est.

Greg. 11. mor. c. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt. 5 imitari, quod vident. Nam scriptum est, Vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui igitur intentionem suam per opera insinuat, animam suam in manibus portat. Notandum, quòd iste textus variatur, secundum Augustũ & Ambrosium. Nam aliqui textus habent, *Animam meã in manibus meis.* Et alij habent. *Anima mea in manibus tuis.* Et istum secundum textum, scilicet *in manibus tuis* plus acceptant Augustinus & Ambrosius quàm primum. Vnde hic ait Augustinus. Nonnulli codices habent *in manibus meis*: sed plures habent, *in manibus tuis.* Et hoc quidem planum est. Iustorum enim animæ in manu Dei sunt: in cuius manibus sumus nos, & sermones nostri. *Et legem tuam nõ sum oblitus*: tanquam ad non obliuiscẽdum Dei legem manibus Dei adiuuetur eius memoria, vbi eius est anima. *Anima mea verò in manibus meis* (dicit Aug.) quomodo intelligitur, ignoro. Iusti quippe ista verba sunt, non iniusti: redeuntis ad patrem, non recedentis à patre. An fortè ita dictum intelligitur, *Anima mea in manibus meis*: tanquam eam per Deũ viuificandam manibus suis offerret Deo? Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui animam meam. Ambr. autem vtrunque textum exponit: sed diffusius illũ, *Anima mea in manibus tuis*: breuius autem istũ, *Anima mea in manibus meis.* Vnde quãtum ad istũ textũ sic ait, *Anima mea in manibus meis semper*: hoc est, in actibus, & operibus meis. Quamuis in periculo positus dicit iustus ad dominum, Propter te quotidie morior: propter te quotidie periclitor. Periclitor ab insidiatore: periclitor à detractore: periclitor ab iis, quos arguo, quos reuinco: periclitor pro veritate, atque iustitia. Propterea in manibus meis anima mea. Ego tamen nec periculis territus, tuę legis oblitus sum, Quantum ad alium textum, qui habet, *Anima mea in manibus tuis semper*, subdit Ambros. Sed tamen quia plerique textus habent, *Anima mea in manibus tuis semper*: hoc latius explanandũ arbitror. Scit propheta vbi animæ suæ præsidiũ locet, vnde opem speret: in manibus Dei cõstituere vult animam suam, quia cor regis in manu Dei est. Quicunque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam cõgrua vitacitate permiserit: is benè regia quadam potestate se cohibens, rex dicitur, quòd regere se nouit quòd arbiter sui iure sit: non captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. Huius anima non perit in æternum, nec rapit eam quisquam de manu patris omnipotẽtis aut filij. Manus enim Dei, quæ solidauit cœlum, quos tenuerit, nõ amittit. Quæ sunt igitur istæ manus, consideremus. In canticis habes, Læua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me. Hæc sponsa loquitur de Christo: anima de verbo Dei, atque sapientia. Magna est sapientię manus: magna dextera totã complectitur animã. Anima enim tota munita est, quæ desponsata est verbo Dei: plenitudo enim sapientię timere Deum. Quæ ergo Deum timet anima, plenè se munit ipsa præsidio. Mittit sapientia læuam suam sub collo eius: dexteram autem in cõplexu eius. Vtrunq; quidam brachium eius ad vtilia extenditur: habent tamen propria sua singulę manus sapientiæ. In dextera longitudo vitæ est: in sinistra autem, diuitiæ, & gloria. Bonis itaque vtraque manus dotata est dotibus. In eo tamen habent varietatem suũ muneris, quia præsentia, & futura tẽpora comprehendunt: vt læua præsentiũ remuneratrix sit dextera futurorum. Possumus etiã hæc de prophetia sancti patriarchæ Iacob cognoscere. Nam cum dexteram suam posuisset super Ephraim, sinistram autem super Manassem: & couertere eos Ioseph voluisset, ætatibus consideratis: noluit pater sed dixit, Scio fili: & hic erit in populis & exaltabitur: sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique, quia benedictione prælatus est. Vel quia semen eius multitudo gentium, quæ in hoc sæculo laborem elegerint credentes in dominum Iesum: vt consolationem habeant futurorum. Manasses autẽ semen est populus obliuionis: qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in sæculo, est daturus reliquo pœnas graues: quia dominum suum & Deum negauit. Hæc dixerim vt probarem ea esse potiora, quæ futura sunt &c.

Ephraim fructificatio. Manasses maior.

Anima nostra in manibus Dei est.

Manus Dei quæ sunt. Cantic. 8

Pfal. 24.

Posuerũt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. 2183

Hic ponit textum: scilicet quòd verbum fideles suos in omni aduersitate protegit: ne aduersis fracti, mandata Dei deserant. Vnde hoc de se Psalm. profitetur, dicens, *Posuerunt peccatores* &c. Hoc idẽ aliis verbis superius expresserat, dicẽs, *Paulo minus consummauerunt me in terra: ego autẽ non dereliqui mãdata tua.* Dicat ergo, *Posuerunt peccatores* &c. quasi dicat, Vnde hoc ex tot aduersitatibus & tentationibus pressus, mandata tua non deserui, in illis vel ab illis errando? Vnde hoc, nisi quia anima eius in manibus Dei, vel in suis manibus viuificanda Deo offertur? vt ait Augustinus. Ista autẽ verba maximè ad beatos martyres spectant: quibus peccatores, & tyranni mundi diuersos laqueos parauerunt diuersarum pœnarum: vt eos peccato caperẽt, quò fidem Christi negarent. Sed ipsi constanter fidem tenentes non errauerunt. Vnde Ambros. hic dicit, *Posuerunt peccatores laqueum mihi* &c. Digna vox hæc est relinquentis hoc sæculũ, eo quòd retia persequentium, & insidiatorum laqueos euaserit. Vox digna martyribus: quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur præmia, vt à martyrij studio vel timore pœnarum & sæuę mortis horrore, vel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proscriptionis qui sæpè frangit sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido nõ fregerit. Laqueus alius intẽdit: laqueus carceris, diuturniq́ue supplicij. Grandis laqueus cum diuitiæ promittuntur, cum honores, cum amicitiæ tyrannorum. Qui ergo euaserit, & ad martyrium poterit peruenire, & rectè dicit, *Posuerunt peccatores laqueũ mihi*: sed à mandatorum tuorum semitis non erraui. Cui despicienti præsentia, futura quærenti regnum cœleste diuinitatis suæ promissione reseruatũ est. Qui sunt peccatores, qui posuerunt laqueos istos? aperuit tibi Apostolus dicens, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. A huertis laqueũ diaboli esse diuitias, quę tetendit etiam saluatori. Sed ille, qui nihil habuit, quod posset princeps huius mũdi suum dicere, laqueorum eius vincula dissoluit. At ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam Apostolum strangulauit: qui miser cum esset illaqueatus vt proderet dominum, vbi aduertit quãtum scelerũ esset admissum, laqueo se suspendit. Dedit enim tibi scriptura, vt nõ solum caueas laqueos: sed etiã per pœnitentiam eius vincula dissoluas, cum sueris crimine illaqueatus. Quid tibi, ô homo, cũ deliciis, ac voluptatibus? Non capit laqueus, nisi esca te cæperit. Dũ prædam petis, laqueo ipse te necas.

Laqueus multiplex martyris.

Auarus in laqueum est. 1. Tim. 6.

Esca

Esca laquei, auaritia est: esca diaboli luxuria est: quibus nos vult inescare, non pascere. Quid tibi postremò cum terra, qui cum Christo resurrexisti? Coloss. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est: quę sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Mortui sumus terris: vita nostra abscondita est cum Christo Deo nostro. Non iam nos viui sumus, sed viuit Christus in nobis. Si istos laqueos times, ad dominum clama, & liberabit te: vt dicas, Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantiũ, & à verbo aspero. Si laqueum tui cordis euadas, liber eris: vt dicas, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Psal. 122.

A

Martyr qui vult esse, licet nõ potest.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. 2184

Hic ostendit septimum. s. quòd verbũ nos suos cohæredes efficit. Si enim secundum Apostolum socij sumus Christi passionum, erimus & consolationum. Qui ergo testimonia Christi (id est martyria) cupit hæreditare, ibi hęreditabit, & præmia. Et ideo Psalm. se hæredem testimoniorum Christi lętanter facit, dicens, *Hæreditate acquisiui* &c. Attende quòd iste textus diuersificatur, quia aliqui dicũt, *Hæreditaui testimonia tua*: & aliqui, *Hæreditate acquisiui.* Sed iste secundus præferendus est primo, secundum Augustinum. vbi sic ait, *Hæreditate acquisiui* &c. Nonnulli vno verbo volentes dicere quòd vno verbo Græco positum est, *hæreditaui* interpretati sunt. Quod & si in Latinum esset, posset magis significare eum qui dedit hæreditatem, quàm eum qui acceperat: vt sic esset, *hæreditaui*, quomodo ditaui. Melius ergo duobus verbis insinuatur integer sensus: vt dicatur, *Hæreditate acquisiui.* Si autẽ quæratur quid acquisiuit hæreditate: *testimonia* inquit *tua.* Quid per hoc vult intelligi, nisi vt testis Dei fieret, eiusq; testimonia cõsiteretur: id est, vt martyr Dei fieret, eiúsq; martyria diceret. Multi quippe voluerunt, sed non potuerunt: nulli tamen potuerunt nisi qui voluerunt: quia non potuissent, si Dei testimonia negare voluissent. Sed etiam ipsorum præparata est voluntas à domino: ideo hæreditate se hoc acquisiuisse iste testatur, quia à patre sibi cõllatum est, cuius hæres est. Et hoc in æternum, quia non est in eis gloria temporalis hominũ quærentium vana, sed æterna gloria est breui tempore patientiam, & sine fine regnantium. Sequitur, *Quoniam exultatio cordis mei sunt.* Martyribus enim etsi afflictio est corporis, exultatio tamen est cordis. Vel aliter: vt per testimonia Dei intelligãtur diuina mandata, quia super illis Deus testis est: & testes cœlum, terram ac homines requirit. Ista ergo acquiruntur hæreditate, scilicet morũ Christi: qui est hæres morum Christi, Dei seruat mãdata. Vnde hic Ambros. ait, Dicit Psal. *Hæreditate acquisiui* &c. id est, hæres sum mandatorum Dei tuorum: successionem tuam fidei pietatisq; iure quæsiui. Non potest hoc dicere, nisi qui Dei mandata custodit: cœlo & terra testibus acquisita. Dixit eñ dominus, Audi cœlum: & auribus percipe terra. Terram testatur dominus & elementa ad redarguendum illos qui noluerunt præcepta diuina seruare, vt refugia omnis excusationis obsepiat. Testatur & homines, dicens, Estote mihi testes, & ego testis, dicit dominus. Mãdata ergo domini plena sunt testimoniis. Et ipsa sunt quorum satis idoneus testis est, qui non mentitur Deus: apud quem

Testimonia Dei dicuntur præcepta.

Esa. 1.

Testis est Deus & conscientia nostra.

B

Hæreditas duplex: scilicet Ad. & Christi.

& conscientia tua testis est cogitationibus accusantibus & etiam defendentibus. Satis fidelis etiã in infido pectore, quem arbitrum omnium quæcunque comm ssa sunt, latere non possunt. Nã si in iudicio terrestri etiam is qui ad mentiendũ venerit subornatus, tamen si testimonio alterius fuerit conuictus, solet prodere veritatem: quanto magis in iudicio cœlesti apud dominum Iesum necesse habet quæ vera sunt confiteri, quem nouit scire quæ vera sunt & quod factum est? Sed qualem hæreditatẽ consequitur, qui hic Dei testimonia quærit obseruare? Acquirit enim hæreditatem, nõ temporalem, sed æternam: nonterrestrem, sed cœlestẽ. Quod hic deducit Ambr. dicens, Et bene ait, *Hæreditate acquisiui* &c. Quoniã sicut antè hæredes fuimus peccatoris Adæ, ita nunc Christi sumus hæredes. Illa fuit criminũ: hæc virtutũ hæreditas est. Illa nos obligauit: hæc soluit. Illa à fœnore delictorum obligauit inimico: hæc redẽptionis dominicæ titulo passionis Christo acquisiuit. Malæ viæ successio totũ hominẽ deuorabat: præclara Christi hæreditas totũ hominẽ liberat. Non ad vnũ quidẽ, nõ ad paucos, sed ad omnes testamentũ suum scripsit Iesus. Omnes scripti hæredes sumus: testamentũ cõmune est & ius omniũ, hæreditas vniuersorũ & soliditas singulorũ. Nouum tamen testamentũ singuli adeunt, & omnes possident. Nec minuitur hæreditas, quicquid ab hæredibus vẽdicatur. Manet emolumentum integrum: & eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. Alia conditio est hæreditatis humanæ: si diuisa fuerint emolumenta, diminuuntur, & hæredis est damnum. Indiuisum regnũ Christi est, indiuisa hæreditas. Quo modo fieri poterit, vt hæreditatis sit fructus indiuisus, quod est regnum cœlorum? Aurum, argentum, prædium ab homine pluribus derelictum, distribuitur, ac secatur: solida ad singulos dona Christi perueniunt, omnes habent, & nemo fraudatur. Sed audiamus cõmoda hæreditaria. Remissio peccatorum, hæreditas Christi est. Certè solida per singulos, & in commune est lucratiua. Quibuscunq; enim collata fuerit, & nulli decidit, & accedit omnibus. Corpori ecclesiæ acquiritur quicquid vnicuique relaxatur. Nam si angeli super vno peccatore pœnitentiam agente lætantur, quia lucrũ suũ putant hominis redẽptionem: quãto magis lucrũ est generis humani, quod lucrum est naturæ: hæreditas Christi est resurrectio? Hãc quisque damnum suum dixerit, quæ in vno cõmunis gratiæ nomine inuenit Christus enim resurgens, omnibus factus est resurrectio mortuorum. Quomodo igitur potest singulorum esse dispendiũ, quæ est totius corporis, & humani generis reformatio? Et infrà: Dicat ergo fidelis, *Hæreditate acquisiui testimonia tua* &c. quia exultatio cordis mei sunt. Quis non exultet qui cœlũ & terrã hæreditate acquisiuit? exultabant Apostoli spe istius hæreditatis cum verberarentur, cùm in carcerem truderentur. Huius hæreditatis desiderio, consequenter ait Psalmista.

C

D

E

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. 2185

Hic ponitur octauum: scilicet, quòd verbũ suos in æternum reficit. Duo enim maximè faciunt cauere Dei offensam, & ex cõsequenti præcepta eius facere: scilicet timor pœnę, & amor glorię, quæ duo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timore fœtu boni fugiens peccat.

duo quisque considerans, non peccauit. Sed tamẽ A me quia gloriosus sum. Sed dixit, discite à me, quia mitis sum: quod imitari potestis. Nolite ergo vos extollere. Docuit me dominus humiliari & inclinare cor meum ad faciendas iustitias, non ad iniquitatem, sed ad charitatem propter retributionẽ. Retributio regni cœlorum & paradisi est incolatus. Sed aduerte quòd dicit, *Ad faciendas iustificationes tuas in æternum.* Nunquid enim in æternum facturi sumus iustificationes Dei, Ad hoc respondet Augustinus dicens, Opera quidem illa, quæ operamur circa proximorũ necessitates, æternæ esse nõ possunt sicut nec necessitates: sed si nõ diligẽdo ista faciamus, nulla est iustificatio. Si autẽ diligẽdo æterna, est ipsa dilectio, eiq; æterna parata est retributio: propter quã retributionẽ dicit se inclinasse cor suũ ad faciendas iustificationes Dei vt in æternum diligẽs, in æternum mereatur habere quod diligit.

Quæstio.

Gratia Dei & libertas requiritur ad actum meritorium.

sed liberè se diuinæ gratiæ conformat. Primũ su- B prà tetigit Psalm. cum dixit, *Inclina cor meum in testimonia tua* &c. Secundum autem hic tangit, dicẽs, *Inclinaui cor meum* &c. Vnde ista verba hic Augustinus exponens, ait, *Inclinaui cor meum* &c. Qui dicit, *inclinaui cor meum*: ipse iam dixerat, *Inclina cor meum in testimonia tua*: vt intelligamus simul hoc esse & diuini muneris & propriæ voluntatis. Si autẽ quæras, Retributio nobis à Deo data, duo includit: scilicet commodum proprium, & amorem iustitiæ, siue Dei. Nunquid faciendo Dei mandata, nõ quidem timore pœnæ, sed amore retributionis: sic C quòd si non esset retributio, illa non facerem: nũquid mereor? Respondeo, quòd si quis amore solum retributionis, & non iustitiæ bonum operatur: iam bonum agit, sed non benè: ideo non meretur. Si agit bonum amore retributionis, quæ retributio ipse Deus est: sic quòd præferat bonum iusti bono commodi: sic meritorium est. Et ista est intentio Psalmistæ dicentis, *Inclinaui cor meum* &c. *propter retributionem*, id est, propter te & amorem tuũ: qui es vera retributio bonorum, & non solùm retributor. Sic enim dixit Deus ad Abraham Genes. 15. Ego sum Deus protector tuus: ego sum merces tua magna nimis, quamuis & bonum commodi in tali retributione consequenter inducat ad mandato- D rum obseruationem. Vnde hic Ambros. ait, *Inclinauit cor meum* &c. Qui retributionem bonorum operum sperat à Christo, & ad eum festinat: inclinat cor suum vt faciat Christi iustitias. Quæ est iustitia Christi? Audi ipsum dicentem, Sine nos implere omnem iustitiam: scilicet humilitatem, qua peccatum minuitur, culpa laxatur. Et benè inclinauit & humiliauit se Christus: vt non sit arduum atq; difficile tibi, cum mentem tuam ad humilia & plana conuertis. Aut certè quoniam sapientia carnis legi Dei non est subiecta, videtur inclinare cor suũ, qui legi eum facit esse subiectum: extollente corporis sensu, & contuitu religionis inflecti, atque ille dum extollens se frustra & inflatus mente car- E nis suę, cùm se humiliat, inclinat. Humiliauit enim & ipse se Christus, vt nouum conderet testamentum. Cum lego euangelium, audio filium Dei carnem assumpsisse de Maria. Videor mihi cum Christo ipse descendere. Lego enim eum, quòd, cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, vt formã serui acciperet, & habitu esset vt homo. Inclinauit se vsque ad mortem. Lego ipsum dicentem, Qui se humiliat, exaltabitur. Lego ipsum dicentẽ, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos: & discite quia humilis sum corde. Non dixit, Discite à me, quia potens sum. Non dixit, Discite à

Iustitia Christi est humilitas.

Matth. 3.

Humiliauit se Christus.

Philip. 2.

Luc. 14. Inclinare cor nostrũ docuit Christus.

Matt. 11.

Niquos odio habui, & legem tuã dilexi. 2186

Hic incipit decimusquintus octonarius. Cui Sapro titulo præmittitur decimaquinta litera Hebraici alphabeti: quæ est Samech. Quæ meritò huic octonario præmittitur: quoniam hæc litera interpretatur. Audi vel Firmamentum. Vbi aduerte, quòd duplex est auditus: scilicet corporis exterior, & mentis interior. Auditus exterior sine interiori nihil ad salutem proficit: sed interior auditus requiritur. Et quod aure corporis auditur, ad hoc audiri debet, vt aure cordis percipiatur. Vnde quãdo dominus aliqua mystica demõstrare volebat, præmittebat, Qui habet aures audiẽdi, audiat. Nã secundum quòd ait Beda in homil. quoties hæc admonitio: scilicet, Qui habet aures audiendi, audiat: in euãgel. vel in Apocal. Ioan. præmittitur, mysticum esse quod sequitur: quærẽdumq; à nobis esse intẽtius ostenditur. Sic ergo hic præmittitur litera samech, quæ significat Audi vel Firmamentũ: ad denotandum quòd verba in isto octonario cõtenta, debent audiri non solùm sono exteriori qui ab aure exteriori faciliter transit: sed sono & aure interiori, in quo sono vel auditu maius est firmamẽtũ. Quid enim valet auditus exterior, si quod dicitur, aure cordis non percipiatur? Nam & quãdoq; etiã inuiti audire solemus, & oppositũ illius quod auditur agere. Sed hoc tale audire non solùm cõpetit officio naturæ, sed etiã illud quod maius est, vt audias nõ tã aure corporis quàm aure mẽtis. Ideo huic octonario hæc litera samech præmittitur: quę significat Audi & Firmamentum: vt noueris quod mysteria hic tradita, & aure corporis audire, & mẽte firmiter capere debes. Vnde iste octonarius diuiditur in partes octo: secũdum octo quæ agit, quæ nobis ad salutem audienda sunt & mẽte percipiẽda. Debes ergo in isto octonario audire primò legẽ Dei mẽte esse diligendam: secũdò spem in solo Deo esse ponẽdam: ibi, *Adiutor*: tertiò malorum societatem esse relinquendam: ibi, *Declinate*: quartò incarnationem Christi esse meditandam: ibi, *Suscipe*: quintò iustitiam operibus esse faciendã: ibi, *Adtua*: sextò malitiam hominum esse puniẽdam: ibi, *Spreuisti*: septimò præuaricationẽ legis esse detestãdam: ibi, *Præuaricantes*: octauò iustitiã Dei esse formidandam: ibi, *Confige timore tuo*. Quantũ ad primum: primò ostẽdit legẽ Dei mente fore diligendam: quæ quidẽ diligitur, cũ iniquitas & peccatum habetur odio: Et hoc in se ostendit Psalm. dicens, *Iniquos odio habui* &c. Vbi notãdũ, quòd in homine iniquo

Quæstio.

Odio vitia debet haberi, non naturã.

iniquo sunt duo: scilicet malitia & natura. Malitia, A quia diuinæ legi contraria est, odio debet haberi: natura autem, quia à Deo facta est, diligi debet.

Sap. 11. Nam de Deo dicitur, Diligis omnia, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ideo non ait, iniquos odio habui, & iustos dilexi: quia, sicut in iustis diligitur virtus, & natura, sic per oppositum videtur, quòd in iniustis odio debet haberi & iniquitas, & natura. Et hoc deducit hic Augustinus dicẽs, Non ait, *Iniquos odio habui*, & iustos *dilexi*. Sed cùm dixisset, *Iniquos odio habui*: exposuit quare, addendo, *Et legem tuam dilexi*: vt demonstraret non se in hominibus iniquis odisse naturam, qua homines sunt: sed iniquitatem, qua legi, quam diligit, inimicatur. Sed quo-

Quæstio. modo Psalmista dicit, *Iniquos odio habui*: cùm ipse B Dauid inimicos persecutus non fuerit, vt poterat: quinimo iniquos defendebat, & pro ipsis, ne occiderentur, populum deprecabatur? Illud dubium mouet hic Ambros. dicens, Ait Psalmista, *Iniquos odio habui*. Sed quomodo iniquos homines oderat Dauid, qui parricidam filium commendauit prælio, ne eum aliquis occideret? Qui Saul regis etiam mortem vindicauit in eum, qui nunciauit occisum? Ergo non iniquos homines, sed iniquos oderat mores. Vnde & dixit, *Iniquos odio habui*: non addidit viros. Deinde cùm dicat Iesus in

Matth. 5. euãgelio, Diligite inimicos vestros. Dicat & Apo-

Rom. 12. stolus, Benedicite eis, qui persequuntur vos: & nolite maledicere. Quomodo excusaretur iste vir C euangelica viuens disciplina, si iniquos odisset homines: nisi intelligas, quòd iniquitatẽ odio habuit, nõ eos? Sed fortè dices, In hoc odio, ac dilectione videtur euãgelium sibi ipsi contrarium esse: quod præcipit etiam inimicos diligere: & ex alia parte etiam parẽtes, filiũ, & vxorem odire. Hoc dubium hic mouet Ambros. & soluit dicẽs, Dominus Iesus inimicorum nostrorum dilectionẽ nobis imperat,

Matth. 5. Luce 14. dicẽs, Diligite inimicos vestros: benefacite iis, qui oderũt vos, &c. Ex alia parte dicit, Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, vxorem, filios, fratres, sorores, adhuc autem & animam suam: nõ potest meus esse discipulus. Quia si quis ociosis au-

Deut. 6. Luce 10. Exod. 20. ribus percipiens dicat, Tu domine, legem dedisti, D dicens, Dilige dominũ Deum tuum: dilige proximum tuum. Et vt impleres hanc legem venisti, & dixisti per legem: Patrem tuũ honora, & matrem tuam. Et nunc in euangelio iubes vt parẽtes oderim. Quomodo sibi cõueniũt ista præcepta? Si mitis, & humilis corde venisti, non possum saluo iure pietatis odisse patrẽ, cui debeo, quòd creatus sum: nec matrẽ longo decem mensium fastidio pij fœtus onera portantem: cui in absolutione plus periculi, in delatione plus tædij est. Quid dulcissimi

Amor parentũ, filiorum, vxoris, & fratrum. merentur filij, vt paternũ excludant amorem: cùm sit impium mori nolle pro liberis? Quid vxor charissima, vitę quędam cohæres, & consortium communis naturæ? Quid fratres iisdem concreti visce- E ribus, atq; formati eodem naturę auspicio in hunc vsum lucis emissi? Oderim ergo pignora charitatis? Ita euangelij lenitate rigorem prædurę legis inflectis: vt, quorũ lex condemnat iniurias, eorum tu euangelij tui gratia non condemnes? Et subdit Ambros. soluendo, dicẽs, Video huic quæstioni me respondere non posse: sed tu, domine Iesu, respõde. Et respõdet Iesus, Ego non condemno impietatem, qui odii iniquitatem? Ego parẽtes præcipio non amandos, qui inimicos suadeo diligẽdos? Sed nunquid legisti, quia tempus amandi & tempus odiẽdi: tempus belli, & tempus pacis? De quo hoc dicit Ecclesiast. Nõne de eo quod ratione tẽporis fiat, vt aliquos piè & amare, & odire possimus? & quos dilexeris odisse, & quos oderis amare conueniat? Nõ ego parentũ infudi pectoribus odium filiorum: nullo coniugum suasi fastidia mentibus maritorum. Naturã interroga, quid exegerit, quæ auctoris arbitrium genitali singularum necessitudinum testatur affectu amare parẽtibus filios. Lex maritis est amare cõiuges. Lex diuina est, quæ cõingij charitatem in naturã vertit: vt fiat vna caro, vnus spiritus. Diligere fratribus fratres naturę prærogatiua est, quę eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis. Non ergo necessitudinum intestina bella mandauit: sed illecebrã suspectam habui. At non inre suspectam, cùm serpens ille callidus, & astutus ad construẽdas nequitię suæ artes, quòd incorruptæ, ac rudis naturæ dote fundatum primogeniti Adę labefaceret affectum: fœmineis magis illecebris quàm suis communiit venenis. Itaque fœmina virum, quem serpens tentare *Genes. 3.* ausus non est, cibo oris & vi amoris inflexit, molli quadam & concilia tricula vxoriæ sedulitatis affectione traduxit: & adhuc Eua liberos nõ habebat. Quorum gratia, vt dulcis ad amorem, ita esset facilis ad lapsum. Plurimos etiam à martyrij cõsummatione sæpe reuocauit. Denique sæpe cognouimus, quem formidolosa carnificum pompa non terruit, nec diuisi lateris vlcus inflexit, nec ardentes laminæ à triumphalis fortitudinis deducere rigore potuerunt: eum inter iam sacra præmia constitutum, vxor temerè iam, sobolis oblatio miserabilis, vnius lacrymæ miseratione decepit. Samson *Iudic. 16.* captus est per vxorẽ: nunquid tu fortior? Salomon captus est in vxore: nunquid tu sapiẽtior? Ille ergo cuius sapientia totis celebratur sæculis, factus est insipiens, quia nimium amauit vxorem. Quid de fratribus dicam? Expertum est, & nulla odia detestabiliora esse quàm odia fraterna. Sic ergo tempus est amandi, & tempus odio habendi: hoc est tempus martyrij, quando ea, quæ data sunt omni charitate necessitudinum sunt preferenda: tempus belli, quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pignoribus inferimus: tempus pacis, quia in pace locus eius. Denique in euãgelio ipse euidenter exposuit qua ratione nostros debeamus odisse: dicens, Qui diligit patrem, aut matrẽ plusquam me, *Matt. 10.* non est me dignus. Non indignos esse, qui parentes diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes suos quàm Christum diligunt. Si ideo deferimus honorem parẽtibus, quia nostræ generationis auctores sunt: quanto magis Christum amare debemus, qui ipsorum est auctor parentum? Isti dederunt, quod non potestatis est, sed ministerij sui: Christus donat salutem, quæ parentum beneficia conseruat. Pulchrè ergo dixit, *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Quia, si legem amamus, odisse debemus aduersarios legis: qui operibus suis præcepta legis impugnant. Hæc omnia Ambros.

3. Eccles.

Mulieres & vxores multos deceperũt, & etiam à corona martyrij deiecerũt.

Adiutor, & susceptor meus es tu: 2187 & in verbum tuum supersperaui.

Hic ostendit secundũ: scilicet, in solo Deo spem esse ponendam. Cùm enim solus Deus sit potens, qui deficere non potest: solus verax, qui decipere non potest: solus bonus, qui suos repellere non nouit: consequens est, vt non in hominibus, qui desi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciunt,qui decipiunt,qui etiã quandoq; nõ annuũt: A sed in solo Deo ut sperandum. Vnde Psal.117. Bonum est sperare in domino,quam sperare in principibus. Et hoc est quod hic dicit Psal. *Adiutor & susceptor*,&c. Et aduerte,quòd aliter dicitur Deus adiutor noster & aliter susceptor. Adiutor enim dicitur, quia nos ad bona facieda iuuat:susceptor, quia ne ad mala cadamus,nos sustinet. Et ideo in vtroque:scilicet,& in bonis agẽdis,& in malis cauendis, in ipsum sperare debemus. Quòd declarans hic August. dicit, Adiutor noster est Deus ad bona facienda: susceptor autem ad mala euadenda. Quod autem adiungit, *Et in verbum tuum superspĕrauí*, tanquam filius promissionis loquitur. Vel aliter adiuuat, & aliter nos suscipit Christus: quia B per legem nos adiuuat, suis nos dirigendo præceptis: sed per euangelium nos suscipit,dum in corpore suo peccata nostra portauit. Et hunc intellectum hic habet Ambros.dicens, Adiutor noster est Deus per legem:sed susceptor per euangelium. Quos enim lege adiuuit,incarnatione suscepit. Et scriptum est, Hic peccata nostra portauit in corpore suo super lignũ crucis:& ideo *in verbum tuum superspĕrauí*. Quod ille Deo dicit,qui semper addit ad sperandum: & cùm sperauerit aliquid, iterum sperat,& spe proficit: extendens se semper ad superiora & ea,quæ prætereunt obliuiscens: Pulchrè autem ait, *Et in verbum tuum superspĕrauí*. Hoc est non in prophetas sperauí,nõ in legem: sed in verbum tuum,id est,in filium tuum, in aduentum filij tui: vt venias,& suscipias peccatores,delicta condones,omnem errantem, & lassam tuis cruce in humeris bonus pastor imponas. Qualiter autem Deus aditor noster dicitur, vide versic. 267. 301. 499. 631. 673. 872. 957. 983. 1135. 1625. 2020.

Aditor & susceptor noster qualiter dicitur Deus.

2.Petr.2.

2188 Declinate à me maligni,& scrutabor mandata Dei mei.

Hic ostendit tertium:scilicet malorum societatẽ esse relinquendam. Scriptũ est enim,Cùm sancto sanctus eris:& cum peruerso peruertẽris. Quia sicut boni suos cõsocios ad virtutes suis exemplis prouocant:sic mali ad vitia. Et ideo quicunq; spe- D rat in Christum, seà malorum consortio separare debet. Et hoc in se suo exemplo nobis ostendens Psal. dicit. *Declinate à me maligni*,&c. Vbi aduerte quòd per malignos hic intelligit litigatores: qui pro rebus temporalibus temporis quod diuinis rebus impendere debent in litigando expendunt:& consimiliter suos prælatos impediunt, ne Deo vacare possint. Vnde hic ait Aug. *Declinate à me maligni,& scrutabor*,&c. Nõ enim ait,faciam,sed *scrutabor*. Nam malignos exercent ad facienda mãdata:à scrutandis autem auocant,nõ solùm cùm persequuntur aut litigare volunt nobiscum: verumetiam cùm obsequuntur,& honorant. Et tamẽ suis vitiosis, & negotiosis cupiditatibus adiuuandis vt E occupemur, & eis nostra tempora impẽdamus,eflagitat: aut certè infirmos premunt,& causas suas ad nos deferre compellunt. Quibus dicere nõ audemus, Dic homo,quis me constituit iudicem aut diuisorẽ inter vos? Vnde propter eos,qui inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premũt,nostra iudicata cõtemnunt, faciũtque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis: certè & propter istos nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi: dicens, *Declinate à me maligni,& scrutabor mandata Dei mei*. Ex hoc enim Aug. vult reprehen-

Maligni dicuntur litigatores.

Luce 12.

Tempora labuntur eroganda.

dere prælatos,qui plus sollicitantur circa tẽporalia quàm circa diuina: plus temporis exponũt in causis litigantium, quàm diuinis impendunt officiis. Et plus in illis gloriantur, quàm in spiritualibus rebus. Vel ideo hæc verba dicit Psal. vt satis apertè ostendat malignos (id est,dæmones) studium sacræ scripturæ pro posse, impedire velle: eo quòd scripturæ studiũ maximè dæmonũ malitias detegit, peccatorum detestationem ostendit, peccatores de peccato per pœnitẽtiã reducit ad gratiã. Vnde de beato Gregorio dicitur, quòd semper quando intrabat studium suum ad lectionẽ scripturarum, hunc versum contra dæmones, ipsos abiiciens dicebat, *Declinate à me maligni*,&c. Vnde ad istum B propositum idem Greg. hunc versum inducit:dicens, Quos magis alios hostes patimur,quàm malignos spiritus:q in nostris cogitationibus nos obsident, vt in ciuitatẽ valeant nostræ mentis irrumpere, eámq; sub iugo dominj sui captam substernere? Argenti autem nomine eloquia sacra designari testatur Psalm.dicens, Eloquia domini eloquia casta:argentum igne examinatũ. Sæpe enim, cum eloquiis sacris intendimus, malignorum spirituum insidias grauius toleramus:quia menti nostræ cogitationum terrenorum pulueré aspergunt vt intentionis nostræ oculos à luce intimæ visionis obscurẽt. Quod bene Psalm.præuiderat:dicẽs, *Declinate à me, maligni & scrutabor mãdata Dei mei*, videlicet per hoc patenter insinuans,quia mãdata C Dei perscrutari nõ poterat, cùm malignorũ spiritum insidias in mente tollerabat. Vel aliter: per ista verba vult ostendere Psal. quòd nullus in studio sacræ scripturæ potest proficere, nisi ab omni peccato,& malignitate fuerit segregatus. Et istum intellectum ostendit hic Ambros.dicens. *Declinate à me*,&c. Huius versiculi testimonio significatur, quia vbi malignitas est,ibi custodia cœlestiũ mandatorum esse non possit. In maleuolam enim animam non introibit sapientia. Et alibi, Quærẽt me mali,& non inuenient. Simplicem mẽrem,purum ac defæcatum animum dilexit Christus:nec potest immaculatæ veritati vllum cum maculosis contubernium esse. Flagitia odit,refugit, & aspernatur contagia,qui dicit,Discite à me, quia mitis sum. Malignos repellit,laborantes reuocat. Dicit illis, Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem: istis ait,Venite ad me omnes,qui laboratis,& onerati estis. Non vtique, qui onerati estis malignitate mentis,sed infirmitate carnis. Onerati,inquam alieni hæreditate peccati. Laborãtibus subuenio:fraudulentis prodesse non debeo, ne pluribus noceant. hos pœna compescat:illos emendet gratia. Malitia enim fons peccati est: culpa,infirmitatis est lapsus. Illi subuenire debeo, qui laborat: illum & odisse, qui decipit. Malas igitur operationes repellit. Nam,si ita accipias, videtur dicere, Discedite à me, quia mundus sum,quia purus sum. Hæc Pharisæus dicebat, & reprehensus est à Christo. Non ergo propheta hic dicit, Mundus sum,sed Cor mundum crea in me,Deus: Ideóque, relegato consortio malignorum, quasi qui antè permixtus illis, suscipi non possit à domino: dicit, *Declinate à me*,&c.

Lani iudices sua debent.

Nota.

Gregor. 16. moral. cap. 3.

Studium scripturæ dæmones impedire conantur.

Psalm. 6. Matt. 11.

Psalm. 118.

Suscipe me secundum eloquium tuum,& viuam: & nõ confundas me ab expectatione mea. 2189

Hic

Hic ostendit quartum, scilicet, incarnationem A corde meditandam. Humanum genus peccato primi parẽtis mortuum culpa,solùm per fidem incarnationis Christi ad vitam spiritualem reduci poterat. Et ideò sancti patres, illius incarnationis fidẽ habentes,ipsum cum summo expectabant desiderio: vt ipse nostram naturam assumens, vitam spiritualem mundo tribueret. Et hoc Psal.in persona corporis Christi, quod est ecclesia, desiderans ipsi Dei filio supplicat, dicens, *Suscipe me secundum eloquium tuum*,&c. Deus enim mundo promisit filium suum pro salute mundi mittere, qui hominem assumeret ad hypostaticã vnionem,per quem vitam mundo tribueret. Et hoc postulat hic Psal.dicens, *Suscipe me secundum eloquium tuum*.i.secũdum pro- B missum tuum,&c. De ista susceptione, quæ Christi incarnationem significat,vide versic.23.1206. Vnde Psal.3. Tu autem, domine, susceptor meus es,gloria mea, &c. Vel aliter legitur iste textus de susceptione qua Deus suos suscepit per gratiam in sua protectione singulari,modo quo summus pontifex religiosos sub protectione sedis Apostolicæ assumpsit. Et sic iustos hic suscepit per gratiam, & in futuro per gloriam. Sic enim de susceptione per gratiam dicitur Iob 42. Susceptit dominus faciẽ Iob. De susceptione verò gloriæ dicitur Act.7. Domine suscipe spiritum meum. Et sic intelligitur quod hic dicitur, *Suscipe me*,&c. Et sic exponitur dupliciter iste versus.s.de susceptione qua homo susci- C

Suscipit nos Deus per gratiã & per gloriam.

pitur ad vitam gratię, & qua suscipitur ad vitam gloriæ. Primò de susceptione per gratiã, vt sit sensus, *Suscipe me*, &c.s.ad gratiam continuè ampliorem. *Et tunc viuam*: vita.s.spirituali. Et ad istum intellectum exponit Ambros.hic dicens, *Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam*. Si viuit qui est in sinu Abrahæ, vt ille Lazarus pauper, quomodo potest non viuere, quem sempiterna vita suscepit: quem totum sibi Christus assumpsit: qui totus verbi est: cuius vita abscondita est in Christo Iesu? Secundò exponitur de susceptione per gloriam: vt sit sensus, Suscipe de mortalitate ad immortalitatem:de miseria ad gloriam. Et ad istum sensum exponit hic August.dicens. *Suscipe me secundum eloquiũ tuũ, & viuam*. Sic enim de futuro dictum est, *& viuam*: tanquam hic in hoc corpore mortuo non viuatur.

Rom.8. Corpus enim mortuum est propter peccatum: & exoptantes redemptionem corporis nostri, spe sal-

Rom.5. ui facti sumus:& quod non videmus,sperãtes,cum patientia expectamus. Verùm ne videatur præsumptio sic audaciter postulare à Deo, *Suscipe me*, ideo addit. *Secundum eloquium tuum*.i. secundum promissionem tuam. Vbi Ambros.ait, Quia intolerandæ præsumptionis videretur dicere Deo, *Suscipe me*: ideo promissionem Dei adiunxit.d. *Secundũ eloquium tuum*. Hoc est,vt nos hoc auderemus petere,tu fecisti. Tuo te chirographo conuenimus: qui E nostrum chirographum sustulisti. Nos fecimus chirographum mortis: tu scripsisti chirographũ vitæ. Ergo, *non confundas me ab expectatione mea*, quia in te spero: spes enim non confundit.q.d. Et si tribulamur, tu patientiam subministra vt ferre possimus: vt quia te expecto,non me comprimas infirmitatibus: non succumbam tentationibus: non affligar procellis, in quibus est probanda patientia, vt probatio consequatur: quæ spem firmat & roborat, quæ non confundit. Hic enim frangimur frequenter,laboribus fatigamur: si spes desit,confundimur. Sed esto quòd aliqui sunt dati ad labores,

Spes patientiam facit.

Psal. 39.

2190 Adiuua me,& saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

Hic ostendit quintum.s.iustitiam operibus esse faciendam.s.vt adiuti gratia Dei, sine qua malum per nos operari possumus, sed non bona: semper mandatis Dei simus intenti: quorum obseruatione saluos nos futuros esse speremus. Et hoc est, quod Deo hic ait Psalm. *Adiuua me,& saluus ero*, &c. Aduertendum autem quid hic per Dei iustificationes intelligat. Vbi sciendum, quòd iustificatio est duplex: quædam nostra,qua nos ipsos iustificamus, vt puta publicando bona nostra,& occultando mala. Sic enim iustificationem nostram facimus,vt fecit ille Pharisæus in templo, qui seipsum iustificãs ait, Deus,gratias ago tibi,quia non sum,&c. Alia est iustificatio Dei,qua nos,scilicet,Deum iustificamus, *Luce 18.* id est,iustum ostendimus: confitendo,scilicet,peccata nostra,ipsius veniam postulãtes. Sic enim nos peccatores,& ipsum iustum esse prædicamus. Sic enim Deum iustificabat Psalm.dicens, Tibi soli peccaui,& malum,&c. vt iustificeris,&c. Qui ergo *Psalm.50* auxilio Dei vult saluari, in iustificationibus Dei D semper debet meditari,scilicet,semper Dei bonitatem,& suam miseriam confiteri. Quod iste se facturum exhibet,dicens, *Adiuua me*,scilicet per gratiam delendo peccata: *& saluus ero*, per gloriam. *Et meditabor in iustificationibus*, &c. Sed dices, Iam *Quæstio.* iste adiutus erat à Deo: vnde superius dixit, *Adiutor meus es tu*. Ad quid igitur iterum petit,iterum verba conculcat,dicens, *Adiuua me*? Respondeo,quia *Resp.* sicut adiutorio Dei continuè indigemus, sic ipsum continuè orationibus postulare debemus: vt, scilicet datum nobis adiutorium conseruetur, & amplius augeatur. Vnde hic Ambrosius ait, Superius dixit Psalmista, Adiutor, & susceptor meus es tu: intellectum hic iuuari petit.q.d. Sine cessatione E me adiuua: non mihi satis est, quod poposci, iterum peto,vt saluus fiam. Hic non magna,non vera est salus: tunc autem saluus ero cùm fuero in paradiso, cùm viuere cœpero inter beatos angelos tuos,cùm laqueos terræ huius euasero. Sed ne forte adiuti in necessitatibus, postea in prosperis positi negligamus: docet nos immemores beneficiorum diuinorũ nequaquam esse debere, sed semper meditari in iustificationibus domini. Et vt boni aliquid operis fecerimus, semper tamẽ ei peccata nostra fateamur. Hęc est iustificatio domini. Denique Pharisæi non iustificauerunt Deum, qui baptizari

Iustificatio duplex scilicet Dei, & nostra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismo pœnitentię noluerunt. Ergo ille se iusti- A ficat, qui suorum non pœnitet peccatorum. Qui enim pœnitet, confitetur, & Deum iustificat: vt est illud, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt
Psal.50. iustificeris in sermonibus tuis. Ideo publicanus magis iustificatus exiuit de templo, quàm Pharisæus qui se iustificabat, suas publicando iustitias. Publicanus autē iustificabat Deum, proprias iniquitates confitendo. Ergo qui meditatur iustificationes Dei, semper humiliator. Non hodie humiliatur, & cras exaltatur: sed semper humilis corde, & mitis affectu est. Vnde ait, *Et meditabor in iustificationibus tuis semper*. Plus autem est *semper*, quàm die, ac nocte, vel tota die: hoc enim supra tempus est. Ergo etiam inter angelos annumeratus oportet, vt dicas iustificationes Dei semper. Et illam quam adeptus es gloriam, non tuis meritis, arroges sed diuinę miserationi semper ascribas: ne tibi dicatur, Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Omnis enim creatura, quæcunque habet, accepit à Christo, qui totius auctor est creaturæ.

Super plus sonoriat quam die ac nocte.

2191 ## Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis, quia iniusta cogitatio eorum est.

Hic ponit sextum: scilicet, malitiam hominum ostendit esse punièdam. Sicut enim apud diuinam iustitiam nullum bonum manet irremuneratum: sic nec peccatum aliquod manet impunitum. Et ideo, sicut Deus iustos suscipit ad gloriam: sic peccatores spernit; & deputat ad æternā pœnā. Quod
Spernere. hic notans Psal. dicit, *Spreuisti omnes*, &c. Spernere enim idem est, quòd vilipendere, vel contemnere: quod de damnatis propriè dicitur. Vnde in Græco habetur, *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes*, &c. Accedimus autem ad iudicia Dei, illa corde meditando meditatione efficaci: & discedimus ab illis, corde recedēdo. Accedendo ad illa efficimur iusti: discedendo ab illis, efficimur iniusti. quod fit cogitationibus nostris. Vnde Augustinus, hunc passum exponens, ait, *Spreuisti omnes*, &c. vel (quod de Græco
Ignauos dicit. diligentius videtur expressum) *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes*, &c. Ideo enim iste clamauit ad dominū, dicēs, *Aduuua me, & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper*: quia in nihilū redigit Deus omnes discedentes à iustificationibus suis. Quare autem discedunt, ostendit dicēs, *Quia iniu-*
A cogitatione procedit omnia nostra bona vel mala. *stia est cogitatio eorū*. Ibi enim acceditur, ibi discedi-tur. Omnia opera bona vel mala à cogitatione procedūt. In cogitatione quilibet innocēs, in cogitatione quilibet reus est. Propter quod scriptum,
Sapien. 1. Rom 2. est, Cogitatio sancta seruabit te. Et alibi legitur, Iudex ait, Cogitationibus impij interrogatio erit. Et Apostolus ait, Cogitationibus accusantibus, aut excusantibus. Ibi ergo infœlix est, qui in cogitatione miser est. Aut quomodo ibi nō miser est, qui ad nihilum redactus est? Et attēdē, quòd nullum spernit Deus, nisi eum, qui primò Deum spernit. Spernit autem Deum superbus, cuius præceptis inobediens. Et vide quòd ait, *omnes discedentes à iudiciis tuis*: & nō dicit quòd Deus discedat à nobis, quia nos elongamur à deo per superbiam: non ipse elōgatur à nobis. Vnde hic ait Ambr. *Spreuisti omnes*, &c. Omnis
Superbus spernitur a Deo. superbus immundus est in conspectu domini, quia non potest per superbiam sua mundare peccata, qui arroganti spiritu coaceruat errorem. Ideòque despicitur, quia despectui habet diuina mandata. Bene autem cœlestis præseruatur prærogatiua clementiæ, quia nullum Deus repellit: sed quicunque noluerint peccata sua cōfiteri, ipsi discedunt à domino Deo nostro. Non enim interuallo locorum Deus derelinquitur, sed prauitate morū, & deformitate gestorum discedit à Deo, qui se elongat ab eo. Vnusquisque enim suis studiis sese Deo aut iungit, aut separat. Recte autem ait, *Ad nihilum deduxisti discedentes*, &c. Quæ enim spes foret discedentibus à Deo, quando omnes simus sub peccato? Et pulchrè omnes ad nihilum deduxisti à te discedentes: siue ille sit diues, nihil illæ diuitiæ sibi prosunt: siue honoratus, nihil illi dignitas: siue potens, nihil illi potentia: siue sapiens mundi, nihil illi proficit scientia. Qualiter autem peccatores per peccatum deducantur ad nihilum, & nihil efficiantur, vide versic. 908 970.

2192 ## Præuaricates reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.

Hic ponit septimum. s. præuaricationē legis esse detestandam. Si enim claudicatio corporis displicet homini, quanto magis claudicārem mente debet ōdire? Quid est præuaricatio, nisi quædam mētis claudicatas? Nam varico, as. secundum grammaticos, idem est, quod claudicare. Et componitur cùm præ, & fit præuarico, as. i. præ aliis claudicare.
Præuaricator quid sit. Est autem præuaricator propriè legis vel præceptis in lege claudicator: vel præceteris legis transgressor. Vnde omnes tales sunt præuaricatores: quorum peccata Psal. odio habere docet. d. *Præuaricantes reputaui omnes*, &c. Q. òd autē præuaricatio sit propriè in lege facta transgressio, hic ostēdit Au-
Rom. 4. gust. d. Dicit enim Apost. Lex iram operatur. Et hu ius dicti rationem reddēs, ait, Vbi enim nō est lex, neque præuaricatio. Ex hoc ostendens non omnes esse præuaricatores: non enim omnes legē habent. Ex quo sequitur q infideles, quibus lex data nō est, peccatores quidē dici possunt, sed nō præuaricatores. Et hoc propriè accipiēdo, præuaricatio: sed istū terminū accipiēdo cōmuniter, omnis peccator dici potest trāsgressor. Et tūc sunt duplices peccato-
Peccator res. s. peccatores cœli, & peccatores terrę: sic etiam sunt duplices trāsgressores: vt hic deducit Aug. d. etc. Aliud est præuaricatorem esse discedentem à iustificationibus Dei: aliud præuaricatorem esse terræ. Illud grauius, hoc leuius. Vnde ait, *Præuaricates reputaui omnes peccatores terræ*, &c. Rectè autē præuaricator dicitur qui recedit à domino. Peccator enim Græcè à discedendo apostata nominatur.
Eccl. 10. Vnde & dicitur, Vinum, & mulieres faciunt apostatare. i. præuaricare, & à domino discedere. Cauenda sunt ergo incentiua, & lenocinia delictorū, ne in scelus vergant. Præuaricator autem Latinè transgressor vocatur: eo quòd à domini lege transeat ad errorē, & transgrediatur mandata cœlestia,
Diabolus terra non diligitur. cui dictū est à Domino Deo suo, vt sibi adhæreat. Adhæreto igitur domino Deo tuo indiuiduo semper affectu, ne te ab illo vis vlla possit euellere. Si quid enim rarum, si quos intermissos affectus aduersarius viderit: statim se immittit in pectus, & in cor tuum, vt te laqueo teneat suæ fraudis, & vt hostilis vinculo potestatis innexus à deuotione retraharis. Et subdit Ambr. quòd omnis peccator dicitur prævaricator: & quòd secundum diuersas præ-

uaricationes diuersitas est pœnarū. Vnde ait, Sed A non solus ille prævaricator est, qui à cultu Dei ad cultum transgreditur idolorum, sed etiam quicunque legis mandata non seruat. Omnis ergo peccator prævaricator est. Nomē commune est: sed sicut
Quæstio. diuersa sunt merita dilectorum, sic & diuersa precia culparum. Sed dices, Si ergo omnis peccator prævaricator est, etiam ex eo quia licet non omnis homo habeat legem Mosi vel exteriorem sibi datam, habet tamen omnis homo legem naturæ intrinsecè sibi insignitam, contra quam facit omnis peccans: cur ergo dicit, *Prævaricātes reputaui omnes peccatores terræ*: & cur nō simpliciter dicit, *omnes peccatores*? Hanc dubitationem mouet Ambr. & eam
Peccator qui dicitur cœli, & qui terræ. dissoluit, dicens, Quid sibi vult, quòd ait *peccatores terræ*? Sed sunt cœli peccatores, & peccatores terrę. B
Luc. 15. Sunt enim cœli peccatores: sicut ille qui ait, Pater peccaui in cœlū, & coram te. Sunt qui dicunt, quia is qui cœlestia non seruat oracula, prævaricator est cœli. Sed siue hoc, siue quia minuit gratiam, quam accepit è cœlo, quam spiritussanctus infundit: siue quia ciuis cœli factus, non debes in terram redire de cœlo. In cœlū ergo peccas, si cœli incola factus, cœlum relinquas. Diuersitas igitur peccatorum est, quia alij peccatores cœli, alij peccatores terræ
Psal. 100. sunt. Audi peccatores esse terræ: In matutinis (inquit) interficiebam omnes peccatores terræ. Quo-
Peccatores omnes terræ quomodo interficiant. modo autem poterat omnes peccatores terræ interficere? Sed, si consideres iustum, cui nox præcessit, dies autem appropinquauit: potes videre quomodo exoriente sole iustitiæ, de luce vigilās interficias omnia fomenta delictorum. Peccat igitur in cœlum, qui cœlestis ciuitatis iura contaminat, & immaculati corporis violat sanctitatem suorum colluuione vitiorum. Et vide ne fortè sint qui cœli & terræ peccatores sint. Nam vtique Adā cùm in
1. Cor. 15. paradiso esset, cœlestis erat: post lapsum autē, terrenus est factus. Nam primus homo de terra terrenus: secundus de cœlo cœlestis. Abiiciamus ergo à nobis imaginem terreni: suscipiamus imaginem cœlestis, non fuco expressam, non ceris, non coloribus adumbratam: sed moribus, in qua se Christus agnoscat. Sequitur, *Ideo dilexi testimonia tua*. q. d. D
Omnes peccatores sunt prævaricatores: ego autem tua adiutus gratia, non sum prævaricator. *Dilexi testimonia tua*. i. martyria tua. Quia deliberaui, vt prius auferatur vita, quàm fides. Vel aliter, secundum gloss. *Ideo dilexi testimonia tua*. q. d. Lex vel in paradiso data, vel naturaliter infita, vel literis iterata fecit omnes prævaricatores: ideo ne cum illis essem, dilexi testimonia tua: quę, scilicet sunt in lege tua, de gratia tua: vt non sit in me iustitia mea, sed tua.

2193 ## Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim timui.

Hic ostēdit octauum: scilicet iustitiam Dei esse E formidandam. Qui enim timet iudicari à domino, seipsum hic iudicat: crucifigendo carnē suam cum vitiis & concupiscentiis, ne postmodum iudi-
1. Cor. 11. cetur à domino. Dicit enim Apostolus, quòd si nosmetipsos iudicaremus, non vtique à domino iu-
Cōfigitcur nes suas qui cum Christo crucifigitur. dicaremur. Sed quia sine speciali Dei gratia non potest homo facere vt carnē suam maceret, & affligat, quam naturaliter diligit: ideò hoc à Deo in seipso fieri postulat. d. *Confige timore tuo carnes meas*, καὶ ἀλλαχοῦ. &c. Iste textus clarius in Græco habetur: vbi dicitur, *Confige clauis*. Ex quo Psalmista prævidens my-

sterium Christi crucis, iam cum Christo cruci affligi desiderabat. Vnde hic ait Augustinus, *Confige clauis timore tuo*, &c. Vbi quid vult intelligi nisi quod Gal. 6.
ait Apostolus, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo? Et iterum, in-
Gal. 2. quit Christo crucifixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit autem in me Christus. Item alibi dicit, Qui autem Iesu Christi sunt, crucifixerunt car-
Gal. 5. nem suam cum vitiis, & concupiscentiis. Cùm autem in hoc dictum sit quòd ipsi crucifixerunt carnem suam, in isto tamen loco Deus rogatur vt id faciat: cui dicit, *Confige clauis timore tuo carnes meas*: vt intelligas etiam id quod rectè facimus, gratiæ Dei esse tribuendum, qui in nobis operatur velle
Phil. 2. & perficere pro bona volūtate. Quid est ergo configere clauis carnes suas à timore domini, nisi deponere omnes carnis voluptates, omnes illecebras, & omnia contraria Christo? Vnde Ambr. hic
Quid est crucifige cum Christo. ait, Qui diligit domini testimonia, configit clauis carnes suas: sciens q vetus homo suus cum Christo crucifixus est cruci. Luxuriam destruit carnis, ne cupiditates eius indomito feruore lasciuiāt: ne radix auaritię serpētibus se radicibus fundat. Confige ergo te clauis, & destrue fomenta peccati. Moriatur in te illecebra omnis delictorum: libertatē vagandi cupiditas voluptatum non habeat cruci affixam. Est enim quidam clauus Christi talis, qui
Carnes habet corpus & animā. patibulo dominicæ crucis affigat has carnes. Et fortasse sunt quædam carnes animæ: sicut & corpus est animæ. Carnes animæ, carnales cogitationes sunt. Configat has carnes clauus timoris domini & iudiciorum eius, & ipsas redigat seruituti:
Claui timoris. quòd si carnes istæ reijciant clauos timoris domini, indubiò de ipsis dicitur, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Nisi
Genes. 6 ergo affigantur hæ carnes cruci, & configantur clauis à timore domini, nō permanebit in illis spiritus Dei. Vt ergo spiritus Dei in te permaneat, confige clauis diuini timoris carnes tuas cruci. Infige pectori tuo, & cordi signaculū crucifixi. Infige brachio tuo, vt opera tua mortua sint peccato: nihil in his criminis reuiuiscat, nihil resurgat erroris.
Claui charitatis. Et nota q nō solùm homo cōfigit carnes suas cruci clauis timoris: sed etiā clauis charitatis, & amoris. Vnde consequenter ait Ambr. Et fortasse non solùm claui timoris, sed etiam charitatis te cruci affigant: quia fortis est vt mors charitas, durus sicut inferus zelus. Non ergo te offendat duritia clauorum, quia est duritia charitatis: nec validus clauorum rigor, quia valida est etiam sicut mors charitas. Charitas enim culpas, & omnia peccata mortificat. Denique morimur peccatis dum domini mā
data diligimus. Charitas Deus est: charitas verbum
Hebr. 4. Dei est, quod est validum & acutius omni gladio acutissimo, vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artúsque & intima penetrans medullarum. Est durus ergo zelus charitatis qui nō cedit infernis, cùm pro Dei zelo vnusquisque nec suis, sed nec sibi parcit. Tollamus ergo crucem domini quæ configat carnes nostras, & peccatum destruat. Sed hic est du-
Quæstio. bium. Quomodo enim hic Psalmista petit à Deo timorem sibi dari quo configantur carnes suæ, dicens, *Confige timore tuo carnes meas*: cùm iam ipsum Dei timorē haberet: propter quod dicit, *A iudicijs*
Resp. duplex. *enim tuis timui*? Quis enim ab alio petit sibi dari quod habet? Ad hoc est duplex responsio. Prima vt
Timor duplex. petat timorem iam habitum de diuinis iudiciis sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

augeri & perfici, vt sufficiat ad crucifigendum se- A ipsum,& ad omnia peccata mortificāda. Nō enim omnis timor ad hoc sufficit, vt experientia docet. Secundò respondetur quòd duplex est timor:scilicet primus quo pœna timetur: & iste non sufficit ad mortificanda vitia; secundus est timor castus, quo amatur iustitia:& iste vitia mortificat. Habuit ergo Psalmista priùs timorem pœnæ: sed postulabat timorem castum sibi dari. Et ista est intentio Augustini hic dicentis, Quid sibi vult,quòd cùm dixisset,*Confige clauis à timore tuo carnes meas*:addidit, *A iudicijs enim tuis timui*? Si enim iam timebat,cur timorem petit? Castum enim timorem petit, qui priùs habebat timorem pœnæ. *Confige timore tuo* 1. Ioan. 4. *carnes meas*:scilicet timore casto,quo carnalia desideria comprimuntur:*A iudicijs enim tuis timui*:cùm mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi dare nō poterat iustitiam. Sed hunc timorem quo pœna metuitur,consummata charitas foras mittit,quæ non timore pœnæ, sed amore iustitiæ liberos reddit. Timor namque iste, quo timetur pœna, sed non amatur iustitia, carnalis est: & ideo carnem non crucifigit. Viuit enim peccandi voluntas:quæ tūc apparet in opere,quādo speratur impunitas. Cùm verò pœna creditur secutura,latenter viuit. Mallet enim licere, & dolet non licere, quod lex vetat: quia non spiritualiter delectatur eius bono, sed carnaliter malum metuit, quod minatur. Timore autem casto peccare timet, etiamsi sequatur impunitas. Tali timore carnes crucifiguntur: quoniam carnales delectationes, quæ legis litera vetantur, spiritualium bonorum delectatione vincuntur. Dicit ergo, *Confige timore tuo*,&c. hoc est, Da mihi timorem castum,ad quem petendum me timor ille legis perduxit:quo timore à iudiciis tuis timui.

2194 FEci iudicium & iustitiam:nō tradas me calumniantibus me.

Hic incipit decimussextus octonarius: cui pro titulo præmittitur decimasexta litera alphabeti Hebraici, quæ est Hain: quæ Oculus interpretatur,& Fons. Vbi sciendum quòd duplex est oculus: D scilicet oculus mentis, & oculus corporis. Oculus corporis est quasi quidam nuncius, qui ea quæ videt exterius,nunciat, ac præsentat oculo mentis. Vnde in oculo exteriori nō est propriè peccatum neque meritū, sed est quasi fons peccati & meriti: quia quæ præsentat oculus exterior, oculus interior si bene illa re præsentata vtatur:tūc oculus exterior dicitur fons meriti. Si autem oculus interior re tali sibi præsentata malè vtatur, peccat: & sic oculus exterior qui illam præsentat, dicitur fons peccatorum. Et de istis ait hic Ambrosius,Oculus vtitur videndi munere: sed videmus ea quæ nobis placent:& sæpe ea,quæ displicēt. Nec est in oculis culpa,vel probitas pro qualitate eorum,quæ videntur:sed in oculis interioribus. Oculus tamen fons generationis dicitur, quia ex oculi conspectu aut bona aut mala generantur. Dat exempla. Vidisti mulieris pulchritudinem: laudasti artificis opus, venustatem naturæ: generatio fidei & deuotionis fuit oculus. Cōtemplatus es sacram puellam:prefsit oculos tuos reuerentia augustæ castitatis: prædicasti dominum Iesum Christum,qui sensiem desset adolescentulæ ætati grauitatem, immaculatámque vitam inter infirmas tam lubricæ huius carnis illecebras humanis infudisset affectib': oculus fons tibi bonorum est. Vidisti possessiones pupillorum non ad inuadendum, sed ad defendandū: oculus tibi fons fuit & origo iustitiæ. Vidisti nudū, & misertus induisti: eum:oculus tibi fons fuit misericordiæ. Econtra. Vidisti mulieris pulchritudinē, & concupisti: oculus tibi fons fuit luxuriæ. Vidisti agrum pupilli, & auaritia motus concupisti:oculus tibi fuit fons auaritiæ. Vidisti inopem superbo, & insatiabili corde,& despexisti:oculus tibi fons fuit superbiæ. Ex quibus apparet quòd oculi exteriores rectè fontes dicuntur, tam bonorum quàm malorum. Ne ergo quē tibi dedit Deus ad naturæ perfectionem & decorem oculus exterior vtatur in malum, ipsius officio oculus interior laicè debet B vti, vt non sibi origo sit peccatorum, sed fons meritorum. Et per illa quæ oculo interiori exterior oculus præsentia demonstrat,sciat oculus interior præuidere futura: maximè vltimum iudicium, in quo nullus innocens periclitabitur,& nemo sceleratus euadet. Ad propositū ergo: quia in isto octonario agitur de futuro iudicio,quod interiori oculo præuidere debemus: ideo huic octonario præmittitur hæc litera,Hain: quæ Oculus,& Fons interpretatur: vt semper apertis oculis interioribus illud aspiciamus. Iste autem aspectus, & considerationis vltimi iudicij, multorum bonorum est, vt fons,generatiua:secundum quę iste octonarius diuiditur. Quoniam intenta consideratio diuini iudicij, primò iustis in domino præstat cōfidentiam: C in principio: secundò rectis in bono generat perseuerantiam: ibi, *Suscipe*: tertiò prauos inducit ad pœnitentiam:ibi, *Oculi mei*: quartò pœnitentibus concedit peccatorum veniam: ibi, *Fac cum seruo tuo*:quintò humilibus donat mandatorum sapientiam:ibi,*Seruus tuus*: sextò præuaricatorum arguit malitiam:ibi, *Tempus faciendi*:septimò rectis efficit mandatorum Dei complacentiam:ibi, *Ideo*:octauò vitiorum omnium inducit displicentiam: ibi. *Propterea*. Quantum ergo ad primum: ostendit quòd intenta præmeditatio vltimi iudicij iustis præstat in domino confidentiam:non quidem quòd confidant in seipsis vel in operibus suis,sed in ipso Deo, quia eos fecit iustos: considerant iustitiam eis datam à Deo, & in hoc confidentes, lætanter iudicij tempus expectant. Sed dum propriam naturam,& fragilitatem considerant,timent, sed confidentia ipsorum,timorē superat & reprimit. Vnde Grego. dicit, Omnis, qui bene viuere incipit,audiēs quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocētur, hilarescit. Sed quia quędam mala adhuc ex reliquo considerat, hoc ipsum iudicium, de quo exultare inchoat, appropinquare formidat: vitamq; suam bonis malisq; permixtam considerat, & cogitationes suas aliquo modo spe,& timore cōfundit. Nā, cùm audit quæ sint regni gaudia,mox mentem lætitia subleuat. Et rursum cùm respicit,quæ sint gehennæ tormēta,mox mentem formido perturbat. E Sed inter hæc sollicitè ad mentem reuertitur,& procellas tantæ formidinis renuens,seq; ita solius pacis tranquillitate disponens, totis viribus à discreto iudice inueniri liber conat. Seruile quippe æstimat diuinam sententiam formidare. At ne conspectum patris metuat, illa agit,per quæ se filium esse cognoscat. Discit ergo iudicem tota expectatione diligere:atque vt ita dixerim, timendo renuit timere. Ex quibus apparet propositū, quòd consideratio vltimi iudicij iustis dat cōfidentiam. Et hoc est, quòd hic Psal.spiritu prophetico præuidens

Oculus duplex.

Oculus exterior peccati & meriti,sed nō peccat.

Oculus interior peccat, & meretur.

Iudicij vel timor iustis lætatur ex spectat.

Greg. 31. moral. 28.

uidens iudicium Dei, in quo bonus nullus perit, A malus non euadit:bona fretus cōscientia,dicit, *Feci iudicium & iustitiam*. Non est vox arrogantis,sed humiliter Dei beneficium recognoscentis, & gratias agētis. Vnde subdit. *Nō tradas me calumniantibus*:scilicet dęmonibus. Et notādum quòd quamuis propriè iudicium & iustitia differant,quia iustitia dicit virtutem mentis,iudicium verò actum illius virtutis:tamen hic accipitur iustitia, nō pro ipsa virtute mentis,sed pro actu eius. Et sic hic pro eodem accipitur iudicium & iustitia. Est etiam notandum, quòd quamuis vsitato modo loquendi iudicium aliquando dicatur rectum:aliquando non rectū:ita men propriè,& strictè loquēdo, iudiciū semper est rectum,quia est actus iustitiæ: & si non sit rectum, B iam non est iudiciū, nisi nomine solo. Vnde hic ait Aug. Quamuis autem siue rectum siue prauum sit, in nostri sermonis vsu iudicium nuncupetur: hoc tamen loco ita positum est iudicium, tanquam si rectum nō fuerit,iudicium non debeat nominari: aliquin nō sufficeret dicere,*Feci iudicia*:sed diceretur,*Feci iudicium rectum*. Hoc modo iudicium solum pro recto iudicio accipit Iesus, dicens, Reliquistis grauiora legis, iudicium, misericordiam & fidem. Iudicium enim hic sic positum est, tāquam non sit iudicium, si peruersum est. Et in multis scripturarum locis ita ponitur: vt ibi, Misericordiam, & iudicium cantabo tibi, domine. Et illud Esaiæ, Expectaui vt faceret iudicium,& fecit iniquitatem. Iustitia autem est virtus animi magna. Qui enim habet in se iustitiam,rectè iudicat. Iustitiæ ergo nomine hoc loco non ipsa virtus, sed eius operatio significata est. Est ergo sensus: *Feci iudicium*: scilicet de meipso meipsum iudicando, carnes meas cōfigēdo cruci per timorē Dei. Feci etiā iustitiam ergā pauperes: scilicet eis subueniendo. Nam largitio eleemosynarum in scriptura iustitia dicitur. Psal.111. Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sęculi. Vel aliter:ista verba non sunt ambitiosi,sed innocentiam suam allegantis, vt à Deo fortius defendatur, ne diabolicæ tradatur voluntati:&,si corporaliter persequitur à malis.perfectio ostēdatur in iusta. Et istum intellectum hic habet Ambrosius dicens, *Feci iudicū & iustitiam*, &c. Non quasi gloriosus insolens ipse se laudat,cū vtique legisperitus alterius potius quàm proprio ore vnumquemque sciat esse laudandum. Non(inquam)prædicatorum iactantia est:sed vitę innocentis assertio,iure præsumpta, ne dignus esti maretur,quòd propter grauia peccata relinqueretur à domino,& traderetur nocentū potestati. Defensio est igitur,non arrogantia, quādo non extollentia aliqua honoris assumitur, sed formidabilis propulsatur ærumna. Denique Petrus hoc genere defensionis vtitur.d. Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? In quo verbo si aliquid reprehensib le fuisset:non tantum E gratiæ de domini sentētia retulisset. Aliud est enim se dignum prēmio dicere:aliud, ind gnum iniuria. Vult dicere,quòd, sicut si quis pro homicidio condemnaretur ad mortem,quod tamen ipse nō commisisset:sibi licitum est Deū interpellando dicere, Domine Deus,tu scis in hoc me fore innocentem: tamen etsi corpus in manus persecutoris traditur, te rogo defende animam:*ne tradas*: id est, ne tradi permittas *calumniantibus me*: scilicet ipsorum voluntati:vt si corpus perit,saluetur anima. Vnde subdit Ambrosius,Scit iste principem mundi actorem esse omnium delictorum. Ipse proximorum indiuiduos affectus irarum stimulus excitatos scindit: ipse flammam libidinis accendit,ipse auget auaritiæ cupiditates, vt quo plus rapuerimus, amplius requiramus:ipse suggerit,& ministrat fomenta luxuriæ:ipse odium exasperat,ipse immodicæ ambitionis studium inflammat, vt,quod vicium blandū est exordio,sęuum sit in processu. Nec fraternæ potuit germanitatis contemplatione reuocari, dum dolet sibi gratiæ cœlestis ambitor fratrem esse prælatum de sacrificio processit ad parricidiū. Auctorem igitur incontinentiæ diabolū esse, Apostolus 1. Cor 7. docet,dicens, Ne tentet vos diabolus propter incontinentiam vestram. Incentorem quoque auariciæ ipsum esse legimus: Paulo dicente. Qui volūt 1. Tim. 6. diuites fieri,incidūt in tentationem,& in laqueum diaboli. In his enim voluntatem diaboli facimus, & exequimur potestatem: qui per carnis istius desideria incentiuum suæ fraudis operamur. Quemcunque ergo in vitiorum suorum possessione reperit,tanquam obnoxium suo iuri vendicat. Adulterium qui facit, luxuriam qui exercet,aliena qui diripit,portio diaboli est. Pudicus autem,continens, & misericors,portio Christi est. Ideo Psal.dicit, *Feci iudicium & iustitiā*: nō vt arroget,sed vt excusetur: ne quasi peccator,& diaboli portio,à Christo desertus,rapiatur à diabolo. Ideo subdit,*Nō tradas me calumniantibus me*:scilicet dęmonibus,quia non ipsorum portio,sed tua sum: non ipsorum voluntatem secutus sum, sed tuā, quia *feci iudicium & iustitiam*.

Iudicium & iustitia quomodo differunt.

Diabolus incētor est omnium malorum.

Matt. 23

Psal. 100.

Esa. 5.

Bona & virtutes suas quis lætè, publicare possit.

1. Tim. 6.

Suscipe seruum tuum in bonū, vt 2195 non calumnientur me superbi.

Hic ostendit secundum: quòd consideratio diuini iudicij rectis dat in bono perseuerātiam. Quis enim considerās illam pro bonis dandā sententiā, Venite benedicti patris mei,&c.& illam cōtra malos, Discedite à me maledicti, &c.bonū quod incepit,interrumpat? Certè nullus:teste Chrysost.super Matth.dicente, Si consideres qualis,quātáque erit sanctorum gloria,miseráque damnatorū: necesse est,quòd aut propter timorem pœnę recēdas D à malo,aut propter amorem gloriæ festines ad bonum: ergo multofortius quòd si sis in bono,in illo perseueres. Et hoc hic Psal.notans dicit, *Suscipe seruum tuū in bonū*, &c.scilicet in tua protectione me susci pe,ne à bono cadere possim. Vbi notandum, quòd calumniator dicitur à calumnia, niæ. Est autem calumnia accusatio falsa, crimē falsē obiectū. Et sic calumniator vocatur propriè diabolus, qui tam in die quàm in nocte,quos vitiis superare non potest, saltem diffamare apud alios contendit: vt calumniis & infamationibus pressi, ad impatiētiā perducantur. Ne ergo istorum calumniis à statu perseuerantiæ cadat:rogat dominum,dicens, *Suscipe seruum*,&c. Quasi dicat,secundum Aug. Illi,scilicet calumniatores,me impellunt, vt cadam in malum: tu me susci pe in bonum,ne cadam. Calūniatur ergo nos diabolus per seipsum,& per sua membra multis calumniis: vt puta quòd crucifixum colimus, & huiusmodi:quas omnes per auxiliū Christi crucifixi superamus. Vnde hic ait Augustinus, Multæ autem intelligi possunt calumniæ superborum,à quibus humilitas Christiana despicitur: sed illa maxima est, quòd calumniatur,à nobis mortuum coli crucifixum. Sed ipsa humilitas Christiana,Christi morte insinuatur,commendatúrque diuinitus. Hæc autem calumnia vtrisque infidelibus:

Amor gloriæ & timor pœnæ inducunt ad bonū.

Calumniator quis dicitur.

Calūniæ superborū per fidem crucifixi superamus

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet Iudæis,& gentibus,communis est.Qui,scilicet in hoc nos diffamãt, & accusant,vt Christum crucifixum,Dei filium esse negemus.Habent quoque calumnias suas hæretici,& schismatici: quorum omnium calumniæ superborum, tanquam colubrorũ venena vincuntur:cùm vigilantissima pietate Christus crucifixus attenditur. Propter quod
Num.21. præfigurandum, Deo miserante,ac iubẽte, Moses exaltauit in deserto similitudinem serpentis in ligno,vt similitudo carnis peccati crucifigenda præ
Ioan.3. figuraretur in Christo.Hanc intuendo salutiferam crucem,omnium calumniantium superborum virus expellimus. Et aduerte, quòd valde diligenter in istis calumniis contemplandus est Christus crucifixus, quia calumniatores contra nos audaces
B sunt,& fortes: vt ostendit hic Ambr. *Suscipe seruum &c. vt non calumnientur me superbi.* Cur autem iste timeat calumniantibus tradi,aperit dicens,*Vt nõ calumnientur me superbi.* Quasi dicat,Calumniatores sunt,quia oderunt virtutem:impugnant innocen-
Iustus calumniatur diabolus. tiam,quia superbi sunt. Qualis enim aduersus seruulum Dei erit diabolus superbus, qui aduersus dominum se exaltat, & dicit, In cœlum conscendam:super astra cœli exaltabo solium meum:simi-
Esa.14. lis ero altissimo? Quid mirum itaque,si grauare homines possit, qui pertinaci spiritu nec Deo cedit? Ponit supra fidera sedem suam, quãdo electum decipit,quando iustum circumuenit:cuius opera lu-
Matt 5. cent,sicut stellę in cœlo.Nónne & Iudas proditor
C inter cęteros audiebat.Vos estis lux mũdi?Nónne diabolus lumen eius extinxit?Quinetiam quos nõ potuerit circumuenire,calumniatur inuidẽs regni cœlestis gloriæ, vt quos illecebris suis à Christo non potuit separare, eos calumniis suis debiti horis fructu fraudare conetur.Fugiamus ergo malos calumniatores,qui peccatum operantur in nobis.Ecce manus domini parata est, quæ te fugientẽ ab aduersariis tueatur,ac protegat.Dic ergocor dialiter Deo,*Suscipe seruum tuum in bonum, vt nõ calumnientur me superbi*:ne me decipiant.

2196 ## Oculi mei defecerunt in salutare tuum,& in eloquium iustitiæ tuę.

D Hic ponit tertium: scilicet quòd consideratio diuini iudicij prauos,& peccatores ducit ad pœni-
Oculi quo modo aesi eunt in Christum. tẽtiam. Si enim quilibet naturaliter fugit pœnam, & mortem corporalem,quantò magis pœnam, & mortem æternam, quæ impœnitentibus debitur immediatè? Ideo vt illam euadat,dum iudiciũ vl-
Greg.31. mor.c.9. timum considerat:seipsum examinat,& per pœnitentiã errata corrigit,& emẽdat. Vnde dicit Greg. Qui venturum iudicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum causas perorat,&c. Hęc autem peroratio fit per pœnitentiam & lacrymas: quam hic in seipso ostendit Psal.*Oculi mei defecerũt in salutare tuum*,&c. Id est desiderando videre salutare tuum:scilicet Christum mihi saluatorem in iudicio:oculi mei defecerunt:& hoc præ copia lacry
E marum. Vel aliter: propheta præuidens Christum per mysterium crucis nos saluatorum:ardenter ipsum considerabat, & cum Christo se crucifigens ipsius Christi desiderat aduentum : cuius gratia erat saluandus. Vnde hic ait Augustinus.Hanc intuens Psalmista salutiferam crucem, omnium calumniantium superborum virus expellit. Quam val-
Rom.8 dè intentè intuens,dicit,*Oculi mei defecerunt in salutare tuum.* Ipsum Christum Deus propter similitudinem carnis,peccati, peccatum pro nobis fecit:vt nos simus iustitia Dei in ipso.In huius igitur eloquium iustitiæ Dei defecisse dicit oculos suos, ardenter & sitienter intuendo:dum memor infirmitatis humanæ, diuinam in Christo gloriam desiderat. Vel dic eodẽ modo oculos Psalmistæ defecisse, quo supra dictum est, versic.2155.Per ista enim verba Psalm.vult ostendere, quàm ardenti desiderio Christi expectabat aduentum, dicens, *Oculi mei defecerunt in salutare tuũ.* Vnde hic ait Ambrosius, Oculi istius in Christum deficiunt, dum eius præstolantur aduentum.Animæ videlicet oculi, non corporis, tota fidei deuotione defixi.In eo enim quem diligimus,totis oculis occupamur:nec quicquam aliud videre delectat. Non potest hoc
B dicere,nisi qui à mũdanis solicitudinibus,& seculari bus voluptatibus intentionem omnem suę mentis auertit. Ille ergo hoc dicere potest , qui suprà dixit, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Qui sunt ergo oculi,qui defecerũt in eloquiũ Dei. nisi oculi hominis interioris,qui tenduntur, vt videãt Dei verbum:& nimia intentione:& expectatione deficiunt in salutare Dei,defectũ sui patientes,vt assumãt,quod verbi est ? Vel aliter:duplices *Oculus interior duplex.* sunt oculi interiores : scilicet oculi pœnæ,& oculi gratiæ : id est,cõsideratio supliciorum, & considerationis gratiarum. Primus oculus, scilicet suppliciorũ, deficit per pœnitentiam:qui scilicet præuidens futura supplicia peccatorum(ne sit cum illis)geré
C dam annunciat pœnitentiam , & agit. Demonstrat *Luc.3.* hunc oculum Ioannes Baptista,dicens, Generatio viperarum , quis vobis ostendit fugere ab ira futura,Facite ergo fructus dignos pœnitẽtię. Ad Ioãnis ergo baptismum veniebant,qui habebant oculum suppliciorum : ad Christi autem baptismum veniunt qui habent oculum gratiarum. Hic oculus est,quem dominicæ passionis vmbra tuetur,& protegit.Et imperfectæ animæ est oculus suppliciorum:perfectæ autem , oculus gratiarum.Quia imperfecta peccata tãtummodo iudicium declinare desiderat:perfecta verò meritum regni cœlestis acquirere præsumit.

2197 ## Fac cum seruo tuo secũdum misericordiã tuam: & iustificationes tuas doce me.

D Hîc ostendit quartum : scilicet quòd consideratio iudicij nobis acquirit peccatorum veniam. Si enim(vt dictum est) cõsideratio vltimi iudicij inducit homines ad pœnitentiam,& veræ pœnitentię non denegatur venia:vt habetur depœn. distin. 1.minor. consequens est , quòd ipsa consideratio pœnitenti acquirit veniam à Deo,&misericordiã: Et hoc est quòd Psalm.hic illud iudicium præuidens , à Deo veniam postulat misericordiam : dicẽs , *Fac cum seruo tuo*,&c.vbi nullum suum meritũ
E inducit:sed solùm gratiam quærit:dicens , *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.* Non vtiq; secũdum iustitiã meam. *Et iustificationes tuas doce me.* Illas proculdubio:scilicet quibus Deus facit iustos: nõ ipsi se. Iust ficationes ergo Dei appellat omnia illa , quibus mediantibus, Deus peccatores iustificat:sicut sunt sacramenta,vt baptismus, pœnitentia,vel etiam mãdata nouæ legis. Et aduerte,quòd hic iste duo postulat:scilicet misericordiam sibi deferri,& iustitiã edoceri. Primò misericord ã postulat:dicẽs,*Fac cum seruo tuo secundũ misericordiã tuã,* Non iustitiã petit,sed gratiam. Vnde hic ait Amb. Non

Psal.142. Non enim iustitiam petit:sed misericordiã. Vnde A sulemus. Vnde hic ait Augu. Nunquam intermittenda est ista petitio. Non enim sufficit accepisse intellectum, & Dei mandata didicisse,nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternæ. Mandatorum enim Dei quantò quisque sit intelligentior, tantò magis sciuntur. Dicit ergo , *Seruus tuus sum ego*, &c O quàm felix, quàm rarus est ille,qui Deo verè dicere potest, *Seruus tuus sum ego*,&c.vide ver.2167.A Deo petit intellectum sibi dari,quia intellectus domum Dei est, quod solùm humilibus datur. Vnde hic ait Ambros. *Seruus tuus sum*,&c. Intellectus,spirituale munus est. Et ideò quod Deo est à domino postulatur. Nec quasi extraneus poscit, qui se seruum esse cõ-
B fitetur. Bene ait , *Seruus tuus sum.* Seruus enim voluntatem domini facit. Seruus quærit seruitutis stipendia : remunerationem non quærit. Seruus domini nõ potest idem esse seruus peccati. Et ideo intellectum sibi dari poscit, vt possit cohibere peccatum. Habebat quidem intellectum:sed,vt redundare sibi crederet,vberiorẽ requirit. Est autem intellectus naturæ : est etiam intellectus non bonus. Ideo Salomõ ait, Intellectus bonus dat gratiam. Nam,si omnis intellectus bonus esset,non opus fuisset additamento , Iure ergo gratiam domini sui quærit. Aliter homo scire non potest secreta domini,nisi intellectus spiritualis munus acceperit: quia , nisi dominus notum fecerit hominibus mysterium suum,scire non poterit. Sed intellectus
C bonus , omnibus facientibus eum. Et attende hic mirabilia iudicia Dei. Nam sæpe vni datur intellectus ad cognoscendum diuina mandata,sed voluntatem faciendi,quod nouit,nõ habet. Alteri autem contrario datur voluntas faciendi, quod debet, sed intellectum ad illud cognoscendum non habet. Et causam huius , atque casum ponit Gregor. super illo verbo Iob 5. Bibent sit ętes diuitias eius: dicens, Sæpe stultus habet interni fontis liquorem: sed non bibet,quia ingenium quippe intelligentię accepit : sed tamen veritatis sentẽtias cognoscere legendo contemnit. Scit quia intelligere studendo prævaleat, sed ab omni doctrinæ studio fastidiosus
D cessat. Diuitiæ quoque mentis sunt verba sacræ lectionis. Sed has diuitias stultus oculis aspicit , & in ornamentu sui vsum minimè assumit,quia verba legis audiens,magna quidem considerat:sed ad comprehendenda hæc ,nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet:sed intellectum nõ habet. Amor ad meditandum pertrahit:sed sensus he
Greg. ibi. betudo contradicit. Et infrà dicit, Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur, cur vel negligenti intelligentię donum tribuitur,vel fastidioso quisque sensus sui tarditate præpeditur? Ad quam respondetur, Idcirco enim sæpe & desidioso ingeniũ accipit , vt de negligentia iustius puniatur : quia, quod sine labore scire potuit,scire contempsit. Et
E idcirco nonnunquam studioso tarditate intellectus premitur , vt eo maiora præmia retributionis inueniat , quo magis in studio inuentionis elaborat. Sic ergo studioso ad præmia tarditas intellect' proficit , & desidioso velocitas intellectus ad supplicium crescit.

Seruus Dei qui est.

Intellectus duplex , bonus , & malus.

Oculus interior duplex.

Quæstio.

Intellectus possunt dari debet semper à Deo.

2199 ## Tempus faciendi, domine:dissipauerunt legem tuam.

Hîc ostendit sextum:scilicet quòd consideratio iudicij,prævaricatorum arguit maliciã,quia scilicet in iudicio omnia arguent,& accusabunt peccatores

Dilatetur diuina, et gratia perficere debet, mus, non instituam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

res, quòd in tempore præsentis vitæ, quod, scilicet est tempus faciendi, sicut post iudicium erit tempus secundum facta recipiendi, ipsi noluerunt facere secundum legem Dei, sed illam dissipauerũt: id est, eam contempserunt. Et hoc est quod in iudicio sancti de peccatoribus Deo dicent, *Tẽpus faciendi*: id est, quando erat tempus faciendi, ipsi dissipauerunt legem tuam. Vel aliter, vbi sciendum, q̃ ibi magis est succurrẽdum, vbi maius cernitur periculum. Et ideò Christus tunc venire voluit in mũdum, quando dominum diaboli magis vidit dilatatum: vt ostendit Petrus Rau. super illo, Cùm natus esset Iesus, &c. dicens, Quid est quòd tempore regis nefandi Deus descendit ad terras, miscetur diuinitas carni, fit terreno corpori cœleste cõmercium? Quid est? Et quã do rex verus expulsurus tyrannum, vindicaturus patriam, libertatẽ redditurus aduenit: Herodes alienę gentis, gentis Iudęorum regnum inuasit, libertatem sustulit, profanauit sancta, quicquid erat cultus, quicquid erat ordinis, aboleuit? Meritò ergo genti sanctæ, quia humana defecerant, diuina succurrunt. Et eo tempore adest Deus ipsi, cui homo deerat. Hoc ergo erat domino tempus faciendi: id est, implendi promissum incarnationis: quando scilicet ex toto lex diuina erat dissipata: quia quasi ipsius obseruator nullus erat. Et hoc est, quòd Christi petens incarnationẽ, dicit. *Tempus faciendi, domine*: id est, faciendi verbum incarnari. Et rationem subdit, *Quia dissipauerunt legem tuam*. Istud est illud tempus Christi incarnationis, de quo dicitur Psal. 101. Tu exurgẽs, domine, misereberis Sion: quia tempus miserẽdi, eius, quoniam venit tempus. Et istum intellectum hic ponit Augustinus dicens, Hoc faciendi domino tẽpus quid est, nisi gratia, quæ fuit in Christo suo tẽpore reuelata? De quo tẽpore ait Apostolus, Cùm autem venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suum. Sed quid est, quòd tanquam volens ostendere domino esse tempus faciendi, continuò subiungit, *dissipauerũt legem tuam*: velut propterea tempus esset faciendi domino, quia eus legem dissipauerunt superbi? Quid est ergo, *dissipauerunt legẽ tuam*: nisi præuaricationis iniquitate, eius integritatem non custodierũ? Oportebat ergo, vt superbis præuaricatoribus lex daretur, qua præuaricata, quicunque compuncti humiliarentur: non tamen per legem, sed per fidem ad subuenientem currerent gratiam. Dissipata ergo lege, tempus fuit, vt per vnigenitũ filium Dei misericordia mitteretur. Consimilem expositionem hic ponit Ambros. dicens, *Tempus faciendi, domine*, &c. Bene ait tempus faciendi esse. Est enim tempus faciendi, & tempus loquẽdi: tempus loquendi, & præcipiendi, est tempus legis: sed tempus faciendi, tempus gratiæ, vt, quia legis facta est præuaricatio, venit legis finis, & cõsummatio eius, & plenitudo dominus Iesus, qui donet hominib. omnia debita, & abolito chirographo debitorũ, absoluat omnes, & liberet peccatores. Tẽpus est ergo faciendi: vt, si ingrauescente ægritudine alicuius incommodi, curras ad medicum, vt citius veniat, ne postea subuenire non possit. Medicus enim tunc amplius desideratur, cùm grauius incubuerit ægritudo languenti. Ergo cùm videret in spiritu sancto propheta præuaricationes populi, luxuriam, delicias, dolos, fraudes, auariciam, temulentiam: quasi pro nobis interueniens currit ad Christum, quem solum sciebat tantis subuenire posse peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri mo

Matt. 2.

Tẽpus faciendi fuit tempus incarnationis.

Galat. 4.

Rom. 10.

A rat. *Tempus* (inquit) *faciendi, domine*. Hoc est: tempus est tibi, domine, faciendi. Sed quid faciendi? vt pro nobis crucem ascendas, mortem subeas: totus in periculum mũdus vrgetur. Veni ergo, vt tollas peccata mũdi: veni vita morientibus: veni resurrectio iam sepultis. Cæcus erat omnis populus, proprium non videbat auctorem. Claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat. Videns ergo hæc propheta, dicit ad Christum, *Tempus faciẽdi, domine*: non iubendi, sed faciendi: quia non legatus, non nuncius, sed dominus saluaturus erat populum suum. Et ille quidem tempus sciebat, & non differebat: sed nos nesciebamus quo melius tempore subueniret. An fortasse vult à nobis admoneri, vult
B rogari: imò si rogatus fuerit, & ante tempus venit. Omnia Deus tẽpora fecit. Quicquid facit, non ex extra debitum tempus: sed totum opportunum est quod fecerit: & in tempore suo aduenit. Omne enim tempus opportunum est salutis nihil præproperum pro salute periclitãtium. Sed expectare volebat adhuc synagogæ correctionem. Iudæis citò venit, opportunè gentibus. Citò venit perituris, opportunè ereditur is.

Ideo dilexi mandata tua super aurum, & topazion. 2200

Hic ponit septimum: scilicet quòd consideratio vltimi iudicij dat nobis mandatorum Dei complacentiam. Si enim (vt dictum est) disponit nos ad
C veram pœnitentiam: quæ non potest haberi sine vera obedientia mandatorum, quæ solum tunc est Deo placens, quando sit amore iustitiæ, nõ timore pœnæ: eõsequens est, q̃ nobis inducit dilectionem diuinorum mandatorum. Et hoc est, quòd ex consideratione vltimi iudicij, ad amorem diuinorum præceptorum inclinatus dicit, *Ideo dilexi mandata tua*, &c. Per hoc enim Psalm. præuidens legem non aliam æternã promittere, nõ temporalia: amore esse faciendã, non timore: vult dare differentiam inter legem Mosaicam, & euangelicam: quia lex Mosaica timore seruabatur pœnarum: sed lex noua, amore præmiorum. Quod fecit Christus sua incar-
D natione, & passione: quia, ostensa nobis tanta dilectione, quòd pro nobis Deus factus est homo: dominus, seruus: immortalis, mortalis: & tandem pro nobis crucem sustinuit, & mortem, Et nos mouemur, & ad eius amorem, & ad mandata eius seruãda, non tam timore pœnarum quàm amore iustitię. Et hoc est, quod ait Apostolus, Diligamus Deũ, quoniam ipse prior dilexit nos. Et hoc est quod ait Psal. *Ideo dilexi*, &c. Et tunc ly *ideo* notat motiuũ dilectionis ex dilectione Christi. *Ideo dilexi mandata tua super aurũ*, &c. Quasi dicat, In lege antiqua seruabãtur mãdata spe præmiorũ temporalium: in nouа autem spe æternorũ: q̃ę excedunt omne aurũ, & lapidem preciosum. Et istũ intellectum hic no-
E tat Augu. dicens, Id agit gratia Christi, vt per dilectionem impleantur mandata Dei, quæ timore nõ poterant. Per gratiam enim Christi diffunditur caritas in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Propter quod Apostolus dicit, quòd plenitudo legis est caritas. Ideo autem dicit, *super aurum, & topazion*. Et hoc in alio Psal. legitur, Super aurum, & lapidem preciosum multum. Topazion quippe lapidem perhibent preciosum esse multum. In testamento autem veteri latentem gratiam tanquam velo interposito, non intelligentes quod significabatur: propter mercedẽ terrenam, atque

Matth. 3.

Rom. 13.

Psal. 18.

Top. 28.

1. Cor. 3.

atque carnalem Dei mandata facere conabantur. Neque faciebant, quia non ipsa, sed aliud diligebant. Vnde illa non erant opera volentiũ: sed opera potius inuitorum. Cùm verò ipsa mandata diligantur super aurum, & lapidem preciosum multum, omnis pro ipsis mãdatis terrena vilis est merces: nec vlla ex parte comparantur quæcunq; alia hominis bona his bonis, quibus ipse homo sit bonus. Vel aliter: vt per mandata Dei intelligamus opera nostræ redemptionis, quæ Deus Christo implenda mandauit: vt fuit Christi passio, crucifixio, resurrectio, & huiusmodi: quæ Christus tanquam mandata perficienda accepit à patre. De quibus dicit ipse Christus, Ipse mandatum mihi dedit, & scio quia mandatum eius vita æterna est. Quod ideo sic dicit, quia fuerunt nobis causa vitæ æternæ. Vnde Christus ait de his, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio: quando scilicet factus est obediens patri vsque ad mortem crucis. Et de istis mandatis Christo datis, & per ipsum adimpletis Christo hic ait Psal. *Ideo dilexi mandata tua*, &c. Ista est intentio Ambros. hic dicentis, Lex annunciatrix Christi est spem futurorum bonorum deferẽs. Exemplificat. Mandatum enim domini erat in lege. Attende tibi, ne derelinquas Leuitem per omne tempus, quo vixeris super terram. Quis est iste Leuites? Intelliges, si consideres quis sit ille, qui venit ministrare: qui est sacerdos in æternum. Sic ergo mandata Dei habent redemptionis futuræ indicia, resurrectionis insignia. Ideo super aurum, & topazion memorat dilecta sibi esse mandata. Quid enim hac salute gratius? quid resurrectione preciosius? Ideo ait, *super aurum, & topazion*: id est, dilexi opera redemptionis super sapientiam operationis cœlestis, & mundanæ constitutionis: & super ornamenta solis, & lunæ stellarúmque preciosa ornamenta dilexi obedientiam dominicæ passionis. Plus enim redimendo mihi contulit, quàm creando. Tunc enim fine sensu natus sum, nunc cum voluntate seruatus. Sed non quicunq; dicere potest Deo, *Dilexi mandata tua super aurum, & topazion*. Nõ hoc dicere potest auarus, qui auro inhiat, ornamenta desiderat. Sed ille hoc potest dicere, D qui cum Petro dicere potest, Argentum & aurum non est mihi: quoniam illud non requiro: quoniam nihil mihi aurum prodest: præceptum autem, & mandatum cœleste me redemit. De dilectione mandatorum Dei super aurum, &c. vide ver. 262. Vel aliter: vt per aurum intelligatur sapientia fidelis, quæ exemplum credendo cognoscit. vide ver. 1178. Per topazion verò intellige ecclesiam: vide ver. 862. Et ista duo nobis fluxerunt ex mandatis passionis Christi. Ab illa enim generatum est aurũ fidei: & topazius, id est, ecclesia, quæ fluxit de latere Christi dormientis in cruce. Quia igitur illa mãdata Christo data habuerunt efficaciam super au- E rum, & topazion: id est, ad formandam fidem, & ecclesiam: ideo meritò sunt diligenda. vt sit sensus, *Dilexi mandata tua*, scilicet tuæ passionis. Et si quæras causam: respondet, Ideo, quia super aurum, & topazion suam habent efficaciam.

Mandatũ Dei est passio Christi.

Ioan. 12.

Ioan. 14. Lex Christum figurat.

Act. 6.

Lex mandat opera fidei, non fidem.

Antiqua mandata temporalia.

2. Ioan. 2.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. 2201

Hic ostendit octauum: scilicet quòd consideratio vltimi iudicij, vitiorum omniũ inducit displicentiam. Qui enim sentẽ etiam contra malos in iudicio dandam vitare desiderat, ac sententiam pro bonis dandam adipisci: necesse est vt omnẽ viam iniquam fugiat, & hic secundum Dei mandata dirigatur. Quod considerans Psal. dicit, *Propterea* (id est, vt euadam sententiam contra malos, & in sententia pro bonis sim inclusus.) *ad omnia mãdata tua dirigebar*, &c. Aduerte autẽ, quòd iste textus secundum August. & Ambros. non dicit ad omnia mandata tua dirigebar: sed dicit *ad omnia mandata tua corrigebar*: id est, ad omnia mãdata tua intẽtus corrigebar à vitiis. Vbi nota, quòd timor non corrigit animum, sed solùm actum extrinsecum reprimit. Amor autem actum interiorem statim euellit: quia B non pœnã timet, sed offensam. Vnde hic Ambros. dicit, Meritò corrigebatur, vel dirigebatur, qui diligebat. Charitas enim multitudinẽ operit peccatorum. Et qui diligit, corrigitur: qui autem non diligit, comprimitur ne faciat malum, quod vult: sed non dirigitur. Corrigitur autem solùm, vel dirigitur, non qui sic vnum vicium odit, vt aliud diligat: sed qui simul omnia vicia odit. Qui enim offenderit in vno, factus est omnium reus. Qui ergo ad mandata dirigitur, necesse est, vt omnia vicia habeat odio. Sic enim dixit superius, *A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnẽ viam iniquitatis*. Et hoc ideò dicit, quia multi aliqua vicia odiunt, sed ad alia tendunt. vt puta, multi odiũt luxuriã, qui auariciam C sequuntur: & eõtrario. Multi odiunt rapinam, qui vanam gloriã delectantur. Et ideo vt ostendat Psal. quòd ad veram directionem vel correctionem requiritur omnium insimul viciorum odium: dicit, *Omnem viam iniquam odio habui*. Vnde Ambros. hic ait, Ad omnia præcepta domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis. Nam nisi omnem viam iniquitatis oderis, non poteris in omnibus mandatis Dei corrigi. Potest enim fieri, vt aliquis tẽperetur à crudelitatis errore, lubrico tamen deceptus amore meretricis: & semitas iuuenilis incontinentiæ ingressus, impressum semel nequeat reuocare vestigium. Multos enim vicia blandiora decipiunt, quos tristis, & seuera crudelitas peruertere non potest: sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit à luxuria, sed auariciæ cupiditate rotatur. Plerunq; enim peccata huiusmodi sunt, vt, si alterum declines, incurras alterum. Odisti luxuriã quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Sunt qui metuentes aliquid proprio minuere de censu, etiam inopi sumptum negent, & misericordiam putent detrimentũ. Sunt qui degenerem vitantes ignobilitatẽ, flabro secularis ambitionis agitentur. Et sicut quassatæ arundines huc, atque illuc ferantur incerti. Sunt etiã, qui, dum malorum suorum sectam sequuntur: vel indigna conuersatione contenti, ne errores quidẽ patrios æstiment declinandos, vt fide vitandam perfidiam non arbitrentur. Cùm in melius mutare propositum, non leuitas, sed virtus, neque culpa, sed gratia sit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad vniuersa corrigitur & emendatur. Et bene posuit, *viam iniquitatis*. Ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingressus. Qui autem propriè sit dirigere, vide supra ver. 1047.

Corrigit charitas: sed timor cõprimit.

Iuuentutis conditiones.

Malũ mutare propositum, virtus est.

Mirabilia testimonia tua, dñe: ideoscrutata est ea anima mea. 2202

Hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Phe Hic incipit decimusseptimus octonarius: cui pro titulo præponitur decimaseptima litera alphabeti Hebræorum: quæ est Phe. Quæ meritò huic octonario præponitur, siue præmittitur. Nam Phe interpretatur Errauit. Duplex autem populus errauit: scilicet populus Iudęorum, legem sibi datam transgrediendo: & populus gentium, cultum Deo debitum, dæmonibus, & idolis exhibendo. Vnde præuidebat propheta Christum venturũ pro emẽdatione vtriusq; dicti erroris. Sed, quia expectanti omne tempus quantumcunque paruum, longum videtur: ideo hic Psalm. hanc tarditatem deplorat, accelerationem desiderans. Ingratitudo enim populi Iudæorum hanc tarditatem exigebat: vt, sicut ipsi Deum audire nolebant, ita ipsi orantes non exaudirentur à Deo. Vnde Hieremias Tren. 1. sub hac litera dicit, Expandit Sion manus suas: nõ est, qui consoletur eam. Dignam itaque remunerationem recipit, vt, quæ Deum expandentem manus audire neglexit, & sub alas eius succedere: ipsa postea expanderet manus, & consolantem inuenire non posset. Nam, etsi ante aduentum domini Hieremias captiuitatem Iudæorũ illatam à Babylonis deflere videatur: tamen prophetico spiritu magis istam captiuitatem præuidens, qua Iudæi à fide Christi alienati, à diabolo captiui detinentur, deplorat. Nulla enim patria verior quàm fides, quę eos, qui longè erant, propè esse fecit. Et aduenas, atq; peregrinos supernę ciuitatis ciues efficit: sicut scriptum est, Ergo iam non estis hospites, & aduenæ, sed ciues sanctorum, & domestici Dei. Hanc ergo peregrinationem, & captiuitatem, qua Iudæi alieni à fide Christi sunt effecti: & ipsorũ errorem hic Psal. plãgit. Vnde lacrymabilis est series huius octonarij. Vnde hic clamãs Psal. ait, Aspice in me, & miserere mei: Fiat tuam illumina super seruum tuum. Ad hoc scilicet, vt populo, qui errando erat in vmbra mortis, cœlestis misericordię lumen oriretur, quo ab infidelitatis errore reduceretur ad fidem. Ex quib⁹ apparet, quòd huic octonario pro titulo meritò præponitur litera Phe, quæ errauit interpretatur: quia hic de errore vtriusque populi agitur. In isto ergo octonario Psal. plangendo errorem vtriusq; populi, docet quomodo ab errore ad veritatem redire debet. Ad quod agẽdum octo requiruntur. Secundum quæ iste octonarius diuiditur. Quilibet enim ab errore ad veritatem redire cupiens, octo debet facere: scilicet primò legem Dei attẽtè debet legere: in principio. Secũdò Christum in lege promissum credere: ibi, *Declaratio*: tertiò Christi gratiam corde debet petere: ibi, *Os meum*: quartò Christo, non sibi, se debet committere: ibi, *Aspice*: quintò post Christum ducem vocatis debet pergere: ibi, *Gressus*: sextò malis perseq̃entibus non debet cedere: ibi, *Redime*: septimò intellectum iugo fidei debet subdere: ibi, *Faciem tuam*: octauò errata cognita debet plangere: ibi, *Exitus*. Quantum ad primũ: talis primò legem Dei assiduè debet legere. Fundamentum enim omnis bonæ nostræ actionis est scriptura sacra: quia omnis bona actio stat in conformando voluntatem nostram voluntati diuinæ: quod facere à proposito nullus potest, nisi Dei cognoscat volũtatem, quam sacra scriptura nobis ostendit. Vnde Grego. dicit, Sicut bene obsequentes famuli dominorum suoceperint, festinè audiant, & implere contendant: sic nostrorum mentes per intentionem suam omnipotenti domino semper assistunt, atque in scriptura quasi in os eius intuentur: vt, quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tantò à voluntate eius non discrepant, quantò eandem voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt. Volens ergo ab errore conuerti, primò scripturam sacram meditetur, quę Dei voluntatem ostendit. Et hoc notans Psaltes, dicit, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Per testimonia ergo Dei accipe scripturas sacras, quæ testimoniũ tibi de Deo reddũt: vtputa, q̃ Deus æternus, quòd Deus bonus, quòd Deus iustus, quòd Deus est misericors, & huiusmodi: quæ dicuntur mirabilia testimonia, quia mirãda Dei nobis ostendunt opera. Vel aliter: vt per testimonia Dei mirabilia intelligãtur creaturæ à Deo factæ, quæ reddunt testimonium bonitatis eius: quas scrutari, & meditari debemus, vt per illas creatorem illarum cognoscamus, & cognitum laudemus. Et istum intellectum ponit hic August. dicens, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Quis enim enumerare potest testimonia Dei, cœlum, terrã, & visibilia, & inuisibilia opera eius: quæ omnia dicũt quodammodo testimonium bonitatis, & magnitudinis eius? & ipse cursus frequens, vsitatisque naturæ. Quamuis mortalibus consuetudine viluerint, tamẽ si pius considerator aduertat, omnia testimonium perhibent creatori. Quid autẽ hoc est, quod non sit mirabile, si vnumquodque non vsu, sed ratione metiatur? Si verò tanquam sub vnius contemplationis aspectu audeamus cuncta contueri, nonne fit in nobis, quod ait propheta? Consideraui opera tua, & expaui. Et tamen Psaltes non ista rerum admiratione perteritus, sed eam potius dixit esse causam, cur ea debuerit scrutari: quia mira sunt. Cùm enim dixisset, *Mirabilia testimonia tua*: secutus adiunxit, *Ideo scrutata est ea anima mea*. Quanto enim res est mirabilior, tanto maiori perscrutatione indiget vt cognoscatur. Sed hic August. mouet dubium. Cùm enim scriptura dicat, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcepit dominus, cogita semper: quomodo ergo iste ista mirabilia Dei scrutari est ausus? Et respondet, Nonne mandata Dei sunt alta, & mirabilia, tamen semper sunt perscrutanda? Vult ergo dicere, quòd illa auctoritas, Altiora te ne quæsieris, &c. intelligitur de illis, qui talia ad vanitatem inuestigare volunt, non de illis, qui humiliter illa vblunt contemplari, vt ex illis Dei bonitatem, & potestatem cognoscant. Aliter potest exponi iste textus: vt per mirabilia Dei testimonia, illa opera Dei intelligantur, quæ nobis dant testimonium de Dei benignitate miranda erga peccatores: quibus faciliter veniam præbet. Cùm in hoc octonario errantes ad fidem velit inducere: ideo ante omnia præmittit scrutanda Dei opera, quæ testificantur misericordiam eius. Et hunc intellectum hic habet Ambros. dicens, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Moralis oratio: vt, quoniam eum puderet erroris, deum tamen proprię miserationis testimoniis conueniret. Hoc est ergo dicere, Non audeo leuare oculos ad te Deum vjuum: sed tu, domine, mè ad sperandam veniam multis tuæ indulgentiæ testimoniis prouocasti. Nonne mirabilia testimonia tuæ pietatis in Abraham cùm ne lapsu incuriæ iuuenilis offensus esset, vt Chaldæorum errores, patriam, cognationémque relinqueret, euocatum virtutis exercitiis erudisti? Cùm Iudæorum populum à paternæ nobilitatis studio auersum, & viles escas

Ephes. 2.

Scriptura datur Dei voluntate.

Greg. 16. moral. cap. 17.

Testimonium dat bonitatem Dei enarrat.

Quæstio. Mirabilia Dei scrutanda sunt.

Testimonia Dei sunt scrutanda, quia bona, & perscrutantibus sine præiudicio.

escas Ægypti super diuina munera præferentem: non solum solidatis rubri maris fluctibus liberasti, verumetiam triumphis plurimis euexisti ad gloriã, & vberes terræ possessiones donasti? Ad quietem deductus, securitate te deseruit: te bellorum acerbitate depressus inuocauit, & vt iniurias tuas obliuiscereris, emeruit. Te Iesus Naue ducem sibi cœlestis militiæ venisse cognouit. Te populus triumphator, vt Madian sibi dominaretur, offenderat: ad te, vt Madian vinceretur, orauit. Dauid quoque in te malignum fecit, quãdo adulterium, & homicidium perpetrauit: qui confessione peccati, veniam reportauit. Pulcherrimus itaque versiculus iste ad erroris veniam sperandam inducens. Vel aliter: vt per testimonia Dei sint ipsa martyria intellecta, vt dictum est ver. 2099. quæ dicuntur mirabilia, vt pro testimonio fidei dando, homo sponte pœnas, tormenta, & ipsam mortem libenter acceptet. Et quia quanto sunt mirabiliora, & fortiora, maius præmium merentur: ideo toto corde sunt meditanda, tota mente quærenda. Et hoc est, quòd dicit, *Mirabilia testimonia tua*: id est, martyria tua. Et ideo magni sunt præmij: *propter quod scrutata est ea anima mea*.

2203 ## Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Lex noua declarat antiquã.

Hîc ostendit secundum: scilicet quòd talis debet credere Christum in antiqua lege fuisse promissum. Si enim populus Iudæorum errore deceptus vellet attendere legem, & prophetas, apertè cognosceret omnes figuras, & prophetias de Messia promisso loquentes, in Christo fuisse impletas, quo ad tempus, quo ad locum, quo ad modum, & huiusmodi. Quod satis apertè humilibus lex euangelica ostendit. Et hoc est, quod hic ait Psal. *Declaratio sermonum tuorum, &c.* Et hoc est quod Christus patri dicit. Matth. 11. Confiteor tibi domine pater, &c. & reuelasti ea paruulis. Et ad istum intellectum exponit hic glossa dicens, *Declaratio sermonum tuorum illuminat, &c.* id est, noua lex illuminat, declarans figuras veteris legis, & pellens tenebras nostras. Sermones autem dicit, quos sancti prophetauerunt: vt, Ecce, virgo concipiet, & pariet, &c. huiusmodi: quorum declaratio est aduentus Christi, & alia, quę manifestè completa sunt in euangelio, sicut prophetæ prædixerunt. Et hæc declaratio dat intellectum paruulis, id est, humilibus. Noli ergo præsumere de te: soli enim paruuli illuminantur. Vnde dominus in euangelio ait, Confiteor tibi, domine pater, &c. Et alibi. Ego in iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident videant: & qui vident, cæci fiant. vel aliter: vt per sermones domini intelligatur lex antiqua, quæ inspecta, & declarata dat intellectum paruulis: id est, dat hominibus intellectum, vt fiant paruuli, & de seipsis non præsumant. Et ad istum intellectum hunc passum exponit August. hic dicens, Quid est paruulus, nisi humilis, & infirmus? Noli ergo superbire: noli de tua, quæ nulla est, virtute præsumere. Et intelliges, quare sit à bono Deo, bona lex data, quæ tamen viuificare non posset. Ad hoc enim data est lex, vt te de magno paruulum faceret: vt te ad faciendam legem de tuo vires non habere monstraret. Ac sic opis indigens, & egenus ad gratiam confugeres, & clamares, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorum Paulus (id est, paruulus) ostendit ideo datam legem, quæ viuificare non posset. Quia conclusit scriptura omnia sub peccato: vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ita domine, ita fac misericors, domine: impera, quod non possit impleri: immò impera quod nõ, nisi per tuam gratiam possit impleri. Vt cùm homines per suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstruatur: & nemo sibi magnus videatur, &c. Vel aliter: vt per sermones Dei intelligas miracula Christi: solo enim sermone mortuos suscitabat, cæcos illuminabat, &c. Et declaratio istorum sermonum, id est, manifestatio istorum miraculorum deducit nostrum intellectum: vt Iesum verum Messiã in lege promissum cognoscceremus. Et hoc est, quod ait, *Declaratio sermonum tuorum, &c.* Et ad istum intellectum exponit Ambros. hic istum passum: dicẽs, *Declaratio sermonum tuorum, &c.* In euangelio cùm Ioãnes mitteret discipulos suos ad Iesum, dicebat, Tu es, qui venturus es? an alium expectamus? Respondit Iesus, cæcos videre, claudos ambulare, surdos audire. Hoc enim aduentus sui testimonium fore per Esaiam prophetam significauerat. Hęc ergo, quæ annunciauit per prophetas, in euangelio manifestauit. Et quæ ipse locutus est per prophetas, in euangelio ipse compleuit. Ipsius ergo sermo erat sermo propheticus: sicut scriptum habet. Audi, cœlum, & auribus percipe, terra: quoniam dominus locutus est. Intellectus ergo datus est etiã iis, qui perfectum intellectum non habent, dum muti loquuntur, surdi audiunt, mortui resurgunt. His enim signis intellectum est ab iis, qui rudes erant, & adhuc quasi in cunabulis fidei constituti (vt erat populus nationum) ipsum venisse, qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, resurrectionis suæ gloria, diuinorum operum potestate: & intellectũ dat paruulis. Quibus vtique paruulis, nisi de quibus in euangelio gratias agit patri: in eo quod ipse operabatur filius, quòd mysteria sua abscondisset à sapientibus, & reuelasset paruulis? Ostendens citius plebem ex gentibus vel status inferioris viros, quàm Scribas, & principes Iudæorum, & diuites huius sæculi creditu-ros: Ideo alibi dicitur, quòd diuites eguerunt, & esurierunt: pauper autem clamauit, & exauditus est.

Matt. 11.

Esa. 7.

Ioan. 9.

Gal. 4.

Psal. 6.

Obligatur quis ad impossibile.

Miracula in Christi illuminatione gesta.

Esa. 1.

Esa. 35.

Credidere nunc sacrificia Iudæi gentium, & sapientes.

Psal. 33.

Os meũ aperui, & attraxi spiritum quia mandata tua desiderabam. 2204

Gratia Dei præuenit nos.

Hîc ponitur tertium: scilicet quòd talis Christi gratiam debet petere. Nullus enim de errore ad veritatem, de morte ad vitam, de malo ad bonum, sine spirituali Christi gratia potest conuerti. Vnde sicut quando quis de gratia cadit ad culpam, secundum nostrum modum intelligendi: prius est voluntatem deficere, quàm hominem Deus deserat, quamuis simul sint tempore. Sic per oppositum in conuersione de culpa ad gratiam prius, saltem ordine naturæ, est Deum conuersionem eius facere, quàm ipsum conuerti. Sic enim dicitur Hierem. 31. Conuerte, me domine, & conuertar: postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam. Qui ergo ab errore ad veritatem conuerti desiderat, prius gratiam Christi postulare debet. Et hoc est, quod hic ait Psal. *Os meum aperui, & attraxi spiritum, &c.* Os suum aperuit gratiam postulando: attraxit spiritum gratiam spiritus impetrando. Sed quia illius oratio non exaudiatur, nisi qui iusta postulat, qui Deo placita petit: ideo ostendit, quòd ideo acquisiuit gratiam, quia iusta ipsa facere volebat: dicẽs, vt custodiã mãdata tua.

Desiderio & oratione nostra spiritus acquiritur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hunc intellectum hic ponit glo. quæ finaliter est Augustinus dicens, *Os meum aperui, &c.* Quasi dicat, Cum desiderarē facere mandata, nō erat mihi, vnde possem: ideo aperui os meū petēdo, quærēdo, pulsando. Aperui os meū cōtēdo: rationē applicando, & sitiens attraxi spiritum: id est, exauditus, spiritus gratiam attraxi: scilicet auxi spiritum, quo Dei mādata facere possem. Et hoc est dictum à simili illius, qui in æstu captat auram. Vnde hic per os accipe os mentis, quod sub silentio ad Deum clamat. Sicut Moyses cùm taceret, nō voce sed spiritu clamabat: ab hominibus non audiebatur, apud Deum personabat. Hoc ergo os, id est, mentis introitus, aperitur, cùm dicere volumus. Attrahit quis spiritū, cùm Dei sermo firmo desiderio completur. Aperuit ergo os infirmus: scilicet orando, desiderando: & attraxit spiritum validum, id est, virtutem faciendi mandata; quam per seipsum nō habebat. Quid autē sit os illo modo aperire insinuat: quia nihil aliud est quàm mente orare, quàm mente desiderare perficere Dei mandata. Vnde quasi seipsum exponendo, quid sit os aperire, subdit dicens, *Quia mandata tua desiderabam.* Hoc est ergo aperire os, quod desiderare. Et sic de orē cordis magis quàm de orē corporis ista sunt intelligēda. Et istum intellectum hic ponit Ambros. dicens, *Os meum aperui, &c.* Habemus in euangelio, quòd dominus Iesus aperuit os suum, cùm legem daret. Sed ille os aperuit, vt aliis spiritum daret. Psal. autem iste aperuit os suum, vt acciperet spiritum. Denique Iesus dicit, Accipite spiritum sanctum. Iesus dicit, Dilata os tuum, & implebo illud. Iesus homini dicit, Plenitudo enim Christus est. Qui implet omnia, implet os suum. Aperiatur ergo os tuum: clamet os tuum ad dominum: clamet os tuum etiam cùm taceat. Sicut & Moyses cùm taceret voce, clamabat spiritu: ab hominibus non audiebatur, apud Deum personabat. Est enim interioris clamor affectus, qui auditur de cœlo. Anna quoque, cum oraret, tacita clamabat: labia non mouebantur, & interioris mentis pia voce excitabat Iesum. Denique cùm affectu rediit, quæ cum silentio precabatur: quia clamabat in ea spiritus Dei: qui & tacentibus nobis clamat, Abba pater. Intelligе ergo, quòd os sit verum cor. Habet os anima, quæ habet & membra. Hoc os aperi nō solùm Christo, sed etiam Christi discipulo: qui os suum Christo implendum præbuit. Et ideo dicit, Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Ideo imitatores nos sui esse debere admonet, sicut ipse Christi est. Qui sanctior est, Christo aperuit os suum: qui inferior, Apostolo, &c.

Matt. 7. *Os aperire est desiderare.* *Matt. 5.* *Ioan. 20.* *Psal. 80.* *1. Reg. 1.* *2. Cor. 6.*

2205 Aspice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Hic ponit quartum: scilicet quòd talis seipsum Christo debet committere. Qui enim hominē perditum tanto labore redemit, redemptum nō libenter amittit. Et ideo si te sibi committas, curam tui plenissimè geret, audi Psalm. dicētem, Iacta cogitatum tuam in domino, & ipse te enutriet. Sic & nūc Psal. seipsum Deo cōmittens ait, *Aspice in me, & miserere mei, &c.* Vbi nota quòd Deus aliquos diuersimodè videt: aliquos respicit vt saluet, aliquos videt vt damnet: vt ostendit Gregor. dicens, Duobus autē modis peccator à domino aspicitur: aut cùm

Psal. 54. *Aspectus Dei duplex.* *Greg. 22. moral. cap. 6.*

A à peccato conuertitur, aut cùm ex peccato punitur. De respectu enim conuersionis dicitur, quòd respexit dominus Petrum: & recordatus Petrus, &c. fleuit amare. De aspectu autem vltionis dicitur, Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Hic autem Psal. petit aspectum non vltionis, sed miserationis: dicens, *Aspice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.* Hic ly *iudicium* non refertur ad diligentes Deum, sic quòd sit eorum iudicium: sed ad ipsum Deum, vt sit iudicium Dei, quo se habet ad illos, qui ipsum diligūt. Quod clarè exponit hic Aug. dicens, *Respice, &c. diligentium nomen tuum*: id est, se-

B cundum iudicium, quod in eos fecisti, qui diligunt nomen tuum: quod iudicium fuit, quoniam, vt diligerent te, prius tu dilexisti eos. Sic enim Ioannes Apostolus ait, Nos (inquit) diligamus Deum. Et vt velut causa quæreretur ab eo, quæ nos diligere facit: adiunxit, Quoniam ipse prior dilexit nos. Accipit ergo hic aspectum Dei gratiosum, non rigorosum, quo aspicit malos. Vnde hic ait Ambr. Pulchrè autem cum dixisset, *Aspice in me*: adiunxit, *& miserere mei*: quia respicit Deus etiam aliquos iratus: vt quādo aspexit super castra Ægyptiorum: & ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit in fluctus. Aspexit etiam Sodomam, & Gomorrham: quarum vtraque peccatorum suorum luitur ad supplicium, diuinæ precium soluit offensæ. Scriptum est etiam. Qui respicit terram, & facit eam tremere, Ecōtra autē respexit dominus Abel, & munera eius: super Cain autem, & munera eius non aspexit. Quo exasperatus Cain, parricidæ crimine cruorem fratris effudit. Quid sit autem aspicere Deum, euidentissimè illo testimonio declaratur: quia respexit dominus super filios pauperum: & nō despexit preces eorum. Oculus enim domini non aspernatur iustorum munera. Denique sic & nos oculos nostros cum in aliquem ira mouemur, auertimus: quasi ipsum indignum aspectu iudicemus, quem oderimus affectu.

Luce 22. *Psal. 33.* *1. Ioan. 4.* *Psal. 103.* *Gen. 4.*

2206 Gressus meos dirige secundum eló

D quium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia.

Hic ponit quintum: scilicet quòd talis post Christum ducem votis debet pergere. Christus enim se nobis ducem tradidit omnium virtutum, in se ostendens exempla, quæ sequentes perueniremus ad vitam. vt ostendit Gregor. 1. dialogorum, dicens, Redemptor noster per mortale corpus omne, quod gessit, &c. Ideo dicebat nobis ipse, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Et ideo hunc sequi, ab isto dirigi, & deduci optat

E nunc Psal. dicēs, *Gressus meos dirige, &c.* In istis enim verbis Psal. nihil aliud petit nisi quòd sic dirigatur, sic adiuuetur à domino, vt quod dominus verbo *Charitas & dilectio Dei mentem dirigit.* faciendum præcepit, ipse opere perficiat. Et hoc est quod dicit, *Gressus meos dirige.* Quod exponens Augustinus dicit, *Gressus meos dirige*: vbi quid aliud petit, quàm, Rectum, & liberum me fac secundū promissum tuū? Quantò autē magis regnat in quocunque Dei gratia, tāto minus ei dominatur iniquitas. Quid ergo aliud petit, quā vt, dominātе Deo, diligat Deū? Diligendo enim Deum, diligit seipsum, vt & diligere salubriter possit & proximum sicut seipsum. In quibus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. Quid igitur orat dicens, *Gressus meos dirige*, &c. nisi vt præcepta, quæ Deus iubendo dedit: impleri faciat

A ciat adiuuando. Vel aliter: ille gressibus suæ mentis claudicat, nec gressus habet mentis directos, qui in temporalibus veram pacem existimat esse: qui peccatores tranquillitatem mentis credit habere. Sicut de quibusdam alibi Psal. dicit, Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Sed talem claudicationem, talem mētis errorem amoueri, & gressus ecclesiæ ad veram pacem dirigi Psalm. hic orat, dicens, *Gressus meos dirige*: gressus scilicet mētis, non corporis. Vnde hic ait Ambros. Gressus pro affectibus animæ accipiendos frequentibus scripturarum testimoniis commonemur. Nam quis putet Psalmistam de pedum suorum corporali gressu esse solicitum? Ille verò vt sanctus vitæ suæ cursum di-

B rigi gestiebat: Sicut alibi scriptura testatur dicens, A domino diriguntur gressus viri. Denique Psalmistæ vtamur testimonio, qui alibi dicit, Paulominus effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Animi itaque sui ostendit claudicasse vestigium, dum pacem peccatorum putauit esse mirandum: videntur quidem habere tranquillitatem, videntur quietè frui: sed non est quies, vbi animus inquietus est: non est tranquillitas mentis, vbi animus exagitatur obnoxiæ stimulis conscientiæ. Quomodo securitas, vbi diuersarum pugna est passionum, vbi cōflictus

C grauium cogitationum? Vnde dominus discipiens quid sit pacem habere, ait, Pacem meam relinquo vobis: pacem meam do vobis. Non sicut mundus, ait, ego do vobis: ostendens pacem, quam mundus dat, veræ pacis gratiam non habere. Ideóque volens docere non in homine esse pacem: addidit, pacem meam relinquo vobis. Et iterum, pacem meam do vobis. Denique propheta dicebat, Pax pax: & vbi est pax? Manifestū est igitur Psalmistam de titubatione dixisse suæ sententiæ: in qua animus non corpus titubabat gressu. Et ideo se à Deo nunc dirigi postulat, dicens, *Gressus meos*, &c. Vel per gressus intellige opera bona, quibus gradimur ad Deum: quæ tamen quandoque sunt directa, quan-

D do propter Deum deuotè fiunt: sed indirecta, quando propter aliud. In quibus tamen agendis multas patimur molestias, & tentationes, vt dirigantur in Deum: sicut patet de Abraham, & de Dauid, & de multis aliis: de quibus hic loquitur Ambros. dicens, Rectè Psalm. petit gressus suos dirigi secundum verbum Dei: vt fiant & ipsi speciosi, & à Dei non recedant amore, & non dominetur ei iniquitas, quam iure precauit. Sciebat enim & Abraham secundum præcepta domini gressus suos dirigentem, & appetitu speciosæ vxoris pudore tentatum, sed non confusum: & vnici immolatione filij postulata paternæ mentis pietate luctatum, sed coronatum. Dauid quoque Absalon parricidio iniqui-

E tatis improbæ feralibus tentationibus appetitum hoc solo euasisse, quòd dirigens gressus suos secundum pietatem domini à paterno non recessit affectu intra se gemens crimen incestus, à se relegans odia parricidæ. Filius meus Absalon, filius meus, inquit: quis dabit mihi mortem pro te? memor naturæ pietatis, offensæ immemor: de quo antè quæsiuit, puérne viuit? Et fortasse quærendum sit, cur antè puerum dixit, quem postea filium nominauit? Cur non in vtroque aut puerum dixit, aut filium? Si viueret, puer erat, quia parricidio petebat patrem. Non igitur pietatis nomē accipere debebat, sed infirmitatis: ideóque vir iustus, quod religionis fuit, tacuit: quod infirmitatis, asperit. Vbi vero est

Psal. 72. *Peccator pacem nec quietè habere potest.* *Gen. 22.* *2. Reg. 17.* *2. Reg. 16.* *2. Reg. 18.* *Filius vel puer quis dicatur.* *Hierem. 6.* *Gressus sunt opera nostra, quæ charitate diriguntur.*

mortuus: apud pium patrem personæ crimen defecit, naturæ nomen remansit. Ex quibus apparet, quòd hic Psalm. petit gressus, id est motus animæ dirigi secundum iussa Dei, ne vitiis, vel aduersis, aut tentationibus seducantur. Vel aliter: quia gressus mentis proni sunt ad ambulandum per viam peccatorum, nisi adiuuentur à domino: ideo Dei adiutorium postulans dicit, *Dirige gressus meos*, &c. vide versic. 589. Vel aliter: Christus in præsenti vita in seipso omnis virtutis nobis dedit exemplum: & imitandum se à nobis prædixit. Sic igitur quid est Christo dicere, *Gressus meos dirige*, &c. nisi tu me tuorum exemplorum imitatorem fac esse? Et ad istum intellectum loquitur Gregor. super illo verbo Iob 23. vestigia eius secutus est pes meus: dicens, Quasi namque quidam gressus Dei sunt operationes eius, quibus bonus quisque malusq; regitur, in quibus iusti, iniustiq; suis ordinibus disponuntur: quibus quisque subiectus, ad meliora quotidie ducitur, & auersus, ad deteriora ruit. De quibus nimirum gressibus propheta dicebat, Viderunt ingressus tuos Deus. Itaque cùm virtutem longanimitatis, & pietatis Dei intuemur, & intuentes imitari contendimus: quid aliud quàm gressuum eius vestigia imitamur? Iam enim per fidem apertè videmus quòd mediator Dei & hominum benignus est ad tribuendum, humilis ad sustinendum, patiens ad exemplum præbendum. Cuius exemplum Psalm. sibi ad imitādum proponit: vt, quicquid in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret. Ideo orās dicit, *Gressus meos dirige, &c.*

Oreg. 16. moral. Gressus Dei dicuntur exempla virtutum nobis data. *Psal. 67.*

2207 Redime me à calúniis hominum, vt custodiam mandata tua.

Hic ponit sextum: scilicet quòd talis debet malis persequentibus non cedere. Hostes enim nostri, qui ad malum nos conantur impingere, si eis resistatur, superantur faciliter: si autem non resistatur, continuè fortificantur, & victores efficiuntur. Iste ergo non petit ne calumniis hominum impugnetur: quia scit illas esse ad probationē, vt augeatur meritum: sed hoc orat, ne illis succūbat, sed adiuuetur à Deo, dicens, *Redime me à calumnijs, &c.* Quid sit calumnia vel calūniator, vide ver. 2195. Sed mirandum, cùm calumnia sit falsi criminis impositio, quòd nullo modo nocere potest calumniato, sed solum calumniatori, sed magis proficit ad meritum: cur iste ab illis, Deo suppliciter se redimi petat? Et quid est redimi à calumniis, nisi sic illas cum viribus nostris modificare, ne superando ad illicita trahant? Vnde hic ait Auguſt. *Redime me a calumnijs hominum, &c.* Si vera illi homines crimina obijciunt, non calumniantur: si falsa, quid est, quòd se redimi desiderat à calumniis, id est, à criminibus falsis, quæ illi nocere non possunt? Crimen quippe falsum, quod est calūnia, reum non facit hominem, nisi apud iudicem. Vbi autem Deus iudex est, nullus falso crimine lædituſ: quia non cui obijcitur, sed potius obijcienti imputatur. Et respondet dicens, An hic ecclesiæ præsignatur oratio, & vniuersi populi Christiani qui redemptus est à calumniis hominum, quibus exagitabantur vsquequaque Christiani? Sed adhuc restat difficultas pro eo, quod subditur, *vt custodiam mandata tua*: quasi inter ipsas calumnias quando sancti erant calumniati, & persecuti, non possent seruare Dei mandata: propter quod iste deprecatur dicens, *Redime me, &c. vt custodiam mandata tua.* Cùm

Calumnia quid sit. *Detractio non nocet nisi detrahenti.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen certum sit quòd inter calumnias & tormenta sancti plenè custodierint mandata Dei. Et hoc dubium mouet Augustinus & soluit dicens, Sed nunquid propterea mandata Dei custodit? Nonne inter ipsas calumnias quando seruebant, multo gloriosius populus sanctus in tribulationibus, Dei mandata seruabat, cùm ad perpetrandas impietates persecutoribus, non cedebat? Sed nimirum hoc est, *Redime me à calumnijs hominum, vt custodiam mãdata tua*: id est, tu age infuso spiritu tuo, ne me terroribus calumniæ hominum vindicent, & à tuis mandatis ad sua malefacta traducant. Si enim hoc modo me ab *Calumnia grauior est tẽtatione.* corum calumniis, ne criminationes falsas quas obiiciunt pertimescam, patientia donata redemeris, inter ipsas calumnias custodiam mandata tua. Vel aliter: vbi sciendum, quòd differentia est inter calumniam & tentationem. Nam calumnia grauior est tentatione. Tentatio solum ad malum conatur inducere: sed calumnia non solum ad malum trahit, verumetiam bene & virtuosè gesta in malum peruertit: vnde calumniatus, aut tristitia, aut timore infamiæ, difficulter malo resistit. Et ideo ab ista necessitate se redimi Psal. precatur, vt liberè mandata Dei possit custodire, dicens, *Redime me, &c.* Et quantum ad hoc, hic ait Ambros. *Redime me, &c.* Non vnum genus est nostræ afflictionis, tentatio & calumnia. Sed tentatio leuior, calumnia grauior est. Siquidem tentatio potest esse sine calumnia: calumnia verò & in se tentationem habet. Est humana tentatio, quam ferre possumus: calumnia autem grauis est. Et ideò dominus quæ sunt grauiora suscepit, & calumnijs appetitus, silentium detulit triumphale. Calumnia autem eo grauior est, quia non solum falsa componit: verum etiam quæ piè *Gen.39.* gesta sunt decolorat, vt Ioseph non solum adulterij obiectione tentatus est & incitamento herilis illecebræ: verumetiam tentatus calumniis, compositio elogio, quòd ipsum adulterium dominæ suæ inferre voluisset: comprehensúsque exuerit vestem, ne fraudis indicium atque insigne teneretur. Cùm *1.Reg.17* vtique amictum ideo fugiens dereliquerit vt laqueos vim inferentis, & nexus illecebrosæ artis euaderet. Ipse etiam Dauid sensit quod timebat. Quibus enim Saul regis calumniis laborauit, perterritis omnibus allophyllis impetum iussit: & singulari certamine summam belli, & totius certaminis pondus excepit, virtute sua solus commune crimen re- *1.Reg.18.* fellens, & totius retorquens in hostem plebis opprobrium. Et tamen quia iuuenculæ dixerunt, Saul triumphauit in milibus, & Dauid in decem milibus: gloria in inuidiam versa, cœpit odio vrgeri. Et *Dan. 13.* vt de posterioribus loquamur: Susanna bene sibi conscia erat. Duo presbyteri senes falsum testimonium deferebant: numerus sacerdotum neci eius vocem afferebat, puellæ sola conscientia erat apud Deum libera. Denique hominum damnata iudicio, nutu absoluta est diuino. Ideo ait Psal. *Redime me à calumnijs hominum, vt custodiam mãdata tua.* Qui enim opprimitur calumnia, non facilè potest custodire mandata diuina. Tristitiæ necesse est plerumque aut timori cedat, & affligatur, vel metu calumniæ vel dolore. Ex quibus patet quòd plerumque calumnia vincitur, qui tentationem superare potest. Et sic calumnia tentatione grauior est.

3208 **Faciem tuã illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas,**

Hîc ostendit septimum: scilicet quòd talis debet intellectum suum iugo fidei subdere. Inuisibilia enim fidei ratione naturali comprehendi non possunt: nec noster intellectus per se ad illa consurgere potest naturali lumine. Sed oportet captiuare intellectum per fidem: scilicet vt simpliciter credamus primæ veritati, quæ mysteria fidei nobis proponit esse credenda. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur, vt dicit. Cùm igitur hides sit quoddam lumen rationis à Deo nobis infusum, ideo istud lumen fidei à Deo sibi dari Psal. postulat, dicens, *Faciem tuam illumina super seruũ tuum*: id est, lumen fidei inspira mihi. Vel aliter hic Psalm. postulat de lumine fidei peruenire ad lumen gloriæ. Diligenti enim alium, summam dilectionẽ generat aspectus mutuus. Et ad istum sensum hic loquitur Augustinus dicens, *Illumina faciem tuam*, &c. id est, manifesta subueniendo, præsentiam tuam. *Et doce me iustificationes tuas.* Doce (inquit) me vt faciam. *Fac.* Quod alibi euidẽtius dicit, Doce me vt faciam voluntatem tuam. Qui enim audiunt, licet memoria teneant, quod audiunt: nequaquã didicisse putandi sunt, si non faciunt: veritas namque verbum est. *Ioan.6.* Omnis namque (inquit) qui audiuit à patre & didicit, venit ad me, qui ergo non facit (id est non venit ad me) non didicit. Vel aliter: nam per factẽ Dei *Illuminatio Ecclæ.* Christus intelligitur. vide ver. 150.174.689.844. Quid est ergo petere *faciem tuam illumina*, &c. nisi *Natiuit. Chri.* filium tuum in carnem visibiliter mitte, cuius præ- *1.Cor.10.* sentia illuminemur? Nã tempore legis omnia erant velata figuris. Sed per aduentum Christi omnia illuminata fuerunt. Vnde ad istum sensum hunc locum exponit Ambros. dicens, *Faciem tuam illumina*, &c. Illuminat dominus sanctos suos, & lucet in corde iustorum. Itaque cùm sapientem videris, cognosce quòd descendit super eum gloria Dei: illuminauit eius mentem scientiæ fulgore cognitionisq; diuinæ. Illuminauit etiam corporaliter faciem Moysi, & transfigurata est gloria vultus eius: *Exod.34.* quam videntes Iudæi trepidauerunt. Et ideo factum est vt Moyses velamen poneret super faciem suam, ne in eam filij Israël intenderent & perturbarẽtur. Simul declarabatur mysterium, quòd illud velamẽ, quod in facie Moysi corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum mysticè poneretur: eo quòd veram claritatem legis videre non possent. Vultus enim Moysi, fulgor est legis: fulgor verò legis non in litera, sed in intellectu est spirituali. Itaque, quãdiu vixit Moyses, & alloquebatur Iudæorum populum, velamen habebat in facie suam. Mortuo autem Moyse, Iesus Naue iam non per velamẽ, sed facie reuelata presbyteros alloquebatur, & populum, & nemo trepidabat. Cùm itaque & ipsi dixerit Deus, quòd cum ipso ita esset futurus, vt fuerat cum Moyse: & eum similiter illuminare, gestorium vtique non vultus glorificat: hoc significante spiritu sancto, quòd venturus esset Iesus verus: ad quem si quis conuerteretur, & eum vellet audire, de corde suo velamen auferret: & reuelata facie, verum saluatorem videret. Deus ergo pater, qui in Moysi facie excæcauit populum Iudæorum, non malicia, sed æquitate. Ipsi enim sibi posuere velamen, qui legem intelligere noluerunt. Hic itaque dominus illuminauit cor nationum in faciem Iesu Christi per eius aduentum. Quod euidenter Apostolico declaratur exemplo sicut scriptum est, Quoniam Deus qui dixit lumen resplendescere, illuxit in cordibus nostris ad illumina- *2.Cor.4.*

tionem

tionem scientiæ claritatis Dei in faciem Iesu Christi. Ideo ergo dicit Psal. ad dominum Iesum, *Faciem tuam illumina super seruum tuum*: quia faciem Christi videre cupiebat, vt mens eius illuminari posset. Et secundum incarnationem potest accipi. Multi iusti, & prophetæ hoc cupierunt: sicut ipse dominus declarauit. Nec immeritò faciem eius aduentis ex virgine quærebat videre vt illuminaretur in corde: sicut illuminabantur etiam illi, qui dicebant, *Luc.24.* Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cùm aperiret nobis scripturas? Vel aliter, per facié Dei intellige effectus suæ bonitatis, quam super nos illu- *Facies Dei dicitur effectus suæ bonitatis.* minat, quando plenam sui notitiam communicat nobis. Vnde istum versum exponẽs Richardus ait, *Faciem tuam illumina super &c.* In facie enim omnes sensus corporei abundant. Suam ergo faciem domino ostendere, est plenam sui notitiã mentis eius oculis infundere. Quid est ergo, *Faciem tuã illumina*, &c. nisi Ostende mihi sapientiam tuam, ne errem, misericordiam, ne desperem: doce iustitiam tuam, vt non præsumam: innotescat mihi bonitas tua, vt te amem in donis tuis: innotescat mihi passio tua, *Seruitus multiplex* ne succumbam in malis meis? Et attende quòd ait *super seruum tuum*: ex hoc quòd dicit *tuum*, innuens multa genera seruitutis. Quod ostendens hic Ricardus ait, Quosdam seruos efficit ipsa eorum natiuitas: quosdam belli necessitas: alios humilitatis magistra charitas. Seruiam ergo creatori meo iure conditionis: obsequar regi meo ex reuerentia maiestatis: subiiciar saluatori meo ex debito charitatis. Quantum apud eum possit voluntaria seruitus, intelligo. Et idcirco magna petens, humilitatis meæ obsequium humiliter recolo, & dico, *Faciem tuam illumina super seruum tuum.* Patet, quòd fortiter se vẽdicat à seruitute peccati, qui se non dubitat vocare seruum Dei. *Super seruum tuũ*, inquit. Indignũ ducit lucem hanc ponere sub modio. Sed ad solis imaginem, qui melius lucet; ex alto ponere illis, qui, non dicam se, sed sua huic lumini anteponunt, quandoque sua, seq; perditurí, & sine fine perituri. *Doce me iustificationes tuas. Me* (inquit) non dico diabolũ, non angelũ, qa his ille semel reprobat' informari nõ debet: nec ille in bono cõfirmatus indiget istis doceri.

2209 **Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierũt legẽ tuam.**

Hîc ponit octauum: scilicet quòd talis errata cognita debet plangere. Pœnitentia peccata cõmissa delet, & gratiam diuinam acquirit: sine qua adultus *Luc.7.* saluari nõ potest. Hoc bene nouit Magdalena, quæ maculas criminis lachrymis lauit. Hoc nouit Petrus, quia vt peccatum negationis Christi tergeret *Luc.22.* egressus foras, fleuit amarè. Sic & Psalm. dicebat, *Psal.6.* Lauabo per singulas noctes lectum meum: lachry- mis meis stratũ meũ rigabo. Sic & modò in persona *Plorandæ est culpa, nõ pœna.* peccatoris, qui peccata dolore curauit dicit. *Exitus aquarum* (id est lachrymarum) *deduxerunt oculi, &c.* Et aduerte, q̃ magna est virtus lachrymarum, quæ non damno temporalium, sed spiritualium emittuntur. Vnde causam harum lachrymarum insinuãs hic Psal. dicit, *Exitus aquarum &c. quia non custodierũt legem tuam.* Istæ sunt lachrymæ, quæ pro offensa de- *2.Reg.12.* lenda funduntur. Vnde hic Ambr. ait, Causam sui fletus ostendit Psal. dicens, *Quia non custodierũt legẽ tuam.* Sancto viro plus culpa quàm ærumna deflet. Fleuit enim Dauid quando Nathan ei de Vriæ morte indignationem nunciauit & peccatum suum de præuaricatione legis agnouit. Denique filio in ægritudine constituto nec cibum sumpsit, nec regiũ thronum, aut cubile ascendit: sed stratus in terra, ieiuna ora lachrymis diluebat: non tam filij sui mortem, quàm peccati sui pœnam in illo lauare desiderans. Fleuit, quando numerato populo, repẽte corde percussus est, dicens. Peccaui grauiter. Fleuit er- *2.Reg.24* go primò, quia elatus regia potestate, quærendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humanæ. Deinde quia sui erroris pretio vindicabatur in plebem: sed à domino proposita hæc pœna fuerat, non à rege est postulata: domini tamẽ se cõmittẽdo misericordiæ, electionis causam probauit simul: quia propter eum populus laborabat: ipse quoque se offerendo pro populo, elationis soluit iniuriam, pietatis probauit affectus. Et nota quòd lachrymæ sunt duplices: vide ver. 690. vbi dicitur. Fuerũt mihi lachrymę meę panes die, ac nocte &c. Quod hic confirmans ait, *Exitus aquarum deduxerunt* &c. quia semper nunc pro vna, nunc pro alia *Lachrymas semper debemus effundere.* culpa, nunc pro nobis, nunc pro proximis, nunc pro peccatis commissis, nunc pro desiderio patriæ cœlestis lachrymas debemus effundere. Vnde istum passum pertractans Richardus dicit, *Exitus aquarum deduxerunt* &c. Solent agricolæ siccitatis tempore fontium riuulis terram rigare, ne ariditate nimia semina multiplicare nequeant terræ commendata. Ad horum imitationem Psal. imbre gratiarum tardante descendere, operũ suorum fructus lachrymarum vnda non negligit infundere. Denique tunc verè deducitur, quando alternis vicibus, nunc hæc, nunc illa fletu culpa diluitur: cùm vicissim modò pro hac, modò pro illa gratia fletus effunditur. Deducit aquam, qui nunc sua, nunc aliena dolet delicta: vel qui nunc pro sua, nunc pro aliena compungitur miseria. Diuidit aquam, qui quandoque luget mala, quæ commisit, quandoque bona quæ obmisit. Diuiditur aqua: quando vicissim nunc pro metu infernalium tormentorum, nunc pro desiderio lugetur cœlestium gaudiorum. Sciendum tamen est, quòd aqua, quæ in locis sublimibus oritur, facilè iuxta deducentis votum ad humiliora quæque loca irriganda deriuatur. Quæ autem in imo defluit, ad infundenda eminentia non facilè assurgit. Sic nimirum desideriorum vena, quæ in infimis labitur, ad sublimia appetenda non attollitur. Et qui non nisi terrena appetit cœlestia desideria nescit. Plus adhuc dico: cui hoc sufficit tantum, ne pereat, quando pro verbo, vel cogitatu superfluo gemẽs plorat. Vis & tu ad prophetæ similitudinẽ aquã hanc salubrem deducere, memineris sublimia concupiscere, & humilia de te sentire. Tunc facile est de desideriorum tuorum collibus ad deuotionis tuæ vallẽ compunctionis fluẽta discurrere. Et subdit, Sed quæ est causa tanti fletus? *Quia* (inquit) *non custodiui legem tuam.* Væ mihi misero, cui quotidie dolere incũbit, & flere, non solum pro eo, domine, quòd oculi mei non custodierunt legẽ tuam: sed ideo vel maximè, quòd nec dum custodierunt legem tuã. Veruntamen hoc mirum est, cur non maluit dicere, quòd non custodiui legem tuam: sed *quia non custodierũt legem tuam.* Attamen si ego non custodiui diceret: voluntatem vtique culparet. Oculorũ itaque culpa increpatur, & solũmodo defletur. Quid est igitur culpã oculorum deflere, nisi quòd indiscretione erraſſet, hæc gemendo deflere? Tunc enim oculus peccat, quando discretionis iudicium errat. Oculum ergo offendere est ex intentione bona, sed parum discreta, in aliquod malum incidere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2210 IVstus es, domine, & rectũ iudicium tuum.

Sadic

Hic incipit decimus octauus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimaoctaua litera alphabeti Hebraici, quę est Sadic. Quæ meritò huic octonario præmittitur. Nam Sadic interpretatur Consolatio. Deus autem, qui post tempestatem trãquillum facit, post lachrymas suos consolari nouit, & post mortem eis dare beatam vitam. Postquam ergo suprà ostendit Psalm. multas ærumnas pro peccatis toleraſſe: vt puta, quia confixit carnes suas cruci, quòd pro suis peccatis exitum produxerat lachrymarum: nunc consequenter ostendit diuinam consolationem, quæ pro suis peccatis afflictos vo- B luntariè, consequitur. Hæc autem consolatio est triplex. Est misericordiæ, qua afflicti liberantur à miseria: secunda est veniæ, qua per pœnitentiam remittuntur crimina: tertia est gloriæ, qua lugentibus æterna dantur præmia. Prima igitur est consolatio diuinæ misericordiæ. Nam qui in doloribus sunt, & miseriis, consolatione indigent. Et ilkos Dei consolatur misericordia: dum recolunt illud Psalm. Nunquid obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Secunda est consolatio veniæ: quoniam omnibus verè pœnitentibus plena promittitur, & datur venia. Sic enim dicitur Ezech. 18. Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Qui enim seipsum pro peccato punit sufficienter, C amplius non punitur à Deo. Tertia est consolatio gloriæ. Qui enim à peccato est absolutus, & hic voluntariè per seipsum punitus, quem locum sortiri debet nisi gloriæ? Matth. 5. Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Omnis autem prædicta consolatio datur seipsum pro peccato punienti. Vnde hic ait Ambrof. Decursis supplicijs, quæ propter peccata nostra toleramus, ad veniam pertinemus. Ipsa enim supplicia bonos emendant, & proficiunt malis. Vnde nonnulli philosophi disputauerunt obesse improbis absolutionem, prodesse mortem: cùm vita illis incẽtiuum fit delinquẽdi: in morte autẽ absumptũ esse, finis sit peccatorũ. De nostris cui hoc dubiũ? cũ Salomõ dicat, Qui parcit virgæ, D odit filium. Castigat autem dominus, quem diligit. Pœna enim corrigit, & emendat errantem. Si talis sit, qui emendari nequeat, aufertur de medio, ne grauiora committat. Mortuus enim errare nescit. Eccl. 4. Et ideo Ecclesiastes dicit, Laudaui mortuos magis quam viuentes. Mortuus præfertur viuenti, quia peccare nescit. Qui ergo voluntariè pœnas sceterum suorum pertulerunt, consolationem domini mœrentur. Quod apertè dominus in Euangelio Luc. 16. declarat, dicens per Abrahæ personam ad illum diuitem sæculi huius, Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur: tu verò cruciaris. Ad propositum ergo postquam Psalm. suprà posuit pœniten- E tiam & pœnam multiplicem toleratam pro peccatis, hic ponit pœnitentibus debitam absolutionem. Et ideo huic octonario præmittitur litera Sadic: quæ Consolatio interpretatur. Hic ergo agitur de consolatione quam hic recipit pœnitens & quilibet iustus in aduersis positus. Consolationem autem talis recipit ab octo: secundum quæ iste octonarius diuiditur. Consolatur enim primò ex consideratione supernaturalis voluntatis, & iustitiæ: in principio. Secũdò ex euasione infernalis calamitatis & miseriæ: ibi, *Mandasti*. Tertiò ex assumptione personalis asperitatis & pœnitentiæ: ibi, *Tabescere*. Quartò ex inflãmatione diuinalis charitatis, & amicitiæ: ibi, *Ignitum*. Quintò ex obseruatione salutaris humilitatis & obedientiæ: ibi, *Adolescentulus*. Sextò ex promissione regularis firmitatis, & constantiæ: ibi, *Iustitia tua*. Septimò ex percussione medicinalis tribulationis, & angustiæ: ibi, *Tribulatio*. Octauò ex desiderio supernalis fœlicitatis & lætitiæ: ibi, *Æquitas*. Quantum ergo ad primum, sciendum quòd magna consolatio est in aduersitate positis dum considerant diuinam voluntatem tantum esse iustam, quòd à iustitia errare non potest: quia ex hoc concludunt, quòd omnia, quæ sustinent ad: erſa, non nisi sanctè & iustè à Deo sunt immissa vel permissa. Quod ostendens Gregor. ait, Cùm enim in hac vita ea, quæ nolumus, patimur, necesse est, vt ad eũ, qui nihil iniustè velle potest, studium nostræ voluntatis inclinemus. Magna quippe est consolatio in eo, quod displicet: si consideramus quòd illo ordinante, id erga nos agitur, cui non nisi iustum placere potest. Si igitur solum iusta scimus placere Deo: scimus autem pati nos mala, nisi quæ Deo placuerint, non posse: concludimus quòd iusta sunt cuncta quæ patimur. Valdè autem iniustum est, si de iusta percussione murmuramus. Et hæc consideratio Psal. consolabatur. vnde iustam esse Dei voluntatem considerans, ait, *Iustus es domine*, &c. Vel aliter. Psalm. hic vult reddere rationem quare peccata sua suprà se dixit multum fleuisse: quia exitus aquarum deduxerunt oculi mei, & ratio est, quia Deus est iustus, & non pœnitentem iustè damnat æternaliter. Timens ergo iustitiam Dei, flens peccata commissa puniui. Et hoc est, quod hic dicit Augustf. Psalm. multum se fleuisse præuaricationem suam testatus est: proinde velut rationem reddens, cur multum flere debuerat, & suum multum dolere peccatum: *Iustus* (inquit) *es, domine, & rectum iudicium tuum*. Hæc itaque iustitia Dei, rectúmque iudicium, omni est metuendũ peccanti. Hac enim damnatur, quicunque damnatur. Nec est omnino qui de sua damnatione contra Deum iustum rectè conqueri possit. Inde fletus rectus est pœnitentis: quoniam si cor eius impœnitẽs damnaretur, iustissimè vtique damnaretur. Vel aliter. Ideo hoc dicit Psal. *Iustus es, domine*, &c. vt quilibet in aduersis positus, ad sua cõsideranda peccata recurrat: vel vt iustitiã cogitando leuius ferat aduersa: vel vt exẽplum omnibus detur diuinæ iustitiæ. Primum scilicet vt quilibet peccata sua cõsideret, ostẽdit hic Ambr. dicẽs, *Iustus es, domine*, &c. Verè iustus est vir qui lachrymis profluẽs, inuolutus ærũnis, graui supplicio delicta persoluens, non tædio vincitur, non metu frangitur, non labore lassatur, non ingratus, aut tristis est. Plerumque enim vulgus hominum sua delicta non repetens, iniustè se putat tolerare, quod patitur. At verò iustus, qui seipsum statim in exordio sui sermonis accusat, iustitiam domini prædicat, quòd meritis suis digna patiatur. Dicendo enim iustum Deum, dum suam iustitiam antè pronunciat, de iustitia domini sperat & veniam. Iustus enim Deus non semper irascitur. Sicut enim est vltor culpæ, ita moderator est pœnę. Sicut vindex est peccatorum, ita remunerator est virtutum. Qui vult dare præmium, debet expectare certamen: quia nemo sine certamine coronatur. Sinit ergo nos sæpe tentari, volens iustè præmia dare. Luctanti itaque non dormienti datur corona. Nec molles deliciis, sed labore exercitatos ornat

Consolatio multiplex in pœnitẽtia.

Pſal. 79.

Ezech. 18.

Mors pro ficit malis emẽs. absolutio nocet.

Aduerſa patiẽtiæ cõſolatur & ſideranti voluntatẽ diuinã.

Greg. 2. mor. c. 18.

Dicentis omnia iuſta dicit.

Iuſtitia Dei in aduerſis nos fortificat.

Daniel. 3.

Daniel. 14.

Ioæ 3. 1. Reg. 16.

Gen. 22.

Iob 1.

Aduerſitatum & filiorum mortis cõſolatio.

Punitio vnius cor rigit multos exẽplo.

Act. 5.

Exod. 14.

ornat victoria. Secundum scilicet quòd considera- A tio diuinæ iustitiæ, leuius aduersa tolerare facit, ostendit idem Amb. dicens, Iustus in aduersis iustitiam Dei laudat. Per hanc enim non sentit parens, teneris amissis liberis, nõ æger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captus in laqueo. Clamant hanc iustitiam omnes sancti pressi aduersitatibus. Clamat Hieremias, cũ futuræ captiuitatis populis annunciaret ærumnam, dicens, Iustus es, domine. Clamat iterum cùm victæ plebis miserandis seraitiis angeretur, Iustus es, domine: quia os eius ad iracundiam irritaui. Et sub alia litera. Ita foris sine filiis fecit, & ab intus mors. Clamabant Hebræi cùm propter virtutem deuotionis, & fidei gratiam fornacis ardentis ambiren- B tur incendiis, dicentes, Iustus es, domine in omnibus, quæ fecisti. Et ideo meruerunt, vt illæsi ignibus domini iustitias prædicarent. Daniel quoq; prophetа secundò in lacum missus leonum, & immanium ferarum sæuitia, atque horrore circundatus, iusta esse omnia Dei iudicia clamabat. Ionas quoque inclusus vtero bestiali, iusta iniustorum sorte damnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum voce confessionis, & laudis, Supplico tibi. Dauid quoq; cum fugeret à facie Absaló parricidalibus armis è regno egressus, cùm pro totius populi se offerret excidio, dicebat, Iustus es domine, & rectum iudiciũ tuum. Grex iste innocens quid fecit? Ego sum, qui peccaui. Ipse pater fidei Abrahã cùm ad immolandum vnicus à sene filius poscereturpaternæ pietatis affectu, diuinæ iustiæ confessionem temperabat, dicens. Iustus es domine: non enim postulas alienum, sed tuum reposcis: ipsum tibi restituo, quem dedisti. Hùc Iob imitatus, destitutus liberis, patrimonio nudatus amisso, amictum sui corporis scindens ait, Nudus sum natus, nudus & moriar: dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictũ. Omnes ergo iustum Deum prædicant. Qui moribunda sepulchro sua mẽbra componit, vt qui damno vulneratur, aut funere filiorum, dicat, Iustus es, domine. Quid enim nostrum amittimus? Clamat Apostolus, Quid habes, quod non accepisti? Quid igitur amittimus? Nihil. Reddimus enim, non amit- D mus. Iustus ergo dominus in periculis, iustus in damnis, iustus in vltionibus est. Tertium: scilicet iustus est dominus, & immittendo aduersa, vt omnibus suæ iustitiæ det exemplum. Vnde ibidem ait Amb. Non solum autem vnusquisque iustè suæ culpæ precium luit: verumetiam, dum vnus punitur, plurimi corriguntur. Ananias in actibus Apostolorum fraudatus precij, quod de agri sui venditione perceperat, crimen admisit: qui potuit nihil cõferre, & crimen euadere. Verùm, ne quis impunè circumscribendos Apostolos arbitraretur, aut misericordiæ suæ manus fraude contaminare perfidiæ, mortis addictos æternæ, vniuersos ad fidei studium iusto terrore composuit. Pharao cũ suo populo fu- E ctibus mersus mundanæ conuersationis exemplum est, ne quis Dei populũ persequatur. Denique potuit eum voluntati suæ facere obedientem, sed eius pœnæ exemplo omnes voluit emendari. Ideoq; dixit ad eum dominus, Quoniam ad hoc ipsum te suscitaui, vt ponam in te virtutem meam, & annũcietur nomen meum in vniuersa terra. Non vtiq; dominus suæ laudis, sed nostræ correctionis incremẽta quærebat. Et concludit Amb. dicens, Omnes igitur sapientes dicũt, *Iustus es, domine, & rectum iudiciũ tuum*. Nec enim tradimur aduersariis sine iudicio ipsius, neque sine ipsius iudicio in tribulationes venimus. Deniq; hæc est iustorum consolatio: hoc est diuinum iudicium. Denique suprà habes, *Mermor fui iudiciorũ tuorũ & consolatus sum*. Aduertis ergo, quòd domini iudicia iusta consolationes sunt.

Mãdasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis. 2211

Hic ponitur secundum: scilicet, quòd iustorum consolatio est ex euasione infernalis pœnæ. Pœna enim hic volũtariè assumpta pro peccato, pro pœ- *Ezec. 18.* na satisfacit inferni. Testimonia enim sacræ scripturæ ostendunt, quòd peccatorem pœnitẽtem Deus recipit ad gratiam. Quæ quidem testimonia in prima veritate fundantur, quæ falsa esse non possunt. Et ideo iustus hic afflictus, testimonio iustitiæ Dei instructus, gaudet se per pœnam temporalem pœnam euasisse æternam. Et hoc est, quod hic ait, *Mandasti iustitiam testimonia tua* &c. vt sit sensus, Tu mãdasti iustitiam, scilicet fieri de peccato: & hoc per testimonia tua: id est, per verba sacræ scripturæ, quę dicuntur testimonia Dei, quia in illis attestatur nobis Deus suam volũtatem. Iustitia autem hęc, quam mandasti, est, quòd aut homo hic punit peccatum suum per pœnitentiam, aut ipsum tu punis æternaliter. Quod si hic temporaliter punitur per pœnitentiã, tu ipsum æternaliter non punis. Per testimonia ergo tua tu mandasti iustitiam, scilicet fieri de peccato. Et hoc idem aliis verbis replicat, dicens, *Et veritatem tuam nimis*, scilicet mãdasti. Nã veritas, & iustitia pro eodẽ accipiuntur in scriptura, Sic ergo per testimonia tua tu mandasti iustitiam, & veritatem tuam nimis: nimis, id est, valde. Et vide hic multa inculcata, quæ peccatoribus terrorem incutiũt. Vnde hic ait glossa, Multa hic inculcantur, quę peccatores terrere possunt. Rectum enim iudiciũ, iustitia, & veritas sunt timenda omni peccanti: quia sic dãnatur iustè quicunque damnatur, vt inde conqueri non possit Contra Deum iustum.

Pœna tẽporali remittitur æterna.

Veritas & iuſtitia pro eodem.

Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei. 2212

Hic ponitur tertium: scilicet quòd iustorum consolatio est ex assumptione personalis asperitatis, & pœnitentiæ. Sicut enim ægrotanti sanitas recuperata magnam infert consolationem: sic quòd quanto maior fuerit infirmitas, tanto amplius gaudet se sanatum esse. Sic est de infirmitate spirituali peccati: quia quando quis se considerat in magnis fuisse peccatis, & illa per pœnitentiam euasisse, gaudet se de illis egisse pœnitentiam. Sic & nunc Psal. gaudet se amore iustitiæ egisse de peccatis pœnitentiam, dicens, *Tabescere me fecit zelus meus*: id est zelus & amor, quem habui iustitiæ tuæ fecit me tabescere: id est, tabidum fieri, & pœnitentem. Nam secundum grammaticos, Tabeo, tabes, idem est, quòd putrescere, deficere, defluere. Et sic actum pœnitentiæ significat, quo caro macerata putrescit, deficit & defluit, & spiritus refloret. Pœnitentia ergo, afflictus, & tabefactus Psal. dicit, *Tabescere me fecit zelus meus*. Vbi notandum, q̃ zelus multa significat. Est enim idem, quod amor, quod inuidia, quod æmulatio, siue imitatio. De hoc vide ver. 1186. Hic autem accipitur pro amore. vt sit sensus, *Tabescere me fecit zelus meus*, id est amor meus me de peccatis meis fecit agere pœnitentiam. Et secundum Augustinum iste textus diuersificatur: quia aliqui codices habent, *zelus meus*: & aliqui, *zelus tuus*. Sed ad idem tendit,

Tabescere quid ſit.

Zelus multa ſignificat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Zelus non ferre si Regulas Dei.

quia amor, quo diligo Deum, est amor meus, & amor Dei: amor (inquam) meus, quia in me, & à me est: & amor Dei, quo scilicet amo Deum. Vnde hic ait Augustinus. *Zelus autem meus*, vel *tuus*, quod plures codices habent, nullam ingerit quæstionem. Quod enim dicitur *zelus tuus*, significat hominem non sibi, sed Deo zelantem, quod non repugnat si etiam

1. Cor. 11. dicatur *zelus meus*. Nam quid aliud dicit Apostolus, Æmulor enim vos Dei æmulatione? Nam dicendo, Æmulor vos, quid nisi æmulationem demonstrat esse suam? Sed quia non sibi sed Deo zelabat, ideo addidit, æmulatione Dei. Hâc quippe dicimus Dei, quia suo spiritu fidelibus suis inspirat Deus. Amo-

Psal. 68. ris enim est, non liuoris. Et alibi dicitur, Zelus domus tuæ comedit me: quia domum Dei zelabat Christo, non sibi. Sponsus enim sibi zelat sponsam suam: amicus autem sponsi non eam sibi debet zelare, sed sponso. Bonus ergo huiusmodi intelligendus est zelus. Vel per zelum intellige quendam amoris feruorem, quo animus contra malos accen-

Ioan. 2. ditur. sicut de Christo legitur, cp videns contra legem Dei vendentes & ementes in templo: zelo domus Dei accessus omnes eiecit. Et isto modo videtur hic Psal. zelum accipere: propter illud, quod sequitur, scilicet, *quia obliti sunt verba tua*, &c. Istũ zelũ habuerunt patres antiqui, vt Phinees, Helias, Ma-

Zelus duplex, scilicet ad mortẽ, & ad vitam. thathias &c. De quibus hic dicit Amb. Est zelus ad vitam, & est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est, C diuina præcepta seruare, amore domini eius custodire mandata: vt fecit Phinees, de quo in Numeris

Num. 25. dixit dominus ad Moysen, Phinees filius Eleazar, filij Aarõ sacerdotis, sedauit furorem meum à filiis Israel, in eo cp æmulatus est zelum meum in illis, & non cõsumpsi filios Israel in zelo meo. Cæsa iacebãt vigintiquatuor milia populorum: tendebat pœna in omnes, nec vllus finis exitij. Arripuit gladium Phinees, duos occidit, interdicta sibi consuetudine copulatos: redemit omnes, indignationem domini mitigauit. Dedit victoriam, quibus negabat salutẽ. Quam salutaris igitur Dei zelus. Nõ vnius temporis illud vitium fuit: & nunc Madianitis miscetur Iudæus. Madianitis est hæreticorum perfidia, cùm populum Dei tentat. Quàm multis populis mere- D trix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totum populum communi morte tumulauit? Veni ergo & nunc Phinees, corripe gladium verbi Dei, interfice perfidiam hæreticorum, ne propter eam populus vniuersus intereat. Vrget ira cœlestis: percute ipsam vuluam impietatis, generatoriumque perfidiæ: ne partus formetur infœlix, ne adulterina conceptio diffundat seminarium præuaricationis, &

Psal. 68. sceleris Hũc zelum debet habere sacerdos, qui studet seruare ecclesiæ castitatẽ. Et ideo princeps sacerdotum dicit, Zelus domus tuæ comedit me. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & filius sacerdotis. Bonus zelus, & vtilis in sacerdote: præcipuè ne negligẽs sit, ne remissus sit. Melius est enim, E vt vnius, aut duorũ damnatione plurimi liberẽtur, quàm duorũ absolutione plures periclitentur. Zelũ

4. Reg. 2. 1. Mac. 2. Dei habuit Helias: & ideo raptus est ad cœlũ. Zelãs (inquit) zelaui dominum. Zelum Dei habuit Mathathias, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Zelum istum Dei, qui habent, omnes sibi inimicos putant, qui sunt hostes Dei: quamuis patrem, fratrem, sorores, de omnibus dicit hostes facti sunt mihi &c. Et infrà concludens ait, *Beatus ergo, qui zelũ nouerit disciplinã: & oderit eos, qui domini gratiam relinquentes, salutem propriam deserunt,* A *fraudis errorem sibi asciscunt.* Ideo subditur, *Quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Sed qui sunt inimici isti? Respondet Ambro. dicens, Illos Psal. suos dicit inimicos, qui inimici sunt Dei, qui Deum in sua propria venientem non erant recepturi. Hos graues hostes, hos inimicos suos propheta testatur: non qui sibi essent, sed qui Christo rebelles. Denique & alibi dicit, Et super inimicos tuos tabescebam: iusto odio oderam illos. Grauiora sunt arma per fidiæ quàm pugnæ. Nemo enim grauior hostis omnium, quàm qui omnium lædit auctorem. Ideo ergo zelo magno acquisitus est populus nationum, quoniam à suo populo Deus negabatur. Neque enim poterant aut fidei deuotionem aut disciplinam tenere virtutis, qui memoriam præceptorum cœlestium non tenebãt. Sic Adam de paradiso eiectus: sic populus Iudæorum de prærogatiua electionis exclusus est.

Inimici Dei sunt etiam nostri inimici. *Psal. 138.*

Hostis omnium est peccator.

Ignitum eloquium tuum vehemẽter: & seruus tuus dilexit illud. 2215

Hîc ostendit quartum: scilicet quòd iusti consolẽtur ex inflammatione diuini amoris & charitatis. Inter omnia enim, quæ mentem consolantur, est amor: sicut & inter omnia odium turbat. Amorem autem nobis tribuit verbum, quod ignitum dicitur, quia ad Dei amorem nos accẽdit. Et hoc est, C quod hic ait Psal. *Ignitum eloquium tuũ* &c. Vel per ista verba vult ostendere Psalm. causam quare zelo tabescebat, quia inimici obliti erãt verborũ Dei. Et causa est, quia inflammatus verbo Dei, ad Deum reducere volebat iniquos, & suos persecutores, quos peccatum disiungebat à Deo. Ideo ait, *Ignitum eloquium tuum* &c. Vnde hic ait Augustinus. Volebat inimicos Deum amare, quos ipse amando zelabat. Nõ ingratus enim gratiæ Dei, per quam fuerat ex inimicis Deo reconciliatus, etiam ipse suos diligebat inimicos: quia flamma dilectionis ardebat. Ideo ait, *Ignitum eloquium tuũ vehementer: & seruus* &c. Meritò zelabat in suis inimicis cor impœnitens, qui fuerant obliti verborum Dei. Ad hoc D enim eos flagitabat adducere, quòd ipse flagrantissimè diligebat. Vnde hic notat quòd verbum Christi ignis dicitur ignitiuus: quia inflammare mentem nouit, & omnia vitia consumere. Vnde hic Ambros. dicit, *Ignitum eloquium tuum* &c. Ignis ergo hic, sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere nouit: exurere autem nisi sola vitia nescit. Hoc igne super bonum fundamentum posito apostolicum illud aurum probatur: hoc igne illud morum, vel operum examinatur argentum: hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur: fœnum autem & stipula consumitur. Mundat ergo hic ignis animum: consumit errorem. Vnde dominus ait, *Iam* *Ioan. 15.* vos mundi estis propter sermonem, quem locutus E sum vobis. Hic est ignis, qui ardet ante dominum. Nisi enim quis flagrantiam deuotionis assumpserit, præsentiam domini habere non poterit. Accende ergo hunc ignem priùs in mentibus tuis, vt Christi lumen tibi effulgeat. Ignem quidem hunc dominus misit in terram: non vt eam Sodomitano rursum (sicut scriptum est) ardeat incendio: nec vt eam donato munere fœcunditatis, aut vsu vel flore viriditatis exueret. Opus enim suum probare dominus magis, & augere, quàm imminuere, aut damnare consueuit. Neque verò dignum erat, vt elementa innoxia nostri luerent scele

Ignis dicitur verbum Dei.

Ignis dicitur mirabilis humanitas.

sceleris vltionem. Quid natura deliquerat, si adulta iam soboles errauit? Non erat partus in vitio, si deuio lapsa est errore progenies: sed vsus in culpa. Quem ergo dominus ignem in nouo spartsit testamento: qui secretus mentium diuinæ cognitionis ardore inflammaret affectus: qui vaporem fidei, & deuotionis adoleret: qui cupiditatem virtutis accenderet? Hoc igne Hieremias calefactus dicit, Et

Hierem. 20. erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc igne

Luce 24. sermonum cœlestium vaporati Cleophas, & ille alius dicebant, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, cùm aperiret nobis scripturas? Hoc igne vre-

Exod. 3. batur rubus, & non exurebatur. Vrit ergo sermo diuinus, vt corrigat conscientiam peccatoris: non vrit vt perdat. Denique hoc igne succensi Hebræi, B

Daniel. 3. fornacis ardentis vaporem nec timere nec sentire potuerunt. Meritò ergo bonus seruus Dei diliget

Ignis dicitur charitas. ignitum Dei eloquium: quo induitur charitas, quæ timorem excludit. Tripliciter igitur tibi describe ignitum eloquium domini: quia scilicet mundat, quia accendit, quia illuminat audientes. Hic est ergo ignis diuinus, qui super Apostolos descendit in linguis igneis: quia hoc igne, scilicet charitatis, exardere debent, qui annunciãt. vt hic ait. glo. Quẽ in se habere debent qui alios incendere volunt dilectionis professionẽ cura continet pastoralis. Inde est quòd Romanus pontifex cappa rubea induitur, quia totus igne charitatis ardere debet, & omnia ex charitate facere, omninò quoque martyrio non deesse, Christi gerens personam: cuius vestimentum est, sicut calcantium in torculari. C

Adolescentulus sum ego, & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus. 2214

Adolescẽs accipitur & in bono & in malo.

Hîc ponit quintum: scilicet quòd iusti consolantur ex obseruatione humilitatis & obedientiæ. Sicut enim est senectus moralis duplex: quia senectute quandoque significatur morum grauitas, Iob 12. In antiquis est sapientia: & est antiquitas peccatorum, Daniel 13. Inueterate dierum malorum, &c. Sic & suo modo duplex est iuuentus siue adolescentia: D scilicet stoliditatis. Iob 20. Replebuntur vitiis adolescentiæ suæ: & adolescentia virtutis, & humilitatis: Thren. 3. Portauit iugum ab adolescentia sua. Psalmista autem hic accipit adolescentiam pro humilitate. Et est sensus, *Adolescẽtulus sum ego & cõtemptus*: id est, in meipso humilis, & à malis vilipensus: tamen ab humilitate contemptus non recessi: sed mãdatis tuis obediens fui, quia iustificationes tuas non sum oblitus. Et attende, quòd secundum Augustinum hic adolescentulus nõ stat absolutè: vnde aliqui textus habent, *Iunior sum ego*. & sic omnis minor ætate alio, respectu illius, iunior, & adolescentulus dici potest. Quasi dicat, Inimici mei antiquiores obliti sunt mandata tua, sed non ego iunior. Per [E hoc enim duos populos vult exprimi: scilicet populum Iudæorum, & populum gentilium ad fidem cõuersorum. Antiquior populus (scilicet Iudaicus) Dei mandata est oblitus: sed iunior (scilicet Christianus) illa obseruat. Vnde hic ait Augu. *Adolescentulus sum ego* &c. vel *Iunior*. Hic adolescentulus vel iunior in comparatione maioris accipitur. Hic er-

Genes. 25. go duos populos agnoscamus qui luctabantur in vtero Rebeccæ. De quibus dictum est, Maior ser-

Rom. 9. uiet minori. Iste minor non est oblitus iustificationes Dei, cùm inimici maiores sint obliti. Iste ver-

A sus secundum Ambros. tripliciter exponitur: scilicet literaliter, & hoc de Dauid: allegoricè, & hoc de Christo: & moraliter, de populo Christiano. Primò ergo hunc exponit literaliter de Dauid. Vnde ipse Ambros. dicit, *Adolescentulus sum ego* &c. Ipse enim Dauid iunior fratribus, cùm patris oues pasceret, tãquam vili alligatus obsequio, nõ est oblatus Samueli sacerdoti quasi indignus, qui vngeretur in regnum. Sed à sacerdote quæsitus & accersitus de pascuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit. Postea quoque progressus ad bellum, cùm Golias totum populum Iudæorum corporis sui mole despiciens, singulari certamine prouocaret: timentibus cæteris, hic poscit à rege, vt congrediendi sibi permitteret facultatem. Necdum quidem tãto certamini habilis æstimatus est: rege dicente, Non potes ire ad allophyllum, & pugnare cum eo: quoniam 1. Reg. tu puer es, & ille vir bellator à iuuentute sua. Neq; 17. fuisset admissus, nisi fecisset fidem, quòd in sua adolescẽtia leonem suis manibus strangulatum, extractis raptæ ouis cruribus, peremisset. Ipse etiam de spectus ab allophyllo, quòd aduersus armatum bellatorem cum virga & lapidibus processisset, retulit non viribus se fretum esse, non armis: sed in nomine domini confidentem ad ipsam esse progressum, vt lacessitæ plebis auferret opprobrium. Hic ergo inuenis, atque despectus strauit allophyllum: potitusque victoria, in decem millibus, iuuencularum psallentium testimonio triumphauit. Consequenter ostendit Ambros. quòd ista verba intelliguntur de Christo, cuius figura fuit ipse Dauid. Vnde dicit, Gerebat autem Dauid typum Christi: qui quasi despectus venturus esset in terra, totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberare: qui applauderent animæ sanctorum per baptismatis sacramentum renouatæ. Qui verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi sui gladio trucidasset. Licet igitur verus Golias humilitate filij Dei stratus amisit caput, quod in multas artes vertebat, & fraudes, psallunt securè iam animæ, quæ peccatorum suorum tormenta deflebant, dicunt, Saul triumphauit in milibus, sed Dauid in decem 1. Reg. 18. D milibus. Rex ille durus indignatur, & irascitur, eo quòd canerent iuuenculæ: quia duritiæ filius paucos decepit: Christus totum mundum redemit. Dicat ergo Christus natus ex virgine, *Iuuenis ego sum, & despectus: iustificationes tuas non sum oblitus.* Tertiò ista sunt verba populi Christiani, qui antè despectus erat, modò autem electus. Vnde consequenter dicit Ambro. Dicit etiam populus nationum in illa prima electione despectus, rudis adhuc fide, & studio primæuæ deuotionis adolescens: vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptismi sacramẽta: *Adolescentulus ego sum & contemptus* &c. Ille ergo despectus antè præferor: iam anteponor electis. Ille antè despectus populus peccatorum, habeo cœlestium sacramentorũ veneranda consortia. Iam mẽsæ cœlestis honore suscipior: epulis meis non pluuia vndatur, non terræ partus laborat, non arborũ, fructus: potui meo non flumina quærenda, non fontes: Christus mihi cibus, Christus mihi est potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei sanguis est potus. Dicit ergo populus Christianus, *Adolescentulus sum ego, & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus.* Hoc verè dicit, si humilis corde, si mitis atque mansuetus. Dicat ergo, *Adolescentulus sum ego* &c. Præmittit generalem ætatis iactantiam, quò plus commendet humilitatis suæ gratiam. Non mirabilis humilitas in

Dauid iunior ad regnũ fuit electus.

Christus meritis mundum redimit despectus.

Humilitas in iuuene mirabilis est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in senectute. Quæ effœta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, anxia suspiriis, cocta curarum æstibus, & ipso viuendi mœsta fastidio, alacritatem est oblita, iactantiamque. Rara sanè in inuenibus est humilitas: ideoque miranda. Dum ætas viget, dum vires solidæ, dum sanguis æstuat, dum solicitudo nescitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequentatur: tunc feruet iactantia, tunc se iuuentutis superbus extollit affectus, tunc humilitas quasi vilescit, abiecta contemnitur, tunc subiectio degeneris conscientiæ existimatur infirmitas. Grādis igitur morum est assuefacienda maturitas, quæ vincat naturam.

2215 **Iustitia tua iustitia in æternum: & lex tua veritas.**

Hic ponit sextum: scilicet quòd iustus consolatur ex firmitate promissionis diuinæ, & iustitiæ. Iustitia enim virtus est: vnicuique proportionaliter secundum merita retribuens & bonis præmium, ac supplicium malis. Sed in hoc quandoque deficit iustitia nostra ab actu exteriori: quandoque, scilicet propter impotentiam: quandoque propter nescietiam: quandoque propter accusationem falsam, & probationem: vt puta quia quandoque iustus probatur reus, & reus iustus affirmatur. Iustitia autem diuina in nullo deficere potest. Et hoc multum cōsolatur iustos: quia ex hoc sperant indubiè se à Deo præmiandos. Et hoc considerans Psalm. dicit, *Iustitia tua iustitia in æternum*: vt ly *iustitia* primò stet pro virtute iustitiæ: secundo autem loco stet pro actu ipsius iustitiæ: scilicet pro præmiatione bonorum, vel malorum punitione. Vel aliter: vbi sciendum quod alia est iustitia Dei, alia est iustitia hominis. Nam iustitia Dei dicitur illud quod facimus solum propter Deū sine admixtione alicuius peccati, vel mali. Et sic iustitia Dei est, quando bonum fit bene: scilicet in statu gratiæ eo modo, quo debet fieri. Et de ista iustitia dicitur, Iustitiæ domini rectæ lætificantes corda &c. De ista etiam iustitia dicitur extra de verborum significatione. c. forus. quòd iustitia cum scelerato homine consortium habere nō potest. Dicitur igitur ista iustitia Dei, quia Deum acquirit æternaliter pro præmio. Iustitia verò hominis dicitur, quæ aliquo peccato manet permixta: vt si quis aliquod bonum faciat, sed non bene: vt si quis ieiunat nō propter Deū, sed propter corporis sanitatem: & huiusmodi. Et dicitur ista iustitia hominis, quia solum in conspectu hominis apparet iustitia, sed non in conspectu Dei. Et quia tales iustitiæ peccato sunt admixtæ: ideo deturpatæ dicuntur. Esa. 64. Quasi pannus menstruatæ sunt iustitiæ nostræ. Et ista iustitia non manet in æternū, quia æternum præmium non meretur apud Deum. Istam ergo differentiam innuens Psalm. dicit Deo, *Iustitia tua iustitia in æternum*. Et istū intellectum hic habet Ambros. dicēs, *Iustitia tua iustitia in æternum*. Possunt quidem singuli homines facere opera iustitiæ, sed non in æternum manentia. Diues ille, cui abundauerunt in hoc sæculo diuitiæ, fortasse fecerat aliqua opera iustitiæ, quorum remunerationem in præsenti vita acceperat: non fuerunt illa iustitia in æternum, quia nec remuneratione perpetua digna. Plerique etiam non rapiunt aliena, quod est opus iustitiæ: sed nesciunt de proprio largiri. Alij inuadentes indebitas facultates, quò speciem iustitiæ sibi quærant, solent offerre pauperibus. Non est ista in æternum iustitia. Multi iusti plerumque graiter deliquerunt, non habentes æternæ fructum iustitiæ. Soli Deo suppetit in perpetuum per omnia possidere iustitiam, qui pascit iustos, & iniustos. De illo enim qui debito modo opera iustitiæ facit dicitur, Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sequitur, *Lex tua veritas*. Ex hoc enim vult Psalm. dare differentiam inter legē antiquam, & legem euangelicam: quia lex antiqua solum erat quædam figura, siue vmbra nouæ legis: lex autem euangelica est veritas, per ipsam antiquā legem figurata. Et hoc notans Psal. Christo dicit: *Lex tua veritas*: sed non est figura. Et ad istum intellectum exponit Ambros. istum passum: dicens, Sed quomodo istud accipimus? An quia lex Dei veritas est, quia omne, quod statuit Deus verum est: sicut infrà dicitur, *Omnia mādata tua veritas*? An quia veritas est lex Dei, quia non mentitur Deus? Apud eum igitur veritas lex est: fallacia, præuaricatio est. Sed & sic potest veritas lex Dei esse. Apud Iudæos igitur non est lex Dei, quia non recipiunt legis veritatem. Lex Dei spiritualis est: sicut dicit Apostolos, Non habent ergo veram legem, qui eam non accipiunt spiritualiter. Quod autem non verum, mendax est: quod mētitur, occidit. Litera ergo, quæ occidit, mentitur: spiritus autē, qui viuificat, veritas est. Accipiamus ergo euangelium, quod est lex Dei, quæ veritas est, non typus, non vmbras, non exemplar cœlestium, sed ipsa cœlestia. Vnde scriptum est, quia finis legis Christus est: non defectus quippe, sed plenitudo legis in Christo est: quia venit non legem soluere, sed adimplere. Omnis ergo veritas est in nouo testamento: in antiquo autem, figura veritatis. Verè ergo illa antiqua lex veritatis exemplar est. In exemplari enim sanguis agni fundi-tur, sed in veritate Christus immolatur. Quid autē in hoc manifestius esse potest, quàm quòd Ioannes euangelista dicit: scilicet quòd lex per Moysen data est: gratia autem, & veritas per Iesum Christum facta est. Si enim veritas fuisset in lege, non fuisset veritas facta per Christum.

Iustitia dupliciter: scilicet Dei & hominis.

Psal. 18.

Esa. 64.

Lex antiqua figura fuit legis euangelicæ.

Matth. 5.

Ioan. 1.

2216 **Tribulatio, & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.**

Hic ponit septimum: scilicet quòd iusti consolantur in aduersis. Sciens enim homo iustus, quòd aduersis culpa purgatur, & pœna peccato debita persoluitur, lætatur cùm illis premitur, & ex illis fiduciam ampliorem suæ salutis assumit. Sicut infirmus etsi gustui potio sit amara: mēte tamē ipsam sumendo lætatur, sciens illam esse sanatiuam. Sic & iusti plus in tribulationibus, & angustiis lætantur mente quàm in prosperis. Quod notās Gregor. dicit, Iusti prospera huius vitæ ægrè ferunt, & molestè præsentis vitæ blandimenta tolerant: quia per hæc vtcunque se tardari interno desiderio non ignorāt. Plus enim in hoc mundo honor quàm despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas quàm necessitatis aduersitas grauat. Per hanc namq; nōnunquam cùm homo exterius premitur, ad concupiscenda, quæ intus sunt, liberior relaxatur. Per illam verò dum animus multis parere cogitur, à desiderij sui cursu retinetur. Vnde fit, vt sancti viri magis in hoc mundo prospera quàm aduersa formident &c. Sic igitur ad propositum, exultant iusti magis dum premūtur aduersis, quàm cùm prosperis extolluntur. Et per aduersa amplius ad Dei mādata meditanda & obseruanda erigūtur, quàm per prospera. Et hoc notans Psalm. dicit hic, *Tribulatio & angu-*

Aduersitas tribulationis lætitiæ infundit, non desperationem prosperitas elationem.

Gregor. 5. moral. cap. 1.

stia inuenerunt me, &c. Et nota, quòd aliquando tribulatio, & angustia inueniuntur ab homine: vt Psalm. 114. Tribulationem, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quandoque verò inueniunt hominem. Sic enim & ibidem dicitur, Circundederunt mē dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Sic & hic conformiter dicitur, *Tribulatio, & angustia inuenerunt me*. Quæ autem inter ista sit differentia, vide versicu. 2031. 2032. Vel aliter: Tribulationes omnes generaliter quærunt: sed aliquos inueniunt, aliquos non. Illos inueniunt: qui sunt digni corona, qui per illas inueniunt Christum: illos verò non inueniunt, qui coronari non sunt digni, nec Christum inuenire. Et sic quamuis multi mali tribulationibus premantur, ipsos tamen tribulatio non inuenit, sed premit. Quid est enim inuenire, nisi rem perditā recuperare? Et sic solum illos tribulatio inuenit, quos recuperat, & ad statum perfectionis adducit. Et istum intellectum hic ponit Ambros. dicens, *Tribulatio, & angustia inuenerunt me, &c.* Quærunt tribulationes, & necessitates hominem, & quandoque inueniunt: & interdum non inueniunt eum. inueniunt illa, cui corona debetur: non inuenitur, qui idoneus certaminis non probatur. Tribulatio igitur, velut quædam gratia est. Denique sacrificium Deo spiritus contribulatus. An non gratia est, quæ operatur patientiam? Qui ergo inuenerat tribulationes profectum esse, quæritus à tribulationibus inuentus est, nec refugit. Dicit Sapientia, Quærent me mali, & non inuenient. Non quia dominus nolebat inueniri ab omnibus, qui omnibus etiam non quærentibus se offerebat: sed quia his operibus quærebatur, vt indigni essent, qui quærerent, inuenire. Cęterum Simeon, qui cum expectabat inuenit. Inuenit Andreas, qui ait ad Simonem, Inuenimus Messiam, qui dicitur Christus. Philippus quoque dicit ad Nathanael, Quem scripsit Moyses, & prophetæ, inuenimus Iesum à Nazareth filium Ioseph. Et vt ostenderet quemadmodum Christus inueniretur, ait, Veni, & vide. Qui ergo Christum quærit, veniat: non corporis gressu, sed mentis vestigio. Videat eum, non exterioribus oculis, sed internis. Videat, quòd Christus morti se subdidit, vt à nobis iugum mortis excuteret. Ille suscepit mortis seruitutem, vt tibi tribueret æternæ vitæ libertatem. Qui quærit ergo Christum, quærit & tribulationem, nec refugit passionē. Denique Dauid dignus erat, vt à tribulatione quæreretur, tribulationem & ipse quæsiuit: quam nisi quęsiuisset, non inuenisset. Quòd autem inuenerit, ipse testatur dicens, Tribulationem, & dolorem inueni: & nomen domini inuocaui. Et alibi, In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Bona igitur tribulatio, quæ dignos facit vt in latitudine exaudiātur à domino. Gratia autē est exaudiri à domino Deo nostro. Qui igitur tribulationem non refugit, inuenit: qui non refugit, inuenitur. Non enim refugit, qui mandata sensu, operibusque meditatur. Nam vtique illum athletam certamina inueniunt, qui in vsu exercitij fuerit constitutus: qui verò exercitium dereliquerit, sine dubio non poterit reperiri: quia indignus est, vt quæratur. Dicit ergo Psalm. *Tribulatio, & angustia inuenerunt me*: quia paratum cor semper habebat, nec tribulationem refugiebat, dum in diuinis mandatis meditabatur. Et hoc est, quod ait. *Mandata tua meditatio mea est*: quæ scilicet mandata tribulationibus, & pressuris subiectos esse nos docent.

Tribulatio & aduersitas aliquos inuenit, aliquos non.

Psal. 50.

Luce 2.

Ioan. 1.

2217 **Æquitas testimonia tua in æternū: intellectum da mihi, & viuam.**

Hic ponit octauum, scilicet quòd iusti consolantur ex desiderio supernæ gloriæ. Si enim consolatur operantem præmium operis consideratum, præliantem spes promissæ coronæ, mulierem in partu laborantem filius natus: multo fortius iustos hic laborantes variis tribulationibus spes æternæ fœlicitatis cōsolatur. Sic etenim Psalm. sciens omnia hic aduersa inflicta etiam martyria, quæ corporis mortem inducunt, esse iusta, & collatiua vitæ æternæ, consolatur in tribulationibus dicens, *Æquitas testimonia tua, &c.* Per testimonia ergo Dei intellige martyria & tribulationes, vt supra dictum est versic. 2099. Illa enim etsi vitam corporis interimunt, tamen vitam veram animæ donant. Et ita iusta, & æqua dicuntur: quia, si Christus pro nobis vitam suam posuit, & nos pro eius fide vitam ponere instum est, & æquum. Vnde hic ait Aug. Intellectum postulat, quo intelligere possit, quam sit contemnendum, quod ei possunt auferre persequentes inimici, à quibus se dicit contemptum: ideo dixit, *Et viuam* quia si eousque tribulatio, necessitasque peruenerit, vt per inimicorum persequentium manus vita ista finiatur, viuet in æternum: quia temporalibus proponit iustitiam, quæ manet in æternum. Quæ iustitia in tribulatione, & necessitate martyria sunt Dei: hoc est testimonia, pro quibus sunt martyres coronati. Vel aliter: considerans Psal. testimonia Dei in scriptura contenta, tam alta esse, & profunda in quibus tamen vera vita animæ continetur, quòd sine speciali Dei gratia virtute nostri intellectus penetrari non possunt. Ideo vt in ipsis viuere possit, in his postulat intellectum à Deo sibi illuminari, dicens, *Aequitas testimonia tua, &c.* Vnde Ambros. ait, *Aequitas testimonia tua, &c.* Quis tantus est, qui possit intelligere Dei testimonia? Et ideo intellectus à Deo postulandus est: cuius tanta est vis, vt initium eius sit plenitudo virtutis. Denique scriptum est, Pietas autem in Deum, initium intellectus: quæ virtutum omnium fundamentum est, iuxta humanarum rerum, & cœlestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, dominum cōciliat, neçessitudines fouet: Dei cultura est, merces parētum, filiorum stipendium. Pietas (inquam) iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgentia peccatorum. Qui enim habet intellectum, ipse verè est pius. Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & citò ignoscit errantis. Intelligit communę nobis datū naturæ vsusque consortium: & ideo pauperibus tanquam debitum soluit, nec inficiatur tanquam indebitum. Intelligit vices esse calamitatum: & ideo tanquam naufrago mundi, portu quodam suæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominibus: hæc plena in Deo laus est. Meritò ergo Salomon intellectum sibi etiam, vt parentum secutus magisterium, à domino postulat, dicens, Ego sum puer humilis, & ignoro introitum meum, & exitum: & seruus tuus in medio populi tui, quem elegi, populum multum sicut arena maris, & dinumerari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor prudens, audire, & iudicare cum iustitia populum tuum, & intelligere inter bonum, & malum. Vnde placuit domino, quòd sibi non longæuitatem vitæ, & regalium diuitiarum copias, sed sapientiam ad intelligenda domini iudicia, & iustitias depoposcit. Ideo

Aduersitas vitam æternam ferunt.

Intellectus est maximum virtutis.

Pietas magna virtus est.

3. Regū 3.

tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantum populum regno pacifico gubernauit: quia non vsurpauit vt Adam boni & mali scire distantiam: sed intelligere eius gratiam orauit à Christo. Quod enim scire diuinum est, hoc à domino Deo tuo vt possis cognoscere promerendum est. Si petisset Adam sicut petiuit Dauid: nequaquam in illos inextricabiles erroris laqueos incidisset, quibus omnis eius hæreditas strangulatur. Ideoque mortuus est: &, quod grauius est morte peccati: qui antè vsurparat scire, quàm intellectum quo viuificaretur, acciperet. Viuificat ergo intellectus vt spiritus, quia ipse intellectus gratia specialis est. Ideoq; intellectum munere suo spiritus sanctus operatur. *Psal.110.* Intellectus autem bonus est omnibus, qui eum faciunt: quo docemur, quia non solùm sensu complecti, sed etiam factis id, quod intelligimus, exequi debemus.

2218 Clamaui in toto corde meo, exaudi me, domine: iustificationes
Coph. tuas requiram.

Hîc est decimusnonus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimanona litera alphabeti Hæbræorum, quæ est coph. Quæ meritò huic octonario præmittitur. Nam coph interpretatur Conclusio, vel Aspice. Vbi notandum, quòd quanto quis amplius se diuino mancipat seruitio, quanto deuotior fuerit, quanto altioribus reuelationibus sublimatus, quanto spirituali consolatione recreatus: tanto amplius dæmon illum persequitur, illum tentat, illum concludere innititur: vt dictum fuit versi. 56. 877. 620. Quando autem quis magis sic à diabolo vrgetur, & concluditur tentationibus: necesse est, vt aspiciat circunquaque modũ, quo possit euadere: vt aspiciat ad Deum orando pro sua liberatione. Quæ omnia in isto octonario nos docet Psalm. Vnde istam literam coph ad istum octonarium applicans Ambro. hic dicit, Coph interpretatur Conclusio: siue Aspice. Quæ duo bene sibi conueniunt. *Concluditur quis pressuris aduersitatum & tentationibus.* Nam qui concluditur, circunspicere se debet, & causam periculi non dissimulare: maximè cùm tale discrimen sit. Et consequenter declarat, quid hic sit conclusio, per simile dicens, Concluditur vnusquisque tumescentibus visceribus internisve faucibus, cùm intercluso spiritus commeatu, spirandi commercia coarctantur. Ita etiam qui animo angitur, & quibusdam aduersis imminentibus perurgetur: concluditur non minoribus angustiis mẽtis quàm corporis. Maior est enim animæ æstus quàm corporis. Conclusus igitur viscerum tumore, medicum quærit, vt possit propulsare periculũ, & constricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergo conclusus animi feruore, aspice temetipsum interiore oculo, morbi vis vrget, feruet tentatio, noxia conscientia peccatorum premit, intercipit sensum mentis angustiæ: cognosce teipsum, & orationis quære medicinam. Posce vt veniat medicus ille, qui descendit de cœlo: qui maximè ægrotos requirit. Sicut ipse ait, Non opus est sanis medico, sed iis, qui malè habent. Habes vulnera, ne differas: habes vlcera, ne timeas: verbo, non ferro, curare consueuit. Aspice igitur illis oculis, quibus Dauid auxilium quæsiuit, & meruit. Leuaui (inquit) oculos meos in mõtes, vnde veniet *Psal.120.* auxilium mihi. Qui enim mundum condidit, tuetur accolas mundi. Hoc facere te monuit Hieremias in Threnis, sub hac litera dicens ad Hieruſa- *Thren.2.*

A lem, Surge in nocte in principio vigiliarum tuarum: effunde sicut aqua cor tuum ante conspectum domini: extolle ad dominum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum, qui deficiunt fame. Ecce, demonstrauit summam conclusionem, nec vllũ remedium nisi in aduentu domini nostri Iesu Christi: qui solus desperatis possit afferre medicinam. Conclusus ergo clama ad dominum, & dic, *Clamaui in toto corde meo, &c.* Ex quibus apparet, quòd cõclusis pressuris aduersantium remedium opportunum est, per deuotam orationem clamare ad dominum. Quod facere docet iste octonarius. Docet enim, quòd aduersitatibus, vel tentationibus pres- B sus, siue conclusus, vt in suis orationibus à Deo adiuuetur, octo debet facere: scilicet primò totum cor ad Deum debet eleuare, in principio. Secundò salutem animæ primò debet postulare: ibi, *Clamaui ad te.* Tertiò spem in solo Deo debet collocare: ibi, *Præuenì.* Quartò periculum orando debet præuenire: ibi, *Præuenerunt.* Quintò misericordiam Dei humiliter debet implorare: ibi, *Vocem meam.* Sextò pro malis, & peccatoribus Deum debet inuocare: ibi, *Appropinquauerunt.* Septimò Deum in omnibus esse iustum debet affirmare: ibi, *Prope.* Octauò Deum in promissis fidelem debet prædicare: ibi, *Initio.* Quãtum ergo ad primum, ostendit quòd orans volens exaudiri, totum cor suum ad Deum debet eleuare. C Sicut enim toto corde Deum debemus diligere (vt *Toto cor-* patet vers. 2025.) sic & orãdo toto corde ad ipsum *de orandum est.* clamare debemus. Ille orando non toto corde clamat, qui aliquid cum Deo petit: ille autẽ toto corde clamat, qui nihil aliud nisi Deum quærit vt principalem, cætera propter ipsum Deum. Deus enim sicut sponsus suæ sponsæ, sic animæ nostræ zelotypus est: nec alium ab anima nostra vel corde vult postulari, nec amari permittit. Vnde totum cor vult sibi applicari: Deuter. 6. Diliges dominum Deum *Deut.6.* tuum ex toto corde tuo. Sic enim populus Israël angustiis per Holofernem pressus, & conclusus vndique, toto corde clamauit ad Deum, & fuit exau- *Iud.4.* ditus. Vnde Iudith 4. dicitur, Ex toto corde suo D omnes orabant dominum, vt visitaret populũ suum Israël. Sic & suo exemplo Psalm. nos docet facere, dicens, *Clamaui in toto corde, &c.* Iste autem clamor orationis sit principalius corde quàm corporis vo- *Clamor* ce: & quando verè per ipsum Deus postulatur in- *orationis* uenitur. Quod declarat hic Augu. dicens, Clamor *sit cordis,* ad dominum, qui sit ab orantibus, si sonitu vocis *non vocis.* corporalis fiat non intento in Deum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiam silente corporis voce, alium quemlibet hominẽ potest latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis, quando id opus est, siue cum silentio ad Deum cũ *Clamor* oramus, corde clamandum est. Est autem clamor *cordis est* E cordis magna cogitationis intentio. Quæ cùm est *desiderij* in oratione, magnum exprimit desiderantis & pe- *magnum.* tentis affectum, vt non desperet effectum. Tũc porro in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur. Tales orationes non sunt multis: crebræ autem paucis. Sicut ergo cùm instat necessitatis articulus, corde clamandum est ad dominum, exemplo Dauid, qui multas pressuras passus: non corpore, sed principalius corde orabat: & ideo exauditus fuit. Corde mali non clamant ad Deum, etsi corporis voce. Vnde hic ait Ambros. *Clamaui in toto corde, &c.* Cùm impressiones patimur corporales, exclamare consueuimus, vt alios ad præsidiũ nobis vocare possimus. Sic sanctus propheta Dauid premebatur

batur appropinquãtibus sibi persecutoribus. Saul: primò insessus armato eũ insequebatur exercitu: postea parricida filius imminebat: non contentus *Ephes. 6.* fugiẽtis exilio, virã patris quærebat arripere. Sed ab illis minus pati poterat, quos videbat, quàm ab illis quos nõ videbat. Est enim colluctatio sanctis non solum aduersus carnem, & sanguinẽ, sed et ã aduersus principatus, & potestates illius mundi, rectores q; tenebrarum. Horum igitur sanctus Dauid cum graues aduersum se fieri videret incursus, exclamauit in toto corde suo. Etenim aduersꝰ diabolum non vocis magnitudine, sed magnanimitate cordis vtendum est. Clamat ergo cor nostrum *Rom.8.* non sono corporis, sed cogitationum sublimitate, B concentu q; virtutum. Grandis fides clamor, magna est vox iustitiæ, magna est castitatis: per quam & mortui clamant. Denique dominus dicit, Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. *Genes 4.* At verò iniusti anima nec viuẽs clamat, quia Deo mortua est. Gracili voce loquebatur Moyses, & plus omnibus audiebatur. Clamabat populus, & non audiebatur, Tacebat Moyses, & audiebatur. *Exod.14.* Vnde dixit dominus ad Moysen, Quid clamas ad me? Nõ populo dictũ est, Quid clamas ad me? Nõ enim ad Deũ clamabat populꝰ, qui iniusta, & iurgia indigna clamabat: sed Moysi dictum est, Quid clamas ad me? Hoc est, Tu solus ad me clamas, qui virtutẽ meã excitas: Tu solꝰ ad me clamas, qui per vniuersam terrã nomẽ meum annũciari expectas. C Clamabat ergo Moyses in corde suo, & omnis sapiẽs in corde suo clamat. Tu ergo cũ ora, magna ora, id est, quę ęterna sunt. Ora nõ caduca: ora, quę diuina sunt, atq; cœlestia: vt sis sicut angeli in cœlo, Noli orare p pecunia, quia ęrugo est: noli orare pro auro, quia metallũ est: noli p possessione, quia terrena est. Ista oratio ad Deũ non peruenit: Non audit Deus nisi quod dignum suis ducit esse beneficiis: sed audit piam vocẽ plenã deuotionis, & gratiæ. Nõ solùm autẽ clamandum est corde, sed et ã toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tũc bene clamatur, cũ toto corde clamatur: ita spiritualiter toto corde est clamãdũ, si volumus à domino, quę poscimus impetrare. Sed quis huius D clamoris effectus debet intẽdi? Sequitur, *Iustificationes tuas requirã.* Sed quid est iustificationes Dei requirere? Multi enim iustificationes Dei requirũt studiosissimè: sed vt illas sciant, non vt faciant: sed tales non quęrunt iustificationes Dei, sed per illas quærunt hominum laudes. Ille autẽ solus iustificationes Dei requirit, qui illas requirit, non vt sciat, sed vt faciat, vt hic ait Augu. Vel aliter ille iustificationes Dei requirit, qui ab aliis creaturis recipit *Animalia irrationabilia exẽpla virtutum nobis ostendit.* exempla bene viuẽdi: vt exẽplum castitatis, exemplum abstinentiæ, exemplum solicitudinis mũdanę non habẽdę: quę Deus aliis creaturis dedit, vt ab illis discamus iustè viuere. Vnde istum textum E ad istum intellectum aptat Ambros. hic dicens, *Iustificationes tuas requirã.* Exquirit autem iustificationes Dei qui id, quod est in omnibus creaturis, & maximè in animantibus prouidentiæ ascribit diuinæ: vt ab illis scilicet accipiat exemplũ viuendi. *Turtur castitatis exemplum.* Et manifestat, dicens, Turturi studium est pudicitiæ: quæ, compare amisso, concubitum indulgere nõ nouit: quod homines seruare nõ possunt. Vnde plerisq; animãtibus tã sobria cura partus seruandi, vt ibi cõceptionis manus agnouerint, coitum non putent esse repetẽdum: ne receptorum seminum fiat adulterij permixtio. Phœnix, coitus cor-

A poreos ignorat, libidines nescit, illecebras horret: sed de suo resurgit rogo, sibi aui superstes ipsa, & sui hæres corporis, & cineris sui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti laborat examine, & adhuc teneros fœtus pio suspẽdit vngue, solisq; offert radiis: vt si fortè oculos suos vi splendoris inflexerint, tãquã degeneres laxato in præceps vngue dimittat. Si verò naturę vigore constãti aduersum radios solis obtutũ potuerint vendicare, dignæ indolẽ sobolis honore grato reportet. Volatilia cœli omnia nõ serunt, neq; metũt, & Deus *Matth.6.* pascit illa: quia iustitias domini custodiunt, nihil proprium vendicãdo, sed ligno fructifero, quo domini iudicio cõmunẽ ad escã datũ est famẽ leuare cõtenta. Ex istis igitur cognoscimus, quòd diuinæ prouidentiæ subsidia hominibus non deessent, si Dei iustificationes seruare vellemus. Qui alit aues, non aleret homines, quos ad imaginem, & similitudinem suam fecit? Nõne pluris sumus illis. Naturæ prærogatiua pluris sumus, sed inferiores diuinutione gratiæ, & præuaricationis iniustitia.

Clamaui ad te, saluum me fac: vt 2219
custodiam mandata tua.

Hic ponit secundum, quòd orans, salutem animæ primò debet postulare. Qui enim dat principale, dat cõsequenter accessoriũ. Cum ergo in nobis anima sit principalior pars, illius salus primò debet orando postulari. Qua concessa, sequuntur reliqua. Et hoc facere orantes docebat Saluator, *Matth.18* dicẽs. Quærite primùm regnũ Dei, & iustitiã eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hoc est, quòd ostendit nos suo exemplo Psal. petere dicens, *Clamaui ad te, saluum me fac, vt &c.* Hic versus multipli- *Precepta Dei perfectè seruantur in patria.* citer exponitur. Primò quòd ideo se saluum fieri postulat, vt Dei mandata possit custodire. Nã præceptum dilectionis Dei super omnia, quandiu sumus hic in via perfectè custodiri non potest, propter molem corporis quo anima retrahitur ad seipsam, ne totaliter feratur in Deum. Sed in patria vbi erit omnis corruptionis carẽtia, perfectissimè adimplebitur, vt ostẽdit Magister, lib. 3. sent. Hic ergo saluum se fieri postulat Psal. non propter bonum suum cõmodi principaliter, sed propter bonum iusti, vt scilicet saluatus Dei mandata possit custodire perfectè. Et hoc est, quod ait, *Clamaui ad te.* Et quid clamaui? *Saluum me fac.* Et causa principalis quare hoc petit est, *vt custodiam mandata tua.* Ita quòd ly *vt* ostendit causam motiuam orationis. Vel aliter homo spiritualiter infirmus dicitur, quando tentationibus, vel aduersitatibus vt debilis cedit: quando autem fortiter resistit, & illas superat, tunc dicitur sanus. Videns ergo Psal. multa *Salutis idem quod facere ado animæ & corporis.* contra iustos aduersa consurgere tam per inimicos temporales, & visibiles, quam per spirituales, & inuisibiles, à Deo petit sanitatem animæ: scili- E cet virtutem constantiæ, & fortitudinis, qua superatis aduersis, Dei mandata possit custodire, dicens, *Clamaui ad te saluum me fac* (id est sanum, & robustum tam mente quàm corpore) *vt custodiam* &c. Et istum intellectum ponit Augustinus hic dicens, *Clamaui ad te, & saluum me* &c. Quid est *Clamaui ad te*, nisi clamando inuocaui te: *saluum me fac, vt custodiam* &c. id est, da mihi fortitudinem, ne te per infirmitatem negem. Salus quippe animæ facit, vt fiat, quod faciendum esse cognoscitur: & vsque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema tentatio pro mandatorum diuinorum veritate certetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi autẽ nõ est salus succũbit infirmitas,& deseri- A
tur veritas. Vel aliter:superius statim dictum est q̃
etiã animalia bruta, vel aues nobis virtutũ præbẽt
exẽpla,dũ naturã, & conditiones à Deo sibi datas
custodiunt. Petit ergo ille si saluari,vt exẽplo auiũ,
& animalium mandata Dei custodiat. Et hanc in-
tentionem hic ostendit Ambros. dicens, *Clamaui
ad te:& saluum me fac* &c. Repetit, quòd ad Deum
clamauerat,& custodem se promittit cœlestiũ sta-
tutorum, quæ cœlo terrãq; testibus Deus sanxit vt
præuaricatores elementorũ testimoniis arguãtur.
Quomodo enim cœlum aspiciat præuaricationis
suæ cõscium? quomodo fructus de terra expectet,
quæ nouit ingratos? Vide ergo quàm nõ parua p̃
mittat propheta. In clamãdo fidelis,& prõptus af-
fectus exprimitur. In custodiendo testimonia,cõ-
tinentiæ virtus obsequij sedulitate declarator.

Mandata custodiuntur quomodo.

2220. **Præueni in maturitate, & clamaui quia in verbo tuo superſperaui.**

Hic ponit tertiũ:scilicet quòd orans spẽ suam in
solo Deo debet ponere. Sicut enim docet expe-
rientia, spes infirmi,&cõfidẽtia habitatis in medicũ ad
optatã sanitatẽ obtinẽdã cõfert quãplurimum: Sic
& cõfidẽtia orãtis in Deũ habita cõfert ad obtinẽ
dũ postulata. vnde Psal. 90. dicitur, Quoniã in me
sperauit,& ego liberabo eũ &c. exaudiam eum. Et
hoc suo exemplo nos docet Psal. hic dicẽs, *Præueni*
&c. *& clamaui: quia in verbo tuo superſperaui.* Pro hu-
ius versiculi expositione sciẽdũ, q̃ ille textus in di-
uersis codicib⁹ diuersificatur. Nã aliqui codices ha
bẽt, *Præueni in tẽpestate nocte, & clamaui.* Aliqui ha
bẽt, *Præuem in immaturitate, & clamaui.* Aliqui ha-
bẽt, *Præueni in maturitate.* Sed pauci habẽt gemina-
tã prępositionẽ, s. *Præueni in immaturitate.* Immaturi
tas, autẽ hoc loco dicitur tẽpus nocturnũ, q̃ nõ est
maturũ, id est, opportunum, vt agitur aliquid vigi-
lãdo quod etiam vulgò dici solet hora importuna.
Nox quoq; intẽpesta (id est, media, quãdo quiescẽ-
dũ est) sine ꝓcul dubio nuncupata est, quia in op-
portuna est actionibus vigilãtiũ. Tẽpestiũ enim
dixerũt veteres opportunũ: & in tẽpestiuum, in op-
portunũ, à tẽpore dicto vocabulo, nõ ab illa tẽpe- D
state, quæ cõsuetudine Latinę linguę cœli pertur-
batio iã vocat: vt ait Aug. Sic ergo idẽ est in imma
turitate: id est, in tempore immaturo, vel incon-
gruo, & intẽpesta nocte nato. Quid est ergo dictũ,
Præueni in maturitate siue *intẽpesta nocte?* Ad hoc re-
spõdet Aug. dicẽs. Si hoc ad vnũquẽq; fideliũ refe
ramus & ad ꝓprietatẽ rei gestæ, sæpe contingit vt
tali noctis tẽpore vigilet amor Dei, & magno sug-
gerẽte orationis affectu, nõ expectetur, sed præue-
niatur: quod post galli cãtum cõsueuit esse tempus
orandi. Et sic prẽuenire immaturitate clamando,
nõ est nisi prẽuenire tẽpus cõsuetũ orationis. Vel
aliter, vt tẽpus immaturũ, sit totũ tẽpus vitæ præ- E
sentis. Vnde hic Augu. ait, Si autẽ accipiamus hoc
totũ sæculũ nocte, vtiq; intẽpesta nocte, & imma-
turitate clamamus ad dominũ, & prævenimus ma-
quod promisit, sicut alibi legitur, Præveniamus fa-
ciẽ eius in cõfessione. Vel aliter, vt immaturũ tem
pus sit tẽpus ante Christi incarnationẽ: in quo san-
cti patres sperantes, in verbo Dei clamabãt, Chri-
sti incarnationẽ postulãtes. Vnde hic ait Augu. Si
velimus intelligere immaturum tẽpus noctis huius
antequam venisset plenitudo temporis (id est ipsa
maturitas) quãdo Christus manifestaretur in car-

Immaturitas dicitur tẽpus importunum ad agendum.

Psal. 94.

ne: nec tunc ecclesia tacuit, sed prævenies istam
maturitatem prophetizando clamauit, & in ver-
bis Dei sperauit potentis facere, quod promisit vt
in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.
Vel aliter: vt immaturitas non referatur ad tem-
pus sed magis ad ætatem, vt scilicet ætas iuuenilis
dicatur immaturitas: & senilis, dicatur maturitas.
Prævenit ergo immaturitate, & orãdo clamat, qui
in iuuenili ætate orationibus assuescit, quod est vir
tutis indicium. Et istum intellectũ ponit hic Am-
bros. dicens, In isto versiculo actuum magis ope-
rumq; arbitror, quàm rationis tempus intelligen-
dum. Præcurrit enim ætatis maturitati, quisquis in B
adolescẽtia positus senilem grauitatem inducit, &
iuuenales operationes veterana quadã continen-
tia regit, feruorẽq; virentis corporis in cana morũ
maturitate componit. Nã quid potest habere lau-
dis, si effœtum corpus voluptatibus, etiã senectu-
tis gelu frigidum, ad sera deuotionis officia depo-
sito iam segnior vigore cõuerta? Non est corona,
nisi vbi fuerit difficilioris luctæ certaminis, ad quã
rari attingere possunt: nec omnes, qui ingressi fue-
rint stadium peruenire. Ille laudabilis est, cui est in
seipso antè certamen: qui carnem suam reluctan-
tem sub mẽtis coẽrcet imperio, parca frugalitate
castigat, & seruituti redigit, ne effrænata libertate
luxuriet atq; indomita feruens cupiditate, habe-
nas animi regẽtes abrumpat in ore. Est ergo iuue- C
nis senex, si se maturitate exerceat. Ante horam
præcurrit iuuenis, si senili pondere incentiuam
comprimat voluptatem, & feruentes illecebras
cupiditatis extinguat. Dicat igitur iuuenis maturi-
tatis ætatem prævenies deuotione, *Præueni in ma-
turitate, & clamaui: quia in verbo tuo superſperaui.* Iu-
stus semper sperat in aduersis positus, & frequenti-
bus afflictus ærumnis, desperare non nouit: sed quo
graviora toleraverit, magis sperat, & sperandi fu-
mit perfectum.

Iuuenis dicitur immaturus.

Senilis mores melius ſenibus iuuenis.

2221 **Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.**

Hic ponit quartum: scilicet quòd orans orando
periculum debet prævenire. Facilius enim præca- D
uetur morbus, antequam veniat, quàm expellatur,
postquam venerit. Sic & hosti facilius resistitur, ne
ciuitatem accipiat, quàm postquã ipsam occupa-
uerit, expellatur. Sic cõformiter pericula tam tem
poralia quàm spiritualia prævenire debemus orã-
do: ne postquam increuerint, à meditatione verbi
diuini animum nostrum impediant. Et hoc est,
quod ait hic Psal. *Præuenerunt oculi mei ad* &c. Vel
aliter: vt diluculum: siue matutinum sit tempus
gratiæ, quo lux nobis effulsit per Christum, qui
venit illuminare iis, qui sedebãt in tenebris. Istud
diluculum sancti patres præuenerunt orando, ocu
los cordis erigendo ad Deum, vt saluatorem mit-
teret nobis. Vnde hic ait August. *Præuenerunt oculi
mei* &c. Ponamus enim matutinum, siue dilucu-
lum quando iis, qui sedebant in vmbra mortis,
lux orta est eis. Nónne in sanctis, qui prius erãt in
terra ad hoc matutinũ oculi ecclesiæ prævenerũt,
quia hoc futurum antea præuiderũt, vt meditaren
tur eloquia Dei, quę tũc erãt in lege, ac prophetis,
quę hæc futura pronuntiabant. Vel per ista verba
Psal. suo exẽplo nos cupit docere vt matutinum,
vel diluculum præveniamus ad orãdum. Sic enim
suprà dicebat, Memor fui nocte nominis tui: ite-
rum, Media nocte surgebam ad confitendum ti-
bi, vt

Præuenit vel diluculo.

Antecapere.

Nostra ꝓuidendum est.

bi: vide ibi: scilicet versic. 2128. 2135. Consimiliter
& hic dicit, *Prævenerũ oculi mei ad te diluculo* Et ad
quid? scilicet ad orãdum, ad sacras scripturas me-
ditãdum: vt scilicet si de die in actibus actiuæ vi-
tæ occupamur, saltem in nocte vitæ contemplati-
uæ insistamus. Et istum intellectum hic ponit Am-
bros. dicẽs, *Prævenerunt oculi mei* &c. Scribitur. Prę-
ueni oriẽtẽ solẽ: Graue est enim, si te ociosum in
stratis radius solis orientis inuerecũdo pudore in-
ueniat, & lux clara feriat oculos somnolentos, ad-
huc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis
spacium sine vllius deuotionis munere, ac sacrifici
spiritualis oblatione feriata nocte trãsmissum.
An nescis, ô homo, quòd primitias tui cordis, ac
vocis quotidie Deo debeas? quotidiana tibi mes- B
sis, quotidianus est fructus. Occurre ergo à solis
ortu, vt te oriẽs inueniat iam paratum: ne lumina
tua madido sopore adhuc mergentia primus diei
fulgor exagitet. Et infrà dicit. Prævenio orando. &
meditando hunc solem, quem vides, vt illuceat
tibi Christus. Si hunc solẽ prævenieris, antequam
iste surgat, accipies Christum illuminãtem. Diui-
de saltem Deo, & sæculo tempora tua, vel quando
non potes agere in publico, quæ sunt illius mun-
di, & tenebræ prohibẽt noctis: Deo vocato, indul-
ge orationibus: & ne obdormiscas psallito, somnũ
tuum bona fraude fraudato: mane festina ad eccle
siã, defer primitias pij voti. Et postea si vacat fe-
curaris necessitas, nõ excluderis dicere, *Prævenerũt
oculi mei mane meditari verba tua*, & sic securus pro-
cedis ad tuos actus. Quam iocũdum inchoare ab
hymnis, & canticis, ibi tatitudinibus, quas in euan-
gelio legis? Quam prosperum, vt te Christi sermo
benedicat? & dũ recantas domini benedictiones:
studium alicuius virtutis assumas, vt etiã in te be-
nedictionis diuinæ meritũ recognoscas. Hæc om-
nia Ambros. vel aliter: vbi sciendum, quòd per di-
luculum, quod est finis noctis, & principium diei
significatur trãsitus à culpa ad gratiã. Quod osten-
dit Gregor. dicẽs, Quis nostrum nesciat, quòd di-
luculum dicitur, cum iam noctutna tẽpora in cla-
ritatem lucis murãtur? Nos itaque noctis tenebris D
premimur, cum iam perpetratione iniquitatis ob-
scuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum errores
nostri veritatis cognitione eradicãtur. Nox in lu-
cem vertitur cum corda nostra iustitiæ fulgor illu-
minat, quæ cecitas culpæ deprimebat. Sciendum
etiam, quòd ad meditationẽ & studium eloquio-
rum Dei requiritur mẽtis puritas prẽueniens, quia
in maleuolam animã non introibit sapientia: nec
habitat in corpore subdito peccatis. Ille ergo, qui
sacram scripturam vult studendo meditari dilucu
lo debet prævenire: id est, luce gratiæ prius radiari.
Vt sic ergo sit sensus, *Oculi mei* (scilicet cordis) *ad
te eloquijs tuis meditando prævenerũt*: & hoc *diluculo*:
id est, prius gratia informati fuerint, Vel aliter: vt E
per diluculũ intelligãtur virtutes, quibus prævenit
tur Deus, vt scilicet est præmium nostrum. Et sic
est sensus, Oculi mei ad te meditãdum, & eloquia
tua prævenerunt diluculo: id est virtutibus: quia
merita præcedunt præmia, & virtutes coronam,

Diluculũ est trãsitus à culpa ad gratiam.

Gregor. 8. mor. ca. 20

Sapien. 1.

2222 **Vocem meam audi secundũ misericordiam tuam, domine: & secundum iudicium tuum viuifica me.**

Hic ostendit quintum: scilicet quod orans mi-
sericordiã Dei humiliter debet implorare. Bene-

Daniel. 9.

Misericordia. & iudicium Dei simul sunt in punitione peccatorum.

A ficium enim exanditionis nostris meritis nõ debe-
mus ascribere, sed solum diuinæ misericordiæ, &
bonitati. Et hoc apertè docet Daniel propheta di-
cens. Neque enim in iustificationibus nostris pro-
sternimus preces nostras ante faciem tuam: sed in
miserationibus tuis multis. Et hoc idẽ facere nos
suo exemplo docet Psal. dicens, *Vocem meam audi*,
&c. vel per ista verba orans sperat habere vitam:
scilicet spiritualem, & beatam per misericordiam
Dei, & per iudicium: quamuis iudicium non sit si-
ne misericordia, nec misericordia sine iudicio.
Deus enim nobis facit iudiciũ. & misericordiã: mi
sericordiam, quia non punit peccata, quãtum pu-
niri meruerunt: iudicium autem, quia illa non di-
mittit impunita. Similiter dando istis gloriam, fa-
cit misericordiam, & iudicium: misericordiã, quia
præmiat vltra cõdignũ: iudicium verò, quia pro-
portionaliter præmia reddit. Petit ergo Psal. exau-
diri secundum misericordiã, & iudicium: vt scili-
cet puniat per iudicium peccata, sed misericordi-
ter. Sic igitur ista duo simul cõcurrunt: scilicet mi-
sericordia, & iudicium quibus à peccatis nos libe-
rat Deus, & vitam spiritualem tribuit. Vnde Psal.
100. Misericordiam & iudicium cantabo tibi, do-
mine vide vers. 1693. Vel aliter: Psal. petit exau-
diri secundum misericordiam, sed vinificari secun
dum iudicium. Primum petit, quia nõ confidit in
propriis meritis: secundũ, quia scit, quòd, cum iu-
dicamur à domino, corripimur, ne cum hoc mun- C
do dãnemur. Et maximè hoc postulare debemus,
dum aduersis premimur: scilicet, vt illud iudiciũ,
quo Deus immittit aduersa, ad animæ vitam pro-
ficiat nobis. Vnde hic Ambros. (ait) *Vocem meã au-
di secundum misericordiam tuam* &c. Semper homo,
etiamsi sanctus sit, & iustus: debet orare, vt exau-
diat eum dominus secundũ misericordiam suam,
non secundum merita virtutis alicuius: quia rara
virtus multa peccata, & secundũ iudicium suum,
vt infirmis opẽ ferat. Et maximè hoc debem⁹ orã-
re, cũ aliquibus vrgemur aduersis. Vel aliter: Pri-
mò Deus per misericordiam suam aufert à nobis
peccata, & postea secundũ iudicium nobis vitam
dabit æternam: quãuis & misericordia non sit sine
iudicio, nec iudicium sine misericordia. Vnde hic
ait Augu. *Vocem meã audi* &c. Prius enim per mise-
ricordiam à peccatoribus aufert culpã, & pœnam,
& postea iustis secundũ iudicium dabit vitã: vnde
nõ frustra hoc ordine dicitur. Misericordiã, & iudi
cium cantabo tibi, dñe: quamuis & ipsum tempus
misericordię nõ sit sine iud cio. De quo dicit Apo 1. Cor. 11.
stolus, Si nos iudicaremus, à dominò non iudicare
mur: cùm autẽ iudicamur à domino, corripimur,
ne cum hoc mundo dãnemur. Et vltimum tẽpus
iudic j non erit sine misericordia, quia coronat te
(ait Psal.) in misericordia, & miserationibus.

2223 **Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longè facti sunt.**

Hic ostẽdit sextum: scilicet q̃ orans debet pro *Oratio pro malis, & peccatoribꝰ* Deũ inuocare. Hoc autẽ nos *inimicis Deo est gratissima* facere docuit Christus Matth. 6. dicens. Orate pro persequẽtibus & calumniantib. vos. hoc & factis ipse nobis ostẽdit, dum in cruce pendens pro suis crucifixoribus patrem exorauit: quę omnium ora-
tionum est perfectissima, Deóque acceptior: vt *Greg 13.* ostendit Gregor. dicens, Christus dolorem crucis *mor. ca. 11.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro nostra redemptione tolerauit: qui solus mun- A
Luca. 23. das ad Deum preces habuit, quia & in ipso dolore passionis pro persecutoribus orauit, dicens, Pater, dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt. Quid enim dici, quid cogitari in prece mundius potest, quàm cùm & illis misericordia intercessionis tribuitur, à quibus dolor toleratur? Huiusmodi exemplo ergo Psal. p suis persecutoribus orat, Deo exprimens peccatum ipsorũ, vt ipsum prouocet ad misericordiã: sicut & sorores Lazari orãtes Christum pro fratre suo, qui infirmabatur, nihil in singulari postulauerunt: sed solum eius infirmitatem
Ioan. 11. Christo intimauerunt, Dicentes, Domine, ecce, quem amas infirmatur. Sic & conformiter nunc Psal. pro suis inimicis orans ipsorum statum Deo B
aperit, dicens, *Appropinquauerunt persequentes me iniquitati*, &c. Talis enim est natura contrariorum, quòd quanto quis magis vni extremo appropinquat, tanto ampliùs recedit ab alio. Sicut patet de loco sursum & deorsum, de dulci, & amaro, de albo, & nigro. Et conformiter intelligendum est de viciis, & virtutibus: quia quanto amplius quis de virtutibus participat, tãto magis elõgatur à viciis: & econtrario. Quanto amplius appropinquat viciis, illa scilicet participãdo, tanto amplius à Deo elongatur & ab eius lege: non quidem localiter, sed dissimilitudine morum. Et hoc est quod dicit Psal. *Persequẽtes me appropinquauerũt iniquitati*: quia scilicet persequi iustum iniquitas est. Et ideo ad C
hoc sequitur, quòd à lege tua longè facti sunt: id est, à præceptis tuis, quibus omnis iniquitas op-
Proxima vel propin qua iustis dicuntur aduersa carnis. ponitur. Vel aliter: aliqui enim codices habent, *Appropinquauerunt persequetes me iniquitate*, vel *inique*. Et tũc est sensus, quòd persecutores iustorum, qui ipsos iniquitate vel iniquè persequuntur, carnem quidem possunt lædere, sed nõ animam interius, à qua Deum auferre nõ possunt. Appropinquat ergo iustus, quia carnem lacerãt quę proxima est ipsi animæ. Vnde hunc sensum hic tangit Augustinus dicens, *Appropinquauerunt persequentes me iniquitati?* vel (sicut nõnulli codices habẽt) *inique*, Tũc enim appropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnẽ cruciãdam, vel perimẽdam perueniunt. D
vnde Psal. 21. vbi passio domini propheta est, Ne discedas (inquit) à me quoniam tribulatio proxima est, cum tamen illa dicantur ibi, quæ non expectabantur futura, sed quę iam præsente ipsa passione perpessus est: sed proximam dixit tribulationẽ, quę fiebat in carne. Nihil enim est animæ proprius carne quam gestat. Appropinquantes erũ ergo persequentes, affligendo eorum carnem quos perfequeuã ur. Sed attende quod sequitur, *A lege autem tua longè facti sunt*: quia quãto magis appropinquauerunt persequendis iustis, tanto longè facti sunt à iustitia. Sed quid nocuerunt eis, quibus persequendis appropinquauerunt: quando interior E
est appropinquatio domini eorum, à quo nullatenus deserũtur. Vel per hoc vult Psal. ostendere, ꝙ persecutores martyrum, & iustorum ipsos persequendo, eis non nocent: quia licet appropinquẽt, non tamen lędunt, sed seipsos offendunt: quia sei-
Tili gendas est pro semus, quia mercès est sanguis Christi. psos à iustitia separant, & à lege Dei, quę proximũ præcipit diligere, nõ persequi. Et ad iltum sensum exponit Ambros. hũc passum, dicens, Quanto magis perfequentes appropinquauerunt, tanto amplius à lege tua se separauerũt. Quoniam qui fratrem suum persequitur, à lege tua se cernitur. Lex enim dicit, Diliges dominum Deũ tuum, diliges proximum tuũ. Non ergo oderim fratrem meum, ne dicatur mihi, Si fratrem tuum nõ diligis, quem vides, quomodo potes Deum diligere quem non vides? Nescis fratrem tuum esse mercedem sanguinis Christi? Mercedem ergo non diligis Christi si fratrem tuum non diligis. Ergo persecutor appropinquat mihi vt noceat: sed is & à lege Dei se separat & ab æterna vita. Lex enim Dei vita est. Quoniam qui facit quę legis sunt, viuit in eis, quod legi conuenit vtique spirituali. Dum autem separatur à lege, separatur à Christo: nec mihi appropinquat, quia etsi corporis mei habeat potestatẽ, animæ meę tamen nocere non poterit. Denique persecutores martyrum quàm longè ab eorum meritis separati sunt. Nota hic quòd nocere alteri est vitium contra naturam: vide vers. 604. Item nota quòd mali bonis nocere non possunt. vers. 997.

Propè es tu, domine, & omnes viæ 2224
tuæ veritas.

Hic ponit septimum: scilicet quòd orans si vult exaudiri, debet credere Deum in omnibus esse iustum imitando prospera vel aduersa, si exaudiatur vel non. Et hoc in orationibus præmittẽdũ oltendit Christus dicens, Quærite primùm regnum Dei *Matth.6.* & iustitiam eius, &c. Tũc enim iustitia regni quæritur, quando Deus in omnibus suis operibus iustus esse creditur. Sic & Psal. conformiter hic confitetur, dicens Deum propè esse omnibus qui eius iustitiam in omnibus eius operibus confitentur: dicens, *Propè es tu, domine, & omnes viæ tuæ veritas*: id est, iustitia. Quilibet enim tribulationib. pressus, & aduersis cõsiteri debet & credere quòd à Deo iustè pro suis demeritis affligitur: vnde & dicere debet, *Omnes viæ tuæ veritas*. Vnde hic Augustinus ait, *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ*, &c. etiam in tribulationibus suis quòd eas non immeritò patiuntur, tribuere veritatem Deo, sanctorum est vsitata confessio. Ita regina Hester: ita sanctus Daniel: ita *Hester 14.* tres pueri in camino ignis, & eorũ sanctitatis socij *Daniel. 3.* confitentur dicentes. Omnes viæ tuæ veritas: iustus es, domine & rectum iudicium tuum: vide de hoc vers. 2210. Et nota ꝙ Psal. dicens, *Propè es tu, domine*, per illa verba vult ostendere, Deum omnibus esse præsentem: vt saltem coram illo qui omnibus præsens est, qui omnia videt peccare caueamus: vnde Deũ præsentem omnibus esse omniũ videre hic ostendit Ambros. dicens, Propè est dominus omnibus, qui vbiq; est: nec fugere eum possumus, si offendim⁹, nec fallere, si delinquimus, nec amittim⁹, si colamus eũ. Spectat omnia Deus, omnia videt: assistit singulis. Et quomodo potest deesse alicubi, cum de spiritu suo legeris, Spiritus *Sapien. 1.* domin. repleuit orbem terrarum: Vbi enim est dominus spiritus, ibi est dominus Deus. Denique David illum vbique esse & implere cœlum, terram, & *Psal. 138.* maria ostendit, dicens, Quo ibo à spiritu tuo? aut quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero, &c. Quãm ciò significat Deum vbique esse, & vbicunque est Dei spiritus, Deum esse: & vbi est Deus, ibi spiritum eius esse præsentem. An cum de sole dubitare nequeamus, quòd procedẽte die toto orbe radios suos diffundat, & omnibus lumen infundat: quem etiam illi, qui videre non possunt, sentiunt tamẽ aëris ipsius fotu esse præsentem? De sole ergo nõ dubitas, quòd vbiq; fulgeat, quomodo ergo de Deo ambigere potes? Nã splẽdor æternus

nus Dei verbum occulta etiã mẽtis illuminat, quæ A
sol ille penetrare non potest. Penetrat enim animã, & quasi candor æternæ lucis illustrat. Sed quãuis diffusè per omnes, & in omnes, & supràomnes
Matt. 5. potestates sit, quia omnibus ex virgine est ortus, & bonis, & malis: sicut & solem suum oriri iubet super bonos, & malos: illum tamẽ fouet, qui appropinquat sibi. Sicut enim à se fulgorẽ solis excludit, qui fenestras domus suæ clauserit, locumque tenebrosum, in quo cõuersetur, elegerit: ita qui se auerterit à sole iustitiæ, non potest splendorẽ eius aspicere: sed in tenebris ambulat: & in omniũ luce ipse sibi causa est cæcitatis. Aperi igitur fenestras tuas, vt tota domus tua fulgore solis illuceat. Aperi oculos tuos, vt videas orientem solẽ iustitiæ. Sed caue, ne B
eos vlla stipulæ festuca perturbet. Si quid sordis in oculo mentis tuæ fuerit, non poteris eũ intueri: si quid ægritudinis plus grauabit cũ confusam oculorũ aciem lux fuerit, maior émq; dolorẽ excitabit. Potestne alicubi deesse sapiẽtia Dei, alicubi deesse eius maiestas? Sanè tamẽ fugiẽtes nõ retinet, nõ cogit inuitos: sed neq; fallidit appropinquãtes. Et illius quidẽ virtus, illius verbũ, Deus omnibus propè est. Deniq; dictum est, Ecce qui elongãt se à te,
Psal. 72 *Act. 18.* peribũt. Propter quod sanctus ait, Mihi autem adhærere Deo, bonum est. Et Apostolus ait, non lõgè esse Deũ ab vnoquoq; nostrũm ipso (inquit) viuimus, mouemur, & sumus. Vitalem enim omnibus gratiam suã ministrãs, omnibus præsto est bonitatis suę manere: sed proprior est illis, qui cõrito sũt corde. Qui ergo Deo proximus est dicit, *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.* Iudæus hoc dicere
Iob 1. nõ potest, quia nõ recipit dominũ Iesum. Separauit enim se, nec in veritate, sed in vmbra credit. Quomodo ergo dicet, *Omnes viæ tuæ veritas*: cùm gratia, & veritas per Iesum Christũ facta est? Sed hic est dubiũ. Cùm enim omnes viæ domini sint misericordia, & veritas æqualiter (dicẽte Psal. Vniuersę vię domini misericordia, & veritas) quare hic
Quæstio. solã veritatẽ, & nõ misericordiã expressit. d. Et *omnes viæ tuæ veritas?* Sed vnum illorũ exprimẽs, aliud
Misericordia est semper cum iustitia: & econtrario. subintelligit: quia sicut vera misericordia nõ est, si à iustitia sit destituta: sic nec vera iustitia erit secluſa misericordia. Nam, vt ait Chrysostomus super Matthæũ, Misericordia sine iustitia, quędam fatuitas est, non misericordia: & iustitia sine misericordia, non est iustitia, sed crudelitas. Vnde & Augustinus hic ait, Quæri autem potest, quomodo hic
Psal. 24. dictũ sit, *Et omnes viæ tuæ veritas*: cum in alio Psalmo legatur, Vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas. Sed erga sanctos, & vniuersę vię domini misericordia, & vniuersæ viæ domini veritas: quia & in iudicando subuenit: atque ita non deest misericordia, & miserando id exhibet, quod promisit, ne veritas desit. Erga omnes autem, & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini, misericordia, & E
veritas: quia vbi non misereretur, vindictæ veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, in æternum autem neminem damnat immeritum.

2225 Initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æternum fundasti ea.

Hic ostendit octauũ, scilicet, quòd orãs, Deum in promissis fidelẽ debet credere: quia, scilicet, nõ mutatur vt homo, sed, quod promittit, æternaliter seruat. Quod nunc suo exemplo ostendens Psalm. dicit, *Initio cognoui testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.* Aduerte autem secundum Augustinum quòd ille textus multis modis variatur: quia aliqui dicũt, *Ab initio*: aliqui *initio*: aliqui *in initio*. Sed cõmunius dicitur *Ab initio*, quod nos aduerbialiter exprimẽdo, dicimus *Initus*. Dicimus ergo, *Initio cognoui de testimonis tuis*. Sed quomodo promissiones vel testimonia Dei manent in æternum? Ad quid enim valebunt testimonia, cum res ipsa promissa plenè possidebitur? Sed dicit testimonia Dei in æternũ fundata ex eo quòd illud, quod per illa testimonia Deus promisit, est æternum, non illæ promissiones. Vnde hic Augustinus. Testimonia Dei in æternum ab illo dicit esse fundata: & hoc se initio cognouisse testatur: non aliunde cognouisse, quàm de ipsis testimonis. Quæ sunt ipsa testimonia, nisi in quibus testatus est Deus se regnum daturũ suis filiis sempiternum? Et quia hoc in vnigenito se daturũ esse testatur: de quo dictum est, Et regni eius nõ erit *Luc. 1.* finis: ipsa testimonia dixit in æternum fundata, quia id, quod per ea Deus promisit, æternum est. Nam ipsa per se tunc testimonia non erunt necessaria, quando res ipsa videbitur: propter quam credendam nunc testimonia requiruntur. Et ideo bene intelligitur dictum, *fundasti ea*: quia in Christo vero monstrantur. Fundamentum enim aliud nemo po *1. Cor. 3.* nere potest præter id, quod positum est: quod est Christus Iesus. Vnde hoc igitur ille initio cognouit, nisi quia ecclesia loquitur, quæ terris non defuit ab initio generis humani: cuius primitiæ Abel *Gen. 4.* sanctus est immolatus, & ipse testimonium futuri sanguinis mediatoris ab impio fratre fundẽdi? Nã *Gen. 2.* & illud ab initio dictum est, Erunt duo in carne vna. Quod magnum sacramẽtum Apostolus Paulus exponens, inquit, in Christo, & ecclesia. Vel ali *1. Cor 6.* ter, Nam testimonia Dei dici possunt iudicia eius, quæ ab initio dedit: puta quia ab initio malos puniuit, vt Cain: bonos præmiauit, vt Abel: malos diluuio submersit: iustos autem, vt Noe cum filiis suis, saluauit. Ista autem vocantur testimonia in æternum fundata: quia, sicut ab initio malos punit, & bonos præmiauit, sic & in æternum faciet. D
Vnde ad istum sensum hic ait Ambros. *Initio cognoui de testimonijs tuis*, &c. id est, de testimoniis tuis ab initio cognitionem, & fidem assumpsi, quòd in æternum fundata sunt. Ab initio data sunt præcepta cautiora, ne primi parẽtes sibi vsurparent scientiam boni, & mali: qua recto discrimine diffinire non possent, paradisi incolatum in perpetuũ vendicare potuissent. Si considerent homines, quia sanguis hominis ad Deum clamat, manus proprias à nece hominis abstinebunt. Si custodiant præcepta, quæ dedit dominus coram cœlo, & terra testibus, dicens, Audi, cœlum, & auribus percipe *Isa. 1.* terra: scientes quicquid flagitij commiserint, aduersus legem domini fecisse: angelorum, & potestatum, sanctorumque hominum testimoniis arguantur: supra hæc testimonia fundata sibi constituerent, quia æterna sunt, atque perpetua. Vel aliter, secundum Glossam, testimonia dicuntur præcepta Dei: quę dicuntur fundata in æternum, quia pro eis neglectis, vel seruatis merces æterna, vel pœna æterna dabitur. Est ergo sensus: Ego cognoui de testimoniis tuis, quòd in æternum fundasti ea: cognoui dico ab initio (vel in tuo) scilicet in Adam, qui pro neglectis punitus est: vel per antiquos patres, qui ea tenendo ad æternitatem peruenerunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2226 VIde humilitatem meam,& eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Res Hîc incipit octonarius vigesimus. Cui pro titulo præmittitur litera vigesima alphabeti Hebræorum:quæ est Res:quæ cõgruè huic octonario præmittitur. Res enim interpretatur Caput, siue Primatus. Et significat humilitatem, quæ caput est omnium virtutum,& primatum tenet. Sicut enim in corpore hominis caput omnia mẽbra fouet, & dirigit, atque sensibus implet: inde ductus venarum, meatúsque spiritus, sanguinis vires in totius corporis partes deriuantur,lustrat omnia. Sublato capite,corpus sine nomine est: non agnoscitur, nec vllus supereſt vsus viuendi: propterea qui in aliquo damnatur crimine,ideo capite punitur: eo quòd caput ornamentum est totius corporis: quia qui turpi, vel scelesto reatu bestialis immanitatis horrorem commisisse detecti sunt,formam humanæ conditionis iubentur exuere. Recisо enim capite,& reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur. Sic & conformiter inter virtutes humilitas caput est virtutum,& ornamẽtum. Huic ergo octonario pro titulo præmittitur litera Res, quæ caput interpretatur:quia hic agitur de humilitate nobis necessaria,quæ caput est omnium virtutum. Vel mysticè caput dicitur Christus: qui est caput totius corporis ecclesiæ:& in ipso omnia cõstant. Fertur quòd coluber cùm vrgetur periculo (vt hic ait Ambros.) caput semper abscondit:& in orbem se colligens,obiecta reliqui corporis parte, caput solum tueri conatur: eo quòd saluo capitis vigore,læsa cæ̃era membra fertur reparare. Sic enim & tu,seruato capite Christo, saluato capite virtutum,(quod est humilitas) perire non potes:sine quibus tibi viuere est impossibile. Visvidere de humilitate,quòd omnium sit caput virtutum, quæ totum corpus virtutum fouet? Quamuis enim aliquis infirmus sit pauper,& ignobilis,tamen(vt hic ait Ambr.)si non se extollat & præferat,ipsa se humilitate commendat. Sit aliquis præ diues, & nobilis,si nobilitatem sui generis & diuitias iactet, insolentia sui vilis efficitur. Sit aliquis facundus & fortis,qui tumore facundiæ ac virtutis elatus plurimum sibi arroget:nõnne ei propter verecũdiam & insipiens ei & infirmus antefertur? Exemplum accipe in euangelio de Pharisæo,& publicano. Sic ergo hæc litera Res,quæ Caput interpretatur,humilitatem significat: quia Christus totius fons est humilitatis:etiam ipsum Christum significat. Interpretatur etiam litera Primatus: quod ad idem redit, quia ipsa humilitas inter omnes virtutes tenet primatum. Sic etiam Christus inter omnes sanctos primus dignitate prędicatur. Ad propositum ergo, huic octonario præmittitur hæc litera Res,quę interpretatur Caput,vel Primatus:quia hic agitur de humilitate Christi, & iustorum: quæ inter omnes virtutes caput est, & tenet primatum. Hic enim ostenditur,quid agit humilitas,quid fugit, quid zelat,quid diligit,& quid docet, vel ostendit. Et secundum hæc iste octonarius habet octo partes. Quia hic ostenditur, quòd humilitas est primò mandatorum diuinorũ seruatiua:in principio. Secũdò delictorum commissorum purgatiua:ibi, *Iudica*. Tertiò proximorum peccatorum correctiua: ibi, *Longè*. Quartò misericordiarum diuinarum lucratiua:ibi, *Misericordiæ*, Quintò aduersorum & tribulationũ lenitiua:ibi, *Multi*. Sextò errorũ proximorum zelatiua:ibi, *Vidi prævaricantes*.. Septimò timoris per dilectionẽ expulsiua:ibi, *Vide quoniam*. Octauò veritatis scripturarum ostensiua:ibi, *Principium verborum*. Est ergo primò humilitas mandatorum diuinorum seruatiua. Sicut enim superbia superioribus obedire tenuit, sic per oppositum humilitas se subiiciẽs,mãdata Dei adimplere conatur. Exẽplum habemus in Christo, qui per humilitatem mandatum patris impleuit,quia humiliauit semet ipsum,factus obediẽs patri vsque ad mortem crucis: vt ait Apostolus ad Phil.2. Et hoc in seipso notans hic Psal. Deo dicit, *Vide humilitatem meam*,&c. *quia legem tuam non sum oblitus*. Quid enim hoc loco lex Dei significat,nisi humilitatem, quam Christus verbo docuit,&exemplo mõstrauit? Vnde hic ait Augustus. Hoc loco nullam Dei legem cõuenientius accipimus, nisi qua inuiolabiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat,humilietur: & omnis: qui se humiliat,exaltetur. Superbus ergo malis vt humilietur immittitur:humilis verò a malis vt exaltetur,eripitur. Illum versum habet dicere omnis aduersis pressus, qui pro se vel alio humiliter Deum rogare conatur,vt liberetur à pressuris: vt hic ostẽdit Ambro. dicens, *Vide humilitatem meam*,&c. Gloriatur alius in diuitiis suis:alius in titulis nobilitatis,ac prosapiæ suæ:alius in administrationibus,& honoribus gloriatur: iustus autem in humilitate gloriatur. Bona enim gloria, Christo esse subiectum. Vt autem scias,quia non se iactare hic Psal. cupiat, sed Dei in se gratiam prouocare:ipse alibi dicit, Vide humilitatem meam, & laborem meũ. Ergo quasi is, qui humiliauerit cor suum, quasi is, qui plurimum laborauerit:ibi sibi dimitti peccata desiderat,hic erui se precatur. Et subdit ad propositum: Constitue aliquem sacerdotem pro ministri salute sollicitum, quem probatum aduertat Deo: aliquem patrem pro filio in ægritudine graui constituto:aliquã fœminam pro viro,vel pro filio mœstam,orationibus incumbentem,fundentem vberes lachrymas noctibus, ac diebus humiliantẽ se, ac sternentẽ solo,multiplicantem ieiunia:& quod his grauius est,mentis dolore cõfectam,morbi, ac periculi dilatione torpentem, dicere ad dominũ. *Vide humilitatem meam,& eripe me*: Considera Christi athletã innumeris contentionibus fatigatũ, ac propẽ iam lassatum viribus resistentem, periculi mole turbatum,cùm videat sibi non solùm aduersus carnem,& sanguinem,sed etiam aduersus spirituales nequitias,quæ sunt in cœlestibus, esse luctamen dicere. *Vide humilitatem meam,& eripe me:quia legem,&c.* Cõtuere etiam aliquẽ in martyrio constitutum, frequentibus afflictum supplicijs, retrusum in tenebris,graui fractum põdere catenarum, euisceratum eculeo,exaratum vnguliś, adustum candentibus laminis,perseuerantem fidei virum, sed iam tædiantis animi,quòd diutius differatur sacræ mortis corona,dicentẽ, *Vide humilitatem meam & eripe me: quia legem,&c.* Et subdit Ambros. ex præmissis. Teneamus ergo hic positi humilitatem: vt cùm vnusquisque nostrũ venerit ad iudiciũ Dei, ad illos ignes,quos trãsituri sumus: dicat Christo, *Vide humilitatem meam,& eripe me*. Nam,si superbus fueris,si arrogans,si contumax, & inobediens præceptis diuinis:hoc nõ poteris dicere. Nemo autem dicit, Vide superbiam meam:sed vide humilitatẽ meã: vt eius gratia ab illo igne erui mereatur. Audi iu

Humilitas est omnium virtutũ & ferma.

Coluber.

Luc.18

Humilitas dicitur in Deo.

Humilitas oratiosa.

Humilitas Paulo.

di iustũ humilitãtem se. Ego autem sum minimus Apostolorum. Ille vas electionis diuinæ, ille gentium doctor,minimum esse se dicit:indignum eius officij nomine,quod suis operibus præferebat. Nihil sibi arrogat,sed totum gratiæ Dei deputat. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus est: qui,cùm diuino participaret eloquio, terrã se esse dicebat,& humum. Ipse quoque dominus ait, Ego autem sum vermis,& non homo,opprobrium hominum,&c. cum de sui corporis passione loqueretur: qui non quæ sua sunt quæsiuit, sed quæ aliorum. Cuius nos imitatores fieri voluit Apostolus: atque hortatur:dicens, Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu:qui,cùm in forma Dei esset,non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, &c. formam serui accipiens. Non nos igitur nobilitatem generis,non diuitias requiramus, si volumus Christum sequi. Exinaniuit se cum esset in Dei forma:cùm diues esset,pauper factus est. Noli ergo tu contemnere plebeium,quia nobilis es:noli despicere seruum,quia potens es:noli pauperem fastidire,quia diues. Nũquid tu nobilior:nunquid tu potentior Christo es? Ille pro te suscepit illa, quæ tu despicis. Ille pro te humiliauit se vsque ad mortẽ, & mortẽ crucis,vt tuæ lapsum aboleret superbiæ. Considera, ô homo, quòd non laborauit Apostolus potentiam Christi probare: sed obedientiam prædicare:sed demonstrare,quanta sit humilitatis gratia,quantúsque eius profectus. Si eius imitator fueris, tunc securè in aduersis positus, clama ad ipsum,dicẽs, *Vide humilitatem meam & eripe me*,&c. & liberaberis. Vel aliter. Nam, vt dictum fuit ver. 558.559 896.1233. Humilitas est duplex, scilicet, virtutis,& pœnalitatis. Hic etiam dicit Ambr. Est ergo humilitas laboris,& fatigationis:& est humilitas virtutis,atque propositi:quam in secundis, & prosperis iustus positus tenet. Potest ergo iste versus intelligi etiam de humilitate passionis, & pœnæ: vt iustus afflictus,& persecutus, suã miseriam proponens,Deo dicat, *Vide humilitatẽ meam,& eripe me*. Sic etenim alibi Psal. dicebat, Vide humilitatẽ meam,& laborẽ meum. Isto modo orabat Hiere. dicẽs, Vide domine,quoniam tribulor,&c. Sic orabat & Daniel,dicens, Exaudi,domine, orationem serui tui propter temetipsum: inclina Deus meus aurem tuam,& audi:aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram. Sic & nunc cõformiter Psal. docet nos orando afflictiones nostras proponere Deo:dicens, *Vide humilitatem meam,& eripe me*. Sic enim strenuus miles mẽbra sua vulnerata ostendit regi,vt ipsũ eripiat è labore certaminis. Vnde hic Amb.dicit,Athleta bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam. Monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur: vt iudex videns fessum corpus,nequaquam eum certare compellat. Et tu Christo ostende labores tuos dicens, *Vide humilitatem meam,& eripe me*,&c.

1.Cor. 15.

Gen.18.

Psalm.21.

Phil.2.

Humilitas est duplex.

Hiere 2.

2227 Iudica iudiciũ meũ,& redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Hîc ostendit secundum,scilicet,quòd humilitas est cõmissorum delictorum purgatiua. Cùm enim quis seipsum humiliando iudicat, non iudicatur à Deo:propter quod ait Apostolus, Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et hoc est, quod hic à Deo Psal. postulat,dicens, *Iudica iudiciũ meum*,&c. Vbi sciendum,quòd in nobis duplex est iudiciũ quo pro peccatis nostris iudicamur. Vnum est iudicium nostrum:aliud est iudicium Dei. Iudicium nostrum dicitur,quo nos volũtariè nosipsos iudicamus,nosipsos pro peccatis nostris mortificãtes,& carnẽ castigãtes:& hoc vel in satisfactionem præteritorum peccatorum vel ad cautelã futurorum. Sic enim seipsum iudicabat Apostolus, dicẽs, Castigo corpus meum,&c. Aliud est iudicium Dei q̃ scilicet nos nõ assumimus, sed immissum tolera mus:sicut sunt flagella ab extrinseco pro peccatis nostris immissa. Sic enim dicitur Psal.9. Cognoscetur dominus iudicia faciẽs. Certum est autẽ, quòd iudicium voluntarium, quo quis seipsum iudicat, Deo est magis acceptum quàm iudicium ab extrà immissum. Sic enim contritio est iudicium nostrũ quam summè Deus optat. Et de isto iudicio hic loquitur Psal. Deo dicens, *Iudica iudicium meum,& redime me*. Quasi dicat, Quia Deus videt quòd meipsum iudico,ideo me redimit à peccato. Huius autem iudicij in præsenti solum est tempus:quia hic quisque seipsum iudicare potest quod in futuro locum non habebit. Vnde de hoc iudicio dicitur Iob 34. Nequaquam enim vltrà in hominis est potestate,vt veniat ad iudicium. Vbi ad propositum ait Greg, hic nimirum nõ illud iudicium designatur, quod per æternam retributionem punit: sed quod mente conceptum per conuersionem diluit. Et quod est illud iudicium, nisi de quo Apostolus dicit, Si nosmetipsos iudicaremus,non vtique iudicaremur? Et de quo dicit Psal. Honor regis iudicium diligit:vt videlicet qui iam dominum honorat ex fide, sollicitè consideret quid ei debeat in operatione. Et alibi dicitur, Iudicare coram domino,& expecta eum. Coram domino iudicatur, qui corde dominum conspicit, & actus suos sub eius pœnitentia sollicita inquisitione discernit: quem tanto securius quisque expectat, quanto quotidie vitam suam sollicitus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, nec iam coram illo, sed ab illo iudicatur. Debet ergo vniuscuiusque mẽs & causas suas apud dominũ,& causas domini cõtra se sollicita inquisitione discutere. Debet cautè pensare,vel quæ bona ab eo percepit, vel quæ mala bonis illis peruersè viuẽdo respondit. Quod electi facere quotidie omnino non cessant. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis. Considerant quàm districtè quandoque ferat, quid ũ patienter expectat. Metuunt in rebus, quæ se egisse meminerunt:& puniunt flendo, quod se per petrasse intelligunt. Vident enim videri diuinitus, quod ipsi per humanitatem nõ vident. Conspiciũt districtum iudicem:qui quo tardius venit, seuerius punit. Et sic pœnitendo feriũt,quod superbè commiserunt:ibi tot patiuntur supplicia,quod pati timent. Nec deest in hoc iudicio mente concepto, omne ministerium, quod punire reos plenius debeat. Nam conscientia accusat,ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sæuit. Vnusquisque enim cum causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor,qui exhibet,ipse reus, qui exhibetur. Odit qualem se fuisse inuenerit,& ipse est, qui semetipsum insequitur illum, qui fuit:atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quædam rixa in animo parturiens pacem cum domino. Et subdit, Quia ergo nunc in potestate nostra est in æternum mentis nostræ contra nos subire iudicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos,& quales fuimus

Iudicium.

Iudicium duplex: scilicet Dei, & nostrũ.

Iudicare nosipsos debemus.

1.Cor.9.

Iudicium conscientiæ quale est.

1.Cor.11.

Psal.98.

Greg.25. mor.c.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus,pœnitendo torqueamus.Non cessemus, dum licet,iudicare,quod recimus,&c. Sic ergo de hoc interiori nostro iudicio loquitur Psalm.Deo, dicens,*Iudica iudicium meũ,& redime me*,&c. Quasi dicat,Et si meipsum iudico, tu mihi parcere debes. Vel aliter:de iudicio,quo per aduersa iudicamur à domino,intelligitur versus iste:quia iusti videntes se à Deo aduersis esse castigatos, securius ad Deũ dicunt,*Iudica iudicium meum*,&c.Imò in hoc castigari,& iudicari desiderãt. Et istum intellectum hic ponit Amb.dicens,Festinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentiæ arbitros desiderant citius cõprobari.Habet hoc vsus etiam in sæculo, quod est commune cũ sanctis. Verùm is,qui apud Deũ iustus est, habet aliam causam iudicij non timendi:quia apud misericordem iudicem sibi causa est: apud redemptorem suum vult citò & sperat absolui. Absolutio enim matura sanctorum est.Vnde & dominus per Ezechielem ad angelos dicit,qui ministri sunt vltionum, A sanctis meis incipite iudicium. Non vult dominus commune sanctis cum diaboli sociis consortium esse iudicij. Separata est pœna,vbi distat & culpa. Quibus enim miseretur Deus,citò castigat,vt non diutius afficiantur futuri expectatione iudicij.Differtur ergo diaboli iudicium,vt sic semper in pœnis reus:semper improbitatis suæ innexus catenis, cõscientiæ suæ sustineat in perpetuum ipse iudicium. Itaque Christus,suos castigat,quos diligit:suos iudicat, quos saluat. Et hoc iudicio saluari desiderat iustus: dicens, *Iudica iudicium meum*,id est,hic fac iudiciũ meũ: hic puni peccata mea:hic vre,hic seca,hic percute, hic flagella,quia hic iudicatus,liberabor à culpa,& saluabor in gloria.Et hoc est,quod subdit, *Et redime me*: id est,per talia iudicia redimes me à culpa:*secũdum eloquium tuum viuifica me*: quia per talia iudicia castigatus,æternaliter viuã. Sic enim dicit dominus, Deut.32.Ego occidam,& ego viuere faciam:percutiam,& ego sanabo.

Iudicium Dei quo nos hic purgat, vt saluet.

Ezech.9.

2228 ## Longè à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas nõ exquisierunt.

Hic ostẽdit tertium:scilicet, quòd humilitas est proximorum peccatorum correctiua. Sicut enim verè humilis tenetur seipsum corrigere, sic & proximum,quẽ sicut seipsum diligere debet. Sed alio modo se, & alio modo alios corrigere debet:quia se iudicando seipsum, & puniendo, vt statim prædictum est:alios autem corrigere debet, eis annunciando ipsorum peccata, & eis debitam pœnã.Sic enim præcipitur Esa.40.Clama,ne cesses,& annũtia populo meo scelera ipsorum,&c. Sic & nunc humilis Psal.facit,ostendens malorum pœnam, & culpam:culpam, *quia iustificationes tuas non exquisierunt*:pœnam: *quia longè à peccatoribus salus*,Ideo enim à peccatoribus longè est salus, quia ipsi saluti appropinquare nolunt.Sicut enim anima nunquã deserit corpus,nisi ex defectu corporis:vt puta, propter infirmitatem, senium, vel illationem passionis ab extra:sic & Deus animam non deserit,nisi propter defectũ animæ.Nõ Deus, qui est salus, elõgat se ab eis,sed ipsi elõgantur à Deo:non quidẽ loco, sed morib⁹. Quid est ergo lõgè esse à Deo,nisi Deũ deserere?Quid est Deũ deserere, nisi mandata eius nõ custodire?Quare ergo salus lõgè est à peccatoribus,nisi quia iustificationes(id est,mandata) Dei nõ custodierũt:Idẽ est ergo lõgè esse à Deo, quod eius mãdata nõ custodire. Vnde hic ait Aug.Quis enim te discernit à malis, ô tu, qui dixisti. *Longè à peccatoribus salus*: vt non à te longè, sed tecum sit salus? Hoc nẽpe te discernit ab illis, quia id, quod illi non fecerunt,tu fecisti:hoc est,Dei iustificationes exquisiuisti.Vel hoc intelligitur spiritualiter de Iudæis.Vidit enim Psal.in spiritu.Iudæos Christum non recepturos, ad quos ipse venit:ideo sibi se elongauerunt à salute,quæ Christus est.Vnde dicit de ipsis,*Longè à peccatoribus salus*,id est, à Iudæis Christus.Istum intellectum habet hic Ambrof.dicens,*Longè à peccatoribus*,&c. Quorum serum est iudicium,eorum salus longè est: sed ipsi sunt sui auctores periculi,quia domino non appropinquauerunt:ideo facti sunt longè, quia voluntate sua à salutis se gratia separauerunt. Non refugit eos salus, sed ipsi salutem qui se elongauerunt. Venit ad Iudæos salus:sed ipsi salutem non receperunt. Quomodo non receperunt, audi, Iesus salus est. Venit Iesus quærere,& saluum facere,quod perierat.Sed Iudæi dimitti latronem postulauerunt:Iesum verò repudiauerunt. Quis autem est qui longè se facit à domino, nisi qui non exquirit iustificationes eius? Qui verò iustitias eius exquirit, propè est, adhæret Deo. Et ideo iustitias Dei quærentibus dicit Apostolus,Vos,qui eratis longè,facti estis propè in sanguine Christi.Et attende quòd ait, *Longè à peccatoribus salus*.Quia peccator dupliciter accipitur, vel qui habilis est ad peccandum: & sic omnis homo peccator dicitur in vita præsenti:sicut scriptor dicitur non ab actu scribendi (quia etiam dormiens scriptor est)sed ab habilitate.Secundò dicitur peccator ab actu peccandi,vel ab ipso peccato,in quo iacet. Et sic accipitur hic peccator, cùm dicitur, *Longè à peccatoribus salus*. Vnde Gualfr.istum passum exponens,dicit,*Longè à peccatoribus salus*:verũ est,si permanent in peccatis,dum dissimulant, dũ excusant,dum vel peccãt in spe:vel desperãtes, in malorũ profundum decidunt contemnẽtes. Talia nimirum peccata separãt nos,& Deum, & murum interponunt.

Longè à Iudæis Christus.

Psal.142

Christus pastor,aduocatus,reus & iudex.

Luc.19.

Ephes.5.

Peccator qui dicitur dupliciter.

Misericordię tuæ multæ,domine: secundum iudicium tuũ viuifica me. 2229

Hic ponit quartum:scilicet,quòd humilitas est misericordiarum diuinarum lucratiua:vt enim dicitur,Iac.4.Superbis Deus resistit: humilibus autem dat gratiam. Quod etiam hic ostendit ⁊ Psal.humilis,dicens,*Misericordiæ tuæ multæ, domine*. Et verè misericordiæ domini multæ:quia sunt vniuersales, versi.484.& magnæ,ver.782.sunt multę,versi 833. 834.1500.1923.Dicat ergo Psalm. *Misericordiæ tuæ multæ domine*:quia etiã hoc,quòd exquiramus iustificationes tuas.pertinet ad miserationes tuas. Et verè misericordiæ domini multæ:quia etsi longè sit à peccatoribus salus:tamen nemo peccatòr desperet, quia multæ sunt misericordiæ domini. Vnde hic ait Ambrof.Multæ misericordiæ domini,quia, qui suo peccato pereũt,misericordia domini liberantur.Ipse enim palam apparuit non quærẽtibus: vocauit fugientes, congregauit ignaros, pro omnibus se obtulit.Homo autem non multum misericors. Misericordia autem hominis in proximum suum: misericordia verò domini in omnem carnem:vt omnis caro ad Deum accederet, illa domini miseratione donata. Sed notabile est, quod subditur,*Secundum iudicium tuum viuifica me*. Quid est, quòd statim allegauit misericordias Dei esse multas,

Misericordiæ domini multæ.

Alia domini misericordia.

multas,& statim illis dimissis,ad iudicium Dei recurrit: dicens, *Secundum iudicium tuum viuifica me*? Sed sciendũ,quòd,sicut nõ est misericordia sine iustitia,sic nec iustitia sine misericordia, ideo petẽs iudicari secundum iustitiam Dei, petit iudicari secundum misericordiam.Et hoc hic notat Amb.dicens,Sed quomodo cum dixerit multas esse Dei miserationes, secundum iudicium eius viuificari postulat:maximè cum alibi dixerit, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine? Respondet,Sed aliud est iudicium illud beneficiorum Christi, cui respondere non possumus. Quis enim referre potest debitũ naturæ, debitũ salutis,& gratiæ ? Aliud est iudicium quo fragilitatis nostræ naturæ censemur.In hoc tamen iudicio misericordia cum iustitia copulata est:vt veritas iudicij miseratione Dei temperetur.Vel aliter:Christus multarum personarum sumpsit officium: quibus officiis cõsideratis,ad Christum securè dicere possimus,*secundũ iudicium tuum viuifica me*. Nam assumpsit personã pastoris,aduocati,rei & iudicis. Qui igitur habet iudicem,pastorem,& aduocatũ, & pro reo respondẽtẽ,quid timere potest?Et hoc hic inducit Ambr. dicens,In euangelio reperio,quòd dominus Iesus multorum affectus,& officia suscepit,vt nos doceret quomodo in his officiis nos conuersari oportet.Suscepit personã pastoris:vnde ait,Bonus pastor animam suam dat pro &c. Ideoque pro rationali grege seipsum,passioni cœporis non negauit, vt ouem lapsam suis humeris superponens recrearet.Suscepit aduocati personam:ipsum enim aduocatum habemus apud patrem. Pernoctabat in oratione pro nobis,vt nos suo informaret exẽplo: quemadmodum veniam nostris exorare debemus peccatis.Non enim ideo pernoctaret, quasi aliter patrem nobis reconciliare non posset: sed vt qualis aduocatus esse debeat,demonstraret, Qualis sacerdos,vt non solum diebus,sed etiam noctibus pro grege Christi debeat precator assistere.An impetrandi indigebat auxilio,qui facere ipse poterat quæ rogabat?Suscepit etiam affectum rei, & stetit ante iudicem vt reus. Interrogatus tacebat: ostendens non in clamore vocis,nec in forensi assertione patrocinij,sed in conscientiæ integritate esse innocentiæ defensionem:nec salutem corporis ambiendam,sed animi puritatem.Denique qui Susannam absoluit tacentem,se obtulit morti. In illa causam ostendit,vt nemo desperaret:in hac,vt redimendæ vniuersitatis sacrificium non negaret. Suscepit etiam iudicis personam,vt iudices informaret:dicens, Non possum à meipso facere quicquam:sed,sicut audio,iudico. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio suo facit,& domesticæ proposito voluntatis:sed iuxta leges,& iura pronunciat. Scitis viris obtemperat,non indulget propriæ voluntati.Nihil paratum & præmeditatum à domo defert:sed sicut audit,ita iudicat:& sicut se habet negotij natura discernit.Obsequitur legibus,nõ aduersatur:examinat causas,nõ mutat merita.Discite,iudices sæculi,quem in iudicãdo tenere debeatis affectum,quam sobrietatem,quam synceritatẽ dominus omnium docet: Non possum (inquit)à meipso facere quicquam:sed, sicut audio, iudico. Et tamẽ Pilatus dicebat ad dominum, Potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te.Vsurpas ô homo,potestatem, quã non habes:cũ Deus neget se habere,qui habet super omnia potestatem.Audite quid iustitia dicat,Nõ possum ego à meipso facere quicquam. Audite quid iudex iniquitatis loquatur, Potestatem habeo dimittere te,& potestatẽ habeo crucifigere te. Qui enim iudicat,non voluntati suæ obtemperare debet,sed tenere quod legũ est. Iustum igitur est iudicium filij Dei:quia secundum voluntatem Dei est,non secundum hominis affectum. Deus autem plenus est misericordiarũ,& misericordia eius cũ iudicio,& iudicium cum misericordia.Neque sine iudicio miseretur,neque sine misericordia iudicat. Hoc ergo Dei iudicio misericordia tẽperato freatus Psal.dicit,*Secundum iudicium tuum viuifica me*.

Ioan 5. Iudicare debet iudex secundum allegata & probata.

Ioan.11.

Ioan.19.

Multi,qui persequuntur me,& tribulant me:à testimoniis tuis non declinaui. 2230

Hic ostendit quintum : scilicet quòd humilitas est aduersitatem lenitiua.Docet experientia,quòd patientia in aduersis, pondus aduersorum leuius portare facit.Cum autem humilitas patientiæ sit cõnexa:consequens est,quòd humilitas etiam aduersa leuigat. Et hoc est, quod dicebat Christus, Tollite iugum meũ super vos:scilicet,pondus pœnarum,& persecutionum,& aduersitatum. Quod si faciliter portare cupitis,discite à me, quia mitis sum,& humilis corde.Sic & Psal. humilitate fundatus,persecutiones faciliter portabat: vt nullo modo per eas à diuinis mãdatis declinaret.Et hoc est,quod ait,*Multi,qui persequuntur me* &c. Et quãuis ilta sit vox omnium iustorum in afflictionibus mũdi,carnis,vel dæmonis positorum:propriè tamẽ hæc est vox sanctorum martyrum , qui à diuersis hominibus persecuti,qui diuersis tormentis afflicti,à mandatis Dei non declinabant:imò, crescẽte pugna,crescebat in eis gratia:& per consequẽs in mandatis Dei exequendis promptiores efficiebantur.Vnde meritò Deo dicunt, *Multi sunt, qui persequuntur me & tribulant me:sed ego in gratia tua positus, à testimonijs tuis non declinaui*. Ista ergo est vox sanctorum martyrũ,quæ in ecclesia multos coronauit:ex qua multa miracula processerunt, pro qua multæ solennitates celebrantur.Vnde hic ait Augusti.*Multi qui persequuntur me* &c.Factũ est,nouimus,recolimus:purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum, ornatæ sunt ecclesiæ memoriis martyrum,insignita sunt: tempora natalibus martyrum:crebrescunt sanitates meritis martyrũ.Vnde hoc,nisi quia completum est, quod dictum est de homine isto toto orbe terrarum diffuso ? *Multi qui persequuntur me,& tribulãt me:à testimonijs tuis* &c. Agnoscimus,& gratias agimus domino Deo nostro. Tu namq; homo,tu ipse in alio Psal.dixisti, Nisi quia dominus erat in nobis,fortasse viuos absorbuissent nos.Ecce quare à testimoniis Dei nõ declinasti,& ad palmam supernæ vocationis inter manus multorum persequentium tribulantiumq; venisti.Per hoc enim notatur grauitas persecutionis contra martyres,& ipsorum admirabilis patiẽtia.Non enim multum est admirabile,tẽpore pacis,& prosperitatis diuina seruare mãdata:sed mirabile est,tempore persecutionis,quæ cessaret, si à mandatis declinaretur.Et hoc hic notans Ambro. dicit.*Multi qui persequuntur* &c. Nõ est(inquit) magnum,si tunc à Dei testimoniis non declines,cùm te nullus affligit,nullus persequitur. Quis enim in offenso sibi prosperorum euentu secũdo successui fieret ingratus? Quis diuitiis affluens, iugi salute robustus,

Pœnitendo torqueamus.

Psal.123.

Martyrũ constantia.

Patientia in prosperis non prædicatur:sed in aduersis bonitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

robustus,non ad De' gratias referet, quòd sibi illa concessa sint? Denique cùm sanctum Iob dominus prædicaret,ait aduersarius, Numquid Iob gratis colit Deum? Nónne tu vallasti eum? Sed mitte manum tuam in omnia,quæ habet, si non in faciẽ te maledicet. Tunc igitur plus probatus est, quando amissis opibus,& filiis,à domini cultu, & gratia nõ recessit. Sed non vnus persecutor est,multos ministros habet:sed nõ te terreat. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnũ Dei. Sed multæ tribulationes,multę probationes. Vbi multæ coronę,ibi multa certamina. Tibi ergo proficit quòd multi persecutores sint,vt per multas persecutiones facilius inuenias quemadmodum coroneris. Sed quod amplius est:non solùm persecutores sunt,qui videntur,sed etiam,qui non videntur: & multò plures. Audi quid de his persecutionibus dictum est: Omnes,qui piè viuere volunt in Christo,persecutionem patiũtur. Omnes dixit, nullum excepit. Quis enim exceptus à persecutionib⁹ potest esse,cùm ipse dominus persecutionum tentamenta tolerauerit? Persequitur auaritia,persequitur ambitio,persequitur luxuria,persequitur superbia,persequitur fornicatio. Vnde Apostolus ait, Fugite fornicationem. Nam qua causa fugeres,nisi illa te persequeretur? Est enim malus spiritus fornicationis,malus spiritus auaritiæ,malus spiritus superbiæ. Isti sunt persecutores graues,qui sine gladij terrore,mentẽ hominis frequentes allidũt: qui illecebris magis quàm terroribus animos expugnant fidelium. Hi sunt hostes cauendi: hi gratiores tyranni,per quos Adam captus est. Multi in persecutione publica coronati,inhac occulta persecutione ceciderunt. Aduertis quàm graue certamen sit,quod est intra hominẽ,vt secum ipse confligat,cum suis cupiditatibus ipse prælietur. Verũtamen vt multæ sunt persecutiones, ita & multa martyria,& multi Christi testes. Tẽtatus fuisti spiritu auaritiæ,vt possessionem minoris innaderes: indefeniæ viduæ iura temerares: & tamẽ contemplatione cœlestium præceptorum,opem magis ferendam quàm inferẽdam iniuriam iudicasti: testis Christi es. Tentatus es spiritu superbiæ:sed videns inopem,& egenum,pia mente compassus, ex humilitate magis quàm ex arrogantia dilexisti: testis Christi es. Quimmo non sermonis,sed operis testimonium præbuisti. Ille ergo testis est, qui astipulãtibus factis domini Iesu,præcepta testatur. Cùm ergo audis. *Multi qui persequuntur me,& tribulãt me:* noli timere, qui dicere potes, Si Deus pro nobis, quis contra nos? Verùm hoc ille dicit, qui à testimonio domini nullo vitiorũ declinauit anfractu.

Iob 1.

Act.14.

Persecutio multiplex virtutem.

2.Tim 3.

1.Cor.6.

Rom.8.

2231 Vidi præuaricantes,& tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

Hic ponit sextum:scilicet, quòd humilitas est, errantium proximorum zelatiua. Sicut enim vera humilitas in obseruatione mandatorum delectatur:ita in ipsorum violatione tristatur, & tabescit. Vnde & Psal.verè humilis dicit,*Vidi præuaricantes, & tabescebam*,&c. Quid autẽ sit præuaricatio, vide versiculum 2192. Quid autem sit tabescere, vide vers.2212. Ille etiam versus multum concordat in sententia cum illo verbo superius posito: scilicet Tabescere me fecit zel⁹ meus,&c. vide ver. 2212. Ille textus variatur secundum August. Nam multi codices habent,*Vidi præuaricantes,& tabescebam*. In sententia tamen idem sunt:quia præuaricantes dicuntur illi,qui frangunt legem promissam seruare, & sic frangunt pactum seruare promissum. Hos ergo videns Psalm.tabescebat zelo amoris accensus erga eos,cupiens eos promissam legẽ seruare. Hoc ideo dicit, quia præuidebat multos timore persecutionis,& pœnarum, à fide promissa recessuros. Vnde hic ait Aug. *Vidi non seruantes pactum*: & hoc plures codices habent. Sed qui sunt,qui pactũ non seruauerunt, nisi qui declinauerunt à testimoniis Dei,tribulationes multorum persequentium non ferentes? Hoc est autem pactum,vt, qui vicerit,coronetur. Hoc pactum non seruauerunt, qui persecutionem non tolerantes,à testimoniis Dei negãdo declinauerunt. Hos ergo iste vidit, & tabescebat,quia diligebat. Zelus enim iste est bonus,de amore veniens,non de liuore. In quo autem nõ seruauerunt pactum,secutus adiunxit,*quia eloquia tua non custodierũt*. Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et nota,quòd aliquis tabescit virtuosè: qui scilicet zelo charitatis accenditur: & aliquis vitiosè, qui scilicet vitiis, vel vitiorum afficitur zelo. Vnde hic ait Ambr. *Vidi præuaricantes*, vel *non seruantes pactum,& tabescebam*. Beatus, qui in charitate Dei tabescit,qui videt nõ seruãtes pactũ. Alius propter vitiosos amores tabescit,qui distillat,dum est dilatus amore dilectæ, & dum protelatur flagrantis cupiditas effectu. Alius tabescit,quia vires corporis quadam deformitate palloris,festorúmq; artuum tabe minuuntur. Alius,qui pecuniam concupiscit,donec potiatur eam, auaro miser tabescit affectu. Alius immodicè capescẽdi honoris impatiens:si desiderata lõga suspiret,nõ mediocris mentis tabe conficitur. Non talis qui dicit, Sitiuit in te *Psal.62.* anima mea,in terra deserta inuia,& inaquosa. Hic enim castigabat carnem suam,& tabescere faciebat, dum indefesso desiderio diuinæ cognitionis intentus,& lucem Dei sollicita expectatione præueniens,antelucanum sollicitè domino cãticis,& in hymnis gestabat obsequium. Tabescit ergo vir pacificus,quando alios videt pacta rescindere,cõsensuũ abolere concordiam,iurgia de pace reparare,in tumultus redire de gratia. Quod vtiq; non facit,qui domini præcepta custodit: non qui audit *Ioan.14.* dicentem, Pacem meam do vobis: pacẽ relinquo vobis. Ergo qui pactum seruat, is Christi obedit imperiis: qui autem non seruat,ille Christi præcepta contemnit,& quod plus est,comperta fastidit, & negligit. Vel aliter:ille Psal.tabescebat propter Iudæos,quos multa Deo videbat promittere, quæ non obseruabãt:& sic pacta frangebant. Vnde hic ait Glos. *Vidi non seruantes pactum*. Pactum dicitur à pace,quasi pactis actum:id est,inter desidẽtes affectu gratiæ definita conditio:quod conuenit vtriq; legi,vt scilicet pactũ appelletur,quæ statuta est: vt homo in gratiam & pacẽ Dei reuocaretur. Quod pactum,(id est vtrãque legem)debiles non seruãt cedentes persecutionibus:pro quibus sociis amissis dolẽt sancti. Vnde subdit, *Et tabescebam*. Vel pactum dicit,q̃ Iudæi pepigerunt: dicentes, Quæcunque dixerit dominus,faciemus:sed postea coluerunt idola. Quos ciues,& parentes suos lugent sancti. Vnde subdit, *Et tabescebam*, scilicet zelo charitatis.

Tabescit quis multiplicater.

Psalmus fingitis qui legem non custodit.

2232 Vide,quoniam mandata tua dilexi,domine:in misericordia tua viuifica me.

Hic

Hic ostendit septimum:scilicet, quòd vera humilitas est per amorem timoris expulsiua. Humilitas enim meretur charitatem,& gratiam. Iacob. 4. Humilibus dat gratiam. Timor autem,scilicet seruilis,nõ est in charitate:sed perfecta charitas foras mittit timorem: vt habetur 1. Ioan. 4. Et hoc est, quod hic de se affirmat:scilicet,quòd mãdata Dei custodiuit:scilicet non timore seruili,sed dilectione:dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi, domine*. Sed statim quis dubitabit, dicens. Quomodo hic Psal. virtutes suas publicat:dicẽs, *Vide quoniã mandata tua dilexi,domine*:cũ hoc facere sit periculo illas perdendi se exponere? quia qui diuitias suas publicat in itinere,latrones prouocat. Vnde ad propositum ait Greg. Qui virtutes suas patefaciunt,ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus,quæ deprædentur. Quod notissimè figurauit illa cũctis notissima Ezechiæ culpa: qui postquam vna prece,& sub vnius noctis spatio centũ octoginta quinque milia host um, angelo feriẽte, prostrauit:postquam occasui proximum ad altiora cœli spatia solem reduxit:postquam propinquante iam termino vitam coarctandam in tẽpora lõgiora protelauit,susceptis regis Babylonici nunciis,bona omnia,quæ possidebat,ostẽdit. Sed prophetæ vocem protinus audiuit, Ecce dies veniunt, & auferentur omnia,quæ in domo tua sunt in Babylonem:non relinquetur quicquam, dicit dominus. Sic & multi,quia cauere malignorũ spirituum insidias negligunt,subitò amittunt, quicquid diuitias studentes operantur. Hinc enim per Psal. dicitur, Et tradidit in captiuitatem virtutes eorũ, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtutes quippe, & pulchritudo in manus inimici traduntur,quia omne bonum, quod per cõcupiscentiam laudis ostenditur,occulti aduersarij iuri mancipatur. Hostes namque ad rapinam prouocat qui suas eorum notitiæ diuitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate diffungimur, in latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, absondat necesse est ipsa quæ portat. Quomodo ergo virtutes suas Psal. non absondit,sed publicat:dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi,domine*? Ad hoc respõdetur quòd non licet bona sua publicare ad ostẽtationem,sed bene ad aliorum ædificationem: vt ostẽdit Greg. dicens, Sciendum est,quòd sancti viri quoties desse aliquid sequentibus innotescũt,morem sui creatoris imitantur. Nam Deus,qui nos prohibuit, ne proprio ore laudemur,per scripturam sacram laudes suas loquitur. Non quia ipse eis indiget, qui proficere laudibus nescit:sed dum suam magnitudinem nobis narrat,nostrã ad se imperitiam subleuat. Et bona sua loquendo nos edocet, quæ omnino homo non cognosceret,si de se tacere voluisset. Idcirco autem laudes suas indicat,vt valeamus eum studẽdo cognoscere:cognoscẽtes, amare:amantes,sequi:sequentes,adipisci, adipiscentes verò,eius visione frui. Vnde Psal.ait, Virtutẽ operum suorum annũtiabit populo suo,vt det illi hæreditatem gẽtium. Acsi apertè dicatur,idcirco fortitudinem suæ orationis insinuat, vt hos, qui audient,donis ditescat, Morẽ ergo sui creatoris imitantes sancti viri,nonnunquam quædam de se vt audientes instruant,non vt ipsi proficiãt, manifestant. Et tamen in his alta se cõsideratione custodiunt,ne dum alios à terrena intentione erigunt, ipsi terrenæ laudis appetitu mergãtur. Sed ad pro-

Quæstio. Virtutes suas an alicui publicare debeat.

Greg. 8. mor.c.37.

Psal.110.

Greg. 18. mor. ca 5.

positum: Psal. suas virtutes hic manifestat: non vt inde laudibus proficiat,sed vt ad hoc alios prouocet: dicens, *Vide quoniam mãdata tua dilexi*. Est ergo sensus Psalmistæ Deo dicẽtis, *Vide quoniam mandata tua dilexi*: id est,alios fac videre,vt scilicet meo exemplo ad illorum dilectionem inducãtur. Sicut enim dicitur cognoscere,quando nos cognoscere facit:sicut dixit ad Abraham Gen.22. Nũc cognoui,quòd timeas Deũ: id est,alios cognoscere feci. Sic & videre dicitur quando alios videre facit. Et attende quòd non dicit, Vide quoniam mandata tua non negaui:neq;,quoniam mandata tua feci: sed *quoniam dilexi*:quod est perfectionis. Vnde hic ait Aug. Non ait, Vide,quia eloquia, vel testimonia tua non negaui,quod martyres facere quãdoque cogebantur,& non facientes,nimis horribilia patiebãtur. Sed dicit,*quoniam dilexi*: vbi fructus est omnium passionum,quia,si tradidero corpus meũ ita vt ardeam,charitatẽ autem non habeam: nihil mihi prodest. Hanc ergo iste commẽdans ait, *Vide, quoniam mandata tua dilexi*. Et secũdum Glos. nota quòd ait,*dilexi*:quod plus est quàm facere, vel seruare:scilicet,ne puniatur:quia hoc est charitatis, illud autem necessitatis. Nam & opera mandatorũ fieri possunt extra charitatẽ ex timore. Et hinc est quòd in Exodo illi soli præcipiũtur offerre ad cõstructionem tabernaculi,qui spontanea volũtate, & hilari animo accedunt. Et ex hoc Psal. ostendit se plenam cõfidentiam habere in domino Deo dicens, *vide*. Vnde hic ait Amb. Hic quoq; Psal. inuitat dominum, vt plenum charitatis suæ spectet affectum. Nemo enim alteri dicit *Vide*, nisi qui iudicat se,si videatur,esse placiturũ. Sed quia nõ in meritis suis,sed in Dei gratia confidit:adiungit,dicẽs, *In misericordia tua viuifica me*. Vnde hic ait Ambros. Quia Psal. mercedẽ perfectæ charitatis expectat, ideo miserationis diuinæ suffragium poscit: vt in ea viuificetur à domino. Non ergo est arrogans debitæ mercedis exactor: sed est verecundus diuinæ misericordiæ precator. Viuificari ergo petit per misericordiam, qui iam viuus erat per gratiã: sed vitã gloriæ sibi dari per misericordiã petit, vt in terra viuentium bona domini possit videre.

Diligere mandata Dei, plus est quàm facere.

1.Cor.13.

2233 Principium verborum tuorum veritas:in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Hic ostendit octauum:scilicet, quòd humilitas est scripturarum diuinarum ostensiua. Sicut enim dicebat Christus, Matth.11. Confiteor tibi, domine pater cœli,& terræ,quia abscõdisti:hæc à sapiẽtibus,& prudentibus,& reuelasti ea parulis:id est humilibus. Et hoc virtute humilitatis sibi Psalm.à Deo reuelatum ostendit:dicẽs, *Principium verborũ tuorum veritas*,&c. Vel per hæc verba vult Psal. ostẽdere loquens in persona iustorum, quòd etsi de condigno sibi æternum non debeatur præmium: quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam:(vt ait Apost.ad Rom. 8.) sibi tamen debetur de congruo: scilicet ratione promissi, quia scilicet, sicut Deus omnibus malis pœnam promisit,sic & omnibus bonis præmium promisit æternũ. Cùm ergo Deus nec fallere, nec decipere aliquem possit,quia verba eius sunt veritatis principium:ideo fidenter sibi dari æternum postulat præmium:dicens, *In misericordia tua viuifica me*. Et nũc rationem suæ confidentiæ subdit:dicens,

Meremur præmium æternum de congruo, non de cõdigno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cens, *Principium verborum tuorum veritas.* Vnde hic A
ait Aug. Sed si præmium petitur in misericordia,
ipsum etiam reddere debet & iustitia. Quãro ma-
gis cui impensa est misericordia, vt obtineretur,
quòd præmium deberetur ex victoria: *principium*
(inquit) *verborum tuorum veritas: in æternum omnia*,
&c. Quasi dicat, A veritate tua verba procedũt: &
ideo veracia sunt, & neminem fallunt: quibus pro-
nunciatur vita iustis, & impiis pœna. Hæc quippe
sunt in æternum iudicia iustitiæ Dei: quia iudicium
Dei manebit in æternum. Vel aliter, secundum
Glos. *Principium verborum tuorum veritas*: à princi-
pio verborum tuorum vera dixisti. Principiũ ver-
borum Dei est principium scripturarum: vt Gene-
sis: à quo principio vera dixit Deus: & vsque in fi- B
Luca 21. nem verba veritatis sunt. Vnde in Luca dicitur,
Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non
transibunt. Et quia tetigit, quòd in principio gestũ
est, addidit quod post finem sæculi fiet: dicens, *In*
æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ, id est, in æternum
durabunt iudicia iustitiæ tuæ, & perpetuò stabunt:
quia sententiam de bonis, vel de malis datam, nec
tempus, nec vlla res subuertet: sed iudicium Dei
Principiũ verborum Dei est fides. de omnibus in æternum manebit. Vel aliter: per
principium verborum Dei intelligit fidem, quæ
omnium virtutum est fundamentum: cui fallitas
subesse non potest. Et per hãc peruenimus ad co-
gnitionem vnius Dei, incarnationis, & iudiciorum
Dei: quæ timere debemus. Et ad hoc istum textum C
his inducit Ambros. dicẽs, *Principium verborum tuo-*
rum veritas. Cum principium verborum veritas sit,
veritas vtique fidei fundamẽtum est. Primùm qui-
dem oportet vt credamus vera esse Dei summi,
quæ in scripturis diuinis legim' oracula: fecũdùm,
vt virtutem eorum pleniore cognitione discamus.
Sicut enim initium sapientiæ timor domini: pleni-
tudo animæ sapientiæ dilectio: ipsa autem dile-
ctio, plenitudo legis: ita plenitudo verborum Dei
sapientia est, cognitioque iustitiæ. Nam, sicut à ti-
more domini processus quidam est ad gratiã cha-
ritatis, ita à veritate ad iudicium iustitiæ diuinæ
quidam videtur fieri processus. Venisti ad ecclesiã,
Deut. 6. audisti vnum Deum dici: quod lex docet, dicens, D
Audi, Israël: dominus Deus tuus vnus est. Crede v-
num Deum esse, non plures deos. Cum autem cœ-
peris legere dominum Iesum Dei filium in carne
veniisse propter totius mundi redemptionem: di-
stingue sapienter vnum Deum patrẽ esse, ex quo
Incarna-tionis fru-ctus. omnia, & nos in illo. Et vnum dominum Iesum,
per quem omnia, & nos per ipsum. Cognosce quia
ideo venit, vt virtutum semitis nostros informaret
affectus: vt morum mansuetudinem conuersatio-
nis eius disceremus exemplo, vt aboleretur culpa
per gratiam. Et tunc à veritatis cõfessione ad co-
gnitionem iustitiæ processisti. Fides principiũ est
Christiani: plenitudo autem Christiani iustitia est.
Fides in confessione populorum, iustitia in marty-
rij passione. Scientes igitur in æternũ mãsura iudi-
cia omnia iustitiæ Dei, caueamus, ne opera nostra
displiceant, & in æternum incipiamus subire iudi-
cium: nec, si aliquid boni fecimus, resupino resol-
uamur affectu. Cognoscentes itaque iudicia Dei,
opera nostra examinemus omnia. In viro iusto gra
ue est detrimentum, graue operis alicuius incen-
dium: in impio, pœna infernalis. Sint magis omnia
iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarũ:
ne forte cum trutinantur facta nostra, culpa præ-
ponderet.

PRincipes persecuti sunt me gra- 2234
tis, & à verbis tuis formidauit cor meum.

Hic incipit vigesimus primus octonarius: cui *P Sin.*
titulo præponitur, siue præmittitur vigesima prima
litera alphabeti, quæ est Sin: quæ interpretatur su-
per vulnus. Quid autẽ super vulnus ponitur, nisi
medicamentũ? Quid autẽ sunt vulnera nostra, nisi
persecutionũ aduersitates, q̃bus medicamentũ su-
perponitur, dũ verbis diuinis cõsolamur, & ad pa-
tientiã ducimur? Ista vulnera sunt sana: quia multo
grãdius est, vt in corpore sit vulnus quod foueas at- B
que cõstringas, quàm sine vulnere mors serpat in-
terior. Sed vt hic ait Amb. Est nõ solùm corporis
vulnus, sed etiã mẽtis: q̃ oleo quodam mollioris e-
loqu j, & pacifici sermonis suauiter miteſcit. Sunt
fomenta verborũ, sunt fomenta cœlestiũ præcep-
torum, quibus omnis nequitiæ virus aboletur. Sũt
legis vincula, quæ non aduranț, sed magis liberẽt
alligatos. Cõsideremus igitur qd sit vulnus, quid su-
per vulnus. Vulnus est, *Principes persecuti sunt me*
gratis. Super vulnus est, *Lætabor ego super eloquia*
tua, sicut qui inuenit spolia multa. Super vulnus est,
quia verbis dominicis, vulneris dura curãtur. Me-
dicamentũ igitur super vulnus, verbũ Dei est. Qui
igitur vulneratur, currat ad illũ Samaritanũ custo-
dem operis sui, custodem legis & gratiæ: vt vulne-
ri suo possit inuenire medicinã verborũ cœlestiũ.
Ipse medicinam super vulnera nostra apponit: di-
cẽs, Pœnitentiã agite: appropinquabit enim regnũ
cœlorũ. Bona alligatura super vulnus, quę fracta a-
nimæ tuæ ossa connectat: & soliditate reparata in
pristinas vires reformet, ac dissolutos artus sine vlla
cicatricis offensa restituat. Ex quibus patet, q̃ ista
litera huic octonario præposita, scilicet Sin (quæ
interpretatur super vulnus) significat verbum Dei:
quod super omnia vulnera nostra positum, ipsa sa-
nat. Meritò ergo hæc litera huic octonario præpo-
nitur: quia hic ostenditur vulnera nostra, & hic o-
stenditur verbum Dei, quod illa omnia sanat. Vi-
de vulnera, *Principes persecuti sunt me gratis.* Vide
medicamentum vulnerũ sanatiuũ, *Lætabor ego su-*
per eloquia tua. Agitur igitur in octo octonario de
verbo Dei, q̃ omnis vulneris tã corporalis quàm
spiritualis est sanatiuũ. Et secundùm virtutes hu-
ius medicaminis verbi Dei, iste octonarius diuidi-
tur in octo partes: quoniã secundũ diuersas infir-
mitates, verbũ Dei diuersa nobis offert remedia.
Primò contra superbiam humiliat, timorẽ Dei in-
spirãdo: in principio. Secundò contra tristitiã læti-
ficat, valorem mũdi superando: ibi, *Lætabor.* Tertiò
contra malitiã purificat, vitia mala detestãdo: ibi,
Iniquitatem. Quartò cõtra accidiã sollicitat, laudẽ
Dei frequentãdo: ibi, *Septies.* Quintò cõtra discor- E
diã pacificat, supernam pacẽ condonando: ibi, *Pax*
multa. Sextò cõtra lasciuiã fortificat, virtutem spei
conferendo: ibi, *Expectabam.* Septimò contra mi-
seriam dignificat, amicos Dei generando: ibi, *Cu-*
stodiuit. Octauò contra inuidiam iustificat, nos eo
præsentando: ibi, *Seruaui.* Quantum ad primũ ver-
bum Dei, primò contra superbiam per timorem
Dei nos humiliat. Quid enim sacra scriptura cla-
mat, nisi, Timete dominum omnes sancti eius: qui
timor humilitatem inducit, dicente Petro, Hu-
miliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet,
&c. Qui timor scilicet debet esse Dei, non ho-

minum: vt scilicet offensio Dei timeatur, non autẽ
hominis offensio. Sic & Psalm. loquens in persona
ecclesiæ persecutæ, dicit se non timuisse hominem,
sed Deum: dicens, *Principes persecuti sunt me gratis:*
non tamen illos timui, sed solum te: quia *à verbis*
tuis formidauit cor meum: id est, instructus verbis tuis
Matt. 10. quibus dixisti, Nolite timere eos qui occidunt cor-
pus, &c. te, non illos timui. Formidaui à verbis tuis,
Christiani gratis per secuti fue-runt. non à verbis hominum. Et aduerte quòd ait, *Prin-*
cipes persecuti sum me gratis: quia reges & principes
mundi gratis persecuti sunt fideles, quia nullatenus
ab eis offensi. Quod hic declarans Augustin. dicit,
Quantas persecutiones à regibus terræ & principi-
bus corpus Christi (quod est ecclesia) pertulerit no-
uimus. Agnoscamus etiam hic verba ecclesiæ di- B
centis, *Principes persecuti sunt me gratis.* Quid enim
Christiani referant regna terrena, quamuis regnum
cœlorum eis promiserit rex eorum? Nunquid rex
Christianorum prohibuit milites regum mundi eis
Luce 20. & Matt. 22. impendere quæ debebantur regibus terræ? Nón-
ne de hoc sibi calumniam molientibus Iudæis ait,
Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ sunt
Matt. 17. Dei. Nónne tributum de ore piscis etiam ipse per-
Verbi Dei medicina est. soluit? Nónne præcursor eius militibus regni huius
quid facere deberent pro æterna salute quærenti-
bus, non ait, Cingulum soluite, arma proiicite, re-
gem vestrum deserite vt possitis domino militare:
Luce 3. sed ait, Neminem concusseritis, nulli calumniam
feceritis: sufficiat vobis stipendium vestrum. Nón- C
ne vnus militum eius, & dilectissimus comes (sci-
Rom. 13. licet Paulus) commilitonibus suis dixit, Omni ani-
ma sublimioribus potestatibus subdita sit: Et paulò
pòst ait, Reddite omnibus debita: cui tributum, tri-
butum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timo-
1. Tim. 2. rem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam
debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Nónne præce-
pit etiam vt pro ipsis regibus oraret ecclesia? Quid
ergo eos Christiani offenderant? quod debitum
non reddiderant? in quo Christiani non sunt ter-
renis regibus obsecuti? Ergo terreni reges grati
sunt Christianos persecuti. Sed quid subiecit, at-
tende, *Et à verbis tuis formidauit cor meum.* Habue-
runt quidem & reges terræ verba minantia: expel- D
lo, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus
torreo, reum bestiis subigo, mẽbra dilanio: sed tua
Matt. 10. me potius verba terruerunt, quibus dixisti, Nolite
timere eos qui occidunt corpus, postea non habẽt
quid faciant: sed eum timete qui habet potestatem
corpus & animam perdere in gehennam. Ab his
verbis tuis *formidauit cor meum*, & contempsit homi-
nem persecutorem: & vicit diabolum seductorem
meum. Vel aliter: vt ista persecutio non solum in-
telligatur de persecutione corporali, sed magis de
spirituali, qua homines à dæmonibus impugnantur:
qui aliquos gratis persequuntur, aliquos verò non
gratis: vt deducit hic Ambros. dicens, Sunt & prin- E
cipes mundi, rectorésque tenebrarum harum, qui
se in tuo pectore conantur opprimere, & perse-
cutionum sæua intus operantur: promittentes re-
gna terrarum, honores atque diuitias, si fragili mẽ-
te succumbas, & obediendum eorum imperiis ar-
Persequi-tur diabo-lus alios gratis, a-lios non gratis. bitreris. Isti principes interdum gratis persequun-
tur: interdum non gratis. Gratis persequuntur apud
quem nihil suum inueniunt, & eum subiugare con-
tendunt. Non gratis persequuntur eum qui se eo-
rum dederit potestati: & possessionem sæculi totus
intrauerit. In suos enim iure sibi dominatum ven-
dicant, atque ab his mercedem iniquitatis efflagi-
Psal. 33. 1. Petr. 5. 1. mor. de Deum bono.

tant. Vnde bene hic martyr dicit, quòd iniustè tor-
menta persecutionis sustineat, qui nihil rapuerit,
nullum violenter oppresserit, nullius sanguinem fu-
derit, nullius thorum putauerit esse violandum: qui
nihil legibus debeat, & grauiora latronum supplicia
sustinere cogatur: qui loquitur iusta, & non au-
diatur: qui loquitur plena salutis, & impugnatur:
vt possit dicere, Cum loquebar illis, impugnabant *Psal. 119*
me gratis. Gratis igitur persecutionem patitur qui
impugnatur sine crimine. Sed hic Ambros. mouet *Quæstio.*
dubium: cùm ille qui gratis impugnatur debeat es-
se constans & sine timore, quomodo ergo ille gratis
persecutus, se dicit timere: *Et à verbis* (inquit) *tuis*
formidauit cor meum? Et respondet, quòd est quidam *Timor ma-toris mali fortificat ad minus subeundũ.*
timor infirmitatis ad damnationem: & quidam ti-
mor infirmitatis ad salutem, primus debilitat: secun-
dus fortificat. Sicut positus inter duo mala, inter de-
capitationem & exilium: timor quo maius malum
abhorret, facit ipsum magis constantem ad minus
malum subeundum. Sic & de sanctis martyribus qui
erant positi inter mala pœnalia corporis, & abdica-
tionem à Deo, & perpetuos ignes: videntes quòd
vnum ex illis duobus oportet incurrere: quia si fu-
giunt in corpore pati pro Christo, odibiles efficiun-
tur Deo, & perpetuos ignes patiuntur: si autem eli-
gunt pro Christo in corpore pati, amici Dei consti-
tuuntur: & non solum æternos ignes euadunt, sed
etiam gloriam merentur æternam. Ideo quanto am-
plius ignes formidant æternos: fortiores efficiuntur
ad cruciatus corporis tolerandos. Et de tali ti-
more hic loquitur Psalmista dicens, *Et à verbis tuis*
formidauit cor meum.

Lætabor ego super eloquia tua, si- 2235
cut qui inuenit spolia multa.

Hic ostendit secundum: scilicet quòd verbum
Dei contra tristitiam lætificat. Si enim homo ho-
minem in aduersis positum sermonibus bonis con-
solatur, quanto magis verbum Dei tristes consola-
tur? Propter quod dicitur, Spiritus domini ad an- *Esa. 61.*
nunciandum mansuetis misit me, vt consolarer o-
mnes gentes, &c. Et hoc est quod Psal. gratis perse-
cutus, verbis domini consolabatur, dicens, *Lætabor*
ego super eloquia tua, &c. Sic etiam dixit propheta, *Zachar. 1*
Angelus loquebatur in me verba consolatoria. Et *Nota.*
nota hic mirabilem processum. Nam prius Psalm.
dixit, *A verbis tuis formidauit cor meum*: nunc autẽ di-
cit se in verbis domini lætari: quia lætabor ego,
&c. Cum timor magis sit tristitiæ occasio quàm læti-
æ. Sed quia (vt dictum est in præcedenti versicu-
lo) timor maioris mali vt euadatur, lætanter minus
malum subire facit: hinc est quòd iustus eloquiis
Dei informatus, nouit malo pœnæ temporalis ignes
æternos euadere. Ideo hic persecutus lætatur super
hoc eloquiis diuinis certificatus. Audit enim Chri- *Matth. 5.*
stum dicentem, Beati qui persecutionem patiun-
tur, &c. gaudete & exultate: ecce enim, merces
vestra multa est in cœlis. Aliam etiam causam læti-
æ insinuat in persecutione, dicens, *Sicut qui inuenit* *Spolia martyrũ fuerũt per secutores.*
spolia multa: quia in hoc etiam verbum Dei patien-
tes martyres lætificat: quia persecutores acquirit:
quia videntes persecutores martyrum constantiam
& pati lætanter, ad fidem sunt conuersi. Et sic mar-
tyr de persecutoribus spolia facit. Vnde hic August.
ait, Per ea verba Dei vicit à quibus formidauit. Vi-
ctis enim hostibus, spolia detrahuntur. Per martyres
spolia multa inuenta sunt, quando persecutores pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tientiam martyrũ mirati crediderunt. Et qui regem nostrum detrimento militũ eius damnificare moliti sunt, ab illo insuper sunt acquisiti. Quisquis ergo à verbis domini ne vincatur in certamine formidat, super eadem verba victor exultat. Nam ne putaremus ex illa formidine odium Dei potuisse subrepere, dicit, *Exultauit super eloquia tua.* Quod vtique non dixisset, si odisset ea. Item notãdum quòd meritò formidans à verbis diuinis, lætatur in illis: quia illo timore timor turbatiuus excluditur, vt principum persecutio nõ formidetur. Quod exemplo ostendit hic Ambros. dicens, *Lætabor ego*, &c. Bona ergo trepidatio à verbis Dei, si exultationem generat. Qui enim formidat à verbis domini, postea in verbis eius exultat. Ergo qui habet in corde suo verba Dei, excludit sermones principum à corde suo: excludit timor timorẽ. Si enim quis ingressus balnea solis æstum deponit, & sic calor calorem excludit: quanto magis diuini iudicij terror hunc terrorem excludit humanum: humanum feruorem gratiæ feruor æternæ? Et notanter subdit, *Sicut qui inuenit spolia multa.* Quoniã per formidinẽ & amorem eloquiorum Dei, spolia sumpsimus dæmonum, spolia gentium, ac etiam spolia Iudæorum, spoliaq; legis & sanctarum scripturarum: vt hic deducit Ambros. dicens. Habet ecclesia spolia multa, quæ Iudæis abstulit. Sicut Dauid Goliæ gladium abstulit, & ipsius gladio caput eius amputauit: sic & verus noster Dauid humilis & mansuetus dominus Iesus, intelligibilis Goliæ caput armis ipsius amputauit. Arma enim diaboli gentes erant: fide autem gentium vulneratus, caput quod habebat amisit: detracta sunt spolia prostrato: vasa eius dirupta, quia alligatus est fortis. Caro hominis peccatoris erat diaboli: sed postquam in Christum credidimus, caro nostra cœpit esse vas electionis. Spolia diaboli quæ in Adam inuaserat, Christus vendicauit, qui captiuam duxit captiuitatem. Ideo caput eius abstulit, vt ipse caput esset corporis interempti. Meritò ergo gentes nunc toto orbe caput regale circumferunt, quia membra sunt Christi. Consequenter de spoliis Iudæorum dicit, Cognosce etiam de Iudæis, quibus dominus Iesus abstulit spolia: hoc est, regnum cœlorum abstulit. & dedit genti facienti fructum eius. Ab illis abstulit, nobis dedit. Meritò ergo exulto; sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quæ non habebam: inueni Pẽtateuchum, inueni libros Regum, inueni Prophetarũ scripta, Psalmos, Prouerbia: inueni euangelium. A Iudæis hæc spolia detracta sunt, & mihi data. Lex quidem spiritualis est, illam habet qui illam intelligit. Illam non habet Iudæus, qui illam in spiritu non intelligit. Habent Iudæi libros, sed sensum librorum non habent. Habent Prophetas, sed non habent quod illi prophetarunt. Quomodo enim habent quem nõ receperunt? Ideo cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia qui habet Dei verbum: habet resurrectionem, habet iustitiam, habet sapientiam, habet virtutẽ, habet omnia, quia omnia in ipso constant. Hæbræi spoliauerunt Ægyptios, & vasa ipsorum abstulerunt. Nos aurum mentis accepimus, nos acquisiuimus cœlestis sermonis argentum. Dicat ergo populus Christianus, lætetur & dicat, *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Ad istum sensum inducit Gregor. hunc versum, dicens, Eloquium domini spolia nominatur: quod Psalm. testatur, dicens, *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Quæ eloquia idcirco spolia vocata sunt, quia ad fidem domini gentilitate transeunte, Iudæi sacris eloquiis quibus induti fuerunt, spoliantur.

Timor domini lætificat.

Spolia multa abstulit Christus à multis.

Eloquia Dei spolia multa habent.

Greg. 18. moral. c. 8

Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. 2235

Hic ostendit tertium: scilicet quòd verbum à vitiis mentem purificat. Audi Christum dicentem suis Apostolis, Iam mundi estis propter sermonẽ quem locutus sum vobis. Si enim baptismus animam purificat, quanto magis verbum Dei? Quia virtutem purgandi animam non habet baptismus, nisi per verbum Dei. Dicit ergo Christus, Iam mundi estis propter sermonem, &c. secundum August. quia aquam verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Sic ergo quicunque verbum Dei diligit, ipso mũdatur, quia omne peccatum & iniquitatem detestatur. Quod nunc declarans Psalmista dicit, *Iniquitatem odio habui*, &c. subdit rationẽ, *quia legem tuam dilexi.* Ex istis verbis vult Psalmista ostendere quòd timor verborum Dei quem habuit, dicens: *A verbis tuis formidauit cor meum*, non odium, sed charitatem fouet & amorem Dei ac legis. Quod hic deducit August. dicens, Nempe à verbis eius illa formido non fecit eorũdem verborum odium, sed integram charitatem. Quid enim lex Dei, nisi verba Dei? Absit ergo vt in timore pereat amor, vbi castus est timor. Sic patres à filiis bonis & timentur & amantur: sic & pudica coniunx virum timet ne ab illo deseratur: & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, & coniunx homo & timeri & amari debet: multo magis pater noster qui est in cœlis. Et ille quidem speciosus forma præ filiis hominum: non carne sed formosus virtute. A quibus enim diligitur lex Dei, nisi à quibus diligitur Deus? Quid habet bonis filiis triste lex patris? An quoniã quem diligit corrigit? Flagellat enim omnem filiũ quem recipit. Paterna ergo iudicia laudentur & in flagello: sed promissa diligantur in præmio. Vel per ista verba vult Psalmista ostendere quòd nihil à nobis tam est fugiendum, sicut iniquitas: nihil tam diligendum vt lex diuina intellecta secundum spiritum. Et hoc hic deducit Ambros. dicens, *Iniquitatem odio habui*, &c. Meritò iniquitatem odit qui habet arma iustitiæ. Hæbræus cùm haberet hæc arma, hoc est legem & prophetas: murem vel hominem abominabatur mortuum. Quia lex dicit. Omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit: & humanitatis summa negabat officia defunctis, sed legi non est mortuus, nisi is qui iniustus est. Hæc immunditia iustis quæ iniquitas? Quid enim immundius quàm immundus mente, qua nihil pretiosius datum est homini? turpibus communicare criminibus, atrocibus efferare commentis: quid illis prodest quòd mortuum hominem viscre formidant? Vtinam vita eorum non pollueret appropinquantem: quorum mors contaminare neminem potest. Mors nemini nocet: vtinam vita non noceat. Contagium enim colluuionis, consortium iniquitatis est. Quomodo ergo contaminare potest, qui iniquus iam esse non potest? cum etiam si fuit, tamen esse desinit. Fugit ergo iniquitatem, ne te comprehendat. Fuge iniustitiam, quæ viuentes adhuc mortuos facit. Sed nemo fugit, nisi qui diligit æquitatem. Ideo subdit, *Legem autem tuam dilexi.* Lex enim intellecta omnem æquitatem

Iosue. 15.

Nume. 19.

Iniquitas est iniustitia.

Iustitiam omnẽ cõtinet lex.

Lex cœlestis.

tem continet: non literaliter vel carnaliter sumpta. Vnde hic consequenter ait Ambros. In lege æquitas omnis est, si spiritualem accipias legem: si consurgas cum Christo, & ibi altare sacrosanctum illud cœleste consideres, non altare terrenum, quod hostili populatione destructum est. Si illam generalem legem spectes quæ in cœlo est, non istam quæ à populo Iudæorum frequentabatur in terris: quæ propter incolarum perfidiam à Romano exercitu iniecto flagrauit incendio. Si intuearis in illum principem sacerdotum, de quo scriptum est, Habentes itaque magnum sacerdotem egressum de cœlis Iesum filiũ Dei, teneamus confessionem fidelem: qui aduocatus quotidie pro nobis est apud patrem, vt pro quibus in diebus carnis suæ misericordi est compassus affectu, pro his operetur remissionem quotidie peccatorum. Quæ enim spes alia generi humano, nisi omnium viuentium delicta donentur? Ille ergo princeps solus est sacerdotum, cui astant pij sacerdotes in cœlestium sacrariũ illud altissimum proprij cruoris ingressi. Illa ergo lex diligenda, in qua verus Hæbræus liber est ab omni seruitute vitiorum. Est (inquam) magnũ sabbathum, & inoffensa requies defunctorum: in qua mortui populi semen suscitatur, non commixtione, sed redemptione fraterna. Secũdum hanc ergo legem odio habet sanctus iniustitiã, non iniustum, qui potest sæpe conuerti: nec mortuorum reliquias, sed mortuam iniquitatem execratur & refugit. Et cum hoc concordat textus Canonis, dicens, Quòd illa solùm mala dicuntur & fugienda sunt, quæ mẽtem crimine implicant. Vnde paupertas, ægritudo, mors & huiusmodi, mala non dicũtur: & sic nec odio debent haberi. 15. quæst. 1. Illa cauenda sunt.

Hebr. 4.

Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. 2237

Hic ostendit quartum: scilicet quòd verbum Dei nos sollicitat ad Deum laudandũ. Ad Deum enim laudandum omnis scriptura nos prouocat, omniũmque creaturarum natura: quia quælibet creatura suo modo Deum laudat, dum Deo obediens indictum sibi ordinem seruat. Vnde Psal. 68. Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia quæ in eis sunt. Et non solùm ab omni creatura laudandus est Deus, sed etiam omni tempore: quod septenario numero significatur. Quod hic notans Psalm. dicit, *Septies in die laudem dixi tibi*, &c. Septenario enim numero vniuersitas designatur. Et sic septies in die laudare dominum, idem est quod omni tempore laudare. Vnde istum passum exponens August. dicit, *Septies in die*, &c. Quod hic ait, *Septies in die*, significat semper. Solet enim iste numerus vniuersitatis indicium esse: propter quod sex diebus diuinæ operationis, septimus adiectus est quietis. Et per septem dies currentes & recurrentes tempora vniuersa voluuntur. Nec ob aliud dictum est, Septies in die cadit iustus & resurgit: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus, quia non præuaricatur: alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis qua in conspectu hominum deiicitur, positum est, septies cadit: & pro eo quòd ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, resurgit. Satis hoc manifestat, quod ibi sequitur. Vnde ibi sequitur, Impij autem infirmabuntur in malis: hoc est itaque iusto septies cadere & resurgere, in omnibus malis non infirmari. Meritò ergo

Laudat Deũ omnis creatura.

Septẽ significat vniuersitatem.

Gen. 1.

Septies in die cadit iustus, & quatuor.

septies in die laudat ecclesia Deum super iudicia iustitiæ ipsius: quia cum tempus esset vt iudicium inciperet à domo domini, in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. Quòd autem septenario numero omne tempus designetur vel vniuersitas, aliter ostendit Gregor. ostendens quòd per septem multa significantur: dicens, In scriptura sacra septenario numero aliquando requies æternitatis, aliquando vniuersitas præsentis temporis, aliquando sanctæ ecclesiæ vniuersitas designatur. Septenario quippe numero perfectio æternitatis innititur, cùm dies septimus in requiem domini sanctificatus vocatur: cui iam inesse vespera non dicitur, quia internæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam quòd lege data dies septimus terminatus esse præcipitur, vt æterna per illum requies designetur. Hinc est quòd annorum circulo septenarius numerus septies multiplicatus monade addito, ad quinquagenarium ducitur: vt perpetuam beatitudinem signans, iubilæi sacratissima requies obseruetur. Hinc est quòd resurgens dominus & frequenter apparens, vltimo iam comuiuio cum septem discipulis comedisse describitur: quia hi qui iam in illo nunc perfecti sunt, æterna perfectione satiantur. Quòd verò per septenarium numerum præsentis vitæ vniuersitas designatur, tunc magis ostenditur cum post eum quoque octonarius numerus subinfertur. Septenarium quoque numerum adhuc alius sequitur, vt ex ipso eius augmento exprimitur, quòd finienda temporalitas æternitate concludatur. Hinc est enim quòd Salomon admonet, dicens, Da partes septem, necnon & octo. Per septenarium quippe numerum hoc quod septem diebus agitur, præsens tempus expressit: per octonarium verò vitam perpetuam designant, quam sua nobis dominus resurrectione patefecit: cum scilicet dominico die resurrexit: qui dum diem septimum sequitur, à conditione octauus inuenitur. Bene ergo dicitur, Da partes septem, nec non octo: quia ignoras quid mali futuri sit super terram. Ac si apertè diceretur, Sic dispensa temporalia, vt appetere non obliuiscaris æterna. Oportet namque vt in posterum bene agendo prouideas, qui de venturo iudicio quanta tribulatio seq̃atur ignoras. Rursum per septenarium numerum hæc vniuersitas temporalitatis accipitur. Hinc est enim quòd per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus euoluitur. Hinc est quòd in typo sanctæ ecclesiæ, quæ omni hoc tempore mundo prædicando creuit, arca domini tubis clangentibus muros Hiericho diebus septem circumacta confregit. Hinc Psalm. canit, *Septies in die laudem dixi tibi.* Ipse rursum pro toto atque vniuerso deprecationis suæ tempore se dixisse significans, ait, Semper laus eius in ore meo. hæc Gregor. Ad propositum ergo: si septenario numero significatur requies æterna, tunc est sensus: *Septies in die laudem dixi*: id est, in die æternitatis gloriæ laudabo te. Si autem septem significet vniuersitatem vitæ præsentis, tunc est sensus: In omni gradu vitæ præsentis ætate vel statu laudabo te. Si autem accipiatur pro vniuersitate ipsius, tunc est sensus: Omni tempore laudabo te, vt sic accipiatur *laudem dixi tibi*, pro futuro: id est, laudabo te. Vel aliter: vt per septenarium numerum denotetur simplex & pura deuotio, quæ in oratione requiritur. Nam septem perfectionem significat: vt ostendit Gregor. dicens, Quid in septenario numero, nisi

1. Pet. 4.

Septẽ multa significat. Greg. 35. mor. c. 6. & 7.

Iosue 6. Psal. 33.

Septẽ significat perfectionem. Gregor. 1. mor. c. 11.

Eccles. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

summa perfectionis ostenditur? Vt enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt quòd idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, & primo impari. Ex primo qui diuidi potest: & ex primo qui diuidi non potest. Certissimè tamen scimus quòd septenarium numerum scriptura sacra pro perfectione ponere consueuit.

Gen.2. Vnde & dominus septimo die requieuit. Hinc est quòd septimus dies in requiem hominibus datus est: id est, in sabbathum. Sic ergo est sensus. *Septies in die laudem dixi tibi*: id est, perfectè oraui, perfectè te laudaui. Et hunc sensum ponit hic Ambros. dicens, *Septies*, &c. Ex isto numero studium sanctæ deuotionis exprimitur. Sed puto magis quòd purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorum declaretur affectus: vt sine vllo iracundiæ imprecationis aut flagitiosæ cupiditatis incendio deferatur oratio: & nihil quod alij noceat postulemus, nihil quod nos secularibus petitionibus decoloret. Laudemus in hymnis & canticis vera semper & iusta, ea quæ de diuinis canimus laudibus contitentes. Non sit anceps & dubia sententia, non discolor mentis intentio, non materialibus negotiis occupata: à propositi spiritualis executione deflectat: iustificetur semper iustitia Dei tranquillo animo, non ocio feriato. Vel aliter, *Septies in die laudem dixi tibi*: id est, septiformi spiritu repletus: vel *septies*: id est septem vicibus: secundum quòd clerici faciunt per septem horas canonicas Deum laudãtes. Et hoc super iudicia iustitiæ tuæ: id est, super flagella quibus corrigis & castigas filios quos recipis.

2238 ## Pax multa diligentibus legem tuá, & non est illis scandalum.

Hic ostendit quintum: scilicet quòd verbum Dei mentem pacificat: quia verba Dei obseruatoribus suis pacem confert corporis & animæ. Qui enim obseruat Dei verba, iustitiam facit, quia iustitia est hominem Deo subditum esse: sed iustitia mater est pacis. Esa.32. Opus iustitiæ pax. Propter quod ait

Esa.48. dominus, Vtinam attendisses mandata mea, & facta fuisset sicut flumen pax tua. Et hoc idem hic ponit Psalmista, dicens, *Pax multa diligentibus legẽ tuam.*

Scandalũ in habet diligẽs legem Dei. Scandalum autem quid sit, vide ver.829. Vbi notandum, quòd ille scandalizatur in lege, qui aliqua legens quæ nõ intelligit, illa credit falsa. Ille autem qui legem Dei diligit, non scandalizatur: quia si aliqua legit quæ non intelligit, imputet ruditati suæ, non legi diuinæ. Et sic quicquid in lege dicitur, credit verum esse: quia si illud intelligit, veritatem cognoscit: si autem non intelligit, credit ibi aliquod magnum mysterium absconditum esse. Et sic semper in seipso pacem habet: legi non contradicit. Vnde Augustinus hic dicit, *Pax multa*, &c. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit, honorat: & quod ei sonare videtur absurdè, se potius non intelligere, & aliquid ibi magnum latere iudicat. Ideo lex Dei non est illi scandalum. Vt autem nullum scandalum omnino patiatur, non sic homines sanctæ cuiuscunque professionis attendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat: ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scandalum patiatur: sed ipsam legem Dei diligat, & erit ei pax multa, nullúmque scandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiam multi peccant, peccare ipse non nouit. Vel aliter: per legem Dei intellige charitatem: quæ lex est omnium bonorum & forma.

Lex Dei est charitas. Qui hanc legem diligit, nullis turbatur aduersis: omnia sustinet, omnia tolerat patienter: scandalum aliis nescit inferre, aliorum factis compati nouit, non scandalizari. Et hæc est hic intentio Ambros. dicentis, Lex Dei est charitas, quæ omnem perturbationẽ excludit. Etenim ei qui Deum diligit, profunda est confirmatæ mentis tranquillitas. Aquæ enim multæ non poterunt extinguere charitatem, & flumina non obruent eam. Multa aqua est diuersarum passionum & fluminum secularium cupiditatum incitata: murum tamen charitatis subuertere non possunt. Ideóque charitate fundatus dicit, Torrentem pertransiuit anima nostra. Nunquid aqua maris excludere potest Moysi charitatem? vt etiam secundum literam Psalmorum tibi series suffragetur, Nempe diligens Deum, iter tutum sibi credit esse per mare. Qui autem nõ dilexerunt Deum, hi demersi fluctibus, dignum sacrilegiis suis exitum pertulerunt. Helias & Helisæus Iordanẽ pede transierunt: & hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis. Hi igitur vt transirent aquam fluuij Iordanis, passionum fluenta nostrarum, mentis prius vestigio transierunt. Adest Deus semper suis iustis, cum aduersus terũtur aduersis: si tamẽ trãseunt mẽte constanti, non dubitanti, non fidei turbantur incerto. Transi ergo & tu fideli animo, si diuinam vis tibi adesse præsentiam: si non solùm pax, sed & multa pax sit in animo tuo. Nulla te prœlia diuersæ cupiditatis impugnent: non ira stimulet, non libido. Et si est pugna, tantum foris sit, non intus. Præliare aduersus persequentes: licèt & ipsis silentio sæpe cedendum sit, quia tibi vincunt, illorum potentia tua est victoria. Non ergo te impugnet auaritia, non cupiditas exagitet, non tristitia deiiciat, non inflammet libido, non resupinet superbia, non curuet ambitio, non formido prosternat. Pax multa abundet, quæ superet omnem mentem: quo nihil pulchrius dici potuit. Summus sapientiæ finis est, vt simus mente tranquilli: ne commentitiis poëtarum fabulis lubricis turbetur affectus. Summus finis iustitiæ est vt iniquitas mentem iusti mouere non possit. Virtutis totius hic finis est, vt corporea ipsius fortitudinis efficiat miles bella: vt confecto bello pacem reformet. Paci ergo & ipsa plerumque militat fortitudo bellandi. Nullis ergo iustus frangatur iniuriis, nullis moueatur periculis, nullis tentetur procellis. Siue mors ingruat, siue vita, siue cœli cœlorum, neque deiiciatur aduersis, neque extollatur secundis. Nunquam sit ei infirmus affectus: cauet scandalum, qui pacem habet, quę omnem mentem superat, &c.

2239 ## Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.

Hic ponit sextum: scilicet quòd diuinũ verbum fortificat mentem per spem. Obsessus expectãs adiutorem, spe fortificatur: infirmus, spe medici: captiuus, spe redemptoris. Sic & flagellis huius mundi oppressus, dum per hæc saluari expectat, patientia perseuerat. Vnde dicit verbum Dei omni aduersa patienti, Viriliter agite, & cõfortetur cor vestrũ, omnes qui speratis in domino. Sic & Psalm.36. dicit, Expecta dominum & custodi viam eius (scilicet humilitatis & patientiæ) & exaltabit te. His imbutus Psal. hic à persecutoribus pressus, dicit. *Expectabam salutare tuum Domine.* Ista enim possunt esse verba synagogæ: ista possunt esse verba ecclesiæ. Antiquis enim patribus nihil profuisset mãdata Dei seruare, nisi fidem Christi saluatoris vẽturi habuissent.

Similiter

Similiter nec nobis, nisi Christum salutare ad iudicium omnium venturum crederemus. Dicat ergo synagoga de primo aduentu saluatoris: dicat ecclesia de secundo aduentu ad iudicium, *Expectabam salutare tuum domine*, &c. Vnde ad istum intellectum exponit hunc passum Aug. dicens, Quid enim antiquis iustis patribus profuisset Dei dilexisse mandata, nisi Christus qui est Dei salutare eos liberasset? Cuius etiam spiritu impartito, mandata Dei diligere potuerunt. Si ergo expectabant salutare Dei qui mandata eius dilexerunt: quanto magis necessarius erat Iesus, hoc est salutare Dei, saluis faciendis eis

Coloss.3. qui mandata eius non dilexerunt? Possunt etiam ista sanctis nouæ legis congruere. Expectant enim salutare Dei Christum, qui mandata eius diligunt: vt cum Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos cum illo appareamus in gloria. Vel aliter: per ista verba vult Psalmista ostendere quòd meritum præcedit præmium: quòd qui vult habere salutare Dei, primò mandata eius debet custodire: vt sit sensus, Ideo mandata tua dilexi, quia expectabam salutare tuum. Vnde hic ait Ambr. *Expectabam salutare tuum domine*, &c. Qui expectat, charitatẽ sperat: ergo spes præcedit, salus sequitur. Spes igitur præcurrit effectum. Ideo qui expectat salutem à domino, facit præcepta domini. Vnde dominus amicos appellat in Euãgelio, non seruos, qui sua præcepta fecerũt. Qui enim diligit, facit: & qui fecerit, meritò dilectionis remuneratione donatur. Si autem quæras vtrum sit licitum mandata Dei diligere: id est operibus implere expectatione salutaris (id est præmij) sic quòd si nõ esset spes præmij, non fierent: sed spe præmij illa diligo, illa obseruo: de hoc vide suprà, versic.2185.

2240 ## Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer.

Hîc ponit septimum: scilicet quòd verbum Dei nos dignificat, amicos Dei faciendo. Verbum enim Dei docet Dei mãdata custodire: custodia autẽ mãdatorum Dei amicos Dei cõstituit, & à seruitute li-

Ioan.14. berat: Christo dicente, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Et hoc est quòd iste ostẽdens ex custodia mandatorum se Dei amicum effectum, exultans dicit, *Custodiuit anima mea*, &c. Et aduerte quòd aliud est custodire mandata, & aliud diligere mandata vel Dei testimonia. Quis enim sine charitate potest iciunare, eleemosynas facere, corpus suum affligere, antequam Christi nomen neget, se flammis exponere? vt dicit Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: vt puta qui talia facit ex hypocrisi, vel vt nomen sibi acquirat: vt antiqui Romani pro nomine sibi acquirendo sponte se morti obiiciebant. Isti tales obseruant mandata, sed illa non diligunt: sed diligunt gloriam propriam, pro qua illa faciunt. Ille autem mandata Dei diligit, qui amore solo iustitiæ illa custodit. Ideo postquam Psalmista dixit, *Custodiuit anima mea testimonia tua*: statim subdidit, *Et dilexit*, &c. Vnde hic August. ait, Custodiuntur testimonia Dei dum

1.Cor.13. non negantur: hoc est martyrum officium, quia testimonia Græcè martyria nuncupantur. Sed quia etiam pro testimoniis Dei flammis concremari sine charitate nihil prodest: ideo addit quod perfectum est, *Et dilexit ea valde*. Hoc idem hic ponit Ambrosius, dicens, Plus est enim diligere quàm custodire. Custodire enim interdum est necessitatis vel

A custodia mandatorum tria impediunt.

timoris: diligere verò, charitatis. Ideò hîc cùm dixisset, *Custodiuit*: adiecit, *Et dilexit*: vt custodia amantis fuerit, non timentis. Qui enim nimium diligit, nimium custodit. Hic nota quòd à custodia mandatorum vel testimoniorum Dei multa nos impediunt, si dilectio illorum non sit sollicita. Docet enim experientia quòd iter suum agere & perficere maximè tria impediũt: scilicet onus premẽs, æstus ardens, & fames vrgens. Primò ne mandata Dei custodiamus impedit onus premens. Qui enim onere nimio premitur, ab incepto itinere cogitur deficere: sic & de via mandatorum Dei. Quod est autem in itinere vitæ præsentis grauius onus quàm sit onus peccati? Psalm. 37. Quoniam iniquitates

Psal 37. meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Qui ergo cupit viam mãdatorum Dei peragere, primò hoc peccatorum onus deponere debet. Dicit Auicen. primo can. loquens de regimine iter agentium, quòd non debet aliquis in vias ire repletus sanguine, sed corpus suum primò mũdificet: & postmodum iter arripiat. Sic & in proposito: nam ille dicitur sanguine repletus, cuius conscientia peccatis abundat. Ideo dicitur, Libera me de sanguinibus &c. Primò ergo mun

Psal.50. det se ab omni humore superfluo (id est ab omni peccato) vt ad custodiam testimoniorũ Dei habilis

Psal. 118. fiat. Et hoc est quod dicitur, Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam mandata tua. Secundò impedit æstus ardens. Quid est ardens æstus, nisi varię concupiscentiæ cor nostrum inflammantes? Dicit Auic. vbi supra, quòd iter agentes in calore vehementi caput suum tegant, si iter custodire volunt. Sic & in hoc mundo iter agentes cum semper variis concupiscentiis agitentur & inflammentur, si iter diuinorum mandatorum cupiunt custodire, caput suum (id est mentem suam) sollicitè debent custodire & tegere virtutibus: ne æstu concupiscentiarum capiantur, quicquid sit de alio corpore, quia licèt non sit plenè in nostra potestate ne concupiscentiarum calor corpus nostrũ tangat: tamen in potestate nostra est non assentire concupiscentiis, ne talis calor ascendat super caput nostræ mentis. Quod si facimus, de nobis verificabitur illud Psalm.120. Per diem sol non vret te, &c. Tertiò famis debilitas illos impedit qui sibi cibum recusant sumere, aut saltem nimis deserunt. Dicit Auicen. vbi suprà, quòd iter facturus, præcipuè debet esse sollicitus de nutrimento. Nutrimentum autem iter agentis (secundum eum ibidem) debet esse bonæ substantiæ & paucæ, multi tamen nutrimenti: & dimittendum est quicquid humorem generat crudum. Similiter & medicus cœlestis iter mandatorum suorum agentes simili modo voluit itinerare, prouidens de conuenientissimo nutrimento: quod quia viatoribus datur, viaticum appellatur, quod est optimæ substantiæ. Continet enim substantiam tam diuinam quàm humanam. Et licet Christus qui in hoc cibo ministratur nobis sit geminæ substantiæ, tamen sub specie modicæ substantiæ nobis ministratur. Est autem multi nutrimenti, quia non solùm corpus, sed etiam animam nutrit. Ioannis 6. Si quis manducauerit ex Ioan.6. hoc pane, viuet in æternum. Cæteri autem cibi corporales, præcipuè inordinatè sumpti, generant crudos humores: id est motus illicitos. Et ideo magis custodiam mandatorum impediunt, quàm promoueant. Qui ergo tria ista prædicta obseruauerit, mandata Dei poterit custodire: vt dicat illud

Ambulãtes & ista nerantes tria obseruare debent.

Psal.50.

Æstus ardens sũt concupisc. ętia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum. Et consequenter, *Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.*

2241 Seruaui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Hîc ponit octauum: scilicet quòd verbum Dei nos iustificat, Deo præsentando. Verba enim Dei sunt quasi quoddam medium inter nos & Deum: quia nobis præsentant Deum, & nos Deo. Vnde vt dicitur ad Hębr. 4. Non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius, ad quem nobis est sermo: quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Vnde cogitationes nostræ sunt in conspectu suo. Psalm. 18. Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Omnia opera nostra sunt in conspectu suo, omnis oratio, & omnis pœnitentia. Psalm. 118. Intret in conspectu tuo oratio mea, &c. Iob.13. In conspectu eius arguam vias meas: & ipse erit saluator meus. Quod nunc confitens Psalm. ait, *Seruaui mandata, &c. quia omnes viæ, &c.* Vbi notandum est quòd hic ait, *Mandata & testimonia.* Per mandata enim intelligit præcepta affirmatiua: sed per testimonia, præcepta negatiua. Vnde hic ait glosa, *Seruaui mandata tua & testimonia tua*: mandata iubendo, sed testimonia prohibendo accipe. Vel aliter: per mandata intellige præcepta tam affirmatiua quàm negatiua: sed per testimonia, accipe martyria. Et tunc iste versus est quasi declaratiuus prædictorum. Nam priùs dixit, *Mandata tua dilexi.* Deinde subiunxit, *Testimonia tua custodiui & dilexi.* Nunc autem ostendit huius dilectionis & custodiæ causam, dicens, *Ideo seruaui mandata & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.* Vnde Deo attribuit bonum quod facit, dicens, *Quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.* Tanquam si diceret, Si auertisses faciem tuam à me, scilicet auxilium gratiæ tuæ: nec mandata tua, nec testimonia custodissem. Custodiui ergo, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Et nota quòd in conspectu domini sunt boni & mali, quia non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius: ad Hębr. 4. Sed differenter: quia malos videt vt perdat. Psalm. 33. Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Sed bonos respicit vt saluet & protegat. Psalm. 67. Iusti epulentur in conspectu Dei, & delectentur in lætitia. Quid est enim conspectus Dei, nisi respicere Dei? Quid autem respicere Dei, nisi misereri Dei? vide versic. 350. 360. Vnde hic ait Augustinus. Nam si Deus non adiuuaret gradientem iustum in conspectu suo, non diceret, *Ideo seruaui & custodiui, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.* Quis enim posset seruare testimonia (id est martyria) nisi adiuuaretur à Dei gratia? Plerumque enim dum mădata Dei custodiuntur, fiunt persecutores & inimici illi, contra quorum voluntatem custodiuntur. Et tunc fortiter sunt custodienda testimonia, vt. s. martyria antè eligantur quàm Dei mandata relinquantur. Vel aliter, Sicut enim ait saluator, Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, &c. Ideo omnis malè agens quantum est ex se, si posset, occultaret mala sua etiam à Deo. Quod si per effectum facere nō potest, facit tamen affectu. Ille ergo solus à Deo videri desiderat, qui bene agit. Et ideo ille solus potest dicere, *Omnes viæ meæ in conspectu tuo*, qui affectu omnia vult videri à Deo. Ille autem solum cupit vias suas à Deo videri, qui bene agit. Et ista videtur esse intētio Ambr. hic dicentis, Beatus qui potest dicere, *Omnes viæ meæ in conspectu tuo*: qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, & omnes actus suos. Abscondebat Adam viam suam: abscondebat etiam Eua post culpam. Abscondebat Cain necem fratris. In affectu possumus vias nostras abscondere à Deo, non in effectu. Plena abscondentis perfidia, etsi apud Deum nulla sit latebra. Ideo ecclesia in Canticis, sua ei demonstrabat secreta, dicens, Assumam te & ducam te in domum matris meæ, in secretum eius quæ concepit me. Nam etsi Deus omnia videat cordis occulta, bonum tamen est vt vnusquisque ei animam suam aperiat & expandat, & tanquam lumini vel calori eius occurrat. Nec immeritò gloriatur ecclesia, dicens, Ego eram in oculis eius tanquam inueniēs pacem: quoniam vias suas perdere non timebat. Iusti ergo est ista vox, Oculi enim domini super iustos. Itaque domino Iesu Christo, qui est via & veritas, bene hoc dicitur ab illis qui ad illam veram viam fide, moribus, actúque deliderant peruenire: Omnes viæ meæ coram te domine. Nulla enim via potest bona esse, nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis inclinaueris.

Cognitio peccati necessaria est pœnitenti. — Ad Hebr. 4. — Cant. 8. — Cant. 8. — Psalm. 31. — Tau — Cœspectus Dei est super, super bonos & malos sed differenter. — Videri à Deo volunt boni, sed nō mali. — Ioan. 3.

2242 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Hîc incipit vigesimussecundus octonarius. Cui pro titulo præmittitur vltima litera alphabeti Hæbræorum, quæ est Tau: quæ interpretatur, Errauit. Errauit enim est temporis præteriti, & significat illum qui aliquando fuit in errore, sed non est: quia se emendauit. Quod his satis clarè deducit Ambros. dicens, Vide quòd Tau interpretatur Errauit, non Errat. Errasse enim præteriti temporis est: sed errare, præsentis. De eo autem dicitur Errauit, qui iam in errore fuit, sed iam non est. Nam is qui in errore adhuc permanet, non errasse dicitur, sed errare. Errare enim est permanentis in vitio: sed errasse, est corrigentis lapsum, probat dicens, Denique emendator morum ait, Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes desideriis & voluptatibus. Non dixisset, vtique Eramus aliquando insipientes, nisi qui adeptus est postea sapientiæ disciplinam. Nec dixisset Eramus errantes, nisi qui superiorem deposuisset errorem. Vides ergo quia errori renunciasse, non vitij sed profectus est. Plus enim est à vitio se reuocasse quàm vitia ipsa nescisse. Imbutos enim vitiis animos exuere frænis cupiditatum atque emendasse, non solum perfectæ virtutis est, sed etiam cœlestis est gratiæ. Emendare enim futura, attentionis humanæ est: præterita donare, diuinæ est potestatis. Ad propositum ergo: hæc litera Tau, quæ interpretatur Errauit, huic octonario meritò præmittitur: quia hic agit Psalmista in persona hominis qui aliquando errauit, sed Dei gratia aliutus, se ab errore correxit, & errorem dimisit. Ad corrigendos suos errores & peccata præterita multa requiruntur, secundum quæ iste octonarius diuiditur. Primò enim requiritur erroris cognitio: in principio. Secundò adiutoris inuocatio: ibi, *Intret*. Tertiò gratiarum actio: ibi, *Eructabunt*. Quartò veritatis prædicatio: ibi, *Pronunciabit*. Quintò mandatorum

Errare & Errasse. — Tau. — Paulum progressus boni. — Ad corrigendos errores suos requiritur.

rum obseruatio: ibi, *Fiat*. Sextò legis meditatio: ibi, *Concupiuit*. Septimò iudiciorum Dei commendatio: ibi, *Viuet*. Octauò peccati confessio: ibi, *Errauit*. Primò ergo ad se corrigendum requiritur cognitio sui erroris. Quis enim posset detestari quod nesciret? Principium enim salutis peccatoris est sua vitia cognoscere: quia illis bene cognitis, statim remedia quærit: vide versic. 836. Hoc ergo considerans Psalmista in persona se corrigere volentis, à Deo primò petit sibi dari intellectum, quo scilicet peccata sua cognoscere posset, dicens, *Appropinquet* &c. *da mihi intellectum*. Et hoc confidenter petit à Deo Psal. dicēs, *Secundum eloquium tuum da mihi intellectū*. Quod ideo sic orat, quia promisit Deus pœnitenti dare intellectum: quo scilicet cognosceret mala fugienda, & bona facienda. Vnde Psal. 31. cum peccator proposuisset pœnitentiam agere dicens, Dixi, confitebor, &c. statim sibi respondens dominus ait, Intellectum tibi dabo, & instruā te in via qua gradieris. Confidēs ergo de ista promissione, hoc primum quærit, dicens, *Appropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo domine*. Et quid petat subdit dicens, *Iuxta eloquiū tuum da mihi intellectum*. Vnde Augustinus hic ait, *Appropinquet deprecatio mea*, &c. id est oratio mea quæ fit in conspectu tuo appropinquet tibi. Propè enim est dominus his qui obtriuerunt cor. Et quid petat ostendit dicens, *Iuxta eloquiū tuum da mihi intellectū*: promissum petit. Propter quod ait, *Iuxta eloquium tuum*: tanquam diceret, secūdum promissum tuum. Hoc enim promisit Deus, vbi ait, Intellectum tibi dabo &c. Vel aliter: ista est oratio humilis & iusti hominis. Oratio enim peccatoris ad Deum non ascendit, sed iusti: quia iustitia & virtutes aliæ orationes ad Deum eleuant: peccata autem ipsam deponūt. Vnde hic Amb. ait, *Appropinquet*, &c. Volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus spirituales, quibus sanctorum ad Deum eleuetur oratio. Sed & spiritus quo oramus, subleuat precem iusti: maximè si corde contrito cōpatiens eam commendet affectus. Orationem ergo suam hic Psal. dirigit in cœlestia, mittit eam in conspectum domini, dans illi flabra iustitiæ, sapientiæ flamina, remigia deuotionis & fidei, innocētiæ puritatisque subsidia. Peccato enim graueścit oratio, & longè fit à Deo. Tanto autem plus grauatur, quanto improbabilior est vita deprecantis. Innocentum autem ascendit oratio: & gemitus compatientis affectus si Ægyptium lutum oderint, & operari terrena declinent. Denique sic legisti, quòd Hæbræorum qui dura Ægyptiorum imperia ferre non poterant: & vt grauia ita & lutulēta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & vox ascendit ad dominum. Ascendit enim orario, quia etsi operabantur, tamen inuiti. Descendebat ad illos Dei misericordia, quia illorum ad Deum ascendebat oratio. Ascendebat itaque non corporaliter: neq; enim tantus propheta precationem suam petebat Deo corporaliter appropinquare. Nā qui ita putat, vtique is Deum certo in aliquo loco concludit, vt diffusiorem locum in quo Deus non sit arbitretur: cū vtique inuisibilis, ineffabilis, incomprehensibilis impleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysen appropinquasse Deo, cum legem acciperet. Sed ex vsu sermonis considerēmus quid sit appropinquare Deo. Constitue magistrum atque discipulum: si discipulus studiosus magistri vel hausit ingenium vel præceptum intendit: ita vt ad similitudinem eius operis atque doctrinæ proximè videatur accedere: nónne dicimus quòd appropinquat magistro? Et tu si imitatorē te præbeas Christo, si dolum nescias, si mendacium oderis, si veritatem sequaris, iustitiam non fugias, diligas cassimoniā: appropinquasti Christo, & per Christum Deo. Quid est ergo Deo appropinquare orationē nostram, nisi actus nostros eleuare ad Deū? Si eleues actus tuos, eleuasti orationem tuam. Qui nouit eleuare manus suas, dirigit orationē suam in conspectu domini. Hæc enim est oratio ad vitam. Dirigatur (inquit Psal.) oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Est & oratio in peccatum. Vnde & alibi dicit, Et oratio eius fiat in peccatum. Fit oratio tua in peccatum, si secularia petas, si flagitiosa postules: tunc oratio tua ad Deū non dirigetur, sed in peccatum. Sequitur, *Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum*. Quia ergo si volumus orationem nostrā ad Deum appropinquare, oportet primò intelligere quid petatur, qua vita, qua deuotione. Ideo vt hoc Psal. cognoscat, dicit, *Da mihi intellectum*. Vbi Amb. dicit, Aduerte quid postules: non intellectum generaliter dixit, sed *da mihi intellectum secūdum eloquium tuum*. Idem *da mihi intellectum*, non secundum philosophos, qui cum seipsos nesciant, scrutantur cœli plagas: mundi spatia rimantur, quæ nihil sibi prodesse possunt. Da ergo mihi intellectum, non secundum causidicos, non secundum mercatores huius sæculi, non secundum architectos domorum, qui circa honores, circa quæstus & pecunias intendunt: sed *da mihi intellectum iuxta eloquium tuum*. Quod eloquium tuum est veræ sapiētiæ bonorumque operum fundamentum. Sic ergo iuxta eloquiū Dei petit intellectum, vt sapiat, ne per humanam prudentiam inanescat.

Cognitio peccati necessaria est pœnitenti. — Orationē ascendere facit bona vita orātis. — Exod. 2. — Exod. 20. — Psal. 140. — Psal. 108. — Intelligentia boni & mali scientia.

2243 Intret postulatio mea in conspectu tuo: secūdum eloquiū tuum eripe me.

Hîc ponit secundum: scilicet adiutoris inuocationem. Cùm enim homo sit spiritus vadens per se in peccatum, sed per se non valens resurgere: indiget ad correctionem commissi erroris adiutorio Dei, qui sua gratia illum de errore educat, vt illum de inimicis eripiat. Sic enim per auxilium Dei eripi ab inimicis Psal. postulat, Psal. 58. dicens, Eripe mede inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus &c. quod nunc conformiter Psal. docet facere, dicens, *Intret postulatio mea* &c. *secundum eloquium tuū eripe me*. Secundum Augustinum hic non ponitur noua sententia à versiculo præcedenti: sed est eiusdem repetitio sub aliis verbis. Vnde hic ait Augustinus. *Intret postulatio mea in conspectu tuo* &c. Hic repetit quod dixerat prius. Nam quod prius dixerat, *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo*: nunc simile est quod hic ait, *Intret postulatio mea in conspectu tuo*. Et quod prius dixit, *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum*: hùic congruit quod posterius dicit, *Secundùm eloquium tuum eripe me*. quia qui per seipsum non intelligendo decipitur, accipiēdo intellectum eripitur. Secundum autem Glos. magna est differentia inter istum versum & primum. Primò, quia in primo petit orationem suam Deo appropinquare: nunc autem petit ad Deum intrare. Plus est autem intrare quàm appropinquare. Nā vt ait Glosa, Iste orans gradatim ascendēs dicit *intret*, quod plus est: quia illa oratio Deo appropinquare incipit, quæ mixto timore pœnæ porrigitur: illa autem intrat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deprecatiue est pro bonis habendis: postulatio autem pro malis remouendis.

trat quæ solo amore iustitiæ dirigitur Deo. Etiam A in alio est differentia: quia in primo versu dicitur deprecatio: hic autem dicitur postulatio, quia secundum Glosam, deprecatio est de bonis habēdis: postulatio verò de malis remouendis. Vnde postulabat bonum sibi dari: dicēs, *Da mihi intellectum*: hic autem postulat à malis liberari: dicens, *eripe me*. Sic ergo primò postulauit secundum eloquium Dei sibi dari intellectum, vt æterna videat & cognoscat: hic autem per idem eloquium petit vt à labe concupiscentiæ purgetur: vtrumq; autem facit eloquiū Dei. Vel aliter: hic Psal. vult ostendere modum deuotæ orationis: vt primò orans seipsum disponat antequam intret. Quod inducit hic Ambros. exemplariter. Vnde dicit, Primū Psal. dicit, *Appropinquet deprecatio mea*, Deinde ait, *Intret postulatio mea*. Nón ne cum aliquē de primariis viris desideras conuenire, nónne primò ad eius domum properas: postea quæris informari vt cognoscas mentem patrisfamilias: deinde vt eius dominum ingrediaris, imploras ne quis te abiiciat & excludat. Pulsa ergo & tu regiam illam ianuam cœlestem, non manu corporis, sed quadam orationis dextera. Non solū manus corporis pulsat, pulsat & vox, pulsat & oratio. Cum autem hanc ianuam pulsaueris, vide quomodo ingrediaris: ne fortè iam ingressus sis extra regis aspectum. Multi ingrediuntur palatia, & non statim regem istum terræ vident: sed frequenter obseruant vt aliquando videre mereantur: nec præsumunt videndi copiam, sed visi repudiantur & preces fundunt, vt cum beneuolentia suscipiantur. Primus sui sermonis ingressus est ne quid titubet, ne quid offendat. Quanto magis rogandus est Deus, vt ostium suæ misericordiæ ingrediatur oratio? Denique & Paulus rogat vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi. Sed nota quòd iste versus variatur. Nam codices Græci habent, *Intret in conspectu tuo dignitas mea*. Et tunc est sensus quòd dignitatem hominis Deus attendat, & ratione dignitatis ad misericordiam inclinetur: sicut homo nobilis generis in miseria positus, nobilitatem sui generis ostendit, vt facilius gratiam acquirat. Vnde istum intellectum ponit hic Ambros. dicens, Nempe cum hominem rogas regem, dicis vt eum tangat tuæ contemplationis dignitas: vt aut misereatur, si venia postulanda est: aut deferat pro ordine dignitatis. Rectè ergo & deuotus Deo dicit, *Intret dignitas mea in conspectu tuo*. Habet enim Christianus dignitatem suam, qui tanto imperatori militat. Sunt maximæ & veræ fidei dignitates: sunt honorum diuersi & apud Christum ordines. Posuit enim Deus in ecclesia sua primò Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores. Sed istæ sunt administrantium dignitates. Sunt & dignitates priuatorum: vt est iustitia, pietas, sobrietas, castimonia, disciplina. Sunt & orationis dignitates: si pro vidua roges, si roges pro pupillo, pro misericordi, pro deuoto & fideli. Si roges in tribulatione, si roges cum dolore: si mœsto & ipse qui rogas compatiaris affectu, intrat oratio tua in Dei gratiam: introrat domum eius, si tecum ecclesia deprecatur: si populus vniuersus imploret vt Deo inclinet fauores. Quid rogat? vt eruatur, vt liberetur: quia iam diu aduersus nequitias spirituales, aduersus tentationes huius sæculi prælietur: eo quòd graue est satis longæuo cursu istius vitæ diuturnam sustinere militiam.

Dignitas Christianorum.

Dignitas virtutum.

Dignitas orationis.

Eructabunt labia mea hymnum cum docueris me iustificationes tuas. 2244

Hîc ostendit tertium: scilicet gratiarum actionem. Quomodo enim posset quis iustitiam seruare cum ingratitudine? etiamsi esset iam ab errore correctus, & efficeretur ingratus: incideret ex ingratitudine in maiorem errorem. Hoc ergo vitare nos ostendens Psalmista suo exemplo, liberatus à Deo, nos inducit ad gratiarum actionem: dicens, *Eructabunt labia mea hymnum* &c. Vbi notandum quòd eructare idem est quod ructum facere & emittere. Quod fit quando sapor recepti cibi reB ducitur ad rumen, scilicet ad superiorem partem gutturis. Tunc enim ructus emittitur: vnde sicut venter cibo repletus eructat, sic & venter pœnitentis (scilicet mens) cogitans gratiam à Deo sibi factam vt de errore ad virtutem sic reductus, spirituali lætitia repletus, laudes Dei eructare desiderat. Et hoc est quod ait, *Eructabunt*, &c. Vel eructare hymnum Deo, est ipsum bonis operibus laudare. Vnde hic ait Augustinus, *Eructabunt labia mea hymnum cum docueris* &c. Nouimus quemadmodum doceat Deus eos qui sunt dociles Deo: vt non solum memoria retinenda, verum etiam faciendo custodiant iustificationes Dei. Sic enim qui gloriatur, non in semetipso, sed in domiC no gloriatur, hymnúsque ructatur. Vel aliter. Ille qui in operibus suis sibi gloriam quærit, non Deo: ille hymnum (id est laudem) eructat exterius: sed interius sibiipsi retinet. Ille autem hymnum eructat, qui non sibi interius, sed Deo laudem quærit. Vel aliter. Eructat hymnum qui de seipso exempla bene viuendi aliis tribuit. Et aliud est eructare hymnum, & aliud, eructare verbum. Vnde Ambrosius hic ait, Eructat hymnum qui potest dicere, Bonus odor sumus Christi Deo. Et bene eructat qui plurima & suauia præcepta domini gustauerit. Eructat hymnum, qui eructauerat verbum. Denique & Psalm. antè eructauerat verbum bonum: nunc autem eructat hymnum. Habet verbum Dei epulas suas, alias fortiores, vt est lex & euangelium: alias suauiores, vt sunt Psalmi & cantica canticorum. Eructabat hymnum ecclesia vel anima pia: cui dicebat Dei verbum, Insinua mihi vocem tuam: quia vox tua suauis est. Eructabat hymnum cui dicebat, Fauus distillans, labia tua ô sponsa: mel & lac sub lingua tua. Sequitur, *Cùm docueris me iustificationes tuas*. Hoc ideo dicit quia verbum vel hymnum aliis eructare nullus potest, nisi primò fuerit doctus à Deo ideo ait, *Eructabunt* &c. *cùm docueris* &c. Vnde hic Ambrosius ait, Non potest quis antè eructare E hymnum, nisi prius didicerit iustitiam Dei: & didicerit ab ipso domino Deo suo. Ideo hic specialiter Psalmista petit vt doceat eum Deus. Audierat enim & cognouerat in spiritu, quia vnus magister est. Et ideo vbique ipsum sibi fieri doctorem postulabat, vt ab ipso disceret iustificationes eius. Quomodo autem cantare potest quis in metu, grauium sibi conscius delictorum, nisi prius sit de venia securus? Denique in posterioribus habes, Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena, in qua impugnetur: in qua captiuetur in lege peccati, in qua desleat atq; deplorat suæ captiuitatis ærumnas? Et tu ergo ede cœlestiū scripturarum cibos:

Eructare quid est.

Eructant hymnum.

Cant. 2.

Cant. 4.

Psal. 136.

cibos: & ede vt permaneant tibi in vitam æternam: A & ede quotidie, vt non esurias: & ede vt replearis, & verborum cœlestium eructes fugina. Spirituales epulæ non obesse solēt, sed prodesse satiatis. Ideoq; repleri volebat propheta, qui dicebat, Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam. Qui cantat Dei gloriam, hymnum cur eius Deo eructat.

Epulæ spirituales satiatis proficiūt.

Pronūtiabit lingua mea eloquium tuū: quia omnia mandata tua æquitas. 2245

Hîc ponit quartum: scilicet veritatis prædicationem. Qui enim ab alio gratiam recipit, & ipse aliis gratiosus existere debet. Qui ab alio docetur, &

Matt. 10. ipse alios debet illuminare. Sic enim docebat Christus, dicēs, Gratis accepistis, gratis date. Sic & Psal. B postquam dixit, *Cùm docueris me iustificationes tuas*: statim subdidit se hoc aliis prædicaturum: dicens, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Quamuis enim solus Deus hominem docet interius, & se solo possit mentem docere: tamen nos vult suos in hoc mysterio esse coadiutores. Sicut etsi solus Deus

Doctor est Dei minister. seminibus dat incrementum: vult tamen nos seminare, vineam putare, & huiusmodi. Huius ergo officij, scilicet alios docendi, Psalm. se Dei coadiutorem exhibet: dicens, *Pronūtiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Vbi August. ait, Cum eloquium Dei Psal. se pronuntiaturum dicit, vtique minister sit verbi. Quamuis enim Deus doceat interius, tamen fides ex auditu est. Quomodo autem audient sine prædicante? Neque enim quia Deus dat incremētum, C ideo non est plantandum & rigandum. Vel aliter, Per hoc vult Psalm. ostendere quòd volens à peccatis corrigi verba sacræ scripturæ meditari debet, illa loqui, audire illa, non verba mundi quæ vana sunt, quæ caduca: de quibus rationem Deo reddere nos oportet. Et hoc est quod ait, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Vnde hic ait Ambros. Qui didicerit iustitias Dei, loquitur verba Dei: & qui verbum Dei loquitur, otiosum verbum non loquitur. Otiosum verbū est loqui opera hominum. Et ideo postulat sibi à Deo dari gratiam, vt non loquatur os suum opera hominum, quia otiosum verbum est: nec solum otiosum, sed etiā periculosum: D

Otiosa verba sūt de rebus mundi.

Matt. 12. pro quo rationē reddituri sumus. Omne enim verbum quodcunque locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem. Non enim mediocre periculum est, cum habeas eloquia Dei tanta, & opera quæ fecit in Genesi, quæ fecit in Exodo, fecit in Leuitico, in Numeris, Deuteronomio, Iosue, Iudicum libro, Regnorum atque Esdræ libris fecit: in euangelio, vel in actibus Apostolorum: si illis prætermissis, loquaris quæ sæculi sunt, audias quæ sæculi

Eccle. 28. sunt. Vtinam ergo & linguâ tuam spinis sepias quæ compungunt & vulnerant loquentem quæ mundi sunt. Ideo aduersarius etiam orantibus frequenter seculares effundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quanto magis non E debemus alloqui: cùm dicat vnicuique nostrū scriptura venerabilis, Argentum & aurum alliga, & ori tuo facinguum: & pondus alliga sensum tuum: fida taciturnitate alliga sermones tuos, & impone iugū ori tuo, ne indomita verborū ceruice se iactet. Impone pondus, vt cautè omnia quæ loquimur trutinemus examine. Quibus tamen spinis vt sepias aures tuas scriptura dicit tibi, nisi contrito corde & timore iudicij? Salubriter ista compungunt: stimulant ista, non vulnerant: licet & vulnera vtilia sint amici. Sed quæ sunt verba quæ loqui & pronuntiare debes: subdit, scilicet quia dicere debes, *Omnia mandata tua æquitas*. Iustus enim iudex scienter nihil mandat iniustum. Et si iniustum aliquid mandare ipsum contingat, defectus non est in voluntate, sed in intellectu. Cùm ergo iustus sit Deus, & intellectus eius errore decipi non possit, sequitur quòd nō mandat nisi iusta. Et hoc est quod hic dicit Ambros. *Omnia mandata tua æquitas*. Quia iustus est Deus, non potest nisi iusta mandare. Mādatum Dei est, vt diligas Deum & proximum. Mandatum Dei est, non occides, non adulterabis, non furaberis, non concupisces. Et si quod est aliud mandatum, in hoc mandato instauratur, Diliges dominum & proximum tuum. Cum ergo hoc mandatum sit iustitia, & in isto omne mandatum instauretur: consequens est quòd omnia mandata Dei sunt æquitas. Quid enim tam iustum est, vt diligas Deum tuum, diligas & fratrem tuum? Vtique ergo omnia mandata Dei æquitas sunt. Sicut enim qui occidere vult fratrem, vtique nō diligit eum quem fraudare desiderat: ita qui superbè despicit fratrem, qui eum deformare conatur, qui pascitur eius iniuriis, à consortio charitatis est alienus. Quæ omnia à diuinis prohibentur mandatis. Securè ergo hoc prædica, hoc pronuntia: hoc obsequium Dei eructa Deo, dicens, *Omnia mandata tua æquitas*.

Mandata Dei omnia sunt æquitas.

Leuit. 19.

Matt. 5.

Deut. 6.

Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. 2246

Hic ponit quintum: scilicet mandatorum obseruationem. Obseruatio autem mandatorum Dei stat in ipsorum dilectione teste Christo, Ioan. 14. Si diligitis me, mandata mea seruate. Illud autem quòd quis diligit illud eligit. Et sic electio rei, signum est dilectionis illius. Volens ergo Psal. correctus ostendere se seruaturum Dei mandata, ostendit quòd illa diligit. Hoc autem ostendit, quia illa sibi eligit. Vnde ait, *Fiat manus tua* &c. *quoniam mandata tua elegi*. Notandum quòd per manum Dei in scriptura intelligitur ipse Dei filius, per quem omnia facta sunt: quia sicut nos manibus operamur, sic & Deus filio suo omnia fecit. Ioā. 1. Omnia per ipsum facta sunt. vide versic. 197. Et istam manum, scilicet Dei filium, sanctì desiderabant: vt quæ omnia fecerat, ipsa fieret: id est vt Dei filius fieret homo, vt per ipsum genus humanum saluaretur. Hanc manū quærebat alibi Psal. dicens. Emitte manum tuam de alto: eripe me & libera me. Consimiliter & nunc, vt ipsa manus fiat pro nostra salute implorat Psal. dicēs, *Fiat manus tua vt saluet me*. Et maximè hoc dicere competebat sanctis martyribus & prædicatoribus, contra quos insultus mundi surgebat, quia fidem Christi prædicabant. Vnde hic ait Augustī. Quia vidit Psalm. quæ pericula secutura sunt à cōtradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronuntiator eloquiorum Dei: ideo supplicat, dicens, *Fiat manus tua vt saluet me: quia mandata tua elegi*. vt nō timeret nec solum cor meū teneret, sed etiā lingua pronuntiaret eloquia tua. *Mandata enim tua elegi*, timoremque amore compressi. *Fiat ergo manus tua vt saluet me* de manu aliena. Sic autem saluos Deus martyres fecit, cum eos in anima nō permisit occidi. Nam secūdum carnem vana salus hominis. Et subdit magis ad propositum, dicens, Potest etiam accipi, vt manus Dei Christus intelligatur, per quem facta sunt omnia. Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum facta sunt omnia: sed factus est ex semine Dauid, vt esset Iesus, id est salnator,

Manus Dei est Dei filius in scriptura.

Psal. 143.

Psal. 59.

Ioan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uator, qui iam erat creator. Consimiliter manum hic accipi pro filio Dei ostendit Ambros. dicens, *Fiat manus tua vt saluet me.* Hic aduetum domini videtur orare: quia manus Dei Christus est, ipsum legimus dexteram Dei, de qua suprà ait, Dextera domini fecit virtutem &c. Cur ergo hic manum dixit, nisi fortè non solum propter diuersitatē gratiæ, quam scriptores prætermittere non solent, sed propter quandam proprietatem manuum dictum est: vt ibi dextera dicatur, vbi scribitur quòd exaltauit cum virtute: & hic manus, vbi intelligi oportet quòd cum humilitate seruauit? Vel aliter: hic per manum intellige virtutem & potestatem Dei, vide versic. 125. 466. 1215. Et istū sensum hic etiam ponit Ambros. dicens, Potes etiam sic intelligere manus domini, sicut dicitur in Esaia, Magna est manus illius regis: id est potentia: vt hic etiam intelligamus, *Fiat manus tua*: id est fiat adiuuamentū tuum atque subsidium: vt scilicet, Mittas angelos tuos, opem tuam, subsidia pœnæ tuæ ad liberādum populum tuum. Qui ergo eligit mandata Dei, vtitur confidentia vt cum auctoritate deposcat sibi domini subsidia: dicens, *Fiat manus tua vt saluet me.*

Psal. 117.

Manus Dei significat potē. tiā Dei.

2247 **Concupiui salutare tuum domine; & lex tua meditatio mea est.**

Hic ponit sextum: scilicet legis meditationem. Vt enim prædictum est, qui corrigitur à domino vt transeat de errore ad veritatem, gratiam à Deo receptam aliis debet prædicare: sicut iste ait, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum.* Prædicator autem omnia sua verba in lege Dei fundare debet, non in fabulis poëtarum. Et ideo necesse est vt legem Dei meditetur. Propter quod dicit Gregor. Qui ad verę prædicationis verba se præparat, necesse est vt causarum origines à sanctis scripturis sumat: vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium suæ locutionis firmet. Certum est autem quòd istud facere nō possit, nisi meditationem legis haberet. Et ideo Psal. qui promisit se pronuntiaturū eloquium Dei, nunc legis meditationem se dicit habere, dicens, *Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.* Vbi notandum quòd salutare Dei dicitur Christus: vnde quando Simeon Christum susċepit in vlnis, dixit, Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuū in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Istud salutare concupiscit quilibet fidelis, non solùm sibi, sed aliis omnibus, qui vult omnes saluos fieri. Vnde hic ait Augustī. *Concupiui salutare tuum domine*: etiam nolētibus omnibus inimicis salutare Dei nobis Christus optat. Ipsum se concupiuisse iusti antiqui veracissimè confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de viscēribus matris. Ipsum concupiscit ecclesia vēturum à dextera patris. Sed quia lex prædicebat Christum ēsse venturum, ideo pro desiderio Christi, legem meditabatur. Per hoc enim vult Psalm. differentiam dare inter mundanos & iustos: quia mundani solùm quærunt salutare corporis, quod procurant medici cum dispendio animæ, & ideo ipsis non est obediendum: sed iusti salutare animæ procurant, & à medicis mundi salutem non quærunt. Et hoc est quod hic ait Ambros. dicens, *Cōcupiui salutare tuum domine.* Alius longæuitate istius vitæ delectatur, & concupiscit vsque ad depositæ senectutis tempora corporis huius vitam perducere. Alij franguntur ægrūdinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere, Cum infirmor, tunc potens sum: beatos se putant, si inoffensa valetudinis commoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutem: horum nullus potest dicere, *Concupiui salutare tuum.* Suam enim salutem magis quàm salutem Dei quærunt: medicis potius quàm scripturis obedientes. Contraria autem sunt studio diuinæ cognitionis præcepta medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare nō sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaq; qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutem Dei, Christum sequitur, qui dicitur salus Dei: non quæ corporis, sed quæ æterna sunt quærens: cum hoc corpore conseruetur, quòd salus quæritur. Qui autem salutem Dei quærit, die vtique & nocte meditatur in lege. Iugis meditatio est illi diuinorū decretorum: neq; aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinæ.

2. Cor. 12.

Medici contrā salutē animæ, saluté corporis quærūt.

Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me. 2248

Hic ponit septimum: scilicet commendationem iudiciorum Dei. Pœnitens enim se volens corrigere, omnem pœnam pro satisfactione erroris præteriti libenter debet sufferre, & in aduersis Deū laudare, considerans quòd per Dei iudicia anima viuit vita gratiæ. Et hoc insinuans Psalm. dicit, *Viuet anima mea, & laudabit te* &c. Et quòd iudiciis Dei ad vitam spiritualem sit reducta ostendit, dicens, *Et iudicia tua adiuuabunt me.* Quid enim sunt Dei iudicia, nisi aduersa & flagella, quibus pro peccatis nostris in præsenti Deus nos corrigit? dicente Apostolo, Dum autem iudicamur, à domino corrigimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Et hoc est quod hic ait Psal. *Iudicia tua adiuuabunt me*: quia corrigent me: & ex hoc viuet anima mea & laudabit te. Vel aliter: vt ista sint verba ecclesiæ, quæ per iudicia Dei pœnas & persecutiones martyrum, creuit toto orbe terrarum. Ex quo meritò ad laudem Dei consurgit, dicens, *Viuet anima mea, & laudabit te*, &c. Et istam expositionem ponit hic Augustī. dicens, Iudicia quippe Dei sunt illa de quibus dictum est, Tempus est vt incipiat iudiciū à domo Dei: scilicet persecutiones ecclesiæ & sanctorum martyrū. Et quis non videat quantum adiuuerit ecclesiam sanguis ecclesiæ sparsus: quanta ex illo semine fidelium regum, principum & populorum multitudo surrexit? Vel aliter: vt hic textus nō intelligatur de vita præsentis sæculi, sed de vita gloriæ: quæ verè ac propriè vita dicitur: quia ibi nulla mors, nulla infirmitas, nullus dolor potest habere locum. Vnde de vita beata in persona cuiuslibet pœnitentis & afflicti vel propter Deum persecuti dicit Psalm. *Viuet anima mea, & laudabit te*, &c. Et hunc sensum ponit hic Ambros. dicēs, *Viuet anima mea, & laudabit te.* Futuræ itaque vitæ non præsentis remuneratione sibi blanditur. Hæc enim quomodo vita dici potest, de qua scriptum est, Et in pulueren mortis deduxisti me? Quam multi viuētes in inferno sunt? Ipse Paulus cupiebat de morte corporis huius liberari, qui verè cupiebat salutare Dei: dicens, Cupio dissolui & esse cum Christo. multo enim melius, permanere autem in carne magis necessarium quàm voluntariū. Quomodo ergo viuit hic anima operta mortis inuolucro? Aut quæ est vita quæ in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus. Hic abscondita est vita nostra non libera. Erit autem libera in regione viuorū. Ibi ergo viuit anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum, nihil debitum pœnæ. Ibi verè laudabit dominum, vbi depositio infirmitatis corpore conformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. Nam dum in peccato sumus, laudare plenè non possumus. Peccatori enim dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas? In vmbra sumus hic positi: in vmbra viuimus: in vmbra laudamus: in terra aliena sumus. Audisti in posterioribus dicentes, Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Sic ergo iustus expectans vitam beatam dicit, *Viuet anima mea, & laudabit te.* Sequitur, *Et iudicia tua adiuuabunt me.* Quæ sunt iudicia Dei, nisi quibus vnicuique retribuet secundū opera eius: bonis scilicet præmium: malis autem supplicium? Hæc iudicia iustos adiuuant, dum se vident gratia Dei de peccato ereptos, pro Christi nomine persecutos, operibus mandatorum Dei fuisse intentos. Consideratio enim istorum iudiciorum Dei iustos iuuat & erigit vt Dei gratia æterna præmia sperent. Et hoc est quod iustus dicit, Et iudicia tua adiuuabunt me. Vnde hic Ambros. ait, Adiuuant autem Dei iudicia sanctos, cum bonis operibus remuneratio vitæ confertur æternæ. Beatus qui dicit, *& iudicia tua adiuuabunt me.* Ego autem infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei, propter conscientiam delictorū quæ mihi terrorem afferunt, me agitant, sanctos adiuuant. Sed tamen iuuant etiam peccatorem: sed modo diuerso. Sanctus adiuuatur dum probatur: peccator adiuuatur dum humiliatur, dum castigatur vt peccata soluat duplicia, dum opus eius exuritur vt ipse saluus fiat, sic tamen quasi per ignem. Vel aliter: in vltimo iudicio sancti iudicabunt cum Christo: ipso dicente, Vos qui reliquistis omnia & secuti estis me &c. iudicātes &c. Peccatores autem iudicabuntur, sed non iudicabunt. Ille ergo iudicio dicitur dignus (scilicet actiuo) qui iustus est. Iudicia ergo Dei sanctos adiuuant: quia tunc iudicio digni reperientur, non vt iudicentur, sed vt alios iudicent. Et istum sensum etiam hic approbat Ambros. dicens, *Et iudicia tua adiuuabūt me.* Fortassis etiā & hic conuenit sensus: si dignus fuero iudicio, dignus ero vt exuar à consortio reproborum, siue impiorum: quoniam non resurgunt impij in iudicio. *Et adiuuabunt me iudicia*: quoniam qui credit in domino, non iudicatur. Proderit illi fides & suffragabitur ad veniam, etiam si qua in operibus offensa sit. Vel hic potes notare quòd iudiciū Dei est multiplex: scilicet vltionis, discretionis, iustificationis, & remunerationis. Loquitur ergo hic de iudiciis iustificationis & remunerationis.

Psal. 49.

Psal. 136

Iudicia Dei sanctos adiuuant.

Iudicium Dei multiplex.

2249 **Erraui sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum domine: quia mandata tua non sum oblitus.**

Hîc ponit octauū: scilicet peccati cōfessionem. Confessio enim est necessaria omni volenti ab errore ad veritatem reduci. Quoniā (vt scribitur Proverb. 28.) Qui absc̄odit scelera sua, non iustificabitur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sic & nunc Psalm. hoc suo exemplo nos facere docet, dum proprium errorem confitetur, dicēs, *Erraui sicut ouis*, &c. Loquitur enim iste in persona totius humani generis, quod totum in Adam errante perditum fuit: sed per Christum quæsitum fuit, & ex parte inuentum, ex parte non. Et adhuc per Christi membra, scilicet sanctos doctores, quæritur, vt ad verum pastorem reducatur. Vnde hic ait Augustī. Ouis perdita quæritur vt viuificetur: propter quam pastor eius nonaginta nouem dimissis in montibus, & eam quærens, Iudaicis laceratus est vepribus: sed adhuc queritur. Ex parte enim inuenta est: pro qua parte dicit iste, *mandata tua non sum oblitus.* Sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, & diligunt, adhuc quæritur: & per sui pastoris, sanguinem fusum in omnibus gentibus inuenitur. Vel aliter hic Psalm. in persona iustorum recognoscens errorem primorum parentum in omnes pastores diffusum, confitens illum, Christi desiderat aduentum quo reuocetur ad paradisum, quem primorum paretum peccato perdidimus. Et istum intellectum hic diffusè ponit Ambros. dicens, *Erraui sicut ouis*, &c. Ouis quę errauit, quærēda est à pastore ne pereat. Ideo dicit, *Erraui.* Dic & tu iniquitates tuas vt iustificeris. Quòd lapsum feceris, in eo tibi cum omnibus cōmune consortium est, quia nemo sine peccato. Negare hoc sacrilegiū est. Solus enim Deus sine peccato est. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium est. *Erraui*, inquit. Sed qui errauit in via, potest redire in viam, reuocari potest. Et pulchrè addidit: *Sicut ouis quæ periit.* Non enim ex toto perit qui agnoscit errorem. *Quære* (inquit) *seruum tuum: quia mandata tua non sum oblitus.* Veni ergo domine Iesu, quære seruum tuum: quære lassam ouem tuā. Veni pastor, quære sicut ouem Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in montibus. Dimitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam ouem quærere quæ errauit. Veni sine canibus: veni sine malis operariis: veni sine mercenario qui per ianuam introire non nouit: veni sine adiutore, sine nuncio: iamdudum te expecto venturum. Scio enim te venturum, quia mandata tua non sum oblitus. Veni non cum virga, sed cum charitate spiritūq; mansuetudine. Noli dubitare relinquere in montibus nonaginta nouē oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare nō possunt. In paradiso semel nocuit serpens: amisit ibi escam postquam Adam inde depulsus est, illic iam nocere non poterit. Ad me veni, quem luporum grauis impugnat incursus. Ad me veni, quem eiectum de paradiso serpentis diu vlceris venena pertentāt: qui erraui è gregibus tuis illis superioribus. Nam & me ibidem colliocaueras: sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus me auertit. Quære me, quia te requiro: suscipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris. Dignare suscipere quem inueneris, imponere humeris quem susceperis. Non est piū onus fastidio tibi. Non tibi oneri est vectura iustitiæ. Veni ergo domine: quia etsi erraui, mandata tua non sum oblitus. Spem medicinæ reseruo. Veni domine: quia & erraticam solus es reuocare qui possis: & quos reliqueris, non iustificabis. Et ipsi enim peccatoris reditu congratulabuntur. Veni vt facias salutē in terris, in cœlo gaudium. Veni ergo & quære ouem tuam, iam non per seruulos, non per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne, quæ in Adam lapsa est. Suscipe me, non ex Sara, sed ex Maria: vt incorrupta sit mater & virgo. Porta me in cruce quæ errantibus salutaris est: in qua sola est requies fatigatis: in qua sola viuunt quicunque moriuntur. Et aduerte quòd iste textus variatur. Nam aliqui codices habent, *Erraui sicut ouis quæ periit: viuifica seruum tuum.* Et tamē sententia eadem est. Pulchrè enim *viuifica* potest dici, eo quòd mori non possit quem humeris suis virtus portauerit. Et nota quòd in vltimo versiculo istius magni Psalmi, Psalm. suum recolit errorem: qui

Incarnationis desiderium antiquorum.

Luc. 15.

Genes. 3.

Quærit Christus nos & nos quærimus Christum.

Confessio necessaria volenti reduci ad veritatē.

Matt. 18.

Crucis virtus.

Humilitas confessionis necessaria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui tamẽ tot ſpiritualibus donis à Deo in iſto Pſal. ſe dotatum prædixit. Hoc ideo facit vt erroris recordatio humilitatem conſeruet: & omne bonum quod habet, nõ ſibi, ſed gratiæ Dei attribuat. Et hoc hic notat Gl. dicens, Congruè verò poſt prædictorum meritorum gradus veteris recolit erroris: vt de ſua perfectione non ſuperbiat, ſed humilis Deo tri-
Ad T. 3. Lucæ 17. buat totum: quia non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Vt cum omnia bene fecerimus, dicamus, Serui inutiles ſumus. Hac humilitatis profeſſione
Ezech. 9. Thau ſignũ ſignificat humiliatem. liberari meremur. Vnde in Ezechiele, Illi ſoli liberãtur, in quorum frontibus Thau ſignum reperitur. Quia aliter humana conditio lapſa non recreatur, niſi eradicatis veteris vitę erroribus, frons innouata virtute humilitatis inſigniatur.

PSALM. CXIX.

2250 AD dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.

Iſte Pſalm. habet hunc titulum, Canticum graduum. Et conſimilem titulum habent omnes quatuordecim Pſalm. ſequentes. Vnde iſte Pſalm. cum quatuordecim ſequentibus dicuntur Pſalm. graduales. Cuius ratio eſt: nam templum per Salomonem ædificatum, erat in alto fundatum: ſic quòd per quindecim gradus aſcendebatur ad illud. Qui gradus erant diſtincti per quinque ter: ſic quòd in capite quinque graduum erat maius ſpacium ſic quòd quintus gradus multo erat latior quàm forent primi quatuor. Et ſimiliter in ſecundo quinario: ſic
Pſalmi graduales quòd gradus decimus erat latior. Sic & vltimus, ſcilicet quintusdecimus. Fuit autem ordinatum per ſacerdotes tẽpli, quòd quando ipſi ſacerdotes aſcẽdebant in templũ ad ſacrificia offerenda & ad laudes Deo cantandas, quòd ipſi proceſſionaliter pergebant, cantando Dei laudes, & hoc maximè in ſolennibus diebus fiebat. Vnde ſicut Gregor. qui ordinauit officium diuinum, ordinauit quòd aliqui Pſalm. cantarentur in feſtis. Apoſtolorum: alij in feſtis martyrum &c. Sic aſcendendo ad templum ordinauerunt quòd in iſtis quindecim gradibus iſti quindecim Pſalm. cantarentur. Sic quòd in primo gradu cantabant primum Pſalm. in ſecundo, ſecundum: in tertio, tertium &c. Et quãdo erant in quinto gradu, aliqualem moram ibi faciendo poſt quintum Pſalmum, dicebant aliquas orationes: conſimiliter in decimo, & in decimoquinto. Sicut hodie facit eccleſia, quæ completo primo quinario, aliquas orationes dicit: ſimiliter completo ſecundo quinario, conſimiliter & de tertio. Iſti ergo quindecim Pſalm. ad literam dicuntur Pſal. graduales, vel Canticum graduũ: quia in illis quindecim gradibus aſcenſus templi cantabantur à ſacerdotibus & Leuitis. Et ſic apparet titulus omnium iſtorum quindecim Pſalmorum, qui eſt, Canticũ graduum, quare ſic intitulentur. Quantum verò magis ad ſenſum propheticum, notandum eſt, quòd iſti quindecim Pſalm. ſignificant legem antiquam & legem euangelicam: quarum obſeruationibus quaſi quibuſdam gradibus aſcendimus ad cœleſtia. Nam quindecim conſtant ex ſeptem & octo. Septenarius autem numerus pertinet ad legem veterem, octonarius autem ad nouam. Cuius ratio eſt. Lex enim antiqua ſeptenario numero ſignificatur eo quòd
Septem ſignificat legem antiquam.

lex illa ſeptimum diem celebrabat (id eſt ſabbatũ) ſeptimam ſeptimanam, ſeptimum menſem, ſeptimum annum. Et quinquageſimum annum, ſcilicet iubilæum, qui immediatè ſequitur poſt ſepties ſeptem annos. Octonarius verò numerus ſignificat legem nouam, quæ octonario ſeruit: quia lex noua ſeruat octauum diem qui dominicus dicitur, & octauas martyrum, & octauam reſurrectionis expectat. Et ideo per octonarium & ſeptenarium, quæ faciunt quindecim, gradus legis nouæ & antiquæ figurantur, quibus aſcenditur ad Deum. Si autẽ quæras magis diſtinctè qui ſint iſti quindecim gradus per iſtos quindecim Pſal. figurati: eſt ſciendũ quòd tres ſunt gradus illorum qui ad patriam tendunt: ſcilicet gradus incipientium, gradus proficientium, & gradus perfectorum. Vnde primi quinque Pſal. ſpectant ad incipientes, ſecundi quinque ad proficientes, & tertij ad perfectos. Circa gradum autem incipientium eſt notandum quia incipiens aggredi ſtatum virtutum, multam patitur difficultatem & turbationem propter impugnationem tentationum, & propter repreſſionem vitiorum: cui aſſuetus non erat. Similiter ſi incipit ieiunare vel orare, quod facere non conſueuerat, ſenſualitas reſiſtit, turbatur, & dolet, murmurat. Et ideo talis neceſſe habet primò recurrere in ſuis tribulationibus ad dominum vt conſoletur ab ipſo. Et hoc ſignificat primus Pſal. dicens. *Ad dominum cum tribularer*, &c. Secundò inuocato domino ex hoc concipit quandam fiduciam per Dei adiutorium de poſſibilitate habendi victoriam. Et quantum ad hoc ſequitur Pſalm. dicens, Leuaui oculos meos in montes. Tertiò conſiderato ex ratione præmiſſa concipit ſpem diuini adiutorij, ex quo exultare incipit mente: & hoc eſt quod ſequitur, Lætatus ſum. Quartò ex præmiſſis concipit ſpem perueniẽdi ad cœleſte præmium: vnde iam terrenis deſpectis cor ad cœleſtia leuat dicens, Ad te leuaui oculos meos, &c. Quintò ex his humilitate concepta, nullum bonum ſibi tribuit: ſed totum recognoſcit à gratia Dei, dicens, Niſi quia dominus erat in nobis, dicat nunc &c. Et ſic iſte primus quinarius ſpectat ad incipientes. Secundus autem quinarius magis ſpectat ad proficientes: qui quinque gradus habent. Primò quia iam ſedatis paſſionibus per virtutum exercitium, confidit Dei adiutorio in bono ſtabiliri atque firmari, dicens. Qui confidunt in domino ſicut, &c. Secundò iam liberatus à paſſionibus quæ ipſum prius captiuum tenebant, ad diuinas contemplationes aſſurgit conſolatus, dicens, In conuertendo dominus captiuitatem &c. Tertiò iam charitate proximi accenſus, perfectionem quam iam Dei adiutorio habet, in proximos effundere cupit. Sed quia ſcit ſine Deo ædificium ſpirituale conſtrui vtiliter non poſſe, ad hoc Dei adiutorium implorat, dicens, Niſi dominus ædificauerit domũ, &c. Quartò quòd ex ædificatione proximorum non quærit præmium terrenum, ſed gratis hoc facit, dicens, Beati omnes qui timent dominum: &c. Quintò ne à prædictis perfectionibus cadat, quærit aduerſis exerceri, vt ſibi præſens mundus vileſcat: ibi, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat, &c. Et ſic ſecundus quinarius ſpectat ad proficiẽtes. Tertius quinarius ſpectat ad perfectos. Perfectorum autem multiplex eſt gradus. Primus ſcilicet vt non ſolùm aduerſa patienter toleret & optet: ſed etiam vt pro perſecutoribus Deum oret, exempio Chriſti, qui pro perſecutoribus patrem orauit in cruce. Et ad
Octo ſignificat legem nouam. *Pſalmorũ gradualium diſtinctio.* *Pſal.119.* *Pſal.120.* *Pſal.121.* *Pſal.122.* *Pſal.123.* *Pſal.124.* *Pſal.125.* *Pſal.126.* *Pſal.127.* *Pœnitens tribulatur duplicitèr* *Pſal.128.*

ad hoc ſpectat primus Pſalm. iſtius quinarij: ſcilicet, De profundis. Vnde orando pro inimicis dicit, Si iniquitates obſeruaueris, domine &c. Secundus gradus eſt, quia ex tali perfectione, qua homo pro inimicis orat, plerumque inſurgit: & faciliter omnes motus propriæ elationis inſtigante diabolo, qui perfectis hominibus maximè inſidiatur. Ideo ſecundus gradus perfectorum eſt, vt, perfectione habita, omnis motus elationis reprimatur: ſic quòd nullum veſtigium, vel ſignum etiam appareat exterius. Et hoc eſt, quod dicitur in ſecundo Pſalm. Domine, non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt &c. Tertius gradus eſt, vt, quicquid habet homo perfectus, vel poteſt opere, vel corde, totum diuinis applicet obſequiis. Ideo dicitur in tertio Pſalm. Memento, domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius: ſicut iurauit domino votum vouit Deo Iacob. Quartus eſt, vt homo ſit in charitate perfectus, in dilectione Dei, & proximi, ſecundum modum qui habetur Actuum 4. Multitudinis autem credentium erat cor vnum &c. Et hoc eſt, quod quarto Pſalm. dicitur, Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quintus gradus eſt, vt homo in charitate perfectus obliviſcatur huius ſæculi, quantum poſſibile eſt fragilitati noſtræ, & occupetur laudibus diuinis. Et hoc eſt quod in quinto Pſalm. dicitur, Ecce, nunc benedicite dominum, omnes ſerui domini. Iſtam tamen diuiſionem Pſalmorum gradualium non ſequemur, ſed quemlibet per ſeipſum diuidam: non ipſum ligando cum aliis, ſed ſeparatum per ſe quemlibet tractando, vt ſuperius feci. Iſtis ergo præmiſſis, deſcendo ad Pſalm. cuius auctor ex titulo non apparet. vnde inter Pſalm. ignotos computatur. De materia Pſalm. literali dicunt doctores quòd iſte Pſal. fuit quædam deuota oratio alicuius viri ſancti ſupplicantis pro liberatione populi Iudaici à captiuitate Babylonica, vel à captiuitate Romana, qua vſque hodie ſunt diſperſi per orbem. Multi enim Pſalm. & à diuerſis prophetis pro liberatione ab illis captiuitatibus facti fuerunt, vt patet ex præcedentibus: vt in pluribus autem iſte Pſal. applicatur ad captiuitatem Babylonicam. Vnde, quantum ad literam, iſte Pſalm. in tres partes diuiditur: quia primò poſtulatur dicta liberatio. Secundò prædicitur Babyloniorum punitio: ibi, *Quid detur tibi.* Tertiò deploratur prædictæ liberationis dilatio &c. Dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad ſenſum propheticum, ſciendum quòd intentio Pſalmiſtæ eſt, vt mente à mundo aſcendamus ad Deum. Aſcendimus autem ad dominum per tribulationes, & aduerſa, à quibus liberamur, quando de præſenti ſæculo nequam eripimur. Et duo facit: quia Pſalm. primò ponit ſuam ab aduerſis tribulationem: ſecundò plangit liberationis prolongationem: ibi, *Heu mihi.* Prima pars diuiditur in partes tres: quia primò Pſalm. oſtendit ſuam tribulationem: ſecundò exprimit ſuam orationem: ibi, *Dominè*: tertiò apponit ſuam exauditionem: ibi, *Quid detur.* Quantum ad primum, Pſalm. primò exprimit ſuam tribulationem. Vbi ſciendum, quòd iſta dicuntur eſſe verba pœnitentis, qui quando rediens ad cor, & conſiderans Dei offenſam, incipit dolere, & cogitat de peccato exire: tunc duplicem patitur tribulationem: ſcilicet, intrinſecam, & extrinſecam. intrinſecam, quia in ſeipſo tribulatur pro peccatis commiſſis: extrinſecam verò, quia ſtatim tentationes ampliores dæmonum ſuſtinet, ac etiam malorum hominum: & plura ei aduerſa accidunt, vt amplius mundum deſpiciat. Et tunc cogitur clamare, & orare ad dominum, vt ab aduerſitate peccatorum liberetur, & in aduerſis exterioribus protegatur. Et hoc eſt, quod in perſona pœnitentis hic ait Pſalm. *Ad dominum, cum tribularer, clamaui &c.* Et hoc eſt, quod hic ait gloſ. Cum enim cogitat homo proficere, contempto ſæculo, ſoli Deo hærens, incipit pati amplius incurſus dæmonum, incipit pati linguas aduerſantium, id eſt, detrahentium. Et quòd grauius eſt, adulantium quaſi conſulendo à ſalute auertentium. Tribulatur peccatis interius: vnde intentione cordis clamat ad dominum, vt inde eruatur. Sed quia deuotè clamantes Deus exaudiuit, vt dicitur Pſalm. 90. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipſo ſum in tribulatione &c. Ideo ſubdit Pſalm. *Et exaudiuit me.* Pſal. 33. Iſte pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum, & ex omnibus &c. Et ſi dicas, quòd multoties tentationibus, vel aduerſis tribulationibus preſſus clamat toto corde, nec tamen exauditur: vt patuit in Apoſtolo, 2. Corint. 12. qui tribulationes carnis ſuſtinens, ter rogauit dominum, vt ſtimulus ille ab eo diſcederet: nec tamen exauditus fuit. Reſpondeo, quòd exaudit Deus homines clamantes, tripliciter: ſcilicet, quandoque ad votum, & vtilitatem: quandoque ad vtilitatem, & non ad votum: & quandoque ad votum, & non ad vtilitatem. De hoc vide, verſic. 1310. Et per iſtam diſtinctionem patet, quid ſit dicendum. Qualiter etiam Deus clamantes exaudiuit, vide verſic. 1584. Vnde tribulatos clamantes exaudit Deus, dum ſecundum metam tribulationis menſura tribuitur conſolationis. De hoc vide verſic. 1526. Poſſunt etiam iſta eſſe verba Chriſti, qui tribulationes paſſionis in cruce ſuſtinens, clamauit ad dominum, vt de manibus perſecutorum erueretur: & per reſurrectionem glorioſam fuit exauditus. Vnde de ipſo ait Apoſtolus ad Hebræos 5. Quòd in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationéſque ad eum, qui poſſet illum ſaluum facere à morte, cum clamore validò, & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Vel aliter: iuſtos tribulatos ad dominum clamantes exaudiuit dominus. Quia etſi in præſenti vita ipſos tribulari permittit, in fine tamen ab omni ipſos tribulatione liberabit. Quod notatur Iob 5. vbi dicitur, In ſex tribulationibus liberabit te: & in ſeptima non tanget te malum. Quod ad propoſitum exponens Gregorius, ait, Quid enim ſenario numero, quem ſeptimus ſequitur, niſi præſentis vitæ operatio, decurſuſque ſignatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, & ſeptimo die Deus requieuit. Qui ſcilicet ſeptimus veſperam non habet, quia ſubſequentem requiem nullus iam terminus claudit. Perfectis ergo omnibus, requies ſequitur: quia poſt bona præſentis vitæ opera, retributio æternæ quietis inuenitur. In ſex itaque tribulationibus nos dominus liberat, ne nos in ſeptima malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionem præſentis vitæ labore nos atterit, ſed in aduentu iudicis à verbere abſcondit: vt tanto tunc ad ſalutem certiores exhibeat, quanto nunc flagella durius ſecant. Vel aliter, Dominus in tribulationibus diuerſis clamantes exaudit: non quidem ne tribulationes carnem pungant & infeſtent, ſed ne animam ſuperent.

Tribulationes exaudit Deus tripliciter *Tribulatos clamãtes exaudit Deus.* *Chriſtus clamans fuit exauditus.* *Ad Heb. 5.* *Iob 5.* *Greg. 6. mor. c. 18.* *Gen. 1.* *Quæſtio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde notat Bernardus, super prælegato verbo Iob 5. In sex tribulationibus liberabit te &c. quòd in præsenti vita septem tribulationes patimur quas iusti gratia fulti superant: dicens, In sex tribulationibus liberabit te, &c. Prima tribulatio, & occupatio grauis est, ipsa necessitas huius corporis grauis, quod, dum cibum, dum somnum, dummodo vestimentum cæteráque similia quærit, frequenter tribulat nos, & impedit ab exercitio spirituali. Secunda tribulatio, tribulant nos vitia cordis: vt est leuitas cordis, suspicio impatientiæ, & iracundiæ motus, inuidiæ morsus, laudis appetitus, & similia, quæ quotidie experimur in nobis. Tertia, & quarta tribulatio est prosperitas, & aduersitas huius mundi. Nota me hic dicere tribulationem: quia impediat ab exercitio: in vtroque tamen cauendum est à laqueo tentationis, & quærenda sunt arma à dextris, & à sinistris. Quinta tribulatio est ignorantia nostra. In multis enim omnino incertum habemus, quid agere debemus: ita 1. Petr. 5. vt quid oremus, sicut oportet, nescimus. Sexta tribulatio est, aduersarius noster, qui tanquam leo rugiens circuit quærens, quem deuoret. Atque vtinam in sex istis tribulationibus liberaremur: vt vel in septima non tangeret nos malum, periculum scilicet à falsis fratribus. Vtinam soli impugnarent nos maligni spiritus cum suggestionibus suis, & nihil nocerent homines pernicios exemplis, persuasionibus importunis, sermonibus adulatoriis, & detractoriis, atque aliis multis modis. Vides certè quàm necessarium sit aduersus has septem tribulationes, quibus impedimur: vt septiformi spiritus sancti auxilio subleuemur: vt ad dominum clamantes protegamur ab ipso: sperantes auxilium obtinere in tempore opportuno: exemplo Psalmistæ dicentis, *Ad dominum, cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me.*

Septè tribulationes sunt præsentis vitæ.

2251 ## Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

Hic exprimit formaliter suam orationem. Quàuis enim omnis prædicta tribulatio hominem vexet, & impediat: tamen septima, periculum à falsis fratribus maximè nos impugnat. Et ideo ab ista singularius liberari affectat, sperans quòd, si istam superet, à nulla aliarum superabitur. Vnde quanti periculi sint labia iniqua, & lingua dolosa, & quid sint, hic ostendit. Augustinus dicens, Quæ est lingua dolosa, & subdola? quæ scilicet habet imaginem consulendi, & perniciem nocendi. Ipsi sunt, qui dicunt, Et tu hoc facturus es, quod nemo fecit? Et tu solus eris Christianus? Et, si ostenderis hoc alios facere, & legeris euangelium, vbi hoc fieri dominus præcipit, & legeris actus Apostolorum: illi quid dicunt in lingua subdola, & labiis iniquis? Non potes fortè implere, multum est, quod aggrederis. Alij prohibendo deterrent: alij laudando plus premunt. Quia enim talis vita est, quæ iam occupauerit mundum, tanta auctoritas Christi est, vt reprehendere iam Christum nec paganus audeat. Legitur ille, qui reprehendi non potest: quia dixit, Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & sequere me. Christo contradici non potest. Conuertit se dolosa lingua ad laudem prohibentem. Sed si laudas, hortare. Quare laudando premis? Melius enim est me vituperare, quàm dolosè laudare. Quid enim diceres vituperando? Absit. Fœda ista vita est: mala ista vita est. Sed quia nosti, cum hoc dixeris, premi te posse auctoritate euangelica, conuertis te ad illud diffamando genus: vt laudando me falsò, à vera laude prohibeas, dicens. Quid est hoc? Ecce illi fecerunt: forte tu non poteris. Incipis ascendere, cadis. Monere videtur, serpens est: dolosa lingua est, venenum habet. Roga ergo contra illam, si vis ascendere: & dic Deo tuo, *Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Vel aliter: hic vir iustus se videns gratia Dei in bonis proficere, timens in illis vanam gloriam insurgere, Deum rogat, vt ab omni iactantia, & gloriatione de bonis, quæ per illum Deus agit, liberetur. Est enim lingua dolosa, & iniqua, quæ de meritis suis gloriam suam, & non Dei quærit. Et ad istum sensum hunc passum exponit Richardus dicens, Lingua dolosa est tentatio fraudulenta, opinio falsa, gloriatio vana: quando de meritis tuis, vel aperto sermone, vel tacita cogitatione gloriaris. Linguam dolosam audis, & nescis. Et hæc quidem gloriatio vana quandoque surgit ex opinione humana, quandoque ex suggestione diabolica: vtrobique quidem à lingua dolosa & à labiis iniquis. Certè si huiusmodi linguam libenter audis, non tantummodo stultè, sed etiam iniquè agis. Quid enim habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Cogita ergo quàm sit iniquum gratis largienti ingratum fore, insuper & in ipsum rapinam exercere. Etenim conaris auferre quod ipse sibi soli vult reseruare. Gloriam meam (inquit) alteri non dabo.

Lingua dolosa quid sit.

Leo Papa in sermone de natiuit. domini, qui incipit, Festiuitatis hod. Non desinit hostis antiquus trãsfigurãs se in angelũ lucis decipiendũ laqueos vbi que præterdere, vt in

Quid detur tibi, aut quid apponatur ad linguam dolosam?

Hic Psalm. apponit, & ostendit suam exauditionem. Ostendit enim hic se esse exauditum. Et diuiditur in partes duas, quia suam exauditionem ostendit primò per modum interrogationis: secundò per modum responsionis: ibi. *Sagittæ potentis.* Primò ergo ponit exauditionem per modum interrogationis, dicens, *Quid detur*: id est, quid dabitur tibi, &c. Deus enim aliquando nos interrogat non ignarus, sed vt docens. Sic hic interrogat, quod remedium est opportunum contra labia iniqua, & linguam dolosam: vt per suam interrogationem ipsum exerceat, & magis responsionem audire desideres, quam ipse Deus postea daturus est tibi. Vnde hic ait Augustinus. Tu enim oras dicens, Domine libera animam meam &c. Et dominus Deus dicet tibi, *Quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam?* Interrogat exercens. Nam & ipse interrogans, est ille, qui respondet dicens, *Sagittæ potentis, &c.* Et aduertè, quòd duo verba hic posuit: scilicet *dabitur, & apponetur.* quia contra linguam dolosam dantur arma pro defensione, sed apponuntur consolationes pro refectione, vt ait Gl. vt statim patebit. Interrogat ergo tribulatum Deus dicens, *Quid detur tibi, &c.* non vt addiscat, sed vt doceat. Vbi nota, quòd secundum quòd ait Gregorius, tribus modis interrogat nos Deus: scilicet flagellis, præceptis, & iudiciis.

Interrogat nos Deus tripliciter.

vnde sic dicit. Tribus modis interrogare nos conditor consuevit. Aut cum flagelli districtione nos percutit, & quanta in nobis sit, vel desit patientia ostendit. Aut quædam, quæ nolumus, præcipit, & nostram nobis obedientiam, vel inobedientiam patefacit. Aut aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abscondit, & mensuram nobis nostræ humilitatis innotescit. Et consequenter declarat per exempla. Flagello namque interrogat cum mentem bene sibi per tranquillitatem subditam afflictionibus pulsat. Sic enim Iob, qui laudatur ore iudicis, ictibus *Genes. 22.* concutitur percussoris: vt eius patientia tanto verius clarescat, quàm inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dominus nos interrogat. Sicut Abraham terram iubetur egredi, & pergere quò nesciebat: in montem vnicum filium ducere, & quem ad consolationem senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondenti: id est, ad iussionem obedienti, dicitur, Nunc cognoui, *Deut. 13.* quia tu timeas Deum. Vel, sicut scriptum est, Tentat vos Deus, vt, sciat, si diligitis eum. Tentare quippe est, magnis nos iussionibus interrogare. Scire autem eius est, nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo verò nobis quædam, atque quædã *Psal. 10.* claudendo nos interrogat Deus: sicut per Psal. dicitur, Palpebræ eius interrogant filios hominum. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei nisi eius iudicia accipimus, quæ iuxta aliquid clauduntur hominibus, & iuxta aliquid referantur? vt homines, qui se nesciunt, sibimetipsis innotescant: quatenus, dum quædam intelligendo comprehendere, quædam verò cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia vel clausa non fallant, vel aperta non inflant. Istis enim modis dominus tribulatos interrogat: vt de remedio opportuno exquirat, dicens, *Quid detur tibi aut quid apponatur tibi*, &c. Vel aliter: cum quis in tribulatione clamat ad dominum, dominus respondens sibi dicit, *Quid detur tibi*, &c. Quasi dicat, considera quid tibi dabitur, scilicet præmij, si fueris patiens: aut quid apponatur tibi, scilicet supplicij, si impatiens fueris. In scriptura enim dare significat præmiare. Matth. 19. Quid dabis nobis præmij? Apponere verò significat punire. Apoc. 22. Apponet super illum Deus plagas.

Palpebræ Dei, eius iudicia.

2253 ## Sagittæ potentis acutę cum carbonibus desolatorijs.

Hic ostendit suam orationem per modum responsionis exauditam. Suprà enim iustum persecutum, & lingua dolosa laceratum interrogauit dominus, dicens, *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi,* &c. Nunc respondet dominus, dicens, *Certè dabuntur & apponentur tibi sagittæ potentis acutæ*, &c. Vbi nota, quòd per sagittas acutas intelligũtur verba Dei, quæ corda auditorum vulnerant intrinsecus. Carbones autem vastatores, vel desolatorij sunt exempla præteritorum hominum, quibus admonemur linguas dolosas non timere, nec illarum deceptionibus viam Dei dimittere. Verbi gratia: Quis vult ascendere ad statum perfectionis, mundo renuntiare, & arctam vitam pœnitendo ducere, statim ei adest lingua dolosa sub specie consiliationis à bono proposito ipsum reuocans, dicens, Vide quid agas: vide si poteris implere, quæ cogitas. Antequam incipias, delibera primò per magnum tem-

Sagittæ sunt verba Dei.

Carbones desolatorij sunt exempla falsa eloquia.

pus, quia si inciperes, & postea non perseuerares, grauius offenderes Deum. Considera tuæ carnis fragilitatem: quàm grande opus sit paupertate premi, à mundo sperni, carnis desiderta vincere: ista excedunt vires tuas: & huiusmodi. Sed cõtra istam linguam dolosam statim dantur sagittæ acutæ verborum Dei: quia dicit Christus, Beati pauperes *Matt. 5.* &c. Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines. Vigilate, quia nescitis diem, neque horam &c. Sagittæ ergo sunt verba Dei, quibus vulneratur cor ad amorem, non ad mortem. Consequenter dantur carbones desolatorij: qui sunt exempla aliorum, qui similia inceperunt, & perfecerunt: qui quandoque mali fuerant, nigri peccatis vt carbones, deinde amore diuino succensi. Qui enim se conuertunt ad dominum, quasi carbones extincti de mortuis reuiuiscunt. Hi bene post sagittas apponuntur: quia post exhortationem verborum exemplis agendum est, vt, quod lingua dolosa dicit non posse fieri, exemplis aliorum se posse facere credat. Cum multi etiam delicati non solum viri, sed etiam fœminæ ista fecerunt, vt Agnes, Lucia, Catherina, &c. quæ Christi amore accensæ præsentem mundum contempserunt: vitam corporalem pro vita animæ tradiderunt in mortem. Quomodo ergo reputas impossibile fieri, quòd illæ puellæ tam delicatæ fecerunt? Et, si dicat lingua dolosa, Illæ erant Deo sanctificatæ: tu autem peccasti multipliciter, & Deum offendisti. Alios carbones accipe. Accipe exempla Apostoli Pauli, Mariæ Magdalenæ: qui eo amplius postea amauerunt, quo antè grauius peccauerunt. Ista exempla dicũtur carbones desolatorij, vel vastatores: quia ad desolationem ducunt omnes carnales cogitationes, & vastant totum ædificium diaboli, quod erat in mente, vt ibi construatur domus Dei. Ista ergo sunt remedia contra linguam dolosam, *Sagittæ potentis*, &c. Istam expositionem hic ponit Augustinus dicens, Interrogauit Deus, dicens, *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi*, &c. Et ipse respondet dicens, *Sagittæ potentis*, &c. Sagittæ potentis acutæ sunt verba Dei, quæ iaciuntur, & transfigunt corda. Sed cum transfixa fuerint sagittis verbi Dei, amor excitatur, non interitus comparatur. Nouit Deus sagittare ad amorem. Et nemo sagittat pulchrius ad amorem, quàm qui præuenit amando, vt faciat amantem. Sagittæ ergo sunt, cum agimus verbis. Sed quia parum videtur verbis agere contra linguam dolosam, etiam exemplis agendum est. Exempla, sunt carbones desolatorij, vel vastatores. Et primò quomodo exemplis agendum sit, videte. Lingua enim dolosa nihil sic nouit dicere, nisi, vide vt possis implere: multum est à te hoc aggredi. Accepisti ad hoc agendum præceptum euangelicum quasi sagittam, sed carbones nondum habes. Sed timendum est, ne sagitta sola non valeat contra linguam dolosam: sed carbones accipe: vt puta, incipit enim tibi dicere Deus, Tu non potes: quare ille potest? Quando alter potuit? Nunquid tu delicatior es illo senatore? Nunquid tu infirmior es illa, aut illo in valetudine? Nunquid tu infirmior fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non possunt. Delicati potuerunt, & diuites: pauperes non possunt? Sed & ego (inquit) multum peccaui, & peccator sum. Numerantur etiam, qui multum peccauerunt: & eo plus amauerunt, quo plura eis dimissa sunt. Quomodo dictum est in Euangelio, Cui modicum dimittitur, modicum diligit. Cum ergo ista enumerata, & nominatim accepta fuerint, *Luc. 7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

homines,qui potuerunt, ille accepta sagitta in corde,accendentibus etia carbonibus desolatoriis,desolatur in illo terrena cogitatio. Quod enim desolatur, ad desolationem perducitur. Erant autem in illo multa:scilicet carnales multæ cogitationes, seculares multi amores. Ipsi vtuntur carbonibus desolatoriis, vt fiat purus locus desolatus. In cuius loci puritate faciat Deus ædificium suum, quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Christus. Nam, quandiu manet ibi diabolus, non potest ædificari Christus. Accenduntur carbones desolatorij, & deiiciunt quod malè fuerat ædificatum: & desolato loco,accedit structura fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo quare dicti sunt carbones, quia, qui se conuertunt ad dominum, de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem antequam accenderentur, extincti erant. Nam extincti carbones,mortui dicuntur: ardentes autem, viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum, qui conuersi sunt ad dominum, carbones dicuntur. Audi homines mirari, & dicere, Ego illum noui, quàm ebriosus fuit, quàm sceleratus, qualis fraudator: modò verò quomodo Deo seruit,quomodo innocens factus est? Noli mirari. Carbo est: viuum gaudes,quem extinctum plägebas, &c. Vel aliter: nec sensus variatur. Ista possunt esse hominis iusti, qui more nimis cogitantis hæsitat,& quærit remedium, dicens. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi?* &c. Deinde interrogationi suæ ipse respondet dicens, *Sagittæ potentis*, &c. Sagitta multa significat: vide verſicu.610.741.1006. 1274.1575.

2254 Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea.

Hic Psalm.plangit suæ liberationis prolongationem. Et duo facit: quia primò ostendit peregrinationem esse longam:secundò esse grauem,ibi. *Cum ijs.* Quantum ad primum, sciendum, quòd quælibet res naturaliter desiderat esse in proprio loco, & nunquam ex se quiescit, donec ad illum perueniat: vt graue appetit centrum terræ: leue autē,cœlum. Sic & homo, cum sit factus, vt Deo fruatur in paradiso: ideo nunquam quiescit, donec ad illum perueniat locum. Vnde quandiu hic manet in corpore, se peregrinū recognoscit esse, & extra patriā suam. Vnde plorat,& ingemiscit,teste Apostolo, dicēte, In hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, cupientes:scientes, quoniam,dum sumus in hoc corpore,peregrinamur à domino,&c. Et hoc est, quod hic Psalm.desiderans esse superius cum Deo, incolatum suum, & peregrinationem huius deplorans dicit, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Quod ideo sic dicit, vt ait Gregor. Dauid æternam patriam contemplans, & hæc mala pensans, in quibus erat, atque illa bona considerans, in quibus adhuc non erat, ait, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Incolatus enim peregrinatio est.Incola enim dicitur, qui habitat in terra aliena,nō in ciuitate sua. Et verè in isto incolatu multæ sunt rationes, quæ nos ad gemitum ducunt: vt hic deducit Augustin.dicens. Cum quis acceptis sagittis acutis, & carbonibus desolatoriis, incipit proficere, adhuc tamen viuit inter malos:nondum est area ventilata. Nunquid triticum factum statim in horreum reponitur? Adhuc necesse est, vt inter paleas prematur. Et quantum proficit, tanto maiora mala videt. Nam,si non proficeret,non videret iniquitates. Si non sit verus Christianus, non cognoscit fictos. Iam ergo iste qui cœpit proficere, & cœpit videre malos, & multa mala, quæ antè non nouerat clamat ad Deum, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est:* peregrinatio mea facta est lōgin qua. Nondum veni in patriam: ibi cum nullo malo victurus sum. Nōdum veni ad illam societatem angelorum,vbi scandala non timebo. Incolatus meus prolongatus est. Incolatus peregrinatio est. Incola enim dicitur, qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Aliquando tamen, fratres, cum peregrinatur homo,inter meliores viuit, quàm in patria sua fortè viueret. Sed non sic est, quando ab illa cœlesti Hierusalem peregrinamur. Mutat enim homo patriam, & quandoque in peregrinatione illi bene est. Inuenit amicos fideles peregrinando, quos in patria inuenire non potuit: inimicos habuit in patria, vt de patria pelleretur, & peregrinaretur. Inuenit quod non habuit in patria. Non sic est in illa Hierusalem, vbi omnes boni sunt. Quicunque inde peregrinatur inter malos est: nec recedere à malis potest, nisi cum redierit ad societatem angelorum. Ibi omnes iusti, & sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine literis. Quod enim per paginam nobis scriptum est,per faciem Dei illic erit. Qualis patria? magna patria. Et miseri sunt peregrini ab illa patria. Quod ergo ait iste, *incolatus meus prolōgatus est.* Hæc est vox ecclesiæ, quæ laborat in hac vita, & gemens dicit, *Heu mihi, quia incolatus*, &c. Heu, vox est miseriæ, calamitatis, & infœlicitatis. Sed tamē in spe gaudet, quia iam gemere didicit. Multi enim miseri sunt, & non gemunt: peregrinantur, & redire nolunt. Iste autem volens redire cognoscit infœlicitatem peregrinationis suæ. Sed inter quos gemit,& peregrinatur: subdit. *Habitaui cum habitantibus Cedar.* Sequitur, *Habitaui cum habitantibus Cedar*, &c. Per Cedar enim significantur mali. Vbi sciendum, quòd Cedar fuit filius Hismaēlis filij Abrahæ, ter (vt habetur Genes.25.) à quo Sarraceni descenderunt: qui verius ab Agar dicerentur Agareni, quàm à Sarra Sarraceni. Sed à Sarra digniori, & libera nomen sibi vendicauerūt. Per Cedar ergo filium Hismaēlis mali significātur, sicut & ipse Hismaēl malus fuit: sicut per Isaac boni significantur. Quod etiam patet ex nominis interpretatione: nam Cedar tenebræ, vel tenebrosus interpretatur. Quid ergo plangit Psal.dicens, *habitaui cum habitantibus Cedar*, nisi, Habitaui cum tenebrosis, & peccatoribus? Dolent enim iusti, se malis esse permixtos: quia illi sunt lingua dolosa, illi sunt labia iniqua. Nam iusti volunt sursum ascendere: isti autem deorsum premere volunt. De malis ergo per Cedar filium Hismaēlis figuratis plorat iustus, dicens, *Heu mihi*, &c. *quia habitaui cum habitantibus Cedar*, &c. *Multum incola fuit anima mea.* Quod ideo dicit, vt intelligas istam peregrinationem non esse secundum corpus: vt dicit Augustin. sed secundum animam. Sicut enim corpus peregrinatur locis, sic & anima peregrinatur affectibus. Si enim Deum amat anima, ascendit ad Deum: si autem terrena amat peregrinatur à Deo.

Cedar fuit filius Hismaēlis. Ismaēlitæ Sarraceni. Ismaēlitæ ignorant.

2255 Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

Hic

Hic ostendit incolatum suum, vel peregrinationem esse grauem, dicens, Heu mihi, non solùm quia incolatus meus longus est, sed etiam quia grauis. Graue est enim pacifico inter discordes habitare: humili, cum persecutoribus esse. Istum versum exponit Augustin. de ecclesia, quæ de hæreticis, & schismaticis dicit, *Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus*, &c. dicens. Quid enim aliud dicimus hæreticis, nisi, Cognoscite pacem, amate pacem? Iustos vos dicitis. Si iusti essetis, inter paleam grana legeretis. Nam quia grana sunt in ecclesia, & vera grana, ideo tolerant paleas, donec ventiletur area. Hæc enim loquimur hæreticis, qui oderunt pacem. Qui sunt enim, qui oderunt pacem, nisi qui conscindunt vnitatem ecclesiæ? &c. Vel ista verba sunt capitis nostri Christi. Sic enim istum textum ad literam de se dictum contra Iudæos Christus adducit, dicens, Nunc autem viderunt, & oderunt me, & patrem meum. Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis. Odio enim aliquem gratis habere, est ipsum gratis impugnare. Quid est enim gratis aliquem odire, vel impugnare nisi ex sola malitia aliquem persequi, nulla recepta iniuria? Sic enim Iudæi non offensi à Christo, sed beneficiati, ipsum gratis impugnabant. Vnde Augustin. super Ioan. exponens illa verba prædicta, Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est &c. dicit, Legis nomine aliquando omnia veteris testamenti sanctarum scripturarum significantur eloquia. Et ita dominus dicit in lege eorum scriptum hoc esse, cum legatur in Psal. Gratis autem alium quis odit, vel impugnat, qui nullum ex odio commodum quærit, vel incommodum fugit. Sic oderunt Iudæi Christum. Sic diligunt Christum iusti, vt alia bona præter ipsum non quærant: quia ipse Deus omnia in omnibus illis erit. Vnde & de Iudæis ad literam dicit Christus, Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. vide ibi,scilicet versic.1093. Vel aliter: ista verba sunt cuiuslibet iusti à malis hominibus persecuti: qui superius dicebat, Principes persecuti sunt me gratis. vide ibi,scilicet ver.2234. O quàm rari sunt hodie, qui dicere possint, *Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus.* Audi quid est esse pacificum. Vnde Augustin. in de sermone domini in monte, super illo verbo, Beati pacifici: ait, Pacifici autem dicuntur, qui in semetipsis pacem habentes, omnes animi sui motus componentes, & subiicientes rationi, carnalésque concupiscentias habentes edomitas, regnum Dei fiunt, in quo ita ordinata sunt omnia, vt, quod est in homine præcipuum, & excellens, imperet cæteris reluctantibus, quæ sunt nobis, bestiisque communia. Atque idipsum, quod excellit in homine (id est, mens, & ratio) subiiciatur potiori, quod est ipsa veritas, filius Dei. Neq; enim imperare inferioribus potest, nisi superiori subiicia tur. Et hæc est pax, quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis. Et aduerte, quòd bene ait, *Eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.* Quia quantò quis in seipso magis est pacificus, & Deo subditus, maiorem impugnationem sustinet ab iis, qui pacem odiunt: scilicet à dæmonibus, vt ostendit Gregorius super illo verbo Iob 5. Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi: dicens, Notandum quòd non ait, Pacatæ erunt tibi: sed, Pacificæ, quia non pacem nobiscum habent, sed pacem faciunt. Hostes quippe callidi insidiantur nobis, & affligunt. Sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quantò in hoc ærumnoso exilio laboriosius viuit. Et verius gratia sui adiutoris se humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Bestiæ ergo terræ pacificæ electis sunt, quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, vnde nobis ab aduersariis durior pugna generatur.

Hæretici pacem oderunt.

Ioan.5. Psal. 68.

Gratis odio habere quid sit

Psal. 68.

Psal. 78.

Pacificus quis dicatur.

PSALM. CXX.

2256 LEuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.

Hic est secundus Psalmus inter graduales: qui consimilem titulum habet vt præcedens, scilicet Canticum graduum. Et exponitur eodem modo vt in præcedenti Psal.expositum fuit. Materia etiam Psalm.est eadem cum præcedenti, quo ad literam: quia scilicet iste Psalm. est quædam deuota oratio, qua Psalm. Deum orat pro liberatione populi à captiuitate Babylonica. Quantum ergo ad literam, iste Psal.habet duas partes:quia Psal.primò orationem suam ad Deum dirigit: secundò quid à Deo petat exprimit: ibi, *Non det in commotionem* &c. dic vt Nicol.de Ly. Quantum verò ad sensum propheticum, Psalm.hic ponit secundum gradum ascensionis ad Deum. Primus enim gradus, vt in præcedenti Psalm. patuit,est aduersitatum toleratio: secundus est diuinæ defensionis postulatio: de qua hic agitur. Et congruè hic gradus sequitur primum: quia qui aduersis premitur, non in suis viribus confidere debet, sed solum in Dei protectione: quod hic facit Psalm.postulans à Deo defendi. Iste ergo Psalm.diuiditur in tres partes:quia Psalm. primò Dei postulat adiutorium: secundò exprimit suum animum: ibi, *Non det in commotionem*: tertiò ostendit se à Deo exauditum: ibi, *Dominus custodit te.* Prima in duas: quia primò mentem ad Deum eleuat: secundò adiuuari à Deo postulat: ibi, *Auxilium meum.* Quantum ergo ad primum, aduertendum est, quòd, sicut in rebus mundi auxilium principis habere cupiens ad aliquem familiarem principis recursum primò habet, vt apud principem pro ipso intercessor existat. Sic & in spiritualibus, si auxilium Dei cupimus habere, primò recurramus ad sanctos Dei, vt pro nobis Deum interpellent. Propter quod dicitur Iob 5. Voca si est, qui respondeat tibi, & ad aliquem sanctorum conuertere. Consimiliter & nunc Psalmista admonet vt ad sanctos leuemus oculos, vt ipsi pro nobis Deum interpellent: dicens, *Leuaui oculos meos in montes.* Quid enim per montes in scriptura, nisi sancti angeli, & cæteri electi Dei significantur? Ille ergo in montes oculos leuat, qui sanctos Dei mente precatur, vt pro ipso apud Deum intercedant. Vnde ad istum intellectum hunc versum inducit Gregorius, dicens, Per montes enim Apostolorum, prophetarum, atque sanctorum celsitudo significatur. Sicut scriptum est, Iustitia tua sicut montes Dei. Et voce Pauli dicitur, Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Vel sicut iterum voce sperantis ecclesiæ Psalmista ait, *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Vocantur etenim sancti Dei montes: quia præ cæteris cœlo sunt proximiores:

Iudæi diuinum sanctis.

Gregor.33. mor. c. 1.

Psal.35.

2. Cor.5. Leuare oculos debemus ad sanctos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in aduersis fuerunt firmiores, & lumine gratiæ splendidiores. Ad istos ergo montes leuemus oculos nostros, non solum, vt pro nobis intercedant, sed etiam vt eorum exemplis, scriptis, & dictis dirigamur. Et hoc hic intendit Augustinus, dicens, Leuent oculos suos in montes vnde veniat auxilium illis. Quid est, Iam illuminati sunt montes? Iam in illis ortus est sol iustitiæ. Iam ab Apostolis prædicatum est Euangelium: prędicatæ sunt scripturæ: patuerunt omnia sacramenta: conscissum est velum: patuit secretum templi. Ad istos ergo montes oculos leuent, vnde veniat auxilium illis: non quidem ab illis, sed à domino intercessione ipsorum. Leuent oculos in montes, sed non præsumant de montibus, quia ipsi montes non à se, sed ab alio lucent: ab illo scilicet de quo dictum est, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &c. Montes enim sunt homines magni, homines virtutibus clari. Et quis maior mons Ioanne Baptista? Sed vides istum montem lucentem, audi etiam ipsum confitentem. Quid confitentem? De plenitudine (inquit) eius nos omnes accepimus. De cuius ergo plenitudine acceperunt montes, ab illo est tibi auxilium, non à montibus. In omnibus enim aduersitatibus sancti isti montes auxilium tibi ostendunt, si ipsorum facta, & exempla fueris contemplatus. Leua oculos ad sanctum montem Tobiam, si in captiuitate teneris: quia & ipse in captiuitate positus, viam veritatis non deseruit. Si damna rerum pateris, si filiis orbaris, si corporis infirmitate premeris, leua oculos ad sanctum montem Iob: qui, omnibus temporalibus perditis, omnibus liberis eius extinctis, totus corpore plagatus, Deo gratias agebat, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit, &c. Si iniustè criminaris, respice Susannam. Si vita corporali priuaris, respice Laurentium, & sanctos martyres: quia isti montes si ad ipsos cordis oculos leuaueris, suis exemplis à domino obtinebis auxilium. Sic in omni pressura, & aduersitate confidenter clamans, dicit. *Leuaui oculos*, &c. Nota ergo, quòd auxilium, quod à Deo habemus, dum oculos ad exempla sanctorum leuamus, est confortatiuum militantium, est solidatiuum infirmantium, etiam est exauditiuum deprecantium. Primò hoc auxilium est confortatiuum militantium: vide versic. 1936. Secundò est solidatiuum infirmantium, debilium. Tertiò est exauditiuum deprecantium: quoniam scilicet deuotè orantibus dominum præstatur auxilium, dum exaudiuntur à Deo.

Sancti sui exemplis auxilium nobis præstant.

Tob. 1.

Iob. 1.

Auxilium Dei multiplex.

2257 Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum, & terram.

Hic consequenter ostendit, quòd non postulabat auxilium à sanctis montibus principaliter, sed ab ipso Deo, dicens, *Auxilium meum à domino* &c. Vnde hic ait Glossa, *Auxilium meum a domino*, &c. Quasi dicat, Auxilium meum non peto à montibus, sed à domino: quia montes scilicet sancti solum sunt ministri: Deus autem auctor est. Sed fortè quærendo dices, Quomodo auxilium iustorum est à domino, cùm multoties in aduersis ipsos sine adiutorio deserat? vnde & Psalm. dicebat in pressuris derelictus, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos. Ad hoc respondet Gregor. super illo verbo Iob 30. Non fuit, qui ferret auxilium: dicens, Cùm de diuino auxilio Psalm. clamet, Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione: sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non derelinquis quærentes te, domine. Qua itaque ratione nunc dicitur, Non fuit, qui ferret auxilium, nisi quia omnipotens Deus eos, quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit? Vnde scriptum est, Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te: in momento indignationis meæ abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna miseratus sum tui. Sanctos enim suos dominus veniendo adiuuat, derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Iustam quippe animam gratia reuocat, tentatio probat. Omnipotens enim Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum. Nequaquam enim dominus aduersos bonis esse permitteret, nisi etiam, quantum prodessent, videret. Nam, dum iniusti sæuiunt, iusti purgantur: & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc in premendo humiliat, & humiliando semper ad melius format. Vnde rectè per Salomonem dicitur, Qui stultus est, seruiet sapienti. Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos verò arcem domini tenere: sapientes seruiliter obsequi, stultos tyrannidis elatione dominari. Quomodo ergo diffinitione diuinæ sententiæ sapienti stultus seruit, dum plerumque iure temporalis dominij hunc premit? Sed sciendum est, quòd contra sapientis vitam dum stultus premens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine vrendo purgat. Stultus ergo etiam dominando sapienti seruit, quem ad melioremstatum premendo prouehit. Quia igitur mala reproborum, dum bonos cruciant, purgant: vtilitati iustorum militat etiam potestas iniquorum. Item nota, quòd auxilium multiplex à Deo iustis orantibus confertur. Quoniam auxilium domini est coronatiuum patientium, est illustratiuum contemplantium, & est quietatiuum laborantium.

Esa. 54

Prou. 11.

Quæstio.

Psal. 87.

Greg. 20. mor. c. 22.

Auxilium sub quandoque sub trahit Deus à iustis.

2258 Non det in commotionem pedem tuum, neque dormiet, qui custodit te.

Hic suam intentionem exprimit orando. Et primo facit hoc: secundò super hoc à Deo responsum accipit: ibi, *Ecce, non dormitabit*. Quàtum ad primum: Notandum, quòd in scriptura pes accipitur pro affectione, siue voluntate interiori. Et quia sicut pedibus exterioribus totus homo exterior circumfertur, & agitatur, sic affectione, & voluntate totus homo interior ducitur ad bonum, vel ad malum: vide versic. 398. Iste autem pes (scilicet voluntas) duplici affectione ducitur: scilicet quandoque caritate, & sic accedit, & proficit: quandoque superbia, & vanitate, & sic deficit, & cadit. Commouetur ergo pes noster, & cadit à perfectione, cum regitur superbia: sed permanet, & proficit, cum regitur caritate, & humilitate. Orat ergo Psalm. dicens, *Non det in commotionem pedem tuum*: id est, non permittat Deus superbiam in voluntate tua dominari. Quod cõsimiliter Tobias suo filio optabat: dicens, Superbiam in corde tuo dominari non permittas. Iste autem textus variè ponitur. Nam textus Augustini habet, *Ne des ad mouendum pedem meum*: id est, non permittas voluntatem meam superbia cadere. Et eadem est sententia cum primo textu. Isto enim modo Augustinus hunc textum exponit hic, dicens,

Pro stando situr tuum.

Pro voluntate superbia.

Tob. 4.

Cadere pro cito superbia.

dicens, Vnde mouentur pedes, vnde motus est pes illius, q erat in paradiso? Motus enim est pes illius, qui erat in paradiso inter angelos: & moto pede, cecidit, & de angelo factus est diabolus. Moto enim pede, cecidit: superbia vtique cecidit. Nõ ergo mouit pedem nisi superbia ad ruinam. Ad ambulandum enim, & proficiendum caritas pedem mouet. Ad cadendum autem, superbia mouet pedem. Cadit à lumine, qui sibi non est lumen, & vult sibi ipsi esse lumen. Ideo sciens Psal. nullum cadere, nisi qui sibi vult lucere, cum sit per se tenebræ, ait, Non mihi veniat pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me: id est, imitatio peccatorum nõ me moueat, vt cadam à te. Rectè ergo Psal. vt ascẽdens nõ cadat, orat, *Non des ad mouendum pedem meum*: id est, ne superbia dominetur in me. Vel hoc idem quasi pro alio orans dicit, *Non det in commotionẽ pede tuum*. De hoc vide versi. 663. Et idem aliis verbis exprimit dicẽs, *Neque dormiet, qui custodit te*. Quãuis enim Deus nunquam dormiat in se, tamen illi dormire dicitur, in quo fides tepescit. Quid est ergo orando dicere, *Non dormiet, qui custodit te*, n. si hoc orare, vt fides in nobis non tepescat: quia, si fides in nobis vigilat, vigilat Christus. Vnde hic ait glossa, *Neq; dormiet, qui custodit te*: id est, non sinat te peregrinari à fide, quia si dormit in te fides, dormit in te Christus: fides enim in corde tuo, Christus est in corde tuo. Et dicitur hoc ab humana consuetudine, vt quando fessus custos dormit, furtum patitur. Dormit verò Christus, quando in fide tepescimus. Talis enim nobis est Christus, quales nos ei sumus. Vel aliter: per pedes ecclesię intellige sanctos Apostolos, & primos prædicatores, qui fidem ecclesiæ per totum orbẽ portauerunt: vide versic. 768. 1072. Stabilitas istorum pedum (dum scilicet constanter, omni pulso timore, verbũ Dei mundo seminabant, & pro fide Christi morti tradebant seipsos) fundauit ecclesiam. Horum ergo stabilitatem in fide præuidens Psal. ipsi ecclesiæ dicit, *Non det in commotionem pedem tuum*: id est non dabit in commotionem Apostolos, vt terroribus, vel pœnis territi à fidei prædicatione desistant: scilicet morte corporali vitam ecclesiæ præseruabant. Vnde de hoc ecclesia Deo gratias agẽs dicit, In me sunt, Deus, vota mea, quæ reddam laudationes tibi, quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos &c.

Dormit Christus in nobis, quãdo fides tepescit.

Pedes, scilicet Apostoli, stabiles fuerunt.

Psal. 55.

2259 Ecce, non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.

Hic Psal. suæ orationis responsum à Deo accipit. Duo enim postulauerat, ad quæ duo ei respondet Deus. Postulauit enim primò dicens, *Nõ det in commotionem pedem tuum*: ad hoc respondet, dicens, *Neque dormiet, qui custodit Israel*. Postulauit secundò vt non dormitaret, qui custodit te: ad hoc respondet, *Ecce non dormitabit*. Per hoc enim vult Psal. ostendere, quòd qui vult habere custodem sollicitum, & vigilem: nõ homines, sed Deum pro sua custodia debet quærere, & se facere tali custodia dignum vt scilicet se faciat Israël, quod interpretatur videns Deũ: vt scilicet per fidẽ semper intẽdat in Deũ. Homines enim non sunt aliorũ sufficientes custodes, quia nec seipsos possunt custodire. Et istã sententiam hic deducit Aug. dicẽs, Fortè dicis, Nunquid in potestate mea est, vt nõ dormiret, qui custodit me? Volo vtique vt non dormiat, neque dormitet. Ergo illũ tibi elige custodem, qui non dormiet, neque dormitabit: & non cõmouebitur pes tuus. Deus nunquam est dormiens: si ergo vis habere custodem non dormientẽ, Deum tibi elige custodẽ. Tu fortè conuersurus eras te ad homines custodes, & dicturus, Quę sum inuenturus hominũ non dormientẽ? quis homo non dormitabit, quę inueniã? Certè ille tibi ostendit, dicens, *Ecce nõ dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel*. Christus enim custodit Israel: ergo & tu esto Israel, vt custodiaris à Christo. Quid est Israel? interpretatur enim videns Deũ. Et quis videt Deũ? primò per fidẽ, postea per speciem. Si autẽ hic non potes per speciem Deum videre, saltẽ vide per fidem. Cum ergo crẽderis, quòd pro te verbũ caro factum est, quòd surrexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israel. Factus autem Israel cum fueris, tunc non dormitabit, neque dormiet, qui custodit te. Primò namque Christus per mortem dormiuit. Vnde dicit in Psalm. Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi &c. Surrexit ergo, vt amplius non dormiat, quia Christus ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Noli ergo præsumere de quoquam homine. Omnis enim homo dormit, & dormitabit. Dormitat enim, cùm portat carnem infirmitatis: dormiet autem, cum fuerit mortuus. Vel aliter Christus dormire dicitur, quando homines tentationibus & aduersitatibus exponit: sed vigilat, quando ipsos liberat. In cuius figurã Matth. 8. dicitur, quòd cum esset in naui cum discipulis suis, motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat. Sed statim vt surrexit, imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Moraliter autem notandum, quòd aliud est dormitare, aliud dormire, aliud obdormire. Nam ille dormitat, qui est quasi medius inter somnum, & vigiliam. Vnde non durat talis somnus, sed quasi per vices excitatur. Dormire verò est perfectum somnum capere. Sed obdormire, est profundius dormire. Moraliter ergo ille dormitat, qui sæpe peccat, tamen pœnitet & resurgit: sicut dicitur, Septies in die cadit iustus, & resurgit. Et hoc est graue. Sed dormit ille, qui diu manens in peccato, confessionem differt, & quasi in consuetudinem ducit peccatum. Vnde Seneca epistola 39. dicit, quòd desinit esse locus remedij, vbi quæ fuerũt vicia, mores fiunt: id est, ducuntur in consuetudinem. Dicit Auicenna. 4. can. quòd ille, qui bibit venenum, nullo modo dormire debet: immò custodes, qui circa ipsum sunt, debent ipsum ad vigiliam impellere clamando. Ratio est, quia venenum plus inualesceret in dormitione quàm in vigilia. Sic & moraliter, qui in peccatum incidit, quia venenum bibit, dormire non debet: id est, pœnitentiam differre, sed accelerare: quia secundum Greg. peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, mox suo põdere ad aliud trahit. 1. Thess. 5. Non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. Quam verò sit periculosum in peccato dormire, patet figuraliter de Saule: qui, cum dormiret, dixit Abisai, Nunc perfodiam ipsum lancea in terra semel, & secundò opus non erit. Et dixit Dauid, Ne interficias eum. Sic spiritualiter Dauid significat Christum: Saul ipsum persequens significat peccatorem: Abisai filius Saruiæ, diabolũ. Vnde Bernard. huic historiæ alludens, dicit, Dormientem Saul Abisai cõfodere voluit semel, ne secundò opus esset, nisi hunc Dauid prohibuisset. Quia peccatorem pigrum, & dormientem nisi longanimis, & patiens misericordia sustineret, gladius sathanæ semel (id est, in æternum) perimeret. vult enim im-

Omnis homo dormit & dormitat.

Psal. 3.

Christus non dormit neque dormitat.

Prou. 24.

1. Reg 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

probus exactor, vt qui dormit, non adiiciat, vt re- A surgat. Obdormire verò grauissimum est. Nam, vt
Isidorus 2. De sum mo bono. dicit Isidorus, peccatū admittere, est cadere in pu-
teum. Cōsuetudinem verò peccandi facere, est eos
putei coāgustari: ne is, qui cecidit, valeat exire. Esa.
43. Obdormierunt, neque resurgent. Ad proposi-
tum ergo: ille, qui se vult custodire Israël (id est, se
in fide, qua Deū videt, conseruare) non solùm non
debet obdormire, immò nec dormire, nec dormita
re. Quod notans Psal. ait, *Ecce non dormitabit* &c.

2260 Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam.

Hìc Psal. se exauditum ostendit à Deo. Et diui- B
ditur in quatuor partes, secundum quòd in quatuor
se à Deo exauditum ostendit, & Deum habere cu-
stodem: quia Deus ipsum custodit, primò bonis
spiritualibus: secundò ab omnibus erroribus: ibi,
Per diem: tertiò animam à criminibus: ibi, *Dominus custodit te*: quartò custodit in omnibus tentationi-
bus: ibi, *Dominus custodiat introitum*. Quātum ad pri-
mum, primò sciendum, quid sit manus nostra, &
Manus si gnificat potestatē. quid manus dextera. Manus enim significat pote-
statem, quia per manum operamur: & sic manus
Dei est potestas Dei, & manus nostra, est potestas
nostra. Quòd manus Dei sit potestas Dei, patet Iob
1. vbi diabolus Deo dixit de Iob, Mitte manum
Psal. 135. tuam, & tange omnia, quæ habet. Et Psal. Et eduxit C
Israël de medio eorum in manu potenti. Vbi per
Dei manum nihil aliud nisi Dei intelligitur pote-
stas. Consimiliter & manus hominis est potestas
August. hominis. Vnde dicitur Prou. 18. Mors, & vita in ma-
nibus linguæ. Nouimus enim, vt hic ait Aug. lin-
guas frusta quædam carnis, quæ in ore mouentur:
quæ percutiendo palatum, & dētes, distinguunt so-
nos, quibus loquimur. Ostendatur ergo mihi ma-
nus linguæ: lingua quia manus non habet, sed ha-
bet potestatem, quæ manus linguæ dicitur. Quid
est ergo mors, & vita in manibus linguæ, nisi ex ore
tuo iustificaberis, & ex ore tuo cōdemnaberis? Sed
Dextera significat bona spiritualia: sinistra bona tēporalia. quid dexteræ nomine intelligitur? In scriptura D
enim sacra significantur spiritualia bona, vt virtu-
tes, & merita per dexteram: sed per sinistram, tem-
poralia bona. Vnde hic ait Augustinus. Interrogo vos,
Matth. 6. quomodo intelligitis quod scriptum est in euan-
gelio, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua?
Hoc enim intelligendo cognoscetis, quid sit dex-
tera, & quid sinistra. Sinistra nostra dicitur, quic-
quid temporaliter habemus: dextera dicitur, quic-
quid nobis æternum, & incommutabile dominus
pollicetur. Abundare quis poterit & in dextris, &
in sinistris, sicut & Iob, qui in diuitiis, & virtutibus
fuit magnus. Sed diuitias Iob pro sinistra habebat,
non pro dextera. nam pro dextera non habebat, ni-
si apud Deum æternam, & perpetuam fœlicitatem.
Sed custodiuit dominus dexteram eius, & non si- E
nistram, quia concessa est diabolo potestas super
sinistram eius: quia omnia exteriora, & temporalia
eius diabolus abstulit subitò, corpus flagellauit: sed
Bona spiritualia inuitè perdi non possunt: sed bene temporalia. eius interiora violare non potuit, quia non est pas-
sus damnum de interioribus diuitiis. Consimiliter
Deus & in nobis custodit potestatem dexteræ, li-
cet quandoque non sinistræ: quia quamuis quis in-
uitus temporalibus bonis possit expoliari, tamen
inuitè in spiritualibus damnificari non potest. Quid
est ergo dicere, *Dominus custodit te, dominus protectio tua*: nisi dominus protegit te? Et in quibus te ser-
uat illæsum? Respondet *super manum dexteram tuam*. Quasi dicat, Potestatem in temporalibus tuā non
semper custodit Deus: quia inuitus illis potes
expoliari. Sed custodia sua est super manum dexte-
ram tuam: id est, custodit tibi potestatem spiritua-
lium & internarum diuitiarum, quæ nullus nisi vo-
lens perdere potest. Istam manum dexteram à Deo
custodiri, ne interiora bona quis inuitus amittere
possit, bene cognouit ille philosophus Bias: de quo *Valer. lib. 7. c. 3.*
narrat Valerius lib. 7. c. 3. Quòd Bias, cum patriam
eius inuasissent hostes, & capta ciuitate permisis-
sent omnes incolumes cum illis bonis, quæ asporta-
re poterāt, fugere. Aliis ergo preciosarum rerum
pondere onustis fugientibus, ipse Bias de suis diui-
itiis secum nihil asportabat. Et super hoc interroga-
tus ipse Bias respondit, Ego bona mea mecū por-
to. Pectore enim illa portabat, non humeris, nec
exterioribus videnda oculis, sed extimanda animo:
quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec
deorū manibus labefactari possunt. Et vt manen-
tibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt: quia
domini custodia est super manum dexteram tuam.
Et nota, quòd dexteram iustorum custodit domi-
nus, maximè quando percutit sinistram: quia scili-
cet aduersitas rerum temporalium custodit virtu-
tes iustorum: vide versic. 1498. Nota etiam, quòd
singulariter multa hominum genera dominus cu-
stodit: scilicet humiles, patientes &c. Item qualiter
Deus sit pro ectio nostra: vide versic. 1140. C

2261 Per diem sol nō vret te, neque luna per noctem.

Hic ostendit, quòd Deus suos proficiētes custo-
dit ab erroribus. Vbi primò notādum, quid per so-
lem, quid per lunam hic intelligatur. Solis enim *Sol significat diuinitatem. Luna humanitatem. Corpus ecclesiæ.*
nomine ipsa diuinitas intelligitur, quia sicut sol suo
lumine omnia illuminat, ita & diuinitas sua luce
omnia illustrat. Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat
&c. Sed luna significatur Christi humanitas, vel
ipsa ecclesia: quia sicut luna præest nocti, & illumi-
natur à sole: sic & humanitas Christi à verbo irra-
diata præest nocti vitæ præsentis, dum in omnibus
agendis, vel fugiendis nos suis dirigit exēplis. Simi-
liter & ecclesia. Ista sunt illa duo magna luminaria
in Christo vnita: scilicet luminare maius (scilicet
diuinitas quæ præest diei claritati æternæ, in quo
sancti spiritus beatificantur) & luminare minus:
scilicet luna, quæ præest nocti vitæ præsentis. Et, si-
cut circa ista duo maximè nostra fides consistit (sci-
licet circa diuinitatem, & humanitatem Christi) sic
circa ista duo hæreticorum versantur errores. Qui
enim errat circa diuinitatem: vt puta, filium mi-
norem esse patre, spiritum à patre, & filio non pro-
cedere: iste scandalizatur in die, & vritur à sole.
Qui autem errat circa humanitatem Christi, vt
credens non veram carnem, & animam Christum
habuisse, sed phantasticam: iste scandalizatur à lu-
na per noctem. Et istam sententiam ponit hic Au-
gustinus, dicens, In Deo intelligitur figuratè dic-
tus sol: in ecclesia intelligitur figuratè dicta lu-
na. Quisquis ergo errat, vt de Deo aliud credat,
quàm oportet, vt, si non credat patrem, & filium
& spiritum sanctum esse vnius substantiæ, de-
ceptus est: si aliud minus credat in filio quàm in
patre, scandalizatus est in Deo. Quisquis verò
putauerit ecclesiam esse in vna solum parte mun-
di, & non diffusam toto orbe terrarum: iste scan-
dali

dalizatur, & vritur à luna. Quisquis ergo errat in A
ipsa substantia veritatis, à sole vritur, per diem vri-
Psal. 18. tur: quia in ipsa sapientia errat, de qua dictum est,
Dies diei eructat verbum. Quisquis autem errat in
ipsa ecclesia, vel circa humanitatem Christi, qui est
caput ecclesiæ: à luna vritur per noctem, de qua dic-
tum est, Et nox nocti indicat scientiam: quia pa-
uulis prædicatur humilitas Christi, caro Christi,
& crucifixio Christi. Quisquis ergo scandalizatus
non fuerit in illa veritate incommutabili diuinita-
tis, non vritur à sole: non quidem à sole isto, quem
nobiscum vident muscæ, & pecora, qui oritur su-
Sapien. 5. per bonos, & malos: sed ab illo, qui solum iustis o-
ritur: de quo in libro Sapientiæ impij dicunt, Er- B
rauimus à via veritatis, & iustitiæ, lumen non luxit
nobis. Quisquis in ecclesia, in carne Christi, & in
iis, quæ pro nobis tēporaliter gesta sunt, non errat:
non vritur à luna. Quid est dictum, *Per diē sol nō vret te, neque*, &c. nisi quia dominus custodit te super
manum dexteram tuam, ideo non te permittet vri
vel errare circa solem diuinitatis, neque circa lunā
Christi ecclesiæ vel humanitatis? Vnde per solem
accipe diuinitatem: per diem verò, sapientiam Dei.
Sol illuminat bonos. Luna illuminat hypocritas. Sed per noctem accipe Christi humanitatem: per
lunam, Christi ecclesiam. Vel aliter: vbi notandum
quòd aliqui in bonis suis operibus illuminantur à
sole: & aliqui à luna. A sole illuminantur, qui ad bo-
num opus concupiscentia excitantur virtutis: sed C
à luna illuminantur, qui concupiscentia non virtu-
tis, sed famæ: vt ostendit Gregor. dicens, Infirmæ
Gre. 22. mor. ca. 7. mentes quando bona aliorum audiunt, aliquando
se ad operationem rectam non amore virtutis, sed
concupiscentia laudis accēdunt: & isti illustrātur à
luna. Sed nonnunquam opus, quod ab aliena opi-
nione sumitur minus mundo corde, in animo for-
matur. Qui autem ratione virtutis bonum facit, il-
luminatur à sole. Quia sicut natura solis est, vt quæ-
cunque attigerit, accendat, & siccet: ita lunaris ignis
est proprium, vt quicquid cōtigerit, exurat quidem,
sed exurendo humidum reddat. Sic igitur ad vitam
bonam alios per amorem Dei affectus boni operis:
alios verò amore laudis inflammat. Et cùm recti o-
peris affectu accendimur, quasi per ignem solis à D
vitiorū humore siccamur. Cùm verò ad opus bo-
num amor laudis prouocat, concupita fama quasi
luna attingit: quia videlicet eius animum & accen-
dit, & resoluit. Accendit quidem ad exercitiū boni
operis, sed resoluit ad concupiscentiam fauoris.
Ad propositum ergo: vruntur à luna per noctem
hypocritæ, qui amore laudis bona faciunt: vruntur
à sole per diem, qui ad bona quidem effectu virtu-
tis mouentur, sed finaliter laudati, fauoribus extol-
luntur: & sic vri æternaliter vterque illorum mere-
tur. Sed Deus suos custodit: primò quidem, ne ap-
petitu laudis bona inchoent: secundò verò ne bo-
na, quæ amore virtutis inceperunt, in delectatione
laudis terminentur. E

2262 Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.

Hic ostendit, quòd Deus suorum electorū ani-
mas custodit à criminibus, quæ propriè malum di-
cuntur. Vbi notandum, quòd, sicut aliqua dicuntur
esse bona verè, & realiter, & non solo nomine: sicut
sunt virtutes, quæ intrinsecus in anima manent, quæ
à nullo violenter possunt auferri, vt dictum est ver.
2260. Aliqua verò sunt bona solo nomine: sicut
sunt omnia exteriora, quæ violēter auferri possunt.
Quamuis multi insensati iudicent oppositum, præ-
ponentes bona exteriora interioribus: & per con-
sequens præponentes ipsum corpus corruptibile
animæ immortali, & incorruptibili contra senten- *Matth. 6. Peccata propriè dicuntur mala, nō pœnæ.*
tiam Christi dicentis, Nonne anima plus est quàm
corpus? Consimiliter dicendum est de malis, quòd
quædam sunt verè, & realiter mala: quædam verò
solo nomine mala. Realiter, & verè sunt mala, quæ
animam interius dehonestant, sicut sunt vicia: sed
solū vocaliter sunt mala illa, quæ sunt extrà, & so-
lum corpus, non animam attingere possunt: vt sunt
pœnæ corporales, fames, sitis, verberatio. Quomo-
do enim mala dicentur, quæ nobis inuitis inferri
possunt: quia tunc quis malus esset inuitè, quod
non capit ratio? Etiam cuius finis est bonus, ipsum
quoque bonum est. Finis autem malorum exterio-
rum bonus est: vt patuit in martyribus, qui quanto
acriora mala, & tormenta patiebantur pro Chri-
sto, gloriosiorem finem reportauerunt. Sed vicia
propriè mala dicuntur, quia ipsorum finis semper
malus est. Et hæc est sententia Ambros. in hexame-
ron, tractatu primæ diei dicens, Illa cauenda sunt,
quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta iuuentu-
tis, & irrationabiles corporis passiones. Quorum
igitur nos sumus domini, eorum principia extrin-
secus non requirimus: sed agnoscamus, quæ nostra
sunt. Quod possumus facere, si volumus. Huius elec-
tionē mali nobis debemus potius ascribere, quàm
aliis: ideo etiam in iudiciis istiusmodi voluntarios
reos non necessitate compulsos culpa constringit,
pœna condemnat. Hoc igitur de eo quod propriè
malum videtur, dictum sit: quomodo autem mala
erunt, quæ nec crimine mentem implicant, nec cō-
scientiam ligant? Vnde paupertatem, & ignobilita-
tem, ægritudinem, mortem, nemo sapiens mala di-
xit, nec in malorum sorte numerauit. Et habentur
ista 15. q. 1. illa. Ex quibus apparet, quòd sola vicia,
& peccata mali habent rationem: quia illa sola ab-
solutè possunt mala dici. Et à tali malo in aduersi-
tatibus, & corporalibus pœnis Deus suos electos
custodit, custodiens animam, ne aliquo vicio ma-
culetur. Et hoc est, quod hic Psal. ait, *Dominus custo-* D
dit te ab omni malo: id est, ab omni peccato. Et quòd
loquatur solum de malo, quod est peccatum, quo
solo malo maculatur anima, statim expressit, di-
cēs, *Custodiat animā tuam dominus*. Acsi diceret. Ideo
dominus custodit te ab omni malo vt custodiat a-
nimam tuam. Vnde istam sentētiam hic ponit Au-
gust. dicens, *Custodiat animam tuam dominus*. Non di-
cit, custodiat corpus tuum: nam in corpore perem-
pti sunt martyres. sed *custodiat animam tuā dominus*.
Nam dominus est protectio tua super manum dexterā tuā:
non dixit, super sinistram. Dic ergo Psal. *Custodiat animam tuam dominus*. Anima enim martyrum non
cessit, corpus peremptum est ad tempus, quia &
ipse, qui dignatus est esse caput ecclesiæ, præbuit
E corpus suum ad tempus percutiendum: nam in fi-
ne resurrecturum est. Ideo enim suscitatum est ca-
put, quo ascenderet corpus, & non deficeret. *Cu-*
stodiat ergo *animam tuam dominus*: vt ipsa non cedat,
non frangatur in scandalis, in persecutionibus, in
tribulationibus: ipsa non cedat deficiendo, sicut
dominus dicit, Nolite timere eos, qui occidūt cor- *Matth. 10.*
pus, animam autem non possunt occidere: sed eum
timete, qui habet potestatem & animam, & corpus
perdere in gehēnam. Hanc ergo animam tuam cu-
stodiat dominus, ne cedas persuasori malo: ne ce-
das promittenti falsa: nec cedas minanti tempora-
lia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lia. Sed quia non sufficiat ad tempus præseruari à malo, nisi & finaliter præseruetur: ideo subdit,

2263 Dominus custodiat introitum tuũ & exitum tuum, ex hoc nũc, & vsque in sæculum.

Hîc ostendit, quòd dominus suos custodit in omnibus tentationibus. Vbi notandum, quòd tentatio siue sit per suggestionem, siue per aduersitatis, & tormentorum immissionem habet duas partes: scilicet principium, & finem. Aliqui ante tentationem fortes sunt: sed statim, adueniente tentatione, deficiunt. de quibus ait Christus, Luc. 8. quòd credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Aliqui autem intrant campũ certaminis viriliter, sed ante finem pressi deficiunt: nec isti palmam merẽ-

Patientia & perseuerantia à Deo est.

tur, quia non qui inceperit, sed qui perseueraverit vsque in finem, hic saluus erit. Matth. 24. Aliqui autem intrant viriliter, & quanto plus impugnantur, fortiores efficiuntur: quia per patientiam in ipsis continuæ charitatis virtus magis accenditur: vt patuit in martyribus. Et istis solis palma victoriæ debetur: quia & brauium non datur illi, qui melius incepit currere: sed perseueranti. Sed, quia ista perseuerantiæ virtus viribus nostris non habetur, sed donũ Dei est: à quo omnia nostra bona incho-

Phil. 1.

antur, & perficiuntur: dicẽte Apostolo. Quòd Deus, qui incepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi. Ideo tam principium patientiæ in aduersis, quàm finem nunc Deo attribuit Psalmista dicẽs, *Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum*, &c. Per introitum intellige principium: per exitum verò, finem tentationis. Sic enim hunc locum exponit Aug. dicens. Quid est introitus tuus, & quid exitus? Quando tentamur intramus: quando vincimus tentationem, eximus. Audi introitum,

Eccle. 27.

audi & exitum. Vasa figuli probat fornax (ait scriptura) & homines iustos tentatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti, quomodo vasa figuli: necesse est, vt vasa figuli intrent fornacem. Et non quando intrant, iam securus est figulus: sed cum exierint.

2. Tim. 2.

Dominus autem securus est, quia nouit, qui sunt eius: & nouit, qui in fornace non crepent. Illi non crepant qui non habent ventum superbiæ. Humilitas ergo custodit in omni tentatione. Custodit ergo dominus introitum tuum, vt salui intremus, sana fide simus: quando accedit tentatio. Custodit & exitum, & hoc vsque in sæculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione, iam in æternũ nulla tentatio nos terrebit: nulla concupiscentia sollici-

1. Cor. 10.

tabit. Vnde & Apostolus ait, Fidelis Deus, qui non patietur vos tẽtari supra id, quod potestis ferre. Ecce, introitus tuus custoditur, quando non finit tibi Deus accedere tentationem, quam non potes ferre: tunc introitum tuum custodit. Vide, si custodit & exitum: quia (inquit) faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Prouentum dicit, quia

Psal. 103.

in tentatione virtus perficitur, & roboratur. Sic ergo homo iustus custoditus à Deo exibit ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam, id est, vsque ad finem.

PSALMVS CXXI.

2264 Lætatus sum in iis, quæ dicta sunt mihi, In domum domini ibimus.

Hîc Psal. inter graduales tertius: eũdem titulum habet vt duo præcedentes: scilicet Canticum graduum. Et exponitur vt prius. Vbi tamen nota, quòd tertius gradus ascendendi est amor: nõ tamen quilibet amor, sed amor Dei, & proximi ordinatus: quo Deus propter se diligitur, & proximus propter Deum. Iste enim amor animam ascendere facit: sed amor mundi, & carnis ipsam compellit descendere. Amor enim, quicunque est ille, nunquam ociosus esse potest, nunquam vacare: vt hic ostendit Augustinus dicens, Sicut amor mundi inflammat animum, & ad terrena concupiscenda, & peritura vocat, ac in profundum demergit: sic amor sanctus ad superna eleuat, & inflammat ad æterna, & ad ea, quæ non transeunt, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cœlũ. Habet enim omnis amor vim suam: nec vacare potest amor in anima amantis. Necesse enim est, vt animũ semper inducat. Vis ergo scire qualis amor in te sit, vide quò te ducat. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis: sursum volare non potest. Mundata verò ab affectionibus impurissimis huius sæculi, tanquam extentis pennis, & duabus alis resolutis, id est, duobus præceptis: scilicet dilectionis Dei & proximi volat. Quò autem nisi ad Deum ascendit volando, qui ascendit amando? Quoũ quis antequam liberè facere possit, hic gemit: & ex desiderio

Psal. 54.

volandi sursum, dicit, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Cùm autem iam amando volare cœperit, vbi non iam patiatur cõmotionem, & societatem alicuius iniqui, sed viuat in sancta societate sanctorum angelorum in æterna Hierusalem: tunc exultat, tunc mente lætatur. Sic ergo & in isto Psalmo, cum iam Psalmista incipit ascendere per gradus amoris, cantat canticum graduum: & in superna Hierusalem collocari desiderans, ait, *Lætatus sum in iis, quæ dicta sunt mihi, In domũ domini ibimus.* Vnde sicut in peregrinatione suspiramus, ita in ciuitate gaudemus. Inuenimus autem socios in ista peregrinatione, qui iam viderunt ipsam ciuitatem, & inuitant nos vt curramus ad illã: scilicet sanctos martyres, & alios iustos nos præcedentes. Quãtum autem ad sensum literalem: hæc est quædam deuota oratio prophetæ Dauid exultantis in domino de ædificatione templi per Nathan sibi dicta fienda per Salomonẽ filium suũ. Et diuiditur in partes duas: quia primò ponitur exultatio pro templi ædificatione: secundò ponitur oratio pro templi consummatione & cõseruatione, ibi, *Rogate.* &c. Dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticum iste Psal. est quædã spiritualis exultatio de spe possessionis cœlestis Hierusalẽ. Et diuiditur iste Psal. in duas partes: quia primò cœlestis Hierusalem ponit proprietates: secundò ipsius ascensus ponit, gradus, & conditiones, ibi, *Rogate.* Prima pars diuiditur in duas: quia primò ponit proprietates ascendentis: secũdò ostendit proprietates ciuitatis, ibi, *Hierusalẽ quæ ædificatur.* Prima in duas: quia duas conditiones debet habere ad cœlestem Hierusalem volens ascendere: quia scilicet primò in scripturis debet habere credulitatem: secundò in præceptis Dei suam stabilire debet voluntatem, ibi, *Stantes erant.* Quantum igitur ad primum: notandum, quòd sacra scriptura per prophetas, per Apostolos, & sanctos prædicatores conatur nos ad amorem cœlestis Hierusalem accẽdere, ad domum Dei ascendere. Vnde Esa. 2. Venite, ascendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob, &c. Et

Amor de placet stillicet Dei & mũdi.

Amor nunquam est ociosus.

Hebr. 11.

Apo.

Apostolus dicit, Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Ad quorum verborum fidem credulam dare debemus, sperantes firmiter nos illuc ascensuros gratia Dei. Et hoc est, quòd scripturarum dicta, quibus inuitamur ad patriam, considerans hic Psalmista, ait, *Lætatus sum in iis, quæ dicta sunt mihi.* Et, si quæras, quæ sunt illa, quæ dicta sunt tibi? respondet, hæc scilicet, *In domum domini ibimus.* Vnde hic ait Augustinus. *Lætatus sum in iis, quæ dicta sunt mihi:* lætatus sum in prophetis, lætatus sum in Apostolis. Omnes enim mihi spem æternæ vitæ confectẽtes dixerunt mihi. *In domum domini ibimus.* Vel aliter: vt hoc dicere non sit per verba, sed per opera. Qui enim aliquid facit, suo exemplo aliis loquitur, & ipsos informat. Et isto modo sancti

Sancti suis exemplis nos inuitãt ad gloriam.

martyres suis exemplis nobis loquuntur, & nos inuitant ad cœlestem patriam: non verbis, sed factis, dicentes, *In domum domini ibimus.* Vnde sicut festum vnius sancti absque verbis te admonet, vt ad ipsius ecclesiam pergas: sic festa sanctorum, qui nos præcesserunt nos excitant, non solum vt ad ecclesias eorum pergamus, sed magis vt ad eorũ societatem in cœlis habendam curramus, dicentes, *In domum domini ibimus.* Et isto modo hûc versum hic exponit Augustinus dicẽs, *Lætatus sum*, &c. Fratres, veniat in mẽtem charitatis vestræ, si qua forte festiuitas martyris, vel locus sanctus aliquis nominatur, quò certo die turbę confluunt ad celebrandam solemnitatem: illæ turbæ quomodo se excitãt, quomodo hortantur & dicunt. Eamus ad illum sanctum locum: & tanquam incensi sigillatim faciunt flammam: & ipsa vna flamma facta ex collocutione sese accendentium, rapit illos ad locum sanctum: & cogitatio sancta sanctificat eos. Si ergo ad locum corporalem sic inuitat, & rapit amor sanctus, qualis amor debet esse, qui concordes rapit in cœlum: dicentes sibi inuicem, *In domum domini ibimus?* Ergo in domum domini curramus, & non fatigemur: quia illuc perueniemus, vbi non lassabimur. Lætetur anima nostra in iis, qui ea nobis dicunt. Qui ea nobis dicunt, priores fuerunt: viderunt patriam de longinquo clamantes ad posteriores, *In domum domini ibimus.* Viderunt illam Apostoli, & dixerunt nobis, Currite, sequimini nos: *in domum domini ibimus*, &c. Sed

Domum gloriæ pro ratores nõ intrant.

aduerte, quòd in istam domini domum non omnes intrant, sed solum mundi corde: quia illa est domus sanctitatis. Psal. 92. Domum tuam, domine, decet sanctitudo. Narrat Solinus, quòd Romæ erat domus Herculi sacra, in qua cum Hercules sacrificaret Deo suo, rogauit Deum suum, quòd nec muscæ, nec canes vnquam illuc ingredi possent: quod & sic factum fuit. Ad propositum ergo, cum multo sanctior, & mundior sit domus cœlestis Dei, in illa nihil immundum, vel pollutum intrare potest. Apocal. 21. Non intrabit in illam aliquid coinquinatum, faciens abominationem, &c. Et non muscæ, neque canes. Muscæ autem sunt homines mundiales, qui importunè mundi huius negotiis se ingerunt: canes verò sunt homines carnales: de quibus Esa. 56. Canes impudentissimi nescientes saturitatem.

2265 Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Hierusalem.

Hic ostẽdit secundum: scilicet quòd intrare volens domum domini, in præceptis Dei debet habere stabilitatem. Vbi nota, quòd per pedes affectiones nostræ, & voluntates exprimuntur: vt suprà ver. 378. 2258. Item nota, quòd per atria intelligitur æterna gloria, vel ipsa Dei domus gloriæ: vide suprà ver. 2045. Quamuis ergo hic dum peregrinamur à domino, habitemus in corpore: in cœlis tamen habitare debemus mente: sicut dicit Apostolus, Nostra conuersatio in cœlis est. Est ergo sensus, *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis*, &c. id est, hic habitãtes corpore, in cœlis eramus mente: quia pedes nostri, (id est, affectiones, & voluntates nostræ) in atriis cœlestis Hierusalem persistebant. Vnde hic ait Augustinus. *Stantes erant pedes*, &c. Ergo, qui in domum domini intrare volunt, semper debent cogitare quasi ibi iam sint, & ibi mente stare. Magnum est enim ibi stare inter angelos, & non deficere, qui enim inde lapsus est, in veritate non stetit: quicunque nõ sunt lapsi, in veritate ibi stant. Ille ibi stat, qui Deo fruitur: qui autem seipso frui voluerit, cadit: qui autem seipso frui vult, superbus est. Ideo ille, qui semper stare volebat in atriis Hierusalem, orabat. Non mihi veniat pes superbiæ. Si ergo illic non potuerunt stare, qui superbi fuerunt, tu humiliter ascende, vt dicas, *Stantes erant pedes nostri*, &c. Cogita qualis ibi futurus sis. Et quamuis adhuc in via sis, hoc tibi pone ante oculos, quasi ibi stes, quasi inter angelos indeficiens gaudens: vt dicere possis, *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Hierusalem.* Sed cuius Hierusalem? Et quid magnum est stare in ista terrena Hierusalem: quando ipsa Hierusalem stare non potuit, quæ ruit? Non est hæc illa Hierusalem, quæ prophetas occidit, & lapidauit sibi missos. Quid ergo magnum iste concupiscebat, stare inter illos, qui interficiebant prophetas, & ad se missos lapidabant? Absit, vt de illa Hierusalem sic cogitet, qui sic ardet, sic desiderat introire in domini domum. Sed de illa Hierusalem loquitur, vbi perfecta regnat visio pacis. Vnde de qua Hierusalem loquatur, statim in sequentibus manifestat, dicens,

Phil. 3. Conuersatio nostra in cœlis debet esse.

Psal 35.

Hierusalẽ est gloria cœlestis.

Hierusalem, quę ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. 2266

Hic ostendens de qua Hierusalem loquatur, ostendit conditiones ciuitatis. Et secundum quòd tres conditiones ipsius Hierusalem ostendit, pars hæc habet tres partes. Ostendit namque, quòd ibi est, primò bonorum mutua communicatio. Secundò gratiarum continua redditio, ibi, *Illuc enim ascenderunt.* Tertiò ciuiũ honorabilis exaltatio, ibi, *Quia illic.* Quantum ergo ad primum, primò ostendens Psal. quòd ipse loquitur de ciuitate cœlestis Hierusalem, ostendit, quòd in superiori Hierusalem est omnium bonorum mutua communicatio: quia ibi vnus participat omnia alterius bona. Vbi sciendum, quòd cum charitas sit radix dilectionis, & dilectio amantem in amatũ transferat: sequitur quòd in cœlesti patria vbi est summa, & perfecta adinuicem sanctorum charitas, quòd ibi est perfecta dilectio, & mutua omnium bonorum cõmunicatio. Ibi enim tantũ quilibet diliget aliũ, vt seipsum: & tantum gaudebit de bono alterius, sicut de proprio. Quod notans hic Psal. ait, *Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas:* quasi dicat, Loquor de illa cœlesti Hierusalem, quæ realiter dicitur ciuitas, scilicet ciuium vnitas, quam vnitatem dilectio facit. Ex qua dilectione ibi omnia bona communicãtur adinuicem. Quod notãs subdit. *Cuius participatio eius in idipsum.* Vbi ait Glos. Hoc de nulla mundi ciuitate dici potest, quia hic habent homines diuisa bona, & defi-

Cõmunicatio omniũ bonorũ est ex gloria.

cientia: ibi verò bonum, quod fuerit singulorũ, erit omnium

Universidad de Deusto
Biblioteca

omniũ. Ideo ait, *Participatio eius in idipsum.* Quid est *in idipsum*? Idipsum est, quod semper eodem modo est: id est, æternum. Non potuit expressius dicere. Stabilitatis ergo particeps est illa ciuitas, quæ quidem non est hic in aliqua creatura. Dicat ergo de cœlesti Hierusalem, *Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas.* Hęc enim ciuitas ædificatur non lapidibus mortuis, sed viuis, & rationabilibus: ad quam currunt in
1. Pet. 2. fide lapides viui: dicente Petro, Et vos tanquã lapides viui coædificamini in domum spiritualẽ: id est, tẽplum sanctum Dei. Sed fortè dices, Quare dixit, quòd Hierusalem ædificatur ciuitas, & non dixit, ædificatur ciuitas? Ad hoc respondet Aug. dicens,
Hierusalem cœlestis dicitur vt ciuitas & nõ ciuitas. Quare non dixit ciuitas, sed *vt ciuitas*: nisi quia structura parietum, quæ erat in Hierusalem visibili, visibilis ciuitas erat: sicut propriè dicitur ab omnibus ciuitas. Illa autem ædificatur tanquam ciuitas, quia & illi, qui in ea intrant viui, tanquam lapides sunt: non enim verè lapides sunt. Ideo sicut illi vt lapides sunt, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas ædificatur. Et ideo, quia similitudinem habet ad ciuitatem corporalem, ideo dixit, quòd *ædificatur vt ciuitas*, & non ciuitas. Aliqui tamen dicere voluerũt, quòd Dauid hic loquebatur directè de ciuitate terrena Hierusalem: quã prophetico spiritu ruituram videbat per Babylonios, sed postea tempore Cyri regis Persarum ædificandam. Vnde hic ait Augustꝰ. Sed quid si quis dicat, Iam quidem cum ista Dauid diceret, erat ciuitas Hierusalem perfecta: sed ipsam videbat in spiritu ruituram, & iterum ædificandam. Expugnata enim fuit illa ciuitas, & factus est transitus in Babyloniam populi captiuitati: de qua pro-
Hiere. 25. phetauit Hierem. post septuaginta annos captiuitatis ædificari posse illam ciuitatem, quæ destructa erat à debellantibus. Fortè ergo dicet aliquis, hanc videbat Dauid in spiritu ruituram: ideo dixit, *Hierusalẽ quæ ædificatur vt ciuitas.* Noli ergo putare hic illam ciuitatẽ esse dictã, quæ constat ex sanctis, tanquã lapidibus viuis. Sed hanc opinionem remouens Psal. ait, *Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas*: quia illa terrena Hierusalẽ ædificatur ciuitas, non vt ciuitas: illa autem cœlestis ædificatur vt ciuitas, & non ciuitas. Vel aliter. Iste versus intelligitur de ædificatione ecclesiæ: quæ ideo Hierusalem dicitur, quia in ipsa per fidem videtur Deus, quæ ecclesia dicitur vt ciuitas: vide ver. 775. 1128. Vel si vis exponere de ciuitate cœlestis gloriæ, vide ver. 1934.

2267 ## Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini domini.

Hic ostẽdit quòd in illa cœlesti Hierusalẽ est eõtinua gratiarũ actio: quia qui illuc ascendunt, con-
Tribus quid sit. fitentur domino confessione laudis. Sed quid dicatur tribus, & vnde dicatur, vide ver. 1802. Aliter tamen Aug. hoc declarat, dicens. Tribus alio nomine dicitur curia: sed non propriè. Itaq; tribus vno nomine dicitur propriè, alio nomine propriè dici non potest: sed vicino nomine dicuntur curiæ. Nam, si propriè dixerimus curias, non intelliguntur nisi curiæ, quæ sunt in ciuitatibus singulis singulæ. Vnde curiales, & decuriones, id est, qui sunt in curia, vel de curia. Et tales curias singulas habent singulæ ciuitates. Sunt autem, vel erant aliquando in istis ciuitatibus curiæ etiã populorũ, & vna ciuitas multas curias habet, sicut Roma triginta quinq; curias habet populi. Hæ dicũtur tribus: has populus Israel duodecim habebat, secundum duodecim filios Iacob: duodecim erant tribus populi Israel, in quibus erant aliqui mali, & aliqui boni. Quã enim malę tribus, quæ crucifixerunt dominum: quã bonæ tribus, quæ cognouerunt dominum, illæ ergo tribus, quæ crucifixerunt dominum, tribus sunt diaboli. Cùm ergo hic diceret Psal. *Illuc enim ascenderunt tribus*: ne hoc de omnibus intelligeres, subdit, *tribus domini.* Quæ autẽ sunt tribus domini, nisi qui cognouerunt dominum: de quibus ait, *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini*: scilicet illi, qui in tribubus erant boni, ascẽderunt ad cœlestem Hierusalẽ? Sed dices, Quo- *Quæstio.* modo hoc in veritate stare potest? quia tẽpore Dauid, quando ista verba dixit, nullus adhuc ascenderat: quia Christus primus cœlos penetrauit. Ad quod dicitur, quòd etsi nondum ascenderant in re, ascenderant in certa spe, quia securi erant se ascensuros: quia omnes, qui in libro sanctorum patrum collocabantur, erant certi de ipsorum gloria futura. Et quod futurũ erat, tempore prętcrito expressit. Sicut & Psal. 21. passionem Christi futuram verbo prætcrito expressit, dicens, Dederunt in escam meam fel: & diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. Sequitur, *Testimonium Israel.* Per hoc enim amplius vult declarare, quòd nõ omnes ascẽdant cœlestem Hierusalem, sed solum illi, qui sunt testimonium Israel. Israel autem interpretatur videns Deũ: & propriè Christum *Israel.* designat, qui præ omnibus Deũ facie tenus speculatur, & clarius contemplatur. Illi ergo dicuntur testimonium Israel, qui fide, & operibus Christo testimonium reddunt. Vel illi dicuntur testimonium Israel, qui se testificantur videre Deum & cognoscere per opera bona. Vel per hoc notantur homines, qui in suis bonis operibus seipsos nolunt videre: sed solum Deum sibi præponunt. Superbi autem seipsos, & non Deum attendunt. Et istum intellectum hic prætendit Aug. dicens, Israel namq; vidẽs Deum interpretatur. Homo autẽ in seipso verè non est, sed Israel tunc est, quãdo videt Deum, qui est. Et videndo eum, qui est, sit & ipse pro modo suo, vt sit hoc, dico quia superbus non Deum videre vult, sed seipsum. Vult enim videri, quod non est: vtinam sic vellet superbus videri quod nõ est. Superbus autem iustum se vult videri, cum non sit: ideo non pertinet ad Israel, qui est videns Deum. Quis ergo pertinet *Quis ad Israel pertineat.* ad Israel? Ille scilicet, qui confitetur se nosse, quòd Deus est: & ab illo habere, quod bonum potest habere, à se autem non esse nisi peccatum: ab illo autem sibi esse iustitiam, Sequitur, *Ad confitendum nomini domini.* Hic ostendit ad quid ascenditur ad cœlestem Hierusalem. Ad hoc ergo ascendũt, vt Deum laudent, & laudando, ipso fruantur. Confessio est, laudatio, siue gratiarum actio: vide ver. 250.

2268 ## Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

Hic ostendit, quòd in cœlesti Hierusalem est ciuium honorabilis exaltatio. Tamẽ aduerte hic mirabilem stilum loquendi, & secundum Augustꝰ. magnum ænigma, si non intelligatur. Si enim dixisset quòd tribus domini, qui ascenderunt ad confitendum nomini domini, sederunt super sedes in iudicio, nulla esset obscuritas: sed dicit, quòd illic sederunt sedes, &c. In sede enim sedetur, nõ sedes sedet. Vnde & Christus Matt. 19. ait suis discipulis, Vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes, &c. Nõ dixit, vos sedes sedebitis. Sed aduerte, quòd illos iustos, quos prius dixerat tribus domini, nunc ipsos

Sedes Dei dicuntur iusti. Dei sedes appellat. Ipsi enim iusti dicuntur quandoque cœlum, in quo habitat Deus, quandoque thronus, in quo regnat, quandoque sedes in qua sedet, & quiescit. Vnde ait Magister libr. 1. dist. 37. Quamuis enim vbique sit Deus, nõ tamen vbique habitat. Habitat enim in illis, qui sunt tẽplum eius
Habitat Deus in sanctis, nõ in malis. & cœlum: in malis autem non habitat, licèt sit in illis. In sanctis autem habitat, in quibus est per gratiam. Non enim vbicunque est Deus, ibi habitat: sed vbicunque habitat, ibi est, In solis ergo bo-
Esa. 66. nis habitat, qui sunt templum eius, & sedes. Vnde per Esa. dominus ait, Cœlum mihi sedes est, terra autẽ scabellũ pedum meorum: quia in electis (qui sunt cœlũ) habitat Deus, & regnat, qui eius voluntati deuoti obtẽperãt. Malos verò (qui sunt terra) B iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sap. dicit, Thronus sapiẽtiæ anima iusti: quia in iustis specialius est Deus, quã in aliis rebus: in quib⁹ tamẽ omnibus est totus. Quẽadmodũ ait Aug. ad Hieron. in epistola de origine animæ, Anima per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in maioribus, nec maior in minoribus: sed tamẽ in aliis intensius, in aliis remissius operatur: cũ in singulis particulis corporis tota essentialiter sit. Sic & Deꝰ cũ essentialiter sit totus in omnibus rebus, in illis tamẽ plenius dicitur esse, quos inhabitat. i. in illis, in quibus ita habitat, vt illos sibi fedẽ, & tẽpli faciat. Ad propositũ ergo: hic accipiuntur sedes propter ipsis iustis, qui sunt sedes Dei, cũ dicitur, *Quia illic* C *sederunt sedes in iudicio.* &c. Et illã expositionẽ hic approbat Aug. dicẽs, Nõ est mirũ, si sedeãt homines in sedib⁹, Vt autẽ ipsæ sedes sedeãt, quomodo possumus intelligere? Nã in sella sedetur, nõ ipsæ sedes sedent. Et respõdet. Nã soletis audire dominũ dicẽtẽ. Cœlũ mihi sedes est: terra autẽ scabellũ
Esa. 66. pedũ meorum, qui sunt isti cœli, nisi iusti? In ipsis autẽ sedet Deus, & de illis iudicat Deus. Apostoli
Psal. 18. namq; cœlũ Dei dicti sunt: vnde cœli enarrãt gloriã Dei. Si ergo cœlũ sedes Dei est, Apostoli autem cœlũ, & ipsi facti sunt sedes Dei. Vnde dictũ est in lib. Sapien. Anima iusti sedes sapientię. Erant ergo
Matt. 19. Apostoli sedes Dei: & illi sedebant in iudicio, quibus dictũ est, Sedebitis super thronos duodecim, D iudicãtes duodecim tribus Israẽl. Ipsi ergo iusti & sunt sedes, & habẽt sedes. Et sic in illa Hierusalem sedebunt sedes, Et ad quid? Certè ad iudicandum. Et hoc est quod subditur, *In iudicio.* Sed super quos erit iudicium illarum sedium? subdit dicens, *Super domum Dauid.* Vbi aduertendum, quòd sicut per Dauid Christus intelligitur: sic per domum Dauid intelligitur ipsa ecclesia, de qua ait Christus, Ioan. 2. Domus mea domus orationis vocabitur. In hac autem domo in præsenti simul mixti manẽt boni,
Iudicabũtur aliqui in iudicio, & ali qui non. & mali, qui in futuro abinuicem erunt separati. Istam ergo domum Dauid (. i. bonos, & malos in ecclesia nunc existentes) iudicabunt Apostoli, & E alij iusti cum Christo. Iudicabunt namque bonos, sententiam dando pro eis: sed malos iudicabunt, contra ipsos proferẽdo sentẽtiã. Et hoc est, quod hic ait, *Sedes super domum Dauid.* Quod ideo dicit, quia illi qui non sunt de ecclesia (scilicet qui non credunt) nõ iudicabuntur: quia qui nõ credit, iam iudicatus est. vt dicitur Ioan. 3. Pro istorum euidentia est notandũ, quòd in iudicio quatuor erunt
Greg. 26. mor. c. 24. personarum genera: vt ostendit Greg. Quia aliqui iudicabuntur, & peribunt, alij non iudicabuntur, & peribunt, alij iudicantur, & regnant, alij non iudicantur & regnant, &c. vide vers. 6.

A Rogate quæ ad pacem sunt Hieru- 2269
salem, & abundantia diligentibus te.

Hic ponit ascensus ad cœlestem Hierusalẽ gradus, & cõditiones. Et diuiditur in quatuor partes, secundũ quod quatuor gradus assignat. Primus est pietatis & misericordię. Secũdus, charitatis, & cõcordię, ibi, *Fiat pax.* Tertiꝰ, veritatis eloquẽtiæ, ibi, *Propter fratres meos.* Quartus est dilectionis æternæ patriæ, ibi, *Propter domũ domini.* Quãtũ ad primum: *Rogare idem est quod inter rogare.* primò sciẽdũ, q⁹ sicut aliqua sunt nomina integra, & aliqua corrupta, siue diminuta, vt Philippus est nomẽ integrũ: ippus autẽ est nomẽ diminutũ: sic Bartholomæus & Bartholus (quæ tamẽ idẽ significãt) quia nomen diminutũ accipitur pro integro. Sic est & in aliquibus verbis, vt interrogo, gas, verbum est integrum, sed rogo, gas, quandoq; est pars eiusdẽ verbi, & sic est verbum eius diminutum: & idem significat quod verbũ integrũ: & sic rogare idẽ est quod interrogare. Et sic accipitur hic, cum dicitur, *Rogate quæ ad pacem sunt*, &c. id est, interrogate. Itẽ sciendũ, q⁹ per opera misericordiæ maximè pax inter fideles conseruatur: quia per illa fit quædam æqualitas, & concordia, vt puta si tu das alteri tẽporalia, & ipse tibi reddit, & dat spiritualia *Misericordiæ opera dirimunt pax.* rogando pro te: si tu alij seminas verbum Dei, & spiritualia, & ille tibi reddit tẽporalia. Et ideo quia ex talibus operibus misericordiæ inter homines C fit quædam æqualitas, & concordia inter dantẽ, & recipiẽtẽ: ideo ipsa opera misericordiæ pacis nomine significantur. Ista autem misericordiæ opera ducunt ad cœlestẽ Hierusalẽ. Vnde & Christus in iudicio, solũ discepta bit cum iudicandis de operibus misericordiæ, dicens, Esuriui, & dedistis mihi mãducare, &c. Illi ergo ducẽtur ad cœlestem Hie-
Matt. 25. rusalem, qui opera misericordiæ fecerunt. Beati
Matt. 5. misericordes, &c. Immisericordes, autẽ dãnabuntur, quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui nõ
Iacob. 2. fecerit misericordiã. Ad propositũ ergo: præuidẽs Psalmista quòd in vltimo iudicio disceptatio fiet de operibus misericordiæ, quæ homines ad cœlestem Hierusalẽ ducũt: hoc prænũciãs, dicit ipsis sedibus. i. sanctis, qui cum Christo iudicabũt: *Rogate quæ ad pacẽ sunt Hierusalem.* i. interrogate, vel interrogabitis in iudicio illas quæ ad pacẽ sunt Hierusalẽ. i. illi, quæ spectãt ad opera misericordiæ, quæ ad cœlestẽ Hierusalẽ ducũt. Et istam sentẽt ã hic ponit Aug. dicens, Nã cum Psal. dixisset, *Ibi sederũt sedes in iudicio: sedes super domũ Dauid*: istatim ipsis sedibus ait, *Rogate* (inquit. i. interrogate) *quæ ad pacem sunt Hierusalẽ.* i. ô vos sedes, quia iã sedetis vt iudicetis, & facti estis sedes domini iudicãtis: quoniã qui iudicãt, interrogant: qui iudicãtur, interrogantur, *Interrogate* (inquit) *quæ ad pacẽ sunt Hierusalem.* f. interrogabitis de operibus misericordiæ. Hęc enim est pax Hierusalẽ, vt opera misericordię *1. Cor. 9.* corporalia iungantur operibus spiritualibus: & fiat pax dãdo, & accipiẽdo, sicut ait Apostꝰ. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnũ est, si vera carnalia metamus? Interrogate ergo, quæ ad pacẽ sunt Hierusalẽ. Interrogando autẽ inuenietis alios fecisse misericordiam, alios nõ fecisse. Quos inuenietis fecisse misericordiam, vocabitis ad Hierusalẽ, *Quæstio.* quia ipsa opera misericordiæ sunt ad pacem Hierusalem. Sed fortè quis dicet, Quomodo ergo facient pauperes, qui vnde opera misericordiæ faciant nõ habent? Huic obiectioni respõdet Psal. dicẽs. *Et abundãtia diligẽtibus te.* Vbi nota q⁹ Deus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Voluntas pro facto accepta-tur a Deo

omnibus plus attẽdit affectũ quàm cẽsum. votum quam effectũ. Vnde nõ habẽs exteriora, quæ dare possi indigẽti, si indigẽti voluntate cõpatiatur: sic & libẽter dares, si haberes: sic dãdo votũ per dilectionẽ tãtũ meretur quãtũ habẽs exteriora bona, & illa pauperibus erogãs. Et hoc notat dicẽs, *Et abũdãtia diligẽtibus te*: quia. s. dilectio abũdãtiã facit in operibus misericordiæ magis quam exterior cẽsus: quia bonũ quod vis facere, & nõ potes, p facto tibi imputatur. Similiter bonũ, quod in teipso facere non potes, quod tamen in alio diligis, tibi imputatur: quia Deus votũ attẽdit, non cẽsum. Vnde hic ait Aug. Vultis videre, fratres, quam fortis res sit dilectio? Quisquis per aliquã necessitatẽ non potuerit implere quod iubet De⁹, amet illũ, qui implet. Verbi gratia. Vxorẽ habes, quã dimittere nõ potes: oportet vt obtẽperes Apost. dicẽti, Vxori vir debitũ reddat: alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem. Venit in mẽtẽ, quia melior est illa vita, de qua dicit Apost. Vellẽ omnes esse, sicut & meipsum. Attẽdit eos, qui hoc fecerũt, amat eos, & in ipsis implet, quod in se implere nõ potest. Vnde si sit sola charitas, quę nõ inueniat, quid distribuat pauperib⁹, diligat, solũ calicẽ det aquę frigidæ: tãtũ illi imputabitur, quãtũ Zacheo, qui dimidiũ patrimonij donauit pauperibus. Impar enim facultas est: sed nõ impar charitas. Interroget ergo se vnusquisq; vestrũ, qualis est erga pauperẽ sanctũ: quia de hoc interrogare habẽt sedes quę sedebũt in iudicio, &c. Et hoc est quod dicitur, *Rogate quæ ad pacẽ sũt*, &c.

1 Cor. 7.

Luce 19.

2270 Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Pax duplex: scilicet mundi & Dei. peccatoris & iusti.

Hic ponit secundũ gradum, qui est charitatis & cõcordię, siue pacis. Vbi notãdũ, q⁹ alia est pax peccatorum, & alia pax iustorum: vel alia est pax Dei, & alia pax mundi. Propter quod dicebat Christus, Io. 14 Pacẽ meã do vobis, &c. nõ quomodo mundus dat, ego do vobis. Quoniã pax mũdi, siue peccatorũ stat in voluptatib⁹, & vitijs: de qua vide ver. 1186. Pax autẽ Dei, & iustorũ stat in cõcordia motũ: vt. s. quãdo ratio nostra plenè subditur Deo, & voluptas rationi: per quæ fit, vt caro etiam rationi subdatur. Quibus habitis, etiamsi mũdus, & hostis diabolus exterius cõcitet bella nobis, interius tamen pax firma manet: quinimò quãto magis exteriora bella cõcutiũtur, tãto pax interior crescit, & roboratur. Et de hac pace interiori loquitur Bern. super illo verbo Matth. 5. Beati mites, quoniã ipsi possidebũt terrã: dicens, Hãc terrã corpus nostrum intellige. Quod si pacificè possidere vult anima, si reguare desiderat suprambra sua: necesse est, vt sit ipsa mitis, & superiori suo subdita, quoniã tale sibi inueniet inferius suũ, qualẽ se exhibuerit suo superiori. Armatur enim creatura ad vlciscẽdum iniuriã sui creatoris. Ideo nouerit anima, quæ rebellẽ sibi inuenit carnẽ suã, se quoq; minus debito superioribus potestatibus esse subiectã. Mãsuescat ipsa & subdita sit Deo, & ijs pariter, quibus vice eius obedire habet prælatis: & cõtinuò corpus suũ sibi inueniet obediẽs, & subiectũ, &c. Et Aug. in li. de serm. domini in mõte, de ista spirituali pace dicit, quòd pacifici in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus cõponentes, & subiicientes rationi, carnalesq; cõcupiscẽtias habẽtes edomitas, fiunt regnũ Dei. In quo ita ordinata sunt omnia, vt, quod est in homine præcipuũ, & excellens, imperat cæteris reluctantibus, quæ sunt nobis, bestialesq; communia: atq; id ipsũ quod excellit in homine (.i. mẽs & ratio) subiiciatur potiori, quod est ipsa veritas filius Dei neq; enim imperare inferioribus potest, nisi superiori subiiciatur. Hęc ergo pax interior est secũdus gradus necessarius ad gloriã obtinẽdam: quoniã per illã efficimur filij Dei. Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabũtur: si autẽ filij, & hæredes. Illã ergo pacẽ optãs Psal. ait, *Fiat pax in virtute tua*, &c. Sed quę est hęc virtus, quæ in nobis hanc pacem efficit, nisi vera dilectionis charitas: quæ tãta virtutis dicitur, vt sibi nihil resistere possit? Vnde istũ passũ exponẽs Aug. dicit, *Fiat pax in virtute tua*: id est in dilectione tua, quia virt⁹ tua dilectio tua. Audi dilectionẽ maximę esse virtutis: Aut enim Salomõ, Fortis est vt mors dilectio, Magnificẽtius enim exprimi nõ potuit fortitudo charitatis, quã vt dicere, valida est sicut mors dilectio. Quis enim resistit morti? Resistitur ignib⁹, vndis, ferro: resistitur potestatib⁹, resistitur regibus. Venit vna mors, cui ei resistit? Nihil est illa fortius? Propterea viribus mortis charitas cõparata est, cũ dicitur. Valida est sicut mors dilectio. Et ipsa quidem charitas, mors quædã est, quia occidit in nobis, quod fuimus, vt simus, quod nõ eramus, & facit in nobis quandam mortẽ dilectio. Ipsa morte charitatis mortu⁹ erat, qui dicebat. Mũdus mihi crucifixus est, & ego mũdo. Si ergo sic fortis, & valida est dilectio, & ipsa cõsequẽter virtus est, quę omnia inordinata occidẽs in nobis, pacẽ mẽtis reformat. Propter q⁹ & Psal. ait ecclesię, *Fiat pax in virtute tua*. i. in charitate, & dilectione tua. Sequitur, *Et abũdãtia in turrib⁹ tuis*. Hoc est, habita hic pace mẽtis, cõsequẽter fiet abundãtia nobis in cœlestibus bonis. Nã ipsa gloria dicit quãdoq; domus Dei. In domo patris mei mãsiones multę sunt. Quandoq; dicitur turris propter altitudinẽ gloriæ, & securitatẽ habitationis. Turris fortissima nomẽ domini: ad ipsam currit iustus, & salvabitur. Et dicitur in plurali *in turribus*, propter diuersitatẽ præmiorũ. Erit ergo post pacẽ hic habitãta abũdãtia in turribus ecclesiæ: quia in cœlesti patria ipse Deus, qui est in omnia bona erit præmium nostrũ. Vel aliter: per turres nostras intellige vires mentis nostræ. s. intellectũ, volũtatẽ, & memoriã: quibus omnibus virtus charitatis abũdãtiã cõfert, dũ illorũ actus facit esse meritorios vitæ æternæ.

Virtus dilectionis charitas & dilectio.

Fiat sicut quis dicitur.

Matth. 5.

Cant. 8.

Ioan. 14

Prou. 18.

2271 Propter fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te.

Hic ponitur tertius gradus, qui est veritatis eloquẽtia. Veritatẽ enim fidei, quã quis à Deo didicit, aliis prędicare tenetur, vt ad fidẽ ipsos inducat. Sic enim præcepit Christus suis Apostolis, dicẽs, Eũntes docete omnes gẽtes seruare omnia, quęcũq; mãdaui vobis. Et ideo Psal. doctus de pace supernæ ciuitatis: quãta. s. sit trãquillitas mẽtis, quanta iocũditas, quãta mentis securitas: vt alios ad statum perfectionis perducat, illã pacẽ, & sempiternã requiẽ aliis prædicat, loquit̃, & manifestat. Vnde supernæ ciuitati loquitur, dicens. *Loquebar pacẽ de te*. i. loquebar pacẽ tuã, ipsam aliis prædicãdo: & hoc propter fratres meos, & proximos meos. s. ad amorẽ tuũ cõuertẽdos. Illa enim pace supernæ ciuitatis audita, quis nõ statim ad ipsius cõuertatur amorẽ? Audi Greg. in serm. de mar. dicentem. Si consideremus fratres charissimi, quæ, & quãta sunt, quæ nobis p̃mittuntur in cœlis, vilescunt omnia animo, quæ habentur in terris, &c. Et notanter dicit, *Propter fratres meos, & proximos meos loquebar*, &c. quæ quidem

Ioan. 14.

Greg. in hom. 20.

quidam spiritu alia, & superna loquuntur, & prædicant, non propter proximos vel propter honorem Dei: sed propter seipsos & honorẽ proprium, sicut hypocritæ qui gloriam propriã prædicando quæruntvel lucrũ temporale. Et tales ordinẽ naturæ peruertunt, quia illa, quæ sunt ad finẽ pro fine sibi statuunt, & finem aliis famulari faciunt. Contra quos iste loquẽs, ait, *Propter fratres meos, & proximos meos*. Quasi dicat, secundũ Augu. Non propter honorẽ meũ, nõ propter lucrum meum, non propter pecuniã meam, non propter vitã meam loquebar pacẽ de te: sed propter fratres meos, & proximos meos, scilicet Christo lucrãdos. Nam mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Ex quibus apparet quòd non sufficit homini, vt bona loquatur, nisi etiam illa bene & ordinato modo dicat: vt puta hypocritæ bona loquũtur, sed non bene. Vnde quatuor modos locutionis distinguit Greg. dicẽs, Omne q⁹ quis loquitur, quadripartita qualitate potest distingui: quia aut mala malè, aut bona bene, aut mala bene, aut bona malè dicuntur. Malè enim loquitur cum res peruersa suadetur: sicut scriptum est. Benedic Deo, & morere. Bene bonum dicitur, cum rectè recta prædicãtur: sicut Ioannes ait, Agite pœnitentiam: appropinquabit enim regnũ cœlorum. Malum vero bene dicitur, quando per os loquẽtis idcirco vitium exprimitur, vt reprobetur: sicut Paulus ait, Fœminæ eorũ immutauerunt naturalem vsum in eum, qui est cõtra naturam. Quo loco execranda quoq; virorũ facinora subdit: sed honestè inhonesta narrauit, vt multos ad honesta tis formam reuocaret. Malè autem bonum dicitur cum rectum aliquid non recto studio proferur: sicut illuminato cæco, dixisse Pharisæi perhibentur, Tu scis discipulus eius. Quod maledictionis vtiq; studio dixerunt, non orationis voto. Similiter & Caiphas ait, Oportet vnum mori pro populo. Ad propositum ergo Psal. volens ostendere le bonum bene locutum, ait, *Propter fratres meos*. &c.

Loquitur quis quadrupliciter Greg. 13. mor. ca. 3.

Iob. 2.

Ioan. 1.

Rom. 1.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

2272 Propter domum domini Dei nostri, quæsiui bona tibi.

Hic ponitur quartus gradus, qui est dilectionis æternæ patriæ. Amor enim æternæ gloriæ debet esse motiuũ omnis nostræ bonæ operationis, vt, quicquid facimus, amore illius faciamus: id est, vt illam nobis acquiramus. Vbi notãdum, quòd duplex est domus Dei: scilicet militãs ecclesia, & triũphans patria. De domo militantis ecclesiæ dicit Christus, Zelus domus tuæ comedit me. Quod ideo sic dicit, quia tantus debet esse cuilibet amor ecclesiæ, vt eius accẽdatur animus ad omnia emẽdanda, quæ ibi cernit inordinata. Vnde Aug. super Ioãnem ait, Comedit zelus domus Domini (id est, ecclesiæ (illum, qui omnia quę ibi videt peruersa, cupit emẽdare: &, si emẽdare nõ põt, gemẽs tolerat. Alia est domus triumphantis patriæ: de qua Io. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt: quia secundũ diuersitatẽ meritorum ibi multiplicitas est præmiorũ. Et de ista domo hic ait, *Propter domum domini Dei nostri*, &c. Quia solũ ad istum finẽ bonum debemus loqui, & aliis optare: vt, illo mediante, ad cœlestem perueniãt hæreditatem, quasi dicat, *Propter domum domini Dei nostri*, scilicet mihi, aliisq; acquirendam, *quæsiui bona tibi*: id est, orando postulaui ⁊ Deo bona tibi conferri. Loquitur enim ecclesiæ militanti, cui optat bona domus triumphantis. Vel aliter: vbi notandũ, quod domus Dei

Ioan. 2.

Ioan. 14.

A propriè dicitur conscientia iusta, in qua Deus vt in domo sua habitat p̃ specialẽ gratiã: de qua domo dicitur Psal. 62. Domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum. Hæc aũt domus cõscientiæ debet habẽre solidũ fundamẽtũ, floridũ ornamẽtum, decẽs tegumẽtum, & frequẽs purgamentum: nihil autẽ domũ illã tantũ Deo ædificat, sicut dilectionis charitas, quæ in dilectione Dei, & proximi cõtinetur. Et ideo Psal. per dilectionẽ proximi, quę Dei dilectionem præsupponit, hanc domum se fabricasse dicit, *Quæsiui bona tibi*: scilicet ecclesiæ militanti: & hic notatur charitas. Et hoc propter domum domini Dei nostri, id est, propter ædificandam conscientiam, domum domini Dei nostri.

Domus cõscientiæ quomodo ædificatur Deo.

PSALM. CXXII.

Amor omnis aut ascẽdit, aut descendit.

2273 AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.

Huius Psal. titulus est vt præcedẽtiũ. s. Canticum graduum. Et exponitur vt suprà Psal. 119. Vbi aduertẽdũ quòd quãtũ ad expositionem literalẽ, iste Psal. videtur quædam deuota oratio Psal. qui spiritu prophetico perlustratus, prędens futura populi Dei subiugationẽ factã per Antiochũ Illustrẽ tẽpore Machabæorũ pro auxilio opportuno habẽdo, oculos suæ mẽtis ad Deũ erigit: ipsum orando vt Dei populus ab illa tã crudeli subiectione liberetur. Et secũdũ hoc, Psal. iste diuiditur in partes duas: quia primò oculos mẽtis ad Deum erigit. Secũdò i. populi subiugationem, & miseriã exprimit. ibi: *Miserere nostri*, &c. Dic vt Nic. de Ly. Quãtũ verò ad sensum propheticum, notandum quod quartus gradus ascẽsionis: quo isti Psal. graduales ascẽdere cõcendunt, est vnitas ecclesiæ cum capite Christo, quam facit dilectio charitatis: quæ tanta est, quod Christus descendit, nobis descendentibus, & ipso ascendẽte, nos ascendimus cũ ipso. Volẽs ergo gradatim ad Deum ascendere, Christo capiti maneat vnitus, sine quo nullus ascendere potest. Quod hic declarans Aug. dicit, Omnis amor aut ascẽdit, aut descẽdit. Desiderio enim bono leuamur ad Deũ, sed malo ad ima præcipitamur. Sed quia malo desiderio iã lapsi cecidimus, necesse est nos illi inhęrere, qui ad nos descendit, & qui solus ascendere potest: quia nos viribus nostris ascẽdere nõ valemus: Ipse enim dominus ait, Nemo ascẽdit in cœlũ, nisi qui descẽdit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Si enim vnũ fuerimus cũ ipso, ipse nobiscũ manet in terra: & nos cũ ipso ascẽdimus cœlũ. Quod autẽ ipse nobiscũ sit in terra, patet: quoniã ipse in cœlo iã positus est, &, carne susc itata, immortalis, per q̃ fuit ad tẽpus mortalis: & nihil in cœlo perfecutionũ patiẽs, & nihil malitiarũ, & opprobriorũ, sicut hac in terra, quãdo omnia pro nobis sustinere dignatus est: cõpassus tamẽ corpori suo in terra laborãti, dixit, Saule, Saule, quid me persequeris? Iã ipsum nemo tãgebat, & se pati p̃secutionẽ clamabat de cœlo. Nõ ergo præter spẽ esse debem⁹, imò cũ magna fiducia præsumere: quia, si per charitatẽ ipse nobiscũ est in terra, ita per charitẽ & nos cum illo sumus in cœlo. Quomodo autem audiuimus, quòd & nos cum illo sumus in cœlo? audi Paulum dicentẽ. Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, &c. Mortui enim estis, & vita vestra absc̃dita est cũ Christo in Deo. Ergo & ille adhuc deorsũ est, & nos iã sursum sum⁹ cũ illo. Ille deorsum cõpassione charitatis, nos sursum sumus spe

Christus nobiscum est in terra, & nos in cœlo cũ ipso.

Coloss. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

charitatis. Vnitus ergo Deo in persona totius ecclesiæ mẽte ascendit hic Psal. & ait, *Ad te leuaui oculos meos.* &c. Ex quibus bene apparet, quòd per charitatẽ cum Deo sumus in cœlo, & ipse est in terra nobiscum. Et secundum hoc Psal. iste habet duas, partes: quia primò ostẽdit primum: secundò secundum, ibi, *Miserere nostri domine.* Prima pars diuiditur in partes tres, secundum quod iste triplici virtute eleuatur in cœlum: primò cõtemplatione supernorum: secũdo patiẽtia aduersorũ, ibi, *Ecce sicut oculi seruorum*: tertiò obediẽtia præceptorum, ibi, *Sicut oculi ancillæ.* Primò igitur hic eleuatur in cœlũ desiderio, & contẽplatione supernorum, cum dicit. *Ad te leuaui oculos meos*, &c. Vbi notandũ, quòd per oculum intelligitur mẽs nostra, & interior intẽtio, quæ, dum munda est, totum interiorem hominem illuminat: & dum est immũda, totum obfuscat: iuxta dictum saluatoris dicentis, Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autẽ oculus tuus nequã fuerit, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Quę verba exponẽs. Aug. in de sermone domini in monte, ostendit quòd per oculũ mentis intentio designatur, dicens, Oculum hic accipere debemus intẽtionem nostram, quę si munda fuerit, & recta, omnia opera nostra, quæ secundum ipsam operamur bona sunt: quæ opera omnia totũ corpus appellauit. Nõ ergo quid quisq; faciat, sed quod animo faciat, cõsiderandum est. Hoc est enim lumen in nobis: quia hoc nobis manifestum est, bono animo facere, quod facimus. Ipsa verò facta, quæ ad hominũ societatẽ procedunt, incertum nobis habent exitum: & ideo tenebras ea vocauit. Nõ enim noui, cum pecuniam tribuo indigẽti, quid sit inde facturus. Si ergo ipsa cordis intẽtio, quæ tibi nota est, fordidatur appetitu rerum temporaliũ, magis ipsum factum, cuius incertus est exitus, fordidum erit. Quia & si bene alicui proueniat, quod tu non recta intẽtione facis, quomodo tu feceris, imputabitur tibi, non quomodo illi prouenerit. Si autem simplici intẽtione, id est, sine charitatis opera nostra fiant: tunc mũda sunt, & placent in conspectu Dei. Ex quibus apparet, quòd noster oculus interior, est ipsa nostræ mẽtis intentio: quam ad Deum leuare debemus, quia in omnibus operibus nostris intentio ad Deũ est erigẽda, vt propter Deũ fiant. Et attende, quòd sicut duplex est vita nostra spiritualis, & meritoria, scilicet contemplatiua & actiua: ita duplex est oculus noster interior, scilicet dexter, qui est intentio vitæ contemplatiuæ: & sinister, qui est intentio vitæ actiuę: vt ostẽdit Gregor. Quos ambos oculos ad Deũ semper leuare debemus: vt scilicet, dum contemplamur superna, nostra intentio sit ad ipsum Deum, non ob curiositatem sciendi: & dum opera actiuæ vitæ agimus, non gloriam nostram, sed Dei quæramus. Et ad hoc significandum, non solum vnum prædictorum oculorũ ad Deum eleuabat Psal. sed ambos in plurali, dicens, *Ad te leuaui oculos meos*: scilicet dextrũ & sinistrum. *Ad te*, scilicet Deum verum: ad quod speciãdum subdit, *Qui habitas in cœlis.* Qualiter autẽ Deus habitat in cœlis, vide vers. 11. 101. 136. 293. Et nota quomodo ille ascẽdẽdo iam profecit. Nã suprà in secũdo gradu huius ascẽsionis dicebat. Leuaui oculos meos in mõtes. i. in sanctos: nunc autẽ ipsos oculos ad ipsum Deũ immediatè erigit Deo, dicens, *Ad te leuaui oculos meos*, &c. Nota quod multa multipliciter leuare debem⁹, scilicet oculos, manus, animã, faciẽ, & vocem, de quib. vide vers. 993.

Oculus significat intentionem nostram & meritum.

Matth. 6.

Intentio pensanda est, non opus.

Oculus duplex: scilicet dexter, & sinister

Greg. 6. mor. c. 25.

2274

Ecce, sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum.

Hic ostendit secunda virtus, qua eleuamur in cœlũ. s. patiẽtia in aduersis. Vbi notandum, quod oculi seruorum cõtinuè intendere debent ad dominũ suũ, vt videãt voluntatem eius: & perferant quæ dominus iubet patienter. Sic & nos serui Dei, quos redemit sanguine suo, oculos nostros ad manus domini nostri (id est, ad opera) debem⁹ habere, vt & nos patiẽter portemus, quę & ille portauit pro nobis. Et hoc est, quod ipse dicebat, Exẽplum dedi vobis, vt, quẽadmodum ego feci, & vos faciatis. Est ergo sensus, quòd sicut oculi seruorum sunt ad manus (id est, ad opera) dominorũ suorũ, & ad onera patienter tolerãda: sic & nos oculos nostros habere debemus ad dominum nostrũ Iesum Christum, vt pro nomine eius omnia aduersa patienter toleremus. Iubet dominus nos aduersitatib⁹ cędit sicut fecit Iob, Tobiã, Danielẽ, alios; seruos suos patienter portantes: oculos ad manus habebant, quousq; terminaret aduersa. Et ad istum intellectũ exponit Aug. dicens, *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum.* Fac aliquẽ dominũ iussisse seruũ cædi, vapulat seruus, sentit plagarũ dolores: attendit ad manus domini sui, quoadusque dicat, parce. Manũ enim ipsam potestatẽ dicit. Ergo quid dicimus fratres? Iussit nos aduersitatibus cędi dominus noster: & in hac vita vapulam⁹, & tota vita ista mortalis plaga nostra est. Audi Psalmistæ vocem. Pro iniquitate corripuisti hominẽ: & tabescere fecisti sicut araneã animã eius. Nihil enim infirmius anima nostra posita in mediis tentationibus sæculi, in mediis gemitibus, & parturitionibus molestiarũ. Nihil ea infirmius, donec hæreat soliditati cœlesti, vnde iã nõ cadat. Quãdo expuls⁹ est homo de paradiso, tũc iussus est seruus cædi. Videte quomodo vapulamus in omnibus, qui ab initio generis humani nati sunt: in omnibus, qui non sunt: in omnib⁹, qui postea nascẽtur. Sed multi sic indurati sunt, vt plagas nõ sentiãt. Vides fœlices aliquos in isto sæculo ridẽtes, iactantes se nõ cædi, aduersa nõ pati: & tales peius cæduntur. Hoc enim ipso grauius cæduntur, quo sensum suũ perdiderũt, quandiu viuis in terra, siue feliciter viuas, siue in aliqua tribulatione constitutus sis, leua oculos tuos ad manus domini, qui te cædi iussit. Est ergo differentia hęc inter iustos, & malos: quia iusti oculos suos semper habẽt ad manus domini sui (id est, ad opera) Christi, vt illa patiẽter imitẽtur. Mali autẽ oculos suos ad opera mũdi declinãt: vt ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 24. Oculi ei⁹ sunt in viis eius: dicẽs, Vias suas peccator intuetur, quia sola cogitare, sola cernere nititur, quę sibi ad cõmodũ temporale suffragẽtur. Hinc etenim Paulus dicit, Omnes quæ sua sunt, quærũt, nõ quæ Iesu Christi. Via namq; elati, superbia: via raptoris, auaritia: via lubrici, cõcupiscẽtia carnalis. In viis ergo suis vnusquisq; iniquus oculos suos deprimit: quia solũ viis prędictis, vt per hęc animo satisfaciat, intẽdit. Vnde per Salomonẽ dicitur, Oculi stultorũ in finibus terrę. Quia hic solũ tota intẽtione cõspiciunt per quod ad sinẽ terreni desiderij perducãtur. Nequaquã verò peccator oculos suos in terram figeret, si ipsos ad sui redẽptoris itinera leuaret. Vnde p Salomonẽ dicit, Oculi sapientis in capite eius. Quia videlicet sapiẽs quisq; illũ tota intentione desiderat,

Omnes in præsens vita pati. tamen ad. vergit.

Ps. 38.

Prou. 17.

Eccles. 1.

rat, cuius mẽbrum se esse per fidem pẽsat. Has redemptoris vias videre desiderabat, qui dicebat, In mandatis tuis exercebor, & cõsiderabo vias tuas. Acsi apertè spondeat, dicẽs, Quæ mea sunt iam videre refugio: quia per imitationis tuę viã pergere cõuersationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti iam mundo contradicit, amoris exercitatione cõtinua rẽdemptoris sui vias cordis sui oculis obiicit vt mẽs prospera fugiat, & ad aduersa se præparet: nihil quod nocere creditur, pertimescat, mœrorẽ gaudiũ depatet, præsentis vitæ gaudia dãna mœroris putet, abiectionis detrimenta non timeat: sed per hæc manẽtis gloriæ locum quærat. Sic faciebat Psalmista. cum dicebat, *Sicut oculi seruorum in manibus suorũ dominorũ*: [s]upple, sic oculi mei in manibus domini mei. Sed hic occurrit dubium: Cum per fidẽ, filij Dei ex seruis facti simus, quomodo fideles nomine seruorum adhuc vocat Psalmista, dicens, *Sicut oculi seruorum*? &c. Et nõ dicit potius, sicut oculi filiorum vel amicorum: cum tamen Christus suis fidelibus dicat, Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Ad hoc respondetur, quòd duo in nobis considerãda sunt: scilicet vnũ ex parte nostra, quod est debitũ ex beneficio recepto à Christo: & sic serui dicimur, quia ab ipso proprio redẽpti sanguine. Aliud est ex parte Dei: scilicet beneficium suæ gratiæ nobis collatũ gratis, quo nos adoptauit in filios: & sic filij dicimur, & non serui. Et secundum istas duas cõsiderationes, fideles in scriptura quandoque vocantur filij Dei, quandoque serui. Vel aliter secundum Aug. super Ioannem. Sicut sunt duo timores, sic & duæ sunt seruitutes. Est enim timor, quẽ perfecta charitas mittit foras: in quo est etiã seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. Est & alius timor castus permanens in sæculum sæculi. Ad primam ergo seruitutem seruos pertinentes Christus intuebatur dicens, Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit &c. Non ille vtique seruus ad timorem pertinens castum: cui dicitur, Euge, serue bone, intra in gaudium domini tui. Sic enim & Paulus se seruum nominat, dicens, Paulus seruus Iesu Christi. &c.

Psal. 118.

Quæstio. Cur fideles dicantur serui, cùm sint filij Dei.

Ioan. 14.

1. Ioan. 15.

Ioan. 15.

Matt. 25.

Rom. 1.

2275

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dñm Deũ nostrũ, donec misereatur nostri.

Hic tertia virtus, qua eleuamur in cœlũ, scilicet obedientia præceptorũ ostenditur. Vbi notãdum, quòd ancilla nomen est personæ alteri famulantis, & obediẽtis. Ancilla namq; dicitur ab an, quod est circũ, & cillo cillas, quod est mouere. Inde ancilla dicitur, quia circumquaq; seruiendo mouetur. Et hinc est, quòd ratione suæ humilis obediẽtiæ ipsa virgo Maria se ancillã nũcupauit, dicens, Ecce ancilla domini &c. Sic ergo sunt oculi ancillæ in manibus dominę suæ, quãdo tota nostrę mẽtis intentio est ad humiliter obediẽdũ sapientiæ increatæ, quæ omnium dominatur. Quas autẽ conditiones debet habere ancilla in obediẽdo, vide ver. 2045. Vel aliter: vt per ancillã caro intelligatur. Quia sicut in politia mũdi, ancilla dominę suę subiici debet, & domina præferri: sic in politia interioris hominis, locũ dominę tenet ratio, quę in domo mẽtis debet dominari: sed caro vt ancilla ei subiici debet, & famulari. Nostrã igitur ergà Deũ debitã obediẽtiã volẽs ostendere Psal. hoc vtit exẽplo: dicẽs, q̃ sicut oculi ancillę sunt in manibus dominę suę, (id est, sicut intẽtio vel appetit⁹ carnis subiici debet rationi, & famulari) sic & oculi nostri (id est intẽtiones nostræ) sunt ad dominũ Deum nostrum: scilicet ad sibi obediẽdũ. Sed ille politicus, & naturalis ordo, hodie peruertitur in multis, in quibus caro rationi præfertur, & dominatur: ipsa verò ratio carni seruit & subiugatur. Quod detestans Sapiens ait, Prou. 30. Per tria mouetur terra: & quartum sustinere non potest: per seruũ, cum regnauerit: per stultũ, cum saturatus fuerit cibo: per odiosam mulierẽ, cũ in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillã, cũ fuerit hæres dominæ suæ. Quę verba moraliter exponẽs Gualf. dicit, Mouetur terra, i. turbatur ecclesia⁹ p seruum cum regnauerit. i. per hominẽ criminosum, & seruũ peccati, cũ ecclesiasticæ prælationis obtinuerit dignitatẽ. Per stultũ, cũ satiat⁹ fuerit cibo. i. p populũ imperitũ, cũ fastidierit verbũ Dei: Per mulierem odiosam, cũ assumpta fuerit in matrimoniũ, videlicet cũ regulares, qui proprietati renũciauerũt, velut odiosæ mulieri dãres libellũ repudij, cupiditate ducti, iterũ terrenis implicãtur, & seruiunt. Per ancillã, cũ fuerit hęres dominæ suæ: quod carnales tãgit, qui carnẽ rationi præferũt, & voluptatẽ carnis animarum saluti. Nõ sic ergo fit in nobis, sed ancilla (scilicet caro) rationi subdatur: iuxta cõsilium angeli dicẽtis ancillæ Agar, Agar ancilla Sarai, reuertere ad dominã tuã, & humiliare sub manib⁹ eius: vẽ sic Deo rectè valeamus dicere, *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ* &c. Sed quãdiu talis seruitus, talis subiugatio serui ad dñm, & ancillæ ad dominã debet esse, subdit dicens, *Donec misereatur nostri.* Misereri enim est alterius miseriã remouere, vel terminare. Miseria aũt nostra durat, quãdiu præsens vita permanet: vt tactũ est in prędcẽti vers. Tũ ergo planè nostri miserebitur Deus, quãdo finita huius sæculi vita, omnis miseria plenè in nobis erit terminata. Interim ergo, dũ viuim⁹, necesse est nos oculos nostros habere in manibus domini, aduersa humiliter tolerãdo, & carnis oculos in manib⁹ rationis humiliter obediẽdo. Et hoc est quod ait, *Donec misereatur nostri.* Quãuis enim in vita beata nos seruierimus Deo & et obediẽtes fuerimus: non tamẽ cum labore, & miseria, vt nũc facimus. Vel aliter: vt ly *donec* significet æternitatem. vide versic. 915.

Ancilla.

Ecclesia turbatur per mulier.

Genes. 16.

2275

Miserere nostri, domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.

Hic cõsequenter ostendit, quomodo Deus nobiscũ manet in terra: scilicet per compassionẽ, & misericordiã. Et duo facit: quia primò diuinã postulat misericordiam. Secũdò suam explicat miseriam, *Quia multum.* Quantũ ad primum: sciendum, quòd vbi maior est miseria, ibi magis locum habet misericordia. Quanto autem quis in præsenti vita iustior est, atq; spiritualior: tanto miserabilior reputatur à malis, & amplius irridetur, & repletur despectione. Propter quod dicitur Iob 12. Deridetur iusti simplicitas. Quod ideo dicitur, quia mali deridẽt, & despiciunt spirituales: qui visibilibus spretis, inuisibilia quærunt, & amant: vt hic ostendit Augustinus, dicens, Omnes, qui secundum Christum piè volunt viuere, necesse est, vt patiantur opprobria, & contemnantur ab iis, qui volunt impiè viuere, quorum felicitas tota terrena est. Irridentur enim illi, qui felicitatem vocant, quam oculis videre non possunt. Et dicitur eis,

Deridẽtur iusti à malis, & despiciuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid credis,insane? Vides quod credis? Reuersus A est ne aliquis ab inferis,& retulit tibi,quid ibi agatur: Ecce ego,quod amo,video,& fruor. Despiceris, quia speras quod non vides. Et despicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si tenet: noli turbari,ne,dum putas esse felicem in præsenti,amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari. Attende quia nō tenet, quod credit tenere. Labitur enim hoc ab illo quod tenet: vel ipse ab eo quod tenet. Necesse est enim,vt illa transeant,aut ipse per res suas, aut res suæ per illum, per quem transeūt res suæ,qui viuus labefactauerit: qui transit per res suas, qui in diuitiis moritur: quia cum moritur,non eas secum affert ad inferos. Iactat se domum habere. Quæris quā domum tuam dicis? Respōdet,Quam mihi dimisit pater meus. Et ille, Vnde habuit hanc domum? Auus noster illi illam dimisit. Recurre & ad proauum,& attauum: nónne inde potius terreris, quia multos attendis transisse per illam domum,& neminem ipsorum illam secum tulisse ad æternam domum? Pater tuus hic eam dimisit, transiuit per illam: sic & tu transibis, Sic ergo transitum habetis in domo vestra: stabulum est itinerantium, non habitatio commanentium. Et tamen quia nos, quæ futura sunt, separamus,& in futuram felicitatem suspiramus: & nondum apparuit,quod erimus,quamuis iam filij Dei sumus: ideo repleti sumus despectione, id est, contemptu, ab iis,qui felicitatem quærunt,vel habent in præsenti sæculo. Quibus consideratis, iustus à Deo petit, *Miserere nostri domine, miserere nostri* &c. Hoc ideo geminat,quia corpus passionibus,& anima opprobriis laborat. Necesse est ergo,vt miserearis, quia multū repleti sumus despectione. Sed attende,quòd veniat tempus miserationis,quo iusti à tali despectione liberati,æternaliter ipsi despiciant malos: dicentes. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti nos, & super inimicos meos despexit oculus meus.

Felicitas hic esse nō potest.

2. Ioan. 2.

Psal. 53.

2277 Quia multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

D Hic magis suam explicat miseriam. Vbi aduerte,quod anima quandoque pro toto homine accipitur, quia principalior pars est hominis. Vnde Matt. 6. ait Iesus, Nolite solliciti esse animę vestræ, quid manducetis &c. Dum ergo Psal. dicit quod anima nostra multum repleta est (scilicet despectione) id est, totus homo, & quo ad animā & quo ad corpus. Et qualiter hoc sit, manifestat dicens. *Opprobrium abundantibus.* Vbi per abundantes accipe diuites huius mundi, qui temporalibus abundant, quibus iusti, & pauperes facti sunt opprobrium. Similiter & despectio superbis, quia superbi humiles despiciunt. Sed attende, quòd non solùm iusti sunt opprobrium abūdantibus, & despectio superbis, verumetiam quandoque miseri peccatores ipsos iustos despiciunt. Vnde & Iatro cum Christo crucifixus, ipsum Christum blasphemando despiciebat. Sed tales licèt tēporalibus bonis, & prosperitate nō abundent, abūdāt tamen præsumptione, & malitia, quando contra iustos insurgunt. Vnde hic ait August. Aliquando etiam ipsi, qui in flagello aduersitatis temporalis sunt positi, nobis insultant, Inuenies enim aliquem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto Dei iudicio, siue manifesta damnatione, mitti in carcerē, portare catenam: & ipse etiam iustis insultat. Et cū ei dictum fuerit, Quare non bene vixisti? ecce quo venisti malè viuēdo: ille respondet, Quare illi, qui bene viuunt ista patiuntur? Sed illi propterea patiuntur, vt probentur, vt tentationibus exerceantur, & flagellis proficiant: quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit, Et, si vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo debemus nos flagellari, qui fecimus quare flagellemur? Et cum ista dixerimus, illi adhuc de infelicitate superbiunt, & afflicti nondum humiliati respondent, & dicūt. Illa sunt verba vanorum Christianorum, qui credunt, quod non videant. Insultāt ergo nobis, & qui abūdant, & etiam qui in calamitate sunt positi. Insultauit enim Christo & latro, qui cum ipso crucifixus erat. Insultant ergo qui abundant, & qui nō abūdāt. Quare ergo Psalmista solū abūdantes nominat, dicens quòd sumus opprobrium abundantibus? Sed aduertite, quòd etiam superbi, & pauperes abūdant. Nā nisi abūdarēt, superbi non essent. Alius enim abundat pecunia, & inde superbus est. Alius abundat honoribus, & inde superbus est. Alius abūdare se iustitia putat: & inde superbus est. Et quod petius est, qui non abūdat pecunia, iustitiam sibi videtur abundare aduersus Deum. Et tales in calamitatibus positi, se iustificant, & Deum accusant, dicentes, Quid male feci? Et, si cogitat se multa fecisse. dicit. Multos video multo peiora fecisse, & nihil pati. Et talis iniustus contra Deum abundat, quia videtur sibi Deū ergā ipsum iniustè agere, & quòd ipse patiatur iniustè. Sic ergo omnis, qui iustos despicit, ipse abundat superbia: licet temporalibus bonis sit egēs. Et hoc est, quod ait Psalmista, quòd *sumus facti opprobriū abūdantibus, & despectio superbis.* Pro eodem enim hic accipiuntur abundantes, & superbi, & opprobrium, & despectio.

Luc. 23.

Iusti derelinquuntur à malis & patientibus mala.

PSALM. CXXIII.

2278 NIsi quia dominus erat in nobis: dicat nunc Israël, nisi quia dominus erat in nobis.

Titulus huius Psal. est idem quod titulus præcedentium Psalmorum gradualium: scilicet Canticum graduum. Et exponitur sicut in primò Psal. graduali: scilicet Psal. 119. De materia autē huius Psalm. quantum ad literam, sciēdum quòd vt habetur 2. Reg. 5. quòd post mortē Saulis, tribus Iuda vnxit Dauid in regem: & super tribum Iuda solam regnauit septem annis cum dimidio: quia cæterę tribus sequebantur Isboseth filium Ionathæ fil j Saulis. Ipso autem Isboseth mortuo, vniuersæ tribus Israël venerunt ad Dauid in Hebron: & vnxerunt eum in regem super totum Israël, Quod cum audissent Philisthęi, timētes ne Dauid confirmaretur, & prosperaretur in regnum: & principiis volentes obstare, vniuersi congregati sunt vt pugnarent contra Dauid, & ipsum interficerēt. Tūc Dauid tātam multitudinem contra se cernens, timuit: & cōsuluit comitū, dicēs, Si ascendā contra Philistæos, & trades eos in manus meas? Cui respondens dominus, ostendit ei modum, quo contra Philisthæos deberet ascendere: dicens, Gyra post

post tergū Philisthinorum, & venies ad eos ex aduerso pyrorum. Et, cùm audieris sonitum gradietis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tūc dominus egredietur ante faciem tuam, vt percutiat castra Philisthiim. Fecit itaq; vt præceperat ei dominus, & percussit Philisthiim. Hāc ergo victoriā de Philisthæis habitā virtute domini, qui erat cū Dauid, & in populo eius, ipsi domino attribuens Dauid istū Psal. fecit, dicens, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Et duo facit: quia primò victoriā habitam Deo ascribit: secūdò de dicta victoria Deo gratias agit: ibi, *Benedictus dominus* &c. dic vt Nic. de Ly. Quātum verò ad sensū, ppheticū, sciēdū q̄ quint⁹ gradus nostræ spiritualis ascēsionis est beneficiorū Dei recognitio, siue gratiarū actio: Vnde sancti videntes qualiter in præsenti vita multis periculis implicātur, multis circūdantur hostibus, quàm multis tēptationibus impugnātur, quibus resistere sine Dei adiutorio nō possūt: ideo de ipsorū liberatione exultātes, & hāc à deo recognoscētes, in isto Psal. Deo gratias agunt, confitentes, q̄ nisi dominus adfuisset eos, ipsi peticulis succubuissent. Et hoc est q̄ dicunt, *Nisi quia dominus erat in nobis*, &c. Sed hic vnū est aduertendum, q̄ in istis Psalm. gradualibus Psal. loquitur quandoq; vt vnus solus in singulari: sicut fecit in omnibus præcedētibus: dicens, Ad dominum cum tribularer clamaui &c. Leuaui oculos meos &c. Quandoq; verò loquitur vt multi in plurali, vt hic: dicens, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Similiter & in sequentibus. Quod ideo fit, quia de se actum est, vt ostendat, quòd ratione vnitatis fidei omnes fideles sunt vnus homo: & vnus homo est omnes. Et hanc rationem hic tangit Aug. dicens. Cantant ergo ascendētes, & aliquādo tanquam vnus, aliquando verò tanquā multi: quia & multi vnus, quia vnus Christus: & in Christo mēbra Christi, cum Christo vnū faciunt. Et horū omnium membrorum caput in cœlo est: corpus autē etiāsi laborat in terra, non est præcisum à capite suo. Siue ergo vnus cātet, siue multi cantent: & multi homines vnus homo est, quia Christus vnus est: & omnes Christiani mēbra sunt Christi. Hæc ergo mēbra Christi quid cantant? Amant enim, & amādo cāntant, & desiderādo cāntant. Aliquādo cū tribulatione cāntant, & aliquādo exultādo cantant. Tribulatio enim nostra in præsenti sæculo: spes verò nostra, & cōsolatio de futuro sæculo. Et nisi in tribulatione præsentis sæculi cōsoletur nos spes futuri sæculi, perimus. Gaudiū ergo nostrū, fratres, nōdū est in re, sed iā est in spe. Spes autem nostra tam certa est quasi iā perfecta sit, promittēte veritate: quæ nec falli, nec fallere potest. Hinc est ergo, q̄ sancti quāuis in præsenti nōdum sint à periculis liberati, sed realiter à tribulationibus afflicti: tamen quia spe certi sunt de liberatione futura, ideo gratias agentes cantāt quasi iam liberati: dicētes, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Quib⁹ visis, accedo ad diuisionē Psal. Diuiditur ergo Psal. iste in duas partes: quia sancti primò se à Deo liberatos esse cognoscūt: secūdò ex hoc Deo gratias agunt: ibi, *Benedictus dominus.* Prima in duas: quia primò suam liberationē Deo attribuūt: secundò periculorū gravitatem exprimunt: ibi, *Cum exurgerent.* Quantum ergo ad primum, sciendū quòd propriè ista verba sunt sanctorum, qui iam pericula mundi Dei adiutorio euaserunt. Sed nos in isto mūdo adhunc cōstituti, spe eleuati, in illorum numero nos constituentes, cum illis etiam ista verba canimus. Illi quia in re iam liberati: nos autem quia in spe. Et hoc est, quod hic ait Aug. Respiciunt sancti tribulationes, quas passi sunt: & considerant in eo iā loco, & beatitudine se constitutos, considerant quæ transierunt, quò peruenerunt, & quòd liberari non poterant, nisi manus liberantis adfuisset. Vnde hoc considerantes, gaudentes dicunt, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. supple, liberati de mundi periculis non essemus. *Dicat nunc Israel*, scilicet, quæ, & quāta Dei adiutorio euasit, quæ nō euadisset, nisi quia dominus erat in nobis. Istos ergo beatos qui iam euaserunt, Psal. nobis constituit intuēdos. Constituamus ergo & nos illos in corde iā triumphantes. Et tanquam ibi etiam simus, sicut in priori Psalm. dictum est, Stātes erant pedes nostri in atriis tuis, Hierusalem: nondum tamen ibi erant, sed in via erant. Sed tanta erat perueniendi spes, vt adhuc in via positi, & laborantes, iam sibi illic constituti videretur. Sic & nūc ponamus nos in illo triumpho, qui erit in futuro sæculo, quādo exultabim⁹, morte iam consumpta, iam cōiuncti angelis, & exultantes cū rege nostro. Ibi ergo spe, & corde cōstituti, cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tribulationes mundi, quas persecutiones infidelium, quos dolos omnium hæreticorum, quas suggestiones diaboli, quas cupiditatum confl ictiones. Omnia ista qui⁹ euaderet, nisi dominus esset in illo? Nos ergo spe ibi constituti, dicamus, *Nisi quia dominus erat in nobis*, quis illa euadere? *dicat nunc Israel, nisi quia dominus erat in nobis.* Hoc ideo duplicat, q̄a duplicia sunt pericula, quibus impugnamur, scilicet corporis, & animæ. Notādum autem, q̄ quamuis Deus sit in omnibus hominibus: quin mmo in omni re per essentiam, potentiam, præsentiam: nō tamen est in omnibus hominibus per suum adiutorium & gratiam: vt deducit Magister, lib. 1. dist. 37. De hoc vide vers. 11. 293.

Vnus homo sunt omnes Christiani: & omnes in vno.

Spes in cœlestibus nos facit habitare.

Peccant aliqui viui, & aliqui mortui.

Absorbentur aliqui viui, & aliqui mortui.

Cum exurgerent homines in nos, 2279 fortè viuos deglutissent nos.

Hic exprimit periculorum grauitatem, quā per Dei adiutorium euadimus. Quæ grauitas consistit primò in persecutione paganorum: secūdò in persecutione tyrannorum: ibi, *Cum trasceretur*: tertiò in multiplicatione aduersitatum: ibi, *Torrentē*. Quātum ad primum, sciendum q̄ persecutio paganorum ad hoc fuit, vt nos à cultu veri Dei separet, & ad culturam deducat idolorum. Verumtamen notandum, quòd ad culturam idolorum aliqui inducūtur viui, & aliqui mortui. Viui colunt idola, qui cognoscentes veritatem (scilicet solum verū Deū esse colendum, & non idola, quia nihil sunt tamen timore pœnarum pressi, Deum verum negant, & idola colunt. Mortui verò idola colunt idolatræ, qui veri Dei cognitionem non habentes, credunt idola virtutem diuinam cōtinere, & illa debere coli. Certum est autem, quòd grauius peccant primi, quàm secundi: quia directè contra conscientiam agunt. Ad propositum ergo: Psal. considerans persecutionem paganorum cōtra fideles, vt ad culturam idolorum illos absorbeant: dicit q̄ nisi dominus fuisset in eis, ipsos adiuuando, quòd ipsi infideles suis persecutionibus, fideles viuos ad culturam idolorum absorbuissent. Et hoc est quod ait, *Nisi quia dominus erat in nobis, cum exurgerēt homines* (scilicet infideles) *in nos, fortè viuos deglutissent nos.* Et istā sententiā hic ponit Aug. dicens, Ij sunt, qui viui absorbentur, qui à paganis persecuti, scientes

Universidad de Deusto
Biblioteca

idola non esse colenda,timore consentiunt.Surrexerunt enim quidam persecutores,& dixerunt hominibus,Thurificate idolis nostris:quod si non feceritis,occidemus vos.Illi autem, quamuis veritatem cognoscentes,amauerunt hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos:quia plus dilexerunt ea quæ videbant in terra,quã illa,quæ promisit Deus, quæ nondum videbant. Vnde plus retinentes ea, quæ videbant,excluserunt de cordibus suis dominum. Et sic quia non erat in eis dominus,viui absorpti sunt:quia thurificantes idolo, sciebant nihil esse idolum. Nam,si aliquid putarent idolum esse, mortui absorberentur.Cum autem sciunt nihil esse idolũ,& nouerũt omnia gentilium sacrificia vana esse,& tamen faciunt,quod volũt persecutores, viui absorbentur.Sed ideo viui absorbentur, quia non est in eis dominus.In quibus autem est dominus,occidũtur,& nõ moriuntur.Illi ergo, qui passi sunt,& non consenserunt persecutionibus,exultãt & dicunt,*Nisi quia dominus erat in nobis,cum exurgerent homines in nos,forsitan viuos absorbuissent nos.* Et dicit forsitan,ne excludat libertatem arbitrij, quæ ad peccatum cogi non potest.Item notandũ,quòd in scriptura homo accipitur multipliciter: scilicet aliquando propriè:& sic solum dicitur homo, qui viuit secundũ rationem,vide versic.558.Aliquando verò dicitur homo,qui secundum carnem viuit, & non secundum rationem,vide versic.799.Et sic idololatræ dicuntur homines,quia secundum carnem viuunt,non secũdum rationem.Et sic hic accipitur homo,cum dicitur,*Cum exurgerent homines in nos* &c.

2280 Cum irasceretur furor eorũ in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.

Hic ponitur tyrannorum persecutio. Vbi sciẽdum,quòd tyranni,& infideles duplici modo persequebãtur fideles:scilicet primò blãditiis, & adulationibus.Et si sic nõ poterant illos peruertere, tũc ipsos persequebantur minis,& verberibus. Persequebãtur enim eos primò blãditiis.Cum enim inceperit homo ascẽdere,& proficere,statim linguas dolosas patitur:blãdas ad perniciem,blãdas ad malã suasionem:vt puta dicẽtes,Quid facis?quare hoc facis?Nõne potes tu aliter Deo seruire?Tu solus es,qui vis hoc esse,quod alij non sunt.Et,si inueneris alios qui similia fecerunt,illa dolosa lingua statim dicit,Illi hoc facere potuerunt:fortè tu nõ poteris. Tu aggrederis:& si deficias, melius erat non incipere &c.vt de lingua dolosa habes versꝰ. 2251. Quando ergo vidẽt,quòd blanditiis optatum obtinere non possunt, se ad irã,& furorẽ cõuertunt, & verbera,flagellaq; inferunt:vt quos blandis vincere non possunt,asperis vincant,vnde iam apertè sæuiũt,iam flagelliãt,& persequuntur vr furibundi. Et hoc est, quod de isto secundo genere persecutionis hic ait Psal.*Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.* Vbi notãdum,quòd hic per aquam intelliguntur populi peccatores:qui sicut aqua semper tendunt ad ima. Quibus consentientes,absorbentur ab eis.Sed illi,qui non cõsentiunt,eorũ minas spernentes,& verbera, illæsi per istas transeunt aquas:more filiorum Israël, qui illæsi aquas maris trãsierũt:in quibus Ægyptij submersi fuerunt.Et hoc est,quod ait Aug.*Dum irasceretur furor eorũ in nos* &c.Ira irascuntur,ã apertè sæuiunt.Aquam autẽ dicit populos peccatores. Quicumque autem consensisset illis, aqua illum operuisset.Moreretur enim morte Ægyptiorum: non transisset exemplo Israëlitarum. Et sic est sensus, *Cum irasceretur furor eorum in nos* (id est,cum apertè nos persequerentur,vt furibundi,& inhumani) *nisi quia dominus erat in nobis,forsitã aqua absorbuisset nos:* id est,illi populi furibundi absorbuissent nos, quia nisi dominus nos iuuisset,timore pœnarũ illis consensissemus: & sic operti absorpti fuissemus. Vel per aquam intellige mundi pœnalitates, & aduersa,vide versic.1089.Et tunc est sensus, *Aqua absorbuisset nos:* id est,ab illis pœnis,& aduersitatibus absorpti fuissemus:quia timore pœnarũ ad ipsorum malam voluntatem nos inclinati fuissemus, nisi quia dominus erat in nobis.Et atẽde,quòd dicit, *forsitan aqua absorbuisset nos.* Nã,vt dicit catholicũ, forbeo,es,idem est,q; aliquid deuorare, vel penitus euacuare:vnde absorbere,vel obsorbere,idem est,quod aliquid valde deuorare,vel euacuare. Et sic homo absorbetur, quando malis consentiens, omni virtute,& vigore interiori euacuatur. Et sic est sensus,*Nisi quia dominus erat in nobis*: cũ mali furibundi insurgerent in nos,nos eis consentientes, omni virtute euacuati fuissemus.

Aqua populos malos significat.

Absorbere quid sit.

Torrentem pertransiuit anima nostra:forsitã pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. 2281

Hic consequenter ostendit grauitatem, & multiplicitatem aduersitatum,in quibus adiuuamur à Deo.Vbi sciendũ,quòd torrẽs dicitur fluuius, qui repentinis viribus crescit,& cum magno impetu currit:sed nõ diu durat,& citò deficit: & significat pœnas,& aduersitates præsentis vitæ, quæ martyres cũ magno impetu inuaserunt:sed ad modicum tempus,& citò defecerunt.Vnde de Christo legitur Psal.109. De torrente in via bibit, propterea exaltauit caput.Hoc est,quia Christus aduersa huius vitæ ad tempus sustinuit, propterea fuit super omnem creaturam exaltatus:vt declarat Apostolus ad Phil.2.dicens,quòd quia Christus factus est obediẽs patri vsque ad mortem crucis, ideo Deus exaltauit illum:& dedit illi nomen, quod est super omne nomen &c. Consimiliter & nunc martyres finitis ipsorum pœnis, & cruciatibus,mortẽq; gustata, nunc ad gloriam sublimati,exultantes dicũt, *Torrentem pertransiuit anima nostra*:id est,pœnã, vel mortem temporalem,& breuem,propter quod & nunc gloriam habemus æternam. De hoc torrẽte vide versic.1975.Vnde hic ait Augustinus,Aqua ista,scilicet persecutionum,torrens est:fluit cũ impetu,sed transitura est. Torrentes enim dicuntur fluuij,qui repentinis viribus crescunt, magnũ habent impetum:si quis incurrerit,trahitur,si in illo non est dominus. In quo autem dominus est,transit torrentem anima ipsius.Adhuc fluit torrẽs ille, quem iam transierunt animæ martyrum. Adhuc quandiu sæculum hoc nascendo,& moriẽdo currit,torrens est.Hinc persecutiones, hinc flagella, hinc mortes,De isto torrente bibit primus caput nostrũ: de quo dictum est,De torrẽte in via bibit: propterea exaltauit caput. Vnde ad maiorẽ huius torrentis expressionem subditur, *Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Vbi notandũ, quòd secundum Augustinum hic *forsitan*, idem est, quod an putas.Et est sensus,*Forsitan* &c. id est, an putas quòd anima nostra transierit aquã intolerabilem? certè nõ:quia torrens fuit citò euanescens. Dicũt ergo martyres,Putas quòd anima nostra transiit aquam intolerabilem?Quod ideo dicunt,quia magnitudo periculi & pœnarum vix facit credibile quod fuit.Magnam necem pertulerunt,in magnis discriminibus fuerunt:omnino sic pressi sunt,vt penè consentirent,vt penè viui absorberentur. Iam ergo euadentes,iam securi,sed ipsius periculi magnitudinem recordantes:putas(inquiunt) pertransiit anima nostra aquam intolerabilem? Vel,secundũ aliam literam, *Forsitan pertransisset anima nostra aquã sine substantia.* Sed quid sit aqua sine substantia, hic ostendit Augustinus dicens, Aqua sine substantia sunt vitia,& dulcedo huius vitæ:quæ inopiam habent, non substantiam:quia hæc non verè sunt, sed omnia transeunt sine fructu. Nam qui peccando lucratur aurum,& huiusmodi,sine substantia est:quia & hic fidem amittit in infernum descendens: hæc non secum portat.Maius ergo amisit, vt minus lucraretur. Pecuniam auxit,fidem neglexit vel extinxit.Abundat nescio quid in arca,sed multo magis quiddam diminutum est in corde:de arca gaudes,de corde non plangis?In hac aqua sine substãtia perdidit ille filius prodigus substantiam, quam accepit à patre: & adhæsit vni ciuium longinquæ regionis:id est,diabolo,pascens porcos:id est, terrenis,& immundis actibus delectatus: desiderans manducare siliquas porcorum,quę replent ventrẽ, & non satiant.Ita peccata, quæ etsi ad horam delectant,veram tamen satietatem non præstant:sed totius boni indigentiã ingerunt.Dicant ergo martyres,*Torrentem pertransiuit anima nostra*:scilicet pœnam temporalem:putas pertransiit aquã sine substantia:id est,putas transierit per vitia? certè non: quia prælegit sustinere pœnas temporales vt gloriam mereretur æternam, quàm hic in vitiis delectari,& postmodum sine fine cruciari.

Peccata dicuntur aqua sine substãtia.

Luc.15.

Torrens fortis aduersitates.

Forsitan idem est quod an putas.

2282 Benedictus dominus,qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

Hic consequenter de ipsorum protectione Deo gratias agunt.Et diuiditur in duas partes: quia de receptis beneficiis primò gratias agunt: secundò adiutorium Deum semper habere requirunt: ibi, *Adiutorium nostrum.* Prima diuiditur in tres partes: secundũ quod de tribus gratias agunt, primò quia persecutoribus non cesserunt: secundò quia fidem conseruauerunt:ibi, *Anima nostra*:tertiò quia ã omnia pericula liberi euaserunt:ibi, *Laqueus contritus est.* Quantũ ad primũ:sciendum,quòd persecutores martyrum tãquam rabidi venatores,& canes quærebant capere ipsorum animas:vt scilicet persecutionibus pressi,consentirent eis,& sic eos perderẽ, & deuorare possent:sicut de diabolo dicitur, quòd est tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. Sed martyres, in quibus erat Deus adiuuans eos, fortiter certauerunt, & persecutores superauerũt. Et de hoc Deo gratias agunt:dicentes, *Benedictus dominus,qui non dedit nos in captionem dentibus eorũ.* Vnde hunc passum exponit Augustinus dicens, Venãtes enim erant persequentes, & posuerunt escam in muscipulam.Quam escam? dulcedinem huius vitæ:vt vnusquisque propter dulcedinem vitæ huius mittat caput in nequitiam, & muscipula comprimatur.Sed si in te sit dominus,non capieris.Clama ergo,dicens,*Benedictus dominus,qui non dedit nos in captionẽ dentibus eorum*:quia scilicet prauę voluntati eorum non consensimus.Notandum quoque, quòd dentes quandoq; capiuntur in bonum, quãdoque in malum.Nam dentes boni dicuntur prædicatores,& Apostoli:vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 19.Derelicta sunt tantũmodo labia circa dentes meos:dicẽs,Quid enim circa dẽtes aliud quàm labia habemus,etiamsi nulla flagella patiamur?Sed quid per labia,nisi locutio:quid per dentes,nisi Apostoli sancti designãtur?Qui in hoc corpore ecclesiæ idcirco sunt positi,vt vitã carnalium correptione mordeant,eamq; à duritia suæ pertinaciæ confringant. Vnde primo Apostolorũ quasi denti in corpore ecclesiæ posito,dicitur, Macta, & manduca. Sed quia passionis Christi tempore isti dentes præ timore mortis perdiderũt fiduciam roboris,amiserunt efficaciam omnimodæ operationis:vt duo ex illis ambulantes post eius mortem,& resurrectionem,in via loquerentur,& dicerẽt,Nos sperabamus,quia ipse esset redẽpturus Israël: ideo rectè nunc dicitur, Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos,cõfabulabantur adhuc de illo,sed iã in illo minimè credebant. Tantummodo ergo labia circa dentes eius remanserant, quia virtutem bonę operationis amiserãt,& sola de illo confabulationis verba retinebãt.Perdiderãt morsum correptionis,& habebant motum locutionis. Labia itaque tãtummodo circa dentes relicta sunt: quia adhuc quidem confabulationem nouerant, sed prædicare iam eum,aut mordere infideliũ vitã formidabant. Aliquando verò dentes accipiuntur in malum: & sic significant persecutores fidelium ministros diaboli,vt ostẽdit Greg.super illo verbo Iob 16.Infremuit contra me dentibus suis, & terribilibus oculis me intuitus est:dicens, Ille quippe hostis antiquis ecclesiæ,contra hanc dentibus fremit,eamq; terribilibus oculis intuetur:quia per alios crudelia exercet,& per alios,quæ exerceat,prouidet.Dentes namque huius hostis sunt bonorum persecutores,atq; carnifices,qui eius membra laniant,dum electos illius suis persecutionibus affligunt.Oculi verò huius hostis sunt illi,qui contra eã prouident mala,quæ faciant,fussique consiliis persecutorum eius crudelitates inflammãt. Antiquus ergo aduersarius fremit contra ecclesiam dẽtibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum.Hanc terribilibus oculis intuetur, quia prauorum consiliis non cessat mala exquirere,in quibus hanc semper deterius affligat &c. Sic ergo dentes diaboli sunt persecutores bonorum: qui tamen martyres vincere non poterunt. Vnde & gratias agendo dicunt, *Benedictus dominus, qui nõ dedit nos in captionem dentibus eorum.* Quid autem sit benedicere Deum,vide versic.378. Et quòd multipliciter benedicimus Deum,versic.502. Et quomodo omnia Deum benedicunt,versic.1732.

Greg.14. mor.c.24.

Act.2.c.

Luc.24.

1.Petr.5.

Persecutores dicuntur venatores.

Dentes boni & mali.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. 2283

Hic gratias agũt martyres,quia fidem seruauerunt.Ad hoc enim tota persecutio infidelium sæuiebat, vt animas fideliũ caperent blandis, vel asperis. Quæ persecutio durat per totum tempus vitæ præsentis.Sed postquã martyres animam suam pro Christo dederunt,& sic euaserũt laqueos,quos hic diabolus parat:securè gratias Deo agendo clamant,dicentes,*Anima nostra sicut passer erepta est* &c. Et bene dicit,*sicut passer*:quia passer auis est incauta,& faciliter declinat ad escam,non faciliter aduertens muscipulam: sed cum aliquem strepitum sentit,statim escam relinquẽs,effugit. Sic & sancti martyres

Passer dicitur anima nostra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

martyres ratione sensualitatis suę, faciliter inclinabatur ad escam delectationis vitę præsentis: quam quilibet secundum sensualitatem naturaliter diligit, & pœnas fugit, ac mortem. Sed, cum ad istam escam naturaliter inclinarentur secundum sensualitatem, audientes strepitum, quem deus facit (scilicet minando pœnas æternas inferni, privationem suæ visionis) ad istum inquam strepitum ad modū passeris, statim escam relinquentes aufugerunt. Et sic ad modum passeris de laqueo venantium sunt liberati. Et ad istum intellectum hunc passum exponit August. dicens, *Anima nostra sicut passer* &c. *Timor pœnæ animā liberat.*

Quare sicut passer? Quia anima incauta ad escam ceciderat sicut passer. Quomodo si videas auē iam cadere in muscipulā, facis strepitum, vt euolet de muscipula. Sic & martyrum iam fortè aliqui tendebant collum in dulcedinem vitæ huius: sed dominus, qui erat in illis, fecit strepitum, scilicet ostēdens eis pœnam gehennæ, quam mererentur: gloriam Dei, quam perderent, si ad escam delectationis vitæ præsentis intenderent. Et sic isto strepitu ereptus est passer à laqueo venantiū. Et quid semper erit illa muscipula? Muscipula erat delectatio vitæ præsentis. Sed illis occisis, muscipula fracta est. Iam non remansit dulcedo vitæ præsentis, per quam possent iterum capi. Si illa contrita est, nunquid passer contritus est? Absit: quia non hæserat laqueus contritus est, & nos erepti sumus. Ex quibus apparet, quòd martyres per mortē de laqueo venantium persecutorum liberantur, quia mortuo corpore, in quo potestatem habēt, solum remanet anima, quam violare non possunt. Vnde etsi corpus capi potest laqueo venantium, anima tamen libera effugit. Vel aliter: istum versum exponit Hugo de fol. dicens, *Anima nostra sicut passer erepta est* &c. Est anima nostra similis ad modum passeris, dū in iis, quæ agit, vtitur exemplo callidi aucis. Dū eñ anima sæpius seipsam considerat, contingit quandoq; vt ex vsu assiduæ cōsiderationis animus callidior fiat: vt in via positus inter laqueos, liber euadat. Sunt autem tres laquei. Primus laqueus venātium est fallax suggestio dæmonum: secūdus, subtilis suggestio hæreticorum: tertius, dulcedo vitæ carnalium. Hi laquei ponuntur in semita, in via, & in campo. Semita est arctior vita, via lata, campus spatiosus. Per arctam, & arduam semitam incedūt religiosi: per viam latam, & rectam coniugati: per spatiosam, & deuiam voluptuosi gradiuntur. Laqueus passerem captū retinet, dum diabolus mētem possidet vel dum dulcedo vitæ præsentis placet: seu dum hæreticus blanditiis deceptum fouet. Sed laqueus rumpitur, & passer liberatur, si abiectis carnalibus desideriis, ad Deum anima cōuertitur. Hoc autem fit, non per nostram potentiam, sed per Dei gratiam. Adiutorium enim nostrum in nomine domini.

Laqueus multiplex.

2284 Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Hic consequenter sancti martyres gratias agūt, quia omnia hostis, & mūdi pericula, gloriosa morte intercedente, euaserūt. Hostes enim nostri, scilicet mūdus, caro, & diabolus, bonos solū in præsenti vita impugnare possunt: qua trāsacta, cōtra animam nihil agere possunt. Clamāt ergo sancti martyres exuti à carne per mortē, *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus*. Et nota, quòd dicit, *Laqueus cōtritus est*: quia quamuis deceptiones dęmonis, & vitæ præsentis semper perdurent: tamē, morte intercedente, mortuo contritæ dicuntur: quia illi amplius nocere non possunt. Contritus est ergo laqueus, non quidem in se, sed quo ad sanctos, qui ex hoc sæculo transierunt. Vnde hic ait Glos. Occisis martyribus, amplius eis non restat dulcedo vitæ præsentis, qua iterum possint capi: vnde à laqueis venantium liberati dicūtur. Et ipsi venatores suis laqueis capiuntur, Psal. 9. In laqueo isto, quem abscōderunt, cōprehensus est pes eorum. Quia quāto alios ad malum conantur capere, amplius peccāt, & grauioribus pœnis obligantur. Aduertendū tamen est, quòd ad capiendum animas, diabolus spe cialiter tres laqueos parat. Primus laqueus est diuitiarum: Psal. 56. Laqueū parauerunt pedibus meis, & incurauerunt animam meam, quia diuitiæ ad terrena incuruant animam. 1. Tim. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē, & in laqueum diaboli. Sed iste laqueus sanctis, & beatis amplius nocere non potest, cum ipsorum mens æternis diuitiis sit satiata: Psal. 111. Gloria, & diuitiæ in domo eius &c. Secundus est laqueus voluptatum carnalium. Eccles. 7. Inueni mulierem amariorē morte, quæ laqueus est venatorum, & Prouerb. 6. Mulier preciosam viri animā rapit. Sed illum laqueū non timent beati: quia repleti sunt omni voluptate diuina. Psal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Tertius est laqueus honoris scilicet, & vanitatis, qui est superborū. Psal. 141. In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueū mihi. Sed istū laqueū non timent beati: quia confirmati in gratia, amplius Deo rebellare nō possunt. Propter q̄ dicunt illud Psalmi 90. Ipse liberauit me à laqueo venantium, & à verbo aspero. Glossa, in quē incidit superbus Adam. Et de istis tribus laqueis dicitur Esa. 24. Formido, fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. Et qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueā. Et qui explicauerit se de fouea, tenebitur laqueo. Per formidinem intellige diuitias: quia semper timere faciunt. Vnde Iob 15. Sonus terroris semper in auribus diuitis, cum pax sit: semper insidias suspicatur. Vnde & Seneca dicit, Diues, si videt pauperem, furem suspicatur: si videt diuitem, æstimat ipsum raptorem. Per foueā autē intellige luxuriā: Prouerb. 23. Fouea profunda meretrix, & puteus angustus mulier aliena. Per laqueū verò propriè significatur superbia, quæ aues (id est, pennatos virtutibus) aliquando capit. Quia vt dicit Aug. Superbia semper bonis operibus insidiatur, vt pereant. Qui autem istis laqueis se capi permittit, finaliter capietur laqueo damnationis æternæ. Psal. 10. Pluet super peccatoris laqueos, ignis, sulphur &c.

2285 Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum, & terram.

Hic adiutorium domini, prædictis consideratis, semper cupit habere. Nullus enim sine Dei adiutorio tentationibus diaboli, carnis, vel mūdi resistere posset. Propter quod dicitur 1. Machab. 3. Cōuenerunt aduersum nos, vt disperdāt nos: quomodo poterimus sustinere ante faciē illorum, nisi tu adiuues nos? Et ideo semper Dei adiutorium est à nobis inquirendum. Propter quod ecclesia in horis canonicis primitus ipsum postulat, dicēs, Deus, in adiutorium meum intende: domine, ad adiuuādum me festina. Aduerte ergo, quòd Deus multa genera

genera personarum adiuuat: scilicet primò pœnitentes: vide versic. 957. secūdò patientes: vide versic. 1921. tertiò adiuuat præliantes: vide versi. 983. quartò adiuuat mendicantes: vide versic. 99. quintò adiuuat confidentes: vide versic. 2053. sextò adiuuat deprecantes: vide versic. 673.

PSAL. CXXIIII.

2286 QVi confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternū, qui habitat in Hierusalem.

Titulus istius Psal. est idē qui suprà in aliis Psal. gradualibus: scilicet Canticum graduum. Et exponitur eo modo quo suprà. De materia verò huius Psal. dicunt quidam, quod ad literam loquitur de ciuitate Hierusalem terrestri, & de ipsius pace, & securitate: quæ tanta fuit tempore Salomonis, q̄ à nullis impugnabatur. Vnde ait Salomon 3. Reg. 5. Nunc autem requiem dedit dominus Deus mihi per circuitum, & non est sathanas, neq; occursus malus. Vult ergo hic secundum istos ostēdere Psal. quòd sicut vera pax fuit in Hierusalem tēpore Salomonis: sic & illi, qui mente integra confidunt in domino, vera pace perfruentur: etsi non hic, tamē in futuro. Sed hoc stare non potest: scilicet quòd loquatur de Hierusalem ciuitate terrestri: quia dicit, *non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem*: quia certum est, quòd illa ciuitas nūquam habuit pacem sic continuatam: quinimò post quā fuit completa, multoties fuit destructa totaliter: scilicet semel per regem Babylonis, & semel per Romanos: multis autem aliis vicibus fuit partialiter: scilicet quo ad partem murorum, destructa, vt patet in libris Regum, & Machabæorum. Et ideo dicendo, quòd hic Psal. ad literam loquitur de ciuitate cœlestis Hierusalem: de qua dicitur Apocal. 21. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem descendētem de cœlo &c. Cuius tanta, ac talis est pax, quòd æternaliter permanens, à nullo violari potest. Propter quod dicit, *non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem*. Est ergo hic intentio Psalm. cor nostrum dirigere totaliter ad Deum: vt nō in mūdo, vel temporalibus confidamus, sed solū in Deo. Quia talis in Deo confidentia nos saluat in periculis, & ad perpetuam pacem perducit. Notandū est ergo, quòd sextus gradus ascensionis est in Deo vera confidentia, boni Christiani, comparata solidissimis montibus. Vnde hic Aug. ait, Hic Psalm. docet nos ascendere, & eleuare animas nostras ad Deum: non intendere ad homines, qui prosperantur in hoc sæculo felicitate falsa, atque ventosa, & deceptoria: vbi nihil aliud inuenitur quàm superbia, quæ cor durum facit contra imbrem gratiæ Dei, ne spiritualem fructum facere possit. Præsumentes enim omnia sibi abundare, quæ videntur huic vitæ necessaria, & vltra quàm necessaria, extolluntur. Et, cum sint homines per iniquitatē inferiores omnibus aliis hominibus, per superbiam omnibus aliis hominibus se superiores putāt. Hos autem aliquando intuendo, & nimis attendendo, etiam illi, qui Deum colunt, fluctuant, quasi peciderit mercedes ipsorum. Quare colunt Deum, cum se vident in laboribus, in egestate, in ærūna, in morbo, in necessitate. Et vident alios Deum non colentes habere sanitatem corporis, abundare temporalibus, incolumitate eorum gaudere, florere honoribus, eis, qui non solum Deum non colunt, sed etiam omnibus hominibus aduersantur. Istos inquam nimis attendētes, aliqui mutare incipiūt: sicut in alio Psalmo de quodam dicitur, Mei autē pene moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei, & rationem reddit, quia zelaui super iniquos, pacē peccatorum videns. Sed credendum est sapientiæ Dei, quòd omnia bene, & ordinatè disponit, & facit: etiamsi non videamus quomodo, neque consiliū eius cognoscere valeamus, quare illa sic facit. Vnde bonū est, vt subdamus nos sapientiæ ipsius, & credamus, quia bene facit, etiamsi nondum noūimus, quare sic facit. Et sic habebimus cor rectū, vt præsumamus, & confidamus in domino: & non mouebuntur pedes nostri: vt docet iste Psal. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionē. Qui diuiditur in tres partes: quia primò confidentis in domino ostenditur stabilitas: secundò bonorum imploratur prosperitas: ibi, *Benefac, domine*: tertiò malorū prædicitur aduersitas: ibi, *Declinantes autem*. Prima pars diuiditur in tres: quia de confidentibus in domino tria ostenduntur. primò, qui in domino confidentes dicantur: secundò à quibus in Deo confidentes custodiantur: ibi, *Montes in circuitu eius*: tertiò quòd à malis in Deo confidentes liberētur: ibi, *Quia non relinquet*. Quantum ergo ad primum: sciēdum, quòd hic accipitur mōs Sion, & Hierusalem, non pro se, sed pro suo significato. Nam ipsa terrena Hierusalem multoties fuit destructa, & eius ciues captiuati. Sed significat cœlestem patriam, cuius ciues molestari nō possunt: quia vt dicitur Galat. 4. Hierusalem, quæ sursum est, libera est. Similiter mōs Sion ad literā in fine sæculi mouebitur: sed significat ecclesiam, quæ in æternum durabit. Quòd autem mons Sion significet ecclesiam, vide versic. 1128. 1719. 1724. 1970. Dicit ergo, *Qui confidunt in domino, sicut mons Sion*. Quasi dicat, Illi confidunt in domino, qui sunt sicut mons Sion: id est, qui sunt in ecclesia Dei, & de numero bonorum fidelium. Et tales habitant corde in cœlesti Hierusalē: & finaliter habitabunt ibi & re: & nō commouebuntur in æternū. Vnde hic ait August. *Qui confidunt in domino* &c. Si hanc Hierusalē terrestrē intellexerimus, omnes, qui ibi habitabant, bellis, & euersione ciuitatis excluſi sunt. Si enim quæras Iudæum in Hierusalem, non inuenies. Quæ est ergo Hierusalem, quam inhabitantes non cōmouebuntur in æternum? Certè hęc est Hierusalē superior mater nostra: cui suspiramus, & gemimus in ista peregrinatione, vt ad illam perueniamus, Erraueramus à via, & viam non habebamus. Rex ipsius venit, & via nobis factus est, vt ad illam venire possimus. Ipsa est illa Hierusalem, in qua stantes erant pedes nostri. Ipsa est illa Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Qui ergo ibi habitant, non cōmouebuntur in æternum: qui autem habitāt istam terrestrem Hierusalem, moti sunt: primò corde, postea exilio. Tunc enim moti sunt corde, quando regē ipsius supernæ Hierusalem crucifixerunt. Iam ipsum regem foras excludebāt: iam illum extra ciuitatem suam excluserunt, & crucifixerunt. Et ipse eiecit illos extra ciuitatem suam, quia in domino non cōfidebant. Et notandum, quod confidentia est multiplex: secūdum quod in diuersis rebus cōfidunt homines: vide versic. 2055. Confidentia autem in Deo quanta bona faciat, & quàm sit vtilis, vide versic. 133.

Prosperitas superbiam euasit.

Hierusalē significat gloriam æternam.

Psal. 121.

Confidunt multi in multis.

Montes

Universidad de Deusto
Biblioteca

2287 Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui ex hoc nũc, & vsque in fæculum.

Hic ostenditur à quibus in domino cõsidẽtes custodiuntur. V bi notandũ quòd in scriptura per montes sancti angeli significantur: quia sicut mõtes nos protegunt, & defendunt, sic & angeli sancti. Vnde Greg. ait, Montes sunt sublimes angelorum virtutes: quæ hic nos ministrando, & adiuuando reficiunt: quæ Deo largiente, in omni nos certamine protegunt: quorum defensione contra aduersarios ex omni latere munimur, de quibus ait Psal. *Montes in circuitu eius*: id est, angeli: vt August. exponit. Vnde istos montes August. hic dicit esse sanctos angelos, propheras, Apostolos, prædicatores: dicens, *Montes in circuitu eius* &c. Habemus ciuitatem Hierusalem, quam circundant montes. Quid enim sunt montes, nisi tumores terrarũ? Sed alij sunt montes amabiles, mõtes excelsi, prædicatores veritatis, siue angeli, siue Apostoli, siue prophetæ: ipsi sunt in circuitu Hierusalem: ambiunt illam, & quasi murum illi faciũt. De his montibus scriptura sæpissime loquitur. Ipsi sunt montes, qui illuminantur à Deo: vt ab ipsis lumen descẽdat ad valles, vel ad colles: quia non tantæ sunt altitudinis, quantæ sunt montes, de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in mõtes, vnde veniet auxilium mihi. Quia de scripturis sanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipsi montes non à se protegunt, nec à seipsis nobis consulunt: nec spes nostra debet esse in montibus, ne maledicti simus, si in creatura spem ponamus: ideo subdit, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlũ, & terrã. Ipsi sunt mõtes, de quibus scribitur. Suscipiant mõtes pacẽ populo, & colles iustitiam. Montes magni sunt: colles minores sunt. Montes vident, colles credunt. Qui vident, pacem suscipiunt, & attulerũt ad eos, qui credunt. Angeli vident, & annunciãt quod vident, & credimus nos. Ipsi sunt montes, de quibus alibi dicitur, Illuminans tu mirabiliter à mõtibus æternis. Et non dixit, Illuminant montes: sed illuminãs à montibus æternis. Tales ergo mõtes sunt in circuitu Hierusalem. Sed ad quid isti mõtes sunt in circuitu Hierusalem: id est, ciuium spe habitantium in Hierusalem? Certè ad nos custodiendum diuersis ipsorũ officiis, & ordinibus. Nã Seraphin habent nos charitate inflãmare: Cherubin habent veritatem informare &c. Adista ergo nobis exhibenda mysteria montes sunt in circuitu Hierusalem. Verũm quia isti montes vt nos protegant, à se non habent, sed à Deo: ideo statim subditur, *Et dominus in circuitu populi sui*: quia scilicet, quod illi faciũt, virtute, & præcepto domini faciũt. Vnde hic ait Aug. Cum ergo dixisset, *Montes in circuitu eius*: ne tu ipse in ipsis remaneres montibus, statim subiũxit, *Et dominus in circuitu populi sui*: vt tua spes nõ sit in montibus, sed in illo qui illuminat montes. Cum enim ille habitat in mõtibus, id est, in sanctis, ipse est in circuitu plebis suæ, & munit eam spiritualiter, ne moueatur in æternum.

Angeli dicuntur montes, prædicatores & Apostoli Greg. 30. mor. c. 29.

Psal. 120.

Psal. 71.

Psal. 75.

2288 Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorũ: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Hic ostenditur, quòd cõsidentes in domino, liberantur à malis hominibus. V bi sciendum, quòd magna consolatio iustorum à malis oppressorum est, quando cognoscunt, quòd talis oppressio ad tempus est, non perpetua, & quòd malorum prosperitas similiter ad tempus est duratura: sed non semper. Quis enim in iustitia permaneret, si crederet, quòd iusti æternaliter pati deberẽt aduersa: & mali æternaliter deberẽ: prosperari? Certè nullus: quia nec Dei bonitatem viderent, propter quã bona agere deberent. Sed quia sciunt aduersitatẽ bonorum citò terminandam, similiter & malorũ prosperitatem: ideo patienter tolerant aduersa, vt in perpetuũ regnent. Et hoc est, quod ait hic Psal. *Quia non relinquet dominus virgam peccatorum* &c. scilicet æternaliter. Hoc ergo dicit Psalm. vt etiã bonus Christianus malis dominis ad tempus non dedignetur subiici. Sic enim & Christus nos suo docuit exemplo: quia qui seruit, & subiicitur etiã malo, principaliter non seruit illi, sed potius Christo, qui malis etiam ad tempus obedire præcepit verbis, & exemplo. Vnde hic ait August. Modò enim hic aliquantulum iusti laborant, & iniusti dominantur iustis. Cum enim, Christo iubente, seruias homini, non illi seruis, sed illi, qui iussit. Ait enim per Apostolum suum, Obedite dominis vestris secundum carnem cum timore, & tremore in simplicitate cordis vestri: nõ quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi facientes voluntatẽ Dei. Sic ergo non fecit nos Christus de seruis liberos, sed de malis seruis bonos. Si forte dicas, Iniustum est, vt iustus, & fidelis seruiat iniquo, & infideli. Sed accipe exẽplum Christi: Christus enim tanta in passione sustinens, à quibus sustinuit, nisi dominus à seruis, & à malis seruis? Ille autẽ quid eis reddidit? Certè dilectionem pro odio. Ait enim, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si dominus cœli, & terræ per quem omnia facta sunt, seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus, & ranquam medicus se præbuit eis: (nam & medici & arte, & potestate, & sanitate meliores seruiunt ægrotis) quanto magis non debet dedignari homo, ex animo, & bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? Ecce, seruit melior minori deteriori: sed ad tempus. Ecce Iulianus extitit infidelis imperator, & iniquus idololatra, & milites Christiani seruierunt infideli imperatori. Sed vbi veniebant ad causam Christi, non cognoscebant, nisi dominum, qui in cœlis est. In causa autẽ mundi obtemperabant illi. Sed nunquid sic erit semper, vt iniqui imperent iustis? Certè non. Audite enim quid Psal. ille dicit, *Quia nõ relinquet dominus virgam peccatorũ super sortem* &c. Veniet tẽpus, quãdo vnus solus agnoscatur dominus: quando nõ relinquet dominus virgam peccatorum super sortẽ iustorum. Et quare? *Vt non extendant iusti ad iniquitatem* &c. vt scilicet ad tempus iusti ferant iniquos dominantes, & intelligant hoc non esse sempiternũ. Nã, si quis iudicat, quòd semper erit virga peccatorũ super sortem iustorũ, statim dicet, Quid mihi prodest, quia iustus sum? semper dominabitur mihi iniquitas: semper seruus ergo. Faciam ergo & ego iniquitatem. Ne autem hoc dicant, ostenditur illis: quia ad tempus potest esse virga peccatorum super sortem iustorum, sed non semper, vt nõ extendant iusti ad iniquitatem manus suas: scilicet ad faciendum iniquitatẽ, sed ad ferendum. Melius enim est iniquitatem ferre quàm facere. Permittit autem Deus ad tempus virgam peccatorũ super sortem

Seruire dominis etiã malis.

Ephes. 6.

Luc. 23.

Dominus permittit malis potestatem.

Peccatores tendunt ad faciendum iniquitatem, non ad ferendum.

sortem iustorũ: vt scilicet iusti à malis opprimantur, & persequantur: & hoc ad purgationem, & meritum bonorum, & ad ampliorẽ dãnationem malorum. vt ostendit Greg. dicens, Iustus quippe dominus, & suos permittit temporaliter opprimi, & violẽtorũ malitiã nequiter augeri: vt, dum electorum vita in purgatione teritur, illorum nequitia cõsumatur. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur: tunc peiore vltione damnatur, cum nulla ei aduersitate resistitur. Et tunc fortioris iræ periculis subiacet, cum prosperè peragit, quod nequiter concupiscit: quia videlicet superni vindicta iudicij ad futura eum supplicia seruãdo deserit, cui hic in malo obuiare contempsit. Hinc enim per Psal. 80. Psal. dominus dicit, Dimisit eos secũdum desideria eorum, & ibunt in adinuentionibus suis. Hinc rursum dicitur, Non est virga Dei super illos.

Greg. 26. mor. c. 14. 15.

Psal. 80.

2289 Benefac, domine, bonis, & rectis corde.

Hic bonorũ imploratur prosperitas. V bi aduertendum quòd quamuis in particulari ignoremus cui finaliter Deus bonum faciet, dando scilicet æternum præmium: quia nescimus in particulari quis finaliter bonus erit aut malus. Tamẽ generaliter scimus quòd omnibus bonis & rectis corde Deus faciat bonum. Et sic Psal. rogat pro eo quod scit esse futurum: quia ipse Deus ad nostrum desiderium bonum agendũ, à nobis vult rogari, etiam de illo quod ipse æternaliter se facturum disposuit. Et sic Psalm. rogat, dicens, *Benefac, domine bonis* &c. Notandũ autem, quod inter omnia signa, quæ aliquem hominem bonũ esse ostẽdunt, maximum est humilitas: quando scilicet laudatus non extollatur. Quia bonitas exterius ostensa an sit vera vel ficta, maximè probat exhibita laus: quia si per laudẽ laudatus extollitur, talis fictè bonus erat: si autẽ ex hoc magis humiliatur, talis verè bonus existit. Quo declarans Greg. ait, Cum humanæ linguæ de bono attestatione laudamur, occulta pulsatione requirimus quid de nobismetipsis sentiamus. Superba enim mens, & cũ de se falsa dicuntur, exultat: quia non apud Deum qualiter viuat, sed qualiter apud homines innotescat excogitat. Iudicium enim de se omnipotentis despiciens, & solummodo hominum quærens, inter auditas laudes attollitur. Et quia solum hoc quæsierat, de brabio operis lætatur. At contra bonorum cor, bona quę de se audit, aut minimè recognoscit: & quia falsa dicũtur, metuit, aut certè etsi adesse veraciter scit, eo ipso formidat, ne ab æterna Dei retributione sint perdita: quo hæc considerat hominibus diuulgata, pauetq; vehementer, ne spes futura muneris in mercedem permutetur transitorij fauoris. Qua ex re agitur, vt bonorum animus magno laudum suorum igne crucietur. Et subdit, Nam qualis sit quisque (scilicet bonus, an malus) in eo quòd laudatur ostenditur. Hoc enim signo bonitas Tobiæ concluditur, Tob. 14. vbi dicitur, quod ipse, & omnis generatio eius in vita bona, & sancta permansit: ita vt acceptus esset tam Deo, quam hominibus. Quis autem dicatur rectus corde, vide vers. 480. Itẽ nota quod sicut Deus benefacit bonis, & rectis corde: sic & nos multis personarũ generib⁹ debem⁹ benefacere: vt posui in dictionario meo, litera Benefacere.

Bonus conoscitur quãdo laudatur.

Benefacere malis debemus.

2290 Declinantes autẽ in obligationes adducet dominus cum operantibus.

A iniquitatem: pax super Israël.

Hic malorum prædicitur aduersitas. V bi notandum, quòd declinare cum sit idẽ, quod ab vno loco ad alĩ remoueri, vel de vno proposito ad aliud variare: ideò secũdũ q̃ diuersa sunt loca, vel propositũ diuersum, duplex est declinare, s. bonũ & malum. Quia quando terminus à quo est malus, & ad quem bonus: tũc declinare est bonũ, sic enim scribitur Psal. 33. Declina à malo, & fac bonum. Quãdo verò ecõtrario, terminus à quo est bonus, & ad quẽ malus tunc: declinare est malũ, Psal. 118. Maledicti, qui declinant à mãdatis tuis. Et isto modo accipitur hic, cum dicitur, *Declinantes*, scilicet à B mãdatis Dei. Qui sunt ergo hic declinãtes? Illi scilicet, qui propter Deũ, virgam peccatorum ac tempus sufferre nolũt. Qui visa prosperitate malorum, & bonorũ aduersitate, scandalizantur. Et ideo ne hic aduersis inuoluãtur cum iustis, sed magis cum malis temporali prosperitate lætentur: à bono ad malum se conuertunt. In quorum persona dicitur, Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns: quia non est respectus morti eorum &c. Et de istis hic dicitur, *Declinantes autẽ* &c. scilicet amore presentis prosperitatis, & aduersitatis timore à viis domini. Istos (unquam) tales declinãtes adducet dominus in obligationem: quia tales permittit Deus cadere in laqueum culpæ, & finaliter eos obligat: id est fortiter ligat laqueo dãnationis æternæ. Iniquitas enim ligat fortiter malos, & eos ad interitũ æternũ cadere facit: Psal. 19. Ipsi aũt obligati sunt, & ceciderũt, vide vers. 276. Sed qualiter tales declinantes obligantur, subdit, *Cum operantibus iniquitatem*: id est, simili culpa, simili pœna ligantur cum illis, quorum prosperitatem temporalem zelantes eorum iniquitatem sunt secuti: qui scilicet eorum præsentem lætitiam amauerunt, & futura supplicia non crediderũt. Ex quo apparet, q̃ pari sẽtẽtia, & culpa feriũtur, qui mala exempla aliis tribuunt, qui aliorũ mala imitantur exempla: qui alios ad peccandum inducunt, & qui inducẽtibus consentiunt. Quia vt ait Apostolus Rom. 1. Qui enim talia agũt (scilicet, qui declinãt à mandatis domini) digni sunt morte æterna: non solũ qui faciunt, sed etiã qui consentiunt: qui scilicet facientes imitantur. Facientes enim, & cõsentiẽtes pari pœna puniuntur. Cõsequenter autẽ Psal. concludit post obligationẽ malorum finalem bonorum prosperitatẽ, dicens, *Pax super Israël*. Israël nãq; videẽs Deum interpretatur. Quis autẽ propius videt Deum, nisi qui Deũ suis imitatur operibus? Ecce Christus Deus homo factus non zelauit super iniquos pacem peccatorum videẽs, sed patienter iniquos tolerauit ad tẽpus. Et ideo in pace factus est locus eius. Cõsimiliter ergo qui illum vident, qui illum imitantur, pacem hæreditabunt: quæ pax Christus est. Dicẽs ergo, *super Israël*: vno enim verbo omnia bona dicit, quia vno nomine (quod est pax) propria bonorũ hæreditas notatur, quæ Christus est. Ipse enim ex pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & ipse dabitur illis, qui erunt Israël, id est, Dei imitatores: sicut & pœna æterna dabitur imitatoribus malorum. Quia enim videntes siue imitantes Deum, à diabolo hic continuè impugnantur, qui aduersatur Deo: ideo quanto hic cum hoste durior pugna insurgit, tanto cum Deo intimior pax generatur. Quanto enim quis ab vno contrariorum elongatur, tanto plus accedit ad aliud.

Declinare dup.

Psal. 72.

Facientes & consentientes pari pœna puniuntur.

Ephes. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde & Greg. ait super illo verbo Iob. 5. Et bestię terræ pacificę erunt tibi. Notandum quòd non ait paccatæ, sed pacificæ: quia videlicet pacē nobiscū non habēt, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe humani generis insidiantur nobis, & affligunt: sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam redditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius viuit. Et verius se gratiæ sui adiutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Bestię ergo terræ pacificæ fiūt electis: quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hoc nolentes, ad amorem domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, vnde nobis ab aduersariis durior pugna generat. Ex quibus apparet, quòd quanto quis in præsenti vita virga peccatorum magis premitur, si sit Israël (id est per imitationem Deū videat) inde maiori pace cum Deo copulatur: sicut quāto quis maiori prosperitate mundi iniquus exaltatur, à Deo magis separatur. Et hoc est, quod ait, *Pax super Israël.*

Gregor. 6. mor. ca. 11 Pax cum Deo generatur ex aduersitatibus mūdi.

PSALM. CXXV.

2291 IN conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.

Titulus istius Psalm. est idem, qui in aliis suprascriptis gradualibus Psal. positus est, scilicet Canticum graduū. Qui titulus exponitur vt suprà. De materia verò Psalmi, quo ad literam, iste Psal. agit de liberatione populi à captiuitate Iudæorū facta per Nabuchodonosor regē Babyloniæ. A qua liberatus fait populus per Darīū regem Persarum & Cyrū: vt patet primo Esdræ. Quæ liberatio causam magnæ lætitiæ dedit ipsi populo Iudæorū liberato. Et quantū ad expositionē istam literalem, dic vt Nic. de Ly. Quātū autem ad expositionem prophetică, sciendū, quòd quandiu sumus in præsenti vita, in nobis manet fomes peccati, siue lex membrorū, quæ captiuos nos ducit sub peccato & diabolo: &, nō solum in illis, qui sunt iniqui homines, & scelerati, sed etiam in spiritualibus hominibus. Propter quod dicebat Apostolus Rom. 7. Ego autē sum carnalis homo, venūdatus sub peccato. Et infrà, Video aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mētis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Quod ideo dicit, secūdum Gl. ibidem, quia Adā seipsum pro delectatione cibi vetiti captiuauit, & vēdidit. Ac per hoc omne semen eius subiect im fecit peccato, & captiuum: vt potestate sui vti non posset circa obedientiā legis. Nam præuaricatione Adæ, atq; (vt ita dicā) damnosa negotiatione venditi sumus. Solet enim hic mos inter vendentes, & ementes seruari, vt is qui cupit alieno domino mācipari, aliquid precij pro iactura propriæ libertatis à suo cōseqnatur empto re. Quod inter Adam, & serpentem manifestū est intercessisse. Ille enim precium libertatis noxiæ à serpēte accipiēs, à naturali libertate discessit. Maluit enim se perpetuæ eius dedere seruituti, à quo vetiti pomi lethale præmiū acceperat, quàm conditioni præcepti Dei astringi. Et ita omnem suæ posteritatis progeniē eius subdidit famulatui, cuius ipse effectus est seruus. Vendere nos potuit: sed redimere nos non valuit. Quādiu autem sumus in præsenti vita, in ista captiuitate manemus: vnde suspiramus & gemimus expectātes ab ista captiuitate redēptionē. Vnde & Apostolus ait, Rom. 8.

Adā vendidit nos diabolo et captiuauit.

A Nosipsi primitias spiritus habentes, intra nos gemimus, expectantes redēptionem corporis nostri: quę scilicet erit quādo de præsenti sęculo liberati, cū corpore glorioso resurgemus. Nos enim Christus suo sanguine redemit: sed effectum huius redemptionis nōdum percepimus: percipiemus autem in futuro. Ad propositū ergo: Psal. hanc redēptionē corporis nostri prævidens, ex resurrectione corporis Christi, ac totius hominis felicitatē futuram, ipsam nobis pronūciās per modū præteriti, à gemitu captiuitatis nos absoluēs, multā nobis ingerit consolationē: dicens, *In cōuertendo dominus captiuitatem Sion* (scilicet ecclesiæ suæ, id est, cōsiderando quòd ipsam cōuerter) *facti sumus sicut consolati.* Iste est ergo septimus gradus ascensionis spiritualis: scilicet cōtemplatio futuræ libertatis à captiuitate præsenti, per quā ad seminādū opera bona accēdimur. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Diuiditur ergo iste Psal. in duas partes: quia primò futuræ libertatis ostēditur iocunditas: secūdò præsentis captiuitatis ostēditur vtilitas: ibi, *Qui seminat.* Prima in duas: quia primò ponitur futuræ libertatis cōtēplatio: secūdò eiusdē imploratio: ibi, *Conuerte, domine.* Prima in duas: quia primò ponitur dictæ libertatis contemplatio: secundò ex hoc gentium ad fidē cōuersio: ibi, *Tunc dicent.* Prima in duas: quia ex contēplatione dictæ liberationis primò gaudiū concipitur: secūdò conceptum gaudium exprimitur: ibi, *Tunc repletum.* Quantū ad primū: sciendū q̄ captiuitatem nostram conuertit dominus in libertatē dupliciter: scilicet in spe, & in re. In spe conuertit, quādo post passionem suam ipse caput nostrum immortalis surrexit, & ascēdit in cœlum: per hoc nobis spem resurrectionis tribuēs, & gloriæ cœlestis. Sed in re ipsam captiuitatē conuertet in vltima resurrectione, & beatificatione. Potest ergo vtroq; modo intelligi, primò de cōuersione spei, quā scilicet fecit, dū ipse immortalis surrexit, quia per hoc nobis spē ingerit in hac valle miseriæ nostrę futurę, scilicet resurrectionis. Ideo hoc notās dicit, *Facti sumus sicut cōsolati*: id est, sicut consolationē accipiētes: quod non potest intelligi, nisi vt sumus in præsenti: Nā vt hic ait Aug. *In conuertendo &c. facti sumus sicut consolati*, id est, gaudemus, tanquā consolationē accipientes. Consolatio autem non est nisi miserorū, & gemētium: quare ergo consolati sumus, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus quidem in re, sed consolamur in spe. Cum autem res transierit de gemitu, gaudium veniet æternum, vbi opus non erit consolatione, quia nulla misera sauciabimur. Potest etiam intelligi de conuersione in re: quando scilicet beatificabimur. Vbi aduerte, quòd ista captiuitas præsentis vitæ figuratur per captiuitatem Babyloniam: qua terminata, populus prius captiuatus ascendit ad Hierusalem: quia scilicet, finita captiuitate præsentis miseriæ, ad cœlestem Hierusalem ascendemus realiter. Vnde hic ait Aug. Quomodo terrestris Hierusalem vmbra est cœlestis: sic & Babylonia vmbra est vitæ præsentis: & captiuitas Babylonica vmbra est captiuitatis vitæ præsentis. Vnde, sicut post septuaginta annos ille populus in Babylonem captiuatus, liberatus rediit ad suam ciuitatem Hierusalem, sic & captiui huius mundi post septuaginta annos liberati ad cœlestem Hierusalem reuertentur. Septuaginta enim anni significant omne tempus, quod septem diebus voluitur. Cum transierit autem omne tempus, tūc

Septem dies pro toto tempore.

redimus

Vide Greg. 2. mor. exponēs illud Psalm. In circuitu impij ambulant, in circuitu impij ambulant; quia dum interiora non appetūt, in exteriorū labore fixi gaūtur.

redimus & nos ad patriā nostrā. Babylonia enim A est mundus iste, quæ interpretatur cōfusio. Videte si non est confusio tota vita humana: quicquid agant homines in spe vana, quando cognouerint quid agunt, erubescūt. Quare laborant? filius meis (inquit) laboro. Et ipsi cui? filiis suis. Et ipsi quib? filiis suis. Nemo ergo sibi. Confusio ergo est tota ista vita rerum humanarū nō pertinens ad Deum. Ab ista ergo confusione conuertit dominus captiuitatem nostram, quando tristicia nostra conuertitur in gaudium, quando qui nūc lugent, consolabuntur: quando in cœlesti Hierusalem gaudiū nostrum erit plenum. Tunc ergo facti sumus (id est, erimus) sicut cōsolati. Sed fortè dices, Cūibi erit verum, & plenū gaudium, quare dictionem similitudinis apponit dicēs, *Sicut consolati*: & non dicit simpliciter facti sumus consolati? Ad quod dicendum quòd istæ dictiones, sicut, quasi, & tanquam, quandoq; exprimunt similitudinem & non veritatem quandoque veritatē & non similitudinem, quandoque verò vtrumq; vide vers. 4. Vnde istam dubitationem hic mouet Augustin. & soluit dicens, Quare autem *sicut consolati* ait, & nō ait consolati? Respondet, Non aurē hoc verbū *quasi* semper ad similitudinem ponitur: sed quandoq; ad proprietatem refertur. Exēpla de cōmuni locutione hominū accipiamus, Quomodo vixit pater, sic filius: Ad similitudinem hoc dicitur. Et sicut pecus moritur, ita & homo moritur: ad similitudinem dictum. Quando autem dicimus, Fecit sicut vir bonus: nunquid non est vir bonus, sed solùm similitudinē habet viri boni? Fecit tanquam iustus: hoc tanquam, nō negat eum iustū esse, sed proprietatē eius ostendit. Fecisti sicut senator: ergo non solùm senator, imò quia iustus es, ideo sicut iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti. Sic & hic, quia isti sunt verè consolati, ergo sunt sicut consolati.

Sicut, tanquā, quasi, multiplici modo accipiūtur.

2292 Tūc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Hic gaudium conceptum exprimitur. Vbi aduertēdum, quòd hic versus exponi potest de gaudio iustorum in præsenti, & in futuro. In præsenti D enim sicut perfecta, dilectio tēdit in proximum: vt non solum quis seipsum, sed etiam vt se diligat & proximū. Sic non solum gaudet hic iustus de conuersione sua à vitijs ad gratiam: vel de peregrinatione huius vitæ ad gloriam: sed etiam de conuersione proximi. Et sicut est plena charitas, quæ amat sicut seipsum proximum suum: sic est plenum gaudium, quo de proximo suo gaudet, vt de seipso. Sic ergo quilibet iustus considerans præfatæ captiuitatis conuersionem, in se, & in proximis gaudium habet in spe. Et hoc est, quod hic ait, *Tūc repletum est gaudio os nostrum*: scilicet, quando consideramus conuersionem nostram, & proximorum. Item notandum, quòd sicut corpus habet os suū, quo corporaliter, & exterius cēcē loquitur: sic & anima habet os suū. Vnde hic loquitur de ore cordis, & animæ, non de ore corporis. De ore enim cordis procedit omne bonum, vel malum quod nos mundat, vel quod nos inquinat, de quo dominus ait, Matth. 15. Quæ procedunt de ore, inquinant hominem. Non enim de ore carnis, sed cordis loquitur. Nō enim si ore carnis nominas furta, & alia mala, ex hoc immundus efficeris: nam & Christus illa nominabat: sed dum illa cogitas, etiamsi fileas. Et ne quis illud acciperet de ore corporis, ibidem dominus quasi exponendo subiunxit, dicēs, De corde exeunt cogitationes malæ &c. Est ergo sensus, *Tunc repletum est gaudio os nostrum*: id est, cor nostrum: Quod his verbis replicat: dicens, *Et lingua nostra exultatione.* De lingua enim cordis loquitur qua Moyses tacēs clamabat ad Deum. Et sic accipitur os & lingua pro ipso corde. Vnde hic ait Augustin. *Tunc repletum est gaudio os nostrum.* Os, fratres mei, quod habemus in corde, quomodo impleri potest gaudio? Non enim solet impleri, nisi aut cibo, aut potu, aut aliqua re talium sumpta à nobis. Et quando os plenum habemus, loqui nō possumus. Sed aliud os habemus intus, scilicet in corde, Vnde quicquid protedit, si malum est, inquinat nos: si bonum est, mūdat nos, &c. Vel aliter: totum potest intelligi de gaudio, quod erit in re: scilicet cum erimus in patria, hic enim gaudium nostrū plenum esse non potest, quia hic mēs nostra satiari nō potest: sed in patria erit plenum, & perfectum gaudium, quia ibi quilibet erit beatus. Et quāto quis plura fuerit in ista captiuitate hic passus, tanto maiori gaudio ibi replebitur: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 5. Mœrētes erigit sospitate, dicens, Mœrentes enim dominus sospitate erigit, quia ij, qui eius desiderijs accensi prospera fugiunt, aduersa patiūtur, cruciatus persequentium tolerant, atq; seipsos per lamenta castigant: tanto sublimiorem tunc sospitatem fuscipiunt, quanto nūc à cunctis mundi gaudijs deuotè morūtur. Hinc enim per Salomonē dicitur, Cor, quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit, cum æternæ patriæ desiderio accensa peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit. Sed in eius gaudio non miscebitur extraneus, quia qui nunc à mœrore compunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est, quod in euāgelio veritas dicit, Amen amē dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et iterum, Vos nunc tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et hoc est, quod alijs verbis nunc dicit Psal. *Tunc repletum est gaudio os nostrum*: id est, erit. Accipit enim præteritum pro futuro, ratione certitudinis habitæ per reuelationem.

Gaudium beatorum erit secundum mensuram tribulationis hic habitarum.

Greg. 6. mor. ca. 8.

Prou. 14.

Ioan. 16.

Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis. 2293

Hic ponitur gentium ad fidē conuersio. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur cōuersionis gentium occasio: secūdò ipsarum gentium conuersio: ibi, *Magnificauit dominus.* Quātū ad primum sciendum quòd fidelium patientia, quam in tormentis perferebant, vt præsentem vitam despicerēt cum suis delectationibus, & pro fide Christi gaudenter eligerēt mortem, multos gentilū conuertit ad fidē. Sic etenim de Christo dicitur, quòd videntes populi eius passionis patiētiam, & quòd in passione pro crucifixoribus orauit: vltra quinquemilia conuersi sunt: vt ait Hieronym. Sic & cōformiter in passionibus aliorū sanctorum: quia videntes infideles martyrum constantiam, quod quanto plus cruciabantur, tanto fortiores efficiebātur, scientes quòd hoc excedit omnem naturalem virtutē, ad Deū cōuertebantur, videntes qualiter Deus suos sanctos magnificabat, vt patiendo,

Duplex, scilicet cor, & os corporis & cordis.

Passio sanctorum fuit causa conuersionis infidelium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortiores persecutoribus essent. Et hoc est, quod A ait Psal. *Tunc* (scilicet quando infideles videbunt passiones fidelium) *dicent inter gentes* (id est, gētiles infideles admirando, dicēt inter se) *dominus magnificauit facere cum eis*: id est, ipsos magnificauit. Vel aliter videtes gētes signa, & miracula grādia facta per Apostolos & alios sanctos, conuertebantur, & illos magnificabant. Sic enim dicitur Act. 5. quòd per manus Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe, & magnificabat eos populus: scilicet, quia illos Deus potestate honorū magnificauerat: id est, ipsos fecerat magnos. Similiter etiam
Rom. 3. de fidelibus dicitur. Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos & magnificauit. Gl. quia illos magnificauit cum genere virtutum. Et notandum quòd Deus generaliter hominem multis donis magnificat: propter quod dicit Iob, Quid est
Greg. 8. mor. c. 12. homo, quia magnificas eū? Quod exponēs Greg. ait, Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat, infusione gratię visitat, honore collatæ virtutis exaltat. Cūmque per semetipsum nihil sit: esse tamen eum cognitionis suæ participem, benignitatis munere concedit. Sed erga eundem magnificatum hominem cor suum dominus apponit: quia post dona iudicium exerit, merita subtiliter pensat, vitæ pondera vehemēter examinat. Et tanto ab eo pòst districtius prēnas exigit, quanto hunc impenso munere largius prævenit. Item C nota quòd nos magnificādo Deum, Deus magnificat nos: quia tunc magnificatur Deus in nobis. vide verbc. 272. 503. 551.

2294 ## Magnificauit dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.

Hic ponitur ipsarum gentiū conuersio, & consequenter consimilis magnificatio. Ista enim possunt esse verba primorū fidelium, qui missi per orbem ad Christum prædicandum, prædicatione, & miraculorum operatione, gētes ad fidem converterunt: quod sibiipsis non attribuentes, sed virtuti
Magnificauit Deus fideles conuersos ex gentibus. domini, dicunt, *Magnificauit dominus facere nobiscū*: quia scilicet verbis nostris dedit efficaciā operatio- D nis, vt non tam verbis quàm signis corda penetraremus infidelium. Ex quo magnum Apostoli, & primi prædicatores sumebant gaudium. Propter quod dicitur Act. 13. Disseminabatur autem verbum Dei per vniuersam regionē: discipuli autem replebantur gaudio, & spirita sancto. Vel possunt esse verba gentium ad fidē conuersarum: quæ fide recepta à Deo magnificatę sunt in doctrina prædicationis, & in miraculorū operatione, sicut primi fideles. Nónne doctores ex gētibus ad fidē cōuersi, Christi fidem elucidauerunt, & ipsam mūdo prædicauerūt? Quàm enim magnificatus fuit Dionysius conuersus ex gētibus, in Christi fide: & prę- E dicatione? Similiter cōsidera Augu. Ambros. Hieronym. & reliquos ecclesię doctores: qui de infidelitate gentium ad tātum culmen fidei, & prædicationis deucnerūt, vt fidei seminatores, & defensores efficerētur. Sicut ergo, quo ad prædicationem, magnificauit dominus facere cū Apostolis electis ex Iudæis: sic & cū doctoribus ex gentibus electis. Si autem vis attēdere ad signaorum operationem, nónne eandem potestatem habebant conuersi ex gentibus, quàm priores habuerunt Apostoli? quia surdis auditū restituebant, mūtis loquelam, claudicantibus gressum, cæcis visum, mortuis vitam: vt puta, Laurentius signo crucis cæcos illuminabat: Martinus tres mortuos suscitauit: & sic de aliis. Cōuersi ergo ex gētibus æquali honore cum primis Apostolis se magnificatos à Deo lætantes, gratias Deo agentes dicūt, *Magnificauit dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.* Magnificauit dominus facere cum gētibus, quæ per totum orbem ad ecclesiam confluunt, & redemptionis Christi participes efficiūtur. Vnde hic ait Augustinus. Videte, fratres, si modò ecclesia non illud dicit inter gentes per totum orbem terrarū. Videte, si nó ad ecclesiam nunc currunt toto orbe terrarum. Dicunt ergo inter gentes captiui redituri peregrini, suspirantes ad patriam suam. Quid dicunt? *Magnificauit* B *dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.* Nūquid ipsi secum benefecerunt? Ipsi malē secum fecerūt: quia sub peccato sevēdiderunt, Redemptor venit, & benefecit cū illis, quia magnificauit eos. Vnde & dicunt, *Magnificauit dominus facere nobiscum* &c. Propter quæ omnia ipsis ex gentibus conuersis, dicit Apostolus, Lætamini gentes cū plebe. Plebs *Rom. 15.* namque Dei dicebantur ipsi Iudæi: ex quibus fuerunt primi prædicatores. Vel aliter. Ista est vox martyrum, qui videntes magnam constantiam, & patientiam in suis passionibus eis à Deo datā, lætantes gratias agunt: dicentes, *Magnificauit dominus facere nobiscum* &c. sicut & alij illos videntes dicebant, Magnificauit dominus facere cum eis &c. C vide in præcedenti versic.

Conuerte, domine, captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro. 2295

Hic ponitur imploratio liberationis captiuitatis præsentis, & miseriæ. Vbi aduertendū quòd iste textus intelligitur de duplici captiuitate: scilicet culpæ, & miseriæ. Primò igitur intelligitur de captiuitate culpę. Cum enim captiuitas dicatur à capio, pis, & vt habetur Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium: meritò ipsa peccata nos captiuare dicuntur. A quibus per aduētum nostri redemptoris sumus liberati, qui sua inæstimabili charitate nos lauit à peccatis nostris in sanguine suo: vt dicitur Apocal. 1. Aduentū ergo redemptoris, quo à peccatis captiuitate liberemur, implorabat Psal. dicens, *Conuerte, domine, captiuitatē nostram* &c. Pro cuius declaratione sciendū, quòd torrens dicitur fluuius qui nō continuè aquis abundat, sed flante vento australis magis aquis abundat: quia ventus australis, veniens à meridie est calidus: & per cōsequens soluit niues & glacies, & in aquam conuertit. Et sic flante austro, torrentes soluuntur à ficcitate sua, & abundant aquis, & currunt. Sic & moraliter: Torrens est vita nostra, quæ peccatis frigida manet & congelata: & sic carens aqua, currere non potest: sed flante vēto australi, qui est calidus: scilicet Christi charitate in sua passione peccata nostra fuerunt soluta: & sic torrens iste abundans aquis gratiæ, qui prius ligatus peccatis currere nō poterat, ad patriā currit, & proficit. Quærens ergo Psalm. aduentum redemptoris quo à captiuitate peccati sua charitate soluamur, sub torrentis similitudine loquimur: dicens, *Conuerte domine* &c. Et istū intellectum ponit Augustinus, hic dicens, *Cōuerte, domine captiuitatem* &c. Nondum erat cōuersa captiuitas: scilicet tempore Psalm. quia nondum redēptor venerat. Ait ergo. Sicut conuertitur torrēs in austro: sic conuerte captiuitatem nostram. Sed quid

quid hoc est? Cùm enim scriptura moneret de operibus bonis, ait in quodam loco. Sicut glacies in sereno, ita soluentur peccata tua. Ergo peccata ligabant nos, quomodo frigus ligat aquam, ne currat.
Auster significat Christi charitatem. Et illigati frigore peccatorum, gelauimus. Auster autem est ventus calidus: quādo autem flat Auster, liquescit glacies, & implentur torrentes, & aquis impleti currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate:
Peccatum cōgelat animam. constringebāt nos peccata nostra. Flauit auster spiritussanctus aduentu Christi, dimissa sunt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis: & sic tāquam glacies in sereno, soluuntur peccata nostra. Curramus ergo ad patriam, quasi torrēs in Austro.
Cant. 4. Et hoc aliis verbis postulabat sapiens, dicens, Surge, Aquilo (i. cessa flare) & veni, Auster, & perfla B hortū meum, & fluent aromata illius. Aquilo enim est ventus frigidus, & significat peccati frigiditatem: Auster autē ventus calidus, & significat Christi charitatem. Dum ergo cessat Aquilo, & flat Auster, hortum conscientiarum nostrarum perflat, & tunc fluunt, & currunt aromata bonorum operum. Vel aliter: hoc intelligi potest de captiuitate miseriæ & pœnæ, quàm continuè in præsenti vita patimur: quam conuerti in gaudium patriæ Psal. postulat, dicens, *Conuerte domine captiuitatem*, &c. Conuertitur enim captiuitas ista, quando de miseria huius vitæ tranfimus ad patriam. Hic enim fletus, & gemitus: ibi gaudium, & exultatio. Vnde hic ait Augustīn. In præsenti enim vita diu laboraC uimus, & laboramus, etiam bene facientes. Nam ipsa vita humana quam ingressi sumus, miseria est laboribus plena, doloribus, periculis, ærumnis & tentationibus. Nolite ergo hic seduci gaudio rerum humanarum: flenda in rebus humanis aduertite. Poterat ridere prius puer, qui nascitur. Quare ergo à fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit: quare plorare iam nouit? quia cœpit ire in ista vita: & sic de illis captiuis est. Hic ergo flet, & gemit: sed patriam suspirat, vt ad æternum gaudium perueniat: dicens, *Conuerte, domine, captiuitatem nostram*, &c. Vel aliter, Torrens aquis congelatis siccatus ligatur ne currat: quando Iudæi zelo inuidiæ constricti, ad Christi fidem non poterant accedere, sed, austro flante (id est, spiritusancto) à frigore inuidiæ D resoluti, vt torrens repletus aquis, ad Christum affectuosè cucurrerunt. Et ad istum intellectum in-
Greg. 27. mor. c 21. Conuertit Christus persecutores suos ad amorem ducit istum versum Gregorius, dicens, Quo maiora virtutum miracula Christus ostendit, eo infidelium mētibus grauioribus inuidiæ torpor excreuit: atque inde contra dominum Iudæorum plebs infidelis obduruit, vnde humilis populus quando arctam duritiam, quæ se astrinxerat, emolliuit. In gelu enim versi fuerant, qui, visis miraculis, inuidentes dicebant. Ecce, mundus totus post eum vadit. Conspiciebant signa: cernebant per ministros miracula, totúmque iam mundum secuturum fidei prædicamenta præuidebant. Et tamen quo spiritussanctus mundum repleuerat, eo illorum mentes arctius inuidiæ malitia ligabat. Aqua ergo in gelu versa fuerat dum, eunte post eum mundo, Iudæa E inuidia pigra remanebat. Sed quia supernæ potestatis suppetit, etiam tantæ crudelitatis duriciam soluere, atque ad amādum se etiā corda infidelium liquare: ideo post ex hoc gelu aquas latissimas fudit. Quia postquā Iudæorum inuidiā etiam vsq; ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatis duricia, amoris sui aspiratione liquefecit: vt tanto post desiderabilius vel obediendum curre-

rent, quanto prius præceptis illius pertinacius perstitissent. Ab hoc frigidi torporis gelu Psal. soloi desiderabat, cum dicebat, *Conuerte, domine, captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.* Conuertit quippe torrentem in aquas, austro flante, quia mittit verbum suum, & portat semen: nónne aliquando frigidus est ventus, & imber deterret? Attendit cœlum, videt tristem diem, tremit frigore: & tamen procedit, & seminat? Timet enim, ne, cum diem tristem attendit, quòd si expectat diem lætum, tempus transeat: & non inueniat, quod metat. Nolite ergo & vos, fratres, differre seminare: seminate opera bona etiam cùm ploratis. Sed quæ sunt semina, quæ seminare in præsenti vita debemus? Certè semina
Semina sunt opera misericordiæ. sunt opera bona, opera misericordiæ, quæ cum lacrymis seminare debemus: & hoc proximis indigentibus compatiendo. Vnde hic ait Augustīn. Opera misericordiæ semina nostra sunt. De quibus ait Apostolus, Bonum facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Itaque, dum tempus *Ad Gal. 6.* habemus, operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei. Loquens itaque de ipsis
Voluntas pro facto reputatur. eleemosynis ait, Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet. Ergo qui multum seminat, multum metet: qui parcè seminat, parcè metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Seminate ergo quantum potestis. Sed si parum habes vnde facias, habes voluntatem. Quomodo nihil esset
Eleemosyna facta in voluntate. quod habes, si nō adesset bona voluntas, sic & quia non habes, noli esse tristis, si est tibi voluntas. Quid enim seminas misericordiam. Et quid metes? pacem. Sed nunquid dixerunt angeli, Pax in terra diuitibus hominibus? certè nō, sed Pax in terra hominibus bonæ volūtatis. In Zacheo magna voluntas: in Zacheo & magna charitas. Dimidiū bonorū *Luc. 19.* suorum dedit pauperibus: & si aliquid abstulerat,

Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. 2296

Hic præsentis captiuitatis ostenditur vtilitas. Et primò ponitur præsentis captiuitatis meritum: secundò præmium: ibi, *Venientes autē*. Prima in duas: quia Psal. hic existentes primò allicit ad meritum: secundò ostendit merendi modum: ibi, *Euntes ibant*. C Quantum ad primū: sciendum, quòd præmij consideratio ad operandum inducit: & consideratio præmij minuit vim flagelli. Quamuis ergo laborio sum sit hic in lachrymis seminare: tamen considera to præmio labor dulcescit. Et ideo præmium post laborem induxit Psal. dicens, *Qui semināt in lacrymis* (ecce labor) *in exultatione metent* (ecce præmiū) Vnde hic ait Augustī. *Qui seminant in lacrymis*, &c. Quid enim, fratres mei, ipse agricola quādo procedit cū aratro, & portat semen: nónne aliquando frigidus est ventus, & imber deterret? Attendit cœlum, videt tristem diem, tremit frigore: & tamen procedit, & seminat? Timet enim, ne, cum diem tristem attendit, quòd si expectat diem lætum, tempus transeat: & non inueniat, quod metat. Nolite ergo & vos, fratres, differre seminare: seminate opera bona etiam cùm ploratis. Sed quæ sunt semina, quæ seminare in præsenti vita debemus? Certè semina
Semina sunt opera misericordiæ. sunt opera bona, opera misericordiæ, quæ cum lacrymis seminare debemus: & hoc proximis indigentibus compatiendo. Vnde hic ait Augustī. Opera misericordiæ semina nostra sunt. De quibus ait Apostolus, Bonum facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Itaque, dum tempus *Ad Gal. 6.* habemus, operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei. Loquens itaque de ipsis
Voluntas pro facto reputatur. eleemosynis ait, Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet. Ergo qui multum seminat, multum metet: qui parcè seminat, parcè metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Seminate ergo quantum potestis. Sed si parum habes vnde facias, habes voluntatem. Quomodo nihil esset
Eleemosyna facta in voluntate. quod habes, si nō adesset bona voluntas, sic & quia non habes, noli esse tristis, si est tibi voluntas. Quid enim seminas misericordiam. Et quid metes? pacem. Sed nunquid dixerunt angeli, Pax in terra diuitibus hominibus? certè nō, sed Pax in terra hominibus bonæ volūtatis. In Zacheo magna voluntas: in Zacheo & magna charitas. Dimidiū bonorū *Luc. 19.* suorum dedit pauperibus: & si aliquid abstulerat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quadruplum se promisit redditurum: vt intelligas A propterea eum sibi retinuisse dimidium, non vt haberet, quod possideret: sed vt haberet, vnde debita redderet. Magna ergo voluntas: multum dedit, multum seminauit. Ergo illa vidua, quæ duo *Matt. 12.* minuta misit, parum seminauit: imò tantum quantum Zacheus. Minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem. Si attendas, quid dederunt, diuersa inuenies: si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Sed & est aliud vilius, quo seminato, metitur illa messis: scilicet calix aquæ frigidæ. Vnde *Matt. 10.* dominus ait, Qui dederit calicē aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam. Si ergo ille, qui habet vnde det illi, qui non habet, tantum dedit, si de plena charitate dedit quantum illa vidua in duobus minutis, & quātum Zacheus in dimidio suorum bonorum: quòd si non habet aliquis, securus tamen sit, si adsit bona voluntas. Aliter istum textum exponit Petrus Rab. vt ly *in lacrymis* non referatur ad seminantem, sed ad illud, in quo seminatur, scilicet ad pauperum lacrymas. Vnde sic ait, *Qui seminat in lacrymis.* &c. Non sic imber terram, quomodo ieiunium lacrymæ rigant pauperum. Homo in lacry- *Ieiunijs lacrymis pauperum rigantur.* mas pauperum iactet semina ieiunij. Arescūt enim ieiunij messes, quæ pauperum fletibus nō fuerunt irrigatæ. Cœli pluuia terram infundit, & lacrymæ pauperum irrigāt cœlum. Ergo sitit cœlum, & expectat de pluuia pauperum vicem roris: quia misericordia arat cœli campos, sulcos ducit pietas. Illic misericordiam seminat qui id, quod suscipit, in manus pauperum mittit. Ibi segetem colligit, qui misericordiam pauperi committit hic serendam. Beatus, cui seminanti sic æterna horrea perpetim præparantur. Adducit semina sibi homo: seminas maximè cum ieiunas. Nam ieiunium non germinat, si de misericordia non rigatur. Siccatur ieiunium in misericordiæ siccitate.

2297.

Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua.

Hic modum merendi, siue modum quo seminatur, ostendit. Vbi aduertendum quòd modus me- *Eleemosyna ex compassione procedere debet.* D tendi in seminando opera misericordiæ indigentibus, est prius miseris per dolorem intrinsecū compari: & consequenter ex dolore habito compassionis miserorum succurrere necessitatibus, quoniam *Greg. 20. mor. cap. 17.* eleemosyna nisi ex cōpassione interioti procedat, non meretur apud Deum, vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 30 Flebam super eum, qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi: dicens, Quamuis vera compassio sit passioni proximi ex largitate concurrere: nonnunquam tamen cum exteriora abundè ad largiendum suppetunt, celerius dantis manus dationem inuenit quàm animus do- E lorem. Vnde scire necesse est, quia ille perfectè tribuit, qui cū eo quòd afflicto porrigit, afflicti quoq; in se animum sumit: vt prius in se dolētis passionem transferat, & tūc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpe largitorem muneris facit rerum abundantia, non virtus compassionis. *Dictum Christi per passionem ostendit.* Qui enim afflicto perfectè compatitur, plerumque etiam hoc indigenti tribuit, in quo ipse si dederit, angustatur. Et tunc vera est cordis nostri compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus, vt illum à passione liberemus. Quam scilicet pietatis formā mediator Dei, & hominum nobis dedit: qui, cum posset nobis in non morien- do subuenire, hominibus tamen subuenire voluit moriendo: quia & nos videlicet minus amasset, nisi & vulnera nostra susciperet: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc, quod à nobis tolleret, ad tēpus ipse sustineret. Passibiles quippe & mortales nos reperit: & qui nos existere fecit ex nihilo, reuocare videlicet etiam sine sua morte potuit à passione. Sed, vt quanta esset virtus compassionis nobis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod esse nos voluit: vt in seipso temporaliter mortem susciperet, quā à nobis in perpetum fugaret. Annon in diuinitatis suæ diuitiis nobis inuisibilis permanens, miris nos potuit virtutibus ditare? Sed vt ad internas diuitias rediret homo, foris apparere dignatus est pauper Deus. Vnde & prædicator egre- B gius vt ad largitatis gratiam viscera nostræ compassionis accenderet: dixit, Proprer nos egenus fa- *1. Cor. 8.* ctus est. cùm dives esset. Plus ergo nonnunquam esse dicimus compati ex corde, quàm dare: quia quisquis perfectè indigenti cōpatitur, minus æstimat omne, quod dat. Nisi enim manum dantis bona voluntas vinceret, perfectè compati nesciret. Ex quibus patet, quòd perfectè opera misericordię indigentibus seminare cupiens, prius flendo in seipso per compassionem, miseriam miseri suscipere debet. Et hoc est quod notās Psal. de veris misericordibus: dicit, *Euntes ibant* (scilicet proficiendo) *& flebant* (compatiendo) & hoc, *mittentes semina sua* (scili- C cet opera misericordiæ faciendo) Non quidem debet esse cōpassio vt affectes aliquem esse miserum, vt illi compatiendo semines opera misericordiæ: quia melius est vt nullus sit miser, quàm vt tu facias misericordiam. Qui enim vt faciat misericordiam, alios optat esse miseros: crudelem habet misericordiam: sicut crudelis est medicus, qui, vt exerceat artem suam, optat multos ægrotos esse: vt hic ait Augustinus. Vel aliter: iste versus intelligitur de operibus misericordiæ spiritualibus, inter quæ præcipuum est, docere ignorantes: maximè in iis, quæ sunt fidei. Sic enim Apostoli per mundum euntes semina verbi Dei vbique seminabant: sed seminando flebant, quia pro fide mortem etiam corporis affectabant, quàm sensualitas flendo refutat. Semen enim est verbum Dei, vt ait saluator Luc. 8.

2298.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Hic ponitur præmium rectè seminantibus debitum. Per manipulos quippe, in quibus congregantur fructus ex seminibus collecti, intellige præ- *Manipulus significat præmium aliorum bonorum.* mium iustorum, quod colligitur ex bonis ipsorum operibus. Quod quidem iusti portabūt, quando in fine venientes ad vltimum iudicium, suorum meritorum præmia recipient. Vnde hic ait Augustin. E Et, si cum fletu seminamus, cum gaudio metemus. In illa enim resurrectione mortuorū recipiet vnus quisque manipulos suos: id est, fructum seminis: id est coronam gaudiorum, & exultationis. Tunc erit triumphus lætantium, & ipsi morti insultantium, in qua gemebatur. Sed quare tunc gaudebunt? quia portabunt manipulos suos: id est, præmium laborum. Vel aliter: vt per manipulos intelligantur opera nostra meritoria, quæ hic agimus. Nam manipulus à manu dicitur. Per manus autem significantur opera. Et sic iusti exultantes in iudicio, portabunt manipulos suos: quia cum suis bonis operibus

Manipulus significat opera bona.

ribus præsentabuntur, quæ omnia omnibus erunt A nota. Sed mali ibi apparebunt vacui, quia ipsorum opera à præmio erunt aliena. Et ad istum intelle- *Gregor. 7. mor. c. 17.* ctum hunc versum exponit Gregor. super illo verbo Iob 6. Ambulabunt in vacuum, & peribunt: dicens, In vacuum quippe ambulant, qui nihil secum de fructu sui laboris ad iudicium portant. Alius namque adipiscēdis honoribus exsudat: alius multiplicandis facultatibus æstuat: alius promerendis laudibus anhelat. Sed, quia cuncta hæc quisque moriens hic deserit, labores suos in vacuum per- *Exod. 23. & 34. Deut. 16.* dit, qui secum ante iudicem nil tulit. At contra per legem dicitur, non apparebis in conspectu meo vacuus. Qui enim promerendæ vitæ mercedem be- B ne agendo non prouidet, in conspectu domini vacuus apparet. Hinc de iustis per Psalm. dicitur, *Venientes autem venient cum exultatione portātes manipulos suos.* Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniūt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt, &c. Et nota, quòd dicit, *venient cum exultatione*, & non dicit, cum lætitia: quia exultatio dicitur quasi extra saltatio: quando scilicet tanta est lætitia interius, quòd etiam saltat exterius ad corpus, & per signa exteriora ostenditur. Exultabunt ergo iusti in iudicio, quia lætabuntur intus in anima, & exterius in corpore, vide versic. 343.

PSALM. CXXVI.

2299.

Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam.

Hic Psalm. habet titulum eundem vt alij Psalm. graduales precedentes: scilicet Cāticum graduum: nisi quòd hic creditur esse Salomonis, & dicitur Canticum graduum Salomonis. Et dicit hic Rabbi Salomon, quòd iste Psalm. intitulatur à Salomone, non quòd Salomon Psal. istum fecerit, sed quia ipsum fecit Dauid de Salomone. Præuidit enim Dauid, quòd Salomon filius suus ædificaturus erat domum domini, scilicet, templum. Præuidit etiam D ipsum contra legem domini acturum, maximè in eo quòd accepit vxorem filiam Pharaonis regis Aegypti, contra legē, quæ prohibebat Iudęos vxores alienigenas accipere. Ex quo vult, quòd quia egit contra legem, quòd in vanum domum domini ædificaret. Et hoc est quod ait, *Nisi dominus ædifi-* *3. Reg. 15.* *cauerit, domum, in vanum*, &c. Quasi dicat, In vanum domum domini ædificat, qui transgreditur legem domini: quia melior est obedientia quàm victima. Et ad hanc sententiam applicat totam literā istius Psalm. Sed in hoc quod dicit Salomonem in vanum domum domini ædificasse, non videtur verum: quia illa ædificatio domus à Deo fuit accepta & Deo grata: vt patet ex multis locis sacræ scriptu- E ræ: vt patet 3. Reg. 8. & 2. Paral. 7. Vnde aliter, & communius dicitur, quòd Salomō fecit istum Psal. Cognoscebat enim se non sufficere ad ædificādum domum cōdignam Deo: nisi ipse dominus sibi spirituale cōferret adiutorium. Vnde & ipse Salomon dixit, 2. Paral. 2. Magnus est enim Deus noster super omnes deos. Quis ergo poterit prævalere, vt ædificet ei dignam domum? Et sic exponendo literaliter, Psal. iste diuiditur in duas partes: vbi sciendum, quòd duplex est domus domini, scilicet exterior, & materialis, & interior, & spiritualis. Primò ergo agit de ædificatione domus exterioris: secundò de ædificatione domus interioris: ibi. *Cùm dederit dilectis suis*, &c. dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticū, sciendum primò, quare in titulo apponitur Salomonis: quòd in titulis aliorum Psalm. gradualium non ponitur. Cuius ratio est, quia hic Psalm. agit de ædificatione ecclesiæ, quam verus Salomon Christus ædificauit: non Sa- *Salomon significat Christum.* lomon filius Dauid. Ille enim Salomon, qui materiale templum ædificauit, fuit figura Christi veri Salomonis qui ædificauit ecclesiam. Nam Salomon pacificus interpretatur. Quis autem verus pacificus dici potest, nisi Christus, de quo dicit Apostolus ad Ephes. Ipse est pax nostra, qui fecit vtra- *Ephes. 2.* que vnum. Ille est verus pacificus, qui duos parietes è diuerso venientes in se copulauit: quibus factus est lapis angularis. Qui ex veniente populo ex circuncisione credente, & populo ex præputio gentium, fecit vnā ecclesiam ex prædictis duobus populis. Quia igitur illius veri Salomonis Christi ille Salomon filius Dauid ex Bersabe figurā gestabat, quando templum materiale ædificauit: ideo in Psal. isto, qui agit de ædificatione ecclesiæ per Christū, præponitur titulus, Canticum graduum Salomonis. Est ergo octauus gradus istius spiritualis ascensionis, ædificatio ecclesiæ facta per Christum: in quo spes nostra est ponēda: non autē in Salomone C filio Bersabe. Quia ille Salomon quamuis multa sancta præcepta, & salutaria sacramēta scripserit, à spiritusancto doctus: tamen mulierum amator fuit, & reprobatus à Deo: vt etiam amore mulierum idolis sacrificare cogeretur, vt hic ait August. Ex quo apparet, quòd nunquam in præsenti vita est aliquis tātus peccator, vt de ipso sit desperandum: sicut nec quis tam sanctæ vitæ, vt de ipso non sit timēdum, quia cadere potest Salomonis exemplo. Ideo in omnibus seruanda est humilitas. Intentionem ergo mouet iste Psalm. ascendere per humilitatem. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Hic enim agitur de ædificatione ecclesiæ facta per Christum. Et quia duplex est ecclesia, scilicet, militans in præsenti vita, & triumphans in futura: ideo Psalmista duo facit: quia primò agit de ædificatione, & statu ecclesiæ militantis: secundò de ædificatione, & statu ecclesiæ triumphantis: ibi, *Cum dederit*. Prima pars diuiditur in tres partes: quia primò ostendit à quo ecclesia militans ædificatur: secundò à quo gubernatur: ibi, *Nisi dominus custodierit*: ter- *Domus dicitur ecclesia.* tiò à quo dissipatur: ibi, *Vanum est nobis*. Quantū ad primum; sciendum, quòd domus Dei dicitur ecclesia, in qua Deus vt in domo habitat per gratiam, quam domum ecclesiæ sola increata sapientia ædificare potest: de qua dicitur, Sapiētia ædificauit si- *Prou. 9.* bi domum, excidit columnas septem, &c. Quæ omnia de domo ecclesiæ militantis exponit Greg. di- *Greg. 33. mor. c. 21.* cens, Domus sapientiæ ecclesia vocatur, quę sapientia septem columnas excidit: quia ab amore *Sapientia ædificauit domum, ecclesiā.* præsentis sęculi disiunctas ad portandam eiusdem ecclesię fabricam mentes prędicātium erexit. Quę pro eo quòd perfectionis virtute subnixę sunt, septenario numero signantur. Immolauit victimas, quia vitam prędicantium mactari in persecutione permisit. Vinum miscuit, quia diuinitatis, & humilitatis suę pariter nobis arcana prędicauit. Mensam quoque proposuit, quia scripturę sacrę nobis pabula aperiendo prępparauit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcem nos, atque ad ciuitatis mœnia vocarent: quia prædicatores infirmos, abiectósque

Universidad de Deusto
Biblioteca

habere studuit: qui sid les populos ad spiritualis patriæ ædificia superna colligerent. Vnde in euangelio dominus Nathanaelem laudat nec tamen in sorte prædicantium numerat: quia ad prædicandum eum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil haberent: vt tanto solidius veritatis cognosceretur esse, quod agerent, quanto & apertè cognosceretur: quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Vt ergo mira potentia per prædicatorū linguas claresceret, prius mirabilius actum est, vt eorum prædicantium meritum nullum esset. Ancillas ergo suas dominus misit, quia infirmos prædicatores mundo exhibuit, & potentes quosque, qui eius corpus fierent, sub terroris sui vinculo constrinxit, &c. Sic ergo Dei sapientia domum ecclesiæ ædificat, quia & prædicatores quidem ad hoc laborare possunt: sed sine eius adiutorio in vanum laborant. Vnde & hic ait Augustinus, Dominus Iesus ædificat domum ecclesiæ: laborant tamen multi in ædificando: sed, si non ille ædificet, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Qui sunt, qui laborant ædificantes? Omnes, qui in ecclesia prædicant verbum Dei, ministri sacramentorum Dei: omnes currimus, omnes laboramus, & ædificamus modò: & ante nos alij cucurrerunt, & laborauerunt, & ædificauerunt. Sed, nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Et ideo quosdam videns tuere Paulus ait, Dies obseruatis, & annos, & menses: timeo ne sine causa fortè laborauerim in vobis. Plangebat enim istos, quia sine causa laborauerat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus. Quomodo vos audiatis, nos adducimus: quid cogitatis ille solus nouit, qui cogitationes hominum videt. Ipse ædificat, ipse monet, ipse terret, ipse intentum aperit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum. Et tamen laboramus & nos tanquam operarij. Sed si ille non ædificauerit, in vanum laborauerunt, qui ædificant. Vnde & principalis ædificatio ecclesiæ soli Deo est attribuēda. Et hoc est, quod dicit Apostolus. Neque qui plantat aliquid est, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus. Dei enim sumus adiutores. Vel aliter: intelligitur iste textus de domo spirituali conscientiæ, quam nullus absque Deo ædificare potest: vt, scilicet, mēs nostra fiat domus, vel habitatio Dei. Et ad istum sensum hūc versum exponit Gre. super illo verbo Iob 12. Si destruxerit, nemo est, qui ędificet: dicēs, Omnipotēs Deꝰ humanum cor destruit cū relinquit: ædificat cum replet. Neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit, sibi dimissa. Vnde plerumque fit, vt cum audiētis cor, exigentibus culpis, omnipotentis gratia non repletur, exterius in vanum à prædicatore moneatur: quia mutum est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamat, qui aspirat verba, quæ audiuntur. Hinc propheta ait, *Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laboraueruīt, qui ædificant eam.* Qualiter autem domus conscientiæ sit ędificanda, & dedicanda, ostendit Gualfred. super illo verbo Deut. 20. Si quis ędificat domum, & non dedicauerit eam, reuertatur de prælio: dicens. Dedicatio domus est solennis quidam ad habitandum ingressus. Sed donec domus tota vel ex magna parte sit ędificata, non dedicat quis, quia nondū inhabitat eam. Itaque dum humana anima exterioribus tantum rebus intenta penitus in terris ociosa vagatur, nec secum manet, nec domum habitat. Sicque fatui quidam, qui nec in mentibus suis ędificium habent, nec in domum conscientię possunt manere, cum non habeant. Cęterùm vbi iam quisque sapere, & intelligere cœperit, domum ædificat, nec ad insipientiā sibi: si tamen ipsam vendicat, & suæ dedicat mansioni. Fundamentum domus illius in propria suiipsius cognitione subsistit. Paries anterior in prouidentia agendorum, posterior in præteritorum recordatione. Dextrum parietem facit prosperitatis, & sinistrum aduersitatis agnitio. Culmen domus, & tectum in cōsideratione diuina, & fidei ratione consistit. Hinc nempe animus in sublime porrigitur, & quandam ei exhibet vicem tecti mysterium fidei. Sed quanti hodie hanc domum ædificare sibi festinant, sed inhabitare dissimulant: affectantes magis facultatem quàm vtilitatem scientiæ, magis habere domum quàm domus vsum? Videas, deniq; domum altam, & amplam apertis vndique ostiis, & fenestris patentibus: iámque solet paulatim deficere antequam dedicetur. Actor autem eius infelix, & insipiens in plateis mendicat, & aliena hospitia circuit, cum domus eius pateat alienis. Ibi nidificant volucres, & immunda quæuis animalia cubant: illic fures condunt sibi: illic conueniunt altercatores, & impudici: illic symbola faciunt ebriosi. Vide igitur quàm dignus sit iste, vt remittatur ab exercitu domini, & eiciatur castris eius: qui domum quidem ędificauerit, sed in vanum: quia ipsam dedicare (id est inhabitare) contemnit: non in se manens vt manendum agnoscit, sed in exterioribus, & vanis habitans rebus. Contra quos dicitur, Erunt verba, quæ ego præcipio tibi in corde tuo, & meditaberis sedens in domo tua.

Ioan. 1.

Ædificare ecclesiā sine Deo nullus potest.

Gal. 4.

1. Cor. 3. Prædicatores sine De gratiā nō proficiūt auditoribus.

Greg. 11. mora. c. 5.

Domus anima quo modo ædificatur & dedicatur.

Dauid.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eam. 2300

Hic ostenditur qualiter ciuitas ecclesiæ gubernatur. Vbi aduertendum quòd hic idem est ciuitas quod domus (scilicet ecclesia) quæ domus dicitur propter Dei inhabitationē, & ciuitas propter charitatis vnionem. Et ideo sicut nullus potest sine Deo ædificare ecclesiam: sic nec ædificatam custodire, quia ipse Deus huius domus, & ciuitatis ædificator est, & custos. Quòd autem ecclesia dicatur ciuitas, quia ad modum ciuitatis ædificata: vide superius versic. 1475. Huius autem ciuitatis ecclesiæ custodia prælatis committitur: vt scilicet vigilando super gregem sibi commissum, ipsam custodiant, fidem prædicando, & defensando. Quorum tamen custodia, nisi dominus custodiat, non sufficit, neque vigilia. Vnde Augustinus hic ait, Hæc ciuitas ecclesiæ habet custodes, quomodo habet ędificantes. Custos huius ciuitatis erat Apostolus. Vigilabat quantum poterat super eos, quibus præerat. Nam ideo altior locus positus est episcopis, vt ipsi superintendant ad custodiendum populum. Quod enim Græcè dicitur episcopus, hoc Latinè dicitur superintendens. Quomodo enim vinitori altior fit locus ad custodiendam vineam: sic episcopis altior locus factus est. Et de isto alto loco periculosa ratio redditur, nisi eo ordine stemus hic, vt humilitate sub pedibus subditorum simus, & pro ipsis oremus, vt, qui nouit mentes subditorum, ipse custodiat. Nos ergo sicut homines custodimus, & perfectè custodire non possumus laboramus in custodiendo:

diēdo: sed vanus est labor noster, nisi ille custodiat, qui videt cogitationes hominū. Custodit ille, cum vigilatis: custodit ille, cū dormieritis. Custodimus vos ex officio pastoris: sed sub illo pastore vobiscū oues sumus: doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac schola vobiscum condiscipuli sumus. Si ergo volumus custodiri ab illo, qui humiliatus est propter nos, & exaltatus ad custodiendum nos: humiles simus, &c. Ex quibus apparet, q̄ prælatorum custodia sine custodia Dei non sufficit ecclesiæ: sicut nec prædicatio ministrorum sine diuina inspiratione. Aduertendū ergo, quòd Deus diuersa hominum genera specialiter custodit: vide versic. 1665.

Anima dicitur ciuitas.

Custodia ciuitatis animę qua in esse debet.

Vel aliter: sicut per domum (vt dictum est in præcedenti versiculo) intelligitur spiritualis cōscientia: sic etiam per ciuitatem intelligitur vniuscuiusque mens, vel cōscientia. Quia sicut ciuitas vnitatē intus debet habere, & munitiones, exterius autē mœnia: sic & anima &c. Qualiter autē ista ciuitas cōscientiæ sit custodiēda, vide in dictionario meo: vbi custodire, parte tertia. Ex quibus omnibus apparet, quòd nos custodes sumus ecclesiæ, vel conscientiæ nostræ tanquā famuli, & ministri: Deus autem tanquā principalis, & dominus. Et ideo sicut nec actꝰ serui valet sine auctoritate domini: sic nec nostra custodia sine custodia Dei. Vnde istum versum ad istum sensum inducit Greg. super illo verbo Iob 7. Quid faciā tibi, ô custos hominū: dicens, Deus custos hominum dicitur, quia si eius nos custodia misericordię protegit ante occulti hostis insidias, nostræ sollicitationis oculus vigilās dormit: Psalmista attestante, qui ait, *Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.*

Greg. 8. mor. c. 21.

2301 Vanum est vobis, ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.

Hic ostenditur à quo dissipatur ciuitas ecclesiæ vel conscientiæ. Dissipāt enim domum vel ciuitatem ecclesiæ seu conscientiæ propriæ, qui fidem Christi non recipiunt, sed ipsi Christo contradicunt, & fidē suam impugnant. Qui tamen in vanū operantur, quia sibiipsis solum nocent: non Christo vel ecclesiæ suæ. Et hoc notans Psal. ait, *Vanum est vobis, ante lucem surgere: surgite*, &c. Quid enim propriè per lucem intelligitur, nisi Christus qui dicit, Ego sum lux mundi? Et Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &c. Dicitur eīm Christus vera lux, quia omnes lucis proprietates in se plenè cōtinet: vide suprà versic. 2072. Sed quid est ante lucem Christum surgere, nisi Christū nolle sequi per humilitatem: sed ei per superbiam contradicere? Nam *ante* idem est, quod contra. Et sic ante lucem Christum surgit, qui contra se erigit. Vnde hic ait August. Qui sunt illi, qui surgunt ante lucem Christum? Illi, qui se volunt præponere Christo: qui volunt hic excelsi esse, vbi humilis fuit Christus. Sint ergo hic humiles, qui volunt ibi esse excelsi, vbi excelsus est Christus. Et quis non vult esse excelsus cum Christo, vbi iam excelsus est Christus? Vis ita esse? Esto ergo hic humilis, vbi humilis fuit Christus. Qui volunt discipuli esse supra magistrum, serui supra dominum, illis dicitur, *Vanum est vobis ante lucem surgere.* Tales fuerant filij Zebedæi, qui antequam humiliarentur secundum passionem domini, iam sibi loca eligebāt alta, vbi sederēt: vnus ad dexterā, & alius ad sinistrā. Ante lucem ergo volebant surgere: & ideo iñ vanum ibāt. Illos reuocauit ad humilitatem, dicens, Poteſtis bibere calicem, quē ego bibiturus sum? Quasi dicat, Ego veni humilis esse: & vos ante me voltis esse excelsi? Petrus etiam ante lucem surrexerat, quādo consilium voluit dare domino, vt nō pateretur pro nobis. Cum enim Christus de passione sua futura prędiceret, timuit Petrus, dicēs, Absit, domine, ate: propitius esto tibi: non fiat istud. Ante lucem ergo volebat surgere, & luci cōsilium dare: sed dominus fecit, vt post lucem iret & lucem imitaretur, dicēs, Vade post me, sathana: quia ante, (id est, cōtra) lucem vis surgere. Talibus ergo ait Psal. *Vanum est vobis ante lucem surgere.* Hunc autem versum contra hypocritas Greg. exponit: qui statim vt aliquid boni faciunt, humanas laudes quærunt: non expectātes retributionem lucis æternæ. Vnde dicit, Cum primordia boni operis laudātur, dignum est, vt hoc animum non pascat operantis: ne, dū accepta laus suauiter carpitur, fructus operis intempestiuè comedatur. Hinc per Psalmistam veritas dicit. *Vanū est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis*, &c. Ante lucē quippe surgere est, priusquā claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum est ergo prius, vt postea rectè surgamus. Quia quisquis se spōte hic nō humiliat, nequaquam hunc sequēs gloria exaltat. Sequitur, *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panē doloris.* Vbi notandum, q̄ sedere in scriptura aliquando significat exaltationem, aliquando humiliationem. Significat enim exaltationē, vt, cum dicitur, Sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Et Lucæ 22. Videbitis filiū hominis sedentē à dextris virtutis Dei. Significat etiam humilitatem, & aduersitatem, vt cum de Christo dicitur, Iesus autē fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem. Fatigatio enim domini, infirmitas domini fuit: infirmitas autem, humilitas. Sic etiā dicitur in Psal. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionē meam. Vbi Glos. Tu cognouisti sessionem meam: id est, humilitatē passionis. Hic ergo accipitur sessio pro humilitate, & aduersitate, cum dicitur, *Surgite, postquam sederitis.* Est ergo sensus, *Surgite postquam sederitis*: id est, hic prius debetis humiliari, vt postea dignè possitis exaltari. Vnde hic ait August. Dominus noster prius humiliatꝰ est, vt exaltaretur. Audi Paulum dicentem, Exinaniuit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortē crucis. Hæc est sessio Christi. Sed audi surrectionem, Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomē, quod est super omne nomē, &c. Si vos ergo ad illud nomen festinatis, surgite: sed postquam sederitis, quia surgens ab humilitate, venit ad regnum. Prius ergo humiliamini, si vultis exaltari. Sed ne quis putet hic loqui de federe honoris, sed magis passionis, & humilitatis, subdit, *Qui manducatis panem doloris.* Illi enim manducant panem doloris, qui in præsenti vita, & valle miseriæ humiliātur, patiuntur, percutiuntur, & lacrymantur: iuxta illud Psal. 41. Fuerūt mihi lacrymę meę panes die, ac nocte. Et Psal. 79. Cibabis nos pane lacrymarum. Vnde hic ait Aug. *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panē doloris.* Quasi dicat, Ergo & tu tuam exaltationem post mortē spera, in resurrectione mortuorū spera, quia post passionem Christus resurrexit, & ascēdit. Sed vbi dormiuit? vbi sedit? In cruce: vbi latus eius lancea percussum est: & sacramēta inde fluxerunt, vnde formata est ecclesia. Si ergo iste nō surrexit nisi

Luc. dicit. Christus. Ioan. 8.

Ante lucē surgit qui contra Christum se erigit.

Deut. 20.

Matt. 20.

Matt. 16.

Greg. 8. mor. c. 56.

Sedere significat humilitatem & exaltationem.

Ioan. 4.

Psal. 138.

Phil. 2.

Panis dolorum est humilitas & passio.

mortuus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuus, nisi postquam manducauit panem doloris, quomodo tu speras exaltationem, nisi post hanc vitam? Quod notans Psal. ait, *Surgite postquam sederitis*, &c.

2301 Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini, filij, merces, fructus ventris.

Hic agitur de ædificatione ecclesiæ triumphantis. Et dividitur in tres partes: quia primò ponitur tempus quo ecclesia triũphans possidetur: secundò cœtus, à quo ædificatur: tertiò gloria qua possidetur: ibi, *Beatus vir*. Quantum ad primum: sciendum, quòd per somnum vel dormitionem mors corporalis intelligitur, quia tunc boni vt in somno, vel dormitione requiescunt à laboribus suis. Vnde & Christus Lazari mortem annunciãs discipulis suis ait, Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit: sed vado, vt à somno excitẽ eũ. Vbi notandum, q̃ quinque sunt species dormitionis, vel somni: vt ostendit Gualfred. super illo verbo Apostoli, dicentis, Hora est iam nos de somno surgere: dicens, Quinque sunt species somni, præter eũ, qui omnibus in vsu esse cognoscitur. Primus est speculatorius, secũdus est dissimulatorius, tertius reprehensibilis, quartus damnabilis, quintus indifferens, & communis est omni carni. In primo est delectatio suauitatis: in secundo vmbra dissimulationis: in tertio torpor negligentiæ: in quarto, mortificatio quædam mentis, obliuio interioris hominis claudit oculos, & vigorem sepelit rationis: quintus terrenorum actuum habet consummationem: & similiter colligit dissimiliter aliquando resurrecturos. Primũ nobis commẽdasse videtur sopor, qui oblatis hostiis in Abraham legitur incidisse. Sic & somnus Iacob, in quo ei visio spiritualis apparuit. Et ille forsitan Salomonis, in quo scientiam petiit, & accepit. Ad secundum verò non incongruè refertur, quòd in grauissima tẽpestate propter ipsum orta, Ionas iacuit sopore depressus, forte deprehendendus. Euidentius ad huiusmodi somnum pertinuit, quòd ventis fœuientibus, & mari intumescẽte, præceptor noster huius nihil sentiens, dormiebat in mari. Ad tertium somnum, q̃ Noe temulentus nudatus, & iacẽs, dormiuit expergefactus erubuit. In quarto forsitan somno dormiens Loth, filiarum incestu fuit maculatus. Sisara soporatus clauo tabernaculi in tempore transfixus occubuit. Capite trũcatus interiit Holofernes. Ad quintũ omnes nos oportet esse paratos: quia quales nos exceperit, tales est reddituru, & diuino exhibituru iudicio, de quo dominus archisynagogi filiam suscitans dicebat, Non est mortua puella, sed dormit: & Lazarũ amicum suum dormire dicebat. Et primus eius testis Stephanus inter saxa frementium, & furentium populorum feliciter obdormiuit in domino: & de quo Psalmista loquitur, dicens, *Cum dederit dilectis suis somnum*, &c. De isto ergo somno, qui est somnus mortis corporalis, hic loquitur textus, dicens, *Cum dederit dilectis suis somnum*. Quasi si quis quæreret, dicens, Dictum est, quòd debemus surgere, scilicet ad gloriam postquam federimus per humilitatẽ. Sed quando erit hæc surrectio, & gloriæ exaltatio? Respondet Psalmista, quòd qui hic humiliãtur, tunc surgent in gloria: dicens, Quando Christus dederit dilectis suis somnum, scilicet quando dilecti Christi per somnum mortis corporalis ab hac vita liberi erunt. Noli ergo ante mortẽ quærere gloriam, quia post mortem seruatur: scilicet cũ dederit dilectis suis somnum, tunc scilicet surgent dilecti Christi ad gloriam. Vnde hunc sensum hic ponit Augustinus dicens, Vt doceat te Psalmista, quasi si interrogares, Quando surgam? Respondet dicẽs, *Cum dederit dilectis suis somnum*. Hoc est, cum dormierint dilecti eius, tunc surgent dilecti Christi. Omnes enim surgent: sed non omnes quomodo dilecti eius. Omnium enim est resurrectio mortuorum, sed resurgunt illi ad pœnas: sed resurgimus nos dilecti: quomodo resurrexit dominus noster: vt sequamur caput nostrum, membra eius qui sumus. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cũ somnum mortis acceperimus: tunc cum Christo glorioſi resurgemus. Noli ergo hic quærere mundanam fœlicitatem, sed prius sede in præsenti vita comedens panem doloris: vt, cum dederit dilectis suis somnum, cum Christo resurgas gloriosus. Vnde sequitur, *Ecce hæreditas dominus, filij, merces*, &c. Quasi dicat, Cũ dederit dilectis suis somnum, tunc illis dabitur hæreditas dominiquæ est merces felicitatis æternæ. Ecce dabitur hæreditas domini, quę est merces, & præmium omniũ bonorũ. Et, si quis quærat, qui sunt isti dilecti, quibus post somnum dabitur merces, & hæreditas domini: respondet, q̃ isti sunt filij, qui sunt fructus ventris. Vbi notandum, quòd Psalmista hic comparat ecclesiam mulieri parturienti multos filios: quosdã scilicet bonos, & alios malos. Sic ecclesia, (id est, pastores ecclesiæ) multos filios generant, verbum Dei prædicando. Quorum aliqui sunt prædestinati ad vitam æternam, & inter fructum ecclesię computantur: quia tales finaliter in gratia permanent, & spectant ad hæreditatem Dei, & mercedem æternam. Et isti dicuntur fructus ventris ecclesiæ. Quosdam verò generant, qui finaliter in gratia nõ permanent: & isti inter fructum esse non computantur. Hic autem boni mixti cum malis non discernuntur à malis: sed tunc cognoscẽtur. Dicit ergo, quòd illi sunt dilecti Dei, qui sunt filij ventris, scilicet ecclesiæ: sic q̃ fructus sint ecclesię. Vnde hic ait Aug. Parit ecclesia filios coniunx Christi: vnde in membris parturientis ecclesiæ erat Apostolus qui dicebat, Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Genuit illos ecclesia, parturit illos. In cuius typo Rebecca duos gestabat in vtero: duos populos figurantes, qui in vtero matris luctabantur, gemebat illa, vim patiebatur. Sic & modò, fratres, tandiu gemitus datus est ecclesiæ, quamdiu parturit ecclesia: ipsi sunt intus & boni, & mali. Sed fructus ventris in Iacob erit, quia ipsum dilexit mater. Ambo de vno vtero processerunt: vnus amari meruit, alius reprobari. In dilectis ergo eius erit fructus, cui dabitur merces, & hæreditas Dei. De isto fructu ecclesię dicebat Christus Apostolis parturientibus, Ego posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Quod dicit ad differentiam reproborum: qui etsi aliquando generantur in fide ecclesię, ramen finaliter non manent.

2303 Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij excussorum.

Hic ostenditur cœtus, à quo ædificatur ecclesia. Vbi notandum, quòd per sagittas intelliguntur Apostoli, & sancti prædicatores: vt dictum est versu 741. Dicuntur etiam filij excussorum: id est, Prophetarum, quos vt filij sunt imitati, eorũ dicta obscura excutientes, id est, aperientes, & declarantes. Excuti enim aliquid dicitur, sicut saccus excutitur, vt exeat, & pateat quod intus latebat clausum. Prophetæ ergo clausa continentes sacramenta excussi sunt ab Apostolis, & prædicatoribus, accedẽte eorum diligentia, & domino aperiente: & quæ abscõdita erant declarantes prodierunt in lucem. Sicut Petrus Apostolus excussit prophetam Dauid, id est, declarauit. Ostendens quid intellexit Dauid cum dixit, Propter hoc delectatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe, quoniam nõ derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionẽ. Excussit enim, id est, declarauit, quòd totum hoc non dicebat de seipso, sed de Christo, pronuncians eius resurrectionem. Sic & Philippus excussit Esaiam prophetam, quãdo declarauit eunucho Cãdacis reginæ Æthiopum verbum Esaiæ dicentis, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, &c. Ostẽdens, quòd loquebatur de Christi passione, & resurrectione. Consimiliter prædicatores excutiunt Esaiam prophetam, quando declarãt eius dicta obscura: vt quando dixit, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit. Hoc enim inuolutũ prædicatores excutiunt dicentes, Venit bos triturans de gẽte Iudæorum. Omnis enim, qui prædicat verbum Dei, monet bonos, obiurgat rebelles, terret malos, triturat aream, & bouis implet officiũ. Asinus verò est populus de gentibus veniens, vt insideat ei Christus: significatus in euangelio per pullum asinæ, cui nullus insederat: quia ad eũ nec lex missa fuerat, nec propheta: vtriq; populo Christus est in præsepio: vtrique cibus est in altari. Ecce ergo qualiter illud inuolutũ est excussum. Prophetæ ergo dicuntur excussi, ex quibus genti sunt Apostoli. Et ita Apostoli dicuntur filij excussorum. Ad propositum ergo volens Psalmista declarare, quòd per Apostolos ministerialiter fabricata fuit ecclesia, dicit de ipsis, quòd fuerũt, sicut sagittę in manu potentis. Sagitta enim per manum potentis emissa, celeriter, longéque volat. Sic & Apostoli à manu potentis emissi, scilicet ab ipso Christo, eis dicens, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, Mar. vlt. Celeriter ierũt vsque ad fines terræ, & totum orbem fide Christi repleuerunt. Est ergo sensus literæ talis: *Sicut sagittæ in manu potentis*: supple, citò longéq; volant: sic fecerunt filij excussorũ, id est, Apostoli, qui sunt filij prophetarum. Quia in paruo tempore in omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ. Et sic per istos ministerialiter ædificata fuit ecclesia. Istam sententiam hic ponit Aug. dicẽs, Vnde, fratres, hæreditas Dei facta est tam multa? hoc ideo, quia excussi sunt quidam de manu potentis tanquam sagittæ: & ierunt longè, & totam terram impleuerunt, vnde pullulãt sancti. De arcu enim emittuntur sagittæ: & quanto fortius excutiẽte domino? De arcu mãdat Apostolos suos. Non potest esse locus, ad quem nõ veniret sagitta à tã forti excussa: peruenit enim vsque ad fines terrę.

2304 Beatus vir, qui implebit desideriũ suum ex ipsis: non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta.

Hic ostẽditur gloria, qua possidetur scilicet hęreditas Christi. Vbi notãdum, q̃ temporalia bona vel delectationes desiderium nostrum implere nõ possunt, nec satiare, vt experiẽtia docet. Nã, si desideras diuitias: ex eis nõ potes implere desiderium tuum, quia quò plus habẽtur, eò maiorem sitim accendunt. Sic si desideras honores: sic si voluptates, nõ adimplebis ex eis desiderium tuum. Quia cum mẽs nostra sit capax infiniti, solo infinito bono satiari potest. Cum ergo solus Deus sit verum bonũ & infinitum, ipse solus mentem nostram potest replere. Et hunc desiderandum & amandum docẽt filij excussorum, id est Apostoli, & sancti prædicatores. Et hoc est, quod ait Psalmista, *Beatus vir, qui implebit desiderium suum ex ipsis*: scilicet ex ipsis prædicatoribus: scilicet ex ipso Deo, quem prædicatores desiderandum prædicant. Non hoc dicit, quia prædicatores possint desiderium tuũ implere: sed quia talibus obediendo, & tales imitãdo, peruenis ad eum, qui implebit desiderium tuum: si autẽ ex Deo vis implere desiderium tuum, oportet quòd ipsum primò euacues omni desiderio mundi, quia ille solùm potest desiderium suum ex deo implere, qui non amat fœculum: qui desiderio mundi non est plenus. Funde ergo, quod portas, vt capax fieri possis ad id, quod non habes. Sequitur, *Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta*. Vbi aduertendum, q̃ propriè porta dicitur Christus: Ego sum ostium, &c. Quid est ergo loqui in porta, nisi loqui in Christo, loqui de Christo, prædicare Christum sine erubescentia, sine confusione, ipsum inimicis fidei prædicare? Hoc est enim signũ, q̃ Christũ desideras, si absque confusione coram inimicis & infidelibus ipsum prædicas. Et hoc est quod ait, *Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta*. Quòd autem Christus porta dicatur vitæ cœlestis: sicut diabolus dicitur porta perditionis: ostendit Chrysostomus super illo verbo Christi dicentis, Intrate per angustam portam: sic dicens, Porta perditionis est diabolus, per quem introitur in gehẽnam: porta vitæ est Christus, per quẽ introitur in regna cœlestia. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extensus: sed effrænatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, non paruitate potestatis exiguus: sed humilitatis ratione collectus. Quia, quẽ totus non capit mundus, seipsum inter angustias vteri virginalis inclusit, &c. Et de ista ergo porta, quę dicitur Christus, dicit Psalmista, *Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta*. Vel aliter: porta regni cœlestis dicitur dies iudicij, per quem iusti vitam intrabunt æternam. Quod ostendit Gregorius super illo verbo Iob 5. Conterentur in porta, & non erit qui eripiat: dicẽs, Nam sicut vrbis aditus porta dicitur: ita est dies iudicij porta regni, quia per eum ab electis omnibus ad cœlestis patriæ gloriam intratur. Vnde & hunc diẽ cum ad retributionem sanctæ ecclesiæ Salomon appropinquare cõspiceret, dicit, Nobilis in porta vir eius: cum sederit cũ senatoribus terræ. Vir quippe ecclesiæ est humani generis redemptor, qui in porta se nobilem ostendit: qui despectus prius in contumeliis extitit, sed in iudicio sublimis apparebit. Qui cum senatoribus terræ residet, quia iudicij sententiam cum sanctis eiusdem ecclesiæ prædicatoribus decernit: sicut ipse in euangelio dicit, Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim,

Apostoli sunt filij excussorũ id est, prophetarum. Actuũ 2. Psal. 15.

Actuũ 8.

Esa 1. Prædicatores excutiunt prophetas.

Deus solus implet & satiat desiderium nostrum.

Ioan. 10.

Porta vita Christus: porta mortis, diabolus.

Matth 7.

Porta dicitur dies iudicij. Greg 6. moral. 3.

Prou. 31.

Matt. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

decim,iudicantes duodecim tribus Israël. De ista ergo porta dicit,quòd qui implebit desideriũsuum expliis,(scilicet prædicatoribus,) non confundetur:quãdo scilicet Christus loquetur inimicis suis in porta. Hoc est,quando Christus loquetur in iudicio contra damnatos, ipsi damnati confundentur:sed nõ confundetur ille,qui implet desiderium suum ex illis,quæ prædicatores Christi annunciãt: immò gaudebit, quia ducetur ad regnum: immò tunc securè Christo dicet. In re, domine,sperauit: non confundar in æternum. *Psal 30.*

PSAL. CXXVII.

2305 BEati omnes,qui timẽt dominum, qui ambulant in viis eius.

Psalmus iste talem habet titulum,*Canticum graduum*:qui patet extitulo præcedentium Psalmorũ gradualium. De materia verò Psalmi, sciendũ est, quòd omnia in antiquo testamento promissa, erãt solum quædam vmbræ,& figuræ eorum,quæ in lege noua promittuntur timentibus Deum. Promittebantur enim ibi temporalia bona, quibus significabantur æterna: secundum quòd dicit Apostolus,Omnia in figura contingebant illis. Verbi gratia,dicitur,Si volueritis,& audieritis me,bona terræ comedetis. Per hoc significabatur quòd obedientes Deo,bona terræ viuentium possidebunt. Iste ergo Psal.ostẽdit bona temporalia,quæ timẽtibus Deum debentur: per illa significans bona spiritualia quæ iustis debentur. Vult enim ostẽdere,q̃p timẽtibus Deum sancto timore bona æterna debentur. Iste ergo nonus Psal.gradualium continet nonum gradum ascensus,qui est timor Dei casus. Intentio Psalmistę est,quia nos monet vt Deũ casto timore timeamus. Iste autem Psal. totus est moralis,non historialis. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psalmi: qui diuiditur in duas partes, quia primò bona timentibus Deum debita enumerantur:secundò illa timentibus Deũ, per Psal. à Deo postulantur, ibi, *Benedicat tibi dominus*. Prima diuiditur in tres partes:quia primò timoris diuini meritum præmittitur: secundò timoris præmium annectitur:ibi,*Labores*: tertiò timoris præmium concluditur:ibi,*Ecce sic benedicetur*. Quantũ ad primum,sciendum quòd Glos. hic multos esse timores ostendit,dicens:quatuor timores esse præter naturalem,qui omnibus inest:scilicet timorem mundanum,siue humanum,seruilem, initialem,& castum,vel filialem. Humanus timor est, quando timemus pericula pati carnis, vel perdere bona mundi:propter quod delinquimus. Hic timor malus est,qui in primo gradu deseritur cum mundo: sed timor diuinus comes est per omnes gradus. Timor seruilis est, cum propter timorem gehennæ contine se homo à peccato,quo præsentiam iudicis,& pœnas metuit:& timore facit,quicquid facit boni,non timore amittendi æternum bonũ, quod non amat:sed timore patiendi malum,quod formidat. Nõ timet perdere amplexus pulcherrimi spõsi: sed timet,ne mittatur in gehennam. Bonus est timor, & vtilis, per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor,quando incipit, quod durum erat,amari. Et sic incipit excludi seruilis timor à charitate. Et succedit deinde castus timor:quo timemus,ne spõsus tardet, ne discedat, ne offendamus,ne ipso careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis,vtilis est: sed non permanens in æternum:de quo hic ait Psalm:*Beati omnes,qui timent dominum*:scilicet timore casto, & amore. De multiplici specie timoris domini, vide vers.261.487.510.999.Sed si quæras,qui sunt illi, qui timent dominum vero timore,casto scilicet,& filiali? Respondet Psalmista dicẽs,*Qui ambulant in viis eius*. Viæ autem domini,in quibus ambulant timentes Deum,sunt exempla bene viuendi, quæ Christus nobis reliquit,vide vers.2089. Sed miseri peccatores,qui, relictis viis domini, suas semper vias ambulare satagunt:de quibus ait Greg. super illo verbo Iob.24.Oculi eius sunt in viis eius. Vias suas peccator intuetur,quia sua cogitare,sola cernere nititur quæ sibi ad commodum temporale suffragantur. Hinc etenim Paulus dicit, Omnes quærunt,quæ sua sunt,non quæ Iesu Christi. Via namque elati,est superbia:via raptoris,auaritia:via lubrici,concupiscentia carnalis. In viis ergo suis iniquus quisque oculos deprimit:quia his viis solũ animo suo satisfacere intendit. Vnde per Salomonem dicitur,Oculi stultorum in finibus terræ:quia hoc solum tota intentione conspiciunt, per quod ad finem terreni desiderij perducantur. Nequaquam verò peccator suæ considerationis intuitum in terram figeret,si ad sancta sui redemptoris itinera mentis oculos leuaret. Vnde per Salomonem iterum dicitur,Oculi sapientis in capite eius:quia, scilicet sapiens quisque illum tota intentione cõsiderat,cuius se membrum esse per fidem pensat. Has namque humanæ conuersationis vias videre concupierat,qui dicebat,In mandatis tuis exercebor,& considerabo vias tuas. Ac si apertè spõdeat, dicens, Quæ mea sunt,iam videre refugio: quia per imitationis tuæ viam pergere conuersationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti iam mundo contradicit,amoris exercitatione continua redemptoris sui vias,cordis oculis obiicit: vt mens prospera fugiat,& aduersa perferat:nihil quod demulceat appetat,nihil quod nocere creditur,pertimescat:mœrorem gaudium deputet, præsentis vitæ gaudia,damna mœroris putet,abiectionis detrimenta non timeat:sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Has enim vias sequentium oculis monstrabat veritas,cum dicebat,Si quis mihi ministrat,me sequatur,&c. De istis ergo viis Christi ait Psal.*Beati omnes,qui timent dominum,qui ambulãt in viis eius*. Et nota,quòd in istis viis domini multipliciter ambulare debemus:scilicet habendo primò humilitatem in reputatione:secundò,paupertatem in rerum abdicatione:tertiò, puritatem in imitatione:quartò,fidelitatem in adhæsione:quintò,discretionem in executione: sextò, æquitatem in operatione. Vide in dictionario meo,literam ambulare,parte prima.

Ti notis multa species.

Via pertendunt quæ sint. Gregor. 17. mor. ca. 4.

Philip 2.

Eccle. 2.

Psal. 118.

Via stus ges quæ sunt.

Ioan 12.

2306 Labores manuum tuarum quia manducabis,beatus es:& bene tibi erit.

Hic timoris domini præmium apponitur. Et triplex præmium ostenditur: quia primò volitiua quietata reficitur:secũdò intellectiua sapiẽtia perficitur,ibi,*Vxor tua*:tertiò sensitiua dulcipace fruitur,ibi,*Filij tui*. Quantum autẽ ad omnia ista,generaliter notandũ,quod textus istius Psal. non potest secundum literam intelligi:quia tunc nullus esset beatus,qui literaliter hic contenta non haberet: vt puta,qui non comederet fructum manuum suarum,

rum,qui non haberet vxorẽm, qui non haberet filios:quia generaliter Psalmista loquitur, quòd dicta præmia dãtur omnibus, qui timent dominum. Vnde illis enumeratis dicit, *Ecce,sic benedicetur homo,qui timet dominum*. Et in principio præmiserat, *Beati omnes*. Et sic Laurentius non esset beatus, non Gregorius non Augustinus,& Hieronymus. Oportet ergo quòd ista hic pro præmio timentiũ Deum nomina spiritualiter intelligantur. Etiam quia multi mali habent omnia ista in præsenti vita: non tamen sunt beati, nec Deum timent. Necesse est ergo, vt sensum literalem excutiamus, & intelligamus spiritualiter: & tunc erimus filij excussorum. Notandum ergo, quòd bona hic enumerata non sunt bona vitæ præsentis, quibus mali magis abundant quàm boni: sed sunt bona cœlestis Hierusalem. Et ideo de quolibet sic timente Deũ concludit Psal.de prædictis bonis, *Et videas bona Hierusalẽ omnibus diebus vitæ tuæ*. Et ideo hic ait Aug. Si accipiamus hoc, quod hic dictum,est pro præsenti fœlicitate, vt,si cõtingat aliquẽ fidelem nõ habere filios: vt dicamus,Iste homo nõ timet Deũ. Nam,si timeret Deũ,vxor eius tanquam vinea fertilis esset in domo eius, nõ sterilis. Et, si timeret Deum homo iste, filij eius circundarent mensam eius tanquam arbores oliuarum. Si enim talia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ sunt spiritus Dei. Incipiamus ergo & nos hanc literam excutere: vt simus filij excussorum. Nam,si talia cœperimus aliis prædicare,dicentes. Filij, aut, fratres mei, timete Deum, vt habeatis vxorem, & filios, & nepotes, & gaudeat domus vestra, non sagitamus, vt ametur illa vita æterna,sed remanebunt in amore terrenorum. Excutiamus & nos ista, si volumus esse filij excussorum. Est enim quidam homo, qui sic benedicitur, scilicet Christus: & nemo timet Deum,nisi qui est in membris eius. Et sic multi homines sunt vnus homo: quia multi Christiani, sed vnus est Christus. Vnus ergo Christus caput, & corpus:quod corpus eius est ecclesia. Intelligamus ergo vocem huius vnius hominis, in cuius corpore vnus homo fumus: & ibi videbimus ista vera bona Hierusalem. Si autem ista bona hic posita terreno oculo aspexeris (scilicet abundantiam filiorum, & nepotum, & fœcunditatem coniugis) non sunt ista bona Hierusalem: quia bona ista in terra morientium sunt: illa autem. Hierusalem terra viuentium est. Noli pro magno habere, si habes filios morituros. Vis habere filios nunquam morituros,& semper tecum victuros? Esto in illius corpore de quo dictum est. Vos autem estis corpus Christi & membra. Nam vt ostenderet iste Psal, quia sic est obscurus vt admoneat pulsari: sic opertus, vt velit excuti: à pluribus cœpit, dicens, *Beati omnes, qui timent dominum*. Sed quia multi vnum corpus sunt in Christo: singulariter sequitur, dicens, *Labores manuum tuarũ*. Quibus visis,veniamus,ad expositionem sequentium. Dicit ergo, *Labores manuum tuarũ manducabis*. &c. vbi ostenditur quòd in timentibus Deum volitiua quietatur. Vbi sciendum,quòd Deus reddet fidelibus suis mercedem vnicuique secundum laborem suum: quia hic seminatur in labore, & lachrymis, ibi autem cum gaudio metent,& cum exultatione portabũt manipulos suos. Labores ergo nostri sunt in præsenti: sed fructus laborũ,in futuro. In futuro ergo manducatur fructus laborũ nostrorũ, dum secũdum labores præsentes mens postea fruitur Deo,& fruendo satiatur:& vocatur illa satietatis fruitio, comestio: quia sicut quod comeditur, incorporatur, & appetitum naturalem satiat:sic visio, & fruitio Dei nobis Deum summè vnit,& mentem satiat beati. Vnde hic ait Aug. *Laboresmanuum tuarum manducabis*: quia tunc erit nobiscum verbum Dei, quo pascũtur angeli. Interim modò labores,postea fructus laboris. Tunc ergo fructum laborum tuorum manducabis: & sic beatus es, & bene erit de futuro. Hic laborando beatus es per spem: ibi manducando,beatus eris in re.

Scripturæ sacræ quãdoque secundum literam exponi non potest.

1. Cor. 2.

1. Cor. 12.

Vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. 2307

Hic ostenditur, quòd in timentibus Deum, & beatis intellectiua sapientia perficitur. Vbi notandum, quòd in scriptura sacra vxoris nomine sapientia intelligitur,quæ & sponsa sapientium dicitur. Vnde de sapientia ait Sapiens, Hanc amaui, & exquisiui à iuuentute mea: & quæsiui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Hæc autem vxor, siue sponsa sapientia viti comparatur, quia sicut ex vite vinum generatur, quod lætificat cor hominis: sic ex sapientia, & notitia Dei generatur amor Dei, qui delectat mentem hominis. Sapientia enim, quæ est actus intellectus, vel notitia, præcedit amorem qui est actus intellectus,ex quo producitur: sic suo modo in diuinis filius qui est sapientia patris, origine præcedit spiritũ sanctum,à quo producitur qui est amor patris & filij. De sapientia ergo & clara cognitione diuinitatis qua intellectus beati perficitur, dicit beato, *Vxor tua sicut vitis*: & hoc, *in lateribus domus tuæ*. Quid est enim domus nostra, nisi conscientia,& mens,nostra, in qua per sapientiam habitamus?vt ostendit Gregorius. Et hæc domus multa habet latera:quia aliquid habet supra se, scilicet, gloriã cœlestem,aliquid infra se,scilicet, pœnam gehennæ:aliquid ante se,scilicet merita præcedentia:aliquid post se, scilicet,peccata, quæ pœnitendo post se reliquit:aliquid à dextris, scilicet, virtutes,quas à Deo recepit: Aliquid à sinistris,scilicet, aduersa,quæ pro Deo pertulit. Abundat ergo vxor sapientia in lateribus domus conscientiæ beati: quia videndo Deum,omnia illa latera clarè videt, & intuetur. Et abundat sicut vitis, quia de omnibus illis lateribus cognitis vinum lætificans ei generatur,quia beatus gaudet de gloria cœlesti, quæ est locus superius, quia exultabunt sancti in gloria. Gaudet de pœnis damnatorum:quia lætabitur iustus cùm viderit vindictam, &c. Lætabitur de meritis præcedentibus Psalm. Venientes venient cum exultatione,portantes manipulos suos. Gaudet de peccatis relictis ad instar angelorum, qui gaudent super vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudet de gratiis receptis: gaudet de aduersis toleratis:quia qui seminant in lacrymis, in exultatione metẽt,&c. Vel aliter:vxor Christi est ecclesia, quam sibi proprio sanguine spõsam acquisiuit. Hæc multos filios Christo generat: sicut vitis multa vitulamina parit. Et de hac Christo dicit Psalm. *Vxor tua sicut vitis abũdans*, &c. Et hanc expositionem ponit Aug.dicẽs,Christo dicit Psal. *Vxor tua*, &c. Vxor Christi est ecclesia:quæ est Christo sicut vinea fertilis. Sed in quib.fertilis est? In lateribus, vel parietibus domus tuæ. Non em omnes dicuntur latera domus. Quæro ergo, quæ sint latera domus

Sapien. 8

Vxor non-stra dicitur sapientia.

Sapientia ad modũ vitis lætificat beatos.

Greg 4. mor. c. 35.

Latera mũ tis beati multa.

Psal. 149.

Psal. 57.

Vxor Christi est eccle-sia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Latera ecclesiæ bona sunt boni: latera mala, mali.

ecclesiæ vel parietes: parietes sunt quasi lapides forte. Sed si de hoc habitaculo corporali diceret: fortè hoc intelligeremus latera. Nos autem latera domus ecclesiæ dicimus eos, qui inhærent Christo. Non enim sine causa & in sermone quotidiano de aliquo, qui fortè malè agit ex malorum amicorum consilio dicimus. Mala latera habet. Quid est Mala latera habet, nisi Mali hærēt illi? Ergo & per oppositum, bona latera habet, qui bonis consiliis vtuit, qui bonis cōsiliis regitur. Ergo latera domus ecclesiæ sunt, qui Christo hærent. Nec sine causa *Gen. 2.* & ipsa coniunx de latere facta est: Viro dormiente Eua facta est: quia Christo moriēte, facta est ec- *Ioan. 19.* clesia. Et illa de latere viri, cum costa detracta est: & ista de latere viri, quando latus Christi lancea percussum est, & sacramenta fluxerunt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? In lateribus domus tuæ. In aliis autem, qui non inhærent Christo, sterilis est: nec illos in vinea cōputabo. Quæ est ergo vxor, & qui sunt filij? In istis carnalibus nuptiis, & coniugiis, alia est vxor, & alij filij: in ecclesia autem, quæ vxor, ipsi filij. Est ergo ecclesia vxor Christi vt vinea fertilis in lateribus domus ecclesiæ: quia quotidie nouos filios generat Christo, qui membra efficiuntur ecclesiæ. Vel per vxorem intellige partem sensitiuam, quæ in beatis nullo modo rationi resistit: sed sicut bona vxor viro plenè subiicitur, sic & ipsa rationi: vt hic ait Glossa.

2308 **Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.**

Hic ostenditur, quòd beatus quilibet dulci pace fruitur. Vbi notandum, quòd per oliuam arborem, significatur pax, & vnitatis concordia. In cuius figuram postquā Deus iratus humano generi ipsorum peccata diluuio puniuit: statim cessato diluuio, & pace reddita, columba ad arca ipsi Noe detulit ramum virentis oliuæ. Gen. 8. Item nota, quòd per mensam Christi significatur æterna refectio beatorum in gloria: Christo suis Apostolis dicente. Ego dispono vobis regnum, vt edatis, & bibatis supra mēsam meam in regno meo. Quid est ergo dicere Christo, *Filij tui sicut nouellæ oliuarū in circuitu mensæ tuæ*, nisi quòd omnes beati, qui sunt filij *Matth. 5.* Dei, in gloria sunt tranquilla pace quietati? de quibus dicebat Christus, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Vnde hic ait glossa, *Filij tui sicut nouellæ oliuarum*: id est, omnes beati pacifici sunt. Oliua enim pacem significat, quia charitatem, sine qua nulla pax esse potest. Et hi filij sunt in circuitu mēsæ tuæ, quia satiantur mensa cœlesti. De hac mensa dicitur, Requies mensæ tuæ erit plena pinguedine. Quod exponēs Grægorius, dicit, Requies *Iob 36. Greg. 26. mor. c. 32.* mensæ est refectio satietatis internæ: quæ pinguedine plena dicitur, quia in æternæ voluptatis delectatione præparatur. Vel aliter: ista verba dirigi possunt cuilibet beato: vt sibi dicatur, *Filij tui*, &c. Quid enim sunt filij nostri, nisi opera nostra meritoria, quæ plenam retributionem recipiūt in regno cœlesti? Est ergo sensus: quòd filij beatorum, (id est, ipsorum opera meritoria) sunt in circuitu mensæ domini, (scilicet gloriæ cœlestis) sicut nouellæ oliuarū. Iusta enim opera nouellis oliuis cōparantur in patria, quæ sunt viridiores, & vberiores in fructu, & fortiores. Vel per mēsam accipe sacramentū eucharistiæ: vide ver. 2330. In cuius circuitu sunt filij Christi, sicut nouellæ oliuarū: scilicet, per-

Mensa dicitur gloria cœlestis. Luc. 22.

A deuotionem, & contemplationem, quæ per oliuam figuratur: quia oliua nutrit lumen: & sic significat contemplationem, mitigat dolorem, & lenit: & sic significat deuotionem. Vel per oliuam significatur puritas, & munditia, sine qua nullus potest esse dignus mensa cœlesti, nec sacramento eucharistiæ. Quòd autem per oliuam ipsa puritas figuificetur, vide ver. 860.

2309 **Ecce, sic benedicetur homo, qui timet Dominum.**

Hic ex prædictis concluditur præmium timoris B domini. Quasi dicat. Prædictis modis omnibus benedicetur in patria homo, qui timet dominum: quia, scilicet eius volitiua erit quieta, quia labores manuum suarum manducabit: eius intellectiua sapientia erit perlustrata, quia vxor eius erit in lateribus domus eius abundans: eius sensitiua erit pacificata, quia filij (id est, opera) eius erunt sicut nouellæ oliuarum. Nota quòd Dei benedictio datur ratione multarum virtutum: scilicet ratione timoris filialis, & obedientiæ, ratione puritatis, & munditiæ, &c. vide vers. 1953.

2310 **Benedicat tibi dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.**

C Hic prædicta præmia, & benedictio per Psalmistam omnibus fidelibus optatur. Et primò ponitur benedictionis operatio: secundò optationis explicatio, ibi. *Et videas.* Quantum ad primum: notandum quòd per Sion, quæ erat mons in Hierusalem, in quo erat templum, notatur cœlestis patria: in *Sion figurat patriam.* qua manet Dei templum non manu factum, scilicet Christus. Vnde & Sion specula interpretatur, *Sion specula.* quia ibi sancti facietenus Deum speculantur. Vnde de gloria æterna, in qua Deus videtur, sub nomine Sion dicitur, Et videbitur Deus deorum in Sion. Similiter & per Hierusalē, quæ interpretatur *Psalm. 83. Hierusalem significat visionem pacis.* visio pacis, significatur ipsamet gloria æterna, in *Hierusalem.* qua Deus pacis videtur pacificè: de qua dictum est superius, Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, &c. & in qua est æternitatis mansio: Psal. 124. Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Volens ergo Psalmista ostendere, quòd istę benedictiones supradictæ non sunt intelligendæ de benedictionibus præsentis sæculi, sed de benedictionibus cœlestis patriæ: dicit, *Benedicat tibi dominus ex Sion*, (scilicet ex cœlesti patria) *& videas bona*, &c. nec quidē terrenæ Hierusalē, quia illa bona erant tēporalia, & tempore paruo mansura. Sed videas bona cœlestis Hierusalem, quæ sunt perpetua: quæ videre poteris omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia resuscitatus semper vives, semper illa bona videbis: ergo semper durabunt. Et sic abdūcens mentem nostram ab istis bonis temporalibus, dicit. *Benedicat tibi dominus ex Sion*, &c. Et hæc est intentio Aug. hic dicentis, *Benedicat tibi dominus ex Sion.* Iam fortè oculi tui ibant per illos qui non timent dominum, & videbant ibi vxores fecundas, filios abundantes circuire mensam patris sui. Ideo subdit Psal. *Benedicat tibi Dominus ex Sion.* Noli quærere illas benedictiones, quæ non sunt ex Sion: quia ista benedictio domini est, non illa. Sed quis duxit vxorem, si nolit Dominus, quis ducere poterit? Quis possit esse sanus, si dominus nolit? Aut quis

Bona præsentis vitæ sunt vana & transitoria.

quis possit esse dignus, si nolit dominus? Dat quidem dominus illa: sed nónne vides, quia hæc & peccatoribus dedit? Non ergo de Sion est ista benedictio. Et videas, quæ bona sunt Hierusalē. Nam illa non sunt bona Hierusalem. Vis videre, quia non sunt bona Hierusalem? Nam & auibus dictum est, *Genes.* 1. Crescite, & multiplicamini. Pro magno ergo vis habere, quod auibus datū est? Sed vtere bonis istis, si accipis: magis cogita quomodo nutrias, qui nati sunt, quàm vt nascātur. Non enim iam fœlicitas est habere filios, sed bonos habere. De nutriendis labora, si nati fuerint: si autem non nati, age gratias Deo. Forte minus sollicitus eris, & tamen sterilis non remansisti. Illius matris fortè per te nascuntur spiritualiter filij spirituales, qui sunt circundantes mensam domini. Consoletur ergo te Deus, vt videas bona Hierusalem. Illa enim bona sunt, quia æterna sunt: ista autem bona sunt, & non sunt. Non enim stant, sed labuntur, & fluunt. Benedicat ergo tibi dominus ex Sion, & videas bona, quæ sunt Hierusalem. Nam ista, quæ attendis bona, cæcus videt: videas ergo, sed illa, quæ corde videntur, omnibus diebus: & quia vita tua erit æterna, quia in *Luce. 16.* æternum videbis. Ista autē bona sunt, sed non omnibus diebus videntur. Quando enim exit anima de corpore, corpus quidem moritur: sed vita spiritus perseuerat. Viuebat enim dives ille, qui sepultus erat in inferno, aliter non torqueretur: sed bona, quæ hic habuerat, nó videbat. Tu ergo talia bona defideria, quæ videas omnibus diebus vitæ tuę, *1. Cor. 2.* id est, vt cum ipsis bonis viuas in æternum. Sed quæ sunt illa bona? Certè nec aures audiunt, nec in cor hominis ascendunt bona, quæ præparauit Deus diligentibus se. Tamen illud bonum pax dici potest: de qua subditur.

2311 **Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.**

Hic explicat bonum, quod timentibus Deum optat. Per filios enim opera intelliguntur: & filij filiorum sunt opera aliorum bonis exemplis tuis facta. Quæ omnia explicat, & optat ad bonum pacis terminari: dicens, *Et videas filios filiorum tuorum.* &c. Vnde omne bonum supernæ patriæ, pacis no- D mine concludit. Quod hic notans Aug. dicit, Ecce, bonum magnū, quod optat, pax vocatur. Quærebas ergo, quid vocaretur illud bonum. Aurū, argentum, fundus, aut vestis? Non, sed pax dicitur. Non pax qualem inter se habent homines infidam, instabilem, mutabilem. Nec talis pax, qualem secum hic habet idem homo: quia & idem vnus homo secum ipse pugnat, donec domet omnes cupiditates. Qualis ergo erit illa pax? quam certè oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis pax? de Hierusalem: quia Hierusalem interpretatur, visio pacis. Si ergo benedicat tibi dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ: tunc videbis filios filiorum tuorum pacem super Israel. Qui sūt filij tui? opera tua, quæ hic agis. Qui E sunt filij filiorum tuorum? Fructus operum tuorum. Verbi gratia. Facis eleemosynas: filij tui sunt. Propter eleemosynas accipis vitam æternam: filij filiorum tuorum sunt. Sic ergo videbis filios filiorum tuorum. Et tunc erit, quod sequitur, quòd concludit pax super Israel. Hæc pax vobis prædicatur à nobis: ipsa amatur à nobis: ipsa vt à nobis ametur optamus. Ad illam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint.

Pax continet omne bonum.

PSALM. CXXVIII.

SÆpe expugnauerunt me à iuuen 2312
tute mea: dicat nunc Israel.

Hic Psal. habet titulum consimilem vt suprà: scilicet *Canticum graduum.* Expositio tituli patet ex suprà dictis in primo Psal. gradualium. De materia verò Psal. dicitur communiter, quòd est quædam gratiarum actio pro liberationibus populi Israel à pluribus persecutionibus, quas passi sunt, vt puta à Chaldæis, quando fuerunt captiuati per Nabuchodonosor regem Babylonis: vt habetur 4. Reg. 25. Et à Græcis, vt quando persecuti fuerunt ab An- B tiocho illustri tempore Machabæorum: vt plenè in libris Machabæorum continetur. A quibus tamen persecutionibus ipsos finaliter liberauit dominus. Quod cōsiderans quidam sanctus propheta pro gratiarum actione hunc Psalm. composuit. Quis autē iste auctor fuerit, ignoratur. Vnde iuxta prædicta Psal. diuiditur in duas partes: quia primò ponitur malignantium persecutio: secundò persequentium punitio: ibi. *Dominus iustus.* Et cætera. dic vt Nic. de Ly. Quantū verò ad sensum propheticum, sciendum quòd iste Psal. inter Psal. graduales decimus. continet decimum gradum ascensionis: qui est habito timore domini casto, & filiali, amore ipsius domini pro ipso omnia aduersa patiēter tolerare. Quod maximè expedit ecclesiæ militanti, quæ inter malos habitat. Qui audito verbo Dei, non corrigūtur, sed ecclesiam (scilicet bonos) scandalizant, tribulant, & multipliciter persequuntur. Vnde comparantur locis secus viam situatis, locis spinosis, vel petrosis: in quibus seminatum semen fructum ferre non potest. Vnde hic ait August. Verbum Dei inuenit sibi corda, in quibus requiescat. Inuenit terrā bonā, in qua germinet, & fructum faciat. Nam quia multi mali sunt, quos tolerat ecclesia vsque in finem: manifestum est, quòd his verbum Dei superfluum est. Aut sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur, & à volucribus colligitur. Aut sic in illos cadit quomodo semen *Matt. 13.* in petrosa loca, vbi non habet terram multam, statim exit: & calefacto sole, arescit, quia non habet radicem. Aut sicut inter spinas, quod etsi germinet & surgere conetur: spinarum tamen conculcatur multitudine. Tales sunt, qui verbum Dei contemnunt, sicut via. Aut quia ad horam gaudent, & facta tribulatione sicut æstu solis arescunt. Aut qui cogitationibus, curis, & sollicitudinibus huius mundi tanquam spinis auaritiæ suffocant, quod in illis cœperat germinare. Sed est & alia terra, quæ est terra bona: in quam semē cùm ceciderit, affert *Matt. 13.* fructum, aliud tricesimum, aliud sexagesimū, aliud centesimum. Siue parum, siue multum, omnes in horreum erunt. Propter istos ergo loquimur, loquitur scriptura, loquitur euangelium. Sed etiam illi audiant, si fortè aliud sint hodie, aliud cras: si fortè audiendo mutentur: aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant. Credimus in misericordia Dei: quòd inter illos audito hoc Psalm. erunt aliqui, de quibus nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt perseuerātes in malicia, quāuis audiant verbum Dei, scandalis quotidie turbant ecclesiam. De quibus iste Psal. loquitur. Item notandum, secundum Augustū, quòd iste Psalm. brevis est in verbis, sed altus, & profundus in sententia. Et ideo morosè tractandus est: sicut de Zachæo *Luce. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitur,quod breuis erat statura,sed opere magnus: & de illa vidua,quæ duo minuta misit in gazophylacium,breuis pecunia,sed magna charitate. Sic iste Psal. si verba numeres,breuis est:si sententias appendas,magnus est. Tota ergo intentio Psal. est mouere nos ad patientiã, quia hic mixti sumus cum malis. Quibus visis,accedo ad Psal. diuisionẽ,qui diuiditur in duas partes:quia primò qualiter mali iustos persequuntur ostenditur: secundò qualiter mali à Deo punientur ostenditur:ibi, *Dominus iustus cõcidet.* Prima pars diuiditur in tres partes:quia ponitur primò persequentium instantia:secundò persecutorũ, & fidelium patientia:ibi, *Sæpe*:tertiò iniquorum infidelium pertinacia:ibi, *Supra dorsum*. Quantum ad primum,sciendum quòd hic Psalm. loquitur in persona militantis ecclesiæ:vt eius confortentur fideles

Mali semper bonos persequuntur.

persecutionem patientes à malis. Ecclesia enim licet permixtos habeat malos cum bonis, tamen solum in bonis consistit: quoniam mali ad ecclesiam non pertinent,quia nec sunt Christi membra. Et sic quia aliquando erat vnus solus bonus,& tunc ecclesia erat in vno solo bono:aliquando multi, tunc erat in multis. Et in omni statu, in quo fuit, passa est à malis. Volens ergo ecclesia nos in aduersis consolari, ostendit,quòd ab initio ipsa passa est à malis:non tamen consumpta,quia Deus iuuit ipsam. Vnde ecclesia passis fidelibus ait, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Vnde hic ait August. Ecclesia de his loquitur, quos tolerat, quæ non solummodo patitur in sanctis suis,sed ab initio passa est. Aliquando in solo Abel erat ecclesia: & expugnatus est à fratre malo,& perdito Cain. Aliquando in solo Henoch erat ecclesia:& translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Noe erat ecclesia:& pertulit omnes, qui diluuio perierunt: & sola arca natauit in fluctibus,& euasit ad siccum. Aliquando in solo Abraham erat ecclesia: & quanta pertulerit ab iniquis nouimus. In solo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis erat ecclesia:& pertulit Sodomorum iniquitates,& peruersitates,quousque Deus de medio ipsorum eum liberauit. Cœpit esse & in populo Israel ecclesia:pertulit Pharaonem, & Aegyptios. Cœpit in ipsa ecclesia:id est,in populo Israel, numerus sanctorũ,vt Moyses,& cæteri sancti: pertulerunt iniquos Iudæos populum Israel. Ventum est ad dominum Iesum:prædicatum est euãgelium, & multiplicati sunt fideles supra numerum: & pertulit dominus noster Iesus Christus iniquos. Pertulerunt & Apostoli,& alij sancti. Nunquã ergo modò solum passa est ecclesia. Et ideo ne miretur modò quis volens esse bonum membrum ecclesiæ, si modò aliquid patiatur: audiat matrem suam ecclesiam dicentem sibi. Noli mirari, si aduersa pateris, fili,ab iniquis: quia ipsi sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Sic enim respondet aliquorum cogitationibus dicentibus, Quanta mala perferimus, quanta scandala concrescunt quotidie? Respondet ecclesia ex voce fortium,vt consoletur infirmos, & dicit, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*:id est,à principio iniqui expugnauerunt me. Nunquid delere potuerunt ecclesiam? Dicat hoc nunc Israel. i. boni patientes,qui sunt de ecclesia, quæ Deum videt per fidem:hoc nunc dicant in cordibus suis, Sæpe expugnata fuit ecclesia: & tamen à Deo adiuta permansit. Hoc ergo dicat Israel: & se consoletur præteritis exemplis. Exempla enim præteritorum militum,qui bellis fortiter impugnati,fortiter tamẽ resistentes triumphauerunt,cæteros animant ad fortiter resistendum, vt & ipsi triumphum reportent. Sic enim exemplum Christi passionis nobis proponit Petrus,dicens,Christus passus est pro nobis,vobis relinquens exemplũ,vt sequamini vestigia eius, &c. Sic & in proposito ecclesia exempla antiquorũ patrum,qui passi sunt ab iniquis,nobis proponit dicens, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: dicat nunc*, &c. Sed ex prædictis insurgit dubium nõ modicum. Quia dictum est (& sunt verba Augustini) quòd ecclesia solùm consistit in bonis, quia solùm boni ecclesiæ membra possunt esse: nunquid ergo aliquis malus,vel reprobatus à Deo potest esse caput ecclesiæ: vt puta, nunquid, si summus pontifex, vel episcopus peccet mortaliter, desinit esse papa, vel episcopus, quamdiu in peccato constitit? Et si desinit esse, pòst quando venit ad statum gratię, quis reponit eum in gradu priori? Si autem sic sit, multoties ecclesia maneret sine capite:& per consequẽs, deficeret esse, quod dicere valde periculosum est. Si autem non sic sit, quomodo membrum Christi vel ecclesiæ dicetur ille qui est diaboli membrum? quod non videtur possibile. Huius dubij solutio extat in concilio Constantiensi contra articulos Ioãnis VViclef.

Ecclesia consistit solum in bonis. Gen. 4. Gen. 5.

Gen. 6.

Gen. 29.

Psal. 39.

Quæstio. An papa peccans desinat esse papa: & sic de episcopo & sacerdote.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerũt mihi. 2313

Hic ostenditur sanctorum,& ecclesiæ persecutæ patientia. Ad hoc enim mali bonos persequuntur, vt boni consimiles fiant malis, & ipsis consentiant. Si enim boni agerẽt, vel dicerent, quæ mali volunt, non eos persequerentur mali: sed boni antè mala pœnæ peti eligunt,quàm malis culpæ maculari: & ideo antè mortem corporis tolerare, quàm mortem animæ, malis consentiendo. Et ideo in persona bonorum hic loquitur ecclesia, dicens, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*, exponitur vt suprà. Et subdit in bono constantiã: dicens, *Etenim non potuerunt mihi*: scilicet præualere: quia scilicet eis non consensi. Vnde hic ait Aug. *Sæpe expugnauerunt me*, &c. Sed quare sæpe me expugnauerunt? Hoc ideo quia non potuerunt mihi. Quid est *non potuerunt mihi*: id est, non illis consensi ad malũ. Omnis enim malus ideo persequitur bonũ, quia non illi consentit bonus ad malum. Faciat malus aliquid mali: si non ipsum obiurget episcopus, bonus est episcopus apud eum: obiurget episcopus, malus est episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapit: bonus est: si autem loquatur,& reprehendat, etiamsi non repetat, malus est. Malus est, qui reprehendit rapacẽ, & bonus qui rapit. Sed quia boni non consentiũt malis, ideo ab ipsis mali dicuntur,& persequuntur. Sonat sermo contradictor libidinis: at ille amicus libidinis suæ,& inimicus sermonis contradicenti amicæ suæ, infestus est: & odit sermonem Dei. Cui facta amica est auaritia: inimicus factus est Dei. Quia Deus cõtradicit auaritiæ, & vult nihil possideri ab auaritia. Clamat Deus cõtra auarum, Quid vis possideri ab auaritia? Illa dura iubet, ego leuia: onus eius graue est, sarcina mea leuis: iugum eius aspernũ, est iugũ meũ leue. Noli ab auaritia possideri. Iubet auaritia vt mare transeas, iubet vt te vẽtis, procellisq; cõmittas: iubeo ego, vt ante ostium tuum stes, & quod habes, des pauperibus. Piger es ad faciendum ante te opus bonum, & strenuus ad transeundum mare: quia auaritia tibi imperat, tu seruis. Quod verò Deus iubet, odisti. Et qui cum malus odisse cœperit,

Bonus pro persequitur à malo.

Auaritia grauis tyr.

Matth. 11.

rit, incipit velle criminari eos à quibus audit bona præcepta: & velle per suspiciones suas crimina quærere seruorum Dei: & mala, quæ toleramus, ad culpam nostram applicant. Vt meritò dicat ecclesia, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*: in tãtum vt etiam ipsum Deum mali accusare non dubitent. Accusas auarum, & ille accusat Deum, quia fecit auarum. Sed si vicia nostra cohibeamus, videbimus, quod bona sunt omnia, quia bonus Deus fecit omnia: & laudant illum omnia opera sua, laudat cœlũ, laudant angeli, laudant fidera, laudat sol,& luna, laudant dies,& noctes,& omnia, quæ Deus fecit. Sed nunquid audistis, quia laudat Deum auaritia, quia Deum laudat luxuria? Non laudãt ista Deum, quia non ista fecit Deus. Auaritia enim nõ opus Dei est, sed mali hominis. Non habes ergo, vnde te excuses, quando sermo Dei tibi loquitur. Sed quia non potes interficere sermonem Dei, criminari quæris per quos tibi loquitur Deus. Sed quære quantum vis, dic quantum vis, blasphema quantum vis: quia seruos Dei superare non poteris. Dicunt enim, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi*, scilicet præualere. Quod enim disponit, & facit Deus, homo infringere non potest, ne Deo potentior videatur. Sic enim dicebat Iudæis Gamaliel doctor legis, Si ex hominibus est opus hoc, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud: ne fortè Deo repugnare videamini.

Deum accusant mali.

Act. 5.

Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam. 2314

Hic ostenditur infidelium persequentium pertinacia. Videntes enim infideles ecclesiam persequẽtes quòd prævalere non poterant sanctis, ipsos animos peruertendo vt eis consentirent, & quòd super animas ipsorum potestatem non habebant: conuerterunt se ad persequendum corpora,& illa flagellabant,& trucidabant: & sic non conuertebantur, videndo sanctorum in bono perseuerantiam, sed magis iniquitatem suam dilatabant & augebãt, eorum persequendo & lacerãdo corpora. Et hoc est, quòd postquam Psalm. ait in persona ecclesiæ. *Sæpe expugnauerunt me*, &c. *& non potuerunt mihi*: scilicet præualere: adiungit de persecutione corporum: dicẽs, *Supra dorsum meum fabricauerunt*, &c. Sic enim Decius non potens præualere beato Laurentio, vt eius voluntatem ad sacrificandum idolis permutaret: ad fabricandum diuersa tormenta supra dorsum eius se conuertit. Sic accidit Vincentio, sic Luciæ, sic Agathæ, & aliis sanctis. Et sic iniquitatem suam prolongauerunt peccatores, id est ampliauerunt. Vel aliter. Mali quando ad suam voluntatem non possunt peruertere bonos, tunc mala, quæ ipsi faciunt, bonis imponunt. Et sic peccatores fabricant supra dorsum bonorum, quia fabricatione falsa bonis sua peccata imponũt. Et ad istum sensum istum versum exponit Gregor, dicens, Esse hoc peruersorum proprium solet: quòd mala sua per cõuitium bonis ingerant, priusquam de eis ipsi veraciter accusentur. Et, dum metuunt increpari de iis, quæ faciunt, aduersantes suis prauitatibus iustos hoc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt, etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt: quamuis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint esse perpetrata. Etiam cùm eos prædicando corrigere non possunt, patiendo tolerant. Quatenus si fructus conuersionis eorũ non valeant ex ipsis producere: tamen præmium longanimitatis acquirant. Vnde & sancta ecclesia Dauid prophetæ vocibus dicit, *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*: quia videlicet dum hic quoslibet reprobos, quos non valet corrigere, tolerat, facta peccantium supra dorsum portat. Quid autem si fabricare malorum, ostendit Greg. super illo verbo Iob 13. Ostendam vos fabricatores mendacij, dicens, Hoc quoque notandum est, quòd fabricatores mendacij dicuntur. Quia sicut ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Vbi enim non dolosa locutio, sed sensus veritatis est, quasi inimica moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Sed ista fabricatio dolosa malorum contra bonos, à bonis non est timenda: quia ipsos nõ obfuscat, sed magis declarat. Nam quanto magis dolosè contra bonos falsa fabricant, tanto à bonis magis distant, vt hic ostendit August. dicens, *Prolongauerunt iniquitatem suam*: id est, iniquitate sua longè steterunt à me. Quid enim tam propè, quàm duo homines in vna ecclesia? Quid tam longè, quàm iniquitas à iustitia? Vbi enim cõsensio, ibi propinquitas. Ligantur duo simul, & mittuntur ad iudicem. Ille sceleratus, ille innocens: vna catena ligantur, & longè sunt à se, quantum longè sunt à se? quantum scelus longè est ab innocentia. Sunt ergo in eodem loco, & longè sunt ab inuicem. Alius latro in Hispania facit scelera, proximus est ei, qui similia facit in Africa, quantum proximus? quantum scelus, & scelus? quantum sibi iunguntur latrocinium, & latrocinium? Nemo ergo timeat mixtos sibi corpore malos. Longè ab illis sit corde, & securus portat, quod non timet. Et hoc est, quod ait Psalmista, *Prolongauerunt iniquitatem suam*.

Fabricare malorum quid. Greg. 11. mor. c. 13.

Longè est iniquitas à iustitia.

Peccata sua mali bonis imponunt.

Gregor. 13. mor. c. 1.

Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: confundantur, & conuertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion. 2315

Hic ostenditur qualiter mali à Deo punientur, & diuiditur in quatuor partes, secundum quòd quadruplicem ostendit eorum futuram punitionem: Primò ipsorum superbia deprimetur: secundò ipsorum gloria confundetur: ibi, *Fiant sicut fœnum*: tertiò à bonis diuidentur: ibi, *De quo non implebit*: quartò benedictione priuabuntur: ibi, *Et non dixerunt qui prætereibant*. Primò ergo ostendit quòd ipsorum superbia deponetur, dicens, *Dominus iustus concidet cernices peccatorum*. Quid enim per cernicem nisi superbia designatur: quæ in morte maxime deponitur, & humiliatur? Vnde Iob 13. superbis dicitur, Redigentur in lutum ceruices vestræ. Quod exponens Gregorius ait, Sicut per oculum vilus, sic per cernicem solet superbia designari. Ceruix namque in lutum redigitur, cum superbus quisque humiliatur in morte: & elata caro tabescit in putredine. Intueamur itaque qualia latent in sepulchris cadauera superborum: quæ illa inextincta carne sit imago mortis, quæ tabes corruptionis. Et certè hi erant, qui extollebantur honoribus, habitis rebus tumebant, despiciebant cæteros, & quasi solos se esse gaudebant. Et dum non perpenderent, quò tendebant, nesciebant quid erant. Sed in lutum ceruix redacta est, quia decisi iacent in putre

Ceruix significat superbiam, quæ deponitur in morte. Gregor. 11. mor. c. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dine, qui timebant in vanitate. In lutum ceruix redigitur, quia quantum carnis potentia valet, tabes corruptionis probat. Vnde & Psal. ait, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum.* Volens ergo Psalm. consolari bonos, qui patiuntur à malis: ait, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum* &c. Quasi dicat, Non semper expugnabunt bonos superbi, nec fabricabunt supra dorsum bonorum: quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Sed nunquid omnium peccatorum concidet dominus ceruices? Omnis enim homo peccator est. Sed illorum dominus concidet ceruices peccatorũ, qui superbia erecti, & ceruicati contra Deum currunt, seipsos excusantes, Deum accusant, vt hic ostendit Aug. dicẽs, Cùm omnes peccatores sint, & nemo sit sine peccato: nunquid omnibus timendus est gladius in ceruices, quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum? Et respondet dicens, Non puto, quia omnium peccatorum, sed in membro, quod percutit, ibi designat, quos peccatores percutiat. Non enim dixit, *Dominus iustus concidet* manus *peccatorũ*, aut pedes peccatorum: sed quia peccatores superbos volebat intelligi, superbi autẽ omnes ceruicati sunt: qui non solum faciunt mala, sed nec agnoscere volunt. Et quando obiurgantur, seipsos iustificant: dicentes, Ego bene feci: sed Deus malè fecit. Ego (inquit) nihil mali feci, quia Saturnus fecit, quia Mars, quia Venus fecit. Ego nihil feci, iustificas te, accusas Deum, qui fecit stellas, qui cœlum ornauit. Itaque quoniam iustificas peccatum tuum, & superbis aduersus Deum: quia te facis extra culpã, & Deum in culpa: & tantum erexisti ceruicem, & cucurristi contra Deum. Et ideo ibi ceruicem nominauit hãc superbiam significans. Et de talibus superbis dicit, *Dominus concidet ceruices peccatorum*: quod erit in morte. *Et tunc confundantur, & conuertatur retrorsum omnes, qui oderunt Sion*: id est, confundentur, & conuertentur retrorsum quia de alto statu ad infimum, de gloria ad inferni tormenta. Et qui erunt subdit, *Omnes qui oderunt Sion.* Vbi Glossa Augustini, *Omnes qui oderunt Sion.* Oderũt Sion (id est ecclesiam) qui nolunt obseruare verbum Dei. Et qui intrant ecclesiam fictè, oderunt ecclesiam. Verbi gratia. Intras ecclesiam sub colore deuotionis: & intras non ex deuotione, sed vanè vt videas ibi vanitatem, & similia. Aliter istum versum deducit Petrus Cantor: dicens, *Dominus concidet ceruices peccatorum*. i. vitiosos, & superbos conteret peccatores. Non ait Concidet pedem vagum ad mala: non, manum ad noxia: non, oculum lasciuum, vel quæcunque alia membra, quibus vtitur peccator ad malum: sed ait *ceruices*: quia nil tantum displicet Deo, sicut post peccatum cervix erecta. Et ideo cuilibet patri consulit, vt filij ceruicem à pueritia humiliet Eccl. 30. Curua ceruicem illius à iuuentute, & tunde latera illius dum infans est: ne fortè induret, & non credat tibi.

Superbi accusant Deum, & se excusant de peccatis.

Ecclesiam odit qui ficte ecclesiam intrat.

2316 Fiãt sicut fœnum tectorum, quod, priusquam euellatur, exaruit.

Hic ostendit secundum, quòd superborum gloria confundetur. Comperat enim Psalm. gloriam malorum fœno tectorum: quia etsi in alto oritur & viret, & citò tamen aresci. Sic malorum gloria diu durare non potest. Vnde de ipsis dicitur Psalm. 36. quod tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident: & Psalm. 91. Cùm exorti fuerint peccatores vt fœnum, & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, vt intereant in sæculum sæculi. Sicut enim aduersitas iustorum citò terminatur: sic & malorum prosperitas, vide versic. 1592. Et aduerte, quòd gloriam malorũ non comparat Psalm. omni fœno, sed fœno tectorum, quod citius, & facilius arescit. Vnde huius similitudinem hic aperiens Augustinus ait, *Fiãt sicut fœnum tectorum* &c. Fœnũ tectorum est herba, quæ nascitur in tectis: in solario, in tegulato. In alto videtur: & radicem non habet. Quanto melius humilis, in basso nasceretur, & lætius vireret? Modò nascitur altius est celeriorem viriditatem: nondum diuulsum est, & aruit: nondum finiti sunt in iudicio Dei, & iam non habent succum viriditatis. Attendite opera ipsorum, & videte quia aruerunt. Sed viuũt, & adhuc hic sunt. Nondum ergo euulsi sunt, & aruerunt. Quod ideo dicit, quia multoties gloria superborum etiam ante mortem ipsorum ad magnã deuenit ignominiam: sicut patuit in superbo Sedechia rege Iuda: quem rex Babylonis captiuum duxit in Babylonem cum omnibus filiis suis. Et filios eius occidit coram eo: & oculos regis Sedechiæ eruit: & vinxit eum cathenis. Ecce quanta huius regis gloria antequam euelleretur per mortem, ad modum fœni tectorum aruit, & in confusionem est mutata: & sic de multis aliis. Propter quod & Mathathias hoc considerans, filios suos confortabat, dicens, A vermis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius stercus, & vermis est: hodie extollitur: & eras non inuenitur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius peribit. Et 1. Pet. 1. dicitur, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Et Iacob 1. dicitur de superbo diuite, quòd sicut flos fœni transit, exortus est sol cum ardore, & arefecit fœnũ, & flos eius decidit. Ita & diues in itineribus suis marcescet. Vel aliter: istum versum exponit Gregorius, maximè de gloria hypocritarum: super illo verbo Iob 8. Cùm adhuc sit in flore, nec manu carpatur, arescit ante omnes herbas: dicens, Iuxta carnem (inquit) etiam omnes iusti sunt fœnum: propheta attestante, qui ait, Omnis caro fœnum. Sed ante arescere scirpus dicitur, quia iustis in bono suo permanẽtibus, à viriditate assumptæ rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herbæ etiam reliquæ: quia iustorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus præuenit: quia prius quàm de carne hypocrita transeat, ea, quæ in se ostenderat virtutum facta derelinquit, de quibus bene per Psal. dicitur, *Fiant sicut fœnum tectorum, quod, priusquam euellatur, exaruit.* Fœnũ quippe tectorum in alto nascitur: sed nequaquam pingui radice solidatur: quia & hypocrita summa quidem sunt, quæ agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fœnum etiam non euulsum arescit: quia videlicet & hypocrita in præsenti adhuc vita subsistit, & iam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere: hæc amittens indicat se sine radice floruisse.

Gloria malorum comparatur fœno tectorum.

Gloriatur peccatrix fœni vilissimam comparatione. Gregor. 8. moral. 20.

De quo nõ implebit manum suam 2317 qui meret, & sinum suum, qui manipulos colliget.

Hic ostendit tertium: scilicet quòd ipsi mali à bonis

bonis diuidentur. In futuro enim iudicio exhibunt angeli, & seperabunt malos de medio iustorũ. Et in manu sua bonos recipient: sed malos alligabunt: in fasciculos ad comburendum: vt dicitur Matth. 13. Quod ostendens Psal hic ait, *De quo non implebit manum suam*, &c. Messores enim sunt angeli, qui bonos fructus colligent vt offerãt Deo. Sed de malis non implebunt manum suam: quia in talibus nullus fructus reperitur, qui ab angelis Deo præsentetur. Vbi per manus intellige opera: sed per finum conscientiam. Vnde hic ait Augustinus, Venturi enim sunt messores, & collecturi sunt triticum in horreum: & zizania alligabunt in fasciculos, & in ignem mittent. Sic & fœnum tectorum expurgatur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur. Non inde implent messores manus. Messores angeli sunt. Notandum, quia hic dicitur, quòd non implebit manum suam, qui manipulos colliget. Quod triplex maximè est colligere, quo messores angeli sinum suum implẽt colligẽdo: scilicet Colligere credulitatis euãgelicæ, Colligere humilitatis & reuerentiæ, Colligere pietatis, & clementiæ. Vide in dictionario, litera Colligere: in tribus primis partibus. Itẽ nota, quòd messis est triplex. Prima messis est collectio meritorum, quæ erit in sæculi terminatione. Matth. 13. Messis est cõsummatio sæculi. Secunda est congregatio saluandorum, quæ erit in iudicij discretione. Matth. 9. Messis quidem multa, &c. Tertia est collectio fructuum æternorum, quæ erit in præmij adeptione. Prouerb. 6. Si impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas fugiet à te. Vel dic, quòd beati post hanc vitam metent multipliciter, scilicet gaudiosè iuxta dolorem anxiantem. Psalm. 125. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metẽt. Copiosè iuxta bonorum largitatẽ: 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Fructuosè iuxta meritorum qualitatem: Gal. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet.

Colligere bonũ multiplex.

Messis triplex.

2318 Et non dixerunt, qui præteribant, Benedictio domini super vos, benediximus vobis in nomine domini.

Hic ponitur quartum: scilicet, quòd benedictione priuantur mali. Vbi notandum, quòd hic Psal. loquitur per quandã similitudinẽ cuiusdam consuetudinis, quæ inter Iudæos erat. Nam quilibet transiens per viam, dabat benedictionem suam omnibus, quos inueniebat aliquid boni operantes, vt puta, dicebat laborantibus, Benedicat vos Deus. Non laborantibus autem, nec aliquid boni facientibus non benedicebat. Consimiliter nunc ait Psal. quòd superbis, & infidelibus nihil boni operantibus pertranseuntes suam benedictionem non dabant. Pertranseuntes autem dicuntur Prophetæ & Apostoli: qui viam huius mundi percurrebant, hic mansionẽ non quærentes, sed ad patriam tendentes. Non enim reperies quòd aliquis propheta vel Apostolus, quòd aliquis sanctus vel iustus superbos benedixerit vel approbauerit: sed econtra, superbos & superbiam detestabantur: consimiliter & omnis scriptura sacra. Dicit ergo, *Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini super vos.* Quinimo, vt habetur Eccl. 10. Odibilis est Deo & hominibus superbia. Est ergo sensus istius versus quòd superbi excludentur à benedictione diuina quã Christus bonis in iudicio dabit, dicens, Venite benedicti patris mei. Et ratio, quia nihil boni egerũt: Cuius signum est, quia prætereuntes qui omnibus benedicunt bonum aliquod operãtibus, istis nõ benedixerũt. Vnde hic ait Augustinus, Nostis, fratres, quòd quando transitur per operãtes, est consuetudo vt benedicatur illis, Benedictio domini super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo enim transibat, & videbat aliquos facere aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliquid huiusmodi, quin benediceret illis: quia nõ licebat trãsire sine benedictione. Sed qui sunt transeũtes? Illi scilicet, qui per viam transierunt hinc ad patriam. Apostoli trãseuntes erant in vita ista: prophetæ transeuntes erant. sed quos benedixerunt prophetæ, & Apostoli? Illos scilicet, in quibus radicem charitatis viderunt: quos autem viderunt in tectis eminere, & superbire ceruice dixerunt contra illos, quod futurum erat. Benedictionem autem super eos non dederunt. Vos autem, qui legitis in scripturis, omnes istos superbos inuenitis maledictos designatos, & ad Antichristũ & diabolum pertinere: nullam inuenietis scripturam, quæ de illis bene loquatur, Sed dices, Nunquid sancti prophetæ, & Apostoli & alij sancti orãt pro suis persecutoribus & superbis, & ipsis optant benedictionem: cùm dominus dicat, Benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos? &c. Ad quod dicendum, quòd sancti in orationibus suis aliqua ponunt optatiuè, aliqua prædictiuè. Quandiu enim quis peccator est in præsenti vita, non est de ipso desperãdum: & sic pro ipso licet orare, & conuersionem suam optare. Tamen etsi possit conuerti de possibili, de multis sciebant prophetæ, & Apostoli, quòd de facto non conuerterentur: & talibus maledicebant, id est, ipsorum futuram maledictionem prædicebant. Benedicebant autem optatiuè & prædictiuè bene operantibus: dum prædicebant præmia bonis debita. Vis ergo à sanctis benedici? benefac. Vnde hic Augustinus ait, Isti transeuntes siue prophetæ, siue Apostoli, siue patriarchæ, & quicunque transierunt: si bene viuimus, benedixerunt nos in nomine domini. Sed fortè inquis, Quando me benedixit Paulus vel Petrus? Attende in scripturis. Vide si bene viuis, & vide ibi te benedictum fuisse: quia in scripturis omnes bene viuentes benedicuntur: malè autem viuentes maledicũtur. De malè ergo viuentibus dicitur. *Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini super vos.* Nec etiam illi dixerũt, *Benediximus vobis in nomine domini.* Ipsi in nomine domini benedicunt, quia omnia bona à Deo esse cognoscunt. vide versi. 2072.

Benedictio datur operãtibus bene.

Benedictio non datur malis.

Matth. 5.

Matth. 9.

1. Mach. 2.

Matth. 13.

Gal. 6.

Marth. 12.

PSALM. CXXIX.

2319 De profũdis clamaui ad te, domine: domine, exaudi vocẽ meam.

Hic Psalmus eundem habet titulum cum aliis Psalm. gradualibus: scilicet, *Canticum graduum.* Et eodem modo exponitur vt suprà. De materia verò Psalm. quantum ad literam, dicunt aliqui quòd iste Psalm. est quædam oratio quam fecit Dauid supplicando à Deo veniam de peccato adulterij quod commisit cum Bersabe: & de peccato homicidij commisso in Vriam. Alij autem dicunt quòd iste Psalm. computatur inter ignotos: quorum scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet auctor ignoratur. Certùm est autem quod factus fuit ab aliquo sancto viro spiritum propheticum habente. Et hoc pro liberatione populi Israel à captiuitate Babylonica: quam ille sanctus præuidit in spiritu. Et hoc satis videtur innuere finis Psal. qui ait, *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.* Et hãc intentionẽ prosequitur N. de Ly. Dic vt ipse Nic. de Ly. Quãtũ verò ad sensum propheticũ sciendũ quòd est inter Psalm. graduales vndecimus, & continet vndecimũ gradum ascensionis spiritualis. Qui gradus est pœnitentium supplicatio. Non enim sufficit homini timere Deum, patienter aduersa ferre, nisi etiã pro venia peccatorum clamet ad Deum. Cùm in hac mortali vita nullus sine peccato consistat, quod sine pœnitentiam non remittitur: pœnitẽtia autem sine supplicatione & spe veniæ imperfecta est. Igitur cõsequens est, quòd quilibet verè pœnitens pro venia peccati Deo supplicare debet. Sicut enim supplicatio sine pœnitentia non valet: Christo dicente, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me: sine causa colunt me. Sic & econtrario pœnitentia non valet sine supplicatione. Nõne Cain egit de peccato fratricidij pœnitentiam: dicens, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear: & tamẽ infructuosa fuit, quia sine supplicatione? Nõne Iudas de proditione Christi egit pœnitentiam: qui pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, dicens, Peccaui tradẽs sanguinem iustum? Sed quia non supplicauit pro venia, damnationem non euasit. Sic & de pœnitentia Antiochi, 2. Machabæorum 9. Sic & de damnatis dicitur, quòd sunt gementes præ angustia spiritus, pœnitentiam agentes, &c. Sola ergo pœnitentia perfecta est, & meretur veniam, quæ supplicationi est coniuncta. Et de huiusmodi supplicatione pœnitentis agit iste Psalmus. Item hic notat Glossa quòd iste Psalm. inter Psalmos pœnitentiales est lextus, sed inter graduales est vndecimus. Per quod denotatur quòd in hac vita nullus est tantum perfectus, quòd vt sine omni imperfectione consistat peccati. Et sic quòd nullus est tantum perfectus quin indigeat pœnitentia & supplicatione veniæ. Quod sic deducit. Quoniam senarius numerus perfectionem, significat (vnde & sex diebus Deus mũdum perfecit) per vndenarium vero significatur transgressio mandatorũ Dei, quia decem sunt præcepta: & vndenarius est primus numerus transgrediens decem. Et in his datur intelligi, quod quantumcunque perfectionis sit aliquis, non tamen est omnino sine peccato: pro quo necessaria est pœnitẽtia. Quod significat iste Psal. in quo est senarius cũ vndenario, vt est dictũ. Et nota quòd apud arithmeticos senarius numerus inter omnes numeros perfectus dicitur. Nam, secundum ipsos, perfectus numerus dicitur, qui resultat præcise ex omnibus suis partibus aliquotis simul aggregatis. Dicitur autem pars aliquota, quæ aliquoties sumpta suum totũ aliqualiter reddit. Sicut verbi gratia: In numero senario vnum est pars aliquota: quia sexies vnum facit sex. Duo est pars aliquota: quia ter duo faciũt sex. Tertium est pars aliquota: quia bis tres faciunt sex. Quartũ est pars aliquota: quia quatuor aliquoties sumptũ semper reddit vltra sex: similiter & quintũ. Senarius ergo numerus habet tres partes aliquotas: scilicet, vnum, duo & tres: sed istæ omnes tres partes simul sumptæ faciunt æqualiter suum totum nec maius nec minus. Et sic senarius numerus dicitur perfectus, secundum arithmeticos. Intentio ergo tota præsentis Psal. est nos mouere ad pœnitẽtiam cum supplicatione veniæ. Diuiditur autem iste Psalm. in duas partes: quia Psal. in persona pœnitentis, primò pro venia Deo supplicat: secundò supplicationem à Deo exauditam explicat: ibi, *A custodia.* Prima in duas: quia primò ponit suam supplicationem: secũdò vt exaudiatur assignat rationem: ibi, *Si iniquitates.* Prima in duas: quia primò Deo supplicat: secundo exaudiri postulat: ibi, *Fiant aures.* Quantum ad primum, sciendum quòd multiplex est profundum, de quo ad Deum clamare debemus: scilicet, profundum conscientiæ cordialis, profundum miseriæ temporalis, profundum maliciæ criminalis. Primo ergo est profundum conscientiæ vel cogitationis cordialis. Tantum enim est profundum cor humanum, quod nullis aspectibus hominum patere potest. Quis enim alterius cordis secreta potest penetrare? Certè solus Deus. Propter quod dicitur, Prauum est cor hominis & inscrutabile: & quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans cor, & probans renes, &c. Et proponitur Eccl. 23. Oculi domini profundũ abyssi & corda hominum intuentes. Et Prouerb. 20. Sicut aqua profunda, sic & consilium in corde viri. Et de isto profundo cordis clamare debemus ad Deum, vt nostræ supplicationes ex corde magis quàm ex voce procedãt, exemplo Psal. qui dicebat, Clamaui in toto corde meo. exaudi me domine, &c. De profundo ergo cordis clamandum est ad Deum: vide verſic. 2218. Secũdò est profundum miseriæ temporalis: quod duratquandiu hæc misera vita durat. Et ab isto profundo timebat Psalm. submergi, cùm dicebat. Non me demergat tempestas aquæ: neque absorbeat me profundum &c. Sic & nos de isto profundo ad dominum clamare debemus: ne procella aduersitatis nos ad impatientiam ducat. Vnde hic ait Augustinus, Debet vnusquisque nostrum videre in quo profundo sit, de quo clamet ad dominum. Profundum enim nobis est ista vita mortalis. Quisquis se in hoc profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat. Et donec de fundo eruatur, & veniat ad dominum. Tertiò est profundum culpæ. profundũ enim dicitur peccatum, quia ad profundum ducit infernũ. Sic enim de diabolo peccante dicitur, Veruntamen in infernum detraheris in profundum laci. Et cæteris peccatoribus dicitur, Væ qui profundi estis corde. De isto profundo clamare debemus, vt inde nos eripiat: quia quia si clamat statim eripitur à Deo. Vnde hic ait Augustinus, Idoneus potuit esse homo ad casum suum, sed idoneus non est ad resurrectionem suam: semper in profundo est peccatorum, nisi liberetur à Deo. Sed cùm de profundo clamat, surgit de profundo. Et ipse clamor non permittit multum eum in profundo esse. Sed aduerte quòd illi maximè in profundo peccatorum iacent, qui peccatis inuolutis desperantes ad dominum clamare contemnunt: sed continuè magis implicantur sicut dicitur Prouerb. 18. Impius cùm in profundum peccatorum venerit, cõtemnit. Quod hic declarãs August. dicit, Valde in profundo sunt peccatores, qui nec clamant de profundo. Dicit enim scriptura, Peccator cùm in profundum venerit malorum, contemnit. Iam videte, fratres, quale profundum sit vbi contemnitur Deus. Cùm quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, acerbis quibusdam iniquitatum premi: si dictum illi fuerit vt Deum roget, irridet & dicit, Si Deo displicerem

Matth. 5. Pœnitẽtia debet esse cũ supplicatione veniæ.

Matt. 27.

Sap. 5.

Genes. 1.

Sex est numerus perfectus.

Profundũ triplex.

Hiere. 17.

Psal. 118.

Psal. 68.

Peccator desperatus contemnit

cerem facinora, ego non viuerem: si curaret Deus res humanas, ad tanta scelera, quæ feci, non solum non viuerem, sed mihi etiam bene non esset. Solet enim illis bene euenire, qui multum in profundo sunt, qui prosperantur in iniquitatibus suis. Et tanto magis in profundo merguntur, quanto magis videtur esse fœlices. Fallax enim est ipsa fœlicitas, maior infœlicitas. Deinde in hoc solẽt homines dicere, Iam quoniam multa feci, & damnatio imminet, hoc perdo quòd non facio quicquid possum. Quomodo solent homines desperati dicere, Si me occisurus est iudex pro decem homicidiis, quomodo pro quinq;, quomodo pro vno? quare quicquid mihi iam occurrit non facio? Et hoc est quod dicitur, Peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Et contra istos tales suo exemplo vt de profundo peccatorũ clamemus ad Deũ, admonet, dicens, *De profundis clamaui ad te domine*, &c. Hic nota quod peccator orando multipliciter ad Deum clamare debet: vide verſic. 893.

Prou. 18.

2320 Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

Hic postulat suæ supplicationis exauditionem. Vbi aduertendum quòd cùm Deus spiritus sit, & non corpus, aures corporales non habet, sed spirituales. Auris enim Dei dicitur ipsius pietas & clementia, qua nostras preces exaudit. Vnde tunc aures Dei intendunt voci nostræ supplicationis, quãdo ipse sua pietate nostras orationes exaudit. Sic enim aures Dei pro exauditione accipit scriptura. Salomone dicente Deo, 2. Paral. 6. Sint aures tuæ intẽtæ super orationem quæ fit in loco isto. Et nota quod Deus aures suæ misericordiæ nobis inclinat, quando nostras audit orationes: iuxta illud Psalm. 119. Inclinauit dominus aurem suam mihi: quia ipse excelsus, nos autẽ parui & humiles. Ideo per oppositum aures nostras nos inclinare ad Deũ non debemus: sed ipsas ad ipsum erigere. Ad cuius euidentiam sciendum quòd auribus naturalibus natura tria dedit: scilicet quia ipsas fecit apertas, paruas, & erectas. Primò ipsas fecit apertas, quod nõ fecit de organo visus: quia clauditur palpebris, & organum gustus clauditur labiis. Et hoc ad denotandum quòd ad audiendum proniores esse debemus quàm ad loquendum, videndum, vel gustãdum. Vnde & Seneca in De moribus ait, Auribus quàm lingua frequentius vtere. Vnde & Sapient. 1. dicitur, Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur, Secũdò natura aures fecit paruas. Animalia enim bruta secũdum sui corporis quantitatem, vt in pluribus maiores habent aures quàm homo: vt patet de asino, boue, cane, equo, & similibus. Et hoc fecit natura ad denotandum, quòd illã, quæ audimus, districtè atque discretè recipere debemus: vt, scilicet nõ omnia audita credamus. Et ad istũ sensum dicitur Eccles. 28. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequã. Vnde & Seneca, in prouerbiis dicit, Difficilem oportet habere aurem ad crimina. Vnde & dist. 96. in scripturis dicitur, Hæc quidem diximus, cautos vos reddere cupientes, vt si de domini sacerdotibus aliquid contigerit vos audire quod confusionem piis auribus ingerat, non infrumitum, sed pudoratos filios Noe imitantes, paternã de reliquo verecundiam contegatis: vt affluenti, quemadmodum & illi, benedictione repleri moderãte Deo mereamini. Et sunt verba Nicolai papæ Ludouico impe-

Auris Dei est eius misericordia.

Auris triplex conditio.

ratori scripta. Tertio natura humana fecit aures nõ cadẽtes, sicut habẽt canes: sed stantes: ad denotãdum, quòd verbis terrenis & vilibus aures inclinare non debemus: sed illas solum cœlestibus audiendis erigere, & ad verba legis diuinæ. Propter quod Nehem. 8. dicitur, quòd aures omnis populi erectæ erant ad librum legis. Sed per oppositum, malorum aures clausæ sunt ad audienda Dei monita, & inclinatæ ad terrena. De quibus dicitur Psal. 57. Furor illis secundum similitudinem serpẽtis & aspidis surdæ obturantis aures suas, &c. vide verſic. 431. 931. Tales enim non imitãtur aures Dei quæ intendunt votis nostris. Ideo conformiter & nostræ aures Dei votis intendere debent.

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? 2321

Hic assignat rationem suæ exauditionis. Et diuiditur in tres partes, secundùm quòd tres rationes adducit. Prima sumitur ex parte humanæ fragilitatis: secũda ex parte diuinæ pietatis: ibi, *Quia apud te*: tertia ex parte humilitatis. ibi, *Sustinuit.* Quantum ad primum, sciendum quòd multitudini peccantium magis parcẽdum est quàm vni soli. Vnde & si communitas peccat, communitati parcitur: vt habetur 23. quæst. 4. cap. Non potest esse. Cùm ergo omnes homines peccatis sint obnoxij, quia omnes nascimur filij iræ: ad Ephes. 2. & 1. Ioan. 2. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Et sic ratione multitudinis peccãtis probat Psalm. suam orationẽ exaudiendã: vt scilicet Deus peccata nostra nõ reseruet ad vindictã, sed illa sua pietate dimittat: quia nullus est sine peccato. Et hoc est quod ait, *Si iniquitates obseruaueris, domine, domine, quis sustinebit?* Quasi dicat, Nullus. Vnde hic ait Aug. *Si iniquitates obseruaueris* &c. Circunspexit iste seipsum: circunspexit vitam suam, vidit illam vndique facinoribus coopertam, quacunque respexit, nihil in se bonum inuenit. Et cùm tanta ac multa peccata vndique videret, tanquam expauescens exclamauit. *Si iniquitates obseruaueris, domine, domine, quis sustinebit?* Non dixit, Ego nõ subsistinebo: sed *quis sustinebit?* Vidit propè totam humanam naturam lacerari peccatis suis: accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum quod præsumere posset de iustitia sua. Quomodo enim sine peccato reperiri potest homo habitans in carne: ex qua peccati tentatio procedit? Quod declarãs Greg. super illud Iob 4. Et in angelis suis reperit prauitatẽ, &c, sic ait, Luteas domus habitamus, qui in corporibus terrenis subsistimus. Quod bene considerans Paulus ait, Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Terrenum enim fundamentum est substantia carnis: quod in se Psalm. solicitè conspexerat, cũ dicebat, Substantia mea in inferioribus terræ. Tinea de veste nascitur, & eandem vestem, de qua oritur oriendo corrumpit. Quasi verò quædam vestis animæ caro est. Sed hæc nimirum vestis habet tineam suam: quia ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam tinea vestis nostra consumitur, cùm caro corruptibilis tentationem gignit, & per hanc ad interitum peruenit. Velut tinea homo consumitur, cùm de se oritur vnde conteratur. Ac si apertè dicat, Si illi spiritus angelici esse ex se incommutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur: qua temeritate se homines in bono existimant permanere, quos in eo quod intellectum

Peccator est omnis homo.

Greg. 5. mor. c. 27.

2. Cor. 4.

Psal. 128.

Caro peccatum generat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tellectus ad summa euehit, infirmitas carnis aggrauans præpedit, vt per corruptionis vicium in se habeant vnde ab intima nouitate veterascant? Est ergo in summa vatio Psal. ista: Tu Deus disposuisti ex hominibus ruinam angelorum reparare: ergo homines pœnitētes supplicantes pro venia debes exaudire, patet, quia aliter propositum tuum impleri non posset: quia nisi indulgeas, nullus homo iustus reperitur. Vnde *si iniquitates obseruaueris* (scilicet ad puniendum) *quis sustinebit*? id est, quis iustitiam conseruabit? Quasi dicat, Nullus.

2322 Quia apud te propiciatio est, & propter legem tuam sustinui te domine.

Hic ponit secundam rationem, quæ sumitur ex parte diuinæ pietatis. Vbi sciendum, quòd propitius dicitur à propè: & inde propitiatio, quasi propinquitas. Per peccatum autem elongamur à Deo: non quidē loco, sed similitudine. Sed quādo Deus peccatum remittit, tunc dicitur propitiari nobis: id est nobis appropinquare, & nos illi, per similitudinem imitationis. vnde propitiari idem est quod misereri, & peccata relaxare, quò Deo appropinquare valeamus. Cùm igitur Deus natura sit misericors, qui non quærit mortem peccatorum, sed vt magis conuertantur, & viuant, & paratus sit omnibus parcere: ideo apud ipsum dicitur esse propitiatio, id est, miseratio: vt sit sensus Psal. Ideo tu Deus supplicationes pœnitentium debes audire, quia apud te est propitiatio. Vel aliter: propitiatio nostra Christus est, cuius sanguine Deo sumus reconciliati. Et hic est apud Deum: quia & Christus est verus Deus. Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Et de Christo sub nomine propitiationis apertè loquitur Apostolus dicens, Si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris tantum, sed etiam totius mūdi. Vnde hic August. ait, *Quoniā apud te propitiatio est.* Quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod nobis oblatum est, scilicet, sanguis innocens fusus, qui deleuit omnium peccata nocentium: redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici? Ergo est apud te propitiatio. Quasi dicat, Si iudex iolum velles esse, & misericors esse nolles obseruare omnes iniquitates, & quæreres illas: quis sustineret? quis ante testaret, & diceret, Innocens ego sum? quis staret in iudicio tuo? Sto ergo ego spe ante te, *quia apud te propitiatio est.* Ideo ipero, ideo sustineo. Et Greg. propiciationē dicit ipsum Christum, exponens illud Iob 33. Inueni in quo propitier ei: dicens, Quia nullus erat, cuius meritis nobis dominus propitiari debuisset: vnigenitus patris formam nostræ infirmitatis suscipiens, solus iustus apparuit pro peccatoribus intercedens. Vnde dicit, Inueni in quo propitier ei. Acsi apertè mediator Dei & hominum dicat, Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo iustus intercessor appareret: me ipsum ad propitiandum hominibus hominem feci. Et dum me hominem exhibui, in quo iustè hominibus propitiarer inueni. Quamuis ergo superius dixerit, quòd si Deus iniquitates obseruaret, nullus sustinere posset: tamen nunc dicit se sustinuisse: & hoc quia apud Deum propitiationem cognouit. Vnde sequitur, *Et propter legē tuam sustinui, te domine.* Sed quæ est lex Christi, nisi charitas? dicēte Apostolo, Plenitudo legis, est dilectio.

Propitiatio quid sit.

Propitiatio dicitur Christus.

1. Ioan. 2.

Lex christi charitas.

Rom. 13.

Ista autem lege charitatis Christus factus est propitiatio nostra: quia charitate carnem nostram assumpsit. Quid est ergo, *propter legē tuam sustinui te, domine*: nisi, propter charitatem, qua factus est homo mediator noster, & propitiatio, *sustinui te, domine*: id est, sperani in te domine? Vnde hic ait August. Lex Christi est charitas. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris in via non deserit comitem. Comes sit ei quem ducit in via. Dicat ergo, *propter legē tuam sustinui te domine*. i. quia dignatus es legem misericordiæ afferre, mihi dimitere omnia peccata mea, dare mihi monita, ne de cætero te offendam. Ideo propter hanc legē sustinui te domine. i. expectaui quando venires, & liberares me ab omni necessitate.

Sustinuit anima mea in verbo eius, 2323 sperauit anima mea in domino.

Hic ponitur tertia ratio, quæ sumitur ex parte humilitatis nostræ. Ad humilitatem enim spectat quòd quis Deo non resistat sed verbo eius humiliter credat, & speret promissa. Vbi nota, quòd sustineo. es, in scriptura diuersa significat. Quia quandoque est idem, quod inuoluntariè pati onus, vel pœnam. Sic enim dicitur Leuit. 24. Qualem quis alteri inflixerit pœnam, vel maculā, talem sustinere cogetur. Quandoque idem est, quod volūtariè pati vel patiēter. Sic dicebat Apostolus, Persecutiones patimur, & sustinemus. Et de Christo dicitur, Recogitate eū, qui talem aduersus semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionem. Item proposito sibi gaudio, substinuit crucem, confusione contempta. Quandoque idem est quod expectare. Sic enim Christus ait Apostolis, Sustinete hic, & vigilate mecum: sustinete, id est, expectate. Et Psal. 68. Et sustinui, qui simul contristaretur, & nō fuit. Ad propositum autē: hic sustinere stat pro expectare, & firmiter sperare quæ verbo Dei sunt promissa. Vnde secunda pars versiculi declarat primam. Dicit ergo, *Sustinuit anima mea in verbo eius*, id est, expectauit anima mea promissa per verbum eius. Et quòd accipiat sustinere pro expectare, cōsequenter declarat, dicens, *Sperauit anima mea in domino.* Vnde istum passum exponit Aug. dicens. *Sustinuit anima mea in verbo eius.* Nemo sustineat, nisi qui nōdum accepit quod promissum est. Nā qui iā accepit, quid sustineat, id est, quid expectat? Accepimus remissionem: sed sustinemus quod promissum est nobis regnum cœlorū. Debita nostra delata sunt, sed merces nostra adhuc futura est. Accepimus veniam, sed æternam vitam nondum tenemus, sed sustinemus in verbo eius: quia qui dedit veniam, ipse promisit vitam æternam. Si verbum nostrum esset, deberemus timere: sed verbum Dei est quod nō fallit. Securè ergo speramus in eius verbum, qui fallere non potest. Propter quod subdit, *Sperauit anima mea in domino*, Sperandum autem est in domino, quia spes animā confirmat ne cadat à bono: vnde anchoræ assimilatur. vide versic. 2018. Et quia hic Psalm. loquitur in persona pœnitentis, & supplicantis, meritò dicit, *sperauit anima mea in domino*: quia sine spe veniæ nihil pœnitentia valet. vide versicu. 985. Item nota quòd spes in Deo habita multa bona facit: versic. 133.

Sustinere multa significat.

Heb. 12.

Matt. 26.

Sustinere idem q̄ expectare.

Greg. 14. mor. c. 4.

A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in domino. 2324

Hic Psalm. suam supplicationem exauditam explicat

plicat. Et tria facit: quia primo ponit suæ supplicationis exauditionem: secundò exauditionis rationē: ibi, *Quia apud dominum*: tertiò supplicationis generalem conclusionem: ibi. *Et ipse redimet.* Quantum ad primum, notandū quòd custodia matutina idem est quod vigilia matutina. Sciendum est ergo quòd (vt dicit Hieronym. super Matth.) custodiæ, & vigiliæ militum apud Romanos diuidebātur per spatium trium horarum: sic quòd quælibet vigilia tres horas continebat. Prima vigilia incipiebat per tres primas horas noctis: sed vigilia matutina continebat tres horas iuxta diem, sic quòd in spatio illius vigiliæ terminabatur nox, & dies illucescebat. Per istam ergo vigiliam matutinam intelligit Christi resurrectionem illa hora factam. Et per hoc vult innuere Psalm. quòd vigilia matutina (scilicet resurrectio domini quam in spiritu præuidebat) erat causa suæ spei: quia scilicet in vera spe resurrectionis stabat vsque ad noctem: id est vsque ad mortem, quæ per noctem designatur. Non enim vult innuere, quòd spes sua solum vna tota die durauerit: scilicet à principio diei vsque ad noctem: sed quòd à resurrectione Christi habuit exordium, & durauit vsque ad mortem. Et istum intellectum ponit hic August. dicens, Quid est hoc quod ait, *A custodia matutina vsque ad noctem* &c. Nunquid vno solo die sperauit in domino, & finita est tota spes ipsius? Illa vigilia matutina finis est noctis. Ergo intelligendum est ne putemus vno die nobis sperandum esse in domino. Quid ergo hoc est, à vigilia matutina vsque ad noctem sperare in Domino? Quia dominus, per quem nobis dimissa sunt peccata, in vigilia matutina surrexit à mortuis: vt hoc speremus nobis esse futurum, quod præcessit in domino. Iam enim nobis peccata dimissa sunt: sed nondum surreximus. Si nondum surreximus, nondum in nobis factum est quod præcessit in capite nostro. Quid præcessit in capite nostro? Quia caro ipsius capitis resurrexit. Spiritus illius capitis nunquam mortuus est: sed quod in eos mortuum est, resurrexit. Et quodam modo nobis dominus dicit, Quod in me vidistis, sperate in vobis: id est, quia ego resurrexi, resurgetis & vos. Ergo quia ille in vigilia matutina surrexit, cœpit anima nostra ex hoc resurrectionē sperare. Sed vsquequò? vsque ad noctem: id est quousque moriamur. Omnis enim mors carnalis quasi somnus est. Cœpisti sperare, ex quo resurrexit dominus: noli deficere sperare quousque exeas ab hac vita. Nam si non vsque ad mortem speraueris, deletur totum, quod speraueras. Sunt enim homines, qui incipiunt sperare: sed non perseuerant vsque ad mortem. Incipiūt pati tribulationes aliquas, aliquas tentationes: vident homines malos fœlicitate tēporali pollere. Et quoniam talia sperabant de domino, vt hic essent fœlices, attendunt eos, qui scelerati sunt, habere, quod ipsi desiderant & desinunt sperare in dominū. Quare? quia non à vigilia matutina cœperunt sperare. Quid est hoc? non hoc, Cœperunt sperare de domino quod præcessit in domino ab illa vigilia matutina: sed sperabant de domino, vt si essent Christiani, haberent plenam domum frumēto, vino, & oleo, argento, & auro, quòd nullus eorum moreretur immaturus. Qui ergo sic sperat in dominum, & animaduertit eos qui non colunt dominum his abūdare: deficit, & non sperat vsque ad noctem: quia non incipit sperare à vigilia matutina. Qui autem incipit in domino à vigilia in qua resurrexit primus immortalis, hic sperat vsque ad noctē resurrectionem sui corporis. i. quousque sit nox vniuersi generis humani in occasu sæculi. Post autem istam noctem nō erit spes resurrectionis, sed ipsa resurrectio. Et aduerte quod hic Aug. videtur velle quod ista spes resurrectionis omnibus est necessaria vsq; ad noctem: id est vsque ad finem sæculi. Ex quo videtur sequi quòd nullus ante finem sæculi resurrexit nec resurget immortalis: quia omnes qui resurrexerint ante finem, resurgent morituri. Et sic sancti qui cū Christo surrexerunt, resurrexerunt iterum morituri. Vnde sic dicit August. Resuscitati sunt mortui multi ante aduentum domini. Nam Helias resuscitauit mortuum, & Helisæus: sed resurrexerunt iterū morituri. Dominus etiam ipse quos suscitauit, morituri resurrexerunt. Semel nati sunt: & bis mortui sunt. Nemo resurrexerat nunquam moriturus, nisi dominus. Quando autem resurrexit dominus, ipse nunquam moritur. A vigilia ergo matutina hoc spera & tu de domino resurrecturum te: non quomodo Lazarus resurrexit, non quomodo filius viduæ vel archisynagogi filia, non quomodo quos suscitauerunt antiqui prophetæ: sed te resurrecturum spera quomodo dominus resurrexit, vt amplius non moriaris. Et notādum quòd ista pars prima præsentis versiculi, est finis versiculi præcedentis: vt sit sensus. Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino: sed quandiu sperauit, subditur, *A custodia matutina vsque ad noctem.* Et cōsequēter suo exēplo monet alios omnes sic sperare in domino, dicēs, *Speret Israel in domino*: supple sicut & ego, scilicet à custodia matutina vsque ad noctem. Per Israel autem intelligit omnes Deum videre cupiētes: quia Israel videns Deum interpretatur.

Custodia matutina significat resurrectiō Christi.

Vigilia quomodo diuidebātur à Romanis.

Christus solus resurrexit immortalis.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Matth 9.

Marc. 16.

Perseuerātia in bono est necessaria.

Spes quare deficit in nobis.

Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. 2325

Hic assignat suæ supplicationis & spei causam & rationem. Cùm enim quis cogitat, Christus resurrexit immortalis, quia sine omni peccato fuit, qui sine omni culpa pro nobis mortē sustinuit: sed ego qui peccatis sum plenus, ex debito peccatorum morior: quo merito sperare debeo, quòd immortalis resurgam, sicut Christus immortalis resurrexit. Ad hoc respondet Psalm. dicens quòd resurrectio illa qua immortalis cum Christo resurges, non erit meritis tuis, sed solum ex misericordia Dei, qui te suo sanguine redemit. Quare ergo immortalis resurges? ratio est. *Quia apud dominū* &c. Apud enim dominū est misericordia: quia ille, qui sine peccato præcessit, misertus nostri delet peccata sequentia. Et apud eum est copiosa redemptio, quia precio sui sanguinis nos redemit copiosè: quia fuit sufficiens precium non solum pro peccatis nostris, sed etiam totius mundi: & non solùm totius mundi, sed etiam infinitorum mundorum, si essent: & ratione vnionis hypostaticæ qua vnitus erat cum verbo. Vnde causam nostræ resurrectionis non esse merita nostra, sed misericordiam Dei hic ostēdit August. dicens, Sed ne suggerat ista cogitatio, vt dicas, Capiti licuit surgere immortalis, quia peccatis non premebatur, nullum peccatum erat in illo: quid nos facturi sumus? Quomodo sperabimus talem resurrectionem qualis præcessit in domino, cùm peccatis nostris vndique aggrauemur? Sed tibi respondetur, Audi quod sequitur. Hoc ideo debes sperare: quia apud dominum misericordia, & copiosa &c. Ergo si premebaris peccatis tuis, adest misericordia Dei,

Christus solus resurrexit immortalis.

Resurrectio nostra erit opus misericordiæ.

Ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ideo præcessit ille sine peccato, vt deleeat peccata sequentium. Nolite ergo in vobis præsumere: sed à vigilia matutina præsumite. Videte caput vestrum resurrexisse & ascēdisse in cœlum. In illo nulla culpa erat: sed per illum culpæ nostræ delentur. Et aduerte quòd hic Psal. cùm dicit, *Apud dominum misericordia* &c. per dominum intelligit Christum, qui solus redēptio nostra dicitur: quia ipse & non alius nos redimere potuit: vt ostendit Gregor. dicēs. Dominus Iesus diabolum non virtute, sed sapiētia superauit. Ipse namque diabolus in illa nos primi parentis radice supplantans, sub captiuitate sua quasi iustè tenuit hominem: qui libero arbitrio conditus, quia ei iniusta suadenti consensit. Ad vitam namq; conditus in libertate propriæ voluntatis, sponte propria factus est debitor mortis. Delenda igitur erat talis culpa: sed nisi per sacrificiū deleri non poterat. Quærendum ergo erat sacrificium. Sed quale sacrificium poterat pro absoluendis hominibus inueniri? Neq; enim iustum fuit, vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Ergo si bruta animalia pro rationali animali (id est pro homine) dignæ victimæ non fuerunt, requirendus erat homo qui pro hominibus offerri debuisset: vt pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quia homo sine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hostia, quomodo à peccato nos mundare potuisset, si ipsa peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo vt rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus, vt verus à peccatis mundaret hominem homo sine peccato. Sed quis esset homo sine peccato, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos filius Dei in vtero virginis, qui pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa: fecit pro nobis sacrificium: corpus suum exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato: quæ & humanitate mori, & iustitia mundare potuisset. Hunc ergo cùm post baptisma vidisset antiquus hostis, mox tentationis impetu, & per diuersos aditus ad interiora eius conatus irrumpere, victus est, atque ipsa inexpugnabili eius integritate prostratus. Sed quia ad interiora eius non valuit, ad eius exteriora se conuertit: vt, quia mentis virtute victus est, eum quem decipere tentatione non valuit, carnis saltem morte videretur superare. Et permissus est in illud quod ex nobis mortalibus mediator acceperat. Sed vbi potuit aliud facere, ibi ex omni parte deuictus est: & vnde accepit exterius potestatem dominicæ carnis, occideretur: deinde potestas eius qua nos tenebat, occisa est. Ipse namque interius victus est, dum quasi vicit exterius. Et qui nos iure debitores mortis tenuit, vires in nobis mortis amisit: quia per satellites suos eius carnem perimendam appetiit: in quo nil ex debito culpæ inuenit. Dominus ergo noster pro nobis mortem soluit, ne nobis mors debita noceret &c. Ex quibus apparet quàm gratiosè copiosa apud Deum misericordia fuit, & redemptio: quia scilicet redemptionem misit dominus populo suo &c.

Gregor. 17. mo. ca. 15. Christus solus nos redemit.

Psal. 110.

2326 Et ipse redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius.

Hic ponit suæ supplicationis generalem conclusionem, quæ stat in hoc, quòd dominus Iesus Christus omnibus pœnitentibus, & pro venia clamantibus de profundo sui cordis liberè parcit, & omnes iniquitates liberè relaxat. Et hoc est quod ait, *Et ipse* (scilicet Dominus Iesus apud quem misericordia est, & copiosa redemptio) *redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.* Vbi per Israel intellige omnes verè pœnitentes, qui peccata supplantant, & firma spe Deum contemplantur. Nam Israel, qui videns Deū interpretatur, ipse idē & Iacob, qui dicitur supplantator. Vnde hic ait Augustinus. *Et ipse redimet Israel:* quia Israel vendere se per peccatum diabolo potuit, & fieri venūdatus sub peccato: redimere autem ab iniquitate non potest. Ideo ille solum Israel potuit redimere, qui se per peccatum nō potuit vēdere. Qui enim peccatum non commisit, ipse redemptor est à peccato. Non ergo timeat accessurus ad Deum aliquis iniquitates suas: tantummodo accedat pleno corde, & definat iam facere quæ faciebat: & de profundis clamet ad dominum, & ipse redimet iniquitates illius. Nota ergo, quòd redemptor noster dicitur Christus: vide versic. 267. Et quòd redempti sumus per sanguinem Christi: versic. 1271. 1844. 377. 533. 431. Ipse enim omnes redemit, quo ad sufficientiam: quamuis non quo ad efficientiam: versic. 521. Vnde aliter redemit Christus electos, & aliter reprobos: versic. 895.

PSALM. CXXX.

2327 DOmine, non est exaltatum cor meū, neque elati sunt oculi mei.

Iste Psalm. habet titulum illum talem, *Canticum graduum ipsi Dauid.* Exponitur vt suprà. Sed ex eo quod additur, scilicet *ipsi Dauid*, apparet quis istum Psal. fecerit: quia ipse Dauid. De materia verò Psal. sciendum: quia, sicut in naturalibus experientia docet, dispositio capitis ad membra redundat. Vnde vulgariter dicitur, Quādo caput dolet, omnia membra languescunt. Sic suo modo est in moralibus: quia bonitas principis & malitia redundat in subditos. Quod satis probatum fuit in Dauid rege: quia propter peccatum eius populus fuit punitus, quando numerauit populum, vt habetur 2. Reg. 24. In isto ergo Psalm. Dauid volens Deum placare, proponit Deo humilitatem suam: ostendens scilicet quā illam numerationem non fecit ex superbia. Et si in ipsa peccauit, petit, quòd retributio peccati sui redundet in animam suam & non in subdito, dicens, *Sicut ablatus est super matrem suam, ita retributio in anima mea.* Humiliter enim hoc Deo dixit, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti, qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me. Non autem tunc numerando populum peccauit Dauid, quia hoc ex superbia fecisset: sed quia numerando populum non obtulit pro populo debitum sacrificiū. Sic ergo hic volens placare Deum, prætendit humilitatem: quod non facit ex iactantia, sed magis ad gratiarū actionem, in se recognoscens diuinā gratiā: sicut Ezechias rex dixit, Obsecro domine, memento mei, quomodo ambulauerim coram te in veritate: vt ex hoc impetraret vitæ lōgitudinem. Sic nunc & Dauid, vt impetret veniā prose & populo suo, &c. dicvt Nic. de Ly. Quantum ad sensum propheticum, sciendum quòd in isto Psa. Dauid loquitur non in persona propria, sed in persona totius corporis Christi, quod est ecclesia. Sic enim omnes homines ratione vnitatis fidei & charitatis sunt vnus homo: sicut etiam omnes sunt vnū templum Dei. Sicut omnibus iustis ait Apostolus, Templum

4. Reg. 20.

templum Dei sanctū Dei est, quod estis vos. Omnes enim, qui credunt in Christum, & sic credunt, vt diligant, tanquā lapides viui sunt, de quibus templum Dei ædificatur: hoc est tēplum spirituale, vbi rogatur Deus, & exaudit. Quisquis enim extra hoc templum orauerit Deum, nō exauditur ad gloriā: etiamsi exauditur ad quædam temporalia. Ad vitam autem æternam non exauditur, nisi qui templum Dei est, & in tēplo Dei orat: id est, in vnitate ecclesiæ & corporis Christi: quod corpus Christi constat ex multis credentibus in toto orbe terrarum. Sic ergo hic loquitur Psalm. in persona omnium iustorum, tanquam vnus homo & tāquam vnum Christi corpus. Ostendit in isto Psal. duodecimum gradum ascensionis spiritualis, qui est humilitas: quam ostendit habendam intus & extra: in corde & in exterioribus signis. Vnde tota huius Psalm. intētio est mouere nos ad humilitatem. Psalmus ergo iste diuiditur in partes tres: quia primò humilitatem habendam suo exemplo proponit: secundò pœnam debitam non habentibus proponit: ibi, *Si non humiliter*: tertiò humilitatis fructū (scilicet spē) cōcludit: ibi, *Speret.* Prima in duas: quia primò agit de humilitate interiori: secundò de humilitate exteriori: ibi, *Neque ambulaui.* Quantum ad primum, sciēdum quòd humilitas interior stat in corde, circa quod versantur contraria: scilicet vitium & virtus: quæ sic se habent quòd positio vnius est priuatio alterius: & negatio vnius est alterius positio: sicut patet de gratia & peccato: quia positio gratiæ infert purgationē peccati: & negatio gratiæ, peccati positionem: & econtrario. Sequitur enim, iste est in gratia: ergo non est in peccato. Similiter, iste nō est in gratia: ergo est in peccato. Sic est enim de omnibus contrariis immediatis, circa substantiam aptam natam ad ista. De quorum numero sunt humilitas, & superbia circa cor: quia omne cor, quod habet humilitatem, caret superbia: & omne, quod caret superbia, humilitatem habet. Sic ergo & hic Psalm. arguit à negatione superbiæ ad humilitatis positionē: dicens, *Domine non est exaltatū cor meum*: ex hoc volens inferre per contrarium, humiliatum est cor meum. Et quātum ad literam, ista sunt verba Dauid, quādo volens veniam obtinere de peccato adulterij & homicidij, nesciuit melius sacrificium Deo reddere quàm cordis humilitatem. Propter quod dixit Deo, Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem. Sed scio quòd holocaustis (scilicet animaliū victimis) nō delectaris. Sed sacrificium tibi placitum est spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Vnde hic ait Aug. Satisfacere volebat Dauid Deo pro peccatis suis: propitiare illum volebat: vt acciperet remissionem peccatorum. Et quasi quærens vnde illum propitiaret ait, Scio quòd holocaustis non delectaris. Ergo superfluè quærerē arietes, tauros, aut aliquā talē victimam. Quid ergo? sine sacrificio placatur Deus? Certè minimè. Sed quod est sacrificiū quo placatur? Audi quod ibi sequitur, Sacrificium Deo, spiritus cōtribulatus, &c. Si ergo humiliatum cor, sacrificium Deo est: ille verum sacrificium obtulit, qui dixit, *Domine, non est exaltatum cor meum.* Vis autē scire quis habet cor humile, & quis superbū? Audi Greg. dicentē, Sācti & humiles viri aliena opera etiā parua mirātur: sua autē opera etiam magna despiciūt. At cōtrà, arrogātes aliena etiā magna despiciūt: sua verò, quæ parua sunt admirātur. Et plerūq; de suis malis bona æstimāt: de alienis autē bonis mala sentire nō cessant. Nā dū propriam gloriā quærunt, perniciosè studēt, vt, quicquid virtutis ab aliis agitur, iniquitatis nota laceretur: & bonæ actionis pōdus vertūt in maculam in criminis, &c. Ex quibus apparet, seu potest probari, q Dauid habuit cor humile & oculos non elatos: quia aliorū opera etiā parua magna reputabat: sua autē etiā magna reputabat parua. Quod ostēdit Greg. dicēs, Dauid de se semper humilia sentiens, & ipsi Saul se cōparatio ne postponens, postquā feriēdi locū reperit, & pepercit eidē sæuiēti aduersario, humili se professione prostrauit: dicēs, Quem persequeris, rex Israel? quē persequeris? canem mortuum, & pulicem viuum. Et certè iam vnctus in regem fuerat: iam exorante Samuele, & cornu super se oleo fundente didicerat quòd eum diuina gratia, Saule reprobato, ad regni gubernacula possidenda seruabat. Et tamen persequente aduersario, mente se humili prosternente, cui diuino iudicio prælatū se esse nouerat: illi itaq; se humiliter prosternebat cui per electionis gratiā incomparabiliter nouerat se esse meliorem. Discāt ergo quomodo humiliari se proximis debeant, qui adhuc quo loco habeantur apud Deum nesciunt: si sic etiam se electi illis humiliant, quibus iam se per interna iudicia antepositos deprehendunt. Hoc enim proprium semper electorum spectamen esse solet quòd de se semper sentiunt infra quàm sint. Hinc namq; ab eodē dicitur. *Domine, non est exaltatum cor meum, &c. neque ambulaui in magnis, &c. Neque elati sunt oculi mei.* Hic enim per oculos totum homine vult intelligere. Tanta est enim connexio membrorū adinuicem in vno corpore, quòd quicquid agit vnū mēbrum, in illo agit & aliud membrum. Vt puta, oculus videt, nō solùm sibi, sed etiam cęteris membris. Vnde & pes videt, non in se, sed in oculo: & sic de aliis, vt deducit hic Augustinus, dicens, Dominus noster, qui nouit quid cui tribuat, & vt seruetur compago corporis in pace: alloquitur ecclesiam per Apostolum, dicens, Non potest dicere oculus manui, Opus te nō habeo: aut caput pedibus, opus vobis non habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? Ergo in mēbris vestris, fratres, videtis quomodo singula suum officium habeant membra. Oculus videt, & non audit: auris audit, & non videt: manus operatur, nec audit, nec videt, pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit. Sed in vno corpore si sit sanitas, nec aduersum se litigent, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure: Nec obiici potest auri, quia non videt: vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid videre & discernere colores potes, quod facit oculus? Respondet enim auris de pace corporis, & dicit, Ibi sum vbi est oculus: in eo corpore sum, in me non video, in illo cū quo sum video. Ita cum auris dicit, Oculus mihi videt: oculus dicit, Auris mihi audit: oculi & aures dicunt, Manus nobis operantur: manus dicunt, Oculi & aures nobis vident, & audiunt: oculi, aures & manus dicunt. Pedes nobis ambulāt. Omnia ergo in vno corpore cū operantur, si sit ibi sanitas & cōcordent mēbra gaudēt, & concordant sibi, &c. Ex quibus apparet, quòd tanta est cōcordia membrorū, quòd, si vnū infirmatur, & cætera cōpatiendo infirmātur. Consimiliter & in spiritualibus: si vnū membrum peccat, cætera propter vnionē spiritus peccare dicūtur. Et sic si oculus nō est clarus, & cætera mēbra non sunt clara. Sic ergo totū corpus sanū habet, qui dicere potest, *Domine, nō est exaltatū cor meum, neque elati sunt oculi mei.*

Gregor. 26. mor. c. 33.

Psalm. 50.

1. Cor. 14.

1. Cor. 12.

Humilitas est verū sacrificium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2328 Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.

Hic agit de humilitate exteriori. Vbi nota quod ille in magnis ambulat, & in mirabilibus super se, qui vult hominibus apparere vltra quàm sit: qui magis appetit apparere quàm esse: quales sunt hypocritæ. Isto modo Simon magus in magnis ambulauit, & in mirabilibus super se, quando videns, q̃ per impositionem manus Apostolorũ dabatur spiritus sanctus, voluit emere pecunia gratiã, & potestatem illam: nõ tamen volebat esse Christianus: vt hic deducit Augustꝰ dicens, Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat super se, quando plus eum delectauit potentia Apostolorum, quàm iustitia Christianorũ. At vbi vidit per manus impositionẽ Apostolorum, & per orationes eorum Deum dare spiritum sanctum: & tunc per miraculum demonstrabatur aduentus spiritus sancti, vt linguis loquerentur, quas non didicerãt omnes, super quos veniebat spiritus sanctus; voluit talia facere, non talis esse: & pecunia putauit cõparandum spiritum sanctum. Erat ergo de talibus, qui templum intrant ad emendum, & vendendum. Emere enim volebat, quod vendere disponebat. Non ergo de talibus erat, qui dicebat, *Neque ambulaui in magnis* &c. Quasi dicat, quòd excessit vires meas, non quæsiui: nolui ibi magnificari: immò quanto maior gratia abundat in homine, tanto amplius debitor est Deo, & magis humiliari debet, dicente Sapiente, Quanto maior es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Sed insurgit dubium. Cùm enim dicat scriptura, Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Quomodo ergo hic Dauid se tam mirabiliter laudat: dicẽs, *Domine, non est exaltatum* &c. *Neque ambulaui in magnis?* &c. Ad hoc respõdetur primò, q̃ Dauid hic loquitur in persona corporis Christi, quod est ecclesia, quod omnes laudare tenentur: secundò quia licitum est quãdoque iustis sua laudare opera, non quidẽ per superbiã eleuãdo, sed per hoc magis in se gratiã Dei cognoscẽtes, seipsos humiliando, & alios per sua exempla ad bonũ mouẽdo: propter qđ dicit Iesus Apostolis, Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona &c. Vnde ait Greg. Sicut enim grauis culpa est hominem sibi arrogare, quod non est: sic plerunq; culpa nulla est, si humiliter bonũ dicat, quod est. Vnde Ezechias rex cum molestia corporis afflictus ad extremitatẽ vitę peruenisset, in oratione compunctus dixit, Obsecro domine, memẽto mei, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto. Nec tamen dñs hanc confessionem perfectionis eius despexit, aut renuit, quẽ mox in suis precibus exaudiuit. Vide ergo q̃ Pharisæus se iustificauit in opere, dicens, Gratias ago tibi, domine, quia non sum sicut cęteri hominum &c. Ezechias se iustum asserit in cogitatione, atq; vnde ille Deũ offendit, inde iste Deũ placauit. Cur itaq; hoc, nisi quia omnipotẽs Deus singulorũ verba, & cogitationes pẽsat: & in eius auribus superba non sunt, quæ humili corde proferuntur? Sic & cõformiter Dauid indulgentiã à Deo postulans, suas virtutes exprimit, quibus Deũ placare cupit: dicẽs, *Domine, non est exaltatum cor meũ* &c. Sic & seruus, qui semper fidelis fuit domino, etsi semel in aliquo deficiat, ne totaliter expellatur, suam fidelitatẽ domino humiliter cõmemorat, dicẽs, Memẽto quàm fideliter seruierim tibi. Notandũ, q̃ ambulant in magnis, qui vitia supra se constituunt: & pro magno, qui illa imitantur, quibus subiiciuntur. Et isti quato magis ambulare nituntur, tanto amplius implicãtur. Sicut enim auis reti illaqueata, quãto amplius ambulare nititur, tanto plus implicatur: sic & conformiter de ambulatione peccatorum. Vnde de quolibet talli dicitur Iob 18. Misit in rete pedẽ suũ, & in maculis eius ambulat. Quod ad propositũ exponens Greg. dixit, Qui pedes in rete mittit, non, cum voluerit, eiicit. Sic qui in peccatis se deiicit, nõ mox vt voluerit surgit. Et qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulãdo implicat. Et cùm ad ambulãdum nititur, ne ambulet amplius alligatur. Sæpe namque contingit vt quis huius mundi delectatione persuasus, vt in eo ad honoris gloriã pertingat: vt ad desideriorum suorum effectum peruenìat: & se peruenisse ad hoc quod desiderauit lætetur. Sed q̃ bona mundi non habita in amore sunt, & plerunq; habita vilescunt: percipiendo discit quàm sit vile, quod appetit adeptũ. Sed ipsa eũ dignitas, quæ implicat, tenet: & sine culpis aliis effugere non valet hoc, vbi non sine culpa peruenit. Immisit ergo iste in rete pedes suos, & in maculis eius ambulauit: quia cũ se expedire nititur, tunc veraciter conspicit, quàm duris nexibus tenetur. Neq; enim verè obligationem veram cognoscimus, nisi cùm cadere nitentes quasi leuare pedes conamur. Et quia quanto magis tales conantur se explicare, tanto amplius se implicant. Ideo de talibus dicitur, In circuitu impij ambulant.

2329 Si non humiliter sentiebã: sed exaltaui animam meam.

Hic ostendit pœnã non humilibus debitam. Et primò ostendit qui sunt qui vera humilitate carent: secundò pœnam quam sustinere debent: ibi, *Sicut ablactatus est.* Quantum ad primum, sciendum quòd sicut magnũ signũ humilitatis verè est seipsum cognoscere, beneficia Dei sibi exhibita recognoscere, & pro illis Deo se humiliando gratias agere: sic per oppositum signum est magnæ superbiæ, beneficia recepta non recognoscere à benefactore suo: sed in illis se magis exaltare, & illa sibi attribuere. Et hoc est, quod declarãs Psal. dicit, *Si non humiliter sentiebã* &c. Quasi dicat, Tũc non erã verè humilis, sed multũ superbus, si non humiliter sentiebam: id est, recognoscebam beneficia à Deo mihi data: sed magis exaltaui animã meam in illis, scilicet illa mihi attribuendo, in illis gloriando. Sicut qui sanitatẽ corporis habent, si nõ Deo sed sibi attribuũt dicẽtes, Meritis, meis sanitate fruor, quia debitè viuo. Diuites sibi attribuunt diuitias, quia sunt soliciti: sic doctores scientiam, quia sunt studiosi &c. Tales enim nõ sunt humiles, sed superbi: quia non humiliter sentiunt Dei beneficia, sed in illis seipsos exaltant. Vis autem videre quia sanitas non est ex debito viuere tuo, nec diuitiæ, ex solicitudine tua, nec scientia, ex studio, & sic de aliis: sed ista à Deo possides? Considera quàm multi, sicut tu, debitè viuunt, parcè comedẽdo, & potando, à nociuis abstinẽdo: qui tamẽ corporis infirmitate grauãtur: quàm multi q̃uè solicitãtur vt tu, & tamẽ semper inopes manent, quam multi sicut tu studio sunt intenti, & tamen in scientia non possunt proficere. Vnde ergo ista diuersitas, nisi quia ista sunt dona Dei, quæ quibus vult ad libitũ distribuit? Ergo illa debes humiliter sentire & recognoscere à Deo, & non in illis te exaltare: quia si non humiliter ista sentis, sed teipsum exaltas: superbus es, & nõ humilis. Vel aliter, vt dicatur quod hic Psalm. volens affirmare se verè fuisse humilem, modo vsitato hominum loquitur: qui volẽtes aliquid affirmare dicunt, Si hoc non est verum, non iuuet me Deus: & similia. Sic modò conformiter Psalmista, quia superius dixit, *Domine, non est exaltatum cor meum, neque,* &c. Hoc nunc per modum imprecationis mali si hoc non sit verum, affirmat dicẽs, *Si nõ humiliter sentiebam, sed exaltaui,* &c. *fiat retributio in animam meã.* Et istum intellectum hic ponit Aug. dicens, *Si non humiliter sentiebam* &c. Videtis Psalmistam velut maledicum se astrinxisse quemadmodum in alio Psalm. dicit, Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Sic videtur hic dixisse, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meã.* Quasi dicat, Istud mihi contingat, quomodo & ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mihi illud. quid? vt decidam meritò ab inimicitiis meis inanis. Sic & hic, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam: sic fiat retributio in animam meam.* Quæ autem pœna sit ablactati super matrem suam, in sequenti vers. dicetur.

2330 Sicut ablactatus est super matrem suam: ita retributio in animam meã.

Hic explicat pœnam non humilibus debitam, quam sibi imprecatur, si humilis non fuit. Vbi notandum, quòd sicut confidentes bene de causa nostra solemus dicere, Si non habeo iustitiam, hoc malum, vel illud eueniat mihi. Sic hic facit Psalm. dicens, Si non humiliter sentiebam, hoc eueniat mihi, vt sim sicut ablactatus super matrem suam. Sicut enim puer incumbens super matrem suam, indigens foueri lacte matris, perit si ablactetur, & à lacte ante tẽpus remoueatur, cùm nondum cibum alium capere possit: sic & hic Psalm. huic maledicto se astringit: dicẽs, *tta retributio sit in anima mea*: id est vt pereã licet perit ablactatus super matre sua: & hoc, *si non humiliter sentiebam.* Vel aliter, vt hic notat glos. ex verbis Augustꝰ. Psalmista hic vtitur similitudine ablactati in maledicto, agens de ecclesia in figura matris lactantis. Vbi sciẽdum, quòd sicut quinque tempora notantur in carnali procreatione filiorum: & educatione: ita & in spirituali. In carnali enim procreatione filiorum, & altione ista ordinatè se habent: quia prius concipimur in vtero: secundò ibidem alimur, & nutrimur: tertiò inde in lucem edimur, & per natiuitatem producimur, quartò manibus matris gestamur, & lacte nutrimur: quintò ablactati ad mensam patris accedimus, & pane, aliisque cibis nutrimur. Primum est tẽpus conceptionis: secundum in vtero alitionis: tertium emissionis: quartum portationis, & lactationis: quintum est ablactationis. Ita consimiliter est in procreatione spirituali, quoniam in vtero matris ecclesiæ primò concipimur, dum per catechismũ primò fidei rudimẽtis instruimur: secundò in eiusdem ecclesiæ vtero alimur, dum in eisdem fidei primordis instructi proficimus: tertiò in lucem edimur, cũ per baptismum regeneramur: quartò manibus ecclesię portamur, & lacte nutrimur, cum post baptismum bonis operibus informamur, & lacte simplicis doctrinæ proficiendo nutrimur: deinde grãdiusculi effecti, & in primordiis fidei bene instructi à lacte matris separamur, & ad mensam patris ducimur, id est, a simplici, & humili doctrina verbi, qua prædicatur Verbũ caro factũ est, accedimus ad speculandum ipsum verbũ, quod in principio erat apud Deũ. Sed multi hunc ordinẽ volentes peruertere, in errorẽ ducuntur, & pereunt, ne filij ecclesiæ amplius dicãtur: vt hæretici, & schismatici, qui se ante tẽpus à lacte matris ecclesiæ separãtes æstimãtur, & in diuersas hæreses cadũt, volentes antè docere quàm discere. Vnde in scientia & in factis fidei quilibet prius debet humiliter sentire & addiscere velle antequam ablacteturꝰ id est, prius bene doceri de Christi humanitate, antequam ab huius lacte ad verbum patris speculandum accedat. Dicit ergo Psal hoc sibi malum imprecando, si prædictũ ordinem non seruauit, *Ita retributio fiat in anima mea, acsi essem ablactatus super matrẽ meam,* id est, dũ adhuc indigerẽ stare super matrem meam, & eius lacte nutriri: id est primordiis fidei edoceri. si ab illis sim admotus, vt, illis prætermissis, ad diuinitatem verbi velim accedere: hoc fiat mihi, vt corruam à fide ecclesiæ: sicut hæretici cadunt de sua scientia nõ humiliter, sed superbè præsumentes. Vnde notãdũ, quòd in fide nouiter regenerati primò debent nutriri lacte humanitatis Christi, antequã sint idonei capere panem diuinitatis eius. Sicut etiã apparet per simile in nutrimento corporali. Nã panem solidũ, & cibũ mater manducat, qui panis per mamillas matris in lac cõuertitur, vt sit in alimentũ infantis paruulis. Sic suo modo verbũ Dei panis est solidus, & cibus angelorũ, quo angeli nutriũtur, & nutriebantur ante Christi incarnationem: sed vt posset fieri cibus fidelibũs: ipsum verbum lac est factum, dũ nostrã humanitatem assumpsit, vt panem angelorum manducaret homo: vt, scilicet, per carnem panis cœlestis transiret ad infantes. Et secundũ hoc (idest, secundum humanitatem) verbũ crucifixum est, non quidem mutatum in homine, sed homo mutatus est in illo, vt melior fieret quàm erat: nõ vt ipsa substantia verbi cõuerteretur. Et sic Christus per illud, quòd homo erat, mortuus est Deus: & per illud, quòd Deus erat, homo excitatus est, & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici nõ passus Deus, quia Deus erat homo: sed non mutatus in homine. Quomodo te non potes dicere non passum iniuriam, si vestis tua conscindatur: quamuis vestis tua non sit tu? Multo magis quicquid patitur caro Christi vnita verbo, debet dici pati Deus: quamuis verbũ nec mori potuerit, nec corrumpi, nec immutari: sed quicquid horum passus est, in carne passus est, Dominus igitur Christus panem angelorum fecit ac incarnatus, & apparens mortalibus. Dicat ergo Psal. Nõ feci sicut faciũt hæretici, qui humiliter sentire nolũt: sed seipsos exaltant: quia si aliquid in principio ceperint, vel visi sint capere de primordiis fidei: cùm adhuc teneri sint, & super matrem ecclesiã sint, & portentur manibus ecclesiæ, & lacte, id est, plana scientia humanitatis Christi imbuãtur: tamen de scientia sua præsumentes, à lacte matris ante tempus separãtur: vnde extinguuntur, & in errorem cadũt: dicit Psal. Hoc ego nõ feci, *Vnde si nõ humiliter sentiebã, sed exaltaui animã meã:* (vt scilicet faciũt) *fiat retributio in anima mea:* sicut, scilicet fit illi, qui ablactatus est habens adhuc necesse incumbere super matre sua, & eius lacte nutriri. Et sic confidens de humilitate sua astringit se maledicto. Isto modo imprecationis loquebatur Iob confidens de iustitia sua: dicens, Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos, viduæ expectare feci: si comedi buccellam solus, & non comedit pupillus ex ea, &c. humerus meus à coniunctura sua cadat: & brachium meum cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg. 21. mor. c. 15

suis ossibus conteratur. Vbi Gregorius dicit, Ac si apertè dicat, Si ea bona, quæ dixi, operari renui, ipsum, quo ad operandum mihi datum est corporis membrum perdam: vt scilicet cadat à corpore, quod exercere nolui ad vtilitatem. Tales enim locu-

2331 tiones sunt signum magnæ confidentiæ loquentis.

Speret Israel in domino, ex hoc nunc, & vsque in sæculum.

Hic ponit humilitatis summã & conclusionem. Vbi aduerte, quòd magnum signum humilitatis est, omnia aduersa patiẽter tolerare, & prosperis non eleuari. Quod maximè in nobis perficit virtus spei: quia cùm spes sit virtus media inter fidem, & charitatem, & medium participet naturam extremorum: consequens est, vt, qui habet spem, habeat & charitatem, & fidem. Qui autem habet charitatem, omnia suffert patienter. Vt ergo Psal. omnes suo exemplo ad virtutem humilitatis inducat, omnibus virtutem spei proponit: dicens, *Speret Israel in domino*. Vbi notandum, quòd meritò sperandum est in domino: quia spes, & confidentia in Deo habita multa bona facit: vide versi. 133. Quamuis enim spes in temporalibus deficiat, nunquam tamen deficit spes habita in domino: vide versi. 443. Spes inter alia bona patientiam præstat in aduersis: versi. 694. Et nota, quòd spes maximè est necessaria tribus generibus hominum: versic. 1138. Et solùm in domino sperandum est, non in angelis: versi. 2055. 2056. Quibus omnibus consideratis ait Psalm. *Speret Israel in domino*. Sed quantum ista spes durare debet, notat dicens, *Ex hoc nunc, & vsque in sæculũ*: id est, vsque quò veniamus ad ipsum Deũ habendum: quia habita re, deficiet spes, sicut viso Deo, deficiet fides. Vnde hic ait Aug. Non semper sæculi nomen hoc sæculum significat, sed aliquando æternitatem:

Psalm. 9. sicut Psal. dicit, Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi. Aeternum autem duobus modis intelligitur. Vnde, cùm dicitur, Vsque in æternum: id est, aut semper sine fine, aut quousque veniamus ad æternitatem. Hic ergo *Vsque in sæculum sæculi* intelligendum est quousque veniamus ad æternitatem, speramus in domino: quia, cùm venerimus ad æternitatem, spes non erit, sed ipsa res erit. D

PSALM. CXXXI.

2332 MEmento, domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Titulus huius Psalmi est vt aliorum Psalmorum gradualium: scilicet, *Canticum graduum*. Et quamuis ex titulo non appareat, quis huius Psalm. auctor fuerit: tamen ipsum Dauid fecit. Vbi sciendum, quòd (vt dicit Rabbi Salomon) Dauid prævidens spiritu prophetico, quæ vẽtura erant Salomoni regi filio suo, quem, ædificato templo, voluit arcam domini in templo ponere: fecit istum Psalmum ad sibi succurrendum. Vnde dicit, quòd, constructo templo per regem Salomonem, cùm arca domini portaretur à sacerdotibus, vt poneretur in tẽplo in sancto sanctorum, portæ tẽpli à seipsis se clauserunt: nec apertæ fuerunt, donec sacerdotes istum Psalmũ canentes, scilicet, *Memento domine, Dauid*, &c. venerũt ad locum illum, *propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui*: Scilicet, Salomonis regis in regem vncti. Et quãdo fuerant ad illum versiculum, portæ tẽpli à seipsis se aperuerunt, & arca domini fuit introducta, & in locũ suum posita. Dauid ista præuidens prophetico spiritu fecit duos Psalm. scilicet Psalmum 23. Domini est terra: & istum 131. scilicet, *Memento, domine, Dauid*. In isto autem Psal. de duobus principaliter, quo ad literam, agit Dauid scilicet de deuoto proposito, quod habuit ad ædificandum templum domini, & de promissione sibi à Deo facta de successione regni in filiis suis. Et secundum ista duo Psalm. iste habet duas partes: quia primò agit de primo: secũdò, de secũdo: ibi, *Iurauit dominus*. De quib. duabus habetur 2. Reg. 7. Prima pars diuiditur in duas: quia primũ ponitur deuotio Dauid erga templi ædificationem: secundò erga arcę domini trãslationem: ibi, *Ecce audiuimus*, &c. Dicit Nicolaus de Lyra. Quantũ ad sensum prophetiB cũ, notandum, quòd in isto Psal. qui inter graduales est tertiusdecimus, Psalm. ponit tertiumdecimũ gradum ascensionis spiritualis: qui est se templum Dei fabricare, vt Deus habitet in ipso. Et istũ gradum meritò præcedit gradus duodecimus, qui est humilitatis: de quo in præcedenti Psal. actum fuit. Quoniam solũ in humili mente habitat Deus, non *Psal. 88.* in domibus manu factis: propter quod ait, Cœlum mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorum. Quæ est ergo ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ? Omnia hæc manus misericordia fecit. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritũ spiritu, & trementem sermones meos? &c. Ad lætitiam enim in isto Psalm. Dauid humilis, & mãsuetus agit de ædificaC tione templi: per quod nos spiritualiter monet, vt nos templum domino per veram humilitatem ædificemus: quia per humilitatem fit quis spiritualis Dei domus. Templũ enim Dei dicitur anima iusti: vide versi. 751. 136. Quibus visis, ad diuisionem Psal. accedo: qui Psal. diuiditur in partes tres. Quia primò ostendit modum templi ædificandi: secundò ostendit statum templi ædificati: ibi, *Ecce audiuimus*: tertiò ostendit, promissiones factas templum ædificãti: ibi. *Iurauit dominus*. Prima pars diuiditur in partes quinque: secũdum quòd quinq; ostendit necessaria, vt nos templum faciamus domino. Primũ est mansuetudinis humiliatio: secundũ diuinitatis imploratio: ibi, *Sicut iurauit*: tertium propriæ voluntatis abdicatio: ibi, *Si introiero*: quartum voluptatum castigatio: ibi, *Si dedero*: quintum stabilitatis perduratio, ibi, *Et requiem*, &c. Primò ergo requiritur mansuetudinis humiliatio, quã nobis Dauid suo proponit exemplo: dicens Deo, *Memẽto, domine*, &c. Quantum enim ad literam, tãtæ mãsuetudinis, & humilitatis fuit Dauid, vt, cùm persecutorem suum Saul haberet in potestate sua, nihil ei mali voluit facere: sed magis ipsum per humilitatem studuit placare, vt habetur 1. Reg. 24. Cuius mansuetudinem hic admirans Aug. ait, Dauid enim ita mansuetus fuit, vt nec persecutori suo Sauli malũ pro malo reddiderit: sed tantam humilitatem seruauit erga eum, vt illũ regem nominaret, se autem canem. Et cùm esset in Deo potentior ipso, nõ superbè regi respõdit: sed eum potius placare affectabat humilitate, D quàm ipsum cõcitare superbia. Etiam in potestate datus est ei Saul: & hoc à domino Deo, vt ei faceret quicquid vellet. Sed quia non præceptum erat illi, vt occideret eum, sed tantum in potestate datus illi erat: quamuis sibi potestate sua vti liceret, ad lenitatem potius deflexit potestatem, quam ei dominus concessit. Si enim occidisset eum, caruisset inimico. Sed quomodo diceret, Dimitte mihi debita, sicut ego dimitto debitoribus meis? In speluncam intra- *Matt. 6.* E uit

ruit Saul vbi erat Dauid, nesciens quòd ibi esset Dauid. Surrexit Dauid planè, & lentè post ipsum: præscidit illi de veste panniculũ, quem illi ostenderet, vt nosceret, quia habebat ipsum in potestate: & non ei necessitate, sed voluntate pepercit. & noluit occidere. Et istam mansuetudinem modò nobis cõmendat, dicens Deo, *Memento, domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius*. Suo ergo exemplo nos Dauid ad humilitatem, & mansuetudinem prouocat. Sed hic iuxta sensum propheticum, per Dauid, qui est manu fortis, intellige Christũ: qui mãsuetudine vicit diabolũ. Sæuiebat diabolus, & furebat; victus est, qui furebat, vicit, qui sufferebat. Vt autẽ videamus, quid

Mansuetudo quid sit.

propriè sit mãsuetudo: est notãdum, quod circa omnia illa, circa quæ contingit superabundare, & deficere, est dare virtutẽ mediam, per quã dirigatur ad B medium, & ad bene agendũ. Circa autem iniurias, & mala nobis illata ista contingunt: quia aliqui in illatis iniuriis superabundant, vt iracundi nimis vindictã appetentes. In talibus enim multũ accenditur eorum sanguis circa cor: quo accenso, iracuntur, & secundũ magis, & minus vindictã exquirunt. Et tales circa iniurias illatas superabundant. Quidã verò sunt irascibiles, omnem iniuriam dissimulantes: quorum neutrum bonum est. Quoniam irasci semper, & de qualibet offensa vindictã appetere, vt faciunt iracundi, vituperabile est. Similiter nunquam irasci, & nullo modo velle aliquem puniri, vituperabile est: quia contra ordinem rectæ rationis. Ratio C enim dictat punitiones aliquas esse faciẽdas. Oportet igitur dare aliquam virtutem reprimentem superabundantiam, & excitantem defectum. Hæc autem est mansuetudo. Sic igitur mãsuetudo est virtus media inter irã, per quã cupimus vindicari plusquã oportet: & irascibilitatem, per quã de malis nobis illatis vindictã nunquam cupimus. Ille ergo mãsuetus dicitur, qui nec de omnibus cupit vindictã: nec in tantum deficit à punitione, quod nullo modo velit malos puniri. Isto ergo modo mãsuetus Christus fuit, qui alapa percussus, in vindictã non exarsit, percutiẽdo percutientẽ: nec omnino malũ impunitum dimisit, dum reprehendit percutientem: dicens sibi, *Ioan. 18.* Si malè locutus sum, testimonium perhibe de ma- D lo: si autem bene, cur me percutis?

2333 ## Sicut iurauit dño, vouit Deo Iacob,

Hic ostendit secundum requisitum ad ædificandũ seipsum templũ domino: quod est auxilij diuini imploratio. Vbi sciendum, quod Dauid, postquã assumptus fuit in regẽ, & habuit possessionem regni, & omnes vicinos suos, qui primò inuidebant regno eius, subiugauerat. & fecerat tributarios: ipse disposuit in corde suo ædificare templũ domino: vt habetur 2. Reg. 7. Et quia sciebat se illud ædificare nõ posse sine speciali adiutorio Dei, ideo vt illud ædificare posset, auxiliũ Dei in isto Psalmo postulat: vt E implere posset, quod proposuerat. Et hoc est, quod ait, *Memento, domine, Dauid* &c. scilicet vt tuo auxilio fultus adimplere possit, quod in corde suo proposuit. s. ædificare tibi templum. Voluntas enim deliberata, & firmum propositum apud Deum pro voto, & iuramento reputatur: quia iuramentum factũ, & votum emissum non sunt nisi quædam exteriores attestationes interioris volũtatis: quibus nõ indiget Deus. Est ergo sensus, *Memento, domine, Dauid*. Ad quod te inducere debet virtus mãsuetudinis eius, vt ædificare templum tibi possit: *Sicut iurauit domino*. i. sicut proposuit deliberatè in corde suo: quæ deliberatio pro iuramento, & voto apud Deum acceptatur. Et sic ad hoc faciendum, diuinum implorat auxiliũ, dicens, *Memento, domine, Dauid* &c. Vnde hic ait Aug. *Sicut iurauit domino, votum vouit* &c. Ad hoc ergo ait, *Memento, domine, Dauid*: vt. s. tuo adiutorio impleat, quod promisit. Ipse Dauid promisit, & vouit templum ædificare domino in potestate hoc habens, & rogat Deum, vt perficiatur quod ipse vouit: vt nemo præsumat viribus suis se Deo reddere, qđ vouit. Nam qui te hortatur, vt voueris, ipse te adiuuat, vt reddas. Per hoc enim vult ostendere Dauid, quod ad perficiendum votum nostrum, quod Deo facimus, vt. s. templũ eius essemus: ipsius Dei adiutorio indigemus. Quilibet enim fidelis hoc votum Deo fecit in baptismo: quando vouit, se diabolo, B mundo, vitiis, & pompis renunciare, ac vanitatibus: quod tamen votum sine Dei adiutorio nullo modo seruare potest. Vnde hic ait Aug. Quid nos vouimus Deo, nisi vt simus templum Dei? Nihil gratius Deo possumus offerre, quàm vt templum Dei simus. Et tamen ad hoc implendum, dominum deprecatus est dicens, *Memento, domine, Dauid & omnis mansuetudinis eius*. In hac mansuetudine vouit votum, vt sit domus Dei. Attendendum autem diligenter, quod iuramẽta, & vota facta, non solum Deo, sed etiam hominibus inuiolabiliter sunt obseruãda: quia, si obseruentur, respublica conseruatur. Illis autem violatis, res publica dissipatur. Narrat Titus Liuius in primo volumine, quod Numa Pompilius rex Romanorũ ea C pietate omnium ciuium pectora animauit, vt fides, ac iusiurandum ciuitatem regerent. Et cõstat, quod quamdiu ciuitas sic regebatur, quod respublica Romana super omnes alias augebatur: quãdo verò, relictis fide, & iuramento, ad dolos, & periuria cõuersi sunt, oportuit necessariò rempublicã cadere. Vnde dicit Philosophus de regimine principũ, quòd causa destructionis regni Assyriorum fuit, quod reges eorum vtebantur iuramentis ad fraudem, & deceptionẽ hominum, & proximarum ciuitatũ, frangentes fidem, & fœdera, quæ iuramentis fuerãt firmata ad hominum salutem, & vtilitatem. Consimiliter hęc fuit causa destructionis Carthaginis. & eius imperij: prout Carthaginenses à Romanis deuicti, D confessi sunt, Vnde narrat. Tuscolionius de secũdo bello Punicorum lib. 10. quod cum Carthaginenses fœdera primo cum Romanis inita, & iuramẽtis firmata violassent, & postea in eodem bello victi peterent pacta: vnus senator Romanorum cùm videret ad misericordiam erga Carthaginenses animos aliorũ Romanorũ inclinari, infestus perfidiæ Carthaginensiũ, exclamauit, dicens, Per quos Deos fœdus nobiscũ percussuri estis, quia illos, per quos antè fœdus firmastis, fefellistis? Respondit Asdrubal. Per eosdem: quoniã tantum infesti sunt fœdera violantibus. Ideo dicitur, Vouete, & reddite domino &c. & Matth. 5. Reddes domino iuramenta tua. *Psal. 75.*

2334 ## Si introiero in tabernaculũ domus meæ; si ascendero in lectũ strati mei.

Hic ponit tertiũ requisitum. s. proprię voluntatis abdicatio, quia propriæ voluntati inniti, signum est superbiæ: cum qua non habitat Deus. Tamẽ primò, quantum ad literã, notandũ est, quod totus iste textus vsq; ad illum locũ. *Donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob*: est sub vno contextu verborũ. Quasi dicat Psalmista. Iurauit domino, & votum vouit Deo Iacob, quòd non introibo in tabernaculũ domus meæ: quòd non ascendã super lectum strati

Universidad de Deusto
Biblioteca

mei,quòd non dabo somnum oculis meis, quòd nó dabo dormitationem palpebris meis: quòd nõ dabo requiem temporibus meis: & hoc, *donec inueniam* (id est, construam) *locum domino*. i. tabernaculũ Deo Iacob. Hoc est, donec ædificem templum domino: quod quandoque tabernaculum vocatur. Sic enim proposuit Dauid firmiter facere: quantum erat in se, suppositis tamen voluntate Dei. Quod tamen opere nõ fecit: quia Deus ipsum prohibuit, eo quòd multum sanguinem sparserat temporibus suis. Nec per hoc est intelligendum, quòd interim nullo modo intraret domum suam, vel lectum suum, seu dormitaret: sed quòd talia non faceret cum bona, & perfecta quiete mentis donec domum Deo faceret. In quo exprimit magnum suum desiderium ad faciendum templum domino. Sic enim, secundum communem modum loquendi, dicitur de homine multum desiderante finem alicuius negocij, quod non bene dormiet, donec tale negocium compleuerit. Sed quia dominus prohibuit ipsum ædificare templum, sed solum necessaria præpararet, & filius suus post suam mortem ipsum compleret: ideo à voto suo fuit absolutus. Sic enim sibi à domino dictum fuit. 2. Reg. 7. Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mẽte pertractans: verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus &c. Quibus visis, vado ad intellectum propheticum. Vt dicebam, hic ostẽditur quod templum se Deo volens ædificare, non quæ sua sunt, debet quærere: sed voluntati propriæ renũciare. Quod notans dicit. *Si introiero in tabernaculum domus meæ*. Vbi notandum, quòd tabernaculum nostrum dicitur illud, in quo mens nostra cõdelectata quiescit. Et sic cùm quisque secũdum sensualitatem appetat sibi prospera, & fugiat aduersa, tabernaculũ cuiuslibet vocabitur terrena fœlicitas. Et hoc tabernaculum intrare non debet se Deo volens facere templum: sed magis temporalia à se abdicare, & facere communia: vt tempore Apostolorum faciebant credentes. Vnde hic ait Augustinus, Multi ne faciant locum domino, sua quærunt, sua diligũt, potes[t] te sua gaudent, priuatum suum commodũ concupiscunt, & sic tabernaculum suum intrant. Qui autem locum vult facere Deo, non de priuato, sed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt, qui tẽpore Apostolorum res suas priuatas fecerunt cõmunes. Quod suum habebant, nunquid amiserunt? Si soli haberent, vnusquisque suum haberet: & hoc solum haberet, quod suum habebat. Cùm autem quod proprium erat, commune fecit, ea, quæ erant ceterorum, ipsius facta sunt. Intendite, quia propter illa, quæ singuli priuatim possidemus, existunt lites, inimicitiæ, discordiæ, bella inter homines, tumultus, dissensiones, scandala, peccata, iniquitates, homicidia, propter quæ enim eueniunt ista? Certè propter illa quæ singuli possidemus: sed nunquid propter illa, quæ communiter possidemus, litigamus? Aërem istum communiter ducimus: solem communiter omnes videmus. Beati ergo, qui sic faciunt locum domino, vt priuato bono suo non gaudeant. Talem enim describebat iste, qui dicebat. *Si introiero in tabernaculum domus meæ*. Priuatũ hoc erat: sciebat priuato se impediri, ne faceret locum domino. Abstineamus ergo nos fratres, à possessione rei priuatæ, aut ab amore, si non possumus à possessione: & faciamus locũ domino. Ex quibus apparet, quòd mali hic sibi faciunt tabernaculum per amorẽ temporalium rerum: sed nõ iusti. Quod deducit Greg. super illo verbo Iob 4. Tabernaculum impiorũ non subsistit. dicens, Tabernaculum quippe construitur, vt ab æstu, & frigore corpus defendatur. Quid itaq; tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ fœlicitatis exprimitur: per quam super se casura multiplicant, vt se à præsentis vitæ necessitatibus, quasi ab æstu, & imbribus defendant? Honoribus namq; excrescere ambiunt, ne despecti videãtur. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescant: & tota intentione satagunt, ne quid in præsentibus desit. Student nomen dilatare, ne lateant. Et, si cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus, & fœlices putant. Vbi ergo mentis habitationẽ construunt, ibi procul dubio tabernacula fixerunt. Aduersa impatienter perferunt, & remissa lętantur in prosperis: sola, quæ adsunt, cogitant. Nec ad affectum cœlestis patriæ vlla recordatione respirant. Gaudent sibi suppetere bona, quæ cupiunt, atque vbi carne requiescunt, ibi & mentem extinguendo sepeliunt: quia sæcularis curæ telo trucidati, terrenarum rerum aggerem, quẽ foras exquirendo multiplicant: hunc temper interius per cogitationem portant. At contrà iusti nec oblata bona hic pro magno suscipiũt, nec illata mala valde pertimescũt. Sed etiam cùm bonis præsentibus hic vtuntur: & cum de malis præsentibus gemunt, amore sequentium consolantur. Sicque temporali refouẽtur subsidio: sicut viator in stabulo vtitur lecto, pausat, & recedere festinat, & requiescit corpore. Iusti itaque hic tabernaculum habere negligunt, vbi se peregrinos, & hospites esse noruerunt. Et hoc est, quod ait Psalm. *Si introiero in tabernaculum domus meæ*: vt accipiatur si pro non: id est, non introibo in tabernaculum domus meæ, glossa, quasi dicat, quæram, non quæ mea sunt: sed quæ Dei: *Si ascendero in lectum strati mei*: id est, non acquiescam carni. Et bene dicit, *Si ascendero*: quia bonum priuatum semper superbos facit.

Bonum cõmune, non priuatum, debet amari.

Act. 4.

Greg. 8. mor. c. 41.

Tabernaculum, dicitur ter rena felicitas.

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.

Hic ponit quartum requisitum: quod est voluptatum refrænatio. Vbi aduertendum, quòd per somnum, vel dormitationem, qua caro requiescit, significat peccati delectatio significatur, in qua carnales requiescunt: teste Gregorio, dicente, Dormire namque est in peccatis iacere. Si enim somni appetitio culpa non esset, nequaquam Paulus discipulis diceret, Euigilate, iusti, & nolite peccare. Vnde & auditorem suum admonet, dicens, Surge, qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Et rursum, Hora est iam nos de somno surgere. Vnde & Salomon peccantem increpat, dicens, Vsquequo piger dormis? Sic ergo per somnum intelligitur carnis in peccato delectatio: quam expellere à se debet, qui seipsum templum vult præparare. Et hoc est, qđ hic ait Psalmista, *Si dedero* (id est, non dabo) *somnum oculis meis*: id est, non permittam oculos meos in carnalibus quiescere, vel delectari, nec mentis oculum per vanas cogitationes, nec corporis per prauas delectationes. Vel aliter: vt per somnum intelligantur omnia ista temporalia, quia omnia euanescunt: vt illa, quæ videntur in somnis, cùm dormiens euigilauerit. Et ad istum intellectum hunc passum exponit Augustinus, dicens, Multi enim, cùm dormiunt, non faciunt locum domino.

Somnus peccatum significat.

Greg. 8. moral. 20.

1. Cor. 15.

Ephes. 5.

Rom. 13.

Prou. 6.

Somnus temporalia significat.

Tales

Ephes. 5. Tales excitat Apostolus, dicens, Surge qui dormis, exurge à mortuis &c. Et alibi, Vigilemus, & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiũt: noctem dicens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiẽdo ista terrena. Et omnes ista fœlicitates, quæ videntur sæculi, somnia sunt dormiẽtium. Et quomodo, qui videt thesauros in somniis, dormiens diues est, sed, cùm euigilabit, pauper erit: sic omnia vana huius sæculi de quibus homines gaudent, in somno gaudent. Sed euigilabunt, quando nolent, si modò non euigilant quando vtile est: & inuenient omnia illa somnia fuisse & trãsire: sicut dicit scriptura, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt somnum suum, finitus est somnus & nihil inuenerunt in manibus suis: quia in somnis videbant diuitias transituras. Iste ergo, qui vult in seipso locum inuenire domino, dicit, Non dabo somnum oculis meis. Istũ textum exponit aliter Bernard. ostendens cũ quanta solicitudine locum Deo in nobis parare debemus, dicens, *Si dedero somnum oculis meis* &c. *donec inueniã* &c. Olim rex, & propheta Dauid religiosa cœpit quadam cogitatione permoueri: indignum iudicãs quòd nullam adhuc domum dominus Sabaoth haberet: cùm ipse domum habitaret regiæ dignitatis. Sed & nos debemus similiter cogitare, & viriliter effectui emancipare. Tu enim, ô anima, in sublimi domo habitas, quæ à Deo tibi fabricata est: corpus hoc dico, quod sic compegit, sic aptauit, sic ordinauit, vt gloriosè habitares in eo. Sed & ipsi corpori domum fecit excelsam, aptissimam, & decoratam: scilicet sensibilem hunc, & habitabilem mundum. Nónne igitur indignum iudicas, vt ipse tibi fecerit domum: tu verò ei templum ædificare dissimules? Ad hoc quidem domum habes, sed de terra est: quia in breui casura est. Et tu vt de alia tibi prouideas, pluuiæ, vento & frigori exponenda. Itaque paremus ei domum, sed in anima nostra: quia non capit eum nisi imago sua. Primo ergo loco studeat vnusquisque, ne discedat à seipso: quia omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, nec intrabit rex, nisi fuerint parietes inclinati, & maceriæ depulsæ. Nónne anima corporis sui domum integram vult habere: & exire illam necesse est, si fuerint à se inuicem membra eius discedant: id est, ratio, voluntas, & memoria. Sit ergo sine errore ratio, vt bene congruat voluntati: talem enim voluntas amat. Sit voluntas sine iniquitate: quia talem ratio approbat. Alioqui si se iudicat anima propter voluntatis prauitatem, in eo quòd per rationem probat, ibi bellum est intestinum, & discordia periculosa: quia voluntatem huius semper ratio suggillat, semper accusat, diiudicat atque dãnat. Sit etiam sine sorde memoria: vt nullum in ea peccatum maneat, quod non pura confessione, & dignis pœnitentiæ fructibus defleatur. Alioquin conscientiam, in qua peccatum latet, & voluntas odit, & ratio execratur. Bonum proinde parat habitaculum Deo, cuius nec ratio decepta, nec voluntas peruersa, nec memoria fuerit inquinata. Sequitur, *Et palpebris meis dormitationem*. Vbi aduertendum, quòd dormitans retrahit se à dormitione: & rursum dormitione opprimitur, & statim à dormitione opprimitur, & iterum se excutit. Sic spiritualiter dormitat in amore carnis, vel temporaliũ, qui ab illis se excutit, & ad illa statim reuertitur. Vnde hic ait Augustinus. Sunt autem quidam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquantulum se retrahunt ab amore temporalium, & rursus reuoluũtur in eũ, quasi dormitantes. Caput crebrò inclinant, & vigilia excutere somnum coguntur: dormitando casurus es. Non vult Psalmista oculis suis dare somnũ, nec palpebris suis dormitationem eum, qui vult inuenire locum domino.

Domũ & templum in nobis qualiter Deo præparare debemus.

Dormitat quis qualiter.

Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. 2336

Hic ponitur quintum: scilicet stabilitatis perduratio. Vbi notandum, quòd tempora dicuntur, illæ partes, quæ sunt iuxta oculos à quibus incipit somnus. Nam cùm illæ partes quiescunt, statim somnus ad oculos descendit. Sed cùm illæ partes agitantur, & mouentur, somnus ab oculis elongatur. Et hinc est, quòd nolentes dormire, fricant sibi frontem, vt tempora agitentur, ne somnus opprimat oculos. Sic igitur spiritualiter ille qui vult in vigilia spirituali persistere, non dat requiem temporibus suis: quia nullam occasionem peccati admittit. Vnde hic ait Augusti. *Et requiem temporibus meis*: scilicet non dabo. A requie temporum somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos sunt: veluti futurus somnus grauedo temporum est. Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt: & cùm senserint grauari sibi tempora, iam imminet somnus, qui dandus est oculis. Dat requiẽ temporibus suis, non venit somnus. Cùm ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatum, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormire nec dormitare? noli te credere tali delectationi: quia maiores dolores habebit quàm suauitates. Et ea cogitatione quasi confricans frontem excutis somnum, & paras locum domino. Sequitur, *Donec inueniam locum domino tabernaculum Deo Iacob*: Nam (vt dictum fuit) ista pars refertur ad omnia præcedentia: vt sit sensus, Non introibo in tabernaculum domus meæ: non ascẽdam lectũ strati mei: non dabo somnum oculis meis: non dabo dormitationem palpebris meis: non dabo requiem temporibus meis. Et hoc, donec inueniam locum domino: quia scilicet omnia illa declinando (vt dictum est) paratur in anima locus domino. Sed fortè dices, Nunquid postquam paratus erit locus domino, faciet illa: quia dicit *donec*? Respondeo quòd non. Vnde sciendum quòd *donec* multipliciter accipitur: vide verſic. 915. Item notandum, quòd locus paratus domino in anima nostra, quandoque dicitur tabernaculum, quandoque domus. Dicitur enim tabernaculum, quandiu sumus in militia vitæ præsentis: sed domus erit in vita beata. Vnde hic ait Augustinus, Locus paratus domino in quo habitat Deus, dicitur quandoque tabernaculum, quandoque domus Dei. Dicitur enim tabernaculum, secundum hoc tempus: domus autem est in illa cœlesti Hierusalem quò tendimus. Tabernaculum enim tanquam militantium, & pugnantium tabernaculum militum in procinctu, in expeditione. Vnde contubernales dicuntur milites, quasi tabernacula eadem habentes. Quandiu ergo habemus hostem, cum quo pugnemus, tabernaculum Deo facimus. Cùm autem transierit tempus pugnæ, & venerit pax illa, quæ excedit & superat omnem intel-

De tẽporibus vide catholicũ vbi tẽpus.

Somnus à tẽporibus incipit.

Anima in qua Deus habitat, dicitur quãdoque tabernaculũ Dei, quãdoque domus Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectum,ſ. cœleſtis patria:iam domus erit:nullus ad-
uerſarius tẽtabit,vt tabernaculum vincatur.Nõ pro-
cedemus ad pugnandũ:ſemper manebimus ad lau-
Pſal.83. dandum.Quid enim dicitur de illa domo? Beati,qui habitant in domo tua,domine:in ſæcula ſæculorum laudabũt te.In tabernaculo adhuc gemimus:in do-mo laudabimus. Quare? quia gemitus eſt peregri-nantiũ:laudatio iam in patria commanentiũ.Hic er-go primò quæratur tabernaculum Deo Iacob, vt poſtea in domum domini vadamus lętantes.Et no-ta,quòd tabernaculũ ſpiritualiter eſt multiplex:ver. 167.1219.Itẽ quòd militans eccleſia dicitur taber-naculum:ver.631. Item quòd tabernaculum dicitur corpus Chriſti:ver.386.782.Item quòd tabernacu-lum dicitur corpus peccatoris:ver.857. Item quòd tabernaculum dicitur gloria cœleſtis:ver.1431.

2337 **Ecce,audiuimus eam in Ephrata: inuenimus eam in campis ſiluæ.**

Hic conſequenter oſtendit ſtatum templi ædifi-cati,ſiue tabernaculi.Agit autem de tabernaculo in cordibus fidelium Deo præparato,i. de eccleſia fi-delium,prædicendo, quæ ipſi eccleſiæ aduenięt per Chriſtum.Et oſtendit quinque, ſecundũ quòd pars iſta habet quinq; partes.Oſtendit enim ſpiritu pro-phetico, primò quòd eccleſia ex gentibus ædifica-bitur:ſecũdò quòd ab eccleſia Chriſtus adorabitur: ibi,*Introibimus*, tertio quòd eccleſia per Chriſtũ ſu-ſcitabitur: ibi, *Surge domine:* quartò quòd eccleſia per Chriſtũ ſanctificabitur:ibi,*Sacerdotes tui:* quin-tò quòd Chriſtus Iudæis finaliter reconciliabitur: ibi,*Propter Dauid*.Quantum ergo ad primum,ſcien-dum quòd iſte textus variatur:nã aliqui codices ha-bent,*Ecce,audiuimus ea*,neutraliter *ea*:aliqui habent *eam*:aliqui habent *eum*.Et ſentẽtia eſt eadem. Nam ſi dicatur neutraliter *ea*:ly *ea* ſtat pro iis, quæ dicta ſunt neceſſaria ad ædificandum locum domino, quę in præmiſſis quinque verſibus continentur. ſ. man-ſuetudinis humiliatio,diuinitatis imploratio,,ppriæ voluntatis abdicatio,voluptatũ abnegatio, & ſtabi-litatis perduratio, vt ſit ſenſus, Ecce audiuimus ea (ſcilicet omnia)prædicta in Ephrata.Si autem dicat textus *eam*:tũc eſt ſenſus,quia ſuperius egit quomo-do locus vel habitatio præparatur domino: vt ly *eã* ſtet pro loco,& habitatione:*Ecce audiuimus eam* (id eſt,habitationem domino)in Ephrata.Si autem di-cat *eum*,vt communiter ſcribitur: tunc ſtat pro do-mino,vt ſit ſenſus: *Ecce audiuimus eum.* i. dominum habitantem in Ephrata.Et ſic, licet verba diuerſifi-centur,ſententia tamen verborum non variatur.Ad intellectum ergo iſtius verſiculi oportet primò vi-dere quid ſit Ephrata:& quid campi ſiluæ. Ephrata enim interpretatur ſpeculum: & ſic ſignificat legẽ, & prophetas,in quibus ſpeculatur, & contemplatur dominus,& habitatio eius: quia tam lex quàm pro-phetæ prædixerunt filium Dei incarnandum, & in cordibus fidelium habitaturum. Et inter alios ille
Mich.5. propheta Micheas prædixit,dicens, Et tu, Bethle-hem,terra Ephrata,paruulus es in milibus Iuda: ex te mihi egredietur,qui ſit dominator in Iſrael. Cam pi verò ſiluæ ſunt gentes, quæ erunt ſtultæ neſciẽtis cultum verè Dei:quæ tamen ſuſceperunt fidẽ Chri-ſti,& ſic in ipſis habitat Chriſtus. Et ſic eſt ſenſus: *Ecce,audiuimus eum in Ephrata.* ſ. audiuimus Chriſtũ in prophetis prædicatum naſciturum: & inuenimus eum in campis ſiluæ.i.in gentibus,habitare per fidẽ. Iſtam expoſitionem hic ponit Aug.dicens, *Ecce au-diuimus eum in Ephrata* &c.Ephrata verbũ Hebraicũ eſt quod Latinè ſpeculũ interpretatur. Speculũ au-tem imaginem rei habet: non rem. Omnis autem propheta imago eſt futurorũ. Dominus ergo ipſe, vel domus Dei prædicata eſt in ſpeculo.Et ſic audi-uimus illam in Ephrata.i. in ſpeculo prophetarum. Sed inuenimus eam,vel eum in campis ſiluæ, quid enim campus ſiluæ, niſi locus ſilueſtris, & inculti-
Gentiles dicuntur eſſe ſiluæ. dicitur? Quid ergo erant campi ſiluarum, niſi gẽtes incultæ? Qui erant campi ſiluarum, niſi vbi adhuc vepres erant idololatriæ? Sic ergo vbi vepres erant idololatriæ,ibi inuenimus locum domino,taberna-culum Deo Iacob. Et ſic quod *audiuimus in Ephra-ta*.ſ.in ſpeculo,hoc eſt,in prophetis prædicatũ Chri-ſtum, *inuenimus eum in campis ſiluæ:ſcilicet* in gẽtibus quæ ipſum per fidem receperunt,& domus eius,vel locus factæ ſunt.

Introibimus in tabernaculũ eius: adorabimus in loco, vbi ſteterũt pe-des eius. 2338

Hic oſtẽdit, quod Chriſtus ab eccleſia adorabi-tur.Vbi aduertẽdum,quòd omnis, qui in ſe facit ta-bernaculum,vel domum Dei,ſic quòd in ipſo habi-tat Deus:talem gratiam à Deo conſequitur, quòd etiam ipſe in Deo habitat. Et hoc eſt,quia ipſa in-creata ſapientia diligit illos,à quibus diligitur:& ſic habitatur ab illis,quos inhabitat. Et hoc eſt, quod
1.Ioan.4. dicitur,Deus charitas eſt:& qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et hoc hic oſtendit Pſalm. Poſtquam enim dixit Deum inuentum ha-bitare in campis ſiluæ,id eſt, in gentibus per fidem: nunc oſtendit, quòd gentes habitant in Deo per charitatem,dicens, *Introibimus in tabernaculum eius*: hoc eſt, habitabimus in tabernaculum eius. Loqui-tur enim in perſona camporum ſiluarum,id eſt gẽ-
Qui habitat in charitate habitat in Deo. tium.Sed quid eſt hic habitaculũ Dei? Primò enim eccleſia catholica dicitur tabernaculũ, & hoc mul-tis rationibus:vide ſupra verſic. 758. Dicant ergo gentes,*Introibimus in tabernaculum eius*: quia gentes fide Chriſti recepta, de corpore Chriſti ſunt effe-ctæ.Vel tabernaculum Dei dicitur corpus Chriſti, quia in ipſo habitat plenitudo diuinitatis corpora-
Coloſſ. liter:vt dicit Apoſtolus. In iſtud tabernaculum in-trauerunt campi ſiluę:quando membra Chriſti cor-poris gentiles per fidem ſunt effecti. Vnde hic ait Aug. Qui in tabernaculũ Dei intrant vt inhabitent & ipſi intrantur,vt inhabitẽtur.In domũ tuã vt inha-bites intrás:ſed domũ Dei intras vt inhabiteris.Me-lior eſt dominus,qui,cũ cœperit te inhabitare, bea-tũ te facit.Nã ſi tu in illo nõ habitaueris, miſereris. Sequitur:*Adorabimus in loco,vbi ſteterũt pedes eius.* Ac cipiunt aliqui hoc literaliter de loco vnde aſcendit Chriſtus in cœlũ,qui eſt in mõte oliuarũ.In quo lo-co adhuc apparẽt veſtigia pedũ Chriſti.In quo loco ex deuotione multi Chriſtianorũ Chriſtũ adorant, de quo loco dicitur,Pedes eius in die illa ſuper mõ-
Zach.14. tẽ oliuarũ,qui eſt contra Hieruſalẽ ad orientẽ. Alij
Locus paſſionis Chriſti mutatus. hoc intelligunt de loco prope Romam: vbi appa-ruit Chriſtus Petro,dicens, Venio Romam iterum crucifigi,qui locus hodie appellatur,Domine, quò vadis.In quo adhuc apparent veſtigia pedũ Chriſti. In quo loco ex deuotione multi ſancti adorãt. Vel
Per pedes intelligit per ſanctos. aliter,& altius. Per pedes, qui ſunt vltima pars cor-poris,intellige perſeuerantiã. In illis ergo, qui per-ſeuerant in bono vſque in finem, ſtant pedes Chri-ſti: in illis autem, qui non perſeuerant, non ſtant pedes

pedes Chriſti.Quid eſt ergo dictu, *Adorabimus in lo-co,vbi ſteterũt pedes eius?* Hoc eſt, Illi verè Chriſtum adorant,qui in bono vſq; in finẽ perſeuerant: quia illi ſunt de numero illorum, in quibus ſteterũt pe-des eius. Vnde hic ait Aug. In his eſt domus Dei, quos prædeſtinauit, & præſciuit perſeueraturos. De illis dictũ eſt,*vbi ſteterunt pedes eius.* Etenim qui non perſeuerant, non ſtant pedes in eis: non ſunt ipſi eccleſia:non pertinent ad illud modò taberna-culum,tunc domũ:ſed illi vbi ſteterunt pedes eius. In his,in quibus charitas refrigeſcit, non ſtant pe-des eius. In illis ergo,in quibus ſteterũt pedes eius, in eo loco Deum adorat:id eſt, ſi vis bene Deum a-dorare, de talibus eſto in quibus ſteterunt, pedes eius. Si autem de iſta domo eccleſiæ intelligere vo-lueris:vbi ſteterunt pedes eius,(ſcilicet domus)pe-des tui ſtent in Chriſto. Tunc enim ſtabunt pedes tuiin Chriſto,ſi perſeueraueris in Chriſto.

2339 **Surge,domine,in requiem tuã, tu & arca ſanctificationis tuæ.**

Hic oſtendit, quòd eccleſia per Chriſtum verè ſuſcitabitur.In hoc enim verſiculo Pſal.ſe vertit ad Chriſtum,dicẽs,*Surge,domine,in requiem tuam.* Præ-uidit enim Pſal. Chriſtum caput domus Dei, & ec-cleſiæ pro ipſa paſſurum, ac moriturum. Præuidit etiam ipſum à morte ſurrecturum. Vnde & ipſe in
Pſalm. 3. perſona Chriſti loquebatur Pſal.dicens, Ego dor-miui,& ſoporatus ſum(ſcilicet per mortem)& exur rexi poſt mortem. Similiter & nunc hoc idem prænuncians,dicit,*Surge,domine,in requiem tuam*, id eſt,tu exurges poſt mortem in requiem glorioſus, ſic quòd amplius pati non poteris. Quia (vt dicit
Rom.6. Apoſtolus) Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur:mors illi vltra nõ dominabitur. Vnde hic ait Auguſt. *Exurge,domine,in requiem tuam.* Domino dormienti dicit *exurge*. Iam noſtis, quis dormierit
Pſalm. 3. & quis ſurrexit:ipſe eſt,qui ait in Pſalm.Ego dormi ui,& ſoporatus ſum,& exurrexi, &c.Sequitur. *Tu,*
Eccleſia ſignificatur per arcam Noe, Geneſ. 7. *& arca ſanctificationis tuæ.* Vbi nota, quòd arca eſt duplex in ſcriptura, ſcilicet,figuras,& figurata.Figu rans,vt arca Noe,& arca teſtamenti, quæ erant fi-gura eccleſiæ.Arca autem figurata eſt ipſa eccleſia, quæ per arcam Noe figuratur:quia ſicut in illa exi-ſtentes à diluuio ſunt ſaluati, cæteris extinctis: ſic ſolum intra eccleſiam ſalus conſiſtit, quia nullus
Gregor.35. mor.ca.6. extra eccleſiam ſaluari poteſt. Vnde & Gregor.ait, Sola eccleſia eſt, in qua opus bonũ fructuosè per-agitur: vnde & mercedem domini non niſi qui in-tra vineam laboraueruntacceperunt. Sola eccle-ſia eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis cõpa-ge cuſtodit.Vnde & aqua diluuij arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit: omnes autem, quos extra arcã inuenit,extinxit,&c. Vnde & arcam Noe fuiſſe fi-guram eccleſiæ pulchrè deducit Hugo de ſancto Victore,ſuper illo verbo Gene.6.Fac tibi arcam de lignis leuigatis,&c. Arca etiam teſtamenti ſignifi-cat eccleſiã ratione materiæ, & formæ: vt deducit Gualfred.ſuper illo verbo Exod.25. Compingite arcam de lignis Sethim.De iſta arca figurata (ſcili-cet de eccleſia)quæ eſt vnio fidelium,prædicit Pſal. quòd cum Chriſto reſurget glorioſa, dicens, *Sur-ge,domine,in requiem tuã*: id eſt, exurges tu quidem primò, ſed poſt te reſurget & arca ſanctificationis
Arca dicitur corpus Chriſti. tuæ.Vnde hic ait Auguſt. *Exurget tu & arca*, &c.id eſt,exurge tu primò,vt exurgat poſt te & arca ſan-ctificationis tuæ: ſcilicet eccleſia quam ſanctifica-ſti.Ipſe caput noſtrum, arca eius,eccleſia eius,Sur-
Arca dicitur virgo Maria. rexit ipſe prior: ſurget & eccleſia. Non autem au-deret reſurrectionem promittere corpori ſuo, niſi ipſe priùs exurgeret,*Exurge,domine in requiem tuam tu & arca ſanctificationis tuæ.* Vel per arcam Chriſti intellige corpus eius,quod de Maria virgine traxit: in quo habitabat diuinitas. Et ſic Pſalm.prædicit, quòd Chriſtus cum vero corpore reſurget, dicens, *Tu,& arca ſanctificationis tuæ.* Vnde hic ait Aug.Cor pus Chriſti quod ex Maria natum eſt,intellectũ eſt à quibuſdam arcam eſſe ſanctificationis: vt de hoc diceret Pſal.*Exurge,domine,in requiem tuam, tu, &*
arca ſanctificationis tuæ: id eſt exurge cũ corpore vt palpent qui non credebãt. Vel per arcam ſanctifi-cationis intellige glorioſam virginẽ Mariam, quæ & arca Chriſti dicitur, quia in ipſa Chriſtus nouem menſibus habitauit. Dicitur etiam ſanctificationis, quia ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus: Pſal.45.quam piè credimus iam poſt Chriſtum in requiem ſurrexiſſe. Quòd autem virgo Maria per arcã figuretur, vide in dictionario,litera arca, par-te prima. Vel ideo dicit, *Exurge domine*, &c.quia arca teſtamenti eleuabatur in bellis:vide ver.1048.

Sacerdotes tui induantur iuſtitia, & ſancti tui exultent. 2340

Hic oſtendit, quòd eccleſia per Chriſtum ſan-
Sacerdotes dicuntur omnes iuſti. ctificabatur.Vbi notãdum,quòd nomine ſacerdo-tum intelligit omnes fideles, qui ſunt mẽbra eccle-ſiæ:id eſt.corporis Chriſti, qui ſemetipſos offerunt Deo hoſtiam immaculatam, & Deo beneplacen-tem.Sic enim omnes fideles vocat Apoſtolus Pe-
1.Petri.2. trus ſacerdotes,dicẽs. Vos eſtis genus electum, re-gale ſacerdotium, gens ſancta,populus acquiſitio-
Apoc.1. nis,&c. Similiter dicitur,quòd Chriſtus fecit nos regnum & ſacerdotes Deo,& patri ſuo.De iſtis er-go fidelibus dicit, *Sacerdotes tui induantur iuſtitia.* Per iuſtitiã enim omnem virtutem intelligit: quia iuſtitia legalis eſt omnis virtus: vt dicit Philoſo-phus 5.Ethicorũ.*Et ſancti tui exultent.* Per ſanctos, eoſdem electos intelligit, quos & ſacerdotes voca-uit.Hoc autem adimpletum fuit, quando Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem & aſcenſionem ſpiritum ſanctum ſuis fidelibus viſibiliter miſit:& ipſos in fi-de,ſpe,& charitate confirmauit. Vt ſit ſenſus,ſecun dũ Aug.Te,Chriſte,exurgente à mortuis, & eunte ad patrem regale illud ſacerdotium induetur fide: quia iuſtus ex fide viuit.Et accepto pignore ſpiritus ſancti, lætentur membra ſpe reſurrectionis, quæ præceſſit in capite. Vel aliter diſtingue inter ſacer-dotes,& ſanctos:vt ſit ſenſus, ſecundum Gloſſam, *Sacerdotes tui*(id eſt prælati)*induãtur iuſtitia* & aliis virtutibus. Vt enim in veteri teſtamento ſacerdo-tes diuerſis ornamentis veſtium induebantur: ita nunc euangelici ſacerdotes diuerſis virtutibus ad-ornantur. Hæc ſunt ornamenta, quæ Deus exigit: quæ enim legales pontifices in veſtibus geſtabant, illa euangelici ſacerdotes in cordibus debent ha-bere.Sequitur,*Et ſancti tui exultent*: id eſt, minores fideles, & ſubditi. Iſtum textum diffusè deducit
Sacerdotes aliis debẽt eſſe inſtitutores. Gualfred.oſtendens primò ſacerdotes præ omni-bus aliis virtutibus debere pollere. Et conſequen-ter oſtendit illas virtutes in veſtibus ſacris eſſe fi-guratas.Vnde ſic ait, *Sacerdotes tui induãtur iuſtitia* &c. Sic nimirum exultatione colles accingentur, ſi induti fuerint arietes ouium ſua veſte. Iidẽ enim colles,iidem arietes,iidẽ ſacerdotes.iidem & ſancti domini. Sed neceſſe eſt, vt in ſanctitate emineant tanquã colles, qui ſpiritualium ouium arietes po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

siti sunt sacro gregi sacrum præbere ducatũ. Quòd si totam domum domini decet sanctitudo, quanto magis ministros eius? Et si ad nuptias domini nullũ oportet ingredi sine nuptiali veste, quanto magis ab eis sanctimoniæ vestis exigitur: per quos in eandem domum sanctam, cæteris introductis, etiam sancta dantur? Inde enim sacerdotes vocantur, quòd sacri duces, vel datores debent esse sacrorum. Cæterum vnde eis iustitiæ habitus, cui merces est reddenda lætitiæ? Alius nobis eiusdem Psal. indicat versius, dicens, *Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.* Nulla siquidem præter iustitiam salus existit: dicente domino, Propè est, vt veniat salus mea, & iustitia mea vt reueletur. Et cum nemini liceat sacerdotum sine vestibus sacris mysteria sacra peragere, minus tamen licebit sine sanctitatis habitu. Quòd si in illis olim pontificalibus vel Leuiticis vestibus, quas sub veteri lege mandauit dominus fieri, sacramenta latebant, credẽdum non est nullam in nostro quoque exteriori habitu virtutis, & gratiæ sanctimoniæ gratiam cõmendari. Et consequenter agit de singulis vestibus sacerdotalibus, ostendendo singularim quas virtutes significant, sacerdotibus necessarias.

2341 Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.

Hic ostendit, quòd Christus finaliter Iudæis reconciliabitur. Vbi notandũ, quòd persecutus Christus à Iudæis, & ab ipsis crucifixus, ac mortuus, postea surrexit, vt secundum peccata eorum redderet illis. vnde & auertit se ab illis, & ad gentes tranſiuit. Vnde & Psal. 40. ait patri, Reſuſcita me & retribuã eis. Hæc ergo in ſpiritu præuidens Dauid, rogat patrem, vt non ex toto auertatur Christus à semine suo, sed ex eis colligat reliquias. Quod & factum fuit, quando post resurrectionem suam multi Iudæorum ab ipso tracti fidem eius recipientes baptizati sunt: vt in Actibus Apostolorum legitur. Et complebitur in fine mundi, quando Helias ad prædicandum veniet, & conuertet corda filiorum ad partes: vt sicut antiqui prophetæ crediderunt Messiam incarnandum, verum esse futurum Deum, & hominem: sic & ipsorum filij, (id est, Iudæi) ex eis originati consimiliter credant. Et hoc est, quod hic orat Psalm. patri dicens, *propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui*: scilicet ex toto à Iudæis. Vnde hic ait Aug. *propter Dauid seruum tuum*, &c. Hoc Deo patri dictum est. Crucifixus est dominus à Iudæa, crucifixus est à Iudæis: ab ipsis turbatus dormiuit. Inter quorum sæuientium manus dormiuit, ad eos iudicandos resurrexit. Vnde in quodam Psal. dicit, Reſuſcitaſti me, & retribuam eis: & reddidit & redditurus est. Nam quãta postea Iudæi passi sunt. occiso domino, norunt ipsi: de ipsa ciuitate, vbi illum occiderunt. omnes expulsi sunt. Quid ergo? etiam de stirpe Dauid omnes perierunt, & de tribu Iuda? Non. Nam crediderunt inde aliqui: & multa milia hominum crediderunt: & hoc iam post resurrectionem domini. Sequerunt vt crucifigerent: & postea viderunt fieri miracula in nomine crucifixi: & plus contremuerunt tantum posse eius nomẽ, qui quasi inter manus eorum nihil poterat. Et compuncti corde, iam credentes diuinitatem occultam fuisse in illo, quem similem cæteris hominibus putauerant. Et consilium petentes ab Apostolis audierunt, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi. Ergo quia ad iudicandos istos, à quibus crucifixus est, surrexit Christus, & auertit faciem suam à Iudæis, & conuertit ad gentes: rogatur Deus propter reliquias Israel: & dicitur ei, *propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Et planè exauditus est, & saluæ factæ sunt reliquiæ. Inde enim erant duodecim Apostoli: inde plus quàm quingẽti fratres, quibus se dominus demonstrauit post resurrectionem. Inde tot milia baptizati, qui precia rerum suarũ ante pedes Apostolorum ponebant. Ergo impletũ est quod hic rogatus est Deus, *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Et nota quòd in scriptura Dauid specialiter dicitur seruus domini: quamuis multoties multis grauibus peccatis fuerit involutus, quia à cultu veri nunquam recessit, adorando deos alienos. Item nota, quòd auersi Dei notat actum supernalis iracundiæ, quo Deus multis peccatis nostris offensus suam protectionem auertit à nobis: quæ tamen auersio quãdoque est ad correctionem peccatorum, quandoque ad damnationem ipsorum: vide vers. 1320:

2342 Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & nõ frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Hìc ostendit promissiones factas ædificanti templum domino. Et ostendit septem promissiones, quas Deus promisit humano generi, si hominesipsos templum eius facerent. Quarum prima fuit dignitatis exaltatio: secunda electionis commendatio: ibi *Quoniam elegit*. tertia diuinitatis inhabitatio: ibi, *Hæc requies*: quarta supernalis benedictio: ibi. *Viduam*: quinta salutaris inspiratio: ibi, *Sacerdotes*: sexta euangelij prædicatio: ibi, *Illuc producam*: septima inimicorum subiugatio: ibi, *Inimicos eius*. Prima pars diuiditur in partes tres: quia primò ponitur facta exaltationis promissio: secundò debita apponitur conditio: ibi, *Si custodierint*: tertiò stante cõditione, ponitur exaltationis ampliatio: ibi, *Et filij*. Quantum ad primum, sciendum, quòd maior exaltatio possibilis homini est, q̃ homo sic vniatur Deo, vt verè Deus sit homo, & homo Deus: non quidem per essentiam, vt natura humanitatis conuertatur in naturam diuinitatis, nec natura diuinitatis in humanitatem: sed communicatione idiomatum ratione vnionis hypostaticę. Vnde & Magister ait lib. 3. distin. 12. Quod in rebus per tempus ortis illa summa est gratia, vt in vnitatem personæ verbi sic assumptus. Et istam exaltationem humani generis promisit Deus ipsi Dauid, qui se domum fecerat domino: sibi dicens, *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Vocatur enim Christus fructus ventris Dauid: quia ab ipso secundum carnem descendit. Et hic sedit super sedem Dauid, cuius sedes fuit regnum Israël. Israël autem videns Deum interpretatur: quia Christus sedet & regnat in omnibus, qui per verã fidem speculantur & colũt Deum. Et hoc est, quod angelus dixit virgini Mariæ ipsam incarnationem annunciando, Et dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris sui, &c. Et hanc promissionem tãtæ exaltationis hic Dauid sibi factam exprimens dicit, *Iurauit dominus Dauid*, id est, ipsi Dauid: *Et non frustrabitur eum*: id est, *non pœnitebit eum*, vt alia litera dicit. Quod ideo dicit, quia Deus quãdoque promittit aliqua, quæ propter mutationem hominum & ipse mutat, sicut promisit Ezechiæ, vt disponeret domui suæ, quia illa infirmitate moritu-

Ionæ 1. riturus erat. promissum mutauit propter lachrymas regis: vt habetur 4. Reg. 20. Promisit Ionæ adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur. Tamẽ promissum mutauit ad pœnitentiam ipsorum. Sic quãdoque dicitur Deus pœnitere, & mutare promissa: non quòd pœnitentia cedat in Deo: sed quia se habet ad modum pœnitentis, dum res aliter eueniunt quam fuerant pronunciatæ venturæ: vide ver. 1072.

Pœnitet Deum & qualiter. Quod etiam hic declarat Aug. dicens, Quid enim est, *non frustrabitur eum*? nisi non pœnitebit eum? Et quid est, non pœnitebit eum, nisi non mutabit? Non enim dolorem pœnitentiæ patitur Deus: aut in aliquo fallitur vt velit corrigere, in quo errauit. Sed quomodo hominem cùm pœniter mutare vult, quod fecit, sic vbi audis, quia pœnitet Deum, mutationẽ ipsam intellige. Aliter illã facit Deus, quamuis nomine pœnitentiæ appellentaliter tu. Tu enim facis, quia erraueras: ille autem facit, quia vindicat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saul, cum pœniteret eum. Sic dictum est, & in eo ipso loco, vbi scriptura dicit, Et pœnituit eum. Ibi paulò pòst dicitur, Non enim fic est Deus vt homo, vt pœniteat eum. Cum ergo mutat Deus opera sua per immutabile consilium suum, propter ipsam non consilij, sed operis mutationem, pœnitere dicitur. Hoc autem, quod hic dicitur, sic promisit Dauid vt non mutet, quomodo & illud, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, &c. Sic & hoc, quia promissum est, vt non mutaretur. Sequitur, *De fructu ventris tui ponã super sedem tuam.* Hoc enim quamuis literaliter de Salomone fuerit ipsi Dauid promissum: vt patet 2. Reg. 7. tamen secundum sensum propheticum hìc facta fuit ipsi Dauid promissio de Christo: quòd ex ipso descẽderet, & regnaret supra regnum Dauid: id est, super regnum electorum, figuratum per regnum ipsius Dauid: in quo solo verus Deus colebatur. Vnde istum textum introducit Bernard. super missus homil. 4. super illo verbo Luc. 1. Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid, &c. dicens, Quòd de stirpe Dauid originẽ duxerit dominus noster Iesus Christus, nemo dubitat. Sed quæro quomodo dederit ei dominus Deus sedem Dauid patris sui, cùm ipse in Hierusalem non regnauerit: quinimò turbis volentibus eum regem constituere, non acquieuit: sed etiã antè faciem Pilati protestatus sit, Regnũ meum non est de hoc mundo. Denique quid magnum promittitur ei, qui sedet super Cherubim: quem propheta vidit sedere super solium excelsum, & eleuatum, sedere in sede Dauid patris sui? Sed nouimus aliam quandam Hierusalem ab ea in qua regnauit Dauid per hanc significatam, multo ista meliorem, multo ditiorem. Hãc igitur puto hic fuisse designatam, illo videlicet vsu loquendi, quo sæpe reperies in scripturis, significans poni pro significato. Tunc fanè dedit illis dominus sedem Dauid patris sui, quãdo constitutus est Rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Hic enim propheta, de quo regno dixerit, expressius aperuisse videtur in eo quod non in Sion posuit, sed super Sion. Nam ideo fortasse dictum est super, quia in Sion quippe regnauit Dauid. Super Sion verò regnum est illius, de quo dictum est ad Dauid, *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*: de quo & per alium prophetam dictum est, Super solium Dauid, & super regnũ eius sedebit. Vides quia vtique reperis super Sion, super solium sedere, super regnum. Sedebit ergo Christus super sedem Dauid patris sui: non typicam, sed veram, non temporalem, sed æternam: non terrenam, sed cœlestem. Sic ergo est sensus, *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*: quia Dñs Iesus Christus natus est ex Dauid: rex, & dominus est constitutus à Deo super omnes angelos, super omnes iustos homines, qui sunt sedes Dei: quæ sedes spiritualis, & æterna est, figurata per sedẽ Dauid tẽporalẽ: quia sedes dauid fuit in Hierusalẽ: quæ interpretatur visio pacis: significans omnes iustos, qui æterna pace fruentes, Deum vident: hic per spem, sed in futuro per rem.

Sedet Christus super sedem Dauid & quomodo.

2343 Si custodierint filij tui testamentũ meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos.

Hic apponitur debita conditio dictæ promissioni addita. Quamuis enim hoc de tẽporalibus filiis Dauid intelligatur secũdum literã: quia quãdiu fuerunt boni, regnum Dauid obtinuerũt: sed quãdo ad tyrannidem deuenerunt, regnum ipsorum fuit diuisum, vel perditum, vt patet tempore Roboam filij Salomonis: qui tyrannicè voluit regere & grauia onera populo suo imponere, ideo decem tribus ab eo recesserunt, & fecerunt sibi regem Ieroboã: vt patet 3. Reg. 11. Quãdo etiã ad idololatriã deuenerũt, regnũ perdiderunt: vt patet tẽpore Sedechiæ: quẽ rex Babylonis captiuum duxit in Babylonem, & regno priuauit. Tamen iuxta sensum propheticum hoc intelligendum est de filiis spiritualibus Dauid: (id est, Christi) qui regenerati per baptismum, quãdiu seruant mandata Dei, quæ nos per euangelium docet, sunt sedes Dei: ita quòd Deus habitat in eis, & ipsi super sedẽ Dei sedent. i. in gloria æterna requiescũt in Deo: hic per spẽ, in futuro autẽ per realẽ fruitionem, quia in illis solũ regnat & habitat Christus, qui Dei præcepta custodiunt. Et illi soli in Christi sede requiescunt. Vel aliter, & magis mysticè: vt per filios significentur opera nostra: vt habetur ver. 1731. Filij ergo nostri custodiũt testamentum Dei, quãdo opera nostra perficiũt præcepta Dei, & illis conformamur ex toto. Tunc enim sedẽ regni cœlestis meremur. Vel aliter, secundũ Aug. vt per filios, in quibus stat spes patris, intelligatur spes: per filios verò filiorum intelligatur fructus spei, vt sit sensus. *Si filij tui* (.i. spes tua) *custodierint testamentum meum.* i. tu bene sperãdo custodieris pactum: scilicet in baptismo factum: *& testimonia mea*, (id est, præcepta vitæ hæc quæ docebo eos) tũc *filij eorũ*. i. fructus spei tuæ *erit in sæculũ sæculi*. i. inæternum erit præmiũ, qđ inde percipies. Vnde hic ait Aug. Nõ ait, Si custodierint filij tui, sedebũt super sedẽ tuam: & si custodierint filij eorũ, & ipsi sedebunt super sedẽ tuã, sed ait, *Si custodierint filij tui, & filij eorũ sedebunt super sedem tuã*: nisi quia filios hic intelligit fructus ipsorũ. *Si filij tui* (inquit) *custodierint legẽ meam, & mãdata mea, quæ docebo eos seruauerint: filij tui & filij eorũ sedebunt super sedem tuam.* i. hic erit fructus eorum, vt sedeãt super sedem tuã. Modò enim, fratres, omnes, qui laboramus in Christo faciẽtes voluntatẽ eius, nunquid iam sedemus in illis sedibus beatitudinis, quę nobis promittuntur? Nõ: sed mandata eius tenẽtes, speramus hoc futurum. Ipsa spes tanquã in filiis data est, quia hominis in hac vita viuentis spes filij sunt: Propterea & homines excusantes auaritiam suã, dicũt se filiis suis seruare quod seruant. Et nolẽtes dare inopi pietatis nomine se excusant, quia filij eorũ spes eorum sunt. Ideo nomine filiorũ spẽ ipsam posuit: cum ait, *Si custodierint filij tui testamentum meũ, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos: & filij eorum sedebunt super sedem*

Filij patrũ succedunt dum bene faciunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sedem tuam:id est,tales fructus habebũt, vt spes eius non fallat vt illuc perueniant,quò se sperant esse vẽturos. Modò ergo tãquam patres sunt homines spei futuræ. Cum autem adepti fuerint quod sperãt, filij sunt:quia illud quod adipiscuntur pepererunt & generauerunt in operibus suis bonis. Et hoc illis seruatur in posterum:quia & ipsa posteritas in filiis appellari solet. Aut si filios ipsos homines accipis:intellige & de eis dictum, *Si custodierint testamentum meum & testimonia mea hæc,quæ docebo eos: & filij eorum*.i.si custodierint, vt hic subdistinguas:& deinde inferas, sedebunt in æternum super sedem meam:id est,& filij tui,& filij eorum: sed omnes si custodierint. Hanc ergo conditionem apposuit,ne iam gloriens de promissis,& dimittas non custodire. Tunc enim eris filius Dauid si custodieris:si nõ custodieris,non eris filius Dauid. Filiis autẽ Dauid promisit Deus. Noli dicere,filius sum Dauid,si degeneras. Sicut Iudæi illud dicunt:quia de stirpe illa nati sunt, sed delirant. Apertè enim dominus ait,Si filij Abrahæ estis,opera Abrahæ facite. Et inde illos negauit eius filios,quia eius opera non faciebant. Nos ergo quomodo nos dicimus filios Dauid, qui de stirpe eius non sumus secundum carnẽ, nisi quia colimus Deum,sicut ille coluit? Si ergo quod tibi per stirpẽ non speras,per facta non vis assequi:quomodo in te complebitur,quia sedebis super sedem Dauid?

Ioan.2.

Ioan.8.

2344 **Et filij eorum vsque in sæculũ sedebunt super sedem tuam.**

Hic ponitur exultationis ampliatio. Quamuis enim iste versus expositus sit in præcedenti, tamen aliter exponendo, per filios Dauid intellige Apostolos,qui carne Iudæi erant, & filij Dauid morum imitatione. Per filios autẽ filiorum intellige filios Apostolorum. s. fideles, quos ipsi Apostoli prædicando in fide Christi genuerunt. Quia,sicut ipsi Apostoli consecuti sunt sedẽ regni cœlestis :sic etiam & alij fideles ex gentibus conuersi, eã consequũtur. Et hoc est,quod ait Christus, Vos, qui secuti estis me,sedebitis super sedes,&c. Et sic per sęculũ intellige in æternũ:per sedẽ verò Dauid, gloriã cœlestẽ.

Matt. 19.

2345 **Quoniam elegit dominus Sion:elegit eam in habitationem sibi.**

Hic ponitur electionis cõmendatio. Quia enim dictum est,quòd seruantes testamentum, & testimonia Dei sedebunt super sedẽ Dauid, scilicet in gloria æterna requiescent: posset aliquis dicere, Ego meritis meis, & operationibus mereor vitam æternam:in me ergo est,quòd merear, in me est, quod sim beatus. Hoc remouet Psalmista dicens, quòd hoc nõ est ex te vel ex operibus tuis,sed ex electione diuina. Quoniam ideo ecclesia meretur in gloria requiescere,quoniam Deus elegit eam vt in habitationem sibi. Electio ergo diuina, qua nos ab æterno elegit, est causa quòd Deus habitat in nobis. Et hoc est quod hic ait Auguſt. *Quoniam elegit Dominus Sion*, &c. Sion ipsa est ecclesia: ipsa est & illa Hierusalem ad cuius pacem currimus; quæ non in angelis,sed in nobis peregrinatur,quæ ex parte melior expectat partem reddituram. Vnde nobis literæ venerunt,quæ quotidie recitantur. Ipsa ciuitas:ipsa est Sion,quam Deus prælegit:gratia, non suis meritis præcedentibus. Et hoc est, quod ait Apostolus, Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius. Et iste actus electionis est solùm ex parte Dei:nullum meritum electi præteritũ præsens, vel futurum supponens sed solum gratiam Dei,qua nos gratuitè elegit de hoc vide ver. 1838 Dicat Psal. quòd ecclesia sedebit super sedem Dei. Cuius ratio est ostẽdere,quòd prædestinatio diuina, qua nos elegit ab æterno, omnium meritorum nostrorum est causa principalis: voluntas autem nostra est solum causa cõcomitatiua. Quod ostẽdit Apostolus, dicẽs,Nõ est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis: quia cuius vult,miseretur:& quẽ vult, indurat. Vbi Glo. Auguſt. Si quæratur meritum obdurationis, & misericordiæ, obdurationis quidem meritum inuenimus,misericordiæ verò meritum non inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritũ ne gratia euacuetur,si non gratis donatur, sed meritis redditur. Meritum autem obdurationis est peccatum totius massæ damnatæ. Nec obdurat Deus impertiendo malitiam,sed non impertiendo gratiam. Sicut nec digni sunt,quibus non impertitur. Quisquis igitur obduratus est,se obduratum debitè: qui quis adiutus est,se gratis adiutum cognoscat. Miseretur ergo Deus,cuius vult magna bonitate:obdurat quẽ vult, nulla iniquitate:vt nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis demeritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos discernit à perditis, quos in vna perditionis coinquinauerat massa ab origine ducta perditionis causa communis. Vniuersum quippe genus humanum tam iusto Dei iudicio in apostatica radice est damnatum, vt etiam si nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare iustitiam. Quosdam ergo gratis liberat, quosdam iustè obdurat. Non tamen est intelligendum,quòd ita obduret,quasi quosdam peccare cogat:sed tantum quia quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur,quia nõ eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem nõ miseretur,quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima,& ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit Apostolus, sed miratur,vbi ait,O altitudo scientiarum sapientię,& sciẽtiæ Dei,&c. Vniuersa namque massa meritò damnata,contumeliam debitam, cui vult,reddit Dei iustitia. Honorem indebitum cui vult,donat Dei gratia:non meritorum prærogatiua, non fatali necessitate,nec temeritate fortunæ,sed clausa altitudine sapientiæ,& scientiæ suæ:qua quos voluit,gratis ab æterno elegit. Hæc Glos. Et hanc rationem electionis hic assignans Psal. dicit, *Quoniam elegit Dominus Sion*, &c.

Rom. 11.

Elegit Dominus vt sit in.

2346 **Hæc requies mea in sęculum sęculi:hic habitabo,quoniam elegi eam.**

Hic ponitur tertium: scilicet diuinitatis habitatio. Vbi notandum est,quòd tanta est vnio charitatis, quòd amantem transformat in amatum: quia perfectè amans alium,illum vt se reputat:quicquid illi accidit boni,vel mali,sibi accidere dicit. Vnde, quia Christus perfecta charitate suos diligit, ideo etiam iam in cœlo glorificatus, mala nostra sua reputat & se pati protestatur,cum nos patimur. Vnde Saulo fideles persequenti,dixit,Act. 9. Saule, Saule quid me persequeris? Sic & bona nobis eius amore collata sibi data asserit:dicens, Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare,&c. Vnde ibi finaliter concludit:dicens, Quod vni ex minimis feciſtis, & mihi feciſtis. Quod totum facit virtus charitatis & amoris. Sic & in proposito. Cùm Deus habitat in

Requies mea in sæculum sæculi in nobis. Quia nos in illo.

in nobis per suam gratiam, non requiem capit ex nobis: quia in seipso requiescit. Sed nos ex eius in nobis habitatione,in illo requiescimus, qui in nobis requiem non possumus habere. Et hoc est, quòd ait, *Hæc requies mea in sæculum sæculi*. Hoc autem de ciuitate Hierusalem etiam ad literã intelligi nõ potest: quia illa nõ durat in sæculum sæculi: cùm multoties fuerit euersa. Sed intelligitur de spirituali Hierusalem: id est, de ecclesia, vel de qualibet deuota anima: quæ cum habitatur à Deo, in Deo requiescit. Vnde hic ait Auguſt. *Hæc requies mea*, &c. Hæc Dei verba sunt. Videte ergo quantũ nos amat Deus, fratres: vt, quia nos requiescimus, in eo, ipse se requiescere dicat in nobis. Nõ enim ipse aliquando turbatur, aut sic requiescit: sed ibi se dicit requiescere, quia nos in illo requiem habemus. Sed ne aliquis glorietur de meritis suis: dicens, Ideo in me habitat Deus, & requiescit, quia hoc ego mereor, propter opera mea bona: ideo Deus causam huius habitationis in nobis ostendit non esse merita nostra, sed mera gratia sua, qua nos elegit ab æterno, & prædestinauit, vt essemus sancti, & immaculati. Et hoc est quod sequitur, *Hic habitabo, quoniam elegi eam*. Quasi dicas, Causa huius habitationis est electio mea. Quæ quidem electio & prædestinatio Dei cum sit æterna, non est ex meritis nostris, sed sola gratia Dei: vt dictum est versiculo præcedenti. Item notandum, quòd hic loquitur Deus non solùm de requie, quam in ipso per spem habemus in vita præsenti: sed magis loquitur de requie cœlestis patriæ, qua in ipso æternaliter sancti requiescunt. Ad quod notandum dicit, *Hæc requies mea in sæculum sæculi*: id est, in æternũ. Requies autem præsentis vitæ, non est in sæculum sæculi: sed terminatur cum vita. De qua requie dicitur Apocalyp. 14. Amodo enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Et Iob 36. Requies mensæ tuæ erit plena pinguedine. Quod exponens Gregor. ait, Requies mensæ est satietas refectionis internæ: quæ pinguedine plena dicitur, quia internæ voluptatis delectatione præparatur. Huius mensæ epulas esuriebat propheta, cùm dicebat, Satiabor dum manifestabitur gloria tua. Huius mensæ poculum sitiebat dicens. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Et de hac requie nunc dicitur, *Hæc requies mea in sæculum sæculi*. Et de ista requie in præsenti vita quantumcunque quisque sit perfectus in gratia, semper formidare debet. In cuius argumentum ille sanctus Iob tot aduersis percussus, testimonio veritatis innocens probatus, adhuc de requie post mortem habenda formidabat: dicens, Putásne saltem ibi erit requies mihi? Quod ad notam informationem exponens Gregor. dicit, in quibus nimirum verbis sanctus Iob nobis innotescit quid desiderat. Et tamen esse adhuc de suscipienda requie dubium designat: ne, cuius sancta opera tot flagella secuta sunt, occulto iudicio superni iudicis, post flagella temporalia etiam mansura tormenta sequerentur. Qua in re magno nobis timore pensandum est, quis nostrum iam de requie æterna securus sit: si de ea adhuc & ille trepidat, cuius virtutis præconia & ipse iudex, qui percutit, clamat. Si enim vix iustus saluabitur, impius, & peccator vbi apparebunt? Beatus enim Iob ad requiem post flagella se peruenturum nouerat: sed vt nostra in timore corda concuteret, ipse visus est de æterna quietis retributione dubitare: cum dicit, Putásne saltem ibi requies mihi erit? vt nos videlicet perpendamus quanta debemus formidine semper venturum iudicium expauescere: quando & ille, qui iudice teste laudatus est, adhuc de retributione iudicij in suis vocibus securus non est.

Requies patriæ qualis erit.

Greg. 26. mor. c. 32.

Psalm. 16

Psalm. 4.

Iob. 17. Greg. 13. mor. c. 23. Requiẽ æternã nos habituros semper debemus.

2347 **Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.**

Hic ponitur quartum, quod est supernalis benedictio. Quid enim per viduam hic designatur, nisi quælibet fidelis anima, vel ipsa sancta mater ecclesia: quæ visione sui viri occisi in præsenti priuatur? vt dicit Gregor. Quæ autem vidua, nisi anima nuncupatur? quam quia sibi coniungere conditor voluit, ad thalamum vteri virginalis venit, Psal. attestante, qui ait, Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quæ rectè vidua dicitur, quia eius vir pro ipsa mortem pertulit. Et sic in cœli penetrabilibus ab eius oculis occultatus, quasi in parte alterius regionis iuit. Quid est ergo, *Viduam eius benedicẽs benedicam*, nisi ecclesiam, & quamlibet deuotam animam benedictione gloriæ cœlestis replebo? Vnde & hic Auguſt. *Viduam eius benedicens benedicam*. Omnis anima, quæ intelligit se destitutam omni auxilio, nisi solius Dei, vidua est. Quæ autem verè vidua est, & desolata, sperabit in dominum. Has autem viduas describens Apostolus ait, Quæ in deliciis agit vidua, viuens mortua est. Quæ autem verè vidua est, & desolata, sperabit in dominum: & stabit in precibus, & obiecrationibus die, ac nocte. Ibi enim subiecit, Quæ autem in deliciis agit, viuens mortua est. Vnde ergo vidua quia non habet auxilium nisi solius Dei, Illæ, quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Ergo tota ecclesia vna vidua est, siue in viris, siue in fœminis, siue in coniugatis, siue in maritatis fœminis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in virginibus. Omnis ecclesia vna vidua est deserta in hoc sæculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam. Tunc enim auxilium præstò est illi. Nõne agnoscitis istam viduam in euangelio, fratres, cùm diceret dominus, Semper orare oportet, & non deficere: dixit, Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Et interpellabat eum quædam vidua quotidie, dicens, Vindica me de aduersario meo. Et interpellando eum quotidie vidua fregit illum. Ait enim iudex ille apud se, Et si Deum non timeo, nec vereor homines, propter tædium tamen, quod mihi ista vidua facit, vindicabo eam. Si audiuit iudex malus viduam, ne tædium pateretur: Deus non audiet ecclesiam, quam hortatur, vt oret? Qui & promittit dicens, *Viduam eius benedicens benedicam*. Sequitur, *Pauperes eius saturabo panibus*. Qui enim pauperes sunt in ecclesia, nisi humiles, qui non de seipsis, sed solum de Deo præsumunt? Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam saturabuntur pane cœlesti, id est, Christo, qui est panis viuus qui de cœlo descendit: Ioan. 6. dum eius diuinitatem & humanitatem fruitiuè videbunt. Sed nunquid diuites saturabuntur? audi Augustin. dicentem hic, *Pauperes eius saturabo panibus*. Multi præsumentes de sæculo, & superbi Christiani sunt. Adorant Christum, sed non saturantur sapientia & iustitia eius:

Viduæ significatur ecclesiam vel animã iustam.

Greg. 16. mor. c. 14. Vidua sine filio ecclesia viuens. Prouerb. 31. 17.

Oratio iustas exaudit. Luc. 18.

Pauper dicitur quilibet humilis. Quæstio. Superbus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia non sunt pauperes. Pauperes autem (id est, humiles corde,) quanto plus esuriunt, tanto plus manducant. Tanto autem plus esuriunt, quanto à sæculo inanes sunt. Qui plenus est, quicquid illi daturus es respuit. Pauperes autem saturabuntur. *Psalm.21.* Nam alibi scriptum est, Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Sed ibi non est dictū, & saturabuntur. De pauperibus autem, illic subditur, Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt dominum qui requirunt eum. Vbi enim dictum est, Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites terræ, non est dictum, & saturati sunt. Quando autem pauperes dicti sunt, saturati dicti sunt. Hæc saturitas Deus ipse est panis viuus: qui, vt lac nobis fieret, descendit in vterum virginis. Estote ergo, fratres, pauperes: estote in membris illius viduæ. Non sit auxilium vestrum nisi à domino Deo. Pecunia nihil est: non inde auxilium habetis. Multi propter pecuniam perierunt: multi propter pecuniam quæsiti sunt à raptoribus: tuti fuissent, si non habuissent, quare quærerentur. Multis de amicis potentioribus præsumpserunt. Ceciderunt illi, de quibus præsumpserunt: & inuoluerunt illos, qui de se præsumpserant. Tamen notandum, quòd ista laudabilis paupertas stat in animo. Vnde & abundans diuitiis, pauper potest esse: & carens diuitiis, diues, & superbus. Vnde & hic ait Augustinus. Inuenies quandoque pauperem superbum, & diuitem humilem. Pauper autem Dei, in animo est, non in sæculo. Procedit aliquando homo habens plenam domum, vberes terras, multa prædia, multum auri, & argenti: nouit quia de ipsis non est præsumendū: humiliat se Deo, facit inde bene. Ita cor ipsius erigitur ad Deum, vt nouerit quia non solùm non prosunt illi diuitiæ ipsæ, sed impediunt, nisi Deus regat, & subueniat illi. Iste diues numeratur inter pauperes, qui saturabuntur panibus. Inuenies alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet: quærentem tamen habere vnde infletur. Non attendit Deus facultatem, sed cupiditatē: & iudicat eum secundum cupiditatem, qua inhiat temporalibus rebus, non secundum facultatem, quem ei non contingit adipisci, &c.

Pauper securior est diuite.

2348 Sacerdotes eius induam salutari: & sancti eius exultatione exultabunt.

Hic ponitur quintum, scilicet salutaris inspiratio. Vbi notandum, quòd per sacerdotes intelligit omnes fideles electos, similiter & per sanctos: iu- *1. Petr. 2.* xta dictum Apostoli dicentis, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Vel per sacerdotes intelligit rectores, & prælatos. Per sanctos autem, alios subditos: vt dictum fuit superius, versic. 2340. cuius expositio quàmplurimum isti versiculo competit. ideo nota, quæ ibi dicuntur. Item notandum quòd per salutare Christus intelligitur: de quo Si- *Luc.2.* meō ait, Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum: vide versicu. 105. 146. & in multis aliis locis. Vnde hic ait Augustin. *Sacerdotes eius induam salutari.* Quis est salutaris noster, nisi Christus? Quid est ergo, *Sacerdotes eius induā salutari*: nisi quotquot baptizati estis, Christū in *Induimus Christum multipliciter.* duistis? Notandum, quòd salutare (id est, Christum) induimus dupliciter: scilicet in præsenti, & in futuro. In præsenti autem duobus modis: vt ostendit Magister, lib. 4. dist. 4. dicens, Duobus modis Christum induimus: scilicet, vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Induunt enim Christum aliquando homines vsque ad sacramenti perceptionem: aliquando vsque ad vitæ sanctificationem. Illud autem Psal. bonis & malis potest esse commune. Hoc autem proprium est bonorum, & piorum. Omnes ergo, qui in Christo baptizantur, Christum induunt: vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum sanctificationem. Vel induunt salutare (id est, Christum) qui ipsius vitæ exempla sequuntur: qui non carni, sed spiritui seruiunt. Quod notans Apostolus ad Rom. 13. ait, Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sic vt in die honeste ambulemus, non in comessationibus, & ebrietatibus, &c. sed induimini dominum Iesum Christum. Et statim subdit modum, dicens, Et carnis curam ne feceritis. Et si fortè dicas, Nónne mihi licèt necessitatibus carnis subuenire, & illius gerere curam? Respondet Glo. ibi dicens, Et curam carnis ne feceritis in desideriis vestris: non dico in necessariis ad sustentationem, sed in desideriis illicitis. Sic enim sumenda sunt alimenta, sicut & medicamēta. Fames enim, & sitis quidā dolores sunt: & vrunt sicut febres, necant nisi alimentorum medicina succurrat: quæ præstò est ex consolatione munerum Dei, qui regnum Dei quærentibus, omnia adiicienda promisit. Sic ergo sumenda est alimonia, vt medicina. Sed dum ad quietem sacietatis ab indigentia transitur, in ipso transitu ita insidiatur laqueus concupiscentiæ: & cum salus debeat esse causa edendi, accingit se tanquam pedissequa periculosa iocunditas: & sæpe præire conatur: vt eius causa fiat, quod salutis causa faciendum erat. Et sæpe incertum fit, vtrum necessaria corporis cura subsidium pètat: an volūtaria cupiditas fallaciæ ministerium suppetat. Ad hoc certum hilarescit infelix anima, gaudens non apponere quod satis sit medicationi valetudinis: sed vt obtentu salutis obumbret negociū voluptatis. Nec idē modus vtriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Ex quibus patet quòd salutare Christi induit, qui nō carni, sed spiritui seruit. Et hoc est *Ephes. 4.* quod ait Apostolus, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Vbi Glossa, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est: id est, assumite similitudinem noui hominis Christi. Secundò induimus Christum in futuro: quando scilicet gloria eius operiemur. Tunc enim dicet illud Esa. 61. Gaudens gaudebo in domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento iustitiæ circundedit me, &c. Sequitur, *Et sancti eius exultatione exultabunt*: quia exultabunt *Psal. 149.* sancti in gloria. lætabuntur in cubilibus suis. *2349*

Cornu manducare facere.

Illuc producā cornu Dauid: parauī lucernam Christo meo.

Hic ponitur sextum, scilicet euangelij prædica- *Cornu dicitur Christus.* tio. Vbi notandum quòd per cornu Dauid Christus intelligitur. Cornu enim ex carne nascitur, à carne tamen manet nudatum: cætera autē ossa, etsi à carne oriantur, carne tamen manent cooperta. Et ideo per cornu Christus significatur: qui de carne natus gloriosissimæ virginis, carne non fuit coopertus: quia non carni subiectus, sed semper secundum spiritū se rexit. Et de isto cornu dicitur, Ere- *Luc.1.* xit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui. Vbi ait Beda, Cornu salutis ipsum Christū vocauit. Ossa siquidem omnia carne inuoluta sunt: cornu autem carnem excedit. Et ideo cornu salutis ipse Chri-

Cornu dicitur eucharistia. Christus vocatur, quo mundus, & gaudia carnis superantur. Et aduerte, quòd maximè Christus in sacramento eucharistiæ cornu salutis dicitur. Cuius ratio est. In cornibus enim animalis consistit potestas, qua suos hostes impugnat. Et ideo cōformiter ipsa eucharistia cornu dicitur: quia sua potestate ab *Psal.117.* omnibus diaboli insidiis sibi deuotos protegit. Vnde de isto cornu dicitur, Constituite diem solēnem in condensis vsque ad cornu altaris. Quid enim per altare, nisi corpus Christi in altari consecratum intelligitur? Quid per cornu altaris, nisi eiusdem potestas nos à diaboli protegens insidiis? Vnde prædicta verba exponens Magister in Glos. ait, Constituite diem solennem in condensis: scilicet diem natiuitatis, & resurrectionis dominicæ, qui honori dei consecratus est. Et hoc non tepidè agentes, sed in condensis: id est, frequentationibus virtutū, vel hominum. Vos dico tendentes vsque ad cornu altaris: vt scilicet communicetis corporis Christi, vt in festis fieri solet, &c. De isto cornu, scilicet de Christo ait, *Illuc producam cornu Dauid*: id est, In ecclesia producam Christum verbum incarnando, & ecclesiæ ipsum manifestando: vt de ipso præsumant fideles, non de seipsis. Vnde ait Aug. *Illuc producā cornu Dauid.* Vt de Christo præsumatur: ipsa erit altitudo Dauid. Cornu enim significat altitudinem. Et qualem altitudinem? non carnalem, sed spiritualem. Ideo omnia ossa carne inuoluta sunt. Cornu excedit carnem. Altitudo spiritualis Christi cornu est. Quę autem altitudo spiritualis est, nisi de Christo præsumere? Non dicere, Ego facio, ego baptizo: sed hic est, qui baptizat. Sed qualiter istud cornu in ecclesia fuit productum, subdit dicens, *Parauī lucernā Christo meo.* Sed quæ fuit Christo lucerna parata ad ostendendum istud cornu, scilicet Christum, ecclesiæ, ni- *Ioan.5.* si Ioannes Baptista? Vnde ad literam de Ioanne Baptista ait Christus, Vos misistis ad Ioannem, ille testimonium perhibuit de me: illa erat lucerna ardens & lucens. Erat enim Ioannes lucerna ardens illu- *Lucerna est Ioānes Baptista.* minatus à Christo: ardens fide & opere, lucens autem prædicatione: quo scilicet cornu Dauid (id est, ipsum Christum) præcurrendo prædicauit. Lucerna enim suo lumine illuminat abscondita. Sic & Ioannes sua prædicatione illuminauit hominum mentes de Christi potestate, qua in spiritu sancto baptizabat electos. Vnde Aug. *Parauī lucernam Christo meo.* *Ioan.5.* Quæ sit lucerna iam nostis verba domini de Ioāne, ille erat lucerna ardens, & lucens. Et quid ait Ioannes de Christo? Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Vnde de ista lucerna, quæ Christo ipsum manifestandum fuit parata, ait Glo. *Parauī lucernā Christo meo.* Hæc lucerna Ioannes est, qui præcurrens Christum nunciat: homines baptismo assuefaciens, viam præparat verbo. Ipse est enim præco verbi, paranymphus sponsi, lucerna Christi. Hinc est, quod in diebus non festiuis vnus solus cereus ante euangelium deferebatur. Hic est Ioannes, qui Christum præcessit prædicando, & baptizando. In festiuis autē diebus duo cerei præcedunt: quia post prædicationem Ioannis, à Christo bini sunt missi Apostoli in Iudeā ad Christum præiudicandum. Vel aliter per lucernam intellige sacram scripturam, quæ tenebras nostræ mentis illuminat: vt docet Greg. dicens, Lucernæ enim nomine lumen sacrę scripturę significatur: de qua ipse ecclesiæ pastor Petrus dicit, Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Et de qua ait Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Quid est ergo, *Parauī lucernā Christo meo*, nisi Præmisi ante Christum scripturam sacram, quæ ipsum venturum manifestaret? de qua dicitur, Lucerna splendebat super caput meum. Vel aliter, *Iob 29.* per lucernam intellige prælatos, & prædicatores, *Lucerna sunt prælati & prædicatores.* quos Deus parauit Christo ad ipsum prædicandum subditis, & manifestandum. *Psal.118.*

Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. 2350

Hic ponitur septimum. f. inimicorum subiugatio. Sicut enim fideles Christi in multis exaltabuntur, vt patet ex prædictis: sic inimici Christi (scilicet infideles) confundentur, quando in conspectu angelorum, & beatorum damnabuntur. Et tunc induentur confusione. Quia sicut indumento vndequaque circundamur: sic & reprobi vndique erunt confusi, desuper habentes iudicem iratum, inferius infernum apertum: antè, gloriam beatorum, pòst, supplicia tormentorum: à dextris, peccata accusantia, à sinistris, dæmonia multa. Vnde de confusione inimicorum Christi futura dicitur, Operiantur sicut diploide confusione sua. Nomine enim di- *Psal.108.* ploidis, quæ est duplex vestis, duplex confusio designatur malorum: qua confundentur dupliciter, vt dictum est: scilicet dupliciter, quia superius, & inferius: dupliciter, quia antè, & retro: dupliciter, quia à dextris, & à sinistris: dupliciter, quia intus, & extrà. Et hoc est, quod de inimicis Christi dicitur Iob 8. Qui oderunt te, induentur confusione. Quod ad propositum tractans Greg. dicit, Inimicos Chri- *Greg. 8. mor. c. 41.* sti in extremo examine confusio induit: quia, cùm transacta mala redundare sibi ante oculos mentis aspexerint, suus vndique eos deprimens reatus vestit. Ad pœnam quippe tunc sanctorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi à sensu rationis extranei gaudentes peccant. Ibi vident, quantum debuerunt fugere quod amauerunt: ibi conspiciunt, quàm lugubre fuerit, quod nunc in culpa gratulantur. Tunc animum reatus obnubilat, & recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur dignè pensет inimicorum Christi quanta tunc confusio erit, quando & foris æternus iudex cernitur, & intus antè oculos culpa versatur? Quid ad hoc idcirco perueniunt, quia solum hic tranſitoria dilexerunt? Vnde de ipsis dicitur, Erubescant, & conturbentur in sæculum sæ- *Psal.82.* culi: confundantur, & pereant, Sequitur, *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea*: id est, super Christū. Sanctificatio enim à simili arboris dicitur: quæ, quando floret, pulchrior est. Floret ergo sanctificatio in Christo, in quo est potestas sanctificationis: quia quando inimici inducntur confusione, tunc apparebit Christus sanctificator iustorum. Vnde Augustinus, *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio meæ*: id est, super Christum. Neque hominum illam sibi assumat, quia ipse est qui sanctificat. Alioquin non erit verum, quod dicitur, *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Gloria sanctificationis florebit. Sāctificatio ergo Christi in ipso Christo, potestas sanctificationis Dei in ipso Christo florebit: quia quos voluerit, sanctificatos producet ad gloriam. Quando enim florent arbores, tunc pulchræ sunt. Sic Christus tunc pulchrior apparebit, cū per

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum.& cum ipso sancti sui florebunt. Et hoc est quod dicitur Psalm.91. Quoniam ecce inimici tui, domine, peribũt. Sequitur de Christo, Iustus autem vt palma florebit, &c.

PSAL. CXXXII.

2351 ECce quàm bonũ, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.

Iste Psal. hunc habet titulum, *Canticum graduum ipsi Dauid.* Ex isto titulo patet auctor Psalm. scilicet ipse Dauid. De materia autẽ, dicunt doctores, quòd postquam Dauid habuit possessionem totius regni Israel: quando scilicet venerunt omnes tribus Israel ad Dauid in Ebron dicentes, Ecce, nos os tuum, & caro tua sumus. Et vnxerunt Dauid in regem super totum Israel. Tunc ergo Dauid videns totum populum Israel vnitum sum cultu vnius Dei, ac sub vno principatu, scilicet sub vno rege pacificè: tunc ex hoc Deo gratias agens, fecit istum Psal. dicens, *Ecce quàm bonum & quàm*, &c. Quãtum verò ad intellectum propheticum, hic agit Dauid de decimoquarto gradu ascensionis spiritualis: qui est charitas, & dilectio, quæ concordiam inter fratres nutrit, & amorem. Vnde vt hic ait Augu. Ita dulcis est sonus istius Psal. vt etiam qui psalterium nesciunt, istũ versum cantent. Tam etiam dulcis est, quam dulcis est charitas, quæ habitare facit fratres in vnũ. Quibus visis, accedo ad Psa. diuisionem: qui diuiditur in partes quatuor. Quia ostendit primò quòd charitas est magnæ iocunditatis: secundò quòd est magnæ stabilitatis: ibi, *Sicut vnguentum*: tertiò quòd est magnæ generalitatis: ibi, *Quod descendit*: quartò quòd est magnæ durabilitatis: ibi, *Quoniam*. Quantum ad primum, sciendum, quòd contrariorum sunt cõtrarij effectus. Cùm ergo charitas, & ira, siue odium, contraria sint adinuicem, & ira, ac odium turbationem causet: consequens est, quòd charitas, & dilectio delectationem inducat, & iocunditatẽ. Et hoc est, quod hic ait Psal. *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum*, &c. Ecce enim, est ostendentis: quasi plus ostendere volens opere quàm lingua, quæ dicturus est. Vnde quàm sit dulcis iste versus, ostendit Aug. hic dicens, Iste dulcis sonus, ista suauis melodia tam in verbis quàm in intellectu, tantæ iocunditatis est, quòd ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierant. Iste versus sonuit per orbem terrarum: & qui diuisi erant cõgregati sunt. Iste clamor spiritus sancti non audiebatur in Iudæa, & auditus est in orbe terrarum. Veruntamen consideremus, quòd de illo pariete circũcisionis nata est ista benedictio prius. Non enim omnes Iudæi perierunt. Vnde Apostoli filij prophetarum? vnde illi quingenti, qui dominum post resurrectionem viderunt: quod commemorat Apostolus Paulus, vnde illi centũ viginti, qui simul erant in vnõ loco, quando in die pentecostes ipsis de cœlo missus fuit spiritus sanctus? Omnes de Iudæa erant, & ipsi habitauerunt in vnum, quia omnia, quæ habebant, vendiderunt, & ipsorum præcia ad pedes Apostolorũ posuerunt: & distribuebant vnicuique, sicut cuique opus erat. Isti habitabant in vnum: quia erat omnibus illis cor vnũ, & anima vna. Et isti primò audierunt. *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.* Et ab illis venit ad posteros ista charitatis exultatio. Iste versus monachos fecit. Iste versus, dulcis sonus & melodia suauis, toto orbe terrarum notissimus, vt tuba spiritus sancti diuersos corpore congregat in vnum, & monasteria plurima peperit. A quibus tamen benedictio ad cæteros descẽdit, qui etsi non corpore, in vnum habitant mente. Notandum tamen est quòd hic non de omni vnitate loquitur: quoniam est quædam vnitas malorum, & quædam bonorum, vt ostendit Bernard. super illo verbo Psalm. 2. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum: dicens, Alia est vnitas sanctorum, quæ plerisque locis scripturarum commendatur: alia facinorosorum, quæ nihilominus ex eisdem scripturis improbatur. De hac enim scriptum est. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum. Talis vnitas, imò verò peruersitas, solet esse quorundam fratrum tepidè conuersantium: quibus si aliquid honestatis, si aliquid insigné alicuius bonę consuetudinis persuadere velis, promptiores sunt maiori stipendio, ac difficultate resistere, quàm facili compendio assequi velle. Hac ergo excluſa, quę bonorum est, prosequamur. Vnitas autẽ bonorum duplex est. Vna, quæ iustificat: alia, quæ glorificat. Illa meritum, ista præmium. De prima scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. De secunda dicitur, Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo: quæ in futuro speranda est. Illa verò, quæ iustificat, nunc potissimè in vsu nostri operis necessaria est. De cuius suauitatis dulcedine intonat Psal. dicens, *Ecce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum.* Cuius vnitatis pulchritudinem cũ descripsisset sermo propheticus, etiam vtilitatem non tacuit: dicens, Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & vitam vsque in sęculum. Seruatur autem hæc vnitas duobus modis: quia quisque perfectus vnitatem debet habere ad seipsũ, & ad proximum. Ad seipsum, per integritatem: ad proximum, per conformitatẽ. Omnis quippe creatura, & maximè rationalis, debet suum principium imitari. Si igitur Deus vnus est, dicente Moyse, Audi, Israel: dominus Deus tuus vnus est. Sed ille cũ sit vnus, & idem in semetipso perfectus, nec vllo indigens: ineſt ei tamen benignitas erga nos, & amor, & beneuolentia in nos veniens: debemus & nos quisque sibi vnus esse per integritatem virtutũ, & vnum cum proximis per vinculum charitatis. Sed vnitatẽ quam ad seipsum quisque debet habere, tria impedire solent: scilicet nimietas, pusillanimitas, & leuitas. Nimij sunt, qui putant se posse, quod non possunt: quorum speciem tenebat Petrus, cum diceret, Domine, paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire. Pusillanimes contrarij sunt nimiis. Et horum quoque ipse tenuit imaginem, cum diceret, Exi à me, domine, quia peccator homo ego sum. Leues sunt, & inconstantes, qui circumferuntur omni vento doctrinæ: quibus, quod paulo antè placuit, nunc displicet: quod nunc eligunt, post paulum reprobabunt. Sed vt sanentur in nobis hæc vulnera, contra nimietatem opponenda est consideratio propriæ fragilitatis. Contra pusillanimitatẽ habenda est fiducia diuinæ pietatis: vt, quod tuis meritis nõ posse te putas, ex illius adiutorio possis dicásque cum Apostolo, Omnia possum in eo, qui me confortat. Contra leuitatem adhibenda est consultatio senioris: ne scilicet doctrinis variis, & peregrinis abducaris. Cõsequenter videamus de vnitate, quã qs ad proximũ debet habere. Sed & illa duobus modis habetur, dũ & nos per dilectionẽ tẽdimus in alterum, & alterius quoq; vicissim recipimus affec-

Vnitas charitatis quàm sit vtilis & dulcis.

Vnitas boni plex, bona & mala.

Psal.2.

Actu.4.

1.Cor.15. Act.1.

ctũ. Et hoc etiam duobus modis impeditur: obstinatione, & suspicione. Obstinatio non permittit nos ad alterius cor ingredi: nec suspicio patitur credere ab aliis nos amari. Itaque fit, vt, dum nos nec alium obstinati diligamus, nec ab aliis diligi suspiciosi putamus. Vnitas, quæ cum proximis habenda est, impeditur. Sed huic duplici morbo duplex charitas medetur. Illa scilicet, quæ non sua quęrit: & illa, quę omnia credit. Habeat obstinatus charitatẽ, quæ non quærit, quæ sua sunt, & alios diligat. Habeat suspiciosus charitatem omnia credentem, & se ab aliis diligi sine dubio credat. Hæc omnia Ber. Et aduerte, quòd sicut vnitas bonorum est vtilis, & bona: sic vnitas malorum reproba, & damnosa. Quod notans Greg. dicit, Qui enim diuisi corrigi poterãt, in iniquitatem suarum pertinacia vniti perdũt: & tanto magis quotidie ad cognitionem iustitiæ separabiliores sunt, quanto à se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis: ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordant: & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. De hac vnitate reproborum per Salomonem dicitur, Stuppa collecta synagoga peccantium &c. Huic ergo vnitati peccatorum contrariatur vnitas electorum: de qua nunc ait Psalm. *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.*

Vnitas bonorum est bona: & malorum, mala.

Greg.33. mora.c.33.

Eccles.21.

Act.4.

2352 Sicut vnguentum in capite, quod descẽdit in barbam, in barbã Aaron.

Hic ostẽditur, quòd charitatis vnitas est magnæ stabilitatis. Vbi primò sciendum, quòd per vnguentum oleo confectum, non nisi gratia spiritus sancti accipitur: dicens 1 Ioan. 2. Vos vnctionem habetis à spiritu sancto: quia vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde Greg. ait, Olei vel vnguenti nomine ipsa spiritus sancti vnctio designatur: de qua per prophetam dicitur, Computrescet iugum à facie olei. Iugum quippe à facie olei computrescit, quia dum spiritus sancti gratia vngimur, à captiuitatis nostræ seruitute liberamur: dúmque maligni spiritus domi natio superba repellitur, iugũ conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc rursum vnguento scriptum est, Vinea facta est dilecto in cornu filio olei. Filius quippe olei fidelis populus dicitur, qui ad fidem Dei interna sancti spiritus vnctione generatur. Quid autem per Aaron, nisi Christus summus sacerdos intelligitur? vide versi. 1277. Ipse Aaron Christus caput est ecclesiæ: vide versi. 2098. Per barbã autem, qua discernũtur viri à mulieribus, quæ virilitatem significat, intellige homines viriles in fide, & cõstantes. s. primitiuos fideles Apostolos. Est ergo sententia versus, quod vnctio (scilicet gratia spiritus sancti) primò descendit in caput nostrũ (qui est Christus) à quo descendit postea principaliter in Apostolos viriles, & constantes, per barbam significatos, qui vniti erant charitate cum Christo. Vnde Aug. *Sicut vnguentum*, &c. Aarõ sacerdos quis est, nisi Christus sacerdos, qui intrauit in sancta sanctorum? Qui cum in mundo nõ inueniret mundum, quod pro nobis Deo offerret, seipsum obtulit. In capite eius vnguentũ descẽdit gratia spiritus sancti. Sed à capite venit vnguentum in barbã ipsius. Barba enim significat viriles, strenuos, impigros, alacres. Ideo quãdo tales describimus, dicimus, Homo barbatus est. Ergo primo illud vnguentum descẽdit in Apostolos: in illos. s. qui primos impetu sæculi substinuerunt. Nã & Apostoli, qui primùm in vnum habitare cœperunt, persecutiones passi sunt. Sed, quia descenderat vnguentum in barbam, passi sunt, non victi. Etenim caput iam passum præcesserat, vnde descendit vnguentum. Præcedenti tali exemplo, quis vinceret barbas? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est non vinci: vt charitas non vincatur ab inimicis. Nam visi sunt sibi vicisse, qui persecuti sunt sanctos. Illi cædebant, isti cædebantur: illi occidebant, isti occidebantur. Quis non putaret illos vincere, istos vinci? Sed quare non victa est charitas? ideo, quia vnguentum descendit in barbã. Attende Stephanum: sæuiebant in eum Iudæi: rogauit pro eis cum lapidaretur ab ipsis. Vide ipsum barbam: nunquam adulauit, nunquam in persecutione timuit, qui ipsis dicebat, Dura ceruice, & incircuncisi corde, vos semper restitistis spiritui sancto. Vnguentum ergo à capite in barbam descenderat, quia & Stephanus, cum lapidaretur, flexis genibus, ait, Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo illi tanquam barba erant. Multi enim tam fortes erant, & multas persecutiones passi sunt. Sic & Apostoli nónne barbati erant, & vncti, quando (vt habetur Actu. 4.) Principes sacerdotum vocantes eos, ne in nomine Iesu docerent populum, præceperunt eis? Illi autem barbati & viriles constanter respondérunt: dicentes, Si iustum est vos potius audire quàm Deum, vos ipsi iudicate. Non possumus, quæ vidimus, & audiuimus, non loqui? Vnde hoc? Quia (vt in eodem cap. subditur) habitabant in vnum: quia multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Propter quod & persecuti viriles, & barbati, ibant gaudentes à conspectu concilij. Ex quibus satis apparet, quòd per barbã viriles homines, & constantes significantur. Secundum enim Cassiodorum vir dicitur à viribus: quia nescit aduersa tolerando deficere, nec in prosperis se eleuando iactare. Quicunque ergo per barbam se virum recognoscit, se virtuosum recognoscere debet. Vnde in prouerbiis Philosophorum narratur de Diogene, quòd interrogatus, quare magnam barbam haberet: respõdit, Vt eam tangẽdo me subitò virum esse meminerim. Sic ergo quid hodie dicemus de hominibus, qui barbas grandes portare nesciunt, nisi quia se viros esse (id est virtuosos) recognoscere nolunt? Quod bene prophetauit Esa. cap. 15. dicens, Omnis barba radetur, &c.

Vnctio sũ gnificat spiritussãcti gratiã.

Greg.19. mor.c.13.

Esa. 9.

Esa.10.

Esa.5.

Caput dicitur Christus.

Barba significat viriles & constantes in fide Apostolos.

Actu.4.

Actu.2.

Quod descendit in oram vestimẽti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. 2353

Hic ostendit, quòd charitas, & gratia spiritussancti est magnæ generalitatis. Quia non solùm à capite Christo hoc vnguentum descendit in barbas, scilicet in Apostolos, & primitiuos fideles: sed etiã in omnibus eorum successoribus. Vbi notandum, quòd vestimentum Christi dicitur ipsa vniuersalis ecclesia: sicut & vestimentum ecclesiæ dicuntur omnes fideles. Vnde Gregor. dicit, Vestimentum sanctæ ecclesiæ est fidelium vita. Nam sicut tota simul ecclesia vestimẽtum est Christi: ita fideles quique eiusdem ecclesiæ vestimentum reputantur. Si enim sancta ecclesia vestimentum Christi non esset, Paulus profectò non diceret, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam,

Greg.20. mor.c.24.

Vestis Christi ecclesia & omnes fideles.

Ephes.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque rugam:id est,neque per peccatum habentem maculam,neque per duplicitatem rugam: quia per iustitiam munda est, & per simplicem intentionem tensa. Quæ ergo abluta est,ne habeat maculã, tensa est ne habeat rugam,vtique Christi vestis est. Sicut ergo vestimentum Christi tota ecclesia generaliter dicitur:sic indumentum ecclesiæ sunt singulorum animæ,quæ ab errore conuersæ, eandem ecclesiam credendo,eique inhærendo circundant. De quibus eidem ecclesiæ dominus per prophetam dicit, Vi- *Esa. 49. Ora vestra duplex.*
uo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris. Item notandum,quòd ora oræ sine aspiratione, secundum grammaticos est finis vestimenti,Vestimentum autem habet duplicem oram,siue finem. s. superiorem,& inferiorem:superiorem, per quã intrat caput hominis: inferiorem verò, quæ est finis B
vestis erga terram. Et sic hoc dupliciter exponitur. Primò,vt accipiamus oram vestimenti superiorem. Et sic per oram vestimenti Christi, intellige charitatem fraternam,qua fratres habitant in vnũ. Quo- *Ioan. 5.*
niam(vt ait Augu.) à barba descendere vnguentum ad oram potuit:ad oram scilicet, quæ in capite vestimenti est,vbi aperitur caput. Tales sunt, qui habitant in vnum. Et quomodo per istas oras intrat caput hominis,vt vestiat se:sic per concordiam fraternam Christus in nos intrat, qui est caput nostrũ, vt vestiatur,& hęreat illi ecclesia. Si autem per oram vestimenti intelligatur pars vestimenti inferior, & vltima, sic per oram intelige sanctos, qui erunt in C
vltimis temporibus. Et tunc est sensus,quòd vnguẽtum à capite.s. gratia spiritussancti à Christo descẽdit in oram vestimenti eius.i. vsque ad sanctos, qui erunt in fine mundi:quia etiam vsque in finẽ mundi habitura est ecclesia fratres habitantes in vnum. Vel aliter,per oram inferiorem,in qua vestis perficitur, intellige omnes sanctos, in quibus perficitur ecclesiain quos à capite Christo vnguentum gratiæ descendit. Prædictum autem gratiæ descensum in sanctos sub aliis verbis exprimit,dicens, *Sicut ros Hermon,qui descendit in montem Sion.* Ita enim secundũ literam intelligi non possunt,vt ros ab Hermon descendat in montem Sion:quia mons Hermon, est mons trans Iordanem. & mons paruus:mons autem D
Sion,est circa Iordanem & mons altior. Sunt ergo montes multum distantes. Quomodo ergo à monte Hermon modico,distante multum à monte Sion alto, ros descenderet in montem Sion altum? impossibile est. Oportet ergo hoc totum mystičè exponere. Per rorem ergo intellige gratiam spiritus- *Ros dicitur gratia spiritussancti.*
sancti,qua fratres habitant in vnum: non quidem suis viribus,non suis meritis, sed ex Dei dono, & gratia:sicut ros de cœlo. Non enim terra sibi pluit, *Psal 67.*
aut non quicquid genuerit, ateleit, nisi pluuia de cœlo descendat. Vnde & in Psalmi,dicitur, Pluuiam voluntariam segregabis, Deus,hæreditati tuæ. Dicit Voluntariam, quia non nostris meritis, sed illius voluntate. Quid enim nos peccatores boni E
meruimus? Sic ergo per rorem intellige gratiam spiritus sancti. Vnde Osee 6. Misericordia mea qua si ros mane pertransiens. Per Hermon autem Chri- *Hermon significat Christum.*
stus intelligitur. Nam Hermon exaltatus interpretatur lumen exaltatum. Christus autem propriè dicitur lumen,quia est lux vera, quæ illuminat omnem hominem,&c. Quod lumen fuit exaltatum, *Ioan. 1.*
quando Christus fuit exaltatus in cruce, vt hominem redimeret,ipso dicente, Ego, si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipsum. Fuit etiam *Ioan. 12.*
exaltatus in ascensione,quando,videntibus Apostolis,eleuatus est,& nubes suscepit eum in cœlũ. Per *Act. 1.*
montem autem Sion. ecclesia intelligitur: quia Sion specula interpretatur: & ecclesia Deum speculatur per fidem,vide versic. 1128. Quid est ergo,rorem descendere à monte Hermon in montem Sion, nisi gratiam spiritussancti à capite Christo in ecclesiam suam descendere? Et sic idem est vnguentum à capite descendere in oram vestimenti, & rorem descendere ab Hermon in montem Sion: quia hic idem significat vnguentum & ros, caput & Hermon,ora vestimenti, & Sion. Et hoc est, quod de *Ioan. 1.*
Christo attestatur Baptista Ioânes,dicens, De plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia: quia gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.

Quoniam illic mandauit dominus 3524
benedictionem, & vitam vsque in sæculum.

Hic ostendit quartum:scilicet,quòd fructus charitatis est magnæ durabilitatis,quia permanet in sæculum. Vbi notandum, quòd in fratribus, qui charitate habitant in vnum, duo considerantur: scilicet vnum quod Deo exhibẽt(scilicet laudem) quia Deum benedicunt, & laudant: aliud,quod à Deo recipiunt,scilicet vitam sine fine. Primum notat Psal. dicens, *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* Secundum cum dicit, *Et vitam vsque in sæculum.* Quantum ergo ad primum,dicit, *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* i. illic: id est in fra- *Benedictio dominum concordia.*
tribus, qui habitant in vnum, mandauit dominus benedictionem:scilicet vt tales Deũ benedixerunt: quia solum in charitate concordes Deum verè benedicere possunt,non discordes. Vnde hic ait Aug. *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* Vbi mandauit in fratribus, qui habitant in vnum. Illi enim benedicent dominum, qui habitant concorditer. Nam in discordia non benedicis Deum. Sine causa benedicis, si ore benedicis, & corde maledicis. Vnde & alibi dicitur. Ore suo benedicebant, & *Psal. 61.*
corde suo maledicebant. Benedicis Deum, cũ oras: sed si corde maledicis inimico tuo, oris benedictio in maledictionem vertitur. Si autem facis, vt diligas inimicum tuum, & pro eo ores. ibi mandauit dominus benedictionem suam. Quoniam benedicere Deum est bene viuere: vide versicu. 378. Item nota quòd multipliciter benedicimus Deum: vide versicul. 502. Quantum verò ad secundum: scilicet quod habitantes in vnum recipiuntur à Deo: subdit, *Et vitam vsque in sæculum.* Sicut enim Deus mãdat bonis vt ipsi Deum benedicant:ita pro præmio ipsis vitam tribuit in æternũ. Benedic ergo Deum, & habebis vitam in sæculum: id est, in æternum. Vnde hic ait August. Multi enim amantes vitam istam,maledicunt inimicis suis. Pro qua re maledicunt inimicis suis,nisi pro vita ista,nisi pro commodis seculoribus? Vbi te angustauit inimicus tuus, vt cogitares maledicere? In terra angustatus es: migra hinc,habita in cœlo. Quomodo (inquies) habitabo in cœlo, homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede,quò sequaris corpore. Noli surdus audire. Sursum sit cor: & nemo te angustabit in cœlo. Et aduerte,quòd duplex est vita, quam habitantibus in vnum Deus donat: scilicet vita spiritualis, per quam homines viuunt secundum rationem virtuose: & vita supernalis, quæ stat in fruitione

ne gloriæ. De quibus vide in postill. super Ioan. A
Hæc autem vita solùm gratia Dei datur: vide versiculum 425. Item nota, quòd vitam spiritualem plus saluare debemus,quàm corporalem: vide versic. 936.

PSAL. CXXXIII.

2355 Ecce,nunc benedicite dominum, omnes serui domini.

Titulus istius Psalmi est,*Canticum graduum.* Patet expositio ex suprà dictis. Quantum verò ad materiam Psal. patet quòd iste Psal. est quædam inuitatio sacerdotum, & Leuitarum ad benedicendum Deum. Quantum verò ad sensum propheticum, est sciendum quòd in isto Psalm. agitur de quindecimo gradu ascensionis: qui est charitas, & dilectio Dei. Sicut præcedens Psal. egit de charitate, & dilectione proximi:dicẽs, Ecce quàm bonũ, & quàm iocundum habitare fratres in vnum:sic iste Psal. ad dilectionem Dei nos inuitat:dicens: *Ecce,nunc benedicite dominum* &c. Quamuis enim vna, & eadem charitate diligatur Deus,& proximus,alium tamen & alium effectum parit,diligendo Deum,& proximum:sicut diuersa sunt, quæ per ipsum diliguntur. Est ergo intentio Psal. omnes inuitare ad Dei dilectionem,maximè illos,qui patiuntur aduersa,Diuiditur autem iste Psalm.in duas partes: quia primò nos inducit ad dilectionis Dei meritum: secundò nobis ostendit eiusdem dilectionis præmium: ibi, *Benedicat te.* Prima diuiditur in partes tres:quia primò ostendit dilectionis Dei meritum: secùdò ostẽdit eiusdem meriti modũ:ibi, *Qui statis*:tertiò ostendit diligentium statum:ibi, *In noctibus.* Quantum ad primum,notandum, quòd Psalm. inuitãs seruos domini ad benedicendum dominum, omnes homines inuitat:quia omnes de iure domini serui esse debemus:vt ostendit Bernard.super illud Psal. 118. Illumina faciem tuam super seruum tuum:dicẽs,Quosdam seruos efficit ipsa eorũ natiuitas &c. vide versi. 228. Et tamen tanta est ingratitudo nostra, quòd magis volumus inimico nostro seruire,quàm Deo: vt ostendit Bernard.super illo verbo Micheæ 6. Populo meus,quid debui tibi facere,& non feci? dicẽs, Quid causæ est,quòd inimico vestro libet vobis magis seruire,quàm mihi? Neque enim ille creauit vos aut pascit,aut tempora vestra disponit. Si parua hęc videntur ingratis,non ille,sed ego redemi vos. Sed quo pretio?non argento,non auro,non sole,vel luna:non saltem aliquo angelorum, sed corpore proprio. Et si hæc non satis vobis videntur, saltem ex denario diurno conuenite. Nihil iste vobis nocuit: nihil videtur profuisse hosti obremperare. Isti ergo seruite,qui plurima vobis pollicetur:apud quẽ certior,copiosaque remuneratio est, vt illud quoque benignissima miseratione dissimulem, quòd bonorum vestrorum non egens, vobis tantummodo velim esse consultum,ne præsentia recipere detrecteris,quæ nunc offero dona gratiæ:futuris gloria muneribus eadem augenda promittens. Quibus cogitaris, domino seruire nunquam debemus omittere: quia etiã & ipse maledictionem inimicorum in nobis conuersam vertit in benedictionem, vt ostendit Hugo super verbo prælegato,Populo meus, quid debui tibi facere &c. dicens,Quasi tibi Deus dicat, Memento quid cogitauerit Balach rex Moab, & quid illi respondit Balaam:vt cognosceretur iustitia domini. Propheta enim iniquus maledicere volens populo Dei,ad benedicendum licet inuitus cõpellitur:quia mala,quæ mali bonis inferunt, bonorum saluti,domino cooperante,disponitur. Dicit ergo, Populo meus &c. Quasi dicat, Erubesce miser homo. Tu nunquam obliuisci debueras, quantum dilectus es à Deo,vt tibi maledictionem inimicorum tuorum non tantummodo non nocere permitterẽ: sed eam quoque in benedictionem commutarem, vt mihi seruire nõ dubitares. Ex quibus patet, quòd nomine seruorum omnes ad Dei dilectionem inuitat: dicens, *Ecce,nunc benedicite dominum omnes servi domini.* Et attende, quòd dicit, *Ecce, nunc benedicite.* *Nunc*, quasi isto tempore vitæ præsentis, dum sumus in statu pugnæ,& tribulationis. Agit enim iste Psal. de dilectione domini,vt est meritoria. Mereri autem possumus solùm nunc in vita. Vnde hic ait Aug. *Ecce,nunc benedicite dominum.* i. diligite dominum:*nunc*.i. in hoc tempore. Nam post actas tribulationes vitæ præsentis, manifestum est, quòd vacabimus benedictioni domini. Etenim dictum est, Beati,qui habitant in domo tua,domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Quod nunc benedicturi sunt sine defectu,hinc incipiunt benedicere dominum. Hic in tribulationibus,in tẽtationibus,in molestiis,inter aduersitates sæculi,inter insidias inimici,inter fraudes,& impetus diaboli. Et hoc est, *Ecce, nunc benedicite dominum.* Et nota, quòd benedicit dominum solum ille,qui bene viuit, & secundũ rationem:vide vers. 378. Item nota, quòd seruitus est multiplex.s. seruitus peccati, seruitus corporis, & seruitus gratiæ:vide vers. 1788. 1731.

Benedicere Deum nunc debemus.

præsentis vita.

Psal 83.

Serui domini multiplici ratione esse debemus.

Qui statis in domo domini, in a- 2356
triis domus Dei nostri.

Hic ponit modum dilectionis, siue merendi per dilectionem,cum dicit, *Qui statis* &c. Quasi dicat, Illi benedicunt dominum, qui stant in domo domini:& non alij. Vbi notandum, quòd stare pertinet ad bonos mores,& bonam vitam: ita quod illi solùm stare dicuntur,qui bene viuunt. Quod ostendit Gregor.super Ezech.parte prima,homilia 6.super illo verbo Ezech.1. Statura quoque erat rotis, & altitudo,& horribilis aspectus:dicens, Quid est, quòd scripturæ sacræ eloquiis tria hæc inesse narrantur,vt staturam,altitudinem,& horribilem aspectum habere memorentur? Quid igitur scripturæ statura, quæ altitudo, quis horribilis aspectus dicitur? Sciendum igitur est,quòd stare ad vitam conguit bene operãtis. Vnde per Paulum dicitur, Qui stat, videat, ne cadat. Quòd etiam discipulis dicit, Sic state in domino charissimi. Et Propheta qui se ante dominum vita, & moribus stare videbat, ait, Viuit dominus, in cuius conspectu sto. Altitudo verò est cœlestis regni promissio:ad quam tũc pertingitur, quando iam mortalis vitæ omnis corruptio subiugatur. Horribilis verò aspectus est terror gehennæ,quæ sine fine reprobos cruciat, & semper in cruciatu conseruat. Statura ergo in rectitudine præceptionis est: altitudo in celsitudine supernæ promissionis: horribilis verò aspectus in minis, atque terroribus supplicij sequentis. Scriptura igitur sacra staturam habet; quia mores ad standum dirigit, vt auditorum mentes ad terrenam concupiscẽtiam non curuentur. Altitudinem habet; quia in

Stant solum boni.

Scriptura sacra habet staturam, altitudinẽ, & horribilẽ aspectum.

3. Reg. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlesti patria æternæ vitæ gaudia promittit. Horribilem quoque aspectum habet: quia omnibus reprobis gehennæ supplicia minatur. Ostendit igitur statutam suam in ædificatione morum: ostendit altitudinem suam in promissione præmiorum: ostendit horribilem aspectum in terroribus suppliciorũ. Recta est enim in præceptis, alta in promissionibus, horribilis in minis. Habet staturam, cum per prophetam dicit, Quiescite agere peruersè: discite benefacere, quærite iudicium: subuenite oppresso: defendite viduam &c. Habet altitudinem, cũ per eundem prophetam dicit, Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Habet horribilem aspectum: cum infernum describens dicit, Dies vltionis domini annus retributionem iudicij Sion: & conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur: & erit terra eius in picem ardentem die, ac nocte. & non extinguetur in sempiternum. Habet ergo staturam: cũ per eam dominus propitius pollicetur: dicens, Sicut cœli noui, & terra noua, quæ ego stare facio coram me, dicit dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. Illi enim veraciter coram Deo stant, qui vitam suam in prauitate non dissipant. Habet altitudinem, cum statim subdit, Et erit mensis ex mense, & sabbathum ex sabbatho: & veniet omnis caro adorare coram facie mea: dicit dominus. Quid est mensis, nisi perfectio dierum? Et quid est sabbathum, nisi requies, in quo opus seruile facere non licet? Mensis ergo ex mense est: quia qui hic perfectè viuunt, illuc ad perfectionẽ gloriæ perducuntur. Sabbathum verò ex sabbatho est: quia qui hic cessant à peruerso opere, illic requiescunt in cœlesti retributione. Habet etiam horribilem aspectũ, cum protinus subiungit. Et egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ex prædictis omnibus patet, quod stare pertinet ad bonos mores: sic quòd illi soli stare dicuntur, qui bene viuunt. Et sic illi soli benedicunt dominum (id est, ipsum meritoriè diligunt) qui stãt, non qui iacent. Et ad istud propositũ inducit istum versum Petr. Rabanus super illo verbo Matth. 8. Domine, puer meus iacet domi, &c. dicens, Vides centurionem: antequam discipulatus subiret officium, locum magisterij fuisse sortitum. Præbet enim petendi formam, dat normam credẽdi, quinondum Christianæ scholæ ingressus est disciplinam. Domine (inquit) puer meus iacet. Qui vocat dominum, suam fatetur fideliter seruitutem. Et quomodo hic cẽturio, qui sic agnoscit dominum, puerum suum ausus est profiteri: quasi nescies serui periculum ad dominum pertinere? aut ignorat coram quo docet tam profunda, tam secreta? Puer meus, meum dico, quia iacet. Si tuus esset, domine, non iaceret. Ecce nunc (inquit Psal.) benedicite dominum, omnes serui domini, qui statis in domo domini: nõ qui iacetis. Vt tuus ergo sit, surgat: stet, vt tibi seruiat, iam sanetur. Nam. si quando que seruis tuis aduersa proueniunt, non sunt illis necessitatum causæ, sed sunt certæ victoriæ. Vnde & Greg. ait, Stare quippe est rectè agere. Et ad istum sensum hic loquitur Psa. dicens, *Qui statis in domo domini*. Vel aliter: stare idem est, quod perseuerare. Vnde hic ait Aug. Quid est *Qui statis*, nisi Qui perseueratis? Vnde dictum est de quodam, qui archangelus fuit, Et in veritate non stetit. De amico autem sponsi dictum est, Amicus autem sponsi stat, & audit eum: etiam gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ergo *qui statis*: id est, qui perseueratis, Sed in quo statis vel perseueratis? subdit, *In domo domini, in atrijs Dei nostri*. Vbi notandum, quòd per domum domini intelligit ecclesiam: de qua Ioan. 2. Domus mea domus orationis vocabitur. Per atria verò, quæ sunt ampla, & lata, intelligit charitatis latitudinem. Vnde hic Aug. ait, *Qui statis in domo domini, in atrijs*, &c. Quare addit, *in atrijs*? Atria ampliora spatia domus intelliguntur. Qui stat in atriis, non angustatur, non premitur. Quomodo intelligitur, *qui statis in atrijs*? id est, qui statis in charitate. In charitate enim latitudo est: in odio, angustia. De latitudine charitatis dicit Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Vbi audis diffusionẽ, intellige latitudinem: vbi audis latitudinem, intellige atria domini: & habes verã benedictionem domini, quando nõ maledicis inimicis. Est ergo sensus: *Qui statis in domo domini*. i. vos benedicitis dominum, qui statis, id est, qui perseueratis in domo domini (id est, in ecclesia) per fidem. Et qui statis in atriis domus Dei nostri. i. in latitudine charitatis, vbi nullus angustatur. De atriis verò quàm multa significant, vide in dict ionario, vbi atrium.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. 2357

Hic ponit diligentium statum: id est, in quo statu quis magis diligere dominum debet, & benedicere: dicens: *In noctibus extollite manus vestras in sancta*. Quid enim pernoctem figuratur nisi aduersitas: sicut per diem prosperitas? vt ostendit Greg. super illo verbo Apocal. 12. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei die, ac nocte: dicens, Scriptura sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autem pro aduersis ponere consueuit. In die autem, & nocte nos accusat diabolus, quia modò nos in prosperis, modò in aduersis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis malè nos vti insinuat. In nocte accusat, cum in aduersis nos non habere patiẽtiam demonstrat. Quid est ergo, *In noctibus extollite manus vestras in sancta*: nisi, In aduersitatibus extollite? &c. Vnde hic ait Aug. *In noctibus extollite manus vestras in sancta* &c. Facilè est benedicere dominum in diebus, id est, in rebus prosperis. Nox enim tristis est; dies læta est. Quãdo tibi bene est, benedicis dominum. Quando filium desideras, & nascitur, benedicis dominum. Liberata est vxor tua à periculo partus, benedicis dominum. Aegrotabat filius tuus, & liberatur, benedicis dominum. Aegrotabat filius tuus, forte quæsiuisti magum, vel sortilegum, forte non de lingua, sed de moribus tuis exiit maledictio in dominum: exiit de moribus tuis, de vita tua. Noli gloriari, quia lingua benedicis dominum, si vita maledicis. Quomodo (inquies) vita maledico dominum? Quia attenditur vita tua, & dicitur, Ecce quales sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus. Si ergo vita tua maledicit, quid prodest, si lingua tua benedicat? Benedicite ergo dominum. Et quando? In noctibus: quando benedicit Iob: quando tristis nox erit: quando ablata sunt omnia, quæ possidebantur: quando ablati sunt filij, quibus seruabantur. Quando tunc tristis erat nox, videamus si non in nõctibus benedixit dominum. Domi-

Iob. 1. Dominus (inquit) dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Quæ nox obscurior? Percussus erat vulnere à capite vsque ad pedes: putrefactus liquefiebat in se. Tunc eum vxor sua ausa est tentare, dicens, Dic aliquid in dominum tuum, & morere. Audi benedictionem in noctibus. Locuta es (inquit) tanquã ex insipiẽtibus mulieribus vna. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinemus. Ecce ergo quid est, *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum*. Vnde quãto gaudio in noctibus aduersitatum exultant iusti, & ad Dei dilectionem magis accenduntur, ostendit Gregor. 31. mor. c. 23. mor. dicens, Iustus sicut aduersis non frangitur, sic prosperis non eleuatur. Aduersa namque non deiiciunt, quem prospera nulla corrumpunt. Decurrunt itaque tempora: sed idcirco iustum trahere non valent, quia leuare non possunt. Illos nimirum trahũt, quos leuant. Irata deiiciunt, quos blanda sustollunt. Iustus in aduersis hilarescit: quia dum constãter aduersa patitur augeri sibi virtutis meritum lætatur. Hinc est, quòd tunc Apostolos exultasse legimus, cum pro Christo illos contigit aduersa toleransse: sicut scriptum est, Ibant Apostoli gaudentes à cõspectu cõcilij &c. Hinc per Salomonem dicitur, Non cõtristabit iustum quicquid acciderit ei, &c. Et hoc est quod consulit Psalm. dicens, *In noctibus extollite manus vestras*, &c. Per manus enim opera intelliguntur. Quid est ergo manus extollere in sancta, nisi manus ad sancta opera faciẽda eleuare quia sanctis operibus magis quàm sanctis verbis Deum laudamus: sicut scriptum est, Benedicite dominum, omnes angeli eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Et talium sic manus in sancta extollentium, faciliter exauditur oratio: Psal. 27. Exaudi orationem meam dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

Act. 5. Prou. 12. Operibus laudatur & benedicitur Deus. Psal. 102.

1358 Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum, & terram.

Hic ostendit diuinæ dilectionis præmium: quod scilicet est benedictio Dei: dicens, *Benedicat te Dominus ex Sion* &c. Sion namque significat ecclesiam, in qua existentes saluantur: extra autem ecclesiã nullus saluatur, vt ostendit Gregor. dicens, Sola quippe sancta ecclesia est, per quam sacrificium nostrũ dominus libenter accipit. Sola, quæ pro orãtibus fiducialiter intercedit. Vnde & de agni hostia dominus præcepit: dicens, In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur: quia in vna catholica ecclesia vera hostia nostri redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet, quia dari sanctũ canibus vetat. Sola ecclesia est, in qua opus bonum fructuosè peragitur. Vnde & mercedẽ denarij non nisi qui intra vineam laborauerunt, acceperunt. Sola enim ecclesia est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vnde & diluuij aqua arcam quidem ad sublimiora sustulit: omnes autem, quos extra arcam inuenit, necauit. Sola est, in qua superna mysteria veraciter contẽplamur, &c. Ex quo apparet, quòd per ecclesiam salus æterna cunctis fidelibus datur. Si ergo Sion significat ecclesiam (vt superius multoties est ostentum) & ecclesia salutem æternam: quid est dominum nobis ex Sion benedicere, nisi benedictionem salutis æternæ nobis conferre? quæ salus nostrorum meritorũ præmium existit. Est ergo sensus, *Benedicat te dominus ex Sion*. i. dominus beatum te faciat. Sed vnum dubium oritur. Superius enim dum ad dilectionẽ Dei prouocaret, & ad meritum, loquebatur in plurali: dicens, *Benedicite dominum, qui statis: extollite manus vestras* &c. nunc autem agens de præmio, q. in Dei benedictione ex Sion consistit, loquitur in singulari, dicens, *Benedicat te*: & non, Benedicat vos. Ad quod dicẽdum, quòd tanta est charitatis vnio, quòd in charitate existentes plures sunt vnum, & vnum est plures. Vnde hoc notans August. ait, *Benedicat te dominus ex Sion*. Plures hortatur, vt benedicant dominum. Et ipse vnum benedixit, qui ex pluribus vnum fecit. Quia bonum, & iocundum est habitare fratres in vnum: pluralis numerus fratres est: sed singularis, habitantes in vnum. Nemo ergo nostrum dicat. Ad me non pertinet ista benedictio: ad me non peruenit, putas qui est, quem benedixit? vnum benedixit. Esto ergo in vno: & peruenies ad te benedictio. Ad ostendendum autem, quod ad solum verum Deum spectat taliter benedicere bonos: addit, *Qui fecit cœlum, & terram*. Vel simpliciter accipe, *qui fecit cœlũ, & terram*. i. qui ex nihilo in principio creauit Deus cœlum, & terrã. Vel per cœlum accipe angelos, qui sunt naturæ cœlestis: per terrã autem homines, qui corpora habent terrena. Vel per cœlum accipe bonos: per terram autem malos, quia boni in cœlestibus conuersantur: mali autẽ in terrenis. Deus enim fecit omnes bonos, & malos: non quòd aliquẽ creauerit malum, sed malos creauit. Hoc ergo dicit ad excludendum errorem Manichæorum: qui dicunt, quòd superiora, & spiritualia à Deo sunt creata: sed inferiora omnia, & corporalia à diabolo.

Extra ecclesiam nõ est salus. Gregor. 35. mor. c. 6. Exod. 12. Gregor. 23.

Quæstio. Charitas plures facit vnum. Nota.

PSAL. CXXXIIII.

LAudate nomen domini, laudate serui domini. 2359

Titulus Psalm. istius est, *Alleluia*: id est, Laudate Deum. Consimilem titulum habes in Psalm. 104. Ideo huius tituli expositionem vide ibi, versi. 1790. Ex isto titulo non apparet, quis huius Psal. auctor fuerit. Materia autem Psalm. est manifesta: quia iste Psal. est quædam bonorum inuitatio ad Deum laudandum. Et congruè post Psalm. graduales, in quibus ostendumtur gradus, quibus fideles ascendunt ad gloriam, ad Dei laudem inuitamur: ne ingrati simus tali munere nobis parato: ad quod per gradus in Psalm. gradualibus cõtentos valemus ascendere. Intentio ergo totius istius Psalm. est, nos ad laudem Dei inducere: non vt ex hoc Deus magnificetur, sed vt nos magnificemur in ipso. Iste autem Psalm. diuiditur in partes tres: quia primò Deum à nobis laudandum ostendit: secũdò cultũ idolorum execrando reprehendit: ibi, *Simulacra*: tertiò ab omnibus Deum esse laudandum concludit: ibi, *Domus Israel*. Prima diuiditur in partes tres: quia primò laus Dei nobis proponitur: secundò modus diuinæ laudis apponitur: ibi, *Qui statis*: tertiò ad hoc multiplex ratio inducitur: ibi, *Laudate dominum*. Quantũ ergo ad primum, laus Dei nobis proponitur, cum dicitur, *Laudate nomen domini*. Et iste versus eandem sententiam habet cum illo versic. 2355. Ecce, nunc benedicite dominum omnes serui domini, ibi vide. Vltra tamen illa notandũ, quòd meritò ad laudem Dei inuitamur, non propter ipsum dominum, quòd ex laudib⁹ nostris crescat: sed propter nos, ne simus tanto

Laus Dei non Deo, sed vobis proficit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanto dono ingrati,& ipſum nobis efficiamus ſeuerum,Dicit ergo,*Laudate nomen domini*. Cauſámque, quare hoc facere debemus, ſtatim ſubiunxit: dicẽs, *Laudate ſerui domini*. Quid enim iuſtius,quid gratius eſſe poteſt ? Etenim ſi non laudauerunt ſerui dominum,ſuperbi & ingrati erunt. Et tamẽ ſi non laudas, non id efficis vt ſeruus non ſis,ſed dominum offendis,& ipſum contra te prouocas: ſi verò laudas, ipſum propitium tibi facis. Et aduerte, quòd laudibus, & vituperio probantur homines, ſi iuſti, vel iniuſti ſunt, ſi laudibus extolluntur, ſi vituperio deiiciũtur, quæ in hominibus cadere poſſunt, in Deo autẽ cadere non poteſt, qui ſemper ſtabilis manet. Quod hic ſic probat Auguſt. dicens, *Laudate nomen domini*. Hortatur nos Pſal. vt laudemus dominum. Nõ enim laudibus noſtris ille creſcit,ſed nos, Deus nec melior fit, ſi laudaueris: nec deterior, ſi vituperaueris. Tu verò laudando bonum melior eris, vituperando deterior. Bonus autem ille manet vt eſt. Probat. Si enim ſeruos ſuos prædicatores, rectores eccleſiæ ſuæ,id docet,vt in conſcientia ſua habeant dulcedinem bonæ vitæ ſuæ,nec corrumpãtur laudibus,nec frangantur vituperationibus hominum: quanto magis ipſe incommutabilis ſuper omnia, qui hæc docet? Non itaque maior fit, ſi laudaueris: nec minor, ſi vituperaueris. Sed quoniam expedit nobis laudare dominum, miſericorditer iubet, vt laudemus eũ: dicens, *Laudate nomen domini*. Etenim ſi ſeruus laudando ſemper manere deberes, iuſtum eſſet, vt talem dominum laudares: quanto magis laudare dominum debes, vt de ſeruo filius efficiaris? Et nota, quòd quilibet iuſtus in hac vita ſeruus dicitur, non ſolùm quia præcepta domini ſeruat: ſed etiam quia conditione carnis premitur. In futuro ex toto non ſeruus, ſed liber vocabitur, vt oſtendit Grego. ſuper illo verbo Iob 7. Sicut ſeruus deſiderat vmbrã, &c. dicens, Electus quilibet ſeruus dicitur, quia electus quiſque quouſque infirmitatis conditione cõſtringitur, ſub dominantis conditionis iugo, quaſi ſub æſtus anxietate retinetur. Qui nimirum cum à corruptione exutus fuerit, tunc ſibimetipſi liber, & tranquillus innoteſcit. Vnde rectè per Paulum dicitur, Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorũ Dei. Electos enim nunc ipſa pœna corruptionis aggrauat. ſed tunc incorruptionis gloria exaltat. Et quantum ad præſentis neceſſitatis pondera nunc in Dei filiis de libertate nihil oſtenditur, tantum verò ad ſequentis libertatis gloriam in Dei famulis de ſeruitute nihil apparebit. Creatura ergo ſeruitute corruptionis exuta, & dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur: quia vnita Deo per ſpiritum, quaſi hoc ipſum quòd creatura eſt, trãſiſſe declaratur &c. Si autem per nomen domini volumus accipere ipſum Chriſtum, cui dedit Deus nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur: vt habetur ad Philip. 2. Tunc nota, quòd nomen domini (id eſt Chriſtum) propter multa laudare debemus: vide verſic. 1281.

Greg. 8. mor. c. 7.

Seruus dicitur quilibet iuſtus. Rom. 8.

Chriſtus multiplici ter laudandus eſt.

2360 ## Qui ſtatis in domo domini, in atriis domus Dei noſtri.

Hic modus diuinæ laudis apponitur: quia ſcilicet illi ſolùm laudant Deum, qui ſtant in domo domini, & in atriis domus Dei noſtri: ſcilicet qui perſeuerant intra gremiũ eccleſiæ, quæ eſt domus Dei, & in charitate, quæ per atria deſignatur: vide verſic. 2356. quia idem eſt cum iſto. Ne ergo aliquis credat extra domum eccleſiæ, vel extra ſtatum gratiæ, dignè Deum poſſe laudare: ideo poſtquam ad laudẽ Dei cunctos inuitauit, nunc ſtatum quem debet habere oſtendit, vel qui ſunt illi, qui nomen domini laudant. Vnde hic ait Auguſt. Sed quoniã ſcriptum eſt in alio Pſal. Rectos decet collaudatio. Et alibi, Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et alibi, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei. Et conſequenter, Peccatori autẽ dixit Deus, Vt quid tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum: quia tu odiſti diſciplinam & proieciſti ſermones meos retrorſum? Ne ergo fortè quiſquam quoniam dictum eſt, *Laudate, ſerui, dominum*: etiamſi in domo iſta fuerit malus ſeruus, ſuſpicetur ſibi prodeſſe laudem domini: continuò quales ſint, qui laudare debent dominum, ſubiecit, dicens, *Qui ſtatis in domo domini*, &c. *Qui ſtatis*, non, Qui ruitis. Illi enim ſtare dicuntur, qui in mandatis eius perſeuerant, qui in fide non ficta, & ſpe firma, & charitate ſyncera ſeruiunt Deo, & honorant eccleſiam eius, & non dant occaſionem malè viuendi illis, qui venire, & bene viuere volunt. Ergo qui ſtatis in domo domini, laudate dominum: grati eſtote Deo, qui vos erexit iacẽtes: & in domo ſua ſtare fecit, & ipſum agnoſcere. Cogitãdum enim nobis eſt, vbi iacebamus, & quò collecti ſumus: quia omnes impij Deum non quærebant: ſed ipſe illos non quærentes quæſiuit. Ille inuentos excitauit, ipſe excitatos vocauit: vocatos introduxit, & in domo ſua ſtare fecit. Hæc quiſquis cogitat, & ingratus non eſt, omnino præ amore domini ſui, à quo canta ſunt ei præſtita, ſe deſpicit. Et quoniam non habet quid pro tantis beneficiis Deo retribuat, quid ei reſtat, niſi gratias agere, & non rependere? Dicat ergo, *Qui ſtatis in domo domini*. Vbi notare potes, quòd domus domini eſt multiplex. ſ. domus communior, quæ eſt militans eccleſia: domus interior, quæ eſt munda conſcientia: domus ſuperior, quæ eſt triumphans gloria. Prima igitur eſt domus eccleſiæ: de qua Ioan. 2. Domus mea domus orationis vocabitur. Et in iſta domo ſtant iuſti, vt lapides in ædificio. Et nota quòd in ædificatione non ponitur lapis, niſi aliis ſit vnitus, & cõcors. Sic & in domo eccleſiæ diſcordes nõ ſtant. Vnde Chryſoſt. ſuper Matth. ait, Sicut ædificatores nodoſos lapides habẽtes torturas ferro dolant, & conſequẽter eos in ædificio ponũt: alioquin non dolati lapides aliis dolatis nõ cohærent. Sic & eccleſiæ doctores vitia hominũ, & nodos acutis increpationibus primùm circũcidere debent, & ſic in domo eccleſiæ collocare: alioquin vitiis manẽtibus, Chriſtiani Chriſtianis nõ cohærebũt. Tolle hęc, & nulla diſcordia inuenietur. Hæc ille. Igitur ſi ad concordiam non fueris aptatus in domo eccleſiæ non poteris ſtare. Et hoc notans Apoſtolus ait, Vos ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini in domos ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, Deo offerre ſpirituales hoſtias per dominum Ieſum Chriſtum. Secunda eſt domus conſciẽtiæ, de qua Pſalm. 100. Perambulabam in innocẽtia cordis mei in medio domus meæ. Hæc autem domus, vt in ipſa bene poſſis ſtare, debet primò eſſe munda per affectionum puritatem. 2. Machab. 14. Tu domine vniuerſorum, qui nullus habes indigentiam, voluiſti templum habitationis tuæ fieri in nobis: & nunc, ſancte ſanctorum domine, conſerua domum iſtam immaculatam, quæ nuper mundata eſt.

Benedicit Deum ſine laus.

Pſal. 32.

Pſal. 49.

Stare quid dicatur.

1. Pet. 2.

eſt. Secundò debet eſſe ſecreta per contemplationis ſublimitatem. Iudit 8. In ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum: in quo cum puellis clauſa morabatur. Per Iudith intelligitur anima Deum in quiete contemplationis laudans. Hæc ergo in ſuperioribus domus ſuæ, id eſt, in ſuperiori portione rationis, debet facere cubiculum: id eſt, Deum ſub ſilentio contemplari: & cum puellis, id eſt cũ viribus, & potentiis inferioribus incluſa manere, ne exterius vagari incipiat. Tertiò debet eſſe delicioſa per deuotionem. Sapient. 8. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illa: non enim habet amaritudinem converſatio illius, ſed lætitiam, & gandium. Ideo dicebat ſaluator cuilibet noſtrũ, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, ſcilicet, conſcientiæ. Tertia principalis domus eſt domus gloriæ, quæ domus multas habet manſiones: Chriſto dicente, In domo patris mei manſiones multæ ſunt: quia ſcilicet diuerſitatem habet præmiorum. Hæc enim gloriæ domus eſt primò mundiſſima: Pſal. 19. Domum tuam decet ſanctitudo in longitudine dierum, quia nullus niſi immaculatus ibidem ſtare poteſt. Vnde Auguſt. ſuper illo verbo, Pſal. 118. Beati immaculati, &c. dicit, Beati immaculati in via: tanquam ſi diceret, Scio quid velis, quia beatitudinẽ quæris. Sed ſi vis eſſe beatus, eſto immaculatus. Secundò eſt ſpecioſiſſima. Pſalm. 25. Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum, &c. Et hoc, quia ibi nullum malum, ſed omne bonum aderit: quia (vt ait Magiſt. lib. 4. diſt. 49.) ille ſolùm eſt beatus, qui habet quicquid vult, & nihil mali vult. Tertiò eſt delicioſa & lætitia plena. Eccleſ. 50. In magna domo auditus eſt ſonus ſuauitate plenus. Hoc ideo, quia ibi non eſt mors, non luctus, non laſſitudo, non infirmitas, non fames, non ſitis, non æſtus, non indigentia: ſed ſumma omnium lætitia, vt ait Auguſt. in lib. de ſummo bono. Quartò eſt ſecuriſſima. Ioã. 8. Filius manet in domo in ęternum: ſeruus autem non. Hoc ideo, quia ſic eſt beatus certus de perpetuitate gloriæ, ſicut & damnatus de æternitate pœnæ, aliter beatus meritò timeret ab illa domo expelli, qui timor illi pœna eſſet. Quintò eſt ampliſſima. Baruc 3. O Iſrael, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius, magnus, & non habet finẽ: excelſus, & immenſus. Sextò eſt abundantiſſima. Pſal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. De iſta ergo domo gloriæ dicitur, Laudate nomẽ domini, qui ſtatis in domo domini, quia beati, qui ibi ſtant, ſemper Deum laudant. Pſalm. 83. Beati, qui habitãt in domo tua, domine: in ſæcula ſæculorum laudabunt te.

Marc. 2.

Ioan. 14.

2361 ## Laudate dominum, quoniam bonus dominus: pſallite nomini eius, quoniam ſuaue.

Hic laudis diuinæ multiplex aſſignatur ratio. Et diuiditur in partes tres: ſecundum quòd probat Deum laudandum maximè ex tribus, ſcilicet, primò ratione ſuæ bonitatis: ſecundò ratione ſuæ poteſtatis: ibi, *Quia ego cognoui*: tertiò ratione ſuę fidelitatis, quia, ſcilicet ad impler promiſſa: ibi, *Et miſit ſigna*. Prima diuiditur in partes duas: quia primò Dei bonitas proponitur: ſecũdò per effectum probatur: ibi, *Quoniam Iacob elegit*. Quantũ ergo ad primum, ponit Deum eſſe laudandum: & hoc ratione ſuæ bonitatis: dicens, *Laudate dominum, quoniam bonus dominus*. Sola enim virtus cauſa eſt veræ laudis & honoris. Sic & omnia vitia vituperio ſunt digna. Cum Deus ſit bonus à quo bona cuncta procedunt, ipſe ſuper cætera eſt dignus laude. Vnde hic ait Auguſt. Breuiter vno verbo hic explicatur ratio diuinæ laudis: quia bonus dominus. Sed bonus eſt, non vt ſunt bona, quæ fecit. Nam fecit Deus omnia bona valde, cœlum, terrã, & omnia, quæ in eis ſunt. Si hæc omnia bona ſunt, quàm bonus eſt ille, qui fecit illa? Omnia enim bona ipſe fecit. Ipſe autẽ eſt bonus, quem nemo fecit. Ille bono ſuo bonus eſt, non aliunde participato bono. Ille ſeipſo bonus eſt non adhærendo alteri bono. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, qui non eguit, à quo fieret bonus: ſed egerunt illo cætera, vt fierent bona. Vultis audire, quam ſingulariter ſit bonus? Dominus interrogatus dixit, Nemo bonus niſi vnus ſolus Deus. Inuenio in creatura cœlum bonum, ſolem bonum, lunam bonam, ſtellas bonas, terram bonam, hominem bonum, angelum bonum. Omnia enim iſta dico bona, ſed tamen non abſolutè: ſed cum nominibus ſuis. Vt puta, dico cœlum bonum, angelũ bonum, hominem bonum. Ad Deum autem cum me refero, puto nihil melius dicere quàm bonum. Sicut enim ſolus Deus abſolutè dicitur eſſe, ipſo dicente ad Moyſem, Ego ſum qui ſum: & dices, Qui eſt, miſit me ad vos. Alia autẽ abſolutè nõ ſunt, quia verum eſſe immutabile eſſe eſt: quod ille ſolus eſt. Sic & abſolutè ille ſolus bonus eſt, qui ſeipſo bonus eſt, à quo cætera bona ſunt. Aliud eſt ergo bonum alio bono bonum: & aliud, bonum ſeipſo bonum. Item notandum, quòd Deus ſingulariter dicitur bonus abſolutè: quia omnem rationem, qua quis dicitur bonus, ipſe Deus in ſe continet eſſentialiter. Dicitur enim quis bonus ratione puritatis, veritatis, honeſtatis, pietatis, fidelitatis & humilitatis: vide in dictionario, vbi bonus. Vnus autẽ eſt per eſſentiam puritas, veritas, &c. Ratio ergo quare Deus eſt laudandus, eſt quoniam bonus. Inſanit enim, qui laudat, quod non eſt bonum. Vnde hic Auguſt. ait, Si laudas iniquum eo ipſo quo iniquus eſt, nónne & tu iniquus eris? Si laudas furẽ eo quo fur eſt, nónne & tu eius particeps eris? Si laudas iuſtum, eo ipſo quo iuſtus eſt, nónne & tu idem habes partem laudando? Non enim laudares iuſtum, eo quo iuſtus eſt, niſi iuſtitiam amares: non autem amares, ſi inde nihil haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus, quia bonum eſt: nulla tibi maior cauſa, & melior dari potuit Deũ laudandi, quàm quoniam bonus dominus. Sequitur, *pſallite nomini eius, quoniam ſuauis*, Pſallere nomini domini, eſt operari, & viuere conformiter Chriſto. Hoc enim facere, non eſt graue, ſed leue: quoniã ſuauis eſt dominus. Vnde Pſalmo 33. Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt dominus. Graue enim onus eſt viuere ſecundum deſideria carnis, ſecundum deſideria mundi, quæ hominem multis laboribus implicant. Seruire autem Deo, regnare eſt. Vnde & Chriſtus ait, Matthæi 11. Tollite iugum meum ſuper vos: iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Vbi Rabanus ait, Quid iugo Chriſti ſuauius: quid onere illius leuius probabitur eſſe: abſtinere à ſcelere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odiſſe malum, æterna conſequi, præſentibus nõ capi, nolle inferre alteri, quod ſibi perpeti ſit moleſtum? Lauda ergo dominum, qui non ſolum in ſe bonus eſt, ſed etiam tibi ſuauis, & dulcis. Vnde hic Auguſt. *pſallite nomini eius, quoniã ſuaue.*

Bonus dicitur abſolutè ſolus Deus.

Marc. 10.

Exod. 3.

Bonus dicitur quis multiplici ratione.

Soli boni ſunt laude digni.

Chriſtus ſuauis eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suaue. Non solum bonus est dominus, sed etiam tibi suauis. Talem autem se præbuit hominibus, vt etiam panem de cœlo miserit, & filium suum sibi æqualem hominem faciendum, & pro hominibus occidendum: vt per hoc, quod tu es, gustes, quod non es. Multum enim erat ad te gustare suauitatem Dei, quia remota erat illa & nimis alta: tu autem nimis abiectus, & in imo iacens. In magna ista separatione missus est mediator. Nō poteras ad Deū homo, Deus factus est homo: vt quoniam homo potes ab homine, qui non posses ad Deum, per ho-
1. Tim. 2. minem venires ad Deum. Et factus est mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. Sed si homo solùm esset, sequendo quod es, nunquam peruenires. Si Deus solum esset, non comprehendendo quod non es, nunquam peruenires. Vnus ergo factus est homo, vt hominem sequendo, quod po-
Psal. 77. tes, ad Deum peruenires: quod non poteras. Inde ergo factus est tibi suauis. Quid suauius pane angelorum? Et tamen panem angelorum manducauit homo. Non enim aliunde viuit homo, & aliunde angelus.

2362 ## Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.

Hic ostendit Dei bonitatem per effectum, & suauitatem. In hoc enim magna Dei bonitas, & suauitas apparet in nobis: quia (vt habetur ad Ephes. 1.
Elegit nos Deus gratis, nō propter merita nostra. Ipse gratuita sua bonitate elegit nos ante mundi constitutionem: non quia eramus sancti futuri, sed vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius. Non ergo opera nostra etiam futura fuerunt causa, quare nos elegit: sed sua electio fuit causa omnium meritorum nostrorum. Vnde ibidem ait gl. Elegit nos ante mundi constitutionem &c. id est, antequā essemus. Ne quis ergo putet animas cum Deo fuisse æternas, & tunc illas aliquid meruisse, iuxta errorem illorū, qui ante hæc visibilia dicunt fuisse animas sanctas: & ideo ipsas tunc fuisse electas à Deo: hoc apertè ostendit falsum esse: dicens, Elegit nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret eos qui nondum erant, nisi prædestinādo! Et sic tunc non elegit nos, quia sancti eramus, ita nec ideo quia sancti futuri eramus: sed potius elegit D nos ad hoc vt essemus sancti, & immaculati per bona opera. Non ergo, quia futuri eramus sancti, sed vt essemus sancti, nos elegit. Ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipse prædestinans vt tales per gratiam eius essemus. Sed Pelagius veritati resultans, ait, Præsciebat Deus, qui futuri erant sancti, & immaculati per liberum voluntatis arbitrium. Et ideo eos in sua præscientia, quales futuros esse præsciuit, elegit. Elegit (inquit) antequam essent, prædestinans filios, quos futuros sanctos esse præuidit. Sed hoc confutat Apostolus: dicens, Vt essent sancti, & immaculati in conspectu eius, non hominum: id est, intus, vbi ipse conspicit, non extra, vbi homines vident. Ex quibus per effectum apparet bonitas, & suauitas Dei erga nos, quia sua mera gratia nos ante mundi constitutionem elegit: quę E electio nos sanctos facit, & immaculatos. Quod notans Psal. ait, *Quoniam Iacob elegit sibi Dominus.* Quātum ad literam, per Iacob & Israel, qui fuit pater duodecim tribuum, intellige populum Israel, quem Deus singulari prærogatiua in populum peculiarem sibi elegit. Quoniam vt hic ait Augustin. Cæteras gentes sub angelis posuit Deus: Iacob autem elegit sibi in possessionem. Quamuis enim ipse omnes gentes condiderit, cæteras angelis commisit: sibi istam possidendam conseruandamq; deputauit. Quod ideo dicit Augustin. quia Deus personaliter incarnatus, aliam gentem personaliter non visitauit prædicando: sed angelis (id est Apostolis) ipsas docendas, & visitandas commisit. Sed quantum ad propheticum sensum, per Iacob, & Israel, intellige fideles, qui sunt Iacob, qui supplantans, vel luctator interpretatur: qui contra spirituales nequitias luctantur, & pugnant. Qui similiter dicūtur Israel, qui videns Deum interpretatur: quia tales in suis certaminibus, nō suas vires, sed vires Dei in seipsos conspiciunt. Quod sic faciūt, quia Deus elegit eos in possessionem sibi. Et aduerte, quòd electi sunt B possessio, & hæreditas Dei: & econtrario, Deus est possessio, & hæreditas ipsorū: quia Deus illos possidet, dum ipsos inhabitat: & ipsi possident Deum, dum ipso hic fruuntur per spem, & in futuro per gloriam.

2363 ## Quia ego cognoui, quòd magnus est, dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

Hic ostendit Deum laudandum ratione suæ potestatis. Et primò proponit Dei potestatem: secundò ponit eius declarationem: ibi, *Omnia quæcunque.* Primò ergo Dei magnitudinē potestatis proponit: dicēs, *Quia ego cognoui, quòd magnus est dominus.* Qua C si dicat propheta, Et licet omnes nō possint cognoscere magnitudinem Dei, quæ nostrum intellectū excedit: ego tamen eleuatus gratia eius ipsam cognoui, quòd si alij cognoscere nondum possunt, saltem credant. Vnde Psalm. 94. dicitur, Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos, &c. qui merito propter multa dicitur magnus dominus. vide ibi, versic. 1653. Et hoc est quod de Deo dicitur Iob 37. Quod est magnus fortitudine, iudicio & iustitia, enarrari non potest. Quod exponens Gregor. dicit, Magnus quippe est Deus fortitudine, quia fortem aduersarium superat: & de domo illius vasa contumeliæ auferens, in misericordiæ vasa commutat. Magnus iudicio, quia etsi hic electos suos per aduersa deprimit, eos quadoque in gloria æternæ prosperitatis extollit. Magnus iustitia, quia etsi hic diu tolerat, quandoque tamen sine termino reprobos damnat. Item dicitur Deus magnus, scilicet, sanctitate, dignitate, claritate, & laude: vide vers. 775. Vel aliter, dic quòd Deus est primò magnus in sapientia omnia gubernante. Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Secundò est magnus in iustitia omnia regulante. Sapient. 17. Magna iudicia tua, domine. Tertio est magnus in misericordia omnia conseruante. Eccles. 22. Magna misericordia Dei, & propitiatio illius conuertentibus ad se. Est quartò magnus in potentia omnia superante. Eccles. 17. Magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et hanc magnitudinem cognouit Psal. dicens, *Quia ego cognoui, quòd magnus est dominus.* Sequitur, *Et Deus noster præ omnibus dys:* super omnes deos, qui sunt in cœlo, vel in terra. Vbi notandū, quòd Deus dicitur multipliciter: vide vers. 809. Quibus tamen omnibus præest dominus Deus noster. Et in nomine dominī illum explicat hic Psal. dicens, *Quia ego cognoui, quòd magnus est dominus.*

2364 ## Omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cœlo, & in terra.

Hic

Hic ponit potestatis Dei declarationem: quam primò declarat in generali: secūdò in speciali: ibi, *Educens.* Declarat ergo Dei potestatem, quæ voluntati eius æquatur: quia quæcunque vult facere, facit: & quæcunque facit, vult facere, quia voluntas Dei causa est omnium rerum. Vnde fatuum est de aliquo quærere voluntatis Dei causam: vt puta dicēdo, Quare Deus hoc voluit facere? cùm ipsa Dei voluntas sit omnium causa, & nullam superiorem causam habeat: quia omnia, quæcunque voluit fecit ipsa, à nullo mota, neque facta. Propter quod dicit Magister lib. 1. dist. 45. Hæc itaque summè bona volūtas Dei causa est omnium, quæ naturaliter fiunt, vel facta, siue futura sunt, quæ nulla præueta est causa, quia æterna est. Ideoq; ipsius causa quærenda nō est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cùm nihil ea maius sit. Vnde qui quærit, quare voluit Deus mundum facere: causam quærit voluntatis Dei. Omnis autē causa efficiens, maior est eo, quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei: non ergo eius causa quærenda est. Vnde si quis quærat, quare voluit Deus facere mūdum, cœlum, & terram: respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, quòd voluntas Dei omnium, quæ sunt, ipsa est causa, & nihil volūtatis Dei est causa. Si enim causam habet voluntas Dei, aliquid est, quod anteceedit voluntatem Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, Quare fecit Deus cœlum, & terram? respōdendum est ei. Quia C voluit. Voluntas enim Dei causa est cœli, & terrę. Et ideo maior est voluntas Dei, quàm cœlū, & terra. Qui ergo dicit, Quare voluit Deus facere cœlū, & terram? maius aliquid quærit quàm sit voluntas Dei. Nihil autē maius inueniri potest. Compescat ergo se humana temeritas. Et ideo quod nō est, nō quærat: ne id quod est, non inueniat. Hoc ergo exprimens Psal. ait, *Omnia quæcunque, voluit, fecit,* &c. Tanta est enim potestas diuinæ voluntatis, quòd nullus sibi contradicere potest: quinimò quanto quis voluntati Dei resistere conatur, tanto ampliùs ipsam adimplet; vt multis exemplis ostendit Greg. super illo verbo Iob 23. Nemo potest auertere cogitationes eius: vide vers. 490. Item adhuc D multa exempla ponit Gregor. 6. moral. cap. 11. super illo verbo Iob 5. Qui comprehendit sapientes in astutia eorum: vide ibi. Vnde concludit, cap. 14. dicens, Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Sicut quippe eius opera magna sunt, vt per omne, quod ab hominibus agitur, eius voluntas exquiratur. Nam sæpe inde voluntas Dei perficitur, vnde repelli putabatur. Hinc rursus Psal mista dicit, *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo, & in terra,* &c. Et aduerte, quòd Deus omnia, quæ facit, liberè facit, non necessitate ductus: sicut multoties faciūt homines. Et hoc est qđ ait Psalm. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit,* &c. Vnde hic ait Aug. *Omnia quæcunque voluit dominus, fecit, &c.* E Quis comprehēdat hæc? quis enumeret opera dñi in cœlo, in terra, in mari & in omnibus abyssis? Tamen omnia credere incōcussè debemus. Quoniā, quicquid creaturarum in cœlo, quicquid in terra, quicquid in mari, & in omnibus abyssis, à domino factum est: quia omnia, quæcunque voluit dominus, fecit. Nō enim omnia, quæ fecit, coactus est facere: sed omnia quæcunq; voluit, fecit. Causa omnium quæ fecit, volūtas eius est. Facis tu domum, quia si nolles facere, sine habitatione remaneres: necessitas cogit te facere domū, nō libera volūtas.

Amatur Deus & laudatur liberè.

Voluntas Dei causa est omnium, & causā nō habet.

Deus quod fecit liberè fecit: nos autem, ne cogitate ducti.

Facis tu vestē, quia, si nō facerēs, nudus ambulares. Ad faciendā ergo vestē, necessitate duceris, nō libera volūtate. Conferis montē vitibus, semē spargis: quia nisi faceres, alimenta non haberes: omnia hæc necessitate facis. Deus solus voluntate fecit, nullo, quod fecit, eguit. Nos tamen aliquid libera voluntate facimus, etsi nō omnia: cū Deum amando laudamus: hoc libera voluntate facis, quando laudas, quod amas. Non enim ex necessitate, sed quia placet. Vnde iustis, & sactis Dei placuit Deus etiā flagellans eos: quando iniquis omnibus displicet, placuit illis, & sub flagello eius, in ærumnis, in laboribus, in vulneribus, in egestate constituti laudauerunt Deū. Nō eis displicuit, nec torquēs. Hoc est ergo gratis amare, non proposita acceptione mercedis: quia ipsa merces tua summa ipse Deus erit, quem gratis diligis. Ille igitur Deus, qui omnipotēs est, in cœlo, & in terra omnia, quæcūque voluit fecit. Tu in domo tua nō facis omnia, quæ vis, nec in teipso facis, quod vis: sed Deus in te facit, quod vis. Ipse autem dominus facit omnia, quæ vult in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

2365 ## Educēs nubes ab extremis terræ, fulgura in pluuiam fecit.

Hic in speciali declarat Dei potestatē: & primò in cœlo, scilicet aëreo: secūdò in terra: ibi, *Qui producit.* Quātum ad primum, sciendum, quòd cœlum accipitur multipliciter. Est enim cœlum aëreum, *Cœlū multipliciter.* æthereum: igneum: sidereū, chrystallinum, empyreum, & cœlum sanctę trinitatis: vide versic. 1066. Et quia cœlum aëreum magis nobis est notū: ideo volens ostēdere potestatē Dei in cœlo, agit de iis, quæ Deus facit in isto cœlo aëreo, in quo nubes generantur Dei potentia, & in pluuiā resoluuntur: dicens, *Educens nubes,* &c. Vbi notādū, quòd (vt dicitur lib. 6. de proprietatibus rerū,) nubes est aëris densitas ex vaporibus, & fumositate terræ, & aquæ, maris contractione conglobata naturaliter, & cauernosa ad modū spōgiæ. Sol enim suo calore eleuat fumositates terræ sursum. Eleuat etiā vapores grossos ex aqua maris, cōuertens aquam in aërem: scilicet grossum, & humidum in se cōtinentem ali quas partes aquæ. Illi ergo vapores ex aqua maris eleuati sursum in aërem virtute solis, insimul coniunguntur cū vaporibus, & fumositatibus terræ, & condensantur in nubē: quæ postea nubes resolutę, partes aquæ, quas continebant, emittunt inferius: & sic generatur pluuia. Ex quib' apparet, quòd nubes generantur ex vaporibus aquæ maris. Mare autem circundat terram, & sic dicitur extremum terræ. Et sic nubes, quæ à mari educitur, ab extremis terræ educi dicitur. Quod Deus virtute sua facit, quam virtutem soli communicauit. Et hoc notans Psalm. ait, quòd ipse Deus est educens nubes ab extremo terræ: quas à mari deducit ad medium terræ, vt illis resolutis, terra irrigetur pluuia. Hoc autem nulla virtus creata per se facere posset. Sequitur, *Fulgura pluuiam fecit.* Quanuis enim propriè fulgur sit iaculus cœlestis, qui ex vapore grossō ad supernū aëris interstitiū eleuato, & vehemēti calore solis desiccato, in lapidē conuertitur, & impetu vētorū fracta nube violēter, & impetuosè descēdit ad terrā: tamen quādoque fulgur dicitur illa nubiū coruscatio, & intonatio, quæ multum terret audiētes, & videntes, quę est signum pluuię: quia in illa fulguratione nubes franguntur, quibus fractis,

Quid est nubes, & quomodo generatur.

Fulgur quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aqua in nubibus contẽta descendit:& sic generatur pluuia. Et hoc est quod ait Psal. quòd Deus fulgura in pluuiam facit, quia ad corusc ationem fulguris, consequitur pluuia quæ potestatẽ Dei ostendunt. Per ista autem Psalm. ad intelligentiam spiritualem nos mittit. Sciẽdum ergo, quòd per nubes Apostoli, & sancti prædicatores significantur: vide versic. 556. 926. 1273. Has nubes dominus ab extremo terræ eduxit, quando ipsos vsq; ad fines terræ ad predicandum fidem misit. Qui prædicando fulgurabant, terrendo peccatores: ex quibus terroribus secuta est pluuia consolationis spiritualis, & gratia Dei. Vnde ad istum intellectum hunc locũ exponit August. dicens, *Educens nubes ab extremo terræ*. Quas nubes? prædicatores veritatis suæ. De quibus nubibus alio loco irascens vineæ suæ dicit, Mandabo nubibus meis ne pluant super imbrem. Et parum est excitasse nubes de Hierusalem vel de Israël, quos misit prædicare euangelium toto orbe terrarum? De quibus nubibus dictum est, In omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parũ est hoc? Sed quia ipse dominus ait. Prædicabitur hoc euangelium regni in toto orbe terrarum in testimonium omnibus gentibus: & tũc venit finis, excitat nubes ab extremo terrę. Nã, crescente euangelio, vnde erãt prædicatores euãgelii in finibus terræ, nisi ibi excitet nubes ab extremis terræ? De ipsis autem nubibus quid operatur, subdit, *Fulgura in pluuiã fecit*. Hoc est, minas ad misericordiam flexit, de terroribus irrigauit. Quãdo tibi minatur Deus per prophetam, per Apostolũ & times: nõne corusc atio terruit te? Sed cùm pœnitẽdo corrigeris, & agnoscis hoc misericordia fieri, in pluuiam vertitur fulguris terror. Aliter autem istum versum exponit Richard. dicens, *Educẽs nubes ab extremo terræ*. Tertę nostrę extrema, peccata ínfima, & opera abiecta. A tali extremitate nubes producitur, quia ex turpitudinis recordatione caligo confusionis generatur. Sed hæc nubes dum mentem obnubilat, contra concupiscentiæ æstus, quasi cõtra solis ardorem refrigerium præstat. Nã qui peccasse se meminit, & se peccasse erubescit: quanto plus de præterito dolet, tãto plus de futuro se exhibet cautiorẽ. *Fulgura in pluuiam fecit*. Ante fulgura nubes producitur: & iterum fulgura pluuia sequitur. Nubes, caligo cõf.sionis: fulgur, terror maiestatis: pluuia, fletus compunctionis. Ex recordatione namque turpitudinis, & diuini terroris formidine mens concutitur.

Nubes sunt Apostoli, & prædicatores.

Psal. 97.

Psal. 18.

Nubes est effusio peccati.

2366

Qui producit ventos de thesauris suis: qui percussit primogenita Ægypti ab homine vsque ad pecus.

Ventus quomodo generatur

Hic ostendit Dei potestatem in terra. Vbi notãdum quòd quamuis aliquorũ sit opinio, quòd ventus generetur ex fluctu brachiorum maris: tamen verior, & communior opinio est, quòd ex terra vẽtus generatur: quia ex fumositate de terra ascẽdẽte, & aërem impellẽte fit vẽtus. Vnde dicit Albertus magnus, quòd radix est ex vapore, qui ascendit ex terra: & principium esse eius est ex eo: & materia eius est vapor talis, qui est frigidus, & siccus, subtilitate sua aërem transcendens, & spissatur frigiditate aëris fortiter aërẽ impellente. Quod patet ex hoc, quia quantitas ventorum & nubium est secundum quantitatem vaporis ascẽdentis ex terra: quia quando multi sunt vapores multi sunt vẽti. Sic ergo materialiter ventus est ex vapore terre strì ad superius aëris ascendente. Ex quo apparet, quòd Psalm. ostendens ventorum productionem, ostendit potestatem Dei in terra: dicens, *Qui produc it vẽtos de thesauris suis*: id est de occultis cauernis, vnde nescis vnde venti veniant: scis tamen quòd iussu Dei flant. Quòd enim flat ventus, sentis: sed qua causa flat, vel de quo thesauro ductus sit, nescitur. Mysticè autem per hos vẽtos intelligit prædicatores, quos de thesauro occulto suæ sapientiæ inspirat. Vnde hic ait Aug. *Qui producit ventos*, &c. Eosdem puto prædicatores, & nubes, & ventos, Nubes, propter carnem: ventos, propter spiritum. nubes enim videntur, venti sentiuntur, & non videtur. Denique quoniam carnem videmus esse de terra: ideo, inquit, nubes excitat ab extremo terræ. Expressit, vnde excitet nubes: venit ad vẽtos, quia spiritus hominis ignoratur vnde veniat. Ideo ait, *Producit vẽtos de thesauris suis*. Sequitur, *Qui percussit primogenita Ægypti*, &c. Hoc ad literam fecit, vt apparet Exod. 12. vide versic. 2333. Mysticè autem per primogenita intelligũtur mores nostri, inter quos principalis est fides. Vnde August. hic ait, *Qui percussit*, &c. Primogenita nostra salua sint in domino: quoniã ipse dedit ea nobis. Molesta pœna est, & terribilis plaga mors primogenitorũ. Quæ sunt primogenita? mores nostri, in quibus nunc seruimus Deo. Primitias enim habemus ipsam fidẽ, vnde incipimus: quia nemo incipit benè viuere, nisi ab ipsa fide. Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quãdo custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. De qua primogenita fide Apostolus ait, Nos primitias spiritus habentes, id est, dantes iam Deo primitias spiritus nostri, id est, ipsam fidẽ tanquam primogenita nostra. Si ergo magna gratia Dei est vt cõseruetur fides nostra: sic magna est pœna, occidere primogenita. Quãdo ergo in afflictione ecclesiæ constituti perdunt fidem: primogenita percutiuntur, & sic Deus percutit fidem illorũ permissiuè, quia permittit eos à fide cadere. Vel aliter totum versum exponit Richard. dicens, *Qui produc t ventos*, &c. Spiritus sanctus, vbi vult, spirat: sic nihilominus quãdo vult post pluuiã vẽti producuntur. Beati enim, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Aliter enim spirat spiritus timoris, aliter spiritus pietatis, aliter spiritus fortitudinis. Tales ventos producit dominus de thesauris suis: scilicet, quando diuinæ scripturæ arcana rimamur, & admiramur. Sed, dum tali admirationi vehemẽter insistitur, attonita mens, nunc spiritus sapientiæ, nunc spiritus scientiæ, nunc spiritus consilij tangit nonnullos. Sequitur, *Qui percussit primogenita Ægypti*, &c. initiũ omnis peccati. Sed tenebręerroris talia gignunt primogenita. Quia ergo per spiritum Dei spiritus Diaboli deicitur, & per spiritũ mansuetudinis spiritus elationis cõfunditur: rectè postquã venti producuntur, Ægypti primogenita morĩtur, sed alij superbiũt de vanitate seculi, alij de sanctitate: superbia vanitatis est primogenitũ pecoris, arrogantia sanctitatis, primogenitum hominis. Et sic flante spiritu, percutiuntur primogenita Ægypti ab homine vsque ad pecus.

Primogenita fidei.

Primogenita mores.

2367

Et misit signa, & prodigia in medio tui, Ægypte, in Pharaonem, & in omnes seruos eius.

Hic

Hic ostendit Deum laudandum ratione fidelitatis: quia scilicet fideliter quæ promittit, adimplet. Vbi notandum, quòd (vt habetur Genes. 15.) Deus prædixit Abrahæ, quòd semen suum (id est filij Israël ex semine suo descendentes) esset futurũ peregrinum in terra non sua, & subiceretur seruituti, & affligeretur quadraginta annis. Et statim promisit illos de seruitute illa gloriosè liberare. Vnde statim subdit ibi, Verumtamen gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredietur cum magna substãtia. Quod autem istud promissum fideliter Deus adimpleuerit, multa iudicia immittẽdo contra Pharaonẽ, & ipsum populum inde educendo, & ad terram promissionis adducendo, hic ostẽdit Psal. Et duo facit: quia primò ostẽdit promissionis adimpletionem: secũdò ex hoc cõcludit Dei laudationẽ: ibi, *Domine, nomen tuũ*. Prima pars diuiditur in tres partes: quia ostendit primò quomodo ipsos de Ægypto eduxit: secundò quomodo eos per desertum perduxit: ibi, *Qui percussit*: tertiò quomodo eos in teram promissionis induxit: ibi, *Et dedit terram*. Quantum ad primum, ponit in generali quomodo eos Deus eduxit de Ægypto: scilicet cum multis signis, & prodigiis, & multis plagis percutiendo Pharaonem, & omnes Ægyptios: de quibus diffusè habes Exo. 8. & infrà. Et Psal. 77. Posuit in Ægypto signa sua & prodigia sua in campo Taneos, & conuertit in sanguinẽ flumina eorũ &c. De istis signis, & prodigiis, vide versic. 1325. & infrà per multos versus. Et versic. 1815. & infrà per multos versus. Quæ omnia hic breuiter replicat Psalm, dicens, *Et misit signa & prodigia in medio tui, Ægypte, in Pharaonem*. Vnde hic ait gl. Hæc ita manifesta sunt, vt expositione magis obscurentur. Dũ verò audis, quæ facta sunt in impios, caue, ne in te fiant. Ideo hæc vtilia sunt, cùm leguntur. Mysticè autem notandum, quod per Ægyptum, quæ tenebra, vel confusio interpretatur, significantur peccatores tenebrosi, & digni cõfusione. Per Pharaonem verò, qui dissipatio interpretatur, significantur ipsa peccata, quib' omnis virtus dissipatur. Per seruos enim Pharaonis ipsos accipe peccatores: quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ioan. 8. In istis ergo peccatoribus, & vitiosis, Deus, vt ipsos conuertat, immittit signa diuersa: scilicet, quandoque signum placatiuum diuinæ iracundiæ: quandoque signum punitiuum humanæ immunditiæ, quandoque signũ directiuum humanæ ignorantiæ, quandoque signum expressiuum diuinæ potentiæ: de quibus signis vide supra vers. 1815.

Signa diuersa dat Deus peccatoribus vt cõuertantur.

Pharao & serui Pharaonis quid.

2368

Qui percussit gẽtes multas, & occidit reges fortes.

Hic ostẽdit qualiter eos perduxit per desertum, pro ipsis contra ipsorum hostes pugnando. Et duo facit: quia primò hoc proponit: secundò ipsorũ hostes explicat, quos percussit: ibi, *Seon regem*. Vbi notandum, quòd pars istius versiculi refertur ad ea, quę fecit per desertũ: vt puta, quãdo, orãte Moyse, dominus percussit Amalech, & ipsum, & populum eius fugauit in ore gladij: vt habetur Exo. 17. Et de istis dicit, *Qui percussit gentes multas*: quia multus populꝰ erat cum ipso Amalech. Et *occidit reges fortes*, vt puta Barach, regem Chananæorum: quem filij Israël interfecerunt, antequam intrarent terram promissionis, & vrbes eius subuerterũt: vt habetur Numer. 21. Et regem Ammonitarũ, & regẽ Moabitarum, & multos alios reges: vt ibidẽ habetur, scilicet Numer. 21. Mysticè autẽ per gẽtes accipe gentiles idololatras, quos percussit Deus, quãdo corda eorũ inspirauit, vt ad Deum verum cõuerterentur. Vel percutit, quando diuersis aduersitatibus corpus percutit, vt animã sanet: secundũ quod dicitur, Ego occidã, & ego viuere faciã: percutiã, & ego sanabo. Et consimiliter occidit reges fortes, quando principes, & mundi potentes cõuertit: qui tunc occisi dicũtur, quia infidelitas in eis fuit occisa. Et aduerte, quòd est percussio multiplex, qua Deus percutit gentes, id est, peccatores: scilicet percussio iustitiæ, quæ fit ad punitionẽ: sic enim percutit induratos, 1. Reg. 25. Percussit dominus Nabal, & mortuus est. Secunda est percussio disciplinæ ad correctionẽ: sicut pater percutit filiũ, vt corrigatur. Pro uerb. 23. Noli subtrahere à puero tuo disciplinã. Si enim percusseris eum virga, nõ morietur: cùm eñ virga percutis eum & animã eius de inferno liberabis. Tertia est percussio doctrinæ ad eruditionẽ: sicut doctor percutit discipulũ, vt addiscat. Vnde Cant. 5. Inuenerunt me custodes ciuitatis: percusserunt me: tulerũt pall ũ meũ. Qui enim sunt custodes ciuitatis, nisi doctores, & prædicatores, qui docendo verbis percutiunt subditos? Quid autẽ per pall ũ, quo res supposita occultatur, nisi ignorãtia intelligitur? Sic ergo prædicatores verbis percutẽ do subditos, palliũ auferunt, dũ per doctrinã velamen ignorãtiæ de ipsorũ cordibus auferũt. Ex quibus apparet, quòd omnis percussio domini aut est ad correctionẽ, aut ad damnationẽ. Quod ostẽdit Greg. dicens, Percussio nãque domini tunc diluit culpam, cùm mutauerit vitã. Nam cuius mores nõ mutat, nõ expiat actiones. Omnis ergo diuina percussio, aut purgatio in nobis est vitæ præsentis, aut initiũ pœnæ sequẽtis. Propter eos enim, qui ex flagello proficiunt, dictum est, Qui fingis dolorem in præcepto: quia, dum flagellatur in quis, & corrigitur, qui audire præceptum noluit, audiuit dolorem. Dolor autem in præcepto fingitur ei, quia malis operibus quasi præceptis vitæ dolor cohibetur. De his verò quos percussio dãnat, dicitur, Percussisti eos, non doluerunt attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinã. His flagella ab hac vita inchoãt, & in æterna percussione perdurant &c.

Percussio multiplex

Greg. 28. mor. c. 12.

Psal. 9.

Hiere. 5.

2369

Seon regẽ Amorrhæorum, & Og regẽ Basan, & omnia regna Chanaa.

Hic explicat reges, quos Deus, educendo populũ, occidit. Vbi aduertẽdum, quòd prima pars istius versiculi fuit tẽpore Moysi, scilicet occisio istorũ regum: sed secunda pars fuit tẽpore Iosue, quando scilicet occidit omnia regna Chanaã. De Seon rege Amorrhæorum habetur Numer. 21. q. Moyses, dũ duceret populũ p desertũ, misit nũcios ad Seon regẽ Amorrhæorũ, petẽs humiliter ab eo trãsitum per terrã suam, nullũ damnum suis inferendo. Qui transitũ eis concedere noluit, quin potiùs, exercitu cõgregato, egressus est eis obuiã in deserto, vt pugnaret contra filios Israël, à quibus occisus est, & omnis eius terra possessa est à filiis Israël. De isto ergo rege ait Psal. q. Deus occidit Seõ regẽ Amorrhæorũ: quia scilicet filij Israël diuina virtutẽ adiuti illũ cum populo suo occiderũt. De Og autẽ rege Basan dicitur ibi. f. q. postquã filij Israël interfecerũt Seon, & possederũt terrã Amorrhęorũ, venerũt ad terrã Basan. Quod audiẽs Og rex Basan, occurrit eis armatus cum populo suo, vt pugnaret cõtra

Num. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Israël. Et tũc dixit dñs ad Moysen, Ne timeas eũ, quia in manu tua tradidi illum, & omnẽ populum eius faciẽsq; illi, sicut feci sti Seon regi Amorrhæorum: percusseruntq; Og cum filiis suis, vniuersumque populum eius, & possederunt terram illius. Et de isto rege nunc ait Psal. *Et regem Basan*, supple Deus occidit. Quod verò sequitur, *Et omnia regna Chanaam*: hoc nõ fuit tempore Moysi per desertũ, sed tempore Iosue: quando iam intrauerãt terram promissionis, & omnes reges Chanaam inhabitantes terram promissionis occidit, & possedit regna ipsorum. Vt enim habetur Iosue 13. reges, quos occiderunt filij Israël in terra promissionis, fuerunt triginta vnus: qui omnes ibidẽ ponuntur, & ipsorum regna nominantur. Hos ergo omnes recitans breuiter Psalm. ait, *Et omnia regna Chanaam*: scilicet possederunt filij Israël, occisis regibus eorũ, & populis. Mystice autẽ Deus in nobis occidit Seon regem Amorrheorum, &c. Vbi notandũ, quòd Seon interpretatur tentatio oculorum: & hic regnat in Amorrhæis. Quid est enim Amorrhæus, nisi reus amor carnalis, & luxuriosus? Est ergo Seon rex Amorrhæorũ, quia tentatio oculorũ maximè regnat in luxuriosis. Sed hunc regem in nobis Deus occidit, quando à nobis vanitatem remouet visionis: quòd Psal. postulabat, dicens, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Quæ autem vanitas maior vanitate, & falsa apparentia mulieris? Si enim hunc regẽ in te nõ occiderit Deus, facilè capieris. Vnde Chrysost. in homil. super illo verbo Matt. 5. Omnis, qui viderit mulierem ad cõcupiscendum, &c. dicit. Si ergo vis cõtinuè oculos tuos pulchris faciebus mulierum infigere, capieris omnino, etsi bis, vel ter fortassis possis cõtinere. Non enim es extra humanam naturam. Qui autem flammã semel accendit, etiam visa muliere absente, format apud se imaginem turpium cogitationũ, à quibus multoties procedit ad opus: quia si aliqua se ornando, oculos hominum ad se traxerit, etiãsi nulli plagam intulit, pœnam patietur extremam. Venenum enim confecit, etsi nullum qui biberit, interimit. Quod autem viris dicit, hoc ad fœminas loquitur capiti loquens, & corpori persuadet. *Et Og regem Basan*: mystice Og interpretatur Conclusio: Basan verò interpretatur Confusio. Per Og igitur intellige cõclusos peccato: quia scilicet ab aspectu oculorum venerunt ad opus, qui regnãt in Basan, quia confusione sunt pleni. Hunc ergo regem in nobis Deus occidit, quando peccatum per opus conclusum remittit, & ad pœnitentiam peccatorem inducit, &c.

Seon rex Amorrhæorũ significat cæcupiscẽtiam oculorũ luxuriosum.

Psal. 115.

Videre frequẽter mulieres, capit men tem.

2370 **Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israël populo suo.**

Hic ostendit quomodo in terram promissionis eos induxit & eis tradidit: quia occisis omnibus illis regib⁹, & populis, ipse Iosue diuisit populo Dei terram promissionis, & hæreditariè ipsam illis dedit possidendam: vt habetur historialiter Iosue. 18. Per hoc autem mystice vult ostendere, quòd Deus suis fidelibus hæreditatem dabit terrã promissionis, quæ est terra viuẽtium: de qua infideles eiecit, scilicet angelos apostatas: de qua hæreditate dicitur, Quoniam tu, Deus, exaudisti orationẽ meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Vbi nota, quòd per Christum hæc hæreditas nobis est collata: vt ostendit Greg. dicens. Christus morien-

Greg. 27. mor. c. 11.

do docuit mortem non metui: resurgendo docuit de vita cõsidi. Ascendẽdo autem docuit de cœlestis patriæ hæreditate gloriari: vt quò caput præisse cõspiciunt, illuc se subsequi mẽbra gratulentur. Vnde bene & ab eodẽ nostro capite dicitur, Vbicũq; fuerit corpus, ibi cõgregabũtur aquilæ. Vnde & Petrus ait, In hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarcessibilem, conseruatã in cœlis &c. Et notandum, quod multiplex est hereditas: scilicet quædam abominabilis, & pernitiosa, quædam mutabilis, & fluctuosa, quædam vilis & gratiosa, quædam desiderabilis & gloriosa. Et de istis vide versic. 974.

Matt. 24.

1. Pet. 1.

Domine, nomẽ tuum in æternum: 2371
domine, memoriale tuum in generatione, & generationem.

Hìc ex prædictis concludit nomen domini esse laudãdum: primò ratione beneficiorum: secundò ratione iudiciorum; ibi, *Quia iudicauit*. Quãtum ad primum aduertendum, quòd ex prædictis beneficiis factis populo suo: ac etiam ex prædictis iudiciis factis hominibus populi sui nomẽ domini per vniuersum orbem fuit diuulgatũ, & admirabile prædicarum. Vnde Moyses, narratis beneficiis Dei: dandis bonis, & iudiciis in malis exercẽdis, ait, Nomẽ eius gloriosum, & terribile: gloriosum, scilicet propter beneficia, terribile autẽ, propter iudicia. Ne ergo aliquis putet quòd fama nominis dñi cessauerit, hic ostendit Psal. quòd in æternum permanet: quia & beneficia sua semper dat bonis, & iudicia exercet in malis. Quia omnia illa, quæ tunc illis faciebat Deus, historialiter erãt quædam figuræ illorũ quæ realiter sẽper facit in nobis. Quæ omnia figuratiua reducit gl. ad figurata, repetens dicta in hoc Psal. dicens. Hæc quidem quo ad literam quomodo sunt facta, audiuimus: sed aliquid significãt, quod explicari oportet. Reperamus ergo ab illo loco, *Omnia, quæcunque voluit dominus, fecit in cælo, & in terra*, &c. Tipicè in hominib. hoc possumus intelligere. Cœlũ enim sũt spirituales: terra, carnales. Ex his enim duobus tanquam cœlo, & terra cõstat ecclesia. In his enim facit Deus, quæcunq; vult, & in mari (id est in infidelibus) facit, quæ vult. In quib⁹ omnibus nihil fit sine iussu Dei. Nõ enim sæuiunt mali, nisi permittãtur à Deo: nec in eos vindicant, nisi iusserit Deus. Et in omnibus abyssis, quæ voluit, fecit. Abyssi sunt latẽtia mortaliũ corda, profundæ cogitationes hominũ, in quibus facit Deus, quod vult. Quia interrogat iustũ, & impiũ: latet cor bonũ, latet & cor malũ, & in vtroq; est abyssus: sed Deus in vtroq; videt, quem nil latet, cõsolatur cor bonũ, & torquet malũ. Sequitur, *Educẽs nubes ab extremo terræ*. Nubes sunt prædicatores: quos nõ tãtũ de Israël misit, sed etiã ab extremo terræ excitat, & in fines orbis terræ mittit. Et de ipsis nubibus fulgura in pluuiam facit. i. minas ad misericordiam flectit. Prædicatores namq; & terrẽt, & blãdiũtur. terrẽt cõminãdo æterna supplicia: blãdiũtur promittẽdo æterna præmia. Sequitur, *Qui producit ventos de thesauris suis*. Item prædicatores, & nubes sunt, & vẽti: nubes, propter carnẽ: vẽti, propter spiritũ, vel propter aliud vẽti dicuntur Apostoli: quia scilicet totũ mundũ velociter percurrerũt. *Qui percussit primogenita Aegypti*. Primogenita est fides, pcutit ergo primogenita Ægypti, qa quicũq; affligit ecclesiã, etiãsi sit Christianus, fidẽ pdit. *Ab homine usque ad pecus*. i. à doctis, vsq; ad indoctos. *Et misit signa, & prodigia*

Mat. 24.

Vnde hic ait Aug.

Iam non cessat misericordia tua: non cessat manus tua in sæculo facere ista, quę tunc fecisti prefigurando: omnia enim illa in figura cõtingebant illis.

Domine (ergo) memoriale tuum, in generatione & generationem.

Generatio triplex.

Ioan. 6.

Esa. 2.

Domus Iacob. & domus Israel.

Mat. 27. Luc 3.

gia in medio, &c. qa multa signa peccatorib. mittit, vt conuertãtur: vide versi. 2376. *Qui percussit gentes multas*, &c. Quas gentes, & quos reges? *Seon regem Amorrhæorum*: id est, concupiscẽtiam oculorum. *Et Og regem Basan*: id est, peccatum consummatum. *Et omnia regna Chanaam*. Chanaam namque interpretatur paratus humiliationi. Et hic accipitur humiliatio, non pro virtute, sed pro pœna, & afflictione. Et sic paratus humiliationi est quilibet superbus, quem sequitur humiliatio damnationis æternæ. *Et dedit terram eorũ hæreditatem*, &c. Per terram eorum significantur omnes gentes, quas hæreditariè dedit Israël populo suo: quia ex omnibus gentibus Christi fidem receperunt, vel hæreditatem cœlestem, de qua ceciderunt dæmones, gentibus conuersis dedit. Ex quibus omnibus sequitur, quòd, si Deus illa omnia faciendo historialiter, memoriale nominis eius fuit dilatatũ, quòd etiã quia ista omnia vsque in finẽ facit specialiter, quòd memoriale nominis eius semper perdurare debet. Et hoc est quòd ex prædictis concludit Psalm. dicens, *Domine nomen tuum in æternum*. Vnde hic ait Aug. *Domine memoriale tuum*, &c. i. iam non cessat misericordia tua: non cessat manus tua in sæculo facere ista, quę tunc fecisti prefigurando: omnia enim illa in figura cõtingebant illis. *Domine (ergo) memoriale tuum, in generatione & generationem*. Generatio prima, qua fideles efficimur, & per baptismũ renascimur: generatio alia, qua à mortuis resurgemus. *In æternum (ergo) memoriale tuũ, domine*. Et super istam generationem, quia nec nunc nos oblitus es vt vocares, nec tunc obliuisceris, vt corones.

2372 **Quoniam iudicabit dominus populũ suũ, & in seruis suis deprecabit.**

Hic concludit Deum laudandum ratione iudiciorum. Vbi notãdum, quòd iudicium est duplex: scilicet discretionis, & cõdemnationis: vide versi. 522. Et de vtroque hic intelligitur. Et primò de iudicio discretionis: quia in populo suo Iudæorum diuisit bonos à malis, bonos assumendo, & relinquẽdo malos. Vnde hic ait Aug. *Quoniam iudicabit dominus populum suum*. Cõpleuit Deus omnia prædicta in populo Iudęorum. Sed nunquid iã remanserunt opera eius, postquam induxit plebem suam in terrã promissionis? Certè nõ. Vnde audi, *Iudicabit dominus plebẽ suã*. Iã enim iudicauit populũ suũ. Excepto futuro iudicio iudicatus est populus Iudæorũ: quia seperati sunt inde iusti, & remãserunt iniusti. Vnde dominus ait, In iudicium veni in hũc mundum: vt, qui non vident, videant: & qui vidẽt, cæci fiãt. Excæcati sunt superbi: illuminati sunt humiles. *Iudicauit ergo dominus populum suum*. Ipsum iudicium prędixit Esaias, Et nũc tu domus Iacob, venite, ambulemus in lucẽ domini. Parum est hoc? Sed audi quod sequitur, Dimisit enim plebẽ suam domum Israël. Ipsa est domus Iacob, quæ domus Israël. Domus Iacob, & domus Israël vna gens est, vna plebs: hanc intuitat, & hanc dimittit. Et nunc iam certè, ô domus Iacob, occidisti Christũ: iã caput ante crucẽ agitasti: iã pendentẽ irrisisti. Iã dixisti, Si fili⁹ Dei es, descẽde nũc de cruce. Iã pro phreneticis rogauit medicus, dicẽs, Pater, ignosce illis, quia nesciũt, quid faciũt. Certè iam fecisti ista omnia. Et nũc crede in eũ, quẽ occidisti: bibe sãguinẽ quẽ fudisti. Iudicasse ergo dicitur populũ suũ, separãdo in ipsos bonos à malis, fideles ab infidelibus. Hoc post illa omnia significauit propheta, dicens,

Iudæi iudicati sũt à Christo.

Iudicium malorum ex pœna bonorũ cõ sideranti.

Domus Iacob, venite, ambulemus in lucẽ dñi: ne, remanendo in Iudaismo, nõ peruenìamus ad Christum, sed nunc dimisit populũ suum, domũ Israël. Venit Iacob: quia dimisit domum suã, domum Iacob. Quæ venit, & quæ dimissa est, nisi quia hoc est iudicium, vt, qui non vident, videant: & qui vident cæci fiãt? Iudicauit ergo dominus populum suum: id est, seperauit bonos à malis, iustos ab iniustis. Et hoc est, quod subditur, *Et in seruis suis deprecabitur*. i. secundum aliã literã, cõsolabitur. Vel potest totũ hoc accipi de iudicio condemnationis: quo iudicabit dominꝰ populũ suũ. Volẽs enim Deus ostendere, quãta pœna in futuro iudicio reprobi iudicabũtur, hìc iudicat, & punit populũ suum (id est, electos) vt ex punitione bonorũ mali colligant qualiter in futuro sunt iudicandi. Et notabat Apostolus Petrus, dicẽs. Tẽpus est, vt incipiat iudiciũ à domo Dei. Si autẽ primũ à nobis, quis finis eorũ, qui non credũt euãgelio? Quod ad ꝓpositũ exponit Greg. dicẽs, Cõsideremus, quæ supplicia postmodũ praparuos terreãt, si etiã iustos tam valida hìc flagella castigãt. Hinc est enim, quòd Petrus ait, Tẽpus est vt iudiciũ incipiat à domo Dei: & si iustus vix saluabi tur, impius, & peccator vbi parebunt? Quasi dicat, *potest*. Ex nostra pœna colligẽdũ est, quomodo Deus feriat quibus irascitur: si sic nos affligi patitur, in quibus lętatur? Aut quomodo illos pcussurus est, quib⁹ iustum iudiciũ exhiber, si etiã nos sic cruciat, quos piè redarguẽs fouet? Est ergo sensus. *Iudicabit dominus populũ suũ*: id est, seruos suos, in quibus deprecabitur: hic scilicet diuersis ipsos pœnis affligẽdo, vt ex hoc mali considerent, quali pœna ipsi finaliter erunt iudicandi. Et hoc est, quod Paulus iustis dicebat, Gloriamur in omnibus persecutionibus, & tribulationibus vestris, quas sustinetis in exẽplũ iusti iudicij Dei. Ac si diceret, Dum tot dura toleratis, qui tam recta agitis, quid aliud quàm iusti iudicij Dei exẽpla datis: vt ex pœnis bonorum supplicia considerentur malorum?

Greg. mor. 8.

1. Petri. 4.

2. Thes. 1.

Simulacra gentium, argentum & 2373
aurum, opera manuum hominum.

Hìc execrãdo reprehẽdit cultũ idolorũ, quorũ vanitatẽ reprehendit, ostendens idola esse vana ex multis: scilicet primò ratione causæ materialis: secundò ratione causæ efficiẽtis: ibi, *Opera manuũ hominũ*. tertium ratione causæ formalis: ibi, *Os habent*: quartò ratione causę finalis: ibi, *Similes illis fiãt*. Quãtũ ad primũ, nota qꝺ iste versus formaliter habetur Psal. 113. Et ideo expositionẽ eius, vide versi. 2013. Quãuis enim ista superius de simulacris fuerint dicta: tamen hic repetita verecundiã augẽt iis, qui in illis cõfidunt. Et aduerte, quòd licet simulacra fiãt de viliori materia, quam sit aurum, & argentũ, quia fiunt de gypso, de lapide, de ligno, de luto: tamen istã preciosiorẽ materiã hic nominare voluit, quia si in ista materia sciosiori idola sunt irridẽda, multo fortius in viliori. Vnde hic Augustin. ait, *Simulacra gentium*, &c. Hìc se conuertit Psal. ad exprobranda, & irridenda idola, quæ etiam iam irridentur à cultoribus suis, dicens, *Simulacra gentium argentum, & aurum*. Quid enim restat figmentum nisi irridẽdum: non adorandum? Idola gẽtium dicturus erat, fortasse vt contemneremus ista omnia idola gentium: lapides, & ligna, gypsum, & testam: non hic dico, Vilis materia est, sed illud dico, quòd valde amant, & honorant. Sed nunquid argentum,

Idolorum vanitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& aurum, quia lucent, oculos habent ad videndū, A intellectum ad cognoscendum? Cùm igitur omnia ista insensata sint: quid facitis, ô vos homines, de argēto, & auro Deos? Quos Deos faciūs, nónne videtis, quòd aurum non intelligit, non videt, non sentit?

2374 **Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.**

Hic ostendit idolorum vanitatem ex causa formali. Iste versus formaliter ponitur Psalm. 113. vide expositionem ibi, versic. 2014.

2375 **Aures habent, & non audiēt: nec enim est spiritus in ore ipsorum.**

Idolorum vanitas ex causa formali.

Hic ex alio ostēdit ipsorum vanitatem ex causa formali: quia scilicet non formam vitalem, qua possint voces, & orationes aliorum audire, sed neque spiritum oris, quo possint alios docere. Vnde primam partem, scilicet, *Aures habent, & non audiēt*, expositam, vide vers. 2015. Quod autem sequitur, *Neque enim est spiritus in ore ipsorum*: ibi spiritus accipitur pro anima sensuali, qua animal sentit, & eius sensus immutatur ab obiecto. Non autem talem spiritum habent idola, quia, quamuis artifex potuerit ei dare imaginem, & figuram hominis, vel alterius animalis: illi tamen spiritū vitalem non potuit dare, quia non auditum auribus, non visum o-
Augusti. culis, non palpare manibus, &c. Vnde hic ait Augusti. Oculos, aures, nares, manus, & pedes: omnia ista homo artifex facere potuit: sed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec spiritum naribus, nec iter pedibus potuit dare.

2376 **Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.**

Hic ostendit idolorum vanitatem ex parte causæ finalis. Iste versus formaliter ponitur Psal. 113. vide expositionem versic. 2017. Et nota, quòd ido-
Similes idolis sūt idololatræ. lorum cultores similes idolis fiunt, quia, quamuis in exteriori apparentia organa sensuum videātur habere, sensum tamen interiorem illis non perci- D
Augusti. piunt. Vnde hic ait Augusti. In illis, qui confidunt in cultura idolorum quædam cernitur idolorum similitudo: non quidem in carne eorum, sed in interiore homine illorum. Nam aures habēt, & non audiunt. Ad illos quippe clamat Deus, Qui habet aures audiendi, audiat. Ipsi autem non audiunt Deum clamantem, *Oculos habent: & non vident.* Habent enim corporis oculos, sed mente, vel fide nō vident. Nares habent, sed non sentiunt Christi odorem.

2377 **Domus Israël, benedicite domino: domus Aaron, benedicite dño.**

Hìc ex omnibus prædictis Deum ab omnibus E
esse laudandum cōcludit. Et duo facit, quia primò omnes ad laudem Dei excitat: secundò qualiter Deum laudare debent, explicat: ibi, *Benedictus*. Prima diuiditur in duas: quia primò excitat contemplatiuos, & maiores: secūdò subditos, & minores:
Israel significat cōtemplatiuos. ibi, *Domus Leui*. Quantum ad primum, sciendum, quòd Israël, qui interpretatur videns Deum, significat viros spirituales, & contemplatiuos: quorum conuersatio in cœlis est, quia à terrenis eleuati toto intellectu, toto affectu feruntur in Deum: dulcedinem bonitatis eius explorantes, de quibus dicūm est. Dicat nunc Israël, quoniam bonus, quo- *Psal 117.*
niam in sæculum misericordia eius. Est ergo domus Israël contemplatiuorum congregatio: quos ad laudem Dei excitat, dicens, *Domus Israel benedicite domino*. Benedicere enim dñm, est virtuosè, & bene viuere: vide versicu. 378. Vel benedicere Deum, est de omnibus nostris bonis, nō nobis, sed ei dare gloriam: vide ver. 502. Nota etiā quòd multipliciter benedicimus Deū: ver. 502. Vel aliter: vt per domum conscientia cuiuslibet intelligatur. In *Domus significat cōscientiā.* qua quilibet bonus habitat, dū per bona exteriora nō vagatur. In qua velut in domo manēs, quicquid agendum, vel fugiendum sit, cogitat. Vnde domū *Gregor. 4. mor. c. 24.* pro conscientia accipiendam ostendit Grego. di-
B cens, Quid autem per domos, nisi conscientiæ designantur singulorum? Vnde cuidam sanato dominus dicit, Vade in domum tuam. Ac si apertè dicat, Post exterius miraculum, ad conscientiam reuertere: & qualem te intrinsecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid est ergo *Domus Israel benedicite domino*, nisi, Conscientiæ spiritalium domino benedicunt. Vel aliter: per Israël intellige beatos in *Israel significat beatos in patria.* patria clarè Deum contemplantes facie ad faciē: quos Psal. ad Dei laudem inuitat, dicens, *Domus Israel benedicite domino*. Non enim inuitat beatos ad Dei laudem ex necessitate, qua illi indigeant: sed magis ex quadam congratulatione & charitate mutua: sicut & Psal. 102. Beati angeli ad Deū lau-
C dandū inuitantur: dicēte Psal. Benedicite domino omnes angeli eius, ministri eius, qui facitis voluntatem, &c. Vel aliter & clarius: ly verbum imperatiuum stat pro indicatiuo, vt sit sensus: *Benedicite domino domus Israel*: id est, benedicit domino. Vel *Israel significat omnes fideles.* aliter: per domum Israel intelligit filios Abrahæ: non solū carne, sed magis fide. Et sic fil j Abrahæ sunt omnes ex gentibus ad Christi fidem conuersi: *Matth.* de quibus dicit Ioannes Baptista, Potēs est Deus, ex lapidibus istis (id est, ex gētilibus, qui lapides colebant) suscitare filios Abrahæ. Vnde hic ait Augusti. *Domus Israel benedicite domino*: id est, omnes filij Abrahæ etiam de lapidibus suscitati. Manifestum est, quia illi sunt magis domus Israël, qui pertinent ad semen Abrahæ: non carne, sed fide. De domo Abrahæ crediderunt Apostoli, & milia circiter: crediderūt etiam gentes, & factæ sunt de domo Israël. Sequitur, *Domus Aaron, benedicite domino*. Hic ad laudē excitat maiores, & prælatos. *Aaron fuit primus sacerdos.* Aaron enim, qui fuit summus sacerdos, significat prælatos, & maiores ecclesiæ: vt dictum fuit versu. 1850. Per domum ergo Aaron prælatos omnes intelligē: qui meritò Deum laudare tenētur, vt, sicut cæteros dignitate præcedunt, sic & sanctitate præcedant. Vnde illis sub Aaron nomine dicitur, Dicat nunc Aaron, quoniam in sæculum misericor- *Ps. 117.*
dia eius.

2378 **Domus Leui, benedicite domino: qui timetis dominum, benedicite domino.**

Hìc excitat subditos, & minores. Et primò clericos, dicens, *Domus Leui*, &c. De sola enim tribu Leui erant, qui in tēplo seruire debebant ministri, & sacerdotes. Et sic per domū Leui intellige omnes clericos, & sacerdotes minores: qui singulari- *Clerici malè pugnant contra sua bona.* ter bene viuendo, Deum benedicere debēt, quia ipsorū bonitas bonos facit seculares. Similiter & *Mala vita clericorum.* ipsorum mala vita facit seculares malos: vt ostēdit *Chrysost.*

Chrysost. super Matt. dicens, Christus, vt bonus A habitat in Hierusalem.
medicus, ingressus Hierusalem ad infirmam ciuitatem sanandam, primùm ad originem passionis intendēs, intrauit in templum. Nam, sicut de templo (id est, à clericis) omne bonū egreditur: ita & de templo omne malum procedit. Si enim sacerdotium integrum fuerit, tota ecclesia floret: si autem corruptum fuerit, omnis fides marcida est. Sicut enim, cùm videris arborem pallentibus foliis, intelligis, quia vicium habet in radice: sic, cùm videris populum indisciplinatū, sine dubio cognosce, quia sacerdotium eius nō est sanum. Hac ergo causa singulariter clerici ad Deum benedicēdum per bonam vitam excitantur: cùm dicitur, *Domus Leui, benedicite domino*. Vel aliter: p ista verba vult B
ostendere, quòd mens clericorum non in aliquo temporali, sed solum in domino quiescere debet. Nam domus mē.is vocatur omne illud, quod mēs diligit in quo per amorē quiescit: vt ostendit Gregorius, dicens, Sicut enim domus exterioris conuersationis est ædificium, quod inhabitat corpus: *Domus nostra est omne quod diligimus.* ita domus nostræ congregationis est res quælibet, quam per dilectionem inhabitat animus. Omne quippe, quod diligimus, quasi in hoc quiescentes habitamus. Vnde Paulus, quia in supernis cor fixe *Gregor. 8. mor. c. 31.* rat, in terra quidem positus, sed tamen à terra extraneus dicebat, Nostra conuersatio in cœlis est. *Phil. 3.* Domus ergo Leui est omne illud, quod per amorem clerici inhabitant. Vt ergo præter Deū nihil C
diligāt, eis dicitur, *Domus Leui, benedicite domino*: vt sit sensus, Benedicere domino sit domus vestra: id est, hoc solū diligatis, in hoc solo vt in domo quiescatis. Vel aliter: per ista verba vult ostēdere quòd *Dom' nostra sunt corpora nostra.* clerici præ omnibus aliis corpus suum castum, & mundum conseruare debent. Nam ipsum corpus *Gregor. 5. mor. cap. 27.* dicitur animæ domus, vt ostendit Gregor. dicens, Luteas quippe domos habitamus: quia in corpo- *2. Cor. 4. 2. Cor. 5.* ribus terrenis subsistimus. Quod bene Paulus cōsiderans ait, Habemus thesaurum nostrum in vasis fictilibus. Et rursum, Scimus, quia, si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum, non manu factā &c. Domus ergo Leui sunt corpora cle- D
ricorum, quę domino benedicere debent: vt scilicet per ipsorum castitatem, & munditiam ab aliis Deo benedicātur. Quid est ergo *Domus Leui benedicite domino*, nisi corpora clericorum faciant ab aliis *Timor significat omnes iustos.* domino benedici? Sequitur, *Qui timetis dominū, benedicite domino*. Hic subiectos &, minores ad Dei laudem excitat: & generaliter omnes. Nam per ti- *Eccl. 1.* mentes Deum generaliter omnes iusti intelliguntur. Quoniam (vt dicitur) qui sine timore est, iustificari non poterit. Consimiliter per timentes Deū omnes ad Dei laudem excitantur: Apoca. 19. vbi dicitur, Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius: & qui timetis Deum, pusilli, & magni. Glossa autem istos, qui ad benedicendum Deum inuitā- E
tur, sic distinguit, dicens, Omnes ordines monet laudes Dei celebrare, dicens, *Domus Israël*: scilicet domus, quæ quotidie de lapidibus suscitantur, de quibus potens est Deus filios Abrahæ suscitare. *Domus Aaron*, id est, prepositi, & prelati. *Domus Leui*, id est, ministri, *qui timetis Deū*, id est, omnes populi. Nam prepositi sunt domus Aaron: ministri, domus Leui: populi, omnes qui timent. Omnes isti generaliter sunt domus Israël.

2379 **Benedictus dominus ex Sion, qui**

Hìc explicat modū, quo Deum debemus benedicere. Vbi aduertēdum, quòd benedicitur Deus *Deus cordi benedicendus.* corde melius quàm verbis. Corde autem benedicitur per fidē: quia sine fide impossibile est placere Deo. Illi ergo Dēum benedicunt, qui perfectā fidem habēt in illum. Fides autem circa Christum maximè in duobus consistit: scilicet in eius humiliatione, & incarnatione, & in eius ascensione, & *Ioan. 16.* glorificatione. Vnde ista duo præcipuè ipse dicebat: dicens, Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Et ista duo nos docet Psalm. confiteri, & credere, di-
B cens, *Benedicens dominus ex Sion*, quo ad incarnationem: *Qui habitat in Hierusalem*, quo ad glorificationem. Quantum ad primum, notandum, quòd per *Sīō significat Dauid.* locum aliquando intelligitur habitans in loco: sicut si dicatur, Iste genitus est ex Bononia, intelligitur, id est, ex gente, quæ habitat in Bononia. Simili modo per Sion intelligitur Dauid rex, qui in Sion habitauit. Vnde & ipse mons Sion dicebatur *Rom. 11. Ex Sion venit* ciuitas Dauid, quia ibi erat palatium eius, & habi- *Christus, id est ex Dauid.* tatio. Certum est autem, quòd ex Dauid natus est Christus: sicut dicit Apostolus, Qui factus est ex *Esa. 2.* semine Dauid secūdum carnem. Hoc ergo prædicens Psal. hic ait, *Benedictus dominus ex Sion*: id est, benedictus dominus Iesus Christus, qui ex Sion: C
scilicet ex Dauid venit, carnem assumendo. Et isto modo Esaias loquitur, dicens, De Sion exibit lex & verbum domini de Hierusalem, id est, verbum domini exibit, & incarnabitur de Sion, & de Hierusalem: id est, de Dauid, qui habitat in Sion, & in Hierusalē. Vel aliter: Ex Sion venit dominus: quia ex Sion exiuit prædicatio fidei suæ, qua mū do fuit manifestatus: vide versic. 1970. Et tunc est sensus, *Benedictus dominus ex Sion*: id est, qui ex Sion nobis manifestabitur. Quantum verò ad eius glorificationem: subdit, *Qui habitat in Hierusalem*. Non quidem in Hierusalem ciuitatem terrestrē, quæ dissipata pluries fuit, quæ occidit prophetas: & lapida- *Hierusalē. i. visio pacis.* uit ad se missos: sed in Hierusalem cœlestem. Hie- D
rusalem namq; visio pacis interpretatur: & significat cœlestem patriam, in qua Christus habitat glorificatus. Nobis ergo, quandiu hic peregrinamur, dominus venit ex Sion. Sion speculatio, Hierusalē visio pacis interpretatur. In qua ergo Hierusalem habitat Christus? In illa, quæ cecidit? Nō: sed in matre nostra, scilicet in cœlis, de qua dictum *Gal. 4.* est Multi filij desertæ, magis quàm eius, quæ habet virum. Nunc ergo dominus ex Sion, quia speculamur quòd veniat: nunc tamen quandiu in spe viuimus, in Sion sumus. Finita via, habitabimus in illa ciuitate Hierusalem, quę nunquam ruitura est: quia & dominus, qui est caput nostrum, habitat in ea, & custodit eam quæ est visio pacis æterna Hierusalem. Vel aliter: vult ostēdere Psal. quòd Deus *Sion vitā præsentem* E
benedicitur à iustis: & hic in præsenti, & in cœle- *Hierusalē futurā & cœlestem notat.* sti patria. Vbi per Sion accipit vitam præsentem, quæ de longè Deum speculatur per fidem: & per Hierusalem accipit gloriā cœlestem: in qua Deus pacificè facie ad faciē videtur à beatis. Vnde hic ait glos. vel iuxta interpretationes nominum, Sion interpretatur speculatio: Hierusalem: visio pacis. Nunc ergo ex Sion benedictus est Deus: id est à nobis, qui, quandiu viuimus in spe, sumus in Sion: quia speculamur, quòd Dei regnum aduenīat. Hic autem habitat in Hierusalem cœlestem, & ibi à

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctis benedicitur: & tanto dignius, quanto ibi clarius cognoscitur. Et nota, quòd multipliciter nos benedicimus Deum: vide versic. 502.

PSAL. CXXXV.

2380 Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculũ misericordia eius.

Titulus istius Psalmi est, *Alleluia*. Consimilem titulum habet Psalm. 104. vide ibi expositionem, scilicet versic. 1790. De materia verò Psalmi, apparet, quòd iste Psalm. est quædam inuitatio aliorum ad laudandum Deum, & sibi de collatis beneficiis gratias agendum: sicut fuit Psalm. præcedens. Et quamuis multa in laudem Dei dicantur, tamen in isto Psalmo maximè misericordia Dei commendatur: ad quam referuntur omnes versiculi istius Psalmi: sicut & primus, quia ait, *Confitemini domino, quoniam bonus*: finis eius est, *Quoniam in sæculũ misericordia eius*: qui finis in fine omnium versiculorum intelligitur. Verbi gratia: secũdus versus dicit, *Cõfitemini Deo deorum*: subintellige, Quoniã in sæculum misericordia eius: & sic in omnibus aliis versiculis. Et hoc est, quòd hic ait Augustin. Quamuis hic in laudem Dei multa dicantur, maximè tamen eius misericordia commendatur: sine cuius commẽdatione nullum versum claudi voluit spiritus sanctus. Item vt hic ait glossa, magna virtus istius Psalmi in Paralipomẽnon ostenditur: vbi legitur 9, cùm cœpissent filij Israël Deũ laudare, & dicere, *Confitemini domino, quoniã bonus, quoniam in sæculũ misericordia eius*: impleuit gloria domũ domini. Ita præsto est gratiæ diuinæ præsentia, si puro corde canitur. Intentionem mouet ad laudem Dei, & in Dei confidere misericordia. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psalmi. Diuiditur iste Psalm. in tres partes: secundum quòd ad laudem diuinæ misericordiæ nos ex tribus inducit: primò ex creatione mundi in generali: secundò ex protectione populi Iudæorũ in speciali: ibi, *Qui percussit Aegyptum*: tertiò ex gubernatione populi Christiani in singulari: ibi, *Et dedit terram eorum*. Prima pars diuiditur in duas: quia primò proponit Deum laudandum in generali: secundò narrando eius beneficia in speciali: ibi, *Qui fecit cœlos*. Prima diuiditur in partes quatuor: secũdum quòd quatuor proponit generaliter, ex quibus Deus est laudãdus. Et primò ratione eius bonitatis: secundò ratione eius diuinitatis: ibi, *Confitemini Deo*: tertiò ratione eius maiestatis: ibi, *Cõfitemini domino*: quartò ratione eius potestatis: ibi, *Qui facit mirabilia*. Quantum ad primum, ostendit primò Deum esse laudandum ratione suę bonitatis: dicens, *Confitemini domino, quoniam bonus* &c. Hoc idem in præcedenti Psal. ostendit, dicẽs, Laudate dominum, quoniam bonus dominus. Et de bonitate Dei quare est laudãdus, ibi vide: scilicet versic. 2361. Iste versus formaliter habetur superius, versic. 1834. 1881. 2048. Ideo expositionem eius ibi vide. Hic tamen vnum notãdum est, quòd hic textus variatur: quia aliqui codices habent. *Quoniã in sæculũ misericordia eius*: & aliqui, *Quoniam in æternum misericordia eius*. Si autẽ dicatur, *Quoniã* quoniam sæculum stabit pro tota vita præsenti, in qua miseri misericordia Dei indigemus. Sed si textus dicat, *Quoniam in æternum misericordia eius*: tunc est dubium, quia cùm misericordia non possit fieri nisi miseris, quomodo in æternum erit misericordia eius: quia in eius electis post iudiciũ nulla erit miseria? Et hoc dubium hic mouet Augustin. & soluit dicens, Plerique textus habent, *Quoniam in æternum misericordia eius*. Quomodo ergo post iudicium, quo in fine sæculi mortui, & viui iudicandi sunt, missis iustis in vitam æternam, iniustis autem in combustionẽ æternam, cùm non sint deinceps futuri, quorum adhuc misereatur Deus: quomodo potest intelligi in æternum misericordia eius futura? Sed rectè misericordiam eius in æternum futuram, quam suis sanctis, fidelibusque largitur intelligimus: non quia in æternum miseri erunt, & ideo misericordia in æternum indigebunt: sed quia ipsa beatitudo, quam misericorditer & miseris præstat, vt esse miseri desinant, & beati esse incipiant: non habet finem: & ideo in æternũ misericordia eius. Proinde confitemini domino: id est, confitendo laudate dominum, quoniã bonus, quoniã in æternum misericordia eius: id est, beneficiũ, quod vobis misericorditer præstat, æternum erit. Vel aliter potest dici, quòd etiã in beatis apparebit misericordia eius in æternum, similiter & in damnatis. Quia & beatos præmiabit æternaliter vltra condignum: & damnatos æternaliter puniet, citra condignum. Est ergo sensus, secundũ glossam: *Confitemini domino* (id est, laudes, & peccata) *quoniã bonus*: quia laudes audit, & peccata dimittit. Ideo omnes semp laudare debemus: modò laudemus, vt postea cũ angelis laudare mereamur. Ipsa laus est, nostra refectio, vt nulla videatur similis delectatio. Ipsa est remuneratio, quæ & operatio. Ergo *confitemini domino*. Ideo, quoniam in æternum, scilicet hic & in futuro misericordia eius: quia hic parcit, ibi coronat.

Misericordiæ Dei commendatio.

Laus Dei ex nostro præmium.

Misericordia Dei quomodo erit æterna in beatis, qui mi in sæculum misericordia eius: textus est satis clarus, quoniam sæculum stabit pro tota vita præsenti, in qua miseri misericordia Dei indigemus. Sed si textus dicat, Quoniam in æternum misericordia eius: tunc est dubium, quia cùm misericordia non possit fieri nisi miseris, quomodo in æternum erit misericordia eius: quia in eius electis post iudiciũ nulla erit miseria? Et hoc dubium hic mouet Augustin. & soluit dicens, Plerique textus habent, Quoniam in æternum misericordia eius. Quomodo ergo post iudicium, quo in fine sæculi mortui, & viui iudicandi sunt, missis iustis in vitam æternam, iniustis autem in combustionẽ æternam, cùm non sint deinceps futuri, quorum adhuc misereatur Deus: quomodo potest intelligi in æternum misericordia eius futura? Sed rectè misericordiam eius in æternum futuram, quam suis sanctis, fidelibusque largitur intelligimus: non quia in æternum miseri erunt, & ideo misericordia in æternum indigebunt: sed quia ipsa beatitudo, quam misericorditer & miseris præstat, vt esse miseri desinant, & beati esse incipiant: non habet finem: & ideo in æternũ misericordia eius. Proinde confitemini domino: id est, confitendo laudate dominum, quoniã bonus, quoniã in æternum misericordia eius: id est, beneficiũ, quod vobis misericorditer præstat, æternum erit. Vel aliter potest dici, quòd etiã in beatis apparebit misericordia eius in æternum, similiter & in damnatis. Quia & beatos præmiabit æternaliter vltra condignum: & damnatos æternaliter puniet, citra condignum. Est ergo sensus, secundũ glossam: Confitemini domino (id est, laudes, & peccata) quoniã bonus: quia laudes audit, & peccata dimittit. Ideo omnes semp laudare debemus: modò laudemus, vt postea cũ angelis laudare mereamur. Ipsa laus est, nostra refectio, vt nulla videatur similis delectatio. Ipsa est remuneratio, quæ & operatio. Ergo confitemini domino. Ideo, quoniam in æternum, scilicet hic & in futuro misericordia eius: quia hic parcit, ibi coronat.

2381 Confitemini Deo deorum, quoniam &c.

Hic ostendit consequenter Deum laudandum ratione suæ diuinitatis: quia scilicet Deus est super omnes Deos. Vbi notãdum, quòd Deus multipliciter dicitur: scilicet essentialiter, & substantiuè: & sic est vnus solus Deus. Deuter. 6. Dominus Deus tuus, vnus est. Et spiritualiter ac participatiuè. Ioã. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. Et solã nuncupatione: & sic etiam mali, & dæmones dij vocantur. De malis hominibus habes Ioan. 7. Illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est. Et certũ est, quòd multis malis hominib⁹ locutus est Deus. Vnde & de malis dicitur, Ego dixi, Dij estis &c. sequitur, vos autẽ sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. De dæmonibus autem dicitur, Omnes dij gentium, dæmonia. Certum est autem, quòd Deus, essentialiter dictus alio rum deorum est Deus: quia omnes alios habet iudicare, punire, vel præmiare. Ideo dicitur, Deus stetit in synagoga deorũ: in medio autem Deos dijudicat. Hic solet quæri, Quare iste Psalm. post primum versiculum omnes versiculos habet ita breues præ omnibus aliis Psalmis. Ad hoc iam quasi responsum est, quoniam in fine cuiuslibet versiculi in Hebræo ponitur, *Quoniã in sæculum misericordia eius*. Ad hanc prolixitatem vitandam tranllatores hoc posuerunt solum in primo versiculo: scilicet *quoniã in sæculum misericordia eius*: hoc subintelligẽdum in fine cuiuslibet aliorum versiculorum, volen

Psal. 81.

Psal. 85.

Psal. 81.

Quæstio.

Generationes 72. gentium ex a principio mundi vsque ad legem.

volentes. Et ideo alij versiculi à primo hoc solùm medij ponuntur. Notãdum ergo, quòd in Hebræo hæc clausula, *Quoniam in æternũ misericordia eius*, in hoc Psal. ponitur viginti, & sex vicibus. Cuius causa est, quia (sicut dicit Rabbi Sal.) à principio mũdi vsque ad dationem legis in monte Sinai fuerũt viginti, & sex generationes: in quibus mundus fuit sustentatus. & gubernatus sola miseratione Dei, & nõ ex obseruatione alicuius legis à Deo datæ. Istæ autem viginti sex generationes sic colliguntur ex scriptura, vt dicit Nic. de Ly. Quoniã Gen. 5. habetur quòd Adã genuit Seth: Seth genuit Enos: Enos genuit Chainan: Chainan genuit Malalehel: Malalehel genuit Iared: Iared genuit Enoch: Enoch genuit Mathusalem: Mathusalẽ genuit Lamech: Lamech genuit Noë, Noë genuit Sem. Itẽ Sem genuit Arphaxad: qui genuit Sale: qui genuit Heber: qui Phaleg: qui Reu: qui Sarug: qui Nachor: qui Thare: qui Abrahã: qui Isaac: qui Iacob. Et vt habetur Gẽ. 25. Iacob genuit Leui, Gẽ. 29. & Exod. 6. habetur quòd Leui genuit Caath: qui Amrã: qui Moysen: qui genuit Gerson. Et in hac generatione fuit data lex Exod. 20. Quia ergo in istis viginti sex generationibus sola Dei misericordia absque aliqua lege data mundus fuit gubernatus: ideo hãc misericordiam recognoscens Psalmista, & gratias agens in isto Psalmo viginti sex vicibus dicit confitendum domino, quoniam in æternum misericordia eius.

2382 Confitemini domino dominorũ.

Subaudi, *quoniã in sæculum misericordia eius*. Hic ostendit Deum laudandum ratione suę dignitatis. Ipse enim Deus noster dominus est super omnes dominos. Et hoc est, quod dicitur, Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos. Ipse est, per quem reges regnant, & legũ cõditores iusta discernunt: vt dicitur Prouer. 8. Vnde notãdum, quòd propriè solus Deus dicitur dominus, & non homo propter multa: vide ver. 1633. Vnde Apocal. 19. Ipse est rex regum, dominus dominantium. Et aduerte, quòd quamuis multi superbi, & elati Deum non credunt esse verum dominum, tamen per pœnam hoc experiuntur: quia pœna aperit oculos, quos claudit culpa: vide vers. 767. Vocatur ergo Deus dominus dominorum, quia quicunque titulo aliquo dominij fungitur, sub ipso militat, & seruire debet: vt ostendit Greg. dicens, Omnes namque qui sub dispensatione cõditoris vicario nobis ministerio iũgimur, sub vno ac vero domino: quid nobis aliud, nisi inuicẽ seruisumus? Cùm igitur is, qui subest, seruit ad obsequium, restat proculdubio vt is, qui præest, seruiat ad verbum. Cùm is qui subest, nutibus obtemperat: oportet vt is, qui præest, curã sollicitudinis ac pietatis impẽdat. Sicque fit, vt, dum studiosè nũc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur: quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Ex quibus patet, quòd hic dominãtes non sunt veri domini: quia dominum habent superiorẽ, & quia subditis seruire cogũtur. Et quamuis Deus in lege antiqua se verum dominum demonstraret, qui timeri voluit, vt dominus: in noua tamen lege non timeri à nobis vult, vt dominus, sed vt pater amari. Quod ostendit Grego. dicens. Per legem enim Deus vt dominus virgã tenebat, cùm dicebat, Si qs hoc, vel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus virgã abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostẽdit. Vnde ei per Psalmistam dicitur, Intende prosperè, procede, & regna propter veritatem, & mãsuetudinem, & iustitiam. Timeri enim quasi dominus noluit: sed quasi pater, vt amaretur inspirauit. Quod liquidò Paulus innuit, dicens, Non enim iterum accepistis spiritũ seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum: in quo clamamus. Abba pater.

Psal. 44.

Rom. 4.

Deus solus dominus.

Greg. 22. moral. cap. 23.

Greg. 6. moral. ca. 31.

2383 Qui facit mirabilia magna solus.

Supple, *quoniam in sæculum misericordia eius*. Hic ostendit Deum laudandum ratione suæ potestatis: quia scilicet ipse solus facit, quæ nullus alius facere potest. Et notãdũ, secundum August. quòd sicut in fine cuiuslibet versus istius Psalmi subintelligitur, *quoniã in sæculũ misericordia eius*: ita in principio cuiuslibet versus subaudiendum est *cõfitemini*: vt sic legatur, *Cõfitemini ei, qui facit mirabilia magna solus. Confitemini ei, qui facit cœlos*: &c. Sic ergo erit iste versus integer, vt dicatur, *Cõfitemini domino, qui facit mirabilia magna solus, quoniã in sæculũ misericordia eius*. Quamuis enim Deus multa mirabilia, & magna faciat per naturã, & angelos, & aliquos homines: illa tamẽ, quæ p seipsũ facit, sunt magis mirabilia, Mirabile namq; est, quòd per naturã aquã vertit in vinum: & vinum vertit in sanguinem, &c. quòd virtute naturæ producit ventos de thesauris suis: quòd fulgura in pluuiam facit. Mirabile quòd ministerio angelorum quadraginta annis conduxit populum per desertum, cibans illũ pane angelorum, &c. Sed mirabiliora sunt, quæ per seipsum facit solus: vt cœlum & terram creauit ex nihilo: quòd fecit solem & lunam & stellas, & huiusmodi. Dicat ergo, *Cõfitemini domino, qui facit mirabilia magna solus*: quæ hic posita enumerantur. Notandum quòd aliquid alicui dicitur mirabile, quod apud alios non erit mirabile. Illud enim alicui dicitur mirabile, quod transcendit cognitionem eius, vnde aliqua sunt mirabilia simplicibus, quæ nõ sunt mirabilia sapientibus. Sicut eclipsis solis, vel lunæ est mirabilis laico, quæ nõ mirabilis astrologo. Et isto modo aliqua sunt mirabilia hominibus, quæ non sunt mirabilia angelis. Et talia sunt mirabilia secundum quid: illa verò sunt simpliciter magna, & mirabilia simpliciter, quæ transcendunt virtutẽ totius naturæ creatæ. Et hæc sunt soli Deo possibilia. Mirabilia ergo opera Dei nullus ratione scrutari potest, quia transcẽdunt facultatem nostram. Quis enim omnipotẽtis Dei mirabilia scrutari sufficiat: quòd cuncta ex nullo creauit, &c. vide vers. 1182. Et ideo fide credenda sunt, nõ ratione inuestiganda: ne, dum ratione à nobis comprehẽdi nõ possunt, nos mittant in errorem. Et hoc ostendit Gregor. dicens, Sciendum est, quòd mirabilia Dei & semper considerari debent per studium, & nũquam per intellectum. Sæpe namq; humanus sensus, dum per quarundam rerum rationem quærẽs, non inuenit, in dubitationis se voraginem mergit. Vnde fit vt nonnulli homines mortuorum corpora in puluerem redacta considerent: dumq; resurrectionis vim ex ratione colligere nõ possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperant. Mira igitur quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt: quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mirabilia non essent. Sed cùm in ipsis fortasse animus titubat, necesse est vt per ea, quæ per visum nouit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat. Quatenus rei similis argumento

Mirabile quid dicitur multipliciter.

Mirabilia Dei credenda sunt, non perscrutãda.

Resurrectionis persuasio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

méto fidem roboret, quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Cõsiderato quippe humanę carnis puluere, quorundam mens concussa desperat, quando puluis ad carnem redeat, & rediuiuũ corpus per membrorum lineamenta cõponat, quãdo illa terrę ariditas per virentia membra viridescat, ac sese per eorũ formas speciésq; distinguat. Hoc nimirum comprehendi per rationem non potest: sed tamẽ credi per exemplũ faciliter potest. Quis enim ab vno grano seminis immẽsam surgere arborẽ crederet, nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namq; vnius grani paruitate vbi penè nullam vides similitudinem, vbi latet ligni duritia, & ligni tenerior vel durior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suauitas odorum, colorum diuersitas, mollicies foliorum? Et tamen quia hæc per experimentum nouimus ex vno grano seminis prodire, hæc omnia nõ dubitamus. Quid ergo est difficile, vt puluis in mẽbra redeat, dum cõditoris potentiam cõtinuè cernimus: quia ex grano ligna mirabiliter, & adhuc mirabilius fructus ex ligno creat? Meritò ergo dicat Psalmista, *Confitemini domino qui facit mirabilia magna solus.* Sic enim diximus superius, Psal. 71. Benedictus dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus. Et notandum subtilius, quòd diuersæ creaturæ ex contrariis conditionibus admirabiles nobis esse dicuntur: quæ in operibus conditoris apparẽt: vt ostẽdit Hugo de sancto Victore, in libello suo de tribus diebus, dicens, Figuræ rerum multis modis apparent mirabiles. Aliquando ex magnitudine, aliquando ex paruitate, aliquando quia raræ, aliquando quia pulchræ, &c.

2384 ## Qui fecit cœlos in intellectu.

Supple autè *confitemini domino qui fecit*: &c. & Post, *quoniã in sæculũ*, &c. Et sic in omnibus versiculis est faciẽdũ. Hic explicãt in speciali aliquas creaturas mirabiles, quas Deus fecit. Et primò hoc ostẽdit de creatura cœlesti, & terrestri in generali: secundò de ornamẽtis cœli in speciali: ibi, *Qui fecit luminaria*. Prima in duas: qa primò agit de creatione cœlorum: secũdò de creatione terrarũ: ibi, *Qui firmauit*, &c. Primò ergo dicit dominum laudandum ex productione cœlorum, dicens, *Confitemini domino qui fecit cœlos in intellectu*. Sciẽdũ ergo, quòd hic versus dupliciter exponitur, scilicet de cœlis materialibus, & de cœlis intellectualibus. Si de cœlis materialibus intelligitur, non est intelligendũ, quòd illi sint intellectum habentes: sed sic quòd illos fecit per intellectum, & voluntatem, nõ de necessitate naturæ: sicut terra producit herbam de necessitate naturæ. Deus autem illos produxit per intellectum, & voluntatem. Vnde hic ait Aug. Deus creaturam non per aliquam creaturam, sed solus fecit: cuius creaturæ quasdam partes excellẽtiores Psalmista cõmemorauit, ex quibus alia vniuersa cogitaremus. Vnde de cœlis ait, *Qui fecit cœlos in intellectu*: id est, in intelligẽtia, vt alij interpretati sunt. Vtrũ autẽ cœlos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an suo intellectu vel sua intelligentia fecisse cœlos: hoc est, in sua sapientia, sicut alibi scriptũ est, Omnia in sapientia fecisti: eo modo infinuãs vnigenitum verbum. Tunc quæri potest, Si ita est, vt in suo intellectu accipiamus Deũ fecisse cœlos: cur factum de cœlis hoc ait, cum omnia in eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit, vt in cæteris etiam tantum posset intelligi? vt iste sit sensus, *Qui fecit cœlos in intellectu*. Qui fundauit terram super aquas: subaudi, *in intellectu*, & sic de singulis subaudiẽdum est, *in intellectu*: quia omnia in intellectu, id est, in sapientia sua, & in verbo suo fecit Deus. Si autem *in intellectu* referatur ad cœlos: vt sit sensus, quòd fecit cœlos habentes intellectum: tunc notandum, quòd per cœlos significantur sancti angeli, vt cùm dicitur, Fiat volũtas tua, sicut in cœlo, & in terra: vide ver. 210. 920. 1750. 1928. Similiter per cœlum significantur Apostoli, & sancti prędicatores: vt ibi Psal. 18. Cœli enarrant gloriam Dei: vide ver. 252. 1660. 1756. 2162. Et tũc est sensus. *Qui fecit cœlos in intellectu*: id est, qui fecit angelos, Apostolos, & alios iustos prędicatores, habentes intellectum, intelligentes mysteria fidei, & viuentes secundum rationem.

Matt. 6.

Cœli facti sunt in intellectu dupliciter.

Qui firmauit super terram aquas. 2385

Hìc ostendit Deũ mirabilia in terræ productione: vt sit sensus, *Confitemini domino, qui firmauit terrã super aquas*. Satis hoc videtur mirabile, quomodo terra super aquas sit fundata, cùm terra sit grauior aqua, & durior: & sic aptior est terra ad sustinẽdum aquas, quàm sint aquæ ad sustinendum terrã. Quomodo ergo dicitur, quòd fundauit terram super aquas? Sciẽdum ergo, quòd quamuis aqua elemẽtaris sit supra elementum, tamen secundũ aliquos, terra, quam inhabitamus: quæ arida dicitur, vt docet experientia, aquis superponitur. Vnde terram cauãdo, subtus in profundo aquas reperimus. Nec plus debet hoc nobis esse mirabile, quòd ista terra habitabilis sit super aquas, quàm quòd aquæ sint super omnia elementa: quinimò super cœlos iuxta illud Psal. 148. Et aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini. Et tamen cùm terra sit infimum elementum, sub omnibus aquis terra situatur: vt patet de aquis maris, quæ terram habẽt pro fundamento. Vtrum autem hoc sit virtute naturali, quòd terra fundetur super aquas, vel inter Dei mirabilia debeat computari: sufficit quòd sic esse docet experiẽtia. Vel aliter: terra super aquas dicitur fundata, id est, iuxta aquas: sicut de ciuitatibus iuxta mare situatis dicimus, quòd sunt supra mare, sic enim dicimus Genuam ciuitatem supra mare fundatam. Vel ideo dicitur terra fundata super aquas, quia ista terra habitabilis supereminet aquis, & est altior. Et istam expositionem hic ponit Augustinus. *Qui fundauit terrã super aquas*. Obscura enim quæstio est: quia terra grauior aquis videtur & magis apta ad portandum aquas, quàm vt ab aquis portetur: sed sic intelligimus. Terra, quæ habitatur ab hominibus, & terrestria continens animalia, quæ alio nomine in scripturis arida dicitur: sicut scriptum est, Appareat arida: & vocauit Deus aridam terram & super aquas fundatã, quia aquis circumfluentibus supereminet. Non enim quę dicitur littoraria ciuitas, supra mare fundata est, sic quòd mare sub illa sit: quemadmodum naues dicuntur supra aquam maris stare. Sed ideo terra supra mare dicitur, quia aquis maris supereminet. Sic dictus est Pharao exisse super aquam. Ita enim habet Græcus codex, quod quidam Latini habent ad aquas. Sic etiam dominus Iesus Christus sedebat sic super fontem, quia ambo superiores, & altiores erant: scilicet Pharao super fluuium, & Iesus altior puteo. Ille iuxta fluuium, Iesus iuxta puteũ. Vel aliter, & magis mysticè: vt, sic per cœlum intelligũtur angeli, & doctores, vt dictum est in præcedenti

Terra super aquas fundatur, per aquas multiplicer.

Aug. 8.

Gen. 1.

Exod. 7.

Ioan. 4.

cedenti versiculo: ita per terram intelligãtur simplices, & illiterati, qui non valentes capere arcana fidei firma, super aquas fundantur, id est, firmiter credunt fidem, quã in aquis baptismi susceperunt. Vnde istam expositionem notat August. dicens. Quod dictum est, quòd Deus fecit cœlos in intellectu, intellige spiritales sanctos suos: quibus non tantùm credere, verumetiã intelligere diuina donauit. Quæ qui intelligere nondum possunt, & solam fidem firmissimam tenent: tanquam infra cœlos terræ nomine figurantur. Et quia in baptismum: quem acceperunt, inconcussa credulitate consistunt, ideo dictum est, *Qui firmauit terram super aquas*.

2386 ## Qui fecit luminaria magna.

Supple *Confitemini domino, qui fecit luminaria magna*. Hic ostendit ornamenta cœlorũ à Deo facta. Et primò illa ponit in generali: secũdò in speciali: ibi, *Solem*. Quantum ad primum, sciẽdum, quòd luminaria magna, quæ sunt ornamenta cœlorum sunt tria: scilicet sol, luna, & stellæ: de quibus singulatim infrà dicetur. Notandum ergo, quòd per ista luminaria viri iusti mysticè intelliguntur: qui non omnes æqualiter lucent, sed sicut sol maioris luminis est quàm luna, & luna quàm stellæ: & vna stella maioris claritatis est alia, sic & iusti in meritis vnus aliũ excedit. Propter quod dicit Apostolus, Alia est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. stella etiã à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum erit: quia scilicet illi, qui hic fuerunt maioris meriti, ibi erunt maioris claritatis, & præmij. Vnde ibidẽ ait Glossa, Sicut enim ista luminaria etsi vnius naturæ sint, diuersæ tamẽ claritatis sunt, sic & homines cùm sint eiusdem generis, dissimilis tamen gloriæ in resurrectione erunt: vt claritatem solis illorum dignitas exequatur, qui centenarium numerum habet: Lunari verò claritati comparetur illorum dignitas, qui sexagesimũ numerum habent: stellis verò illorum, qui trigesimum. Sic ergo per ista luminaria intellige iustos, quos Deus fecit in firmamento: id est, ad firmamẽtum ecclesiæ suæ: de quibus dicitur, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem à nocte: & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, &c. Quæ omnia iustis hominibus conuenire, ostendit Stephanus, dicens, Luminaria sunt viri iusti, qui bonos, & peccatores diuidunt, & sunt in signa, & tempora: id est, in signis temporum, id est, temporalis miseriæ. Omnes enim: qui piè in Christo viuere volunt, persecutionem patiuntur. Ista duo tẽpora sunt: vnum amatorum Dei, aliud, amatorum mundi. In signum horum temporum est, vt vnum expectemus, aliud caueamus. Præterea in signum sunt iusti, pœnæ reproborum: quia, si iusti in vita præsenti sic puniuntur, signum est, quòd reprobi in futuro plurimum patientur. Item sunt in dies, & annos. Per dies septem, septẽ opera misericordiæ designantur, quæ debent exerceri in vita præsenti, quæ diebus septem voluitur. Per annos verò æterna vita intelligitur. Sic ergo de iustis hic dicitur mysticè, *Qui fecit luminaria magna*.

Luminaria cœli significant iustos.

1. Cor. 15

Dies septẽ septem sũt misericordiæ opera.

2387 ## Solem in potestatem diei.

Hic ornamenta cœli ostẽdit in speciali. Et primò agit de sole: secũdò de stellis & luna: ibi, *Lunã*. Quantum ad primũ, ait, *Confitemini domino*, scilicet *qui fecit solem in potestate diei*. Sol enim factus est in

Sol dicitur Christus.

potestatem diei: scilicet qui potestatẽ habet facere diem: quia cùm sol est super terrã, dies est. Mysticè autem solis nomine Christus intelligitur: teste Grego. dicẽte. Sæpe in sacro eloquio dominus Iesus solis appellatione figuratur: sicut per prophetam dicitur: Vobis autem, qui timetis nomen domini, orietur sol iustitiæ. Et, sicut impij in libro Sapientiæ in iudicio dicere describuntur. Errauimus à via veritatis & lumen iustitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Per diem autem intelligũtur virtutes: vt ostendit idem Gregorius, super illo verbo Iob 1. Filij eius faciebant conuiuium vnusquisque in die suo: dicens, Filij conuiuium faciunt, dum virtutes singulæ iuxta modum ꝓprium mentẽ pascũt. Vnde & bene dicitur, Vnusquisq; in die suo. Dies eñ vniuscuiusq; filij, & illuminatio illius vniuscuiusq; virtutis. Vt enim hæc ipsa dona septiformis gratię breuiter dicã, alium diẽ habet sapiẽtia, alium intellectus, alium consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quòd intelligere: quia multi æterna quidem sapiunt: sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in die suo cõuiuium facit, quia mẽtem de æternorũ spe, & certitudine reficit. Intellectus in die suo conuiuium facit, seu parat, quia in hoc, quod audita penetrat, cor reficiendo, tenebras eius illustrat. Cõsilium in die suo conuiuium exhibet, quia, dum ei se præcipitem præbet, ratione animum implet. Fortitudo in die suo conuiuium facit, quia, dum aduersa non metuit, trepidanti mẽti cibos cõfidentiæ apponit. Scientia in die suo conuiuium parat, quia in vẽtre mentis ignorantiæ ieiunium superat. Pietas in die suo cõuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo cõuiuiũ facit, quia, dum premit mentem, ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo cõfortat, &c. Si ergo sol significat Christum, & dies virtutes, quid est facere solem in potestatem diei, nisi facere Christum habentem potestatem omnium virtutum? Qui verus sol iustitiæ Christus solus in se plene omnia spiritu sancti dona habuit, & virtutes: teste Gregorio dicẽte, Redemptor noster in carne veniens operationes septiformis spiritus simul in se & cunctas, & manentes habuit: de quo per Esaiã dicitur, Egredierũt virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis: & repleuit eum spiritus timoris domini, de quo etiam Zacharias ait, Super lapidem vnum septem oculi sunt. Atque iterum, Et in candelabro aureo lucernæ septem. Nullus verò hominum operationes spiritus sancti omnes simul habuit, nisi solus mediator Dei & hominum: cuius est idem spiritus, qui de patre ante sæcula procedit. Bene ergo dicitur, Super lapidem vnum septem oculi sunt. Huic enim lapidi septem oculos habere, est, simul omnem virtutem spiritus septiformis gratiæ i operatione retinere. Alius namque prophetiam, alius virtutes, alius scientiã, alius genera linguarum, alius interpretationem sermonum iuxta distributionẽ spiritus sancti accepit. Ad habenda verò omnia eiusdem spiritus munera nemo pertingit, &c. Vel aliter: sol significat bonum opus, quod aliquando est in potestate diei, & aliquando in potestate noctis. Est enim sol boni operis in potestate diei, quando bonum

Grego. 8. mora. cap. 34.

Malu. 4.

Sap. 5.

Dies significat virtutes. Gregor. 1. moral. ca. 32.

Christus solus omnia dona spiritus sancti habuit.

Greg. 29. moral. ca. 30.

Esa. 11.

Zach. 3.

Zach. 4.

Sol qualiter in potestate noctis dicitur.

opus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Greg. 22. mor. c. 6. opus splendet corã bonis hominib. sed in potestate noctis, qñ solùm coram malis: vt ostendit Greg. dicẽs, Sol quippe in fulgore est bonũ opus in admiratione. Scriptum namq; est. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, Matth. 5. & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Et rursum, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manib. vestris. Bonum quippe opus cũ in medio persidorũ lucet, lucerna ardet in nocte. Cùm verò in ecclesia resplendet, sol fulget in die. Bonum opus, si adhuc tale est, q; soli mali mirentur, lucerna est in nocte. Si autẽ sic proficit vt etiã mirari à bonis, ac perfectiorib. possit: sol tũc est in potestate diei. Fecit ergo solem in potestate diei, quando Christus opera sua bona nõ solùm coram B malis, sed admiranda bonis angelis exhibuit: sicut quãdo tẽtatus à diabolo, ipsum superauit. Propter quod angeli admirantes accesserunt, & ministrabant ei: vt habetur Matt. 4.

2388 Lunam, & stellas in potestatem noctis.

Hìc exequitur de aliis cœli ornamentis, dicens *Confitemini domino, qui fecit lunã, & stellas in potestatẽ noctis.* s. quæ habent potestatem supra noctem, quia ipsam illuminant. Quamuis enim luna, & stellæ in seipsis æqualiter luceãt in die sicut in nocte: tamẽ suum lumen solum in potestatem noctis habere dicũtur, quia in die propter maiorem solis claritatem ipsorum lumen nõ apparet nobis, sicut patet de candela in lumine solis accensa. Mysticè autẽ per istos duos versus vult distinguere inter potestatem ecclesiasticam, & secularem: vt ostendit Alredus sup illo verbo Gen. 1. Fecit Deus duo magna luminaria: luminare maius, vt præesset diei: & luminare minus, vt præesset nocti: dicẽs, Sunt in sanctæ ecclesiæ firmamento à domino creata duo magna luminaria: sacerdotiũ s. & regnũ, rex, & episcopus, princeps, & clericus: dies spiritualia, nox temporalia præfigurat. Ita luminare maius, sacerdotiũ, vt præsit diei: id est, spiritualibus. Luminare minus, regnum, vt præsit nocti: id est, secularibus. Contra naturã proinde est, si sol nocti præsit, & luna diei. Si princeps ad spiritualia se ingerat, si sacerdos seculariũ negociorũ tenebris conscientię suæ secretum obnubilet. Væ nobis, qui in ista infœlicia tẽpora incidimus, in quibus sol in tenebras est conuersus. Exempla videant ipsi pontifices, quorũ vices gerunt, quorum obtinuerunt cathedras, quorum infulis gloriantur. & iudicent ipsi, si nõ est ita, vt cernimus. Cõsiderent, quos scientiæ radios, quæ virtutum lumina, quas charitatis sentillas, quas spiritualium correctionum fulgura suis emittebãt temporibus Gre. Aug. Ambrosius, Hilarius, Martinus, & multi alij. Fœlicia tẽpora, in quib. tam rarò malus, quã nunc bonus in ecclesia inuenitur. Nũc E etiam luna versa est in sanguinem: nã manus principum plenę sunt sanguine, exactionib. vectigalib. effundentes sanguinem miserorum, iustificantes impium pro munerib. & iustitiam iusti auferentes ab eo. Vel aliter: luna significat ecclesiam militãtem: vide ver. 1169. Nox verò significat obscuritatem vitæ præsentis: teste Greg. dicẽte, Nox quippe præsens vita est, in qua, quandiu sumus, per hoc quòd internã nõ conspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. Vnde propheta ad videndum dominum sub quadam seipsum caligine sentiebat, dicẽs, Anima mea desiderauit te in nocte. Ac si di-

Prælatorũ sol oppositus est.

Dominorum temporalium luna in sanguinẽ versa est.

Ecclesiæ militantis potestas est in vita præsenti.

Greg. 23. mor. ca. 21.

Esa. 26.

ceret, In hac obscuritate præsentis vitæ videre te A appeto: sed adhuc infirmitatis nubilo circumscribor, Dauid quoq; huius noctis caliginẽ vitans, claritatem veri luminis præstolatus, ait, Mane astabo Psal. 5. tibi, & videbo. Adhuc ergo in nocte videre se minus conspicit, qui ad videndum Deum futurum mane concupiscit. Quid est ergo luna in potestatem noctis, nisi quòd ecclesiæ militantis potestas est in vita præsenti, in qua existentes ligare, & soluere potest? Sequitur, *Et stellas in potestatem noctis.* Vbi per stellas intellige exempla sanctorum patrum, quibus nox præsentis vitæ illustratur: vt deducit Gregor. dicens, Libet mira diuinæ dispensationis opera cernere: quomodo ad illuminandum noctem vitæ præsentis, astra quæque suis vicibus in cœli faciem veniant, quousque ad finem noctis redemptor humani generis quasi verus lucifer oriretur. Nocturnum namque spacium dũ decedentium, succedentiumq; stellarum cursibus illustratur, magno cœli decore peragitur. Vt ergo noctis nostræ tenebras suo tempore editas, vicissimq; permutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocẽtiam venit Abel: ad ostendẽdam actionis munditiam venit Enoch: ad insinuãdam longanimitatem operis, & spei venit Noë: ad manifestandam obedientiam venit Abraham: ad demonstrandam coniugalis vitæ castimoniam venit Isaac: ad insinuandam laboris tolerantiam venit Iacob: ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam, venit Ioseph: ad ostendendam mansuetudinem venit Moyses: ad informandam contra aduersa fiduciam venit Iosue: ad ostẽdendam inter aduersa patientiã venit Iob. Ecce quã fulgentes stellas in cœlo cernimus, vt in offenso pede operis, iter nostræ noctis ambulemus. Nam cogitationi hominum diuina dispensatio quot iustos exhibuit, quasi tot astra super peccatorum tenebras de cœlo misit: quousque verus lucifer surgeret, qui æternum nobis mane nuncians, cæteris clarius ex diuinitate radiarat, &c. Quibus consideratis, meritò Psalmista dicit, quòd *fecit stellas in potestatem noctis.* D

Stellæ, id est exempla sanctorũ vita præsens illustratur. Greg. 10. moralia. 10. præfationis.

2389 Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum.

Nunc consequenter nos inducit ad laudẽ Dei ex singulari protectione Iudæorum. Et tria facit, quia ostendit primò ipsorum de Ægypto liberationem, secundò ipsorum per desertum deductionem: ibi, *Qui traduxit*: tertiò ipsorum in terrã promissionis introductionẽ: ibi, *Et dedit.* Circa primũ multa ostendit: scilicet primò Ægyptiorum percussionem: secundò Iudæorum de Ægypto eductionem: ibi, *Quia eduxit*: tertiò ante Iudæos maris diuisionẽ: ibi, *Quid diuisit mare.* Quartò Ægyptiorũ in mari submersionem: ibi, *Et excussit.* Quantũ ad primum, sciendum, quòd, dum Pharao nollet dimittere populũ Israël ad mandatum domini, ipse Deus percussit Ægyptũ multis plagis: sicut habetur superius Psal. 77. ver. 1325. & infrà per multos versiculos. Sed cùm ille Pharao ex toto maneret obstinat⁹, nouissimè Deus interfecit in vna nocte omne primogenitum in tota terra Ægypti: sic quòd non fuit domus in qua mortuus non iaceret. Propter quod necessitate cõpulsus Pharao populum Israël de Ægypto exire permisit: vide vers. 1333. Ista ergo commemorans Psalmista dicit, *Qui percussit*

percussit Aegyptum cum primogenitis eorũ. De istis per A cussionibus, & plagis, vide etiam vers. 1815. & infrà per multos versus. De vltima autem plaga, quæ fuit percussio primogenitorum, vide etiam vers. 1824.

Percussit Christus diabolum & omnia primogenita eius in se.

Per ista mysticè denotatur, quòd Christus adueniens, per suæ vitæ sanctitatem percussit illa, quæ Psal. 5. in sæculo videbantur primogenita, id est, hominibus mundi chariora: vt est mundi gloria, luxuria, superbia, auaritia: & huiusmodi. Quod hic deducit Gregor. dicens, *Qui percussit Aegyptum*, &c. Percussit enim sæculum cum iis, quæ præcipua putabantur in sæculo. Vel primogenita Aegypti dicuntur ipsa principaliora peccata, ex quibus alia oriuntur, quæ percussit Christus: scilicet, superbiam, dum humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mor- B tem crucis: ad Phil. 2. Auaritiam, dum pro nobis pauper fieri voluit, cùm diues esset, vt sua paupertate nos diuites faceret. 2. Cor. 8. Luxuriam, dum matrem virginem virgini Ioanni commendauit. Ioann. 19. Iram, dum in cruce pro persecutoribus exorauit. Matth. 27. Inuidiam, dum latronem secum ad gloriam paradisi introduxit. Luc. 22. Gulam, dum felle, & aceto potari voluit Ioan. 19. Acedíam, dum omnia patris mandata adimplens perfe- Ioan. 17. cit. Vnde & patri dicit, Opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam. Sic ergo realiter Christus percussit Aegyptum, id est, tenebrosum diabolum Iob 16. cum primogenitis eorum. Vnde dicitur, Prudentia C eius percussit superbum.

2390 Qui eduxit Israel de medio eorũ.

Hic factis plagis ostendit populi liberationem. Et primò ponit populi liberationem: secundò diuinæ potestatis declarationẽ: ibi, *In manu potenti.* Quãtum ad primũ, sciendũ, quòd (vt habetur Exod. 12.) Pharao, visa vltima plaga, quæ fuit occisio omnium primogenitorum, cum omnibus suis Aegyptiis, nõ fuit ausus amplius detinere populum Israel: quinimo ipsum exire Aegyptum cum omnibus suis non solum permisit, sed etiam coẽgit: vide versic. 1825. Quod nunc commemorans Psalmista ait, Et eduxit Israel de medio eorum: scilicet Aegyptiorum. D Mysticè autem per Israel, qui videns Deum interpretatur intellige omnes iustos, & fideles, qui Deũ contemplantur per fidem, & per amorem desiderant: quos Deus sua gratia educit de medio eorum, quia educit sanctos, ac fideles de medio malorum. Et nota, quòd dominus electos suos sicut populum Israel educit, deducit & adducit. Educit de Aegypto: deducit per desertum: & adducit in terram promissionis. Educit per fidem: deducit per charitatem: & adducit per spem. Primò namque electos suos educit. Et hoc multipliciter. Primò à

Eduxit Deus suos multipliciter.

culpa. Sic enim educit quemlibet peccatorem per contritionem, & pœnitentiam, infundendo illi gratiam. Sic enim eduxit Adam: de quo Sapien. 10. di- E citur, Sapientia, scilicet, quæ Deus est, illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, eduxit à delicto suo. Secundò ab amore proprio: scilicet cum facit hominẽ corpus amore Dei spernere, & mortificare. Vnde de primo homine ibi, scilicet Sapien. 10. statim cum dixisset, Eduxit illum à delicto suo, subdit, Et eduxit illum de limo terræ. Quid enim limus terræ, nisi corpus de terra creatum? Tertiò educit de mala consuetudine ex multiplicatione peccatorum generata, per quam homo seruus, & captiuus peccati efficitur, Michææ 6. Eduxi te de domo seruitutis, & liberaui te. Quartò educit à difficultate bonæ operationis: quando scilicet opera spiritus, vt est carnis mortificatio, aduersorum toleratio, amari videntur: facit illa per suam gratiam dulcia apparere, ac suauia, sicut fecit martyribus, & Apostolis. qui ibant gaudẽtes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Act. 5. In cuius figuram dicitur, quòd Petrus enarrabat quomodo edu- *Actuũ 12.* xisset illum dominus de carcere. Quintò educit ab actiua vita ad contemplatiuam. Ezech. 38. Facta est super me manus domini, & eduxit me in spiritu domini. Quasi dicat, Operatione domini, non propriis viribus, eductus sum ad cõtemplationem spiritualium. Sextò educit de peregrinatione ad patriam. Micheæ 7. Educet me in lucem, & iustitiã eius, & aspiciet me inimica mea, & operietur confusione. Secũdò principaliter dominus suos electos dedu- *Deducit dominus multipliciter suos.* cit multipliciter. Primò per viam timoris ad inferiora, & per viam spei ad superiora. Sapiẽ. 10. Tu es, domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem: qui deducis ad portas mortis, & reducis. Esa. 38. Ego dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, &c. Secundò deducit ad humilitatẽ per propriam suiipsius deiectionem. Iohel 3. Deducam eas (scilicet gentes) in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Iosaphat interpretatur Ipse diiudicans. Et sic per vallẽ Iosaphath significatur humilitas, qua C quis seipsum humilians diiudicat. Tertiò deducit per operum temperantiã, & moderationẽ. Sapiẽ. 9. *Introducit suos dominus multipliciter.* Deducit me in operibus meis sobriè. Tertiò principaliter dominus suos electos introducit multipliciter. Primò ad viam rectam, vocando per gratiã. Esa. 48. Vocaui eum, & adduxi eũ, & directa est via eius. Secundò ad videndum suggestiones malorum, vt caueantur. Ezech 8. Introducit me per ostiũ domus domini, quod respicit ad aquilonem: & ecce mulieres sedebant plangentes Adonidẽ. Tertiò ad videndũ ortum solis gratiæ in pœnitentibus. Ezech. 1. Eleuauit me, & introduxit me ad portam domus domini oriẽtalem, quæ respicit solis ortum. Quartò in feruens desiderium charitatis. Cant. 1. Introduxit me rex in cellam vinariam. Quintò in patriam beatæ visionis. Hierem. 3. Introducam vos in Sion. Sion autem Specula interpretatur.

In manu potẽti, & brachio excelso. 2391

Hic admiratur Dei potestatem, qua illos eduxit de medio Aegyptiorum. Vbi per manum intellige operationem: sed per brachium domini, potestatem operationis. Vbi nota, quòd quamuis semper *Manus dominus quãdoque dicitur soluta, quãdoque ligata.* manus domini sit omnipotens: tamẽ quandoque videtur, quòd ipsam habeat ligatam, & inualidam. Nã quãdo peccata punit, dicitur illam habere solutam: sed quando non punit, dicitur quòd illam habet ligatam, sicut ostendit Greg. dicens. Sæpe namque fi- *Greg. 7. mor. c. 8.* ducia longæ prosperitatis inflati, in quodam fastu elationis erigimur. Cúmque nos cõditor extolli conspicit, sed nos non punit, quasi ad ferienda vicia nostra manum ligatam tenet: quando autem punit, manum suam soluit, &c. Sic igitur quando obstinationem ipsius Pharaonis multis plagis puniuit: tunc se manum potentem habere monstrauit, & tunc populum suum inde eduxit. Eodem modo & brachio excelso: nam per brachium fortitudo designatur, quia in brachiis fortitudo operis consistit. Vnde brachium dicitur à bary, quod est forte.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Brachium Dei dicitur Christus.

Mysticè in manu potenti, & brachio excelso suos eduxit dominus de Aegypto, quādo per filium eius incarnatum nos de potestate diaboli liberauit, & de tenebrositate peccati eripuit. Nam ipse Dei filius dicitur manus Dei, quia omnia per ipsum facta sunt: dicitur & brachium Dei, quia ipse fortitudo Dei. Vnde & hic ait August. *In manu potēti*, &c. Quid potentius, quid excellentius eo, de quo dictum est, Et brachium domini cui reuelatum est? Quòd autem Christus brachium domini dicatur, vide ver. 1367.

Esa 53.

2392 **Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.**

Hic ostendit pro Iudæis factam maris diuisionem, & consequenter ipsorum per mare deductionem, ibi, *Et eduxit*. Quantum ad primum, sciendum, quòd, cum Pharao emisisset Dei populum, ipsum pœnituit. Vnde & manu armata cum toto exercitu suo ipsum fuit persecutus: vt habetur Exod. 14. Et inuenit populum Dei iuxta mare situatū. Cùmque appropinquasset Pharao, filij Israel leuantes oculos, viderunt Aegyptios, & timuerunt valde. Quibus Moyses ait, Nolite timere: state, & videte mirabilia Dei, quæ facturus est hodie. Cùmque extendisset Moyses manum supra mare, abstulit illud dominus, & vertit in siccum: diuisāque est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium ficci maris. Et hoc recolens Psal. dicit, *Qui diuisit mare rubrum in diuisiones*. Ad literam, secundum Glos. diuisit mare in diuisiones faciendo in mari duodecim vias, sicut duodecim erant tribus: vt quælibet tribus haberet viam suam separatam ab aliis. Quamuis Nicolaus de Lyra dicat, quòd solū fuit vna diuisio, & vna via in mari facta, quam hic vocat diuisiones: quia ripæ illius viæ erant abinuicem diuisæ, sic quòd aqua erat eis pro muro à dextris, & à sinistris. Mysticè autem per mare rubrum intelligitur baptismus: sicut Apostolus ait, Patres nostri omnes baptizati sunt in nube, & in mari. Diuiditur ergo mare baptismi in diuisiones: quia vnus, & idem baptismus aliis fit in vitam, aliis in mortem. Vel aliter: per mare, quod est amarum, significatur pœnitentia, quæ sensualitati amara videtur. vide vers. 1015. Quòd mare tunc diuiditur, quādo timore pœnæ, & amore gloriæ fletus generatur. Vnde Richardus hic ait, *Qui diuisit mare rubrum*, &c, Maris aquæ amaræ sunt valde. Quid ergo rubrum mare nisi amaritudo pœnitentiæ? Mare ergo quasi adhuc nobiscum manet, quando non nisi ex damnationis formidine quis gemere nouit. Sed mare diuiditur, quando compunctio geminatur: amaritudo cordis tunc geminatur quando quis compunctionis fletum alternat, vt modò defleat malum, quod pertimescit, modò pro bono, quod concupiscit.

Diuisio maris.

Mare significat baptismū. 1. Cor. 10.

Mare significat pœnitentiā quæ diuidit: & qualiter.

2393 **Et eduxit Israel per medium eius.**

Ad literam enim, exsiccato mari, filij Israel illud sicco pede transierunt. Veruntamen cum mare diuisum esset, adhuc filij Israel timebant intrare mare. Sed Aminadab, princeps in tribu Iuda, aliis præbens audaciam intrandi, cum omnibus suis primus mare intrauit. Propter quam probitatem tribus Iuda in populo Dei regnum meruit habere: vt dictum fuit vers. 1841. Sic & mysticè regeneratos aqua baptismi educit per medium maris pœnitentiæ, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Actuum 14. Et ad Hebr. 13. flagellat Deus omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater, &c.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mari rubro. 2394

Ad literam enim (vt habetur Exod. 14.) postquam filij Israel ingressi sunt mare iam diuisum, Aegyptij persequentes eos ingressi sunt post illos omnis equitatus Pharaonis, currus, & equites per medium maris. Iámque aduenerat vigilia matutina. Et ecce, respiciens dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum: ferebantúrque in profundum. Dixerunt ergo Aegyptij, Fugiamus Israelem: dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et ait dominus ad Moysem, Extende manum tuam suprà mare: & reuertantur aquæ ad Aegyptios super currus, & equites eorum. Cúmque extendisset manum Moyses contra mare, reuersæ sunt aquæ ad priorem locum: fugientibúsque Aegyptiis, occurrerunt aquæ, & inuoluerunt eos in mediis fluctibus: & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec vnus quidem superfuit ex eis. Hanc itaque historiam breuiter tangens Psalmista dicit, *Et excussit pharaonem, & virtutem eius in mari rubro*. Per hoc mysticè designatur, quòd diabolus cum omnibus suis vitiis in baptismo submergitur. Vnde hic ait Glos. *Et excussit Pharaonem, & virtutem*, &c. id est, interemit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro: id est, diabolum, & ministros eius celeriter in baptismo excussit, vt pulserem, qui celeriter excutitur. In hac enim celeritate, & excussione virtus diuinitatis ostenditur: & illi terrenæ sordes esse iudicantur, quas solemus excutere. Et congrue per Pharaonem diabolus intelligitur. Pharao enim masculos necat & fœminas seruat. Ita & diabolus virtutes suffocat, & concupiscentiam nutrit. Vel per mare accipe pœnitentiam: vt dictum est vers. 2392. In qua submergitur Pharao cum omni suo exercitu: id est, diabolus cum omnibus viciis.

Diabolus cum viciis in baptismo submergitur.

Pharao significat diabolum.

2395 **Qui traduxit populum suum per desertum.**

Hic ostendit populi deductionem per desertum. Et primò ostendit, quomodo populum suum deduxit: secundò quomodo hostes eius deleuit: ibi, *Qui percussit*. Quantum ad primum, secundum literam, Deus deduxit populum suum per desertum, sicut pastor gregem: quia pauit eos pane cœli quadraginta annis. Exod. 17. Aqua de petra. Num. 20. Deducebat eos præcedens per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Propter quod dicitur, Et abstulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tanquam gregem in deserto, vide vers. 1334. 1335. Mysticè autem traducit dominus populum suum per desertum: scilicet per statum pœnitētiæ, vt ipsum perducat ad terram promissionis. Vbi nota, quòd congruè per desertum significatur pœnitentia. In cuius figuram Christus pœnitentiam quadragesimalem volens obseruare, ductus fuit in desertum à spiritu. Matth. 4. Vnde desertum pœnitentiæ nobis in illo deserto figuratur, de quo habetur 3. Regum 19. quòd Helias morte sibi à Iezabel comminata, fugit in desertum: & ibi sub vmbra iuniperi dormiendo excitatus est ab angelo domini: & inuenit ad caput suum subci-

Psal. 77.

Desertum significat pœnitentiā.

Nota de pœnitētia bonam figuram

subcinericium panem, & vas aquæ: quibus recreatus, ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei. In qua figura tria potes considerare: scilicet primò pœnitentiæ causam & necessitatem: secundò pœnitentis personæ conditionem: tertiò pœnitētiæ conditionem, & vtilitatem. Quantum ad primum, sciendum, quòd Helias fugit in desertum propter mortem sibi intentatam. Helias enim, qui interpretatur ascendens, significat peccatorem à Deo inspiratum, vt ascendat de statu culpæ ad statum gratiæ. Ad quod maximè ipsum mouet comminatio sibi facta, vel consideratio tam mortis corporalis quàm æternæ. Hac enim consideratione motus peccator fugit ad pœnitētiam, sicut Helias fugit ad desertum: qui si in ciuitate remansisset, mortem non euitasset: sic peccator si mundi honoribus, vel in carnis deliciis remanserit, mortem æternam non euadit: si autem ad desertum pœnitentiæ se transferat, liberatur. Propter quod figuraliter de Dauid dicitur, quòd morabatur in deserto in locis tutissimis. Secundò considera conditionem personæ pœnitentis, quia Helias primò dormiuit sub vmbra iuniperi: & consequenter excitatus ab angelo panem, & vas aquæ reperit, quibus seipsum pauit. Quid enim per iuniperum arborem spinosam, nisi arbor dominicæ crucis intelligitur: quæ spinis pœnarum fuit circundata? Sub ista ergo arbore dormiat, & requiescat peccator: & nihil in pœnitentia erit amarum, quin consideratione crucis statim dulcescat. Quia vt ait Gregor. si passio domini ad memoriam reducitur, nihil est tam amarum, tam asperum, quod non æquo animo toleretur, &c. Hac consideratione habita, statim inuenies panem subcinericium, & vas aquæ, quibus reficiaris: scilicet sacramentum eucharistiæ, qui est panis viuus, qui de cœlo descendit: & vas aquæ. s. lacrymarum dulcedinem, quibus anima pœnitentis suauiter reficitur: Psal. 41. Fuerūt mihi lacrymę meæ panes die, ac nocte. Tertiò considera pœnitentiæ vtilitatem, quia his peractis, Helias ambulauit vsq; ad montem Dei Oreb, quo gloria figuratur cœlestis. Vnde & Christus suam gloriam discipulis ostendere volens, assumpsit Petrum, Iacobū, & Ioannem: & duxit illos in montem excelsum, & ibi trāsfiguratus est ante eos: Matth. 17.

1. Reg. 19.

2396 **Qui percussit reges magnos.**

Hic ostendit, quomodo hostes ipsorum deleuit. Et primò hoc ponit in generali: secundò illos nominat in speciali: ibi, *Seon*. Et ad ostendendum magis diuinā virtutem, ostendit hostium magnitudinē: & consequenter fortitudinē: ibi, *Et occidit*. Quātum ad primum, dicit, *Qui percussit reges magnos*: quod. s. fecit per desertum. Per reges magnos intellige Amalech, quem orante Moyse, dominus percussit, vide ver. 2368. in prima parte versiculi.

2397 **Et occidit reges fortes.**

Vide formaliter istum versum in secunda parte ver. 2368. & expone vt ibi. Deus enim illos reges dicebatur occidere, quia hoc faciebat per manus populi sui: cui vires ad hoc præbebat, seu præstabat. Sed nunquid hoc faciendo peccabat? cum scriptum sit Exod. 20. Non occides: & saluator dixerit Petro, Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit. Et Matth. 5. Ego autem dico vobis, nolite resistere malo. Ideo notandum est, quòd occisio est duplex. s. quædam ab homine, quædam à lege. Occisio autem dicitur à lege, quando fit præcepto legis. s. quando homo non vt priuata persona, sed vt minister legis malum occidit. Et hæc occisio si fiat, seruata iustitia, non prohibetur: quinimò præcipitur, Leuit. 25. Qui occiderit hominem, morte moriatur. Occisio autem dicitur ab homine, quando quis vt persona priuata, non vt minister legis, alium occidit. Et hęc aliquando est peccatum, quandoque non. Ad quod est notādum, quòd aliquis vt persona priuata alium tribus modis occidere potest. s. casu, necessitate, & voluntate. Si autem quis alium occidit à casu, hoc contingit dupliciter: quia aut dat operam rei licitæ, aut illicitæ. Si rei licitæ, aut adhibet debitā diligentiam, ne aliquem offendat, aut non. Si dat operā rei licitæ, & adhibet debitam diligentiam: tunc excusatur à tanto & à toto. Si autem non adhibet debitam diligentiam, excusatur à tanto, sed nō à toto. Si autem dat operam rei illicitæ, & adhibet debitam diligentiam: excusatur à tanto, sed non à toto. Si autē non adhibet debitam diligentiam, non excusatur à tāto, nec à toto. Si autem quis alium occidat ex necessitate: aut est necessitas euitabilis, aut ineuitabilis. Si euitabilis est: puta, quis vult me occidere, possum fugere: sed dimitto fugam propter verecundiam, & huiusmodi: & me volo defendere, & sic illum occido: tunc excusatur à tanto, sed non à toto: quia melius erat fugere. Si autem sit necessitas ineuitabilis: vt, si quis occidat alium, non liuore vindictæ, sed solum amore conseruationis vitæ propriæ: hoc concessum est personis imperfectis, non autem perfectis: vt ait Aug. in de libero arbitrio. Et talis excusatur à tanto, & à toto. Si autem quis alium occidat voluntate: vt puta liuore vindictæ, vel iracundia, aut crudelitate: tunc penitus occidere est illicitum. Ex quibus apparet, quid dicēdum ad argumenta. Isti enim occiderunt reges fortes, & hoc præcepto Dei: & sic erant ministri legis diuinæ.

Occidere ali-ū quo-modo sit licitum.

Seon regem Amorrhæorum. 2398

Hic singulariter nominat aliquos reges hostes populi sui, quos Deus interfecit. De isto habes formaliter istū versum in prima parte vers. 1369. Ideo expone vt ibi. Vel moraliter: Seon, qui interpretatur tentatio, vel locutio inutilis, significat concupiscentiam carnis, & vanam mulierum allocutionem. Iste autem Seon est rex Amorrhæorum. i. reorum amorum luxuriosorum, quia ex talia allocutione inflammatur concupiscentia: qua luxuriosi regūtur, & ducuntur. Vis ergo vincere libidinem? primò occide in te omnes vanos mulierum aspectus, & allocutiones inutiles: quoniam vt dicitur, Fauus distillans labia meretricis: sed nouissima eius amara quasi absinthium, & lingua eius acuta quasi gladius biceps.

Seon significat locutionē vanā mulierum.

Prou. 5.

Et Og regem Basan. 2399

Supple in omnibus istis versiculis: vt dictum est, *Confitemini domino qui occidit Og regem Basan*. Istum versum formaliter habes ver. 2369: Expone vt ibi.

Et dedit terram eorum hæreditatem. 2400

Iste versus habetur formaliter in prima parte ver. 2370. ideo expone vt ibi. Totus enim iste Psal. est quasi recapitulatio Psalmi præcedentis. Vel aliter: illi enim prædicti reges. s. Seon rex Amorrhæorum, & Og rex Basan, significat diabolum. Nam Seō interpretatur germinatio tentationis: & directè signi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficat diabolum, à quo omnis tentatio ad malũ procedit. Qui singulariter dicitur rex Amorrhæorum. i. amantium rea, vel mala, sicut amantium carnem, vel nundum indebitè: quia vt habetur Iob 41. Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Og autem rex Basan similiter significat diabolum, nam Og interpretatur congregans; Basan autem, confusio. Et quid congregat diabolus, nisi confusionem damnationis æternæ? Istum ergo regẽ diabolũ occidit dominus, quando morte Christi à cordibus fidelium fuit expulsus. Quo mortuo, terram eius dedit in hæreditatem seruo suo Christo: quia gentes mundi, quas antè diabolus quasi terram sibi subditam possidebat, dedit in hæreditatem Christo per fidem: iuxta illud Psal. 2. Postula à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem, &c. Et hoc est, quod subditur.

Og.

2401 **Hæreditatem Israël seruo suo.**

Iste versus formaliter habetur ver. 2370. nisi quòd ibi dicitur, Israel populo suo: hic autem, *Israel seruo suo*, quod tamen redit in idem. Vbi notandum quòd Christus Deus, & homo, & filius dicitur, & seruus. Filius, ratione diuinitatis: seruus autem, ratione humanitatis assumptæ. Et sicut ratione humanitatis nullo modo potest dici filius Dei nec naturalis, neque adoptiuus, vt deducit Magist. in Glo. ad Rom. 1. sic nec ratione diuinitatis potest dici seruus, sed solum ratione humanitatis. Et hoc est, quod dicit Apostolus, Qui, cum in forma Dei esset, &c. semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & in similitudinem hominum factus. Et de isto seruo. s. Christo. dicitur hic, quòd *dedit terram eorum hæreditatem Israel seruo suo*. i. Christo: quia terram humani generis, quã prius possidebat rex superborum diabolus, Christo hæreditatem contulit, dũ gentes iugo fidei eius subdidit. Istum ergo seruum. s. Christum, superasse diabolum: & terram de manu eius. i. humanum genus, eripuisse ostendit Greg. super illo verbo Iob 1. Nunquid considerasti seruum meum Iob. &c. dicens. Quia incarnato domino diabolus increpatur, & à sua pestifera effrænatione corripitur: rectè ipsi diabolo dicitur, Vnde venis? Sed quid respondit audiamus: Circuiui terram, & perambulaui eam. Ab Adam quippe vsque ad aduentum domini diabolus omnium gentium nationes post se traxit. Circuiuit ergo, & perambulauit terram: quia in corda gẽtium iniquitatis suæ vestigia impressit. Cadens enim de sublimibus, humanas mentes iure possedit: quia in culpæ suæ vinculo volentes astrinxit, tantóque in mundo latius dominatus est, quanto à reatu illius nullus per omnia liber inuentus est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse, est nullum hominem, qui sibi plenè resisteret, inuenisse. Sed iam sathan redeat. i. ab effectu suæ malitiæ vis illum, diuina cõstringat: quia iam apparuit in carne, qui in peccati contagione ex carnis nihil habet infirmitate. Vnde sibi dicitur, Nunquid considerasti seruum meum Iob, &c. Iob dolens interpretatur: dolens verò veraciter Christus dicitur, qui portare dolores nostros, prophetà attestante perhibetur. Cui in terram nullus similis est: quia omnis homo solummodò homo est: ipse autem, Deus, & homo. Qui bene seruus dictus est, quia formã serui suscipere dedignatus nõ est: sicut per Paulum dicitur, Qui, cum in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, &c. De isto ergo seruo dicitur, quòd dedit terram eorum hæreditatẽ Israel seruo suo. Vel per tertam, eorum regum (scilicet dæmoniorum) intellige terram viuentiũ quam primò illi possederunt, de qua superbiendo fuerunt expulsi. Hanc in hæreditatem dedit populo suo. i. fidelibus Christianis. Vnde hic ait Glos. Per Israel, seruum intellige populum Christianum, cui data est promissio Iudæorum. Et est sensus: Prædicta beneficia ad literam contulit dominus Iudæis: sed terram eorum dedit hæreditatẽ Israel seruo suo, id est, promissiones terræ viuentium Iudæis sub figuris factas dedit christianis: & hoc si videatur de Iudæis dici, ad christianos tamen propriè pertinet, quibus datur promissio illis facta.

Christus dicitur filius & seruus.

Phil. 2.

Grego. 2. mor. c. 23.

Esa 53.

Phil. 2.

Quia in humilitate nostra memor 2402 fuit nostri.

Hic assignat rationem. s. quare dedit terram eorum illis hæreditatem. Et quantũ ad literam, Iudæi per aduersa multa, quæ in Aegypto humiliter passi fuerant, meruerunt à Deo inde liberari, & promissiones factas patribus ipsorum assequi: vt habetur Gen. 15. Et istam rationem hic assignat Psalmista, dicẽs, Ideo nobis terram illorum dedit: quia in humilitate, qua premebamur in Aegypto, memor fuit nostri. i. promisionis factæ Abrahæ patri nostro. Mysticè autem humilitas est duplex. s. virtutis, & afflictionis: vide ver. 616. 896. 1233. 2165. Humiliati autem summè fuerunt Christiani in primitiua ecclesia: quia quasi omnes persecuti, & martyrizati sunt. Quæ afflictionis humiliatio ducit ad terrã viuentium, in tantum quòd etiam caput nostrum per hanc viam accepit gloriã. Lucæ 24. Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam: similiter & eius membra fideles, Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Et ideo hanc humilitatem causam esse hæreditatis æternæ assignans ait, *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri*. Aduersa enim dantur iustis, vt æternaliter viuãt: sed malis prospera, vt occidantur: vt ostendit Greg. ver. 349 Et de ista humilitate dicitur, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Vel potest intelligi de humilitate, quæ est virtutis: quæ propria est fidelium, qui Christum imitantur, dicens, Discite à me, quia mitis sum, & humilis, &c. Ista enim humilitas palmam meretur: quia omnis, qui se humiliat, exaltabitur. Et hunc textum de hac duplici humilitate exponit hic Glos, dicens, *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri*. i. in humilitate meritoria, quæ propria est Christianis, vel in humilitate nostra. i. in deiectione nostra, & afflictione.

Humilitas duplex in virtute & vitium.

Matth. 23. Luc. 18.

Et redemit nos ab inimicis nostris. 2403

Hic ponitur Dei pietas: & secundò eius largitas, ibi, *Qui dat*. Ista litera nõ potest cõgruè applicari ad liberationem, qua Deus liberauit Hebræos de manu Aegyptiorum. Ratio, quia secundum grammaticos redimo componitur ex re, & emo, emis. Et sic redimere est aliquid emere, pro precio aliquid dare. Deus autẽ pro illa liberatione, nomine precij nihil cõtulit. Refertur propriè ad redẽptionem factã per Christum, qua suos redemit à diabolo. i. iterum emit, quia non solũ æquiualẽs preciũ dedit, sed etiã duplum: quinimò & sine proportione maioris æstimationis erat vita Christi, quam fuerit totum genus humanum. Videtur igitur redemptio, id est, iterum emptio, non ratione duplicis actus emptionis: sed ratione duplicati precij, de quo dicit Apostolus Petrus, Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis: sed precioso sanguine, &c. Ex quibus apparet quòd perfectè nos Christus redemit: vide versi. 267. 431. 661. 794. 803. 897. 1271. 1844. 1882. 2214. Sed fortè dices, Nunquid pater potest dici redemptor, sicut & filius, similiter spiritussanctus? Hanc materiam tractans Magister lib. 3. dist. 19. dicit, quòd quamuis solus filius dicatur mediator, redemptor tamen aliquando etiam pater vel spiritussanctus dicitur. Et hoc propter vsum potestatis, nõ exhibitionem humilitatis, & obedientiæ. Nam secundũ potestatis simul & obedientiæ vsum filius propriè dicitur redemptor: quia & expleuit in se per quæ iustificati sumus: & ipsam iustificationẽ est operatus potẽtia diuinitatis cum patre, & spiritu sancto. Est igitur redẽptor secundum humanitatẽ: quia secundum eam & in ea suscepit, & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè igitur solus filius dicitur redemptor.

1. Petr. 1. Christus nos redemit.

Quæstio. Redẽptor an dicatur solus filius.

2404 **Qui dat escam omni carni.**

Hic ostendit suam liberalitatem. Quantum ad literam spectat, *omni carni*. i. omni animali, quod carne consistit, Deus dat escam, & cibum: quia fecit ex terra oriri, quæ ad cibum sunt necessaria: vt habetur Gen. 1. Dixit Deus ad Adam, Ecce, dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terrã, &c. vt sit vobis in escam, & omnibus animantibus terræ, omníque volucri, &c. Et ista nominauit nomine carnis, quia caro est illa, quæ indiget nutrimento propter consumptionem humidi radicalis, non spiritus. Vnde angeli, quia carne carent, esca, & cibo non egent. Et hoc est, quod dicitur Psalm. 145. Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum: qui dat iumentis escam ipsorum &c. & Psal. 143. Oculi hominum in te sperant domine, & tu das illis escam, &c. Vel aliter, propriè loquendo: quia caro in singulari solùm stat pro carne humana: vt dictum fuit ver. 8. ideo hic per omnem carnẽ significat omne genus hominum: per escam autem significat cibum illum spiritualem, qui est panis vitus. s. sacramentum eucharistiæ, quod solis hominibus, & Deum timentibus datur. s. ad salutẽ. De qua esca dicitur Psa. 110. Miserator, & misericors dominus escam dedit timentibus se. vide ver. 1979. Vnde hic Aug. *Qui dat escam omni carni*. i. omni hominum generi, non tantùm Israelitarum, sed etiam gẽtium. De qua esca dicitur. Caro mea verè est cibus.

Caro significat hominem.

Esta dicitur eucharistia.

2405 **Confitemini Deo cœli.**

Hic ex omnibus præmissis Deum laudandũ concludit. Et primò conclusionem proponit: secũdò ipsam declarat: ibi, *Confitemini domino dominorum*. Vbi sciendum est, quantum ad literam, quòd Deus dicitur Deus cœli, quia ibi per singularem influẽtiam habitat, & ibi solum clarè videtur. Et propter hoc dixit Daniel regi Nabuchodonosor, Dan. 2. Est Deus in cœlo reuelans mysteria. Vel dicitur Deus cœli, quia ipse solus per seipsum cœlum fecit, quod inter effectus maior videtur: sicut artifex, posito quòd duas artes faciat, à nobiliori accipit nomen. Et ideo cum inter omnes corporales effectus cœlum videatur nobilior, ab illo Deus denominatur. Magis autem mysticè sciendũ est, quòd triplex est creatura rationalis, quæ dicitur cœlum. s. angeli beati, prædicatores, & iusti, & ipsi dæmones. Primò enim angeli beati dicti sunt cœli. De quibus orando deo dicimus, Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Vnde Gregor. dicit, Per cœlos ij, qui in cœlestibus

Cœli multiplices.

Matth. 6. Grego 27. mor. c. 25.

A sunt conditi, angelici spiritus possunt designari. Vnde & in oratione nostra voce veritatis dicere instruimur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Vt nimirum sicut voluntas Dei à superiore creatura agitur: ita in nobis etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus dicitur, Tu fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Secundò prædicatores, & Apostoli cœli dicuntur: Psalm. 18. Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde Greg. ait, Quid nomine cœlorum, nisi cœlestis prædicantium vita signatur? de quibus per Psal. dicitur, Cœli enarrant gloriam Dei. Tertiò ipsi dæmones cœli dicuntur, quia in cœlo aëreo habitant. Vnde Greg. dicit, Cœlũ verò aëreum dicimus: vnde & aues cœli nominamus. Et B scimus, quòd immundi spiritus, qui de cœlo æthereo lapsi sunt, in hoc cœli, terræque medio vagãtur. Qui tanto magis corda hominum ad cœlestia ascẽdere inuident, quanto à cœlestibus per elationis suę immunditiam se proiectos vident. Quia ergo à dæmonum potestate contra cogitationum nostrarum munditiam flamma liuoris itruit, de cœlo ignis ad nos venit. Quid ergo Deus cœli, nisi Deus beatorum angelorum quem ipsi adorant: Deus prædicatorum quem ipsi prædicãt: Deus dæmoniorũ, quem ipsi credunt, & formidant? Nam & dæmones Deum esse credunt, & contremiscunt: vt dicitur Iacobi 2. *Confitemini* igitur *Deo cœli*. i. laudem date de cœlo. i. C angelorum, hominum iustorum, & dæmoniorum.

Deus cœli qui dicuntur.

Gregor. 9. mor. c. 13.

Gregor. 2. mor. c. 34.

Confitemini domino dominorũ: 2406 quoniam in æternum misericordia eius.

Hic explicat, quòd loquitur non de diis gẽtium, sed de vero Deo, qui est Deus deorum, & dominus dominorum. Dicitur enim Deus deorum: vide vers. 2381. Dicitur etiam dominus dominorum: vide ver. 1382. Dicitur in æternum misericordia eius: vide ver. 2380. Vel omnia ista de Christo incarnato possunt intelligi, qui est princeps omnium regum terræ: qui est rex regum & dominus dominantiũ: Apocal. 19.

Iob 27.

PSAL. CXXXVI.

SVper flumina Babylonis, illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui, Sion. 2407

Huic Psal. secundum multos nullus titulus præmittitur. Sed in aliquib⁹ Bibliis ponitur titulus iste, *Psalmus Dauid propter Hieremiam*. Et istum titulum etiam ponit Magister in glossa. Et secũdum Nicolaum, iste titulus appositus fuit ab aliquo expositore propter hoc quòd iste Psal. in sententia cõcordat cum lamentationibus Hieremiæ prophetæ: qui lamentatur captiuitatem Iudæorum à Chaldæis factam, & destructionem ciuitatis Hierusalem, & tẽpli. Quod consimiliter iste Psal. facit. Hieremias enim illã captiuitatem vidit non solũ spiritu, sed etiã corporaliter. Dauid autem in spiritu prophetico illam præuidit, & istum Psal. lamentationibus pro illa composuit. Et sic iste Psal. literaliter lamẽtatur captiuitatem Hierusalem, & destructione, quã Dauid futuram per Babylonios præuidit. Et sic Psal. iste diuiditur in duas partes: quia primò captiuitatis prædictæ ponitur lamentatio: secundò ponitur Baby-

Universidad de Deusto
Biblioteca

loniorum aduersantium punitio:ibi, *Memor esto*, &c. A dic vt N c.d. Ly. Quantum verò ad sensum propheticum: Pia. I. lamentatur captiuitatem, & peregrinationem prædestinatorum: qua in miseria vitæ præsentis peregrinantur à patria cœlesti, & multis calamitatibus à malis premuntur. Quę spiritualis captiuitas directè figuratur in prędicta captiuitate Babylonica. Erant enim duæ ciuitates oppositæ, scilicet Hierusalē, & Babylonia. Sed ciuitas Babyloniæ tenebat ciues Hierusalē captiuos & peregrinos à ciuitate sua Hierusalem. Sic & spiritualiter duæ sunt ciuitates, scilicet Hierusalē & Babylonia. Hierusalem autē est ciuitas paradisi: quod patet ex eius nomine: nam Hierusalem visio pacis interpretatur: Babylonia autem iste mundus cū delectationibus suis: quod patet ex eius nomine: nam Babylon confusio B interpretatur. Sic ergo ciuitas ista Babyloniæ ciues cœlestis Hierusalem tenet captiuos, permixtos suis ciuibus: quia mundus iste insimul continet bonos, & malos, & boni premūtur à malis. Et hoc est, quod plangit Psalmista, cupiens ciues Hierusalem cœlestis (id est, prædestinatos) à malis huius mundi eripi, & ad cœlestem Hierusalem perduci. Et hanc esse intentionem Psal. hic ostendit August. dicens, Omnis catholicus scire debet, vnde ciues sumus, & vnde peregrinamur: & peregrinationis nostræ causam esse peccatum, reuersionis autem iustificationē gratiæ Dei. Duas autem ciuitates permixtas sibi interim corpore, & corde separatas, currere per ista vo- C lumina sæculorum vsque in finem. Vna ciuitatum est, cuius finis est pax æterna: & vocatur Hierusalē, quæ visio pacis interpretatur. Altera est, cuius gaudium est pax temporalis: quæ vocatur Babylonia, quæ interpretatur confusio &c. Et glossa hic ait, Sicut enim duæ fuerunt ciuitates, scilicet Hierusalem, & Babylonia: quarum altera alteram afflixit, & captiuauit. Ita modò sunt duæ ciuitates: vna bonorū, & altera malorum: permixtæ quidem corpore, sed corde separatæ: scilicet Hierusalem, & Babylonia. Tenetur ergo Hierusalē captiua in Babylonia, sed non tota, ciues enim sunt beati angeli omnes miseriæ exortes, sed tenetur captiua secundum homines prædestinatos ad gloriam, qui per peccatum captiui sunt & à patria peregrini. De ea igitur hic per peccatum captiua agit Psalm. Sunt etiam futuri ciues Hierusalem mente, qui iam sunt ciues prædestinatione: sed adhuc corpore & corde sunt ciues Babyloniæ, eique seruiūt. Habet enim Babylonia suos amatores consulentes paci temporali, & nihil vltrà sperantes. Sed non finit eos Deus finaliter perire in Babylone, quos prædestinauit. Sed de istis non agit iste Psalm. sed solum de illis, qui iam mente, & cordis desiderio sunt ciues Hierusalem: licèt corpore hic captiui teneantur. Intentionem mouet non conformari Babyloniæ, sed ad supernam Hierusalē suspirare. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. E Diuiditur iste Psalm. in duas partes: quia primò nos monet mala nostra flere: secundò pro malis Deum exorare: ibi, *Memor esto*. Prima in duas, quia primò ponit ad fletum inductiua: secundò ponit quæ sunt fletus consolatiua: ibi, *Si oblitus*. Prima pars diuiditur in tres partes, secundum quòd tres causas assignat ploratus iustorum: quoniam illi plorant primò ex affectione ciuitatis supernæ: secundò ex commixtione societatis perversæ: ibi, *In salicibus*: tertiò ex afflictione tētationis diuersę: ibi, *Quia illic*. Quantum ad primum, sciendum, quòd amor habet virtutem vnitiuam, sic quòd amantem copulat amato: sic quòd amans aspectū amati semper desiderat. Cum ergo iusti ament cœlestem patriam, ideo illic esse desiderant. Et sicut ibi mente conuersantur, sicut dicit Apostolus, Nostra conuersatio in cœlis est: sic *Colos. 3* & ibi realiter desiderant esse. Et ideo absentia taliter amati ad fletum ipsos inducit. Et hoc est quod hic dicit, *Super flumina Babylonis illic sedimus*, &c. Ad *Fluuius significat vitam præsentem.* cuius euidentiam, sciendum, quòd nomine fluuij in sacra scriptura denotatur cursus vitæ præsentis: quæ ad modum fluuij continuè vsque ad mare mortis decurrit: teste Grego. dicente, Quid fluuij nomine, nisi humani generis decursio designatur? quæ velut à fontis sui origine nascendo surgit: sed quasi ad ima defluens, moriendo pertransit. Quod bene considerans illa sapiēs mulier, dixit ad Dauid, Omnes mo- *2. Reg. 14.* rimur, & quasi aquæ dilabimur super terrā quæ non reuertentur. Babylon autem, quæ confusio interpretatur, significat vitam peccatorum, & mundanorum, quæ tota cōfusione est plena. Quid ergo sunt flumina Babylonis, nisi fluxus labilis vitæ mundanorum, qui nunquam requiescit, & ad mare mortis æternæ perducit? Ille ergo sedet super flumina Babylonis, qui intra seipsum recollectus, mente considerat inquietum & amarum statum vitæ mundanorum. Quod cum quis considerauerit, & recordatus fuerit quanta sit quies, quantáque gloria Sion, scilicet ciuitatis supernæ: dum se in Babylone videt peregrinum, statim ad fletum & lacrymas consurgit. Et hoc est quod notans Psalm. dicit, *Su-* *Flumina Babylonia quæ sint.* *per flumina Babylonis*, &c. Ad istum intellectum hunc passum pulchrè hic exponit Augustinus dicens, *Super flumina Babylonis*, &c. Flumina Babylonis sunt omnia, quæ hic amantur, & transeunt. Verbi gratia, Amauit quis agriculturā, ipsam exercere, ipsam discere, ibi occupare animum, inde accipere voluptatem: attendat exitum & videat id, quod amauit non esse fundamentum Hierusalem, sed fluuium Babylonis. Alius dixit, Magna res est militare: omnes agricolæ formidant eos, qui militāt, obsequuntur eis, tremunt eos. Si fuero agricola, timebo militem: si fuero militaris, timebor ab agricola. O insane, in alium fluuium Babylonis te præcipitasti. Et cum tu timeri vis à minore, times maiorem, poteſt autem ipse maior fieri subitò, qui te timet. Aduocatum (inquit alius) esse, magna res est: potentissima eloquentia in omnibus habere subiectos sceptros pendentes ex lingua diserti patroni sui: & ex eius ore sperantes vel damna, vel lucra, vel mortem, vel vitam. Nescis quò te miseris: alius est iste fluuius Babylonis. Et quòd multum sonat strepitus aquæ in saxa, attende quia labitur, percurrit, & fluit. Et si attendis, quia labitur, & fluit, cane quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negociari, magnum est: scire multas prouincias, lucra vndique capere, non esse obnoxium in aliqua ciuitate alicui potenti, semper peregrinari, & diuersitate negociationum animum pascere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluuius est & iste Babylonis. Lucra tua quando stabunt? quando securus eris ex iis, quæ acquiris? Quanto eris ditior, tanto timidior? vno naufragio nudus exiti, & rectè te plangis in flumina Babylonis. Alij autem ciues cœlestis Hierusalem intelligentes captiuitatem suam, attendunt humana vota, & diuersas hominum cupiditates hac atque illac rapientes, trahentes, & impellentes in mare: vident hæc, & non se mittunt in flumina Babylonis: sed sedēt super flumina Babylonis: & flent vel illos, qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia detinentur. Vnde & dicunt, *Super flumina Babylonis* A *illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui, Sion.* O sancta Sion, vbi totum stat, & nihil fluit. Ecce ergo inter flumina constituti, vix quisque raptus à flumine, si tenere potuerit lignum, euadet. Humiliati ergo in captiuitate nostra, sedeamus super flumina Babylonis: non nos audeamus in illis fluminibus præcipitare: & sic fleamus. Sed vnde flere debes? Certè recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylonis, qui scilicet gaudent gaudio Babylonis. Qui gaudent lucris, & flent damnis: vtrumque de Babylonia est. Sed tu flere debes, sed recordando Sion. Et quando tibi secundum Babylonia bene est, oportet vt fleas: quādo autem malè, vt gaudeas. B Sic enim dicebat Apostolus, Coloss. 1. Et nūc gaudeo in passionibus.

2408 ## In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.

Salices significant bonos & malos.

Hic ostendit secundam causam fletus: scilicet ratione societatis peruersæ. Vbi notandum, quòd salices duas habent conditiones: secundum quæ duo significant. Nam sunt magnæ viriditatis, & sic significant bonos: & sunt infructuosæ, & omnimodæ sterilitatis: & sic significant malos. Hic autē accipiuntur salices in mala significatione: vt salices in medio Babylonis sint homines mali, & infructuosi, qui C mente in medio Babylonis, id est, in rebus malis sunt profundati: quibus prædicatio non sufficit, vnde & ab illis mysteria sacræ scripturæ debent abscondi. Et hoc est ab eis organa prædicationis suspendere. Quod facere docebat saluator: dicēs, *Matth. 7.* Nolite sanctum dare canibus &c. Et ad istū intellectum *Gregor. 33. mor. c. 6.* hunc locum exponit Greg. dicens, Infructuosæ quidem sunt arbores salicum, sed tamen tantæ vtilitatis sunt, vt arescere vel abscissæ radicitus, & proiectæ vix possint. Vnde in sacro eloquio salicum nomine aliquando pro viriditate boni, aliquando pro sterilitate reprobi designātur. Nisi enim electorum vitam pro constantia suæ viriditatis exprimerēt: ne- D *Esa. 41.* quaquam de ecclesiæ filiis propheta dixisset, Germinabūt inter herbas, sicut salices iuxta aquas. Sanctæ enim ecclesiæ filij inter herbas sicut salices germinant, dum inter arescentem vitem carnalium hominum multiplici numerositate, & perpetua mentis viriditate perdurant. Qui bene iuxta aquas germinare perhibentur, quia vnusquisque eorum ad vbertatem fructuum percipit ex doctrina sacri eloquij, quæ temporaliter percurrit. Et rursum nisi per sterilitatem salicum vita peccantium signaretur, nequaquam ex voce prędicantium cōtra Babyloniam Psalm. dixisset, *In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra*. Babylonis quippe in medio salices inesse describuntur, quia nimirum infructuosi quique, atque ab amore patrię cœlestis totis visceribus cor- E dis in hac seculari confusione radicantur. Vnde & prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspēdunt: quia cum infructuosas mentes, ac reprobas aspiciunt, vim prædicationis suæ non exhibent: sed potius lugentes silent. Istum etiam intellectum inducit hic Augustinus, dicens, *In salicibus in medio eius*, &c. Habent organa sua ciues Hierusalem, scilicet scripturam sacram, promissa Dei, præcepta Dei, meditationem quandam futuri sæculi. Sed, cum agunt in medio Babylonię, organa sua in salicibus eius suspendunt. Salices ligna infructuosa: & hoc loco ita posita, vt nō aliquid boni possit intelligi de salicibus. Alibi forsitan potest: modò ligna intellige sterilia nasci super flumina Babylonis, & nullum fructum ferentia. Sicut sunt homines cupidi, auari, steriles in opere bono: ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tanquam rigata fluminibus Babyloniæ. Quæris fructum, & nusquam inuenies. Quando tales patimur, versamur cum eis, qui sunt in medio Babylonis. Et exteriora Babylonis sunt, qui non tam in medio eius sunt: id est, non tanta concupiscentia sæculi, & delectationibus obruuntur. Multi mali sunt, & in medio Babylonis sunt: & ligna sunt sterilia tāquam salices Babylonis. Quando tales videmus, & tam eos steriles inuenimus, vt difficilè appareat in eis aliquid, vnde possint duci ad fidem rectam, vel ad bona opera, vel ad spem futuri sæculi, vel ad concupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis: scripturas nouimus. Sed quare illas eis dicamus, quia in eis nullum fructum inuenimus vnde incipiamus: auertimus ab illis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sapiunt: quia quicquid illis dixerimus, siniſtrum & aduersum habebunt. Et sic non differendo circa eos scripturas, suspendimus organa nostra in salicibus. Non enim illos dignos habemus, qui organa nostra portent.

2409 ## Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum.

Hic ponitur tertia causa nos ducens ad fletum ex ratione tentationis diuersæ. Et diuiditur in tres partes: quia ponitur primò malignorum tentatio: secundò tentationis expositio: ibi, *Et qui adduxerūt*: tertiò tentantibus respōsio: ibi, *Quomodo cantabimus*. Quantum ad primum, sciendum, quòd peccatum animam facit captiuam. Nam captiuus dicitur à *Captiuus dicitur quilibet peccator.* capio, is. Vnde captiuus, quasi captus. Cùm ergo peccata peccatorem capiant, meritò ipse peccator captiuus dicitur. Prou. 5. Iniquitates suæ capiunt *Esa. 44.* impium. Et Psalm. 77. Et tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici: quia cùm quis peccato capitur, virtus liberi arbitrij captiuatur, & omnis meritorum pulchritudo dissipatur: vt ibidē ait Glos. Est & alia captiuitas peccati: scilicet fomes, & lex membrorum. Quæ ideo captiuitas dicitur, quia nos ad peccati captiuitatem inclinat. De quā dicit Apostolus, Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in lege peccati. Fomes enim peccati, qui in membris nostris regnat, vt puta in oculo ad concupiscendum, in lingua ad loquendum, in aure ad audiendum, quæ non licent: talis, inquam, fomes repugnat rationi. Qui fomes dicitur lex: quia legitimè factum est, vt, qui non obediunt suo superiori, ei non obediat suum inferius, scilicet caro. Supra te est dominus Deus tuus: infra te est caro tua. Serui ergo superiori, vt tibi seruiat inferior. Et ideo, quia tu contempsisti superiorem, scilicet à primo parente, nūc torqueris ab inferiori, scilicet à carne, quæ fomitem habet peccati te captiuum ducentem: id est inclinantem in legem peccati, verba sunt Magistri *Captiui summus in hac vita.* in glossa ad Rom. 7. Ista est ergo peccati captiuitas, quæ pessima est, vt, si quis à diabolo liber à peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

captiuetur: inde tamen liberè resilire non possit. Quod satis figuraliter ostēdit ille vir bellicosus Romanis infestus Annibal: de quo dicit Valerius lib. 9. cap. 2. quòd Annibal omnium captiuorum pedestrium Romanorum primam partem pedum crudeliter abscidit, ne scilicet euadere possent. Pedes enim, quibus totum corpus geritur, est ipsa affectio nostra: qua totus interior regitur homo. Cuius prima pars, & anterior est ipsa libertas ad bonum: quā suis captiuis abscidit diabolus, ne per se ad bonum possint redire. Vnde animæ sic per peccatum captiuitate insultando loquitur, Solue vincula colli tui, captiua filia Sion. Quasi dicat, Non potes per te à captiuitate peccati redire. Si ergo peccatum animā reddit captiuam, qui sunt captiuantes nos, nisi ad peccatum inducentes. s. diabolus, & angeli eius? Vnde hic ait August. Facilè potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non fruimur puritate veritatis, & illa sapientia, quæ in seipsa manens innouat omnia. Delectationibus temporalium rerum tentamur, & luctamur quotidie cum suggestionibus illicitarū voluptatum: vix respiramus vel in oratione, captiuos nos esse intelligimus. Sed qui nos captiuos duxerūt? qui homines, quæ gens, qui rex? Diabolus autem & angeli eius captiuos duxerunt nos: nec ducerent, nisi consentientes. Est aduertēdum ergo quid est diabolo, & angelis eius interrogare nos captiuos. Interrogatio eius dæmonis est eius tentatio: quia tentamēta incipit ab interrogatione, vt nostris responsionibus illaqueamur. Sic enim quando primos parentes tentare voluit, vt totum genus humanum captiuaret: ab interrogatione incepit, dicens, Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradisi? &c. Sic ergo per interrogationem diaboli intellige eius tēptationem: vt sit sensus, Dæmones, qui nos captiuos duxerūt, interrogauerunt, id est, tentauerunt. Et quid proposuerunt nobis in suis interrogationibus vel tentationibus: subdit dicens, *Verba cantionum.* i. rationes exultationis nostræ, vt puta, Quæ sunt rationes, quare vos Christiani lætamini? Quæ causa exultationis vestræ? &c. vt clarius in sequenti versiculo exponetur. Dæmones enim quandoque per seipsos sic nos interrogando tētant, quando in cordibus tales cogitationes immittunt. Interrogant etiam per alios, quando mali, qui sunt dęmonis membra, tales tentationes ingerunt: vt nos ab amore Dei ad mundi voluptatem conuertant. Cum enim tales nos interrogant, in quibus diabolus operatur: intelligendus est ipse nos interrogare, qui hoc in eis operatur. Quid autem interrogāt tentando, statim subdit dicens.

Esa. 52.

Sap. 7.

2410 **Et qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion.**

Hic ponitur tentationis expositio. Vbi primò sciendum quòd ista litera variatur. Nam aliqui codices habent, *Et qui abduxerunt.* Aliqui verò, *Et qui abduxerant.* Et tamen vtrobique eadem captiuatio denotatur: nisi quòd in vno textu ponitur terminus à quo: vt cum dicitur, *Et qui abduxerunt nos.* s. à societate angelorum. In alio verò denotatur terminus ad quem: vt cum dicitur, *Et qui adduxerant nos.* s. ad miserias huius mundi. Isti inquam interrogauerūt nos verba cantionum. s. dicentes, *Hymnum cantate nobis de canticis Sion.* Sed qui sunt isti hymni canticorum Sion? Illi scilicet, pro quibus corde exultant, & cantant fideles, qui mente sunt ciues Sion, licèt corpore habitent in Babylonia. Puta, exultant fideles de Christi incarnatione, de nostra per ipsum facta redemptione, de eius resurrectione, de gloriæ æternæ promissione: & huiusmodi. Ista sunt illa cantica, in quibus ciues Sion exultant. Et de istis dæmones nos interrogant, & per sua membra ista nobis exprobrant, & nobis insultant: dicentes derisoriè, *Cantate nobis Hymnum de cāticis vestris.* Quasi dicat. Vos exultatis de aduentu Christi, ostendite causam exultationis. Quid boni attulit mūdo aduentus eius, ostēdite. Sic enim istum passum exponit August. hic dicens, *Hymnum cantate nobis, &c.* Pagani plerique dicunt ista nobis. Exponite nobis rationem quare venit Christus: & quid profuit Christus generi humano. Nónne ex quo venit Christus peiora sunt in rebus humanis quàm fuerunt antea: & feliciores erant res humanæ quàm modò? Dicant Christiani quid boni attulit Christus: vnde feliciores putemus res humanas, quia venit Christus. Putant enim tales, quòd si in voluptatibus, & vanitatibus mundi esset stabilitas & temporalium rerum vbertas: si in mundo omnia delectabilia sine labore fluerent, quòd tunc fœlicia essent tempora, & magnam fœlicitatem in rebus humanis Christus attulisset. Quia verò per Christū cæduntur iniquitates, vt, extirpata cupiditate, plantetur charitas: quia miseentur amaritudines vitę temporali, vt æterna desideretur: quia erudiūtur in flagellis homines paternam accipientes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam: dicunt, quòd nihil boni attulit Christus. Sed si tali incipias dicere, quanta bona fecit Christus, ipse non capit. Proponis illis, quòd multi per aduentum Christi res suas vendunt, & distribuunt egenis, vt fiant ipsi pauperes: non necessitate, sed voluntate sequentes Christum, sperantes regnum cœlorum. Irrident isti nos, quasi stultos: dicentes, Talia ergo sunt bona, quę attulit Christus? talia sunt cantica Christianorū: vt per Christi aduentum perdat homo res suas, & cum egenis sit egens? Quid est ergo dicere, *Hymnum cantate nobis de canticis Sion:* nisi derisoriè dicere Christianis, Ostendite quid boni attulit Christus. Quæ sunt illa bona, quæ speratis, quæ non potestis ostendere? Nostra autē bona, quæ amamus, sunt manifesta. Ego autem diligo habere filios, habere diuitias, habere honores & dignitates. Ista enim ocularitèr videntur ab omnibus, palpātur manibus, &c. Sed talibus quid respondeatur, audi quod sequitur.

Christiani, vtinam quæ vtilitat.

2411 **Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?**

Hic ponitur responsio dictis tentationibus. Vbi sciendum, quòd sicut quilibet iustus verba praua, & malorum non delectabiliter, sed cum dolore audit, & illis aurem cordis non præbet: sic & mali verba bonorum intelligere non possunt, nec illa audire delectabiliter. Vnde Gregor. ait, Verba morésque carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, vt in delectationis ventre rapiantur. Sed electus quisque insulsum non comedit: quia prauorum dicta factáque diiudicans, ab ore cordis repellit, propter quod & Psalm. dicebat, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua. Sæpe autem verba carnalium se importunè nostris auribus

Boni audire non possunt verba malorum, nec delectaria. Gregor. 7. mor. c. 6. Psal. 118.

auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt: quæ tamen & ratio resipsum, & lingua reprehendit. Sancti igitur viri cùm æternitatis desideriis anhelant, in tanta altitudine vitæ se sublenāt: vt audire iam quæ mundi sunt, graue, ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant quicquid aliud non sonat, quod intus amant. Consimiliter ergo dicendum est de malis, & infidelibus, quòd audire fugiunt, quicquid intus non amant. Cùm ergo solùm terrena, & transitoria diligant, æterna autē nō credant: hinc est, quòd omnia, quæ terrenis voluptatibus contradicunt, audire fugiunt, & detestantur. Illa autem, quæ quis audire detestatur, quomodo intelligere potest? Et hęc est causa, quare malignis, & obstinatis verbum Dei prædicare prohibemur à Christo. Nolite sanctum dare canibus &c. quia ipsum audiendo magis contemnunt, & execrantur. Et istam rationem assignat Psalmista, quare infidelibus non debemus cantare, vel exponere hymnum de canticis Sion: quia non sunt terra apta ad verbum Dei recipiēdum, sed magis terra aliena: ideo in illis non fructificaret. Et hoc est, quod ait Psal. eis respondendo: dicens, *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?* Quasi dicat, Vos estis terra aliena à verbo Dei: ideo verbum Dei non capitur in vobis. Ad istum intellectum hic loquitur Aug. dicens, Isti, qui captiuos duxerūt nos, quando intrant corda hominum, & interrogant nos per linguas eorum, quos possident, & dicunt nobis, Cantate nobis verba canticorum: reddite nobis rationem aduentus Christi: & quia aliam vitam volo credere, si doces rationem, quare mihi imperas, vt credam? Respondeo, & dico tibi, O homo, quomodo vis vt cantem tibi, qui plenus es malis cupiditatibus? Si dicam tibi spiritualia, nō capis. Oportet vt exinaniaris, quo plenus es, vt possis impleri, quo inanis es. Non vis, vt dicam? non bono animo quæris? Non sic pulsas, vt tibi sit dignum aperiri. Non quæris, quod discas: sed quod reprehendas. Babylonia te portat: Babylonia te continet: Babylonia te nutrit. Nó nosti capere, nisi quod fulget ad tempus. Quomodo ergo cantabimus canticum domini in terra aliena? Seminare enim semen bonum in terra mala, non fructificat. Si enim in partibus istis velis seminare zinzebrum, vel piper, perdes labores, derisus eris: quia hæc est terra aliena ab illo semine. Si poma annicea plantare velis, nó proficies, derisus eris: terra hæc est aliena. Sic & in proposito: illi infideles terra sunt aliena. Non quærunt audire cantica Sion, vt credant: sed magis vt irrideant. Noli ergo facilè istis aliquid dicere: noli percutere organū vt sonet: sed potius suspende.

Matth. 7

Fidei mysteria malis non sūt prædicāda.

2412 **Si oblitus fuero tui, Hierusalem, obliuioni detur dextera mea.**

Hic ponit, quæ sunt fletus cōsolatiua. Quid autē inter ærumnas vitæ præsentis nos consolatur, nisi spes cœlestis gloriæ: nisi præmium, quod ex nostris laboribus obtinere speramus? Qui enim inter huius mundi labores ad istud præmium oculos mentis nō dirigit, fatigatur, & deficit. Quod Psal. cognoscens, proponit firmiter inter huius mundi aduersa oculū cordis ad ipsam cœlestem Hierusalem dirigere. Vnde de illa cœlesti gloria inter aduersitates sęculi tria proponit. Primò quòd illa iugiter est meditanda: secundò quòd illa bonis est prædicanda: ibi, *Adhæreat*: tertiò quòd illa omnibus bonis est pręponenda: ibi,

A *Si non proposuero.* Quantum ad primum, sciendum, quòd diabolus per seipsum, & per sua membra nos interrogans, conatur, quātum potest, ab amore cœlestis Hierusalē nos abducere, & inducere ad amorem Babyloniæ. Quod aliquando facit terroribus, & minis: quandoque verò adulationibus, & blanditiis. Iste autem confidens in Dei gratia, proponit se ab amore cœlestis Hierusalem nullo modo discedere: sed magis continuè illā in mente habere, quòd si oppositum faciat, sibi malum imprecatur: dicēs, *Si oblitus fuero tui, Hierusalem,* &c. Sicut enim consuetudo est iustorum, qui scientes innocentiam suā dicunt, Si hoc feci, vel illud, Deus confundat me: vel similia, vide supra, ver. 2330. Consimiliter nūc facit

B Psal. dicens, *Si oblitus fuero,* &c. Quid enim dexteræ nomine, nisi vita æterna: quid sinistræ nisi vita tēporalis? Dextera nostra, vita æterna: sinistra nostra, delectatio vitæ temporalis. Psalmista ergo non optās, sed magis prædicens quid eis accidit, qui cœlestem Hierusalem voluptatibus mundi intenti obliuioni tradūt: ait, *Si oblitus,* &c. *obliuioni detur dextera mea.* Et alia litera clarius habet: obliuiscatur me dextera mea. Vnde hic ait Aug. *Si oblitus fuero,* &c. Vehemēter se constrinxit iste, dicens, *Obliuiscatur me dextera mea.* Dextera nostra vita æterna est: sinistra nostra vita temporalis. Quicquid facis pro vita æterna, dextera operatur. Si autē in operibus pro vita æterna factis immiscueris concupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius cōmoditatis sęcularis: cognouit sinistra tua, quid faciat dextera tua. Et nostis præceptum Christi dicentis, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. *Si oblitus* (inquit) *fuero tui, Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea.* Et verè sic contingit: prænuntiauit, nó optauit. Talibus enim, qui obliuiscuntur Hierusalem, hoc contingit, quod dixit, Obliuiscitur enim eos dextera eorū. Vita enim æterna manet in se: illi remanent in delectatione temporali, & faciunt sibi dextrum, quod sinistrum est. Interrogate ergo corda vestra, fratres, si desideratis bona Dei: si desideratis ciuitatem illam Hierusalem: si concupiscitis vitam æternam. Omnis ista terrena felicitas, sinistra vobis sit. Illa sit dextera, quam semper habebitis. Et, si habueritis sinistrā, nolite de sinistra præsumere. Nónne corripis eū, qui de sinistra voluerit manducare? Si mensæ tuæ putas iniuriam fieri manducare conuiuā de sinistra: quomodo ergo non fit iniuria mensæ Dei, si, quod dextrum est, sinistrum feceris: & quod sinistrum est, feceris dextrū? Quid ergo? De talibus dicitur, *Si oblitus fuero tui, Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea.*

Matth. 6.

Dextera significat vitā æternam, & sinistra temporalem.

2413 **Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.**

Hic ostendit, quòd cœlestis gloria bonis est prędicanda. Ad hoc enim principaliter linguam habemus, vt Dei laudes pronūciemus. Vnde, qui laudes Dei non pronuntiat, linguam ab officio suo habet ligatam: quia non illa loquitur, ad quæ facta est. Sic ergo contingit, sicut iste pronūtiat, quia mutus fit, qui Dei memor non est. Vel aliter: vt per linguam, qua manifestatur voluntas interior, intelligantur opera nostra: quæ à voluntate bonitatē sortiuntur, vel malitiam. Per fauces autem, quæ cibos deuorāt, intellige dæmones malos, vt cibum deuorantes, vt sic sit sensus, *Adhæreat lingua mea faucibus meis*: id est, omnia opera mea adhærebunt deuoratori diabolo:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia per opera mea deuorabor à diabolo: & hoc *si non meminero tui*, scilicet Hierusalem. Quod ideo dicit, quia opera, quæ non fiunt amore cœlestis Hierusalem, adhærent diabolo: & per illa meremur supplicium. Et ideo nota, quòd triplex est adhæsio, qua adhæremus diabolo. s. adhæsio carnalitatis, & luxuriæ, cupiditatis, & auaritiæ, præsumptionis, & superbiæ. Vide in dictionario, litera Adhærere.

Adhæsiomata triplex.

2414 **Si non proposuero tui Hierusalē, in principio lætitiæ meæ.**

Hic ostendit, quòd cœlestis gloria omnibus bonis est præponenda. Nō enim sufficit recordari gloriæ cœlestis, nisi debitus modus recordationis obseruetur. Nam aliqua recordantur cum odio, aliqua cum amore, aliqua cum tristitia, aliqua cū delectatione, & aliqua cum delectatione maiori, & aliqua cum minori. Delectatio autē vera, in vero bono cōsistit. Cùm ergo gloria cœlestis Hierusalem omnia vera bona contineat & summa bona, & omnia penitus mala excludat: hinc est, q̄ eius memoria plus, & super cætera bona mentem debet lætificare. Et hoc est, quod ait, *Si non proposuero tui*, &c. subaudi, *obliuiscatur me dextera mea*. Vnde Aug. Parū est meminisse Hierusalē? Sed vide quomodo memineris. Quædam enim cum odio meminimus: quædā cum amore. Cùm ergo dixisset, *Si oblitus fuero tui, Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea: adhæreat lingua mea*, &c. statim adiunxit, *Si non proposuero tui, Hierusalē, in principio lætitiæ meæ*. Ibi enim est summa iocunditas, vbi Deo fruimur, vbi fraternitate cohærente & ciuica societate sēcuri sumus. Nullus ibi nos violabit tē tator: nihil ibi delectat, nisi bonū. Morietur ibi omnis necessitas: orietur ibi summa felicitas. Ergo meritò in principio nostræ lætitiæ est præponenda. Et nota, quòd vera lętitia iustorū cōsistit in tribus: inter quæ lætitiā cœlestis Hierusalem est præponēda. Est enim lætitia iustorum. Primò de Dei bonitate, qua Deum cogitant bonū infinitum, omnibus paratum in præmiū. Vnde Psa. 31. Lætamini iusti in domino, & gloriamini omnes recti corde. Cor enim iusti dū lętatur in Deo, ampliatur: sicut cōtringitur tristitia. Sic enim formaliter cor disponitur, quòd pars superior est ampla, sed inferior stricta: quia de lætitia boni superioris dilatatur, sed de lætitia boni inferioris constringitur: quia omnia bona inferiora plus de anxietate & tristitia continent, quàm de lætitia. Et hinc est, quòd iusti vt cōmuniter sunt lætiti quia lætantur de vero bono, quod nihil triste habet annexum. Vnde Psa. 149. Lętetur Israel in eo, qui fecit eum. Secundò lætatur de suæ conscientię puritate: propter quod dicitur Eccl. 3. Cognoui, quòd nō esset nisi lætari, & facere bonum in vita sua. Sicut enim peccator peccatis oppressus nunquā veram habet lætitiā: sic e contrario iustus à peccato alienus, semper gaudet lætitia vera. Vnde Greg. exponit illud Iob 30. Sub sentibus delicias esse computabāt: dicens, Quia mali peccatorū delectationibus pressi, ex affectu vitæ præsentis, quàm sint aspera quæ patiuntur ignorant. Lætantur itaque, sed sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus gaudent, sed tamē dum dispensare sine tribulatione eadem temporalia non valent: eo iure punguntur miseri, quo sub sentibus premuntur. Et hoc ipsum delicias æstimāt: quia & dura quidem ex præsentis vitæ amore tolerant: & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem

Gloria cælestis omne bonum cōtinet: & nullum malum.

Lætitia vera cōsistit in tribus.

Lætitiam veram mali non habent.

Greg. 20. mor. c. 15.

A eiusdem tolerantię voluptatem putant &c. Sic ergo per oppositū iusti veram habent lętitiā, dum puritate mentis fruuntur. Propter quod Psal. diuina insignitus gratia, dicit, Signatū est super nos lumē vultus tui domine: dedisti lætitiā in corde meo. Tertiò lætantur de proximorū prosperitate, vnde Psal. 47. Lætetur mōs Sion. Sió enim specula interpretatur: specula autem est locus altus per contemptum terrenorum, & aptus ad contemplandum remota, per considerationē futurorum bonorum. In illo autem monte debet esse lætitia, & quies. In cacumine altissimorum montium non fiunt perturbationes vētorum, & inundationes aquarū: sed ibi est quies & securitas. Et eodem modo est in monte .i. in mente viri iusti. Quia mens sapientis est sicut cœlū supra sphæram lunæ, vbi nō sunt peregrinæ impressiones: quia cum suis proximis concordiā habet, & de ipsorum prosperitate lætatur. Peccatores à proximis diuisi patiuntur alienationem mētis. Vnde quilibet iustus suo proximo dicere potest illud, 1. Reg. 2. Lętata sunt in salutari tuo. Inter istas tres veras lætitias prima, quæ est de Dei bonitate, cæteris est præponenda: quia cæteræ duæ ad ipsam referuntur sicut ad finem: sicut & dilectio proximi & etiam suiipsius ad dilectionem Dei terminatur. Et sic illa sancta mulier Hester omnem suam lætitiam ad Deum referebat: dicens, Tu scis, domine, quòd nunquam lætata est ancilla tua, nisi in te Deus. Sic ergo lætitiam de C Deo cæteris præponendam ostendit Psalm. dicens,

Si non proposuero tui in principio lætitiæ meæ.

Psal. 4.

Hester 14.

2415 **Memor esto domine, filiorum Edom, in die Hierusalem.**

Hæc est secunda pars, in qua monet pro malis Deum exorare: vel (vt clarius dicam) contra malos. Et quatuor facit: quia primò contra malos Dei pōstulat iustitiam: secundò malorum explicat malitiā: ibi, *Qui dicunt*: tertiò ipsorum ostendit miseriā: ibi, *Filia*: quartò beatorum concludit lætitiam: ibi, *Beatus*. Quantum ad primum, sciendū, quòd Edom ipse D est Esau frater Iacob: qui vocatus fuit Edom propter cibū lentis rubrum, quē cōxerat frater suus minor. s. Iacob: quem Esau videns concupiuit, & pro illo hābendo dedit ipsi Iacob primogenita sua. i. iura primogenituræ: quia ipse Esau quamuis simul cū fratre suo Iacob esset in vtero matris, tamen ipse Esau primò exiuit: & sic ad illum spectabant primogenita, s. patris hæreditas. Tamen ex pacto sic conuenerunt, quòd Iacob daret illi cibum lentis, quem coxerat: & Esau dabat illi omnia iura primogenituræ. Et sic factum est, vt conuentione ipsorum maior, scilicet Esau, seruiuit minori: vt habetur Genes. 25. Ab illo ergo cibo lentis rufo vocatus est Esau Edom: id est, ruffus. Ex isto ergo nati vocati sunt Idumei: qui sicut ipse Edom inimicabatur ipsi Iacob, sic & filij E Edom, scilicet Idumęi inimicabantur filiis Iacob, scilicet populo Israel. Et maximè in duobus ostenderunt immicitias contra filios Israel: scilicet in destructione ciuitatis Hierusalem, quia quando rex Babylonis venit contra Hierusalē, ipsi Idumęi cōiunxerunt se illi, & simul cum rege Babylonis captam ciuitatem Hierusalem funditus euerterunt, & templum. Secundò quando finito tempore captiuitatis Babylonicę rex Cyrus remisit Iudęos, dans eis liberam potestatem reędificādi Hierusalem, ipsi Idumęi quantum potuerunt impedierunt Iudęos, ne

Fili Edom inimici erant filijs Israel.

ne ipsam ciuitatem reædificarent. Istorum ergo iniurias futuras tunc prævidens Psal. diuinam postulat iustitiam qua puniantur: dicens, *Memor esto domine filiorum*, &c. Vndehic ait Gl. Filij Edom, id est, Idumæi, in destructione Hierusalem fuerunt coniuncti Babyloniis: ac etiam fuerunt impedimento Iudæis reædificantibus Hierusalem post reditum de Babylonia. Est ergo sensus literalis istius versus, *Memor esto, domine, filiorum Edom*: id est, puni eos pro eo quod fecerunt in die Hierusalem, id est, in die, qua cum Babyloniis euerterunt Hierusalem. Vel in die Hierusalem, id est, in die, qua impediuerunt reædificationem Hierusalem. Vel aliter, & magis ad sensum propheticum. Per Edom, & Hierusalem duos populos intelligit, scilicet Iudæorum, & Chri- B stianorū. Edom prior natu est populus Iudæorum: sed populus Christianorum posterior est: quia primo Iudæi, postea Christiani fuerunt. Vnde, sicut Edom maior filius factus fuit seruus minoris: sic Iudæi maiores natu, facti sunt serui Christianorū. Vnde hic Augustin. ait, Iacob, & Esau duo erant in vtero fratres, filij Rebecæ, & Isaac, nati simul ambo: vnus ad hæreditatē, alius ad exhæredationem. Fuit autem hostis fratris sui iste Esau: quia prævenit benedictionem eius filius minor. Et impletum est, quod dictum est, Maior seruiet minori. Maior erat populus Iudæorum: & minor ex tempore Christianorum populus. Et videte quomodo maior seruiet minori. Illi portāt codices: nos viuimus ex codicibus ipsorum. Est ergo sensus: *Memor esto, domine, filiorum Edom*, id est, populi maiori natu: scilicet Iudæorum. Et hoc in die Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis: id est, in die, qua visionem pacis dabis populo minori, scilicet Christianorum. Vel per Edom priorem natu, intellige omnes carnales: per Iacob verò minorem intellige spirituales: quia prior est carnalis, postea spiritualis. Et tunc exponitur, vt statim expositum est.

Rom. 9.

Genes. 26.

2416 **Qui dicūt exinanite exinanite vsque ad fundamentum in ea.**

Hic explicat ipsorum crudelem malitiam. Vbi sciendum, quòd secundum grammaticos, inanio, D is, idem est quod inane aliquid facere, annihilare, euacuare, deprimere, vel diminuere. Et componitur cum ex, & fit exinanio, inis: id est, valde annihilare, deprimere, &c. Vnde & Apostolus de Christo dicit, quòd exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: id est, ex misericordia sua quoddam inane assumpsit: scilicet formā serui, scilicet naturam humanam: quæ est quoddam inane, respectu deitatis. Ad propositum ergo: quando filij Edom erant coniuncti Babyloniis in destructione Hierusalem, hortabantur Babylonios, vt ipsam ciuitatem funditus destruerent: dicentes, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea*: id est, etiam fundamenta eius euertite, & dissipate. Mysticè autem filij Edom, vt E dictum est in præcedēti versiculo, sunt omnes mali, & carnales, qui ciuitatem Hierusalem, id est, omnes bonos, qui sunt ciues Hierusalem, conantur exterminare, & ecclesiam ad nihilum redigere: & præcipuè eius fundamenta exinanire. Fundamentum Hierusalem est Christus: fundamēta sunt Apostoli: dicente nobis Apostolo, Aedificati estis supra fundamentum Apostolorum. Et isti fundamentum, quod est Christus, conati sunt exinanire, ipsum morti tradentes: fundamēta Apostolorum ipsorum persequentes. Hoc est ergo, quod filij Edom, id est

Exinanire quid est.

Philip. 2.

Ephes. 2.

A mali, & carnales, vel ipsi Iudæi de ecclesia primitiua dicunt, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamētū in ea*. Et attende, quòd fundamentum in singulari significat Christum: sed fundamenta in plurali significant Apostolos: & tam fundamentum quàm fundamenta Iudęi conati sunt exterminare. Vnde quòd fundamēta Hierusalem sint Apostoli, & fundamentum sit Christus, ostendit Gregor. dicens, In scriptura sacra, quid aliud fundamentum, quàm prædicatores accipimus: quos dum primos in sancta ecclesia dominus posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit? Vnde & sacerdos, cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides portare in pectore iubetur. Quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens pōtifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit: duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaq; Apostoli, & pro prima ostensione ornamēti, lapides sunt in pectore: & pro prima soliditate ædificij in solo fundamento. Vnde Dauid propheta cum sanctam ecclesiam in sublimibus Apostolorum mōtibus poni, ædificariq; conspiceret, dicit, Fundamenta eius in montibus sanctis. Cùm verò in sacro eloquio fundamentū in singulari ponitur, nullus alius nisi ipse dominus designatur: per cuius diuinitatis potentiam nutantia infirmitatis nostræ corda solidantur: de quo & C Paulus ait, Fundamentum nemo aliud ponere potest præter id, quod positū est, Christus Iesus. Ipse quippe fundamentum fundamēt orum est: quia & origo est inchoantium, & constantia robustorum. Istud ergo est illud fundamentum ecclesiæ, quod Iudæi conabantur exinanire: etiā quando post eius mortem, & resurrectionem Apostolis mandauerūt, ne in nomine Iesu Christi possent populo prædicare. Quod prævidens Psalm. dicit, qui dicūt, (scilicet suis ministris) *Exinanite, exinanite vsque ad fundamētum in ea*. Vel aliter: istū passum exponit Greg. de Christianis, qui firmiter credunt: sed malè viuūt, quia malè viuendo etiam fundamentum fidei perdunt. Vnde ait, Nonnulli fidem medullitus tenent: sed moribus insequuntur, quod credulitate venerantur. Quibus diuino iudicio sæpe contingit vt per hoc, quod nequiter viuūt, & illud perdāt quod salubriter credūt. Incessanter namq; prauis actionibus se polluunt, & super hoc vindictam iusti iudicij retribui posse diffidunt. Et sæpe cum bene viuere negligunt, etiam persequente, nullo: vsque ad perfidiam delabuntur. Nam qui imminere districtum iudicium non credunt: qui inultè se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici fideles possunt? Fidē quippe perdidisse est in incorrectis malis operibus digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera seruare contemnunt: etiam fidem perdūt quam tenere videbantur. Super quos bene per Psalm. sub Hierusalē specie inimicorum destruentium verba memorantur: à quibus dicitur, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea*. Paulus namq; ait, Fundamētum aliud nemo ponere potest, præter id, quod positum est, Christus Iesus. Inimici ergo destruentes vsque ad fundamentum Hierusalē exinaniunt, quando perversi spiritus à corde fidelium, destructo priùs ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic supra fidem opera construuntur. Vsque ad fundamentum ergo exinaniſſe, est euerso bene viuendi opere, ei robur fidei dissipasse,

Fundamētū dicitur Christus. Fundamenta dicuntur apostoli.

Greg. 28. mor. c. 9.

Exod. 8.

Psalm. 86.

1. Cor. 3.

1. Cor. 3.

fi.) par'h mala vita. ier. 25. mor. c. 25.

2391

Filia

Universidad de Deusto
Biblioteca

2417 Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Hic ostendit malorum miseriam. Vbi aduerte, quòd sicut ecclesia quandoque dicta est Hierusalē: quandoque filia Hierusalem: quandoque Sió: quandoque filia Sion: quia propter generationem dicitur mater, sed propter succession̄e dicitur filia. Sic & congregatio malorum quandoque dicitur Babylonia, quia ipsa scilicet alios malos vt mater generat, & nutrit: quandoque verò dicitur filia Babyloniæ: quia scilicet à malis generatur, & nutritur. Sic ergo malorum congregationem hic filiam Babylonis nominat: quàm miseram vocat, dicens, *Filia Babylonis misera.* Est ergo filia Babylonis malorū congregatio ex confusione viciorum genita: quæ scilicet solum temporalia, & voluptates in temporibus quærunt, in quibus multas patiuntur miserias. Quia non est aliqua temporalis voluptas, in qua si bene aduertatur, non sit maior miseria, & anxietas, quàm delectatio. Cum ergo à maiori fiat denominatio ipsius filia Babylonis etiam quando est in flore suæ voluptatis, non beata, sed misera debet nuncupari. Ad videndum autem quāta sit miseria etiā in voluptate Babyloniæ admixta est consideradum, quòd multiplex est miseria: quæ omnis in felicitate filiæ Babylonis reperitur. Primò enim est miseria naturæ: quia natura nostra statim orta miseriis est plena. Iob 14. Homo natus de muliere repletur multis miseriis. Quod maximè verificatur de filiis Babylonis, quia, vt dicit ibidem Greg. scilicet 11. moral. 26. Si enim subtiliter consideretur omne, quod hic agitur, pœna, & miseria est. Ipsi corruptionis carnis seruire ad necessaria, atque concessa, miseria est: vt contra frigus vestimenta, cōtra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. Quòd multa cautela custoditur salus corporis, & etiam custodita amittitur, & amissa cum graui labore reparatur. Et tamen reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud, quàm mortalis vitæ miseria est? Quòd amamus amicos, suspecti ne offendi valeant: formidamus inimicos, atque de eis securi non sumus vtiq;, quos formidamus, Quòd plerunq; inimicis sic fidenter quasi amicis loquimur: & amissa cœlesti patria, homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat: quòd priuatus est interno lumine: & tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatem suam. Quid hoc aliud quàm miseria est? Et certum est, quòd tales miserias ampliores filia Babylonis patitur, quàm Hierusalē ciues: propter quod de malis dicitur, In miseriis non subsistent. Secundò est miseria culpæ: quia ipsum peccatum miseram facit animam: Prouerb. 14. Miseros facit peccatum populos, Et hæc miseria confistit in multis: quia ipsum peccatum peccatorē annihilat. Ezech 28. Nihil factus est. Quia peccatum est nihil, & nihil fiunt homines cum peccant: quia scilicet à vero esse elonganter: vt ait August. super Ioan. Quia semper arguit: scilicet verme conscientiæ. Hierem. 3. Arguet te malitia tua, &c. Quia gratia Dei priuat: Hierem. 5. Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Tertiò miseria pœnæ, non solùm temporalis, sed etiam æternæ: Soph. 1. Dies illa dies iræ, calamitatis & miseriæ, &c. Et talis miseria solū filiabus Babylonis competit. Propter quòd verè ait Psal. *Filia Babylonis misera.* Sequitur, *Beatus qui retribuet tibi retributionem, quam retribuisti nobis.* Quod sic intelligendum est. Babylonia enim (scilicet mundi cōfusio) nos paruulos ducit ad malum: quia mali parentes suis exemplis docent suos natos facere mala, quæ ipsi faciunt. Hæc est ergo retributio quam nobis tribuit filia Babylonis. Sed beatus, qui eandem retributionem, scilicet modo oppositio suis natis, suis cogitationibus retribuet: vt scilicet eas à malo retrahat, & ad bonum reducat, quòd maximè in sequēti versiculo declaratur, cū dicitur, *Beatus qui tenebit*, &c. Vnde hic ait Aug. *Beatus, qui retribuet tibi retributionem*, &c. Illam dicit infelicem: beatus autem qui retribuet ei retributionem, quam retribuit nobis. Quærimus quam retributionem? Beatus (inquit) qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram: ipsa est retributio. Quando enim nati sumus, paruos nos inuenit Babylon ista, confusio sæculi huius: & suffocauit nos diuersis erroribus adhuc infantes, & vanis oppositionibus. Natus (inquam) infans: sed futurus ciuis Hierusalē &, in prædestinatione Dei iam ciuis, sed interim captiuus ad tempus. Quid enim natus puer discit amare, nisi quòd insusurrauerunt parentes? Instruunt, & docent illum auaritiam, rapinas, mendacia quotidiana, diuersas culturas idolorum, & dæmoniorum remedia, illicita præcantationum & ligaturarum. Quid facturus est adhuc infans, anima renera, attendēs ad maiores, quid agant, vt quod eos viderit facere, hoc sequatur? Sic ergo Babylonia persecuta est paruulos tuos. Sed Deus dedit nobis agnitionem suam iam grandibus: vt non sequeremur errores parentum nostrorum. Hæc est ergo retributio, quam eis retribuemus: vt sicut Babylonia paruulos nostros suis malis exēplis allisit, sic & nos paruulos suos elidamus, & occidamus. Qui sunt paruuli Babylonis? Certè nascentes malę cogitationes, & cupiditates. Quando enim nascitur cupiditas, antequam robur faciat aduersum te mala consuetudo, paruula est. Ne ergo cupiditas nequā prauæ consuetudinis robur accipiat, elide illam. Ad petram elide: petra autē erat Christus &c. Hæc est ergo retributio, quam Babyloniæ debemus retribuere: scilicet, vt sicut illa paruulos suos nutrit ad malū: sic & nos paruulos suos (id est, vanas cogitationes) elidamus ad Christum. Et hoc est, quod sequitur, *Beatus, qui tenebit*, &c. Vel aliter, & clarius, secundum gl. Filia Babylonis est caro, quæ confusionem peccatorum ingerit, cui digna retributio, vel recompensatio datur: vt sicut ipsa concitat ad vitia, sic ipsa repressa subdatur virtutibus.

Miseria multiplex: scilicet naturæ, culpæ & pœnæ.

Filij sequuntur mores parentum.

2418 Beatus, qui tenebit, & elidet paruulos tuos ad petram.

Hic concludit bonorum regulam. Sētentia enim istius versus satis patet ex dictis in præcedēti. Nota tamē, quòd lædo lædis cōponitur cū e, quod est extra: & fit elido, dis, e mutata in i: & est elidere idem quod valde, vel extra lędere. Et sic propriè elidituir quis, cum valde vel extra lædit̄r. Cùm igitur vitia sint extranea à natura: cū vitiosus percutitur vel instruitur vt in ipso vitia pereant: tūc propriè eliditur, quia licet in exterioribus (scilicet vitiis) percutitur, intus tamē reformatur. Sic ergo paruulos ad petrā elidere est cupiditates malas, petræ (id est, Christi exemplo) à mēte necare, vel separare. Vel paruulos suos ad petrā elidere est omnes motus carnales propter Christū pœnitentia percutere, & refrænare: vel omnes suas cogitationes ad Christū petrā referre.

Confite

PSALM. CXXXVII.

2419 Confitebor tibi, domine, in toto corde meo, quoniā audisti verba oris mei.

Titulus istius Psal. est, *Psalmus ipsi Dauid.* Ex titulo apparet: quis auctor fuerit Psal. quia Dauid. Materia autem ex titulo non apparet. Sed secundum doctores hic Psalm. est quędam gratiarum actio, quantum ad literam: quam fecit Dauid Deo, postquam liberatus fuit à persecutione Absalon filij sui, & in regnum suum liberè restitutus est. Sic enim Dauid cum fugeret à facie Absalom filij sui, Deo promisit se post liberationem facturum. Nam vt habetur 2. Reg. 15. cum Dauid fugeret, Sadoch sacerdos ipsum sequebantur, portans arcam domini. Cui dixit Dauid, Reporta arcam Dei in vrbem. Si inuenero gratiam in oculis domini, reducet me: & ostendet eam mihi in tabernaculum suum. Si autem dixerit Non places mihi: prę̄tò sum, quod bonum est faciat. Sic ergo, postquam fuit in pace reductus, fecit quod promiserat: perrexit ad tabernaculum domini ante arcam fœderis, & gratias agens de sua liberatione: ibi istum Psal. fecit, & dixit. Et secundum istum modū Psal. iste diuiditur in duas partes: quia primò Dauid de sua liberatione Deo gratias agit: secundò ad similē alios reges inducit: ibi, *Confiteantur tibi domine*, &c. dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticum, hic Psal. est debita gratiarum actio: quam Deo faciunt fideles, qui priùs super flumina Babylonis stabant, & flebant. Nunc autem de medio Babylonis liberati, & illi parti conciues effecti, quæ captiuata non fuerat, scilicet angelis, Deo gratias reddunt. Dicit ergo titulus, *ipsi Dauid.* Per Dauid enim Christus intelligitur: vt sæpius fuit dictum. Et est sensus, *ipsi Dauid* (id est, ipsi Christo) totus iste Psal. dirigitur. Non enim hic titulus indicat nobis materiam, de qua agit Psalm. sed tantùm cui cantatur, indicat. Quid autem agatur in toto Psal. primus versus annunciat. Intentionem autem monet ad laudem Dei. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Diuiditur ergo in partes duas: quia primò ostendit Dei beneficia sibi collata: secundò ostendit illa omnibus esse communia: ibi, *confiteantur tibi.* Prima in duas: quia primò gratias se Deo acturum promittit: secūdò modum gratiarum apponit: ibi, *In conspectu.* Quātum ad primum, vide primam partem istius versus superius expositam, ver. 91. 1976. Notandum etiam, quòd cōfessio est duplex: confessio peccatorum, & confessio laudis. Quod hic ostendit Augu. dicens, *Confitebor tibi*, &c: Confessio in scripturis duobus modis dici solet: Quia est confessio peccatorum, & est confessio laudis. Sed peccatorum confessionem omnes nouerunt: laudis autem pauci aduertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, vt in quocūque loco scripturarum auditum fuerit, Confitebor tibi, domine, aut confitebimur: continuò iam consuetudo fit de confessione peccatorum intelligendi, vt continuò manus currat ad pectus tundendum: vsque adeo non solent homines intelligere confessionem esse, nisi peccatorum. Sed nunquid & ipse dominus noster Iesus Christus peccator fuit, qui ait in euangelio, Confiteor tibi, domine pater cœli, & terræ: Securus enim ait quid confiteretur, vt intelligeremus confessionem istam laudis esse, nō iniquitatis, Confiteor (inquit) tibi, domine, pater cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Laudauit Deum, laudauit patrem: quia nō despicit humiles, sed despicit superbos. Et talem confessionem hic auditurus sumus: cū Psal. dicit, *Confitebor tibi.* Vel nota, quòd triplex est confessio: vide versi. 81. De confessione laudis, vide versi. 250. 806. 1236. Sequit, *In toto corde meo.* Quid sit in toto corde Deo cōfiteri, vide versi. 1468. Vel aliter: in præsenti vita sicut præceptum quo præcipimur Deum diligere toto corde, &c. non potest perfectè impleri propter corpus corruptibile quod agrauat animā: vt ostendit Magister lib. 3. d. 37. sic nec Deo toto corde confiteri. Sed hoc faciemus in patria vbi totū cor igne diuini amoris erit succensum. Et hoc est quod Psalm. non dicit de præsenti, Confiteor, sed de futuro: *Cōfitebor tibi, domine, in toto corde meo.* Vnde hic ait Aug. *Confitebor tibi, domine, in toto corde meo*: id est, totum cor meum in aram tuæ confessionis imponam: holocaustum laudis offerā tibi. Holocaustum enim dicitur sacrificium, vbi totum incenditur. Totum cor meum flamma tui amoris accēdet: nihil in me relinquetur mihi, &c. Sequitur, *Quoniā audisti verba oris mei.* Vbi nota, quòd duplex est os, scilicet corporis, & cordis: vide versi. 2292. Hic autem loquitur de ore cordis, cui propè est dominus. Nam nihil cor nostrum longè facit esse à Deo nisi iniquitas. In corde enim habemus vocem, quam Deus exaudit, quam auris humana non nouit. Quid est ergo Deum audire verba oris nostri: nisi Deū exaudire nostri cordis desiderium? Quia ergo desiderium suum iustis dabitur: scilicet in pœnitentia: vt dicitur Prouer. 10 ideo quilibet beatus securè Deo dicet, *Audisti verba oris mei.*

Confessio duplex: scilicet laudis & peccatorū.

2420 In conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctū tuū, & confitebor nomini tuo.

Hic ostendit modum laudis, siue gratiarum actionis. Et diuiditur in partes tres: quia ponit primò laudis formam: secundò laudis materiam: ibi, *Super misericordia*: tertio laudis fructum: ibi, *In quacunque die.* Quantum ad primum, sciendū quòd solus mundus & purus Deum digne laudare potest. Quoniam vt dicitur Eccl. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et ideo, qui Deum dignè vult laudare, vel ei confiteri, puritatem angelorum sibi proponere debet pro forma, & illam imitari: vt dicat, *In conspectu angelorum psallam tibi*: vt sit sensus, secundum gl. In te laudando propono mihi angelos, vt imiter eos: id est, in te à puritate, qua te angeli conspiciunt, & laudant: scilicet vt in te solo sibi acquiescāt, ego psallam tibi. Vel aliter. Nam Psallere est actus quidam lætitiæ. Lætitia autē est duplex: scilicet, quædam de cœlestibus, & supremis: quædam autem de visibilibus, & mundanis. Gaudet ergo coram mūdo, qui in terrenis lætatur. Gaudet corā angelis, qui in cœlestibus solū gaudiū ponit. Et istū intellectum hic ponit Aug. dicens, *In conspectu angelorum psallā tibi*: non coram hominibus psallam, sed coram angelis. Nam psalterium meum, gaudium meum. Si gaudiū meum sit de inferioribus, corā hominibus est: si de superioribus, coram angelis est. Non enim nouit impius gaudium iusti. Non est impij gaudere, dicit dominus. Gaudet iniquus in pompa: gaudet martyr in catena: Gaudet martyr, cum tene-

Laudat Deus solū mundus.

Laudat Deū corā angelis qui gaudent de cœlestibus.

Esa. 48.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, cum in carcere mittitur cum ligatus producitur, cum in catasta leuatur, cum damnatur, cum flagellatur. In omnibus his gaudet, & hic coram angelis gaudet, corã angelis psallit. Vel aliter, per hoc vult ostendere, quòd ad laudem conditoris etiã homines assumuntur cum beatis angelis: vt sit sensus, *In conspectu angelorum psallam tibi*: id est, simul cũ angelis. Et hoc ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina, &c dicens, Quia enim primo in tempore condita natura rationabilium spirituum creditur, non immeritò matutina astra angeli vocantur. Vnde matutina astra simul cum vespertinis redemptoris potẽtiam laudant, dum electi angeli etiam cum redemptis in fine mundi hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. Ipsi quippe angeli, vt nos ad laudẽ conditoris accenderent, orta per carnem luce clamauerũt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Simul ergo nobiscum laudant, quia redẽptioni nostræ voces suæ exultationis accommodant. Simul ergo laudant, quia dũ nos conspiciunt recipi, hostium suorum gaudent numerum reparari. Qui & fortasse astra matutina memorantur: quia sæpe ad exhortandos homines missi sunt: & dum venturum mane nunciant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras fugant. Sed ecce, angeli diuinam potentiam laudant, quia ipsa eos tantæ claritatis visio delectat. Nos autem qui redimimur, sed tamen corruptione carnis adhuc graua-
mur: donum, quod percipimus, qua virtute laudamus? Quomodo enim valebit lingua dicere, quod non sufficit mens nostra sentire? &c. Vel aliter, per hoc vult Psalmista omnes Deum laudantes ad deuotionẽ adducere: per hoc ostendens, quòd nostris laudibus semper angeli præsentes existant: & maximè illi, qui ad custodiã nobis sunt deputati. Quasi dicat, Si in conspectu alicuius hominis quis peccare cauet, verecũdiam timens: quanto magis in præsentia beati angeli sibi ad custodiam deputati peccare erubescere debet? Quod bene notat Bernar. in ser. de Quadrag. dicẽs. In quouis loco, in quouis angulo reuerẽtiam exhibe angelo tuo: ne audeas, illo præsente, facere, quòd me præsente, non auderes. Hanc ergo angelorum præsentiam notans dicit, *In conspectu angelorum psallã tibi, Deus meus.* Sequitur. *Adorabo ad templum sanctum tuum.* Istud templum sanctum, ad quod est orãdum, est ipse Christus, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: quia de seipso ait, Soluite tẽplum hoc, &c. vide vers. 286. 782. Sed templũ, in quo debemus adorare, est cor nostrum. Vnde Glos. *Adorabo ad templum sanctũ tuum*, id est in templo sancto suo, scilicet in corde: intra enim nos est quo adoremus. Vnde Apostolus ait, Templum enim sanctũ Dei est quod estis vos. *Et confitebor nomini tuo.* s. illi nomini, quod Christo dedit pater, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, &c.

Homines cũ angelis simul Deũ laudant.

Greg. 28. mor. c. 14.

Luc. 2.

Philip. 2.

1421 **Super misericordia tua, & veritate tua: quoniã magnificasti super omne nomen sanctum tuum.**

Hic ostendit materiam confessionis, & laudis: quæ est misericordia, & veritas Dei. Quia misericors est suos prædestinando: verax autem, promissa adimplendo. Vel misericors, gratis peccata remittendo: verax (id est iustus) obstinatos condemnando. De hoc vide versi. 354. Vnde & hic Aug. dicit, *Confitebor nomini tuo: & hoc super misericordia tua & veritate tua.* In duobus istis confitemur: in tua misericordia, & in tua veritate. Misericordia peccatorem respexisti: veritate promissionem reddidisti. In tua ergo misericordia, & veritate confitebor tibi. Hostiam ergo pro viribus meis reddam. Quæ mihi donasti, confiteor: misericordiam in subueniendo, veritatem in iudicando. His enim adiuuamur à domino: his promeremur Deum. Meritò ergo vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas. Non sunt aliæ viæ, quibus ad nos venit: non sunt aliæ viæ, quibus ad eum veniamus. Vel aliter: vt ista verba propriè Christo dirigantur: qui in redemptione nostra vsus est maximè misericordia, & veritate. Misericordia: dum misericorditer peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum crucis: iustitia autem, dum diabolum non potestate, sed iustitia voluit vincere, vt ostẽdit Magist. li. 3. dist. 19. Propter quæ nomen suum super omne aliud nomen magnificauit. Ad Phi. 2. Propter quod Deus dedit illi nomen, quod est super omne nomen, &c. Et hoc est, quod hic subditur, *Quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum*: id est, propter misericordiam, & iustitiam, quam fecisti, meruisti habere nomen super omne nomen magnificatum. Et aduerte, quòd propriè in opere nostræ redemptionis Christus super omne magnificauit nomen suum. Vbi sciendum, quòd magnificentia differt à liberalitate. Quia liberalitas respicit sumptus moderatos: magnificentia verò sumptus magnos. Vnde sicut liberalitas est virtus medians inter auaritiam & prodigalitatem: sic magnificentia est virtus medians inter parsificentiam, & consumptionem. In magnis enim sumptibus, qui sunt circa magna opera, contingit aliquos deficere, quia non intendunt quomodo magna opera faciant, sed quomodo in magnis operibus plus expendunt, quam illa opera requirant. Et tales vocantur paruifici. Alij verò in magnis operibus plus expendunt quàm illa opera requirant: & tales vocantur consumptores. Alij verò in magnis operibus faciunt sumptus decentes. Et tales sunt virtuosi: & vocãtur magnifici. Ista autem magnificentia circa quatuor maximè operatur, scilicet, circa Deum, circa communitatem, circa aliquas personas in speciali, & circa seipsum. Circa quæ omnia operatus est Christus magnificè in opere magnifico nostrę redẽptionis. Primò namque magnificus operatur circa diuina. Ideo dicitur 4. Eth. quòd honorabiles sumptus, quos magnificus debet facere, sunt circa Deũ, Christus autẽ magnificè operatus fuit circa Deũ, quia factus obediẽs patri vsque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Secũdò circa communitatẽ: nam ipsa bona cõmunia quodãmodo diuina sunt, vt ostendit Philosophus, quòd bona communia habent aliquid simile Deo. Sic & Christus magnificos sumptus fecit circa cõmunitatẽ: quia non solũ pro vna gẽte redimẽda dedit preciũ sui sanguinis, sed pro omnibus: in cuius figura non in angulo orbis, sed in medio fuit passus: dicẽs Psal. Operatus est salutẽ in medio terræ: vt scilicet seipsum omnibus communicaret æqualiter. Tertiò circa aliquas speciales personas operatur magnificus. s. circa personas dignas honore, magnifica facit. Sic & Christus personas dignas honore tunc maximè honorauit, dum Petro commendauit ecclesiam, Ioanni Mariam. Quartò circa personam propriam: quia magnificus in seipso talia operatur, per quæ ab illis

Misericordia & veritas dei.

Quid sit magnificentia.

Christus magnificus in se.

magnificatur. Sic & Christus fecit. Quod enim op° posset fieri maiori memoria dignũ, quàm quod pro actualiter persequentibus, & crucifigentibus, patrem exorauit? Vnde hoc opus tantum magnificum circunstantibus apparuit, vt ad Christi orationem vltra quinque millia hominum conuerterentur ad Christum: vt dicit Hiero. super Matth. Si igitur Christus sic in omnibus magnificè est operatus, quid mirum, si magnificauit super omne nomẽ sanctum suum? Et sic verus Salomon. s. Christus, magnificatus est super omnes reges terræ. Quod prævidens Psal. sibi dicit, *quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.* Vel magnificauit super omne nomen sanctum suum, quando gentes ad fidem nominis Christi conuertit. Et non solum gẽtes subiecit nomini Christi, sed etiã omnes angelicas virtutes: vt in nomine domini Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Philip. 2.

2422 **In quacunque die inuocauero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.**

Hic ostendit fructum, & vtilitatem cõfessionis, & laudis diuinæ: quia per illam & vota nostra exaudiuntur, & in nobis virtus multiplicatur. Vbi notandum, quòd aliqui inuocant Deum in die, & alii qui in nocte. Inuocat Deum in nocte peccator obscurus, & cupidus petens terrena: quæ per noctem significantur. Sed in die inuocat iustus (qui dies, & lucidus dicitur) petens solum cœlestia: quæ per diẽ intelliguntur. Et certũ est quòd tales semper exaudiuntur, saltem ad vtilitatem, etsi non ad votum vide ver. 291. 514. 516. Vnde hic ait Aug. *In quacunque die inuocauero te* &c. quare? quia iam non peto felicitatem terrenam, non fœcunditatem carnalem, non salutem temporalem, non inimicorum subiectionem, non diuitias, non honores: nihil horũ peto. Ideo quid petat insinuat: dicens, *Multiplicabis in anima mea virtutem.* Multis namq; modis est multiplicatio. Est enim multiplicatio terrenæ generationis, secundum primam benedictionem nostræ naturæ quam audiuimus, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et ista plãè multiplicatio fructuosa est: & non venit nisi ex benedictione Dei. Iam quid dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus est ille argento, ille auro, ille pecore, ille familia, ille possessionibus, ille his hominibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes: felicior autem filiorum, quæ etiam hominibus ipsa fœcunditas & multiplicatio quandoq; molesta est. Timent enim ne pauperes relinquãtur, qui multi nasci potuerũt. Sollicitudo plerosq; ad impietatem coẽgit. vt obliuiscerẽtur, quòd parentes essent: omniq; affectu humanitatis expoliati, vt exponerẽt filios suos, & eos facerẽt alienos: proiiceret, quæ peperit, colligeret, quæ non peperit: illa contemneret, alia diligeret: illa frustra mater carne, illa verior voluntate. Cum ergo sint multæ multiplicationes, & multa multiplicationum genera, quam multiplicationem quærit iste, qui dicit, *Exaudi me.* Audi quid petat, *Multiplicabis in anima mea*: non in carne, sed in anima. Et ne fortè multiplicatio in anima felicitatem terrenam significet: etenim curæ in anima multiplicantur. Multiplicatus enim videtur in anima: in quo etiam multiplicata sunt vitia. Ille tãtummodo auarus est: ille tantũ superbus est: ille tantum luxuriosus. Iste auarus est, superbus, & luxuriosus: multiplicatus est in anima sua: sed malo suo. Multiplicatio ista egestatis est, non vbertatis. Non talem multiplicationem quærit iste. Sed dicit, *Multiplicabis in anima mea virtutem.* Expressit votum ab omni cõfusione circumcisum: quia, *multiplicabis in anima mea virtutem.* Per hoc autem quòd dicit *virtutem* in singulari, & non virtutes in plurali: intelligit virtutem charitatis, quæ omnẽ aliam virtutem cõtinet: sine qua nulla virtus proficere potest. Vel virtutẽ humilitatis, quæ omnium virtutum est stabile fundamentum. Et dicit *multiplicabis virtutem*: quia virtutes crescũt in nobis, ad similitudinem arborum, quæ crescunt in terra: vt ostendit Greg.

Multiplicatio multiplex.

Genes. 1.

Greg. 22. mor. c. 8.

Confiteantur tibi, domine, omnes reges terræ, quia audierũt omnia verba oris tui. 2423

Hic ostendit Dei beneficia omnibus esse communia: propter quod tuo exemplo cæteros ad Dei laudem inuitat. Et diuiditur in partes duas: quia primò per Psa. omnes ad Dei laudem excitãtur: secundò quid in Deo laudare debeant declarator: ibi, *Et cantent.* Quantũ ad primum: inuitãdo bonos ad laudẽ Dei, ipsos bonos dicit omnes, & dicit reges. Vocãtur enim boni omnes: quoniã quod nihil est, numerũ facere nõ potest. Cùm ergo mali propriè aliquid non sint, cum vero esse coniuncti non sint: sequitur quòd mali in numero omniũ propriè intelligi non debent: iuxta dictum Aug. super Ioan. dicentis, quòd peccatum nihil est, & nihil fiunt homines, cùm peccant. vide versic. 908. 970. Cùm ergo dicit Psal. *Confiteantur tibi omnes*: per ly *omnes* solùm significat bonos. Ad quod declarandum subdit, *reges.* Solum enim boni reges dicuntur. Rex enim dicitur à rego, gis. Illi ergo solũ propriè reges dicuntur, qui verè regunt, & principaliter seipsos. Ille autẽ solum verè regit, qui carnem spiritui subiicit, qui spiritum carni præponit. Est ergo sensus: *Confiteantur tibi, domine, omnes reges terræ.* i. omnes, qui carnem bene regunt, & spiritui subdunt: illi tibi confitentur, illi te laudant. Adhuc magis declarans, qui sint isti reges terræ: subdit, *Qui audierunt omnia verba oris tui.* Audire enim in scriptura idẽm est, quod obedire. Luc. 11. Beati, qui audiunt verbum Dei. Et statim exponit quid sit audire verbum Dei: dicens quòd illi audiũt verbum Dei, qui custodiunt illud. Est ergo sensus: *Confiteantur.* i. confitentur tibi, & laudant te, *omnes reges terræ.* i. omnes, qui seipsos, & carnem suam bene regunt. Et qui sunt illi? subdit dicens, *Qui audierunt omnia verba oris tui.* i. qui obediũt omnibus verbis, & præceptis tuis. Et attende gratiæ Dei cõmunicationem. Nam ante aduẽtum Christi, verba oris Dei solis Iudæis credita erant: sed per incarnationẽ Christi toti orbi fuerunt prædicata. Quod in vellere Gedeonis satis expresse fuit figuratum: vt hic deducit August. dicens, *Confiteantur tibi, domine, omnes reges terræ.* Confitentur tibi, cum te laudant: nõ terrena, sed te desiderant. Quid enim reges terræ desiderauerunt de terra, cùm iam habeant ipsius terræ imperium? Quicquid aliud desiderauerit homo in terra, vsque ad imperium terræ, est desiderium eius. Quæ altior in terra dignitas potest esse? Sed fortasse quanto altior, tanto periculosiòr est. Ideo quanto sunt in maiori felicitate terrena, tanto magis humiliari Deo debent. Sequitur, *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* Ante enim in sola gente Iudæorum erant omnia verba oris tui. Sed attende il-

Bonum sanctum numerũ ficiunt.

Reges dicuntur omnes boni.

Audire idem est quod obedire.

Verba Dei primo Iudæis, postea toti orbi credita sunt.

Vellus Gedeonis quid significet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum sanctum Gedeonem,& vide quale signum petiuit à domino, Ponam(inquit)vellus in area: compluatur vellus area sicca sit. Et sic factum est. Petiit rursus signum,vt atea tota compluta esset, & solum vellus siccum remaneret:& sic factum est. Quid vobis videtur,fratres? Area est orbis terrarum:gens verò Iudæa in medio orbe terrarum habens gratię sacramentum, non in manifestatione, sed in nube, tanquam in velamento, pluuia in vellere. Sed venit tempus quando reuelaretur pluuia in area: manifesta est non operta. Et sic factum est quod dictũ est, *Confiteantur tibi,domine, omnes reges terræ, qui audierunt omnia verba oris tui.* Quia quod in Israel abscõdebas,expresso vellere per orbem exiuit pluuia. Solus Christus suauitas pluuiæ.

Iudich 6.

2424

Et cantent in viis domini: quoniã magna est gloria domini.

Hic ostenditur,quid Deum laudando cantare debeant. Et hæc sunt quatuor,quę in Deo laudare debemus. s. primò excelsam Dei gloriam in præmiatione meritorum: secundò veram Dei iustitiam in abiectione superborum:ibi, *Quoniam excelsus*:tertiò altam Dei potentiam in liberatione oppressorum: ibi,*Si ambulauero*:quartò latam Dei misericordiam in redemptione captiuorum:ibi, *Dominus retribuet.* Quantum ad primum, sciendum quòd multiplex est canticum.s.canticum reuerentiæ, quo Dei laudantur mirabilia:de quo vide ver.482. Canticũ pœnitentiæ,quo expiatur immunditia:de quo vide ver. 1787. Canticũ prædicationis, quo expellitur ignorantia:de quo vide ver.1643. Canticum charitatis, quo inflãmatur anima:de quo vide ver.1792. Canticum malitiæ,quo effrænatur superbia: de quo vide ver.653. Et est canticum lætitiæ, quo Dei recolũtur beneficia. Et de isto maximè iste versus intelligitur. Lætitia enim mentis, qua quis gratias Deo agens recolit eius beneficia,quidam cantus dicitur. Cuius ratio est. Nam inter omnes actus humanos, actus cantandi requirit mentem lætam, & organorum debitam dispositionem. Vt ostendit Greg. dicens, Quilibet peritus cantandi artifex, artem cantandi explere non valet, nisi ad hanc huic ministeria exteriora concordent. Quia nimirum canticũ quod docta manus imperat, cassata organa, propriè non resultant. Nec artem flatus exprimit, si fistula scissa nimis stridet. Ex quibus apparet, quòd vt debitè Dei beneficium cantãdo recolamus, oportet quòd hoc cum debita mentis exultatione fiat: propter quod dicitur Psalm.98. Iubilate Deo omnis terra: cantate,exultate,& psallite. In quibus verbis considera in cantu gratiarum actionis triplicem lætitiam nobis debitam. Prima est lætitia mentis interioris: quæ notatur cùm dicitur. Iubilate. Iubilus enim,secundum Greg. dicitur quando ineffabile gaudium mente concipitur: quod nec abscondi potest, nec sermonibus aperiri: quamuis quibusdam vocibus prodatur,quamuis nullis sensibus exprimatur. Sicut ecclesia ex natiuitate domini tantum gaudium concipiens,quòd nec tacere valet omnino, nec exterius perfectè ostendere diuersis melodiis cantandoillud conatur exprimere: in nocte natiuitatis domini cãtando illum versiculum, Tanquam sponsus,&c. Et sic iubilus est cãtus lætitiæ cordialis:de quo Tobiæ 13. Per omnes vicos eius cantabitur alleluia. Secũda est lætitia vocis,& oris:cum dicitur, Cãtate,exultate:de qua dicitur, Exultabunt labia mea,cum cantauero tibi: Psal.88. Misericordias domini in æternũ cantabo. Tertia est lætitia operis exterioris:cum dicitur, Psallite. Psallere enim est cum psalterio canere: quod fit per tactum manus, quo significatur operatio. Sic enim dicitur, Cantabo domino, qui bona tribuit mihi:& psallam nomini domini altissimi. Ad propositum ergo vult ostendere Psal.quòd laudando Dei gloriam exultare debemus, cũ dicit, *Et cantent in viis domini.* Quasi dicat. Et exultẽt pronunciando vias domini. Quæ autem sunt viæ domini,nisi misericordia,& veritas? Vnde hic ait August. *Et cantent in viis domini.* In quibus viis? In illis: s. de quibus dictum est, Vniuersæ viæ domini,misericordia,& veritas. Ament,& cantabunt. Nouimus viatores cantantes. Cantant enim & lætantur,quia peruenire festinant. Sed quid cãtando dicant, sequitur, *Quoniam magna est gloria domini.* Et verè magna gloria domini, quæ numerositate ciuium non angustatur, fine non terminatur,timore non vexatur. Quid est ergo canere, *quoniam magna est gloria domini*: nisi læto animo sperare nos ad gloriam domini pertinere? Quia,vt dicitur Psal. 149. Gloria hæc est omnibus sanctis. Quid enim est gloria mundi respectu gloriæ Dei? Certè nihil,nisi quædam vmbra. Vnde Chrys. super Matth. Scis quia bonum est gloriari in terris. Per hoc intellige,quòd melius est gloriari in cœlis. Quantò enim cœlum clarius est quàm terra: tãto glorioſior est illa gloria quàm ista. De magnis enim thesauris bonorum, vel malorum, quasi modicum gustandum dedit nobis Deus in mundo: vt ex modico gustu bonorum vel malorum, verorum, bonorum,vel malorum plenitudinẽ cognoscamus. Ex quo apparet,quòd bona vitę presentis,sicut gloria,& huiusmodi,non dantur à Deo in hac vita,vt in eis quæramus satietatem:sed ad accẽdendum appetitum nostrum respectu futuræ gloriæ, qua [illegible]mur: Psa.16. Satiabor cùm apparuerit glo[illegible]. Ideò ergo cantemus, *Quoniam magna est gloria domini.*

Gregor.1. mor.c.5.in præfatione.

Canticum multiplex.

Cantare lætitiæ.

2425

Quoniam excelsus dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.

Hic ostendit, quòd debemus laudare Dei iustitiam,quæ abiicit superbos,& humiles recipit. Consimilis sententia habetur ver.1999. vbi dicitur, Quis sicut Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit,&c. Excelsus dicitur esse dominus, non solùm loco,quia vbique est, totum replet: sed excelsus est,potentia,scientia,iustitia,misericordia,super omnes deos: vnde Psal.46. Quoniam dominus excelsus,terribilis, rex magnus super omnem terram. Vnde de Deo dicitur Iob 11. Excelsior est cœlo, profundior inferno, longior terra, & latior mari. Quod dupliciter exponit Greg.dicens, quòd Deus cœlo excelsior, inferno profundior, terra longior, marique latior esse describitur: tanto spiritualiter debet intelligi, quanto de eo cuiquam nefas est iuxta corporea lineamenta sentiri. Sed cœlo dicitur excelsior, quia in circumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior, quia transcendendo subuehit. Terra longior, quia creaturæ modum perennitate suæ æternitatis excedit. Mari latior, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet, vt hos sub omnimoda potentię suę præsentia coangustando circundet. Consequenter alio modo exponit:dicẽs, Quãuis possint cœli appellatione angeli,& inferni vocabulo demonia designari:per

Excelsus est Deus.

Greg. 1. mor.c.1.

ri:per terram verò homines,sed per mare peccatores intelligi. Est ergo Deus excelsior cœlo,quia ipsi quoque electi spiritus visionem tantæ celsitudinis perfectè non penetrãt. Profundior inferno est, quia malignorũ spirituum astutias longè subtilius quàm ipsi putauerunt iudicans damnat. Terra longior est, quia longanimitatem nostram patientia diuinæ lõganimitatis exuperat: quæ & peccantes tolerat, & conuersos ad præmia remunerationis expectat. Mari est latior, quia vbique facta peccantium retributionis suæ præsentia occupat: vt & cum non præsens cernitur,præsens per iudicium sentiatur. Communiter alio modo exponit:dicens, Cuncta tamen hæc ad solum hominem referri possunt: vt homo sit cœlum,cùm iam per desiderium summis inhæret. Ipse infernus,cum tentationum suarum caligine perturbatus,in infimis iacet. Ipse terra,quia in bono opere fixæ spei vbertate fructificat. Ipse mare, quia in quibusdam trepidus quatitur, & aura suæ mutabilitatis agitatur. Sed Deus est excelsior cœlo,quia potentiæ eius magnitudine vincimur,etiam cùm suprà nosmetipsos eleuamur. Inferno profundior est:quia nimirum plus indicat quàm ipse se humanus animus intentione inuestigat. Terra longior:quia fructus vitæ,quos in fine retribuet,nequaquam nũc vel spes nostra comprehendit. Mari latior,quia humana mens fluctuans,multa de iis, quæ futura sunt,coniicit:sed,cum iam cernere,quę æstimauerat, cœperit: angustatam in sua æstimatione se fuisse cognoscit. Excelsior ergo cœlo fit,cum ipsa in eum nostra cõtemplatio &c. Ex quibus patet, quàm multipliciter excelsus sit dominus, Vnde Esa. 6. Vidi dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum. Et hoc est,quod modò ait Psal. *Quoniam excelsus dominus.* Sequitur, *Et humilia respicit, & alta*, &c. Humilia namque respicit oculo misericordiæ: sic & humilitatem matris respexit, Luc. 2. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Qui ergo volunt à Deo respici, sint humiles. Non enim hic est humana conditio vbi humilis despicitur, & aspicitur superbus: sed dominus humiles respicit. Si ergo aliqui alti sunt, & superbi, nunquid effugiunt aspectum Dei: vt non cognoscantur à Deo? Absit. Sed quia eos verè cognoscit, sed à longè: quia ipsi non sunt cum Deo. Vnde hic ait Aug. Si qui se extulerint in superbiam, nunquid oculos Dei latere possunt, vt superbus dicat, Deus humilia respicit: ergo ego superbus, quod volo, facere possum? Non putes non videri: sed roga vt mereatis videri, à quo tu ipse videris. Ipse enim alta à longè cognoscit. Facit ergo superbus, vt videatur à longè: non vt non videatur. Tu enim quando à longè vides, non bene vides. Deus autem etsi à longè te videt, perfectè te videt, & tecum non est. Hoc ergo superbe agis: nõ vt minus perfectè videaris, sed vt non sis cum illo, à quo videris. Erigat ergo se superbus, quantum voluerit, certè in alto habitat Deus: in cœlo est Deus. Vis vt tibi propinquet? Humilia te. Nam tanto à te erit altior, quãto tu elatior: quia excelsa à longè cognoscit.

Superbos à longè cognoscit Deus.

2426

Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: & super irã inimicorũ meorum extendisti manum tuã, & saluum me fecit dextera tua.

Hic ostendit, quòd debemus laudare altam Dei potentiam in liberatione oppressorum, & tribulatorum. Vbi notandum, quòd per tribulationẽ multoties intelligitur pœnitentia: quia illa est carni amara, & aspera, & ipsam tribulat. Vnde de tribulatione, quæ est ipsa pœnitentia dicitur Tob. 3. In tribulatione peccata dimittis. Et in medio istius tribulationis debent peccatores ambulare, vt ad vitam gratiæ reducantur. Si enim negociatores sæculi perambulant alta maris spacia, vt inter cæteros honestè possint viuere: quanto magis peccator permediũ maris pœnitentiæ, & tribulationis debet ambulare: vt vitam spiritus acquirat, nec coram Deo & angelis eius confusio suæ nuditatis appareat? Istaenim ambulatio nobis Deum, qui est vita omnium, sociat,& nos Deo. In cuius figura Christus resuscitatus,qui est via,veritas,& vita: illis duobus discipulis, qui tristes & tribulati ambulabant, se sociauit, illis dicens, Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Pœnitens enim tribulatus ambulat, quia pœnitentia tribulationem peccati commissi requirit. Propter quod dicitur Eccl. 7. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula: id est cum pœnitentibus. Hæc enim ambulatio pœnitentiæ,quia est actus iustitiæ, nos iustos facit:& per consequens vitam animæ tribuit, & Deo reddit acceptos: propter quod dicitur Psal.84. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos, Vbi Glo. Hiero. Iustitia hominis est ambulare per pœnitentiam: vt scilicet per pœnitentiam puniat se malum & mortuum, & faciat se bonum, & viuum. Qui enim peccata sua odit, iam incipit viuere & similis esse Deo: quia illa odit,quæ Deus odit. Fac ergo te similem Deo: ambula pœnitendo, & præpara ei viam in confessione peccatorum. Vnde Ioannes ait, Parate viam domino: scilicet pœnitendo,& confitendo. Considerans ergo Psalm.quòd ambulare per medium tribulationis,& pœnitentiæ, peccatorem viuificat, nunc ait, *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Et notãter ait, *in medio tribulationis*: quia tribulatio pœnitentiæ debet esse in discretione: ne scilicet sit remissa,quia non esset condigna: neque nimis aspera,ne carnem extinguat,non corrigat. Vel aliter,per tribulationem intellige aduersitates quas iustis parat, diabolus,vel mundus: quæ multoties peccatores reducunt ad Deum cognoscendum, & seipsos. Et per consequens in tribulationibus illis Deus tribuit vitam. Qualiter enim Paulus venit ad vitam spiritus? nónne per tribulationis medium? Nam primò ad terram fuit prostratus, & cęcus effectus: & ex cõsequenti Deum cognouit,& fuit illuminatus. Electos enim Deus aduersitatibus tribulat, vt ipsos ad æternam vitam perducat. Quod ostendit Greg. dicens, Festina consolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Deum enim ex eorum interitu malum considerant,quod euadunt, leue æstimant, quicquid aduersum in hac vita patiuntur. Eãt nunc reprobi, & delectationum suarum desideria compleant: in finis sui damnatione securi sunt,quia mortem malè viuentes amauerunt. Trãsitorio hic verbere affliguntur electi, vt à prauitate flagella corrigant, quos paterna pietas ad hæreditatem seruat. Nunc etenim flagellatur iustus,& verbere disciplinę corrigitur: quia ad æternæ hereditatis patrimonium seruatur. In suis autem voluptatibus relaxatur iniustus: quia tanto ei tempore alia bona suppetunt, quanto æterna denegantur. Iniustus ad debitam mortem currens, effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli, qui mactandi sunt, in liberis pastibus relinquuntur. At contra iustus à delectationis tran-

Tribulatio dicitur pœnitentia.

Ambulatio pœnitentiæ.

Luc.24.

Marc.1.

Aduersitas ducit ad vitam prosperitas ad mortem æternam.

Greg.22. mor.c.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitoriæ iocunditate restringitur: quia nimirum ad laboris, vsum, & vitulus vitæ deputatus, sub iugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena: quia & ægris, quibus viuendi spes est, nequaquam cuncta, quæ appetunt, conceduntur. Dantur autem malis bona, quæ in hac vita appetunt: quia & desperatis ægris omne, quod desiderant, nō negatur. Perpendant igitur iusti, quæ sunt mala, quæ iniquis permanent: & nequaquam eorum felicitati inuideant, quæ percurrit. Quid est, quòd de eorum gaudiis admirentur, quando & ipsi per iter asperum ad salutis patriam, & illi, quasi per amœna prata ad foueā tendunt? Hæc ergo omnia considerans Psalm. scilicet quòd per tribulationes vitæ præsentis acquiritur æterna vita: ait, *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Quod non sic est intelligendum: Si fortè euenerit mihi tribulatio aliqua, inde me statim liberabis. Sed quòd per illam tribulationem viuificabis me, scilicet, ad vitam perduces æternā. Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Sequitur, *Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam.* Quod sic intelligitur: quia persecutores martyrum, vt erant Romani, Gallici, & Germani: Deus potestate sua conuertit, vt modò martyres inquirant, & ipsos venerentur. Aliquos autem in suo errore permittens, illos potestate manus tuæ amplius vindicas: quia tuis intulerunt mala temporalia, ipsi autem patiuntur æterna. Vnde Psalm. 54. dicitur quòd extendit manum suam in retribuendo. Sequitur, *Et saluum me fecit dextera tua.* Vbi nota, quòd alia est salus dexteræ, & alia sinistræ. Nam salus dexteræ est salus æterna: salus verò sinistræ est salus temporalis. Salus dexteræ datur electis: sed salus sinistræ, reprobis, Vnde hic ait Gregor. Est quædam salus in dextera Dei, & est quędam salus in sinistra. Salus enim carnalis, & temporalis sinistra est: salus autem æterna cum angelis in dextera est. Ideo in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram Dei. Nō enim habet in seipso dexteram, aut sinistram. Sed dextera Dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Aliquando ergo Deus non saluat in sinistra sanctos suos; sed semper saluat in dextera. Impios autem plerumque saluat in sinistram, sed non saluat in dexteram. Et ideo dicit Psal. 15. Delectationes in dextera tua.

Salus alia dexteræ: alia sinistræ.

Dextera Dei quid sit.

2427 Dominus retribuet pro me: domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum ne despicias.

Retribuit pro nobis, Christus moriendo.

Hic ostendit, quòd laudare debemus latam Dei misericordiam in redemptione captiuorum. Homo enim sponte sua peccauit, sed quid pro peccato Deo redderet, non habebat. Et sic iustificari per se vel saluari non poterat. Nam, vt dicit beatus Anselmus, primo, cur Deus homo, ca. 25. Si homo iniustus dicitur, qui non reddit homini, quod debet: quanto magis iniustus est, qui Deo nō reddit, quod debet? Deducit autem ibi Anselmus multipliciter, quomodo homo pro peccato suo nullatenus Deo satisfacere potest: quia non potest pro peccato aliquod æquiualens (aliàs indebitum) reddere. Cum ergo non remittatur peccatum, nisi reddatur ablatum: hinc est, quòd Deus nolens despicere opus manuum suarum, id est, hominem, quem suis manibus formauit, misericordia motus, pro peccato hominis voluit satisfacere, quando filium suum misit in carnem: qui vitam suam prævalentem in bonitate malitiæ omnium peccatorum etiam possibilium, non debitam morti, quia nullum in eo fuerat peccatum, pro peccatis nostris dedit in mortem. Et sic pro nobis Deo retribuit, quod nos retribuere nō valebamus. Et hoc prævidens Psalm. ait, *Dominus retribuet pro me*: scilicet vitam suam pro me dando in mortem. Et hoc non fecit ex debito: sed solùm ex misericordia, quæ per omne sæculum durat: quia eius passio omnibus electis vsque ad finem sæculi applicatur. Et sic misericordia eius, qua pro nobis passus est, vsque in finē sæculi durat. Et hoc est quod ait, *Domine, misericordia tua in sæculum.* Ex quo per effectum ostendit quantum humanam naturam dilexit: quia nec ipsam peccantem penitus abiecit. Et hoc est quod ait, *Opera manuum tuarum ne despicias.* Vnde hic ait Aug. Retribuit pro nobis Deus gratias misericordiæ ipsius. Nihil debebat ipse: pro se non reddidit, sed pro nobis. Ecce (inquit) venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquā: id est, nullum peccatum in me inuenit, quare me occidat. Sed, vt sciant omnes, quoniam voluntate, non necessitate patior: Surgite, ait, eamus hinc. Quid est, Surgite, eamus hinc? hoc est, non necessitate, sed voluntate patior, reddens quod non debeo, &c. Sed hic multi simplices dubitant, omnes leges clamant, quòd nullus ad impossibile potest obligari. Si ergo post peccatum homo de peccato suo Deo satisfacere non valuit, quomodo ergo ad satisfactionem erat obligatus? Non enim aduertunt, quòd impossibilitas faciendi illud, ad quod quis tenetur, proueniens ex culpa propria, obligationem non absoluit, sed magis culpā auget: vt clarè exemplo ostendit Anselmus, primo, cur Deus homo, ca. 25. Vbi discipulo quærenti, Si quis reddere non potest, quod debet, quomodo iniustus est? Respondet Anselmus, Si nulla est in illo causa impotentiæ, aliquatenus excusari potest: sed si in ipsa impotentia culpa est, sicut non leuigat peccatum, sicut non excusat non reddentem debitum. Nam si quis iniungat opus aliquod seruo suo, & præcipiat illi, ne se deiiciat in foueam, quam illi monstrat, vnde nullatenus exire possit: & seruus ille contemnens mandatum, & monitionem domini sui, se in mōstratam deiiciat foueam, vt nullatenus possit opus iniunctum efficere: putásne illi aliquatenus impotentiam istam valere ad excusationem, cur opus iniunctum non faciat? Et respondet discipulus, Nullo modo, sed potius ad augmentum culpæ: quoniam ipse impotentiam illam sibi fecit. Dupliciter namque peccauit: & quia quod iussus est facere, nō fecit, & quod præceptum est, ne faceret, fecit. Ita est in proposito, quia homo sponte se obligauit illi debito, quod soluere non potest, & sua culpa deiecit se in hanc impotentiam, vt nec illud possit soluere quod debebat ante peccatum. i. ne peccaret: nec hoc, quod debet, quia peccauit, inexcusabilis est &c.

PSAL. CXXXVIII.

2428 DOmine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionē meam, & resurrectionem meam,

Hic

Titulus huius Psalmi est, *In finem Psalm. Dauid.* Hic titulus ex supradictis multoties patet. Sed non patet ex eo materia Psal. Notandum ergo, quòd secundum doctores iste Psalm. videtur esse quædam Dei laus, & confessio ex consideratione diuinæ immensitatis: quæ à nobis comprehendi non potest, sed neque fine magno labore aliqualiter cognosci. Quæ diuinæ maiestatis immensitas quamuis in scriptura sacra multoties contineatur: tamen sub velamine diuersarum figurarum ponitur, & nonex presse. Ideo post peccatum à primis parentibus cōmissum, multum laborare oportet ad ipsas scripturas intelligendas. Et hoc est, quod ipsi Adæ Deus dixit, Gen. 2. In sudore vultus tui vescēris pane tuo: id est cibo sanctarum scripturarum. Ex primo enim peccato huic pœnæ subiicimur, quod in sudore vultus, & magno labore manducamus panem nostrum: de quo in euangelio dominus ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Hic panis in prophetis est velatus: sed in euangelio est reuelatus. Inest tamen labor etiam nunc ad intelligenda mysteria eius. Loquitur autem in hoc Psalmo totus Christus: scilicet caput, & membra, scilicet caput, quod iam ascendit in cœlum, & membra, quæ adhuc peregrinatur in terra. Quantum verò ad membra, loquitur in persona superioris captiui: qui iam spe liberatus memor suæ discessionis, in qua Deum latere non potuit, & in qua secuta est eum manus domini: deliberat vlterius non esse fugiendum ab eo: sed ad eum per eum, ab irato ad placatum accedere. Intēctionem mouet, vt considerata immensitate Dei, quam nullus fugere potest, humiliter ad eum per eum accedamus. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Iste ergo Psalm. diuiditur in partes duas: quia Psalmista primò describit diuinæ maiestatis eminentiam: secundò humiliter consurgit ad eius reuerentiam: ibi, *Quia tu possedisti.* Prima in duas: quia primò ostēdit diuinæ sapientiæ plenitudinem: secundò concludit ipsam à nobis incomprehensibilem: ibi, *Mirabilis.* Circa primum de diuina scientia ad ostendendum eius immensitatem quatuor ostendit: primò quòd cognoscit omnia Christi mysteria: secundò quòd cognoscit omnia nostri cordis secreta: ibi, *Intellexisti*: tertiò quòd præcognoscit omnia futura: ibi, *Et omnes*: quartò quòd cognoscit omnia nostra delicta, atque peccata: ibi, *Ecce domine.* Quātum ad primum, sciendum quòd in isto versiculo loquitur Christus vt caput ecclesiæ Deo patri, quem dominum vocat. In Christo enim est duplex natura: scilicet Dei, & hominis. Inquantum Deus, non habet dominum, quia omnis dominus est maior seruo: sed sic habet patrem. Inquantum verò homo, id est, ratione humanitatis assumptæ: sic patrem non habet, sed dominum, quia sic ipse minor patre. In forma ergo serui, vel humanitatis assumptæ, Deo patri loquitur, dicens, *Domine, probasti me.* Et aduerte, quòd aliter probat Deus: aliter probat homo. Homo enim aliquid probat ad hoc vt de illo acquirat notitiam, quàm prius non habebat. Deus verò, qui omnia nouit, antequam fiāt, non sic probat, vt accipiat notitiam de aliquo sibi incognito: sed vt alij accipiant de illo notitiā, quàm prius non habebant. Sic enim dicitur & aliquid de nouo cognoscere, quando illud aliquos cognoscere facit. Sic enim dixit Abrahæ, Nūc cognoui, quòd timeas Deum: id est, alios cognoscere feci. Vnde hic ait Augustinus. *Domine, probasti me, & cognouisti me:* non quia non nouerat, sed quia notum aliis fecerat. Item notandum, quòd licet Deus eodē modo omnes homines probet, scilicet per aduersitates, & pœnas: non tamen eodem fine: quia aliquos probat vt purget, aliquos vt ampliori merito clarificet, vt ostendit Greg. dicens, Quasi aurum, quod per ignem transit, probantur animæ iustorum: quibus exuftione tribulationis, & subtrahuntur vitia, & merita augentur. Nec elationis fuit, quòd sanctus Iob in tribulatione se positum auro cōparauit: quia qui Dei voce iustus ante flagella dictus est, non idcirco tentari permissus est, vt in eo vitia purgarentur, sed vt merita crescerent. Aurum verò igne purgatur. Minus ergo de seipso æstimauit ipse, quàm erat, dum tribulationi traditur, purgari se credidit, qui in se purgandum aliquid non habebat. Sed nullo istorum modorum probatus per aduersa fuit Christus. Non quidem vt purgaretur, quia nihil purgandum habebat: nec vt meritis crescēret, quia in gratia proficere non poterat, qui à principio habuit gratiæ plenitudinem. Sed ideo probatus, vt aliis sua virtus patefieret, quæ ante probationem erat incognita. Sic enim de Christo dicebāt Iudæi, vt habetur Sapien. 2. Contumelia & tormento interrogemus illum, vt sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiā eius: morte turpissima condemnemus eum. De probatione & tentatione. qua Deus iustos probat, vide versic. 368. Sequitur, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.* Per sessionem enim intelligit humilitatem suæ passionis: quia homo sedendo minor apparet. Sic & Christus per humilitatem passionis minoratus videbatur. Quid est ergo Christū domino dicere, *Tu cognouisti sessionem meam*, &c. nisi, Tu cognouisti passionem meam? Non solū eo modo, quo omnia tam bona quàm mala nuda sunt oculis eius: sed cognitione approbationis, qua mala nō cognoscit. Vnde hic Augustinus. *Tu cognouisti sessionem meam*, &c. id est, Tu voluisti, tu approbasti: secūdum voluntatem tuam factum est. Vel aliter: vt totum legatur ex voce membrorum, quia sicut Christus sedit per passionis humilitatem: sic & iusti in aduersis & tribulationibus sedent, & humiliantur, & ex hoc resurgunt in spem vitæ beatæ. Similiter & omnes pœnitentes sedent per humilitatem confessionis, & patientiæ, sed resurgunt per iustificationem à peccatis. Vnde hic ait Augustinus. Si autem hoc accipere volueris ex voce membrorum, dicimus & nos domino, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.* Sedet enim & homo, quando se humiliat in pœnitentia, surgit in remissis peccatis, quando erigitur in spem vitę æternæ. Vnde de istis & in alio Psalm. dicitur, Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Panem doloris pœnitentes manducant, qui & alibi dicunt, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Quid est ergo, Surgite postquam sederitis, nisi, Nolite exaltari, nisi prius humiliati fueritis? Multi enim volunt surgere, antequam sederint. Volunt se iustos videri, antequā peccatores se esse confessi sint. Est ergo sensus: *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam*: id est, coram oculis tuis & peccata mea confessus, & tui gratia iustificatus sum.

Probat Deus sanctos multipliciter.

Greg. 16. mor. c. 16.

Pœnitētes sedent & surgunt.

Psal. 126.

Psal. 41.

Christus patrē habet vt Deus: dominum habet vt homo.

Gen. 22.

Intellexisti cogitationes meas de 2429 longè: semitam meam, & funiculum meum inuestigasti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic ostendit secundum: scilicet, quòd Deus cognoscit omnia nostri cordis secreta. Hic non loquitur Christus ex persona capitis, sed ex persona membrorum. Illa enim Deus à longè cognoscit, quæ sunt mala: vt dictum est versic. 2425. Cum ergo in Christo nulla mala cogitatio fuerit Deo displicens: sequitur quòd Christi cogitationes Deus de longè non intellexit. Intelligitur ergo de membris, non de capite Christo: vt corpus ecclesiæ Deo dicat, *Intellexisti cogitationes meas de longe*: id est, cum adhuc malis implicatus, non tecum, sed à te essem longinquus. Cuius figuram gessit ille filius prodigus, qui prius in regionem longinquam recessit à patre, sed postea pœnitentia ductus, reuersus est ad patrem. Cuius cogitationes pater à longè cognouit, qui cum adhuc longè esset, pater occurrit illi: quod non fecisset, nisi cogitationes eius cognouisset. Vnde hic Augustl. Attende illum filium minorem, vel iuniorem: quia ipse etiam factus est corpus Christi, ecclesia scilicet de gentibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos quidem filios habebat quidam paterfamilias: maior filius nó longè ierat, sed in agro operabatur. Et significat sanctos in lege facientes præcepta legis. Reliquum autem genus humanum, quod defluxerat in idolorum cultum, in longinquo fuerat peregrinatus, portans secum substantiam suam: quam dissipauit prodigè cum meretricibus, & famem passus, porcos pascebat: de quorum siliquis cupiebat saturari, nec poterat. Post tribulationem venit pater suus in mẽtem, & pœnitentia ductus, ait, Surgam, & ibo ad patrem meum: cuius cogitationes pater statim agnouit. Vnde hic dicit, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam*: scilicet qualiter sedi in egestate: qualiter surrexi in desiderio patris tui. Intellexisti ergo cogitatione meas de longè. Propterea sic dicit dominus in euangelio, Quia occurrit illi pater venienti: verè ideo, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. Ideo subdit, *Semitam meã, & funiculum meum inuestigasti*. Quam semitam nisi malam: quam ille ambulauerat, vt patrem desereret, quasi occultus posset esse ab oculis iudicantis? Sed tamen à patre deprensus, à patre visus, dicit, *Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti*. Quasi dicat, Semitam meam (id est, viam, qua à te recessi) funiculum meum (id est, terminum, ad quem perueni.) Vnde alia litera habet, *limitem meum inuestigasti*: quia scilicet à te recessi, ad quantam miseriam perueni, tu cognouisti: quia terminus ille licet fuerit longinquus à te, non tamen fuit longè ab oculis tuis. Longè ierã, & tu ibi eras. Et nota, quòd quandoque Deus dicitur cognoscere peccatores, & mala, quandoque verò non: quia ipsos cognoscit per intellectum, ipsos videndo: sed non per voluntatem, ipsos approbando. Cuius ratio redditur, quoniam secundum Philosophos, omnis cognitio fit per assimilationem. Vnde in notitia approbationis diuinæ requiritur assimilatio per imitationem: non tamen cognoscentis ad cognitum, sed magis econtrario: quæ in reprobis non habetur. Et nota quòd inuestigare dicitur idẽ quòd intus cognoscere. Nã vestigo, gas, idẽ est, quod exquirere, vel explorare. Et componitur cum in, quod est intus: & sic inuestigare est intus cognoscere. Propriè igitur Deus dicitur inuestigare, quia intus in mente nostra cognoscit: quod non facit homo. Et si dicas, Nunquid homo potest scire cogitationes alterius, Dico quòd solus Deus videt cogitationes alterius: sed homo quandoque illas scire potest, non videndo illas, sed per opera vel signa exteriora de illis iudicando. Sic enim dicebat Iob amicis suis, Certè noui cogitationes vestras. Quod exponens Gregor. ait, Cum scriptum sit, Quis scit quæ sunt hominum, nisi spiritus hominis qui est in ipso? qua ratione nunc dicitur, Certè noui cogitationes vestras? Sed tunc spiritus hominis ignoratur ab altero, cum verbis, vel operibus non demonstratur. Nam, cum scriptum sit, Ex fructibus eorum cognoscetis eos: per hoc, quod foris agitur, quicquid latet intus, aperitur. Vnde rectè quoque per Salomonem dicitur, Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

Intelligit Deus de longè cogitationes malas.

Gentiles significat filius prodigus.

Luc. 15.

Luc. 15.

Cognoscit Deus peccatores, & nõ cognoscit.

Quæstio.

Cogitationes alterius quomodo quis scire possit. Iob 21. Greg. 13. mor. c. 26.

Matth. 7.

Prou. 27.

Et omnes vias meas præuidisti, quia non est sermo in lingua mea. 2430

Hic ostendit tertium, quòd Deus præcognoscit omnia futura. Dicitur enim Deus omnia præuidere, omnia præscire: quia ab æterno omnia, quæ fiunt in tempore, illi sunt cognita: quinimmò & illi præsentia. Sic enim ipsum præscire omnia confessa fuit Susanna, dicens, Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia, antequam fiãt. Si enim aliquid Deus de nouo scire posset quod ab æterno non præsciuisset: iam mutari posset, quia de non sciente fieret sciens. Si autem mutari posset, iam Deus non esset. Hanc ergo præscientiam omnium ab æterno notans Psalm. ait, *Et omnes vias meas præuidisti*. Vnde & Gregor. ait, Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotẽtis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus futura præsciens, ante sæcula decreuit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe est quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum illum aduersitas feriat: ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuẽt, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quippe est quantum in ipsa vita mortali tempora liter viuat. Nam etsi annos quindecim regi Ezechiæ ad vitam addidit, cum eum promisit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Cui cum mortis sententia data est, protinus ad eius lacrymas & vita data est. Sed per prophetam dominus dixit, quo tempore ipse mori merebatur: per largitatem verò misericordiæ, illo tamẽ tempore, ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præsciuit. Nec propheta ergo fallax, quia tẽpus mortis innotuit, quo ille mori vir meruit. Nec dominica statuta conuulsa sunt, quia vt ex largitate Dei anni crescerent, hoc quoque ante sæculum præfixum fuit: ac spatium, quod inopinatè foris est additum fine augmento præscientiæ fuit intus statutum. Hanc ergo Dei præscientiam notans Psalmista dicit, *Et omnes vias meas præuidisti*. Et nota modum loquendi: quia non dicit, *Et omnes vias meas præuidisti*, sed *Et omnes vias meas præuidisti, quia non est sermo in lingua mea*: plus est, quia & homines futura præscire possunt: sed præuidere non possunt, quia sicut scientia rei non requirit rem præsentem, sed visio rei rem præsentem requirit: sic & præscientia rem non requirit præsentem, sed sic præuisio. Deus ergo præuidet futura, sed non homo: quia omnia futura Deo sunt præsentia, sed non homini. Sed hic oritur dubium. Cum enim præscientia, vel præuisio solum sit de futuris, quæ nondum sunt, quomodo Deus potest aliqua præscire, vel præuidere, cum omnia futura sint sibi præsentia? Hanc quæstionem mouet, & soluit Gregor. dicens, Quomodo præscientia est in Deo, cùm nulla præsciatur nisi quæ futura sunt? Et scimus quia fine Deo nihil futurũ est, cuius ante oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeũt, futura non veniunt. Quippe quia omne, quòd nobis fuit, & erit, in eius conspectu præsto est: & omne quod præsens est, sciri potest potius quam præsciri. Et respondet dicens, Quia Deus ea quæ futura sunt nobis, videt: quæ tamen ipsi præsto sunt: ideo præscius dicitur, quamuis nequaquam sibi sit futurum, quod præsens videt. Nam quæcunque non ab æternitate eius ideo videtur quia sunt, sed ideo sunt quia videntur. Bene ergo ait Psal. *Et omnes vias meas præuidisti*. Per vias autem intellige actiones nostras: vide ver. 589.632. Sed quia ista Dei præscientia futurorum & præuisio, est nobis incomprehensibilis & ineffabilis: ideo de ipsa subdit Psalmista, *Et non est sermo in lingua mea*: supple sufficiens ad exprimẽdum profunditatem tuæ sapientiæ: iuxta dictum Apostoli, O altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incõprehensibilia sunt iudicia eius, &c.

Præscire omnia Deum.

Deus sit.

Greg. 20. mor. c. 1.

Præscire aliud esse, & aliud præuidere.

Quæstio de

Rom. 11.

2431 Ecce, domine, tu cognouisti omnia nouissima, & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuã.

Antiqua dicuntur peccata: nouissima, pœna.

Hic enim ostendit quartum. s. quòd cognoscit omnia nostra peccata. Quid enim per vetera antiqua nisi peccata, & status peccati designantur? Quid verò per nouissima, nisi præsens status miseriæ & pœnæ, in quem per peccatum deuenimus, in quo præsentialiter sumus? Vnde hic ait Aug. *Cognouisti antiqua mea*: quando. s. à te recessi, quando porcos paui. Illa enim antiqua fuerunt mihi exordia nouissimorum malorum. Antiquum peccatum, quãdo lapsi sumus: nouissima pœna, quãdo in istam mortalitatem laboriosam periculosãmque peruenimus: atque vtinam ista sit nouissima, erit enim ista nouissima, si iam redire valuerimus. Est enim alia quibusdã impiis nouissima: quibus dicitur, Ite maledicti in ignem æternum, &c. Nobis autem vsque ad huius vitæ mortalitatem sufficiat labor noster. Recordemur pœnę patris nostri. Recolamus beatitudinẽ domus patris nostri. Non nos delectent siliquę porcorum, doctrinæ dæmoniorum. Sequitur, *Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam*. Formauit enim nos Deus, quia parentes nostros primos ipse plasmauit: quia formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo, &c. Dicat ergo Deo Psalmista, *Tu formasti me*, &c. Quod ideo dicit, vt homini ostendat dignitatem suæ creationis præ cæteris animalibus: qua inspecta, vereundetur se pascere porcos: & alicuius hominis, vel dæmonis fieri seruus. Consimiliter dicitur. Manus tuæ, domine, fecerunt me, &c. Quod exponens Greg. ait, Qui enim plasmatũ se, & factum totum in circuitu à Deo asserit, &c. vide ver. 2146. Sequitur, *Et posuisti super me manum tuam*. Hoc enim dicit ad differentiã Dei, & artificis creati. Artifex enim creatus, completo artificio suo, remouet manum suam ab eo: sicut domificator, facta domo, faber, facto gladio, & permanet artificiatum sine artificis manu: quia non est ipse conseruator sui effectus, sed tantum factor, & causa secunda. Sed Deus omnium artifex, & prima causa rerum omnium, formata ab ipso creatura, ipsam conseruat in esse. Vnde ab ipsa non subtrahit manum suam, quia non est tantum factor, sed etiam conseruator. Vnde si retraheret manũ suæ conseruationis à rebus creatis, omnia in nihilum verterẽtur: sicut ex nihilo sunt ab ipso formata. Et hoc notans Psalmista dicit, *Et posuisti super me manum tuam*. s. me factum conseruãdo. Et hoc notans Greg. dicit, Creaturæ quidẽ sunt, sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minimè subsistunt: & nisi gubernatoris manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namq; in illo subsistunt à quo creata sunt: nec ea quę viuunt, sibimetipsis vitam tribuunt: nec ea, quæ mouentur, & non viuunt, suis viribus ad motũ ducuntur. Sed ille cuncta mouet, qui quædam viuificat: quædam verò non viuificata in esse mirè ordinans seruat. Cũcta quippe ex nihilo facta sunt, eorúmque essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi ea autor omnium regiminis manu teneret, &c. Et hoc est quod ait Paulus, In ipso viuimus, mouemur & sumus.

Gregor. 20. mor. c. 25.

Iob 10. Greg. 9. mor. c. 35. Conseruat Deus creaturas in esse.

Matt. 25.

Luc. 15.

Genes. 2.

Gregor. 16. mora. c. 18.

Actuũ 17.

2432 Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.

Hic ex prædictis cõcludit diuinæ sapientiæ profunditatem. Quamuis enim profunditas diuinæ sapientiæ à creatura comprehendi non possit: tamen ante peccatum clarius homo Deum videbat, quàm nunc post peccatum possit videre. Et hoc est, quod ait, *Mirabilis facta est scientia tua ex me*: id est, mirabilis facta est mihi amplius quàm esset ante peccatũ. Et hoc est ex me, id est, ex peccato meo: quia post peccatum mihi non est facilè cõtemplari te, quem superbus reliqui: *Confortata est*: id est, inualuit, creuit, altior est effecta, intantum quòd non potero ad eam, scilicet contemplandam, exurgere. Sed quomodo sapientia Dei confortata est? quomodo inualuit, quæ omnino est immutabilis? Respondeo quòd aliquid confortari, vel inualescere, vel fortificari, duobus modis contingere potest. Vel in seipso: sicut sapientia hominis cõfortatur, & crescit, quando plura, & clarius cognoscit quàm antè. Alio modo comparatiuè respectu alterius: sicut sapientia vnius magni philosophi disputantis cum alio magno philosopho grandis, & grandis apparet. Si autem disputet postea cum alio minori philosopho: scientia eius in se non aucta maior apparet. Similiter & de fortitudine patet. Fortificatur quis, quando hostis eius debilior efficitur, licèt ipse in æquali fortitudine permaneat vt prius. Sic in proposito, scientia Dei post peccatum dicitur confortata: non quidem in se, sed respectu nostri, quia intellectus noster ad ipsam capiendam debilior est effectus. Vel aliter: vt hoc ad Christi scientiam referatur: cuius doctrina turbis admirabilis erat, & ipsum faciebat mirabilem turbis. Videns enim quis alium profundæ sapientiæ, ad quam ipse non valet attingere, ipsum admiratur. Et ista admiratio ex paruitate intellectus admirãtis procedit: sicut Iudith 11. de seruis Holofernis dicitur, quòd admirabantur sapientiam Iudith: & dicebat alter ad alterum, Non est talis mulier super terram in aspectu, & pulchritudine, & sensu verborum. Sic & sapientia Christi erat admirabilis turbis. Vnde & de Christo dicitur, Admirabantur turbæ super doctrina eius: erat enim

Crescere aliquid dicitur duplicíter, & fortificari.

Mirari vnde oriatur.

Matth. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mirari aliquem aliud est: & aliud laudare.

enim docens sicut potestatem habens, nō sicut Scribæ & Pharisæi. Et ista admiratio ad Christi laudem procedebat ex debilitate intellectus illorū, qui admirabātur: vt ostendit Chrysostomus super Matth. dicens, Placatus rationabiliter hominis intellectus laudem generat: virtus autem admirationem, quos enim diguè laudare non possumus, admiramur. Admiratio tamen eorum magis ad gloriā Christi pertinet, quàm ad fidem ipsorum. Si enim perfectè crederent in Christū, non admirarētur. Illud enim mouet in admirationem, quod superat facientis aut dicentis personam. Et ideo quod à Deo dictum vel factum est, non admirantur fideles: quia omnia credunt minora, quàm sit potentia Dei. Turbæ autem erant quæ admirabantur Christi doctrinam. i. vulgares, non principes populi, qui discendi studio audire solebant. Populus autem simplex simpliciter audiebat: sed eorum silentiū si illi interfuissent, cōturbassent. Vbi enim est maior scientia, illic fortior malitia. Qui enim festinat esse prior, non est cōtentus esse secundus. Dicāt ergo Christo simplices, qui perfectam de Christo fidem non habent. *Mirabilis facta est scientia tua ex me*, i. ex defectu meo. Quod enim facit Deus, mirabile videtur illis, qui non cognoscēnt potentiam eius: iuxta illud Psal. 117. A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

2433 ## Quò ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam?

Hic consequenter Psalmista describit diuinæ præsentiæ immensitatē: ostendens quòd Deus vbique est, & omnia replet. Et diuiditur in partes duas: quia primò super hoc quæstionem proponit: secundò quæstionem dissoluit, ibi. *Si ascendero.* Quantum ad primum, sciendum, quòd hic Psalmista loquitur in persona peccatoris, à facie Dei fugere volentis: quæreus ad quem locum fugere possit, vt Dei præsentiam, & potestatem euadat. Vnde ait, *Quò ibo à spiritu tuo.* i. à teipso, qui spiritus es? quia spiritus est Deus, Ioan. 4. Qui spiritus Deus replet orbem terrarum. Quasi dicat, Quò ibo à spiritu tuo, quo scilicet plenus est mundus? *Et quò à facie tua fugiam?* i. à cognitione, & scientia tua abscondar, cui omnia nuda sunt, & aperta? Quasi dicat, Non est locus quò à te, à tua scientia, à tua potentia, vel à tua præsentia fugere possim. Sicut enim volens fugere cœlum, ad quamcunque partem fugiat, ad cœlum accedit: sic volens Dei præsentiam, vel potentiam fugere, quocumque se vertat, illam inuenit: quia vbique est, & non in parte præcisè. Quod ostendens Greg. dicit, Sunt quidam ita hebetes, vt formidare nesciant, nisi quod corporaliter vident. Et Deum timere negligunt, quem videre corporaliter non possunt: vt quasi per corporeos sensus auctorem suum æstiment: quia excelsior cœlo est, & super stellarum verticem sublimatur, ex longinquo nos videre non posse: vt quia inter nos & cœlestem sedem partes aëræ interiunt, quasi in nube latens per caliginem iudicet: & superioribus intentus minus ima perpendat. Et dū cœli cardines ambiendo constringit interiora non videat. Sed quis de Deo ista vel despiens suspicetur? qui nimirum dum sit semper omnipotens, sic intendit omnibus, vt adsit singulis: sic & singulis, vt simul omnibus nunquam desit? Nam etsi quosdam peccantes deserit, eisdem tamen ipsis adest per iudicium, quibus deesse cernitur per adiuuamentum. Sic itaque exteriora circundat, vt interiora impleat:

Fugere Deū nullus potest. Deus est vbique.

Greg. 26. mor. c. 5.

A sic interiora implet, vt exteriora circundet: sic summa regit, vt inferiora non deserat: sic imis præsens est, vt à superioribus nō recedat: sic latet in sua specie, vt tamen cognoscatur in operatione: sic cognoscitur in suo opere, vt tamen comprehendi nō valeat à cognoscentis æstimatione: sic adest, vt videri nequeat: sic videri non valet, vt tamen eius præsentiam ipsam sua iudicia testentur: sic se nobis intelligendum præbet, vt tamen ipsum in nobis radium sui intellectus obūbret. Et rursum sic caligine nos ignorantiæ reprimit, vt tamen mentis nostræ radius intermisceat: quatenus & subleuata quippiam videat, & reuerberata contremiscat. Et quia eum sicuti est videre non potest, aliquatenus videndo cognoscat. Ex quibus Dei immensitas apparet, quàm nullus fugere potest. Bene ergo dicit Psalmista. *Quò à facie tua fugiam?* Quasi dicat, Nusquam, quia tu vbiq; es. Hoc bene Ionas fuit expertus, qui dum Deum fugere voluit, ad mandatum Dei accessit: vt habetur Ionæ 2. Quod declarans Greg. dicit, Ionas quippe fugere Deum voluit, cum ad prædicandum Niniuitarum pœnitentiam missus, prædicationis officium implere recusauit: nauem petiit: fugere Tharsis elegit: sed protinus tempestas oritur: fors mittitur, vt videlicet cognoscatur cuius culpa mare turbatur. Ionas in culpa deprehenditur: in profundum maris mittitur: cete absorbente deuoratur: atque illic gestante belua, peruenit, quò ire sponte contempsit.

Ionæ 2.

Greg. 6. mor. c. 13.

C Ecce fugitiuum Dei tempestas inuenit, fors ligat, mare suscipit, belua includit. Et quia autori suo obedire renititur, ad locum ad quē missus fuerat, reus carcere portatur. Iubente Deo ministrare homo per prophetiam noluit: a pirante Deo prophetā belua vomuit, &c. Ex quibus apparet, quòd à facie dei nullus effugere potest. Meritò ergo quærat Psalm. *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam.*

Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.

2434

Hic soluit dictam quæstionem: ostendens, quòd nusquā à Deo quis fugere potest. Et tria facit: quia ostēdit primò quòd nullus potest Deum fugere ratione altitudinis loci vel profunditatis: secundò nec ratione latitudinis, vel velocitatis: ibi, *Si sumpsero*: tertiò ratione priuationis luminis, vel obscuritatis: ibi, *Et dixi.* Quantum ad primum, sciendum, quòd quantum ad literam planus est textus, dicens, *Si ascēdero in cœlum, non effugiam, quia tu illic es*, per gloriæ refulgentiam: *si descendero in infernum, ades.* i. per punitiuam iustitiam. Et per consequens tu essentialiter es in cœlo & in inferno, quia gloria tua & iustitia tua cum sint idē quod essentia tua, sequitur quòd præsentia tua est in cœlo, vbi est gloria tua: & in inferno vbi est iustitia tua. Mysticè verò per cœlum in quo primus angelus superbè contra Deū se erexit, intellige superbiam. Sed per infernū, qui est profunditas malorum, intellige obstinatiōnē. Et sic est sensus, *Si ascendero in cœlum.* s. me superbè erigendo, statim inueniam te repressorē: *si descendero in infernū.* i. in profundum malorum, sic quòd desperatus nolim pœnitere: sed dicam, Quis me videt? tu illic ades: scilicet vindicando & puniendo. Et istum sensum adiuuat hic Augustinus dicens, *Si ascendero in cœlum, &c.* Cognosce ergo, malè fugitiuè, nullo pacto te posse lōgè fieri ab eo, à quo fugere voluisti. Ecce ille vbique est: tu ergo quò iturus es? *Si ascendero in cœlum, tu illic*

Cœlum superbum significat. Infernum obstinatum.

Prouer. 18

tu illic es, id est, si me extulero per superbiam, te inuenio repressorē: *si descendero in infernum, ades*: id est, si me abscondero, te inuenio inquisitorem. Si enim superbiero de iustitia mea, tu es ibi, cuius est vera

2419 iustitia. Si peccando venero in profundum malorū, & confiteri contempsero, dicens, Quis me videt? In inferno enim quis confitebitur tibi? etiam illic ades vt vindices. Quò ergo iturus sum, vt à facie tua fugiam? Vel per hoc vult Psalmista ostendere quòd potestatem diuini iudicij nullus effugere potest. Et ad istum sensum inducit hūc textum Greg. exponens illud Iob 40. Nunquid pones circulum in naribus eius: dicens, Potestas enim diuini iudicij, quia vndique stringit, circulus dicitur. Et quia intra se omnia incidēdo complectitur, falsis appellatione significatur. In falcem enim quicquid incidit, intus cadit. Et quia potestas diuini iudicij nullatenus euitatur, intra ipsam quippe sumus, quolibet fugere conemur. Esse se intra falcem diuini iudicij propheta conspexerat, cum dicebat, *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades*, &c. Intra quandam falcem se vidit, cum ex nullo se loco patere fugæ aditum posse cognouit, dicens,

Psal. 74.

Quia nec ab oriente, nec ab occidente, nec à desertis montibus, supple paret via fugiendi. Atque mox ipsam supernæ potentiæ omnimodam comprehensionem subdens, ait, Quoniam Deus iudex est. Ac si diceret, Fugiendi via vndique deest, quia ille iudicat qui vbique est. Et hoc bene notans hic Psalmista ait, *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.*

Greg. 13. mor. c. 14.

Iudicium vltionis nō minus falcis q̄ circuli designatur.

Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

2435

Hic ostēdit, quòd fuga est impossibilis, quantum ad latitudinem, & velocitatem. Et duo facit: quia primò proponit casum: secundò ex casu concludit propositum, ibi. *Etenim.* Quantum ad primum, ponit casum circa latitudinem terræ: quæ durat à mari vsque ad mare, dicens, Ponatur casus, quòd ego haberem pennas, id est, alas, quibus citissimè possem volare: diluculo etiam ante diem de vna extremitate terræ vsque ad aliam extremitatem quæ ad mare terminatur: nunquid supple possem Deum fugere? Quantum verò magis ad sensum propheticum: ex hoc Psalmista vult ostendere, quomodo à Deo irato potest fugere ad Deum placatum. Vbi sciēdum, quòd per pennas, siue alas, quibus in altum volatur, significantur duo præcepta charitatis: scilicet, dilectio Dei, & proximi. Per mare verò mundus intelligitur: Psal. 103. Hoc mare magnum & spatiosum, &c. Quid est ergo extremitas maris, nisi finis sæculi? Ille ergo habitat in extremis maris, & non in ipso mari, qui non conuersatur in sæculo mente, sed in fine sæculi: quia cupit volare de mundo, & esse cum Christo. Istæ ergo alæ sunt sumendæ: & istis volandum est diluculo, id est, ante diem iudicij vel tuæ mortis. Et sic Deum tuum poteris fugere iratum, & accedere ad Deum placatum. Istum intellectum hic ponit Augustinus dicens, *Si sumpsero pennas meas diluculo.* Alia litera habēt, *in directo.* Nouī quomodo fugiam ab ira tua: scilicet, si sumam pennas meas in directum, & habitauero in extrema parte maris: sic possum fugere à facie tua. Sed recipiendæ sunt istæ pennæ, non in prauum, sed in directum: vt nec in superbiam erigat præsumptione, nec in profundum mergat desperatione. Quas pennas vult assumere, nisi duas alas, duo præcepta charitatis? In quibus duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ. *Matt. 22* Has (inquit) alas, has pennas recipiam quibus volabo, & habitabo in extremis maris. Et sic possum fugere à facie tua, ad faciem tuam: à facie irati ad faciem placati. Quid est extremum maris, nisi finis sæculi? Illuc ergo volemus iam spe & desiderio, habētes alas gemmæ charitatis. Non sit nobis requies, nisi in extremo maris. Nam si alibi requiescere voluerimus, in mari præcipitabimur. Volemus vsquequo finiatur mare: suspendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad Deum interim spe volemus, & illum finem maris spe fideli præmeditemur. Vel aliter. Per alas quibus volare possumus vt saluemur, intellige duo scripturarum testamenta: vide versic. 559. Vel per alas intellige quatuor virtutes. Duæ sunt respectu futurorum, scilicet, amor & spes: & duæ respectu præteritorum, scilicet, timor & pœnitentia, vide versic. 881. Vel per alas intellige amorem & fidem: vide vers. 915. Quibus omnibus alis volando, fugimus à facie Dei irati, & accedimus ad ipsum placatum.

Ale multiplices.

Ale sunt duo præcepta charitatis.

Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

2436

Hic ad casum respondendo concludit propositum, scilicet, quòd etiam dato casu illo, non posset effugere præsentiam Dei: quia scilicet ibidem ad extrema maris non possum volare, nisi manus tuæ potentiæ illuc me deducat: quia nulla creatura sine te aliquid potest operari. Nec dum ibidē fuero per te adductus, ibidem potero habitare sine te: quia nisi manus tua ibidem me conseruaret, in nihilum redigeret: vt dictum est vers. 2431. Cum ergo manus tua & dextera tua non sint sine præsentia tua, sequitur quòd dato casu, ego non effugerem præsentiam tuam. Quantum verò magis ad sensum propheticum, vult Psalmista ostendere quòd per alas dilectionis ad extremum terræ nullus potest volare, scilicet, vt mundum mente deserat sine speciali gratia Dei: quam per manum Dei & dexteram intelligit. Vnde hic ait Aug. Nemo de pennis suis præsumat: quia & pennati, nisi ipse sua gratia deducat, præcipitabimur in profundum maris lassati & fatigati, quasi præsumentes de viribus nostris. Opus ergo est vt habeamus pennas: & opus est vt ipse deducat. Adiutor enim noster est. Habemus enim liberum arbitrium: sed ipso libero arbitrio nihil boni possumus, nisi nos adiuuet ille, qui iubet. Et nota, quòd manus Dei, id est, Christus, nos multipliciter educit, deducit & introducit: vide versi. 2330. Item notandum, quòd manus Dei, qua nos deducit ad mundum, scilicet, verè relinquendum, quinque digitos habet. Quorum consideratione de mundo ad morem ducimur æternorum. In illa enim manu continentur isti digiti. Primus est pollex, scilicet potestas puniendi. Pollex enim secundum Isidorum dicitur pollex, eo quòd inter cæteros digitos polleat virtute, & potestate. Et sic significat potestatem Christi iudiciariam: cuius tanta est potestas, vt, cum venerit tempus puniendi, nullus ipsum euadere possit. Deut. 32. Non est qui de manu mea possit eruere. Propter quod dicit Apostolus, Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Et istum digitum potestatis diuinæ, quàm multi considerantes mundum reliquerunt, & per amorem ad extrema volauerunt. Quod considerans Iob dicebat Deo, Manum tuam longè fac à me, & fortitudo tua non me terreat. Secundus digitus est

Manus Dei quinque digitos habet.

Isidor. 2. Etym.

Hebr. 10.

Iob 13.

index,

Universidad de Deusto
Biblioteca

index:qui index dicitur, quia ipso mediante cæte- A
ra indicando monstrat nus. Et isto digito significa-
tur apertio, & claritas conscientiarum: qua Deus
apertè omnibus omnium mala, & bona demõstra-
bit, quia conscientiæ singulis patebunt in die iu-
Greg. 12. dicij: vt deducit Magister lib.4.dist.43. & Greg.
mor.c.11. & lib.15. 12.moral. Istius digiti consideratio multos auertit
c.11. à malo, ne tam publicè confundantur in extremis.
Et hoc est quod dicitur 2. Mach. 6. Manus omnipo-
tentis neque viuus, neque defunctus poteris effu-
gere. Tertius digitus est medius: qui inter alios di-
gitos est longior. Et ideo per ipsum designatur be-
nignitas: per quam Deus nos expectat patienter, vt
Psal.118. ad eum redeamus. Propter quod dicitur. Fiat ma-
nus tua vt saluet me. Et sicut isto digito medio ex- B
tento super plano, nec pollex, nec index potest il-
lum contingere planum. Itaque quamdiu digitus
benignitatis diuinæ ad nos extenditur, nihil nobis
nocere potest: scilicet nec potestas puniendi, nec
perspicacitas discernendi. Istius digiti consideratio
multos deduxit à mundo ad amorem Dei. Propter
Rom.2. quod dicit Apostolus, Nescis, quòd benignitas Dei
ad pœnitentiam te adducit? &c. Quartus est digi-
tus anularis: in quo scilicet mulieres anulum por-
tare solent. Cuius causa est, quia secundum peritos
medicos, nervus quidam à corde natus, ad illum
digitum procedit, & cum nervis illius digiti copu-
latur. Et ideo ordinatum fuit, quòd ille digitus anu-
lo tanquam corona circundaretur. Iste digitus si- C
gnificat pietatem Dei: quæ quidem pietas à vulne-
re Christi cordis ad nos procedit: per istum digi-
tum omnis misericordia Dei in nos conuertitur.
Vnde sicut ille digitus etiam dicitur medicinalis:
sic & pietas Dei nostros defectus medicãdo sanat.
Et hoc est, quod dicitur Iob 5. In correptionem do-
mini ne reprobes: quoniam ipse vulnerat, & mede-
tur: percutit, & manus eius sanabunt. Quintus est
digitus auricularis: qui inter omnes digitos est bre
uior: & significat Christi humilitatem, qua breuis
propter nos & paruus fuit factus, vt nos exaltaret.
Istius humilitatis Christi consideratio multos ad
ipsum deducit. Propter quod ipse ait, Venite ad me
Matt.11. omnes, &c. Sed modum ostendit, dicens, Discite à D
me, quia mitis sum, &c. Ex quibus omnibus patet,
qualiter Dei manus nos à mũdo deducit ad ipsum,
Propter quod nunc ait Psalm. *Etenim illuc manus tua
deducet me*, &c.

2437 Et dixi, Forsitan tenebræ conculca-
bunt me, & nox illuminatio mea in
deliciis meis.

Hic ostendit consequenter quòd à Deo non po
test effugere ratione obscuritatis vel priuationis
luminis. Et primò circa obscuritatem proponit ca-
sum: secundò soluendo respondet ad propositum,
ibi, *Quia tenebræ*. Casus ergo est. Aliquis positus in
tenebris mala facit: quæritur ergo, Nunquid Deus E
illum videt, nũquid effugit præsentiam Dei? Quod
ideo sic ponit, quia fortè aliquis ignorans arbitrari
posset: licet Deus sit vbique præsens, non tamen vi-
det ea, quæ fiunt in tenebris: sicut homo existens
in loco tenebroso, & obscuro, non videt ea, quæ
fiunt in præsentia sua. Sic ergo est casus, quòd nox
sit illuminatio mea in deliciis meis. Quasi dicat,
Ipsam noctem reputabo mihi pro lumine, in qua
fruar deliciis meis: tamen ab alio videri non pos-
sum. Quod maximè obseruant luxuriosi: iuxta il-
lud Iob.24. Oculus adulteri obseruat caliginem. Et *Tenebræ
Ioann.3. Omnis, qui malè agit, odit lucem. Quan- sunt pecta
tum autem ad sensum propheticum, notandum, ta.
quòd per tenebras, & obscuritatem intelliguntur
peccata, quæ animam obscurant: intelliguntur tẽ-
tationes, & aduersa, quibus mare huius sæculi ple-
num est. Cogitauerat ergo iste fugere à facie Dei
irati ad faciem Dei placati: & hoc per pennas cha-
ritatis volando mente ad maris extrema, vt dictum
est. Sed hæc cogitando, & considerando quòd in
transitu maris tanta est culparum, tentationum &
aduersitatum obscuritas: incipit dubitare, ne ab il-
lis rapiatur, & impediatur à proposito. Et tamen
repetit finaliter, quòd ista mundi aduersa per noctẽ
significata, seu figurata delicias mentis causant, & B
prospera mundi conturbant. Et hoc est, quòd du-
bitando dicit. *Et dixi, Forsitã tenebræ conculcabũt me*:
vt puta, forsitan peccatis implicabor quibus alæ
charitatis deficient: vel aduersis turbabor, & defi-
ciam. Tamen reperi, quòd nox (id est, mundi aduer- *Nox figu-
sitas) me iuuat ad mundum relinquendum, & ad ratiue ad-
veras delicias trãseundum. Et sic reperi, quòd nox uersa.
est illuminatio mea in deliciis meis: quia nox ad-
uersitatis aperit oculos, quos claudit prosperitas
mundi. Et quantum ad istum intellectum, ait hic *Aduersa
Aug. *Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me*. Qua- illuminãt.
si dicat, Ecce iam credidi in Christum: iam erigor
duabus alis geminæ charitatis: sed abundat ini- Matt.24.
quitas huius sæculi. Et quia abundauit iniquitas, C
refrigescit charitas multorum. In ista ergo vita, in-
ter tanta scandala, inter tam multa peccata, inter
tantas turbas quotidianarum tentationum & ad-
uersitatum quid faciam? quomodo perueniam ad
maris extrema? Attendens ergo longitudinem viæ,
dixi mihi, *Forsitã tenebræ conculcabunt me: sed nox illu-
minatio mea in deliciis meis*. Gratias illi, qui me quæsi-
uit fugitiuum, qui nocte (id est, aduersis) me illumi-
nauit: qui terga mea flagelli plaga percussit: fecit
mihi illuminatam noctem, dum & Christus aduer- *Delicia
sa suscepit, quibus ad delicias peruenirem æternas. dicuntur
Vel aliter: *nox illuminatio mea in deliciis meis*: vt scili- verba scri
cet per delicias intelligas verba sacræ scripturæ, qui pturæ sa
bus illuminatur obscuritas nostræ mentis. Et sic cræ.
istum textum deducit Gregorius, dicens, In sacræ Greg. 36.
scripturæ verbis tot delicias inuenimus, quot ad moral. 10.
profectum nostræ intelligentiæ diuersitates acci-
pimus: vt modò nos nuda pascat historia: modò
sub textu literæ velata medullitus nos reficiat mo-
ralis allegoria: modò ad altiora suspendat contem-
platio in præsentis vitæ tenebris iam de lumine
æternitatis intermicans. Et sciendum, quòd quis-
quis deliciis affluens, in quadam sui remissione *Prosperi-
soluitur: atque à laboris studio quasi ex lassitudine tas & de
relaxatur. Quia nimirum anima cum internis deli- lectatio
ciis abundare cœpit, terrenis iam operibus incu- mentis cor
bare minimè consentit. Sed amore conditoris ca- pus ab a-
pta, & sua captiuitate iam libera ad contemplan- more ho
dum eius speciem deficiendo suspirat, & quasi las- minis.
sescendo conualescit. Quia dum sordida onera
portare iam non valet, ad illum per quietem pro-
perat, quem intus amat, hinc etiam in admiratio- Cant.8.
nem sponsæ scriptum est, Quæ est ista, quæ ascen-
dit de deserto deliciis affluens: quia nimirum san-
cta ecclesia nisi verborum deliciis afflueret, de de-
serto vitæ præsentis ascendere ad superiora non
posset. Deliciis igitur affluit, & ascendit: quia dum
mysticis intelligentiis pascitur ad superiora quo-
tidie cõtemplanda subleuatur. Hinc etiam & Psal-
mista

mista ait, *Et nox illuminatio mea in deliciis meis*. Quia A
dum per intellectum mysticum studiosa mẽs refici-
tur, iam in ea vitæ præsentis obscuritas fulgore
Dei subsequentis illuminatur, vt etiam in huius
corruptionis caligine in intellectum illius vis futu-
ri luminis erumpat: & verborum deliciis pasta, præ-
gustando discat, quid de pabulo veritatis eluriat.

2438 Quia tenebræ non obscurabuntur
à te, & nox sicut dies illuminabitur: si-
cut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Hic ex casu respondet ad propositum, ostẽdens,
quòd tenebræ non obscurant visum Dei. Quasi, B
quantum ad literam, dicens, Nihil in tenebris exi-
stens, à diuina cognitione obscuratur: quia nox ista
Deo est dies, & tenebræ sunt lux. Propter quod
subdit, *Sicut tenebræ eius, ita & lumẽ eius*. Quasi dicat,
Ita videt diuina scientia in tenebris, sicut in luce.
Ex quo sequitur, quòd fugiens ad tenebras, & ibi
malè agens, à diuina sapientia, vel præsentia non
fugit. Et hoc est, quod dicitur 1. Ioann. 1. Deus lux
est, & tenebræ in eo non sunt vllæ: quia lux in te-
nebris lucet, & tenebræ eam non comprehende-
runt. Quantum verò ad sensum propheticum, sciẽ-
dum, quòd tenebræ vocantur ipsa peccata. & pec-
catores homines: vt in præcedenti versiculo dictum
est. Item obscurare aliquid est, idem, quod illuc oc- C
cultare: quia quando res sunt occultatæ, non vi-
dentur à nobis, sicut nec res in occulto positæ. Et
sic est sensus, quòd tenebræ (id est, peccata, vel pec-
catores homines) à Deo non obscurantur, sed ma-
nifestantur: obscurantur autem ab hominibus, qui
illa occultare nituntur. Vnde hic ait Augustinus. *Quo-
niam tenebræ non obscurabuntur à te*. Noli ergo tu ob-
scurare tenebras tuas. Deus enim illas non tene-
brat, sed magis illuminat: quoniam illi in alio Psal. *Obscura-
dictum est, Tu illuminas tenebras meas. Tenebrant re idẽ est
autem tenebras suas homines mali, homines per- quod oc-
uersi: cum peccant vtique, tenebræ sunt: dum verò cultare
non confitentur peccata, quæ fecerunt, sed insuper vel abscõ
defendunt tenebrant tenebras suas. Ergo, si iam D dere.
peccasti, in tenebris es: sed confitendo tenebras
tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defen-
dendo autem tenebras tuas, tenebraberis à tene-
bris tuis. Et quomodo euades à duplicibus tene-
bris, qui in simplicibus laboras? Sequitur, *Et nox si-
cut dies illuminabitur*, &c. Vbi notandum, quòd sicut
dies naturalis habet tenebras & lucem, quia conti- *Dies pro-
net vigintiquatuor horas, sic & vita præsens habet sperita-
lucem & tenebras, Huius lux est prosperitas: nox tis: nox
verò aduersitas. Quando autem homo gratia Dei aduersi-
tactus habet lucem prosperitatis, & non extollitur: tas.
habet noctem aduersitatis, & non frangitur: tunc
in ipso nox sicut dies illuminatur, quia æqualiter
permanet in Dei laudibus tempore aduersitatis, si- E
cut tempore prosperitatis. Et ideo tunc sunt tene-
bræ eius, ita & lumen eius. Vnde hic Aug. *Et nox si-
cut dies illuminabitur*. Dies nobis prosperitas sæculi:
nox nobis aduersitas sæculi. Sed, si cognoscamus
meritò peccatorum nostrorum nos aduersitates
pati: & dulcia sint nobis flagella patris, ne sit ama-
ra sententia iudicis, sic habebimus tenebras noctis
huius, sicut lumen noctis huius. In hac enim mor-
tali vita habent homines lucem, habent & tenebras:
lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed
vbi Christus dominus venerit, & habitauerit ani-
mam per fidem, & donauerit patientiam: tunc in-
cipit homo fidelis indifferenter in mundo isto nec
extolli prosperis, nec frãgi aduersis: sed vtique Deũ
benedicere. Et sic fit illi, quomodo dictum est, *Sicut
tenebræ eius, ita & lumen eius*. Vel aliter: hic præuidẽs
Psalmista tempus Christi passionis, & resurrectio-
nis quòd, scilicet tempore passionis Christi lux diei
per tres oras obscuraretur: ita quòd dies perderet
tres horas luminis, sic enim scriptum, est, quòd ab
hora sexta vsque ad horam nonam tenebræ factæ
sunt super vniuersam terram. Volens ergo Christus *Sol per
satisfacere lumini diei amissi, in sua resurrectione tres horas
per tres horas illuminauit noctẽ: sic quòd sol ante tẽ ante diẽ
pus secundum cursum naturæ debitum per tres ho- fuit ortus
ras antè surrexit. Erat enim tunc æquinoctium: sic in resurre
quòd nox habebat duodecim horas, & dies to- ctione
tidem. Sed sol surrexit hora nona, vt redderet diei Christi.
tres horas, quas amiserat in passione. Et istam ima-
ginationem habet Petrus Rabb. super illo verbo
Mar. 15. Et valde mane, &c. dicens, Et valde mane
vna sabbathorum, &c. Si valde mane, quomodo or-
to iam sole? Sic nescit euangelista quid dicat? No-
uit planè, quid dicat: nec enim errat, sed relatio rei
gestæ cœlitus aperit sacramenta. Nã prius dixerat,
Ab hora sexta vsque ad horam nonã tenebræ factæ
sunt. Sol ergo, qui propter quòd domino compa-
teretur morienti absscesserat à claritate, vt consurge-
ret domino ante tempus occurrit. Et vt suo com-
moreretur autori, ipsam meridianam mortificaue-
rat claritatem, vt consurgeret autori suo, cunctis
tenebris antelucanus erupit: valde mane, quia tunc
sol vt mane faceret, citius aparuit. Et qui antè fu-
gerat, nunc ipse noctem præuenit fugaturus: vt
reddat nox lucis horas, quas transitus dominicæ
passionis inuaserat: quod antè præuiderat Psalmi-
sta dicẽs, *Nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ eius,
ita & lumen eius*. Quia sicut nox lucem diei per tres
horas inuaserat: sic & lux diurna tres horas noctis
inuasit. 2439

Quia tu possedisti renes meos: su-
scepisti me de vtero matris meæ.

Hic Psalmista descripta eminentia diuinæ ma-
iestatis, consequenter consurgit ad eius reuerẽ-
tiam. Potest autem considerari Deus vel in seipso,
vel in hominibus iustis, quos inhabitat. Laudauit
autem Deum in seipso superius: nunc ipsum laudat
vt habitat in hominibus iustis. Et primò laudat
ipsum in seipso: secundò in amicis eius ibi, *Mihi au-
tem*. Quantum ergo ad primum, laudat Deum in
seipso ex quatuor: primò quia à Deo vocatus: se-
cundò quia à Deo illuminatus: ibi, *confitebor*: tertiò
quia à Deo cõfortatus: ibi, *Non est occultatum*: quar-
tò quia à Deo iustificatus: ibi, *Imperfectum*. Quãtum
ergo ad primum, secundum sensum literalem,
laudat Deum qui ipsum vocauit de non esse ad esse,
ipsum formando in vtero matris, & inde ipsum
educendo, & in hac vita conseruando, vt sit sensus,
Te laudo, tibi gratias ago, *quia tu possedisti renes
meos*: me de nihilo formando in vtero matris meæ,
ideo iure sum possessio tua: Et *suscepisti me de vtero
matris meæ*: scilicet me inde educendo, & hic conser-
uando. Quantum verò ad sensum propheticum, *Renes si-
notandum, quòd per renes, in quibus delectatio gnificant
carnis existit, intelligitur omnis exteriotis homi- delectatio
nis delectatio: sicut per cor intelligitur delectatio nes exte-
hominis interioris. Renes ergo possidet Deus, riores.
quando exteriores delectationes reprimit sub re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gula rationis: sic & tunc cor possidet, quando regulat cogitationes interiores igne eius amoris. Sicut ab eo quærebat, dicens, Proba me, domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum. Volens ergo Psalmista reddere causam, quare illa nox sicut dies illuminatur, scilicet, quare æqualiter se habent in luce prosperitatis sicut in luce aduersitatis, reddit rationem, dicens, *Quia tu possedisti renes meos*: id est, delectationes meas tibi subiugasti. Vnde hic Aug. *Quia tu possedisti*, &c. Quasi dicat, Non sine causa sicut tenebræ eius, ita & lumen eius mihi fuit. Quia intus est possessor, qui non solùm cor tenet, sed etiam renes: non solùm cogitationes, sed etiam delectationes. Ipse ergo possidet. Vnde ergo me delectaret aliquid lucis in nocte, quia ipse possidet renes meos? Non noui delectari, nisi de luce interiori sapientiæ ipsius. Quid ergo? Non delectaris de prosperitate rerum, nõ de prosperitate temporum, non de honoribus, non de familia? Non delector, inquit. Quare? Quia sicut tenebræ eius mihi, ita & lumen eius. Vnde ergo tibi ista indifferentia? Vnde? ecce, *quia tu possedisti renes meos, suscepisti me*, &c. Vbi nota, quòd per vterum matris suæ, intelligit consuetudinẽ malorum. Qui enim in tali vtero sunt, non æqualiter habent lucem & tenebras, prosperitatem, & aduersitatem: quia in prosperis eleuantur, in aduersis deficiunt. Sed ille æqualiter habet illa, quem Deus sua gratia de tali consuetudine eripere dignatur. Et hoc est, quod dicit: Illa quando eram in vtero matris meæ (id est, in consuetudine mundi) non mihi æqualiter erant: sed ideo modò mihi æqualiter sunt, quia tu de illa consuetudine me suscepisti. Vnde hic ait Augustinus. Suscepisti me de vtero matris meæ. Quasi dicat, Dum essem in vtero matris meæ, non indifferenter habebam tenebras illius noctis, & lucem. Etenim vterus matris meæ, consuetudo ciuitatis Babyloniæ fuit. Qui autem in vtero matris illius Babyloniæ sunt, gaudent prosperis sæculi: franguntur aduersis. De isto vtero suceptus fuerat Apostolus, cum dicebat, Cùm autem placuit Deo, qui me segregauit ex vtero matris meæ, prædicare filium suum in me. Quæ enim erat mater eius, nisi synagoga. Ille ergo, qui Paulum segregauit ex vtero matris suæ, ipse nos segregauit ab vtero matris nostræ Babyloniæ, scilicet à consuetudine mundi.

Psal. 25.

Vterus matris quid significet.

Ad Gal. 1.

2440 **Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis.**

Hic Deum laudat, quia à Deo illuminatus. Vnde concludit versiculus, *Et anima mea cognoscet nimis.* Quantum ad sensum literalem, nota quòd alia litera habet, *quia terribiliter magnificasti me*: & eadem est sententia, quia Deus non magnificatur in se, sed in nobis, vide ver. 272 523 551. Vnde cùm Deus magnificat nos, ostendit magnitudinem suæ bonitatis. Dicit ergo Dauid, *confitebor tibi* (scilicet confessione laudis) *quoniam magnificatus es*: vel, *quoniam me magnificasti*: quia me de gregibus ouium suscepisti, & ad regnum me vocasti: & sic me magnum fecisti. Ideo mirabilia opera tua, nõ solum in me, quem sic magnificasti: sed in omni alia creatura: quia nulla creatura est ita parua, quin in ipsa appareant mirabilia. Considera pulicem tam paruam creaturam, nónne ibi reperies mirabilia, quòd in tam paruo corpore, distinctè sint formati oculi, os, pedes, & ventер? Considera araneum, cum quãto subtili artificio telã texit, quæ nullus hominum facere posset. Cõsidera granum parum seminis, in quo magna arbor cõmetur. Et sic de singulis. Si enim tam mirabilia sunt in paruis creaturis, quid cogitandum de maioribus? Dicat ergo, *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis*, id est, valde cognoscã, quòd opera tua sunt mirabilia, quia à te illuminatus. Hoc non cognoscunt infideles, qui ista non Deo, sed dæmonibus attribuunt. Quãtum verò ad intellectum propheticum, Psal. suas vires considerans, dixerat superius, *Mirabilis facta est scientia tua ex me, & non potero ad eam.* Modò autem non vires suas attendens, sed Dei gratiam, qua est illuminatus, se confitetur ad scientiam Dei cognoscẽdam pertingere nõ posse. Quia respiciẽdo mirabilia, quę in creaturis, & operibus Dei continentur, consurgit ad cognoscendam sapientiam artificis, qui illa creauit. Et hoc est quod dicitur Sapien. 13. Speciei enim genitor hæc omnia constituit. Intelligant ergo ab ipsis, quòd qui hæc fecit, fortior est illis. A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Vnde August. hic ait, *Confitebor tibi*, &c. *Terribiliter* (inquam) *magnificatus es*: quia eo ipso quo te miramur terribilis es, cum tremore gaudemus. Timemus enim ne donis tuis nos extollentes superbia, mereamur amittere, quod humilitate, percepimus. *Mirabilia opera tua, Deus, & anima mea cognoscet valde.* Vnde hoc nisi quia venit mihi gratia tua, & illuminauit tenebras meas? Vel ideo dicit, *Et anima mea cognoscet nimis*, de futuro: volens dare differentiam inter cognitionem viæ & patriæ: quia omnis cognitio Dei à nobis hic in via est obscura, & ænigmatica: in patria autem erit clara, & aperta: dicente Apostolo, Nunc cognoscimus ex parte, quia videmus per speculum in ænigmate: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Vnde hanc claram de futuro cognitionem notans Psalm. dicit, *Et anima mea cognoscet nimis*: quia. i. illa cognitio respectu istius est nimia. i. valde clara.

Deus cognoscitur per creaturas.

1. Cor. 13.

2441 **Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ.**

Hic laudat Deum, quia à Deo in bono confirmatus. Vbi primò notandum, quantum ad literam, quòd hic accipitur os, non pro ore) vt declinatur os oris) sed pro osse, (quod declinatur os, ossis.) In ossibus enim stat firmitas corporis, & fortitudo. Hoc autem os dicitur factum in occultũ: quia ossa carne sunt velata, & intra carnem occultata. Vult ergo Psalmista dicere, Os meum, quod fecisti in occulto, id est, intra carnem, in quo stat robur, & fortitudo corporis, non est occultatum à te. Quasi dicat, Qui fecisti ossa intra carnem, quomodo à te essent occultata, qui illa in carne fecisti? Similiter & tota substantia mei corporis à te non occultatur, quamuis sit in visceribus terræ. Fecit enim Deus hominem, quo ad corpus, de limo terræ. Et sic substantia corporis pro maiori parte est de terra: quæ est inter omnia elementa inferius. Erat ergo substantia corporis nostri in inferiora terræ: quia erat ipsa terra, quæ est inferius elementum. Quæ tamen à Deo non est occultata, qui corpus nostrum fecit ex terra. Aliter enim insciens operatus fuisset, & non in sapientia. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd per os, quod secũdum

Os significat patientiam & fortitudinem.

Patientia fortitudo totus latet.

secundum Aug. ossum dicitur, intelligitur patientia interior: qua fidelis in aduersis non frangitur, quòd à Deo tale ossum factum esse dicitur, quia talis virtus patientiæ est ab ipso Deo: & in abscondito. quia stat intus in anima: non exterius in apparentia corporis. Vnde hinc ait August. *Non est occultatum os meum, &c.* Quod os dicit quæramus illud. Hoc ossum firmitas quædam est interior: quia in ossibus firmitas quædam corporis, & fortitudo intelligitur. Est autem in anima quædam interior non firmitas, sed infirmitas. dum frangitur. Quædam verò firmitas, dum fortiter perseuerat, dum tormenta quælibet, tribulationes, & aduersitates sæuiunt: illud os, quod Deus in abscondito fecit in nobis, firmum permanet, non cadit. A domino enim facta est quædam firmitas patientiæ nostræ. Et attende Paulum intus habentem hoc genus firmitatis, cum dicebat, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Vnde, quasi tristes? contumeliis, opprobriis, persecutionibus, flagellis, plagis, lapidationibus, carceribus, catenis. Quis nen eos tunc miseros æstimaret: Nec ipsi illi persecutores sæuirent in eos, nisi potarent eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi enim eos ex sua infirmitate tristes æstimabant, qui non habebant ossum abscónditum interius. Isti verò, qui habebant, hominibus foris tristes videbantur: intus autem gaudebant Deo cui non erat abscónditum os ipsorum, quod fecerat in abscondito. Sequitur, *Et substantia mea in inferioribus terræ.* Hic magis expressit ossum istius constantiæ. Ibi enim magis laudanda est fortitudo patientiæ, vt maior est inclinatio ad ruinam. Vnde quid mirabile, quid magnum, si fortis est angelus, qui fragilitatem carnis trahentis deorsum non habet? Sed magnum est, si fortis sit homo, qui carnem fragilem portat. Et hoc notans Psal. dicit, *Et substantia mea in inferioribus terræ.* Quasi dicat, secundum gloss. Ego subsisto in carne corruptibili: & tamen os meum non cedit in malis huius vitæ inferioris. Et ad hoc ponit exemplum August. de Apostolis tempore passionis, qui os firmitatis intus adhuc non habebant: dicens, Quando dominus passus est, discipuli nondum habebant illud os firmitatis interius: nondum in illis erat firmatum robur patientiæ, vnde latebant se, nesciebant vires suas, Ausus est Petrus promittere societatem mortis cum domini passione; & non se nouerat ægrotus, medicus autem nouerat ægrotum. Promisit ille, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Respondit medicus, Amen dico tibi, priusquam gallus cantet, ter me negabis. Responsio medici verior inuenta est, quàm ægroti præsumptio. De istis ergo ossibus dicit, *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto*: sed bene, supple, à me est occultatum.

Luc. 22.

2. Cor. 6.

2442 **Imperfectum meum viderũt oculi tui: & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.**

Hic laudat Deum, quia à Deo iustificatus. Quantum ad intellectum literalem, vult ostendere Psal. quòd Deus omnes homines nouit, antequam sint, & de ipsis ab æterno ordinauit, quid sit futurum quia malos præscíuit ad mortem: iustos autem prædestinauit ad vitam. Et propter hoc ipse laudat Deum, quia per suam prædestinationem est iustificatus. Vnde ait, *Imperfectũ meum viderunt oculi tui.* Translatio Hiero. habet, *Informem me adhuc viderunt oculi tui.* Res enim antequam sit formata, est imperfecta. Est ergo sensus: Antequã essem formatus, me viderunt oculi tui, quia Deus cognoscit omnia, antequam fiant: & tunc in libro tuæ prædestinationis me scripsisti. Quasi dicat. Non meis meritis à te sum iustificatus, sed tua prædestinatione: quia *in libro tuo omnes scribentur*, id est, scripti sunt, id est, in notitia tua, quæ liber dicitur: quia omnia firmiter retinet sine oblutione. Ponimus enim duplicem librum in Deo, scilicet librum vitæ, in quo prædestinati scribuntur: & librum mortis, in quo præscit: tamen respectu diuinę notitiæ, quę omnes tam bonos quàm malos comprehendit, vnus liber ambo dicuntur. Et sic accipitur hic liber pro ipsa notitia diuina, quæ se ad bonos & malos extẽdit. Et sicut scriptum est in libro illo, ita de facto euenier. Et hoc notans Psalm. dicit, *Dies formabuntur*, id est, tempora futura formabuntur, & enenient, sicut in notitia tua præuium est: tempora, id est, omnia, quæ fient in futuro tempore: non obstante quòd futura nondum sint. Et hoc est quod ait, *Et nemo in eis*: quia nemo est in tempore futuro, quod nondum est. Per hoc enim vult ostendere quòd omnia tempora futura, & omnia in eis fienda, Deo sunt cognita: quia eius cognitio æternitate mensuratur, cui omnia tempora sunt præsentia. Quantum autem ad intellectum propheticum, notandum, quòd prædestinati aliquando cadunt in peccatum, sed finaliter à peccato resurgunt: sicut præsciti aliquando sunt in statu gratiæ, sed ab illo finaliter cadunt. Resurgunt autem prædestinati finaliter, quia Christus oculo suæ misericordiæ respicit illos. Præsciti autem cadunt, quia suis demeritis Christus deserit illos. Sic enim in passione Christi cecidit Petrus Christum negando: sed post surrexit, quia respexit dominus Petrum: & egressus foras, fleuit amarè. Hoc ergo notans Psal. in persona Petri, immò etiam cuiuslibet prædestinati cadentis, ait, *Imperfectum meum* (id est, casum meum) *viderunt oculi tui.* August. autem ponit quòd ista sint verba Christi, dicentis patri, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, & ad idem tendit. Vnde sic ait, Quid autem Christus dicat patri, audi, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*: *Imperfectum meum*, id est, Petrum meum, pollicentem & negantem, præsumentem, & deficientem. Viderunt eum oculi tui. Nunquid eum & ipse dominus respexit: sicut scriptum est, Respexit Dominus Petrum, & ipse egressus foras, fleuit amarè fletus ille de respectione domini fuit. Dicat ergo de Petro suo, *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Nã Petrus imperfectus titubans in domini passione proculdubio sibi dimissus periret: sed viderunt eum oculi tui. Non solum illum, sed & omnes, qui imperfecti fuerunt donec Christi resurrectione firmarentur. Quia tunc aperuit oculos illorum, non perisse in domino, quod mortuum erat. Et factum est os illud in abscondito eorum, vt etiam ipsi iam non timerẽt mori. Sequitur, *Et in libro tuo omnes scribentur.* Vbi notandum, quòd liber Dei dicitur Christus. In libro enim scribuntur, quæ agenda, & quæ euitanda: quid imitandum, quid fugiendum. Sic Christus dicitur liber, quia in ipso habemus doctrinam omnium agendorum & fugiendorum. Hic boni scribuntur, dum quę agenda sunt, i. Christo contemplantur: hic mali scribuntur, dum peccata fugienda, per Christum ostenduntur. Et hoc est quod ait, *In libro tuo omnes scribentur*: vt Christus dicat, In me libro tuo omnes docentur, quem me dedisti

Visus vel respectus Dei ad peccatorem.

Luc. 22.

Liber dicitur Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus formam iustitiæ. Et in isto libro dies formabuntur. Hic enim dies significat prædestinationem, qui etsi aliquando cadant, per istum librū formantur, & ad statum gratiæ reparantur. Dicat ergo Christus, *Et dies formabuntur*. i. prædestinati, vt Apo-
Psal. 138. stoli: de quibus dicitur, Dies diei eructat verbum. *Formabuntur*. s. in me, à quo perfectionem gratię sumunt: *Et nemo in eis*. s. nullus in eis formabitur, vel per eos: sed per me. Nullus enim ad statum gratiæ adductus, dicit se in Petro, vel in Paulo formatum: sed in Christo. Dicat ergo Christus, *Dies* (scilicet prædestinati) *formabuntur*. s. in me: *& nemo in eis*. Et hoc est, quod Corinthios reprehendit Apostolus, qui in Paulo, vel in Petro se dicebant formatos: 1. Corinth. 1. dicens, Significatum est mihi quòd diuisiones sunt inter vos. Quia vnusquisque vestrum B dicit, Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ: ego autem Christi. Diuisus est ergo Christus? Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Sic ergo dies formantur in Christo, & nemo in eis.

2443 ## Mihi autē nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

Hic consequenter Deum laudat in amicis suis, quos Deus mirabiliter magnificat. Et duo facit: quia primò ostendit amicorum Dei exaltationē: secundò inimicorum depressionem: ibi, *Si occideris*. Prima diuiditur in duas: quia primò ostēdit amicorum Dei altam dignitatem: secundò ipsorum incōprehensibilem numerositatem: ibi, *Dinumerabo eos*. Quantum ad primum, sciendum quòd secundū literam iste textus dupliciter exponitur. Primò exponitur de angelis: quia vbi nos habemus, *Nimis honorati sunt amici tui Deus*: in Hebræo habetur, *fodales tui*. Et sic intelligitur de sanctis angelis, qui sunt in societate Dei, & eius amici: de quibus in præcedenti Psal. In conspectu angelorum psallam tibi, Deus. Hi namque semper vident faciem patris, qui in cœlis est. De quibus subditur, *Nimis confortatus est principatus eorum*. i. firmiter stabilitus principatus eorū. Angeli per ordines trium Hierarchiarum sunt distincti. Hierarchia autem idem est, quod sacer principatus. Ipsorum ergo principatus sic stabilitus est, quòd amplius cadere non possunt. Secundò hoc exponitur de Apostolis & eorum successoribus: qui amici Dei dicuntur, dicente eis Christo, Ioan. 5. Vos autem dixi amicos. Principes etiam dicuntur, quia principatum in ecclesia tenēt: de quibus dicitur Ps. 44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cōstitues eos principes super omnem terram. Isti nimis honorati sunt, quia locum Dei tenent in terris, vt Deus honoretur in illis. Isti nimis confortati fuerunt, quia recepto spiritu sancto, sine timore verbum Dei per orbem prædicauerunt: vt non verba, vel verbera, sed nec etiam ipsam mortem timerent. Actuū 4. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, &c. Vnde istum textum de Apostolis hic exponit Augustinus, dicens, *Mihi autem nimis*, &c. Ipsimet Apostoli qui in me formabuntur, & nemo in eis, amici tui facti sunt, & ibi valde honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito. Et pro eius nomine passi sunt: in cuius passione priùs trepidauerunt. Vnde valde confortatus est principatus eorum. Ipsi enim Apostoli fa-

Angeli sunt amici Dei & principes.

Apostoli sunt amici Dei & principes honorati & fortificati.

A cti sunt duces ecclesiæ: facti sunt arietes ducentes greges. Et sic valde confortatus est principatus eorum. Et Gregor. istum textum adducit, ostendens *Greg. 10. mor. c. 30.* quàm latè Apostoli amici Dei facti sunt honorati, quia cum Christo orbis effecti iudices. Vnde sic ait, Apostoli in vltimis cum Deo iudices venient, qui nunc pro Deo iniustè iudicantur in terris. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis patescit, quòd cœlesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerunt. *Luc. 18.* Vnde Apostolis suis veritas dicit, Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. B Illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit, qui stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquit, vt simul iudex cum iudice veniat: qui nunc consideratione iudicis sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim quod de sanctæ ecclesiæ sponsa per Salomonem dicitur, Nobilis in *Prou. 3.* portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terræ. *Esa. 3.* Hinc Esaias ait, Dominus ad iudicium venit cum senatoribus populi sui. Hinc eosdem senatores nō *Ioan. 15.* iam famulos, sed amicos veritas dicit. Iam non dicam vos seruos, sed amicos meos. Quos nimirum Psalmista intuens, ait, *Mihi autem honorati sunt amici tui Deus*. Quorum dum celsitudinem cordis aspicet, mundi gloriam qua potestate calcarent, protinus addidit, dicens, *Nimis confortatus est principatus* C *eorum*, &c.

2444 ## Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exsurrexi, & adhuc sum tecum.

Hic ponit amicorum Dei incomprehensibilem numerositatem. Et exponitur iste versus dupliciter sicut & præcedēs, scilicet de angelis, & de Apostolis. De angelis quidem, quia certum est, quòd *Angeli sunt in magno numero* sunt in magno numero: de quibus dicitur Iob 25. *sed Deo soli.* Nunquid est numerus militum eius? Quod exponens Gregorius ait, In cognitione humanæ rationis numerus non est spirituum supernorum, quia *Greg. 27. mor. c. 7.* quanta sit illa frequentia inuisibilis exercitus nescit, de quo per Danielem dicitur, Milia miliū ministrabant ei, & decies cētena milia assistebant ei. *Dan. 7.* Supernorum enim angelorum numerus infinitus est, & finitus exprimitur: vt qui Deo est numerabilis, innumerabilis nobis demonstretur. Et hoc est quod in Christi persona hic dicit Psalmista, *Dinumerabo eos*, scilicet, dicit Christus, quia Christo sunt numerabiles: sed nobis super arenam multiplicabuntur. Et quia Psalmista per reuelationem Dei se futurum ad societatem angelorum, ad quam iusti assumuntur, sciuit. Ideo subdit. *Exsurrexi*: scilicet per E gratiam tuam à peccatis quæ commisi: puta adulterij, & homicidij, & superbiæ, in numeratione populi: *Et adhuc sum tecum*: scilicet per gratiam, supple & ero per gloriam. Secūdò hoc exponitur de Apostolis, & iustis per eos conuersis. Quamuis enim Apostoli numero essent pauci, quia duodecim: tamen per eos innumerabiles fideles sunt generati. Et hoc est quod ait Christus, *Dinumerabo eos*: scilicet Apostolos, qui faciliter numerari poterant. Sed nati per eos, super arenam multiplicabuntur. Quasi dicat, Erunt innumerabiles ad modum arenæ. Vel

Arena dicuntur Iudæi. Vel aliter: per hoc vult designare quòd Christiani A per Apostolos geniti exuperabunt Iudæos, quia plures illis erunt. Vbi sciendum, quòd per arenam, quæ sterilis est, significantur Iudæi steriles immeritos. Vnde ipsos arenæ Deus comparabat: de ipsis *Gen. 14.* dicens Abrahæ, Sicut stellas cœli, & sicut arenam maris. Per stellas enim, vt hic ait gl. populus Christianus intelligitur: qui numerosior, est populo Iudæorum, qui arenæ propter sterilitatem comparatur. Et hoc est quod ait, *Dinumerabo eos*. s. fideles, & *super arenam*. i. multiplicabuntur super Iudæos. Si autem quæras, quæ fuit causa tantæ multiplicationis Christianorum, certè fuit resurrectio Christi: quæ fuit causa non solum nostræ resurrectionis corporalis, quæ erit in fine, sed etiam resurrectionis spiritualis. Et hanc causam assignat Christus, dicens, *Ex-* B *surrexi*. i. iam passus sum, iam mortuus sum, & sepultus. Sed ecce exsurrexi. Prædicantibus enim Apostolis resurrectionem Christi, multa milia conuertebātur: vt patet in actibus Apostolorum. Sequitur, *Et adhuc sum tecum*. Per hoc vult significare Christus, quòd post ascensionem suam vsque ad diem iudicij coraliter occultus est à nobis, manens cum patre, sedens ad dexteram patris vsque ad diem iudicij, in quo omnibus corporaliter apparebit. Et hoc est quod ait, *Exsurrexi*. s. à mortuis, supple, & ascendi: *Et adhuc*. i. toto medio tēpore vsque ad diem iudicij: *tecum sum*, occultus ab eis. Per hoc enim vult C ostendere deuotionem fidelium, qui in tanto numero sunt multiplicati, cùm tamen corporaliter me nō viderint. Iudæi autem me viderunt.

2445 ## Si occideris, Deus, peccatores: viri sanguinum declinate à me.

Hic consequenter ostendit inimicorum Dei depressionem. Et diuiditur in partes duas: quia primò ostendit malorum detestabilem conditionem: secundò à Deo postulat suiipsius cognitionem: ibi, *Proba me Deus*. Circa conditionem malorum tria ostendit. Primò quòd sunt damnabiles: secūdò quòd sunt culpabiles: ibi, *Quia, dicitis*: tertiòquòd sunt odi- D

Mors multiplex. biles: ibi, *Nónne*. Quantum ad primum, sciendum quòd duplex est mors: scilicet corporis, & ista est communis omnibus bonis, & malis: quia statutum est hominibus semel mori. ad Hebr. 9. Alia est animæ. Et ista duplex: quædam quam voluntariè sibi inferunt peccatores: & ista est mors culpæ. Alia quam violenter sustinent: & ista est mors gehennæ: & istam infert Deus peccatoribus, quos æternaliter damnat. Et hoc notans Psalmista ait, *Si occideris, Deus, peccatores*. Hinc enim ly *si* stat pro quia: vt sit sensus, Quia tu Deus occideris peccatores, id est quia tu occides peccatores obstinatos, scilicet morte gehennæ: quæ dicitur mors secunda. Apocal. 20. Ideo Psalmista ne occidatur cum illis, ipsorum consortium fugit, illis dicens, *Viri sanguinum, declinate à* E *me*. Sanguis enim in scriptura peccatum significat: vide verſic. 847. Et sic viri sanguinum dicuntur viri peccatorum, vel vir sanguinum dicitur quilibet homicida. Cum ergo quilibet peccator, peccato seipsum spiritualiter occidat, vir sanguinum dicitur. Horum ergo societatem fugiens Psalmista dicit, *Viri sanguinum declinate à me*. Vel etiam hoc de morte culpæ potest intelligi, qua seipsos occidunt peccatores: quos tamen Deus dicitur occidere, quia permittit. Vnde hic ait Augustinus, *Si occideris, Deus,*

peccatores. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam, qua tumescunt, amittunt gratiam qua viuunt. Occiduntur peccatores, quia obscurati intelligentia alienantur à via Dei. Amittunt enim cōfessionem propter elationem: atque ita in eis occisis sit quod scriptum est, A mortuo homine, tanquā *Eccle. 17.* qui non sit, perit confessio. Et notandum quòd pec- *Occidit peccator se multipliciter.* cator multipliciter occidit seipsum. Primò ore mentiendo: Sap. 1. Os quod mentitur, occidit animam. Secundò corde inuidendo: Iob 5. Parvulum occidit inuidia. Et Eccl. 30. Multos occidit tristitia: scilicet inuidiæ vel acediæ. Vel ad literam: multos occidit corporaliter tristitia, opere, legem transgrediendo, siue malè agendo. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Rom. 7. Peccatum seduxit me, B & occidit me.

Quia dicitis in cogitatione, accipiat 2446 in vanitate ciuitates suas.

Hic ostendit quòd sunt culpabiles: & maximè in peccato cupiditatis, & auaritiæ, quod radix est omnium malorum. Viri enim sanguinum semper cogitant qualiter aliorum bona potsint rapere, alios inuadere, & se aliis preferre. Quod procedit ex magna vanitate superbiæ ipsorum. Vnde Psalmista sē modò vertit ad illos, dicens, Estis certè culpabiles, C quia dicitis in cogitatione & in corde vestro vt omnes accipiant: id est, inducitis alios ad hoc vt accipiant ciuitates suas: id est, aliorum bona siue loca. Vnde ly *suas* non refertur ad rapientes: sed ad illos quorum sunt bona quæ rapiuntur. Et hoc dicitis in vanitate: id est, ex vanitate superbiæ moti. *Ciuitas dicitur mundus iste.* Vbi aduerte, quòd hic nomine ciuitatis intelligit bona mundi temporalia. Nam totus iste mundus ad modum ciuitatis dicitur factus: vbi sicut in ciuitate mixti sunt boni cum malis, electi cum reprobis, sed tamen differenter: quia in hac mundi ciuitate mali habitant mente, & corpore, boni autem solo corpore: quia corde supernam ciuitatem inquirunt, dicentes cum Apostolo, Non habemus *Hebr. 13.* hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Mali autem in hac mundi ciuitate habitant mente, & corpore. In cuius figuram ille primus vir sanguinum fratricida Cain, fuit primus qui in mundo ciuitatem ædificauit: Genes. 5. in signum, quòd ciuitatem non erat habiturus in cœlis. Ista est illa mundi ciuitas, quam filius Dei (assumpta nostra humanitate) visitare voluit: vt ipsam à cordibus excuteret, & auerteret à nobis eius amorem. Vnde ad eius aduentum tota hæc mundi ciuitas fuit commota. Matth. 21. Cùm intrasset Iesus Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens, Quis est hic? Verè ad Christi aduentum vniuersa mundi ciuitas fuit commota, quia de omni hominum genere ab eius amore commoti fuerunt: vt puta simplices & pauperes: vt pastores in eius natiuitate. Luc. 2. E reges, & principes, vt magi, qui relinquentes regionem suam, ad ipsum adorandum venerunt. Et sic de aliis statibus hominum. Sed mali in *Ciuitas vitiorum multiplex.* obstinatione sua permanentes, istam ciuitatem quærunt, istam diligunt, & pro ista laborant, vt bonis temporalibus abundent. Quia omnes quæ- *Ephes. 2.* runt, quæ sua sunt: scilicet quæ sunt mundi, non quæ Iesu Christi. Vnde in vanitate dicunt, *Accipiant ciuitates suas*. Et sic nota, quòd iste mundus quamuis sit vnus, tamen ciuitates, in plurali dicitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia quodlibet vitium in ipso ciuitatem per se facere videtur. Primò superbia hic facit ciuitatem suam.
Gen. 11. Vnde & superbi se adinuicem hortantur, dicentes, Venite, faciamus ciuitatem, & turrem, cuius eacumen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum. Isti non aduertunt huius ciuitatis humiliationem futuram, de qua Esa. 26. Dominus incuruabit habitantes in excelso, & ciuitatem humiliabit vsque ad terram: & detrahet eam vsque ad puluerem. Secundò auaritia hic facit ciuitatem suam, quam ædificat de sanguinibus pauperũ. Vnde Abacuc 2. Væ, qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate. Et ista maledictionibus repletur, figurata in ciuitate Hiericho: quæ luna interpretatur, quia diuitiæ continuè vt luna mutantur: quia modò augentur, modò minuuntur: modò accedunt B isti, modò illi, de qua dicitur Iosue 6. Sit ciuitas ista anathema cum omnibus quæ in ea sunt. Tertiò luxuria hic facit ciuitatem suam: quæ videtur ad momentum delectabilis, sed aquas habet amarissimas: scilicet diuersarum stimulos pœnarum, & laborum solicitudines: de qua 4. Regum 2. Habitatio ciuitatis huius optima est, sed aquæ sunt pessimæ, & terra sterilis. Videtur huius habitatio optima, inquantum carnem delectat ad modicum: sed in re sterilis est, & pessima: quia nunquam mentem quiescere sinit. Vnde Esa. 23. Sume citharam, circue ciuitatem, meretrix obliuioni tradita. Quartò crudelitas hic suã facit ciuitatem: de qua 3. Regum 14. Qui mortui fuerint in ciuitate, comedent eos canes. Et hæc ciuitas C sanguinum, quia crudeles in effusione sanguinis delectantur: de qua Naum 3. Væ tibi, ciuitas sanguinũ, dilaceratione plena. Quintò gula hic facit ciuitatem suã: de qua figuraliter Ioannis 4. Abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent. Sextò inuidia hic facit ciuitatem suam: de qua Ezech. 7. Fac cõclusionem, terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena est nequitia. Septimò inobedientia & rebellio hic facit ciuitatem suam, de qua 1. Esdræ 4. Venerunt in Hierusalem, ciuitatem rebellem, & pessimã, &c. Et Psalm. 54. Vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Octauò idololatria, & infidelitas hic facit ciuitatem suam. Hæc est enim Athenienſium ci- D tas: de qua Actu. 17. Incitabatur spiritus Pauli videns idololatriæ deditam ciuitatem. Sed quælibet talis ciuitas finaliter erit ciuitas cõfusionis, & ignominiæ. Vnde Actu. 19. Impleta est tota ciuitas confusione. Istæ ergo ciuitates malorum, quas hic cupiunt habere, & possidere, dicunt, *Accipiant in vanitate ciuitates suas*: non aduertentes, quòd scribitur Esa. 24. Amara erit potio bibentibus illam: attrita est ciuitas vanitatis.

2447 ## Nónne, qui oderunt te, domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam?

Hic ostendit, quòd mali sunt odibiles. Et primò ostendit, quòd odire malos est actus virtuosi: secũdò quòd mali oditi sunt ingrati: ibi, *Perfecto odio*. Quantum ad primum, sciendum est, quòd odium apponitur amori. Vnde tantum habet odium de ratione mali, quantum habet amor de ratione boni. Amor autem debetur proximo, secundũ illud, quod habet à Deo secundum naturam, & gratiam. Non autem debetur ei amor secundum illud, quod habet à se, & à diabolo. s. peccatum, & defectum iustitiæ.

Odium proximi qualiter sit licitum: qualiter non.

A Et ideo licèt primò debitum est in fratre, & proximo odire peccatum, & omne, illud quod pertinet ad defectum iustitiæ diuinæ: sed ipsam naturã proximi, & gratiam, quam habet à Deo, nullus sine peccato odio potest habere. Hoc autem ipsum, quòd in proximum odimus culpam & defectum boni, pertinet ad fratris amorem. Eiusdem rationis est, quòd velimus bonum alicui, & odiamus malum ipsius. Vnde propiè loquendo, proximus odiri non debet, sed defectus proximi. Et ideo Psalmista ostendens, quòd non proximum, sed in proximum odio habebat defectum: præmittit primò ipsorum defectum, qui erat, quia illi Deum odiebant: dicens, *Nonne, qui oderunt te, domine oderam?* Quasi dicat, Sic, quia ipsorum vitium ab hominibus est odiendum: sicut & B ipsum Deus odit, vt dicitur Psalm. 5. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. *Et super inimicos tuos tabescebam.* Quid autem sit tabescere, vide vers. 2231. Si autem dicat quis, Quomodo malos licet odire, cùm veritas dicat, Matth. 5. Diligite inimicos vestros: orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: Sed attende, quòd alij sunt inimici nostri, alij sunt inimici Dei: sicut alia est iniuria nostra, alia iniuria Dei: quia nostram supportare debemus, sed nullatenus iniuriam Dei. Vnde hic ait Aug. Sed vbi est, Diligite inimicos vestros? An quia Vestros dixit, non Dei? Et benefacite iis, qui oderunt vos: non ait, qui oderunt Deum. Ideo iste securus dixit, *Nónne eos, qui oderant te, domine, odio habui?* non dixit, qui C oderant me. *Et super inimicos tuos tabescebam*: non dixit super inimicos meos. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici sunt, quia Deo seruimus, quid aliud quàm eum oderunt, & eius inimici sunt? Nunquid ergo tales inimicos nostros diligere non debemus? Aut non propter Deum persecutionem patiuntur, quibus dicitur, Orate pro persequẽtibus vos? Ideo attende, quod sequitur, *Perfecto odio*, &c. Ex istis autem verbis Psalmista suo exẽplo nos excitat ad imitãdum zeli rectitudinem: sicut & aliis exemplis ad alias multas virtutes: vt ostendit Greg. istum textum introducens, dicẽs, Ecce ad insinuandam boni pro malo retributionem. Psalmista desepso fatetur, dicens, Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Ad dilectionem conditoris excitandam insinuat, dicẽs, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam, secreta cordis sui indicat, dicens, Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Ad imitandum zeli rectitudinem, nos suo exemplo excitans, dicit, *Nónne, qui oderunt te, domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.* Ad æternæ nobis patriæ desiderium accendendum, vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens, Heu me, quia incolatus meus prolongatus est, &c.

Greg. 7. moral. c. 17. *Quæstio.* *Dauid exemplis virtutum ad bonum nos excitat.* *Matth. 5.* *Psal. 72.* *Psal. 130.* *Psal. 53.* *Psal. 119.*

E

2448 ## Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.

Hic ostẽdit, quòd mali sunt ingrati. Odire enim aliquem, inquantum malus est, ex amore illius procedit: quia semper oppositum illius, quod oditur placet & diligitur. Ergo aliquem habere odio vt malus est, est ipsum sibi placere bonum, vel ipsum bonum esse desiderare: qui est actus amoris. Sed pro amore reddere odium, & inimicari, est actus ingra-

ingratitudinis. Et hoc est quod Psalmista malos ostendit ingratos, dicẽs, *Perfecto odio oderam illos*: quod scilicet odium ex amore procedit: *Et ipsi inimici facti sunt mihi*, Nam perfectum, & perfectorũ odio est odire vitia, sed naturam diligere. Vnde hic ait Augustinus, *perfecto odio oderam illos*. Quid est, *Perfecto odio oderam illos*, nisi Oderam in illis iniquitates eorum: diligebam conditionem tuam? Hoc est perfecto odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Et vide quid adiungit, dicens, *Et inimici facti sunt mihi*. Non iam tantum Dei, sed etiam ipsos suos inimicos ostẽdit. Quomodo ergo implebit, quod ipse dixit, *Nónne qui te oderant, domine, oderam?* Et quod dominus præcepit, Diligite inimicos vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfecto odio, vt hoc in eis oderit quòd iniqui sunt: hoc diligat, quòd homines sunt? Sic etenim famulus Dei Moyses, quomodo oderat peccantes qui vitulum adorauerant, cum pro eis orabat? Quomodo autem non oderat, cùm eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat illos? Ea nam perfectione sic oderat iniquitatem, quam puniebat, vt diligeret humanitatem, pro qua orabat. Consimiliter nobis præcepit dominus odire parentes, insimul & ipsos diligere. Quod quomodo fieri possit, ostendit Greg. dicens, Quidam vocatus à Christo, cùm sibi diceret, Permitte me prius ire sepelire patrem meum: veritatis ore protinus audiuit, Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos. Tu autem veni, & C annuncia regnum Dei. Qua in re notãdum est, quia vocatus discipulus, dum à parentis sepultura compescitur, hoc deuotum quemq; exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter dominum non licet, quod propter Deum, & cæteris debet. Hinc rursum veritas dicit, Si quis venit ad me, & non odit patrẽ suum, & matrem, & vxorem, & filios, fratres, & sorores, adhuc autem & animam suã: non potest meus esse discipulus. Quo in loco videlicet, dum propinquorum odio animę quoque nostræ odium subiungitur, patenter ostẽditur, quòd sic propinquos sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, vt hos ad æterna rapientes, eorúmque carnalem gratiam, cum impedit, postponentes: discamus temperata eos di- D scretionis arte, & conuenienter diligere, & salubriter odio habere. Quatenus sic sciat per amorem odium iungere, vt valeamus eos per odium verius amare. Hinc rursum per Moysem dicitur, Qui dixerit patri suo, & matri suæ, Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro vos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum, & seruauerunt iudicia tua. Ille enim scire Deum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter sciuit. Graui etenim damno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia patitur. Extra cognatos ergo quisque, ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi. Quatenus eosdem, quos propter Deum vtiliter negligat, tanto solidius diligat, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat, &c.

Odium perfecto quid est. *Deut. 33.* *Matth. 8. Odire aliquem insimul: & diligere quomodo possumus.* *Luce 14.*

E

2449 ## Proba me, Deus, & scito cor meũ: interroga me, & cognosce semitas meas.

Hic Psalmista à Deo postulat suiipsius cognitionem: & consequenter directionem: ibi, *Et vide*. Quantum ad primum, sciendum, quòd homines

Cognitio Dei duplex: vna per visionem & approbationem.

A etiam iusti multoties in corrigendo vitia, excedunt modum: quandoque verò minus debito se habent, quia in talibus difficilè est tenere medium. Similiter & in affectionibus odij quo peccata oditur, & amoris quo natura diligitur. Quod totum ex hoc procedit, quòd homo non perfectè seipsum nec actus suos cognoscit. Et ideo hic Psalmista à Deo petit vt seipsum sic cognoscat, quòd in affectionibus odij, vel amoris debito modo procedat. Et hoc est quod ait, *Proba me, Deus, & scito cor meum*. Probat enim Deus aliquem, non vt de nouo sibi notus fiat: sed vt aliquid alicui notũ faciat. Et sic dicitur Deus aliqua nouiter scire, quando alios illa scire facit. B *Interroga me*: hoc est idem quod *proba me*: *Et cognosce semitas meas*: id est, fac me cognoscere, & videre occulta cordis mei. Vel aliter: scire Dei est duplex: scilicet simplex notitiæ & cognitionis. Et sic scit omnia æternaliter, tam bona quàm mala. Sic enim omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter enim non benè iudicare posset de vitiis, & meritis, nec illa debitè punire, vel præmiare: quia vnusquisque bene iudicat de iis, quæ nouit, & horum solum est bonus iudex: vt dicitur primo ethicorum. Alia est notitia approbationis. Et isto modo illa solùm dicitur scire, quæ approbat. Et sic nescit nisi bona, & mala ignorat. Sic enim dicit iniquis, Discedite à me operarij iniquitatis: quia nescio vos: Matth. 3. Hic ergo accipitur notitia Dei approbationis. Et est sensus, *Proba me, Deus, & scito*: id est, taliter proba cor meum, & perfice, vt tibi sit cognitum, & acceptum. Sic etiam de omnibus cogitationibus, & operationibus subdit, *Interroga me, & cognosce*: id est, approba semitas meas. Aduertendum etiam, quòd Deus tũc electos suos probat, quando eos temporaliter aduersitatibus premit, quibus purgantur: vide versic. 1740. 368. Item nota, quòd probat Deus suos multipliciter: vide versic. 1013. Item notandum, quomodo Psalmista ait Deo, *Interroga me*, &c. Quòd Deus nos interrogat multipliciter: vt ostendit Gregor. dicens, Tribus modis interrogare nos conditor consueuit. Aut cùm flagelli districtione nos percutit, & quanta in nobis insit, vel desit patientia, ostendit: aut cùm quædam, quæ nolumus, præcipit, & nostram nobis obedientiam, vel inobedientiam patefacit: aut cùm aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abscondit, & mensuram nobis nostræ humilitatis innotescit. Flagello namque nos interrogat, cum mentem bene sibi per tranquillitatẽ subditam afflictionibus pulsat. Vnde & Iob laudatur attestatione iudicis: & tamen ictibus tunditur percussoris, vt eius patientia tanto verius claresceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dominus nos interrogat: sicut Abraham terram suam iubetur egredi & pergere quò nesciebat. In montem vnicum filium suum ducere, & quem ad consolationem senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondenti, id est, ad iussionem obediẽti, dicitur, Nunc cognoui, quòd timeas Deum. Vel sicut scriptum est, Tentat vos Deus vester, vt sciat, si diligitis eum. Tentare quippe Dei est magnis iussionibus nos interrogare. Scire quoque eius, est nostram obedientiam noscere nos facere. Aperiendo autem nobis quædam aut claudendo nos interrogat Deus: sicut per Psalmistam dicitur, Palpebræ eius interrogant filios hominum. Palpebris quidem apertis cernimus, clausis nil videmus. Quid ergo per palpebras Dei nisi eius iudicia accipimus, quæ iuxta aliquid

Interrogat nos Deus multipliciter. Greg. 28. mor. c. 7. *Gen. 22.* *Deut. 13.* *Psal. 10.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

clauduntur hominibus, & iuxta aliquid referantur: A vt homines, qui se nesciunt, sibimetipsis innotescât, quatenus dum quædam intelligendo comprehendunt: quædam verò cognoscere omnino non possunt: eorum corda sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia vel clausa non humiliant, vel aperta nó inflant? Hæc enim Paulus interrogatione probatus est: qui post acceptam internam sapientiam, aperta
Phil. 3. *1. Cor. 15.* claustra paradisi, post ascensum tertij cœli, post supernæ loquutionis mysteria adhuc dicit, Ego non arbitror me comprehendisse. Et rursum, Ego sum
2. Cor 3. minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, &c. Ecce ergo accensis mysteriis, quasi clausis palpebris inquisitus placita, ac recta respõdit, qui secreti aditũ pulsans: quia per cognitionem intromitti ad interiora non valuit, per cõfessionem B
ante ianuas humilis stetit: & quod intus comprehẽdere non potuit, foras tacendo laudauit, dicens, O
Rom. 2. altitudo sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incõprehẽsibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum dominiꝰ aut quis consiliarius eius fuit? Ad propositum, omnibus tribus modis prædictis Psalmista se à Deo postulat interrogari, vt seipsum respondendo cognoscat, dicens, *Interroga me, & cognosce.* i. fac me cognoscere semitas meas.

2450 Et vide, si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.

Hic postulat à Deo directionem. Vbi notãdum, quòd ad vitam æternam nullus cum peccato potest introire, nisi primò totaliter ab omni culpa fuerit purgatus. Sic enim dicitur Apocal. 21. Non introibit in illam aliquid coinquinatum &c. Idcirco Psalmista sciens quòd multoties in homine latet culpa quam ipse ignorat: & per consequens de illa debitam satisfactionem non potest facere, à Deo postulat, vt omnia sua peccata, si aliqua sibi sint occulta, manifestet: vt, illis cognitis, per pœnitentiam debitè possit purgari: & per consequens, ad vitam æternam deduci. Et hoc est quod ait Deo, *Et vide si via iniquitatis in me est*: id est, fac me videre, & cognoscere si aliqua culpa occulta est in me, vt illa cognita
Via duplex: nostra & Dei. satisfaciam: *Et si deduc me in via æterna*: id est, in beatitudinem æternam. Vel aliter: via dicitur vita, qua pergimus ad patriam. Et hæc est duplex: scilicet vna mortalis via, siue vita. Et hæc est vita nostra quæ deficit in multis. Alia est vita, & via immortalis: & hęc est Christus, per quem ad vitam beatam ducimur. Istas duas vitas hic tangit Psalmista. Primam dicẽs, *Et vide, si via iniquitatis in me est*, id est, vide si in via, vel vita mea est iniquitas. Secundam tangit dicens, *Et deduc me in via æterna.* Vnde hic ait Augustꝰ. *Et vide si via iniquitatis in me est*: id est, scrutare semitas meas, consilia, & cogitationes meas: *Et vide si via iniquitatis in me est*: siue faciendo, siue consentiendo: E
Via æterna dicitur Christus. Ioan. 14. *Et deduc me in via æterna.* Quid aliud per hoc intendit, nisi Deduc me in Christo? Quid est via æterna, nisi qui est vita æterna? Æternus est enim, qui dixit, Ego sum via, veritas, & vita. Si ergo aliquid inueteris in via mea, quod displiceat oculis tuis, quoniam
1. Ioan. 2. via mea mortalis est: tu deduc me in via æterna, vbi nulla est iniquitas. Quia & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: ipse est vita æterna sine peccato: ipse est vita æterna sine supplicio.

PSALM. CXXXIX.

2451 ERipe me, domine, ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

Titulus istius Psalmi est, *In finem psalmus Dauid.* Et patet expositio ex suprà positis titulis multoties, secundum sensum literalem. De materia autẽ Psalmi, quantum ad literam, dicunt doctores, quòd istũ Psalmum fecit Dauid, dum contra ipsum duraret persecutio Saulis, pro qua etiam multos alios Psalmos fecit: quia illa persecutio multo tempore duravit: vt patet ex primo libro Reg. Et secundum hoc Psalmus iste diuiditur in duas partes: quia primò Dauid suam liberationem à Deo postulat: secundò persecutorum punitionem explicat: ibi, *Caput circuitus.* Prima pars in duas: quia Dauid vt facilius à Deo exaudiatur, primò ostendit persecutorũ malitiam: secundò suam in Deo confidentiam: ibi, *Dixi domino*, &c. Dic vt Nicol. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum quòd iste Psalmus est quædam vox, & oratio corporis Christi. s. ipsius ecclesiæ. Quandiu enim in hac vita peregrinamur à domino, boni cum malis sunt mixti, & malicum bonis. Et multi nunc sunt mali, qui futuri sunt boni: & multi boni, qui futuri sunt mali: & multi boni, qui etiam finaliter erunt boni: & multi mali, qui etiam
C finaliter erunt mali. Sed qui finaliter erunt boni, & de corpore Christi, & qui mali, & extra corpus Christi, non est nostrum scire. Nouit autem illos Christus, qui eos suo sanguine redemit. Difficile enim *Iudicare alios sicut non debemus.* est in præsenti vita, vt nosipsos nouerimus: quanto minus de aliis properè debemus iudicare? Quia si quem hodie malum nouimus, fortè die crastina bonus erit, & ecõtrario: & tolerandi sunt mali. Ad propositum ergo, iste Psalmus est vox corporis Christi i. bonorum qui sunt mixti cum malis: inter quos gemunt, persequuntur & premũtur aduersis. Qui toto desiderio quærunt ab istis totaliter liberari, & ad societatem bonorum (id est beatorũ, vbi nulli sunt mali) perduci: vbi omnes sint membrum Christi: &
D nullus sit hostis Christi, quilibet enim aut est mẽbrum Christi, aut hostis Christi. Timent enim, quãdiu hic viuunt, ab hoste seduci: qui non solum vno modo electos seducit, sed quasi infinitis. Versipellis enim est ipse, qui regnat in malis. Propter quod orat hic corpus Christi, de medio istorum liberari. Ex prædictis potest patere titulus Psalmi, qui est *In* finem Psalmus Dauid. Per finem intellige Christũ: *Rom. 10.* de quo ait Apostolus, Finis enim legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Sic ergo per Dauid intellige Christum, qui factus est ex semine Dauid secundũ carnem. Ipsum autem Christum hic accipe, non vt caput, sed vt corpus, vt sit sensus, In finem Psal. Dauid. Iste Psal. dirigens nos in finem (id est in Christum) est ipsius Dauid: scilicet corporis Christi. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psal. Diuiditur ergo Psal. iste in tres partes: quia primò mala, quæ iusti patiuntur à malis exponit: secundò contra dicta mala suam confidentiam in deo ponit: ibi, *Dixi domino*: tertiò verò quæ mala malos inuoluant ostendit: ibi, *Caput circuitus.* Quantum ad primum, notandum, quòd sicut omnes boni vnum corpus faciunt, quorum corporis caput est Christus: sic & omnes mali vnũ corpus faciunt, cuius corporis diabolus est caput. Et istud malorũ corpus bonos persequitur, & secnndum membra, & secundum caput: quoniam

quoniam boni non solum persequuntur à malis ho- A
minibus, sed etiam à capite suo, quod est diabolus. Et secundum hoc Psal. duo facit: quia primò agit de persecutione bonorum facta à malis: secundò de ipsorum persecutione facta à capite ipsorum. s. diabolo: ibi, *Custodi me.* Prima in duas: quia contra persecutionem malorum primò premittit orationem: secundò ipsorum ostendit persecutionem: ibi, *Qui cogitauerunt.* Quantum ergo ad primum, sciendũ est, *Malus differt ab iniquo.* quòd differentia est inter hominem malum, & hominem iniquum. Nam malus dicitur, qui ex intentione alteri nocet. Dicitur enim à Melan, quod est nigrum: quia malus alios denigrare conatur, eis nocẽdo. Sic enim illos agricolas, qui seruos ad vineam missos occiderunt, & filium patrisfamilias insuper B
ad vineam à domino missum, peremerunt, malos Christus vocat: dicens de ipsis, Malos malè perdet. *Matt. 21.* Similiter & aliis nocens, & alios percutiens, malus à Christo appellatur: dicens, Si autẽ dixerit ille ser- *Matt. 24.* uus malus, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, &c. Iniquus autem dicitur non solum, qui alteri nocere intendit: sed etiam omnis peccator, quia sibiipsi nocet. Vnde iniquus quasi non æquus, non rectus, non iustus. Et secundum hoc ab istis duobus generibus hominum liberari orat Psalmista. Et primò ab hominibus malis, qui à proposito nocere intendunt: dicens, *Eripe me, domine, ab homine malo.* s. à persecutore, à tentatore, à raptore, à detractore, & huiusmodi. Secundò C
quærit liberari ab iniquis: qui. s. in seipsis non sunt æqui, licèt aliis nocere non intendant: dicens, *A viro iniquo eripe me.* Et aduerte, quòd quilibet iniquus quamuis à proposito alteri nocere non intendat: de facto tamen nocet, vt hic deducit Augustꝰ. dicens, *A viro iniquo eripe me.* Iniquum dixit, nõ iustum. A quo liberari orat, ne putes aliquem iniustum bonum esse. Sunt enim multi iniusti, qui innocentes videntur, *Omnis malus alteri nocet.* quasi non nocentes: quia non sunt sæui, non sunt asperi, non sunt persequentes alios, & pressuras aliis facientes: sed tamen iniusti, & iniqui, alio quodam modo luxuriosi, ebriosi, voluptatibus dediti: sed tamen & isti aliis nocẽt. Quomodo enim nulli nocet, D
qui sibi non parcit? Innocens enim ille est, qui non nocet: non autem qui sibi nocet. Tibi autem quomodo potest non nocere, qui sibi nocet? Sed respõdes, In quo mihi nocet? Non enim inuadit res meas, non salutem meam: luxuria sua pascitur, voluptatibus suis delectatur. Si istis ipse inquinatur, hoc autẽ quid ad me pertinet: quia mihi molestus non est? Et respondet Aug. Nocet tibi saltem malo exemplo: quia viuit tecum, & ad quod agit, inuitat. Nónne cùm eum vides in illis sordibus prosperari, tentaris talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti, quod expugnes. Quomodo ergo tibi non nocet, qui laboras vincere, quod fecit in corde tuo? Nocens est ergo omnis iniustus, & omnis iniquus: & necesse est, vt nociuus sit, siue sit blan- E
dus, siue ferox. Vel aliter. Per hominem malum, & *Homo iniquus dicitur diabolus.* iniquum non solum intelligit membra diaboli, homines. s. malos, sed etiam & maximè ipsum diabolum caput ipsorum: vt hic notat Aug. dicens, *Eripe me, domine, ab homine malo*: non solum à vasis diaboli, sed etiam ab ipso diabolo: quia etiam ipse homo in scriptura est appellatus. Nam cùm venisset inimicus, & superseminasset zizania, & serui dixissent do- *Matt. 13.* mino, Domine, nónne bonum semen seminasti in agro tuo? Respondit est, Inimicus homo hoc fecit: qui diabolus fuit. Ab isto ergo homine malo ora

Tentat diabolus triplicem.

Diabolus dicitur anguis, leo & homo.

quantum potes, vt libereris. Item notandum, quòd diabolus secundum diuersos modos tentationis, quibus vtitur, diuersis nominibus nuncupatur. Vnde quandoque dicitur auis, quandoque leo, quãdoque homo; vt super isto versiculo deducit Richardus, dicens, *Eripe me, domine, ab homine malo.* Tẽtatio diabolica quandoque est subita, quandoque violenta, quandoque fraudulẽta. Hinc est, quòd sacra scriptura incentores vitiorũ dæmones, nunc aues, nunc bestias, nunc homines pro quadam appellat similitudine. Subitò namq; & quasi auis volat. cum mentem ante deliberationem præoccupat. Tunc autem velut leo sæuit, cum violentus sentitur. Sæpe enim ex præcedenti cura agitur, vt vehemens, & omnino postmodum intolerabilis tentatio oriatur. Et cũ ad vim faciendam non prævalet, ad fraudem se cõuertit: vnde & hominis appellationem accepit. Solus namque homo inter animalia ratione vtitur. Vnde & illis etiam, quibus fortitudine inferior est, ex singularitate ingenij principatur. Quasi ergo homo est, cum vtitur non tam fortitudine, quàm calliditate: cum agit non tam fortiter, quàm prudenter. Ab huiusmodi homine iniquo, & malo, propheta se eripi postulabat, cum diceret, *Eripe me, domine, ab homine malo*, &c. Ac si apertè dicat, Vide qualem, & quàm æstutum hostem sustineo, cuius comparatione quasi brutum animal appareo. Quanto enim animal brutum ab homine ex rationis priuilegio exceditur, tãto intelligentiæ nostræ exiguitas calliditatis eius magnitudine superatur: *A viro iniquo* (inquit) *eripe me.* Denique quia non solùm prudenter, sed etiam fortiter eum agere deprehendit, hunc virum conuenienti vocabulo nuncupauit. Diabolum ergo ma sum nominat, & iniquum: malum, quia semper nocere desiderat: etiam iniquum malum, quia vltra æquitatis mensuram, modum sæpe percussionis dilatat. *Eripe me*, inquit. Citò hoc fieri voluit, qui non libera, sed *eripe* dixit.

Diabolus dicitur anguis, leo & homo.

2452 Qui cogitauerunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia.

Hic consequenter persecutionem malorũ ostendit. Et ostendit, quòd mali dupliciter bonos persequuntur: scilicet primò cogitatione: secundò locutione: ibi, *Acuerunt.* Quantum ad primum, sciẽdum, *Adulatores difficile vitantur.* quòd plus nocet occultus persecutor, quàm apertus: plus occultus inimicus, quàm manifestus: quia à manifesto sibi potest cauere, non ab occulto. Facilius enim vitatur aperta fouea, quàm occulta: aperta inimicitia, quàm latẽs. Nulla enim pestis est ad nocẽdum efficacior, quàm familiaris inimicus. Illi ergo, qui contra nos mala cogitant, & foris bona loquuntur, quomodo à nobis vitari possunt, cum cogitationes eorum nobis sint occultæ? Ideo contra tales necesse est ad Deum recurramus: dicentes, *Eripe me, domine, ab homine malo.* Vnde hic Aug. *Qui cogitauerunt iniquitates in corde.* Propter eos enim hoc dicit, qui plerumque in labiis bona loquuntur. Facilè enim est vitare apertas inimicitias: facilè est auerti ab inimico manifesto, cuius iniquitas iam in labiis est. Iste est manifestus, ille occultus. Ille difficilè vitatur, qui in labiis bona portat, & in corde mala occultat. Tales quotidie constituunt bella. De talium enim cordibus nascũtur, quicquid est, contra quod pugnat Christianus, i. seditio, si schisma, si hæreses, si contradictio turbulenta: non hoc erũpit nisi de illis cogitationibus, quæ tegebantur.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quando bona labiis loquebantur,tamen tota die constituebant prælia. Pacata audis verba ,sed belli constitutio à cordibus non discedit.Vel hoc ad tentationes dæmonis potest referri. Dæmones namq; quandoque occulta bella nobis constituunt : quando sub specie virtutum ad vitia trahere conantur. Quandoque verò bella aperta ,& de die contra nos faciunt,quando aperta mala suadent. Et hunc duplicem tentationis modum ostendit Greg. dicens, Hostis enim callidus contra militem Christi diuersa tentationum vulnera exquirens, modò ex pharetra per insidias eum vulnerat: modò ante eius faciē hastam vibrat. Quia videlicet vitia, & alia sub virtutum specie contegit : & alia vt sunt aperta, eius oculis apponit. Vbi enim infirmari Dei militē conspicit, illic fraudis velamenta non requirit : vbi autem resistere sibi fortiter considerat, ibi contra vires proculdubio dolos parat.Nam , cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt,apertè speciem corporis,quæ concupisci valeat,eius obtutibus obiicit.Si autem fortasse aliquem validum contra auaritiam cernat, inopportunè eius cogitationibus ob domesticorum suorum inopiam suggerit: vt, dum mens ad prouisionis curam quasi piè flectitur,seducta furtim in rerum ambitum iniquè rapiatur. Istos ergo duos tentationis dæmonis modos hic ponit Psalm. primùm occultum, qui stat in cogitatione: dicens, *Qui cogitauerūt iniquitates in corde.* Apertum autem cum subdit , *Tota die constituebant prælia.* Per diem namq; clara notitia designatur.Vnde Richardus istum versum ad istum propositum tractans dicit, *Qui cogitauerunt iniquitates in corde*,&c.Quod cogitamus,est occultatum:quod loquimur , manifestum. Coram ergo perfectis viris maligni spiritus iniquitatem cogitāt,quia,inquantum possunt, fraudulenter persuationis dolos occultant. Sub specie enim boni bonis viris mala persuadere volunt , quia ad opera mala eos omnino trahere non possunt: quòd si sic prealere non valent,ad aperta,& importuna mala illico se conuertunt.Vnde & subditur, *Tota die constituebant prælia.* Quia per noctē ignorātia, per diem intelligentia designatur:rectè in die mens impugnari dicitur,quando ex iis tentatur,quæ apertè esse mala intelligit.

Totā diabolus duplicit. s. occultè & apertè.

Greg.11. mor.c. 30.

2453 **Acuerūt linguas suas sicut serpentes : venenum aspidū sub labiis eorū.**

Hic ostendit eorum iniquitatem in locutione, Vbi notandum,quod nomine linguæ intelliguntur. verba formata per linguam:sicut notatum fuit vers. 1001.Et ibi nota quam multipliciter Iudæi linguas suas contra Christum acuerunt. Hoc autem quod dicit, *Acuerūt linguas suas*,dupliciter intelligi potest. Nam gladius acutus est aptior ad scindendum : est etiam magis politus ad lucendum. Sic & dupliciter dicitur lingua acuta ad scindendum:quia apertè detrahit , apertè lacerat.& scindit. Dicitur etiā lingua acuta.i.tersa,& polita,lucēs.s.lingua palpans adulatoris. Primo modo mali linguam suam acuerunt cōtra Christum,ipsi apertè detrahendo, & persequendo. De quibus dicitur Psal. 56.Filij hominum,dentes eorum arma,& sagittę:lingua eorum gladius acutus. Quod ad literam de Iudæis Christo detrahentibus intelligitur:vt ibidem exponit gl.dicēs,Filij hominum sunt Iudæi qui filij hominum.i.humiles , & māsueti per legē eis datam esse deberent:sed vt filij ferarum contra Christum crudeles effecti fuerunt.

Lingua dicit ur de cuba duplic iter.

Quoniam dentes eorum arma,& sagittæ. Per dentes eorum, irrisiones accipe:quorū verba erant arma,& sagittæ.Arma,quantū ad astuta consilia quibus se à morte Christi innocentes conabātur ostendere:sed sagittæ erant, quantum ad verba , quibus Christum vulnerare conabantur. Et sic lingua eorum erat gladius acutus,dū acutè detrahendo clamabant,dicentes,Crucifige,crucifige,Illæ enim voces vt gladius acutus , citam fecerunt Christi mortē.Non ergo excusari possunt Iudæi à morte Christi. Quia etsi manus contra Christum habuerunt inermes os tamen eorum contra Christum vt gladius fuit acutus. Vnde non sufficit Iudæorum principibus contra Christum acutam detractionis linguam extendere : quinimò & populum ad acutas sagittas verborum contra Christum iacere procurauerunt,dū persuaserunt populis , vt peterent Barrabam, Iesum vero perderent. Secundò autem modo acuerunt linguas suas.i.politas fecerunt per verba adulatoria.Adulatores enim linguā habent acutā.i.politam:interdum quòd dum palpare videntur, sua acutie venenum infundunt.Et ad istum sensum propriè hic loquitur Psal.dicens , *Acuerūt linguas suas sicut serpentes.*Vbi gl. *Acuerūt,&c.*i.verba nequitiæ suæ polierunt.Et addit,*sicut serpentes.* Vbi Aug. *Acuerunt linguas suas sicut serpentes.*Aspice similitudinem.In serpentem maxima astutia est,& dolus nocendi:propterea etiam serpit.Nō habet pedes,ne eius vestigia,cum venit,audiantur. In eius itinere velut lenis est tactus: sed non est rectus. Ita ergo repunt,& serpunt ad nocendum,habētes occultum venenum & subtilem contactū.Et ideo sequitur,*Venenum aspidum sub labijs eorū.* Ecce hoc est sub labiis.i. absconsum:aliud autem in labiis.s.apertum.

Adulatores serpiū similes.

Custodi me,domine, de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me. 2454

Hic agit de persecutione bonorum facta à capite malorum,scilicet à diabolo.Et primò à Deo petit liberationem:secundò ponit diaboli , & suorum persecutionem:ibi, *Qui cogitauerunt.* Quantum ad primum , sciendum , quòd nomine peccatoris ipse diabolus intelligitur quia caput est omnium peccatorum,sicut & Christus omnium electorum. Hic enim nō solùm per seipsum, sed etiam per membra sua semper cogitat nos decipere, nos supplantare.Ideo necessaria est oratio : non quidem ne bona exteriora auferat , sed ne nosipsos diuidat à Christo,& faciat de suo corpore nos esse. Vnde gl.*Custodi me de manu peccatoris*,id est,diaboli,qui astutus est ad nocendum:quia per multa diabolus fallit, quæ per nos præcauere nō possumus. Et quia etiam per suos nos decepit,consequenter adiungit, *Et ab hominibus iniquis eripe me*,id est,à mēbris eius,per quos conatur nos decipere, quando per se hoc nequit. Sic enim & Adam tentauit per Euam , & Iob per vxorem.Notandum quòd meritò à Deo custodiri debemus petere:quia ipse propriè custos noster dicitur , & sine ipso omnis nostra custodia est vana: dicens,Nisi dominus custodierit ciuitatem , frustra vigilat,qui custodit eam. Et aduertendum , quòd multa personarum genera recipit Deus in sui custodiam:vide versic.1665.

Psal. 126 Custodit dominus multos per diuersa genera.

Qui cogitauerūt supplātare gressus meos 2455

meos , absconderunt superbi laqueū mihi.

Hic declarat intentionem persecutorum.scilicet dæmonis , & suorum. Principalis namque intentio ipsorum est , non quidem nos damnificare in bonis exterioribus , sed in interioribus : quia est damna quandoque rerum inferunt, vel talutem corporis frangunt:tamen in istis suum finem non ponunt,sed in perditione animæ : vt,scilicet, mēbra diaboli nos faciant. Hoc autem dupliciter faciunt , scilicet, per astuta consilia , & per ipsorum mala exempla : ibi, *Et funes.* Quantum ergo ad primum,inducens ipsorum astuta consilia , dicit, *Qui cogitauerunt supplantare ,&c.* Supplantare enim est aliquem sub planta tenere, sibi eum subiicere:vel idē quod astutis consiliis aliquem decipere.Sic ergo cogitant dæmones supplantare gressus nostros , cum suis malitiis gressus nostros(id est opera nostra)sibi subiicere conantur.Est ergo orandum, vt nos dominus ab eis custodiat,non quòd custodiat bona exteriora,sed ne supplantent nos. Vnde hic Augustī.dicit , *Qui cogitauerunt supplantare,&c.* Orare opus est.Sed multi impetrè orant aduersus diabolū,& malos. Sed audi quid orare oportet : *Qui cogitauerunt supplantare gressus meos.* Quòd potest carnaliter accipi. Habet enim quisque inimicum , qui in negotio cogitat ei fraudē facere,& ei auferre pecuniam,quæ versatur in communi negotio. Habet vnusquisque vitium, & cogitat malum ingerere domui eius, aliquid de re ipsius minuere. Et vtique dolo,& fraude cogitat : & quòd machinamentis diaboli hæc ipsa gestit implere,nemo dubitat.Sed tamen non propter ista isti cauendi sunt:sed ne insidiando tibi, adducant te ad se, id est, ne separent à Corpore Christi, & faciant te de corpore suo. Sicut enim bonorum Christus caput est: sic illorum caput est diabolus. *Qui cogitauerunt (inquit) supplantare gressus meos.*Quid est hoc?Nō quasi erres in negotio,quod cum illo habes,& decipiat te in causa,quæ cum illo tibi communis est in foro. Sed gressus tuos supplantabit, si te impedierit in via Dei : vt illud,quod rectum intendebas, titubet, aut labatur à via , aut cadat à via , aut remaneat in via,aut retroeuertatur,vnde venerat. Quicquid tale fecerit,supplantauit te,decepit te. Cōsidera ergo huiusmodi insidias:ora ne perdas cœleste patrimonium. Sequitur. *Absconderunt superbi laqueum mihi.* Quid est laqueus malorum? Laqueus enim aliquando dicitur peccatum:vide vers.139.Quandoque dicitur dolosa cogitatio : vide vers.106. Quandoque laqueus dicitur falsa consilia Iudæorum: vide versi. 921.Et sic Iudæi multos laqueos absconderunt Christo: vide vers.440.Vel aliter nota,quòd laqueus diaboli , & suorum est multiplex , quem nobis abscondunt vt nos decipiant : vide vers. 2284. quod totum ex inuidia eorum procedit. Quod ostendens Aug. hic ait. *Absconderunt superbi laqueū mihi.* Totum corpus diaboli explicatur cum ait. *Absconderunt superbi laqueum mihi.* Ipsi sunt, qui cū sint falsi iusti, necesse est vt inuideant veris iustis. Nemo enim inuidet alteri in eo,quod non vult vel esse,vel videri. Alius tibi inuidet,quia diues es:aut vult diues esse. aut putari diues.Alius tibi inuidet,quia clarus,& nobilis es: aut hoc esse se affectat , aut putari cupit. Et sic omnia , quæ putantur , aut videntur bona in sæculo, quod quisque vult habere, & in quo vult excellere, vel cuius rei famam captat , in eo tibi inuidet. Iſti autem , qui falsi sunt iusti , videri volunt iusti , cùm non sint. Necesse est ergo, vt quem viderint verum iustum , inuideant illi : & hoc cum illo agant vnde amittat hoc in quo gloriatur. Inde veniunt omnes seductiones,& supplantationes.Hoc prior ipse diabolus voluit : qui cadens , statim homini inuidit. Et quia ipse amisit regnum cœlorum , hominem illuc peruenire non vult. Et id nunc agit, vt homo illuc non perueniat,vnde ille deiectus est Dicamus ergo homini iniusto,Quare inuides iusto?quia videri vis iustus? Fac ergo quod melius est , & facilius eris quod vis videri. Etenim, si inuideris diuiti , non tamen est in potestate tua , vt diues efficiaris. Si inuideris honesto alicui senatori,& nobili,non est in potestate tua vt nobilis efficiaris,& clarus.Si inuideris pulchro , vel forti , non erit in potestate tua , vt pulcher,vel fortis efficiaris. Si inuides iusto,res in potestate tua est.Esto quòd doles alterū esse. Non enim emptorus es quod tu non es, & alius est,gratis constat,citò constat : citò, & gratis iustus esse potes.

Cogitat diabolus nos perdere.

Orare quid debemus contra diabolum.

Inuidia diabolus & mali nos tētāt.

Inuidia vnde habet ortū.

Inuidia contra iustos facilius potest sanari.

Et funes extenderunt in laqueum: iuxta iter scādalum posuerunt mihi. 2456

Hic ostendit malorum persecutiones per ipsorū mala exempla. Vbi notandum,quòd per funes peccata intelliguntur,quæ peccatorē ligant: Prouer. 5. Funibus peccatorum suorum cōstringitur quisque. Quod ostendit Grego.super illo verbo Iob 11.Baltheum regum dissoluit, & præcingit funerenes eorum:dicens,Qui membrorum suorum motus regere sciunt bene , non immeritò reges vocantur. Sed cùm de elatione mens tangitur, plerumque omnipotens Deus eius superbiam deserens,hanc immunditia operis cadere permittit. Regum itaque baltheum dissoluit , quando in iis , qui bene regere sua membra videbantur,propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid ergo in fine accipitur , nisi peccatum ? sicut per Salomonem dicitur , Iniquitates suæ capiunt impium , & funibus peccatorum suorum constringitur quisque. Et quia in renibus, carnis delectatio principatur , districtus conscientiarum iudex qui regum baltheum dissoluit , func præcingit renes eorum quatenus dissoluto castitatis cingulo , eorum membris peccati funis circundetur. Vt quos in occulto superbia inquinat, quàm sint detestabiles etiam in publico ostendat. De funibus peccatorum,vide versi. 2134. Quid est ergo *funes extenderunt in laqueum* , nisi peccata sua extenderunt, id est, ostenderunt, & publicauerunt, vt eorum exemplo alij cadāt,& peccent? Vnde alia litera,secundum Augustinum,habet, *Et restes extenderunt in laqueum* : quod ad idem redit.Nam secundum grammaticos restis dicitur à rete , & est restis funis , vel quod fit ex funibus , vel ad aliud trahendum. Peccata ergo restes dicuntur , vel funes, quia vnum ad aliud trahunt. Vnde hic Augustī.ait , *Et restes extenderunt mihi.* Dicit Esaias , Væ iis , qui trahunt peccata , sicut restem longam. Quare autem peccatum dicitur restis?quia omnis peccator perseuerans in peccatis suis , addit peccata peccatis. Et cum debeat accusatione peccati sui corrigi , defensione duplicat , quod posset confessione auferri. Et plerunque aliis peccatis vult munitus esse,præter illa,quæ commisit. Puta,fecit quis adulterium , & ne occidatur, patrat homicidium. Ad it peccato peccatum. Rursus si ei contigerit facere homicidium, iam qui vnum crimen timebat,duo timet. Et vtique cum

Funes eliuntur peccata.

Prouer. 5.

Grego.11. mor. 9.

Publicus fornicator, dat aliis exemplū cadēdi in peccatis.

Peccata dicuntur restes.

Esaiæ 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum viderit se plura timere, quàm antè timebat, A non curat minuere, quod antè fecit: sed magis addere, quod nondū fecit. Quærit sortè & venefícum. Tria ecce habet. Inde iam quis cogitat, quis finiat reftem peccatorum? Et optimè peccatum dicitur restis, siue funis, Vt enim torqueatur restis, additur, Et non adduntur recta fila, sed torta. Prauitas sibi connexa ducitur in longū: & non cogitat præcidere, quod malè texuit, sed addere. Ad propositū ergo, sic funes, siue restes dicūtur peccata, quæ mali bonis extendunt in laqueum: quando per exemplum eis suadent facere mala, quæ ipsi faciunt. Sequitur, *Iuxta iter scandalum posuerunt mihi.* Quid autem est iter siue via, nisi Dei præcepta quę ducunt ad vitam? Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua B mandata. Scandalum autem idem est quod ruina siue occasio ruinæ. Quid est ergo, *Iuxta iter scandalū posuerunt mihi*, nisi iuxta præcepta Dei posuerunt mihi occasionem ruinæ? Non dicit in itinere, sed iuxta iter. Quia mali bonos tentantes, non impugnant diuina præcepta, sed dicunt illa sancta esse, & bona: sed iuxta illa ponunt occasiones ruinæ, dum ex illis hominem ad malum inducere volunt. Verbi gratia: Iter domini, vel præceptum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Iuxta hoc tibi malus scandalum ponit, dicens, Tu es libidinosus, & hoc esse te diligis: ergo debes diligere proximum tuum talem esse: ergo per exempla tua fac illum esse libidinosum, & sic de aliis. Et hoc est ponere scā- C dalum, non in itinere, sed iuxta iter.

Scandalū quid sit.

2457 Dixi domino, Deus meus es tu: exaudi, domine, vocē deprecationis meæ.

Hæc est secunda pars, in qua iustus contra prædicta mala in Deo ponit suam confidentiā. Et tria facit, quia primo in Deo ponit suam confidentiam: secundò à Deo cognoscit suam constantiam: ibi, *Domine, domine*: tertiò à Deo petit in bono perseuerantiam: ibi, *Non tradas*. Quantum ad primum, notādum, quòd nullus homo, nullus angelus propriè dicitur dominus: sed solùm Deus omnium verus D est dominus: vide versic. 1633. Veruntamen quantuis sit dominus, & Deus omnium generaliter, tamē fidelium, & iustorum singulariter dicitur dominus, & Deus: quia illi ipsum verum Deum recognoscūt, & dominum. Quia ergo omnium verus est dominus, omnes malos compescere potest. Et ideo contra omnia, prædicta vitia, & persecutiones solum in ipso spes est ponenda. Et hoc est, quod ait Psalm. *Dixit domino, Deus meus es tu.* Quasi dicat, Illi persecutores homines sunt, sed non mei domini: tu verò Deus es, & Deus meus. Vide magnam fiduciā cum dicit, *Deus meus es tu.* Vnde Augustin. Nunquid & illorum est Deus, qui nos persequuntur? Cuius non est Deus, qui verus est Deus? Sed tamen propriè illorū E est Deus, qui eo fruuntur, qui ei seruiunt, qui libenter sub illo sunt. Nam & mali sub illo sunt, quamuis inuiti. Iusti appellant Deum, à quo coronētur: mali fugiunt Deum, à quo damnentur, malus ergo, qui non vult habere dominum in Deum suum, quò fugiet Deum omnium? Bonum est ergo illi vt cōuertatur ad Deum omnium, faciatque illum conuersione suum: & positus inter tales superbos, & seductores, in dom o Deo cōfidēs dicat, *Dixit domino, Deus meus es tu:* Sequitur, *Exaudi, domine vocem deprecationis meæ.* Per hoc enim vult ostēdere deuotionē orantis. Nam multi sunt orantes, qui vocem non habent, sed solum sonum. Sed isti orantes, sonum habent: & vocē. Vnde dicit iste, *Exaudi domine, vocē deprecationis meæ.* Vbi sciendum, quòd vox propriè est animalium vitam habentium. Illa enim, quæ vita carēt, sonum reddere possunt: sed vocem formare non possunt. Nam vt dicitur lib. 5. de proprietatibus rerum, vox est aēr tenuissimus plectro linguæ ictu formatus. Est enim plectrum vltima pars linguæ, quæ se flectendo hinc inde vocem format. Instrumentum autem ipsius vocis multiplex est: scilicet pulmo, guttur, gula, os, dentes, labia, & huiusmodi. Quorum quædam sunt matrice vocis receptiua: sicut pulmo cum suis receptaculis, & canalibus. Quædam sunt vocis directiua: sicut guttur. Quædam sunt vocis ordinatiua: sicut gula, quæ vocem pulchram reddi & fortem: quia aērem introeuntem, ne nimis impetuosè exeat, refrenat: & à receptione puluueris, guttur, & alia organa vocis obseruat. Ex quibus bene patet, quòd nihil formare potest vocem nisi sit animal, & vitam habeat. Sic in proposito, spiritualiter nullus, orādo propriè vocem format, nisi vita spirituali viuat. Peccator mugire potest, vel sonare: sed vocem formare non potest. Ad propositum ergo, Psalm. volens ostendere in sua oratione suam deuotionem, ostendit se vitam habere gratiæ, qua orando format vocem. Et hoc est quod ait, *Exaudi, domine, vocem deprecationis meæ.* C Vnde istum intellectum hic innuit Augustin. dicens, *Exaudi, domine, vocem*, &c. Simplex quidem sententia est, & facilis ad intelligendum. Sed fortè delectat cogitare. quare non dixerit, Exaudi deprecationem meam, sed expressius dixit, *Exaudi vocē deprecationis meæ.* Vox quidem deprecationis est, vita deprecationis, anima deprecationis. Nō enim omne, quod sonat in verbis meis vox est: sed vnde viuunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine anima, soni dici possunt: voces dici non possunt. Vox propriè animatorum est: viuorum est. Quòd multi autem deprecantur Deum, & non sentiunt Deum: nec bene cogitant de Deo, sonum deprecationis habere possunt, vocem habere nō possunt. Psalmista ergo vocem in deprecādo habebat, quia inde erat vox vnde viuebat, quia Deum suum intelligebat, quia à quo liberaretur videbat, & à quibus liberaretur sentiebat. Sed qualiter istam vocem deprecationis Deo commendet ostendit, subdens,

Vox quomodo formatur.

Deus est omnium Deus, sed propriè bonorum.

Vox propriè est bonorum.

2458 Domine, domine, virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli.

Hic à domino recognoscit suæ firmitatis constantiam. Inter omnes virtutes, perseuerantia boni operis summè displicet diabolo: quia sine ista nulla virtus proficit, nullus ad palmam pertingere potest: omnes ad manus diaboli cadunt. Vnde cùm bonū aliquod agimus, necesse est, vt in illo perseueremus. Propter quod ait Gregor. Sunt nonnulli, qui cū bona aliqua faciunt, iniquitatū suarum protinus obliuiscuntur, & cordis oculū in considerationē bonorū operum quæ exhibent agunt: atq; eo se iam sanctiores æstimant: quo inter bona quæ agunt malorū suorū in quibus & fortasse adhuc implicati sunt, memoriā declinat. Qui si districtionē iudicis vigilanter attenderent, plus de malis suis metuerent, quàm de imperfectis bonis exultarent. Plus inspicere de iis, quæ eis adhuc agenda sunt, debitores tenen

Perseuerantia boni est necessaria.

Greg. 22. mor. c. 2.

tenentur, quàm quòd operantes quædam iam partem debiti soluunt. Neque enim absolutus est debitor, qui multa reddit, sed qui omnia. Nec ad bratium victoriæ peruenit, qui in magna parte spectaculi velociter currit: si iuxta metas veniens, in hoc, quod est reliquum, deficit. Neque ad quæ libet destinata loca pergentibus inchoando longum iter capere. si non etiā valeant totū consummare. Quia ergo vitam æternam quærimus, quid aliud quàm quædam itinera agimus, per quæ ad patriam festinamus? Et quid prodest, quòd capimus multa, si ea, quæ ad perueniendum restant, negligimus? &c. Ex quibus apparet quòd nulla virtus salutem obtinet, nisi sola perseuerantia. Et istam quis inter tot scandala, tentationes, & persecutiones haberet, nisi singulari gratia Deus illam administraret? Vnde hanc à Deo Psalm. recognoscens nunc dicit, *Domine, domine virtus salutis meæ.* Vnde hic ait Aug. *Domine, domine virtus salutis meæ*, id est, qui das vires salutis meæ. Quid sibi vult, *virtus salutis meæ?* Conquerebatur enim Psal. de scandalis, de insidiis peccatorum, de malignis hominibus, de superbis, & inuidentibus: inter quales necesse est vitam ducere, dum hic temporaliter viuimus. Talia scandala dominus prædixit futura, cùm ait, Abundabit iniquitas, refrigescet multorum charitas. Sed statim remedium adiunxit, dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Attende, iste timuit, & abundantia iniquitatum turbatur. Respexit, & vidit re- C medium: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Proposuit se perseuerare: sed vidit longam viam. Sed quia perseuerare magnum est, & difficile, ipsum orauit ad perseuerantiam suam, à quo illi iussum est, vt perseueraret. Vnde ait, Tu es virtus salutis meæ: tu me facis perseuerare, vt perueniam ad salutem. Sequitur, *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Vbi aduerte, quòd in vita præsenti habemus nō solùm continuè bellum extrinsecum, quia cōtinuè impugnamur à diabolo, & eius membris: sed etiam bellum intestinum, quod fortius nos premit, scilicet, legem membrorum, fomitem carnis: qui semper legi rationis repugnat. De quo dicit Apostolus, Video aliā legem in membris meis D repugnantem legi mentis meę, & captiuum me ducentem in legem peccati. In istis bellis continuè iustus pugnando fatigatur, calefit, aresćit, & quasi incipit deficere. Vnde dicit fatigatus. Pugno foris contra fictos, & malos: pugno intus contra concupiscentias meas. Sed sic fatigatus, ad gratiam Dei respicit. Et qui iam æstuabat & quasi aresćebat, sub vmbra diuinæ gratiæ incipit respirare & habere refrigerium. Et hoc est quod ait, *Obumbrasti super caput meum*, id est, super mentem meam in die belli. Vel aliter, maximum remedium in bellis nostris aduersitatis, & persecutionū, est consideratio Christi passionis. Qua considerata, omne, quod fideli graue videbatur, apparet leue. In passione autem E Christi Deus super illum obumbrauit, id est, vmbram fecit, quia sol obscuratus est, in figuram, quòd omnes in suis passionibus illius passionis memores, vmbram refrigerantem inde haberent. Vnde & passionis memor Psalm. dicit, *Obumbrasti super caput meum*, id est supra Christum in die belli, scilicet eius passionis. Sic enim de Christo dicitur, Scapulis suis obumbrabit tibi, &c. Vel aliter: quia dum tentationes vrunt, vmbram, & refrigerium per verba sacræ scripturæ dominus præstat nobis. Et sic istum passum exponit Gregor. dicens, Bellum patimur, cùm carnis tentationibus impugnamur: de quo nimirum bello per Psal. dicitur, *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Quia electorum mentes dominus dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes carnis vmbram præstans, ipsos fortes facit.

Ioan. os aureū in quodā sermone qua drag. qui incipit, [Licet nobis.]

Hæc est perfectorū vera imitatio, vt tum quā se præsumāt esse perfecti: nec ab interno non dum finito intentione cessantes, sibi inediat in deficiendo periculū, vbi persistendo deposuerint appetitū.

Perseuerātia est à Deo.

Passio Christi vmbrā nobis facit.

Obumbrat super nos Deus verbis sacræ scripturæ. Greg. 30. 6. mor. c. 17.

Non tradas me, domine, à desiderio meo peccatori, cogitauerūt contra me: ne derelinquas me, ne fortè exaltentur. 2459

Hic postquam virtutem perseuerantiæ recognouit à domino, ipsam sibi confirmari orat: ne in manibus, à voluntate, scilicet, propria, diaboli tradatur. Vbi aduertendum, quòd peccatoris nomine diabolus intelligitur: cui nullus traditur, nisi voluntate propria, & à desiderio suo. Rogat ergo Deum, vt non tradat. id est, non permittat ipsum tradi peccatori, idest, diabolo, & hoc à desiderio suo. Et hoc est vt vmbra suæ gratiæ sic regulet desiderium suum, ne diabolo contentiat. Potest enim, te inuito, diabolus, vel homo malus sæuire in corpus tuum in temporalibus bonis: sed desiderium tuum in potestate non habet. Vnde hic ait August. *Ne tradas me, Domine, à desiderio meo peccatori.* Ecce quomodo valebit vmbraculum mihi, vt æstus non patiar à meipso. Et quid mihi peccator ille faciet quantumcunque sæuiat? Sæuierunt enim in martyres iniqui: traxerunt eos, catenis ligauerunt, carceribus incluserunt, gladio ferierunt, æstibus subiecerunt, ignibus combusserunt. Hæc omnia fecerunt, & non eos tradidit Deus peccatoribus: quia non sunt traditi à desiderio suo. Illud ergo ora, quantum potes, ne à desiderio tuo tradat te Deus peccatori. Tu enim desiderio tuo facis locū diabolo. Et ponit exemplū: Ecce, diabolus proposuit tibi lucrum, & inuitauit ad fraudem: lucrum habere non poteris, nisi fraudem feceris. Sed lucrum esca est: fraus laqueus. Sic ergo attende escam, vt videas & laqueum: quia lucrum habere non potes, nisi fraudem feceris. Fraudem autem si feceris, capieris. Fræna ergo desiderium tuum: & non cades in laqueum. Si autem vicerit te desiderium escæ, mittit collum tuum in laqueum. Desiderium enim æstus facit: vmbraculum autem domini temperat desiderium, ne capiamur. Sequitur, *Cogitauerunt contra me, ne derelinquas*, &c. Patet ex dictis, quòd intentio principalis dæmonis, & suorum non est persequi bona exteriora, neque corpus, sed capere animam. Ideo dicit, *cogitauerunt contra me*, non contra mea. Quando enim seduxerint hominem, & illaqueauerint, gaudent. Sic enim Psal. 12. dicebat, Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero, scilicet à fide, & virtute. Sicut enim angelis, & iustis hominibus est gaudium super vno peccatore, quando conuertitur de malo ad bonum: sic diabolo, ac suis gaudium est de oppositio. Et hoc est, quod orans dicit, *Ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.* Quasi dicat, Si me derelinquis, capiar: si captus fuero, gaudebunt: id est, non de me triumphent, non de me gaudeant. Et nota, quòd Deus derelinquit hominem multipliciter, scilicet, primò temporaliter, non ostendendo suam potentiam, & sic dereliquit Christum in passione. Psal. 21. Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? Secundò derelinquit spiritualiter, non visitando per gratiam: & sic derelinquit peccatores. 1. Para. 15. Si dereliqueritis eum,

Corporis potestate habet malus in sed non animæ.

Derelinquit Deus homines multipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominum, derelinquet & ipse vos. Tertiò æternaliter deputando ad gehennam: & sic derelinquit dæmones & dānatos. 1. Paral. 33. Si dereliqueris eum, proiiciet te in æternum 3. Reg. 9. Quia dereliquerunt dominum, idcirco induxit super eos omne malum. Iste autē postulat vt non derelinquatur à Deo: non quidem primo modo, sed secundo, & tertio.

2460 ## Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos.

Hic ostendit, quibus malis mali inuoluuntur. Et primò ponit malorum mala: secundò it fiori mbona: ibi, *Veruntamen*. Prima in duas: quia primò ponit ipsorum malorum mala culpæ: secundò mala pœnæ æternæ: ibi, *Cognous*. Prima diuiditur in tres: secundum quòd triplici malo culpæ ostendit malos laborare in præsenti, scilicet, malo cordis, quod est superbia: secundò malo carnis, quod est luxuria: ibi, *Cadent super eos*: tertiò malo oris, per vana verba: ibi, *Vir linguosus*. Quantum ergo ad primum, sciendum, quòd omnium vitiorum caput est superbia. Quæ ideo caput omnis peccati dicitur, quia ipsa radix, & origo est omnium peccatorum: vide versi. 1974. Item notandum, quòd peccatores semper in circuitu ambulare dicuntur, quia nulla firmitate sunt stabiles: quoniam, vt dicitur Threnorum 1. Peccatum peccauit Hierusalem: propterea instabilis facta est. Iste est circuitus peccati, quo laborat diabolus, vt nos peccatis implicet: de quo 1. Petr. 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, &c. Qui idcirco circuire dicitur, quia tentationibus suis nos ab omni parte percutit: vt puta, sæpe dum gula restringitur vt libido refrænetur, tunc inanis gloriæ punctionibus mentem pulsat. Si autem corpus per abstinentiam non affligatur, tunc contra mentem libidinis flamma cōsurgit. Sæpe dum possessa erogamus, ad auaritiam ducimur: quia habere quærimus, quod tribuamus. Et sic peccatum dicitur quidam circuitus, quo vndique circundamur. Est ergo sensus: *Caput circuitus eorum*, id est, superbia (quæ est caput circuitus vitiorum) est eis quidam labor labiorū ipsorum. Quod ideo dicit, quia omnis superbus mendax: omnis autem mendax laborat. Et talis labor operiet: quia mendaces diu celari nō possunt, quin in mendacio comprehendantur, & operiantur confusione. Vnde hic August. ait, Omnis, qui in longum vadit, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nusquā finit. Hic est ergo labor impiorum, qui euidentius in alio Psalm. demonstratur. In circuitu impij ambulant. Sed hujus circuitus peccatorum caput est superbia: quia initium omnis peccati, superbia. Hæc autem superbia est labor labiorum ipsorum, quia omnis superbus fictus est: omnis autem fictus, mendax: omnis autem mendax laborat. Nam veritas tota facilitate dicitur. Ille autem laborat, qui fingit, quod dicat. Nam qui vult veritatem dicere, non laborat. Quasi ergo dicat iste Deo, Me operit vmbraculum tuum: quia obumbrasti super caput meum, &c. Impios verò operit mendacij ipsorum. Sed hoc mendacium ipsorum, labor est labiorum ipsorum. In omni enim opere malo labor est. Et omne opus malum cogitatum, mendacium ducere habet. Non est enim veritas, nisi in opere bono. Et propterea quia homines laborant in mendacio, alibi dicit Psalm. Filij hominum vsquequò gratij corde, vt quid diligitis vanitatē, & quæritis mendacium? Aperte audi in alio loco laborem esse in mendacio, Docuerunt linguas suas loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerūt. Et nota, quòd vitia semper habent admixtum laborem: vt ostēdit Alredus super illo verbo Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. dicens, Labor est in vitiis, sed requies in virtute: confusio in libidine, saturitas in castitate: seruitus in cupiditate, libertas in charitate. Est enim labor in vitiis, labor pro vitiis, labor contra vitia. Labor in vitiis, quando vt mala desideria expleantur, laborem multis antiquus hostis imperat. Labor pro vitiis, quando quis pro malis, quæ fecit, affligitur etiam inuitus: vel volens labore pœnitentię maceratur. Labor contra vitia, quando conuersus ad dominum, diuersis tētationibus fatigatur.

Caput vitiorum est superbia.

Circuitus dicitur peccatum.

Ecclc. 10.

Mendacium labor est: veritas sine labore dicitur.

Psalm. 4.

Labor est in vitiis multiplex.

2461 ## Cadent super eos carbones: in ignem deijcies eos: in miseriis non subsistent.

Hic ostendit, quòd mali laborant peccato luxuriæ. Vbi sciendum, quòd carbo, qui est niger, significat infamiam, qua homo quantumcunque clarus denigratur. Thren. 4. Denigrata est super carbones facies eorum. Per ignem autem figuratur quandoque libido carnalis. Vnde Prouerb. 6. Non potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta eius non comburantur. Sic qui ingreditur ad mulierem proximi. De quo igne ait Hierony. Ignis infernalis luxuria, cuius materia est gula: cuius flamma, superbia: cuius scintillæ, praua colloquia: cuius fumus, infamia: cuius exitus, pœna: cuius finis, gehenna. Sic igitur per carbones nigredinem intellige: per ignem, luxuriam, vt sit sensus, *Cadent super eos*, (scilicet malos) *carbones*, id est, nigredo infamiæ. Et quomodo subdit: *quia tu ignem deijcies eos*: scilicet in vitium luxuriæ permittes eos cadere. *Et in miseriis non subsistent*. Quod ideo dicit, quia peccatum illud ad miseriam deducit homines. Propter quod in suo statu diu permanere non possunt. Vel aliter: vt per carbones vitia nigra intelligantur. Sic enim quando quis bonus efficitur malus, de carbone ignito fit carbo extinctus & niger, vt ostendit Gregor. dicens, Dum plerumque virtutum copia etiam plusquam expedit prosperatur, in quandam sui fiduciam mens adducitur: & decepta præsumptione propria, repentè peccato surripiente, fuscatur. De quibus rectè dicitur, Denigrata est super carbones facies eorum. Nigri enim post candorem fiunt, quia amissa Dei iustitia, cum de se præsumunt, in ea etiam, quæ non intelligunt, peccata dilabuntur. Et quia post amoris ignem ad frigus torporis redeunt: ideo extinctis carbonibus comparantur. Sic igitur cadent super eos carbones, id est, peccata diuersa, *In ignem deijcies eos*. Quid enim hic est ignis, nisi aduersitas, & pœna temporalis, quæ bonos purificat, sed malos consumit? Psalm. 16. Transiuimus per ignem & aquam: & eduxisti nos, &c. In ignem ergo etiam in præsenti vita mali deiiciuntur: quia etiam multis miseriis, & laboribus implicantur. Sed isti in miseriis non subsistunt: quia, scilicet, miserias mundi patienter non tolerant. Iusti autem in miseriis subsistunt, dicentes cum Apostolo, Gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio autem spem: spes autem non confundit, &c. At verò super impios

Carbones boni & mali.

Psal. 119.

Carbones sūt verba scripturarū & exēpla sanctorum.

Ephes. 5.

Ignis libido carnis.

Carbones figurāt peccata.

Thren. 4.

Gregor. 24. moral. 2. 3.

impios cum ceciderit aliqua pressura, aliqua miseria: non subsistunt, sed cadunt per impatientiā. Vel aliter, vt totum in bonum intelligatur. Vnde quādo quis malus & carbo igne charitatis inflammatur: tunc conuertitur, & in miseriis peccati nō subsistit: sed ab his liberatur. Et istum intellectum hic ponit August. dicens, *Cadent super eos carbones* &c. Qui sunt carbones ignis? Certe aliquos carbones nouimus ad pœnam, aliquos ad salutē valere. Dictum est enim de quibusdam carbonibus, cum homo peteret aduersus linguam dolosam auxilium: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguā dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis: id est verba Dei cor transfigentia & vetustatem perimentia, amorémque gignentia. Et exempla hominum qui mortui erant & reuixerūt, nigri erant, & fulgētes effecti sunt. Carbones enim tenebrosi sunt: sicut indicat color. Sed cum ad eos accesserit flamma charitatis, & ex mortuis reuixerint, audient ab Apostolo, Fuistis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. Ipsi sunt carbones, fratres, quos intuemur, quando volumus mutare vitam transfixi sagitta Dei. Et impediunt nos malæ linguæ hominum & volunt seducere à via veritatis, potiúsq; ducere ad errores suos, & dicere nobis, quia si professi fuerimus non implebimus. Attendamus autem carbones illos. Qui erat heri ebriosus: hodie sobrius est. Qui heri adulter: hodie castus. Qui heri raptor: hodie largitor. Omnes isti carbones sunt: ignis sunt. Accendunt exempla carbonum, ad vulnus sagittarum. Non enim timeam dicere vulnus: cum clamet ipsa sponsa, dicens, Vulnerata charitate ego sum. Et sic ibi vastatio fœni: propter quod dicuntur carbones desolatorij. Vastatur fœnum, sed purgatur aurum, & mutat homo ex morte vitam: & incipit esse carbo flagrās.

Cant 2.

1. *Tim. 1.* Qualis carbo fuit Apostolus, qui prius fuit persecutor, & blasphemus, & iniuriosus: niger & extinctus, sed postmodum accensus? De cœlo vox Christi accendit illum. Periit in eo tota nigredo. Cœpit feruens spiritu quo accendebatur, alios accendere. Tales ergo hic intellecturi sumus carbones ignis, qui cadunt super istos malos, & deiiciunt illos à malitia sua.

2462 ## Vir linguosus non dirigetur in terra: virum iniustum mala capient in interitu.

Hic ostendit quòd mali laborant per verba vana & mala. Vbi aduerte quòd lingua duo habet officia. Est enim instrumentum gustus & locutionis. Et sic linguosus significat gulosum, qui delectatur in gustu: & hominē verbosum vel multiloquum, qui delectatur in multiloquio. Et quia vt dicitur Prouerb. 10, In multiloquio non deerit peccatum. Vir linguosus hic dicitur, qui per multiloquium peccat. Talis enim difficiliter refrænari potest: sicut nec lingua facilè domatur, vt habetur Iacobi 1. Vnde & ibidem lingua mortiferum venenum vocatur, quia multos ad interitum ducit, quia & homines reddit iniustos. Vnde hic ait August. *Vir linguosus non dirigetur in terra*. Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi voluptas est, nisi loqui? Non enim attendit quid loquatur, dum loquitur. Ideo non potest fieri vt iste dirigatur. Seruum ergo Dei magis oportet audire quàm loqui: sicut scriptum est, Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et si fieri potest, hoc cupiat, vt non habeat necessitatem loquendi. Verbi gratia. Modò loquimur ad vos, vt aliquid vos doceamus. Quāto melius esset vt omnes sciremus, & nemo doceret alium: vt non esset alius loquens, alius audiens, sed omnes solum dominum Deum audientes? Sic ergo vnusquisque gaudium taciturnitatis habeat in voluntate: sed vocem doctrinæ in necessitate. Quādo enim est opus locutionis, opus doctrinæ? hoc solum quando pateris imperitum, quādo habes indoctum. Si ergo semper te delectet loqui, semper docere, semper vis habere imperitū quem doceas. Si autem benevolus es, & vis omnes doctos esse: non vis semper habere quos doceas. Et non erit in voluntate tua exercitium loquendi vel doctrinæ, sed in necessitate. Gaudium ergo sit tibi in auditione Dei, necessitas sit in locutione tua: & non eris vir linguosus. Si autem vis loqui, & audire non vis: semper vis exire foras, non intus redire. Qui enim te docet, intus est: quando autem doces, foras exis ad eos qui foris sunt. Ab interiore enim audimus veritatem. Et ad eos qui foris sunt, à nostro corde loquimur. De interioribus ergo gaudeamus: de exterioribus autem necessitatem habeamus, non voluntatem. Sequitur, *Virum iniustum mala capient in interitu*. Hic enim loquitur de malis pœnæ. Vbi aduerte quòd mala talia capiunt bonos & malos: sed bonos ad probationem & ad meritorum augmentum: malos autem ad damnationem & suppliciorum meritum. Mala hæc sunt bonis solum in præsenti: quia hic flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et sic mala non capiunt iustum ad interitum quem purgant: sed malum, quem magis reddunt obstinatum. Quid est ergo, *virum iniustum mala capient in interitu*, nisi Mala vitæ præsentis sunt reprobis ad interitum damnationis, quæ iustis sunt ad probationem? Vnde Gregor. ait, Non potest in hac vita homini posito tentatio deesse peccati: sed aliud est tentationi peccati resistere, aliud consentire. Iniquus autem quisque, quia tentationibus peccati resistere nescit, ipsum tentatio ad interitum capit. Aliter istum versum deducit Richardus, ostendens quòd non loqui, sed semper audire debemus: dicens, *Vir linguosus non dirigetur in terra*. Quicunque sub discipuli forma verbi incarnati frequentat auditorium: eo debet diligere & seruare silentium, quo imaginem sibi elegit Dei verbum. Magister enim humilium Christus non modò ea ratione verbum patris dicitur, quòd sit omnipotens spiritus: sed etiam dicitur verbum, quia semper requirit auditum. Qui audit, auscultat: qui auscultat, silet: qui autem silens audit, alicui audientiam præstat. Semper igitur pater Deus requirit à creatura rationali silentium, cui semper loquitur tale verbum. Nam verbi huius ineffabilis generatio, sola est creaturæ rationalis eruditio: cui sola spiritualis infantia eo exhibet reuerentiam debitæ audiētiæ, quo feriatam custodit in silentio innocentiam & quiete. Semper loquitur nobis pater, dum verbum ineffabile generat: vt ad æternum eius colloquium, cōtinuum det creatura silentium. Verbum autem omnipotēs cognoscitur nec intelligere nec diligere, qui ab eo non metuit cordis audientiam auertere: vnde scriptum est, *Vir linguosus non dirigetur in terra*. In terra quippe nō dirigetur, qui diuini rationem eloquij percipere aut intelligere non meretur. Id autem non meretur vir

Multiloquiū nō caret peccato.

Luc. 1. Multa audire & pauca loqui debemus.

Mala pœnæ iustū sunt ad probationem: malis autē ad damnationē.

Gregor. 14. moral. cap. 9.

Silentium à nobis exigit Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

linguosus, qui dum lingua & in lingua loquitur, A minimè quòd verbi spiritus in linguis igneis deferat,non experitur.Vides quantum tota trinitas approbet silentij disciplinam.Pater silentium diligit: quia dum de substantia sua verbum sibi ineffabiliter generat : & pater proculdubio ad huius arcani intelligentiam intẽtam cordis aurem requirit.Vn-
Psalm.44. de populo loquitur,dicens,Eructauit cor meũ verbum bonum. Verbum quoque ipsum non immeritò fieri sibi silentium exigit : quia Dei thesauros omnes sapientiæ & scientiæ Dei in se custodit : ad illósque nostris auribus conculcandos, quasi quãdam linguam nobis non ignotam nostram humanitatem suscepit.Vnde Moyses ait,Propè est verbũ in ore tuo &c.Et euangelista Ioannes,Verbum ca-
Ioan.1. ro factum est,& habitauit in nobis. Spiritus etiam B verbi summam sibi fieri audientiam voluit,dũ verbum abbreuiatum & ideo magis obscurum quasi per quasdam glosas exponens, se in linguis igneis reuelauit.Nam glosæ linguæ interpretantur.Spiritus enim sanctus obscuritatem verbi abbreuiati, id est visque ad formam serui exinaniti,quasi quandam expositionem fecit,dum tanti mysterij causas ipsius verbi discipulorum cordibus tam euidenti distinctione linguarum impressit. De isto suo glosatore & expositore spiritu sancto, verbum patris sic loquitur,Ille me clarificabit &c.

Ioan.16.

2463 Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum.

Hic ponit reproborũ mala pœnæ æternæ. Docet scriptura,Deum nulla peccata dimittere impunita:sic & nulla bona irremunerata. Cùm ergo in vita præsenti mali iniustè persequantur bonos,boni autem patiantur:ad Dei iustitiam spectat & bonos præmiare finaliter,& malos punire.Quantum ergo ad bonorum præmiationẽ,dicit, *Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis* : id est iudicabit pro inope. Inopes autem dicuntur omnes humiles quos Christus præmiabit: quia si præmiabit peccatores quia beati pauperes spiritu : multo fortius inopes, quia altiores sunt inopes quam pauperes:quia inops dicitur ab ope,& in , quod est sine , quasi sine ope:scilicet qui nihil habet. Pauper autem dicitur D qui aliquid habet:sed parum. Faciet ergo iudicium inopis,dum inopes præmiabit.*Et vindictam pauperũ.* Quid enim est vindictã alicuius facere , nisi offensorem punire ? Tunc ergo suos pauperes Christus vindicabit , quando in futuro persecutores bono-
Psalm.57. tũ damnabit æternaliter. De qua vindicta dicitur, *Quæstio.* Lætabitur iustus cum viderit vindictã:manus suas lauabit &c.Sed fortè dices , De quo dicit quòd faciet iudiciũ inopis:de Deo patre , an solũ de Chri-
Iudicij multiplex. sto,cui pater omne iudicium dedit:Respõdeo,Vbi notãdum quòd iudicium multiplex est : scilicet iudicium primariæ auctoritatis. Et sic iudicium est totius trinitatis,& nõ alicuius singularis personæ. Vnde Psal.67 , Deus iudicium tuum regi da,& iustitiam tuam filio regis:scilicet Christo. Quicquid E enim creaturæ datur,à tota trinitate procedit:quia opera trinitatis à dextra sunt indiuisa. Secundò est iudicium administrationis. Et sic minister diuini iudicij super o nem creaturã factus est Christus:
Act.10. qui constitutus est a Deo iudex viuorum & mortuorum. Vnde & Christus in forma humanitatis in vltimo iudicio apparebit omnibus bonis & malis.Et isto modo dicitur Ioan.5,Pater non iudicat quemquam,sed omne iudicium dedit filio. Tertiò est iudicium assessionis.Et sic sancti iudicabunt cũ Christo , vt assessores. Matth.19 , Vos qui secuti estis me &c.sedebitis super sedes duodecim , iudicãtes duodecim tribus Israel. Quartò est iudicium comparationis. Et sic minus mali iudicabũt peiores,& infideles iudicabunt falsos fideles.Et hoc est quod ait Christus Matth.12 , Regina austri surget in iudicio cum generatione ista , & condemnabit eam &c.Ex quibus apparet responsio ad dubium.

Verumtamen iusti confitebuntur 2464
nomini tuo , & habitabunt recti cum vultu tuo.

Hic ostendit bona iustorum.Hic enim loquitur *Cõfitebun-tur quæstio.* de confessione laudis , qua iusti in hoc mundo & in futuro semper confitentur domino:scilicet omne bonum quod habent non sibi ascribentes : sed totum misericordiæ Dei attribuentes : Aliter enim iusti non essent : cum iustitia sit virtus vnicuique tribuens quod suum est. Omnia autem bona quæ creatura posset , sunt Dei:sine quo nihil agere potest.Vnde hic ait Augustꝰ.*Verumtamen iustis* &c. Meritis suis nihil tribuentes , sed solum misericordiæ tuæ:vt quantumcunque iusti fuerunt,nihil sibi assumant de suo : & per hoc ipsorum dirigitur cor: quod quando ad seipsos flectunt,torquent cor. Et C vbi erit ipsorum requies ? vbi gaudiũ ? vbi beatitudo ? nunquid in seipsis ? Non. Sed in quo sunt lux nunc:non in se,sed in domino lux sunt.De confessione laudis vide versic.91.250.1044.1468.2042. Sequitur,*Et habitabunt recti cum vultu tuo.* Quis autẽ dicitur rectus,& quis curuus , vide versic.480. Et quid rectum cor:versic.1318. Recti ergo qui quærunt non terrena,sed æterna,habitabunt cum vultu Dei.Vbi nota quòd vultus Dei aliquando accipitur pro ira Dei:sicut dicitur,Psal.33,Vultus autẽ domini super facientes mala:vide versic.515.Quãdoq; significat gloriam æternam : vide versic.713. Et sic potest hic accipi,*Habitabunt recti cum vultu tuo:* id est cum gloria tua. Et hunc vultum abscondit nobis Deus in præsenti:quia quãta sit gloria æterD na,à nobis cognosci non potest. Propter quod dicitur Iob 26,quòd tenet vultum solij sui,& expandit super illud nebulam. Quod exponens Gregor. dicit,In vultu solet cognitio demonstrari.Solij ergo vultus Dei tenetur:quia à nobis in hac vita regni eius gloria , non quanta intrinsecus habetur, cognoscitur. Super quod rectè expandi nebula dicitur , quia sicut est illa cœlestis regni gloria , non videtur. Quandoque verò vultus Dei dicitur ipse Christus:sicut dicitur Psalm.44,Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et sic hic accipi potest : quia iusti inæternum habitabunt cum Christo,& Christus cum eis. Apocal.21 , Ecce tabernaculum Dei , & habitabit cum eis. Vnde hic ait Augustꝰ.*Et habitabunt rectis cum vultu tuo.* Quando E vultum suum amauerunt homines,in sudore vultus sui panem suum manducauerunt. Redeant ergo,& detersio sudore , finitis laboribus , terminato gemitu , veniet illis facies tua abundans sufficientia. Sine vultu suo non nobis daret lætitiam. Propter quod dicitur Psalm.15 , Adimplebis me lætitia cum vultu tuo:delectationes in dextera tua vsque in finem.

Virtus Dei multiplex.

Gregorius moralium.

Domine,

PSALMVS CXL.

2465. DOmine,clamaui ad te,exaudi me: intende voci meæ,cùm clamauero ad te.

Titulus istius Psal. est , *Psalmus Dauid.* Cuius expositio patet ex supradictis multoties.Ex isto titulo apparet auctor Psal. scilicet Dauid : sed non apparet materia. Propter quod , secundùm literam, notandum, quòd Dauid inter alia peccata, quibus
Dauid peccauit lingua multipliciter. offenderat Deum, multoties peccauit peccato linguæ.Et hoc multipliciter. Aliquando præcipitanter, & absque præmeditatione , dando sententiam contra aliquem , sicut fecit contra Miphiboseth: B quoniam vt habetur 2. Reg. 16. Seruus Miphiboseth filij Saulis perrexit post Dauid, quando fugiebat à facie Absalõ, cum duobus asinis oneratis pane, & vino : ignorante domino suo Miphiboseth. & cũ Dauid peteret ab illo, vbi esset Miphiboseth dominus eius : ille seruus,Syba scilicet, falsè accusauit dominũ suum Miphiboseth apud Dauid : dicens, Remansit in Hierusalem:dicens, Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. Quo audito, Dauid sine alia probatione, & præmeditatione statim contra ipsum Miphiboseth dedit sententiam : vt scilicet omnia bona ipsius essent ipsius Sybæ:quã postea,cognita veritate,revocauit. Peccauit etiã in lingua dolosè,& falsò cõsulẽdo : sicut quãdo,cognita vxore Vriæ,& per ipsum Dauid imC prægnata:misit pro Vria,qui erat ad bellum,& consulebat ei,vt iret ad domum suam:vt scilicet dormiret cum vxore sua iam grauida, vt ipse Vrias postmodum crederet vxorem suam de se concepisse : vt habetur 2.Reg.11. Peccauit etiam lingua, quando præcepit ipsi Ioab,vt numeraret populum ex præsumptione:vt habetur 2.Reg.21. Ista ergo peccata linguæ se commisisse Dauid recolens , fecit istum Psal.rogãs Deum, vt poneret custodiam ori suo,ne amplius malè loquendo peccaret.Et sic, quantum ad literam, iste Psal.diuiditur in duas partes : quia Dauid primò sitã orationem exaudiri postulat : secundò suam orationẽ explicat:ibi, *Pone domine* &c. dic vt Nic.de Ly. Quantũ verò ad sensum propheD ticum,notandum quòd totus iste Psal. agit de virtute charitatis, qua Deus propter se diligendus est, & proximus propter Deum.Item notandum,quòd omnia verba istius Psal.sunt verba Christi : qui loquitur quandoque pro seipso, vt caput est : quãdoque verò pro nobis,qui eius membra sumus. Nec hoc aliquis debet mirari.Videmus enim,quòd quælibet nostri corporis membra suis officiis vtuntur: non solùm pro seipsis, sed etiam pro omnibus aliis membris. Sicut oculus non solum sibi videt : sed etiam omnibus aliis membris.Manus videt in oculo,quid faciat : pes quò vadat &c. Et sic de manu, quæ operatur pro se,& cæteris membris.Sic de pedibus, qui ambulant pro se , & pro toto corpore. Sic & lingua loquitur pro se:vt quando quis dicit, Non delinquam in lingua mea. Loquitur pro maE nibus:vt cum quis dicit,Lauabo manus meas.Loquitur pro pedibus:vt cum quis dicit, Noli tangere pedes meos : & sic de singulis. Quid ergo alicui mirum debet esse, si Christus loquitur aliquando verba,quæ sibi soli competunt:vt quando dicebat, Exiui à patre,& veni in mũdum. Quandoque verò verba loquitur,quæ nõ sibi,sed nobis conueniunt: A vt multoties facit in Psalm. quod maximè facit in isto.Maior enim,& perfectior est vnio,qua per charitatem membra ecclesiæ vniuntur capiti Christo, quàm sit vnio membrorum corporalium adinuicem in vno corpore.Intentio totius Psal. est,iustos ad clamorem orationis inducere. Diuiditur ergo Psal.iste in quatuor partes : quia primò clamando Deum inuocat : secũdò votum suum Deo explicat: ibi, *Pone,domine* : tertiò correctorẽ iustum postulat: ibi, *Corripiet me* : quartò persecutionem suorum futuram indicat : ibi, *Quoniam adhuc.* Quantum ergo ad primũ,ait,*Domine, clamaui ad te.*De clamore orationis quo ad Deum clamare debemus , habetur suprà in multis locis : versic. 24. 295.422.516.636. 893.1092.1258.1584.1886.Item notã,quòd Chri- *Clamauit erã do nõ pro se, sed pro suis, vel ꝑ persona suorum.* stus clamauit multoties, & in diuersis locis : vide versic. 399. Quamuis autem Christus multoties clamauerit orando ad patrẽ: non tamen pro seipso, sed pro suis orabat , vel in persona suorum orabat: vt hic ostendit Augustꝰ. dicens , *Domine clamaui ad te* &c. Hoc dicit Christus, sed magis ex persona corporis dictum est,quia & cum hic esset carnem portans,ex persona corporis,patrẽ orauit.Et cum ora- *Luc.22.* bat , globi sanguinis ex toto eius corpore distillabant. Quid est ergo de toto corpore sanguinis effusio , nisi de tota ecclesia martyrum passio ? Vnde quòd in persona suorum clamaret , ostendit subdens , *Intende voci meæ,cum clamauero ad te.* Iam fortè Christo passo & resuscitato , finitũ negocium clamandi putabas, cum diceret,*Clamaui ad te.* Clamasti,adhuc noli esse securus:quia si finita est tribulatio ecclesiæ , finitus est & clamor. Sed quia manet tribulatio ecclesiæ , & corporis Christi vsq; in finẽ sæculi : non tantum dicit Christus , *Clamaui ad te:* sed etiam dicit , *Intende voci meæ* : scilicet meorum, *cum clamauero ad te.* Quia autem hic dicitur , *Do- Quæstio.* *mine clamaui ad te exaudi me*:quæret aliquis,quod est prius,vel orando nos ad Deum clamare,vel ab ipso exaudiri. Ad hoc dicitur quòd prius est Deum nos *Exaudit nos Deus priusquã oremus.* exaudire, quã nos clamare, vel orare. Omnis enim causa prior est suo effectu. Sed causa nostri clamoris est exauditio Dei.Ideo enim oramus : quia ipse nobis inspirat voluntatem orandi. Non autem inspiraret voluntatem orandi,nisi prius exaudiret.Et hoc est quod apertè dicitur Psal. 16. Ego clamaui, quoniam exaudisti me,Deus. Et patet ex alio, quia omnis actus Dei est æternus : omnis autem noster actus est temporalis. Exaudire autem nos est actus Dei:nos autem clamare,est actus noster.Omne autem æternum , quodlibet temporale præcedit ad bonum intellectum.

Dirigatur oratio mea sicut incẽsum 2466.
in conspectu tuo : eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Hic ostendit modum orandi. De conditionibus etiã orationis,vide infrà, ver. 2476. Oratio enim vt *Oratio quatuor conditiones debet habere, vt sit digna ꝑ exaudiri.* digna sit exaudiri,multas cõditiones debet habere, quæ in isto versiculo denotãtur. Primò debet æterna petere,non terrena.Quod ostendens Beda super illo verbo Matth.14.Iesus,dimissa turba, ascẽdit in mõtẽ solus orare:sic ait,Ideo oraturus Iesus in mõtẽ ascẽdit,vt doceret orare.Non omnis orãs ascẽdit in montẽ, sed solũ qui bene or ille autẽ solũ bene orat,qui Deũ quærit orãdo.Qui verò de diuitiis,aut honore sæculi,aut de morte inimici obsecrat:hic in infimis iacẽs,viles ad Deũ preces emittit &c. Hanc

Universidad de Deusto
Biblioteca

conditionem orationis hic notans Psalm. ait, *Dirigatur oratio mea in cõspectu tuo.* Dirigi enim est in directum erigi, vel duci. Quod fit, quãdo oratio per finem omnium, qui Deus est, solum emittitur: vt per orationem solus Deus per se intendatur. Sicut de via vitæ alibi dicit, Dirige in conspectu tuo viam meam. Secundò oratio debet esse igne charitatis accensa: scilicet dilectione Dei, & proximi. Oditus nanque non meretur exaudiri. Quomodo ergo Deus exaudiet sibi oditum? Omnis autem, qui fratrem suum odit, odit & Deum. Hoc autem hic notans Psalmista ait, *Sicut incensum in conspectu tuo.* Vbi Glossa, vt scilicet oratio sit igne charitatis incensa. Res enim incensa odorem suum magis emittit, & euaporat. Vnde Exodi 29. dicitur, Offeretis arietem totum incensum, odor suauissimus victimæ domini. Sic enim & ille, qui igne charitatis est incensus, emittit orationem, quæ Deo est suauissimus odor, & acceptus. Tertiò oratio debet esse bonis operibus sociata. Propter quod dicebat Apostolus, Volo viros orare in omni loco, leuantes manus puras coram domino. Quid est enim leuare manus puras coram domino, nisi opera sancta facere, quæ per manus designantur? Et hoc hic notans Psal. dicit, *Eleuatio manuum mearum.* Sic enim & oratio Moysis exaudiebatur: & superabatur Amalech, cùm ipse orans manus leuaret ad dominum. Quartò oratio debet habere finalem perseuerantiam: vt docet saluator. Propter quod dicit Apostolus, Sine intermissione orate. Quod hic notans Psalm. ait, *Sacrificium vespertinum.* In lege enim sacerdos quotidie bis offerebat sacrificium: scilicet mane, & vespere. sed quod offerebatur vespere dignius, & acceptabilius erat. Quid enim significat vespera, quæ est finis diei, nisi finem vitæ nostræ? Oratio ergo nostra debet esse sicut sacrificium vespertinum: quia vsque ad finem vitæ durare debet. Vel aliter: vt iste versus exponatur de Christo, sicut hic ipsum exponit August. dicens, *Dirigatur oratio mea* &c. Hoc de capite nostro intelligi omnis Christianus agnoscit. Declinãte enim iam die in vesperum, dominus in cruce animam suam posuit, ipsam recepturus. Illud ergo sacrificium vespertinum est passio domini, crux domini, oblatio victimæ salutaris, holocaustum domino. Oratio ergo purè directa de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit vt incensum: nihil delectabilius odori domini. Vel per sacrificium vespertinum, intellige pœnitẽtiam finalem, quæ Deo orationem acceptabilem facit. Vnde hic ait glos. Sacrificium vespertinum potest dici pœnitentia, qua in fine mundamur. Et est sensus, *Eleuatio manuum mearum sit tibi sacrificium vespertinum*: id est, opera mea bona sic tibi sint accepta, vt pœnitentia quæ agitur in vespera, id est in fine vitæ: in quo si perfectè offerimus, recte purgamur. Hoc dicit, vt nemo desperet, qui in fine pœnitet. Quam enim orationem fideliorem Deo dirigere poteris, quàm fideliter vsque in finem in vera perseuerare pœnitentia?

1. *Ioan.* 2.
1. *Tim.* 2.
Exo. 17.
Luc 11.
1. *Thess* 5.
Passio Christi est sacrificium vespertinum.
Pœnitẽtia finalis dicitur sacrificii vespertinum.

2467. Pone, domine, custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis.

Hic suum votum explicat. Petit autem vt à Deo custodia ur maximè in tribus. Primò ne verba vana proferat: secun) ne facta mala defendat: ibi, *Non declines*: tertiò vt malorum societatem deserat: ibi, *Cum hominibus*. Quantum ad primum, sciẽdum, quòd os est duplex, scilicet os cordis, & os corporis. Vnde Gregor. ait. Si os cordis non esset, nequaquam Psal. diceret, Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Et Psalm. 118. Os meum aperui, & attraxi spiritum: vide versic. 2292. Hic autem accipitur os pro ore cordis. Vnde hic postulat Psalm. vt Deus ponat custodiam ori cordis: ne iniqua cogitet: & ostium labiis, ne stulta, & vana loquatur. Et aduerte, quòd non petit, vt suum os claudatur, vel quòd labia claudantur, ne loquatur: sed quòd cordi ponatur custodia, & ostium labiis. Custodia apponitur ori cordis, ne aliquid indignum cor intret, vel producatur indignè: sed dignæ cogitationes in corde permittantur intrare ad libitum, & exire. Similiter ostium postulat imponi labiis. Ostiũ enim aperitur, & clauditur: vt scilicet labia claudantur, ne vana proferant: aperiantur autem ad debita verba. Per omnia enim ista verba Psalm. vult dirigi ad debitè tacendum, debitéque loquendum. Et ad istum intellectum ista verba inducit Gregor. dicẽs, Studiosè lingua sub magni libraminis moderatione frænanda est: non insolubiliter liganda: ne aut laxata in vitium defluat, aut restricta etiam ab vtilitate tepescat. Hinc namque per quendam sapientem dicitur, Sapiens tacebit vsque ad tempus: vt nimirum cum opportunum cõsiderat, posita censura silentij loquendo, quæ congruunt, in vsum se vtilitatis impendat. Hinc Salomon ait, Tempus tacendi, & tempus loquendi. Discretè quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cùm restringi lingua debet, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam pigra restringat. Quod bene Psalm. considerans, breui postulatione complexus est: dicens, *Pone, domine, custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis.* Ostium namque aperitur, & clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petiit: apertè docuit, quòd & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari, quatenus os discretum, & congruo tempore vox aperiat: & rursum congruo taciturnitas claudat. Ad eandem intentionem hunc passum hic exponit Augustin. dicens, *Pone, domine, custodiam* &c. Nõ dicit clausturm, sed *ostium*. Ostium enim clauditur, & aperitur. ergo si ostium est, & aperiatur, & claudatur: aperiatur ad confessionem peccati, & claudatur ad excusationem peccati. Et ita erit ostium circunstantiæ, non ruinæ. Aliter & glos. hoc exponit: dicens, *Pone, domine custodiam ori meo*: scilicet cordi, ne iniqua cogitet. *Et pone ostium circunstantiæ labijs meis*: ne stulta promant. Et dicitur hoc à simili illius, qui circunstat ostium, ne intret vel exeat, cui non licet. Dicit enim Hieremias, Mors intrauit per fenestras nostras. Et nota, quòd cordi, & ori petit apponi custodiam. Duplici enim munimine opus est, vt nec cogitatio iniqua sapiat, nec prana voluntas in fatua verba prorumpat. Notandum etiam, quòd etsi dominus custodiam ori nostri cordis apponit, & nos ipsum viriliter & non fœminaliter custodire debemus. Aliter enim mortem culpæ faciliter incideremus. Quod figurat Isboseth, qui ad custodiam suæ domus mulierem posuit, & non virum: ideo mortuus fuit. vt habetur 2. Regum 4. Quod deducens Gregorius dicit, Seipsos custodire nesciunt, nisi ij. qui priusquam cogitationes ad opus prodeant, munire mentem nouerunt. Vnde rectè inopinata morte Isboseth extinctus dicitur: quem scriptura sacra non in domo ostiarium, sed ostiariam habuisse refertur: dicens, Venietes autem filij Rẽmon, Rechab & Banaa, ingressi sunt domum Isboseth, feruente die, qui dormiebat: & ostiaria domus purgans triticum, obdormiebat. Assumentésque spicas tritici, latenter ingressi sunt: & percusserunt eum in inguine, & mortuus est. Ostiaria enim triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes à vitiis separat. Quæ si obdormierit, in mortem domini sui insidiantes admittit. Quia dum discretionis solicitudo cessat, ad interficiẽdam animam malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germen auferunt, atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam verò Isboseth iste hac morte succumberet, nisi ad custodiam domus mulierem posuisset: id est, ad mentis aditum mollem custodiam posuisset. Fortis namque, vtilisque sensus præponi cordis nostri foribus debet: quem nec somnus opprimat negligentiæ, nec ignorantiæ error fallat. Isboseth quippe vir confusionis dicitur. Vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est. Quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute custodiendus est aditus mentis: ne quando eam insidiantes hostes penetrent fotamine negligẽtiæ cogitationis. Hinc Salomon ait, Omni tempore custodi cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. Et hanc custodiam sibi dari hic Psalmista postulat, dicens, *Pone, domine, custodiam ori meo.*

Greg. 10. *mo. mol. cap.* 2.
Liegua fœmãda est, nõ virãda.
Greg. 7. *mo. cap.* 26.
Silẽtij & loquela discretionẽ habere debent.
Prou. 11.
Custodia necessaria virilis debet esse, nõ fœminalis.
Greg. 1. *mo. cap.* 36.
2. *Reg.* 4.
Prou. 3.

2468. Non declinet cor meum in verba maliciæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Hic postulat, vt custodiatur ne mala facta defendat. Vbi notandum est, quòd excusare peccatum commissum, nihil aliud est quàm Deum accusare: vide versic. 1240. Et ideo peccati excusatio, ipsum inter alias circunstantias aggrauat: vide versic. 553. Hoc ergo timens Psalm. magis vult peccatum suum accusare, vt mereatur veniam, quàm ipsum excusando, multiplicare culpam. Et hoc est, quod hic orat, dicens, *Non declines cor meum* &c. Hic ergo Christus loquitur non pro se, sed pro suis mẽbris: vt hic ostendit Augustin. dicens, Hic orat ex persona corporis Christus: dicens, *Non declines cor meũ* &c. Quid est cor meum, nisi cor ecclesiæ meæ? cor vtique corporis mei. Verba illius attendite, vbi nobis regula figitur: Saule, Saule, quid me persequeris? cùm ipsum nemo tetigisset. Orat ergo Christus, dicẽs, *Non declines cor meum* &c. Quare sic oras, domine? quæ peccata tua excusaturus es? Respondet, Cùm vnum ex membris meis sic orat, ego sic oro. Et hoc non solùm cõtra illos, qui propria peccata excusant: sed & nõ minus cõtra illos, qui aliorum peccata defendunt, qui in hoc apertè se Dei inimicos esse ostendunt. vt declarat Gregor. super illo verbo Iob 40. Protegũt vmbræ vmbram eius: dicens, Vmbræ quippe diaboli sunt omnes iniqui, qui, dum imitationem iniquitatis eius influunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem vmbræ eius sunt pluraliter reprobi: ita singulariter vmbra eius est vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, vmbræ diaboli vmbram eius protegunt.

Mali malos defendentes vel excusantes, sunt hostes Dei.
Greg. 33. *mo val.* 25.

A Vmbræ ergo vmbram eius protegunt, dum iniquorum peccata nequiores peruersis patrociniis tuẽtur. Quod hoc nimirum studio faciunt, ne dum culpa in qua & ipsi obligati sunt, in aliis corrigitur, ad ipsos quoque veniatur. Se ergo tegunt, dum alios protegunt: quia suam vitam præuident, vnde alios considerant libera correctione confundi. Sicque fit vt summa criminum dum defenditur, augeatur. Et vniuscuiusque nequicia eo sit ad perpetrandum facilis, quo difficilis est ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales excusatores tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni vitiorum. Cõtra illum quippe suis defensionibus pugnant, cui ea, quæ displicent, defendendo multiplicant. Hoc est ergo, quod Psal. vitare volens, Deo supplicat, dicens, *Non declines cor meum in verba maliciæ* &c.

Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum. 2469.

Hic orat vt Dei custodia malorum societatem deserat. Vbi aduertendum, quòd communicatio cum malis tantum est nociua, quantum communicatio cum bonis vtilis est: quinimmo fortè tanto amplius, quanto natura humana vitio primi parentis corrupta, exemplo malo pronior est ad malum quàm bono exemplo tendat ad bonum. De hoc vide versic. 1615. Postquam ergo Psalm. rogauit custodiri ab excusatione peccatorum, vel defensione, hic rogat defendi ab ipsorum communicatione, ne ab ipsis inducatur ad simile: dicens, *Pone custodiam* &c. qua posita, *Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo* &c. Vnde ly & totum versum præcedit: vt sit sensus, *Pone custodiam* &c. *& ego non communicabo cum hominibus operantibus iniquitatem, neque cum electis eorum.* Vbi nota, quòd aliqui sunt electi apud Deum, & aliqui apud homines: immò quasi ecõtrario. Illi, qui sunt electi apud Deum, sunt despecti apud homines. Et illi, qui sunt apud homines electi, sunt despecti apud Deum. Electi enim apud Deum, sunt humiles, pauperes, & simplices sicut columbæ: non malicioſi, non versipelles. Et certum est, quòd tales mundo sunt despecti. Sed apud homines accepti sunt alti, & potentes, malicioſi, & versipelles: & huiusmodi. Cuius ratio est, quia Deus aspicit mentem interius: homines autem exteriora solummodò cõsiderant. Qui sunt ergo electi hominum malorum, nisi qui exterius apparent specioſi, qui seipsos iustificant: Et cum talibus non vult Psalm. communicare, ne ex ipsorum conuersatione, ipsis efficiatur similis. Vnde hic ait Augustin. *Cum hominibus operantibus iniquitatem* &c. Qui sunt electi eorum, qui seipsos iustificant, qui sibiipsis iusti videntur, & contemnunt cæteros. sicut Pharisæus ille in templo dicit, Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum. Qui sunt electi eorum? Hic homo si propheta esset, sciret, quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Agnoscitis ergo vocem alterius Pharisæi, qui dominum inuitauerat quãdo mulier illa quæ erat in ciuitate peccatrix accessit ad pedes eius. Illa impudica quondam frontosa ad fornicationem, sed frõtosior ad salutem, irrupit in domum alienã: sed ille, qui ibi discumbebat, nõ erat alienus.

Electi sunt quidam apud Deũ, quidam apud homines.
Luc 18.
Luc 7.
Magdalene audacia bona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non extranea quemlibet conuiuam, sed ancilla A dominum suum secuta est. Accessit ad pedes, quia
Pedes domini sunt prædicatores. eius vestigia sequi cupiebat. Lauit lactymis, tersit capillis. Pedes Christi qui sunt, nisi per quos peragrauit totum mũdum? Pedes Christi sunt Apostoli Christi, prædicatores Christi. Istos pedes ô quanti susceperunt, vt suscipiendo iustum in nomine iusti mercedem iusti acciperent! Qui ergo tali humanitate pedes domini suscepit, quid impendit, nisi quæ habebat in domo sua superflua? Capilli enim quasi superflui sunt. Inde illa pedes domini detergebat. Superflua tua necessaria fiunt tibi, si inde fueris obsecutus pedes domini. Ista ergo adhæsit pedibus domini: quia confessa est peccatum suum, quia fleuit, quia nõ declinatum est cor eius in verba maliciæ ad excusandas excusationes in peccaB tis. Non communicauit cum electis eorum: id est, defendentibus peccata sua. Et consequenter Au*Fatum vel astra nobis necessitatem nõ imponunt.* gust. inducit excusantes peccata sua propter constellationes: arguens contra eos, & ostendens, quòd cum electis talium non est communicandum: dicens, Defendunt electi eorum peccata sua: si latuerint, negant. Si autem deprehensi, vel conuicti fuerint, vel publicè id egerint, defendunt. Et quàm facilis eorum defensio, quàm cita, quàm præceps, quàm quotidiana, & quàm sacrilega! dicentes, Si Deus hoc nollet, hoc non faceré. Hoc voluit Deus:
Luc. 7. hoc voluit fatum: hoc fortuna voluit. Non dicunt, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et ista qualium defensio est? non solum doctorum, sed etiam indoctorum. Sedent, & computãt sidera, interualC la, cursus, & volubilitates, status, & motus, intendunt, describunt: & docti magni videntur. Totum hoc doctum, & magnum, defensio peccati est. Dicunt enim, Eris adulter, quia sic habes Venerem. Eris homicida: quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & adultera Venus, non tu. Vide ne pro Venere, & Marte tu damneris. Deus enim, qui damnaturus est, nouit quia tu es, qui dicis, Non ego iudici scienti. Porro attendas, si ipse mathematicus vxorem suam paulò petulantius viderit conuersari: aut aliquos alienos improbè attendere, aut fenestrã crebrò repetere: nónne arripit verbera, & dat disciplinam in domo sua? Respondeat illi vxor, Si potes, Venerem cæde. Nónne & ille respon debit, Fatua, aliud est, quod competit rectori: aliud D est quod profertur emptori: Ergo electi eorum qui sunt? Electi malorum, electi impiorum, cum quibus non est habenda societas.

2470. ## Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Hic Psal. correctorem iustum affectat, & postulat. Vbi notandum est, quòd adulatio graue peccatum idcirco dicitur, quia peccata, quæ corrigere debet, nutrit, & fouet. Vnde sicut meritorium est, peccatorem corrigere, & ad viam ducere veritatis: sic demeritorũ est peccatoribus adulari. vt ostenE
Gregor. 18. mor. cap. 3. dit Greg. dicens, Ab innocentia recedit, qui bona de malis æstimat: Salomone attestante, qui ait, Qui
Prou. 17. iustificat impium & qui condemnat iustum, vter*Adulatio peccatum auget.* que abominabil est ante dominum. Sunt namque nonnulli, qui, dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent, quæ increpare debuerunt.
Ezech. 13. Hinc enim per prophetam dicitur, Væ, qui cõsuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis. Ad hoc quippe puluillus ponitur, vt molliter quiescatur. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, puluillum sub capite, vel cubito iacẽtis ponit; vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est, Ipsi ædificabant pa*Ibidem.* rietem: illi autem liniebant eum. Parietis quippe nomine, peccati duricia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniũt, qui peccata perpetrantibus adulantur: vt, quod illi peruersè agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. Hoc ergo sciens Psalm. quòd adulatio nutriat peccatum, adulatores fugiens, quærit correctores: dicens, *Corripiet me iustus* &c. Correctorem postulat iustum: qui scilicet gratia non odio corrigat, qui non confusionem peccatoris inquirat. Et hoc est, quod ait, *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me.* Hic notãdũ est, quòd correctio ad hoc quòd *Correctio multa requirit.* sit debita, vtilis, & fructuosa, multas conditiones debet habere: scilicet quia debet esse cum pietate, & misericordia, cum discretione, & sapientia, cum æquitate, & iustitia, cum charitate, & amicitia, cum puritate, & sanctimonia, cũ stabilitate, & constãtia. Vide in dictionario, in litera Corrigere, parte prima. Sequitur, *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Vbi nota quòd per oleum nitor, & *Oleũ duplex, iustũ & peccatoris.* fama gloriæ intelligitur: sicut ait Gregor. in homilia. Sed istud est duplex: scilicet oleum iusti, quod scilicet quis intra conscientiam retinet: & oleum peccatoris, scilicet falsa laus adulatoris. Et istud *Adulatio dicitur oleum.* oleum peccatoris fugit Psal. dicẽs, *Oleum autem peccatoris* &c. Vnde hic ait Augustinus. Quid est, *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*? Hoc est, non crescet caput meum de adulatione falsa. Falsa laus adulatoris: hoc est oleum peccatoris. Propterea & homines, qui falsa laude aliquem irriserint, hoc de illo dicere solent, Vnxi illi caput. Amate ergo arguI à iusto in misericordia. Nolite amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscum: & nõ quæratis oleum peccatoris. Et sic secundum prædicta sensus istius versus potest esse talis: Iustus si viderit me peccãtem, non excusabit, sed dolebit: & misericordia motus corripiet me, & increpabit de peccato: conans me ad viam salutis ducere. PecD cator autem, id est, adulator, non sic, sed liniẽdo caput meum suis adulationibus blandis, & laudibus vanis, excusabit me de peccato: & sic permanere faciet in eo, & augmentare illud. Et ideo, ô domine Deus, non permittas, quòd oleum, id est, adulatio peccatoris impinguet, id est, foueat, vel nutriat caput meum: id est, diabolum in me, qui est caput omniũ iniquorũ: ne sic impinguatus, & linitus permaneam in peccato, & augmentem illud. Vel sic sub paucioribus verbis: Scio quidem, domine, quia homo iustus doler, corripit peccantem, & increpat misericorditer de peccato. Peccator autẽ suis adulationibus quasi quibusdam vnguentis, pinguedine seu fomentis impinguat, & excusat peccatum, E & facit delectari, & permanere in eo. Ideo, ô domine, cum peccauero, da mihi iustum correptorem, & increpatorem: vt non incurram pernicioſum laudatorem, seu adulatorem. Vnde super Psal. 19. ait Hieronymus, Ab adulatoribus, non à iustis laudatur peccator: vide versiculum 836. & ibi exemplum de seruitore Alexandri. Item vide versiculum 1985. Item vide Augustinum in sermone de decem virgi

virginibus: vbi sic dicit, Ite potius ad vendentes, A & emite vobis. Non consilium dedisse putandæ sunt, sed crimen earum ex obliquo commemorasse. Vendunt enim oleum adulatoris, qui siue falsa siue ignota laudãdo, in errores animas mittunt, & eis gaudia vana tanquam fatuis virginibus conciliando, aliquando de his mercedem siue ciborum, siue pecuniæ, siue honoris, siue alicuius commodi temporalis accipiunt, non intelligentibus quod dictum est, Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Melius est autem obiurgari à iusto, quàm à peccatore laudari. Emendabit me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum peccatoris non impinguet caput meum. Ite ergo ad vẽdentes magis, & emite vobis: id est, videamus nunquid vos adiuuabunt qui vobis laudes cõsueuerunt dicere, B & vos in errorem inducere: vt non coram Deo, sed ab hominibus gratiam quæreretis. Hæc ille. Vel aliter: per iustum potest intelligi ille idem qui peccator correctus: vt idem homo secundum interiorem hominem corripiat se secundum carnem. Vnde hic Augustinus. Humilia cor tuum, crucia cor tuum: & tu teipsum corripies in misericordia. Non enim odisti te cum sæuis in te. Emenda te, & eris in parte iustus: quamuis sis adhuc in emendando peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es. Ex qua tibi displicet in te quod iustum est, iniustus es. Vis videre quàm iustus sis? Hoc in te tibi displicet quod & Deo, iam contunxisti te voluntati Dei: & in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit, odisti. Ex quo autem lapsus, C fecisti quæ displicent Deo: ex hac parte iniquus es, peccator es, &c.

2471 ## Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum.

Hic prædicit Christus persecutionem suorum futuram. Et diuiditur in tres partes: quia primò prædicit suorum futuram persecutionem: secundò pro suis ad Deum facit orationem: ibi, *Custodi me*: tertiò obstinatorum concludit damnationem: ibi, *Cadent*. Prima pars diuiditur in partes tres: quia primò prædicit persecutorum conuersionem: secundò euãgelij prædicationem: ibi, *Audient*: tertiò martyrum persecutionem: ibi, *Dispersa*. Quantum ad primum, sciendum quòd multi in primitiua ecclesia qui fidem Christi impugnabant, postea audiẽtes prædicationem Apostolorum, & videntes alta signa miraculorum quæ faciebant, conuersi sunt ad dominum: etiam magni philosophi & mundi sapientes: vt Dionysius Ariopagita ad prædicationem Pauli: vt habetur Act. 7. Et sic fidem quã prius impugnabant, postea defensauerunt, & in verbis & orationibus Christi magnam deuotionem habuerunt. Et hoc est quod dicit Christus, *Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum*, scilicet peccatorum: id est, oratio mea & prædicatio mea adhuc placebit eis: vt & deuotè orent dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Et sic prędicata fide Chri*Christo comparata sapientia mundi nihil est.* E sti, sapientes mundi & iudices, Christo & sapientię Christi comparati, absorpti fuerunt: id est, mihilum reputati. Sicut lumen candelæ de nocte multum apparet: sed in præsentia luminis solaris, statim absorbetur, & nihil apparet. Et hoc est quod sequitur, *Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum*, & est sensus: sapientes & iudices mundi, iuncti petræ, id est, Christo comparati, qui petra dicitur, vel in præsentia Christi absorpti sunt & nihil reputati. Et istum intellectum hic ponit Augst. *Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis*, &c. Quasi dicat Christus, Modò me peccatores vituperant. In primis enim temporibus vndique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta modicum (ait Christus) & oratio mea erit in beneplacitis eorum: quia veniet tẽpus quãdo ad fidem cõuersi tundent pectus suum, qui modò me vituperant: & dicent, Dimitte nobis debita *Matth. 6.* nostra, sicut & nos dimittimus, &c. Et vide quod sequitur, *Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum*: id est, iudices magni, potẽtes & docti iuncti petræ, id est, comparati Christo petræ, absorpti sunt. Accipe iudices eorum, Aristotelem, Platonem, Pythagoram: compara auctoritatem illorum auctoritati euangelistæ: compara illos inflatos crucifixo. Dicamus eis, Vos literas vestras scripsistis in cordibus superB borum: Christus verò crucem suam fixit in frontibus regũ: Christus mortuus est & resurrexit. Mortui estis & vos: sed volo quærere quomodo resurgatis. Tandiu enim illi iudices videntur aliquid dicere, donec comparentur petrę. Et si inuentus fuerit aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus, gratulamur illi, non sequimur illum. Et si dicas, Prior fuit ille quàm Christus. O homo attẽde Christum, non quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Videre itaque texrum Psal. *Adhuc oratio mea in beneplacitis eorum*. Sed fortè dicens, Erunt multi qui contradicant. Sed quid nobis absorpti sunt iuC xta petram iudices eorum? quia Christo comparati, sapientia eorum stulta facta est. In cuius figura serpẽs Moysi dracones magorum deuorauit. Quia sapientia Christi, stultam ostendit sapientiam huius mundi.

2472 ## Audient verba mea quoniam potuerunt: sicut crassitudo terræ erupta est super terram.

Hic prædicit euangelij prædicationem. Vbi ad*Verba Christi potestatem habebant.* uertendum quòd aliter verba Christi penetrabant animos auditorum, & aliter verba aliorum philosophorum. Nam Christus docebat sicut potestatẽ habens: vt habetur Matth. 7: philosophi autem nõ. D Erat enim in verbis Christi potestas, quia ipse solus cor audientis potest docere: alij autem philosophi verba ad aures discipulorum mittere possunt, sed corda interius docere non possunt. Et vt ostendit Gregor. Vel docebat sicut potestatem habens, quia *Greg. 27. moral. cap. 17.* suæ doctrinæ adiungebat miracula, quæ homines eleuabant ad suum auditorium. Et hoc est quod hinc ait Christus de gentibus conuertendis: dicẽs, *Audient verba mea*: id est, doctrinam meam percipiẽt. Et causam adiungit, dicens, *Quoniã verba mea potuerunt*: id est, potestatem habebunt, & hoc penetrando corda auditorum: vel poterunt in operatione miraculorum. Quis enim non libenter audiret illum, quem hodie videret solo verbo cæcos illuminantem, claudos erigentem, mortuos suscitantem? E & huiusmodi. Vel aliter. Verba Christi potuerunt vltra verba philosophorum: quia verba Christi homines sic fortificant, vt pro ipso mortẽ non timeãt incurrere. Nõ autem sic verba philosophorum, vel aliarum sectarum. Et hunc int lectum hic ponit Augustinus, dicens, *Audient verba mea, quoniam præualuerunt*. Quasi dicat Christus, prævaluerũt verba mea verbis eorum. Dicta sunt ab eis quædam differẽ: sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed à me vera. *Audient verba mea, quoniam praualuerũt.* A
Vnde præualuerunt? Quis enim eorum comprehensus est in sacrificio, cum legibus ista prohiberentur,& non negauit? Quis ipsorum comprehensus est adorare idolum, & non clamauit, Non feci: & timuit ne conuinceretur? Tales ministros diabolus habebat. Sed vnde præualuerunt verba domini? Ecce, ego mitto vos sicut oues in medio luporũ: *Matth.10.*
nolite timere eos qui corpus occidunt, animâ autem non possunt occidere: sed eum timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam ignis. Christus, verbis suis dedit timorem, subiecit spem, inflammauit charitatem. Nolite (inquit) timere mortem. Mortem timetis? videte quòd ego prior morior. Ne capillus de capite vestro pereat formidatis? Videte quòd ego prior in carnem resurgo. Meritò ergo audistis verba eius. Dicebant,& occidebantur: cadebant,& stabant. Sequitur, *Sicut crassitudo terræ erupta est super terram.* Ex hoc enim vult ostendere quomodo in gentibus conuersis potuerunt verba Christi: & illos etiam contra mortem fortes fecerunt. Ostendit hoc per exemplum. Pinguedo enim quæ ponitur super terram, erumpitur & spargitur per terram: qua terra irrigata & impinguata, ampliores fructus producit. Sic cõsimiliter factũ est in proposito. Sancti enim martyres Christi verbis fortificati mortem pro Christo pertulerunt: sanguis illorum effusus est super terram: terra illorũ sanguine irrigata sicut ex pinguedine, vberiores fructus protulit: quia vnus occidebatur fidelis, & mille conuertebantur de infidelibus. Et C
ideo de sanguine sanctorum martyrum dixit quòd est sicut crassitudo terræ: quæ erupta est & sparsa super terram. Vnde hic August. ait, *Sicut crassitudo terræ*, &c. Cùm enim verba Christi prædicarentur à non timentibus, non exilia, non damna, non mortem nec crucem. Non enim mortem solam, sed nec crucem, qua morte nihil videbatur execrabilius. Ipsam dominus suscepit: ne discipuli eius mortem quidem non timerent, sed ne genus mortis horresc erent. Præualuerunt ergo vt mortem nõ timerent. Sed illæ mortes sanctorum martyrum omniũ quid fecerunt? Audi quod sequitur, *Sicut crassitudo terræ dirupta est super terram.* Dispersa sunt supra terram corpora martyrum testium Christi. Occisi sunt martyres: & quasi præualuerunt qui occiderunt, sed præualuerunt illi persequendo, vt præualerent verba Christi prædicando. Et quid factum est de mortibus sanctorum? *Sicut crassitudo terræ*, &c. Nouimus crassitudinem terræ cõtemptibilia quęque esse. Quæ autem sunt quasi cõtemptibilia hominibus, fœcundãt terram. Sed ille omnes mortes factæ sunt crassitudo terræ. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus cõtemptibilibus: sic ex corporibus martyrum quæ contempsit hic mundus, accepit crassitudinem terra: vt inde seges ecclesiæ veracius pullularet.

Erũpere, extra vel valde rũpere: & ponitur pro exire.

Mors & sanguis martyrũ fœcundauit ecclesiam.

2473 Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: quia ad te domine domine oculi mei: in te speraui, non auferas E
animam meam.

Ossa significant fortes in fide & martyres. Greg.20. moral.cap.24.

Hic prædicit suorum fidelium persecutionem. Vbi aduertendum uòd per ossa intelliguntur sancti in fide stabiles, ut cæteros sua stabilitate in fide confirmant: vt ostendit Gregor, dicẽs, Quid per ossa, nisi fortes quique in sanctæ ecclesiæ corpore designantur? Qui quasi suo robore membra cætera continent, dum mores infirmãtium stabiliter portant. Et cap. 30. ostendit: Per ossa fortes ecclesiæ figurati sunt, in quibus corporis illius tota compago solidatur. Et sic per ossa ecclesiæ intelligẽ sanctos Apostolos, cæterósque martyres & cõstantes fideles. Per infernum verò intelligẽ profundatos in vitiis: quorum domus in inferno posita est. Et sic infernus significat diabolum & omnes iniquos: vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 26, Nudus est infernus coram eo: dicens, Inferni nomine diabolum omnésq; damnationis eius socios designauit: quia ipse diabolus & omnia eis vasa corã Deo omnipotentia vittutibus sunt vacua. Quid est ergo Christũ in persona fidelium dicere, *Dissipata sunt ossa nostra secus infernum*: nisi omnes fortes ecclesiæ martyres & Apostoli pro voluntate diaboli & suorum malorum hominum sunt dissipati: scilicet persecuti martyrizati & mortui? Vnde hic ait Glosa, *Dissipata sunt ossa nostra secus*, &c. id est, fortes nostri pro voluntate eorum qui sunt in infernum, id est, profundi in vitiis, dissipati sunt & martyrizati. Et nota quòd non dicit in infernum, sed *secus infernum.* Quia etsi communi morte seu sorte corporaliter sunt mortui: non tamen descenderunt in infernum vt mali, sed vita ęterna datur illis. Dicat ergo Christus voce ecclesiæ, *Dissipata sunt ossa nostra*, id est, occisi sunt martyres. Et sic impinguata est crassitudine terra. Vides qualem fructum fecit hæc dissipatio corporum fidelium: persecutores fecit fideles, pauperes & abiectos fecit nobiles, imperatores piscatoribus subiecit. Vnde hic ait August. *Dissipata sunt ossa nostra.* Sic enim saginata est ecclesiæ terra: fructum produxit vberrimum de stercore crassitudinis. Sic enim de stercore erectus est Pettus, erectus est Paulus, & principes mũdi sunt effecti. Qui cùm occiderentur, contemnebantur vt stercus super faciem terræ: vt stercus insepulti dimittebantur. Qualiter autẽ modò sunt exaltati? Vide quod nobilius & præcipuum est in mundo, scilicet imperator, venit Romam. Quò festinat? ad templum imperatoris, an ad memoriam piscatoris? Sed vnde fuit tanta constantia in martyribus? In hoc scilicet quia cordis oculos non ad mundum, non ad temporalia, sed solum ad Deum & æterna erigebãt: deficiebant corpore, in Deum mente erigebantur. Et istam rationem subdens Psal. ait, *Quoniam ad te domine domine oculi mei: in te speraui, non auferas animam meam.* Quasi dicat, Oculi cordis ad te sunt intenti vt anima non perdatur: etsi perditur corpus ad tẽpus. Plus figo oculum cordis in promissis tuis, quã in minis eorũ. Noui quòd pro me passus sis: quid mihi promiseris. Ideo in te speraui: nõ auferas animam meam: id est, non permittas eam auferri, vt ipsorum promissis, minis vel cruciatibus à te separetur. Et attende quòd prędicebat Psal. quòd Deus aufert à malis multa: quibus ablatis, aufertur à diabolo ipsorum anima. Et idcirco orat, dicens, *Nõ auferas animam meam*: id est, illa pro quibus ablatis, anima perditur. Aufert Deus à malis Christi amicitiam, angelorum custodiam, charitatis gratiam, intellectus sapientiam, &c.

Inferus significat omnes malos.

Greg.31. moralcap.18.

Auferre dicitur à malis mala bona.

2474 Custodi me à laqueo quem statuerunt mihi, & à scandalis operantium iniquitatem.

Hic Christus pro suis ne in persecutionibus ca-

dant, facit orationem. Vbi sciendum, quòd diabolus A
dupliciter tentans iustos, ipsos ad peccatum nititur inducere: scilicet quandoque blandis, quandoque asperis, quandoque occultè, & quandoque apertè.

Laqueus dicitur tẽtatio occulta diaboli Greg.1. mor.c. 38.

Tentatio autem blanda, siue occulta, laqueus dicitur: quem laqueum multipliciter nobis diabolus parat, vt ostendit Gregor. dicens, Tribus modis hostis noster insequitur bona nostra: vt hoc quod rectum coram hominibus agitur, in conspectu iudicis vitietur. Aliquando namque in bono opere

Vitat dia bolus mul tipliciter.

intentionem polluit: vt omne, quod in actione sequitur eo purum mundúmque non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando verò intentionem boni operis viciare non prævalet: sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit, vt cum proposito B
mentis quisque securior egreditur, subiuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat: sed opus bonum in fine actionis illaqueat. Et declarat modos istos, dicens, Intentionem quippe in bono opere polluit, quia cum facilia ad decipiendum corda hominum conspicit, eorum desideriis auram transitorij fauoris opponit: vt in iis, quæ recta faciunt, ad appetendum ima fortitudine intuitionis inclinentur. Vnde rectè sub Iudææ specie de

Thren. 1.

vnaquaque anima sub laqueo miseræ intentionis capta, per prophetam dicitur, Facti sunt hostes eius in capite. Acsi apertè diceretur, Cùm bonum non bona intentione incipitur, hinc aduersantes spiri- C
tus ab exordio prælantur. Quando verò intentionem violare non prævalet, in via positos laqueos tegit: vt in eo, quod bene agitur, cor operantis ad vitium ex latere detinetur: quatenus quod inchoans aliter propositerat, in actione longè aliter quàm inceperat percurrat. Sæpe enim dum bono opere laus humana obuiat, mentem operantis immutat: quæ quamuis quæsita non fuerat, oblata delectat. Cuius delectatione dum mens operantis resoluitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur. Cum autem antiquus hostis nec principium actionis corrupit, nec in actione laqueos poluit: duriores in fine laqueos ostendit: quem tanto nequius obsidet, quanto hoc solùm sibi remansisse ad de- D
ceptionem videt, &c. Ex quibus apparet quòd occulta diaboli persecutio laqueus dicitur: de quo Psal. 141. In via hac quam ambulabam ascõderunt superbi laqueum mihi. Alia vero est tentatio vel persecutio aperta. Sic enim tentauit martyres, & eos persecutus fuit diabolus. Et ista talis persecutio dicitur scandalum. Nam scandalum, vt dicit Glos. Mat. 18. est dictum, vel factũ prębens alicui occasionem ruinæ. Et sic illæ apertæ persecutiones, quia martyribus prębebant occasionem ruinæ per impatientiã, scandala dicebantur. Et ab his scandalis suos liberari orat Christus: dicẽs, *Custodi me à laqueo*, &c. & à scandalis operantium iniquitatem. Non enim orat, ne martyres habeant persecutiones, sed ne per E
secutiones illis sint in scandalum. i, in ruinam, vel casum. Vnde hic ait Glos. Per laqueos, & scandala omnia mundi intelligit mala. Laquei enim sunt blanditiæ decipere volentium, & carnis desideria. Et sic per ista diabolus non proficit, nititur scandalis, quæ per inquietos mouet.

2475 Cadent in retiaculo eius peccatores: singulariter sum ego, donec trãseam.

Hic ostendit reproborum illaqueationem. Vbi notandum, quòd quamuis in vita præsenti omnes tam prædestinati quàm præsciti multoties cadant in laqueum diaboli: aliter tamẽ, & aliter: quia prædestinati cadunt, & finaliter resurgunt. Prouer. 24. Septies in die cadit iustus, & resurgit. Reprobi autem sic cadunt, vt non finaliter resurgant. Vnde de præscitis dicunt prædestinati, Psal. 19. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus. Cùm igitur vnumquodque à suo fine denominetur, ideo præsciti propriè cadere in laqueũ dæmonis dicũtur, nõ prædestinati. Et hoc est, quòd Christus inter prædestinatos, & præscitos distinguens, in persona sui corporis dicit, *Cadent in retiaculũ eius peccatores*: id est, præsciti: *sed singulariter sum ego.* i. omnes, qui sunt de corpore meo, non cadunt: *donec trãseam.* i. tempore transitus ex hoc mundo. Vel aliter: vt Christus hic loquatur, non pro suis, sed pro se. Solus enim Christus laqueis diaboli non fuit captus. Omnes enim sui ante eius mortẽ ceciderũt. Cecidit Petrus: quia Christum negauit: cecidit Ioannes qui Christum relinquẽdo, nudus effugit: cecidерunt omnes Apostoli, quia omnes, relicto eo, fugerunt. Sic igitur omnes peccatores fuerunt, omnes ceciderunt: sed quantum hoc durauit? certè vsque ad Christi transitum, & mortem: quia post mortem resuscitatus, misso spiritu sancto, eos in bonum confirmauit: sic quòd amplius cadere nõ potuerunt. Singulariter ergo Christus fuit sine casu. Hoc ergo notans Christus ait, *Cadent in retiaculũ eius peccatores.* s. omnes Apostoli. Et quãdiu cadent? *Donec trãseam.* s. donec transeam ad patrem, cadere poterũt: sed non pòst, quia confirmati erunt. Vnde de se dicit, *singulariter sum ego*: qui casum. s. simpliciter ignoro. Et istũ intellectum ponit hic Aug. dicens, *Cadẽt in retiaculo eius peccatores.* Quid de discipulis tuis, ô Christe? Certè ceciderũt, quando omnes te solũ dimiserunt, fugientes tempore persecutionis. Ecce illi, qui tibi cohærebant, in tua persecutione, qua inimici te requirebant ad crucifigendum, in laqueum diaboli ceciderunt. Et vnus ille audax qui tibi promiserat, Quia tecum sum vsq; ad mortem, audiuit quidem à medico quid in se ageretur. Aegrotus febricitans, sanum se dixerat: sed cordis venam ille tangebat. Ventum est ad probationem: ventum est ad accusationem: etiam ipse interrogatus, non ab aliqua magna potestate, sed ab infimo mancipio, & hæc fœmina: ab ancilla interrogatus succubuit. Hoc enim prædixerat dominus, non præceperat, nõ coëgerat, nondum erat idoneus passioni. Videte ergo quàm multi defecerunt, etiam vsque ad primos hærentes ori eius, & ipsi defecerũt. Sed quare hoc? Quia singulariter sum ego, donec transeam. Hæc vox ex persona capitis est: *singulariter sum ego, donec transeã.* Quid est hoc *donec transeã*: nisi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmabo colũnas eius, s. ecclesiæ: quando per meam resurrectionem didicerint mortem non esse timendam. *Singulariter sum ego. donec trãseam.* Cùm enim trãsiero, multiplicabor: quia multi me imitabunrur, multi patientur pro nomine meo. Vnus sum, donec transeam: multi in me vnus erunt, cum transiero.

Cadunt præscitos & prædestinati: differenter in omnem.

Cecidерunt omnes præter Christum.

PSALM. CXLI.

VOce mea ad dñm clamaui: voce mea ad dominũ deprecatus sũ. 2476

Ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iste Psal. talē habet titulum, *Exuditio Dauid, dum esset in spelunca, oratio.* Ex isto titulo apparet auctor Psal. qui fuit Dauid. Apparet etiam, quòd ad faciendum istum Psalm. ipse fuit eruditus à Deo: & sic dicitur eruditio Dauid, qua scilicet fuit eruditus à Deo: ac etiam istum Psal. conscripsit, vt per ipsum ipse alios erudiret: vt sit sensus, *Eruditio Dauid*, qua alios erudit. Ad videndum autem clarius istius Psal. materiam, sciendum quòd, vt habetur 1. Reg. 21. fugiens Dauid à persecutione Saulis, iuit ad terram Philistinorum ad Achis regem Geth. Cum autem ibi fuisset cognitus, dixerunt serui regis ipsi regi, Iste est Dauid rex terræ, cui canebant per choros dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem milia. Videns autem Dauid se cognitum, cogitauit quomodo ab illis posset euadere. Vnde finxit se fatuū, & immutauit os suum coram rege: & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ: defluebant saliuæ eius in barbam. Quod videns rex Geth, reputans eum fatuū, expulit eū de domo sua. Et tunc Dauid regressus est infra regnum Saulis, & fugit in speluncam Odollam. Quod cùm audissent fratres eius, & omnis domus patris eius: venerunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustiis constituti, & oppressi ære alieno: & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quadringenti viri. Et tunc videns se liberatum de manibus illorum de Geth, & se factum illius congregationis principem, hunc Psal. à Deo eruditus C compositum, gratias agens Deo de sua liberatione, & de suo principatu. Ex quibus apparet materia Psal. Diuiditur ergo Psal. iste, secundum literam, in duas partes: quia primò Dauid ostendit sui animi anxietatem: secundò implorat diuinam consolationem: ibi, *Clamaui ad te domine*, &c. dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticū, hic agitur de Christo per Dauid figurato, vt sæpius dictū est superius. Per speluncam autem, in qua latuit Dauid, intellige carnem, quam Christus induit, vel sepulchrum, vel mundum. Et sic Dauid in spelunca est Christus cum suis membris in sæculo, vel Christus in carne, vel Christus in sepulchro. Est ergo cituli sensus. Hic est intellectus Dauid, vel eruditio, quâ habuit Christus, dum esset in spelunca: id est, sæculo vel in carne, vel in sepulchro. Et ista eruditio, vel intellectus est quædam Christi oratio. Intentio Psalmistæ est nos ad orandum monere, & inducere. Quibus visis, accedo ad Psalm. diuisionem: qui diuitur in partes duas: quia primò Christi formatur oratio: secundò orationis explicatur intentio: ibi, *Clamaui ad te.* Prima pars diuiditur in duas: quia primò orationis

Triplex conditio orationis.

oſtenditur multiplex conditio: secundo persecutorum oſtenditur malignatio: ibi: *In via.* Prima pars diuiditur in tres: secundum quòd oſtendit tres conditiones: quas oratio debet habere: quia, scilicet primò debet esse à mundo secreta: secundò debet esse Deo aperta: ibi, *Effundo*: tertiò debet esse humilis, & deuota: ibi, *In deficiendo*. Quātum ad primum, sciendum, quòd oratio principalius ſtat in corde quàm in ore. Sic enim docebat Christus, Matth. 6. dicens, Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ tristes, qui ſtant in angulis platearum orantes, vt videantur ab hominibus. Tu autem, cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio, ora patrē tuum in abſcondito, &c. Cuius rationem aſſignat Chryſoſt. ſuper Matth. dicens, Eſt autem oratio quaſi quodam ſpirituale tributum: quod omnia Deo offert de viſceribus ſuis. Quanto ergo gloriatior eſt, tanto cautius eſt ſeruanda, ne propter homines facta vilescat. Puto autem, quòd non hūc ad locum refert dominus, ſed ad propoſitum oranris. In conuentu enim fidelium orare, laudabile eſt: ſicut ſcriptum eſt, In eccleſiis benedicite domino. Qui ergo ſic orat vt ab hominibus videatur, non Deum aſpicit ſed homines. Et ideo quantū ad propoſitum ſuum, in ſynagoga orat. Cuius autem mens orantis ſolum aſpicit Deum: quamuis in ſynagoga oret, tamen apud ſe in ſecreto orare videtur. Hanc ergo orationis conditionem oſtendens Pſal. corde ſuo non ad homines, ſed ſolum Deum orando aſpicit, dicēs, *Voce mea ad dominum clamaui*, &c. Quæ verba hic exponens Auguſt. ait, *Voce mea ad dominum clamaui.* Nónne ſufficeret dicere, *Voce ad dominum, clamaui?* Fortè non fruſtra additum eſt *mea.* Multi enim clamant ad dominum non voce ſua, ſed voce corporis ſui. Homo ergo interior, in quo cœpit habitare Chriſtus per fidem, voce ſua, non ſtrepitu labiorum, clamat ad dominum. Non enim vbi homo audit, ibi Deus audit. Niſi enim voce corporis clames, te homo non audit. Cogitatio autem tua, clamor eſt ad Deum. Vide iſtam partem expoſitā verſ. 1258. De clamore orationis, vide ver. 24. 422. 699. 295. 390. 636. 893. 1258. 1584. Verùm quia non ſolùm oratio clamat ad dominum, ſed etiam peccata: ideo exprimēs Pſal. clamorem ſuum eſſe orationis, ſubdit. *Voce mea ad dominum deprecatus ſum.* Vnde ſecundum Aug. quod dixit *clamaui*, expoſuit dicens, *Deprecatus ſum.* Clamant enim ad dominum & qui blaſphemāt. In prima ergo parte clamorem poſuit: in ſecunda parte, clamorem expoſuit, quaſi ab ipſo exigeretur. Quo clamore clamaſti ad dominū? Reſpondet, *Ad dominum deprecatus ſum.* Clamor meus, deprecatio mea, non conuicium, non murmur, non blaſphemia. Quomodo autem differunt oratio, & deprecatio, vide verſ. 62. 185. 430. 647

Effundo in conſpectu eius oratio- 2477
nem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio.

D Hic oſtenditur, quòd oratio debet eſſe aperta: quia totum cor noſtrum ante ipſum debemus aperire. & omne, quod in corde noſtro eſt, coram ipſo effundere. Quamuis enim nihil poſſimus Deo occultare, poſſumus tamen velle occultare. Vnde hic plus notatur voluntas aperiendi cor noſtrum, quam voluntatis affectus. Vnde ſcribitur Pſal. 61. Effundite coram illo corda veſtra. Sed modum iſtius effuſionis vide ver. 985. Sic Dauid effudit orationem ſuam coram domino, cum eſſet in illa Saulis perſecutione, vt nos ſic facere doceret. Vel aliter: eſſet dicere coram Deo orationem ſuam nihil aliud eſt, niſi per orationem velle Deo manifeſtari, non hominibus: velle Deo, non mundo placere. Vnde hic ait Aug. *Effundo in conſpectu eius orationem meā.* Quid eſt *in conſpectu eius*, niſi vbi videt? Sed vbi Deus non videt, cui omnia nuda ſunt, & aperta? Sed in iſto cœtu rerum temporalium vident homines, vident & animalia: Deus autem videt & vbi homo non videt. Ibi ergo effunde precem tuam, vbi ſolus Deus videt, qui remunerat. Si ab hominibus quæris exaudiri, effunde precem tuam coram hominibus: ſi autem Deus tibi redditurus eſt, effunde precem tuam coram Deo. Intra ergo cubiculum tuum: & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito. Claude oſtium cordis tui, ne tentator ingrediatur: Tentator non ceſſat pulſare vt irrumpat. Si autem clauſum inuenerit oſtium, tranſit. In poteſtate noſtra eſt, claudere oſtium cordis noſtri, nō parietum. Sed quid eſt claudere oſtium cordis? Hoc oſtium duas habet valuas: ſcilicet cupiditatis, & timoris. Quia aut cupis aliquid terrenum, & ſic diabolo aperis ianuam cupiditatis, aut times aliquid terrenum, & ſic aperis diabolo ianuam timoris. Cupiditatis ergo, & timoris ianuas claude contra diabolum, & aperi Chriſto. Iſtas valuas aperis Chriſto cupiendo regnum cœlorum, & timendo ignem gehennarum. Per cupiditatem ſæculi diabolus intrat: ſed per deſiderium æternæ vitæ Chriſtus intrat. Per timorem pœnarum temporalium diabolus intrat: per timorem ignis æterni Chriſtus intrat. Ecce, martyres clauſerunt cordis ianuam diabolo: ſed Chriſto aperuerunt. Promiſit eis multa mundus iſte: ſed illi irriſerunt, & clauſerunt valuam cupiditatis contra diabolum. Minatus eſt eis mundus iſte, ignes, beſtias, cruces, non timuerunt: clauſerunt timoris valuam contra diabolum. Sed videamus, ſi aperuerunt illas

Matt. 10. Chriſto. Ait Chriſtus, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Amauerunt ergo regnum æternum, vbi eos

Matt. 25. confitebitur Chriſtus: dicens, Venite benedicti patris mei: percipite regnum &c. Confitebitur illos ad dexteram poſitos. Videamus & ſi timoris ianuam Chriſto aperuerunt, quam diabolo clauſerunt. Vno etenim loco dominus monet hoc, vt ſibi aperiatur, C

Matt. 10. & diabolo claudatur. Nolite (inquit) timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Et ſtatim ſubiecit, Sed eum timete, qui potestatem habet animam, & corpus occidere, & in gehennam mittere. Sic ergo cor tuum claude diabolo, & aperi Chriſto. Et ſic effunde in conſpectu eius precem tuam. Intus enim in corde tuo eſt Chriſtus: ibi habitat, ibi ſunt aures eius. Ergo intus apud te ante eum effunde precem tuam. Hic autem potes notare, quomodo aqua multipliciter effunditur: ſic & Chriſtus multipliciter effuſus eſt: vide verſicu. 304. Item quòd multiplex eſt effuſio: 1185. Sequitur, *Et tribulationem meam ante ipſum pronuncio.* Pronunciat quis tribulationem ſuam ante dominum, quando in tribulationibus, vel perſecutionibus intus in corde Deum orat: vt dictū eſt. Vel aliter: ille pronunciat tribulationem ſuam ante dominum, qui in tribulatione poſitus & patientiam habet: confitetur vires quidem patientiæ non à ſe habere, ſed à Deo: tribulationē autem à ſe & ſuis demeritis. Vnde hic ait Aug. Hoc martyr in tribulatione poſitus loquitur. Quaſi dicat, Non arrogo mihi vires meas: ſed Deus eſt in me, qui operatur ipſam virtutem. Et iſto modo tribulationem ſuam

Pſal. 17. ante Deum pronunciabat Pſalmiſta alibi, dicens, In tribulatione mea inuocaui dominum, & exaudiuit de templo &c. Quid eſt inuocare, niſi intus in corde vocare? vide verſ. 205.

Christus multipliciter effusus — *Augusti.* — D — E

2478 In deficiendo ex me ſpiritū meum, & tu cognouiſti ſemitas meas.

Spiritus ſignificat ſuperbiā. Matth. 5. Auguſt. Serm. de verb. domini in monte.

Hīc oſtendit, quòd oratio debet eſſe humilis, & deuota. Vbi notandum, quòd per ſpiritū in ſcriptura ſignificatur ſuperbia. Ad quem intellectum dicebat Chriſtus, Beati pauperes ſpiritu, id eſt, pauperes ſuperbia. Quod exponens Auguſt. 1. de ſerm. domini in monte, dicit, Legimus ſcriptum de appetitu rerum temporalium, Omnia vanitas, & præſumptio ſpiritus. Præſumptio autem ſpiritus, ſuperbiam, audaciámque ſignificat. Vulgò etiam ſuperbi magnum ſpiritum habere dicuntur. Et rectè, quoniam etiam & ſpiritus ventus vocatur. Quis ergo neſciat ſuperbos inflatos dici, & tanquam vento diſtentos? Quapropter rectè pauperes ſpiritu, id eſt, humiles, intelliguntur. Requirit ergo oratio, vt in orante omnis ſpiritus ſuperbiæ deficiat: vt non ſe ſuis meritis exaudiri credat, ſed ſolùm gratia Dei. Et hoc oſtendens Pſalmiſta, ait, *In deficiendo ex me ſpiritum meum*: id eſt, quando oro, ſpiritus ſuperbiæ deficit in me, & annullatur. Sic etenim martyres in perſecutionibus orando omnem ſpiritum ſuperbiæ annullabant, omne ſuum bonum non

Oratio humilitatem requirit.

B ſibi ipſis, ſed Deo attribuentes: ſcientes, quòd ipſi preſſi, & perſecuti non ſpiritu ſuo, cultum Dei affirmantes prædicabant: ſed ſpiritus Dei loquebatur in ipſis. Iſtum intellectum habet hic Auguſtinus, dicens, *In deficiendo ex me ſpiritum meum*: quaſi martyr dicat, Defecit ſpiritus meus, vt non mihi ſuperbè arrogarem vires meas: vt ſciam, quòd Deus *Matt. 10.* in me operatur ipſam virtutē. Vnde martyres ſuos monuit Chriſtus, dicens, Cum autem tradent vos iudicibus, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Ergo in tribulationibus, & perſecutionibus tuis deficiat in te ſpiritus tuus, vt in te loquatur ſpiritus Dei. Me- *Matt. 5.*

C ritò ergo ipſos pauperes ſpiritu facere volebat. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati ergo pauperes ſpiritu ſuo, ſed diuites ſpiritu Dei. Omnis enim homo qui ſpiritum ſuum ſequitur, ſuperbus eſt. Subde ſpiritum tuum vt capias ſpiritum Dei. Nam ſi ab alto aquæ defluunt, in valle congregantur. Si in alto ſteteris, à te defluent aquæ gratiarum, illas perdes. Si in valle humilitatis, in te congregabuntur. Quantam autem oratio humilitatem requirat, vide verſic. 1139. Aliter iſtum textum deducit Greg. ex eo quia tribula-

Aduerſa humiliat.

tiones & mundi aduerſa humilitatem nobis inducunt. Vnde cum ſuperius dixiſſet Pſal. *Et tribulationem meā ante ipſum pronuncio.* ſtatim ſubdit, *In deficiendo ex me ſpiritum meum.* Vnde iſtum textum ad iſtum ſenſum inducit Gregor. ſuper illo verbo Iob 6. Sagittæ domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum: dicens, Quid enim ſpiritus hominis, niſi ſpiritus elationis? Sagittæ autem domini ſpiritum hominis ebibunt: cum ſupernæ animaduerſionis ſententiæ afflictam mentem ab elatione compeſcunt. Sagittæ domini ſpiritum hominis ebibunt, quia intentum exterioribus intus trahunt. Et potatus namque Dauid ſpiritus fuerat, cum dicebat, *In deficiendo ex me ſpiritum meum, & tu cognouiſti ſemitas meas.* Et rurſum, Renuit conſolari anima *Pſal. 67.* mea: memor fui Dei, & delectatus ſum, & defecit ſpiritus meus. Sagittarum ergo domini indignatio ſpiritum iuſti bibunt: quia ſupernæ ſententiæ elatos quos ſuperbos inueniunt, dum vulnerant, humiliant &c. Sequitur, *Et tu cognouiſti ſemitas meas.* Hoc ideo dicit, oſtendens, quòd humilitas maximè hominem Deo facit acceptum. Quaſi dicat, Quia defecit in me ſpiritus ſuperbiæ: id eſt tu cognouiſti, id eſt, approbaſti, ſemitas meas, id eſt, ſemitas iuſtitiæ, & præceptorum Dei, quas ego obſeruo, quas perſecutores non vident: de hoc vide verſiculo 2429.

In via hac, qua ambulabā, abſcon- 2479

Universidad de Deusto
Biblioteca

derunt superbi laqueum mihi.

Hìc ostenditur superborum malignatio. Et diuiditur in tres partes: quia ponitur primò superborum malitia: secundò superborum ignorantia: ibi, *Laqueos parat diabolus in via virtutum.* *Considerabam*: tertiò iustorum perseuerans constantia: ibi. *Periit fuga.* Quantum ad primum, sciendum, quòd superbus diabolus cum suis membris iusto rectè ambulanti semper insidiatur, & in omni bona actione semper laqueos ponere conatur. Sicut multis exemplis deducit Gregor. dicens, Ecce quidam rebus contentus propriis, vllis mundi huius occupationibus implicari valde formidans, quietis suæ commoda perdere: & valde despiciens cum peccatis lucra cumulare, ad hunc hostis callidus veniens &c. vide versi. 345. Vel aliter: vbi per viam intellige Christum: qui est via, veritas, & vita. In hac via parare diabolus laqueos nititur, dum nos à Christo separare suis deceptionibus conatur. Quos tamen laqueos directè non ponit in via, sed iuxta viam: quamuis in via ponere conatur. Conantur enim mali laqueum in via ponere, quando nobis Christum diffamant. Vnde hic ait Aug. *In via hac qua ambulabam*, &c. Via hæc, qua gradiebatur, Christus est. Absconderunt ergo in hac via superbi laqueum mihi, infideles, qui in me Christum persequuntur: quantum in ipsis est, quantum ad voluntatem eorum, in hac via posuerunt laqueum mihi: in hac via voluerunt me capere. Sed in hac via scandalum ponere non possunt, quia ipsi sunt extra viam. Laqueum autem ponere non possunt, vbi non sunt: in via se putat laqueum ponere paganus, quando mihi dicit, Tu colis Christum crucifixum; quando reprehendit crucem Christi, quam non intelligit. In Christo se putat ponere, quod iuxta viam ponit. Insultet ille Christo crucifixo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet ille, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui irridet medicamentum sanum: si non derideret, acciperet ipse medicamentum, & sanaretur: crux illa signum est humilitatis. Ille autem superbia nimia non cognoscit, vnde sanetur tumor animæ ipsius. Ego autem agnosco, de cruce non erubesco. Vnde non in occulto porto crucem, sed in fronte. Dicam ergo, *In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi*: quantum in ipsis est: nam iuxta viam posuerunt. Ego autem tutus sum, si de via non declinauero. Ignoras, quòd in medio laqueorum gradiaris? nam laquei à dextris, & laquei à sinistris. Laquei à dextris, prosperitas: à sinistris, aduersitas sæculi. Laquei à dextris, promissiones: laquei à sinistris, terrores. In medio laqueorum ingredere: à via noli recedere, vt nec promissio te capiat, nec terror elidat. De laqueis diabolì, vide ver. 1572.

Laqueos parat diabolus in via virtutum. *Gregor. 32. moral. c. 19.* *Via est Christus.* *Laqueos parat diabolus à dextris & à sinistris.*

2480 Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat, qui cognoscceret me.

Hìc ostenditur superborum ignorantia. Vbi primò sciendum, quòd in scriptura, dexteræ nomine ipsi Dei filius intelligitur, qui est virtus Dei patris. Quem sub nomine dexteræ postulabat Iob sibi porrigi, dicens, Operi manuum tuarum porriges dexteram. Quod exponens Greg. ait, Dexteræ nomine filius Dei designatur: quia omnia per ipsum facta sunt. Operi igitur manuum suarum porrexit omnipotés Deus dexteram suam: quia vt abiectum atque in infimis iacens erigeret genus humanũ, incarnatum ad hoc vnigenitum misit: ex cuius nobis incarnatione datum est, vt, qui ex voluntate propria in corruptionem cecidimus, vocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriam, respondere valeamus. Quid est ergo viro iusto dicere, *Considerabam ad dexteram, & videbam*: nisi Christum contemplabar in omnibus tribulationibus, & persecutionibus meis? *Et videbam*: scilicet in ipso exempla patientiæ: quæ mihi patientiam conferebant, quia omnis pœna nostra, considerata Christi passione, dulcescit. Nihil enim est tam durum, quin æquo animo toleretur, si passio Christi ad memoriam reducatur. Sequitur, *Et non erat, qui cognosceret me.* Ideo enim mali persequebãtur martyres, quia Christum considerabant, quia Christum colebant, & confitebantur. Quod Psalmista nunc exprimens ait, *Non erat* (scilicet inter malos) *qui me cognosceret*: scilicet qui me, & opera mea approbare vellet, qui in me sibi complaceret. Et quare?, quia considerabam ad dexteram, & videbam. Vel aliter: vt per dexteram intelligantur bona æterna: per sinistram verò, bona temporalia, vel laus hominum transitoria. Considerat ergo ad dexteram, qui ea, quæ agit, vel tolerat, pro gloria æterna facit adipiscenda. Et talis verè videt illuminatus à Deo. Considerat verò ad sinistram, qui seipsum, vel opera sua dirigit ad tẽporalia bona, vel ad laudem humanã. Dicat ergo quilibet iustus, dicat quilibet martyr, *Considerabam ad dexteram*: scilicet in meis passionibus: solum ad bona æterna dirigebam oculum cordis. *Et ideo videbam*: quia sicut peccatum, & affectio temporalium mentem excæcat: sic & affectio æternorum illuminat. Sed dum hæc patienter tolerarem pro gloria æterna, non erat, qui cognosceret me: id est, nõ erat, qui cognosceret qua intentione illa patienter tolerarem: scilicet an pro gloria Dei, an pro gloria mundi. Sicut etiam multi Romani & infideles se sponte morti dederũt pro fama nominis sui, & gloria mundi acquirenda. Et iste intellectus satis adiuuatur ex verbis beati Augustin. hic dicentis, *Considerabam ad dexteram, & videbam.* In dexteram considerabat, & ideo videbat: nam qui sinistram considerat, excæcatur. Quid est in dextera considerare, nisi illa bona considerare, in quibus erunt illi, quibus dicitur, Venite benedicti patris mei? &c. Erunt quidam in sinistra: quibus dicitur, Ite in ignem æternum qui præparatus est &c. Fremente ergo toto mundo, & minante in persecutionibus, crescentibus vndique insultationibus hominum, atque terroribus: iustus martyr contemnens præsentia, respiciebat in futura. Attendebat ad dexteram, vbi futurus erat: ibi intendebat, & ideo videbat: & ideo omnia ferebat. Illi autem qui persequebantur, non videbant. Ideo cum diceret, *Cõsiderabam ad dexteram, & videbam*: iecurus ait, *Et non erat qui cognosceret me.* Cum enim oculos omnia, quis nouit quid attẽdas: vtrum in dexteram oculum dirigas, an in sinistram? Si enim patiendo laudes hominum quæris, sinistram considéras: si autem promissa Dei quæris, dexteram considerabas. Considerans dexteram, videbis: si sinistram, excæcaberis. Sed cum considéras dexteram, non erit, qui te agnoscat, vel consoletur, nisi dominus. Sic ergo per dexteram Christus hic potest significari: vide vers. 713.

Dextera Dei dicitur Christus. *Iob 14. Greg. 12. mor. c. 10.* *Dexteram bona sunt.*

Periit fuga à me: & non est, qui requirat animam meam. 2481

Hìc

Fuga duplex. Hìc ponitur iustorum perseuerans constantia. Vbi sciendum, quòd fuga duplex est: vna corporalis: & ista etiam viris iustis quandoque licita est: quinimò etiam & Christus fugit quandoque persecutores. Sic enim dicitur Matth. 14. quòd statim post mortem Ioannis Baptistæ Iesus recessit inde, &c. Sic etiam & prælatis quandoque fugere licet. *Mat. 10.* *Fugere prælato quomodo liceat.* Vnde & Apostolis Christus ait, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Pro cuius tamen euidentia sciendum, quòd in persecutione aut singulariter quæritur persona prælati: & tunc si ipso fugiente per alios tuta possit remanere ecclesia: fugiat securè exemplo Christi, qui à facie Herodis fugit in Ægyptum: & exemplo Pauli, qui à fratribus per murum submissus est in sporta: & etiam Christus abscondit se, & exiuit de templo, quando Iudæi tulerunt lapides, vt iacerent in eum. Et hæc omnia habentur 7. quæst. 1. aduersitas. Cum verò non persona prælati, sed totius ecclesiæ, vel fidei salus quæritur: necesse est, vt tunc prælatus in bello se exponat pro muro, & animam suam pro ouibus suis ponat: vt exemplo suæ passionis accendat, quos diutius doctrinæ sermone confirmare nõ potest: vt habetur vbi suprà. Sic ergo fuga corporali aliquando fugere licet. Alia est fuga spiritualis, qua quis pro fide persecutus consentit aduersariis: & ista nunquam licet fugere. Item notandum, quòd fugam ab aliquo perire est, non fugere: quod dupliciter contingit: vel quia circunclusus fugere non potest, vt incarceratus: vel quia fortis animo fugere non vult, sed viriliter stare. Et isto modo à sanctis fuga perit. Vnde hic ait Aug. *Periit fuga à me.* Ab illo perit fuga, qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid potest pro Christo: id est, nõ fugit animo. Nam corpore fugere licet, dicente domino, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliã. Qui ergo nõ fugit animo, perit ab illo fuga: sed interest quare non fugiat: an quia conclusus est, an quia fortis est. Etenim à capto perit fuga: & à forti perit fuga: quę ergo fuga à nobis timenda est vt pereat? Dominus in euangelio dicit, Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Mercenarius autem, qui non est pastor, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: quia non est ei cura de ouibus. Talis fuga ab isto perierat, qui dicebat, *Periit fuga à me.* Hæc ergo vox & potest esse capitis nostri, scilicet domini Iesu Christi, qui pro ouibus mortuus est: potest etiam esse & membrorum, scilicet sanctorum martyrum, qui etiam pro Christo sunt passi. Sequitur,

Mat. 10. *Ioan. 10.*

Anima duobus modis quæritur. *3. Reg. 19.* *Et non est qui requirat animam meam.* Nota quòd anima alicuius duobus modis quæritur: scilicet ad perdendum. Sic enim dicebat Helias Deo, Relictus sum ego solus, & quærunt animam meam. secundo modo quæritur anima ad imitandum: sic Deũ quærimus, quãdo eius præcepta, vel exempla imitamur. sic dicitur Psal. 55. Quærite dominum, dum inueniri potest, &c. Hic autem Psalmista cum dicit, *Et non est, qui requirat animam meam*: intelligit secundo modo, scilicet ad imitandum, & saluandum. Vnde hic ait Augustinus. *Et non est, qui requirat animam meam.* Duobus modis quæritur anima hominis: aut à persecutoribus, aut à dilectoribus. De illis ergo ait, qui persequũtur animam eius, *Et non est, qui requirat animam meam*: vt me imitetur.

2482 Clamaui ad te, domine: dixi, Tu es spes mea: portio mea in terra viuẽtiũ.

Hìc Psalmista suam orationem explicat, ostendendo, quid à Deo quærat orando. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor quæ à Deo postulat. primò enim postulat veram fœlicitatem: secundò suam Deo commendat humilitatem: ibi, *Intende*: tertiò in pressuris postulat stabilitatem, ibi, *Libera me*: quartò postulat mũdi exire calamitatem: ibi, *Educ.* Quantum ad primum, sciendum, quòd solus Deus animam nostram potest satiare, & quietare, & per consequens ipse solus nos potest beatificare: quia omnia creata sunt bonitatis finitæ, & limitatæ: & sic animam nostram replere non possunt: quæ est infinitæ capacitatis. Vnde August. 22. de ciuitate Dei, ait, In illa æterna beatitudine, quicquid amabitur aderit: nec desiderabitur quod non aderit. Omne quod ibi erit, bonum erit: & ibi summus Deus summum bonum erit: & quod omnium beatissimum est, ita fore sine fine certum erit. Vnde dicit Psalmista, Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis. Iustus igitur suis virtutibus, suis passionibus poterit habere dexteram, non sinistram: æterna bona, non temporalia: ipsum sperat in præmium, non creaturam aliquam. Vnde & Deo dicit, *Clamaui ad te, domine*, clamore scilicet cordis orando. Et quid orauerit, ostendit dicens, *Dixi, Tu es spes mea*: id est, obiectum ad quos spes mea tendit, quod declarat subdens, *Portio mea in terra viuentium.* Quasi dicat, Spes mea te quærit habere portionem suam: eo scilicet modo quo te beatis donas in terra viuentium: sic enim & Psalm. 26. dicit, Credo videre bona domini in terra viuentium: vide versi. 397. Et latius vide versi. 2130. Vnde hic ait August. *Clamaui*, &c. id est, quando tolerabam, quando tribulabar: tunc tibi domino dixi, *Tu es spes mea*: id est, pro te habendo hæc tolero: *Tu es portio mea*: non hic, sed in terra viuentium. Dat nobis Deus præmium in terra viuentium: sed seipsum, non aliud à se. Quid enim se amanti dignè daret, nisi seipsum? Hic notandum, quòd triplex est terra: scilicet terra viatorum, damnatorum, & beatorum. Terra viatorum dicitur mundus iste viatoribus omnibus tam iustis quàm malis ad peregrinationem datus. Quam terram qui malè inhabitat, damnabitur: qui bene, beatificabitur. Prouerb. 12. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. Terra damnatorum dicitur infernus, ex eo quòd est in centro terræ: vt dictum fuit ver. 651. Et hæc est illa terra, de qua dicitur Iob 10. Dimitte me, vt plangã paululum dolorem meum: antequam vadam ad terrã tenebrosam, terram miseriæ, & tenebrarum: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Alia est terra viuentium: scilicet gloria æterna: quæ terra dicitur propter stabilitatem: de qua Matth. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Vbi Augustinus lib. 1. de serm. domini in monte, Possidebunt illam terram scilicet de qua ait Psalmista, *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium*: significat enim terra quandam stabilitatem, & soliditatẽ hæreditatis æternæ, vbi anima per bonum affectum tanquam in loco suo requiescit, sicut corpus in terra: & inde cibo suo alitur, sicut corpus ex terra. ipsa est requies, & vita sanctorum. De ista ergo terra gloriæ hic dicit Psalmista, *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.* Vel aliter: per terram intellige corpus Christi de terra formatum: de quæ terra dicitur Iob Terra data est in manus impij: quia scilicet corpus Christi datum fuit in manus diaboli: vt ipsum posset persequi, affligere, & tradere morti. Vnde prædicta verba exponens Greg. dicit. Quid enim terræ nomine.

Beatitudo solum in Deo consistit. *Psal. 126.* *Terra triplex est viatorum, damnatorum, & beatorum.* *Prou. 12.* *Augustin.* *Terra viuentiũ dicitur Christus.* *Greg. 9. mor. c. 21.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi Christi corpus exprimitur? Quis appellatione impij, nisi ipse diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt ij, qui in redemptoris nostri mortem grassati sunt. Terra ergo data est in manus impij: quia antiquus hostis redemptoris mentem corrumpere per se tentādo non valuit: sed eius carnem per suos satellites ad triduum extinxit, &c. Hæc autem terra, dicitur terra viuentium: quia in Christi corpore nostra vita consistit. Est ergo Deus portio nostra in terra viuentium: quia Deus, quantum ad corpus, nos in corpore Christi beatificat: quia vt anima in diuinitate Christi, sic & nostrum corpus beatificabitur in corpore Christi: iuxta verbum Christi dicentis, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c. Dicat ergo homo de terra formatus Deo, *Tu es portio mea, in terra viuentium*: id est, tu es beatitudo mea in Christo: quia corpus Christi solùm bonos & spiritualiter viuētes accipiet in suam portionem.

Ioan.17.

2483 **Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis.**

Humilitas duplex.

Hîc suam Deo commendat humilitatem. Vbi aduertendum, quòd humilitas est duplex: scilicet afflictionis, & virtutis: vide versi. 616. 896. 1233. Et ista duplici humilitate humiliati multum sancti fuerunt interius per virtutem: sed exterius per afflictionem. Et de ista duplici humilitate iste intelligitur textus. Quantum ad humilitatem virtutis? quia illa facit orationem à Deo exaudiri: vt patet versic. 40. 315. 362. 437. 463. Ideo vt facilius quilibet martyr & iustus à Deo exaudiatur, dicit, Ego humiliatus sum valde: ideo exaudire me debes: ideo intende ad deprecationem meam. De humilitate verò exteriori & afflictionis, valde humiliati fuerunt pro Christo persecuti, afflicti, membris truncati, excoriati, crucifixi, & occisi. Et de ista humilitate Christi dicunt, Pro te, Christe, ego humiliatus sum nimis, id est, afflictus: ideo & tu intēde ad deprecationē meā, qua pro vicissitudine harū passionum non aliquod terrenum, sed te pro præmio habere postulo: sicut iam dixi, *Tu es spes mea, portio mea, &c.* Sic enim dictū fuit Psalm. 17. Tu populum humilem saluum facies, &c. vide versic. 227. Augustin. autem istum versum sic exponit, *Intende ad deprecationem*, &c. Quasi dicat martyr quilibet Deo, Humiliatus sum à persecutoribus: humiliatus sum in confessione, humiliant se iusti inuisibiliter: humiliantur ab hostibus visibiliter, & conformiter eriguntur à Deo inuisibiliter, & visibiliter. Inuisibiliter erecti sunt iam martyres: visibiliter erigentur etiam, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem in resurrectione mortuorū.

Quæstio.

Et si dicas, Nonne omne, quod est nimis, tenet extremum, & est vitiosum? quomodo ergo iusti humiliati sunt nimis?

Resp.

Ad hoc dicitur, quòd *Nimis* accipitur dupliciter: vide ver. 1607. 1647.

2484 **Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.**

Persecutio duplex, scilicet, corporis & animæ.

Hîc iustus in pressuris petit stabilitatem. Vbi sciendum, quòd persecutores fidelium in fidelibus duo persequuntur: scilicet animam, & corpus, siue alia bona exteriora: vel fidem, & vitam. Et vnum istorum persequuntur per se, & principaliter: aliud per accidens & propter aliud: scilicet fidem principaliter persequuntur: & illam principalius intendunt extinguere. Corpus autem, & alia bona exteriora non per se: sed propter fidem tollendā: vt scilicet persecuti timore perditionis temporalium vel cruciatus corporis præeligant negare fidem. Sic ergo principalis malorum persecutio est contra virtutes & fidem. Et ab ista postulat iustus liberari: ne scilicet in persecutionibus malorum vincatur: vt voluntati malorum consentiat pro pœnis corporalibus vitandis. Ad hoc enim diabolus per membra sua agit persecutionem corporis: vt intus in conscientia fiat cordis ruina. Vnde ad istum sensum hic loquitur Aug. dicens, *Libera me*, &c. A quibus putas quòd oret, vt eruatur? Ab hominibus qui persequebantur? Ita verò ipsi homines sunt hostes nostri. Habemus alios hostes inuisibiles qui aliter persequuntur: homo persequitur vt occidat corpus: persequitur alius, vt illaqueat animam. Et ideo per vasa fiat quia de illo dictum est, Operatur persecutionem corporis, vt intus fiat ruina cordis. Nam, si cadente corpore, stat anima: intentio diaboli comminuta est, & nos liberati sumus. Petit ergo non solum ne corpus ruat, sed ne anima cadat: & sic stabilitatem petit in pressuris, dicens, *Libera me à persequentibus me*, &c. Sequitur, *Quia confortati sunt super me.* Dupliciter enim mali contra iustos confortantur: scilicet primò prosperitate temporali, & malignitate criminali. Primò confortantur prosperitate temporali, qua mali præ aliis subleuantur, & abundant. Et de hac confortatione Iob admirativè loquitur, dicens, Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitiis: semen eorum permanet coram eis: propinquorum, & nepotum in conspectu eorum: domus eorum, &c. Quæ verba ad propositum exponens Greg. dicit, Nisi enim impios patientia diuina toleraret: nequaquam diu vitam in peccatis ducerent. Subleuantur namque dominiis, cum potentes esse incipiunt. Confortantur verò, cum diu in hac vita subsistere permittuntur. Quos enim substantia eleuat in fastu suæ potentiæ: dierum longitudo confortat. Vel certè subleuati & confortati referuntur, quia subleuantur honoribus, confortantur rebus. Sed sunt plerique, qui honoribus subleuati & diuitiis confortati, ea quæ in hac vita concupiscunt, accipiunt: successione autem sobolis priuantur. Istis nimirum ipsa potentia sua pœna est: cùm & magnam se habere hæreditatem considerant, & hæredes non habent, quibus relinquant. Quid itaque prodest si adsint omnia: & desint filij qui successores fiant? Ideo sequitur, Et semen eorum coram eis, &c. vide ibi. Et de ista confortatione potestatis temporalis & diuitiarum quam possident mali, dicitur Dan. 11. Confortabitur rex Austri, & dominabitur ditione multa. Et isto modo confortati mali iustos persequuntur. Secundò confortantur iniquitate criminali. Tunc enim confortari dicuntur vitia, quando peccatores agendo vitiosè roborantur. Sic enim Mathathias videndo Antiochum contra Dei populum vitiosè agendo inualescere, dicebat, Nunc confortata est superbia, &c. Et talis confortatio malis est laqueus, ne conuertantur ad pœnitentiam. Hier. 23. Et confortauerunt manus peccatorum, ne conuerterentur à malitia sua. Et Ezec. 13. Confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret. Isto modo confortata videbatur iniquitas Iudæorum in passione Christi: quando tantum inualuit, vt ipsius perderet vitam. Vnde & Christus dicebat, Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè. Et hæc confortatio maximè nocet, quando sit in prælatis, & principibus: cum ipsorum vita speculum sit, & exemplar subditorum. Et hoc satis notatur Hier. 5. vbi de subditis dicitur

dicitur, „Indurauerunt faciē suā suprà petram, & noluerunt reuerti: & dixi. Forsitan pauperes sunt, & stulti. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viā domini. Et ecce, magis multiplicatæ sunt præuaricationes eorum: & confortatæ sunt auersiones eorum &c. Et de talibus sic confortatis, quia bonos persequuntur, dicitur Hiere. 9. Confortati sunt in terra: quia de malo ad malum egressi sunt. quia scilicet de malo, quod corpori infligunt, ad malum animæ procedere nituntur. Et ab istis liberari petit Psalm. dicens, *Libera me*, &c.

2485 **Educ de custodia animam meam: ad cōfitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi.**

Carcer sine custodia multiplex. Corpus est carcer animæ.

Hîc postulat de calamitate istius mundi à Deo educi. Vbi nota, q̄ secundum Aug. alia litera dicit, *Educ de carcere animam meam*: & ad idem redit. Et ideo sciendum, quòd triplex est custodia, siue carcer, de quo iusti educi desiderant: scilicet carcer colligationis corporalis, quo carni anima coniungitur. Corpus enim nostrum carcer dicitur, & custodia animæ. Quoniam sicut persona, quamtumcunque nobilis, in carcere recluſa, non sua libertate vtitur, sed lege carceris, & custodiæ: sic & anima de se nobilis, & libera coniuncta corpori, non plenè sua libertate vtitur, sed ducitur lege carceris: quod ei in pœnam peccati accidit. Et de isto carcere corporis dicitur Iob 7. Nunquid mare ego sum, aut cetus, quia circundedisti me carcere? &c. Vide de isto carcere in litera Carcere. parte prima, in dictionario. Similiter de secundo carcere, qui est mundus, parte secunda. Et de tertio carcere, qui est peccatum, parte tertia. Ad propositum ergo, sciens Psalmista, quòd quandiu sub aliquo carcere istorum manet, Deum facie tenus speculari nō potest: cupit cum Apostolo dissolui & esse cum Christo. Et hoc est, quod Deo dicit, *Educ de carcere*, vel *de custodia animam meam.* Vbi ait Augu. *Educ de carcere* &c. Carcer est mundus iste. Hoc ergo orat ecclesia, vt de carcere huius mundi educatur: vbi omnia vanitas & præsumptio spiritus. Vel carcer est corpus nostrum. Si enim diceret, Educ de carcere corpus meum: securius acciperemus carcerem mundum. Sed fortasse

Rom. 7.

propter aliqua, quæ nos tenent desideria terrena, contra quæ dimicamus, dicente Apostolo, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: ideo rectè dicimus, *Educ de carcere animam meam*: id est, de hoc mundo, de laboribus & pressuris huius sæculi. Et subdit Augustinus. Aliqui autem dixerunt carcerem, istum corpus nostrum esse: vt sit sensus, *Educ de carcere animā meam*, id est, de corpore: sed iste intellectus vacillat aliquātulum. Quod enim magnū est, *Educ de carcere animam meam*, id est, de corpore. Latronū enim animæ, & sceleratorum nónne exeunt de corpore in peiores pœnas, quàm hic pertulerunt? Quid enim magnum petitur, *Educ de corpore animam meam*: cùm sine ferro necesse sit ei tò exire? Sed fortè hoc iustus dicit, de corpore festinans exire. Quod si sic festinat, non habet charitatem. Audi Apostolum dicentem, Desidero dissolui, & esse cum Christo. Sed audi quod sequitur, Manere autem in carne necessarium est propter vos. Melius ergo accipitur, *Educ de carcere animam meam*: id est, de angustia. Gaudenti enim carcer latus est: tristi autem etiam pratum est angustum. Orat ergo se educi ab angustia. Audi angustias Apostoli, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Qui ergo infirmatur, & vrebatur, nónne in angustiis, & carcere erat? Sed istæ pœnæ ex charitate assumptæ coronam parturiunt. Orat ergo de carcere educi, vt perueniat ad coronam. Et hoc est, quod subditur, *Vt confiteatur nomini tuo.* Quod de confessione non criminis intelligitur, sed de confessione laudis: quam maximè beati habent in patria. Psal. 83. Beati, qui habitant in domo tua, domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Ibi enim non erit quid agere debeamus, nisi amare Deum, videre Deum amatū: & quē amabimus sine fine visum, laudabimus sine fine. Ad quid ergo orat, dicens, *Educ de carcere*, vel *de custodia animam meam?* Hoc ostendit. dicens, *Vt confiteatur nomini tuo*: vt sem per te laudet. Sed quia sancti angeli lætantur, nostram beatitudinem expectant, vt testarentur iustorum ruina: ideo de ipsis beatis angelis iustis dicitur, *Me expectant iusti, donec retribuas mihi*: id est, donec mihi retribuas pro labore coronam: Psal. 17. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Vel hęc omnia possunt exponi de Christo: nota glos. istius versiculi.

2. Cor. 11.

Nota.

PSALM. CXLII.

2486 DOmine, exaudi orationē meam: auribus percipe obsecrationem meam: in veritate tua exaudi me, in tua iustitia.

Titulus huius Psalmi est, *Psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius suus.* Hic titulus, quo ad literam, satis patet ex dictis in titulo tertij Psalmi, qui factus fuit in eadem persecutione. Illa enim persecutio durauit pluribus diebus. Vnde & Dauid in illa positus plures Psalmos fecit pro sua liberatione, deuotè Deum orando. Sic & inter alios Psalmos hunc fecit quando persequebatur eum filius suus Absalon. Diuiditur autem iste Psalmus secundum literam in tres partes: quia primò Dauid ponit suam postulationem: secundò suæ postulationis adducit rationem: ibi, *Quia persecutus est*: tertiò suæ orationis ponit exauditionem: ibi, *Spiritus tuus bonus* &c. Procede vt Nic. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd iste Psalmus nō agit de historia, quæ ponitur in titulo, scilicet de persecutione qua Absalon filius Dauid persecutus est Dauid patrem suum: sed agit de significato illius historiæ: vbi per Dauid Christum intellige: per Absalon autem, ipsum Iudam. Nam Absalon interpretatur pax patris: & Iudas erat pax Christi. Vnde & Christus eum suum vocauit amicum, dicens, Amice, ad quid venisti? Vel erat pax Christi ipse Iudas, apparenter quidem, sed nō verè. vnde & ipsum osculo pacis tradidit. Vel Absolon interpretatur patris amaricatio. Sic & Iudas fuit amaricatio Christi, quia ipsum Iudæis ad crucifigendum tradidit: cum tamen esset de numero filiorum Christi, quia inter duodecim electus. Agit ergo Psal. iste de persecutione Christi facta à Iuda. significata per persecutionem Dauid factam à filio suo. Vel per Dauid intellige Christum quantum ad suum corpus, quod est ecclesia: per Iudā verò falsos fratres, vel illicitos motus carnis & desideria praua, quibus persequuntur membra Christi. Intentionem mouet ad pœnitentiam, & deuotam orationem. Quibus visis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

accedo ad Psal.diuisionem. Diuiditur ergo Psal. iste in partes quatuor : quia Psal.primò ponit suam orationem:secundò exponit suam tribulationem : ibi, *Quia persecutus est*:tertiò exauditionis petit acceleration:ibi,*Velociter exaudi*:quartò suæ exauditionis ostēdit conclusionem:ibi,*Spiritus tuus bonus*. Prima diuiditur in partes duas : quia primò ponit suam orationem : secundò orationis explicationem : ibi, *Et non intres*. Quantum ad primum,sciendum,quòd sicut magnus amor multiplicat desiderium diligentis ad dilectum, multiplicat cogitationes, & suspiria : sic & suo modo tribulationis anxietas in orante multiplicat cogitationes, & suspiria : quæ per diuersa vel per eadem multiplicat verba. Sicut & Christus in passione positus orans ad patrem , eadem verba duplicauit:dicens,Deus,Deus meus,respice in me. Et hoc ad maiorem expressionem suæ intentionis. Sic & eandem sententiam sub diuersis *Psalm. 5.* verbis Psalm.multiplicat : dicens, Verba mea auribus percipe domine,intellige clamorem meum:intēde voci orationis meæ. Et certum est,quòd idem est in proposito percipere, intelligere,& intendere. Nec est in talibus locutionibus negatio : sed eius intentionis maior expressio. Et isto modo verba idem significantia multiplicando , Psalm.hic orat, dicens, *Domine,exaudi orationem meam*:idem aliis verbis repetit,dicens,*Auribus percipe obsecrationem meā*. Idem tertiò sub aliis verbis repetit, dicens , *In veritate tua exaudi me*.Idem quartò,dicēs,*In iustitia tua:* supple exaudi me. Anxius enim & afflictus erat qui C sic orādo verba multiplicabat. Dicat ergo , *Domine, exaudi orationem meam.* Verba sunt Christi pro suis membris orantis. De hoc vide versic.1703. *Auribus percipe obsecrationem meam.* Quid autem sit auribus percipere,vide versic.788. *In veritate tua exaudi me, in tua iustitia.* Vbi notandum , quòd ille verax dicitur,qui obseruat promissa. Promiserat autem Deus *Psal. 90.* exaudire ad ipsum deuotè clamantes:dicens, Quoniam ad me clamauit, & ego exaudiam eum , cum ipso sum,&c.Dicit ergo, *In veritate tua exaudi me*:id est, vt verax videaris , fac quæ promisisti. *In iustitia tua.* Hic notandum , quòd omnis nostra iustitia , & virtus propriè dicitur iustitia Dei, & nō nostra. Vnde tunc solum rectè oramus,quando omnem nostrā D virtutem non nobis , sed Deo attribuimus. Et ideo Christus homo voluit se exaudiri non propter iustitiam suam , sed propter iustitiam Dei totum attribuēs Deo:vt sic suis membris daret exemplum. Vnde hic ait Aug.*Exaudi me in tua iustitia*.Hic commendatio est gratiæ : vt vnusquisque nostrum iustitiam *Iustitia omnis dei est,nō nostra.* suam putet. Hæc enim iustitia Dei est,quam vt habeas , Deus tibi dedit. Nam qui voluerunt de sua iustitia gloriari,quid de illis dicit Apostolus ? Testimonium(inquit)eis perhibeo , quia zelum Dei ha- *Rom. 10.* bent , sed non secundum scientiam. De Iudæis loquitur. Quid est, non secundum scientiam ? Quam enim tu commendas vtilem scientiam, nunquid illam quæ cum sola fuerit inflat : quæ nisi comitata E *2.Cor.8.* fuerit charitate , non ædificat ? Non vtique ipsam, sed illam scientiam comitem charitatis, magistram humilitatis. Vide si ipsa est:zelum Dei (inquit) habent,sed non secundùm scientiam. Exponit, quam dicit scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam , & suam volentes statuere , iustitiæ Dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt constituere iustitiam suam? *Rectum quis dicatur.* Qui quod bene fecerint,sibi imputant : quod male, Deo.Omnino peruersi. Denique recti erunt , cùm hoc ipsum conuerterint. Peruersus es ideo , quia A quòd malè,Deo:quod bene,tibi.Rectus autem eris, quando quod malè feceris, tibi : quod bene feceris, Deo. Non enim ex impio iustè viueres: nisi ab illo iustus factus fuisses , qui iustificat impium. Inquit ergo Psal.*In veritate tua exaudi me,in tua iustitia*:non in mea.Ad me enim cū respicio , nihil aliud meum *Iustitia dicitur Christus.* quàm peccatum inuenio. Vel aliter, per iustitiam Dei Christum intellige.Vnde Greg.16.mo.c.15.exponēs illud Iob 23.Æquitatem proponat cōtra me: sic ait , Quis alius nomine æquitatis , nisi mediator Dei & hominum Christus Iesus intelligitur:de quo scriptum est , Qui factus est nobis à Deo sapientia *1.Cor.* & iustitia ? Quæ scilicet iustitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit , antiquum hostem vicimus , à quo captiui tenebamur. Ipse enim Christus sicut est lux illuminans nos , nos autem illuminati:sic & est iustitia iustificans , nos iustificati, vt ostendit Grego.18.mor.cap.32.vide ibi. Quid est ergo dicere , *In veritate tua exaudi me,in tua iustitia:* nisi in Christo exaudi? quia per Christum omnes nostræ orationes exaudiuntur à Deo. Ideo ecclesia suas orationes per Christum terminat : dicens , Per dominum nostrum Iesum, &c.vide versi.1439.

2487 Et non intres in iudicium cum seruo tuo : quia nō iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Hic suam orationem explicat. Vbi sciendum, *Fides sine operat. mortua.* quòd quilibet quantumcunque perfectus sit , iudicium districtum Dei debet ex multis timere , maximè terminum vitæ suæ ignorat qualem habebit. Et ideo misericordiam , non iudicium Dei quærere debet.Et ad istum intellectum inducit istum versum Gregor.dicens , Sicut qui de malis conuertan- *Greg. 16. mor.c.15.* tur ad bonum , vel qui de bonis ad mala redeant: sic etiam nec de te quid tuis meritis agatur intelligis. Et sicut alienum nullatenus comprehendis : ita etiam tuum terminum prænoscere non vales. Iam enim quantum ipse profeceris, scis. Sed quid adhuc de te in occultis Deus sentiat,nescis. Iam tuæ iustitiæ acta consideras:sed & quam districtè apud Deū pensentur, ignoras. Væ etiam labili vitæ hominum, si remota pietate iudicetur : quia districtè discussa inde ante oculos districti iudicis , vnde se placere suspicabatur,obruitur. Vnde rectè domino per prophetam dicitur , *Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Vel *Iustus ex fide vivit.* ideo hoc orat Psalm. quia omnis nostra virtus vel *Iustitia* iustitia diuinæ iustitiæ comparata , sordida & non *Iustitia nostra.* pulchra videtur : sicut lumen candelæ respectu luminis solis , obscuritas esse videtur. Vnde ad istum *Greg. 16. mor.c.15.* intellectum hunc versum inducit Gregor.super illo verbo Iob 28. Non dabitur aurum obryzum pro ea : dicens , Quid autem per aurum obryzum , nisi angeli sancti designantur:qui rectè & aurum vocantur,& obryzum aurum : quia fulgent claritate iustitiæ : obryzum,quia nullum habent contagium culpæ. Homines verò iusti quandiu in hac corruptibili carne mortaliter viuunt , aurum quidem possunt esse , sed obryzum omnino non possunt : quia corpus , quod corrumpitur , aggrauat animam , & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Nam quamuis in hac vita ex magna iustitiæ claritate resplendeant : nequaquam tamen puram à peccatorum sordibus habent : Ioanne attestante,qui ait,Si dixerimus,quoniam peccatum non *1.Ioan.1.* habemus;

habemus : nos ipsos seducimus , & veritas in nobis A non est. Vnde & propheta deprecatur,dicens , *Ne intres in iudicium cum seruo tuo , quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Sed econtra superbi nō formidant cum Deo intrare in iudicium : iustitiam suam diuinæ iustitiæ præponentes:& cum Deo disputantes , atque dicentes , Quare ieiunauimus, & non aspexisti? humiliauimus animas nostras , & nescisti?Quasi dicat, Fecimus,quod iussisti:quare non reddis,quod promisisti ? In iudicium cum Deo in- *Ierem.12.* trare nō formidant,qui Deo dicunt, Quare via impiorum prosperatur,bonum est omnibus , qui minus agunt ? &c. Sed quid talibus respondeat Deus, audi Augustinum hic dicentem , Denique talibus superbis loquitur Deus per prophetā,dicens , Quid B vultis in iudicio contendere mecum?Omnes dereliquistis me , dicit dominus. Quid vultis mecum in iudicio contendere , & iustitias vestras commemorare ? Commemorate iustitias vestras : & ego noui facinora vestra. Quomodo approbabo iustitiā , vbi *Matt.11.* damnabo superbiam? Meritò ergo humilis Psal.discens à capite,quoniam mitis est , & humilis corde: *Ne intres* (inquit)*in iudicium cum seruo tuo*.Quasi dicat,Nolo tecum habere causam , vt ego proponam meam, vt tu conuincas iniquitatem meam. Timeo ergo, quoniam scio quòd non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.Et aduertè , quòd non dicit , Non iustificabitur in conspectu tuo omnis ho- *Angelicam Deo non iustificatur.* mo:sed dicit,*omnis viuens*,quia etiam angeli nō sunt C mundi in comparatione Dei. Vnde Bernard. hunc passum exponens ait,*Non intres in iudicium* &c. Non ait omnis homo:sed *omnis viuens*:ne fortè putes , cū angelicos spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi:& eo verius , quo proprius assistunt ei apud quem est fons vitæ. Nihilominus etiam & iusti viuunt : sed ex Deo, non coram Deo:munere eius , non in eius comparatione.Iustitia eorum recta est,pura , firma, sublimis:sed adhuc longè inferior, quàm diuina:nō enim innata est eis,sed collata à Deo,vt natura ipsa quantum ex se est,non modò iustitiæ, sed etiam in- *Homo coram Deo iustificari nō potest.* iustitiæ capax inueniatur. Quanto magis ergo homo terrenus coram Deo iustificari nō poterit? Vnde & Grego.5. mor.cap.26.super illo verbo Iob 4. D Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir?dicit , Humana iustitia diuinæ iustitiæ comparata,iniustitia est. Quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur:sed in Solis radio posita,tenebratur.Recta namq; credimus , quæ exterius cernimus:sed cum minimè interna cognoscamus , quomodo iustitiam nostram Deo comparare valemus? Quisque enim verius de tenebris iudicat , quantò ei verius claritas lucis constat. Qui enim lucem videt , scit quid de tenebris æstimet. Nam qui candorem lucis ignorat : etiam obscura pro lucidis approbat. Vnde & Iob 26.dicitur, Nūquid iustificari potest homo comparatus Deo : aut apparere mundus natus de muliere ? Quasi dicat, E non. Vide super hoc Greg.lib.17.mor.c.8.

2487 Quia persecutus est inimicus animam meam , humiliauit in terra vitā meam.

Hic Psalmista exponit suam tribulationem. Et primò exponit suam tribulationem ex toleratione *Iustus ex duobus tribulatur.* aduersitatum:secundò ostendit vnde sumat consolationem:ibi,*Memor fui* Quātum ad primum,sciendum , quòd iustus ex duobus hic tribulatur , scilicet quo ad corpus ex toleratione aduersitatum : secundò quo ad mentem ex tentatione vitiorum , secundum ostendit ibi,*Collocauit me*. Quantum ad primū, sciendum , quòd in scriptura humiliari multoties stat pro affligi,& aduersitatibus concuti : vnde humiliātur,qui aduersitatibus percutiuntur. Sic enim dicitur Psal. 44.Humiliasti nos in loco afflictionis. *Persequitur nos diabolus aduersit a nobis.* cooperuit nos vmbra mortis.Et quia inimicus noster diabolus multas nobis aduersitates immittit, vt nos ad desperationē perducat : ideo necesse est, vt ad Deum recurramus orando.Sic & hic Psal.ait. Domine , exaudi orationem meam &c. Et quare? *Quia persecutus est inimicus animam meā* &c. Sic enim persecutus est Iob , multas inferendo aduersitates. Sic persecutus est Ioseph : sic & populum Dei in Ægypto : sic & sanctos martyres:sic & in fine mundi per Antichristum persequetur fideles. Notādum ergo, quòd quādoque etiam temporaliter nos persequitur amicus,quandoque inimicus,immò quan- *Persequitur nos Deus & diabolus.* doque Deus ipse. Sed differentia est in hoc : quia Deus vel amicus aliquando persequendo intendit eius vitæ saluationem & emendationem quam persequitur:Diabolus autem vel inimicus persecutione intendit vitæ perditionem , vt notat Gregor. *Greg.14. moral.ca.* super illo verbo Iob 19.Quare persequimini me si- *25.* cut Deus?dicens , Persecutor namque bonus Deus est:sicut de semetipso ore prophetico dominus di- *Psa.100.* cit,Detrahentem secretè proximo suo:hunc persequebar. Cùm verò sanctus quisque flagellari permittitur,scit quòd persecutionem contra commissa vitia,ex interna dispensatione patiatur.Crudeles autem persecutorum mentes cùm potestatem feriendi appetunt contra bonorum vitam , non studio purgationis , sed liuoris facibus accenduntur. Et quidem hoc faciunt, quod omnipotēs fieri permittit. Sed dum vna causa cum Deo etiā per ipsos agitur, non tamen voluntas vna in eadem causa seruatur : quia cum omnipotens Deus amando purgationem exhibet iniustorum : at inimicus palam sæuiendo , malitiam exircet. Si ergo eandem persecutionem nobis infert Deus , & inimicus noster diabolus,sed sine diuerso : & in eadem persecutione Deus nobis est amicus,& diabolus inimicus. De quo hic dicit, *Quia persecutus est inimicus animam meā*. Hoc enim dicit & caput nostrum Christus : dicunt & membra. Quod hic ostendens Augusti.ait , *Quia persecutus est* &c.Persecutus est planè diabolus animam Christi : persecutus est & Iudas animam ma- *Persecutus est diabolus Christum & etiam Iudas.* gistri. Et nunc ad persecutionem corporis Christi idem diabolus manet : Iudas autem inde succedit. Non tamen deest, de quo dicat & corpus, *Quia persecutus est inimicus animā meam, humiliauit in terra vitam meā*:id est humiliare voluit. Quid est enim *humiliauit in terra vitam meam*;nisi , incuruauit in terra vitam meam? Quid enim agit nobiscū persecutor diabolus , nisi vt relicta spe cœlesti , terrena sapiamus? Si persecutori cedimus,terrā diligimus.Et ille quidē,quantum in illo est, hoc agit : & si hoc nobis non contingat , illi tamen aperte sæuiendo,vel occultè insidiando , conantur deducere in terra vitam nostram.

Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi : & anxiatus est super me spiritus meus , in me turbatum est cor meum.

Hic ostendit suam tribulationem ex tentatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitiorum. Ad hoc enim diabolus nos persequitur A per tribulationes,& aduersa, vt ad peccatum mentem inducat. Et intentionem suam hic notans Psal. ait, *Collocauit me in obscuris.* Quid enim obscura dicuntur proprius, quàm peccata: quibus totus intellectus obscuratur & efficitur cæcus? Sopho. 3. Ambulabunt vt cæci: quia domino peccauerunt. Dicit ergo, *Collocauit me:* scilicet diabolus, quantum in eo fuit: *In obscuris*, id est, in tenebris vitiorum. Et hoc *sicut mortuos seculi*: id est, sicut cæteros spiritualiter in hoc sæculo mortuos: quos ad desperationem vel ad peccatum inducit. Propter quæ *anxiatus est super me spiritus meus*: scilicet quærens refugium. Et quod inuenit refugium, nisi pœnitentiam: qua carnem domat, & subiicit spiritui? Quod notans B dicit, *Et in me turbatum est cor meum.* Hæc enim conturbatio pœnitentiæ est Deo summum sacrificium. Psalm. 50. Sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. Vel aliter: vt iste versus sit dictus à Christo capite. Vbi primò notandum, quòd sicut aliud est mortuus Dei, aliud mortuus Deo: ita aliud est mortuus sæculi, & aliud mortuus sæculo. Nam mortui Dei sunt illi, qui peccatis moriuntur: propter quod fiunt membra Christi, & viuunt in Christo: quibus dicebat Apostolus, Mortui enim estis: & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Sed mortui Deo sunt, qui cum Deo non viuunt. Sic mortui sæculo sunt, qui sæculo renunciauerunt, & C Deo viuunt. Sed mortui sæculi sunt, quos sæculum in peccatis mortuos tenet: de quibus dicit Christus, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Dicuntur ergo mortui sæculi omnes, qui lege naturali nascuntur originali culpa infecti. Et illis omnibus debito naturæ moriuntur, quia propter originale peccatum statutum est omnibus hominibus semel mori. Christus autem, quia non fuit peccato obnoxius, non fuit mortuus sæculi, nec debito naturæ mori obligabatur: sed voluntariè pro nobis mortem suscepit. Sed in hoc fuit deceptus diabolus: quia credidit Christum esse inter mortuos sæculi. Et ideo ipsum fuit persecutus ad mortem: & post in obscuro sepulchro fuit positus sicut cæteri mortui sæculi: Et hoc totum notans Christus dicit D de inimico diabolo, *Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi.* Quod hic exponens Augustinus dicit, Christus enim pro nobis mortuus est: sicut mortuus sæculi. Qui ergo sunt mortui sæculi? & quomodo Christus non erat mortuus sæculi? Mortui sæculi dicuntur mortem ducentes ex peccati propagine. Sed Christus venit per virginem assumens carnem, non peccatum carnis. Illi autem, scilicet inimici, quem peccatorem putabant Christum, tanquam mortuum sæculi deputabant: sed ille non erat, qui dicit, Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: hoc est, nullam culpam in me reperiet, quare mori debeam: sed voluntate morior, vt per mortem innocentis illi liberarentur à morte, qui habebant, vnde morerentur. Et sic diabolus deceptus *collocauit me in obscuris*: id est in sepulcro, *tanquam mortuos sæculi.* Sequitur, *Et anxiatus est super me spiritus meus.* Alia litera habet, *Et tædium passus est in me spiritus meus*: quod ad idem redit, id est tristitiam passa est anima mea, vt quando dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Et in me turbatum est cor meum. In me* (inquit) non in aliis: quia Apostoli, qui mihi inhæserant, turbationem passionis fugientes, me solum reliquerunt. Et meipsum, quia mori videbat, aliud aliquid putauerunt.

Obscura dicuntur peccata.

Mortuus seculi quid est, & quid mortuus seculo.

Coloss. 3.

Matth. 8.

Ioan. 14.

Memor fui dierum antiquorũ: meditatus sum in omnibus operibus tuis & in factis manũ tuarũ meditabor. 2489

Hìc ostendit vnde sumat suam consolationem & consequenter gratias agit: ibi, *Expandi.* Quantum ad primum, sciendum quòd recordatio beneficiorum receptorum cõsolationem ingerit, & spem ad alia recipiendũ. Cum ergo quis memoratur, quàm gratiosè Deus creauit hominem, quam ipsum dignitate dotauit: non debet desperare post peccatũ, sed magis spem veniæ sumere, & ad ipsum benefactorem recursum habere. Et ex hoc consolatur Psalm. in suis afflictionibus: dicens, *Memor fui dierũ antiquorum*: quibus scilicet fecisti cœlum, & terram: quibus creasti hominem ad imaginem, & similitudinem tuam: quibus ad te reuertentibus offensas dimisisti: & in istorum recordatione spem sumens de pietate tua, obliuiscor miseriarum mundi. Et vide quòd Psalm. tria genera operum Dei meditatur: scilicet primò opera creationis: dicens, *Memor fui dierum antiquorum*: scilicet quibus à principio mundum creasti. Secundò opera conseruationis. Quomodo enim starent creata nisi Deus illa conseruaret? Et quantum ad hoc, dicit, *Meditatus sum in omnibus operibus tuis*: scilicet in omnibus considerauí esse veritatem tuam illorum conseruatiuã. Tertiò opera recreationis: scilicet quòd carnem assumens, & manibus extensis in cruce mundum redemit. Et quantum ad hoc, dicit, *Et in operibus manuum tuarum meditabor.* Vel aliter, iustus considerans vitam Christi, quæ in omnibus suis operibus nobis veræ virtutis dedit exemplum: Christo dicit, *Memor fuí dierum antiquorum*: scilicet quibus mũdum creasti. Postea vertit se ad incarnationem Christi: dicens, *Meditabor in omnibus operibus tuis* &c. De hoc vide versic. 1268. 1269. Vnde primũ sensum ponit hic Aug. dicens, *Memor fui dierum antiquorũ* &c. Corpus Christi hic loquitur, & vnusquisque Christi gratia iustificatus inhærens illi in charitate, & humilitate deuotè dicit, *Memor fui dierum antiquorũ: meditatus sum in omnibus operibus tuis*: hoc scilicet, quòd omnia bona tu fecisti, & quòd nihil constitisset, quod à te constitutum nõ esset. Creatura tua mihi spectaculũ facta est. Quæsiui in operibus artificem, & in omnibus conditis conditorem: vt scilicet ex hoc intelligeret quicquid boni in se esset, ab illo factum esse: ne suã iustitiam constituere volens, iustitiæ Dei subiectus non esset. Respice ergo conditorem vitæ tuæ, iustitiæ & salutis auctorem. Meditare in facturis manuũ eius: quia & iustitia quæ in te est, ad manum eius inuenies pertinere. Noli ergo putare te aliquid operari, nisi inquantum maluses. Auertere ab opere tuo in te, ad opus illius, qui te fecit. Vt enim sis, ille operatus est: vt bonus sis, si bonus es, ille operatur. E Dicas ergo, Inspexi opera tua, & cognoui: quia nihil boni in nobis esse potest, nisi à te fiat, qui nos fecisti.

Bona omnia fiunt à Deo nobis facta sunt.

Phil. 2.

Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi. 2490

Hìc consequenter ex consideratione operum Dei illuminatus gratias agit. Extensio enim manus significat gratiarum actionem cum petitione. Notandum, quòd homines orando multipliciter manus suas expandunt: scilicet quandoque expandimus

Expandimus manus multipliciter.

dimus manus ad terram: & tunc significamus nos imitari Christi humilitatem in incarnatione, & passione. Quandoque manus expandimus sursum ad cœlum: & tunc significamus Christi ascensionem, quam imitari debemus operibus nostris, vt tota nostra intentio & spes illuc feratur, quò Christus ascendit. Quandoque expandimus manus in modum crucis: & tunc significamus nos imitatores Christi passionis, omnia aduersa patienter tolerando. Prædictis ergo modis orando iste manus suas expandit. Vnde hic ait Gl. *Expandi manus meas ad te*: id est, in oratione expandi manus meas in formam crucis. Vel per manum intellige opera, quæ iustus ad Deum expandit, dum illa dirigit in Deum. Sequitur quid sic orando petat, *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*: quasi dicat, Anima mea ex se est sterilis & infructuosa: sicut terra sine aqua. Ideo tibi illam expando, vt ipsam tua gratia perfundas. Vnde hic ait Augustl. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*: id est, complue me ad faciẽdum fructum bonum. Dominus enim dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*: sitire tibi possum, me irrigare non possum. Abundat mare, inũdat: copiosum est fluctuauit, sed amarum est. Aruit anima mea, irriga eam: quia sine te est velut terra sine aqua tibi. Vel per ista verba petit in persona aliorum irrigari doctrina sacræ scripturæ. Vnde prædicta verba exponit Greg. & dicit, Verba C sanctæ prædicationis sicut pluuiam sustinemus cum vera humilitate, aridítatem nostri cordis agnoscimus, vt potu sanctæ prædicationis irrigemur. Vnde rectè Deo per Psal. dicitur, *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* His doctrinæ fluentis propheta infundi nos admonet: dicens, Sitientes venite ad aquas. Quidam in extrema iam parte sæculi, verba prædicationis accipimus, quasi ad imbrem serotinum cordis nostri os aperimus &c. Notãdum etiã, quòd ista possunt esse verba Christi, qui pro nobis manus extendit in cruce: Psal. 27. Extollo manus meas ad templum sanctum tuũ. De hoc vide versic. 400. Et nota, quòd Christus multa expandit pro nobis. Primò expãdit rete ad capiẽdũ aduersos: Thren. 1. D Expandit rete pedibus meis. Secundò expãdit nubem ad protegendum conuersos: Psal. 77. Expandit nubem in protectionem eorum. Tertiò expandit alas ad supportationem infirmorum: Deuter. 32. Expandit alas suas, & assumpsit eos &c. Quartò expandit manus ad collationem beneficiorũ: & huic expansioni multi sunt ingrati, propter quod conqueritur Esaiæ 25. dicens, Expandi manus meas ad populum incredulum &c.

Manus opera iusti.

Anima sine aqua est, quæ caret gratia.

Greg. 20 moral. cap. 2.

Esaiæ. 55.

Expandit Christus multa pro nobis.

Velociter exaudi me, domine: defecit spiritus meus. 2491

Hìc suæ exauditionis postulat accelerationem: E Et hoc propter duo: quia dilatio exauditionis est ei damnosa: secũdò quia acceleratio est ei fructuosa: ibi, *Auditam fac.* Circa primum duo facit: quia postulat acceleratiõẽ suæ exauditionis. Primò rãtione sibi dispositi: secundò ratione imminẽtis periculi: ibi, *Non auertas.* Quantum ad primum, sciendum, quòd inter omnia, quæ disponunt hominem, vt à Deo mereatur exaudiri: est humilitas, quæ omnem superbiẽ excludit. De hoc vide versic. 40. 315. 362. 437. 463. Volens ergo Psal. ostendere se dispositum vt meritò exaudiatur, ostẽdit se humiliatum: dicẽs, *Velociter exaudi me &c. defecit spiritꝰ meus.* Quid enim per spiritum nisi superbia significatur? vide

Spiritus superbiam significat.

Velocitas multiplex.

Bsa. 18.

Prou. 22.

Eccl. 31.

Iacob. 1.

Velocitas mala triplex.

Psalm. 1.

Oratio vt exaudiatur tres conditiones debet habere.

Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. 2492

Hìc ostendit, quòd accelerationem suæ exauditionis petit ratione periculi imminentis. Vbi notãdum, quòd per lacum significatur peccatorum profunditas: vide versic. 423. Patet etiam ex nomine, & proprietate, quòd lacus peccatum significat. Primò ex nomine: nam lacus dictus est receptaculum aqua

Lacus significat peccatũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aquarum: qui aquas recipit, & receptas non emittit. Quid autem aquarũ nomine, nisi pœna, & miseria nostra designatur? Psal. 68. Saluũ me fac, Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animã meam: vide ibi versic. 1089. Peccatum ergo dicitur lacus, quia ad modum laci continet aquas miseriarum, & pœnatum: quia omnis mundi miseria, & pœna in peccato, & propter peccatum consistit. Significat etiam lacus peccatum nomine proprietatis. Nam, vt dicit Magister de proprietatibus rerum lib. 10. In Aethiopia est lacus: de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit. Sic facit & peccatum: quia potantes voluptatem peccati non satiantur, sed magis ad voluptatem incenduntur. Dicitur etiam ibidem, quòd in Achaia est quidam lacus, de quo qui biberit, statim moritur. Et talis lacus est peccatum: quia anima, quæ peccauerit, statim moritur. Ezechiel 18. Est ergo huius versiculi sensus, *Ne auertas faciem tuam à me*: id est, misericordiam tuã, quæ per faciem designatur, vide versic. 732. Vel per faciem intellige Christum, vt dictum est versic. 2208. *Ne auertas faciem tuam à me*: quia scilicet si auertas, *similis ero descendentibus in lacum*: id est, sicut & cæteri cadam in peccatum. Vnde hic ait Augustin. *Ne auertas faciem tuã à me*: quia si aduerteris, *similis ero descendẽtibus in lacum*. Peccator enim, cũ venerit in profundum malorum, contemnet. Illi descendunt in lacũ, qui confessionem perdũt. Lacum appellat scriptura plerunq; iniquam profunditatem: ad quam cum venerit peccator, contemnet. Quomodo contemnit? Quia iam nullam Dei reputat esse prouidentiam: aut si reputat, se ad eam pertinere non putat. Proponit sibi peccandi licẽtiam sine spe veniæ, habenis iniquitatis effusis. Non dicit, reuertar ad dominum, & reuertetur ad me. Non audit, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Peccator ergo veniens in profundum malorum, contemnet. A mortuo enim, tanquam si non sit, perit confessio. Vel aliter: ista verba possunt esse Christi hominis dicẽtis patri, *Ne auertas faciem tuam* &c. Vbi notandum, quòd per faciem Dei, Deus verbum intelligitur: vide ver. 459. Hæc enim facies vnita erat humanitati Christi: quæ si separata, & aduersa fuisse, anima illa sicut & cæteræ. peccare potuisset. Ad cuius euidentiam quærunt doctores, si anima Christi aliquo modo peccare potuit. Ad quod respõdet Magister lib. 3. dist. 13. dicens, quòd anima Christi verbo manenti vnita, peccare nõ poterat: sed si vnio illa cessaret, tunc posset peccare, & per consequens in lacũ peccati cadere. Et hoc insinuãs Christus, hic dicit Deo, *Non auertas faciem tuã à me*: id est, ne diuidas verbũ tuũ ab anima mea: quia si verbũ à me auerteris, vel separaueris, tunc ero similis descendentibus in lacum: id est aliis hominibus, in lacũ peccati cadentibus. Et nota, quòd lacus est multiplex. Primò lacus inficiens culpabiliter: scilicet peccatũ: Thren. 4. Lapsa est in peccatum via. Secundò est affligens pœnaliter: qui est pœnitẽtium, de quo Hierem. 37. Ingressus est Hieremias in locum laci. Tertiò est lacus detinẽs temporaliter: scilicet purgatorium, vel limbus, de quo Zacha. 9. Tu autem in sanguine testamẽti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. Quartò est lacus concludens æternaliter: scilicet infernus, de quo Esa. 14. Lucifero dicitur. Detracta est vsque ad inferos superbia: ad infernum detraheris in profundum laci. Qui ideo lacus dicitur, secundum Greg. quia quos semel ceperit, semper fluctuantes, & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Iste lacus inferni clausos tenet damnatos. Esa. 24. Congregabuntur in congregatione vnius fascis: & in lacum claudentur ibi in carcere.

Contẽnit peccator, & quo modo.

Malac. 3.

Eccle. 17.

Quæstio. Christus an peccare potuerit.

Lacus multiplex.

Greg. 9. moral. c. 45.

Auditã fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speraui. 2493

Hîc ostendit quòd acceleratio suæ exauditionis est fructuosa. Nã sua oratione petit Dei misericordiam, quæ nobis est magnæ vtilitatis. Quod patet ex tribus: primò quia mentem à vitiis purificat: secundò quia mentem in agendis illuminat: ibi, *Notã fac*: tertiò quia mentem à dæmonibus liberat: ibi, *Eripe me*. Quantum ad primum, sciendum quòd in scriptura sicut per noctem obscuram significatur peccatum: sic per diem, cuius prima pars est mane, significatur gratiæ status. Vnde de nocte peccati dicitur, Rom. 13. Nox præcessit: dies autem appropinquauit. Quia igitur præsens vita sine peccato non ducitur: ideo quandiu hic viuimus, ambulamus in nocte. Sed decursa nocte vitæ præsentis, erimus in claro mane lucentes in gratia absque omni peccato. Et hoc est quod hic postulat Psalmista, vt Dei misericordia ipsum ad illud clarum mane perducat, vbi amplius peccare non possit, dicens, *Auditam fac mihi mane* &c. id est, post noctem vitæ præsentis, post peccatorũ tenebras. Mane enim est post finem sæculi: cũ clarè videbimus, quod modò credimus. Vnde hic ait Augustin. *Auditam fac mihi* &c. quasi dicat, Ecce, in nocte sum præsentis sæculi, donec nocturna transeat iniquitas: in te speraui, sed cum mane venerit, quod speramus videbimus. Si enim quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: patientiam quærit nox, sed lætitiã dies donat. Vel aliter: vt per mane intelligatur vltimum iudicium: quod mane dicitur, quia ibi erit manifestatio cordium. Et hoc ostendit Gregor. super illo verbo Iob 8. Si mane me quæsieris, non subsistam: dicens, Mane enim dicitur illa vltima manifestatio cordium, quæ in aduentu iudicis apertis cogitationibus, quasi post noctis tenebras demonstratur, de quo nimirum mane per Psalmistam dicitur, Mane astabo tibi, & videbo. In illo autem mane vltimi iudicij dabitur sententia contra malos, quæ ab ira Dei procedet: quibus videbitur Deus iratus. Et ita audiem vocem iræ dicentis, Discedite à me maledicti &c. Electi autem audiẽt vocem misericordiæ Dei, dicẽtis, Venite, benedicti patris &c. Istam ergo vocem in illo mane iudicij, quæ est vox misericordiæ postulat iste audire: vt sit de illorum numero, quibus dicetur, Venite benedicti &c. Et hoc est, quod orans dicit, *Auditam fac mihi manè* (id est, in die iudicij) *misericordiam tuam*: id est, vocẽ misericordię. Et si dicas, Quid hoc petere oportet: quoniam sicut tunc & boni audiens sententiam damnatorum, sic & mali audient vocationem bonorum? Respõdeo, Et si mali illam audient: non tamen sibi dictam, sed solum bonis. Et hoc notans dicit, *Auditam fac mihi*: id est, vt mihi dicatur, Venite &c. Vel per mane intellige Christi incarnationẽ. Et hoc propter multa: quia scilicet in tempore incarnationis, sicut in mane temporali. Primò fuit mundus illustratus splendore diuinæ sapientiæ: Esa. 58. Tunc erumpet quasi mane lumen tuũ, & sanitas tua citò orietur. Exodi 19. Iam aduenerat vigilia matutina, manè in clarueratque (scilicet diuinę natiuitatis) & ecce, audiri cœperunt tonitrua: id est, comminationes tormentorum: & micare fulgura: id est, promissiones præmiorum.

Mane fac.

Mane fac.

Mane fac.

Mane significat incarnationem Christi.

Et

Et sic fuit quando filius Dei fuit natus: & ideo claritas Dei in eius natiuitate circunfulsit pastores,

Tob. 13. Luc 2. Hanc claritatem affectabat Tobias videre, dicens, Ego beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndum claritatem Hierusalem. Secundò mundus fuit irroratus rore cœlestis gratiæ: Osee 6. Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane transiens. Exod. 16. Mane quoque cecidit ros per circuitum castrorum. Iste est ros refrigerans animam contra æstum concupiscentiæ, & fœcundans fructibus meritorum: qui distillans in fornacem ignis ardentis, fecit mediũ fornacis quasi ventum roris flantem. Dan. 3. Istum rorem petebat prophetа, dicens, Rorate cœli desuper, & nubes pluant

Esa. 45. iustum, &c. Tertiò fuit mundus tunc vigoratus vigore diuinæ potẽtiæ: Esa. 33. Domine, miserere nostri: te enim expectauimus: esto brachium nostrum in mane, &c. Et Osee 6. In tribulatione sua mane consurgent ad me, & dicent. Venite ad dominum: quia ipse cœpit, & saluabit nos: percutiet, & sanabit nos. Isto ergo mane inuenimus dominum. Prou. 8. Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Sic est sẽsus istius versiculi: *Auditam fac mihi, mane misericordiã tuam quia in te speraui*: & hoc per Christi incarnationem, ideo dicit *mane*, id est, in Christi incarnatione: quæ (vt dictum est) per mane significatur.

Mane fac. quoniam vltima bonis.

Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam. 2494

Via est Christus incarnatus.

Hîc ostendit, quòd in agendis, Dei misericordia mentẽ illuminat. Vbi notãdum, quòd in via, quam sibi petit Psalmista notificari, est Christi incarnatio: quæ via dicitur, quia per illam ad patriam dirigimur. Vnde Christus ratione diuinitatis dicitur

Ioan. 9. Greg. 19. mor. c. 3. patria: sed ratione humanitatis, dicitur via: ipso dicente, Ego sum via, veritas, &c. Quod ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 28. Deus intelligit viam eius: dicens, Aliter sapientia Dei habet viam: & aliter locum. Viam habet per humanitatis transitum: locum verò habet per statum diuinitatis. Inde enim

Marc. 10 non transit vnde coæterna est: sed inde transit: vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in euangelio scriptum est, quia egrediens dominus à Hiericho transibat: duo autem cæci sedentes iuxta viam, clamauerunt dicentes, Domine, miserere nostri fili Dauid. Ad quorum vocẽ, sicut illic scriptum est, stetit Iesus, & lumen reddidit illis. Quid est autem transeundo audire, stando autem lumen restituere: nisi quòd per humanitatem suam nobis misertus est, qui per diuinitatis suæ potẽtiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Quòd enim propter nos natus, & passus est, quòd resurrexit, ascendit in cœlos, transit Iesus: quia nimirum hæc actio temporalis est. Sed stans nos tetigit, & illuminauit: quia non sicut illa dispensatio verbi temporalis, ita verbi æternitas transit: quæ in se manens, innouat omnia. Stare enim Dei est, incommutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audiuit, stans lumen reddidit: quia etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit. Sic ergo per viam intelligitur incarnatio Christi. Et hæc via nobis erat necessaria: quia si volumus ad patriam peruenire, necesse est & cognoscere viam. Pergere enim nostrum ad patriam est bene operari: quod sine Christo facere non valemus, quia in ipso est omnis viæ nostræ regula. Vnde hic ait Augustin. *Notam fac mihi viam*, &c. Non sufficit hic sperare: sed necesse est aliquid agere, donec perueniamus ad patriam. Vnde in alio loco dicitur, Deum exquisiui manibus meis nocte *Psal. 76.* coram eo. Tanquam diceret, In tẽpore noctis meæ Deũ exquisiui manibus meis. Manibus enim quærendus est in nocte Deus: id est bonis operibus. Sed fortè ne per te ipsũ te credas actũ aliquid, vt merearis perduci ad mane: dic Deo, *Notã fac mihi viã, in qua ambulem*: id est ipsum Christũ, ideo Deus ipsum dominum tanquã in testa carnis misit. Ambula ergo ad formam serui, id est, Christi incarnati: vt peruenias ad formam Dei. Vel aliter: vt per viam intelligamus virtutes, quas Christus suis exemplis nobis ostendit: vt ostendit Greg. dicens, Via incarnatæ sapientiæ est omnis actio, quam temporaliter gessit: viæ eius sunt viuendi ordines, quos ad se venientibus præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene viuendi vias monstrauit. Humilitatis eius vias propheta conspexerat: cum suspirans dicebat. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Hinc rursum de vnoquoque iusto dicitur, Qui curat, vt per dominicæ humilitatis exempla gradiatur, à domino gressus hominis dirigetur: & viam eius cupiet nimis. Viæ istæ visione despectæ sunt: sed intellectu reuerendæ. Aliud quippe est in eis, quod cernitur, & aliud quod expectatur. Vias ergo domini intelligere, est & humiliter tolerare transitoria, & perseueranter expectare mansura, vt exemplo dominico æterna queratur gloria, probis temporalibus comparata: & non quod hic quis tolerat, sed in id quod expectat, intendat, &c. De ista ergo via Christi, dicat Christo quilibet iustus, *Notam fac mihi viam, in qua ambulem*: id est, doce me exempla tuæ virtutis, quæ valcã imitari. Sequitur, *Quia ad te leuaui animam meam*. Quasi dicat, Ad te leuaui animam meam, quasi vas ad fontem. Imple ergo me, quoniam ad te leuaui animam meam. Qualiter anima ad Deum per orationem leuatur, vide versic. 344. Hic nota, quòd multa ad Deum leuare debemus: scilicet animam, oculos, manus, & faciem: vide versic. 993.

Virtutes quas effẽdit. Greg. 25. mor. c. 16.

Psal. 118.

Eripe me de inimicis meis, domine: ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu. 2495

Hîc ostendit, quòd Dei misericordia mentem à dæmonibus liberat. Sunt enim hostes, & inimici nostri duplices: scilicet visibiles, & inuisibiles, dæmones, & homines. Dæmones nos principalius impugnant: sed homines mali tanquam dæmonis instrumenta. Et ideo hic inimicos principaliter vocat dæmones: qui nos inuisibiliter impugnant, qui malos vt Iudam sua malitia replẽt. Ab illis inquam per Dei misericordiam postulat liberari, dicens, *Eripe me de inimicis meis, domine*. Vnde hic ait Augustinus, *Eripe me de inimicis meis*, &c. Non ego hic inimicos homines cogito. Non est enim colluctatio aduersus carnem, & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores, &c. Sed cuius mundi? Non cœli, & terræ: sed mundi tenebrarum harum, id est, iniquorum, quibus dicitur, Fuistis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. Rectores mundi tenebrarum, id est, recto-

Inimici nostri sũt dæmones.

Ephes. 6.

Ephes. 5.

res

Universidad de Deusto
Biblioteca

res iniquorum. Contra hos habemus luctamẽ, prælium magnum. Nobis est hostem non videre, & vincere, diabolũ scilicet, & angelos eius. Rectores non illius mundi, de quo dictũ est, Et mũdus per ipsum
Ioan. 1. factus est: sed illius mundi, de quo dicitur. Et mundus eum non cognouit. Eripe ergo me de inimicis meis. Inimicum dico, non Iudam, sed diabolum, qui Iudam impleuit. Illum patior visum, illum expugno non visum. Accepit enim buccellam Iudas, &
Ioan. 13. intrauit in eum Sathanas, vt iste Dauid persecutionem pateretur à filio suo. Quàm multos implet Sathanas, indignè accipientes buccellam ad iudicium
1. Cor. 10. suum. Quicumque enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit. Non malum est, quod datur: sed bonum malo in iudicium datur. Bene esse non potest, malè accipienti, quod bonum est. Vel ista verba possunt esse verba Christi orantis ad patrem tempore suæ passionis, vt de manibus Iudæorum eriperetur. De hoc vide tres versus Psalmi 58. scilicet versicul. 938. 939. 940. Sequi-
Fugere à Deo vel ad Deum quomodo quis possit. tur, *Ad te confugi*. Peccator enim fugit à Deo: sed pœnitens fugit ad Deum. Fugit peccator à Deo, voto non facto: sed fugit ad Deum pœnitẽs similiter voto non facto. Quomodo enim quis facto fugere potest à Deo, vel ad ipsum confugere, qui est vbique? Sed dicitur fugere, qui ab ipso se vellet abscõdere: sed ad ipsum confugere, qui volũtate seipsum Deo exponit. Dicat ergo, *Ad te confugi*: quasi dicat, Adam fugit à facie domini: & abscondit se inter ligna paradisi. Sed quò quis à Deo fugere poterit, cum alibi Psal. dicat, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es &c. Fugit ergo voto, non facto. Et consimiliter nunc dicit, *Ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu*. Quasi dicat, secundum August. *Doce me facere voluntatem tuam*. Quia si me non docueris faciã voluntatem meam, non tuam. Doce ergo me facere voluntatem tuam. Non enim tu es Deus meus, & ego magister meus: sed tu magister meus, tu Deus meus. O confessio plena, *tu es Deus meus*! Quasi di-
Deus est totum bonũ nostrũ. cat, Tu es factor meus: tu es refector meus: tu es totum bonum meum: quia tu es Deus meus: te patrem quæro propter hæreditatem: tu es Deus meus, non
D solùm dator hæreditatis: sed etiam ipsa hæreditas. Dominum te quæro propter redemptionem: tu es Deus meus. Patronum te quæro propter liberationem: tu es Deus meus. Postremò à te creatus, à te recreari cupio. Tu es Deus meus, qui me creasti per verbum: qui me recreasti per verbum. Sed creasti per verbum Deum manẽtem apud te: recreasti per verbum carnem factum propter nos. Consimiliter orat vir iustus Psal. 24. Dirige me in veritate tua, &
Docet nos Deus multa. doce me: quia tu es Deus saluator meus. Et nota, quòd Deus nos multa docet: scilicet primò nos docet sapientiam ad cognitionem eligendorum: Sap. 8. Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem: quibus nihil vtilius est in vita hominibus.
E Secũdò docet misericordiam ad compassionẽ proximorum: Psalm. 24. Docebit mites vias suas. Vniuersæ autẽ viæ domini, misericordia, & veritas. Tertiò docet iustitiã ad emẽdationem delictorũ: Ioan. 14. Paracletus autem spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo: ille vos docebit omnia.

2496 Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectã: propter nomẽ tuũ, domine, viuificabis me in æquitate tua.

Hìc ostendit suæ exauditionis conclusionẽ. Tria enim postulauerat Psal. scilicet vt viã eũdi ad patriã doceretur, dicẽs, *Notam fac mihi viam*, &c. secũdò vt ab inimicis eriperetur, dicẽs. *Eripe me de inimicis meis, domine*: tertiò vt à Dei misericordia protegeretur, dicens, *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam*. Et in istis tribus ostendit se à Deo exauditum. Et secũdũ hoc, tria facit. Primò ostendit per viã rectã se ad patriam deduci. secundò per Dei gratiã ab inimicis liberari: ibi, *Educes*: tertiò se per Dei misericordiã inimicis perditis protegi: ibi, *Et perdes*. Quantũ ad primũ, sciendum, quòd spiritus domini est duplex: scilicet malus, & bonus. Ipse enim diabolus, qui est spiritus malignus voluntate sua mala: tamen dicitur
B spiritus domini, quia à Deo creatus: inquantum creatura à Deo factus bonus. Vnde de ipso dicitur 1. Reg. 16. quòd spiritus domini malus irruebat in Saul. Ecce enim, quòd vnus, & idem spiritus appellatur spiritus domini, & spiritus malus. Domini enim est spiritus, & bonus per naturã: sed malus per desideriũ voluntatis iniustæ. Alius autẽ dicitur spiritus domini bonus: scilicet spiritussanctus, vel sancta inspiratio eius, quæ nos semper ad bonum eruditos inducit, de quo Sap. 12. O quàm bonus, & suauis est spiritus tuus in nobis, domine! &c. Spiritus enim hic bonus nos mirabiliter docens ad patriàm ducit, dum sua inspiratione cor nostrũ multipliciter tangit: vt ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 4. Quasi furtiuè susceptum auris mea venas susurrij eius: dicẽs, Susurriũ quippe occulti verbi, est hæc ipsa aspiratio locutionis internæ. Venæ autẽ susurrij dicuntur causarũ origines, quibus hæc ipsa aspiratio ducitur. Quasi enim venas susurrij sui spiritus bonus aperit, cum nobis spiritus latenter insinuat: quibus modis ad nostræ mentis intelligentiæ aurem veniat. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore cõpungit: aliquãdo præsentia, quã nulla sint ostendit, & ad æterna diligenda desiderium erigit: aliquando prius æterna indicat, vt post temporalia vilescant: aliquando nostra nobis mala aperit, & ad hoc nos vsq; vt alienis etiã malis condoleamus, extendit: aliquãdo aliena mala nostris obtutibus obiicit, & cõpunctos nos mirabiliter à nostra prauitate corrigit, &c. quia ergo talibus spiritus boni inspirationibus ducimur ad vitam æternam: ideo istum spiritum à malo distinguens Psalmista, Deo dicit, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Quasi dicat, secundum Aug. *Spiritus tuus bonus deducet me*, &c. quia spiritus meus malus deduxit me in terrã peruersã. Et quid ego merui? quæ mea opera bona sine tuo adiutorio cõputãtur? vnde impetrarẽ dignusq; essem deduci à spiritu bono in terrã rectam? Quæ opera mea vel quæ merita mea? Certè nulla sunt: sed propter nomen tuũ viuificabis me. Attẽdite gratiæ cõmendationem, qua gratis salui facti estis: *propter nomen tuum* (inquit) *viuificabis me*. Non nobis, domine, nõ nobis, sed nomini tuo da gloriam: quia *propter nomen tuum viuificabis me*: & hoc, *in æquitate tua*, non in mea iustitia. Nõ quia ego merui: sed quia tu misereris. Nam si meum ostẽderem meritum, nihil abs te mererer nisi suppliciũ. Et nota, quod triplici vita viuificamur à spiritu Dei bono scilicet, vita naturæ, vita gratiæ, & vita gloriæ. Hic autẽ intelligit de vita gloriæ, quæ solum habetur in terra recta, scilicet, in terra viuentium, quæ terra recta dicitur, quia nihil ibi curuum vel obliquum esse potest.

2497 Educes de tribulatione animã meã, & in

& in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Hic ostendit, quòd per misericordiam liberabitur ab inimicis: quia & à tribulatione præsenti liberabitur, & inimici sui dispergentur. Vbi sciendum, quòd sicut fructus terræ non colliguntur, nisi prius semina in terra sparsa mortificentur: sic nec præmium cœleste possidetur, nisi prius hic per vatias tribulationes caro nostra mortificata fuerit.
Greg. 10. moral. 21. Quod deducit Gregor dicens, Peccatoris lumẽ in die est, sed obscuritas in vespere: quia in præsenti vita felicitate attollitur, sed aduersitatis tenebris in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad vesperum surgit: quia quanta sibi claritas nascitur, cum iam occumbere cœperit, agnoscit. Hinc namque scriptum est, Timenti Deum bene erit in extremis. Hinc per Psalm. dicitur, Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini. Quia in huius adhuc vitæ certamine positus, cum se consumptum putauerit, vt lucifer orietur: quia foris cadens, intus renouatur. Et quo magis exterius tribulationes tolerat, eo verius virtutum lumine interius coruscat. Et infra ait, Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque grauiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur: quòd non hic prius pia tribulatione seminatur. Hinc per Psalm. dicitur, Euntes ibant, & flebant mittentes semina
C suã: venientes autem venient, cum exultatione portantes manipulos suos. Hinc Paulus discipulos admonet: dicens, Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, &c. Ex quibus apparet, quare tribulatio iustis in præsenti datur: vt scilicet, per illam interius purgati, & finaliter ab illa educti, æterno præmio coronentur. Et hoc est, quod hic notans Psal. ait, *Educes de tribulatione animam meam*, quoniam vt habetur Psal. 33. Multæ tribulationes, iustorum, & de omnibus his liberabit eos dominus. Per tribulationem enim præsentẽ & venenum peccati expellitur, & malum pœnæ in iustis terminatur. Vbi notandum, quòd, vt dicit Albertus. 3. meteor. Fulmẽ animalia venenosa emundat à veneno. Quia suo calore extinguit in eis humidum venenosum: & postmodũ expirat virtute fulminis, qui etiam venenosus est, & liberatur cadauer ab vtroque veneno. Sic spiritualiter. Nã præsens tribulatio est quasi fulmen quoddam occidens nos, quo ad mundum: emundat tamen à veneno peccati. id est, concupiscentia, quæ est quoddam venenum corporis, quia malum est pœnæ. Sed modo prædicto purgat, quia primò honorem venenosum peccati consumit, deinde ipsa etiam postmodũ expirat: quia exiguum est, & cum tædio tempus vitæ nostræ. Et per consequens tunc liberamur ab vtroque veneno: scilicet culpæ, & pœnæ. Vnde Ambros. super Psalmũ primũ dicit, Deus per tribulationem
E ad pœnitentiam cogit, vt per pœnitentiam vratur, & consumatur illud accidens malum impietatis, & pereat: & locus ille animæ, qui erat impietatis, postmodum pateat ad receptionem virtutis, & gratiæ. Et hoc est, quod dominus de iusto tribulationẽ patiente dicit, Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum (scilicet ab omni malo) & glorificabo eum. Sequitur, *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos*. Loquitur de inimicis dæmonibus, & de ipsorum membris hominibus iniquis. Per hoc vult intelligere, quòd virtus iustorum per tribulationẽ, & ad-
A uersitatem roboratur contra dæmones: sicut dicebat Apost. 2. Cor. 12. Cum infirmor, tunc fortior sum: nam virtus in infirmitate perficitur, sed virtus inimicorum contra iustos debilitatur. Quod notat per hoc, quod dicit, *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos*. Quia sicut omnis virtus vnita fortior est seipsa dispersa: & sic per consequens omnis virtus dispersa debilior est seipsa vnita. Et sicut tentatio dæmonis, cui nõ resistitur, fortificatur statim: sic & per oppositum tentatio dæmonis, quæ fit per tribulationes, & aduersa, cui per patientiam resistitur, statim debilitatur, vt ostendit Gregor. Et nota, quòd Deus inimicos nostros. s. malos, & peccatores disperdit. Primò diluuio submergente: Genes. 6. Repleta est terra iniquitate eorũ: & ego disperdam eos cum terra. Secundò exilio expellẽte: Psal. 105. Eleuauit manum suam super eos, vt deiiceret semẽ eorum in nationibus, & disperderet eos in regionibus. Tertiò ex terminio destruẽte: Num. 20. Separamini de medio congregationis, vt repentè disperdam eos, &c.

Greg. 21. moral. c. 7. & lib 32. c. 21.

Disperdit Deus malos multipliciter.

Et perdes omnes, qui tribulãt animã meã: quoniã ego seruus tuus sum. 2498

Hic ostẽdit per Dei misericordiam se protegi, inimicis perditis. Vbi notandum, quòd persecutores iustorum perdit Deus dupliciter: vel ipsos conuertendo, vel ipsos puniendo: quia puniri, & damnati amplius contra iustos nõ possunt, quod antea potuerũt. Et quia de persecutoribus bonorum aliqui conuertuntur, & sic perdũtur, quo ad malitiam: sicut fuit de Paulo Apost. aliqui verò perdurant in malitia sua, & sic perduntur æternaliter. Ideo vno modo præcisè non potest intelligi, quod ait, *Et perdes omnes, qui tribulant animam meam*: quia non omnes perduntur primo modo, nec omnes secundo modo: sed aliqui primo modo, & aliqui secundo modo. Et de istis duobus modis perditionis loquitur Christus Marci 8. dicens, Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Ille enim vult animam suam saluam facere. i. vitam suam, qui pro Christo vitam suam non vult exponere: & iste animam suam perdit æternaliter. Ille verò animã suam. i. vitam, vult perdere, qui conuersus ad Deũ vitam suã paratus est dare pro Christo: & ille animã suam saluat. Vnde prædicta verba exponens Chrysost. ait, Etenim qui filio suo parcit, perdit eum: qui verò nõ parcit, saluat eum. Sic ergo oportet nos ad mortem pro Christo semper esse paratos. Non ergo dicatis quòd animã suam saluat, qui crucis pericula fugit, quia æternaliter eam perdit: qui autem animam suam perdit, crucem sumendo pro Christo, ipsam æternaliter saluat. Sicut igitur ad propositum omnes malos perdit, Deus: ipsos conuertendo, vt parati sint pro ipso animam suam ponere, seu perdere, sicut fuit de Paulo: vel æternaliter perdit. Dicat ergo, *Perdes omnes, qui tribulãt me*. Sequitur, *Quoniã ego seruus tuus sum*. Electus enim quilibet, seruus Dei dicitur: vide versic. 1359. Et est sensus: *Ideo perdes omnes, qui tribulãt animã meã*: & meritò, *quia seruus tuus ego sum*. Quasi dicat, Ad te spectat, seruũ tuũ defendere. Vel aliter, omnia ista verba sunt Christi, qui Deo dicit, *Et perdes omnes qui tribulãt animã meã*. s. qui me, vel meos persequuntur: & ratio, quia si me persequũtur, & te etiã persequũtur: quia iniuria illata sensio, in dñm eius redũdat. Et hanc rationẽ assignans Christus, ait,

Pe d tur quis dupliciter.

Tribulatio animã purificat.

Tribulatio hic quare iustis datur.

Greg. 10. moral. 21.

Spiritus domini duplex: scilicet bonus & malus.

Gloria & terra non datur nisi viuis sola.

Deus est totum bonũ nostrũ.

Docet nos Deus multa.

Fugere à Deo vel ad Deum quomodo quis possit.

Psal. 125.

Act. 14.

Psal. 90.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quoniam ego seruus tuus sum. Sed nunquid Christus propriè potest dici seruus? Audi Gregor. super illo verbo Iob 1. Nunquid considerasti seruum meum Iob? dicentem, Iob quippe interpretatur dolens. Dolens verò per figuram veraciter dicitur Christus, qui portare dolores nostros, propheta attestante, perhibetur. Qui bene seruus dictus est, quia formam serui suscipere dignatus est, vel dedignatus non est: nec maiestati iniuriam intulit, assumpta humanitas carnis. De quo per Apostolum dicitur, quòd cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Et semetipsum exinanisse, est ab inuisibilitatis suæ magnitudine, se visibilem demonstrasse: vt serui forma tegeret maiestatem. Hic est ille seruus, qui Deo dicit, Quoniam ego seruus tuus sum, & filius ancillæ tuæ. s. glorioſæ virginis: quæ in ipsius conceptione dixit, Ecce ancilla domini, &c.

Quæstio. Greg. 2. mor. c. 22.

Christus dicitur ſeruus.

Philip. 2.

Luce 3.

PSALM. CXLIII.

2499

BEnedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Titulus istius Psalm. est, *psalmus Dauid ad Goliam.* Quantum ad sensum literalem, notãdum est, quòd, vt dicit August. in lib. de pugna Dauid, & Goliæ, quòd Dauid accepit pugnam contra Goliam gigantem, non à seipso, sed ex instinctu spiritussancti, & reuelatione: quia dominus volebat per pugnam, & victoriam ipsius Dauid, ipsos Philisthæos debellare. Propter quod ipse Dauid de victoria certificatus à Deo dixit ipsi Goliæ 1. Reg. 17. Tu venis ad me cũ hasta, gladio, & clypeo: ego autẽ venio ad te in nomine domini exercituum Dei Israel: & dabit te Dominus in manu mea, & auferã caput tuum hodie à te: & dabo cadauera castrorum Philisthiim volatilibus cœli, & bestiis terræ: vt sciat omnis terra quia est dominus Deus Israel. Quæ omnia dixit Dauid iam de victoria habenda certificatus à Deo. Et secundum quòd hic ait Hieronym. quando Dauid erat in campo contra Goliam pugnaturus, fecit istum Psal. Ex quibus apparet primò, quòd iste est primus Psalm. quem fecit. Antè enim non legimus ipsum aliquem Psalm fecisse. Secundò apparet sensus tituli: qui est, Psalmus Dauid ad Goliam, id est, istum Psal. fecit Dauid, quando accessit ad Goliam pugnaturus cum eo. Nec non & apparet materia Psalm. Et secundum hoc Psalm. iste diuiditur in partes duas: quia Dauid primò diuinũ auxilium sibi assistere confitetur: secundò se laudare ex hoc Deum pollicetur, &c. dic vt Nic. de Ly. Quantum verò ad sensum propheticũ: sciendum quòd Psalm. iste fundatur in historia belli, quod gessit Dauid contra Goliam: non quidem agẽs de historia, sed de significato historiæ. Cuius rei historia hæc est. Nam vt habetur 1. Reg. 17. Dum Philistæi dimicarent aduersus populum Dei, egressus est de castris Philisthinorum quidam gigas, nomine Goliasi: qui improperans populo Israel dicebat, Eligite ex vobis virum vnum, qui mecum ineat singulare certamen. Et, si vicerit me, erimus vobis serui: si autem ego vicero eum, vos seruietis nobis. Quod cùm audisset rex Saul, & viri Israel, timuerunt valde. Tunc Dauid pascẽs gregem patris sui, missus est à patre portare panes, & alia necessaria fratribus suis qui erant in castris cum Saul in exercitu. Quo cum venisset Dauid, audiuit Philistæum præfata dicentem: & circumstantibus dixit, Quid dabitur viro qui percusserit hũc Philisthæum? Et adductus est ad Saulem: dixitque regi, Ego seruus tuus pugnabo cõtra Philisthæum hunc. Cui cum dixisset Saul, Hoc non potes facere: quia tu puer es, ipse autem vir bellator, & fortis, Ait Dauid, Ego seruus tuus leonem, & vrsum interfeci: & dominus, qui eripuit me de ore leonis, & vrsi, ipse liberabit me de manu Philisthæi huius. Tunc dixit ei Saul, Vade ergo, & dominus sit tecum: & tradidit ei arma sua, vt se illis armaret: quæ quia nimis grauia erant, deposuit illa Dauid. Et accepit quinque lapides de torrente, quos posuit in peram pastoralem & accepit fundam in manu sua: & sic armatus accessit contra Philisthæum. Quem cum vidisset Philistæus, contempsit eum. Cumque veniret contra Dauid, festinans Dauid, misit manum suam in peram: & tulit vnũ lapidem, quem funda eiecit: & percussit Philisthæũ in fronte: qui percussus cecidit. Cùmque cecidisset, Dauid currens, stetit super eum, & accipiens gladium eius, abscidit caput eius. Et sic Dauid contra Philisthæũ victor extitit. Iste ergo Psal. agit de significato huius historiæ. Vbi sciendum, quòd per Dauid totus Christus intelligitur: scilicet quo ad caput, & corpus. Per Goliam autem diabolus cũ suis membris intelligitur. Nã Golias interpretatur transmigrans, vel robustus eorum: & significat diabolum, qui inter omnes creaturas robustior, & excellẽtior à Deo fuit creatus: tamen propter suam superbiam transmigrauit de cœlo ad infernum. Arma autem Saulis regis, sunt sacramenta & cerimoniæ legis antiquæ: vt puta, circuncisio, & alia præcepta, & sacrificia legis antiquæ: quæ grauis ponderis erant, in tantũ vt diceret Petrus, Act. 15. Quid tentatis Deũ imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri, neq; nos portare potuimus? Venit ergo tẽpus gratiæ: in quo Christus caput, & corpus contra diabolum volens pugnare, ista arma deposuit: quia circuncisionem & alia sacramenta legis antiquæ terminauit. Tulit autem quinque lapides de torrente, vt cum illis diabolum occideret. Quid enim est torrens, siue fluuius, nisi mortale sæculũ? Labitur enim, & præterfluit, quicquid venit in mundum. Erant igitur in flumine isto tanquã in populo primo lapides quinque, scilicet, quinque libri Moysis. Hos ergo quinque lapides tulit Christus de flumine, quia illic inutiles erant: quia lex iustificare non poterat. Quid ergo fecit Christus, vt lex ipsa vtilis esset? Accepit gratiã: quia lex sine gratia impleri non potest: quia plenitudo legis est charitas, quæ est ex spiritussancto. Hos lapides misit in perã pastoralem: qua lac mungere solebat. Et sic pera pastoralis, est pera lactis: quia legi commiscuit gratiam: quia legem, quæ erat rigoris, reduxit ad gratiã: ostendens quomodo lex spiritualiter erat intelligẽda. Et sic armatus totus Christus processit contra superbũ Goliã, scilicet, diabolum. Quẽ corpore suo percussit in frõte: quia ex eo loco sui corporis diabolus occidit. i. in illis membris vbi signũ crucis non habuit. Quo percusso, accepit gladiũ eius, quo caput illius amputauit: quia quandò magni Christo credunt, quos diabolus in manibus habebat: & cũ quibus aliorũ animas trucidabat, contra eum loquũtur, & prædicãt: tũc caput ipsius suo proprio gladio abscinditur. Sicut ergo Dauid paruus superbũ Goliã de se præsumẽtem superauit: ita Christus diabolũ occidit, id est, humilitas superbiã. Deus

Dauid bellat cum Golia.

Deus enim humilis factus est, vt diaboli superbiam A fernat, & vt superbi, qui humiles sanctos dedignãtur sequi, hunc saltem velint imitari. De hac igitur victoria agit iste Psalm. sensu prophetico. Et sic est sensus tituli, *Psal. Dauid ad Goliam*: id est, iste Psalm. Dauid prophetæ qui hæc loquitur in totius Christi persona, est Psalm. habitus ad Goliam: id est, contra Goliam figuralem: quia hic agitur de mystica Dauid, id est, Christi, victoria. Agens Dauid gratias de sua victoria, hic precatur, vt etiam ille veniat, qui fideles liberet, & diabolum vincat. Ex quibus satis patere potest, quòd iste Psalm. valet illis, qui cõtra hostes tam corporales quàm spirituales habent pugnare. Intentionem mouet ad gratiarum actionem pro victoria, qua Christus in se, & in suis membris diabolum vicit, & superauit. Istis visis, accedo ad Psalm. diuisionem. Qui Psalm. diuiditur in partes duas: quia Psalm. primò ostendit de diabolo Christi victoriam: secundò ex hoc surgit ad gratiarum actionẽ debitam: ibi, *Deus canticum.* Prima in duas: quia primò Christi victoriam prophetizando narrat: secundò Christi incarnationem deprecãdo postulat: ibi, *Domine, inclina cœlos.* Prima in duas: quia primò ostendit Christi triumphalem victoriam: secundò nostram generalem miseriã: ibi, *Domine, quid est homo?* Quantum ad primum, sciendum, quòd Christus ad bellum contra diabolũ tripliciter processit armatus, secundùm quòd prima pars in tres diuiditur partes: scilicet primò armis sapientiæ: secundò armis misericordiæ: ibi, *Misericordia mea*: tertiò armis iustitiæ: ibi, *Protector meus.* Quantum ad primum, sciendum quòd benedicere Deum idem est, quod ad eius honorem benefacere: & sic secundum voluntatem eius rectè viuere, vide versic. 378. Dicit ergo, *Benedictus dominus Deus meus*: id est, illud eius gratia ago: & sic secundum voluntatem eius viuo, vt suam laudem, non meam, quæram. Sequitur, *Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Hic videtur repetitio eiusdem sententiæ ad maiorem suæ intentionis expressionem: quoniam quãtum ad præsens spectat, idem sunt digiti, quod manus: & idem bellum, quod prælium. Et sic idem est docere manus ad præliũ, & digitos ad bellum. Vnde & August. hic ait, Repetitio eiusdem sententiæ est: quia quod est manus ad prælium, hoc est digitus ad bellum. Digitis enim operatur manus. Non itaque absurdè accipimus digitos pro manibus positos: sed tamen in digitis cognoscimus diuisionem operis: in manibus autem, radicẽ vnitatis. Vbi sciendum, quòd contra diabolum diuersis bellis præliamur: & in omnibus contra ipsum bellamus & digitis, & manibus, vt puta, habemus bellum aduersus ipsum diabolum: habemus bellum intrinsecum inter carnem, & spiritum. De bello diaboli dicit Apostolus. Est nobis colluctatio aduersus principes, & potestates mundi tenebrarum harum. Quid enim hic sint tenebræ, ostendit August. dicens, Hæ tenebræ non sunt natura, sed voluntate. Nam anima per seipsam non lucet: dicente Deo, Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen: non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nã & oculi nostri lumina vocantur: & tamẽ lux extrinsecus si desit, etiam sani, & patentes in tenebris remanebunt. Habemus ergo bellum aduersus rectores tenebrarum harum: id est, aduersus rectores infidelium, & peccatorum: qui sunt diabolus, & angeli eius. Sed in isto bello pugnamus digitis, & manu. Digiti sunt distincta dona spiritussancti, quibus diabolum superamus. Quæ distinguit Apostolus 1. Cor. 12. dicens, Alij per spiritum datur sermo scientiæ, alij sermo sapientiæ, alij fides, alij operatio virtutum, &c. Istis enim digitis Apostoli pugnauerunt contra diabolum, & gẽtilem populum ei subditum ab eius potestate eripuerunt. Sed manus horum digitorum est charitatis vnitas. Vnde ibidem subdit Apostolus, Hæc autẽ omnia operatur vnus, atque idem spiritus. Sic ergo docet manus nostras ad prælium, dando charitatis vnitatem. Docet digitos ad bellum, dando virtutum, & donorum diuersitatem. Et nota, quòd suo exẽplo ad istud bellum exercendum nos docuit Christus. Christus enim bellãdo cum diabolo, assumpsit tria: quæ nos similiter bellando, debemus habere. Habuit enim Christus audaciam ad aggrediendum, sapientiam ad protegendum, constantiam ad congrediendum. Primò habuit audaciam. Vnde cum non peraduersarium appellatus esset ad bellum, propter nos primus campũ belli intrauit, more audacis principis, qui, cum suos milites videt in campo, se continere non potest. Sic enim de audace principe Alexandro legimus, quòd, cum rogatus fuisset à commilitonibus suis, ne bellum intraret, eo quòd debilis videbatur: annuit quidem primò. Illis autem iam bellãtibus, & quasi ab hostibus superatis, solúmque de fuga cogitantibus, se rex Alexander amore suorum continere non potuit: & ingressus est bellum, tantámque tunc audaciam suis militibus contulit, vt hostes, qui primò superabant, statim bellando superarentur. Sic & pro nobis Christus bellum est ingressus, quando ductus in desertum à spiritu, scilicet suo, vt tentaretur à diabolo. Vnde dicitur Zachar. 10. Posuit eũ (scilicet Deus pater) quasi equũ gloriæ suæ in bello. Equus autem gloriosus dicitur, qui audaciam habet ad bellum de quo Iob 39. dicitur, quòd odoratur bellũ procul. Sic & nos exemplo regis nostri præuenire debemus diabolum ad bellum. Bellamus autem contra eum per actus virtutum: quibus eum præuenire debemus: vt ieiunare, etiam non tentati vitio gulæ: nos humiliare, etiã non tentati superbia: & sic de cæteris actibus virtutum. Secundò habuit sapientiam ad protegendum. Quàm sapienter enim cum ipso bellauit, semper per sacram scripturam diaboli iacula repellendo, apparet Matth. 4. In quo nos etiam docuit in nostris bellis, & tentationibus exempla sanctarum scripturarum meditari: vt puta, si aduersitates incurras, considera patientiam Iob: si carnis lasciuia occurrat, considera castitatem Ioseph: si mundi superbia, considera humilitatem Mariæ: & huiusmodi. Per talium enim exempla, nos contra diabolum docet bellare. Et hoc est, quod præsens dicit textus, *Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium*, &c. Vbi nota, quòd Dauid realiter bellauit contra Goliam digitis, & manu. Digitis bellauit quibus lapis in funda ponitur, & proiicitur: manibus bellauit, quibus gladio Goliæ eius caput amputauit. Et sic digitis, quibus funda trahitur, bellatur à remotis: sed manibus, quibus gladius educitur, bellatur de propè. Sic & diabolus quandoque nos impugnat digitis: quando scilicet à remotis sub colore virtutũ de vitiis tentat. Et tunc oportet etiã nos bellare digitis. i. distinctè considerare astutias eius. Quandoq; nos impugnat manu, id est, de propè: quando scilicet apertè de vitiis tentat. Et tunc oportet nos manu bellare, & gladio eius caput abscindere: scilicet principio tentationis cõtradicere.

Bellum Christi contra diabolum.

Matt. 4.

Bellamus contra diabolum manibus & digitis.

Ephes. 6.

Psal. 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia tentatio, cui ſtatim nō reſiſtitur, fortificatur. Et tunc erimus docti ad bellum. Nā vt dicitur Prouerb. 24. Vir doctus, validus, & robuſtus: quia cum diſpoſitione initur bellum. Tertiò Chriſtus habuit conſtantiam, quia fortiter vſque ad finem ſuſtinuit bellum: quia quouſque reliquit eū diabolus, & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabāt ei: Matth. 4. Quid enim prodeſt militi audacter ingredi bellum, niſi conſtanter in bello perduret? Ideo de ipſo ratione ſuæ conſtantiæ dicitur Eccl. 46. Fortis in bello Ieſus Naue, qui fuit magnus ſecundum nomen ſuum: maximus autem in ſalutem electorū Dei. Nos igitur exemplo regis noſtri audaces effecti, ad bellum edocti, conſtantia muniti, ſecurè contra diabolum bellum ingrediamur, ſecuri de victoria. Ad quod nos hortatur Petrus Rab. ſuper illo verbo Matth 4. Ductus eſt Ieſus in deſertum &c. dicens, Diabolus ſemper primordia bona pulſat: tentat rudimēta virtutum ſancta, in ipſo ſuo ortu feſtinat extinguere, ſciens quòd ea fundata debellare non poſſit. Hoc nō ignorans Chriſtus, diabolo ſe patienter indulſit: vt & ſuo laqueo teneretur & caperetur, vnde capere ſe putabat. Sic quoque à Chriſto victus, cederet Chriſtianis. Sic ergo & nos Chriſti exemplo muniti, bella indicamus peccatis, conflictus vitiis nunciemus, ſecuri de victoria: quia nec arma cœleſtia hoſtes poterunt ſuperare terreni, nec diuino militi aduerſa contraire poterunt mundana, nec in præcinctu fidei cōſtitutos præuenire poterit inimica ſubreptio. *Pſal. 17.* Sic enim inimicis bellando ſuperatis, cum Pſa. Deo dicere poterimus, Præcinxiſti me virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgētes in me ſubtus me. De bello autem, quod eſt inter carnem, & ſpiritum, nihil ad præſens.

2500 **Miſericordia mea, & refugiū meū, ſuſceptor meus, & liberator meus.**

Hic oſtendit, quòd Deus pugnauit contra diabolum armis miſericordiæ: quia ſola miſericordia cōtra diabolum Chriſtus pro nobis bellum aſſumpſit. Quantum autem ad ſenſum literalem Dauid, multa Dei beneficia ſibi exhibita, hic in paucis verbis oſtendit gl. dicens, Quia prolixum eſt multas cauſas plenè explicare, breuiter hic Dauid ſingulas ſingulis verbis tangit. Miſericordia enim eius fuit, quādo vltimus fratrum in regem fuit inunctus: refugium fuit ei, quando contra Goliam conſilium dedit ei, vt funda, & petra deiiceret eum, cum quo non poterat armis pugnare: ſuſceptor eius fuit, quando fecit eum generum regis: liberator eius fuit, quando ipſum à perſecutione regis Saulis liberauit: protector eius fuit, quando Dauid in ſpelunca ius in Saulem accepit. Vel hic vult oſtendere Pſal. quomodo in bello vitiorum nos Deus iuuat, & docet. Primò enim nos iuuat, peccata dimittendo: quòd notat Pſal. dicens, *Miſericordia mea*: quia ſola miſericordia, non aliqua noſtra iuſtitia, peccata relaxat. Vnde Gregor. dicit, Quia ad abolendam culpam quælibet humanæ actionis virtus infirma eſt: niſi hanc miſericordia parentis foueat: & non iuſtitia rectè iudicantis puniat. Ideo rectè per Pſal. dicitur, Melior eſt miſericordia tua ſuper vitam. Quia quantumlibet quis videatur innocens: apud tamen diſtrictum iudicem, noſtra nos vita non liberat, ſi ei reatus ſui debitum, miſericordiæ benignitas non relaxat. Et hoc notans Pſal. ait, *Miſericordia mea*. Vnde ad videndum qualiter per miſericordiam peccata nobis laxantur, notandum quòd, vt dixit Iſidor. 15. Etymo. Apud veteres ante templa fontes erant, in quibus ingreſturi templum, ante ingreſſum lauabantur. Sic & conformiter Salomon fecit mare æneum ante ingreſſum templi: in quo ſacerdotes ad miniſtrandum templum ingreſſuri lauabantur: vt habetur 3. Regum 7. Et per iſta figuratur, quòd antequam quis templum cœleſte ingrediatur, oportet ipſum in fonte miſericordiæ à peccatis lauari. Et ad hoc habemus fontem aptum fluentem de latere ſaluatoris: qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoc. 1. Vnde Greg. exponens illud, quod ſcribitur Zachar. 13. In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem, &c. dicit, Fons occultus eſt vnigenitus Dei patris: fons verò patens eſt idem incarnatus vnigenitus, cuius apertus eſt nobis fons miſericordiæ. Redemptor enim noſter, vt nos lauaret à culpa, nobis eſt factus fons miſericordiæ. In hoc fonte miſericordię lota fuit Magdalena. In hoc fonte lauit Petrus, quod negauerat. In hoc fonte in fine lauit latro mala, quæ fecerat in vita. Cur igitur pigri ſumus? cur torpentes? cur otioſi remanemus: qui in hoc miſericordiæ fonte, tot ſe iam gratis cognouimus humiliaſſe? Quærere enim miſericordiæ fontem deberemus etiamſi clauſus eſſet, & occultus: quanto magis quia patens omnibus eſt factus? Hunc bene quæſierat pro ablutione peccatorum Pſal. cum dicebat, Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Quod conſecutus nūc ait *Miſericordia mea*. Sequitur, *Et refugium meum*. Vbi ſecundò nos adiuuat ad mala deteſtanda: quod per refugium deſignatur: vide verſi. 438. 439. Sequitur, *Suſceptor meus*. Vbi tertiò nos iuuat in carne ſuſcepta, nobis præbendo virtutum exempla. Quid enim eſt Deo dicere *Suſceptor meus*, niſi Humanitatem meam aſſumpſiſti, in qua exempla vitæ dediſti? Suſcipere enim ſignificat Chriſti incarnationem: vide verſi. 23. 1571. Sequitur, *Et liberator meus*. Vbi quartò nos adiuuat, à dæmonibus & vitiis liberando. Qualiter autem nos Chriſtus liberat, vide ver. 366. 498. 1110.

Miſericordia eſt Chriſtus.

Pſal. 50.

Sola miſericordia peccata dimittit. Gregor. 8. mor. c. 21. Pſal. 62.

Protector meus, & in ipſo ſperaui, qui ſubdit populum meum ſub me.

2501

Hic oſtendit, quòd Deus pugnat contra diabolum armis iuſtitiæ. Quantum ad literam, verba ſunt Dauid dicentis, *Protector meus, & in ipſo ſperaui*. Hoc eſt, in omnibus laboribus meis, in omnibus præliis meis, in omnibus difficultatibus meis: vt puta, quando pugnauit cum leone, & ipſum interfecit: quando pugnauit cum vrſo, & ipſum ſuperauit. Quod totum attribuit adiutorio Dei, qui non deſerit ſperantes in ſe: Pſal. Sperate in eo omnis congregatio populi, &c. Quantum autem ad ſenſum propheticum, oſtendit quòd diabolum ſuperauit per iuſtitiam. Vbi notandum, quòd tego, gis, ſecundum grammaticos, habet duo ſignificata. Nam tegere quandoque idem eſt, quod operire, vel occultare: quandoque verò idem eſt, quod defendere. Et componitur cum pro, & fit protego, gis: quod eſt valde operire, vel occultare, & valde defendere. In Chriſto autem erat duplex natura, ſcilicet verbi, & humanitatis. Iuxta igitur primum ſignificatum verbum protegebatur, id eſt, velabitur à carne: ſicut hamus operitur, & velatur eſca. Secundū ſecundum ſignifi-

ſignificatum, caro protegebatur à verbo. i. defendebatur & ipſe homo Chriſtus, ne peccare poſſet, quod habebat ab vnitate cum verbo. Vide ergo iuſtitiam Dei in debellando diabolum. Poteſtatem ſuæ diuinitatis velauit, & protexit ſub humanitate Chriſti. Vnde diabolus videns humanitatem Chriſti, credidit illum aliis fore ſimilem: verbum intus, quod protegebatur, ignorans. Et appetiit humanitatem Chriſti, Chriſtum ducens ad mortem: ſed hamo humanæ naturæ velamine protecto fuit captus: quia manum in innocentem, & contra dominum ſuum miſit: ideo iuſtè perdidit alios, quos iuſtè captiuos tenebat. Eſt ergo ſenſus verſiculi iſte, vt homo occultans verbum dicat, *protector meus*, me defendens, ne peccare valeam: ſcilicet ipſum verbum eſt protector meus. *Et in ipſo ſperaui*, ſcilicet quod operiebā. Et quia diabolus iniuſtè inuaſit, quod apparebat exterius: ideo iuſtè amiſſo dominio mundi, mihi mundus factus eſt ſubditus. ſ. populus gentilis, qui per fidem ſe Chriſto ſubiecit. Ideo dicit, *Qui ſubdit populum meum ſub me*. Iſtum modum bellandi Chriſti cum diabolo oſtendit Greg. ſuper illo verbo Iob 40. Quaſi hamo capiet eum: dicens, Quis neſciat quòd in hamo eſca oſtenditur, aculeus occultatur? Eſca enim prouocat, vt aculeus pungat. Dominus itaque noſter ad humani generis redemptionem veniens, velut quendam de ſe in necē diaboli hamum fecit. Aſſumpſit enim corpus, vt in eo diabolus quaſi eſcam ſuam mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo iniuſtè appetit, nos, quos quaſi iuſtè tenebat, amiſit. In hamo ergo eius incarnationis captus eſt: quia dum in illo appetiit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis. Ibi quippe inerat humanitas: quæ ad ſe deuoratorem duceret: ibi diuinitas, quæ perforaret. Ibi aperta infirmitas, quæ prouocaret: ibi occulta virtus, quæ raptoris faucem deuoraret. In hamo ergo captus eſt diabolus: quia inde interiit, vnde deuorauit. Et quidem diabolus filium Dei incarnatum nouerat: ſed redemptionis noſtræ ordinem neſciebat. Sciebat enim, quòd pro redemptione noſtra filius Dei incarnatus fuerat: ſed omnino quòd redēptor noſter illum moriendo transfigeret, neſciebat.

Chriſtus iuſtitia diabolum vicit.

Gregor. 33. mor. c. 10. Hamo ea pius fuit diabolus. Eſca ſuæ carnis Chriſtus diabolum cepit.

2501 **Domine, quid eſt homo, quia innotuiſti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?**

Hic oſtendit Pſal. noſtram generalem miſeriam. Et duo de homine oſtendit, primò ex dono Dei oſtendit quantæ homo ſit dignitatis: ſecundò ex parte ſui, quantæ ſit vanitatis: ibi, *Homo vanitati*. Quantum ad primum, notandum quod quantum ad ſenſum literalem, ex illa victoria, quam Dauid habuit contra Goliā, Dauid ſe vidit magnificatum, intantum, vt ſupra regem eſſet honoratus: intantum, vt, cum rex Saul reuerteretur, habita victoria, venerint mulieres obuiam ſibi cantantes, atque dicentes, Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia: vt habetur 1. Reg. 18. Hanc itaque exaltationē Dauid non ſibi ipſi attribuit, ſed Deo, qui ſibi ante bellum apparuit: & modū bellādi contra Philiſthæum ipſum docuit. Et hoc eſt, quod de ſeipſo, Deo dicit, *Domine, quid eſt homo?* quaſi dicat, Quātum ergo homo ſum exaltatus? quia multum. Et vnde hoc? Certè non viribus meis: ſed quia tu innotuiſti ei, ſcilicet me docendo bellare. Et eandem ſentētiam aliis verbis repetit: dicens, *Aut filius hominis quantus eſt?* certè valde magnus: ex hoc, *quia tu reputas eum*. Alia litera habet, *quia tu æſtimas eum*: id eſt, quòd homo eſt tantus, à te habet: quia ſic æſtimas eum tanti eſſe valoris, tanti pretij, vt filium tuum pro ipſo redimendo dares. Et ad hunc ſenſum hic loquitur Auguſt. dicens, *Domine quid eſt homo*, &c. Hoc eſt, Totum quod eſt homo, eſt, quia innotuiſti ei: & reputas vel æſtimas eum, quia eum tāti facis. Aeſtimatio enim eſt, quāti pretij ſit quidque. Quanti æſtimauit hominem Deus, qui pro eo vnici filij ſanguinem dedit? Quid eſt ergo *filius hominis, quia æſtimas eum?* quoniam tāti eum æſtimas, precioſum quendam ipſum eſſe oſtendēs. Non enim ſic Deus æſtimat hominem, quomodo homo æſtimat hominem: quando inuenit ſeruum venalem, carius emit equum quàm hominem. Ille verò quanti te æſtimet, vide: quia filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Vel aliter. Vt per hoc Pſalm. velit oſtendere dignitatem hominis, quā in creatione accepit, & virtutes quibus poſtmodum illuſtratur à Deo, ſecundùm quod dicitur Iob 7. Quid eſt homo, quia magnificas eū, & apponis erga eum cor tuum: viſitas eum diluculo? Quod exponens Greg. ſatis conformiter ad propoſitum dicit, Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat, infuſione gratiæ viſitat, honore collatæ virtutis exaltat. Cúmque per ſemetipſum nihil ſit, eſſe tamē eum cognitionis ſuæ participem, benignitatis munere concedit. Erga eundem magnificatum Deus cor ſuum apponit, quia poſt dona iudicium exerit, merita ſubtiliter penſat, vitæ pondera vehementer examinat. Et tanto ab eo pœnas diſtrictius exigit, quanto hunc impenſo

Innotuit Deus hominē multipliciter.

Hominis dignitas.

Greg. 8. mor. c. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

munere largius præuenit. Visitat eum diluculo. Diluculum dicitur, cum iam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur. Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum corda nostra iustitiæ fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ deprimebat, &c. Consimiliter & modò dicit Psalm. *Domine, quid est homo, quia innotuisti ei?* quia scilicet per rationem eum fecisti participem tuæ cognitionis. Aut supple *quid est filius hominis, quia visitas eum?* quia scilicet, pulsis culpæ tenebris, lumine tuæ gratiæ perlustras? Et hoc idem dicebat Psa. 8. Quid est homo, quia memor es eius? aut filius hominis, quia magnificas eum? Notandum moraliter, quòd hic Psalm. considerans naturam hominis admiratiuè quærit de ipso: dicēs, *Domine, quid est homo?* Cui quæstioni respondetur multipliciter. Primò, quòd homo est fragilis naturæ: Genes. 6. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Et Iob 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore &c. Secundò quòd homo est breuis vitæ: Iacob 4. Quid est vita nostra nisi vapor ad modicum comparens: Psalm. 36. Quemadmodum olera herbarum citò decidunt. Tertiò quòd homo est putridus interna corruptione: Iob 25. Homo putredo, & filius hominis vermis. Quartò quòd homo est fœtidus peccati horrore: Ioan. 11. Iam fœtet quatriduanus in monumento: id est, per omnes quatuor temporis partes, quibus annus diuiditur. Quintò quòd homo est debilis ad resurgendum: Psalm. 77. Recordatus est, quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens: scilicet per se cadens in peccatum, sed per se non valens à peccato surgere. Sextò quòd est vanus in operatione, vanior in sermone, vanissimus in cogitatione. Psalm. 38. Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Septimò quòd est seruus peccati subiugatione: Hierem. 13. Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem: Ioan. 8. Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati: propter quæ omnia homo brutis animalibus comparatur. Psalm. 48. Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Quid est homo respondetur multipliciter.

2502 **Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt.**

Hic ostendit quantæ vanitatis sit homo ex parte sua. Quantum ad sensum literalē, Dauid cognoscit victoriam de Golia habitam, non habuisse viribus suis, sed Dei virtute: quia se suis viribus nihil posse fatetur: dicēs, *Homo vanitati similis factus est*, &c. de seipso loquens. Quantum verò ad sensum propheticum, vt Psalm. declaret maiorem misericordiam fuisse Dei, quia innotuit homini per incarnationem verbi: Psalm. ostendit quantæ vanitatis antè erat homo: ne quis de seipso præsumat, sed solùm de domini misericordia: quia homo de se vanitati simili factus est, &c. Quid autē sit vanitas, & quòd multipliciter homo dicitur vanitas: vide versicul. 639. Vnde Psalm. 38. Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Vel aliter, homo in sua creatione fuit veritati similis: sed peccando, factus est similis vanitati. Quod sic hic deducit Augustinus, dicens, *Homo vanitati similis factus est.* Cui vanitati? Temporalibus præterfluentibus. Vanitas enim ista dicitur in comparatione cuiusdam semper manentis, & nunquam deficientis veritatis. Omnia enim ista terrena volatica sunt & transitoria, si comparentur primæ veritati, quæ semper stabilis est. Totum hoc, quod transit, vanitas dicitur. Euanescit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius, quàm Iacobus Apostolus dicit? volens homines superbos ad humilitatem redigere: dicens, Vita nostra est vapor ad modicum comparens. Homo enim peccando, vanitati similis factus est. Nam quando primò conditus est homo, veritati similis factus est. Sed quia peccando digna recepit, vanitati similis factus est: quia transit, labitur, nō manet, stabilitate caret, vt vmbra. Propter quod subditur, *Dies eius sicut vmbra prætereunt.* Attendat homo sibi in diebus vmbræ suæ, vt faciat aliud dignum desideratę lucis suę. Et, si in noctis vmbra est, quærat diem. Dies enim huius temporis, huius vanitatis, dies est tribulationis. Siue enim aliqua molestia pugnamur: siue prosperitate aliqua mundus arrideat nobis: totum tamen timendum est, totum gemendum est: quia tentatio est vita hominis super terram. Ergo quandiu in vmbra es, non in luce, operare manibus tuis, inquire dominum, antequam veniat dies ille, qui te lætificet: ne veniat dies, qui te mœstificet. Dies ergo hominis sicut vmbra prætereunt, quia nunquam homo in eodem statu permanet: sed semper vt vmbra, quam sol causat, mouetur, & transit, donec ad occasum perueniat. Propter quod dicitur Iob 14. de homine, quòd fugit velut vmbra, & nūquam in eodem statu permanet. Quod ad propositum declarans Greg. dicit, Cùm sol cursum suum indefinenter peragat, & nunquam se in stabilitate figat: cur cursus vitæ hominis, vmbræ potius quàm soli comparetur, nisi quia amisso amore conditoris, calorem cordis perdidit, & in solo iniquitatis suæ frigore remansit? Quia iuxta veritatis vocem, abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui igitur in amorem dei calorem cordis non habet: nec tamen vitam quam diligit tenet, sed velut vmbra fugit, & nunquam in eodem statu permanet: quia de infantia ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia ad iuuentutem, de iuuentute ad senectutem, de senectute verò transit ad mortem. Et in cursu vitæ præsentis ipsis suis incrementis ad detrimenta impellitur. Et inde semper deficit, vnde se proficere in spatium vitæ credidit. Fixum etenim statum hic habere non possumus, vbi transituri venimus: quoniam homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt.

Homo vanitati similis est.

Iacob 4.

Vmbra dicitur vita nostra.

Iob 7.

Greg. xxi. mor. c. 17.

Matt. 4.

2503 **Domine, inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt.**

Hic Psalmista cognito, quòd per suam incarnationem, qua homini Deus innotuit, sic hominem magnificat, ipsam incarnationem postulat: insimul ostendens quantæ ipsa incarnatio sit nobis vtilitatis. Vnde hic ostendit, quòd ipsa incarnatio Christi, primò superbos humiliat: secundò peccatores conturbat: ibi, *Fulgura*: tertiò quòd patientes fortificat: ibi, *Emitte*. Quantum ergo ad primum, quantum ad sensum literalem, Dauid videns se in bello contra gigantem positum, diuinum postulat adiutorium: dicens, *Domine, inclina cœlos, & descende.* Nō quidē petit cœlos inclinari per loci mutationem, sed

sed per pietatis condescensionem. Sicut Deo dicimus, Inclina aurem tuam. i. per tuam pietatem nos exaudi: *Tange montes, & fumigabunt.* Per montes intelligit ipsum superbum Goliam, cum cæteris superbis Philisthæis. Et est sensus, *Tange montes.* i. percute istum superbum Goliam cum aliis Philistheis, qui percussi fumigabunt. i. virtus eorum ad modum fumi euanescet. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum, quòd Dauid in persona totius militantis ecclesiæ incarnationem Christi postulat: dicens verbo Dei, *Domine, inclina cœlos, & descende.* Nomine enim cœlorum sancti angeli intelliguntur: vt ostendit Greg. dicens, Per cœlos intelliguntur ij, qui in cœlestibus sunt conditi angelici spiritus. Vnde & in oratione dominica dicere voce veritatis instruimur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra: vt scilicet sicut voluntas Dei à beatis angelis agitur, ita in nobis etiam ab humana infirmitate seruetur. Isti autem cœli per incarnationem Christi fuerunt humiliati, quia ante incarnationem homines angelis erant subiecti: vnde & ipsos adorasse leguntur: sed post incarnationem homines angelis pares sunt effecti. Vnde quando Ioannes angelum adorare voluit, angelus prohibuit, dicens, Vide ne feceris: conseruus tuus sum. & fratrum tuorum, &c. Tunc ergo inclinati sunt cœli, i. beati angeli, nō quidem in se, sed comparatione: quia homo, qui erat inferior, æqualis factus est illis. Et hoc est, quod hic dicit, Domine, descende per incarnationem: & sic inclina cœlos. s. angelos beatos: vt de superioribus nobis fiant æquales. Et sic hic descendere significat Christi incarnationem. Vnde hic glossa. Hic iam Psalmista aperit, quod supra dixit, *innotuisti ei*: quia tunc innotuit Deus homini, quando incarnatus apparuit, quasi dicat, Talis per se est homo, quia similis vanitati: sed ô tu, domine, vt reformetur homo inclina cœlos tuos, & descende ad nos. Inclinati sunt enim cœli, quomodo virtus, & honor supernorum ad hominem descendit: & forma Dei formam hominis suscepit. Vel aliter: in Christi incarnatione inclinati sunt cœli, quando filius Dei exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, &c. Vel aliter: per cœlos intellige sanctos Apostolos, & prædicatores: qui tunc inclinari dicuntur, quando scientiam supernorum, quam altè cognouerāt, humilibus verbis nobis declarauerunt. Et tūc dominus per fidem descendit ad corda auditorum. Istum intellectū habet hic Aug. dicens, *Domine, inclina cœlos tuos, & descende.* Quid sunt cœli inclinati? Apostoli humiliati. Isti sunt cœli, qui enarrant gloriam Dei: quorum sonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum ergo isti cœli emitterent voces suas per omnem terram, & facerent mirabilia: putati sunt descendisse de cœlo ad homines. Nam quidam ex gentibus hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. Tunc illi videntes sibi deferri indebitum honorem, expauescentes, & detestantes, & eos, qui sic errabant, corrigentes, conscider unt vestimenta sua, & dixerunt, Quid hoc facitis? Et nos homines sumus passibiles sicut & vos. Et cœperunt sub iis verbis commendare excellentiam domini nostri Iesu Christi: humiliantes se, vt commendaretur Deus: quia inclinati erant cœli, vt ascenderet Deus. Vel inclinati sunt prædicatores, non alta, sed humilia prius prædicando: vt paulatim mentes hominum ad cognitionem diuinitatis Christi inducerent. Vnde hunc passum exponens Greg. ait, Si sancti viri ea nobis prædicare vellent, quæ capiunt, quibus in superna contemplatione inebriantur: & non magis scientiam suam quodam moderamine tēperarent, ab hoc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Vnde inclinari postulabat Psalmista dicens, *Domine, inclina cœlos tuos, & descende.* Cùm enim inclinantur cœli, dominus descendit: quia cum se in prędicatione sua sancti Apostoli & prædicatores contrahunt, diuinitatis notitiā nostris cordibus infundunt. Nequaquam enim ad nos Deus descenderet, si prædicatores eius contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cœli, vt descendat dominus: vt scilicet nos in noua fidei luce nascamur. Sequitur, *Tange mōtes, & fumigabunt.* Hoc est, per verba Christi incarnati, vel suorum prædicatorum superbi, & elati homines tacti humiliantur. Per montes enim superbi & alti significantur: vide versic. 208. Quid autem est fumigare, nisi humiliari? Nam fumus fumigans euanescit, & deficit. Quādo enim Deus per verba suorum prædicatorum tāgit superbos? quando fumum contritionis emittunt. Propter quod dicitur Psalm. 103. Qui respicit terram, & facit eam tremere, tangit montes, & fumigant: id est per humilitatem fumum contritionis emittunt, vide versiculum 1786.

Cœli dicuntur angeli beati. Greg. 27. mor. c. 25. Matth. 6.

Apoc. 19.

Phil. 2.

Cœli inclinati dicuntur Apostoli.

Psal. 18.

Act. 14.

Greg. 30. mor. c. 22.

Fumigare est conteri & humiliari.

Fulgura coruscationes, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & cōturbabis eos. 2504

Hic ostendit, quòd incarnatio Christi peccatores conturbat. Vbi, quantum ad literam, sciendum quòd per fulgura coruscantia satis nobis ostenditur virtus diuina: quia fulgur, res tamen parua, quod tāgit, incendit. Dauid ergo in certamine positus, petit à Deo, quòd contra Goliam potestatem suæ virtutis ostendat, & cōtra cæteros Philisthæos: dicens, *Fulgura coruscationes*: id est nunc ostende tuę virtutis potestatē: *Emitte sagittas tuas.* Hic per sagittas intelligit lapides fundæ, quæ sicut sagittæ de arcu mittuntur à longē: sic & lapides de funda. Dicit ergo, *Emitte sagittas tuas*: id est, lapides de funda mea emitte in directum contra Goliam. Quos vocat sagittas Dei, quia reuelatione domini illos lapides assumpserat contra Goliam pugnaturus. Quos scilicet lapides si in directum emiseris: conturbabis eos, scilicet Philisthæos. Quod & sic factum est, quia statim, mortuo Golia, agmina Philisthinorum conturbata sunt, & fugerunt: vt habetur 1. Reg. 17. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum quòd per fulgura miracula intelliguntur: vt ostendit Gregor. dicens, Quid enim per fulgura, nisi miracula sentire debemus? de quibus per Psalmistam dicitur, Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos. Per ista ergo fulgura, & coruscationes dissipatæ sunt colligationes, & conspirationes gentiliū contra Christi fidem: quia, dum Apostoli Christi fidem prædicarent per orbem, multis coruscando miraculis, conspiratio gentium cōtra fidem Christi dissipata est, & diuisa: quia multi illorum cōspiratione dimissa, ad fidem sunt cōuersi. Et hoc est, quod ait, *Fulgura coruscationes, & dissipabis eos.* Vnde hoc exponens Augustinus, ait, *Fulgura coruscationes*, &c. Quidam conuenientes in vnum, conspirauerunt contra dominum, & aduersus Christum eius: contra quos ait Psalmista, *Fulgura coruscationes tuas, & dissperge eos.* Hoc est, crebrescę miraculis tuis, & dissipa-

Fulgura sunt miracula, Greg. 27. mor. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitur conspiratio eorum: quia miraculis territi non audebunt aliquid contra te: & in ipsis miraculis expauescent, dicentes, Quis est iste, qui tanta potest? Quis iste, qui sic exaltatur? cuius nomen tantum valet? Sequitur, *Emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.* Quid enim per sagittas intelligimus, nisi verba Dei, quæ cor audientium transfigunt? vide versic. 2253. *Sagittæ sunt verba Dei.*

Greg.34. mor.c.5.

Vnde Gregor. super illo verbo Iob. 41. Non fugabit eum vir sagittarius: ait, Quid enim sagittas, nisi verba prædicatorum accipimus: quæ cum ex voce bene viuentium diffunduntur, audientium corda transfiguntur. Conturbant enim auditores, dum ipsos ad conturbationem, & contritionem peccatorū inducunt. Vnde hic ait Augustinus. *Emitte sagittas*, &c. id est, emitte præcepta tua: dicta tua feriant cor eorum. Vulnerentur malè sani, vt sanentur bene vulnerati: & dicant iam in ecclesia, in corpore Christi constituti. Dicant cum ecclesia, Quoniam vulnerata charitate ego sum. Et glossa hic ait, *Emitte sagittas tuas*: id est, verba tua: *& conturbabis eos*, ad pœnitentiam.

2505 **Emitte manū tuam de alto: eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.**

Hic ostendit, quòd Christi incarnatio patientes fortificat. Et primò ostendit patientiam iustorum: secundò iniquitatem peruersorum: ibi, *Quorum os.* Quantum ad literam, Dauid in agone certaminis positus, videns fortitudinē gigantis Goliæ: & quòd si caderet in pugna, Philisthæi erant parati dissipare populum Dei: ne hoc accidat, manum potestatis diuinæ pro suo auxilio implorat: dicens, *Emitte manum tuam* (id est potestatem tuam) *de alto*: & eripe me de manu, & potestate Goliæ. *Et libera me*: scilicet & populum tuum, *de aquis multis*: id est de manu, & potestate Philisthinorum. Per aquas enim multas gentium populus intelligitur: cuiusmodi erant Philisthæi: iuxta illud, quod dicitur Apocal. 17. Aquæ, quas vidisti, supra quas sedet mulier, populi sunt, & gentes. Et hoc idem aliis verbis repetit: dicens, *Et de manu filiorum alienorum.* Erant autē Philisthæi, filij alieni: quia per culturam idolorum alieni erant à populo Dei. De quibus dicitur Psal. 53. Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, &c. Quantum verò ad sensum propheticum, aduertendum quòd per manum Dei intelligitur in scriptura filius Dei: quia manu operamur, & omnia per verbū Deus fecit. Vnde Gregor. super illo verbo Iob 27. Docebo vos per manum Dei: dicit, Nam sancta ecclesia docens quantum cognoscere expedit, nihil veritatis absconditur: quia enim manus Dei vocatur filius Dei: omnia quippe per ipsum facta sunt. Per manum Dei docere se perhibet eos quos in propria sapientia remanere fatuos videt. Ac si apertè dicat, Ego ex me aliquid nescio: sed quicquid de veritate sentio, hoc ex cuiusdam veritatis largitate comprehendo, &c. Quid est ergo Deo dicere, *Emitte manum tuam de alto*: nisi Emitte filium tuū de cœlis ad terram, de sede magnitudinis tuæ ad infirmitatē nostræ carnis? Vnde hic ait glossa, *Emitte manum tuam de alto*: id est Christum de alto, vbi cum patre est, vt induat carnem. Sequitur, *Eripe me, & libera me de aquis multis.* Vbi nota, quòd hæc est vox ecclesiæ in persecutione pos[illegible] infidelium. Nam per aquas persecutio, & aduersitas intelligitur: vide verficulum

Manus Dei est filius Dei.

Greg.18. mor.c.6.

1089. Petit ergo ecclesia, quòd Christi incarnatio, scilicet Dei manus, emittatur de alto: hoc est, quòd virtute cœlesti per mundum sic notificetur, quòd ecclesia conuersis gentilibus, ab eorum persecutionibus liberetur. Et istum intellectū hic ponit Aug. dicens, *Emitte manum tuam*, &c. Quid est *de aquis multis*? hoc est de populis multis. s. de alienigenis, & infidelibus, siue foris pugnantibus, siue intus insidiantibus. *Erue me* (inquit) *de aquis multis*: in quibus scilicet me exercebas, in quibus me purgare volebas. Vnde quid sunt istæ aquæ multæ, declarat cum subdit, *Et de manu filiorum alienorum.* Vel aliter: per filios alienos intellige Iudæos, à fide Christi alienatos. De quibus dicitur, Filij alieni mentiti sunt mihi: *Psal.17.* filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Quod de Iudæis ibidem exponit glossa, vide versiculum 246. Quod si sic accipimus, tunc ista sunt verba Christi in passione dicentis, *Emitte manum tuam*: id est, potestatem tuam: *& eripe me de aquis*: scilicet aduersitatis, & passionis: *& de manu filiorum alienorum*: scilicet Iudæorum. Quod fuit adimpletum per eius resurrectionem.

2506 **Quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.**

Hic ostendit iniquitatem peruersorum. Quātum ad literam, loquitur Dauid de Golia gigante, qui in persona omnium Philisthinorum iniquè loquebatur contra populum Dei. Nam ipse paratus ad singulare certamen aduersus filios Israel clamabat: vt habetur 1. Reg. 17. dicens, Eligite ex vobis virū, & descendat ad singulare certamen: & si percusserit me, erimus vobis serui: si autem ego percussero eū, vos seruietis nobis. Et sic iactabat se, dicens, Ego exprobraui agminibus Israel hodie. De istis ergo Philisthæis in quorum persona loquebatur Golias, dicit Dauid, *Erue me de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est vanitatem*: scilicet exprobrando populo Dei. *Et dextera eorum, dextera iniquitatis.* Per dexteram enim fortitudo exercitus Philisthinorum intelligitur: quam dicit dexteram iniquitatis, quia ipsi quamuis haberent fortem exercitum, tamē contra filios Israel iniustè pugnabant, & agebāt bellum iniustum. Quantum autem ad sensum propheticum, si de populo gentili, à quo in principio persequebatur ecclesia intelligatur: certum est, quòd contra ecclesiam vanitatem loquebantur: quia præponebant sanctis fidelibus culturam idolorum, cogentes illos adorare Iouem, adorare Venerem, & huiusmodi. Quæ omnia verba vana erant: quia super culturam idolorum fundabantur, quæ idola vana sunt, & omni stabilitate carent. Et quia tales ad faciendum malum erant potentes: ideo ait, *Dextera eorum*, id est, potestas, *dextera iniquitatis.* Et de istis dicitur, In *Psal.25.* quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus. Quod ideo dicit, quia tales iniqui, & potentes, non solùm per pœnas, & tormenta nitebantur sanctos ad idololatriam inducere, sed etiam blanditiis, multa munera promittentes. De quibus dicit, Dextera eorum repleta est muneribus. Quod hic aliis verbis exprimit: dicens, *Dextera eorum, dextera iniquitatis.* Si autem verba sint Christi de Iudæis loquentis, tunc etiam clarus est sensus: quia certum est quòd Iudæi multa vana, & iniqua contra Christum fuerunt locuti:

locuti: quorum dextera erat dextera iniquitatis. Vbi per dexteram accipe intentionem interiorem: sicut quandoque per sinistram ipsa sensualitas intelligitur, vide versic. 376. Nota quòd in scriptura dextera multa significat: quandoque humanam bonitatem quam debemus eligere: Prouer. 4. Vias quæ à dextris sunt, nouit dominus: peruersæ autem sunt, quæ à sinistris sunt. Quandoque æternam felicitatē, quam debemus desiderare: Sap. 5. Dextera sua reget illos: Mar. vlt. Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Quandoque carnis propinquitatem, quam debemus amputare: Matth. 5. Si dextera tua scandalizat te, abscinde eam, &c. Quandoque cordis intentionem: Matth. 5. Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Quandoq; mundi prosperitatem, quam debemus contemnere: Prouer. 4. Non declines ad dexteram, neque ad sinistrā. Declinat ad dexteram, qui prosperis eleuatur: ad sinistram autem, qui aduersis frangitur.

Dextera multa significat.

2507 **Deus, canticū nouum cātabo tibi: in psalterio decachordo psallā tibi.**

Hic ex omnibus prædictis Psal. surgit ad gratiarum actionem. Et diuiditur in partes tres: quia primò recognoscit diuinam bonitatem: secūdò postulat in bono stabilitatem: ibi, *Qui das salutem*: tertiò detestatur vanam malorum prosperitatem: ibi, *Et erue me.* Quantum ad sensum literæ, Dauid præuidens suam victoriam de Goliahabendā. ipsam Deo attribuit, & pro tanto beneficio gratias se redditurum promittit: dicens, *Deus, canticum nouum cantabo tibi*: quia pro ista victoria gratias agendo, noua cātica fecit. Et quia Dauid Psalmos suos canebat non solùm voce humana, sed etiam instrumēto musico: vt puta cū Psalterio, vel cithara: ideo subdit, *in psalterio decachordo.* i. decem chordarum psallam tibi.

Canticum nouum est lex noua.

Quantum verò ad sensum propheticum, notādum, quod sicut duplex est homo. s. interior, & exterior. s. homo nouus, & vetus: sic duplex est canticum. s. nouum, & vetus. Canticum nouum est canticum gratiæ noui testamenti. Sed canticum vetus est canticū rigoris legis antiquæ: vide vet. 653. Dicat ergo ecclesia: dicat quilibet fidelis prædicator, *Deus, canticū nouum cantabo tibi*: mysteria nouę legis ad honorem tuum prædicabo. Sed quia tota lex noua in antiqua figuratur: ideo legem antiquam noua nō abiicit, sed perficit. Et hoc est, quod de lege antiqua, quę in decem præceptis continetur, subdit, *In psalterio decachordo psallam tibi*: quod fit, dum ostenditur per legē nouam antiquam esse impletam. Vnde hic ait Aug. *Canticum nouum*, canticum noui hominis, est canticum nouum, testamentum nouum est. *Cantabo* (inquit) *tibi canticum nouum.* Sed ne putes gratiam à lege discedere, cum magis per gratiam lex impleatur: ideo subdit, *In psalterio decem chordarum psallam tibi*: hoc est, in lege decem præceptorum, ibi tibi cantabo canticum nouum: quia plenitudo legis est charitas. Qui non habent charitatem, psalterium portare possunt, psallere non possunt. Quid sit psalteriū decem chordarum, vide versi. 8. Quid sit psallere, vide ver. 389. 708. 771. 772. Et nota, quòd canticum nouum est canticum regenerationis spiritualis: quæ triplici cantico denotatur. Prima est baptismi, quæ cantatur cantico Moysi: qui transacto mari rubro, & omnibus submersis Aegyptiis, scilicet peccatis: per quod baptismus figuratur: Deo cantauit, dicēs,

Psallere non potest qui charitatem non habet.

Canticum triplex.

A Exod. 15. Cantemus domino, gloriosè, &c. Secūda est pœnitentiæ: quæ cantatur cantico Iudith. s. cantico confessionis. Nam Iudith interpretatur confitens. De qua dicitur Iudith 16. quòd tunc Iudith cātauit canticum hoc domino: dicens, Cantate domino, &c. Tertia est gloriæ, quæ cantatur cantico Simeonis: qui postquam Iesum in manibus recepit, exclamauit: dicens, Nunc dimittis, domine, seruum tuum, &c. Et nota, quòd lex noua habet solùm tria cantica. s. quæ quotidie cantantur in ecclesia. s. Canticum glorioſæ virginis. s. Magnificat, in vesperis. Canticum Simeonis, in completorio, & canticum Zachariæ, in matutinis. Et quare hoc? Considera.

Luce 2.

B **Quis das salutem regibus: qui redemisti Dauid seruum tuum: de gladio maligno eripe me.** 2508

Hic postulat in bono stabilitatem. Pro expositione literali sciendum, quòd quādo Dauid pugnauit cum Golia, iam erat per Samuelem inunctus in regem: licet nōdum haberet possessionē regni. Saul autem adhuc habebat regni possessionem, licèt iam reprobatus esset à Deo. Et in populo Israel duo erant reges: scilicet Dauid, & Saul. Si autem Dauid in certamine cum Golia succubuisset, regnū Israel dissipatū fuisset. Et per consequens victoria Dauid C fuit salus regni, & regum: scilicet Dauid, & Saulis. Confidens ergo Dauid de victoria habenda, loquitur Deo de re futura sub verbis temporis præsentis, propter certitudinem reuelationis: dicens, *Qui das salutem regibus*: scilicet Sauli, & mihi. *Qui redemisti*: id est, redimes, & liberabis me Dauid seruū tuum de gladio maligno: id est, de gladio Goliæ maligni: te rogo (inquit) sic eripe me, vt mihi reuelasti. Vel aliter, per reges in plurali intellige duos reges populi Israel: scilicet Samuelem, qui regebat in spiritualibus: & Saulem, qui regebat in temporalibus. Regentes enim in spiritualibus etiam reges vocantur: quia se & alios regere debent, vt dicit Magist. lib. 4 Quantum verò ad sensum propheticū, sciendum, quòd per Dauid intelligitur totus Christus, id est, tota ecclesia secundum caput, & mēbra: quam Christus formauit pendens in cruce, quam redemit sanguine suo: vt dicitur Act. 20. Contra quam à principio sæuiebāt reges, & principes mundi: quos tamen Deus per suos prædicatores ad fidem adduxit. Quod futurum præuidens Psal. ait, Tu, domine, qui iam de facto redemisti Dauid seruum tuum, id est, ecclesiam tibi seruientem, tibi subiectam. Tu etiam das salutē in regibus, id est, dabis: quia quanuis modò impugnent ecclesiam, & persequantur, tu tamen illis dabis salutem per verā pœnitentiam. Et hoc rogo dicens, *De gladio maligno eripe me.* Quid enim erat gladius malignus, nisi persecutio ecclesiæ facta per reges, & principes mundi? De quo gladio fuit liberatus Dauid, id est, ecclesia: quando reges, & principes persequentes fuerunt facti fideles, & ecclesiæ defensores: vt hodie patet de regibus Romanorum, Francorum, Anglorum, &c. Et hunc intellectum ponit Augustinus, dicens, *Qui das salutem*, &c. Iam fumantibus montibus, scilicet deficientibus superbis, salus regibus datur ab illo, qui redemit Dauid seruum suū: scilicet corpus Christi, corpus ecclesiæ. Sed vnde redemit? Audi quod sequitur, *De gladio maligno eripe me.* Ait *de gladio maligno*: quia alius est gladius benignus: de quo dominus

Deus canticum nouum cantabo tibi.

Psallam tibi in psalterio decachordo.

D

E

dicit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt.10. dicit, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Separaturus enim erat fideles ab infidelibus: & filios à parentibus, gladio putredinē abscindenti: membra autē Christi sananti. Est ergo benignus gladius bis acutus, vtroque acumine præpotens veteris & noui testamenti, narratione præceptorum & promissione futurorum. Hic est gladius benignus: ille autem malignus est, quo illi loquuntur vanitatem: de quo alibi dicit. Filij hominum, dētes eorum arma, & sagittæ: lingua eorum gladius acutus. Vel aliter, per gladium malignum tētatio diaboli intelligitur: per quam homines ad mortem vulnerare conatur. Et sic intelligit gladium malignum Gregor. 34. mor. cap. 4. multas gladij significationes ostendens: vbi dicit, In scriptura sacra aliquando per gladium sancta prædicatio, aliquando tribulatio tēporalis, aliquando antiqui hostis ira, & tentatio designatur. Gladius enim prædicatio ponitur, sicut Ephes.6. Paulus ait, Et gladium spiritus: quod est verbū Dei. Gladij autem nomine æterna damnatio designatur: sicut de prædicante hæretico scriptum est, Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt: quia quātalibet hic numerositate germinent, æterna damnatione consumuntur. Gladius etiam tribulatio tēporalis accipitur: sicut beatæ Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur, Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Rursus per gladium ira, vel persecutio maligni spiritus accipitur: sicut Psal. ait, *Qui liberasti Dauid seruum tuum: de gladio maligno eripe me.* Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius, quo percutimur, vt à peccato moriamur. Malignus verò est diabolicæ persuasionis gladius: quo malè quisq; percutitur, vt à vita rectitudinis extinguatur, &c. Et hoc idem pro gladio maligno accipit tentationem diabolicam ipse Greg. super illo verbo Iob 21. Ad sepulcra ducetur: dicens, Quia sepulcra mortuos tegunt, quid aliud per sepulcra, quàm reproborū corpora designantur: in quibus extinctæ à rectitudinis vita animę velut in sepulcris latent? Iniquus ergo ad sepulcra ducetur, quia in prauorum cordibus recipietur. Quoniam soli eum illi suscipiunt, in quibus mortuæ à Deo animæ reperiuntur. De quo etiam Ezech.32. rectè dum eius supplicia describerētur, per prophetam dicitur, In circuitu eius sepulcra illius interfecti etiam qui ceciderunt gladio. Illi quippe in inferno iuxta ipsum sunt, in quibus ille malignus spiritus mortuus iacet, qui iniquitatis eius gladio ceciderunt percussi. Vnde scriptum est, *Qui liberasti Dauid seruum tuum: de gladio maligno eripe me.*

Gladius multa significat.

Luc.2.

Greg.15. mor.c.29. Sepulcra sunt corpora malorum.

2509 Et erue me de manu filiorum alienorum: quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis.

Hic Psal. detestatur malorum prosperitatem. Et duo facit: quia primò illorum felicitatē esse vanam ostendit: secundò ostendit felicitatem Christianorum esse veram: ibi, *Beatum dixerunt.* Prima pars diuiditur in sex: secundum quòd ostendit malos in sex rebus felicitatem suam ponere: quorum quodlibet est vanum. Ponunt enim ipsam primò in perueršis actionibus: secundò in filiis & nepotibus: ibi, *Quorum filij*: tertiò in bonis corporalibus: ibi, *Filiæ eorum*: quartò in fructibus ex terra nascentibus: ibi, *Promptuaria*: quintò in pecudibus, & multis animalibus: ibi, *Oues eorum*: sextò in temporalibus, & diuturnis successibus: ibi, *Non est ruina.* Quantū ad primum, sensus literalis patet ex supradictis: ver. 2506. Est enim repetitio eiusdem sententiæ: vt multoties fit in Psal. Quantum verò ad sensum propheticum: notandum, quòd aliqui à Deo sunt peruersi, quòd se beatos æstimant, cum mala sua desideria adimplere possunt: de quibus dicitur Prou. 2. Lætantur, cū malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quod pertractans Greg. super illo verbo Iob 5. Mœrentes erigit sospitate: ait, Sunt nonnulli, qui iniquitates perpetrant, & gaudere non cessant: de quibus per Salomonem dicitur, Lætātur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Et rursum, Sunt impij, qui ira securi sunt, ac si iustorum facta habeant. Hi nimirū non sospitate eriguntur, sed insania, qui superbiunt, cum affligi debuerant: & inde miseri in exultatione defluūt, vnde à bonis flentur. Phreneticorum. s. sensibus similes, qui insaniam, qua prævalent, virtutem putant: qui ex morbo esse nesciūt hoc, quod amplius sanis possunt: & quasi creuisse se viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant, qui quia rationis sensum non habent, flent, & rident. Et tanto se in magna exultatione dilatant, quanto insensibiles malum quod patiuntur, ignorant. Istam talium felicitatem detestatur Psal. vnde à consortio talium petit liberari: dicēs, *Et erue me de manu filiorum alienorum.* Et quare dicantur filij alieni, ostendit dicens, *Quia os eorum locutum est vanitatem: & dextera eorum*, &c. vide versi. 2505. 2506. Et nota quòd filios alienos. s. à vera felicitate, faciūt esse diuersa peccatorum genera. s. primò peccatum ambulationis & superbiæ: quæ semper ad alta tendens, à virtute & veritate declinat. Quod ostendit Greg. dicens, Semper aliena est à veritate superbia. s. ab illo, qui dicit, Ego sum via, veritas & vita, vnde de superbis sic alienatis, dicitur, Quisquis alienus accesserit, morietur. Alienus enim morituras accedit, quando superbus ad dignitates se ingerit, non vocatus. Secundò peccatum obdurationis, & impœnitentiæ, &c. Vide in litera alienum, parte tertia, in dictionario meo.

Luc.15. mor.

Alienum à Deo sit omne peccatum.

Greg.24. mor.c.25. Num.3.

2510 Quorum filij sicut nouellæ plātationes, in iuuentute sua.

Hic improbat illos, qui ponunt felicitatem suam in successione filiorum, & nepotum. Sed quantum ad literam spectat, Dauid ista bona, quæ hic ponit: scilicet multiplicationem filiorum, & ornatum filiarum, &c. nō videtur improbare: sed magis à Deo illa postulare: quod patet ex translatione Hieronymi, quæ sic dicit, *Vt sint filij nostri quasi plantatio crescentes in adolescentia sua*: id est, vt filij Israel iuuenes multiplicentur, & proficiant in virtute corporis, & mentis. Sed hoc non videtur verum: nam omnia bona ista temporalia, quæ hic enumerat Psal. inferius, non affectat: sed magis illa improbat: dicens, *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt*, &c. Dicēdum, quòd ista non refert Dauid ad populum Israel, illa postulans: sed ista refert ad Philisthæos, qui istis bonis abundabant: vnde se beatos putabant. Vnde de Philistæis dicit, *Quorum filij sicut nouellæ*. &c. quia in multiplicatione filiorum abundabant. Quantum verò ad sensum mysticum: Psalm. vult improbare illos, qui in istis felicitatem esse putant. Et primò ponit de multiplicatione filiorum: dicens, *Quorum filij*, &c. Multi enim totam felicitatem suam ponunt in filiis.

Psal.36.

Eccl.8

Prou.2.

filiis. Quod patet ex hoc, quia omnia mundi expendunt pro ipsis nutriendis, seipsos laboribus subiiciunt, & incommodis: quinimò pro ipsis seipsos & animam suam venalem faciunt: & non solùm ad tempus, sed in perpetuum diabolo tradunt. Sed hæc est falsa, & vana felicitas, probatur, quia multoties multiplicatio filiorum, augmentatio est infelicitatis. Nónne multoties filij contra parentes insurgūt? Gen.9. Sic enim filij duo Noë patrem deriserunt. Sic Absalon filius Dauid patrem persequutus expulit de 2 Reg.15. regno. & ipsius mortem quærebat. Sic & Sennache- 4 Reg.19 rib, rex Assyriorum, à duobus filiis suis fuit interfectus. Quid ad hoc expedit antiqua exempla producere, cùm quotidie in his noua videmus exempla? vnde Matth.10 dicitur, Tradet frater fratrē in mortem, & pater filiū: & surgent filij in parentes, & morte afficient eos. Quomodo ergo potest esse vera felicitas in filiis, qui patrem persequuntur, & extinguunt? Ideo dicitur, A filiis tuis cane & à domesticis tuis attende. Præterea, si filiis abundes, & non diuitiis, filiorum amore miser es. Si filiis abundes, & diuitiis, infidiatores illos habes, quia, quanto ditior es, quanto potentior: tanto amplius insidiantur vitæ tuæ, & mortem tuam quærunt.

Felicitas non est in filiorum multitudine.

Eccles.32.

2511 Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi.

Hic improbat eos, qui ponunt felicitatem in bonis corporalibus: vt est pulchritudo corporis, vel fortitudo. Quantum ad literam, vt dicunt aliqui, petit vt filię populi Israel pulchritudine corporali polleant, &c. Sed hoc improbatur, vt de multitudine filiorum dictum est in præcedenti versiculo. Sed hic vult detestari Philisthæos, qui gloriabantur in pulchritudine filiarum suarum, & ornatu: quia in talibus non vera, sed falsa felicitas consistit. Et est sensus, quòd filiæ eorum sunt compositæ, id est, bene proportionatæ membris corporalibus, & ornatæ ornamentis exterioribus: sicut templa in festiuitatibus ornantur. Sed in hoc vera felicitas non cōsistit. Probatur, quia bona corporalia sunt principaliter tria, scilicet robur, sanitas, & pulchritudo. Sed quòd vera felicitas non cōsistat in aliquo istorum, patet. Primò quia talia sunt bona corporalia, quia habent esse in corporibus vt in subiecto. Nam sanitas est in humoribus, pulchritudo in membris, robur autem in ossibus, & neruis. Nam sanitas est debita æquatio humorum: pulchritudo, debita mēsuratio membrorum: robur, debita proportio ossium, & neruorum. Cùm ergo omnia ista sint corporalia, in eis nō potest esse felicitas: quæ cōsistit in potiori parte hominis, vt vult Philo. 10. Eth. Secundò in talibus non consistit felicitas, quia talia sunt bona exteriora. Nā homo, secūdum philosophum est magis intellectus quàm sensus: quia magis dicitur homo secundum intellectum, quàm secundū sensum: quia anima plus est de ratione hominis, quàm corpus: quia forma simpliciter magis dicit naturam rei, quàm materia. Illa igitur sunt maxima bona nostra, quæ se tenent ex parte animæ, & non quæ se tenent ex parte corporis. Cum igitur felicitas sit summum bonū hominis, in melioribus bonis poni debet. Ergo nō in sanitate, pulchritudine, vel fortitudine corporis. Nō igitur quis se credat beatū, si corporis sui habeat æquatos humores, & sit sanus corpore: vel si habeat conformia membra, & sit pulcher: vel si habeat debitā proportionē ossium, & neruorum, & sit fortis. Sed magis si habeat æquatas animæ potentias: vt inferiores potentiæ subsint rationi, & si sit sanus & fortis mente, & huiusmodi potentias habeat ornatas virtutibus, & bonis moribus: vt sit pulcher in anima: tunc magis secundum morales philosophos se credat esse beatū. Et hoc attestatur Philo. 7. Polit. dicens quòd nobis Deus testificatur, quòd felicitas in bonis exterioribus ponenda non est: quia ipse Deus non est beatus per aliqua bona exteriora: sed per ea quæ sunt in seipso. Cùm igitur anima bona assimiletur Deo, non erit beata, nisi per bona quæ sunt in seipsa: & non per ea, quæ sunt in corpore. Tertiò in talibus bonis non consistit vera felicitas: quia sunt valde mutabilia, & non permāsura: quod patet. Æquatio enim humorum cum subsit motui cœlestium corporum: ideo variatio aëris, mutatio ciborum, de facili variationem recipit. Sed amissa sanitate, amittitur robur corporis: quia lassantur membra, debilitantur nerui: propter quæ tollitur proportio illa ossium, & neruorum, in quibus robur corporis consistit. Tollitur etiam pulchritudo, quia, amissa sanitate, membra fiunt macilenta, non remanet in eis color debitus: & sic deficit corporis pulchritudo. Ex prædictis ergo patet, quòd falsa & vana est illorum opinio, qui felicitatem in bonis corporis ponunt: sicut illi, de quibus nunc ait Psal. *Filiæ eorum compositæ*, &c. Et hic nota, quòd est duplex ornatus: scilicet quidam bonus, & quidam malus. Ornatus bonus est triplex: scilicet gratiæ, quo ad conscientiam: Iob 26. Spiritus eius ornauit cœlos. Sapientiæ, quo ad eloquentiam: Prouer. 15. Lingua sapientium ornat scientiam. Latriæ, quo ad Dei reuerentiam: 1. Machab. 4. Ornauerunt faciem templi coronis aureis. Et iste ornatus non reprehenditur, sed magis suadetur. 1. Tim. 3. Oportet episcopum esse ornatum, pudicum, &c. Ornatus autem malus similiter est triplex, scilicet, superfluæ lasciuiæ, sicut fuit ornatus Iezabel, quæ depinxit oculos suos, & ornauit caput suum immoderatè. Auaritiæ. Ezech. 16. Ornata est auro & argento. Simulatæ apparentiæ: Matth. 12. Inuenit eam scopis mundatam & ornatam, &c. Et iste ornatus à Psal. hic detestatur: cùm dicitur, *Filiæ eorum circumornatæ*, &c.

Felicitas non est in bonis corporalibus.

Ornatus multiplex

4. Reg.9.

2512 Prōptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Hic improbat eos, qui ponunt felicitatem in terrenis fructibus: vt sunt frumentum, vinum, & huiusmodi. Et, vt dictum est, hic non postulat ista, sed magis detestatur. Vbi nota, quòd promptuarium, arij, dicitur cellarium: quia inde necessaria victui proferuntur. Differt tamen promptuarium à cellario: quia promptuarium est longi temporis, cellarium autem paucorum dierum. Dicuntur ergo prōptuaria plena, quando ex magna abundantia frugum terræ: scilicet frumenti, vini, & huiusmodi, oportet quòd ex vno loco transferantur ad aliud. Eructare enim est ructum facere, extra emittere. Vnde sicut vēter cibo plenus eructat: sic & dictum, *Promptuaria ex hoc in illud eructant*: vt puta quando tantum bladum est in vno promptuario, quòd calefit: tunc eructatur in aliud, vt frigefiat, &c. Illos ergo, qui felicitatem in talibus fructibus ponunt, hic detestatur Psal. nec mirum. Vbi sciendum, quòd secundum philosophum 1. Polit. duo sunt genera diuitiarum: quia quædam sunt naturales, quædam artificiales. Naturales diuitiæ sunt illæ, quæ ex rebus

Promptuaria ex hoc est cellarium vel ius.

Promptuaria & cellaria differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus naturalibus oriuntur: cuiusmodi sunt, quæ nascuntur ex terra: vt frumentum, vinum, oleum: & huiusmodi. Artificiales autem diuitiæ, quæ per artem, & industriam hominum sunt inuētæ: vt aurum, argentum, pecunia. Et quia naturales diuitiæ sunt meliores, & potiores, ideo Psal. solùm improbat felicitatem in illis consistere: quia si in naturalibus diuitiis non consistit felicitas, multo minus in artificialibus. Quòd autem vera, & moralis felicitas non consistat in diuitiis nec artificialibus, nec naturalibus: probatur, & primò de artificialibus. Ad quod probandum tangit Philosophus tria, 1. Polit. Primò quia ordinantur ad aliud: secundò quia talia habent quòd sint diuitiæ ex ordinatione hominum: tertiò quòd secundum seipsas indigentiæ humanæ non satisfaciunt. Ex primo probatur propositum, quia felicitas cùm sit summum bonum hominis, ad aliud bonum non ordinatur. Et ideo quia diuitiæ artificiales ad naturales ordinantur, rationem felicitatis habere non possunt. Ex secundo probatur propositum, quoniam vera felicitas hominis est secundum se, non secundum ordinationem hominum. Vnde (vt dicitur 7. Polit.) transmutata dispositione, vtentium huiusmodi diuitiæ nullam habent vtilitatem. Quòd enim tot denarij valeant tantum frumētum, hoc est ex ordinatione hominum. Ex tertio probatur propositum, quia talia bona per se non satiāt indigentiam nostram. Potest enim contingere (vt dicitur 1. Polit.) quòd quis diues pecunia, fame moriatur. Recitat enim ibi de quodam, qui vocabatur Mida, quòd cùm nimis esset auidus auri (vt fabulosè dicitur) impetrauit à Deo, vt, quicquid tangeret, fieret aurum. Cùm ergo tactus reseruaretur in singulis partibus corporis, etiam ore nihil tangere poterat, quod non conuerteretur in aurū. Erat enim sibi magna copia auri, & tamen fame periit: quod esse non posset, si artificiales diuitiæ defectus nostros per se satiare possent. Non ergo consistit felicitas in artificialibus diuitiis, sed quòd non in naturalibus, ostēditur. Nam cùm felicitas sit bonum optimum, in optimo nostro debet quæri. Cùm ergo anima sit potior corpore, felicitas non est ponenda in talibus diuitiis naturalibus, quæ sunt bona corporis, sed magis in bonis animæ, vt puta in actibus virtutum. Quid ergo proderit homini, si eius prompt uaria sint plena, & eructantia, si bonis animæ non fulciatur? Vnde talibus in diuitiis ponentibus felicitatem, dicitur Esa. 3 Populo meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.

Felicitas in diuitijs non consistit.

Auarus moritur fame.

2513 Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis: boues eorū crassæ.

Hic consequenter improbat eos, qui felicitatem ponunt in ouibus, & animalibus terræ. In talibus enim non est ponenda felicitas, quia talia pertinent ad diuitias naturales: in quibus felicitas non consistit, vt in præcedenti versiculo est ostensum. Quantum autem ad literam, notandum, quòd dicit, *oues eorum fœtosæ*: quòd fœto, fœtas, idē est quod parere, vel generare. Et inde fœtosus, osa, sum, dicitur animal multum generans, vel pariens. Et sic dicuntur oues fœtosæ, quia multos fœtus pariunt. Item notandum, quòd dicit, *boues eorum crassæ*: quòd bos, bouis, est communis generis. Hic ergo per oues, & boues intelligit omnia alia animalium genera, quæ spectant ad diuitias naturales. Nam vt dicit Greg. super illo verbo Iob. 1. Bos eorum concepit: vulgaris locutionis vsus est, vt bouem masculum, & vaccam fœminam vocent. Sed literaturæ locutio bouem communis generis appellat.

Fœtosus quid est.

Bos est cōmune genus. Greg. 15. mor. c. 15.

2514 Nō est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

Hic improbat eos, qui felicitatem ponūt in diuturnis successibus, scilicet, in longitudine prosperitatis: quorum bona, scilicet, diu durant, quorū tranquillitas non infestatur, quorum filij sunt longæui, & huiusmodi, quæ notat per verba dicta. Nam per maceriem intelligit ipsorum ædificia, quæ diu permanent, dicens, *Non est ruina maceriæ*. Per transitum intelligit debilitatem loci, vnde captiui possunt exire, & fugere: dicens, *Neque transitus est*. Quasi dicat, Habent ædificia fortia, in quibus transitus non est, seu non patet captiuis. Per clamorem autem intelligit vlulatum, & planctum: vt puta quādo hostes inuadunt ciuitatem. Vnde dicit, *Neque clamor in plateis eorum*. Quasi dicat, Ita fortes habent ciuitates, quòd non timent incursum hostium, vnde sit eis necesse clamare. Vel per clamorem intellige vlulatum super mortuos: dicens ergo, *neque clamor in plateis eorum*, vult ostendere, quòd tales cum suis familiis diu viuunt: & sic inter eos, non est luctus mortuorum. Sed neque in tali duratione prosperitatis temporalis est ponenda felicitas nostra: quod probatur, quia omnia ista supradicta possunt cōtingere malis. Mali autem felices esse non possunt. Vnde quòd in omnibus præmissis, non consistat felicitas, ostendit Iob, ostēdens quòd malis omnia prædicta contingunt: & tamen subitò ad infernū descendunt: dicens, Quare impij viuunt, subleuati sunt confortatiq; diuitiis: semen eorum coram eis permanet: propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum: domus eorum securæ sunt, & pacatæ: non est virga Dei super illos: bos eorum concepit, & vacca peperit: egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus? Tenent tympanū, & citharam: gaudēt ad sonum organi: ducunt in bonis dies suos. Sed quid sequitur? Et in puncto ad infernum descendunt. Per ista intelligit omnem prosperitatem, quam mali in præsenti possunt habere: & tamen non sunt beati, quia in puncto ad infernum descendunt. Quod deducit Gregor. prædicta verba exponendo, dicens, Quare impij viuunt? Nisi enim patientia diuina eos toleraret, nequaquam diu vitam in peccatis ducerent. Subleuantur namque diuitiis, cum esse peccatores incipiunt: confortantur verò, cum in hac vita diu subsistere permittuntur. Quos enim substantia eleuat, in fastu suæ potentiæ dierum longitudo confortat. Vel certè subleuati, & confortati referuntur, quia subleuantur honoribus, confortantur rebus. Sed sunt plerique, qui honoribus subleuati, & diuitiis confortati, ea, quæ in hac vita concupiscunt, accipiunt: successio autem sobolis priuantur. Istis nimirum ipsa potentia sua pœna est, cum & magnam se habere hæreditatem considerant, & hæredes non habent quibus relinquant. Quid itaque prodest, si assunt omnia, & desint filij, qui successores fiant? Ideo sequitur, Semen eorum coram eis permanet. In augmentum magnæ fœlicitatis, cum magno patrimonio dantur & hæredes. Ac ne qua necessitas temporalis saltem ab oculis subtrahat eos, in quibus animus exultat: de hoc eorum semine dicitur, quòd permanet coram eis. Quid autem si filij dati sunt, sed ipsi sterilitate feriuntur, si in eis, genus extinguitur: sicut parentum sterilitate extingui timebatur?

Prosperitas malis data.

Iob 21.

Felicitas non est in bonis temporalibus, ergo 3. mor. c. 8.

Diuitiæ sunt filij, suis adsunt.

Temporalia & diuitias habere non est malis: sed malis ponere fine. August.

Prosperitas non integra.

tur? Ideo sequitur. Propinquorum turba, & nepotum in cōspectu eorum. Ecce adest vita: adsunt honores, & diuitię, adsūt filij: adsunt & nepotes. Quid si qua mentem intestina cogitatio exurat, & securitatis gaudia, domestica rixa transuerberet? Quæ est huius vitæ fœlicitas, si læta non est? Ideo sequitur, Domus eorum securæ sunt, & pacatæ. Non est virga Dei super illos. Securæ, & pacatæ sunt, quia peccantes viuunt, lugenda agunt, & gaudia eos nō relinquūt. Virga eos supernæ disciplinæ non percutit: & tanto amplius in culpa proficiunt, quanto minus ex culpa feriuntur. Sed quia quæ intus prosperantur audiuimus: in agris quoque quæ prosperitas arrideat, videamus. Vnde sequitur, Bos eorū concepit, & vacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Gregū prima est fœlicitas, si grex sterilitatem non habens concipit, secunda, si cōceptus ad partum venit: tertia autem, si hoc quod partum est, per nutrimentum ad perfectum ducatur. Vt ergo tota fœlicitas simul adesse impiis demonstraretur ex eorum gregibus, beatus Iob asserit eorum greges concepisse, peperisse, & fœtu proprio non esse priuatos. Minor autem est fœlicitas, si, cùm greges crescunt, custodes quoque gregum nō proficiunt. Vnde & ad fœcunditatem gregum mox fœcunditas familiæ subrogatur. Nam dicitur, Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus: vt sicut maiora ad habendum concessa sunt, ita multi germinent ad custodiendum. Sed quia dixit, Exultant lusibus, ipsum quoque infantium ludunt in domo iniquorum ne vilem valde esse crederemus, subiungēs ait, Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi: acsi diceret, Cùm domini honoribus, & rebus tument, subiecti in iudicris actibus gaudent. Ecce ergo quàm plena est iniquorum prosperitas. Sed audi quod sequitur. Vnde subdit Greg. Sed, ô beate vir, quid tam multa nobis de iniquorū voluptatibus narras? Iam diu est, quòd in eorū descriptionibus loqueris: post multa breuiter distingue de ipsisquid sentis. Sequitur, Ducūt in bonis dies suos: & in puncto ad infernum descendunt. Ecce, beate vir, eorum gaudia diu narrabas: quomodo nunc asseris, quòd in puncto ad inferna descēdunt? Nisi quòd omnis longitudo temporis vitæ præsentis, punctus esse cognoscitur, cùm fine terminatur? Ecce ergo quàm plenam prosperitatem descripsit malorum. Sed nunquid in ipsa fœlices existūt, qui in puncto ad infernum descendunt? Quicunque ergo tales prosperitatem temporalem habentes dicunt esse fœlices, ipsi mentiuntur: quod patet ex fine eorum, quia in puncto ad infernum descendunt. Et hoc est quod Psal. subdit, dicens,

Triplex ostenditur gre & fœlicitas.

2515 Beatum dixerūt populum cui hęc sunt: beatus populus, cuius dominus Deus eius.

Hic concludit fœlicitatem Christianorum esse veram, quæ consistit non in rebus temporalibus, sed in domino Deo. Quasi velit Psalm. dicere, Nō arguo prædicta, tanquam sint mala: sed arguo in ipsis fœlicitatem esse ponentes. Nam prædicta habuerunt multi sancti Dei: sed illis vtebantur tendentes ad finem, non in ipsis finem suū ponentes. Illa enim faciunt fœlicitatem sinistrę: sed fœlicitas dexteræ consistit in Deo. Vnde hic ait Augustin. Interrogo vos fideles, membra Christi: habere filios incolumes, filias pulchras, & ornatas: plena cellaria, abundantiam peccatorum, nullam ruinam, nō dico parietis, sed neque sepis: nullum tumultum, & clamorem in plateis: sed quietem, pacem, abundantiā, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus: nónne est ista fœlicitas, aut eā iusti fugere debēt? Nónne erat domus Abrahæ abundans auro, argento, familia, filiis, pecoribus? Nónne Iacob sanctus fugiens à facie Esau in Mesopotamiam, seruiens ditatus regressus est, magna copia pecorum, & filiorū? Quid ergo dicimus: nónne est ista fœlicitas? Fœlicitas est, sed sinistra: quia temporalis, cor poralis, mortalis. Nolo, vt illam fugias: sed ne dexteram putes. Nō enim isti ideo maligni, non vani, quia istis abundant: sed quia illud, quod sinistrum esse debuit, in dextro ponebant. Ideo dictum est, Dextera eorum, dextera iniquitatis: ideo os eorum locutum est vanitatem. Quid enim in dextera ponere debuerant? Quid? Deum æternitatem, annos Dei non deficientes. Ibi dextera nostra: ibi esse debet desiderium nostrum. Sinistra vtamur ad tēpus: dexteram desideremus in æternū. Etenim diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Nō ergo eos arguo, quia filij eorum sicut nouellæ plātationes: nō quia filiæ eorum circumornatæ, vt similitudo tēpli: neque quia cætera abundantia, & pax æterna aderat eis. Sed hoc arguo, quia beatum dixerūt: populum, cui hæc sunt. Sed quid tu, Dauid? tu, corpus Christi, quid dicis? *Beatus populus, cuius dominus Deus ipsius.*

Gen. 12. Gen. 32.

Psal. 61.

PSALM. CXLIIII.

2516 EXaltabo te, Deus meus, rex, & benedicā nomini tuo in sæculum, & in sæculum sæculi.

Titulus huius Psal. est, *Hymnus Dauid*. Vbi notandum, quòd hymnus dicitur laus Dei facta cum cantico, vel cum exultatione. Et ideo, si nō sit laus Dei, posito quòd sit cum exultatione: propriè non dicitur hymnus. Et consimiliter si sit laus Dei, & non sit cum cantico, vel cum exultatione: non dicitur propriè hymnus. Vt puta: si quis laudaret Deum cum fletu: vt quando quis in aduersis positus, Deū laudat: sicut fecit Hieremias in Threnis. Ex hoc ergo quod dicit titulus *Hymnus Dauid*, ostenditur, quòd Dauid istum Psalmum fecit laudando Deum cum lætitia, & exultatione. Materia autem huius Psalmi est laus diuina: qui agit de omnibus modis diuinæ laudis. Vbi sciēdum quòd nouem sunt materiæ laudis diuinæ: scilicet opera, potentia, magnificentia, sanctitas, mirabilia, virtus terribilium, magnitudo, memoria & iustitia. Ex iis enim quasi ex seminibus omnis diuina laus trahitur: quemadmodum omnia argumenta de paucitate locorum trahuntur: vt dicetur inferius. Item notandum, quòd iste Psalmus, cum omnibus sequētibus pertinet ad Dei laudem. Et sunt septē: quia sicut sunt septem Psalmi pœnitentiæ, sic sunt septem Psalmi laudis, quibus in die laudandus est Deus sicut alibi ait, Septies in die laudem dixi tibi. Sicut etiam septem sunt spiritus gratiarum, qui laudes Dei concinunt: sicut dicitur Apocalip. 4. Et hoc in antiquo testamento fuit figuratum, scilicet Exod. 25. vbi præcepit dominus Moysi, vt in

Hymnus.

Laudis diuinæ nouē sunt materiæ.

Septem Laudis Psal. pœnitentiæ psal. correspondētes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabernaculo poneret septem lucernas perpetuo lumine lucentes. Intentionem monet ad Dei laudem. Quibus visis, venio ad Psalm. diuisionem: qui diuiditur in duas partes: quia primò Dauid Deum laudat: secundò ad Deum laudandum alios excitat: ibi, *Generatio*. Prima diuiditur in tres partes: quia Dauid primò diuinæ laudis suum ostendit propositum: secundò diuinæ laudis tempus ostendit continuum ibi, *Per singulos dies*: tertiò diem laudis ostendit excellẽs debitũ: ibi, *Magnus dominus*. Quãtum ad primum, Dauid ostendit suum propositum circa laudem Dei: dicẽs, *Exaltabo te, Deus meus, rex*. Vocat ipsum Deũ ratione creationis: vocat ipsum suum, ratione fidei, & singularis deuotionis: vocat ipsum regẽ, ratione generalis omniũ gubernationis. *Et benedicã nomini tuo in sæculum*. Vbi notandũ, quòd benedictio est nomẽ cõpositum: quandoque enim componitur ex bono, & do, das, & sic benedictio est boni datio: & benedicere est alteri bonum dare. Et isto modo benedicere solum ad maiores spectat: & sic creatura benedicere Deum nõ potest: quia nullum bonum Deo dare potest. Psal. 15. Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Sed Deus isto modo nobis benedixit. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebr. 7. dicens, Sine vlla contradictione, quod minus est, à maiore benedicitur. Et sic nos Deus multipliciter benedixit: vide vers. 1964. Quandoque verò benedictio componitur ex bene, & dico, dicis. Et sic benedicere idem est quod de aliquo bonum dicere, vel aliquem laudare. Quod contingit dupliciter: scilicet voce: sicut Simeõ benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis, &c. Quandoque verò signo, vel opere: etsi non voce. Et sic benedicere idem est, quod obsequi, seruire, obedire. Sic enim sancti angeli benedicũt dominum, dum eius voluntati obediunt: Psal. 102. Benedicite dominum, omnes virtutes eius, qui facitis voluntatem eius. Sic etiã omnis creatura Deum benedicit: Dan. 3. Benedicite, mõtes, & colles domino, &c. Isto ergo modo nos benedicimus Deũ. Quod cõtingit multipliciter: vide ver. 502. Isto ergo modo benedictionis ait Psal. *Et benedicam nomini tuo*: & hoc, *in sæculum sæculi*. Quod ideo dicit Psal. non quòd se crederet viuere semper, & semper Deum laudare: sed quia præuidit, q̃ iste Psal. Ad Dei laudem vsque in finem sæculi esset decantandus. Vel per sæculum sæculi, intellige æternitatem, quę omne sæculum continet. Et est sensus: Prædicãdo laudabo te hic, & in æternũ: quia, qui hic non incipit laudare Deũ, in alio sęculo à laude Dei mutus erit. Et istũ intellectum hic ponit Augustl. dicens, *Benedicam nomini tuo in sæculum, & in sæculũ sæculi. In sæculum sæculi*, hoc est, in æternũ. Modò enim incipis laudare: sed in æternũ laudaturus es. Qui enim laudare non vult in transitu huius sæculi, obmutescet, cum venerit sæculum sæculi. Dicat ergo Psal. *Exaltabo te, Deus meus*. Sed quomodo Deus potest exaltari, cùm sit immensus? vide ver. 421. Notãdũ etiam quòd Deus exaltatur à nobis multipliciter. Primò per famam: Esa. 2. Et exaltabitur dominus solus in die illa. &c. Per intelligẽtiam: Psal. 63. Accedet homo ad cor altũ, & exaltabitur Deus. Tertiò per manifestam potentiam: Psal. 20. Exaltare domine in virtute tua. Vel aliter: ista verba possũt intelligi dicẽ. à Christo homini, qui etiam verus Deus erat: *Exaltabo te, Deus meus, rex*. Et tunc nota, quòd Christus multipliciter fuit exaltatus. Primò per passionem, Ioan. 12. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Et Ioan. 3. sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, &c. Secundò per resurrectionem: Philip. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, &c. Eccles. 11. Sapientia humiliat: exaltabit caput illius. Tertiò per ascensionem: Psal. 8. Elevata est magnificentia tua super cœlos: & Psal. 20. Exaltare, domine, in virtute tua. Et alibi, Exaltatus es super omnes cœlos. Quartò per gentium conuersionem, Psal. 45. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Quintò per vltimi iudicij executionem: Esa. 52. Exaltabitur & elevabitur, & sublimis erit valde. Et Psal. Exaltare super omnes cœlos, Deus, & super omnem terram gloria tua. Quibus præuisis, dicit Christo Psalm. *Exaltabo te, Deus meus, rex*.

Benedictio est duplex.

Benedictio.

Exaltatur Deus à nobis multipliciter.

Exaltatur Christus multipliciter.

Luce 2.

Per singulos dies benedicam tibi, 1517 & laudabo nomen tuum in sęculum, & in sæculum sæculi.

Hic ostendit laudis debitũ tempus continuum. Hoc quantum ad literam. Ideo Psalm. dicit, quia singulis diebus aliqua certa hora, vel pluribus diuinis laudibus insistendum. Nec immeritò: quoniam sicut non est dies, in qua beneficia Dei non recipias: sic nulla dies sine Dei laude pręterire debet à te, ne inueniaris ingratus. Et non solum per singulos dies benedicebat Dauid dominum: sed omni die pluries. Psalm. 118. Septies in die laudem dixi tibi. Et non solùm septies, immò continuè & diuinis laudibus erat occupatus: Psal. 33. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo, vide versic. 502. Vel aliter, vbi scientum, quòd dies præsentis vitæ sunt duplices. Quidam sunt lætitiæ, & prosperitatis: Psalm. 117. Hæc dies, quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea. Alij sunt dies pœnitentiæ, vel aduersitatis: Habac. 1. Dies festi: cõuersi sunt in luctum. Quid est ergo *per singulos dies benedicere dominũ*, nisi in tempore aduersitatis, & prosperitatis Deum laudare? Benedixit dominum in die aduersitatis Iob: quando rebus perditis, orbatus filiis, in carne flagellatus, in vocem laudis prorupit, dicẽs. Dominus dedit, &c. sit nomen domini benedictum. Benedixit dominum in die prosperitatis Tobias: qui recepto filio suo cum multis diuitiis, & illuminatus per Angelum, in vocem laudis prorupit, dicens. Benedicite dominum, & coram omnibus confitemini illi: quia fecit nobiscum misericordiam suam. Et istum intellectum hic ponit Aug. dicens, *Per singulos dies benedicam tibi*: id est, non transiet dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si in læto die tuo benedicis Deum tuum: quòd si fortè aliquis illuxerit dies tristis, sicut est abundantia scandalorum, multiplicatio tentationum: desines tu fortè benedicere creatorem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, *Per singulos dies benedicam tibi*. Si autem non desinis, & si in die tristi tibi malè esse videtur, proculdubio in Deo tuo bene tibi erit. Et quid est tãtũ bonum, in quo tibi bene possit esse, sicut est Deus tuus? Nã, si gaudes de bono, quod tibi accedit pręsẽte: fortasse illud bonum transiet alia die, & dices, Bene mihi fuit, lęta diem duxi, quia fortè lucra venerunt, aut in equis vel

vel voluptatibus fuisti: verũtamen de quocunque tali bono gaudeas, tale bonum transitorium est. Si autem gaudes de domino Deo tuo: tanto firmius gaudebis, quanto est ille certior, in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem: si autem gaudes de Deo, quid times? Deũ nemo tibi auferre potest, si tu eum nõ dimiseris. Vides ergo qualiter per singulos dies Deũ benedicas in prosperis. & in aduersis. O quàm tristis erat dies qui sancto Iob accidérat: cui subitò subtracta sunt omnia, filij mortui sunt! Vir ille sanctus tamen aliud habebat, vnde gaudebat, scilicet Deum: vnde in vocem laudis protinus erupit dicens, Dominus dedit, &c. sit nomẽ domini benedictum. Ergo per singulos dies Iob Deum laudauit: qui etiam in die tam tristi Deum laudauit. Breue mysterium est, vt laudes Deum. Non te credas à misericordia eius derelinqui: qui tibi aut blanditur dando, aut corripit exul tantem, ne pereas, siue ergo in eius donis, siue in eius flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est verberis.

Iob 1.

Psal. 113.

Eccle. 17.

2518 Magnus dñs, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.

Hic laudis diuinæ ostendit excellens debitum. Quælibet enim res est tantę laudabilitatis, quantę est bonitatis. Cùm igitur Deus sit bonitatis immẽsæ, sequitur, quòd est immẽsę laudabilitatis. Et hoc est, quod dicitur Eccle. 43. Benedicentes dominũ, exaltate illum, quantum potestis: maior est enim omni laude. Quòd multipliciter autem Christus sit magnus, vide ver. 775. Ne autem putes te sufficienter Deum posse laudare: dicit quòd *laudabilis est nimis*, i. vltra vires tuas: *& magnitudinis eius non est finis*: vt scilicet sicut magnitudo illius finem nõ habet, sic nec laudatio tua finẽ habeat. Vnde hic ait Aug. *Magnus dominus, & laudabilis nimis*. Quantam conceptionẽ inclusit, dicens, *Et laudabilis nimis*. Cogita quantum vis. Quomodo autem potest cogitari, qui capi non potest? *Laudabilis est valde, & magnitudinis eius non est finis*. Quod ideo dicit, ne incipias velle laudare, & putes te laudãdo posse finire: cuius magnitudo finẽ nõ potest habere. Noli ergo putare te sufficiẽter posse illum laudare, cuius magnitudinis non est finis. Illius magnitudo sine fine est: & tua laudatio sit sine fine. Nam, cùm mortuus fueris in hac carne, desinis laudare Deũ. Et sic dictum est, non mortui laudabunt te domine: de illis dictum est, à quibus petit confessio. Sed quomodo laudabimus, quem intellectu capere nõ possumus? Respiciamus eius opera: & de operibus laudemus operantem, de cõditis conditorẽ, de creatura creatorẽ. Et nota, quòd Deus multipliciter dicitur magnus in potẽtia, Primò est magnus in potẽtia, omnia superãte. Magna potentia Dei solius: & ab humilibus honoratur. Secundò est magnus in sapientia, omnia gubernante. Omnes homines vidẽt eũ: vnusquisq; intuetur eũ procul: ecce Deus magnus vincens scientiã nostram. Tertiò est magnus in iustitia, omnia regulãte. Magna iudicia tua, domine. Quartò est magnus in misericordia, omnia conseruante. Magna scientia Dei, & propiciatio eius omnibus conuertentibus ad se. Quę omnia attendens Psalmista ait, *magnus dominus, & laudabilis nimis*, &c.

Laudari debet Deus sine fine.

Magnus est Deus multipliciter.

Eccles 3.

Iob 36

Sap. 17.

Eccl. 22.

Generatio, & generatio laudabit opera tua, & potẽtiã tuã pronunciabunt.

Hic ad Dei laudem alios excitat. Et tria facit, quia primò excitat patres veteris testamẽti: secundò patres noui: ibi, *Confiteantur*: tertiò omnes in cõmuni: ibi, *Alleuat dominus*. Prima pars diuiditur in partes quinque, secundum quod ex multis Deum laudãdũ ostendit: primò ex suis operibus: & potentia: secundò ex suis mirabilibus, sanctitate, & magnificentia: ibi, *Magnificentiam*: tertiò ex virtute terribili, & magna diligẽtia: ibi, *Et virtutem*: quartò ex abũdãtia suauitatis, & recta iustitia: ibi, *Memoriam*: quintò ex misericordia, & multa patientia: ibi, *Miserator*. Quantũ ad primũ, antiquis patribus ostendit Deum laudandum ex potẽtia in operationibus suis eis ostẽsa, dicẽs, *Generatio, & generatio laudabit*, id est, laudet. Nam Hæbręi loco verbi optatiui vtũtur futuro indicatiui modi: vt laudabit, id est, laudet. Dicit ergo, *Generatio, & generatio*. Vbi sciẽdum quòd in antiquo testamẽto, ab Abraham vsque ad Christum maximè duæ generationes distinguuntur: quarum prima ab Abraham vsque ad captiuitatem Babylonis: secũda à captiuitate Babylonis vsque ad Christum. Sic enim totam seriẽ antiquorum patrum per illas duas generationes videtur distinguere Euangelista Matthæus in Christi genealogia, dicens, Iosias autem genuit Ieconiam, & fratres eius in trãsmigratione Babylonis. Et post trãsmigrationem Babylonis, &c. Dicit ergo, *Generatio, & generatio*: vt ly *generatio* prima referatur ad patres præcedentes transmigrationem Babylonis: & generatio secunda referatur ad patres sequẽtes dictam transmigrationem. De ista ergo generatione ait, quòd *laudabit opera tua*, &c. Vel aliter: dicendum, quòd duplex est generatio, quæ Deũ laudat, scilicet generatio, qua in præsenti per fidem nascimur filij Dei: & generatio futura, qua per resurrectionem regenerabimur immortales, de qua dicitur Math. 19. In regeneratione cũ sederit filius hominis, &c. Prima generatio laudat in præsenti: secunda laudat in patria. Et hunc intellectum ponit hic Augustl. dicens, *Generatio, & generatio*, &c. Duas quasdam generationes insinuare voluit ista repetitio. Sumus enim in hac generatione filij Dei: erimus in alia generatione filij resurrectionis. Appellauit scriptura filios resurrectionis ipsam resurrectionem, quam regenerationem vocauit, dicẽs, In regeneratione cùm sederit filius hominis, &c. Vel aliter: p ista verba, dicens, *Generatio & generatio*, intelligit omnem generationem præsentem & futurã: vt sit sensus, *Generatio, & generatio, laudabit opera tua*: id est omnis generatio. Ista enim repetitio loquentis animum misit in infinitum cogitãtis, quasi dicat, Ista generatio, quæ nunc in carne est, trãsitura hinc sicut venit, laudat opera Dei. Et illa generatio, quæ succedet, laudabit opera domini. Et post illam erit alia: & sic vsque in finem sæculi. Et istas multas generationes significans ait, *Generatio, & generatio*. Sequitur, *Laudabit opera tua*, &c. Cùm enim intuemur opera Dei pulchra, & mirabiliter facta, ipsa opera laudamus: nónne cõsequens est, vt in illis laudemus artificem? vt puta, videt homo solem, & cõsiderans quomodo totum mundum illuminat, quomodo oritur, & occidit, quomodo regulato motu procedit, & laudat solẽ. Cõsiderat cœtũ stellis ornatũ, sua influẽtia terrã fructificare faciẽs. Cõsiderat lunã aquas regentem, & ista laudat. Cõsiderat terrã, considerat mare: & ista vidẽdo laudat: imò etiã de minoribus, videt rosam quã subtiliter factã & redolentẽ, & ipsam laudat. Nónne erit ingratus, nisi laudet multo amplius istorũ operũ facto

Generatio duplex fuerit testamenti.

Matth. 1.

Generatio duplex fuerit Dei.

Laudatur Deus in operibus suis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem? Si vtilitas in illis laudatur: quid vtilius eo, qui A fecit omnia? Si in illis virtus laudatur: quid potentius illo qui fecit omnia? A quo etiã facta nõ dimittũtur, sed regũtur, & gubernãtur omnia. Non ergo laudãtes creaturam, obliuiscamur creatorem. Nã laudando ista opera, quid laudas, nisi potentiã Dei qua ista sunt facta? Sed hic mouet August. dubium: quia, si laudas opera Dei, per consequens teipsum laudas: quia & tu inter opera Dei factus es ab ipso. Cũ ergo nulli sit licitum teipsum laudare: cũ scribatur, *Prou. 27.* Nõ te laudet os tuum. Vnde hic dicit, Inter ipsa opera Dei, quæ iusti laudant, & teipsos iunctunt: quia in operibus Dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse nos fecit inter omnia. Proinde & si laudas opera Dei, & teipsum laudaturus es: quia & tu opus Dei es. Vbi est ergo, quòd scriptum est, Non te laudet os tuum? Ecce, inuẽtum est, & quomodo te laudare possis, & arrogans non sis. Deum in te lauda, non te: non quia tu talis es, sed quia ille te fecit: non quia tu aliquid potes, sed quia ille potest in te & per te: ac per hoc potentiam Dei, non, tuam pronunciabis. Laudate ergo opera domini, non arrogando, sed gratias agendo.

2520 Magnificẽtiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

Hic ostendit Deum laudandum ex sua magnifi C ca sanctitate, & suis mirabilibus. Vbi notandum quòd per magnificẽtiam gloriæ sanctitatis Dei intelligit magnificam Dei gloriam, & sanctitatem, quam ostendit in datione legis antiquæ: in qua magnificam gloriam suã ostendit, quomodo in datione legis cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, & nubes densissima operire montem: & dominus ibi apparebat in igne. Qua magnifica gloria filij Israël visa territi dixerũt Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus: nõ loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Istam ergo magnificam sanctitatis gloriam sæpius legendo, & recordãdo, antiqui patres Deum laudabãt. Quod & nos hodie facimus. Hoc ergo genus laudis notans Psal. ait, *Magnificentiã gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabũt.* scilicet mirabilia iam dicta, quæ in illa datione legis apparuerunt: vt fulgura, tonitrua, ignis, fumus, &c. Per hoc enim ostendit, quòd laudando creaturam, tu principalius laudas creatorem: quia bonitas creaturæ, est bonitas creatoris: sanctitas creaturæ, est creatoris sanctitas. Vnde non dicit, Loquentur magnificentiam gloriæ sanctitatis operũ, sed *sanctitatis tuæ.* Non dicit, narrabunt mirabilia operum, sed *mirabilia tua.* Sic enim nõ descendit à creatore ad creaturã: sed magis econtrario à creatura ad creatorem ascẽdit. Vnde primò laudabat opera, nunc autem laudat operantẽ, quia per opera venit in cognitionem operantis. Et nota, quòd E *Magnificẽtia Dei apparetim multis.* Dei magnificentia ex multis nobis redditur laudanda: quoniam magnificus est primò in largiẽdo copiosè. Quid enim habet creatura, nisi ex magnificentia creatoris? Soli copiosè donauit lumen: lunæ dominium noctis, & sic de aliis. Homini rationem, & arbitrij libertatem: vt de illo dicatur illud Hester 2. Largitus est munera iuxta magnificentiã regiam. Sec ndò est magnificus in iubendo imperiosè. Ipse enim non tanquam sub potestate constitutus, sed super omnes imperat: cuius imperio nulli cõtradicere licet. Vnde imperiosè dans præcepta sua dicebat, Dominum Deum tuum coles: ego dominus. nõ furabetis: ego dominus, &c. ideo de ipso dicitur in Psal. 28. Vox domini in virtute: vox domini in magnificentia. Tertiò est magnificus in agẽdo virtuosè. Quid enim agit nisi iustum? quid præcipit nisi virtuosum? Ideo dicitur Esa. 12. Cantate domino, quoniam magnificè fecit, &c. Quartò est magnificus regnando gloriosè. Psal. 8. Eleuata est magnificẽtia tua super cœlos. Vel hic per magnificentiam intellige Christum: vide vers. 83. Et tunc erit sensus, *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquẽtur*, i. Christum (in quo maximè consistit gloria sanctitatis tuæ) loquentur & prædicabunt: *Et mirabilia tua narrabunt.* s. quæ per ipsum facta sunt: vt scilicet quia dæmones pellebat, cæcos B illuminabat, infirmos curabat, mortuos suscitabat, &c. Vel magnificentia dicitur Eucharistiæ sacramentum (vide ver. 1647.) In quo multa mirabilia continentur. 2521

Et virtutem terribilium tuorum dicẽt, & magnitudinẽ tuã narrabunt.

Hic ostendit Deum laudandum ex sua virtute terribili, & gubernationis diligentia. Vbi aduerte quòd per virtutem terribilium vult intelligere mirabiles malorum punitiones, quas Deus antiquitus fecit: vt puta quã terribiliter puniuit Pharaonem & exercitum eius: quos omnes submersit in mari rubro. Exo. 14. Quàm terribiliter Chore, Dathan, & Abiron, quos terra absorbuit cum omnibus suis, & deuorauit ignis. Num. 16. Sennacherib cum exercitu suo: quando vna nocte angelus domini ex eis interfecit centum octoginta quinque milia. 4. Reg. 19. Et sic de aliis. Sic ergo laudatur Deus in suis terribilibus iudiciis, quando virtutem suam ostendendo, metuenda & terribilia exercet iudicia. Et hoc est quod dicit, quòd sancti patres Deum laudando, virtutem terribilium tuorum dicent, narrabunt, prædicabunt: vt scilicet peccatores timeant te offendere: *Et magnitudinem tuam narrabunt*: quam scilicet ostendisti in illis terribilibus iudiciis. Sic enim ista prædicabat Psal. dicens, Tu D terribilis es: & quis resistet tibi? Certè nullus. Vel aliter: vbi sciendum, quòd Deus aliquando blandi ciis & promissionibus nos exhortatur ad bonum: quandoque verò minis & terribilibus nos terret, ne declinemus ad malum. Et ista duo hic notans Psal. ait, *Et virtutem terribilium tuorum dicẽt*: scilicet quàm tu minando es terribilis: quia ignem æternum minaris reprobis: *Et magnitudinem tuam* (scilicet misericordiæ tuæ) *narrabunt*: quia inter omnes virtutes Dei ipsa misericordia magna dicitur: quia miserationes eius super omnia opera eius. Narrabunt ergo magnitudinem tuam: scilicet tuæ misericordiæ: quia exhortando nos allicis ad bonum. Et istum intellectum hic habet August. dicens, *Et virtutem terribilium*, vel metuendorũ *tuorum dicent.* E Nõ enim solùm blãditur, sed etiã minatur: quoniã si non blandiretur, nulla exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio. Dicent ergo laudatores tui virtutem metuendorum tuorum, & creaturæ tuæ punientis disciplinam dantis. Non enim prædicabunt bonis regnũ æternum, & malis tacebunt ignem æternum. Laus enim Dei in via te instruens tibi ostẽdere debet & quid diligas, & quid timeas, quid appetas, & quid fugias, quid èligas, & quid reiicias. Tempus nunc est electionis: postea erit acceptionis. Dicãt ergo laudatores tui virtutẽ terribilium

lium, & metuendorum tuorum: dicant & magnitu A dinem misericordiæ tuæ. Istum textum ad hunc intellectum inducit Gregor. super illo verbo Iob 38. *Greg. 26. mor. c. 11.* Nunquid ingressus es thesauros niuis, & thesauros grandinis aspexisti? dicens, Scriptum est, In cõspectu eius nubes trãsierunt: grãdo, & carbones ignis. *Psal. 17.* Prædicatores sancti grando, & carbones ignis vocati sunt: quia & per correctionẽ vt grãdo feriũt, & per flammam charitatis, vt ignis accẽdũt. Ipsa quoque libera sanctorum prædicatorũ increpatio, na- *Grando.* tura grandinis conuenienter exprimitur. Grando enim percutit, & liquefacta rigat. Sancti etiam viri corda audientium & terrentes feriunt, & blãdientes infundunt. Nam quemadmodum feriant, Psalmista testatur dicens, *Virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.* Quemadmodum autem blãdientes rigant, cõsequenter adiunxit, dicens, *Memoriam abundãtiæ suauitatis tuæ eructabunt.* In grandine ergo habentur thesauri: quia plerumque iniquitatis torpore frigidi ad supernã gratiam assumpti in sancta ecclesia iustitiæ luce refulgent, & prauitatem aduersariorum ictibus tundũt: quæ postea dulcedine rigant. Hic nota quòd Deus *Terribilis est Deus propter tria.* terribilis dicitur propter multa: primò quia est potentia eius inuincibilis. 2. Paral. vlt. Domine Deus omnipotens, qui statuisti mare verbo præcepti tui: qui conclusisti abyssum: terribile nomen tuum, quod omnes pauent & timent. Psal. 46. Dominus excelsus, & terribilis, rex magnus super omnẽ terrã. Secundò quia eius iustitia est inflexibilis: Deut. 10. Deus magnus, & potens, & terribilis, qui personas non accipit nec munera: facit iudicium pupillo, & viduæ. Tertiò quia eius sapientia est infallibilis. Psal. 95. Terribilis in consiliis super filios hominum. Primum terret potẽtes, quia non possunt rebellare cõtra potentiæ Dei altitudinem. Secundũ terret diuites, quia non possunt inclinare iustitiæ Dei rectitudinem. Tertium terret sapientes, quia non possunt absentare sapientiæ Dei limpitudinẽ. Meritò igitur *virtutem terribilium tuorum dicent.*

2522 Memoriã abũdãtiæ suauitatis tuę eructabunt, & iustitia tua exultabũt.

Hic ostendit Deum laudabilem ex abundantia suauitatis, & recta iustitia. Antiquis enim patribus in deserto peregrinantibus, Deus duo singularia dedit beneficia: quorum vnum fuit suauitatis, & clementię: secundum fuit æquitatis, & iustitiæ. Beneficium suauitatis: quia manna suauissimum per quadraginta annos eis dedit de cœlo. Exod. 15. Secundum autem æquitatis, & iustitiæ fuit: quia inimicos eorum debellauit, qui iter eorum ad terram *Exod. 17.* promissionis iniustè conabantur impedire, sicut Amalech. Ex istis ergo duobus beneficiis tenebantur antiqui patres Deum laudare. Vnde quantum ad primum beneficium, quod fuit maximæ suauitatis, dicit, *Memoriam abundantia suauitatis tuæ* E *eructabunt*: id est, Memoriam dicti beneficij, quã ex sanctis scripturis retinent, te laudando exterius, prædicabunt suis posteris. Et memores iustitiæ tuæ, qua ipsorum inimicos debellasti, te laudando exultabunt: id est, lętitiam, quam de hoc intus conceperunt, per exteriora signa demonstrabunt: quia exultatio dicitur, quasi lætitiæ interioris extra saltatio. Vel aliter: per hoc vult ostẽdere Psalmista singulare Dei beneficium circa genus humanũ: quia cùm nos per peccatum obliti essemus Deum, ille tanquã suauissimus pater non est oblitus nos: nos quę fuit: nos inuenit, nos redemit. Et hanc memoriam abundantię eius suauitatis debemus comedere, intus in corde nostro, imprimere impressámq; alios docẽdo exterius eructare. Nõ enim cibus eructatur, nisi abũdãter comedatur. Et hoc est, *Memoriam suauitatis tuæ* primò impriment in corde suo: deinde illam aliis *eructabunt*, illam aliis effundendo. Et hunc intellectum hic habet Aug. dicens, *Memoriam abundantiæ*, &c. O epulę fœlices: quid mãducabunt, qui sic eructabũt? Quid mãducabunt? Certè memoriam abundantiæ suauitatis tuæ: quia scilicet tu nos non es oblitus, cùm nos te obliti fuerimus. Omnis enim caro oblita erat Deum. Ille tamen opera sua non est oblitus. Hæc memoria eius super nos, quia valde dulcis est, manducanda est, & B eructãda. Sic mãduca, vt eructes: sic accipe, vt des. Manducas, cùm discis, eructas, cùm doces, Mandu cas cùm audis, eructas cùm prædicas. Denique ille auditissimus epulator Ioannes Apostolus, cui non sufficiebat ipsa dominica mensa, nisi discumberet supra pectus domini, & de arcano eius biberet diuina secreta: quid eructauit, audi. In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum. Et vide quòd nõ sufficit Psalmistę dicere, *Memoriam tuam*: nec *memoriã abũdãtiæ tuæ*: nec *memoriam suauitatis tuæ*. nisi totũ dicat, *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ.* Et enim quid prodest, si abundet, & insuaue est? Item molestũ est, si suaue est, sed parum. Qui sunt ergo, C qui memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructã? Illi sunt, qui sunt intelligẽtes in se nihil boni esse, quod à te non sit: nec potuisse converti ad te, nisi commouerentur abs te: nec reduci potuisse in memoriam tui, si tu obliuiscereris illorum. Sequitur, *Et iustitia tua exultabunt.* Quia s. modo prædicto considerantes suauitatem memoriæ domini erga nos, exultant, non de iustitia sua, sed solum de iustitia Dei: quia nõ suis meritis aliquid attribuunt, sed totam iustitiæ Dei. Vnde hic Aug. ait, *Et iustitia tua exultabunt.* Fratres, si vultis exultare iustitia Dei, bibite primò gratiam Dei: discite gratiã Dei. Nos antè quàm omnino essemus, non eramus: & facti sumus homines, cùm antè nihil essemus. Deinde iam D ipsi homines ex radice illius peccatoris primi hominis, & maligni eramus, & filij iræ natura, sicut & cæteri. Attendamus ergo gratiam Dei: non solùm, qua fecit nos, verumetiã, qua re fecit. Cui ergo debemus, quia sumus, illi debemus quia & iustificati sumus. Nemo ergo Deo tribuat quia est: & sibi tribuat quia iustus est. Melius est enim quia iustus es, quàm quia homo es. Et sic quod inferius est, dares Deo: & quod superius est, tibi. Totum ergo illi da: in toto ipsum lauda. Audi Apostolum dicentem, *Ephes. 2.* Gratia salui facti estis per fidem. Vbi audis gratiã, *Ephes. 2.* gratis intelligẽ. Si ergo gratia saluus factus es, nihil tu attulisti: nihil tu meruisti. Noli ergo superbiens exultare iustitia tua: quia nulla est: sed iustitia Dei, E qua saluus factus es. Et hoc est quod Psalmista Deo dicit, *Et iustitia tua exultabunt.*

Memoria Dei de nobis qui ipsum fuera mus obliti:

Mãducare est ad discere: eructare est docere.

Ioan. 1.

Miserator, & misericors dominus, 2523 patiens, & multum misericors.

Hic ostẽdit Deum laudabilem ex misericordia & multa patiẽtia. Et duo facit: quia misericordiam patientiæ Dei primò dicit magnam intensiuè: secundò extensiuè: ibi, *Suauis dominus.* Quantum ad primum, nota quòd in hoc differt miserator, & misericors: quia miserator quis dicitur quantum ad effectum: sed misericors notat affectum. Quamuis

Miserator & misericors.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim affectus misericordiæ non cadat in Deo: tamen miserator,& misericors dicitur,quia iuxta nostrum modum intelligẽdi se habet ad modum miserãtis,& misericordis. vide versi.664. Deus enim propter magnã misericordiam multum patiẽs est: quia post peccatum nõ statim infert pœnã,sed patienter expectat peccatores: etiã vsque ad vltimũ vitæ,vt conuertantur ad pœnitentiam: vide versic. 75.1471. Et hanc patientiam ex sua misericordia ergo nos considerans Psalm.ait. *Miserator,& misericors dominus*, &c. Miserator ergo, & misericors est dominus in iustificatione impiorum: patiẽs,& longanimis in expectatione malorũ: quę si mẽte cogitas, iustitia Dei exultabis,non tua. Vnde hic Aug.

Misericordia Dei quãta sit.

Miserator,& misericors dominus,&c. Attende ad teipsum. Quid merebaris,pecator,& cõtemptor Dei? quid merebaris? vide si occurrit tibi,nisi pœna,nisi suppliciũ. Vides ergo,quid tibi debebatur: vides & quid tibi dederit, qui gratis dedit. Data est venia peccatori: datus est spiritus iustificationis: data est charitas,& dilectio,in qua bona omnia facias. Super hæc dabit tibi & vitã ęternam,& societatẽ angelorum: totum de misericordia. Ergo merita tua nusquam iactes: quia & ipsa merita tua dona illius sunt, *Miserator* ergo, *& misericors dominus*, qui fecit omnia gratis, Sequitur, *Patiens & multum misericors*. Hoc dicit quasi declarãs quomodo miserator est, & misericors, quia misericors patiẽter expectãdo: sed miserator gratis iustificãdo. Vnde hic Augus. *Patiens est,& multum misericors.* Quantos enim iusti

Malac.3. net peccatores misericors, & miserator in iis,quibus veniam dedit: in iis, in quibus adhuc non dedit,patiens,& longanimis: non damnans,sed expe-

Ezech.18. ctans,& ipsa expectatione clamans, Conuertimini ad me,& cõuertar ad vos? Et sua patientia,inquit, Nolo mortem peccatoris,sed vt cõuertatur,& viuat. Ille quidem patiens est: tu autem secũdum duriciam cordis tui, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ domini, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Non enim modò sic longanimis est in sustinẽdo, vt nunquam sit iustus in iudicando. Sed distribuit tempora: vocat te nũc: expectat te nunc: exhortatur, donec facias,& tu tardas. Magna eius misericordia: vnde & vitæ terminum tibi fecit incertum: vt nescias, quando hinc emigrabis: & cùm quotidie speras, te aliquando conuertas. Et in hoc magna eius misericordia. Si enim certum statuisset mortis diem omnibus, faceret abũdare peccata de securitate: Dedit ergo spẽ venię, ne desperãdo amplius pecces. Et spes,& desperatio timẽda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augẽda peccata: & videte vocem sperãtis ad augenda peccata: & quomodo vnicuique voci occurrit misericordia, & patientia Dei. Audi vocem desperantis. Iam (inquit) damnatus sum: quare non faciam quicquid volo? Audi & vocem sperantis. Misericordia Dei magna est: quãdo me conuertero, dimittet mihi omnia: quare ergo non facio quicquid volo? Desperat ille, vt peccet: speret iste, vt peccet, vtrumque metuendum est: vtrũque periculosum: vtriq; huic malo, & periculo occurrit misericordia Dei. Quid dicis tu, quid desperando volebas peccare? Iam damnatus sum: quare nõ facio quicquid volo? Audi scripturã, Nolo mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur,& viuat. Hac voce

Ezech.18. Dei reducã in spem, sed timẽdus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo dicebas tu, qui spe amplius peccas? Quando me conuertero, omnia mihi dimittet. Audi & tu scripturam, Ne tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diẽ: subitò enim veniet ira illius, & delebit te, *Eccl.5.* Noli ergo dicere, Cras me conuertam: eras placebo Deo: & omnia hesterna,& hodierna mihi dimittentur. Verum quidem dicis: sed cogita quia Deus cõuersioni tuæ diem crastinum non promisit: ideo terminum vitæ incognitum tibi fecit.

Suauis dñs vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius. 2524

Quia suprà dixit, magnã esse misericordiã & patientiam Dei: ne hoc credas solum erga Iudaicum populum esse verum, Psal. hic ostendit, quòd hæc Dei misericordia,& patientia ad omnes se extẽdit generaliter: quia *suauis est dominus vniuersis*, scilicet hominibus. Per hoc enim quod dicit, quòd *suauis est dominus vniuersis*, vult ostendere, quòd nõ modo nouiter dominus incipit esse hominibus patiẽs,& misericors: sed hoc fuit ab antiquo, & hoc habet ex cõsuetudine. Nam secundũ Grãmaticos, hic & hæc suauis & hoc suaue dicitur à sueo, sues: & dicuntur suauia quæ sueta, vel cõsueta sunt, eo quòd talia suauia solẽt esse. Sic ergo suauis dominus vniuersis .i. consueuit dominus vniuersis misericordiã impendere. Vel aliter: per ly *vniuersis* intelligit omnia creaturarum genera: quia etiam omnibus creaturis suam gratiam impẽdit: vt puta, quia omnibus dat generaliter esse: quod omnib. est secundum se desideratissimum. Et vltra hoc aliquib. dat viuere, sicut plantis,& arboribus,& omnibus vegetabilibus. Vltra hoc aliquibus dat sentire, vt animalibus. Vltra ista aliquibus dat intelligere, vt angelis,& hominibus. Et hoc est, quod ait, *Suauis dominus vniuersis*: scilicet creaturis. Sed quia diffusio diuinæ bonitatis super omnẽ creaturam modis prædictis non est ex debito, quòd Deus suam bonitatem creaturis sic participare teneatur, sed totũ facit ex mera sua bonitate,& misericordia: ideò subditur, *Et miserationes eius super omnia opera eius*. Si autẽ iste text⁹ ad homines solùm referatur, qui sũt capaces gratiæ,& misericordię Dei, ꝓprie loquẽdo: quomodo erit verũ, quòd miserationes Dei super omnia opera eius? cùm aliquos dãnet æternaliter absque spe alicuius: dicẽre Iacobo Apostolo, quòd iudicium fiet sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam? Ad hoc respondetur primò, ꝙ etsi damnatis non facit misericordiam, quo ad terminationem pœnæ: facit tamẽ eis misericordiã, quo ad mitigationem? quia minus puniuntur quàm puniri meruerunt,& extra condignum. Vel aliter: misericordia Dei se extẽdit ad omnia opera ei⁹: quia omnia opera eius sunt valde bona. Peccata autem nõ sunt opera Dei, sed opera hominũ. Ponit ergo Deus in dãnatis opera hominũ. Vnde tolle opera tua,& solũ retine opera Dei: & misericordiã Dei in te reperies. Et hãc solutionẽ hic ponit Aug. dicẽs, *Miserationes eius super omnia opera eius*. Quare ergo aliquos damnat? quare flagellat? An quos damnat, non sunt opera eius? Et vis nosse, quia *super omnia opera eius, miserationes eius* sunt? Inde est illa benignitas, quæ solẽ suũ oriri facit super bonos, & malos. Nonne miserationes eius in omnia opera eius: quia expectat peccatores, dicens, Cõuertimini ad me,& ego cõuertar ad vos? Et cũ dicit, Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius: hic non est miseratio eius, sed seueritas eius. Miseratio eius reddita est operib⁹ eius: seueritas autem eius,

eius,non in opera eius,sed in opera tua. Denique si tollas opera tua mala,& non in te remanent nisi opera eius: nõ te dimittet miseratio eius. Si autem tu nõ dimittis opera tua, erit seueritas eius in opera tua,non in opera sua.

Confiteãtur tibi,dñe, omnia opera tua: & sancti tui benedicãt tibi. 2525

Hic consequenter ad Dei laudẽ excitat patres noui testamẽti. Hic enim de sanctis noui testamẽti quatuor prædicit: primò quòd ipsi Deũ laudabũt: secundò quòd ipsi Christum aliis prędicabunt: tibi, *Gloriam regni tui*: tertiò ꝙ ipsi regnum Christi fore æternum demonstrabunt: tibi, *Regnum tuum*: quartò quòd ipsum Christũ veracẽ esse affirmabũt: bi, *Fidelis dominus*. Quantum ad primum, sciẽdũ, ꝙ magna differẽtia est inter sacramẽta nouę legis, & antiquæ: quia sacramẽta nouæ legis hominẽ sanctificant etiã ratione operis operati, vt paret de baptismo, quia etiã datus à malo, animã baptizati sanctificat: quia vitia tollit, & gratiã, ac virtutes infundit: quod nõ potest dici esse hoc ratione operis operãtis, cũ baptizans dicat esse in peccato: est ergo hoc ratione operis operati. Sacramenta aũt legis antiquę hoc facere nõ poterant: vt deducit Magist. lib. 4. dist. 1. Et hinc est, ꝙ homines noui testamẽti ꝓprius sancti vocãt: quomodo sancti Christi, ga sanctificati per sacramẽta à Christo instituta. Et ideo hic Psal. dicẽs, *Et sancti tui benedicãt tibi*: loquitur de patribus noui testamẽti. Et sic est sensus: *Cõfiteãtur tibi, domine, omnia opera tua*: scilicet cõfessione laudis. *Cõfiteantur*, id est, laudẽt. Sed quomodo omnia opera Dei cõfiteri dño vel ipsum laudare possunt: cũ nõ omnia opera Dei habeãt cognitionẽ, & intellectũ, sine quibus laus esse non potest? quia sine intellectu bonũ, quod habẽt, in Deum referre nõ possunt. Ad hoc dicitur, quòd etsi per se Deũ propriè laudare nõ possunt: laudãt tamẽ per homines, & per angelos: quia materiã laudãdi Deũ illis prębstant, dũ in illis cognoscũt bonitatẽ Dei illa faciẽtis. Per istum em̃ modũ dicitur Dan. 3. Benedicite omnia opera domini dño: laudate, & superexaltate eũ in sęcula. Sed per quandã singularẽ excellẽtiã de sanctis noui testamẽti dicit, *Et sancti tui benedicant tibi*: id est fideles tui, Christe, tibi sanctificati. Vnde istã materiã, quomodo scilicet omnia opera domini cõfitẽtur domino, declarãs hic Aug. dicit, *Confiteantur tibi* &c. Quid est hoc? Nonne terra est opus Dei: signa, pecora, bestiæ, volatilia, nónne sũt opera eius? Quomodo autẽ talia cõfitebuntur domino, vel Deum laudabũt, quæ voce carẽt? Nemo hoc sentiat, ꝙ mut⁹ lapis, aut mutũ animal habeat rationẽ intelligẽdi Deũ. Deus ordinauit omnia: quibusdã dedit sensum & intellectũ cũ immortalitate, sicut angelis: quibusdã dedit sensum & intellectũ cũ mortalitate, sicut hominib⁹: quibusdã dedit sensum corporis, nõ tamẽ intellectũ, nec immortalitatẽ, sicut pecudibus: quibusdã verò nec sensum, nec intellectũ, nec immortalitatem, sicut herbis, lignis, & lapidibus: tamen & ipsa in gradu suo deesse non possunt, scilicet laudi diuinæ. Et gradibus quibusdã ordinauit Deus creaturã à terra vsq; in cœlũ, à visibilibus vsq; ad inuisibilia, à mortalibus vsque ad immortalia. Ista cõmixtio creaturæ, ista ordinatissima pulchritudo ab imis vsque ad summa conscendẽs: & à summis ad ima descendens, nusquam disrupta, sed dissimilibus temperata tota laudat Deũ. Vox quædã est mutæ terræ, species terræ. Attendis & vides speciem terræ, fœcũditatẽ eius, vires eius: quomodo concipiat semẽ, quomodo plerumque afferat, quod non est seminatum. Vides,& considerationem tua tanquam interrogas eam: nam ipsa inquisitio, interrogatio quædam est. Cùm autem inquisieris admirans,& perscrutatus fueris, & ipsius magnam vim, magnam pulchritudinẽ, præclaramque virtutem inueneris, quoniã à se habere hanc virtutẽ nõ possit, continuò venit tibi in mẽtem, quòd nõ potuit à se esse, nisi ab illo creatore. Et hoc, quod inuenisti, vox cõfessionis eius est, vt laudes creatorẽ. Nónne considerata vniuersa pulchritudine mũdi huius, tãquã vna vox, tibi species ipsa respondet, Nõ ego me feci, sed Deus? Et isto modo omnia opera dni domino confitentur. Sed sancti alio modo benedicũt: quia ipsi inspicientes creaturam, Deum laudant. Ideo postquam ait, *Cõfiteantur tibi, domine, omnia opera tua*: statim ex hac subiungit, dicens, *Et sancti tui benedicant tibi*. Et nota, quòd sanctus quis multis modis dicitur. Primò sanctus dicitur spiritus sanctificans: sanctus enim idẽ est, quod sine terra: Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Secundò sanctus idẽ est, quod legitimus. 1. Cor. 7. Nũc autẽ & filij vestri sancti sunt. Tertiò sanctus idem est, quod sacramentis initiatus. 1. Petr. 2. Vos estis gẽs sancta: populus acquisitionis. Quartò sanctus idem est, quod mundus: Leuit. 11. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. Quintò sanctus idem est, quod castus. 1. Regum 21. Fuerũt vasa puerorum sancta. Sextò sanctus idẽ est, quod firmus: Leuit. 21. Sancti eritis domino. Septimò sanctus idem est, quod sanguine tinctus: Hebr. 9. Omnia penè secundum legem in sanguine mundãtur: & ibidẽ, Cinis vitulæ & sanguis aspersus, inquinatos sanctificat. Octauò sanctus idẽ est, quod perfectus: Tim. vlt. Legatur hæc epistola omnibus sanctis fratribus. Nonò sanctus idẽ est, quod sanctum, id est, statutum: Leuit. 23. Sanctum sanctorũ de sacrificiis domini est iure perpetuo. Decimo sanctus idẽ est: quod secretum: Psal. 88. Semel iurau in sancto meo: gloss. 1. in secreto meo. Ex quibus apparet, quàm multipliciter potest intelligi, quod hic dicitur, *Et sancti tui benedicant tibi*.

Gloriã regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. 2526

Hîc ostendit, quòd sancti noui testamẽti Christum aliis prædicabunt: & consequenter finẽ quare ipsum prædicabunt: tibi, *Vt notam*. Quantum ad primum, sciendum quòd alij prædicatores gloriã Christi, & regnum eius æternum per mũdum gentibus prædicauerũt per orbem dispersi: sed patres antiqui ipsum annunciauerũt, id est, prophetauerunt, quia à remotis prædixerũt eum esse futurum. Sic enim dicitur Psal. 63. Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt: quia Christum annunciabãt futurum, sed sancti Apostoli ipsum prędicabant iam incarnatum, & glorificatum, iam factum esse ostenderunt. *Et potentiam tuam loquentur*: id est, per miracula, quæ faciẽt, humanã virtutem, & naturalem transcendentia: ostendẽt virtutẽ tuæ potentiæ, per quæ doctrina euãgelica cõfirmabãtur: sicut dicitur Marc. vlt. Illi autem profecti prędicauerunt vbiq;, domino cooperãte, & sermonẽ confirmante sequentibus signis. *Gloriam* ergo *regni tui dicent*, scilicet quãta gloria est in regno tuo: vbi mors nulla, molestia nulla, sollicitudo nulla. Vbi quicquid desideratur, habetur: vbi nihil adest,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloriam Christi Deus & omnis creatura prædicauit.

quòd non desideretur. Et nota quòd suo modo nō A solùm Apostoli,& sancti prædicatores,sed etiā omnis creatura Christi gloriam manifestauit,& dixit. Nam Christi gloriam dixit Deus,angeli,homines, & omnis creatura. Primo Christi gloriā dixit Deus & manifestauit:& hoc in Christi transfiguratione, quādo Deus pater de Christo ait,Hic est fili⁹ meus dilectus:quem sic à Deo glorificatum tres Apostoli viderunt:scilicet Petrus,Iacobus,& Ioānes. Vn-

2. Petr. 1. de de ista gloria à patre manifestata,ait Petrus, ꝙ ipse Christus accepit à Deo patre gloriā,& honorem,voce de cœlo delapsa ad eum huiusce modi à magnifica gloria,Hic est fili⁹ meus dilectus,in quo mihi bene complacui, ipsum audite:& hanc vocē nos audiuimus de cœlo allatam,cùm essemus cum B eo in monte sancto. Secundò gloriam Christi prædicauerunt angeli:quibus ante Christi incarnationem homines erant subditi. Sed ipsis hominibus Christo incarnato,angeli vt ministri obsequebantur in personā Christi: Matth. 4. Angeli accesserūt, & ministrabant ei. Vnde & angeli Christo statim nato eius gloriam hominibus prædicauerunt, dicētes. Gloria in excelsis Deo &c. Tertio ipsius glo

Luc. 2. riam prędicauit omnis creatura:dum omnis natura Christo obediens obsequebatur tāquā proprio creatori,& vero domino: qđ nulli alteri creaturæ fuit cōcessum. Et hoc est, quod de Christo dicitur, Matth. 8. Qualis est hic,qa venti, & mare obediūt ei? Et de ista Christi gloria ab omni creatura prędicata,vide versic. 25. Psal. 144. Cōfiteantur tibi,domine omnia opera tua. Sequitur, *Gloriam regni tui dicent*:quia omnis creatura confitetur Christū esse verū Deū. Propter quod dicitur Ioan. 1. Vidimus gloriam eius:nō quasi gloriā Moysi, Dauid, Salomonis,vel aliorum hominum,sed quasi gloriā vnigeniti à patre. Quæ omnia notans Chrysost. super Matth. dicit, Omnes creaturæ Christum prædicauerunt gloriosum. Nā cœlum stellā misit ab oriente,magos ducens ad Christū. Angeli descenderūt, & Christi gloriam pastoribus prædicauerunt Ioānes Baptista exultans in vtero,pater ipsum attestatus est è cœlo: paracletus spiritus super Christum descēdit:sed & ipsa rerum natura omni turba clarius clamauit, quoniam rex cœlorum aduerterat. Et enim dæmones Christi præsentiā fugiebant:infirmitatum species soluebātur:mortuos emittebāt sepulcra:& animas soluta malitia ad verticē virtutis agebat. Quib. consideratis, meritò dicitur Esa. 6. quòd plena erat omnis terra gloria eius. Quid ergo mirū,si Apostoli,& alij primi fundatores ecclesiæ ad hoc mysteriū singulariter electi,Christi gloriam prędicauerūt? Psal. 18. Cœli enarrāt gloriam Dei. Et hoc præuidēs Psalmista de Apostolis,Chri

Potentia dei quāta sit. sto dicit, *Gloriam regni tui dicēt*. Sequitur, *Et potētiā tuam loquentur*:id est manifestabant quanta potētia esset Christi, dum in nomine Christi miracula supra virtutem naturę faciebāt. Vnde hic Aug. ait, E *Et potentiam tuā loquentur*:quia ostendēt:quàm potens sit Deus, qui impleuit terrā bonis, quàm potēs sit Deus, qui dedit proprias vitas animalibus: quàm potēs sit Deus, qui dedit diuersa semina visceribus terræ,vt tātam fructuum varietatem germinarent,tantámque speciē arborū. Quàm potēs ergo sit Deus, quàm magn⁹ sit Deus:tu interroga, & creatura tibi respōdebit,quòd Christus magnus est dominus,& rex magnus super omnes deos. Cir

Potestatis dei conditiones. ca potentiam Dei potes cōsiderare,quòd Dei potestas primò habet longitudinem durationis:quia existit vltra omnia tempora: Dan. 7. Potestas eius potestas æterna. Secūdò habet latitudinem extensionis,eo quòd attingit vltra omnia loca. Zach. 9. Potestas eius à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad fines terræ. Tertiò habet celsitudinem suppositionis, eo quòd sibi subiicit omnia entia: Matt. 10. Timete illum,qui potest animam,& corpus perdūcere in gehennam ignis. Sap. 16. Tu es, domine,qui vitæ,& mortis habes potestatem.

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam,& gloriam magnificentiæ regni tui. 2527

Hic ponit finem prædicationis intentum. Finis enim prædicationis Apostolorum erat gentibus manifestare verbum incarnatum: vt,relictis idolis, veram Christi susciperent fidē. Et hoc notās Psalmista dicit, quòd ideo gloriā regni tui dicent &c. *vt notā faciāt filiis hominum*,id est gētibus, *potentiam tuam*. Quod quidem fecerūt Apostoli per miracula in fide nominis Christi per eos facta. Sic enim Paulus potētiā Christi notā fecit Dionysio Areopagitæ,in fide nominis Christi cęcum illuminādo. Cùm enim Paulus Athenis disputaret cum Dionysio, transiuit cæcus coram eis. Quem videns Dionysius, dixit Paulo, Si dixeris huic cæco, vt in nomine Christi videat,& videat,ego credā. Sed C ne vtaris verbis magicis, ego formam verborum præscribā. Sic enim dices, In nomine Iesu Christi de virgine nati,crucifixi, & mortui:qui & resurrexit & ascendit in cœlū,vide. Cui respondit Paulus, Ad hoc vt omnis à te tollatur suspicio, volo vt tu ipse eadem verba credendo proferas. Et tūc in eadem forma verborum dixit Dionysius cæco, & statim cæcus fuit illuminat⁹: & sic manifestata per miraculum Christi potentia Dionysio, ipse fidem Christi susceptit. Ideo ergo prædicabant Apostoli, vt Christi potentiam gentibus manifestarent. Et non solum Christi potentiam, sed etiam gloriam magnificentię regni sui. Gloria enim dicitur notitia,vel fama cum laude. In regna autem Christi est D clara notitia & visio diuinitatis:quia videmus nūc Deum per speculum in ænigmate:tunc autem facie ad faciem. Ibi etiam est iugis, & continua laudatio:quia Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua,domine,in sæcula sæculorum laudabunt te. Et nota,quòd Christi potentia in tribus maximè notificabatur:quia scilicet ipse Christus habebat primò potestatem doctrinalem: Eccl. 8. Sermo illius potestate plenus est: Matthæi 7. Erat docens, sicut potestatem habens:non sicut Scribæ, & Pharisæi: Secundo habebat potestatem medicinalem: quia verba eius omnis lāguoris erant curatiua,tam spiritualium morborum quàm corporalium: Matth. 6. Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittēdi peccata:tunc dixit &c. Tertiò habebat E potestatem insuperabilem in cūctorum dominatione: Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo,& in terra. *Et gloriam magnificētiæ regni tui*. Vt enim hic ait glos. Sanctis etiam prędicantibus,nota facta est potentia regni Dei, qua vindicabit in malos:& gloria regni,qua coronabit bonos. Notificata est: ne ignorata minus quæreretur. Nota facta est, quando Apostoli virtutes fecerunt, & per notitiam vtriusque quidam timore pœnæ, quidam verò spe gloriæ conuertebantur. Vel aliter: vt litera Augustini habet, quæ sic dicit,

Finis prædicationis Apostolorum.

Potestas Christi triplex.

Nota potentia regni dei prædicatione vim conuertendi.

Vt notam

Vt notam faciant filiis hominum potētiam tuā, & gloriā magnitudinis decoris regni tui:vt scilicet,considerato decore vniuersi, surgamus altius ad cōtemplationem amplioris decoris regni Dei:quod promittitur nobis. Vnde hic August. ait, Et gloriā magnitudinis decoris regni tui. Sancti tui commendant

Plenitudo gloriæ cœlestis. gloriam magnitudinis decoris regni tui. Sed qualē decorem habet regnum tuum? quia nos nō terret, sed habet decorē quo delectemur. Etenim quale est illud decus,quo perfruentur sancti, quibus dicitur, Venite benedicti:percipite regnum. Vnde

Matth. 25. ibunt? quò ibunt? videte,& cōsiderare potestis decorem regni illius quod venturum est. Mundum istum attēdite:decorem quidem habet. Quem decorem habet terra, mare,aēr,cœlū sidera? Nónne B pulchritudo ipsa mundi sic eminet, vt quasi pulchrius nihil possit inueniri? Et hic viuūt in isto decore,in ista pulchritudine propè iā ineffabili. Qui? hic tecum viuūt vermiculi,pulices,mures, & omnia terræ serpentia. Ista tecum viuunt in decore isto. Qualis ergo decor est illius regni Christi, vbi tecum non viuunt, nisi angeli beati? Ideo parum fuit,vt diceret gloriam decoris, sed magnitudinis decoris regni tui:commendans regnum,quod nōdum videmus, quod nondum visum credimus: quod creditum desideramus: propter cuius desiderium omnia sustinemus. Vnde & alibi dicitur, Dominus regnauit,decorem indutus est.

Regnum tuum,regnum omnium sęculorum,& dominatio tua in omni generatione,& generationem. 2528

Hic ostendit, quòd Apostoli prædicabūt regnū Christi fore æternum. Nō enim loquitur de regno præsentis vitę,sed de regno glorię:de quo dixit angelus ad Mariā, Lucæ 1. Regnabit in domo Iacob in æternum,& regni eius nō erit finis. Vnde de ista domo Iacob, & regno Christi loquitur Bernard. super Missus est, Homil. 4. dicens, Regnabit in do-

Regnum Christi spirituale est, non ter porale. mo Iacob in æternum. Hic nō domum Iacob tēporalem accipimus,cùm sit in illa,quæ æterna est, D in æternum regnaturus. Quærēda est ergo domus Iacob æterna, in qua regnet in æternum: cuius regni non erit finis. Anno domus exasperans est illa domus Iacob,quæ impiè abnegauit eū, & insipiēter respuit ante faciem Pilati,quando, illo petēte,

Ioan. 19. Regem vestrum crucifigam? vno ore respondēdo clamauit, Non habemus regem nisi Cęsarem? Require itaque Apostolum,& discerne tibi eum, qui in occulto Iudæus est, ab illo qui in manifesto. Et

Rom. 2. quæ in spiritu est circuncisio,ab ea. quæ sit in carne:& filios fidei Abrahæ, à filiis carnis. Non enim (inquit Apostolus) omnes qui sunt ex Israēl,hi Is-

Coloss. 2. raēlitæ sunt:neque,qui semen Abrahæ sunt,hi filij E

Rom. 9. Abrahæ sunt. Similiter ergo neque omnes, qui ex Iacob,hi reputandi sunt in domo Iacob. Solūmodo ergo,qui in fide Iacob perfecti inueniēdi sunt, reputa in domo Iacob:& illos noueris spiritualem domum Iacob, in qua regnabit dominus Iesu in æternum: & ipsi cum eo regnabunt, & regni eius non erit finis. O quàm gloriosum illud regnum:in quo reges congregati sunt,conuenerunt in vnum ad collaudādum, & glorificandum eum,qui super

Matth. 13. omnes est rex regum,& dominus dominantiū: de cuius splendidissima contemplatione fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, &c. Hanc ergo perpetuitatem regni Christi, quo regnabit in

Plenitudo gloriæ cœlestis.

Matth. 25.

Anima nostra est regnum Christi.

Fidelis dominus in omnibus verbis suis,& sanctus in omnibus operibus suis. 2529

Hic ostēdit quomodo Apostoli Christum prædicabunt veracem in promissis. Sciendū quòd iste versus non habetur in Hebræo, neque in translatione Hieronymi. Vnde dicunt quidam,quòd iste versus ab aliquo doctore fuit appositus, & quòd D non est de textu Bibliorū. Augustin. tamen istū versum bene ponit in sua translatione. Vtrum autem in hac parte sit magis credēdum Augustino quàm Hieronymo, discernat lector. Est autē huius versus iste sensus, quòd Deus in suis promissis fidelis est,& verax:quia quicquid promittit, facit, & obseruat:quia promissa,& verba eius implētur, & nō transeunt in vanum. Sic enim ait Christus, Matt. 5. Amen dico vobis,donec transeat cœlum,& terra, iota vnum,aut vnus apex non præteribit à lege,donec omnia fiāt. Nec mirum:quoniam,vt ait Chrysost. super Matth. Si enim ingenuus homo in vili mendacio inuentus fuerit, erubescit. Et vir sapiēs verbum,quod dicit,nō relinquit in vacuum. Quomodo verba diuina sine exitu vacua poterunt remanere? Et hoc est,quòd ait, *Fidelis dominus in omnibus verbis suis*. Quòd enim sit fidelis, possumus cognoscere ex eius promissis iam impletis,quòd promissa nondum impleta impleat. Et ideo sicut homo volēs tenere promissum, de promissis facit instrumētum:sic & Deus de promissis nobis per eū, chirographum nobis dedit: scilicet sacrā scripturam,in qua continentur eius promissa:vt de resurrectione mortuorū,de futuro iudicio, de præmiis bonorum, & de suppliciis damnatorū. Vnde hoc

Promissa omnia servat Deus.

hīc deducens Augustinus ait, *Fidelis dominus in omnibus verbis suis*. Quid enim promisit,& nō dedit? Quæ dā

enim

Fidelis & verax est Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim promisit,quæ etsi nõdũ dedit,sed dabit, credatur illi ex iis,quæ dedit. Possumus credere ei tãtũmodo dicenti. Sed noluit credi sibi solum dicẽti:sed, voluit promissiones in scripturis poni: voluit tenere scripturam suã. Quomodo si dicas alicui homini, cui aliquid promittis, Non mihi credis,ecce ego scribo tibi. Etenim ga generatio vadit,& generatio venit;& sic transcurrunt ista sæcula credentibus succedentibusq; mortalibus, scriptura Dei manere debuit,quam omnes transeuntes legerent. Et quanta sunt, quæ iam reddidit ex isto chirographo? Dubitãt homines credere illi de resurrectione mortuorũ,& de futuro sæculo:quod solum iam restat reddendum. Computando quæ iam reddidi, potes credere me redditurum quod promisi. In ipso chirographo habes promissum vnicũ filium, cui ego non peperci, sed pro omnibus tradidi illũ. Ibi lege. Promisi pignus spiritus sanct: me daturum per filium meum, cõputa redditum. Promisi sanguinem, & coronas sanctorum martyrum: computa redditum. Admoneat te massa debiti mei: potẽs sum. Promisi regum fidem, dicens in chirographo meo, Adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient illi. Et hoc reddidi in effectu. Ante ergo oculos omniũ, ponit solutionem debitorum suorum. Quædã reddidit sub maioribus nostris, quæ nos non videmus: quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi nõ viderunt. Per omnes generationes reddidit, quę scripta sũt. Et de eo, quod restat, non ei credetur? Nunquid propter pauca residua infidelis erit Deus? Absit. Sed securè credamus, quia *fidelis dominus in omnibus verbis suis*. Sequitur, *Et sanctus in omnibus operibus suis*: hoc est, omnia eius opera sunt, Nam sanctum dicitur illud, quod ad cultum Dei, & honorem est ordinatum,& deputatum. Sic enim sacerdotes sancti dicũtur: sic & vestes sacerdotales, calices, libri, & templa: omnia talia sancta dicuntur, quia ad honorem Dei deputata & laudẽ. Cùm autem omnia opera diuina sint ad laudẽ Dei deputata: Prouer. 16. Vniuersa propter semetipsum ordinauit: etiã quia omnia opera Dei ipsum laudãt, vt ostẽsum est ver. 2525. Et hoc est, quod ait, *Et sanctus in omnibus operibus suis*. Etiã, quia vt habetur 1. Genes. 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona:& per consequens sancta.

Rom. 1.
Actuũ 2.
Psal. 71.

2530 ## Alleuat dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes elisos.

Hic consequenter Psalmista omnes generaliter ad Dei laudẽ excitat,& inducit:& hoc ratione beneficiorum omnibus generaliter exhibitorum. Et duo facit: qa dicta beneficia reducit ad memoriã: secundò conclusionem inducit intẽtam: ibi, *Laudationem domini loquetur*. Q ãtum ad primum, notandum q Psalmista excitat nos in multis: primò per peccatum lapsos reparando: secũdò omnibus escas præparando: ibi, *Oculi omnium*: tertiò omnia disponẽdo iustè: ibi, *Iustus dominus*: quartò verè deprecantes exaudiẽdo: ibi, *Prope est*: quintò iustorum vota adimplẽdo: ibi, *Voluntatem*: sextò suos amatores protegẽdo: ibi, *Custodit dominus*. Quantum ergo ad primum, omnes ad laudem Dei excitat, ex hoc quia Deus lapsorum est reparator, dicens, *Alleuat dominus omnes, qui corruũt*: hoc dicit de lapsu in peccatum, quia qu ãm est ex se, dominus omnes tales semper paratus est recipere ad gratiam, si conuerti voluerint: ipso dicente, Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit dominus, & nõ magis vt conuertatur & viuat? Per hoc enim peccantes patienter expectat, & non statim damnat, vt parcat conuertis: vide versũ. 25. 1471. Alleuat ergo Deus omnes, qui corruunt, quantum est ex se. Sed non omnes alleuantur, quia multi obicem opponunt, alleuari nolentes. Sicut sol, quantum est ex se, omnes illuminat: si quis autem studiosè claudat fenestram, ne radios solis intret, non illuminatur: defectus est suus, nõ solis. Propter quod de talibus ponentibus obicem, dicitur Prouerb. 1. Extendi manum meam, & nõ fuit, qui aspiceret. Si ergo Deus, quantum est ex se, omnes per peccatum corruẽtes alleuat: consequens est etiam, quòd omnes, quantũ est ex se, à pœna infernali etiam absoluit: quæ non debetur, nisi in peccato mortali existenti. Corruẽtes autem in pœnam temporalem, aliquãdo releuat: quandoque verò non. Releuauit enim Iob de miseriis suis: Dauid à persecutionibus Saulis, & filij sui: populum Israël de captiuitate Babylonica: non tamen hoc facit de omnibus etiã electis, quos multoties in pœnis vitam finire permittit: vt patet de sanctis martyribus. Quod quidem facit, vt alleuet eos melius ipsos transferendo de miseria præsentis vitæ ad sempiternam coronã. Sic ergo alleuat omnes, qui corruũt: scilicet per peccatũ mortale, & per consequens à reatu æternæ pœnæ, supple, nisi ponant obicem. Quod aliis verbis repetit, dicẽs, *Et erigit omnes elisos*. Vel aliter: *alleuat omnes, qui corruunt*: id est, qui cadunt à cogitationibus suis malis, illas deserendo. Vel qui corruunt per humilitatem, vel voluntariam paupertatem, seipsos deponendo. Omnes (inquã) tales erigit, & eleuat ad gratiam, & ad gloriã sublimãdo. Vnde hic ait Augu. *Alleuat dominus omnes, qui corruunt*. Vel secundũ aliam literã, *Conseruat dominus omnes decidentes*: non quidem omnes decidentes à Deo, sed omnes, qui corruunt, & decidunt à cogitationibus suis. Si habebãt malas cogitationes, decidũt ab eis: vel omnes decidentes, qui amittũt, quæ in isto sæculo habent volũtariè: vt qui ex diuitibus fiunt pauperes, ex honoratis abiecti. Impij autem infirmantur in malis, quando mala accidũt illis. Deciderat Iob à gloria pristinæ lucis temporalium rerum, quibus nitebat ad tempus. Deciderat à gloria domus suæ: sedebat in stercore vlceribus plenus: sed cõfirmauit dominus corruentem. Quantum cõfirmauit vt in ipso graui suo vulnere, quo toto corpore fuerat percussus, responderet vxori tentãti, quam solam sibi diabol' reliquerat aduitricẽ: Loquuta es quasi vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus? cùm ceciderit (inquit Psalmista) iustus, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Cõsimiliter erigit omnes elisos, scilicet ad se pertinẽtes: nam superbis Deus resistit. Vel aliter. *Alleuat dominus omnes, qui corruunt*: nõ quòd omnes alleuet, sed quia quicunque alleuatur, per eum alleuatur. Sicut illuminat omnem hominem veniente in hunc mundum: non quòd omnes per Deum illuminentur, cùm multi implicati maneant erroribus: sed quia omnis, qui illuminatur, illuminatur per ipsum. Et nota, quòd alij sunt corruentes, alij sunt elisi. Nã corruentes sunt, qui cadere incipiũt: puta, qui tentationibus, vel aduersis impugnati incipiunt titubare: nondum tamen plenè tẽrationibus consentiunt, vel in aduersis desperant: sed *elisos* dicit illos, qui iam de facto ceciderunt. Et nota quòd ep dominus electos suos elisos, per voluntariã humilitatem, paupertatem, vel pœnitẽt am erigit ad gloriam. Quod ostẽdit Gregorius super illo verbo Iob 5. Qui ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit sospitate: dicens, In sublimi humiles ponuntur: quia ij, qui nunc pro Dei amore despecti sunt, tunc cum Deo iudices veniunt. Sed tunc dominus mœrentes erigit sospitate, quia ij, qui in eius desideriis accensi, prospera mundi fugiunt, aduersa patiuntur, cruciatus persequentium tolerant, seq; ipsos per lamenta castigãt: tanto sublimiorem tunc sospitatem suscipiunt, quanto nunc à cunctis mundi gaudiis deuotè moriũtur. Hinc est, quod per Salomonem dicitur, Cor, quod nouit amaritudinem animæ suę, in gaudio suo nõ miscebitur extraneus. Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa, peregrinationis suæ pœnam fiendo cognoscit. Sed in eius gaudio non miscebitur extraneus: quia qui nunc à mœrore compunctionis extraneus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est, &c.

Omnes peccatores recipit Deus.
Ezec. 18.
Aduersa iustos cõfirmant.
Iob 1.
Iob 2.
Humiles exaltãtur à Deo.

Greg. 6. moral. c. 8.
Erigit dominus humiles.
Prouerb. 14.

2531 ## Oculi omnium in te sperant, domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.

Hic ostendit secundum Dei beneficiũ, qui omnibus escam abundanter præparat. Hoc nõ potest intelligi de omni creatura, vt aliqui dicũt, propter hoc, quod subditur, *Et imples omne animal benedictione*. Sed intellig tur de creatura animata anima sensibili: cuiusmodi est homo, & animal brutũ propter hominẽ factũ. Omnia enim talia animalia à Deo sperant prouisionem victualium: non solum homines, sed etiam bestiæ, & aues. Propter quod dicitur Matt. 6. Cõsiderate volatilia cœli: non serunt, &c. Sequitur, Et pater vester cœlestis pascit illa, quib° escam parat opportuno tempore. Et hoc est, quod subditur, *Et tu das escam illorum in tempore opportuno*. Quod ideo dicit, quia aliqua sunt animalia talis naturæ, quòd per magnum spacium temporis stant sine cibo: sed viuunt de cibo prius recepto, vt sunt hirundines, quæ non comedunt in hyeme: sed viuunt de alimẽto in æstate recepto: vt ponit Albertus 2. de anima, & de mirabilibus aliis ponit exemplum. Hoc non solum intelligitur de esca corporali, qua corpus viuit: sed multo fortius de spirituali, qua iustorum pascit desiderium. Oculi enim omnium iustorum in domino sperant, quando aliquid quod vtile putant, cum spe impetrandi à domino petũt. Sed Deus, qui nouit quando quod petunt, est eis vtile, & quando non, quod ipsi postulantes ignorant: dat quod petunt, non semper, sed in tempore opportuno: sicut non exaudiuit Paulum tertiò rogantẽ vt stimulus carnis auferretur ab eo, quia nouit medicus hoc ei opportunum nõ esse. Sic enim hoc exponit Augu. dicens, *Oculi omnium in te sperãt* &c. Dominus tanquam medicus reficiens ægrotũ, dat quod petit, quando videt opportunum. Itaque aliquãdo desideratur ab illo, & nõ dat: nouit enim horam dandi, qui curat. Quod dico, ne quis forte quando non fuerit exauditus, aliquid iniustum petens à Deo, tristetur. Nã quando iustum aliquid petit, in pœnam suam exauditur: sed si aliquis iustũ petens, non fuerit exauditus, non propter hoc deficiat animus: expectet tempus opportunum. Quãdo enim nõ dat, ideo nõ dat, ne obsit, quod postulatur? Neq e enim aliquid iniustum petebat Apostolus, cùm postulabat vt auferretur ab eo stimulus carnis: & tamen non accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis. Petiit diabolus tentãdum Iob, & accepit. Apostolus rogat, & non accipit. Est ergo præponendus diabolus Apostolo? Absit. Sed non accepit Apostolus propter perfectionem suam. Accepit diabolus ad dãnationem suã. Deniq; & ipse Iob accepit sanitatem in opportunitate. Dilata est scilicet sanitas, vt probaretur. Discite ergo non murmurare aduersus Deum, quãdo non exaudimini. Et ponit exemplum de Christo, dicẽs, Ipse vnicus Dei filius venerat soluere, quod nõ rapuerat: mori in manibus peccatorum, vt sanguine suo deleret chirographum nostræ mortis. Et orauit, dicens, Pater, si hoc potest, trãseat à me calix iste. Nec hoc accepit. De hoc tamen vide versũ. 190. Exaudit Deus tempore opportuno: & quandoque exaudire iustos differt, sed ad ipsorum vtilitatem. Quod ostendit Gregorius dicens, Omnipotens Deus, quid nobis profuturũ esse valeat, scies, quãdoque dissimulat exaudire dolentium vocem: vt augeat vtilitatem, vt purgentur vitia per pœnam, & quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non potest, alibi quæratur.

Oratio iusti non semper exauditur.
2. Cor. 12.
Iob 1.
Christus semper fuit exauditus.
Philip. 3.
Matt. 26.
Greg. 14. moral. c. 18.

2532 ## Aperis tu manum tuam, & implesomne animal benedictione.

Iste versus eandem sententiã continet cũ præcedẽte. Quia statim dixerat, *& tu das illi escam in tempore opportuno*: hoc idem resumit, dicẽs, *Aperis tu manum tuam* (scil. eet tẽpore opportuno) *& implesomne animal benedictione*, de hoc vide versũ. 1782. vbi dicitur, Aperiente te manũ tuam, omnia implebũtur bonitate. Notandum, quòd per istam apertionem manus Dei, significatur Christi incarnatio: qua omne animal benedictione fuit plenũ. Quid enim est manus Dei, nisi vnicum eius verbum, per quod tanquã per manũ omnia operatur? Psal. 118. Manus tuæ, domine, fecerunt me. Hæc manus primò videbatur clausa, quando ante incarnationem à nobis manebat abscõdita. Fuit antẽ aperta, quãdo ad nos fuit missa: vt qui primò nobis loquebatur in prophetis, nunc ore proprio loqueretur. Et vt ista manus nobis aperiretur, primò aperta fuit terra, vnde oriretur: scilicet, quãdo virgo Maria dicta terra ratione suæ humilitatis, stabilitatis, & fœcunditatis, est aperta: vt in ipsa verbum carnẽ indiat. De cuius apertione Esaias prædixerat, Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorẽ. Vbi apertè incarnationis Christi declaratur mysteriũ. Tunc enim terra dicitur fuisse aperta, quãdo in beata virgine per nouum generationis modum ad generandum fuit fœcũdata. Antè enim terra nostræ humanitatis nesine suscepto semine hominem concipere posset, clausa manebat: sed in beata virgine fuit aperta, quæ non virili semine, sed mystico spiramine Deũ genuit, & hominẽ. Et de hac apertura dicitur Ezechiel 44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur: & nemo transibit per eam, nisi solus princeps qui ingreditur per eã. In ista enim apertione benedictæ incarnationis fuit impletum Dauid vaticinium, dicens, Mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Quid enim mãna significat, nisi Christum? vt multipliciter dedu it Magister libro 4. distin. 8. Similiter quid panis cœli alted ab ipso Chr. stu ipso multoties dicẽte, Ego sum panis viuus,

Aperire manum significat Christi incarnationem.
Esaiæ 45.
Aperuit virgo Maria christo.
Psal. 77.
Ioan. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

viuus, qui de cœlo descẽdi. Istam apertionem per consensum beatę virginis ipsum verbũ ab ipsa potulabat, ei dicẽs, Aperi mihi, soror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea. Ad cuius vocẽ ipsa surrexit, & angelo annũciante, aperuit per cõsensum, dicens illud Cãticorum 5. Surrexi vt aperirẽ dilecto meo. Et Esaiæ 45. dicite Christo meo, cuius apprehendi dexteram, aperiã ante eũ ianuas, & portæ non claudentur. Apprehẽdit virgo Maria dexteram Christi, quando votum virginitatis emisit. In dextera enim fortitudo cõsistit. Quid autem fortius, quàm per virginitatem stimulum subiugare inimici domestici carnis? Aperuit ei portas, quãdo animum suum aperiendo angelo consensit, dicens, Fiat mihi secundum verbum tuum. Et portas suæ mentis nunquam clausit: quia nullum obstaculum culpæ opposuit gratiæ Dei. Et ideo statim vt cõsensit angelo, spiritũ sanctum attraxit: quo operante, verbum Dei induit carnem. Ideo ipsa ait, Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam. Per istam ergo apertionẽ Christus incarnatus multa nobis aperuit, vt nos benedictione repleret. Nam multiplicẽ reperimus apertionem in Christo. Vide in ipso, primò apertionẽ oris ad nostram instructionem: Matt. 5. Aperiẽs os suũ docebat eos. Quod ideo dicit (vt ait Greg. 4. mora. c. 4) vt ostẽdat, quòd qui dudum ad nos docendum aperuerat ora prophetarum, nũc os proprium aperiendo, nos docet. Secundò apertionem lateris ad nostram redemptionem: Ioan. 19. Vnus militum lancea latus eius aperuit &c. Vbi Aug. super Ioannem dicit, Vigilanti verbo euangelista vsus est: vt nõ diceret, latus eius percussit, vel vulnerauit, sed aperuit: vt illic quodammodo vitæ ostiũ panderetur, vnde ecclesiæ sacramenta manarent: sine quibus ad vitam quæ verè vita est, non intratur. Tertiò apertionem manus ad nostram prouisionem: Psal. 103. Aperiẽte te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Manus enim clausa significat auariciam: sed aperta, quæ nihil retinet, liberalitatem. Vnde Prouerb. 31. Manus suas aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Quod hic confirmans Psalmista dicit, *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.*

Cantic. 5.

Psal. 118.

Aperuit nobis Christus multa.

2533 Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operib. suis.

Hic ostendit tertium beneficium, quòd Deus facit omnia, iustè disponendo. Iste versus sententialiter idẽ est cum alio versiculo superius posito: scilicet, *Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Ideo exponitur vt illic. Hic tamẽ ponitur, *Iustus dominus*: & ibi, *Fidelis dominus.* Ponitur ergo hic *iustus dominus*, secundum glo. vt ipso nomine iustitiam aperiat: vt manifestè hic ostendatur laus esse de iustitia. Vel per hoc vult ostendere quod in omnibus operibus suis iustus est dominus, & quando flagellat, & quando medetur, & quando aduersitatibus pungit, & quando prosperitatibus mulcet. Vnde hic ait Augustinus, *Iustus dominus in omnibus viis suis.* Et quando cedit, & quando curat iustus est apud eum iniquitas non est. Deniq; omnes sancti in tribulationibus constituti, prius iustitiam eius laudauerunt: & sic beneficio petierunt. Prius dixerunt, Iustum est, quod facis. Sic rogauit Daniel: sic & alij sancti, Iusta sunt iudicia tua: merito passi sumus. Non dederunt Deo iniustitiam, non iniquitatem: sed laudauerunt primò flagellãtem: & sic sensserunt miserantem. Nemo illum putet iniustum quãdo fortè aliquid mali patitur: sed ipsius iustitiam laudet, & suam iniustitiam accuset, dicens, *Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Et nota quòd viæ domini sunt multiplices: in quibus sanctus, & iustus esse comprobatur. Primò vię domini sunt exẽpla virtutum, quæ nobis Christus ostendit quibus ad ipsum ire possemus: quas tamen multi superbi cognoscere nolunt, credentes per ignorãtiam excusari: de quibus dicitur Iob 34. Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Quę verba exponit Gregorius, dicens, Nota, ꝙ non ait, infirmitate non intelligunt: sed intelligere noluerunt: quia sæpe, quæ facere nolunt etiam scire cõtemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntatem domini sui, & non faciens condigna, plagis vapulabit paucis: & seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens iuxta eam, multis vapulabit plagis. Impunitatem peccandi æstimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescũt: atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim ignorãtia est: scire autem noluisse, superbia. Et tãto magis excusationem non possunt habere, quia nesciunt, quanto magis eis etiam nolẽtibus opponitur eis quòd cognoscant. Vnde per Salomonem dicitur, Nũquid non sapientia clamitat in plateis, & prudentia dat vocem suã, in summis, excelsisque verticibus super viam in mediis semitis stans? Transire fortasse per viam vitę tẽporalis poteramus, cùm eius ignorantia poteramus. Sed postquam Christus incarnationis suæ mysteria publicè ostendit: postquam humilitatis exẽpla superbientibus præbuit: semetipsam nobis quasi transeuntibus in mediis semitis fixit: vt videlicet in eam quam quærere nolumus, impingamus: & quam transeuntes videre negligimus, tangamus offendentes. Dicatur ergo, Omnes vias eius intelligere noluerunt. Via quippe est incarnatæ sapientię, omnis actio quam temporaliter gessit. Viæ eius sunt, viuẽdi ordines, quos ad se venientibus vias præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene viuendi exempla mõstrauit. Humilitatis eius vias propheta cõspexerat, cùm dicebat, In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas &c. Sed nunquid in omnibus istis viis iustus dicitur dominus? Certè sic: quia per illas suos fideles iustificat. Propter quod alibi Psalmista dicit. Viam iustificationũ tuarum instrue me. De viis domini vide versicul. 230. 247. 354. 395. 1045. 1270. 1884. 2078. 2089. 2109.

Via domini multiplex.

Greg. 25. mor. c. 16.

Luce 12.

Ignorantia quasi ver excusat.

Prouer. 8.

Iustus est dominus in omnibus, quæ facit.

Psal. 118

2534 Propè est dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in veritate.

Hic ostẽdit beneficium Dei quartum: quod est in exaudiẽdo iustè deprecãtes. Quia omnes ipsum deuotè exorantes, tẽpore debito exaudit vel ad votum, vel ad vtilitatem. Et eligibilior est exauditio quæ est ad vtilitatem, quàm illa, quæ est ad votum: quantum Deus altius cognoscit quid nobis expediat, quàm nos ipsi faciamus. Sed quid est Deũ propè esse omnibus inuocantibus, cùm sit vbique secundum essentiam suam, & sic nõ propè aliquẽ: quia propè locum non significat esse in loco, sed iuxta

Propè quomodo Deus: qui est vbique.

iuxta locum: sic propè orantem esse, non significat esse in orante, sed iuxta: dominus autem est in omnibus. Ad quod dicendũ, quòd quamuis Deus per essentiã sit in omni re, & non prope aliquam rem: tamen per aliquos singulares effectus prope aliquos dicitur esse, & remotus ab aliis. Sicut per effectum salutis est prope iustos, dicens, Verũtamen prope timentes eum salutare ipsius: sed sic à peccatoribus est valde remotus: Psal. 118. Lõgè à peccatoribus salus. Vel aliter secundum grammaticos, à propè dicitur propicius. Et est propicius idẽ quod misericors, mitis, placatus. Vnde hic accipiturpropè pro propicio. Et est sensus. *Propè est dominus*, &c. id est, propicius est dominus &c. quia scilicet concedit eis, quod nouit vtile ipsis: sicut medicus propè infirmum dicitur esse, quando curam gerit eius salutis. Sed quibus est propè, subditur, *Omnibus inuocantibus eum in veritate.* Sed quid est inuocare in veritate? Inuocat dominũ in veritate, qui sua oratione solùm Deum quærit habere. Inuocat autem & nõ in veritate, qui aliud à Deo quærit. Vnde hic ait Aug. *Propè est dominus*, &c. Et vbi est, quod scriptum est, Inuocabunt me, & nõ exaudiã eos? Ergo audi quod sequitur, *Omnibus inuocantibus eum in veritate.* Nam multi Deum inuocãt, sed non in veritate: qui scilicet aliud ab ipso quærunt. Verbi gratia. Quare amas Deũ? Quia dedit mihi sanitatem: vel quia mihi dedit vxorem diuitẽ: vel quia dedit mihi filios multos & bonos: dedit familiam: dedit omnia bona. Ideo Deum amas: deo nihil amplius quæris? Esto adhuc esuriens: adhuc pulsa ad ianuã patrisfamilias: habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus iis, quæ accepisti: & quasi iam saturatus non rogas? Ergo si bonus est Deus, quia ista tibi dedit: quãto beatior eris, cùm seipsum dederit tibi? Ille ergo qui Deũ ipsum à quo accepit illa, de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus, quas accepit: ipse inuocat Deum in veritate. Nam vt noueritis, si talibus hominibus proponatur, & dicatur, Quid si ista omnia, de quibus gaudes, vellet tibi auferre Deus? iam non amabitur? Quid dices? Deus, quid tibi ego feci? quare mihi abstulisti, & illi dedisti? iniquus das, & à tuis tollis. Accusas Deum quasi iniustum: & te laudas quasi iustum. Sed vis inuocare Deum in veritate? Conuertere. Accusa te: lauda Deum. Tunc eris rectus cum omnibus bonis, quę facis: tunc Deus tibi placet. In omnibus malis, quæ pateris, Deus non tibi displicet. Hoc est in veritate Deum inuocare. Qui sic inuocat Deum, Deus exaudit illum. *Prope est illi dominus.* Nondũ dedi, quod vis: ibi est tamen. Quomodo medicus, si fortè aliquid imponat vel oculo, vel visceribus, quod vrendo sanet: si roget æger, vt tollatur illi, medicus expectat tempus: non facit, quod rogat æger. Non te exaudit ad præsentem voluntatem, exaudiẽdo ad futuram sanitatem: & hoc vtique ad voluntatem. Nam sanus esse vult, qui etiam vri non vult. Qui ergo Deũ in veritate vult inuocare, non temporalia, sed ipsum Deum principaliter orando quęrere debet: vt ostendit Gregorius dicens, Cùm Deus in oratione non quæritur, citius animus orãtis laxatur: quia cùm illa quisque postulat, quæ fortasse iuxta occultũ Dei iudicium tribuere recusat, ipse quoque Deus venit in fastidium: qui a non vult dare, quod amatur. Sed se magis dominus quàm ea, quæ cond dit, vult amari, æterna potius quàm terrena postulari. Sicut scriptum est, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Timete autem eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Et quia ipse est qui dat omnia, ipse est qui dat & timorem. Ipse est qui dat & amorem. Ipse est qui dat & dilectionem. Ipse est qui dat & charitatem. Ipse est qui dat &

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter timorem latronum. Et huic imaginationi concordat illud quod habetur Hierem.10. vbi dicitur,Argentum inuolutum de Thariis affertur, & aurum de Ophir. Sic in proposito, per aurum intellige gratiã, & alias virtutes, per quas animaditescit spiritualiter:quæ plusquam aurum,& argentum appreciãtur:quia vt dicitur Prouer. 22. Super argentum,& aurum, gratia bona. Per ignem verò intellige tentationes diaboli, & alias mundi aduersitates:quibus diabolus animas nostras accendere & inflammare nititur.Psal.79.Incensa igni,& suffossa ab increpatione vultus tui peribũt. In isto igitur igne aurum incipit liquescere:quando ad consensum tentationis animus incipit emolliri. Quid ergo tunc faciendũ est? Miscendus est auro nostro, & virtutibus nostris cinis incendij æterni, qui timorem nobis incutiat:aut certè cinis nostræ mortis,de quo Sapien.2. Extinctus cinis erit corpus nostrum. Cui adhibeatur testa:id est,consideratio nostræ imbecillitatis,& infirmitatis,quæ à nobis omnem securitatẽ auferat, de qua testa ait Psalmista, Aruit tanquam testa virtus mea. Et tunc aurũ animæ nostrę,id est,virtutes,& gratia,sic occultabitur sub specie pulueris: vt securè viam præsentis vitæ absque expoliatore transire possimus. Vnde Bernard.ait super Cant. In veritate didici nullum ita efficax esse remedium ad Dei gratiam promerendam,retinendámque, atque recuperandam, quàm si omni tempore inueniaris coram Deo non alta sapere,sed timere. Ideo dicitur Prouerb.23. In timore domini esto tota die. Quamuis ergo iste timor pœnæ per se nõ sufficiat ad hoc, vt à Deo exaudiri mereamur: tamen ratione sui effectus quia timorem filialem inducit,proficit multũ, & iuuat.

Aurũ significat gratiam.

2536 **Custodit dominus omnes diligentes se:& omnes peccatores disperdet.**

Hîc ostendit Deum laudandum ex sexto beneficio, quia suos dilectores protegit. Ad principem enim spectant duo maximè:scilicet præmiare bonos,& malos punire,sed principalior actus est præmiatio bonorum: quia malorum punitio est propter bonos conseruandos: non autem præmiatio bonorũ propter malos. Et hinc est quòd summus iudex in iudicio primò dabit sententiam præmiationis bonorum, dicens, Venite, benedicti patris mei,&c. Consequẽter autem dabit sentẽtiam punitionis malorum,dicẽs,Discedite.&c. Et hoc est quod clarè hic innuit Psalmista,præmiationem bonorum præmittens punitioni malorũ, dicens, *Custodit dominus omnes diligentes se.* Et consequenter addit, *Et omnes peccatores disperder.* Quid enim proficeret si Christus homines ad suum amorem traheret,si illos attractos non custodiret? Quos ergo suo sanguine acquisiuit, hos per suam gratiam acquisitos custodit. Dicit Philosophus.2.Oecono. Quòd œconomus (id est,dispensator domus) talis debet esse,quòd diuitias acquirere,& multiplicare possit,& acquisitas custodire:quia sine custodia nihil proficit acquisitio.Sic in proposito. Nam œconomus patrisfamilias cœlestis ciuitatis est Christus.Psal.104. Constituit eum dominũ domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Iste nos patri cœlesti acquisiuit cum magnis laboribus:quia sanguine propri[illegible] Act.20. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo spiritussanctus posuit vos regere

Matt.25.

Philoso.

ecclesiam sanctam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Frustra autẽ hoc fecisset, nisi diligenter custodiret. Et hoc est,quod dicebat patri,Ioã. 17. Quos dedisti mihi,custodiui, & non periit, &c. Custodit ergo omnes diligẽtes se, per hoc intelligit omnes prædestinatos,quos solùm dilexit ab æterno. De talibus dilectoribus ait Christus Ioan.14. Qui diligit me,diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Quod solùm de prædestinatis potest intelligi. Tales custodit, quia nullus illorum finaliter cadit:& per consequens,in vitam æternam custodit illos. Similiter dicit de peccatoribus:scilicet præscitis,& in peccato perseuerantibus. Vnde hic ait Augustꝰ. *Custodit dominus omnes diligentes*,&c. Videtis,quia apud Deũ est seueritas, apud quem est suauitas tanta:quia custodit dominus omnes diligentes se, omnes sperantes in se, omnes fideles, omnes timẽtes se,omnes inuocantes in veritate. *Et omnes peccatores disperder*:scilicet in peccatis perseuerãtes, Deum reprehendere nõ formidantes, contra Deum quotidie disputantes, veniam peccatorum desperantes,& ex ipsa desperatione veniam tumulantes. Venit tẽpus, vt separentur illi omnes, & fiant inde duæ partes: vna ad dexteram,& alia ad sinistram:vt accipiant isti regnum æternum, & omnes peccatores disperdet. Notãdum,quòd dominus custodit nos dupliciter: scilicet per seipsum, & sic custodit multa personarum genera:de hoc vide versic.1665.2034. Itẽ nos custodit per angelos sanctos,quos nobis dedit custodes. De custodia angelorum vide in dictionario meo,litera custodire,parte secunda. Itẽ nos custodit per aduersa,& afflictiones. De hoc vide in litera afflictio,parte quarta primæ partis. Qualiter autem variè disperdit peccatores,vide versic. 2497.

Custoditur.

2537 **Laudationem domini loquetur os meũ:& benedicat omnis caro nomini sancto eius,in seculum,& in seculum seculi.**

Hîc circa laudem diuinam ponit cõclusionem intentam:scilicet quòd ipse & omnis homo debet laudare Deum. Vnde hic ait gl. Expositis causis diuinæ laudis,hic ponitur breuis conclusio:qua concludit omnes homines Deũ laudare debere. Vbi aduertẽdum,quòd per hoc quod dicit. *Et benedicat omnis caro*,&c. intelligit omnes homines. Nam per carnem in singulari intelligitur homo:sicut dicitur Gene.6. Omnis quippe caro corruperat viã suam. Omnis caro,id est homo. Nam caro significat totum hominem:vide versic.1011. Accipitur tamen in scriptura caro non pro toto homine, sed pro parte materiali hominis. Et sic caro rationi contrariatur. Caro enim primorum parentum corrupta ab integritate,quam in prima creatione acceperat, semper rationi contrariatur & spiritui. Et nisi castigetur & subiiciatur, ipsum spiritum sibi subiicit & ducit ad mortem. Quod notabat Apostolus,dicens,Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Cuius rationem ostendit Gregorius super illo verbo Iob 11.Spes illorũ est abominatio animæ: dicens,Spiritus deficit, vbi caro requiescit,vt enim caro mollibus, sic spiritus duris nutritur. Illam blanda refouent: hunc aspera exercent.

Caro significat totum hominem & quandoque partẽ hominis.

Caro contrariatur rationi & spiritui.

Rom.8.

Greg. 10. moral.24.

Illa

Illa delectationibus pascitur: hic amaritudinibus vegetatur,& sicut carnem dura sauciant:sic mollia spiritum necant. Sicut illam laboriosa interimunt: ita hunc delectabilia extinguunt. Spes itaque carnaliũ abominatio animæ dicitur:quia inde in perpetuum spiritus interit, vnde ad tempus caro suauiter viuit. Sic ergo caro delicatè nutrita spiritum extinguit. Et ideo cõsulit Apostolus,dicẽs, Curam carnis ne feceritis in desideriis. Domanda est ergo caro,vt spiritum sequatur, & ad Dei laudem consurgat. Nam benedicere domino nihil aliud est quàm bene viuere, & bonis operibus nomen eius honorare. vide versicu.378. Quid est ergo dictum, *Et benedicat omnis caro nomini sancto eius*, nisi optare,vt quilibet homo carnem suam taliter regat, vt spiritui subiiciatur,& bonis operibus insistat, quibus Deus laudetur? Sed per quem modum sic caro domabitur vt sequatur spiritum? Notandum quòd vt ait Chrysost. Homil.18. super Matt. Inter omnes carnis passiones (alias passiones) seu delectationes,sunt tres præcipuę,& carni magis intimę & cõ naturales:scilicet esca,somnus, & amor viri ad mulierem. Et ideo grauius est illas à natura carnis præcidere,quàm cæteras. Et addit Chrysostom. Quòd nullius passionis abstinẽtia sic sanctificat carnem, quomodo abstinentia ab istis, vt sit homo castus, ieiunus,& vigiliis perseuerãs: & nullæ aliæ sic carnem, vel corpus inquinant,sicut istæ: vt sit homo fornicarius,aut epulator,aut deditus somno. Hæc ille. Ex quibus patet quòd qui carni suę vult dominari,istas tres passiones maximè præcidere debet. Dicit Philosophus.5. Polit. quòd apud aliquas ciuitates,sicut apud Athenas, fuit cõsuetudo relegare nimis potentes, ne sibi vsurparent principatum ciuitatis. Sed vt ibi dicit Philosophus,melius fuisset sic ordinãsse à principio, quòd non fuissent aliqui ita excedentes in potestate, quàm postquam permiserint eos sic potẽtes fieri,illos sanare posterius. Consimile narrat Frõtinus lib.1. de Tarquinio Superbo,rege Romanorũ,quòd,cùm à filio suo Tarquinio,qui Sabinos deuicerat,misso nuncio ad patrem,peteret quid de Sabinis esset faciẽdum: ipse non audens secretum suum aliqui cõmittere (volebat enim, quòd filius suus principes Sabinorum interficeret) nuncium ad se missum duxit in hortum: & dum ambulabat, capita papauerum eminẽtia baculo percutiebat. Et nuncium sine literis filio remisit. Nuncius verò reuersus nũciauit filio, quid patrem agere vidisset. Ille autem statim intelexit, idem de principibus Sabinorũ esse faciendum. Sic in proposito,si in ciuitate animæ nostræ sint prædictæ passiones nimis potentes, quia liberè permissæ sunt vires suas agere: expedit illas expellere, ne totius ciuitatis principatum vsurpent. Melius tamẽ esset à principio sic agere,quòd non admitterentur,vel vires sumerent. Nam, vt dicit Seneca,epistola 123. Quomodo ad id finiendum satis valeo,ad quod prohibendum parum valui: cùm facilius sit excludere, quàm admissã comprimere? Ideo vt dicit Apostolus,Si spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.

Benedicere domino est bene viuere.

Carnis tres, suus maximè passiones superãde.

Philos.

Frõtinus.

Rom.8.

PSALM. CXLV.

2538 LAuda,anima mea, dominũ:laudabo dominũ in vita mea:psallam Deo meo, quandiu fuero,

Titulus huius Psalmi est,Alleluia. Quòd idẽ est, quod Laudate dominum. de hoc vide versic.1790. vbi alleluia declaratur. Quantum autem ad materiam huius Psalm. notandum, quòd tota intentio Psalmistæ est,homines inducere ad laudem Dei:& vt ipsum laudando, non in hominibus spem suam ponant,sed solum in Deo. Nam,vt patet ex decursu veteris testamenti,quandocunque filij Israël habuerunt spem suam in Deum, & non recurrebant principalius ad auxilium hominũ, ipsi omnes inimicos suos superabant:quando autem omisso, vel postposito adiutorio Dei, ipsi ad auxilium hominum vertebantur: statim superabantur:quoniam populus armatus sine Deo, inermis est, Exẽplum patet de Sedechia rege Iudæ:qui,omisso Deo,contra regem Babylonis quæsiuit sibi auxilium regis Ægypti. Propter quod & ipse fuit superatus,& priuatus oculis, cum filiis& matre & reliquo populo in Babylonem captiuus fuit ductus:vt habetur 4. Regum, 25. Ciuitas Hierusalem fuit destructa, & templum funditus euersum. Et hoc est quod Psalmista ait Psal.117. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Quis autem fuerit autor huius Psalmi, ignoratur. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionẽ. Qui diuiditur in partes duas: quia primò laudem diuinam proponit:secundò in Deo habendam esse confidentiam concludit: ibi, *Nolite confidere.* Quantum ad primum, sciendum quòd vera laus proprius consistit in corde quàm in ore:quia aliquem laudare ore,& non corde, adulatorium est, & vitiosum:sicut de talibus conqueritur dominus, dicens, Populus hic labiis me honorat:cor autem eorum longè est à me. Hinc voce veritatis dicitur,Non omnis,qui dicit mihi,domine, domine,intrabit in regnum cœlorũ. Hinc rursum ait,Confitentur se nosse Deum:factis autẽ negant. Hinc Ioannes ait,Qui dicit se nosse Deũ, & mandata eius non custodit, mẽdax est. Hinc Psalmista ait,Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei: vide versi.1317. Ex quibus omnibus patet ꝙ vera laus principalius in corde cõsistit, quàm in ore. Et hoc attẽdens Psalmista ait, *Lauda anima, mea dominum*:quasi dicat,Nõ laudabo solo ore,sed principalius mente. In vita autem præsenti oportet primò laudare Deum,vt perueniatur ad locum laudis æternæ. Et hoc est quod subdit,*Laudabo Deũ meũ in vita mea.* Consequenter autem in vita futura laudabimus Deum plenè,& perfectè. Et hoc est quod subdit, *Psallam Deo meo, quandiu fuero.* Quia enim in æternum manebit homo post resurrectionem,ideo laudabit in æternum. Sed quærit hic Augustꝰ. Cùm dicit Psalmista, *Lauda, anima mea, dominũ*, &c. Sed quis hoc dicit, & cui dicit? Si enim ista dicantur esse verba carnis cõsulentis animæ,& dicentis, *Lauda, anima mea,dominũ.* Et potest ne caro bonum consilium dare animæ? Vnde non videtur hoc verum: cùm à meliori, & superiori soleat inferiori dari cõsilium. Caro autem inferior est,& anima superior. Anima enim licet sit vituperabilis, quia peccatrix: tamen melior dicitur per naturam etiã corpore laudato in suo genere: quia ipsa anima, quæ est spiritualis naturæ, præstat corporeæ, quam mouet, regit, sensificat. Sicut enim aurum vituperatum, & sordidatum præest plumbo in sua puritate laudato: sic etiam malus homo optimo etiam. Sic semper anima præstãtior est carne. Non ergo consiliũ à carne quãuis domita valde, & pacata datur ipsi animæ: quia semper infra animã est,

Laus principalius est in corde, quam in ore.

Esa.29.

1. Ioan.2.

Quæstio.

Consilium datur à superiori inferiori: nõ ecõtrario.

Anima est per nobilior & ipsa perior est corpore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed purior pars animæ:scilicet, quæ cogitat sapien A tiam diuinam,illi inhærens,ad illam suspirãs:videt quasdam animæ partes,id est,sensualitatem pertur bari motibus sæculi, & cupiditate terrenorum ire ad exteriora, à quibus à superioribus, & interioribus reuocatur. Se ergo secundũ sensualitatem exhortans anima secũdum rationem dicit, *Lauda anima mea,dominum.* Quis ergo est,qui dicit,*Lauda anima mea,dominum*? Caro non dicit, consilium enim superiori dari nõ potest. Infœlix est ipsa anima,si à corpore expectat habere consilium. Anima enim regit:caro regitur.Illa imperat:hæc famulatur.Sed hoc anima dicit sensualitati animatæ.Quasi dicat, *Lauda, anima mea,dominum.* Quid tibi placet in sæculo? Quid est quod vis laudare? quid est quod vis B amare? Quacunque corporeis sensibus te conuerteris,occurrit tibi cœlũ, occurrit tibi terra: vbique amas,vbiq; laudas. Quomodo ergo laudandus est, qui fecit ista quę laudas? Verbi gratia. Quid est melius in terra? dices. Aurum,argentum, animalia, arbores, amœnitates: totam terram cogita. Quid *Genes. 1.* melius in cœlo,sole,luna,sideribus? totum cœlum cogita.Omnia sunt bona valde, Vndique pulchritudo,bonitásque operis tibi commẽdat artificem. Miraris fabricam,ama fabricatorem:laudas fabricam, lauda fabricatorem. Sequitur, *Laudabo dominum in vita mea.* Nónne hic laudamus Deũ? Certè *Laudare Deũ perfectè hic non possumus.* sic, sed imperfectè. Ecce homo stat, cantat, laudat Deum. Et sæpe labia mouentur ad cantum:cogita- C tio autem nescio per quæ desideria volat:sensualitas per diuersas cupiditates,vel curas negociorum hac,atque illac fluctuat. Quod mens superstans attendens, ad inferiorẽ portionem animæ conuersa, alloquitur dicens, *Lauda,anima mea, dominum*:quasi dicat, Quid est, quod de aliis rebus agis? quid est quod te occupat,cura rerum terrenarũ atque mortalium? Sta mecum: lauda mecum. Sed tibi respondet ipsa anima inferior portio mentis, *Laudabo Deum in vita mea*: quasi dicat, Laudabo quantum *1. Cor. 5. Laudabitur Deus perfectè in patria.* possum,licet tenuiter. Quandiu enim sumus in corpore,peregrinamur à domino. Sed perfectè laudabo in vita mea, scilicet in terra viuentiũ: quia alibi dicitur,Beati, qui habitant in domo tua, domine: D in sæcula sæculorum laudabunt te. Et ibi, *Psallam Deo meo, quandiu fuero.* Sed nunquid hic psallimus Deo? Certè psallimus: sed non *quandiu sumus*:quia multoties dum psallis Deo, cogitas de alio negocio:& sic psallis voce,non psallis mente. Forte psallendo,cupiditate inclinaris ad aliquid. Certè tunc non solùm non psallis mente, sed offendis creatorem. In vita autem beata, ibi psallemus, quandiu erimus:quia nunquam cogitatio,nunquam voluntas ad aliud inclinabitur, nisi ad Dei laudẽ. Et hoc est,*Psallam Deo meo,quandiu fuero.*

2539 ## Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum, in quibus E non est salus.

Hic ostendit spem, & fiduciam in solo Deo esse ponendam. Et duo facit:quia primò ostendit confidentiam in hominibus non esse ponendã: secundò ostendit illam in solo Deo habẽdam: ibi, *Beatus cuius Deus.* Prius diuiditur in duas: quia primò *Confidendum est in Deo, non in homine* ostendit ex duobus, quòd non est confidendum in hominibus: primò quia non habent potestatem saluandi: secundò quia habent necessitatem moriendi:ibi,*Exibit spiritus eius.* Quãtum ad primum, sciendum, quòd duo sunt genera hominum: quia aliqui principantur, & aliqui subiiciuntur: & in neutro ponẽda est spes. De primis dicit,*Nolite confidere in principibus.* De secundis verò subdit, *Neque in filijs hominũ.* Per filios hominum intelligens illos, qui sub potestate alicuius sunt cõstituti:sicut filius est nomen subiectionis, quia est sub potestate patris. Et quare in illis non sit confidendum,ostendit dicens, *In quibus non est salus*: quia scilicet seipsos saluare non possunt: quomodo ergo saluabunt te? Et hoc dicit Psalmista cõtra multos,qui plus in hominibus mundi, quàm in Deo cõfidunt. Vnde hic ait Augustꝰ.*Nolite confidere in principibus*,&c. Ne qua infirmitate anima humana, quando fuerit tribulata, hic desperat de Deo: & vult præsumere de homine. Vnde si dicatur homini in afflictione aliqua constituto, Est quidam homo magnus, per quem possis liberari:statim gaudet & erigitur. Si dicatur illi, Liberet te Deus: quasi desperatione frigescit. Promittitur sibi auxiliũ mortalis hominis: & gaudet. Promittitur sibi auxilium immortalis Dei: & *Deus non deserentes nisi deserentur à nobis.* tristis est. Vel taliter cogitantibus, Incipe quærere, & cognoscere eum à quo factus es. Non enim deserit Deus opus suum, si ab opere suo non deseratur. Contra hoc ait Psal. *Nolite confidere in principibus, neque in filijs hominum*, &c. In vno filio hominis est salus, & in ipso est salus: non quia filius hominis,sed quia filius Dei:non propter id, quod suscepit ex te,sed propter id,quod seruauit in se. Vel ali *Principes dicuntur dæmones.* ter,vbi sciendum,quòd aliqui confidunt in dæmonibus, qui per incantationes, & sortilegia salutem quærunt habere. Confidunt in hominibus, qui salutem ab hominibus quærunt. Et hos duos reprehendit Psal.Pr mò reprehendit confidentes in dæmonibus vel sortilegiis: dicens, *Nolite confidere in principibus.* Nónne ipsi dæmones dicuntur principes? immò sic, quia principes tenebrarum. Audi *Ephes. 6.* Paulum Apostolum dicentem, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, rectores tenebrarum harũ. Vbi ait gl. Aduersus principes, &c. id est,aduersus dæmones,qui principantur & aliis præsunt. Certum est enim quia exitia famulis Dei, auctore diabolo irrogantur, siue per se, siue per ministros suos. Vnde & diabolum huius mundi principem *Ioan. 12.* appellabat Christus, dicens, Nunc iudicium est mundi:nunc princeps huius mũdi eiicietur foras, &c. De istis ergo principibus ait, *Nolite confidere in principibus*:hoc est, in sortilegiis, quę arte dæmonũ fiunt:vel quibus in adiutorium dæmones inuocantur:quia in illis nõ est salus. Quasi dicat, Non possunt saluare seipsos, quomodo saluabunt te? Non possunt iuuare se, quomodo iuuabunt te? De hominibus in quibus non est confidendum, subdit, *Neque in filijs hominum.* Filij hominũ vocantur omnes ex mari & fœmina geniti. Et nota quòd confi- *Confidentia humana passim in mundo.* dentia hominũ in multis solet poni. Primò est confidentia terrenalis abundantiæ: quæ est auarorum. De qua vide versic. 2055. Secundò est confidentia personalis sanctimoniæ: quæ est superborum, vide versic. 2055. Tertiò est confidentia temporalis vanæ gloriæ,& hęc est hypocritarum. vide versi. 2055. Quartò est confidentia mundialis eminentiæ: quæ est tyrannorum. vide versic. 2055. Quintò est confidentia sæcularis sapientiæ: quæ est reproborum magistrorum. vide vers. 2055. Sextò est confidentia spiritualis innocentiæ: & hæc deuotorum filiorum. vide vers. 133. Et hæc vltima solũ bona est, & licita.

Exibit

2540 ## Exibit spiritus eius, & reuertetur A in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Hic ostendit, quòd non est cõfidendum in filiis hominum:quia non sunt stabiles, sed habẽt necessitatem moriendi. Vbi nota,quòd per spiritum hominis anima intelligitur. Vnde quãdo Christus in cruce moriens emisit animam,dicitur emisisse spiritum. Ioã. 19. Et inclinato capite emisit spiritum. Et vide differentiam inter mortem Christi & aliorum. Nam Christus non necessitate, sed voluntate *Ioan. 10.* mortuus est. Vnde dicebat, Potestatem habeo, ponendi animam meam,& iterum sumendi eam. Et B hoc notans Euãgelista,ait, Emisit spiritum. Cæteri autem hominum moriũtur necessitate. Vnde non emittunt spiritum:sed spiritus exit ab eis, etiã ipsis inuitis. Et hoc notãs Psal. ait, *Exibit spiritus eius*: scilicet cuiuslibet hominis. Exit enim spiritus, quando anima separatur à corpore. Sed quid est, quod *Quæstio.* subdit,*Et reuertetur in terram suam*? Nunquid in separatione animæ à corpore, anima in terrã reuertitur,vt conuertatur in terrã: cùm anima sit simpliciter spiritualis,& immortalis? *Resp.* Respondeo,q; hoc, quòd dicitur,*Et reuertetur in terrã suam*: non reuertur ad animã hominis, sed ad corpus, vt sit sensus, Cùm exit anima à corpore, corpus reuertitur in *Gen. 3.* terram suam: scilicet de qua creatũ est: secũdũ sen- C tentiam illam domini dicentis, Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quando autem exit spiritus *Cogitatio aut malorũ pereunt.* ab homine,tũc perit cogitatio hominis: quia quæ, dũ viueret,cogitabat,vel disponebat facere, adimplere non potest. Sic enim contigit illi diuiti, qui dicebat,Lucæ 12. Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos:sede,quiesce,comede, &c. quia eadem nocte morte præuento perit cogitatio eius. Ad hunc intellectũ exponit hunc versum Augustꝰ. dicẽs, *Exibit spiritus eius*: spiritus hominis superbi,spiritus hominis potentis,in quo confidebas. Ille enim viuens minatur,nescies quandiu viuat. Sed *exhibit spiritus eius,& reuertetur in terram* D *suam.* Sed nunquid exibit,quãdo vult? exibit quando non vult:& exibit quãdo nescit:& exeũte spiritu,caro reuertetur in terrã suam:& in illa die peribũt omnes cogitationes eorũ. Quãdo autẽ exit spiritus,vbi est risus hominis? vbi superbia? vbi iactantia? Ergo,fratres,omnes audiamus: & in qualibet tribulatione,in quolibet desiderio,non cõfidamus in principibus, neque in filiis hominum,in quibus non est salus. Totum enim hoc mortale,caducum, *Greg. 10. mor. c. 23.* & transitorium est. Greg. autem istũ passum, *In illa die peribunt omnes cogitationes eorũ*: de malis maxime exponit super illo verbo Iob 11. Et effugiũ peribit ab eis: dicẽs, Oculi impiorum sunt intentiones in eis carnalium desideriorũ: qui idcirco deficiũt, E quia æterna negligunt: & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitant: multiplicari rebus tẽporalibus expectãt: ad mortem quotidie cursu labentium rerum tendunt: sed cogitare mortalia mortaliter nesciunt. Carnis vita per momenta deficit: & tamẽ carnale *Desideria malorum pereunt.* desiderium crescit. Res habita instãti fine corrumpitur,& habendi anxietas non finitur. Sed,cũ mors impios subtrahit, eorum profectò desideria & eorum cogitationes cum vita terminantur: quorum scilicet oculi tunc superna vltione deficiunt, quia suo hic iudicio à terrena delectatione deficere noluerunt. Hos illorum oculos à iucunditate pristina claudi Psal. conspexit: cùm dicebat, *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*: quia & æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subitò amittunt bona temporalia,quæ diu tractata tenuerũt. A quibus & omne effugium perit: quia eorũ malicia ab animaduersione districti iudicis,quò se valeat occultare: non inuenit. Nã iniqui nunc, cùm tristitia aliqua, vel aduersa patiuntur, effugij latebras inueniunt: quia ad voluptatem protinus desiderium carnalium recurrũt. Ne enim paupertas ipsos cruciet,diuitiis animam demulcent. Ne despectus proximorum deprimat,sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepositis epularum diuersitatibus,nutritur. Tot ergo hic habent effugia,quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit: quia eorum mens in morte,amissis omnibus,se solũmodo, & iudicem conspicit: tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa seruatur: & repentè miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt: qui tamen quousque corporaliter viuunt, nocitura non desinunt. De quibus bene dicitur, *Exibit spiritus eius,& reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Si autem per ly *principes* in præcedenti versiculo intelligũtur dæmones: tunc iste versus non refertur ad totum præcedentem versum, sed solùm ad filios hominum.

Beatus, cuius Deus Iacob adiutor 2541 eius: spes eius in domino Deo ipsius, qui fecit cœlum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

Hic ex prædictis ostendit in Deum solum esse confidendum. Et duo facit: quia primò hoc proponit: secundò hoc rationibus deducit: ibi, *Qui custodit veritatem.* Quantum ad primum, sciendũ, quòd *Sæpius in scriptura Iacob dicitur colere Deum.* licet alij patriarchæ, vt Abraham, Isaac, & cæteri, colerent Deum verum: tamen in scriptura dicitur sæpius Deus Iacob, quàm Deus Abrahã, vel Isaac: D hoc ideo, quia Iacob fuit primus, qui fecit Deo votum de ipsius cultu, quando ibat Mesopotamiam: *Gen 28.* dicens, Si Deus fuerit mecum in via, qua ambulo, & custodierit me, &c. erit mihi dominus in Deum, &c. Et iam, quia omnes nati ex Iacob, erant de populo Dei: non autẽ omnes nati de Abraham, quia non filij Ismaël: nec omnes nati de Isaac, quia non filij Esau. Sed de Iacob solùm nati fuerunt duodecim patriarchæ: qui faciebant duodecim tribus populi Dei. Dicit ergo, *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius.* Et rationẽ subdit. *Qui fecit cœlum & terram.* Quasi dicat, In isto est cõfidendũ, quia saluare potest: quia ipse fecit cœlum, & terrã. Quasi si quis quærat à Psal. Quid ergo faciendum, si nec in prin E cipibus, nec in filiis hominum est sperandum, Respondet ostendens, quid facturus es: dicens, *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius.* Nõ homo aliquis, non angelus: sed Deus Iacob. Per hoc enim vult ostendere, quòd adiutorium, quod dat Deus sperãtibus in se est, quia facit eos beatos: quod ostendit per hoc nomẽ Iacob. Iacob namque fuit binominus: quia in principio natus, fuit vocatus Iacob: sed postea quando vidit scalam, qua tangens in terra cœlum attingebat, & angelos ascendentes, & descendentes, & dominum innixum scalæ: tunc Deus de Iacob fecit ipsum Israël: quia nomen ei mutauit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicēs, Nequaquā vltra vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuū. Sic & spiritualiter in se confidentes de Iacob facit Israël. Iacob enim interpretatur supplātator. Quis autē propriè supplantator dicitur, nisi qui in presenti vita pugnādo cōtra mundum, carnem, & diabolū, de ipsis triumphat: ipsos ponit sub planta sui pedis, per quam volūtas designatur? Sic ergo per Iacob intellige quemlibet iustū, hic legitimè certātem. Sed Israël interpretatur videns Deū: in cuius visione beatitudo nostra consistit. Quid est ergo Deum de Iacob facere Israel, nisi virum iustū hic certantem post exitum spiritus facere beatum: Et hoc insinuās Psal. dicit, *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius.* Et hunc intellectū hic tangit Aug. dicens, *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius*: quia & ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob. faceret Israël. magnū adiutoriū Israël videns Deū. Hic ergo positus, & peregrinus non vidēs Deum, si habueris adiutorē Deum Iacob, ex Iacob faciet te Israël: & eris vidēs Deum, & periet omnis labor, & omnis gemitus: trāsiēt curę mordaces, & succedēt laudes fœlices. Beatus ergo, cuius Deus Iacob adiutor eius. Talis hic existes adhuc, & gemēs, beatus estinō re, sed spe: sperās adiutorē Deum, qui ex Iacob faciet eum Israël. Sed, quia dicit, *cuius Deus Iacob*: id est, Deus ipsius Iacob: nūquid propriè Deus dicitur esse alicuius hominis, & non potius, omnis homo est Dei? Nā seruꝰ bene dicitur domini, quia possessus à domino: sed non econtrario. Sed ipse Deus dicitur noster, & nos sumus Dei: quia & nos possidemus Deū, & possidemur ab illo. Quod hic ostendit Aug. dicens, In quo est spes alicuius, ille est res ipsius: illius est Deus, qui spē habet in Deo. Deus enim possidetur à nobis: quoniam tu es spes mea, portio mea in terra viuentiū. Et eris possessus à Deo, & tu Deum possidebis: possessio Dei eris, & possessio tua erit Deus. Tu eris possessio Dei, vt colaris ab eo: & ipse erit possessio tua, vt colas eum, Nam & tu colis Deū, & coleris à Deo. Rectè enim dicis, Colo Deū: quomodo autē color à Deo? Inuenimus apud Apostolū dicentem. Dei enim agricultura estis: Dei ædificatio estis. Et dominus ait, Ego sum vitis, & vos palmites: & pater meus agricola est. Colit ergo te Deus, vt sit fructuosus: colis tu Deum, vt sis fructuosus. Tibi bonum est, quòd te colit Deus. Cultor Deus si recedit ab homine, desertus fit homo: cultor homo si recedat à Deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit Deus, accedēte, nec decrescit, recedēte te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt nos pascat: & erimus nos possessio eius, vt nos regat. Sequitur, *Qui fecit cœlum, & terrā*, Quasi dicat, Et si sint multi dij gentiū, nobis autē vnus solus est Deus, qui fecit cœlū, & terrā, in quē sperare debemus. In dño Deo suo est spes etiā illi? qui colit Saturnū. In dño Deo suo est spes illius, q colit Mārtē, qui colit Mercuriū, plus addo, qui colit ventrem: de quibus dictū est, Quorū Deus venter est. Qui beatus est talis, quia spes eius est in domino Deo ipsius? non: sed cuius spes est in domino Deo ipsius, *qui fecit cœlum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt.* Fratres, magnum Deum habemus, qui fecit cœlum, & terram. Benedicamus ergo nomen sanctū eius: quia dignatus est nos facere possessionem suam. Verba sunt Augustini. Et nota, quòd spes, & confidentia in Deo habita non deficit: sed spes temporalium. vide versic. 443. 452.

Ex Iacob fit Israel, quando Deus iustos facit beatos.

Quæstio.

Deus possidet nos, & nos Deum.

Colimus Deum & Deus colit nos.

1. Cor. 3. Ioan. 15.

Phil. 3.

2542 Qui custodit veritatē in sęculum, facit iudicium iniuriam patientibus: dat escam esurientibus.

Hic ostendit rationes, quare in Deo est sperandum. Et sumitur prima ratio ab ipsius bonitate: secūda ab ipsius pietate: ibi, *Dominus soluit*: tertia ab ipsius charitate: ibi, *Dominus erigit*: quarta ab ipsius potestate: ibi, *Dominus custodit*: quinta ab ipsius petuitate: ibi, *Regnabit dominus.* Et nota, quòd quāuis diuidēdo sic in quolibet versu assignem vnam solam rationem: Psal. tamen insimul plures ponit, quæ per expositionem patebunt. Prima ergo ratio sumitur ab ipsius bonitate, quia *custodit veritatem in sæculū*, &c. Notat enim hic Psal. Dei veritatem, qua adimplet promissa: quæ tamē non ex debito, sed sua bonitate nobis promisit: dicēs, *Qui custodit veritatē in sæculū*: quia scilicet fidelis est in promissis. Vel per veritatē accipe Christum, qui de seipso dicit, Ego sum via, veritas, & vita, quam custodit, quia quod semel verbum assumpsit, nunquam dimisit. Consequenter ipsum laudat à iustitia: quia facit iudicium iniuriam patientibus, scilicet eos vindicando. Consequenter eum laudat ex bonitate: quia sua bonitate dat escam esurientibus. In isto enim versiculo de tribus maximè Deum commendat. Primò de fidelitate: dicens, *Qui custodit veritatem in sæculū.* Secundò de iustitia, & equitate: dicēs, quòd *facit iudicium iniuriam patientibus.* Tertiò de bonitate: dicens, quòd *dat escā esurientibus.* Quantū ad fidelitatē, dicit, quòd *custodit veritatē in sæculum*: de hoc vide versi. 2529. Quantū ad secundum, dicit quòd *facit iudicium iniuriam patientibus.* Vbi aduertendum, quòd iniuria contrariatur iuri. Componitur enim ab in, quod est non, & iure. Vnde iniuria, quasi nō ius. Aliud est ergo pati aduersa, pati pœnas, vel molestias: & aliud pati iniuriam. Quia non omnis inferens alteri pœnas, vel aduersa, iniustè facit. Vnde iudex puniens reum, non ei facit iniuriam. Sed inferens aliqui pœnas sine iure, vel iniustè, talis iniuriam facit, & peccat. Et de omnibus talibus iudicium facit, quia peccata impunita non dimittit. Vnde hic ait Augustinus. *Facit iudicium iniuriam patientibus*: id est, punit omnes iniuriosos. Si ergo Deus fauebit iniuriā patientibus, & puniet iniuriosos: vide ergo de quorum numero esse vis, vtrum velis esse inter eos, qui iniuriam faciunt, an inter eos, qui iniuriam patiuntur? Attēde, quia non omnis molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non est iniuria. Latrones multa patiuntur: sed sine iniuria. Scelerati, malefici, effractores, adulteri, corruptores: omnes tales patiuntur multa mala: sed nulla est iniuria. Aliud est enim pati iniuriam: & aliud pati tribulationē, aut pœnam, aut supplicium. Quando ergo aliquid pateris, considera vbi sis: quid egeris vide: quare patiaris, vide: & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria, cōtraria sunt. Ius enim est, quod iustum est. Neque enim omne, quod ius dicitur, ius est. Quòd si quis condat ius iniquum: nec ius dicendum est, si iniustum est. Illud ergo solum verum ius est, quod etiā iustum est. Vide ergo quando pateris, quare patiaris. Si ius fecisti, & propter hoc pateris: iniuriam pateris. Si iniuriam fecisti, ius pateris. Quod dico, ne quis malè faciens, se extollat, quādo patitur aduersa: non se numeret inter eos, qui iniuriam patiuntur. Nec hic finitur sententia, sed subditur, propter iustitiā. Sic ergo tu damnes vnum hominem, cuius causam nescis: auderes te dicere tenere iustitiam? Aut si pro hac re passus

Veritas significat Christū.

Iniuria quid sit.

Idem est quod iustum.

passus esses, iniuriam nominares? Certè non deberes. De omnibus ergo patientibus iniuriam, facit iudicium: quia mala non dimittit impunita: quia vel tu punis per pœnitētiā, vel ipse punit per supplicium. Quantum ad tertium, Dei bonitatē ostēdit: dicens quòd *dat escā esurientibus.* Si de esca corporali intelligatur, dat escam omnibus esurientibus: vide versic. 2531. Oculi omnium in te sperant, domine, & tu das illis escā, &c. Sed hic oritur dubium: quomodo Deus *dat escam* omnibus *esurientibus*? Nam Apostolus dicit. 1. Corinth. 9. Nunquid cura est Deo de bobus? hic autem Psalm. ait quòd dat escam esurientibus. Ad hoc respondet Augustin. in sententia: dicens, quòd non solum homines, sed etiam omnia animalia ad curā Dei pertinent, vt pascantur à Deo. Vnde & Christus ait, Respicite volatilia cœli, quia non seminant, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Sed non pertinent ad curam Dei, vt à Deo legem accipiant, quam accipit homo. Et si dicat quis, Etiam legem bobus dedit, dicens, Non alligabis os bouis triturantis: dicit Augustin. quòd illa lex bobus non fuit data, sed hominibus: etiam ibi boues spirituales volēs significare, illos scilicet, qui in ecclesia operātur: quia talibus cibus denegari non debet. Si autem de spirituali esca loquamur, cùm dicit *dat escā esurientibus*, sciendum, quòd, sicut est esca spiritualis: sic & esuries spiritualis, quæ est esurire iustitiam: talibus dat escam spiritualem, scilicet iustitiam quā esuriunt. Matth. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quæstio.

Cura est Deo de bobus, & quomodo.

Matt. 6.

Augustin.

2543 Dominus soluit compeditos: dominus illuminat cæcos.

Hic ponit secundam rationem, quæ sumitur à Dei pietate: quia suā pietate soluit compeditos, & cæcos illuminat. Quantum ad literam spectat, dominus soluit compeditos: id est, incarceratos, vel circumquaque reclusos. Nō compeditus erat populus Hebræorum, quando conclusus erat vndique: hinc Ægyptiis vallatus, inde mari conclusus? Exod. 14. Et tamen Deus ipsum soluit, quādo mare eis viam fecit. Nónne Dauid compeditus erat, quando Saul cum exercitu suo circundedit locum in quo erat Dauid ad modū coronæ? & tamen miraculosè soluit eum dominus. 1. Reg. 23. Nónne Petrus compeditus erat, in carcerem reclusus, & ligatus catenis ferreis, & à multis custodibus obseruatus? & tamen Deus miraculosè aperuit carcerem, & soluit catenas eius. Act. 12. Similiter & illuminat cæcos. Nónne Tobiam cæcū illuminauit angelico ministerio? Nónne in nouo testamento cæco à natiuitate lumen reddidit? & sic de multis aliis cæcis. Pro quibus omnibus dicit Psal. *Dominus soluit compeditos: dominus illuminat cæcos.* Sed ista magis spiritualiter intelligi debent. Vbi nota, quòd corpus nostrū, quod à principio homini fuit datum ad decorem, factū mortale, & pœnalitatibus plenū, est factum quasi quidā animæ carcer, & quasi quędam compedes mentis. Vnde quandiu manemus in mortali corpore, compediti sumus. Sed tunc Deus soluit compeditos, quando de mortalibus nos facit immortales: quod nullus alius à Deo facere potest. Et istū sensum hic ponit Augustinus, dicens, *Dominus soluit compeditos.* Vnde sumus cōpediti? Corpus nostrum à principio ornamentum nobis fuit: peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ sunt compedes nostræ? mortalitas ipsa. Audi Apostolum Paulum, quia & ipse in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iste? Non illi fuerunt graues compedes: cum ipsis compedibus toto orbe euangelium prędicauit. Spiritus charitatis compedes rapuit, & circuit, quantum potuit. Sed quid ait? Desiderium habeo dissolui, & esse cū Christo: quod est desiderium habens dissolui à compedibus mortalitatis. Sic ergo dominus soluit compeditos, quando ex mortalibus nos facit immortales. Vel aliter. Quid enim sunt compedes mentis, nisi peccata? quia vt dicitur Prouer. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Sed hos cōpeditos dominus soluit: quia solus animam absoluere potest à peccato: vide versi. 1445. Sequitur, *Dominus illuminat cæcos.* Non hoc accipiendum est solū de cæcitate corporali: sed multo fortius de spirituali. Vnde translatio Augustini, *Dominus sapientes facit cæcos*: ne scilicet hoc carnaliter intelligeremus: sicut de cæco nato, à Christo illuminato. Vnde Augustinus, Ne tale aliquid sperares, cùm de spiritualibus loquitur: hic ostendit quandam lucem sapientiæ: qua illuminantur cęci. Et nota quòd dominus mēte cæcos illuminat multipliciter. Primò illuminat per experientiā cognitionis. Eccle. 51. In sapientia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminauit. Quod facit de ignoranter cōmissis, cautos per experientiam nos faciendo. Secundò nos illuminat per vnctionem dilectionis. Eccl. 2. Qui timetis dominum, diligite illum: & illuminabuntur corda vestra, quia vt ait Christus, Ioan. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Tertiò nos illuminat per collirium tribulationis. Vnde Tobiæ 11. dicitur q oculi Tobiæ cæci vncti felle piscis, illuminati sunt. Hierem. 6. Per omnes flagellum eruditus Hierusalē. Quartò nos illuminat per fidē incarnationis. Ioan. 9. Dominus spuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit oculos cęci nati: & illuminati sunt. 2. Tim. 1. Gratia manifestata est nunc per illuminationem saluatoris nostri Iesu Christi. Quæ omnia considerans Apostolus, dicit ad Ephes. 5. Surge, qui dormis, surge à mortuis: & illuminabit tibi Christus.

Philip. 2.

Tob. 3. Ioan. 9.

Corpus carcer est.

August.

Illuminat nos Deus multipliciter.

Dominus erigit elisos: dominus diligit iustos. 2544

Hic ponit tertiam rationem, quæ sumitur à Dei charitate, & dilectione. Et hic ostenduntur duo: scilicet Dei potestas, qua erigit elisos: & Dei charitas, qua diligit iustos. Quantum autē ad literam, *dominus erigit elisos*, id est, curuos, & claudos. Quàm multos claudicantes erexit? Vnde Ioan. 11. ait, Cæci vident, claudi ambulant. Non solum autem ipse: sed etiam Petrus in nomine ipsius claudum erexit. *Dominus diligit iustos*: quinimmò nullus potest esse iustus, nisi prius sit dilectus à Deo. Vnde Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, &c. Spiritualiter elisus dicitur, qui per superbiam cecidit: quos dominus erigit, cùm ipsos ad humilitatem vocat. Sic enim erexit Paulum, quando contra Christum superbientem ipsum ad terram elidendo, humilem fecit. Vel aliter, elisus dicitur, qui sua peccata cognoscens, seipsum per pœnitentiam affligit. Et hos erigit Deus, quando de statu lamentationis, &

Act. 3.

Elisus dicitur multipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitentiæ ipsos ad gloriam leuat. Vnde hic ait Aug. *Dominus erigit elisos*: quare eriguntur? quia humiliati sunt. Cecidit, atq; elisus est Adam. Ille cecidit, Christus descendit. Quare descendit, qui nō cecidit, nisi vt leuaretur, qui cecidit? Et hoc quo ad cadētes per superbiā: quo verò ad se humiliantes per pœnitentiam, dicitur Iob 5. Ponit humiles in sublimi: & erigit mœrētes sospitate. De hoc vide versi. 2530. ibi, Alleuat dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes elisos. Et nota quòd in homine per humilitatē elisio, dominus erigit multa. Primò erigit intellectū ad apertam cognitionem: Esa. 50. Mane erigit mihi aurē. Per aurem accipe intellectum, qui percipit spiritualem sonum: sicut auris corporalem. Secundò erigit affectum ad iucundam consolationem: Iob 5. Mœrētes erigit sospitate. Tertiò erigit totum subiectum ad præclaram subleuationē: Iob 36. Reges collocat in perpetuum, & illic eriguntur.

In elisio Deus erigit multa.

2545 ## Dominus custodit aduenas: pupillum, & viduam suscipiet: & vias peccatorum disperdet.

Hic ponitur quarta ratio, quæ sumitur ab ipsius Dei potestate. Quanto enim quis debilior est, & magis abiectus, tanto maior potestas requiritur ad ipsum erigendum, & custodiendum. Quātum autem ad literam, dominus custodit aduenas, id est, *Gen. 19.* extra terram suam existentes. Sic enim custodiuit Iacob, dum peregrinaretur apud Labam. *Dominus custodit pupillum*: id est, infantem matre carentem, *3. Reg. 17.* *Dominus suscipiet viduam*: scilicet in sua cura. Sic enim suscepit quā modico pugillo farinæ pauit cū tota domo sua. *Et vias peccatorum disperdet*: id est, processus peccatorū contra bonos ad nihilum rediget. Sicut patet de via Pharaonis, quæ submersit in mari Exo. 14. Et sic de multis aliis. Spiritualiter autem dominus custodit aduenas. Aduena enim, secundum grammaticos, dicitur qui aliūde venit, aliunde genitus est. Quid est ergo aduena, nisi ecclesia gentium, quæ aliunde venit, ab alienis à fide genita secūdum carnem? Vnde hic ait Aug. Aduena est ecclesia gentiū: proselyta est, aduenticia est. Est enim ad patres nō de carne eorū nata: sed imitando facta filia. Et quis ecclesiā ex gentibus collectam custodit, nisi Deus? Qualiter autem dominus custodit ecclesiam: vide versic. 230. Vel aliter, custodia ecclesiæ fuit figurata in custodia tabernaculi, dum filij Israël per desertum ambularent. De qua figuraliter habetur Num. 2. Vbi sententialiter dicitur, quòd dominus sic ordinauit custodiam tabernaculi, vt ab oriente starent tres tribus: scilicet Iudas, Isachar, & Zabulon, &c. *Dominus custodit pupillum.* Per pupillum intelligitur quilibet iustus in vita præsenti: quia hic manet sine patre. Vnde hic ait Aug. Secundum quēdā modum omnes pupilli sumus, absente scilicet patre nostro, non mortuo. Pupillus enim secundum homines, mortuo patre fit. Et, si intelligamus quòd anima nō moritur, viuunt parētes nostri: & magis absentibus patribus, sunt pupilli quot pupilli sunt. Nam si mali fuerint parentes, in pœnis viuunt: si boni, in requie viuūt. Tamen nos, quandiu sumus in corpore hoc, peregrinationis locū incolimus: absens est à nobis pater noster, qui est in cœlis. Ideo ecclesia dicitur vidua, quasi absente spōso: pupilli est absente patre. Ergo per pupillum, & viduā quid voluit intelligi, fratres? destitutos omni opere, omni auxilio destitutam animā in sęculo. Ipsa sibi speret adiutorium Dei. Quicquid hic habueris. Aurū habēs psumpsisti inde: iam non es anima: nō es orphanus: non vidua nominaris. Amicū habes: si de illo præsumis & dominum dimisisti, nō es destitutus? Si autem habes hæc omnia, & non inde præsumis, & non inde superbis: orphanus Dei es, vidua Dei es: quia Deus susciput destitutos. Et hoc est, quod ait Psal. *Dominus custodit aduenas: pupillū, & viduā suscipiet.* Sequitur, *Et vias peccatorum disperdet.* Hoc est quod dixit superius, Psal. 144. Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Et nota q; via peccatorum est multiplex: scilicet primò via montuosa, quæ est superborū, qui semper incedūt per vias altiores, & montuosas: quod tamen multum est periculosum, & faciliter incidūt in casum: quia quāto status est altior, tanto grauior est casus. Sed est de superbis sicut de lepore, qui melius currit contra montē ascendendo, quàm descendēdo. Ita superbi de mōte superbiæ cum labore descēdunt: sed toto conatu nituntur ascendere. Secūda est via luctuosa: quæ est auarorū, quæ etiā est spinosa, &c. Omnes enim per istas vias ambulantes disperdet dominus, qui iustos custodit: Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

Aduena dicitur ecclesia.

Pupillus dicitur quilibet iustus.

Matt. 6.

Via peccatorū multiplex.

2546 ## Regnabit dominus in sæcula, Deus tuus, Sion in omni generatione, & generationem.

Hic ponit quintam rationē, quæ sumitur à perpetuitate ipsius Dei gubernātis. Quasi dicat Psal. Etsi filij hominum ad tempus nos possent adiuuare, non tamē in perpetuum: sed dominus Iacob in perpetuum potest: quia regnabit dominus in sęcula &c. Et dicitur hic Deus Sion, quia ibi erat templum eius nomini dedicatū: & in illo monte Sion cœnando cum discipulis, confecit Eucharistiæ sacramentum. Et illo monte in signo visibili Apostoli misit spiritum sanctum. *Regnabit* ergo *dominus in sæcula.* Sed in quibus regnabit? scilicet in sanctis suis. Vnde hic ait Aug. *Regnabit dominus in sæcula.* Gaude, quia tibi regnabit. Gaude, quia tu eris regnū eius. Vnde sequit, *Deus tuus Sion*: id est, regnabit in illis, qui sunt ciues Sion, non Babyloniæ: id est, nō de ciuitate peritura huius sæculi, sed de Sion ad tempus laborante & peregrinante: in æternum autem regnatura. O Sion, Deus tuus regnabit in æternum. Nūquid sine te regnabit Deus tuus? *In generatione, & generationem*, bis dixit *in generatione*, quia non potuit semper dicere &c.

PSALM. CXLVI.

2547 LAudate dominum, quoniā bonus est Psalmus: Deo nostro sit iucunda, decoraq; laudatio.

Notādum quod inter Psal. precedentē, & istum apud Hebræos ponitur *alleluia*. Quòd alleluia secundū aliquos est finis Psal. præteritis. Et secundū istos iste Psal. nullū habet titulū. Secūdū alios verò illud alleluia est principiū istius Psal. & de essentia Psal. Vnde iste Psal. sic incipit, *Alleluia laudate &c.* Et istam opinionē magis videtur sequi Nicolaus de Lyra. Vnde istū Psal. dicit esse alleluiaticū: quoniā apud Hebræos est consuetudo denominare libros à principiis eorū. Sicut liber Gen. apud Hebræos vocatur Bereſit, quod significat i principio: quia

quia sic incipit liber Gene. In principio creauit, &c. Et idē modus obseruatur in aliis quatuor libris Moysis. Dicit ergo quòd iste Psal. sic incipit apud Hebræos, *Alleluia, laudate dominū, &c.* Et secundum istam opinionem, etiam Psal. iste nullum habet titulum. Aliorum opinio, quam credo veriorem, est quòd alleluia positum inter istos duos Psal. non est de substantia precedētis Psal. neque istius: sed pertinet ad istum Psal. vt titulus istius Psal. Sicut Psalmus precedens pro titulo habet alleluia: & alij aliqui Psal. sic & iste. Titulus ergo istius Psal. est alleluia. Quid autem sit alleluia, & quomodo non est nomen simplex, sed compositum: vide in titulo Psal. 104. Quibus visis, venio ad diuisionem Psal. qui diuiditur in partes duas: quia Psalmista primò homines ad Dei laudes excitat: secūdò ad hoc rationes allegat: ibi, *Aedificans Hierusalem*. Quantum ergo ad primū, excitans ad Dei laudem dicit, *Laudate dominum, quoniam bonus est psalmus*: id est, psalmodia, vel bonum est psallere ad honorem diuini nominis. Psalmodia autem non solùm stat in ore, sed principalius in corde, & in opere. Vnde dicit à psalterio, quod pulsatur, non flatu, sed tactu manus. Ideo subditur, *Deo nostro sit iucunda, decoráque laudatio*. Vnde vide, quòd duo hic ponit. Primum quòd psalmodia debet esse iucunda: quia scilicet ex lætitia cordis, & spirituali exultatione, procedere debet. Propter quod dicebat Apostolus 1. Cor. 14. Psallam spiritu: psallam & mente. Secundum est quòd psalmodia debet esse decora, scilicet cū sanctis operibus, sine quibus Deo nemo placere potest: Est ergo decora psalmodia, quādo cū ore cōcordat cor, & manus. Quoniā vt habetur Eccl. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et in figuram huius, quando Dauid dæmonē à Saul eiicere volebat psallēdo, manu psallebat: vt dicitur 1. Re. 16. Et ad hoc hic concordat August. dicens, Psalmus quippe est cātus: non quilibet cātus, sed psalterij cantus. Qui ergo psallit, non sola voce psallit: sed assumpto psalterio, accedentibus manibus voci concordat. Vis ergo psallere? Nō solum vox tua sonet laudes Dei: sed opera tua concordent cum voce tua. Cùm enim voce cantaueris, si lebis aliquando. Vita verò nunquam sileas. Negocium agis, & fraudē cogitas: siluisti à laude Dei. Et quod est grauius: non solùm à laude siluisti, sed in Dei blasphemiā perrexisti. Sicut enim Deus laudatur de bono opere tuo: sic & blasphematur Deus de malo opere tuo. Itaque ad aurium exhortationem canta voce: corde nō sileas: vita ne taceas. Nō cogitas in negocio fraudem, psallis Deo: cùm māducas, & bibis, psalle: non intermiscendo sonorum suauitates ad aures apertas, sed modestè, & temperanter māducādo, & bibēdo. Quia hoc dicit Apostolus. Siue manducatis, siue bibitis, omnia in laudē Dei facite. Si ergo māducas & bibis ad recreationem corporis, gratias agēs Deo qui tibi cibum, vel potum tribuit: & cibus tuus, & potus tuus laudat Deum. Si verò naturæ modum debitū immoderatione voracitatis excedas, comedēdo, vel potando: quantaslibet laudes Dei lingua tua resonet, vita Deū blasphemat. Si ergo laudas, si psallis: non tantum lingua canta, sed assumpto bonorum operum psalterio lauda: *quoniam bonus est psalmus*. Sequitur, *Deo nostro sit iucunda, decoráq; laudatio*. Quomodo namque erit iucunda, decoráque laudatio? Certē, si bene viuendo laudatur. Dicit ergo Psal. *Deo nostro sit iucunda*, &c. Quasi dicat, Qui laudatis Deum, bene viuite. Nam laudatio impiorū Deum offendit: vt hic dicit August. quia plus Deus attendit quo laudas, quàm quid sones. Nam Dei aures non ad linguam, sed ad cor: non ad verba, sed ad vitam laudatoris patent: quoniam nō est speciosa laus in ore peccatoris. Est ergo iucunda decoráq; laudatio, quando laudibus oris concordant opera exteriora. Vbi enim dissonantia est, ibi iucunditas vel speciositas esse nō potest. Hoc planè fuit figuratū in bello Gedeonis: in quo præcepto Dei solum illi milites electi fuerunt, qui aquā manibus ad os proiiciebant: non autē illi, qui solo ore aquā bibebant, quam non tangebant manibus. Quid enim est aqua, nisi sacra scriptura quæ vndique Deum laudat? Illi ergo hanc aquam solo ore non tangendo manibus bibunt, qui Deum verbis, non operibus laudant. Et consequenter verbis laudes eius resonant, qui cum Psal. dicere possunt, Psalam, & intelligam in via immaculata.

Psalmodia.

Psalmus vel psallere quid sit.

Blasphemat Deū omnis malus operator.

Laudes Deo placent quæ bene viuendo fiunt.

Ecclesi. 15.

Aqua est sacra scriptura.

Psal. 100.

2548 ## Ædificans Hierusalem dominus, dispersiones Israëlis congregabit.

Hic Psal. reddit rationem laudis diuinæ ostendens quare Deus laudari debet à nobis. Ratio autem quam adducit laudis diuinæ, fundatur maximè in beneficiis suis ab ipso nobis collatis. Quilibet enim beneficiatus, benefactorē laudare tenetur, vt non sit ingratus. Diuiditur autem hæc pars in duas, secūdum quòd duplicia beneficia Dei adducit: scilicet beneficia facta populo Israël in spirituali. Secūdò beneficia omnibus data in generali: ibi, *Præcinite*. Quantum ad primum, sciendū, quòd beneficium, quod hic singulariter notat factū populo Israël: fuit liberatio populi Dei à captiuitate Babylonica facta per Cyrum regem Persarum. Et circa istud beneficium tria ostendit: scilicet primò Dei potentiam: secundò Dei sapiētiā: ibi, *Qui numerat*: tertiò Dei iustitiam: ibi, *Suscipiens*. Circa primum ostendit Dei potentiam in duobus: scilicet primò in templi, & ciuitatis reparatione: secundò in populi de captiuitate liberatione: ibi, *Qui sanat*. Quantum ad primum, sciēdum, quòd rex Babylonis capta ciuitate Hierusalem, ipsam totaliter destruxit: quoniam (vt habetur 4. Reg. 25.) succendit domum dominī: scilicet templum & domum eius, omnemque domum Hierusalem combussit igni, & muros Hierusalem in circuitu destruxit. Et sic remansit ciuitas destructa vsque ad liberationem dictæ captiuitatis. Sed quando Cyrus liberauit Iudæos à dicta captiuitate, dedit Nehemię prophetę potestatem reædificandi templum, & ciuitatem: quod & factum fuit per Nehemiam, Zorobabel & Esdram prophetas. Et hoc recolens, & præuidens Psal. dicit, *Aedificans Hierusalem dominus*. Ædificauit enim Hierusalem dūs: quia misit in cor Cyri, vt Iudæis daret licentiam reædificandi Hierusalem. Quo facto, dispersiones Israëlis congregauit: quia scilicet filios Israël hincinde dispersos cōgregauit, & reduxit ad ciuitatē Hierusalē: vt hæc omnia habentur plenius Esdræ 1. Sed per ista historialia Psalmista vult intelligere altiora & spiritualia. Vbi sciendum quòd per Hierusalē ciuitas æternæ gloriæ significat: vt dicit Apostolus ad Galat. 4. Hæc autem ciuitas constituitur ex ciuibus duplicibus: scilicet beati angeli, & omnes homines à Deo æternaliter prædestinati. In illa ergo beati angeli iam habitāt: sed prædestinati homines, quamuis ciues electi, tamen adhuc ab illa peregrinātur, & sunt

Hierusalē est gloria æterna.

Angeli sunt ciues cælestes.

Hi homines peregrinantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sunt per mundum hincinde dispersi. Istos recolegit Deus vel quãdo suos electos de gentibus vocat ad fidem, vel quando de hoc sæculo ad patriã trahit. Et hoc est, quod notans Psal. dicit, *Aedificans Hierusalem dominus*, &c. Et hæc est intẽtio hic Aug. dicentis, Est Hierusalem æterna in cœlis, vbi angeli beati sunt ciues. Quid enim interpretatur Hierusalem? visio pacis. Quid Israël? vidés Deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis videndo Deum gaudent in illa magna ciuitate cœlesti. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulsi, ne ibi maneremus: & mortalitate prægrauati, ne illò rediremus. Sed respexit Deus peregrinationem nostram. Et ille, qui ædificat Hierusalem, restituit lapsam partem, dispersiones Israëlis colligens. Quæ- B
siuit Deus non quærentes se: mittẽs nobis redem-
Rom. 5. ptionem. Quoniam secũdum quod ait Apostolus, Commendat nobis Deus charitatem suam in nobis: quoniã, cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Misit enim ad captiuitatem nostram redemptorem filium suum. Porta (inquit) tecum saccum: & ferto ibi precium captiuorũ. Induit enim ille se mortalitate carnis, & ibi erat sanguis: quo fuso redimeremur. Et illo fuso, colligit dispersiones Israëlis. Ecce ergo quẽ lauda
mus: ecce cui laudẽ tota vita nostra debemus: quia
Cõgregatio multiplex. *ædificans Hierusalem dominus dispersiones Israëlis congregabit.* Qualiter autẽ dispersos congregat dominus, & qualiter suos cõgregat diabolus, est notan- C
dum, q̃ congregatio est multiplex, vide ver. 1878.

2549 ## Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Hîc ostendit Dei potentiam in liberatione captiuorum. Quæ enim maior potentia esse potest, quàm animum ad malum dispositum, ad bonum permutare? Quod & fecit dominus, quãdo Cyrus rex, qui iniustè Dei populum captiuum tenebat: & per consequens corde erat mortuus, Deus suscitauit cor eius, vt Dei populum liberaret: vt dicitur 1. Esdræ 1. Suscitauit dominus spiritum regis Persarum: scilicet, ad liberandum populum. Et de hac D
liberatione ait Psal. *Qui sanat contritos corde*, &c. Dum eum filij Israël essent in Babylone captiui, erãt amari corde: & maximè quia inter idololatras detinebãtur, neq; cerimonias legis Dei obseruare poterant: sed cor amarum, & contritum eorum sanauit, quando ipsos liberans reduxit ad propria. Et hoc est quod ait, *Qui sanat contritos corde, & alligat cõtritiones eorum.* Loquitur ad modum medici, qui membra cõtrita alligat, vt sanet. Vulnus enim diuisionem facit: sed alligatio diuisa cõstringit. Sic & Deus alligauit contritiones filiorum Israël: quãdo ipsos per regnum Babyloniæ dispersos vniuit, & ad propriam patriam reduxit. Et hoc est quod E
Contritio sanat animam. dicitur Oseæ 14. Sanabo contritiones eorum. Sed per ista Psal. alia spiritualia intelligit. Per hoc enim vult ostendere quomodo Deus congregat dispersiones Israël: quia scilicet peccata remittit: sed ad hoc requiritur contritio. Sanat ergo cõtritos, peccata eis remittendo. Et sic eos ad vnitatẽ ecclesiæ congregando. Sed quia in hac mortali vita nõ potest homo perfectè sanari, quin tentetur, & à fomite peccati i. pugnetur: has impugnationes alligat dominus, ne labantur ad mortale peccatum. Cor superbum scindit: & scissum rectificat: & rectũ factum alligat: vt sic cõsolidetur. Sed, perfecta sanitate habita, ligatura tollitur. Sic quãdo erimus per fectè sanati, sine tentatione, sine peccati fomite, quod erit in patria: tunc tolletur ista ligatura. Sed quæ est ista ligatura? Sunt sacramenta: quę nos tortuosos rectificant, rectificatos alligãt, alligatos cõfirmant: quæ durabunt vsque ad perfectam sanitatem: id est, quousque erimus in patria. Et tunc tollentur, quia tunc sacramenta cessabunt. Et hanc expositionẽ ponit August. hic dicens, *Qui sanat cõtritos corde*, &c. Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israël: quia sanat contritos corde. Fiat ergo cor contritum, vt possit sanari. Sacrificium enim est Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum non despicit Deus. Cor contritum sanabitur: cor superbum elidetur. Primò igitur con-
teratur cor, vt sanetur. Sanãt humiles: sanat pœni- B
tentes: sanat seipsos puniẽtes. Tales sanat: sed per- *1. Cor. 11.*
fecta ipsorum sanitas stabit, transacta mortalitate, quando corruptibile hoc induerit incorruptionẽ: & mortale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit, quod ex carnis labe solicitetur. Interim autẽ multæ illicitæ delectationes animũ tangunt: quamuis eis non consentiamus: vt membra nostra iustitiæ seruiant, non iniquitati. Tamen delectari talibus, etsi eis non consentiatur, non est perfecta sanitas. Erit ergo pfecta sanitas in patria. Interim *Nota.*
autem *alligat dominus contritiones eorum.* Quæ sunt alligamenta contritionum? Sicut enim medici alligant fracturas. Aliquando enim prauè, & distortè, ossa firmata, vt corrigantur, medici frangunt, & C
faciunt vulnus nouũ: quia mala erat sanitas praua. Sic ergo (inquit scriptura) rectæ sunt viæ domini: sed praui cordis in illis scandalizantur. Quid est *Malus credit omnes esse malos.*
praui cordis? Torti cordis. Tortũ cor habens, putat torta esse omnia quæ dicũtur à Deo: putat omnia mala, quæ fecit Deus: & displicent ei iudicia Dei, maximéque illa, in quibus corripitur. Distortum cor, & prauũ est, quod nõ se corrigit ad Deũ: Quid ergo ei dicit Deus? Tortus es: ego rectus sum. Iam ergo cor tortum, & durũ frãgatur, & dirigatur. Tu dirigere cor tuũ non potes: tu frange, ille dirigat: tu frange conterendo, confitẽdo pec- D
cata tua, illa puniendo. Quid enim aliud significat *Alligare quid sit.*
peccatoris tunsio, nisi cordis fractionem? Nunc ergo quid facit medicus? *Alligat contritiones* tuas, vt possis peruenire ad plenissimam sanitatem: donec consolidetur, quod fractũ est, quod alligatum est. Quæ sunt illa alligamenta? Temporalia sacramenta, verba diuina: & omnia, quibus habemus spiritualem consolationem, alligamenta sunt cõtritionum. Quemadmodum enim medicus perfecta sanitate, alligationem remouet: sic cùm ad sanitatem perfectam venerimus, ad societatem angelorum, ista alligamenta tollentur à nobis. Nunquid putatis nos ibi accepturos esse, quod hîc accipimus: aut ibi recitandum esse euangelium, vt fides permaneat? Certè non.

2550 ## Qui numerat multitudinẽ stellarum: & omnibus eis nomina vocat.

Hîc ostendit Dei sapientiã, & primò hoc facit: secundò ex dictis concludit Dei potentiam, & sapientiam: ibi, *Magnus dominus.* Quantũ ad primum sciendum quòd aliqui voluerunt dicere, quòd ista inferiora non reguntur à Deo, sed à fato, & cõstellationibus: sic quòd constellationes canũt omnia, quæ nobis eueniũt: vt quòd iste sublimetur ad regnum, ille autẽ expellatur de regno. Iste captiuetur, & ille à captiuitate liberetur: hoc accidit, non ex

ex diuina gubernatione, sed dispositione stellarũ. A
Et consequẽter, quòd populus fuerit liberatus per Cyrum regem à captiuitate Babylonica, fecit non Deus: sed constellatio, ad hoc regem inducẽs. Sed hoc esse falsum ostendit Psal. ponẽs, quòd Dei sapiẽtia virtutes stellarum superat: & secundũ quòd Dei sapiẽtia disponit, sic efficitur. Vnde virtus stellarum sapientiæ diuinæ subiicitur: & non econtrario. Et hoc est quod dicit, q̃ Deus numerat multitudinem stellarum, & omnibus, &c. Quãuis enim numerus nobis sit incognitus: tamen in se est certus & determinatus: & cognitus à Deo qui fecit illas. Et quod plus est: non solùm stellarũ numerum cognoscit, sed & omnes earum virtutes: ex quo omnibus stellis propria nomina dedit. Nomina B
enim debitè posita rebus, imponuntur à rerũ proprietatibus & virtutibus. Et ideo sicut quelibet stella propriam habet virtutem, licet incognitam nobis, Deo tamen cognitam: sic & proprium nomen habet à Deo impositum sibi. Et ideo de sapientia
Scientia Dei infinita. concludit Psal. Et sapientiæ eius non est numerus: quia scilicet infinita cognoscit. Quod ideo dicit, non solũ quia omnes stellas cognoscit: immò etiã omnia facta, & fiẽda. Et quod plus est, omnia possibilia fieri: quæ tamen nunquam fient. Quæ sine dubio infinita sunt, & absque numero. Vnde scientia eius dicitur infinita, & absque numero: & non solùm ratione cognitorũ, sed etiam ratione modi cognoscendi: quia claritas eius cognitionis est in- C
Stellæ dicuntur omnes inscti. finita, excedẽs omnem nostram cognitionem immensè. Et per hoc vult habere Psal quòd populus à dicta captiuitate fuit liberatus per scientiam Dei, non virtute stellarum. Sed per ista verba, alia spiritualia Psal. voluit intelligere. Quid enim stellarum nomine, quæ illuminant noctem tenebrosam, nisi electi, & Dei sancti intelliguntur, qui illuminant
Greg. 1. mor. c. 10. tenebras vitæ præsentis? vt ostendit Greg. 1. l. moral. c. 10. Vide ver. 2388. De istis ergo stellis, scilicet de sanctis à Deo prædestinatis, hic intelligit Psal. Quia ipse cognouit, qui sunt electi pauci inter multos vocatos: quia nomina eorum in libro æternæ vitæ scribit, in quo non scribuntur reprobi: scilicet
Psal. 68. in libro morientium, de quibus dicitur, Deleantur D
de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Sed iustorum nomina nouit, & in libro vitæ scribit: quibus Christus dicebat, Lucæ 10. Nolite in hoc gaudere, quia spiritus immundi vobis subiiciuntur: gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Vnde Stephanus super illo verbo
Nomẽ cum vertit solus bonũ. Exod. 1. Hæc sunt nomina filiorum Israël: dicit, Soli enim boni nomen habent: vnde & ille diues epulo non nominatur, quia ignotus domino erat: pauper autem tanquam Deo familiaris, Lazarus nuncupatur. De malis enim dicitur, Vocauerunt nomina sua in terris suis. Bonis autem, Gaudete, quia nomina vestra sunt scripta in cœlis. Vnde istã expositionem hic innuit August. dicens. *Qui numerat multitudinem stellarum*, &c. Quid magnum est E
Mat. 10. Deo numerare multitudinẽ stellarum, cui omnes capilli omnium hominum numerati sunt? Sed hic stellæ dicũtur quædam luminaria in ecclesia, consolantia noctem nostram vitæ præsentis. De quibus dicit Apostolus, In medio nationis prauæ, &
1. Pet. 1. peruersæ lucetis quasi luminaria in mundo. Tales numerat dominus in suos, quia nouit dominus, qui sunt eius. Si quis verò talibus, ad vmbram fidei se coniungit, nouit ille, qui numerat, quia suprà numerum est. Numerat dominus omnes secũ regnaturos: omnes aggregandos corpori vnigeniti sui habet numeratos. Qui autem indignus est, nec numeratur. Multi enim crediderunt: & multi se ad vmbram fidei specie populo Dei applicuerũt: qui tamen nõ sunt electi. De quibus in alio Psal. dicitur, Annunciaui & locutus sum: multiplicati sunt *Psal. 39.* super numerum. Sunt ergo infra ecclesiam & supernumerarij quodammodo: id est, plus quàm in gloria futuri sunt. Deus autem qui numerat, discernit multitudinem stellarum, id est, electorum. Et omnibus eis numeratis nomina vocat: quia nomina eorum scripta sunt in libro vitæ, id est, in Dei prædestinatione: hoc est totum præmiũ nostrum, hoc tota beatitudo nostra, vnde gaudere debemus non de aliis rebus, non de donis spiritualibus quibusdam, sicut quidam faciunt: quibus malè vtentibus quibusdam donis Dei, dominus dicet in fine, Non noui vos. Discipulis etiã suis ait, Nolite gau- *Luc. 10.* dere quia spiritus vobis subiecti sunt: sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Hoc autem sit per charitatem: sine qua cætera dona spiritualia quæ habentur ad tempus, perduntur. Vel aliter, *Qui numerat multitudinem stellarum*, id est, sanctorum: *& omnibus eis nomina vocat*: id est, vnicuique sanctorum proprium donum dat: alios per humilitatem, alios per castitatem, alios per pietatem vocando.

2551 ## Magnus dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ eius non est numerus.

Hîc ex prædictis concludit immensitatem diuinæ potestatis, & sapiẽtiæ. Ex prædictis enim patet magnitudo potentiæ Dei: quia, vt dictum est, sanat contritos corde, &c. hoc est peccatores contritos iustificat. Quæ autem maior potest esse potentia, quàm de impio facere iustum? Quoniam ait Aug. *Aug.* super Ioan. Maioris potestatis est iustificare impiũ, quàm ex nihilo totum mundum creare. Et ideo ex hoc concludit potestatis eius magnitudinẽ: dicẽs, *Magnus dominus noster, & magna virtus eius*: id est, potestas. Consequenter cõcludit magnitudinẽ sapientiæ eius. Quoniã dictũ est, quòd numerat multitudinẽ stellarũ, &c. quia ab æterno nouit omnes electos, & eis spiritualia imposuit nomina: & hoc non obstante arbitrij nostri libertate. Sed quę maior sapientiæ claritas potest esse, quàm futurorum contingentium euentum præscire: maximè de his quæ à voluntate dependent? Et ideo ex hoc concludit sapientię Dei claritatem: dicens, *Et sapientiæ eius non est numerus.* Vnde magnitudinem virtutis eius declarans Iob, dicit, Magnus est fortitudine, *Iob 37.* iudicio, & iustitia. Quod declarans Grego. ait, Ma- *Greg. 27. mor. c. 26.* gnus quippe est dominus fortitudine: quia fortem aduersarium superat: & de domo illius vasa cõtumeliæ auferẽs, in misericordię vasa permutat. Magnus est iudicio: quia etsi electos suos per aduersa deprimit, eos finaliter in gloria æternæ prosperitatis extollit. Magnus est iustitia: quia etsi hîc diu tolerat, quandoque tamen sine termino reprobos dãnat. Vnde de ipso dicitur Psal. 134. Ego cognoui, quòd magnus est Deus noster, præ omnib. dijs. Quod probat, quia omnia, quæcũque voluit, fecit in cœlo, & in terra, &c. vide ver. 2360 & infra. De magnitudine verò eius sapientiæ, dicitur Iob 36. *Psal 47.* Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Et propter ista dicitur de ipso, Magnus dominus, & laudabilis

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō est finis. A vide ver. 2518. Alio modo hic Dei magnitudinem deducit Augustin. dicens, *Magnus dominus noster, & magna virtus eius*, &c. quia cōprehendi eius magnitudo non potest. Ipse enim, qui numerat stellas, numerari non potest. Nemo enim numerū numerare potest. Si enim omnia, quæ numerantur, numero numerantur: ipsum numerum nullus numerare potest. Ipse est mensura rerum, ipse pōdus est rerum: *Sapiē.11.* sicut in libro Sapiētię dicitur, Disposuit Deus omnia in numero, pōdere, & mensura: id est, in seipso qui est numerus omnia disponens, pondus cuncta formans, mensura ad se trahens vniuersa: quæ omnia à nobis incomprehensibilia sunt. Cōticescant ergo humanæ voces: requiescant humanæ cogitationes: ad incōprehensibilia Dei non se extendāt, quasi comprehensuri, sed tanquam participaturi.

2552 Suscipiens mansuetos dominus: humilians autem peccatores vsque ad terram.

Iustitia. Hic ostendit diuinam iustitiam. Cùm enim iustitia sit virtus reddens vnicuique secundum opera eius: iustus iudex habet præmiare bonos, & malos deprimere: humiles exaltare, & humiliare superbos. Sic & Deus iudex iustus facit: dicente gloriosa virgine Maria, Lucę 2. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Sic etiam & in proposito, dominus suscepit mansuetos, id est, filios Israel captiuatos in Babylonem suscepit: ipsos liberando, qui in Babylone erant mansueti & humiles, non reddentes malum pro malo: sed patiēter captiuitatem tolerātes. Vnde & sic suscipi à Deo per liberationem supplicabat ille populus à Deo, vt opprobria *Psal.118.* infidelium euaderet: dicens, Suscipe seruum tuum in bonum (scilicet libertatis) vt non calumnientur me superbi. Sed ipsos Babylonios puniuit, & destruxit: quia per regem Persarum, & Medorum Babylonia fuit capta, ipsi interfecti, & Babylonia sic destructa, & ad terram redacta, quòd inhabitabilis facta fuit hominibus, sed habitatio facta ferarum: sicut Esaias de Babylone prædixerat: Esa.13. D dicens, Non habitabitur vsque in finem. Sequitur, Et habitabunt ibi bestiæ: & domus eorum replebuntur draconibus. Hanc ergo Dei iustitiam, & liberationem suorum, & punitionē Babyloniorum præuidens Psalmista, ait, *Suscipiēs mansuetos dominus*: scilicet filios Israēl liberādo, humilians autem peccatores vsque ad terram: scilicet ipsos Babylonios: ista scilicet faciendo ostendit iustitiam suam. Sed per ista ad alia spiritualia nos inducit Psalmista contemplando. Quia enim statim Psal. dixit sapientiam Dei incomprehensibilem, quia sapiētiæ eius non est numerus: hic vult declarare, qui sunt, qui sapientiā Dei possunt intelligēdo participare, & qui non: quia solùm humiles, & mansueti, qui si E aliqua obscura scripturarum non intelligunt, non scripturam corrigunt, non reprehendunt: sed defectum sibiipsis attribuunt, & pro intelligentia habenda ad aures Dei pulsant. Tales inquā mansuetos ad intelligētiam scripturarū suscipit dominus. Sed immansuetos, & superbos, qui, quod non intelligunt, reprehēdunt, & corrigere volunt: vt puta dicētes, Non debuit propheta dicere, sed sic: & huiusmodi Tales peccatores deponit ad terram: scilicet solùm ad intelligentiā terrenorum eis spiritualia scripturarū non manifestans. Vis ergo intelligere? Esto māsuetus, & eris susceptus: si superbis pro intellectu scripturę, eris humiliatus. Et hoc est quod ait, *Suscipiēs mansuetos dominus: humilians autem peccatores vsque ad terram.* Et hæc est intētio Augustin. hic dicentis, *Suscipiens mansuetos dominus: humilians*, &c. Verbi gratia. Non intelligis scripturam: honora scripturam, & verbum Dei. Noli proteruus esse: accusare aut obscuritatē aut quasi peruersitatem scripturæ. Peruersum in scriptura nihil est: obscurum autem aliquid est, non vt tibi negetur: sed vt exerceat accepturum. Ergo quando obscurum est, medicus hoc facit vt pulses: voluit te exercitari in pulsando. Voluit vt pulsanti aperiret: *Matt.7.* pulsando exerceberis: exercitatus, latior efficieris: B latior factus, capies, quod donatur. Ergo noli indignari, quòd clausum est: mitis esto. Noli recalcitrare aduersus obscura: & dicere, Meli⁹ diceretur, si sic diceretur. Non corrigat æger medicamenta sua. Nouit ea medicus modificare. Ei crede, qui te curat. Audi quid dicat Psalmista, *Suscipiens mansuetos dominus*. Noli ergo resistere aduersus clausa: sed mansuetus esto, vt te suscipiat. Si autē resistis, audi quid sequitur, *Humiliās autē peccatores vsque ad terram*. Peccatores hoc loco, immites, & eos, qui mansueti non sunt, intelligimus. Hos humiliat vsque ad terram, quia reprehendunt intelligibilia: ideo terrena sensuri sunt, vt terrena tantùm de Deo sapiant: incorporea solum corporaliter cogitantes. C Hoc facit Deus iis, qui volunt irridere legem, antequam noscant. Et ad istum intellectum loquitur Sapiens, Eccle.5. dicēs, Esto māsuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas.

2553 Præcinite domino in cōfessione: psallite Deo nostro in cithara.

Hic inducit ad Dei laudem ex beneficiis collatis generaliter. Et tria facit: quia primò Dei laudē proponit: secūdò generalia beneficia inducit: ibi, *Qui operit*: tertiò conditionē laudantium ostendit: ibi. *Non in fortitudine*. Primò ergo Dei laudem omnibus proponit: dicēs, *Præcinite domino nostro in confessione*. Vbi notandum, quòd in antiquo testamento Deus laudabatur non solum voce humana, sed instrumentis musicis: sicut etiam hodie laudatur voce humana per cantum, & instrumento musico, vt cum organo, & tubis: quia talia excitant mentem ad lætitiam, cum qua laudandus est Deus. Et hoc est, quod hic nobis proponit Psal. dicens, *Præcinite domino in confessione*: & hoc quo ad vocem humanam, *Psallite Deo nostro in cithara*: & hoc quo ad musicæ instrumenta. Vbi notandum, quòd per hęc vult Psal. ostēdere, quomodo ad cognitionem arcanorum scripturæ possumus deuenire. Ad hoc enim duo requiruntur: scilicet mentis humilitas, quod notatur ibi, *Præcinite domino in confessione*: & vitæ sanctitas: quod notatur ibi, *Psallite Deo nostro in cithara*. Quantum ad primum, dicit, *Præcinite domino in confessione*: Duplex est enim confessio: scilicet criminis, & laudis. De confessione criminis dicitur Iacob.5. Cōfitemini alterutrum peccata vestra, &c. De cōfessione laudis ait Christus, Matt.11. Confiteor tibi, domine pater cœli, & terræ, &c. Et hanc duplicem confessionem præmittere debet, qui mysterium scripturarum intelligere curat: vt scilicet primò se humiliādo, se accusēt: peccata sua confitēdo. Et cōsequēter cōfessione laudis ipsum Deum laudando, & sacram scripturam, non ipsam increpando. Nec ista sufficiunt, nisi sint bona opera: vt

Scriptura obscuritas vtilis est.

Deus arcana vt arcana scripturæ intelligas.

ra, vt scilicet quod de scriptura intelligis, illud A opere compleas. Per citharam enim significatur asperitas pœnitentiæ, quam debes operari: humanitas Christi, quam debes imitari: crux dominica, in qua debes immolari, vide ver. 481. Et ad istum intellectum hic loquitur Augustin. dicens, *Præcinite domino in confessione*. Translatio tamen Augustin. habet, *Incipite domino in confessione*. Quasi dicat, Hic incipe, si vis peruenire ad intelligentiā perspicuā veritatis. Incipe in confessione, te prius accusa: te accusato, Deum lauda. Inuoca quem nondum nosti, vt veniat, & sciatur. Post confessionem verò quid sequatur, opera bona. Vnde sequitur, *Psallite Deo nostro in cithara*: quod expositum est in psalterio, scilicet ver. 2547. Sic & cithara, non solā voce: B sed opere psallite domino in cithara. Hoc est, contitemini, & operamini opera misericordiæ.

Scriptur. intellect⁹ requirit humilitatē, & bonam operationem.

2554 Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Hic incipit narrare Dei beneficia generaliter omnibus animantibus exhibita, vt possint viuere: quæ distinguit in tria. Primùm, quia terram ad fœcunditatem irrigat. Secundò, quia terram fructibus exornat: ibi, *Qui produxit*. Tertiò, quia alimenta omnibus animantibus præparat: ibi. *Qui dat iumentis*. Quantum ad primum, sciēdum, quòd terra non fructificaret, nisi aquis esset irrigata. Vt ergo germinare possit, Deus operit cœlū nubibus: quia C virtute caloris solis eleuātur nubes ex vaporibus, & fumositate terræ, & ex vaporibus aquæ maris: & intermediant inter nos, & cœlum: & sic operiūt cœlum nobis, scilicet inferioribus, ne oculis nostris pateat: quæ nubes postea resoluuntur, & aqua, quæ in ipsis continebatur, descendit per pluuiam, & irrigat terram, ne ariditate totaliter dissoluta, sterilis efficiatur. Et hoc est, quod ait Psal. *Qui operit cœlum nubibus*: quia nubes sunt inter cœlum, & nos. Et per illas nubes, parat terræ pluuiā. Quomodo autē nubes generantur & eleuantur, vide versi. 2365. Per ista autē alia spiritualia vult intelligere. Vbi per cœlū scriptura intelligitur: quia ibi Deus celatus continetur. Sed nubes significant obscuri- D tatem figurarum, quibus cœlum scripturarum nobis occultatur ad tempus. Et hæc obscuritas figurarum nobis est vtilis: quia per illam terra nostra irrigatur ad meritum, dum in scripturis sacris nos exercitamus. Et hanc expositionem hic ponit Augustin. dicēs, *Qui operit cœlum nubibus*, &c. id est, qui tegit scripturam figuris, & sacramentis. Ecce quis videat cœlum, quod coopertum est nubibus: noli timere: audi quod sequitur, *Et parat terræ pluuiam*. Expauisti, quia non vides cœlum: sed ex hoc conplueris, & fructificabis, & cœlum serenū videbis. Operit enim dominus cœlum nubibus: quia, nisi haberemus occasionem obscuritatis scripturarum, gratiam exercitij non haberemus. Ad hoc E enim obscura voluit esse dicta prophetarum: vt haberent postea serui Dei, quod interpretando influerent super aures, & corda hominum excipientium de nubibus Dei saginam lætitiæ spiritualis. Vel per cœlum intellige sanctos Apostolos, prædicatores, & quoslibet iustos: vt deducit Gregorius, I. moral. & in multis aliis locis. Per nubes autem, quæ cœlum obscurant, intellige ignorantiam, qua mens iustorum obscuratur, ne clarè videre possit diuina, quæ fide credit. Et est sensus, quòd *Deus operit cœlum nubibus*: quia corda iustorum fide-

Cœlum significat scripturā: nubes sūt figuræ & sacramēta.

Scripturarum obscuritas vtilis est.

Greg. lib. 26. mo. 20. ca 10. lib. 12. c. 17

Fidei obscuritas vtilis est.

liam sub quadam obscuritate tenet in præsenti, ne Deum clarè videre possint. Ista nubiū obscuritas ex infirmitate nostra procedit. Vnde Greg. lib. 28. moral. cap. 19. dicit, Cor nostrum tumultuosum cogitationibus nube tegitur: quia, ne internam quietem purè conspiciat, inquietudinis suæ confusione obumbratur. Et quasi caligine obuoluitur: quia cōtemplandis sublimibus, teneris ad hoc sensibus suæ infirmitatis ligatur, &c. Sed hæc obscuritas nobis vtilis est: quia meritum auget: & per consequens præmium, dum credis, quæ nō vides. Propter quod dicit, quòd per hanc *parat terræ pluuiam*, *Pluuia gratiam significat.* quia pluuiam gratiarum infundit. Per pluuiam enim ipsa gratia intelligitur: vide ver. 1057.

Qui producit in mōtibus fœnum, 2555 & herbam seruituti hominum.

Hic ostendit, quòd Deus terram fructibus ornat vbi attende, quòd hic per fœnum, & herbam intelligun ur omnia ex terra nascētia: quia omnia à principio ad modum herbę se habent. Verūtamen aliqua arescunt citò, vt blada: & ista fœnum vocantur. Alia autem per multa tempora durant, vt arbores: & ista herba dicuntur. Et omnia ista Deus producit irrigando pluuia terram: quæ omnia ad seruitutem hominum sunt ordinata. Quia etsi aliqua sint apta ad cibum iumentorum, & non hominum, omnia tamē resultant ad seruitutē hominum, quia etiā ipsa iumenta sunt ad seruitutem hominum facta. Sed quid per ista Psal. nos intelligere curat? Notandum ergo, quòd per montes si- *Mōtes dicuntur mūdi potentes, & diuites.* gnificantur huius mundi homines alti, potentes, ac diuitiis abundantes: qui in rebus terrenis excedunt alios, vt ostendit Gregor. dicens, Quid per montes, nisi huius sæculi potentes accipimus, qui *Greg. 18. mor. c. 22.* pro terrena substantia in altum tument: de quibus montibus ait Psal. Tange montes, & fumigabunt. *Psal. 143.* Per fœnum autem omnia temporalia vel carnalia quæ citò arescūt: intelligūtur. Vnde Esa. 40. Omnis caro fœnum. In mōtibus ergo producitur fœnum, quia potentibus huius mundi temporalia bona dantur. Sed quid nomine herbæ, quæ viridi- *Herba significat infirm.* tatem seruat, & humilis in terra manens fructum producit: nisi iustus quilibet accipitur, & quilibet prædicator: teste Gregor. dicente, Herba nascēdo *Gregor. 8. mor. c. 34.* prius à terra producitur, aura, & æstibus tangitur: sole, ac pluuiis nutritur: & tunc demum ad producendum fructum sui seminis aperitur. Bene ergo per herbas quilibet sancti intelliguntur: quia iusti viri prius in opere sanctæ conuersationis oriūtur, atque huius vitæ hyemem tolerāt: cōsque grauium persecutionum æstas fatigat. Qui cùm recta faciunt, nequaquam hic suæ rectitudinis remunerationem quærunt. Cùm à præsentis mundi laboribus exeunt, ad æternam patriam venientes, expectata retributione perfruuntur. Ista ergo herba, id est, homines iusti, & sancti prædicatores, ad seruitutem hominum producuntur: quia ad informandum alios suis exemplis, & prædicationibus sunt electi. Herba ergo producitur ad seruitutem hominū: quia spirituales, & iusti aliis debent seruire, prædicādo, & spiritualia seminādo: sed in mōtibus producitur fœnum, quia diuites, & alti ad hoc re- *Fœnū significat omnia tēporalia.* cipiunt temporalia, vt illa ministrent iustis, qui eis spiritualia conferunt. Et ad hunc intellectum loquitur Apostolus. 1. Cor. 9. dicens, Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnum, si vestra carnalia metamus. Et ad hunc intellectum

Humilibus revelatur scriptura: superbis occultatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hunc versum exponit Augustinus dicens, *Qui produxit in montibus fœnum*, &c. Montes dicit excellos sæculi, aliqua magna dignitate præditos. Mons ergo attulit fœnum, quando maiores sua erogant iustis. Zachæus ille maior publicanorum, fœnū attulit: qui dimidium bonorum suorū pauperibus dabat. Hoc enim erat mirabilius, quòd mons attulit fœnum.

Prædicatores hominū audiorum debent sustentari.

Quāto eñ elati ores sunt homines, tāto auari ores sunt. Et quāto in hoc sæculo maior est quis, tanto plus amat diuitias. Sed talibus loquitur Christus, Ecce mōs es: accipe pluuiā, da fœnum. Quid enim daturus es, nisi fœnū? Etenim omnia ista, quæ ecclesiæ ad necessitatē seruiētium Deo dātur à diuitibus, quid sunt, nisi fœnum? Carnalia enim sunt & ad tempus apparentia: sed nō inde aliquid carnale acquiritur. De rebus vilibus quid emas attende.

1. Cor. 9. Apostolus enim ait ostendens fœnum esse illud: Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si

Esai. 40. vestra carnalia metamus? Et audi, quia omnia carnalia sunt fœnum, Omnis caro fœnum: & omnis gloria hominis vt flos fœni. Hoc ergo magnū est, quòd in montibus fœnū producit, Sed Deo omnia sunt possibilia. Nam nihil sterilius esset durissimis montibus, nisi pluuia sanctæ prædicationis complueretur. Sed quomodo irrigantur? Audi quod sequitur, *Qui produxit herbam seruituti hominum:* id est, sanctos prædicatores ad seruiendū hominibus. Vnde ipsum Paulum audi dicētem, Nos

1. Cor. 4. autē seruos vestros per Iesum. Ecce qui dicebat,

1. Cor. 9. Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si vestra carnalia metamus? seruum se dicit ipsorum. Ergo producit in montibus fœnum, vt inde pauperes sustententur: & herbam seruituti hominum. vt diuites per sanctos prædicatores informentur.

Greg. 29. mor. c. 18. Ad hunc etiam intellectum exponit Gregor. hunc versum, dicens, per herbam enim sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur, *producit in montibus fœnum: & herbam seruituti hominum*. In montibus quidem fœnum seruituti hominum, & herba producitur, cùm sublimes huius sęculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in huius vitæ itinere transitoria bona largiuntur.

2556 Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorū inuocātibus eum.

Hic ostendit, quòd omnibus animātibus Deus alimēta præstat. Vbi nota, quòd iumenta dicuntur quasi iuuamēta, vt sunt equi, boues, asini, chameli, & huiusmodi: quib⁹ iuuatur homo, vel in vecturis, vel in agriculturis, & huiusmodi. Et hic per iumenta intellige omnes bestias terræ: quæ pascuntur ex iis, quæ in terra nascūtur. Per pullos autē coruorū intellige omnia genera auium. In scriptura enim

Coruus. coruus est auis magnæ voracitatis, in cuius signū coruus missus à Noe extra arcam, inueniens cadauera, & ibi ratione voracitatis manens, ad arcam amplius redire neglexit. Si igitur pullis coruorum Deus præparat escam, multo fortius aliis auibus. Vel alia ratione hic in spirituali nominātur inter aues pulli coruorum. Nā vt dicit Magister de proprietatibus rerum, & habet hoc ab Isidoro, Corui pullis editis, priùs escas non præbent nec eos cibant, donec in eis pennæ crescant: & per pennarū nigredinem similitudinem proprij coloris, ipsos

Coruus pascitur rore cæli. suos filios agn cāt. Interim autem antequā pennas nigras habeant, pulli coruorum stāt ore aperto, & rore cœli pascuntur. Et sic singulariter pullis coruorum Deus escam ministrat. Qui dicūtur innocare Deum, non quòd ista inuocatio sit per aliquam recognitionem in pullis coruorum existentem: sed est quidam naturalis appetitus: quælibet enim res naturaliter suum esse conseruare intendit: & sic naturaliter appetit illa, per quæ in esse cō seruatur: cuiusmodi est cibus. Quid autem per ista Psal. nos velit intelligere, est sciēdū, quòd per iumēta, hic intelligūtur iusti homines, & sancti prædicatores: qui dicuntur iumenta, quia suis predicationibus, & exemplis alios trahunt ad vitam. Quibus parat escam: quia sicut ipsi aliis seminant spiritualia, sic & ipsi aliorum carnalia metere debēt. Per coruos autem intellige nigram gentilitatem, & verè nigram, quia colebat idola, & Deum ignorabat. Sed pulli coruorum sunt filij eorum ad fidem conuersi: quibus Deus parat escam, quia verbo Dei reficit eos. Vnde hic Aug. ait, *Qui dat iumentis escam ipsorum.* Litera Augustini habet, *Qui dat pecoribus*, &c. Pecora ista dicit gregē Dei. Nō fraudat Deus gregē suum esca sua per homines, quorum seruituti herbam facit exoriri. Vnde Apostolus ait, Quis pascit gregem & de lacte gregis non

1. Cor. 9. percipit: *Et pullis coruorum inuocātibus eū.* Hoc fortè putabimus, quòd pulli coruorū inuocent dominum, vt det eis escam. Sola enim rationalis anima

Animalia mum iuxta transferūt iumenta vel auer. inuocare Deum potest. Ergo hoc in figura accipe dictum: ne putare cogamini, sicut quidam impij dicunt, reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Anima enim humana facta est ad imaginem Dei. Non autem dabit Deus imaginem suam cani, vel porco. Quid est ergo, *Et pullis coruorum inuocantibus eū?* Qui sunt pulli coruorum? Israëlitæ se solùm iustos dicebant, qui legem acceperāt. Cæteros autem omnium gentium homines peccatores dicebāt. Et omnes gentes in peccato, in idololatria, in adoratione lapidū, atq; lignorum erant. Sed nūquid sic remanserunt? Etsi non ipsi coruj parentes nostri, tamen pulli coruorum nos ipsi inuocamus Deum. Ipsi sunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibili auro, & argento redēpti estis de vana vestra cō-

1. Pet. 1. uersatione paternæ traditionis. Proficientes enim pulli coruorum, qui simulacra colere videbantur parentum suorum, cōuersi sunt ad dominum. Audis modò pullum coruj inuocantem dominū. Ille enim coruus non inuocat Deum: ego pullus coruj inuoco Deum. Aliter autem istum versum deducit Gregor. per coruos, & pullos coruorum in-

Greg. 30. mor. c. 12. telligens gentilitatem conuersam: quia ipsi coruj, id est, gentiles conuersi, etiam satagunt alios ad fidem inducere & nutrire. Vnde ait. Quid enim coruj, pullorúmque eius nomine, nisi peccatis nigra gentilitas designatur: de qua per prophetam dicitur. *Qui dat iumentis escā ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum?* Iumēta quippe escam accipiunt, dum sacræ scripturæ pabulo mentes dudum brutę satiantur. Pullis verò coruorum, filiis scilicet gentium esca datur, cùm eorum desiderijs nostra conuersione reficitur. Esca fuit iste coruus, dum ipsum sancta ecclesia quæreret. Sed nunc escam accipit, quia ipse ad conuersionem alios exquirit: cuius videlicet pulli, id est, prædicatores ex eo editi non de se præsumunt, sed in viribus sui redemptoris.

2557 Non in fortitudine equi voluntatem habebit, neque in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Hic

Hic ostendit conditiones, quas Deum laudantes debent habere. Et primò ostendit quid in laudantibus non quærit: secundò quid in eis requirit: ibi, *Beneplacitum est domino.* Vbi notandum quòd maximè Deus detestatur, in scipsis, vel in potestate humana cōfidentes, & non in Deo. Vt puta, aliqui confidūt habere victoriā & seipsos posse salua re in multitudine equitum, & quadrigarum, alij in multitudine peditum. Et tamen victoria belli nō procedit ab istis: sed de cœlo. In istis autē non habet Deus beneplacitum suum. Et hoc notans hic Psal. dicit, *Non in fortitudine equi voluntatē habebit*, id est, equitū, qui scilicet confidunt in equis. *Neque in tibiis viri beneplacitum erit illi*, id est, in robore

Iudith 7. peditum suorum confidentibus: quia tales frequen ter debellantur à paucis: vt patuit de exercitu Madian, qui à trecentis viris cum Gedeone fuit superatus. De exercitu Holofernis, qui ab vna muliere

Iudith 9. fuit extinctus. Et sic de multis aliis. De exercitu

Equus significat superbiā. Pharaonis, Sennacherib, &c. Quid autem per ista vult intelligere Psal? Notandum quòd per equum, & eius fortitudinem notantur superbi, & potētes:

Vir significat audacem. sed per viri tibias notantur præsumptuosi, & audaces, in quibus voluntas Dei non consistit. Vnde hic ait Glos. Ille, qui iumenta pascit, & pullos coruorum, non habet voluntatem, id est, beneplacitū suum in fortitudine equi, vel potētatu, id est, in superbia contumacium. Per equum enim superbia intelligitur: quia de equo altior incedit homo, & C. ceruix eius verè indicat superbiā: rapidus est etiam in cursu. Sequitur, *Nec beneplacitū erit ei in tibijs viri*: id est, in compositio habitu præsumptuosi, & audacis. Per virū enim audacem præsumptionem notat. In tibiis notatur incessus incompositus. Non

Psal. 19. est ergo in tali confidendum, quia ibi non est Dei beneplacitum. Nam vt in alio Psal. dicitur, Hi in curribus, & in equis, nos autem in nomine domini inuocabimus. Hoc est, Illi in superbia, & honoribus temporalibus: nos autem in nomine domini magnificabimur. Propterea quid illis accidit? Audite quod sequitur, Ipsi obligati sunt, & ceciderūt: nos autem surreximus, & erecti sumus. Notandum

Equus multa significat. autem, quòd equi nomine in scriptura multa significantur: vt deducit Gregor. dicens, In scriptura sacra equi nomine aliquādo lubrica vita prauorum,

Greg. 31. mor. 18. aliquando dignitas temporalis, aliquando ipsum præsens sæculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimi-

Psal. 31. tur. Equi enim nomine lubrica vita prauorū figuratur: sicut scriptum est, Nolite fieri sicut equus, &

Hier. 5. mulus: & sicut alibi per prophetam dicitur, Equi amatores, & emissarij facti sunt: vnusquisque ad

Eccl. 10. vxorem proximi sui hinniebat. Equi nomine aliquando dignitas temporalis accipitur: Salomone attestāte, qui ait, Vidi seruos in equis, & principes

Psal. 75. ambulantes quasi seruos super terrā. Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati: & serui in equis E sunt, dum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes verò quasi serui ambulant, cùm dignitate virtutū plenos nullus honor erigit: sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur, Dormitauerunt, qui ascenderunt equos, id est, in morte animæ mentis oculos à veritatis luce clauserunt, qui in præsentis

Gen. 49. Antichristi sunt exemplum Dan vitæ honore consisi sunt. Equi nomine hoc ipsum præsens sæculū designatur: sicut Iacob voce dicitur, Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat assessor eius retro.

Quo in testimonio quid equus significet melius ostēdimus, si ea, quæ circumstāt, paulò subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristū ferunt, pro eo, quòd hoc loco, & Dan, & coluber asseritur, & mordēs. Vnde non immeritò dum Israëliticus populus terras in partitione susciperet, prius Dan ad aquilonē castrametatus est: illū scilicet significans, qui in corde suo dixerat, Sedebo in mōte testamenti in lateribus aquilonis: ascendā super altitudinē nubiū, & similis ero altissimo. De quo per prophetam dicitur, A Dan auditus est

Hier. 8. fremitus equorū eius. Qui non solū coluber, sed & cerastes vocatur. Cerata enim Græce cornua dicuntur, serpensq; hic cornutus esse perhibetur, per quē dignè aduētus Antichristi asseritur: quia cōtra fidelium vitam cū morsu pestiferæ prædicationis armatur etiā cornibus potestatis. Quis autē nesciat semitam angustiorem esse quām viā? Fit autē Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudinem eos ambulare prouocat, quibus quasi parcendo blāditur. Sed in via mordet: quia eos, quibus libertatē tribuit, erroris sui veneno cōsumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit, & sese ad præcepti cœlestis angusta itinera restringēres: nō solùm nequitia callidæ persuasionis impedit: sed etiā terrore potestatis pmit, & in pſecutionis algore post beneficia fictæ dilectionis exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundū nūnuat, qui

Equus significat mundum. per elationē suā in cursu labentiū temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mūdi apprehendere nititur: cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. Vngulas quippe equi mordere est, extrema sæculi ferendo cōtingere: vt cadat assessor equi retrò. Assessor equi est, quisquis extollitur in dignitatibus mūdi. Qui retro cadere dicitur, & nō in faciē: sicut Paulus cecidisse memoratur. In facie enim cadere est, vnūquēq; in hac vita culpas suas agnoscere, eāsque pœnitendo deflere. Retrò verò equo cadere videtur, ex hac vita repētè decidere: & ad quæ supplicia ducatur ignorare. Quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristū

Gen. 49. expectat. Bene Iacob eodē loco repentè in eodē electorum voce conuersus est dicēs, Salutare tuū expectabo, domine: id est, nō sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram venturus est, verum credo fideliter Christū, Equi nomine etiā præparatio rectę intētionis accipitur:

Prou. 21. sicut scriptum est, Equus paratus est in diem belli, sed dominus salutem tribuit: quia contra tentationem quidē se animus præparat: sed si non adiuuetur à domino, salubriter non decertat. Equi nomine sanctus quisque prædicator accipitur propheta attestāte, qui ait, Misisti in mare equos tuos turbātes aquas multas. Quietæ quippe aquæ iacuerunt, quia humanæ mentes diu vitiorū suorū, torpedine sopitę sunt. Sed equis Dei mare turbatum est, quia missis sanctis prædicatoribus omne cor, quod pestifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expauit, &c. Ex quibus omnibus patet, q̄ equus in scriptura quādoque accipitur pro ipso mundo, ac etiā pro altis, & superbis in dignitatibus mundi constitutis. Et sic accipitur hic cùm dicitur, *Non in fortitudine equi voluntatem habebit*, &c.

2558 Beneplacitū est domin- super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic ostendit quid dominus exigit in laudatoribus suis: quia scilicet in eis exigit humilitatē qua timeant Deum, & spem qua non in seipsis confidant: sed solum in domino. In talibus enim beneplacitum suum habet. Et hoc est quod ait, *Beneplacitum est domino super timentes eum*, &c. Talium enim laus acceptatur à Deo: talibus frequenter datur victoria, licet pauci sint & inermes. Et de hoc multa exempla habētur in scriptura: vt in libris Hester, Iudith, Regum, Iudicum & Machabæorum. Et est sensus, *Beneplacitū est domino super timentes eum*, &c. Quasi dicat, In superbis & in compositis exterius sibi non placet: sed super timentes eum, & in eis qui sperant, &c. Et vide, quòd timori spem coniunxit: quia nō valet timor sine spe veniæ. Iudas enim pœnitens timuit, sed non sperauit misericordia: ideòque desperando cucurrit ad laqueum, & se suspendit. Qui ergo timet Deū, speret, & ab ipso ad ipsum fugiat: ab irato ad placatū. Placabis autem eum, si speres in misericordia eius, atque de cætero ita peccare caueas vt de præteritis deprecceris vt tibi dimittantur. Aduertendum autem qualiter Deū debes timere. Aliter enim timetur latro, vel hostis potens, aliter Deus est timendus. Nam timetur hostis, sicut contra illum ab alio auxilium petas. Sed non sic timetur Deus: sed vt in ipsum speres, & ab ipso auxiliū petas seu quæras: quia timor cius verus spem includit in eū. Vnde hit ait Aug. *Beneplacitū est domino super timentes eū.* Sed nūquid sic timetur Deus, quomodo ad latro timetur? Nā & latro timetur, & bestia timetur: & homo iniustus, & potens multū timetur. *Beneplacitum est domino super timentes eum.* Sed quomodo timentes eū? qui & sperant misericordia ipsius. Ecce timuit dominum Iudas traditor Christi: sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim pœnituit eū, quòd tradiderat dominum Iesum Christum: & ait, Peccaui, quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti: sed si sperares in misericordia eius, quem timuisti. Ille desperādo abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Deū, vt speres in misericordia eius. Si times latronē, ab alio speras auxilium, non ab illo quem times. Si sic times, poscis auxilium ab eo, quem non times, aduersum eum quem times. Si sic times Deum, & ideo times Deum quia peccator es: accepturus ex auxilium aduersus Deum. quò iturus es? quid facturus? Vis ab illo fugere? ad ipsum fuge. Vis fugere ab irato? fuge ad placatum. Placabis eum, si speres in misericordia ipsius: atq; ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis deprecceris, vt tibi dimittantur. Quid autem sit beneplacitum Dei: vide vers. 1516. Notandum, q̄ multa sunt Deo beneplacita: & inter cætera beneplacita Deo, sunt stabilis credulitas, humilis timiditas, gracilis benignitas, præceptorum operatio, deuotorum habitatio, filiorum deprecatio. Primò beneplacita est Deo stabilis credulitas, qua fides tenetur euangelica: patet, quoniā fides est fundamentū per quod Deo placere possumus: & quo remoto, sibi placere non valemus: ad Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Et ideo in credulitate fidei beneplacitū est illi. Propter quod dicitur, Beneplacitum est illi fides: & mansuetudo. Et subditur, Non sis incredulus timori domini: & ne accesseris ad illum duplici corde: Duplici enim corde in fide ille accedit, qui operibus fidei contradicit. Et talis fides non est beneplacita domino, quia mortua: sed fides viua, quæ omnium virtutum est fundamentum & primogenita: teste Greg. dicente, Incircuncisorum cordibus, &c.

Timor domini spem includit.

Matt. 27.

Beneplacita sunt Deo mala.

Eccles. 1.

Greg. 2. mor. c. 53.

PSAL. CXLVII.

LAuda, Hierusalem, dominum: laudā Deum tuum, Sion. 2559

Titulus istius Psal. est *Alleluia Aggei, & Zachariæ.* Vbi sciendum, quòd isti duo prophetæ, scilicet Aggeus, & Zacharias, fuerunt, cum aliis de populo Dei in captiuitatē Babylonicam ducti, factam per regē Babylonis: de qua habetur 4. Regum 25. Qui in dicta captiuitate existentes spiritu prophetico inspirati, prouiderunt liberationem dictę captiuitatis futuram post septuaginta annos, & reædificationem ciuitatis Hierusalem & tēpli futuram, factam scilicet per Nehemiā. Et sic istam liberationem & ciuitatis reædificationem ac templi futuram prædixerunt. Per hoc intelligentes liberationem nostrā à captiuitate diaboli fiendā per Christum, & spirituālē restaurationem cœlestis Hierusalem, quam prædixerunt sub figura illius Hierusalē terrenæ: quæ scilicet spiritualis liberatio erat facienda post septuaginta annos. i. post decursum totius temporis vitæ præsentis: Nam per septē figuratur totum tēpus vitæ præsentis: quod septem dierum numero vertitur seu voluitur, ducto per decem: quia illi solum verè liberi erūt, qui tempus vitæ præsentis in obseruatione decem mandatorum exponunt. Et de hoc Psalm. hic laudat dominum, quod illi prophetæ sub figura prædixerunt. Vnde in prologo istius Psalm. ait Augustinus. Aggei, & Zachariæ Psal. iste dicitur. Aggeus enim, & Zacharias prophetæ fuerunt. Erant autem prophetæ illi in captiuitate Hierusalem: illius scilicet Hierusalem quæ in terris portauit vmbram cœlestis Hierusalem. Cùm ergo essent in Babylonia tempore illius captiuitatis, prophetauerunt reparationem Hierusalem: prophetauerunt ciuitatē nouam Hierusalem faciendā ex reparatione veteris, liberato populo à captiuitate. Agnoscimus enim istam captiuitatem significare nostram peregrinationem. In hoc enim mūdo, in his tribulationibus sæculi, quodammodo in captiuitate positi gemimus. Sed erigimur, dum nobis prænunciatur ciuitas nostra Hierusalem noua futura. Reparata est enim terrena Hierusalem post septuaginta annos captiuitatis: septenario illo numero, omnem volubilitatem tēporis præsentis designat. Post septuaginta ergo annos prophetauit Hieremias reparari Hierusalē: quod factum est, vt & ibi significaretur imago futurorū. Significatum est enim nobis post omnem volubilitatem præsentis temporis, quæ septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatē nostram nobis restituendam, in qua tempus non voluitur, sed in vna die æternitatis perdurat. Ex quibus apparet sensus tituli qui talis est, *Alleluia*: id est, laus Dei: laus dico *Aggei, & Zachariæ*: id est, de reparatione cœlestis Hierusalem, quam illi prædixerunt, & post ea dominum laudauerunt. Intētionem monet ad amorem futurę Hierusalem, quam cōmendat multipliciter: vt illius accensi amore, Deum laudemus. Agit ergo Psal. iste de reparatione terrestris Hierusalem: per illam nobis significans reparationem cœlestis. Quibus visis, venio ad diuisio

Ezech. 5.

Isai. 25.

diuisionem Psal. qui diuiditur in duas partes: quia primò fideles ad laudem Dei excitantur: secundò ad hoc rationes multæ assignantur: ibi, *Quoniā confortauit*. Circa primum sciendum: quòd ecclesia in scriptura quandoque vocatur Hierusalem: quandoque vocatur Sion. Vocatur enim Hierusalem: Psalm. 121. Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas: quia sicut ciuitas materialis lapidibus insensibilibus ædificatur, sic ecclesia militās etiam lapidibus viuis. Apoc. 21. Ostendit mihi ciuitatem Hierusalem sanctam descendentem de cœlo, scilicet ędificatam à Christo lapidibus viuis, adinuicem glutinio charitatis copulatis. Vocatur & Sion, eo quòd in monte Sion fuit templum domini, in quo Christus multoties prædicando fundauit ecclesiam. Et quia in monte Sion spiritus sanctus fuit fidelibus visibiliter missus: per quem ecclesia per Christum fundata, in charitate fuit solidata. Sic ergo ecclesia quandoque dicitur Hierusalem, quandoque Sion, Vnde Apostolus ad Hebr. 12. ait fidelibus, Accessistis ad montem Sion, & Hierusalē &c. Ecclesiam ergo, id est, fideles, Psalm. inuitans ad laudem domini, dicit, *Lauda, Hierusalem, dominū*, &c. Per hoc ergo Psalm. attendens quanta bona sint in cœlesti Hierusalem, illius beatos conciues, scilicet angelos, & beatos homines, ad laudem Dei inuitat: dicēs, *Lauda Hierusalem*, &c. Et nota q̄ aliter Deum laudat ecclesia militans, & aliter triumphās. Nam ecclesia militans laudat operibus misericordię insistendo: Psalm. 146. Laudate dominum, quoniam bonus est Psalm. per quem bona operatio intelligitur. Vnde hic ait Aug. *Lauda, Hierusalem, dominum.* In illis operibus misericordiæ exerceri adhuc oportet. Considera vtique societatem tuam. Vide vtrum aliquis esuriat, cui porrigas panem: vide si quis sitiat, cui des calicem aquæ: vide vtrum aliquis modò apud te peregrinus sit, quem hospitio recipias: vide vtrum aliquis sit æger, quem visites: vide vtrum aliquis litiget, quem concordes: vide vtrum aliquis moriatur, quem sepelias. In cœlesti autem Hierusalem laudatur Deus, non his operibus, sed solum fruitione, & lætitia. Vnde ait Aug. in huius Psalm. præfatione: Si illam vitam beatam cogitaueris, & illius vitæ negocium, non fluctuabis. Negocium enim illius plenum solus dulcedinis, nulla interpellatū molestia, nulla fatigatione fauciatum, nulla nube perturbatum: negociū nostrum, quod ibi erit, laudare Deum, amare, laudare: in amore amare, in laude laudare. Beati, qui habitant in domo tua, domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Quare? nisi quia in sæcula sæculorum amabunt te? quare? nisi quia in sæcula sæculorum videbunt te?

Ecclesia dicitur Hierusalē & Sion.

Ephes. 2.

Laudat Deum alter ecclesia militans, alter triumphans.

Porta ecclesiæ sunt sacramēta.

Psal. 83.

2560 Quoniam confortauit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.

Hīc assignat rationes laudis diuinæ, quæ sumūtur ratione beneficiorum Dei. Et illa sunt duplicia, scilicet beneficia legis nouæ, & antiquæ. Et secundum hoc diuiditur in duas partes: quia primò assignat beneficia legis nouæ: secūdò legis antiquę: ibi, *Qui annunciat*. Prima in duas: quia primò ponit legis nouæ beneficium. Secundò declarat quoddā dubium dictum: ibi, *Qui dat niuem*. Quantum ad primum, sciendū quòd in lege noua maximè triplex est beneficium: scilicet iustificationis, vt baptismus: refectionis, vt eucharistiæ: & eruditionis, vt prædicatio verbi diuini. Et secūdum ista tria prima pars diuiditur in tres: quia primò agit de beneficio iustificationis: secūdò de beneficio recreationis: ibi. *Qui posuit*, tertiò de beneficio eruditionis: ibi, *Qui emittit*. Quātum ad primū, sciendum, quòd sicut porta domus dicitur apertura, per quam domus intratur: sic & spiritualiter porta ecclesiæ militantis dicitur illud, per quod quis de ecclesia militāte dicitur. Et isto modo portæ ecclesię dicuntur sacramenta, per quæ quis, qui non est de ecclesia, ecclesiam intrat, sicut est baptismus: qui est omnium sacramētorum ianua, siue porta. Serę autem harum portarum dicuntur virtutes sacramentorum: vt puta fides, & charitas, quæ in sacramento baptismi infunditur. Quæ ideo dicuntur confirmari, quia Dei ordinatione sic firmatum, & stabilitum est, quòd sacramēta legis nouæ operentur virtutes etiā ratione operis operati: quod non faciebāt sacramenta antiquæ legis. Ratione ergo huius beneficij nos ad laudem Dei prouocat Psal. dicēs, *Lauda, Hierusalem, dominū*. Et ratio est. *Quoniā confortauit seras portarum tuarum*: id est, virtutes sacramentorum, per quæ scilicet sacramēta infundit virtutes gratuitas, quæ nos Deo gratos faciunt. Et hoc est quod ait, *Benedixit filiis tuis in te*: scilicet benedictione gratiæ. Quid est enim Deū nobis benedicere, nisi gratiā suam nobis dare? Vel hoc intelligitur de cœlesti Hierusalem. Vbi notandum, quòd terrestris Hierusalem portæ dicuntur apertæ, quia quisquis ecclesiam potest intrare: & cùm intrauerit, potest exire. Cœlestis etiā Hierusalem portæ ideo apertæ dicuntur vsque ad diem iudicij, quia electi quotidie illuc intrant: sed post vltimum iudicium ibi erunt portæ clausæ: quia sicut nullus inde exire poterit, sic nec amplius intrare. Et hoc est quod Matt. 25. dicitur de virginibus prudentibus, Et quæ paratæ erant, intrauerunt cum sponso ad nuptias: & clausa est ianua. Ibi ergo erit secura laudatio, quia clausa erit ianua, quia nihil ibi erit vnde doleat: nemo intrabit quē timeat. Et istum intellectum habet hic Augustinus dicens, *Quoniā cōfortauit seras portarū tuarum.* Laudamus modò: sed laudamus inter scādala. Modò enim apertæ sunt portæ: multi intrant: multi exeunt. Quare? quia nondum est beatitudo hic perfecta. Tūc autem nō timebis aliquid tale futurum. Lauda ergo Hierusalem dominum: quoniam confortauit seras portarum tuarum, vt nemo exeat, nemo amplius intret: nec hoc timeas cùm intraueris: tantummodo esto in numero virginum, quæ portant oleum secū: paucorū est virginitas in carne, omniū debet esse in corde: virginitas carnis corpus intactum: virginitas cordis, fides incorrupta. Virgo dicitur tota ecclesia. Quinque virgines prudentes omnes animas intraturas regnum Dei significant: quinq; fatuę, omnes perituras. Moraliter autē notandum, quod ciuitas cœlestis Hierusalem, quæ in quadro posita dicitur propter stabilitatē, duodecim portas habere dicitur: scilicet tres ab oriente, tres ab occidente, tres ab aquilone, & tres à meridie: per quas quis ingredi potest. Sed post iudicium omnes istæ erunt clausæ & firmatę: vt per illas nullus amplius possit intrare.

Triplex beneficium in lege noua.

Matt. 25.

Qui posuit fines tuos [illegible],& adipe frumenti satiat te. 2561

Hic agis de beneficio recreationis, quod est

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacramentum Eucharistiæ. Vbi notandum, quòd A Christus statim natus pacem attulit mundo. Vnde & angeli statim laudantes Deum, pacem mundo
Luc.2. datam annunciauerunt: dicentes, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus, &c. Hãc etiam
Ioã. 14. pacem moriens confirmauit, dicẽs Apostolis, Pacem meam do vobis &c. non quomodo mundus &c. Quæ autẽ sit pax mundi, vide versi. 1186. Quæ autem, pax Christi, vide versi. 551. Et iste talis, scilicet Christus, adipe frumenti satiat nos: quia in figura panis frumenti corpus suum nobis tradit, in quo plena satietas cõtinetur, & refectio spiritua-
Psal. 80. lis. Vnde de isto adipe frumẽti dicitur, Cibauit eos ex adipe fruméti, &c. vide ver. 1405. Per hoc Psal. vult ostendere pacem, & saturitatẽ, quam habent B beati in cœlesti Hierusalem, ianuis clausis in fruitione diuinitatis, & verbi incarnati. Ibi enim intus est vera pax: extra autem, est solùm gehẽna. In pace illa est plena satietas, & nulla indigentia: ibi saturatur intellectus speculatione: ibi saturatur volũtas fruitione: ibi saturatur corpus in verbi incarnati contemplatione. Et hoc est quod ait, *Et adipe frumenti satiat te*: id est, pane cœlesti, qui de cœlo descẽdit. Quo in hoc mũdo licet cibemur, non tamẽ saturamur: quia carne opertus sola fide cognoPax vera hic nõ habetur: sed in gloria. scitur: tunc autẽ videbimus eum sicuti est. De cœlesti ergo Hierusalẽ dicat, *Qui posuit fines tuos pacẽ*, Ibi enim pax erit perfecta, quẽ hic haberi non potest. Vnde hic Aug. *Qui posuit fines tuos pacẽ.* Quæ- C
Gal.5. lis enim pax in nobis est? Nã caro concupiscit ad-
1.Cor.15. uersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ. Quomodo ergo esset plena pax? quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc plena erit pax, tunc firma pax: nihil litigabit aduersus animã in homine: non ipsa aduersum se ex quadam parte saucia. Nõ carnis fragilitas, non indigentia corporis: non fames, non sitis: non frigus, non æstus: non lassitudo corporis: non vlla inopia: non prouocatio rixæ. Hæc omnia litigãt aduersus nos: sed ibi omnia ista cessant, quia ibi nostra saturatur anima. Vnde sequitur, *Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumẽti satiat te*, ibi enim transit fames & sitis iustitiæ : succedit D saturitas. Quid ibi erit adeps frumẽti: nisi panis ille, qui ad nos de cœlo descẽdit? in patria ipsa quomodo saturabit, q̃ in peregrinatione sic pauit? Aliter istum textũ de saturitate vitæ per sumptionem sacramenti eucharistiæ exponit Hugo de sancto Victore: dicẽs, *Et adipe frumenti satiat te.* Filij Hierusalẽ paleas non manducant, quæ sunt pabula iumentorum: sed frumenti adipe saturantur. Omnes enim, qui internã dulcedinem gustare cœperint, quicquid extrinsecus trãsitorie delectat, despiciũt & ad illum cibum, quo mens illuminatur ad cognitionem, reficitur ad decorẽ, tota auiditate fe-
Saturari carnibus Christi alij, quicunque dupliciter. stinant. Et attende, quòd isto adipe frumenti diuer E si diuersimode cupiunt saturari: alij perseqnendo, alij deuotè desiderando, vt ostendit Greg. 22. lib. mor. cap. 11. super illo verbo Iob 31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det nobis de carnibus eius vt saturemur? dicens, Viri quippe tabernaculi eius de carnibus eius saturari cupierũt: vel Iudei videlicet perseqnentes, vel gentiles credentes. Quia & illi moliti sunt corpus illius quasi consumendo extin[illegible]ere: & isti esurientem mentẽ suam
Satietas gloriæ qualis est. desiderant per quotidianum immolationis sacrificium, de eius carnibus satiare. Si autẽ hoc referatur ad cœlestem Hierusalem: tũc satiat suos Deus ex adipe frumẽti, quia æterna satietas omni est pinguedine plena: de qua Iob 36. Requies autẽ mensę tuę, erit plena pinguedine. Quod exponens Greg. Greg. 26. mor.c.32. ait, Requies mensæ est refectio satietatis internæ. Quæ pinguedine plena dicitur, quia in ęternæ voluptatis delectatione præparatas huius mẽsæ epu- Psal. 16. las esuriebat propheta cùm diceret, Satiabor, dum manifestabitur gloria tua. Huius mensæ pocula si- Psal.41. tiebat: dicens, Sitiuit anima mea ad Deũ fontẽ viuũ: quãdo veniã, & apparebo ante faciem Dei &c.

Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo eius. 2562

Hìc consequẽter agit de beneficio eruditionis, B scilicet prædicationis verbi Dei. Christus enim nõ solùm ore proprio prędicauit euangeliũ regni, sed Marc.vlt. etiam per totum orbem misit Apostolos ad illud prædicandum: eis præcipiens, Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ &c. Et vide magnum mirabile, quòd duodecim Apostoli per mundum dispersi, in paruo tempore totum orbem euangelio Christi repleuerunt: quia in omnẽ terrã exiuit sonus eorum, & in fines orbis Psal. 18. terræ verba eorum. Et hoc præuidens Psal. hic ait, Eloquiũ Dominus. *Qui emittit eloquiũ suũ terræ*: id est, qui emittit Apostolos ad prędicandum eloquiũ suum terræ: id est, euangelium, quod dicitur eloquium Christi, quia Christus illud ore proprio prædicauit. Et quia in paruo tempore per totũ orbem illud prædicauerũt: ideo dicit, *Velociter currit sermo eius*: id est, Apostoli prædicantes sermonem eius, velociter totum mũdum discurrerunt. Vel aliter. Per eloquiũ Dei, intellige Dei filiũ, Dei verbũ: quia sicut eloquium dicendo formatur, sic & Deus pater verbum suum dicendo generat ęternaliter. Illud eloquium pater misit terrę, quando filium suũ per incarnationẽ ad nos, qui terra sumus misit. Quomodo enim aliter nos faturaret adipe frumenti, nisi eloquium suum ad nos per carnis assumptionem misisset? *Emittit* ergo *eloquium suum terræ*: id est, verbũ assumpta carne misit terræ, vt in terra cognoscatur. Aliter enim non leuaremur ad adipẽ fruméti satiantẽ, nisi mitteret verbũ terræ: quia terra grauamur, & impedimur ad reditũ. Vel secundũ aliã literã, quã sequitur Aug. quæ dicit, *Ad velocitatẽ currit sermo eius.* Per qđ voluit intelligere, q̃ nihil est velocius Dei verbo: qa velocitate nihil velocius esse potest. Vn de hic Aug. *Qui emittit eloquiũ suum terræ*: & venit ad terras verbũ eius. Et quomodo? *ad velocitatẽ currit sermo eius.* Nõ dixit, Velox est verbum eius: sed *Currit ad velocitatẽ*, nõ potuit melius, & expressius Velocitate nihil velocius. dici. Calidus calore feruescit: frigidus frigore frige Calliditate nihil callidius. scit: velox velocitate fit velox. Quid enim calidius Frigiditate nihil frigidius. ipso calore: quo quicquid calescit, fit calidũ? Quid frigidius ipso frigore, quo quicquid frigescit, fit frigidum? Quid ergo velocius ipsa velocitate, qua velox fit, quicquid velociter currit? Possunt dici multa velocia: & alia magis, & alia minus. Et tãto quisque velox est, quãto est particeps velocitatis. Et illa res minus est velox, quæ minus particeps est velocitatis. Ipsa ergo velocitate nihil velocius. Verbũ ergo Dei, quod curr t vsq; ad velocitatẽ, omni alia re velocius est. Velocius est equo, auibus, vẽtis, angelis. Nunquid aliquid horum q[illegible]tum ipsa velocitas? Verbũ autẽ Dei vsque ad velocitatẽ currit. Sicut ergo si de aliqua re diceretur, Calet vsq; in calorẽ: id est, adeo calet, vt ipse calor possit dici. Sic de verbo Dei dicitur, *currit vsq; ad velocitatẽ*: id est

adeo

Formæ ab strictæ rerũ sunt vbique. adeo vt sit ipsa velocitas. Quod tamẽ per aliquã si- A militudinẽ dicitur. Quod enim velox est sicut equs sicut vẽtus, sicut angelus: alicubi est, nõ vbiq;. Velocitas autẽ ipsa vbique est, nusquã arctatur: quæ non modò est in equis, vel ventis, sed in aliis infinitis, & in eisdem tẽporum punctis vbique terrarum diffunditur. Hoc autẽ pertinet ad verbum Dei, sci-
Sap.8. licet non esse in parte: sed vbique est per seipsum. Hæc est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter: non tamẽ motu locali, sed immobilitate. Tãquã si moles aliqua saxea impleat aliquẽ locum, dicitur quòd attingit à fine eiusdẽ loci vsque ad finem: cùm tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum illud verbum: sapientia illa solida est, & vbique. Sed B
Sap.7. & si de sapientiæ spiritu dicitur in libro Sapientię: quòd est acutus, mobilis, certus, incoinquinatus. Sed hoc facit ipsa velocitas, quòd sapientia dicitur mobilis, non quòd hoc deserat vt illud tangat: sed quia vbique semper sit, nusquam inclusa teneatur. Sed cogitare ista nõ possumus: pigri sumus: pigri autẽ, quia frigidi. Sed recurramus ad Dei verbum, quod feruẽs est: vt calefacti ab eo, simus agiliores. Velocitas enim feruens est: & omnia feruentia veliociora: & omnia frigida sunt tardiora. Nos tardi, ergo frigidi. Illa autem sapientia currit vsque
Psal. 18. ad velocitatem: ergo feruentissima est: vt non sit qui se abscondat à calore eius.

2563 Qui dat niuẽ sicut lanã: nebulam sicut cinerem spargit.

Hìc declarat quoddã dictum, quod videtur dubiũ, scilicet de veloci prædicatione euãgelij, quam velocitatẽ declarat per quosdã effectus valde veloces. Primus effectus est temporalitatis. Secũdus est frigiditatis: ibi, *Mittit cryſtallũ.* Tertius est caliditatis: ibi, *Emittet verbũ.* Primꝰ ergo effectus velox est tẽporalitatis: quia scilicet tẽporibus debitis subitò niuẽ emittit & nebulã. Vbi notãdum, quòd nix lanæ comparatur, & propter albedinem, & propter
Nix quomodo generatur. molliciem: quia mollis est ad tractãdum. Qualiter autẽ niues generantur, est sciendum, quòd, cùm sol D radiis suis calefacit inferiora elementa, eleuat ex his vapores, in quibus est vis caloris. Qui calor et ã secum duxit multum de substantia aẽris cùm elenaretur. Qui vapores postea eleuati superius ad locum frigidum, inspissantur in nubẽ: & tunc frigiditas loci incipit agere in frigidum. Et tunc aut frigus illud excellit, & expellit calidum per cõuersionem nubis in aquam. Si autem frigus nõ est ita excellens, quòd conuertat nubẽ in aquam: tunc paulatim condensat illos vapores: & quando frigus est potens, illos indurat & cõgelat in pruina. Si autem non sic frigus potest cõgelare, quia non potest totum calorẽ de nube expellere: tũc ille calor nõ est tãtus, quòd cõgelationẽ ex toto vaporis possit impedire: remittit tamẽ effectum frigoris, qui est congelare, & indurare. Ideo illi vapores ex toto nõ cõgelati in niuẽ mollẽ cõuertuntur. Et hinc est, quod nix descẽdit mollis, & tractabilis manibus, & compressibilis: & propter frigiditatẽ qua inspissatur, albi coloris. Alij tamen dicunt, quòd nix sic generatur: quòd quãdo nubes resoluuntur, illa aqua pluuiæ antequã descẽdat ad terram, sic inspissatur per frigiditatẽ aẽris, & cõuertitur in niuẽ. Et hoc satis velociter fit. Et hoc est quod ait, *Qui dat niuem sicut lanam*: id est, ad modũ lanæ albam. Quid autem per

Niue frigida & albæ significat peccatores & iustos.

Matt.24

Nebula significat peccatum: cuius significat pœnitentiam. Greg 30. moral.c.1. Greg.33. mor.c.10.

Cinis significant humiliatem & miseriam.

E Mittit cryſtallum suã sicut buccellas: ante faciem frigoris eius quis sustinebit? 2564

Secũdò hoc idem ostendit ratione effectus frigiditatis. Vbi sciendum, quòd cryſtallus est glacies *Cryſtallus est aqua cõgelata.* indurata in locis frigidis, quod maximè contingit in parte aquilonari. Valde enim mirabile videtur, quòd materia tam molli, & fluida, sicut est aqua, per frigiditatem sic induretur, & cõgeletur, vt in parno tempore cryſtallus efficiatur. Quid er-

Universidad de Deusto
Biblioteca

go mirum,si velociter currit sermo eius? Et etiam in multo minori tempore aquã in crystallum posset congelare,si frigus suum Deus vellet magis intendere:quia quanto frigus est maius, aqua velocius congelatur. Et hoc est,quod subdit, *Ante faciẽ frigoris eius quis sustinebit?* Quasi dicat, Nullus homo sustinere posset,si frigus vellet intendere,vt posset. Et per hoc vult inducere, quòd sermo Dei potest in vno tẽpore per totum orbem currere. Quid autem per hoc vult intelligere? Vbi sciendum quòd per crystallum, quæ non facilè soluitur, intelligit induratos in peccato & obstinatos: qui sine magna difficultate ad bonum induci non possunt. Talis crystallus fuit Saulus, qui obstinato corde Christum persequebatur. Et tamen aliquando tales sic obstinatos soluit, & ad finem adducit, & facit eos bucellas panis: quia per ipsos reficit alios verbo Dei. Sicut fuit de Paulo,qui primò erat crystallus per duriciam & obstinationem:ad modum crystalli erat lucidus per doctrinam, quia instructus in lege:& tamen ipsum cõuertit, & ipsum per prædicationem fidei, quã prius impugnabat, alios pane verbi Dei pasceret, & nutriret. Vnde litera Augustin. habet, *Mittit crystallũ suam,sicut frusta panis.* Et istam intentionem habet hic Augustin. dicens,*Mittit crystallum suam*,&c. Quid sibi vult crystallus,nisi duros,& obstinatos significare? Fuerunt enim multi ita duri, & obstinati vt non iam niui, sed crystallo comparand :& ipsi etiam prædestinati sunt,& vocati. Et quidam eorum ita vt pasceret alios,& essent vtiles aliis. Et quid opus vt numeremus multos qui duri, & pertinaces contra veritatem fuerunt:qui modò prædicant veritatem,& facti sunt frusta panis? Ipse enim Christus ait, Ego sum panis viuus, totum corpus Christi est vnus panis: ergo & membra corporis Christi frusta sunt panis. De quibusdam autem duris facit membra sua, & vtilia ad alios pascendos. Ex quibus vnum per multos notissimum illum Paulum intueamur. ipso proposito ad exemplum aliꝰ similes intelligãtur:vt explicetur sensus iste. Ecce, crystallus erat Paulus durus, & obstinatus contradicens veritati: clamans aduersus euangelium,tanquam durus aduersus solem. Iste durus fuit crescens in lege eruditus ad pedes Gamalielis doctoris:& tamen non audiebat Moysen, & prophetas Christum prædicantes,magna duricia. Certè gentes non audierãt prophetas,non audiebant Moysen:frigidi erãt,sed crystallus nõ erãt. Quia ergo Paulus crystallus erat nitidus videbatur,& cãdidus:sed durus,& nimium gelidus. Quomodo cãdidus,& nitidus? Hebræus ex Hebræis:secundum legẽ Pharisæus. Sed audi duriciam crystalli:secundum æmulationem persequẽs ecclesiam. Inter lapidatores sancti Stephani hic erat durus, & fortè cæteris durior: omnium enim lapidantium vestimenta seruabat,vt omnium manibus lapidaret. Sequitur, *Ante faciẽ frigoris eius quis sustinebit* ? Sed cum hic frigus significet peccatum, quomodo dicitur Dei? Ad hoc respondet Augst. dicens, Quomodo Dei dicitur frigus? Ecce,deserit Deus peccatorem : non vocat,non aperit sensum, non infundit gratiam. Soluatur homo à glacie stultitiæ, si potest : non potest. Nisi ergo Deus soluat, quis sustinebit? Et hoc est quod ait Apostolus. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽt s meæ,& captiuantem me in lege peccati,& mortis. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Ac si diceret, Frigesco,miser sum: nullus me soluit ab huius frigoris miseria, nisi gratia Dei per Iesum Christum.

Crystallus significat obstinatos: quos tamẽ Deꝰ conuertit in bucellas.

Crystallus fuit Saulus ob stinatus.

Emittet verbũ suũ, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ. 2565

Hic hoc ostendit per effectum caliditatis. Sicut enim (vt dictũ est) aqua frigore subitò cõgelatur: ita Deus quando mittit verbum suum, id est, effectum caloris, qui verbum dicitur, quia omnia per verbum facta sunt,subitò congelata liquescunt:vt experientia docet. Si ergo in corporalibus,quę sunt tardiora spiritualibus,ita sic velociter fiunt : quid mirum,si verbum,& eloquium eius,quod est spirituale,velociter discurrit per mũdum? Sed quid per hoc spiritualiter intelligit? Tria enim posuit superius congelata,scilicet niuem,nebulam,& crystallum,sed vnum durius alio. Sic & inter peccatores est differẽtia. Licet enim omnes sint frigidi:tamen non omnes æqualiter. Faciliter nebula dissoluitur, adueniente sole:sed difficilius nix, difficillimè autem crystallus. Sic & peccatores indurati, & obstinati per crystallũ significati,difficillimè resoluũtur à frigiditate peccati. Sed tamẽ quãdo Deus emittit ad eos verbum suum, vocans eos per internam inspirationem, subitò liquescunt, & peccati duriciam,ac frigiditatem dimittunt:vt patuit in Paulo tũc ad malum indurato,qui statim ad verbum domini dicentis sibi,Saule,Saule, quid me persequeris? statim liquefactus à duricia suæ obstinationis, humiliter respondit:dicens, Domine,quid me vis facere? Et non solum in se fuit liquefactus:sed aliis fluenta doctrinæ infudit copiosè. Et hoc est, quod ait,*Emittet verbum suum*,&c. Et hęc est hic intentio Augst. dicẽtis,*Emittet verbum suum*,&c. Non ergo desperet nix:nõ desperet nebula:nõ desperet crystallus:quoniam de niue tanquam de lana conficitur tunica Christi. Nebula illa in pœnitẽtia salutẽ inuenit;crystallus dura dissoluitur per verbũ Dei: quia emittet verbũ suũ, scilicet in carnẽ, & liquefaciet ea. Verbo enim domini veniẽte, nec frigus nec obscuritas desperare potest : salubriter enim liquefiunt, & fluenta spiritualis beneficij profundũt aliis. Vnde crystallum durum, illũ scilicet Paulum post cędem,& lapidationem Stephani frigore induratum contra Chr stũ:qui petiit literas à principibus sacerdotum, vt vndiq; cædat Christianos. Durus fuit iste,& gelidus. Sed quãtumcumque esse durus,& gelidus, ille, qui emittit verbum suum, & liquefacit ea,clamauit de cœlo feruidus, dicẽs, Saule,Saule,qd me persequeris? Vna illa voce,tãta duritia illa crystalli resoluta est. Emittet ergo verbũ suũ,& liquefaciet ea. Nõ ergo desperãdum est de crystallo : quanto minus de niue & nebula? Clamat ergo Deus ad gentes,Solui crystallum,venite niues:emittet verbum suum,& liquefaciet ea. Sequitur, *Flabit spiritus eius,& fluẽt aquæ.* Ecce flãte spiritu gratiæ,crystallus in aquas resoluitur. Saulus prius durus:modò resolutus in aquã, gentes vocat ad fontẽ. Et nota q̃ dicit, *Flabit spiritus eius & fluẽt aquæ* : quia ad præsentiam spiritus sancti multiplex aqua fluit in nobis:scilicet aqua sanctarũ scripturarũ,quę ignorãtes instruit:aqua sacratũ lachrymarũ quæ pœnitẽtes abluit:aqua diuinarũ gratiarũ, quæ nos promerentes efficit. Et de qualibet istarũ vide diffusè,litera aqua,parte prima,secunda & tertia.

Verbum Dei duriciam peccati liquefacit.

De nullo est desperandum.

Qui annũciat verbum suũ Iacob, 2566
iustitias,& iudicia sua Israël.

Hic

Hic ad laudem Dei adducit beneficia legis antiquæ. Et duo facit:quia primò ostendit beneficia facta Iudæis:secũdò ex hoc ipsos Deo magis obligatos ostendit:ibi, *Non fecit taliter*. Quantũ ad primum,sciendũ, quòd ipsi Iacob patriarchæ fuit reuelatum à Deo,quòd Dei verbũ assumeret humanitatem nostrã:& quòd de semine suo,scilicet de descendentibus ab ipso per Iudam, & etiam quo tempore Christus erat incarnãdus:vnde cum ipse morti appropinquaret,& filiis sigillatim benediceret,quando venit ad Iudam, de quo Christus erat oriundus, omnia prædicta sibi fuisse reuelata ostẽdit,dicens, Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat,qui mittendus est &c. Et istud fuit magnum beneficium:vnde ille populus præ cæteris laudare Deum tenebatur:etiã quia illi populo communiter fiebãt reuelationes à Deo: etiam quia illi populo singulariter lex Dei fuit data. Et ideo per hæc omnia illos inducens ad laudem Dei,hic ostendit Psalmista,dicens; *Qui annunciat verbũ suum Iacob*:id est,ipsi Iacob reuelauit verbum suum ex ipso incarnandum : *Et iudicia sua Israel*:per iudicia intellige legem à Deo datã:quæ iudicia per populum fienda continebat. Et istam rationem assignat Apostolus ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. Per ista autem vult Psalmista ostendere, quòd quando Deus liquefacit per verbũ suum induratos peccatores,ipsos ad pœnitẽtiam, & fidem cõuertendo, ipsos instruit de credẽdis per fidem: & consequenter ipsos aduersitatibus multis subiicit. Fideles enim cõuersi per Iacob & Israël significantur:quia tales supplantant vitia,Deum per fidem speculantur. Et hoc notat dicẽs. *Qui annũciat verbum suum Iacob*:quod facit,quando cõuersis per fidem reuelat credẽda : sicut fecit Apostolo Paulo in triduo suæ excæcationis:quãdo vsque ad tertiũ cœlum fuit raptus &c. Similiter talibus annunciat iustitias,& iudicia sua:scilicet iudicia,quibus ipsos multa pati oportet. Sic enim de Paulo cõuerso dixit Ananiæ,Ego enim ostendam illi,quanta oportet eum pro nomine meo pati. Sic ergò annunciat verbum suum Iacob per fidẽ dans verbi cognitionem. Annũciat iustitias suas,ostendens,quòd quicquid patimur ante cõuersionẽ, iustè patimur propter elationem in Deũ. *Annunciat iudicia sua*,ostendens,quòd illa,quæ patimur post cõuersionem, ex occultis Dei iudiciis procedunt. Et hunc intellectum habet August. hic dicens, *Qui annunciat* &c. Quas iustitias? quæ iudicia? Quia quicquid humanũ genus perpessum est ante, cũ esset nix,nebula, & crystallus,perpessum est merito superbiæ,& elationis contra dominum. Iudicia autem sua manifestat Iacob,& Israël:quia & iusti,qui hic sunt, labores,& aduersa patiũtur iusto iudicio Dei. Quia ille solus potest dicere, Sine causa hic passus sum: qui solus potest dicere, Quæ nõ rapui,exoluebam: qui solus dicere potuit, Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Cæteri omnes patiuntur merito suo iudicia Dei. Et qui patiũtur pro iustitia,non sibi arrogent,quòd innocẽter patiuntur. Audi Apostolum dicentem, Tempus est (inquit) vt incipiat iudicium à domo Dei. Exhortans martyres suos, vt minas frementis sæculi patientissimè tolerent:ait, Tempus est inchoationis iudicij à domo Dei. Si autẽ inchoatio à nobis:quis finis eorum,qui non credunt euangelio Dei? Si iustus vix saluabitur : peccator, & impius vbi parebunt? Hæc ergo est iustitia Dei, & iudicium:quia iusti, & iniusti patiũtur pro merito suo. Iustitia ergo Dei patens est,cùm mali patiuntur:sed occulta sunt iudicia,cùm boni flagellant,vt Iob. Hæc autẽ iudicia nõ manifestat malis,sed Israël:id est,bonis, & fidelibus : vt scilicet hinc vnusquisque consideret, quæ peccantibus postmodum supplicia maneant : si etiam iustos tã varia flagella hic castigãt. Hinc Petrus ait, Tempus est, vt iudiciũ incipiat à domo Dei. Et,si iustus vix saluabitur,impiꝰ & peccator vbi parebũ? Hinc Paulꝰ cũ multa de Thessal. laude dixisset : protinus adiunxit, Ita & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei pro patientia vestra,& fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplũ iusti iudicij Dei. Ac si iustus diceret, Dum tot toleratis, qui tam iusta agitis, quid aliud quàm iusti iudicij Dei aliis datis exẽpla? Quia ex nostra pœna colligẽdum est quomodo feriat, quibus irascitur: si sic nos affligi patitur,in quibus lætatur. Aut quomodo illos percussurus est, quibus iustum iudicium exhibet : si etiam nos sic cruciat quos piè redarguens fouet;verba sunt Gregor.5.moral.cap.8.

Pœnæ iustorum ostẽdunt quales erunt pœnæ malorum.

1.Petr.4.
2. Thessa 1.

Gene.49.

Fideles cõuersi per Iacob & Israel significantur.

Actorũ 9.

Omnes pœnæ quæ patimur, iuste patimur.

Psal. 68.

Ioan.14.

1.Petr. 4.

Greg. 5. mor. cap. 8.

Non fecit taliter omni nationi: 2567
& iudicia sua non manifestauit eis.

Hic ex prædictis beneficiis cõcludit ad laudem Dei Iudæos magis esse obligatos. Si enim secundũ Gregor. cùm augẽtur dona, rationes crescunt donorum:& tanto humilior quisque debet esse, quãto se obligatiorem conspicit in reddenda ratione, igitur, cùm Iudæi ampliora beneficia receperint aliis gentibus à Deo:quia eis annunciauit verbum suum,& ad ipsos misit,eis dedit legem, & prophetas,ac præcepta:quibus iustitias, & iudicia sua eis manifestauit,quæ aliis nationibus non fecit:cõsequens est vt ipsi Deo plus sint obligati, & ad Dei laudes ampliores:Quod hic concludens Psalm.ait *Nõ fecit taliter omni nationi* &c. Vnde hic ait gl. *Nõ fecit taliter omni nationi*. Ad literam per Iacob, & Israël,Iudæos accipit:quibus per seipsum Christus verbũ annunciauit, iudicia sua manifestauit:quod aliis nationibus non fecit,quibus per seipsum non prædicauit. Vnde & dicebat, Non sum missus nisi ad oues,quæ perierunt domus Israël. Iudæis etiam Apostolos principaliter prædicatores ordinauit, sed quando è Iudæis fuerunt expulsi, ad gentes se conuerterunt. Ista verba etiam hodie de Chrystianis maximè dici possunt, quòd *non fecit taliter omni nationi & iudicia sua* &c. O quanta gratia tibi est facta, vt intra Christianos te Deus facere nasci & nutriri:vbi fidem Christi recipis, voluntatem Dei audis : quæ præmia bonis dantur, & quæ supplicia malis,intelligis : salubria peccatorũ remedia percipis, & contra futura, sacramenta quibus fortificaris,assumis. Ista enim nõ habet hodie alia natio à Christiana religione. Cogita, si Deus te nasci inter Sarracenos,& nutriri fecisset, quam fidẽ teneres? quid coleres? quid sperares, nisi quod illi faciũt? Ex hoc ergo lauda dominũ, gratias age: quia *non fecit taliter omni nationi*. Iudicia sua nobis Deus manifestat, dum per sacram scripturam nobis suam voluntatem ostendit. Vnde ad ipsam semper intendere debes vt Dei volũtatẽ perlicias vt ostẽdit Gregor. dicens, Sicut bene obsequẽtes famuli dominorum suorum vultibus ser. per intenti sunt. vt ea,quæ præceperint,cõfestim audiant & implere contendant : sic iustorum mẽtes per intentionẽ

Actorũ 9.

Christiani præ aliis Deo obligãtur.

suam

Universidad de Deusto
Biblioteca

suam omnipotenti domino semper assistut,atque A in scriptura eius quasi os eius intuentur: vt quia per eam Deus loquitur omne, quod vult,tanto à voluntate eius non discrepent, quãto voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt.

PSALM. CXLVIII.

2568 LAudate dominum de cœlis:laudate eum in excelsis.

Psalmus iste talem habet titulum, *Alleluia Aggei & Zacharia.* Hic titulus formaliter ponitur in præcedenti Psalmo.Et exponitur vt ibi.Et eadem videtur esse materia Psalmi istius,& illius.Nam vt hic ait gl.Aggeus, & Zacharia, qui in Babylonica captiuitate prædixerũt liberationẽ terrestris Hierusalem,intellexerũt reparationem cœlestis:quam sub illa materiali intellexerũt,& pro ea dominum specialiter laudauerunt:vt & nos exemplo eorum quasi contempta huius nostrę peregrinationis Babylonia,fecuri hic præmeditemur laudem, quam in cœlesti Hierusalem soluemus in æternũ. Vnde hic propheta per paucorum commemorationem, vniuersam creaturam hortatur laudare Deũ.Omnia enim laudant Deum vel in seipsis, vel in aliis. Sunt enim quædam quæ habent spiritum laudãdi Deũ:& laudãt in illo affectu quo illis placet Deus. Quędã verò non habent intellectum,sed quia bona sunt in ordine suo, & ad pulchritudinẽ vniuersitatis referuntur:per se quidem non laudãt,sed ab ipsis per attendentes ea laudatur Deus. Et ita illæ creaturę quodãmodo Deũ laudãt:quia de illis laus Dei nascitur in nobis.Ad quã nos hic monet Psalmista pro liberatione spirituali, quã prædicti prophetæ in mysterio futuram significauerunt.Ideóq; titulus continet nomina eorum. Præponitur ergo in titulo *alleluia*, quod idẽ est quod Laudate Deũ. Hoc ideo præmittitur, secundum quod hic Augu. ait,qa tota occupatio præsentis vitæ in laudẽ Dei debet exponi:qa tota vita futura laus Dei erit. Et nemo potest idoneus fieri laudis vitæ futuræ, qui nõ se modò ad illã exercuerit. Sed aduerte, quòd ibi solum laudabimus:hic autem laudamus,& oramus.Oratio in gemitu, laus in lætitia. Promissum enim est nobis aliquid, quod nondum habemus. Et quia verax est,qui promisit,gaudemus:quia tamen nondum habemus, orando gemimus. Nunc ergo,fratres,hortatur vos laudare Deum, dicens, *Alleluia*,id est, Laudate Deum totis votis:id est, vt non solùm lingua & vox vestra laudet Deum: sed & scientia,vita vestra,facta vestra. Tũc enim desinis laudare Deum,quãdo à iustitia & ab illo, quod illi placet,declinas. Nã, si à vita bona nusquã declines,& si lingua taceat,vita clamat &c. Ex prædictis ergo apparet sensus tituli, *Alleluia Aggei, & Zachariæ*:id est,hic est laus Dei,Aggei,& Zacharię, id est,pro futura liberatione,pro qua prædicti prophetæ laudauerunt Deum. Tota autem intentio Psalmistę est nos inducere ad laudem Dei.Quibus visis,veniamo ad diuisionem Psalmi. Diuiditur Psalmus iste in duas partes:quia ad laudẽ Dei inuitantur primò creaturæ superiores: secundò creaturæ inferiores::ibi, *Laudate dominum de terra.* Prima in duas:quia primò ponitur dicta laudis inuitatio:secundò eiusdẽ laudationis ratio::ibi, *Quia ipse dixit.* Prima in duas: quia primò ponitur ad laudẽ Dei inuitatio:secundò inuitatorũ nominatio::ibi, *Laudate eum omnes angeli eius.* Quatum ad primum, notãdum, quòd creatura est in multiplici differẽtia. Quædam habet spiritũ rationalem, & intellectiuum,vt angeli,& homines. Quædam habet spiritum,& vitam,sed nõ rationalẽ, vt pecora. Quædam habet vitam,sed non sensitiuam, vt arbores. Quædam nullam in se habet vitam, vt lapides. Et omnis ista creaturarum differentia suo modo laudat dominum de cœlis,id est, qui residet in cœlis: quia ibi se beatis clarè ostẽdit. Quæ omnia hic deducit Augustinus dicens, Hortatur Psalmista creaturã laudare dominum, quasi inuenirẽt tacẽtes laudes Dei in cœlis,& in terris. Nũquam cœlestis laudes sui conditoris tacuerunt:nunquã terrestria Deum laudare cessauerunt. Sed attẽdẽ,quòd quædã sunt, quæ habent spiritum laudandi Deum in eo affectu quo eis placet Deus. Nemo em̃ laudat, nisi quod ei placet.Sic ergo laudant Deũ omnia,quæ in cœlis sunt, quæ habent spiritum vitæ, & intellectum purum ad eum contemplandum & diligendum,vt angeli. Laudant in terra per intellectũ cognoscẽdi creatorem, & creaturam homines. Sed pecora huius mundi intellectum non habent: habent tamen vitam qua cibum appetunt, vtilia sumunt, noxia fugiunt:habent & sensus corporalia discernẽdi:visum ad colores, auditum ad voces, olfactũ ad odores,gustum ad sapores. Arbores autem nec ipsam vitam habent,& tamẽ omnia laudant Deũ: quia in istis videmus & consideramus creatorem qui illa fecit: & sic de illis in nobis nascitur laus Dei. Et cùm ipsorũ cõsideratione laudatur Deus, omnia laudãt Deũ. Si ergò suo modo omnia laudãt Deum: ad quid iste ad laudem Dei omnia excitat,quasi Deum non laudẽt? Et respondet,quòd ista inuitatio non est præcipientis,sed congratulãtis. Quomodo si venias ad homines bonũ aliquod operantes cum gaudio, & placet tibi quod faciũt, illis dicis,Facite, agite:non vt tunc incipiãt facere,quando dicis:sed quia placet tibi,quod facientes inueneris. Ideo adiungis gratulationem & exhortationem tuam.Dicẽdo enim Facite,& exhortãdo facientes,voto quasi facis cum illis. Sic ergo gratulãdo ait Psalmista, *Laudate dominum de cœlis.* Et potest esse duplex sensus. Primus, vt ly *de cœlis & in excelsis* referantur ad dominũ. Et tũc est sensus, vt omnes creaturas inuitet ad laudem Dei, dicẽs, Laudate dominũ qui habitat in cœlis & in excelsis.Vel possunt referri ad laudatores.Et tũc est sensus.Vos angeli, & creaturæ cœlestes, quæ estis de cœli habitatoribus, & statis in excelsis, laudate Deum.Et istum sensum credo magis secundum intentionem,propter illa, quæ sequuntur statim:vbi de creaturis cœlestibus prosequitur.Vel aliter, vt ly *de cœlis & in excelsis* significet materiam laudis diuinæ.Per cœlũ enim significãtur Apostoli:vide versic.815. Et sic est sensus:*Laudate dominũ de cœlis*: id est de Apostolis, quos misit per orbem vocare gentes ad fidem: qui etiam excelsi dicuntur vitæ sanctitate & contemplatione.

Laudat Deũ omnis creatura.

Alleluia id est laudate Deũ.

Laudat Deũ qui bene vivit.

Creaturarum multiplex differentia.

Laudate eum, omnes angeli eius: laudate eum,omnes virtutes eius. 2569

Hic ponitur inuitatorum discreta nominatio. Vbi notandum,quòd in cœlis tria considerantur: scilicet natura,& substantia ipsorum cœlorum:secundò ornamẽta ipsorum:tertiò habitatores cœlorum.Et secundum hoc præsens pars diuiditur in tres:qui ad laudem Dei primò inuitat habitatores cœlorum:

cœlorum:secundò ornamenta cœlorum:ibi, *Laudate eum sol*:tertiò naturam & substantiam cœlorũ ibi,*Laudate eum cœli cœlorũ.* Primo ergo inuitat habitatores cœlorum:scilicet angelicos spiritus. Vbi notandum quòd nomine angelorum aliquãdo intelligitur solum vnus ordo : qui scilicet est secundus ordo vltimæ hierarchiæ. Quoniam secundum Gregor.in homil.de angelis,angelorum vocabulũ est nomen officij,non naturæ. Nam sancti illi cœlestis patriæ spiritus semper quidem spiritus sunt: sed semper angeli vocari non possunt. Quia tunc solùm sunt angeli,cùm per eos aliqua nunciantur. Græca enim lingua,angeli,nũcij:archangeli verò, summi nuncij vocantur. Sic ergo angeli sunt vnus ordo distinctus ab aliis angelorũ agminibus. Quãdoque verò angelus est nomen commune ad omnes spiritus cœlestes: qui omnes dicuntur angeli, sed minus propriè.Et isto modo etiã Lucifer, qui fuit supremus spiritus creatus, etiam angelus vocatur,Iob 4. Et in angelis suis reperit prauitatem. Et sic accipiuntur hic angeli pro omnibus spiritibus cœlestibus.Verùm,quia inter angelos est vnus ordo, qui nobis multam materiã ministrat laudis diuinæ:qui dicitur virtutes:quia per angelos illius ordinis fiunt virtutes mirabiles, & effectus in admirationem diuinæ potestatis nos inducentes: & per cõsequẽs ad Dei laudem.Ideo illum ordinem specialiter nominat,dicẽs, *Laudate eũ omnes angeli eius*:scilicet generaliter,sed magis specialiter ratione prędicta,*Laudate eũ omnes virtutes eius.* Sic enim dixit Psal.102.103.Benedicite domino omnes angeli eius.Et statimpòst subdit in speciali de ordine virtutum,dicẽs, Benedicite domino omnes virtutes eius.Vel aliter:vt hic ait gl. Virtutes quandoq; est generale nomẽ omnium cœlestium spirituum: quandoque verò pro vno ordine accipitur:qui dũ mittuntur,angeli nominãtur. Officium autem illius ordinis,qui virtutes dicitur : vt ait Gregor. in homil.de angelis.est hoc. Quoniã virtutes vocantur illi angelici spiritus, per quos signa, & mirabilia frequenter fiunt. Et officium illius ordinis est facere miracula,& virtutẽ faciẽdi hominibus præstare:vt scilicet reducti ad primum statum, in quo scilicet Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam, per huiusmodi miracula demonstrẽtur.De ista materia angelorum,& virtutũ quomodo laudant dominum, vide versic. 1751.1752. Item nota,quòd angeli laudant dominum,sed homines iubilant:vt ostẽdit Gregor.super illo verbo Iob 38.Cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent filij Dei dicens,Quia enim in tempore primæ cõdita natura rationabilium spirituum creditur:non immeritò matutina astra angeli vocantur. Quod si sic est, dum terra esset inuisibilis,& incõposita,dum tenebræ essent super faciẽ abyssi,venturum diem sequentis sæculi per lucem sapientiæ existendo præuenerunt. Nec negligenter audiendum est,quod addit simul:quia matutina astra etiã cum vespertinis redemptoris potentiam laudant: dum electi angeli etiam cum redemptis in mundi fine hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. Ipsi quippe vt nos ad laudem conditoris accenderẽt,orta per carnem luce redemptionis nostræ,voces suæ exultationis accommodant. Simul laudant : quia dum nos cõspiciunt recipi, hostium gaudent numerum impleri. Qui & fortasse ideo & matutina astra vocantur : quia sæpe ad exhortãdos homines missi sunt.Et,dum venturum mane nunciant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras fugant.Sed ecce,angeli diuinam potentiã laudant : quia ipsa eos tantæ claritatis visio delectat. Nos autẽ,qui redimimur, sed tamen corruptione adhuc grauamur;donũ,quod percipimus,qua virtute laudamus? Quomodo valebit lingua dicere, quod non sufficit mens sentire? Vnde sequitur,Et iubilarẽt omnes filij Dei.Iubilatio quippe dicitur, cùm cordis lætitia oris efficacia non expletur : sed quibusdam modis gaudium prodit, quod ipse, qui gaudet,nec tegere pualet nec exprimere.Laudant vtique, qui iam tantæ claritatis latitudinem in sublimibus vident.Iubilãt verò homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent &c.

Angelus quãdoque est nomen vnius ordinis quãdoque cõmune.

Laudant Angeli Deũ : sed homines iubilant. Greg. 28. moral. 14.

Iubilatio quid sit.

Laudate eum, sol, & luna:laudate eum,omnes stellæ,& lumen. 2570

Hic inuitat ad laudem Dei ornamẽta cœlorum. Et vide modum procedendi cõgruum. Quoniam incepit inuitare inuisibilia,scilicet angelos:postea descendit ad visibilia. Visibilis est enim sol, luna, stellæ &c. Sed quomodo sol, qui intellectum non habet, laudat Deum, iam dictum est versic. 2568. Opus enim artificem laudat,si est pulchrum,& ordinatũ: ipsum vituperat, si est deforme, & inordinatum. Respice ergo solem, quàm pulchrum corpus, quàm luminosum, totum orbem illuminans: quis præter Deum tale opus facere potest? Si ergo opera laudant,iuxta illud Prouerb.vlt.Laudent eã in portis opera eius: quomodo sol non laudat dominum?quomodo non luna?quomodo non stellę? Præterea, considera, quantam obedietiam sol suo factori exhibet, ordinem sibi à Deo datũ indefessè seruans,Eccles.1. Oritur sol,& occidit,& ad locum suum reuertitur.Sic ad præceptũ Dei firmus, & immobilis stitit : sicut Iosue 10. Cùm dimicaret Iosuè contra quinque reges,& illos fugientes persequeretur,& vt eos plenè capere posset antequã sol occũberet:præcepit soli,& lunæ,ne mouerentur, dicens alta voce coram omnibus, Sol contra Gabaon ne moueris,& luna,cõtra vallẽ Haylon. Stetitque sol, & luna, donec vlciscerẽtur se de inimicis suis : & non festinauit occumbere spacio vnius diei. Non fuit antè neq; pòst tam lõga dies, obediente domino voci Iosue. Et quid miraris, si sol laudans Deum,iussus stetit,& nõ festinauit occumbere? Nã & quod plus est,ad præceptũ Esaiæ retrocessit per decem gradus:vt habetur 4. Regũ 20.Quod maius est, vt laudaret Christum, ostendens ipsum verum Deum, in Christi passione per totũ orbẽ per tres horas obscuratus est:Matth.27. Et vt ostenderet Christi resurrectionem,in die resurrectionis per tres horas antè surrexit: vt restitueret tempori tres horas lucis, quas in passione Christi abstulerat : vt dictum est superius, versic. 2438. Meritò ergo ista cœlestia corpora Deũ laudare dicuntur.Vel aliter:vt per solem,& stellas,similiter & per lunam intelligamus sanctos doctores,& prædicatores, qui Deum laudant, dum prædicationibus eius diuinitatis potẽtiam ostendunt, & sanctis operationibus obsequuntur.Quod ostẽdit Gregor.dicens, In sacro eloquio solis nomine prædicatorum claritas designatur.Sicut per Ioannem dicitur,Factus est sol sicut saccus cilicinus.In extremo quippe tempore sol sicut saccus cilicinus ostenditur:quia fulgens vita prædicatium,ante reproborum oculos aspera & despecta monstratur. Qui stellarũ quoq; claritate figurantur : quia dum recta

Sol, luna & stellæ laudant Deum.

Sol et stella significãt doctores & prædicatores.

Greg.9. moral c.3. Apoca.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

recta peccatoribus prædicãt, tenebras noſtræ no- A
ctis illuſtrant, vnde & ſubtractis prędicationibus,
Hierem.3. per prophetam dicitur, Prohibitæ ſunt ſtillæ plu-
Dies. uiarum. Quia verò per diem ſol fulget, ſtellæ verò
Nox. obſcuritatem noctis irradiant. Et plerumq; in ſa-
cro eloquio diei appellatione ęterna patria, noctis
autem nomine præſens vita figuratur. Et prædica-
tores ſancti vt ſol oculis noſtris ſiunt, cùm cõtem-
plationem nobis verę lucis aperiunt. Et velut ſtel-
læ in tenebris lucent, cùm per actuam vitam pro
fitura noſtris neceſſitatibus terrena diſponunt.
Quaſi in die vt ſol coruſcant: cum ad contemplan
dam æternæ lucis patriam mentis noſtræ aciẽ ſub-
leuant. Et quaſi ſtellæ in nocte reſplendent: quia
& cũ terrena agũt, offenſurũ iamiámq; noſtri ope- B
ris pedem, exemplo ſuæ rectitudinis dirigunt &c.
Vel aliter: per ſolem intellige Chriſtum: per lunã,
ecclеſiam: & per ſtellas, omnes iuſtos. Et iſtis om-
Gregor.7. mor.ca.8. nibus Deus laudatur. Vnde Greg. dicit, Quid per
lunam, niſi cuncta ſimul eccleſia: quid per ſtellas
niſi ſingulorum bene viuentium animæ deſignan-
tur: qui intra prauorum hominum conuerſationes
Philip. 2. eminent, quaſi in tenebris noctis luceãt? Vnde per
Paulum diſcipulis dicitur, Inter quos lucetis, ſicut
luminaria in mundo. Quia enim appellatione lu-
næ ſancta eccleſia exprimitur, propheta teſtatur,
Abacuc.3 dicens, Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo.
Eleuato etenim ſole, in ordine ſuo luna ſtatuitur:
quia aſcendente ad cœlos domino, ſancta eccleſia
C
protinus in prædicationis autoritate roborat. Et
quia ſtellarũ nomine electi ſignantur, rurſum Pau-
1.Cor.15. lus inſinuat, dicẽs, Stella enim differt à ſtella in cla
ritate &c. Sol ergo, luna, & ſtellæ, & lumen Deum
laudant: quia per Chriſtum; per eccleſiam, per iu-
ſtos omnes Deus magnificatur: quibus bene ait
Pſalmiſta. *Laudate eum ſol & luna: laudate eũ omnes
ſtellæ & lumen.* Per lumen accipe omnia lumen ha-
bentia, quæ dinumerari nõ poſſunt. Vel per ſtellas
accipe exempla iuſtorum, quibus ad laudem Dei
abij inflammatur: vide verſic.2388.

2571 Laudate eũ, cœli cælorũ: & aquæ quæ ſuper cęlos ſunt, laudent nomen D
domini.

Hic inuitãtur ipſi cœli. Et nota, quòd dicit cœ-
los in plurali, quia ſunt plures cœli, vide verſic.
1066. Cœli enim laudant Deum, dum cogitas eo-
rum pulchritudinem, ipſorum motum regulatum,
ipſorum tenuitatẽ quomodo firma conſiſtit: quòd
antiquitate non veteraſcunt, quòd operatione nõ
laſſantur, quòd ipſorum influentia terra germinat,
aquæ regulantur, aër tranſmutatur: & huiuſmodi.
Aquæ quomodo ſunt ſupra cœlum. Sed hoc eſt declarandum: ſcilicet quomodo aquæ
quæ naturaliter ſunt graues, & fluxibiles ſint ſupra
cœlos: quoniam vt habetur Geneſ.1. dicit quoque
Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum & di- E
uidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum:
diuiſitque aquas, quę erant ſub firmamento ab iis,
quæ erant ſupra firmamentum. Sciẽdum eſt igitur,
quòd inter cœlos eſt vnum cœlũ, quod immediatè
eſt ſupra cœlum firmamenti, in quo fixæ ſunt ſtel-
læ: quod dicitur cœlum aqueum, ſiue cryſtallinum.
Nam ſecundum ſanctorũ expoſitiones, aquæ quæ-
Cœlum aqueum quid ſit: & quare ſit factũ. dam ſupra firmamentum ſunt collocatæ: quæ ita
ſunt ſubtiliatæ, & leuigatę, quod in naturam ſubti-
lem, & cœleſtem ſunt conuerſæ: vnde & ibidẽ per-
ſeuerant fixæ. Secundum enim Bedã aquę illæ cœ-
leſtes nõ vaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate
more cryſtalli firmi, & perſpicui ſuper firmamentũ
ſunt ſuſpenſæ, & ſuper propriam ſtabilitatem fun-
datæ: ita quòd nec ſurſum nec deorſum ſe habeãt
mouere. Vnde in ipſius firmamenti ſubſtantiã non
agunt, nec ab ipſius motu patiuntur: ſed ibi ab ar-
tifice omnium Deo ſunt collocatæ: vt earum frigi-
ditate naturali feruor generatus ex motu firmamẽ
ti temperetur: quod eſt tam grande corpus, quòd
non ſolùm totã terram circuit, ſed etiam totã ſphę
ram aquę, aëris, & ignis: & tam velociter mouetur,
quòd omni die dictas ſphæras perfectè peragrat.
Ne ergo ex tanto calore quãto ex motu firmamẽ-
ti inferiora diſſoluantur, factum eſt à Deo cœlum
B
aqueum, ſiue cryſtallinum: quod ſua frigiditate il-
lum calorem temperat. Et in huius rei ſignum eſt,
quòd ſtella illa, quæ Saturnus dicitur, quæ cæteris
planetis eſt altior, & cœlo aqueo vicinior, ex cir-
cuitione cœli cęteris planetis deberet eſſe ferուen-
tior, quia velocius currit, & mouetur, cùm maiorẽ
circulum omni die faciat cęteris, niſi illis aquis ſu-
perioribus feruor eius tẽperaretur, & ipſarũ aqua-
rũ frigiditas naturalis ſtellæ illi calefacienti admiſce
retur. De iſto ergo cœlo aqueo, vel cryſtallino di-
cit, *Et aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt laudẽt nomẽ domini.*
Vel aliter: cœlum cœlorum dicitur cœlum ſupre-
mum, quod eſt ſupra empyreũ: quod vocatur cœlũ
ſanctæ trinitati: quod dicitur cœlum cœlorũ: quia
C
omnes alios cœlos circundat. Vel aliter, iſta myſti-
cè ſunt intelligenda. Vnde ſciẽdum, quòd cœlum
multa ſignificat, quæ Deũ laudant. Significat enim
quãdoque gloriоſam virginem Mariam: vide ver-
ſic.1722. Quãdoq; ſignificat Dei cognitionem: vi-
de verſic.1927. Quãdoq; ſignificat animas ſanctas
& iuſtas: vide verſic.2025. Quãdoq; ſignificat do-
ctrinam euangelicam. Quandoq; ſignificat ipſos
Apoſtolos: vide verſic.1998. Quãdoq; verò ſigni-
ficat naturam angelicam: vide verſic.1998. Et cer-
tum eſt, quòd in omnibus iſtis Deus laudatur. Si-
militer & aqua plura ſignificat, quibus Deus lau-
datur: de quibus vide in litera Aqua per totum.

Cœlum cœlorũ quid ſit.

Aqua multa ſignificat.

2572 Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Hic oſtẽdit rationem quare omnia prædicta ad
laudem Dei inuitat. Et duplicem aſſignat rationẽ:
quarũ vna eſt ex beneficio creatoris: ſecũda ex be
neficio æternę conſeruationis: ibi, *Statuit ea.* Quã-
tum ad primum, ſciẽdum, quod error fuit antiquo-
rum philoſophorum, dicentiũ mũdum fuiſſe æter-
naliter. Et ſic quòd ſemper fuit cœlũ, ſemper mo-
tus cœli: & per cõſequẽs, ſemper motores cœlorũ,
qui ſunt intelligentiæ cœlis appropriatæ. Sic quòd
illa, vt puta cœli, & corpora cœleſtia, & intelligen-
tiæ ſeparatæ, non habent Deum pro cauſa efficiẽ-
te, quia facta non ſunt: ſed ſolùm pro cauſa finali,
quia ad ipſum tãquam ad finem omnia naturaliter
tendunt. Sed hunc erroꝛẽ excludit Pſalmiſta: oſtẽ-
dẽs quòd omnia illa ſunt à Deo ſicut ab efficiẽte,
& producente. Et quia duplex eſt modus diuinæ
productionis: quia quædam ſimpliciter produxit
ex nihilo, & illorum eſt creator: ſic enim produxit
angelos. Quædam verò producit ex prę-iacẽte ma-
teria: & ſic ex materia primò informi creata, poſtea
rẽs produxit in propria forma dãdo eis formam &
ſpeciem, ſic enim produxit cœlum cryſtallinum &
aquis præexiſtentibus. Reſpectu illorum, quæ pro-
duxit ex nihilo, dicitur creator: reſpectu verò illorũ
quę

Fere, quid eſt: & quid creare.

Verbũ fa-ciens omnia.

Cur ũ mul-tis ſignifi-cet.

Fere, quidam, erras. De quadam.

quæ producit ex præiacẽte materia vocatur factor: A
vt deducit Magiſter lib.2.di.1. Ideo iſta duo genera
productionum eſſe à Deo, qui omnia, quæ nõ ſunt
Deus, temporaliter produxit aliquo illorum mo-
dorum, oſtendit Pſalmiſta hic dicens, Ideo omnia
prædicta Deum laudare debent, *quia ipſe dixit, & fa
cta ſunt*: quo ad illa, quæ ſunt producta ex præiacẽte
materia, *Ipſe mandauit, & creata ſunt*, quo ad illa, quę
ex nihilo ſimpliciter ſunt producta. Primum mo-
dum productionis cõmunicat Deus creaturæ: ſed
non ſecundum. Et hoc eſt, quod ait Magiſter lib.2.
diſt.1. dicens, In principio creauit Deus cœlum, &
terram. His etenim verbis Moyſes ſpiritu Dei affla-
tus, mundum à Deo factum refert, elidens errorem
B
quorundã, plura fuiſſe principia ſine principio opi-
nantium. Plato namque tria principia exiſtimauit:
ſcilicet Deũ, exemplar, & materiam: & ipſa increa-
ta ſine principio: & Deum quaſi artificem: nõ creа-
torẽ. Creare enim propriè eſt, de nihilo aliquid fa-
cere. Facere verò, non modò de nihilo aliquid ope-
rari, ſed & de materia. Vnde & homo, vel angelus
Ioan.1. dicitur aliqua facere, ſed non creare: vocaturq; fa-
ctor, vel artifex, ſed non creator. Hoc enim nomen
ſoli Deo propriè conuenit: qui & de nihilo quæ-
dam, & de aliquo facit quædam. Ipſe eſt ergo crea-
tor, & opifex, & factor: ſed creatoris nomẽ ſibi pro-
priè retinuit. Et hoc apertè hic oſtendit Pſalmiſta
dicens, *Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, &
creata ſunt.* His etenim verbis ſignificat Dei verbũ: C
quia dicendo producit verbum, & verbo producit
cætera omnia. Vnde dicitur Ioann.1. Omnia per
ipſum (ſcilicet verbum) facta ſunt: & ſine ipſo factũ
eſt nihil. Ipſe ergo dixit, id eſt, verbũ genuit: & per
ipſum omnia facta ſunt. Hoc ergo dicit cõtra illos,
qui dicunt mundum Deo eſſe coæternum. Hæc er-
go eſt ratio, quare omnia prædicta Deum laudare
debent: quia ab ipſo gratis ſunt producta. Et hoc
tangit hic Augu. dicens, *Quia ipſe dixit, & facta ſunt*,
&c. Non mirum, ſi opera laudant operatorem: non
mirum, ſi facta laudant factorem: nõ mirum ſi crea-
ta laudant creatorem. Hic enim & Chriſtus nomi-
natus eſt: & quaſi non audiuimus nomen ipſius.
Ioan.1. Quid eſt Chriſtus? Certè verbũ, quod erat in prin- D
cipio apud Deum: per quem omnia facta ſunt: &
ſine ipſo factum eſt nihil. Omnia ergo per verbum
facta ſunt: quod oſtendit Pſalmiſta dicens, *Ipſe dixit
& facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.* Nemo di-
cit, nemo mandat, niſi verbum.

Laudare Deũ eſt in officiũ beatorũ.

Matt.25.

Vitæ æter-næ ſpes eſt habenda.

2572 Statuit ea in æternũ: & in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non prę-teribit.

Conſeruan-tur omnia in eſſe à Deo.

Gregor.16. mor.c.12.

Hic ponit ſecundam rationem, quæ ſumitur ex
beneficio æternæ conſeruationis. Quamuis enim
omnia alia à Deo habuerint principium ſui eſſe, E
quia ab eo creata, vel facta: multa tamen ſine ca-
rent, & in æternum durabunt: quod à ſeipſis non
habent, ſed à Dei voluntate, illa conſeruante: vt
oſtendit Gregorius dicens, Omnia, quæ facta, vel
creata ſunt, principaliter non ſunt: quia in ſemet-
ipſis minimè ſubſiſtunt. Et niſi gubernanti manu
teneantur, eſſe nequaquam poſſunt. Cuncta nam-
que in illo ſubſiſtunt, à quo creata ſunt. Cuncta
quippe ex nihilo facta ſunt: eorũmque eſſentia ad
nihilum tenderet, niſi ea auctor omnium manu re-
giminis teneret. Omnia itaque, quæ creata ſunt,
per ſe nec ſubſiſtere prævalent, nec moueri. Sed in-
tantum ſubſiſtunt, in quantum vt eſſe debeant ac-
ceperunt: intantum mouentur, inquantum occul-
to inſtinctu diſponuntur, &c. Quibuſdam ergo dat
Deus temporale, aliquibus autem eſſe ſempiter-
num. Corporibus autem cœleſtibus dedit eſſe
ſempiternum, quia illa ſunt incorruptibilia. Vn-
de quòd perpetuò maneant, non à ſe, ſed à præce-
pto creatoris habent. Et hoc eſt quod ait, *Statuit ea
in æternum*, &c. id eſt, ordinauit illa manſura in æter-
num. *Et præceptũ poſuit, vt ipſum ſemper laudaret, quod
præceptum non præteribit*, quia ſcilicet, ſemper laudãt
Deum, & ſemper laudabunt. Sed ad quid iſta dicit
Pſalmiſta, niſi vt mentes noſtras erigat ad ſanctorũ
B
angelorum ſocietatem, & ad habitationem cœlo-
rum affectandam: vbi nulla occupatio, niſi Deum
laudare, Deum videre, & amare? Vnde hic Auguſt.
Statuit ea in æternum, &c. Omnia cœleſtia, omnia ſu
periora, virtutes omnes, atque angeli ciuitatem
quandam ſupernam, & beatam faciunt: Vnde quia
peregrinamur adhuc, miſeri ſumus: & quia ibi re-
dituri, in ſpe beati ſumus: quæ ciuitas in æternum
eſt manſura, quoniã ſtatuit ea in æternum & in ſæ-
culum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.
Sed quale præceptum putatis habere cœleſtia, &
ſanctos angelos, niſi vt laudent Deum? Beati quo-
rum eſt hoc negocium laudare Deum. Non arant,
non ſeminant, non metunt, non coquunt. Hæc
enim ſunt opera neceſſitatis: ibi autem nulla ne-
ceſſitas. Non furantur, non adulterãtur. Hæc enim
ſunt opera iniquitatis: ibi nulla iniquitas. Non
frangunt panem eſurienti: non veſtiunt nudum:
non ſepeliunt mortuum. Opera ſunt iſta miſeri-
cordiæ. Ibi autem nulla miſeria, in qua fiat miſeri-
cordia: beati enim ſunt, Erimus, & nos ſic. Et quid
ſumus niſi mortales, abiecti, terra, cinis? Sed qui
promiſit, omnipotens eſt. Aut verò pro minimo
habet Deus hominem: propter quem mori voluit
vnicum filium ſuum. Attendamus ergo ad dilectio-
nem Dei, & promiſſionem: pro qua complenda ta-
les arras accepimus, tenemus mortem Chriſti: te-
nemus ſanguinem Chriſti. Venit enim Chriſtus ſu-
ſcipere mortem noſtram, & promittere nobis vitã
ſuam. O homo mortalis, quid tibi promiſit Deus?
quia victurus es in æternum? Nõ credis? crede: quia
plus eſt quod iam fecit, quàm quod promiſit. Quid
enim fecit? Mortuus eſt pro te, vt viuas cum illo, vi-
uas cum angelis, viuas cũ virtutibus, viuas in cœleſti
bus: & hoc in æternum: quia ſtatuit in æternum &c.
præceptum poſuit & non præteribit: quia quod pro
miſit, quod diſpoſuit adimplebit.

2573 Laudate, dominũ, de terra draco-nes, & omnes abyſſi.

Conſequenter hic ad laudẽ Dei inuitat inferio-
ra. Et primò inuitantur creaturę irrationales: ſecun-
dò creaturæ rationales: ibi, *Reges terræ.* Prima in
duas: quia primò omnia elemẽta inuitantur: ſecũdò
ad elementa terræ magis declarandum reuertitur:
ibi, *Montes, & omnes colles.* Prima in duas: quia primò
tangit duo elementa inferiora: ſecundò alia duo ſu-
periora: ibi, *Ignis.* Primò ergo inuitat elemẽtum ter-
ræ, & aquæ ad Dei laudem: & prim terræ, dicens,
Laudate dominum de terra. i. omnia, quę ſunt de terra,
vel quę in terra oriuntur: laudate dominum de terra

Universidad de Deusto
Biblioteca

dracones. Et aliqui dicunt dracones pertinere ad elementum aquę: aliqui ad elemẽtum terræ. Nam quidam dicunt, quòd draco est serpens magnus, qui cum elephante prælиatur, & ipsum superat. Et sic draco habitat in terra, & ad terram pertinet. Alij dicunt autem quòd hic draco est quidam piscis magnus: qui alio nomine cete dicitur. Vnde quod nos habemus Genes. 1. Creauit Deus cete grandia: in Hebræo habetur, Creauit Deus dracones magnos. Si ergo hic draco sit animal terrenum, tunc punctus istius versus est post dracones: vt sit sensus, *Laudate dominum dracones de terra.* Si autem sit piscis marinus, tunc punctus est ante dracones: quia dracones spectant ad elementum aquæ: de quo subditur, *Et omnes abyssi:* vt sit sensus, *Laudate dominũ de terra:* quo ad elementum terræ: & consequenter, *dracones, & omnes abyssi:* quo ad elementum aquæ. Et quia communiter iste versus habet punctum ante ly *dracones:* ideo melius est vt ly *draco* hic sit piscis, siue cete. Abyssi autem dicuntur hic loca profunda maris Oceani: vbi habitant cete grandia, quæ hic dicuntur dracones. Augustinus autem hic accipit draconem pro serpente: qui, scilicet, est maioris staturæ quàm aliquod animal, quod versetur in terra. Similiter per abyssum intelligit nõ solùm profunditatem aquarum, sed etiam omnia, quæ pertinent ad istum aërem caliginosum. Vnde ait, *Laudate dominum de terra:* modò audi terrestria, *Dracones, & omnes abyssi.* Abyssi sunt profunditates aquarum, & maria omnia: & nubilosus aër iste ad abyssum pertinet, vbi nubes, venti tempestates, pluuia, tonitrua: grandines, nix: & quicquid vult Deus super terram fieri de isto humido, & caliginoso aëre: totum hoc terræ nomine appellauit, quia omnia ista fiunt prope terram. Aliquando enim sunt homines in cacuminibus montium, & nubes sub se vident: & fiunt plerumque pluuiæ. Dracones autem circa aquam versantur, de speluncis prodeunt, feruntur in aëre, concitatur propter eos aër. Magna enim animalia sunt dracones: maiora non sunt super terram. Ab istis ergo incipit in terris dicens, *Laudate dominum, de terra dracones, & omnes abyssi.* Sed quomodo ista laudant Deum? Nos enim considerantes dracones, & abyssos, attendimus ipsorum artificem, & miramur dracones, & abyssos, dicentes, Magnus est Deus, qui hæc fecit. Tunc dracones, & abyssi laudant Deum, vocibus nostris. Mysticè autẽ per dracones intellige superbos: vt ostendit Greg. dicens, Quid draconum nomine nisi maliciosorum hominum vita signatur? de quibus per prophetam dicitur, Traxerunt ventũ quasi dracones. Peruersi enim ventum quasi dracones trahunt, cùm maliciosa superbia inflantur. Dracones ergo tũc laudant, quando peruersi conuertuntur, & efficiuntur iusti: sicut fecit olim elatus, & inflatus Saulus. Per abyssum autẽ intellige occulta Dei iudicia: de quibus Psal. 35. Iudicia Dei abyssus multa. Quę Deum laudant, cum homines in admirationem diuinæ sapientiæ extollunt: vt puta quando latro in fine pœnitet, & Apostolos præcedit ad regnum: quando Apostolus Iudas in fine desperat: & intrat æternum supplicium.

Draco quid sit.

Draco significat superbos. Greg. 20. mor. c. 29.

Abyssus quid sit.

2572 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.

Hic agit de duobus elementis superioribus: scilicet igne, & aëre. Hic enim antè subintelligitur, *Laudate Deum ignis,* &c. Ignis est enim elemẽtum superius, quo sphera aëris circundatur. Et cõsequenter, descendit ad elementum aëris, dicens, *Grando, nix, glacies, spiritus procellarum:* id est, vẽti qui in aëre, generantur, quibus procellę. & tempestates in mari generantur. Omnia enim ista laudãt Deum: quia faciũt, quod Deus iubet illa facere. Vnde si ista aliquibus stultis casu videantur agitari: non tamen recedunt à præcepto creatoris. Et hoc est quod dicit, *Quæ faciunt verbum eius.* Ignis enim laudat Deũ, si cõsideres eius naturam. Nam est capacitatis infinitæ, & nũquam dicit, Sufficit, combustibili apposito, nõ saturatur: sed ampliora combustibilia desiderat. Ignis liquida, & fluida cõsolidat: dura emollit: metalla purgat, & meliora reddit: quædam in meliorem formam commutat, vt cineres in vitrum, & lapides in metallũ, & multa alia mirabilia facit: quæ considerando ad laudem sui creatoris inducimur. De his autem, quæ generantur in aëre dicit, *Grãdo, nix, glacies, spiritus procellarũ.* Ista enim Deũ laudãt, si consideres eorum naturam: quomodo nucu Dei, grando frigiditate indurat: nix frigiditate non induratur, sed mollis descendit: quomodo venti generantur, quæ tamen omnia fiunt iuxta Dei dispositionem, & ordinationem. Ideo ait, *Quæ faciunt verbum eius.* Sed multis videtur, quòd ista ordinatione Dei non disponantur: quia eis videntur non bene disposita: vt puta dicunt, Si Deus plueret, nunquid plueret in mare? qualis esset Dei prouidentia? Terra sitit, & mare compluitur. Si Deus fulmina emitteret, quæ prouidentia: quia aliquando percutiunt montem, & non percutiunt latronẽ? Et similia stulti cogitant, arguentes quòd ista non fiunt prouidentia Dei. Sed attende, quòd ignis, grãdo, nix, glacies, & spiritus procellarum, omnia faciunt verbũ eius: quia non mouentur, nisi nutu, & præcepto diuino. Si autem quæras, quare sic facit: dico, quia vult. Si autem quęras, quare sic vult: fatuè quæris, quia Dei voluntas causam non habet: & ideo quare sic vult, causa assignari non potest. Sed firmiter credendum, quòd quia summè bonus, summè iustus: quòd etiã omnia bene, & iustè vult, & disponit. Et, si non intelligis, quomodo in istis bene velit, roga vt intelligas. Si enim cæcus non videt solem, nũquid sol est increpandus? Vel mysticè, ignis, id est, igne auaritiæ accensi: grando, duri, & obstinati: nix, glacies, &c. id est, mali, & frigidi, faciunt verbum eius: quia aliquando ex talibus sibi facit electos, vide vers. 2563. 2564. Et sic habet Deus thesauros grandinis & niuis: vide Greg. li. 29. mor.

Gubernat Deus omnia etiam infima.

Greg. 29. mor. c. 10. & 11. & 12.

2573 Montes, & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri.

Hic reuertitur ad tractandum de elemento terræ. Aliqua enim pertinent ad terram intrinsecè: sicut illa, quæ sunt ipsa terra, & illa, quæ adhærẽt terræ. Aliqua verò extrinsecè pertinent ad terram: sicut illa quæ mouentur in terra. Et primò agit de primis: secundò de secundis: ibi, *Bestiæ.* Quantum ad primum, inuitat mõntes, & colles. Montes enim dicuntur maiores altitudines terræ: sed colles sunt minores. Montes enim, & colles laudant Deum, quia si considerentur, ad laudem conditoris nos inducunt, aliqui enim montes sunt ita alti, quòd ibi non ascendunt peregrinæ aëris impressiones: ibi non est pluuia, non nubes, non venti: & habent

Montes altissimi quidam sunt.

Nota de montibus altissimis.

Montium, quòd ibi nõ sunt ventis, non nubes, nõ pluuiæ.

habent aërem tantæ subtilitatis, quòd ibi homo non potest respirare: sed in illis ascendentes philosophi causa philosophandi, secum portant aquam & spongiam: vt spongijs in aquam missis, & ori applicatis attrahant aërem grossiorem ad refrigerium pectoris, vt ibi aliquantulum respirare possint. Et talis est mons Olympus in Macedonia: qui est tantæ altitudinis, vt in eius cacumine nec ventus sentiatur, nec nubes ibidem ascendant: quia excedit istum aërem humidum in quo aues cœli volitant. Ad quæ probandum ibi ascendentes aliquas literas in puluere scribebant, vel figuras faciebant, quas alio anno integras inueniebant. Quod fieri non posset, si locus ille ventis, vel pluuijs impeteretur. Tales ergo montes nónne laudant Deũ, si cõsideres, quòd terra, quæ est corpus graue, in altum tantum eleuetur, vt omnes impressiones aëris trãscẽdat? Sequitur, *Et omnes colles.* Hoc ad idem tẽdit. Nam colles sunt montes, non tamen tãtum excelsi. Mysticè autem per montes, & colles significantur alti, & superbi: qui tamen quandoque à Deo tacti conuertuntur, & Deum laudant: sicut dicitur in alio Psalmo, Tange montes, & fumigabunt: vide versic. 2503. Sequitur, *Ligna fructifera, & omnes cedri.* Verè enim ista laudant Deum, si diligenter considerentur. Nam vt ait Gregorius, Quis enim ab vno grano seminis surgere crederet immensam arborem: nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namque vnius grani paruitate, vbi penè nullam vides similitudinem, ibi latet ligni duricia: & ligni tenerior vel durior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suauitas odorum, diuersitas colorum, mollicies foliorũ. Et tamen quia hæc per experimentum nouimus ex vno grano seminis prodire: hæc omnia non dubitamus. Quid ergo mirum si ligna fructifera laudant dominum? Sequitur, *Et omnes cedri,* In cedris etiam appꝛret mirabile, vt paruus ramusculus cedri producat multas cedros maximę quantitatis, tantique ponderis, vt si vnus solùm illorum præcisus fuerit ab arbore, & filo appensus fuerit, statim propter magnũ pondus frangatur ramus: qui non præcisus leuiter quam plures sustinet. Hęc enim mirabilia in istis rebus experimẽtaliter visa, nos ad cõsiderationem artificis erigunt, & laudem. Vel mysticè per arbores fructuosas intellige bonos, qui bonis fructibus operum, & laudibus Dei semper se occupant. Et per cedros altas, intellige bonos prælatos: vide in litera Cedrus, parte 5.

Semẽ parui magnã arborẽ generat. Greg. 6. mor. c. 6.

2576 Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.

Hic agit de iis, quæ mouẽtur in terra. Quæ omnia in quatuor genera diuidit, dicens, *Bestiæ:* & hoc quantum ad animalia siluestria. Nam bestiæ dicuntur quasi vastiæ. *Pecora,* quantum ad animalia domestica, & vtilia. *Serpentes,* quantum ad animalia repentia, quæ pedibus carent, sed corpore reptant super terrã. *Et volucres pennatæ,* quãtum ad animalia volatilia, quæ etiam de terra pascuntur. In quolibet enim genere istorũ reperies mirabilia, ex quibus conditoris laus educitur. Considera non solùm animalia magni corporis, vt dracones, elephãtes, qui castra, & tot armatos homines portant: leones, qui solo rugitu cæteras bestias terrent: in quibus mirabilis artifex cognoscitur Deus. Sed quod plus est admiratione dignum, considera araneam, cum qua industria subtilissima fila de se producit: cum quanto subtili artificio subtilissimam telam facit, & fila tam tenuissima non frangit, quod nullus hominum facere posset. Quis hoc araneam docuit facere, nisi Deus, qui ei dedit naturam? Considera pulicem, tam paruum animal. Quis non miretur, si attendat quàm ordinatè disposita sunt pulicis membra, vel culicis, vt habeant ordinem suum? habent vi tam suam: habent motum suum. Vnam bestiolam breuem, & minutissimam considera quã volueris: si cõsideres ordinem membrorum ipsius, & animationem vitæ, qua mouetur: fugit mortem, amat vitam? appetit voluptates, fugit molestias. Quis dedit aculeum pulici, quo sanguinem sugat, quatenus fistula est, qua sorbet? Quis disposuit ista, nisi conditor omnium Deus? Expauescis considerando: quid in consideratione magnorum facturi sumus, nisi in omnibus laudare artificem, laudare conditorem? Et hoc est quod ait, *Bestiæ, & vniuersa pecora: serpentes, & volucres pennatæ:* supple laudate dominum: quia nobis materiam laudis conferunt.

Aranea & pulex Deũ laudãt, & omnia animalia.

Reges terrę, & omnes populi: prin 2577 cipes, & omnes iudices terræ.

Hic consequenter descendit ad inuitandum rationales creaturas ad Dei laudem. Et primò homines ad Dei laudem inuitat: secundò huius inuitationis rationem assignat: ibi, *Iuuenes.* Quantum ad primum, inuitat primò maiores, & prælatos, dicens, *Reges terræ:* supple laudate eum. Per reges terræ intelligit omnes, qui alios habẽt regere, & aliis præesse. Et isti maximè laudare Deum bonis operibus debent: quia ipsorum vita exemplum est subditorum. Vnde si bene agunt, subditi in ipsis bene agunt: &, si malè, & subditi malè. Et hinc est, quòd peccata regum, & prælatorum, cæteris grauiora sunt peccatis subditorum. Nota ergo, quòd omnes prælati reges dicuntur: vide vers. 1063. Item quòd quilibet iustus dicitur rex: ver. 998. Cõsequenter inuitat subditos, dicẽs, *Et omnes populi.* Quid autem propriè sit populus, vide ver. 816. Et nota quòd populus multiplex laudet Deum. Vnde dicitur Psalm. 116. Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. vide ver. 2046. Et quia maius est periculum in prælatis, & rectoribus, quando Deũ non laudãt suis operibus bonis, vt dictũ est: ideo ipsos iterum inuitat, vt eis laudem Dei magis imprimat: dicens, *Principes & omnes iudices terræ:* supple, laudate Deum.

Iuuenes, & virgines, senes cum iu- 2578 nioribus laudent nomẽ domini: quia exaltatum est nomen eius solius.

Hic rationem assignat diuinæ laudis: scilicet in fine versiculi, dicẽs, *quia exaltatum est,* &c. Primò tamen præmittit generalem omnium inuitationem, dicens, *Iuuenes, & virgines.* Et assignat duplicem rationem laudis diuinæ, prima est Dei nominis exaltatio: secunda est verbi incarnatio: ibi, *Hymnus omnibus.* Quantum ergo ad primum, primo præmittit generalem omnium inuitationem, dicens, *Iuuenes, & virgines:* supple laudẽt Deum. Hic loquitur de iuuenibus, & virginibus pro ætate, & corporis integritate: similiter & de senioribus. Vel accipit iuuenes pro illis, qui sunt fortes, ac stabiles in fide, modo quo de iuuenibus loquitur Ioannes Apostolus,

Iuuenes si quibusdam fortes in fide.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicens, Scribo vobis iuuenes: quia fortes estis, & A verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.
1. Ioan. 2. Virgines autem accipit pro integritate non carnis,
Virgines sunt integrimente, licet non corpore. sed mentis: sicut loquitur Apostolus, dicens de ec-
2. Cor. 11. clesia, Despondi enim vos vni viro, virginem ca-
Senes sunt iusti. stam exhibere Christo. Et tamen certum est, quòd
nõ omnes de ecclesia sunt carne virgines, sed men-
te, vt Petrus, qui vxorem habuit, & filios. Senes au-
tem accipit, non solum ætate, sed omni prudentia,
& maturitate: ad modum loquendi scripturæ, di-
Sap. 4. centis, Senectus enim venerabilis est non diuturna,
neque annorum numero computata: sed ætas
senectutis, vita immaculata. Vel aliter: hic Psal. præ-
uidit illud mirabile spectaculum pro confessione,
& laude Dei factum: quando, scilicet illa venerabi- B
lis mater antiqua cum septem suis filiis iuuenibus
se sponte tradidit morti, de quo seriosè dicitur 2.
Machab 7. vide ibi historiam multum deuotam, &
notabilem. Consequenter allegat causam dictæ
laudis diuinæ: quę est Dei exaltatio, dicẽs, *Quia exal tatum est nomen eius solius.* Deus enim solus ab om-
Exaltatur dicitur Deus. nibus gentibus est exaltatus: non quidem in se, sed
in cordibus nostris: sicut dicimus Deum magnifi-
cari, quando magnificatur in nobis. Vnde Psal. 45.
Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus: exalta-
bor in gentibus, & exaltabor in terra. Vel hic loqui-
tur de verbo incarnato: cuius nomen super omne
nomen fuit exaltatum ratione humilitatis: vt dici-
tur ad Phil. 2. propter quod & Deus exaltauit illũ, C
& dedit illi nomen, quod est super omne nomen,
&c. Si autem quæras quomodo solus Deus sit exal-
tatus: respondet Psalmista, quia omnis creatura in
cœlo, & in terra Deum laudat, & confitetur: vt pa-
tet ex prædictis. Et hoc est, quod subditur.

2579 **Confessio eius super cœlum, & ter ram: & exaltauit cornu populi sui.**

Hoc est dictu, Confessio laudis ipsius fit ab om-
ni creatura, quæ habitat in cœlo & in terra: quia
omnis creatura tã cœlestis quàm terrestris, vel per
se laudat dominum: vt puta creatura rationalis: vel
per alios, quia si est creatura irrationalis vel insen-
sibilis, dat creaturis rationabilibus materiam lau- D
dandi Deum: vt patet ex prædictis. Sic enim istum
Confitetur & laudat Deũ omnis creatura. passum exponit Augu. dicens, *Confessio eius*, &c. hoc
ideo, quia omnia Deum confitentur, omnia Deum
clamant, omnium pulchritudo quodammodo eo-
rum vox est confitentium Deum. Clamat cœlum
Deo dicens, Tu me fecisti: non ego me feci. Clamat
terra, Tu me cõdidisti: non ego. Sed quomodo cla-
mant ista? quomodo considerantur, & hoc inuenitur. Ex tua consideratione clamãt: ex voce tua cla-
mant. Vnde confessio eius in cœlo & terra. Attende
cœlum: pulchrum est. Attende terram: pulchra est.
Vtrunque simul valde pulchrum est. Ipse ista fecit:
ipse regit: ipsius nutu gubernantur. Ergo omnia ista
laudant illum, siue in situ, siue in motu: siue de ter- E
ra deorsum, siue in cœlo sursum: siue in vetustate,
Rom. 1. siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, &
attolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea, quæ
facta sunt conspicis: tunc confessio eius est super
cœlũ, & terram: id est, cõfiteris ei de rebus cœlestibus, & de rebus terrenis. Et ideo quia ipse fecit om-
nia, & melius illo non est aliquid: ideo quicquid
tibi in his placet, minus est quàm ipse. Nõ ergo ita
tibi placeat, quod fecit, vt recedas ab eo, qui fecit.
Sed si amas, quod ipse fecit, multo magis ama eum
qui hoc fecit. Si [illegible]chra sunt, quæ fecit, quanto
pulchrior est, qui fecit? Sequitur. *Et exaltauit cornu populi sui.* Hic enim incipit secunda ratio laudis di- *Cornu dicitur Christus incarnatus.*
uinæ, quã diuidendo sic assignabo in vetus sequen-
ti. Hic enim notatur Christi incarnatio: pro qua
omnis creatura Deum laudare tenetur, & maximè
homo: quia per hanc natura humana est suprà mo-
dum exaltata. Et propter hoc Christus dicitur cor-
nu, & in antiquo testamento & in nouo. Vnde Za-
charias habita reuelatione de Christi incarnatione
propinqua: dixit de Christo, Et erexit nobis cornu
salutis in domo Dauid pueri sui: Lucæ 2. Similiter *1. Reg. 2.*
& in antiquo testamento Anna mater Samuel pro-
phetauit de hoc dicens, Dabit imperium regi suo,
& sublimauit cornu Christi sui. Fuit etiam ista in- *Luce 2.*
carnatio cœlestibus, scilicet, angelis, valde iocunda.
Vnde lætantes cantauerunt, dicentes, Gloria in al- B *Cornu significat iustos qui in futuro exaltabũtur.*
tissimis Deo, & in terra pax, &c. Vel aliter: vt per
cornu intelligatur multitudo electorum, qui exal-
tantur à Christo: nõ quidem in præsenti, sed in fu-
turo: quia præsens tempus non multum discernit
bonos à malis: sed bene futurũ. Quòd cornu signi-
ficet iustos, vide ver. 1993. Et hunc sensum hic no-
tat August. dicens, *Et exaltauit cornu populi sui.* Hoc
ostendit in futuro, quando venerit ipse dominus.
Tunc enim erit æstas nostra. Modò enim fructus
per hybernum in radice non apparet. Attenditis
enim quasi aridas arbores per hyemem. Qui non
nouit videre, aridam in hyeme putat vitem: & illa
quæ vere aruit, & illa quæ viuit in radice, similes C
sunt ambæ per hyemem. Illa tamen viuit, & ista
mortua est. Sed illius vita & istius mors in abscon-
dito est. Aestas procedit vita illius clarificatur: mors
illius manifestatur: procedit honor foliorum: fœ-
cunditas fructuum: vestitur vitis in facie ex eo quod
habet in radice. Ergo & modò, fratres, & nos simi-
les sumus aliis hominibus. Quomodo enim na-
scuntur, manducant, bibunt, & vestiuntur, transi-
gunt vitam istam: sic & sancti: Aliquando ipsa res
decipit homines, & dicũt, Ecce quia cœpit ille esse
Christianus: nunquid non ei dolet caput, aut quia
Christianus est, quid habet plus me? O vitis arida,
attendis iuxta te vitem nudam in hyberno? Sed ve-
niet dominus honor noster, qui latebat in radice: D
& tunc exaltabit cornu populi sui, scilicet, post ca- *1. Cor. 4.*
ptiuitatem, in qua mortaliter viuimus. Et ideo ait
Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, donec ve-
niat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum:
& tunc laus erit vnicuique à Deo. Sed dicis mihi,
Vbi est radix mea? vbi fructus meus? Si credis, nosti *Col. 2.*
vbi sit radix tua. Ibi est enim vbi est fides tua, vbi
spes, vbi charitas tua. Ait enim Apostolus, Mortui
enim estis: quia quasi per hyemem mortui appare-
bant. Audi quia viuunt: Et vita vestra (inquit) cum
Christo absconditа est. Ecce vbi habes radicem.
Quando ergo ornaberis? quãdo fœcundaberis fru-
ctu? Audi & sequentia. Cum Christus apparuerit
vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in glo- E
ria. Et tunc exaltabit cornu populi sui.

2580 **Hymnus omnibus sanctis ei⁹, filiis Israel, populo appropinquanti sibi.**

Hic ponitur lætitia de Christi incarnatione, &
natiuitate: quæ fuit non solùm angelis, sed etiã ho-
minibus: & maximè populo Iudæorum debuit es-
se. Hoc ergo notans dicit, *Hymnus omnibus*, &c. Hym
nus enim significat Dei laudem cum cantico &
exultatione. Ista autem laus fuit angelis sanctis:
quod

quod notat dicens, *Hymnus omnibus sanctis eius.* Vbi A
nota, quòd nomine sanctorum absolutè, quando-
que in scriptura ipsi beati angeli intelliguntur. Sic
enim quando dominus descendit in monte Sinai
ad dandam legem, multitudo magna angelorum
cum ipso descendit: qui absolutè sanctorum nomi-
ne appellantur. Vnde dicitur Deut. 33. Dominus de
Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: & cum eo
sanctorum milia, scilicet angelorum, & in dextera
eius ignea lex. Notans ergo per sanctos, ipsos an-
gelos dicit, *Hymnus omnibus sanctis eius.* Et quia Chri
sti aduentus non solùm angelis debuit esse iocun-
dus, sed etiam ipsis hominibus, & maximè ipsis Iu-
dæis, qui præ aliis sibi appropinquabant: quia de
ipsis secundum carnem natus est. Ideo subdit, *Filij* B
Israel, populo appropinquanti sibi: supple etiã est hym-
nus. Appropinquabat enim sibi populus Israel, &
maximè Iudæorum: quia gloriosa virgo Maria, de
qua nostram humanitatem assumpsit, fuit de tribu
Iuda. Quid autem propriæ sit hymnus, hic ostendit
Hymnus quid sit. Aug. dicens, Hymnus est cantus cum laude Dei. Si
laudas Deum, & non cantas, non dicis hymnum: si
cantas, & non laudas, non dicis hymnum. Si laudas
aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, etiam si
cantando laudas: non dicis hymnum. Hymnus er-
go tua continet: scilicet cantum, & laudem Dei.
Sic ergo laus Dei cũ cantico hymnus dicitur. Item
notandum, quòd aliter per sanctos, & filios Israel C
intelligit omnes iustos: qui modò in hac valle la-
crymarum hymnũ Deo dicunt, sed in futuro hym-
num æternum à Deo sunt accepturi. Vnde hic ait
Augu. *Hymnus omnibus sanctis eius*: hoc est dicant ele-
cti Dei hymnum Deo: quia hoc est quod acceptu-
Psal. 49. ri sunt in fine hymnum sempiternum. Et hoc est,
quod alibi dicit Psalmista, Sacrificium laudis ho-
Psal. 83. norificabit me: & ibi est via qua ostendam salutare
Filij Israel sunt omnes fideles. Dei. Et beati, qui habitant in domo tua, domine: in
sæcula sæculorum laudabunt te. Sed qui sunt san-
cti eius, nisi filij Israel? nõ quidem filij Israel secun-
dum carnem, sed secundum fidem. Vnde hic Aug.
Nemo dicat, Non sum filius Israel. Ne putetis Iu-
Fideles dæos filios Israel esse: & non nos. Sed audeo dice- D
sunt filij Abrahæ nõ Iudæi. re, quòd illi nõ sunt: & nos sumus. Et audite quare.
Quia maior est natus secundũ spiritũ, quàm secun-
dũ carnẽ. Vnde enim Israel? quia Isaac ex Abraham:
Israel ex Isaac. Quomodo autẽ placuit Deo Abra-
ham? Certè quia credidit Abraham Deo: & reputa-
Gen. 15. tum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit
Gal. 3. Abraham, filius est Abrahæ. Quisquis degeneraue
rit à fide Abrahæ, perdidit progeniem Abrahæ. Iu-
dæi degenerauerunt, progeniem perdiderunt: imi-
tati sumus nos, inuenimus nos. Audi, quia perdi-
derunt. Illis enim dicentibus Christo, Filii Abra-
Ioan. 8. hæ sumus: illis ait dominus, Si filij Abrahæ esse-
tis: opera Abrahæ faciebatis. Si ergo perdiderunt
quòd filij sunt Abrahæ, inuenimus nos vt filij si- E
mus Abrahæ: quia credendo quod illi non cre-
dendo amiserunt, inuenimus. Nam semen Abrahæ
Christus: & in Christo nos sumus: & ex Israel po-
pulus, de quo populo Maria: de qua Maria Chri-
stus: in quo Christo nos: ergo & nos filij Israel. Vn-
de qui sunt filij Israel, ostendit Psalmista dicens, *Fi-*
lijs Israel populo appropinquanti sibi. Qui appropin-
quãt Deo, illi sunt filij Israel. Iusti autem solùm cor
de appropinquãt Deo: licet mali quadoque verbis,
Esa. 29. *Matt. 15.* sed corde sunt longè: dicente propheta, Populus
hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est
à me.

PSALM. CXLIX.

2581 **Cantate domino cãticum nouũ: laus eius in ecclesia sanctorum.**

Iste Psalmus talem habet titulum, *Alleluia.* Et est
Alleluia idem quod Laudate Deum: vide in titulo
Psalmi 104. Ex quo patet quòd iste Psalmus est
quædam specialis laudatio Dei pro aliquo singu-
lari eius beneficio. Sed quod sit illud, diuersitas est
opinionum. Dicunt Hebræi, quòd est iste Psalmus
quædam laus diuina pro victoria quam sibi expe-
ctant futuram in aduentu Messiæ: quem expectant
futurum. Qui, vt dicunt carnaliter scripturas intel-
ligentes, Messias cum venerit, subiiciet populo Iu-
dæorum omnes reges, & omnes mundi nationes.
Sic enim carnaliter intelligunt de Christo dictum
illud Ezec. 37. Erit rex vnus omnibus imperans. Et
ad hoc videtur satis concordare litera huius Psal-
mi, diẽs. *Ad faciendam vindictam in nationibus, &c. ad alligandos reges eorum*, &c. Sed nobis fidelibus patet,
quod ista expositio est erronea: quia iam venit Mes-
sias, nec populo Iudæorum carnaliter regna mun-
di subiecit, sed magis econtra propter incredulita-
tem illorum ipsi Iudæi aliis vsque hodie manent
subiecti. Aliter ergo dicẽdum est, scilicet, quòd iste
Psalmus est quædam specialis laus Dei pro victoria
quam fideles habituri sunt in secundo Christi ad-
uentu ad iudicium. Quia tunc omnes tyranni, & C
Christi, ac mẽbrorum eius persecutores, qui Chri-
sti membra laniauerũt in terris, Christo apertè sub-
iicientur: & ab ipso damnati detrudentur in infer-
num. Sãcti autem, & Christi membra cum Christo
regnabunt in æternum. Et hoc Psalmista præuidens
in spiritu, de tanta victoria præuisa laudans Deum,
fecit istum Psalmum. Quis autem fuerit iste Psal-
mista, ignoratur, secundum opinionem commu-
nem Hieronymi. Quod dico, quia secundum opi-
nionem August. Dauid fecit omnes Psalmos: secu-
tus sum autem hucusque opinionem Hiero. Inten-
tionem mouet laudare Deum pro beneficio gloriæ
futuræ. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psalmi,
qui diuiditur in duas partes: quia primò omnes ele-
cti ad laudem Dei inuitantur: secundò ad hoc ra-
tiones assignãtur: ibi, *Quia beneplacitum.* Prima pars
diuiditur in tres: quia primò omnes electi ad lau-
dem Dei inuitantur: secundò obiectum laudis spe-
cialiter explicatur: ibi, *Letetur Israel*: tertiò modus
laudis demonstratur: ibi, *Laudẽt nomen eius.* Quantũ
ergo ad primum, omnes electos generaliter ad Dei
laudẽ prouocat dicẽs, *Cãtate domino cãticum nouum.*
Quid autẽ sit cantare domino, vide ver. 1145. 1146. *Cantirum nouũ quid ej.*
1244. Quid autem sit canticum nouum, vide versi.
1643. Cantat ergo canticum nouum, qui renoua-
tus in Christo, Christum laudat: qui sua laude quæ-
rit æterna, quæ non veterascunt: non temporalia,
quæ quotidie senescunt, & antiquantur. Quod hic E
ostendit Aug. dicens, *Cantate domino canticum nouũ.*
Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouum
canticum. In veteri testamento, promissiones sunt
temporales, & terrenæ. Quisquis terrena diligit, ve-
tus canticum cantat. Qui ergo vult cantare canti-
cum nouum, diligat æterna: quæ semper fuerit &
semper sunt noua. Nunquid vita æterna modo nata
est? vita æterna est ipse Christus: & secundũ deitatẽ
non modò natus est, quia in principio erat ver-
bum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat ver- *Ioan. 1.*
bum: omnia per ipsum facta sunt. Si ergo per Chri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stum omnia facta sunt, quid est ipse, nisi æternus? A Sed nos delapsi in peccatum peruenimus ad vetustatem. Inueterauit homo per peccatum: sed innouatur per gratiam. Omnes ergo, qui innouantur in Christo, vt ad vitã æternam incipiant pertinere, cãti cum nouũ cantent. Et hoc canticũ pacis est, charitatis est. Propter quod alibi dicitur. Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Ex quo intelligitur, quòd qui cũ omni terra nõ cãrat, canticũ vetus cãtat. Cũ omni terra cantat, qui cum omnibus pacem mentis habet. Qui cum omni terra nõ cãtat, dicit quid vult linguis: tonet alleluia: dicat tota die, Auris mea nõ inclinatur ad vocẽ cantantis: sed quæro mores operãtis. Interrogo te, Quid cantas? Dicis alleluia. Quid est alleluia? Dicis, laudate dominũ. Veni simul, laudemus dominũ. Si tu laudas Deum, & ego laudo Deum, quare in discordia sumus? Charitas laudat Deum, discordia blasphemat Deum. Et hoc est, quod subditur, *Laus eius in ecclesia sanctorũ.* Quid est enim ecclesia sanctorũ, nisi vnitas fidelium? Quid sit ecclesia, & quid synagoga, vide vers. 1406.

Pax & cõcordia facit vnitũ nouum.

Discordia blasphemat Deum.

B

2582 Lętetur Israel in eo, qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in rege suo.

Hic ostẽdit specialiter quid sit nostræ laudis obiectũ debitũ: quia, scilicet solus Deus, solus Christus: quia & Christus est Deus. Vbi nota, quod Israel vel filij Israel dicũtur propriè nõ Iudæi, sed fideles qui fidẽ Israel imitãtur: vt dictũ est ver. 2580. Quis autẽ fecit Israel? quis fecit fideles, nisi Christus in quo fidem accepimus? Et sic est sensus: *Lætetur Israel in eo, qui fecit eũ:* id est, quilibet fidelis lætetur in Christo qui fecit eũ. Ipse etiã est qui fecit omnẽ creaturam: quia omnia per ipsum facta sunt. Quòd enim quilibet fidelis propriè dicatur Israel, immò & Iudęus, audi, Apost. dicentem, Nõ enim qui in manifesto Iudæus, nec quæ in manifesto in carne est circuncisio: sed qui in abscõdito Iudæus est, & circũcisio cordis spiritu, non litera. Et hoc idẽ aliis verbis repetit, dicẽs, *Et filiæ Sió exultent in rege suo.* Quę enim hic dicũtur filiæ Sió, nisi omnes personę fideles? nã Sió significat ecclesiã: vide ver. 101. 1138. 1336. 1351. Filij autẽ ecclesiæ dicuntur fideles. Quis autẽ est rex fidelium nisi Christus, qui in iudicio veniet in regali maiestate? Vnde & in iudicio rex dicitur, Matth. 25. Tunc dicet rex iis, qui à dextris eius erũt, Venite benedicti &c. Quid erit ergo, *filiæ Sió exultẽt in rege suo.* nisi filij ecclesiæ exultẽt in Christo iudice futuro? Vnde hic ait Aug. *Lætetur Israel.* Quòd dixit, *in eo qui fecit eũ*, hoc est idem, quod *in rege suo.* Filius Dei fecit nos: factus est inter nos. Et rex noster regit nos: quia creator noster fecit nos Christus, & verus rex, & verus sacerdos. Rex pugnauit pro nobis: sacerdos obtulit se pro nobis. Pugnauit pro nobis vt rex, quãdo crucifixus est, & de cruce sua, in qua erat fixus, diabolũ occidit: sacerdos autẽ quia seipsum pro nobis obtulit Deo patri. Vnde de Christo rege dicitur Psal. 23. Quis est iste rex gloriæ dominus fortis, & potẽs: dominus potẽs in prælio, dominus virtutũ: ipse est rex gloriæ. Vnde & Christ⁹ rex noster dicatur, vide ver. 13. 379. 735. 744. 767. 341. Itẽ q̃ omnis nostra lætitia in Christo debeat esse, vide versicu. 1555. 1666. Itẽ nota q̃ lætitia differt ab exultatione, quia lætitia stat in mẽte: sed exultatio per actus exteriores ostẽditur: vide ver. 92. 443. Itẽ quid sit exultatio in Deo, vide ver. 480. 531. Ex quibus omnibus patet, qualiter lætari, & exultare debemus in Christo.

Israel & Iudæus propriè est qui i. bene fidelis.

Rom. 2.

C

Laudent nomen eius in choro: in tympano, & psalterio psallant ei. 2583

Hic ostenditur modus laudis diuinæ. Conditiones ergo laudis diuinæ sunt, primò quòd laudetur in choro: id est, in vnitate, & concordia. Nam chorus, secũdum grammaticos, est multitudo in sacris simul collecta: & dicitur à concordia, & vnitate. Et sic Deum laudare in choro, est ipsum in charitate, & concordia simul laudare. Et quantum ad hoc, dicit hic August. *Laudent nomen eius in choro.* Chorus est consensio cantantium. Si in choro cantamus, concorditer cantemus. In choro cantantium quisquis voce discrepauerit, offendit auditũ, & perturbat chorum. Si vox inconuenienter cantantis disturbat auditum cantantium, quomodo non disturbat dissensus hæreticorum, dissensus discordãtium animorum? Aut quomodo conturbat consensum chorus Christi? Totus namque mundus est chorus Christi, & ab oriente in occidentem consonat. Audi Psalmistam dicentẽ, A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen domini. Laudent ergo nomẽ eius in choro: hoc est in concordia charitatis & fidei. Sequitur, *in tympano, & psalterio psallant ei.* Per ista enim instrumenta Deus laudabatur antiquitus, non solum voce humana, sicut etiam hodie in festis cum voce humana ecclesia vtitur organo vel tubis, non quòd Deus delectetur in illo sono, sed vt tibi ostendatur modus quo Deum laudare debes: vt puta, per tympanũ, quod fit de pelle mortui animalis, & extensa: & per psalterium, quod fit de chordis neruiceis defficcatis, significatur, quòd laudans Deum, debet carnem suã mortificare. Et sicut illa instrumenta pulsantur cum manibus, sic & laudãs Deum voci mores suos, & opera debet cõcordare: vt non solùm Deũ laudet voce, sed etiam manibus, & operibus, vt sit sensus totius versiculi: *Laudent nomen eius in choro*, id est, in concordia morum: *& in tympano*, id est, in mortificatione carnis: *& psalterio*, id est, in spirituali operatione, *psallant ei.* Et ad hunc intellectum loquitur hic Aug. dicens, *Laudent nomen eius in choro, in tympano*, &c. Quare assumit tympanum, & psalterium? vt non sola vox laudet, sed etiam opera. Quando enim assumitur tympanum, & psalterium, manus concinunt voci. Sic & tu si quando cantas alleluia, porrigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias peregrinum: tunc non sola vox sonat, sed & manus cõsonat, quia verbis facta concordant. Et ipsum mysterium tympani, & psalterij non est tacendum. In tympano corium extenditur: in psalterio chordæ extenduntur: in vtroque caro crucifigitur. Quàm bene psallebat in tympano & psalterio, qui dicebat, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ipsum psalterium, & tympanum te vult tollere, qui amat canticum nouum: qui tibi dicit, Qui vult meus esse discipulus, abneget semet ipsum & tollat crucem suam, & sequatur me: non dimittat psalterium suum, non dimittat tympanum suum. Extendatur in ligno, & exsiccetur à concupiscentia carnis, Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acutius sonant. Pellis quanto plus fuerit desiccata, tãto acutius sonat. De tympano quod pœnitentiam significat, vide versic. 1074. Quid autem sit psallere vel psalmus, vide versicul. 389. 708. 771. 772.

Chorus significat cõcordiam cãtantium.

Psal. 118.

Tympanũ & psalterium significãt carnis mortificationem.

D

Quia beneplacitũ est domino in populo, 2584

populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem.

Hic consequenter adducit rationes laudis diuinæ: quæ in hoc fundatur, quòd Christus in vltimo iudicio aduenies, bonos præmiabit, deprimendo malos. Vnde boni expectantes suorum operũ præmiationẽ in vltimo iudicio faciendam, hilarescunt: tamen scientes voluntatis vertibilitatem, aliqualiter timent. Et hoc ostendit Greg. dicẽs, Omnis, qui bene viuit, audiens, quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur, hilarescit. Sed quia quædam mala adhuc ex reliquo considerat, hoc ipsum iudicium de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis, malisq; permixtam conspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe, & timore confundit. Nã cum audit quæ sint regni gaudia, mox mentem lætitia subleuat: & rursum cùm respicit, quæ sint gehennæ tormenta, mox mentem formido perturbat, &c. Ex quibus apparet, quòd licet ad iudicium futurum Christus malis valde terribilis erit: bonis tamen valde erit dulcis & suauis, quos vocabit ad regnũ. Vnde & eorũ præmia hic ostendit Psalmista, & malorum supplicia. Et primò ponit primum: secundò secundum: ibi, *Ad faciendam.* Quantum ad primum, ostendit tria præmia, vel tres conditiones præmij beatorum: primò quòd iusti à Deo exaltabuntur: secundò à Deo beatificabuntur: ibi, *Exultabunt*: tertiò iudices Christo associabuntur: ibi, *Exultationes Dei.* Quantum ergo ad primum, ipsi à Christo exaltabuntur, quia beneplacitũ Christi erit in eis: vt, scilicet, eos diligat, & ipsis vniatur, & ipsi Deo. Et hoc notat, dicens, *Quia beneplacitum est domino in populo suo, &c.* Licet enim omnes tam boni quàm mali sint generaliter populus: tamen iusti specialiter dicuntur populus Dei, quia illos singulariter custodit & regit. Nam ad verum regimen requiritur voluntas vtriusque, scilicet, regentis, & recti: vt dicit Phil. 5. Pol. vide ver. 735. Iusti autem gaudent à Deo regi, sed nõ reprobi. Ideò iusti propriè Dei populum faciunt, de quibus dicit, *Beneplacitum est domino in populo suo.* In quibus sit beneplacitum domini, vide versic. 2558. Quæ omnia erunt in beatis: ergo. Et quòd beneplacitum suum sit in iustis, ostendit per effectum, dicens, *Exaltabit mansuetos in salutem.* Et dicuntur hic mãsueti illi maximè, qui patienter sustinent persecutiones amore Dei: qui quanto hic deprimuntur, tanto amplius ibi exaltabuntur. Vel aliter, secundum trãslationem Aug. hic dicitur, *Quoniam benefacit dominus in populo suo.* Quod declarat Aug. dicẽs, Quid enim tam magnum beneficiũ quàm mori pro impiis? quàm sanguine iusto delere chirographũ peccatoris? Quid tã magnum beneficiũ, quàm impiis dicere, Non spectat ad me, quod fuistis: estote quod non fuistis? Benefacit ergo dominus populo suo dimittendo peccata, promittendo vitam æternam. Benefacit, auersum conuertere, repugnantem adiuuare, vincentem coronare. Vnde sequitur, *Et exaltauit mansuetos in salutem.* Translatio Hieronymi habet, *Et exultauit.* Et trãslatio Aug. habet, *Et exultabit.* Quod ad idem redit: quia qui exaltantur à Deo, meritò exultãt. Dicit ergo, *Et exaltabis in mansuetos.* Exaltãtur enim superbi, sed non in salutẽ. Mansueti exaltãtur in salutem: superbi in mortẽ. Superbi enim seipsos exaltant, & dominus humiliat eos: mansueti autẽ seipsos humiliant, & dominus illos exaltat. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

Iusti gaudent de vltimo iudicio.

Greg. 31. mer. c. 28.

Boni dicũtur populus Dei, non mali.

Beneficiij Passionis Christi.

Exaltantur aliter superbi, et aliter mãsueti.

A

B

C

D

E

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. 2585

Hic ostendit, quòd in iudicio iusti à Deo beatificabuntur. Tunc enim animæ iustorum, s. post iudicium perfectè erunt beatæ. Quãuis enim etiam ante iudiciam animę sanctorum clarè Deum videant, & diligant perfectè: nondum tamen ad plenum sunt beatæ, propter desiderium naturale quod habent resumendi corpora, quod ante iudicium non complebitur, sed facto iudicio & corporibus resumptis, tũc perfectè erunt beatæ & quietatæ. Et hoc est, quod ait, *Exultabunt sancti in gloria*: quia tunc duplicẽ stolam habebũt, s. animæ, & corporis. Vnde *lætabuntur in cubilibus suis*, i. in corporibus suis: quia animæ habitant in corporibus, tanquã in cubilibus, vel in habitaculis suis. Et nota differentiam inter exultationem bonorum, & malorum: primò quia iusti exultant in operibus bonis, quia exultabũt sancti in gloria. Nam, vt hic ait gl. Gloria est bonorum actuum frequẽs laudatio, de qua iusti lætabũtur. Sed ecõtra, mali exultant in operibus malis. Prou. 2. Lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Boni exultant in gutture. i. in ore, in verbis bonis, cum laudant Deum: sed mali, cum Deum blasphemant. Psal. 51. Quid gloriaris in malitia? &c. Iusti exultant in cubilibus suis. i. in corde, de cõscientia bona: mali autem de iniquitate conscientiæ. Esa. 56. Ecce gaudiũt, & lętitia, occidere vitulos, iugulare arietes. Iusti autẽ dicunt illud 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimoniũ cõscientiæ nostrę. Ittũ autem passum sic exponit Aug. quia iusti exultãt nõ in fama aliorum, & clamoribus quibus laudãtur, sed in bonitate conscientiæ dicens, *Exultabunt sancti*, &c. Nemo est qui nõ amet gloriã. Sed quædã est gloria stulto rũ. s. popularis aura: quę dicitur sic, quia habet illecebrã deceptionis, vt ad laudẽ suam quisque ab hominibus velit laudari & prædicari. Et propter istã gloriã res suas perdere vult, donando histrionibus, venatoribus, & cæteris similibus. Effundunt istis vires suas: non tãtum patrimonij, sed etiã animi. Isti fastidiunt pauperem: quia non clamat populus, si pauper accipiat. Illi ergo vbi eis non clamatur, nolunt erogare. Insana est gloria ista: reprehenditur à Christo, vt talibus dicat, A vobis non tantũ accepi, quãtum acceporũt histriones: & illis de meo dedistis. Ego autem nudus erã, & nõ vestistis me. Quod enim vni ex minimis meis nõ fecistis, nec mihi fecistis. Tales ergo quomodo excutiunt arcas, vt vestes histrionibus tribuant: sic excutiunt conscientiam, vt nihil ibi habeãt pretiosum. Sancti autem non sic, sed exultabunt in gloria, lætabuntur in cubilibus suis: non in nugis, nõ in foris, non in aliorum verbis, sed in cubilibus suis, id est, in cordibus suis, dicẽtes cum Apostolo, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Est ergo quidam modus gloriãdi in conscientia: vt, scilicet, noueris fidem tuam esse synceram, spẽ suã esse certam, charitatem tuam esse sine simulatione. Vel aliter: vbi nota, quòd multiplex est cubile, in quo iusti lætantur, scilicet, cubile veritatis magistrialis, cubile asperitatis salutaris, cubile orationis virtualis, & cubile pręmiationis æternalis. Et in istis cubilibus sancti lætantur.

Beatitudo sanctorum perfecta erit post iudicium.

Exultant & lætantur in duobus bonis & malis.

Gloria bonorum stat in conscientia.

2. Cor. 1.

Cubilemul tiplex, in quo sancti lætantur.

Exultationes Dei in gutture corũ, 2586
& gladij ancipites in manibus corũ.

Hic ostẽdit, quòd sancti iudices Christo associabũtur. Suis enim electis ait Christus Matt. 19. Vos qui

Sanctis dabitur malos

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, iudicantes, &c. Ad iudices autem spectat in manibus portare gladium, vt malos possint punire. In cuius figurã Salomon volens iudiciũ inter duas meretrices facere, dixit, Afferte mihi gladiũ. Sic ergo volẽs Psal. ostendere sanctos cũ Christo futuros iudices, dicit, *Exultationes Dei, &c.* Exultatio Dei tunc dicitur sentẽtia data pro bonis, in quibus exultat se colligere quos sua morte redemit. Exultationes ergo Dei in gutture sanctorum: quia hanc sententiã bonorũ sancti laudabunt: hac sancti exultabunt. Sed quo ad sentẽtiã malorũ dicit, *Et gladij ancipites.* &c, id est, ex vtraque parte acuti: quia sancti ex vtraque parte sentẽtiabunt malos, scilicet, pronũciando animas ipsorũ, & corpora ad æternum supplicium. Dicit ergo, *Exultationes Dei in gutture eorum*: quia vox laudis & exultationis primò formatur in gutture. *Et gladij ancipites*, &c. s. ad damnandum malos in anima & corpore. Vel aliter, vt totum referatur ad statum vitæ præsentis iustorum. Iusti enim omne bonũ quod habent vel faciunt: non sibi, sed Deo attribuunt: & inde non seipsos, sed Deum laudant. Et hoc est exultationes Dei habere in gutture. Gladium bis acutũ, id est, verbum Dei in manibus tenent: quia sacram scripturã operibus seruãt. Et istum modũ ponit hic Aug. dicens, *Exultationes Dei in gutture eorum*, id est, sic lætabũtur sancti in cubilibus suis: vt non sibi tribuant q̃ boni sunt, sed illũ laudẽt à quo acceperunt quod sunt: à quo vocantur, vt perueniant ad id quod nondum sunt. Sequitur, *Et gladij ancipites*, ait Aug. Gladij ancipites sunt spathæ bis acutæ. Magnum hab hoc genus ferramẽti mysteriũ. Sermo enim Dei gladius est bis acutus. Vnde bis acutus? quia dicit de tẽporalibus, dicit & de terrenis. In vtroque probat quod dicit. Etenim illũ quẽ ferit, separat à mundo. Hic est gladius, de quo dominus dicit, Non veni pacẽ mittere in terrã, sed gladiũ. Attẽde quomodo isto gladio venit separare. Separat enim sanctos ab impiis. Separat à te, quod te impedit: vt puta, si-lius vult seruire Deo, pater non vult, venit gladius sermonis Dei, & diuidit filiũ à patre. Filia vult, mater nõ vult, gladio verbi Dei diuidũtur abinuicem. Venit gladius bis acutus, offert promissionem vitæ præsentis, & futuræ: temporalium consolationem, & spiritualium perfruitionem. Quicquid temporaliter nobis promittitur, ad vnã partem gladij pertinet: quicquid sempiternum, ad alteram partem. Hic gladius duo testamenta continet: antiquum, scilicet, & nouum. Vetus testamentum terrena promittebat: nouũ, promittit æterna. In manibus ergo non in linguis, gladij bis acuti tenentur, id est, in operibus, quia sermo Dei imperat esse faciendum.

Iusti bona sua tribuunt Deo.

Gladius bis acutus dicitur scriptura sacra.

Matt. 10.

Paterfiliũ à Dei seruitio impedire nõ potest.

2587 Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Hic consequenter ostẽdit supplicia malorum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur malorũ condemnatio: secundò cõdemnationis cõprobatio: ibi, *Vt faciant*. Prima in duas: quia primò ponitur cõdemnatio populorũ, & subditorũ: secundò regũ, & prælatorũ: ibi, *Ad alligandos*. Quãtũ ad primũ, sciẽdum, quòd in iudicio tã Iudæi quàm gẽtiles, qui ad Christũ nõ fuerint cõuersi, condẽnabuntur. Et hoc ministerio angelorũ, ac sanctorũ hominũ cum Christo iudicantiũ. Vnde hic notans hoc Psal. per nationes intelligit gentiles, sed per populos accipit Iudæos, dicens quòd sancti, qui iudicabunt cũ Christo adhuc erunt iudices: vt scilicet faciant vindictam in nationibus, &c. Et hoc est quod dicitur Sap. 3. Fulgebũt iusti, & iudicabũt nationes: & dominabuntur populis, quia. s. iudicabunt gentiles, & Iudæos subiicient in interitũ. Per hoc enim notatur magna constantia sanctorum, & potentia in extremo iudicio cõtra malos, qui iniustè oppresserũt eos in hoc mundo: vt dicitur Sap. 5. Tunc stabunt iusti in magna cõstantia aduersus eos, qui se angustauerunt, &c. Ex hoc enim, quòd malos iudicabunt, augmentabitur eorũ gaudiũ: quia per hoc videbũt pœnas, quas Dei gratia euaserunt. Quoniã vt dicitur Psal. 57. Lætabitur iustus cũ viderit vindictã, &c. Vel hoc potest referri ad beatos angelos, qui erunt executores diuini iudicij: separando malos à bonis, & mittendo eos cũ dæmonibus in caminũ ignis ardentis inferni. Quoniã vt dicitur Matth. 13. Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorũ: & mittent eos in caminũ ignis. Sed hic oritur dubium: nunquid sanctis est licitum de malis vindictã facere, aut petere. Dicit enim Chrys. super Matth. Discamus nos exẽplo Christi, nostras iniurias magnanimiter sufferre, & nõ vindictã quærere: ipse ait dominus, Mihi vindictã, & ego retribuã, dicit dominus. Ad oppositum videtur, quia vt dicitur Apoc. 6. Animæ sanctorum clamant ad Deũ, dicentes, Vindica sanguinem nostrũ, &c. Et hic dicitur, quòd sancti sunt ordinati ad faciendam vindictã in nationibus, &c. Respondeo, vbi notandum, quòd vindicatio fit per aliquod pœnale infligtũ illi de quo fit. Est ergo in vindicatione considerandus principaliter vindicantis animus. Si enim eius intẽtio fertur principaliter super malum eius, de quo vindicatur, & ibi quiescit, tunc vindicta est omnino illicita, quia delectari in malo alterius, pertinet ad odium: quod charitati repugnat, quia omnes homines debemus diligere. Nec aliquis excusatur, si intendat malum illius, qui sibi iniuste intulit malũ. Sicut nõ excusatur aliquis, per hoc quòd odit odiẽtem se. Nõ enim debet homo in aliũ peccare propter hoc quòd alius in ipsum prius peccauit. Hoc enim est vinci à malo: vt probat Apostolus, dicẽs, Noli vinci à malo: sed vince in bono malũ. Si autẽ intẽtio vindicãtis feratur principaliter ad bonũ aliquod, ad quod peruenitur per pœnã alteri inflictã: puta, ad emẽdationẽ peccantis, vel ad cohibitionẽ eius, & quietẽ aliorũ, vel ad exẽplũ aliorum, vt à malo retrahantur: vel ad aliorũ vtilitatẽ debitã: sic vindicari licet. Sic enim iudex ciuitatis licitè vindictã facit de latrone, ipsum occidendo: quia ad vtilitatem reipublicæ cedit, dum modò ad hoc eius feratur intẽtio. Sic ergo in proposito: licitũ est sanctis isto modo vindictã quærere de peccatoribus, ac facere, & ipsos finaliter dãnare. Quia si hoc non pertinet ad vtilitatẽ vindicatorũ: spectat tamen ad vtilitatẽ sanctorũ: quia per hoc clarius cognoscunt mala, quæ Dei gratia euaserũt. Et per ista patet quid dicẽdũ. Vel aliter: intelligitur iste textus de vindicta spirituali: quã sancti faciũt in vita ista, peccatores occidendo gladio verbi Dei. i. ipsos à peccatis ad veritatẽ Deũ, & spiritualẽ vitã cõuertẽdo. Et sic hũc versum intelligit Aug. dicẽs, *Ad faciendam vindictam*, &c. Attẽdite, fratres, prælia gloriosa. Videte si nõ est facta vindicta in gẽtibus, & quotidie fit. Bellant sancti, & educũt gladiũ verbi diuini: fiũt strages, fiũt occisiones, fiũt separationes. Occidũtur enim pagani, cum Christiani fiũt. Quæro paganũ, & non inuenio: quia iam Christianus est. Ergo mortuus est paganus. Nã si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Occ̃ta & manduca? Vnde ipse Saulus occisus est persecutor:

Sancti iudicabunt malos.

Vindicta an fit licita.

Obstinatio dãnatorum.

Præcepta Dei vincula sunt.

Ecclesi. 6.

Reges mundi & principes per piscatores suos capti.

Rom. 12.

Matt. 24.

Act. 9.

& Paulus erectus est prædicator. Quæro Saulum persecutorem, & non inuenio: quia occisus est à gladio bis acuto verbi Dei. Sed quia in se occisus est, ideo viuificatus est in Christo. Ideo ipse confidens dicit, Viuo autem iam non ego: viuit autem in me Christus. Vnde & ipse viuificatus accepit gladium verbi Dei in manibus ad faciendam vindictam in nationibus. Et, ne putares in hoc prælio ferro percuti homines, sanguinem fundi, vulnera in carne fieri: sequitur & exponit hoc dicens, *Increpationes in populis*: quia gladio verbi Dei peccatores increpabãt. Procedat ergo ex vobis gladius verbi Dei: nolite cessare, increpando peccatores. Dominus est enim qui mortificat, & viuificat, &c.

Gal. 2.

Eccli. 6.

Compedes sunt verba Dei.

2588 Ad alligandos reges eorũ in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis:

Hic ostenditur punitio regum, & prælatorum: quia non solum sancti in die iudicij facient vindictam de popularibus, sed etiam & multo fortius de magnis, & nobilibus. Per compedes enim, & manicas ferreas, quibus ligantur pedes, ne possit ligatus fugere, ligantur manus, ne ipsas ad libitum possit ducere: significatur, quòd sententia damnatorum post iudicium erit irreuocabilis. Quia ipsorum voluntas quæ per pedes significatur, erit ligata, ne conuerti possit ad bonum: quia in malo erit obstinata. Ipsorum etiam opera, quæ per manus significantur, erũt ligata: quia omnia ad malum terminata, sicut & eorum voluntas, ex quâ vt à radice procedunt. Vel aliter: vbi faciendum quòd præcepta diuina dicuntur quædã vincula spiritualia, quibus anima ligatur, ne vagabundè feratur ad illicita. Et ad ista vincula præceptorum Dei, quæ in scriptura cõtinentur, nos inducit Sapiens, dicens, Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: subijice humerum tuum, & porta illam, & ne accederis in vinculis eius. Sancti autem Apostoli, & alij prædicatores istis compedibus educendo gladium verbi Dei alligauerunt reges, & nobiles mundi. Nónne hodie istis compedibus alligatos videtis reges, & principes mundi? Imperator his compedibus est alligatus: reges Francorum, Angliæ, &c. Et per quos isti sunt alligati? Certè per piscatores educentes gladium bis acutum verbi diuini. Nam Deus elegit infirma mundi, vt ligaret fortia: ignobiles, & pauperes, vt per illos reges mundi compediaret. Et isto modo hunc passum exponit Aug dicens, *Ad alligandos*, &c. Nouimus reges factos Christianos: nouimus nobiles gentium factos Christianos. Quomodo ergo ligatos compedibus, & vinculis ferreis intelligimus? Infirma enim mundi elegit Deus, vt confunderet fortia, & stulta, vt confunderet sapientes. Venit enim Christus prodesse omnibus. Sed elegit prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore. Et elegit qui nullius momenti erant in mundo: ipsos impleuit spiritu sancto, & dedit in manibus eos gladios ancipites. Prædicari cœpit Euangelium, & ire per totum orbem terrarum: fremit mundus: rexit se leo aduersus agnum, sed fortior leone inuentus est agnus. Leo victus est sæuiendo: agnus vicit patiendo. Conuersa sunt corda hominum ad timorem Christi. Cœperunt reges, cœperunt nobiles miraculis commoueri, videre per vnũ nomen concuti totum genus humanum. Et quid fecerunt? Multi elegerunt ignobilitatem, dimittentes

Nota de potestate Apostolorum, & miraculo conuertendi mundum.

Matt. 5.

1. Cor. 7.

Matt. 19.

A domos suas, substantias suas distribuentes pauperibus. Multi ex nobilibus fecerunt hoc. Cessauerunt isti esse nobiles: elegerũt paupertatem in sæculo, sed nobilitatem in Christo. Multi tenent istam nobilitatem. Tenent & reges & potestates, & sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in compedibus, & tãquam in vinculis ferreis: ne progrederẽtur ad illicita, compedes acceperunt, compedes sapientiæ, compedes verbi Dei. Sed quare ista dicuntur vincula ferrea, & non aurea? Ferrea sunt, quandiu timent: ament, & aurea erunt. Nisi enim timore homo incipiat Deum colere, nõ peruenit ad amorem, quoniam initium sapientię timor domini. Vis videre reges, & nobiles vinculatos, seu vinculis alligatos? Rex quidam est & nobilis, offendit eum vxor sua, vel fortè ipse concupiscit aliam pulchriorem, aut alteram ditiorem. Audit ab eo qui in manibus verbum Dei tenet. Non licet tibi dimittere vxorem. Audiuit hoc, & non facit. Pedes leues iam progrediebantur ad lapsum, ad dimittendam vxorem, sed compedibus tenẽtur: habet vincula ferrea, quia timet Deum. Quod plus est, dicat quis: Volo continere, nolo iam vxorem, non potest. Quia si tu vis, & illa non velit, nunquid propter continentiam tuam debet illa fieri fornicaria? Audi quia vinculis ferreis alligatus es vxori, ne quæseris solutionẽ. Nemo soluit has compedes. Quod Deus coniunxit, homo non separet.

B

2589 Vt faciãt in eis iudiciũ conscriptũ: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Hic ponitur sentẽtiæ contra malos datæ approbatio. Vnde notandum quòd damnatorum condemnatio ab æterno in diuina mẽte conscripta fuit, sicut & bonorũ præmiatio. Quod autem ab æterno est, est à Deo stabilitum, & ordinatum, à Deo est approbatum. Et isto modo sententia per sanctos Christo in iudicio assessores, contra malos dando, vocatur iudicium conscriptum in mente diuina æternaliter stabilitum. Sed quia pœna damnatorum cedit ad gloriam beatorum: vt ostensum est versic. 9337. Ideo subditur, gloria hæc est omnibus sanctis eius.

C

Iudiciũ cõscriptum quid est.

D Quasi dicat, Hæc condemnatio malorum cedit ad gloriam omnium sanctorum. Vel potest hoc referri ad sententiam dandam pro electis: quando ipsis dicetur, Venite benedicti, &c. Quia sicut sententia contra damnatos ad omnes malos pertinet: sic sententia pro bonis, ad gloriam spectat omnium sanctorum. Et hoc est, *Gloria hæc est*, id est, hæc sententia bonorum est gloria omnibus sanctis eius. Vel aliter: iudicium, quod modò faciunt prædicatores verbi diuini, faciendo vindictam in nationibus, &c. alligando reges in compedibus, &c. non est iudicium nouiter inuentum: sed antiquitus per prophetas prædictum & conscriptum ab eis. Et hoc est quod hic dicit Augustinus. Hoc iudicium, quod sancti faciunt in omnes gentes, ideo conscriptum dicitur, quia ista antea conscripta sunt, & modò complentur. Aliquando enim legabantur, & non fiebant: modò autem complentur & fiunt. Vnde sequitur, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius*. Quia hæc per totum mundũ agunt sancti, per vniuersas gentes hoc agũt, peccatores conuertendo ad Deum, & sic glorificantui, & sic gloriam merentur æternam. Vel sic, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius*, id est, ne putes hanc potestatem iudicandi malos solis Apostolis esse concessam: immò etiam omnibus perfectis. Vnde Gl. Hæc, id est, potestas iudicij, est omnibus sanctis

E

eius:

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius,id est,omnibus perfectis, qui pro Christo reliquerũt omnia terrena:dicẽte Christo illis, Vos,qui reliquistis omnia,& secuti estis me:sedebitis, &c. *Mat.19.*

PSALM. CL.

2590 LAudate dñm in sanctis eius:laudate eũ in firmamẽto virtutis eius.

Istius psalmi titulus est, *Alleluia*. Ex quo apparet, quòd iste psalmus est quædam inuitatio ad laudem Dei. Nam Alleluia idem est, quod laudate Deum: vide in titulo Psalmi 104. Maximè autem hic inuitamur ad laudem Dei pro gloria, quam sanctis tribuit in patria:quia, scilicet,sanctos congregauit: & deposita fragilitate corporis, suæ imagini restituit, & iam conformes suæ gloriæ in beatitudine collocauit. Hic ergo agitur de laude Dei in sanctis eius, qui iam glorificati Deum laudant sine fine: quia vt dicitur Psal.83.Beati,qui habitant in domo tua domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Vel aliter, magis ad literam. Laus Dei in isto psalmo refertur ad laudem veteris testamenti, in quo Deus diuersimode laudabatur. Et secundum iste Psal. iste diuiditur in tres partes:quia primò ponitur locus in quo Deus est laudandus:secundò status quo est laudandus: ibi, *Laudate eum in virtutibus*:tertiò modus quo est laudandus:ibi, *Laudate eum in sono tubæ*. Quãtum ad primum,sciendum quòd duplex est locus,in quo laudãdus est Deus,scilicet,in isto mũdo,& in cœlo. In mundo autem locus diuinæ laudis maximè erat templum ædificatum per Salomonem:quod habebat duas partes,scilicet anteriorem, quæ vocabatur sancta:quam intrabant omni die sacerdotes,sacrificiorum officia consummantes. Alia verò erat pars interior,quæ dicebatur sancta sanctorum, in qua erat arca testamenti,& altare propitiationis aureum. Et istam partem intrabant summi sacerdotes solum semel in anno, vt ostendit Apostolus ad Hebr.9. Laudate dominum in istis locis sanctis. Psal. inuitat veteres,dicens, *Laudate dominum in sanctis eius*: scilicet, in istis locis. Secundus locus diuinæ laudis est cœlum: sicut dictum fuit Psal.148. Laudate dominum de cœlis,laudate eum in excelsis. Et istum secundum locum tangit propheta, dicens, *Laudate eum in firmamento virtutis eius*. Hic enim firmamentum non dicitur illud cœlũ, quod est in medio aquarum,diuidẽs aquas ab aquis, in quo fixæ sunt stellæ, de quo dicitur Genes. 1.Fecit Deus firmamentum: diuisitq; aquas,quæ erant sub firmamẽto ab his quę erant supra firmamentum. Et fecit Deus luminaria magna, & stellas, & posuit eas in firmamento cœli. Sed hic vocatur firmamentum cœlum empyreum, eo quòd est immobile & firmum:& sic magis aptũ diuinæ contemplationi & eius laudi:in quo locãtur beati Deum clarè videntes. Sic Psal.postquam hominibus hic existentibus dixit, *Laudate dominum in sanctis eius*:statim se conuertit ad beatos,dicens, *Laudate eum in firmamento virtutis eius*,id est,vos sancti, qui estis quietati in firmamento (quod est cœlum empyreum) ibi laudate Deum. Vel aliter totus iste Psal. agit de laude Dei, qua laudatur in gloria. Vbi sciendum, quòd modus perueniendi ad gloriam ostenditur ab Apostolo dicẽte, Quos prædestinauit, illos & vocauit: quos vocauit, & illos iustificauit: quos autem iustificauit,illos & glorificauit. Prædestinatio autem nostra non in nobis facta est, sed in occulto in præscientia Dei. Tria verò reliqua in nobis sunt,scilicet,vocatio,iustificatio,& glorificatio. *Rom.8.* *Firmamẽtum cœli duplex.*

Vocamur ergo prædicatione pœnitentiæ. Sic enim cœpit dominus prædicare, Agite pœnitentiam. Iustificamur in vocatione misericordiæ, & timore iudicij. Hinc est, quod dicitur, Deus in nomine tuo saluum me fac:& in virtute tua iudica me. Vocati renunciamus diabolo per pœnitentiam, ne sub iugo eius remaneamus. Iustificati saluamur per pœnitentiam, ne iudicium timeamus. Glorificati transimus in vitam æternam. Pœnitentia cruciat:iustitia tranquillat:vita æterna glorificat. Hinc est,quòd primus Psalmorum quinquagenarius in pœnitentiam terminatur: secundus in misericordiam:tertius in gloriam. Nam pœnitẽtiæ vox est, Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, &c. Hæc offert Deo sacrificium spiritum contribulatum,cor contritum, & humiliatum, quod Deus non spernit. Iustitiæ Christi vox est in electis suis:Misericordiã, & iudicium cantabo tibi domine:psallam, & intelligam, &c. Per misericordiam quippe adiuuamur ad faciendum iustitiam, vt securi ad iudiciũ veniamus: vbi disperduntur de ciuitate Dei omnes,qui operãtur iniquitatem. Æternæ vitæ vox est iste Psalm.dicens, Laudate Deũ ex iis, quæ concedit sanctis suis: vt transacta mortalitate vitæ præsentis,in cœlis cum Christo æternaliter regnent:vbi casum non timent, virtute illius confirmati. Et hoc est, *Laudate eum in firmamento virtutis eius*. Optime enim dicitur, *in firmamento virtutis eius*. Firmamentum est enim virtutis, quia iam non morientur, & mors illis vltra non dominabitur. *Psalterium diuiditur per tres quinquagenas, & quomodo.* *Psal.50.* *Psal.100*

Laudate eum in virtutibus eius: 2591 laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Hic ostenditur status, quo Deus est laudandus: quia,scilicet status Dei virtutis simpliciter est infinitè. Quamuis enim in Deo sit vnica sola virtus: quia virtus Dei est essentia Dei: illa tamen virtus vnica licet sit vnica, est tamen infinita, sicut & eius essentia. In effectibus tamen multiplex dicitur,sicut multiplex effectus eius apparet:producit enim multos effectus, & tamen non tot producit, quin semper plures producere possit. Et hoc est, quòd dicit, *Laudate eum in virtutibus eius*: quibus,scilicet omnia creata producit, *Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius*: quia,scilicet, licèt virtus Dei sit magna producendo omnia,quæ producuntur:tamen adhuc plura potest producere quàm producat. Et ideo multiplex dicitur magnitudo virtutis eius. Per hoc vult dicere, quòd Dei virtus tanta est, ac multiplex, quòd eam nullus plenè laudare sufficit. Et hoc est,quod dicitur Eccl.43.Benedicentes dominũ,laudate eum, quantũ potestis:maior est enim omni laude. Vel aliter:alia littera secundum translationem Aug.habet, *Laudate eum in virtutibus eius:laudate eum in potentatibus eius*. Vbi Aug. Quid est autem potentatus Dei quàm regnare in æternum,sub pedibus positis omnibus inimicis? Ipsi etiam,qui regnant in æternũ sunt multitudo magnitudinis eius. Laudate ergo eum:non modò quia magnus est: sed etiam quia magnos fecit eos tam multos: hoc est milia milium. Et si dicas, Quomodo potest Deus laudari à nobis secundum multitudinem magnitudinis eius, cum magnitudinis eius non sit finis? Ad hoc respondet Glos.dicens,Hoc specialiter sanctis dicitur, qui sine fine laudant Deum. Et cum non sit finis magnitudinis eius secundum eam laudatur Deus, *Virtus dei in se vna: in effectibus tamen multiplex.* *Quæstio.*

Deus, cum sine fine laudatur. Vel aliter: Laudant sancti Deum secundum multitudinem magnitudinis eius,quando videntes Deum,laudes Dei explere se non posse fatentur. Quod deducit Gregor.dicens,In patria enim sanctorum animę à corporibus exutæ, & post corporibus restitutæ, quasi astra in abditis collocantur. Ibi per diem quasi in meridiano tempore ardentius solis ignis accenditur: quia conditoris claritas mortalitatis nostræ iam pressa caligine, manifestius videtur, & velut sphæræ radius ad superiora spatia altiora se eleuat: quia dum de semetipsa nos veritas subtilius illustrat, ibi lumẽ intimæ contemplationis, siue internæ vitæ cernitur vmbra mutabilitatis. Ibi calor summi luminis sine vlla obscuritate corporis:ibi inuisibiles angelorum chori, quasi astra in absconditis emicant:quæ eo ab hominibus nunc videri nequeunt, quo flamma veri luminis altius perfunduntur. Valde namque mirabile est,quòd,missis Apostolis,dominus, temperatis persecutionum tumoribus,maris fluctus gradiẽs repressit. Quod roboratis contra aduersa martyribus. quòd repletis in tranquillitate doctoribus, ecclesiam construxit. Sed post hæc valde admirabile est, quòd sinum nobis cœlestis patriæ præparauit. Pulchrum est enim omne hoc,quod quasi in cœli facie de diuina dispositione videtur, sed longè pulchrius est illud, ad quod diuina dispositione inuisibiliter peruenitur.Vnde bene sponsus in sponsæ suę laudibus dicit, Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus latet. Pulchram narrat, & pulchram replicat: quia alia est pulchritudo morum,in qua nũc cernitur,& alia pulchritudo præmiorum,in qua tũc per conditoris sui speciem subleuatur.Huius vocantur membra omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedunt:eius oculi columbarum vocãtur, quia magna luce irradiant, quia & signorum miraculis corruscant. Sed quãtum est omne hoc miraculum, quod nunc videri potest: illud de internis miraculum est mirabilius,quod videri nunc non potest. Idcirco illic aptè subditur, absque eo quod intrinsecus latet.Et subdit ad propositum,Diuinæ ergo magnitudinis facta tunc verius explicamus, cum hæc nos verè explere non posse cognoscimus. Tunc facundius loquuntur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narrandum quippe opera Dei defectum habet intellectus noster, quàm sufficiẽter exerceat linguam suam: vt quæ comprehendere idoneè non prævalet, hæc idoneè mutus laudet.Vnde bene per Psal.dicitur, *Laudate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius*. Laudat,qui se succumbere in eius laudis expletione cõfiderat,&c. *Gregor.9. mor.c.4.* *Laudatur Deus magis admirando et tacendo, quam loquendo.*

2592 Laudate eum in sono tubę:laudate eum in psalterio,& cithara.

Hic ponitur modus, quo laudandus est Deus.Et ostendit Psal. quòd tribus modis laudandus est. Est enim laudandus primò sono tubæ, vt prælior fortissimus: secundò in choro, vt mediator pacificus: ibi, *Laudate eum in tympano*: tertiò in cymbalis, vt quietator omnis spiritus: ibi,*Laudate eum in cymbalis*.Quantum ad primum,sciendum, quòd sonus tubæ est sonus maximè prælijtibus aptus.Quod ostẽdens Petrus Ra.super illo verbo Psalm.40. Beatus, qui intelligit super egenum, &c.dicit, Tuba magistra bellorum suis dat vires, hostibus dat pauorem. Qui sine tuba dimicat,miles non est: fertur furore, non prælio: virtutem non agit, sed pericula: perire quærit, non vincere, &c. Si ergo tuba est magistra, & signum bellorum,quid est aliquem laudare in sono tubæ, nisi ipsum laudare vt triumphatorẽ in bellis?hoc est ergo laudare eum in sono tubę,id est, laudare Deum,quia pro nobis bellando destruxit eum qui habebat mortis imperium. Quid autem sit laudare in psalterio,vide ver.2547. Quid autem sit laudare in cithara,vide versi.481. Vel aliter:per sonum tubæ intellige iudicium extremum, in quo Christus vt verus omnium rex omnibus demonstrabitur tam bonis quàm malis. Dicitur enim iudicium vox tubæ, quia voce tubæ ad iudicium omnes congregabũtur.Quoniam, vt dicit Apostolus,Quoniam ipse dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, &c. Vbi notandum, quòd ideo Christus ad iudicium in voce tubæ venire dicitur: nõ quòd ibi sit tuba corporalis,sed ideo,quia pergens cum sono tubæ,non occultè, sed manifestè pergit. Sic & Christus quamuis primò venerit occultè vt iudicaretur: finaliter tamen manifestè veniet ad iudicandum. Propter quod dicitur Psal.49. Deus noster manifestè veniet, & nõ silebit. Vel descendet in voce tubæ, quia ad iudicium quasi ad bellum veniet. Tuba enim in bellis sonat. Veniet autem tunc Christus ad bellum,quia tunc inimicos debellabit:veniet etiam in voce tubæ, quia tuba sonat in festiuitatibus: & Christus tunc amicos ad festiuitatem æternæ gloriæ inuitabit. Veniet ergo ad iudicium in voce tubæ, quia malos dãnabit, & suos coronabit. Si ergo per vocem tubæ vltimum iudicium designatur,quid est dictum, *Laudate eum in sono tubæ*: nisi, Laudate eum de vltimo iudicio,in quo vt verus rex malis, & hostibus deuictis, suos coronabit. Vel aliter: per sonum tubæ intellige sonum prædicationis: per quem fideles ad bellum contra diabolum excitantur: vt ostendit Stephanus super illo verbo Num.10.Fac tibi duas tubas,&c.dicens, In tuba tria sunt attendenda,quę prædicationi conueniunt,scilicet compositio,sonus, & terror.Compositio, quia tuba in parte anteriori,quæ ori applicatur, angusta est: in parte verò finali, amplior est. Hoc significat, quòd prædicator debet sibi assumere arctiora præcepta, & aliis imponere latiora: vt semper plus faciat, quàm aliis faciendum imponat: vt dicere possit, Manus meæ distillauerunt myrrhã. Manus enim myrrham distillant,cum prædicatores exemplo sui ad carnis macerationem subditos inuitant. Et nota quòd dicit, Distillauerunt myrrham; quia tanta mortificatio carnis in prædicatore debet esse:vt magnum sit subditis, si vel stillam modicam possint imitari.Sonus est in tuba.Vnde clama,quasi tuba exalta vocem tuam. Qui sonus terret,quia prædicatio terrorem audientibus incutere debet. Et nota,quòd duo sunt genera tubarum,scilicet,tubæ ductiles, & cornęæ. Tubæ ductiles, martyres significant: qui passionum tunsionibus facti sunt speciosi. Tubæ verò cornęæ virgines significãt:naturam carnis vt cornu superantes.Bene autem tubę istæ ducti les sunt,quo ad illos,qui tribulati sub malleo proficiunt,& laudes resonant. Argenteæ verò,quo ad illos, qui in carne, non secundum carnem ambulant. & duæ propter charitatis cõcordiam. Si ergo sonus tubæ significat prædicationem, quid est dictum, *Laudate eum in sono tubæ*:nisi,Laudat eum in prædicatione? & meritò:quia prædicationis sono totum orbem conuertit. *Tuba magistra bellorum.* *Tuba significat prædicationem.*

Laudate

Universidad de Deusto
Biblioteca

2593 Laudate eum in tympano, & choro: laudate eũ in chordis, & organo.

Chorus significat concordiã.

Tympanũ quid significat.

Organum est nomen generale omnis vasis musicorum.

Organum significat ecclesiam

Hic ostendit, quòd Deus debet laudari in choro, vt mediator pacificus. Quid autem sit chorus & quòd significet concordiam, vide vers. 2583. Quid est ergo Deũ laudare in choro, nisi ei gratias agere, quòd Christus vt vetus mediator nos Deo pacificauit? Vnde hic August. ait. Chorus laudat Deum, quando laudat eum pacata societas. Per tympanum autem intelliguntur bona temporalia. Et sic ipsum laudat in tympano, qui temporalia bona indigentibus amore Dei distribuit: vide vers. 1392. Vel per tympanum intellige statum immortalitatis post resurrectionem. Quoniam, vt ait Aug. In tympano laudat Deum, cum in carne mutata nulla est terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe sit tympanum siccato, atque firmato. Sequitur, *Laudate eum in chordis & organo.* Chordas, vt ait Gl. hic ponit pro omni instrumento musico, quod chordarum tunsione sonat. Organum verò generale nomen est omnium vasorum musicorum. Vel aliter: organum quandoque accipitur singulariter pro quodam instrumento musico, quod multas habet fistulas fibi adinuicem ordinatas, flatu follium sonans. Et quid significat nisi ecclesiam, quæ multas habet personas diuersis gradibus virtutum sibi inuicem ordinatas, quæ follibus inflatæ sonum emittũt? Quid enim per folles, qui vẽtum vel spiritum immittunt in fistulas, nisi sacramenta ecclesiæ quibus gratia infunditur in ecclesiæ membris, accipimus? Et aduerte, quòd in organo fistula quanto paruior est, tanto acutiorem sonum reddit. Quia quodlibet ecclesiæ membrum quanto paruius, & humilius est, tanto acutiorem sonum ad Dei aures immittit. Quid est ergo laudare Deum in organo, nisi Deum laudare per diuersos ecclesię gradus? vt puta, alium modum laudis habere debet prælatus, alium subditus, alium clericus, alium secularis, alium coniugatus, alium castus. Et sic de singulis.

2594 Laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.

Hic ostendit Deum laudandum in cymbalis vt quietatorem omnium. Ideo hic concluditur, *Omnis spiritus laudet dominum.* Dicat ergo, *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus.* Vbi aduertẽdum, quòd cymbala sunt ex permixtis metallis paruissimæ bullæ, quę adinuicem se percutiunt, & acutum sonum reddunt, & melodiam faciunt. Et per ista significantur labia nostra, quæ cordi concinna, in laudibus Dei bene sonant. Et quod Psal. intelligeret non de cymbalis inanimatis, sed rationabilibus, subdit, *Laudate eum in cymbalis iubilationis*, id est, in labiis iubilum intus conceptum extra monstrantibus. Vel aliter, secundum August. Cymbala inuicem se tangunt, vt sonent. Ideò à quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius puto in cymbalis quodammodo laudare Deum, dum quisque laudatur à proximo, non à seipso: & inuicem se honorãtes, dant laudem Deo. Ne quis autem intelligat cymbala, quæ sine anima sonant: ideo puto additum, *in cymbalis iubilationis.* Iubilatio namque est ineffabilis laus, quæ non nisi ab anima proficiscitur. Quid autẽ sit iubilatio, vide vers. 766. Item notandum, vt hic dicit August. quòd, secundum musicos, tria sunt genera sonorum, scilicet voce, flatu, pulsu. Voce, vt est per fauces, & arterias sine organo alio cantantis hominis: flatu, sicut per tibiam, fistulam, vel huiusmodi: pulsu, sicut per citharam. Nullum itaque genus hic prætermissum est. Nam vox est in choro, flatus in tuba, pulsus in citharis, & cymbalis. Quibus significantur tria, scilicet, mens, spiritus, & corpus: sed per similitudines, non per proprietates. Sequitur, *Omnis spiritus laudet dominum.* Vbi nota, quòd duplex est spiritus, scilicet angelicus, & humanus, qui omnes præ aliis rebus ad Dei laudem inuitantur. Et in isto modico verbo totum Psalmum istum concludit: vt hic ostendit August. dicens. Quòd in principio Psal. proposuit Ptal. dicens, *Laudate dominum in sanctis eius*: quibus hoc dixit, nisi ipsis sanctis? & in quibus Deum laudare debent, nisi in seipsis? Quasi dicat Psalm. Vos estis sancti eius, vos virtus eius estis, sed quam fecit in vobis: vos multitudo magnitudinis eius, quam fecit & ostendit in vobis. Vos estis tuba, Psalterium & cithara: vos tympanum, chorus, chordæ, organum, & cymbala iubilationis benesonantia, quia consonantia, vos estis hæc omnia. Nihil hic vile, nihil hic transitorium. Et quia fere secundum carnem mors est, ideo, *omnis spiritus laudet dominum.*

¶ Consistit autem liber iste in centum quinquaginta Psalm. qui numerus celeberrimis adnotatur mysteriis. Constat enim ex octogenario, & septuagenario: qui idem significat quod octonarius & septenarius. Et idem mysterium est in simplicibus, & in compositis. Quia sicut quindenarius ex quindecim consurgit vnitatibus: sic centũ quinquaginta ex quindecim denariis. Octonarius autẽ octauam significat resurrectionis: quia cum sint sex ætates viuentium, & septima moriẽtium: octaua erit resurgentium. Septenarius verò, tempus significat huius vitæ, quæ septem dierum agitur reuolutione. Docet nos ergo liber iste in hui⁹ vitæ septenario sic operari, vt in octaua resurrectionis glorificemur.

FINIS.

TABVLA VERSICVLORVM
OMNIVM IN TOTO PSALTERIO
CONTENTORVM IVXTA
ALPHABETI ORDINEM.

In quo primus numerus folium, Secundus columnam, Tertius verò tomum significat.

A Baltitudine diei timebo. fol.415. 1.1.c
Ab increpatione tua domine 80. 2.1.e
Ab increpatione tua fugient. 122. 1.2.c
Ab increpatione tua Deus Iacob 580.1.1.b
Abyssus sicut vestimentum amictus 121.1.2.e
Abyssus abyssum inuocat 280.2.1.e
Ab omni via mala prohibui 339.2.2.a
Ab omnibus iniquitatibus meis erue 254.1.1.a
Abscondes eos in abscondito faciei 174.1.1.a
¶ Accedet homo ad cor altum, & exal. 465.1.1.a
Accedite ad eum, & illuminamini 195.1.1.d
Accingere gladio tuo super fe. 299.1.1.b
Acuerunt linguas suas sicut serpen. 514.1.2.d
A custodia matutina vsque ad 542.2.2.e
¶ Ad alligandos reges eorum in 597.1.2.b
Ad annunciandum mane misericordiam tuam 23. 2.2.a
Adducentur regi virgines post eam 305.2.1.d
Ad faciendam vindictam in natio. 596.1.2.d
Adhæsi testimoniis tuis, domine 289.2.2.b
Adhæsit pauimento anima mea 286.1.2.a
Adhæreat lingua mea faucibus 89.2.2.d
Adhuc multiplicabuntur in senecta 29.1.2.e
Adhuc escæ eorum erant in ore ipso. 610.1.1.b
Adiiciat dominus super vos, super vos 244.2.2.c
Ad ipsum ore meo clamaui 484.1.1.a
Adiuua me, domine Deus meus 212.1.2.b
Adiuua me, & saluus ero, & medi. 351.2.2.b
Adiuua nos, Deus salutaris noster 635.1.1.b.
Adiutorium nostrum in nomine domini 418.2.2.d
Adiutor meus, & liberator meus 528.1.1.b
Adiutor meus esto, domine ne de. 146. 1.1.c
Adiutor meus, tibi psallam, quia 436.1.1.c
Adiutor meus, & protector meus 267.1.1.c
Adiutor, & susceptor meus es tu 349.2.2.e
Ad me ipsum anima mea conturbata 280.1.1.c
Ad nihilum deductus est in cõspectu 65.1.1.c
Ad nihilum deuenient tanquam aqua 427.2.1.b
A domino factum est istud: & est 266.1.2.b
¶ Ad dominũ, cum tribularer, clamaui 396.1.2.b
Psal. 119. Adolescentulus sum ego, & contemptus 369.1. 2.c
Adorate eum omnes angeli eius 64.1.2.b
Ad te, domine, clamabo, Deus meus, ne 147.2.1.e
Psal. 27. ¶ Ad te, domine clamabo 147.2.1.e
Ad te Domine clamabo 162.2.1.b
¶ Ad te, domine, leuaui animam meam 127.2.1.c Psal.24.
Ad te clamauerunt, & salui facti 111.2.1.d
¶ Ad te leuaui oculos meos 411.2.2.b Psal. 122
Aduersum me loquebãtur, qui sedebãt 513.1.1.c
Aduersum me susurrabant omnes 272.1.1.b
Ad vesperum demorabitur fletus: & ad 161.1.1.e
Ad videndum in bonitate electorum 161.2.2.b
Aduocauit cœlum de sursum 344.2.1.d
Aedificans Hierusalem dominus 573.2 2.b
Aestimatus sum cum descendentibus in lacũ 694
Aequitas testimonia tua in æternum. 371.
¶ A facie domini mota est terra 237 2.2.c Psal.28.
A facie indignationis tuæ 95.1.2.a
Afferte domino, filij Dei 153.1.1.c
Afferte domino gloriam & honorem 154.1.1.c
Afferte domino patriæ gentium 56.1.2.d
Afferentur in lætitia, & exultatione 306.1.1.c
Afflictus sum, & humiliatus sum nimis 242.1.1.c
A finibus terræ ad te clamaui 445.1.1.c
A fortitudine manus tuæ ego defeci 254.2.1.b
A fructu frumenti, vini, & olei sui 14.2.1.b
A iudiciis tuis non declinaui 340.1.2.b
¶ Alienati sunt peccatores à vulua 426.1.1.a
Alleuat dominus omnes, qui corruũt 562.1.2.d
Alluxerunt fulgura eius orbi terrę 62.1.2.c
Altaria tua, domine virturum 670.2.1.a
¶ A mandatis tuis intellexi, propterea 341.2.2.b.
Amici mei, & proximi mei 243.1.1.b
Amplius laua me ab iniquitate mea 359.1.1.b
Amputa opprobriũ meum, quod suſc. 295.1.2 b
¶ Anima mea in manibus meis semper 345.2.1.d
Anima autẽ mea exultabit in domino 206.1.1.a
Anima eius in bonis demorabitur 133.2.1.a
Anima nostra sicut passer erepta est 417.2.2.d
Anima nostra sustinet dominum 191.2.1.b
Animalia pusilla cum magnis 133.2.2.a
Animalia tua habitabunt in ea 493.1.1.a
Anni nostri sicut aranea medita. 8.1.2.a
Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia 262.1.1.c
Annunciaui, & loquutus sum 260.1.1.c.
Annunciauerunt cœli iustitiam eius 63.1.2.c.
Annunciate inter gentes gloriam eius 54 1.2.e
Annunciabitur domino generatio 120.1.1.c
Anticipauerunt vigilias oculi mei 585.1.1.e
¶ Aperta est terra, & deglutiuit Dathan 167.1.2.e.
Aperis manum tuam, & imples 563.2.2.e
Aperuerunt super me os suum 114 1.1.b
Apertam in parabolis os meum 594.1.1.a
Aperite mihi portas iustitiæ 264.1.2.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Appone iniquitatem super iniquitatem 521.1.1.d
Apprehendere arma & scutum. 203.1.1.d
Apprehendite disciplinam,ne quando 9.2.1.c
Appropinquet deprecatio mea 390.2.2.b
Appropinquauerunt persequentes 375.2.2.d
Apud dominum gressus hominis 231.2.1.c
Apud me oratio Deo vitæ meæ 281.1.1.a
Apud te laus mea in ecclesia magna 118.1.1.d
¶ Arcum conteret,& confringet arma 345.1.1.e
A resistentibus dexteræ tuæ custodi 72.1.1.d
Aruit tanquam testa virtus mea 114.2.1.d
¶ A sagitta volante in die 17.1.2.e
Ascendit fumus in ira eius 78.2.1.c
Ascendit Deus in iubilo 318.1.1.b
Ascendisti in altum:cepistis captiuita. 497.2.1.d
Ascendunt montes,& descendunt cãpi 122.2.2.a
Ascendunt vsque ad cœlos, & descen. 189.2.2.d
A solis ortu vsque ad occasum laudabo. 542.2.2.d
A solis ortu,& occasu 180.2.2.b
Asperges me,domine,hyssopo 363.2.1.b
Aspice in me,& miserere mei 362.1.2.d
Astitis regina à dextris tuis 302.2.1.d
Astiterunt reges terræ & principes 7.1.1.c
Psal. 77. ¶ A templo tuo,quod est in Hierusalem. 503.1.1.e
¶ Attẽdite,populemeus,legem meam 592.2.1.b
Attollite portas,principes,vestras 127.1.1.a
Psal. 48. ¶ Audi,filia,& vide,& inclina 303.2.1.b
Audi,populus meus,& contestabor te 653.2.1.b
¶ Audite hæc,omnes gentes 330.1.1.c
Audi,populus meus,& loquar Israel 346.1.1.d
Audiuit,Deus,& spreuit 624.2.1.a
Audiuit Dominus,& misertus est mei 163.2.1.d
Audient verba mea,quoniã potuerunt 525.2.2.c
Audiam, quod loquatur in me 678.2.1.c
Auditam fac mihi mane misericordiam 538.2.2.a
Auditum meo dabis gaudium,& lætitiã 365.2.1.b
Auertisti nos retrorsum post inimicos 290.1.1.b
Auertisti testamentum serui tui 718.2.1.c
Auertisti adiutorium gladij eius 720.1.1.a
Auertisti faciem tuam à me. 162.1.1.e
Auertantur retrorsum,& confundantur 526.2.1.b
Auertantur retrorsum,& erubescant 554.2.1.c
Aduerte faciem tuam à peccatis mei 367.1.1.b
Auerte oculos meos,ne videant vani. 293.2.2.b
Auerte mala inimicis meis 426.2.1.a
Auertẽte autem te faciem, turbabuntur 135.1.2.b
Auertantur statim erubescentes 527.1.1.d
Auferà me opprobrium,& contẽptũ 154.1.2.d
Auferuntur iudicia tua à facie eius 41.2.1.a
A voce gemitus mei adhæsit os 91.2.2.e
A voce exprobrantis & obloquentis 292.2.1.d
Aures habent,& nõ audient 241.2.2.b.474.1.2.a
Auribus percipe,domine,orationem 684.2.1.b
Auribus percipe orationẽ meam,non in 679.1.1.e
Aut obliuiscetur misereri Deus 587.1.1.e
Aut in finem misericordiam suam 586.2.1.c
Auxilium meum à domino,qui fecit 402.1.2.d

Psal. 40. BEatus,qui intelligit super egenum 267.2.2.b
Psal. 111. Beatus homo,quem tu erudieris 39.1.2.d
Beatus vir, qui timet dominum 226.2.2.b
Beatus vir, qui non abiit in consilio impio. 1.1.1.a
Beatus vir,cuius est nomen domini 259.1.1.b
Beatus vir,cui non imputauit dominus 176.2.1.d
Psal. 1. Beatus vir,qui impleuit desiderium 431.1.2.e
Beatus vir,cuius est auxilium abs te 672.1.1.a
Beatus: cuius Deus Iacob adiutor eius 569.2.2.c
Beatus, qui tenet [illegible], & alliget parvulos 492.2.2.d

Beatus,quem elegisti,& assumpsisti 469.1.1.b Psal. 118.
¶ Beati immaculati in via 268.1.2.c Psal. 127.
¶ Beati omnes,qui timent dominum 432.1.2.b Psal. 32.
¶ Beati,quorũ remissæ sunt iniquitates 175.2.1.c
Beati,qui habitant in domo tua 671.1.1.e
Beati,qui custodiunt iudicium 160.2.2.d
Beati,qui scrutantur testimonia eius 270.1.2.b
Beata gens,cuius est dominus Deus eius 189.1.1.e
Beatum dixerunt populi,cui hæc sunt 553.1.2.d
Benedictus dominus Deus Israel 548.1.2.b
Benedictus dominus, qm̃ mirificauit 174.2.1.a
Benedictus dominus,qui non dedit 417.1.2.c
Benedictus dominus, qm̃ exaudiuit 151.2.1.e
Benedictus dominus Deus Israel 576.1.1.a
Benedictus dominus in æternum 723.2.1.d
Benedictus dñs Deus Israel à seculo 276.1.1.e
Benedictus dominus ex Sion 475.1.2.c
¶ Benedictus dominus Deus meus 542.1.2.b Psal. 143.
Benedictus dominus die quotidie 498.2.1.c
Benedictus es,domine, doce me 277.1.2.c
Benedictus Deus,qui non amouit 484.2.1.c
Benedicti vos à domino, qui fecit 245.2.2.a
Benedicite gentes,Deum nostrum 480.1.1.a
Benedicite domino,omnia opera eius 117.2.2.a
Benedicite domino, oẽs virtutes eius 116.2.2.a
Benedicite domino omnes angeli eius 115.1.2.d
¶ Benedic,anima mea,domino,& omnia 105.1.2.d Psal. 102. Psal. 103.
¶ Benedic anima mea,domino, domine 117.2.2.d
Benedic,anima mea,domino,& noli 105.2.2.d Psal. 33.
¶ Benedicam dominũ in omni tempore 192.1.1.a
Benedicam dominum,qui tribuit mihi 68.1.1.b
Benedicat tibi dñs ex Sion 434.2.2.b.& 465.1.2.c
Benedicat nos Deus, Deus noster 487.2.1.b
Benedicent coronæ anni benignitatis 502.2.1.c Psal. 84.
¶ Benedixisti,domine,terram tuam 675.2.1.b
Benedixit domui Israel 244.1.2.b
Benedixit omnibus qui timent 244.2.2.a
Benediximus vobis de domo domini 267.2.2.a
Benefac,domine:bonis,& rectis 421.1.2.b
Beneplacitũ est domino super timentes 579.2.2.c
Benigne fac in bona voluntate tua 409.1.1.e
Bestiæ & vniuersa pecora 691.1.2.d
¶ Bonus es tu,& in bonitate tua 216.1.2.c
Bonum est confidere in domino 259.2.2.b Psal. 91.
¶ Bonum est confiteri domino,& psallere 22.2.2.b
Bonum est sperare in domino quàm 159.2.2.d
Bonum mihi,quia humiliasti me 317.2.2.d
Bonum mihi lex oris tui 318.1.1.c
Bonitatẽ fecisti cum seruo tuo, domine 314.1.2.b
Bonitatem,& disciplinam,& scientiam 314.2.2.c
Buccinate in neomenia tuba 651.1.1.b

CAdent à latere tuo mille 18.1.2.a
Cadẽt in retiaculo eius peccatores 527.1.2.a
Cadent super eos carbones 558.2.2.b
Calicem salutaris accipiam 253.1.2.d
¶ Cantate domino canticum nouum 593.2.2.a Psal. 149.
¶ Cantate domino canticũ nouũ, cantate 53.1.2.b Psal. 95.
Cantate domino,& benedicite nomini 53.2.2.c
¶ Cantate domino canticũ nouum, quia 67.2.2.a Psal. 97.
Cantate Deo,psalmum dicite nomini 490.1.1.b
Cantate ei canticum nouum 185.2.1.d
Cantate ei,& psallite ei 139.1.2.e
Cantabo domino in vita mea 136.2.2.e
Cantabiles mihi erant iustificationes 305.1.2.c
Captabunt in animam iusti 43.1.2.b
Caput circuitus eorum labor 518.1.2.a
Castigans castigauit me dominus 263.2.2.c

Catuli leonum rugientes. 130.2.2.d
¶ Cœlum cœli domino,terram autem 245.2.2.c
Psal. 18. ¶ Cœli enarrant gloriam Dei. 94.1.1.a
¶ Cibabis nos pane lachrymarum 668.1.1.c
Circundate Sion & complectimini eam 358.2.1.e
Circundantes circundederunt me. 260.2.2.b
Circundederunt me dolores mortis 248.1.2.d
Circundederunt me vituli multi. 113.2.1.c
Circundederunt me ficut apes 261.1.2.a
Circundederunt me dolores mortis,& 77.1.1.c
Circundederunt ficut aqua tota die 724.2.1.b
Circuiui & immolaui in tabernaculo 145.1.1.a
Cito fecerunt obliti sunt operum eius 165.2.2.e
¶ Clamaui ad te domine,dixi tu es 531.1.2.c
Clamaui ad te saluum me fac 373.2.2.b
Clamaui ad te domine,tota die expandi 721.1.1.c
Clamaui in toto corde exaudi me 372.1.2.b
Clamauerunt iusti & dominus exaudi. 200.2.1.b
Clamauerunt nec erat qui saluos face. 90.2.1.a
Clamabo ad Deum altissimum 447.1.1.a
Clamauit ad me & ego exaudiam eum. 21.2.2.d
¶ Coagulatum est sicut lac cor eorum 317.1.2.d
Cogitaui dies antiquos & annos 613.2.1.b
Cogitaui vias meas:& conuerti 309.2.2.d
Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam 581.1.1.c
Cognoui domine quia æquitas iudicia 321.1.2.e
Cognoui omnia volatilia cœli 380.2.1.c
Cognoui quia faciet dominus iudicium 520.1.2.b
Cognoscetur dominus iudicia faciens 41.1.1.b
Collocauit me in obscuris sicut 535.2.2.c
Commota est & contremuit terra 78.1.1.d
Commoueantur à facie eius vniuersa 57.1.2.d
Commouisti terram & conturbasti eam 467.1.1.c
Complaceat tibi domine vt eruas me 265.2.1.a
Concaluit cor meum intra me 249.1.1.c
Conculcauerunt me inimici mei 439.2.1.b
Concupiui salutare tuum domine 394.1.2.b
Concupiuit anima mea desiderare iusti. 252.2.2.c
Confessio eius super cœlum & terram 602.1.2.c
Confessio & magnificentia opus eius 221.1.2.e
Confessio & pulchritudo in conspectu 55.2.2.b
Confessionem & decorem induisti 118.1.2.c
Confige timore tuo carnes meas 353.1.2.d
Confitebor tibi in cithara Deus Deus 317.1.1.c
Psal. Confitebor tibi quia feci 417.1.1.d
137. Confitebor tibi domine in toto corde 493.1.2.a
Confitebor tibi in ecclesia magna 210.1.1.d
Confitebor tibi quoniam exaudi 268.1.2.c
Confitebor tibi in directione cordis 273.2.2.c
¶ Confitebor tibi domine in toto corde meo in
Psal. 9. consilio 35.1.1.b
Confitebor tibi domine Deus meus in 712.1.1.e
Psal. ¶ Confitebor tibi domine in toto corde 220.2.2.a
110. Confitebor tibi quia terribiliter magnif. 506.1.2.d
Confitebor tibi in populis domine & 449.2.1.d
Confitebor tibi in populis domine,& 196.1.2.e
Confitebor tibi quoniam exaudisti me 264.2.2.d
Confitebor domino secundum iustitiam 30.2.1.b
Psal. 74. Confitebor domino nimis in ore meo 213.1.2.e
¶ Confitebimur tibi Deus:confitebimur 599.2.1.e
Confitebuntur cœli mirabilia tua dñe 718.1.1.c
¶ Confitemini domino quoniam bonus 159.1.2.c
Ps. 105. ¶ Confitemini domino quoniam bonus 279.2.2.a
Ps. 106. Confitemini domino in cithara 184.2.1.e
Confitemini domino dom. 477.1.2.c.& 485.2.2.c
Confitemini Deo cœli, quoniam 485.1.2.d
Ps. 117. ¶ Confitemini domino qm̃ bonus, qm̃ 256.2.2.a
Ps. 104. ¶ Confitemini domino & inuocate 138.2.2.a
Ps. 135. ¶ Confitemini domino quoniam bonus 476.1.2.a

Confitemini Deo deorum. 476.2.2.c
Confiteantur domino misericordiæ eius 185.2.2.
b.& 187.2.2.d.& 182.2.2.c.& 191.2.2.b
Confiteantur nomini tuo magno 74.2.2.a
Confiteantur tibi populi Deus 514.2.1.d
Confiteantur tibi domine omnes reges 495.2.2.b
Confiteantur tibi domine omnia opera 559.1.2.a
Confortati sunt qui persecuti sunt me. 537.2.1.c
Confundantur & deficiant detrahentes 562.2.1.e
Confundantur omnes inique agentes. 129.1.1.d
Confundantur & reuereantur querentes 204.1.1.d
Confundantur & reuereantur simul 265.2.1.b
Confundantur superbi quia iniuste ini. 323.1.2.c
Confundantur & reuereantur qui quæ. 554.2.1.a
Confundantur omnes qui adorant 63.2.2.b
Confringam illos nec poterunt stare 90.1.1.c
Congregans sicut in vtre aquas maris 187.2.1.a
Congregate illi sanctos eius 376.2.1.a Psal. 15.
¶ Conserua me domine quoniam speraui 65.2.1.b
Considerat peccator iustum 235.1.1.d
Considerabam ad dexteram & videbam 530.1.2.d
Consilium autem domini in æternum 188.2.1.d
Constitue super eum peccatorem,& 201.2.2.c
Constitue domine legislatorem super 43.2.1.e
Constituit eum dominum domus suæ 147.2.2.d
Constituite diem solemnem in condem. 267.2.2.c
Consummetur nequitia peccatorum 28.1.1.a
Contaminauerunt testamentum eius 437.1.1.e
Comere brachium peccatoris & maligni 48.2.1.b
Contritio & infœlicitas in viis eorum 61.1.1.d
Contristatus sum in exercitatione 418.1.1.b
Conturbati sunt omnes qui videbant 493.2.1.d
Conturbatæ sunt gentes & inclinata 344.2.1.c
Conuerte nos Deus salutaris noster. 703.2.1.a
Cõuertere domine captiuitatem nostrã 424.2.2.c
Conuertere domine vsquequo 11.1.2.c
Conuertere domine & eripe animam 22.1.1.d
Conuertere anima mea in requiem tuã 249.2.2.e
Conuertantur retrorsum & reuerean. 265.2.1.c
Conuertantur peccatores in infernum 41.1.1.c
Conuertantur mihi timentes te & qui 323.2.2.c
Conuertetur dolor eius in caput eius 30.1.1.c
Conuertentur ad vesperã & 459.1.1.b. & 463.1.1.a
Conuertit aquas eorum in sangui. 152.1.2.b
Conuertit cor eorum vt audirent 150.1.2.b
Conuertisti planctum meum in gaudium 164.1.1.b
¶ Credo videre bona domini 147.2.1.b Psal. 117.
¶ Credidi propter quòd locutus sum 251.1.2.d
Cor meum conturbatum est in me 242.2.1.c
Cor meum conturbatum est in me,& 429.1.1.a
Cor meum & caro mea 694.2.1.d
Cor mundum crea in me Deus 403.1.1.a
Cor autem eorum non erat rectum 641.2.1.c
Coram illo procident Æthiopes 572.1.1.d
Coram patribus eorum fecit mirabi. 629.1.1.e
Corripiet me iustus in misericordia 524.1.2.d
Corrupti sunt & abominabiles facti sunt 60.1.1.b
Corrupti sunt & abominabiles facti sunt 418.2.1.d
Cuius maledictione os plenum est 46.1.1.a
¶ Cùm inuocarem exaudiuit me, 12.1.1.e
Cum essent in numero breui 143.2.2.b Psal. 4.
Cùm exurgeret in iudicio Deus 609.2.1.c
Cum occideret eos quærebant eum 640.1.1.c
Cum ceciderit non collidetur 232.2.1.b
Cum his qui oderunt pacem eram paci. 400.2.2.e
Cum dederit dilectis suis somnum 430.1.2.a
Cum dederit dilectis suis somnut 430.1.2.a
Cum sancto sanctus eris 85.2.1.c
Cum irasceretur furor eorum in nos 416.1.2.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum exarserit in breui ira eius 10.1.1.a
Cum exurgerent homines in nos 415.2.2.c
Cum iudicatur exeat condemnatus 202.1.2.c
Cum hominibus operantibus iniquitatem 523. 2. 2.b
Cum exorti fuerint peccatores sicut 25.2.2.c
Cur timebo in die mala 363.1.1.d
Currus Dei decem milibus multiplex 525.1.1.c
Custodiens paruulos dominus 249.2.2.b
Custodi me a laqueo quem statuerunt 526.2.2.e
Custodi me domine de manu peccato. 514.2.2.c
Custodi animam meam quoniam san. 709.1.1.a
Custodi animam meam & erue me 135.1.1.c
Custodi innocentiam & vide æquitatem 236.2.1.d
Custodiuit anima mea testimonia tua 389.1.2.c
Custodiebant testimonia eius 77.1.2.c
Custodit dominus omnes diligentes se 566.1.2.c
Custodit dominus omnia ossa eorum 201.2.1.c
DA illis secundum opera eorum 150.2.1.e
Da mihi intellectum & scrutabor 291.2.2.c
Da nobis auxiliū de tribul. 199.1.2.c.& 472.1.1.c
Dante te illis colligent 134.2.2.b
¶ De cœlo auditum fecisti iudicium 609.1.1.c
De cœlo respexit dominus 190.1.1.a
Decidant à cogitationibus suis 18.1.1.b
Declaratio sermonum tuorum illumi. 361.1.2.b
Declina à malo & fac bonum 234.2.1.e
Declinate à me maligni 350.1.2.c
Declinantes autem in obligationes 421.1.2.e
Dedisti nos tanquam oues escarum 321.2.1.a
Dedisti metuentibus te significatio 468.2.1.c
Deduc me in semita mandatorum 292.1.2.d
Deduc me domine in via tua 712.1.1.b
Deduxisti sicut oues populum tuum 619.2.1.d
Deduxisti me quia factus es spes mea 473.2.1.c
Deduxisti me super semitas iusti 122.1.1.d
Defectio tenuit me pro 304.2.2.d
Defecit caro mea & cor meum 587.2.1.b
Defecit in salutare tuum anima 324.2.2.d
Defecerunt oculi mei in elo. 325.2.2.c
Deficiant peccatores à terra 138.1.2.c
Delectare in domino: & dabit 221.2.1.e
Deleantur de libro viuentium 349.2.1.c
Delictum meum cognitum tibi feci 178.2.1.c
Delictum oris eorum sermonem lab. 462.1.1.a
Delicta quis intelligit 100.1.1.c
Delicta iuuentutis meæ 131.1.1.a
Deprecatus sum faciem tuam in toto 308.2.2.c
De præparato habitaculo suo 190.1.1.d
Ps. 129. ¶ De profundis clamaui ad te domine 439.2.2.d
De quo non impleuit manum suam 438.2.2.e
Descendet sicut pluuia in vellus 570.2.1.b
Desiderium cordis eius tribuisti ei 104.2.1.b
Desiderium pauperum exaudiuit domi. 49.1.1.d
Desiderabilia super aurum & lapidem 99.2.2.c
Desine ab ira & derelinque furorem 224.2.1.e
Destruxisti eum ab emundatione 744.1.1.d
Destruxisti omnes sepes eius 743.1.1.b
De torrente in via bibit 220.1.2.b
Detrahentem secreto proximo suo 85.2.2.a
De tribulatione inuocaui dominum 258.1.2.2
Psal.69. ¶ Deus in adiutorium meum intende 553.1.1.b
Deus in sancto via tua 616.2.1.b
Deus autem rex noster ante sæcula 592.2.1.e
¶ Deus auribus nostris audiuimus 317.1.1.e
Psal.34. Deus autem noster in cœlo 239.1.2.d
Deus canticum nouum cantabo tibi 549.1.2.b
Deus conteret dentes eorum 453.1.1.c
Deus cum egredereris in conspectu 519.2.1.b
¶ Deus deorum dominus locutus est 372.1.1.e Psal.49.
¶ Deus Deus meus ad te de luce vigilo 482.1.1.e Psal.62.
¶ Deus Deus meus respice in me 109.2.1.a Psal.21.
Deus docuisti me à iuuentute mea 564.2.1.c
Deus exaudi orationem meam 424.2.1.a
Deus in domibus eius cognoscetur 353.2.1.d
Deus in medio eius non commouebitur 343.1.1.e
Deus iniqui insurrexerunt super me 713.1.1.c
Deus in loco sancto suo 519.1.1.a
¶ Deus in nomine tuo saluum me fac 423.2.1.a Psal.53.
Deus iudex iustus fortis & patiens 28.2.1.c
¶ Deus laudem meam ne tacueris 199.1.2.d Ps.108.
Deus locutus est in sancto suo 469.2.1.a
¶ Deus iudicium tuum regi da 568.1.1.c Ps.71.
Deus manifeste veniet 373.2.1.c
Deus meus es tu & confitebor tibi 268.1.2.b
Deus meus eripe me de manu peccato. 558.2.1.e
Deus meus pone illos vt rotam 691.2.1.c
Deus meus adiutor meus 76.2.1.a
Deus meus impolluta via eius 85.1.1.a
Deus meus clamabo per diem 111.1.1.a
¶ Deus misereatur nostri & benedicat 512.2.1.d Ps.66.
Deus ne elongeris à me 562.1.1.e
¶ Deus noster refugium & virtus 340.2.1.c Psal.45.
Deus noster Deus saluos faciendi 527.1.1.a
Deum non inuocauerunt 419.2.1.a
Deus ostendit mihi super inimicos 461.1.1.a
¶ Deus quis similis erit tibi 686.2.1.c Psal.82.
Deus qui glorificatur in consilio sancto. 729.1.1.b
Deus qui præcinxit me virtute 85.2.1.a
Deus qui das vindictas mihi 92.2.1.b
¶ Deus repulisti nos & destruxisti 465.2.1.c Psal.59.
Deus stetit in synagoga deorum 683.1.1.d Ps.81.
Deus tu conuersus viuificabis nos 704.1.1.c
Deus tu scis insipientiam meam 538.1.1.d
¶ Deus veneruut gentes in hæreditatem 657. 1. Psal.78. 1.e
Deus virtutum conuerte nos & ostende 667.2.1.d
Deus virtutum conuertere 673.1.1.c
Deus vitam meam annunciaui tibi 442.2.1.b
¶ Deus vltionum dominus 33.1.2.c Psal.93.
De ventre matris meæ Deus meus es tu 113.1.1.d
De vultu tuo iudicium meum prodeat 69.2.1.c
Dextera domini fecit virtutem 262.2.2.c
Dexteram tuam sic notam fac 10.2.2.d
¶ Dicat nunc Israel quoniam bonus 257.1.2.d
Dicat nunc domus Aaron 257.2.2.b
Dicant nunc qui timent dominum 257.2.2.c
Dicant qui redempti sunt à Domino 180.1.2.c
Dicet domino susceptor meus es tu 14.1.2.c
Dicens tibi dabo terram Chanaam 143.1.2.d
Dicentes Deus dereliquit eum 562.1.1.a
Dicite Deo quam terribilia sunt opera 505.1.1.d
Dies super dies regis adiicies 475.1.1.d
Dies diei eructat verbum 55.1.1.b
Dies mei sicut vmbra declinauerunt 95.1.2.c
Die ac nocte circundabit eam super 433.1.1.a
Dilatasti gressus meos subtus me 89.2.1.c
¶ Dilexi quoniam exaudiet dominus 146.2.2.d
Dilexisti malitiam super benignitatem 412.1.1.d Ps. 114.
Dilexisti omnia verba præcipitationis 412.2.1.c
Dilexisti iustitiam & odisti iniquita. 333.2.1.b
¶ Diligam te domine fortitudo mea 75.2.1.a Psal.17.
Diligite dominum omnes sancti eius 175.1.1.d
Diligit misericordiam & iudicium 186.2.1.a
Dinumerabo eos & super arenam 508.2.2.c
Dirige me in veritate tua 130.1.1.d
Dirige mansuetos in iudicio 131.2.1.c
Dirigatur oratio mea sicut incensum in 521.2.2.d

Diripuerunt eum omnes transeuntes 719.2.1.a
Dirupisti, domine, vincula mea 254.2.2.a
Dirupit petram, & fluxerunt aquæ 157.1.2.a
Disrumpamus vincula eorum 7.2.1.d
Discedite à me omnes qui operamini 23.1.1.d
Disperdat dominus vniuersa labia 54.2.1.a
Dispergite illos in virtute tua 435.1.1.d
Disperierunt in Endor 664.2.1.d
Dispersit, dedit pauperibus 230.2.2.c
Disposui testamentum electis meis 763.2.1.b
Dissipa gentes, quæ bella volunt 504.1.1.c
Dissipati sunt, nec compuncti 209.2.1.b
Dissipata sunt ossa nostra secus in. 526.1.2.d
Diuerte à malo, & fac bonum 199.2.1.b
Diuertit ab oneribus dorsum eius 652.1.1.e
Diuites egerunt, & esurierunt 197.2.1.c
Dixi domino, Deus meus es tu 516.1.2.c
Dixi iniquis, nolite inique agere 574.1.1.a
Dixi, confitebor aduersum me 179.1.1.c
Psal. 38. ¶ Dixi, custodiam vias meas 247.1.e
Ps. 109. ¶ Dixit dominus domino meo 214.1.2.d
Psal. 13. ¶ Dixit insipiens in corde suo 392.1.1.d
Dixit enim in corde suo 45.2.1.d.& 47.1.1.b
Psal. 52. ¶ Dixit insipiens in corde suo, non est 417.2.1.e
Dixit, & stetit spiritus procellæ 109.1.2.c
Dixit dominus, ex Basan conuertam 499.2.1.d
Dixit, & venit cynomia 152.2.2.b
Dixit & venit locusta 153.2.2.d
Psal. 35. ¶ Dixit iniustus, vt derelinquat 213.2.1.b
Dixerunt, venite, & disperdamus 662.1.1.c
Dixerunt in corde suo cognatio 565.1.1.b
¶ Docebo iniquos vias tuas 370.1.1.b
Dominus à dextris tuis 219.1.2.a
Dominus adiutor meus, & protector 152.1.1.c
Dominus autem non derelinquet eum 236.1.1.b
Dominus autem irridebit eum 226.2.1.c
Dominus custodit te, dominus protect. 404.1.2.a
Dominus custodit te ab omni malo 405.1.2.d
Dominus custodit aduenas 574.1.2.b
Dominus conseruet eum, & viuificet 368.2.1.c
Dominus custodiat introitum tuum 406.1.2.a
Dominus dabit verbum euangelizantib. 493.1.1.d
Dominus de cœlo prospex. 785.1.1.c
Dominus dixit ad me, filius meus es tu 8.2.1.c
Dominus dissipat consilia gentium 188.2.1.a
Dominus diluuium inhabitare facit 158.2.1.b
Dominus erigit elisos 571.2.2.d
Dominus fortitudo plebis suæ 152.2.1.b
Dominus in cœlo parauit sedem suam 114.2.2.c
Dominus interrogat iustum, & impium 52.1.1.c
Dominus in templo sancto suo 51.1.1.c
Dominus in Sion magnus, & excelsus 74.1.2.c
Psal. 16. ¶ Dominus illuminatio mea 140.2.1.c
Dominus iustus concidet ceruices 437.2.2.c
Dominus memor fuit nostri 243.2.2.e
Dominus mihi adiutor, non 258.2.2.b
Dominus mihi adiutor, & ego despiciam 259.1.2.b
Dominus narrabit in scripturis popu. 692.2.1.e
Dominus opem ferat illi super lectum 269.1.1.b
Dominus pars hæreditatis meæ 67.2.1.a
Dominus protector vitæ meæ 142.1.1.c
Psal. 92. ¶ Dominus regnauit, decorem indutus 30.1.2.a
Psal. 96. ¶ Dominus regnauit, exultet terra 60.2.2.b
Psal. 98. ¶ Dominus regnauit, irascantur populi 72.2.2.d
Dominus retribuet pro me 498.1.2.d
Psal. 22. ¶ Dominus regit me, & nihil mihi 120.2.1.b
Dominus regnabit in æternum 42.1.1.a
Dominus scit cogitationes hominum 38.2.2.d
Dominus soluit compeditos 571.1.2.e
Dominus virtutum nobiscum 344.2.1.c
Dominus virtutem populo suo dabit 158.2.1.e
Domini es salus: & super populum tuum 12.1.1.d
¶ Domini est terra, & plenitudo eius 124.2.1.a Psal.23.
Dominum non inuocauerunt 62.1.1.a
Domine Deus noster, tu exaudiebas eos 77.2.2.a
Domine, ante te omne desiderium meū 242.2.1.b
Domine, adiutor meus, & redemptor 100.2.1.d
Domine, à paucis de terra diuide 74.2.1.a
¶ Domine, clamaui ad te, exaudi 521.1.2.a Ps. 140.
¶ Domine Deus meus, in te speraui 24.1.1.d Psal.7.
¶ Domine dominus noster, quam admira. 30.2.1.e Psal.8.
Domine Deus meus, si feci istud 25.2.1.c
Domine, dilexi decorem domus tuæ 139.1.1.d
Domine Deus virtutū, exaudi orationē 673.1.1.d
Domine Deus virtutum, conuerte nos 641.2.1.d 643.2.1.a.& 649.2.1.e
Domine Deus virtutum, quis similis tibi 705.2.1
¶ Domine Deus salutis meæ 693.1.1.d Psal.87.
Domine Deus meus, clamaui ad te 160.1.1.b
Domine Deus virtutū, quousq; irasceris 642.1.1.c
Domine, domine, virtus salutis meæ 516.2.2.d
Domine, deduc me in iustitia tua 17.1.1.b
Domine, exaudi orationem meam, & cla. 88.2.2.d
Domine, eduxisti ab inferno animam 160.1.1.e
¶ Domine, exaudi orationē meā aurib. 533.2.2.c Ps. 101.
¶ Domine, in virtute tua lætabitur rex 104.1.1.b Ps. 142.
Domine, in lumine vultus tui ambula. 708.2.1.a Ps. 20.
Domine, in voluntate tua præstitisti 162.1.1.a
Domine, inclina cœlos tuos 546.2.2.d
Domine in cœlo misericordia tua 216.2.1.b
Domine, labia mea aperies 372.2.1.d
Domine, libera animam meam à labiis 398.1.2.c
¶ Domine, nō est exaltatum cor meum 444.2.2.b Ps. 130.
Domine, nomen tuum in æternum 473.2.2.a
¶ Domine, ne in furore tuo 19.1.1.b.& 237.2.1.c Psal.16.
¶ Domine, probasti me, & cognouisti 498.2.2.e Psal.37.
Domine, quid est homo, quia innotuisti 545.1.2.d Psa.138.
Domine, quando respicies? restitue 210.1.1.b
¶ Domine, quis habitabit in tabernaculo 62.2.1.a Psal.14.
¶ Domine, quid multiplicati sunt, qui tri. 10.1.1.b Psalm.3.
¶ Domine, refugium factus es nobis 3.1.2.a Psal.89.
Domine, ialuum fac regem 104.1.1.a
Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ 18.2.1.c
Domus Leui benedicite domino 474.2.2.d
Domus Israel benedicite Domino 474.1.2.d
Domus Aaron sperauit in domino 243.1.2.d
Domus Israel sperauit in domino 242.2.2.d
Donec intrem in sanctuarium Dei 556.1.1.e
Donec ponam inimicos tuos 215.2.2.d
Donec annunciem brachium tuum 537.2.1.d
Dormitauit anima mea præ tædio 288.1.2.b
Dormierunt somnum suum 579.2.1.d
Draco iste, quem formasti ad 133.2.2.d
¶ Dulcis, & rectus Dominus 131.2.1.b
Dum appropiant super me nocentes 142.1.1.e
Dum superbit impius, incenditur pauper 44.2.1.a
Dum discernit cœlestis reges 495.2.1.b
Dum confringuntur ossa mea 282.1.1.a
Dum dicunt mihi per singulos dies 282.1.1.c
Deus itineris fuisti in conspectu eius 645.1.1.d
ECce oculi domini super metuentes 191.1.1.b
Ecce enim Deus adiuuat me 425.2.1.b
Ecce sic benedicetur homo 434.2.2.b
Ecce sicut oculi seruorum 412.2.2.a
Ecce loquentur in ore suo 433.2.1.b
Ecce parturit iniustitiam 29.2.1.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecce non dormitabit,neque dormiet 403.1.2.d
Ecce ipsi peccatores,& abundantes 554.2.1.d
Ecce elongaui fugiens 405.2.1.d
Ecce dabit voci suæ vocem virtutis 504.2.1.d
Ecce enim in iniquitatibus conceptus 361.1.1.c
Ps.132. ¶ Ecce quam bonum,& quam iocundũ 460.1.2.a
Ps.133. ¶ Ecce nunc benedicite dominum 461.1.2.a
Ecce audiuimus eum in Ephrata 452.1.2.b
Ecce,domine tu cognouisti omnia nou. 501.1.2.c
Ecce concupiui mandata tua 296.1.2.b
Ecce alienigenæ,& Tyrus,& populus 692.1.1.c
Ecce mensurabiles posuisti dies 251.1.1.c
Ecce enim veritatem dilexisti 362.1.1.a
¶ Edent pauperes,& saturabuntur 118.2.1.c
Educ de custodia animam meam 533.1.2.a
Educes de tribulatione animam meam 540.2.2.e
Educes me de laqueo,quẽ absconderunt 166.2.1.a
Educens nubes ab extremo terræ 469.2.2.b
¶ Effabuntur,& loquentur iniquitatem 35.1.2.d
Effundo in conspectu eius orationem 528.2.2.c
Effunde faciem tuam,& conclude aduersus 203.2.1.e
Effunde super eos iram tuam 520.1.1.c
Effunde iram tuam in gentes,quæ te nõ 633.2.1.c
Effunde sanguinem ipsorum 632.2.1.c
Effusa est contentio super principes 194.2.2.a
¶ Ego dormiui,& soporatus sum 11.2.1.c
Ego sum pauper,& dolens 521.2.1.e
Ego autem constitutus sum rex ab eo 8.1.2.a
Ego autem,cum mihi molesti essent 208.1.1.e
Ego autem tanquam surdus nõ audiebã 244.1.1.a
Ego vero egenus,& pauper sum 528.1.1.a
Ego autem semper sperabo 535.1.1.e
Ego autem annunciabo in seculum 576.1.1.b
Ego autem in domino speraui 198.1.1.a
Ego autem ad dominum clamaui 410.2.1.a
Ego autem dixi in excessu mentis 175.1.1.b
Ego autem mendicus sum,& pauper 266.2.1.d
Ego autem sum vermis,& non homo 112.1.1.a
Ego autem in innocentia mea ingressus 140.1.1.b
Ego autem in te speraui,domine 171.2.1.d
Ego autem in abundantia mea 161.2.1.d
Ego autem cãtabo fortitudinem tuam 435.2.1.c
Ego clamaui,quoniam exaudisti me 70.2.1.c
Ego autẽ in iustitia apparebo in cõspectu 75.1.1.a
Ego autem sicut oliua fructifera 380.2.1.c
Ego dixi in excessu meo 252.1.2.d
Ego dixi,dij estis 659.2.1.b
Ego dixi,domine,miserere mei 269.1.1.e
Ego enim sum dominus Deus tuus, qui eduxi te 653.2.1.d.
Ego verò orationem meã ad te,domine 513.2.1.c
Egrediebatur foras 271.2.1.c
¶ Elegi abiectus esse in domo Dei mei 674.1.1.e
Elegit nobis hæreditatem suam 317.2.1.d
Eleuauerunt flumina,domine 31.2.2.d
Eleuauerunt flumina fluctus 32.1.2.b
Elongasti à me amicum,& proximum 700.2.1.c
Eloquium domini inflammauit eum 147.1.2.c
Eloquia domini eloquia casta 53.1.1.d
¶ Emittet verbum suum,& liquefaciet 594.2.2.a
Emitte manum tuam de alto 548.1.2.b
Emitte spiritum tuum,& creabuntur 135.2.2.c
Emitte lucem tuam,& veritatem 283.1.1.c
Ps. 139. ¶ Eripe me,domine, ab homine malo 512.2.2.a
Eripe me de manu inimicorum 172.1.1.e
Psal.58. Eripe me de inimicis meis,Deus meus 430.1.1.c
Eripe me de inimicis meis,domine 539.2.2.d
Eripe me de operantibus iniquitatem 431.1.1.b
Eripe me de luto,vt non infingar 514.1.1.d
Eripite pauperem,& egenum 659.1.1.a
Eripies me de contradictionibus 90.2.1.d
Eripies inopem de manu for. 206.2.1.c
Eripuit me de inimicis meis 81.1.1.c
Erit firmamentum in terra 546.2.1.e
Erraui sicut ouis,quæ periit 395.1.2.d
Errauerunt in solitudine 181.1.2.b
Erubescant,& conturbentur vehementer 23.2.1.e
Erubescant impij,& deducantur in 173.1.1.a
Erubescant,& conturbentur in seculũ 667.1.1.c
Erubescant,& reuereantur simul 212.2.1.d Psal.44.
¶ Eructauit cor meum verbum bonum 296.d.1.e
Eructabunt labia mea hymnum 389.1.2.e
Erue à framea,Deus,animam meam 116.2.1.d
Esto mihi in Deum protectorem 165.2.1.d
Esto mihi in Deũ protectorẽ,& in locũ 530.1.1.b
Esurientes,& sitientes 181.2.2.d
¶ Et ambulabam in latitudine 299.1.2.c
Et anima mea turbata est valde 21.2.1.a
Et anima mea illi viuet 120.1.1.a
Et ab insurgentibus in me 92.2.1.e
Et abstulit sicut oues populum 621.1.1.c
Et abundauit,vt auerteret iram 614.1.1.e
Et aduersum me lætati sunt 209.1.1.d
Et ascendit super cherubin 79.1.1.c
Et auerterunt se,& non seruauerunt 653.2.1.b
Et adiuuabit eos Dominus 237.2.1.b
Et adorabunt eum omnes reges terræ 544.2.1.e
Et adhuc pusillum,& non erit peccator 225.2.1.d
Et adorabunt in conspectu eius 119.1.1.a
Et adiuuit pauperem de inopia. 194.2.2.d
Et apparuerunt fontes aquarum 80.2.1.b
Et apposuerunt adhuc peccare ei 603.1.1.a
Et annunciabunt cœli iustitiam eius 345.2.1.e
Et annunciauerunt opera Dei 466.1.1.c
Et auxit populum suum vehementer 149.2.2.c
Et benedictum nomen maiestatis eius 548.2.1.a
Et benedicentur in ipso omnes tribus 547.2.1.c
Et benedixit eis,& multiplicati 193.2.2.a
Et cantent in viis Domini 496.1.2.b
Et ceciderunt in medio castrorum 67.1.1.a
Et cibauit eos ex adipe frumenti 650.2.1.a
Et clamauerunt ad dominum cum tribula. 182.1.2.
c.& 185.1.2.c.& 187.1.2.a.& 190.1.2.b
Et cognoscant quia nomẽ tibi dominus 667.2.1.b
Et collocauit illic esurientes 193.1.2.a
Et comedit omne fenum in terra eorũ 154.1.2.b
Et comminuam eos vt puluerem ante 90.2.1.b
Et comminuet eos tanquam vitulũ lib. 157.1.1.b
Et commixti sunt inter gentes 174.1.2.d
Et concidam à facie ipsius inimicos eius 711.2.1.c
Et concluſit in gladio populum suum 525.2.1.b
Et concupiscet rex decorem tuum 304.2.1.a
Et concupierunt concupiscentiam in 166.1.2.d
Et cõuertit in sanguinẽ flumina eorum 617.1.1.a
Et conuersi sunt,& tentauerunt Deum 615.2.1.d
Et crediderunt verbis eius. 165.2.2.c
Et cum electo electus eris 83.2.1.e
Et custodia in nocte,quæ pro 5.1.2.c
Et custodiam legem tuam semper 298.2.2.c
Et dedit terra eorum ranas 152.1.2.c
Et dedit illis regiones gentium 158.1.2.e
Et dedit terram eorum hæreditatem 483.2.2.c
Et dedit eos in misericordias 178.1.2.d
Et dedit eis petitiones ipsorum 166.2.2.b
Et dedit erugini fructus eorum 618.1.1.d
Et dedit terrã eorũ hæredit. 472.1.2.d.& 483.2.2.c
Et dedi

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ 89.1.1.b
Et dederunt in escam meam fel 518.2.1.c
Et deduxit eos in spe,& non timuerunt 621.2.1.b
Et deduxit eos in viam rectam 152.2.2.b
Et de execratione,& mendacio 434.1.1.d
Et defecerunt in vanitate dies eorum 611.1.1.a
Et despexit oculus meus inimicos meos 28.1.2.b
Et dicet homo:si vtique est fructus iusto 456.1.1.a
Et dilatauerunt super me os suum 211.2.2.a
Et dilexit maledictionem 207.2.2.c
Et dilexerunt eum in ore suo 613.1.1.d
Et dimisit eos secundum desideria cordis eorum 654.2.1.d
Et disciplina tua correxit me 89.1.1.c
Et distinxit in labiis suis 173.2.2.c
Et dixi,qs dabit mihi pẽnas sicut colũbæ 405.1.1.d
Et dixi ergo sine causa iustificaui cor 555.1.1.a
Et dixi,nunc cœpi 587.2.1.a
Et dixi,forsitan tenebræ conculcabunt 504.1.2.d
Et dixi vt disperderet eos 169.1.2.b
Et dixerunt quomodo scit Deus 554.1.1.c
Et dixerunt non videbit dominus 36.2.2.a
Et dominabitur à mari vsque ad mare 643.2.1.b
Et dominabuntur eorum iusti in marut. 339.2.1.c
Et ædificabo in gñatione,& generationẽ 704.1.1.a
Et ædificauit sicut vnicornis 629.2.1.d
Et educet quasi lumen iustitiam tuam 223.2.1.d
Et eduxit populum suum in exultationẽ 157.2.2.d
Et eduxit eos de tenebris 185.1.2.c
Et eduxit Israel per medium eius 482.1.2.d
Et eduxit aquam de petra 603.1.1.b
Et eduxit me in latitudinem 81.2.1.c
Et eduxit eos cum argento,& auro 155.1.2.b
Et eduxit eos in nube diei 602.1.1.d
Et ero immaculatus cum eo 83.1.1.d
Et erit tanquam lignum quod plantatum 3.1.1.a
Et erunt,vt cõplaceant eloquia oris mei 100.2.1.c
Et erue me de manu filiorum alienorũ 550.1.2.d
Et effuderunt sanguinem innocentem 175.1.2.b
Et ego ad te,domine,clamaui,& mane 699.1.1.c
Et ego primogenitum ponam illum 713.2.1.c
Et ego factus sum opprobrium illis 211.2.2.e
Et eiecit à facie eorum gentes 622.1.1.c
Et elegit Dauid seruum suum 630.1.1.c
Et eleuauit manum suam super eos 171.1.2.a
Et exaltent eum in ecclesia plebis 191.1.2.d
Et exaltabitur sicut vnicornis 29.1.2.d
Et exarsit ignis in synagoga eorum 167.2.2.c
Et exaudiuit de templo sancto suo 78.1.1.b
Et exaudiuit preces meas 257.1.1.d
Et excitatus est tanquam dormiens 627.1.1.c
Et excussit Pharaonem,& virtutem 482.2.2.a
Et exultauerunt filiæ Iudæ 64.2.2.e
Et exurge,domine Deus meus,in præcep. 26.2.1.e
Et factus sum sicut homo non audiens 224.1.1.b
Et factus est mihi dominus in refugium 43.2.2.d
Et factus in pace locus eius 578.1.1.a
Et factus est dominus refugium pauperi 38.1.1.c
Et fecerunt vitulum in Oreb 168.1.2.b
Et filij eorum vsque in sæculum 456.1.2.d
Et filiæ Tyri in muneribus 304.2.1.e
Et folium eius non defluet 3.2.1.c
Et sui flagellatus tota die 555.1.1.c
Et funes extenderunt in laqueum 515.2.2.b
Et gloriati sunt,qui oderunt te 563.2.1.c
Et gloriabuntur in te omnes,qui diligunt 18.2.1.b
Et habitare fecit in tabernaculis 622.2.1.e
Et humiliatum est in laboribus cor 185.1.2.a
Et immisit in os meum canticum 258.1.1.d
Et immolauerunt filios suos 174.2.2.d
Et inclinauit ex hoc in hoc 575.2.1.d
Et increpuit mare rubrum 164.1.2.e
Et induit maledictionem sicut 280.1.2.d
Et induxit eos in montẽ sanctificationis 621.2.1.c
Et in eo parauit vasa mortis 29.1.1.d
Et inhabitabunt ibi 524.1.1.b
Et initiati sunt beelphegor 171.2.2.a
Et inimicos meos dedisti mihi dorsum 90.1.1.d
Et intonuit de cœlo dominus 80.1.1.b
Et intrauit Israel in Ægyptum 149.1.2.d
Et introibo ad altare Dei 284.2.1.e
Et infecta est terra in sanguinibus 175.2.2.a
Et in velamento alarum tuarum 459.2.1.d
Et in vmbra alarum tuarum sperabo 446.2.1.a
Et inuoca me in die tribulationis 350.2.1.d
Et ipse redimet Israel 444.1.2.c
Et iratus est furore dominus in populum 175.2.2.e
Et irritauerunt eum in adinuentionibus 172.1.2.d
Et irritauerunt ascendentes in mare 163.1.2.c
Et irritauerunt Moysem in castris 167.1.2.b
Et irritauerunt eum ad aquas contra. 173.1.2.d
Et isti non cognouerunt vias meas 52.1.2.e
Et iusti epulentur,& exultent 489.2.1.c
Et iustitia illius in filios filiorum 113.2.2.c
Et lætati sunt,quia siluerunt 191.1.2.d
Et lætentur omnes,qui sperant in te 18.1.1.d
Et leuaui manus meas ad 301.1.2.d
Et lingua mea meditabitur 213.1.1.c
Et loquebar de testimoniis tuis 300.1.2.b
Et locutum est os meum 482.2.1.a
Et malè locuti sunt Deo 604.2.1.b
Et mandauit nubibus desuper 607.1.1.e
Et manducauerunt,& saturati 609.2.1.c
Et meditabar in mandatis tuis 300.2.2.b
Et meditabor in omnibus operibus tuis 588.1.1.d
Et meditatus sum nocte 586.1.1.a
Et memor fuit testamenti sui 178.1.2.a
Et memores sunt mandatorum ipsius 114.1.2.d
Et misericordia tua subsequetur me 124.1.1.c
Et misit sagittas suas 80.1.1.e
Et misi signa & prodigia in med. 470.2.2.e
Et mutauerunt gloriam suam 168.2.2.b
Et ne auferas de ore meo verbum 297.2.2.e
Et ne auertas faciem tuam à puero 516.2.1.e
Et non audiuit populus meus vocem 654.1.d
Et non defecit de plateis eius 408.1.1.e
Et non discedimus à te,& viuificabis 649.1.1.e
Et non dixerunt,qui præteribant 439.1.2.c
Et non intres in iudicium cum seruo 534.2.2.b
Et non recessit retro cor nostrum 293.2.1.a
Et nos populus pascuæ eius 50.2.2.a
Et nunc quæ est expectatio mea 253.2.1.c
Et nunc,reges,intelligite 9.1.1.e
Et numerum dierum meorum quis est 250.1.1.d
Et obliti sunt benefactorum eius 600.2.1.a
Et occidit in grandine vineas 618.2.1.c
Et occidit reges fortes 483.1.2.d
Et occidit pingues eorum 610.2.1.a
Et occursus eius vsque ad summum 98.1.1.b
Et Og regem Basan 483.2.2.d
Et omnes vias meas præuidisti 500.2.2.b
Et omnia cornua peccatorũ confringã 576.2.1.b
Et operui in iciunio animam meam 512.2.1.a
Et operuit aqua tribulantes eos 165.1.2.e
Et pauci facti sunt 194.1.2.a
Et pauit eos in innocentia cordis 631.1.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et percussit inimicos suos 627.2.1.d
Et percussit omne primoge. 620.2.1.a
Et percussit vineas eorum 153.2.2.a
Et perdes omnes, qui tribulant animam 541.2.2.b
Et perfice eam, quam plantauit dextera 648.1.1.c
Et permanebit cum sole, & ante lunam 542.1.1.d
Et persecutus est hominem inopem 207.1.2.c
Et pertransierunt de gente in gentem 144.1.2.b
Et placebit Deo super vitulum 522.2.1.a
Et pluit super eos sicut pulverem 609.1.1.c
Et pluit illis manna 607.1.1.b
Et ponam in mari manum eius 713.1.1.a
Et ponam in sæculum sæculi semen eius 714.2.1.a
Et posui vestimentum meum cilicium 512.2.1.e
Et posuit tenebras latibulum suum 79.1.1.e
Et posuerunt aduersum me ma. 201.1.2.c
Et precium redemptionis animæ 335.1.1.d
Et præcinxisti me virtute ad 90.1.1.c
Et propter hanc in altum regredere 27.1.1.c
Et qui adduxerunt nos hymnum 488.1.2.e
Et qui inquirebant mala mihi 243.2.1.b
Et qui iuxta me erant, de longè steterunt 243.1.1.d
Et recordatus est, quia caro sunt 615.1.1.a
Et redde vicinis nostris septuplum 637.1.1.d
Et redemit nos ab inimicis 484.2.2.d
Et reddet illis iniquitatem ipsorum 44.1.2.b
Et refloruit caro mea 152.1.1.d
Et relinquent alienis diuitias 337.1.1.a
Et rememorati sunt. quia 612.2.1.d
Et repulit tabernaculum Sylo 624.2.1.d
Et repulit tabernaculum Ioseph 628.2.1.e
Et reputatum est ei ad iustitiam 172.2.2.e
Et requiem temporib. meis, donec 451.2.2.a
Et respondebo exprobrantibus mihi 297.1.2.e
Et retribuet mihi dominus 82.1.1.b. & 83.2.1.a
Et sacrificent sacrificium laudis 187.2.2.e
Et saluauit eos de manu odientium 164.2.2.d
Et saluauit eos propter nomen suum 163.2.2.c
Et secundum multitudinem misera. 357.1.1.a
Et scient, quia Deus dominabitur Iacob 434.2.1.b
Et sciant. quia manus tua hæc 212.1.2.d
Et semen seruorum eius possidebit eam 524.2.1.d
Et seminauerunt agros 193.1.2.c
Et si ingrediebatur, vt videret 271.1.1.b
Et si is, qui oderat me, super me 409.1.1.d
Et sicut opertorium mutabis eos 104.1.2.c
Et sit splendor domini Dei nostri super 12.2.2.d
Et sperent in te, qui nouerunt nomen 38.2.1.d
Et statuit procellam eius in auram 190.2.2.d
Et statuit supra petram pedes meos 257.2.1.d
Et statuit illud Iacob 142.2.2.e
Et stetit Phinees, & placauit 172.2.2.c
Et super sanctos suos, & in eos 679.1.1.c
Et suscitauit testimonium in Ia. 596.1.1.c
Et sustinui, qui simul contristaretur 518.1.1.d
Et tabescere fecisti sicut araneam 255.1.1.b
Et tentauerunt, & exacerbauerunt 623.1.1.b
Et tentauerunt Deum in cordibus 604.1.1.a
Et thronus eius sicut sol 717.2.1.b
Et timebunt gentes nomen tuum 98.1.2.a
Et tradidit in captiuitatem 625.1.1.b
Et tradidit grandini iumenta 619.1.1.b
Et tradidit eos in manus gentium 176.1.2.d
Et transiui, & ecce non erat 236.2.1.c
Et tribulauerunt eos inimici 176.2.2.d
Et tu, domine, domine, fac mecum 209.2.2.c
Et tu, domine, deri...ebis eos 434.1.1.d
Et tu, domine, Deus. ...iserator, & 688.1.1.a

Et veniat super me misericordia tua 296.2.2.a
Et veritas mea, & misericordia mea 712.1.1.c
Et virtutem terribilium tuorum 556.2.2.b
Et vide, si via iniquitatis in me est 512.1.2.b
Et videas filios filiorum tuorum 435.1.2.c
Et vidit cum tribularentur 177.2.2.a
Et viuet, & dabitur ei de auro 546.1.1.e
Et vocauit famem super terram 145.2.2.a
Et vsque ad senectam, & senium 537.1.1.e
Et vt deiiceret semen eorum 171.1.2.d
Et vt inhabitem in domo domini 124.1.1.d
Etenim passer inuenit sibi do. 669.2.1.b
Etenim homo pacis meæ 1273.1.1.b
Etenim firmauit orbem terræ 30.2.2.c
Etenim dominus dabit benignitatem 681.1.1.e
Etenim non credentes 498.2.1.a
Etenim sagittæ tuæ transeunt 590.2.1.a
Etenim benedictionem dabit legisla. 672.2.1.c
Etenim in corde iniquitates 425.1.1.d
Etenim correxit orbem terræ 58.1.2.b
Etenim seruus tuus custodit ea 100.1.1.a
Etenim illuc manus tua deducet 503.2.2.b
Etenim sederunt principes 285.1.2.a
Etenim Assur venit cum illis 664.1.1.b
¶ Euntes ibant, & flebant 426.1.2.e
¶ Exacerbauit dominum peccator 45.1.1.a
Exaltare super omnes cœlos 424.1.1.c
Exaltate super cœlos, Deus, & super omnẽ terram gloria tua, vt liberentur dilecti tui 197.1.2.c
Exaltare, qui iudicas terram 84.1.2.d
Exaltare domine in virtute tua 109.1.1.b
Exaltate dominum Deum 75.1.2.c. & 78.1.2.a
Exaltasti dexteram deprimentium eum 719.2.1.d Psa. 29.
Exaltabo te, domine, quoniam suscepisti 159.1.1.c Psl. 144
Exaltabo te, Deus meus, rex 553.2.2.c Psal.60.
¶ Exaudi Deus deprecationem meam 472.2.1.a Psal.93.
¶ Exaudi Deus orationem meam, cum 461.1.1.d Psal.54.
¶ Exaudi Deus orationem meam, 402.1.1.d
Exaudi, domine vocem deprecationis 149.1.1.b Psal.16.
¶ Exaudi, domine, iustitiam meam 68.2.1.d
Exaudi domine vocem meam, qua cla. 145.1.1.d
Exaudiuit Deus deprecationem meam 444.2.1.c
Exaudi me, domine, quoniam benigna est 515.1.1.d
Exaudi nos Deus salutaris noster 472.1.1.c
Exaudi orationem meam 468.1.1.d Psal. 19.
Exaudi orationẽ meã, domine, & depre. 255.1.1.d
¶ Exaudiat te dominus in die tribu. 101.1.1.a
Exaudiet Deus, & humiliabit illos 412.1.1.a
Exaudiet illum de cœlo sancto suo 103.1.1.d
Excellus super omnes gentes dominus 233.1.2.b
Excita potentiam tuam, & veni 640.2.1.c
Exibit spiritus eius, & reuerte. 569.2.1.a
Exibit homo ad opus suum 131.2.2.b
Existimabam, vt cognoscerem 555.2.1.d
Existimasti iniquè, quòd ero 354.1.1.a
Exitus aquarum deduxerunt oculi 365.1.2.d
Ex ore infantium, & lactentium 32.2.1.c
Exortum est tenebris lumen 228.2.2.b
Expandi manus meas ad te 536.2.2.c
Expandit nubem in protectionem 156.1.2.c
Expecta dominum viriliter age 147.2.1.c
Expecta dominum, & custodi viam eius 236.1.1.d Psa. 39.
¶ Expectans expectaui dominum 256.1.1.a
Expectabam salutare tuum, domine 388.2.2.d
Expectabam eum, qui saluum me fecit 406.2.1.d
Exquisiui dominum, & exaudiuit me 194.2.1.c
Extendens cœlum sicut pellem 119.1.2.a
Extendit palmites suos 646.1.1.d
Exterminauit

Exterminauit eam aperte 672.2.1.c
Extraneus factus sum fratribus 539.2.1.d
Exultabo in salutari tuo 40.2.1.c
Exultabo & diuidam sichimam 198.1.2.e
Exultabit cor meum in salutari 59.1.1.a
Exultabunt labia mea 567.2.1.c
Exultabunt sancti in gloria 605.2.2.a
Exultauit vt gigas ad currendum 97.2.1.c
Exultare in conspectu eius 518.2.1.c
Psa. 80. ¶ Exultate Deo adiutori nostro 675.2.1.e
Psa. 32. ¶ Exultate iusti in domino 184.1.1.b
Exultationes Dei in gutture 605.2.2.e
Exultent & lætentur qui volunt 213.1.1.b
Exultent & lætentur in te omnes qui 555.2.1.d
Exultent & lætentur super te omnes 266.1.1.d
Psa. 67. ¶ Exurgat Deus & dissipentur inimici 516.1.1.a
Exurge domine Deus & exaltetur 47.1.1.d
Exurge domine adiuua nos 328.2.1.b
Exurge domine præueni eum 74.1.1.b
Exurge domine non confortetur homo 43.2.1.a
Exurge in occursum meum 458.1.1.a
Exurge domine in ira tua 26.2.1.a
Exurge gloria mea 449.2.1.b
Exurge & intende iudicio meo 212.1.1.a
Exurge psalterium & cithara 196.1.2.c
Exurge Deus & iudica causam tuam 599.1.1.a
Exurge quare obdormis domine 327.2.1.d
Ex vluris & iniquitate redimet 573.2.1.e
FAc cum seruo secundũ misericordiã 356.2.2.e
Fac illis sicut Madian 690.1.1.d
Fac mecum signum in bonum 715.1.1.d
Faciens misericordias dominus & 108.1.2.b
Faciem tuam illumina super seruum 364.1.2.e
Factus sum tanquam vas perditum 170.2.1.d
Facta est Iudæa sanctificatio eius 235.2.2.d
Factum est cor meum tanquam cera 114.2.1.b
Facti sumus opprobrium vicinis 659.1.1.c
Fallax equus ad salutem 191.1.1.a
¶ Feci iudicium & iustitiam 354.1.2.c
Fecit lunam in tempore 129.1.2.a
Ferant confestim confusionem suam 266.1.1.b
¶ Fiat manus tua vt saluet me 393.2.2.b
Fiant viæ illorum tenebræ 205.1.1.b
Fiat habitatio eorum deserta 548.2.1.a
Fiat mensa eorum coram ipsis 547.1.1.d
Fiat ei sicut vestimentum 208.2.2.d
Fiat pax in virtute tua 410.1.2.c
Fiat misericordia tua vt consoletur me 321.1.2.a
Fiat cor meum immaculatum 324.1.2.c
Fiat misericordia tua domine super 191.2.1.e
Fiat manus tua super virum 675.1.1.a
Fiant nati eius in interitum 205.1.2.c
Fiant sicut fœnum tectorum 438.1.2.d
Fiant dies eius pauci 202.2.2.d
Fiant filij eius orphani 203.1.2.e
Fiant tanquam puluis ante faciem 204.2.1.d
Fiant aures tuæ intendentes 441.1.2.b
Fiant contra dominum semper 206.2.2.b
Fidelis dominus in omnibus verbis 561.2.2.c
Fidelia omnia mandata eius 224.2.2.b
Filij alieni mentiti sunt mihi 91.2.1.b
Filij hominum vsquequo graui corde 13.1.1.b
Filij hominum dentes eorum 448.1.1.a
Filij autem hominum 218.2.1.d
Filij tui sicut nouellæ oliuarum 434.1.2.c
Filij seruorum tuorum habitabunt 104.2.2.b
Filij qui nascentur & exurgent 624.2.1.e
Filij Ephrem intendentes 627.1.1.c

Filia babylonis misera 492.1.2.a
Filiæ eorum compositæ circumornatæ 551.1.2.b
Firmamentum est dominus timentib. 134.1.1.a
Firmetur manus tua & exaltetur 731.2.1.d
¶ Flumen Dei repletum est aquis 501.2.1.d
Fluminis impetus lætificat ciui. 342.2.1.c
Flumina plaudent manu 71.2.2.d
¶ Foderunt manus meas & pedes 115.2.1.a
Foderunt ante faciem meam foueam 449.1.1.a
Fortitudo mea & laus mea dominus 261.2.2.e
Fortitudinem meam ad te custodiam 460.2.1.b
¶ Frater non redimet, redimet homo 365.1.1.a
Fructum eorum de terra perdes 108.1.1.c
Fuerunt mihi lachrymæ meæ 310.2.1.e
Fulgura coruscationes 547.2.2.b
Fundatur exultatione vniuersæ terræ 352.2.1.a Psa. 86.
¶ Fundamenta eius in montibus sancti 716.1.1.a
Funes peccatorum circumplexi sunt me 311.1.2.d
Funes ceciderunt mihi in præclaris 67.2.1.e
Furor illis secundum similitudinem 452.1.1.e

GEneratio & generatio lauda 555.1.2.e
Generatio quæ non direxit 626.1.1.a
Genua mea infirmata sunt 211.1.2.e
¶ Gladius eorum intret in corde ipsorũ 227.2.1.c
Gladium euaginauerunt peccatores 227.1.1.c
Gloria & diuitiæ in domo eius 228.1.2.b
Gloriam regni tui dicent 559.2.2.c
Glorioſa dicta sunt de te. 717.1.1.a
¶ Gressus meos dirige secundũ eloquiũ 362.2.2.e
¶ Gustate & videte quàm suauis est 197.1.1.c

HÆc est dies quem fecit dominus 266.2.2.a
Hæc est generatio quærentium 125.2.1.c
Hæc omnia venerunt super nos 325.1.1.a
Hæc facta est mihi 306.2.2.e
Hæc me consolata est in humilitate 302.2.2.b
Hæc requies mea in sæculum sæculi 456.2.2.d
Hæc via illorum scandalum 368.1.1.c
Hæc recordatus sum & effudi 311.1.1.b
Hæreditatem Israel seruo suo 484.1.2.b
Hæreditate acquisiui testimonia 347.1.2.a
Hærodij domus dux est eorum 128.1.2.c
Heu mihi quia incolatus meus. 400.1.2.c
¶ Hic accipiet benedictionem à domino 126.2.1.a
Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas 407.2.2.c
Hi in curribus & hi in equis 103.2.1.a
Hymnus omnibus sanctis eius 602.2.2.d
¶ Hoc opus eorum qui detrahunt 209.2.2.a
Hoc mare magnum & spacioſum 132.2.2.b
Hodie si vocem eius audieritis 51.1.2.b
Holocausta medulata auferam 510.2.1.b
Holocaustum & pro peccato non 261.2.1.e
Homo vanitati similis factus est 546.1.2.d
Homo cum in honore esset non 367.2.1.c
Homines & iumenta 218.1.1.c
¶ Humiliabam in ieiunio animam 208.2.1.c
Humiliauerunt in compedibus 146.2.2.c
Humiliatus sum vsque quaque dom. 342.1.2.b
Hunc humiliat & hunc exaltat 603.1.1.c

IActa super dominum curam tuam 438.1.1.a
Ibi dolores vt parturientis 355.1.1.d
Ibi confregit potentias 606.1.1.c
Ibi Bemiamin adolescentulus 529.2.1.b
Ibi ceciderunt omnes qui operantur 220.1.1.c
¶ Ideo dilexi mandata tua 358.2.2.b
Ideo exaudisti vocem orationis meæ 175.1.1.c
Ideo audiuit dominus & distu' 633.2.1.d
Ideo non resurgent impij 4.1.1.d
Ideo conuertetur populus ...eus 582.2.1.c
Ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ideo tenuit eos superbia 580.1.1.c
¶ Ignis ante ipsum præcedet 61.2.2.d
Ignis grando nix glacies 600.1.2.c
Ignis in conspectu eius exardescet 364.1.1.d
Ignitum eloquium tuum vehemen. 368.2.2.b
¶ Illuc enim ascenderunt tribus 408.1.2.d
Illuc producam cornu Dauid 458.2.2.d
Illuminans tu mirabiliter 606.2.1.c
Illumina oculos meos ne vnquam 58.2.1.a
Illustra faciem tuam super seruum 172.2.1.b
Illuxerunt coruscationes tuæ 619.1.1.a.
¶ Immittet angelus domini in circuitu 196.2.1.c
Immola Deo sacrificium laudis 381.1.1.c
Imperfectum meum viderunt oculi 507.1.2.d
Impinguasti in oleo caput meum 123.2.1.d
Imple facies eorum ignominia 692.2.1.c
Impleat dominus omnes petitiones 103.1.1.b
Impulsus euersus sum vt cade. 261.1.2.d
¶ In capite libri scriptum est de 261.2.1.c
Incenderunt igni sanctuarium 592.2.1.c
Incensi igni & suffossa 674.2.1.a
In chamo & freno maxillas eorum 181.2.1.c
In circuitu impij ambulant 56.1.1.d
Inclina ad me aurem tuã 165.2.1.c.& 557.2.1.c
Inclina cor meum in testimonia 292.2.2.c
Psa. 85. ¶ Inclina domine aurem tuam & exp. 708.1.1.c
Inclinaui cor meum ad faciendas 347.2.2.c
Inclinauit cœlos & descendit 78.2.1.c
Inclinabo in parabolam aurem 362.1.1.b
Incola ego sum in terra 281.2.2.c
In conueniendo populos in vnum 101.2.1.d
Ps. 125. ¶ In conuertendo dominus captiuitatẽ 422.1.2.b
In conuertendo inimicum meum 36.1.1.c
In conspectu tuo sunt omnes qui 546.1.1.a
In conspectu angelorum psallam tibi 493.2.2.c
In corde meo abscondi eloquia 276.2.2.b
Increpasti superbos maledicti 283.2.2.a
Increpa feras arundinis 531.2.1.c
Increpasti gentes & periit impius 37.1.1.b
In decachordo psalterio 23.2.2.d
In Deo faciemus virtutem 199.1.2.c.& 472.1.1.d
In Deo laudabo verbum 443.2.1.b
In Deo laudabo sermones 440.2.1.b
In Deo salutare meum 479.1.1.b
In Deo laudabimur tota die 321.2.1.a
In deficiendo ex me spiritum meum 529.1.2.d
In die tribulationis meæ 611.2.1.d.& 710.2.1.e
In die mandauit dominus misericordiam 313.1.1.c
Psa. 10. ¶ In domino confido 49.2.1.c
In domino laudabitur anima mea 193.2.1.d
Induti sunt arietes ouium 503.2.1.d
Induantur confusione & reuerentia 213.1.1.a
Induantur qui detrahunt mihi 213.1.2.a
Induxisti nos in laqueum 509.1.1.c
Inebriabuntur ab vbertate 219.1.1.b
In ecclesiis benedicite domino 529.1.1.d
In eo dum conuenirent simul 171.1.1.a
In æternum domine verbum tuum 330.2.2.b
In æternum seruabo illi misericordiam 738.1.1.b
In æternum non obliuiscar iustifica 333.2.2.e
Psa.113. ¶ In exitu Israel de Aegypto 235.1.2.b
Infirmata est in paupertate 169.2.1.d
Infixus sum in limo profundi 535.2.1.a
In generatione & generationem 726.1.1.c
In generatione & generationem veritas 331.2.2.b
In generatione & generationem anni 664.1.1.b
Inhabitabunt & abscedent 441.2.1.a
In hoc cognoui quoniam voluisti me 274.1.1.c

In Idumeam extendam calciamentum 471.1.1.a
& 198.2.2.d
Inimici vero domini mox vt hono. 230.1.1.c
Inimici domini mentiti sunt ei 688.1.1.b
Inimici autem mei viuunt 245.2.1.c
Inimici mei animam meam circun. 73.1.1.a
Inimici defecerunt frameæ 37.2.1.a
Inimici mei dixerunt mala 270.2.1.a
Inimicos eius induam confusione 459.2.2.a
Iniquos odio habui 348.2.2.b
Iniquitatem odio habui & abominatus 386.2.2.a
Iniquitatem meditatus est 215.2.1.b
Iniquitatem si aspexi in corde meo 512.1.1.c
In ira concitauerunt eum 650.1.1.b
Initio cognoui de testimoniis 377.1.2.c
Initio tu domine terram fundasti 103.1.2.a
Iniusti punientur & semen 234.1.1.d
Iniusti autem disperibunt 237.1.1.b
In iustificationibus tuis medi. 279.2.2.b
In labore hominum non sunt 579.2.1.a
In labiis meis pronunciaui 277.2.2.a
In laqueo suo humiliabit eum 47.1.1.a
In laqueo isto quem absconderunt 40.2.1.c
In manus tuas domine 166.2.1.d
In manu potenti & in brachio 481.2.2.d
In manibus portabunt te 20.1.2.c
In mari viæ tuæ, & semitæ 619.2.1.a
In matutino interficiebam 88.2.2.a
In mandatis tuis exercebor 279.1.2.a
In me tranſierunt iræ tuæ 724.1.1.c
In me sunt Deus vota tua 444.1.1.a
In memoria æterna erit 229.2.2.d
In memoriam redeat iniquitas 205.2.2.d
In multitudine misericordiæ tuæ 542.1.1.a
In noctibus extollite manus 464.2.2.b
Innocens manibus & mundo corde 126.1.1.c
Innocentes & recti adhæserunt 135.2.1.b
In omnem terram exiuit sonus 95.2.1.d
In omnibus his peccauerunt adhuc 639.1.1.b
In pace in idipsum dormiam 14.2.1.c
In petra exaltauit me 144.2.1.c
In quacunque die inuocauero te exaudi 495.2.2.c
In quacunque die inuocauero te velociter 90.1.2.c
In quacunque die inuocauero te, ecce 443.1.1.d
In quo corrigit adolescentior 274.2.2.c
In quorum manibus iniquitates sunt 139.2.
1.c
In salicibus in medio eius 487.1.2.b
Insidiatur vt rapiat pauperem 46.2.1.c
In sole posuit tabernaculum suum 96.2.1.c
¶ In te domine speraui non 164.2.1.c.556.1.1.c Ps.30.& Psal.70.
In te cantatio mea semper 560.1.1.c
In te inimicos nostros ventillabimus 320.1.1.d
In te sperauerunt patres nostri 111.1.1.b
In te confirmatus sum ex vtero 559.2.1.c
Intellexisti cogitationes meas 499.2.2.c
Intelligite insipientes in populo 37.1.2.a
Intelligite hæc qui obliuiscimini 389.1.1.c
Intellectus bonus omnibus facientibus 225.2.2.c
Intellectum tibi dabo 181.1.1.c
Intende animæ meæ & libera eam 545.1.1.b
Intende in adiutorium meum 247.1.1.a
Intende ad visitandas omnes gentes 458.2.1.b
Intende ad deprecationem meam 532.1.2.b
Intende voci orationis meæ 15.1.1.e
In terra deserta inuia & in. 484.2.1.a
Interrupit petram in eremo 630.2.1.b
Interrupit mare & perduxit eos 629.2.1.c
in toro

In toto corde meo 275.2.2.d
Intret postulatio mea in 391.2.2.c
Intret in conspectu tuo oratio mea 694.1.1.d
In tribulatione inuocasti me 652.2.1.d
In tribulatione mea inuocaui dominum. 77.2.1.d
Introibo in domum tuam in holo. 482.1.1.b
Introibo in domum tuam, adorabo 27.1.1.a
Introibi vsque in progenies patrum 341.1.1.c
Introibimus in tabernaculum eius 452.2.2.b
Introite in conspectu eius 79.1.2.c
Inueni Dauid seruum meum 710.2.1.a
Inueniatur manus tua 107.1.1.d
¶ In via hac, qua ambulabam 529.2.2.c
In via testimoniorum tuorum 278.1.2.d
In voce exultationis, & confe. 279.2.1.a
Inuocabat dominum, & ipse exaudiebat. 26.2.2.a
¶ Iocundus homo, qui miseretur 229.1.1.b
Iocundum fit eloquium meum 138.2.2.b
¶ Ipse autem est misericors 614.1.1.b
Ipse inuocauit me, pater meus 713.1.1.c
Ipse dominus Deus noster 141.2.2.d
Ipsi vero in vanum quæsierunt 460.1.1.d
Ipsi vero considerauerunt 215.2.1.d
Ipsi vixerunt opera domini 188.2.2.c
Ipsi peribunt, tu autẽ permanes 103.1.2.d
Ipsi obligati sunt, & ceciderunt 103.2.1.c
Ipsi autem exacerbauerunt eum 177.1.2.c
Ipsi dispergentur ad manducandum 435.2.1.a
Ipsi videntes sic admirati sunt 324.2.1.b
¶ Irascimini, & nolite peccare 13.2.1.c
¶ Iste pauper clamauit 196.1.1.c
¶ Ita persequeris eos in tempestate 666.2.1.a
¶ Iubilate in conspectu regis domini 71.2.2.a
Psal.65. ¶ Iubilate Deo, omnis terra, psalmum 504.1.1.c
Iubilate Deo, omnis terra, cantare 70.2.2.a
Psal.99. ¶ Iubilate Deo, omnis terra, seruite 476.2.c
Iuda rex meus 442.2.2.c
Iudica iudicium meum, & redime me 379.1.2.d
Iudica me, domine, secundum iustitiam 27.2.1.a
Iudica me secundum iustitiam meam 212.1.1.c
Psal.34. ¶ Iudica, domine, nocentes me 209.2.1.b
Psal.42. ¶ Iudica me, Deus, & discerne 282.1.1.d
Psal.25. ¶ Iudica me, domine, quoniam ego in 136.1.1.b
Iudicate egeno, & pupillo 658.2.1.b
Iudicabit pauperes populi 541.2.1.b
Iudicabit in nationibus 219.2.2.a
Iudicabit orbem terranum 72.2.2.a
Iudicare populum tuum 541.1.1.b
Iudicabit orbem terræ in æquitate 60.1.2.c
Iudicare pupillo, & humili 49.2.1.c
Iunior fui etenim senui 233.1.1.c
Iuraui, & statui custodire 344.2.2.a
Iurauit Dominus Dauid veritatem 454.2.2.b
Iurauit dominus, & non pœnitebit eum 218.1.2.c
Iustus es, domine, rectum 367.1.2.a
Iustus vt palma florebit 28.2.2.a
Iustus dominus in omnibus viis suis 593.1.2.d
Iusti autem hæreditabunt terram 234.2.1.a
Iustum adiutorium meum à domino 28.2.1.a
Iustitia ante eum ambulabis 691.2.1.b
Iustitia tua sicut montes Dei 217.1.1.b
Iustitia tua iustitia in æternum 370.1.2.a
Iustitiæ domini rectæ lætificantes 98.2.1.d
Iustitiam tuam non abscondi 262.2.1.a
Iustificationes tuas custodiam 274.1.2.b
Iuuenis, & virgines, senes 591.2.2.d
Iuuenes eorum comedit ignis 626.1.1.a
Iuxta est dominus iis, qui tribu 201.1.1.b

LAbores manum tuarum 432.2.2.d
Laborãti clamans, raucæ 508.1.1.c
Laboraui in gemitu meo 22.2.1.c
Lacum aperuit, effodit eum 30.1.1.
Lætabor ego super eloquia tua 385.2.2.c
Lætabor, & exultabor in te 36.1.1.b.
Lætamini in salutari tuo 102.2.1.c
Lætabitur iustus, cũ viderit vindictã 429.1.1.c
Lætabitur iustus in domino 466.2.1.c
¶ Lætatus sum in iis quæ dicta sunt 406.1.2.c Psal. 121.
Lætati sumus pro diebus, quibus 12.1.2.a
Lætata ex Aegyptus in pro. 155.2.2.d
Lætamini, iusti, in domino 66.2.2.d.
Lætamini in domino, & exultate 182.2.1.b
Lætetur mons Sion 328.1.1.d
Lætetur Israel in eo, qui fecit 594.1.2.b
Lætentur cœli, & exulter terra 59.1.2.b
Lætentur, & exultent gentes 514.2.1.a
Lapidem, quem reprobauerunt 265.2.2.a
Laqueus contritus est 418.1.1.d
Laqueum parauerunt pedibus meis 448.2.1.d
Lauabo inter innocentes 138.1.1.b
¶ Lauda, Hierusalem, dominum 580.2.2.a Psal.147.
¶ Lauda, anima mea, dominum 567.1.2.c Psal.145.
Laudamini in nomine sancto eius 139.2.2.b Psal.148.
¶ Laudate dominum de cœlis 586.1.2.a
¶ Laudate dominũ, quoniã bonus est 751.2.2.d Psal.146.
Laudate dominum de terra 589.2.2.d
¶ Laudate dominum in sanctis eius 598.1.2.a Psal. vlt.
Laudate dominum, quoniam bonus 467.1.2.d
¶ Laudate dominum, omnes gentes 255.2.2.a Psal.116.
Laudate nomen eius 82.1.2.b
¶ Laudate nomẽ domini, laudate serui 465.2.2.c Psal.134.
¶ Laudate, pueri, dominum 231.2.2.d Psal.112.
Laudate eum in virtutibus eius 598.2.2.c
Laudate eum in sono tubę 699.1.2.d
Laudate eum, cœli cœlorum 588.1.2.c
Laudate eum in cymbalis 600.1.2.c
Laudate eum in tympano 600.1.2.a
Laudate eum, sol, & luna 587.2.2.b
Laudate eum, omnes angeli eius 586.2.2.c
Laudabo nomen Dei cum cantico 522.1.1.d
Laudans inuocabo dominum 77.1.1.b
Laudationem domini loquetur os meũ 566.2.2.c
Laudent illum cœli, & terra 523.2.1.c
Laudent nomen eius in choro 624.2.1.a
¶ Legem pone mihi, domine, in via tua 147.1.1.a
Legem pone mihi, domine, viam iustifi. 290.1.1.
Leua manus tuas in superbias 562.2.1.c
¶ Leuaui oculos meos ad montes 401.2.2.b Psal.120.
Lex domini immaculata 98.2.1.b
Lex Dei eius in corde ipsius 235.1.1.a
¶ Libera me à persequentibus me 532.1.2.d
Libera, Deus Israel 135.2.1.d
Libera me de sanguinibus 472.1.1.c
Libera me, quia egenus, & pauper 219.1.2.c
Lingua mea calamus scribæ 298.1.1.a
Liquefacta est terra 573.1.1.c
¶ Locutus sum in lingua mea 249.2.1.d
Locuti sunt aduersum me 200.1.2.c
Longe à peccatoribus salus 380.1.2.c
Longe fecisti notos meos à me 696.2.1.c.
Longitudine dierum replebo eum 22.1.2.c
¶ Lucerna pedibus meis, verbum 342.1.2.c Psal.47.
Lunam, & stellas in potestatem 480.1.2.b
Lux orta est iusto 66.1.2.c
MAgnus dominus, & laudabilis 321.1.1.b
Magnus dominus, & laudabilis 555.1.2.b
Magnus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magnus dominus noster,& magna 575.2.2.b
Magna est gloria eius in 106.1.1.c
Magna opera domini 220.2.2.e
Magnificauit Dominus facere 424.1.2.c
Magnificate dominum mecum 194.1.1.e
Magnificans salute regis 93.2.1.d
Magnificentiam gloriæ sanctitatis 556.1.2.b
Maledicent illi,& tu benedices 11.2.2.a
Manda,Deus, virtutis tuæ 502.1.1.a
Mandasti iustitiam testimonia 367.2.2.a
Manducauerunt, & adorauerunt 119.2.1.c
Mansueti autem hæreditabunt 226.1.1.b
Mane sicut herba transeat 6.1.2.c
Mane astabo tibi,& videbo 15.2.1.c.
Manus enim mea auxiliabitur ei 710.2.1.b
Manus tuæ,domine,fecerunt me 319.1.2.a
Manus habent,& non palpabunt 242.1.2.b
Manus tua,domine,gentes disperdidit 286.1.2.d
Mare vidit,& fugit 236.1.2.e
Psal.31. ¶Me autem propter innocentiam 275.1.1.c
Media nocte surgebam ad confitendũ 312.1.2.b
Me expectauerunt peccatores 335.1.2.c
Mei autẽ penè moti sunt pedes 549.2.1.d
Melius est modicum iusto 228.1.1.a
Memento nostri,domine,in bene. 161.1.2.c
¶Memento,domine,Dauid 448.1.2.d
Mementote mirabilium eius 140.2.2.b
Memor esto verbi tui 301.2.2.d
Memor fui iudiciorum tuorum 304.1.2.d
Memor sit omnis sacrificij tui 102.1.1.b
Memor fuit in sæculum testamenti 141.2.2.e
Memores erunt nominis tui domine 308.2.1.b
Memor esto huius,inimicus 569.2.1.a
Memor esto,domine,filiorum Edom 492.2.2.c
Memor esto,domine,opprobrij 722.2.c.c
Memor fui nocte nominis tui 306.1.2.c.
Memor esto congregationis tuæ 561.2.1.e
Memor ero Raab 691.2.1.c
Memor fui dierum antiquorum 536.2.2.a
Memor erit in sæculum testamenti 222.2.2.c.
Memor fui operum domini 587.2.1.c.
Memoriam abundantiæ suauitatis 557.1.2.c.
Memoriam fecit mirabilium suorum 221.2.2.e
Memorare,quæ mea substantia 721.1.1.e
Meus est Galaad 442.1.1.a
¶Mihi autem adhærere Deo,bonũ est 560.2.1.a
Mihi autem nimis honorificati sunt 508.1.2.b
Minorasti dies temporis eius 720.2.1.b
Minuisti eum paulominus ab angelis 34.1.1.c
Mirabilia testimonia tua 359.2.2.e
Mirabilis facta est scientia tua 501.2.2.b
Mirabilis Deus in sanctis suis 505.1.1.d
Mirabiles elationes maris 32.2.2.a
Mirifica misericordias tuas 72.1.1.a
Myrrha,& gutta,& cassia 302.1.1.a
Miser factus sum,& curuatus sum 241.1.1.d
Misericordia autem domini 113.1.2.c
Misericordia mea,& refugium meum 544.1.2.c
Misericordia tua,domine,plena est terra 313.2.2.a
Misericordia,& veritas præcedent 708.1.1.c
Misericordia,& veritas obuiauerunt 679.2.1.e
Misericordiæ tuæ multæ,domine 380.2.2.c
Psal.100 ¶Misericordiã,& iudiciũ cantabo tibi 82.1.2.c
Misericordiã autẽ meam non dispergam 7.6.1.b
Psal.88. ¶Misericordias domini in æternum 701.1.1.c
Miserator,& misericors dominus lõgani. 109.1.2.c
Miserator,& misericors dominus pati. 557.2.2.c
Psal.50 ¶Miserere mei, Deus,miserere mei 419.1.1.d
Miserere mei,Domine,vide humilitatem 40.1.1.a
Miserere mei , & exaudi 13.1.1.b
Psal.50. ¶Miserere mei,Deus,secundum 355.2.1.c
Miserere mei,domine,quoniam ad te 683.2.1.c
Miserere mei,domine,quoniã tribulor 169.1.1.b
Psal.55 ¶Miserere mei Deus,quoniã cõculcauit 414.2.1.e
Miserere mei,domine quoniã infirmus 20.1.1.b
Miserere nostri,domine,miserere nostri 413.2.2.d
Misit Deus misericordiam suam 422.2.1.a
Misit in eos cynomyiam 617.2.1.b
Misit in eos iram indignationis 619.2.1.b
Misit ante eos virum 146.1.2.b
Misit de cœlo,& liberauit me 422.1.1.c
Misit de summo,& accepit me 31.1.1.a
Misit verbum suum,& sanauit 187.1.2.c
Misit Moysen seruum suum 150.2.2.b
Misit tenebras,& obscurauit 151.2.2.c
Mitigasti omnem iram tuam 667.1.1.d
Mittit crystallum suam sicut 583.2.2.d
Mittat tibi auxilium de sancto 101.2.1.c
¶Moab,& Agareni,Gebal. 663.1.1.d
Moyses,& Aaron in sacerdotibus. 75.2.2.c
Molliti sunt sermones eius 412.2.1.d
Mons, in quo beneplacitum est Deo 497.1.1.a
Mons coagulatus mons pinguis 496.2.1.b
Montes exultauerunt vt 236.2.2.d
Montes in circuitu eius 420.1.2.a
Montes sicut cera fluxerunt. 62.2.2.b
Montes,& omnes colles 690.2.2.d
Montes exultabũt sicut arietes 237.2.2.b
Mors peccatorum pessima 201.2.1.c
¶Multa flagella peccatoris 182.1.1.b
Multa fecisti tu domine 260.1.1.a
Mulcæ tribulationes iustorum 201.1.1.d
Multi,qui persequuntur me 381.2.2.a
Multi dicunt animæ meæ 11.1.1.b
Multiplicata est super me iniquitas 316.2.2.c
Multiplicatæ sunt infirmitates 67.1.1.b
Multiplicatæ sunt super capillos 265.2.1.c
Multiplicasti magnificentiam 539.1.1.b
Multiplicati sunt super capillos 509.1.1.c
Multitudo sonitus aquarum 590.1.1.b
Mutuabitur peccator,& non 230.2.1.c
NAM & testimonia tua 285.2.2.b
Nam & ipse Deus meus. 449.1.1.b
Nam & si ambulauero. 122.2.1.c
Nam & ego confitebor tibi 539.1.1.d
Narrabo nomen tuum fratribus 117.2.1.b
Narrabimus mirabilia tua 572.2.1.d
Narrauerunt mihi iniqui fabulationes 325.1.2.a
Narrauerunt,vt absconderent. 464.1.1.d
Narrantes laudes domini 595.1.1.d
¶Ne auertas hominem in 4.2.2.b
Ne auertatur humilis 570.2.1.c
Nec fecit proximo suo malum 65.1.1.a
Nec auertit faciem suam 118.1.1.c
Nec conclusisti me in manibus 168.2.1.c
Ne auertas faciem tuam à me 146.1.1.a
Ne derelinquas me,domine Deus 246.2.1.b
Ne fiant sicut patres eorum 597.2.1.b
Ne forte dicant in gentibus 635.2.1.d
Ne memineris iniquitatum 634.1.1.e
Ne obliuiscaris voces inimico. 571.1.1.e
Ne perdas cum impiis,Deus,animam 139.1.1.e
Ne proiicias me in tempore senec. 433.1.1.a
Ne proiicias me à facie tua 369.1.1.c
Neque iniquitas mea,neque pe. 431.2.1.b
Neque habitabit iuxta te ma. 16.1.1.a

Neque ambulaui in magnis 446.1.2.a
Neque profanabo testamentum 740.2.1.e
Neque irrideant me inimici 128.2.1.c
Nequando rapiat vt leo 25.1.1.c
Ne reuoces me in dimidio 102.2.2.a
Nescierunt neque intellexerunt 685.1.1.c
Ne sileas quoniam aduena ego 255.2.1.a
Ne simul tradas me 150.1.1.d
Ne timueris cum diues factus 370.1.1.e
Ne tradas bestiis animas confi. 598.1.1.a
Ne tradideris me in animas 147.1.1.c
Nihil proficiet inimicus in eo 735.2.1.a
Nisi conuersi fueritis 29.1.1.a
Psl.126. ¶ Nisi dominus ædificauerit domum 427.1.2.c
Nisi dominus custodierit ciuitatem 428.2.2.c
Psl.123. ¶ Nisi quia dominus erat in nobis 414.2.2.c
Nisi quia dominus adiuuit me 41.2.2.b
Nisi quòd lex tua meditatio 332.2.2.c
¶ Noli æmulari in eo qui 224.1.1.d
Noli æmulari in malignantibus 220.2.1.a
Nolite tangere Christos meos 145.1.2.a
Nolite sperare in iniquitate 480.2.1.e
Nolite fieri sicut equus & mulus 181.2.1.a
Nolite confidere in principibus 568.1.2.d
Nolite extollere in altum 602.1.1.d
Non est Deus in conspectu eius 45.1.1.d
Non est occultatum os meum 506.1.2.c
Non est ruina maceriæ 552.2.2.a
Non est similis tui in diis domine 711.1.1.b
Non est sanitas in carne mea 239.2.1.a
Non nobis domine non nobis 238.1.2.d
Non moriar sed viuam 263.1.2.e
Non absondi misericordiam tuam 263.1.1.a
Non reliquit hominem nocere 142.2.2.b
Non priuabit bonis eos qui 701.1.1.d
Non sic impij non sic 3.2.1.e
Non habitabit in medio 88.1.2.b
Non sunt occultata à filiis eorum 623.2.1.c
Non in sacrificiis tuis 379.1.1.a
Non enim in arcu meo sperabo 320.2.1.e
Non congregabo conuenticula 66.1.1.d
Non accipiam de domo tua 379.2.1.e
Non enim est illis commutatio 437.1.1.c
Non sunt recordati manus eius 644.1.1.d
Non custodierunt testamentum 628.1.1.a
Non proponebam ante oculos meos 84.1.2.c
Non confundentur in tempore malo 229.2.1.b
Non enim in gladio suo possederunt 318.2.1.e
Non adhæsit mihi cor 84.2.2.b
Non sedi cum consilio vanitatis 137.2.1.a
Non timebo milia populi 12.1.1.a
Non sunt loquelæ neque sermones 96.1.1.d
Non videbit interitum 366.1.1.d
Non erubescant in me qui expectant 538.2.1.b
Non confundantur super me 538.2.1.d
Non supergaudeant mihi qui aduersantur 210.2.1.c
Non me demergat tempestas aquæ 542.2.1.e
Non dicant in cordibus suis 212.2.1.b
Non saluatur rex per multam virtutem 190.2.1.d
Non mihi veniat pes superbiæ 219.2.1.e
Non fecit taliter omni nationi 595.2.2.b
Non accedet ad te malum 19.2.2.a
Non enim qui operantur iniquitatem 270.2.2.b
Non in fortitudine equi 578.2.2.e
Non crediderunt verbo eius 170.2.2.a
Non declines cor meum in verba 523.1.2.c
Non mortui laudabunt te 246.1.2.c

Non tradas me domine à desiderio 517.2.2.a
Non sit illi adiutor 204.2.2.c
Non auertas faciem tuam à me in 89.2.2.c
Non auertas faciem tuam à me & si 537.2.2.e
Non secundum peccata nostra fecit 110.1.2.a
Non in perpetuum irascetur 109.2.2.b
Non det in cõmotionem pedem tuum 402.2.2.c
Nonne qui oderunt te oderam 510.1.2.d
Nonne Deus requiret ista 326.2.1.b
¶Nonne tu Deus qui repul. 471.2.1.e Psal. 61
Nonne Deo subiecta erit anima mea 476.1.1.c
Nonne cognoscent omnes qui operantur 61.2.1.b
Nonne scient omnes qui operantur 419.1.1.d
Nos autem populus tuus 663.2.1.c
¶ Notus in Iudæa Deus 605.1.1.b
Notum fecit dominus salutare suum 69.1.2.b Psal. 75
Notam fecisti in populis virtutem 616.1.1.b
Notam fac mihi viam in qua ambulem 539.1.2.c
Notas fecit vias suas Moysi 108.2.2.d
Notas mihi fecisti vias vitæ 68.2.1.b
Nouit dominus dies immaculatorum 229.1.1.b
¶ Nubes & caligo in circuitu eius 61.1.2.d
Nunc autem repulisti 321.2.1.b
Nunquid confitebitur tibi puluis 163.1.1.b
Nunquid manducabo carnes 281.1.1.c
Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis 42.2.2.c
Nunquid mortuis facies mirabilia 722.1.1.a
Nunquid cognoscentur in tenebris 723.1.1.a
Nunquid in æternum irasceris nobis 703.2.1.2
Nunquid Sion dicet homo 718.2.1.a
Nunquid narrabit aliquis in sepulchro 722.2.1.c
Nunquid in æternum proiiciet Deus 614.2.1.a
Nunquid & panem poterit dare 633.2.1.a
Nutantes transferantur filij eius 203.2.2.c

OBliti sunt Deum qui 168.2.2.c
Obmutui & non aper. 254.1.1.c
Obmutui & humiliatus sum 248.2.1.1
Obscurentur oculi eorum 547.2.1.e
Obseruabit peccator iustum 226.1.1.c
¶ Oculi eius in pauperem respiciunt pal. 51.2.1.b
Oculi eius in pauperem respiciunt insid. 46.1.1.e
Oculi domini super iustos 199.2.1.e
Oculi mei semper ad dominum 134.1.1.d
Oculi mei defecerunt 356.1.2.c
Oculi mei ad fideles terræ 87.2.2.a
Oculi omnium in te sperant domine 563.2.2.b
¶ Odiui ecclesiam malignantium 137.2.1.c
Odisti obseruantes vanitates 167.1.1.e
Odisti omnes qui operantur iniquitatem 16.1.1.d
O domine libera animam meam 249.1.2.c
O domine quia ego seruus tuus 254.1.2.b
O domine saluum me fac 266.2.2.e
¶Omnis terra adoret te 506.1.1.a
Omnis gloria eius filiæ regum 337.1.1.d
Omnis consummationis vidi finem 335.2.2.b
Omnem escam abominata est 186.2.2.b
Omnes videntes me deriserunt 112.2.1.a
Omnes gentes quascunque fecisti 711.1.1.e
Omnes principes eorum qui 691.2.1.a
¶ Omnes gentes plaudite manibus 346.1.1.a
Omnes declinauerunt simul 60.2.1.b.& 420.2.1.d Psal. 46
Omnes gentes circuierunt me 260.1.2.a
Omnia subiecisti sub pedibus eius 34.2.1.a
Omnia ossa mea dicent 206.1.1.e
Omnia mandata tua veritas 328.2.2.a
Omnia quæcunque voluit domin. fecit 468.2.2.e
Omnia excelsa tua & fluctus 313.1.1.a
¶ Operuit montes vmbra eius 672.1.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opus quod operatus es in diebus 318.1.1.a
¶ Ordinatione tua perseuerat 332.1.1.e
Orietur in diebus eius iustitia 571.1.1.c
Ortus est sol & congregati sunt 131.1.2.d
¶ Os habent & non loqu. 240.2.2.d.& 474.1.2.a
Os iusti meditabitur sapientiam 234.2.1.c
Os meum loquetur sapientiam 361.2.1.b
Os meum aperui & attraxi 561.2.2.d
Os meum annunciabit iustitiam 563.2.1.c
Os tuum abundauit malitia 388.1.1.d
Ostende nobis domine misericordiã tuã 704.2.1.a
Ostendisti populo tuo dura 467.2.1.d
Oues eorum fætosæ 552.1.2.d
PAnem angelorum manducauit 636.1.1.e
Paratum cor eius sperare in domino 230.1.2.e
Psl.107. ¶ Paratum cor meum Deus paratum cor meum: cantabo & psalmum dicam 449.1.1.d
Paratum cor meum Deus paratum cor meum, cantabo & psallam in gloria mea 195.2.2.e
Parata sedes tua ex tunc 31.2.2.a
Parauit in iudicio thronum suum 36.1.1
Parasti in conspectu meo mensam 123.2.1.a
Paratus sum & non sum turbatus 310.2.2.b
Parcet pauperi & inopi 573.2.1.a
Particeps ego sum omnium timentium 312.2.2.d
Parcere Iacob seruum tuum 656.2.1.b
Patres nostri in Ægypto non 162.2.2.e
Paulominus consummauerunt 329.1.2.d
Pauper sum ego & in laboribus 723.2.1.d
Pax multa diligentibus legem 388.1.2.c
¶ Peccator videbit & irascetur 231.1.2.d
Peccatori autem dixit Deus 382.2.1.c
Peccauimus cum patribus nostris 162.1.2.e
Per diem sol non vret te 404.2.2.c
Per singulos dies benedicam tibi 554.2.2.b
Perambulabam in innocentia 83.2.1.b
Percussus sum vt fenum 91.2.2.a
Perfecto odio oderam illos 510.2.2.e
Perfecisti eis qui sperant in te 173.2.1.c
Perfice gressus meos in 70.2.1.a
Periit fuga à me 530.2.2.e
Periit memoria eorum 37.2.1.d
Permanet in æternum in 475.2.1.b
Persequar inimicos meos 90.1.1.a
Persequatur inimicus animam meam 26.1.1.d
Pes meus stetit in 140.1.1.e
Petierunt & venit coturnix 156.2.2.b
¶ Pinguescent speciosa deserti 503.1.1.e
¶ Placebo domino in regione viuorum 250.2.2.d
Plantati in domo domini 29.1.2.a
Pluet super peccatores laqueos 52.2.1.a
Pluuiam voluntariam segregabis 520.2.1.b
¶ Quam in salutari 55.1.1.b
Pone princeps eorum sicut 791.1.1.b
Pone domine custodiam ori meo 512.1.2.e
Pones eos vt clibanum ignis 107.2.1.d
Ponite corda vestra in virtute 359.1.1.b
Populus quem non cognoui 91.1.1.d
Populus eius & oues pascuæ eius 81.1.2.c
Populum tuum domine 35.2.2.c
Portio mea domine dixi 307.2.2.a
Postula à me & dabo tibi 9.1.1.a
Posui ori meo custodiam 248.1.1.e
Posuisti iniquitates nostras 7.1.2.c
Posuisti tenebras & facta est nox 130.1.2.c
Posuisti nos in similitudinem 323.2.1.d
Posuisti nos opp. brium 323.1.1.c
Posuisti nos in contradictionem 669.1.1.b
Posuit desertum in stagna 192.1.2.b
Posuit in eis verba signorum 151.1.2.d
Posuit flumina in desertum 191.2.2.c
Posuit pluuias eorum 133.1.2.d
Posuerunt me in lacu inferiori 721.2.1.d
Posuerunt peccatores laqueum mihi 346.2.2.b
Posuerunt in cœlum os suum 581.2.1.c
Posuerunt signa sua signa 592.1.1.c
Posuerunt morticinia 658.1.1.d
Potabunt omnes bestiæ agri 124.2.2.a
Potens in terra erit semen eius 227.2.2.b
Potentiam tuam & iustitiam tuam 566.1.1.a
¶ Præcinite domino in confessione 576.2.2.c
Præcipita domine & diuide 432.1.1.b
Præ fulgore in conspectu eius 79.2.1.c
Præoccupemus faciem eius 46.1.2.b
Præparans montes in virtute 500.2.1.b
Prætende misericordiam tuam scientib. 219.2.1.b
Præuaricantes reputaui 352.2.1.b
Præueni in maturitate 374.1.2.b
Præuenerunt me in die afflictionis 81.2.1.a
Præuenerunt principes 528.2.1.d
Præuenerunt oculi mei ad te 374.2.1.c
Principes populorum congregati 350.2.1.a
Principes persecuti sunt me 384.1.2.e
Principes Iuda duces eorum 530.1.1.b
Principium verborum tuorum 383.2.2.d
Priusquam intelligerent 455.1.1.b
Priusquam humiliarer ego 315.2.2.b
Priusquam montes fierent 4.1.2.a
Proba me domine & tenta me 137.1.1.a
Proba me Deus & scito cor meum 511.1.2.e
Probasti cor meum & visitasti 69.2.1.e
Producens fenum iumentis 125.2.2.a
Prodiit quasi ex adipe iniquitas 580.2.1.e
Pro eo vt me diligerent 200.2.2.d
Pro hac orabit ad te omnis sanctus 179.2.1.d
Prohibe linguam tuam à malo 198.2.1.e
Proiiciente me nunc circundederunt 73.1.1.d
Promptuaria eorum plena 551.2.2.d
Pro nihilo forsitan inimicos 681.2.1.b
Pronunciabit lingua mea 395.1.2.a
Pro patribus tuis nati sunt tibi 339.2.1.c
Prope es tu domine & omnes viæ 736.2.2.b
Prope est dominus omnibus inuocanti. 564.2.2.d
Propter miseriam inopum 542.2.1.d
Propter domum domini Dei nostri 411.1.2.c
Propter fratres meos & proxi. 410.2.2.d
Propter hoc lætatum est cor 68.1.1.c
Propter nomen tuum domine 132.2.1.d
Propter Dauid seruum tuum 454.1.2.b
Propter quid irritauit impius Deum 47.2.1.b
Propter veritatem & mansuetudinem 331.2.1.d
Propter ea exaudiuit Deus 412.2.1.b
Propterea populi confitebuntur 340.2.1.e
Propterea confitebor tibi 93.1.1.d
Propterea ad omnia mandata tua 359.1.2.e
Propterea Deus destruet te 414.1.1.b
Propterea non timebimus dum 341.2.1.d
Protector meus & in ipso speraui 544.2.2.d
Protector noster aspice Deus 699.2.1.a
Protector meus & cornu salutis 76.2.1.e
Proteges eos in tabernaculo tuo 174.1.1.d
Protexisti me à conuentu ma. 490.2.1.a
Prouidebam dominum in conspectu meo 68.1.1.d
83.1.2.b
Psallam & intelligam in via 532.2.1.c
Psallite Deo qui ascendit 348.2.1.e
Psallite Deo nostro psallite

Psallite domino omnes sancti eius 160.2.1.c
Psallite domino, qui habitat in Sion 39.1.1.c
Psallite domino in cithara 71.1.2.a
Putruerunt, & corruptæ sunt 240.2.1.d
Psal.72. QVadraginta annis offensus fui 52.1.2.a
Psal.83. Quam bonus Israel Deus 549.1.1.b
¶ Quam dilecta tabernacula tua 668.1.1.b
Quam magnificata sunt ope. 24.2.2.c.& 131.2.1.d
Quam dulcia faucibus meis 340.2.2.b
Quam magna multitudo dul. 173.1.1.e
Quamdiu ponam consilia anima mea 57.2.1.d
Quantum distat ortus ab occidente 110.2.2.d
Quanta mandauit patribus nostris 596.2.1.b
Quanta audiuimus, & cognouimus 594.2.1.a
Psal. 2. Quantas ostendisti mihi tribulationes 538.2.1.b
¶ Quare fremuerunt gentes 5.2.1.b
Quare oblitus es mei 281.2.1.c
Quare faciem tuam auertis 296.1.1.b
Quare tristis es, anima mea 279.2.1.b
Quasi proximum, & quasi fratrem 209.1.1.b
Quasi in silua lignorum 564.1.1.e
Quæ vtilitas in sanguine meo 161.2.1.d
Quæ loquuntur aduersus iustum 173.1.1.c
Quæ non exaudiet vocem incantantiũ 416.2.1.e
Psal.41. ¶ Quemadmodum desiderat ceruus 276.2.1.b
Quærite dominum, & confirmamini 140.1.1.d
Qui annunciat verbum suum 584.2.2.e
Qui astitit à destris pauperis 213.2.2.b
Qui conuertit mare in aridam 478.2.1.c
Qui cogitauerunt iniquitates 513.2.2.c
Qui confidunt in virtute sua 333.2.1.e
Qui cogitauerunt supplantare 514.2.2.e
Psal.12. ¶ Qui confidunt in domino 419.1.2.a
Qui conuertit petram in stagna 238.1.2.c
Qui corripit gentes, non arguat 37.2.2.e
Qui custodit veritatem in sæculum 570.1.2.e
Qui dat niuem sicut lanam 583.1.2.c
Qui dat salutem regibus 549.2.2.b
Qui dat escam omni carni 485.1.2.b
Qui dat iumentis escam ipsorum 678.1.2.c
Qui descendunt mare in nauibus 188.1.2.c
Qui dicunt, exinanite 491.1.2.c
Qui diligitis dominum, odite malum 65.2.2.c
Qui diuisit mare rubrum 482.1.2.a
Qui dixerunt, linguam nostram 54.2.1.c
Qui docet manus meas ad præl. 86.1.1.c
Qui dominatur in virtute sua 479.2.1.a
Qui educit vinctos in fortitudine 491.1.1.c
Qui emittit eloquium suum terræ 582.2.2.a
Qui emittis fontes in conuallibus 123.2.2.a
Qui eduxit Israel de medio 481.1.2.c
Qui exaltas me de portis mortis 40.1.1.c
Qui facit hæc 65.2.1.a
Qui fecit cœlos intellectu 478.1.2.c
Qui fecit luminaria magna 479.1.2.b
Qui facis angelos tuos spiritus 120.1.2.b
Qui facit mirabilia magna 477.2.2.a
Qui fingit figillatim corda 190.2.1.a
Qui fundasti teram 120.2.2.b
Qui firmauit terram 478.2.2.b
Psal.90. ¶ Qui habitat in adiutorio altissimi 13.1.2.c
Qui habitare fecit sterilem 234.2.2.b
Qui habitat in cœlis, irridebit 8.1.1.c
Qui ingreditur sine macula 63.2.1.a
Qui iurat proximo suo, & non 65.1.1.d
Qui loquitur veritatem in corde 64.2.1.d
Qui loquuntur pacem cum proximo 150.2.1.c
Qui numerat multitudinem 574.2.2.d
Qui operit cœlum nubibus 577.1.2.b
Qui plantauit aurem, non audiet 37.2.2.a
Qui ponis nubem ascensum tuum 119.1.2.c
Qui posuit fines tuos pacem 581.2.2.c
Qui posuit animam meam ad vitam 480.1.1.d
Qui percussit gentes multas 471.1.2.d
Qui percussit reges magnos 483.1.2.d
Qui percussit Aegyptum 480.2.2.b
Qui perfecit pedes meos 86.1.1.a
Qui produxit ventos de thesauris 470.1.2.d
Qui producit in montibus fenum 177.2.2.d
Qui propitiatur omnibus iniquitatib. 106.1.2.d
Quique terrigenæ, & filij hominum 331.1.1.a
Qui replet in bonis desiderium 107.1.2.d
Qui retribuunt mala pro bonis 246.1.1.d
¶ Qui regis Israel, intende 638.2.1.a
Qui respicit terram, & facit 136.2.2.b
Qui redimet de interitu 106.2.2.d
Qui sanat contritos corde 574.1.2.c
Qui sedes super cherubim 639.2.1.b
Qui seminant in lachrymis 425.2.2.b
Qui simul mecum dulces capie. 409.2.1.c
Qui statis in domo domini 463.2.2.e.& 466.1.2.c
Qui timet te, videbunt me 320.2.2.c
Qui timetis dominum, laudate eum 117.2.1.d
Qui timent dominum sperauerunt in 243.2.2.b
Qui tribulant me inimici 58.2.1.c.& 142.2.1.b
Qui traduxit populum suum 482.2.2.c
Qui tribulant me, exultabunt
Qui videbant me, foras fugerunt 170.2.1.c
Quia anima eius in vita ipsius 341.1.1.b
Quia apud dominum misericordia 443.2.2.c
Quia apud te propitiatio est 442.1.2.a
Quia benedicentes ei hæredita. 231.1.1.c
Quia beneplacitum est domino in pop. 594.2.2.c
Quia cinerem tanquam panem mandu. 94.1.2.c
Quia comederunt Iacob 634.1.1.c
Quia contriuit portas æreas 185.2.2.d
Quia custodiui vias domini 82.2.1.b
Quia delectasti me, domine 25.1.2.b
Quia defecimus in ira tua 6.2.2.c
Quia defecerunt sicut fumus dies 90.2.2.d
Quia dicitis in cogitatione 509.2.2.b
Quia dixerunt inimici mei mihi 533.2.1.b
Quia dixi ne quando supergaudeant 244.2.1.d
Quia dominus amat iudicium 234.1.1.b
Quia domini est assumptio nostra 709.2.1.a
Quia ecce, qui elongant se à te 560.1.1.b
Quia ecce ceperunt animam meam 431.1.1.d
Quia ædificauit Dominus Sion 98.2.2.a
Quia ego cognoui, quia magnus est 468.2.2.b
Quia eripuit animam meam 250.1.2.d
Quia exacerbauerunt eloquia 184.2.2.a
Quia exacuerunt in gladium 463.1.1.a
Quia factus es susceptor meus 436.1.1.b
Quia factus sum sicut vter in pruí. 326.2.2.b
Quia inflammatum est cor meum 558.1.1.c
Quia in humilitate nostra 484.2.2.b
Quia illic sederunt sedes 408.2.2.d
Quia in manu eius sunt omnes fines 48.1.2.e
Quia in eo lætabitur cor nostrum 191.2.1.d
Quia inclinauit autem suam mihi 247.2.2.d
Quia illic interrogauerunt nos 478.2.2.c
Quia ipse dixit, & facta sunt 588.2.2.c
Quia ipse super maria fundauit eum 125.2.1.b
Quia ipse Deus meus, & saluato 450.2.1.a
Quia iudicabit dominus populum 473.1.2.e
Quia liberauit pauperem à [illegible]tente 545.1.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia magna est super cœlos 196.2.2.c
Quia melior est dies vna 673.2.1.c
Quia misericordia tua magna est 688.1.1.a
Quia misericordiam,& veritatem dili. 744.2.1.d
Quia multum repleta est anima nostra 414.1.2.c
Quia neque ab oriente,neque ab 574.2.1.c
Quia non est respectus morti 551.1.1.a
Quia non crediderunt in Deo 606.2.1.c
Quia non relinquet dominus virgam 420.1.2.e
Quia non repellet dominus plebem 40.1.2.c
Quia persecutus est inimicus animam 535.1.2.d
Quia præceptum in Israel est 651.2.1.a
Quia prospexit de excelso sancto suo 99.2.2.e
Quia rectum est verbum domini 186.1.1.c
Quia repleta est malis anima mea 694.2.1.b
Quia satiauit animam inanem 183.1.2.e
Quia tenebræ non obscurabuntur 505.1.2.a
Quia tu possedisti renes meos 505.2.2.c
Quia tu es, Deus,& fortitudo mea 283.1.1.a
Quia zelaui super iniquos 550.1.1.d
Quid detur tibi,aut quid apponatur 398.2.2.c
Quid enim mihi est in cœlo 559.1.1.e
Quid est homo,quòd memor es eius 33.2.1.d
Quid est tibi,mare,quòd fugisti 237.1.2.e
Psal.51. ¶ Quid gloriaris in malitia 375.2.1.b
Quid retribuam domino 252.2.2.d
Quos ascender in montem domini 125.2.1.e
Quis consurget mihi aduersus 41.1.2.b
Quis dabit ex Sion salu. 387.1.1.d
Quis deducet me in ciuita. 443.2.1.b.& 199.1.2.a
Quis est homo,qui vult vitam 198.2.1.c
Quis est homo,qui viuet,& nõ videbit 721.2.1.e
Quis est homo,qui timet dominum 133.1.1.c
Quis est iste rex gloriæ 127.2.1.a
Quis loquetur potentias domini 160.1.2.a
Quis sapiens,& custodit hæc 195.2.2.a
Quis sicut dominus Deus noster 233.2.2.b
Quis nouit potestatem iræ tuæ 10.1.1.c
Quoadusque iustitia conuertatur 45.2.2.b
Quo ibo à spiritu tuo 502.1.2.c
Quod disposuit ad Abraham 142.1.2.e
Quod descendit in oram vestimenti 461.1.2.d
Quod exprobrauerunt inimici 723.1.1.a
Quomodo cantabimus canticum 488.2.2.d
Quomodo facti sunt in desolationem 557.1.1.b
Quomodo miseretur pater 111.1.2.d
Quomodo dilexi legem tuam 336.2.2.a
Quoniam abscondit me in tabernaculo 144.2.1.a
Quoniam ad te orabo,domine 15.2.1.e
Quoniam adhuc oratio mea 525.1.2.c
Quoniam angelis suis mandauit de te 19.2.2.d
Quoniam alieni insurrexerunt 424.2.1.c
Quoniam apud te est fons vitæ 219.2.1.a
Quoniam brachia peccatorum conte. 228.2.1.b
Quoniam circundederunt me mala 264.1.1.a
Quoniam circundederunt me canes 115.1.1.c
Quoniam cogitauerunt vnanimiter 662.2.1.c
Quoniam cogitatio hominis 582.1.1.b
Quoniam confortauit seras portarum 581.1.2.d
Quoniam confirmata est super nos 256.1.2.d
Quoniam cum interierit,non sumet 340.2.1.c
Quoniam dabis eum in benedictionem 106.2.1.b
Quoniam Deus saluam faciet Sion 524.1.1.c
Quoniam Deus magnus dominus 47.2.2.d
Quoniam Deus dissipauit ossa eorum 386.2.1.c
Quoniam declinauerunt me iniqui 403.2.1.b
Quoniam defecit in dolore vita mea 169.2.1.c
Quoniam declinauerunt in te mala 108.2.1.a
Quoniam die,ac nocte grauata est 177.1.1.c
Quoniam dixisti,in æternum misericor. 703.1.1.d
Quoniam dominus in generatione iusta 62.1.1.b
Quoniam dominus amat iudicium 234.1.1.b
Quoniam dominus excelsus 316.2.1.c
Quoniam domini est regnum 119.2.1.a
Quoniam dolose egit in conspectu eius 214.3.1.c
Quoniam ecce peccatores intenderunt 50.2.1.c
Quoniam ecce reges terræ congregati 324.1.1.b
Quoniam ecce inimici tui sonuerunt 661.2.1.b
Quoniam ecce inimici tui,domine 26.1.2.d
Quoniam ego in flagella paratus sum 245.1.1.b
Quoniam eleuata est magnificentia tua 32.2.1.b
Quoniam elegit dominus Sion 456.1.2.c
Quoniam eripuisti animam meam 419.1.1.b
Quoniam ex omni tribulatione 461.1.1.c
Quoniam exaudiuit pauperes dominus 523.2.1.b
Quoniam excelsus dominus 496.2.2.e
Quoniam fecisti iudicium meum 36.2.1.b
Quoniam firmamentum meum 530.2.1.a
Quoniam fortitudo mea,& refugium 166.2.1.c
Quoniam gloria virtutis eorum tu es 709.1.1.a
Quoniam gratis absconderunt mihi 205.1.1.c
Quoniam hic est Deus Deus noster 329.1.1.d
Quoniam humiliasti nos in loco 293.2.1.e
Quoniam humiliata est in puluere 296.1.1.d
Quoniam in te eripiar à tentatione 84.2.1.d
Quoniam in te,domine,speraui 244.1.1.d
Quoniam in me sperauit 21.1.2.c
Quoniam iniquitatem meam ego cogn. 359.2.1.a
Quoniam iniquitatem meam annun. 245.2.1.c
Quoniam iniquitates meæ supergressæ 240.1.1.c
Quoniam illic mandauit dominus 426.2.2.b
Quoniam ipse liberauit me 15.1.2.c
Quoniam ipse dixit,& facta sunt 188.1.1.a
Quoniam ipsius est mare 48.2.2.c
Quoniam iustus dominus,& iustitias 53.1.1.a
Quoniam ira indignatione eius. 161.1.1.b
Quoniam Iacob elegit sibi dominus 468.1.2.b
Quoniã laudatur peccator in desideriis 44.2.1.b
Quoniam lumbi mei impleti sunt 241.2.1.b
Quoniam magnus dominus,& laudabi. 54.2.2.c
Quoniam magnus es tu,& faciens 685.2.1.d
Quoniam magnificata est vsque ad 449.2.1.e
Quoniam est melior misericordia tua 457.1.1.b
Quoniam memor fuit verbi sancti 157.1.2.b
Quoniam meæ sunt omnes feræ siluarũ 348.2.1.d
Quoniam misericordia tua ante oculos 237.1.1.d
Quoniam mihi quidem pacifice loque. 211.1.1.b
Quoniam mille anni ante oculos tuos 5.1.2.a
Quoniam nequitiæ in habitaculis eorũ 410.1.1.d
Quoniam non in finem obliuio erit 43.1.1.c
Quoniam non est in morte,qui memor 22.2.1.b
Quoniam non est in ore eorum veritas 17.1.1.d
Quoniam non derelinques animam 68.1.1.e
Quoniam non intellexerunt opera 151.1.1.e
Quoniam non cognoui literaturam 536.1.1.c
Quoniam nouit dominus viam iustorum 5.1.1.e
Quoniam omnes dies nostri defecerunt 7.2.2.b
Quoniam omnes dij gentium dæmonia 55.1.2.d
Quoniam pater meus,& mater mea 146.2.1.a
Quoniam pones eos dorsum 108.2.1.e
Quoniam placuerunt seruis tuis 97.2.2.a
Quoniam percussit petram,& fluxerunt 605.1.1.b
Quoniam præuenisti eum in benedict. 104.2.1.e
Quoniam propter te mortificamur 295.2.1.a
Quoniam propter te sustinui opprobriũ 511.1.1.c
Quoniam probasti nos,Deus 480.2.1.c

Quo

Quoniam quem perfecisti,destruxerunt 51.1.a
Quoniam quem tu percussisti, persecuti 520.2.1.d
Quoniam quis in nubibus æquabitur 704.2.1.c
Quoniam quis Deus præter dominum 85.1.1.d
Quoniam qui malignantur, extermina. 225.1.1.d
Quoniam rex omnis terræ Deus 319.2.1.c
Quoniam rex sperat in domino 107.1.1.a
Quoniam requirens sanguinem eorum 39.2.1.b
Quoniam respexisti humilitatem 168.1.1.e
Quoniam rectus dominus Deus noster 29.2.2.b
Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt 327.2.1.c
Quoniam secundum altitudinem cœli 119.2.2.a
Quoniam si voluisses sacrificium 473.2.1.e
Quoniam si inimicus meus maledixisset 409.1.1.b
Quoniam superuenit mansuetudo 9.1.2.e
Quoniam spiritus pertransibit in illo 112.2.2.a
Quoniam tacui,inueterauerunt 177.1.1.a
Quoniam tanquam fenum velociter 221.1.1.e
Quoniam tu dominus altissimus 65.1.2.b
Quoniam tu, domine, suauis & mitis 684.1.1.b
Quoniam tu domine,singulariter in 14.2.1.d
Quoniam tu es patientia mea 531.1.1.c
Quoniam tu es, domine, spes mea 19.1.2.a
Quoniã tu percussisti omnes aduersantes 12.1.1.b
Quoniam tu populum humilem sal. 84.1.1.d
Quoniam tu illumina lucernam 84.2.1.b
Quoniam tu es,qui extraxisti me 113.1.1.a
Quoniam tu, Deus, exaudisti orationem 446.1.1.c
Quoniam tribulatio proxima est 113.2.1.b
Quoniam videbo cœlos tuos 33.1.1.a
Quoniam zelus domus tuæ comedit 512.1.1.b
Quorum os locutum est 548.2.2.b
Quorum os maledictione 61.1.1.c
Quorum filij sicut nouellæ plan. 550.2.2.c
Quot sunt dies serui tui 327.1.2.c
Quotiens exacerbauerunt 615.1.1.d
Quousque irruitis in hominem 449.2.1.b
Recordatus est misericordiæ suæ 69.2.2.b
Recordatus est, quoniam puluis 113.1.2.a
Redde mihi lætitiam salutaris tui 404.2.1.c
Redime me à calumniis hominum 363.2.2.c
Redimet dñs animam seruorum suorum 202.1.1.e
Redimet in pace animam meam 411.2.1.b
Redemisti virgam hæreditatis tuæ 562.1.1.d
Redemptionem misit dominus 225.1.2.a
Reges terræ, & omnes populi 591.2.2.b
Reges eos in virga ferrea 9.1.1.c
Reges Tharsis, & insulæ 544.2.1.b
Regnabit dominus in sæcula 574.2.2.b
Regnabit Deus super gentes 320.1.1.c
Regna terræ, cantate domino 504.2.1.b
Regnum tuum regnũ omnium sæculorũ 561.1.2.c
Reminiscere miserationum tuarum 130.2.1.a
Reminiscentur,& conuertentur ad dñm 118.2.1.d
Remisisti iniquitatem plebis tuæ 676.1.1.e
Remitte mihi,vt refrigeret 255.2.1.d
Renuit consolari anima mea 584.1.1.d
Repleti sumus mane misericordia tua 11.2.2.a
Replebimur in bonis domus tuæ 470.2.1.d
Repleatur os meus laude 532.2.1.a
Respexit in orationem humilium 99.1.2.b
Respice in seruos tuos,& in opera tua 12.1.2.d
Respice in me,& miserere mei 688.2.1.a
Respice in me, & miserere mei,quia 134.2.1.b
Respice in testamentum tuum 570.1.1.e
Respice inimicos meos 135.1.1.c
Respondit ei in via virtutis suæ 101.2.2.e
Retribue seruo tuo 280.1.2.d
Retribuebant mihi mala pro bonis 207.2.1.c
Reuela oculos meos 281.1.2.c
Reuela domino viam tuam 223.1.1.c
Rex virtutum dilecti dilecti 494.1.1.a
Rex verò lætabitur in Deo 460.2.1.e
¶ Rigans montes de superioribus suis 125.2.2.a
Riuos eius inebria 474.1.1.c
Rogate quæ ad pacem sunt 409.2.2.a
Sacerdotes eius induam saluta. 458.1.2.c
Sacerdotes eorũ in gladio ceciderũt 626.2.2.b
Sacerdotes tui induantur iustitia 652.2.1.d
Sacrificium Deo spiritus contribulatus 374.1.1.b
Sacrificium,& oblationem noluisti 261.1.1.b
Sacrificium laudis honorificabit 354.2.1.a
Sacrificate sacrificium iustitiæ 14.1.1.a
¶ Sæpe expugnauerunt me à iuuen. 435.2.2.a
Sæpe expugnauerunt me, etenim non 436.2.2.b
Sagittæ potentis acutæ 399.1.2.d
Sagittæ tuæ acutæ,populi sub. 300.2.1.b
Sagittæ paruulorum factæ sunt 465.1.1.c
Salus autem iustorum à domino 237.1.1.c
Salua me ex ore leonis 117.1.1.c
Saluauit sibi dexteram eius 68.2.2.b
Saluasti enim nos de affligentibus 289.1.1.b
Saluos fac nos,domine Deus noster 178.2.2.b
¶ Saluum me fac, Deus, quoniam 505.2.1.c
¶ Saluum me fac, domine 53.1.1.b
Saluum fac dextera tua 198.1.2.a
Saluum fac populum tuum,domine 152.2.1.d
Sanctum,& terribile nomen eius 225.1.2.c
Sanctis,qui sunt in terra eius 66.2.1.d
Saturati sunt filiis 74.2.1.c
Saturabuntur ligna campi 127.2.2.d
¶ Scapulis suis obumbrabit tibi 16.1.2.a
Scitote, quoniam mirificauit dominus 13.2.1.a
Scitote, quoniam dominus ipse est Deus 80.1.2.b
Scribantur hæc in generatione altera 99.1.2.d
Scrutati sunt iniquitates 464.2.1.b
Scrutetur fœnerator omnem substan. 204.1.2.b
Scuto circundabit te 16.2.2.c
¶ Secundum magnitudinem brachij 636.2.1.b
Secundum misericordiam tuam viuifica 330.1.2.a
Secundum misericordiam tuam me. 131.1.1.d
Secundum multitudinem dolorum 42.1.2.c
Secundum nomen tuum Deus 338.1.1.b
Secundum opera manuum eorum 151.1.1.b
Sed dextera tua & brachium 287.1.1.d
Sed in lege domini voluntas eius 2.2.1.a
Sed sperauit multitudine diuitia. 380.2.1.b
Sed & lingua mea tota die 540.1.1.a
Sed elegit tribum Iuda 629.1.1.d
Sed nos,qui viuimus,benedicimus 246.2.2.b
Sedes tua,Deus,in sæculum sæculi 301.1.1.a
Sedens aduersus fratrem tuum 353.2.1.b
Sedentes in tenebris & vmbra 183.2.2.c
Sedet in insidiis cum diuitibus 46.1.1.c
Semel iuraui in sancto meo 717.1.1.d
Semel locutus est Deus,duo 453.2.1.b.
Semen Abraham serui eius 141.1.2.a
Seon regem Amorreorum 471.2.2.d.& 483.2.2.c
Septies in die laudem dixi tibi 287.1.2.c
Sepulchrum patens est guttur eorum 17.2.1.c
Sepulchrum patens est guttur eorum 60.2.1.d
Seruus tuus sum ego:da mihi 357.1.2.d
Seruaui mandata tua 390.1.1.a
Seruite Deo in timore 9.2.1.a
¶ Si autem derelinquerint filij eius 715.1.1.a
Si autem in potentatibus 8.2.2.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si ambulauero in medio tribula. 497.1.2.c
Si ascendero in cœlum, tu illic es 502.2.2.c
Si consistant aduersum me 142.2.1.d
Si custodierunt filij tui 455.2.2.a
Sic benedicam te in vita mea 485.1.1.c
Sic psalmum dicam nomini tuo 447.2.1.d
Sicut aqua effusus sum 114.1.1.d
Sicut sustinuerunt animam 416.2.1.c
Sicut oues in inferno 339.1.1.d
Sicut adipe,& pinguedine 458.1.1.d
Sicut ablactatus est super matrē suam 447.1.2.b
Sicut audiuimus,sic vidimus 325.2.1.c
Sicut lætantium omnium 693.1.1.c
Sicut deficit fumus, deficiant 488.2.1.c
Sicut vnguentum in capite 461.1.2.c
Sicut iurauit domino 449.1.2.d
Sicut sagittæ in manu po. 430.2.2.c
Sicut cera, quæ fluit, auferentur 428.1.1.c
Sicut in irritatione 51.2.2.a
Sicut ignis,qui comburit siluam 666.1.1.b
Sicut vulnerati dormientes 695.1.1.e
Sicut & in promissione 417.2.1.d
Sicut oculi ancillæ in 413.1.2.c
Sicut vmbra, cum declinat 210.2.2.c
Sicut posuit in Ægypto 616.2.1.d
Si dedero somnum oculis meis 450.2.2.c
Si dicebam narrabo sic 555.2.1.a
Si dicebam motus est pes meus 41.2.2.e
Si dormiatis inter medios cleros 494.1.1.e
Si esuriero,non dicam tibi 380.1.1.b
Si exurgat aduersum me 143.1.1.a
Signa nostra non vidimus 565.2.1.e
Signatum est super nos 14.1.1.d
Si iniquitates obseruaueris 441.2.2.b
Si introiuero in tabernaculum 449.2.2.d
Si iustitias meas prophanauerint 615.1.1.d
Sic memor fui tui 459.2.1.a
Si mei non fuerint dominati 300.2.1.a
Similis factus sum pellicano 92.2.2.a
Similes illis fiant,qui faciunt ea 242.1.2.d
Similes illis fiant,qui faciunt ea 474.1.2.c
Simulachra gentium argentum,& aurum 240,1.2.
b.& 473.2.2.c
Si non humiliter sentiebam 446.2.2.c
Si non proposuero tui,Hierusalem 490.1.2.a
Si oblitus fuero tui,Hierusalem 489.1.2.d
Si obliti sumus nomen Dei 294.1.1.d
Si occideris,Deus,peccatores 509.1.2.c
Si populus meus audisset me 655.1.1.c
Si reddidi retribuentibus mihi mala 26.1.1.a
Si sumpsero pennas meas 503.1.2.c
Sit gloria domini in sæculum 136.1.2.c
Sit nomen eius benedictum 547.2.1.a
Sit nomen domini benedictum 232.2.2.b
Sitiuit in te anima mea 456.1.1.a
Sitiuit anima mea ad Deum 278.1.1.c
Psal.57. ¶Si vere vtique iustitiam loqui. 424.1.1.c
Si videbas furem, currebas cum 353.1.1.b
¶ Solem in potestatem diei 479.1.2.e
Sonuerunt & turbatæ sunt 300.1.1.d
¶ Specie tua,& pulchritudine 299.1.1.c
Speciosus forma præ filiis 298.1.1.c
Spera in Deo,quoniam adhuc 285.2.1.d
Spera in domino,& fac bonitatem 222.1.1.d
Sperate in eo omnis congregatio 451.1.1.b
Speret Israel in domino 448.1.2.a
Spiritus tuus bonus deducet 540.1.2.e
Spreuisti omnes descendentes 352.1.2.b
¶ Stantes erant pedes nostri 407.1.2.c
Statuit ea in æternum 589.1.2.d
Statue seruo tuo eloquium 294.2.2.a
¶ Suauis dominus vniuersis 558.2.2.a
Sub vmbra alarum tuarum 72.2.1.c
Subiecit populos nobis 317.1.1.d
Subito sagittabunt eum 463.2.1.c
¶ Super fiumina Babylonis 485.2.2.d ps.136.
Sumite psalmum, & date tympa. 650.2.1.b
Super senes intellexi:quia manda. 338.2.2.d
Super omnes docentes me intellexi 338.1.2.c
Super misericordia tua, & veritate tua, ne quando
dicant 238.2.2.d
Super misericordia, & veritate tua, quoniam ma-
gnificasti 494.1.2.e
Super inimicos meos prudentem 337.2.2.b
Super aspidem, & basiliscum 20.2.2.d
Super omnes inimicos meos 170.1.1.c
Super aquam refectionis educauit 121.2.1.a
Super me confirmatus est furor 696.1.1.d
Super ea volucres cœli habitabunt 125.1.2.b
Super populum tuum malignauerunt 661.d.1.d
Superbo oculo,& insatiabili 86.2.2.d
Superbi inique agebant 303.2.2.b
Supra dorsum meum 437.1.2.c
Surge,domine,in requiem tuam 413.1.2.b
Surge,Deus,iudica terram 660.1.1.e
Surgentes testes iniqui 207.1.1.a
Suscepit eos de via iniquitatis 186.1.2.b
Suscepimus, Deus, misericordiam tuam 327.1.1.a
Susceperunt me sicut leo 73.2.1.b
Suscipe me secundum eloquium tuum 350.2.2.c
Suscipe seruum tuum in bonum 355.2.2.c
Suscipiant montes pacem populo 541.1.1.d
Suscipiens mansuetos dominus 576.1.2.b
Suscitans à terra inopem 233.2.2.c
Sustinuit anima mea in 442.2.2.b
Tabernacula eorum in progenie 357.1.1.c
Tabescere me fecit zelus 367.2.2.c
¶ Tecum principium in die virtutis tuæ 217.1.2.c
¶ Te decet hymnus,Deus,in 467.1.1.a pſal.64.
Tempus faciendi,domine 357.2.2.a
Tenuisti manum dexteram meam 559.1.1.a
Terminum posuisti 122.2.2.c
Terra mota est:etenim 492.1.1.c
Terram fructiferam in 192.1.2.c
Terribili,& ei qui aufert spiritum 582.2.1.c
Testimonium in Ioseph 652.1.1.a
Testimonia tua credibilia 32.2.2.d
¶ Thabor,& Hermon in nomine 707.1.1.d
Thesaurizat,& ignorat 253.1.1.b
¶ Tibi dixit cor meum 145.2.1.c
Tibi derelictus est pauper 48.2.1.a
Tibi soli peccaui 360.2.1.b
Timor,& tremor venerunt 404.2.1.d
Timor domini sanctus permanet 69.1.1.d
Timeat eum omne semen Israel 118.1.1.a
Timeat dominum omnis terra 187.2.1.c
Timete dominum omnes sancti eius 197.2.1.a
¶ Tollite hostias,& introite 56.2.2.c
Torrentem pertransiuit anima nostra 416.2.2.b
Tota die verba mea execrabantur 416.1.1.b
Tota die iniustitiam cogitauit 736.
Tota die exprobrabant mihi 95.2.2.c
Tota die miserebatur,& 233.2.1.b
Tota die verecundia mea 292.1.1.d.& 376.2.1.d
¶ Traditus sum, & non egrediebar 697.1.1.a

Transiuimus per ignem & aquam 509.2.1.e
Transtulit austrum de cœlo 636.1.1.d
Tribuat tibi secundum cor tuum 102.1.1.e
Tribulatio & angustia inuenerunt 370.2.2.c
Tribulationem & dolorem 748.2.2.b
Tribulationes cordis mei 134.2.1.c
Tu autem domine ne elongaueris 116.1.1.d
Tu autem in sancto habitas 111.2.1.a
Tu autem domine susceptor meus 11.1.1.c
Tu autem dñe in æternum permanes 95.2.2.d
Tu autem domine miserere mei 273.2.1.b
Tu autem domine ne longe facias 263.2.1.b
Tu confirmasti in virtute 595.2.1.a
Tu confregisti capita draconis 595.2.1.a
Tu dirupisti fontes & 396.1.1.b
Tu dominaris potestati maris 730.1.1.b
Tu domine seruabit nos 56.1.1.b
Tu exurgens domine 96.2.2.c
Tu es refugium meum 180.2.1.c
Tu es ipse rex meus & Deus 319.2.1.e
Tu fecisti omnes terminos terræ 596.2.1.d
Tu humiliasti sicut vulneratum 730.2.1.a
Tu mandasti mandata tua 271.1.2.d
Tu parasti directiones 742.2.1.d
Tu terribilis es & quis 608.2.1.a
Tu scis improperium meum 545.2.1.b
Tu verò odisti disciplinam 387.2.1.b
Tu vero Deus deduces eos 438.2.1.a
Tu vero repulisti & 742.1.1.c
Tu vero homo vnanimis 434.2.1.a
Tuus sum ego saluum me fac 334.2.2.a
Tuus est dies & tua est nox 596.2.1.a
Tui sunt cœli & tua est terra 730.2.1.e
Tunc loquutus es in visione 733.1.1.e
Tunc non confundar 272.1.2.c
Tunc exultabunt omnia ligna 59.2.2.b
Tunc dicent inter gentes 423.2.2.d
Tunc repletum est gaudio os 423.1.2.c
Tunc loquetur ad eos in ira sua 8.1.1.d
Tunc acceptabis sacrificium 409.2.1.e
Turbatus est à furore oculus meus 23.1.1.a
Turbati sunt & moti sunt 190.1.2.c
Turbabunt gentes 501.1.1.c
Vacate & videte 345.2.1.b
Vanum est vobis ante 429.1.2.c
Vana loquuti sunt vnusquisque 54.1.1.c
Vbi sunt misericordiæ tuæ 746.2.1.a
¶Velociter exaudi me domine 537.1.2.d
Velut somnium surgentium 585.2.1.b
Veni in altitudinem maris 535.2.1.c
Pſal.94. ¶ Venite exultemus domino 45.1.2.c
Venite filij audite me 198.1.1.b
Venite audite & narrabo 511.1.1.a
Venite & videte opera Dei 506.1.1.d
Venite & videte opera domini 345.1.1.b
Venite adoremus & procidamus 49.1.2.c
Veniat mors super illos 435.1.1.a
Veniat illi laqueus quem ignorat 205.2.1.d
Veniant mihi miserationes 322.2.2.a
Venientes autem venient 426.2.2.d
Vendidisti populum tuum 322.2.1.d
Verbum iniquum constituerunt 272.2.1.b
Verbo domini cœli firmati sunt 187.1.1.b
Pſal. 5. ¶Verba mea auribus percipe 14.2.1.d
Verba oris eius iniquitas 215.1.1.c
Verba iniquorum prævaluerunt 496.2.1.b
Veritas de terra orta est 707.1.1.c
Veruntamen prope timentes 605.2.1.b
Veruntamen vniuersa vanitas 251.2.1.b
Veruntamen precium meum 478.1.1.a
Veruntamen Deus redimet 370.1.1.a
Veruntamen Deo subiecta est anima 478.1.1.e
Veruntamen Deus confringet 527.1.1.e
Veruntamen vani filij hominum 480.1.1.c
Veruntamen in diluuio 180.2.1.a
Veruntamen oculis tuis 18.2.2.b
Veruntamen in imagine 251.2.1.e
Veruntamen propter dolos 584.2.1.c
Veruntamen iusti confitebuntur 520.2.2.a
Vesperе & mane & 436.1.1.e
¶ Viam iustificationum tuarum 288.2.2.c
Viam fecit semitæ iræ suæ 646.1.1.b
Viam iniquitatis amoue 288.2.2.b
Viam veritatis elegi 289.2.2.a
Viam mandatorum tuorum 290.1.2.c
Vias tuas domine demonstra mihi 129.2.1.c
Vias meas enunciaui 287.1.2.b
Vide humilitatem meam & laborem 134.2.1.d
Vide humilitatem meam & eripe 378.1.2.a
Vide quoniam mandata tua dilexi 382.2.2.e
Videant pauperes & lætentur 550.2.1.d
Vides quoniam tu laborem & dolorem 48.1.1.b
Viderunt te aquæ Deus 617.2.1.c
Viderunt ingressus tuos Deus 528.2.1.a
Viderunt omnes fines terræ 70.1.2.a
Videbunt recti & lætabuntur 195.1.2.b
Videbunt multi & timebunt 258.2.1.d
Videbunt iusti & timebunt 415.1.1.b
Vidi impium superexaltatum 236.2.1.b
Vidi prævaricantes & tabescebam 382.1.2.d
Vidisti domine ne fileas 211.2.1.c
Viduam & aduenam d6.1.2.d
Viduam eius benedicens 457.2.2.a
Vigilaui & factus sum 95.1.2.c
Vineam de Aegypto transtulisti 670.1.1.b
Vir linguosus non dirigetur 519.1.2.d
Vir insipiens non cognoscet 25.1.2.c
Viri sanguinum & dolosi 438.2.1.b
Viriliter agite & confortetur 175.2.1.b
Virum sanguinum & dolosum 16.2.1.d.
Virga tua & baculus tuus 123.1.1.b
Virgam virtutis tuæ emitte 216.1.2.c
Visitabo in virga iniquitates 739.2.1.b
Visitasti terram & inebriasti 501.2.1.a
Vitam petiit à te & tribuisti 106.1.1.a
Viuit dominus & benedictus Deus 92.1.1.c
Viuet anima mea & laudabit 394.2.2.b
Vltio sanguinis seruorum 662.1.1.d
¶Vnam petij à domino hanc requiram 143.2.1.c
Vniuersæ viæ domini misericordia 132.1.1.c Pſal.76.
¶Voce mea ad dominum clamaui 611.1.1.b. Pſ.141.
¶ Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad
dominum deprecatus sum 527.2.2.e
Voce mea ad dominum clamaui 11.2.1.a
Vocem meam audi secundū misericordiam 375.
1.2.e
Volucres cœli & pisces maris 34.2.1.d
Voluntatem timentium se. 565.2.2.b
Voluntaria oris mei beneplacitum 344.2.2.d
Voluntariè sacrificabo tibi 426.1.1.b
Vos autem sicut homines 686.1.1.a
Vota mea domino reddam coram 253.2.2.d
Vota mea domino reddam in 255.2.2.a
Vouete & reddite domino Deo 60.1.1.d
Vox exultationis & salutis 262.1.2.e
Vox domini præparantis cervos 158.1.1.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vox domini in virtute 156.1.1.c
Vox domini inter cidentis flammam 157.2.1.d
Vox domini confringentis cedros 156.2.1.c
Vox domini super aquas 154.2.1.d
¶ Vsquequo iudicatis iniquitatem 684.1.1.a
Psal.12. ¶ Vsquequo domine obliuiscéris 56.2.1.a
Vsquequo Deus improperabit 594.1.1.b
Vsquequo exaltabitur inimicus 58.1.1.b
Vsquequo peccatores domine 35.1.2.a
Vsquequo domine irasceris in finem 659.2.1.a
Vsquequo domine auertis in finem 744.2.1.d
¶ Vt annuncient in Sion 110.1.2.a
Vt annunciem omnes prædi. 589.1.1.a
Vt audiam vocem laudis 139.1.1.a
Vt auerteret iram eius 169.2.2.d
Vt audiret gemitus compeditorum 100.2.2.a
Vt cognoscamus in terra 513.2.1.c
Vt collocet eum cum principib. 134.1.2.c
Vt cantet tibi gloria mea 164.2.1.a
Vt custodiant iustificationes 159.1.2.a
Vt confiteamur nomini sancto suo 178.22.c
Vt decipiant pauperem 227.1.1.c
Vt det illis hæreditatem 224.1.2.c
Vt exhilaret faciem in oleo 127.1.2.a
Vt erudiret principes 148.1.2.b
Vt eruat à morte animas eorum 191.1.1.c
Vt educas panem de terra 126.1.2.d
Vt faciant in eis iudicium 607.2.2.b
Vtinam dirigantur viæ meæ 271.2.2.d
Vt intinguatur pes tuus in 528.1.1.b
Vt intereant in sæculum sæculi 26.1.2.c
Vt iumentum factus sum apud te 586.2.1.d
Vt liberentur dilecti tui 469.1.1.b
Vt mitiges à diebus malis 39.2.2.d
Vt non loquatur os meum 70.1.1.c
Vt notam faciant filiis hominum 560.2.2.a
Vt ponant in Deo spem suam 625.1.1.b
Vt quid destruxisti maceriam 672.2.1.b
¶ Vt quid Deus repulisti in 589.1.1.c Psal.73
Vt quid domine repellis orationem 723.2.1.b
Vt quid domine recessisti longe 44.1.1.c
Vt quid auertis manum tuam 594.2.1.a
Vt videam voluntatem domini 144.1.1.b
Vultus autem domini super facientes 200.
1.1.c
Vxor tua sicut vitis 433.2.2.b

¶ Finis Tabulæ versiculorum.

☞ In hoc Psalterio constant hic mille sexcenti sex versus, in quo numero triplex perfectio demonstratur. Prima est senarij, quæ pertinet ad pœnitentes. Secunda centenarij, quę pertinet ad proficientes. Tertia est millenarij, quæ pertinet ad peruenientes. Binarius geminam significat charitatem quæ totum informat.

VERSVS,

Tres quinquagenos cantat Dauid ordine Psalmos,
Versus bis mille sexcentos sex canit ille.
Vt sis perfectus gemino formatus amore.
Incipiendo, progrediendo, perueniendo.

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM QVAE IN COMMENTARIIS CONTINENTVR ANNOTATIO ALPHABETICA, NVMERVS AVTEM VERSICVLOS REFERT quibus Commentaria subiunguntur.

Aaron significat Christum 1277
Aaron significat charitatẽ & amorem. ver. 1814.
Aaron an fuerit idololatra, quando fecit vitulum aureum. ver. 1853.
Aaron & Moyses fuerunt sacerdotes. versi. 1683.
Aaron significat prælatos, ver. 2377.
Aaron videtur fuisse exemplum auaritiæ 818
Aaron videtur fuisse causa idololatriæ 818
Ab ¶ Abiit Adam à Deo, & qualiter. ver. 1.
Abire significat mortem, ver. 649
Abiron & Dathan qualiter à terra absorpti fuerũt 1851
Abyssus dicuntur iudicia Dei 557.1760
Abyssus dicitur scriptura sacra 696
Abyssus significat peccatum 1272
Abyssus significat infernum 1906
Abyssus quid sit, ostenditur 2573
Abominatur Deus peccatores ad vtilitatem eorũ 1187
Abominantur iusti peccatores, & peccata 1871
Abraham significat humilitatem 1178
Abraham fuit exemplum obedientiæ 1246. 1394
Abraham peccauit 1389.
Abraham fuit exemplum fidei 1795
Abraham fuit exemplum humilitatis 1798
Abraham fuit exemplum pietatis erga pauperes 1930
Abrahæ obtulit panem, & vinum Melchisedech 1968
Abrahæ filij sunt omnes fideles non Iudæi 2580
Abrahæ Deus fecit mirabilia 1794
Absalon conspirauit contra patrem suum 21
Absalon significat malos amicos 1215
Absalon significat Iudam 1655
Abscondit se Deus multipliciter 198
Absconditus dicitur Christus 459.888
Absconditus est Christus nobis in multis 663
Abscondita cordis dicuntur peccata 729
Absconduntur multa peccata 729
Abscondere idem est quod obscurare 2438
Absorbentur aliqui viui, aliqui mortui. 229
Ac ¶ Accedere ad Eucharistiam qualiter debemus 505
Accendere ad bonum mali alios non possunt 1568
Acceptor personarum iudex non debet esse 759
Acediæ bellum contra nos 384
Acedia cubile dicitur 555
Acedia significatur per Ætheum 1337
Accingere congruit bellatoribus 232
Accingi debemus multiplici zona 1955
Accipiter dicitur diabolus 881
Actiones nostræ dicuntur viæ 2081
Accola, & aduena quid sint ostenditur 1801.1811. 2094
Actiua vita præcedit contemplatiuam 2077
Actiui figurantur per hericium 1772
Actiui boni indigent potestate 1987
Actus virtutis perditur quandoque manente habitu 1907.
Accusat Deum, qui peccatum excusat 1240
Accusant mali Deum 2313.2315
Acuta dicitur esse lingua, ver. 2453
¶ Adam abiit à Deo & qualiter. ver. 1. Ad
Adam significatur per orbem terrarum 1654
Adam vendidit nos diabolo 2291
Adamas lapis manifestat adulterium 236
Adamus lapis significat diuinitatem 1971
Adeps significat superbiam 194
Adeps significat sapientiam 994
Adeps multa significat 994
Adeps significat abundantiam 1190
Adeps significat Eucharistiæ sacramentum 1405
Adhærere Deo est vita nostra 365
Adhærere Deo debemus 996
Adhæsio est multiplex 1210.1211.
Adhæret mundo peccator & non Deo 2100
Adhærere Deo debemus per fidem 2106
Adhærens Deo omnia vana relinquit 2106
Adhærens Deo non confunditur 2106
Adhæsio mala est multiplex 2413.
Adinuentiones dicuntur præcepta Dei 1269
Adinuentiones quid sint ostenditur 1401
Adinuentiones sunt peccata exquisita 1862
Addiscere debet quilibet antequam docere 373
Adiutor pauperum est Deus 99
Adiutor noster est Christus 267.872
Adiutor est Deus 301.499
Adiutorium Dei datur volentibus 1364
Adiutorio Dei aliquid priuantur ad tempus 1892
Adiutor & susceptor noster est Deus 2187
Adiuuat Deus omnes ipsum inuocantes 631
Adiuuat nos Deus multipliciter 973.957
Adiuuat Deus quandoque differt 718

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adiuuat Deus suos,ne cadant 983
Adiuuat Deus tudæos multipliciter 1316
Adiuuat nos misericordia Dei 1625
Adiuuat Deus pauperes,& patientes 1921
Adiuuat Deus se timentes 2020
Adiuuat Deus multa genera hominum 1135
Adiuuat Deus in se sperantes 1137
Adiutorũ Dei quare omnibus horis postula. 1137
Adiutorium Dei quãdoq; vtiliter subtrahitur 1150
Admirabilis quis dicitur multipliciter 82
Admirabilem facit hominẽ paupertas voluntaria 1668
Admirabilis dicitur Deus vbique 1855
Admirãdo,& tacendo magis Deus laudatur quàm loquendo 2591
Adolescentia multas habet conditiones 1143
Adolescens accipitur in bono & in malo 2214
Adonai est nomen Dei:& quid significat 1069
Adorat quilibet illud,quod plus diligit 300
Adoratio quid propriè 320
Adorare debemus Christum 1662
Adoranda est Christi humanitas & qualiter 2662
Aduena significat ecclesiam 2545
Aduena quis propriè dicatur 648
Aduentus Christi est duplex 91.1694
Aduentus Christi nos liberauit 706
Aduentum Christi sanct. desiderabant 3067
Aduentus Christi fides & spes semper fuerunt necessaria 2239
Aduentus Christi vtilitas ostenditur 2410
Aduentus Christi ad iudicium 1084.1656
Aduersa nos corrigunt 19236.329
Aduersitas bonis proficit 73.85.113.972
Aduersitas animam purificat 138
Aduersitas ad culpam mouere non debet 180
Aduersitatibus creuit ecclesia 220.221.448.1801.
Aduersitas malis nocet 250
Aduersitas per aquam significatur 253
Aduersa tolerari debent 257
Aduersa humiliant 992.1032
Aduersitas signum est diuinæ prædestinationis 329 518
Aduersitas figuratur per mare 335
Aduersitas est multiplex 381
Aduersitas est duplex 477
Aduersa alia sunt bonorum alia malorum 478
Aduersorum patientia 592
Aduersa patiuntur omnes boni 517.645.2142
Aduersa ostendunt hominis humilitatem 536
Aduersa figurantur per sagittam 610
Aduersa diuersis modis contingunt 611
Aduersa sunt permixta in omni gaudio mũdi 676
Aduersa dicuntur excelsa 697
Aduersa figurantur per noctem 698.1687.2357 2437.2438
Aduersa quare Deus immittit 700
Aduersitas deponit superbiã 728.1612.1783.2146
Aduersitas aperit oculos mentis 728.8428
Aduersitas per Aquilonem figuratur 812
Aduersa vincit oratio facta pro inimicis 1104
Aduersa nos fortificant 1151.1159.1621.
Aduersa dilectionem Dei augent 1204
Aduersitas corporalis significatur per carnes 1308
Aduersitas probat amicos, non prosperitas 1488
Aduersa c[illegible]odiunt iustos 1498
Aduersa iustitiam Dei conferunt 1501
Aduersis non [illegible]rgantur infideles 1542
Aduersa veniunt [illegible] iustitia Dei 1587
Aduersitatibus murmurantes Deum accusant 1611
Aduersitates terminat Deus 1763
Aduersitatibus crescunt virtutes 1801
Aduersitas via est ad fœlicitatem 1807.2033
Aduersitas requirit patientiam:sed prosperitas humilitatem 1833
Aduersa diuersis causis prouenium 1842
Aduersa immittit Deus suis propter multa 1905
Aduersa ad orandum inducunt 1908.2128.2135
Aduersitas persecutionis per solem figuratur 1959
Aduersitas dicitur torrens 1975.2281
Aduersa patimur in mundo, sed in Deo requiescimus 2035
Aduersitatibus dilatat nos Deus 2052
Aduersitatibus castigat nos Deus 2065 2107
Aduersa promittit lex euangelica 2113
Aduersorum patientiam facit spes 2123
Aduersa proficiunt patientibus 2129.2032
Aduersa præcogitata non turbant 2233
Aduersa quãdoque sunt causa virtutis 2140.2244 2180
Aduersa Deum laudare faciunt 2243
Aduersitatis tẽpore patientia est postulanda 2249
Aduersa animam fortificant per scripturam 2165.
Aduersa dicuntur iudicia iustitiæ Dei 2199
Aduersitas parit laudem voluntariam 2181
Aduersitatum consolatio 2210
Aduersa mitigat consideratio iustitiæ Dei 2210
Aduersa consolationem dant iustis,non prospera.
Aduersitas aliquos inuenit,&inuenitur ab aliquib. 2216
Aduersitatibus habetur vita æterna 2217
Aduersitatibus quãdaque quis concluditur 2218
Aduersa carnis dicuntur proxima iustis 2223
Aduersa omnes patiuntur in præsenti 2274
Aduersa nos pacificant cum Deo 2290
Aduersa etiam iusti timent 955
Aduersis tentamur & prosperis 1027
Aduersa iustificant 2031
In aduersitatibus laudandus est Deus 2357
Aduersitas ducit ad gloria 2426
Aduersa mentem illuminant 2437
Aduersa humiliant 2478
Aduersis nos persequitur diabolus 2487
Aduersitatis & prosperitatis tempore laudandus est Deus 2517
Aduersa iustos confirmant 2530
Vide aquilo:flagella:pœna:corrigere.
Adulatio multum nocet 114
Adulatores erant quandoque Iudæi Christo 402
Adulatio propriè quid sit 544
Adulatio veram laudem ignorat 1806
Adulatores laudant quos perdere volunt 981
Adulatio per locustam significatur 1326.1822
Adulatio lactat peccatorem 1491
Adulatores sunt inimici 1594
Adulatio habet gradus 1711
Adulatio multipliciter nocet 1984
Adulatores difficiliter vitantur 2452
Adulatores serpenti comparantur 2353
Adulatio peccatum auget 2470
Adulatio per oleum significatur 2470
Adulter est prædicator,qui ex prædicatione gloriã propriam quærit
Aduocatus defendẽs iustitiam pro lucro, iustitiam vendit & peccat 376

Ædificare domus conscientiæ qualiter ædificatur Deo,& consecratur 1272
Ædificatur domus ecclesię Deo, & qualiter 2299
Ægypto incepit studium scientiæ 1810
Ægyptus significatur per Cham 2333
Ægyptiorum submersio.1845.
Aemulari multa significat,& accipitur multipliciter 565
Aequalis Deo voluit esse Diabolus, sed antichristus maior 116
Aequitas plus dicit quàm innocentia 604
Iudicare in æquitate quid est 1651
Aetates habet corpus,& anima 2118
Aetas hominis,& mundi multiplex 1156.944
Aeternitas significatur per hodie 14
Aeternus dicitur Christus 1715
Aeternus est Deus 1782
Aeternus est Dei filius 1730
Aeternitas significatur per seculum 2118
Aetheus significat acediam 1337
Aethiopum conuersio ponitur 1172
Aethiopes significant gentes 1226.1477
Aethiops significat ignorantiam 64
Vide nix.
¶ Affirmatio quandoque ex negatione infertur 1951
Af
Afflictionem omnia animalia hominibus inferunt 616. Vide aduersitas,pœna.
Africus quidam ventus est: & quis sit ostenditur 1307
Agareni hypocritæ per agarenos significãtur 1419
Ag
Ager dicitur ecclesia 1917
Ager est multiplex 1927
Agens in agendo requirit naturalẽ dispositionem patientis 2010
Agenda præcogitare debemus 2132
Agenda præcogitans non turbatur 2133
Vide facere
Agnus Christus dicitur 1574
Agnus vicit leonem:quia Christus diabolum 2588
Al ¶ Albos pullos vel nigros quare auis facit 632
Alæ apostolorum quę sunt 88
Alæ Dei sunt misericordia
Alæ Dei quid dicantur 559
Alæ Dei sunt duæ 915.996
Alæ sunt duo præcepta charitatis 2495
Alæ sunt multiplices 2435
Vide apostolus.
Aleluia:idem est quod laudate Deum:& est nomẽ compositum 1790.2568
Alexander dictus fuit imperator:quia potens dixit ei quidam pirata 168
Alexander iustitiam dilexit 168
Alienus filius quis dicitur 246
Alienus Deus dicuntur idola 728
Alieni dicuntur dæmones 871
Alieni dicuntur Iudæi 930
Alienus Deus quis dicatur 1398
Alienos à Deo nos faciunt peccata 2409
Altare est cor nostrum 372.1434
Altare est multiplex 372
Altare dicitur gloria cœlestis 707
Altare dicitur Christus 1869
Altissimus dicitur Christus,& quare 1330
Altitudo diei dicitur potentia mundi 904
Altitudo cœli terra significat pœnam peccato debitam 1742
Altitudo bona multiplex.1742
Altitudo rei attenditur penes distantiam à centro 1760
Altus multipliciter dicitur Deus 1999
Altus quandoque idem est quòd excelsus 1998
Altitudinẽ,& latitudinẽ qualiter habet Deus 2119
¶ Aman idem est quod Heman 1481 Am
Amatur Deus à nobis tripliciter 464
Amat pater filium magis quàm econtrario:& quare 1744
Amari debet natura hominis, sed vitia odiri 2186
Amatur Deus,& laudatur liberè 2365
Vide diligere.
Amalech significat luxuriosos 1419
Ambulauit Christi per patientiam 1457
Ambulatio est duplex.s.secundum spiritum,& secundum carnem 1700
Ambulari qualiter debemus: vt perueniamus ad Christum
Ambulans tria debet obseruare 2240
Ambulant supra se:& in magnis superbi 2328
Ambulare peccatorum implicat eos 2328
Ambulatio significat patriam 2426
Ambulare debemus multipliciter 1290
Amicitia solum inter bonos consistet 1213
Vide amicus
Amici nostri angeli sunt,& familiares 619
Amicorum iniuria grauior est quàm extraneorum 887
Amicus fictus multum nocet 907
Amici ficti per Absalon significantur 1215
Amicos probat aduersitas,non prosperitas 1488
Amicus verus multa in se debet habere 1933
Amicus dicitur à hamo 219
Amici Dei dicuntur angeli,& Apostoli 3443
Vide amicitia.
Amor lex noua dicitur lex amoris 260.2200.
Amor personæ phylocatæ cognoscitur in pulsu 479
Amoris signa ostenduntur 538
Amor noster in Deum tendere debet 772
Amor summè coniungit 861
Amor,& timor causant omne peccatum 1387
Amoris debitus ordo ostenditur 1499
Amor Dei dicitur ignis 1657
Amor gloriæ,& timor pœnæ præseruant à peccato 1668
Amoris præcipuum signum est in oculis 1696.
Amor significatur per vinum 1769
Amor Dei aliter delectat quàm amor mundi 1769
Amorem magnum habent equi ad dominos suos 2120
Amore debemus benefacere,non timore 2138
Amor animam deficere facit 2154
Amor omnia amara dulcia facit 2179
Amor gloriæ, & timor pœnæ inducit ad bonum 216
Amor est duplex,scilicet,Dei,& mundi 2264
Amor nunquam est otiosus 2264
Amor omnis aut ascendit,aut descendit 2973
Ad amorem suum Christus conuertit persecutores 2295
Vide amare diligere
Ammon significat ingratos 1419
Amorrhæus significat luxuriam 1[illegible]
¶ Ancilla significat synagogam 39 An
Ancilla dicitur virgo Maria[illegible] quare 1472
Ancilla dicitur ecclesia 2[illegible]
Ancillas multas cõditi[illegible]es debet habere 2043

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ancilla dicitur caro nostra 2275
Ancora significat virtutem spei 644.2108
Angelis minor quomodo fuit Christus 87
Angelus per cœlum figuratur 210.2503.
Angeli orationes nostras Deo offerunt 323
Angelus dicitur Christus 507
Angelus malus dicitur angelus domini 527
Angeli sunt nostri familiares,& amici 619
Angelorum beatorum numero beatificantur homines 967
Angeli dicuntur montes 1166.1552
Angeli propter homines sunt magis beati 1567
Angeli animas nostras custodiunt multipliciter 1580
Angeli dederunt legem antiquam 1638
Angelus malus redimi non debuit : sed homo 1745
Angeli beati dicuntur cœli 1750.928
Angeli damnati magnam habent potestatem 1741
Angeli superiores illuminant inferiores 1741
Angeli beati quomodo adiuuicē præliantur 1751
Angelorum tres sunt hierarchiæ 1752
Angelorum nouem sunt ordines 1752
Angelorum vnus ordo dicitur virtutes 1752
Angelus vnus in plurib.ordinibus ponitur 1752
Angelos extendit Deus,& quomodo 1756
Angelus nomen est officij,non naturæ 1758
Angelos facit Deus,& etiã spiritus summos 1758
Angeli in specie ignis multotiens apparuerunt 1858
Angelis sacerdotes debent esse similes 1972
Angelorum ruina ex hominib.restauratur 1974
Angeli dicuntur principes 2001.2056
Angelorũ in ordinib.collocantur homines 2001
Angeli dicuntur montes 2187
Angelorum panis factus est lac parvulorũ 2330
Angeli & homines simul laudant Deum 2420
Angeli sunt amici Dei,& principes 2443
Angeli sunt numero infiniti nobis,non Deo 2444
Angeli coram Deo non iustificantur 2486
Angeli sunt ciues cœli : sed homines peregrini 2549
Angelus quandoque est nomen vnius ordinis, quãdoque commune 2569
Angeli laudant Deum,sed homines iubilãt 2569
Angularis lapis reprobatus fuit Christus 2048
Anima qualiter Deo viuit 323
Anima caput nostrum dicitur 331
Anima de foris datur 357
Anima Christi fuit in inferno 423
Anima accipitur multipliciter 4446.940
Animarum productio 494
Anima Christi exultauit in domino 531
Anima nostra est imago Dei 644
Animas nostras multum diligit Deus 677
Animas aliqui vẽdunt , aliqui impignorant, aliqui ludunt,&c.677
Anima est triplex 693
Anima dicitur Dei templum 751
Anima nostra est immortalis 796
Animam quare Deus carni vniuit 990
Anima præualet omnibus rebus mundi 1089
Anima quandoque significat totum hominem 1231
Anima iusti dicitur templum Dei 1359
Anima nostra assimilatur vineę 1379
Animam leuare ad Deum quid est 1458
Animam sanant vulnera Christi 1485
Animæ sepulchrum dicitur corpus 1492
Animæ,& corporis Deus est vita 1493
Animas nostras custodiunt angeli multipliciter 1580
Anima noler,non caro 1626
Animam,& corpus hominis Deus fecit 1639
Anima dicitur spiritus 1746
Animæ separatæ non cognoscunt quæ hic fiunt 1746
Anima dicitur ventus 1757
Anima recipit multa bona à spiritusancto 1784
Animam sanat corporis infirmitas 1897
Animam occidit carentia verbi Dei 1898
Anima significatur per ossa 1954
Animæ vita est fides 2092
Animam aggrauat corpus 2100
Anima vigilante,dormit corpus 2103
Anima suas habet ætates,sicut & corpus 2118
Animæ vita est verbum Dei 2123
Anima deficit in Deum,& qualiter 2154
Anima amore deficit 214
Anima spiritualis dicitur terra 2163
Anima nostra qualiter fundatur in bono 2162
Anima nostra quomodo stat in manibus nostris 2181
Anima nostra in manibus Dei 2182
Anima habet carnes,habet & corpus 2193
Anima nostra habet os oris 2204
Anima nostra dicitur passer 2283
Animam liberat timor pœnę 1283
Anima peccato congelatur 2295
Anima est domus:sed quomodo ædificatur,& dedicatur 2299
Anima est ciuitas : & quomodo debet custodiri 2300
Anima nostra dicitur tabernaculũ , & domus Dei 2336
Anima iusta dicitur vidua 2347
Animæ potestatem mali possunt habere sed non corporis 2456
Animæ carcer est corpus 2485
Anima illa est sine aqua,quæ gratia caret 2490
Animam tribulatio purificat 2497
Anima nostra est regnum Christi 2528
Anima semper superior,& nobilior corpore 2538
Anima est spiritus hominis 2540
Anima contritione sanatur 2549
Anima hominis non transit ad iumenta, vel aues 2556
Animalia esse dicuntur euangelistæ , & doctores 1058
Animal quodlibet perfectius est simulachro 2016
Animalia irrationabilia exempla virtutum nobis conferunt 2218
Animalia omnia quantumcunque parua Deũ laudant 2576
Annus dicitur gloria æterna 1262.1727
Annunciare de Christo multa debemus 657
Annunciat nobis Deus credenda 1244
Annunciare debemus laudes Dei 1370
Annũciare misericordiam, & veritatem debemus 1501
Annunciare debemus peccata nostra & proximorum 1724
Antiqua dicuntur peccata : sed nouissima dicũtur pœnæ 2431
Antichristus se maiorem Deo prædicabit 1417

Antichristus caput est omnium malorum 1415
Antichristus regnauit in Iudæis 1417
Antichristus regnabit trib.annis, cũ dimidio 1726
Antichristus orietur ex tribu Dan.2557
Antichristi persecutio ponitur. 110.& infra
Ap ¶ Apparere quid sit ostenditur 991
Aper de sylua fuit Nabuchodonosor 1384
Aperuerunt Iudæi nora sua contra Christum multipliciter 303
Aperire multa debemus 848.2532
Aperire os significat quòd attendenda sunt , quæ sunt dicenda 1279
Aperire significat punitionem 1851
Aperit oculos mentis tribulatio corporis 1873
Aperire os desiderare 220
Aperitur ostium cordis Christo qualiter,& claditur 2477
Aperire manum significat Christi incarnationem 2532
Aperuit virgo Maria Christo 2532
Apes dicuntur Iudæi 307
Apis significat iustos 675
Apostoli dicuntur infantes 84
Apostoli conuerterunt mundum ad fidem 95
Apostoli dicuntur nubes 213
Apostoli qualiter loquebantur variis linguis 54
Apostoli dicuntur corona Christi 280
Apostoli dicuntur ossa 304
Apostoli dicuntur arietes 411
Apostoli fuerunt duodecim 411
Apostoli dicuntur pedes Christi 445.768
Apostoli significantur per capillos 666
Apostoli dicuntur sagittæ 741
Apostoli figurantur per montes 756
Apostoli dicũtur cœlum 815.1502.1660.1998
Apostoli per columbam significantur 881
Apostoli sunt duces ecclesiæ 1077
Apostolorum martyrium 1077
Apostoli,& primi prædicatores idiotę fuerũt 1273
Apostoli dicuntur nubes 1273
Apostoli per mũdum sparguntur , & quare 1304
Apostolis gentes contradicebant 1377
Apostolorum confirmatio 1386
Apostoli dicuntur orbis terræ 1602
Apostoli dicuntur flumina 1602
Apostoli dicebantur caro Christi 1708
Apostoli dicuntur fontes 1764
Apostolorũ prędicatione terra fuit saturata 1767
Apostoli dicuntur homo 1777
Apostoli per genua significantur 1960
Apostolis benedixit Deus, psos cõfirmãdo 1964
Apostoli stabiles fuerunt 2258
Apostoli dicti sunt filij exculsorũ.i. prophetarum 2303
Apostoli sunt principes,& amici Dei 2443
Apostoli sunt cœli inclinati 2503
Approbare quãdoque idem est, quod cognoscere 2418
Appropinquare Deo quod est,cum Deus sit vbiq; 2242
Aq ¶ Aqua multa significat 3.1089.251.
Aqua significat scripturam sacram 212.216
Aqua baptismi 218.326.413.752
Aqua significat pœnitentiam 234
Aqua significat aduersitates 253
Aqua effunditur ad multa 334
Aqua baptismi dicitur aqua refectionis 326
Aqua significat diuitias 473
Aqua videre facit solem 479
Aqua maris Oceani constitit in altum 486
Aquę includuntur in terra 896
Aqua sanior est paralytico quàm vinum 645
Aqua pluuialis fecundior est 752
Aqua significat instabilitatem 934
Aqua significat gratiam 1019
Aqua significat prospera 1033.
Aqua significat populum,& sudęos 1089
Aqua contradictionis 1227
Aqua significat populos 1272
Aqua,spiritus,& sanguis quomodo dant testimoniũ 1283
Aqua maris significat persecutiones 1293
Aqua de petra fluxit 1395 1296
Aquã lachrimarum eduxit virtus crucis 1296
Aquam viuam dat Christus 1295
Aqua triplex de latere Christi 1300
Aqua conuertitur in sanguinem 1326
Aqua terram circundat 1760
Aquæ montibus sunt altiores 1760
Aquæ infra terram includuntur 1764
Aqua significat doctrinam apostolorum 1764
Aquam dedit dominus populo in deserto 1829
Aquam contradictionis quare sic dicitur 1865
Aqua quę ascẽdit vsq; ad cœlos,significat gra.1915
Aquam scientiæ, & gratiæ gentes receperũt 1915
Aqua significat sapientiam 1915.757
Aqua significat mortem 1954
Aquam de petra dupliciter Christus eduxit 2009
Aqua significat populos malos 2280
Aqua sine substantia dicuntur peccata 228
Aqua est fundamentum terræ 2385
Aqua caret anima,quæ est sine gratia 2490
Aquæ quomodo sunt supræ cœlum 2571
Aqueum cœlum quid sit, & quare factum 2571
Vide scientiam chrystallus
Aqua benedicta ad quid valet 840
Aquila significat patientiam Dei 834
Aquila quomodo renouatur 1736
Aquila significat pœnitentes 1736
Aquila exempla virtutum nobis præbet 2218
Aquilo significat diabolum 776.1511
Aquilo significat aduersitatem 812.1883
¶ Aranea significat iustos 646
Aranea multa significat 1560
Aranea,& omnia animalia laudant Deum 1576
Arbor significat bonos : à quibus mali debent amputari 604
Arboribus proficit frigus 611
Arbori iusti comparantur 1597
Arbor magna in paruo grano seminis continetur. 1575. Vide ramus.
Arabia significat humilitatem 1178
Arca domini qualiter in templo posita fuit 334
Arca fœderis eleuabatur in bellis 1048
Arca fœderis locũ firmũ primo habuit in Silo 159
Arca significat ecclesiam 2339
Arca significat corpus Christi ,& virginem Mariã 2339.
Arcta via,atque lata dicitur charitas 2169
Arcturus quędam constellatio significat ecclesiam 1759
Arcus significat scripturam 76.134.834
Arcus significat Christum 77
Arcus dicitur persecutio occulta 5-
Arcus significat mundanorum sapientiam 715.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arcus significat luxuriam.763.1248
Arcus dicitur vltimum iudicium 961
Arcus significat dolos 1248
Arcus paruus quid dicatur 1340
Arcus superbiæ 1340
Ardor multiplex est 258
Arena dicuntur Iudæi 2444
Arguit Deus in ira,& qualiter 54
Arguere debemus nosipsos 837
Arguit nos Deus multipliciter 1617
Arguitur quis in ira,& aliquis in furore 1617
Argui fortius debent peccatores maiores 4643
Arietes Apostoli dicuntur 411.1036
Vide prælatus
Arma quibus muniri debemus 234
Arma significant auaritiam 763
Arma omnibus animalibus natura dedit 882
Armatus populus sine Deo inermis est 1541
Arma spiritualia quæ sunt 523
Arrij errores contra filium Dei 787
Articuli fidei distinguuntur 776
Articulus primus exponitur 781
Articulus secundus exponitur 787.791
Articulus tertius exponitur 795.800.808
Articulus quartus exponitur 812.816.824
Articulus quintus exponitur 832.834
Articulus sextus exponitur 839.841
Articulus septimus exponitur 845.852.
Articulus octauus exponitur 856
Articulus nonus exponitur 863
Articulus decimus exponitur 868
Articulus vndecimus exponitur 875
Articulus duodecimus exponitur 878
Arundo significat vanam gloriam 1080
¶ Ascẽdere in cœlum quàm potuit Christus 839
Ascendere in cælum quis potest 1436.316
Ascendent sancti in nube 1757
Ascendit Christus propter multa 1757
Ascendẽtes superbos Deus descendere facit 1762
Ascendũt superbi ad cœlũ & descendũt in infernũ 1906
Ascendit Christus, vt prædestinati saluentur 1928
Ascendit semper amor,aut descendit 2273
Vide ascensio.
Ascensio Christi 71.83.258.770.839.920.942 1065.1066.1083
Ascensio Christi fuit in iubilo 770
Ascensio Christi iter nobis fecit 1068
Ascensionis gradus est multiplex 1436
Ascensio Christi dicitur nubes 1757
Vide ascendere
Asilum templum erat refugij 655
Aspectus Dei duplex 2205
Aspernm verbum quid dicatur 1572
Aspis dicitur diabolus 871.1582
Aspis significat obstinatos 931.1582
Aspis significat inobedientes 1458
Aspersio est multiplex 840
Aspersio antiquitus fiebat sanguine multiplici 840
Aspersiorium ex quibus lignis debet esse 840
Astra necessitatem nobis non imponunt 2469
Astatia mundi confunditur.
Assumere,quòd christus vel verbum semel assumpsit,nunquàm dimisit.532
Assur significat diabolum 1420
Attendere est multiplex 1278.
Atrium est multi[illegible]ex 412
Atrium dicitur ęterna gloria 1431.2045
Atrium est duplex.s.regionis,& gloriæ.1598
Atrium est duplex.s.ecclesia militãs, & triumphãs 1649
Atria significant charitatem 2356
¶ Auaritia igne figuratur 139
Auaritia tollit verbum Dei 147
Auaritia persecuti sunt Iudæi Christum 195
Auaritia significatur per currus 275
Auaritia confundit homines 346
Auaritia est radix omnium peccatorum 360.1489.
Auaritiæ bellum 384
Auaritia cubile dicitur 535
Auaritia canat tibia 633 & 635
Auaritia significatur per arma 763
Auaritiæ confidentia ostenditur 793.915
Auaritia videtur incepisse à clericis 818
Auaritia per aurum significatur 818
Auaritia est quædam corruptio 863
Auaritia sacerdotis ostenditur 1100
Auaritia facit cor non rectum 1288
Auaritia dicitur negocium in tenebris 1575
Auaritia quantum sit malum ostenditur 1575
Auaritia habitis rebus crescit,non satiatur 1659 1669.
Auaritia processit à clero 1853.1844.
Auaria significatur per aurum 29.44
Auaritia significatur per aurum 2013
Auaritiæ peccatum æquipollet idololatriæ 2111
Auaritia est laqueus diaboli 3183
Auaritia grauia iudet 2313
Vide auarus.
Auari significantur per pisces 89
Auarus hic dormit,sed vigilat in morte 1250
Auarus Deum non colit 2111
Auarus non diliget legem Dei 2145
Auarus moritur fame 2512
Vide auaritia
Audaciã,& fortitudinẽ confert xpi sanguis 1967
Audacia dicicitur vectis ferreus 1896
Audacia significatur per virum 2557
Audire Dei quid est,& audire nostrum 433
Audiri debet verbum Dei cum reuerentia 510
Auditus tardius immutatur quàm visus 654
Audire scripturam sacrã debemus humiliter 746
Auditus,& visus maximè sũt nobis necessarii 746
Auditus verbi Dei multa bona facit 746
Audire auribus quid significat 788
Audire verbum Dei requirit pacẽ proximi 789
Audire Deum quid sit 1400.1402.1451
Auditur oratio à Deo,& aliter exauditur 2703
Audit Deus clamorem oppressorum 1893
Audire non possunt boni verb.malorum & econtrario 2411
Audire quandoque idem est q; obedire 2424
Audire multa debemus,& pauca loqui 2462
Auditores pascere debent prædicatores 2555
Vide loqui
Auertitur peccator à Deo 526
Auertit nos Deus quandoque 719
Auertit se Deus à nobis multipliciter 842
Auertere duo significat 883
Auersio Dei est duplex 1324.1544
Auertit se homo multipliciter à Deo 1477
Auertere iram Dei quomodo quis potest 1857
Aufert Deus à malis multa 2475
Aues significant contemplationes 253
Auis qualiter facit pullos albos,vel nigros 632

Aues significant bonos 1391
Auis, homo,& leo dicitur diabolus 2651
Auris inclinatur humilibus 190
Audire quid significat 788
Aures aperire debemus 848
Auris Dei dicitur eius gratia 870.2320
Aures Dei dicuntur misericordia, & iustitia 1149
Auris Dei quid sit 1438
Aurem suam Deus qualiter inclinat 1458
Auris significat obedientiam 1458
Auribus percipere quid est 1462
Auris significat obstinationem malorum 1015
Auris Dei est filius Dei 2030
Auris triplex cõditio 2320
Aurum significat diuitias 292
Aurum habens quandoque fame moritur.570
Aurum in igne ponitur ad multa 1032
Aurum significat sapientiam 1178
Aurum significat auaritiam & idololatriam 2613
Vide castitas
Auster significat Christi charitatem 295
Vide ventus
Auxilium dat Deus ecclesiæ 269.
Auxilium Dei Christo datum.1520
Auxilium Dei datur pugnãtibus & tribulatis 1636
Auxilio Dei quis priuatur propter multa 1948
Auxiliũ nobis præstatur bonorum exemplis 2255
Auxilium Dei multiplex.2256
Auxilium suum subtrahit Deus quandoque à iustis.2256.
Babylonij per bestias significantur
Babylon significat gentes 1476.1231
Babylonis flumina quid sunt 2407
Balsamus valet ad multa.1967
Baptismus baptizato confert virtutes 379
Baptismi magna est efficacia 379 329
Baptismus an debeat differri 379
Baptismus symoniacè datus an valeat 379
Baptismi sacramentum tractatur 413
Baptismus peccata remittit 466.1845
Baptismus per Moysen significatur 1277
Baptismus expellit diabolum 1225
Baptismus significatur per flumen 1551
Baptismus per mare significatur 1843.1844.2392
Baptizatus dicitur conuerti retrorsum 2604
Baptismus submergit diabolum cum vitiis 2394
Barbatus quid significat 2002
Barba significat apostolos, & in fide constantes. 2352
Barach prælium ponitur 1421
Basiliscus significat diabolum 1582
Basiliscus significat inuidios 1582
¶ Beatitudo est æterna 51
Beatitudines septẽ ostendũtur 147
Beatitudo est duplex 153
Beatitudo datur post aduersa 566
Beatitudo consistit in tribus 491.557
Beatitudinis quæ sit causa 492
Beatitudo quanta sit, nullus explicare põt 3208
Beatitudo nostra consistit in Christo 1390. 1453
Beatitudinẽ omnes volũt, sed diuersimode 2077
Beatitudinem in diuersis rebus diuersi ponũt 2130
Beatitudo in solo Deo consistit.2482
Beatitudo perfecta erit solum post iudicium 2585
Vide beatus gloria æterna, vita æterna.
Beati vident pœnas malorum 130.459.858
Beatus peccare non potest 181
Beati desiderant vindictam malorum 151
Beatus fuit Christus ante resurrectionem 200
Beati exultant in Christo 399
Beati gaudent de pœnis damnatorum 404.522
Beati non orant pro damnatis 515
Beatis an placeat se peccasse,vel displiceat 585
Beati non compatiuntur damnatis 937
Beato. numerus erit secundum numerus beato. angelorum 967
Beati an recordentur peccatorũ præteritorũ 1500
Beatorum dotes per solem, & lunam designantur
Beati repientur multiplicentur 1567
Beatiores sunt angeli propter homines 1567
Beator,gaudium erit iuxta mẽsuram tribulationũ 2292.
Beati lætificantur sapientia ad modum vitis 2307
Beatus habet latera & quæ sunt illa 2307
Beati significantur per Israël 2377
Beatis quomodo inest misericordia Dei 2350
Beatos quando nos Deus facit ex Iacob facit Israël 2541.
Beatorum totum officium est laudare Deum 2572
Vide beatitudo.
Belphegor quid sit 1861
Bellum continuum habemus in præsenti 234
Bella principes intrare non debent 267
Bellum peccatorum est multiplex 384
Bellãtium militum bona apud vexilla debent esse 871
Bellum diaboli 903
Bellat Christus pro nobis 903
Bellum dicitur excusatio peccatorum 1248
Bellum carnis est graue 2160
Bellum Dauid cõtra Goliam ponitur 2499
Bellamus contra diabolum manib.&digitis 2499
Bellum Christi contra diabolum ponitur 2499
Benedictio Dei est gloria æterna 52
Benedictio dicitur libertas à peccato 280
Benedictio bonorum in iudicio præcedet maledictionem peccatorum 283
Benedicere Dei est gratiam dare 338
Benedicere Deum est benè viuere 378
Benedictio Dei est duplex 420
Benedicimus Deum multipliciter 502
Benedicere Deum est gloriam ei dare 510
Benedicamus domino, quare dicitur in horis 977
Benedictio Dei illuminat intellectum 1042
Benedictionem æternã cõsequemur per Christum 1181
Benedictio Christi est gratia 1437
Benedictio Dei valet ad multa 1444
Benedicere est duplex 1732
Benedicere Deo debent omnia interiora 1732
Benedicere Deum nos facit peccatorum nostrorum considera.1732
Benedicamus domino quare aliqñ dicitur in fine missæ 1733
Benedictus est Deus vbique 1753
Benedictio Dei multiplicat temporaliter,& spiritualiter 1918
Benedictionem possumus velle per se,sed non maledictionem 1953
Benedictio temporalium datur etiam bonis 2022
Bñdictio Iudæis cõuersa est in maledictionẽ 2023
Benedictio quare datur operantibus 2318
Benedictio malis non datur 2318
Benedicunt Deum qui concordiam habent 2354
Benedicere Deum nunc debemus in vita præsenti 2355

Universidad de Deusto
Biblioteca

Benedicitur Deus operibus bonis 2354
Benedicere est duplex 2616
Vide cõfessio laudis creatura, prædestinatio.
Vtrum propter beneficia Dei ipse Deus sit magis diligendus 201.2029
Beneficia Dei sunt multa 502.288.914.
Beneficiorum Dei memoria Deum placat 1213
Beneficia multa Deus dedit Iudæis 1280
Beneficiorum habenda memoria 1316
Beneficium attenditur penes bonũ datum, vel penes malum ablatum 1734
Bñficia in propria plus mouẽt quã in aliena 1098
Beneficiis Dei retribuere non possumus 2040
Benefacere debemus multis 2290
Beneplacitum Dei quid sit 1516
Beneplacitum est Deo in multis 1837.2558
Beneplaciti tempus fuit passio Christi 1104
Benignitas Dei multa bona facit 1108
Benignitas exemplum fuit Samuel 1249
Benignus quis dicatur 1596.1456
Beryllus lapis significat spiritum sanctum 856.861
Bestia dicitur diabolus 1231.1774
Vide Babylonia.
Bi ¶ Bias philosophus suas diuitias gestabat in pectore 1988
Bibere est multiplex 960
Bibit Christus vinum myrrha & felle mixtũ 1114
Bibunt homines de calice scripturæ 1243
Bl ¶ Blasphemant Deum omnes qui peccãt 2548
Bo ¶ Bonitas quomodo differt à misericordia 351
Bonitas Dei ad confessionem nos inducit 1834
Bonitatem Dei attestatur omnis creatura 2202
Bona æterna aliqui negant 34
Bonum propositum inuadit diabolus 347
Bonorũ nostro, gloria Deo dẽt dari 412.816.1792
Bona aliorum mali interpretantur in malum 449
Bonũ facere & declinare malo, sũt partes iustitiæ 513
Bona quæ facimus, & Dei sunt & nostra 905
Bona interiora sunt vera bona 913
Bonum est multiplex. s. bonum tẽporale, bonũ morale, bonum gratiæ, bonum gloriæ. 2014
Bona opera nostra Deus operatur.
Bona temporalia significant æterna præmia 1840.1858
Bona temporalia dicuntur vestimentum 1954
Bona dat nobis Deus ex misericordia non merit. nostris 1811
Bona quãdo Deus tribuit nobis, tunc recordamur nostri 2011
Bona omnia sine humilitate perduntur 2082
Bonũ faciens solo timore pœnæ peccat 2130.2185 2198.
Bona quæ intelligimus debemus facere 2146
Bonum omne premiat Deus, & punit omne malũ. 2179
Bona omnia, & mala à cogitatione procedũt 2191
Bona fia, & virtutes quis licitè publicare põt 2194
Bona spiritualia significat dextera, & sinistra tẽporalia 2290
Bona spiritualia inuitè perdi non possunt, sed temporalia 2260
Bonorũ omniũ communicatio erit in gloria 2266
Bona præsentis vitæ non sunt vera bona 2310
Bona vitæ æternæ sunt vera bona 2310.
Bona omnia continentur in pace 2511
Bona communia priuatis præferri debent 2334
Bona omnia continet gloria cœlestis 2314
Bonorum perseuerantia est necessaria 4458
Bona æterna significantur per dexteram 2480
Bona omnia sunt à Deo, sed mala à nobis. 2489
Bonum nostrum, totum est Deus 4495
Bona corporalia & temporalia non faciunt hominem beatum 2511.4514
Bona sua oẽs iusti recognoscũt à Deo 1792.2586.
Vide bonus: perseuerantia
Bonorum societas vtilis est 61.1700.
Boni aduersitatibus proficiũt 73.478.1014.1497
Bonorum duplex est status 88
Bonos inhabitat Deus 136
Boni in præsenti semper sunt mixti cum malis 167
Bonis retribuit Deus, & qualiter 227
Bonis hic dantur aduersa 129
Bonos faciunt deo 348
Bonus absolutè est solus Deus 351.2361.
Boni moriuntur corpore, non anima 410
Boni quatuor desiderant 642
Boni cum malis vituperantur, & econtrario 650
Bonorum verba ma. sustin. non possunt 997.1803.
Bonis mali nocere non possunt. 997.1803.2065.
Boni persequuntur à malis 148.2311.2313.
Boni quãdo habẽt bona, & mali mala, maius dubiũ est quã qñ boni habẽt mala, & mali bona. 1199.
Bonos lætificat consideratio vltimi iudicij 1253
Bonos Christus consolatur 1260
Boni semper considerant mala quæ fecerunt 1263
Boni signantur per oues 1334
Boni dicuntur esse Christi, sed non mali. 1511.
Bonorũ numero cõpleto, iudicabitur mundus 1513
Boni humiliantur à malis 1612
Boni conuersi dicuntur lapides 1717
Bonis proficit ira Dei 1740
Boni purgantur per malos 1740
Boni & humiles regunt, sed mali subijciũtur 1780
Bonorum qualis est cibus spiritualis 1782
Boni sunt pauci respectu malorum 1919
Bonorũ memoriam Deus habet, nõ malorũ 1991
Bonorum memoria durat, non malorum 1991
Bonorum dicuntur pueri 1995
Boni cadunt & resurgunt, sed non mali 2060
Bonis q̃ sit Deus probatur per effectus 2141
Boni magis tentantur & patiuntur aduersa quàm mali 2159
Boni libenter vident bonos & iusti iustos 2147
Boni significantur per Ephraim 2182
Boni & mali omnes sunt in conspectu dñi 2241
Boni Deo videri volunt, sed non mali 2241
Bonos cur permittit Deus pati à malis 2288
Boni illuminantur à sole, sed mali à luna 2261
Bonos probat exhibita laus 2289
Bonos & malos parit ecclesia 2302
Boni sunt latera ecclesiæ 2307
Boni soli sunt de corpore viuo ecclesiæ 2312
Bonis mala sua peccata imponunt mali 2314
Boni solistare dicuntur 2356
Bonus quis dicitur multiplici ratione 2361
Bonorum pœnæ ostend. quales erunt pœnæ malorum 2372
Boni & mali significantur per salices 2408
Boni audire verba malorum non possunt, & econtrario. 2411.
Boni soli faciunt numerum & non mali 2423
Boni omnes dicuntur reges 2423
Bonorum proprie dicitur esse Deus, qui tamen est omnium 2457
Boni propriè soli habent vocem 2457
Boni & mali dicuntur carbones 2461

Boni so

Boni soli propriè habent nomen 2550
Boni dicuntur populus Dei, & non mali 2584
Boni & mali lætantur in aduersis 2585
Vide iustus
Boues significat prælatos 88
Boues significat doctores 5036
Bonum curam qualiter habet Deus: & qualiter non 2542
Br ¶ Brachium dicitur potentia antichristi 219
Brachium multa significat
Brachium dicitur esse Christus 713.1367.2391. 1157.
Brachium significat potestatem temporalem 712
Breue est omne, quod fine terminatur 567
Breuis est omnis gloria mundi 603
Breuis est vita præsens 638
Breuitas vitæ nos ducit ad Deum 1555
Breuitas vitæ considerari debet 1745.2157
Brucus quid sit 1822
Bruchus fuit quarta plaga Aegyptiorum 1822
Bruchus significat peccatum gulæ 1813
Bu ¶ Bucella dicuntur peccatores conuersi 256
Ca Cadere, ceciderunt omnes præter Christum 2475
Cadere triplex 590. Cadit peccat 50
Cadere ad ima superbia facit 1664 2258
Cadere in peccatum quis per se potest, sed non surgere 376
Cadunt peccatores multipliciter 590
Cadunt boni, & resurgunt, sed non mali 2060
Cœlum significat Deum patrem 1062
Cœlestis debet esse conuersatio nostra 2265
Cœlum qualiter Deus inhabitat 11
Cœlum significat scripturam sacram 83.2554
Cœlum significat prædicatores 152.1660
Cœlum creatum prima die, quid sit 151.
Cœlũ significat apostolos, & iustos 815.1502.1660. 1756.2998.2503.
Cœlum significat angelos 920.1750.998.2152. 2503.210
Cœlum dicitur occasus 1051
Cœlum est multiplex 1066.1061.7304.2365
Cœlum significat beatam Mariam 1722
Cœlum & terra quomodo peribunt in fine 1729
Cœlum dicitur tentorium 1856
Cœlos extendit Deus, id est, apostolos 1756
Cœlum est triplex, scilicet triplex cognitio diuinitatis 1927
Cœlum dat Christus bonis 2026
Cœlum dicitur gloria æterna ibidem
Cœlum obedit Deo 2162
Cœlum significat homines iustos ibidem
Cœli facti sunt in intellectu dupliciter 2384
Cœlum significat superbiam 2434
Cœlum quomodo est inferius aquis 2571
Cœlum aqueum quid sit, & quare sit factum ibidẽ
Cœlum multa significat 2571
Cœlum firmamenti est duplex 2590
Casus pœnæ æternæ multa mala continet 2060
Cadunt præsciti, sed non prædestinati 2475
Calandrius significat Christum 1449
Calcaneus significat finem vitæ 665.792.907
Calcanei iniquitas est, quæ durat vsq; in finẽ 792
Calcat diabolus malos 903
Calcedonius significat charitatem 808
Calcedonius significat castitatem 800
Calcedonius significat Christi conceptionem 795
Calciamentum significat Christi incarnationem 966
Caligo significat diabolum 210
Calix significat Christi passionem 178.190.2041
Calix significat Eucharistiæ sacramentum 331
Calix significat sanguinem Christi 1020
Calix significat scripturam sacram 1242
Calix est multiplex 1041
Calor charitatis peccatum excludit 626
Calor intrinsecus est ipsa charitas 635
Calorem charitatis tria impediunt 635
Calor naturalis humido radicali nutritur 637
Caliditate nihil calidius esse potest 2562
Calumniator quis propriè sit 1167.2195.2207.
Calumniator diabolus iustos 2155
Caluus significat Christum 638
Calx accenditur aqua: & oleo extinguitur 1158
Campi siluæ dicuntur gentiles 2337
Canes dicuntur Iudæi 195.307
Canes significat prædicatores 1071
Vide Catulus
Cantare domino quid est 1145.1244.389.1145
Cantus ecclesiæ debet esse honestus 482
Cantores ordinauit Dauid 632
Cantus pœnitentiæ qualis esse debet 1783
Cãtus significat charitatẽ, & concordiã 1791.2583
Cantare multas habet virtutes 2127
Vide canticum
Canticum nouum quid sit 2581.1643
Canticum nouum lex noua 2597
Canticum quid sit 29
Canticum multiplex 2424.653
Canticum lætitiæ 2424
Canticum nouum concordia facit 2581
Canticum triplex 2597
Vide cantare
Captio Christi ponitur 530
Capillus multa significat 666
Capilli significant sacramenta 1026
Capilli vertex fuit Hierusalem 1070
Capilli significant iustos 1093
Capra significat pœnitentes 836
Captare idem est quòd sæpè capere 1628
Captiuitas Iudæorum fuit multiplex 150
Captiuus dicitur homo multipliciter 1024
Captiuitas est multiplex 1334
Captiuus dicitur quilibet peccator, & quilibet in hac vita 2409
Captiuitas Iudæorum per Nabuchodonosor 1536
Captiuitas Iudæorum per Romanos 1949
Caput ecclesiæ Christus, & corpus Christi ecclesia 261.496.1975.2352
Caput dicitur superbia 723.1974.2460
Capite aliqui credunt se carere 767
Capita Iudæorum erant sacerdotes 1070
Caput malorum est diabolus, & antichristus 1415
Caput mouere est minari 1951
Carbones desolatorij sũt exẽpla fãcto 2253.2961
Carbones significãt peccata, & bon. & malos 2961
Carbones sunt exempla scripturæ 2961
Carcer est multiplex 2485
Carcer animæ est corpus 2485
Caritas dicitur semita 189 327
Caritas nos conseruat 274
Caritas est vita recta 178
Caritas figuratur per colorem rubeum 479
Caritas est tunica Christi 6
Caritas est calor intrinsecus 635

Caritatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus habuit patres 752
Christi natiuitas 759.762.763.764
Christus dicitur medium multipliciter 759.782
Christus ascendit,& descendit 770
Christus est filius Dei,& amor 787
Christus dicitur sapientia 790
Christi natiuitas per calcedonium figuratur 800
Christi sepulchrum per smaragdum ostenditur 812
Christi verba,quæ dixit in cruce 824
Christi descensum ad inferos significat sardonius 832
Christi resurrectio per sardium significatur 434
Christi ascensio per sardium significatur 839
Christus quomodo in cœlũ potuit ascendere 839
Christi sanguinis aspersio commendatur 840
Christus est mihi adiutor 872
Christus saluat nos multipliciter 884
Christus bellat pro nobis 903
Christus dicitur promissio 910
Christus dicitur luna 910
Christi pedes qui sunt ostenditur 921
Christi gloria dicitur caro 924
Christus dicitur misericordia 926
Christi sepulchrum ostenditur 938
Christus dicitur gladius 647
Christi patientia 947
Christus est rex,& dominus Iudæorum 951
Christus dicitur Lucifer 953
Christus per Iudam significatur 965
Christus dicitur petra 872
Christus est spes nostra 972
Christus est precium nostrum 981
Christus dicitur statera 986
Christus homo est passus 1005
Christus dicitur leo 1023
Christi festa principalia sunt tria 1024
Christi potestas ostenditur 1054
Christus dilecti nomine intelligitur 1060
Christus verè mortuus fuit 1069
Christi pedes sunt prædicatores 172
Christi opera viderunt Iudæi 1073
Christus commutationem habuit, & quomodo 1089
Christi clamor clamori leonis comparatur 1092
Christi peccata dicuntur peccata nostra 1095
Christi opprobrium ponitur 1098
Christi confusio ponitur 1098
Christi cilicium fuit tunica eius 1102
Christi sepulchrum dicitur lutum 116
Christus dicitur puer 1100.1474.64701.
Christus fuit pauper,& humilis.1122.
Christus dicitur iustitia.1153.2485
Christus dicitur brachium.1153.1366
Christi magnificentia multiplicatur 1160
Christus dicitur rex 1164
Christus nos liberauit 1175
Christus dicitur fermentum 1179
Christus dicitur æternus 1180
Christus dicitur sinus Dei 1223
Christus dicuntur esse pœnæ nostræ 1234
Christus iudicabit vt homo 1237.1414
Christus est omnium iudex 1241
Christi habitatio quæ dicatur 1341
Christus suos consolatur 1260
Christi mirabilia [illegible]68
Christus est Deus mag[illegible]1270
Christus est Dei virtus 1271
Christus per Ioseph significatur 1271
Christus nos redemit 1271
Christus per Aaron significatur 1277
Christum laudare debemus 1281
Christi charitas,fortitudo,& patientia 1281
Christus dicitur columna nubis,& ignis 1294
Christus est petra dans aquam 1295
Ex Christi latere aqua triplex exiuit 1300
Christus dupliciter fuit cognitus 1367
Christus dicitur facies Dei 1374
Christus est dux noster 1380
Christus legem impleuit 1386
Christus dicitur filius hominis 1386
Christus dicitur vir 1388
Christus est beatitudo nostra 1390.1453
Christus dicitur pupillus,& pauper 1408
Christus qualiter à diabolo, & à Iudæis cognitus fuit 4101
Christus qui modo tacet,loquetur in iudicio 1414
Christus dicitur lampas 1414
Christus significatur per Israël 1417
Christus dicitur sanctuarium 1414
Christus dicitur dominus 1430
Christus dicitur passer 1433
Christi gratia dicitur benedictio 1437
Christus quare ponitur in fine orationum ecclesiæ 1436
Christus dat nobis gratiam,& gloriam 1442
Christus qualiter peccata remittere poterit 1445
Christus portauit peccata nostra, & pœnam 1445
Christus significatur per calandrium 1449
Christus dicitur misericordia,& salutare 1450
Christus nobis attulit pacem 1461
Christus sedet primus in corde bonorum 1452
Christus propè fuit Iudæis 1543
Christus ambulatio pœnitentiæ 1457
Christus orauit 1458
Christus dicitur sanctus 1459
Christus nos ducit 1467
Christum impugnauerunt testes iniqui 1470
Christus est fundamentum ecclesiæ 3474
Christus dicitur homo 1478
Christus fundauit virginem Mariam 1478
Christus clamauit die,ac nocte 1481
Christus passus fuit voluntate, non necessitate 1484
Christi vulnera animam nostram sanant 1485
Christum tradidit Iudas 1489
Christus tota die quomodo fuit in cruce 1490
Christus mortuos suscitauit tres 1495
Christi sedes sunt iusti 1504
Christo nullus est similis 1506
Christus humiliauit diabolum 1510
Christus creauit omnia 1511
Christus iudicabit mundum, completo numero bonorum 1513
Christus fuit electus, & exaltatus 1518
Christo auxilium Dei datum 1520
Christi inimicus dicitur diabolus 1521
Christus fecit veritatem 523
Christi misericordia ostenditur 1523.1547
Christi potestas & regnum dicitur cornu 1523. 1595
Christus vt Deus patrem habet,vt homo habet dominum 1525
Christus solus dignè pro nobis orat 1525
Christus dicitur primogenitus multipliciter 1526

Christus

Christus quod semel assumpsit, nunquam dimisit 1525
Christus quomodo fuit ex semine Dauid, ostenditur 1528.1532
Christus est testis nostræ futuræ resurrectionis 2535
Christi oratio ponitur 1551
Christi humilitas 1555
Christus est sapientia Dei 1564
Christus suscepit nos, & pœnas nostras multipliciter 1571
Christi scapulæ sunt exempla eius, vel promissiones 1573
Christus dicitur leo, agnus,lapis,& huiusmodi cum nullum sit horum 1574
Christi latus dicuntur illi, qui cum ipso iudicabunt 1576
Christi latus dicuntur reprobi 1576
Christus dicitur refugium altum 1578
Christus dicitur spes nostra 1578
Christus dicitur orbis terræ 1602
Christus in passione commotus non fuit, sed Deus contra ipsum 1602
Christus plures conuertit moriens quam viuens 1606
Christi vulnera fossa dicuntur 1620
Christus multipliciter fuit condemnatus iniustè 1618
Christus ad nos multipliciter venit, & nos ad eum venire debemus 1631
Christo exultare debemus,& qualiter 1631
Christus propriè dicitur dominus, quod nulli homini competit 1633
Christum adorare debemus 1636
Christus templum spirituale quomodo ædificauit 1642
Christus in iudicio apparebit magnus multipliciter 1645
Christus vt verbum omnia fecit 1646
Christi præsentia exultauit omnis terra 1652
Christo quare ramos arborum pueri proterebant 1653
Christus qui modo est mansuetus,in iudicio erit seuerus 1654
Christus quomodo ad iudicium veniet cum sanctis in nubibus 1656
Christi humanitas qualiter est adoranda 1562
Christi potestas omnem aliam superat potestatem 1664
Christus super omnes fuit exaltatus ratione humilitatis 1664
Christus exemplum vitæ nobis fuit 1666
Christus est vera lætitia nostra, & non mundus 1666
Christus multipliciter saluat 1669
Christus statim natus fuit manifestatus, & quibus 1670
Christum melius viderunt gentiles quam Iudæi 1672
Christus multipliciter dicitur excelsus 679
Christi scabellum est multiplex 1642
Christi fides semper necessaria fuit 1683.2239
Christus dicitur columna nubis,&ignis 1684
Christi nomen quare nulli imponitur 1694
Christi aduentus duplex in carnem, & ad iudicium 1664
Christus solus propriè dicitur innocens 1695
Christus in omnibus semper tenuit medium 1701
Christi non omnis oratio fuit exaudita 1703
Christus dicitur os, sed apostoli caro, & mulieres pellis 1708
Christus dicitur pellicanus, nycticorax, & passer 1709
Christus est æternus ratione personæ 1715
Christus triplici visione videtur 1719
De Christo multa videre debemus & credere 1719
Christus an in triduo fuit verus homo 1746
Christus charitas omnem aliam superat charitatem 1717
Christus ascendit multa 1757
Christus est panis vitæ 1769
Christus dicitur sol 1773.2337
Christi mortem significat solis occasus 1773
in Christi morte quare factæ sunt tenebræ 1774
Christus dicitur lux 1776
Christus quomodo diabolum cœpit 1781
Christus cibus & bonorum quis est 1782
Christi dicti sunt patres antiqui 1804
Christi mors multiplicat fideles,& virtutes 1812
Christus nos redemit multipliciter & est redemptio nostra 1844.1882
Christus dicitur altare 1869
Christus electos congregauit ex gentibus 1878
Christus mare,id est,mundum congregauit 1883
Christus dicitur via ratione humilitatis 1873
Christus deducit nos ad ciuitatem gloriæ 1887
Christus suscepit nos multipliciter 1897
Christum abominati sunt Iudæi 1898
Christum per serpentem æneum significari 1900
Christus miraculosè pacificauit mare, id est, mundum 1903
Christus dicitur psalterium,&c. 1925
Christi confessio ad patrem est nostra eruditio 1926
Christus dicitur misericordia Dei 1917
Christus non profecit in meritis 1927
Christus orauit pro suis,vt seruarẽtur à malo 1929. 1940
Christus per sanctum intelligitur quando sanctus ponitur absolutè 1926
Christo detrahere quàm graue sit peccatum,ostenditur 1940
Christo fit omnis bona oratio 1943
Christum tradidit à notitia 1944
Christi mortem tractantes Iudæi cum omni posteritate sua sunt extincti 1949
Christus fuit inops & mendicus 1652
Christus compunctus fuit corde & carne 1952
Christi nullum præcessit meritum, vt Deus esset 1957
Christi misericordia nobis valet ad multa 1657
Christi vita velut vmbra fuit ablata 1959
Christus fuit à facie multorum persecutorum 1959
Christus comparatur locustæ 1959
Christus apparebat amplioris temporis quam esset, & quare 1960
Christus dicitur manus Dei 1963
Christus multipliciter dicitur factus 1963
Christi dextera nos saluat 1967
Christus sedit in cruce,& in gloria 1968
Christo non solum Iudæi, sed etiam omnia subiiciuntur 1969
Christi humanitas dicitur virga 1970
Christi figura fuit Melchisedech [illegible]ltipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1972
Christus confregit reges ipsum persequentes 1973
Christus dicitur caput 1975
Christi natiuitas 1989
Christus dicitur sol qui habet occasum, & ortum 1997
Christi consideratio nos fortificat 2003
Christus sedauit mare, id est, persecutores ecclesiæ 2004
Christo se subiecit mundi potestas 2096
Christus mundum conuertit 2098
Christus dicitur Deus Iacob, & quare 2026
Christus inclinauit seipsum multipliciter pro nobis 2030
Christus peccata conuertit in aqua spiritualiter 2009
Christus cœlum donat nobis & qualiter 2026
Christus virtutem fecit Iudæis, sed gentibus gratiam 1046
Christus est lapis reprobatus, in caput anguli factus 2048
Christus à Iudæis fuit multipliciter circundatus 2058
Christus vlciscitur multipliciter 2059
Christus est dextera Dei 2063.2480
Christus omnium virtutum nobis dedit exemplum 2063
Christus dicitur porta cœli 2066
Christus est nostra salus per quam saluamur 2067 2071
Christus est lapis angularis 2068
Christus venit in nomine domini, & qualiter 2071
Christi testimonia suot scripturæ 2078
Christus fuit à patre derelictus 2084
Christus est via testimoniorum Deo & eius exempla 2089
Christus ante principes fuit ductus 2098
Christi testimonia sunt martyria 2049
Christo fortius adhæserunt mulieres quàm viri 2109
Christus est ductor noster 110
Christi opprobrium est nobis vtile & gloriosum 233
In Christo viuificamur, sed morimur in nobis 124
Christus docuit nos respondere tentanti diabolo 226
Christum publicè confiteri debemus quem credimus corde 226
Christum negantes aliqui sunt reparati 1227
Christo crucifigi quid est 2196
In Christum quomodo deficiunt oculi nostri 2196
Christus dicitur facies Dei 2208
Christus iuuenis & despectus mundum redemit 2214
Christi merces est proximus noster, & ideo diligendus 2223
Christus longe à Iudæis 2228
Christus est pastor reus & Iudex 2229
Christum Iudæi gratis persecuti fuerunt 2234
Christus à multis abstulit spolia multa 2235
Christus dicitur manus Dei 2246
Christus [illegible]it nos & nos ipsum debemus quærere 2249
Christus clama[illegible]uit exauditus 2250
Christus est particeps omnium iustorum 2239
Christi participes in omnibus sunt iusti 2136
Christus solus dicitur verus magister & doctor 2137.2246
Christi oratio pro ecclesia 2153
Christi dicitur dies 2164
Christus multiplex super omnes se docentes 2172
Christus non prohibeat pedes suos à malo & qualiter 2174
Christus per seipsum legem euangelicam dedit 2175
Christi iustitia est humilitas 2185
Christus docuit nos humiliari 2185
Christus dormit in nobis quando fides tepescit 2258
Christus non dormit nec dormitat 2259
Christi diuinitatem significat sol, & luna humilitatem 2261
Christus nobiscum est in terra, & nos cum ipso in cœlo 2273
Christi charitatem significat auster 2295
Christus conuertit persecutores suos ad suum amorem 2295
Christi dilectio per eius passionem ostenditur 2297
Christus per Salomonem figuratur 2299
Christus dicitur lux 2301
Contra Christum se erigentes surgunt ante lucem 2301
Christus est porta vitæ 2304
Christi vxor est ecclesia 2305
Christus dicitur propitiatio 2322
Christi lex dicitur charitas 2322
Christus solus nos redemit 2425
Christi pedum vix est locus 2338
Christo reconciliabuntur Iudæi 1341
Christus sedit supra sedem Dauid, & qualiter 2342
Christus dicitur cornu 2349
Christi vestes sunt omnes fideles 2353
Christus significatur per Hermon 2353
Christus noster laudari debet 2359
Christus est suauis 2361
Christus iudicabit Iudæos 2372
Christus venit ex Sion, id est, Dauid 2379
Christus solus habuit simul omnia dona spiritussancti 379
Christus percussit diabolum cum omnibus vitiis 2389
Christus dicitur brachium Dei 2392
Christus dicitur filius & seruus 2401
Christus dicitur fundamentum 2416
Christus magnificatus est 2421
Christus moriendo retribuit pro nobis 2427
Christus vt Deus habet patrem, sed vt dominũ homo habet 2428
Christus dicitur liber 2442
Christus est vita æterna 2450
Christus clamauit in persona suorum 2465
Christo comparata mundi sapientia nihil est 2471
Christi verba potestatem habebant 2472
Christus nunquam cecidit 2495
Christo quomodo aperitur cordis ostium vel claditur 2477
Christus est terra viuentium 2482
Christus persecutus fuit à diabolo & à Iuda 2487
Christus expandit multa pro nobis 2490
Christus an potuerit peccare 2490

Christus dicitur seruus 2498
Christi bellum contra diabolum ponitur 2499
Christus est fons misericordiæ 2500
Christus exaltatur multipliciter 2516
Christi regnum est anima nostra 2538
Christus in scientia diabolum vicit 2400
Christus non semper fuit exauditus, & quomodo intelligitur 2553
Christo aperuit virgo Maria 252
Christi carnibus saturari quis cupit dupliciter 2501
Christus rex est, & sacerdos 2582
Vide Aduentus. Incarnatio. Passio Christi. Mors Christi. Resurrectio Christi. Ascensio. Iudicium vltimum, &c.
Christianus quilibet vngitur multipliciter 379
Christiani sunt omnes boni & non mali 1511
Christiani Iudæis præferuntur 1289
Christiani sunt electi repulsis Iudæis 1351
Christiani nominis memoria ostenditur 1372
Christiani falsi dicuntur inimici domini 1404
Christiani falsi figurantur per Moab 1419
Christianus malus peior est infideli 2085
Christianorum dignitas ostenditur 2143
Christianus quis dicitur 2169
Christiani omnes sunt vnus homo 2278
Chistiani præ aliis Deo obligantur 2567
Vide Fidelis
Chusi fuit consiliarius Dauid 64
Ci ¶ Cibus malorum fugiendus quis est, ostenditur 865
Cibus dicitur sacramentum Eucharistiæ 1405
Cibus diaboli quis est, & quis cibus bonorũ 1782
Cibus corporalis tria habet: similiter & cibus spiritualis tria debet habere 2176
Cibus spiritualis dicitur scriptura sacra 2171
Vide Cibus pœnitentiæ 1376
Cicatrix dicitur spiritualiter fomes peccati 613
Cimbala quid significant 2594
Cilicium dicitur caro Christi 536
Cilicium, & cinis sunt arma pœnitentium 733
Cilicium significat asperitatem vestium 1102
Cinis significat pœnitentiam 1712
Cinis significat humilitatem, pœnitentiam, & miseriam 2563
Cynomyia est musca canina 1819
Circulus, & falx significant vltimũ iudicium 2434
Circundederunt Iudæi Christum multipliciter 74. 2058
Circundedit fœmina virum, & qualiter 657
Circundamur triplici malo 665
Circundat nos virtus Christi 2058
Circundamur in præsenti miseria 2058
Circunstantia peccatum aggrauat 9
Circunstantiæ peccatorum sunt confitendæ 1901
Circuitus significat temporalia 149.450
Circuitus bonus multiplex 1508
Circuitus dicitur peccatum 2460
Circunciſio spiritualis 2109
Vide Cilium
Cithara multa significat 481
Cithara quid significat 708
Cithara significat pœnitentiam 1392
Cithara, & psalterium dicitur Christus 19.25
Ciuile animal natura dicitur homo 882
Ciues cœli sunt sanctimos autem in præsenti sumus peregrini 2127.2548
Vide Ciuilis, Ciuitas.
Ciuitas est duplex, scilicet Dei, & Diaboli 66
Ciuitas est triplex, scilicet conscientiæ, ecclesiæ, & gloriæ 461
Ciuitas Dei dicitur ecclesia 775.1128.1475. 1912
Ciuitas gloriæ qualis sit 1480
Ciuitas duplex, scilicet gloriæ, & inferni 1934
Ciuitas non dicitur glotia cœlestis, sed vt ciuitas 2266
Ciuitas Dei dicitur anima, & qualiter custodiri debet 2300
Ciuitas dicitur iste mundus 2246
Ciuitas vitiorum multiplex 2446
¶ Clamor est oratio 24.295.1038 Cl
Clamauit Christus multipliciter multotiens 399
Clamor dicitur oratio Christi 422
Clamans Iesus emisit spiritum 441
Clamant mali bona sua, sed mala tacent 468
Clamor orationis iustorum exauditur à Deo 516. 1584
Clamare debemus orando multipliciter 894
Clamor Christi clamori leonis comparatur 1092
Clamor orationis domini aures pullat 1258
Clamauit Christus in die, & nocte 1481
Clamauerunt filij Israël ad dominum in Ægypto 1893
Clamor oppressorum auditur à domino 893.1899
Clamor orationis nobis est necessarius 2218
Clamor cordis est desiderium 2218
Clamauit Christus in persona suorum 2405
Claritas gloriæ significatur per diem 717
Claudunt prospera oculos mentis 728
Claudit iniquitas os malorum 1922
Clauditur cor nostrum Christo, & aperitur: & qualiter 2477
Claudicabant Iudæi 246
Claudicat quilibet peccator 246
Clauium ecclesiæ potestas 469
Clauium ecclesiæ potestas ad quid valet 469
Clericorum vanitas quanta sit 505
Cleros quid sit 1061
Clerici præ aliis sunt delicati 1187
Clericis competit sanctitudo: sed sanctitas laicis 1607
Clericorum peccata multa mala faciunt 1347. 2378
Clerici præ aliis debent esse misericordes 2050
Clerici quales debent esse 2130
Clibanus significat scripturam 286
Clibanus significat pœnam damnatorum 286
¶ Coacta seruitia Deo non placent 170.2181 Co
Cophinus quid sit 1396
Cogit Deus nullum ad bonum, nec ad malum 1953
Cogitationes dolosæ Iudæorum contra Christum 106
Cogitationes Iudæorum dissipauit Deus 489
Cogitatio significatur per capillum 666
Cogitatio Iudæorum qualis fuit occidere Christũ 681
Cogitationes malas in nobis non facit diabolus 843
Cogitatione peccat quis etiam sine opere 854
Cogitationes cordis diabolus nescit 929
Cogitatio Dei mutari non potest 1590
Cogitãda sunt agenda, antequam fiant 2132.2133
Cogitatio est causa omnium bonorũ, & malorum 2191
Cogitationem alterius quomodo [illegible] cognoscere potest 2429

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cogitat diabolus semper nos decipere 2455
Cogitationes malorum pereunt 2540
Cognoscitur Deus à nobis per creaturas 85.1757. 2449
Cognoscit Deus aliquos multipliciter:& econtrario 107.820
Cognouerunt Iudæi Christum,& quomodo 156. 246.1280
Cognitio Dicitur facies 339
Cognitionem peccatorum Deus dat nobis 476
Cognitio nostra incipit ab vniuersalibus 556
Cognoscere Dei est duplex 584
Cognitionem Dei claram habuit homo ante peccatum 618
Cognitionem duplicem habuit Christus 685
Cognoscit Christus multa 685
Cognoscit Deus peccata nostra,& qualiter 229
Cognitio peccati,& contritio 751
Cognitio peccati est salutis est principium 836
Cognitio Dei est gloria iustorum 860
Cognitus fuit Christus dupliciter 1367
Cognoscere nomen domini quid est 1583
Cognoscit Deus omnia,& videt 1614
Cognoscere peccata non dicitur Deus quia non punit 1614
Non cognoscunt animæ separatæ, quæ hic aguntur 1746
Cognoscunt mortui,quæ hic aguntur à suis 1945
Cognitio boni sine operatione non sufficit 2083
Cognitio scripturæ dicitur via testimoniorum Dei 2089
Cognitio præcedit dilectionem 2084
Cognitionem dat nobis solus Deus 2146
Vt cognoscamus nos,intellectus datur nobis 2146
Cognitione peccati necessaria est pœnitenti 2942
Cognoscit Deus superbos à longe 2425
Cognoscere Dei aliquando idem est,quod approbare 2424
Cognoscit Deus peccatores & nõ cognoscit 2428
Cognoscere alterius cogitationes quomodo quis potest 2729
Cognitio Dei duplex, scilicet visionis, & approbationis 2449
Cognoscit Deus multa specialiter 1618
Commissio, peccatum duplex est,scilicet,commissionis & omissionis 470
Commotio dicitur conuersio peccatorũ 487.760
Commotio est secundum totum motio 779
Commouetur homo,& qualiter 650.1030
Commotus fuit Deus contra Christum 1602
Commotus non fuit Christus in passione 1602
Commotio multiplex 1650
Commutatio est multiplex 1089
Commutatio dicitur pœnitentia 1549
Compassio proximi per ceruum significatur 688
Compatiebatur Christo nullus 1113
Compassione debet fieri eleemosyna 2297
Compedes sunt verba Dei 2588
Compunctio multipliciter accipitur 540
Compunctio iustorum 816
Compunctus fuit Christus carne,& corde 1952
Colere.cultus Dei qualis debet esse 772
Colimus illud,quod plus amamus 1682
Colimus Deum,& Deus nos colit 2541
Coluntur idola multipliciter à diuersis 2015
Vide Iacob
Colligere est multiplex 2317
Colles significant humiles 1022
Colles significant prædicatores 1166
Colles significant subditos 1166
Columba significat pœnitentes,& apostolos 881
Columba ecclesia,& virgo Maria 1661
Columna est multiplex 1238
Columna nubis,& ignis dicitur Christus 1294. 1684
Columna nubis, & ignis præcedebat filios Israel 1827
Comedere peccatorum 1362
Comedere est addiscere : sed eructare est docere 2522
Commendatur quis,cum à malis diffamatur 1594
Complacere semper est inter plures 667
Complaceat Deus nobis 1264
Communio sanctorũ adinuicem ostenditur 868
Communicauit Iudas in cœna domini 890
Communicatio bonorum ostenditur in gloria 2266
Conceptio Christi per calcedonium significatur 795
Concipitur homo in peccato,& qualiter 838
Conceptio peccati est multiplex 78
Concludi in manibus alterius quid significat 445
Concluditur quis aduersitatibus 2218
Concordes benedicunt dominum 2354
Vide cantare
Conculcat diabolus malos 902
Concupiscere dicitur Deus,& quomodo 747
Concupiscẽtia carnis est ex originali peccato 838. 1891
Concupiscentiarum diuitiarum nocet 985
Concupiscentia per muscam designatur 2330
Concupiscentia rei alienæ quantum malũ sit 1333
Concupiscentia alienæ vxoris est magnum malum 186
Concupiscentia rebellat voluntati 1890
Concupiscentia duplex bona & mala 2995
Concupiscentia & desiderium quomodo differunt 2095
Concupiscentia oculorum significatur per Seon regem Amorrhæorum 2369
Condẽnatio aliqua tripliciter dicitur iniusta 1628
Condemnatus iniustè fuit Christus 1628
Confessio peccatorum est multum difficilis 157
Confessio an fieri debeat de peccatis non habitis 60
Confessio est multiplex 81.432.1236.2048.2419
Confessio peccati ad quid valet post contritionem 432.471
Confessio peccati est necessaria 470 2101
Confessio ad quid valet : quia Deus omnia nouit 470
Confessio debet esse accusatiua 471
Confessio dicitur tunica Christi 609
Confessio sit ex tribus inutilis 627
Confessione cor mundatur 843
Confessio debet fieri statim, habita opportunitate 1632
Confessio est de iure diuino 1632
Confessio habet pulchritudinem,& decorem 1637
Confessio requirit contritionem 1667
Peccata per confessionem extra emittere debemus exemplo hirundinis,quæ filios suos instruit summe, vt extra nidum proiiciant sua stercora. ver.893.1028
Confessio est salutis principium 1691
Confessio debet fieri de peccatis propris, & non alienis

alienis 1691
Confessio dicitur eloquium:& debet esse amara 1788
Confessio dicitur disputatio 1788
Confessio est magni certaminis 1788
Confessionem indixit nobis Dei bonitas 1834
Confessio nullum falsum debet continere 1834
Confiteri peccatũ alterius quandoque licet 1839
Confessio debet esse verecunda 1888
Confessio debet esse voluntaria 1895
Confessio exprimere debet circunstantias peccati 1901
Confessio debitum confessorẽ quærere debet 1191
Confessionem quis audire possit 1911
Confessio sanctificat 2003.2153
Confessionis vtilitas 2249
Vide Confessio laudis venia
Confessio laudis 91.250.1458,2083
Confitentur mali Deo tempore prosperitatis 250
Confessio laudis malorum 806
Confessio Christi ad patrẽ est nostra eruditio 1926
Confiteri Deo toto corde quid sit 1568
Confessio,& magnificentia sunt opera Dei 1970
Confitentur omnia Deum esse 1978
Cõfessio nominis Christi debet esse publica.2942. 2116
Confessio laudis qualiter debet fieri 2564
Confitetur & laudat Deum omnis creatura 2579
Vide Laudare gratiarum actio
Cõfidere in Deo magnæ est vtilitatis 133.384.624
Confidere in temporalibus nullus debet 570
Confidentia malorum est multiplex 793
Confidentia est multiplex 915.2955.2286
Confidendum est in Deo,non hominibus 2539 2055
Confirmationis sacramentum tractatur 414
Confirmationis sacramenti gratia,& dignitas 414
Confirmat Deus iustos multipliciter 1078.2103
Confirmatio est multiplex 2471
Confractio est multiplex 1856
Confringitur peccator,& conteritur, & qualiter 1973
Confusio est triplex 345.1134
Confundunt animam maximè tria peccata 346
Confusio damnatorum quanta erit in iudicio 455. 525
Confusione induuntur damnati 1150
Confundentur ne beati cognoscentes peccata sua 585
Confusio malorum 716
Confundere quid sit 1097
Confusio Christi qualis fuit 1998
Confusio temporalis non nocet 1111
Confusio bona 1151
Confusio dicitur pœnitentia 1473
Confusio damnatorum duplex 1965
Confundi non potest adhærens Deo 2106
Confusio duplex malorum,& bonorum 2151
Confusio est vita præsens 2291
Confusio malorum multiplex 2350
Congelat peccatum animam 2295
Congratulari quid sit 550
Congregatio antiquitus fiebat cum sanguine 177
Congregantur aquæ à Deo, & quomodo 486
Congregauit Deus gentes per Apostolos 774
Congregauit Deus electos de gentibus 1878
Congregauit Christus mare, id est, mundum 1883
Coniugati,virgines, & continentes sunt in ecclesia 750
¶ Conscientia dicitur quædam ciuitas 461
Conscientia nostra dicitur tabernaculum 2062
Conscientia nostra testis noster est 2184
Conscientiæ iudicium quale est 2227
Conscientiæ domus qualiter ædificatur de Deo 2272
Conscientia dicitur domus 2377.1435
In conscientia consistit gloria iustorum 2585
Conscientia semper obligat 1435
Vide conspectus
Conscriptum iudicium quid sit ostenditur 2589
Consentit malis, qui non obuiat, dum obuiare potest 1409
Consentientes & agentes pariter puniuntur 2290
Conseruat nos charitas 174
Conseruatio Dei omnia in esse cõseruat 380.2361. 2431
Consideratio bonorum & malorum est multiplex 599
Consilium impiorum quod est 1.1874
Consilium bonum est bona operatio 151
Consilij donum ostenditur 253
Consilium Dei differt à sententia 271
Consilia Dei dicuntur semita 347.1276.
Consilia Iudæorum contra Christum 541
Consilia malorum qualiter dissipat Deus 489
Consilium Dei immutari non potest,sed bene sententia 490
Consilium Dei etiam per malos adimpletur 490
¶ Consilium astutum malorum dicitur laqueus 529
Consilia diaboli quæ sunt 957.1417
Consilia Iudæorum contra Christum defecerunt 1093.1027
Consilium malorum quale sit 1148
Consiliatores falsi dicuntur inimici 1594
Consilia humana contra Dei ordinationem non possunt 1806
Consilium Dei à nobis mutari non potest 1847. 2099
Consilia iustorum dicuntur exempla sanctorum 1976
Consilium dari semper debet à superiori inferiori 2538
Consolatio de remissione peccati 841
Consolatur Christum qui ad ipsum reuertitur 1513
Consolatio mundi est vana 1260
Consolatur Christus suos electos 1260
Consolatio datur secundum mensuram doloris 1626
Consolationem habemus in Deo:sed in mundo dolorem 1035
Consolatur iustos iudicium Dei, sed terret malos 2125
Consolatio multiplex in pœnitentia 2210
Consolatio aduersitatum ostenditur 2210
Conspectus Dei quid dicitur 225.1558
Conspectus Dei multas virtutes habet 686
Conspectus Dei dicitur eius sapientia 1112
Conspectus Dei est duplex 1482
Conspicit Deus peccata quæ punit 1558
Conspectui Dei astare quid est 1675
Conspectus dicitur conscientia 1689
In conspectu omnis populi erimus in patria 245
Conspectus Dei est super bonos, & malos 2241
Conspiratio peccatum aggrauat 9
Constantiæ exemplum fuit Ioseph 1249
Constantini conuersio 1689

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consummatio multiplex 2169
Contaminare propriè quid sit ostenditur 898
Contemplatio Dei nos custodit 269
Contemplatio nos elongat à mundo 882
Contemplatio omnia alia opera excludit 1260
Contemplatiui & veri pauperes figurantur per ceruum 1772
Contemplati ascendunt vsque ad cælos, & descendunt 1906
Contemplatiuam vitam actiua præcedit 2077
Contemplatiui significantur per Israel 2377
Contemptus est duplex, scilicet, Dei, & mundi 2997
Contemnit peccator,& quomodo 2492
Contentio & superbia hæreticorum ostenditur 1920
Contentio vitiosa 1920
Conteretur quis multipliciter 162
Contestari quid sit 1398
Conrinentes virgines & coniugati sunt in ecclesia 750
Vide castitas
Contra accipitur pro coram 1259.1951
Contra accipitur dupliciter
Contradictio est multiplex 144.884
Cõtradictionis aqua quare sic vocatur 1227.1965
Contra dicebant gentes Apostolis 1377
Contradicti o pertinax dicitur porta ærea 1895
Contraria iuxta se comparata magis eluescunt 936
Contraria semper agunt ad inuicem & patiuntur 1866
Contritio anima iustificat 626
Contritio peccatorum ostenditur 826
Conteri idem est quod fumigare 2503
Contritio animam sanat 2549
Vide confessio peccatorum Fumus.
Nullus contristabatur 1113
Vide compassio.
Cõturbatus qualiter fuit Christus in passione 429
Conturbatio dupliciter accipitur 779
Conturbatio significat pœnitentiam 100.1496
Coturnices qualiter Deus dedit populo suo in deserto 1828
Conuenerunt Iudæi contra Christum multipliciter 539
Conuersari cum bonis est vtile, sed cum malis, damnosum 1700
Vide vnitas
Conuertuntur mali in inferno,& qualiter 63
Conuersæ sunt gentes per Apostolus 95
Conuertentur Iudæi in fine 166
Conuersio peccatoris Deo confitetur 250
Conuersi ad Deum sunt innocentes 565
Conuersio gentilium per diluuium figuratur 419
Conuersionem peccatorũ facit amor & timor 455
Conuersio peccatorum dicitur commotio 487
Conuerti retrorsum quid est 669
Conuersio duplex 1323.1326
Conuersio mala multiplex 1323
Conuertit nos Deus 1374
Conuersio ad Deum multiplex 1378
Conuerti ad cor quid sit 1452
Conuersio gentium ostenditur 1895.1506
Conuertens se peccator dicitur surgere 1523
Conuersionis ...rditas est periculosa 1522
Conuersionem peccatorum Deus quærit 1553
Conuersionis magn...st difficultas 1565
Conuertit Christus plures moriens quã viuẽs 1506
Conuersus retrorsum qualiter fuit Iordanis 2004
Conuertit Christus mundum 1004
Conuertio peccatoris multiplex 2152
Cõuersionis ĩfideliũ causa fuit passio Christi 2294
Conuersos ex gentibus magnificat Deus 2294
Conuertit Christus persecutores suos ad amorem suum 2295
Cõuertẽs De⁹ peccatores facit vindictã in eis 2587
Vide carbones
Copulamur Christo tripliciter 1725
Cor qualiter dititur vanum 48
Cor nostrum est altare spirituale 572.1434
Cor nostrum qualiter stabilitur 372
Cor peccatoris dicitur cubile 555
Cor stat in medio animalis 759
Cor sanguine nutritur 841
Cor est omnium vitiorum origo 843
Cor mundatur multipliciter 843
Cor contritum & humiliatum quid sit 850
Cordis cogitationes diabolus nescit 929
Cor effunditur,& qualiter 925
Cor altum quòd dicitur 1005
Cordis exultatio 1038
Cor nostrum qualiter Deo offerre debemus 1208
Cor nostrum solus Deus docet 1274
Cor directum quid est 1288
Cor qualiter dirigitur 1298
Cor peccatoris dicitur Lapis 1296
Cor loquela manifestatur
Cor rectum quid sit 1318
Cor,& caro quomodo exultauerunt in Deo 1432
In corde bonorum Christus primus sedet 1452
Corde toto multa debemus facere 1468
Cor prauum dicitur cor obstinatum 1697
Cor qualiter Deus indurat 1697
Corde insatiabilis quis dicitur 1699
Corde dantis non ex dato munus pensatur 1737
Cor Deo debet humiliari 1924
Corde toto quærendus est Deus 2078
Corde ex omni parte custodiri debet 2082
Cor lætum dilatatur 2107
Cor mundandum est confessione 2153
Cor nostrũ in cælestib. solũ debet occupari 2162
Corde toto est orandum 2218
Corde principalius laudatur Deus quàm ore 2538
Vide gratiarum actio.aperire.
Coram Deo nullus angelus vel homo iustificari potest 2486
Vide contra
Corripit aliquos Deus in furore 54
Corripit Deus malos 1617
Corrigens alium multis vitiis debet carere 1651
Corrigit hic Deus quos diligit 329
Corrigere debent parentes filios suos 1349.1531
Correctio Dei dicitur virga 1531
Correctio debet fieri cum misericordia 1562
Corrigens alium,de se multa debet cogitare 1762
Correctores sunt boni inimici 1594
Correctio debet habere zelum, compassionem & discretionem 2139
Corrigit charitas,sed timor comprimit 2203
Correctio multa requirit 2470
Correctio incipit piè sed malis seuerè terminatur 1803
Cornu significat Christi regnum 103.1523
Cornu significatur diaboli superbia 312
Cornu significat Christi potestatẽ 714.1523.1595
Cornua potestatis aliquos impediunt 714
Cornu significat peccatum 1240
Cornu multa significat 1245
Cornu dicitur Christi 2349
Cornua significant virtutes 993
Cornu significat Christum, & eucharistiæ sacramentum 2439
Cornu dicitur Christus incarnatus & etiam iusti 2579
Vide seruus
Corona victoriæ scuto figuratur 53
Corona gloriæ datur seruantib. mandata 263
Corona Christi multiplex ostenditur 280
Corona clericorum quid significat 418
Corona spinarum Christi 435
Coronat Deus multipliciter iustos 1021
Corona meritorum iusti coronatur 1735
Vide Maria virgo
Corpus nostrum significatur per semen 357
Corpus nostrum dicitur tabernaculum 857
Corpus peccatoris dicitur sepulchrũ: sed iusti templum 1492
Corpus & animam hominis Deus creauit 1636
Corpus totum per disciplinam ornatur 1647
Corporis infirmitas animam sanat 1897
Corpus aggrauat animam 2100
Corpus nostrum dicitur pauimentum 2100
Corporis nostri ostenditur dignitas 2145
Corporis salutem medici quærunt & non animæ 2247
Corpora nostra dicuntur domus nostræ 2378
Corpus fatigant delectationes & prospera 2437
Corporis potestatem habent mali sed non animæ 2459
Corporis & animæ duplex est persecutio 2484
Corpus est carcer animæ 2485
Corpora malorum sunt sepulchra 2548
Vide Caro.
Corpus Christi est ecclesia, Christi corpus est ecclesia 261
Corpus ecclesiæ capiti Christo vnitur 650
Vide ecclesia
Corpus Christi dicitur tabernaculum 256.1579
Corpus Christi dicitur vermis 296
Corpus Christi dicitur terra 366
Vide eucharistia
Corruptio spiritualis multiplex 863
Corruscatio significat miracula 1275
Coruus pascitur rore cœlesti 2556
Coruus significat gentiles 2556
Vide detractio.
Cr ¶ Crapula vultum nocet 1348
Creare quid est:& quid facere 488.2573
Creationis mundi opus 710
Creauit omnia Christus 1511
Creat Deus quædam & quædam facit 2572
Creatura omnis exultauit ad præsentiam Christi 1652
Creatura omnis homo esse dicitur 1672
Creatura omnis Deo benedicit 1573
Creatura omnis dat testimonium diuinæ bonitatis 2202
Creatura omnis à Deo conseruatur in esse 2431
Creatura omnis laudat Deum 2525.2526.2568. 2579
Creaturarum multiplex differentia 2568.2525.
Vide Cognitio
Creditur alicui propter multa 252.1846
Credere in Deum est Deum benedicere 502
Credere dicimur dupliciter 776
Credere in Deum an peccator se dicere possit 781
Credere Deo, vel in Deum quomodo differunt 1288
Credere multa bona facit 303
Credere noluerunt Iudæi 1313
Credere debemus mirabilia Dei non perscrutari 1580.2383
Credere multa debemus de Christo 719
Credens debet loqui,quæ credit 2038
Credunt facilius simplices quàm literati 2203
Credit malus omnes esse malos 2549
Cremium quid sit, ostenditur 1706
Crescunt virtutes aduersitatibus 1801
Crescit aliquid dupliciter 2432
Vide virtus
Cretenses communiter sunt mendaces 862
Cristalus est aqua congelata 2564
Cristalus significat obstinatos 2564
Cristalus fuit Paulus obstinatus 2564
Crucifixo Christi qualiter fuit 308
Crucifixus qua hora fuit Christus 308
Crucifixus Christus significatur per serpentem æneum 100
Crucifigens secum Christo carnes suas co...figit
Vide fides
Crudelitas Antichristi quanta erit 121
Crudelitas Iudæorum erga Christum 297. 545
Crudelitas dicitur cubile 555
Crudeles significat Gabal 1419
Crudelitas maxima est filios occidere 1869
Crux dicitur lumen vultus Dei 35
Crux dicitur thronus Christi 94.98
Crux præsentabitur in iudicio 98
Crucis titulus ponitur 174
Crucis exaltatio 290
Crucis virtus 481.2249
Crux significatur per smaragdum 812
Crux fuit scala Christi 824
Crucis mors erat turpissima 1490
In Cruce quomodo tota die fuit Christus 1460
Crux fuit Christi sedes 1968
Crux Christi dicitur virga 1970
¶Cubile dicitur corpus nostrum 33
Cubile est multiplex 555
Culpa excæcat oculos mentis 163
Culpa ploranda est non pœna 2209
Vide peccatum
Cupiditas omnium malorum est causa 370. 857
Cupiditas diuitiarum damnatur non diuitiæ 1988
Curuitas hominis quid est & quid rectitudo 480. 614.1987
Currus significat superbiam 275
Currus Dei dicuntur angeli sancti 1065
Curam specialem de hominib. habet Deus 1637
Cura est Deo de bobus, & quomodo non 2541
Custodit nos dominus per aduersa 148
Custodire mandata Dei coronam gloriæ meretur 263
Custodit nos contemplatio Dei 269
Custodia præceptorum ponitur 1339.2082
Custodiunt iustos aduersa 1498
Custodia noctis dicitur vigilia habens tres horas 1555

Universidad de Deusto
Biblioteca

Custodit hominem probatio Dei 1570
Custodiunt angeli animas nostras 1580
Custodit dominus specialiter multos 1665 2034
Custodia sermonum Dei est operatio mãdatorum 2085
Custodia matutina significat Christi resurrectione
Custodit dominus multa personarum genera 254
Custodia nostra virilis debet esse non fœminalis 2467

Dæ DÆMONES nos persequuntur propter peccata 620
Dæmones dicuntur oculi 1261
Dæmonis potestas quanta sit, ostenditur 1331
Dæmones sunt ministri Dei 1331
Dæmones quomodo Christum cognouerunt 1410
Dæmones dicuntur principes 1412.2539
Dæmones maiores dicuntur leones 1775
Dæmones dicuntur vectes ferrei 1896
Dæmones sunt inimici nostri 2495
Vide diabolus. scriptura sacra
Dagon idolum cecidit ante arcam domini 411
Dalida meretrix significat carnem 1432
Damnati æternaliter punientur 108
Damnatos vident beati 130.459
Damnatorum pœna per clibanum significatur 287
Damnati perdunt bona quæ fecerunt 287
Damnabuntur impij in iudicio 375
De damnatorum pœnis gaudent beati 404
Damnatorum confusio 455.1965
pro Damnatis non est orandum 515
Damnati confusione induuntur 550
Damnatus non redimitur 794
Damnatos beati videndo, gaudent 858
Damnatis beati non compatiuntur 636
Damnati vno igne diuersimodè cruciantur 1426
Damnatio æterna figuratur per væ 1443
Damnatorum pœna duplex per diploidem significatur 1965
Damnati pœnitent, sed inutiliter 1994
Damnati similes erunt idolis 2017
Damnati Deum blasphemant 2027
Damnati omnes iustè damnantur 2210
In damnatis est misericordia Dei, & qualiter 2524
Damnatorum pœnę quales erunt cõcipitur ex pœnis iustorum quas hic patiuntur 2566
Damnatorum obstinatio 2588
Vide terra
Dan. ex tribu Dan orietur antichristus 2557
Dare eleemosynam qualitfit debemus 751
Dare, & dimittere, quomodo differunt 1737
Dare nobis semper paratus est Deus 1832
Dathan, & Abiron quomodo absorpti fuerunt ostẽditur 1851
Dauid non fecit omnes psalmos in prologo
Dauid significat Christum 8.21.521.780
Dauid pluries in regem fuit vnctus 8379.1519
Dauid peccauit multipliciter 54.834
Dauid fuisse peccata dimissa ostendit portarũ templi apertio 421
Dauid exemplum fuit pœnitentibus 833
Dauid multas reuelationes habuit 639
Dauid pietas erga Saul ostenditur 866
Dauid fuit humilitatis exemplum 1249
Dauid quomodo à Deo fuit electus 1353
Dauid quomodo fuit innocens qui tamen tot peccata fecit 1355
Dauid electio in regem 1528
Dauid qualiter fuit maximus prophetarum 1683
Dauid multoties fuit in periculo mortis 1735
Dauid junior inter fratres suos ad regnum fuit electus 2214
Dauid mansuetudo & humilitas ostenditur 2332
Dauid spiritualiter dicitur seruus Dei, & quare 1341
In sede Dauid quomodo sedit Christus 1342
Dauid significatur per Sion 2379
Dauid multarum virtutum exempla tribuit nobis 2447
Dauid peccauit lingua multipliciter 2465
Dauid bellum contra Goliam ponitur 1499
Dauid significat multa 369
Vide dextera.
¶ Decipit nos diabolus, vitia sub virtutum specie De occultando 344
Decipit nos mundus, & caro 2100
Vide diabolus
Declinant mali, & qualiter 159
Declinare Dei in ira quid est 392
Declinare à malo & facere bonum: sunt partes iustitiæ 513
Declinare à mandatis Dei, quid est 2096
Declinare iudicia Dei quid est 2175
Declinare est multiplex 2290
Decus propriè qnid sit 282
Decor ecclesiæ est sanctitas 374
Decor innocentiæ Christi 428
Decor Christi ostenditur 810
Decorem habet confessio 647
Debitor nobis est Deus ex promisso 1748
Deducere propriè quid sit 973
Deducuntur multi malè multipliciter 1887
Deducit nos Christus ad gloriam 1887
Deducit suos Christus benè multipliciter 2390
Defensio peccati ipsum aggrauat 553
Defendentes malos sunt hostes Dei 1468
Deficere dicitur Christus, & sanctus & quomodo 141
Deficit iustus, & qualiter 245
Deficit peccator, quando pœnitet 1859
Defecerũt magi Pharaonis in tertio signo, & quare 1819
Deficit anima in Deum, & qualiter 2154
Deficere animam facit amor 2154
Deficiunt oculi in Deum, & qualiter 2155
Deficit caro crescente spiritu & econtrario 2159
Delbora prophetissa 1421
Delectatio nostra in Deo debet esse 569
Delectat aliter amor Dei, & aliter amor mundi 1769
Delectatio exterior figuratur per renes 2439
Delectatio interior superat exteriorem 2561
Deleri quid sit de libro vitæ 121
Delitias, & diuitias lex noua excedit 262
Deliciæ dicuntur verba sacræ scripturæ 2437
Delictum qualiter differt à peccato 264.350.950. 1230
Delinquere idem est quod peccare 520
Vide peccare.
Demergere dicitur sepeliri 1091
Dentes significant crudelitatem 27
Dentes significant sensus interinire 919
Dentes boni & mali 2282

Depræca

Deprecatio differt ab oratione 62.185.430.647. 971
Deprecatio est pro bonis habendis: sed postulatio est pro malis remouendis 2243
Vide oratio
Derelinquit Deus pater Christum, & quomodo ostenditur 291.8084
Derelinquit Deus malos, & non iustos 600.630
Derelinquit Deus hominem multipliciter 1149. 2459
Derelinquit Deus aliquos multipliciter 2084
Vide deserere
Deridentur iusti à malis 449.2276.2277
Derisio propriè quid dicitur 722.946
Descendit Christus quo inferius non potest 770
Descendere, & ascendere 547
Vide inferius
Deserit nos Deus quando nos destruit 257
Deserit Deus iustos, & quomodo 1150
Vide derelinquere 1022
Desertum significat peccatum 417
Desertum significat genus 1022
Desertum dicitur inuium, id est, sine via 1926
Vide patria
Desiderium est solum respectu futurorum 131
Desiderium dicitur passio Christi 279
Desideria nostra clamant ad Deum 390
Desiderium dicitur sitis 689.981.990
Desiderare qualiter Deus potest 747
Desiderium, & amor dicitur ignis 1657
Desiderare debemus videre Deum 2131
Desiderio, & oratione spiritus acquiritur 2204
Desiderium cordis dicitur clamor 2218
Desideria malorum pereunt 2540
Desperandũ de nullo est in presenti vita 393.2565
Desperare Christum volebant Iudæi 396
Desperatus peccator contemnit 2320
Desponsata fuit ecclesia per Christum 966
Destruit quandoque Deus, quando punit 405
Destruit nos Deus, quandoque nos deserit 857
Detractio est multiplex 629.1698
Detractio quid sit 828
Detrahunt mali bonis 878
Detractores sunt inimici 1594
Detractio figuratur per cotium 1698
Detractionis figura ponitur 1698
Detractio quam graue sit peccatum 1940
Detractio multa mala facit 1940
Detrahebant Iudæi Christo dupliciter 1956
Detractio nocet soli detractori 1940
Deus habitat in sanctis 41.263.101
Deus qualiter dicitur iratus 41.55
Deus qualiter dicitur iratus, zelotes pœnitens, &c. 55
Dei ira significat iustitiam 69
Deus per creaturas cognoscitur. Vide cognitio.
Deus videt multipliciter 103
Deus aliquos cognoscit multipliciter 107
Deus qualiter recedit à nobis 112
Deum quomodo aliqui negant 117.157
Deus quomodo dormire dicitur 125.145.197
Deum esse Christum Iudæi quomodo cognouerunt 159
Deo nec nocere possumus nec proficere 174
Deus & dominus dicitur Christus 231
Deus quibus dicitur via 247
Deus quomodo memoratur 270.349
Deus aliqua multipliciter facit 299
Deus solus dicitur bonus 351
Dei audire, & nostrum quid est 433
Deus peccatores expectat 484
Dei respicere quid significat 493
Dei gratiam quærere debemus, non nostram 502
Deus cum sit immensus, quomodo dicitur extra 517
Deus regit omnia ista inferiora 566
Dei cognitio dicitur approbatio 584
Deum cognouit homo ante peccatum 618
Dei filere, quid est 648
Dei habenda est memoria 725
Deus quomodo dicitur noster 755
Deus dicitur multipliciter 774.809.1391.1411
Deum negare, quid est 862.863
Deus habet alas, & quomodo 915
Deus egreditur contra hostes 978
Deo debemus subiici propter multa 977
Deus est nomen summæ excellentiæ 679
Quomodo efficimur vnum cum Deo 996
Deus solus mentem immutat, non homo 1029
Deus nos saluat 1069
Deus in adiutorium meum intende 1137
Deus quomodo dicitur patientia nostra 1143
Deus quomodo elongatur à nobis 1150
Deo similis qualiter quis dicitur 1158.1464
Dei mirabilia sunt opera 1182
Deus est vbique, & immensus 1182
Dei scientia omnia nouit 1194
Dei opera credenda sunt non perquirenda 1199
Deus memoratur multipliciter 1234
Deus complacet nobis 1264
Deus magnus dicitur Christus 1270
Deus tentatur multipliciter 1298
Dei respicere, & videre quid sit 1385.1439
Deus recens, vel alienus quid sit 1398
Deum audire, quid est 1400, 1402. 1451
Deus solus dicitur altissimus 1430
Deus prope est humilibus 1455
Deum glorificat datio legis 1507
Deo placet quandoque opus malorum 1540
Deus est immutabilis 1552
Deus solus propriè dicitur esse 1552.2108
Deus conuersionem quærit peccatorum 2553
Deus peccata videt, quando punit 1558
Deus sua protectione nos custodit 1570
Deus attendit intentionem nostram, non opus 1577
Deus operatur omnia bona nostra 1589
Deus proprius dicitur iustitia quam iustus 1600
Deus contra Christum fuit commotus 1602
Deus corporis membra non habet 1616
Deo soli prosternere nos debemus, non homini 1630
Deus meus quis dicere possit 1571
Deus qualiter sanctis loquebatur in nube 1684
Deus reuocat à bono, quando non dat gratiam 3. 1727
Deus lætatur, & qualiter 1785
Deus solus peccata dimittere potest 1835
Deum esse, omnia confitentur 1978
Deo attribui debent omnia merita nostra 2010
Deus sua bonitate bona nobis facit 2011
Deus non vult habere socium in dominio 2164
Deus est totum bonum nostrum 2495
Deus innotuit homini multipliciter 2, 01
Deus in omnibus, quæ facit, est iustus 2533
Deus non deserit nos: nisi prius deseratur à nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis 2539
Vide Abominatio. Adiutorium. Admirabilis. Æternus Altus. Auris. Auxilium. Auertere. Beneficus. Benedicere. Bonus. Cogitatio. Cognitio. Consilium. Corrigere. Cura. Custodire. Debitor. Desiderium. Destruere. Diligere. Dirigere. Dicere. Docere. Dominus. Electio. Erudire. Exaltare. Excelsus. Exquirere. Fidelis. Fidelitas. Finis. Fortitudo. Fugere. Habitudo. Iacob. Intendere. Interrogare. Ira. Iudicia. Ignis. Iniuria. Iurare. Iustificare. Laudare. Loqui. Magnus. Magnificentia. Misericors. Misericordia. Magnificare. Magnes. Mirabile. Memoria. Obliuio. Odium. Oliua. Pœnitentia. Perseuerantia. Portio. Potestas. Proiiciens. Patientia. Passio Christi. Possidere. Pascere. Peccator. Requiescere. Recordatio. Resistere. Repellere. Rex. Respicere. Refugium. Respondere. Satiare. Sedes. Superbus. Sedere. Spes. Suscipe. Saluare. Timere. Tentare. Voluntas. Vindica. Vestis. Terribilis. Christus. Zelus.
Deo gratias, hoc verbum Deo gratias, Deo summè placet: vnde in horiis frequenter 129
Dextera significat filium Dei 23
Dextera dicitur Christus 235.713.2063.2480
Dextera significat virtutem iudiciariam 285
Dextera significat diuinitatem Christi 740
Dextera significat multa 841.2506
Dextera significat præmium bonorum 1207
Dextera Christi significat gloriam æternam 1576
Dextera significat prædestinatos 1576
Dextera dicitur cuilibet omne illud, quòd prædiligit 1942.197
A dextera Christi salus nostra processit 1867
Ad dexteram Dei sedet Dauid, & qualiter 1968
Dextera significat bona spiritualia 1260
Dextera significat vitam æternam: sed sinistra temporalem 24.124.2480
Dexteræ alia est salus, & alia sinistræ 2426
Dextera Dei quid sit, ostenditur 2426
Vide sinistra
Di ¶Diabolus est Dei inimicus 69
Diabolo superior est Antichristus 116
Diabolus fuit princeps mundi 152
Diabolus dicitur malignus 172
Diabolus semper pugnauit contra nos 234
Diabolus vexat indignè communicantes 330
Diabolus est inimicus noster 286.1521.2054
Diabolus redimi non debuit: sed homo 564
Diabolus cognouit Christum incarnatum 621
Diabolus semper dolos meditatur 621
Diabolus gaudet de peccatis nostris
Diabolus vincitur resistendo 628
Diabolus dicitur mors 801
Diabolus multipliciter bellat 903
Diabolus fuit humiliatus 1157.1510
Diaboli peccatum fuit irremissibile, non hominis 1322
Diabolus caput est malorum 1415
Diabolus quomodo à Christo fuit captus 1781
Diaboli cibus quid sit 2782
Diabolus dicitur peccator 1942
Diabolus vincere non potest, nisi volentem 1054
Diabolus iustos impugnat 2098
Diabolum vincere possumus 2153
Diaboli contra nos diligentia 2192
Diabolus est incentor omnium malorum 2194
Diabolus c.. mniatur iustos 2195
Diabolus persequitur aliquos gratis & aliquos non gratis 2224
Diabolus est porta mortis 2304
Diabolum Christus percussit & omnia primogenita eius 2389
Diabolus semper cogitat nos perdere 2455
Diabolus captus fuit esca carnis Christi 2500
Vide Aspis. Adam. Assur. Aquilo. Auis. Bestia.
Baptismus. Caligo. Cogitatio. Consilium. Digitus.
Hostis. Impius. Interitus. Iudas. Iustitia. Leo. Laqueus. Passio Christi. Princeps. Potestas. Pharao.
Persecutio. Nihil. Tentatio. Vnicornis.
Dicere Dei multipliciter accipitur 14
Dicere Dei propriè quid est 514
Dicere Dei quid est, & quid dicere hominis 552. 1608
Dicere Dei quandoque idem est, & deliberare 632
Vide loqui
Dies significat prosperitatem: & nox significat aduersitatem 2.690.1481.1587.2438
Dies significat legem nouam 253.1638
Dierum sex opera ponuntur 253
Dies à planetis dominantur 334
Dies boni non sunt in præsenti 511
Dies vitæ præsentis sunt breues 638
Dies significat glorię claritatem 717
Die tertia quomodo Christus resurrexit 834
Dies dimidiare, quid sit 901
Diei altitudo dicitur potentia mundi 904
Dies æternus quid dicitur 975
Dies tota quid dicitur 1153
Dies quandoq; incipit, & quando terminatur 1220
Dies, & nox dicitur vita præsens 1258
Die tota Christus fuit in cruce, & quomodo 1480
Dierum dimidium quid sit 1727
Dierum longitudo dicitur vita æterna 1585
Dierum longitudo est gratiarum plenitudo 1585
Dies gratiam significat 1585
Dies significat virtutem 2157
Dies dicitur Christus 2164
Dies dicitur iustus, ecclesia, & gloria æterna 2164
Vide nox
Digitus significat trinitatem 85
Digitus quinque habet manus Dei 152
Digitus Dei dicitur spiritus sanctus 1819
Digitis & manu bellamus contra diabolum 2499
Dignitas Christi 299
Dignitas hominis ostenditur ex eius creatione 2146
Dignitas Christianorũ virtutis, & orationis 2243
Dignitas hominis ostenditur 250.20
Dilatatur ecclesia aduersis 221
Dilatat pedes disciplina 237
Dilatare propriè quid sit 1399
Dilectio meretur dilectionem 359
Dilectio Dei flagellat dilectum 362
Dilectio Dei qualis esse debet 464
Dilectio charitatis est in patria 491
Dilectio qualiter per charitatem ordinatur 868
Dilectionem Dei inducunt aduersa 1204
Dilectio falsa contrariatur dilectioni Dei 1317
Dilectio Dei duplex. s. visus, & fruitio 1665
Dilectione diligitur, & oditur 2065
Dilectio mandatorum consistit in multis 2120
Dilectio dirigit gressus mentis 2206
Dilectio dicitur virtus 2270
Dilectio Christi per passionem ostenditur 2286
Dilectionem à nobis exigit Deus 2462
Vide dilectus. diligere
Dilectus significat Christum 416.1060

Vide

Vide dilectio, diligere
Dilexit Christus patrem 201
Diligere an debeamus Deum propter beneficia, & qualiter 201
Diligere debemus Deum & qualiter 464
Illud quod quis plus diligit adorat 1682
Diligere qualiter debemus Deum ex toto corde &c. 2021
Diligere Deũ quis nõ potest sine cognitione 2094
Diligendus est Deus multipliciter 2170
Diligendus est proximus qui est merces sanguinis 2238
Diligens legem Dei non habet scandalum 2236
Diligere aliquem & odire simul possumus 2448
Vide mandatum
Diluculum quid sit 946
Diluculum dicitur transitus à culpa ad gratiam 2221
Diluuium significat gentiles 419
Diluuium significat auaritiam 453
Diffamant mali bonos 878
Diffamari à malis est commendari 1194
Dimidiare dies quomodo intelligitur 901
Dimidium dierum quid 1727
Dimittere & dare differunt 1737
Dimittere melius est quàm dare 1727
Dimittere peccata est potestatis infinitæ 1935
Dimittere peccata potest solus Deus 1835
Dionysius tyrannus omnia timebat 1592
Dionysius doctor, cæco illuminato, credidit 2527
Diplois significat duplicem pœnã dãnatorũ 1967
Dirigit nos Deus & qualiter 353
Dirigere proprie quid sit 1047
Dirigitur cor & qualiter 1288
Dirigit opera nostra Deus 1568
Dirigit nos lex euangelica 2112
Vide dilectio
Discedunt mali dupliciter à bonis 61
Dicere iustificationes Dei quid est 2144
Discernere propriè quid sit 1092
Discretionem timor requirit 112
Disciplina multa bona facit 136.237
Disciplina multipliciter accipitur 826
Disciplina solum hominibus competit 882
Disciplina totum corpus ornat 1647
Disciplina non quilibet bonus optat 2139
Discipuli Christi dicuntur oculi 1092
Discordia impedit auditum verbi Dei 1400
Disperdere quid sit 1630
Disperdit Deus malos multipliciter 2497
Dispersio est multiplex 1993
Disputatio intellectus dicitur garrulitas 2090
Disputare cum Deo volunt superbi 2486
Disrumpit peccati vincula cognitio peccati 2044
Dissipat Deus consilia malorum 489
Dissipare significat multa 540
Dissipatur quis dupliciter 1081
Distantia facit errare visum 1743
Diuites hic dormiunt sed vigilabũt in morte 1250
Diuitum bonis pauperes viuere debent 1771
Diues quilibet dicitur superbus & pauper humilis 2347
Vide diuitiæ pauper
Diuitiæ sunt causa superbiæ 208
Diuitias omnes excedit lex noua 262
Diuitiæ per aquam significantur 473
Diuitiæ non satiant mentem diuitiis 509.570.58.
Diuitias suas mali perdunt, sed non boni 797
Diuitiarum confidentia decipit 295.987.959
Diuitiæ per substantiam significãtur 1090
Diuitiæ temporales malorum sunt præmium 1195
Diuitiæ temporales dicuntur somnium 1204
Diuitiæ significantur per spinas 1400
Diuitias habuit Iudas ex furto 1947
Diuitiæ non damnantur, sed diuitiarum cupiditas 1988
Diuitias suas Bias portabat in pectore 1988
Diuitiæ non beatificant 1512.2514
Diuitiæ sine filis sunt ad pœnam 2514
Diuitias habere, non est malum, sed illis abuti 2515
Diuitias per solem significatur, sed humanitas per lunam 2261
Vide Deus
Diuisio vestimentorum Christi 309
Diuisio malorũ est vtilis 884
Vide discordia
¶Docet nos aliter Deus aliter homo 35 Do
Docere volens, prius adiscere debet 373
Docere quomodo possit mulier 846
Docet homines Deus & non homo 1155
Docere cor nostrum solus Deus potest 1274
Docet nos Deus multa 2495
Docere significatur per eructare 2522
Vide doctor
Doctores sunt aliorum oculi 446
Doctor significatur per ceruum 688
Doctores figurantur per animalia 1058
Doctores honore prælatum precedere debẽt 1958
Doctores significantur per hyadis cõstellationem 7159
Doctores sunt patres, sed discipuli sunt filij 2024
Doctorum verbis opera concordare debent 2117
Doctor verè solus dicitur Christus 2137.2146
Docentes se omnes superauit Christus 2172
Doctor est minister Dei 2245
Doctores significantur per lunam & stellas 2570
Vide docere, magister
Doctrina significatur per pluuiam 1058
Doctrina apostolorum figuratur per aquam 1764
Doctrinam operatio præcedere debet 2088
Vide docere, doctor, oliua
Doctor est multiplex 78
Dolor dicitur peccatum 204
Dolor contritionis ostenditur 626
Dolor pœnitentis dicitur dolor parturientis 789
Doloribus impletur vita malorum 1592
Dolor non est carnis animæ 1626
Dolor miscetur cum gaudio spirituali 1712
Dolor quandoque inuenit & quandoque inuenimus dolor 1032
Dolere plus debemus de peccatis aliorum quàm de peccatis nostris 2126
Dolositas est occulta persecutio 49
Dolosus quis propriè dicatur 143
Dolosa lingua quid sit, ostenditur 2251
Vide dolus
Dolus quid propriè sit 467.886
Dolos continuè diabolus meditatur 921
Vide dolosus
Dominium quilibet nostrum habet 767
Dominatio processit ex vitio 1690
Dominari an licitè vnus alteri possit 1690
Dominium desiderare qualiter sit ..citum 1737
Dominium non vult habere socium 2164
Vide dominus

Dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus & Deus est Christus 851
Dominus & rex Iudæorum est Christus 951
Dominus verus est solus Deus 1430.2382
Dominus dicitur Deus pater 52
Dominus dicitur pater & filius 82
Dominus propriè dicitur Christus, & non homo 1633
Dominus dicitur quilibet iustus 2026
Dominis etiam malis seruire debemus 2288
Vide dominium
Domus Dei est multiplex 333.2360
Domus Dei est ecclesia 374.777
Domus Dei dicitur templum 421
Domus refugij quid est 437
Domus & tabernaculum qualiter differunt 691
Domus speciei dicitur ecclesia 1060
Domus nostra est conscientia 1435.2377
Domus medium dicitur virgo Maria 1701
Domum gloriæ peccatores non intrant 2264
Domus conscientiæ quomodo ædificatur Deo 2272.2279
Domum in nobis qualiter Deo parare debemus 2335
Domus nostra est, quòd diligimus 2378
Dominus nostræ sunt corpora nostra 2379
Vide habitatio
Dona spiritussancti sunt septem 250
Dona spiritussancti per columbam significantur 1238
Dona omnia spiritussancti solus habuit Christus 2387
Donec multipliciter accipitur 815
Donec significat æternitatem 1969
Dormitio dicitur mors 25.1485
Dormire dicitur Deus, & qualiter 125.145.197. 513.547
Dormiente corpore, vigilat anima, & econtrario 989.2103
Dormiunt hic diuites, sed vigilant in morte 1250
Dormit Christus in nobis quando fides tepescit 2258
Non dormit Christus neque dormitat 2259
Dormit & dormitat omnis homo 2259
Dormire, obdormire, & dormitare quid sint 2259
Dormitat quis & qualiter 2335
Vide dormire
Dorsum conuertunt peccatores ad Deum 241 289
Dotes beatorum significantur per solem & lunam 1545
Dr ¶ Draco significat regnum Aegypti 1226
Draco, aspis, leo, & basiliscus est diabolus 1582
Draco significat iracundos 1582
Draco dicitur cetus 1781
Draco quid sit ostenditur 573
Du ¶ Ducere multiplex est 1380
Ducit nos Christus 467
Ductor noster est Christus 2110
Dulcis & rectus est dominus 352
Dulcedo diuinæ misericordiæ 457
Dulcia videntur peccata, sed sunt amara 2138
Dulcia amor facit omnia 2176
Duodecim sunt apostoli, & quare 411
Duodenario numero significantur omnes boni 1238
Duces ecclesiæ fuerunt apostoli 1077
Dux noster est Christus 1389

Eb EBRIETATE significantur gaudia beatorum 560
Ebrietas facit hostes vincere 1819
Ebrietas multa mala facit 1907.348
Ebrietas duplex, s. bona & mala 1020
Ec ¶ Ecclesiæ multa reuerentia debetur 43.1100
Ecclesia habet distincta nomina 82.749
Ecclesia per lunam significatur 85.1773.2261
Ecclesia significatur per Sió 101.1128.1336.1321 1719.1724.1345
Ecclesia continet bonos & malos 167.1780
Ecclesia dicitur tabernaculum 212.758
Ecclesia aduersitatibus dilatatur 221.448
Ecclesia exaltatur multipliciter 249
Ecclesia est corpus Christi mysticum 269.291
Ecclesia non semper exauditur ad votum 291
Ecclesia dicitur vnica 311
Ecclesia catholica dicitur magna 317.542
Ecclesia significatur per terram 334.2193
Ecclesia fundata fuit aduersitatibus 335.1606
Ecclesia est domus Dei 336.374.777
Ecclesia est duplex, alia bonorum, & alia malorum 371.
Ecclesia est ad benedicendum domino 378
Ecclesia dicitur atrium 412
Ecclesia vnita est capiti Christo 436.650
Ecclesia dicitur ciuitas Dei 461.758.772.1475
Vtrum ecclesiam debemus credere, vel in ecclesiam 893
Ecclesia desponsata fuit à Christo 968
Ecclesia dicitur speciei Domus 1060
Ecclesiæ duces fuerunt apostoli 1077
Ecclesia dicitur vinea 1371
Ecclesiæ dignitas ostenditur 1381
Ecclesia destruitur à tribus 1383
Ecclesia dicitur torcular 1391.1431
Ecclesia quomodo differt à synagoga 1406
Ecclesia dicitur turtur 1433
Ecclesiæ fundamenta sunt prædicatores 1474
De ecclesia gloriosa sunt dicta 1475
Ecclesiæ vnitas 1475
Ecclesiæ quare caput habent ad orientem 1636
Ecclesia insulis comparatur 1655
Ecclesia stabiliter est fundata 1759
Ecclesiæ persecutiones terminat Deus 1763
Ecclesia figuratur per arcturum 1756.1909
Ecclesia dicitur ciuitas 1916
Ecclesia dicitur ager 1917
Ecclesia à gentibus primo fuit passa 2057
Ecclesia consistit ex Iudæis & gentibus 2068
Ecclesia vsque in finem mundi durabit 2157
Ecclesia dicitur dies 2164
Ecclesia turbatur per multa 2275
Ecclesiæ custodes sunt prælati 2300
Ecclesia parit bonos & malos 2302
Ecclesia vxor est Christi 2307
Ecclesia consistit solum in bonis 2312
Ecclesiam odit qui fictè ecclesiam intret 2315
Extra ecclesiam non est salus 2358
Ecclesiæ potestas est in vita præsenti 2388
Ecclesia dicitur aduena 2545
Ecclesia dicitur Sion & Hierusalem 2556
Ecclesia militans aliter laudat quàm triumphans 2559
Ecclesiæ portæ sunt sacramenta 2560
Ecclesia significatur per organum 1593
Vide Adcersitas, Ancilla, Ciuitas, Dilatatio, Domus, Gentes, Nauis, Persecutio.

¶ Educit

Ed ¶ Educit nos Deus multipliciter 2390
Vide ducere
Educere quid sit 1345
Edon idem est quòd Esau: qui semper contrarius fuit filiis Israël 2415
Ef ¶ Effari est exterius loqui 1611
Effunditur multipliciter aqua, sic & Christus multipliciter fuit effusus 304
Effundere cor qualiter debemus 985
Effusio est multiplex 1185
Effundit Deus iram suam: & qualiter 1361
Effundere lachrymas semper debemus 2209
Eg ¶ Egeni sunt diuites mali 509
Egenus, & pauper quomodo differunt 647
Vide pauper
Egressio est multiplex, & multorum 680
Egreditur Deus contra hostes nostros 668
Egressus est Christus per incarnationem 1065
Egredi quid sit ostenditur 1345
Egressio dicitur locutio 1489
El ¶ Electio multa debet habere 1350
Eligit Deus iustos sola gratia 227
Electio Dei, & prædestinatio est duplex 769
Electos suos Deus transfert: & qualiter 1083
Eligitur quis à Deo multipliciter 1013
Electorum à Deo signum sunt aduersa 2159
Eligere debemus spiritualia non temporalia 1441
Electio Dauid in regem ostenditur 1514
Eligit Deus, quos vult, & reprobat 1590
Electio Dei in nobis est causa meritorum 1838
Electi Dei dicuntur gentiles 1838
Electos suos congregauit Christus ex gentib. 1878
Elegit Deus ab æterno bonos gratis 2345.2362
Electi sunt quidam apud Deum, & quidam apud homines 2469
Eleemosyna ieiunium, & oratio sunt partes satisfactionis 474
Eleemosynam facere debet iustus 484.592
Eleemosyna liberat in die iudicij 674
Eleemosyna res datas conseruat 1203
Eleemosyna debet fieri cum hilaritate 1673
Eleemosynam dare minus est quàm dimittere 1737
Eleemosyna in peccato facta non valet 1735
Eleemosyna danda est prædicatoribus, etiam non petentibus 1768
Eleemosyna omnibus est facienda 18.368
Eleemosyna debet fieri humiliter & lætè 1990
Eleemosyna est merces æterna 1993
Eleemosyna stat in voluntate 2295
Eleemosyna ex compassione procedere debet 197
Elementa renouabuntur in fine, & quomodo 1749
Eleuabitur mons Sion super omnes altos montes, & qualiter 1474
Vide ascensio
Elisus quis propriè dicatur 4544
Elongatur Deus à nobis 1150.1209
Eloquia domini multipliciter sunt vtilia 147
Eloquium dicitur confessio 3788
Eloquium Dei dicitur spiritussanctus 1808
Eloquium Dei est vita animæ
Eloquia Dei dicuntur cibus, & potus 2276
Eloquia Dei multa spolia habent 2235
Eloquium Dei dicitur filius Dei 2562
Vide verbum loqui
En ¶ Enoch, & Helias contra Antichristum venient, & prædicabunt 126
¶ Ephraim tribus præ aliis aspirabat ad regnum Israel, & quare 1289
Ephraim significat bonos 2182
Episcopus per coruum significatur 318
Episcopatus omnes alios ordines continet 318
Episcopatum desiderare, qualiter sit licitum 1736
Episcopatus est nomen laboris 1944
Vide prælatus
Epithalamium quid sit 735
Eq ¶ Equus significat luxuriosos 275
Equus multa significat 1251.2557
Equus amorem magnum habet ad dominum suum 2120
Equus significat superbiam 2557
Er ¶ Errare ab vtero, est factis, vel verbis contradicere conscientiæ 930
Errat quis multipliciter 1884
Errauerunt filij Israel in deserto quadraginta annis 1884
Eriguntur à Deo humiles 2530
Eripit nos Deus multipliciter 1142.1145
Erubescere signum est interioris verecundiæ 344
Erubescere quid propriè sit 1096
Eruca significat luxuriam 1623
Eructare quid sit 735 2244
Eructare idem est, quòd docere 2522
Erudit nos Deus multipliciter 1619
Eruere quid propriè sit 643
Erugo est quidam ventus vrens 1328
Erumna quid est, & vnde dicitur 469
Es ¶ Esca inordinata multa mala facit 1311
Esca, qua Diabolus fuit captus, fuit Christi caro 2500
Vide cibus eucharistia
Esse propriè soli Deo conuenit 1552.2108
Esse omnium creaturarum cõseruatur à Deo 2431 2512
Essentia dicitur vterus Dei 1921
Eu ¶ Eucharistia per sacramentum eucharistiæ nobiscum semper est Christus 317
Eucharistia satiat dignè sumentes 318
Eucharistia est memoria dominicæ passionis 319
Eucharistiam dignè quis sumit 322
Eucharistia dicitur mensa 330
Eucharistia qualiter consecratur 331
Eucharistiæ sacramentum tractatur 416. Et per totum psal. 33
Eucharistiæ multiplex est vtilitas 505.506.507. 1981
Eucharistiam volens sumere, qualis accedere debet 505
Eucharistia fidem continet, & nos facit exaudire 506
Eucharistia continet spem 507
Eucharistia continet charitatem, quæ satiat 508
Eucharistia dicitur testamentum Christi 814
Eucharistia est oblatio Deo accepta 818
Eucharistia est sacrificium laudis 823
Eucharistiam indignè consecrans, & assumens in quo magis peccat 824
Eucharistia dicitur via ad cœlum 832
Eucharistiam dedit Christus Iudæ in cœna 890
Eucharistia per adipem significatur 994
Eucharistia quare sub duplici specie tur 1019
Eucharistia dicitur frumentum 1179
Eucharistiæ cibus ostenditur 1405
Eucharistia requirit pulchritudinem mentis, & cordis

Universidad de Deusto
Biblioteca

cordis 1647
Eucharistiæ dicitur magnificentia 1647
Eucharistia dicitur hostia 1649.589
Eucharistia figuratur per manna 1979.1305.1306
Eucharistia bonis est ad salutē, malis ad iudicium. 1979.1984
Eucharistia multa continet 1679.1980
Eucharistia multa miranda continet 1980
Eucharistia continet veram Christi carnem 1981
Eucharistia dicitur mandatum confirmatum 1982
Eucharistia semper continet, quod figurat 1982
Eucharistia dicitur testamentum, & eius institutio 1983
Eucharistia dicitur esca 2404.1114
Euæus significat acediam 1337
Eufrata significat legem, & prophetas 2337
Euge multa significat 549.670
Euge quid sit ostenditur 1134
Euangelium. Vide Lex noua
Euangelistæ per animalia figurantur 1058
Ex ¶ Exacerbare Deum quid sit 1322
Exacerbare sermones, est promissa non facere 1816
Exaltatur Deus à nobis, & qualiter 69.421
Exaltabatur Diabolus ante aduentum Christi 152
Exaltatus fuit Christus per passionem 290
Exaltamur in Christo, quando beatificamur 389
Exaltauit Christus patrem 421
Exaltat Deus bonos 1242
Exaltatus fuit Christus super omnes rationes humilitatis 1664
Exaltatus fuit Christus in resurrectione 1928
Exaltat Deus humiles 2001.2530
Exaltatio significatur per sedere 2301
Exaltatur Deus, & Christus multipliciter 2516
Exaltatus dicitur Deus 2578
Exaltabuntur iusti in futuro 2579
Exaltantur aliter mansueti: & aliter superbi 1584
Exaltatur ecclesia multipliciter 149
Exaudire orationem quandoque Deus differt, & quare 65.516.750.1495
Exaudit Deus iustè petentes 74
Exaudita fuit omnis oratio Christi 190
Non semper exauditur ecclesia ad votum 291
Exaudit Deus orantes deuotè 294
Exaudiri nos facit fides 506
Exaudiri nos facit eucharistia 506
Exaudit Deus iustos ad vtilitatem 514.515
Exaudiri orationem faciunt multa 624
Exaudit Deus quandoque orationem non sibi placitam 876
Exaudiebantur martyres, quando occidebantur 999
Exauditur oratio pura 1109
Exaudit Deus postulantes diuersimodè 1310
Exauditur quis ad malum suum 1311
Quæ oratio meretur exaudiri, & quæ non 1583
Exaudiri facit orationem obseruatio præceptorum 1685
Exaudire orationem aliud est, & aliud est audire 1703
Exaudita non fuit omnis oratio Christi 1703.1431
Exaudit Deus orationes priusquam fiant 1872 2465
Exauditus fuit Christus clamans 2250
Exauditur oratio instans 2347
Exaudibilis oratio multa requirit 2461
Non semper exauditur oratio iustorum 2541
Vide Oratio, Cõfidentia, Respicere, Humilitas.
Excelsus dicitur Christus multipliciter 1679
Excelsus quid est 1998
Excelsus multipliciter dicitur Deus 1968.2725
Excelsus quid sit 2039
Excelsus fit dupliciter 2039
Excusatio peccati Deum accusat 1240
Excusantes malos sunt inimici Dei 2408
Excusat ignorantia peccatum, & qualiter 2533
Excusatio peccati peccatum aggrauat 553
Excussores dicuntur prophetæ 2303
Execrare quid est 906.951
Exempla efficacius promouent, quàm verba 864
Exempla virtutum sanctos illuminant 873
Exemplis bonorum ad virtutes accendimur 1249. 1394
Exempla Christi nobis relicta dicuntur scapulæ Christi 1573
Exemplum fidei fuit Abraham 1745
Exemplum humilitatis, & obedientiæ fuit Abraham 1798
Exemplum patientiæ fuit Isaac 1798
Exempla sanctorum dicuntur consilium 1976
Exempla Christi sunt via testimoniorũ Dei 2089
Exempla dicuntur gressus nostri 2206
Exempla virtutum dant nobis animalia bruta 2218
Exemplis suis sancti auxilium nobis præstant 2256. 2264
Exemplum multarum virtutum dedit nobis Dauid 2447
Exemplum vitæ nobis fuit Christus 1666
Exequiarum pompa mentitur 1830
Exhortatur nos Deus simul, & minatur 2521
Exinanire quid est, ostenditur 2419
Exitus est multiplex 2002
Exit peccator de Ægypto per pœnitentiam 2002
Exitus matutini quid dicitur 1017
Expandit Deus manus multipliciter 2490
Expandit Christus multa pro nobis 1490
Expectat Deus peccatores, vt cõuertantur 75.484. 1255
Expectare Deum est credere quòd non fallit 398
Expectare significat multa 601
Expectare quid sit 650
Expectare idem est, quòd sustinere 2323
Expellere Dei, idem est quòd damnare 50
Experientia Christus didicit, quæ non sciebat 180
Exprobratio est multiplex 724
Exprobrare quid sit 1549
Exprobrant nobis verbum infideles 2116
Exquirere Deum quid sit 504.1286
Exquiritur lex in præsenti: sed in futuro tenetur 2108
Extasis quid sit ostenditur 1349
Extasis est mentis excessus 436
Extendit Deus apostolos sicut pellem 1756
Exterminare quid est 574
Exultatio differt à lætitia 92.443
Exultare simul nullus potest in Deo, & in mundo 155
Exultare debemus in aduersis 257.2007
Exultare in Deo quid est 480.531
Exultauit in Deo anima Christi 531
Exultare debemus in præsenti 671
Exultatio cordis quid sit 1038
Exultare Christo quomodo debemus 1631
Exultauit omnis creatura ad præsentiã Christi 1652
Exultant in diuersis boni, & mali 2585
Exurgit Deus, & qualiter 145.197.534
Exurrexit Christus per incarnationem 1716

FAbricant mali, & qualiter 2314
Fabricij fidelitas ostenditur 1372
Fabula est multiplex 2158
Fabulis poëtarum prædicator vti non debet 2158
Facit aliqua Deus dupliciter 324
Facere quid est, & quid creare 488.2572
Facere bonum, efficaciter nobis Christus dedit exemplum 864
Facit omnia Christus, vt verbum 1646.1178.2572
Facere quandoque dicitur scire, & non facere nescire 2101
Facere bonum solum timore pœnæ, peccatum est 2108
Facere debemus bona, quæ cognoscimus 2146
Facere mandata minus est quam diligere 2232
Aliud est facere mandata, & aliud diligere 2240
Facientes, & consentientes pari pœna puniuntur 2240
Facies dicitur Christus 150.1374.2208
Faciei Christi multiplex vtilitas 150
Facies nostra est mens nostra 168
Facies Dei dicitur eius notitia 339
Facies hominis duplex, scilicet interior, & exterior 391
Facies Dei dicitur eius dilectio 392
Facies Dei dicitur fides, & lumen gloriæ 454
Facies dicitur verbum 459
Facies differt à vultu 515
Facies dicitur incarnatio Christi 689.844
Facies Dei dicitur eius misericordia 732
Facies qualiter eleuatur ad Deum 993
Facies mentis quid dicitur 1039
Facies Dei dicuntur Iudæi 1514
Facies Dei dicitur eius clara visio 2131
Facies Dei dicitur effectus suæ bonitatis 2198
Facies peccatorum sumere, quid est 1407
Factura Dei dicitur homo 1589
Factus Christus dicitur multipliciter 1551.1963
Factus refugium nostrum, quomodo dicitur 1629
Factus est Deus salus nostra, & quomodo 2061
Falce significatur vltimum iudicium 2414
Falsitas nulla debet in confessione dici 1834
Famam suam durare homines conantur 798
Famam alterius tollens, ad restitutionem quomodo tenetur 828
Fama, laus, honor, & gloria quomodo differunt 1792
Famam suam nullus negligere debet 1938
Fames significat desiderium 585
Fames est duplex, scilicet, corporis & mentis 944
Fama est multiplex 1805
Fame moritur auarus 2512
Fato non regitur mundus 91
Fatum necessitatem nobis non imponit 1469
Fauo mellis scriptura sacra comparatur 2176
Fe ¶ Fecundatæ fuerunt mirabiliter multæ mulieres steriles 2002
Felle vinum mixtum bibit Christus 1114
¶ Felicitas. Ad felicitatem via, sunt aduersa 1807
Felicitas hic haberi non potest 2267
Felicitas terrena dicitur tabernaculum 2334
Felicitas non est in filiis 2510
Felicitas non est in bonis temporalibus 2515.2514
Felicitas non est in diuitiis 2512
Vide beatitudo
Fenestræ nostræ dicuntur affectiones nostræ 751
Feno tectorum comparantur peccatores 2316
Fenum significat omnia temporalia 2555
Feræ arundinis dicebantur Romani 1080
Ferus singularis quis dicatur 1384
Ferrum dicitur Christus 945
Ferrei vectes dicuntur dæmones, & contradictiones 1896
Festa Christi quatuor principaliter celebrantur 1024
Festa Iudæorum qualiter celebrantur 1115
Festa Iudæorum ostenduntur 1220.1393
Festus dies qua hora incipit 1220
Fetorem vitiorum mali non sentiunt 2015
Fetosus quid sit 2513
¶ Ficus dissipatæ sunt hypocritæ 1829
Fictus amicus multum nocet 907
Fidelis quomodo dicitur Deus nobis, & nos Deo 483
Fideles per capillos significantur 666
Fidelis dicitur Christus 1471
Fideles sunt multiplicati per mortem Christi 1812
Fideles exultant in pœnis 2007
Fideles cur dicuntur serui, cum sint filij 2274
Fideles conuersos magnificat Deus 2290
Fideles omnes significantur per Israel 2377
Fidelis, & verax dicitur Deus 2529
Fideles omnes sunt filij Abrahã, & Israël 250.2580
Vide fides
Fides dicitur scutum 53
Fidem receperunt gentes per apostolos 95
Fides facit orationem exaudiri 174.506
Fides in homine crescit paulatim 222
Fide Christi omnes saluamur 377
Fides, & aliæ virtutes dantur in baptismo 379
Fides Christum nobis abscondit 388
Fides dicitur fortitudo 420
Fides quomodo manet in beatis 436
Fidei multiplex vtilitas 505
Fides liberat 506
Fidem apostolorum reformauit resurrectio Christi 731
Fidei articuli tractantur. Vide Articulus
Fides circa quæ versetur, ostenditur 776
Fides mundat corda nostra 843
Fidem conatur diabolus nobis tollere
Fides data seruari debet 1339.1372
Fides gentibus prædicatur 1644
Fides Christi semper fuit necessaria ad salutē 1683
Fides non innititur rationibus naturalibus 1795
Fides tria requirit 795
Fidei sapientia significatur per aquam 1915
Fide carens martyr esse non potest 2038
Fides est vita animæ 2092
Fides habet gradus 2092
Fides humilibus datur 2159
Fides est principium verborum Dei 44
Fides quando tepescit, tunc Christus dormit in nobis 2168
Fidei mysteria malis non sunt prædicanda 2411
Fidem perdit mala vita 2416
Fidei obscuritas non est vtilis 2554
Fide fortes dicuntur iuuenes 2578
Figmentum dicitur fomes peccati 1744
Figmentum scripturarum nubes dicuntur 2554
Figuli vas dicuntur esse mali 16
Filius. Qui dicantur filij hominum 31.928

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filius hominis significat iustos 86
Filius hominis dicitur Christus 92.1376
Filius punitur pro peccato patris 200.1750
Filiis non proficiunt mores parentum 1285
Filij iræ nascimur omnes 1494
Filios suos patres corrigere debent 2531
Filij sanctorum dicuntur omnes iusti 1731
Filij nostri dicuntur opera nostra 1731.1748
Filius magis amatur à patre quàm econtrario, & quare 1744
Filij filiorum dicuntur præmia debita operibus nostris 1748
Filios suos diabolo immolabant filii Israël 1868
Filios suos occidere, est summa crudelitas 1869
Filii Israel subditi fuerunt gentibus multoties 172
Filii Israel errauerunt quadraginta annis per desertum 1884
Filij dicũtur discipuli, sed doctores sũt patres 2024
Filios Dei nos faciunt fides, & pax 2024
Filius hominum dicitur quilibet peccator 2025
Filius prodigus significat populum gentilium 2884
Filiorum amor ostenditur 2186
Filius vel puer quis dicitur 2206
Filiorum mortis consolatio 2210
Filius & seruus dicitur Christus 2401
Filii succedunt patribus, si benè faciunt 2343
Filii nostri dicuntur spes nostra 2343
Filii Israel semper inimicabantur filii Edon 2435
Filii sequuntur mores parentum 2417
Filiorum Dei duplex est generatio 2519
Filii Abrahæ, & Israël sunt omnes fideles 2586
Filiũ nõ potest pater impedire à seruitio Dei 2586
Filius Dei dicitur dextera 23
Filius Dei dicitur manus Dei 285.2505
Filius Dei & pater simul producunt spiritum sanctum 485
Circa filium Dei Arrius multipliciter errauit 787
Filius Dei per saphirum significatu. 791
Filius Dei dicitur sapientia Dei 1778
Filius Dei omnia fecit 1778
Filius Dei dicitur auris Dei 2030
Filius Dei, & seruus dicitur Christus 2401
Filius Dei solus dicitur redemptor noster 2403
Filius Dei dicitur eloquium Dei 2562
Filius Dei dicitur æternus 750
Vide incarnatio
Fimbria significat vitæ finem 749
Finis accipitur multipliciter, & significat Christum 26.124.150.636.650
Finem suum quilibet ignorat 889.1559.1890.2486
Finem omnium Deus videt 1637
Fines terræ dicuntur esse gentes 1634
Finis omnis consummationis dicitur Christus 2169
Fines terræ dicitur homo 1672
Finem laus Dei non debet habere 2518
Vide fimbria
Firmamentum nostrum dicitur Christus 1141.1179
Firmamentum significat eucharistiæ sacramentum 1179
Firmamentum, quod dicitur cœlum, est duplex 2590
Vide fortitudo
Fl ¶ Flagella hic sustinent iusti & pœnas 645
Vide aduersitas pœna
Flamma significat libidinem 417
Floris more egreditur homo, & fugit velut vmbra 171
Flori vita præsens comparatur 1556
Fluctus significat superbiam 1016
Fluctus multa significat 1487.905
Fluctus significat persecutiones 1605
Flumen significat mundi potentes 335
Fluuius significat sacram scripturam 758
Fluuius dicitur vita præsens 1019.1604.2407
Fluuius Iordanis fuit principiũ regni Christi 1171
Fluuius significat prædicatores 1227
Fluuius significat baptismum 524
Flumina significant Apostolos 1676
Flumina Babylonis quid significant 2497
Fo ¶ Fossa significant verba 4
Fomes peccati dicitur figmentum 1744
Fomes peccati ex originali peccato processit 1891
Fontes Israel dicuntur Apostoli 1075.1764
Fontes quomodo possunt oriri ex terra 1764
Fons misericordiæ dicitur Christus 2500
Fons peccati est oculus 2194
Formidare quid sit 1528
Formica nobis datur in exemplum 1467
Fornicatio est duplex, scilicet, luxuriæ & idolatriæ 157.1209.1870
Forsitan quomodo dicitur de Deo 1403
Forsitan idem est quòd an putas 2281
Fortes dicuntur mundi diuites 940
Fortificatus fuit Israel in Ægypto, & qualiter 1812
Fortificatur quis dupliciter 2432
Fortificati fuerunt apostoli 2443
Fortes in fide dicuntur iuuenes 2578
Vide fortitudo
Fortitudo significatur per cœlum, quod dicitur firmamentum 158.253
Forticudinem causat timor 358
Fortitudo plebis est Christus 499
Fortitudo dicitur fides 420
Fortitudo nostra est Deus 439
Fortitudo Dei est supra cor hominis 955
Fortitudo significatur per Aaron 1277
Fortitudo & patientia Christi 1281
Fortificat nos consideratio Christi 2004
Fortior quis post peccatum resurgit per pœnitentiam 2061
Fortitudo iustorum est Deus 2061
Fortitudo animæ & corporis dicitur saluatio 2219
Fortitudo significatur per ossa 2441.2473
Fortitudo patientiæ latet intus 2441
Fortuna vel fato non regitur mundus 91
Fortuna dicitur vitrea, quia fragilis 575
Fortuna vt rota faciliter vertitur 586
Vide Fatum
Fouea significat mortem 921
Fouea est malis ipsorum prosperitas 1620
Fouea dicuntur vulnera Christi 1620
Fr ¶ Fragilitas peccatum minuit 1545
Fragilitatis nostræ cõsideratio nos debet humiliare 1783
Framea dicitur Christus 197
Framea dicitur verbum Dei 524
Framea significat mortem 311
Frater noster dicitur Christus 313
Fratres sunt multiplices 1099
Fraudulentus differt à doloso, & insidioso 143
Fremere quid sit 1540
Frigidus erat Dauid ex multis, & calefieri non poterat 158.636

terat 158.636
Frumentum significat Eucharistiam 1179
Frumentum dicitur Christus 1179
Fu ¶ Fugit quandoque Christus, & quare 888.1959
Fugere quomodo quis potest à Deo 1048.2433
Fugit peccator quando conuertitur 1622
Fugere prælato quomodo licet 1707.2481
Fugiens peccatum vnum in aliud cadit 2201
Fuga est duplex 2481
Fugere à Deo ad Deũ quomodo quis potest 2445
Fulgura significant miracula 215.158.2504
Fulgur quid sit ostenditur 2365
Fumigare idem est, quod cõteri & humiliari 2503
Fumus significat orationem 209
Fumus significat superbiam 1049.1706
Fumus significat contritionem 1789
Fundamenta ecclesiæ sunt Apostoli & Prophetæ 216.2416
Fundamẽtum ecclesiæ dicitur Christus 336.1374.2425
Fundamenta ecclesiæ sunt prædicatores 1474
Fundata fuit à Christo Virgo Maria 1428
Fundata est ecclesia stabiliter, & qualiter 1759
Fundantur terra super aquas, & quomodo 2385
Funes dicuntur sortes 179
Funes multa significant 2134
Funes dicuntur peccata 2456
Funiculus dicitur mensura 1337
Fur propriè dicitur Diabolus 872
Fur erat Iudas 1947
Furor & ira quomodo differunt 12
Furor, quomodo corripit Deus 54
Furor Dei quid dicitur & quid ira 1117
Furtum an filij Israel commiserunt expoliando Ægyptos 1825
Futura per modũ præteriti quare dicuntur prophetæ 2137

Ga GAlaad significat martyres 964
Garrulitas quædam est bona 2090
Gaudent beati de pœnis damnatorum 407.322
Gaudium sequitur post tristitiam 434
Gaudium in præsenti vita non debemus quærere 6171.841
Gaudium est multiplex 821
Gaudium spirituale dolore miscetur 1712
Gaudium beatorum est secundum mensuram tribulati 2292
Gaudium nostrum de solo Deo debet esse 2517
Ge ¶ Gebal, per Gebal significantur crudeles 1419
Gedeonis bello ad bellãdum spiritu docemur 234
Gedeo signum in vellere postulauit quid significet 1225.1423
Gemitus fit corde, sed voce rugitus 616
Vide plangere
Generatio spiritualis fit per fidem 323
Generatio spiritualis generat fœminas sicut mares 750
Generatio quid dicatur 128.1370
Generatio hominis est multiplex 1202
Generatio altera dicitur generatio spiritualis 1482, 1721
Generatio est duplex 1270.1448.1504.2371
Generationis spiritualis modus ponitur 2330
Generationes à principio vsque ad legem viginti sex fuerunt 2391
Generatio est duplex veteris testamenti 2519
Generatio est duplex filiorum Dei 2519
Gentes per Apostolos sunt conuersæ 15
Gentium superbiam significat cedrus 415
Gentibus quomodo Iudæi sunt positi in similitudinem 723
Gentes significantur per desertum 1022
Gentes significantur per terram 1026.1056
Gentium conuersio prædicatur 1172
Gentes per mare significantur 1225.1524.1509
Gentes significantur per Ioseph 1271
Gentium conuersio 1465.1509
Gentes figurantur per Raab 1476
Gentes significantur per Babyloniam 1479
Gentes significant Aethiops & Tyrus 1477
Gentium persecutionem significat fluctus 1605
Gentes significantur per fines terræ 1634
Gentibus fides prædicitur 1544
Gentes dicuntur electi Dei 1838
Gentib, multoties filii Israel subiecti fuerunt 1872
Ex gentibus congregauit Deus electos 1979
Gentes esuriebant verbum Dei 1893
Gentes receperunt gratiam Dei 1813
Gentibus per Apostolos seminatum fuit verbum Dei 1917
Gentes prius steriles fœcundatæ fuerunt 2002
Gentes debent laudare Deum 2046
Gẽtib. facta est misericors, sed Iudæis veritas 2040
Gentes primo persequebantur ecclesiam 2057
De gentibus vita est ecclesia, ipsas conuertendo 2057
Ex gentibus & Iudæis constat ecclesia 2028
Gentes Christi miraculis illuminantur 2203
Vide gentilis
Gentiles significantur per diluuium 419
Gentilium conuersio ponitur 1067
Gentiles melius Christum cognouerunt quàm Iudæi 1682
Gentili peior est Iudæus 2085
Gentiles dicuntur campi syluæ 2337
Gentiles significat filius prodigus 2429
Gentiles figurantur per chorum 2556
Vide gentes
Genua soli Deo curuare debemus 322
Genua primo sentiunt debilitatem corporis 1960
Genua Christi dicuntur apostoli 1960
Generare aliud est & aliud portare 222
¶ Gladius significat scripturam sacram 76.52.738. Gl 945
Gladius significat Christum 77.945
Gladius significat pœnam 712.96.576
Gladius significat potestatem 725.1541
Gladius significat rebelles 1248
Gladius significat tentationem 1245
Gladius duplex bonus & malus 2508
Gladius multa significat 2508
Gladius bis acutus dicitur scriptura sacra 2586
Gloria sequitur pœnam 397
Gloria bonorum operum Deo debet dari 412
Gloriæ lumen dicitur facies Dei 454
Gloria iustorum consistit in multis 479.860
Gloriam propriam nullus quærere debet sed Dei 502
Gloriam suarum virtutum quomodo quis publicare potest vel querere.
Gloria iustorum differt à gloria hypocritarum 649.502
Gloria acquiritur per aduersa 984

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloriam de malo nullus debet habere 1216.1610
Gloria quid sit, & quid honor 1748
Gloria, honor, laus, & fama differunt 1792
In gloria & in cruce sedit Christus 1968
Gloriam meretur humilitas 2034
Gloriam meretur passio 2041
Gloriam sibi querere de bonis est lingua dolosa 2151
Gloria malorum comparatur feno rectorum 2316
Gloriam meretur duplex humilitas 2403
Gloriam Christi prædicat omnis creatura 2526
Gloria malorum est in laudibus hominum 2585
Gloria bonorum stat in conscientia 2585
Vide gloria æterna
Gloriam Christus in resurrectione accepit, & quomodo 282
Gloria æterna figuratur per vnum 385
Gloria æterna dicitur ciuitas 471
Gloria æterna acquiritur per aduersa 70.2033
Gloriam æternam habuisset homo sine morte si nō peccasset 1012
Gloriæ consideratio non habitæ contristat 1252
Gloriæ consideratio multa bona facit 1431
Gloriam non meremur de condigno 2422
Gloriam dat Christus 1441
Gloria per mare significatur 1566
Gloria angelorum augetur per homines 1567
Gloria æterna significatur per dexteram 1576
Gloria æterna significatur per lōgitudinem dierum 1585
Gloriæ amor, & timor pœnæ à peccatis nos præseruant 1668
Gloria æterna significatur per Hier. 1724.24.2226. 2286.2548
Gloria æterna dicitur annus 2727
circa Gloriam peccatum in trib. facit errare 1743
Gloriam æternā significat terra promissionis 183. 1814.1858
Gloria æterna significatur per atrium 1045
Ad gloriam nos inuitant sanctis suis exemplis 2264
Gloriam peccatores non intrant 2264
Gloria æterna dicitur turris 2170
Gloria æterna dicitur mensa 2308
Gloria æterna dicitur Sion & Hierusalem 2310
Gloriam nos habituros, dubitare debemus 2346
Gloriæ domus qualis sit, ostenditur 2360
Gloria æterna omne bonū continet & nullum malum 2514
Gloria æterna datur gratia non meritis 2496
Gloriæ cœlestis pulchritudo ostenditur 2527
In gloria æterna erit verè pax, quę in præsenti haberi non potest 2561
Vide gloria.
Gloriari de malo summè displicet Deo 853.1610
Glorificare quid sit, ostenditur 1465
Glorificat Deum datio legis 1507
Glorioſa de ecclesia prædicta fuerunt 1475
Go ¶Goliæ bellum, & Dauid ponitur 1499
Gr ¶Gradus ecclesiæ sunt tres, scilicet, virginum continentium & coniugatorum 750
Graduales psalmi quare sic dicuntur 2550
Grando significat malos 1329
Grandinis aqua terram facit sterilem, & quare 1330
Gratia figura... per aquam 3.1019.1913
Gratia est duplex, scilicet præueniens, & subsequēs 289
Gratia Dei est finalis perseuerantia 332
Gratia Dei dicitur pulchritudo 344
Gratia Dei quandoque præcedit benedictionem, quandoque subsequitur 338
Gratia in confirmatione data an sit maior quàm baptismi 44
Gratia tanto est maior, quanto datur indigniori 1462
Gratia non meritis homo Deo fuit vnitus 947
Gratiæ bona sunt vera bona 1014
Gratia significatur per pluuiam 1057
Gratia facit vmbram 1062
Gratia Dei præuenit nos 1363.2204
Gratia Dei nos regit 1401
Gratia Christi dicitur benedictio 1437
Gratiam dat Christus pro gratia 1442
Gratia Dei dicitur splendor 1569
Gratia Dei dicitur scutum 1574
Gratia Dei significatur per Deum 1587
Gratiam quando Deus non apponit, tunc reuocat à bonis 1727
Gratiam Dei timor acquirit 1747
Gratia datur humilibus 1764
Gratia significatur per oleum 1770
Gratia remota prædicatio non proficit 1783
Gratia Dei priuati fuerunt Iudæi 1913
Gratiam gentes receperunt 1915
Gratia requiritur ad implendum mandata 2082
Gratia merita participat 2136
Gratiam inuocare debet prædicator 2137.2299
Gratia & voluntas ad meritum requiritur 2185
Gratiæ tempus dicitur matutinum, scilicet diluculum 2221
Gratia spiritussancti dicitur vnctio 2352
Gratia dicitur ros 2353
Gratia anima carens dicitur terra sine aqua 2480
Gratiarum actio nobis est necessaria 482
Gratiarum actio, est Deum benedicere 502
Gratiarum actio quid sit ostenditur 771.1550
Gratiarum actio debet fieri trinitati 912
Gratiarū actio qualiter debet fieri ostenditur 923. 1291
Gratias Deo agere quantum Deo placeat, ostenditur 1291
Gratiarum actio significatur per Iudam 1322
Gratiarum actio debet fieri cum lætitia 1673
Gratiarum actio fit dupliciter 1923
Vide ingratitudo
Quid sit odire gratis 1093.2255
Gratis persecuti fuerunt Iudæi Christum 2234
Gratis aliquos diabolus persequitur, & aliques nō gratis 2234
Gratis nos elegit Deus 2345.2362
Gratulor significat duos 550
Grauitas triplex est 30.542
Grauitas est duplex, scilicet, bona & mala 2757
Græcorum error circa spiritum sanctum ponitur 485
Gressus dicuntur principia meritorum 589
Gressus mentis charitate diriguntur 2206
Gressus nostri dicuntur opera nostra, & exempla 2206
Grues qualiter vigilant ad custodiam 990
¶Gubernat Deus omnia: & regit superiora & inferiora 2574 Gu
Gulosi dicuntur sepulchrum 1312
Gulosi per Philistæos figurantur 1419
Gula generat luxuriam 1861
Guttæ species significat humilitatem 744

Habent

Ha HAbent aliqui diuitias: aliqui habentur ab eis 1988
Habitat Deus in sanctis suis 11. 101. 136. 293
Habitare & inhabitare differunt & qualiter 1129
Habitatio Iudæorum duplex stat deserta 1118
Habitatio Christi quid dicatur 1247.1065
Habitat quis in adiutorio Dei & qualiter 1570
Habitat Deus in bonis & non in malis 2268
Habitare in cælis spes nos facit 2278
Habitans in Deo, habitatur à Deo 2338
Hæreditas Christi sunt fideles conuerti 178.410
Hæreditas est multiplex 947
Hæreditas Dei dabitur sanctis 975
Hæredes alicuius illum desiderant mori 1335
Hæreditas Dei erant Iudæi 1356
Hæreditas Dei. s. sancti semper laudant Deum 1838
Hæreditas est duplex, scilicet Adæ & Christi 2184
Hæreticus, processus doctrinæ hæreticorum ostenditur in procœmio
Hæretici debent conuinci per sensum literalem 8
Hæretici per principes intelliguntur 340
Hæretici contra ecclesiam pugnant 382
Hæretici maxime peccant 863
Hæreticorum contentio & superbia ostenditur 1920
Hæretici odiunt pacem 2275
Hamo quomodo à Christo captus fuit diabolus ostenditur 2500
Helias & Enoc prædicabunt contra Antichristum 126
Helias non est mortuus sed morietur 1545
Helias verbo suo clausit cœlum, & aperuit 1913. 1914
Heliseus significat Christum 1154
Heman idem est quod Aman 1481
Heman dicitur Israelita & Esraita & quare 1481
Herbæ & flori comparatur vita præsens 1576
Herba significat iustos 2555
Hermon mōs significat Christum 695.1513.2353
Herodius idem est quod falco 1772
Herodius significat superbos, & rapaces 1772
Hi ¶Hierusalem destructio 1671.1118
Hierusalem dicitur vertex capiti 1070
Hircus significat pœnitentes 1039
Hirundo nos docet agere pœnitentiam 893
Histrionibus aliquid dare non licet 2585
Ho ¶Hodie significat æternitatem 14
Holocaustum quid sit 270
Holocaustū quid sit, quid oblatio, & sacrificiū 958
Homicida quilibet peccator est suipsius 45
Homicida est, qui pauperem non pascit 375
Homicidium committitur cupiditate gloriæ 857
Homicidia quis est, occidēs alium & qualiter 1825
Homo homine erat redimendus 63
Homo significat peccatores 86
Homo habet corpus à mundo, sed animam à Deo 260
Homo & vermis fuit Christus 296
Homo duabus naturis subsistit 357
Homo proprie solum ille dicitur qui viuit secundū rationem 538.589
Hominem primum quare tentauit diabolus 621
Homo multipliciter accipitur 799.2412
Homo natura est animal ciuile 882
Homo quandoque significat diabolum 902
Homo dicitur comniorus multipliciter 959
Homines tot erunt beati quot angeli beati 967
Homini vni assimilatur ecclesia 980
Homo Christus fuit passus 1005
Hominem totum significat caro 1011
Homo non potest immutare mentem alterius, sed solus Deus 1029
Homo ad laborem nascitur 1188
Homo totus significatur animam 1231
Hominis peccatum remissibile fuit & non dæmonis 1321
Homo per terram significatur 1444
Hominem custodit protectio Dei 1579
Homo quare dicitur factura Dei 1589
Homo propriè non dicitur dominus, sed solus Deus 1633
Hominis dignitas ex modo suæ creationis apparet 1636.2146
Hominum specialem curam Deus habet 1637
Homo dicitur omnis creatura & fines terræ 1672
Homo habet duplex esse, scilicet, naturæ & gratiæ 1690
Homo fuit factus immortalis, sed per peccatum mortalis 1707
Homo miserior est creaturis cæteris 1713
Hominibus quomodo nota est diuina voluntas 1738
Homo tribus modis dicitur 1745
Homo an Christus fuerit in triduo 1746
Homo d. citur apostoli 1777
Hominem luxuria vertit in pecus 1824
Homo perfectior est omni idolo 2014
Homines timere non debemus sed Deum 2053
Homines & dæmones dicuntur inimici 2054
Homo quilibet hic circundatur miseria 2058
Homo nouus significatur per filium iuniorē 2084
Homo omnis dormiat 2259
Homo vnus sunt omnes fideles 2278
Homo omnis est peccator 2321
Homines cum angelis Deum laudant 2420
Homines iubilant sed angeli laudant 2420.2569
Homo Christus habet dominum: sed vt Deus habet patrem 2418
Homo iniquus dicitur diabolus 2451
Homo coram Deo iustificari non potest 2486
Hominis quanta sit dignitas ostenditur 1501
Homo quid est respondetur multipliciter 2501
Homo quomodo similis est vanitati 2502
Homo per carnem quandoque significatur totus, quandoque solum pars 2537
In homine non est confidendum, sed solum in Deo 2539
Hominis spiritus dicitur anima 2540
Homines hic sunt peregrini: sed beati angeli cines cœlestes 2548
Vide animam, filius flos, misericordia
Honorem confert punitio peccati 34
Honor quid est & quid gloria, & quomodo differunt 1648.1782
Hostes nostros Deus expugnat 968
Hostes nostri sunt diabolus, mundus, & caro 983
Hostes Dei sunt omnes defensores malorum 2468
Hostis omnium est peccator 2268
Hostia viua dicitur pœnitens 411
Hostia est multiplex 817
Hostia dicitur eucharistia 1649
¶Humanitas Christi dicitur pupilla oculi 193 Hu
Humanitas Christi per citharam significatur 481
Humilitas cum verbo vnio erit 1522
Humanitas Christi qualiter est adoranda 1662

Universidad de Deusto
Biblioteca

Humanitatis ratione Christus dicitur via 1884
Humanitas Christi dicitur virga 1970
Humidum radicale hominis quomodo nutritur, & conseruatur 637
Humiliatio est duplex. s. virtutis & pœnæ 896
Vide humiliare
Humiliat nos conspectus domini 686
Humiliant nos aduersa 1032.1612.1783.2180
Humiliantur boni à malis 1612
Humiliat Deus superbos & exaltat humiles 1762
Humiliat nos consideratio propriæ fragilitatis 1783
Humiliare debemus cor nostrum Deo 1924
Humiliari quandoque idem est, quod pati 2048
Humiliauit se Christus 2185
Humiliare intelligitur per fumigare 2503
Humiliatus fuit Christus sub angelis 87
Humiliati erunt sancti ab Antichristo 124
Humiliatus fuit diabolus per Christum 116.1510
Humiles dicuntur pauperes spiritu 99
Humiles respicit Deus 444
Humiles significantur per colles 1044
Humiles significantur per valles 1764
Humiles & superbos continet ecclesia 1780
Humiles regere debent, sed superbi regi 1780
Humiles Deus exaltat 1001.2530
Humilibus datur fides 2159
Humilium & superborum differentia ostenditur 2327
Humilis quilibet dicitur pauper & superbus dues 2347
Humilibus & non superbis reuelatur scriptura sacra 2552.2553
Humilitas facit orationem exaudire 40.315.362 437.4632.478
Humilitas ascendere facit in cœlum 127
Humilitas vera quid sit 468
Humilitas est gloria iustorum 479
Humilitatem probat illata iniuria 635
Quod est maximum humilitatis signum, ostenditur 733
Humilitas per guttæ speciem significatur 844
Humilitatis veræ conditiones ponuntur 951
Humilitas significatur per oliuam 860
Humilitas est habenda in prosperis 881
Humilitas quomodo differt ab humiliatione 896
Humilitas per ceram significatur 935.1049
Humilitas requiritur in oratione 1139
Humilitas est duplex. s. virtutis & pœnæ 1233
Humilitas est multiplex 1242
Humilitatis exemplum fuit Dauid 1249.2332
Humilitatem inducit incarnatio 1169
Humilitas requiritur ad habendã sapientiam 1278
Humilitas recte ambulare facit 1290
Humilitas virginis Mariæ ostenditur 1472
Humilitas Christi quanta fuerit 1551
Humiles Deus specialiter custodit 1665
Humilitatis exemplum fuit Abrahã 1898
Humilitas in prosperis: sed patientia requiritur in aduersis 1883
Humilitas meretur gloriam 2034
Humilitas est multiplex 2123
Humilitatem inducunt aduersa 2146
Humilitas duplex 2165
Humilitas est maxima virtus 2180
Humilitas præualet prælationis 2180
Humilitas est iustitia Christi 2185
Humilitatem inducit lex antiqua 2203
Humilitas laudabilior est in iuuene quam in sene 2214
Humilitas est caput & forma omnium virtutũ 2226
Humilitas est lex Dei 2226
Humilitas quædam est afflictionis & pœnæ 2226
Humilitas est necessaria 2249
Humilitas dicitur panis doloris 2301
Humilitas significatur per sedere 2301
Humilitas & superbia mutuo se expellunt 2328
Humilitas est verum sacrificium 2327
Humilitas duplicem meretur gloriam 2034
Humilitas significatur per cinerem 2563
Vide humiliatio, humiliare, humiliatus, humilis.
Hur significat charitatem & dilectionem proximi 1814
¶Hyacintus significat resurrectionem 875 Hy
Hyades est quædam constellatio & significat doctores 1759
Hypocritarum in quibus consistit gloria 749
Hypocritarum vana confidentia 793.
Hypocritæ falsam habent stateram 986
Hypocrisis facit cor esse curuum 1288
Hypocritas significant Agareni 1419
Hypocrita aranæ comparatur 1560
Hypocritæ pugnant contra Deum 1792
Hypocritæ dicuntur vineæ dissipatæ, & ficus 1825
Hypocritæ illuminantur à luna, sed boni à sole 2261
Hypocritarum gloria comparatur fæno tectorum 2316
Hypocritæ sunt in statera mendaces 986

IABIN rex humiliatus fuit à filiis Israel 2421 Ia
Iacere quid est spiritualiter: quid sedere & quid stare ostenditur 734
Iacob nobis est in exemplum tolerantiæ 1249
Iacob significat Iudæos: sed Ioseph gentes 127
Iacob significat Christum 1271
Iacob fuit etiam vocatus Israel 1283
Iacob habuit præceptum diuini cultus 1799
Iacob Deus dicitur Christus 2008
Iacob & Israel significant fideles & iustos 2362
Iacob conuertitur in Israel quando dominus beatificat iustos 2541
Ianua est multiplex 1218
Iaspis significat primum articulum fideli 781 Id
¶Idithum quid significat ostenditur 978
Idololatra fuit Salomon 1539
Idololatra est quilibet auarus 2112
Idololatræ sunt similes idolis 2576
Idololatra est fornicatio spiritualis 157
Idololatria est corruptio quædam 863
Idololatriæ Iudæorum punitio ponitur 1623
Idololatriæ causa videtur fuisse Aaron 1853
Idololatria multum est detestanda 1854
Idololatria quando incepit 1861
Idololatriam inducit luxuria 1861
Vide Idololatria, idolum
Idola multa Christiani colunt 157
Idolum nullum fuit quod vbique coleretur 772
Idola diuersa significant diuersa peccata 2661
Idolorum vanitas quæ argento comparatur 2013
Idolum per aurum significatur 2013
Idolo perfectior est omnis homo 2013.2014
Idola coluntur à diuersis, diuersis rationibus 2014
Idolis assimilantur peccatores, & damnati 2017
Idolorum vanitas ostenditur 2373 Idolis

Idolis similes sunt Idololatræ 2376
Idumæus quid est, & Edon significat amaros 2414
Ie ¶Iebusæus significat ignorantiam 1337
Ieiunium est pars satisfactionis 474
Ieiunium est duplex 535
Ieiunium Christi fuit desideriũ nostræ salutis 527
Ieiunauit Christus & quare 1101
Ieiunium irrigatur lachrymis pauperum 2296
Iesus nomen quomodo honoratur 355
Iesus nomen est virtuosum 662
Ig ¶Ignis significat auaritiam 136
Ignis duplicem habet virtutem 868
Ignis incendit aurum propter tria 1031
Ignis significat aduersa 1033
Ignis columna significat Christum 1294
Ignis non est Deus 1399
Ignis vnus inferni diuersimodè cruciat damnatos 1426
Ignis iudicii duplex 1657
Ignis dicitur desiderium Dei, & amor, & ipse Deus 1657
In ignis specie multotiens angeli apparuerũt 1758
Ignis dicitur verbum Dei, & charitas 2213
Ignis significat luxuriam 2461
Vide columna
Ignominia quid sit 1428
Ignoramus, an opera nostra Deo sint accepta 347. 665
Ignorantia quandoque dicitur pactum ex ignorantia factum 350
Ignorantia est multiplex 554
Ignorabat Christus: sed qualiter 534
Ignoramus finem nostrum, & quare 880.1890
Ignorantia per Iebusæum significatur 1337.
Ignorantia quomodo pactum aggrauat, vel excusat 2089.2533
Ignorat omnis malus 2109
Ignoscit Deus peccatũ quod homo cognoscit 355
Il ¶Illuminauit nos incarnatio Christi 153.2208
Illuminat nos lex euangelica 260
Illuminatur anima per baptismum 179
Illuminatur intellectus per fidem 505
Illuminat nos multipliciter conspectus Dei 686
Illuminat nos Deus exemplis bonorum 1249
Illuminantur boni à sole, sed mali à luna 2261
Illuminat nos Deus multipliciter 2543
Illusio quomodo accidat 615
Illusio quid sit propriè 1359
Im ¶Imago Dei nos sumus 640
Imago est multiplex 640
Imago Dei an æqualiter sic vir, & mulier 640
Imitatores alicuius dicuntur eius semen 1795
Immaturitas dicitur tempus importunum 2220
Vide iuuentus
Immensus est Deus 1183
Immolare quid sit propriè, ostenditur 1868
Immolabãt Iudæi filios suos, & filias suas, dæmoniis diabolo: & qualiter 1868
Immortalis, & mortalis factus fuit homo, & quomodo 1797
Immortalis solus Christus resurrexit 2324
Impius quis dicatur 1.5.6
Impius perit, quando peccator conuertitur 95
Implere potest desideriũ nostrum solus Deus 2304
Impossibile. ad impossibile nullus obligatur 2427
Improperium Christi quid sit 1111
In ¶Inane quid propriè dicitur 1889
Incantatores dicuntur prædicatores 932
Incarnatio Christi dicitur susceptio 33.1571.2189
Incarnatio Christi nos à peccatis liberat 64
Incarnatus Christus nos redimit 65
Incarnatio Christi dicitur visitatio 86.1018.1837
Incarnatio Christi dicitur Dei respicere 152
Incarnatio Christi nos illuminauit 153.2208
Incarnatio Christi nobis dedit perseuerantiam 154
Incarnatio Christi est supra intellectũ nostrum 211
Incarnatio Christi dicitur missio
Incarnatio Christi floruit 408
Incarnatio Christi dicitur facies 459.689
Incarnationem Christi sancti patres desiderabant 642.2249
Incarnatio Christi fuit maximum mirabile 656
Incarnatione Christus factus est noster 755
Incarnatio Christi nos adiuuat 872
Incarnatio Christi dicitur promissio 919
Incarnatio Christi dicitur calciamentum 966
Incarnatio Christi difficiliter intelligitur 1042
Incarnatio Christi via Christi 1043
Incarnatio Christi dicitur egressio 255
Incarnatio Christi in vellere Gedeonis figuratur 1169
Incarnatio Christi multipliciter est vtilis nobis 1267. & infra 2233
Incarnatio Christi dicit misericordia magna 1469
Incarnatio Christi ostenditur 1432.1551
In incarnatione Christi mirabilia sunt facta 1658. 2669
Incarnatio Christi dicitur surgere 1716
Incarnationis Christi fructus est misericordia 2137
Incarnationis Christi tempus, dicitur tẽpus faciendi 2199
Incarnatio Christi per mane figuratur 2493
Incarnatus Christus dicitur via 3494
Incarnatio significatur per apertionẽ manus 2552
Incenduntur iusti aduersitatibus 115
Incensa dicuntur peccata, & suffossa 1387
Incensum significat orationem 1036
Incitare quid sit 1230
Inclinatio significat humilitatem 190
Inclinare aurem, est exaudire 437
Inclinatio est multiplex 2030
Inclinauit se Christus multipliciter pro nobis 2030
Inclinare cor nostrum nos docuit Christus 2185
Incola, & inquilinus quid sit 1801.294
Incolatus dicitur peregrinatio 2254
Increpatio dicitur prædicatio 217
Increpationes Dei dicuntur aduersa 545
Increpatio Dei dormire facit 1251
Increpatio est duplex: quædam verbis, quædã actis 2096
Incuruatus est quilibet peccator 614
Induuntur damnati confusione 550
Induimus Christum multipliciter 348
Infantum laus Christum laudantiũ, altior fuit quam angelorum 84
Infantes significant apostolos 84
Infantes dicuntur esse viatores 1821
Infernus quomodo habet confessionem 58
Infernus vbi sit, ostenditur 108
Inferni pœna clibano designatur 286
Infernus dicitur lacus 423.651
Inferni pœna quanta sit 520
Infernus accipitur multipliciter 803.832
Infernus à quibusdam viuis inhabitatur 891
Infernus dicitur mare 1091
Infernus dicitur profundum, & puteus 1107

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infernus est duplex. s. superior, & inferior 1369
Infernus dicitur abyssus 1906
Infernus significat obstinationem 2434
Infernus omnes malos 2473
Inferiori datur consilium à superiori, & non econtrario 2538
Inferius semper est corpus respectu animæ 2538
Infidelitatis peccatum Iudæorum ostenditur 1297
Infideles non purgantur aduersis 1542
Infideles Deo, & Moysi fuerunt filiis Israel 1839
Infiniti sunt angeli nobis: sed non Deo 2444
Infinita est scientia Dei 2550
Vide Mors
Infirmitas duplex 55
Infirmitas significat idololatriam 175
Infirmorum more Deus nos curat aduersis 578
Infirmitatis recidiuatio est periculosa 607
Infirmitas omnis ex peccato procedit 611
Infirmitas omnis animam sanat 1897
Ingratitudo est multiplex 535
Ingrati sunt prosperantes in mundo 1192
Ingratitudo est magnum peccatum 1291
Ingratitudo significatur per Amon 1419
Ingratitudo Iudæorum ostenditur 1855
Initiare quid est 1861
Inimici nostri sunt peccata 64
Inimici Christi dicuntur omnes idololatræ 84
Inimicus noster dicitur diabolus 93.389.2495
Inimici nostri sunt motus carnales 238
Inimicos habet ecclesia vicinos, & notos 449
Inimicos triplices habemus 628
Inimicorum mortē quandoq; desiderare licet 678
Inimicorum sunt multa genera 938 594
Inimici Dei dicūtur Babylonii, & Iudęi 1222.1230
Inimici domini sunt falsi Christiani 1404
Inimicus Christi est diabolus 151
Inimici boni, sunt correctores 2594
Inimici nostri sunt doctores, & homines 2054
Inimici Dei sunt etiam nostri 22
Inimicus vnde dicitur 219
Iniquitas significat peccatum operi 76
Iniquitas idem est quod peccatum 138
Iniquitas dicitur torrens 205
Iniquitas dicitur originale peccatum 224
Iniquitas longè est à iustitia 2414
Iniquitas quomodo differt à peccato 376.401.949
Iniquitas quid propriè dicitur 456
Iniquitas dicitur tam peccatum originale, quàm actuale 612
Iniquitas accipitur multipliciter 915
Iniquitas occidit, nisi prius occidatur 1002
Iniquitatis filius fuit Iudas 1521
Iniquitas claudit os malorum, ne loquātur 1922
Iniquitas est duplex, scilicet, pœnæ, & culpę 2151
Iniquitas est immunditia 2236
Vide iniquus
Iniquorum verba quæ sint 1012
Iniqui omnes sunt sedes iniquitatis 1627
Iniquus, & malus quomodo differunt 2451
Iniuria ab amico facta, grauius toleratur 887
Iniuria ab inimico facta, leuior est 887
Iniuria facta sine culpa, non confundit 1198
Iniuria Dei non est tolerāda sed nostra 1101.1549
Iniuria propriè quid est 2542
Iniustitia significat peccatum operis 29
Iniustus propriè quis dicitur.
Innocentia est duplex 367
Innocentia minus est quàm æquitas 604
Innocentia confortat patientem 2563
Innocens propriè solus fuit Christus 1695
Innotuit Deus homini multipliciter 2501
Innouare qualiter in fine innouabitur mundus ostenditur 1729
Inops differt à paupere, & quomodo 145.80.1458
Inops, & mendicus fuit Christus 19052
Inopes dicuntur humiles 1176
Inquilinus quis dicatur 1801
Inquiritur peccatum multipliciter 553
Insatiabilis corde quis dicitur, ostenditur 1699
Insipiens quis dicitur multipliciter 1615
Insidiosus quis dicatur 143
Insignis vnde dicatur 1393
Insulis comparatur ecclesia 1655
Intelligere mirabilia Dei non possumus 1466
Intelligere quandoque significat operationem 2168
Intelligere est duplex: scilicet practicum, & speculatiuum 2177
Intelligit Deus de longè malas cogitationes 2429
Intellectus per peccatum obscuratur 60
Intellectus per idem illuminatur 505
Intellectus datur homini, vt seipsum cognoscat, 2146
Intellectum, & cognitionem dat solus Deus 2146. 2198
Intellectus dicitur bonus, & malus 2198.2243
Intellectus datur quandoque sine voluntate, quandoque econtrario 2188
Intellectus est maxima virtus 2217
Intellectus quomodo facti sunt cœli 2384
Intellectus scripturæ sacræ requirit humilitatem, & bonam operationem 2553
Vide intelligere.
Intentionem magis aspicit Deus quàm opus 1577
Intentio operis, operi nomen imponit 1577
Intentio per oculum significatur 2273
Intentio pensanda est, & non opus 2273
Intendit nobis Deus, & qualiter 876
Intendere Deo, quid est 1400.1462
Interficitur terra, & quomodo 1870
Vide occidere
Interitus dicitur ipsa mors 529
Interitus dicitur diabolus 900
Interrogat nos Deus multipliciter 138.225.2449
Interrogare quandoque idē est, quod rogare 2269
Intonuit Christus, & qualiter 413
Introducit Deus iustos multipliciter 2390
Inueniri potest Christus in presenti vita: sed non in futura 285
Inueniunt aliqui pœnam, & aliqui inueniuntur à pœna 2031.2032
Inuenit tribulatio aliquos, & aliquos non 2226
Inuidus significatur per basiliscum 1582
Inuidia motus nos diabolus tentat 2455
Inuidia vnde habuit ortum, ostenditur 2455
Inuidia contra bonos faciliter sanatur 2455
Inuium dicitur desertum. i. sine via 1920
Inuocare quid sit, ostenditur 204.454
Inuocare Deum, quid sit 1790
Inuocare Deum aduersa nos faciunt 2128
Inuocare in veritate, quid est 2534
Inuoluntarium omne est triste 2138
Inutilis est quilibet peccator 864
¶ Iob quanta fuerit, patientia, ostenditur 165
Ioannes Baptista dicitur iustitia 1457
Ioannes Baptista fuit homo 1478

Ionas qualiter fuit proiectus in mare, & viuus euasit 1903
Iordanis fluuius fuit principium regni Christi 1171
Iordanis fluuii nomine intelligitur 1227
Iordanis desiccatio ponitur 1451
Iordanis quomodo conuersus fuit retrorsum 2004
Ioseph fuit Dominus Aegypti contra voluntatem fratrum 490
Ioseph fuit nobis castitatis exemplum 1249 1396
Ioseph ouis quid sit 1371
Ioseph quomodo sciuit linguam Aegypti 1395
Ioseph significat populum 1396
Ioseph venditus factus est dominus Ægypti 1806
Ioseph falsè accusatus, incarceratur 807
Ioseph ad regnum fuit exaltatus 1809
Ioseph patientia quanta fuerit, ostēditur 2165
Ioſue fuit exemplum constantiæ 1249
Ir ¶ Ira differt à furore, & quomodo 12.54
Ira est multiplex 32.446
Ira quomodo cadat in Deo 35.584.1360
Ira dicitur bellum contra nos 384
Ira mutus factus est eloquens 644
Ira Dei quid discitur 958
Ira Dei est in præsenti, sed furor in futuro 1117
Ira Dei vincit misericordiam: quandoque econtrario 1266
Ira facit cor esse curuum 1288
Ira Dei timenda est 1302
Ira à correctione debet esse aliena 1349
Iram Dei effundere, quid sit 1361
Irascitur Christus prouocatus 1365.1375
Ira Dei dicitur pœna nostra 1448
Iræ filij nascimur omnes 1544
Ira dicitur ignis 1544
Ira Dei diuersos habet effectus 1563
Iracundus per draconem significatur 1582
In ira arguitur quis à Deo, & quis in furore 1617
Ira Dei proficit bonis 174
Iram Dei quomodo quis auertere potest 1857
Irridere propriè quid sit 11.45.578
Irritare propriè quid sit 1533
Is ¶ Isaac fuit exemplum patientiæ 1249.1344.1798
Isacar significat memoriā Christiani nominis 1372
Ismaelis Cedar filius fuit pater Sarracenorū 2254
Per Israel significantur omnes fideles 1083.1371
Israel fuit vocatus etiam Iacob 1283
Israel significat Christum 1417
Israel quomodo in Ægypto fuit fortificatus 1812
Israel significat contemplatiuos fideles, & beatos 2377
Israel sit ex Iacob: quando Deus beatificat bonos 2541
Israel filii dicuntur fideles, & etiam Abrahæ 2580. 2582
It ¶ Ite missa est, quare nō dicitur in omnibus missis 1733
Iter nobis facit ascensio Christi 1068
Itinerantes multa obseruare debent 2240
Iu ¶ Iubilatio quid sit 766.1145.2569
Iubilant homines: sed angeli Deum laudant 2569
Iudas per Absalon significatur 21
Iudas auaritia tradidit Christum 370.1489.1944
Iudas significat Christum 965
Iudæ tribus dignitatem regiam quare habuit 1351. 1841
Iudat significat gratiarum actionem 1372
Iudas dicitur filius iniquitatis 1521
Iudas exiuit à cœna condemnatus 1943
Iudæ oratio quomodo ei fuit in peccatum 1943
Iudas per modicum tempus fuit in apostolatu 1944
Iudas habuit diuitias, quia fur erat 1947
Iudas cum omni sua posteritate defecit 1949
Iudæ tribus quomodo sanctificatio Dei fuit 2003
Iudas & diabolus persecuti sunt Christum 1487
Iudæi Christi inimici, quomodo destructi fuerunt 84
Iudæorum captiuitas multiplex 150.1221.1536
Iudæi an cognouerunt Christum verum esse Deum 156.1280
Iudæi multipliciter Christum persequebantur 160
Iudæi finaliter conuertentur 166.415.953.1341. 2341
Iudei quare Christum crucifixerunt 196
Iudæi supplantati fuerunt in Christ morte 197
Iudæi dicuntur filij alieni 246
Iudæorum volūtas in Christi morte cōtraria Christo 271
Iudæi cupiditate Christum occiderunt 276
Iudæi qualiter mala declinabant in Christum 288
Iudæorum dispersio 289.1048
Iudæi dicuntur vituli 302
Iudæi aperuerunt ora multipliciter contra Christū 303
Iudæorum crudelitas contra Christum 307.545. 1961
Iudæorum punitio 405
Iudæi subiecti sunt ecclesiæ 768
Iudæi dicuntur inimici Dei 948
Iudæi sunt testes fidei nostræ 949
Iudæorum execratio, & mendacium contra Christum 951
Iudæorum rex, & dominus dicitur Christus 952
Iudæorum astutia nihil profuit eis 987
Iudæorum lingua dicitur ipsorum verba 1001
Iudæorum mendacia contra Christum 1025
Iudæorum consilia contra Christum fuerunt dissipata 1027
Iudæorum capita erant sacerdotes 1070
Iudæi viderunt opera Christi 1073
Iudęi significantur per aquam 1089
Iudæorum festa 1115
Iudęorum excæcatio 1116
Iudæa per vellus significatur 169
Iudæi fuerunt amici Dei 1223
Iudæi dicuntur manus Dei 1223
Iudæus quis propriè dicatur 1246
Iudæi de terra sua sunt repulsi 1275
Iudæis data beneficia Dei 1280 1877
Iudæorum generatio mala 1287
Iudæis meritò præferuntur Christiani 1289
Iudæis expulsis vocatæ sunt gentes 1307.1351
Iudæos adiuuit Deus 1316
Iudæi dicebantur hæreditas Dei 1356
In Iudæis regnabitur antichristus 1417
Iudæis propè fuit Christus 1453
Iudæi dicuntur facies Dei 1514
Iudæorum rex est Deus 1517.
Iudęorum idololatria quomodo punita fuit 1523
Iudęi dicuntur plebs Dei 1634
Iudęi minus Christum viderūt quàm gentes 1672
Iudęi significantur per onagrum 1765
Iudęorum ingratitudo 1655

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæi gratia Dei sunt priuati 1913
Iudæi effecti sunt steriles 1914
Iudæorum captiuitas facta per Romanos 1946
Iudæi propter Christi mortem dissipati sunt 1949. 710.721
Iudæi perdiderunt nomen populi 1949
Iudæi maledictione sunt operti 1955
Iudæi omnes Christo subiicientur 1969
Iudæi differunt à populo Dei, sicut pars à toto 2062
Iudæis benedictio conuersa est in maledictionem 2022
Iudæis facta est veritas: sed gentibus misericordia 2046
A Iudæis circundatus fuit Christus 2058
Ex Iudæis,& gentibus consistit ecclesia 2068
Iudæis peior est gentili 2085
Iudæi iudicati sunt à Christo 2372
Iudæis primo credita fuerunt eloquia Dei quàm aliis 2423
Iudæi significatur per arenam 2444
Iudæus dicitur propriè quilibet fidelis 2582
Iudex habet præmiare bonos, & malos punire 283
Iudex iustitiam seruare debet 742
Iudex iustus dicitur Christus 1045
Iudices antiquitus sedebant in portis ciuitatis 1103
Iudex erit Christus vt homo 1237.1241
Iudex & dominus liber dicitur Christus 1608
Iudex quilibet iudicando, tria debet seruare 845
Vide iudex.
Iudex iudicare debet secundum allegata,& probata 2229
Vide iudicium
Iudicabunt aliqui in vltimo iudicio, & aliqui iudicabuntur 6.2268
Iudicat nos Deus dupliciter 49
Iudicauit Deus Christum, secundum iustitiam 72
Iudicare alicui aliud est, quam iudicare aliquē 132. 1408
Iudicare debemus nosipsos,ne iudicemur à domino 837
Iudicabit Christus omnes,& qualiter 852
Iudicat nos Deus in virtute & qualiter 869
Iudicabunt omnes iusti in vltimo iudicio 1238
Iudicare in æquitate, quid est 1407.1651
Iudicare iniquè propter tria 1407
Iudicabit Christus in forma hominis 1414
Iudicabant antiquitus sacerdotes populi 1515
Iudicantes cum Christo dicūtur latus Christi 1576
Iudicat quis communiter alios tales, qualiter ipse est 2113
Iudicare alium occulta non licet 2113.2451
Iudicare nosipsos debemus 2227
Iudicat nos hic Deus vt saluet 2227
Iudicia Dei occulta sunt semper meditanda 223
Iudicia Dei dicuntur abyssus 557.1760
Iudicia Dei sunt incomprehensibilia 784
Iudicia Dei inuestigari non debent 1199
Iudicia Dei sunt multa 663
Iudicia Dei prædestinationis, & probationis sunt in ira 1676
Iudicia Dei sunt mirabilia 1904
Iudiciorum Dei sola Dei voluntas est causa 1926
Iudicia iustitiæ sunt mandata Dei 2083.2179
Iudicia Dei omnia quis enumerare potest 2088
Iudiciorum consideratio nos dirigit ad Deū 2105
Iudicia Dei occulta 2105
Iudicia iustos consolatur, & non peccatores 3125
Iudicia Dei omnia sunt iusta 2125.2148
Iudicia omnia sunt laudanda 2148
Iudicia Dei declinare quid est 2185
Iudicia Dei iustos adiuuant 2288
Iudicium est duplex 91.93.522.1165.2227
Iudicium,quo Christus fuit iudicatus, dicitur nostrum 94
Iudicium significat iusto 694
Iudicium Dei qualiter timeri non debet 704
Iudicii potestas Christo est data 1764
Iudicium,& iustitia quomodo differunt 1164 2194
Iudicium,& præceptum Dei quid sunt 1394
Iustitia quomodo conuertetur in iudicium 1622
Iudicium discretionis quid est 1651
Iudicium conscientiæ quale est 2227
Iudicium est multiplex 2463
Iudicium conscriptum quid est 2589
Vide iudex. Iudicare. Iudicium vltimum.
Iudicium vltimum distinctos gradus personarum habebit 6
Iudicim per octo figuratur 53
In iudicio apparebit crux Christi 98
Iudicium vltimum dicitur congregatio 777
In iudicio omnes tam boni quàm mali Christum videbunt 283
Iudicium boni lætanter expectant: sed non mali 642.792.1253.1642.219
Iudicium vltimum tractatur per totum psalmum quadragesimum nonum 1084
Iudicium per chrysolithum lapidem significatur 845
Iudicium vltimum dicitur arcus 961
Iudicij tempus est occultum 1427
In iudicio Christus apparebit magnus multipliciter 1645
In iudicio Christus erit seuerus, qui modo est mansuetus 1654
Ad iudicium veniet Christus cum sanctis,& in nubibus 1655
Iudicii ignis erit duplex 1657
Aduentus Christi ad iudicium 1694
In iudicio occidentur omnes peccatores 1702
Iudicii dies dicitur porta 2304
Iudicium malorum ex pœnis bonorum pensari potest 2372
Iudicium intelligitur per falcem, & circulum 2434
Iudicium significatur per turbam 3592
Vide Mane
Iugum graue est miseria vitæ præsentis 912
Iumenta significant peccatores 558
Iumentum dicitur iustus 1206
Iumentum dicitur homo 1332
Iumentum est multiplex 1918
Iumentum quis dicitur virtute patientiæ 1918
Iupiter est planeta beniuolus 752
Iurat Deus quandoque iratus quandoque placatus 1641
Iurare Dei quid est 1972.1534
Vide Votum
Ius idem est,quod iustum 2542
Iustificationes Dei quid sunt 1833.2081

Iustificationes sunt sacramenta nouæ legis. 2084.
Iustificationes & mandata quomodo differunt. 2092
Iustificationes Dei discere quid est 2144
Iustificatio est duplex, scilicet Dei, & nostra 2190
Iustificant nos aduersa 1031
Iustificatur Deus à nobis, quando facimus quòd præcipit 2099
Iustificat lex noua.3108.
Iustificatur cor per confessionem.2153.
Iustificabat lex antiqua & qualiter. 2166.
Iustificari coram Deo non potest angelus, neque homo.2486.
Iustitia vnicuique tribuit debitum.34.
Iustitia est duplex.s.Dei & hominis.47.2215.
Iustitia duas habet partes.72.
Iustitiæ significant bonos.14.
Iustitia multa bona facit.168.
Iustitia.dicitur virtus vniuersalis. 222.
Iustitia non omnibus est recta.260.
Iustitia & misericordia sunt in omni opere Dei 354
Iustitia debet considerari ante peccatum,sed misericordia post peccatum.369.
Iustitiam defendens propter lucrum, peccat. 376.
Iustitia originalis quid sit.394.
Iustitia in nobis debet præcedere misericordiam. 484.
Iustitia & misericordia dicuntur oculi Dei. 497.
Iustitia significat humilitatem.651.
Iustitiam veram docet lex noua.661.
Iustitiam nostræ redemptionis prædicat Christus. 662.
Iustitiæ & misericordię opera prędicauit Christus. 663.
Iustitia est multiplex.740.
Iustitiæ sacrificium dicitur Eucharistia.852.
Iustitia vera stat in factis, non in verbis.928.
Iustitiæ diuinæ timor debet esse cū spe veniæ. 985.
Iustitia & misericordia Christo appropriātur.988.
Iustitia & misericordia maximè regibus cōueniūt. 108.
Iustitia dicitur dies.1153.
Iustitia dicitur punitio.1158.
Iustitiæ & veritatis quęstio cum pace & misericordia ponitur.1454.
Iustitia dicitur pœnitentia.1457.
Iustitia dicitur Ioannes Baptista.1457.
Iustitia in aduersis cogitari debet.1501.
Iustitia Dei aduersa accidunt:sed prospera ex misericordia.1587.
Iustitia proprius dcitur esse Deus quā iustus. 1600.
Iustitia & misericordia nos præseruant à peccatis. 1693.
Iustitia contra malos citò debet fieri.1702.
Iustitia dicitur præceptum æternum.1748.
Iustitiæ commendatio. 1849.
Iustitia, sapientia, & redemptio dicitur Christus. 1848.
Iustitiam cum misericordia prælati debent habere. 1856.
Iustitia est duplex, scilicet legalis & æqualis. 1864.
Iustitia consistit in medio multipliciter.1978.
Iustitia dicitur virga.1670.
Iustitia Christi est humilitas.2185.
Iustitiam non debemus à Deo petere, sed misericordiam.2107.
Iustitia Dei in aduersis ostenditur, & nos fortificat 2210.
Iustitia continetur in lege.2236.
Iustitia omnis est à Deo nostra.2485.
Iustitia dicitur Christus. 2485.
Iustitia nostra respectu diuinę est immunda.2486.
Iustitia Christus vicit diabolum. 2500.
Vide iudicare.iudicia Dei.Iudicium.
Iustus significat Christum.135.456.
Iustus homo an debet orare Deum.184.
Iustus significatur per ceruum.233.
Iusti deridentur à malis. 449.
Iustorum gloria consistit in multis.479.
Iusti laudant Deum, non peccatores. 380.
Iustos nutrit Deus,& liberat.498.
Iusti hic patiuntur aduersa.514.
Iusti per montem figurantur.557.
Iusti figurantur per lunam. 571.
Iusti per fortunam non decipiuntur. 586.
Iustus significatur per cœlum. 815.
Iusti timent,& qualiter.879.
Iustus quilibet dicitur rex.998.
Iustus quilibet dicitur orphanus. 1052.
Iusti significantur per capillos.1093.
Iustus quilibet dicitur sanctuarium.1424.
Iustus quilibet dicitur passer.1433.
Iusti corpus dicitur templum.1492.
Iustos aduersa custodiunt.1498.
Iusti sunt sedes Christi.1504.
Iustos suscipit Deus.1571.
Iusti palmæ comparantur.1597.
Iusti peribūt in finem quo ad corpus:sed in melius commutabuntur.1729.
Iustorum oratio ꝓ peccatoribus Deo est accepta. 1856.
Iustorum fortitudo est Deus.2061.
Iustos confirmat Deus multipliciter.2103.
Iustis non est lex imposita.2108.
Iustorum portio est Deus.2130.
Iustorum omnium particeps est Christus.2136.
Iustus insultatur à malis.2142.2276.
Iustus libenter videt iustos.2147.
Iustus quilibet dicitur vter. 216.
Iustus dicitur cœlum.2162.
Iustus dicitur dies.2164.
Iusti humiliantur.2180.
Iusti cogitant mala,quæ fecerunt,non bona. 2182.
Iustos calumniatur diabolus.2195.
Iustis proxima sunt aduersa carnis.2223.
Iusti dicuntur sedes Dei.2268.
Iustus quomodo seipsum laudare potest.2328.
Iustus quandoque vt ostendat iustitiam suam, imprecatur sibi malum.2330.
Iusti omnes sunt sacerdotes.2340.
Iustus quilibet dicitur seruus.2359.
Iustos significat timor.2378.
Iustos significant luminaria cœli.2386.
Iustorum oratio non semper exauditur.2531.
Iustos probant aduersa.2462.
Iustus est Deus in omnibus quæ facit. 2533.
Iustus quilibet dicitur pupillus.2545.
Iusti omnes dicuntur stellæ.2550.
Iusti,& peccatores significantur per niuem.2563.
Iusti significantur per senes.257.
Iusti omnia bona sua attribuunt Deo. 2586.
Vide Aduersitas.Cornu.Exemplum.Herba.Iudicium.Iudicium vltimum.Iumētum. Iudicare.
Iuuentutis peccata dicuntur illa, quæ non fiunt ex certa malitia.350.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuuenes in tribus erudiri debent. 1143.
Iuuenis significat peccatorem.1346.
Iuuenes multas malas conditiones habent. 1346.
Iuuenturis conditiones ponuntur.2201.
Iunior Dauid inter fratres à Deo fuit electus.2214
In iuuene melius sedet humilitas quàm in sene. 2214.2220.
Iuuentus dicitur immaturitas.2220.
Iuxta,vel longe quomodo est Deus,cum sit immẽsus,& vbique.517.

LAbia hypocritæ habent dolosa. 185
Labia aperire debemus ad laudẽ Dei. 848.
Labiorum bonorum conditiones ponuntur.1162.
Labores nostros Christus voluntariè suscepit. 257.
Labor pœnitẽtiæ regnum meretur æternum. 397.
Labor laborem intrinsecum fouet.626.
Labor homini competit. 1188.
Laboribus in vita præsenti se occupant iusti.1496
Labor quomodo fingitur in præcepto Dei.1627.
Labor est dicere mendacium, sed non veritatem. 2460.
Labor est in vitiis.2460.
Lac significat multa. 2153.
Lacte magis specialiter nutrimur quam pane.2330
Lac parvulorum quomodo factus est panis angelorum.2330.
Lactantes dicuntur esse beati.1721.
Lactat adulatio peccatorem.1491.
Lachrymis multiplex lectus lauatur.59.
Lachrymæ sunt duplices,scilicet,superiores, & inferiores.690.
Lachrymæ sunt pœnitentium cibus.1376.
Lachrymarum duplex est genus.1723.
Lachrymarum vtilitas ostenditur.1842.
Lachrymas effundere semper debemus.2209.
Lachrymis pauperum ieiunium nostrum debet irrigari.2196.
Lacum aperit,qui diabolo consentit. 79.
Lacus significat infernum.433.631.
Lacus significat peccatum.423.202.
Lacus duplex, scilicet pœnæ & culpæ, superior, & inferior.1486.
Lacus est multiplex.2492.
Lætantur iusti in multis. 479.
Lætati fuerunt Ægyptij in egressu filiorum Israël. 1826.
Lætantur iusti in omnibus operibus, sed mali tristantur.1922.
Lætantur mali in vitiis.2509.
Lætatur in diuersis boni,& mali.2585.
Lætatur Deus,& qualiter.1785.
Lætitia differt ab exultatione.92.
Lætitia nostra omnis in Christo debet esse.155.
Lætitia sequitur post tribulationem. 500.
Lætitia debet haberi in datione eleemosynæ.751. 1673.
Lætitia debet esse in omnibus nostris operibus bonis.1145.1792.
Lætitia vera est in Christo,non in mundo.1666.
Lætitia debet esse in gratiarum actione. 1674.
Lætitia est duplex.1831.
Lætitia vera consistit in tribus. 2414.
Lætitiam veram mali non habent.2414.
Lætitia requiritur ad benè cantandum.2424.
Lætificat timor domini.2235.
Laicis competit sanctitas, sed clericis sanctitudo 1607.
Vide Clericus. Secularis.
Lampas dicitur Christus.1414.
Lapis, ex quo educitur aqua, est cor peccatoris. 1366.
Lapis dicitur gratia Dei. 1364.
Lapis qualiter dicitur Christus.1574.
Lapis reprobatus factus in caput anguli,fuit Christus.2948.
Lapis angularis dicitur Christus. 2068.
Lapis significat bonos conuersos, & prophetas. 1717.
Laqueus dicitur dolosa cogitatio. 106.
Laqueus dicitur peccatum.129.205.
Laqueos multos Christo parauerunt Iudæi. 440.
Laqueus dicitur astutum consilium.529.921.
Laqueus Iudæorum fuerunt Romani.115.
Laqueos nobis continue diabolus parat. 1572.
Laqueus martyrum multiplex. 2183.
Laqueus diaboli est auaritia.2183.
Laqueus multiplex est laqueus diaboli.2284.
Laqueus diaboli dicitur occulta tentatio.2474.
Laqueos in via virtutum nobis parat diabolus. 1429.
Laqueos nobis parat diabolus à dextris, & à sinistris.2479.
Latera sunt multa:scilicet bonorum, & malorum. 2307.
Latibulum dicitur caro Christi, in qua Dei verbũ latebat.112.
Latitudo dicitur charitas.2119.
Latitudinem,altitudinem lõgitudinem, & profundum quomodo habet Deus.2119.
Latitudo dicitur vita sancta.2119.
Latum dicitur mandatum Dei.2169.
Latro bonus pendens in cruce multas habuit virtutes.1849.
Latus,de latere Christi fluxit triplex aqua.1300.
Latus Christi significat reprobos: sed dextera bonos.1576.
Latus Christi dicũtur illi, qui cum ipso iudicabũt. 1576.
Lauatur lachrymis multiplex lectus.59.
Laudare peccatorem,magnum est periculum.114.
Laudare debemus opera Dei,non nostra.250.
Laudant mali Deum in prosperis: sed boni in aduersis.259.
Laudare seipsum an quis licitè possit, ostenditur. 357.368.1290.1936.2328.
Laudat Deum iustus, & non peccator.480.2360. 2520.
Laudare Deum est ipsum bene dicere.502.
Laudari in Deo quid est.902.
Laudant mali,quos perdere volunt.981.
Laudare debemus Deum.1044.1998.
Laudatur Deus dupliciter.1127.
Laudat Deum qui pœnitet.1636.
Laudabilis nimis dicitur Deus,& quomodo.1645.
Laudatur Deus à beatis, & à viatoribus.1721.
Laudari non potest Deus, quantum est dignus. 1754.
Laudant sancti semper Deum.1838.
Quis magis peccat vel laudans se,vltra condignũ, vel vituperans.1938.
Laudant Deum pueri,& iusti.1995.
Laudare nomen domini,quid est.1995.
Laudare Deum debent gentes. 2046.
Laudat Deum populus multiplex,in quo Deus laudatur.2046.

Laudat

Laudat Deum omnis creatura. 2239.2525.2579.
Laudandus est Deus in aduersis. 2357.
Laudatur Deus in operibus suis. 2357.2519.
Laudari debet Christus multipliciter.1359.
Laudat Deum coram angelis, qui de cœlestibus gaudet.2420.2568.
Laudat Deũ simul angeli, & homines.2320.2468.
Laudare aliquid aliud est,& aliud admirari.2432.
Laudandus est Deus semper in prosperis, & aduersis.2517.
Laudandus est Deus sine fine.2518.
Laudare Deum perfectè,hic non possumus.2538.
Laudat Deum omnis qui benefacit. 2547.2468.
Laudent Deum aliter beati, aliter viatores.2559.
Laudant Deum Sol, Luna,& Stellæ.2570.
Laudare Deum est totum officiũ beatorum. 2572.
Laudant Deum pulices,& omnia animalia.2476.
Laudatur Deus magis admirãdo,& tacendo quam loquendo. 2591.
Vide alleluia. Benedicere,laus.
Laus Christi puerorum mirabilior fuit quam angelorum.84.
Laus magis nocet quam vituperium.1134.
Laus Dei ostenditur.1152.
Laudes Dei narrare debemus. 1281.1370.
Laus Dei in aduersis significatur per tubam ductilem.1674.
Laus, honor, gloria, & fama, quomodo differunt. 1792.
Laus bonorum operum non nobis, sed Deo est danda.1792.
Laudem merentur solum boni.2361.
Laus vitæ præsentis non est tuta.184.
Laus maxima Dei est quoniam bonus.2029.
Laus nocet multipliciter laudato. 1985.
Laus in aduersitatibus dicitur voluntaria. 2181.
Laus probat,qui sint boni,& qui non.2289.
Laus Dei non Deo proficit,sed nobis.2359.
Laus Dei est præmium nostrum. 2380.
Laudis confessio qualiter fit.2464.
Laudis Dei multiplex est materia.2516.
Laus vera principalius stat in corde quam in ore. 2838.
Vide confessio. Laudare.
Laus vana dicitur.
Le ¶ Lectus multiplex lachrymis lauari debet.69.
Lectus doloris dicuntur bona temporalia.676.
Leo dicitur diabolus.196.312.2451.
Leo significat peccatorem.574.
Leo significat persecutionem apertam.933.
Leo dicitur Christus.1365.1574.
Leoni comparatur clamor Christi.1092.
Leo dicitur pius.1302.
Leo significat paupertatis timorem. 1582.
Leones dicuntur dæmones maiores,sed catuli leonum dæmones minores.1775.
Leonem vicit agnus.2588.
Leuare multa debemus: scilicet animam, faciem, manus & oculos.993.221.
Leuare animam quomodo debemus. 1460.
Leuare manus est operari pro cœlestibus.2121.
Leuare oculos debemus ad sanctos.2256.
Lex aliud esse in lege,aliud sub lege,& aliud supra legem.3.
Legislator erit Antichristus.211.
Lex per se intendit præmium, sed per accidẽs pœnam.1254.
Lex duplex,scilicet vetus,& noua.1232.
Legem Christus impleuit.1386.
Legis antiquæ sacrificia significabant noua. 1537.
Lex antiqua data fuit per angelos, sed noua per Deum.1638.
Lex antiqua dicitur nox,sed noua dies.1938.
Lex sine gratia peccatum aggrauat.2086.
de Lege misereri quid sit.2104.
Lex quomodo imponitur peccatoribus,& quomodo iustis.2108.
Lex noua iustificat,non vetus. 2108.
Lex est via iustitiæ,& mandatorum.2109.
Lex noua dicitur via,& semita. 2110.
Lex antiqua promittebat prospera, sed noua promittit aduersa.2113.
Lex noua nos dirigit.2112.
Lex Dei deponit superbiam.2124.
Legis Dei meditatio,vitam meretur æternã. 2150.
Lex Dei continet omnem virtutem.2159.
Lex vetus quomodo iustificabat.2166.
Legem nouam dedit Christus per semetipsum. 2175.
Lex noua est amoris,sed antiqua timoris. 2200.
Lex antiqua Christum figurabat.220.
Lex noua declarat antiquam.2203.
Lex antiqua humilitatem inducit.2203.
Lex antiqua figura fuit Euangelij.2215.
Legem qui non custodit,pactum frangit. 2231.
Lex continet omnem iustitiam. 2256.
Legem Dei diligentibus, non est scãdalum.2238.
Lex antiqua figuratur per septem: sed noua per octo.2250.
Lex per Ephrata significatur.237.
Lex noua dicitur canticum nouum. 2597.
Vide lex Euangelica, glorificare.
Lex euangelica omne peccatum excludit.147.
Lex euangelica dicitur immaculata.259.
Legem euangelicam Christus operibus adimpleuit.270.
Lex euangelica habet altum præmium.276.
Lex euangelica omnia necessaria docet.325.
Lex euangelica dicitur iustitia.661.
Lex euangelica dicitur lex oris Dei.2141.
Vide lex.
¶ Liber dicitur sapientia Dei.550. Li
Liber vitæ quomodo deletur.1121.
Libera Sara significat ecclesiam.39.
Liber dicitur Christus.2402.
Libere Deus facit omnia:sed nos necessitate.2364
Liberat nos Christus in patria.366.
Liberationem nostram accelerari oramus.437.
Liberat dominus iustos.498.
Liberat nos fides.507.
Liberatur quis à tribulatione dupliciter.518.
Liberatio populi Israël de Ægypto. 611.
Liberatio multiplex.1110.
Liberauit nos Christus. 1175.
Ligat peccatores peccatum.276.
Ligatur peccator multipliciter.1835.
Ligno exiguo nauis se homines cõmittunt. 1967.
Vide gentes.
Limbus vbi est,& qualis sit,ostenditur.108.832.
Limus dicitur peccator.1090.
Lingere terram quid est.1172.
Linguam magniloquam habent superbi.144.
Lingua refrenari debet.104.633.
Linguarum diuersitas quomodo fuit in Apostolis. 254.
Lingua dicitur meditari,& qualiter.551.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lingua variè custoditur à multis.632.
Lingua prophetarum, & calamus dicitur spiritus sanctus.736.
Lingua dolosa est periculosa.856.
Lingua accipitur pro loquela verbis.919.1001.
Lingua Iudæorum erat acuta. 1001.
Lingua dolosa quid sit.22
Linguam Ægypti Ioseph quomodo sciuit.135.
Lingua dicitur acuta dupliciter. 1454.
Lingua frenanda est, non liganda.2467.
Vide loqui.Dauid.
Litera quid sit, & quid literatura, ostenditur.1154.
Litera occidit.& qua 1154.
Litigatores dicuntur maligni.2188.
Lo ¶Locus sanctus dicitur ecclesia.236.
Locus omnis habet misericordiam.1739.
Locus pedum Christi est multiplex.2338.
Locus significat adulatores.1328.1823.
Locusta significat inanem gloriam.1823.
Locusta significat Christum. 1959.
Locusta multa significat.1959.
Locusta significat Christi resurrectionem.1959
Longe quomodo dicitur Deus à nobis.664.
Longe à Iudæis dicitur Christus.2228.
Longe est iniquitas ab iniustitia.2314.
A longe cognoscit Deus superbos. 2415.2429.
Lõgitudo dierum significat gloriam, & gratiarum plenitudinem.1585.
Longitudinẽ, altitudinẽ, latitudinẽ, & profunditatem habet Deus, & qualiter, ostenditur.2119.
Loqui debemus opera Dei, non hominum.188.
Loqui superbiam quid sit.194.
Locutionis tria sunt genera. 254.
Loquendo multipliciter lingua peccat. 512.
Locutionem meditatio præcedere debet.598.
Loquitur Deus nobis, & nos Deo.636.
Loqui Dei quid sit, & quid silere. 978.
Locutio turpis cauenda est, maximè in iuuenibus.679.
Locũtionem propheticam significat beryllus lapis 861.
Locutio mala bonos mores corrumpit.863.
Loquitur quis in corde & quis in ore.945.
Loquitur Deus ad intra & extra.988.
Loquium iniquorum fuit diaboli, & primorum patrum.1012.
Locutio manifestat.12
Loquitur in iudicio
Loquitur Deus
Loqui non pos
Locutio trans
Locutio dicit
Loquitur cõ aduersis. 1611.
Loquebatur Deus e, qualiter. 1684.
Locutores vani per ra ficantur.1849.
Loqui non possunt mali, quorum os claudit iniquitas.1922.
Locutionis multæ sunt differentiæ.1939.
Loquen peccat quis quadrupliciter. 2085.
Loquuntur oculi, & quomodo.2155.
Loqui de rebus mundi, est verbum ociosum. 2245.
Loquitur quis quadrupliciter.2281.
Locutio vana malorũ significatur per Seon 2348.
Loqui pauca, sed audire multa debemus.2462.
Loqui & etiam silẽtium discretionem habere debet.2467.
¶Lucent boni Deo, & non mundo: sed mali econtrario.571.
Lucerna, & lux quomodo differunt.2178.
Lucerna dicitur verbum Dei.2178.
Lucerna, & lumen, dicuntur sancti.217.
Lucerna fuit Ioannes Baptista.2349
Lucerna multa significat.2349.
Lucifer dicitur Christus.953.
Lumen gloriæ excedit intellectum nostrum.561.
Lumen est multiplex.1516.
Vide lucerna.lux.
Luna significat ecclesiam.85.1169.1773.2261.
Luna significat scientiam terrenorum.253.
Luna magis propinqua soli quàm nobis, magis obscuratur.571.
Luna significat Christum.910.
Luna significat omnem creaturam.1168.
Luna significat temporalia.1168.
Luna significat virginem Mariam.1773.
Luna significat humanitatem Christi. 2261.
Luna illuminatur hypocritæ: sed boni à sole.2261.
Luna significat beatos.1535. & dominos temporales.2388.
Lutum dicitur carnalis concupiscentia.651.
Lutum est multiplex.1106.
Lux dicitur Christus.706.1776.2301.
Lucem inaccessibilem quomodo habitet Deus. 2088.
Ante lucem surgere, est contra Christum se erigere.2301.
Vide lumen.
Luxuria igne, & sulphure dignè punitur.139.
Luxuriam maximè excludit lex Euangelica.147.
Luxuria dicitur idololatria.157.
Luxuria confundit.346.417.
Luxuria significatur per malum.476.
Luxuria maximè obscurat mentem.528.
Luxuria dicitur cubile.555.
Luxuria significatur per vocem humanam.653.
Luxuria frangitur aduersis.1204.
Luxuria facit cor curuum.1288.
Luxuria significatur per Amorrhæum. 1337.
Luxuria hominem mutat in pecus.1824.
Luxuria ad idololatriam ducit.1861.
Luxuriosi per pecora significantur.88.
Luxuriosi figurantur per Amalech.1419.
rioſi significantur per Seon regem Amor- 2369.

Macula peccati est multiplex. 168
Madian qui dicuntur, vel Madianitæ ostenditur.1421. Ma
Magorum ad fidem conuersio. 778.779.
Magi dicuntur reges Tharsis, &c.1173.
Magi Pharaonis quomodo defecerunt in tertio signo.1819.
Magicis artibus vtetur antichristus.118.
Magister verus solus dicitur Christus: quia ipse solus docet intus alius interius.2167.
Vide doctor.
Magnificare. qualiter Deus magnificatur à nobis 272.503.551.
Magnificauit Deus conuersos ex gentibus. 2949.
Magnificatus est Christus & qualiter.2421.
Magnificentia Dei dicitur Christus.83. Magnifi

Magnificentia Christi quomodo multiplicatur. 1170.
Magnificentia dicitur sacramentum Eucharistiæ. 1647.
Magnificentia, & confessio sunt opera Dei. 1978.
Magnificentia propriè quid est. 2421.
Magnificentia Dei apparet in multis.2520.
Magnus dicitur Christus.775.
Magnus in iudicio multiplex apparebit Christus. 1645.
Magnus idem est, quod magnificatus.1927.
Magnus dicitur Deus multipliciter.2363.2518.
Magog, & Gog.1678.
Maiestas quid dicatur, ostenditur.1183.
Maledictio est multiplex.1954.
Maledictionem voluerunt Iudæi, & non benedictionem.1953.
Maledictione Iudæi sunt operti.1955.
Maledicebant Iudæi Christo resuscitato. 1964.
Maledictio temporalium datur malis.2022.
in Maledictionem Iudæis conuersa est benedictio. 2022.
Vide Benedictio.
Malicia continet multa mala.557.
Maliciam, & malum nullus per se potest velle. 855.
Malicia multa mala facit. 1630.
Malignus dicitur quilibet malus.171.
Malignus quis proprie dicatur, ostenditur. 566. 1596.
Maligni dicuntur litigatores.2188.
Malignum dicitur omne dubium.2174.
Malum est duplex, scilicet culpæ, & pœnæ. 288.
Malum declinare, & facere bonum sunt partes iustitiæ.513.
Malum nulli debet esse glorificandi causa. 1216.
Malum facere leuius est quam bonum 1557.
Mala præterita semper cogitare debemus, & de illis pœnitere.2132.
Ad malũ natura promptior est quam ad bonũ. 2174.
Mala odire debemus.2177.
Mala omnia, & bona à cogitatione procedũt.2191.
Malis consentit, qui non obuiat.1409.
Malorum omnium diabolus est incentor. 2194.
Malum propositum mutare, virtus est. 2201.
Malum propriè dicitur non pœna, sed peccatum. 2262.1579.
Mala nostra omnia à nobis sunt, sed bona à Deo. 2489.
Vide Bonum. Malus.
Malorum vita in duobus consistit.5.
Mali aduersis peiorantur, boni meliorantur. 138.
Mali semper hic mixti sunt cũ bonis. 157.367.650.
Mali timebunt in iudicio.283.
Mali cur hic habent prospera, & boni aduersa.329.
Mali & boni differenter moriuntur.401.
Mali aliorum bona interpretantur in malum.449.
Mali cum fortuna mutantur.586.
Mali de medio sunt amputandi.604.
Mali melius vincuntur tacendo, quam respondendo.644.888.
Mali bonis nocere non possunt. 997.
Malorum triplex est pœna.998.
Mali bonos persequuntur.1148.
Malorum vita diu durat.1187.
Malis quare dantur mala.1199.
Malorum prosperitas non est pura, neque firma, neque vera.1210.1202.1203.
Mali pereunt.1202.
Malos perturbat iudicij cogitatio.1293.
Mali solum bona sua considerant non mala.1263.
Malos significat grando, & nix.1329.
Mali dicuntur oues.1369.
Malorum caput est diabolus, & Antichristus. 1415.
Mali non sunt Christi, sed boni.1411.
Malorum opera quandoque Dẽo placent.1540.
Malus alios ad bonum accendere non potest.1550.
Malos corripit Deus.1617.
Malorum societas est damnosa.1700.1866.
Mali citò sunt puniendi.1702.
Mali bonos purgant.1740.
Malos homines quos Deus præsciuit, quare creauit 1775.
Mali sibi ipsis nocent, non bonis.1803.
Mali sunt multi: sed boni pauci.1919.
Malorum os claudit iniquitas.1922.
Malorum omnium caput est superbia. 1974.
Mali non percipiunt odorem virtutum, nec vitiorũ fetorem.2005.
Mali bonis nocere non possunt, nisi quãtum Deus permittat.2065.
Malus omnis ignorat.2109.
Mali bonis insultant.2142.
Malis mors est vtilis.2210.
Mali nolunt videri.2241.
Malorum oculi ad mundum respiciunt.2274.
Mali deridentiustos.2277.
Quare permittit Deus bonos pati à malis 2288.
Malos & bonos parit ecclesia.2302.
Malorum larꝛa sunt mali.2307.
Mali bonos persequuntur.2313.
Mali Deum accusant.2313.
Mali peccata sua bonis imponunt.2314.
Malis mysteria fidei non sunt prædicanda. 2411.
Mali veram lætitiam habere non possunt.2414.
Malus differt ab iniquo.2451.
Malus omnis alteri nocet. 2451.
Malos disperdit Deus multipliciter.2497.
Malus credit omnes alios esse malos.2549.
Mali non faciunt populum Dei. 2584.
Mali iudicabuntur à bonis.2587.
Vide bonus. Audire. Benedictio. Blasphemare. Cogitat carbo. cõsiliũ. desideriũ. dolor. Fenũ. Hostis, Humiliare. Manasses. Pœna. Populus. Prosperitas. Calix. Sepulchrum.
Manasses significat confessores. 964.
Manasses significat malos.2182.
Mãdata & testimonia Dei quomodo differũt. 1080
Mandata Dei sine gratia implere nõ possumus.282
Mandata omnia custodire oportet. 2082.
Mandata Dei dicuntur iudicia iustitiæ.2083.
Mandatorum obseruatio dicitur custodia sermonũ Dei.2085.
Mandata Dei, & iustificationes quomodo differũt. 2091.
Mandatis debetur exercitium: sed meditatio iustificationibus.2091.
Mandatorum dilectio consistit in tribus.2120.
Mandatum Dei quomodo dicitur latum. 2169.
Mandatorum custodia qualis esse debet.2177.
Mandata Dei quomodo custodiuntur.2219.
Mandata Dei diligere, plus est quàm facere.2232.
Mandata facere aliud est, quàm diligere.2204.
Mandatorum custodiam tria impediunt. 214.
Mandata Dei, omnia sunt æquitas.2245.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Manducare, qualiter Eucharistia dignè manducatur.322.
Manducare est addiscere, & eructare docere. 522.
Mane est hora apta orationi. 42.
Mane Christus resurrexit. 426.
Mane significat Christi resurrectionem. 802.694.
Mane significat vitam futuram. 935.1566.
Mane multa significat. 2493.
Manes dicuntur dij infernales. 1779.
Manifestatus fuit Christus mundo multiplicitèr. 214.
Manipulus significat bona opera, & gloriam. 2298.
Manna significat eucharistiam. 1305.1306.1979.
Manna quid sit, ostenditur. 1504.
Mansuetudo quid. 740.1461.2332.
Mansuetè nos Deus punit. 1562.
Mansuetos nos Deus facit pœnis. 1562.
Mansuetus modo est Christus, qui in iudicio erit severus. 1654.
Mansuetudo Dauid ostenditur. 2332.
Mansueti exaltantur aliter, & aliter superbi. 2584.
Manus Dei dicitur eius potentia. 125.
Manus Dei multa facit. 127.
Manus Dei est Christus. 167.1683.2246.2505.
Manus significat opera. 766.
Manus eleuantur quando opera sunt bona. 993.
Manus Dei dicuntur Iudæi. 1223.
Manus Dei dicitur punitio. 1403.
Manus Dei quinque digitos habet, scilicet, Christus. 1520.2436.
Manus Dei quomodo facit hominem. 2146.
Manus Dei est eius sapientia. 2145.
In manibus nostris quomodo consistit anima nostra. 2182.
Manus Dei quæ sunt. 2182.
Manus Dei quandoque dicitur ligata, quandoque non. 2391.
Manus expandimus multipliciter. 2490.
Manus apertio significat incarnationem Christi. 2532.
Vide Leuare. Bellum.
Mane significat aduersa mundi. 335.
Mare significat infideles. 756.
Mare significat pœnitentiam. 1015.1028.
Mare dicitur superbia. 1016.
Mare significat infernum. 1091.
Mare dicitur Maria. 1171.
Mare significat gentes. 1325.1509.1524.
Mare qualiter diuisam viam populo dedit. 1294.
Maris aqua significat persecutiones. 1293.
Mare significat malos. 1511.
Mare rubrum dicitur, quia ripas habet rubras. 1841
Mare significat baptismum. 1843.1844.
Mare significat mundum. 1883.2004.2008.2435.
Maris pericula ostenduntur. 1907.
Mare miraculosè pacatur à Christo. 1904.
Mare significat baptismum, & pœnitẽtiam, & quomodo diuiditur. 2392.
Maria virgo dicitur sol. 256.
Maria non contraxit formaliter originale peccatũ. 428.
Maria virgo concepit: quod multis suadetur exemplis. 808.
Maria dicitur terra. 1046.1455.
Mariæ corona ponitur. 1046.
Maria dicitur columba. 1061.
Mariæ virginitas ostenditur. 1169.
Maria dicitur mare. 1171.
Maria virgo conuertit gentes. 1352.
Maria dicitur ancilla. 1472.
Mariæ humilitas. 1427.
Maria dicitur virga. 1531.
Maria est aduocata peccatorum. 1531.
Mariæ nomen ab aliquibus fuit deturpatum. 1692
Maria dicitur medium domus. 1701.
Maria dicitur cœlum. 1722.
Maria dicitur luna. 1773.
Maria per arcam figuratur. 2339.
Maria aperuit Christo. 2532.
Maria Magdalena, quare Christus dixit Magdalenæ, noli me tangere. 942.
Magdalena habuit audaciam bonam. 2469.
Martyres à Deo quærunt vindictã ipsorum sanguinis. 192.1367.
Martyres quibus comparantur, & quare. 720.
Martyres per Galaad significantur. 964.
Martyres occidebantur, & exaudiebantur. 999.
Martyres oratione Christi fortificabantur. 1000.
Martyres fuerunt Apostoli. 1077.
Martyres significantur per orationes. 1769.
Martyr aliquis vult esse, qui non potest. 2184.
Martyrum sanguis fecundauit ecclesiam. 2472.
Martyres fortes significantur per ossa. 2473.
Mathatiæ constantia ostenditur. 725.
Matris vterus quid significat. 2439.
Matrimonij sacramentum tractatur. 417.
Matutinum dicitur tempus gratiæ. 2221.
Matutina custodia significat Christi resurrectionẽ. 2324.
Vide Mane.
Maxilla significat rerum temporaliũ abundantiam. 477.
¶Mediator Dei, & hominum est Christus. 1267.
Vide Medium.
Medici salutem corporis contra salutem animæ agunt. 2247.
Meditatio spectat ad linguam, & quomodo ostenditur. 551.597.
Meditari propriè quid est. 1269.
Meditatio legis vitam æternam meretur. 2150.
Meditatio legis requirit viuere secundum legem 2150.
Meditari debemus continuè in nobisipsis. 2170.
Medium multipliciter dicitur Christus. 759.782.
Medium terræ dicitur multipliciter. 1224.
Medium tenet virtus. 1337.
Medium in omnibus tenuit Christus. 1701.
Medium tenet iustitia multipliciter. 1978.
Vide Maria virgo.
Medulla significat charitatem. 1036.
Mel de petra quid est. 1405.
Mel dicitur scriptura sacra. 2176.
Mel dicitur scientia moralis. 2176.
Melchisedech quomodo obtulit Abrahæ panem, & vinum. 1969.
Melchisedech multipliciter fuit Christi figura. 1972.
Memoria Dei post mortem non proficit ad veniam. 58.
Memoria quomodo cadit in Deo. 270.
Memoriam suorum peccatorum habent beati. 585.
Memoria beneficiorum Dei nobis dat confidentiam. 695.
Memoriam Dei habere debemus. 725.1230.1749.
Memoriam sui quærunt homines relinquere post mortem. 798.

Memoria

Memoria iustorum in duobus consistit 1131
Memoratur Deus multipliciter 1234.1548
Memoriam beneficiorum multa impediunt 1316
Memorari Deum quid est 1324.1363
Memoria nominis Christiani 1372
Memoriam bonorum habet Deus non malorum 1991
Memoria malorum parum durat 1991
Memorię scripturam commendare debemus 209
Memoratur Deus & obliuiscitur, & quomodo 2122
Memoria beneficiorum Dei est habenda 2166
Memoratur Deus nostri qui illius eramus obliti 2522
Membra ecclesiæ Christo capiti sunt vnita 436
Membra corporis Deus non habet 1616
Membra omnia sua officia ad inuicem communicant 2327
Mendacia Iudæorum contra Christum 1025
Mendax quomodo est omnis homo & propter ꝙ non 2039
Mendacium pro vita seruanda dicere non licet 2165
Mendacia semper cum labore dicuntur: sed non veritas 2460
Mentiri aliud est & aliud dicere falsum 44
Mendicare an liceat iustis 591
Mendicare an liceat prædicantibus 1768
Mendicus fuit Christus & inops 1952
Mens nostra dicitur vterus 930.1971
Mentẽ hominis solus Deus potest immutare 1029
Mens dicitur facies interior 1036
Mentis excessum habuit Paulus 1076
Mens significatur per signum 1548
Mentis oculos aperit aduersitas 1873
Mentem nostram capit visio mulierum 2369
Mensa significat eucharistiam 330
Mensa Iudæorum illis fuit in laqueum 1115
Mensa dicitur scriptura sacra 1115
Mensa dicitur gloria cælestis 2308
Mensam dicitur funiculus 1337
Mensura consolationis datur secundum mensuram doloris 1626
Mercatorum statera qualis debeat esse 986
Meridies significat Christi ascensionem 894
Merito maiori præmium maius debetur 73
Merito correspondet præmium 153.222.547
Meritum passionis Christi fuit in primo instanti incarnationis 278
Merito melius est præmium 357
Meritum gloriæ de condigno habere non possumus 1442
Meritorum nostrorum causa est electio Dei 1838
Meritorum tempus est in præsenti, sed in futuro præmiorum 1879
In merito non profecit Christus 1927
Meritum nullum præcessit vt Christus esset Deus 2957
Meritum, & peccatum auget scientia 1985
Meretur quis & peccat sola voluntate 1986
Merita nostra Deo attribui debent nõ nobis 2010
Merita omnia per gratiam participantur 2136
Meritum requirit gratiam & voluntatem 2185
Meritum & demeritum stat interius 2164
Mereri possumus gloriam de congruo, non de cõdigno 2233
Merita non fuerunt causa nostræ electionis 2362
Meritis nostris non datur gloria sed gratia Dei 2496
Multiplex est messis 2317
Meum bonum, quod ago dicitur meum, & Dei 72
Meus & tuus significant relationem 979
Meus Deus quid dicere potest 1571
¶Milites debent esse fideles 871
Mille significat vniuersitatem, & perfectionem 1797
Ministri Dei sunt dæmones 1331
Ministri Dei sunt Angeli 1752
Mirabilia Dei vsu viluerunt 191
Mirabilia Dei scrutari nõ possunt 1182.2202.2283
Mirabilia Dei & Christi memorari debemus 1268
Mirabilia Dei dicuntur vestigium 1276
Mirabilia Dei intelligere non possumus 1456 1592
Mirabilia facta in Christi incarnatione 1668
Mirabilia Dei dicuntur prodigia 1794
Mirabilia iudicia Dei 1904
Vide Iudicia Dei
Mirabilis quis redditur propter multa 82.1668. 1904.2383
Mirabilis nobis est Deus propter multa 82
Miraculorum potestatem habuit Christus 192
Miracula quare fiebant in primitiua ecclesia, & modo non 1059
Miracula dicuntur corruscationes 1275
Miracula significãtur per fulgur 1658.2504
Miraculis Christi gentes illuminantur 2203
Mirari quid est, & vnde oritur: & quomodo differt à laudare 2432
Mirificauit Deus Christum 32
Mirificatur in nobis Christi voluntas 175
Mirificare est mira, & noua facere 191
Missa quare incipitur in latere dextero altaris, mediatur in sinistro, & terminatur in dextero 126
Missę valor quomodo consideratur 400
Missa quare diuersè terminatur: scilicet quandoq; per ite missa est, quandoque per Benedicamus domino, &c. 1733
Vide Eucharistia.
Miseria hominis quãta sit 612.965.1440.25.2058
Miseria inclinat ad misericordiam 1958
Vide Iimus
Miseratio differt à misericordia, & quomodo 664
Miserator & misericors quomodo differunt 1471 1988
Miseretur aliter Deus & aliter homo 103
Misereri Dei est respicere ipsius 360
Misereri volens alteri, primo sibi debet misereri 1977
Misereri de lege quid sit 2105
Misericordia quomodo cadit in Deo: ostẽditur 55
Misericordia Dei in multis apparet in nobis 55
Misericordia dicitur oculus Dei 137
Misericordia differt à bonitate 351
Misericordia & veritas sunt in ompi opere Dei 354.663
Misericordia Dei post peccatum cogitanda: sed iustitia ante 369
Misericordia Dei est vniuersalis 434
Misericordia in nobis debet sequi iustitiam 483
Misericordia & iustitia sunt duo oculi Dei 497
Misericordia differt à miseratio 664
Misericordia Dei nobis confidẽtiam præstat 704
Misericordia Dei quanta sit erga nos 782
Misericordia Dei est multiplex 833.834
Misericordiam Dei, Dauid merito pollulabat 834

Universidad de Deusto
Biblioteca

Misericordia Dei est magna:sed misericordia hominum parua 834.
Misericordia dimittit: peccata:sed iustitia punit 847
Misericordia dicitur Christus 926
Misericordia Dei, & non merito Christus fuit incarnatus 947
Misericordia non erit in patria 976
Misericordia, & iustitia Christo iudici appropriãtur 988
Misericordiæ opus fuit passio Christi 1105
Misericordia & iustitia sunt virtutes regiæ 1108
Misericordia Dei dicitur potentia 1158
Misericordia & iustitia dicũtur magnalia Dei 1150
Misericordia Dei quandoque vincit irã eius:quandoque econtrario 1263
Misericordia Dei præuenit nos 1363
Misericordia & salutare nostrum dicitur Christus 1450
Misericordia bellat cum iustitia 1454
Misericordia Dei duplex 1500
Misericordia est in prosperis, iustitia in aduersis 1501.1558
Misericordia fuit in Christo 1523.1547
Misericordia replentur beati 1566
Misericordia Dei nos adiuuat 1625
Misericordia & iustitia nos preseruant à peccatis 1643
Misericordia Dei est in omni loco 1739
Misericordiam & gratiã Dei timor acquirit 1747
Misericordiam cum iustitia prælatus debet habere 1856
Misericordia Dei erga Iudæos 1977
Misericordia Dei multiplex in nobis 1923.2229
Misericordia Dei dicitur Christus 1925.2115
Misericordia Dei ἐξπο ad multa nobis valet 1658
Ad misericordiam inclinat miseria 1956
Misericordię opera corporalia & spiritualia 1989
Misericordia sua Deus bona tribuit nobis 2011
Misericordia exhibita est gentibus sed veritas Iudæis 2046
Misericordia maximè spectat ad clericos 2050
Misericordia duplex scilicet quędam iusta,& quędam iniusta 2131
Misericordia est fructus incarnationis & passionis Christi 2138
Misericordia Dei plena est terra 2137
Misericordia est magna 2149
Misericordia, & miseratio quomodo differũt 2150
Misericordiam Dei petere debemus, nõ iustitiam 2197
Misericordia & iudicium sunt simul in punitione peccatorum 2222
Misericordia Dei semper est cum iustitia,& econtra 2224
Misericordię opera dicuntur pax 2269
Misericordię opus fuit resurrectio Christi 2325
Misericordię Dei commendatio 2350
Misericordia quomodo est in beatis, vbi nulla est miseria 2380
Misericordia veritas Dei 2421
Misericordia peccata dimittit 2500
Misericordiæ fons est Christus 2500
Misericordia Dei est in dãnatis:& quomodo 2524
Misericors Deus irascitur prouocatus 1365
Misericors & miserator quomodo differunt 1983
Misericors est Deus multipliciter 2033
Misericors & terribilis est Deus minatur & exhortatur 2521
Mitis & suauis est dominus 1461
Mixtum vinũ,& merum in calice domini quid est 1342
¶ Moab significat malos 965
Moab significat falsos Christianos 1419
Moyses fuit exemplum mansuetudinis 1249
Moyses significat baptismum 1277
Moyses fuit sacerdos 1683
Moyses qualiter fuit summus prophetarum 1683
Moyses quare fuit ineloquens 1814
Moyses significat scientiam 1824
Moyses erat principalis:sed Aaron minister 1814
Moysi & Deo Iudæi fuerunt infideles 1889
Moyses & Aaron Deo non crediderũt 1865 1866
Moyses quomodo mortem euasit 1292
Mons significat cœlestem patriam 167
Mons significat superbos 208
Mons dicitur Christus 336
Mons significat iustos & gloriam æternam 557
Mons in singulari significat Christum sed in plurali apostolos 756.775
Mons Sion significat Iudæos 784
Mons Sion commendatur ex multis 810
Montes dicuntur prędicatores 1016.1179.1239 2005
Mons significat multa 1062
Montes dicuntur angeli & prælati 1166.1552.2287
Montes deserti quid significant 1241
Mons Sion significat ecclesiam.1336.1351
Mons Sion qualiter eleuatus est super alios montes 1474
Mons Thabor,& Hermon 1512
Mons significat peccatores 1659
Montibus altiores sunt aquæ 1760
Montes exultauerunt iter dantes populo Israël 2005
Montes dicuntur sancti 2256
Montes significant mundi diuites & potentes 2555
Montes quidam mirabiliter sunt alti 2575
Morale bonum quid sit 1014
Vide mel
Mores patrum vt in pluribus filij sequũtur 2417
Mores parentum filiis non proficiunt 1286
Mors corporalis dicitur dormitio 25.682.1485
Mortis portæ sunt peccata 104
Mors significatur per Saul 201
Mortis laqueus est originale peccatum 205
Mortem quomodo timuit Christus 292
Mortis vmbra dicitur miseria presentis vitę 328
Mors corporalis non est timenda 39.1069.2051
Mors est triplex,scilicet,mala,peior,pessima 520
Mortis vniuscuiusque tempus est determinatum 637
Mortem esse vicinam credunt boni,sed non mali 638
Mortes suorum celebrant Thraciani plangunt ortum 671
Mors corporalis dicitur vmbra 707.1486
Mori mali non credunt 796
Mors significat diabolum 801
Mortis consideratio est vtilis 891
Mortem non timebant martyres 999
Mos non fuisset,si non fuisset peccatum 1012
Mors dicitur seruitus 1024
Mors dicitur occasus 1051
Mors est multiplex 1187

Mors &

Mors,& vita nostra à Deo est ordinata 1229
Mortis diffinitio 1321
Mortis vmbra significat multa 1486
Mors crucis erat turpissima 1490
Mors peccati est multiplex 1491
Mors omnibus est communis 1546
Mortem quilibet naturaliter fugit 1557
Mors dicitur vita præsens, quæ est quoddam mori 1585.1890
Moriendo Christus plures conuertit,quam viuens 1606
Mors Christi fuit causa vnitatis ecclesiæ 925
Mortis causa fuit superbia 1746
Moritur quis malè benè viuens,& econtrario 1760
Mors Christi per occasum significatur 1773
Mors Christi multiplicauit fideles,& virtutes 1812
Mors dicitur occidens 1883
Mors dicitur torrens 1975
Moritur quis mundo,cui non moritur mundus: & econtrario 207
Mors est multiplex 2027.2114.2445
Mortis dolores sunt peccata 2031
Mors dicitur infidelitas 2036
Mortis,& vitæ duplex est porta 2066
Moriturmundo,viuens Deo,& econtrario 2114
Mors est vtilis malis 2210
Mortis & vitæ duplex zelus 2212
Mortis porta est diabolus 2304
Mortem inducunt prospera,& aduersa vitã 2426
Moritur fame dines auarus 2512
Mortis diem ignoramus ex misericordia Dei 2523
Mortalis factus est homo per peccatum 1707
Morticinum quid sit 1357
Mortificantur quotidie iusti,& quomodo 730
Mortificatio carnis per tympanum significatur 2563
Mortuus verè fuit Christus 1069
Mortuus fuit Christus voluntate non necessitate 1484
Mortuos tres Christus suscitauit 1491
Mortuorum officiũ quare secundis vesperis caret 1601
Mortui an cognoscant,quę hic agũtur 1746.1654
Mortui sunt in deserto omnes,qui exierunt de Ægypto numerati 1859
Mortui aliqui peccant,aliqui viui, & quomodo 2279
Mortuus seculi differt à mortuo seculo 2488
Vide mors
Motus est multiplex 839

Mu ¶ Mulier accipitur quãdoque pro mollicie, quandoque pro sexu 1655.748

Mulier an æqualiter sic Dei imago,sicut vir 640
Mulier an possit docere 846
Mulierum visio non est peccatum 1789
Mulieres dicuntur cutis Christi,& pellis 1708
Mulieres multos deceperunt 2186
Mulierum visio mentem capit 2869
Mulus significat luxuriam 476
Multiloquium peccato non caret 2462
Vide loqui
Multi sunt vocati:sed pauci electi 895
Multitudo tria in se debet habere 1273
Multitudo, vel multiplicatio multiplex est 2422
Mundiciam à se nullus habet 1891
Mũdicia dicitur iustitia & mũditia iniustitia 2236
Mundatur cor multipliciter 843
Mundi potentia dicitur altitudo diei 904
Mundi ætates ponuntur 944
Mundus,diabolus,& caro sunt nostri hostes 683
Mundi sapientia decipit 987
Mundi principes dicitur diabolus 1048
Mundi consolatio est vana 1260
Mundi lætitia non est vera 1666
Mundus in fine innouabitur,& qualiter 1729
Mundus dicitur mare,quod Christus congregauit in vnum 1883
Mundus se subdidit Christo 2006
Mundus, & caro ad modum meretri.nos accipiũt 2100
Mundo sunt intenti oculi malorum 2274
Mundus dicitur quædam ciuitas 2446
Mundus signatur per equum 2557
Munera quomodo accipere licet 172
Munera magorum notantur 1173
Munitus qualiter quis dicitur 1140
Munus est multiplex.376.748
Munus datum cum corde dantis pensari debet 1737
Murmuratio aliquando est bona 954
Murmurans in aduersis accusat Deum 1611
Murmuratio quid sit,& quam multiplex 1858
Murus est obstaculum peccatorum 229
Murus significat prælatos 885
Quoddam genus muscarũ dicitur cynomyia 1327
Musca canina dicitur cynomyia 1819
Muscipula diaboli fuit crux Christi 533
Mutus,& surdus fuit Adam 621
Mutus factus fuit Pharao,volẽs occidere Moysen 1292
Mutuo multa accipimus à Deo 587
Mutatur peccator,& qualiter 587

Na

NArrauit Christus nobis patrem 314
Narrare debemus laudes Christi 1281
Natiuitates suorum plorant Thraciani, & in morte exultant 671
Natiuitas spiritualis fit per baptismum 752
Natiuitas Christi fuit tempore pacis 762.763
Natiuitas Christi idola deposuit 766
Natiuitas Christi per chalcedonium figuratur 800
Natiuitas spiritualis figuratur per oriens 1372
Natus Christus statim notificatus fuit omnibus 1679
Natiuitas Christi ostenditur 1989
Vide Ira.
Natura angelus est nomen non naturæ,sed officij 1758
Natura Deus est lux inaccessibilis,& nõ per gratiã 2088
Natura humana ad malum est prona 2174
Natura peccatoris odio non debet haberi,sed vitium 2186
Naturalibus rationibus non innititur fides 1785
Nauis significat ecclesiam 1780
Vide lignum

Ne ¶ Nebula significat peccatum 2563

Necessitas significat aduersitates temporalis 361
Necessitate non est passus Christus sed volnntate 1483
Necessitate nos operamur:sed Deus liberè 234
Necessitatem nobis non imponunt astra,vel fatũ 2469
Negat quis Deum multipliciter 117.157.458.862.863

Negare

Universidad de Deusto
Biblioteca

863
Negare Deum quid sit 862
Negatur Deus verbo,& facto 863
Negat Deum quilibet ingratus 915
Negatio quandoque infert affirmationem 1951
Negantes Christum aliqui sunt reparati 2117
Negligentiam securitas parit 1135
Negligere nullus debet famam suam 1938
Negligentia maximè in prælato reprehenditur 2085
Negotium in tenebris dicitur auaritia 1675
Neomeniæ festum quid sit 1393
Nequitia significat omne peccatum 1191
Nescire Dei qnomodo intelligitur 584
Nescire quandoque idem est quod facere 2101
Ni ¶Nidus significat fidem 1433
Nihil dicitur esse peccatum 808.970
Nihil dicitur multipliciter 908.1403
Nihil significat humiles 946
Nihil dicitur diabolus 970
Nimis accipitur dupliciter 1607.1645.3080
Nimis quid sit,& quid parum 2080
Nimis custodire debemus mandata Dei 2080
Nix significat malos 1329
Nix quomodo generatur 2563
Nix alba,& frigida significat peccatores & iustos 1563
No ¶Nobiscum est Christus in terra, & nos cum ipso sumus in cœlo 2273
Nocere Deo non possumus,nec proficere 174
Nocet quilibet peccans primo sibi, quam alteri 197
Nocere alteri,est vitium contra naturam 604
Nocere bonis mali non possunt 997
Nocent mali sibiipsis,non bonis 1803
Nocet multipliciter adulatio,& laus 1985
Nocere bonis mali non possunt,nisi quàtum Deus permittit 2065
Nocent detractores sibi non aliis 2207
Nocet alteri omnis malus 2451
Nomen quandoque accipitur pro fama 82
Nomen peccatoris perdunt pœnitentes 95
Nomen Dei est dominus 100
Nomen Iesus est magnæ vtilitatis 655
Nominis Christiani memoria 1372
Nomen Christi quare nulli imponitur 1692
Nomen domini cognoscere,quid est 1583
Nomen populi perdiderunt Iudæi 1949
Nomen domini laudare quid est 1965 1695
Nominis Christi cõfessio debet esse publica 2042
In nomine domini venit Christus 2071
Nomen solis bonis conuenit 2550
Nomen in quo magnificamur,est Christus 272
Noscere Dei accipitur multipliciter 7
Vide cognoscere,notitia.
Nostra bona,quę facimus,sunt nostra & sunt Dei. 72.222.548.905.2485
Noster quomodo dicitur Deus 755
Notitia Christi ex multiplex 68
Nouacula significat persecutionem 854
Nouissima peccata dicuntur antiquailed pœnę dicuntur nouissima 2431
Nouum fecit dominus, quod mulier circundaret virum 65
Nouus homo dicitur iunior filius 1084
Vide canticum nouum
Nox significat aduersitatẽ 2.690.1587.2128.3237.2438
Nox significat patres antiqui testamenti 253
Nox,& Dies dicitur vita præsens 1256
Noctis custodia quid dicitur 1555
Noctis partes diuersæ ostenduntur 2555
Nox significat vitam præsentem 1566
Nox dicitur lex antiqua,sed dies noua 1638
Nocte orandum est 2128.2135.2221
Nox,& dies minus important quam semper 2190
Vide dies.
Nu ¶Nubes in scriptura significant prędicatores 550. 127.926.2365
Nubes dicuntur sancti 1084.1085
in Nubibus qualiter veniet Christus 1656
in Nubibus qualiter Deus sanctis loquebat 1684
Nubes fuit ascensio Christi 1757
Nubes quomodo generantur 2365
Nubes dicitur confusio peccati 2365
Nubes significant scripturam figuras, & sacramenta 1554
Numerauit Dauid ex superbia populum 53
Numerus beatorum erit secundum numerũ angelorum beatorum 967
Numero beatorum completo,fiet iudicium 1513
Numerus perfectus est sex,& quare 2319
Numerum faciunt solum boni,non mali 2413
Nunc significat æternitatem 1155
Nunc benedicere debemus Deum , id est, in vita præsenti 2255
Nuncij etiam dicuntur spiritus summi angelici 1758
Numquid multiplex tenetur 1301
Nutrit Deus bonos 498
Ny ¶Nycticorax dicitur Christus 1709
Nycticorax dicitur pœnitens 1709.
Nycticorax dicitur prædicator 1709
Ob Obdormire quid est,ostenditur 2259
Obedientiæ exemplum fuit Abraham 1246.1394.1898
Obedientia dicitur auris 1458
Obedientia quantum bonum sit, ostenditur 1866
Obedire debent filij parentibus 2024
Obedientiam inducit pœna 5140
Obedit cœlum Deo , obseruans ordinem sibi datum 1562
Obediẽtiam superiori debet,qui eam ab inferiori exigit 2170
Obedientia præceptorum scientiam acquirit 2177
Obedire idem est,quod audire 1423
Oblatio nostra de nobis Deo fieri debet 1034
Oblatio differt à sacrificio,& holocausto 658
Obligatur quis ad impossibile 2203
Obligari ad impossibile, quomodo nullus potest 2427
Obligantur Deo Christiani præ aliis 2567
Oblatio pauperum non erit in fine 109
Obliuio quomodo cadit in Deo 339.1363.2122
Obliuio beneficiorũ est summa ingratitudo 1291
Obliuio dicitur vmbra mortis 1489
Obliuio dicitur peccator 1493
Obliuio est multiplex 1091
Obtumescunt iusti per patientiam 634
Obsecratio quid sit propriè 771
Obsecratus est sol prælatorum,& luna secularium 2388
Obscurare quandoque idem est , quod occultare, vel abscondere 2438

Obseruare multipliciter accipitur.224.442.
Obseruare proprie quid est.2280.
Obstinatio per scutum significatur.763.
Obstinatio Iudæorum contra Christum ostẽditur 1002.
Obstinatos significat aspis.1582.
Obstinatum cor dicitur cor prauum.1667.
Obstinatus ,emper est contra Deum.1951.
Obstinatio superborum significatur per lac.2143.
Obstinatio per infernũ significatur 2414.
Obstinati significãtur per crystalum.2564.
Obstinati sunt damnati.2588.
Obstruit peccatum intellectum.60.
Obstructum erit in iudicio os peccatorum.998.
Qui malis nõ obuiant dum potest consentire dicitur.1409.
Obumbrat super nos Deus verbis sacræ scripturæ 2458.
Oc ¶Occasus dicitur peccatum,mors & cælum.1051.
Distantia occasus ab ortu significat culpam.1742.
Occasus solis significat Christi mortem.1773.
Occasum & ortum habet sol.i.Christus.1997.
Vide occidens.
Occidens, & oriens quid significant.1141.
Occidens significat culpam:sed oriẽs gratiã.1847.
Occidens significat mortem,sed oriẽs vitam.1883.
Vide occasus
Occisio iudæorum ponitur 720.721.
Occidit iniquitas nisi prius occidatur.1002.
Occidit litera,sed nõ intellectus literę 1154.2108.
Occidere cito debemus malos 1702.
Occidentur in iudicio omnes mali.1702.
Occidens litera dicitur lex.2108.
Occidere alium quomodo sit licitum.2397.
Occidit quis seipsum multipliciter.2445.
Vide homicida
Occulta sunt nobis iudicia Dei.91.
Occultum est Dei iudiciũ,dum hic bonis bona,& malis dantur mala plus quam econtrario.223.
Occultè nos tentat diabolus,& apertè.244.
Vide obscurum.
Ocursus solum dicitur inter æquales.942.
Ocium est periculosum.2159.
Ociosus nunquam est amor.2264.
Ociosa verba sunt quę de mundo loquuntur.2245
Vide accedia.
Octo numerus significat legem nouam.2250.
Oculus Dei dicitur misericordia eius 137.513.
Oculum mentis excæcat culpam quę aperit pœna.163.
Oculus spiritualis est multiplex 446.
Oculus significat prælatos 446
Oculus respiciens mouet aliũ ad respiciendũ 475
Oculus Dei duplex.s.misericordia & iustitia.497.
Oculus duplex,scilicet,corporis & mentis.618.
Oculus significat maiores.1116.
Oculi significant dæmones, & sensus nostros 1261
Oculi sunt diligenter custodiendi 1261.
Oculos mentis aduersa aperiunt.1428.
Oculus dat signum amoris 1696.
In oculis primo superbia demonstratur.1694.
Oculus verius iudicat quam alius sensus , & turpius decipitur.2014.
Oculi quo deficiunt & quomodo loquuntur .2155.
Oculi quomodo deficiunt in Christum.2196.
Oculos leuare debemus ad sanctos.2256.
Oculus significat intentionem.2273.
Oculus duplex,scilicet dexter & sinister quid significant.1273.
Oculi malorum ad modum respiciunt 2274.
Oculorum concupiscentiam significat Seon rex Amorrheorum 3369.
Oculi Christi dicuntur discipuli.1092.
Vide leuare.
Od ¶Odit Deus malos & qualiter.44.
Odire gratis quid sit.1093.2255.
Oditur quandoque dilectio.2095.
Odire mala debemus 2177.
Odire aliquando simul possumus & diligere 2448
Vide odium.
Odium est multiplex.363.
Odium qualiter cadit in Deo.442.
Odium aliud est gratum,aliud est iniquum.543.
Odium & mala voluntas sunt causa omnis peccati 194.
Odio qualiter quis potest habere Deum 1235.
Odio debent haberi vitia,non natura 2106.
Odium proximi qualiter sit licitum & qualiter non 2447.
Odim perfectum quid sit.2448.
Vide odire.
Odorem virtutum non sentiunt mali.2015.
Offerre nos Deo qualiter debemus.411.
Offerre cor nostrum Deo debemus 2208.
Officia sua sibi adinuicem cõmunicant omnia mẽbra nostra.2298.
Officium totũ beatorum est laudare Deum.2572
Og ¶Og,& Magog quid significant 1678.
Ol ¶Olla significat tribulationem 965.
Oleum significat gratiam spiritussancti 331.
Oleum dicitur sacra scriptura 652.
Oleum calcem extinguit,quam accẽdit aqua 1159
Oleum multiplex significat gratiam spiritussancti 1170.
Oleum significat peccatum.1954.
Oleum dicitur spiritussanctus.1960.
Oleum spirituale multiplex.2178.
Oleum duplex,scilicet,iusti & peccatoris 2470.
Oleum dicitur adulatio.2470.
Oliua significat Christi incarnationem.655.
Oliua significat iustos.860.
Oliua reuerenter debet pertractari 860.
Om ¶Omne signum vniuersale tenetur multipliciter 91.255.
Omnis accipitur dupliciter.1011.
Omnis creatura &omnes fines terrę dicitur homo 1672.
Omnia cõsitentur Deum esse 1978.2579.
Omnia iudicia Dei qũo quis potest narrare 2018.
Omnia significantur per semper.2118.
Omnia possidet habens Deum 2130.
Omnibus præsens est Deus 2224.
Omnis creatura Deum laudat 2237.2579.
Omnes fideles dicuntur vnus homo 2278.
Omnia Deus præscit.2430
Omnia bona sunt à Deo & oĩa mala à nobis.2489
Omnis creatura gloriam Dei prædicat 2526.
Omnia facit verbum 257.
Omnia à Deo conseruantur in esse.2572.
Vide mandata.
Omnipotentia cum sit communis tribus personis diuinis quare patri appropr...ur 782.
On ¶Onager significat Iudæos 1765.
Onix lapis excitat 706.
Op ¶Operatus maximè fuit Deus in principio creãdo mundum 710

Universidad de Deusto
Biblioteca

Operari significatur per intelligere 2168
Vide opus
Opera Dei sunt mirabilia 82
Opera sex dierum exponuntur spiritualiter 253
Opera exteriora non possunt bene cognosci nisi per interiora 749
Opera Dei scrutari non possunt 1199
Opus malorum quandoque Deo placet 1540
Opera non iudicat Deus sed intentionem 1577
Opera nostra bona Deus operatur 1589
Opera Dei credi debent, non perscrutari 1590
Opera sunt testimonium credibile 1607
Opera nostra dicũtur esse filij nostri 1731.1748
Operibus bonis iusti semper lætantur 1922
Opera Dei sunt confessio, & magnificentia 1978
Opera nostra sunt semina nostra 1987
Opera misericordię corporalia & spiritualia 1989
Opera quandoque dicuntur sermones 1990
Operib. nostris nõ saluamur sed per Christũ 2097
Ad opus scientia ordinatur 2090
Opera doctoris verbis correspõdere debent 2117
Opera Dei mirabilia qũo scrutari licet 2202
Opera misericordiæ dicuntur semina 2296
Opera bona significantur per manipulum 2298
Operibus bonis laudatur Deus 2353.2519
Vide operari
Operti Iudæi sunt iniquitate & oĩ malo 1189.1955
Oppressorum Clamor auditur à Deo 1893
In opprobrium boni sunt malis 722
Opprobrium Christi quale fuerit 1098
Opprobrium quid sit propriè 1538
Opprobrium est duplex, scilicet, apud Deum & apud mundum 299.2113.
Or ¶ Oratio est quidam clamor cordis 24.422.699
Oratio quædam est verbalis 39.
Orationem tria exaudiri faciunt 40
Oratio differt à deprecatione & qũo 52.185.647
Oratio iusta exauditur 24.294.516
Oratio duo requirit 100
Oratio nostra exemplo orationis Christi tria debet habere 174.
Oratio debet habere charitatem 189
Orationes nostras præuenit Deus 190.1462
Oratio principali' cõsistit in corde quã in ore 206
Oratio ascendit vt fumus 209
Oratio facta timore pœnæ nõ exauditur 242
Orationem exaudiri facit humilitas 315.362.437. 444.733.1247.1139.
Orationes nostras angeli Deo præsentant 324
Oratio solum cælestia petere debet 344
Oratio est desiderium mentis 390
Oratio debet esse generalis 400.504.
Orationes sanctorum ad quid valẽt nobis 851.452
Oratio est pars satisfactionis 472
Oratio an sit magis satisfactoria quam ieiunium, & eleemosyna vel econtrario 474
Orationes ecclesiæ quare terminãt p Christũ 1439
Orationis perseuerantia 1260
Orationis virtus 1482
Oratio aliter auditur & aliter exauditur 1703
Oratio fumigare facit superbos 1786
Oratio iustorum proficit malis 1856
Orationis clamor auditur à Deo 1584
Oratio clamat [illegible]eum 1899
Ad orationem inducuntur aduersa 1908
Oratio idem est quod oris ratio 19433
Oratio quomodo sit in peccatum 1943
Oratio omnis bona fit per Christum 1043
Orationis clamor nobis est necessarius 2218
Oratio pro inimicis est Deo gratissima 2223
Orationẽ ascendere facit bona vita orantis 2242
Orationis dignitas 2243
Oratio instans exauditur 2347
Orationes exaudit Deus antequam fiant 2465
Oratio quatuor debet habere 2466
Oratio debet esse hominibus secreta 2476
Oratio vt exaudiatur tres conditiones debet habere 2491
Oratio iustorum non semper exauditur 2531
Oratione solum Deum debemus querere 2534
Orationem timor exaudiri facit. 3535
Vide Exaudire, Mane, Oratio Christi, Orare, Psal. Vox, Munditia, Deprecatio, Aduersitas, Confidentia.
Orationis Christi vtilitas 189
Oratio omnis Christi an fuerit exaudita 100.292. 1703.2531
Orauit Christus tripliciter tempore suæ passionis 268.509
Orauit Christus de die ad patrem 292
Orationis Christi efficacia 365
Orauit Christus multipliciter 399
Orauit Christus ad exemplum 400
Oratio Christi aliter fuit exaudita, quã nostra 405
Quòd Christus oret pro nobis, ostenditur 442
Oratio omnis Christi fuit exaudita 1105
Orauit solus Christus dignè pro nobis 525
Oratio Christi fuit magnæ humilitatis 1551
Orauit Christus pro prædestinatis 1929.1940
Orauit Christus pro ecclesia. 2153.
Vide oratio: orare.
Orare an debemus ostenditur. 184.
Orandi duplex est modus. 870.
Orando multa postulare debemus. 893.
Orare semper, quomodo debemus. 460.
Orandum est, quando tentamur à carne. 1704.
Orans qualiter non debet, peccat. 1943.
Orandum est in morte aduersitatis. 2135. 2221
Orandum est toto corde. 2218.
Orare quid debemus contra diabolum. 2455.
Vide oratio Christi
Orãdo an aliquid ĩ particulari debem' petere. 504
Orant sancti, sed non pro damnatis. 513.
Orbis terræ dicuntur Apostoli. 602.
Orbis terrarum significat Adam. 1654.
Ordinationem Dei consilia nostra impedire non possunt. 1806.
Vide ordo.
Ordines angelorum sunt nouem. 1752.
In plurib. ordinibus vnus spiritus angelicus ponitur. 1752.
Ordinibus angelorum collocãtur homines. 2001.
Ordo faciendi rem sciri debet. 2102.
Oreb, Zeb, Zebee, & Salmana. 1423.
Organum est nomen generale omniũ instrumentorum musicorum. 2593.
Organum significat ecclesiam. 2593.
Oriens & occidens quid significant. 1241.
Quare versus orientem adoramus. 1636.
Oriens significat vitam & occidẽs mortem. 1885.
Vide occidens, ortus.
Origenis error de saluatione dãnatorũ ponit. 108.
Originale peccatum dicitur laqueus mortis. 205.
Originale peccatum est fomes aliorum. 224.
Originale peccatum causa fuit omnis culpę, & pœnę 394.

Obscurita

Septem, quare septem sunt psalmi pœnitentiales 57
Septem donis spiritussancti ornatur scriptura 147
Septem dona spiritussancti habuit Christus 150
Septem sunt sacramenta ecclesiæ, & quare 413
Septem significat viam futuram, & sex præsentem 875
Septem significat vniuersitatem 1238.1368
Septem sunt tribulationes vitæ præsentis 2250
Septem significat legem antiquam 2250
Septem significat multa 2237
Septies in die quare cadit iustus 2237
Sepulchrum patens fuerunt Iudęi, Christum persequentes 49.160
Sepultura Christi per smaragdum significatur 812
Sepulchrum Christi qualiter signatum fuit 938
Sepulchrum Christi significat lutum 1106
Sepulchrum dicitur quilibet gulosus 1312
Sepulturam negare mortuis, crudelitas est 1358
Sepultura malorum, & bonorum quomodo differt 1358
Sepulchrum animæ dicitur corpus 1492
Sepulchra sunt corpora malorum 2508
Seraphim est quidam ordo angelicus, & quid sit, ostenditur 1752
Sermones scripturæ sunt molliti 899
Sermones dicuntur opera nostra 905.1990
Vide Verbum
Serpens æneus significat Christum 1900
Serpenti comparantur adulatores 2453
Seruat nos Deus aliter, & aliter custodit 148
Seruit Deo populus, quem non cognouit, & qualiter 247
Seruitia coacta Deo non placent, sed libera 2170. 2181
Seruire debemus etiam dominis malis 2288
Vide Seruus.
Seruus mundi dicitur peccator 1013
Serui dicuntur patres antiqui 1130
Seruitus est multiplex, scilicet peccati, corporis, & gratiæ 1688
Seruitus est duplex 1733
Seruitus mala peccati, multipliciter nocet 1867
Seruitus mitigatur bonitate domini 2165
Seruus Dei quis dicitur 2198
Seruitus multiplex 2208
Serui cur dicuntur fideles, cum sint filij Dei 2274
Seruus Dei specialiter quare dictus est Dauid 2341
Seruus, & filius dicitur Christus 2401
Serui domini multiplici ratiõe esse debemus 2355
Seruus dicitur quilibet iustus 2359
Seruus dicitur Christus 2498
Vide Seruire.
Sex significat præsentem vitam, sed septem futurã 875
Sex est numerus perfectus, & quare 2319
Si ¶ Si accipitur multipliciter 863
Sichisma significat gentiles 963
Sicut accipitur multipliciter 3
Sicut, & tanquam notant similitudinem 1346
Sicut, quasi, & tanquam accipiuntur multipliciter 2291
Signum quid sit, ostenditur 1217
Signum significat prophetas 1221
Signum est multiplex 1815
Signa multa dat Deus peccatoribus vt conuertantur 2367
Silentium. quid sit silere Dei 546.648
Silenti quandoque licitè prædicatores 634
Silentium à nobis exigit Deus 2462
Silentium & loquela discretionem debent habere 2467
Similis Christo nullus dicetur 531.1464.1506
Similis Deo qualiter dicitur homo 1158.1464
Similes idolis sunt idololatræ 2376
Vide similitudo.
Similitudo. in similitudinem gentibus quomodo fideles sunt positi 723
Similitudo est duplex 1158
Vide sicut
Simulatio quandoque videtur licita 501
Simulacrum omnis homo, & omne animal perfectius est simulacro 1016
Simulachris similes sunt peccatores, & damnati 2017
Singulare quandoque ponitur pro plurali: & econtrario in scriptura sacra 1327
Sinister oculus quid significat, & quid dexter 2273
Sinistra significat bona temporalia, sed dextera spiritualia 1260
Sinistra significat vitam temporalem, sed dextera æternam 2412
A sinistris & dextris parat nobis laqueos diabolus. 2480
Vide dextera.
Sinus dicitur secretum diuinæ prædestinationis 537
Sinus Dei dicitur Christus 1223
Sinus significat mentem 1548
Sion significat ecclesiam 101.1128.1336.1361. 1719.1724.2345.2559
Sion significat contemplationem 269
Sion mons Christum manifestauit 810
Sion mons significat terram Iudæorum 784
Sion mons quomodo eleuabitur super omnes colles 1474
Sion portæ dicuntur sacramenta 1474
de Sion exiuit prædicatio fidei 1970
Sion significat gloriam æternam 2310
Sion significat Dauid 2379
Sisara quid significat ostenditur 1421
Sitis significat desiderium 689.981.990
Sitis est multiplex 1295
Sitiebant & esuriebant gentiles verbum Dei 1885
Smaragdus lapis significat Christi passionem 812. 816.824
Smaragdus significat Christi sepulturam 812
¶ Sociale animal natura est homo 882 So
Societas mala multum nocet 1615.1866
Societatẽ in dominio nullus vult habere, nec Deus 2164
Sol in Christi resurrectione per tres horas ante surrexit 2438
Sol & luna significant scientiam 253
Sol significat virginem Mariam 255
Sol multa significat 256
Sol triplicatus videtur in speculo in aqua posito 479.860
Sol lunam distantem magis illuminat nobis 571
Sol significat tempus 1668
Sol dicitur Deus pater 1168
Sol significat dotes beatorum 1535
Sol significat Christum 1773

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solis occasus significat Christi mortem 1773
Sol significat persecutionis aduersitatem 1959
Sol dicitur Christus, qui habet ortum, & occasum 1997
Sol significat diuinitatem Christi, sed luna eius humanitatem 2261
Sol illuminat bonos, sed luna malos 2261
Sol qualiter dicitur in potestate diei 2387
Sol significat prælatos qui obscuratus est 2388
Sol, & luna, & stellæ, laudant Deum 2570
Sol & stellæ significant doctores & prædicatores 2570
Solicitudo temporalium quandoque est causa mortis 672
Solicitudo temporalium qualiter sit licita ostenditur 899
Solitaria vita an sit licita 892
Soluit iustus mutuum Deo, sed non peccator 587
Soluit Christus, quæ non rapuit 1094
Soluere peccatorem solus Deus potest 1835
Vide absoluere.
Somnium dicitur malorum prosperitas 1203
Somnus dicitur mors corporalis 682
Somnus est multiplex 2302
Somnus significat peccatum 2335
Somnus significat omnia vana & temporalia 2335
Somnus incipit à temporalibus 2336
Somnus significat apostolorum prædicationem 97
Sonus in loco concauo est magis sonorosus 624
Sonorum tria sunt genera 2594
Sortibus an sit vtendum 452.1337
Sp ¶ Speciosus dicitur Christus 736
Speciosus, & pulcher differunt & qualiter 739
Speculatio scire est duplex, scilicet practicum, & speculatiuum 2097
Sperare in Deum debemus multipliciter 202
Sperat quis in Deo dupliciter 458
Sperandum est in solo Deo, & non in angelis vel hominibus 2055.2506
Vide spes.
Spes impetrandi orationem adiuuat 100.174
Spes in Deo multa bona facit 133.452.2018
Spes qualiter fuit in Christo 1284.298.436. 1583
Spes in Deo non deficit sed in temporalibus 443
Spes in sacramento eucharistiæ continetur 507
Spes continet omnes virtutes 559.2331
Spes est certa expectatio. &c. 698
Spes patientiam præstat in aduersis 694.2123. 2189
Spes nostra dicitur Christus 973.1578
Spes veniæ nobis est necessaria 985.1881
Spes est necessaria tribus generibus hominum 1138
Spes nostra qualiter est Deus 1143
Spes nos facit adhærere Deo 1210
Spes est in Deo ponenda 1286
Spes significatur per piscem 1817
Spes dicitur anchora 2018
Spes eleuat animam à temporalibus ad Deum 2122
Spes humilibus datur 2123
Spes consolatur in tentationibus 2123
Spes aduentus Christi semper necessaria fuit 2239
Spes nos facit habitare in cœlestibus 2278
Spes quare deficit in nobis 2324
Spes veniæ ante peccatum est periculosa 2523
Spem includit timor Dei 2558
Spes vitæ æternæ est habenda 2572
Non est quod faciat peccatum irremissibile, nisi desperatio veniæ. Ver. 986
Spinarum corona Christi 434
Spina significat auaritiam 468.469
Spiritualia eligi debent, & non temporalia 1441
Spirituales homines dicuntur volucres 1766
Spiritualia significat dextera, sed sinistra temporalia 2260
Spiritus quandoque dicitur anima, quandoque eius effectus 441
Spiritus deficit, carne crescente 671.2156
Spiritus hominis dicitur esse superbia 1257.1746. 2467.2491
Spiritus, aqua, & sanguis quomodo dant testimonium 1285
Spiritus impugnatur à carne 1532.2537
Spiritus prophetiæ non semper adest prophetis 1694
Spiritus dicitur vita spiritualis 1749
Spiritus dicitur anima nostra 1746.2340
Spiritus summi etiam aliquãdo omittuntur, & fiunt angeli 1758
Spiritus prædicatores suos Deus facit 1768
Spiritus est duplex, scilicet bonus, & malus 2496
Spiritus significat virtutem prophetizandi 845
Spiritus sanctus suis donis ornat sacram scripturam 147
Spiritus sancti omnia dona habuit Christus 150
Spiritus sanctus à Christo missus, totum mundum inflammauit 258
Spiritus sanctus quare apparuit in specie columbæ 413
Spiritus sanctus à patre, filióque procedit 485
De spiritu sancto conceptus fuit Christus 800
Spiritus sanctus per beryllum significatur. 856. 891
Spiritus sancti dona significantur per columnas 1238
Spiritus sanctus quare non fuit incarnatus, sed filius 1784
Spiritus sanctus multa bona facit in anima nostra 784
Spiritus sanctus dicitur eloquium Dei 1808
Spiritus sanctus dicitur digitus Dei 1819
Spiritus sanctus per oleum significatur 1960
Spiritus sanctus acquiritur desiderio 2204
Vide gratia
Splendor Dei dicitur gratia 1569
Spolia martyrum fuerunt persecutores 2235
Spolia multa abstulit Christus à multis 2335
Spolia multa habuit eloquium Dei 2235
¶ Stare quid sit in conspectu Dei ostenditur 1675 St
Stare solum spectat ad bonos 2356
Stare idem est, quòd perseuerare 2356.2360
Statera dicitur Christus 986
Statera multiplex mercatorum, & malorum 686
Stellis, id est, sanctorum exemplis, vita præsens perlustratur 388
Stellæ dicuntur omnes iusti 2550
Stellæ, sol, & luna laudant Deum, & quomodo 2570
Stephani inuicta charitas 2352
Sterilitas qualis fuit tempore Heliæ 2352
Steriles effecti sunt Iudæi 1914
Steriles multæ mulieres, mirabiliter fecundatæ fuerunt
Steriles multæ mulieres mirabiliter fecundatę fuerunt 2002
Stilicidia quid sint 1020
Stilicidia dicitur scriptura sacra 1169
Stratus significat prosperitatem 995
Studens quilibet docetur & quomodo 2137
Studens scripturæ sacræ ab omni vitio debet esse mundus 2188
Studium scientiæ incepit in Aegypto 1810
Studium scripturæ sacræ omnia alia opera excellit 2155
Studium scripturæ sacræ dæmones impedire conãtur 2188
Su ¶ Suauis dicitur Deus 1461.2361
Suauis idem est quod assuetus 1957.2524
Subditorũ peccata imputantur prælatis 163. 1862
Subditi peccato principis puniuntur 774
Subditus quilibet Deo esse debet 978
Subditi significantur per colles 1166
Subditi mali infestant prælatos 1215
Subditorum peccata sunt minora quàm prælatorum 1412
Subditi sunt omnes Christo 1969. 2006
Submersio Ægyptiorum ponitur 1845
Subsannare quid sit propriè ostenditur 540
Substantia significat diuitias 1090
Substantia est multiplex 1545
Substantia accipitur tripliciter 1947
Substantia pro diuitiis accepta, tria debet habere 1947
Substantia carens aqua dicũtur peccata 2281
Suffossa aliqua peccata dicuntur & aliqua incensa 1367
Suffragia ecclesię qualiter valent ostenditur 400
Sulphur est pœna luxuriæ debita 139
Summum quid significat ostenditur 1217
Superbia Dauid numerauit populum 54
Superbia intelligitur per peccatum absolutè positum 66
Superbia antichristi erit maior quam superbia diaboli 116
Superbia antichristi significatur per brachium 129
Superbiam significat procella 139
Superbiam excludit scriptura sacra 147. 2124
Superbia maximè per oculos manifestatur 227. 1669
Superbia confundit superbos 346
Superbię bellum ostenditur 384
Superbiæ duæ sunt species 468
Superbia figuratur per æquum 477.2557
Superbia dicitur cubile 555
Superbiæ pes est voluntas superba 563
Superbia dicitur caput 723
Superbiam inducit prosperitas, sed aduersitas humiliatem 727. 2146
Superbia per mare significatur 1016.1883
Superbię fructus ostenditur 1016
Superbiæ fumus ostenditur 1049
Superbia semper ascendit 1235
Superbia dicitur spiritus hominis 1257
Superbia deprimit 1272
Superbia facit cor esse curuum 1288
Superbia per Pherezæum figuratur 1337
Superbię arcus dicitur prauus 1340
Superbia maius est peccatum cæteris 1609
Superbia cadere facit ad ima 1664
Superbia hæreticorum & contentio 1920
Superbia est caput omnium malorum 1974.2460
Superbia omnia bona perdit & quãtum sit malum ostenditur 2996.2124
Superbia est maximum malum 2167
Superbia mouet pedem voluntatis 2258
Superbiam inducit prosperitas 2286
Superbia per ceruicẽ figuratur quæ deficit in morte 2315
Superbia expellit humilitatẽ & econtrario 2327
Superbiam significat cœlum 2434
Superbia dicitur spiritus 2477.2091
Vide superbus
Superbi significantur per volucres 89
Superbos non respicit Deus 444
Superbos humiliat Deus 1762
Superbi per herodium significantur 1772
Superbi subiici debent & non alios regere 1780
Superbos fumigare facit Deus per orationem. 1786
Superbi ascendunt & descendunt 1906
Superborum obstinatio per lac figuratur 2143
Superbi spernuntur à Deo 2191
Superborum calumnias per fidẽ crucis superamus 2195
Superbi accusant Deum de peccatis & se excusant 2315
Superborum & humilium differentia 2327
Superbi ambulant in magnis & supra se 2328
Superbus omnis est ingratus 2329
Superbos à longe Deus cognoscit 2426
Superbi disputare cum Deo volunt 2486
Superbos significat draco 2573
Superbi exaltantur: sed aliter exaltantur mansueti 2581
Vide Superbia Pinguis
Superior anima semper est superior corpore 2538
Vide consilium
Supplantare propriè quid sit 598
Supplicium lex per accidens intendit sed præmiũ per se 1254
Surdus, & mutus fuit Adam 922
Surgere Christi est eius incarnatio 1716
Surgere ante lucem est se erigere contra Christum 2301
susceperе significat Christi incarnationem 23
susceperit Deus Christum in resurrectione 686. 1122
Suscepit nos Deus, & qualiter 1206
Susceptor noster est Deus multipliciter 1571 1867.2189
Suscepit Christus pœnas nostras 1571
Suscepit Deus iustos 1571
Susceptor, & adiutor noster dicitur Christus 2187
Suscitauit Christus tres mortuos 1491
Vide resurrectio.
Suspicioſi senes communiter sunt 1561
Suspicamur aliqua peccata quæ sunt in nobis occulta 2113
Suspicari de occultis aliorum non licet 2113
Sustinere aliquid, est illud præ aliis sursum tenere 345
Sustinere significat multa 2323
Susurratio quid propriè sit ostenditur 682

Abernaculum scripturaliter est multiplex 167.1219
Tabernaculum dicitur corpus Christi 388.460.1579

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tabernaculum dicitur militans ecclesia 691. 758
Tabernaculum dicitur corpus peccatorum 857
Tabernaculum dicitur gloria eterna 1431
Tacernacula Iacob, sunt sacrificia legis antiquæ 1474
Tabernaculum dicitur fælicitas eterna 2334
Vide conscientia
Tabescere quid sit ostenditur 2212
Tabescit quis multipliciter 2231
Tacere veritatem qualiter est peccatum 458
Tacere dicitur qui non consitetur 668
Tacendo melius vitantur mali quam respondendo 646
Tacet nunc Christus qui loquitur in iudicio 1414
Tacere debet prædicator quando non proficit 2086
Tacendo, & admirando magis laudatur Deus quã loquendo 2191
Tanis nomen est ciuitatis regalis Aegypti, in qua fecit Moyses signa sua 1292
Tanquam accipitur multipliciter 3
Tanquam notat similitudinem, & quomodo 1248
Tanquam, quasi & sicut dicuntur multipliciter 2391
Tangere. Quare Christus resuscitatus dixit Magdalenæ, noli me tangere 642
Tarditas pœnitentiæ est periculosa 1522
Tau signum significat humiltatem 2246
Te ¶ Tecta peccata qualiter dicuntur 466
Tectorum forno comparatur gloria malorũ 2316
Templo Dei magna reuerentia debet exhiberi 43
Templum Dei sunt omnes boni 136
Templi portæ qualiter à se clausæ fuerunt & apertæ 334
Templum Dei est corpus Christi 386.782
Templum aspiciens orauit Christus in cruce 400
Templum dicitur domus Dei 420
Templum est locus refugij & saluationis 655
Tempus est anima iusti 751.1356
Templum dicitur corpus iusti 1492
Templum Iudæorum dicitur combustum 1517
Templum spirituale qualiter Christus ædificauit 1642
Templum est duplex, scilicet materiale & spirituale 1986
Templum in nobis qualiter Deo parare debemus 2335
Tempestas dicitur vltimum iudicium 812
Tempestas significat mortem 1091
Tempestatem maris spiritualiter placauit Deus 1909
Tempora à Temporibus incipit somnus 2336
Temporalia omnia dicuntur vanitas 170
Temporalium spes decipit 443
Temporalia dicuntur circuitus 450
Temporalia concedebat Deus in antiquo testamento, non autem in nouo 709
Temporalia significantur per lunam 1168
Temporalia bona per tympanum significantur 1392
Temporalia non sunt eligẽda, sed spiritualia 1441
Temporalia bona significant eterna 1840
Temporalia bona dicuntur vestimentum 1954
Temporalia omnia dicuntur pauimentum 2110
Temporalibus prælati non debẽt intẽdere 2188
Temporali pœna redimitur æterna 2211
Temporalia bona per sinistrã significantur 2260
Temporalie bona inuita perdi possunt, sed nõ spiritualia 2:60
Temporalia bona dicuntur somnium 2335
Temporalis vita significatur per sinistram 2412
Temporalia bona non possunt nos facere beatos 2212
Temporalia haberi possunt sine peccato 2515
Temporalia significantur per fœnum 2555
Tempus quomodo dicitur malum 585
Tempus significaur per sal 1168
Tempus bonorum & malorum quod est 1404
Tempus iudicij est nobis incertum 1427
Tempus omne per quadraginta significatur 1640
Temporis amplioris apparebat Christus quam esset, & quare 1960
Tempus totum vitæ præsentis significatur per sem per 2 118
Tempus faciendi dicitur tempus incarnationis 2199
Tempus importunum dicitur immaturitas 2220
Tempus gratiæ dicitur matutinum & diluculum, 2221
Tempore omni laudandus est Deus 2517
Tenebra significat vitam præsentem
Tenebra dicuntur obstinati in peccato 228
Tenebra dicitur peccator 1493. 2417
Tenebræ quomodo factæ sunt in Christi morte 1774
Tenebrarum plaga in Aegypto facta esse ostenditur 1816
Tenebræ dicuntur vitia præsens 1890
Tenent nos quandoque vitia quandoque tenentur à nobis 1189
Tentatio diaboli dicitur tribulatio 361
Tentatio est multiplex, scilicet Dei, hominis & diaboli 363
Tentationes dæmonũ qualiter dissipat Deus 489
Tentatio carnis qualiter ad peccatum imputatur 905
Tentationibus quãdoque nos Deus exponit 1108
Tentatio diaboli est diminuta 1178
Tentatio per gladium figuratur 1345
Tentatio dicitur ventus 1425
Tentatio est multiplex 1572
Tentatio per sagittam figuratur 1575
Tentationes moderat Deus 1635
Tentationi statim est resistendum 1949
Tentatio diaboli non superat vires nostras 1054
Tentatione calumnia est grauior 2207
Tentationibus qualiter quis concluditur 2218
Tentatio occulta dicitur laqueus diaboli 2474
Vide tentari
Tentat diabolus fortior mulieres 56.877.620. 1135.2142.1159
Tentauit diabolus Christum 193
Tentando nos decipit dæmon 325.346
Tentatur Deus multipliciter 1298.1639
Tentare non potest diabolus de vitio, quo fuit victus 1570
Tentauit populus Deum multipliciter in deserto 1639
Tentati à carne debemus orare 1704
Tentari quare Deus permittit illos quos nouit casuros 1775
Tentare Deum quid sit 1848
Tentanti diabolo nos respondere docuit Christus 2116
Tentatos spes consolatur 1212
Tentat
Tentat nos diabolus, tripliciter 2451.2454
Tentat nos diabolus apertè & occultè 2452
Tentat nos diabolus, & mali inuidia 2455
Tentorium dicitur esse cœlum 1756
Terra in medio sui habet infernum 108
Terra dicitur caro Christi 193.396.929
Terra significat peccatores 208.809.1215
Terra significat ecclesiam 334.2163
Terra dicitur infernus 651.2026
Terra significat auaritiam 931
Terra significat gentiles 1016.1056
Terra dicitur virgo Maria 1036.1455
Terræ imago describitur 1046
Terræ medium multipliciter accipitur 1224
Terra dicitur homo 1444.1552
Terrarum orbis dicitur Adam 1654
Terra, & cœlum transibunt, & quomodo 1729
Terræ distantia à cœlo significat pœnam peccati 1742
Terra aquis circundatur 1760
Terra infra se continet aquas 1764
Terra significat prædicatores 1769
Terra promissionis significat gloriam æternam 1832.1858
Terra dicitur interfici, & quomodo 2870
Terræ sterilitas tempore Heliæ, ostenditur 1914
Terram promissionis diuisit Iosue 2036
Terra plena est misericordia Dei, & quomodo 2137
Terra corporis nostri est periculis plena 2160
Terra dicitur anima spiritualis 2163
Terræ, & cœli sunt peccatores 2192
Terræ peccatores quomodo interficiuntur 2192
Terra quomodo fundatur super aquas 2385
Terra est triplex: scilicet viatorum, beatorum, & damnatorum 2482
Terra viuentium dicitur Christus 2482
Vide Terminus
Terræmotus qualiter fit, & quid significat, ostenditur 959.958
Terribilis dicitur Deus 1252
Terribilis est solus Deus 1682.2521
Terrigena dicitur homo 789
Terminus terræ dicuntur omnia corruptibilia 1229
Testa quid propriè dicatur 306
Testamentum dicitur passio Christi 354.358
Testamentum significat multa 898
Testamentum nouum in veteri continetur 949
Testamentum duplex: scilicet vetus, & nouũ 1232
Testamentum dicitur pactum inter aliquos factum 1818
Testamentum dicitur scriptura sacra 1503. 1427. 1799
Testamentum dicitur eucharistia 1983
Testamenti veteris est generatio duplex 1519
Vide Sanctus
Testimonium est triplex: scilicet spiritus, aquæ, & sanguinis 1283
Testimonium ab operibus magis est credibile 1667
Testimonia Christi sunt scripturæ sacræ 2028
Testimonia Dei, & mandata quomodo differunt 2080.1685
Testimoniorum Dei via est Christus, & cognitio scripturæ 2089
Testimonia dicuntur martyria 2099
Testimonia Dei sunt exempla Christi 2111
Testimonia Dei dicuntur esse præcepta 2184
Testimonia Dei sunt opera, quibus veniam præbet 2202
Testimonia Dei sunt promissiones eius 2225
Testis est alius falsus, & alius iniquus 534
Testis quilibet multas conditiones debet habere 534
Testes iniqui contra Christum 1470
Testis nostræ futuræ resurrectionis est Christus 1535
Testis est idem quòd martyr 2097
Testis noster est Deus, & conscientia nostra 2184
Testis diuinæ bonitatis est omnis creatura 2202
Tetragrammaton magnum Dei nomen quid significet 1069
¶ Thabor mons quid sit 1512 Th
Theodosius Imperator maximæ misericordiæ fuit 834
Thraciani populi plorant in natiuitate suorum, & gaudent in morte 671
Thronus Christi fuit sancta crux 64
Thronus est regia sedes 742
¶ Timiditas, & timor qualiter differunt, ostenditur 880 Ti
Timere homines non debemus 281.2053
Timet iustus, sed qualiter, ostenditur 879
Timere non debet sperans in Deo 964
Timuit Petrus: sed postea fuit fortis 1008
Timere non debemus corporis mortẽ 1069. 2053
Timentes Deum ad ipso adiuuantur & peregrinantur 2020
Timentes Deum dicuntur seculares 2051
Timere debemus Deum, quia nos videt: & non econtrario 2051
Timere non debemus aduersa præuisa 2133
Timere debemus solũ Deũ, & non homines 2234
Vide Timor
Timor Dei differt à timore mundi 17.1017
Timore solo pœnæ conuerti, siue bonum facere nõ est meritorium: imò etiam peccatum 142.1315
Timoris donum significat opus primæ diei 253
Timoris fuit lex antiqua: sed noua est amoris 260
Timoris multæ sunt species 261.2305
Timor an vere fuerit in Christo 292
Timore filiali Deus laudatur 314
Timor multa bona facit 356
Timor Domini nos fortificat 358
Timor, & amor causa sunt conuersionis ad Deum 455
Timor est multiplex 487.510.999
Timor filialis quid est, ostenditur 508
Timor quidam dicitur verecundia, & quidam non 723
Timore temporali multi omittunt benefacere 866
Timor & timiditas dicuntur, & qualiter 880
Timor quandoque est causa cõuersionis malorum 897
Timor iustitiæ debet esse cum spe veniæ 985
Timor est duplex 1335.2112.2193
Timor, & amor, omnis peccati sunt causa 1387
Timor pœnæ æternæ proficit 1497.2515
Timor sanguinem contrahit ad interiora 1538
Timor paupertatis per leonem figuratur 1582
Timor pœnæ, & amor gloriæ nos præseruat à peccatis 1608
Timor seruilis valet etiam ad fugienda peccata 1718
Timor Dei acquirit gratiam, & misericordiam 1747
Timor Dei valet ad multa 1747

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timor Dei discretionem requirit 2112
Timor Dei beatificat 2130
Timor filialis quomodo differt à seruili 2130
Timor pœnæ, & amor gloriæ inducunt ad bonum 1195
Timor mentem comprimit, non corrigit 2201
Timor maioris periculi fortificat ad minus 2234
Timor Dei lætificat 2235
Timor castus generat amorem 2236
Timor pœnæ animam liberat 2283
Timor significat omnes iustos 2378
Timor facit orationem exaudiri 2535
Non est timendum subire mortem corporis pro domino, cum se casus obtulerit, ver. 999
Timor Dei spem includit 2558
Vide Timere
Titulus multiplex est 174
Titulus crucis Christi ponitur 174
Titus & Vespasianus disperserunt Iudæos 289
To ¶ Tonitruum dicitur prædicatio 1155.1761
Tonitruum qualiter generatur 1274
Topazius lapis significat ecclesiam 862
Topazius lapis preciosus est, & virtuosus 2200
Torcular dicitur ecclesia 82.1391.1431
Torrens significat peccatum 206
Torrens significat prædicatores malos 1227
Torrens significat aduersitates, & mortem 1875. 1281
Torrens dicitur vita præsens 2295
Totum quandoque accipitur pro parte: & econtrario 91
Tota dies quid propriè dicitur 1153
Tota die Christus fuit in cruce, & qualiter 1490
Toto corde, tota anima diligendus est Deus 2209
Totum cor Deo debemus 2419
Totum bonum nostrum est Deus 2495
Tr Traditor Christi fuit Iudas 1489
Tradidit Iudas Christum auaritia 1944
Transfert Deus electos suos multipliciter 1013
Transite quomodo cœlum & terra transibunt. 1729
Tremere facit Deus superbos, respiciens eos 1786
Tribuere, & retribuere quomodo differunt 2040
Vide Retribuere.
Tribulatos clamantes Deus consolatur 29.2250
Tribulatio dicitur tentatio diaboli 361
Tribulatio est multiplex 474.1704
Tribulationes multas passus fuit Christus 504
Tribulatio quandoque inuenit nos, quandoque verò nos inuenimus eam 755.2216
Tribulatio corporis aperit oculos mentis 1873
Tribulatis datur auxilium Dei 1936
Tribulatur pœnitens dupliciter 2250
Tribulationes vitæ præsentis sunt septem 2250
Tribulatio dicitur pœnitentia 2426
Tribulatio quare hic datur iustis, ostenditur 2497
Tribulatio animam purificat 1497
Tribus vnde dicitur 1181.2267
Tribus, populus, plebs, & vulgus quomodo differunt 1802
Tribus Iudæ quare meruit regnum Israel, ostenditur 1841
Trinitatis diuinæ opera sunt duplicia 485
Trinitatis diuinæ mysterium ostenditur 667. 845 1047
Trinitatis mysterium per dominum ostenditur 1047.1643
Tristitia Christi in gaudium est conuersa 444
Tristitiam sequitur consolatio 500
Tristitia præsens mitigatur consolatione gloriæ 693
Tristitiam habent mali in operibus bonis 1923
Tristitiam ingerit omne, quod est inuoluntarium 2138
Triumphus apud Romanos erat duplex: scilicet maior & minor 375
¶ Tubarum festum Iudæorum ostenditur 1393
Tu Tuba ductilis significat laudem in aduersis 1674
Tuba dicitur magistra bellorum 2592
Tuba significat vltimum iudicium, & prædicationem 2592
Tunica Christi qualis fuit inconsutilis 309
Tunica Christi erat cilicium 1102
Turbatio est multiplex 56
Turbantur obstinati ad auditum prædicationis 1249
Turbatur ecclesia propter multa 2275
Turris dicitur gloria æterna 270
Turtur significat ecclesiam, & pœnitentes 1433
Turtur est castitatis exemplum 2214
Tuus ego sum: quis Deo dicere potest 2167
¶ Tympanũ quid significat, ostenditur 1074.2593
Ty Tympanum significat temporalia bona 1312
Tyrannus quis dicatur: & quomodo differt tyrannus à rege, ostenditur 735
Tyrus significat omnes gentiles, & idololatras 748
Tyrus significat fortes 1419
Tyrus significat gentes 1477
Va VAcca, quæ offerebatur antiquitus significat Christi carnem 840
Væ significat damnationem æternam 1943
Valles significant humiles 1764
Vanæ gloriæ vitium in omnibus est fugiendum 2112
Vide Vanitas
Vanitas cordis in duobus consistit 48
Vana dicuntur omnia temporalia 337.370.492. 443
Vanum dicitur, quod fine caret inten. 442
Vana laus quid sit, ostenditur 144
Vanitas dicitur omnis homo viuẽs 639.986.2502
Vanitas cordis Deo debet humiliari 1924
Vana sunt omnia idola 2013
Vanitas in omnibus est fugienda 2112
Vide Adhærere
¶ Vbi quadrupliciter quærit: scilicet vbi fuit: vbi erit: vbi est: & vbi non est 599
Vb Vbique præsens est Deus 2224.2183
Vbique presens est Deus, à quo nullus fugere potest 2433
Vbique cum sit Deus, quomodo aliquibus dicitur prope 2534
Vbique sunt formæ rerum abstractæ 2562
Ve ¶ Vectis est multiplex 1896
Vectes ferrei sunt dæmones 1896
Velocitas est multiplex 161.2491
Velocitas quædam bona, & quædam mala 1705
Velocitate nihil est velocius 2572
Vellus Gedeonis significat incarnationem Christi 2169
Vellus significat Iudæam 1169.2423
Venator nullus legitur iustus 2134
Venatores dicuntur persecutores 2282
Vendit bona sua, qui illa pro laudibus facit 721
Vendi-

Vendidit nos Adam diabolo 2291
Veneficus idem est quòd venenum faciens 931
Venenum peccati labore sanatur 626
Veniæ spes debet esse cum timore iustitiæ 985
Veniæ spem confessio debet habere 1881.2319
Venia peccatoribus data est per testimonium Christi 2202
Veniæ spes ante peccatum est periculosa 2523
Veniet Christus manifestè ad iudicium 811
Venit filius Dei, & non pater, neque spiritussanctus & quare 1373
Venit ad nos Christi multipliciter 1632
Veniet Christus ad iudicium in nubibus, & qualiter 1656
Veniet Christus ad iudicium cum sanctis 1656
Venit Christus in nomine domini, & qualiter 2081
Venire debemus ad Christum multipliciter 1631
Venite. s. inuitatorium est multiplex 1147
Ventus significat tentationem 527.1425
Ventus orientalis est senior 677
Ventus dicitur anima nostra 1757
Ventorum penna sunt præcepta charitatis 1757
Venti quatuor quid significant 1784
Ventus quomodo generatur, & significat prædicatores 2366
Verax est vnum de nominibus Christi 1471
Verba septem, quæ Christus dixit in cruce 824
Verba bonorum mali sustinerenon possunt 906
Verba iniquorum fuerunt verba diaboli & primorum parentum 1912
Verbum asperum quid dicatur 1572
Verbi diuini vtilitas 2122
Verbum Dei dicitur ignis, & est multæ vtilitatis 2213
Verborum Dei principium est fides 2233
Verba Dei dicuntur medicina 2234
Verba Dei habent multa specialia 2235
Verba ociosa sunt illa, quæ de rebus mundi loquuntur 2245
Verba Dei dicuntur sagittæ 2253.2504
Verba malorum boni audire non possunt, & econtrario 2411
Verba Dei prius credita fuerunt Iudæis 2423
Verba scripturæ sacræ, dicuntur deliciæ 2437
Verba sacræ scripturæ dicuntur carbones 2461
Verbo Dei nihil est velocius 2562
Verbum Dei duriciem peccati liquefacit 2565
Verba Dei dicuntur compedes 2588
Verba Christi potestatem habebant 2472
Verbum Dei Christus omnia fecit 1646
Verbo Dei omnes satiantur 1771
Verbum Dei est animæ cibus
Verbum Dei reuerenter audiri debet 510.725
Verbum Dei dicitur gladius, & framea 524.738
Verbi Dei auditus multa bona facit 746
Verbum Dei esuriebant gentiles 2885
Verbi Dei carentia est mors animæ 1898
Verbis Dei opera doctoris cõcordare debẽt 2117
Verbum Dei est duplex 2178
Verbum Dei dicitur rectum 483
Verbum Dei dicitur lucerna 2178
Vereri quid est: & quid reuereri 515
Verecundia quare ruborem causat in facie 344. 1528
Verecundia quid propriè sit 223
Verecundia aliquos corrigit, aliquos non 1429
Verecundiam confessio debet habere 1888
Veritas est multiplex 141.169.1161
Veritas & misericordia est omnis via Dei 354
Veritatem tacere, quandoque est peccatum 458
Veritas quid sit propriè ostenditur 464
Veritas dicitur vita bona 740
Veritas in patria non requiritur 976
Veritatem, & misericordiam prædicare debemus 1501
Veritas per Christum facta est 1523
Veritas nos circundat 1574
Veritas oris quid est 2117
Veritas, & misericordia Dei, ostenditur 2411
Veritas dicitur sine labore: sed omne mendacium cum labore dicitur 2460
Vermis dictus est Christus 296
Vertex capilli fuit Hierusalem 1070
Vespere peccauit homo: & vespere Chrstus fuit mortuus 426
Vespere significatur passio Christi 894
Vespera significat vltimam mundi ætatem 944
Vesperum dicitur Antichristus 952
Vesperis secũdis quare caret officium mortuorum 1603
Vespertinum sacrificiũ dicitur passio Christi 2466
Vespertinum sacrificium dicitur finalis pœnitentia 2466
Vestigia Christi dicuntur eius exempla 23
Vestigia Dei sunt miracula 1276
Vestes Christi quare per milites diuisæ fuerit 309
Vestis Christi placat inimicos 609
Vestis Christi dicitur charitas, & confessio 109
Vestis Christi est ecclesia, & vestes ecclesiæ sunt fideles 745.2353
Vestes probant hominem naturaliter esse sociale 882
Vestis sacerdotalis quid sit 1189
Vestis Dei sunt omnes sancti 1755
Vestes populi Israel in deserto per quadraginta annos non fuerunt attritæ, nec læsæ 1825
Vestimentum significat temporalia bona 954
Vestis duplicem habet oram 2353
Vi ¶ Via est duplex: scilicet mortis & vitæ 183.172
Via quomodo differt à semita 189.327.347.1332
Viam duplicem impolutam habet Christus 130
Via, veritas, & vita non est omnibus Deus 247
Via omnis Dei est misericordia, & veritas 354
Via recta dicitur charitas 378
Via dicitur Christus 395.1270.1388.1884
Via nostra sunt actiones nostræ 589.632.2081
Via, qua itur ad morrem, est vita præsens 800
Vita Christi dicitur incarnatio eius 1043.2494
Via ad beatitudinem sunt aduersitates 1807
Vias Domini non ambulant peccatores 2079
Via testimoniorum Dei Christus est 2089
Via testimoniorũ Dei est scripturæ cognitio 2089
Via testimoniorum Dei, sunt exempla vitæ Christi 2089
Viæ hominum sunt peccata 2101
Via hominis quæ sit, & quæ via Dei 2101.2450
Via veritatis quæ sit, ostenditur 2105
Via iustitiæ, & mandatorum Dei est lex 2109
Via, & semita dicitur lex euangelica 2110
Via peccatoris dicitur arcta 2119
Via est multiplex, scilicet, bona & mala 2305
Via æterna dicitur Christus . . 30
Via Christi sunt virtutes, quas ostendit 2494
Via domini est multiplex 533
Via peccatorum multiplex 2545

Universidad de Deusto. Biblioteca

Vitia odio debent haberi,non natura 2186
Vitiorum multiplex est persecutio 2230
Vitia omnia percussit Deus 2389
Vitiorum multiplex est ciuitas 2446
Vitiorum omnium caput est superbia 2460
Vitia omnia labor continet 2460.
In vitiis mali lætantur
Vide peccatum.
Victoriade diabolo facit orationem exaudiri 624
Victoria omnis Deo est attribuenda 714
Videre Dei dicitur multipliciter 103 & 204
Videre accipitur multipliciter 127
Vident beati damnatos,& econtrario 130.459
Videbunt mali Christum iratum in iudicio 283
Videre alium,alium se facit videre 475
Videre nostrum quomodo perditur 618
Videmus Deum hîc per speculum : & nota exemplum 860
Videt nos Deus:vt nos illum videamus 991
Viderunt Iudæi opera Christi 1073
Videre Dei quid est 1385
Videre nulieres non est peccatum 1589
Videt omnia Deus 1614
Vident gentiles Christum melius quam Iudæi 1672
Videntaliqui melius à longe,quàm prope 1672
Videredebemus multa in Christo 1719
Videt Deus peccatores,quãdoque vt parcat,quandoque vt puniat 1875
Videt nos Deus, & non econtrario:ideo ipsum timer: debemus 2051
VidereDeum quomodo quis potest 2131
VidereDeum,desiderare debemus 2131
Viderià Deo volunt boni,sed non mali 2241
Vide Visio
Viduarum gradus ecclesiæ sunt,virgines,viduæ , & coniugati 750
Vidua significat ecclesiam,& animam iustam 2247
Vigilæ animam , dormiente corpore , & econtrario 789.2103
Vigilare spiritualiter quid est 989
Vigilia dicitur custodia noctis 1555
Vigilie noctis quomodo diuidebantur 2324
Vincitur caro fugiendo mundus patientia:sed diabolus resistentia 628
Vincere non potest diabolus nisi volentem 2054
Vincere possumus diabolum 2157
Vicit Christus diabolum iustitia 2500
Vinculum dicitur peccatum 10.154.2134
Vinculum est multiplex 1894
Vinculum multiplex martyrium soluit 2044
Vinculum peccati, soluit peccati cognitio 2044
Vincula sunt Dei præcepta 2588
Vindicta qualiter animæ beatæ à Deo quærunt vindictam ostenditur 102
Vindicat Deus multipliciter 248
Vindicta omnis Deo est relinquenda 1608
Vindictam facere,an sit licitum 2587
Vindicta magna est , de inimico facere amicum 248
Vindicta fit de peccatoribus , quando conuertuntur 2587
Vide Vltio
Vinea ecclesia dicitur 1371
Vinea dissipata sunt hypocritæ 1821
vide Anima
Vinum significat gloriam æternam 385
Vinum significat prospera:sed aqua aduersa 645
Vinum dabant Iudæi occidendis , vt inebriarentur 1103
Vinum merum,& mixtum quid significat 1242
Vinum significat amorem 1769
Vinum, & panem obtulit Melchisedech Abrahæ 1968
Vir accipitur quandoque pro virtute , quandoque pro sexu 1748
Vir an sit imago Dei,plusquam mulier 640
Vir significat audaciam 2557
Virga ferrea significat virtutem iustitiæ 16
Virga significat correctionem,qua nos Deus castigat 324
Virga dicitur populus Iudæorum 1214
Virga est multiplex 1214.1670
Virga correctionis Dei 1531
Virga dicitur virgo Maria 1531
Virga virtutis dicitur prædicatio fidei 1970
Virginitas virginis Mariæ possibilis ostenditur multis exemplis 808
Vide Virgo
Virgines dicuntur,qui sunt integri mente 2578
Vide,vidua,virginitas
Virtus omnis fortior est vnita quàm dispersa 143
Virtutes crescunt in nobis 222.1437.2138
Virtus Dei dicitur verbum patris 278
Virtutes accipiuntur multipliciter 342
Virtutes suas an liceat aliis prædicare 368.2194.2232
Virtus potestatis miraculorum Christi, ostenditur 428
Virtutes per ossa significantur 468.519
Virtutes electorum conseruantur finaliter 519
Virtutes dicuntur arma 523
Virtutes sunt Dei,& sunt nostræ 548
Virtutes omnes adinuicem sunt connexæ 559
Virtutes sunt vera bona 913.674
Virtutum exempla stellis comparantur 973
Virtutes terminum habent 1229
Virtutes significant per cornu 1245.1993
Virtus consistit in medio 1337
Virtutes dicitur quidam angelicus ordo 1752
Virtutes aduersitatibus crescunt 1801
Virtutes multiplicat mors,& passio Christi 1812
Virtutes multas habuit latro pendens in cruce 1844
Virtutum actus cessant quandoque manente habitu 1907
Virtutem operum Dei continet eucharistia 1980
Virtutum odorem mali non sentiunt 2015
Virtutes omnes operatur Christus:& omnium nobis dedit exemplum 2063
Virtutes sunt portæ cœlestes 2066
Virtutum causa quandoque sunt aduersa 2140
Virtus significatur per diem 2157
Virtutum exempla dicuntur gressus mentis 2206
Virtutum exempla nobis dant animalia bruta 2218
Virtutum omnium forma est humilitas 2226
Virtutum dignitas,ostenditur 2243
Virtus dicitur charitas,& dilectio 2270
Virtutes omnes continet spes 2331
Virtutes significantur per diem 2387
Virtutum exempla nobis dedit Dauid 2447
Virtus Dei in se vna est: sed duplex in effectibus 2591
Visio clara diuinitatis nos facit beatos 491
Visus facilius immutatur,quàm auditus 654

visus,& auditus maxime sunt necessarii addiscentibus 746
visus decipitur in temporalibus,& quare 1914
visio est triplex 1076
visio,& fruitio est dilectio duplex 1665
visione triplici Christus videtur 1719
visio Dei clara dicitur facies 2131
visus magnam habet efficaciam 2147
vitio mulierum capitis natem 2369
visus Dei reuocat peccatores 2442
Vide videre
visitatio Dei fuit incarnatio Christi 86. 1018. 1837
visitat nos Deus multipliciter 943
vita Deus non est omnibus,& veritas 247
vita solitaria an sit licita 882
vita est multiplex 90 .2028
vita hominis naturaliter in libertate consistit 1024
vita malorum diu 1187
vita nostra,& mors a Deo sunt præfixa 1229
vita nostra est in Dei potestate 1257
vitæ longioris spes decipit multos 1554
vitæ breuitas nos ducit ad Deum 1555
vitæ fluxus ex peccato processit 1557
vitæ finis nobis est incognitus 1559
vita malorum repletur doloribus 1592
vita dicitur ordinans 1883
vita Christi sicut vmbra fuit ablata 1959
vita bona debet præcedere doctrinam 2078
vita absolutè posita , significat vitam beatam 2150
vitæ breuitas ostenditur 2157
vita nostra continuè conseruatur à Deo 2161
vita propriè non est in præsenti : sed in futuro 2248
vita nostri dicitur torrens 2295
vitæ porta dicitur Christus 2304
vita mala perdit fidem 2416
vide,vita præsens,vita spiritualis,vita æterna, viuere,viuens
vita præsens dicitur vmbra mortis 328
vita præsens miseriis est plena 366. 1440. 2033. 2274
vita præsens semper habet bonos cũ malis 367
vita præsens multis rebus comparatur 567
vitę præsenti à Deo præfixus est terminus 637
vita præsens dicitur breuis,& nihil 638.1554
vita præsens est via,qua itur ad mortem 800
vita præsens dicitur fluuius 1019 1604.2407
vita duplex:scilicet corporis,& animæ 1493
vita præsens herbæ,& flori comparatur 1556
vita præsens amari non debet 1559
vita præsens dicitur nox 1566
vitæ præsens dicitur mors 1585
vita præsens dicitur tenebra 1690
vita præsens dicitur vmbra mortis 1890. 1959
vitæ præsentis tribulationes sunt septem 2250
vita præsens est quædam confusio 2291
vita præsens est quædam captiuitas 2409
vide,vita,vita æterna,vita spiritualis
vitam spiritualem plus saluare debemus quàm corporalem 836
vita nostra spiritualis est spiritussanctus 856. 1746
vitæ spiritualis exemplum nobis fuit Christus 1666
vitæ spiritualis panis est Christus 1769
vita spiritualis animæ,est fides 2092
vita spiritualis animæ est verbum Dei 2123
vita vera erit post resurrectionem,& non ante
vitam futuram non credunt multi,& quare 796, 797
vitæ æternæ articulus declaratur 878
vitam æternam nobis merentur aduersa 2217
vita æterna significatur per dexteram: sed temporalis per sinistram 2412
vitæ æternæ spes est habenda 2 572
vide,Misericordia
vitis ad modum sapientia lætificat 2305
vitrum dicitur fortuna mundi 575
vitulus lasciuus significat Iudæos 302
vitulus significat Christum 818
vitulus significat superbos 840
vituperatio quandoque magis proficit quã laus 1114
Quod est peius, vel se vltra condignum laudare, vel vituperare 1938
viua hostia dicitur homo pœnitens 411
viuere nostrum est mori 1685
viuens quis benè,quandoque malè moritur,& econtrario 1760
viuit Deo,qui se propter Deum mortificat 323
viuens mundo,moritur Deo:& econtrario 2114
viui aliqui peccant,& aliqui mortui 2279
viuum omne,perfectius est non viuo 2014
viuificatur peccator per gratiam 675
viuificat nos Christus 1389
viuificamur per verbum Dei, non per merita nostra 2100
viuificamur in Christo , & morimur in nobis 2114

¶vltores dicuntur Pagani 84
vide vltio
vltio est duplex , scilicet temporalis , & æterna 1366
vltra est ecclesia de gentibus , ipsas conuertendo 2057
vltio Domini est multiplex 2057
vltus fuit Christus de Iudæis multipliciter 2058
vlciscetur Christus dupliciter 20 9
vide,vindicta

¶vmbra mortis est vita præsens 328
vmbra dicitur vita præsens 567.1059
vmbra mortis dicitur mors corporis 707.1486
vmbram nobis gratia facit 1062
vmbra mortis significat multa 1486
vmbrę more fugit homo 1710
vmbræ more ablata fuit vita Christi 1959
vmbram nobis facit passio Christi 2454

¶vnanimis quis dicatur 889
vnctus fuit Christus per gratiam tripliciter 479. 743
vnctionis extremę sacramentum tractatur 416
vnctus fuit Dauid in regem tribus vicibus 8.379. 1619
vnctio duplex 1804
vnctio significat gratiam Spiritussancti 2352
vnicornis dicitur diabolus 312
vnicornis significat Gentiles 1352 & iudæos 416
vnicornis multa significat 1595
vnita virtus,fortior est quã dispersa 143
vnitas ecclesię cum Christo ponitur 204

vnio Christi ad verbum nunquam est diuisa 300. 1532
vnita dicitur esse ecclesia 311.1475
vnitatem pacis debet habere auditor scripturę 789
vnitas trinitatis diuinę ostenditur 845.1047
vnitas summè Deo placet 1503
vnitatis ecclesiæ causa est Christi passio 1725
vnitas est multiplex.s.bona,& mala 2351
vnitas malorum nocet 884
vniuersitas per septem significatur 1368
vniuersitas significatur per mille 1797
vnus significat Christum 864
vnum cum Deo qualiter efficimur 996
vnum esse omnia facit charitas 1569.2358
vnus homo dicuntur esse omnes fideles 2278
¶vocati sunt multi 895
vocat Deus peccatores multipliciter 1719
voluntaria debet esse confessio 1895
voluntarium omne est lætum,& inuolũtarium triste 2138
voluntaria Dei laus est in aduersitate 2181
voluntaria seruitia Deo placent,non coacta 2181
voluntas Christi multiplex 175
voluntas significatur per vultum 186
voluntas Dei an semper impleatur 221
volunta Dei multipliciter accipitur 386.1516. 2002
voluntas sola peccat 405
voluntas nunquam vult malum sub ratione mali 855
volũtas in operibus considerari debet 1119.2273
voluntate passus fuit Christus, non necessitate 1482
voluntas Dei quomodo nobis est nota 1738
voluntati repugnat concupiscentia 1890
voluntas mala, odium, causant omnia peccata 1941
voluntas Dei causa est omnium,& causam non habet 1977.2364
voluntas Dei semper impletur,cui nullus resistere potest 1977.202
voluntas sine exteriori opere meretur, & peccat 1986
voluntas quandoque datur sine intellectu, quandoque econtrario 2398
voluntatem Dei nos docet scriptura 2202
voluntas per pedes significatur quæ moritur superbia 2258
voluntas pro facto acceptatur à Deo 2269
voluntas pro facto reputatur 2296
In voluntate consistit eleemosyna 2396
Vide beatus.
vota Christi alia erant à votis iudæorum 271
vota Christi dicuntur sacramentum eucharistiæ 317
votum reddit opus magis meritorium, quam sine voto 1000
votum est duplex 1256
vota nostra plene reddentur Deo in patria 2025
votum apud Deum,& iuramentum dicitur voluntas,vel promissio 2333
vota,& iuramenta sunt seruanda 2333
vox clamans ad Deum,est desiderium cordis 390. 791
vox cęca,& surda dicitur terrenorum hominum.
vox qualiter ad Deum leuari debet 995
vox in loco vacuo alitus sonat 624
vox est multiplex 1258
voce non fit clamor orationis:sed corde 2218
vox propriè spectat ad bonos 2457
vox quomodo formatur 2457
¶Vsura est multiplex 1177
vsura in quibus committitur, prohibetur 886
¶vt, dictio tenetur multipliciter 553
vter significat carnem:& [illegible]libet iustũ 2156
vterus dicitur mens nostra 1930. 1144
vterus dicitur prędestinatio Dei [illegible]ns nostra 1971
vterus matris quid significat,[illegible]nditur 2439
vtinam significat indignationem [illegible]terius adiutorii 2081
¶vulgus,tribus,populus,& plebs differunt & quo modo 1862
vulnera Christi dicuntur fossiones 308.1620
vulnerat Deus corpus:vt animam sanet 611
vulnerat nos Deus dupliciter 992
vulnera Christi animam sanant 1985
vulpis significat deceptores 997
vultus significat rationem 35
vultus significat voluntatem 186
vultus differt à facie,& quomodo,ostenditur 515
vultus significat gloriam æternam 713
vulua significat patres antiquos 30
¶vxorem alterius concupiscere est detestabile crimen 816
vxores multos deceperunt 2186
vxor nostra dicitur sapientia 2307
vxor Christi dicitur ecclesia 2305
Zabulon significat infidelitatem 2362
Zelare idem est quod amare 566
Zelare accipitur multipliciter 2286
Zeb, & zebe sunt nomina propria duorum regum & quid significant 423
Zelus quomodo cadit in Deo,ostenditur 684
Zelus Christi qualis fuit 1360
Zelus Christi quid sit 1460
Zelum,& discretionẽ correctio debet habere 2159
Zelus noster est zelus Dei 2212
Zelus est duplex ad vitam,& ad mortem 2212
Zeroastes risit statim natus,& malum signum hoc fuit in eo 841

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca